

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
दशमीवैधस्वरूपं	२१	१९
वैधतारुण्यदोषतास्तम्यं	२२	२१
वैधयोग्यस्तान्वैधवपरा	२२	२६
वैधवस्वरूपं	२२	३१
माधवमतेवैधवैकादशी	२३	७
निर्णयः सग्रहः		
स्मार्तैकादशी	२४	२
हेमाद्रिभनेएकादशी	२४	१२
बहुवाक्यविरोधेनिर्णयः	२५	९
दशम्यमेवभोजनं	२५	१३
एकादशीमुपवासाधिकारी	२५	१७
उपवासासमर्थं	२५	२५
व्रताकारोप्रायश्चित्तं	२५	२५
काम्यव्रतविधिः	२५	२७
व्रतघ्नानि	२६	१
असक्तौजलपानं	२६	३
व्रतिनोनियमाः	२६	४
नियमभंगेप्रायश्चित्तं	२६	५
एकादश्याश्चाद्धमात्रौ	२६	१४
अव्रतघ्नानि	२६	२४
शमनीवैधिनीमध्येफला	२६	२८
दिनिषेधः		
द्वादश्यानुलसीप्राशस्त्यं	२७	११
द्वादश्यावज्योनिः	२७	१२
द्वादश्यानिषिद्धाव	२७	१७
रूपेप्रायश्चित्तं		
अशौचे	२७	२१
रजोदर्शनादौद्वादशीव्रतं	२७	२९
अवराहादशी	२७	२३
अष्टौमहाद्वादश्याः	२७	२७
अत्यद्वादशीकर्मापकर्षः	२८	२

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
संकेतपारंगानुकल्पः	२८	६
हरिवासस्वरूपं	२८	१०
एकादश्यामुपवासानिर्णयः	२८	१६
द्वादशीतिथिनिर्णयः	२८	२०
अमायायोगविशेषः	२८	२६
इहिकालः	२९	१
पौर्णमासीहीनकालः	२९	३
इहीदिनेचंद्रदर्शनेप्रायश्चित्तं	२९	२३
इहस्थालीपाकः प्रथमारभे	३०	७
लघुप्यमासादिविचारः		
प्रतिपदुदिसयाद्वैप्रक्षेपः	३०	५
शेषपर्वणियागारम्भः समा	३०	९
त्रिकालः		
विकृतिकालः	३०	१७
अन्वारभनियापशौसोमेव	३०	२७
आधानकालः	३१	७
नन्वक्षत्राणि	३१	१२
सोमपूर्वकाधानकालः	३१	१४
अमायाप्रादुर्गाकालः	३१	२५
पिराडपितृपूजाकालः	३२	७
संश्रुतदर्शकमेकमः	३३	२३
पिराडपितृपूजाकारोप्रायश्चित्तं	३३	२४
नमः		
अनग्निकामावस्याप्रादुर्गाकालः	३३	३०
कुतपःस्वरूपं	३४	१२
दर्शनेकप्रादुर्गाने	३४	१४
अनुपनीतविशुद्धिनाममां	३४	१८
प्रादुर्गाधिकारः		
अमाप्रादुर्गाकमेप्रायश्चित्तं	३४	२२
सान्निधिकनिरग्निकस्वरूपं	३४	२३
ग्रहरोतत्रभोजनादि	३४	२८

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
ग्रहोदयास्तेभोजनकालः	३५	३	मंगलकालेग्रहणवेधः	३९	३९
ग्रहास्तेसंध्याहोमादि	३५	८	ग्रहणेमंत्रादिपुरश्चरणं	४०	४०
आतुरादिभोजनावधिर्वे	३५	१२	कुरुक्षेत्रेग्रहणेप्रतिग्रहे	४०	११
धकाले			प्रायश्चित्तम्		
पक्वान्नत्यागः	३५	१६	ग्रहणांतरितपूर्वसंकल्पि	४०	१५
इष्टविशेषेदोषाभावः	३५	२०	तद्व्यवहारेणम्		
वेधकालेभोजनेप्रायश्चित्तं	३५	२४	ग्रहणज्ञाननिमित्तविचारः	४०	१२
ग्रहणकाम्योपवास	३५	२९	समुद्रस्नानम्	४२	१७
स्वेर्यस्तास्तेभोजननिषेधः	३५	३०	तत्रविधिः	४२	२५
ग्रहणयोगविशेषः	३६	७	इतिप्रथमपरिच्छेदसमाप्तिः		
स्नानजपहोमदानादिकालः	३६	९	चैत्रारंभःमीनसंक्रमश्च	४३	१५
नदकरणे	३६	१४	सम्बत्सरप्रतिपत्तिर्णयः	४३	१७
ग्रहणेतीर्थविशेषः	३६	१६	मलमासेसंबत्सरप्रतिपत्ति	४३	२२
मासविशेषेकाश्चिच्छेषा	३६	१२	रायः		
तीर्थसंभवेजलनारनम्	३६	१५	तैलाभ्यंगः	४३	२९
ग्रहणपुण्यतीर्थस्मरणादि	३७	१	वासनिकनवरात्रम्	४३	३०
ग्रहणश्राद्धं	३७	४	प्रपादानं	४४	४
आमान्नादिविचारः	३७	८	उदकुंभदानम्	४४	७
भोक्तृदोषोदानुःश्रेयोधिकं	३७	१२	गौरीदोलोत्सवहनीया	४४	१२
ग्रहणसंक्रमादिश्राद्धसंपाते	३७	१४	सौभाग्यशयनव्रतं	४४	१४
अशौचेग्रहणश्राद्धादि	३७	१८	मन्वादिनिधयः	४४	१६
रजस्वलायाःग्रहणस्नानं	३७	२१	अत्रश्राद्धयुक्तम्	४४	२६
रात्रावपिस्नानश्राद्धादि	३७	२४	मलमासेमन्वादि	४४	२७
रात्रौसूर्येग्रहणादिवाचंद्	३७	२६	मन्वादिश्राद्धपिण्डरहितं	४४	२८
ग्रहणम्			मन्वादिश्राद्धाकरणे	४४	३०
ग्रहणादिनेवार्षिकश्राद्धश्राद्धौ	३७	२९	घरावतिश्राद्धानि	४५	१
ग्रहणोत्थागममंत्रदीक्षायहणं	३८	८	मत्स्यजपन्ती	४५	५
जन्मराश्यादौग्रहणं	३८	१४	सर्वाजयंत्यः	४५	६
ग्रहणविषयमग्निः	३८	२०	कल्पादिनिधयः	४५	२४
प्रतिमादानं	३८	२१	लक्ष्म्युत्पत्तिः	४५	३०
ग्रहणावलोकनं	३९	२८	भवान्युत्पत्तिः	४६	१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अशोकाष्टमी	४६	३
चैत्रशुक्लाष्टम्यायोगविशेषः	४६	५
लौहित्यस्नानम्	४६	७
रामनवमीतसूजाविधिश्च	४६	१०
चैत्रशुक्लादश्यांदोलोत्सवः	४६	८
द्वादश्यादमनोत्सवः	४८	१०
दीक्षवतोदमनारोपणम्	४८	१५
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामनंग	४९	२३
व्रतम्		
चैत्रशुक्लचतुर्दशी	४९	२६
महाचैत्रीतत्रव्रतम्	४९	२८
चैत्रपूर्णिमामन्वादि	५०	५
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यायोग	५०	१०
विशेषः		
कृष्णचतुर्दशी	५०	१६
वैशाखाभेसूत्रमेवसंक्रान्तिः	५०	१९
धर्मव्यतिथिदानं	५०	२०
वैशाखस्नानम्	५०	२२
वैशाखेत्तुलसीसमर्पणम्	५१	३
अश्वत्थसेवनम्	५१	७
एकभक्तादिव्रतम्	५१	९
अशक्तौग्रहस्नानं	५१	१६
मलमासेस्नाननिषमाः	५१	१८
मलमासेपवासादौ	५१	२०
वैशाखेदानविशेषः	५१	२१
व्रतोद्यापनविधिः	५१	२३
अक्षयतृतीया	५२	४
अथयुगादि	५२	८
युगादिश्राद्ध	५२	१७
युगादिस्नानदानादि	५३	८
उदकुम्भदानं	५३	१०

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अत्रविभोजनेप्रायश्चित्तं	५३	१७
अत्रपवासेदानं	५३	१९
मलमासेयुगादिमन्वादि	५३	२०
श्राद्धकर्णप्रायश्चित्तं	५३	२८
समुद्रस्नानम्	५३	३०
परशुरामजयंती	५४	९
वैशाखसप्तम्यांगोत्पत्तिः	५४	६
वैशाखद्वादश्यायोगविशेषः	५४	१०
नसिंहजयंतीनिरुपयः	५४	१४
व्रतविधिः	५५	४
वैशाखीशर्णिमाविधिः	५५	१५
अत्रकृष्णजिनदानं	५५	१९
ज्येष्ठमासकृत्यंत्संक्रान्तिश्च	५५	२१
रभातृतीया	५५	२२
दशहरास्नानं	५५	२५
मलमासेदशहरास्नानं	५५	३१
दशाश्वमेधेषुपुण्यविशेषः	५६	५
अत्रगङ्गाप्रतिभाश्रजा	५६	१०
दशहरास्तोत्रपाठः	५६	२२
सेतुबन्धरामेश्वरप्रतिष्ठा	५६	२८
ज्येष्ठादश्यानिर्जन्मा	५६	३०
ज्येष्ठीशर्णिमायासावित्री	५७	२
व्रतम्		
आषाढमासकृत्यंमिथुन	५८	५
संक्रान्तिश्च		
रथयात्रा	५८	६
शुक्लदशमीमन्वादि	५८	९
शुक्लद्वादश्या	५८	१०
विष्णुश्रयणोत्सवः	५८	१५
मलेननक्षत्रेषु	५८	२६
अथचातुर्मासव्रतारम्भः	५८	३१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अस्तादौ चातुर्मास्यः	५९	९
अशौचेव्रतादि	५९	११
चातुर्मास्यग्रहाविधिः	५९	१९
शाकादिनिषेधः	५९	२७
आमिषाणि	६०	२४
हविष्याणि	६०	३१
तत्र द्रव्यकरणो फलम्	६१	९
चातुर्मास्यव्रतसमाप्तौ फलानि	६१	२२
शमीदूर्वादिनिषेधः	६१	२८
धारणपारणव्रतं	६२	२
तप्तमुद्राधारणम्	६२	३
आषाढयोर्शिमास्यांकोकि लावणम्	६२	२२
अत्र शिवशयनोत्सवम्	६२	२६
व्यासपूजा	६२	२७
आवणमासकर्कसंक्रान्तिश्च	६२	३०
केशकृतनादि	६३	११
नदीरजोदोषः	६३	१३
समुद्रगसुरजोदोषाभावः	६३	१६
नदीलक्षणम्	६३	१९
महानदीरजोदोषः	६३	२०
महानद्योनदाश्च	६३	२४
तत्तीखासिनानरजोदोषः	६४	२१
गंगाजलसंपर्कदोषाभावः	६४	३
नूतनकृपादौरजः	६४	४
क्वचिद्रजोदोषाभावः	६४	६
शुक्लतृतीयामधुश्रवा	६४	९
शुक्लचतुर्थ्यांगोशपूजा	६४	९
नागपंचमी	६४	१०
द्वादश्यादधिव्रतं	६४	१७
अत्र पवित्रारोपणं	६४	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
चतुर्दश्यां शिवे पवित्रा	६४	२९
अधिवासः	६४	२३
पवित्रारोपणयोगोत्सुकालः	६४	२४
पवित्रलक्षणं	६४	२५
शिवपवित्रं	६५	२
पवित्रकरणे अधिकारी	६५	६
पवित्रकरणे प्रायश्चित्तं	६५	८
देवताविशेषपवित्रकालः	६५	१०
शुक्लचतुर्दशी	६५	१३
उपाकर्मकालः	६६	८
ग्रहणसंक्रमादौ उपाकर्मकालः	६६	१०
सिंहस्थार्के उपाकर्मः	६७	१७
शुक्लास्तादौ प्रथमोपाकर्म	६७	२६
मलमासे उपाकर्मनकार्यं	६७	३१
उत्सर्जनकालः	७०	४
ऋषिपूजात्रिरात्रमनध्यायः	७०	२१
नदी अत्र रजोदोषाभावः	७०	२३
रक्षावन्धनं	७०	२४
अत्रैव हयग्रीवोत्पत्तिः	७१	३
अवराणकर्म	७१	५
अशून्यशयनव्रतं	७१	१०
अथ भाद्रमासकृत्यं सिंह संक्रमश्च	७१	१२
अत्र गोमसवशान्तिः	७१	१३
कृष्णतृतीया	७१	२५
कृष्णचतुर्थी बहुला	७१	२५
हलषष्ठी	७१	३०
शीतलाव्रतं	७१	३०
जन्माष्टमी	७१	३१
जन्माष्टमी पारणकालः	७६	२
देवस्यादिप्रतिमापूजा	७६	३०

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
अभ्यासोक्तश्रमहरां	७७	१५
शुक्लवतीपारिनालिकव्रत	७७	१८
सिद्धविनायकचतुर्थीव्रतम्	७७	२४
तत्रचन्द्रदर्शननिषेधः	७८	१
ऋषिपंचमीव्रतम्	७८	८
भाद्रशुक्लसूर्यपक्षी	७८	१५
कार्तिकेयश्जनं	७८	१८
पूर्वाष्टमी	७८	१९
इदमगस्त्योदयेकन्यालेनिषेधः	७८	२५
व्रतविधिः	७९	२
अज्ञाननिपक्वम्भस्येत्	७९	६
अत्राधिमासेप्राज्ञे	७९	८
जेष्ठाष्टमी	७९	९
भाद्रशुक्लहादशीपारंग	७९	२५
पार्श्वपरिवर्तनोत्सवः	८०	१
शक्लध्वजोत्थाने	८०	३
श्रवणाहादशी	८०	८
अत्रोपवासः	८०	३०
पारगानिरौप्यः	८१	१
वामनजयंतीव्रतं	८१	२९
दुग्धव्रतम्	८२	२०
अनन्तचतुर्दशीव्रतम्	८३	२
अगस्त्यायन्तकालश्च	८३	११
पौर्णमास्याप्रपितामहास्यं	८४	९
स्त्रिदशैश्वराष्टम्	८४	२६
अथाभिनेमासकन्यासक्रमश्च	८४	२६
अथमहालयप्राङ्कालः	८४	२६
विधवायामहालयः	८५	२६
सकृन्महालयेवर्ज्येतिष्यादि	८५	३०
अस्यापवादश्च	८६	८
पक्षप्रादेषिणिविधिः	८६	१५

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
सन्ध्यासिनोमहालयः	८७	३
महालययोगीशकालः	८७	३
गौरीकालासंभवे	८७	७
महालयेदेवताः	८७	१५
अनेकमानकस्य	८७	१९
जीवन्मानकस्य	८७	२०
मातामहीनापार्थक्यं	८७	२२
पार्वरीकोदिरुच्यवस्था	८७	२९
अशक्तोत्रास्यानिपमः	८८	२
एकोदिरुच्यरूपम्	८८	४
अत्रैकपाकादिनञ्च	८८	५
पाणिहोमः	८८	६
विश्वेदेवौधुरिलोचनौ	८८	९
दक्षिणा	८८	१०
विनुरधिकारः	८८	११
महालयेतर्पणं	८८	२१
मलमासेनकार्यं	८८	१८
प्रथमादिमहालयः	८८	२८
महालयस्यनित्यकाम्यत्वे	८८	२५
तददतिक्रमेप्रायश्चित्तं	८८	३१
भरणीप्राङ्	८९	२
कविलाषष्टी	८९	६
अत्रस्नानदानादि	८९	१२
चन्द्रषष्टी	८९	२१
मघावर्षप्राङ्	८९	२५
महालक्ष्मीव्रतम्	८९	२८
दोषचतुष्टयलक्षणं	९०	३
त्रिष्टुष्टयमलक्षणं	९०	३
अन्वषकाप्राङ्	९०	१२
अत्राधिकारी	९०	३०
अनुमनीनाधिकर्तृकः	९०	३१

प्रकरणम्	पत्र	पं
अत्रसुवासिनीभोजनं	९१	१०
अकरोगप्रायश्चित्तम्	९१	२३
महालयप्रत्यादिकं	९१	२६
त्रयोदशीश्राद्धं	९१	२६
अविभक्ताधिकारः	९२	२
अत्रपितृनिषेधः	९२	१४
एतन्मलमासेकार्यम्	९२	१५
मघात्रयोदशीमहालयपु	९२	२५
गादिश्राद्धं		
महालयचतुर्दशी	९२	२६
एतदेकोद्विष्टं	९३	९
पितामहादिशस्त्रघाते	९३	१८
अत्रश्राद्धकरोगमौलाकालः	९३	२८
अमायाविशेषः	९४	४
अश्विनशुक्लप्रतिपदिदोहित्रे	९४	८
एमातामहश्राद्धकार्यम्		
शुक्लप्रतिपदिनवरात्रारंभः	९४	८
उपवासादि	९६	८
पूजाकालः	९६	१३
प्रतिपदिवैधृणादियोगे	९७	७
अत्रप्रतिप्रसव	९७	११
रात्रौकलशस्थापननिषेधः	९७	१६
कलसस्थापनविधिः	९७	१९
देवीपूजाविधिः	९७	२१
कुमारीपूजाविधिः	९८	६
कुमारीनामानि	९८	११
कुमारीलक्षणानि	९८	१५
काम्यकुमारीजातिः	९८	१७
वेदपारायणादि	९८	१९
एकौनरव्यादि	९८	२०
लोत्रपाठविधिः	९८	२१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
दिनव्यापूजादिविधिः	९८	२६
पूजापूजाप्रतिनिधिः	९८	३१
पुजासोनिर्णयः	९९	२
प्रतिपदादिषुपूजनम्	९९	४
आशौचेनवरात्रम्	९९	२४
स्त्रीणांगन्धनामूलादि	१००	१
ललिताव्रतम्	१००	३
सरस्वतीपूजा	१००	११
षष्ठाविल्वामन्त्रणादि	१००	१७
पत्रिकासजादि	१०१	१०
सासामर्थ्ये	१०१	१३
सप्तम्याङ्गगृहेमूर्तिप्रकारः	१०१	२४
देवीमूर्तिस्थापनम्	१०२	२
सप्तमीपूजाविधिः	१०२	१२
गीस्तुतिः	१०३	६
महाष्टमीकालः	१०३	१३
अत्रपञ्चवतोनोपवासः	१०४	१८
महानवमीकालः	१०४	२४
लोहाभिसारकविधिः पूजामं	१०५	२
त्रयम्		
चामरमन्त्रः	१०५	१२
अश्वमन्त्रः	१०५	१६
ध्वजमन्त्रः	१०५	२२
पताकामन्त्रः	१०५	२५
गजमन्त्रः	१०६	२
खड्गमन्त्रः	१०६	८
कुरिका	१०६	१३
करारकमन्त्रः	१०६	१६
धनुः	१०६	१८
कुन्त	१०६	२०
चर्मदिक्षाः	१०६	२१

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
कनकदण्डमंत्रः	१०६	२२
दुर्धमः	१०६	२५
शक्तिमंत्रः	१०६	२७
सिंहासनमंत्रः	१०६	२८
अष्टम्यास्तानादिदेवीषु	१०७	२
जाव	१०७	२
अरुणोदयवलिदानं	१०७	२८
महानवमीकालः	१०७	१८
नवहोमादिविधिः	१०८	३
होमद्रव्याणि	१०८	१९
वलिदानंतन्मकारः	१०८	२९
कृष्णरात्रदिवलि	१०९	६
शतचण्डीविधिः	१०९	१९
सहस्रचण्डीविधिः	११०	२
नवरात्रपारणानिर्णयः	११०	१६
पारणसूतकादिप्राप्तिः	१११	११
रत्नस्वलापारणम्	१११	१६
दशम्यादेवीविसर्जनं	१११	२७
विजयदशमी	११२	१४
अपराजिता पूजा	११२	१०
अत्रशमी पूजा	११२	२०
वलनोत्थजनम्	११२	२४
आश्विनशर्किमाकृत्य	११२	२७
आश्वयुजिकृत्यं	११३	१
अत्राययणं	११३	३
अश्वयुज्यासहस्रं व्रता	११३	९
आययणा करणोपप्राप्तिं	११३	१६
कार्तिकमाससुलासंक्रान्तिश्च	११३	२२
कार्तिकस्नानकालः	११३	२३
देशविशेषकालम्	११३	३१
कार्त्तिकस्यमचनं देविशेषः	११४	३

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
स्तानाधीमंत्रः	११४	१०
कार्तिकेयहस्तानं	११४	१४
अमृतलसीधत्रीमाला	११४	१५
अगस्त्यादिपञ्चाणि	११४	२३
लक्ष्मणलसी पूजा	११४	२९
धार्मीवनभोजनम्	११५	२
हिंदलव्रतंतत्त्वसूत्रम्	११५	४
अत्रनेलादिवर्जनं	११५	११
अत्रविष्णुदीपदानम्	११५	१२
अत्रदीक्षायाफलं	११५	१३
हस्त्यादिव्रतम्	११५	१३
व्रताकरणनिन्दा	११५	१९
आकाशदीपविधिः	११५	२१
करकचतुर्थी	११५	२५
गोवत्सहादशी	११५	३०
द्वादश्यादिपंचमदेवादि	११६	७
नीराजनम्	११६	२
यमदीपसन्मंत्रश्च	११६	९
नरकचतुर्दशी	११६	११
कृष्णचतुर्दश्यामभ्यङ्गः	११६	१२
अभ्यगस्त्यानद्रव्याणि	११६	२९
अथप्रदोषेदीपदानं	११७	१४
माघपूजाशकभोजनम्	११७	१०
यमनर्पणं	११७	१८
जीवतपितृकविधिः	११७	२५
भीष्मतर्पणम्	११७	२६
अमायां प्रातरभ्यङ्गः	११७	२८
अत्रदिवाभोजनाभावः	११८	५
लक्ष्मीपूजा	११८	६
दीपोत्सवगृहदिसंस्कारः	११८	१२
अलक्ष्मीनिस्तारणम्	११८	१८

॥ निर्णयसिंधोस्तुतिः ॥

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
शुक्लप्रतिपदिगोत्रीज	११८	२०
वलिगजापूजनम्	११८	२१
रात्रोगोपूजाकालः	११८	२८
अत्रयूतग्रीडा	११९	१७
गोवर्द्धनपूजा	११९	१९
मार्गपालीवन्धनं	११९	२४
तत्रनीराजनम्	११९	२७
यमद्वितीया	११९	३१
भानुद्वितीया	१२०	८
कार्तिकशुक्लनवमीयुगादिसु	१२०	१९
त्रकर्तव्यम्		
शुक्लैकादश्यामीषपंचकविधिः	१२०	२३
तत्रपारणं	१२१	८
देवोत्थापनं	१२१	१६
चातुर्मास्यत्रतोद्यापनम्	१२१	२४
शुक्लाष्टादौकर्तव्यता	१२२	२
कार्तिकीद्वादशीपौर्णमासी	१२२	३
चमन्वादि		
वैकुण्ठचतुर्दश्युपवासः	१२३	४
विश्वेश्वरभूतिद्वोपवासश्च	१२३	६
कार्तिकत्रतोद्यापनं	१२३	१२
कार्तिकपौर्णमासितत्रयो	१२३	१८
यविशेषः		
मत्स्यावतारतिथिः	१२३	२५
अत्रत्रिपुरोत्सवः	१२३	२७
दशोत्सवः	१२३	३०
स्नानिकार्तिकेयदर्शनं	१२३	३१
मार्गशीर्षमासद्विचक्रसंक्रा	१२३	३
निश्च		
कालाशुमीतिथिः	१२३	४
अत्रोपवासाध्यादि	१२३	९

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
कालभैरवपूजा	१२३	१०
नागपंचमीः	१२३	१४
चंपावरीयोगविशेषः	१२३	१७
पिशाचमोचनपात्रा	१२३	२६
पौर्णमास्यादत्तात्रेयोत्पत्तिः	१२३	३०
असृम्यामृका	१२४	२
तत्कालनियमः	१२४	५
अत्रश्राद्धकरणोप्रायश्चित्तं	१२४	१५
मलमासेश्राद्धभावः	१२४	१८
पौषमासधनुषसंक्रमश्च	१२४	२६
एकादशीमन्वादि	१२४	२९
अमायामर्होदयः	१२४	३०
तत्रदानविशेषः	१२५	१२
माघमासस्तत्रज्ञानं	१२५	२१
मासोपवासः	१२५	२४
मूलकनिवेधः	१२६	३
स्नानाधिकारिणः	१२६	७
मलमासेस्नानावृत्तिश्चादयः	१२६	७
साहेमलमासेस्नानाः		
स्नानारम्भेमन्त्रप्रत्यहः	१२६	८
सूर्यार्घ्यमंत्रः	१२६	१२
स्नानकालः	१२६	१३
स्नानेतीर्थविशेषः	१२६	२२
अशक्तौग्रहस्नानं	१२६	२९
स्नानेनियमाः	१२७	३
तिलस्नानदानादि	१२७	९
माघानेदम्यतोर्वस्यदानं	१२७	१८
मकरसंक्रान्तिः कर्कादिसं	१२७	२२
क्रान्तिश्च		
दानविशेषः	१२७	२५
रुक्मचतुर्दश्यापमतर्पणम्	१२८	३१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
प्रकृतानिलचतुर्थीद्विंशतिराज	१२९	१	चैत्रकृष्णमतिपदिवसनो	१३४	९
रजाच			तवः		
कुंदचतुर्थी	१२९	४	अत्रनेत्रिकेस्तानम्	१३४	१२
श्रीपंचमी	१२९	५	होलिकानमस्तारमंत्रः	१३४	१५
रथसप्तमी	१२९	७	चतुकुसुमप्राशनमंत्रश्च	१३४	१६
अत्रत्नानकालः	१२९	१२	चैत्रमावास्यामन्वादि	१३४	१९
जलदीपोत्सवविधिः	१२९	१९	द्वितीयपरिच्छेदः समाप्तः	१३४	२०
अष्टोत्तानम्	१२९	२५	भकीर्णनिर्णयारम्भः	१३४	३१
अर्घ्यमंत्रः	१२९	२६	गभीधानम्	१३५	१
अत्रदानविशेषः	१२९	२९	प्रथमर्तोदृष्टमासतिथ्यादि	१३५	१
दानमंत्र	१२९	३१	तत्रह्नीणासकृद्वर्जनम्	१३५	१४
रथसप्तमीमन्वादिश्च	१३०	३	तत्रशान्तिः	१३५	२१
भीष्माष्टमी	१३०	६	प्रथमर्तोरजस्वलायाविधिः	१३६	१२
तर्पणमंत्र	१३०	९	रजस्वलानिमग्नः	१३६	१४
काम्यश्राद्ध	१३०	१३	रनोदर्शनास्तर्वह्नीगमन	१३६	२०
भीष्मह्लादशी	१३०	१५	निषेधः	१३६	२८
महामाघीयोगविशेषश्च	१३०	१९	अनुकालेतिथ्यादि	१३६	२५
अत्रदानविशेषः	१३०	१९	तत्रनक्षत्राणि	१३६	२८
अथाष्टका	१३०	२०	सप्तविषमदिनेषुत्रकचोत्पत्तिः	१३७	३
फाल्गुनमासः कुंभसंक्रांतिः	१३०	२४	षोडशरात्रवधिकलं	१३७	५
कृष्णाष्टमाज्ञानकुत्सन्तिः	१३०	२४	देवपितृकर्मणि व्यवस्था	१३७	१२
शिवरात्रिजनन	१३०	२६	औतकर्मणिचतुर्थदिवसेष्य	१३७	१३
योगविशेषेणश्राद्ध	१३१	२६	धिकारः		
तत्रपारणानिर्णयः	१३१	२८	आर्द्धेकादश्याहोलीगमनं	१३७	१९
मतिमासिशिवरात्रिजननम्	१३१	२७	अनेकभाष्यसमेतयोगपद्य	१३७	२९
अमावास्यायुगादि	१३१	४	अतावगमनेदोषः	१३७	३१
नक्षत्रयोगेश्राद्ध	१३१	५	कुचिदगमनेदोषाभावः	१३८	२
होलिकाशूर्पिमा	१३१	९	होमाकरणप्राप्यश्चिन्नं	१३८	४
महोलिकाभावः	१३१	१२	अत्रमलमासशुक्लादि		
मन्वादिर्षीमं	१३४	७	घण्टिकार्यं	१३८	६

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अनुगमनेस्नानादिविचारः	१३८	८
स्त्रीणां स्नानाभावः	२३८	९
पूर्वोत्तरदिनकल्पना	२३८	१०
पुनरजोदर्शनकालस्तनस्ना	१३८	१३
वैकृतिविशेषादि		
स्रग्जरेजसिविशेषः	१३८	१८
रजस्वला नामन्योत्पत्त्यर्थे	१३८	२३
असवर्णास्पृशे	२३८	२४
चांगलादिस्पृशे	१३८	२६
रजस्वलायानैमित्तिकं स्नाने	१३८	३०
ज्वरितस्नानेऽनुकल्पः	१३८	३१
रजोज्ञाने गृहस्पृशे	१३८	३
भोजनावसरे रजोदर्शने	२३८	५
अथ पुंसवनं तत्रकालः	१३८	६
पुंसवकचविचारः	१३८	८
पुनर्नक्षत्राणि	१३८	१३
तत्र तिथ्यादि	१३८	१६
तत्र वाराः	१३८	१७
अथ सीमन्तकालः	१३८	१८
सीमन्ते तिथिवारनक्षत्राणि	१३८	२४
प्रतिगर्भमावृत्त्यावर्तिः	२३८	३०
सीमन्तान्नभोजने प्रायश्चित्ते	१४०	४
गर्भिणी धर्माः	१४०	६
तस्य तिथिर्माः	१४०	२५
सूतिका गृहप्रवेशः	१४१	१
सूती स्थानम्	१४१	४
अथ जातकर्म	१४१	६
रात्रौ वृद्धिश्चाह	१४१	१०
आग्रहे मविचारः	१४१	१५
आशौचान्नरे जातकर्मः	१४१	१८
अतीते जातकर्मणि कालः	१४१	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अथ जन्मनि दुष्टकालः गण	१४१	२७
नश्च	१४१	
एवादानानि	१४२	३
अथाशेषाफल	१४२	६
अेषाफलम्	१४२	९
तलफलम्	१४२	१२
अभुक्तफलफलम्	१४२	१४
मूलरक्षः	१४२	१८
मूलस्य स्वर्गाद्यवस्थानं	१४२	२५
कन्यादरविषये	१४२	२६
दुष्टान्नक्षत्रांतराणि	१४२	२६
व्यतीपातादिदुष्टयोगाः	१४३	६
कृष्णचतुर्दशी	१४३	१०
सकनक्षत्रजनने	१४३	१३
ग्रहणोजननम्	१४३	१४
ग्रहणोजननशान्तिः	१४३	१५
नानाविक्रताकारजनने	१४३	२२
उपरिदेतोऽप्यनौ	१४३	२८
अकाले देतोऽप्यनौ	१४४	४
अथ त्रिकशान्तिः	१४४	१४
पक्षी प्रजा	१४४	२४
दत्तकपुत्रप्रतियहदानविधिः	१४४	३१
स्त्रीभूदाद्यधिकारः	१४५	१३
भूदकर्तृकहोमः	१४५	१७
दत्तकदासादिस्वतुष्टम्	१४५	२१
यमलोर्ध्वकनिष्ठता	१४६	७
सूतिका स्नानम्	१४६	१२
नामकर्म तत्रकालः	१४६	१४
वर्णकर्मराशर्मवर्मादि	१४६	२१
मासनामानि	१४६	२३
नक्षत्रनामानि	१४६	२९

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
स्वाङ्गारोहश्चान्दोलनं च	१४७	७
दम्बपानम्	१४७	११
करोवेधः	१४७	१३
करोदिद्वयमात्रम्	१४७	२३
ताम्बूलभक्षणम्	१४७	२४
निष्क्रमणम्	१४७	२७
जीविकापरिक्षा	१४८	७
उपवेशनं	१४८	८
अन्नभाशनम्	१४८	१८
जन्मनक्षत्रस्यारुतं	१४८	२२
अद्वैतार्तिर्जन्मदिने कार्या	१४८	२७
कार्यनियमः		
दृष्टवारेजन्मनिष्ठादि	१४९	९
जन्मनिष्ठिरोदयिकी	१४९	११
कटिस्तम्भ	१४९	१३
चौलकमैतद्वत्तल	१४९	१७
मातरिगर्भिरुपाम्	१४९	२९
ज्वरादौ मङ्गलनिषेधः	१५०	८
मातृरजोदोषः	१५०	१०
मुहूर्तान्तरचौलेनिषेध	१५०	१४
एकगान्धर्वयोरैकक्रिया	१५०	१७
अशौचसङ्कुटेचौलम्	१५०	१८
चूडासंस्काराणां	१५०	१९
चौलमोजनेशमयश्चित्तम्	१५१	६
स्त्रीणां संस्कारः	१५१	७
समंत्रामंत्रकश्च	१५१	८
विद्यारम्भकालः	१५१	११
धनुर्विद्या	१५१	१८
अनुपनीतश्रम	१५१	२०
उपनयनं तत्रकालः	१५१	२९
विनादीनां वसंतशुभः	१५२	७

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
गुरोरेनिष्ठस्याधिकार्कोदौ	१५२	१७
गुरुवल्लभुभवम्	१५२	२३
उपनयनेनियमः	१५२	२७
नैमित्तिकमनध्यायः	१५२	३०
गलग्रहशुक्लपक्षपरारम्भ	१५३	२
प्रत्याभादिविवारः		
अनध्यायनिष्ठीनां	१५३	१०
सौपपदा	१५३	१०
प्रदोषस्वरूपं	१५३	११
अनध्यायानां विधानम्	१५३	१५
उपनयनपनादौ	१५३	१९
प्रतिवेदोपनयनेकालानियमः	१५३	२१
ग्रहणादौ ग्रहनिषेधः	१५३	२१
यजुषामतिप्रसवः	१५३	२४
प्रशस्तनक्षत्राणि	१५३	२५
शरत्तमेदेननक्षत्राणि	१५३	२९
उपनयननिषेधः	१५३	३१
प्रशस्तवासरः	१५४	१
शरत्तमेनाशशस्त्रम्	१५४	२
वेदभेदेनदाराः	१५४	३
वर्गभेदेनप्रशस्तवारः	१५४	४
संध्यागर्जने	१५४	६
सायं गर्जने तत्रशान्तिः	१५४	१०
उपनयनाधिकारिणः	१५४	१६
मृकादीनां विशेषः	१५४	२२
कुण्डलालोकयोरुपनयनं	१५४	२९
ब्रह्मचारीणां भिक्षा	१५५	५
संस्कारलोपः	१५५	६
अनीतसंस्कारः	१५५	१०
उपनीतस्य मध्याह्नसंध्या	१५५	१७
ब्रह्मपक्षः	१५५	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
ब्रह्मचारीधर्माः	१५५	२६	मातृगोत्रनिर्णयः	१७०	२४
गुरुहृच्छिष्यभोजनं	१५५	३०	सगोत्राविवाहेष्वप्यश्विने	१७१	३
मेखलादण्डजिनयज्ञोप	१५६	२	कन्याविवाहकालः	१७१	७
वीतलक्षणं			गुर्वर्कयोर्बाल्यं	१७१	२६
उपवीतसंख्या	१५६	२४	गुरुशान्तिः	१७२	६
ब्रह्मचारीधर्मलोपे	१५६	२९	कन्यादानारः	१७२	२६
संध्यालोपे	१५७	३	भ्रातृणां संस्कृतानामधि	१७२	२९
अजिकार्यलोपे	१५७	६	कारः		
हस्तीसंगे	१५७	९	स्वयंवराणां दीश्राद्धे मातुर्हीन	१७३	९
उपवीतादिनाशे	१५७	१२	तेनान्दीश्राद्धम्		
अभिवादनप्रकारः	१५७	१३	परकीयकन्यादानेनान्दीश्राद्धं	१७३	१२
पुनरुपनीते निमित्तानि	१५७	१७	गौर्यादिदानम्	१७३	१७
स्त्रीणामुपनयन	१५८	१	अथ मासनिर्णयः	१७३	१८
अनध्यायः	१५८	२६	अथ मासनिर्णयः	१७४	३
महामास्यादिजतं	१६०	९	दशदोषाः	१७४	१०
समावर्जनं	१६०	१३	गुर्वेति चारेयात्तच्छब्दे	१७४	१३
पूर्वमृतपिण्डाणोचम्	१६०	२२	अकालवृष्ट्यादौ	१७४	२०
स्नातकव्रताचरणे	१६०	२७	भूकंपादावपवादः	१७४	२८
कुरिकाबंधः	१६०	३०	कन्यावैधव्ययोगे कुंभविवाहादि	१७५	२
अथ विवाहः	१६१	२	विष्णुमूर्तिदानम्	१७५	१०
सापिंडनिर्णयः	१६१	७	प्रतिकूलादि	१७५	१९
त्रिगोत्रान्ये विशेषः	१६१	१३	पितादौ मृते विवाहः	१७५	२५
मातुलकन्याविवाहः	१६३	१४	तत्र विनायकशान्तिः	१७६	२
जीवत्पित्रादिकस्य	१६४	८	प्रतिकूलपवादः	१७६	३
सापिंडं	१६४	१०	मातृजोदर्शने	१७६	७
कन्यासापिंड्याम्	१६४	११	नाद्यनंतरं श्रीपूजा	१७६	१२
सापत्नमातामहकुले	१६४	१६	एकक्रियानिर्णयः	१७६	१८
दत्तकसापिंड्यनिर्णयः	१६५	१४	द्विशोभननिवधः	१७६	२९
गोत्रप्रवर	१६६	२५	द्विशोभनापवादः	१७६	२९
द्विगोत्रा	१६९	२५	संकटे विशेषः	१७७	४
स्वगोत्राद्यज्ञाने	१७०	२२	विवाहमध्ये श्राद्धम्	१७७	१५

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
मासिकापकर्षः	१७७	१०	श्रीपासनेविशेषः	१८२	१४
यमयोर्द्विशेषः	१७७	११	अथदेवकोत्थापनं	१८२	१७
भिन्नमातृजयोः	१७७	२३	विवाहमध्येसपिण्डनियमः	१८२	२०
प्रत्युद्वाहोनिषेधः	१७७	२७	प्रथमाद्येकन्यावरनियमाः	१८२	२४
कन्यारजोदर्शने	१७७	३१	चेत्तादौविशेषः	१८२	२८
रजसिन्नायश्चित्तम्	१७८	१४	वधुप्रवेशः	१८३	१
तद्विवाहवरस्यप्रायश्चित्तं	१७८	१९	द्विगमनम्	१८३	१७
गन्धर्वादिविवाहः	१७८	२३	पुनर्विवाहः	१८३	२१
वलादपहारेकन्यायाः	१७८	३०	द्वितीयविवाहेऽग्निनिर्णयः	१८४	२
विवाहमध्येआशौचम्	१७८	३	वहुभार्यस्यसधर्मिणाद्वितीयविवाहेकालः	१८४	४
आशौचेनादीश्राद्धम्	१७९	६	तृतीयविवाहनिषेधः	१८४	२०
अन्नादौविशेषः	१७९	१६	अर्कविवाहः	१८४	२९
धर्माद्येविवाहकरणे	१७९	२१	आधानं	१८५	१०
कन्यागृहेभोजननिषिद्धे	१७९	२५	ज्येष्ठेसाग्नौ	१८५	३१
विवाहनक्षत्राणि	१८०	३	गृहस्थस्याप्यभ्ययनम्	१८६	३
विरुद्धेनक्षत्रेदानादि	१८०	४	अर्कनाधानज्येष्ठाद्यनुमातिविनाकृताधानपरिविज्ञा	१८६	३
विवाहेमण्डपः	१८०	७	स्त्रीवादेज्येष्ठेदोषाभावः	१८६	१५
हरिदालेपनं	१८०	१०	अर्कनाधानपितृसत्त्वेप्याधानं	१८६	२९
विवाहवेदी	१८०	१२	अथशूद्रसंस्कारः	१८७	३
अंशुरपेयार्थंमृदाहरणं	१८०	१८	अथशूद्रकालस्तत्र	१८७	२४
वरवरराम्	१८०	२५	जलाशयस्यकूपनिर्णयः	१८८	२
वाग्दानान्तरवस्तुनौ	१८०	२६	उत्सर्गाकरणे	१८८	८
वरस्यदेशान्तरगमने	१८१	३	दक्षारेपः	१८८	१०
शुक्लदाने	१८१	४	अथमूर्तिप्रतिष्ठाकालः	१८८	१३
वाग्दानान्तरं पूर्ववरसत्त्वे	१८१	७	दुर्गादौविशेषः	१८८	२६
द्वितीयादिविवाहेनादीश्राद्धम्	१८१	२०	लिंगस्थापनं	१८९	२
लग्नघटीस्थापनम्	१८१	२६	देवीस्थापनं	१८९	१०
वरस्यमधुपर्कम्	१८१	२९	अधिकारिणाः	१८९	२०
कन्यादानम्	१८२	१२	स्त्रीशूद्रयोरधिकारः	१९०	३
गृहप्रवेशोत्तमेविशेषः	१८२	१३			

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
प्रतिमाभेदः	१९०	१०	स्वामीसेवा	२०२	१६
मूर्तौ स्नाननिषेधः	१९०	२६	गजाश्वदोला	२०२	१८
लिंगे विशेषः	१९०	२७	नृत्यम्	२०२	२०
लिङ्गपरिमाणम्	१९०	३०	राजदर्शनम्	२०२	२१
पंचस्तूत्री	१९१	२	क्रयविक्रयो	२०२	२२
गृहे लिङ्गद्वयनिषेधः	१९१	११	अथ सेतु	२०२	२७
अविभक्तानां प्रथक् पूजा	१९१	१८	अथ पञ्चकृत्यम्	२०२	२८
स्त्रीशूद्रयोः पूजाधिकारः	१९१	२१	गजदंतछेदः	२०३	३
शालग्रामकृपादिनामध्वमा	१९२	७	निक्षेपः	२०३	३
दिव्यवस्था			ऋणमोक्षः	२०३	५
अथ पार्थिवपूजा	१९२	९	राजमुद्रा	२०३	७
रुद्राक्षधारणम्	१९२	२५	अथ नौका	२०३	९
लिंगमहास्नानं	१९३	१०	भोगः	२०३	११
विष्णुमहास्नानं	१९३	१४	शमश्रुकर्म	२०३	१२
पंचायतनम्	१९३	१७	इंधनसंग्रहः	२०३	२८
पंचावतने दिशा	१९३	२०	नवान्नम्	२०४	१
केशवादिमूर्तयः	१९३	२३	नवभोजनपात्रम्	२०३	३०
लिङ्गाच्चाप्रतिष्ठादिविधिः	१९३	३०	नूतनफलादिभक्ष्यः	२०४	२
उपघाते पुनः प्रतिष्ठाविधिः	१९८	१९	होमे आहुतिपातः	२०४	४
जीर्णोद्धारविधिः	१९८	१२	शान्तिः	२०४	७
तुलसीग्रहरोगकालमंत्रौ	२००	१	ज्वरदौ फलम्	२०४	११
पुष्पादेः पर्युषितत्वं	२००	११	अथ भेषज्यम्	२०४	२४
शिवनिर्माल्यद्रव्याणि	२००	२८	अथारोग्यस्नानम्	२०४	२६
वारालिङ्गादौ निर्माल्यम्	२०१	८	दन्तकाष्ठनिषिद्धानिम्	२०४	२९
अथ कृशीकाल	२०१	२२	आमलकस्नानम्	२०५	६
धान्यग्रहराम्	२०१	२७	नैलनिषेधः	२०५	१२
अथ वस्त्रम्	२०१	३१	प्रतिमसवल्लैलाभ्यंगेति	२०५	२१
अथालंकारधारणम्	२०२	४	लस्नाननिषिद्धदिनम्		
	२०२	११	गृहारम्भः	२०५	२९
अथ शय्या	२०२	१२	गृहप्रवेशः	२०७	७
शस्त्रधारणम्	२०२	१४		२०७	२६

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
अथवन्यपरिच्छेदः	२९०	१०	अथवन्यजलम्	२३८	१४
अथश्राद्धनिर्णयः	२९०	१४	कुतपाः	२३८	२३
श्राद्धस्वरूपम्	२९२	१५	अथवर्ज्यानि	२३९	४
अथश्राद्धभेदाः	२९२	८	श्राद्धदिनकल्पम्	२३९	१४
श्राद्धदेशाः	२९२	२८	पाकानिः	२४०	११
सप्तगोत्राः	२९३	१४	पाककर्तारः	२४१	११
कुलानि	२९३	१६	वस्त्राणि	२४१	१४
अथनिविद्धदेशाः	२९३	२२	श्राद्धकर्तृरुर्ध्वपुण्ड्रि	२४१	१५
परकीयभूमौभूस्वामीपितृभ्यो	२९३	२८	श्राद्धपरिभाषा	२४२	७
अभागदानविचारः			गोत्रनामोच्चारणम्	२४२	१३
श्राद्धकालः	२९४	१४	गोत्रज्ञाने	२४२	२२
अधिकारिणाः	२९६	४	नामोच्चारणविशेषः	२४२	२५
श्राद्धमुख्यगौणाधिकारिणाः	२९९	१०	वद्वृत्तानांविशेषः	२४३	९
तत्रप्रसंगेनधनभातानिर्णयः	२३०	१५	विभक्तनिर्णयः	२४३	५
अथपितरः	२२३	१८	सव्यापसव्यनिर्णयः	२४३	१२
दर्शदोसपत्नीकानां	२२४	१९	आचमनकालः	२४३	२०
मातुःप्रथमश्राद्धम्	२२४	२३	शिवविष्णुऋजोत्तरं	२४३	२५
अथविश्वेदेवाः	२२५	२०	विनियुक्तदेवतान्यागः	२४४	२
अथविश्रासत्रउत्तमब्राह्मणाः	२२५	२६	ऊहनिर्णयःमातामहेषु	२४४	६
अथमध्यमब्राह्मणाः	२२६	४	विशेषः		
अथवन्यब्राह्मणाः	२२६	७	श्राद्धसंकल्पादिः	२४४	२३
विप्रनिमन्त्रणम्	२२९	१२	उपनिर्मन्त्रणं	२४४	२६
देवपितृभेदेनोपवीतं	२२९	१४	पाद्यमण्डलम्	२४५	३
श्राद्धभेदेनविप्रसंख्या	२२९	१८	पाद्यगर्तः	२४५	१०
देवपितृभेदेनविप्रसंख्या	२२९	५	मंडलेगोमयादि	२४५	१४
निमन्त्रितानादरेप्रायश्चित्तं	२३०	१८	पाद्यपत्नीनिर्णयः	२४५	१८
इभोक्तुर्वैज्यानिच			पाद्योत्तरमाचमनम्	२४५	२२
अथश्राद्धवस्त्रनिर्णयः	२३२	५	विप्रोपवेशनदिशा	२४५	२५
अथहविः	२३२	२८	वद्वृत्तादिविशेषः	२४५	२८
क्षीरेविशेषमाहिष्यापवादः	२३५	१०	अतिथेरुत्तरा	२४५	३०
वर्ज्यव्याणि	२३६	४	विप्रासनानि	२४६	५

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
नीवीवंधनं	२४६	१५	संश्रवप्रतिपत्तिः	२५३	२५
वैश्वदेवार्चा	२४६	२९	अर्घ्यपात्रपूजा	२५४	५
अर्घ्यनिर्णयः	२४७	७	पितृपूजा	२५४	१०
अर्घ्यपात्राणि	२४७	१०	भोजनदेशमण्डनं	२५४	२६
अर्घ्यपात्रमानं	२४७	११	भोजनपात्राणि	२५५	२
विश्वेदेवानामज्ञाने	२४८	८	भोजनपात्रमानानि	२५५	६
आह्वहेगन्धाः	२४९	३	कास्यादिनिषेधः	२५५	१०
त्रिपुण्ड्रनिषेधः	२४९	१२	कदलीनिषेधः	२५५	१५
ऊर्ध्वपुंड्रेविकल्पः	२४९	१८	भस्ममर्षादा	२५५	१७
आह्वहपुण्याणि	२४९	२३	हस्तशोधनं	२५५	२०
निषिद्धपुण्याणि	२५०	१	अग्नौकरणम्	२५५	२२
अथधूपाः	२५०	१९	पत्राग्निनिर्णयः	२५५	२३
दीपाः	२५०	२५	अग्न्यभावेनिर्णयः	२५५	२४
वस्त्राणि	२५०	२७	अतिषष्ठः निर्णयः	२५६	३
यज्ञोपवीतादीनि	२५०	२८	अग्नौकरणोसव्यापसव्यं	२५७	७
वस्त्रादीनां निष्क्रयः	२५०	३०	पाणिहोमः	२५७	१०
दीपिकादिदानम्	२५०	३१	अपत्तिकस्यविधिः	२५७	१२
कंचुकादिदानं	२५१	३	अनुपनीतेरग्नौकरणं	२५७	१७
स्त्रीप्राद्वेसिनूरादि	२५१	४	सामेर्विदेशादौ	२५८	५
कार्पासादिवस्त्रादीनि	२५१	६	पाणिहोमेपर्युक्षणादि	२५८	११
स्त्रिभूदयोरुपवीतं	२५१	८	विभाचमनादि	२५८	१७
जलपात्राणि	२५१	९	आपस्तंबानामग्नौकरणम्	२५९	९
उपानहौ	२५१	१४	नम्राग्न्यादेर्विशेषः	२५९	२
ऊत्रचामरादिदानं	२५१	१६	महालपादावग्नौकरणम्	२५९	२५
अलंकारः	२५१	१८	आदिकादावग्नौकरणम्	२५९	२६
आदर्शोदि	२५१	२१	जीवत्पित्रादेर्विधिः	२५९	३१
वन्दीमोक्षः	२५१	२८	मातृदित्वे	२६०	२
पितृपूजनं	२५१	३०	परिवेषणम्	२६०	५
पित्रर्घ्यासादनं	२५२	३	परिवेषणपात्राणि	२६०	१३
अर्घ्यपवित्राणि	२५२	१८	भोज्यपात्रेनिलनिषेधः	२६०	१७
पित्रावाहनं	२५२	२५	स्त्रेहादीनां हस्तेरपविषणानि	२६०	१८

प्रकरणम्	पत्र	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्र	पंक्तिः
घृतपात्रस्थापनं	२६०	२०	पिण्डप्रमाणानि	२६५	२३
पात्रालम्बनं	२६०	२१	अत्रपित्रादिनामाज्ञाने	२६६	२
पात्रेऽङ्गनिवेशनं	२६०	२४	मातामहादिपिण्डदेशः	२६६	५
अन्नसंकल्पः	२६१	१०	एकोद्दिष्टानां देशः	२६६	१३
ब्राह्मणपेरादि	२६१	१४	दर्भलेपाः	२६६	१५
आयोजनविधिः	२६१	२९	लेपापवादाः	२६६	१७
वित्रादिवलविधिः	२६२	२	नीर्वाविश्रसनम्	२६६	२८
अभिश्चरणादि	२६२	५	अञ्जनाभ्यञ्जने	२६६	२८
भोजनेनियमाः	२६२	११	पिण्डपूजा	२६७	३
विप्राणामन्योनस्पर्श	२६२	२३	स्वस्तिवाचनादि	२६७	११
विप्रगृहस्थावे	२६३	४	अक्षय्योदकम्	२६७	१४
विप्रवमने	२६३	५	दक्षिणानिर्गोपः	२६७	१६
आदिकेचमने	२६३	१३	स्वधावाचनम्	२६७	२०
दर्शदौवमने	२६३	२०	पिण्डप्रवाहणम्	२६७	२३
पितामहवमने	२६३	२८	विप्रविसर्जनम्	२६७	२४
सपिण्डीकरणवमने	२६३	२९	पिण्डप्रतिपत्तिः	२६८	५
महैकोदियेवमने	२६३	३०	पिण्डोपधाने	२६८	१८
तृहिसंकल्पादौवमने	२६३	३१	पिण्डनिषिद्धकालः	२६८	२९
तीर्थमहालयादौवमने	२६४	३	महालयादौप्रतिप्रसवः	२६८	३१
तृप्तिप्रश्नादि	२६४	४	उच्छिष्टोद्घासनकालः	२६८	१४
आहुविशेषेतृप्तिप्रश्नं	२६४	९	विश्वदेवकालः	२६८	२०
विकिरप्रतिपत्तिः	२६४	१२	वरुचानोर्विश्वदेवकालः	२७०	४
उत्तराचमनं	२६४	२४	नित्यआहुति	२७०	१०
पवित्रविसर्जनम्	२६४	२८	एकादश्यादौआहुति	२७०	२०
गणपुष्पात्रम्	२६४	२९	रात्रौपरमक्षेभोजनेनिषिद्धम्	२७१	१
पिण्डदानविधिः	२६४	३०	अथआहुतुकल्पः	२७१	१०
पिण्डकालः	२६५	१	विप्राभावेदर्भवदुः	२७१	११
पिण्डदेशः	२६५	६	आमआहुति	२७१	१३
रेखाकरणदि	२६५	७	आमापवादाः	२७१	२५
पिण्डप्रयोगानि	२६५	१३	आमपरिमाणम्	२७२	२
पिण्डमाषाः	२६५	१५	आमआहुतिपिण्डः	२७२	८

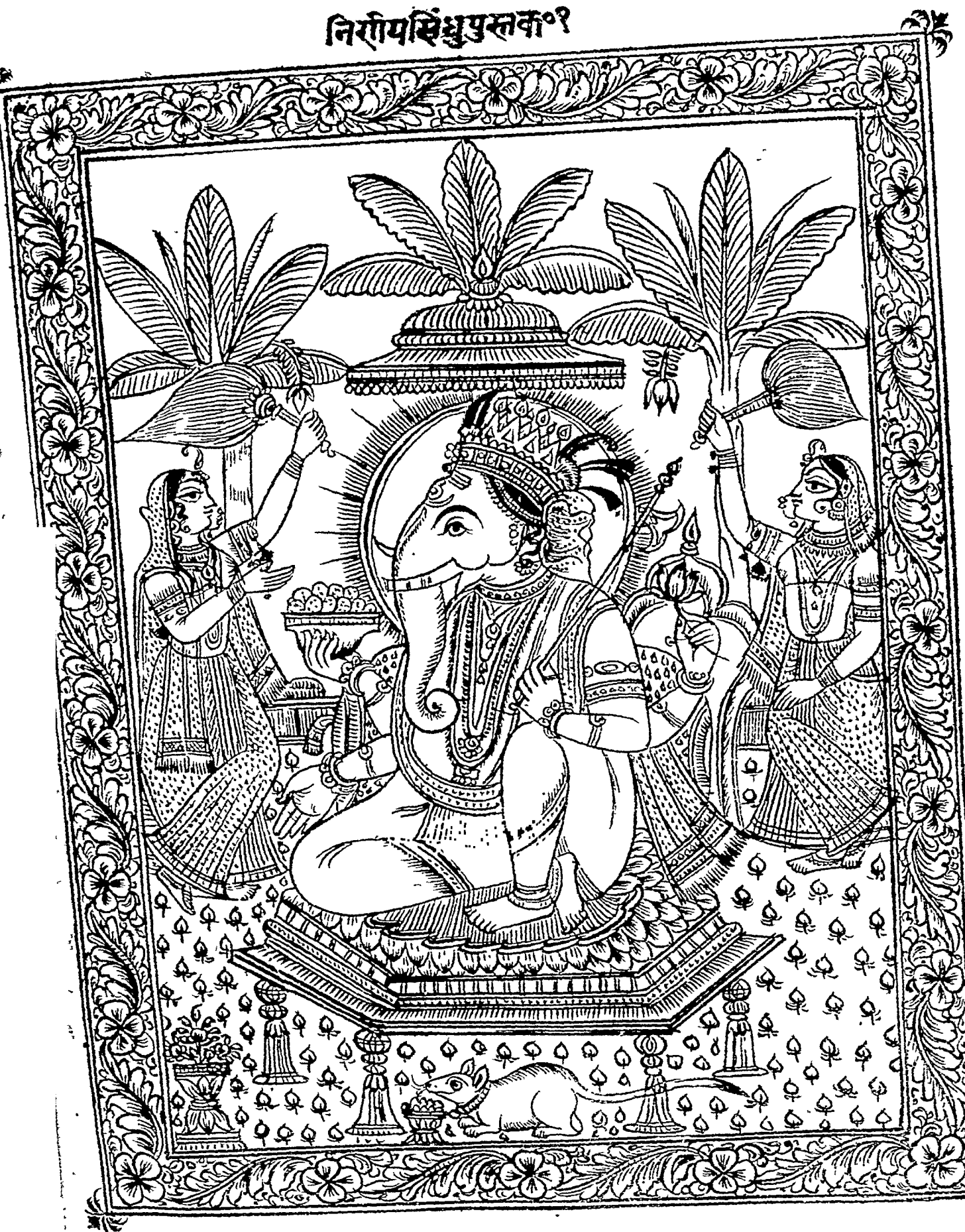
प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
आमश्राद्धकुरुः	२७२	१३	आदिआशौचप्राप्तौ	२७६	९
आमश्राद्धे निविष्टानि	२७२	१६	आशौचोत्तरविधे	२७९	३१
श्रद्धस्यामश्राद्धाधिकारः	२७२	२५	आदिभार्यारजोदर्शने	२८०	१६
हेमश्राद्धम्	२७२	३१	रजस्वलायांश्राद्धे	२८०	२१
जातकर्मणि हेमनियमः	२७३	५	अन्वारोहरोश्राद्धे	२८१	२६
हेमश्राद्धे पिण्डदानादि	२७३	७	सायनमानुरन्वावृत्त्यं	२८२	४
हेमश्राद्धे निविष्टानि	२७३	१६	अन्यकालारोहरो	२८३	४
संकल्पश्राद्धे	२७३	१९	श्राद्धसंपाते	२८३	२१
संकल्पश्राद्धे वज्रं	२७३	२०	पित्रोर्मृताहेक्ये	२८३	२६
अशक्तौ पिण्डमात्रं	२७३	२७	श्राद्धसम्पाते सांगसिद्धिः	२८३	३०
अत्यशक्तौ तर्पणादि	२७४	४	श्राद्धवृत्तिविचारः	२८४	९
श्राद्धभोजने प्रायश्चित्तं	२७४	१३	श्राद्धागतर्पणम्	२८४	१५
क्षयाहश्राद्धम्	२७४	२६	श्राद्धागतर्पणापवादः	२८४	२७
पार्वणौ कोटिष्टविचारः	२७५	८	श्राद्धे नित्यतर्पणम्	२८४	३१
सत्यासिनश्राद्धिकश्राद्धे	२७५	१९	तर्पणविधिः	२८५	२
श्राद्धिके सपत्नीकनिषेधः	२७५	३१	तिलतर्पणनिषेधः	२८५	२१
ज्येष्ठश्राद्धादिके	२७६	३१	तदपवादः	२८५	२८
पत्न्याः कर्तृत्वे	२७६	३	वृद्धिश्राद्धतन्निमित्तानि	२८५	३१
अपुत्राणां विशेषः	२७६	९	तत्कालः	२८६	२७
गोविप्रहतादौ	२७६	१५	आधानंगवृद्धिश्राद्धे	२८६	३१
मातामहनिषेधः	२७६	१८	वृद्धिश्राद्धदेवताः वृद्धिश्रा	२८७	४
पितृव्यादिश्राद्धे	२७६	२२	देविश्रेदेवाः		
क्षयाहदेविध्य	२७६	२७	वृद्धिरादौमानुश्रुता	२८७	२३
अहणादिनवार्षिकं	२७८	३	वृद्धौ वसोर्द्धार	२८७	२८
मलमासे वार्षिकं	२७८	४	गौरिवत्प्राण्यादिमातरः	२८८	३
दर्शवार्षिकप्राप्तौ	२७८	१०	संस्कारयोगपथे	२८८	१३
श्राद्धिके वृषोत्सर्गः	२७८	१६	वृद्धिश्राद्धे तन्त्रता	२८८	१४
शुद्धिश्राद्धे	२७८	१८	कर्मावृत्तौ वृद्धावृत्तिः	२८८	१८
वर्षान्तसपिण्डने	२७८	१९	वृद्धिनिषेधः	२८८	२३
क्षयाहज्ञाने	२७८	२६	वृद्धौ अधिकारः	२८८	३१
वृत्तपासाद्यज्ञाने	२७८	२८	जीवत्पितृकः	२८९	२

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
सम्यक्तादिपितृकस्य	२८९	२७	मुण्डनेकालाः	२९६	१७
सामेर्विशेषः जीवन्मृतक	२८९	२८	मुंडनविधिः	२९६	२५
स्यविशेषश्च			जीवन्मृतकस्यतीर्थे	२९६	२९
वृद्धाविनिकर्तव्यता	२९०	९	तीर्थेपरार्थस्नानंमुंडनं च	२९६	२७
विभालाभे	२९०	१५	तीर्थेप्राहुविधिः	२९७	३
अत्रदक्षिणा	२९०	३०	रात्रौतीर्थेमात्रेप्राहुः	२९७	७
पिरादिविधिर्विकल्पः	२९१	२	आशौचनीर्थाहुः	२९७	११
मन्त्रोद्विचारः	२९१	१५	तीर्थेप्राहुर्विनीतिः	२९७	१६
पितृजीवने	२९१	२६	तीर्थेप्राहुपिराद्व्यापि	२९७	२२
मातामहजीवने	२९२	१२	विधवायाविशेषः	२९७	२४
मातृजीवने	२९२	२५	जीवन्मृतकस्यतीर्थेप्राहुः	२९७	२७
जीवन्मृतस्तीर्थेविशेषः	२९२	२७	आशौचनिर्णयः	२९८	३
नीर्थाप्राहुः	२९२	२९	स्नातशौचं	२९८	४
सामेर्विशेषः	२९३	२	पाताशौचं	२९८	११
जीवन्मृतकप्राहुः	२९३	६	पञ्चमनौपितृस्नानं	२९८	१८
पितामहजीवने	२९३	१५	सक्तिकायाः कर्मोपधिकारः	२९९	६
पतितामहजीवनेउभयजीवने	२९३	२०	जननेप्रथमादिदिने	२९९	८
व्युत्क्रममृतानांविशेषः	२९३	२५	मृताशौचं	२९९	२४
विभक्ताविभक्तानां	२९४	६	नालेच्छेत्तत्तत्तत्तौ	२९९	२६
कर्मणिविभक्ता	२९४	२२	नामोत्तरद्वयोपेतोः श्वे	३००	१
विभक्तानांपंचमहायज्ञवैश्वदे	२९४	२३	अत्रदहनखननेविचारः	३००	४
वादिदेवपूजा			द्वयोत्तरविधौत्माह	३००	२६
तेषांतीर्थेप्राहुधिकारः	२९४	३०	त्रिविधैश्वर्यमुपनयास्वैश्वर्ये	३००	३१
तीर्थेप्राहुः	२९५	१०	कृतचूडमरणे	३०१	१
तीर्थेयात्राविधिः	२९५	१३	शिशुमृतोमानापितोः	३०१	८
एतप्राहुकापर्वदेवः	२९५	३०	कन्यामृतौ	३०१	११
यात्रामध्येआशौचं	२९६	३	भूदस्यविवाहाभ्युदये	३०१	१३
मार्गेतीर्थेमात्रे	२९६	४	चौलोत्तरवाग्दानाभ्युदये	३०१	२१
नदीपतीर्थेषुविशेषः	२९६	८	अनूदश्वदस्यषोडशादयम्	३०१	२२
तीर्थेयात्रादिनक्तं	२९६	१०	धर्मरणे		
तीर्थेवपनंतीर्थेपवासश्च	२९६	१६	वाग्दानोत्तरकन्यामृतौ	३०१	२३

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
अनुपनीतखननादि	३०२	६	शवानुगमने	३०८	३०
अनुपनीतिपिण्डादि	३०२	१५	रोदनेच	३०९	८
अहाशौचविशेषः	३०२	२१	आशौचान्नभक्षणो	३०९	१६
वालमरणादौविशेषः	३०२	२३	स्वामीमरणोदास्याशौचं	३०९	२५
पंचवर्षोत्तरपिण्डादौ	३०२	३०	दास्यादौविशेषः	३०९	२८
स्त्रीणां पिण्डादिविकल्पः	३०३	८	दासभेदाः	३१०	३
जात्याशौचं	३०३	१५	दासमरणोस्वामिनः	३१०	८
स्त्रीषूद्रयोर्विशेषः	३०३	२९	प्रतिलोमजानां	३१०	१०
आशौचसङ्कीर्णविचारः	३०४	१३	रात्रौजननमरणोच	३१०	११
आशौचैः गास्यर्शता	३०४	२७	आहिताग्निमरणो	३१०	१३
अनुपनीतादौविशेषः	३०४	२८	अतिक्रांताशौचं	३१०	२०
दत्तकादिपुत्रमरणो	३०५	३	देशान्तरेविशेषः	३१०	२७
दत्तकमरणोजनकस्य	३०५	१७	देशान्तरलक्षणम्	३११	५
उठाकन्यामृतोदौपित्रादेः	३०५	२३	पित्रोर्देशान्तरमरणो	३११	८
पतिगृहेकन्यामरणोप्रसवेच	३०५	२४	सायन्मामृतदेशान्तरमरणो	३११	१३
पितृमृतो कन्याया आशौचं	३०६	९	आशौचसंपाते	३११	१७
भगिनीमृतोभ्रातराणां	३०६	११	रात्रौयामशेषादौ	३१२	२४
मातामहादिमरणो	३०६	१३	ब्रह्मादिवृद्धेरपवादः	३१२	२५
दौहित्रादिमरणो	३०६	१३	मानुरन्वारोहणो	३१४	५
वधुत्रयमरणोविशेषः	३०६	३०	सन्निकाग्निदयोर्विशेषः	३१४	१४
ग्राममध्ये श्वाविष्टाने	३०७	१४	आशौचसन्निपातेकार्याका	३१४	१९
श्यालाकादौजामातृतः	३०७	२२	र्यविचारः		
क्रियाकर्तुर्विशेषः	३०७	२५	आशौचापवादः पंचधाकर्तुः	३१४	२७
पत्न्यादिमरणो	३०७	३०	जोषवादश्च		
सुद्धमृते	३०७	३१	ब्रह्मचारिणोविशेषः	३१४	३०
शवस्पर्श	३०८	१०	समावर्तनोत्तरविशेषः	३१५	१७
निर्हरणादौ	३०८	१५	कर्मतोषवादः	३१५	२५
निर्हरणादौभृतिग्रहणो	३०८	१७	तुलादानादौ	३१५	३१
शवालंकरणो	३०८	२२	नित्येदेवप्रजादौ	३१६	१०
अनाथग्रहणो	३०८	२३	दीक्षितस्यस्नानुष्ठाने	३१६	१६
हीनवर्णसंस्कारे	३०८	२९	अन्विजिविशेषः	३१६	१८

प्रकरणम्	पत्रं	पङ्क्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पङ्क्तिः
श्रौतकर्मसुविशेषः	३१६	२७	प्रेतसंस्कारकालः	३२७	१
स्मार्तकर्मणि वैश्वदेवे	३१७	१६	निषिद्धनक्षत्रादौ मृते दाह	३२७	८
संध्यादिषु	३१७	२०	विधिः		
ग्रहरोच्चाशौचापवादः	३१७	३०	कृतसंस्कारस्य पुनरागमनम्	३२७	२०
संक्रान्तौ कन्योद्वाहे वि	३१८	१	सर्पसंस्कारविधिः	३२७	२९
अयद्वयतोपवादः	३१८	४	अस्य कर्मनिर्णयः	३२७	३०
मृतदोषतोपवादः	३१८	१४	धर्मपत्रविधिः	३२९	२९
आत्मघाते	३१८	१६	आसन्नमरणोदानानि	३३०	१०
आत्मघाते संस्कारकर्तुः आ	३१८	३०	योक्षधेनुः	३३०	११
यश्चिन्तम्			जराधेनुः कर्तुः कृत्तव्यम्	३३०	२६
आहताग्निदुर्मरणो	३१९	७	दुर्मरणो प्रापश्चिन्तव्य एषा ला	३३०	३१
प्रमादमरणो	३१९	१७	दिस्यर्शे		
वैधमरणो	३२०	८	रत्नस्त्रालास्यर्शे	३३१	३
प्रयागादिमरणो	३२०	२२	खड्गादौ मरणो	३३१	८
काश्यानामघाते	३२१	२	रात्रौ मरणो	३३१	१२
आत्मघाते संवत्सरोद्धे विशेषः	३२२	१	रात्रौ मरणो निषेधः	३३१	१६
आत्मघाते प्रापश्चिन्तम्	३२२	१०	सवपयुषिते	३३१	१७
चण्डालादिहने प्रापश्चिन्तम्	३२२	१५	साग्ने विशेषः	३३१	२६
श्लेष्मीकृतानां विशेषः	३२३	१	समारूढारण्यो विशेषः	३३२	१
पतिनोदकविधिः	३२३	४	विच्छिन्नाग्नेः	३३२	२
नारायणवलिप्रयोगः	३२३	२१	प्रेताधानं	३३२	३
सय्यहने विशेषः	३२४	१०	अरण्यो नीशो	३३२	६
कुचिद्विधानादाशौचापवादः	३२४	२२	पत्न्या मरणो विशेषः	३३२	१६
सत्यामरणो	३२४	३०	देशान्तरमृते	३३३	१
कनजौवच्छाद्वे विशेषः	३२५	१५	अनुपनीतादः	३३३	६
आहिताग्नेौ प्रेषिनप्रणो	३२५	२१	कपालाग्न्यादिग्रहमरणो	३३३	१३
परांशुविधिः	३२५	२८	विशेषः		
प्रेषिते कालपरीक्षा	३२६	११	दाहविधिः	३३४	५
परांशुरेवैराशौचं	३२६	२४	दम्पत्यौ रेकदा मृतौ	३३५	१३
परांशुरादौ पत्नीपुत्रयोरेवैराशौचं	३२६	२५	उदकदानम्	३३५	२७
अनीतसंस्कार	३२६	२८	सहगमने पादौतयं	३३५	२६

प्रकरणम्	पत्रं	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
अंजलिद्विः	३३६ १४	दीपदानं	३४७ ९	
कामोदकम्	३३६ २३	मासिकानि	३४८ २	
प्रवेशनादिविधिः	३३७ ३	अनेषुवर्जानि	३४८ ४	
आशौचिनियमाः	३३६ ३१	सपिंडीकरणं	३४८ २३	
पत्न्यकर्तृत्वेरजोदर्शने	३३७ २३	साग्निककर्तृकविशेषः	३५० २६	
क्रियाकर्तृत्वांशे	३३७ २४	साग्नोपेतविशेषः	३५० ३०	
प्रेतपिण्डविधिः	३३७ ३१	द्वयोस्ताम्रित्वे	३५१ ८	
गुह्यमृतादौविपर्यये	३३८ ६		३५१ १९	
शिर्मादिविपर्यये	३३८ १०		३५१ २९	
पिण्डद्रव्याणि	३३८ २१		३५२ ९	
प्रेतपिण्डोनिषिद्धानिप्रेताय	३३९ १५	श्रद्धाणां सपिंडीकरणम्	३५२ १७	
वयवाः		पिण्डीकरणनक्षत्राणि	३५३ ६	
आकाशेजलक्षीरस्थापनं	३३९ २९	पिंडीकरणोऽधिकारिणः	३५४ ९	
दशाहमधेदर्शपाते	३३९ २८	व्युत्क्रममृते सपिण्डीकरणं	३५४ ४	
अस्थिसंचयनं	३४० १७	पितामहसपिण्डने	३५४ १०	
संचयनेनक्षत्राणि	३४० ११	पितामहदशाहमधे	३५४ १९	
तीर्थस्थितिस्त्वविधिः	३४१ १	पितृमृतौ	३५४ २३	
नवश्राद्धं	३४२ १	स्त्रीसपिंडीकरणो विचारः	३५५ ३	
नवश्राद्धेवर्ज्यानि	३४२ १८	अपञ्चायाः सपिण्डने	३५५ २३	
नवश्राद्धेविघ्नं	३४२ २९	कौकिलमत्तानुसारिणां	३५५ ३१	
अन्वारोहणेनवश्राद्धं	३४३ २	भर्तृसपिंडनेविशेषः	३५६ ५	
आशौचान्तिदिनकृत्यं	३४३ ६	ब्रह्मचारिणां सपिण्डने	३५६ ११	
एकादशाहकृत्यं	३४३ ३१	सपिण्डनमयोगः	३५६ २२	
सद्यःशौचेएकादशाह	३४४ २	पाथ्यश्राद्धं	३५६ २५	
एकोद्विष्टस्वरूपम्	३४५ २	मथमादेनिषिद्धानिविधना		
एकादशाहेवैश्वदेवः	३४५ १४	निव		
अथवपोत्सर्गः	३४५ २१		३५८ ५	
स्त्रीपुरुषोत्सर्गनिषेधः	३४६ ८	त्रिउकराणां निः	३५८ ११	
पददानम्	३४६ १३	जलचारीमृतौ	३५९ २४	
शय्यादानम्	३४६ ६	सन्तिकारजललामृतौ	३६० ४	
शय्याभित्तिश्रापयश्चिन्तं				

श्रीगणेशायनमः कारुरेकेनिकेतैरामसीतालतायुक्तं विस्वामित्रान्ववायव्रततिसमाप्तं
वशाखिनं वंदे १ लक्ष्मीसहायंकल्पद्रुतलंजितगोकुले वर्हापीउधनश्याममहःकिंचिद्वि
पास्महे २ यथादसंस्मृतिः सर्वमंगलप्रतिभूमेता तानभट्टरामकृष्णारख्यानश्रीतातवस्सा
लुमः ३ सर्वकलारासंदोहनिदानंयत्तदहं युनदीसोदरीमंवामुमारख्यानौमिसादरं
४ विंदुमाधवपादाजरोलवीकृतवियहं आपोसंभातरंभट्टदिवाकरमुपास्महे ५ हेमा
द्रिमाधवमतेप्रविचार्यसम्पगालोच्यतत्वमयतीर्थकृतोपरंया श्रीरामकृष्णतनयक
मलाकराख्यः कालेयथामतिविनिर्णयमातनोति ६ संति यद्यपि विद्वांसस्तन्निबंधाश्च
कोटिशः तथाप्यसुख्यवेदाधीकेचिद्विज्ञातमीशति ७ तत्रसंक्षेपतः कालः षोढा अष्टा
ज्यनमृतुर्मासः पक्षोदिवसरति तत्राष्टोमाधवमतेपंचधा सावनः सौरश्चादौनाक्षत्रीवा
हस्यन्यरति गुरोर्मध्यराशिभोगेनवाहस्यत्यः सचज्योतिः शास्त्रप्रसिद्धः हेमाद्रिस्त्वय
योर्धर्मशास्त्रेऽनुपयोगात्तिस्रसवविधाश्चाह तत्रवक्ष्यमारोः सावनादिद्वादशमासेस्त
तदहं मलमासेतुसतिषष्टिदिनात्मकएकीमासा इतिद्वादशमासत्वमविरुद्धं ० तथा
चव्यासः षष्ठ्यातुदिवसेर्मासः कथितोवादरायणोरिति तत्रचांद्रोदः षष्टिभेदः तदाह
गर्गः प्रभवोविभवः सुक्तः प्रमोदोयप्रजापतिः अंगिराः श्रीमुखोभावोयुवाधातातथै
वच ईस्वरोवहृधान्यश्चप्रमाथीविक्रमोदृषः चित्रभानुसुभानुश्चतारणाः पार्थिवो
ज्ययः सर्वजित्सर्वधारीचविरोधीविकृतः खरः नंदनोविजयश्चैवजयोमन्मथदुर्मु
खो हेमलवोविलंबोयविकारीशावरीश्वरः शुभकृच्छोभनः क्रोधीविस्वावसुपराभ
वो प्रवंगः कीलकः सोम्यः साधारणाविरोधकृत् परिधावीप्रमाथीचत्रानंदोराक्षसो
नलः पिंगलः कालयुक्तश्चसिद्धार्थोरेद्रुर्मती दुंदुभीरुधिरोद्गारीरक्ताक्षः क्रोधनः स
यरति यद्यपिज्योतिषेगुरोर्मध्यमराशिभोगेनप्रभवादीनामाघादोप्रवृत्तिरुक्ता तथा
पिप्रभवादीनांचांद्रत्वमप्यस्ति ॥ ० चांद्राणांप्रभवादीनांपंचकेपंचकेपुगरतिमाधवो
क्तेः तेनचांद्रः प्रभवादिश्चैत्रसितेप्रवर्तते वाहस्यत्यस्तुमाघादौ तयोर्विनियोगो ज्योति
निर्वंधेब्रह्मसिद्धान्तेव्यावहारिकसंज्ञोपकालः स्मृत्यादिकर्मसु योज्यः सर्वत्रतत्रापिजै
वोवानर्मदोत्ररे आर्षिर्वेराः स्मरेत्सर्वत्रकर्मोदोचांद्रसंवत्सरंसदा नान्ययस्माहत्तरा
दोप्रवृत्तिस्तस्यकीर्तिनेति अयनंतुसौरर्तुत्रयान्तकं ॥ सौरर्तुत्रितयंप्रदिष्टमयनमितिदी
पिकोक्तेरद्विविधदक्षिणामुत्तरंचेति कर्कसंक्रान्तिर्दक्षिणां मकरं च अतयोर्विनियोगमा
हमदनरत्नेसत्यव्रतः ॥ देवतारामवाय्यादिप्रतिष्ठादश्रुखरवौ दक्षिणाशामुखेकुर्वन्न
तत्फलमवाप्नुयात् वैखानसः मातृभैरववाराहनारसिंहत्रिविक्रमाः महिषासुरहंजीच
स्थाय्यावैदक्षिणांयने वैश्वोअप्यर्थे नतदक्षिणांयनरावेतिनियमः ॥ षष्ठ्वचनेदक्षिणा
यनेनिषिद्धायादेवप्रतिष्ठायादेवविशेषेप्रतिप्रसवात् तथाचोक्तरत्नमालायाः ग्रहश्चै
शत्रिदशप्रतिष्ठाविवाहचौलव्रतबंधर्षसोम्यायनेकर्मशुभविधेयंयद्गर्हितंनतत्सुद

क्षिणीचेति अस्यापवादः काशीरवंडे सदाकृतपुगंचासुसदाचास्तुतरायरां सदामहोदय
 आसुकाश्यानिवसतांसतां इत्ययनम् ऋतुर्मासद्वयात्मा मलमासेतुमासद्वयात्मकए
 कोमासस्तेनमासद्वयात्मकत्वमविरुद्धं सद्देधाचांद्रसौरश्च चैत्रारंभोवसंतादिश्चां
 द्रः मीनारंभोमेषारंभोवासौरः ॥ मीनमेवयोर्मेषद्वयोर्वीवसंतइतिवीधायनोक्तेः
 अनयोर्विनियोगमाह त्रिकांउमंडनः श्रोतस्मार्तक्रियाः सर्वाः कुर्याच्चांद्रेष्वथर्तुषु तदभा
 वेतुसौरर्तुधितिजोतिर्विदामंतं सहिविधोपिषोढा वसंतोग्रीष्मोवर्षाशरद्धेमंतः शि
 शिररति इतिऋतुः मासश्चतुर्द्वासावनः सौरश्चांद्रोनाक्षत्रइति त्रिंशद्दिनः सावनः अर्कसं
 क्रान्तेः संक्रान्त्यवधिः सौरः यद्यपिहेमाद्रिमाधवकालादशीयालोचनेनमेवसंक्रान्त्यासमा
 णायाममावास्याकत्वंचैत्रत्वमितिलक्षणाच्च मेषसंक्रान्तेश्चैत्रत्वंप्रतीयते तथापिमेव
 संक्रमेदर्शद्वयेसतिवैशाखस्यैवाधिक्यात् सर्वभाविन्नेनमीनस्यैवचैत्रत्वंपुनः एवमेव
 द्योवैशाखाद्याः अतोमीनसंक्रान्त्यमध्यस्थयोर्गीमासीकत्वं आद्यातोथकत्वंवाचैत्रत्व
 मितिलक्षणात् मीनएवसौरश्चैत्रः एवंवैशाखादयोपिमेवाधाज्ञेयाः ॥ अथसौरमास
 प्रसंगात्संक्रांतिनिर्णयउच्यते तत्रसर्वतोपियरतोऽपिसंक्रमान्युरापकालघटिकास्तु
 षोडशेति सामान्यतः पुरण्यकालः सर्वैरुक्तः विशेषस्तुच्यते अत्रमामकाः सग्रहश्लोकाः
 प्रागूर्ध्वादशसर्वतः षडवनिस्तद्व्यराः सर्वतस्त्रिंशत्षोडशसर्वतोथयरतः सर्वाः पराः
 स्पृष्टशः सर्वाः षोडशचोत्तराऋतुभुवः पश्चात्खवेदाः पुनः सर्वाः षोडशचोत्तराः पुनर
 थोपुराणास्तमेवादितः ॥ अस्यार्थः ॥ मेषेप्रागूर्ध्वचदशघटिकाः पुरण्यकालः दृषेष्ट
 र्वाः षोडशः मिथुनेपराः षोडशः कर्केऽर्वास्त्रिंशत्सिंहेशर्वाः षोडशः कन्यायांपराः षो
 डशः तुलायांपराः ध्वादशः दृश्चिकेशर्वाः षोडशः धनुषिपराः षोडशः मकरेचत्वारिं
 शत्पराः ॥ इदंचहेमाद्रिमतेनोक्तं ॥ माधवमतेत्वत्रपराविंशतिः पुराणाः कुंभेशर्वाः षो
 डशः मीनेपराः षोडशेति १२याप्युत्तरापुरायतमामयोक्तासायंभवेत्सायदिसापि
 सर्वाः सर्वातुयोक्तायदिसाविभातेसाप्युत्तरारात्रिनिषेधतः स्यात् अर्वाड-निशीथा
 द्यदिसंक्रमः स्यात्सर्वेह्यपुरणंपरतः परेह्यि आसन्नयामद्वयमेवपुरणंनिशीथम
 ध्येतुदिनद्वयंस्यात् कर्केऽर्धेयमेवमितिद्युवाचहेमाद्रिस्वरिश्चनथापरार्कः ऋषः प्र
 दोषेयदिवाह्येरात्रेपरेह्यपुरणंत्वथकर्केऽर्धेत् प्रभातकालेयदिवा निशीथेऽर्धे
 ह्यि पुरणंत्विति माधवार्यः ॥ अत्रमूलवचनादिमाधवापरार्कहेमाद्रादिषुद्रष्टव्या
 नि सर्वासुसंक्रांतिषुदानविशेषोहेमाद्रोदानकांडउक्तः ॥ विस्वामित्रः मेषसंक्रमरो
 भानोर्मेषदानंमहाफलं दृषसंक्रमरोदानंगवांप्रोक्तंतथैवच वस्त्रान्नयानदा
 नानिमिथुनेविहितानितु घृतधेनुप्रदानंचकर्कटेपिविशिष्यते ससुवर्णंछत्र
 दानंसिंहेपिविहितंतथा कन्याप्रवेशेवस्त्राणांवेशमनादानमेवच तुलाप्रवेशे
 धात्यानांगोरसानामपीष्टदं अन्नकीचलितेभानोदीयदानंमहाफलं अन्नकीच

श्रिकः धनुः प्रवेशे स्वस्वाणां यानां च महाफले मय प्रवेशे दासणादानमप्रेक्ष्यैव च कु
मप्रवेशे दानं तु गवामं बुद्ध्यास्य च मीनप्रवेशे स्नानां मालानामपि चोत्तममिति च
उपवासमाह हेमाद्रावायस्त्वः अयने विषुवच्चैव त्रिरात्रौ यो धितो नरः स्नात्वा यस्त्वर्चये
दानं सर्वकामफलं लभेत् असंज्ञो तु दृढवसिष्ठः अयने संक्रमे चैव यद्दशरूपैः अ
होरात्रौ धितः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते अत्रोपवासः संक्रांतिदिने दानादितु पुण्यकालदि
नस्याचार्यचूडामणिः विधिलाघवाः पुण्यकालदिनस्योभयमिति दृष्ट्वा रदं च पुत्रिदृष्ट्या
तिरिक्तविषयम् आदित्ये ह न संक्रांतौ ग्रहौ च द्रस्ययोः उपवासी न कर्तव्यः पुत्रिणा गृहि
णा सुदेति जैमिनि वचनात् अत्र आह युक्तं हेमाद्रौ विष्णुधर्मे आह संक्रमणो भानोः प्रशस्ते
दृष्टिवी पते अपरा कौ विष्णुः आदित्य संक्रमे चैव विषुवच्चायनद्वयं जन्मभमभूदयश्च एतां
सुं आह कालान्वैकाम्पानाह प्रजापतिरिति यदाहादशदिनैर्वा गयनां शप्रवृत्तिर्भवति त
दा पुण्यं वक्तुमयनग्रहणं अथथा संक्रमेण सिद्धेयनग्रहणं व्यर्थं स्यादित्यपराकः हेमा
द्रावपि गालवः अयनो शकतुल्येन कालेनैव स्फुटं भवेत् मृगकर्कादिगोसूर्ययाम्पौ दगय
ने सति तदा संक्रांतिकाले स्युरुक्ता विष्णुपदादय इति अयनो शकतुल्ये सूर्ये संक्रांतिका
ले पितृपुत्रं पुण्यकालादि ज्ञेयमिति स एव व्याचख्यौ तच्च मेघायनद्वयायनमित्यादि स
र्वत्र ज्ञेयं माधवीये पिजावालिः संक्रांतिषु यथा कालस्तदीयेष्वयने तथा अयने विश
तिः शर्वा मकरे विशतिः पुरा इति मकरायरो शर्वा विशष्टिकाः पुराणाः मकरसंक्रांतौ
तु यश्चादि शतिः पुराणाः अथ नायने न तत्संक्रांतिवत् विष्णुपदादयः प्रवर्तते तेन तत्प्रा
युक्तं पुण्यकालादितत्रापि ज्ञेयमिति स एव व्याचख्यौ विष्णुपदादि स्वस्वदीपिकाया मु
क्तं हर्षप्रिष्टेयसिंहदृष्टिकघटे चर्कस्ययः संक्रमः कन्यामीनधनुर्दृष्टस्य उशीत्यास्यं तु
लामेषयोः प्रोक्तं तद्विषुवमयेः यनक्मुदकर्काटके दक्षिणमिति हर्षप्रिष्टेयपदं नमु
मिथुनम् अत्र च यिउरहितं प्राहं कुयीत् तथा चायराकै मात्स्ये अयनद्वितये प्राहं
विषुवद्वितये तथा संक्रांतिषु च सर्वासु पिउनिर्वयणा ह नरति आह शूलपाणिस्त्वस्य
निर्मूलत्वात् समूलत्वेऽपि ततः प्रभृति संक्रांतावुपरागादि पूर्वसु त्रिपिउमाचरे च्छा
ह मेको हि संमृताह नीति मात्स्योक्तग्रहणाग्रहणावदिकल्पस्याह नन्न अस्पयाव
णानुवादकत्वेन पिडा विधायकत्वात् पिडो व्यक्तिः अथार्थकपदे पिडानुवादन्नित्ववि
धौ च षट्कर्तुः प्रथममक्षवद्धे सूर्यायने मंगलकृत्येषु विशेषमाह ज्योतिर्निर्वधेना
रदः त्याज्योः सूर्यस्य संक्रांतेः शर्वतः परतस्तथा विवाहादिषु कार्येषु नाज्यः योउश
योउश एतत्पुण्यकालोपलस्रां भानोः संक्रांतिभोगश्च कुलिकश्चाह यामकर
तिज्योतिः प्रकाशे वर्जेषु परिगणानात् अयनव्यतिरिक्ता सुदशसु संक्रांतिषु रात्रौ
स्नानाद्वादिन कार्यं अह्नि संक्रमणो पुण्यमहः कृत्स्नं प्रकीर्तितं रात्रौ संक्रमेण
भानोर्दिनाहं स्नानदानयोः अहंरात्रादधस्तस्मिन् मध्याह्नस्योपरि क्रिया ऊर्ध्व

संक्रमणोचोर्द्धमुदयात्प्रहरद्वयं॥शर्णेचेदर्द्धरात्रेतुयदासंक्रमतेरविः॥प्राङ्मुर्द्धिनद्वयं पु
 राणमुक्तामकरकर्कटाविति॥दृढवसिष्ठादिवचनैरहःपुरापत्वोक्त्या॥रात्रौसंक्रमणोभा
 नोर्द्धिवाकुर्यात्तुतक्रियाः॥सर्वस्मात्परतोवापिप्रत्यासन्नस्यतत्फलमिति वसिष्ठवच
 नाचार्याद्रात्रौस्नानादिनिषेधप्रतीतेः॥यानितु॥विवाहव्रतसंक्रांतिप्रतिष्ठाकृतजन्म
 सुतथोयरागयात्रादौस्नानेदानेनिशाशुमेति॥राहुदर्शनसंक्रांतिविवाहात्ययष्ट
 द्विषु॥स्नानदानादिकंकुर्युर्निशिकाम्यत्रतेषुचेत्यादीनि॥विष्णुगोभिलादिवचनानि
 तानिमकरकर्कसंक्रांतिविषयाणिमुक्तामकरकर्कटाविति॥तयोर्द्धिवानुष्ठानस्य
 पर्युदस्तत्वादितिहिमाद्रिमाधवादयः॥वस्तुतस्तुप्रागुक्तवचने॥तयोर्द्धिनद्वयपुराप
 त्वादेरेवापर्युदासान्मकरकर्कटयोरपिस्नानदानं परेऽहनीत्यादिभिरहःपुरापत्वो
 क्तेः॥अहःपुरापत्वानुपययत्पाकल्परात्रिनिषेधस्यच॥प्रत्यक्षरात्रिविधिनावाधात्स
 र्वसंक्रांतिषु॥रात्रावनुष्ठानविकल्पःसचदेशाचाराद्यवतिष्ठत॥इतियुक्तःपंथाः॥
 अयनयोस्तुवक्तव्योविशेषश्रावणोमाघेचवक्ष्यते॥ज्योतिर्निबंधेगर्गः॥यस्यजन्म
 संमासाद्यरविसंक्रमणंभवेत्॥तन्मासाभ्यंतरेतस्यवैरक्षेशधनक्षयाः॥तगरस्
 रोरुहयत्रैरजनीसिद्धार्थलोभसंयुक्तैः॥स्नानंजन्मक्षयगतैरविसंक्रांतिपक्षिणीजे
 यादानाध्ययनकर्मसु॥यतुगोऽः॥संक्रांत्यापक्षयोरंतेहादृश्यांश्राद्धवासरे॥सा
 यंसंध्यान्कुर्वीतकुर्वेश्वपितृहाभवेदितिकर्मोपदेशिभ्यांवासीक्तेः॥सायंपुरापका
 लेसंध्यानिषेधमाहुस्तन्निर्मूलं॥अन्यच्चवहुवक्तव्यंविस्तरंभीतेर्नोच्यते॥इतिसंक्रां
 तिनिर्णयः॥०पक्षयुगजश्राद्धोमासः॥सहेधा॥शुक्लादिरमांतः॥कृष्मादिर्गर्गिमां॥
 तश्च॥तथाचत्रिकांउमंडनः॥चांद्रोपिशुक्तयक्षादिः॥कृष्मादिर्वेतिचद्विधेस्तुत्वादेश
 भेदेनतद्व्यवस्थामाह॥कृष्णयक्षादिकंमासंतांगीकुर्वेति केचन॥येपीच्छंतिनतेषा
 मयीशेविंध्यस्यदक्षिणाइति॥विंध्यदक्षिणोऽकृष्मादिनिषेधादुत्तरतोद्वयोरभ्यनु
 ज्ञागम्यते॥तत्रापिशुक्लादिर्मुखः॥कृष्मादिर्गोराः॥शास्त्रेषुचैत्रशुक्लप्रतिपद्येव
 चाद्रसंवत्सरंभीतेः॥तदुक्तंदीपिकायां॥चांद्रोदीमधुशुक्लगप्रतिपदारंभइति
 ॥नहिपेकृष्मादिमन्यंतेतेषांवत्सरंभीमिद्यते॥अतःशुक्लादिर्मुखः॥कृष्मादिना
 मलमासासंभवाच्च॥चंद्रस्यसर्वनक्षत्रभोगेननाक्षत्रोमासः॥सावनादीनांव्यव
 स्थोक्ताहेमाद्रौब्रह्मसिंहाने॥अमावास्यापरिक्लिन्नोमासःस्याद्ब्राह्मणस्यनु॥सं
 क्रान्तियौर्गोमासीभ्यांतथैवतृपवैस्ययोः॥अत्रब्राह्मणादीनांवचनांतरेणयत्रक
 र्मविध्यये॥वसंतेब्राह्मणोऽग्नीनादधीतेत्यादिवन्मासउक्तस्तत्रदशीतत्वमात्रंनि
 यम्यते॥नतुसर्वकर्मसुदर्शांतएवेति॥दृष्ट्याद्यर्थसोभरेहीयादिनिधननियमव
 द्धिधिलाघवात्॥त्रैवर्णिकानांसर्वकर्मसुमासविशेषविधेस्सावनादीनांशूद्रा
 नुलोमादियरत्वायतेश्चेतिगुरुचरणाः॥ज्योतिर्गर्गः॥सौरमासोविवाहादौय

ज्ञादौ सावनस्युतः॥ आश्विर्केपितृकार्यचचाद्रोमासः प्रशस्यते॥ अथ्यश्रृंगः॥ विवाहव्रतय
 जेषु सौरमाने प्रशस्यते॥ पार्वणोत्तरकाश्रादेचांद्रमिष्टं तथा द्विकेः स्मृतं तरे॥ एकोदशवि
 वाहादावृणादौ सौरसावनौ॥ जोतिर्गर्गः॥ आयुर्दायविभागश्च प्रायश्चित्तक्रिया तथा॥ साव
 नैनेव कर्तव्या शत्रूणां चाप्युपासना॥ विष्णुधर्मैः नक्षत्रसत्राण्यपनानि चैदोमासेन कुर्या
 द्गृहणात्मकेनेति॥ ब्राह्मेतिथिस्त्येचरुह्यादित्रते सुक्तादिमेव चाविवाहादौ च सौरादिमा
 संकल्पे विनिर्दिशेत्॥ अथ मलमासः॥ तत्रैकमात्रसंक्रांतिरहितः सितारिश्चाद्रोमासो मल
 मासः॥ एकसंक्रांतिरहितमसंक्रांतत्वेन संक्रांतिहयत्वेन च भवति॥ मलमासो द्वेधा॥ अ
 धिमासस्य मासश्चेति तदुक्तं कारकगृहे॥ यस्मिन् मासे न संक्रांति संक्रांतिहयमेव वा॥ म
 लमासः सविज्ञेयो मासः स्यात्तत्रयोदशेति॥ सत्यवतीपि॥ राशिद्वययत्रमासे संक्रमेति दिवा
 करः॥ नाऽधिमासो भवेदेष मलमासस्तु केवलमिति॥ अधिकमासस्य कालनियममाह॥
 वंशिश्रुः॥ द्वात्रिंशद्विर्मितैर्मसीहैर्नैषोऽशभिस्तथा॥ षट्कानां चतुःस्केराय तत्पथिकमा
 सकरति॥ एतच्च सावनादिमानेन संभवार्थं॥ ननु नियमार्थं॥ अथ यथा षोडशनाधिकद्वा
 त्रिंशत्मासानंतरं कृष्णपक्षनियमेन सुक्तादित्वमगापतेः॥ तेन सूनाधिककाले मलमास
 पाते पितृदोषः॥ अतएवोक्तमाधवीयो मासे त्रिंशतमे भवेदिति॥ हयस्यापि जोतिः शास्त्रे॥
 असंक्रांतिमासो धिमासः स्फुटः स्याद्वि संक्रांतिमासस्य आख्यः कदाचित्॥ हयः कार्तिकादि
 त्रये नान्यतः स्यात्तदावर्षमध्ये धिमास इत्येव॥ एकः क्षयात् सर्वपरतश्चैकरूपधिमामहयं
 भवतीह यमवतीत्यर्थः॥ अत्र विशेषमाह॥ जावालिः॥ मास इत्येव मध्ये तु संक्रां
 तिर्न यदा भवेत् प्राकृतस्तत्र सर्वः स्यादधिमासस्तथोत्तररति॥ उत्तरएव कालाधिकपक्षं न सर्व
 स्मिन्नित्यर्थः॥ यनुव्रह्मसिद्धंति॥ चैत्रादर्षाद्वाधिमासः परतस्त्वधिको भवेदिति॥ तत्र चैत्रा
 त्सर्वमसंक्रांतिहयैर्ष्वोनाधिकः किंतु परतस्यार्थः॥ यच्च जोतिः सिद्धंति॥ धरकम्पागते सूर्ये
 श्विके वायधत्विनामकरे वायकुंभे वा नाधिमासो विधीयत इति॥ तद्वशिकादिचतुष्टये
 मलमासे सति सर्वतुलाकम्पागते सूर्ये क्षयात् सर्वमायधिमामस्य कालाधिक्यमात्रनिषे
 धार्थेन त्वधिकमात्रस्याऽऽशानां फाल्गुनादीनां प्रायोमासस्य च कृत्रित्वं न पुंसकत्वं भ
 वतीत्येष शास्त्रविनिश्चयः॥ इति हेमाद्रौ॥ विष्णुधर्मविरोधात्॥ मलमासेऽष्टकादिनि
 षेधानुपपत्तेः॥ मकरे वायकुंभे चैतिह संताप्ये प्राप्यभावात्॥ हयस्यागमनकाल
 उक्तः सिद्धांतशिरोमणौ॥ गतोऽयमदि नंदे गतिशाककाले तिथौ शैर्भविष्यत्ययं ग
 सूर्येः॥ गजाद्वाग्निभूभिस्तथा प्रायशो यकुंभे देदुर्वर्षः कचिद्भूकुंभश्चेति॥ अथ
 यश्चत्वारः॥ अद्वयः सत्या नंदा नवा एषां प्रातिलोप्येतयाते॥ ९७४ तैमिते वर्षे कश्चि
 त्क्षयमासः सर्वज्ञात इत्यर्थः॥ तिथयः ये च दशरंशा एकादशश्चैको॥ १११५ एवं मिते
 पाते कश्चिद्विष्यतीत्यर्थः॥ अंगदः॥ अक्षयः॥ सूर्याः १२॥ एकत्र १२५६॥ गजाः ८॥ अ
 द्वयः ७॥ अग्निः ३॥ भूः १॥ एकत्र १२७८॥ कुंभः १॥ विदः ४॥ इंदुः १॥ एकत्र १२४१॥ गावः

॥कुः॥एकत्र॥१९॥एते

र्यनिरूप्यते॥तत्रजावालिः॥नित्यनैमित्तिकेकुर्याच्छ्राद्धं कुर्यान्मलिम्लुचे।
वारोक्तं काम्यनैव कदाचन॥अयंच काम्यनिषेधश्चरंभसमाप्तिविषयः।
येमासान्तेषु मम सम्मतः॥व्रतानां चैव यज्ञानामारंभश्च समापनमिति॥तेनैवोक्तत्वा
त्॥असूर्याः अधिकमासा इत्यर्थः॥तत्रमंडलंतयतेरवेरिति वचनात्॥कारीयादे
म्यस्यत्वारंभसमाप्ते भवत एवेत्यादिरन्यत्र विस्तरः॥काठकगृहेऽपि॥मलेऽनन्यगतिं
कुर्यान्नित्यनैमित्तिकी क्रियामिति॥तानि नैमित्तिकानि दीपिकाया मुक्तानि॥यन्नैमि
त्तिकमग्निनक्षत्रनुगताया धानमर्शसुवासंस्कारादिविलोयने सति पुनः प्रोक्तं प्रतिष्ठा।
दिकमिति॥गत्यंतरयुतं तु सोमादिहेयमेव॥तत्र कर्तव्या मुक्तानि कालादर्शः॥द्वाद
ःसयिंशंतं कर्मग्रहराजन्मनोः॥सीमंते युं सवे श्राद्धं द्वावेतौ जातकर्मच॥रोगेशांतिर
लभ्ये च योगेश्राद्धं व्रतानि च॥प्रायश्चित्तनिमित्तस्य वशात् सर्वे परत्र च॥अदोदकुंभम
न्वादि महालयपुगादिषु॥श्राद्धं दर्शय्य हरहः श्राद्धमूनादिमासिकं॥मलिम्लुचायमा

॥श्राद्धं तु सर्वदृष्टेषु तीर्थेष्वेव पुगादिषु॥मन्वादिषु यवहान
भूहिरण्यानां संधोयासनयोः क्रिया॥यवहोमश्चाग्रयणं साग्ने

ष्टिश्च यवैरिति॥नित्याग्निहोत्रहोमश्च देवतातिथिश्च जने॥स्नानं च स्नानवि
धेयवर्जने॥तर्पणं च निमित्तस्य नित्यत्वादुभयत्र चेति॥एतौ युं सवतसीमंतौ॥एतच्च ग
र्भाधानाद्यन्वप्राशनांतं संस्कारोपलक्षणां॥तदुक्तं दीपिकायां॥गर्भाधानमुखं च
विधि

योश्च पित्र्यमधिके मास्येव माघाचरेदिति॥अलभ्ये योगेश्राद्धं दययप्रकादौ काम्यान्
पित्रतादीनिकार्याणीत्यर्थः॥सर्वे परत्र मलेषु द्वेचेत्यर्थः॥महालयशब्देन मघात्रयो
दशुच्यत इति माधवः॥दर्शश्राद्धं मलेयिकार्यं॥यतुः ऋष्यशृंगः॥संवत्सरान्तिरेकेण प्रा
सोयः स्यान्मलिम्लुचे॥तस्मिंस्त्रयोदशे श्राद्धं न कुर्यादिंदुसंक्षय इति॥तत्काम्यदर्शश्रा
द्धविषयः॥काम्यनैव कदाचनेति वचनात्॥दर्शच काम्यश्राद्धं कर्मां चेदि नश्चेत्यादि।
नायाज्ञवल्क्येनोक्तं॥नित्यं तु मलेषु भवत्येव॥दर्शय्य हरहः श्राद्धं दानं च प्रतिवास
रं॥गोभूतिलहिरण्यानां मासेषु स्यान्मलिम्लुच इति मानस्योक्तेरिति॥हेमाद्र्याद
यः॥दिवौ द्वासीयेपि॥अनिंदुरिंदुक्षणां च हरिवारो बुधाष्टमी॥नाधिमासे परित्या
ज्याः सीमंतान्नाशने शिशोरिति॥अनिंदुदर्शः॥द्विविधमय्यमाश्राद्धं न कार्यमिति
त्वयारकः॥तत्रयद्विहितं कर्मउतरेमासिकारयेदित्युक्तेः॥षष्ठ्यानुदिवसैरिति॥शु
द्धमासकरणीयिशास्त्रार्थोपयतेर्द्दर्शश्राद्धं मलेन कार्यमिति प्राचीनगोडाः शूलया
शिश्च संवत्सरप्रदीयेपि॥एकरासिस्थिते सूर्ये यदा दर्शद्वयं भवेत्॥दर्शश्राद्धं तदा
दौ स्यान्परत्र मलिम्लुचे॥अत्रापि प्राग्वह्यवस्था॥यद्यपि कालादर्शं सर्ववार्धिकं

मलमासे द्वितीयाद्यादिकं तु शुद्धमास एव कार्यः ॥ असेकांते पिकर्तव्यमादिकं प्रथमं हि
 जैः ॥ तथैव मासिकं आहं सपिंडीकरांतथेति ॥ हारीतोक्तैः ॥ आदिकं प्रथमं यस्यात्तत्कु
 र्वीतमलिम्बुचे ॥ चतुर्दशे तु संप्राप्ते कुर्वीत पुनरादिकमिति स्मृत्यंतरे क्तेऽपुनरादिकं
 द्वितीयादिवार्षिकं ॥ त्रयोदशे मासेऽतीते चतुर्दशे दिने कुर्यादित्यर्थः ॥ यत्तस्य व्रत-
 वर्षे वर्षेषु यच्छ्राद्धं मातापित्रोर्मृतेहनि ॥ मलमासे न तत्कार्यं व्याघ्रस्य वचनेन येति ॥ त
 द्वितीयादिवार्षिकविषयः ॥ आदिकं प्रथमं यस्यात्तत्कुर्वीतमलिम्बुचरिति ॥ पूर्वोक्त
 वचनात् ॥ यत्र द्वादशं मासिकं शुद्धमासे भवति तत्र त्रयोदशेऽधिकं एवादिकं कार्यं ॥
 यत्र त्वधिकं मध्ये द्वादशं मासिकं तत्र तस्य द्विराष्ट्रं तिष्ठत्वा चतुर्दशे शुद्ध एव प्रथमा
 द्विकमिति निष्कर्षः ॥ तेन द्वितीयादि शुद्धमास एव ॥ षष्ठीचंद्रोदये ॥ दिवौ दासीये म
 न्यारिजाते चैवं ॥ मलमासमृतानां तु यदा स एवाधिकं स्यात्तदा तत्रैव कार्यं ॥ यदा ये
 दीनसिः ॥ मलमासे मृतानां तु आहं यन्नतिवत्सरं ॥ मलमासे पिकर्तव्यं नात्येवं तु कथं
 चनेति ॥ यत्तद्वद्वशिष्टः ॥ आहं याहनि संप्राप्ते अधिमासो भवेद्यदि ॥ मासद्वये पिकुर्वीत
 आहमेव न्नमुद्यतीति ॥ यच्च व्यासः ॥ उत्तरे देवकार्याणि पितृकार्याणि चोभयोरिति ॥
 तन्मासिकादि विषयः ॥ योगादिकं मासिकं च आहं चापर्यक्षिकं ॥ मन्वादिकं ते तैथिकं च
 कुर्यान्मासद्वये पिकेति स्मृतिचंद्रिकोक्तेः ॥ तैथिकं तीर्थं आहं ॥ तच्च मासद्वये पिकार्यमि
 ति त्रिस्थलीसे तो भट्टः ॥ केचित्तु ॥ प्रतिमासं मृता हे च आहं यन्नतिवत्सरं ॥ मन्वादौ च पु
 गादौ च तन्मासो रुभयोरपीति मरीविवचनात् ॥ वर्षे वर्षे तु यच्छ्राद्धं मातापित्रोर्मृतेह
 नि ॥ मासद्वये पितृकुर्वाद्याघ्रस्य वचनेन येति गालवीनोक्तेऽप्यत्र आहं मासद्वये कार्यं
 मित्याहुस्तत्तच्छ्राद्धं प्रतिमासे मृता हे क्रियमाणं मासिकं ॥ प्रति संवत्सरं क्रियमाणं कल्या
 दि आहं मिति मरीविवचसो मदनरत्ने व्याख्यानात् ॥ गालवीयस्य च मासद्वयान्मके श
 यमास इति माधवेन व्याख्यानात् यच्च केचिदुक्तेः ॥ प्रथमादिकं मासद्वये कार्यं ॥ आदिकं
 प्रथमं यस्यात्तत्कुर्वीतमलिम्बुचे ॥ त्रयोदशे च संप्राप्ते कुर्वीत पुनरादिकमिति यमोक्ते
 रिति ॥ तदपि चिंत्यं ॥ पुनरादिकं द्वितीयादिवार्षिकं त्रयोदशे तीते चतुर्दशे कुर्यात् ॥ अ
 न्यथा संवत्सरं न वर्धेत आहं तत्र मृतेहनीति यैः दीनसि विरोधस्यादिति हेमाद्रौ षष्ठीचं
 द्रोदये च ॥ एतेन न वर्षे तन द्वितीयाच्छ्रद्धे पिकुर्यादेवेत्येतत् मह्यं व्याख्यानाभावात् ॥
 स्ता ॥ पूर्वव्याख्यायां तु हारीतीये प्रथमं ग्रहणं भवमानं ॥ यदपि निर्णया मृतेऽर्वाक्त्वा
 लादशं वचनात् मलमासे आहं दिनस्य बन्धनं निरासार्थं पितृदशे न ब्राह्मणं भूमौ जयित्वा
 शुद्धमासे सपिंडं आहं कुर्यात् ॥ पितृवर्जं मसंक्रान्ते संक्रान्ते पितृसंयुते ॥ प्रति संवत्सरं
 आहमेव मासद्वये पिकेति ॥ इदं पराशरे क्तेरिति ॥ तदपि चिंत्यं पूर्वोक्तवचनस्य स्य सर्व
 भाव्यधिकमासविषयत्वात् ॥ तत्र हि मासद्वयं आहं सुक्तं तदाहं सत्यतया ॥ एक एव स
 दमास संक्रान्तिद्वयसंयुतः ॥ मासद्वयगतं आहं मलमासे पितृशयत्वरिति मासद्वयगतं सर्वसं

क्रांतगतं क्षयगतं च॥ मलमासे क्षयमासे॥ अधिपशदात्तत्सर्वाधिमासे चेति हेमाद्रिः॥ दीपि।
 कापि॥ तत्पाकसंयधिमासको यदि भवेत्तत्र तस्य संवत्सरं तस्मिंश्चुद्धतया क्षये च वचनात्कुर्या
 दूयोः को विदरति॥ कालादर्शयेत्तद्विषय एवेत्यलं वदुना॥ मलमासवर्ज्यासुक्तानि काला
 दर्श॥ अनित्यमनिमित्तं च दानं च महदादिकं॥ अग्राधानाधराक्ष्वतीर्थयात्रामरेक्षणम्
 ॥ देवारामतडागादिप्रतिष्ठा मौंजिवंधनं आश्रमस्वीकृतिः काम्यदृष्टोत्सर्गश्च निष्क्रमः॥
 राज्याभिषेकः प्रथमश्रुता कर्मव्रतानि च॥ अन्नप्राशनमारंभो गृहाराणां च प्रवेशनं॥ स्ना
 नं विवाहो नामानियत्र देवो महोत्सवः॥ व्रतारंभसमाप्ती च कर्मकाम्यं च यागनां॥ प्राय
 श्चित्तं तु सर्वस्य मलमासे विवर्जयेत्॥ उपाकर्मात्सर्जनं च यवित्रदमनार्यरां॥ अवरोह
 श्वहेमंतः सर्पाणां वलिरष्टकाः॥ ईशानस्य वलिर्विष्णोः शयनं परिवर्तनं॥ दुर्गेन्द्रस्याय
 नोत्थाने ध्वजोत्थानं च वज्रिणाः श्वव्रतप्रतिषिद्धानि परत्रात्मा चर्दैविकप्रिति॥ अत्रमू
 लवचनानि हेमाद्रिमाधवादिभ्यो ज्ञेयानि दिवोदासीयेऽपि॥ यात्रोत्सवं च देवादि सपथं
 दिव्यमेव च॥ मलमासे न कुर्वीत व्यासस्य वचनं यथेति॥ अयं निर्णयः क्षयमासे पिज्ञेयः
 रविसंक्रमहीने यो वज्र्या वज्र्या विधिः स्मृतः॥ स एव तु द्विसंक्रांते मलमासे युदी रित
 रति॥ काठकगृह्योक्तेः॥ क्षयमासे मृतानां प्रत्यादिके विशेषो हेमाद्रौ॥ तिथ्यर्हे प्रथमेश
 वो द्वितीयेर्हे तथोत्तरः॥ मासाविति बुधैश्चित्तो क्षयमासस्य मध्यगो आदिकवद्द्वीपने
 पिज्ञेयं॥ यन्मलमासे वर्ज्यमुक्तं तच्छुक्रगुर्वोरस्तादिष्यपि ज्ञेयं तदाह वृहस्पतिः॥ वा
 लेवायदिवा वृद्धे शुक्रे वा संगते गुरौ॥ मलमासे ईवैता निवर्जयेद्देवदर्शनमिति॥ अना
 दिदेवतान् वृद्धाऽशुचः स्युर्नष्टभार्गवे॥ मलमासे य्यना वृत्ततीर्थयात्रां विवर्जयेत्॥
 आवृत्ततीर्थे दोषाभावमात्रं ननु फलमिति वाचस्पतिमिश्राः॥ तन्ना॥ असति बाधके
 फलहेतुत्वाक्षतेः॥ लक्ष्मीपि॥ नीचस्थे वक्रसंस्थे यतिचरणगते वालवृद्धास्तगे वा
 ॥ संन्यासे देवयात्रा व्रतनियमविधिः कर्णवेधस्तदीक्षा॥ मौंजीबंधोंगनां परि
 रायनविधिर्वास्तुदेवप्रतिष्ठा॥ वर्ज्याः सद्भिः प्रयत्ना त्रिदशयतिगुरो सिंह राशि
 स्थितिचेति॥ दीक्षायागदीक्षा॥ आगमदीक्षा च॥ तथा॥ उद्यानचूडा व्रतबंधदीक्षा
 विवाहयात्रा च वधूप्रवेशः॥ तडागकूपत्रिदशप्रतिष्ठा वृहस्पतौ सिंहगते न कु
 र्यात्॥ दिवोदासीये॥ गुर्वदित्ये गुरो सिंहनेष्टे शुक्रमलिस्तुचे॥ गृहकर्मव्रतं या
 त्रामनसा यिनचित्तयेत्॥ अस्यायवादः॥ तत्रैव ब्राह्मे॥ मुंडनं चोपवासं च गोत
 म्यां सिंहगे गुरौ॥ कन्यागते तु रुद्रमायाननुत्तरीरवासिना तथा आघासागौतमी
 गंगा द्वितीया जानू वीस्मृता॥ सर्वतीर्थफलं स्नानाद्गौतम्यां सिंहगे गुरौ॥ संहिता
 प्रदीये॥ स्यात्समरात्रं गुरुशुक्रयोश्च बालत्वमन्हांदशकंच वाढ्यं॥ वृद्धौ सितेऽपि
 वशुभौ शिशुत्वेशसौ यतस्तावुयचीयमानादिति॥ वशिष्टः॥ अतिचारगते जी
 वे वर्जयेत्तदनंतरं॥ व्रतोद्वाहादिकार्येषु अष्टाविंशतिवासराणां वात्यादिलक्षणा

मुक्तब्रह्मसिद्धांति॥रविणासंतिरन्येषांयहाराणामस्तउच्यते॥ततोवाग्वाहकं प्रोक्तमूर्ध्ववा
लंप्रकीर्तितमिति॥वाग्मादियरिमाणांचवृत्तशक्तिवालः शुक्रोदिवसदशकंपंचकंपंचवृद्धः
यश्चादन्हांवितयमुदितः पक्ष्ममैघ्रांक्रमेण॥जीवोवृद्धः शिशुरपितथायक्ष्ममनैः शिशू
तौट्टौप्रोक्तौदिवसदशकंचापरेः सप्तरात्रा॥पश्चिमतः उदयेदशदिनानि॥वालः अ
स्तेयंचदिनानिवृद्धः सर्वतोदिनत्रयावालः पक्षंचवृद्धरत्यर्थः॥जीवोगुरुः॥अन्यत्रत्व
न्यथोक्ता॥प्राक्यश्चादुदितः शुक्रः पंचसप्तदिने शिशुः॥विपरीतनुवृद्धत्वंतद्देवगुरोर
पिरतिर्येषांयहाराणां व्यवस्थामाह॥मिहिरः॥वहवोदर्शिताः कालायेवास्मैवाहकैपिवा॥
ग्राह्यास्तत्राधिकाः शेषादिशभेदादुतापदीति॥दिशभेदंचमदनरत्नेगार्ग्यः शुक्रोगुरुः प्रा
कपरकृचवालोविंशेदशवंतिषुसप्तरात्रा॥वंगेषुहरोषुचयद्वयंचशेषेचदेशेतिदि
नंवदंतिरति॥अस्मादेरपवादः॥काशीखंडे॥नयहास्तोदयकृतौदोषोविस्सेस्वरालये
त्रिस्थलीसेतौ॥वायवीये॥गोदावर्यांगयायांचश्रीशैलेग्रहराहये॥सुरासुरगुराणांच
मोक्षदोषोनविद्यते॥ग्रहराहयेतन्निमित्तककुरुक्षेत्रयात्रादानादावित्यर्थः॥तदाहवि
स्थलीसेतौलज्जः॥उत्पलवेशीतलभाउभानोरदौदयैकपिलाख्यमस्यां॥सुरासुरमोक्षम
येपितौर्ययात्राविधिसंक्रमणेचशस्तः॥रमलवद्गना॥मलमासेद्वत्रविशेषउक्तोहेमाद्रि
पामे॥अधिमामेतुसंप्रतित्रयस्त्रिंशद्देवताः॥उद्दिश्याद्यदनेनष्टश्चीदानफलंलभेत्॥
अधिमामेतुसंप्रामेगुडसर्पिर्युतानिच॥त्रयस्त्रिंशदश्यानिदातयानिदिनेदिने॥साज्या
निगुडमिश्राणिअधिमामेन्यूत्रमा॥त्रयस्त्रिंशदश्यानेकांस्पयात्रेनिधायच॥सघृतंच
हिरण्यंचजह्मरायनिवेदयेत्॥विष्णुरूपीसहस्रांशुः सर्वपापप्रणाशनः॥अश्वपानप्र
दानेनममपायव्ययोहनु॥नारायराजगहीजभांस्करप्रतिरूपक॥प्रतेननिनपुत्रांश्चसंप
दंवापिबर्हया॥यस्यहस्तेगदाचक्रेगरुडोयस्यबाहनं॥शंखः करतलेयस्यसमेविष्णुः प्रसी
दन्ता॥कलाकाष्ठादिरूपेणानिमेषघटिकादिना॥योवंचयतिभूतानितस्मैकालात्मनेनमः
कुरुक्षेत्रमयेंदशकालः पर्यवेदिजोहरिः॥ष्टश्चीसममिंदंनंगृहारापुरुषोत्रमा॥मलानां
चविशुद्धयर्थापप्रशमनायचा॥पुत्रपौत्राभितृप्त्यर्थंवदास्यामिभास्करा॥मंत्रेणानेनयो
दघात्रयस्त्रिंशदशयकान्॥प्राप्नोतिविपुलालक्ष्मीपुत्रपौत्रादिसंपदंरति॥रतिमीमांस
ककमलाकरमहकृतेमासमलमासक्षयमास निर्णायः॥यस्यनिर्णायस्ता॥देविसुरख्यः
शुक्तपक्षः कृष्णः पित्रेविशिष्यतरतिमाध्वेनोक्तः॥अथतिथिनिर्णयः॥तत्रतिथिर्ह
धा॥शुद्धाविदाचाविधरहिताशुद्धा॥तत्सहिताविद्धा॥तत्रशुद्धायामसंदेहादिद्वानिर्णी
यते॥तत्रसामान्यतोविधमाहमाधवीयेथीनसिः॥यस्यहयेपितिथयस्तिथिर्ष्वान्तयो
त्ररां॥त्रिभिर्मुहूर्तैर्विध्यंतिसामान्यविधिः स्मृतंरति॥हेमाद्रिमदनरत्नादौतुदिसहर्त्रे
युक्तः॥उदितंदेवतंभानोपित्रमस्तमितेरवो॥दिसहर्त्रोत्रिरहश्चसातिथिर्हयकव्ययो
रिति विष्णुधर्मोक्तेः॥दिसहर्त्रंत्वचानुकल्पः॥दिसहर्त्रोपिकर्तव्यायातिथिर्हृद्गामिनी

ति। दक्षेणाविशदोक्तेः अयं वेधः प्रातरेव सायंतु त्रिमुहूर्तवेध एव॥ यांतिथिं समनुप्राप्य या
 त्संयमिनीयति॥ सातिथिस्तदिने प्रोक्ता त्रिमुहूर्तवया भवेदिति स्कांदोक्तेः॥ दीपिकायि॥
 त्रिमुहूर्तगतु संकलासायति॥ यानितु॥ त्रतो यवासस्नानादौ घटिके काऽपिया भवेत्॥
 उदये सातिथिर्याहा वियरीतानुपैतृके। इत्यादीनि स्कांदादिवचनानि तानि॥ वैखानराधि
 करणात्पायेनाऽद्यवस्तुत्वा त्रिमुहूर्तप्रशंसा पराणि॥ तिथिविशेषे वेधविशेषस्कांदे।
 नागोद्वादशनाडीभिर्द्विकृपंचदशमित्यथा॥ भूतोद्वादशनाडीभिर्द्वयत्युत्तरांतिथि
 मिति॥ अयंचो यवासातिरिक्तविषय इति॥ वक्ष्यते॥ इति वेधः॥ तत्र सर्वातिथिर्यदहः क
 र्मकालव्यापिनी सैव ग्राह्यकर्मणो यस्य यः कालस्तत्कालव्यापिनी तिथिः॥ तथा कर्मा
 णिकुर्वीत ह्यसद्वृत्तीनकारणमिति विष्णुधर्मोक्तेः॥ दिनद्वये तद्याप्तावेकदेशमात्रौ वायु
 गमवाक्या निर्णायः॥ तस्य पूर्वावाधेनीयपत्रैः॥ कर्मकालस्य प्रधानत्वाच्च युग्मवाक्यं तु नि
 गमः॥ युग्मात्रियुगभूतानां षण्मुत्पद्यं सुरंध्रयोः॥ रुद्रेणाद्वादशी युक्ता चतुर्दश्या च श
 र्णिमा॥ प्रतियद्यथो मावास्यातिथ्योर्युग्मं महाफलं॥ एतद्व्यस्तं महादोषं हंति पुराणपुराक
 तमिति॥ अत्र रंभ्रांताः शब्दा द्वितीयादिनवम्यंततिथिवाचकाः॥ रुद्र एकादशी॥ द्वितीया
 तृतीया युतासा च द्वितीया युतेति सप्तयुग्मानीत्यर्थः॥ इदं च शुक्लपक्षे अमा प्रतियद्युग्म
 स्य शर्णिमायाश्चतुर्त्रैव सत्वात्॥ इति केचित्॥ तत्वं त्वमा प्रतियद्युग्मात् कृष्णपक्षलिं
 गात्॥ पक्षद्वयपरमिदं तत्र द्विशेषवाक्यैः कस्मेतिथिविशेषेऽप्युद्यत इति॥ दशमी तृक्ता पुराणा
 समुच्चये॥ संशरोदिशमी कार्यमिच्छिता सर्वयाथवेति॥ संशरोऽशुक्लपक्षे त्रयोदशी तु सुमा
 नुनीक्ता॥ त्रयोदशी तु कर्तव्याद्वादशी सहिता मुन इति॥ कृष्णपक्षे त्वापस्तवः॥ प्रतियत्सद्विती
 यास्या द्वितीया प्रतिपद्युता चतुर्थी संयुताया च सा तृतीया फलप्रदा॥ यंचमी च प्रकर्तव्या षष्ठापु
 त्ता च नारद॥ कृष्णपक्षे च मीचैव कृष्णपक्षे चतुर्दशी॥ सर्वविद्वा प्रकर्तव्या परविद्वानकुत्र
 चित्॥ दशमी च प्रकर्तव्या सदुर्गा द्विजसत्तम॥ षष्ठ्या च मी अमावास्या कृष्णपक्षे त्रयोदशी॥ ए
 ताः परयुताः प्रजाः पराः सर्वे रासंयुता इति॥ यनुव्याघ्रः॥ खर्वोदर्यस्तथा हिंसा त्रिविधं तिथि
 लक्षणं॥ खर्वोदर्योऽपरोक्षो हिंसा स्यात्सर्वकालिकीति खर्वः साम्यं दूर्यो वृद्धिस्तयोः परा॥
 हिंसा क्षयस्तत्र सर्वेत्यर्थः॥ एतच्छब्दादिविषयं॥ द्वितीयादिषु युग्मानां प्रयुक्तानियमादि
 शु॥ एकोद्विष्टादिरव्यादौ ह्यसद्वृत्त्यादिचोदनेति व्यासोक्तेः॥ नियमादिषु व्रतदानादिदेव
 कर्मसुरेकोद्विष्टादिर्निर्यवृत्त्यादावित्यर्थः॥ कर्मकालव्याप्तिभावे कर्मोपक्रमकालमेव ग्रा
 ह्य॥ कर्मोपक्रमकालगतकृतिभिर्याहा॥ न युग्मादर इति॥ दीपिकोक्तेः॥ यानितु॥ यांति
 थिं समनुप्राप्य उदयं याति भास्करः॥ सातिथिः सकलाज्ञेयादानाध्ययनकर्मस्वित्या॥
 दीनितानि त्रिमुहूर्तादिस्तुतिरिति निर्णयशैली अथैकभक्तांतत्कालः पाद्ये॥ मध्याह्न
 व्यापिनी ग्राह्या एकभक्ते सदा तिथिरिति॥ मध्याह्न अयंच धामभक्तदिनतृतीयांशः॥
 तेन यद्यपि द्वादशदंडानंतरं प्राप्यते॥ तथापि दिनाहं समये तीते भुज्यते नियमेन यत्न ए

कमन्त्रमिति प्रोक्तमनस्तस्यादिवैवहीति स्कांदोक्तेः षोडशसं प्रदशादिदं उमुख्यकालः ॥
दीपिकायां तु मध्याह्नात्पदलेत्रिभागदिवसे स्यादेकमन्त्रमिति ॥ ततः सूर्यास्तपर्यन्तं गी
राः ॥ दिवैवहीत्यस्य वैयर्थ्यापत्तेरत्यरत्वात् ॥ अत्र सर्वेद्युर्वाग्निरपर्युक्तं भवेद्युर्वाग्नि
स्तदभावो शोषाग्निस्तत्राऽपि साम्यं वैषम्यं वेति सद्यसाः ॥ तत्राद्ययोरसंदेह एवात्
नीयेतु सर्वेह्निगौरामुख्यव्याप्तेः सत्त्वात् सर्वेति माधवः ॥ युग्मवाक्यान्निर्णायरतिहेमा
द्रिः ॥ चतुर्थपक्षे परैव संकल्पकाले सत्त्वादिति केचित् ॥ गौराकालव्याप्तेश्चतुर्थपक्षे स
त्त्वात् वैषम्ये गौराश्याग्नीयाधिकासायाद्याः ॥ साम्ये शर्वाः ॥ अयं च सतंत्रैकमन्त्रनिर्ण
यः ॥ अन्त्यो गे उयवासप्रतिनिधौ तदनुसारेण निर्णयः ॥ अथ नक्तं ॥ तच्च दिनानशन
सर्वरात्रिभोजनं ॥ तत्र प्रदोषव्यापिनीयाद्याः ॥ प्रदोषव्यापिनीयाद्यातिथिर्नक्तत्रते स
देति वत्सोक्तेः ॥ प्रदोषस्तु ॥ त्रिमुहूर्तप्रदोषः स्यात्तन्नावावस्तंगतिसति ॥ नक्तं तत्र नुक्त
नव्यमिति शास्त्रवितिश्वयस्तिमदनरत्ने व्यासोक्तेः ॥ तत्रापि त्रिदंडोत्तरं याद्यं ॥ साया
संध्या त्रिघटिका अस्तादुपरिभास्वत्तरति स्कांदोक्तेः ॥ दंडत्रयस्य संध्यात्वात् ॥ तत्रा
चत्वारिमानिकर्माणि संध्यायापरिवर्जयेत् ॥ आहारं मैथुनं निद्रां स्वाध्यायं च चतुर्थ
कमिति मार्कंडेयेन भोजननिषेधात् ॥ मुहूर्तेन दिनं नक्तं प्रवदंति मनीषिणः ॥ नक्ष
त्रदर्शनान्नक्तमहं मन्ये गणाधियेति माधवीये भविष्योक्तेः ॥ मीडास्तु ॥ प्रदोषोस्त
मया हर्धघटिकादयमिष्यत्तरति वत्सोक्तेः ॥ प्रदोषसंध्याचदिनरात्रौ संधौ मुहूर्तः
॥ अर्धगलमया संध्या व्यक्तीभूतान्तरकायावत् ॥ तेजःपरिहानिवशाद्गनीरू
र्ध्वोदययावदिति वराहोक्तेरित्याहुस्तन्ना ॥ अस्य संध्यावदनानध्यायादिपरत्वात् ॥
अतएव तत्र खंडमंडलस्य संध्यात्वमुक्तं विज्ञाने स्वरेणाऽयच्चमदनरत्ने नक्तस्य वैध
त्वाद्भागप्राप्तभोजनगोचरो निषेध इत्युक्तं न विधेर्निषेधाविरोधात् ॥ अथ याक
पिंजलानित्यत्र त्रिभ्यो धिकानां हि संन स्यात् ॥ सायंकाले नक्तं तु दिनद्वये प्रदोषस्य
शेतेयं ॥ अतथा त्वपरत्र स्यादस्तादवीर्ययत्नो हि सेति ॥ जावालि वचनात् ॥ प्रदोषा
व्यापिनी न स्याद्वानक्तं विधीयते ॥ आत्मनो हि गुराह्या मंदी भवति भास्करे ॥
तन्नक्तं नक्तमित्याहुर्न नक्तमिति शिभोजनमिति स्कांदाच्चयत्यादीनामपि सायाह्ने नक्तं
॥ नक्तं निशायां कुर्वीत गृहस्थो विधिसंयुतः ॥ यतिश्च विधवा चैव कुर्यात्तत्सद्विवाक
रमिति ॥ तत्रैव स्मृत्यन्तरात् ॥ उदमयुत्रविधुरोदलक्षराम् ॥ युत्रवत्स्तरात्रावेवा
नाश्रमीय्याश्रमी स्यादपत्नीकौ पिपुत्रवानिति संग्रहोक्तेः ॥ सौरनक्तं तु दिवैवा ॥ त्रि
मुहूर्तस्ते गवाह्निनिशि चैतावतीतिथिः ॥ तस्यां सौरं भवेन्नक्तमहमेव तभोजनमि
तिसुमेतूक्तेः ॥ हरिनक्तं विशेषः कालादर्शस्कांदे ॥ उदयस्थासदाश्वहा हरिनक्तं त्रते
तिथिरिति ॥ अथ नक्तं तु संकात्यादावपिरात्रावेव ॥ निषेधस्य गणाप्राप्तभोजनगोच
रत्वेन वैधावाधकत्वात् ॥ दिनद्वयव्याप्तेरपरा ॥ उभयोर्यदिवातिथ्योः प्रदोषव्यापि

नीतिथिः॥ तत्रोत्तरव्रतकालस्यादुभयत्रापि सायतनकालादर्शजावालिवचनात्॥ अन्यप
क्षेषु एकभक्तवन्निर्णयः॥ अत्र विशेषो मदनरत्ने गारुडे॥ हविष्यभोजनं स्नानं सप्तमाह
रलाघवं॥ अग्निकार्यमधःशय्या नक्तभोगीषडाचरेत्॥ अग्निकार्यं व्याहृतिहोमः॥ ३५
तिनक्तम्॥ अयाचितेतु विशेषवचनाभावादुपवासवन्निर्णयः॥ अथ नक्षत्रव्रतकाल
॥ विष्णुधर्म॥ उपोषितव्यं नक्षत्रं यस्मिन्समिधाद्रविः॥ युज्यते यत्र वातारानिशीथेश
शिनासहेति माधवीये स्कांदे॥ तत्रैवोपवसेदक्षेयन्निशीथ्यादधो भवेत् उपवासे यद
संस्यात्तद्दिनैकभक्तयोः॥ अथ व्रतपरिभाषा॥ तत्राधिकारिणो मदनरत्ने भविष्ये॥
अनग्रयस्तये विप्रास्तेषां श्रेयोविधीयते॥ व्रतोपवासनियमैर्नानादानैस्तथानृपाः॥ अ
नग्रियहणमुपवासविषयं॥ अतएव देवलः॥ आहिताग्निरनङ्गोऽथ ब्रह्मचारी च ते त्र
यः॥ अश्वतथैव सिद्धंति नैषां सिद्धिरनश्रतां॥ एकादश्यादौ तु वचनाद्भवतीति वक्ष्याम
श्रद्धस्याप्यधिकारः॥ श्रद्धोवरींश्चतुर्थोपिवरींत्वा इर्ममर्हति॥ वेदमंत्रस्वधा स्वाहा व
षट्कारादिभिर्विनेति व्यासोक्तेः॥ प्राच्यास्तु॥ वैश्यश्चतुर्थोर्द्विराश्वधिकोपवासनिषे
धः॥ वैश्याः श्रद्धाश्रये मोहादुपवासं प्रकुर्वते॥ त्रिरात्रं पंचरात्रं वा तेषां व्युत्तिर्न विद्यते॥
चतुर्थमक्षरां वैश्ये श्रद्धे चापि विधीयते॥ त्रिरात्रं तु न धर्मज्ञैर्विहितं ब्रह्मवादिभिरिति हे
माद्रौ वचनात्॥ यावदुक्तनिषेधइत्येके॥ प्रकरणात् महातयो विषय इति युक्तं॥ एवं
रामपियनु स्कांदे॥ नास्ति स्त्रीरांश्च यत्कुर्यन्नेव व्रतं नाप्युपोषरां॥ भर्तुः शुश्रूषये वैता॥
लोकानिष्ठान् व्रजंति हि॥ यदेवेभ्यो यच्च पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ता भ्यर्चनं सत्क्रियां च त
स्य सुहृदं साफल्यं नाप्यविज्ञानादीभुंक्ते भर्तुः शुश्रूषयेव॥ आदित्यपुराणे॥ नारी स्वल्पेन
नुज्ञाता भर्तृवापि मुतेन वा॥ विफलं तद्भवेत्तस्यायत्करोमौर्ध्वदैहिकमिति॥ और्ध्व
दैहिकं पारलौकिकं तद्भर्तुन नुज्ञाविषयं॥ भार्या यत्पुर्मतेनैव व्रतादीनाचरेत्सदेति॥
कात्यायनोक्तेः॥ अत्र विशेषो हरिवंशे॥ स्नानं च कार्यं शिरसस्ततः फलमवाप्नुयात्॥
स्नात्वा स्त्रीप्रातरुत्थाय यतिं विज्ञापयेत्सती॥ तथा॥ गृहीत्वोदुंबरं पात्रं सकुशं सासा
तं तथा॥ गोशृंगदक्षिणं सिंघप्रदह्नीयाच्च तज्जलं॥ औदुंबरं ताम्रमयं॥ ततो भर्तुः सती
दद्यात्तातस्य प्रयतस्य च॥ आत्मनश्चाभिषेक्तव्यं ततः शिरसितज्जलं॥ उपवासेषु कर्त
व्यमेतद्विब्रतकेषु चेति॥ सर्वव्रतेषु संकल्पविधिश्च भारते॥ गृहीत्वोदुंबरं पात्रं वारिष्ठा
णीमुदश्रुत्वा॥ उपवासं तु दह्नीयाद्यहा संकल्पयेद्बुधः॥ हस्तेनैवेत्यर्थः॥ यथेति याठेय
फलमिच्छेदित्यर्थः॥ अथ व्रतारंभकालः॥ मदनरत्ने गार्ग्यः॥ असुरगे च गुरोः शुक्रैवाले
दृष्टे मलिमुचै॥ उद्यापनमुपारंभं व्रतानां नैव कारयेत्तारत्नमालायां सोमसौम्यगुरुषु
क्रवासराः सर्वकर्मसु भवंति सिद्धिदाः॥ भानुभौमशनिवासरेषु च प्रोक्तमेव खलुकर्म
सिद्धति॥ तथा॥ विरुद्धसंज्ञारहये च योगास्तेषामनिष्टः खलुपादश्चाद्यः॥ संवेधुतिस्त
व्यतिपातनामा सर्वाप्यरिष्टः परिधस्य चाहं मृत्तिसक्तयोगे प्रथमे सवज्जे व्याघातसंज्ञे

नवपंचश्रुत्वा गंगेति गंगे च उच्यते वनाऽप्यशुभेषु कार्येषु विवर्जनीयाः ॥ अथ भद्रा ॥
 तथा च संग्रहे ॥ कृष्णिदिशि यो रूक्षं सप्तमी भूतयोरर्धं ॥ शुक्ले वेदे शयो रूक्षं भद्रा मांवा ॥
 सुखं सौम्यः ॥ श्रीपतिः ॥ न सिद्धिमायाति कृतं च विष्णुं विचारिष्यातादिकमत्र सिद्धं ॥ अ-
 चहारसमुच्चये दशम्या मष्टम्या प्रथमघटिकायै च कपरं ॥ हरिद्युः सप्तम्यां हि दशघटिकां
 ते विघटिकां ॥ तृतीया राकायां स्वयमघटिकाभ्यः परतरं ॥ शुभं विष्टेः पुंशुं शिवतिथिच-
 तुर्थ्यां सुविरमि ॥ तत्रैवा ॥ सूर्यरात्रि सिते पक्षे कृष्णे चैव तु दृष्टि की ॥ सूर्यरात्रि सुखं
 त्याजं दृष्टि कृष्णः पुंशुं मेव च ॥ माधवीये ॥ विष्टिर्यदा ह निति यैरयराई जाता ॥ सर्वाई जा ॥
 निशितदा शुभदा च पुंशुं ॥ ब्रह्मयामले ॥ दिनं भद्राय दारात्रौ रात्रि भद्राय दारिवा ॥ नत्वा
 जं शुभकार्येषु प्रादुरेवं पुरातनाः ॥ श्रीपतिः ॥ सूर्योऽस्मत्तोदादशशंकराचयोरंदरा-
 द्वा निनवक्रमेण ॥ सर्वाई मध्यापरभागयुजि विरंत नमोतिथि कै स्मृता नि ॥ ब्रतारंभे च
 विशेषो मदनरत्ने सत्यव्रते नोक्तः ॥ उदयस्थितिथिर्याहिन भवेदि नमध्यभाक् ॥ साखं
 उानव्रतानां स्यादारंभश्च समापनमिति ॥ देवलः ॥ अमुक्ता प्रातराहारं स्नात्वा च म्यसमा-
 हितः ॥ सूर्याय देवताभ्यश्च निवेद्य व्रतमाचरेत् ॥ मदनरत्ने भविष्ये क्षमा सत्यं दयादानं
 शौचमिदियनियहः ॥ देवराजप्रिहवने संतोषस्त्यवर्जने ॥ सर्वव्रते स्वयं धर्मसामग्री-
 दशधा स्मृतः ॥ अभिहो मस्तु देवतो व्याहृतिहो मोवेति वर्द्धमानः ॥ यतु ते नोक्तं ॥ सर्वमेतत्पु-
 राणोक्तप्रकृतव्रतपरं ॥ व्रतांतरे तु विंध्यंतरसत्वे होमो न्यथान ॥ अतएवैकादशं शिष्टा-
 नां होमानाचरणमिति ॥ तन्न ॥ जपो होमश्चेति ॥ वक्ष्यमाणैकवाक्यत्वेनास्य काम्यप्रति-
 परत्वात् ॥ तत्वेन ॥ सातदशयुमिन्त्रविन्द्यादिप्रकरणास्थिते वनव्रतव्रतविशेषहोमविधि-
 भिरस्योपसंहार इति ॥ विष्णुधर्म ॥ तज्जय जय न ध्यानतत्कथाश्रवणादिकं ॥ तद्वृत्तेन
 च तन्नामकीर्तनश्रवणादयः ॥ उयवासकृतामेतैरुपाः प्रीक्तामनीषिभिः ॥ कौर्मै ॥
 वहि श्रीमान्यजान्स्तिपतितं चरजस्वलां ॥ नस्त्वशेनाभिभाषेत नैस्ते व्रतवासरे ॥ इ-
 ध्वी चंद्रोदये अग्निपुराणे ॥ स्नात्वा व्रतवता सर्वव्रते सुव्रतसूत्रेयः ॥ सत्याः सुवर्गमय्या-
 दाशशक्ता वैभू मिशापिना ॥ जपो होमश्च सामान्यव्रतांतेदानमेव च ॥ चतुर्विंशद्दशवा-
 पंचवात्रपयववा ॥ विष्णुः स्यायथा शक्तिरभ्योदयाच्च दक्षिणाम् ॥ अत्र विप्रारतिपुं-
 गनिर्देशान्नुमांस एव भोजनानुस्त्रियः ॥ एवं सहस्रभोजनादावपि ॥ विरूपैकशेषस्य प्र-
 मारणांतरविनाः पुक्तत्वात् ॥ अतएव हयोर्यजमानयोः प्रतिपदं कुर्याद्दहभ्यो यजमाने-
 भ्य इत्यादौ विरूपैकशेषायोगात्पत्नमिमांसे हित्व वहुत्वं वानसंभवती सुक्तामाचार्यैः
 पार्थसारथिना च ॥ एतेनैकस्य ब्राह्मणस्याहत्या भोजनं परास्तां वहुत्वस्यैकपदशुभ-
 ब्राह्मणान्वितत्वेन भोजनात्पयाभावादित्यत्र विस्तरः ॥ अदस्य प्रतिष्ठावद्विप्रदारा-
 व्याहृतिहोम इति वर्द्धमानः ॥ व्रतसूत्रे यो व्रतदेवता प्रतिमाः ॥ प्रतिमा स्वरूपं च मदन-
 रत्ने भविष्ये ॥ अनुक्तद्रव्यतत्त्वं रव्यादेवता प्रतिमा नृपा ॥ सोवर्णी राजतीता श्रीदृक्षजा मा

त्रिकीतया॥ चित्रजापिष्टलेखोत्पानिजविज्ञानुसृतः॥ आमाषान्मलययंतं कर्तव्याशाख्यव
 र्जितैः तत्रैव ब्राह्मे॥ आसंद्रव्यमनादेशे जुहोतिषु विधीयते॥ मंत्रस्य देवतायाश्च प्रजाप
 तिरिति स्थितिः॥ मंत्रो नुक्तौ समस्तव्याहृतिरूपौ मंत्रः॥ प्रजापतिश्च देवतेति कल्पतरुः॥
 वर्धमानधृतदेवीपुराणे॥ होमो ग्रहादिप्रजायां शतमष्टाधिकं भवेत्॥ अष्टाविंशतिरेष्ट
 वायथा प्राप्तिविधीयते॥ मदनरत्ने॥ अनुक्तसंख्यायत्र स्याच्छतमष्टात्तरं शतं॥ वर्धमा
 नधृतवृद्धशातातयः॥ उपवासं हि जः कृत्वा ततो ब्राह्मणभोजनं॥ कुर्यात्तेनास्यसगु
 ण उपवासो भिजायते॥ व्रतो दायनानुक्तौ नुष्टथी चंद्रोदये नंदिपुराणे॥ कुर्यादुद्या
 यनंतस्य समाप्तौ यदुदीरितं॥ उद्यायनं विनायनुत इतं निष्फलं भवेत्॥ यदि चोद्यायनं
 नोक्तं व्रतानुगुणतश्चरेत् विज्ञानुसारतो दद्यादनुक्तौ दायने व्रते॥ गाश्चैव कांचनं दद्या
 द्रतस्य परिर्हते॥ असंक्तौ नु नारदीये॥ सर्वेषामप्यलाभे नु यथोक्तकरणं विना॥ विप्र
 वाकं स्मृतं शुद्धं व्रतस्य परिर्हते॥ वृथा विप्रवचो यस्तु गृह्णाति मनुजः शुभं॥ अदत्त्वाद
 क्षिणां यायः स्याति नरकं प्रवर्धते॥ वेदोपनिषदि चैव सर्वकर्म सुदक्षिणा॥ सर्वत्र
 तु मयो हि दृष्टा भूमिर्गावो यकांचनं॥ वैजवायः॥ शिवनेत्री इव यस्माद्रजते पितृवल्लभं॥
 अमंगलं तद्यत्नेन देवकार्येषु वर्जयेत्॥ टीउरानंदे देवीपुराणे॥ व्रते च तीर्थेऽध्ययने
 आदौऽपि च विशेषतः॥ परान्नभोजनादेवियस्यान्तं तस्य तत्फलम्॥ एथी चंद्रोदयेऽग्नि
 पुराणे॥ नित्यस्नायी मिताहारो गुरुदेव हि जाचकः॥ क्षारं क्षौद्रं चलवरां मधुमांसानि
 वर्जयेत्॥ क्षारास्तु तत्रैवोक्ताः॥ तिलमुद्गादने शिष्यं शस्ये गोधूमकोद्वौ॥ धान्यकंदेव
 धान्यचरामी धान्यंतथैव च॥ स्निग्धधान्यंतथा यरणं मूलं क्षारगणः स्मृतः गोधूमानां तु
 तत्रैव प्रतिप्रसवः॥ ब्रीहिषष्ठिकमुद्गाश्च कलापाः सतिलं ययः॥ श्यामाकाशशालिनी
 वाराः गोधूमाद्या व्रते हिताः॥ कृष्णं डालावुवार्त्ता कपालं कीजोत्तिका स्यजेत्॥ चरु
 भैक्षं सक्तुकणाशशकंदधिघृतं मधु॥ श्यामाकाशशालिनी वारायावकं मूलं तुलम्
 ॥ हविष्यं व्रतनत्तादावत्रिकार्पादिके हितं॥ मधुमांसं विहायान्नद्रुते च हितमीरितमिति
 ॥ शमी धान्यमाषादि॥ पालंकी मध्यदेशे योर्ऽ॥ इति प्रसिद्धा॥ ज्योत्तिका कोशातकी॥ मि
 ताक्षरायां गीतमः॥ चरुभैक्ष्यसक्तुकणायावकशाकपयोदधि॥ घृतमूलफलोदका
 निहवीं स्युन्नरोन्नरमशस्तानि॥ ययोदधिघृतं च गव्यमिति॥ अमेच विशेषाः॥ एकाद
 शी चानुमास्यादिप्रकरणे वक्ष्यते॥ गृहीतव्रतन्यागे तु मदनरत्ने क्वागलेयः॥ सर्वं व्रतं
 गृहीत्वा यो नाचरेत् काममोहितः॥ जीवन्भवति चंडाली मृतः स्वाचा भिजायते॥ तत्र प्राय
 श्चित्रमुक्तं एथी चंद्रोदये अग्निगुरुपुराणयोः॥ त्रीधान्यमादाह्वोमाह्वयव्रतं भंगो भवे
 द्यदि॥ दिनत्रयं न भुजीत मुंडं न शिरसो यवेति॥ प्रायश्चित्ताभ्यां तदतिक्तां तत्रतानुष्टा
 नेनास्तीति गम्यते॥ यत्र प्रायश्चित्तं ततः कृत्वा पुनरेव व्रती भवेदिति वचनं॥ अतिक्तां
 तमपि व्रतं कार्यमेवेति मूलपाणिः॥ तन्मध्ये व्रतलोये व्रतशेषसत्त्वे ज्ञेयं॥ एतच्च शक्त

विषयः॥ अशक्तौ तत्कालं हे माद्री पुराणांतरे॥ उयवासा समर्थश्चैदेकं विभ्रंत भोजयेत्तावद्वा
 दिवाद्याहुक्तश्चेद्द्विष्यांतथा॥ भुक्तः कृत भोजनः॥ ब्राह्मण भोजनं विनेति शेषः॥ सहस्रस
 म्मिता नृदेवीं जयेद्वा प्राणस्यमान्॥ कुष्णीहादश संख्या कान्यथा शक्त्वा तुरो नर इति॥
 शुद्धित्वे मान्यः॥ उपवासेषु सक्तानां नक्तं भोजनमिष्यते॥ मदनरत्ने वायवीये॥ इय
 दा तोपवासस्य फले प्राप्नोत्यसंशयः॥ तथा अयं र्कदेव लः॥ ब्रह्मचर्यं तथा शौचं सत्यमा
 मिषवर्जनं॥ व्रतेष्वेतानि चत्वारि वरिष्ठानीति निश्चयः॥ मान्ये॥ न स्मान् कृतोपवासेन
 स्नानमभ्यंगसर्वकं॥ वर्जनीयं प्रयत्नेन रूपघ्नं तत्परं नृप॥ अमेचनियमास्तत्र त्रान्वे
 षणीयाः॥ अथ स्त्री व्रतेषु विशेष उच्यते॥ तत्र हे माद्री व्रतकांडे गारुडे॥ गंधालंकारतो ह
 लपुष्पमाला तुलेयना॥ उपवासेन दुष्यति दंतधावनमंजनमिति॥ इदं च सभर्तृकोपवा
 सविषयः॥ अंजनं च सतां बूलं कुंकुमं रक्तवाससी॥ धारयेत्सोपवासापि अवेधव्यकरं
 तः॥ विधवायति मार्गे राकुमारी वाय ह्रूयेति॥ तत्रैव भविष्योक्तः॥ तथा विष्णुधर्मः॥
 सर्वेषु तूपवासेषु पुमान्वाथ सुवासिनी॥ धारयेद्रक्तवस्त्राणि कुसुमानि सितादि च
 विधवा शुक्तवसनमेकमेव हि धारयेत्॥ मनु रयि॥ पुष्पालंकारवस्त्राणि गंधधूपा
 तुलेयना॥ उपवासेन दुष्यति दंतधावनमंजनममदनरत्ने व्यासः॥ दंतधावनपुष्पा
 दि व्रतेषु स्यान् दुष्यतीति॥ यद्यपीदं सर्वोपवासविषयं प्रतीयते तथापि शिष्टाचार
 त्तो भाग्या धर्म्यं क्रियमाणं न वरात्रि रात्रौ उपवासविषयमेव॥ न त्वेकादश्यादिवि
 षयः॥ असहज्जलपानाच्च सकृत्तां बूलचर्वणम्॥ उपवासाप्रशस्येति दिवा स्वापा॥
 चमैथुनादित्य परार्कदेवलेन तन्निषेधात्॥ न चास्य पुविषयत्वेन सावकाशत्वात्
 स्त्रीणां तांबूलादि प्राप्नोतीति वाच्यं॥ तांबूलादि प्रापकस्यैवैकादशीतरविषयत्वेन
 वैपरीत्यस्यापि सुवचत्वात्॥ यतु हरिवंशः॥ अंजनं रोचनं चैव गंधाः सुमनसस्तथा॥
 व्रते चैवोपवासे च नित्यमेव विसर्जयेत्॥ शिरसोभ्यंजनं सौम्येनैव मेतत्प्रशस्यते॥ न
 यादयोर्न गात्रस्य स्नेहेनेति स्थितिस्मृतेति॥ तत्रैवोक्तं पुराणक व्रतविषयः॥ न तु सर्व
 व्रतवर्तकविरोधादि निमदनरत्न उक्तम्॥ तत्रैव अश्रुप्रयातो रोषश्च कलहस्य कृति
 स्तथा॥ उपवासाद्गता ह्यपि सद्योभ्रंशयति स्त्रियां॥ स्त्रियमित्युपलक्षणां॥ मदनरत्ने शि
 वधर्मदानं व्रतानि नियमज्ञानं ध्यानं दुतं जयः॥ यत्नेनापि कृतं सर्वं कौधितस्य नृथा
 भवेत्॥ अथ सक्तकादौ निरीयः॥ तत्र शशवस्त्या शौचयोः सर्वस्मात्कर्मनिवृत्तिर्नि
 वन्धेषु स्पष्टं॥ गौडस्तुता शौचादावपितामाहुः॥ जानूर्ध्वं क्षतजैर्जीते नित्यकर्म
 नचाचरेत्॥ नैमिषिकं च तदधः स्ववद्रक्तौ नचाचरेत्॥ लोतकैश्च सप्त्यजैश्च रक्तम
 र्गमैथुने॥ धूमोद्गारे तथा वांतौ नित्यकर्मणि संयजेत्॥ इत्येभुक्तं त्वजीर्णं च नैव भु
 क्त्वापि किंचन॥ कर्मकुर्यान्नरो नित्यं सततं कृतं केतयेति कालिका पुराणात्॥ वसुत
 सु सर्वं नृदेवी रजोपक्रमात्रमात्रविषयत्वमस्येति युक्तं प्रतीतः॥ तथा हे माद्री याग

भिरीसुतिकादिश्चकुमारीवाद्यरोगिणी॥यदाऽशुद्धातदाभ्येनकारयेत्प्रयत्नास्वयमिति॥पुं
 सोपेयविधिःलिंगस्याविवक्षितत्वात्॥तेनयस्मिन्त्रतेयत्तज्जाद्यक्तंतदभ्येनकारयेत्॥शीरी
 रनियमानस्वयंकुर्यादितिहेमाद्रिव्यचख्यो॥नत्रतिनात्रतइतिविष्णुक्तेश्चाचारंभस्तुन
 भवत्येवाशुद्धित्वेविष्णुः॥बहुकालिकसंकल्पोगृहीतश्चपुरायदिस्तुतकेमृतकेचैवत्र
 तंतनैवदुष्यति॥एतत्काम्ययरं॥नित्यंत्वनाख्यमपिकार्यमितिगोडाः॥मदनरत्ने॥४
 र्वसंकलितंयच्चत्रतंसुनियतत्रतैः॥तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धदानार्चनविवर्जितं॥माधवी
 येकौर्मे॥काम्योयवासेप्रज्ञातेत्वंतरामृतस्तुतके॥तत्रकाम्यत्रतंकुर्याद्दानार्चनविव
 र्जितमिति॥एतेनसांगेऽधिकारात्तद्गतांगदेवशजादिकार्यमितिवर्धमानोक्तिः॥यस्मा
 ॥प्रारब्धशजादिकार्यमेवनवरात्रेतुतत्रैवविशेषंवक्ष्यामः॥एवंरजस्वलापि॥यत्र
 सत्प्रतः॥प्रारब्धदीर्घतयसांनारीणांयद्रजोभवेत्॥नतत्रापिप्रतस्यस्यादुपरोधःक
 दाचनेतितत्प्रतिनिधिनाकारयेदित्येतत्परं॥तदुक्तंमदनरत्नेमात्स्येऽन्तरातुरजोयोगे
 शजामभ्येनकारयेदिति॥प्रतिनिधयश्चनिरीयामृतेयेठीनसिभार्यायत्पुत्रंतंकुर्याद्वा
 र्यायाश्चपतिर्नतं॥असामर्थ्येपरस्ताभ्यांत्रतभंगोनजायते॥स्कांदेयि॥पुत्रंवाविनयो
 येतंभगिनीभ्रातरंतथा॥एवामभावएवान्मंत्राहारांवानियोजयेत्॥काम्यायनः॥यि
 त्मातृभ्रातृपतिगुर्वर्थेचविशेषतः॥उपवासंप्रकुर्वीतः॥पुराणंशतपुराणंलभेत्॥मदन
 रत्नेप्रभासखंडे॥भर्तापुत्रपुरोधाश्चभ्रातायत्नीसखापिच॥यात्रायांधर्मकार्येषुजायं
 तेप्रतिहस्तकाः॥एभिःकृतंमहादेविस्वयमेवकृतंभवेत्॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमश
 क्तश्चकारयीतपुरोधसेति॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमशक्तश्चत्वारयीतपुरोधसा॥इ
 दंचसर्ववर्गीसाधारणमविशेषात्॥यत्रकश्चिन्महोक्षश्चाह॥शूद्रस्यब्राह्मणादिरेवप्र
 तिनिधिर्युक्तीनशूद्रः॥जयस्तपस्तीर्थसेवाप्रज्यामंत्रसाधनं॥विभ्रैःसंयादितंयस्यसंप
 न्तस्यतत्फलमितिमरीचिवचनादिति॥तनुच्छम्॥प्रज्यादीनांशूद्रेऽसंभवाद्विषये
 प्रायदर्शनादिन्यायेनास्यब्राह्मणादिगोचरत्वात्॥यदाह॥उपवासेत्रतंहोमतीर्थ
 स्नानजपादिकमितिस्वार्धस्तदापिसखदोषः॥स्त्रीशूद्रयतनानिषडितिमानवीये
 जपनिषेधात्॥ब्राह्मणोऽप्यनवर्गीस्ययःकुर्यात्कर्मकिंचनः॥सतांजातिमवाप्नोतिइह
 लोकेपरत्रचेत्कालहेमाद्रौमरीचिनिषेधाच्च॥वस्तुतस्तुसंस्मरणावचनमात्रमत्रो
 च्यतइति॥प्रतिनिधेःकावार्तेत्यलम्॥अत्रविशेषमाहत्रिकांउमंडनः॥काम्येप्रतिनिधि
 र्नास्तिनित्येनेमित्रिकेचसः॥काम्येऽप्ययक्रमाद्धर्धकेचित्प्रतिनिधिविदुः॥नस्यात्प्रतिनि
 धिर्मेत्रस्वामिदेवाभिरर्च्यसु॥सदेशकालयोर्नास्तिनारणोरग्निरेवसा॥नापिप्रतिनि
 धातव्यनिधिद्वंस्तुक्रुत्रचिन्मा॥हिरण्यकेशिस्तत्रेयि॥नस्वामित्वस्यभार्यायाःपुत्रस्य
 देशस्यकालस्याग्नेर्देवतायाःकर्मणाःशूद्रस्यचप्रतिनिधिविद्यतइति॥अथत्रतादिसा
 निपातेनिरीयः॥तत्रतिथिद्वयसन्नियातेतत्रोक्तंदानहोमादिकमेणानुष्ठेयमविरो

धात॥ इदं हवीरव्येक्षेव॥ एकमध्येन्यकाम्यकर्मांरभस्तुनभवत्वेवागुणाफलादृते॥ यस्यय
 जेव्रततेतरायजस्त्यायेतेयजन्निर्गृह्णातीतिरागाकथृतश्रुतेः॥ यजत्रतादिकर्ममात्र
 मनगेनव्यवधानदोषस्सर्वत्रसाम्यात्॥ शिष्टास्त॥ कीर्तिकस्तानादिमध्येलसहोमतुला
 भारतश्रवणादिआचरति॥ तन्नित्यमध्येकाम्यमध्येतुचिंत्यं॥ यत्रनक्तैकभक्तादौविरोध
 स्तत्रप्राथम्यादेकभक्तकार्येनक्तनुरेद्युस्तत्तिथौगोणकालेकार्यं॥ समकालीनविरुद्ध
 व्रतादौत्वेकंस्वयंकृत्वाप्यद्वार्यादिनाकारयेदितिमाधवः॥ यत्रतुशिवरात्रादौतिथिमध्ये
 पारणायाहिभोजनंप्राप्तं॥ भूताद्यम्योर्दिवाभुक्त्वा रात्रौभुक्त्वाचपर्वणि॥ एकादश्यादिवा
 रात्रौभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत्॥ इति तन्निषेधश्च॥ तत्रपारणायावैधत्वादिवैवभोजनं॥ नि
 षेधस्तुरागप्राप्तभोजनविषयः॥ एवमष्टम्यादिनक्तत्रतेसंक्रान्तादौरवौसकष्टचतुर्थ्या
 चरात्रौभोजनं॥ यत्रवृष्टम्यादौदिवाभुजिनिषेधः संक्रमेचरात्रावितिनिषेधद्वयंतत्रोप
 वासएवकार्यः॥ यद्यपिपुत्रिणाउपवासोपिनिषिद्धस्तथाप्युपवासनिषेधेनकिंचित्
 भक्ष्यंप्रकल्पयेदितिवचनात्॥ किंचिद्वस्यित्वोपवासः कार्यः चांद्रायणमध्येएकाद
 श्यादौतुभोजनमेवकार्यं॥ चांद्रायणस्यकाम्यत्वेननित्यवाधकत्वात्॥ अवाधेनगत्य
 तरासंभवाच्च॥ एकादश्यामेकांतरोपवासादियारणायाजलपारणं कृत्वावयवसेत॥
 आयोवाअशितमनशितंचतिश्रुतेः॥ एवंद्वादश्यामासोपवासप्राहप्रदोषादियुजेय
 म्॥ एवंकाम्यनैमित्तिकनित्यत्वादिकृतं वलाबलस्वयम्भूमितिदिक्॥ इतिनिर्णयसि
 धौपरिभाषासमाप्ता॥ १० अथप्रतिपदादिनिर्णयः सुक्तप्रतिपदपरान्ह्यापित्वेहवी
 याद्या॥ पुग्मवाक्यात्प्रतिपत्संमुखीकार्यायाभवेदापराह्निकीतिस्कादौक्तेः सुक्तास्या
 न्नतिपत्तिथिः प्रथमतश्चेत्तापराह्णेभवेदितिदीपिकोक्तेश्च॥ अपराह्नश्चयंचाभक्ते
 दिनेचतुर्थीभागः॥ तदभावेसायान्ह्यापिनीयाद्या॥ तदभावेतुसायान्ह्यापिनीपरिगृ
 ह्यतामितिमाधवोक्तेः॥ रुद्रमातुपरा॥ रुद्रमातत्तरतोखिलेतिदीपिकोक्तेः॥ रुद्रापिह
 वैवैव्यनंतमहः॥ सर्वतिथिषुवर्ज्यानुक्तानि॥ मुहूर्तदीपिकायामूक्त्याउंउहतीफला
 निलवरावज्जैतिलाम्लेतया॥ तैलेचामलकुंदिवेप्रवसताशीर्षकपालांत्रकं॥ निव्या॥
 वांश्चमसरिकाफलमथोदंताकसंज्ञमधुघृतंस्त्रीगमनंक्रौन्मतिपदादिष्ववमावोउ
 राः॥ शीर्षनारिकेलंकपालंअलावू॥ अत्रयदोलं॥ भूपालः॥ कूष्मांडंउहतीक्षारमूल
 कं पनसंफलं॥ धात्रीशिरः कपालांत्रनखचर्मैतिलानिच॥ सुरकर्मांगनासेवाप्रतिप
 त्पृत्तिन्यजेत्॥ नखंशिबी॥ चर्ममसरिका॥ द्वितीयांतु रुद्राश्वी सुक्तात्रेतिहिमा
 दिः॥ रुद्रमाद्वितीयादिमा॥ शर्वाह्नेयदिसासितानुपरतः सर्वेतिथीपिकोक्तेः॥ माधवानं
 तमहमतेतुसर्वापिद्वितीयापरा॥ तथाचमाधवः॥ शर्वेधूरसतीप्रातः परेकस्त्रिमुहूर्तगा
 ॥ साद्वितीयापरोगेष्ट्याशर्वविहान्तोन्यथेति॥ तृतीयांतुसर्वमतेरंभाव्यतिरिक्तापरैव
 ॥ तेनपुग्मवाक्परंभात्रतेविषयं॥ रंभाख्यावज्जैयित्वातुतृतीयाद्विजसन्नमा॥ अमेयुसर्व

श्रूयताः॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥

विषयाः। अशक्तौ तत्काले माद्रीपुराणांतरे॥ उपवासासमर्थश्चेदेकं विप्रं भोजयेत्तावदना
 दिवाद्याहुक्तश्चेद्दिगुणं तथा॥ भुक्तः कृतभोजनः। ब्राह्मणभोजनं विनेति शेषः॥ सहस्रस
 म्मिता नृदेवी जयेद्वापारासंयमान्॥ कुर्म्यह्मादशसंख्याकान्यथा शक्तपातुरे नररति॥
 सुहित्वे मात्स्ये॥ उपवासेषु सक्तानो नक्तं भोजनमिष्यते॥ मदनरत्ने वायवीये॥ इव
 दातोपवासस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयं॥ तथा अयराकंदेवलः॥ ब्रह्मचर्यं तथा शौचं सत्यमा
 मिषवर्जितं॥ व्रतेष्वेतानि चत्वारिवरिष्ठा नीतिनिश्चयः॥ मात्स्ये॥ तस्मान्मृतोपवासेन
 स्नानमभ्यंगहर्षकां॥ वर्जनीयं प्रयत्नेन रूपघ्नं तत्परं नृप॥ अमेचनियमास्तत्र त्रान्वे
 यणीयाः॥ अथ स्त्रीव्रतेषु विशेष उच्यते॥ तत्र हेमाद्रौ व्रतकांडे गारुडे॥ गंधालंकारतां
 लघुष्यमालानुलेपनं॥ उपवासेन दुष्यति देतधावनमंजनमिति॥ इदं च सभर्तृकोपवा
 सविषयं॥ अंजनं च सतां बूलं कुंकुमं रक्तवाससी॥ धारयेत्सोपवासापि अवेधव्यकरय
 तः॥ विधवायति मार्गे शकुमारी वा यदृच्छेति तत्रैव भविष्योक्तेः॥ तथा विष्णुधर्म॥
 सर्वेषु त्वपवासेषु पुमान्वायसुवासिनी॥ धारयेत्तत्र वस्त्राणि कुसुमानि सितादि च
 विधवा शुक्तवसनमेकमेव हि धारयेत्॥ मनुरपि॥ पुष्पालंकारवस्त्राणि गंधधूयाः
 नुलेपनं॥ उपवासेन दुष्यति देतधावनमंजनम् मदनरत्ने व्यासः॥ देतधावनपुष्पा
 दिव्रतेषु स्यान् दुष्यतीति॥ यद्यपीदं सर्वोपवासविषयं प्रतीयते तथापि शिष्टाचार
 त्तो माग्याद्यर्थं क्रियमाणानवरत्रि रात्राद्युपवासविषयमेव॥ नत्वेकादश्यादिवि
 षयं॥ असक्तजलपानाच्च सकृन्नां सल चर्चणात्॥ उपवासप्रराश्रितदिवा स्नापः॥
 चमेथुनादित्यपराकंदेवलेन तन्निषेधात्॥ न चास्य प्रविषयत्वेन सावकाशत्वात्
 स्त्रीणां तांबूलादिप्राप्नोतीति वाच्यं॥ तांबूलादिप्रापकस्यैकादशीतरविषयत्वेन
 वैपरीत्यस्यापि सुवचत्वात्॥ यत्तु हरिवंशे॥ अंजनं रोचने चैव गंधाः सुमनसस्तथा॥
 व्रते चैवोपवासे च नित्यमेव विसर्जयेत्॥ शिरसोभ्यंजनं सौम्येनैव मेतत्प्रशस्यते॥ न
 यादयोर्न गात्रस्य स्निहेनेति स्थितिस्सूतेति॥ तत्रैवोक्तपुण्यकव्रतविषयं ननु सर्वं
 व्रतार्थं विरोधादिति मदनरत्न उक्तम्॥ तत्रैव अश्रुप्रपातो रोषश्च कलहस्य कृतिः
 स्तथा॥ उपवासाद्गताह्यपि सद्योभंशयति स्त्रियाः स्त्रियमित्युपलक्षणा॥ मदनरत्ने
 वधर्मदानं व्रतानि नियमज्ञानं ध्यानं दुर्नजयः॥ यत्नेनापि कृतं सर्वं कौधितस्य दया
 भवेत्॥ अथ सक्तकादौ निरीयः॥ तत्र शावस्त्या शौचयोः सर्वस्मात्कर्मनिवृत्तिर्नि
 वन्धेषु स्येव॥ गौडास्तस्य ता शौचादावपितामाहुः॥ जानूर्ध्वस्तजे जीतेनित्यकर्म
 न चाचरेत्॥ नेमिनि कंचन दधः सवद्रजो न चाचरेत्॥ लातके च समुत्पन्नैश्चरकर्म
 शिमेथुने॥ धूमोद्गारे तथा वातो नित्यकर्मणि संयजेत्॥ इत्येभुक्तैस्त्वजीरोचनैश्च
 त्वाधिकं चन॥ कर्मकुर्यान्नरो नित्यं सक्तके मृतके तथेतिकालिकापुराणात्॥ वस्तुत
 सु सर्वं नृदेवी प्रजोपकमात्रमात्रविषयत्वमस्येति युक्तं प्रतीमः॥ तथा हेमाद्रौ पापमो

भिरीसुतिकादिश्चकुमारीवायरोगिणी।

तास्वयमिति।

लिंगस्याविवक्षित

रनियमानुस्वयंकुर्यादितिहेमाद्रिव्याचख्यो॥नव्रतिनां व्रतइतिविष्णुक्तेश्च।आरंभस्तु
भवत्येवाशुद्वित्वेविष्णुः॥वहकालिकसंकल्पोगृहीतश्चपुरायदिस्तकेमृतकेचैव
तंतनैवदुष्यति॥एतत्काम्ययरं।नित्यंनारव्यमपिकार्यमितिगोडाः॥मदनरत्ने
र्वसंकलितंयच्चव्रतंसुनियतव्रतैः॥तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धदानार्चनविवर्जितं॥मा
येकौर्मै॥काम्योयवासेप्रजातेत्वंतरामृतस्तके॥तत्रकाम्यव्रतंकुर्याद्दानार्चनवि
मिति॥एतेनसंगेऽधिकारात्तद्गतांगदेवप्रजादिकार्यमितिवर्धमानोक्तिःयरा
॥प्रारव्यप्रजादिकार्यमेवनवरात्रेतुतत्रैवविशेषंवक्ष्यामः॥एवंरजस्वलापि॥यः
सत्यव्रतः॥प्रारव्यदीर्घतयसानारीणांयद्रजोभवेत्॥नतत्रापिप्रतस्यस्यादुपरोधः
दाचनेतितत्प्रतिनिधिनाकारयेदित्येतत्परं।

प्रजामन्येनकारयेदिति॥प्रतिनिधयश्चनिरीयामृतेयेठीनसिभायीयत्पुत्रं
यायाश्चपतिर्नतं॥असामर्थ्यपरस्ताभ्यांव्रतमंगोनजायते॥स्कांदेयि॥पुत्रंवाविनयं
येतंभगिनीभ्रातरंतथा॥एषामभावएवान्मंत्राहारांवानियोजयेत्॥कात्यायनः॥
तृमातृभ्रातृपतिगुर्वर्थेचविशेषतः॥उपवासंप्रकुर्वीराःपुरंपशतपुरांलभेत्॥मद
रत्नेप्रभासखंडे॥भर्तापुत्रपुरोधश्चभ्रातायत्नीसखापिचा॥यात्रायांधर्मकार्येषु
तेप्रतिहस्तकाः॥एभिःकृतंमहादे
कश्चकारपीतपुरोधसेति॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमशक्तश्चेत्कारपीतपुरोधसा
दंचसर्ववर्गसाधारणमविशेषात्।

तिनिधिर्युक्तोनशुद्धः॥जयस्तयस्तीर्थसेवाप्रव्रज्यामंत्रसाधनं।

नंतस्यतत्फलमितिमरीचिवचनादिति॥तत्रुच्छम्।

प्रायदर्शनादित्ययेनास्यब्राह्मणादिगोचरत्वात्॥यदाह॥उपवासोव्रतंहोमतीर्थ
स्नानजपादिकमितिर्ष्वार्धस्तदापिसखदोषः॥स्त्रीशुद्धयतनानिषडितिमानवी

निषेधात्॥ब्राह्मणोहीनवर्गस्ययःकुर्यात्कर्मकिंचनः॥सतांजा

लोकेपरत्रचेत्तिकालहेमाद्रौमरीचिनिषेधाच्च॥वस्तुत

चतुरतिप्रतिनिधेःकावार्तेत्यलम्॥अत्रविशेषमाहत्रिकांउमंडनः॥काम्येप्रतिनि

नीस्तिनित्येनेमित्रिकेचसः॥काम्येषुयक्रमादूर्ध्वकेचित्प्रतिनिधिंविदुः॥नस्यात्र

धिर्मंत्रस्वामिदेवात्रिकर्मसु॥सदेशकालयोर्नास्तिनारणोरग्निरेवसा॥नापिप्रति

धातव्यनिषिद्धं वस्तुकुत्रचिन्।हिरण्यकेशिस्तत्रेयि॥तस्वामित्वस्यभार्यायाःपुत्र

देशस्यकालस्याग्नेर्देवतायाःकर्मणाःशहरस्यचप्रतिनिधिर्विद्यतइति॥अथव्रतादि

नियान्तेनिरीयः॥तत्रतिथिद्वयसन्नियातेतत्रोक्तंदानहोमादिक्रमेणानुष्ठेयम्

धाता॥ इदं शर्वीरव्येक्षेव॥ एकमध्येन काम्यकर्मांरं भुज्जुन भवत्येव॥ गुराफलादृते॥ यस्य य
 ज्ञे त्रततेतरायज्ञस्तयते यज्ञनिर्जतिर्गृह्णातीति राकाधृतश्रुतेः॥ यत्र त्रतादिकर्ममात्र
 मनेगेन व्यवधानदोषस्सर्वत्र साम्यात्॥ शिष्टास्त॥ कीर्तिकस्तानादिमध्ये लस्योमतुला
 भारतश्रवणादिश्चाचरति॥ तन्निमित्तमध्ये काम्यमध्ये तु चित्यं॥ यत्र नैकैकभक्तादौ विरोध
 स्तत्र प्राथम्यादेकभक्तकार्येन नक्तनुपरेद्युस्तत्रिथो गौराकाले कार्यं॥ समकालीन विरुद्ध
 त्रतादौ त्वैकस्वयं कृत्यान्पदार्थादिनाकारयेदिति माधवः॥ यत्र तु शिवरात्रादौ तिथिमध्ये
 पारणायाहिभोजनं प्राप्तं॥ भूताद्यम्योर्दिवाभुक्त्वा रात्रौ भुक्त्वा च यवैरि॥ एकादश्यादिवा
 रात्रौ भुक्त्वा चांशयरां चरेत्॥ इति तन्निषेधश्च॥ तत्र पारणायावैधत्वादि वैवभोजनं॥ नि
 षेधस्तुरागप्राप्तभोजनविषयः॥ एवमष्टम्यादिनक्तत्रते संक्रान्तादौ रवौ संकष्टं चतुर्थ्यां
 चरात्रौ भोजनं॥ यत्र त्वष्टम्यादौ दिवाभुज्जितिषेधः संक्रमे चरात्राविति निषेधद्वयं तत्रोप
 वास एव कार्यः॥ यद्यपि सुत्रिणा उपवासीपि निषिद्धस्तथाप्युपवासनिषेधे तु किंचित्
 मह्यं प्रकल्पयेदिति वचनात्॥ किंचिद्दसयित्वोपवासः कार्यः चांशयरा मध्ये एकाद
 श्यादौ तु भोजनमेव कार्यं॥ चांशयरास्य काम्यत्वेन नित्यवाधकत्वात्॥ अवाधेन गन्तुं
 तरा संभवाच्च॥ एकादश्यामेकांतरोपवासादियारणायां जलपारणां कृत्योपवसेत्॥
 आयोवाश्रितमनशितं चतिश्रुतेः॥ एवं ह्येकादश्यामासोपवासश्चाह प्रदोषादिषु ज्ञेय
 म्॥ एवं काम्यनैमिन्निकनित्यत्वादिकृतं त्वलाबलस्वयं मूलमिति दिक्॥ इति निरीयसिं
 धौ परिभाषा समाप्ता॥ १० अथ प्रतिपदादि निरीयः शुक्लप्रतिपदादयराह व्यापित्वे श्वी
 ग्राह्या॥ पुग्मवाक्यान् प्रतिपत्संमुखी कार्यया भवेदापराहिकीति स्कादौ तैः शुक्लास्या
 त्रतिपत्तिथिः प्रथमतश्चेत्तापराह भवेदिति दीपिकोक्तेः॥ अथ राह अयं च धामने
 दिने चतुर्थो भागः॥ तदभावे सायान् व्यापिनी ग्राह्या॥ तदभावे तु सायान् व्यापिनी परिगृ
 ह्यतामिति माधवोक्तेः॥ रुष्मा तु परा॥ रुष्मा तत्तरतो खिलेति दीपिकोक्तेः॥ रुष्मापि श
 र्वे चैत्यनंतमहः॥ सर्वतिथिषु वज्रान्मुक्तानि॥ मुहूर्तदीपिकायाम् कृष्णां उदहती फला
 निलवरां वज्रं जितलाम्लेतथा॥ नैले चामलकुंदिवे प्रवसता शीर्षं कपालां त्रकं॥ निष्ठा॥
 वांश्चमस्सरिकाफलमथोदं ताकसं संयधुयुते स्त्रीगमने कृत्वा त्रतिपदादि खेवमावोउ
 राः॥ शीर्षं नारिकेलं कपालं अलाह्॥ अत्र यदोलं॥ भूपालः॥ कृष्णां उदहती सारं मूल
 कं पनसं फलं॥ धात्री शिरः कपालां वनं खं वर्ममिति लानिच॥ सुरकर्मी गनासेवां प्रतिप
 त्प्रभृतिव्यजेत्॥ नखं शिंवी॥ चर्ममस्सरिका॥ दिनी यातु रुष्मा श्वी शुक्लो त्ररेति हेमा
 दिः॥ रुष्मा द्वितीयादिमा॥ श्वी न्हेयदिसासिता तु परतः सर्वे तिथिपिकोक्तेः॥ माधवानं
 तमहमते तु सर्वापि द्वितीयापरा॥ तथा च माधवः॥ श्वेयूरसती प्रातः परे कृत्स्निमुहूर्तगा
 ॥ सा द्वितीयापरो ग्राह्या सर्वविहाततो न्यथेति॥ तृतीया तु सर्वमतेरं भाव्यति रक्ता परेव
 ॥ तेन पुग्मवाक्परं भाव्यत विषयं॥ रं भाव्यां वज्रं यित्वा तु तृतीयां द्विजसत्तमां॥ अथ ये पुसर्व

कार्येषु गणायुक्ता प्रशस्यत इति ब्रह्मवैवर्तनाम् ॥ गौरीव्रते तु विशेषमाह माधवः ॥ मुहूर्तमात्रसत्वे
 यदि ते गौरीव्रतं परे ॥ शुद्धाधिकायामप्येवं गणायोगप्रशंसनादिति ॥ चतुर्थ्यपि सर्वमते गणो
 शत्रतातिरिक्ता परैव ॥ युग्मवाक्यात् ॥ एकादशी तथा षष्ठी अमावास्या चतुर्थिका ॥ उयो
 व्यापरसंयुक्ता पराः सर्वे रासंयुता इति ॥ माधवीये वृहद्दशित्येनेत्युक्तम् ॥ नागचतुर्थी मध्याह्न
 व्यापिनीयं च मीयुता च ग्राहेति ॥ माधवीये निर्णयामृते चोक्तम् ॥ युगं मध्यदिने यत्र तत्रोपो
 व्यफरणी स्वरात् ॥ क्षीरेणाप्ययं च म्यां शजयेत्प्रयतो नरः ॥ विद्यारिणस्तस्य नश्यति न ता
 हिंसंति पन्नगा इति माधवीये देवलोक्तेः ॥ युगं चतुर्थी पूर्वमध्याह्न व्याप्तौ ॥ पूर्वा अन्यपक्षे युपरे
 वयं च म्यां शजोक्तेः ॥ गणेशव्रते तु तृतीया युतेव ॥ चतुर्थी तु तृतीयायां महापुरुषफलप्रदा ॥
 कर्तव्या व्रतिभिर्वत्सगरानाथ सुतोषिणीति हेमाद्रौ ब्रह्मवैवर्तनाम् ॥ माधवीये तु ॥ गणेश
 व्रते मध्याह्न व्यापिनी मुख्या ॥ चतुर्थी गणानाथस्य मातृविद्वा प्रशस्यते ॥ मध्याह्न व्यापि
 नी चेत्स्यात्परतश्चेत्यरेह नीतिवृहस्पतिवचनात् ॥ प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा मध्याह्ने शज
 येन्त्येति तत्कल्पेभिधानाच्च ॥ तेन परदिने तत्वे परा ॥ अन्यथा सर्वे त्युक्तं ॥ वस्तुतस्तु भा
 द्रशुक्ले चतुर्थ्या दौ यत्र गणेशव्रतविशेषे मध्याह्न शजोक्ता तद्विषयारण्येव प्रागुक्तवच
 नानि ननु सार्वत्रिकाणि ॥ संकष्टचतुर्थ्या दौ बहूनां कर्मकालानां वाधाय तैः ॥ तेन सर्वत्र
 गणेशव्रते सर्वे वै निसिद्धम् ॥ संकष्टचतुर्थी तु चंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या दिनद्वये तत्वे मातृ
 योगस्य सत्वात् सर्वे वैति केचित् ॥ अन्ये तु दिने मुहूर्तत्रयादिरूपस्य तृतीया योगस्याभावा
 त् ॥ परदिने माधवोक्तमध्याह्न व्याप्तिस्तत्वात् संशरीत्वाच्च परेत्याचक्षते ॥ दिनद्वये तदभावे
 नुपरेव गौरीव्रते सर्वे वै ॥ गणेशगौरी बहुलाव्यतिरिक्ताः प्रकीर्त्तिताः ॥ चतुर्थ्यः यंचमी विद्वा
 देवतांतरयोगत इति ॥ मदनरत्ने ब्रह्मवैवर्तनाम् ॥ यंचमी तु माधवमते सर्वापि पूर्वा चतुर्थी
 संयुता कार्या यंचमी परयानतु ॥ दैवे कर्मणि पित्रे च शुक्तयक्षे तथा सिन इति हारीतोक्तेः
 ॥ हेमाद्रिमते तु कृष्णा सर्वा सिता परा ॥ कृष्णा सर्वयुता सिता परयुता स्यात् यंचमी ति दीपिको
 क्तः ॥ वस्तुतस्तु हारीतोक्तिरुपवासविषया ॥ प्रतियत्यंचमी चैव सावित्री भूतशर्णिमा
 ॥ नवमी दशमी चैव नो यो व्याः परसंयुता इति ब्रह्मवैवर्तनाम् ॥ यनु ॥ यंचमी तु प्रकर्तव्या
 षष्ठा युक्ता तु नारदेत्यापस्तंबीयंतन्नागशजा विषयमित्यनेन भट्टनिर्णया मृतादयः ॥ च
 मत्कारचित्तामणौ च ॥ यंचमी नागशजायां कार्या षष्ठी समन्विता ॥ तस्यां नुनुषितानागा
 इतरा सचतुर्थी केति ॥ तेन नागशजादौ परैव ॥ यनु मदनरत्नदिवोदासीययोः श्रावणाय
 चम्यतिरिक्ता सर्वे त्युक्तं ॥ श्रावणे यंचमी शुक्ला संप्रोक्ता नागयंचमी ॥ तां परित्यज्य यंच
 म्यश्चतुर्थी सहिता हिता इति संग्रहोक्तेः ॥ गणेशस्कंदयोगाभ्यां क्रमान्नागः शुभाशुभ
 ॥ मित्रामित्रे तयोः पत्रे नागानामाखुवर्हिणामिति षट्त्रिंशन्मताच्च चतुर्थी युतत्वमुक्तं
 ननु यवासादिविषयम् ॥ यत्रेवाहने ॥ षष्ठी सर्वमते स्कंदव्रतातिरिक्ता परैव युग्मवाक्यात्
 ॥ नागविद्वानकर्तव्या षष्ठी चैव कदाचनेति स्कांदाच्च ॥ सप्तमी सर्वेव युग्मवाक्यात् ॥ ष

ध्यायतासप्तमीचक्रं व्यातातसर्वदेनिस्कांदाच्च निर्णयायुते॥ यष्टीचसप्तमीचैववार
 श्वेदशुगामालिनः॥ योगायंयंभौकोनामसूर्यकोटिग्रहेः समः॥ अष्टमीतुसर्वमतेक्ष्मा
 र्ववासितायरा॥ व्रतमात्रेष्टमीक्ष्माश्वीशुक्लाष्टमीपरिति॥ माधवोक्तेः परयुक्तं शुक्ला
 ष्टमीसर्वपुक्तं स्मिति॥ दीपिकोक्तेः शिवशक्त्युत्सवेतुयुत्ररा॥ पक्षद्वयेयुत्रैवशिवश
 क्तिमहोत्सवरतिमाधवोक्तेः॥ दिवोदासीयेभविष्ये॥ यदायदासिताष्टम्यावुधवारोभवे
 त्वचिन्ता॥ तदातदाहिसायाहाराकभक्ताशनेर्नृया॥ संध्याकाले तथाचैत्रे प्रसुप्ते च जना
 र्हेने॥ बुधाष्टमीनकत्रं व्याहंति पुराणपुराणतं॥ नवमीतुसर्वमतेक्ष्मापुष्पवाक्पातान
 कुर्वन् नवमीतातदशम्यानुकदाचने निस्कांदाच्च॥ दशमीतुसर्वपरावेति हेमाद्रिः॥
 क्ष्मासर्वोत्तराशुक्लादशम्येव व्यवस्थितिमाधवः वस्तुतस्तु मुखानवमीपुतेवग्राह्या॥
 दशमीतुप्रकत्रं व्यासदुर्गादिजसत्रमेवापस्तंबोक्तेः॥ यत्रा संसर्गादशमीकार्या सर्वयापर
 यायवेति॥ अगिरसोक्तं नवमीयुक्तालाभेऽदपिकीयासेतौ वनेयं॥ अथैकादशी॥
 तत्रैकादशपुष्यवासोदेधा॥ निषेधपरिपालनात्मको व्रतरूपश्चा॥ तत्राद्यः॥ नशंखेनपि
 वेत्तौयंनखादेन तस्य भूकरौ॥ एकादश्यां न भुंजीत पक्षयोरुभयोरपिरति कौर्मदेवला
 यक्तः॥ अग्निपुराणमि॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी च आहिताग्निस्तथैव च॥ एकादश्यां न भुं
 जीत पक्षयोरुभयोरपीति॥ न चात्र पर्युदासेन व्रतविधिस्तदेतु व्रतादिशब्दाभावात्
 ॥ व्रतरूपस्तु ब्रह्मवैवर्ते॥ प्राप्ते हरिदिने सम्यक् विधाय नियमं निशि॥ दशम्यामुप
 वासस्य प्रकुर्याद्देहमवव्रतमिति॥ उदंच शिवभक्तादिभिरपिकार्यं मू॥ वैष्णवो वाथ
 शैवो वा कुर्व्यादेकादशी व्रतमिति शिवधर्मोक्तेः॥ वैष्णवो वाथ शैवो वा सोरोप्येतत्स
 माचरेदिति॥ सोरपुराणाञ्च॥ सोपि देधा॥ नित्यः काम्यश्च॥ उद्योद्येकादशी नित्य
 पक्षयोरुभयोरपीति गुरुोक्तेः॥ पक्षे पक्षे च कर्तव्यमेकादश्यामुपोषरामिति
 नारदीक्तेः अनित्यता॥ यदि के हि सुसायुज्यश्रियं स तं निमात्मनः॥ एकादश्यां न
 भुंजीत पक्षयोरुभयोरपीति॥ कौर्मदिसुफलं कृते श्वकाम्यता॥ उभयेकादशी
 व्रतश्च गृहस्थातिरिक्तानामेव नित्यं॥ गृहस्थस्य तु शुक्लायामेव व्रतं नित्यं न क्ष
 म्याया॥ एकादश्यां न भुंजीत पक्षयोरुभयोरपिवनस्थपतिधर्मोयं शुक्तामेव सदा गृही
 ति देवलोक्तेः॥ नवानेन निषेधपालनमेव वनस्थपतिविषये उपसंह्रियते न तु व्रतमिति
 वाच्यम् अस्यापर्युदासेन व्रतविधिरन्वात्॥ अस्यासर्वोक्ताभेपुराणवचने निषेधपा
 लने गृहस्थस्याधिकारोक्तिविरोधः स्यात्॥ निषेधस्य निवृत्तिमात्रपरत्वेन विशेषानपे
 क्षणादुपसंहारायोगात्॥ अभावस्य धर्मीत्वाभावाच्च॥ तस्मादनेन सर्वे कामेकादशी व्र
 तविधायिनो सामान्यवाक्पातान्वनस्थपतिविषये उपसंहारान्न गृहस्थस्य क्लृप्त्या
 नित्यव्रतप्राप्तिः॥ कथं तर्हि॥ संक्रांत्यामुपवासं च क्लृप्तेकादशिवासरेचंद्रसूर्यग्रहेचैव
 न कुर्यात्तु व्रतान् गृहीति॥ नारदादिवचनेषु क्लृप्तानिषेधः॥ प्राप्ताभावादिति चेत्॥

शुक्लपञ्चम्यादिषोडशमध्ययाद्विंशत्येकैकादशीभवेत्तत्तत्तद्विधायोपपन्नगृहस्थेन नामाद्यध्याक
राचनेति॥यामेगृहस्थस्याष्टादीकार्त्तिकीमध्यस्याष्टम्याः॥द्विंशत्यापुनर्नतीतिविध्यते
अन्यकृष्णयांतुनविधिः॥सर्वविधीनांवनस्ययतिमूपसंहारान्ननिषेधःप्राप्तभावा
त्॥शय्यादिवाक्यत्वंपुत्रगृहिगोचरमित्यनेतमदहेमाद्रादिग्रंथाः॥दीपिकापिअसि
तानुशयनीवोधांतरस्याप्यथोनस्यात्सात्मजिनोपीति॥मदनरत्नेभविष्येऽपि॥यथाशु
क्लातथाकृष्णाद्दशीमेसदाप्रिया॥शुक्लागृहस्थेःकर्त्तव्याभोगसंतानवर्दिनी॥मुमुक्षु
भित्तथाकृष्णानतेतेनोयदर्शितेति॥निषेधयालनंकाप्यत्रतंचसर्वकृष्णयांसर्वगृहिणां
संभवत्येव॥पुत्रवांश्चसभार्यश्चबंधुयुक्तस्तथैवच॥उभयोःपक्षयोःकाप्यत्रतंकुर्या
नुवैष्मवमिति नारदोक्तेः॥एतच्चसर्वकालादर्शउक्तम्॥विधवायावनस्यस्ययतेश्वैका
दशीद्वये॥उपवासो गृहस्थस्य शुक्लायामेवपुत्रिणाः॥भुजेनिषेधःकृष्णयांसिद्धिस्तस्य
ततोव्रतरति॥प्राच्यास्तुवैष्मवगृहस्थानांकृष्णापिनित्या॥नित्यंभक्तिसमायुक्तैर्नरैर्विष्णु
परायणैः॥पक्षेपक्षेचकर्त्तव्यमेकादश्यामुपोषरां॥सपुत्रश्चसभार्यश्चसजनोभक्तिसं
युतः॥एकादश्यामुपवसेत्पक्षयोरुभयोरपीतिनारदोक्तेरित्याहुःपुत्रशतृश्चायत्यमात्र
वचनः॥नारायणारुत्रो॥पुमांसएवमेपुत्राजायेरन्नित्यत्रायत्यमात्रवाचित्वोक्तेः॥जन
येद्बहुधापुत्रानितिलिंगात्॥यौत्रीमातामहस्तेनेतिमनूक्तेः॥पुत्राअपत्यमित्यर्थेस्त्री
भ्योठकिपीत्रेपरत्यापत्रेः॥पुमान्पुत्रोजायतइतिच॥उपवासनिषेधेविशेषोवायवी
यंउक्तः॥उपवासनिषेधेनकिंचिद्भक्ष्यं प्रकल्पयेत्॥नदुष्यत्युपवासेनउपवासफलंलभे
त्॥भक्ष्यंचतत्रोक्तं॥नक्तंहविष्यान्नमथोदनंचफलंतिताःक्षीरमथांबुचाज्यमायत्यश्च
गव्येपदिचापिवायुःप्रशस्तमत्रोत्तरमुत्तरंचेत्यलं॥तत्रदशमीवेधोद्देधा॥अरुणोदयवे
धःसूर्योदयवेधश्चेति॥आयोगारुडे॥दशमीशेषसंपुक्तोयदित्यादरुणोदयः॥नैवोयोध्यं
वैष्मवेनतदिनैकादशीव्रतमिति॥अरुणोदयस्वरूपंचमाधवीयेस्कांदे॥उदयात्माकुचा
तस्तुघटिकाअरुणोदयरतिायदपि॥उदयात्माकुचदाविप्रमुहूर्तद्वयसंयुता॥संश्रुणोका
दशीनामतत्रैवोपवसेद्गृहीतिगारुडसौरधर्मादिवचनं॥यच्चभविष्यो॥आदिसोदयवेला
याःप्राश्नुहूर्तदयान्विता॥एकादशीनुसंश्रुणाविहान्तापरिकीर्त्तितेति॥तदप्युपसंहारन्याये
नदंउचनुष्टयपरमेवा॥हेमाद्रावप्येवं॥पुत्रब्रह्मवैवर्तेचतस्त्रिघटिकाःप्रातररुणोदयनि
श्चयः॥चनुष्टयविभागोत्रवेधादीनांकिलोदितः॥अरुणोदयवेधःस्यात्साहंनुघटिकात्र
यं॥अतिवेधोद्दिघटिकःप्रभासंदर्शनाद्रवेः॥महावेधोपितत्रैवहृश्यतेकोनदृश्यते॥गृही
यस्तत्रविहितोयोगःसूर्योदयेवुधैरिति॥तदप्यवयवद्वाराणोदयवेधविशेषपरमेवे
तिमाधवीयेमदनरत्नेच॥अन्यस्तदयवेधः॥तथाप्येपिहेमाद्रौमाधवीयेगारुडे॥उदया
त्माकुत्रिघटिकाव्यापित्येकादशीयदा॥संदिग्धैःकादशीनामवर्ज्यंयधर्मकांसिभिः॥उद
यात्माअनुहूर्तेनव्यापित्येकादशीयदा॥संपुक्तैकादशीनामवर्ज्यंयधर्मवृद्धये॥हेमा॥

दोरात्रैरस्योष्टमभाषोय्यरुणोदयउक्तः॥निशःप्रातेतुयामोर्हदेववादित्रवादने॥सारस्
 तानध्ययनेवारुणोदयउक्तत्रतिस्मृतेः॥अत्रैकेषां सर्वव्यवस्थां मुहूर्तदयेन कौडीका
 रान्निशःप्रातरतिवचनाश्चरात्रिमानवशात्साहचरिदंडादयोनेकेरुणोदयाः॥तदाहमे
 दिः॥साहचरिकान्नयौक्तिरुखाविंशतिघटिकामानरात्रिविषयामहत्ररास्तरात्रीरपेक्ष्य
 तलोघटिकारुणोदयमिमाहुः॥तन्ना॥अरुणोदयशब्दस्य अनेकार्थत्वापत्तेः॥नचमुहूर्तद
 यमर्थः॥उदयेकमुहूर्तदिवेधानां तथाप्यनुपपत्तेः॥नहितेष्वायामाहत्वमरुणोदयत्वा
 चास्मिमुहूर्तदयस्यामाहस्यचतस्रोघटिकारूपेणोपसंहाराच्चनतदर्थः॥नचसा
 हंनुघटिकात्रयमित्यनेनापितदापत्तिःशंका॥नेनचनुर्हतेवेधस्येवोक्तः॥चनुर्हतेधघटी
 दशमीसत्वेहिदेधस्यदर्थः॥दिघटिकादौतदयोगाच्च॥यत्रमताक्रियतारुणोदयेवेध
 रस्यपेक्षायांसाहचरिकान्नयनियमादरुणोदयेदघटिकानांनदशमीसत्वेनदोषर
 तिानुक्तं॥हिंदंडावपितदापत्तेः॥दशमीशेषसंपुक्तोयदिस्यादरुणोदयः॥नेवोपे
 य्यंवेधमेवतद्विनेकादशीव्रतमितिगारुडेभविष्यचयोगमात्रेनिषेधात्॥नारदीयेपि॥
 लववेधेपिविप्रेददशम्येकादशीत्यजेत्॥सुरायाविदुनाष्टंगंभरवनिर्मलं॥स्कां
 पि॥कलाकाष्टादिगंत्वेवदृश्यतेदशमीविभो॥एकादश्यानकर्तव्यव्रतंराजनुकदाचने॥
 तिमाधवोय्याह॥सोयंकलादिवेधोरुणोदयवेधेसूर्योदयवेधेचसमानरति॥निगमे
 पि॥सर्वप्रकारवेधोयमुपवासस्यहसकरति॥अतएवमाधवेनारुणोदयाद्युदंतेत्यद
 शमीस्यशंसंष्टका॥कृत्तयटिकायोगेसंदिग्धा॥मुहूर्तमात्रेसंपुक्ताउदयेसंकीर्ण
 नुक्ताअरुणोदयवेलायांदशमीघटिसंगता॥संष्टकैकादशीतानुमोहिन्त्येदत्रवान्
 प्रभुरितिगोभिलायुक्तेः॥रवैक्रिगारुडेश्च॥सामान्यतोविशेषतश्चारुणोदयवेधो
 निषिद्धः॥यत्नष्टमभाषोरुणोदयइतिहेमाद्रिणोक्तम्यच्चमहत्ररात्रीरिति तत्पर
 मतां स्वयमेवहविनेतेष्युक्तं॥वेधतारतम्यंचदोषतारतम्यादयपयतरति॥दोष
 तारतम्यंचमायश्चित्रतारतम्यादवगम्यते॥तच्चैकहेमाद्रौस्मृतंनरे॥अज्ञानायादि
 वामोहात्कुर्वन्नेकादशीचरः॥दशमीशेषसंपुक्ताप्रायश्चित्तमिदंचरेत्॥शुक्लपाद
 नरश्चीर्तांगांचदद्यात्सवत्सिकां॥सुवर्णस्याहंकंदेयंनिलद्रोरासमन्वितं॥विधानां
 रंतत्रेव॥ब्राह्मणान्मोजयेत्त्रिंशद्वांचदद्यात्सवत्सिकां॥धरणास्यार्धंकंदेयंनिलद्रोरा॥
 मथापिवेति॥अत्रवेधतारतम्यायवस्येतिहेमाद्रिः॥निशःप्रातेरुणोदयेषाधिकार्य
 मेवा॥तस्माच्चतुर्घटिकात्मकवारुणोदयइति सिद्धा॥तिनयदृपंचाशहंशनेतरंदश
 मीप्रवेशेअरुणोदयवेधउक्तोभवति॥अत्योपितेवैवकस्येवोक्तः॥उदयोपरिवि
 त्तदशम्येकादशीयदि॥दानवैभ्यःप्रीणानार्थेदत्रवान्पाकशासनरति॥स्मृतंनरेपि॥
 दशम्याःप्रांतमादापपदोदेतिदिवाकरः॥नेनस्पष्टंहरिदिनंदंजस्मासुरायन्ति॥त
 त्त्वारुणोदयवेधोवेधवविषयः॥तदाक्षेपुवेधवग्रहणात्तत्त्वरूपंनुमाधवीयेस्ता

दे॥परमायदमायनोर्ध्ववासमुयस्थिते॥नैकादशीत्यजेद्यस्तुयस्यदीक्षास्तिवैष्णवी॥विश्व
र्यिताखिलाचारःसहिवैष्णवउच्यते॥अत्रानेषामतिप्रसक्तैरभ्यभिचारैस्त्वदीक्षा
वत्त्वमेववैष्णवत्वायद्यपियिन्नादेरागमदीक्षायांतन्मात्रस्यैववैष्णवत्वंनतुपुत्रादेः॥त
थापिस्वयारंययप्रसिद्धमेववैष्णवत्वस्मार्तत्वंचमन्यतेवृद्धाः॥तत्त्वसागरेमविष्टे॥या
थाशुक्तातथाकृष्णायथाकृष्णतथोत्ररा॥तुल्येतेमन्यतेयस्तुसवैवैष्णवउच्यते॥के
चिन्नुदशम्यान्नवमीवेधमपित्यजंति॥तत्रमूलंमृग्यं॥उदयवेधस्तुपरिशेषान्स्मार्त
गोचरः॥तदाहमाधवः॥अरुणोदयवेधोत्रवेधःसूर्योदयेतथा॥उक्तौदोदशमीवे
धौवैष्णवस्मार्तयोःक्रमात्॥हेमाद्रिस्तु॥कैषांचिदहंरात्रेपिदशमीवेधमाह॥अर्द्धरा
त्रेतुकैषांचिदशम्यावेधरस्यते॥कपालवेधरत्पाहुराचार्यायेहरिप्रियाःनतन्मममंतय
स्मात्रियामारात्रिरिष्यतरतिब्रह्मवैवर्तीन्॥अस्यार्थः॥अनयतनेलडित्यत्रातीतायाःरात्रे
पश्चिमंयामहयमागामिन्याःरात्रेःशर्व्वयामहयंदिवसश्चसकलएषीद्यतनःकालः॥रत्नुक्तं
महाभाष्येसएववर्तमानःकालएकादश्यहोरात्रेउपोष्या॥तन्मध्येदशमीप्रवेशेविहा
सात्याज्या॥अतएवहेमाद्रौदशम्यासंगदोषेरात्रार्धरात्रात्पररात्रात्॥वर्ज्येचचतुरोयामा
नसंकल्पार्चनयोःसदेति॥तत्रदोषउक्तः॥चतुरोयामान्दिवसस्येत्यर्थः॥स्वमतेतुरा
त्रेस्त्रियामत्वात्प्रहरत्रयएवशर्व्वशेषः॥नेनचतुर्यप्रहरएववेधोयुक्तःसोप्यरुणोदय
एवसूर्योदयंविनानैवस्नानदानादिकक्रमरतिमार्कंडेयपुराणात्प्रत्नखोहर्मुखंक
ल्पश्रुतिकोशादरुणोदयमारभ्यसूर्याशुप्रवृत्तेस्तत्रैवनिषेधः॥तेनमतेभेदाद्व्यवस्थे
तिकेचित्॥कैमुतिकन्यायेनारुणोदयवेधस्यैवेयंस्तुतिरितिनुमाधवः॥यस्तुदिक्
पंचदशभित्तयेतिवेधः॥सउपवासातिरिक्तविषयरतिमाधवः॥सर्वप्रकारवेधोयमु
पवासस्यदृषकः॥साहसंमुहूर्तस्तुयोगोयंवाधतेव्रतमितिनिगमादित्यलं॥तत्रमाध
वमतेवैष्णवैरुणोदयविहात्याज्या॥यदेत्वेकादश्येवशुद्धासतीवर्द्धतेद्वादशीवोभयं
वातदापरोयोष्या॥एकादशीद्वादशीवाधिकाचेत्यज्यतांदिनं॥शर्व्वयाघंतूत्ररस्यादि
तिवैष्णवनिर्णयः॥इतिमाधवोक्तेः॥स्मार्तैस्तुसूर्योदयविहात्याज्या॥यदात्वेकादशी
शुद्धासतीवर्द्धतेद्वादशीचसमान्नावातदाग्रहस्थेःशर्वायतिभिरुत्तराकार्याप्रथमेह
निसंशर्गाव्याप्याहोरात्रसंयुता॥द्वादश्यांचतथातातदृश्यतेपुनरेवचशर्वाकार्यागृ
हस्थेश्वयतिभिश्चोत्रराविभोइतिस्कांदोक्तेः॥वर्धमानोप्येवमाहउभयवृद्धौतुशुद्धौ
विहावासर्वेषांपरेव॥संशर्गाकादशीयत्रप्रभातेपुनरेवसासर्वैरेवोत्रराकार्यापर
तोद्वादशीयदिइतिनारदोक्तेः॥द्वादशीमात्रवृद्धौशुद्धायांशर्व्वेव॥नचेदेकादशीविष्टो
द्वादशीयरतःस्थिता॥उपोष्येकादशीतत्रपदीक्षेत्यरमंयदमितिनारदोक्तेः॥द्वाद
शीमात्रवृद्धौतुशुद्धवृद्धेव्यवस्थिते॥शुद्धाशर्वोत्रराविहास्मार्तैर्निर्णयईदृशः॥इतिमा
धवोक्तेश्च॥मदनरत्नेय्येवं॥यत्तु॥विहाय्यविहाविज्ञेयापरतोद्वादशीनचेत्॥अवि

द्वापिचविहास्यात्परतोद्वादशीयदीतिहेमाद्रौयप्रवचनम्॥तदेकादश्यादृहोत्तेयं॥तदु
 क्तमाधवेन॥एकादशीहादशीचेत्युभयवर्द्धनेयदा॥तदाश्वदिनेत्याज्यस्मान्नैर्ग्राह्यं
 दिनमिति विहेकादश्याहादशीमात्रदृहोचसर्वेषां परेवा॥तत्रैवेकादशीमात्रदृहोत्ते
 राःशर्वायतेरुत्तरा॥सर्वोक्तपशोक्तेः॥एकादशीविद्वहाचेच्छुक्तेरुत्तेविशेषतः॥उत्त
 रंतुयतिःकुप्यात्तर्ह्यामुपवसेद्दहीतिप्रचेतसोक्तेः॥एतच्छुदाविदातुल्यमितिमाधव
 ॥॥उयोदश्यांनलभ्येतद्वादशीयदिकिंचन॥उयोष्येकादशीतत्रदशमीमिश्रितापिचे
 तिस्कांदात्॥अविहानिनिषिद्धैश्चनलभ्येतेदिनानि॥मुहूर्तैःयचभिर्विहायाहैवेका
 दशीतिथिरितिऋष्यशृंगोक्तेः॥मुहूर्तयंचकमरुगोदयमारभ्यजेयम्॥अन्यथोत्तरे
 णिकादश्याभावासंभवात्॥तथाचसएवा॥सर्वत्रैकादशीकार्याहादशीमिश्रिता
 नरेः॥प्रातर्भवतुवामाभूयस्मान्नित्यमुपोषरामिति॥यदपिहेमादिराशुहसमाशु
 हस्रनावाधिकहादशिकाचेतसर्वेषां परेवेत्युक्तं तदपि वैष्णवविषयम्॥स्मार्त्तानां तु
 सर्वे वैष्णवविरोधः॥हेमाद्रिमतेनूच्यते॥तत्रा॥शुद्धाविदाहृयीनंदात्रेधास्त्रनसमाधिकैः
 षट्प्रकाराणुनखेधाहादश्यानसमाधिकैरित्यष्टादशेकादशीभेदाः॥तत्रशुद्धाधिक
 न्नहादशिकाशुद्धाधिकसमहादशिकाचसकामैःशर्वातिष्कामैरुत्तराकार्या॥प्रथ
 मेहानिसंश्रौतिशर्वाक्तस्कांदात्॥ऊनहादशिकायां तु विष्णुप्रीतिकाभैरुपवासद्वयं
 कार्यम्॥संश्रौंकादशीयत्रभातेपुनरेवसा॥तुल्यतेद्वादशीतस्मिन्नुपवासःकथंभ
 भवेत्॥उयोष्येदेतिथीतत्रविष्णुप्रीतानतत्परैरितिदृहवसिष्ठोक्तेः॥शुद्धस्रनाःशुद्धा
 धिकाशुद्धसमाविद्धस्रनाविद्धसमावाधिकहादशिकाचेतसर्वेषां परेवेतिहेमाद्रिः॥
 मदनरत्नेतुशुद्धाधिकापरासंश्रौंकादशीयत्रैतिसर्वोक्तं॥अथाशर्वा॥शुद्धायदास
 माहीनासमाहीनाधिकोत्तरा॥एकादशीमुपवशेनशुद्धां वैष्णवीमपीतिस्कांदात्शु
 द्वायकादशी॥उत्तराहादशीनचेदेकादशीविष्णावितिनारदोक्तेः॥यत्तुअविहापिच
 विहास्यादितियाप्तं तच्छुद्धाधिकापरं॥यत्तुसंश्रौंकादशीत्याज्यापरतोद्वादशीयदि॥
 उयोष्याहादशीशुद्धाहादश्यामेवपारणमियादितहेष्मवपरं॥स्मार्त्तानां तु सर्वे वैष्णव
 ॥विद्धस्रनासमहादशिकांतुमुसूराणां पुत्रवतांचपरा॥अन्येषां शर्वापुत्रवतोपि सर्वे
 तिमदनरत्ने विद्धस्रनास्त्रनहादशिकाचसैवसर्वैःकार्येतिहेमाद्रिः॥मुसूराणां परा
 न्येषां सर्वे तिमदनरत्नेः॥विद्धसमासमहादशिकानहादशिकाचमुसूराभिः॥परा
 न्यैः शर्वाकार्या॥दशमीमिश्रिताशर्वाहादशीयदितुल्यते॥शुद्धेवहादशीराजन्तु
 पोष्यामोक्षकांक्षिमिरिति व्यासोक्तेः॥मोक्षकांक्षिग्रहादन्येषां सर्वेवा॥सर्वत्रैका
 दशीकार्याहादशीमिश्रितानरेः॥प्रातर्भवतुवामावायतो नित्यमुपोषरामिति पा
 शोक्तेः॥विद्धाधिकसमहादशिकाचसर्वेषां सर्वेवापारणाहेनलभ्येतद्वादशीक
 लयापिचेत्॥तदानीं दशमीविद्यापुष्योष्येकादशीतिथिरितिऋष्यशृंगोक्तेः॥मा

धवमतेतु अत्र गृहिणां श्रवणं ॥ यतेरुत्तरा ॥ विद्वाधिक नूनदाद शिकामोक्षयापस्यविष्णु प्रीति
 कामैः पराकार्या ॥ गृहस्थेन तु नक्तं कार्यं ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषत्रयोदशी ॥ उप
 वासनकुर्वीत पुत्रयोत्र समन्वितः ॥ इति कौर्मदिनस्ये उपवासनिषेधात् ॥ दशम्येकाद
 शीविद्वाद्वादशीचक्षयंगता ॥ क्षीणासाद्वादशी ज्ञेयानक्तं तु गृहिणाः स्मृतमिति ॥ दृढश
 तातयोक्तेश्च ॥ गृहिणाः श्रवणं यवासः एकादश्या शुद्धनूनत्वे शुद्धसमत्वे वाद्वादश्या न
 नसमत्वयोरेकादश्यामुपवासः ॥ यानि तु दशम्यनुगता हन्तिद्वादशद्वादशीफलं ॥ धर्मा
 यत्पधनायुषित्रयोदश्यानुपारणमिति कौर्मादीनि दशमीवैधत्रयोदशीपारणायो ॥
 निषेधकानि तानि विहितमिन्नपराणि ॥ अत्र मूलवचनानि तद्व्यवस्थाचाकरे ज्ञेया ॥
 यत्र कालहेमाद्रौ ॥ बहुवाक्यविरोधेन संदेहो जायते यदा ॥ द्वादशीनुयदायाद्यात्रयोद
 श्यानुपारणमिति मार्कंडेयोक्तेः ॥ संदिग्धेषु च वाक्येषु द्वादशीसमुपोषयेत् ॥ तथा वि
 वादेषु च सर्वेषु द्वादश्यासमुपोषणं ॥ पारणां च त्रयोदश्यामाज्ञेयं मामकीमुने इति पा
 योक्तेश्च ॥ वैधसंदेहे ज्योतिर्विदो विप्रतिपत्तौ धायकार्यं न्युक्तम् ॥ तद्देह्यवविषयमि
 त्यलं बहुना ॥ अथात्रोपयुक्तं किंचिदुच्यते ॥ तत्र दशम्यामेकादशीयोगे दशमीमध्य
 एव भोजनं कार्यम् ॥ एकादश्यां न भुंजीतेति तस्या एव निमित्तत्वात् ॥ निषेधस्तु निवृ
 त्तात्मा कालमात्रमपेक्षत इति देवलोक्तेश्च ॥ केचिन्नु ॥ एकादशीत्रतांगत्वेन श्रवणं युरे
 कभक्तविधानादि धिस्मृष्टे च निषेधान्नवकाशान्नकाम्यत्रतांगे भोजने निषेधः प्र
 वर्तते तेनैकादशीमध्ये पितृवर्षदिने भोजनमिमाहुः ॥ अत्राधिकारीमाधवीयेकात्याय
 नोक्तः ॥ अष्टवर्षाधिको मर्त्यो ह्यशीतिनूनवत्सरः ॥ एकादश्यामुपवसेत्यस्योरुभ
 योरपीति भविष्ये ॥ ब्रह्मवैवर्ते ॥ ब्रह्मचारीचनारीच शुक्तामेव सदा गृहीति ॥ य
 तु विष्णुं यन्यौ जीवतियानारी उयोष्यन्नमाचरेत् ॥ आयुष्यं हरते भर्तुर्नरकं चैव गच्छ
 तीति इति तद्भर्तुर्नुत्ताविषयमिति प्रागुक्तम् ॥ उपवासासामर्थ्यं तु मार्कंडेयकौर्मयोः
 एकभक्तेन नक्तं न तथैवायाचितेन च ॥ उपवासेन दानेन नित्यं द्वादशिको भवेत् ॥ अ
 त्र एकभक्तेन यो मर्त्य उपवासत्रतं चरेदित्येकभक्तादिष्वपवासशब्दस्तद्धर्मातिदेशार्थः
 तेन तत्र पुक्ताः सर्वे धर्मास्तत्स्थानाय ज्ञेयि भवन्ति ॥ संकल्पमंत्रे चैकाभक्तादियदेनो
 हः कार्य इति मदनरत्ने ॥ तथा सामर्थ्यं प्रतिनिधिना कारयेदिति प्रागुक्तम् ॥ त्रताक
 रणी प्रायश्चित्तमाह ॥ माधवीयेकात्यायनः ॥ अर्के यवद्वये रात्रौ चतुर्दश्यष्टमीदिवा ॥
 एकादश्यामहोरात्रमुक्ता चाद्रायणं चरेदिति ॥ अथ काम्यत्रतविधिर्लघुनारदीये ॥
 दशम्यादिमहीपालत्रिदिनं परिवर्जयेत् ॥ गंधतांबूलपुष्पादिस्त्रीसंभोगं महायश
 ॥ तत्र दशम्यां विधिः कौर्म ॥ कांस्यं मांसं मसूरं च चराकान् कोरह्वकान् ॥ शाकं
 मधुपराजं च त्र्यजदुपवसन् स्त्रियं ॥ तथा ॥ शाकं मांसं मसूरं च पुनर्भोजनं मेथुने ॥
 द्यूतमन्युपानं च दशम्यां वैष्णवस्वजेत् ॥ मदनरत्ने नारदीये ॥ असारलवणाः सर्वे

हविष्यान्तनिषेविगाः॥अवनीतलशयनाःप्रियासंगमवर्जिताः॥व्रतघाताहहेमाद्रौदे
वलः॥असहज्जलपानाचसहज्जलचर्चणात्॥उपवासःप्रशयेतदिवास्वायाच्च
मैथुनात्॥अशक्तौतुमदनरत्नेदेवलः॥अत्ययेचांनुपानेचनोपवासःप्रशयति॥अ
त्ययेकष्टे॥विष्मुरहस्ये॥गात्राभ्यंगशिरोभ्यंगतांवलंचानुलेपनम्॥व्रतस्थोवर्जये
त्सर्वयज्ञान्यन्ननिराकृतं॥एषुप्रायश्चित्तमुक्तंनिर्णयाभूतेसंगृहे॥स्नानहिसकयोःस
ख्यं कृत्वास्नेत्यचहंसना॥प्रायश्चित्तंरतीकुर्याज्जयेन्नामशतत्रयं॥मिथ्यावादेदिवा
स्वायेवहृशोवुनिषेवरी॥अष्टासंरज्जतीजप्राशतमष्टोत्तरंशुचिः॥उपनमो नाराय
णायेत्यष्टासुरः॥तत्रपैठीनसिः॥तांवलचर्वरोस्त्रीसंभोगेमांसनिषेवरी॥व्रतलो
पोनचेत्कुर्यात्कृष्णावदुजिवर्ज्जनमिति॥संभोगोऽनुकालादन्यत्रारितःसेकात्मसं
भोगमृतेन्यत्रस्यःस्मृतंरतितत्रैवकात्यायनोक्तःहेमाद्रौवशिष्टः॥उपवासेतथाश्राद्धे
नकुर्यादंतधावनं॥देतांतांकाष्ठसंयोगोदहत्यासप्तमकुलम्॥काष्टग्रहणान्मृत्तो
स्राधनिषेधरतिहेमाद्रिः॥विष्मुरहस्ये॥आहोयवासदिवसेसादिन्वादंतधावनं॥
गायत्राशतसंशतमेतुप्राशयविशुद्धति॥निर्णयाभूतेव्यासः॥वर्जयेत्पारणेमांसं
ताहेय्योषधंसदेति॥एकादश्याश्राद्धप्राप्तौकात्यायनश्चाहउपवासीयदानित्यः
श्राद्धंनैमित्रिकंभवेत्॥उपवासंनदाकुर्यादाद्यायपितृसेवितं॥मातापित्रोःस्येप्रा
प्तेभवेदेकादशीयदि॥अभ्यर्चयितृदेवांश्चआजिघ्रेत्यितृसेवितमिति॥हेमाद्रवा॥
दिसर्वनिबंधेधेवंरतेनेकादशीनिमित्रकंश्राद्धादश्याकार्यमिति वदंतःपरास्ताः॥
किंच॥महालयः॥सपक्षःसकलःसज्यःश्राद्धोऽशकंप्रतीतिश्रुतंघोऽशान्त्वं॥योषे
कादश्यांचमन्वादिश्राद्धंस्याहापरिजानेचतत्पक्षेकादश्याविहितंश्राद्धंवाधितमेव
स्यात्॥यदपिस्मृतिचंद्रिकायांपठति॥अन्नाश्रितानियायानितडोक्तदीनुरेवच॥
मज्जतिपितरस्तस्यनरकेशास्वतीःसमाश्नि॥तस्यापिरागप्राप्तभुजिगोचरस्यचै
धंश्राद्धगोचरयतांमहत्साहसमित्यलम्॥योपिचकृतश्राद्धनिचयाजलयिउविना
द्यताइतिलघुनारदीयेकादश्याश्राद्धनिषेधःसमातापितृभिन्नविषयः॥सर्ववा
क्येनद्रहणात्॥निचयश्राद्धप्रतिग्रहः॥अव्रतघाताह॥मदनरत्नेदेवलः॥सर्वभूत
भयं व्याधिःप्रमादोऽगुरुशासनं॥अव्रतघानियत्येतेसहदेतानिशास्वतः॥स्कांदिपि॥
अष्टोतान्यव्रतघानिआयोमूलफलंपयः॥हविर्ज्जिह्वाकांम्याचशुरेर्वचनमौष
धं॥नारदीये॥अनुकलीनृणांप्रोक्तःस्त्रीणानावरवर्णिनिमूलफलंपयस्त्रोममु
पभोग्यंभवेच्छुभे॥नत्वेवभोजनंकेचिदेकादश्यांबुधैःस्मृतं॥अस्यापवादः॥श
यनेचपुट्यानेमन्यार्थपरिवर्तने॥नरोमूलफलाहारीहृदिशाल्यममार्ययेत्॥इ
दंचातिसकष्टविषयम्॥एतेचाविरोधिनोनिर्णयाःसर्वव्रतेषुज्ञेयाः॥तत्रैकाद
श्यांसकल्पः॥गृहीत्वोद्वेवरयात्रेवारिरर्षामुदशुखः॥उपवासंनुदह्नीयात्पयः॥

नागदेवतमश्लेषा॥मस्तकोमृगशिरः॥प्रथमपादइत्यन्योसचसर्वेषां॥अथेष्टिकालः॥गो
भिलः॥पक्षाताउपवस्तव्याःपक्षादयोभियस्यव्याइति॥उपवासोऽन्वाधानं॥तत्रमध्याह्ने
तत्सर्वंवा॥यवप्रतियत्संधौतद्दिनेयागः॥सर्वान्हेवायमध्याह्नेयदिपर्वसमाप्यते॥उपो
ष्यतत्रसर्वेकस्तदहर्ण्यागरूप्यतेइतिलौगासिवचनात्॥अत्रचद्देधाविभागः॥आवर्त
नानुसर्वाहोद्ययराहस्ततःपरः॥मध्याह्नस्ततयोःसंधिर्यदावर्तनमुच्यतइतिमदनर
त्नेवचनात्॥मध्याह्नाहर्ध्वसंधौमाधवमतेपरेहियागः॥अपराह्नेयवारात्रौयदिपर्व
समाप्यते॥उपोष्यतस्मिन्नहनिश्वोभूतेयागइत्यतोइतिलौगासिरौक्तैःहेमाद्रिरूप
राहसंधावपिपरदिनेप्रतियच्चतुर्थीशेचंद्रोदयेचासतिहितीयादिष्वन्यंतस्येति
वैद्युर्ग्यागः॥पर्वणोशेहितीयेतुयस्यंनुद्दिजातिभिः॥हितीयासहितंयस्मादहस्यंन्या
श्वलायनाइति॥हितीयेत्वितिनुक्तेमुक्तिकन्यायेनतुर्ग्याशयरं॥तुरीयेत्वितिश्वलायना
पाठःस्पष्टार्थएवा॥तथा॥भूतायंचदशीशरणाहितीयास्यगामिनी॥चरुरिष्टिरमाया
स्याभूतेकव्यादिकीक्रियेतिबोधायनवचनात्चेत्स्त्विवान्॥मदनरत्नेपि॥चतुर्दशी
चतुर्थीमात्रमावास्यानदृश्यते॥श्वोभूतेप्रतियच्चेत्याहर्ध्वतत्रैवकारयेदिति॥यजुमा
धवः॥यस्तुवाजसनेयीस्यात्तस्यसंधिदिनानुरा॥नकाप्यन्वाहितिःकिंतुसदासंधिदि
नेहिसेत्साहा॥यच्चकालादर्शेयुक्तं॥आवर्तनादधःसंधियद्यन्वाधायतद्दिने॥परेष्टरि
ष्टिरिमाहुर्विवाजसनेयिनइति॥यच्चमदनरत्ने॥मध्यंदिनात्स्यादहनीहनीहयस्मि
न्प्राक्यवराःसंधिरियंतृतीया॥साखर्विकावाजसनेयिमन्यातस्यामुयोष्याथपरेद्यु
रिष्टिरिति॥एतन्यौरीमासीयरमिति॥तत्रैव॥आवर्तनोर्ध्वमर्वागस्ताद्रौवासमाप्तेहेमा
ध्याह्नदर्वीकसमाप्तातृतीयेत्यर्थः॥तत्कार्कभाष्यदेवजानीश्रीअनंतभाष्यादिसकलान्
च्छास्वीयग्रंथविरोधादहनादराच्चोपेक्ष्यम्॥यौरीमास्याविशेषमाहकान्यायनः॥संधि
श्वेऽसंगवाहर्ध्वप्राक्यर्ण्यावर्तनादवेः॥सायौरीमासीविज्ञेयासद्यःकालविधौनरैः॥अ
मायाविशेषमाहवैधायनः॥हितीयान्निमुहूर्तचेत्प्रतियद्यापराह्णिकी॥अन्वाधानंच
तुर्दश्यांयरतःसोमदर्शनात्॥कान्यायनश्च॥यजनीयेहिसोमश्चेद्धारुणपांदिशिदृश्य
तेतत्रव्याहृतिभिर्हुत्वादंड्यादिजातयइति॥एतच्चबोधायनवाजसनेयिविषयंतेन्निरी
यश्रुतौतुचंद्रदर्शनेपियागउक्तः॥एषावैसुमनानामेष्टिर्यमद्येजानंयश्चाच्चंद्रमाअभ्यु
देत्यस्मिन्नेवास्मैलोकेक्रवंभवतीति॥

श्रुत्यंतरेपि॥यदहःपश्चाच्चंद्रमाअभ्युदेतितदहर्ण्यज
निर्मांस्त्रोकान्अभ्युदेतीतिमदनरत्नेष्वेवम्॥आपस्तंबभाष्यार्थसंग्रहेष्वेवम्॥अतः
पक्षद्वयस्यस्वस्त्राड्यवस्थितित्वं॥हस्यंन्याश्वलायनाइतिनुश्वान्हिसंधिविषयमि
तिमाधवः॥शेषपर्वणीष्टौविशेषमाह॥माधवीयेगार्ग्यः॥प्रतियद्यप्रतिष्टायांयदिवे
ष्टिःसमाप्यते॥पुनःप्रणीयस्तत्क्षेष्टिःकर्त्तव्यायागविज्ञेयैः॥यथाग्नेर्नीयन्नियमःइति

द्वादशोरेकत्वेनैरापवासः॥पार्थक्येनशक्तस्योपवासद्वयं॥एकादशीमुपयोग्येवद्वाद
 शीसमुपयोग्येदिति विष्णुरहस्यात्॥अशक्तौद्वादश्यामेवा॥एवमेकादशीमुक्त्वाद्वाद
 शीसमुपयोग्येत्॥एवंप्रसादं पुण्यं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयं मितितत्रैवोक्तैः॥यदान्वत्प्रा
 द्वादशीतदैवोक्तं मान्येयदाभवतिस्वत्प्रादिद्वादशीयारणादिने॥उषःकालेद्वयं कु
 र्यात्प्रातर्मध्याह्निकंतदा॥नारदीये॥अत्मायामथविभेदद्वादश्यामरुणोदये॥स्ना
 नार्चनक्रियाकार्यादानहोमादिसंप्रतारति॥संकटेनुमाधवीयेवलः॥संकटेविषमे
 प्राप्तेद्वादश्यां पारयेत्कथं॥अद्विक्तपारणां कुर्यात्पुनर्भुक्तं न दोषकृदिति॥संकटेन
 योदशीप्रादप्रदोषादौ॥अत्रकेचिदाहुः॥अथकर्षवाक्यान्प्राहिताशिविषयाणि
 ॥अथिहोत्रादीनांनुष्ठीतत्वेनायकवीर्यायोगादिति॥द्वादश्यांचप्रथमयादमतिक्रम्य
 पारणां कार्यं॥द्वादश्याः प्रथमःयादोहरिवासरसंज्ञितः॥तमतिक्रम्यकुर्वीतपार
 णांविष्णुतत्परइतिनिर्णयामृतेमदनरत्नेचा॥विष्णुधर्मोक्तेः॥अत्रकेचित्संगिरन्ते
 ॥यदाभूयसीद्वादशीतदापिप्रातर्मुहूर्तत्रयेपारणां कार्यम्॥सर्वेषामुपवासानां प्रा
 तरेवहिपारणोतिवचनादिति॥अस्मद्गुरुवक्तुः॥वह्नां कर्मकालानां विनाकारण
 वाधायनैः प्रागुक्तवचनैश्चाल्पद्वादश्यामेवायकर्वविधानादपराहएवकार्यम्॥
 प्रातःशट्कृत्सायंप्रातर्द्विजातीनामशनं॥अतिचोदितमिति वदपरान्हावाचित्वेषु य
 पन्नः॥तचवाकर्षेवैयर्थ्यं॥पुनर्भोजनसायंपारणां निवृत्त्यर्थत्वात्तस्येत्याहुः॥प्रमादेन
 एकादश्युपवासातिक्रमेः परार्कवारहे॥एकादशीविष्णुताचेद्वादशीयतः स्थिता
 उपोष्याद्वादशीतत्रयदीकृत्यरम्यदमितिकैश्चिन्नुविष्णुताचेदिनियंति॥अत्रावि
 रोधनोनियमास्सर्वत्रतेषुबोद्धव्याः॥अन्येचतवरात्रेवश्यंतइतिदिक्॥इतिश्रीरामा
 कृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टकृतेनिर्णयसिंधौएकादशीनिर्णयः॥०द्वादशीतु
 सर्वेचयुग्मवाक्यात्॥द्वादशीतुप्रकर्तव्याएकादश्यापुनाप्रभो॥इतिस्कांदाच्च॥त्र
 योदशीतुसर्वमनेषुक्ता॥एवंप्रकृत्योत्रा॥त्रयोदशीतिथिः सर्वस्सितोथासितः या
 श्चादितिदीपिकोक्तेः॥शुक्लत्रयोदशीशुक्लीयराक्षसत्रयोदशीतिमाधवाच्च॥चतु
 र्द्वादशीतुसर्वमनेकृष्णपक्षीषुक्ता॥उपवासेचतुर्दश्यपिपरेतिमदनरत्ने॥यौ
 र्णिमामावासेषुसावित्रीव्रतंविनापरेग्राह्ये॥भूतविहेनकर्तव्येदशीपरेकदाच
 ना॥वज्रपित्तामुनिश्रेष्ठसावित्रीव्रतमुत्तममिति त्रयस्यैववर्त्तनात्॥अमायायोगवि
 शेषमाह॥परार्कशातातयः अमावास्यां भवेद्द्वारोयदाभूमिसुतस्य वै॥जान्ही
 स्नानमीत्रेणागोसहस्रफलं लभेत्॥अमावासोमवारेशारविवारेशासप्तमी॥चतु
 र्थीभीमवारेशाविषुवत्सदृशफलं तत्रैव व्यासः॥सिनीवालीकुहूवीपियदिसीम
 दिने भवेत्॥गोसहस्रफलं दद्यात्स्नाने च नैमो निनाकृतं॥हेमाद्रौ दहन्मनु॥अ
 वराणस्विधनिशार्द्रा नागदेवतमस्तुके॥यद्यमारविवारेशायतीयातः स उच्यते॥

नागदैवतमष्टेष्टा॥मस्तकोमृगशिरः॥प्रथमपादश्चतुर्थेष्टा॥अथेष्टिकालः॥गो-
भिलः॥पशंताउपवस्तव्याःयसादयोभियष्टव्याइति॥उपवासोऽन्वाधानं॥तत्रमध्याह्ने
तत्सर्वंवा॥यवंप्रतियत्संधौतद्दिनेयागः॥सर्वान्हेवायमध्याह्नेयदिपर्वसमाप्यते॥उपो-
ष्यतत्रर्षेष्टसदहर्ष्यागश्च्यतेइति॥लौगाक्षिवचनात्॥अत्रचद्देधाविभागः॥आवर्त-
नानुसर्वाहोद्ययराहस्ततःपरः॥मध्याह्नस्ततयोःसंधिर्यदावर्तनमुच्यतइति॥मदनर-
त्नेवचनात्॥मध्याह्नाहर्धसंधौमाधवमतेपरेहियागः॥अपराह्नेयवारात्रौयदिपर्व
समाप्यते॥उपोष्यतस्मिन्नहनिश्वोभूतेयागश्च्यते॥इति॥लौगाक्षिणोक्तैःहेमाद्रिरूप
राहसंधावपिपरदिनेप्रतिपञ्चतुर्यंशेचंद्रोदये च॥सतिद्वितीयादिष्वन्यंतस्येसतिष-
र्वेद्युर्ग्यागः॥पर्वणोशेद्वितीयेनयष्टव्यंतुद्दिजातिभिः॥द्वितीयासहितंयस्याहवयंत्या-
श्वलायनारति॥द्वितीयेत्वितिनुक्तेमुतिकन्यायेनतुर्यंशपरं॥तुरीयेत्वितिश्वलायणि-
पाठःस्पष्टार्थएव॥तथा॥भूतायंचदशीशरणीद्वितीयाक्षयगामिनी॥चरुरिष्टिरमाया
स्याभूतेकव्यादिकीक्रियेतिबोधायनवचनात्चेत्स्त्रिचिवान्॥मदनरत्नेपि॥चतुर्दशी
चतुर्यामाश्रमावास्यानदृश्यते॥श्वोभूतेप्रतियच्चैत्यात्सर्वान्तत्रैवकारयेदिति॥यजुमा-
धवः॥यस्तुवाजसनेयीस्यात्तस्यसंधिदिनात्परा॥नक्वाप्यन्वाहिनिःकिंतुसदासंधिदि-
नेहिसेत्माहा॥यच्चकालादर्शेयुक्तं॥आवर्तनादधःसंधियद्यन्वाधायतद्दिने॥परेष्टरि-
ष्टिरमाहुर्विवाजसनेपिनइति॥यच्चमदनरत्ने॥मध्यंदिनात्स्यादहनीहनीहयस्मि-
न्प्राक्यवराःसंधिरियंतृतीया॥सारखर्विकावाजसनेयिमत्यातस्यामुयोष्याथपरेद्यु-
रिष्टिरिति॥एतत्पौर्णमासीयरमिति॥तत्रैव॥आवर्तनोर्ध्वमर्वागसाद्रात्रौवासमाप्तेहेमा-
ध्याह्नदर्वीकसमाप्तातृतीयेत्यर्थः॥तत्कर्कभाष्यदेवजानीश्रीअनेतभाष्यादिसकलान-
च्छाखीययंथविरोधाद्द्वानादराचोयेष्टम्॥पौर्णमास्यांविशेषमाहवान्यायनः॥संधि-
श्वेत्संगवाहर्धंप्राक्यर्ष्यावर्तनादवे॥सापौर्णमासीविज्ञेयासद्यःकालविधौनरेः॥अ-
मायांविशेषमाहबोधायनः॥द्वितीयात्रिमुहूर्तचेत्प्रतियद्यापराह्निकी॥अन्वाधानंच
तुर्दश्यांयरतःसोमदर्शनात्॥कान्यायनश्च॥यजनीयेहिसोमश्चेद्धारुणंदिशिदृश्य-
नेतत्रव्याहृतिभिर्हुत्वादंड्यादिजातयइति॥एतच्चबोधायनवाजसनेयिविषयंतेत्रिंश-
यश्रुतौतुचंद्रदर्शनेपियागउक्तः॥एषावैसुमनानामेष्टिर्यमद्येजानंयश्चाचंद्रमाअभ्यु-
देत्यस्मिन्नेवास्मैलोकेभ्रवंभवतीति॥

श्रुत्यंतरेपि॥यदहःपश्चाच्चंद्रमाअभ्युदेतितदहर्ष्यज-
निर्मांस्त्रोकान्अभ्युदेतीतिमदनरत्नेष्वेवम्॥आपस्तंबभाष्यार्थसंग्रहेष्वेवम्॥अतः
पक्षद्वयस्यस्वस्त्राद्यवस्थितितत्त्वाहवयंत्याश्वलायनारतिनुसर्वाहिसंधिविषयमि-
तिमाधवः॥शेषपर्वणीष्टौविशेषमाह॥माधवीयेगार्ग्यः॥प्रतियद्यप्रतिष्ठायांयदिवे-
ष्टिःसमाप्यते॥पुनःप्रणीयह्मन्नेष्टिःकर्तव्यायागवित्तमेः॥गृह्याग्नेर्नयन्नियमःइति

मदनरत्नेयारिजातः॥एवंयवीज्यांशः॥प्रतिपदश्चत्रयोदशःयागकालउक्तः॥क्वचित्प्र
तिपनुयोर्येपियागःसंधिर्घट्टपरान्तेस्यादागं प्रातःपरेहनि॥कुर्वीराःप्रतिपद्वागेचतुर्थे
पिनदुष्यतीतिरुदशानातयोक्तेःएतत्परिणामपरमितिमदनरत्ने॥यवशिप्रतिपदःस
यस्यरुद्रेश्वाहं प्रसिष्यसंधिर्जेयानदाहमाधवः॥रुद्रिःप्रतिपदोयास्तितदहंयवशिषि
येत्॥सयस्याहंतथाक्षिप्त्वासंधिनिर्णयतांसदेति॥कान्यायनोपि॥परेह्निघटिकसू
नास्तथैवाभ्यधिकाश्रयाः॥तदहं कृत्वास्वस्मिन्हासंरुद्रीप्रकल्पयेदितिसंस्मार्त्ता
स्थालीयाकेजेय॥तत्रेष्टिस्थालीयाकावाधानगृहप्रवेशनीयः॥होमानंतरभावित्यो
रीमास्यांप्रारंभणीयो॥ननुदर्शे॥यद्यारंभमलमास योषमासशुक्लादिभवति॥ता
दाप्यारंभःकार्यः॥यानिजु॥उपरागोधिमासश्चयदिप्रथमपर्वणि॥तथामलिस्तुवेयो
वेनन्वारंभरामिष्यते॥गुरुभार्गवयोर्मोक्षेचंद्रसूर्ययहेतयेति॥संयहवचनानि॥ता
म्यालस्यादिनातिक्तातशुद्धकालप्रारंभविषयाणि॥नामकर्मचंद्रशेष्टियथाकालं
समाचरेत्॥अतियातेसतितपोःप्रशस्तेमासिपुराणमेवत्यपराक्तेर्गर्गवचनादिति॥
प्रयोग्यारिजाते॥उक्तं चैतत्प्रयोगरत्नेभट्टैः॥कालादर्शेनुनामकर्मचजातेष्टिमिति या
ठः॥याज्ञिका॥आधानानंतरगोरीमासीचेन्मलमासगा॥तस्यामारंभणीयादीन्नकुर्वी
तकदाचनेति॥त्रिकाउमंडनवचनाच्छुद्धकालगवाविभ्रष्टेष्टिमाह्वारंभं कुर्यादित्याहुः
॥कालादर्शेऽस्ति संप्रहेपि॥आरंभदर्शेऽस्ति रश्मिर्गोरीति त्रयवादिमा॥प्रतिष्ठापचका
र्माद्याःमलमासेविवर्जयेदिति॥अथविकृतिः॥तत्रायस्त्वः॥परीक्षायदियशुना यदि
सोमेनयजेतासोमावास्यायोर्रीमास्यावेतियांश्चत्रप्रकृतितःकालेसिद्धेपिसद्यःकालता
विधेयासांगतोक्तेः॥अत्रयोरीमास्यमावस्याशब्दाभ्यातदंत्यक्षरणीयस्तेनेनतदंत्यहोरात्र
इत्यर्थमाह॥रामांउरःमाधवोपि॥इत्यादिविकृतिःसर्वायवैरप्येवेतिनिर्णयः॥अत्रविशे
षमाहत्रिकाउमंडनःकान्यायनश्चा॥आवर्तनात्माकूपदियवसंधिःकृत्वानुतस्मिन्प्रकृ
तिविकृत्याःतदेवयागःपरतोयदिस्यान्नस्मिन्विकृत्याः॥प्रकृतेःपरेद्युरिति॥धूर्तस्वाम्याद
द्योष्येवमाहुः॥यश्छ्येति सांगायाःविकृतेःपर्वकालत्वादावर्तनात्माकूपसंधौसंधिमभिज्ञो
यजेनेतिप्रकृतेःप्रतिपदिसमाप्तिनियमात्॥प्रकृत्यनेतरं प्रतिपदिविकृत्ययोगात्॥शर्वे
द्युर्विकृतिरित्युक्तं तंत्ररत्नेयार्थसारथिना॥यद्यपिप्रकृतेःशर्वत्वादशर्वमन्त्रेस्यादित्यायसं
वेनोक्तं॥नथापिहेनुवादेनश्रुतिमूलत्वाभावाद्गवासुमभिव्याहारादिनि॥वदत्रामाराण
मिति तदाशयः॥आययरोनुविशेषवक्ष्यामः॥अन्वारंभणीयानुचनुद्देश्योकार्थेतिहिर
ण्यकेशिचनौमानुदन्तीयेअनेयांपर्वरपेव॥परीसोमेचकालान्तरमप्याहकान्यायनः॥
अमावासेनवाहवियेस्थानक्षेत्रेति॥शुक्लपक्षेष्टिकादिविशालान्तेषुदेवनसत्रेष्टि
निकेशवस्त्रीगीमाचख्यो॥चातुर्मासेष्वपिद्वादशाहेयथाप्रयोगपक्षयोर्नक्षत्रेष्वप्यारंभः
यावज्जीवसांवत्सरप्रयोगयोलुफालुग्येवंचोवाआरंभः॥परीनुविशेषमाहकान्यायनः

अर्हदहो भवति नियतपर्वसंधिपरस्तात्कृत्वा तस्मिन् न ह निनुपशुंसद्य एव ह वा ॥ आरभ्याथ
प्रकृतिरथ चेत्पर्वसंधिः पुरस्तात्कृत्वा तस्मिन् प्रकृतिमथनुस्यामशुः सद्य एव ॥ अधिकारयशुः
स्वग्रीवोमीयेन सवनीयेन वा समानतंत्रो वा कार्य इति त्रिकां उमं उनः ॥ सोमेत्वायस्तं वः ॥ अमावा
स्यायां दोषाय जनीये वा मावास्यायां यजनीर्य वा सुत्यमहः ॥

मास्यां यजनीये वा सुत्यमहरिति ॥ लाट्यायनस्तत्रैः पिः सर्वपक्षस्य प्रथमे ह निदीक्षेत दृष्ट्वा वा
॥ सर्वपक्षः शुक्तयक्षः ॥ नक्षत्रयोगमपीत्ययमर्थः ॥ चैत्रादिशर्णिमाया।
श्वित्रादिनक्षत्रयोगे दीक्षेतेति ॥ आधानं तु यर्वणि नक्षत्रेषु चोक्तं ॥ तत्र यर्वनक्तं गार्हपत्यमा
दधातीत्यादिकर्मकालव्यापिग्राह्यं ॥ दिनद्वयेतत्ते परं ग्राह्यं संकल्पस्य यर्वणि लाभात् ॥ सर्व
नक्षत्रयोगे तदेव ग्राह्यं ॥ यत्र त्रीणि सन्निपतिता

तुर्नक्षत्रं च वलीय इति हिरण्यकेशिस्तत्रात् ॥ ऋतुर्वसंते त्राह्यरोगिमादधीतेत्यादि ॥ रे
णुकारिकायां तु ॥ माघादियंच मासेषु श्रावणे च श्वित्रे तथा ॥ मार्गशीर्षे शुक्तयक्षे आधा
नमथ कार्येदित्युक्तं ॥ अत्र मूलं मृगं ॥ आधाननक्षत्राणि त्वायस्तं वस्तत्रैः ॥ कृत्तिका रो
हिणी मृगशीर्ष पुनर्वसु पुष्य श्रवणं ताराषाढा ताराषाढा हस्त चित्रा विशाखानुराधा श्र
वणोत्तराभाद्रपदा इति ॥ सोमश्चाधाने ॥ विशेषमाहायस्तं वः ॥ सोमेन वक्ष्यमाण आदधा

॥ एच्छेन्न नक्षत्रमिति ॥ अत्र प्रकरणादाधानकालबाधः ॥ तेन रोमस्य वसंतकाल
तातवाध्यते ॥ इति रुद्रदत्तवृत्तौ ॥ नारायणवृत्तौ चोक्तं ॥ धूर्तस्वामी तु ॥ सोमस्यापिय ऋतु
स्तस्यापिन सूर्ये इति ॥ लिखनादुभयकालबाधं मन्यते ॥ श्रीरामांडारस्तु कालांतरविधा
नं वा सर्वकालानादरोवेति पक्षद्वयमुक्तवान् ॥ तत्राद्ये ॥ कृत्तिकादिकालांतरस्य यथाधा

संतायवाधेन विधानं ॥ तथा सोमेयुदगयनसर्वपक्षपुराणह सन्निपाते यज्ञकालो ॥
नादेश इति ॥ ह्यं दोगस्तत्रोक्तो दगयम सोमाभिसंधिरूपकालांतरविधानादुदगयनं त्व
येष्यत इत्युक्तं ॥ द्वितीये पक्षे तु यदैवैनं कालांतरविधानादुदगयनं त्वयेष्यत इत्युक्तं ॥

यनमेदिति सर्वकालानादर उक्त इति भरद्वाजस्तु
त्रात् सर्वशब्दस्य विस्वजित्सर्वशब्द इति वत्तद्वयोरप्रयोगात् सर्वकालबाध इति ॥ तेन दक्षि
णायनेपि भवतीत्युक्तं ॥ षट्पुरुषाभ्ये देवशतभाष्ये ॥ तंत्रत्वे च षट्पक्षि ऋतुषु भवती
त्युक्तमिति दिक् ॥ आर्हत्त्वमावास्या त्रेधा विभक्तं दिनतृतीयां शेयो यराह भागस्तभ्यागव्या
पिनी साग्निके ग्राह्या ॥ पिंडात्वाहार्यकं आर्हं क्षीरो राजनिशस्यते ॥ वासरस्य तृतीयं शेना
तिसंध्या समीपतः ॥ इति कान्यायनोक्तं ॥ दश आर्हं तु यत्तत्रोक्तं यार्वांगं तत्प्रकीर्तितं ॥

यराहेयिह राणां च तत्र दानं प्रशस्यत इति शातानयोक्तं ॥ दिनद्वयेतत्र
आपीदर्शोग्राह्यः ॥ यद्यभयेकरेष विहितः सर्वा यराह स्थित इति दीपिकोक्तं ॥ यत्रुका
र्क्षाजिनिः ॥ भूतविद्वाममावास्यां मोहादज्ञानतोपि वा ॥ आर्हकर्मणि ये कुर्युः सेवामायुः
प्रहीयत इति ॥ तदयराहे चतुर्दशी वेधयरमिति आर्हहेमाद्रिः ॥ अयराह व्याप्तियरमिति

मोक्षवः॥दिनद्वयेपरान्हव्याप्राभावेशतोव्याप्तोचतिथिसूयेरर्ध्वेतिहेमाद्रिः॥यदाचतुर्दशीया
मंतुरीयमनुशरयेत्॥अमावास्याक्षीयमाराणतदेवश्राद्धमिष्यत्तरतिकात्यायनोक्तैःचतुर्द
श्याश्रुतुर्ययामंदरीःशरयेत्॥चतुर्दशीयामत्रयस्यादित्यर्थः॥क्षीयमाराणपरदिनेपरान्ह
व्यापितीनेत्यर्थः॥व्यतिरेकमाह॥वर्द्धमानाममावास्यालक्षयेदपरहनि॥यामांस्त्रीनधि
वांत्वापियितृयज्ञस्ततोभवेत्॥ततःश्राद्धं॥दिनद्वयेपरान्हव्याप्रादौतिथिहृद्वौचहारी
तः॥त्रिमुहूर्त्तचकर्त्तव्याशर्वाखर्वाचवद्ध्वेः॥कुहूरध्वयुभिःकार्याययेष्टसामगीतिभिः
॥त्रिमुहूर्त्तभावेतुशर्वानेत्यर्थः॥पिंडपितृयज्ञस्तुकात्यायनेयीगादिनात्सर्वेषुःकार्यैःश
र्वोवांगत्वात्॥पिंडपितृयज्ञरतितत्सत्त्वात्॥व्याख्यातंचैतत्कर्त्तव्यैः॥सर्वेष्वदर्शान
पिंडपितृयज्ञानयश्चात्कुतःश्रंगत्वात्॥तथाचश्रुतिः॥तस्मात्सर्वेषुःपितृभ्यःक्रियतेउ
त्तरमहर्द्धवान्यजंतुइति॥सर्वेषुःपितृभ्योयज्ञेनितरणीपतिस्मातदेवभ्यःप्रतनुत्तरति
चातेनतन्मतेगमेवासौ॥तदुक्तं॥श्रंगवासमभिव्याहारादिनितेनकर्त्तव्यमतेचतुर्दशीय
क्तदर्शपिंडपितृयज्ञरति॥श्रीअनेतभाष्येनपरैरुक्तं॥अत्रहेधाय्याचारोदश्यते॥
आयस्त्वनानुपरदिनेमुहूर्तमपिदर्शसत्त्वेतत्रैवपितृयज्ञः॥तदाहायस्त्वः॥अमावा
स्यायायदहश्चंद्रमसन्नपश्यति॥तदहःपिंडपितृयज्ञंकरुत्तरति॥अस्यारुद्रदन्तीयाव्या
ख्यापिंडेषुक्तःपितृयज्ञःपिंडपितृयज्ञः॥सर्वकर्म्मोत्तरंतुदर्शशेषः॥यथावक्ष्यति॥पितृया
ज्ञःस्वकालविधानादनंगस्यादिता॥तंचयदहश्चंद्रमसन्नपश्यति॥यंचदश्याप्रतियदि
वातदहःकुरुते॥यदहस्तयोःसंधिस्तदहरित्यर्थः॥श्रीरामारणरोप्याह॥पिंडपितृय
ज्ञस्तुयवसंधिमदहोरात्रावपरान्हइति॥अतःसर्वसंधिदिनेहिपितृयज्ञः॥शतयथश्रुति
रपि॥यदेवैषतपुरस्तान्नयश्चादहशेषपितृभ्योदरातीति॥यवसंधिदिनेहिसर्वतःयश्चा
दाचंद्रोदश्यतएवेत्यर्थः॥सत्यायोढोपियितृयज्ञंप्रक्रम्यदश्यमानेतृपोव्यश्चोभूतेय
जत्तरत्याह॥हिमाद्रिस्तुअमावास्याशहस्तिथिवचनएवा॥सर्वोक्तायस्त्वसत्त्रैयदुक्तंन
यश्यतीति॥तत्रस्योभिप्रेतः॥अतश्चतुर्दश्यांचंद्रस्यक्षीरात्वात्तुक्तदर्शपितृयज्ञः॥पि
तृयज्ञतुनिर्वर्त्यविप्रश्चंद्रस्येष्टिमानितिमनूक्तैः॥यदुक्तं॥यदहस्त्वेवदर्शनंनैतिचंद्रमा
तत्स्यायेस्यानेयक्षीरोराजनिचेत्यतीति॥यदुक्तं॥दश्यमानेपितृचतुर्दश्येस्येष्टि
याज्ञेयक्षीरोराजनिचेत्यतीति॥यदुक्तं॥दश्यमानेपितृचतुर्दश्येस्येष्टिचकात्यायनो
क्तैः॥दश्यमानेप्येकइतिगीमिलोक्तैः॥यस्यांस्यागतःसोमोमृणालमिवदृश्यते॥अ
परान्हेस्यस्तस्यापिडानोकराधुवमिति॥हारीतोक्तैश्चांचंद्रस्यकालश्चोक्तः॥का
त्यायनेना॥अष्टमेशेचतुर्दश्याःक्षीरोभवेतिचंद्रमाः॥अमावास्याष्टमेशेत्तुपुनःकिल
भवेदगुरितितेनसर्वेषुवेवपितृयज्ञस्तुचिवात्॥कर्त्तव्यं॥चार्थैरप्यपरान्हेपिंडपितृयज्ञःच
ंद्रदर्शनेमावास्यामिति॥कात्यायनसूत्रेःदर्शनेनक्षयएवोक्तः॥तस्मिन्क्षीरोदरा
तीतिश्रुतेः॥अतस्तन्मतेचतुर्दशीयुक्तदर्शपितृयज्ञेसतिपरदिनेयागोर्थात्सिद्धः॥तदे

तत्सर्वोक्तसमयिहेमाद्रिकर्कादिव्याख्यानमायसंवेरनभ्युपगमात् कातीयवैधायना।
दिविषयं॥ आश्वलायनानामपिशेषयर्षशिपिंउपितृयज्ञः॥ तथा च सूत्रम्॥ अमावास्याः
यामयराह्णेपिंउपितृयज्ञरतिअत्रनारायणवृत्तिः॥ अमावास्याशब्दः प्रतियत्यं च दश्योः
संधिवचनोप्यत्रायराह्णशब्दः। समन्वयात्तद्व्यहोरात्रेवर्तते॥ तस्यायराह्णेचतुर्थभागे
पिंउपितृयज्ञः कार्यः॥ औपवसथ्येयजनीयेवाहनियदाहोरात्रसन्धौतिथिसंधिः स्या
त्तदौपवसथ्येवाहनि क्रियतइति॥ अतएवमुहूर्तमप्यमावास्याप्रतियद्यपिचेद्वेत्
तदत्रमह्यंशेयंयर्वशेयंयुयर्षवदितिहेमाद्रौवचनं। पिंउपितृयज्ञपरमुक्तं॥ प्रयोगया
रिजाति। अयंचस्मार्त्ताश्रिमता। संश्रर्गोदर्शश्राद्धव्यतिषंगेराकार्यः। व्यतिषंगोनामोभ
योस्सहानुष्ठानं॥ एतच्चस्थालीपाकेनसहेपिंउपितृयज्ञमुहृत्येति॥ सूत्रेवृत्तिरुक्तोक्तं॥ खं
उयर्षशिपुकेचिदाहुः॥ सर्वेह्यिंउपितृयज्ञव्यतिषंगेराश्राद्धं कृत्वापरैर्हिकेवलः
पिंउपितृयज्ञः कार्यः। वृत्तिरुक्तान्वष्टकंचसर्वेद्युर्मासिमास्यथयार्वणम्॥ काप्यमाभ्युदयेष्ट
म्यामेकोदिसृमथासृममित्युदाहृत्यसर्वेषुचतुर्बुस्थालीपाकादुहृत्याग्नौकरणाभित्युक्ते
दर्शश्राद्धेस्थालीपाकोनियतइतिगम्यते॥ स्थालीपाकश्च पितृयज्ञएवेति सर्वदिनेव्य
तिषंगः सिद्धः॥ प्रयोगयारिजातेनुवार्षिकश्राद्धेरप्यतिषंगउक्तः॥ किमुतदर्शश्राद्ध
स्यान्यायविदस्त्वाहुः सूत्रस्यवृत्तेश्चसंश्रर्गोदर्शविषयत्वात्॥ खंउयर्षशिपुसर्वदिनेके
वलंश्राद्धं परदिनेचकेवलः पितृयज्ञः कार्यः। अतएवोक्तंवृत्तिरुक्तानानासर्वस्थाली
पाकश्चोद्यते सर्वश्राद्धेषुप्रसंगादिज्ञाप्रयोगयारिजातोक्तिरप्येतद्विषयेव सर्वदिने
चश्राद्धेग्नौ करणमेवनयाशिहोमः। चतुर्धाद्ये घुसाग्नीनांवह्नौहोमोविधीयते॥ यि।
अत्राह्णराह्णे सादुत्तरेषुचतुर्ध्वयितिपरिशिष्टेनियमात्॥ नचलौकिकाग्नौयक्वस्य
कथं गृह्याग्नौहोमः॥ नान्याग्नौयक्वमन्याग्नौ जुहुयादितिनिषेधात्॥ मैवम्॥ श्राद्धस्य
गृह्यत्वेनमाग्नीष्यचनाग्नौवाकर्तव्यत्वात्॥ तस्मात्सर्वेद्युःकेवलंश्राद्धंनव्यतिषंगः
इदमेवचमुक्तं आहिताग्निनातुसर्वाधानिनार्हाधानिनावासंश्रर्गोखंडेवादर्शश्रोता
ग्नौष्टथगेवपितृयज्ञः कार्यो नतुदर्शश्राद्धव्यतिषंगेरोतिविस्तरभीतेर्विरराम॥ संश्र
र्गोदर्शश्चविशेषमाह लौगाक्षिः॥ यक्षांतं कर्मनिर्वर्त्यवैश्वदेवंचसाग्निकः॥ पिंउयज्ञं
ततः कुर्यात्ततोन्वाहार्यकंबुधरतिपक्षांतंकर्मान्वाधानम्॥ अन्वाहार्यकं दर्श
श्राद्धम्॥ अयमेवसाग्रेर्जीवन्तिपितृकस्यपिंउपितृयज्ञकालोज्ञेयः॥ तस्यापिकान्याय
नेनहोमांतमनारंभोवेत्याम्नानात्। पिंउपितृयज्ञाकरो प्रायश्चित्तमाहायराशरमाध
वीयेकान्यायनः॥ पितृयज्ञान्ययेचैववैश्वदेवान्ययेपिच॥ अनिष्टानवयजेननवान्न
प्राशनेतथा॥ भोजनेयतितान्नस्यचरुवैश्वानरोभवेदित्यलम्। प्रकृतमनुसरामः॥
निरग्निकादिभिस्त्वमावास्यायराह्णव्याप्ललाभेकुतपकालव्यापिनीयाद्या॥ भूतविद्वा
प्यमावास्याप्रतियन्मिश्रितापिवा॥ पित्रेकर्मणि विहृद्विर्ग्राह्याकुतपकालिकीतिहारी

तोक्तेः॥ इदं निरर्थिकादि विषयः॥ सिनीवाली हि जैः कार्यासाधिकैः पितृकर्मणि॥ स्त्रीभिः
 शूद्रैः कुटुम्बकार्या तथा चानधिकैर्हि जैरिति लोकाशिवचनात्॥ अत्र साधिकेया सनाधिर
 पीतिमदनयारिजाते उक्तम्॥ कुतयश्चापराह व्याख्याता भेदः कुतयः अपराह दयव्यापी
 यदिदं शीतिथिसूये॥ आहिनामैः सिनीवालीतिरप्यादेः कुटुम्बेति जावालिनभावे
 विधानात्॥ तेन साधूनां निरर्थीनां वापराह व्याप्त्येव मुख्यातिथिसाम्यद्विसूयेः स
 मव्याप्तौ खर्वीदिनानिर्णयः॥ वैषम्ये धिकादिनद्वयेपराह स्यार्थे कुतयव्यापिनीतिमा
 धवः॥ इदमेव पुक्तम्॥ हेमाद्रादिमते कुतयव्याप्त्येव निरप्यादेर्मुख्या॥ सिनीवालीदृष्ट
 चंद्रा तथा च व्यासः॥ दृष्टचंद्रा सिनीवाली नष्टचंद्रा कुटुम्बः स्मृतेति॥ सर्वदिने परदिने एव वात
 द्यापित्वे सैव ग्राह्या॥ अंशव्यापित्वे वैषम्येऽधिककालव्यापिनी ग्राह्या॥ दिनद्वये शतः स
 मव्याप्तौ तिथिसूये खर्वीदृष्टौ साम्ये च परा॥ तिथिसूये सिनीवालीतिथिद्वौ कुटुम्बः स्मृताः॥
 साम्येपि कुटुम्बे जावेदवेदांगवेदिभिरिति प्रचेतौ वचनात्॥ दिनद्वये संप्रणीकुतय
 व्याप्तिस्तु तिथिद्वयवेव भवतीत्यनंतरवचनात्परैवेति॥ कुतयस्तु॥ अहो मुहूर्तौ वि
 ज्ञेयादशयंच च सवेदा॥ तत्राष्टमो मुहूर्तौ यः सकालः कुतयः स्मृत इति मात्स्योक्तेः॥ तु
 लादानयितृदेवप्रीत्यर्थं पवासादौ नृपराग्राह्ये न्यत्र विस्तरः॥ दर्शचमासिकवार्षिकादि
 आह प्राप्नो कालादर्शं विशेष उक्तः॥ दर्शस्य चोदकुंभस्य दर्शमासिकयोरपि॥ नित्यस्य
 चादिकस्यापि दार्शिकादिकयोरपीत्युक्ताः॥ सम्याते देवताभेदाच्छ्राद्धयुग्मं समाचरे
 न्नाभिमतानियतश्चात्र खर्वीनुसानकारणमिति निर्णयदीये॥ नष्टचंद्रयदा काले स्याह
 दिवसो भवेत् वैश्वदेवं स्य आहं कुर्वात्मा दर्शकर्मणाः॥ अमा आहं चानुपनीतोपि कुर्वा
 त् आहं श्रुतयागो अमावास्याष्टकाहस्य संपंचदशीषु चैतुष्यक्रम्य एतच्चानुपनीतो
 पिकुर्वात्सर्वेषु यवेषु॥ आहं साधारणं नाम सवैकामफलप्रदं॥ भार्याविरहितोऽप्येन
 त्प्रवासस्योपि नित्यशः॥ शूद्रोऽप्यमंत्रवत्कुर्वादेनेन विधिना तु धर्तिमात्स्योक्तेः॥ अ
 मा आहति क्रमे प्रायश्चित्तमुक्तम्विधाने॥ नृषु वा च जपेन च शतवारं दिने दिने॥ अ
 मा आहं यदनास्ति तदा संप्रणीमेति तत् अत्र खर्वीक्तसाधिकापदेनाहिनाभिः स्मात्रीभिः
 मांश्च दृष्टो विद्धि नानिकादिश्च निरर्थिकः॥ तथा च हेमाद्रिरथो करणप्रकरणे॥ सा
 धिरावनश्रुतिद्विजपारावया शुवा॥ कुर्यादशौक्यान्निशालौकिकेनेति निश्चितमि
 ति॥ स्मृतिवाक्समुदाहृत्य सुखीकृतौ यासन तथा समुद्धि न्नाभितया भार्याविधुरतया
 वाधिरहितस्तथा द्विजपारां जलादौ वा होम इति माच चक्षे॥ मदनयारिजातेऽप्येव भार्द
 मेव साधिका नानिका स्वरूपं सर्वत्र ज्ञेयम्॥ अथ ग्रहणानिर्णयते॥ तत्र चंद्रग्रहणो यस्मि
 न् नयामे ग्रहणं तस्मात्सर्वप्रहरत्रयेन भुंजीत॥ सूर्यग्रहे तु प्रहरत्रयेन भुंजीत॥ सूर्य
 ग्रहे तु नाश्रीयात्पूर्वयामचतुर्थे॥ चंद्रग्रहे तु यामांस्त्रीचालदृष्टानुरेव नितीति॥ माधवी
 ये दृष्टो तमोक्तेः॥ ग्रहणं तु भवेद्दिदोः प्रथमादधियामतः॥ भुंजीतावर्तनात् सर्वप्रथमे प्र

यमादधः। इति मार्कंडेयोक्तेः अथ अध ऊर्ध्वं॥ ननु चंद्रग्रहे यामचतुष्टयनिषेध उचितो न तु सूर्यग्रहे सूर्योदयात् प्राक् भोजनाप्राप्तेः॥ मैवं॥ वचनस्य प्रथमयामे सूर्यग्रहे सति सर्वेषुः
 सर्वरात्रे भोजननिषेधयत्वात्॥ चंद्रसूर्यग्रहे विशेषमाह माधवीये। दृढवशिष्टः यस्तोद
 ये विधीः सर्वेनाह भोजनमाचरेदिति॥ द्वयोः स्तोले तु माधवीये व्यासः॥ अमुक्तयोरस
 गयोरधात् दृष्ट्वा परेह नीति॥ विष्णुधर्मपि॥ अहोरात्रं न भोक्तव्यं चंद्रसूर्यग्रहो यदा॥
 मुक्तिं दृष्ट्वा भोक्तव्यं स्नानं कृत्वा ततः परम्॥ अहोरात्रनिषेधः सूर्यस्य ग्रस्तास्ते मदनरत्ने
 गार्ग्यः॥ संध्याकाले यदा राहुर्ग्रसते शशिभास्करौ॥ तदहर्नैव भुंजीत रात्रावपि कदाचन
 ॥ सायं संध्यायां सूर्यस्य ग्रस्तास्ते सर्वे हि रात्रौ च न भोक्तव्यं प्रातः संध्यायां चंद्रस्य ग्रस्तो।
 स्ते सर्वरात्रावुत्तरे हि च न भोक्तव्यमिति॥ चंद्रग्रस्तास्त उत्तरदिने संध्याहोमादौ न दो
 षः तदा होशनाः॥ ग्रस्ते वा संगते त्विंदो ज्ञात्वा मुक्त्यवधारणं॥ स्नानहोमादिकं कार्यं भुं
 जीते हृदये पुनः॥ एतदनाहिताग्निविषयं॥ अपराह्ने त्रते पायनीयमश्रीत इति॥ कात्याय।
 नोक्तेः तस्य श्रीतत्वेन विहितत्वेन च प्रवृत्तत्वात्॥ अद्विर्न तं कुर्यादिति निर्णयदीयः। राग
 प्रातः भोजने कालनियमो यम्॥ तिनज्वरादा विवर्णभोजनमिति॥ कर्कानुसारिणाः॥ वा।
 लृह्यातुराणां तु ग्रहयामात् सर्वमेकयामो निषिद्धः॥ सायान्हे ग्रहाणां चेत्स्यादपराह्णे न भो
 जनं॥ अपराह्णे न मध्याह्णे मध्याह्णे न तु संगवे॥ भुंजीत संगमे चेत्स्यात्तत्सर्वं भोजनं क्रि
 येति मार्कंडेयोक्तेः॥ इदं च वालादिविषयं॥ वाललृह्यातुरैर्विनेति सर्वोक्तेः। विधकाले ग्रह
 रो वायकमन्त्रेणाज्यं॥ सर्वेषामेव वर्णानां स्तनकं राहुदर्शने॥ स्नात्वा कर्माणि कुर्वीत
 श्रितमन्त्रं विवर्जयेदिति॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतात्॥ श्रुतमिति तदंतरितस्योपलक्षणम्
 ॥ नवश्राद्धेषु यच्छिष्टं ग्रहयर्षु धितं च यदिति मिताक्षरायां वचनात्। भार्गवा च न दीपिका
 यां जीतिर्निबंधे च मेधातिथिः। आरनालं ययस्तकंदधिल्लेहाज्यपाचितं॥ मणिक।
 स्योदकं चैव न दुष्येद्राहुस्तके मन्वार्थमुक्तावल्यां॥ अन्नं यक्मिह त्याज्यं स्नानं सव।
 सत्तं ग्रहे॥ वारितत्कारनालादितिलदभैर्न दुष्यति॥ जले त्वदोषो गांगविषयः॥ ग्र
 हो धितं जले पीत्वा पादकं समाचरेदिति तत्रैवाचतुर्विंशतिमते अजलस्य दो
 षोक्तेः विधकाले ग्रहरो वा भोजने प्रायश्चित्तमुक्तं माधवीये कात्यायनेन॥ चंद्रसूर्य
 ग्रहे मुक्ताप्राजायत्येन शुद्ध्यति। तस्मिन्नेव दिने मुक्तात्रिरात्रे रो व शुद्ध्यतीति॥ ग्रह
 रो च त्रिरात्रमेकरात्रं वोयवासः श्रियोर्थिना कार्यः॥ एकरात्रमुपोष्ये व स्नात्वा दत्त्वा च
 शक्तिः॥ कंचुकादिव सूर्यस्य निवृत्तिः पायकी शतः॥ त्रिरात्रं समुपोष्ये व ग्रहरो चंद्र
 सूर्ययोः॥ स्नात्वा दत्त्वा च विधिवन्मोदने ब्रह्मणा सहेति हेमाद्रौ त्रैंगोक्तेः॥ इदं च पुत्र
 निरिक्तविषयं॥ आदित्येऽहनि संक्रांतौ ग्रहरो चंद्रसूर्ययोः॥ यारणां वोयवासं च न कु
 र्यात्पुत्रवान्गृहीति जैमिनिवचनात्॥ यदा तुरवे ग्रस्तास्तदा पुत्रिणाः प्रहरद्वयं हि
 त्वा वालादिव द्वाजने न तूयवासः॥ सायान्हे ग्रहाणां चेत्स्यादिति सर्वोक्तमार्कंडेयवच

नात्॥सायान्हेसंगवेश्रीयात् शारदेसंगवादधः॥मध्याह्नेपरतोश्रीयान्नीयवासौरविय
हेरतिस्मृतेत्येतिहेमाद्रिः॥शारदीयराहः॥माधवमतेतुपुत्रिणीपितृनीयवासयव॥
अहोरात्रनभोक्तव्यमितिप्रवोक्तनिषेधस्यतेनापियालनीयत्वात्॥उपवासनिषेध
सुव्रतरूपोपवासपरः॥कृष्णेकादशीनिषेधवदिति॥मदनरत्नेष्वेव॥इदमेवचपुक्तं
॥वर्दमानसु॥अहोरात्रनभोक्तव्यमितिशातातपीयाये॥सूर्याचंद्रमसोर्लोकानस
यान्यातिमानवदिति॥फलश्रुतेर्मुक्तदर्शनेउपवासःकायोनत्वयेनिषेधइत्याह त
न्ना॥अत्रव्रतविपिप्रागुक्तविष्णुधर्मेनिषेधावश्यंभावात्॥तथाव्यासः॥रवियहःस
र्यवारेसीमेसोमयहसत्या॥चूडामणिरितिख्याततत्रदत्तमनंतकम् १ वारेष्वन्येषु
यत्परायंयहरोचंद्रसूर्ययोः॥तत्परायंकोटिगुणितयोगेचूडामणौस्मृता॥अत्रचा
द्यंतयोःस्नानंकर्यात्॥यस्यमानेभवेत्स्नानंयस्तेहोमोविधीयते॥मुच्यमानेभवेदानं
मुक्तेस्नानंविधीयते॥इतिहेमाद्रौवचनात्॥स्नानस्यादयरागादौमध्येहोमःसुराचं
नमितिब्रह्मवैवर्तीच॥सर्वेषामेववर्णानांस्तनकराहदर्शने॥संचैलंचभवेत्स्नानं।
स्तनकानेचवर्जयेदितिदृढवशिष्टोक्तेश्च॥संचैलंत्वंमुक्तिस्नानपरमितिमदनरत्ने
उक्तंभार्गवाचनदीपिकायाम्॥चतुर्विंशतिमते॥मुक्तौयस्तुनकुर्वीतस्नानंयहाराह
नके॥सस्तकीभवेत्तावत्तयावत्स्यादयरोयहः॥इदंचस्नानममंत्रकंकार्यमिति स्म
तिरन्नावलाम्॥तत्रतीर्थविशेषोभारते॥गंगास्नानंतु कुर्वीतयहरोचंद्रसूर्ययोः॥म
हानदीषुचात्यासुस्नानंकर्याद्यथाविधि॥महानदीष्वयिमासविशेषेकाश्चिक्रेष्टाः॥
प्रयागेदेविकारिवासन्निहत्याचवारणाम्।सरस्वतीचंद्रभागाकौशिकीतायिकीता
या॥सिंधुर्गंडकीकांचैवसरयूःकार्तिकादिनः॥मूलेहेमाद्रौस्यष्टमा॥व्यासः॥इंदो
र्हंसगुणपुराणंवेद् शगुणंततः॥गंगातोयेतुसंप्राप्तेइंदोःकोटीरवेदंशः॥गवांको
टिसहस्रस्ययत्फलंलभतेनरः॥तत्फलंलुभतेमर्त्यैर्यहरोचंद्रसूर्ययोः॥असंभवे
तमाधवीयेशंस्वः॥वापीकूपतजगेषुगिरिप्रसवरोषुच॥नयान्नदेदेवखातेसरसी
सूदृतांबुनि॥उष्मोदकेनवास्त्रायाद्रहरोचंद्रसूर्ययोः॥अत्रतारतम्यमाहमाकंडे
यः॥शीतमुष्मोदकात्परायमपारंयरोदकात्॥भूमिष्टमुदृतात्परायंततःप्रसूव
रौदकं।नतोपिसारसंपुरायंततोपुरायंनदीजले॥तीर्थतोयंततःपुरायंमहानद्यंत
पावनं॥ततस्ततोपिगंगांबुपुरायंपुरायस्ततोबुधिरिति॥उष्मोदकमातुरविषयम्
॥तथागोदावरीमहापुराणाचंद्रेराहुसमन्विते॥सूर्यचराहृणायस्तेतमोभूतेम।
हायुने॥नर्मदातोयसंस्पर्शकृतकन्याभवतिहि॥शष्ठीचंद्रोदयेप्रभासखंडे॥गा
वोनागास्त्रिलाधान्यरत्नानिकनकंमहीं॥संप्रदायकुरुक्षेत्रेयत्फलंलभ्यतेनरेः
तदिदंयहरोमोघोस्नानाद्भवतिषड्रुगां॥तत्रैवसौरपुराणंबुधिस्तानमुपक्रम्यादा
नानियानिलोकेषुविख्याता निमनीधिभिः॥तेषांफलमवाप्नोतिनयहरोचंद्रसूर्य

पोः॥ देवीपुराणी॥ गंगाकनखलं पुराणं प्रयागं पुष्करं तथा॥ कुरुक्षेत्रं महापुराणं राहयस्ते दि
 वाकरे॥ स्नानासंभवे स्मरणावाकार्यं॥ स्मृत्वा शतक्रतुफलं दृष्ट्वा सर्वघनाशनं॥ स्थवागो
 मेधपुराणं तु पीत्वा सौत्रामण्यं लेभेत्॥ स्नात्वा वाजिमखं पुराणं प्राप्नुयादविचारतः॥ रविचंद्रोप
 रागे च त्रयने चोत्तरे तथेति॥ मार्कंडेयोक्तेः॥ अत्र श्राद्धमाह ऋष्यशृंगः॥ चंद्रसूर्यग्रहे यस्तु
 श्राद्धविधिवदाचरेत्॥ तेनैव सकलाष्टथीदत्ता विप्रस्य वैकेरे॥ भारते॥ सर्वस्वेनापि कर्त
 व्यं श्राद्धं वैराहदर्शने॥ अकुर्वीरास्तु नास्तिक्यात्पुंके गौरिव सीदति॥ विष्णुः॥ राहुदर्शन
 दत्तं हि श्राद्धमाचंद्रतारकं॥ इदं चामानेन हेमावाकार्यं न त्वनेन॥ आपघनयो तीर्थे च
 चंद्रसूर्यग्रहे तथा॥ आमश्राद्धं प्रकुर्वीत हेमश्राद्धमथापिवेति॥ शान्तपोक्तेरिति॥ हेमाद्रि
 माधवादयः॥ अपरार्कस्तु एतद्दिजानां याकाभावे दृश्यं तीर्थश्राद्धवत्॥ याकाभावे हि जा
 तीनामामश्राद्धं विधीयत इति सुमंतुक्तेः॥ सैहिके यो यदा सूर्यग्रसे तपर्वसंधिषु॥ गजक
 याजुसो प्रोक्ता तस्यां श्राद्धं प्रकल्पयेत्॥ घृतेन भोजयेद्दिप्रान् घृतं भूमौ समुत्सृजेदिति॥ वा
 यवीयोक्ते श्रेत्याह॥ विज्ञानेश्वरोप्याह॥ ग्रहणश्राद्धे भोक्तुर्दोषो दानुस्त्वभ्युदय इति॥ स
 तके मृतके भुंक्ते गृहीते शशिभास्करे॥ छायायां हस्तिनश्चैव न भूयः पुरुषो भवेदित्यापस्त
 वे भोजननिषेधाच्च॥ अयंच निषेधः श्राद्धभोक्तुः हस्ति छाया साहचर्यं॥ अत्र ग्रहण
 निमित्तकश्राद्धे नैवामासंक्रांत्यादि निमित्तकानां सिद्धिः॥ दार्शिकालभ्ययोरपीतिकालाद
 शोक्तेः अत्राशौचमध्ये पिस्नानश्राद्धादिकार्यमेव॥ सतके मृतके चैव न दोषो राहुदर्शने॥ त
 वदेव भवेच्छुद्धिर्यावन्मुक्तिर्न दृश्यते इति माधवीये दृढवशिष्टोक्तेः स्मार्तकर्मपरित्यागो रा
 होरन्यत्र सतके॥ इति व्याघ्रपदोक्तेः॥ कालादर्शे अंगिराः॥ सर्वे वर्णाः सतकेऽपि मृतके रा
 हुदर्शने॥ स्नात्वा श्राद्धं प्रकुर्वीरनुदानं शास्त्रविवर्जितं॥ मदनपारिजातेष्वेव॥ तेन स्ना
 नमात्रं प्रकुर्वीतदानं श्राद्धविवर्जितमिति निर्मूलं वदंतो गोऽः परास्ताः॥ इयंच शुद्धिरवि
 शेषान्मंत्रदीक्षापुरश्चरणादिसर्वस्मार्तकर्मविषया॥ मदनरत्नेष्वेव॥ रजस्वत्यायास्तु
 भार्गवाच्च न दीपिकायां॥ सूर्योदयनिबंधे॥ न सतकादिदोषो स्तिग्रहे होमजयादिषु ग्रस्ते
 स्नायादुदकपायितीर्थादुदृत्यवारिणीति॥ अत्र स्नानेनैमिन्निके प्राप्तेनारीयदिरजस्वला
 यात्रांतरिततोयेन स्नानं कृत्वा त्रतंचरेदित्यादिमिताक्षरोक्तो विधिर्ज्ञेयः॥ तथा ग्रहणो रा
 त्रावपि श्राद्धादिकार्यं॥ ग्रहणोदाह संक्रांतियात्रार्तिप्रसवेषु च॥ दानं नैमिन्निकं ज्ञेयं रा
 त्रावपि तदिष्यत इति अयं रार्कव्यासोक्तेः॥ चंद्रग्रहे तथा रात्रौ स्नानं दानं प्रशस्यत इति दे
 वलोक्तेः॥ यदा तु ज्योतिः शास्त्रगन्यो दिने चंद्रग्रहो रात्रौ च सूर्यग्रहः तदा स्नानादिनका
 र्यम्॥ सूर्यग्रहो यदा रात्रौ दिवा चंद्रग्रहस्तथा॥ तत्र स्नानं न कुर्वीत दद्याद्दानं च न कचिदि
 ति षट्त्रिंशन्मतात्॥ ग्रहणादिने वार्षिकश्राद्धप्राप्तेन प्रयोगपारिजाते गोभिलः॥ दर्शे र
 विग्रहे पित्रोः प्रत्याद्विकमुपस्थितं॥ अन्नेनासंभवे हेमाकुर्वीतामेनवासुत इति॥ अत्र
 दर्शे रविपितृसुतशब्दाः प्रदर्शनार्थः॥ न्यायसाम्यात् तानेन चंद्रग्रहे पिसयिं डादि वार्षिकमा

नादिनातदिनेवकार्यमिति मदनपारिजाते व्याख्याते ॥ २४ ॥ चंद्रोदयेऽप्येवंतेनयानि च
मश्राहं प्रकुर्वीत माससं वत्सरादृतेरिति ॥ अनेनैवाहिकं कुर्वीत ॥ आचामेन न कचिदिति म
रीचिलो गच्छादि वचनानि तानि ग्रहादिनातिरिक्त विषयाणि ॥ निर्णयाभूतेत्येवं ॥ यानि
तु ग्रहाणां तु द्वितीये हि रजो दोषा नृपचमे ॥ यस्तोदये यदा चंद्रे प्रत्यहं समुपस्थितं ॥ त
द्दिने चोपवासः स्यात् प्रत्यहं तु परे हनि ॥ तथा ॥ यस्तावे वास्तमानं नुरवींद्राप्नुतो यदि ॥
प्रत्यहं तु तदा कार्यं परे हने वसर्गदा ॥ चंद्रसूर्योपरागे च तथा श्राहं परे हनीत्यादीनि व
चनानि तानि महानिवेधेषु क्वाप्यनुपलभान्निर्मूलानि ॥ प्रत्युत श्लोक्तनिवेधेषु तदिने ए
व श्राहमुक्तमित्यलं ॥ ग्रहादि सप्तदिनययं तं रामगोपालाद्यागमदीक्षोक्ता शिवाचन
चंद्रिकायां ज्ञानार्णवे ॥ मंत्राधारभरां कुर्वीद्ग्रहरोचंद्रसूर्ययोः ॥ ग्रहाद्यापि देवेशिका
लः सप्तदिनावधीति ॥ रत्नसागरे ॥ सतीर्थैर्कविधुयासे तं तु दामनपर्वणि ॥ मंत्रदीक्षां प्रकु
र्वीरामासदीक्षो न शोधयेत् ॥ अत्र सूर्यग्रहामेव मुख्यं ॥ सूर्यग्रहाकाले तु नाप्यदने
धितं भवेत् ॥ सूर्यग्रहाकाले न समो नात्यः कदाचन ॥ न मासतिथि वारादि शोधने स
ूर्यपर्वणीति ॥ तत्रैव कालोत्तरवचनात् ॥ चंद्रग्रहे तु यादीक्षायादीक्षां तत्र चारिणं ॥ वनस्य
स्य च यादीक्षादारिद्र्यं सप्तजन्मस्विति ॥ तत्रैव योगिनी तत्रैव निषेधाच्च ॥ ग्रहां च जन्मराणा
दौ निषिद्धं ॥ तदुक्तं श्रीनिधे ॥ त्रिषट्दशा योपगतं नराणां शुभप्रदं स्याद्ग्रहं रवींद्रोः ॥
हिसप्तनेदे सुचमध्यमे स्याच्छेषे निष्ठं कथितं मुनींद्रैरिति ॥ आयुष्कादंशं नराः न वार्ष
पंच ॥ मदनरत्नेर्गर्गः ॥ जन्मसंप्राप्तिर्यथा कदंशं मस्येति शाकरे ॥ दशोरिष्टप्रदो राहुर्जन्म
र्क्षेति धनेपि च ॥ रिष्कदादंशं ॥ अकानवनिधनं अष्टसप्तमता राष्ट्र्योचंद्रोदये विष्णुधर्मे ॥
यन्नसत्रगतौ राहुर्ग्रहे सति शशिभास्कारौ ॥ तज्ज्ञातानां भवेत्सीं जयेन राशांतिवर्जिताः ॥ तत्रै
व पुराणांतरे ॥ सूर्यस्य संक्रमो वापि ग्रहां चंद्रसूर्ययोः ॥ यस्य त्रिजन्मनक्षत्रे तस्य रोगीय
वामृतिः ॥ तस्य दानं च हीमं च देवाचनं जयौ तथा ॥ उपरागाभिषेकं च कुर्वीच्छांतिर्भविष्य
ति ॥ स्वर्गोत्तं वाथपि हेन कृत्वा सूर्यस्य चाकृतिम् ॥ ब्राह्मणयददे त्रस्य नेरोगादि श्रुतं तत्कृत
॥ जन्मनक्षत्रं तत्त्वर्षोत्तरे च त्रिजन्मनक्षत्रमित्युच्यते ॥ जन्मदशमे को न विंशति तारा रति
के चित् ॥ सूर्यस्य तदाकारस्य राहोरित्यर्थः ॥ अभुतसागरे भार्गवः ॥ यस्य राजस्य नक्षत्रे
स्वर्भां नुरुपरज्यते ॥ राजस्य भंगं सुहृन्नाशं मरणां वा त्रिनिर्दिशेत् ॥ राजस्य नक्षत्रे अभिषेक
नक्षत्रमिति तत्रैव व्याख्यातम् ॥ मार्गवाचनदीपिकायां ज्ञातिस्सागरे ॥ सोवर्गं कारयेन्ना
गयले नाथपलाहंतः ॥ तदंशं न तदंशं न फरायां मोक्तिकं न्यसेत् ॥ नाप्रयात्रेति धायाथ
घृतं रौं विशेषतः ॥ कास्यैवाकांति लोहे वा न्यस्य दद्यात् सदक्षिणं ॥ चंद्रग्रहे तु रौप्यस्य
विंदे दद्यात् सदक्षिणम् ॥ नागं रुक्मं मयं सूर्यग्रहे विवंचहे मज्जं ॥ नृगराथगोभूमिति ल
सूर्यश्च कंचनं ॥ कालविवेके पिसुवर्गानिर्मितं नागं सतिलं कांस्यं भाजनं ॥ सदक्षिणं
सर्वस्वंच ब्राह्मणा यनिवेदयेत् ॥ सोवर्गं राजतं वापि विवंचत्वा स्वशक्तिः ॥ उपराग

भवक्लेशादिदेवि प्रायकल्पयेत्॥ मंत्रस्तु॥ तमो मय महाभीम सोमसूर्यविमर्दना॥ हे मत्तारा प्र
दानेन मम शांतिप्रदो भव॥ विधुं तु दनमस्तुभ्यं सिंहकानंदनाच्युत॥ दानेनानेन नागस्य रक्षमां
वेधजाड्यात्॥ अत्र शांतिरयुक्ता हे माद्रौ मातस्ये॥ यस्य राशिं समासाद्य भवेद्ग्रहणा संभवः स्त
नतस्य प्रवक्ष्यामि मंत्रौ षधिसमन्वितं॥ चंद्रो यरागं संप्राप्य कृत्वा ब्राह्मणावाचनं॥ संप्रज्य
चतुरो विप्रान् शुक्लमात्मानुलेयनैः॥ सर्वमेवो यरागस्य समानी यौ षधादिकां स्थापयेच्च
तुरःकुंभान् ब्राह्मणान् सलिलान्वितान्॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमाद्दृगो कुलात्॥
राजद्वारप्रदेशाच्च मृदमानीय निक्षिपेत्॥ यंच गव्यं यंच रत्नं यंच त्वक् यंच पल्लवं॥ रोचनं
पद्मकं शंखं कुंकुमं रक्तचंदनं॥ शुक्तिस्फटिकतीर्थानुसितसर्वपगुगुलान्॥ यप्रकंदे
वदारुंच विष्णुक्रांतां शतावरीं॥ वलांच सहदेवींच निशाहितयमेव च॥ गजदंतं कुंकुमंच
तथैवीशीरचंदनं॥ एतत्सर्वं विनिक्षिप्य कुंभेष्यावाहयेत्पुरान्॥ सर्वे समुद्राः सरितः ती
र्थानि जलेशानदाः आयांतु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः॥ यो सो वज्रधरो देव आदिस्या
नां प्रभुर्मतः॥ सहस्रनयनश्चंद्रो ग्रहपीडां व्यपोह तु॥ मुखं यः सर्वदेवानां सप्ताचरमितद्यु
तिः॥ चंद्रो यरागं संभूता मग्निः पीडां व्यपोह तु॥ यः कर्मसाक्षी लोकानां धर्मो महिषवाहनः
॥ यमश्चंद्रो यरागोत्थां ग्रहपीडां व्यपोह तु॥ रक्षो गणाधियः साक्षान्नीलांजनसमप्रभः
खड्गहस्तोति भीमश्च ग्रहपीडां व्यपोह तु नागपाशधरो देवः सदा मकरवाहनः॥ सजला
धियतिर्देवो ग्रहपीडां व्यपोह तु प्राणारूपो हिलोकानां सदा कृष्णमृगप्रियः॥ वायुश्चंद्रो यरा
गोत्थां ग्रहपीडां व्यपोह तु॥ यो सो निधियतिर्देवः खड्गशूलगदाधरः॥ चंद्रो यरागं कलुषंध
नदो व्यपोह तु॥ यो साविंद्रधरो देवः पिनाकी वृषवाहनः॥ चंद्रो यरागं यायानिसनाशय
नुशंकरः॥ त्रैलोक्यपानिभूतानि स्थावरगणचराणि च॥ ब्रह्मविष्णुर्करुद्राश्च दहं तु म
म पातकं॥ एवमावाहयेद्देवान् मंत्रैरेभिश्च वारुणैः॥ एतानेव तथा मंत्रान् स्वर्णपट्टे विले
खयेत्॥ ताम्रपट्टे यवालित्वेन ववस्वेतथैव च॥ मस्तके यजमानस्य निदध्युस्ते हि जोत्तमा
ः॥ कलशान्द्रव्यसंपुक्ता नाना रूपसमन्वितान्॥ गृहीत्वा स्थापयेद्गुहं भद्रपीठोपरि।
स्थितं॥ सर्वैरेव नु मंत्रैश्च यजमानं हि जोत्तमाः॥ अभिवेकं ततः कुर्यान्मंत्रैर्वीरुणास्तुतकैः
आचार्यमर्चयेत् यश्चात्स्वर्णपट्टं निवेदयेत्॥ आचार्यदक्षिणां दद्याद्दोदानं च स्वशक्ति
तः॥ होमं वापि प्रकुर्वीत तिलैर्व्याहृतिभिरुत्था॥ दानं च शक्तिनो दद्याद्यदीहं दानं नो हितं
॥ सूर्यग्रहे सूर्यनामपुक्ता न्मंत्रांश्च कीर्तयेत्॥ अनेन विधिना यस्तु ग्रहणोत्थानमाचरे
त्॥ नतस्य ग्रहणोदोषः कदाचिदपि जायते॥ इति ग्रहणां शांतिः॥ भार्गवाच्च नदीपिका
यां॥ ब्रह्मसिद्धं तै॥ सर्वैः पटस्थितं वीर्यं खस्थं तैलांबुदर्यणैः॥ ग्रहणां गुर्विणी जानुनप
श्येत्तपटविना॥ तथा मंगलकृत्येषु वेधविशेषो हे माद्रौ॥ त्रयोदश्यादिनो वज्र्युदिनानां न
वकं क्रवं॥ मांगलेषु समस्तेषु ग्रहणोचंद्रसूर्ययोः॥ प्रकारांतरं न त्रैवोक्तं॥ द्वादश्यादि
नृतीयां तो वेध उद्ग्रहं स्पृतः॥ एकादस्यादिकः सौरे च नुर्थ्यतः प्रकीर्तितः॥ इदं चरणी॥

ग्रामे अहं खंडग्रहे ॥ तयो रिति न वै वोक्ते ॥ इदं च ग्रहास्ते त्रिदिने र्श्वमिति ॥ नारदेन ग्रहास्ते
 विशेषोक्ते ये स्तास्ते भिन्नग्रहाण परा ॥ ज्योतिर्निर्वधे अवतः ॥ ग्रहणां स्यात्तमेत्यां जमेगलेषु च
 तुत्रयं ॥ यावच्चरविणा भुक्ता भुक्ते भेदश्चकाष्टवत् ॥ अस्यानिचाग्नेयादिमंडलानि न तूफ
 लवर्णविकारादिफलं च देवज्ञेयं ॥ पुरश्चरणा चंद्रिकायां ॥ चंद्रसूर्योपरागे च स्ता
 त्वाप्रयतमानसे ॥ स्थर्शादिमोक्षययं ते जयेन्मंत्रसमाहितः ॥ जयादशां शतो होमस्तथा
 होमात्तु तयं रां ॥ तयं रास्यदशां शेन मार्जुनं कथितं किल ॥ तच्चैव देवतास्य ध्यात्वा त्मानं
 प्रसज्य चानमो तं मंत्रमुच्चार्य तदेतदेवताभिधां ॥ द्वितीयां नाम हं यश्चादभिविचाम्यनेन
 तु तोयै रंजलिना शुद्धै रभिविचेत्समूर्द्धनि ॥ मार्जुनस्य दशां शेन ब्राह्मणानपि भोजये
 त् ॥ जयां चै र्श्वको होमस्तथा रां चाभिवेचनं ॥ भूदेव सजनं यंच प्रकारे ज्ञा पुरश्चि या ॥
 तथा होमा शक्तौ जयं कुर्या होमसं ख्याचतु र्यं रां ॥ एवं कृते तु मंत्रस्य जायते सिद्धि रतमा ॥
 ग्रहणा प्रसंगात्कु रक्षेत्रप्रतिग्रहे प्रायश्चित्तमुच्यते ॥ तत्रारुणा स्मृतौ ॥ प्रतियाही कुरु क्षेत्रे
 न भूयः पुरुषो भवेत् ॥ तथा यिमनसः शुद्धौ प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ तत्र कुरुद्वयकुर्यादेद
 वेन समन्वितं ॥ मंत्रेणा वायुजेता यजयेद्वालससप्तकं ॥ वापीकूपतडागादिखनने वि
 रज्जेदनमिति एतच्च यद्दृष्टं तेना जयेति कर्मणा ब्राह्मणा धने ॥ तस्योत्सर्गे रा शुभं ति
 दानेन तयसैव चेति मन्त्रै र्मुखे र्गोत्रं रं जेयमिति दिक् ॥ ग्रहणां तरितस्य र्श्वसकलित
 द्रव्यस्य देगुरणं भवतीति शिष्टाः ॥ यं तं तिचलघुत्रस्त्यवेवैर्ज्ञेयमिति नोकाश्यावक्ता
 व्यंकुत्रचित्कचित् ॥ अहोरात्रमतिक्रम्य तदने हि गुरां भवेत् ॥ दशोत्तरं यवसु स्यात्क
 तचंद्रग्रहे भवेत् ॥ सूर्यग्रहे सहस्रतत मरुणो नेतकं स्मृतमिति ॥ अत्र मूलविन्या ॥ अत्र
 केचिद्दोह तुल्या आहुः ॥ ग्रहणास्य निमित्तत्वेन तन्निश्चयस्य प्रयोजकत्वात् ॥ ज्योतिः
 शास्त्रादिना ज्ञातस्य ज्ञानस्य निमित्तत्वे प्राप्तेरिति ॥ स्नानं दानं तपः आहुमने रं रादृशं ने
 ॥ चंद्रसूर्योपरागे तु यावदर्शनगोचर इति जावात्मादिवचने युद्धशिप्रयोगाच्चाशुषज्ञा
 नस्यैवोपसंहारस्यापेन निमित्तत्वं ॥ अमथा दृशो लक्षणा स्यात् ॥ तेन मेघाच्छादने धादी
 नां जन्मसप्ताष्टेत्यादिनिधिदृशं नानां च स्नानाद्वा दौ नाधिकार इति कल्पतरुरप्याह
 दर्शनशब्देन चाशुषज्ञानं मृद्यते न ज्ञानमात्रं अज्ञातस्य निमित्तत्वा संभवा निमित्तम
 हि श्रेवा ॥ ज्ञानलाभे दर्शनयदवैयर्थ्या यत्रैः तेन चाशुषधीयोग्यः कालः पुरायः ॥ योग्य
 त्वेच प्रयत्नानयने यचाशुषज्ञानं प्रतिबंधकरा हिन्याते न मेघकु ने योग्यता भावान्
 स्नानादीति ॥ निर्णया मृत्युवत देन तु कुम् ॥ यदि चाशुषज्ञाने निमित्तं स्यात्तदा सूर्य
 ग्रहो यदारात्रीदिवा चंद्रग्रहस्तथा ॥ तत्र स्नानं न कुर्वीत दद्यादानं च न कचि च इति वा
 क्यं व्यर्थं स्यात् ॥ चाशुषज्ञानाभावेन प्राप्ताभावात्तत्त्वैकत्वाच्च निषेधस्या ॥ न चेदं ग्रा
 स्तयं ॥ रविचंद्रयो रस्नानं तं रात्रिदिवा ग्रहणात्वादि तवा च्यत् ॥ तत्र यदस्य ग्रह परत्वे
 अधिकरणात्वायोगान्निमित्तपरत्वे च तद्ग्रहनिमित्तकस्नानादे रस्तात्मागम्यभावापत्तेः

अथतत्रेतिरात्रिदिनेउच्यते॥सांवेश्वदेशीतिवदुगाभूतेअपि॥तन्ना॥तादृशमंत्रलिङ्गाभावा
त्॥तयोर्निमित्तत्वेधिकरणत्वेवाऽन्यप्रयुक्तस्नानाद्यभावायनेश्व॥किंच॥नेसेतोद्यंतमा
दित्यंनान्तंयांतंकदाचन॥नोपरक्तंनवारिस्थंनमध्यन्मसोगतमितिमनुवंचनंवाध्येत॥
दृष्टोरिष्टप्रदोराहुरित्यादिचानचात्रविहितेदर्शनेनिषेधात्प्रवृत्तिवत्यर्पुदासनीयतापि
तयुक्तेतिवाच्यम्॥दर्शनस्यनिमित्तस्यानुवादेनविधेयत्वाभावात्॥एतच्चात्रैवक्ष्यामः॥
तत्त्वेवादृशनस्यविधौतत्रस्नानविधौचविरुद्धत्रिकदयापत्तेः॥अलुसकृदर्शन ॥ ० ॥ वि
धानेनसंकोचइतिचेन्न॥मुक्तिंदृष्ट्वाततःस्नायादितिमुक्तिस्नानेपिचासुषज्ञानस्यनिमि
त्तत्वापत्तेः॥अस्तुकिन्नश्चिन्नमितिचेन्ना॥यस्मास्नेतयोःपरेद्युरुदयेदृष्ट्वाभ्यवहरेच्छु
चिरितिदर्शनोत्तरंभोजनविधानादंधस्यप्रवृद्धेधकालश्वायावदर्शनंभोजननिषेधाप
त्तिः॥मध्येऽधीभूतस्यसुतरंयावच्चसुप्राप्नुयवासप्रसंगश्च॥अथान्नलोलुपतयातत्रज्ञा
नमात्रंविबक्ष्येततत्सर्वमपिनिर्ह्यज्ज्ञेनस्वीक्रियताम्॥एतेनयत्केनचिदुक्तंस्पर्शस्ना
नंमुक्तिस्नानंचयस्पर्शनंतेनैवकार्येनान्येन॥क्ताप्रत्ययेनसमानकर्तृकत्वावगतेरि
ति॥तन्निरस्तम्॥कातर्हितस्यगतिः॥कातर्हितस्यगतिः॥दशेरुद्देश्यविशेषणत्वाद्भू
कत्ववदविवक्ष्याऽर्थिनःसिद्धज्ञानमात्रानुवादत्वेसर्वमुत्थम्॥अगुल्माद्यनादेश्यग्रह
व्यावृत्त्यावादृशनस्यार्थवत्त्वं॥नचोक्तयोग्यतापिसाध्वी॥दर्शनोत्तरंमेघकुक्षेयोग्यताभ
वायत्यादानाद्यभावायनेःनेनतत्रदेखावच्छेदेनमोतिशशास्त्रावेद्यत्वमेवयोग्यता॥किंच॥
रजोदर्शनेनारीत्रिरात्रमशुचिर्भवेदित्यत्राप्यंधस्त्रीणामाशौचाभावप्रसंगः॥यत्रवर्द्धमा
नेतोक्तं॥ज्ञानोत्तरंअधिकारेज्ञानकालेस्नानकालेज्ञानाभावात्॥एवंदर्शनोत्तरंमुक्तिय
र्थतमस्यैवयोग्यतेति॥तदपिप्रतिज्ञामात्रं॥यस्मास्नेतयोःपरेद्युरुदयेदृष्ट्वाभ्यवहरेच्छु
चिरित्यादिवाक्यवैयर्थ्यापत्तिः॥चासुषज्ञानादन्यथानुययन्नेर्वाथ्यादुदयेस्नानसिद्धेः
ननुमुक्तिस्नानेसास्त्रीयमेवज्ञानंनिमित्तंनचासुषांचद्रसूर्यग्रहेणाघात्॥तस्मिन्नहनि
सर्वतःराहोर्विमुक्तिंविज्ञायस्नात्वाकुर्वीतभोजनमितिदृष्ट्वागोतमेनविज्ञायेतिज्ञानमा
त्रोक्तं॥यत्र॥मुक्तिंदृष्ट्वाभुक्तव्यंस्नानंरुत्वाततःपरं॥मेघमालादिदोषेणायदिमुक्ति
र्नदृश्यते॥आकलय्यतुतत्कालेस्नात्वाभुंजीतवाग्यतः॥इतिगौडनिबंधेवचनात्तैव
अज्ञानस्यनिमित्तत्वभावेननिमित्तमहिभैवज्ञानलाभेवाक्यवैयर्थ्यात्॥यस्मास्नेपि
तदायनेश्व॥किंच॥दर्शनंपुंसोविशेषणमुपलक्षणंवा॥नाद्यः॥दर्शनावच्छिन्ने
कालेस्नानतुलादानादेर्वाधात्॥दर्शनविच्छेदेरुतमपिस्नानादिनग्रहगणितनिमित्तस्या
त्॥नान्यःयावदर्शनगोचरइतियावत्पदवैयर्थ्यप्रसंगात्॥दृष्टग्रहणोत्तरमपिस्नाना
द्यापनेश्व॥ज्ञानयत्केनचिदुक्तंस्पर्शस्नानंतेनैवकार्येनान्येन॥मूर्त्तौसिद्धिस्तानवाचकंयदंश्रयेता
ततस्तस्यान्वयोविचार्यतादृशस्तुअथतत्रतिवैषम्यंकथनेतर्हिज्ञानंलभ्यते॥संक्रां
तोस्नायादितिबदर्थ्यादित्यवेहि॥अश्रुतत्वादेवतोद्देश्यविशेषणविवक्षाकृतेवाक्यभे

दोषि॥ अस्तुतर्हि दृष्टं ग्रहणानि मित्रमिति चेत्॥ यस्मात्सोत्रस्नाना यत्रे॥ विशिष्टोद्देशे वा
 कर्मभेदाच्च॥ तवाप्येतत्तुल्यमिति चेत्॥ यावद्दर्शनगोचररतिवचनेन तन्निषेधात् तवत्तन्म
 ग्रह इव यस्मात्तेपि स्यात्॥ किंचादर्शनस्य विधिरनुवादे वा॥ आद्ये ग्रहणोद्देशेनादर्शना
 विधिरुतदर्शनविशिष्टस्नानविधिरुतस्नानोद्देशेन दर्शनविधिः॥ नाद्यः॥ ग्रहोद्देशेन स्ना
 नविधाने दर्शनविधाने च वा कर्मभेदात् एतेन हितीयोपियस्मात्॥ न तृतीयः॥ स्नानस्या प्रा
 त्तेः॥ दर्शनस्य निमित्तत्वेनाविधेयत्वाच्च॥ अन्यथा सोमवमनादौ प्रसज्जनविधिः केन वार्य
 त॥ अथ नानावाक्येषु क्वचिदर्शनविशिष्टस्नानविधिः॥ क्वचिच्च प्राप्ते दर्शने निमित्तकृत्य
 स्नानमात्रविधिः॥ तन्ना॥ स्नानस्य प्रधानस्य प्राप्तौ तदंगदर्शनप्राप्तिः॥ तस्यां च निमित्ते सति
 स्नानमित्यन्योन्याश्रयात्॥ एवेदर्शनविधौ सति तन्निमित्तकस्तानविधिः॥ सति च प्रधान
 स्नानविधौ तदंगदर्शनविधिः॥ एवमधिकारप्रयोजकत्वे च योज्यम्॥ त्कार्यसर्वकालवि
 धौ चास्त्येव वा कर्मभेदः॥ अन्यथा स्नानोत्तरमपि दर्शनमंगस्यात्॥ न हितीयः॥ तत्रापि दर्श
 नग्रहयोर्निमित्तत्वे स्नानहया यत्रे दर्शनादृष्टौ नैमित्रिकादृष्टिप्रसंगात्॥ दर्शनविशिष्टग्र
 हणस्य विशिष्टस्यानुवादे वा कर्मभेदाय त्रैः॥ न च हविरार्तिवद्दिशिष्टं निमित्तमिति वाच्यम्॥
 आर्तिमात्रस्य हि निमित्तत्वे निषेधाद्यार्तैरपि तन्वाय त्रैर्नैमित्रिकत्वं भगाक्तं विशिष्टोद्
 श्यत्वं॥ इह तु ग्रहणमात्रस्य निमित्तत्वेन काचित्स्थितिः॥ न स्मादर्शनवाक्यानां यस्मात्स्नानविध
 यत्वाद्नादेश्याग्रहपरत्वाद्वा स्नानस्य वार्थतः प्राप्तेरुदेव निमित्तं॥ तेन मेधाच्छादने अ
 धादे अस्नानादिभवत्येव न्यले वेदवाद्यैस्संख्यायेन॥ इति ग्रहणानिर्णयः॥ अथ समुद्रस्ना
 ने॥ आश्वलायनः॥ समुद्रे पर्वसु स्नायादमायां च विशेषतः॥ यापेर्विसुच्यते सर्वैरमायां स्ना
 नमाचरन्॥ भृगुमौमदिनैस्नानं नित्यमेव विवर्जयेत्॥ भारते॥ अश्वत्यसागरीसेव्यौ न
 स्पृष्टव्यौ कदाचन॥ अश्वत्यं मंदवारितसागरं यवैरिणस्पृशेत्॥ स्पृष्ट्वी चंद्रोदये स्कांदि॥ पुन
 रित्यवैरिणस्नानात्तत्पर्यौ स्मरितां यतिः॥ कदाचिदपि नैवात्र स्नानं कुर्यादपवैरिण॥ अ
 स्यापवादस्तत्रैव प्रभासखंडे॥ यवैकाले च संप्राप्ते नदीनां च समागमे॥ सेतुबंधे तथा सिं
 धोतीर्थे खत्येषु संयुतः॥ एवमादिसुसर्वेषु मेध्यैस्तु स्वकर्मसु॥ तथा विनामंत्रविनाय
 वसुरकर्मविनानरैः॥ कुशाश्रियापि देवेशिनस्पृष्टव्यो महोदधिः॥ न कालनियमः से
 तौ समुद्रस्नानकर्मणि॥ तद्दिधिश्च तत्रैव॥ पियलादसमुप्यनेकृत्ये लोकभयं करे॥ पा
 यारांते मया दत्तमाहारार्थं प्रकल्पनामिति यां धारां प्रक्षिप्य॥ विश्वाची च घृताची च वि
 श्वयोने विशांपते॥ सान्निध्यं कुरु मे देव सागरं लवणां भसि॥ न मस्ते विश्वगुप्ताय न मो वि
 ह्यो अयां पते॥ न मो जलाधिरूपाय न दीनां पतये नमः॥ समस्तजगदाधारशंखचक्रग
 दाधरा॥ देवदेहि ममांशुं ज्ञातवतीर्थं निषेवरी॥ त्रितत्वात्मकमीशानं न मो विष्णुमापति
 ॥ सान्निध्यं कुरु देव शसागरं लवणां भसि॥ अग्निश्च योनिरनिलावदेहरेतो धाविष्णुमृ
 तस्य नाभिः॥ एतद्ब्रह्मचर्या उवसन्त वा क्यं न तो वगाहेन यतिं न दीनामिति भारतोक्तमत्र॥

नृपतिविविधवत्त्वात्सर्वरत्नोभवान्श्रीमान्सर्वरत्नाकरोयतः॥सर्वरत्नप्रधानत्वं।
गृहाणार्घ्यमहोदधेऽत्यर्घ्यदत्वातर्ययेत्॥यथोक्तंशुद्धीचंद्रोदयेरकांटे॥पिप्पलादं विकरं
चक्रांतंजीविकेश्वरं।वशिष्टंवाग्देवंचयराशरमुपायति॥वाल्मीकिंनारहं चैववालखि
लांस्तथैवच॥नलंनीलंगवाक्षं चगवयंगंधमादनां॥जाववंतंहनूमंतंसुग्रीवंचांगदंतथा
भेदंचद्विविदंचैववृषभंशरभंतथा॥रामंचलक्ष्मणंचैवसीतंचैवयशसिनी॥रतांस्त
तर्ययेद्विद्वान्जलमध्येविशेयतः॥आत्रहस्तंवययंतंयत्किंचित्सचराचरं॥मयादत्तेनतो
येनतृप्तिमेवाभिगच्छत्विति॥

इतिश्रीमीमांसकनारायणभट्टसूरिसुनुरामकृष्णभट्टात्मजदि
नकरभट्टानुजकमलाकरभट्टकृतेनिर्णयसिंधौप्रथमपरिच्छेद
निर्णयसिंधौहितीयपरिच्छेदेसंवत्सरादिनिर्णयः

अथसंवत्सरप्रतियदमारभ्य॥तिथिकृतेचक्रवर्त्तादित्रतेशुक्लादिमेवच॥विवाहादौच
सौरादिमासंकृतेविनिर्दिष्टेतित्राहंप्रायसोनुसृत्यतिथिनिर्णयस्तत्त्वमंचनिरूप्य
ते॥तत्रमीनसंक्रांतौयथातृषोडशघटिकाःपुरायकालः॥रात्रौचनिशीथाःआकूपरतश्च
संक्रमेऽर्धोत्तरदिनाहंपुरायं निशीथेतुदिनद्वयंपुरायमितिसामान्यनिर्णयादवसेयम्॥
अथतिथिनिर्णयः॥तत्रचैत्रशुक्लप्रतियदिवत्सरारंभः॥तत्रौदयिकीत्याद्या॥चैत्रेमासि
जगद्ग्याससर्ज्जप्रथमेहनि॥शुक्लपक्षेसमयंतुतदासूर्योदयेसतीतिहेमाद्रौत्राह्योक्तेः।
दिनद्वयेतथाप्राव्याप्नोवार्ध्वेवातदुक्तंज्योतिर्विंधे॥चैत्रसितप्रतियदियौवारोर्ध्वोदये
सवर्धेशः॥उदयद्वितयेऽर्ध्वोर्ध्वोदययुगलेपिःश्वःस्यात्॥यस्माच्चैत्रसितादेरुदयाभ्यामोः
प्रवृत्तिरुदयैरिति॥वत्सरादौवसंतादौवलिराजेतथैवच॥श्वविदेवकर्तव्याप्रतियत्सर्व
दाबुधैरिति॥वृहवशिष्टौकैः॥चैत्रमासस्ययाशुक्लाप्रथमाप्रतियद्वेत्॥तद्विब्रह्मरा
ह्मत्वासीयवासंसुश्रजनं॥संवत्सरमवाप्नोति सौरात्राभिभृगुनंदेनेति हेमाद्रौविष्णुधर्मो
क्तेः॥यदातुचैत्रोर्मलमासीभवतितदादेवकार्यस्यतत्रनिषिद्धत्वात्कुहेमासिसंवत्सरारंभः
कार्यंइतिकेचिदाहुः॥निष्कर्षस्तुशुक्लादिर्मलमासस्यसोतर्भवतिचैत्ररत्यादिवचनाद
ग्रिमवर्षातःयातान्मलमासमारभ्येववर्षप्रवृत्तेः।शुक्लास्तादाविवमलमासेएवकार्यं
इतिवयंप्रतीमः॥ननुशुक्लास्तादौचैत्रशुक्लप्रतियदंतरस्याभावाद्युक्तंतन्मध्यएवानुष्ठा
नं॥मलमासेतुशुक्लप्रतियदंतरस्यसंभवात्कुहेएव॥वत्सरारंभोयुक्तइतिचेभ्रांतोसि॥न
हिप्रतियदंतरसत्त्वंप्रयोजकम्॥दिःकरणापत्तेर्वर्धेशद्वयापत्तेश्च॥अपितुवत्सरारंभः॥
सनुमलमासेपीत्युक्तंप्राक्॥नहिचैत्रशुक्लादिर्मलमासः॥श्ववर्धेनभवतीतिब्रह्मणापि
सुवचं॥अत्रतैलाभ्यंगोनित्यः॥संवत्सरादौवसंतादौवलिराजेतथैवच॥तैलाभ्यंगमकु
र्वीरानरकंप्रतियदंतरइतिवृहवशिष्टौकैः॥अस्यामेवनवराचारंभः॥तदुक्तंमार्कंडेयपुरा
णे॥शरत्कालेमहाश्रजाक्रियतेयाद्वार्षिकीति॥तत्रपरयुतेवग्राह्या॥अमायुक्तानकर्त

आप्रतिपक्षेति कार्त्तिकेनेषु हर्षमात्राकर्त्तव्यादितीयादिगुणान्वितेति देवीपुराणात् ॥ तिस्रो
 ताः पराः प्रोक्ताः तिथयः कुरुनेदना ॥ कार्त्तिके मासपुजोर्मासोश्चैत्रे मासि च भारतेति हेमा
 द्रोत्राहोक्तेः ॥ पराः परसुताः ॥ अत्र विशेषः पारणादिनिर्णयश्चाशारदनवरात्रे वस्यते ॥
 अत्र प्रपादानमुक्तमपराकर्मविषयम् ॥ अतीते फाल्गुने मासि प्राप्ते चैत्रमहोत्सवे ॥ उपरि
 हिविप्रकथिते प्रपादानं समारभेदित्युपक्रम्य तत्तत्सौम्यैर्हृद्वाचमंत्रैरात्मानं मान
 वः ॥ प्रपेयं सर्वसामान्याभूतेभ्यः प्रतिपादिता ॥ अस्याः प्रदानात्पितरस्तृप्यन्तु हियिताम
 हाः ॥ अनिवार्यं ततो देयं जलं मासचतुष्टयमिति ॥ तथा ॥ प्रपादानुमंशकैर्न विशेषाद्
 ममीमांशुना ॥ प्रत्यहं धर्मघटको वस्त्रसंवेष्टिताननः ॥ ब्राह्मणस्य गृहे देयः शीतामलजल
 सुचिः तत्र मंत्रः ॥ एष धर्मघटो दत्तो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्य प्रदानात्सकलाम
 मसंतु मनोरथाः ॥ अनेन विधिनायसु धर्मकुंभप्रयत्नः ॥ प्रपादानफलं सोऽपि प्रा
 प्रोतीह न संशय इति ॥ चैत्रशुक्लतृतीयायां गौरीमीश्वरसंयुता ॥ संश्रमदोलोत्सवं कु
 र्यात् ॥ तदुक्तं निर्णयाधृते देवीपुराणे ॥ तृतीयायां यज्ञे देवीं शंकरेण समन्वितां ॥ कु
 कुमागुरुकेशरमणिवस्त्रसुगंधकैः ॥ सुगंधधूपदीपैश्च दमनेन विशेषतः ॥ आदौ ॥
 लये ततो वत्सशिवो मातुष्टये सदेति ॥ अत्रैव सोभाप्य शयनव्रतमुक्तमात्स्यावसंतमासमा
 साधयन् तृतीयायां जनप्रिये ॥ सोभाप्याय सदा स्त्रीभिः कार्यं पुत्रसुखे शुभिरिति ॥ अत्रापि
 परसुते वा ॥ इयं च मन्वादिरपि ॥ अत्रैव संगात्सर्वमन्वादि निर्णय उच्यते ॥ नाश्वोक्तादी
 पिकायामुत्तिथ्यधीनतिथिस्तिथ्यां शिष्टसंभोजनलोपः ॥ तिथ्यर्को न शिवोऽश्वो माति
 थिमन्वाद्यो मधोरिति ॥ तिथिः शर्णिमा ॥ अतिस्त्रुतीया नेति वैशाखे नास्तीत्यर्थः ॥
 आशादशमी ॥ कृत्तिमः कृष्णाष्टमी ॥ अनलस्त्रुतीया ॥ ग्रहो न वमी ॥ अर्को द्वादशी नेति
 मार्गनेत्यर्थः ॥ शिवएकादशी ॥ अश्वः सप्तमी ॥ मधोश्चैत्रादारभ्येतामन्वादय इत्यर्थः ॥
 अत्र मूलवचनानि हेमाद्रौ ज्ञेयानि ॥ एताश्च मन्वादयो हेमाद्रि मते युक्तपक्षस्थाः यो
 वान्हिकाः कृष्णपक्षस्थाः अपरान्हिकायाद्याः पूर्वाहेतुसदायाद्याः शुक्लामनुगुणाद
 यः ॥ देवैर्कर्मणि पितृवृक्षसंवेवायराह्निका इति गुरुवचनात् ॥ अथो मन्वादिपु
 गादिकर्म तिथयः ॥ पूर्वाह्निका कृत्तिमते विज्ञेया अपरान्हिकाश्च बहुलैरतिदीपिको
 क्तैश्च ॥ कालादर्शे त्वपरान्ह्याः पितृमन्वादिष्युक्तं ॥ तत्त्वपुक्तमिति पुगादि निर्णये
 वक्ष्यामः ॥ अत्र आह मुक्तमात्स्ये ॥ दानं प्राद्वं विधानेन मन्वादिषु पुगादिषु ॥ हायनानि
 द्विसाहस्रपितृणां तृप्तिर्देभवेति मन्वादिप्राद्वं मलमासे सति मासद्वये पिकायां म
 न्वादिकोत्तरार्थे कंच कुर्यान्मासद्वये पितृवृक्षेति स्मृतिर्चंद्रिकोक्तेः ॥ अत्रपि उरहितं प्राद्वं कुर्या
 त् ॥ नदुक्तं कालादर्शे ॥ विषुवायनसंक्रांतिमन्वादिषु पुगादिषु ॥ विहाय पितृनिर्वापस
 र्वं प्राद्वं समाचरेदिति ॥ मन्वादिप्राद्वं च नित्यमकरो प्रायश्चित्तदर्शनात् ॥ तदुक्तं
 विधाने ॥ त्वमुव प्रतिमंत्रे च शतवारं जले जयेत् ॥ मन्वादयो यदा नूना कुरुते नैव वापि

यति॥ एवं प्रायश्चित्तदीक्षादिदर्शनं तानि ध्यानवति आहानि निमित्तानि तु॥ अमा मनुष्यम
 क्रान्तिधृतिपातमहालयाः॥ आन्वष्टकं तु सर्वेष्टकः परानवमः प्रकीर्तितारमुक्तानि चकाराद
 एकाग्रहरामाहासप्रतिः पुत्रकाप्पानि आहानि पित्रोः सयेत्वमावास्या ऋतुसंक्रान्त्यनंत्य
 काः॥ अथ परयसेनवान्नेहेमन्वादिषु पुगादिषु॥ आषाढीकार्तिकी माघी वैशाखी चैत्यनंत्यका
 २ १२ ई १२ ४ १ ई २ १४ ४ मिलित्वा हासप्रतिः॥ चैत्रशुक्लतृतीयैव मत्स्यजयंती॥ अ
 त्रैव प्रसंगाद्शावतारजयंत्यो निर्णीयंते॥ तत्र पुराणसमुच्चये॥ मत्स्यो भूदुत भुग्दिने मधु
 सिते कूर्मो विधौ माधवे॥ वाराहो गिरिजासुतेन भसिय भूते सिते माधवे॥ सिंहो भाद्रपदे
 सिते हरि तिथौ श्रीवामनो माधवे॥ रामो गौरिति यावतः परमभूद्रामो नवम्यां मधोः १॥
 कृष्णोष्टम्यां नभसि सितपरे चाधिने यद्दशम्यां॥ बुधः कल्की नभसि समभूच्छुक्लपञ्चम्यां
 क्रमेण॥ अहो मध्ये वामनो रामो मत्स्यः क्रौञ्चश्चापराहै विभागे॥ कूर्मः सिंहो बौद्धक
 ल्की च सायंकृष्णरात्रौ कालसाम्ये च सर्वेति॥ केचिन्मुकुटान् श्लोकान् यदति॥ यथा॥ चैत्रे
 तु शुक्लपंचम्यां भगवान्मीनरूपधृक्॥ ज्येष्ठे तु शुक्लद्वादश्यां कूर्मरूपधरो हरिः॥ चैत्रे कृष्ण
 नवम्यां तु हरिर्वाराहरूपधृक्॥ नरसिंहश्चतुर्दश्यां वैशाखे शुक्लपक्षके॥ मासे भाद्रपदे शुक्ल
 द्वादश्यां वामनो हरिः॥ राघः शुक्लतृतीयायां रामो भार्गवरूपधृक्॥ चैत्रे शुक्लनवम्यां तु रा
 मो दशरथात्मजः॥ नभस्ये तु द्वितीयायां वलभद्रो भवद्वरिः॥ आवरो बहुलेष्टम्यां कृष्णो भू
 ध्वो करक्षकः॥ ज्येष्ठे शुक्लद्वितीयायां बौद्धः कल्की भविष्यतीति॥ कोंकणास्तवाराहपुरा
 णस्थे त्वेन वाक्या नियतंति॥ आषाढे शुक्लपक्षे तु एकादश्यां महानिथ्यो॥ जयंती मत्स्यना
 म्नीति तस्यां कार्यमुपीक्षरां॥ नभो मासि नृतीयायां हरिः कमठरूपधृक् नभस्य शुक्लपंचम्यां
 वराहस्य जयंति का॥ वैशाखे तु चतुर्दश्यां नृसिंहः समुपयत॥ वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीया
 यां भृगूद्दहः॥ मासि भाद्रपदे शुक्लैकादश्यां वामनो हरिः॥ चैत्रे नवम्यां रामो भूतकौशला
 यापरः पुमान्॥ आवरो बहुलाष्टम्यां वासुदेवो जनार्दनः॥ यौषधशुक्ले तु सप्तम्यां कुर्याद्दोह
 स्यश्जने माघशुक्लतृतीयायां कल्किनः रजने हरेः॥ प्रातः प्रातस्त्वमध्याह्ने सायसायंत
 यानि शि॥ मध्याह्ने मध्यरात्रौ च सायं प्रातरनुक्रमेण दिति॥ तदत्र समूलं त्वनिर्णये सति क
 ल्पभेदेन व्यवस्थादृष्ट्या॥ एताश्च न तदुपासकानां निमाः॥ अन्येषां तु काम्याः॥ जन्माष्ट
 म्यादौ तु विशेषं वक्ष्यामः॥ चैत्रशुक्लपंचमी कलादिः॥ तदुक्तं हेमाद्रौ मान्ये॥ ब्रह्मरूपो यादि
 नस्यादिः कलादिः सा प्रकीर्तिता॥ विशाखस्य नृतीयायाः कृष्णयाः फाल्गुनस्य च॥ पंचमी चै
 त्रमासस्य तथैवां न्यातया परा॥ शुक्लत्रयोदशी माघे कार्तिकस्य तु सप्तमी॥ नवमी मार्गशीर्षे
 स्य सप्तैताः संस्तराम्यहं॥ कलानामादयो हेतादत्र स्यात्स्यकारकाः॥ अत्र सर्वेऽपि निर्णयो म
 न्वादिवन्तेयः॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ शुक्लायामथ पंचम्यां चैत्रे मासि शुभानना॥ श्रीर्ब्रह्मलोका
 न्मानुष्यं संप्राप्राकेशवाजया॥ ततस्त्वांश्च जयेत्तत्र यस्त्वेव हस्मीर्न मुंचति॥ चैत्रशुक्लाष्टम्यां
 भवान्मुत्पत्तिः॥ तत्र नवमी युता ग्राह्या॥ अष्टमी नवमी युक्ता नवमी चाष्टमी पुतेति ब्रह्मवैव

त्रीत्वा॥ अत्रभवानीयात्रोक्ताकाशीखंडे॥ भवानीयस्तपश्चेतुक्ताष्टम्यामधौनरः॥ नजातु
 शोकंलभतेसदानंदमयोभवेदिति॥ अत्रैवाशोककलिकाप्राशनमुक्ताहेमाद्रौलैंगे॥ अशोक
 कलिकाप्राशनमुक्ताहेमाद्रौलैंगे॥ अशोककलिकाचाष्टौपेयिवेतिपुनर्वसौ॥ चैत्रेमासि।
 सिताष्टम्यांनतेशोकमवाप्नुयुः॥ प्राशनमंत्रस्तु॥ त्वामशोकवरभीष्टंमधुमाससमुद्रंवापि
 वामिशोकसंतप्तोमामशोकसदाकुर्वेति॥ अत्रविशेषः॥ श्रद्धाचंद्रोदयेविष्णुः॥ पुनर्वसुवृ
 धोयेताचैत्रेमासिसिताष्टमी॥ प्रातस्तुविधिवत्त्रात्वावाजयेयफलंलभेदिति॥ तिथितत्वे
 कालिकापुराणे॥ चैत्रेमासिसिताष्टम्यांयोनरेनियतेद्विः॥ स्त्रायाहोहित्यतोयेयुसयाति।
 ब्रह्मराःपदाचैत्रंतुसकलंमासंशुचिःप्रयतमानसः॥ लौहित्यतोयेयः॥ स्त्रायात्सकैवल्यमवा।
 पुयात्॥ लौहित्योब्रह्मपुत्रः॥ मंत्रस्तु॥ ब्रह्मपुत्रमहाभागशंतनोःकुलसंभवा॥ अमोघागर्भसं
 भूतयायैलौहित्यमेहराचैत्रशुक्लनवमी॥ रामनवमी॥ तदुक्तमगस्त्यसंहितायां॥ चैत्रेनव
 म्यांप्राकृत्यक्षेदिवापुरेपुनर्वसौ॥ उदयेगुरुगौरांश्वोःस्त्रीचस्थेग्रहयंचकोमेघंशशिसं
 प्रातेलनेककंदकाहये॥ आधिरासीत्सकलयाकौशल्यायोपरः॥ पुमान्॥ तस्मिन्दिनेतुक
 त्तव्यमुयवासव्रतंसदा॥ तत्रजागरणंकुर्यादधुनाथपरोभुवीति॥ रयंचमध्याह्नयोगिनीया
 द्या॥ चैत्रशुद्धेनवमीपुनर्वसुपुतायदि॥ सेवमध्याह्नयोगेनमहापुराणतमाभवेदितितत्रै
 वोक्ते॥ तथा॥ चैत्रेमारोनवम्यांनजातोराजःस्वयंहरिः॥ पुनर्वस्तुसंपुक्तासांतिथिःसर्वका
 मदां॥ श्रीरामनवमीप्रोक्ताकीटिसूर्यग्रहाधिका॥ तथाकैवलायिसदोयोध्यानवमीशहरं।
 ग्रहात्॥ तस्मात्सर्वान्मनासर्वैःकार्येनैवममीव्रतं॥ शर्वेश्वरेवमध्याह्नयोगेकर्मकालव्याप्ते
 सेवग्राह्या॥ दिनद्वयेमध्याह्न्यामौतदभावेवाशर्वदिनेपुनर्वसुसंपुक्तामपिपितृकापरेवका
 र्यात्तदुक्तमाधवीयेगस्त्यसंहितायां॥ नवमीचाष्टमीविहात्यामाविष्णुयरायरोः॥ उयोषरां
 नवम्यांचदशम्यांचैवपारणामिति॥ अष्टमीविहासकृष्णापिनयोष्येतिमाधवः॥ रामार्चनचं
 दिकायामपि॥ विदेवचेदस्तुक्तात्रनेतत्रकथंभवेत्॥ विहानिवेधश्रवणांचवमीचेतिवा
 क्यतः॥ वैष्णवानांविशेषाहुः॥ तत्रविष्णुयरेरपिदशम्यादिषष्टिश्चेदिहासांमैववैष्णवैः
 तदयेषांचसर्वेयाव्रतंतत्रैवनिश्चितमिति॥ अत्रदशम्यादिषष्टिश्चेदिति तदेषामितिच
 वदन्॥ यदाप्रातस्त्रिमुहूर्तानवमीदशमीचक्षयवशात्सूर्यादयात्॥ प्राग्वससायनेतदा
 स्मात्तीनांतत्रैवएकादशीनिमित्तीयवासान्॥ नवमीव्रतांगयारणालोयःस्यात्॥ अतोष्टमी
 विदेवसांनैवकार्या॥ वैष्णवानांनवरुणोदयविदेकादश्याहेयत्वान्नयारणालोयप्रसंगर
 तिहितीयेवर्तेःकार्येनिरुचयंति॥ दशमीवृद्धभावेष्टमीविहायावमध्याह्न्यापित्वेष्टमे
 चवैष्णवैरपिविदेवोयोष्येत्तथैवसिद्धम्॥ इदं व्रतंतस्योगश्रुत्वायेनकाम्येनित्यं च।
 तदुक्तंहेमाद्रावगस्त्यसंहितायां॥ उयोषरांजागरणंविन्दतुद्विश्यतर्पणं॥ तस्मिन्दिनेतु।
 कर्तव्यंब्रह्मातिममीशुभिः॥ सर्वेषामप्ययंधर्म्मोभुक्तिमुक्तैकसाधनं॥ अशुचिर्वीपिपा
 पिष्टःकृत्वेदं व्रतमुत्तमं॥ इत्यस्यात्सर्वभूतानांयथारामस्तथैवसः॥ यस्तुरामनवम्यांतुमु

केमोहादिमूढधीः॥कुंभीपाकेषुघोरिषुयच्यतेनात्र संशयः तथा अकृत्वामनवमीव्रतं स
 र्वव्रतोत्तमं व्रतान्यन्यानि कुरुते न तेषां फलभाग्यवेत्ता॥ प्राप्ते श्रीरामनवमीदिने मन्त्रो विमूढ
 धीः॥ उयोषरां न कुरुते कुंभीपाकेषु यच्यते॥ अत्र केचित्तदुपासकानामेवेदं व्रतं नित्यं न
 त्वमेषामित्याहुः॥ अन्ये तु अकरणो दोषश्च वराणां तस्मात्सर्वात्मना सर्वैः कार्यं वै नवमी
 व्रतमिति सर्वोक्तवचनाच्च जन्माष्टम्यादिवदिदमपि सर्वेषां नित्यं॥ अन्यथा जन्माष्ट
 म्यादावपि तदुपासकानामेव नित्यतां स्तुतः कौवारयितेत्याहुः॥ अत्र विशेषो हेमाद्रव
 गस्त्यसंहितायां॥ आचार्य्यं चैव संक्ष्यपृष्ठायात्प्राथम्यं निति॥ श्रीरामप्रतिमादानं करि
 ष्ये हं हि जौत्तमभक्त्या चार्यो भवप्रीतः श्रीरामो सित्वमेव चानथा॥ स्वगृहे चोत्तरे देशे दान
 स्योज्ज्वलमं डपं॥ शंखचक्रहनुमद्भिः प्राग्द्वारे समलंकृतं॥ गरुडच्छार्ङ्गं वारौ श्वदक्षिणे
 समलंकृतं॥ गदाखड्गं गदैश्चैव यश्चिमे सुविभूषितं॥ यमस्वस्तिकनीलैश्च कौवेरे सम
 लंकृतं॥ मध्ये हस्तचतुष्कण्ठं वेदिकापुक्तमायतमूततः संकल्पयेद्देवं राममेव स्मरन्
 ने॥ अस्यां रामनवम्यां च रामाराधनतत्परः॥ उयोष्याष्टसुयामेषु क्षजयित्वा यथाविधि ।
 रमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां च प्रयत्नतः॥ श्रीरामप्रीतये दास्ये रामभक्त्या यधीमते॥ प्रीतो
 रामो हरत्वा शुभापा निसुवहूनि मे॥ अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महंति च॥ ततः स्व
 र्णमयीं रामप्रतिमां यत्नमानतः॥ निर्मितां हि मुजां दिव्यां वामां कस्थितजानकीं॥ विभ्रतीं
 दक्षिणां करे ज्ञानमुद्रामहामुने॥ वामे नाधः करेणारा देवीमालिङ्ग्य संस्थितां॥ सिंहासने
 राजते त्रयलक्ष्यविनिर्मिते॥ तथा॥ अशक्तो यो महाभागस्तु विज्ञानुसारतः॥ पलेनाथ
 तदर्शनतदर्शीर्हे नवामुने॥ सौवर्णं राजतं वापिकारयेद्द्रुमं दनं॥ पार्श्वभरतशत्रुघ्नौ धृ
 तकुत्रकारावुभौ चापद्वयसमायुक्तं लक्ष्मणं चापिकारयेत्॥ दक्षिणां गेदशरथं पुत्रावे
 क्षरातत्परं॥ मातुरंकगतं राममिन्द्रनीलसमप्रभं॥ पंचामृतस्नानं सर्वं संक्ष्य विधिवत्ततः
 कौशल्यामंत्रं स्तु॥ रामस्य जननी चासिरामरूपमिदं जगत् अतस्त्वां क्षजयिष्यामि लोकमा
 तर्नमोस्तुते॥ नमो दशरथायेति क्षजयेत्पितरं ततः॥ अत्र दशावरणाय च वरणादिषु
 जान्यत्र शेया॥ अशोककुसुमैर्युक्तमर्घ्यं दद्याद्विचक्षराः॥ दशाननवधार्थी यधर्मसंस्था
 यनाय चाराक्षसानां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च परित्राणाय साधूनां जातो रामः स्व
 यं हरिः॥ गृहाराध्यं मया दत्तं मातृभिः सहितो नया पुण्यां जलियुनर्दन्वायामेयामप्रक्षजये
 त्॥ दिवैव विधिवत्कृत्वा रात्रौ जागरणं ततः॥ ततः प्रातः समुन्याय स्नानं संध्यादिका क्रि
 याः॥ समाप्य विधिवद्रामं क्षजयेद्विधिवन्मुने॥ ततो होमं प्रकुर्वीत मूलमंत्रेणामंत्रं विना॥
 सर्वोक्तपत्रं कुंडे वा स्थित्वा समाहितः॥ लौकिकाग्नौ विधानेन शतमशोत्तरं ततः॥ सा
 ज्येन पायसेनैव स्मरन् राममनन्यधीः॥ ततो भक्त्या सुखं नोप्य आचार्य्यं क्षजयेन्मुने॥ ततो
 रामं स्मरन् दद्यादेवं मंत्रमुदीरयन्॥ रमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां समलंकृतं॥ चित्रवस्त्रं
 पुगच्छन् रामो हं राघवायते॥ श्रीरामप्रीतये दास्ये नृशे भवतुराघवः॥ इति दत्त्वा विधाने

नदद्याद्देदक्षिणांभुवा॥ब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः॥इति॥इयंमलमासेनका
 र्या॥सुजन्ममज्जन्मस्यानोपवासःकृतोभवेत्तन्नि॥नकुर्यान्मलमासेतुमहादानंनृता॥
 निचेतिमाधवीयेसंग्रहवचनात्॥ननुरामनवमीव्रतस्यनित्यत्वादेकादशीवन्मलमासेपि
 कर्त्तव्यतास्यादितिचेत्॥अत्रब्रूमःनैकादशुपवासस्यव्रतत्वेनप्राप्तिःकिंतुएकादश्याना
 मुज्जीतपक्षयोरुभयोरपीत्यादिनिषेधस्यमलमासेपिपालनीयत्वान्॥कृत्स्नेकादश्या॥पु
 न्रवद्द्विहारावार्थादुपवासःप्रसज्यते॥नत्विहत्थेतिव्रतत्वेनप्राप्तिर्वाच्यासाचनिषिद्धे
 त्यप्रसंगः॥स्यस्यमासविशेषाख्याविहितंवर्जयेन्मले इतिनिषेधाच्च॥एवंजन्मास्यम्पदा
 वपिवोद्व्यम्॥इतिरामनमी॥चैत्रशुक्लेकादश्यादोलोत्सवउक्ताब्राह्मणे॥चैत्रमासस्या
 शुक्तायामेकादश्यानुवैष्णवेः॥आदोलनीयोदेवेशःसलक्ष्मीकौमहोत्सवेरिति॥चैत्र
 शुक्लद्वादश्यादमनोत्सवः॥द्वादश्याचैत्रमासस्यशुक्तायादमनोत्सवः॥बौधायनादिभि
 र्गोक्तःकर्त्तव्यःप्रतिवत्सरमितिगमार्चनचंद्रिकोक्तेः॥अर्जुनव्रतमथोदोलाश्रावणोतंतु
 शजने॥चैत्रेचदमनोरोपमकुर्वीरोगोव्रजत्पथः॥इतिचैत्रवपामवचनाच्च॥शिवभक्तादिभि
 सुचतुर्दश्यादौकार्यंनृत्तस्यात्सीयतिधिषुवत्यादेर्मनार्पणमितितत्रैवोक्तेः॥तिथ्यप
 स्नु॥वह्निर्विरिंओमिरिजागरोशःफणोविशाखोदिनकृतमहेशः॥दुर्गांतकीविश्वहरी
 स्मरश्चशर्वशशीचेतिथीषुश्रूयारसुक्ताः॥अथागमोक्तदीक्षावतोदमनारोपणाविधि
 ॥गमार्चनचंद्रिकोक्तः॥तत्रैकादश्या॥क्रियालोपविधानार्थंयन्त्याविहितंप्रभो॥नमेवि
 प्रोभवेदन्नकुरुनाथदयामयि॥सर्वथासर्वदाविष्णोममत्वंपरमागतिः॥उपवासेनत्वादेव
 तोषयामिजगत्पते॥कामकौधादयोयेतेनमेसुव्रतयातकाः॥अथप्रभृतिदेवेशयावद्देशे
 धिकंदिनं॥तावद्रक्षात्याकायीसर्वस्यास्यजगत्पते॥इतिदेवंसंप्रार्थ्यदमनमादमपंच
 गयेनप्रोक्ष्यवारिणाप्रक्षालाशीकमूलेदेवाग्नेवा॥अशीकायनमस्तुभ्यंकामस्त्रीशोक
 नाशन॥शोकार्तिहरमेनित्यमानंदजनयस्वमे॥इत्यंशोक्तं॥उत्पादिकालपर्यंतकालरू
 पोमहावलः॥कलतेचैवयःसर्वतस्मैकालात्मनेनमः॥इतिकालमावसंतापनमस्तुभ्यं
 वक्ष्युल्ललताश्रय॥सहस्रमुखसंवासकामरूपनमीसुतइतिवसंते॥काममस्तुसमुद्भू
 तरतिवाय्यपरिप्लुता॥अविगंधर्वदेवादिविमोहकनमीसुते॥इतिदमनंचसंप्रज्ज्ञानमीसु
 पंचवाराण्यजमदाल्हादकारिणे॥मन्मथायजगन्नेवैरतिप्रीतिप्रियायते॥इतिदमनमु
 पस्याय॥ॐ कामायनमइतिसंप्रज्ज्ञानिशांयंदेवायेपंचवर्णे॥अदनेनवाष्टदलंलत्वाव
 हिष्यतुरलंतद्वहिर्वंतुलत्रयंतद्वहिर्वंतंचनुरसंचलत्वातत्रकुंभंसंस्थाप्योपरिवस्त्रेष्टद
 लेदमनेष्टजयित्वा॥इत्यर्थदेवदेवस्यविष्णोर्लक्ष्मीयतेःप्रभो॥दमनंत्वमिहागच्छसन्नि
 धं कुरुतेनमः॥ॐ श्रीकामदेवायनमः॥ॐ श्रीरत्नेनमः॥इत्यावाहा॥इतीदृशिसुक्ती
 कामायनमः॥वीजादिनमोतंसर्वत्रा॥भस्मशरीरायनमः॥अनंगायनमः॥मन्मथाय ।
 वसंतसंखा॥स्मरणं॥इसुचायाय॥पुण्यास्त्राय॥इतिश्रजयित्वाॐ तत्सर्वरूपायवि

महे कामदेवायधीमहि॥तन्नो अतंगः प्रचोदयादित्यष्टोत्तरशतं संमंत्र्य जयित्वा हीनमः ३
तिपुष्पांजलिंदत्वा॥ नमोस्तु पुष्पवाणाय जगदाह्लादकारिणे॥ मन्मथाय जगन्नेत्रे रतिप्री
तिप्रियाय ते॥ इति तत्त्वा॥ आमंत्रितो सिद्धेशपुराणपुरुषोत्तम॥ प्रातस्त्वांश्च जपिष्यामि
सान्निधौ भवते नमः॥ निवेदयाम्यहं तुभ्यं प्रातः दमनकं शुभं सर्वथा सर्वदा विष्णो नमस्ते
स्तु प्रसीद मे॥ इति देवं संप्रार्थ्य पुष्पांजलिंदत्वा॥ अस्त्रेण चक्रमंत्रेण वारहां कुर्यात् प्रातः
प्रातर्नित्यं शजां कृत्वा पुनर्देवं संप्रज्यादूर्वागंधाक्षतपुक्तं दमनमादाय मूलमंत्रं पठित्वा दे
वं देवजगन्नाथं वांछितार्थप्रदायकं॥ इति स्थांशरयेः कामान्मम कोमेश्वरी प्रिया॥ इदं दम
नकं देवगृहाण मदनुग्रहात्॥ इमांसां वत्सरीं शजां भगवन्परिहरया॥ इति मंत्रांते पुनर्मूलमं
त्रेण देवे समर्पयेत्॥ ततो गदेवताभ्यः स्वस्वमंत्रेण दत्त्वा प्रार्थयेत्॥ मणिविद्रुममालाभि
र्मंदारकुसुमादिभिः॥ इयं सां वत्सरी शजा तवास्तगरुद्धजा॥ वनमालां यथा विष्णो कौस्तु
भं सततं हृदि॥ तद्दहामनकीं मालां शजां च हृदये वह॥ जानता जानता वापिन कृतं यत्नं वाचं
न॥ तत्सर्वं शृणुतां यातु त्वत्प्रसादाद्रमायते॥ जितं ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन॥ न
मस्ते स्तु हृषीकेश महापुरुष सर्वज्ञ॥ मंत्रहीनमिति च संप्रार्थ्य यंचोपचारैः पुनः संप्रज्य
पारयेदिति॥ दीक्षारहितानां तु नाग्नैव समर्पणम्॥ अत्र च द्वादशी मंत्रं स्वीकृत्य पारणा
हो ग्राह्यं॥ पारणाहे नलभ्येतद् द्वादशी घटिकापि चेत्॥ तदा त्रयोदशी ग्राह्या पवित्रदमनार्य
णारति तत्रैवोक्तेः॥ गौरीण्यपि काल उक्तस्तत्रैव॥ हरौ न दमनारो यः स्थान्मधो विघ्नतीयदि
वेशाखे श्रावणे वापि तत्रिथोऽप्यत्र दर्शयाम्॥ श्रावणावधि शुक्रास्ते कर्त्तव्यमिति नार॥ इति
पाठांतरम्॥ इदं मूलमासेन कार्यं॥ उपाकर्म्मोत्सर्जनं च पवित्रदमनार्यणमिति॥ कालादंश
मूलमासवर्ज्येषु परिगणनात्॥ उपाकर्म्मं च हव्यं च कव्यं च यवोत्सवं तथा॥ उत्तरे नियतं कुर्या
त्सर्वं तन्निष्फलं भवेदिति माधवीये॥ प्रजायति वचनाच्च॥ शुक्रास्तादौ तु कार्यमेवाश्विनौ॥
क्तवचनात्॥ उपाकर्म्मोत्सर्जनं च पवित्रदमनार्यणं॥ ईशानस्य वलिनं विष्णोः शयनं परिव
र्त्तनं॥ कुर्याच्छुक्रस्य च गुरोर्मौल्ये पीति विनिश्चयः॥ इति मीतिर्निबन्धे दृष्टगार्ग्यवचनाच्च॥
इति दमनारो यः॥ चैत्रशुक्लत्रयोदश्या मंत्रं गव्रतं हेमाद्रौ भविष्ये॥ चैत्रोत्सवे सकललोकम
नो विनोदे कामं त्रयोदशतिथौ च वसंतपुक्तं॥ यत्प्रासहार्च्यं पुरुषप्रवरो योषितो भाग्यरूप
सुतसौख्यपुतः सदा स्यात्॥ इति तत्र साहर्षी ग्राह्या॥ त्रयोदशतिथिः श्वः सितरतिदीपिकोक्तेः॥
चैत्रशुक्लचतुर्दशी श्वी ग्राह्या॥ मधोः श्रावणमासस्य याचशुक्ला चतुर्दशी॥ सारात्रिआपिनी
ग्राह्या नामा शुक्ला कदाचनेति॥ हेमाद्रौ वीधाय नोक्तेः॥ पराश्वी न्हगामिनीति चापाठः॥ अत्र
केचित्॥ यथा शुतमेवार्थं वर्णयति॥ निशिभ्रमंति भूतानि शक्तयः शूलमृगतः अतस्तत्र
तुर्दश्यां सत्यां तत्तज्जने भवेदिति ब्रह्मवैवर्तीत्॥ हेमाद्रिमाधवादि लिखनमप्येवम्॥ संप्र
यविदस्त्वाहुः॥ चतुर्दशी तु कर्त्तव्या त्रयोदश्या युता विभो इति स्कांद उत्सर्गः॥ तदपवादश्च
तृतीयैकादशी षष्ठी शुक्लपक्षे चतुर्दशी॥ श्वविहानकर्त्तव्या कर्त्तव्या परसंपुतेति नारदी॥

वचनां॥ तदयं वादश्च॥ मधोः प्रावणमासस्येति॥ तत्रायं वादाभावे पुनरुक्तं स्य स्थिति रिति
 न्यायेन सर्वविदेव वायेति सिद्धति॥ ब्रह्मं वैवर्तं तु सामान्यरूपमन्यत्र सावकाशमिति चिन्तेन
 र्वादिने सुहृत्त्रयवेधे र्वात्रयैव त्रैता॥ चैत्रशर्मा मासा मास्यनिर्णयात्परेवा॥ अत्र विशेषे
 निर्णयाय ते विष्णुस्मृतौ॥ चैत्री चित्रा पुता चेत्यात्र स्यां चित्रवस्त्रप्रदानेन सौ मास्यमाप्नोति
 रति॥ तथा कलतरौ ब्राह्म॥ मन्देवाकौ गुरो वापिवारे द्येतेषु चैत्रिका॥ तत्राश्वमेधजपुराणं
 स्नानश्राद्धादिभिर्मवेदिनि॥ अत्र सर्वदेवानां दमनशजोक्ता॥ तत्रैव वायवीये॥ संवत्सरक
 तार्क्ष्याः साफलायाः खिलान् सुरात्र॥ दमनेनार्क्ष्ये चैत्रां विशेषेण सदाशिवमिति॥ अ
 त्र स्त्रीयतिथ्यासमुच्चय इति केचित्॥ स्त्रीयतिथ्यावकरणे अत्र दमनशजनमित्यन्ये॥ दीक्षि
 ततदि तत्र विषयत्वेन व्यवस्थेयं परे॥ इयं मन्वादि रपि॥ सा च सर्वमुक्ता॥ चैत्रकृष्णत्रयोद
 श्यां महावारुणि संज्ञकी षोडशीति मुप्रसिद्धा॥ तदुक्तं वाचस्पतिकृतौ श्रुत्याणी च स्कान्दे
 वारुणो न समापुक्ता मधो कृष्णात्रयोदशी॥ गंगायां यदिलभ्येत सूर्यग्रहं शनैस्समा॥ शनि
 वार समापुक्ता सा महावारुणी स्मृता॥ गंगायां यदिलभ्येत कोटि सूर्यग्रहे स्समा॥ शुभयो
 ग समापुक्ता शनौ शतभिषा यदि॥ महामहेति विख्याता त्रिकोटिकुलमुदरेत्॥ तत्रैव भौ
 तिषो॥ चैत्रासिने वारुणा कृष्णपुक्ता त्रयोदशी सूर्यसुतस्य वारे॥ योगे शुभे सामहती महमा
 गंगाजलेर्क्ष्यग्रहकोटितुल्येति त्रिस्थली सैती ब्रह्मांडपुराणी॥ वारुणो न समापुक्ता मधो कृ
 ष्णात्रयोदशी गंगायां यदिलभ्येत शतसूर्यग्रहे स्समेति॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यां विशेषः ४
 ध्वीचंद्रोदये॥ पुलस्त्यः॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यां यः स्वायाश्चि वसन्निधौ॥ न प्रेतत्वमाप्नोति
 गंगायां तु विशेषतः॥ इति॥ गौडि स्त्विदेव शुक्लचतुर्दश्यामित्येवं देवलीयत्वेन पठितं॥ इति॥
 रामकृष्णसनुकमलाकरमहोक्ते निर्णयसिंधौ चैत्रमासः॥ मेघसंक्रमे प्रागयरादशयदि
 काः पुराणकालः॥ रात्रौ नु प्रागुक्ता॥ अत्र धर्मघटादिदानमुक्तं ४ ध्वीचंद्रोदये याये॥ तीर्थ
 चतुर्दिने स्नानं तिलैश्च पिबन्तु र्यरा॥ दानं धर्मघटादीनामधुसूदनशजने॥ माधवे मासि
 कुर्वीत मधुसूदनगुह्मिदा॥ अथ वैशाखस्नानं॥ तत्र ४ ध्वीचंद्रोदये विष्णुस्मृत्या मयोः
 तुलामकरमेधेषु प्रातः स्नानं विधीयते॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनमिति हो
 रमास उक्तः॥ अन्यत्पुस्तकद्वयमुक्तं॥ तत्रैव याये॥ मधुमासस्य शुक्लायामेकादश्यायुषितः
 ॥ यदृश्याचमो वीरमेघसंक्रमेण तु वा॥ वैशाखस्नाननियमं ब्राह्मणानामनुत्तया॥ म
 धुसूदनमभ्यर्च्य कुर्यात्संकल्पशर्वकं॥ तत्र मंत्रः॥ वैशाखं सकलमासं मेघसंक्रमणं
 वे॥ प्रातः स्नानियमः स्नासि प्रीयताम मधुसूदनगं॥ मधुहंतुः प्रसादेन ब्राह्मणानामनुग्रहा
 त्॥ निर्विघ्नमस्तु मे पुण्यं वैशाखस्नानमन्वंहं॥ माधवे मेघगेभानौ पुरारे मधुसूदनप्रा
 तः स्नानेनैमेताथ फलदो मवयाय हस्त्रिति॥ तीर्थविशेषोपि तत्रैवोक्तः॥ मेघसंक्रमणं
 भानोर्माधवे मासियत्ततः॥ महानद्या नदीतीर्थे न देसरसि निर्मरे॥ देवस्नानेऽथ वा स्ना॥
 यां यथाप्रमिजलाशये॥ दीर्घिका कूपवापीषु नियतामाहरिस्मरन् रति॥ संकल्पे च तत्

तीर्थनामग्राहं॥ अज्ञातेन विष्णु तीर्थमिति वदेत्॥ यदा न स्नायते नाम तस्य तीर्थस्य भोहिजाः
॥ तत्रेमुच्चारणं कार्यं विष्णु तीर्थमिति वदति॥ तीर्थस्य देवता विष्णुस्सर्वत्रापि न संशय इति
त्रैलोक्येऽपि तथापि विशेषस्तत्रैव याप्ते॥ तुलसीकृष्णगौराख्यातयाभ्यर्च्य मधुद्विषं वि
शेषेण तद्देहादेवराजायणो भवता॥ माधवस्कलमासं तुलस्यायाच्ये नरः॥ इदं
अंभुहंतां नास्ति स एतद्वदतां तथा॥ प्रातःस्नात्वा विधानेन माधवे माधवप्रिया॥
योऽप्यमृतमामृतं हस्तेनोत्थेत्तद्वदतां तथा॥ कुर्यात्तदक्षिणतस्तु सर्वदेवमयं ततः॥ पितृ
देवमनुष्यांश्च तर्पयेत्स चराचरम्॥ योश्च त्वमर्चयेद्देवमुदकेन समेततः॥ कुलानामपु
तं तेन तारितं स्यान्न संशयः॥ कंउयष्टुतो गांस्तु स्नात्वा पिप्पलतर्पणं॥ कृत्वा गोविद
मभ्यर्च्य नदुर्गतिमवाप्नुयात्सु कर्मभक्तमयोनक्तमया चित्तमंतर्हितः॥ माधवे मासियः कु
र्यात्त्रभूते सर्वमीक्षितम्॥ वैशाखे विधिना स्नानं देवनद्यादिके बहिः॥ हविषं ब्रह्मचर्यं
च भूशय्या नियमस्थितिः॥ व्रतं दानं दमो देवि मधुसूदन भजनं॥ अपि जन्म सहस्रोत्थं
पापं दहति दारुणं॥ मदनरत्ने स्कां दे॥ प्रपाकार्या च वैशाखे देवे देया गलंतिका उपान
तव्यजनं कृत्रं स एव वासं सिचंदनं॥ जलयात्राणि देयानि तथा पुष्पगृहाणि च॥ यानि
कानि च चित्राणि द्वाक्षारं भाफलान्यपि॥ तिथितत्वे॥ ददाति यो हि मेघादौ सत्कृतं बुधदा
त्विता न॥ पितृनुद्दिश्य विप्रेभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते॥ तथा॥ वैशाखे यो घटं पूर्य स भोजं
वैद्दिजन्मने॥ ददाति सुरराजेंद्रसयाति परमां गतिं॥ एवं संशरी स्नाना शक्तौ अहं वा स्ना
यात्॥ तदुक्तं तत्रैव याप्ते॥ त्रयोदश्यां चतुर्दश्यां वैशाखां च दिनत्रयं॥ अपि सम्यग्विधा
नेन नारी वा पुरुषोपि वा॥ प्रातःस्नातस्स नियमस्सर्वपापैः प्रमुच्यते इति॥ यदा वैशाखे
मलमासो भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासद्वयं स्नानं तन्नियमाश्च कर्तव्याः
॥ मासो यवा सचां द्रायणादि तु मलमास एव समापयेत्॥ तदुक्तं दीपिकायां नियतं स्त्रिं
शदिनत्वाच्छुभे मास्यारभ्य समापयेत्तमलिने मासो यवा सत्रतमिति॥ अत्र दानविशे
ष उक्तोऽप्यर्कवामनपुराणे॥ गंधाश्च मात्मानि तथा वैशाखे सुरभीणि च॥ देयानि
हि जमुख्येभ्यो मधुसूदन तुष्टये॥ एवं स्नाने कृते तस्योद्यायनं कार्यम्॥ तदुक्तं तत्रैव मा
समेवं बहिः स्नानं नद्यादौ विमले जले॥ एकादश्यां च द्वादश्यां योर्हि मास्यामथापि वा॥
उपोष्य नियतो भूत्वा कुर्याद्दद्यायनं बुधः॥ मंउयं कारयेदादौ कलशं तत्र विन्यसेत्॥ नि
ष्केरावातदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः॥ शक्त्वा वाकारयेद्देवं सौवर्गं लक्षणात्वितां॥ लक्ष्मी
पुतंजगन्नाथं सजयेदासने बुधः॥ भूषणैश्च दनैः पुष्पैर्दीपैर्नैवेद्यसंचयैः॥ एवं संश्रज्ज
विधिवद्वात्रौ जागरणं चरेत्॥ भूते कृतमैत्रो यग्रहवेद्यां ग्रहान् यजेत्॥ होमं कुर्यात्प्रय
त्नेन पायसेन विचक्षणाः॥ तिलाजिनयं वैवीयि सर्वैर्वीयि स्वशक्तिः॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा
शतमष्टोत्तरं तु वा॥ व्रतादि सुरनेनैव इदं विष्णुरनेन वा॥ व्रतसंशर्त्तिसिद्धयर्थं धेनुमेकां य
यसिनीं॥ यादुकीया न हो कृत्रं गुरवे व्यजनं तथा॥ शय्यां सोयस्कण्ठं दद्याद्दीपिकां दयं रां

तथा॥ ब्राह्मणान् भोजयेद्विशिष्टेभ्यो दद्याच्च दक्षिणां कलशान् जलसंस्पर्शान् तेभ्यो दद्याच्च
 वांस्तथा॥ एवं कृते माधवस्य उद्यापनद्विधौ शुभे॥ फलमाप्नोति सकले विष्णुसायु जमाप्नु
 यात्॥ एतावत्प्रशक्तौ तत्रैवोक्तं॥ वैशाखाविधिना स्नात्वा भोजयेद्ब्राह्मणान् दशाक्षरं
 सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः॥ इति वैशाखशुद्धतृतीया अक्षयतृतीया च्यते॥ सा प्र
 र्वाह्ने व्यापिनी ग्राह्या॥ दिनद्वये पितृह्यज्ञौ परैरेवा॥ तदुक्तं निर्णीयामृतं नारदीये॥ वैशाखे
 शुक्लपक्षे तृतीया रोहिणी धृता॥ दुर्लभा बुधवारं रासीमेनापि पुनातथा॥ रोहिणी बु
 धपुंक्ता पिष्वविद्वा विवर्जिता॥ भक्त्या कृता पिमांघातः पुरापहंति पुराकृतं॥ गौरी विना
 यकोपेता रोहिणी बुधसंपुता॥ विना पिरोहिणी योगात् पुरापकोटिप्रदा सदेति॥ उपयुगा
 दिरपि सा चोक्ता रत्नमालायां॥ माघे पंचदशी कृष्णानभस्य च त्रयोदशी॥ तृतीया माधवे
 शुक्लानवमूर्जियुगादय इति॥ यत्तु गौडाः॥ माघस्य योर्शिमायां तु घोरं कलियुगं स्मृतमि
 ति॥ ब्राह्मणैः॥ वैशाखमासस्य च या तृतीया नवमस्य सौकार्त्तिक शुक्लपक्षे॥ नभस्य मासः।
 स्य तमिस्त्रयस्य त्रयोदशी पंचदशी च माघे इति विष्णुपुराणे॥ चकारेणा तमिस्त्रयस्यानुष
 गे पिष्वी नुरोधात् प्रशिमास्येव ते या देवैः शुक्लैरन्यादिकं तन्निर्मूलमन्याहुः॥ तन्नादर्शनं
 माघमासस्य प्रवृत्तेः हायरं युगमिति भविष्यविरोधान्॥ एतेन ब्राह्मणानुसारात् प्रशिमा।
 यामेव युगादिप्राहं॥ वदं कुलयाशिः परास्तः॥ तेन कल्पमेदात्तव्यवस्थिति तत्त्वं॥ एते
 न कार्त्तिकेन वमीशुक्ला माघमासे च प्रशिमेति नारदीयव्याख्यानां॥ निर्मूलोक्तिर्नारदी
 यानुसारात्॥ अत्र प्राहमुक्तं मान्ये॥ कृतं प्राहं विधानेन मन्वादिषु युगादिषु॥ हाय
 नातिदिसाहसं पितृणां नृपिदं भवेदिति॥ भारतेपि॥ यामन्वाद्यो युगाद्यश्च तिथयस्तासु
 मानवः॥ स्नात्वा हत्वा च दत्वा वाजपत्याने तफलं लभेत् इति॥ प्राहे पिष्वीह्वापिनी ग्रा
 ह्या॥ प्रर्वाह्ने तु सदा कार्याः शुक्लामनुयुगादयः॥ देवे कर्मणि पित्रै च कृते चैवा पराहि
 के इति या मोक्तैः॥ हे शुक्लैर्हे तथा कृष्णेषु युगादिकवयो विदुः॥ शुक्लैर् योर्वाह्ने के या हे कृ
 ष्णैर् चैवा पराहि के इति हे माद्रो नारदीयवचनाच्च॥ दीपिकायि॥ अथो मन्वादि युगादि।
 कर्म तिथयः प्रर्वाह्णिकाः स्युः सिति॥ विज्ञेया अपराह्णिकाश्च बहुले इति॥ स्युः स्युः सार
 पि। युगादि मन्वादि प्राहेषु शुक्लपक्षे नृदय व्यापिनी तिथिर्ग्राह्या॥ कृष्णपक्षे पराह्ण
 पिनी ति॥ दिवा दासीये गोभिलः॥ वैशाखस्य तृतीयां यः सर्वविद्वा करोति वै॥ हयं देवा
 न गृहं तिकव्यं च पितरस्तथेति॥ तेनेयं प्रर्वाह्ण व्यापिनी॥ दिनद्वये तत्रै परैरेवेति॥ धर्म
 तत्त्वविदो हे माद्रादयः॥ अनेन भट्टस्तस्यै धृतिव्यतिपातो युगमन्वादयस्तथा॥ स
 सुखा उपवासे सुहृन्नादावेति माः स्मृता इत्याह॥ दानादाविति प्राह संग्रहः॥ उपवासे
 स्त्वग्रे वस्यते॥ यत्तु मार्कंडेयः॥ शुक्लपक्षस्य प्रर्वाह्णे प्राहं कुर्याद्विचक्षणाः॥ कृष्णपक्षा
 पराह्णे हिरोहिणां तु न लंघयेत्तरोहिणी नवमो मुहूर्तः॥ अत्र शुक्लपक्षयुगादि प्राहं प्रर्वाह्णे
 कार्यमिति शूलयाशिः॥ निर्णीयामृतादयस्तु कालादर्शः॥ माप्राहं मापराहं कश्चुक्ता॥

एषमन्तरादीनां पुगादीनां विनिर्णयः ॥ इत्युक्त्वा देवशुक्तरस्यादिवचनं विष्णुपूजनादिविषयं
 यं प्रादेत्वा पराहिकीवेति व्यवस्थां जगदुः। सेयं सर्वोक्ता नेकवचो विरोधात् ॥ सर्वान्हेदैविकं
 कुर्व्यादित्यादिवचनादेव सिद्धेर्वचनवैयर्थ्याच्च स्वाकं घविलसितमात्रमित्युपेक्षणीया ॥
 किंच ॥ कालादर्शोक्तिर्न्यायमूलावचो मूलावा ॥ नाद्यः ॥ पुगादिप्रादस्यामाप्राद्विक्रान्ति
 त्वेन न्यायतो यराह व्याप्तावपि। वचनेन तस्य बाधात् ॥ नान्यः ॥ अतिदेशादेवा यराह प्रा
 त्तेर्वचनवैयर्थ्यात् ॥ अप्राप्तिशस्त्रमर्थवदिति न्यायात् ॥ तेन यदि कालादर्शोक्तेः कथं
 चिच्छाद्वाजायेन समाधित्वा तर्हि न्यायप्राप्तकृष्णयक्षपुगादिविषयत्वेन सा व्यवस्था य
 नीयेति दिक् ॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्यी ॥ वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीयायां तथैव चार्ग
 गातो येनरः स्नात्वा मुच्यते सर्वं किल्विधैः ॥ तस्यां कार्यो यवैर्हो मोयवैर्विष्णुं समर्चयेत् ॥
 यवान् दद्याद्भिजातिभ्यः प्रयतः प्राशयेद्यवानिति ॥ अत्र दानविशेषस्तत्रैव भविष्यी ॥ इमं
 प्रक्रम्य उदकुंभान् सकनकान् सान्जान् सर्वरसैः सह ॥ यवगोधूमचराकान् सक्तुद
 ध्योदनं तथा ॥ त्रैलोक्यं सर्वमेवात्र संस्पृशेत् ॥ प्रशस्यत इति ॥ देवीपुराणोपि ॥ तृतीया
 यां तु वैशाखे रोहिण्यर्क्षे प्रक्ष्यतु ॥ उदकुंभं प्रदानेन शिवलोके महीयते ॥ मंत्रस्तु ॥ एष
 धर्मघटो दत्तो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्य प्रदानात् त्र्यं तु पितरो पि पिता महाः ॥ गंधो
 दकतिलैर्मिश्रं सानं कुंभं फलान्वितं ॥ पितृभ्यः संप्रदास्यामि अक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ अत्र च
 पिंउरहितं प्रादं कुर्यात् ॥ अयनद्वितये प्रादं विषुवद्वितये तथा ॥ पुगादिषु च सर्वा सुपिंउ
 निर्वपणादतेरिति हेमाद्रौ पुलस्त्यवचनात् ॥ अत्र रात्रिभोजने प्रायश्चित्तमृग्विधाने ॥ रा
 त्रीभुंक्ते वत्सरे तु मन्वादिषु पुगादिषु ॥ अभिस्वष्टृष्टिं मंत्रं च जयेदशतया तके इति अपरा
 केयमः ॥ कृतो यवासाः सुलिलं ये पुगादिदिनेषु चादास्यं त्यन्नादिसहितं तेषां लोकामहो
 दया इति ॥ वैशाखे मलमासे सति तत्रैव पुगादिः कार्याः तथा च हेमाद्रौ ऋष्यशृंगः ॥ दशह
 रासु नोत्कर्षश्चतुर्ध्वयि पुगादिषु ॥ उयाकर्मणि चोत्सर्गे ह्येतदिष्टं वृषादिन इति ॥ एतद् दश
 हरादिकं वृषादिसंक्रमे इष्टं कन्याचंद्रे वृषे रवावित्यादिना सौरमासीत्तेरित्यर्थः ॥ काला
 दर्शोपि ॥ अष्टौ दकुंभमन्वादि महालयपुगादिस्त्रिंशतिमलमासकर्तव्येषु परिगणनाच्च ॥ म
 हालयशब्देन मघात्रयोदशमुच्यते इति माधवः ॥ स्मृतिचंद्रिकायां मासद्वये कर्तव्यमित्यु
 क्तं ॥ यौगादिकं मासिकं च प्रादं चापरयक्षिकं ॥ मन्वादिकं तैर्थिकं च कुर्यान्मासद्वयेपि चे
 ति ॥ अपरयक्षः कृष्णयक्षः न तु महालयः ॥ तस्य तत्र निषेधात् ॥ मदनरत्ने मरीचिः ॥ प्रति
 मासं मृता हे च प्रादं यत्प्रतिवत्सरं ॥ मन्वादौ च पुगादौ च तन्मासोरुभयोरपीति ॥ प्रतिव
 त्सरे क्रियमाणं कल्पादिप्रादमिति स एव व्याचख्यौ ॥ अत्र प्रादकरणी प्रायश्चित्तमृग्वि
 धाने ॥ नयस्य द्वावामंत्रं च शतवारं न दोजयेत् ॥ पुगादयो यदा नूना कुरुते नैव चापिय इ
 ति ॥ अत्र समुद्रे स्नानं प्रशस्तं ॥ तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये सौरपुराणे ॥ पुगादौ तु नरस्नात्वा वि
 धिवत्तवणीदधी ॥ गोसहस्रप्रदानस्य कुरुक्षेत्रे फलं हियत्तत्फलं लभते मर्त्या भूमिदा

नस्यचधुवमिति॥अयंनिर्णीयःसर्वयुगादिसुबोहयः॥रतिपुगादिनिर्णीयःइयमेवतृतीयापर
 सुरामजयेती॥साप्रदोषव्यापिनीयाद्या॥तदुक्तंभार्गवाचनदीपिकायांस्कादमविष्ययोः॥वे
 शाखस्यसितेयक्षेत्रतीयायांपुनसो॥निशायाःप्रथमेयामेराभाख्यसमयेहरिः॥स्वीचुंगैःषट्
 ग्रहेषुक्तेमिथुनेराहंसयुते॥रिणुकायासुयोगर्भादवतीर्णोहरिःस्वयमिति॥दिनहयेतद्या
 प्रावेशतःसमव्याप्नोचयरा॥अन्यथाशर्व्वेवतदुक्तं॥तत्रैवमविष्ये॥शुक्तातृतीयावेशखे
 शुद्धोप्योद्यादिनहये॥निशायांशर्व्वयामेचेदुत्ररास्यत्रशर्व्विकेति॥वेशाखशुक्लसप्तम्यांगो
 त्वन्ति॥तदुक्तंष्टथ्वीचंद्रोदयेब्राह्मे॥वेशाखशुक्लसप्तम्याजनुनाजान्हवीपुरा॥कोधान
 यीतापुनस्त्यक्ताकर्णरंधानुदक्षिराता॥तांतत्रजयेदेवीगंगागगनमेखलामिति॥अ
 त्रशिष्टाचाराभ्यान्हव्यापिनीयाद्या॥दिनहयेतद्याप्रावेकदेशव्याप्नोवाश्वी॥युग्मवा
 क्पातावेशाखशुक्लहादश्यायोगविशेषोहेमाद्रौ॥ज्यातिशशास्त्रे॥यंचाननस्योगुरुभू
 मिषुत्रोमेधेरविःस्याद्यदिसुक्तयक्षे॥मासाभिधानाकरभेरायुक्तातिथिर्यतीयातत्तरीह
 योगः॥अस्मिंस्तुगोभूमिहिरण्यवस्त्रदानेनसर्व्वपरिहायपापं॥सुरत्वमिद्वत्त्वमनामय
 त्वमर्त्रीधियत्यलभतेमनुष्यइति॥यंचाननःसिंहः॥मासाभिधानातिथिर्हीदशी॥करभो
 हस्तः॥वेशाखशुक्लचतुर्दशीनृसिंहजयेती॥साप्रदोषव्यापिनीयाद्या॥तदुक्तंहेमाद्रौनृ
 सिंहपुराणो॥वेशाखशुक्लपक्षेचतुर्दश्यानिशमुखे॥मज्जन्मसंभवेपुरण्यत्रतयायत्र
 राणाशनंवर्येवयुक्तंनैवममसंतुष्टिकारणमिति॥दिनहयेपितद्याप्रावेशतःसमव्या
 प्नोचयरा॥विषमव्याप्नोत्वधिकव्याप्तिमतीदिनहयेष्वव्याप्नोपरा॥परदिनेगौराकाल
 व्याप्तेःसत्वात्॥शर्व्वदिनेचतदभावात्॥यनु॥ततोमध्याह्नवेलायानद्यादीविमलेजलं
 तितुयक्तम्यपरिधायततोवासेत्रतकर्मसमारभेदिति॥तत्रैवोक्तं॥तत्संकल्परूपत्रतो
 यक्तमविषयं॥नत्वेतावतामध्याह्नव्यापिनीयाद्येतिभ्रमित्यंशर्व्वोक्तवचनविरोधा
 न्नावेशाखस्यचतुर्दश्यासोमवारेऽनिलक्षके॥अवतारोन्सिंहस्यप्रदोषसमयेदिजा
 इति॥टोउरानंदेस्कादात्ता॥कूर्मःसिंहोवौहकल्कीचसायमितिशर्व्वोक्तपुराणसमुच्चया
 चेतिकेचित्॥तत्त्वन्तुशर्व्ववचसामनाकरत्वेननिर्मूलत्वादिमाद्रौनृसिंहपुराणो॥मज्ज
 न्मसंभवेपुरण्यत्रतयायप्रणाशनमित्युपक्रम्य॥स्वातीनक्षत्रयोगेचशनिवारिनुमहत्तं
 सिद्धयोगस्यसंयोगेवशिजेकरोतथा॥पुंसांसौभाग्ययोगेनलभ्यतेदेवयोगतः॥स
 र्व्वरैरैस्तुसंयुक्तंहत्याकोटिविनाशनंरतदन्यतरेयोगमहिनेयायनाशनं॥केवलेपिक
 नैवमहिनेत्रतमुन्नमश्चयथानरकेयातियावच्छदिवाकरावितुक्ता॥ततोमध्याह्नवे
 लायानद्यादीविमलेजले॥इत्यादिनामध्याह्नेस्वात्रतविधानाच्चतुर्दश्युत्ररर्ध्वदिशिजे
 करोमध्याह्नेचस्यष्टजन्मप्रतीयते॥संध्यायाजन्मनुकाप्यनूक्तेर्मोख्यतकतंतदशा
 त्रिणीयश्चहेयवेति॥इयमेवयोगविशेषेरानिप्रशस्ता॥तदुक्तंतत्रैवा॥स्वातिनक्षत्र
 योगेचशनिवारिनुमहत्तं॥सिद्धयोगस्यसंयोगेवशिजेकरोतथा॥पुंसांसौभाग्ययोगो

नलभ्यतेदैवयोगतः। तथा एभिर्योगैर्विनायिष्यान्महिनं पापनाशनं॥ तथा॥ सर्वेषामेव
 र्णानामधिकारोस्तिमद्वते॥ मङ्गलैस्तु विशेषेण कर्तव्यं मत्परायणैः॥ तथा॥ सिंहः स्वर्गा
 मयो देयो मम संतोषकारकः॥ तथा॥ विज्ञायमहिनं यस्तुलंघयेत्पापकृन्तरः॥ स्याति
 नरकंधीरं यावच्चंद्रदिवा करौ॥ इदं च संयोगश्च क्त्यायेन नित्यं काम्यं च॥ अथात्र वि
 शेषः॥ मध्याह्ने मृद्धो मयति लामलकस्तानं कृत्वा॥ नृसिंहदेवदेवेशतव जन्मदिने शुभे।
 उपवासं करिष्यामि सर्वभोगविवर्जितं॥ इति मंत्रेण संकल्पं कृत्वा चार्प्यं कृत्वा सायं का।
 लो हे मीतु तत्र मन्मूर्तिः स्थाप्या लक्ष्म्यास्तथैव च॥ पलेन वा तदद्भुतं तदद्भुतं न वा पुनः॥
 यथा शक्तिरथा कुर्व्याद्विज्ञा क्यविवर्जितं इत्युक्तं॥ नृसिंहमूर्तिं शक्त्या कृतं सुवर्णीसिं
 हं च कलशोपरि संक्ष्य रात्रौ जागरणं कृत्वा॥ प्रातः पुनः संक्ष्य॥ नृसिंहाच्युतदेवेश लक्ष्मी
 कांत जगत्पते॥ अनेनार्चा प्रदनेन सफलाः स्युर्मनोरथाः॥ इत्याचार्या यदन्वा॥ महं शये
 न राजा ताये जनिष्यंति चारये॥ तां स्वमुद्धर देवेश दुःसहा भद्रसागरात्॥ यात कारी वम
 ग्रस्य व्याधिदुःखां बुवारिभिः॥ तीव्रैश्च परिभूतस्य महादुःखगजस्य मे॥ करावलं वनं
 देहि शेषशायि नृजगत्पते॥ श्रीनृसिंहरमाकांत भक्तानां भयनाशन॥ क्षीरां बुधिनिवा
 सि त्वं चक्रया रोजनार्हं॥ त्रते नानेन देवेश मुक्तिमुक्तिप्रदो भवेति प्रार्थयेदिति संक्षे
 पः॥ वैशाखयोर्गामास्यां विशेषः॥ अथ राके जावालिः॥ शृणान्मुदकुंभं चैवैशाखां च
 विशेषतः॥ निर्दिश्य धर्मराजाय गोदानफलमाप्नुयात्॥ सुवर्णीतिलयुक्तैः सुव्राह्मणा।
 नृसप्तपंचच॥ तर्पयेद्दद्यात्तैः सुव्रह्महत्यां व्ययो हतिरिति॥ कुंभदानं च स्वस्वयत्नतीया
 षकरणी उक्तः॥ भविष्येति॥ वैशाखी कार्तिकी माधीति थयो तीव्रजिताः स्नानदानवि।
 हीना स्नाननेयाः यां दुर्नंदन अत्र कृष्माजिनदानं कार्यं॥ तथा च विष्णुः॥ कृष्माजिने तिला।
 नृकृष्मा नृहिरायं मधुसर्पिषा॥ दद्याति यस्तु विप्राय सर्वं तत्र तिदुष्कृतमिति॥ इति कमला।
 करमदृक्ते निरीय सिंधौ वैशाखमासः॥ रव्यसंक्रांतौ पूर्वाः षोडशघटिकाः पुराणकाल
 रात्रौ संक्रमे सति प्रागेवोक्तं॥ ज्येष्ठशुक्लतृतीयायां रंभा व्रतमुक्तं माधवीये भविष्ये॥ भद्रे कु
 रूष्यपत्ने नरं भाख्यं व्रतमुत्तमं॥ ज्येष्ठशुक्लतृतीयायां स्नाताः ते यमतत्परेति॥ साष्टव विद्वा
 याद्या॥ बृहन्नया तथारंभा सावित्री व्रतयेत्तु की॥ कृष्माष्टमी च भूताचक्रव्यासमुखी।
 तिथिरिति स्कांदे क्तैः॥ ज्येष्ठशुक्लदशमी दशहरा न दुक्तं हे भाद्रो ब्राह्मे॥ ज्येष्ठे मासि सि
 ते पक्षे दशमी हस्तसंयुता हरते दशयायानि तस्माद्दशहरा स्मृतेति॥ वाराहेयि॥ दशमी।
 शुक्लपक्षे तु ज्येष्ठे मासि कुजे हनि॥ अवतीर्णाय तः स्वर्गाद् हस्तर्क्षे च शरिद्वरा॥ हरते दशय
 यानि तस्माद्दशहरा स्मृतेति॥ स्कांदे तु दशयोगा उक्ताः तथा ज्येष्ठे मासि सि ते पक्षे दशम्या।
 बुधहस्तयोः॥ व्यतीयाते गगनं देक न्या चंद्रे वृषे रवौ दशयोगे नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमु
 च्यते इति॥ अत्र बुधमौमयोः कल्पभेदे न व्यवस्था इयं च यत्रैव योगवाहुत्वं सैव ग्राह्या योग
 गाधिक्ये फलाधिक्यात्॥ ज्येष्ठे मलमासे सति तत्रैव दशहरा कार्या न तु शुद्धे दशहरा सुनो

स्वर्गश्चतुर्विधपुगादिस्त्रिणिहेमाद्रौऋष्यष्टंगोक्तेः तथा स्कां दे॥ यांकाचित्तरितप्राप्य दद्या
दध्यं निलोदकं॥ मुच्यते दशभिः पापैः समहापातकोपमैः॥ अत्र विशेषः काशीखंडे॥ जे
ष्टेमासि सितेयक्षे प्राप्य प्रतियदंतिथिं॥ दशभ्यमेधिके स्नात्वा मुच्यते सर्वपातकैः संवत्स
र्वा मुतिथिमुक्तमस्त्रायोनरोत्तमः॥ आशुक्त

पक्षदशमी प्रतिजन्माघमुत्सजेत्॥ तथा॥ लिंगदशाभ्यमेधे
शदध्वादशहरतिथौ॥ दशजन्माज्जितैः पापैस्त्यजते नात्र संशयः॥ तथा भविष्योत्तरका
शीखंडयोः॥ निशायां जागरं कृत्वा समुपोष्य च भक्तिः॥ पुष्पैर्गंधैश्च नेवेद्यौ फलैश्च दश
संस्वया॥ तथा दीपैश्च तांबूलैः रजयेच्छ्रद्धयान्वितः॥ स्नात्वा भक्त्या तु जान्म्यादशकृत्वो
विधानतः॥ दशप्रसूति कृत्वा श्रुतिलान् सपिंश्वेजले॥ सक्तुपिंडान् गुडपिंडान् दद्याच्च द
शसंस्वया॥ नतो गंगा तटे रम्ये हेमार्कस्थे रावा तथा गंगायाः प्रतिमं कृत्वा वक्ष्यमाणं स्त
रूपिणी॥ संस्थाप्य रजयेदेवी तदलाभे मृदापि वा॥ अथ तत्राप्यशक्तैश्च स्त्रिये न्येनेवेद्यु
वि॥ वक्ष्यमाणं नमंत्रेण कुर्यात्स्त्रजं विशेषतः॥ नारायणं महेशं च ब्रह्माणं भास्करं तथा भ
गीरथं च नृपतिं हिमवतं नगेश्वरं॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यग्यथा शक्तिं प्ररजयेत्॥ दशप्र
स्थां स्तिलान् दद्याद्दशविभ्रम्य सवचा॥ दशप्रस्थान् पुवान् दद्याद्दशसंस्वगवीस्तथा॥ प्र
स्थाः षोडशयलानि॥ पलं तु॥ मुष्टिमात्रं पलं स्मृतमिति महार्कवे उक्तं॥ मत्स्यकच्छप
मंडुकमकरादिजले च रानां कारयित्वा यथा शक्तिं स्वर्गे न रजते न वा॥ तदलाभे पितृमयान
भ्यर्च्य कुसुमादिभिः॥ गंगायां प्रक्षिपेदाज्यदीपौ चैव प्रवाहयेत्॥ पुष्पाद्यैः रजयेद्गंगामंत्रे
णातेन भक्तिः॥ उ० नमः शिवायै नारायण्ये दशहरायै गंगायै नमो नमः॥ इति मंत्रं
तु यो मंत्रो दिने तस्मिन् दिवा निशां॥ जयेत्येव सहस्रारि दशधर्मफलं लभेत्॥ काशीखंडे
त्वस्यो मंत्र उक्तः॥ नमः शिवायै प्रथमं नारायण्ये पदं ततः॥ दशहरायै पदमिति गंगायै मंत्र
सम्वै॥ स्नातः प्रणवादिश्च भवेद्दिशाक्षरो मनुः॥ रज्यादानं जयो होमं ते नैव मनुना॥
स्मृतं इति॥ अत्र गंगाजले स्थितः॥ यः पठेद्दशकृत्वस्तदरिद्रो वापि वास्तमः॥ सोपितः
त्कलमात्रो ति गंगां संक्ष्य पलतः॥ इति॥ स्तोत्रं च प्रतिपदादि दशमी पर्यंतं दिनं दृष्टिं
स्वया यठनीयमिति शिष्टाः॥ अत्र सर्वोपि विस्तरः स्तोत्रादि च महकृतत्रिस्वली से तोरव
धेयः॥ विस्तरभीते स्तन लिख्यते॥ एवं कुर्वतः फलमुक्तं काशीखंडे॥ एवं कृत्वा विधाने
न वित्रशाखवि वर्जितः॥ उपवासी वक्ष्यमाणो दशपापैः प्रमुच्यते॥ सर्वान् कामान् वात्रो
ति मे त्र ब्रह्मणिलीयत इति॥ अस्यां सेतुबंधरा मेधुरस्य प्रतिष्ठा दिनत्वादि शेषे रा रजनाका
यी॥ तदुक्तं स्कां दे सेतुमाहान्ये जेष्टे मासि सितेयक्षे दशम्यां बुधहस्तयोः॥ गगनं देवतीया
ने कस्या चंद्रेष्टे रवौ॥ दशयोगे सेतुमधेलिंगरुपधरं हरं रामो वै स्थापयामास शिवलिंग
मनुत्रमिति॥ इति दशहरा॥ जेष्ठशुक्ले कादशी निर्जलाः॥ तत्र निर्जलमुपोष्य विभ्रम्यो
जलकुंभान् दद्यात् इति निर्णयाष्टे उक्तं मदनरत्ने स्कां दे यि॥ जेष्टे मासि च्यप्रेष्टया शुक्ले

कादशीशुभा॥ निर्जलं समुपयोग्यावजलकुंभान् संशर्करान्॥ प्रदाय विप्रमुख्येभ्यो मोदते
विष्णुसन्निधौ॥ ज्येष्ठयोर्गोमास्यां सावित्रीव्रतं॥ तदेतत्स्कादभविष्ययोः॥ ज्येष्ठमासिसिते
पक्षे द्वादश्यां रजनीमुखे॥ इत्युपक्रम्य॥ व्रतं त्रिरात्रिमुद्दिश्य दिवा रात्रिं स्थिरा भवेदिति॥ अं
तेषु पसंदृतम्॥ ज्येष्ठमासिसिते पक्षे र्गोमायां तथा व्रतं॥ चौरां पुरा महाभक्ता कथितं
ते मया नृपेति॥ दाक्षिणात्याश्चैतदेवाद्रियंते॥ एतच्चा मावास्यायामप्युक्तं निर्गोमायां मृते भवि
ष्ये॥ अमायां च तथा ज्येष्ठे वटमूले महासती त्रिरात्रो योषितानारी विधिनानेन पूजयेत्॥
मदनरत्ने त्विदं वाक्यं च दश्यां तथा ज्येष्ठे इति पठित्वा ज्येष्ठयोर्गोमास्यामप्युक्तम्॥ तथा॥
अशक्तैस्तु त्रयादश्यां नक्तं कुर्याज्जितेन्द्रिया॥ अयाचितं चतुर्दश्याममायां समुपयोग्या॥
मिति॥ तत्रुपाश्चात्याश्चाद्रियंते॥ हिमाद्रिसमयौघो तादिषु तु भाद्रपदयोर्गोमायामुक्तम्
तत्रुनेदानीं प्रचरति॥ गौडस्तु॥ मेघे वा वृषभे वा पिसावित्रीं तां विनिर्दिशेत् ज्येष्ठशुक्लच
तुर्दश्यां सावित्रीमर्चयंतियाः॥ वटमूले सोयवासानता वै धव्यमाप्नुयुरिति पराशरैके
अतुर्दश्यां प्रदोषे व्रतम्॥ दिनद्वये तद्याप्नोयरेवेत्याहुः॥ तन्निर्मूलम्॥ अत्र र्गोमाया वा
स्ये र्ध्वविदेयाद्ये॥ भूतविहानकर्तव्या अमावास्या च र्गोमा॥ वर्जयित्वा नरश्रेष्ठसावि
त्रीव्रतमुत्तममिति॥ ब्रह्मवैवर्तना॥ भूतविहासिनी वाली ननु तत्र व्रतं चरेत्॥ वर्जयि
त्वा तु सावित्रीव्रतं तु शिखिवाहनेति मदनरत्ने ब्रह्मवैवर्तेषि॥ प्रतियन्यं च मी भूतसावि
त्रीवटर्गो
॥०॥
मा॥ नवमी दशमी चैव नो योग्याः परसंयुतारति॥ यदा त्वष्टादशघटिका चतुर्दशी तदा
परायाद्या॥ र्ध्वविदेव सावित्रीव्रते पंचदशी तिथिः॥ ताज्योष्टादशभूतस्य स्युश्चैत्रचपरे ह
नीतिमाधवः॥ वस्तुतस्तु॥ भूतोष्टादशनाडीभिर्ह्रस्वयन्तुत्तरांतिथिमित्यस्य व्रतांतरे सा
वकाशत्वादिति शेषतः॥ प्रवृत्त र्ध्वविहाविधायकं च चनेन तस्य वाधादष्टादशनाडी।
वेधेपि र्ध्वेवेत्ययं पंथासाधुः॥ अत्र र्गोमातुरोधेनेव यथा त्रिरात्रसंपन्निर्भवति॥ तथा
त्रयोदश्यां याद्या तस्याः प्रधानत्वात्॥ अयं निर्गोयोऽमायामपि ज्ञेयः॥ पारं तां तु योर्गोमां
ते कार्ये॥ अत्र स्त्रीव्रतेषु विशेषः परिभाषाया मुक्तः॥ अत्र विशेषो भविष्ये॥ गृहीत्वो वा
लुकां पात्रे प्रस्थमात्रं पुधिरि॥ ततो वंशमये पात्रे वस्त्रयुग्मेन वेष्टिते॥ सावित्री प्रतिमां
कुर्यात्सौवर्णीं चापि मृण्मयी॥ सां ईसत्यवतीं साधीं प्लनेने वेद्यदीयकैः॥ रजत्याकंठसूत्रे
अशुभैः कुंकुमकैः सरैः पूजयेदिति शेषः॥ रजनी हरिद्रा॥ कंठसूत्रं सौभाग्यं तनुः॥ सावि
त्र्याख्या नक्तं चापि वाचयति तद्विजोत्तमं॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा प्रभाते विमले ततः॥ तामपि
ब्राह्मणेदत्वा प्रणियत्यक्षमाययेत्॥ मंत्रस्तु॥ सावित्रीयं मया दत्ता सहिरण्या महासती।
ब्रह्मणाः श्रीणानार्थी यत्रासुराः प्रतिगृह्यतां॥ व्रतेनानेन राजेन्द्रवैधव्यं नाशुयात्कचिदिति
॥ ज्येष्ठयोर्गोमास्यां विशेष आदिन्यपुराणे ज्येष्ठमासितिलान्दद्यात्सौर्गोमास्यां विशेषतः
अश्वमेधस्य यत्पुराणं तन्मोतिन संशयः॥ विष्णुरपि॥ ज्येष्ठी ज्येष्ठा पुता चेत्स्यात्तस्यां च

त्रोपानमदानेननरोरधिपत्यमा प्रीतीतिहेमाद्रौ ज्योतिषे॥रेंद्रैरुःशशीचैवपाजायनेरवि
 स्तथा॥रशीमाज्येष्ठमासस्यमहाज्येष्ठीप्रकीर्तता॥इयंमत्वादिरपि॥सायौवीहिक्कीयाध
 ॥विशेषस्तुचैत्रैउक्तः॥तथापराकैवामनपुराणो॥उदकुंभांउदानंचतालदंतंचचंदना
 त्रिविक्रमम्यप्रोत्यर्थादातव्यंज्येष्ठमासितुर्ति॥इतिकमलाकरभट्टकतेनिरीयसिंधौ
 तुप्रागेवोक्तं॥आषाढशुक्लद्वितीयायोरथोत्सवः॥तदुक्तंतिथितत्वेस्कादे॥आषाढस
 सितपक्षेदिनीयापुष्यसंयुता॥तस्योरथेसमारोप्यरामंभद्रयासहयात्रोत्सवंप्रव
 र्त्तीयश्रीरायेयहिजानूवहन्॥तथा॥अस्माभावेतिथौकार्य्यायात्रासंप्रीतयेममा
 आषाढशुक्लदशमौपौर्णमासोचमत्वादिः॥साचषष्ठीहेयापिनीतिप्रागुक्तं॥आषा
 ढशुक्लद्वादश्यांअनुराधायोगारहितायांपारंगकुर्प्यान्॥तदुक्तंभविष्ये॥आभाका
 सितपक्षेसुमेत्रश्रवणारेवतीसंगमेनहिभीक्ष्णद्वादशद्वादशीहरेत्॥अस्यार्थः॥
 आषाढभाद्रपदकार्तिकशुक्लद्वादशीषुअनुराधाश्रवणारेवतीयोगेपारंगनकुर्प्या
 दिति॥अत्रयद्यप्येतावदेवोक्तम्॥नयाप्यनुराधाप्रथमपादएववर्ज्यः॥तदुक्तंविष्णु
 धर्मसूत्रेनाद्यपादेस्वपितीहविष्णुःपौष्णान्यपादेप्रतिबोधमेति॥अनेअमध्यपरिवर्त
 मेतिसुप्रिप्रबोधपरिवर्तनमेववर्ज्यमिति॥वस्तुतस्तु॥षष्ठ्यवचनमिदंचनिर्मूलमेव॥
 अत्रैवविष्णुशयनोत्सवउक्तोहेमाद्रौमाहो॥एकादश्यांशुक्लापामाषाढेभगवान्
 हरिः॥भुजंगशयनेशेतेक्षीराणीवजलेसदेति॥कल्पतरुयमःक्षीराब्धौशेषययैके
 आषाढांसांविशेदरिः॥निद्रांत्यजतिकार्त्तिक्यांतयोस्तंभजयेत्सदा॥ब्रह्महत्यादिकंपा
 पंक्षिप्रमेवव्ययीहति॥हिंसात्मकैस्तुकिंतस्ययज्ञैःकार्य्यमहात्मनः॥प्रस्थायेचप्रबो॥
 धेचरजितोयेनकेशवः॥टोउरानंदेयिस्कादे॥आषाढशुक्लैकादश्यांकुर्प्यात्सप्रमहो
 त्त्वम्॥अयंद्वादश्यामप्युक्तः॥आभाकासितपक्षेसुमेत्रश्रवणारेवती॥आदिमध्याव
 सानेयुप्रस्थायावर्त्तनोत्सवः॥निशिस्वायोदिवीन्यानंसंध्यायांपरिवर्त्तनं॥अत्रत्रपा
 दयोगेपिद्वादश्यामेवकारयेत्॥आभाकाद्येषुमासेषुमिथुनेमाधवस्यच॥द्वादश्यां
 शुक्लपक्षेचप्रस्थायावर्त्तनोत्सवारतिभविष्योक्तेः॥द्वादश्यांसंधिसमयेनक्षत्राणां
 मसंभवे॥आभाकासितपक्षेसुशयनावर्त्तनादिकमितिवाहीते॥द्वादश्यामि
 त्यत्रापियारणाहोमात्रंविबक्षितं॥पारणाहेष्वरत्रैघंटादीन्वादयन्सुहृदिति॥
 मार्चनचंद्रिकौक्तेः॥अत्रैकादशीद्वादश्यादेशभेदेनव्यवस्था॥इदंचमलमासेना
 कार्य्यं॥इशानस्यवलिर्विष्णोशयनंपरिवर्त्तनमिति कालादर्शनिवेधानादपि॥ए
 कादश्यांशुक्लीयान्संज्ञानौकर्कटस्यवा॥आषाढांवातरोभक्ष्याचातुमीस्यव्रत
 क्रियामिति॥हेमाद्रौब्रह्मचैवर्त्तनदयिमलमासेसतिदृष्टं॥मिथुनस्थोयदाभानुर
 मावास्यादयंस्त्वशीत्॥हिरायाटःसविज्ञेयोविष्णुःस्वपितिकर्कटइतितत्रैवमोहचूडो
 त्तरेक्तेः॥अत्रैवचातुमीस्यव्रतारंभउक्तोभारते॥आषाढेनुसितेपक्षेएकादश्यामुपो

ज्येष्ठमासःमिथुनसंज्ञानौपराःचोउशषटिकाःउरापाःशौचौ ४

धितः। चातुर्मास्यव्रतं कुर्यात् यत्किंचिन्नियतो न रतिः। अस्य नित्यत्वं तत्रैवोक्तं। वार्षिकं
 श्वशुरो मासान्वाहयेत् केनचिन्नरः। व्रतेन नो चेदाप्नोति किल्बिषं वत्सरो भवेत्। असंभवे
 तु लार्केयिकर्तव्यं तत्प्रयत्नतः। रतिः। तेन आषाढशुक्लैकादश्यां धौर्मास्यां वारंभः। स
 माप्तिस्तु कार्तिकशुक्लद्वादश्यामेवातदुक्तं हेमाद्रौ भारते। चतुर्दश्यां वै चैर्णं चातुर्मा
 स्यव्रतं नरः। कार्तिके शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां तत्समाययेत्। अस्यारंभश्च शुक्लास्त्रादा
 वधिकार्यः। न शौशवं न मेषेण च शुक्लागुर्वोर्न वा तिथेः। खंडं चिंतयेच्चादौ चातुर्मा
 स्यविधौ न रतिः। हेमाद्रौ गार्ग्योक्तैः। इदं च द्वितीयां भविष्यं प्रथमं भवत्युनमव
 त्येव। आशौचमध्ये द्वितीयां भवति। अशुचिर्वा शुचिर्वापि यदि स्त्री यदि वा
 पुमान्। व्रतमेतन्नरः कृत्वा मुच्यते सर्वपातकैरिति। भार्गवार्चनदीपिकायां स्कांदो
 क्तैः। आरब्धे सूतकं न स्याद नारंभे च सूतकमिति विष्णुवचनाच्च। यर्तुः। असंक्रांतं
 तथा मासं देवेयि च कर्मसि। मलमासमशौचं च वर्जयेत् मतिमान्नरः। इति हेमा
 द्रौ। चातुर्मास्यव्रतप्रकरणे भविष्यवचनां तत्प्रधानं मंत्रणं मंत्रवदसंवद्धं मध्ये यद्वि
 तमिति ज्ञेयं। अथ यद्यपि अस्य पूर्वोक्तस्य विवाहादेश्चातुर्मास्यव्रते कः प्रसंगः। प्र
 करणनिवेशेपि वा प्रथमं भविष्यं ज्ञेयम्। केचिन्नु। प्रतिवर्षं च चातुर्मास्यव्रत
 प्रयोगाणां भिन्नत्वादाशौचादिपाते। द्वितीयादिप्रयोगेन भवत्येवेत्याहुः। तन्न। प्र
 तिवर्षं च यः कुर्याद्देवं वै संस्मरन् हरिम्। देहांतेऽपि प्रदीप्तेन विमानेनार्कवर्चसा। मो
 दने विष्णुलोके सौयावदाहृतं संभवमिति हेमाद्रौ भविष्यवचनादित्यास्तां विस्तरः। इदं
 च शिवभक्तादिभिरपि कार्यं। शिवे वा भक्तिं संयुक्तो भानो वा गणनाय के कृत्वा व्रत
 स्य नित्यमयथोक्तफलभाग्यवेदिति ब्रह्मवैवर्ततः। व्रतग्रहणप्रकारस्तु हेमाद्रौ
 भविष्ये। महाश्रजांततः कुर्याद्देवदेवस्य चक्रिणः। जातीकुसुममालाभिर्मंत्रेणा
 नेन श्रजयेत्। सुप्ते त्वयि जगन्नाथे जगत्सु प्रभवेदिदं विबुधे च विबुध्येत प्रसन्नो मे
 भवाच्युता एव तां प्रतिमां विष्णोः श्रजयित्वा स्वयं नरः। प्रभाये चाग्रतो विष्णोः कृत्वा
 जलिपुटस्तथा। चतुरो वार्षिकान् मासान् देवस्योत्थाय नावधि। इमं करिष्ये नियमं
 विविधं कुरु मे च्युत। इदं व्रतं मया देवगृहीतं पुरतस्तव। निर्विघ्नं सिद्धिमाया तु प्रसा
 दात्तव केशव। गृहीते स्मिन् व्रते देवयंचत्वं यदि मे भवेत्। तदा भवतु संस्मरणीत्वत्प्रसा
 दाज्जनार्दना। गृहीते स्मिन् व्रते देवयद्यशोऽभियेष्टं। तन्मे भवतु संस्मरणीत्वत्प्रसादा।
 ज्जनार्दनेति तत्र भार्गवार्चनदीपिकायां नृसिंहयश्चर्यायां च भविष्ये। आवरो व
 र्जयेच्छाकं दधिभाद्रपदे तथा। दुग्धमाश्वपुजे मासिकार्तिके हि दलं त्यजेदित्युक्तं
 म्। स्कांदेपि चातुर्मास्यकल्पे। चत्वार्येता निनित्यानि चतुराश्रमवर्णिनां। प्रथमे
 मासिकं त्रैव्यं नित्यं शाकव्रतं नरैः। द्वितीये मासिकं त्रैव्यं दधिव्रतं मनुजैः। तृतीये तु
 चतुर्थेपि निशामय। हिदलं बहुवीजं च वृंताकं च विवर्जयेत्। नित्यान्ते

तानि विप्रैश्च ब्रह्माहर्मेनीषिणः॥ जंवीरं राजप्रायांश्च मूलकरं कर्मलकं॥ कृष्णोऽं च सुदं च
 चानुर्मास्ये जेदुधः॥ अत्र मूलं चिंतयन्तथा विशेषाद्दरीधात्री कृष्णोऽंतिंतिणीत्यजेत्॥ जीर्ण
 धात्री फलं याद्युक्तं यन्त्रिका यशोधनमिति॥ तीर्थसोख्ये स्कां दे॥ वार्षिकांश्च नरो मासान् प्र
 मुने च जनादेन॥ मंचस्वद्वादिशयनं वज्रं येद्वक्तिमान्नरः॥ अत्र तौ वज्रं येद्वार्यामासं मधुप
 रोदनं॥ पटोलं मूलकं चैव वृतांकं च न भक्षयेत्॥ अमस्यं वज्रं येद्वहस्यं सिरस्यं॥ राज
 माषान् कुलत्प्यांश्च आधुधान्यं च संत्यजेत्॥ शाकं दधिपयो माषान् प्रावरादिषु वज्रं येत्॥
 अत्र त्यजेदिति वर्जनं संकल्प रूपः पयुदासो ज्ञेयः॥ ब्रतौ यक्रमान्॥ अत्र केचिच्छाकाख्यं
 वपुष्पादीन्यमरकोशस्य शक्यते॥ सिनुभनेनेति शाकः॥ निक्षीरस्त्रामिना व्याख्यानात्॥ अंज
 नमात्रस्य निषेधमावक्षते॥ अमेनु शाकश्च द्रव्यं च॥ दशविधशाके योगं रं दित्वात्॥ यो
 गाचरूढेर्वलीयस्वात्॥ स्यादीनामपि त्यामाषनेत्यातन्त्या चक्षते॥ तेन मूलपत्रकरीराय मू
 लकांशधिरूढकाः॥ त्वकृपुष्पं कवचं चेति शाकं दशविधं स्मृतमिति क्षीरं स्त्रामिनां कस्य शा
 कस्य निषेध इति॥ अधिरूढकं दशविधं स्मृतमिति क्षीरं स्त्रामिनां कस्य शाकस्य निषेध इति॥
 अधिरूढकं अंकुरः॥ वस्तुतस्तु॥ न तत्र त्कालो भद्रवाशाकावर्जनीयाः प्रयत्नतः॥ बहुवीजम
 वीजं च विकारी च विवर्जयेदिति भविष्यवचनात् न तत्र त्कालो नानां दशविधशाकानां निषे
 धः॥ अत्र तत्र त्कालो भद्रवाजातीयत्वं विवक्षितं न तत्र तत्र त्कालो भद्रवत्त्वं गौरवात्॥ तेना त
 पादिशोषितानां वर्षांतरो भद्रवानामपि निषेधः॥ अत्र तत्र त्कालो भद्रवाजातीयत्वं विवक्षितं न
 न तत्र तत्र त्कालो भद्रवत्त्वं गौरवात्॥ तेना तपादिशोषितानां वर्षांतरो भद्रवानामपि निषेधः॥
 अत्र तत्र त्कालो भद्रवाजातीयत्वं मात्रं विवक्षितं न तत्र तत्र त्कालो भद्रवत्त्वं गौरवात्॥ तनायका
 लो भद्रवानां च विंवादीनां निषेधः॥ अत्र तत्र त्कालो भद्रवाश्रितिवीशावशात् स्वस्वकालो भ
 वानां सर्वेषां निषेध इति निष्कर्षः॥ बहुवीजमित्यनेकवीजमिति केचित्॥ रतयवयवायेस
 यावीजावयवायत्रवहवसदित्यन्ये॥ अवीजं कदलादि॥ वस्तुतस्त्विदं महानिवेधेषु भावा
 निर्मूलमेव॥ आचारप्रदीपे॥ इतं कंचकलिगंचविल्वोदुंबरमिः सह॥ उदरे यस्य जीर्यति
 तस्य हरतरो हरिः॥ तथा परार्के देवलः॥ ब्रह्मचर्यं तथा शीघ्रं सत्यमाभिषवर्जनं॥ ब्रतेष्वेता
 नि चत्वारि वरिष्ठानीति निश्चयः॥ आभिषाणि चोक्ता निरमाचनं चंद्रिकायां यामे॥ प्राणं
 गवर्णं चर्मं बुजं वीरं वीजं शरकं॥ अयं शशिष्टं मायादि यद्विहसि रनिवेदितां॥ दग्धमन्नं मस
 रं च मांसं चैत्यष्टधामिषं॥ रुच्यं तत्र देशलभ्यं सुप्रेदेवे विवर्जयेत्॥ यामेकार्त्तिकमाहात्म्य
 ॥ गोह्वागीमहिषीदुग्धादुग्धादि चामिषं॥ धान्यं मसुरिकाप्रोक्ता अन्नं ययुषितं तथा॥
 दिज्जीतारसाः सर्वलवणं भूमिजं तथा॥ तत्र यात्रस्थितं गव्यं जलं पल्लवं संस्थितम्
 आत्मार्यं पाचितं चान्नमाभिषंतं तस्मिन् तु यैः॥ तथा॥ विष्ठावान् राजमाषांश्च मसूरं संधि
 तानि च॥ इतं कंचकलिगंच सुप्रेदेवे विवर्जयेत्॥ संधिता विलवरा शाकादीनि॥ तत्रैव वि
 द्युधर्मे॥ चतुर्ष्वपीह मासेषु हविष्याशीनपापभाक् हविष्याशितुश्चैव चंद्रोदयं भविष्ये

हेमन्तिकदिनादिनिर्वाहः ॥ डायवासिलाः ॥ कलायंकं गुनीवारवासुकंहिलमोचिका ॥
यष्टिकाकालशाकं च मूलकं केमुकेतरत् ॥ कंदः सेवन्धसामुद्रेगमेचदधिसर्पिषी ॥ पयो
नुडुनसारंचयनसाम्रहरीतकी ॥ पिप्पलीजीरकंचैवनागरंगंचतिंतिरणी ॥ कदलीलव
लीधानीफलान्यगुडमैश्वं ॥ अतैलयकं मुनयोहविष्याणि प्रचक्षते इति ॥ मदनरत्नेष्ये
वं ॥ सितमस्विन्नमनूष्ययकंधान्यं ॥ तंडुलाः ॥ केमुकं केमुजा इति ॥ प्राच्येषु प्रसिद्धः कंदः ॥
कलायस्तु सतीनकश्चमरः ॥ मटरीति प्रसिद्धं धान्यं ॥ अगस्त्यसंहितायां हि मंतायुक्ता
॥ नारिकेरफलंचैव कदलीलवली तथा ॥ आम्रमामलकंचैव यनसंचहरीतकी ॥ व्रतां
तरप्रशस्तंचहविष्यं मन्यते बुधाः ॥ अन्यान्यपित्रतास्तु क्तानि हेमाद्रौ मविष्ये ॥ स्त्रीवानरो
चामेभक्तौ धर्मार्थं सुदृढव्रतः ॥ गृह्णीयान्नियमाने तान्दंतधावनसर्वकान् ॥ तेषां फ
लानिविष्यामितकर्त्राणां पृथक्पृथक् ॥ मधुरस्वरो भवेद्राजा पुरुषो गुडवर्जनात् ॥ तैलस्य
वर्जनाद्राजन्सुंदरंगः प्रजायते ॥ कटुतैलपरित्यागाच्छत्रुनाशः प्रजायते ॥ योगाभ्या
सी भवेद्यस्तु सत्रह्रयदमाप्नुयात् ॥ तांबूलवर्जनाभ्यो गीरक्तकंठश्च जायते घृतन्यागा ॥
चलावण्यसर्वस्निग्धतनुर्भवेत् ॥ शाकयक्षाशनाभ्यो गी अयक्ता दोऽमलो भवेत् ॥
भूमौ प्रस्तरशायी च विप्रो मुनिवरो भवेत् ॥ एकांतरोयवासेन ब्रह्मलोके महीयते ॥ धा
रणा नखरो मणां च गंगा स्नानफलं लभेत् ॥ मौनव्रती भवेद्यस्तु तस्यात्ताऽस्वलिता भ
वेत् ॥ भूमौ भुंक्ते सदा यस्तु सष्टिधाः पतिर्भवेत् ॥ प्रदक्षिणाशतं यस्तु करोति स्तुतिपा
ठकः ॥ हंसयुक्तविमानेन स च विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ अयाचितेन प्राप्नोति पुत्रान् धर्म्या न शे
षतः ॥ षष्ठान्नकालभोक्ता यः कल्पस्यायी भवेद्विधिः ॥ यर्षोषु योनरो भुंक्ते कुरुक्षेत्रफलं
लभेत् ॥ गुडवर्जितरो दधत्तद् तंताम्रभाजनं ॥ सहिरण्यं नरश्चेष्टलवरा स्याप्ययं विधिः ॥ सुप्ते
देवे तु यो विष्णोः शिवस्यां गणामर्चयेत् ॥ यंच वरौस्तु यो नित्यं स्वस्तिकैः पत्रकैस्तथा ॥
स पाति रुद्रलोकं हि गारायस्तु मवाप्नुयात् ॥ अथैषां समान्यो कार्त्तिक्या दानानि नैव
स्त्रयुगं ॥ एकांतरोयवासे गौः ॥ शय्याभूशयने ॥ षष्ठकालभोजने गौः ॥ त्रीहिगोधूमादि
न्यागे हेम त्रीह्यादि ॥ रुक्ते गोयुगम् ॥ शाकाशने गौः ॥ ययो व्रते च ॥ मधुदधिघृतव्रते सुव
सौ गौश्च ॥ ब्रह्मचर्ये स्वर्गी मूर्तिः ॥ तांबूलव्रते वासो युगम् ॥ मोने घृतकुंभो वस्त्रयुगं घंटा च
॥ देवाग्रंगमालिका करो धेनुर्हेमयमंच ॥ दीयव्रते दीपिका वासो युगं च ॥ भूमिभोज
ने यर्षा भोजने च कांश्यपात्रं गौश्च ॥ चतुष्यथ दीये गोयासे च गौर्द्वौ ॥ प्रदक्षिणाशते व
स्त्रं ॥ अनुक्तेषु स्वर्गी गौश्चेत्यादिकं हेमाद्रौ ज्ञेयं ॥ तथा ॥ भार्गवाच्च न दीपिकायां यामे
शयनी बोधनी मधेशमी दूर्वाय मार्गकैः ॥ भृंगराजेन देवांस्तु नार्चयित कदाचन ॥ हेम
द्रौ यामे ॥ आषाढादि चतुर्मासानभ्यंगं वर्जयेन्नरः ॥ समाप्नोच पुनर्दद्यान्निलं तैलपुनं
घटम् आषाढादि चतुर्मासं वर्जयेन्नखरंतनं ॥ वृताकंष्टं जनंचैव मधुसर्पिर्घटान्वितं ॥

कार्त्तिकमांतसु नर्हं न ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ अत्रास्य पितृर्जनसंकल्परूपाणि पृथ्वी चं।
 द्रोदये हेत्यानि ॥ टोडरानन्दे स्कां दे ॥ एकांतरं द्योतं वा कुर्व्यान्मासो यवासकां ॥ अनौदनं
 फलाहारनक्तत्रतमयापि वा ॥ अत्रैव तत्र मुद्राधारणमुक्तं रमाचनचंद्रिकायां भवि
 व्यो ॥ शयन्याचैव बोधिन्या च कृतीर्थे तथैव च ॥ शंखचक्रविधानेन वह्निस्तौ भवेन्नर
 ति ॥ अतः प्रतर्जनं तदामोश्च अमुतर्ति चरुवेदात् ॥ सहो वाचया जवल्क्यस्तस्मान्मुमाना
 त्महिनाय हरिं भजेत् ॥ सुश्लोकमौलेर्वर्मा रण्ये गोष्ठिना संघतर्ति शतपथश्रुतेः ॥ प्रते
 विष्णो अज्ज चक्रेषु तत्रेजन्मां बोधितं त्रैवे च र्चणीं द्राः ॥ मूले वाक्चोदं धत्ते न्ये पुराणा लि
 गान्ये गेता वक्तव्यं यतिरितिसामवेदात् ॥ अग्निहोत्रं तथा नित्यं वेदस्याध्ययनं यथा ॥
 ब्राह्मणस्य तथैवेदं तत्र मुद्रादिधारणमिति यमपुराणा चेति ॥ ब्राह्मणाः स्त्रियो वैश्यः
 शूद्रो वा यदि वेतरः ॥ शंखचक्रांकिततनु सुलसीमं जरीधरः ॥ गोपीचंदनलिप्ता गोद
 द्युश्च त्रयं कुतर्तिका शीखंडात् ॥ तत्प्रकारं लुण्ठमाचनचंद्रिकायां हेयः ॥ पृथ्वीचंद्रो।
 दयस्तु ॥ यस्तु संतप्रशखादिलिंगांकिततनु नरः ॥ संभाष्य रो रवं यातियावदिंद्राश्च नृद
 शेति वृहन्नारदीयोक्तेः ॥ शंखचक्राधं कनचगीतनृत्यादिकं तथा ॥ एकजातेरयं धर्मी
 नजातु स्याद्दिजन्मनः ॥ शंखचक्रे मुद्रायस्तु कुर्व्यात्तत्रायसेनवा ॥ संप्रद्वंद्वहिः कार्यः सर्व
 स्माद्दिजकर्मराः ॥ यथाश्मशानजं काष्ठमनर्हं सर्वकर्मसु ॥ तथा चक्रांकितौ विप्रः सर्व।
 कर्मसु गार्हितः ॥ तथा शिवकेशवयोरंकाच्छूलचक्रादिकान् दिजः ॥ न धारयेत्तमतिमा
 न् वेदिके वर्त्मनि स्थितरतिविष्णवाश्रया यनो दिवचनात् ॥ ऋग्वेदादिश्रुतीनामसार्थ
 त्वादस्य श्रुतीनां चासत्त्वाच्चक्रादिधारणं शूद्रविषयमित्युच्यते ॥ नृत्यं चोदनार्थं निषिद्धं
 मिति श्रीधरस्वामी ॥ यद्यपि निषेधस्य प्राप्तिरायेस्त्वादिधि विना च तदयोगादयजीव
 विरोधेन न तौ पशूकरोतीति वन्विकल्पो युक्ता स्यापि एकजातेरयं धर्मी इत्यनेन सा
 मान्यवाक्पानामुपसंहारात् ॥ हिजातिनिषेधो नित्यानुवाद इति तदाशयः ॥ अत्र शिशा
 चारणवसंकुटपाशनिःसरणसृणिरिति संक्षेपः ॥ आषाढयोर्गीमास्यां कीकिलात्र
 तमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये ॥ आषाढयोर्गीमास्यानुसंध्याकाले द्युपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मास
 मेकं प्रावरो प्रत्यहं द्युहं ॥ स्नानं करिष्ये नियतात्र ह्यचर्यं स्थिता सती ॥ भोक्ष्यामि ॥ भू
 शय्यां करिष्ये प्राणिनां दयामिति ॥ अत्यनक्तत्रतत्वात्स्यायाह्मापि नीयाद्या ॥ अत्रै
 व शिवशयनोत्सवउक्तौ हेमाद्रौ वामनपुराणे ॥ योर्गीमास्यामुमानायः स्वपते चर्मसं
 स्तरे ॥ वेयां प्रेचजटाभारं समुद्रय्यादि वर्ध्मरा ॥ मदनरत्नेष्वेव ॥ रं प्रदोषमापिनी।
 अत्रैव व्याससहजाक्ता ॥ तत्र त्रिमुहूर्ता चैत्यं रेवेति संन्यासपद्धतौ ॥ त्रिमुहूर्ताधिकं याद्यं ॥
 पूर्वक्षोरप्रणामयोरिति वचनात् ॥ इति श्रीरामरुद्रसमदात्मजकमलाकरभट्टकृते नि
 र्णयसिंधौ आषाढमासः कर्कसंक्रांतौ रव्यं त्रिशं दः पुरणकालः ॥ सूर्योदयोत्तरं संक्र
 मेण परतएव पुरणं ॥ रात्रौ तु निशीथात्माक्षपरतश्च संक्रमेऽपराह हेमाद्रौ नंतमहादि

मते शर्वोत्तरदिनयोः पंचनाड्यः पुराणकालः॥ धनुर्मीनावतिक्रम्य कस्यांच मिथुनं तथा॥
 शर्वापरविभागेन रात्रौ संक्रमते रविः॥ दिनांते पंचनाड्यस्तु तदा पुराणतमाः स्मृताः॥ उ
 दये पितृया पंचदेवे पित्रैश्च कर्मणीति स्कांदोक्तैश्च॥ शर्वापरविभागेनेति मकरकर्क
 भिन्नसंक्रांतियरं॥ वक्ष्यमाणवत्त्रो विरोधादित्युक्तं मदनरत्ने॥ तेनायमर्थः॥ रात्रौ श
 र्वभागे मकरे उदये पंचनाड्यः पुराणाः रात्रावपरभागे कर्कसंक्रमेदिनांते पंचनाड्यः पु
 रणाः॥ विषुवतोऽस्तु शर्वादिने पंचापरदिने च पंचेति॥ वाक्यांतरानुरोधात् तेन हेमाद्रिः
 माधवयोः सर्ववचनानां चाविरोधः॥ माधवमते तु अर्द्धरात्रे तदूर्ध्वं वा संक्रांतौ दक्षिणा
 यनोऽर्धमेव दिनं ग्राह्यं यावन्नोदयते रविरिति॥ दृढगार्ग्योक्तैः॥ मिथुनात्कर्कसंक्रां
 तिर्यदि स्यादं शुमालिनः॥ प्रभाते वा निशीथे वा तदा पुराणं तु शर्वतरतिमविष्योक्तैश्च शर्व
 दिन एव पुराणं॥ दक्षिणात्यास्वेतदेवाद्वियते॥ अत्र रात्राद्यपि स्नानादिभवतीत्युक्तं
 प्राक्॥ अत्र दानोपवासादि शर्वमुक्तं॥ तथा कर्ककेशादिकर्तनं निषिद्धं॥ कुंभे कर्कट
 के वापि कस्यां कार्मुके रवौ॥ रोमस्वं उग्रहस्थस्य पितृनृप्राशयते यमरतिः॥ सुमंतु वा
 चनादित्युक्तम्॥ जीवन्मृतकनिर्णये गुरुभिः॥ अथ नदीनां रजोदोषः॥ हेमाद्रावत्रिः
 सिंहकर्कटयोर्मध्ये सर्वानघोरजस्वलाः॥ न स्नानादीतिकर्माणि तासु कुर्वीत मानवः
 ॥ इदं च सुद्रनदीषु॥ सिंहकर्कटयोर्मध्ये सर्वानघोरजस्वलाः॥ तासु स्नानं न कुर्वीत व
 र्जयित्वा समुद्रगारतिव्याघ्रोक्तैः॥ मान्से त्वगस्त्योदयावधित्वमुक्तम्॥ यावन्नोदेति भग
 वान् दक्षिणाशाविभूषणं॥ तावद्गोवहानद्यः करतोयाः प्रकीर्तिताः॥ करतोयाश्च
 त्यतोयाः॥ तथा कात्यायनः॥ याः शोषमुपगच्छंति श्रीक्षेत्रे कुसरितो भुवि॥ तासु प्रादृषि
 न स्नायादश्वरो दशवासरे॥ इदं चायदि स्मृतिसंग्रहे धनुस्सहस्राण्येते तु गतिर्यासां
 न विद्यते॥ न तानदी शतवहा गती स्ते यरि कीर्तिताः॥ महानदीषु भविष्य उक्तम्॥ आदौ
 तु कर्कटे देवि महानघोरजस्वलाः त्रिदिनं तु चतुर्थे हि शुद्धास्युर्जाह्वीयथा॥ महानद्य
 श्वब्राह्मे॥ गोदावरी भीमरथी तुंगभद्रा च वेणिका॥ तापी ययोक्षी विंध्यस्य दक्षिणे तु प्र
 कीर्तिताः॥ भागीरथी नर्मदा च यमुना च सरस्वती॥ विशेषाच्च विहस्ता च विंध्यस्योत्तर
 तः स्थिताः॥ हादशैतामहानघोदेवर्षिक्षेत्रसंभवाः॥ मदनरत्ने पुराणांतरे॥ महानघो
 देविका च कावेरी वंजरा तथा॥ रजसानुप्रदृष्टाः स्युः कर्कटादौ अहं नृया॥ कात्यायनः॥ क
 र्कटादौ रजोदृष्टा गोमती वासरत्रयम्॥ चंद्रभागा सती सिंधुः सरयू र्नर्मदा तथा॥ इदं गंगा
 यतिरिक्तविषयं॥ गंगा च यमुना चैव सप्तजाता सरस्वती॥ रजसानाभिभूयंते ये चान्ये न
 दसंज्ञकाः॥ शोरा सिंधुहिरण्याख्याः कोकिलोहितवर्धराः॥ शतद्रूश्च नदाः सप्तयावनाः॥
 परिकीर्तिताः॥ इति देवलैः॥ यत्र प्रथमं कर्कटे देवि अहं गंगारजस्वलेत्यादिवचनं त
 जाह्वी भिन्नगोदावर्यादि॥ गंगांतरपरमिति मदनरत्ने॥ अन्ये त्वं तर्गत रजो विषयम्॥
 गंगाधर्मद्रवः पुराणायमुना च सरस्वती॥ अन्ये त्वं तर्गत रजो विषयम्॥ गंगाधर्मद्रवः पु

रापायमुनाचसरस्वती॥ अंतर्गतर्जोदोषाः सवीवस्थासुचामला इति निगमोक्तैः॥ तीरवा
 सिनां नुरजोदोषोनास्ति ननु तत्रैस्वासिनामिति निगमोक्तैः॥ तीरवासिनां नुरजोदोषोना
 स्ति ननु तत्र तीरवासिनामिति निगमोक्तैः॥ रजोदुष्टमपि जलगां गजलयोगे पावनं॥ गंगा
 भसा समायोगादुष्टमयं बुपावनमिति मात्स्योक्तैः॥ नूतनकृयादौ तु योगियात्तु वल्क्यः
 अजगावो महिष्यश्च ब्राह्मणी च प्रस्तुतिः॥ भूमेर्नवोदकं चैव दशरात्रे सा शुद्धतीति॥
 कचिच्च दोषमाह व्याघ्रपादः॥ अभवेकूपवापीनामनपायिययो भूताम्॥ रजोदुष्टे पि
 पयसि ग्रामभोगे न दुष्यति॥ गौडास्तु अन्येनापि॥ समुद्रे रति द्वितीये पादे पाठः॥ तेनो
 दृते न दोषः॥ तथा च नासु स्तानेति प्रागुक्तमित्याहुः॥ वसिष्ठोपि॥ उपाकर्मणि चोत्तर्ग
 त्रेतस्ताने तथैव च॥ चंद्रसूर्यग्रहे चैव रजोदोषेन विद्यतरत्यलं विसरेण॥ आवराशुक्तं
 तीयामधुसवाख्यायुज्जरेषु प्रसिद्धा॥ सा परमुताया हेति दिवोदासः॥ आवराशुक्तं चतुर्थी
 र्वयुता॥ मानुर्विद्वेगरीश्वर इति वचनात्॥ आवराशुक्तं पंचमीनां गजजादौ परैवेति सामान्य
 निरीय उक्तम्॥ चमत्कारचिंतामणौ॥ पंचमीनां गजजायां काव्यां षष्ठी समन्विता॥ तस्यां नु
 विता नागार्तरासचतुर्थी केति॥ आवराशुक्तं पंचमीशुक्तं संज्ञा नागपंचमी॥ तां परित्यज्य प
 चम्यः चतुर्थी सहिता हिता इति मदनरत्नेभिधाना च॥ तेन परैवेति॥ अत्र विशेषा हेमाद्रौ भवि
 ष्ये॥ आवराशुक्तं पंचमीशुक्तं पक्षे न राधिय॥ हारस्यो भयनो लेखा गीमयेन विद्योत्तरा
 रजयेद्विधिवद्दीरदधिद्वीकुंरः कुंरीः॥ गंधपुष्पोपहारे च त्रयं रीः येतस्य॥
 रजयेतीह नागान् भक्तिपुरः सराः॥ नतेषां सर्पतीदीरभयं भवति कुत्रचिदिति॥ आवरा
 शुक्तं द्वादश्यां दधि व्रतं प्रागुक्तं॥ तत्रादीनां त्वनिषेधः तत्र दधिव्यवहारभावादि निवक्ष्य
 ते॥ अत्रैव विस्तीः पवित्रारोपणमुक्तम्॥ हेमाद्रौ विष्णुरहस्ये॥ आवराशुक्तं पक्षे कर्कट
 स्येति वाकरे॥ द्वादश्यां वासुदेवाय पवित्रारोपणं स्मृतं॥ द्वादश्यां आवराशुक्तं पक्षे चामथ
 वादिज॥ आनुकूल्येषु कर्तव्यं च दश्यामयापि वेति॥ शिवे नूतनैव कालोत्तरे॥ आषाढा
 ने चतुर्दश्यां नभस्य नभसी स्यात्॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां पक्षयो रुभयोः सममिति अन्ये
 वतानां नुवक्ष्यते॥ अधिवासं नुदीपिकायाम्॥ गौदोहांतरिने काले पूर्वैर्बुधाधिवास
 नमिति॥ गौराकालो रामाचनं च द्विकायाम्॥ पवित्रारोपणं विष्णोः आवराशुक्तं नभवेयदि
 ॥ कार्त्तिकपक्षे शुक्लास्तौ कर्तव्यमिति नारदः॥ हेमरीयताम्रक्षौमेः सूत्रैः कौशेयपत्रैः
 कुंरीः काशेः श्वकार्यैः सैर्ब्राह्मण्यकर्त्तव्यैः शुभः॥ सत्त्वात्रिगुणितं सत्त्वं त्रिगुणीकृत्य शो
 धयेत्॥ तत्रोत्तमं पवित्रं तु यस्यासह शनैस्त्रिभिः॥ सप्तम्या सहितं ह्यभ्यां शताभ्यां मध्यमं
 स्मृतं॥ साशीतिनाशने नैव कनिष्ठं तन्माचरेत्॥ साधारणाय विचारिणिभिः सूत्रैः समा
 चरेत्॥ उन्नमं नुशतयं थिपंचाशङ्गे थिमध्यमे॥ कनिष्ठं तु पवित्रं स्यात्तु यद्विशदं थि शोभ
 नं॥ षट्त्रिंशच्च चतुर्विंशद्वादशेति च केचन॥ चतुर्विंशद्वादशां विन्येकेषु नयो विदुः
 ॥ हेमाद्रौ विष्णुरहस्यं त्वन्यथोक्तम्॥ अथोत्तरशतं कर्त्तव्यं चतुःपंचाशदेव वा॥ सप्तविंश

तिरेवाथ ज्येष्ठमध्यकनीयसं॥ अधमं नाभिमात्रं स्याद्दूरमात्रं द्वितीयकं॥ प्रलंबं तो जानु
 मात्रं प्रतिमायां निगद्यते॥ शिवयवित्रंतु तत्रैव शैवागमे॥ एका शीत्यथ वासूत्रैस्त्रिंश
 ताचाष्टयुक्तया॥ यंचाशतावाकर्तव्यं तुल्यं यथ्यंतरालकं॥ हादशांगुलमानानि व्यासा
 दशांगुलानि वा॥ लिगविस्तारमानानि चतुरंगुलकानि चेति॥ हेमाद्रौ कालोत्तरेयुगध
 र्मे॥ कृते मणिमयं कार्यं त्रैतायां हेमसंभवं॥ यद्वज्रं हापरे प्रोक्तं कार्यं संतु कलौ स्मृतं॥
 अधिकारिणोपितत्रैव विष्णुरहस्ये॥ ब्राह्मणक्षत्रियो वैश्यस्तथास्त्री शूद्र एव च॥ स्वध
 र्मावस्थिताः सर्वे भक्त्या कुर्युः पवित्रकं॥ तथा॥ अतो देवेति मंत्रेणादिजो विष्णो निवेद
 येत्॥ शूद्रस्य मूलमंत्रो वा येन वा श्रजये हरिं॥ एतच्च नित्यं॥ न करोति विधानेन पवि
 त्रारोपणं तु यः॥ तस्य संवत्सरी श्रजानिष्कलामुनिसत्तमा॥ तस्माद्भक्तिसमायुक्तैर्न
 रैर्विष्णुपरायणैः॥ वर्षे वर्षे प्रकर्तव्यं पवित्रारोपणं हरेरिति तत्रैवोक्तेः॥ देवता वि
 शेषेति थयोपितत्रैव॥ धनदश्चरमागौरी गणेशः क्षेमराद्गुहः॥ भास्करश्चंडिका वा च वासु
 किश्चतथर्षभः॥ चक्रपाणिर्हर्षनंगश्च शिवो ब्रह्मा तथैव च॥ प्रतियत्प्रभृतिस्त्रैताः श्रज्यास्ति
 थिषु देवताः॥ यथोक्ताः शुक्तयस्ते तु नित्ययः श्रावणस्य चेति॥ तथा हेमाद्रौ कालोत्तरे॥ च
 तुर्दृश्या मथाष्टम्या सर्वसाधारणं तु तदिति॥ तत्प्रकारस्तु रामा च न चंद्रिकायाम्॥ ततस्त
 नियवित्राणि वैरावेपुटके शुभे॥ संस्थाप्य शुचिवस्त्रेण पिधाय पुरतो न्यसेत्॥ चरन्ति
 संप्रिता वैराकुर्प्यात्सद्विंशताकुशैः॥ क्रियालीपविधानार्थं यत्त्वया विहितं प्रभो॥ म
 येतत्क्रियते देवतव तुल्ये पवित्रकं॥ न मे विघ्नो भवेद्देवकुरु नाथ दयां मया॥ सर्वथा सर्व
 दा विष्णो मम त्वं परमा गतिः॥ उपवासं न देवत्वा तो यया मिजगत्यते॥ कामक्रोधादयोप्येते
 न मे सुव्रतघातकाः॥ अद्य प्रभृति देवेश यावद्देशे विकंदिने॥ तावद्द्रष्टव्या कार्या सर्व
 स्यात्पुनर्मोक्षते॥ इति देवं संप्राप्य कुंभं संस्थाप्य तत्र वंशपात्रे॥ ॐ संवत्सरस्य यागस्य
 पवित्रीकरणाय भो॥ विष्णुलोकात्पवित्राय आगच्छे ह नमोस्तुते॥ अनेन मूलेन चावा
 द्योत्रममध्यमकनिष्ठेषु॥ विष्णुब्रह्मरुद्रान्सत्वरजस्तमांसि वेदत्रयं वनमालायां प्रकृतिं
 चावाहन्निस्त्र्यंब्रह्मविष्णुरुद्रान् यथिषु क्रियायोरुषी॥ वीरा॥ विजया॥ ईशा॥ अयरा॥
 जिता॥ मनोन्मनी॥ जया॥ भद्रा॥ मुक्तिश्चेत्यावाह संश्रज्या॥ ॐ संवत्सरकृताचीयाः संश्रजी
 फलदोपियत्॥ पवित्रारोपणायैतत्कुरु कुंधरते नमः॥ विष्णुतेजोभ्रवं रम्यं सर्वपात
 कनाशनं॥ सर्वकामप्रदं देवतवांगेधारयाम्यहं॥ इति देवकरं मंगलसत्त्वं वधा॥ देवं सं
 श्रज्पनिमंत्रयेत्॥ आमंत्रितोसि देवेश पुराणा पुरुषोत्तम॥ प्रातस्त्वां श्रजयिष्यामि सा
 निध्यं कुरु केशवा॥ क्षीरोदधिमहानागशय्यावस्थितविग्रह॥ प्रातस्त्वां श्रजयिष्यामि
 सन्निधौ कुरु ते नमः॥ निवेदयाम्यहं तुभ्यं प्रातरे तत्पवित्रकं॥ सर्वथा सर्वदा विष्णो न मा
 सेस्तु प्रसीद मे॥ ततः पुष्पांजलिद्वारा त्रैजागरां कुर्यादित्यधिवासनं॥ प्रातर्निद्रा
 श्रजां कृत्वा गंधदूर्वाक्षतपुतं पवित्रमादाय॥ देवदेवनमस्तुभ्यं गृहारोदं पवित्रकं॥ य

वित्रीकरणाथीयवर्षरजाफलप्रदं॥यवित्रकंकुहृत्वाधयन्यादःकृतं कृतं॥पुद्गलभ
 म्पहंदेवत्वसादात्तुरेश्वर॥मूलसंयुटितानेनदत्तांगदेवताभ्योनाभासमर्थमहानैवे
 द्यदत्तानीराया॥मणिविदुममात्माभिरियादिभिर्मनारोयोक्तमंत्रैःप्राथयित्वा॥गुर
 वेत्राहरोभ्यश्चदत्तास्वयंचधारयेत्॥तथा॥मासपक्षमहोरात्रत्रिरातधारयेत्तथा॥
 देवेतस्त्रसंदर्भदेशकालविवक्षया॥अकरणीतुतत्रैवा॥यवित्रारोपणकालेनका
 रेतिकथंचन॥तदायुतंजयेन्मंत्रस्तोत्रंवापिसमाहितं॥इत्युक्तं॥इतिपवित्रारोपः॥
 आवराण्युक्तचतुर्दशीपूर्वयुतायाः॥अत्रवक्तव्यविशेषश्चेन्नचतुर्दश्यायुक्तः॥अ
 थोपाकर्मःतत्रवक्ष्यामः॥प्रयोगपारिजातेनोक्तः॥अथातःआवराण्यमासेश्वर
 राक्षस्युतेदिने॥आवराण्यमासेयंचम्याहससंयुते॥दिवसेविदधीतेतदुपाक
 र्मयथादितं॥अध्यायोपाकृतिकुर्यात्त्रयोपासनवह्निनेति॥अत्रयौगीमासुपसंहा
 रस्यायेनयजुर्वेदीयरेतिहेमाद्रिः॥अत्रहसयुक्तायंचमुक्ता॥कारिकापि॥तन्मासे
 हसयुक्तायांचम्यावातद्विष्यतइति॥केवलंयंचम्याहसयुतेअस्मिन्दिनेइति
 हेमाद्रिः॥उपासनवह्निनेतिनुकर्मद्वयमिदं॥केचिल्लोकिक्लामौप्रकुर्वते॥इति का
 रिकीकलौकिकाग्निनाविकल्पते॥तत्रापिअध्यायेरन्वास्वइतिसंज्ञानसंश्लिष्यति॥
 तदधिकारिकस्याचार्याग्नीनामस्याभावस्योपद्रव्यादितिनिषेधात्लौकिकयवा॥तद
 भावेतुस्मात्त्रैरितिनिर्गर्हः॥यद्यपिदीपिकायांवेदीयाकतिशेषधिप्रजननेयस्येतिआव
 रणो॥इतिशुक्लपक्षेपिसर्वेषांमुखकालत्वेनोक्तः॥वक्ष्यमाणगार्ग्यवचनेनकुंरीगा
 न्प्रतिविहितस्यतस्याविरोधिनःसर्वान्प्रतिप्रवृत्तिश्च॥तथापिआवराण्यमासेवेध
 स्यस्त्रौक्तत्वात्॥हस्यपक्षेपिकार्यामितिदृष्टाः॥तथाचस्त्रयम्॥अथातोध्यायीपाक
 रणमोषधिनोप्रादुर्भावेश्वरोनआवराण्ययंचम्याहलेनवा॥अत्रआवराण्यपुरवी
 र्णीगोराः॥तस्याहर्द्वययोगेहेमाद्रौव्यासः॥धनिशसंयुतंकुर्याच्छ्रावणकर्मयश्चे
 त्॥तत्कर्मसफलज्ञेयमुपाकरणां संज्ञितं॥आवराण्यनयत्कर्मसुत्रराधाठसंयुते
 संवत्सरकृतोध्यापस्तनस्सारावेनएतेतिप्रयोगपारिजातेगार्ग्यपि॥उदयव्यापि
 नीत्वेवविश्वस्यैषटिकादयः॥तत्कर्मसफलज्ञेयंतस्ययुगपंतवनंतकमिति॥शर्वेषुसुत्र
 राधाठयोगेयरेयुःश्रवणाभावेषटिकादयश्चनेवांचम्यादौकार्यम्॥नतुशर्वविहाय
 संगवेपिअपवादाभावात्किंचा॥परेयुःसंगवात्सर्शेनिषिद्धशर्वग्रहोकिम्यानम्॥
 संगववाक्यश्रवणावाक्येति॥चित्रार्हिक्रीहिवाक्यादश्चशफवाकाचमासमिध्याया
 मस्युपादनस्यादितिमहत्याउत्पत्तेनपर्वीयौदधिकंआख्यातेनिषेधप्रवेशस्तथा
 यत्रसाम्यात्॥श्रवणापुतदिनेसंज्ञासादौउपाकर्मनकुर्वेत्तक्रमात्सामर्थ्यवृत्तिर्द्विः॥
 ग्रहसंज्ञातिशुक्लेहसश्रवणपर्वस्तिहेमाद्रौ॥निषेधात्तंचम्यादयोयाः॥अत्र
 ग्रहसंज्ञातिदिनेयेषांप्राप्तेस्त्वैतदुपाकर्मनकार्यम्॥इत्येकोवाक्यार्थः॥तेनाथ

वैवेदिनामपिनिषेधः॥अथथाहस्तादित्रयेप्रत्येकंग्रहसंक्रांत्योषउवाक्यकल्पनायत्नेः॥
मदनरत्नेपि॥यदिस्याच्छावरणंयवग्रहसंक्रांतिद्वयितं॥स्यादुयाकरेणशुक्लपंचम्याश्रा
वरास्यतु॥स्मृतिमहार्णवे॥संक्रांतिग्रहणंवापियदियवर्णिजायते॥तन्मासेहस्तशु
भसाच्चैत्संक्रांतिग्रहणंतदा॥उपाकर्मनकर्त्तव्यंपरतेश्चैन्नदोषकृदिति॥मदनरत्ने
गार्ग्येपि॥यद्येरात्रादवाक्त्रुग्रहःसंक्रमएवचानोपाकर्मतदाकुर्याच्छावरणंश्राव
रोपिवा॥एतेनग्रहाकालेश्रावरासत्वेएवनिषेधोनावागितिमूर्खशंकापरास्माग्रह
विशिष्टानांहस्तश्रावरायवर्णांप्रत्येकंनिषेधेतद्युक्तोपाकर्मनिषेधेचविशिष्टदेशे
वाक्यभेदात्पंचम्यासंक्रांतौनिषेधाभावायत्नेश्चातेनाहंरात्रात्स्वैग्रहसत्त्वमात्रेउ
पाकर्मनिषेधोनतद्योगः॥यत्प्रतियन्मिश्रितेनैवोत्रराषाढसंयुते॥श्रावरोश्रावरां
कुर्युग्रहसंक्रांतिवर्जितरति॥प्रतियन्मिश्रितंनिषेधकंवचनंनन्मूलहेमाद्रौनिगम
ः॥ग्रहयोगोगुरुहंतिसंक्रांतिःशिष्यघातिनी॥तयोहंसुत्रराषाढाउपाकर्मणिवैष्णवे
अत्रचावेदोपाकरणेप्रभेकुलीरेसंस्थितेर्वौ॥उपाकर्मनकर्त्तव्यंकर्त्तव्यंसिंहयुक्तके
॥इतिवचनंदेशांतरविषयानर्मदोत्रभागेतुकर्त्तव्यंसिंहयुक्तके॥कर्कटेसंस्थितेभा
नावुपाकुर्यानुदक्षिरादिति॥ग्रहस्यतिवचनादितिप्रयोगपारिजातेनोक्तं॥पराशरमा
धवीयेप्येवांसामगानांसिंहस्थैरवावुक्तेस्तद्विषयइदंपुरोडाशचतुर्दशकरणावदुयसं
हीयता॥इतिवयंपश्यामःकालादर्शे॥अध्यायानामुपाकर्मश्रावराणांतेत्रिरीयकाः॥व
द्वचाःश्रावरोकुर्युःसिंहस्थोर्कोभवेद्यदि॥हस्तशुक्लपंचम्यांतद्वहणसंक्रमे॥अ
सिंहार्केप्रीत्ययंश्रावरोनव्यवस्थयेति॥तन्मूलालिखनाच्छुत्रविरोधाच्चचिन्त्यं॥स
त्रेहिश्रावरोनश्रावरास्येतिचांद्रमासः॥एवोक्तोत्तमसौरः॥तस्यपंचम्यभावाच्छुतिला
सराभ्यामुभयपरत्वेवत्रिद्वयविरोधाच्चातेनसिंहस्थोर्कोभवेद्यदितदाकर्केऽपिय
हरासंक्रमेसति॥असिंहार्केशुक्लपंचम्याश्रावरोवावद्वचाः॥प्रीत्ययंतेत्रिरीयाइति
व्याख्येयं॥तेषांसौरमासाभावाच्छ्रावरोशस्यानुद्गमादौतुवद्वचपरिशिष्टे॥अवृक्ष्योष
धयस्तस्मिन्मासेतुनभवन्तिचेत्॥तदाभाद्रपदेमासिश्रावरोनतदिष्यतरति॥तत्राप्यनु
द्गमेतुकुर्यादेवातदार्धिकमित्याचक्षतरतिस्त्रात्रवर्षत्रौभवंवार्धिकं॥एतच्चशुक्ला
स्तादावधिकार्योउपाकर्मोत्सर्जनंचयवित्रदमनार्यमिति॥दमनारोयेलिखितव
चनात्॥नित्येनैमित्रिकेज्येहोमयज्ञक्रियासुचा॥उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहवेधोन
विद्यतरतिप्रयोगपारिजातेहेमाद्रौसंग्रहोक्तैः॥यवर्णिग्रहरोसतिश्वेत्रिरात्रादिवे
धाभावंवक्तुमिदंतेनयवर्णिग्रहरोपिचतुर्दश्यांश्रावरोकार्यमितिहेमाद्रिः॥प्रथमा
रंभसुनभवति॥गुरुभार्गवयोर्मोह्यवावात्मेवार्हकेपिवा॥तथाधिमाससंसर्गमलमा
सादिषुदिज॥प्रथमोपाकृतिर्नस्यान्तकर्मविनाशकृदिति॥तत्रैवकश्योक्तेः॥त

त्रप्रथमारंभेद्विश्वादेकुर्यादिति नारायणवृत्तौ। एतच्चाधिमासेन कार्योऽयाकर्मतयो
त्सर्गप्रसवाहोत्सवायकाः। मासवृद्धौ यराः कार्यो वज्रं पितृतुयेतकमिति॥ जोतिः परा
शरोक्तेः॥ उत्कर्षः कालवृद्धौ स्यादुपाकर्मदि कर्मणि अभिवेकादि वृद्धौ नाननूत्कर्षो
पुगादि स्थितिकात्यायनोक्तेः॥ यनु॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गे द्योतद्विष्टव्यादि तः इति नृ
स्य शृंगवचस्तत्सामगविषयानेयां सिंहार्के एवोक्तेः॥ एतच्चापराह्णे कार्योः॥ उपाकर्म
पराह्णे स्यादुत्सर्गः प्रातरेव त्विति॥ अध्यायानामुपाकर्म कुर्यात्काले पराह्णे कोऽर्वा
ह्णे तु विसर्गस्यादिति चेद्विदो विदुरिति हेमाद्रौ गोभिलोक्तेः॥ वस्तुतस्तु॥ भवेदुपा
कृतिः शरीमास्यां शर्वाह्णे एव त्विति प्रचेतो वचनात् सर्ववाक्यं सामगविषयानेयामय
राह्णे एवोक्तेरित्यनुयदवस्थते॥ दीपिकापि॥ अस्य तु विधेः शर्वाह्णे कालः स्मृत इति
याज्ञुयास्त्ययं शिकुर्गुः॥ तच्चापसंवेरोदपिकं याद्यं अथैस्तु शर्वायं रण्योदपिके
कुर्युः॥ आवरांते त्रिरीयकाः वज्रचाः अवरो कुर्युः॥ ग्रहसंक्रान्तिवर्जिते॥ रतिगाम्यो
क्तेः॥ संप्राप्तवान् शुतीर्गह्यायं रण्योदपिके पुनः॥ अतो भूतदिने तस्मिन् नोपाकरण
मिष्यते॥ इति कालिकापुराणाच्च॥ अथ चेद्विषयसंयुक्ते यं रण्योदपिक्याः दुःख।
शोका मय प्रस्ताप्रे तस्मिन् हि जातय इति मदनरत्ने गाम्योक्तेः॥ अत्र सिंगामदीये
विशेषः॥ अवरणाः आवरां यं संगवस्थं यदा भवेत्॥ तदैवोदपिकं याद्यं नान्यदोद
पिकं भवेत्॥ पराशरमाधवीयेपि गाम्यः॥ आवराणीषोणी मासी तु संगवान्तरतो यदि
तदैवोदपिकी याद्या नान्यदोदपिकी भवेत्॥ कर्मकालमाह कालादर्शनिगमः॥ आ
वरणां प्रीत्ययं वाप्रतिपत्तय एतद्गुर्नैः॥ विद्वां स्याच्छादसोतत्रोपाकर्मोत्सर्जनं भ
वेत्॥ अत्र यो रीमासी अवरणाहस्तयोरुपलक्षणेन तावपि संगवस्थौ॥ उदयेषट्थ
टीस्य शोः शुती यं रण्योदपिकं मे कुर्युर्न भस्युपाकर्म नृग्यनुः सामगाः क्रमात्॥ इति वृ
थ्वी चंद्रोदये तन्ना॥ विद्वत्संघटिकादयमिति शर्वाक्ते विरोधान् सामान्यवाक्यादोद
पिकी कर्मयर्थ्या प्रायाद्यान शर्वा॥ संगवतिमिन्न शर्वा विद्यायवादाभावात्॥ भाद्रोदो
कालोतरे वास्तुन तु निषिद्धं न हि प्रीत्यलाभे निषिद्धमाष्यहरां युक्तं॥ अत एव परेषु
संगवत्प्राप्तौ सर्वनिषेधः॥ तदभावे तु नेति सर्वव्यवस्थाय्ययास्ता॥ विधिर्वैषम्यात्॥
मायनिषेधे तथाप्यत्र शर्वा विद्यावचनसंवेहिसा युज्यते॥ एवं अवरोपितेयां एत
च्छ्रुदाधिकपरं तेन यथाप्रिहोत्रादौ सायं प्रातः कालवाधे सामान्यस्या जीवता वच्छि
न्नकालेदशीदिरनुष्ठानाय यात्री श्वाशुशफाद्यभावे यागाक्षिप्रनिषिद्धवर्ज्यद्वये रा
तयात्र संगवामावनिषिद्धवर्ज्यकर्मयर्थ्या प्रीदपिके कालोतरे वा नुष्ठानेन नुकदापि
निषिद्धेः॥ अथवादाभावे उत्सर्गस्थेव प्राप्तेः॥ तेन प्राशस्यमात्रपरमिदं कान्त्यपनादी
नां तदिदं ह्ये शर्वाह्णे व्याप्रावेकदेशस्य शेषं वा शर्वावेति हेमाद्रिः॥ यदपि आवरां दुर्ग
नवमीदूवी चैव हृताशनी॥ शर्वा विद्याः प्रकर्तव्या शिवरात्रे वलेर्हि नमिति॥ ब्रह्मवैवर्ते

द्रव्यविशेषावर्णकमदिदेवकर्मविषयमिति हेमाद्रिः। अतएव वचनात्कुलधर्म
 तादावपि सर्वेषामदनरत्नेष्वेवामदनपारिजातेषु। सर्वविद्यायां आवरणं वाजस।
 पिनामुपाकर्मस्युक्तम्॥ मदनरत्ने तु पूर्ववर्णोदयिके कुर्युः आवरणं तैत्तिरीयकार।
 ॥ वद्धचपरिशिष्टावद्धचान्प्रतिकर्मविधानार्थं प्रवृत्तेः। तत्र तैत्तिरीयकः कर्म
 वेध्ययोगात्पूर्वोक्तकालिकापुराणादौ सामान्यतश्चोदयिकपर्वप्राप्तेस्तन्निषे
 धेन वद्धचानां आवरणविधानां तैत्तिरीयकपदं। अनुवादत्वात्तस्य च प्राप्ताधीनत्वा
 त्प्राप्तेऽप्यनुर्वेदिमात्रपरत्वात्। सर्वयजुर्वेद्युपलक्षणांश्च। अवयुत्पानुवादो वा
 ननु विधायकं। येन विशेषविधिना उपसंहारः स्यात्। अनुवादत्वाच्चक्षणादोषः।
 अन्यथोदयिकपर्वविशिष्टोपाकर्मोद्देशेन कर्तृविधौ कर्तृविशिष्टोदयिकपर्व
 विधौ वाक्यभेदापत्तेः। औदयिकपर्वविधौ वाक्यभेदापत्तेः। तस्मात्तैत्तिरीयकपद
 विवक्षया सर्वयजुर्वेदिनामोदयिकमेवापर्वस्युक्तं तन्ना। न तावत्परिशिष्टे वद्धचा
 न्प्रत्येवविधिः॥ धनिष्ठाप्रतियद्युक्तं त्वाष्ट्रसप्तसमन्वितमित्यादि॥ तदुदाहृतं।
 एवपरिशिष्टे वेदांतरधर्मविधीमां दर्शनात्। नाप्यनुवादोऽयं कालिकापुराणा
 वद्धचादीनामपि तदापत्तेः। कुर्युरित्यस्याविधित्वेन तस्यैवार्थवादत्वेनैतन्प्राप्ता
 नुवादित्वाच्च। न च तैत्तिरीयकानां गृहेतद्विधिरस्ति। येनानुवादः स्यात्। न व वाक्य
 भेदः तैत्तिरीयकपदमात्रस्य कर्ममात्रस्य वा उद्देश्यत्वायोगेन ह विरान्निवदस्य वर्ष
 ब्राह्मणमुपनयीतेति वच्चागत्या विशिष्टस्योद्देश्यत्वात्। अन्यथोत्तरार्द्धे वद्धचपद
 स्याप्यविवक्षायन्त्या आवरणस्य सर्वसाधारणत्वापत्तेः। तस्माद्देमाद्रिमते मेव पुक्तमि
 ति दिक्। इदं च शिष्यान्ध्यापयत आवसथ्येऽथो। अनध्यापयतो नाधिकार इति।
 कर्कः। आवरणमपि ग्रहणादिदृष्ट्या कातीयभिन्नेः प्रौष्टयघां कार्यं। तैत्तिरीय
 वरणं च म्यां। संक्रांतिर्ग्रहणां वापि योरीमास्यां यदा भवेत्। उपाकृतिस्तु यं च म्यां।
 कार्या वाजसनेपिभिरिति स्मृतिमहार्णवे वाजसनेपि ग्रहणादिति हेमाद्रिः। इदं
 स्वसूत्रोक्तकालपरत्वाद् वद्धचपरमपिशंखायनेस्तु हस्ते कार्यं। आयस्तं वैराथ
 र्वणोऽथ प्रौष्टयघां यजुर्वौधायनः। आवरायां योरीमास्यामायाह्वां चोपाकृतेषु
 चे प्रौष्टयघामपि दोषेऽवाह्वां कार्यमित्येवमर्थं तच्छाखीयविषयं वा॥ सामगा
 लु॥ आवरो हस्ते कुर्युः वद्धचाः अवरो चैव हस्तर्क्षे सामवेदिन इति निरीयामृते
 गोमिलोक्तेः सोऽप्युत्तरः॥ धनिष्ठाप्रतियद्युक्तं त्वाष्ट्रसप्तसमन्वितं। आवरां क
 र्म कुर्युरन्त्रयजुः सामपाठकार इति मदनरत्ने परिशिष्टोक्तेः॥ गार्ग्योपि॥ सिंह
 रवौ नुपुष्यर्क्षे रवौ न्हः। विवरे वहिः। छंदोगामिलिताः कुर्युरुत्सर्गं स्वस्वच्छंदसां।
 शुक्लपक्षे न हस्तेन उपाकर्म पराह्णिकमिति। अविवरे ग्रहादिदोषहीने। पुष्यर्क्षे
 रवौ न्हः। उत्सर्गः पराह्णिकमुपाकर्मस्य न्वयः। विवरेदिति पाठोऽज्ञानकृतः। अन्य

सुविशेषः सर्वमेवोक्तः॥ प्रयोगपारिजाते गोभिलः॥ उपाकर्मोत्सर्जनं च न स्यात्॥
 नामयीष्यते॥ धारणाध्ययनांगत्वाद्दृष्टिणां ब्रह्मचारिणां॥ उत्सर्जनं च वेदानामुपा-
 करणकर्मच॥ अकृत्वा वेदजप्येन फलं नाप्नोति मानवः॥ सर्वथा लोपेत्तु कुरु-
 वासश्च वेदोदितानां नित्यानामिति मनुनाः भोजनोक्तैः॥ एवमुत्सर्गोऽपि॥ अथ प्रस-
 गादत्रैवोत्सर्जनमुच्यते॥ तच्च यौषमासे रोहिण्यां तत्कृष्णाम्बा वा कार्यं॥ यौषमा-
 सस्य रोहिण्यामथ कायामथापि वाजलांते कूटं सां कुर्वाद् उत्सर्गविधिवद्दहिरि-
 ति॥ याज्ञवल्क्योक्तैः॥ आवरणं प्रोष्टपद्यां वोपाकृतौ क्रमेण यौषमुक्तं प्रतिपदिमा-
 षमुक्तं प्रतिपदिमा कार्यम्॥ अर्द्धं च मासानधीयीते तितेनैवोक्तैः॥ अर्द्धं च यमो-
 येषु सार्द्धं चतुरस्यर्थः॥ यत्तु हारीतः॥ अर्द्धं च मासानधीयीत् ससुत्सर्जेत॥
 यच्चाह यष्टान्वेति॥ तदा वात्स्याकर्मविषयं॥ बोधायनासु॥ यौषमां माध्यां वा कु-
 र्युः यौषमां माध्यां वोत्सर्जेत् तत्सर्वात्॥ तैत्तिरीयसु तैष्यां कार्यं॥ तैष्यां योरी-
 मास्यां रोहिण्यां वा विरमेदिति तत्सर्वात्॥ वट्टचैलुमाध्यां कार्यं॥ अध्यायोत्सा-
 र्जने माध्यां योरीमास्यां विधीयतः॥ इति कारिकोक्तैः॥ कानीयासु॥ भाद्रपदे कुर्युः॥
 उत्सर्गश्चेन्न दानिष्यति यथा प्रोष्टपदेऽपि वेति॥ कात्यायनोक्तैः॥ सामगासु॥ सिंहा-
 र्के पुष्ये कुर्युः॥ तथा च सिंहरोवोत्तिगाग्यं वचनं सर्वमुक्तं॥ सर्वैरुपाकर्मदिने-
 वा कार्यम्॥ पुष्ये तूत्सर्जने कुर्यादुपाकर्मदिने यवेति हेमाद्रौ खादिरशुशोक्तैः॥
 पदासिंहस्यैर्यस्य तितन्मध्यस्थहस्तानक्षत्राणां कुर्युः कर्कस्यैव भवति॥ तत्स-
 तस्मिन् पुष्ये उत्सर्गकृत्वा तदुत्तरहस्ते उपाकर्मसामगाः कुर्युः मासे प्रोष्टपदे हस्त-
 सुष्यः सर्वो भवेद्यदा॥ तदा च आवरो कुर्याद् उत्सर्गं कूटं सां हिज्जति तत्रैव परिशि-
 शोक्तैः॥ अत्र वा वपि सौरो मासे ज्ञेयो॥ तेषां सौरसेवोक्तैः॥ अत्र विशेषमाह का-
 र्णाजिनिः॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गं यथा काले समेत्य च॥ ऋषीन्द्रममयान् कृत्वा
 रजयेत्त्रयं यत्र तः॥ इत्युपाकर्मरपुत्सर्गं च त्रिरात्रं पक्षिणी महोरात्रं वानध्याय॥ इ-
 ति मिताक्षरायामुक्तं॥ अत्र नक्षत्रां रजोदोषो नास्ति॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गं रजोदो-
 षो न विद्यते रजिगायौक्तं॥ अत्रैव रक्षाबंधनमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये॥ संप्राप्ते आवरा-
 णे तैयोरीमास्यां दिनोदये॥ स्वानं कुर्वीत मतिमाच्छ्रुतिस्मृतिविधानतः॥ उपाक-
 र्मोदिकं प्रोक्तं मृषीणां चैव नर्याणां॥ उपाकर्मशिकत्रैव मृषीणां चैव रजनं॥ न तो-
 यराह स मये रक्षा यो टलिकां शुभा॥ कारयेदसतैः शस्त्रैः सिद्धये हं मभूषितैरि-
 ति॥ अतोपाकर्मनंतरं यस्पर्शति यावार्थिकस्यानुवादो ननु विधिः॥ गौरवान्
 प्रयोगविधिमेतेन क्रमायोगाच्छ्रद्धादौ तदयोगाच्चानेन परैर्युक्ता कारोपि सर्वे॥
 दुरमरहेतत्करणसिद्धेः॥ इदं भद्रायानं कार्यं॥ भद्रायानं कर्तव्ये आवरी फाल्गु-
 नीतया॥ आवरी नृपतिर्हेति ग्रामदहति फाल्गुनी निसंयहोक्तैः॥ तत्सन्वेतु गवा॥

वपितदंतेकुर्यादिति निर्णयामृते ॥ मंत्रस्तु ॥ येन वहो वली राजा दानवेंद्रो महाबलः ॥ तेना
 त्वामपि वधामिरक्षेमाचलमाचला ॥ ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैश्चैरन्यैश्च मानवैः ॥ कर्त्तव्यो
 रक्षिकाचारो हि जान संश्रज्यशक्तिरति ॥ अत्रैव हयग्रीवो न्यत्रिः ॥ तदुक्तं कल्पतरौ ॥ आ
 वराणां अवराणां जातः सर्वहयशिरा हरिः ॥ जगाद सामवेदं तु सर्वं कल्मषनाशनं मृत्नात्वा
 संश्रजयेत्तु शंखचक्रगदाधरं ॥ आश्वलायनेन अवराणां कर्मोक्तं ॥ आवराणां यो रीमा
 स्यांश्रणा कर्म ॥ तत्रास्ममययोगिनीयाद्या ॥ अस्ममिते स्थालीया कंश्रपयित्वा ॥
 तिस्रस्तान् ॥ अतएव निशीथे दर्शप्रयोगांतः यातनियमात्तदंगैः प्रसंगसिद्धिरुक्तादा
 दर्श ॥ अन्यथा परेद्युः प्राप्नोक्तः प्रसंगप्रसंगस्य ॥ याज्ञिकास्तु यो रीमा दर्शशब्दो
 द्युः पूर्वोत्तरावदहोरात्रवाचित्वा तत्रैव कर्मकालव्याप्तिर्ग्राहेति विकृतित्वा च्छे
 यपूर्वच्छंति ॥ आवराणां दिमासचतुष्टयकृत्स्नयस्य द्वितीयास्तु अन्यशयनव्रतं ॥ तत्र
 चंद्रोदयव्यापिनी ॥ दिनद्वये तत्परेति निर्णयामृते ॥ इति श्रीमीमांसकरामकृष्णभा
 हात्मजकमलाकरभट्टकृतैर्निर्णयसिंधौ आवराणामासः ५ सिंहे पराः षोडशघटिका
 : पुराणकालः ॥ अन्यत्सर्ववत् ॥ अत्र गोप्रसवेऽभुतसागरे नारदः ॥ भानौ सिंहग
 ते चैव यस्य गौः संप्रसूयते ॥ मरणांतस्य निर्दिष्टं षडभिर्मासेर्न संशयः ॥ तत्र शांतिप्र
 वक्ष्यामियेत संयद्यने शुभं ॥ प्रसूतांतत्सराणां देवतांगो विप्राय दाययेत् ॥ ततो होमं प्र
 कुर्वीत घृताक्तैराजसर्षपैः ॥ आहुतीनां घृताक्तानामयुतं जुहुयात्ततः ॥ व्याहृतिभि
 श्चायं होमः ॥ सोयवासः प्रयत्नेन दद्याद्विप्राय दक्षिणामिति ॥ तथा ॥ सिंह राशौ गते
 सूर्यगो प्रसूतिर्यदा भवेत् ॥ यौषेच महिषी सूते दिवैवाश्वतरितया ॥ तदानिष्ठं भवे
 किंचित् च्छांत्यै शांतिकंचरेत् ॥ अस्य वामेति सूक्तेन तद्विष्मोरिति मंत्रतः जुहुयात् ॥
 चतिलाजेन शतमष्टोत्तराधिकं ॥ मृत्युजयविधानेन जुहुयाच्च तथा युतं ॥ श्रीसूक्ते
 न ततः स्त्राया च्छांतिसूक्तेन वा पुनः ॥ मध्यरात्रे निशीथे वा यदा गौः क्रंदते तदा ग्रा
 मे वा स्वगृहे वा यि शांतिकं सर्व्ववदि शेत् ॥ एवं आवरो वउवा प्रसवो दिवानिषिद् ॥
 तदुक्तं मथर्ववेदिनां गार्ग्यपरिशिष्टे ॥ माघे बुधे च महिषी आवरो वउवा दिवा ॥ सिं
 हे गावः प्रसूयंते स्वामिनो मृत्युदायकारति ॥ अत्र तदुक्ता मृताख्या शांतिः कार्या ॥ भा
 द्रकृष्ण तृतीया कज्जली संज्ञा ॥ सा परा ग्राहेति दिवोदासीये उक्तम् ॥ भाद्रकृष्ण चतुर्थी
 बहुलाख्या मध्यदेशे प्रसिद्धा सा पराह्ण व्यापिनी ग्राह्या ॥ दिनद्वये तत्परे ॥ गौर्याश्चतु
 र्थावष्टधेनुश्च जाडर्गा च नंदुर्भरहोलिके च ॥ वत्सस्य शजा शिवरात्रिरेताः परान्वितां धं
 तिनृपं सराष्टमिति दिवोदासीये वचनात् ॥ अत्र वत्सशजायाः षष्ठ्युपादानाद्देनुश्च
 शर्देन बहुलाख्या गृह्यते इति सखव्याचख्यो ॥ मदनरत्नेष्वेवम् ॥ अत्र गोशजाया
 वान्नाशनं च तत्रैवोक्तं ॥ भाद्रकृष्ण षष्ठी हलषष्ठी ॥ सा सप्तमी युतेति दिवोदासः ॥ भा
 द्रकृष्ण सप्तम्यां शीतला व्रतं तत्र शर्वा ग्राहेति हेमाद्रिः ॥ अथ जन्माष्टमी ॥ सा च कृष्ण

दिमासेनभाद्रपदकृष्णशमी॥ तथाभाद्रपदेमासिकृष्णशमीकलीपुगे॥ अश्विंश
 तिमेजातः कृष्णसीदेवकीसुतरितिकल्पतरोत्राक्षोक्तैः॥ अत्रैदमाध्वमतं॥ अश्वमी
 देवा॥ जन्माश्वमीजयंतीचेति॥ तत्राद्याकेवलशमी॥ येनकुर्वतिजानंतः कृष्णजन्मा
 श्वमीव्रतं॥ तेभवंतिनराः प्राजव्यालाव्याघ्राश्चकाननेरित्स्कांदात्॥ दिवावायदिना
 रात्रौनास्तिचैरोहिणीकला॥ रात्रियुक्ताप्रकुर्वीतविशेषेरोहसंयुतामितिपुराण
 तरात्॥ श्रावरोवहृलेयसेकृष्णजन्माश्वमीव्रतम्॥ नकरोतिनरोयस्तुभवतिक्व
 राक्षसइतिभविष्योक्तेश्चकेवलाश्व्या एवोयोष्यत्वावगते॥ सेवरोहिणीपुक्ताज
 यंती॥ कृष्णशमीभवेद्यत्रकलैकारोहिणीयदि॥ जयंतीनामसाप्रोक्ताउयोष्यासा
 प्रयत्नतारतिवह्निपुराणात्॥ अश्वमीकृष्णस्यस्यरोहिणीकृष्णसंयुता॥ भवेत्तौ
 एयदेमासिजयंतीनामसास्मृतेति॥ विष्णुरहस्यादिवचनाच्चमोतिरादिवत्संस्तया
 कर्मभेदः॥ रोहिणीयोगश्चाहोरात्रमुख्यः॥ निशीथेसत्विमध्यमः॥ दिवसादावधमः
 ॥ अहोरात्रंतयोर्योगोसंस्तोर्भवेद्यदि॥ मुहूर्तमप्यहोरात्रेयोगश्चेतामुयोष्ये
 दितिवशिष्टसंहितोक्तैः॥ अहोरात्रेयुगीयतारायत्पुदयेसति॥ नियतात्माशुचि
 स्नानः स्नानत्रवर्तयेदिति॥ विष्णुधर्मीकैः॥ वासरेवानिशायांवायत्रस्वत्या
 पिरोहिणी॥ विशेषेणानभोमासेसेवोयोष्यामनीषिभिरितिपुराणांतराच्च॥ वि
 शेषेरोति॥ शुभेभाद्रपदेपीदे॥ श्रावरोवानभस्येवेतिवक्ष्यमाणान्॥ गौडस्तु॥ नि
 शीथएवरोहिणीयोगो जयंतीनात्यथेत्याहुः॥ तन्ना॥ वासरेवानिशायांवेतिविरो
 धात्॥ योगविशेषात्॥ गुराणाकलमित्येत्या॥ तेप्यकरोदोषशुनेरुयेस्याः॥ तत्रज
 न्माश्वमीव्रतनित्यंश्रवोक्तावचनेषुअकरोनिंदाश्रुतेः॥ वर्षेवर्षेनृषानाशकृष्णज
 न्माश्वमीव्रतनकरोतिमहाप्रह्व्यालीभवतिकाननेरति॥ स्कांदेवीशाश्रुतेश्च॥ न
 करोतिनरोयस्त्विति॥ श्रवेषुक्तरत्रस्त्रीलिंगमंतत्रम्॥ मदनरत्नेस्कांदेवत्रफलमा
 युक्तंजन्माश्वमीव्रतयेवेप्रकुर्वतिनरोत्रमाः॥ कारयेत्यथवालोकांलक्ष्मीलेधासदा
 स्थिरा॥ सिध्यतिसर्वकार्योरोक्तेजन्माश्वमीव्रतरति॥ जयंतीव्रतंतुनित्यकाम्यं॥ म
 हाजयार्थंकरुतांजयंतीमुक्तयेनघ॥ धर्ममर्थंचकांमंचमोक्षंचमुनिपुंगवा॥ ददा
 तिवांक्षितानर्थानूयेचाप्येतिदुर्लभारित्स्कांदादौफलश्रुतेः॥ श्रद्धानेनतुयस्या
 यशवहस्तस्यभोजने॥ तत्पायंलभतेकुंतिजयंतीविमुखानरः॥ नकरोतियदावि
 क्षोर्जयेतीसंभवंव्रतं॥ यमस्यवशमायनसहनेनारकींयथाभित्यकरोमिंदाश्रु
 तेश्च॥ यदाश्वेषुः परेयुर्वारोहिणीयोगस्तदाजन्माश्वमीजयंत्यामेतर्भूतायेया॥ न
 तुजन्माश्वमीव्रतंष्टयकार्यं॥ विष्णुश्चखलवत्॥ तदुक्तंमाधवेनैवा॥ यस्मिन्वर्षे
 जयंत्याख्योयोगोजन्माश्वमीतदा॥ अतर्भूताजयंत्यास्यादस्योगप्रशस्तितः॥ इति
 ॥ मदनरत्नेनिर्णयाश्रुतेगोडेमेथिलमतेप्येवा॥ केचित्तुरोहिणीसंयुतोयोष्यासर्वी

घोषविनाशिनी॥ अर्द्धरात्रादधश्चोर्ध्वकलयावायदाभवेत्॥ जयंतीनामशार्द्वरी
 र्वपापप्रणाशिनीत्यग्निपुराणादर्द्धरात्रएवरोहिणीयोगस्यप्राशस्त्यात्॥ मुहूर्तम
 पिलभ्येतेत्यादीनां चार्द्धरात्रयोगेषु ययत्नेन जयंतीव्रतं भिन्नमित्याहुः॥ तत्त्वं तु हेमा
 द्रिमते जयंतीव्रतं भिन्नमेव॥ उदये चाष्टमीत्यस्य तेन जयंती परत्वोक्तेः॥ किंच॥ रोहिण्याम
 दशत्रे च यदा कृष्णाष्टमी भवेत्॥ तस्यामभ्यर्चनं शौरेर्हं तियापं त्रिजन्मजमिति विष्णुधर्मोक्तेः॥
 समायोगे तु रोहिण्यां निशीथे राजसत्तम॥ समजायत गोविंदो बालरूपी चतुर्भुजः॥ तस्मात्तं
 सजयेत्तत्र यथा विज्ञानुरूपतः॥ इति वह्निपुराणा चार्द्धरात्रस्य कर्मकालत्वमवसीयते॥
 अतः कर्मणो यस्य यः कालः इत्यादिवचनात्पूर्वत्रैव प्राप्तेः॥ परदिने सतोपि रोहिणीयो
 गस्य न प्रयोजकत्वं॥ अन्यथा बुधवासरादेरपितत्वापत्तेः॥ किंच॥ जयंती शङ्खरात्रिशे
 षवचनः॥ अभिजिन्नामनक्षत्रं जयंतीनामशार्द्वरी॥ मुहूर्तैर्विजयो नाम यत्र जातो ज
 नार्द्धन इति हेमाद्रौ ब्रह्मांडपुराणात्॥ तेन तद्योगि रोहिण्यां गोरात्वान्न व्रतभेदः
 ॥ वासरे वा निशायावेति तत्कैमुतिकमायेन निशीथयोगस्यैव स्तुत्यर्थः॥ श्वर्दिने अर्द्ध
 रात्रयोगाभावे वा प्राशस्त्यर्थमिति आहुः॥ अन्ते तु यद्यपि दिवा वायदिवारत्रौ नास्ति चेद्दो
 हिणी कला॥ रात्रिपुक्ता प्रकुर्वीत विशेषेणोदसंयुतामित्यनेन रोहिणीयोगाभावेऽर्द्धरात्र
 व्याप्तेर्ग्राह्यतोक्ता तथापि यस्मिन् वर्षे जयंती योगो नास्ति तत्र जयंतीव्रतलोपे प्राप्तेः अ
 मीमात्रेपि जयंतीव्रतं कार्यमित्येव परमिदमिति तदाशयः॥ अत्र हि सत्रायागूर्णविश्व
 जितायजेता एवामसंभवे कुर्यादिति वैस्वानरीं हि जइति वदो रोहिणीयोगाभावे विधानात्
 त्कार्यापत्तिः स्पष्टैव॥ अत एवोक्तं जयंतीनामशार्द्वरीति॥ यत्रुक्तां॥ उदये चाष्टमी किं
 चिन्नवमी सकलायदि॥ भवेत्तु बुधसंयुक्ता प्राजापत्यर्क्षसंयुता॥ अपि वर्षशतेनापिलभ्य
 ते वाथवानवेति यच्च याये॥ तेन योनिंगतानां तु तेन त्वं नाशितं तु तेः॥ येः कृताश्रावरो मा
 सि अष्टमी रोहिणीपुता॥ किंपुनर्बुधवारं रासो मेनापि विशेषतः॥ किंपुनर्नवमीपुक्ता कु
 लकोत्पास्तुमुक्तिरेति तदनादिविषयः॥ उपवासाश्रवणादित्यनेन तमहः॥ जयंती पर
 मिति हेमाद्रिः॥ उदये चंद्रोदये रतिके चित्॥ तन्ना॥ चंद्रोदयसत्त्वे असंदेहान्नवमी सकले
 त्ययोगान्मानाभावाच्च॥ तेन श्वर्षेद्युः सप्तमी विदेपरदिने सूर्योदये घटिकापि ग्राह्या॥ श्व
 विहाष्टमी तियामी क्तेरित्युक्तं॥ अतो न व्रतभेदो नाप्यनर्भव इत्युक्तः॥ गोशुक्ला॥ नवमी स
 यपरमिदं वचनं॥ नवमी सकलायदीति विशेषोक्तेः॥ एतत्पूर्वदिने जयंत्यभावपरमित्या
 हुः॥ जयंत्यादिसर्वायवा दोयमित्याचार्यचूडामण्यादयः॥ वयं तु सत्यं व्रतभेदा लोकास्तु
 जन्माष्टमीमेवानुतिष्ठंति॥ न हि श्रावरो वानमस्ये वारी हिणी सहिताष्टमी यदा कृष्णा
 नरेर्लब्धा सा जयंतीति कीर्तिता॥ श्रावरो न भवेद्योगो न भस्ये न भवेद्भुवमिति॥ माधवीपेव
 शिष्टसंहितोक्तापि भाद्रे जयंती केनापि क्रियते॥ यदा गुणान्कलं सप्तमे ब्रह्मवर्चसकाममु
 पनयेदिति वदित्यनेन तन्ना॥ नित्यत्वानुपपत्तेः॥ अत्र गोरासुखचांद्राभ्यामेक एव मास

रन्त्ये॥ तन्ना॥ एकवाक्ये उभयनिर्देशो वा शब्दयायोगात्॥ अतो जयंती व्रतस्यापि निमित्तादुपवाससदयकार्यमिति ब्रूमः॥ अतएव हेमाद्रिमदनरत्नादौ जन्माष्टमीव्रतं जयंतीव्रतं च भिन्नमुक्तं॥ भिन्नकालत्वात् सर्वथा तावदंतर्भावो नेति सिद्धं॥ यद्यपि श्रद्धाया रावात्मापि रोहिणीपुत्रैव कार्यं त्रिग्रथानां तत्त्वप्रतीयते॥ तदपि जयंतीपरमेव॥ इदं च काम्यमेवेत्यंतं भट्टः॥ तदूषणं हेमाद्रौ ज्ञेयम्॥ नित्यकाम्यमिति तु बहवः॥ ननु पयाविष्णुशंखलयोगेन श्रवणाद्दशीवामनं जयंत्यादिसर्वसिद्धिर्यथा वैकादशी स्वस्यापि परा॥ तथा॥ कलाकाशमुहूर्तपियदाक्ष्याष्टमीतिथिः॥ न वयं संप्रदाया स्यात्सप्तमीसंपुत्ता नहीत्यादिवचनाददोदयादिवद्योगाधिक्ये फलाधिकात्परं वज्रमाष्टमीपुत्रैति चेत्॥ चार्त्रमात्यतहि तत्र व्रतभेदोदयोर्नित्यत्वे हयोरकरोदयो वाश्रुतः॥ इह त्वेनेस्त्रिभिर्हेतुभिः संज्ञाभेदादभेदात्फलभेदाच्चोपवासभेदः स्पष्ट एव॥ एकदेवतत्वाच्छ्रवणाद्दशीवन्नयारणालोपदोषोपि॥ तेन व्रतद्वयमेव युक्तं॥ हयोरपि नित्यत्वात्॥ केचित्तु॥ त्रेतायाद्दशपरैश्चैव राजनृत्तपुगेतथा॥ रोहिणीसहिता चैव विदग्धिः समुयोधिता॥ अतः परं महीपालसंप्राप्ता तामसेकलौ॥ जन्मनो वासुदेवस्य भविता व्रतमुन्नममिति॥ हेमाद्रौ वह्निपुराणात्॥ कलौ जन्माष्टमीव्रतमेव न जयंतीव्रतमिमांशुः॥ तन्ना॥ तामसेकलावित्युक्तेः॥ परमश्रेयो हेतोरस्य कलौ पापिनादुर्ध्वमत्वमुच्यते॥ तेन कलौ तामसानकारिष्यंति किं तु धर्मा एवेत्यर्थः॥ अस्याश्रदाश्च ब्राह्मणा चाराभविष्यंतिकलौ पुगेत्स्यादौ विधिकल्पनाय तैः॥ अत्र निर्णयवेधस्य व्याहृः॥ सर्वोक्तवचनेषु तस्यैव मुख्यकालोक्तेः॥ अष्टमीशिवरात्रिश्च द्वादशादधो यदि॥ दृश्यते घटिकाया सा सर्वविहाप्रकीर्ततेति॥ माधवीयेपुराणतरोत्तरात्॥ अर्द्धरात्रे तु रोहिण्याय दक्षिणाष्टमी भवेत्॥ तस्यामभ्यर्चने शोरे हतिपापं त्रिजन्मजमिति भविष्योक्तेः॥ अष्टमी रोहिणीपुत्रानि स्यंदे दृश्यते यदि मुख्यकाल इति ख्यातस्तत्र ज्ञातो हरिः स्वयमिति वसिष्ठसंहितोक्तेः॥ तत्राष्टमीदिधारोहिणीरहितानपुनी च॥ आद्यापि चतुर्दशी॥ सर्वेष्टुरेव॥ निर्णययोगिनी परेष्टुरेवोभयेष्टुरनुभयेष्टुश्चिती॥ तत्राद्ययोरसंदेह एव॥ कर्मकालव्याप्तेः॥ जन्माष्टमी रोहिणीच शिवरात्रिस्तथैव च॥ सर्वविदेव कर्त्तव्यातिथिभांते च पारणमिति भृगुक्तेः॥ अस्मात्केवलरोहिण्युपवासी पिसिद्धः॥ अत्ययोः परेवाप्रातः संकल्पकालव्याप्तेरधिकात्॥ वज्रनीयाप्रयत्नेन सप्तमीसंपुत्ताष्टमीति॥ ब्रह्मवैवर्ती च॥ एवमंशतः समव्याप्रावपि॥ विषमव्याप्तात्वाधिक्येन निर्णयः॥ रोहिणीपुत्तापि चतुर्दशी॥ सर्वेष्टुरेव निर्णये रोहिणीपुत्ता परेष्टुरेवोभयेष्टुरनुभयेष्टुश्च॥ अत्राव्याधयोरसंदेहः॥ कार्यविहापिसप्तम्यारोहिणीसहिताष्टमीति पाप्मोक्तेः॥ जयंती सर्वविद्याय उपवासं समाचरेदिति गारुडाय॥ सप्तमीसंपुत्ताष्टम्यां निर्णये रोहिणीयदि॥ भविता साष्टमीपुराणायावचंदेहिवाकराविति वह्निपुराणा च॥ द्वितीये त्वसंदेह एव॥ तृतीयपक्षे परेवा॥ वज्रनीयाप्रयत्नेन

सप्तमीसंयुताष्टमीपरेहि॥संक्रसापिनकर्त्तव्यासप्तमीसंयुताष्टमीतिब्रह्मवेवर्त्तन॥चतु
र्थ्यपित्रेधा॥सर्व्वेयुर्निशीथेष्टमी॥परेहिरोहिणीपरेयुरष्टमीसर्व्वेहिरोहिणी॥उभयेयु
भयस्यनिशीथासंवंधोवेति॥आद्येपरेयुर्जयंतीयोगस्यसत्वात्यरेवेतिमाधवः॥तदुक्तंते
नैव॥यस्मिन्वर्धेजयंत्याख्योयोगोजन्माष्टमीतदा॥अतर्भूताजयंत्यास्यादृष्टयोगप्रा
शस्तितरति॥सर्व्वविद्वाष्टमीयानुउदयेनवमीदिने॥सुहृन्मपिसंयुक्तांसंशरणीसाष्ट
मीभवेत्॥कलाकाष्टामुहूर्त्तापियदाकृष्णाष्टमीतिथिः॥नवम्यांसेवयाद्यास्यात्सप्त
मीसंयुतानहीतियागोक्तेश्च॥केचित्तुहेमाद्रावष्टम्याःप्राधान्यात्तस्याश्चसर्व्वेयुःकर्म
कालव्यापित्वात्सर्व्वेव॥याप्तुंशर्व्वेहिनिशीथेष्टम्यभावेत्तेयं॥अतर्भावोक्तिस्तुमू
खबंधप्रणामात्रमित्याहुः॥अन्येनुशर्व्वविद्वाष्टमीतिवाक्येजन्माष्टम्यांस्वर्य्योदयेसप्तमी
वेधनिषेधात्॥कलायटिकामात्राय्योदपिकीयाद्या॥कार्य्यविद्वापिसप्तम्येतिजयं
तीयरम्॥जयंत्यांशर्व्वविद्वाद्यामुपवासंसमाचरेदित्येकवाक्यत्वात्॥तत्रापिद्वयोर्नि
त्यत्वात्कालभेदाच्चोपवासद्वयंभवत्येव॥यदातुकेवलाष्टमीशुद्धाधिकानदात्मागहे
तोःसप्तमीवेधस्याभावान्नसर्व्वेव॥यदिवाविद्वन्नातदापरदिनेयाद्यातियेरभावान्नसर्व्वे
व॥एवंसर्वाण्योदपिकवाक्यानि सप्तमीवेधपरणि॥येनुजन्माष्टमींशर्व्वविद्वांसक्र
शांसकलामपि॥विहायनवमींशुद्धादिशुपवासवदिमाहुः॥नेनिर्मूलत्वादुपेक्ष्याः॥मु
हूर्त्तमपिसंयुक्तेतिरोहिणीयोगेएवमाज्यन्तीकैः॥तिथ्यंतेपारणावाक्यानांनिर्व्विषय
त्वायत्ते॥नचजयंतीपरणि॥शुद्धाधिकपरणिवातानि॥भृग्वाद्यैःसर्व्वविद्वाष्टम्याम
पितिथ्यंतेपारणीकैः॥तेनकलाकाष्टेतिवाक्यांतरवशान्नजयंतीपरमेतत्॥तत्त्वन्तु
अष्टम्याःकर्मकालव्याप्तेर्हिवावायदिवारात्रौनास्तिचेद्दोहिणीकला॥रात्रिपुक्ता
प्रकुर्वीतेतिशर्व्ववाक्येरोहिणीयोमाभावेयाष्टत्वोक्तेर्वचनात्कर्मकालव्यापिनान्त्या
क्तासर्वापरवात्मापिरोहिणीयुताजयंत्याद्या॥माधवमदनरत्ननिर्णयाष्टतानंत
भट्टगोउमैथिलग्रंथादिष्वप्येवमिति॥पुक्तंनुउपवासद्वयकार्य्यम्॥द्वयोर्नित्यत्वादि
तिवयं॥अस्योःपरैव॥सप्तमीसंयुताष्टम्यांभूत्वाऋक्षंहिजोत्तम॥प्राजायत्यंदितीये
हिमुहूर्त्तार्द्धभवेद्यदि॥तदाष्टयामिकंपुरणंप्रोक्तंवासादिभिःपुरेतिस्कांदात्॥मुह
र्त्तनापिसंयुक्तासंशरणीसाष्टमीभवेत्॥किंपुनर्नवमीपुक्ताकुलकोस्यास्तुमुक्तिदेति
पायाचेतिदिक्॥निंवादित्योपासकास्तु॥जन्माष्टमीरामनवमीशिवरात्र्यादौशर्व्वे
हिकर्मका॥लीनांतिथित्यक्तादिनिमुहूर्त्तपरैवतिथिर्याद्या॥उदयव्यापिनीयाद्या
कुलेतिथिरुपोषणे॥निंवाकोभगवान्येषांवाङ्मितार्थफलप्रदर्शति॥हेमाद्रौमा
त्स्योक्तमुक्ति सप्तमीव्रतेभविष्योक्तेरित्याहुः॥तन्न॥यदिहितीयेदिवसेनुऋक्षतिथ्यो
र्धुजिःस्यान्नतदोपवासः॥सर्व्वेप्रकुर्यादिवसेहितीयेदिनेशमक्तैयतदाव्रतायमिति॥
मत्स्यवाक्येनतत्रैवोपसंहारान्॥सर्वाथत्वेमानाभावात्॥ऋक्षतिथ्योर्हस्तसप्तम्योः॥

अथथाऋषियंचम्यादीतदायन्तिः॥ शिष्टाचारानेति चेन्ना॥ तस्य न्यायवचोविरोधे
यत्वात्॥ रदानीं कापिनिवाक्रीयासनाभावाच्चेति संक्षेपः॥ पारंगानु॥ तिथिरष्टशुभं
हेतिनक्षत्रचचतुर्गुणं॥ तस्मान्मयत्नतः कुर्यात्तिथिभातेचपारणामिति ब्रह्मवैवर्तनी
॥ तिथ्यर्क्षयोर्पदाक्रे दोनसत्रांते मथापि वा॥ अर्द्धरात्रेयवाकुर्यात्पारंगानुत्परेहनी
तिहेमाद्रौवचनाच्चार्द्धरात्रेषुभयांते॥ अन्तरांतेवेतिमुख्यः पक्षः॥ सर्व्वेष्टेवोयवासि
मुदिवापारणामिष्यतत्रतिब्रह्मवैवर्तत्वमविषयं॥ दिनेमुख्यकालालाभेऽन्यतरांते
वाज्ञेयम्॥ गोशु॥ नरात्रौपारंगानुकुर्यादतेवेरोहिणीत्रतात्॥ तत्रतिथ्यपितकु
र्यादङ्गीपित्वा महानिशा मिति ब्रह्मोदपुराणाद्वात्रौ सार्द्धप्रहरमध्ये कार्यं॥ महानिशा
नुविज्ञेयामध्यममध्ययामयोः॥ तथा॥ मध्यमप्रहरमात्रे विज्ञेया तु महानिशा तिष्ठ
त्यतरात्॥ कल्पतरौ मदनरत्ने चैवा कामधेनौ गरीक्त॥ महानिशा नुविज्ञेयामध्य
मप्रहरद्वयमित्याह॥ वृद्धशान्तयत्नः॥ महानिशा द्वेघटिकेरात्रौ मध्यमयामयोरि
त्याह॥ वेदयाठयरमेतदित्ये॥ महानिशा यामन्यतरांते तृतीयदिने पारंगानु॥ अप
रेहनीति पारंगानुत्तरदिनपरन्वात्॥ जयन्त्या सुभयांता ये सणा दिवाहः॥ तत्त्वतुम
हानिशातोर्वागन्यतरांतलाभे महानिशा निषेधः॥ महानिशा यामेवलाभे तत्रैवपा
रणामिति सर्व्वेष्टे जयन्ती परं संयोगस्योपोष्यत्वात्॥ जन्माष्टम्या तिथ्यन्तमात्रे पारंगानु
॥ अशक्नौ तु वह्निपुराणो॥ भाते कुर्यात्तिथ्यर्वापिशरुंभारतपारणामिति॥ गा
रुडे विष्णुधर्मे च॥ जयन्त्या सर्व्वविद्याया सुयवासंसमाचरेत्॥ तिथ्यन्ते वोत्सवांते वा
त्रतीकुर्वीत पारणामिति॥ अशक्नौ तु तिथ्यन्ते तिथिभाते वा पारंगानुत्तरादिनं॥
यामत्रयाद्गामिन्यां प्रातरे वहि पारणा॥ स एवोत्सवांतः॥ तिथ्यन्ते वोत्सवांते वा
तीकुर्वीत पारणामिति कालादर्शोक्तैश्चेति संक्षेपः॥ अष्टम्या विशेषो हेमाद्रौ भवि
ष्ये॥ नतीष्टम्या तिलैः स्नातो नयादौ विमले जले॥ सुदेशे शो भन कुर्यादेवकाः स
तिका गृहं॥ तन्मध्ये प्रतिमास्थाप्या सा चाप्यष्टविधा सृज्या॥ कांचनी राजती तापी
ये त्रिलो मृन्मयी तथा॥ वाक्षीं मणिमयी चैव वरुणी कैलिं खिता यवा॥ सर्व्वलक्षणा
संश्रुता यथैके च पठ्यते॥ देवकी ते त्रैलोक्ये कस्मिन् प्रदेशे सतिका गृहे॥ प्रसूता च
प्रसूता च स्थापयेन्मचकोपरि॥ मां तत्र बालकं सुप्रयथ्यं के सनयायिने॥ यशोदा त
त्र चैकस्मिन् प्रदेशे सतिका गृहे॥ तद्वचकल्पयेन्मार्त्यं प्रसूतवरकल्पकां॥ कश्यपो॥
वसुदेवो यमदिति श्रैवदेवकी॥ शेषा वैवलभद्रौः यं यशोदा क्षिति रन्वभूत॥ नंदः प्र
जापतिर्दक्षोगरीश्वरपि चतुर्मुखः॥ गोर्धेनुः कुंजरश्चैव दानवाः शस्त्रपाणयः॥ ले
खनीयाश्च तत्रैव कालियो यमुना हृदे॥ इत्येवमादियत्किंचिच्छक्यते चरितं मम॥
लेखयित्वा प्रयत्नेन रजयेद्भक्तिनम्रः॥ मंत्रैरांनेन कौंतेय देवकीं रजयेन्नरः॥
गायद्भिः किन्नराद्यैः सततपरिवृता वेणुवीर्यानिनादैः शृंगारादर्शकुंभप्रवरचत

करैः किं करैः सेव्यमाना ॥ पर्यं के स्वास्तु ते यामुदितनरमुखी पुत्रिणी सम्पगाले सा देवी दे
वमाता जयति सुतनया देवकी कांत रूपा ॥ पादौ संवाहयंती श्रीदेवक्या श्ररणांतिके ॥ नि
वस्यं कजे प्रज्या नमो देवे श्रिये रति ॥ शंखेतोयं समादाय स पुष्पकुशचंदनं ॥ जानु
भ्यां धरणी गत्वा चंद्रायार्घ्यं निवेदयेत् ॥ अर्द्धरात्रे वसोर्द्धरात्रे पातयेद्दुःसर्पिषा ॥ नाशिव
र्द्धयंतं वल्लीनामादेः करणं मम ॥ ततो मंत्रेण वेदघाचंद्रायार्घ्यं समाहितः ॥ क्षीरोदा
रावसंभूत अत्रिनेत्रसमुद्भव ॥ गृहराण्यं शशं के मंरो हिरण्यसहितो मम ॥ ज्योत्स्ना
यतेतमस्तुभ्यं नमस्ते मोतिषां यते ॥ नमस्ते रोहिणी कांत अर्घ्यं नः प्रतिगृह्यतां ॥ यथा
पुत्रं हरिलब्धा प्राप्ता ते निर्हृतिं परं ॥ तामेव निर्हृतिं देहि सुपुत्रं दर्शय स्वमे ॥ इति देवक्य
र्घ्यः ॥ ततः पुष्पांजलिं दत्वा यामेयामे प्रक्षजयेत् ॥ प्रभाते ब्राह्मणान् शक्त्या भोजयेद्भ
क्तिमान्नरः ॥ ३७ नमो वासुदेवाय गोब्राह्मणहिताय वशातिरस्तु शिवं चास्तु रस्युक्ता
मां विसर्जयेत् ॥ इदं प्रतिमासकृद्वाष्टम्यामयुक्तं मदनरत्ने वन्दिपुराणे ॥ प्रतिमासं
च ते प्रजामष्टम्यायः करिष्यति ॥ मम चैवाखिलान् कामान् संप्राप्त्य त्वसंशयं ॥ त
था ॥ अनेन विधिना यस्तु प्रतिमासं नरेश्वर ॥ करोति वत्सरं प्रसीयावदागमनं हरेः ॥

दद्याच्छ्रद्धां स संश्रुणी गोभीरे नैरलंकृताम् ॥ इति जन्माष्टमी

व्रतम् ॥ भाद्रमावास्यायां कुशग्रहरामुक्तं हेमाद्रौ हारीतेन ॥ मासेन भस्यमावास्या त
स्यां दर्भोच्यो मतः ॥ अयातयामास्ते दर्भा विनियोज्याः पुनः पुनः ॥ नभाः आवराः तेन
दर्शात् मासे जन्माष्टम्यन्तरदर्शो लभ्यते ॥ मदनरत्ने तु ॥ मासेन भस्यमावास्या तस्यां द
र्भोच्यो मत इति मरीचिवाक्यमुक्तम् ॥ नभस्यो भाद्रपदः ॥ तेन महालयान्तर्गतदर्शो ल
भ्यते ॥ गौरामुख्यचंद्राभ्यामेक एव दर्श इत्यप्ये ॥ भाद्रपदमुक्तं नृतीयायां हरितालि
काव्रतं तत्र परायाद्या ॥ सुहर्षमात्रसत्त्वे पिदिने गौरीव्रतं परे ॥ सुहाधिकायामप्येवंग
रायोगप्रशंसनादि प्रतिमाधेवीकैः ॥ आधामधुश्रावणिका कज्जली हरितालिका च
तुर्थी मिश्रिता स्त्रीभिर्दिवान्तं विधीयते ॥ नृतीया नभसः शुक्लामधुश्रावणिका स्म
ता ॥ भाद्रस्य कज्जली कृष्णा शुक्ला च हरितालिकेति ॥ दिवी दासो दाह तव चनाच्च ॥
भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां सिद्धिविनायकव्रतम् ॥ तत्र मध्याह्नव्यापिनीयाद्या ॥ प्रातः शुक्ल
तिलैः स्नात्वा मध्याह्ने प्रक्षजयेन्नृयेति ॥ हेमाद्रौ भविष्यते त्रैवक्षजोक्तैः ॥ मदनरत्ने प्ये
वम् ॥ परदिने एवं शीतसाकल्येन वाममध्याह्नव्याप्यभावे सर्वयक्षे सुखीयाद्या ॥ ना
याचवहस्यति ॥ चतुर्थी गरानायस्यमावृविद्वाप्रशस्यते ॥ मध्याह्नव्यापिनीचेत्स्या
त्परतश्चेत्परेह्यतीति ॥ मावृविद्वाप्रशस्तास्याचतुर्थी गरानायके ॥ मध्याह्ने परतश्चे
त्स्यान्नागविद्वाप्रशस्यते ॥ इति माधवीयं स्मृत्यन्तराच्च ॥ तत्र गौरीशरूपं स्कां दे ॥ एक
दंतं शूर्यकरां नागपत्नीयवीति नम ॥ पाशां कुशधरं देवध्यायेत्सिद्धिविनायकमिति
॥ परविभोमयोरिति प्रशस्ता ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थीयाभौ मेराण्केरावापुता ॥ महती सा ॥

त्रविघ्नेशमर्चिन्वेष्टलभेन्नरः॥ इतिनिर्णयामृतेभारहोक्तेः॥ अत्रच
ददर्शनंनिविहम्॥ तथाचापार्धेमाकुं डेयः॥ सिंहादित्येष्टकंपक्षेचतुर्थ्याचंद्रा
रीने॥ मिथ्याभिह्वरांकुर्वीत्रस्मान्पश्येन्नतंतदेति॥ चतुर्थ्यांतपस्येदित्यन्वयः॥
प्रधानक्रियांत्वयलाभात्तेनचतुर्थ्यामुदितस्यपंचम्यांनित्येधः॥ गौडश्चय्येवमा
हः॥ पराशरोपि॥ कमादित्येचतुर्थ्यानुष्टुप्तेचंद्रस्यदर्शनम्॥ मिथ्याभिह्वरांकु
र्वीत्रस्मान्पश्येन्नतंतदा॥ तदौषशांतयेसिंहःप्रसेनमितिवैयंठेदिति॥ श्लोकस्तु॥ वि
सुपुरारो॥ सिंहःप्रसेनमवधीतसिंहोजांववताहतः॥ सुकुमारकमारोदीस्तवसेस
स्यमेतकरिति॥ भाद्रशुक्लपंचमीऋषियंचमी॥ सामध्याह्न्यापिनीया
द्या॥ राजात्रतेषुसर्वेषुमध्याह्न्यापिनीतिथिरितिमाधवीयहारीतोक्तेः दिनद्वये
तत्वे हेमाद्रिमतेपरा॥ सितापरयुतास्यान्पंचमीतिदीपिकोक्तेः॥ माधवमतेष्व
युग्मवाक्यानिर्णयस्तुशुक्लः॥ ऋषियंचमीषष्टीयुतेतिदिवोदासः॥ अत्रऋषीन्
प्रतिमासुसजयित्वाऋषभूमिजशाकेनवर्त्तनम्॥ एवंसप्तवर्षाणिक्त्वा सप्तकुं
भेषुप्रतिमाःसंरक्ष्यपरिहितमंत्रेणाष्टोत्तरशततिलाहृतीहृत्वा सप्तब्राह्मणान्भो
जयेदितिनिर्णयामृते॥ भाद्रशुक्लषष्टीसूर्य्यषष्टीसासप्तमीयुतेतिदिवोदासः
॥ शुक्लेभाद्रपदेष्टांस्नानंभास्करसज्जना॥ प्राशनंयचगव्यस्य अश्वमेधश्लालाधिक
मिति वचनात्कल्पतरेभविष्ये॥ येषभाद्रपदेमासिषष्टीस्याभ्दरतर्षभा॥ योस्याय
श्यतिगांगेयंदक्षिणापथवासिने॥ ब्रह्महत्यादियायेस्तुमुच्यतेनात्रसंशयः॥ गांगेयः
स्वामिकार्तिकेयः॥ भाद्रशुक्लाष्टमीहवीष्टमीसाष्वमीमासा॥ आवरीड
गनवमीदूर्वाचैवहताशनी॥ षर्वविहातुकर्त्तमाशिवरात्रिर्वलेर्दिनमितिहेमाद्रौ
हयमोक्तेः॥ शुक्लाष्टमीतिथिर्यातुमासिभाद्रपदेभवेत्॥ दूर्वाष्टमीनुसाज्ञेयानोत्तरा॥
सावित्रीयतरतिपुराणसमुच्चयाच्च॥ यत्र॥ सुहृन्नेरोहिरोष्टम्यांष्वीवायदिवापरा॥
दूर्वाष्टमीनुसाकार्यामेष्टामूलचवर्जयेदिति॥ तत्रैवपरकार्येयुक्तं॥ तत्सर्वदिनेमे
ष्टादियोगेदृष्टव्यम्॥ हवीष्टमीसदात्माज्यामेष्टामूलहंसंयुता॥ तथा॥ रेदृष्ट
जिताहवीहंसपत्नानिनामथा॥ भर्तुरासुहृतामूलेतस्मानापरिवर्जयेदिति॥ तत्रैवत
नियेधात्वा॥ रदमगस्त्यादयेकमाकेचनकार्यं॥ शुक्लेभाद्रपदेमासिदूर्वासंज्ञातथाष्टमी
॥ सिंहाकेयवकर्त्तव्यानकमार्कैकदाचना॥ सिंहस्थेसोत्रमासूर्य्येनुदितेमुनिसत्रमे॥
इतिमदनरत्नेस्त्रादीक्तेः॥ अगस्त्यउदितेतातसजयेदमृतोभ्दवा॥ वैधव्यपुत्रशो
केचंद्रशवर्षाणियंचवेतितत्रैवदोयोक्तेः॥ भाद्रशुक्लाष्टम्यामगस्त्योदयेभाविनिस
ति॥ षर्वक्लृष्ठाष्टम्यामेवकुर्व्यादितिहेमाद्रिः॥ दीपिकाय्येवं॥ रं चत्रतस्त्रीणांनित्यं॥ या
नसजयतेदूर्वामोहादिहयथाविधिः॥ त्रीणिजन्मानिवेधमेलभतेनात्रसंशयः॥ तस्मा
त्संरक्षणीयासाप्रतिवर्षवधूजनेरितिपुराणसमुच्चयात्॥ यदामेष्टादिकंविनाष्टमीन

लभ्यते॥ तदा तत्रैवोक्तं॥ कर्तव्याचैकभक्तेन ज्ञेया मूलं यदा भवेत् दूर्वामभ्यर्चयेद्भक्षणं न व
ध्यदिव संनयेदिति॥ अत्र विधिर्मदनरत्ने भविष्ये। शुचौ देशे प्रजातायां दूर्वायां ब्राह्मणोत्त
म॥ स्थाप्य लिङ्गं ततो गंधैः सुगन्धैर्द्वयैस्समर्चयेत्॥ दध्यक्षतेर्हि जप्तेष्टं अर्घ्यं दद्यात्त्रिलोचने
॥ दूर्वाशमीभ्यां विधिवत्सजयेच्छ्रद्धयान्वितः॥ मंत्रस्तु॥ त्वं दूर्वे मृतजन्मासि वंदितासि सु
रसुरैः॥ सौभाग्यं संततिं देहि सर्वकार्यं करीभवा॥ यथाशाखा प्रशाखाभिर्विस्तृतासि म
हीतले॥ तथाममापि संतानं देहित्वं मजरामरमिति॥ अत्रान्नप्रियं कंभक्षयेत्॥ अन्नप्रि
यकमश्रीयादन्नं दधिफलं तथा॥ अक्षारलवसां ब्रह्मन् श्रीयान्मधुरान्वितमिति तत्रैव।
भविष्योक्तेः॥ भाद्रपदेऽधिमासे सति निर्णयदीयेत्कां दे॥ अधिमासे तु संप्राप्तेन भस्म उ
दये मुतेः॥ अर्घ्यां कृद्दूर्वां व्रतं कार्यं परतो नैव कृत्तुं चित्॥ अत्रैव ज्ञेया प्रजोक्ता माधवी
येत्कां दे॥ मासि भाद्रपदे शुक्लपक्षे ज्ञेयं दूर्वां संयुता रात्रि र्यस्मिन् दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः प
रिस्त्रजनमिति॥ इयं ज्ञेया योगवशेन सर्वा यरावाग्राह्या॥ दिनद्वययोगे यरा॥ सर्वेन्द्रि रा
त्रियोगे सर्वे व॥ नवम्या सह कार्या स्यादष्टमी नात्र संशयः॥ मासि भाद्रपदे शुक्लपक्षे ज्ञेयं
दूर्वां संयुता॥ रात्रि र्यस्मिन् दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः परिस्त्रजनमिति तत्रैवोक्तेः॥ अस्यापवादः
यस्मिन् दिने भवेज्ज्ञेया मध्याह्नाद्दूर्वां मय्यगुः॥ तस्मिन् हविष्यं प्रजाचक्षुना चैतत्सर्वं वा स
रे इदं केवलतिथौ न क्षत्रे चोक्तम्॥ तत्राद्यं केवलतिथौ कार्यं॥ अत्रत्यं केवलक्षेत्रं न दुक्तं मा
त्ये॥ प्रत्यादिकं तिथ्या बुक्तं यज्ञेयां देवतं व्रतं॥ प्रतिज्ञेया व्रतं यच्च विहितं केवलौ तु नि
तिथ्या वेवाचरेदाद्यं द्वितीयं केवलक्षेत्रं इति॥ अतएव मदनरत्ने भविष्ये नक्षत्रमात्रे
उक्तं॥ मासि भाद्रपदे पक्षे शुक्ले ज्ञेया यदा भवेत्॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा एभिर्मंत्रैश्च
जयेत्॥ इति॥ दाक्षिणात्यास्त्वर्क्षे एव कुर्वेति॥ हेमाद्रौ स्कां देयि॥ मासि भाद्रपदे शुक्ल
पक्षे ज्ञेयं दूर्वां संयुते॥ यस्मिन् कस्मिन् दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः परिस्त्रजनमिति॥ तथा॥ मै
त्रेणावाहयेद्देवीं ज्ञेयायां तु प्रसजयेत्॥ मूले विसर्जयेद्देवीं त्रिदिनं व्रतमुन्नममिति॥ मं
त्रस्तु॥ एष्टे हित्वं महाभागे सुरासुरनमस्कृते॥ ज्ञेष्टे त्वं सर्वदेवानां मत्समीपगता भवेत्पा
वाहता मग्निवर्णा मिति॥ संस्रज्य ज्ञेया ये तेन मस्तुभ्यं ज्ञेया ये तेन मोनमः॥ शर्वा ये तेन
मस्तुभ्यं शंकर्ये तेन मोनमः॥ ज्ञेष्टे ज्ञेष्टे तयो निष्ठे ब्रह्मिष्ठे सत्यवादिनि॥ एष्टे हित्वं म
हाभागे अर्घ्यं गृह्ण सरस्वतीत्यर्थः॥ भाद्रपदशुक्लद्वादश्यां श्रवणायोरहितायां॥
पारणं कुर्यात्॥ आभाकासितपक्षे स्थितिदिवोदासोदाहृतवचनान्॥ उयोष्ये
कादशीं मोहात्पारणं श्रवणीयदि॥ करोति हं तितसुराणं द्वादशद्वादशी भव मिति तत्रै
व स्कांदाच्च॥ अस्य तत्रैव प्रतिप्रसवः॥ मार्कंडेयः॥ विशेषेण महीपालश्रवणं वर्द्धते
यदि॥ तिथिस्थयेन भोक्तव्यं द्वादशीं लघयेन्न हीति॥ केचिन्नु॥ यदा त्वपरिहार्यो योगस्त
दाश्रवणानक्षत्रे त्रैधा विभक्ते मध्यमविंशतिघटिकायोगं त्यक्त्वा पारणं कार्यं॥ तदुक्तं
विष्णुधर्मे॥ शुनेश्च मध्ये परिवर्तने तिसृष्विप्रबोधपरिवर्तनमेव वर्ज्यमिति॥ केचिन्नु॥

चतुर्द्विभज्यमध्यपादहयवर्ज्यमाहुः॥ अत्रमूलं चिंत्यं॥ अत्रैव विष्णुपरिवर्तनोत्सवं
 कुर्यात्॥ संध्यायां विष्णुसंश्रयप्रार्थयेत्॥ मंत्रस्तु॥ तिथितत्वे उक्तं॥ ३० वासुदेवजग
 न्नायप्राप्तेयं द्वादशी तवा॥ पार्श्वेन परिवर्तनं स्वस्वस्वपि हि माधवेति॥ अत्रैव शक्रध
 जोत्त्यायनमुक्तमपरांके गौरीणा॥ द्वादश्यानुसितेयस्ये मासि श्रेष्ठपदे तथा शक्रमुत्था
 पयेद्वा जनविश्वश्रवणावासवे॥ इयमेव श्रवणाद्वादशी॥ तत्रैकादश्याद्वादशी श्रव
 णयोगे सेवो योष्या॥ एकादशी द्वादशी च वैष्णवमपि तत्र चेत्॥ तद्विष्णुश्रृंखलं नाम
 विष्णुसायुज्यरुद्रवेदिति॥ विष्णुधर्मी क्तेः॥ नारदीयेषु॥ संस्थेयैकादशी राजनृद्वा
 दशी मयि संस्थे श्रेता॥ श्रवणां जोतिषां श्रेष्ठं ब्रह्महत्यां व्ययो हति॥ द्वादशी श्रवणां स्थ
 ष्ठा स्थ श्रेदेकादशी यदि॥ स एव वैष्णवो योगो विष्णुश्रृंखलं संजितं रति॥ हे माद्रो मा
 त्स्यो क्तेः॥ दिनद्वये द्वादशी श्रवणायोगे पि पूर्वा॥ निर्णीया मृतत्वं श्रुत्वा मृत्युयापति
 तं॥ द्वादशी श्रवणां स्थ श्रेदेकादशी यदिति॥ तेन हे माद्रि मते एकादश्याः श्रवणा
 योगाभावे पितृयुतद्वादशी योगमात्रेण विष्णुश्रृंखलं भवति॥ निर्णीया मृतमते तु॥
 श्रवणां स्थेकादशी द्वादशीभ्यां योगे एव विष्णुश्रृंखलं नान्यथेति॥ यदानिशीथानं
 तरं स्थेकादशावधिवाकलामात्रमपि श्रवणां स्थ भवति तदा पि पूर्वा॥ तदुक्तं तत्रैव
 नारदीये रमां प्रकृत्य॥ तिथिनक्षत्रयो र्योगो योगश्चैव न राधिया॥ द्विकलोपदिसं
 तसंज्ञेयो घृष्टयामिकरति॥ योगः॥ शिवरात्रादी शिवयोगे आदिः॥ द्वादशी श्रवणा
 स्थेकादशापुण्यतमा तिथिः॥ ननु सति तसंयुक्ता तावत्प्रशस्यतरति मदनरत्ने
 मात्स्याच्च॥ दिवोदासीये तु॥ रात्रे प्रथमपादे वैष्णवरां हरिवासरे॥ तदा श्रुत्वा मुपव
 सेत्प्रातर्भाते च पारणमिषु क्ते॥ इदं तु निर्मूलत्वात् सर्वविरोधाच्चोपेक्ष्यम्॥ इयं बुध
 वारेति प्रशस्ता॥ बुधश्रवणासंयुक्ता सेव चेद्वादशी भवेत्॥ अतः तं महती सा स्यादत
 भवति चाक्षयमिति हे माद्रो स्कादात्॥ यानि तु यदति॥ उचरायाठ सभिश्चाधोरात्रम
 ध्यान्द्वापि वा॥ आसुरी सेवता स्यादति पुण्यं पुराणं तं॥ उदयं आपि नीया स्याधो
 रात्राद्वादशिसंयुता॥ विश्वस्य संयुता स चेन्नैवो योष्या सुभे सुभिरिन्वादी निवचना॥
 नितानि निर्मूलानि॥ यदपि स्थित्यर्थं सारं॥ उदयं आपि नीया सेत्नु क्ते॥ यच्च रह नार
 दीये॥ उदयं आपि नीया श्रवणाद्वादशी तत्रैरति॥ तद्यदा सुहाधिका द्वादशी यरदि
 ने एवोदये श्रवणायोगः पूर्वैर्द्विचतुर्दिने काले योगस्तत्परं॥ दिनद्वये उदययोगे श
 र्वैव संशरीत्वान्॥ श्रवणाद्वादशी तत्र तं द्वादश्याः श्रवणापुक्तायाः॥ अलाभे एकाद
 श्या श्रुत्वा पुक्तायाः लाभे तत्रैव कार्यं यदान प्राप्यते ऋतं द्वादश्या वैष्णवं क्वचित्॥
 एकादशी तदो योष्याया पद्मी श्रवणां न्वितेति मदनरत्ने नारदीयो क्तेः॥ यदा परैव
 संयुता तदा यरा तत्र शक्रै नोपवासहयं कार्यं॥ एकादशी मुयोभ्येव द्वादशीं समुयो
 षयेत्॥ न चात्र विधिलीयः स्यादुभयोर्देवतं हरिरिति भविष्यो क्तेः॥ यत्र विष्णुधर्मे

पारणांतं व्रतं ज्ञेयं व्रतांते विप्रभोजनं ॥ असमाप्ते व्रते सर्वे नैव कुर्याद् व्रतांतरमिति ॥
तदेतद्दिनपरम् ॥ अत्र गौः ॥ शृगुराजनुपरं काम्यं श्रवणाद्वादशी व्रतमिति ॥ स्पृ-
लशीर्षवचनात् काम्यमेवेदं तेनाशक्तस्य नित्यं कादशी व्रतमेवेति मन्यते ॥ द्वादश्यामुप-
वासेन शुद्धात्मानुपसर्वशः ॥ चक्रवर्त्तित्वमतुलं संप्राप्नोत्यनुलां श्रियमिति गौः ॥ विवंधे मा-
र्कडेयोक्तेः ॥ राक्षिणात्यास्तु ॥ एकादश्यां नरो भुक्त्वा द्वादश्यां समुपोषणात् ॥ व्रतद्वय-
कृतं पुराणं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयमिति वाराहवामनपुराणोक्तेः ॥ श्रवणाद्वादशी व्रतमेवेत्याहुः-
भुक्तेति फलाद्याहारपरत्वनपरम् ॥ अन्नाश्रितानियापानिरतिनिषेधात् ॥ उपवासद्वयं क-
त्रेन शक्नोति नरो यदि ॥ प्रथमे हि फलाहारी निराहारो परे हनीति ॥ दिवोदासीये भविष्यो-
क्तेः ॥ अशक्नोतु ॥ गृहीते कादशी व्रतो यस्तं प्रत्युक्तं मात्स्ये ॥ द्वादश्यां शुक्लपक्षे तु नक्षत्रं श्र-
वणं यदि ॥ उपोष्ये कादशीं तत्र द्वादश्यां स्रजयेद्दरिमिति ॥ स्रजयेन्नक्षत्रवसेदित्यर्थः ॥ अ-
गृहीते कादशी व्रतश्चेदेकादश्यां भुक्त्वा द्वादश्यामुपवसेत् ॥ एवमेकादशीं भुक्त्वा द्वादशीं ॥
समुपोषयेत् सर्वं वासरं जं पुराणं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयमिति नारदीयोक्तेः ॥ पारणां तु उभयांते-
न्यतरांते वा कुर्यात् ॥ तिथिनक्षत्रनियमेति तिथिभांते च पारणमिति स्कांदात् ॥ तिथिनक्षत्र-
संयोगे उपवासोपदा भवेत् ॥ पारणां तु न कर्तव्यं पावनैकस्य संक्षय इति नारदीयादिति
हेमाद्रिः ॥

यद्यप्यत्र नक्षत्रमात्रांते पारणां प्रतिभाति तथापि तिथिमात्रांते ज्ञेये ॥ न तु ऋक्षांते तिथि-
मध्येऽपि ॥ याः काश्चिन्तिथयः प्रोक्ताः पुराणानक्षत्रयोगतः ॥ ऋक्षांते पारणां कुर्यात् वि-
ना श्रवणारोहिणीमिति विष्णुधर्मश्रवणां तमात्रे पारणानिषेधात् ॥ रोहिण्यां तु भांते कु-
र्यात् तिथेर्वापीति वह्निपुराणात् तदनेय्यस्तु ॥ न त्वत्रैव मस्तीति नक्षत्रांतो नु कल्पयति म-
दनरत्ने ॥ असंभवेत् ॥ तिथ्यंते तिथिभांते वा पारणां यत्र चोदितं ॥ यामत्र योर्धगामिमां प्रा-
तरे वहि पारणेति ज्ञेयं ॥ यत्र मदनरत्ने द्वादशी वृद्धौ श्रवणा वृद्धौ वा ॥ श्रवणांत एव पारणां
कुर्यात् ॥ पारणां तिथि वृद्धौ तु द्वादश्यामुदुसंक्षयात् ॥ वृद्धौ कुर्यात् त्रयोदश्यां तत्र दोषो नु-
विद्यतरति वह्निपुराणादिसुक्रम ॥ तत्प्रकरणादेतस्यामेव श्रवणापुनैकादश्यां वि-
हितविजयैकादशी व्रतपरं ॥ ननु श्रवणाद्वादशी व्रतपरमिति मदनरत्ने गौः ॥ श्रवणा-
द्वादशी परमाहुः ॥ अत्र विधिर्मदनरत्ने विष्णुधर्म ॥ तस्मिन् दिने तथा स्नानं यत्र कचन ॥
सगमे ॥ तथा ॥ दधौदनपुतं तस्यां जलस्र्णी घटं हिजे वस्त्रं संवेष्टितं दत्वा रुद्रोपा नहमेव
च ॥ न दुर्गतिमवाप्नोति गतिमय्यां च विंदति मंत्रस्तु भविष्ये ॥ घटे जनार्दनं राजा मभिधाय
॥ नमो नमस्ते गोविंद बुधश्रवणा संतका ॥ अधौ घसंक्षयं कृत्वा सर्वसौख्यप्रदो भव ॥ प्रीय-
तां देवदेवेशो मम संशयनाशनः ॥ वामनावतारनिमित्तो यवास्तु व्रतहेमाद्रौ भविष्ये ॥
द्वादश्यास्ते विधिः प्रोक्तः श्रवणेन युधिष्ठिरा ॥ सर्वपापप्रशमनः सर्वसौख्यप्रदायकः ॥ ए-
कादशी यदा सा स्याच्छ्रवणेन समन्विता ॥ विजया सा तिथिः प्रोक्ता भक्तानां विजयप्रदे सु-

पक्रम्य॥ अथकालेवद्वितीयगतेसायुर्विणीभवेत्॥ सुखेनवमेमासिपुत्रसावामनंहरि
 पायुक्ता॥ एतत्सर्वसमभवदेकादश्यामुधिष्ठिर॥ तेनेष्टादेवदेवससर्वथाविजयातिथि
 ॥ एषासुष्टिःसमाख्याताएकादश्यामयातवा॥ श्रद्धमेवसमाख्याताद्वादशीश्रवणान्विते।
 सुयसंहारादेकादश्यामेव॥ सुष्टिःफलंभागवतेष्वमस्कंधेतुद्वादश्यावामनोत्पत्तिरुक्त
 ॥ श्रीगायाश्रवणाद्वादश्यामुहर्त्रेभिजितिप्रभुःयहनस्त्रतारायाश्रुत्सज्जन्मदक्षिणा
 द्वादश्यांसवितातिष्ठन्मध्यंदिनगतोत्पत्तिविजयानामसामोक्तायस्याजन्मविदुर्हरेः॥ श्री
 गायाचंद्रेअभिजिच्छ्रवणप्रथमोशः॥ गौडाश्रयेवं॥ अत्रकल्पभेदाद्व्यवस्था॥ तद्विधि
 श्राहेमाद्वावयिपुराणो॥ नदीनासंगमेस्त्रायादचयेदत्रवामनं॥ सोवर्णवस्त्रसंपुक्तं॥
 दशायुलसुच्छित्माततोविधिवत्संश्रयाहिरण्यमयेनयात्रेष्टादद्यादध्यं प्रपलतः॥ नमा
 स्तेपद्मनाभायनमस्तेजलशायिने॥ तुभ्यमर्घ्यं प्रयच्छामिबालवामनरूपिणो॥ नमः॥
 लकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे॥ महाहवरिपस्कंधधृत स्कंधायचक्रिणो॥ नमः॥ शार्ङ्ग
 सीरवाणापाणयेवामनायच॥ यज्ञभुक्फलदात्रैववामनायनमो नमः॥ देवैश्चरायदे।
 वायदेवसंभूतिकारिणो॥ प्रभवेसर्वदेवानां वामनायनमो नमः॥ एवंसंभजयित्वातद्वाद
 श्यामुदयेरवेः॥ अंगारसहितं तं ब्राह्मणायनिवेदयेत्॥ वामनः प्रतिगृह्णानिवामनोहं
 ददामि॥ वामनं सर्वतोभद्रं हि जायप्रतिपादयेत्॥ अनंतमहोय्याह॥ श्रवणाद्वादश्यां
 जनार्दननामाविष्णुःसंजते॥ श्रवणौकादश्यावामनावताररति॥ श्रवणायुतशुद्धेकादश्य
 लाभेनुदशमीविद्यापिश्रवणापुताकार्या॥ दशम्येकादशीयत्रसानोयोष्याभवेत्त्रिधा॥ अ
 वरोननुसंपुक्तासाचेत्यात्सर्वकामदेतिवह्निपुराणादिसुक्तंमदनरत्ने॥ शजाचमध्यादे
 कार्या॥ अहोमध्यवामनो रामरमावितिष्वौक्तवचनात्॥ भागवताच्च॥ अत्रैवदुग्धत्र
 तंस्कल्पयेत्॥ तदुक्तदुग्धमाशुपुजेमासीति॥ अत्रैदंविन्यते॥ दुग्धत्रतेपायसादिबर्ज
 नवेनि॥ नेतिकेचित्॥ नहिप्रकृतिवर्जनेविकारवर्जनं पुक्तं॥ दधिघृतादीनामपिबर्जना
 पन्नेः॥ नचयत्रप्रकृतिरसोपलंभस्तद्वर्जनमितिवाच्यं॥ मांसविकारस्यैष्टदध्यादेश्चाव।
 र्जनायत्रेः॥ तस्मादध्यादिवत्पायसादिभक्ष्यमिति॥ अत्रब्रूमः॥ यत्रविकारेप्रकृतिरसोप
 लंभस्तत्प्रत्यभिज्ञावातत्रविकारस्यापिनिषेधः॥ अस्तिचमांसविकारेमांसप्रत्यभिज्ञा मां
 सत्वानपायात्तत्रश्रौष्टदध्यादेरनिषेधायतिरिति॥ तन्न॥ श्रौष्टमिति विकारतद्विहितेन नि
 षेधान्तथाचवित्तानेश्वरः श्रौष्टमेकशफंस्त्रैरामारण्यकमथाविक्रमित्यत्र श्रौष्टमिति वि
 कारतद्विताच्छ्रुत्पूत्रादीनामपिनिषेधश्चाह॥ नन्वेवंसंक्षिप्तनिर्देशावत्सागोपयःपरि
 वर्जयेदितिसंधिमादिस्त्रीरनिषेधेपिदध्यादिग्रहाणां सत्यं प्राप्ते। वचनेनपरनिषेधः
 नदाहापरकेशंशखः॥ स्त्रीराणियासभस्याणितद्विकाराशनेबुधः॥ संप्राज्ञं व्रतं कुपीत्यय
 न्नेनसमाहितरति॥ व्रतंगोमूत्रपावकं॥ तस्मात्पायसेदुग्धरसोपलंभाद्वर्जना॥ अतएवा
 मिहापादधिसन्नेपिमाधुर्गोपलंमात्पयोरुपलंमुक्तंमीमांसकैः॥ तदुक्तम्॥ ययएवयनी

भूतमामिहेत्यभिधीयतरति॥दध्यादिषुतदभावादवर्जनमिति॥ इतिदुग्धव्रतं ॥
भाद्रशुक्लचतुर्दश्यामनंतव्रतं॥तत्रविषुहर्त्रीयौदपिकीयायेतिमाधवः॥तदुक्तं॥उदयेत्रिषु
हर्त्रीपियाद्यानंतव्रतेतिथिरिति॥मध्याह्नेभोज्यवेलायामिति॥कथायाश्रवणादपरिहिदेवे
भ्योधारयतीतिवह्निकल्पनात्॥सजाव्रतेषुसर्वेषुमध्याह्न्यायिनीतिथिरितिमाधवीयेव
चनान्मध्याह्न्यायिनीयायेतिजुदिवोदासः॥प्रतापमार्तंउप्येव॥निर्णयामृतेनुद्यटिकामा
त्राय्यौदपिकीयुक्तंतथाभाद्रयदस्यांतेचतुर्दश्याद्विजोत्रम॥यौर्णमास्याःसमायोगेव्रतंचानं
तकंचरेदितिभविष्योक्तेः॥मुहूर्तमपिचेष्टाद्वेष्टर्णिमायांचतुर्दशी॥संस्तरांतांविदुस्तस्यां
जयेद्विष्णुमय्यमितिस्कांदाचेति॥अत्रमूलचिंतं॥तत्तुविध्यर्थवादयोर्भिन्नार्थत्वेएक
वाक्यतायोगान्तिदिग्धेषुवाक्यशेषादित्यायेनसर्वापरावामध्याह्न्यायिन्येवमुख्या॥
माधवस्तु सामान्यवाक्यानिर्णयंकुर्वन्भातएवाअनंतव्रतस्यपुराणंतरेष्वभावान्निव
धांतरेष्वभावाच्चवचननिर्मूलमेवेति॥द्वहेय्यौदपिकत्वेष्टर्णात्वात्सर्वेतिपुक्तं॥ अ
थागस्त्यार्थः॥ तत्कालोव्रतेहेमाद्रौभविष्ये॥कन्यायामगतेसूर्येअर्ध्यांवेसप्तमेदि
ने॥कन्यायांसमनुप्राप्तेष्वर्धकालोनिवर्तते॥तेनउदयोतरंसप्तदिनमध्येत्यर्थः॥यस्या
मे॥आसप्तरात्राउदयाद्यमस्यदातव्यमेतत्कलनरेखा॥यावत्समाःसप्तदशाथवास्युर
योर्धमय्यत्रवदंतिकेचित्॥यमस्यागस्त्यस्य॥उदयकालश्चदिवोदासीयेउक्तः॥उ
देतियाम्याहरिसंक्रमाद्रवेरेकाधिकेविंशतिमेष्टगस्त्यः॥सप्तमेस्तद्वयसंक्रमाच्चप्रया
तिगर्गादिभिरप्यभाशि॥अत्रविधिर्विस्मुरहस्ये॥काशयुष्यमयीरम्याकृत्वामूर्तिनुवा
रुणोः॥प्रदोषेविन्यसेन्नोतुष्टरीकुंभेस्वलंकृतां॥कुंभस्यांशजयेन्नांतुयुष्यधूपविलेपनेः
दध्यस्तवलिंदद्याद्रात्रौकुर्यात्प्रजागरम् प्रजाचवक्ष्यमाणार्घ्यमंत्रेणकार्यं॥प्रभाते
तांसमादाययायात्पुण्यजलाशयंनिशावसानेतांपश्यन्जलांतेप्रतिमांसुनेः॥अर्घ्यदद्या
दगस्त्यायभक्त्यासम्यगुपोषितः॥ मात्स्येतु॥ अंगुष्ठमात्रंयुरुधंतथैवसौ
वर्णमन्यायतवाहुदंडं॥सर्वकाशमपीत्वमशक्तौ॥चतुर्भुजंकुंभमुखेनिधायधान्यानि
संप्रांकुरसंयुतानि॥सकाशयुष्यास्ततश्चक्रियुक्तंमंत्रेणदद्याद्विजयुगवाय॥धेनुंवहुक्षी
रवतींचदद्यात्सवस्त्रघंटाभरणांदिजाया॥भविष्ये॥विरुद्धोसप्तधान्यैश्चवंशयात्रनिधा
पितैः॥सौवर्णीशैष्ययात्रेणताम्रवंशमयेनवा॥मूर्द्धिस्थितेननम्रेणजानुभ्यांधरणीग
तः॥विस्मुरहस्ये॥अगस्त्यःस्वनमानेतिपठन्मंत्रमिमंसुनेः॥अर्घ्यदद्यादगस्त्यायशूद्रे
मंत्रविधिस्त्वयं॥काशयुष्यप्रतीकाशवह्निमारुतसंभवाभिन्नावरुणयोःपुत्रकुंभयोने
नमोस्तुते॥विंध्यद्विषयकरमेघतोयविषायह॥रत्नवस्त्रभदेवेशलंकावासनमो
स्तुते॥वातापिर्भसितोयेनसमुद्रःशोषितःपुरा॥लोयासुद्रायतिःश्रीमान्नयोसोतस्ते
नमोनमः॥येनोदितेनपायानिविलयंयानिव्याधयः॥तस्मैनमोस्तुत्वगस्त्यायसशि
व्यायसपुत्रिणो॥अगस्त्यःस्वनमानेतिविप्रोर्धविनिवेदयेत्॥राजपुत्रिमहाभागेच

विषयनिवृत्तये॥ लोयासुदेनमस्तुभ्यंमर्घ्यमेप्रतिगृह्यताम्॥ दत्तवैवमर्घ्यं कौरव्यप्रशियाय
 विसर्जयेत्॥ अर्चितस्त्वयथाशक्त्या नमोगस्तुमहर्षये॥ ऐहिकामुष्मिकीं दत्त्वा कार्यसि
 हिन्नजस्वमे॥ विसर्जयित्वा गस्तुते विप्राय प्रतिगृह्यते॥ अगस्त्यो मे मनस्त्यास्तु अगस्त्यो
 स्मिन् घटे स्थितः॥ अगस्त्यो हि जरुयेरा प्रतिगृह्णातु सत्कृतः॥ दानमंत्रः अगस्त्यः सत्
 जन्माधनाशयत्वा वयो रया॥ अतुले विमलसौख्यं प्रयच्छन्महासुने॥ प्रतिग्रहमंत्रः॥ वि
 द्मुरहस्यो॥ त्वजेदगस्त्यमुद्दिश्य धान्यमेकं फलं रसं होमकृत्वा ततः पश्चादहर्जयेन्मानव
 फलं॥ होमश्चार्घ्यमंत्रेणाज्येत्॥ भविष्येदत्वायं सप्रवर्षा शिकमेरानेनया उवा॥ ब्राह्म
 राः स्याच्चतुर्वेदः सत्रियः पृथिवी पतिः॥ वैश्ये च धान्यनिष्पत्तिः शूद्रश्च धनवान् भवेत्॥
 षावदपुश्चयः कुर्यात्स परं ब्रह्म गच्छति॥ इत्यगस्त्यार्घ्यः॥ भाद्रपौर्णमा
 स्याप्रयितामहात्परांस्त्रीमुद्दिश्य आह्वय्यं॥ तदुक्ते हे मादौ ब्राह्ममाकर्तुं ये योः॥ नां दी
 मुस्वानां प्रत्यहं कनाराशिगते रवौ॥ पौर्णमास्यां तु कर्तव्यं वराहवचनं यथेति॥ नां दी
 मुखत्वं चोक्तं ब्राह्मे॥ यितायितामहश्चैव तथैव प्रतितामहः॥ त्रयोऽसृषु सुखोऽस्ते पि
 तरः परिकीर्त्तिताः॥ तेभ्यः सर्वतराये च प्रजावंतः सुखैर्धिताः॥ ते तु नां दी मुस्वानां दी स
 मुद्दिशिरित्युक्ते॥ एतच्च प्रत्यहं मिनुक्तेः॥ पक्ष्मादयः सक्तुन्महालयः पक्षे चावश्य
 कमिति प्रयोगयारिजाते॥ अत्र मातामहा अयिकायाः॥ यितरो यत्र सज्जते तत्र माता
 महा अयिरिति धीमोक्ते॥ यितृशब्दस्य च जनकपरत्वे बहुवचनविरोधेन यितृमावाप
 न्परत्वात्॥ वार्षिके तु वचनानि वृत्तिः॥ न च जीवन्मृतकस्यान्वष्टकायां मातृशब्देन
 दायन्तिः॥ इहायन्तेः॥ अतएव स उक्तः॥ आदिसुस्वमातृमातामहयोर्ह्यादिति मदनरत्ने
 कालादौ॥ एतज्जीवन्मृतकशब्दे ब्रह्मणः॥ केचित्तु अजहद्वक्षणायापि त्रयय
 त्रमातामहास्तेनात्रनेत्याहुः॥ न चात्र नामानां दी आह्वयमातिदेशः॥ वैष्णवादिशब्द
 देवतापरस्य कर्मनामत्वाभावात्॥ नापि नां दी मुखत्वं॥ यितृ विशेषणम्॥ पारिभाषि
 कत्वादिति दिक्॥ तथा निर्णयदीये गार्ग्यः॥ पौर्णमासी सुसर्वा सुनिषिद्धयि उयातना
 वर्ज्ययित्वा प्रोक्ष्य दीयया दर्शस्तथैव सेति॥ ० ॥

इति श्रीमीमांसकरामहर्षभट्टात्मजकमलाकरभ
 ट्टकृते निर्णयसिंधौ भाद्रपदमासः॥ ० ॥ ॥

कन्यासंक्रमेयराः षोडशघटिकाः पुराणाः॥ शेषं प्राग्वत्॥ अथ महालयः॥ तत्र पृथ्वी
 चंद्रोदये दृढमनुः॥ आषाढी मवधिं कृत्य यच्च मेयक्षमाश्रिताः॥ कौस्तुभियतरक्ति
 स्तु अन्नमप्यन्वहं जलम्॥ कन्यायोगे पुरायतमं ब्रह्म॥ शाठ्यापनिः कन्यास्था की
 न्वितः पक्षः सौम्यतं पुराय उच्यते रिति॥ अत्र विशेषमाह दृढमनुः॥ मध्ये वायुदिवायं ते य
 त्रकन्यां त्रजे रविः॥ स पक्षः सकलः श्रेष्ठः आह्वोडशकं प्रति तथा त्रहोडमाकर्तुं ये योः॥
 कन्यागते सवितरिदिना निदशयं च॥ पार्ष्णीनेह विधिना आह्वतत्र विधीयते॥ त

था॥ तत्रैव योऽशदिनामुक्तानि॥ कस्मागते सवितरियान्महानितुषोऽश॥ क्रतुभिस्तानितुला
निदेवो नाशयणो ब्रवीत्॥ अत्र हेमाद्रिः॥ योऽशत्वं त्रेधा व्याचख्यौ॥ तिथिर्वृद्ध्या पक्षस्य योऽश
दिनत्वे आह वृद्धार्थमित्येकः पक्षः॥ भाद्रपक्षि मया सहेति द्वितीयः॥ अश्विन शुक्ल प्रतिपदा स
हेति तृतीयः अथ एवमुक्तः॥ अहः योऽशकं यतु शुक्ल प्रतिपदा सह॥ चंद्रस्य विशेषेण सा
ऽपि दर्शान्तिका स्मृतेति देवलोक्तेः॥ अत्र पंचयज्ञाः॥ तदुक्तं हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ आश्वयुक् कृष्णया
सेतुश्राद्धं कार्यं दिने दिने॥ त्रिभागहीनं यत्संवा त्रिभागं त्वर्द्धमेव वा॥ दिने दिने रतिपक्षपर्यंत
त्वं मुक्तम्॥ त्रिभागहीनमिति पंचम्यादिपक्षः॥ भोजंगीतिथिमारभ्य पावच्छत्रार्कसंगममिति
वाक्यात्॥ अर्द्धमित्यष्टम्यादिपक्षः॥ त्रिभागमिति दशम्यादिः॥ त्रिभागहीनमिति॥ चतुर्दशी स
हितप्रतिपदादिचतुष्टयवर्जनाभिप्रायेणोक्तिकल्पतरुः॥ अत्र दिनपदं तिथिपरम्॥ वीक्षया
तत्पक्षीयतिथित्वं॥ आह व्याप्यतावच्छेदकांतेन पंचदशतिथि व्यापिश्राद्धं सिद्ध्यति॥ तेन चतु
र्दशी निषेधो न्यकृष्णपक्षपर इति गौडः॥ तन्ना॥ आह शस्त्रहतस्यैव चतुर्दश्यं महालये॥

३ त्यादिविरोधात्॥

पत्रकश्चित्तरणाप्रत्ययलोपेन तृतीयभागहीनं वक्ष्यादिपक्षतृतीयभागमेकादश्यादितद
र्द्धत्रयोदश्यादि॥ उन्नरोत्तरलघुकालोक्तेरिति॥ तन्ना॥ गौतमादिवशेन मूलकल्पनालाघवा
त्॥ पक्षमित्यनन्ययापनेश्च॥ पंचमूर्धं चतत्रापि दशमूर्धं ततोऽप्यतीतिदिस्मुधर्मेऽन्तेः॥ य
ष्ट्याद्येकादश्यादिपक्षावपि तेन विहितत्वं॥ कालादर्शयि॥ पक्षाद्यादिचतुर्दशीतं पंचम्यादि
दिगादिच॥ अष्टम्यादियथाशक्तिकुर्यादापरपक्षकं॥ पक्षदिप्रतिपदादिदशमी॥ दर्श
नमिति सर्वत्र॥ गौतमोऽपि॥ अथापरपक्षे श्राद्धं पितृभ्यो दद्यात्॥ पंचम्यादिदर्शान्तमष्टम्यादि
दशम्यादि सर्वस्मिन्वेति॥ तथैकस्मिन्पिदिने श्राद्धमुक्तं हेमाद्रौ नागरखंडे॥ आ
षाढ्याः पंचमेपक्षे कमासं स्थेदिवाकरे॥ यो वै श्राद्धं नरः कुर्यादेकस्मिन्पि वासरे॥ तस्य संव
त्सरपावत्सं तत्रापि तरोऽभवमिति॥ अत्र शक्ताशक्तपराव्यवस्थेति प्राचः॥ तन्ना॥ तदा च कप
दाभावात्॥ त्रयोदश्यादिपक्ष एव नित्यः॥ तत्रैव निंदाश्रुतेः॥ ब्राह्मे एव कारेण तस्यैव पंचमा
पक्षयोग्यवच्छेदोक्तेरिति गौडः॥ तन्ना॥ एकस्मिन्पीति विरोधात्॥ तेन फलभूमाथि
नात्याति कार्यारीति तत्त्वम्॥ तत्र चतुर्दशी श्राद्धाभावे पंचम्यादिदशम्यादिपक्षौ॥ तत्सत्त्वे
षष्ट्याद्येकादश्यादिकौ एवं चतुर्दश्यभावे द्वादश्यादिः तत्सत्त्वे त्रयोदश्यादिरिति व्यवस्था॥
विधवायास्तु विशेषः स्मृतिसंग्रहे॥ चत्वारः पार्वणाः प्रोक्ता विधवायास्तदैवहि॥ स्वभर्ता
स्वसुरादीनामातापित्रोस्तथैव च॥ ततो मातामहानां च श्राद्धदानमुपक्रमेत्॥ तथा॥ श्वश्रू
णांच विशेषेण मातामहास्तथैव चेति॥ अशक्तौ तु स्मृतिरन्तावत्तमा॥ स्वभर्तृप्रभृतित्रि
भ्यः स्वपितृभ्यस्तथैव च॥ विधवाकारपेच्छादयथा कालमतं दिता॥ विधवा स्वयं संकल्पं
कृत्यान्द्वाहारादाराकारयेदित्युक्तं॥ प्रयोगपारिजाते॥ सकृन्महालये च वज्र्येति श्यायुक्तं
॥ ४ श्रीचंद्रोदयमाधवप्रयोगपारिजातादिषु॥ वसिष्ठः॥ नंदायां भार्यावद्विज्ञेन चंद्रोदयं

जन्मसु। एषु आदंनकुर्वीत गृहीपुत्रधनस्यात्॥ जन्मभनतस्वर्गोत्तरे च त्रिजमानि॥ एषु
 र्म्यः॥ प्राजायत्येव यो एष च पित्रस्य मार्गवेतया॥ यस्तु आदं प्रकुर्वीत तस्य पुत्रो विनश्यति॥ अ
 पत्परो हिरणीषोऽसरे वती॥ पित्रमया॥ अमान्यपि प्रत्यरादीनितं चैव ज्ञेयानि॥ केचित्तानह
 श्वकां मरय्यारभ्यन्ति पितृकालमे॥ गते वै धृतिपाते च पित्रास्यामासुते सुभिरितिसंयहन्
 ॥ नन्दाः प्रतिपत्तव्येकादशः॥ अस्वः सप्तमी॥ कामस्त्रयोदशी॥ आरोग्यमः॥ भृगुः शुक्रः॥ अ
 त्रिभंशत्रिका॥ पितृमंमया॥ कालमंभरणी॥ अत्र पित्रास्यामासुताहः॥ तत्र मूलं मृग्यं॥ ए
 तच्च सक्तमहालयविषयं॥ सक्तमहालये काम्ये पुनः आदेस्विलेभुच॥ अतीतविषये चैव
 सर्वमेतद्विचिंतयेदिति दृष्ट्वीचंद्रोदयेनारदोक्तः॥ अस्यापवादो हेमाद्रौ दृष्ट्वीचंद्रोदये च॥
 पराशरमाधवीये मदनपारिजातादिषु चैवम्॥ निर्णयदीपिकायां॥ पितृमृताहे निषिद्धः॥
 दिनेपि सक्तमहालयः कार्य्यस्तुक्तम्॥ आधाढ्याः पंचमेयस्यैकमासं स्थेदिवाकरो मृता
 हनिपितृयो वै आदंदास्यतिमानवः॥ तस्य संवत्सरं यावत्संज्ञाः पितरो क्रवमिति नागर
 स्वोक्तेः॥ यातिथिर्यस्य मासस्य मृताहेतुप्रवर्तते॥ सातिथिः पितृपक्षे तु सजनीयाप्रयत्नतः
 ॥ तिच्छेदो न कर्तव्यो विनाशो च यदृच्छयापि॥ उआदं च कर्तव्यं विच्छिन्ने नैव कारयेत्॥
 अशक्तः यस्तमध्ये तु करोत्येकदिने यदा॥ निषिद्धेपि दिने कुर्यान्पि उदानं यथाविधीतिका
 मायनोक्तेः॥ अत्र मूलं चिन्ता तथाप्यस्य आहं करोपि नन्दादिषु पिउनिषेधस्याहपर
 शरमाधवीये कार्णीजिनिः॥ नभस्यस्यापरे यस्य आदं कार्य्यदिने दिने॥ नैवं नन्दादिवर्ग
 स्यान्नैव निधाचनुर्दशीति॥ अत्र आहं मित्येकवचनादिने दिने रतिवीसावशाच्च सोमयाग
 वदेकस्याभ्यासेनैकप्रयोगपरमिदं अतः प्रतिपत्तमृतिष्वैकावर्जयित्वा चनुर्दशीमिति॥ या
 तवल्कीयं प्रयोगभेदपरं॥ ननु पंचम्यादियस्य विषयः प्रतिपत्तमृतिस्थिति विशिष्योक्तेः॥
 निर्णयदीये दृष्ट्वीचंद्रोदये मदनपारिजाते चैव॥ अन्यस्य यस्यापरात्तवल्कीयं॥ एतत्पर
 त्वेनैव निधाचनुर्दशीतिविरोधादिति गोऽतन्ना॥ आदं शस्वहनस्यैव चनुर्दशा महालये
 रतिविरोधात्॥ तत्त्वतु निश्चितसुत्रवारादिनिषेधो य उदाहृतः॥ स आदे तन्निमित्तस्यान्ना
 यगकृतेन सावित्रिदिवोदासीये दृढाग्यां क्रेतन्निमित्तैषां तरे वज्ञेयः॥ सक्तमहाला
 येनुवचनान्निषेधः॥ अन्यत्र न कोपि निषेधः कार्णीजिनिस्त्विति॥ अतो नन्दादो सपिउ
 क आदे पुत्रवतो यधिकारः॥ अत्रिरपि॥ महालये स्याहे च दर्शपुत्रस्य जन्मनि॥ तीर्थेपि
 निर्वयेत्पिउत्तरविवाहादिकैश्चपि॥ धर्तृजनंदादिनिषेधस्तु॥ मृताहानि क्रमेयोरी
 मास्यादिमृताहं तन्निमित्तैश्च ज्ञेयः॥ यत्तु स्य तस्य सारे॥ विवाहत्रतत्रा सुवर्षमई तद
 र्दं॥ पिउदानं मृदात्तानं न कुर्व्यान्निलतर्षणमिति॥ तस्यात्रापवादो दिवोदासीये दृह
 स्यतिः॥ तीर्थसंवत्सरे प्रेतेपितृयागे महालये॥ पिउदानं प्रकुर्वीत युगादिभरणीमये॥
 महालये गया आदे मातापित्रोः क्षये हनि॥ कृतोदाहो यिकुर्वीत पिउनिर्वयरांसं देति॥
 निर्णयदीये नन्दादिनिषेधः प्रत्यहं भिन्न आह विषयः॥ यो उदाहवापि आह प्रयोगेक

तेन प्रसहं पिडादानं कार्यमेवेत्युक्तं ॥ तदयमर्थः संपन्नः ॥ षोडशाहं व्यापि आदौ कोनपि उन्निषेधः ॥ मृ
ताहः सकृन्महालये पितृयतिकेचित् ॥ तत्रापि निषेधस्तु पुक्तः ॥ प्रसहं आह भेदे पितृयतीपातादौ
च तथा ॥ अन्यत्र मृताहातिकमेव च पितृ निषेध इति ॥ समासिनां तु द्वादश्यां आहं कार्यं ॥ यतीनां च
वनस्थानां वैष्णवानां विशेषतः ॥ द्वादश्यां विहितं आहं कृत्स्नपक्षे विशेषत इति ॥ दृष्ट्वा च द्रोदये
संग्रहोक्तैः ॥ अत्र यक्षे आहं करोगोरा कालमाह हे मादौ यमः ॥ हं सेवर्षा सुकन्यास्थे शाके ॥
नापि गृहे वसन् ॥ पंचम्योरंतरे दद्यादभयोरपि यक्षयोः ॥ आश्विन कृत्स्नपुक्तं पंचम्योर्मध्येत्य
र्थः ॥ तत्राप्यसंभवे भविष्ये ॥ येयं दीयान्विताराजनस्व्यातायं च दशीभुवि ॥ तस्यां दद्यान्नेव
तपितृभ्यो वै महालये ॥ तत्राप्यसंभवे भारते ॥ यावच्च कन्यातुल्योः क्रमादास्ते दिवाकरः ॥
अन्यं प्रेतपुरं तावत् यावद्दृष्टिकदर्शितं ॥ ब्राह्मे ॥ दृष्ट्विके समतिक्तांते पितरो देवतैः सह ॥ नि
श्वस्य प्रतिगच्छंति शापं दत्त्वा सुदारुणं ॥ यत्रुजातूकर्ण्यः ॥ आकांक्षंति स्म पितरः पंचमया
समाश्रिता ॥ तस्मान्नैव दातव्यं दत्तमन्यत्र निष्फलमिति ॥ ततः फलानि शयहानि परं ॥ क
र्मागच्छतुवानवेति तुर्यया देवायाठः ॥ तेन कन्यायोगे प्राशस्त्यमात्रं ॥ अतः आह विवेकोक्तं
॥ आह द्यहेयं ॥ इदं च आह मन्त्रे नैव कार्यं ॥ नामान्नादिना ॥ मृताहं च सपिंडं च गया आहं म
हालयं ॥ आयन्नोपि न कुर्वीत आहं मामेन कर्हि विदिति स्मृतिदयं रोगालवोक्तैः ॥

अथात्र देवताः संग्रहे ॥ तातां वा त्रितयं सपन्नजननीमातामहादि त्रयं सस्त्रिस्त्री ॥
तनयादितातजननी स्वभ्रातरस्तत्स्त्रियः ॥ तातां वा त्रयं भगिन्ययत्पधवपुक् जायापिता
सद्गुरुः शिष्यान्नाः पितरो महालयविधौ तीर्थे तथा तयं रोगो ॥ अत्रार्थः ॥ तातत्रयी पितृत्र
यी ॥ अत्रात्रयी च ॥ स्मृत्यर्थसारेयि ॥ महालये मातृ आहं दृष्ट्यक् प्रशस्तमिति ॥ अत्र दिशे
मः स्मृतिदयं रोगो ॥ गालवः ॥ अनेकामातरो यस्य आहं चापरपक्षिके ॥ अर्घ्यदा
नं दृष्ट्यक् कुर्यात्पिंडमेकं तु निर्वयेत् ॥ जीवन्मातृ कस्तुसायन्नमातुरे को हि सं कुर्या
न्नपार्श्वरां ॥ आह दीयकलिकायां तु यार्श्वरा मुक्तम् ॥ अन्वष्टव्यं च यन्मातुर्गया आहं महालयं
॥ पितृपत्नीषु यच्छाहं कार्यं पार्श्वरावभवेदिति दृष्टम् नूक्तैः ॥ सस्त्रीति मातामहानां सया
लीकत्वेपि विभवे सति मातामहीनां दृष्टव्यं ॥ महालये गया आहं दृष्टो चान्वष्टका
सुचः ॥ जेयं द्वादशदेवतं तीर्थं प्रोक्षे मया सुचेति निगमोक्तैः ॥ हे माद्रिमते त्वन्न वदेव तमे
व ॥ महालये गया आहं दृष्टो चान्वष्टका सुचः ॥ न वदेव तमत्रेष्टं शेषं द्यौरुष्टं विदुरिति
धर्मेक्तैः ॥ तातभ्रातापितृव्यः ॥ जननीभ्रातामातुलः ॥ तत्स्त्रियः पितृव्यः स्त्रीमातुलानी
भ्रातृजाया ॥ पितृव्यसमातृस्वसृभगिनोऽयत्पमर्त्तपुक्ताः ॥ तेन सायन्याये सधवायेति प्र
योगोक्तेयः ॥ एता सुसतीषु न तद्भर्त्रा देदीनं हारलोयान् ॥ जायापिताश्च पुरश्च श्रय्यत्रो
पलक्ष्या ॥ अत्र मूलं स्मृतिचंद्रिकायां ज्ञेयं ॥ अत्र पार्श्वरोगो को हि दृष्टव्यवस्थोक्ता हे मादौ पुरा
णांतरे ॥ उपाध्यायगुरुश्च पितृव्याचार्यमातुलाः ॥ पुरश्च भ्रातृतत्पुत्रपुत्रत्विक् शिष्य
पौषकाः ॥ भगिनी स्वामिदुहितृजामातृभगिनी सुताः ॥ पितरो पितृपत्नीनां पितृमीतु

अयास्वसा॥ सखिद्रमदशिव्यायास्तीर्थं चैव महालयः॥ एको हि हविषा नेन हजनीयाः प्र
 यत्नत इति॥ इतरेषां पित्रादीनां पार्ष्णामयसिद्धं॥ अत्र कृमान्यत्वे व्याचाराद्यवस्था॥ अ
 शन्नौ तुष्टश्चैव श्रोत्रे च नृवंशानि मते च॥ एकस्मिन् ब्राह्मणे सतीनां चार्यादीन् प्रहज
 येत्॥ दशहृदशवापि उन्मृदयादकरां ननु॥ एको हि हविष्यं च हयाजं वल्क्यः॥ एको
 हि हविष्यं हीनमेकार्थं कथं विव्रकम्॥ आवाहनाभौ करारहितं त्वयस्य वदिति॥ अत्रै
 कपाको वैश्वदेवं तत्र पिउर्वर्हिश्चैकमिति स्मृत्यर्थं सारोक्तम्॥ अत्र यागो होमः॥ पि
 उर्वर्हि जातिक इत्याह॥ प्रयोगयारिजाते आचार्यः॥ काम्यामभ्युदये ह्यम्ये को हि हवि
 याः यमं च नृवंशेषु करे होमः पिउर्वर्हि जातिक इति॥ पार्ष्णौ को हि हविः समानं तत्रैव
 तु अग्निं समो य एव॥ अत्र धुरिलोचनौ वैश्वदेवौ॥ अधिकमागते सूर्ये काम्ये च धुरिलोच
 नाविनिहेमाद्रावादिन्यपुराणात्॥ अत्र प्रतिदिनं भिन्नप्रयोगत्वात् क्षिराभेदे वा प्रयो
 गे क्पादंते एव वादक्षिणोतिहेमाद्रावुक्तम्॥ एतच्च सत्यस्य पितृकादिना जीवत्पितृकेना
 यिकार्यं॥ इद्वैतीर्थं च संन्यस्येताते च यति ते सति॥ ये मय एव पिता दद्यात्ते म्यो दद्यात्स
 यं सुत इति काम्याय नोक्तेः॥ यत्तु कौंडिनः॥ दशैव श्राद्धं गयाश्राद्धं श्राद्धं चापरयक्षिकं॥ न
 जीवत्पितृकः कुर्यात्तिलैस्तृणैरामेव चेति तत्सत्यस्य पित्राद्यतिरिक्तविषये काम्यश्राद्ध
 परंच॥ अत्र बहुवक्तव्यं श्राद्धं कृतं जीवत्पितृकनिर्णयेत्येव॥ एतच्च जीवत्पितृकं न यि
 उरहितं कार्यं॥ पुत्रं पिउदानं च प्रेतकर्म च सर्वशः॥ न जीवत्पितृकः कुर्याद्दुर्विणीयति
 रेव चेति॥ क्षिरातस्य पिउनिषेधात्॥ आन्वाहक्यमात्रं पार्ष्णिकं दौ नुवचनाद्भवतीति व
 द्यामः॥ तथा ह्यगलेयः॥ पिउं यत्र निवर्त्तनमथादिषुकथंचनां साकल्यं न तदां श्राद्धे
 प्रतिदिनं श्राद्धोत्तरं सकृन्महालयै नुयरेहिकार्यं॥ तदुक्तं नारदीये॥ पक्षश्राद्धं पदाकु
 र्यात्त्रय्यं रां तु दिने दिने॥ सकृन्महालयै चैव यरेहमिति लोदकं॥ गर्गीयि॥ पक्षश्राद्धे हिर
 ण्ये च अनुव्रज्यति लोदकमिति॥ तथा प्रयोगयारिजाते गर्गीः॥ कृत्स्नमाद्रपदे मासि श्राद्धं
 प्रतिदिनं भवेत्॥ पितृणां प्रत्यहं कार्यं निषिद्धाहे पितृयरां॥ सकृन्महालयै च स्यादह
 कास्वत एव हि हविर्दिने निषिद्धदिने पिकार्यम्॥ तिथितीर्थविशेषेषु कार्यं प्रेते च सर्वदेति स्म
 त्पथं सारोक्तेः॥ तीर्थं तिथि विशेषे च गयायां प्रेतपक्षके॥ निषिद्धे पिदिने कुर्यात्त्रय्यं रां ति
 लमिच्छति मिति॥ स्मृतिरन्वावलां वचनाच्च॥ एतच्च श्राद्धं मलमासेन कार्यं॥ तदाह शृगुः
 ॥ इदं श्राद्धं तथा सोममग्न्याधेयं महालयं॥ राजा भिक्षे काम्यं च न कुर्याद्भानुलं चिने
 इति॥ हेमाद्रौ नागरखंडे पि॥ तमोवायनमस्यो वामलमासो पदा भवेत्॥ सत्यमः पितृप
 क्षः स्यादत्यत्रैव नृवंशमः॥ एतच्च पित्रोर्मरणाप्रथमादेराज्ञां कृतमिति त्रिस्थली सेनोभ
 द्वाः॥ इदं च नित्यं कार्यं॥ पुत्राना पुस्तयारोग्यं भैश्वर्यं मतुलं तथा॥ प्राज्ञोति यं चेदत्वा
 श्राद्धकामांश्च पुष्कलानि तिजावा लुक्तेः॥ इत्येके समतिज्ञांते पितरौ देवतैः सह॥ निः
 श्वस्य प्रतिगच्छंति शायं दत्त्वा सुदारुणमिति काम्यं जिनिवचनाच्च॥ तदतिज्ञं मे प्रायश्चित्तं

मुक्तमृगविधानेदुरोऽश्वस्यमंत्रचदशमासहिमासयोः॥महालयंयदात्सुनंतदासंक्षर्षामेति
तदिति॥हिमासयोःकम्पातुलयोर्महालयश्चाद्वयदाहीनमित्यर्थः॥अत्रभरणांश्राद्धमति
प्रशस्तं॥तदुक्तंएष्वीचंद्रोदयेमात्स्ये॥भरणीपितृपक्षेतुमहतीपरिकीर्तिता॥अस्यांश्राद्धंरु
तयेनसगयांश्राद्धंरुभवेत्॥एष्वीचंद्रोदयेश्रीधरीपेष्ठहस्यतिः॥नभस्यापरपक्षस्यहिती
यायदियाम्यभे॥तृतीयाचाग्रिताराभिःसहिताप्रीतिदायितुः॥एतत्पक्षेयक्षीयोगविशेषे।
राकपिलासंज्ञा॥तदुक्तंवाराहे॥नभस्पक्षस्यपक्षेतुरोहिणीपातभूसुतेः॥पुक्तायक्षीपुरा।
राज्ञैःकपिलापरिकीर्तिता॥त्रतोपवासनियमैर्भास्करंतत्रसजयेत्॥कपिलांचहिजाया
यदत्वाक्रतुफलंलभेत्॥पुराणसमुच्चये॥भाद्रमास्यसितेपक्षेभानौचैवकरेस्थिते॥पाते
कुजेचरोहिण्यांसायक्षीकपिलाभवेत्॥अत्रदर्शितत्वेनमहालयोभाद्रपक्षेयक्षीजेयस्तु
क्तनिर्णयामृतेहेमाद्रौच॥हस्तार्कस्तुफलातिशयार्थः॥संयोगेतुचतुरांगिवैनिर्दिष्टापरमे।
ष्टितेति तत्रैवोक्तेः॥अत्रविशेषोहेमाद्रौस्कांदे॥देवदारुंतथोशीरंकुंकुमैलामनःशिला।य
त्रकंप्रकंपयक्षीमधुगव्येनपेषयेत्॥क्षीरेनालोड्यकल्केनस्नानंकुर्व्यात्समंत्रकं॥आप
स्त्वमसिदेवेशोतिषांपतिरेवच॥पापनाशयमेदेववाञ्छनःकायकर्मजं॥पंचगव्यकृत
स्नानःपंचभंगैस्तुमार्जयेत्॥पंचभंगैःपंचपल्लवैः॥तथा॥रत्नैर्नानाविधैर्पुक्तंसौवर्णका
रयेद्रविं॥शक्तिस्तुपलार्द्धतदूर्ध्वकर्षतोपिवा॥सौवर्णीमरुतांकुर्याद्रौक्मचैवतथारथं
॥अल्पवित्तोपियःकश्चित्सौपिकुर्यादिमंविधिं॥प्रभासखंडे॥स्थापयेदत्ररांकुंभंचंदनोद
कक्षरितं॥रक्तवस्त्रपुगङ्गुलंताम्रपात्रेणसंयुतं॥रथोरौक्मपलस्यैवएकचक्रःसुचित्रकः
॥सुवर्णीपलसंयुक्तामूर्तिसूर्यस्यकारयेत्॥ततःसूर्यंचकपिलांचदद्यात्संक्ष्यभक्ति
रति॥ततःसूर्यंकपिलांचषोडशोपचारैःसंक्ष्यदद्यात्॥दिव्यमूर्तिर्जगच्चसुहृद्दशान्मा
दिवाकरः॥कपिलासहितोदेवोमममुक्तिंप्रयच्छतु॥यस्मान्नकपिलेपुराणांसर्वलोकस्य
पावनी॥प्रदत्तासहसूर्येणामममुक्तिप्रदाभवेति॥विशेषांतरंतत्रैवज्ञेयमितिदिक्॥इय
मेवचंद्रयक्षी॥सांचंद्रोदयव्यामिनीग्राह्या॥उभयत्रतथात्वेष्ट्वी॥तदुक्तंभविष्ये॥तद्वत्
द्रपदेमासिषस्यापक्षेसितेतरैः॥चंद्रयक्षीत्रतंकुर्यात्सर्ववेधःप्रशस्यते॥चंद्रोदयेयदाय
क्षीष्ट्वीहेवापरेहनि॥चंद्रयक्ष्यसितेपक्षेसैवोपोष्याप्रयत्नतइति॥अष्टम्यामाश्वलायने
न॥माघावर्षसंज्ञंश्राद्धमुक्तं॥एतेनमाघावर्षेप्रोक्षयद्याअपरपक्षेइति॥इदं सप्रम्यादिषु।
त्रिष्वहःसुकार्यमिति नारायणचरित्रिः॥हरदत्तस्तुमघायुक्तवर्षासुभवंत्रयोदशीश्राद्धमि
तिव्याचरन्त्यो॥एष्वीचंद्रोदयेब्राह्मे॥आषाढ्याःपंचमेयक्षेगयामध्याह्नीस्मृता॥तत्रनि
त्रयोदशीगजकुयागयानुत्तानुयैतुके॥८ आखिनकृष्णस्यमहालक्ष्मीव्रतम्॥तत्र
निर्णयामृतेपुराणसमुच्चये॥श्रियोर्चनंभाद्रपदेसिताष्टमीप्रारभ्यकत्यामगतेचसूर्ये
॥समापयेत्तत्रतिथौचयावत्सूर्यस्तर्द्धाहं गतोपवसाइति॥तत्रैव॥कत्यागतेर्केचाराभा

मीप्रावृषिप्रियः॥दोषैश्चतुर्भिःसंयुक्तासर्वसंपत्करीतिथिः॥तथापुत्रसौभाग्यराजापुत्री
 शिनीसाप्रकीर्तिता॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनयाजाकल्याणतेरवौविशेषेणपरित्याज्यानवमी॥
 दक्षितायदीति॥दोषचतुष्टयंतत्रैवोक्तम्॥त्रिदिनेचावमेवैवअष्टमीनोपवासयेत्॥पुत्र
 हानवमीविदास्त्रीहस्ताहंगेरवाविनि॥त्रिदिनावमदिनलसाराचरलमालाया॥यत्रै
 कःस्थितिःतिथिद्वयावसानेवारश्चैदवमदिनेतदुक्तमायैः॥यःस्पर्शाभ्रवतितिथित्रय
 स्यवारस्त्रिदुष्टककथितमिदंइयंचनेष्टएतेचसर्वनिषेधाःप्रथमारभविषयाः॥मध्ये
 तुसतिसंभवेत्तेया॥व्रतस्यघोउशासृसाध्यत्वेनमध्येमागयोगात॥इयंचदोदयव्यापि
 नोयाद्या॥तत्रैवसजायुक्तैः॥परदिनेचदोदयहर्द्विमुहूर्तेव्यापित्वेयैरेवकार्याः॥अन्य
 यारखैवाशर्वावापरविदावायाद्याचदोदयेसदा॥त्रिमुहूर्तपिसासजापरतश्चोद्गमि
 नीतिभदनरत्नेनिर्णयामृतेचसंयुक्तैः॥अहंरात्रभक्तिक्रम्यवर्तनेयोत्ररातिथिः॥त
 दातस्यातिथौकार्यमहालक्ष्मीव्रतंसदेति॥वचनाच्चेतिसंक्षेपः॥ ॥ इतिमहाल
 क्ष्मीव्रतनिर्णयःअथनवम्यामन्वष्टकाश्राद्धं॥तत्रकान्यायनः॥०
 अन्वष्टकासुनवभिःपितुःश्राद्धमुदाहृतं॥पित्रादिभान्मध्यंचतनोमातामहांतकम्॥
 एष्ट्वीचंदोदयेव्रह्मांडे॥पितृणांप्रथमेदद्यान्नाहंरात्रतदनंतरम्॥ततोमातामहानांच
 न्वष्टकेकमःस्मृतः॥श्राद्धहेमाद्रौह्मणलेयः॥केवलास्ताःस्येकार्याहृदावादोप्रकीर्तिता
 ॥अन्वष्टकासुमध्यस्थानांकार्यास्तुमातरः॥दीपिकायांतुमातृश्राद्धमादौकार्यमितु
 क्तम्॥मातृयजनंतन्वष्टकासादितरति॥हेमाद्रौब्राह्मणे॥अन्वष्टकासुकमसोमातृहर्ष
 तदिध्यतेइति॥अत्रश्राद्धमेदेनव्यवस्थितिष्टथीचंदोदयः॥जीवन्तिनृकविषयमितिनि
 र्णयदीयः॥इदंचजीवन्तिनृकेनापिकार्यं॥तदंक्रानिर्णयामृतेमेत्रायणीयपरिशिष्टे॥
 आन्वष्टकंगयाप्राप्तौसत्यांयच्चमृतेहनि॥मातुःश्राद्धसंतःकुप्यीनपितर्यपिचजीवतीति
 यद्यपिजीवन्तिनृकस्यैवायन्वष्टकाअवश्यंकर्तव्यास्तथाप्यशक्तस्यैवावश्यकी॥भौ
 ष्ट्ययष्टकाभूःयपितृलोकैर्भव्यसीतिहेमादौषाभौक्तैः॥सर्वांसामेवमाहंरात्रश्राद्धं
 मागतेरवौ॥नवम्यांहिप्रदातव्यंब्रह्मलक्ष्म्यवरायतरित्सतेनावश्यकत्वोक्तैश्च॥अत्रसं
 र्वांसामितुक्तैः॥स्वमातरिजीवन्तामपिसयन्ममातृभ्योदद्यात्॥तन्मरणोसतितस्यैताभ्यश्च
 ॥दद्यादितुक्तं॥जीवन्तिनृकनिर्णयेपुरुभिःअत्रसर्वांसानामनिर्देशेनेकोब्राह्मणोर्ध्यः॥
 पित्रश्च॥नामेकेतुहिवचनादिप्रयोगास्तुक्तंनारायणाहृत्तौ॥अन्वष्टकाश्राद्धंतज्जाग
 मोभिलीयानामध्यमायामेवनसर्वास्तु॥आन्वष्टकेमध्यमायामितिगोभिलगोतमावि
 निर्द्धेगपरिशिष्टात्॥अत्रभर्तृमरणोत्तरंशर्वमृतमातृश्राद्धंनकार्यमितिकेचिदाहुः॥य
 दंतिकाश्राद्धंतवम्याकुप्यीनमृतेभर्तृरितुप्यतेइति॥तदेतन्निर्मूलत्वात्पूर्वप्रतारणमात्रं
 श्राद्धंदीपकलिकायां॥ब्राह्मणे॥पितृमातृकुलोपन्यायाःकाश्चिन्मृताःस्त्रियः॥श्राद्धहीमा
 तरेतेयाःश्राद्धंतत्रप्रदीयतेइति॥अत्रदेशाचाराद्यवस्था॥इदंचानुपनीतेनाधिकार्यमात

दुक्तं आह शूलपाशो मात्स्ये ॥ अमावास्यासृकाक्षमयक्षयंचदशीषु चेत्यभिधाय ॥ एतच्चानु
पनीतोपिकुर्यात्सर्वेषु पर्वसु ॥ आह साधारणं नाम सर्वकामफलप्रदं भार्याविरहितोपेत
प्रवासस्थोपि नित्यशः ॥ शूद्रोऽप्यमंत्रवत्कुर्यादनेन विधिना बुधरति ॥ तेन सायरेवेदमि
ति परास्तं ॥ अन्वसृकातः पृथगेवेदं मातुः आह मित्यपि परास्तम् ॥ लाघवेन मूले क्पादष्ट
कपदा विशेषाच्च ॥ तेनात्यत्रान्वसृका आह स्यांगस्यात्र प्रधानत्वं वचनात् ॥ अवेष्टेरिव रा
जसूयांतर्गताया एतयान्नायकामंयाजयेदिति फलार्थत्वं ॥ अत्रासृकान्वसृकाश्चानु
रोधात् ॥ तथाऽग्निपुराणो ॥ अन्वसृकासु वृद्धौ च गयायां च क्षये हनि ॥ अत्र मातुः पृथक्
आह मन्त्रयति नासह ॥ आयत्तवानां त्वसृकासु च वृद्धौ चेति भाष्यकारैः ॥ पाठादष्ट
कार्यमात्रं आह ॥ कुंदो गेस्त्वत्र मातृमातामह आदेन कार्ये ॥ किंतु त्रिषु रूषमेव ॥ न योषि
भ्यः पृथग्दद्यादवसानदिनादतो कर्षू समन्वितं मुक्ता तथा धं आह षोडशं ॥ प्रत्यादिकंच
शेषेषु पिंडाः स्युषडिति स्थिति रिकुंदो गपरिशिष्टात् ॥ अन्वसृकासु तेष्वांकर्षू विधानादि
ति शूलपाशोः ॥ यत्र तमिस्त्रयक्षेत्रवमीपुराणाभाद्रपदे हि सा ॥ चत्वारः पार्वणाः कार्यः
पितृयक्षेमनोषिभिरितितद्देशाचारतो व्यवस्थितं ज्ञेयं ॥ रदं जीवत्पितृके नापि स्युषं कं
कार्यं ॥ हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ अन्वसृकासु च स्त्रीणां आह कार्यं तथैव चेत्युपक्रम्य
पिंडं निर्वयणं कार्यं तस्यामपि नृयोत्रमेति वचनं आह विधिना पिंडदाने प्राप्ते पुनस्तत्की
र्त्तनं यस्य जीवत्पितृगर्भिणीयतित्वादिना पिंडदानं निषिद्धं तस्य तन्प्राप्त्यर्थमिति तातच
रणाः ॥ अत्र सुवासिनी भोजनमुक्तं मार्कंडेयपुराणो ॥ मातुः आदेन संप्राप्ते ब्राह्मणो
सह भोजनम् ॥ सुवासिन्यै प्रदानव्यमिति शातातयोत्र वीत् ॥ भर्तुरयेशृत्तानारी सह
दाहेन वा मृता ॥ तस्यास्थाने निषुंजीत विप्रैः सह सुवासिनीं ॥ तत्रैव मदालसा वाक्यं स्त्री
आदेन पुत्रदेयासुरलंकाराश्च योषिते ॥ मंजीरमेखलादामकर्णिका कंकरादय इति
अत्राशक्तावनुकल्पमाह आश्वलायनः ॥ अनउहोयवसमाहरेदग्निना वा कक्षमुपो
षेदेया मेष्टके ॥ तिनत्वेवानष्टकः स्यादिति ॥ हेमाद्रौ पितामहः अमावास्याव्यतीयातपो
णीमास्यसृकासु च ॥ विद्वाच्छ्राद्धमकुर्वीरानरकं प्रतिपद्यते ॥ अकरणो च प्रायश्चित्त
मुक्तं मृगविधाने ॥ अभिर्युभिर्जयेन्मंत्रशतवारं तु तद्दिने ॥ अन्वसृकं यदा शून्यं संश्रुणीया
तिसर्वथेति ॥ एतत्पक्षेद्वादश्यां विशेषः पृथ्वीचंद्रोदये वायवीये ॥ संन्नासिनो व्याटिका
दिपुत्रः कुर्याद्यथाविधि ॥ मघालये तु यच्छ्राद्धं दश्यां पार्वणं तु तदिति ॥ अथ त्रयोद
शी आह ॥ तत्र चंद्रिका ॥ त्रयोदशी भाद्रपदी कृष्णसुखापितृप्रिया ॥ नृप्यंति पितरस्त
स्यां स्वयं पंचशतं समाः मघायुतायां तस्यां तु जलाद्यैरपितोषिताः ॥ नृप्यंति पितरस्त
द्वत्तु वर्षाणामयुतायुतं ॥ प्रयोगपारिजाते शंखः ॥ प्रोष्टयद्यामतीतायां मघायुक्तां च
योदशीं प्राप्य आहं तु कर्त्तव्यं मधुना यायसेन चाप्रजामिष्टाय शः स्वर्गमारोग्यं च धनं
तथा ॥ नृणां आहं सदा प्रीताः प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥ एतन्नित्यमपि पृथ्वीचंद्रोदये ॥

विष्णुधर्मप्रोक्ष्यधामतीतायातथाहमत्रयोदशीमित्युक्ता॥ एतांस्तु आदिकालान्वे
नित्यानाहप्रजापतिः॥ आहमेतेष्वकुर्वीषीं नरकप्रतिपद्यतेरसुक्तेः॥ एतच्चाविभक्तैर
यिष्टयुक्तकार्यं॥ तथाचहेमाद्रौ विभक्तावाविभक्तावाकुर्युः॥ आहं यथक्कुताः॥ मया
सुचततोत्पन्ननाधिकारः यथजिधाविति॥ अपराकेवायवोये॥ हंसेहस्तस्थितेयानु
मयापुक्तात्रयोदशी॥ तिथिर्वेवसतीनामसाक्षायाकुजरस्यता॥ अत्रच॥ अपिनःसकुलेध्यायी
नोदधात्रयोदशीमा॥ यापसमधुसर्पिर्भ्यां प्राकृष्टापेकुंजरस्यवेतिविष्णु मनुवचनेकेवलत्रयो
दशीश्रुतेर्मध्याशरातिकल्पतरुः॥ अलपाशिशुकेवलवाक्यानामर्थवादत्वादिद्यौमध्यायेमा
श्रुतेर्विधिलाघवादिशिशुमेवनिमित्तमित्याह॥ वस्तुतस्तु॥ मधुमासेअपसायायसेनचारण्यनो
दास्यतिआहं वर्षासुचमयासुचेति वसिष्ठवचनेकेवलमयाश्रुतेर्विनिगमनाभावादुभयभि
न्ननिमित्तंश्रवोक्तवचनाच्चयोगाधिक्यफलाधिक्यअतएवयाज्ञवल्क्यः॥ तथावर्षात्रयोदश्या
मयासुचविशेषतरति॥ त्रयोदशीआहं नित्यं॥ अत्यन्ताप्यं॥ अत्रत्रयोदश्यांवहपुत्रापुत्रमा॥
रिरास्तुभवंतीसा यस्तवीक्रेषुवमारिन्वमपत्यदोषसहिष्मोरपत्यमात्रार्थिनःस्मृत्यंतरेक्तध
नार्थिनोवाधिकारइतिकल्पतरुः॥ अयमनिदयान्तरंयिनोनुधिकारान्॥ फलान्तरकामस्येवाधि
कारइतिहलायुधः॥ एतस्यिउरहितंकार्यमयापुक्तात्रयोदश्यापिउत्तिर्कपरांदिजः॥ ससंनानेने
वकुर्व्यान्नित्यंतेकवयोविदुरितिहृत्पराशरोक्तेः॥ इदंमलमासेपिकार्यं॥ मयात्रयोदशीआ॥
इप्रत्युपस्थितिहेतुकां॥ अनन्यगतिकेननक्तैर्मयस्यामलिश्रुचेरितिकाठकगृहोक्तेः॥ यानिनु
अंगिराः॥ त्रयोदश्यांरुक्षमस्येयः॥ आहंकुस्तेनरः॥ यंचत्वेतस्यजानीयात्तस्येष्टपुत्रस्यनिश्चितं
॥ वामनुपुराणे॥ त्रयोदश्यांतुवेआहंनकुर्यात्पुत्रवान्गृहीतादिवचनानि॥ तानिपुत्रवदिव
याशिवामहालयस्यभिन्नत्रयोदशीविषयाशिवाकाम्यआहविषयाशिवासपिउक्तआहवि
षयाशिवावेतिकेचित्॥ हेमादिप्रसूखास्त्वैकवर्गआहविषयाशि॥ आहंनैवेकवर्गस्यत्रयोदश्यापु
त्रमेत॥ ननुत्रास्तत्रयेयस्यप्रजाहिंसितितस्यते॥ इतिकास्तीजिनिस्मृतेः॥ यद्यपि॥ पितरोयत्रसं
तेतत्रमातामहाअयोतिद्यौप्योक्तेनेकेवलपितृवर्गस्यप्राप्तिस्तथापिआमोहादिनांप्रतिषेधोय
मित्याहः॥ वयंतुपश्यामः॥ पुत्रवद्विषयारापेवेति॥ असंनानस्तुयस्तस्यआहंप्राक्तात्रयोदशी॥ स
तानुपुक्तेयः॥ कुर्यात्त्रयवंशक्षयोभवेदिति॥ हेमाद्रौनागरखंडोक्तेः॥ शर्ववाक्यमय्यसंनानस्ये
वैकवर्गनिषेधकमिति॥ अत्रमयात्रयोदशीमहालयपुगादिआहानांतेनेराप्रयोगः॥ ननुप्रसं
गसिदिरित्यन्यत्रविस्तरः॥ अथचतुर्दशी॥ यथोचरोदयेप्रवेताः
वृक्षारोहणालोहोर्धेर्विद्युज्जलविधाग्निभिः॥ नखिदंदिष्टिविपन्नायेतेषांशलाचतुर्दशी॥ ब्राह्मे
॥ पुवानःपितरोयस्यमृताः॥ शस्त्रेणावाहताः॥ तेनकार्यंचतुर्दश्यांतेषांश्रुतिमभीक्ष्णता॥ नांग
रखंडे॥ अपमृसुर्भवेद्येषांशस्त्वसुरथापिवा॥ आहंतेषांप्रकृत्यंचतुर्दश्यांनराधिया॥ ए
तच्चप्रायोनाशकशस्त्राग्निविबोदकोहंधनप्रपतनैश्चेच्छतामिति॥ मोतमोक्तदुर्मरणीय
लक्षणा॥ एकयोगनिर्देशानां॥ सर्वेषांतुल्यधर्माणामेकस्यापिपदुच्यते॥ सर्वेषांतन्तमेनेय

मेकरूपाहितेस्मृताश्च शनसोक्तेः श्वतचक्रतक्रियारामेवेतिवक्ष्यामः॥ मरीचिः॥ विषशस्त्र
 श्वायदादितिर्यग्ब्राह्मराधातिनां॥ चतुर्दश्यां क्रियां कार्यं श्रमेयां नुविगर्हिता॥ ब्राह्मराधा
 तीतेनहतो ननु ब्रह्महा॥ तस्य पतितत्वादिनिश्चलपाणिः॥ अत्रोद्देश्यविशेषणस्याविवक्षित
 त्वान्॥ स्त्रीणामपिशस्त्रादिहतानामेकोद्दिष्टं कार्यं न पार्वणमिति॥ श्रीदत्तोपाध्यायः॥ इदं वि
 षादिकहतानामेव न प्रसवादिमृतानामिति वाचस्यतिमिश्राः॥ यत्र शाकटापनः॥ जलाग्नि
 भ्यां विपन्नानां समासे वा गृहे पि वा॥ आहं कुर्वीत ते यं वैवर्जयित्वा चतुर्दशीमिति॥ तत्रापि श्रि
 नार्थं जलादिमृतविषयमित्याकरे उक्तं॥ अतएव वैधत्वात् सहगमने यिन कार्यमिति हेमाद्रिः
 एतच्च देवपुक्तमेकोद्दिष्टं कार्यमित्युक्तं प्रयोगपरिजाते॥ तच्छाहं देवहीनं चेत्तु तद्वारधनस्यः
 प्रेतपक्षे चतुर्दश्यामेकोद्दिष्टं विधानतः॥ दिवपुक्तं तु तच्छाहं पितृणामस्य भवेत्॥ एकोद्दिष्टं दै
 वपुक्तमित्येवं मनुरब्रवीत्॥ भविष्यपि॥ समत्वमागतस्यापि पितुः शस्त्रहतस्य च॥ चतुर्दश्यां तु क
 र्त्तव्यमेकोद्दिष्टं महालये॥ चतुर्दश्यां तु यच्छाहं सपिंडी करणोक्तं॥ एकोद्दिष्टं विधानेन तत्कार्यं श
 स्त्रधातिनश्च नित्यं वत्सरप्रदीयेद्धारितः॥ विधेदेवांश्च तत्रापि प्रजयित्वा ततो मलान्॥ ये वै शस्त्रहत
 स्तेषां आहं कुर्वीदं तद्वित॥ अत्रैकोद्दिष्टं वचनानां निर्मूलत्वं॥ समूलत्वेऽपि पार्वणशक्तपरा
 णिविध्वादि वचनैः प्रकरणात्॥ कृष्णयज्ञीयपार्वणवगतेरिति शूलपाणिः॥ तन्ना॥ वाक्येन
 प्रकरणास्य वाधात्॥ यित्रादीनां पार्वणं श्राद्धादीनामेकोद्दिष्टमिति गौडाची च॥ तन्ना॥ यितुरि
 त्यनेन विरोधात्॥ विशेषवाक्ये यथ्यायने श्रुत्वा॥ अत्र शस्त्रहतस्यैव चतुर्दश्यामिति नियमो न चतु
 र्दश्यामेव शस्त्रहतस्येति॥ आहं शस्त्रहतस्यैव चतुर्दश्यां महालये॥ यितामहे पि शस्त्रहतस्यैवैको
 द्दिष्टं कार्यं म॥ तदुक्तं हेमाद्रौ स्मृत्यन्तरे॥ एकस्मिन् हयोर्वैकोद्दिष्टमिति॥ त्रिषु शस्त्रहतेषु पा
 र्वणमेव कार्यं॥ यत्र देवस्वामिनोक्तं॥ त्रिष्वपि शस्त्रहतेषु पृथगेकोद्दिष्टं त्रयं कार्यं न तु पार्वणमा
 हत्यवचनाभावादिति॥ तदुक्तं॥ यित्रादयस्त्रयो यस्य शस्त्रे यीतास्त्वनुक्रमात्॥ सभूते पार्व
 णं कुर्वीदाद्विकानिष्टथ कृष्टयगिति हृत्य राशौ क्तेः॥ एकस्मिन् वा हयोर्वैपि विद्युच्छ
 स्त्रेण वा हते॥ एकोद्दिष्टं सुतः कुर्वीत्रयाणां दर्शवद्भवेदिति॥ स्मृत्यन्तरे चेति पृथ्वीचंद्रोदये
 उक्तं॥ अथ राक्षसैर्हेमाद्रौ चैवायस्वत्रैव शस्त्रादिनाहतस्तस्य वार्षिकमेव पार्वणमेकोद्दिष्टं
 वा कार्यं म॥ ननु आहृत्य प्रसंगसिद्धेरिति पृथ्वीचंद्रोदये॥ अत्र आहं करणं प्रिमाय रयस्य
 दिनांतरे॥ यार्वणो नैव कार्यमिति तत्रैवोक्तं॥ यद्यपि शस्त्रविप्रहतानां चष्टंगिदंष्ट्रिस
 रीरुयैः॥ आत्मनस्त्यागिनां चैव आहं मेघानकारयेदिति कृगलेयाद्यैः॥ शस्त्रादिहतानां
 आहं निषिद्धं॥ तथापि प्रमादमृतानां आहं हत्वा कार्यं म॥ वृद्धादिभिन्नबुद्धिर्बलमृतानां तु
 न कार्यं॥ यत्र चतुर्दश्यां तर्पणीया लुप्तपिंडादकक्रिया॥ इति ब्राह्मे तद्वैरा मिति शूलपा
 णिः॥ लक्षणाध्यामानाभावात्पतितेनापि कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं पतितस्य चेति गयादिवद्विशेष
 विधिवलात्पतितानामपि कार्यमिति नव्यगौडाः॥ तत्त्वतु समत्वमागतस्येत्यादिवशात्॥ कृ
 तक्रियारणां कार्यं नान्येषामिति वयं प्रतीमः॥ यत्र मनुः॥ नपैतृयज्ञियो ह्ये मो लोकि काशौ वि

धीयते॥ न दर्शनविना आहमाहितायेर्विधीयते रति॥ अत्र सर्वार्थहेतुत्वेनोक्तं॥ तद्यथा श्रुत
मेवमन्मतेऽर्थो चोदयः॥ आहितायेः पितृपुत्रसक्तत्वेना आहनिषेधार्थमिदं न तु संका
त्पारं पालयस्मरवः॥ कृत्स्नस्य आहमन्मदिनेषु प्राप्ता हितायेर्दर्शनं नियम्यते रति तु वयं॥ द
र्शनं यावन् रोत विना आहंन॥ तेन कायि वार्धिकादावैकाद्विष्टं नेति हरिहरः॥ इति चतुर्द
शी॥ अमायां विशेषमाह॥ अयं रक्तं यमः॥ हंसे करस्थिते या नु अमावास्या करान्विता
॥ सोत्तेया कुंजरच्छाया रतिवैधायनो ब्रवीत॥ वनस्यति गते सोमेया छाया प्राप्नुस्वी भवे
त्॥ गजच्छाया नु सा प्रोक्ता तस्यां आहं प्रकल्पयेत्॥ भारती॥ अजेन सर्वलोहेन वर्या मुनि
यत व्रतः॥ हस्तिच्छाया सुविधिवत् करीम जनवीजितं॥ आहं दद्यादिति रोषः॥ आश्विन
शुक्ल प्रतिपदि दौहित्रस्य मातामह आह सुक्तं हे मादौ संयुहे च॥ जातमात्रोपि दौहित्रो विप
मानेयि मातुलोक्तु र्यान्मातामह आहं प्रतिपद्याश्विने सिते रति॥ इयं संगवम्यापि नीयासे
ति निर्णयदीयेतुक्तं॥ प्रतिपद्याश्विने शुक्लदौहित्रस्त्वेकपावर्गः॥ आहं मातामह कुर्यात्स
पिना संगवे सदा॥ जातमात्रोपि दौहित्रो जीवत्यपि च मातुलो॥ प्रातः संगवयो मे भ्येयाश्च
युक्त प्रतिपद्येवेत्॥ इति वचनात्॥ अत्र समूलत्वं विमृश्य॥ इदं च मलमासेन
कार्यं॥ स्यष्टमास विशेषाख्याविहितं वर्जयेन्मले रतिनिषेधात्॥ इदं जीवसिद्धकेनैव का
र्यमिति शिष्टाः इदं च शिष्टाचारानुसयिंतं कार्यमिति केचित्॥ पितरहितं तु युक्तं॥ जीवसिद्ध
कस्य॥ पुंउतं पितृदानं च प्रेतकर्म च सर्वशः॥ न जीवसिद्धकः कुर्यादुर्विणीयति रेवचेति द
क्षेरायि उनिषेधात्॥ आन्वष्टक्यवद्विशेषवचनाभावाच्चेति संक्षेपः॥ ०॥ इति कमला
करभट्टकृते निर्णयसिंधौ महालयनिर्णयः॥ ॥ अथा

श्विनशुक्लप्रतिप

दिनवराचारं भस्मनिर्णयः॥ तत्र भार्गवाच्च नदीपिकायां देवीपुराणो॥ सुमेधा उवाच॥ शृ
णु राजन् प्रवक्ष्यामि चंडिकासूजनक्रमं॥ आश्विनस्य सिते पक्षे प्रतिपत्सु पुंभेदिने॥ इत्युप
क्रम्योक्तं॥ शुद्धे तिथौ प्रकर्तव्यं प्रतिपच्चौर्ध्वगामिनी॥ आद्यास्तनाडिकास्त्यक्ता वीउ शब्दा
शायिवा॥ अयं राह्वे च कर्तव्यं शुद्धं संततिकाक्षिभिः इदं चायाहे योगिमा प्राशस्त्यद्वितीयदि
ने प्रतिपदो अभविरेत्यं॥ तथा तत्रैव देवीपुराणोऽमरतत्रैव च देवीवचः॥ अमापुक्ता न कर्त
व्या प्रतिपत्पूजने ममा॥ सुहर्षमात्रा कर्तव्या द्वितीयादिगुणान्विता॥ आद्याः योऽशनाडीसु
लब्धा यः कुरुते नरः॥ कलशस्थापनं तत्र हरिं जायते कृवं॥ मां कुरुते यदेवीपुराणोऽयः॥
सर्वविद्वातुया शुक्ला भवेत्प्रतिपदाश्विनी॥ न वराव्रतं तस्यानकार्यं शुभमिच्छता॥ दिश
भंगो भवेत्तत्र दुर्भिक्षं चोपजायते॥ नंदायां दशपुत्रायां पत्रस्यान्मम सजनमिति॥ स्कंदे
पि॥ प्रतिपद्याश्विने मासि सा शुद्धा शुभदा भवेत्॥ भाद्रपदे च दशी कृष्णतया पुक्ता न शस्ये
ते॥ विरूढफलदा सा हि पुत्रद्वारभया वहेति॥ तथा॥ वर्जनीया प्रपन्नेन अमापुक्ता तुया
र्थिवा॥ द्वितीयादिगुरौ शुक्ला प्रतिपत्स्वैकामदा॥ तथा देवीपुराणो॥ यो मां सजयते नित्यं

द्वितीयादिगुणान्वितां॥प्रतिपच्छारदीज्ञात्वासोश्रुतेमुखमव्ययं॥यदिकुर्यादमापुक्तप्रतिपत्त
स्थापनंममा॥तस्यशाम्पापुतंदत्वाभस्मशेषंकरोम्यहं॥आग्रहात्कुरुतेयस्तकलशस्थापनंम
तस्यसंपदिनाशःस्याज्जैष्ठ्यपुत्रोविनश्यति॥अमापुक्तानकर्तव्याप्रतिपच्छंडिकार्चने॥धनाभि
भिर्बिंशेवेरावंशहानिश्चायते॥नदर्शकलयापुक्ताप्रतिपच्छंडिकार्चने॥उदयेहिमुहूर्त्तपीया
द्यासोदयगामिनीति॥देवीपुराणो॥याचाश्वपुजिमासेस्यात्प्रतिपद्द्वयान्विता॥शुद्धाममार्च
स्यांशतयज्ञफलप्रदं॥रुद्रयामले॥अमापुक्तासदाचैवप्रतिपन्निदितामता॥तत्रचैत्स्थापयेत्
भंदुर्भिसंजायतेक्रवं॥प्रतिपत्सद्वितीयातुकुंभारोयराकर्मणीति॥यद्यपिरुद्रयामलजामरं
निर्मूलं॥तथाप्यविरोधान्प्रचारच्चतद्वचनानिलिख्यते॥तिथितत्वेदेवीपुराणोपि॥प्रातरावाहं
देवींप्रातरेवप्रवेशयेत्॥प्रातःप्रातश्चसंश्रजप्रातरेवविसर्जयेत्॥तत्रैवा॥शरत्कालेमहाप्रजा
यतेयाचवार्षिकी॥साकार्योदयगामिन्यांनतत्रतिथियुग्मता॥तथा॥कुहूकाष्टोपसंपुक्तंवर्ज
प्रतिपत्तिथिं॥राजनाशायसाप्रोक्तानिदिताचाश्वप्रजनेरति॥एषुवचनेषुकलशस्थापनय
णात्तदेवप्रथमेदिनेतिविध्यते॥नतूपवासादि॥तस्यप्रतिपद्यप्यमावासेतिपुग्मवाक्यात्॥शु
क्तास्यात्प्रतिपत्तिथिःप्रथमतश्चिदीपिकीर्त्तोः॥शुक्लपक्षेदर्शविदेतिमाधवोक्तेश्च॥शर्वदिने
प्रस्यवाधेमानाभावादिनिकेचित्॥वस्तुतस्तु॥शर्वोक्तवाक्येषुचंडिकार्चनप्रजनयहरादुपवा
सादेश्चाभावात्प्रधानदेवीप्रजादावपिपरतिपुक्तं॥कलशस्थापनयहरांतूपलसंज्ञाम्॥अत
एवदेवलः॥व्रतोपवासनियमेघटिकैकायियाभवेत्॥सातिथिस्तद्दिनेप्रजाविपरीतानुयेतृके
ति॥अत्रघटिकासुहूर्त्तरनिर्गोडाः॥यदानुशर्वदिनेसंश्रजाशुद्धाचभूत्वा॥परदिनेवर्द्धतेतदासंश्रजा
त्वादमायोगाभावाच्चशर्वैवा॥यानिचद्वितीयायोगानिवेधकानिवचनातिकेचित्पठेतिताम्यपिशु
धिकनिवेधयराणियरदिने॥प्रतिपदोत्पत्तासत्वेतुदर्शयुतापिशर्वैवग्राह्या॥तदाहलक्षः॥तिथि
शरीरंतिथिरेवा॥कारणंतिथिःप्रमारांतिथिरेवसाधनमिति॥यानित्वमापुक्ताप्रकर्तव्येन्यादी
निर्गुहप्रसादेवचनानितानिसमूलत्वेसत्येतिद्विषयाणि॥अत्रेदंतत्त्वम्॥शर्वोक्तसर्ववाक्यानां
हेमाद्राद्यलिखितत्वननिर्मूलत्वात्तैश्चात्मनिर्णयस्यानुक्तेःसामान्यनिर्णयात्सर्वव्याप्तावपिगो
उनिबंधेषु॥विशेषनिर्णयादौदयिकीयाद्यातत्रापिघटिकैकेत्यस्यहिमुहूर्त्तस्तुतिव्योक्तेर्हिमुहूर्त्त
ग्राह्या॥उदिनेदेवतंभानावित्यत्रहिमुहूर्त्तत्रिरहस्येतिश्रौदयिकादिमुहूर्त्तत्वनियमात्॥तेन
उदयेहिमुहूर्त्तपीयाद्यनुसारोपि॥मुहूर्त्तमात्राकर्तव्येतिमुहूर्त्तस्तुतिः॥अन्यथादिमुहूर्त्त
विधिवैयर्थ्यात्॥केचित्तुमुहूर्त्तमात्रेतिवचनान्॥ततोत्पन्नत्वेपरनेत्याहुः॥गोडाअप्येवम्॥
अत्र देवीप्रजैवप्रधानंउपवासादित्वंगं॥अष्टम्यांचनवम्यांचजगन्मातरमंविंकां॥प्रजपि
त्याश्रितेमासिविशोकोजायतेनरुतिहेमाद्रौभविष्येत्स्याएवफलसंबंधात्॥नवमीतिथि
पर्यंतंरुद्राप्रजाजयादिकमितितत्रैवदेवीपुराणात्॥शरत्कालेमहाप्रजाक्रियतेयाचवार्षि
कीतिमार्कंडेयपुराणाच्चाश्ववचनादष्टमीनवमीप्रजैवप्रधानमन्यत्सर्वमंगमितिगोडाः॥
एकाहयज्ञोपिदेवीपुराणो॥यस्त्वेकस्यामथाष्टम्यांनवाष्टम्यसाधकः॥प्रजयेद्वरदांदेवी

महाविभवविस्तारैरिति॥ तत्त्वतुराजसूयेत्ययोः॥ समप्रधानायाः सहितश्चयवेष्टेरेत्यान्वाधाका
मंयाजयेदित्येकत्वान्मधेविधानाच्चयथाफलार्थोवहिः प्रयोगस्तथात्रनवयत्रमध्यस्थामाच्च
स्यानवस्थावाफलार्थः प्रथमप्रयोगः॥ रूपनारायणधृतदेवीपुराणो॥ महानवस्थांशजपेसर्वका
मप्रदायिका॥ सर्वेषुवत्सवर्गेषुतवभक्ताप्रकीर्तिता॥ कृत्वाभीतिपशोराज्यपुत्रादुद्नसंपदः॥
साचकाम्यानिन्याच॥ एवमस्मैरपितदादेवाः कार्यं प्रश्जनमविभ्रजितमनुलोलचक्षुचतुर्वर्गप्रदाय
कमिति॥ योमोहादयवाल्स्यादेवीदुर्गमहोत्सवे॥ नक्षजयतिदंभाहाहेषाहाय्यथभैरव॥ कु
हाभगवतीतस्यकामानिष्टान्निहंतिवैरिति॥ कालिकापुराणोफलनिदाश्रुतेः॥ वर्षेवर्षेविधात
यस्यापनंचविसर्जनमितिथित्वेदेवीपुराणाच्च॥ अत्रोपवासादिकमुक्तंहेमाद्रौभविष्ये
॥ एवंचविध्यवासिमोनवरात्रोपवासतः॥ एकभक्तेननक्तैतथैवायाचितेनच॥ श्रजनीया
नैर्देवीस्थानेस्थानेपुरेपुरे॥ गृहेगृहेशक्तिपरैर्यमियाभवनवने॥ स्तातैः प्रमुदितैर्हृष्टैर्ज्ञा
रौः सत्रियैर्नृपैः॥ वैशेष्येष्टैर्भक्तिपुक्तैर्क्षेत्रम्येष्टमानवैरिति॥ यत्तु॥ रूपनारायणीयमवि
ष्ये॥ एवंनातास्त्रेच्छरागैः प्रजतेसर्वदस्युभिरिति॥ तत्रामसषजयपरमिति॥ विनामत्रैस्ताम
सीस्यात्किरातानांतुसम्पतेतितत्रैवोक्तेः॥ मदनरत्नेदेवीपुराणोपि॥ कमांसंस्थैरवोशक्रमुक्त
मारभ्यनंदिका॥ अयाचीद्यथैकाशीनकाशीवाथवाचदः॥ भूमौराशीतचामंअकुमारीर्भ
जयेन्मुदा॥ वस्त्रालंकारदानेअसंतोष्याः प्रतिवासरं॥ वलिच प्रत्यहंदद्यादोदनमांसमाषव
त्॥ त्रिकालंश्रजयेदेवीजयस्त्रीत्रयरायराश्रितानंदिकाप्रतिपदिनिमेषिलाः॥ षष्ठीतिमोऽः॥
तच्चश्रजनंरात्रौकार्यं॥ आश्विनेमासिमेषांतेमहिषासुरमर्दिनी॥ निशासुप्रजयेद्भक्त्यासोपवा
सादिकः क्रमादिनिदेवीपुराणात्॥ सग्रहेपि॥ आश्विनेमासिमेषांतेप्रतिपद्यातिथिर्भवेत्॥
नस्यानक्तंप्रकुर्वीतरात्रौदेवीं प्रश्नयेत्॥ रात्रिरुयायतोदेवीदिवारूपोमहेश्वरः॥ रात्रित्रतमि
दंदेविसर्वपायप्रणाशनं॥ सर्वकामप्रदंदृणंसर्वशत्रुनिवर्हणं॥ रात्रित्रतमिदं तस्यरात्रौकर्त
व्यतेष्यते॥ नक्तत्रतमिदंयस्मादस्यथानरकैगतिरित्यादिवचनाच्च॥ रात्रित्रतमेवाभिप्रेतमाध
वेनोक्तं तस्यनक्तत्रतत्वादिति॥ ननुरात्रिभोजनादिति॥ ननु॥ मासिचाश्वपुजेपुक्तेनवरात्रे
विशेषतः॥ संश्रजनवदुर्गोचनक्तं कुर्यात्समाहितः॥ नवरात्राभिधेकर्मनक्तत्रतमिदंस्मृतं॥
आरंभेनवरात्रस्येत्यादिस्कादात्॥ माधवोक्तेअनक्तमेवप्रधानमितिचेत्॥ ननवरात्रोपवास
तस्यादेरनुपपत्तेः॥ नचपाक्षिकनक्तानुवादोयं॥ नित्यानित्यसंयोगविरोधात्॥ नद्यन्निहोत्रे
दशमपक्षेमास्यदध्नाजुहीनीत्यस्येन्द्रियकामहोमेनुवादोघटते॥ नित्यवदनुवादायोगादित्यु
क्तंवात्रिकैः॥ तथात्रापितेनात्रतद्देवगुणात्फलमितिज्ञेयम्॥ ननुरात्रेः कर्मकालत्वेतस्या
पिनीर्हवंप्रतिपत्त्यापुनान्॥ भैवं॥ न्यायतः प्राप्तावपिर्होक्तवचनेर्वाधात्॥ यथाहर्षेषुः क
र्मकालव्यापिनीमयित्यक्तास्वत्यापिपरैव रमनवमीतिप्रायुक्तं॥ य
थावातिशयेसतीमपिर्होक्तवचनंयक्ता रोहिणीपुत्रायरेवेतिमाधवेनोक्तं तथात्रा
पिवस्तुनस्तु॥ रात्रेः कर्मकालत्ववचसंहेमाद्राद्यलित्वान्मूलत्वंविमृश्यमेवत्रिका॥

लक्षयेदिमादिष्वविरोधाच्च॥ माधवोक्तिस्तुयासिकनक्ताउवाहृत्युक्तं तस्मात्सर्वपक्षेषु परैव
प्रतिपदिनिसिद्धं॥ अत्र केचिन्नवरात्रशब्दो नवाहोरात्रपरः दृष्टो समाप्तिरस्यमाहासेमाप्रति
पन्निशि॥ प्रारंभो नवचं आस्तु नवरात्रमतीर्थवदिति॥ देवीपुराणादिमाहुः॥ तन्ना अतिहा
सदृष्टो न्नाधिक्यत्वायनेः॥ अत्र मूलभावाच्चेन तिथिवाचे वायम्॥ तदुक्तम्॥ तिथिच
दोतिथिहासेनवरात्रमयार्थकं॥ अथरात्रेन दोषोयं नवरात्रतिथिस्येति॥ सचनवरात्र
शब्दकचित्संशयाकर्मवाची॥ यथा प्रारंभो नवरात्रस्येत्यत्रेतिदिक्॥ प्रतिपदिच वैध
त्यादियोगनिषेधो भार्गवाच्च न दीपिकायां॥ देवीपुराणो॥ त्वाष्ट्रवैधृतियुक्ताचेतप्रतिपच्च
डिकार्चने॥ तयोरेतेविधातव्यंकलशारोपणं हेति॥ चित्रावैधृतियुक्तापि द्वितीयापुता
चेतसैवग्राह्येत्युक्तंदुर्गात्सवे॥ भद्रान्विताचेप्रतिपन्नलम्पतेविरुद्धयोगैरपिसंगतास
ती॥ सैवायराहेविवुधैर्विधेयाश्रीपुत्रराजादिविद्वद्भिहेतुरिति॥ यदानुवैधृत्यादियरिहारेण
प्रतिपन्नलम्पते तदोक्तं तत्रैवकात्यायनेन॥ प्रतिपद्याध्विनेमासिभवोवैधृतिचित्रयोः॥ आ
द्यादौपरित्यजप्रारंभेनवरात्रकमिति॥ भविष्येपि॥ चित्रावैधृतिसंस्मरणं प्रतिपच्चेभदेनृप
त्याज्यांघंशास्त्रयस्त्वाद्यास्तुरीयांशेतुपूजनमिति रुद्रयामलेपि॥ वैधृतौपुत्रनाशः स्याच्चित्रा
यांधननाशनं॥ तस्मान्नस्थापयेत्कुंभं चित्रायांवैधृतौ तथा॥ संस्मरणं प्रतिपद्येवचित्रायुक्ता
यदाभवेत्॥ वैधृत्यावापियुक्तास्यान्नदामध्यदिनेरवौ॥ अभिजित्तुमुहूर्तेयत्रस्यापनमि
ष्यतेरति॥ चित्रादिनिषेधमूलंचिन्यं॥ रुद्रकलशस्थापनं रात्रौ न कार्यं॥ न रात्रौ स्थापनं
कार्यं न च कुंभाभिषेचनमिति मान्योक्तेः॥ भास्करोदयमारभ्ययावत्तुदशनाडिकाः प्रातः
कालरतिप्रोक्तस्यापनारोपणादिधितिविष्णुधर्मोक्तेश्च॥ रुद्रयामले॥ स्नानं मांगलिकं
कृत्वा ततो देवीं प्रक्षजयेत् शुभाभिर्मुक्तिकाभिश्चर्ष्वैकृत्वा तु वेदिकां॥ यवानुवेवाययेत्तत्र
गोधूमैश्चापिसंयुतान्॥ तत्र संस्थापयेत्कुंभं विधिनामत्रर्ष्वेकं॥ सौवर्णं राजतं वापिताम्र
मृगमयजंतुवेति॥०

अथ पूजाविधिः॥०

साचजयंतीमंत्रेणान्

वासरेणवाकार्या॥ तदुक्तंदुर्ममक्रितरंगिराणां देवीपुराणो॥ कुरुदेव्यास्तुमंत्रेण सजा
स्तीरघृतादिभिरितुक्ता॥ जयंती मंगलाकाली भद्रकाली कयालिनी॥ दुर्गासमाशिवा
धात्री स्वधा स्वाहानमोस्तुते॥ अनेनैवतुमंत्रेण जयहोमोतुकारयेदिति॥ उ० दुर्गे दुर्गे र
क्षिणि स्वाहेति नवाक्षरः॥ तत्र प्रतिपदि प्रातरभ्यंगं कृत्वा देशकालौ संकीर्त्य ममेहजन्म
निदुर्गाप्रीतिद्वारा सर्वापच्छान्तिर्ष्वेकदीर्घापूर्विपुलधनपुत्रपौत्राद्यनवच्छिन्नसंततिवृ
द्धिस्थिरलक्ष्मीकीर्त्तिलाभशत्रुपराजयसदभीष्टसिद्ध्यर्थं शारदनवरात्रप्रतिपदिविहितक
लशस्थापनदुर्गापूजाकुमारीपूजादिकरिष्येति संकल्प्य महीधौ रिति भूमिं स्पृष्ट्वा ओष
धयः समितियवान्निसिष्या कलशेषितिकुंभं संस्थाप्य उमं मे गंगे रतिजलेनाश्रय्य गंधदा
रामिति गंधया ओषधी रिति सर्वोषधीः कांडाकांडादिति दूर्वाः॥ अथ न्येव रतियंचयत्न
वाः॥ सोनाष्टयिबीतिसप्तमृदः॥ याफलनीरिति फलं॥ सहिररापरत्नानीतियंचरत्नानि

हिरण्यचक्षिप्रापुवासुवासाश्रितिवस्त्रावेष्ट्याः शर्णादवैतिशर्णायात्रनिधायातत्रवरणा
संसृज्यजीर्णायांचूतनायांवाप्रतिमायांदुर्गामावाह्यप्रजयेत्॥तद्यथा॥प्रवैक्तमंत्रमुक्त्वा
आगच्छ्वरदेदेविदेत्यर्चयितुंनृदि॥प्रजागृहारासुमुखिनमस्तेशकरप्रियेसर्वतीर्थम
यंवारिसर्वदेवसमन्वितं॥रमघटसमागच्छतिष्टदेवगणैः सह॥दुर्गेदेविसमागच्छ
निध्यमिहकल्पय॥वल्लिप्रजागृहारात्वमष्टाभिःशक्तिभिःसहेत्यावाह्यप्रवैक्तमंत्रेणा
घोउशोपचारैःप्रजपित्वामाघमक्तवल्लिक्वाडादिवल्लिवा निवेदयेत्॥ततःकुमारोष्
जातदुक्तंहेमाद्रौस्कां॥एकैकां प्रजयेत्कृत्यामेकं वृद्धांतथेवच॥हिगुरांत्रिगुरांवापिप्र
त्येकंनवकंतुवा॥तथा॥नवभिलभतेभूमिभैश्चर्यं हिगुरोतनु॥एकवृद्धालभेतक्षेम
कैकैनाप्रियलभेत॥एकवर्षांतुयाकमाप्रजायेतांविवर्जयेत्॥गंधघुष्यफलादीनाप्री
तिस्तस्यानविद्यते॥तेनहिवर्षमारभ्या॥दशवर्षययंताएववृज्या॥तत्त्वयाः॥तासांचक्रमे
राकुमारिकात्रिमूर्तिः॥कल्याणीरोहिणीकालीचंडिकाशांभवीदुर्गासुभद्रेतिनामभिः
प्रजाकार्या॥आसांचप्रत्येकंप्रजामंत्राफलविशेषाश्चतत्रैवज्ञेयाः॥सामान्यतस्तुमंत्रा
क्षरमयीलक्ष्मीमातृगणरूपधारिणीम्॥नवदुर्गात्मिकासाक्षात्कृत्यामावाहयाम्यहं॥
एवमप्यर्चनेकुर्व्यात्कुमारीणांप्रयत्नतः॥कंचुकैश्चैववस्त्रैश्चगंधधुष्याक्षतादिभिः॥
नानाविधैर्भक्ष्यभोजैर्भोजयेत्तायसादिभिः॥तथा॥यथिस्फुटितशीर्षांगीरक्तप्रयत्र
णांकिताम्॥जान्यंधांकेकरांकाणींकरूपांतनुरेमशांसंयजेद्देविगीर्णकन्यांदासीगर्भ
समुद्भवां॥तथा॥ब्राह्मणीं सर्वकार्येषुजयायेत्तृपवंशजां॥लाभायैवैश्ववंशोत्थासुत
यैश्चद्वंशजां॥दारुणोचांत्यजातानांप्रजयेद्विधिनानरः॥इति॥अत्रवेदपारायणाम
प्युक्तंरुद्रयामले॥एवंचतुर्वेदविदोविप्रान्सर्वांस्प्रसादयेत्॥नैषांचवरणकार्यवेदवा
रायणायवैरति॥तथा॥एकीत्तराभिरुद्धानुनवमीयावदेवहि॥चंडीपाठंजयेच्चैवजा
ययेद्वाविधानतः॥तिथितत्वेवाराहीतंत्रे॥प्रगावंचादितोजप्तास्तोत्रवासंहितोपायेत॥
अत्रैवप्रगावंद्यादित्युवाचादिश्रुतः॥आधारेस्थायपित्वातुपुस्तकंप्रजयेत्सुधीः॥ह
स्तसंस्थायनादेवयस्माद्देविफलंभवेत्॥स्वयंचलिखितंयच्चक्षुद्रेरालिखितंभवेत्॥अ
त्राह्मणोनलिखितंत्वापिविफलंभवेत्॥अक्षिर्दृष्टादिकंस्यपठेत्स्तोत्रविचक्षणाः
स्तोत्रेनदृश्यतेयत्रप्रगावतत्रविमसेत्॥सर्वत्रपाठोविज्ञेयस्त्वस्याविफलंभवेत्॥ए
वंनवमीपर्यंतप्रत्यहंप्रत्यहंकुर्यात्॥अत्रविशेषोहेमाद्रौदेवीपुराणा॥यदाद्येदिवसेकु
र्व्याचंडिकाप्रजनादिकं॥हिगुरास्तुहितीयेह्नित्रिगुरांतत्परेहनि॥नवमीतिथिपर्यंत
द्याप्रजनादिकं॥हिगुरास्तुहितीयेह्नित्रिगुरांतत्परेहनि॥नवमीतिथिपर्यंतवृद्धांप्रजा
यादिकमिति॥एतेननवरात्रैश्चैवप्रधानं॥उपवासादित्वंगमितिगम्यते॥तिथिहासेनुति
थिहयतिमित्तेप्रजादिमहालयश्चाद्वेदकदिनेश्चावृत्याकार्यं॥हृदोतहृदवाहतिः॥त
तोतवरात्रोपवासादिसकलंकुर्यात्॥स्वस्थाशक्तावन्मेनवाप्रजादिकारयेत्॥स्वयवा

यत्प्रतोवापिप्रजयेत्प्रजयीतवेति।तरंगित्यादेवीपुराणात्॥इदंचदेवीप्रजनंशुक्रास्तादावपिका
र्या॥तदुक्तं धर्मप्रदीपे॥नष्टे शुक्रे तथा जीवे मिहस्ये च रहस्यतो॥कार्या चैव स्वदेव्यर्चा प्रत्यहं
कुलधर्मत इति॥मलमासे वचनाभावान्न भवति॥अत्र साश्वस्याश्वप्रजनमुक्तं मदनरत्ने देवी
पुराणे॥आश्वयुक् शुक्लप्रतिपत्स्वातियोगे शुभे दिने श्वसुचैः श्रवानामप्रथमं श्रियमाहर
त्॥तस्मात्साश्वैर्नरैस्तत्र प्रजो सोमप्रदया सह॥प्रजनीयाश्चतुरगानवमीयावदेवहि॥शांतिः
स्वस्य यतं कार्यं तदा ते वां दिने दिने॥धासंभज्जातकंकुष्टं चासिद्धार्थकास्तथा॥यंचवर्गेन
सूत्रेण ग्रथिते वां तु वंधयेत्॥वायव्यैर्वारुणैः सौरैः शार्त्तुमैत्रैः सवैष्णवैः॥विश्वदेवेस्तथा ग्रैपे
होमः कार्यो दिने दिने॥कल्पतरौ चेतदग्रे न्यदपि॥ज्येष्ठा योगे पुरा तत्र गजाश्चाष्टौ महाबलाः॥
पृथिवीमवहनृषवसौलवनकानना॥कुमुदे रावतौ यमः पुष्यदं तोयवामनः॥सुप्रतीको
जनो नीलस्तस्मात्तौ स्तत्र प्रजयेत्॥शाक्रादृक्षामारभ्य नवम्यांतं च सर्व्ववत्॥अश्ववहो माहीम
र्थः॥० अथ प्रतिपदादिषु विशेषोदुर्गाभक्तितरंगित्याभविष्ये॥ केशसंस्कार
रद्व्याशिप्रदयात्प्रतिपदिने॥यक्तैलं द्वितीयायां केशसंयमहेतवे॥पट्टोरमिति गौडपाठः
दर्परांचतृतीयायां सिंदूरालंकारं कंतथा॥मधुपर्कं चतुर्थ्यां तु तिलकं नेत्रमंडनम् पंचम्यामंग
रांच शक्तालंकराणां निचायस्यां विल्वतरो बोधं सायं संभ्या सुकारयेत्॥सप्तम्यां प्रातरातीय
गृहमध्ये प्रजयेत्॥उयोषरां मथाष्टम्यामात्मशक्त्वा तु प्रजनं॥नवम्यामुग्रचंडायाः प्रजां कु
र्वाहलितथा॥संप्रज्यप्रेषरां कुर्यादृशम्यां सावरोत्सवैः॥अनेन विधिना यस्तु देवीं प्रीणया
तेनरः॥स्कंदव्यालये देवीं तं पुत्रधनकीर्तिभिः॥कल्पतत्त्वा र्णवैलैंगे॥कमायां कृष्णस्ये तु
प्रजयित्वा र्दमेपि वा॥नवम्यां बोधयेद्देवीं महाविभवविस्तरैः॥शुक्लपक्षचतुर्थ्यां तु देवीं केश
विमोक्षरां॥प्रातरेव तु पंचम्यां स्नाययेत्सुशुभैर्जलैः॥षष्ट्यां सायं प्रकुर्वीत विल्ववृक्षे धिवास
नं॥सप्तम्यां पत्रिका प्रजां अष्टम्यां चाय्युपोषरां॥प्रजाचजागरश्चैव नवम्यां विधिवद्बलिः॥
विसर्जनं दशम्यां तु त्रींशौ तु कर्मंगलैः॥अत्र नवम्यां बोधना सामर्थ्येष्ट्यां बोधनमिति
स्मार्त्ताः॥फलभूमार्थितः समुच्चय इत्यन्ये॥नवम्यां मंत्रः कालिका पुराणे॥इधे मास्यसिते य
क्षे नवम्यां मार्द्रमेपि वा श्रीवृक्षे बोधयामित्वा यावत्प्रजा करोम्यहम्॥अत्र स्त्रीव्रते विशेषः॥
अथ शौचे विशेषो निर्णयामृते विश्वरूपनिबंधे॥आश्विने शुक्ल
पक्षे तु प्रारब्धेन वराचके॥शावाशौ चे समुत्पन्ने क्रियाकार्या कथं बुधैः॥सूतके वर्तमाने च
तत्रोत्पन्ने सदा बुधैः॥देवीप्रजाप्रकर्त्तव्या यशुयज्ञविधानतः॥सूतके प्रजनं प्रोक्तं दानं चैव वि
शेषतः॥देवीमुद्दिश्य कर्त्तव्यं तत्र दोषो न विद्यते इति॥कालादर्शे विष्णुरहस्येपि॥सर्व्वसंक
सितं यच्च व्रतं सुनियतव्रतैः॥तत्कर्त्तव्यं नरैः शुद्धं दानार्चनविवर्जितमिति॥गौडनिबंधेति
थितत्वेऽप्युक्तं॥आश्विनकृष्णनवम्यादिशुक्लप्रतिपदादिषु सप्तम्यादिकैकं कर्म अ
तश्च मध्ये आशौ च पातेपि न दोषः संकलो व्रतसत्रयोरिति॥विष्णुर्त्तरिति॥आरव्यं स्वयमेव
कार्यं॥अनारव्यं त्वन्येन कारयेदिति दिवोदासः॥रजस्वला त्वन्येन कारयेत्॥सूतकादिबहि

हिरण्यचक्षिप्रापुवासुवासाश्रितिवस्त्रेणावेष्ट्य। शर्णादर्वीतिशरीयात्रनिघायातत्रवरुणां
संस्तव्यजीर्णायांनूतनायावाप्रतिमायादुर्गामावाद्यष्टजयेत्॥तद्यथा॥शर्वोक्तमंत्रमुक्त्वा
आगच्छवरदेदेविदैत्यदयनिमूदनि॥ष्टजांगृहारासुमुखिनमस्तेशंकरप्रियेसर्वतीर्थम
यंवारिसर्वदेवसमन्वितं॥रमघटसमागच्छतिष्टदेवगणैःसह॥दुर्गेदेविसमागच्छसा
निध्यमिहकल्पय॥वल्लिष्टजांगृहारात्वमष्टाभिःशक्तिभिःसहेत्यावाद्यष्टवीक्तमंत्रेणा
षोडशोपचारैःष्टजयित्वा मासभक्तवल्लिंकृष्णाडादिवल्लिंवातिवेदयेत्॥ततःकुमारोष्ट
जातदुक्तंहेमाद्रौस्कांते॥एकैकांष्टजयेत्कृत्यामेकवृद्धातथेवच॥हिगुणात्रिगुणावायिप्र
त्येकंनवकंतुवा॥तथा॥नवभिलभतेभूमिमेभ्युष्यंदिगुरोननु॥एकवृद्धालभेतक्षेम
कैकेनश्रियलभेत॥एकवर्षानुयाकन्याष्टजायेताविवर्जयेत्॥गंधपुष्पफलादीनांप्री
तिसुस्यातविद्यतेतेनद्विवर्षमारभ्य॥दशवर्षययंताएवष्टज्या॥नन्वयाः॥तासांचक्रमे
राकुमारिकात्रिमूर्तिः॥कल्याणीरोहिणीकालीचंडिकाशांभवीदुर्गासुभद्रेतिनामभिः
ष्टजाकार्या॥आसांचप्रत्येकंष्टजामंत्राफलविशेषाश्चतत्रैवज्ञेयाः॥सामान्यतस्तुमंत्रा
क्षरमयींलक्ष्मीमाहारांरूपधारिणीम्॥नवदुर्गात्मिकासाक्षात्कृत्यामावाहयाम्यहं॥
एवमभ्यर्चनंकुप्यात्कुमारीणांप्रयत्नतः॥कंतुकेश्चैववस्त्रैश्चगंधपुष्पाक्षतादिभिः॥
नानाविधैर्भक्ष्यभोजैर्भोजयेत्तायसादिभिः॥तथा॥अथिष्कृदितशरीरांगीरंक्रयप्र
णांकिताम्॥जातंघातंकेकरांकाशींकुरुयातनुरोमशांसंत्यजेद्रोगिणीकन्यादासीगम
समुद्भवां॥तथा॥ब्राह्मणींसर्वकार्येषुजयार्थेनृपवंशजां॥लाभार्थेवैश्यवंशान्यासुत
थेष्ट्रवंशजां॥दारुणोचांत्यजातानांष्टजयेद्दिधिनानरः॥इति॥अत्रवेदपारायणाम
युक्तंरुद्रयामले॥एवंचतुर्वेदविदोविप्रान्सर्वान्यसादयेत्॥तेषांचवरणंकार्यवेदप
रायणायवेरति॥तथा॥एकोत्तराभिष्ट्यानुनवमीयावदेवहि॥चंडीपाठंजयेच्चैवजा
ययेद्वाविधानतः॥तिथितत्वेवाराहीतत्रै॥प्रणवंचादितोजप्रास्तोत्रवासंहितोपठेत्॥
अत्रैचप्रणवंदद्यादित्युवाचादिप्ररुषः॥आधारस्थापयित्वातुपुस्तकंप्रजयेत्सुधीः॥ह
स्तसंस्थापनादेवयस्माद्देविफलंभवेत्॥स्वयंचलिखितंयच्चपूत्रेणलिखितंभवेत्॥अ
ब्राह्मणेनलिखितंनृपयिविलंभवेत्॥अथिष्कृदादिकंस्यपठेत्स्तोत्रविचक्षणः
स्तोत्रेनदृश्यतेयत्रप्रणवंतत्रविन्यसेत्॥सर्वत्रपाठोविज्ञेयस्त्वन्थाविफलंभवेत्॥ए
वंनवमीपर्यंतप्रत्यहंप्रत्यहंकुर्यात्॥अत्रविशयोहेमाद्रौदेवीपुराणो॥यदायेदिवसेकु
प्याचंडिकाष्टजनादिकं॥हिगुणस्तुहितीयेहित्रिगुणंतत्परहनि॥नवमीतिथिपर्यंतवृद्धाष्टजाज
द्याष्टजनादिकं॥हिगुणस्तुहितीयेहित्रिगुणंतत्परहनि॥नवमीतिथिपर्यंतवृद्धाष्टजाज
यादिकमिति॥एतेननवरत्रैष्ट्रजेवप्रधानं॥उपवासादित्वंगमितिगम्यते॥तिथिहासेनुति
थिद्वयतिमितंष्टजादिमहालयश्चाष्टवदेकदिनेआहृत्याकाया॥हृदोतहदेवाहृतिः॥त
तो नवरत्रौपवासादिसंकलंकुप्यात्॥स्वस्याशक्तान्वेनवांष्टजादिकारयेत्॥स्वयंवा

व्यक्ततो वापि श्रजयेत्तजयीतवेति। तं मित्रं देवीपुराणात्॥ इदं च देवीश्रजनं शुक्लास्त्रादावपि का
 र्यं॥ तदुक्तं धर्मप्रदीपे॥ नष्टे शुक्ले तथा जीवे मिहस्ये च वृहस्पते॥ कार्या चैव स्वदेव्या प्रत्यक्षं
 कुलधर्मतः॥ मलमासे वचनाभावान्न भवति॥ अत्र साध्याः श्रजं न मुक्तं मदनरत्ने देवी
 पुराणे॥ आश्वयुक् शुक्लप्रतिपत्तस्वातियो गे शुभे दिने श्रजं मुच्येः श्रवानामप्रथमं प्रियमाह
 त्॥ तस्मात्साध्वैर्नैस्तत्र प्रजो सोमप्रदया सह॥ श्रजनीयाश्चतुरगानवर्माया वदेव हि॥ शांतिः
 स्वरूपयतं कार्यं तदा ते वां दिने दिने॥ धामं भज्यातं कंकुलं च वासिदार्थकास्तथा॥ पंचवर्गान
 स्त्रे राग्रथिते वां तु वंधयेत्॥ वायव्ये वीरुणौः सोमैः शक्रैर्मित्रैः सवैर्ध्रुवैः॥ वैश्वदेवैस्तथा ग्रैपे
 हीमः कार्यो दिने दिने॥ कस्तुरौ चेतदप्येव न्यदपि॥ ज्येष्ठयोगे पुरातनराजाश्चाष्टौ महाबलाः॥
 पृथिवीमवहनृश्रजं शैलवनकाननां॥ कुमुदे रावतौ यमः पुष्ये दंतो यवामनः॥ सुप्रतीको
 जनो नीलस्तस्मात्तस्त्रश्रजयेत्॥ शाक्राहं हामारम्यनवम्यां तं च श्रजं वत॥ अश्ववहो मादीम
 र्थः॥ अथ प्रतिपदादिषु विशेषो दुर्गाभक्तिरं मित्रं भविष्ये॥ केशसंस्कार
 रद्व्याणि प्रदद्यात् प्रतिपदिने॥ पक्षे तैलं हि तीयायां केशसंयमहेतवे॥ पट्टशोरमिति गौ उपायः
 दयरां चतुतीयायां सिंदूरलक्तं कंतथा॥ मधुपर्कं चतुर्थ्यां तु तिलकं नेत्रमं उत नमः पंचम्यां मंग
 रां च शक्पालं करणानि चाषष्ठां विल्वतरो वंधं सायं संव्यासु कारयेत्॥ सप्तम्यां प्रातरानीय
 गृहमध्ये प्रश्रजयेत्॥ उषां मया मया मात्मशक्त्या तु श्रजनं॥ नवम्यां मुयं चंडायाः श्रजं कु
 र्यादलितया॥ संवत्सरेषां कुर्याद्दशम्यां सावरोत्सवैः॥ अनेन विधिना पशुदेवीं प्रीताया
 श्रजयित्वा र्द्धमे पिता नवम्यां वंधयेद्देवीं महाविभवविस्तरेः॥ शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु देवीकेश
 विमोक्षरां॥ प्राग्मेव नवम्यां स्नापयेत् शुभे र्जने॥ षष्ठ्यां सायं प्रकुर्वीत विल्वरक्षो धिवास
 नं॥ सप्तम्यां पत्रिज्जा अष्टम्यां चाप्युषरां॥ श्रजा च जागरश्चैव नवम्यां विधिवद्भुजिः॥
 विसर्जनं दशम्यां तु कौतुकमंगलैः॥ अत्र नवम्यां वंधना सामर्थ्यं षष्ठ्यां वंधनमिति
 स्मार्त्ताः॥ फलमर्थितः समुच्चयस्तस्य॥ नवम्यां मंत्रः कालिकापुराणे॥ इव मास्यमितेय
 सेनवम्यां मां प्रीतिं वीरुणैः वंधयामित्वा यावत्तज्जाकरोम्यहम्॥ अत्र त्रैवित्रे विमेषः॥
 अथ चेति शोभो निर्णयामृते विश्वरूपनिबन्धे॥ आश्विने शुक्ल
 पक्षे तु प्राग्मेव श्रजं॥ आश्विने चैव समुत्पन्ने क्रियाकार्या कथं बुधैः॥ मृतके वर्तमाने च
 तत्रोत्पन्ने समुत्पन्ने देवीश्रजा प्रकर्त्तव्या पशुपतविधानतः॥ मृतके श्रजनं प्रकर्त्तव्यं चेव वि
 शेषतः॥ देवीश्रजं मंत्रदोषानविद्यते इति॥ कालादर्थं विष्णुहर्म्ये पि॥ पृथ्वीं क
 सितं पञ्चतन्मयं तज्जितं॥ तत्कृतं मंत्रैः शुद्धं दानाचैव न विवर्जितं॥ गौतमि वं चेत
 यितत्वे शुक्लं॥ अथ नवम्यादि शुक्लप्रतिपदादिषु श्रजसि प्रम्यादिकं कंकुलं च
 तद्यमध्ये अथ नवम्यादिषु संकलौ त्रतमत्रयोरिति॥ विष्णुके निजि॥ अथ मयं मंत्र
 कार्यं॥ अथ नवम्यादिषु संकलौ त्रतमत्रयोरिति॥ विष्णुके निजि॥ अथ मयं मंत्र

शेषवचनां भवति॥ स्त्रीणां चनवरात्रे तांबूलादि चर्वणं भवति॥ तदुक्तं व्रतहेमाद्रौ गारुडे
॥ गंधालंकारतांबूलपुष्पमालानुलेपनं॥ उपवासे नदुष्मंति दंतधावनमंजनमिति॥ एत
त्संभर्तृकोपवासविषयं॥ अत्र त्रयविशेषः परिभाषायामुक्तः॥ आस्विनशुक्लपंचम्या
मुयांगललिता व्रतं महाराष्ट्रेषु प्रसिद्धं॥ तत्र यद्यपि कथायां कालविशेषो नोक्तस्तथापि रा
त्रौ जागरणं कुर्याद्गीतवादित्रनिर्खनेरिति रात्रौ जागरणे तैः शक्तिप्रजायां॥ रात्रौ प्राश
स्त्याचरात्रिद्यापि नोप्राप्तेति केचित्॥ वस्तुतस्तु वचनं विना रात्रौ प्रजायां मानाभावात्॥ जा
गरस्य चांगत्वात्॥ युग्मवाक्यात् मुक्ता जागरणे न त्रैचंद्र्यार्थव्रतं तथा॥ ताराव्रतेषु सर्वेषु
रात्रियोगो विशिष्यते र्तिकालहेमाद्रौ वचनाच्च सर्वविद्यायां॥ रात्रिशब्दः सर्वविद्यावच
न इति हेमाद्रिः॥ अत्र च मुक्ता जागरणरूपत्वादिति साधु प्रतीतम्॥ मुक्ता जागरणं यत्रैव
कंपदम्॥ तस्मिन् व्रते रत्यर्थः॥ अत्र या मुक्तेत्यसंगतेः॥ दिवौ दासीयेष्वेवं॥ आश्विनशुक्
लक्ष्मिलनक्षत्रे सरस्वती स्थापनं॥ ययोक्तं निर्णीयामृते देवीपुराणे॥ मूलनक्षत्रे सुगंधी
प्रजतीया सरस्वती॥ प्रजयेत्यहं देवयावहैस्त्वमृशकं॥ नाध्यापयेन्न च लिखेन्नाधीयी
त कदाचन॥ पुरुषे स्थापिते देवि विद्या कामो हि जौत्तमः॥ संग्रहे॥ आश्विनस्य सिते पक्षे मे
धाकामः सरस्वती॥ मूलो नावाहये देवी प्रवरो न विसर्जयेत्॥ मूलस्याद्य पादे आवाहनमि
ति शिष्टाः श्रवणाद्य पादे च विसर्जयेत्॥ आदि भागो निशायां तु प्रवरा स्य पदा भवेत्॥ संप्रे
षणांतदा देव्या दशम्यां च महोत्सव इति चिंता मरौ ब्रह्मांशुराणात् ॥ ० ॥ ० ॥
अथ षष्ठी॥ गोडनिबंधे देवीपुराणे॥

जे स्थानसत्रपुक्तायां षष्ठां विल्लाभि मंत्रां॥ स प्रम्यां मूलपुक्तायां यत्रिकायाः प्रवेशनं॥ र
तीयाढासुताष्टम्यां प्रजाहोमाद्युपयोगं॥ उत्तरेणानवम्यां तु वलिभिः प्रजयेच्छिवां॥ प्रवरो
नदशम्यां तु प्रणियत विसर्जयेत्॥ कालिकापुराणे॥ बोधयेद्विल्वशाखायां षष्ठां देवीं फले
षु च॥ स प्रम्यां विल्वशाखां तामाहृत्य प्रतिप्रजयेत्॥ पुनः प्रजा तथाष्टम्यां विशेषेण समाच
रेत्॥ जागरं च स्वयं कुर्याद्दलितानमहानि शि॥ प्रभूतवलिदानं तु तवम्यां विधिवच्चरेत्॥
विसर्जनं दशम्यां तु कुर्याद्दे शरदोभद्वैः॥ मूलिकर्तुमनिर्क्षेपैः क्रीडा कौतुकमंगलैः॥ अ
त्र सर्वत्र तिथिनसत्रयोगादरोमुखः कल्पः॥ तदभावे तु तिथिरेव याद्या॥ तिथिः शरीरे ह
स्य तिथौ न सत्रमाश्रितं॥ तस्मात्तिथिं प्रशंसति न सत्रे न तिथिं विनेति॥ विद्यापतिलिखित
वचनात् तिथिनसत्रयोर्गोहयोरिवानुपालनं॥ योगाभावे तिथिर्ग्राह्या देव्याः प्रजयक
र्मणीति॥ तत्रैव देवलोक्ते अ॥ अत्र च यत्रो प्रवेशात् सर्वैर्धुः सायंकाले षष्ठ्यां भावे तत्सर्व
दिने धिवासनं कार्यं॥ सायंकाले तं तस्मिन् विवासनलोपः॥ षष्ठां सायं प्रकुर्वीत नि
ल्वरक्षे धिवासनमिति॥ सर्ववचनादितिकल्पतरुः॥ सायं शुतिः फलातिशयमात्रार्थी
ननु कर्मलोपस्याचार्यचूडामणिः॥ अत्र क्रमः विल्वसमीपगत्वा देवीं विल्वचसं प्रजय
मार्थयेत्॥ तत्र मेव॥ रावणस्य वधार्थं यारमस्यानुग्रहाय च॥ अकाले ब्रह्मणा बोधे

आस्त्वपि कृतः पुरा॥ अहमय्याश्रितः यस्यां सायाहेवोधयाम्यतः॥ श्रीमैलसिखरेजातश्रीमूलश्री
 केतन॥ नेतमोसिमयागच्छशजोदुर्गास्वरूपतः॥ इति॥ एवं देवीमधिवास्य परदिने निमंत्रित
 विल्वशाखायत्री प्रवेशशजां॥ तदुक्तं हेमाद्रौ लैंगे॥ मूलाभावे तु सप्तम्यां केवलायां प्रवेशयेत्॥ पु
 ष्पाभ्यां तव विल्वस्य फलाभ्यां शाखिकां तथा॥ तथैव प्रतिमां देव्याः स्नात्वा भुक्ष्य प्रवेशयेत्॥
 अत्र चोपवासशजादावौदयिकी सप्तमी ग्राह्या॥ न तु युग्मवाक्यात्पूर्वा॥ युगाद्यावर्षवृद्धिश्च स
 प्तमी पार्वती प्रिया॥ रवेरुदयमीक्षते न तत्र तिथियुग्मतेति॥ कृत्यतत्त्वार्णवोदाहृतवचनात्॥
 भगवताः प्रवेशादिविस्मर्गोताश्रयाः क्रियाः॥ तिथ्यावुदयगामिमां सर्वां स्नाकारयेद्बुधः॥ इ
 तितिथितत्वेन दिकेश्वरपुराणाच्च॥ दुर्गाभक्तिरंगिरयामप्येवम्॥ तत्रापि घटिकीतो नूनत्वे
 पराकार्या॥ त्रतोपवासनियमे घटिकैकापिया भवेत्॥ इति देवलोक्तैरिति गौडः॥ दाक्षिणा
 त्मास्तु सर्ववचनमदृष्ट्वा युग्मवाक्यात्पूर्वकुर्वेति॥ यत्रिकाशजाचर्चवर्णहे एव कार्य्या॥ न तु मू
 लानुरोधान्मध्याह्नादाविति॥ कृत्यतत्त्वार्णवे उक्तं यत्रिकास्तु॥ रंभाकवी हरिद्राच जयंती वि
 ल्वदाडिमौ अशोको मातरश्च धाम्नादिनवयत्रिका इति तत्रैवोक्ताः॥ अस्यामेव सप्तम्यां देवी
 त्रिरात्रमुक्तं हेमाद्रौ॥ प्रतिपदादिनवतिथिषु उपवासादिकरणा सामर्थ्ये सप्तम्यादिदिनत्रये वा
 कुर्यात्॥ तदाह धौम्यः॥ आश्विने मासि शुक्ले तु कर्तव्यं नवरात्रकम्॥ प्रतिपदाक्रमेणैव वा वच्च
 नवमी भवेत्॥ त्रिरात्रं वापि कर्तव्यं सप्तम्यादियथाक्रमं॥ अतएव हेमाद्रौ देवीपुराणे मंगलात्रते
 ॥ आश्विने वाथ वामाघे चैत्रे वा श्रावणे यिवा॥ रुद्रमास्यमादिकर्तव्यं त्रयं त्रयं शुक्लावधिं हरेः॥ या
 वच्छुक्ताष्टमी शक्रउयोम्या तु विधानतः॥ दानं होमोजयः शजाकन्याभोग्यास्तथान्वहं॥ म
 हाभैरवरूपेण अस्थिमात्राधराश्च ये॥ शजनीया विशेषेण वस्त्रैर्ग्रीमपुरादिषु॥ इति मासचतु
 र्ययेभिधाय॥ अथ वानवरात्रं च सप्तयंचत्रिकं दिवा॥ एकभक्तैर्न नक्तैर्नायाचितो यो धितेः क
 मात्॥ शजयेताश्विने शक्रयावच्छुक्ताष्टमी भवेत्॥ सर्वकार्य्याणि सिध्यंति शक्रनास्तत्र संशय
 इत्युक्तं॥ दिवेत्येकरात्रमुक्तं॥ देवीपुराणे॥ नवरात्रं त्रयं शक्रस्त्रिरात्रं चैकरात्रकं॥ त्रयं चरति
 यो भक्तस्तस्मै दास्यामि वांछितं॥ तत्रापि सप्तम्याः शजने पूर्वोक्तो निर्णयः॥ अत्र तिथियोग
 यद्येतन्नेणोपवासः॥ तिथिद्वयनिमित्तं शजादिकं तु मेदेना॥ अत्र विशेषो निर्णयामृतं भवि
 ष्ये॥ सप्तम्यां नवगेहानि दारुजानि नवानि च॥ एकं वा चित्रभावेन कारयेत्सुसमाहितः॥ दु
 र्गाग्रहं प्रकर्तव्यं चतुरस्रं सुशोभनम्॥ तन्मध्ये वेदिकां कुर्याच्चतुर्हस्तां समांशुभां॥ तस्यां
 सिंहासनं क्षौमं कं वलाजिनसंयुतं॥ तत्र दुर्गां प्रतिष्ठाप्य सर्वलक्षणां संयुतां॥ भुजे श्वतुर्भि
 रुचिरेर्दशभिर्वी विभूषिताम्॥ तत्र हाटकवर्णाभां त्रिनेत्रां शशिशेखराम्॥ अनेककुसु
 माकीर्णां कपर्देन सुशोभिताम् नितं वविं वसन्नदकिंकिणीकारानादितां॥ शूलचक्र
 दंडशक्तिवज्रयाशासिधारिणीं॥ घंटाक्षमालाकरकपानपात्रलसत्करां॥ तदग्रे क्छिन्नशि
 रसं महिषं रुधिरासुतं॥ निःसृता ईतनुं कंठनाले चर्मासिधारिणाम्॥ देवीधृतकरग्रीवं शूलै
 नोरसिताडितां नागपाशेन विसिन्नहर्षक्षेणापिविदुतम्॥ वमदुधिरवक्त्रेण धुन्वतोर्ध्व

सदानुरूपा। सर्वतोमानुचक्रे रासेवमानासुरैस्तथेति। तत्र देवी प्रकर्तव्या हेमी वाराजती तथा
 । मृदाक्षी लक्ष्मी येता स्वप्न श्रुते च सजयेत् वा क्षीं दारुमयी देवी मूर्तिस्था यने विशेषो दुर्गम
 क्तितरं गिरापां देवी पुरारोमा म्यास्या शुभदा दुर्गा प्रक्षी स्याजयवर्हिनी। यश्चिमाभिमुखी नि
 त्यनस्याप्यासौ म्यदि शुखी। प्रतिमाभावे विशेषस्तत्रैवा हेमराजतमृदा तु शैल चित्रार्थित
 पिवा स्वप्ने श्रुते चिता देवी सर्वकामफलप्रदा। यद्ययस्या युधंप्रोक्तं तस्मिन् प्रतिष्ठयेत्
 दिवी भक्ता चिता पुंसां राजायुः सुतसौ ख्यदा॥ कृत्यतत्पार्यावे कालिका पुरारो॥। लिंगस्या
 सजयेद्देवीं मंडलस्थां तथैव च॥ पुस्तकस्यां महादेवी पावके प्रतिमा सुच॥ चित्रे च त्रिशुल
 खड्गे जलस्था वा पि सजयेत्॥। विल्वपत्रैर्यजेद्देवी तया जाती प्रसन्नकैः। नानापिष्टकनैरे
 यैर्हृयदीर्यैर्मनोहरैः॥ भगलिंगाभिधाने श्रमगलिंगप्रगीतकैः। भगलिंगक्रियाभिश्च
 श्रीराये हरचंडिका म॥ यरैर्नोक्षिप्यते यस्तु यः परान्नाक्षिप्यति॥। तस्य कुदा भगवती श
 यंदद्यात्सुदरुणा॥ चित्रमृन्मया दौ स्नानाद्यसंभवे तत्रैवोक्तम्॥। अन्निकस्थापिते खड्गे
 स्थापयेद्दुर्योधनं वेति॥० अथ सप्तमी सजाविधिः॥० प्रतिपद्युक्त विधिना
 फलसंकीर्तनां तेन वयत्रिका मृन्मयदुर्गा प्रज्यागच्छ सर्वकलाराणीति सर्वोक्तमंत्रयुक्त्या
 विल्ववृक्षमहाभागसदा त्वं शंकरप्रियः॥ गृहीत्वा तव शखां च देवी सजां करोम्यहं॥ शा।
 खाच्छेदो भवदुःखं न च कार्यं त्वया प्रभो॥ गृहीत्वा तव शखां च सज्या दुर्गेति च स्मृतिः॥
 उन्निसृपत्रिके देविसर्वकलाराहे तवे॥ सजां गृहारा सकलामस्माकं वरदा भव॥ मेरु
 मंदरकौला सहि मवच्छिखरे गिरी॥ जातश्रीफलवृक्षत्वमं विकायाः सदा प्रिय रतिसं
 प्रार्थ्यः॥ उं ह्रिं धिफट २ उं हुं फट स्वाहेति क्लिप्त्वा संप्रज्य उं चा मुं उवल इति वा सुधी
 येरा देवीं तां च गृहे प्रवेश्य॥ आरोपिता सिदुर्गे त्वं मृन्मया श्रीफलेपि च॥। स्थिरा नितां
 ते भूत्वा च गृहे त्वं कामदा भवेति स्थिरी कृत्वरभादि यत्रिकाः यंच गम्येन यंचामृतेन च स्ना
 यपित्वा वस्त्रेणावेष्य स्थापयेत्॥। ततः पर्ववत्सं कल्प्यत्वा अस्नानादाय देवीमावाह
 येत्॥ आवाहयाम्यहं देवि मृगमया श्रीफले तथा॥ कैलाराशिखरा देवि विंध्याहोर्हि मष
 र्वज्ञान आगतं विल्वशाखायां चंडिके कुरु सन्निधिं॥ स्थापिता सिमया दुर्गे सजयेत्त्वा प्र
 सीद मे॥ आपुरारोग्यमैश्वर्यं देहि देवि नमोस्तुते॥ दुर्गे दुर्गस्वरूपासि सुरने जामये चिते
 । यच्च वैश्वफलो येतैः पुष्पैश्च सुमनोहरैः॥ यच्च वै संस्थिते देवि सजयेत्त्वा प्रसीद मे॥
 आपुरारोग्यमैश्वर्यं देहि देवि नमोस्तुते॥ दुर्गे दुर्गस्वरूपासि सुरने जामये चिते॥ यच्च
 वैश्वफलो येतैः पुष्पैश्च सुमनोहरैः॥ यच्च वै संस्थिते देवि सजयेत्त्वा प्रसीद मे॥ दुर्गे दे
 वि रागाद्वृक्षान्निध्यामिह कलय॥ यत्तु भागान् गृहारा त्वयोगिनी कोटिभिः सहेति त
 नौ मूलमंत्रेण पाद्यादिगंधां तोयचारैः संप्रज्या अमृती भवंच श्रीवृक्षं शंकरस्य सदा प्रि
 यं विल्वपत्रं प्रयच्छामि पवित्रं ते सुरेश्वरीति विल्वपत्रम्॥ ब्रह्मा विष्णु शिवादीनां देवा
 पुष्पं सदा प्रियं॥ तत्रैर्दुर्गे प्र यच्छामि सर्वकामार्थसिद्धये॥ रतित्रोरा पुष्पं निवेद्य धूपादि

दक्षिणांतांशजांमूलेनकृत्वाप्रार्थयेत्। उ० महिषघ्निमहामायेचामुंडेमुंडमालिनि॥ आपुरा
रोम्यमैश्वर्य्यं देहि देवि नमोस्तुते॥ कुंकुमेन समालब्धे चंदनेन विलेपिते॥ विल्वपत्रकृतापीडे
दुर्गेहं शरणागतः। रूपं देहि यशो देहि भगं भगवति देहि मे॥ पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वां क्कामांश्च
देहि मे। सर्वमंगलमंगलैरिति च संप्रार्थ्य यत्रिकां सजयेत्। कदलां ब्राह्मणीं दाडिमेरुं कंदं तिकां
धान्येलस्मीं हरिद्रायां दुर्गां माने चामुंडां कवौ कालिकां॥ विल्वेशिवां अशोकेशोकरहितां ज
यं न्यां कार्त्तिकीं चावाद्यसंघज्यदुर्गायै वलिदद्यात्॥ अत्र शस्त्रादि सजावस्थते॥ ततः स्तुतिं पठे
त्॥ तदुक्तं शिवरहस्ये॥ दुर्गा शिवां शांतिकरीं ब्रह्मणीं ब्रह्मणाः प्रियां॥ सर्वलोकप्रणोत्रीं च प्र
णामामि सदा शिवाम्॥ मंगलां शोभनां सिद्धां निःकलां परमां कलाम्॥ विश्वेश्वरीं विश्वमातां
चंडिकां प्रणामाम्यहं॥ सर्वदेवमयीं देवीं सर्वरोगभयाय हं॥ ब्रह्मेशविष्णुनमितां प्रणामामि
सदा उमाम्॥ विंध्यस्थ्यां विंध्यनिलयां दिव्यस्थानविलासिनीं॥ योगिनीं योगमातां च चंडिकां
प्रणामाम्यहं॥ ईशानमातरं देवीं ईश्वरीमीश्वरप्रियां॥ प्रणतोस्मि सदा दुर्गां संसारणीवतारणी
॥ य इदं पठते स्तोत्रं शृणुयाद्वापि यो नरः। समुक्तः सर्वपापैस्तु मोदते दुर्गाया सह ॥ ० ॥ ०

अथ महाष्टमी

सा च परपुता। शुक्लपक्षेष्टमी चैव शुक्लपक्षे चतुर्दशी॥ सर्वविघ्नानकर्तव्या कर्तव्या परसंपुते
ति॥ ब्रह्मवैवर्तीनां मदनरत्ने स्मृतिसंगृहे। शरन्महाष्टमी प्रज्ञानवमी संपु
ता सदा॥ सप्तमी संपुतानित्यं शोकसतापकारिणीं। जंभेन सप्तमी पुक्ता प्रजितानुमहाष्टमी।
इंद्रेण निहतो जंभस्तस्माद्दानवपुंगवः। तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सप्तमी मिश्रिताष्टमी। वर्जनीया
प्रयत्नेन मनुजैः शुभकांक्षिभिः॥ त्वं सप्तमीः शत्रुसंपुक्तां मोहादज्ञानतोपि वा। महाष्टमीं प्रकु
र्वीषी नरकं प्रतिपद्यते॥ सप्तमी कलया यत्र परतश्चाष्टमी भवेत्। तेन शत्रुमिदं प्रोक्तं पुत्रयो
त्रक्षयप्रदं॥ तथा॥ पुत्रान् हंतियश्न हंतिराहं हंतिसराज्यकं॥ हंतिजातानजातांश्च सप्तमी स
हिताष्टमी॥ तेन त्रिमुहूर्तवैधः। तदा घटिका मात्राया दपिकीयाद्या॥ त्रतो यवा सनियमे घटिके
कापिया भवेत्। इति देवलोक्तेः॥ गौडाय्येवमाहुः॥ अत एवोक्तं भोजराजेन। न च सप्तमी सत्स
समीयेतेति॥ इयं भो मेति प्रशस्ता॥ अष्टम्यामुदिते सूर्ये दिनां तेन वमी भवेत्। कुजवारो भवेत्
त्रप्रजनीया प्रयत्नतः। इति मदनरत्ने वचनात्। सप्तमी शत्रुसंविद्धवर्जनीया सदाष्टमी। स्लोका
पिसामहापुराणाय स्यात्सूर्योदयो भवेदिति मदनरत्ने स्मृतिसमुच्चयवचनात्॥ अष्टमी न वमी
पुक्ता न वमी चाष्टमी पुतेति यावद्वचनाच्च॥ इयमेव मूलपुक्ता चेन्महानवमी संज्ञा। आश्वपुक्
शुक्लपक्षे याष्टमी मूलेन संपुता। सामहानवमी प्रोक्ता त्रैलोक्येषु सुदुर्लभेति हेमाद्रौ स्कांदानां
मूलपुक्तापि सप्तमी पुता चेत्त्रायैवेत्युक्तं निर्णयाद्युते दुर्गात्सवे। मूलेनापि हि संपुक्ता सदा
त्याज्याष्टमी बुधैः। लेशमात्रेण सप्तम्या अपि स्याद्यदि दूषिता॥ महाष्टमी सर्वदुःखः सर्वह्लात्वा
पित्वे सर्वान्यथा॥ यरेवेति निर्णयदीपमतं॥ एतच्चतुच्छत्वाद्युपेक्ष्य मूलयुगाय राधतदेवी
पुराणी॥ सप्तमी वैधसंपुक्तापेः कृतानुमहाष्टमी॥ पुत्रदारधनैर्हीना भ्रमंती हपिण च वत्।

निताभद्रयाभद्रकात्ताश्रमयेस्यादर्वनक्रियातस्माद्विस्तृता विहाकार्यादुगीश्वमीव वैरिति।
यच्चमीहचुलोत्रे प्राप्ते च आश्विनस्य सितारूप्यामहोरात्रे तु पार्वती॥ भद्रकालीसमुत्पन्ना
मीयाद्वासमायुतेति तातथातत्राश्व्याभद्रकालीदशयुक्ता विनाशिता। प्रादुर्भूता महाधीरायौ
म्याः

यत्तु तत्रैव परदिनेष्टमीमन्त्रपिष्टम्विहाविधायकं वचनम्। यदाष्टमी तु संप्राप्त्यस्त्येपातिदि-
नस्य रतिनेदशम्या नवम्यभावविषयः॥ यदाष्टम्यादयेनस्या नवमी चापरं हनि। तदाष्टमी प्र-
याश्व्याष्टमी तदा कुर्यादस्यथा त्वष्टुभं विदिति दुर्गात्सर्वोक्तं येति मदनरत्नो। वस्तुतस्तु र-
नयपरं तिवहवचनादष्टमी नवमीदशम्युक्ताः॥ अस्यारत्नोक्तविरोधादिति दिक्॥ यत्तु अहं
तदिति। कारणमध्यै सजाविधानार्थं विष्टित्यन्ता महाश्व्याममसजाकरोति यः। तस्य सजा व

॥ रुपनाशयणी येनाहो॥

उक्तेः। वाद्यभागनिचिह्नानिकवचान्नायधानि च। अत्र विशेषो हेमाद्रौ निर्णयः पूने भवि-

तरि शुक्लपक्षेष्टमीयुता। मूलनक्षत्रसंयुक्ता सोमहानवमीसुता। नवम्यां प्रजितादेवी

तिष्ठतां पापान् विधत्ते। यावन्नचाह
विलेपनेः। यथा संतुष्यते
। एकम्

पुनैर्मेकैर्येश्वमानवैः। स्त्रीभिश्च कुरुशार्दूलतद्विधानमिदं शृणु। जयाभिलाषी नृपतिः
 प्रतियत्प्रभृति क्रमात्। लोहाभिसारिकं कर्म कारयेद्यावदष्टमीति॥ लोहाभिसारिकक
 र्मविधानं तत्रैवोक्तम्। प्रागुदकप्रवरोदेशे यताकाभिरलंकृतं। मंडपं कारयेद्व्यं नवस
 प्तकरं परम्। षोडशहस्तमित्यर्थः। आग्नेयाकारयेत्कुंडं हस्तमात्रं सुशोभनं। मेखालात्रय
 संयुक्तं योन्याः श्वत्थदलामया। राजचिह्नानि सर्वाणि शस्त्रान्यस्त्राणि यानि च। आनीय मं
 डयेतानि सर्वाण्यत्राधिवासयेत्। ततस्तु ब्राह्मणः स्नातशुक्लावरधरः शुचिः। उं कारय
 र्वकैर्मंत्रैस्तस्मिन्नेर्जुह्यादृतम्। शस्त्रास्त्रमंत्रैर्होतव्यं पायसं घृतं संयुतम्। हुतशेषं तुरं
 गाणां राजानमुपहारयेत्॥ लोहाभिसारिकं कर्म तेनैतद्विधिभिः स्मृतं। धृतयत्पयनान
 श्वान् गजांश्च समलंकृतान्॥ भ्रामयेन्गरे नित्यं वंदिषो षपुरः सरान्। प्रत्यहं नृपतिः स्ना
 त्वा संक्ष्यपितृदेवताः॥ प्रजयेद्राजचिह्नानि फलमाल्यविलेपनैः। यस्याभिसरणाद्राज्ञो
 विजयः समुदाहृतः॥ राजा मंत्रान्प्रवक्ष्यामि पुरारोक्तान हंतवा। येऽप्रजिताः प्रयच्छन्ति
 कीर्तिमायुर्यशो वलम् अथ मंत्राः॥ विष्णुधर्मे तत्रोक्तः॥ छत्रस्यायथा बुद्ध
 श्चादयति शिवाये मां वसुंधरम्॥ तथा श्चादय राजानं विजयारोग्यवृद्धये॥ चामरस्य॥
 शशांकं करं संकाशक्षीरं शिरीषं दुरा॥ प्रोत्सारया शुद्धरितं चामरं मलदुर्लभम्॥ अश्वानां
 वृद्धार्थं रेवंतं प्रजनमहं करिष्ये। सूर्यपुत्रमहाबाहो ह्याहृतयनंदनां शान्तिकुरु तुरंगाणां
 रेवंताय नमो नमः। अनेन मंत्रेण राजा। अथाश्वस्य गंधर्वकुलजातस्त्वं मा भूयाः कुलद्वय
 कः॥ ब्रह्मणाः सत्यवाक्येन सोमस्य वरुणस्य च॥ प्रभावाच्च हुताशस्य वर्द्धय त्वं तुरंगमान्
 ॥ तेजसा चैव सूर्यस्य पुनीनां तयसा तथा। रुद्रस्य ब्रह्मचर्येणाय वनस्य वलेन च॥ स्मर
 त्वं राजपुत्रस्त्वं कौस्तुभं च मणिं स्मर। यां गतिं ब्रह्महा गच्छेन्मानुहा पितृहा तथा॥ भूराहा
 ऽनृतवादी च क्षत्रियश्च पराश्रुखः। सूर्या चंद्रमसौ वायुर्यावत्पश्यंति दुर्कं तत्र जाश्वतोरा
 तिं क्षिप्रं तच्च पापम्भवेत्तवा॥ निष्कृतो यदि गच्छेत्थायुर्द्धति तुरंगम॥ रिशन् विजित्य स
 मरे सह भर्त्रा सुखी भव॥ अथ ध्वजस्य॥ शक्रकोतो महावीर्यं श्यामव
 र्णा च्चैवाम्यहं। यत्रिराजनमस्ते स्तुतयानां रायणध्वज॥ काश्यपेयारुणाभ्रातर्नीगारे
 विष्णुवाहना। अप्रेमेयदुराध्वर्युरणो देवारि सुदनं॥ गरुत्मान्मारुतगतिस्त्वपि सन्निहि
 तो यतः। सारवत्यायुधान्यत्र रक्षस्त्वं चरिष्यन् दह॥ अथ यताकायाः
 ॥ हुतभुग्वसवोरुद्रावायुः सोमो महर्षयः॥ नागकिन्नरगंधर्वयक्षभूतगरायहाः। प्र
 मथ्यास्तसहा दित्यैर्भूतैश्चोसा नृभिः सह। शक्रः सेनायति स्कंदो वरुणश्चाश्विनस्त्वं
 यि। प्रदहंति रिशन् सर्वान् राजा विजयमृच्छुताया निप्रयुक्तान्य रिभिरायुधानि स मंत
 तः॥ यत नृपतिश्च तुरंगाहतानि तव तेजसा। हिरण्यकशिपोर्युद्धे युद्धे देवासुरे तथा।
 कालनेमिव धेयद्वयद्वित्रिपुरधातनेः शोभितासि तथैवाद्यशोभयास्मां श्वरं स्मर॥
 नीलान् श्वेतानि मानुदृष्ट्वा नश्यत्वा शुन्यारयः॥ आधिपतिविजयेति शस्त्रेण यु

धिनिर्जिताः॥ इतनारेवतीनाम्नाकालरात्रिश्वास्मृताः॥ दहन्वाशुरिषन्सर्वान्पताकेन
मयाञ्चिताः॥ अथगजस्याः॥ कुमुदेरावणौपप्रमुष्यदंतौयवामनः॥ सुप्र
तीकौजनोनीलरत्नेष्टौदेवयोनयः॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चवनात्पष्टौसमाश्रिताः॥ मंडोभदे
मृगश्चैवगजःसंकीर्णैवच॥ वनेवनेप्रसृतास्तेस्मरयोनिमहागजः॥ पातुत्वावस्वोरुद्रा
आदित्याःसमरुद्राणाः॥ भर्तारंरक्षनागेंद्रस्वामिवत्प्रतियात्पताः॥ अवापुहिजयंयुदेगम
नेस्वस्तिनोव्रजेति॥ श्रीस्तेसोमाहलेविष्णोस्तेजःसूर्याज्जवोनितातः॥ स्थैर्यमेरोर्जयंरुद्राय
शोदेवात्पुरंदरान्॥ युदेरसंतुनागास्त्वादिशश्चसहदेवतैः॥ अश्विनोसहगंधर्वैःपातुत्वांस्स
र्वतःसहेति॥ अथखड्गमंत्रः॥ असिर्विशसनःखड्गस्तीक्ष्णाधारोदृगसदः
॥ श्रीगर्भोविजयश्चैवधर्मधारस्तथैवच॥ एतानितवनामानिस्वयमुक्तानिबोधसा॥ न
सत्रंरुतिकातेगुरुद्वेदेवोमहेश्वरः॥ रोहिण्यश्चशरीरंतेदेवतंचजनाहृतः॥ पितापितामहो
देवस्त्वमांयालयसर्वदा॥ नीलजीमूतसंकाशस्तीक्ष्णादंष्ट्रःकृशोदरः॥ भावयुद्धोमधैरा
श्चअतितेजास्तथैवच॥ रयंयेनघृताक्षोर्गीहतश्चमहिषासुरः॥ तीक्ष्णाधारययुद्धायत
स्मेखड्गायतेनमः॥ अथकुरिकायाः॥ सर्वापुधानांप्रथमंनिर्मितासिपि
नाकिना॥ श्रुलायुधाद्दिनेकृष्यकृत्वामुष्टिगृहंशुभं॥ चंडिकायाःप्रदत्तासिसर्वदुष्टनि
वर्हिणी॥ तथाविस्तारिताचासिदेवानांप्रतिपादिता॥ सर्वसत्त्वांगभूतासिसर्वाशुभनिव
र्हिणी॥ कुरिकेरक्षमो नित्यशान्ति यच्छूनमोस्तुते॥ अथकहारकप्रजा रक्ष
गा निगजात्रक्षरक्षवाजिधनानिच॥ ममदेहसदारक्षकहारकनमोस्तुते॥ कहारकोमध्य
देशकटारीरुतिप्रसिद्धः॥ अथधनुःप्रजा॥ सर्वापुधमहामात्रसर्वदेवारि
रुदन॥ चापमोसमरेरक्षसाकंशरवरेरिह॥ घृतंरुक्षेनरक्षार्थंसंहारायहरेराच॥ त्रयोमू
र्तिगतेदेवधनुरस्त्रंनमाम्यहं॥ अथकुंतप्रजा॥ प्रासपातयशस्त्रंस्त्वमनया ना
कमायया॥ गृहाणाजीवितंतेषांममसैन्यचरक्षतां॥ अथचर्मप्रजा॥ शर्मप्र
दस्त्वसमरेचर्मसैन्यमशोद्यमे॥ रक्षमांरक्षणीयोहंतायनीयनमोस्तुते॥ अथकन
कदंडमंत्रः॥ प्रोत्सारणायदृष्टानांसाधूनांरक्षणायचब्रह्मणानिर्मितश्चासिस्वव
हारप्रसिद्धये॥ पशोदेहिसुखंदेहिजयदोभवभूपतेः॥ नाड्यस्वरिषन्सर्वान्रहेमदेउनमो
स्तुते॥ अथदंडमंत्रः॥ दंडमेत्वंसपत्नानांघोरोदृढयकषणाः॥ भवभू
मिपसैस्यानांतथाविजयवर्द्धनः॥ यथाजीमूतशब्देनस्त्रीणांत्रासीभिजायते॥ तथाचत
वशब्देनत्रयस्त्वस्त्रिघोररो॥ अथशंखमंत्रः॥ पुरणस्त्वंशंखपुरणा
नामंगलानांचमंगलं॥ विष्णुनाविधृतीनित्यमतःशान्तिप्रदोभव॥ अथसिंहासन
मंत्रः॥ विजयोजयदोजेनारिपुधातीशुभंकरः॥ इःखहाधनदःशान्तःसर्वारिष्टविनाशनः
॥ एतेष्टौसन्निधौयस्मात्तवसिंहामहावलाः॥ तेनसिंहासनेनित्वेवदेमैत्रैश्चगीयसे॥
त्वपिस्थितःशिवःशान्तस्त्वयिशक्रःसुरेश्वरः॥ नमस्तेसर्वतोभद्रभद्रदोभवभूपतेः॥ त्रै

लीकजयसर्वस्वसिंहासननमोस्तुते॥ तथैवकर्मविहानिस्वानिष्कानिशिलिभिः॥ लोहाभि
 सारिकंकर्मकृत्तैवमंत्रध्वकं॥ अष्टम्यांनियमं कृत्वाश्वीहेस्नानमाचरेत्॥ कुंकुमचंदनचंय
 कचतुःसंभैः शैलपिष्टेश्च॥ चर्चितगायत्रीदेवीकुसुमैरभ्यर्चयेद्ब्रह्मभिः॥ कुमुदैः सपत्रपुष्पैः स
 धूपदीपैस्सनेवेद्यैः॥ मांसेर्वसुपहारैर्मंगलशब्दैः समुक्कलितैः विहितच्छत्रैर्यानेः स्पंदनशित
 शस्त्रधारिभिर्लोकैः॥ तृष्टैः पञ्चस्वादिनुतिवेद्यते सर्वमेवभगवत्यै॥ दुर्गासाक्षजनीयाचतद्वि
 नेद्रोगापुष्पकैः॥ ततः खड्गंनमस्कृत्यशत्रूणां वधसिद्धये॥ इच्छेत्तविजयंराजं सुभिद्वं चान्म
 नेनृपः॥ पुनः पुनः प्रणम्यासिंसंस्मरन्ब्रह्मदये शिवां॥ सर्वकृत्वेति कौरव्य अष्टम्यां जागरं निशि
 ॥ नटनर्तनगीतैश्चकारयेत्सुमहोत्सवं॥ एवं हृद्यो निशांतीत्वा प्रभाते अरुणोदये॥ घातयेन्म
 हिषान्मेघानग्रतो नतकंधरान्॥ शतमर्दं शतं वापितदहं वायथेच्छया॥ सुरासवभृतैः कुंभै
 स्तर्पयेत्पररे मे श्वरीं॥ कायालिकेभ्यस्तद्देयं दासीदासजने तथा॥ ततो यशस्कृत्य समयेन वम्यां
 वैरथे स्थितां॥ भवानीं भ्रामयेद्राष्ट्रे स्वयं राजालशर्वान्॥ कश्चिच्चोपीतो वीरो विधृतो मेत
 खड्गवान्॥ भूतेभ्यस्तु वलिंदद्यान्मंत्रेणानेन सामिषं॥ सरक्तं सजलं चान्नं गंधपुष्पाक्षतैर्धृतं
 ॥ त्रींस्त्रीन्वारान्समूलेन दिग्विदिक्षुकिरेदलिं॥ मंत्रश्च॥ वलिंगृह्णन् त्विमं देवा आदिता वस
 वस्तथा॥ मरुतश्चाश्विनोरुद्राः सुयर्गाः यन्त्रगाः ग्रहाः॥ असुराया तु धानाश्च पिशाचौरग
 राक्षसाः॥ डाकिमो यक्षवेतालाः योगिन्यः शतनाशिवाः॥ जृम्भकाः सिद्धगंधर्वा मालाविद्याध
 रानगाः॥ दिक्पाला लोकपालाश्च ये च विघ्नविनायकाः॥ जगतां शांतिकर्तारो ब्रह्माद्याश्च म
 हर्षयः॥ भाविघ्नमाचमेयायं मासं नृपरिपथिनः॥ सोम्या भवन्तु नृमाश्च भूत प्रेताः सुखावहाः
 ॥० इति महासृमी॥० महानवमी तु सर्वपुतायाद्याश्वीं कृत्वा वचनान्॥ नवमी दुर्गा
 त्रते श्रावणीति दीपिकीर्तनैः॥ श्रावणी दुर्गा नवमी दूर्वा चैव हता शिनी॥ सर्वविद्या प्रकर्तव्या शि
 वरात्रिर्वलेर्दिनमिति॥ हेमाद्रौ या मोक्ते श्वभविष्येपि॥ अश्विपुक् शुक्लपक्षे तु अष्टमी मूलसं
 पुता॥ सामहानवमी प्रोक्ता त्रैलोक्येपि सुदुर्लभेति॥ मूलमुपलक्षणात्॥ दुर्गा राजा सुनवमी
 मूला घसत्रयान्विता॥ महती कीर्तिता तस्यां दुर्गामहिषमर्दिनीमिति मदनरत्नेल्लेखनात्॥ अ
 त्रक्षजयेदित्यग्रे शेषः॥ यानि तु॥ साकार्या दयगामिमांतिथा बुदयगामिमा विमिमादिमा
 युक्ता नितानिनवमी भिन्नतिथिपराणि॥ नवम्यां विशेषोक्तेः॥ वेधश्च मुहूर्तत्रयेणो वक्ष्येः॥
 यद्यपि हेमाद्रि मते मुहूर्तद्वयात्मापि वेधो स्तितथापि सूर्योदय एव सः॥ सायंतु त्रिमुहूर्त एव त
 दुक्तं दीपिकाया॥ त्रिमुहूर्तगानुसकला सायमिति॥ माघवौषि॥ सायंतु त्रयानहन्पू नया
 तु न विध्यते इति॥ तेन त्रिमुहूर्तयोगे श्वी नवमी श्वी कृत्वा वचनान्॥ न कुर्व्यान्नवमीं तातदश
 म्यां नुकदा चनेति स्कांदे परानिषेधाच्च॥ त्रिमुहूर्तयोगाभावे तु निषिद्धापि परैव कार्येति नि
 षर्षः॥ यत्तु॥ नवम्यां च जपं होमं समाप्य अवरोपिचेति संग्रहोक्तेः॥ त्रते च जागरं चैव नव
 म्यां विधिवदलिरिति देवीपुराणाच्च॥ नवम्यां होमवत्सादिविहितं तत्राश्वपुक् शुक्ल नवमी
 मुहूर्तं वा कलापदि॥ सातिथिः सकलाज्ञेया लक्ष्मी विद्याजयार्थिभिरिति सौरपुराणात्॥ स

योदयेपरं रिक्ताप्रणां स्यादपरायदि। वलिदानं प्रकर्तव्यं तत्र देशे शुभावहं॥ वलीदाने कृतं यथा
 त्रभंगो भवेत्तयेति मदनरत्ने देवीपुराणाच्च वलादौ पराकाय्या॥ उपवासादौ तु सर्वेति मदनरत्ने
 उक्तम्॥ प्रतापमार्ते उयेवा॥ यत्तु अष्टम्यां वलिदानेन पुत्रनाशो भवेदुवमिति कालिकापुराणं
 तत्संधिर्ज्ञाप्राशस्त्यपरं॥ अष्टमीनवमीसंधौ तृतीयाखलुकथ्यत इति तत्रैव तदुक्तैः॥ का
 मरूपनिर्वधे॥ अष्टम्यां शेषभागश्च नवम्यां सर्वं रवचातत्रया क्रियते शजाविज्ञेया सामहाफ
 ला॥ अष्टमीमात्रे भवत्येवा॥ आश्विने हजयित्वा तु अर्द्धरात्रे सौम्युच॥ घातयेति पशून् भक्त्या
 ते भवंति महाफलाः॥ तथा॥ कस्यासंस्थिरवावीशे शुक्ताष्टम्यां प्रशजयेत्॥ सोपवासो निरा
 र्द्धनु महाविभववित्तैः॥ तथा॥ पशुघातश्च कर्तव्यो गवयाजवधस्तथेति॥ रूपनारायणीये दे
 वीपुराणात्॥ तत्रैव भविष्ये॥ तस्मादियं महापुराणानवमीपापनाशिनी॥ उयोष्यामुप्रयत्नेन
 सततं सर्वपाथिवैः॥ निर्णयदीयेतु महानवमीपरदिने पराह्णायामित्ये पराशर्या॥ आ
 वर्तनात्सर्वकालेन वमीस्यात्परेह निदर्गाच्चातत्र सर्वेयुः शर्वाह्णे त्वष्टमीयदीति धोम्यवचना
 दित्युक्तं॥ अस्य तु शारदनवमीविषयत्वं समूलत्वं च विस्पष्टम्॥ यानि तु॥ नंदायां ज्वलने वह्नि
 ः शर्गायां पशुघातने॥ भद्रायां गोकुलकीर्णतत्रां विनश्येतीति॥ नवम्यामपराह्णे तु वलिदा
 नं प्रशस्यते॥ दशमीवर्ज्ये तत्र नात्र कार्या विचारोति॥ नंदायां दर्शने रक्षा वलिदाने दशासु
 च॥ भद्रायां गोकुलकीर्णदेशनाशाय जायते॥ इति त्रस्य वैवर्तनारदादिवचना नि॥ नानि शुद्ध
 धिकं निषेधयराणीति॥ मदनरत्ने॥ तथा कालिकापुराणो॥ नवम्यां वलिदानं तु कर्तव्यं तयथा
 विधिः॥ जयं होमं च विधिवत्कुर्यात्तत्र विभूतये॥ केचित्तु॥ शर्वाद्याढापुतांष्टम्यां शजाहोमायु
 योषरामिति॥ शर्वाद्देवीपुराणादष्टम्यां होममाहुः॥ अनेन हि विधवा कपवशादष्टम्यामा
 रभ्य नवम्यां समापयेति॥ समुच्चयस्तु पुक्तः रुद्रयामले तु विकल्प उक्तः तनुनिर्मूलम्॥ दुर्गाभ
 क्तिनरं गिरायादिगोउग्रं येष्वपिनवम्यां होम उक्तः॥ होमे च विशेष उक्तोऽमरं तत्रे॥ यायसं स
 र्षिषा पुक्तं तिलैः शुक्लैर्विमिश्रितं॥ होमये हि धिवदत्तादशांशेन नृयोत्रमा॥ रुद्राध्याये प
 थाहोमो मंत्रेण केन साध्यते॥ तथा स्तोत्रजये होमं श्लोकेने केन साधयेत्॥ महासप्ततीज
 ये होमं त्रैलोक्यं वासरं॥ ३७॥ रं हं स्त्रीचासुराग्रये विज्ञे॥ इति नवाक्षरं रतिके चिन्त॥ श्रुजोक्तो
 यासुर इति पुक्तम्॥ रुद्रयामले पि॥ प्रधानद्रव्यमुद्रिण्याय सान्ति लास्तथा॥ किंशुकैः सर्व
 यैः शंगोलीजाहर्बुकरैर्यि॥ यवैर्वीश्रीफलैर्हि वैर्नानाविधफलैस्तथा॥ रक्तचंदनखंडैश्च गु
 ग्गुलैश्च मनोहरैः॥ प्रतिश्लोकं च जुहुयात्सर्वद्रव्याणि च त्रामातानवाक्षरेणाचाहृत्त्वानमो
 देव्या इतीति चेति॥ अहस्येत्॥ प्रतिश्लोकं तु जुहुयात्तं पायसं तिलसं र्षिये पुक्तम्॥ दुर्गाभक्ति
 नरं गिरायां तिलैर्जयंती मंत्रेणा च होम उक्तः॥ पुरश्चरं गकार्यं तु विल्वपत्रयुते स्तिलैरिति
 ॥ कालिकापुराणाद्विल्वपत्रैश्चेति स्मार्तः॥ तत्र॥ अत्र मानाभावात्॥ अथ वलि
 दाने॥ तत्र मेघकृगमहिषस्वमासानामुत्तरेत्तरप्राशस्त्ये फलविशेषां यान्तो व
 सेय इति दिक्॥ वलिप्रकारस्तु देवीपुराणो॥ कस्यासंस्थिरवौ शक्रशुक्ताष्टम्यां प्रशजयेत्॥

होरापुष्पैश्च विल्वपत्रजातीपुष्पागचंपकैः ॥ पंचादंलवणोपेतंगंधपुष्पैश्च समन्वितं ॥ विधिवत्कालि
कालीतिजप्राखड्गेनघातयेत् ॥ ॐ कालिकालियज्ञेश्वरिलोहदंडायेनमः ॥ इतिमंत्रः ॥ तदुत्थरु
धिरंमांसंशुहीत्वाशतनादिषु ॥ आदिशष्टाचरकीविदारीयापरासस्यः ॥ नेर्ऋतेभ्यः प्रदातव्यं
महाकौशिकमंत्रितम् ॥ मंत्रस्तुवक्ष्यते ॥ तथा ॥ तस्यायतो नृपः स्नायात्कृत्वाशत्रुं तुपैष्टिकं ॥ ख
ड्गेनघातयित्वातुदद्यात्स्कंदविशाखयोः ॥ अशक्तौ ब्राह्मणो न च कृष्णं डादिभिर्वलिदानं कार्यम्
तदंक्तं कालिकापुराणो ॥ कृष्णं डादिभ्यो दंडं च मांसं सारसमेव च ॥ एते वलिसमाः प्रोक्तास्तत्रो
क्तागसमाः सदा ॥ रुद्रयामलेपि ॥ छागाभावेन कृष्णं डां श्रीफलं वा मनोहरं ॥ वस्त्रसंवेष्टितं
कृत्वा छंदये च्छुरिकादिना ॥ तथा ॥ ब्राह्मणो न सदा देयं कृष्णं डां वलिकर्मणि ॥ श्रीफलं वा
सुराधीशं छंदं नैव नु कारयेत् ॥ छंदे विकल्पः ॥ माषान्नेन वलिर्हं यो ब्राह्मणो न विजानता ॥
कालिकापुराणो ॥ उत्तराभिमुखो भूत्वा वलिं सर्वं मुखं तथा ॥ निरीक्ष्य साधकः पश्चादिमं मं
त्रमुदीरयेत् ॥ यशुस्त्वं वलिरूपेण मम भाग्यादुपस्थितः ॥ प्रणामाप्रिततः सर्वरूपिणं वलि
रूपिणं ॥ चंडिका प्रीतिदानेन दानुराय दिनाशनः ॥ चासुं डा वलिरुपायवलेतुभ्यं नमोस्तुते ॥
यत्तार्थं यशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयं भुवा ॥ अतस्त्वांघातयाम्यघतस्माद्यज्ञेवधोवधः ॥ ऐं
ह्रीं श्रीमिति मंत्रेण तं वलितं त्वरूपिणं ॥ चिंतयित्वा न्यसेत्पुष्पं मूर्द्धितस्य तु भैरवा ॥ रस
नात्वं चंडिकायाः सुरलोकप्रसाधकः ॥ ह्रीं ह्रीं स्वज्ञेति मंत्रेण ध्यात्वा ॥ खड्गं च क्षजयेत् ॥ स
जयित्वा ततः खड्गं आहुं फडिति मंत्रकैः ॥ गृहीत्वा विमलं खड्गं छंदयेद्वलिमुत्तमं ॥ ॐ ह्रीं
ऐं ह्रीं कौशिकीति रुधिराणां ययायतामिति ॥ वलिदोने तु दुर्गायाः सर्वत्रायं विधिः स्मृतः ॥ म
त्स्यसूत्रे ॥ नवम्यां सर्ववत्सजाकर्तव्या भूतिमिच्छता ॥ दक्षिणां वस्त्रपुष्पं च आचार्यी य
निवेदयेत् ॥ अथात्र प्रसंगाद्भूतचंडीविधानमुच्यते ॥ रुद्रयामलेपि
॥ शतचंडीविधानं च प्रोच्यमानं मया शृणु ॥ सर्वो यद्वनाशार्थं शतचंडीसमारभेत् ॥ यो
उशस्तंभसंयुक्तं मंडपं यत्नवोज्वलं ॥ वसुकीरायुतां वेदीं मध्ये कुर्यात्त्रिभागतः ॥ यक्केष्ट
कचित्तरम्यामुच्छ्रायेहस्तसमितां ॥ यंचवरीं रजोभिश्च कुर्यान्मंडलकं शुभं ॥ यंचवरीं
वितानं च किंकिरीजालमंडितं ॥ आचार्येण समं विप्रान् वरयेद्दशसुव्रतान् ॥ ईशा
यां स्थापयेत्कुंभं सर्वोक्तविधिना हरे ॥ वारुण्यां च प्रकर्तव्यं कुंडलस्रगालक्षितं ॥ मूर्तिदे
व्या प्रकुर्वीत सुवरीं स्पृशेन्न वै ॥ तदहं न तदहं न तदहं न महामते ॥ अष्टादशभुजां देवीं
कुर्याद्दशकरामपि ॥ यद्वकूलयुगलं देवीं मध्ये निधाययेत् ॥ देवीं संसृज्य विधिवत्
जयंकुर्याद्दशदिजाः ॥ शतमादौ शतं चांते जयेन्मंत्रं न वारणं कं ॥ चंडीं सप्रसतीं मध्ये संपु
टोयमुदाहृतः ॥ एकं हे त्रीणि चत्वारि जयेद्दिनचतुष्टयं ॥ रूपाक्षि क्रमशस्तद्वत्सजना
दिकमाचरेत् ॥ यंचमेदिवसे प्रातर्होमं कुर्याद्दिधानतः ॥ गुडचीयावसंहर्षान्नतिलां शु
क्लान्नयवानपि चंडीपाठस्य होमं तु प्रतिशोकं दशांशतः ॥ होमं कुर्याद्गृहादिभ्यः समिदा
जचरुन्क्रमान् ॥ हुत्वा शर्णाहुतिं दद्याद्दिग्भ्यो दक्षिणां क्रमान् ॥ कपिलां गंगीलमणिं

श्वेताश्वं च त्रयमरे॥ अभिषेकं ततः कुर्युर्यजमानस्य ऋत्विजः॥ एवं कृतेऽमरेशानसर्वसि
 हिः प्रजायते ॥ इति॥ अथ सहस्रचंडी॥ सा च तत्रैवोक्ता॥ सहस्रचंडी वि
 धिवत्तु शृणु विष्णो महामते॥ राज्ञ्यभ्रं शेमहो न्याते जनमारे महाभये गजमारे श्वमारे च यर
 चक्रभये तथा॥ इत्यादिविविधेदुःखे क्षयरोगादिजे भये॥ सहस्रचंडी कायाठं कुर्याद्वाकार
 येन तथा॥ जापकांस्तु शतं प्रोक्ता विशदस्तु मंत्रयः॥ भोज्याः सहस्रविप्रं द्राः गोशतं दक्षि
 णं दिशेत्॥ गुरवे हि गुरो देयं शय्यादानं तथैव च॥ सप्रधानं च भूदानं श्वेताश्वं च मनोहरं
 पंचनिष्कमितामूर्तिः कर्त्तव्या वाई मानतः॥ अष्टादशभुजं देवीं सर्वोपधुविभूषिता॥
 अवारितान्दं दानं सहस्रं प्रत्यहं विभोः॥ शतं वानियताहारः पयःपातेन वत्तयेत्॥ ए
 व यश्चंडिकायां सहस्रं तु समाचरेत्॥ तस्य स्यात्कार्यं सिद्धिस्तु नात्र कार्या विचारोति
 ॥ एतद्व्ययं यमि महानिबन्धेषु नास्ति॥ तथा पि प्रचरद्वयत्वादं क्रमिति दिक्॥ वाराही तं
 त्रै॥ संकटे समनु प्राप्ते दुष्प्रसिद्ध्या मये तथा॥ जातिध्वंसे कुलोच्छेदे व्यापुषीनाशे अग्रा
 ते॥ वैरिहृदौ व्याधिहृदौ धननाशे तथा क्षये॥ तथैव त्रिविधो न्याते तथा चैवोपपातके॥
 कुर्याद्यन्तांस्तु तादृशं ततः संपद्यते शुभं॥ अष्टोद्विः शतं च त्राद्राज्यं दक्षिणया परमं
 साचितितं देवि सिद्धेदं शोत्रं च तात्॥ सहस्रवत्तं नाल्पस्मी रावृणोति स्वयं स्थिरा॥ शु
 क्तामनोरथान् कामान् नरो मेक्षमवाप्नुयात्॥ च च्छाशतादृत्रियाठां तसर्वाः सिध्यं
 तिसिद्धयः॥ इति शतचंडी सहस्रचंडी विधिः॥ अथ नवरात्रयारणानि
 र्णयः॥ सा च दशम्यां कार्या॥ आश्विने मासि शुक्ले तु कर्त्तव्यं नवरात्रकं॥ प्रति
 पदादि क्रमेणैव यावच्च नवमी भवेत्॥ त्रिरात्रं वापि कर्त्तव्यं सप्रम्यादियथाक्रममिति हे मा
 द्वेधो म्यवचनात्॥ नवमी तिथिर्यतैव दृष्ट्वा सजाज्यादिकमिति प्रागुक्तं वचनैर्नवमी पर्यं
 तं प्रधानं भूतशजाद्युक्तेरुपवासादेश्चांगत्वेन तत्पर्यंतत्वात्॥ आदिशब्देनोपवासात्तेः॥
 सर्वोक्तत्रिरात्रं तेन वम्या अयुषो म्यत्वाच्च॥ न च यारणां तत्वेन त्रिरात्रत्वं॥ विष्णुत्रिरा
 त्रादौ तथा प्रसक्तैः॥ न च त्रयोपवासे मानाभावरतिवाच्यं॥ एवं च विध्यवा सित्या नवरा
 त्रौपवासतः॥ एकभक्तैर्न नक्तैर्न तथैवावाचितेन च॥ प्रजनीयाजनेर्देवी स्थाने स्थाने
 पुरे पुरे॥ इति हे मा द्वेधो म्यवचनात्॥ नवरात्रं समाख्यातो नवम्या अयुषो म्यत्वाच्च॥ तनु
 तिथिहासेषां वयुपवासा भवतीति कथं समाख्या॥ तेन कर्मविशेषेन वरात्रशब्दो रू
 ढः॥ अत एवोक्तं देवीपुराणे॥ तिथिहृदौ तिथिहासे नवरात्रमपार्थक्यमिति चेन्न॥ ति
 थिहासेपिनवतिथीनामुपयोग्यत्वा न्नवरात्रत्वात्तेः॥ एतेन रात्रीणां प्राधान्याद्वासे
 अमामादाय नवत्वमिति सूखीक्तिः॥ परस्ताः॥ यत्र देवीपुराणे॥ कन्यासंस्थे रवी श
 क्तश्च क्तमारभ्य नदिकां॥ अयाची घृतं वै काशीन क्ताशी वाथ वाग्यत इति॥ त्रत च
 तुष्टयं युक्तं तल्लोहाभिसारिकं विषयम्॥ तस्य जयाभिलाषी नृपतिः प्रतियत्यभूति क
 मात्॥ लोहाभिसारिकं कर्मकारयेद्येदावदस्मीति॥ भविष्ये अस्मी पर्यंतमेवोक्तेः॥

रूपनारायणोननुनंदादिब्रतप्रयोगंष्टयगेवोक्तातस्यनवम्यांयारणमुक्तम्॥यदपिनिर्णयदीये॥आ
 श्विनेशुक्तपक्षेननवरात्रमुपोषितः॥नवम्यांयारणंकुर्यादशमीमिश्रितानचेत्॥दशमीमिश्रिता
 यत्रयारणोनवमीभवेत्॥दुःखदारिद्र्यादनेयातथाब्रतविनाशिनीतिब्राह्मनामालिखितंवचः।
 नमः॥यच्चरुद्रयामलश्रुतिवदंति॥अष्टम्यासहकार्यास्यानवमीयारणेदिने॥योमोहादशमीवे
 धेनवम्यांचंडिकायजेत्॥यारणंचप्रकुर्यादैतस्यपुराणंनिरर्थकं॥नवम्यांपारितादेवीकुलहृदि
 प्रयच्छति॥दशम्यांपारितादेवीकुलनाशंकरोतिवै॥तस्मान्नयारणंकुर्यान्नवम्यांविबुधाधिये
 त्यादीनियदिसमूलानितदालौहाभिसारिकनंदादिब्रतचतुष्टयविषयाणितस्याष्टमीपर्यंतमेवो
 क्तेरित्युक्तं प्राक्॥अतथामहाष्टम्यांपरविद्यायांयारणविधानेश्वरनिबंधैर्विरोधोद्वीरःस्यात्॥
 यानिनुकैश्चिल्लिखितानि॥नवम्यांयारणविधायकानिवचनानितानिहेमाद्रादिविरुद्धत्वान्नि
 रूलानि॥समूलत्वेपियदादिनहयेनवमीतदाद्वितीयदिनेउयोष्यतिथ्यंतेयारणानकिंनुनवमी
 मध्येकार्येत्येवनेयानिशिवरात्रियारणावत्॥अत्रकेचित्॥यारणाहेसूतकादिप्राप्योतदतिक्र
 म्ययारणंकुर्यादित्याहुः॥तन्मदं॥काम्योयवासेप्रकांतेत्ररामृतसूतके॥तत्रकाम्यव्रतंकुर्याद्वा
 नार्चनविवर्जितमितिमाधवीयेकौर्मोक्तेः॥व्रतयज्ञविवाहेषुआदेहोमेर्चनेजये॥प्राख्येसूत
 कंनस्यादनारख्येनुसूतकमिति विष्णुवचनाच्चआशौचमध्येपितत्कर्तव्यतावगतेः॥यारणंन
 त्वाद्वतस्या॥प्रारंभस्तनैवोक्तः॥प्रारंभोवरणंयज्ञेसंकल्योव्रतसत्रयोः॥नांदीमुखंविवाहांदौआ
 देयाकपरिक्रियेति॥रुद्रयामलेपि॥सूतकेयारणंकुर्यान्नवम्यांहोमश्वर्चकं॥तदंतेभोजयेद्विप्रा
 न्दानंदद्याच्चशक्तिरति॥तदंतेसूतकांते॥एवंस्त्रीभिरपिरजोदशीतमध्येकर्तव्यमेवयारणम्
 ॥संप्रवृत्तेपिरजसिन्याजंहादशीव्रतमितिमाधवीयेऋष्यशृंगवचनान्॥हादशीव्रतमित्युपल
 क्षणम्॥प्राख्यदीर्घतयसानारीणांयद्रजोभवेत्॥नतत्रापिब्रतस्यस्यादुयरोधःकदाचनेनित
 त्रैवसत्यव्रतवचनान्॥किंच॥एकादश्यादौयंचषाशौचयातेमासांतेयारणायत्तिः॥मासोयवा
 सांतेयंचषाशौचयातेजीवनासंभवश्च॥यत्र॥नियमस्थायदानारीप्रयश्येदंतरारजः॥उयोष्ये
 वतुतारात्रीःस्नात्वाशेषंचरेद्ब्रतमित्यंगिरेवचनम्॥यच्चहारीतवचनं॥नियमस्थायब्रतस्थास्त्रीर
 जःप्रयत्येवचनः॥त्रिरात्रंनुक्षियेद्धर्षव्रतशेषंसमापयेदिति॥तदिधवोयवासविषयम्॥तासां
 तत्रभोजननिषेधादितिकेचित्॥वयंतुप्रागुक्तसत्यवचनेदीर्घतयसामिति विशेषणोपादाना
 हादशीव्यतिरिक्तसकलैकाहोयवासविषयोयनिषेधः॥त्रिरात्रनवरात्रादिदीर्घव्रतेषुरजोमध्येए
 वयारणेतिब्रूमः॥आशौचमध्येतुसर्वापियारणाभवति॥प्रागुक्तकौर्मवचनादिति सिद्धम्॥अ
 यंचोयवासयारणानिर्णयःसर्वव्रतेषुबोधव्यरन्यलभूयसा॥दशम्यांदेवींविस्मर्जयेत्॥तदुक्तं
 दुर्गाभक्तिरंगिण्यांदेवीपुराणी॥ततःप्रातःश्रज्जपित्वादशम्यांविधिश्चर्चकं॥संप्रेषणंतुकर्त
 वंगीतवादित्रनिस्वनेः॥रुयंदेहियशीदेहिभांभगवतिदेहिमेपुत्रान्दिहिधनंदेहिसर्वीनका
 मांश्चदेहिमे॥महिषघ्नमहामायेचामुंडेमुंडमालिनिआपुरारोग्यमेश्वर्यंदेहिदेदिनमीस्तने॥
 रतिसंप्रार्थ्यदेवींनुततउत्थापयेदुधः॥उत्तिष्ठदेविचंडेशिशुभांशजांप्रमृश्व॥कुरुष्वममक

सारा मष्टाभिः शक्तिभिः सह॥ गच्छ गच्छ परं स्थानं स्वस्थानं देवि चंडिके॥ ब्रजस्त्री तो जलं दृष्ट्वै स्त्री
 यतां च जले त्विहेति उभ्याम् जलं नीत्वा॥ दुर्गे देवि जगन्मातः स्वस्थानं गच्छ जिता॥ संवत्सरे यमी
 ते तु पुनरागमनाय वे॥ रमां प्रजामपादे वियथा शक्तो यपादितां॥ रक्षार्थं त्वं समादाय ब्रजस्थानम्
 उन्नममिति॥ जले प्रवाहयेत्॥ इयमेव विजया दशमी॥ सा च द्वितीयदिने श्रवणा योगाभावे ध्व
 याद्या॥ तदुक्तं हे मादौ स्कंदे॥ दशम्यां तु नरैः सम्यक् पूजनीया पराजिता॥ क्षेमार्थं विजया र्थं च
 र्वोक्तविधिना नरैः॥ नवमी शेषशुक्लायां दशम्यां पराजिता॥ ददाति विजयं देवि जितान् पव
 र्हिनी॥ तथा॥ आश्विने शुक्लपक्षे नृदशम्यां पूजयेन्नरः॥ एकादश्यां न कुर्वीत पूजनं चापराजि
 तमिति॥ यदा तु सर्वदिने श्रवणा योगाभावः परदिने चालापितयोगिनी तदा परे वा॥ तथा च हे मा
 दौ ब्रतकां देवकश्यपः॥ उदये दशमी किंचित्संस्तौ कादशी यदि॥ श्रवणां पदा काले सतिथि
 विजयाभिधां श्रवणां तु शरीयां काकुत्स्थः प्रस्थितो यतः॥ उल्लेखयेत्पुः सीमानं तदिनं ततो
 नरा इति॥ काले पराह॥ परदिनं श्रवणाभावे तु सर्वपक्षेषु सर्वैव॥ मदनरत्नियेवं॥ मोतिर्नि
 वेधेरत्नकोशे च नारदः॥ ईषत्संध्यामतिक्लान्तः किंचिदुन्मिन्नतारकः॥ विजयीनामकां स्तोष
 र्वकार्यार्थं सिद्धिदः॥ ईषत्स्य दशमी शुक्लां सर्वविघ्नान्कारयेत्॥ श्रवणीनापि संपुत्तारां जां पदा
 भिषेचने॥ सूर्योदये पदाराजं नृदश्यने दशमी तिथिः॥ आश्विने मासि शुक्ले तु विजयां तो वि
 दुर्बुधाः॥ अत्रायं निर्गलितार्थः॥ अथ राह्णे सुखः कर्मकालः॥ तत्रैव पूजायुक्तैः॥ प्रदोषे यो
 राः॥ तत्र दिनद्वये अथ राह्णे व्यापित्वै र्ध्वं प्रदोषव्याप्तेराधिकात्॥ दिनद्वये प्रदोषव्यापित्वै र्ध्वं
 अथ राह्णे व्याप्तेराधिकात्॥ इदं शुद्धितया वनकाले श्रवणा सुरोहिणी वदप्रयोजकः॥ दिनद्वये
 पराह्णे स्वर्शेतद्यामो वा श्रवणां पुताश्वी॥ तत्रापि परदिने अथ राह्णे श्रवणां सत्स्वल्पापि परे वेति हि
 क॥ अत्र विशेषो भार्गवा च नदीपिकायां भविष्ये॥ शमी युक्तं जगन्नाथं भक्तानामभयं करं अर्च
 पित्वा शमी वृक्षमर्चयेन्नरः पुनः॥ शमी मंत्रं सुहेमादौ गोपयन्नाहरो॥ अमंगला नां शमनीं शम
 नीं दुष्कृतस्य च॥ दुःस्वप्नवाशिनीं धर्मां प्रयधे हं शमीं शुभां तथा भविष्ये शमी शमयने पायं शमी लो
 हितं कंटकी॥ धारिण्यर्जुन वाराणां नारमस्य निपवादिनी॥ करिष्यमारायात्रायां यथा काले सुखं
 मया॥ तत्र निर्बिप्रकृत्तं भवश्रीरामं जितेति॥ तथा॥ गृहीत्वा साक्षतामाद्रीं शमीमूलगतं
 मृदं॥ गीतवादि त्रिनिधौ धैरानयेत्स्वगृहं प्रति॥ ततो भूषणावस्त्रादिधारयेत्स्वजनेः सह इति॥ अ
 त्रवलनीराजनमुक्तं हत्परत्ति॥ तत्र मंत्रः॥ चतुरंगं वलमघं निरिरेक्षं ब्रजं त्विह॥ सर्वत्र विजयो मे
 स्तु त्वत्प्रसादात्तुरेश्वरीति॥ गौडनिवेधे मोतिषि॥ कृत्वा नीराजनं राजा वलं दृष्ट्वै यथाक्रमेण॥ शोभ
 नं स्वं जने पश्येज्जलगे गोष्ठसन्निधौ॥ अस्पर्शान्निष्ठमाशुभं देशं तत्रैव तेषां॥ आश्विन
 योरीयां सीयरायाद्या॥ सावित्री व्रतं मंतरेण भवतोः मायोरीमास्यो परे इति दीपिके॥ अत्र
 विशेषस्थिति त्वैलेगे॥ आश्विमां योरीमास्यां तु चरे जागरां निशि॥ कीमुदीसा समास्थातां
 कां यी लोके र्विभूतयो॥ कीमुधां पूजयेत्स्वस्मीमिंद्रं मेरावतस्थितां॥ सुगंधिर्निशि सदेव अक्षैर्जाग
 रं चरेत्॥ तथा॥ निशीथे वरदा लक्ष्मीं कीजागर्तीति भाषिणी तस्मै विन्नं प्रच्छमि अक्षैः की

अकरोति यः॥ अत्रैवाश्वपुजीकर्मोक्तमाश्वलायनेन॥ आश्वपुजामाश्वपुजीकर्मैति॥ तच्छेषयवर्णिका
र्थविकृतिनात्॥ आययरांनुयवर्णिकार्ये॥ शरद्याययरांनामयवर्णिष्यात्तदुच्यते॥ इति शौनकोक्तेः
॥ तत्रापिशेषयवर्णिकार्यमिति प्रागुक्तं॥ तच्च त्रीहिभिरष्टात्रीहिभिरेव यजेत॥ यवेभ्यो यवैरिष्यायवे
रेव यजेत त्रीहिभ्य इति॥ शुभादर्शयोरीमासयोरेककर्मत्वेनैकद्रव्यनियमात्॥ दर्शेऽस्याः परं योरी
मासाच्च तदिति दीपिकोक्तेः॥ यच्चाययरां त्रेधा त्रीद्याययरां यवाययरां श्यामाकाययरां चेति॥ ए
षां कालः शुभो॥ गृहमेधी त्रीहियवाभ्यां शरदसंतयोर्यजेत श्यामाकैर्नीवारैर्वर्षास्वायकाले वा न्येन
पुराणैर्वेति॥ आयसंवोपि॥ वर्षासु श्यामाकैर्यजेत॥ शरदी त्रीहिभिः॥ वसंते यवेर्यथर्तुवेणुय
वैरिति॥ तत्रापि श्यामाकाययरां नित्यमितरे तु अनाहिताग्नेर्नित्ये॥ यवाययरां च कार्यमिति स्म
नैव त्रासु कृत्वात्॥ सूत्रे त्रीहियवदेव ता संवद्धानामेव मंत्राणां प्राणाच्च॥ आहिताग्नेस्तु यवाययरा
स्याप्यनित्यत्वम्॥ अथिवा क्रियायवे स्थितिस्तत्रात्॥ यद्वा त्रीद्याययरां न समानं तत्र ता॥ श्यामाकै
स्तु प्रस्तांरं कुर्यान्नाययरां॥ यदि वा तदयि समानं तत्र मित्यादि नारायणवृत्तौ परिश्रमवतां सुल
भमित्यलम्॥ इदं च वर्षाभावे शुक्तयक्षेदे वनक्षेत्रे कृत्तिकादिविशाखांते कार्यमिति स्मृत्यर्थसा
रे उक्तम्॥ बौधायनीये केशवस्वामिना यैव मुक्तम्॥ परिशिष्टे॥ श्यामाकैर्त्रीहिभिश्चैव यवे
श्चाऽमोत्सकालतः॥ प्राग्यष्टुपुज्यते वश्यं न ह्यत्राययरात्पयः॥ त्रिकांउमंडनोप्येवम्॥ यदा न्वे
तदाश्विनयोरीमास्यां क्रियते तदेककालत्वादाश्वपुजीकर्मणोऽस्य च समानं तत्र ता भवति॥
तदेतद्वृत्तिस्तत्ता एकवर्हिरिध्याजेतिसूत्रे स्पष्टमुक्तं॥ अस्या करणो प्रायश्चित्तमुक्तं स्मृति चं
द्रिकायां कात्यायने तथा॥ भोजने पतितान्नस्य च रुर्वैश्वानरो भवेत्॥ कारिकापि॥ अकृता
ययरां श्रीयान्नवान्नं यदि वै नरः॥ वैश्वानराय कर्तव्यश्चरुः शर्णाद्भुतिस्तवेति॥ ऋग्विधा
नेनु॥ समिंदरायामंत्रं च वर्षे वर्षे जयेच्छताम्॥ आययरां यदा न्नं तदा संश्रूय मेति तदित्युक्तं॥
एतच्च यदि मलमासे कार्यमन्यथानेति प्रागुक्तम्॥ अथोप्याहिताग्न्यादिविशेषः शौनकादेर्न
य इत्यलं भूयसा॥० इति श्रीमद्वक्त्रमलाकरकृते निर्णयसिंधौ आश्विनमासः॥

॥ अथ कार्तिकस्तनम्॥ तुलासंक्रमणो प्राक्यरादशघटिकाः पुरायाः॥ रात्रौ
प्रागुक्तम्॥ अथ कार्तिकस्तनम्॥ तत्र श्वीचंद्रोदये विष्णुस्मृतियामयोः॥
तुलामकरमेघेषु प्रातस्तनं विधीयते॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनमिति॥ सौरमा
स उक्तः॥ प्राच्यश्चैव नुदेवाद्रियंते॥ दाक्षिणात्यास्तु॥ आश्विनस्य तु मासस्य याशुक्तैकादशी भ
वेत्॥ कार्तिकस्य त्रतानीह तस्यां वै प्रारभेत्सुधीरिति याप्रोक्तेः॥ भार्गवार्चने च॥ प्रारभ्येका
दशी शुक्तामाश्विनस्य तु मानवः॥ प्रातः स्नानं प्रकुर्वीत यावत्कार्तिकभास्करः॥ इति विष्णु
हस्त्योक्तेः॥ हेमाद्रौ चादिपुराणो॥ शर्णा आश्विपुजे मासि योरीमास्यां समाहिता॥ इत्युक्तामा
सं समग्रं पर्याचभक्त्या समाप्यते कार्तिकयोरीमास्यामित्यंतेभिधानाच्चाश्विनशुक्तैका
दश्यां योरीमास्यां वारभ्य कार्तिकशुक्ताद्दश्यां योरीमास्यां वा समापयेदित्याहुः॥ मदनया
रिजाते विष्णुः॥ कार्तिकं सकलमासं नित्यस्नायी जितेन्द्रियः॥ जपन्हविष्यमुक्शांतः सर्वपा

येः प्रमुच्यते अत्र देशविशेषः पापकार्तिकी प्रक्रम्य ॥ कुरुक्षेत्रे कोटिगुणो गगायामयितस्मः त
तोऽधिकः पुष्करे स्याद्धारवसां च मार्गवा ॥ उरणाः पुण्यश्च सत्रैव मुनयो मथुराधिकाः दुर्लभः कार्ति
को विप्रामथुरायां नृणां मिह ॥ यत्रार्चितः स्वकरूपं भक्तैर्मयः संप्रयच्छतीति ॥ इदं च स्नानं का
स्थं यंचनं देयति प्रशस्तं ॥ शतं समास्तयस्तस्मात्कृते यत्राप्यते फलं ॥ तत्कार्तिकेयंचनं देसक
त्वेन न लभ्यते ॥ कार्तिके विंदतीर्थं यो ब्रह्मचर्य्यपरायणः ॥ स्नास्यत्युदिते भानौ भानुजा त
स्य भीः कुतश्चादिकाशीखंडोक्तेः ॥ भानुजो यमः ॥ इदं च प्रातः स्नानं संध्यां च कृत्वा कार्यं ॥
तेन विनेतरकर्मो न धिकार इति वर्धमानः ॥ यद्यपि प्रातः संध्यायाः सूर्योदये समाप्तिस्
थापि वचनवलादनुदित होमवद्भविष्यति ॥ स्नानं मंत्रश्च तत्रैवा ॥ कार्तिके हं करिष्यामि प्रा
तः स्नानं जनार्दन ॥ प्राप्य यत्तव देवेश दामोदरमया सह ॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य्य मोनी स्नायाद्
ती नरः इति ॥ अर्घ्यं मंत्रोपितत्रैवा ॥ त्रितिनः कार्तिके मासि स्नातस्य विधिवन्मम ॥ गृहाराध्यं
मया दत्तं दनुजैर्दनुषदना ॥ नित्येनैमिन्निके कृष्णकार्तिके पायनाशने ॥ गृहाराध्यं मया दत्तं
राधया सहितो हरे ॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य्य योर्ध्वं मधुं प्रयच्छति ॥ सुवरीरत्नयुष्मांशु प्रसी
खेन पुरणवान् ॥ सुवरीं प्रसीधयिषीते नरं ज्ञानं संशयश्रुति ॥ एवं संसरी स्नानाशक्तौ अहं
स्नायात् ॥ वाराणास्यां यंचनं देयं स्नाता सुकार्तिके ॥ अमीते पुण्यवपुषः पुण्यभाजातिनि
र्मलारतिकाशीखंडोक्तेः ॥ अथ मालाधारणम् ॥ तत्र स्कांदे द्वारकामाहा
न्ये ॥ निवेद्य केशवमालां तुलसीकाष्ठसंभवां ॥ वहते यो नरो भक्त्या तस्य नैवास्ति पातकम् ॥ न
जह्या तुलसीमालां धात्रीमालां विशेषतः ॥ महापातकसंहर्त्री धर्मकामार्थदायिनी म ॥ वि
ष्णुधर्मी ॥ स्थेनुयानिलो मानिधात्रीमालाकलौ नृणां ॥ तावद्द्वयं सह स्नाति वैकुण्ठे वसतिर्भ
वेत् ॥ माला पुष्पं नृयो नित्यं धात्री तुलसी संभवं ॥ वहते कंठदेशे तु कल्पकोटिदिवं वसेत् ॥
तुलसीकाष्ठसंभूते माले कृष्णजनप्रिये ॥ विभर्मित्वामहं कंठे कुरु मां कृष्णवल्लभं ॥ एवं सं
प्रार्थ्य विधिवन्मालां कृष्णलेपिताम् ॥ धारयेत्कार्तिके यो वै स गच्छेद्देहसंबन्धमिति ॥ अ
त्र मूलं विन्यम ॥ तथा काशीखंडे ॥ कार्तिके मासि मे पात्रायेः कृता भक्ति तत्परैः ॥ विंदतीर्थं
तस्मान्नेस्तेषां मुक्तिर्निरतः ॥ भार्गवाच्च नदीपिकायां नृसिंहपुराणे ॥ अगस्त्यकुसुमेर्देवं
योर्ध्वं ये च जनार्दनम् ॥ दर्शनात्तस्य देववैरं कंठनाश्रुते नरः ॥ विहाय सर्वं पुण्याणि मुनिपुण्ये
राके शवं ॥ कार्तिके योर्ध्वं भक्त्या वाजयेत्फलं लभेत् ॥ स्कांदे कार्तिकमाहात्म्ये ॥ मालती
मालया विष्णुः केतुर्वाचैव प्रजितः ॥ समासहस्रं सुप्रीतो भवतु मधुसूदनः ॥ अथ चंद्रोद
ये पात्रे ॥ कार्तिके नार्चितो ये सुकमलैः कमलैः स्नानः ॥ जन्मकोटिषु विप्रेन्द्रनेषां कमलाष्ट
हे ॥ कार्तिके केशवैः स्नायेषां नामासुतेः कृता ॥ तेनिर्भर्त्यरवेः पुत्रवसतिर्निदिशे सदा ॥
तुलसीदललक्षणां कार्तिके योर्ध्वं येदृषि ॥ यत्रैव त्रेमुनिश्रेष्ठमौक्तिकं लभते फलं ॥ स्कांदे
कार्तिकमाहात्म्ये ॥ धात्रीकायां तु यः कुर्यात्सिद्धदानं महा मुने ॥ मुक्तिं प्रयाति पितरः प्रसादा
न्माघवस्य तु ॥ धात्रीफलविलिप्तो गोधात्रीफलविभूषितः ॥ धात्रीफलकृता हारो नरो ना

रायणोभवेत्॥ धात्रीकायां समाश्रित्य यो चैवे चक्रधारिणम्॥ पुष्पे पुष्पे श्वमेधस्य फलं प्राप्नोति
मानवः॥ तथा॥ कार्तिके मासि विप्रेन्द्रात्री वृक्षोपशोभितं॥ वने दामोदरं विष्णुं चित्रान्नैसोषयेद्दि
भुं॥ मूलेन पापसेनाय होमं कुर्याद्दि चक्षराः॥ ब्राह्मणान् भोजयेच्छक्त्वा स्वयं भुंजीत वंधुभिरिति॥
तथा॥ कार्तिके हिदलव्रतं प्रागुक्तम् कार्तिके हिदलं त्यजेदिति॥ यात्रे पि॥ कार्तिक माहात्म्ये॥ रा
जिकां मादकं चैव नैवाद्यात् कार्तिकव्रती॥ हिदलं तिलं तैलं च तथा न्यमति हवितां॥ स्कांदे पि॥ का
र्तिके वर्जयेत्तद्दिदलं बहु वीजकं॥ माघमुद्रमसूराश्च चराकाश्च कुलन्यकाः॥ निष्पावा राजमा
घाश्च आढको हिदलं स्मृतं॥ नूतना न्यपि जीर्णानि तानि सर्वाणि वर्जयेत्॥ अत्र केचित्॥ उत्प
त्तिसमये दलह्वयं यस्य भवति तद्भूतं शर्वगत्या हिदलमुच्यते इत्याहुः॥ उदाहरंति च॥ वीजमेव स
मुभूतं हिदलं चांकुरं विना॥ दृश्यते यत्र सस्ये सु हिदलं तं निगद्यते इति॥ अन्ये तु लक्षणायां माना
भावात्॥ वचनस्य च निर्मूलत्वाद्दिदलात्मकं यस्य स्वरूपं तदेव वर्जयेदित्याहुः॥ तथा नारदीये
॥ कार्तिके वर्जयेत्तैलं कार्तिके वर्जयेन्मधु॥ कार्तिके वर्जयेत्कांस्यं कार्तिके शुक्लं संधितं॥ कां
स्यं तत्पात्रं भोजनं॥ शुक्लं पर्पुषितम्॥ संधितं लवरा शाकः॥ तत्रैवा कार्तिके विष्णुमूर्त्ये दीपा
दानादिवं व्रजेत्॥ तथा॥ कार्तिके तु कृतादीक्षानृणां जन्मविमोचनी॥ तथा॥ कार्तिके कृच्छ्रसे
वीयः प्राजायत्यपरोक्षवा॥ एकांतरोपवासी वा त्रिरात्रो योषितो यिवा॥ षड्वादिदशपक्षं वा मासं वा
वरवर्णिनि॥ एकभक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन च॥ उपवासेन भैक्ष्येण व्रजेते परमं पदं॥ अ
मपि नियमाः प्रागुक्ताः॥ ग्राह्यमुक्तं स्कांदे॥ श्रीहयोः यवगोधूमाः प्रियंगु तिलशालयः॥ एते हि
सात्विकाः प्रोक्ताः स्वर्गमोक्षफलप्रदाः॥ काशीखंडे॥ ऊर्जयेवान्नमश्नीयाद्देवान्नमथ वायुनः॥ दृ
ताकं सररां चैव शूकशिबीश्च वर्जयेत्॥ पृथ्वी चंद्रोदये यात्रे॥ नोर्जो वंधो विधातयोः व्रतिना के
नचित्कचिन्॥ तथा॥ नारदीये॥ अत्र तेन क्षयेद्यस्तु मासं दामोदरप्रियम्॥ तिर्य्यक् योनिमवा
प्रोतिनात्र कार्यविचारणा॥ अस्माभ्यं तैलं तांबूलकेशकर्तृना दिवर्जनसंकल्परुयाणि प्रा
गुक्तानि॥ तथा॥ कार्तिके आकाशदीय उक्तो निर्णयामृते पुष्करपुराणे॥ तुलायां तिलं तैलेन
सायंकाले समागते॥ आकाशदीये यो दद्यात् मासमेकं हरिं प्रति॥ महतीं प्रियमा प्रोतिरूपसो
भाग्यसंपदमिति॥ तद्विधिश्च हेमाद्रौ आदिपुराणे॥ दिवा करे लाचलमौलिभूते गृहाददरे पुरु
षप्रमाणम्॥ एषा कृतिर्यत्तियवृक्षदारुमारोप्य भूमावथ तस्य मूर्द्धि॥ यवांगुलच्छिद्रपुनास्तु मध्ये
द्विहस्तदीर्घा अथ पट्टिकास्तु॥ कृत्वा च तस्मिन् दलाकृतीस्तु याभिर्भवेदष्टदिशानुसारी॥ तन्का
रीकायां तु महाप्रकाशदीयः प्रदेयो दलगास्तथा यौ॥ निवेद्य धर्माय हराय भूम्ये दामोदराय य
थ धर्मराजे॥ प्रजायति भ्यस्त्वय सत्पितृभ्यः॥ प्रेतेभ्य रवाथ तमस्थितेभ्य इति॥ अथ एके त्व
यो मंत्रो यथा॥ दामोदराय नमसि तुलायां लोलया सह॥ प्रदीपं ते प्रपच्छामिन सो न जाय वेधसे
इति॥ कार्तिके कृष्णचतुर्थी करकचतुर्थी सा चंद्रोदय व्यापिनी ग्राह्या दिनद्वये तत्तेश्वरी कार्तिक
कृष्णहादशी गोवत्स संज्ञा प्रदोष व्यापिनी ग्राह्या॥ दिनद्वये तत्तेश्वरी॥ युग्मवाक्यात्॥ चत्स्रज्जा
वरश्चैव कर्तव्या प्रथमे हनीति निर्णयामृते भिधानाच्च॥ अत्र विशेषो मदनरत्ने भविष्ये॥ इद

नानुत्पवर्णचशीलिनीगांययस्विनी॥चंदनादिभिरालिप्यपुष्पमालाभिरञ्जयेत्॥अर्घ्यमा
 मयेयावैकत्वापुष्पाक्षतैस्त्रिलैः॥यादमूलेतुदद्यादेमंत्रेणानेनयाउवा॥क्षीरोदारीवसभूतेस्तु
 सुरतमस्कृते॥सर्वदेवमयेमातृहाणार्घ्येनमोमनः॥ततोमायादिससिहानुवटकानुविदेत्य
 त्॥सुरभित्वजगन्मातेर्देविविद्युषदेस्थिता॥सर्वदेवमयेयासंमयादत्तमिदंयस॥ततः॥सर्व
 देवमयेदेविः॥सर्वदेवैरलंकृते॥मातर्ममामिलयितं सफलंकुरुनदिनिरतिप्रार्थयेत्
 तथा॥तदिनेतैलपक्वचस्थालीपक्वपुष्टिश्चिरात्॥गोक्षारगोघृतचैवदधितं चवर्जयेत्॥अ
 तिनिर्वंधेनारदः॥आश्विनेकृष्णपक्षे तु ह्यदृष्ट्यादिषुपंचसु॥निधियुक्तः सर्वगत्रेनृणांनीरा
 जनाविधिः॥नीराजयेत्तुर्दं वांस्तुविप्रान्गाश्चतुरंगमान्॥अष्टान्प्रेक्षान्जघन्याश्चमातृमु
 ख्याश्चयोधितरति॥निर्णयाभृतेस्कां॥कार्त्तिकस्यासितेपक्षेत्रयोदश्यानिशामुखे॥यमदीयं
 हिर्दयादयमृत्तुर्विनश्यति॥मंत्रस्तु॥मृत्तुनायाशदंभां कालेनशमयासह॥त्रयोदश्यादीय
 दानान्तर्यजः प्रीयतांममेति॥कार्त्तिककृष्णचतुर्दश्याप्रभातेचंद्रोदयेभ्यंगुपीत॥तदंक्रमि
 र्णयाभृतेभविष्योत्तरे॥कार्त्तिककृष्णपक्षे तु चतुर्दश्यामिनोदये॥अवश्यमेवकर्त्तव्यं स्नानंनर
 कभीरुभिः॥इत्यश्वेदः॥मदनरत्नेकालादर्शचविधूदयरतिपाठः॥दिनोदयरतिपाठात्सूर्यो
 दयोत्तरत्रिमुहूर्तेस्तानेवदतांगौडानांतदनुसारिणाचारंतेवा॥सर्वविदचतुर्दश्याकार्त्तिकस्य
 सितेत्तरे॥पक्षेप्रत्यक्षसमयेस्तानंकुर्यात्प्रयत्नतदतिगोडः॥सृतिदयैरोगि॥चतुर्दशीचाप्यु
 जस्यकृष्णस्वात्यक्षयुक्ताचमवेत्प्रभाते॥स्नानं समम्पन्नंनरेस्तुकार्य्यसुगंधितैलेनविभूति
 मेरिति॥११॥चंद्रोदयेत्राह्ये॥आश्वयुक्कृष्णपक्षस्यचतुर्दश्याविधूदये॥तिलतैलेनकर्त्तव्यं
 स्नानंनरकभीरुगौति॥कर्त्तव्यंमंगलस्नानंनरेर्निरयभीरुभिरितिकालादर्शपाठः॥उभयत्र
 अयुगित्यभावांस्पोतमासमभिप्रेत्तीक्रम्॥तथा॥तैलेलस्मीजलेगंगादीयावलाश्चतुर्दशी
 प्राप्येतिशेषः॥मातःस्नानंतुयःकुर्व्याद्यमलोकंनपश्यतीति॥दिनहयेचंद्रोदयेपिचतुर्दशी
 सत्वेतदभावेप्यरुणोदयेसंशयोस्त्वेवादिनहयेचतुर्दश्याःसाम्येचर्षदिनेभ्यंगुपीत॥सर्ववि
 दचतुर्दश्यामितिबचनात्॥सर्वदिनेयववासस्त्वेवयाया॥दिनहयेप्यसत्वेरुणोदयव्यापिनी
 ग्राहा॥पक्षेप्रत्यक्षसमयेरुत्तरे॥वह्णमारावचनाच्चा॥तदभावेतुचतुर्दशीहासंरर्षयुःप्रवे
 श्यसर्वेतित्रयोदशीमध्येयवाभ्यंगुपीदिनिदिवादसः॥केचिदत्रवचनमपिशाधकंवदति॥
 तिथ्यादेतुभवेद्यावान्हासोदृष्टिः परेहनीति॥तावान्याघः॥सर्वेर्षयुरदृष्टोपिस्वकभीरौति
 तन्मंदं॥नहीदंवचनंसर्वदिनस्यासर्वयाद्यत्वेविधित्रे॥नक्तजन्मास्य्यादेदिनहयेकर्मकालमा
 त्रमावेवाकांतरेण॥सर्वदिनस्ययाद्यत्वमुक्तं॥तत्रमुख्यकालेनत्रितयमावेपितत्रैवानुष्ठाने
 बोधकमिदम्॥नचात्रतदस्तीतियत्किंचिदेतत्॥तिनचतुर्थयामगामिनीयाया॥अतएवस
 र्वज्ञानायराः॥तथाकृष्णचतुर्दश्यामाश्विनेकौदयात्पुरा॥यामिमाःयश्चिमेयामेतैलाम्य
 गोविशिष्यतिरति॥मृगांकौदयवैलायांत्रयोदश्यापरामवेत्॥दर्शं वामंगलस्नानेदुःखशो
 कभयप्रदमिति कालादर्शत्रयोदशीनिषेधाच्चातिनायमर्थः॥यथातिहोत्रेयावतीवंसाप

प्रातःकालेषु व्याप्य कालस्य गुरुत्वं । तथा च नृदंशी चतुर्थयामा रूणोदयं च द्रोदयानामुत्तरेतरस्य
व्याप्यत्वाद्गुरुत्वमिति ॥ यदपि दिवोदासीये ॥ त्रयोदशी यदा प्रातः सूर्ययानि चतुर्दशी ॥ रात्रिशेषे
त्वमावास्या तदाभ्यंगे त्रयोदशीति वचनं तद्देमाद्रि निर्णयामृताद्यलिखितत्वेन निर्मूलं ॥ समूलत्वे
य्यरूणोदया चतुर्थयामाहायदाहासस्तत्परमिदं ॥ अतएव सर्वज्ञनारायणेन तथा कृष्णचतुर्द
श्यामिति चतुर्थयाममात्रे स्नानमुक्तम् ॥ ज्योतिर्निर्वंधेनारदोपि ॥ इयासितचतुर्दश्यामिदं सूर्ययति
थावपि ॥ ऊर्ज्जादौ स्वातिसंपुक्ते तदादीयावली भवेत् ॥ कुर्यात्संलग्नमेतच्च दीपोत्सवदिनत्रयं ॥
येन त्रयोदशीमध्ये स्नानमाह स्नेहामाशयं न विप्रः ॥ अरूणोदयतो न्यत्र रिक्तायां स्नातियो नरः
तस्याद्विकभवौ धर्म्मो नश्यत्येव न संशय इति ॥ दिवोदासीये भविष्यवचनं ॥ तत्सुरस्य कालचतुर्द
श्यभावेपि तत्रैव स्नानमिति वपरमिति सर्वसिद्धम् ॥ चतुर्दशिकात्मको रूणोदय इति तत्रैवो
क्तम् ॥ मदनरत्ने याग्रे ॥ अयामार्गमथो नृवी प्रपुञ्जाटमथायरम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्ये तु नरक
स्य स्यादयवै ॥ प्रपुञ्जाटश्चक्रमर्दः ॥ मंत्रस्तु ॥ सीतालोलुप्तसमायुक्तसंकटकदलान्वितं ॥ हरपाय
मयामार्गभ्राम्यमाणः पुनः पुनरिति ॥ अस्यामेव प्रदोषे दीयान्दद्यादित्युक्ते हेमाद्रौ स्कांदे ॥ ततः
प्रदोषसमये दीयान्दद्यान्मनोरमान् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भवनेषु मठेषु चेति ॥ दिवोदासीये
पि ब्राह्मे ॥ अमावास्या चतुर्दश्योः प्रदोषे दीयदानतः ॥ यममार्गधकोरेभ्यो मुच्यते कार्तिके नरः
खंडतिथौ नृशर्वे हि प्रदोषे दीयान्दद्यायरेद्युः स्नायादिति दिवोदासीये उक्तम् ॥ अत्र नरकोदशे
नचतुर्वर्त्तियुक्तं दीयदानं कार्यम् ॥ तत्र मंत्रः ॥ दत्तो दीयश्चतुर्दश्यां नरकप्रीतये मया ॥ चतुर्दश्यां
समायुक्तः सर्वपापाय पुत्रये ॥ तत्रैव लैंगे ॥ माषयत्र स्पृशकेन भुञ्जानत्र हि ने नरः ॥ प्रेताख्या
यां चतुर्दश्यां सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ अत्र यमतर्पणमुक्तम् ॥ मदनयारिजाते ॥ बृहमनुना ॥ दी
पोत्सवचतुर्दश्यां कार्यं तु यमतर्पणम् ॥ मदनरत्ने ब्राह्मे ॥ अयामार्गस्य पञ्चाशिभ्रामयेच्छि
रसो यरि ॥ ततश्च तर्पणकार्यं धर्म्मराजस्य नामभिः ॥ यमाय धर्म्मराजाय मृत्यवे चांतकाय च ॥
वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च ॥ औदुम्बराय दध्राय नीलाय परमेष्ठिनो वृकोदराय विनायवि
त्राय सार्यवे नम इति ॥ तर्पणप्रकारस्तु हेमाद्रौ ॥ एकैकेन तिलैर्मिश्रान्दधान्त्रीं स्त्रीजलांज
लीन् ॥ संवत्सरकृतं पापं तत्संगादेव नश्यति ॥ तथा मदनरत्ने स्कांदे ॥ दक्षिणाभिमुखो भूत्वा
तिलैः सव्यं समाहितः ॥ देवतीर्थे न देवत्वान्निलैः प्रेताधियो यतः ॥ तथा ॥ यत्तौ पवीतिना कार्यं
प्राचीना वीतिनाथवेति ॥ इदं जीवन्मृतकेनापि कार्यं ॥ जीवन्मृतापि कुर्वीत तर्पणं यमभी
ष्मयोरिति यागोक्तेः ॥ अत्र भीष्मतर्पणमुक्तम् ॥ दिवोदासाये तत्प्रकारस्तु माघे वक्ष्यते ॥
॥ इति नरकचतुर्दशी ॥ कार्तिकी अमावास्यायां प्रातरभ्यंगं कुर्यात् ॥
तदुक्तं कालादर्शे ॥ प्रत्यक्षे आश्वयुजदर्शे कृताभ्यंगादिमंगलः ॥ भक्त्या प्रसजयेद्देवीमलक्ष्मी
विनिवृत्तये ॥ अस्पृश्या स्थाने ॥ आदिशब्दात्तच्च त्रयुदकस्तानादेरुयसंग्रहः ॥ तदुक्तं युष्क।
रपुराणे ॥ स्वाति स्थिते रवा विंदुर्यदि स्वातिगतो भवेत् ॥ यंच त्रयुदकस्तानीकृताभ्यंगं विधिर्न
रः ॥ नीराजितो महालक्ष्मीमर्चयच्छ्रियमश्नुते ॥ आश्वयुजदर्श इति दर्शशब्दः प्रत्यक्षस्वातिपुक्त

तिथिपरः॥तदुक्तं ब्राह्मे॥ऊर्जस्तु कृत्तहिनीपायांतिथिस्तुतिः॥क्षणे॥मानवो मंगलस्त्रायीने
वलक्ष्म्या विभुज्यते॥तत्रैवा॥रथेभूते च दर्शे च कार्त्तिके वा प्रथमे दिने॥यदा स्वाती तदा म्यंगस्त्रानं
कुर्याद्विदोदये॥क्षयसहिताया तु दीयावली दर्श प्रक्रम्या॥इदक्षयेपि संक्रांतौ रवौ पाते
दिनक्षये॥तत्राम्यंगो न दोषाय प्रातः पापाय नुत्रये रतिस्वान्तियोगं विनाप्यम्यंग उक्तः॥मा
त्स्यादीयेर्नाराजनादत्र सैषा दीयावली स्मृता॥अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्ये॥दिवा तत्र न भो
क्तव्यमृते वाला नुराज्जनात्॥प्रदोषसमये लक्ष्मीं सृजयित्वा ततः क्रमात्॥दीयदृक्षा श्रदात्
व्याः शक्ता देवगृहेषु च॥तत्रैवा म्यंगमभिधाय॥एवं प्रभातसमये त्वमावास्यां न राधिया॥कृ
त्वा नृपावरांश्चाहं दधि क्षीरघृतादिभिः॥दीयान् दत्त्वा प्रदोषे नु लक्ष्मीं सृजयथा विधिः॥स्वले
कृते न भोक्तव्यं सितवस्त्री पशो भिना॥अथ प्रदोषव्यापीयाद्यः॥तुला संस्थे सह स्वांशो प्रदो
षो भूतदर्शयोः॥उल्काहस्तानराः कुर्युः पिष्टाणां मार्गदर्शनमिति ज्योतिषोक्तेः॥दिनद्वये स
त्तैपरः॥दंडे करजनीयोगे दर्शः स्यानुपरे हनि॥तदा विहाय शर्वेद्युः परे न्हि सुखरात्रिकेति ति
थितत्वे ज्योतिर्वचनात्॥द्विदोषा सीये नु प्रदोषसकर्म कालत्वात्॥अर्द्धरात्रे भ्रमस्ये वलक्ष्मी
रात्रयि नु गृहान्॥अतः स्वले कृता लिप्ता दीयेर्जायज्जनोत्सवाः॥सुधाधवलितः कार्याः
युष्यमालोयशो भितारति॥ब्राह्मोक्तेः अत्र प्रदोषाद्वारा त्रव्यापिनी मुख्या॥एके कव्याप्तौ परे वा॥
प्रदोषसमये नृपा नर्द्धरात्रे नृये काभाक्ता॥गन्धश्च पराह्ने प्रकृते नृपश्चाहं पितृयगायगे॥
प्रदोषसमये नृपा नर्द्धरात्रे नृये काभाक्ता॥गन्धश्च पराह्ने प्रकृते नृपश्चाहं पितृयगायगे॥
दविरोधाच्चेतुक्तम्॥अत्रैव दर्शे पररात्रे लक्ष्मीनिःसारया॥युक्तं मदनरत्नं भविष्ये॥एवम
ते निशीथे तु जने निद्राईलोचने॥तावन्नगरनारीभिः शूर्येडिडि मवादनेः॥निष्काश्यते प्रह
राभिरलेक्ष्मीः स्वगृहं गणान्॥कार्त्तिके शुक्ल प्रतिपदि गो क्रीडनमुक्तं निरीया मृते॥अ
स्यामेव रात्रौ वलेः सृजी क्ता हेमाद्रौ भविष्ये॥कृत्वेतत्सर्वमेवेहरात्रौ दैत्यपतेर्वलेः॥सृजा
कुर्यान्नृपः साक्षाद्भूमौ मंडलके शुभे॥वलिमालिख्य दैत्ये च वर्गीकेः पंचरंगकेः॥गृहस्य
मध्ये शालायां विशालायां ततो र्वयेत्॥लोकश्चापि गृहस्यांतः शय्यायां शुक्रतंडुलेः॥सं
स्थाप्य वलि राजानं फलेः पुष्ये च सृजयेत्॥मंत्रस्तु याभे॥वलि राजन मस्तु म्यं दैत्य दानव वं
दिता॥इंद्रशत्रो मरारा ते विक्षु सान्निध्यो भवेति॥तथा॥वलि मुद्दिश्य दीयं ते दानानि कुरु
नेदन॥या निता न्यक्षयारणा हर्मये वंसं प्रदर्शितमिति॥तदेतत्सर्वं विद्या यो प्रकृते व्यं॥सर्व
विद्या प्रकृते व्याशिवरात्रिर्वलेर्हिनमिति॥हेमाद्रौ याप्तौ क्तेः॥माघवेपि॥वस्तुत्सवं च शर्वेद्यु
रुपवासवदाचरेदिति॥निरीया मृतेपि॥या कुहः प्रतिपन्निश्चातत्रगाः सृजयन्नृपः॥सृज
नात्त्रीशि वर्द्धते प्रजागावो महीयति रिति॥तथा॥भद्रायां गोकुल क्रीडा सदेशो वै विन
श्यति॥भद्रायां द्वितीयायां॥तथा॥प्रतिपद्यधिकरं हितीयायां तु गोर्धनम्॥कृत्रके
देकरिष्येते विन्ननाशकुलक्षयमिति॥तथा॥प्रतिपदशं संयोगे क्रीडनं तु गवां मतं॥परवि

द्वेषुयः कुर्यात्पुत्रदारधनक्षया॥ इतिदेवलवचनाच्च॥० एतेचविधिप्रति
 षेधाः श्वदिनेप्रतियदः सायान्हव्यापित्वे॥ द्वितीयदिनेचंद्रदर्शनसंभवेचनेयाः॥ गवांकीडा
 दिनेयत्ररात्रौदृश्येत्तच्चंद्रमाः॥ सोमोराजायश्चन्द्रं हंतिसुरभीक्ष्णकांस्तथेतिपुराणसमुच्चया
 त्॥ दिनद्वयेसायान्हव्यापित्वेत्तुपरैवयाद्या॥ वर्द्धमानतिथौनंदायदासाईत्रियामिकाद्वि
 तीयावृद्धिगामित्वादुत्तरातत्रचोच्यतइति॥ तथा॥ त्रियामगादर्शतिथिर्भवेच्चैत्तसाईत्रिया
 माप्रतियद्विद्वद्वै॥ दीयोत्सवेनेमुनिभिः प्रदिष्टेऽत्रोत्पथाश्वेषुनेविधेयइति॥ पुराणसमु
 च्चयादितिनिर्णयामृतकारः॥ साईत्रियामिकेत्यनेनचंद्रदर्शनाभावउक्तः॥ द्वितीयायाः
 पंचधाभक्तचतुर्थीशरूपायराहूव्याप्रावेवचंद्रदर्शनसंभवात्॥ वयंत्वेतद्वचनद्वयंश्ववि
 द्वासंभवेवेदितव्यमितिब्रूमः॥ दिनद्वयेप्रतियदः सायान्हव्याप्यभावेतुश्वैवा॥ रात्रौवलि
 क्षजाविधानेनकर्मकालव्यापित्वात्॥ परदिनंचंद्रोदयेचतन्निषेधादितिदिक्॥ मदनर
 नेतुश्वविद्यायांगीकीडा॥ नीराजनमंगलमालिकेतूत्ररचकार्या॥ कार्त्तिकेशुक्लयक्षेतुवि
 धानहितयंभवेत्॥ नारीनीराजनंभवेत्प्रातः सायंमंगलमालिका॥ यदाचप्रतियत्स्वल्पा
 नारीनीराजनंभवेत्॥ द्वितीयायांतदाकुर्यात्सायंमंगलमालिकामितिब्राह्मीकैः॥ लभ्यते
 यदिवाप्रातः प्रतियद्वटिकाद्वयं॥ तस्यानीराजनंकार्यंसायंमंगलमालिकेतिभविष्योक्तैः॥
 प्रातर्वायदिलभ्येतप्रतियद्वटिकाशुभा॥ द्वितीयायांतदाकुर्यात्सायंमंगलमालिकां॥ का
 र्त्तिकेशुक्लयक्षादौत्वमावास्याघटीद्वयम्॥ देशभंगभयान्नैवकुर्यान्मंगलमालिकामिति
 देवीपुराणाच्चेत्युक्तं॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौब्राह्मे॥ वलिप्रतियदं प्रक्रम्य॥ तस्मात्तद्युतंप्रक
 र्त्तव्यंप्रभातेतत्रमातवैः॥ तस्मिन्घृतेजयोयस्यतस्यसंवत्सरंजयः॥ पराजयोविरुद्धश्चला
 भनाशकरोभवेत्॥ दयिताभिश्चसहितैर्नैयासाचभवेन्निशेति॥ अत्रगोवर्द्धनक्षजादिमा
 र्गयालीक्षजनादिवोक्तं॥ हेमाद्रौनिर्णयामृतेचस्कांदे॥ प्रातर्गोवर्द्धनंक्षज्यघृतंचापिसमा
 चरेत्॥ भूषणीयास्तथागावः क्षयाश्चावाहदोहनाः॥ गोवर्द्धनश्चगोमेयेनकार्यंश्चित्रे
 रावा॥ मंत्रस्त॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणाकारक॥ बहुबाहुकृतच्छायगवांकोटिप्रदोभ
 व॥ गोमंत्रस्तु॥ लक्ष्मीयीलोकपालानां धेनुरूयेरासंस्थिता॥ घृतंवहति यस्तार्थंममयाप्यं
 योहत्॥ तत्रैवस्कांदे॥ ततोयराहू समयेश्वस्यादिशिभारत॥ मार्गयालीप्रवध्नीयान्गुगलंभे
 थपादये॥ कुशकाशमयींदिमालंवकैर्वहभिर्मुने॥ दर्शयित्वागजानश्चान्सायमस्यास्तेले
 नयेत्॥ कृतेहोमेदिजेंद्रैस्तवध्नीयान्मार्गयालिकां॥ नमस्कारंततः कुर्यान्मंत्रेणानेनसुत्र
 त॥ मार्गयालिनमस्तेस्तसर्वलोकसुखप्रदे॥ विधेयैः पुत्रदाराद्यैः पुनरेहित्रतस्यमे॥ नी
 राजनंचतत्रैवकार्यंराष्ट्रजयप्रदम्॥ राजानोराजपुत्राश्चब्राह्मणाः शूद्रजातयः॥ मार्गया
 लींसमुत्तंघ्यनीरुजः सुः सुखान्विताः॥ तत्रैवाटित्यपुराणो कुशकाशमयीं कुर्याद्यष्टि
 कांसुनवां दृढाम्॥ तामेकतोराजपुत्राहीनवर्णास्तथान्यतः॥ गृहीत्वाकर्षयेत्पुलांयथा
 सारंमुहर्षुह॥ जयेन्नहीनजातीनांजयोराजस्तवत्सरमिति॥ अथयमद्वितीया ॥

तिथिपरः॥ तदुक्तं ब्राह्मणे॥ ऊर्जं सुक्तद्वितीयायां तिथिमुक्त्वा तिथिः सगो॥ मानवो मंगलस्त्वानीने
वलक्ष्मा विषुज्यते॥ तत्रैवा॥ रवेभूते च दर्शे च कार्त्तिके प्रथमे तिथौ॥ यदा स्वाती तदा भ्यंगस्त्वानं
कुर्व्यादि नोदये॥ कश्यपसंहितायां तु दीयावलीदर्श प्रक्रम्य॥ इदं स्येयि संक्रान्तौ रवोपाते
दिनस्ये॥ तत्राभ्यंगो न दोषाय प्रातः पापाय नुत्रये रतिस्वाति योगविनाय्यभ्यंग उक्तः॥ मा
न्ये॥ दीये र्नीरां जनानां दत्र सैषा दीयावली स्मृता॥ अत्र विशेषो हे मादौ भविष्ये॥ दिवा तत्र न भो
क्तव्यमृते वाला नुराज्जनात्॥ प्रदोषसमये लक्ष्मीं प्रजयित्वा ततः क्रमात्॥ दीय दृष्ट्वा श्रादत्
व्याः शक्त्या देवगृहेषु च॥ तत्रैवाभ्यंगमभिधाय॥ एवं प्रभातसमये त्वमावास्या नराधिया॥ क
त्वा नुपावरा श्राद्धे धिस्तीरगृहादिभिः॥ दीयान् दत्त्वा प्रदोषे तु लक्ष्मीं प्रजययथाविधिः॥ स्वले
कृते न भोक्तव्यं सितवस्त्रीयशोभिना॥ अयं प्रदोषमायीयाद्यः॥ तुला संस्थे सहस्त्रांशो प्रदो
षो भूतदर्शयोः॥ उल्काहस्तानराः कुर्युः पिष्टरां मार्गदर्शनमिति ज्योतिषोक्तेः॥ दिनद्वये स
न्नेपरः॥ इडेकारजनीयोगे दर्शः स्यानुपरे हनि॥ तदा विहाय सर्वेषु यः परे न्हि सुखं रात्रिकेति ति
थितत्वे ज्योतिर्वचनात्॥ दिवो दासीये नु प्रदोषसकर्मकालत्वात्॥ अर्द्धरात्रे भ्रमत्येव लक्ष्मी
रात्रिपि नु गृहान्॥ अतः स्वलेकृतालिप्रादीये जीयज्ज नोत्सवाः॥ सुधाघवलितः कार्याः
युष्यमालोयशोभितारति॥ ब्राह्मणे त्वे प्रदोषार्द्धरात्रे व्यापिनी मुख्या॥ एकैकव्याप्नो यरे वा॥
प्रदोषसमयं नानादं रं रवे नृदेयाभ्यंगानां॥ यम्युत्तरादौ प्रकृत्तं त्र्यंशं हि पितृयगायगोः॥
प्रदोषसमयं नानादं रं रवे नृदेयाभ्यंगानां॥ यम्युत्तरादौ प्रकृत्तं त्र्यंशं हि पितृयगायगोः॥
ते निशीथे नु जने निशार्द्धलोचने॥ तावन्नगरनाराभिः श्रूयांश उमवादनैः॥ निष्काश्यते प्रह
राभिरलक्ष्मीः स्वगृहांगरात्॥ कार्त्तिकसुक्तप्रतियदि गोक्ती उन्नमुक्तान् निर्णया मृते॥ ऊ
स्यामेव रात्रौ वलेः प्रजोक्ता हे मादौ भविष्ये॥ कृत्वे तत्सर्वमेव हर रात्रौ देत्यपते वलेः॥ प्रजा
कुर्व्यान्त्यः साक्षाद्भूमौ मउलकेषु मे॥ वलिमालिख्ये देत्येदवर्गकेः पंचरंगकेः॥ गृहस्य
मध्ये शालायां विशालायां ततो र्वयेत्॥ लोकश्चापि गृहस्यांतः शय्यायां सुक्तं तुलैः॥ स
स्थाय्यवलिराजानं फलेः युष्ये च प्रजयेत्॥ मंत्रं नुपामे॥ वलिराज नमस्तुभ्यं देत्यदानवव
दिता॥ इदं शत्रो मराराते विस्तु सान्निध्यो भवेति॥ तथा॥ वलिमुद्दिश्य दीयं ते दानानि कुरु
नेदन॥ यानि तान्यस्य यागप्रादुर्मये वं संप्रदर्शितमिति॥ तदेतत्सर्वं विहायां प्रकृत्तं त्र्यं॥ सर्वं
विद्वा प्रकृत्तं व्याशिवरात्रिर्वै हि नमिति॥ हे मादौ यागोक्तेः॥ माघे विपि॥ वस्तुत्सवं च सर्वं यु
रुपवासवदाचरेदिति॥ निर्णयामृते वि॥ याकुरुः प्रतियन्निश्चातत्रगाः प्रजयन्त्युयः॥ प्रज
नातं त्रीणि वर्द्धते प्रजागावो महीयति रिति॥ तथा॥ भद्रायां गोकुलक्ती शसदेशो वै विन
श्यति॥ भद्रायां द्वितीयायां॥ तथा॥ प्रतिपद्यधिकरां द्वितीयायां तु गोचैनम्॥ कृत्रहे
दं करिष्येति विजनाशंकुलक्षयमिति॥ तथा॥ प्रतिपदं संयोगे क्रीडनं नुगवां मत॥ परवि

द्वेषुयः कुर्यात्पुत्रदारधनक्षया॥ इति देवलवचनाच्चा॥० एते च विधिप्रति
 षेधाः सर्वदिने प्रतियदः सायान्ह व्यापित्वे॥ द्वितीयदिने चंद्रदर्शनसंभवे च ज्ञेयाः॥ गवां कीडा
 दिने यत्र रात्रौ दृश्येत चंद्रमाः॥ सोमो राजायश्च नृहं निसुरभीषजकांस्तथेति पुराणा समुच्चया
 त्॥ दिनद्वये सायान्ह व्यापित्वे तु परैव याद्या॥ वर्द्धमानतिथौ न दायदा सार्द्धं त्रियामिका द्वि
 तीया वृद्धिगामित्वा दुर्गरातत्र चोच्यते इति॥ तथा॥ त्रियामगादर्शतिथिर्भवेच्चैत सार्द्धं त्रिया
 माप्रतियद्विद्वद्द्वौ॥ दीपोत्सवे ते मुनिभिः प्रदिष्टे अतीत्यथा सर्वेषु ते विधेय इति॥ पुराणा समु
 च्चयादिति निर्णयामृतकारः॥ सार्द्धं त्रियामिकेत्यनेन चंद्रदर्शनाभाव उक्तः॥ द्वितीयायाः
 पंचधा भक्तचतुर्थी शरूपाय राहू व्याघ्रावेव चंद्रदर्शनसंभवात्॥ वयं त्वेतद्वचनद्वयं सर्ववि
 द्वा संभवे वेदितव्यमिति ब्रूमः॥ दिनद्वये प्रतियदः सायान्ह व्याप्य भावे तु सर्वे व॥ रात्रौ बलि
 क्षजाविधानेन कर्मकाल व्यापित्वात्॥ परदिनं चंद्रोदये च तन्निषेधादिति दिक्॥ मदनर
 ते तु सर्वविद्यायां गोकीडा॥ नीराजनमंगलमालिकेतत्तरत्र कार्या॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु वि
 धानद्वितयं भवेत्॥ नारी नीराजनं भवेत् प्रातः सायं मंगलमालिका॥ यदा च प्रतियत्स्वल्पा
 नारी नीराजनं भवेत्॥ द्वितीयायां तदा कुर्यात्सायं मंगलमालिकामिति ब्राह्मणैः॥ लभ्यते
 पदिवा प्रातः प्रतियद्द्विकाद्वयं॥ तस्यां नीराजनं कार्यं सायं मंगलमालिकेति भविष्योक्तेः॥
 प्रातर्वापदिलभ्येत प्रतियद्द्विका शुभा॥ द्वितीयायां तदा कुर्यात्सायं मंगलमालिका॥ कार्
 तिके शुक्लपक्षादौ त्वमावास्या घटीद्वयम्॥ देशभंगभयान्नैव कुर्यान्मंगलमालिकामिति
 देवीपुराणाच्चेत्युक्तं॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ बलिप्रतियदं प्रक्रम्य॥ तस्मात्तद्वृत्तं प्रक
 र्त्तव्यं प्रभाते तत्र मातवैः॥ तस्मिन् घृते जयो यस्य तस्य संवत्सरं जयः॥ यराजयो विरुद्धश्चला॥
 भनाशकरो भवेत्॥ दयिताभिश्च सहितैर्नैयासा च भवेन्निशेति॥ अत्र गोवर्द्धनक्षजादिमा
 र्गपालीषजनादिवोक्तं॥ हेमाद्रौ निर्णयामृते च स्कांदे॥ प्रातर्गोवर्द्धनं क्षुद्रघृतं चापि समा
 चरेत्॥ भूषणीयास्तथा गावः क्षुद्राश्वावाहदोहनाः॥ गोवर्द्धनश्च गोमेयेन कार्यं श्वित्रे
 रावा॥ मंत्रस्तु॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणाकारक॥ वहुवाहुकतच्छायगवां कोटिप्रदो भ
 व॥ गोमंत्रस्तु॥ लक्ष्मीर्यालोकयालानां धेनुरूपेण संस्थिता॥ घृतं वहतियज्ञार्थं मम यापय
 यो हतु॥ तत्रैव स्कांदे॥ ततो यराहू समये सर्वस्यां दिशि भारत॥ मार्गपालीषवध्रीयानुगस्तं मे
 थपादये॥ कुशकाशमयीं दिव्यालं वकैर्वहभिर्मुने॥ दर्शयित्वा गजानश्चान्सायमस्यास्ते ले
 नयेत्॥ कृते होमे द्विजैर्द्रैस्तव ध्रीयान् मार्गयालिकां॥ नमस्कारं ततः कुर्यान्मंत्रेणानेन सुव्र
 त॥ मार्गपालिनमस्तेस्तु सर्वलोकसुखप्रदे॥ विधेयैः पुत्रदाराद्यैः पुनरेहि व्रतस्य मे॥ नी
 राजनं च तत्रैव कार्यं राघुजयप्रदम्॥ राजानो राजपुत्राश्च ब्राह्मणाः शूद्रजातयः॥ मार्गया
 लीं समुल्लेख्य नीरुजः स्युः सुखान्विताः॥ तत्रैवाटित्यपुराणो कुशकाशमयी कुर्याद्यष्टि
 कां सुनवां दृढाम्॥ तामेकतो राजपुत्राहीनवर्णास्तथान्यतः॥ गृहीत्वा कर्षयेत्पुलां यथा
 सारं सुहृदुहृदुः॥ जयेत्तहीनजातीनां जयो राजस्तु वत्सरमिति॥ अथ यमद्वितीया ॥

तुप्रतिपद्युताग्राह्येयुक्तनिर्णीयाभूतादौ॥यमहिनीयामध्याह्न्यापिनीरुद्धविहाचेतिहेमाद्रिः॥अ
त्रविशेषोहेमाद्रौस्कांटे॥उर्जैशुक्तद्वितीयायामपरह्वेचयेयमम॥स्तानकृत्वाभानुजायापमलोच
नपश्यति॥उर्जैशुक्तद्वितीयायांघृजितस्यपितोयमः॥वेष्टितःकिन्नरेहृष्टेस्तस्मैयुक्तविवाङ्किता
तयाभविष्ये॥प्रथमाश्रावरीमासितयाभाद्रपदेपरा॥तृतीयाश्वपुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत्॥
श्रावरीकलुषानामतयाभाद्रेचगीर्मला॥आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यकामनेतुक्ता॥प्रथमा
यांप्रेतद्वितीयायांसरस्वतीश्रजानृतीयायांआहसुक्ताचतुर्थीमुक्तम्॥कार्तिकेयुक्तपक्षस्यद्विती
यायांपुषिश्चिरा॥यमोयमुनयाहर्षभोजितःस्वगृहेर्वितः॥अतोयमहिनीयेयत्रिषुलोकेषुविभुता॥
अस्यानिजगृहेविप्रनभोजन्यंततोर्नरेः॥स्तेहेनभगिनीहस्ताभ्योक्तव्यंपुष्टिवर्दनम्॥दानानिच
प्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः॥स्वर्गालंकारस्वस्त्रान्नश्रजासन्तारभोजनेः॥सर्वाभगिन्यःसंभ
जाश्चभावेप्रतियन्काः॥प्रतियन्ताःमाताभगिन्यस्तिहेमाद्रिः॥पितृव्यभगिनीहस्तात्रप्रथमायां
पुषिश्चिरा॥मातुलस्यसुताहस्ताद्वितीयायांतयानृया॥पितृमीनःस्वसुःकमेतृतीयायांतयोःकरान्
चतुर्थ्यांसहजायाश्चभगिनीसाहसतःपरम्सर्वाभुभगिनीहस्तावभोजन्यवत्तवर्दनम्॥यस्यातिथौ
यशुनयायमराजदेव॥संभोजितःप्रतिजगत्स्वसुहृदेन॥तस्यास्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्रा
प्तोतिरत्नमुखधाममनुव्रमंसः॥गौरास्ता॥यमंचवित्रयुप्रंचयमहंतोश्चरजयेत्॥अर्घ्यश्चात्रप्रदा
तमोयमायसहजद्वयेः॥संत्रस्ता॥एहिहेमार्तेउजपाशहस्तयमांतकालोकधरामरेश॥भानृद्विती
याकृतदेवश्रजागृहाराचार्यभगवन्नमस्ते॥भान्तस्ववानुजाताहेभुस्वभक्तमिदंशुभे॥प्रीतयेयम
राजस्ययमुनायाविशेषता॥अस्यायजतेतिवदेदितिसार्ताःउत्पन्नदानमित्यप्याहः॥ब्रह्मांडपुराण
यि॥यानुभोजयतेनारीभ्रातरंशुभमेतिथौ॥अर्चयेच्चापितोब्रूलेनसावैधव्यमाप्नुयात्॥भ्रातु
राष्टुःक्षयोराजन्नभवेत्तत्रर्हिवित्तरति॥कार्तिकशुक्लनवमीपुगादिः॥सा
श्रवीहिलीयाघाशुक्तपक्षस्यत्वात्॥अत्रयिउरहितंआहंकर्तव्यमम्यत्ताशुक्तम्॥अत्रैवविष्णु
त्रिरात्रयुक्तेहेमाद्रौयामेकार्तिकेयुक्तनवमीमवाप्यविजितेद्वि॥हरिविधायसेवर्गंतलस्या
सहितंविभुं॥श्रजयेद्विधिवदत्पात्रतीतत्रदिनत्रयं॥ततोययोजकविधिनाकुर्व्याहोवाहिकंवि
धिमिति॥कार्तिकशुक्लेकादश्याभीष्मपंचकत्रतमुक्तंनारदीये॥अतोर्नरेःप्रयत्नेनक
र्तव्यंभीष्मपंचकं॥कार्तिकस्यामलेपक्षेस्तात्वासम्यग्रतेस्थितः॥एकादश्यागृह्णीयादृतं
यंचदिनात्म
कमिति॥तद्विहितं॥गोमयेनस्तात्वाभोनीयंचाभृतेःपंचगव्यैर्विष्णुसंस्तव्यसंभक्ष्यपायस
न्निवेद्यद्वादशाक्षरमष्टोत्तरशतंजप्त्वा॥उंनमोविष्णवर्जति॥षडक्षरेणाष्टताक्तान्यवानृजी
हीश्याष्टोत्तरशतंहृत्वाभूमौस्वयेत्॥सर्वपंचदिनेषुकुर्व्यात्॥विशेषस्वाद्येन्द्रिहरेःयादौसंभ
ज्यत्रिंशेमंप्राश्या॥द्वितीयेह्रिविल्वपत्रैर्जीवुनीसंभक्ष्यगोमूत्रं॥त्रयोदश्याभृंगराजेननाभि
संभक्ष्यक्षीरं॥चतुर्दश्यांकरवीरेःस्कंधंसंभक्ष्यदधिप्राश्या॥पौर्णमास्यांहीमांतेलोहीयायप्रतिमा
वत्तत्रचक्रहंरुष्टवस्त्रवेष्टितांप्रस्थितिलोपरिस्थारुत्वाधर्मराजंनामभिःकरवीरेःसंभक्ष्य॥

यदन्यजन्मनिष्कृतमेतज्जन्मनिवापुनः॥ तत्सर्वं प्रशमं यातु मत्पायंतवश्जनादिति पुण्यांजलिं क्षि
प्रा॥ कृष्णप्रतिमां च संक्ष्य विप्राय दत्वा विप्रान् संभोज्य दक्षिणां दत्वा यंच गव्यं प्राश्य पौर्णमा
स्यां नक्तं भुजीते तिलघुनारदीये॥ यंच गव्यं प्राश्य न षड् शरे रोति हेमाद्रिः॥ हेमाद्रौ भविष्ये तु शकै
र्मुत्पन्नेर्वायं चाहं वर्त्तनमुक्तं॥ अंतेप्युक्तं॥ यद्भीष्मयंच कमिति प्रथितं श्रुत्वा मेकादशी प्रभृति
यंच दशी निरुद्धम्॥ मुत्पन्नभोजनपरस्परस्य तस्मिन्निष्फलं दिशति पांडवशार्ङ्गधन्वेति॥ त
थायाये॥ यंचाहं यंच गव्याशीभीष्मायार्घ्यं च यंच सु॥ अहः स्वपितया दद्यान्मंत्रेणानेन सुव्रत॥ स
त्यव्रताय शुचये गंगोयाय महात्मने॥ भीष्मायेतद्दाम्यर्घ्यं माजन्मव्रह्मचारिणो॥ वैयाघ्रपद्योवा
येति च॥ सव्येनानेन मंत्रेणार्घ्यां सार्धं वर्णिकमिति॥ कार्तिके शुक्लद्वादश्यां रेवती नक्ष
त्रयोगरहितायां पारणां कार्यं॥ तदुक्तं हेमाद्रौ आभाकासितपक्षेषु मेत्रश्रवणारेवती॥ सं
गमेन हि भोक्तव्यं द्वादशद्वादशी हरेत्॥ इति॥ यदातुरेवती योगरहिता द्वादशी सर्वथानलभ्य
ते॥ तदारवसाश्चतुर्थयादं वर्जयेत्॥ वचनं तु प्रायक्तं लघुनारदीये॥ कार्तिके शुक्लपक्षस्या
कृत्वा चैकादशीं नरः॥ प्रातर्दत्वा शुभान् कुंभान् प्रयाति हरि मंदिरं॥ मदनरत्ने वाराहे॥ एकाद
शी सोमयुता कार्तिके मासि भामिनि॥ उत्र राषाढसंयोगे अनंता सा प्रकीर्तिता॥ तस्यां यक्रियते
भद्रे सर्वमानं त्यजते॥ अस्यामेव रात्रौ देवोत्थापनमुक्तं हेमाद्रौ याये॥ एकादश्यां च शुक्लायां
कार्तिके मासिकेशवम्॥ प्रसुप्तं बोधयेद्रात्रौ श्रद्धाभक्ति समन्वित इति॥ मदनरत्ने पि भविष्ये
॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु एकादश्यां श्रुत्वा सुत॥ मंत्रेणानेन राजेंद्रदेवमुत्थाय ये द्विजः॥ रामार्चन
चंद्रिकादौ तु द्वादश्यामुक्तम्॥ पारणाहेर्ष्वरात्रे घंटादीन्वादयन्मुहरिति॥ अत्र देशाचारतो
व्यवस्था॥ तत्रेव देवदेवस्य स्नानं सर्वं महद्भवेत् महाशजांततः कृत्वा देवमुत्थाय ये त्सुधीः॥ म
न्त्रास्तु वाराहपुराणे उक्ताः॥ ॐ ब्रह्मेन्द्र रुद्रादिकुर्वेत्सूर्यसोमादिभिर्वेदि तवंदनीय॥ बुध्यस्व दे
वेश जगन्निवास मंत्रप्रभावेन सुखेन देव॥ इयं तु द्वादशी देवप्रबोधार्थं विनिर्मिता॥ त्वयैव सर्व
लीकानां हि तार्थं शेषशायिना॥ उत्रिष्टोत्रिष्टो विंदत्यजनिद्रां जगत्पते॥ त्वयि सुप्ते जगन्नाथ
जगत्सुप्तं भवेद्विदम्॥ उत्थिते चेष्टते सर्वमुत्रिष्टोत्रिष्टमाधव॥ गतामेयावियं चैव निर्मलं निर्म
लादिशः॥ शारदा निचपुष्पाणि गृहारा मम केशव॥ इंदं विष्णुरिति प्रोक्तो मंत्र उत्थायने हरेरिति
॥ एवं देवमुत्थाय तदये चानुर्मास्य व्रत समाप्तिकुर्यात्॥ तदुक्तं भारते॥ चतुर्दशीं चानुर्मा
स्य व्रतं नरः॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां तु समापयेत्॥ लघुनारदीये॥ चानुर्मास्य व्रतानां च समा
प्तिः कार्तिके स्मृता॥ मंत्रश्च निर्णयामृते स नत्कुमारेणोक्तः॥ इदं व्रतं मया देवकृतं प्रीत्यैतव प्रभो॥
नूनं संक्षरतां यातु त्वत्प्रसादाज्जनाहं नेति॥ अथ वाराहोक्तो बोधिनीविधिः
एकादश्यां रात्रौ कुंभेषु तयात्रोपरि हेममाषमितं मत्स्यं यंचामृतेन संस्त्राय्य कुंकुमपीतवस्त्रयुगप
माधेः संक्ष्य मत्स्यादिदशावतारान् संक्ष्य जागरणं कृत्वा प्रातर्देवमाचार्यं च वस्त्राधेः संक्ष्य॥ जग
दादिजगद्योजगदादिरनादिमान्॥ जगदाद्योजगद्योनिः प्रीयतां मे जनार्दन इति॥ नत्वादक्षिणां
दत्वा ब्राह्मणान् भोजयेदिति॥ तथा ब्राह्मे॥ महार्थं रवेरात्रौ भ्रामयेत्स्यंदने स्थितं॥ उत्थितं देव॥

देवेश्वरगरेयार्थिवः स्वयं॥ चतुरीवार्षिकान्मासान्नियमयस्ययत्नतः॥ कथयित्वादिजेभ्यस्त
 धाम्भक्त्यासदक्षिणं॥ यस्यभस्यस्यनियमः कृतस्तद्व्यं दद्यादित्यर्थः॥ इदं शुक्रासादावविका
 र्यं॥ आशौचेतुस्रजाममेनकारयेत्॥ कार्तिकहादशीयोरीमासीचमन्वादिः॥ साहर्षाह्निकीयाष्टा॥ अ
 न्यतप्रायुक्तम्॥ कार्तिकशुक्लचतुर्दशीवेकुंठसंज्ञासाविष्णुस्त्रजायारात्रियापिनीयाष्टा॥ तदु
 क्तंहेमाद्रौभविष्ये॥ कार्तिकस्यसितेपक्षेचतुर्दश्यांनराधिया॥ सोपवासस्तुसंप्रत्यहरिरात्रौजिते
 द्रियाश्रिति॥ अस्याएवविश्वेश्वरप्रतिष्ठादिनत्वात्तत्तन्नीत्यर्थयदोपवासश्चक्रियतेतदारुणोदयमा
 पिनीयाष्टा॥ तदुक्तंत्रिस्थलीसैतोसनस्तुमारसंहितायां॥ वर्षेचहेमलेवास्त्रिमासेश्रीमतिकार्ति
 के॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यामरुणभ्युदयंप्रति॥ महादेवतिथौब्राह्मेमुहूर्तेमणिकर्णिके॥ स्नानावि
 श्वेश्वरोदेव्याविश्वेश्वरमक्षजयदिति॥ तत्सर्वदिनेचोपवासः कार्यः॥ ततः प्रभातेविमलेकृत्वा
 जामहाभुतं॥ इदंयारोर्महाधाम्निवनेस्मिन्नकृतपारराश्रितित्रैवोक्तैः॥ शिवरहस्येपिस्त्रजामा
 गरायुक्तोक्तम्॥ ततोह्रणोदयेजातेस्नात्वास्नान्वाचभस्मना॥ संध्यां समाप्यविश्वेशंमामभ्यर्च
 यथाविधि॥ मभक्तान्भोजयामासुर्जस्योवुभुजुस्ततरति॥ अत्रकार्तिकव्रतोद्यापनमुक्तं
 ॥ याप्रेकार्तिकमाहान्ये॥ अथोर्जव्रतितनः सम्यगुद्यापनविधिंशृणु॥ ऊर्जशुक्लचतुर्दश्यांकुर्या
 दुद्यापनव्रती॥ तुलस्याउपरिष्ठानुकुर्यान्मंडपिकांशुभाम्॥ तुलसीमूलदेशेचसर्वतोभद्रमेव
 चा॥ तस्योपरिष्ठान्कलशंचरत्नसमन्वितं॥ श्रजयेत्रवदेवेशोवर्णशुभंनुत्तया॥ रात्रौजागर
 णंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः॥ ततस्तुयोरीमास्यांवैसपत्नीकान्द्विजोत्रमान्॥ त्रिशमितानथै
 कंवास्वशक्त्यावानिमंत्रयेत्॥ अतोदेवाश्रितिद्वाम्यांजुहुयान्निलयापसं॥ ततोर्गाकपिलांदद्या
 त्जयेद्दिवद्वरुमिति॥ कार्तिकीयोरीमासीपराष्टा॥ अमायोरीमा
 स्योपरेरतिदीपिकोक्तैः॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौब्राह्मे॥ पुराणमहाकार्तिकीस्याजीवेदोः कृत्तिका
 सुच॥ तथा॥ आग्नेयंनुयदाऋक्षंकार्तिक्यांभवतिकचिन्॥ महतीसातिथिर्ज्ञेयास्तानदानेषुकी
 त्रमा॥ यदानुयाम्यंभवतिऋक्षंतस्यांतिथौकचिन्॥ तिथिः सापिमहापुराणानुनिमिः परिकीर्ति
 ता॥ प्राजापत्यंयदाऋक्षंतिथौतस्यांनराधिया॥ सामहाकार्तिकीप्रोक्तादेवानामपिदुर्लभेति॥
 याप्रेशिशाखासुयदाभानुः कृतिकासुचवंदमाः॥ सयोगः यमकोनामपुष्करेखतिदुर्लभः॥ यम
 कपुष्करेप्राप्यकपिलायः प्रयच्छति॥ सहित्वासर्वयापानिवैष्णवंलभतेपदं॥ यमः॥ कार्तिक्यां
 पुष्करेस्नानः सर्वयापैः प्रसूच्यते॥ माध्याह्नानः प्रयागेतुसूच्यतेसर्वकित्त्विवैः॥ अस्यासेवसायं
 कालेमनस्यावतारोजातरसुक्तंयाप्रेकार्तिकमाहान्ये॥ वरान्दन्वायतोविष्णुर्मन्युरपीभवेत्त
 तः॥ तस्योदन्तंहेतजंघ्रंतदक्षयफलंस्मृतं॥ अत्रविपुरोत्सवउक्तोभार्गीवाचनदीपिकायां॥
 योरीमास्यांनुसंध्यायांकर्तव्यंस्त्रिपुरोत्सवः॥ दद्यादनेनमंत्रेणप्रदीपांश्चसुरालये॥ कीटाभं
 गामसकाश्चष्टसाजलेस्थलेयेवचरंति॥ जीवाः॥ दद्यात्प्रदीपंनवजन्मभागिनोभवंतिनित्यं
 पंचाहविप्राः॥ अत्रवृषोत्सर्गतिप्रशस्तः॥ तदुक्तंमान्ये॥ कार्तिक्यां
 वृषोत्सर्गकृत्यानक्तंसमाचरेत्॥ शिवंयदमवाप्नोतिशिवव्रतमिदंस्मृतमिति॥ अत्रकार्तिके

यदर्शनमुक्तं काशीखंडे ॥ कार्तिक्यां कृतिकायोगे यः कुर्यात्स्वामिदर्शनम् स प्रजन्मभवेद्दिप्रोधना
 ह्योवेदयारगराजि ॥ इति श्रीभट्टकमलाकरकृतनिर्णयसिंधौ कार्तिकमासः ८
 दशकैः सर्वाः षोडशघटिकाः पुराणाः शेषप्राग्वत् मार्गशीर्षकृष्णसमीकालाष्टमीसारात्रिव्यापि
 नीयाद्या ॥ मार्गशीर्षसिताष्टम्यां कालभैरवसन्निधौ ॥ उपोष्य जागरं कुर्वन् सर्वपापैः प्रमुच्य
 तेऽतिकाशीखंडाद्रात्रिव्रतत्वावगते ॥ रुद्रव्रतेषु सर्वेषु कर्तव्या समुखीतिथिरिति ब्रह्मवेवर्ता ॥
 च ॥ दिनद्वयं शतं रात्रिव्याप्तावुत्तरे वा ॥ भैरवोत्पत्तेः प्रदोषकालीनत्वादिति केचित् ॥ तत्रा ॥ शिव
 रहस्ये मध्याह्ने भैरवोत्पत्तेः अवगन्तुं ॥ तथा च तत्रैव ॥ नित्ययात्रादिकं कृत्वा मध्याह्ने संस्थितेर
 वा वितुष्य कर्म्य ब्रह्मण रुद्रे व्रजते उक्तां तदोय रूपादनवधानमत्रः श्रीकालभैरवः ॥ आ विराशी तदा
 लोकान् भीषयन्निखिलानपीति ॥ अत्रोपवास एव प्रधानमित्युक्तं तत्रैव उपोषणास्यांगभूतमर्थदा
 नमिह स्मृतं ॥ तथा जागरणं रात्रौ शजायामचतुष्टये ॥ संध्यायामपि शजेवोक्ता ॥ तेन मध्याह्नव्यापिनीपुक्ता
 दिनद्वयं शतः संशर्गाणां वातद्याप्तौ श्वैवा ॥ सर्वोक्तवचनात् ॥ पारणानुप्रातरे वायामत्र योर्ध्वगामिमां प्रात
 रेव हि पारणोतिवचनात् ॥ अत्र च कालभैरवशजोक्तात्रिस्थलीसेनो ॥ कृत्वा च विविधां शजामहासम्भार
 विलिखे ॥ नरो मार्गसिताष्टम्यां वार्षिकं विप्रमुत्सजेत् ॥ तथा ॥ तीर्थे कालोदके स्नात्वा कृत्वा तर्प्य रामत्वं
 रः विलोक्य कालराजानन्निरयादुदरे सिद्धनृति ॥ इयंच कार्तिक्यनंतरंगौराचांद्राभिप्रायेण ॥ मार्ग
 शीर्षशुक्लपंचम्यां नागशजोक्ताहेमाद्रौ स्कंदे ॥ शुक्लामार्गशिरे पुराणा आवरोयाचपंचमी ॥ स्नानदानै
 र्बहुफलानां गलोकप्रदायिनीति ॥ इयं नागशजायां षष्ठीपुते वयाद्या ॥ पंचमीनागशजायां कार्या ष
 ष्ठीसमन्विता ॥ तस्यां नुतुधितानागाः ॥ इतरासचतुर्थिकेति मदनरत्नेवचनात् ॥ मार्गशीर्षशुक्लषष्ठी
 चंपाषष्ठीति महाराष्ट्रेषु प्रसिद्धा ॥ सोत्तरपुतायाद्या ॥ वराणसोरिति पुष्पवाक्यात् ॥ श्रद्धां न्हे देविकं कु
 र्यादिति वचनादस्य चंदेव कर्मत्वादियमेव योगे विशेषेण चंयेत्युच्यते ॥ ननु कंत्रां उपराणो मन्त्रा
 रिमाहान्ये ॥ मार्गभाद्रपदे शुक्लाषष्ठीवैधृतिसंयुता ॥ रविवारेण संयुक्ता सा चंयेतीह कीर्तितेति ॥ वि
 शाखाभो मयोगेन सा चंयेतीह विश्रुतेति मदनरत्ने पाठः ॥ मार्गशीर्षमलेयक्षेपस्यां वारं शुमालिनः
 ॥ शततारागते चंद्रे लिंगस्यादृष्टिगोचरमिति ॥ इयं योगवशेन शर्वोपरावाकार्या ॥ चंपाषष्ठी सप्त
 मीपुतेति दिवोदासः ॥ इयमेव स्कंदषष्ठी सीशर्वायुता ॥ कृष्णसमीस्कंदषष्ठी शिवरात्रिश्चतुर्दशी ॥ ए
 ताः शर्वयुताः कार्यास्तिथ्यंते पारणं भवेदिति भृशुक्तेः ॥ परे हि रात्रावाद्यायामध्ये पारणं संभवेदं ॥
 अमथोत्तरेवेति दिवोदासः ॥ अष्टयर्थं तं षष्ठीपुसेना विदारकस्कंदमहासेनमहावलः ॥ रुद्रो मा
 भिजषड्भक्तं गंगागर्भेन मोक्ततेऽतिराजतं स्कंदं संश्रज्य ॥ विषादद्यादिति दिवोदासः ॥ मार्गशीर्ष
 शुक्लचतुर्दश्यां पिशाचमोचनतीर्थं आहं त्रिस्थलीसेनो भंदैरुक्तं शतस्य प्राप्तये शाच्यस्वपिशाधु
 देश्यकत्वे पाषाणात्वादयराह्णव्यापिनीयाद्या ॥ अज्ञातनामपिशाचाद्युदेश्यत्वे त्वेकोद्विष्टत्वात्
 मध्याह्नव्यापिनीयाद्या ॥ अज्ञातनामपिशाचाद्युदेश्यत्वे त्वेकोद्विष्टत्वात् मध्याह्नव्यापिनीति ॥ कुल
 धर्मदत्तादीनृत्तरे वा ॥ मार्गशीर्षयोरीमासां दत्तात्रेयोत्पत्तिः ॥ तदुक्तं स्कंदे सद्यादिखंडे ॥ मार्गशी
 र्वेन यामासिदशमे हि सुनिर्मले ॥ मृगशीर्षपुते योरीमासां हस्य च वासरे ॥ जनयामासदेदीप्य

मानं युवंसतीशुभे॥ तद्विष्णुमागतं ज्ञात्वा च त्रिनीमाकरोत्स्वयं॥ दत्तवान् स्वस्य पुत्रत्वादत्तावेयुरती
रमिति॥ इयं प्रदोषव्यापिनी ति ह्यः॥ मार्गशीर्षी मानं तराष्टमी अष्टका॥ एवं यो वादि मासत्रये
पि॥ हेमंतशि शिरयोश्चतुर्णामपर्यक्षारामष्टमी अष्टका एकस्य वेत्याश्वलायनोक्तेः॥ एकस्य
मष्टम्या वै का कार्य्येति हरिदत्तः॥ कचिन्यं चं युक्ताः॥ प्रोष्टयथाष्टकाभूयः पितृलीके भविष्यसी
तिया प्रवचनात्॥ तत्सर्वसं प्रमीषु सर्वेद्युः॥ तत्परनवंमीष्वन्वष्टकासु च आदमुक्तं कालादर्शः॥
मार्गशीर्षे च यौषे च माघे प्रोष्टे च कालान्ने॥ ह्यस्य प्रोष्टे च सर्वेद्युरान्वष्टका रति॥ यत्तु विष्णुः॥ अ
मावास्या स्तिस्त्रोष्टका स्तिस्त्रोष्टका रति॥ यच्च कौर्मे॥ अमावास्याष्टका स्तिस्त्रोष्टका रति॥ यौषमासादि
षु त्रिष्विति॥ तच्चतुर्थ्या अनावश्यकत्वात्॥ याचाप्यमाचतुर्थी स्यात्तच्चतुर्थ्या अप्यनतः॥ त्री
वापुत्रह्लाउपुराणात्॥ आदमेनेष्वकुर्वाणो नरकं प्रति ययते॥ रतिविष्णुर्नेरिति श्रुतपाणि
॥ शाखा मेदाद्यवस्थिति तत्त्वावापुत्रह्लाउयोः॥ आधाष्टयेः सदा कार्य्या मांसे रमासदा भवेत्तस्य
कैः कार्य्या नृतीया स्यादेव द्रव्यगती विधिः॥ यौषादिक्रमः॥ अन्वष्टकानु प्रागेव निर्णीता॥ तत्रा
ष्टम्य पराह व्यापिनी ग्राह्या॥ अथाच्छादनपर्य्यंतं आद्र्यावर्षावध्वे दित्याश्वलायनकारि
कोक्तेरयराह कालत्वाच्च पार्ष्णास्या॥ सर्वेद्युरन्वष्टका आद्रयोस्त अष्टम्यनुरोधेन निर्णयः
अंतरा वसत्रमा सर्वेद्युः पितृभ्यो दद्यात्॥ अपरिद्युरन्वष्टकमिति च॥ अत्र च कामकालो विधे
देवो॥ इष्टि आदि कृदक्षावष्टम्यां कामकालकावितिसायणीये शंखोक्तेः॥ अत्र आद्राकरणे
प्रायश्चित्तमुक्तं ऋग्विधानोऽभिद्युभिर्जयेन्मंत्रं शतवारं तु तद्दिने॥ अन्वष्टकं यदाश्रुत्यं संसर्ग
यातिसर्वथेति॥ अशक्तौ त्वाश्वलायनः॥ अथ श्रोभूतेष्टकाः यशुनास्थालीया केन वाप्यन
होयवसमाहरे दयिना वाक्यमुयोषेदेवामिष्टकेति तत्त्वान्वष्टकः स्यादिति॥ मार्गशीर्षी विष्णु
मलमासे सति तत्राष्टकान कार्य्याः॥ चतुर्णां मितियहरादित्युक्तं नारायणचतुर्णो॥ काठक
हेपि॥ महालयाष्टका आद्र्या कामाद्यधिकर्मयत्॥ स्यष्टमासविशेषारव्याविहितं वर्जये
इति॥ मार्गदीर वित्ररेषु कामं त्रतं मुक्तं हेमाद्रौ॥ तत्र भस्पाणुक्ता निसंयहो रधर्मे॥ यत्र वि
त्वं तुलस्या स्त्रिपलं मथ घृतं मार्गशीर्षीदिभ्यं पुष्टीनां त्रिल्लानां त्रिपल दधितथा द्रव्यं
गोमये च॥ त्रिवृतोपांजलीनां त्रिमरिचकमथो त्रिपलाः सक्तवः सुर्गो मूत्रं शर्करा सद विरि

तिविधिना भातुवारे कमेरा॥

इति श्रीमहकमलाकरकृते निर्णयसिंधौ मार्गशीर्षनिर्णयः॥

धनुः सक्तं मेयराखी उशघटिकाः पुराणाः॥ अन्त्यत्र प्राग्वत्॥ अत्रोत्सर्जनं निर्णयो वक्तव्यो
युपाकर्म प्रसंगात्प्रागेवोक्तेः॥ कल्पतरौ भविष्य॥ यौषमासियद्देविषुक्ताष्टम्यां बुधो भवे
त्॥ तस्यां स्वानं जयोहीमस्तयैराविप्रभोजनं॥ मन्वीतये कृतं देवि शतसाहसिकं भवेत्॥ अ
त्रैव रोहिण्यार्द्रायोगे पुराणतमत्वं तत्रैव ज्ञेयम्॥ यौषधुक्ते कादशी मत्वादिः सा चोक्ता प्राकृ
॥ यौषधौर्लमानं तराः सप्रम्यष्टमी नवम्योष्टकायाः प्रागुक्ताः॥ यौषामावास्याया अद्रोदयो
गविशेषः॥ उदुक्तं मदतरत्ने महाभारते॥ अमार्कयातप्रवरोषुक्ता चेत्तौषमाघयोः॥ अद्रो

दयःसविज्ञेयःकोटिस्त्रय्यहैःसमः॥इतिपुष्पमाघयोर्मध्यवर्तिनीयोषीषीर्णमासुत्तरमा
वास्येत्यर्थः॥० इतिभद्राःपुष्पस्यमाघस्यचेत्यर्थउक्तोमदनरले॥तन्ना॥हेमाद्रि
विरोधात्॥० तत्रहिमाघरवोक्तः॥तथा॥दिवैवयोगःशस्तीयनगुरत्रोकदा
चेनेति॥इदमर्थमन्यनिबंधेष्वभावानिर्णयामृतमात्रोक्तेर्निर्मूलमेव॥तेनहेमाद्र्यादिमते
रात्रावर्द्धोदयोभवत्येव॥केचित्तुकिंचिदनोमहोदयस्याहुस्तान्निर्मूलम्॥हेमद्रोमदनरले
चस्कांटे॥माघामायाव्यतीयातेआदित्येविष्णुर्देवते॥अर्द्धोदयंतदित्याहुःसहस्रार्कग्रहे॥स
मं॥तत्रैव॥माघमासेकृष्णपक्षेयंचदश्यांरवेर्दिने॥वैष्णवेनतुअक्षेराव्यतीयातेसुदर्शभे
व्रतंकुर्यादित्यग्रेन्वयः॥तत्रैवंब्रह्मविष्णुमहेशानांसौवर्गीःपलसंख्ययाः॥प्रतिमासुप्रक
र्तव्यास्तदूर्ध्वंनद्विजोत्तम॥सायंशतत्रयंशभोर्द्धोराणानांतिलयवतः॥कर्त्तव्योपर्वतोविष्णुरुद्र
योःषड्वसंख्यया॥शंभुरत्रब्रह्मा॥शय्यात्रयंततःकुर्यादुयस्करसमन्वितं॥तिलैर्होमंकृत्वा
प्रतिमांदधादिसुक्तं॥स्कांटे॥अर्द्धोदयेतुसंप्राप्तेसर्वंगंगासमंजलम्॥शुद्धात्मानोद्दिजाः
सर्वेभवंतिब्रह्मसमिताः॥यत्किंचिद्दीयतेदानंतदानंमेरुसन्निभमिति॥अत्रदानविशेषो
निर्णयामृतस्कांटे॥चतुःषष्टियत्नंमुख्यममंत्रंतत्रकारयेत्॥चत्वारिंशत्पलंवाययंचविं
शतिरेववा॥अमंत्रपात्रम्॥तच्चकांस्यमयमित्युक्तंतत्रैव॥एवंसुघटितंकार्यंकांस्यभाज
नमुत्तममिति॥तथा॥निधायपायसंतत्रयममष्टदलंलिखेत्॥पद्मस्यकर्णिकायांतुर्कर्व
मात्रंसुवर्णीकं॥तदभावेतदूर्ध्ववातदूर्ध्ववापिकारयेत्॥भूमौतुतंडुलैःशुद्धैःकृत्वाष्टदलमु
त्तमम्॥अमंत्रस्यापयेतत्रब्रह्मविष्णुशिवात्मकंतेषांक्षजाततःकार्याश्चेतमात्मैस्तुशोभनैः
वस्त्रादिभिरलंकृत्यब्राह्मणायनिवेदयेत्॥मंत्रस्तु॥सुवर्णीयायसामंत्रयस्मादेतत्रयीमयं
आयत्रैस्तारकंयस्मात्तद्गृहाराद्विजोत्तम॥समुद्रमेखलांष्टय्वीस्यग्दानुश्चयत्फलांतत्फ
लंलभतेमन्त्रीःकृत्वेददानमुत्तममिति॥० इतिश्रीकमलाकरभट्टकृतेनिर्णय

सिंधोषोः॥१० अथमाघस्नानं॥०

तत्रविष्णुः॥तुलामकरमेषेषुप्रातःस्नायीसदाभवेत्॥हविष्यंब्रह्मचर्यंचमाघस्नानंमह
त्फलं॥ इतिसौरमासउक्तः॥० ब्राह्मेतुसावनमासउक्तः॥एकादश्यांशुक्लय
क्षेयोषमासेसमारभेत्॥द्वादश्यांयोर्णिमायांवाशुक्लयक्षेसमायनंइति॥याग्रेयि॥पुष्पस्ये
कादशींशुक्तामारभ्यस्थंडिलेशयः॥मासमात्रंनिराहारस्त्रिकालंस्नानमाचरेत्॥त्रिका
लमर्चयेद्विष्णुयत्तभोगोजितेंद्रियः॥माघस्येकादशींशुक्तायावद्विद्याधरोत्तमेति॥त्रि
कालस्नानंमासीयवासविषयं॥निराहारइत्युक्तेः॥ष्टय्वीचंद्रोदयेत्वन्यथोक्तं॥विष्णुः॥
दर्शवायोर्णिमासीवाप्रारभ्यस्नानमाचरेत्॥पुरयान्यहानिर्विशतुमकरस्थेदिवाकरइति
॥अत्रदर्शमिति॥शुक्तादिमुख्यचंद्राभिप्रायेणा॥अयंतुयक्षीनेदानींप्रचरति॥अत्राधिका
रिणोभविष्ये॥ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोथमिश्रुकः॥बालवृद्धयुवानश्चनरनारीन
पुंसकाः॥स्नात्वामाघेसुभेतीर्थेप्राप्नुवंतीक्षितंफलं॥याग्रे॥सर्वेधिकारिणोयत्रविष्णु

भक्तौ यथा नृपात्राहो॥ उष्णोदकेन वा स्नानमशक्येति कुर्वते॥ दृढे पुसर्वा गात्रेषु उष्णोदनं विशिष्यते॥
 वैष्णवाभृते गौडनिबंधे॥ यौष्ण्यानुसमनीतायां पावभद्वति यौर्गिमा॥ मायमासस्य तावद्विज्ञावि
 स्तोर्विधीयते॥ यिदृणां देवतानां च मूलकं नैवदापयेत्॥ ब्राह्मणो मूलकं भुक्त्वा चरेच्चांद्रायणां त्रितो
 अत्ययायातिनरकं सत्रविदं शूद्रस्य वा वर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं मदिशेयम्॥ यदा तु माघो मस
 मासे भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासद्वयं स्नानं तन्नियमाश्च कर्तव्याः॥ मासोपवा
 सयदं चांद्रायणादि तु मलमास एव समापयेत्॥ तदुक्तं श्रीपिकायां॥ नियतस्त्रिंशदिनत्वाच्चुमे
 मास्यारभ्य समापयेत् मलिनैमासोपवासव्रतमिति॥ मासोपवासयदं चांद्रायणादेरुपलक्षणा
 स्नानारंभे च मंत्राविष्णुनोक्ताः॥ तत्र चोत्थामनियमं गृह्णीयाद्विधिर्येव कर्ममाधमासमिमं श
 र्णास्त्रास्येह देवमाधवा॥ तीर्थस्यास्य जले नित्यमिति संकल्प्य चेतसीति॥ प्रत्यहं मंत्रश्च यामे॥
 दुःखदारिद्र्यनाशाय श्रीविष्णोस्त्वोत्तराय च॥ प्रातःस्नानं करोम्यधमाधेयापविनाशनं॥ मक
 रस्थिरवौ माघे गोविदांस्तु तमाधवा॥ स्नानेनानेन मे देव यथोक्तं फलदो भव॥ इमं मंत्रं सुच्चार्य
 स्नायान्मीनसमन्वित इति॥ प्रत्यहं सूर्यार्घ्यं मंत्रश्च षष्ठीचंद्रोदये यामे॥ सवित्रे प्रसवित्रे च परं धा
 मजले मम॥ त्वत्तैजसा परिभ्रष्टुं यापयानु सहस्रधेति॥ स्नानकालश्च सूर्योदयः॥ त्रिस्थलीसे
 तो॥ संप्राप्ते माघमासे तु तपस्विजनवत्त्वमे॥ क्रीशंति सर्ववारीणां समुद्रच्छतिभास्करे॥ पुनीम
 सर्वपापानि त्रिविधानिन संशय इति नारदीयोक्तेः॥ मकरस्थिरवौ यो हिनस्तापभ्युदितैरवा विर्ति
 ॥ माघमासे रंत्यायः किंचिदभ्युदितैरवा विनिचंपाप्रवचनात्॥ यो माघमासु षसि सूर्यकराभि
 तप्ते स्नानं समाचरति चारुनदी प्रवाहे॥ उहस्य सप्तपुरुषान् पितृमातृवंशान् स्वर्गं प्रयात्य मरदेह
 धरो नरो सी इति भविष्योत्तरवचनाच्च॥ ब्राह्मे त्वत्तरोदय उक्तः॥ अरुणोदये तु संप्राप्ते स्नानकाले
 विचक्षणाः॥ माधवाग्निपुंगवध्यायन्यः स्नातिसुरक्षित इति॥ तथा॥ अरुणोदयमारभ्य प्रातः
 कालावधि प्रभो॥ माघस्नानवतां पुराय क्रमात्तत्रावधारणा॥ उत्तमे तु सनसं त्रेलुत्ततारं तु मध्या
 मं॥ सविनयुदिते भूयततो हीनं प्रकीर्तितमिति॥ तेनात्र शक्तये क्षयाच्च वस्था॥ उदंच स्नानं प्रश
 स्तां॥ काश्याः शतशृंगोक्तं गंगा यमुनसंगमे॥ सहस्त्रशृंगितासापि भवेत्तश्चि मवाहिनी॥ पथि
 माभिमुखी गंगा कालिंघा सह संगना॥ हंतिकलंकृतं यापेसा माधे नृपदुर्द्धमेसा दियामादिवचौ
 भ्यः॥ विस्तरस्तु वितामहकृतप्रयागसेतौ जेयः॥ ब्राह्मे॥ यत्र कुत्रापि वामाधे प्रयागस्मरणात् नित
 करोति मज्जनं तीर्थं सलभेद्भागमज्जनम्॥ तथा समुद्रेऽप्यतिप्रशंसं॥ तदुक्तं षष्ठीचंद्रोदये प्रभा
 सखंडे॥ माघे मासि च यः स्नायात्तैरं तयैराभावः॥ यो उरीकफलं तस्य दिवसे दिवसे भवेत्॥
 माघस्नानं काम्यमेवेति केचित्॥ विष्वादिवाक्ये सदा वश्यं शृणुनित्यकाम्यमिति तु पुक्तं
 मासयर्थं तं स्नानं संभवेत्तु अहमेकाहं वा स्नायात्॥ महामाधी पुरस्तत्पशुलो नत्र दिनत्रयं
 मिति लिङ्गात्॥ अस्मिन् योगे त्वशक्तोपि स्नायादपि दिनत्रयं॥ प्रयागे माघमासे तु अहस्नानं
 स्य फलम्॥ नाश्वमेधसहस्रे रातत्फलं भते भुवी सादियामादिवचनात्॥ अत्र मकरसंक्र
 मरथ सप्तमी माधीति अह इत्येकं॥ माघसु क्रतुशस्यादीन्ये॥ मकराद्य अह इत्यपरे॥ माघस्या

यत्रहरतिकेचित्॥त्रयोदशदीतिवहवः॥महामाघीपुरस्कृत्यसस्तौतत्रदिनत्रयमितिपामोक्ते
 ॥रतस्यार्थवादत्वाद्यत्किंचिद्दिनत्रयमितिभटाः॥तत्तुसंदिग्धेषुवाक्यशेषादितिमायात्रयो
 दश्याद्येवेति॥प्रयागंविनापियाये॥अस्मिन्योगेत्वशक्तोपिस्त्रायादपिदिनत्रयं॥माघस्नानेनि
 यमास्तुनारदीये॥नवह्निंसेवयेत्स्नातीघ्स्नातोपिवरान्तेहोमार्थंसेवयेदह्निंशीतार्थंनकरा
 चन॥अहन्यहनिदातव्यासिलाःशर्करयान्विताः॥त्रिभागस्तुतिलानांहिचतुर्थःशर्करान्वि
 तः॥अनभ्यंगीवराहेसर्वमासनयेद्भूती॥तथा॥अप्राहतशरीरस्तपःकष्टस्नानमाचरेत्
 यदेयदेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥तथा॥शंखचक्रधरंदेवमाधवंनामभजयेत्॥वह्नि
 हुत्वाविधानेनततस्त्वेकाशनीभवेत्॥भूशय्याब्रह्मचर्येणशक्तःस्नानं समाचरेत्॥अशक्तो
 ब्रह्मचर्यादौस्वेच्छासर्वत्रकथ्यते॥तिलस्त्रायीतिलोद्गीतिलहोमीतिलोदकी॥तिलभुक्
 तिलदाताचषट्तिलायायनाशनाइति॥तथा॥प्रयागासंभवेकाश्यादशाश्वमेधजनितंफ
 लंतेषांभवेद्भुवमितिस्नानोत्तरंमदनपारिजातेविष्णुः॥काष्ठमौनान्नमस्कृत्यभजयेत्पुरुषोत्तम
 म्॥अवश्यमेवकर्त्तव्यमाघस्नानमितिश्रुतेः॥भविष्ये॥तैलमामलकाश्वेतोर्थेदेयास्तुनित्यश
 ॥ततःप्रज्वालयेदह्निंसेवनार्थंदिजन्मनां॥एवंस्नानावसानेनभोज्यंदेयमवारितम्॥भोजये
 द्दिजदायन्यभूषयेदस्त्रभूषणैः॥कंवलाजिनरत्नानिवासांसिविविधानिच॥चोलकानिचंदेया
 निप्रच्छादनपटालया॥उपानहोतथागुप्तमोचकोपायमोचको॥अनेनविधिनादद्यान्माधवः
 प्रीयतामितिपामे॥भूमौशयीतहोतव्यमाजंनिलसमन्वितम्॥तथा॥अन्नंचैवयथाशक्त्यादेयं
 माघेनराधिया॥सुवर्णरक्तिकामात्रंद्याहेद्विदेतथा॥माघानेतुविशेषोनारदीये॥माघावसाने
 सुभोग्यद्वरसंभोजनंस्मृतं॥सूर्योमेप्रीयतांदेवोविष्णुमूर्तिर्निरंजनः॥दंयस्योवीससीसस्मेसप्र
 धान्यसमन्विते॥त्रिंशत्तुमोदकादेयाःशर्करातिलसंपुताइति॥अत्रैकादशीविधानेनत्रतस्यो
 घायनंतथेतिपामवचनात्॥शर्वेह्निउपवासभजनादिकृत्वापरेह्निनिलचर्वाग्नेरष्टोत्तरशतं
 होमं कृत्वासवित्रेप्रसवित्रेचेतिशर्वाक्तंमंत्रमुक्त्वा॥दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते॥परिश
 रीकुरुष्वेहमाघस्नानमुषःपनेइतिसमाययेदितिसंक्षेपः॥मकरसंक्रांतौहेमाद्रिमतेपराश्वत्वा
 रिंशत्षटिकाःपुराणाः॥त्रिंशत्कर्कटकोनाज्योमकरेनुदशाधिकाइतिब्रह्मवेवर्त्तन॥माधवमते
 नुविंशतिः॥त्रिंशत्कर्कटकोशर्वामकरेविंशतिःपरेति॥वृहवसिष्टोक्तेः॥यदानुसूर्यास्तात्सर्व
 संक्रांतिर्भवतितदोभयमतेष्वर्ध्वमेवपुराणकालः॥रात्रौतुप्रदोषेनिशीथेवामकरसंक्रमेमाधव
 मतेद्वितीयदिनएवपुराणं॥यद्यस्तमयवेलायामकरयातिभास्करः॥प्रदोषेवार्द्धरात्रेवास्नानंदा
 नंपरेहनीतिवृहगर्गवचनात्॥अस्ममयःप्रदोषः॥प्रदोषेर्ध्वरात्रे॥कार्मुकंतुपरित्यज्यगृध्र
 संक्रमतेरविः॥प्रदोषेवार्द्धरात्रेवास्नानंदानंपरेहनीतिभविष्योक्तेश्च॥तदाभोगःपरेहनीति
 हेमाद्रौयावः॥कालादर्शनिर्णयाभृतमदनरत्नेपारिजातादयोप्येवमृत्तुःदाक्षिणाभाश्वेतेदे
 वाद्रियंते॥यत्रहेमाद्रिराऽऽद्योवाशद्योयथार्थेद्वितीयस्तथार्थेयथाप्रदोषेर्ध्वद्युस्तथार्द्धरात्रेपरे
 ह्नीत्युक्तम्॥तस्मैनमोस्तु॥तेनपरेह्निपुराणंवक्तुंप्रदोषेइति॥दिनद्वयेपुराणनिरासार्थमर्द्धरा

त्रयहराम्॥ हेमाद्रिस्मृत्यसारांशं न भद्रादि मते तु निर्णयार्थं यथा श्रुतेः प्रोक्तं तद्वदिने परदि-
पुरणम्॥ धनुर्मीनावतिक्रम्य कर्माचमिधुनं तथा॥ श्रुत्वा परविभागे नरात्रौ संक्रमणाय दाम्॥ शिवं
पंचना प्रकृतदा पुण्यतमा स्मृताः॥ उदये पितृया पंचे वै पित्रे च कर्मणी तस्मादवचनात्॥ ह-
परविभागेनेति मकरकर्क भिन्नविषयम्॥ श्रुत्वा कवचो विरोधादिति मदनरत्ने उक्तं मृगशीतिमु-
तीति अतीति चोत्तरायणो॥ इत्यादिविरोधाच्च॥ तेन शर्वक वाक्यन्यायमर्थ-
त्रौ शर्वभागे मकरसंक्रमे परे हस्तद्वये पंचनायः॥ पुराणाः॥ रात्रावपरभागे कर्कसंक्रमे शर्वदिनांते
पंचना ज्योतिः॥ एवं सर्वेषामविरोधः॥ मकरे सामान्येन परदिने पुण्यत्वे पि पुण्यतिशयार्थमिदं
यजुदेवत्यतया चैव आसन्नसंक्रमे पुण्यदिना ईशानदानयोः॥ रात्रौ संक्रमणो भागो विषुवत्प-
ने दिवेति॥ अत्र माधवः॥ अयने दिवा ज्ञाते तदई पुण्यम्॥ कर्क शर्वमक-
रं समम्॥ एतन्मध्यं दिनाय न परमिति हेमाद्रिस्तु रात्रौ विषुवत्सासन्नदिना ई॥ पुण्यमयने न्वास-
ने दिने पुण्यम्॥ दिने रतिपाठे उभयत्र दिना ई पुण्यमिमाह॥ एतदेवोक्तं दीपिकायां॥ अथ य-
नमधः पञ्चान्निशीया भवेत्॥ यथा सन्नमहस्तदई मयवा पुण्यमिति॥ तत्र तु आसन्नसंक्रम-
मित्यस्य विषुवत्येवान्वयः॥ अयने रात्रौ संति दिने पुण्यं॥ कस्मिन्नित्येसायां कर्क शर्वदिमक-
रे परे न्हीति वाक्यांतरवशा दर्थ उच्यमानेन कोपि विरोधः॥ यत्ननेन भद्रः॥ अ-
यसंक्रमणो भागो निर्णयार्थमाह भवेत्॥ अयने विषुवत्त्रासन्नान्ति मनादिकाः॥ पंचपुण्य-
तमाः पञ्चान्निशीया भवेत्तथा॥ आधाः परदिनस्यापितद्वदिने निर्णयं रति॥ अपराधे व्ये-
म्॥ अस्मिन्नेति पदास्यैर्मन्त्रेणातिदिवाकरः॥ प्रदोषे वा ईरात्रे वा तदा पुण्यदिनद्वयमिति बोधाय-
नवचनात् दिनद्वयवा पुण्यकाः॥ तदा पुण्यदिनांतरमिति॥ मदनरत्ने याठः॥
उत्तरप्राचीयास्त्विदमेवादि यते॥ अत्रापि शर्वव्याख्येयम्॥ त्रिपितृत्वादिगोत्रं यथा सुप्र-
दोषा ईरात्रमिने रात्रेः शर्वभागे शर्वदिने परभागे च परदिने पुण्यमन्यसंक्रान्तिवत्॥ विशिष्य-
को निर्दिष्टात्॥ प्रदोषश्च॥ प्रदोषोऽस्मया हर्षघटिकादयमिदं ते रतिवत्सोक्तं इत्याहुः॥ मन्त्र-
स्मृते रतिव्रित्तपंचैवैयर्थाय त्रैः॥ अतः प्रदोषपदेन तस्मिन्नेव रात्रि रच्यते॥ अतएव यावत्को-
यते रतिरिति॥ हृद्गार्गादिभिर्देहिणा यने॥ शर्वत्र रात्रौ संक्रमे शर्वदिनमुक्तम्॥ वक्तोक्तिर-
व्यध्ययनादियरा॥ रहनु त्रिमुहूर्तस्य प्रदोषः॥ मकरे दानविशेषो हेमाद्रौ स्वर्गदेधिनु त्रिलमयी-
राजन्दद्याद्यश्चोत्तरायणो॥ सर्वान्कामानवाप्नोति विदते परमं सुखं॥ विष्णुधर्मे॥ उत्तरे न्वयने
विभावस्त्रदानं महाफलं तिलहरा मन्त्रं हृद्वारगेः प्रमुच्यते रति॥ शिवरहस्येति॥ तस्योक्त-
स्मृतिलैः स्नानं कार्यं चोद्घर्जनं मुभे॥ तिलादेयाश्च विभेभ्यः सर्वदेवोत्तरायणो॥ तिलैर्लेलेन दीप-
श्च देयाः शिवगृहे शुभाः॥ कल्पतरौ कालिकापुराणो॥ होमं तिलैः प्रकुर्वीत सर्वदेवोत्तरायणो॥
तानुयोदेवाय विभेभ्यो हाटकेन समर्पदेत्॥ उत्तरायणमासापनरः कलान्शोचति॥ तत्रा-
मकरे रात्रावपि ग्राहादि भवतीत्युक्तं प्राक्॥ माया माया योगविशेषो देवः प्रागेवोक्तः॥ माय-
कृष्णचतुर्दश्याय मतयेरा मुक्तं हेमाद्रौ पमेना॥ अनर्वाभुदिने काले माय कृष्णचतुर्दशी॥ स्ना-

नः संतर्प्य तु यमं सर्वपापैः प्रमुच्यत इति । माघशुक्लचतुर्थी सा प्रदोषव्यापिनी या घा ॥ माघशुक्लच
तुर्थी नूनं कत्रत परायणाः ये त्वां दुंदुभे च पिब्यंति ते ते र्थाः सुरसुरद्वहामितिकाशी खंडात् ॥ माघमा
से च तु र्थी तु तस्मिन् काल उपोषितः ॥ अर्चयित्वा तु र्थी देवि जागरं तत्र कारयेत् इति ॥ त्रिस्थली से तो
लैंगाच्च ॥ इयमेव कुंदचतुर्थी सा प्रदोषव्यापिनी या घा ॥ माघशुक्लचतुर्थी तु कुंदपुष्पैः सदा शिवम्
। संक्षययो दिनत्राशी सप्राप्नोति श्रियं नर इति । कालादर्शकौर्मोक्तैः ॥ माघशुक्लपंचमी श्रीपंचमी
॥ तदुक्तं हे मादौ वाराहे ॥ माघशुक्लचतुर्थी तु वरमाराधय च श्रियः ॥ पंचम्यां कुंदकुसुमैः शजां कुर्वा
त्समृद्वये ॥ इयं माधवमते र्वी ॥ हे माद्रिमते परा ॥ चैत्रशुक्ले श्रीपंचमी ति दिवोदासः ॥ माघशुक्लस
प्तमी रथसप्तमी सा अरुणोदयव्यापिनी या घा ॥ सूर्य्ययहरा तु त्यानु शुक्ला माघस्य सप्तमी ॥ अरुणो
दयवेला या तस्यां स्नानं महाफलमिति चंद्रिकायां विष्णुवचनात् ॥ अरुणोदयवेलायां शुक्ला माघ
स्य सप्तमी ॥ प्रयागोदिलभ्येत कां टि सूर्य्यग्रहेः समेति वचनाच्च ॥ यनु दिवोदासीये ॥ अचला सप्त
मी दुर्गा शिवरात्रिर्महाभरः ॥ द्वादशी वत्सप्रजायां सुखदा प्राप्नुता सदेति ॥ षष्ठीयुतत्वमुक्तं ॥ तद्य
दा र्वे हि यटिका इयं षष्ठी सप्तमी च परेद्युः क्षयवशादरुणोदयात् ॥ र्वे समाप्यते तत्परं ज्ञेयम् ॥ त
त्र षष्ठां सप्तमी स्य प्रवेश्यारुणोदये स्नानं कार्यम् ॥ मदनलिभविष्मिन्तरे ॥ माघे मासि सिते पक्षे
सप्तमी कोटिभास्कराः ॥ कुर्युः स्नानार्घ्यदानाभ्यामापुरारोग्यसंपदः ॥ अत्र विधिर्हमादौ भविष्ये
कृत्वा षष्ठ्या मेकभक्तं सप्तम्यां निश्चलं जलं । रात्र्यंते चालयेयात्स्वंदत्वा शिरसि दीपकं । तथा जलं प्र
प्रक्रम्या ॥ न केन चाल्यते यावत्तावत् स्नानं समाचरेत् ॥ सौवर्गो राजते यात्रे भक्त्या लाबुमयेथवा ॥
तैलेन वर्तिर्दातव्या महारजनं रंजिता ॥ महारजनं कुसुंभम् ॥ समाहितमना भूत्वा दत्त्वा शिरसि यक
म् ॥ भास्करं हृदये ध्यात्वा इमं मंत्रमुदीरयेत् ॥ नमो लेख्यं दया परसानां पतेपे नमः ॥ वरुणाय नम
स्तु हरि वासनमोस्तुते ॥ जले परिहरेद्दीपं ध्यात्वा संतर्प्य देवताः ॥ चंदनेन लिखेत् सप्तमष्टयंत्रं सक
र्णिकं ॥ मध्ये शिवं सयत्नीकं प्रणवेत्त वसंयुतं ॥ र्वी दिदले सुरविमानुविवस्वभ्दास्कारसवित्रर्कस
हसकिरणा सर्वात्मकान् संक्षयगृहं गच्छेदिति स्नानमंत्रश्च काशी खंडे ॥ यद्यजन्मरुतं यापंम
याजन्मसु सप्तसु ॥ तन्मैरोगं च शोकं च माकरीहं तु सप्तमी ॥ एतज्जन्मरुतं यापंयच्च जन्मां त एर्जित
म् ॥ मनोवाक्कायजं यच्च ताताताते च ये पुनः ॥ इति सप्तविधं यापं स्नानान्ने सप्तसप्तिके
नरः । केशवादिन्यमालोक्य क्षणा निष्कलुषो भवेत् ॥ दिवोदासीये मदनरत्ने च ॥ इत्युदंतेन जलं
चालयित्वा सप्तार्कं यत्राणि च शिरसि निधाय ॥ र्वे नैर्मंत्रैः स्नानात्तिलपिष्टमया र्वे हे मं सूर्य्य
संक्षयविप्राय दद्यात् ॥ अर्घ्यमंत्रो मदनरत्ने ॥ सप्तसप्तिवह्नी तसप्तलोकप्रदीपन ॥ सप्तमी स
हितो देवगृहाणार्घ्यं दिवाकरा ॥ ततः ॥ जननी सर्वलोकानां सप्तमी सप्तसप्तिके सप्तव्या हृतके दे
वि नमस्तैः सूर्य्यमंडले इति प्रार्थयेत् ॥ सौरागमे ॥ अर्कयंत्रैः सवदरेः र्वी क्षतस
चंदनैः ॥ अष्टांगविधिना चार्घ्यं दद्याद्वा दित्यनुष्ठये ॥ अत्र दानविशेषो हे मादौ भविष्ये
ताम्रपात्रे यथा शक्त्वा मृगमये वा यमकिमान्स्यापयेत्तिलपिष्टं च सद्युतं सगुडं तथा ॥ कांचनं त
लं कुरुत्वा अशक्तं तिलपिष्टं । संछाद्य रक्तवस्त्रेण पुष्पैर्धूपैरथार्चयेत् ॥ दानमंत्रसु ॥

आदिम्यप्रसवेन प्रातः स्नानफलैश्च ॥ इष्टदीर्घमिष्टदः संप्रमयाद्भक्तुं नालकः ॥ जालकं करणी भस्मा
 नितैवैवोक्तं ॥ दीप्यात्रमिति हे मादो ॥ तत्रैव भविष्यो त्रैः ॥ एवविधं रथवरं विवाजिपुत्रं हि मेचहं म
 तदीधितिना समेता ॥ दद्याच्च माधसितसममिवासरेयः सोसंगचक्रगतिरेव महीभुनक्ति ॥ इयं मन्वादिरे
 यि ॥ इयं च शुक्रपक्षस्थत्वात् ॥ योर्विदिकीयासा ॥ यदा माधो मले मासो भवति तदा मासद्वय
 मन्वादिश्राद्धं कुर्यात् ॥ मन्वादिकं तेर्थिकं च कुर्यात् मासद्वये यिचेति स्मृतिचंद्रिकी केः ॥ माधपुत्राश्च
 भीष्माश्च ॥ तदं हे माद्रीयामे ॥ माधे मासि सितोष्टम्या सतिलं भीष्मं तर्पणं ॥ श्राद्धं च येन राः ॥
 कुर्यसेस्युः संततिभामिनरति ॥ भारतेयि ॥ शुक्ताष्टम्यां तु माधस्य दद्याद्भीष्माय योजनं
 संवत्सरकृतं तयाप्यंतस्मिन् देवतयतीति ॥ धवलनिवधे स्मृतिः ॥ अष्टम्यां तु सिते पक्षे भीष्माय तु
 तिलोदकं ॥ अन्नं च विधिबह्व्युः सर्व्ववर्णादिजातयः ॥ सर्व्ववर्णां कौर्हि जातय रतिसंवोधनं ॥ तर्प
 णं मंत्रस्तत्रैव ॥ भीष्मः संतनवावीरः सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ आभिरष्टिरवात्रो नु पुत्रयोत्रो चितो
 कियाम् ॥ वैवाप्रयघोत्राय सांस्कृत्यवराय च ॥ अष्टम्यां दद्यात्तिलं भीष्माय वर्मणी ॥ वस्त्रां मव
 ताराय शंतनोरात्मजाय च ॥ अष्टम्यां दद्यात्भीष्माय आंखलत्रहचारिणो रति ॥ एतच्च जीवन्मृतनिर्णी
 ये पितृचरो रक्तं ॥ एतच्चायस्येन कार्यमिति दिवोदासीये ॥ अत्र श्राद्धं काम्यम् ॥ तर्पणं तु नित्यां श्रा
 द्हराणां श्रव्ये वर्णादयुर्भीष्माय नोजनं ॥ संवत्सरकृतं तं तेषां पुराणं नश्यति सत्रमेति मदनरत्नैव च नात्
 ॥ माधपुत्रा इष्टदीर्घा भीष्मा इष्टदीर्घा ॥ न्याहंतमिदं वीरतव नाम्ना भविष्यति ॥ सा भीष्मा इष्टदीर्घा
 स्वर्धपायहराभुमेति हे माद्रीया भवचनात् ॥ इयं सर्व्वपुत्रा युग्मवाक्योत् ॥ माधी शर्मा मायरे सुक्तं प्रा
 क्तं ॥ तथा हे माद्री ब्राह्मे ॥ मयां स्थयोश्च जीवेंद्रोर्महा माधी तिकथ्यते ॥ तत्रैव ज्ञोतिषे ॥ मियष्ट्यदा
 सौरिः सिहे च गुरुचंद्रमाः ॥ भास्करः श्रवणार्द्धे च महा माधी निसा स्मृता नद्या भविष्ये ॥ वैशाखी कार्ति
 की माधी नित्यं पीती वरजिताः ॥ स्नानदानविहीना स्नानेनाः पांडुनेदना ॥ तथा ॥ तिलयात्रायां दि
 यानि कंचुकाः कंवलास्तथेति ॥ माधयौ शिमानंतराष्टमी माधी अष्टकात् निर्णयः ॥ सर्व्वपुरस्व
 रुकारयोश्च तुर्णां मय रय हारामष्टमी स्वष्टकाय कं स्यां वैत्याश्वलाय नोक्तेः ॥ तथा मायाष्टकाप्र
 क्रम्यतामेकाष्टकेत्याचक्षत इत्यां संवचनाच्चेत्यादिप्रयोगाभिजाते हेयम् ॥ ॥ ॥ ॥

इति महत्कमलाकरकृते निर्णयसिंधो माधवः समाप्तो ॥ ॥
 कुंभेश्वरीः योऽश्चदिकाः पुराणाः ॥ शेषं प्राग्वत् ॥ फाल्गुनं रुद्राष्टम्यां विशेषः कल्पतरी ॥ फाल्गु
 नस्य च मासस्य रुद्राष्टम्यां महीयते सुयुक्तस्य ॥ जातादा शरथेः यली तस्मिन् न ह निजानकी ॥ उ
 पोषितोरधुपतिः समुद्रस्य नृते तदा ॥ रामयली च संहरा सीताजनकनंदिनीति ॥ फाल्गुनी च न
 ईशी शिवरात्रिः ॥ साचकेषु विहचनेषु प्रदोषव्यापिनी याघे सुक्तं ॥ केषु चिन्निशीथव्यापिनी
 ॥ तत्राद्या माधवीये वायवीये ॥ त्रयोदश्यस्तुगे सूर्य्ये च तस्यैव नाड्यु ॥ भूते विद्वानुयातत्रशि
 वरात्रि त्रतचरेत् ॥ स्मृत्यंतरेयि ॥ प्रदोषव्यापिनी याघा शिवरात्रि चतुर्दशी ॥ रात्रौ जागरां य
 स्नात्स्नानां सप्तयोषयेत् ॥ अत्र प्रदोषो रात्रिः ॥ उत्र रात्रे तस्या हेतुजोक्तोः ॥ कामिकेयि ॥ आ
 दिमास्तमये काले अस्ति चतुर्दशी ॥ तदत्रिः शिवरात्रिः स्यात्संभवेदुत्र मोत्रमेति ॥ हि

नीयायितत्रैव नारदसंहितायां ॥ अर्द्धरात्रयुजायत्र माघकृष्णचतुर्दशी ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र सोऽप्य
मेधफलं लभेत् ॥ स्मृत्यंतरेऽपि ॥ भवेद्यत्र योदश्यां भूतव्याघ्रा महा निशा ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र कु
र्यां जागरणं तथेति ॥ ईशानसंहितायाम् माघकृष्णचतुर्दश्यामादिदेवो महा नि
शि ॥ शिवलिंगतयो भूतः कोटि सूर्यसमप्रभः ॥ तत्कालव्यापिनीयाया शिवरात्रि व्रतं व्रती ॥
नारदरात्रादधश्चोर्ध्वपुक्तायत्र चतुर्दशी ॥ नैव तत्र व्रतं कुर्यादायुरैश्वर्यं हानितः ॥ अर्द्धरात्रश्च
द्वितीययामांत्यघटी ॥ तृतीययामाद्यघटी द्वितीयरूपरतिमाधवः ॥ वचनं तूक्तं प्राक् ॥ एवं स
ति सर्वेद्युरेवोभयव्याघ्रोऽर्धेव ॥ त्रयोदशी यदा देवि दिनभुक्तिप्रमारातः ॥ जागरेशिवरात्रिश्च
कार्यं भद्राजयान्विते ॥ इति स्कांदाच्च ॥ दिनद्वये निशीथव्याघ्रो नृहेमादि
मतेः सती ॥ अर्द्धरात्रात्पूरस्ताच्चैज्यायोगो यदा भवेत् ॥ सर्वविद्देवकर्तव्या शिवरात्रिः शिवप्रिये
रितिया मवचनात् ॥ मदनरत्नेष्वेवम् गोशब्देष्वेवमाहः ॥ निर्णयः पृते नु सर्वापि शिवरात्रि
प्रदोषव्यापिन्येव ॥ अर्द्धरात्रवाक्यानि केऽमुक्तिकमायेन प्रदोषस्तावकानीत्युक्तं ॥ तन्ना ॥ अर्द्धरा
त्रस्य सर्वकर्मकालत्वोक्तेः ॥ परदिने प्रदोषनिशीथोभयव्याघ्रित्वात्परैरेवेति नुमाधवः ॥ इदमेव
च युक्तं प्रतीतम् ॥ परेद्युः प्रागुक्तं अर्द्धरात्रस्यैकदेशव्याघ्रोऽर्धेद्युः संस्मरणात् व्याघ्रोऽर्धेद्युः
प्रदोषनिशीथोभययोगेऽर्धोक्तं संस्मरणात् व्याघ्रे ॥ सर्वेव ॥ यथा अर्द्धरात्रेयस्यां तुल्यं तेयाचतु
र्दशी ॥ तस्यामेव व्रतं कार्यं मत्प्रसादार्थं भिन्नैः ॥ तदूर्ध्वोऽधोऽन्विता भूता सा कार्यादितिभिः स
देतिमाधवमते शानसंहितोक्तेः ॥ सर्वेद्युर्निशीथस्य परेद्युः प्रदोषस्यैकेकव्याघ्रोऽर्धेव ॥
जयायोगस्य प्राशस्त्यात् ॥ तच्चोक्तं नागरखंडे ॥ माघफाल्गुनयोर्मध्ये अ
सिताया चतुर्दशी ॥ अनंगेन समायुक्ता कर्तव्या सा सदातिथिरिति ॥ यामेयि ॥ अर्द्धरात्रात्पूर
स्ताच्चैज्यायोगो यदा भवेत् ॥ सर्वविद्देवकर्तव्या शिवरात्रिः शिवप्रियेरिति ॥ स्कांदेऽपि भवेद्य
त्र त्रयोदश्यां भूतव्याघ्रा महा निशा ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र कुर्यां जागरणं तथेति ॥ महतामपि
पापानां दृष्टवै निश्कृतिः पुरा ॥ नदृष्टा कुर्वतां पुंसां कुर्वेद्युर्निशीथाहर्धं प्रवृत्ता परेद्युश्च निशी
थादर्वीगेव समाप्रातदा परेद्युरेकव्याघ्रिसत्त्वात्परैरेव ॥ माघासिने भूतदिनं हिराजन्नुयेति यो
गेयदियं च दृश्या ॥ जयाप्रयुक्तानतु जातुकुर्याच्चिवस्यरात्रिप्रियं च चिवस्येति वचनात् ॥
एवं दिनद्वये प्रदोषव्याघ्रभावे निशीथव्याघ्रिसत्त्वात् सर्वेव ॥ तेन दिनद्वये निशीथव्याघ्रो प्रदो
षव्याघ्रा निर्णयः ॥ दिनद्वये प्रदोषव्याघ्रो निशीथेन निर्णयः ॥ एकैकव्याघ्रो प्रदोषव्याघ्रा
नुनिशीथेन निर्णय इति ॥ इयं चरविमो मसो मवारेषु शिवयोगे चातिप्रशस्ता ॥ हेमाद्रोती
र्थखंडेऽल्लेगे ॥ फाल्गुनस्य चतुर्दश्यां कृष्णयज्ञे समाहिताः ॥ कृत्रिवासे च चरलिग मर्चयंति
शिवं शुभे ॥ तेयां निपरमं स्यात् सदा शिवमनामयं ॥ शिवरात्रि पारणोतु विरुद्धवाक्यानि दृश्यं
ते ॥ स्कांदे ॥ कृष्णासमी स्कंदयष्टी शिवरात्रि चतुर्दशी ॥ यताः सर्वयुताः कार्या
स्तिथ्यंते पारणं भवेदिति ॥ जन्मासमी रोहिणी च शिवरात्रिस्तथैव च ॥ सर्वविद्देवकर्तव्या ति
थिभांते च पारणमिति ॥ तिथिमध्यपि पारणं स्कांदे उक्तम् ॥ उयोयरां चतुर्दश्यां चतुर्दश्यां

चपाररांभूतैःसुकृतलेखैश्चलभ्यतेवाच्यवानवा॥ब्रह्माग्नीधरमध्येतुयानितीर्थानिसंतिविःसंस्तुत
निभवंतीहभूतायांपाररांभूतैः॥तिथीनामेवसर्वासायुषवासवतादिषु॥तिथ्यंतेपाररांभूतैःकुर्व्यादिना
शिवचतुर्दशीमिति॥अत्रयामत्रपादवीकचतुर्दशीसमाप्नोतदन्तेतदहर्ध्यामिमांशुभातस्तिथिमध्यम
वेति॥हेमाद्रिमाधवादयोऽव्यवस्थामाहुः॥तन्ना॥तिथ्यंतेतिथिमांतेवापाररांभूतचोदितं॥यामत्रके
धर्गामिमांशुभातरेवहिपाररांभूतैःमादिनामाप्यवचनेरेवव्यवस्थासिद्धेरुभयविधवाक्यवैयर्थ्यस्यह
हरत्वान्॥चयंतुतिथ्यंतेपाररांभूतैःवेदितुंस्वास्त्यादिविषयमेव ननुशिवरात्रिविषयमुत्पद्यमानं
तुष्टव्युत्पत्तत्त्वमात्रकथनार्थं॥कथमन्यथास्कांदे एवभूतसहृदयवाक्यवत्रिथिमध्येपाररांभूतविधानं
ते॥तस्मादिनाशिवचतुर्दशीमित्युपदेष्टंशिवरात्र्याःसर्वप्रकारेषुतिथिमध्यमवपाररांभूतैःसर्वप्रकार
राचारोप्येवमेव॥दीपिकायांतुष्टव्युत्पत्तिरित्यंतेत्येवोक्तं॥अतस्तिथेरन्तेनिशीथेयिवाक्षीयादिति॥म
दनरत्नकात्तादृशीयोलु॥सास्तुसमयपर्यन्तमायिनीत्रेत्परहनि॥इद्वैवपाररांभूतैःकुर्व्यामाररांभूतैः
यमाग्निसुक्तमातन्ना॥तिथिमध्येपाररांभूतविधानान्निविडफलयोगाच्च॥तिथ्यंतांनपेक्षणादोषप्र
सक्तौ॥चतुर्थयादासंगतिः॥तिनेदंशिवरात्रिभिरुत्तरतपरंतेयम्॥इदंअन्तेसंयोगश्चक्यमायेननिर्ण
काभ्यं॥तथाचमाधवीयेस्कांदे॥यथात्वरतरंतास्तिशिवरात्रिःप्रशस्तम्॥नश्चयतिभक्तैःशु
द्रेष्विभुवनेष्वरा॥जंतुर्जन्मसहस्रेष्वभ्रमतेनात्रसंशयः॥अकररांभूतप्रत्यवायश्रुतेःवर्षवर्षमहादि
विनरोनारीयतिव्रता॥शिवरात्रौमहादेवंनित्यंभक्ताप्रसजयेदितिबीशाश्रुतेः॥अरांभूतपदिवा
भ्येत्क्षीयतेहिमवानयि॥चलंयेतेकदाचिदेनिश्चलंदिशिवव्रतमितिबचनाच्चनित्यता॥ममभ
क्तस्तुयोदेविशिवरात्रिसुयोषकः॥गणान्तमस्ययंदियमस्ययंशिवशशासनम्॥सर्वान्भुक्तामसं
भोगान्तरतोमीक्षमवाप्रुयादितिस्कांदान्॥द्वादशाहिकमेतस्याश्चतुर्विंशाहिकंनुवेति॥तत्रैवैशान
संहिताबचनात्काम्यता॥तत्रैव॥शिवरात्रिव्रतंनामसर्वपापविनाशनम्॥आवंशलमनुव्या
रांभूतभुक्तिभुक्तिप्रदायकं॥अत्रजागरेयवासृजाःसमुदिताःव्रतन्तुप्रत्येकम्॥समुदितानांफ
लसंबंधात्॥यत्तु॥अथवाशिवरात्रिचक्षुजाजागरणीयेत्॥तथा॥अस्ति
व्रतोयोहिशिवरात्रिसुयोषयेत्॥सर्वान्कामानवाप्नोतिशिवेनसहमोदते॥कश्चिसुरापविशेषेवा
व्रतहीनोयिष्यःपुमान्॥जागरंकरुतेतत्रसरुदसमतोव्रजेदिमादिस्कांदेनदनुकृत्यात्तादृशकपरे॥
माधेताराप्रतिमासशिवरात्रिस्तुशिवरात्रिशब्दस्यायत्तवचतुर्दश्यामेवकृतंतात्॥माधमासस्य
शेषेमाप्रथमाफाल्गुनस्यच॥हस्ताचतुर्दशीसातुशिवरात्रिःप्रकीर्तितेतिहेमाद्रौवचनाच्चनापनि
र्णयस्तत्रेति॥रात्रौयामचतुष्टयेषुजाविधानायस्मिन्दिनेधिकारात्रिवाप्तिः॥सायाष्टासायैषु
वैवेति॥हेमाद्रिरुचिवान्॥वस्तुतस्तु॥प्रतिमासस्तुचतुर्दश्यामपि॥सर्वकामप्रदंस्तुचतुर्द
श्याशिवव्रतमित्युक्तम्॥चतुर्दशाहंकरुम्यशिवरात्रिव्रतंशुभमितिहेमाद्रौकालोत्तरं॥शिव
रात्रिशब्दप्रयोगात्कोऽप्यवचनाग्रिहोत्रनिष्ठात्रिहोत्रधर्मास्वतःतस्मात्प्राप्तिःस्यादेवा॥अतःप्रशेष
तिथीयोभयव्याप्तेर्विनीयन्निवर्णप्रतीमःअस्यांभोहेमाद्रौस्कांदे॥आदेशोमार्गेशिरेमासिदी
पोऽवदिनेपिवा॥एक्ष्मीमासाधमासेवाद्वादशैवसुयोगेयेत्॥एवंद्वादशवर्षेषुद्वादशैवतपोध

नान्॥वरयेदिति शेषः॥चतुर्दशवाविप्रानाचार्येचवृत्त्वा॥कुंभोपरित्यजेदेवमुमयासहितंशिवं॥सौ
वर्गोऽथवारोऽप्येवमेसंस्थितंशुभे॥इत्युक्तंहेमीमूर्तिसंक्षयस्थिरंचलंवालिगंपंचामृतसहस्रशततद
द्वाभतरकुंभैःसंस्तव्यसंक्षयजागरणंछत्वापरेद्युस्त्रितान्सहस्रशतंवाहृत्वाविप्रेभ्योवस्त्राणिद्वादश
गाश्चदत्वाचार्यायधेनुंशय्यांचदत्वा॥विप्रान्भोजयेदिति मदनरत्नेउक्तं॥माघामावास्यायुगादिः॥
तदुक्तम्॥माघमासेत्वमावास्येति॥अन्यत्प्राग्वत्॥तथामोपिविशेषोविष्णुपुराणे॥माघासिने
यंचदशीकदाचिदुपेतियोगंयदिवारुणेन॥ऋक्षेणकालःसयरःपितृणांनष्टत्पुण्यैर्नृपल
भ्यतेसाविति॥वारुणंशतभिषा॥इदंचकुंभादित्येतेयमितिहेमादिः॥भारते॥कालेधनिस्यायदि
नामतस्मिन्भवेत्तुभूपालतदापितृभ्यः॥दत्तंतिलानंप्रददातिनृभिर्वर्षायुतंतत्कुलजेर्मनुष्यैरि
तिफाल्गुनीयोर्योमासीहोलिका॥साचसायान्हव्यापिनीयाद्या॥सायान्हेहोलिकांकुर्यात्सर्वा
न्हेत्रीउत्तंगवामिति वचनादिति निर्णयामृतेउक्तं॥ज्योतिर्निबंधेनु॥प्रतिपद्भूतभद्रासुयार्चिता
होलिकादिवा॥संवत्सरंचतद्राष्ट्रपुरंदहति साधुतम्॥प्रदोषव्यापिनीयाद्यापौर्णिमाफाल्गुनीस
दा॥तस्यांभद्रासुखंयत्काक्ष्माहोलानिशासुखेतिनारदचचनान्॥प्रदोषव्यापिनीत्युक्ताहेमाद्रौ
मदनरत्नेचभविष्ये॥अस्यानिशागमेयार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे॥गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केष्ट
हांगरो॥इत्यादिनातत्रैवतद्विधानाच्च॥तेनेयंश्वर्व विद्वा॥आवर्णीदुर्गनवमोदुर्वचैवहुताशिनी॥
श्वर्वविद्वैवकर्त्तव्याशिवरात्रिर्वलेर्दिनमितिबृहद्यमब्रह्मवैवर्त्तौक्तेश्च॥दिनद्वयेप्रदोषव्याप्तौपरे
व॥श्वर्दिनेभद्रासत्वात्॥तत्रचहोलिकानिषेधान्॥तदुक्तंनिर्णयामृतेमदनरत्नेच॥पुराणस
मुच्ये॥भद्रायांदीपिताहोलासूभंगं करोतिवै॥नगरस्यचनेवेष्टातस्मात्त्रापरिवर्जयेत्॥त
थाभद्रायांदेनकर्त्तव्येआवर्णीफाल्गुनीतथा॥आवर्णीनृत्यतिहंतियामंदहतिफाल्गुनी॥तथा
॥दिनाहोत्तरतोपिस्यात्फाल्गुनीयौर्णिमायदि॥रात्रौभद्रावसानेनहोलिकादीप्यतेतदेति॥
यदानुश्वर्दिनेचतुर्दशीप्रदोषव्यापिनीपरदिनेचशर्णिमाक्षयवशान्सायान्हात्प्रभोवसमा
प्यतेतदाश्वर्दिनेसंक्षरीरात्रौभद्रासत्वात्तत्रचतस्त्रिषेधान्परहनिप्रतिपद्येवकुर्यात्॥सा
ईयामत्रयंवास्याद्वितीयदिवसेयदा॥प्रतिपद्दृष्टमानानुतदासाहोलिकासृतेतिभविष्यवच
नादिति निर्णयामृतकारः॥मदनरत्नेष्वेवम्॥यत्तुवह्नेवह्निं परित्यजेदितिभविष्य॥वह्नी
होलिकायांवह्निं प्रतिपदंवर्जयेदित्यर्थः॥तदुक्तंमिन्नविषयमितितत्रैवोक्तम्॥अन्येनृत्या
भद्रासुखंयत्कोति॥प्रदोषव्यापिनीनस्यायदाश्वर्दिनेतदा॥भद्रासुखंवर्जयित्वाहोलिकायाः
प्रदीपनमितिनारदवचनात्॥निशागमेप्रक्ष्येतहोलिकासर्वदाबुधैः॥नदिवाक्षयैतठंठाक्ष
जितादुःखदाभवेदितिदिवोदासीयेवचनात्॥यामत्रयोर्द्वयुक्ताचेत्यनियनुभवेत्तिथिः॥भ
द्रासुखंपरित्यजकार्याहोलामनीषिमिरिति वियाविनोदेभिधानाच्च॥भद्रासुखंविहायश्व
र्दिनेएवकार्यंन्याहः॥भद्रासुखंनुनायस्तपंचवदनंगलकस्तथैकेतिरत्नमालोक्तंनेयं
॥शिसाचारेष्वेवमेव॥अत्रचैचंद्रग्रहणं तदाततोऽवोद्भि शिभद्रावर्जयोर्योमास्यांहोलिका
दीपनम्॥अथऋक्षेयस्तीक्ष्णस्तदाश्वर्दिनेभद्रावर्जरात्रिचतुर्थयामेविष्टिपुच्छेवाहे

[illegible]

इति श्रानां रायराभदसरिस्तुरामकृष्णभदसुनदि
नकरभट्टानुजभट्टकमलाकरकृते निरूपयसि
धोसंवत्सरकृत्तनामदितीयः परिच्छेदः २

निर्णयसिंधौ नृनीयपरिच्छेदे
प्रकीर्णकनिर्णयः॥

श्रीगणेशायनमः॥ अथ प्रकीर्णकनिर्णयः॥ श्रीरामकृष्णतनयः कमलाकरसंज्ञितः॥

निरूप्यतिथिस्तंनुप्रकीर्णवक्रमुपतः॥तत्रादौसंस्कारेषुगर्भाधानम्॥तत्रप्रथमरजोदर्शनेदृशमात्र
ग्रहासंक्रमादिफलंतत्रशांसादिच पितृकृतप्रयोगदीपिकायां भट्टकृतप्रयोगरत्नेचक्षेयम्॥किंचि
नूच्यते॥मदनरत्नेनारदः॥अमारिक्ताष्टमीषष्टीद्वादशीप्रतिपत्स्वपि॥परिघस्यनुशब्दीर्घ्यतीपातौच
वेधृतौ॥संध्यासूर्यप्रवेविष्टामशुभंप्रथमार्त्तव॥रोगीपतिव्रतादःस्त्रीपुत्रिणीभोगभागिनी॥पति
व्रताक्तेशभोकीसूर्यवारदिसुकृमात्र॥धैधव्यंसुतलाभश्चमैत्र्यशत्रुविवर्दनंमित्रलाभःशत्रुदृष्टि
कुलहिर्वधुनाशनम्॥मरणावशष्टदिश्चनिराहारःकुलक्षयः॥नेजश्चसुतनाशश्चकुलहानिस्ति
थिकृमात्र॥गर्गाः॥सुभगाचैवदुःशीलाबंध्यापुत्रसमन्विता॥धर्मपुक्ताव्रतघ्नीचपरसंतानमोदि
नी॥सुपुत्राचैवदुःपुत्रापितृवैश्वरनासदा॥दीनाप्रजावतीचैवपुत्राढ्याचित्रकारिणी॥साधीप
तिप्रियानित्यंसुपुत्राकष्टचारिणी॥स्वकर्मनिरताहिंसापुण्यपुत्रादिसंपुता॥नित्यंभनचपास
क्तापुत्रधात्यसमन्विता॥मूर्खाचाक्षापुण्यवतीदस्वर्हादेःकृमात्फलम्॥नारदः॥कुलीरदृष्टवा
यांमनुपुक्कमानुलाघटाः॥राशयःशुभदाज्ञेयानारीणांप्रथमार्त्तवे॥गर्गाः॥सुभगाश्चेतवस्त्रास्या
तद्वद्वस्त्रापतिव्रता॥क्षौमवस्त्राक्षिनीशास्यान्ववस्त्रासुखान्विता॥दुर्भगाजीर्णवस्त्रास्यादो
गिरीरक्तवाससा॥नीलावरधरानारीपुष्पिताविधवाततः॥वस्त्रेसुर्विषमारक्तविंदवःपुत्रमाशु
यान्॥समाश्चेत्कृत्यकाचेतिफलंस्यात्प्रथमार्त्तवे॥अत्रस्त्रीसंगवर्जनमाह॥वसिष्ठः॥प्रभूतदो
षेयदिदृश्यतेतस्युच्यंतदाशांतिककर्मकार्यं॥विवर्जयेदेवतदेकशय्यायावद्रजोदर्शनमुत्तमेहि
मोतिर्निर्वंधेवसिष्ठः॥आद्यत्रौषोषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याश्वपुक्पापवारारिक्तापर्वीष्टवक्ष्यः
पितृपरसर्दनेरात्रिसंध्यापरह्ने॥मिश्रोयामूलतोक्ष्णविवरमनरुणात्माधिकास्त्रचराष्ट्रोयातः॥
पापस्यलग्नसदरुणजरनीलरक्तावरंच॥आद्यत्रौदुर्भगानारीविष्कुंभेचेद्रजस्वला॥बंध्याचैवा
तिगंडेचशूलेशूलवतीभवेत्॥गंडेतुपुंश्वलीनारीव्याधातेचात्मधातिनी॥वज्जेचस्त्रेरिणीमोक्ताया
तेचपतिधातिनी॥परिघेसुतबंध्याचैवेधृतौपतिमारिणी॥शेषाःशुभावहायोगायथानाममृ
लप्रदाः॥शांतिमाहप्रयोगयारिजातिशोनकःसार्त्तवानांनुनारीणांशांतिवक्ष्यामिशोनकःपंच
मेहिचतुर्येवाग्रहानिथ्यःपुरःसरम्॥दोराप्रमाराधान्येनत्रीहिराशित्रयंभवेत्॥कुंभत्रयंन्यसेद्रा
शौतंतुवस्त्रादिवेष्टितम्॥हरयेत्रीर्थसलिलैःप्रतिकुंभंष्टयकुंभं॥सूक्तेनाथनवर्चनप्रसुव
आपश्यथ॥ऋचायाःप्रवतस्तद्वद्रायाचततःकमान्॥मध्यकुंभेक्षिये द्वायमौषधानिच
हेमच॥उद्वरःकुशाद्वीराजीववटविल्वका॥विष्णुक्ताचतुलसीवर्हिषंशंखपुष्पिका॥शना
वर्ष्यश्वगंधाचनिर्गुंडीसर्षपद्वयं॥अयामार्गःपलाशश्चपनसोजीवकस्तथा॥प्रियंगवश्चगेधू
मात्रीहयोश्चन्यएवच॥क्षीरंदधिचसर्पिश्चयमयत्रंतथीत्यलं॥कुरंदकत्रयंयुजावचाभद्रकमुस्त
का॥हात्रिशदौषधानीहयथासंभवमाहरेत्॥मृत्रिकाश्चौषधादीनित्यंनेराक्षियेत्कमान्॥
कुंभोपरिन्यसेत्तात्रकांस्यमृदेणुनाम्रजं॥भुवनेश्वरंन्यसेत्तत्रशंखंराणीचपुरंदरम्॥जपेद्वायवीमा
होमाच्छीसूक्तंचजपेत्ततः॥सृष्टश्चैदक्षिरांकुंभंमृत्विगेकीजयेदथ॥नृत्वारिरुद्रसूक्तानिचतु
र्मेत्रोन्नराणिच॥संस्तुशत्रुंरंकुंभंश्रीरुद्रंरुद्रसंख्यया॥शान्द्रागिस्तुक्तंचतत्रवैसंस्तुशंजये

त॥ कुंभस्य पश्चिमे देशे शांतिहोमं समाचरेत् ॥ दूर्वाभिलिलगोधूमेः यायसेनघृतेन वा ॥ तिसृभिश्चैव दूर्वाभिरेकैकां जाह्नतिर्भवेत् ॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं मष्टोत्तरं तु वा ॥ गायत्र्येव तु होतव्यं हविरत्र च तु
 स्य ॥ ततः सितकृतं हुत्वा समुद्राहर्म्मिस्तुतः ॥ सेतुनामा मध्यांतां राशीं हुतिमथाचरेत् ॥ अथा
 भिवेकं कुंभीतप्रतिकुंभस्य तीर्दकेः ॥ आपोहिष्टेति नवभिः स्तुक्तेन च ततः परम् ॥ इन्द्रोऽग्रे अर्चने
 वयावमानैः क्रमेण तु ॥ उभयं शृणु वचनं स्वस्तिदाविशस्य कया ॥ धैर्यं वकेन मंत्रेण जातवेदशशा
 कया ॥ समुद्रमेष्टा इत्यादित्रायं तोचत्रिभिः क्रमात् ॥ इमांश्चापेष्टवेनैव देवस्येति मंत्रतः ॥ मंत्रेण यत्
 मीशानं नमयेत् रुद्रस्य न तु स होति मंत्रेण भुवनस्य पितरं तथा ॥ प्याते ह्येति मंत्रेण शिवस्य सक्तस्य च तः
 इन्द्रं त्वाष्ट्यभयं च मंत्रेण शिवे च येन ॥ धेनुं ययस्तिर्दद्यादाचार्य्ययवभूषणैः ॥ सदक्षिरामनङ्गाहं प्र
 दद्याद्दुद्रजायिने ॥ महाशान्तिं प्रजय्याय ब्राह्मणं भोजयेत्ततः ॥ मदनरत्ने नारदः ॥
 तत्र शांतिप्रकुर्वीत घृतदूर्वाभिलासं तैः ॥ प्रत्येकांशं तं चैव गायत्र्या जुह्यात्ततः ॥ स्वर्णिगे भूतिला न्द्रपा
 न्त्सर्वं दद्यात्तु त्रये ॥ प्रकांशं तं मदनरत्ने देये ॥ विस्तराच्चोच्यते ॥ ग्रहणो रजो रश्मिने नृजातकर्मप्रसावेकं
 ति वक्ष्यामः ॥ प्रथममूर्तौ पुष्पवत्मा विधिविधेयः ॥ स्तुतिचंद्रिकायां ॥ प्रथममूर्तौ तु पुष्पिण्याः पतिपुत्रवती
 स्त्रीयः ॥ अस्तौ तैरासंनृतात्वा तस्मिंस्तु पुष्पवशयेत् ॥ हरिद्वं गंधपुष्पादी न्द्रसुस्तावूलकं स्वजम् ॥ दी
 पेर्नैराजनं कुंभ्यां न्द्रदीपे वा सयेद्गृहं लवणं फलं मुद्रादि दद्यात्तान्भ्यः स्वशक्तिं ततः ॥ द्वितीयां शुभ्रं शु
 तन्ययमानाह ॥ प्रयोगयारिजाते रक्षः ॥ अंजनाभ्यं जनेस्तान् प्रवासे रं तथा वनं ॥ न कुंभ्यां स्नानं वा ना
 शयहारान्मीक्षणां तथा ॥ अत्रिरयि ॥ वज्रं येन मुद्रां संचयान्ने स्वर्वं च भोजनं ॥ गंधमासे
 दिवा स्नायंतां वूलं चास्य शोधनं दधेशावे मुंजीतये चंजलिनायिवेत् ॥ मदनरत्ने हारीतः
 रजः प्राप्ते चैतदधः शयीत ॥ भूमौ काष्ठीयसेषा रणो मृगमये वा श्रीयात् ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ आ
 हारंगोरसानां च पुष्पालंकारधारणम् ॥ अंजनं कंकतं गंधाः पीठशय्याधिरोहणं ॥ अग्निं संस्पृशं
 चैव वज्रं चैव दितुं त्रयं ॥ तथा ॥ प्रथममूर्तौः शर्वस्त्री गमनेन कार्यं ॥ प्रायजोदशीनां त्यंजी नया इत्य
 यतम्यधः ॥ व्यर्थं कारेण सुकस्य ब्रह्म हत्यामघातुयादिति तत्रैवाश्वलायनोक्तिः ॥ ततः अती गमन
 माह ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ योऽशर्तुर्निशास्त्रीणां तस्मिन् पुष्पासु संविशेदिति ॥ अत्र
 तावय्याह गीतमः ॥ ऋतावुयेयां सर्वत्र वा प्रतिषिद्धवर्जमिति ॥ मनुः ॥ अतः स्वाभाविकः
 स्त्रीणां रात्रयः योऽशस्त्राः ॥ तासां मायाः च तस्मिन् निदिने कादशी च या ॥ त्रयोदशी च शेषाः सु
 प्रशस्तादशरात्रयः ॥ मदनरत्ने देवलः ॥ तस्माच्चित्रा च चंडाली पुष्पितां परिवर्जयेत् ॥ तत्र तिथ्यादी
 नाह श्रीधरः ॥ वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ चतुर्दशी मय्युभयत्र हि ना ॥ शेषाः सुभाः सुस्त्रिययो मिमे
 कैवाराः शशां कार्यं सिर्ते हुजानां ॥ उभयत्र च हि ना ॥ शेषाः सुभाः सुस्त्रिययो निवेकैवाराः शशां कार्यं
 सिर्ते हुजानां ॥ उभयत्र यस्मद्दे ॥ आर्य्यगुरुः सितः सुकः इन्द्रो जुषः ॥ विष्णु प्रजे शरविमित्रसमी
 रयो धर्मूलोत्तरं वरुणाभानि निवेककार्यं ॥ दद्यान्पुष्पं वसुशीतकराष्ट्रिचित्रादिनाश्च मध्यम
 फला विफलाः सुरन्ये ॥ विष्ठादिदेवत्पनसत्राणुक्ता निरन्मालायां ॥ भेषादस्य माश्रित्या
 नृशशिनः शर्वोदिति वीक्यतिः ॥ कद्रूजापितरो भगो यर्मरुर्वीन्वष्टह्यो मारुतः ॥ शंका श्रीत्वय

यमित्रं दनिर्द्धतिस्तोयं च विधे विधिर्गोविंदो वसवोऽसुपाजचरणाहिवंध्यश्याभिधाः॥ उन्नराश
 वेनोन्नरात्रयं॥ अत्रमूलस्य सप्तम्युक्तम्॥० याज्ञवल्क्येन तु॥ एवं गच्छन्स्त्रि
 यंश्यामांमघांमूलं च वर्जयेदित्युक्तम्॥ तेनात्र विकल्पः॥ अत्र समासु पुत्री विषमा सुकन्येति तेयं युग्मा
 सुपुत्रा जायंते स्त्रियोऽयुग्मा सुरात्रिष्विति हेमाद्रौ शंखोक्तेः॥ तत्राप्युत्तरेत्तराप्रशस्ताः॥ तदाह
 आयस्तं वः॥ तत्राप्युत्तरेत्तराप्रशस्तेति॥ तत्रैव व्यासः॥ रात्रौ चतुर्थ्या पुत्रः स्यादल्पा पुर्द्धन
 वर्जितः॥ पंचम्या पुत्रिणी नारी षष्ठ्या पुत्रस्तमध्यमः॥ सप्तम्या मप्रजायो विदष्टम्या मीश्वरः पुमा
 न॥ नवम्या सुभगानारी दशम्या प्रवरः सुतः॥ एकादश्या मधम्या स्त्री द्वादश्यां पुरुषोत्तमः॥ त्रयोद
 श्या सुतायायावरी संकरकारिणी॥ धर्मज्ञश्चतुर्दश्यां चतुर्थ्यं पुत्रः॥ प्रजायंते चतुर्दश्यां
 पंचदश्यां पतिव्रताः॥ आश्रयः सर्वभूतानां षोडश्यां जायते पुमानिति॥ अत्र चर्यदिननिषेधेपि॥
 स्नातां चतुर्थे दिवसे रात्रौ गच्छेद्विचक्षण इति॥ महाभारतौ क्ते अतुर्थे हनि स्नातायां युग्मा सुवागर्भं सं
 दधातीति हारीतोक्तेर्विकल्पो ज्ञेयः॥ तत्रापि॥ स्नानं रजस्वलायास्तु चतुर्थे हनि शस्यते॥ गम्या
 निवृत्ते रजसि नानि वृत्ते कथंचनेत्यायस्तस्मिन्नेव वस्था ज्ञेया प्रभासखंडे मरीचिः॥ शुद्धा भर्तुश्चतु
 र्थे हि ॥

॥ स्नानेन स्त्री रजस्वला॥ दैवे कर्मणि ये चैव पंचमेहनि शुभ
 ति॥ श्रोतकर्म मध्ये रजस्वला चेन्न चतुर्थ्यदिने व्यधिकारः॥ अथ यदात्रिरात्रिणी स्यादथेना
 सुदयेदित्यायस्तं वस्तत्रात्॥ चतुर्थे हनि गोमूत्रमिश्रादिः स्नाता वा सो योक्तृजालानि मंत्रैर्धारये
 दिति सोमेप्युक्तं॥ एवं सर्वत्र श्रोतकर्मणि तिधूर्तस्वामी रामांशरादयः॥ अत्र सर्वा सुयुग्मा सुगमनमाव
 श्यकं॥ युग्मा स्त्रिति बहुवचननिर्देशादिति विज्ञानेश्वरः॥ तच्चैकस्यां रात्रौ सकृदेव कार्यम्॥ सुस्थ
 रंदौ सकृत्पुत्रं ह्यक्षरणं जनयेत्पुमान्॥ इति याज्ञवल्क्योक्तेः॥ इदं च त्रैगमन
 मन्मकाले प्रतिबंधादिना गमना संभवे श्राद्धे कादश्या दावपि कार्यम्॥ ब्रह्मचार्ये वयस्वी रपाद्या
 श्वतसश्च वर्जयेदिति याज्ञवल्क्योक्तेः॥ आख्यातं चेदमिताक्षरायाम्॥ यत्र श्रा
 द्वादौ ब्रह्मचर्यं विहितं तत्राप्युत्तरे गच्छती न ब्रह्मचर्यं स्वलने दोष इति पाषाणीति बहुत्वेनाहमी चतु
 र्दश्याग्रहणमदनरत्नेयं वम्॥ यत्तु॥ हेमाद्रौ शिवरहस्ये॥ दिवा जन्मदिने चैव न कुर्यान्मैथुनं त्रतीया
 दंदत्वा च मुक्ता च श्रेयो र्थान च यद्वस्ति॥ तदनुविषयम्॥ ब्रह्मचार्ये व भवति यत्र तत्राश्रमे
 व सन्निति मन्त्रोक्तेः॥ दर्शदौ न भवत्येव॥ यद्वर्णा यर्युदस्तत्वात्॥ अमावास्या मष्टमी च योर्गमा
 सी चतुर्दशी॥ ब्रह्मचारी भवेन्नित्यमष्टमौ स्नानकोटिजः॥ इति विष्णुपुराणाच्चा माधवीये
 तु॥ अतुकाले नियुक्तो वा नेव गच्छेत्स्त्रियं क्वचित्॥ तत्र गच्छन् समाप्नोति स्रनि संफलमेव त्वि
 ति वृद्धमन्त्रोक्तेः॥ श्राद्धे ब्रह्मचर्यं नियतमित्युक्तम्॥ षष्ठी चंद्रोदयेप्येवम्॥ एतत्सति संभवे ज्ञेय
 म्॥ अनेक भार्यस्य तु योगयथे हेमाद्रौ कश्यपः॥ योगयथे तृतीयां विवाहक्रमशो ब्रजेत्॥ र
 क्षणार्थं मपुत्रां वा ग्रहणक्रमसोपिवेति॥ ग्रहणमृत्युग्रहणम्॥ ऋग्विधानि॥ विष्णुर्वो निजयेत्स
 कं यो निस्त्वान्निभिर्ब्रती॥ गर्भाधानं ततः कुर्यात्सुपुत्री जायते क्रवम्॥ अगमने दोषमाह य॥

राशः ऋतुस्वातंत्र्योभाष्योसन्निधीनोयगकृति॥घोरायांभूराहस्याभाष्येतेनात्रसंशयः॥
 स्थापवादमाहमदनरत्नेवासः॥आधितोवधनस्थोवाप्रवासेष्वथपर्वसु॥ऋतुकालेपिनारीणांभू
 हस्याप्रमुच्यते॥दृढावध्यामसहृतामृतायत्यामपुष्पिणी॥कसांचवहृपुत्रांचवर्ज्यमुच्यते॥दृढाव
 ध्यामसहृतामृतायत्यामपुष्पिणी॥कसांचवहृपुत्रांचवर्ज्यमुच्यतेभवान्॥दृढागतंरजस्तम॥न
 र्भीधानांगहोमाकरोप्रापश्चित्तमाह पारिजातेआश्वलायनः॥गर्भाधानस्याकारणान्नस्यो जातसु
 दुष्यति॥अरुत्वाभांदिजेदत्वाकुप्योसुसवनेपतिः॥गर्भाधानंचमलमासमुक्तास्तादावपिकार्यो
 उत्सवेषुचसंबंधुसीमंतऋतुजन्मसु॥सुरसुरेमयोश्चैवमौल्यदीयोतविधतरितीतिनिर्वंधेभृक्तेः
 तैगमनेयराशः॥ऋतोतुगर्भंशकित्वात्स्नानंमैशुनिनःसूतो॥अरुतोतुपदमाकेकेचसूरुपव
 त्॥स्त्रीणांतुनस्नानमउभाष्यशुचीस्यातोदयतीशपनेगतो॥शयनादुत्थितानारीशुचिःस्यादशुचि
 पुमान्॥ इतिदृष्टानातयोक्तेः॥ अत्रकश्चिद्विशेषउच्यते॥तत्ररात्रैरजसिज
 ननस्येचरात्रिविभागस्तथाधभागद्वयेचेत्सर्वदिनेग्राह्यं॥परतस्तत्ररमितिमिताक्षराणां॥यन्त्रांशग
 हरात्रात्प्राग्वास्योदयात्सर्वदिनमिमुक्तम्॥तत्रदेशाचारश्चस्यात्॥तथा॥सप्तदशदिनपर्यन्तेनुकर
 जोदृष्टोस्नानमात्रम्॥अष्टदशेयकरात्रम्॥ऊनविंशेद्यहः॥विंशतिप्रभृतित्रिरात्रमितिततएवतेषाम्
 ॥यत्र॥चतुर्दशदिनादकांगसुचिन्वनविधतेरतिनत्रस्नानमभित्वमभिप्रेतम्॥एतच्चयस्याविंशति
 दिनोत्तरंप्रायशोरजस्तत्रेव॥यस्यास्त्वर्वाकृप्रायशोरजस्तत्रोक्तंस्मृत्यंशरे॥त्रयोदशदिनाहर्ध्वंशरी
 रजोवतीनामेकादशदिनाद्यागसुचिन्वनास्ति॥एकादशेदिनेयकरात्रेर्ध्वंशरीरात्रमिति॥प्रयोगपारि
 नेप्येवं॥योगजेतुत्रैवविशेषःसंयहेरोगेणपदजःस्त्रीणामन्यहंदिप्रवर्तते॥नांशुचिसुभवेत्रेनयस्या
 हेकारिकंमतमिति॥कर्मधिकारस्तर्जोनिवृत्तौवेव॥साधचारानतावत्स्यात्स्नानापिस्त्रीरजस्त
 ॥यावत्प्रवर्तमानंहरिजोनेवनिवर्तते॥ इतिप्राहृदिमाद्रीशंलोकेः॥तत्रापिस्वकालेचतु
 विंशेत्साहचर्यशृंगः॥रोगजेवर्तमानेपिकालेनिर्मातृकालजं॥तस्मात्प्रलेप्रमत्रःस्यादस्यसांसकरी
 भवेत्॥तथा॥रजस्वलायान्नरजस्वलांतरस्यशेषकामनःस्नानं॥कामनःउपवासः॥यचगयाशनं॥
 असवर्णानां॥ब्राह्मण्याःक्षत्रियादिस्यशेषकमेयाद्यच्छाईयादीनरुच्छातिरुच्छाः॥क्षत्रियादीनां
 तुल्लुपादस्य॥क्षत्रीयादीनांहीनवर्णस्यशेषत्रिरात्रमुपवासः॥विश्याभूयोःषड्वयस्यशेषोरात्रेदिरा
 त्रं॥एतच्चकामतः॥अकामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥अकामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥अकामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥
 प्रादुसुहेः॥कामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥अकामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥अकामतस्तप्रादुसुहेरनशनम्॥
 नायाश्चालादिस्यशेषप्रादुसुहेरनशनम्॥उच्छिद्योःस्यशेषतुल्लुकरमादिमिताक्षराणांतेयम्॥स्मृत्यंशरे
 तसंबन्धनापसायाःस्यशेषस्नानेनभुक्तिः॥पश्चादनशनप्रसाधपरि॥स्नानविधिंवाहयराशरः॥
 स्नानेनेमित्रिकेप्राप्तेनारीपदिरजस्वला॥पाकानरित्तोयेनस्नानंकृत्वाव्रतंवेरत्॥सिक्कावाभवे
 द्विःसागीमांगकथंचनः॥ननद्यापीडनकुप्योन्नात्यदासयथायेत्॥० अत्ररजस
 लास्नानोदिवत्तत्त्वमः॥ब्राह्मणपुराधाधिनशीम्यमेयुहस्तानिलाखंडलवासवेषु॥विश्वार्थम
 स्त्रीत्रभाद्रमेयवर्गनास्नानविधिःप्रदियः॥जराभिभूतायानारीरजसाचपरिनुताकथंनस्नाभ

वेच्छेच्चुद्धिः स्यात्किं न कर्मणा॥ चतुर्थे ह नि संप्राप्ते स्पृशेदमातुतां स्त्रियं॥ सा संचैलावगाद्यापः स्नात्वा
पुनः स्पृशेत्॥ दशहृदशकृत्वोवा आचामेच्च पुनः पुनः॥ अन्ते च वाससां त्यागस्ततः शुद्धा भवेत्तु सेति॥
इदं चानुरमात्रेणेयम्॥ आतुरे स्नान उत्पन्ने दशकृत्वो घनातुर इति यराशोक्तेः॥ रजसो ज्ञाने तु पराशर
माधवीये प्रजापतिः॥ अविज्ञाते मले सा च मलवद् सनायदि॥ कृतं गृहेषु दुष्टं स्याच्छुद्धिस्तस्यास्त्रिरा
त्रतः॥ देवजानीये कारिकायाम्॥ उच्छिष्टानुद्धिजातीनां रजः स्त्रीयदियस्यति॥ उपवासमधोच्छिष्टे उ
धोच्छिष्टे ग्रहक्षिपेत्॥ अथ पुंसवनम्॥ प्रयोगयारिजोते जातृकरण्यः॥ द्वितीये वात
तीये वा मासि पुंसवनं भवेत्॥ रक्तो गर्भे भवेत्कार्ये सीमंते न सहायवा॥ बृहस्पतिः॥ तृतीये मासि कर्त्तव्यं
अगृह्येत्यत्र शोभनं॥ गृहे चतुर्थे मासे तु षष्ठे मास्यथ वाष्टमे॥ सकृत्प्रसूता गृष्टिः एतेन प्रतिगर्भम
पि भवतीति ज्ञायते॥ वद्ध च कारिकायाम्॥ कर्त्ता स्याद्देवरस्तस्यायस्याः यश्चुरसंभवः॥ आवर्त्तन इदं क
र्म प्रतिगर्भमिति स्थितिः॥ ब्राह्मे॥ गर्भाधानादिसंस्कृता पिता श्रेष्ठतमः स्मृतः॥ तदभावे कुलीनः
स्य ह्यंधवो वा न्यगो व्रजः॥० मदनरत्ने सत्यव्रतः॥ मृतो देशांतरगतो भर्त्ता स्त्रीयघसं
स्कृता॥ देवरो वा गुरुर्वपिवंश्यो वा पिसमाचरेत् हेमाद्रौ यमः॥० प्रथमे मासि द्विती
ये वा यदा पुंसवनं तत्रेण चंद्रमा युक्तः स्यादिति॥ बराहः॥० हस्तो मूलं अवराः पुनर्वसु मृगशिरस्तथा
युष्म॥ पुंसवनं के सुकार्ये खेता नि शुभानि धिषण्यानि॥ अनुग्राह्यापि पुनस्तत्र॥ अनुग्राह्या नूह विषावर्द्धयंत
इति श्रुतेः॥ गणोपि॥ पुन्यामश्रवणस्त्रिष्यो हस्तश्चैव पुनर्वसुः॥ अभिजिह्वी सृषा चैव अनुग्राह्या
याश्च पुनर्वसुः सिंहः॥ रिक्तां यवंचनवमीत्यक्ता पुंसवने शुभोः॥ जीतिर्निवंधे वसिष्ठः॥ मृत्युश्च सौरेस्तन
हातिरिंदोः मृतप्रजा पुंसवने तु धस्य॥ काकी च वंध्या भवती हस्तके स्त्री पुत्रलाभो रविभौ मजीवेः॥ चून
वेलो भनस्याप्ययमेव कालः॥ दीपिकायां तु चतुर्थे न वलो भनमित्युक्तम्॥ अथ सीमंतः॥०
हेमाद्रौ वैजवायः॥ अथ सीमंतो न्नयनं चतुर्थे यंच मे षष्ठेष्टमे वेति॥ वसिष्ठः चतुर्थे स
प्रथमे मासि षष्ठे वाप्यथ वाष्टमे॥ हेमाद्रौ शंखः॥ गर्भस्य दने सीमंतो न्नयनं यावद्दानं प्रसव
कार्ष्णिजिनिः॥ गर्भलेभनमारभ्य यावन्न प्रसवस्तदा सीमंतो न्नयनं कुर्याच्छंखस्य वचनं यथा
॥ मासश्चात्र सौरः सावनो वा॥ कालविधाने॥ चतुर्थे षष्ठेष्टमे मासमासि सौरेण गर्भं प्रथमं विधेयम्
॥ सीमंतकर्म द्विजभामिनीनां मासेष्टमे विष्णुवल्लिच कुर्यात्॥ वसिष्ठः॥० चतुर्थे सावने मा
सि षष्ठे वाप्यथ वाष्टमे॥ जीतिर्निवंधे नारदः॥ अरिक्ताः पर्वी दिवसे कुजजीवार्कवासरे॥ कालवि
धाने॥ सीमंते तिष्यहस्तादिति हरिशशभृत्तौ धमविध्युत्तराख्याः पक्षच्छिद्रं चाह वसिष्ठः॥ चतुर्दशी
चतुर्थी च अष्टमी नवमी तथा॥ षष्ठी च द्वादशी चैव पक्षच्छिद्राख्याः स्मृताः॥ क्रमादिना सुति धिषु व
र्जनीयाश्च नाडिकाः॥ भूताष्टमनुतत्वां कदश शेषास्त शोभनाः॥ कालनिर्णये॥ शुभसंस्थे निशा
नाथे चतुर्थी च चतुर्दशी॥ योर्गमासीं प्रशंसति केचित् सीमंतकर्मणि॥ बृहस्पतिः॥ शर्वपक्षः शु
भः प्रोक्तः रुद्रमश्रांत्यं त्रिकं विना॥ चतुर्दशी चतुर्थी च शुक्लपक्षे शुभप्रेदे॥ नारदः॥ विप्रक्षत्रिययोः
कुर्याद्दिवा सीमंतकर्म तत्॥ वैश्यश्च द्रकयोरिति हि वानि श्यपिके च न॥ वाराः शर्वोक्ता एव॥ एतच्च
सकृदेव कार्यमिति विज्ञानेश्वरः॥ सकृच्च संस्कृतानां गी सर्वगर्भेषु संस्कृतेति देवलोक्तेः॥ सकृत्प्र

तिगर्भवाकार्यमितिहेमाद्रिः॥संस्कृतसंस्कारःसीमंतेनहिजस्त्रियःसंयंगर्भप्रसूतेस्सर्वःसंस्कृतो
भवेदितिहारीतोक्तेः॥सीमंतीन्यनंकर्मनस्वीसंस्काररस्यते॥केचिद्वर्गस्यसंस्काराद्यतिगर्भप्रसूते
रतिहेमाद्रौविष्णुवचनाच्च॥संयवस्त्रीयवकृतसीमंताप्रसवेतुकथंचन॥गृहीतपुत्राविधिवमुन-सं
स्कारमर्हति॥सीमंतेभोजनेप्रायश्चित्तमुक्तंयथाशरमाधवीधेधोम्येन॥ब्रह्मोदनेचसीमंतीन
यनेतथा॥जातकर्मनवश्राद्धंभुक्ताचांदायरां चरेत्॥अश्विधानेत्॥अराश्वेजयेन्मंत्रेशतवारंन
संशयः॥सीमंतेचयदाभुंक्तेमुच्यतेकिल्बिषात्रेति॥ अयंगर्भिणीतत्पत्निर्माः॥वरहः॥
सामिषमशनंयत्ताम्रमहापरिवर्जयेदतःप्रभृतिः॥गृध्रकारिकापि॥अंगारभस्मास्थिकयालज्जुली
श्रयादिकेषूपविशेन्नारी॥सीतूस्वत्वाद्येदृषदादिकेवायंत्रेणवाधेनतथीयविश॥नोमार्जनीनो
मययिंडकादिकुप्यन्नवारिण्यवगाहनंसा॥अंगारभूयाननखेल्लिखेदस्माकंलिंगंमृगमर्चन
कुर्यात्॥नोमुक्तकेशीविवसायवास्याहंनैतसंध्यावसरेनशीते॥नामंगलंवाक्यमुदीरयेत्साधू-
मालयंघृततलेनयायात्॥विष्णुधर्मोत्तरे॥कटुतीक्ष्णकषायाणिअसुसलवणा निच॥आयसं
चव्यवायंचगर्भिणीवर्जयेत्सदा॥ हेमाद्रौकीडिम्पः॥ सुडनेपिंडदानंचप्रेतकर्मचसर्व-
तजीवतपितृकःकुर्यात्तुर्गर्भीपतिरेवच॥ मिताक्षरायां॥ उदन्वतोभसिस्नानेनस
केशादिकर्तनं॥अतर्धत्माःपतिःकुर्वन्प्रजाजायतेक्रवम्॥श्वीचहीदयेगाहो॥गयायांपिंडा
नस्यनकदाविनिराकिया॥अत्रकालेदाप्रत्ययस्यतेर्निषिद्धकालस्थेवापवादोतनुजीवतितृगमि
रणी॥यथाशोचादिनिमित्तस्य॥अग्निहोत्रेयावज्जीववत्कालपरत्वाभावात्॥अस्ययात्राशोचेनि
मित्तेपिगयायात्राआहश्चस्यात्॥यत्रतृतिमित्तसंयोगस्यापवादोयथाशोचेग्निहोत्रेः॥यथा
वाजीवतितृकस्यमातृगीयान्वष्टकादीनत्रतदेवभवतिनासदितिसंक्षेपःप्रयोगगारिजातेकस्य
यः॥गर्भिणीकुंजयश्वादिशेल्हर्मादिरीहराम्॥आयामेशीप्रगमनेशकटारोपारांतजेत्शो
कंरक्तविमोक्षंचसाधंसंकुक्तासंनयवसायंदिवास्वायरात्रौजागरणंतजेत्॥ मदनरमे-
स्कांटे॥ हरिद्राकुंकुमंचेवसिंदूरकज्जलेतथा॥कूपीसंकचतोवृत्तेमंगलाभरांशुभं॥केश
संस्कारकवरीकरकरांविभूषणं॥भर्तुरापुष्यभिच्छंतीहरयेद्गर्भिणीनहि॥हरहस्यतिः॥चतुर्थमा
सिषष्टीवाप्यष्टमेगर्भिणीयदा॥यात्रानित्यविवर्त्तस्यादावाढितुविशेषतः॥ यात्रवल्ग्वः॥
दीहृदस्याप्रदानेनगर्भोदोषमवाप्नुयात्॥वैरुष्यंमरणंवापितस्मात्कार्यप्रियंस्त्रियाः॥दीहृदं
गर्भिणीप्रियम्॥ तत्रेवाश्लायनः॥ वयनंमेषुनेतीर्थेवर्जयेद्गर्भिणीपति-
॥आहंचसप्रमायासादर्थंवाप्तवेदवित्॥आहंतभोजनमितिप्रयोगगारिजातः॥कासमि
धानेमुहूर्तदीपिकायांच॥सीरंशवानुगमनेनखंडंतंनचयुदादिवास्तुकरांततिहरयानं॥उ
द्दहमीयनयनंजलधेश्रगाहमायुःसुपाथमितिगर्भिणिकायतीनाम्॥ रक्तस्यैहगास
वः॥ रहनेवपनंचेवकीलंचगिरियेहरां॥नावआरेहरांचेववर्जयेद्गर्भिणीपतिः॥च
मत्रावि॥प्रमृक्तगर्भापतिरश्विपानंमृतस्यवाहंसुरकर्मसंगम्॥तस्यानुयतेनगयादितीक्ष्ण-
मागादिकंवास्तुविधिंनकुर्यात्॥प्रमृक्तगर्भापतिताभवेन्नासप्रपात्यरं॥यथासात्यरतःस

तिर्नवमेरिखवासिनी॥० अथसूतिगृहप्रवेशः॥गर्गः॥ रोहिर्येदवयोस्मिषुस्वा
तीवारुणायोरपि॥पुनर्वसौयुष्यहस्तधनिष्ठाशुक्ररसुत्रा॥मित्रेत्वाष्टेतथाश्विन्यांस्तुतिर्कागारवे
शनं॥एतच्चसंभवे॥प्रसूतिसंभवेकालेसद्यएप्रवेशयेदिति वसिष्ठोक्तेः॥तच्चैनेर्ऋत्यांकार्यम्॥
वारुणांभोजनगृहंनेर्ऋत्यांस्तुतिर्कागृहमिति वसिष्ठोक्तेः॥विष्णुधर्मोत्तरे॥दशाहंस्तुतिर्कागा
रमायुधेश्वविशेषतः॥वह्निनातिदुकालातेःशर्णाकुंभैःप्रक्षीयकैः॥मुशलेनतथावारिवर्णकै
श्चित्रितेनच॥० अथजातकर्मः॥पारिजातेवसिष्ठः॥० शुक्लाजातं पितापुत्रं
संचैलंस्नानमाचरेत्॥मनुप्राज्ञामिवर्द्धनात्सुसोजातकर्मविधीयते॥वर्द्धनच्छेदनं॥हेमाद्रौवै
जवायः॥जन्मतोनंतरंकार्यंजातकर्मयथाविधि॥दैवादतीतकालंचेदतीतेस्तुतकेभवेत्तृ
थीचंद्रोदयेविष्णुधर्मो॥अच्छिन्ननाभिकर्तव्यंश्राद्धंचैपुत्रजन्मनि॥पुत्रपदेनकन्यापिगृह्यते॥
॥तदाहतंचैवकार्क्षाजिनिः॥प्रादुर्भवेपुत्रपुत्रोर्ग्रहणंचंद्रसूर्ययोःस्नात्वानंतरमात्मीयान्
पितृश्राद्धेनतर्पयेत्॥एतच्चरात्रावयिकार्यम्॥पुत्रजन्मनियात्रायांशर्वय्यादन्नमक्षयमितित
त्रैवव्यासोक्तेः॥ वैजवायः॥ जातमात्रकुमारस्यजातकर्मविधीयते॥स्नानप्राशनतः
शर्वनाभिकर्तनतीयिवा॥एतेननैमित्तिकमयीदं॥जातेष्टिवदाशौचांतेकार्यमिति शंकापर
स्ता॥जातेकुमारेपितृणामामोदात्तुराणं॥तदहरितिहारीतोक्तेश्च॥अत्रश्राद्धममेतद्देवावा
कार्यमित्युक्तं॥तृथीचंद्रोदयेआदित्यपुराणो॥जातश्राद्धेनदधातुपक्वानंब्राह्मणोषधीति॥हे
माद्रिस्तु॥ पुत्रजन्मनिकुर्वीतश्राद्धंहेमैवबुद्धिमान्॥नयकेननचामेनकल्यणायभिका
मयन्नितिसंवर्त्तोक्तेर्हेमैवेत्याहएतच्चजननाशौचेमरणाशौचेचकार्यमित्याह॥मिताक्षरायां
प्रजायतिः॥आशौचेतुसमुत्पन्नेपुत्रजन्मयदाभवेत्॥कर्तुंस्नात्कालिकीशुद्धिःशर्वाशौचेनसु
द्यति॥केचित्तु॥मृताशौचस्यमध्येतुपुत्रजन्मयदाभवेत्॥आशौचायगमेकार्यंजातकर्मयथा
विधीति॥स्मृतिस्यहोक्तेराशौचांतेकार्यमित्याहुः॥स्मृत्यर्थसारेपिविकल्पउक्तः॥मृदध्रुवचर
क्षिप्रमेघेवामुदयेपिच॥गुरोशुक्रेयवाकेंद्रेजातकर्मचनामच॥मृदादिलक्षणांमाहश्रीधरः॥रो
हिरपुत्ररभंस्थिरंगिरिशमूलेंद्रोर्गादारुणां॥क्षिप्रंचाश्विदिनेशुष्यमनलेंद्राग्नीतुसाधारणां
॥उग्रंशर्वमथातकंमृदगतित्वाश्रान्त्यंमैत्रंचरं॥विष्णुस्वातिशतीदुवस्वदितयःकुर्युःस्वसंज्ञाफलं
॥अत्रसर्वत्रजातनामकर्मादावुक्तकालातिक्रमेनक्षत्रादिकंज्ञेयं॥देशकालोपघाताधैःका
लातिक्रमणायदि॥अनस्तगेज्येंदुसितेतत्कार्यंचोत्तरायणरतिमदनरत्नेनारक्षोक्तेः॥बृहस्प
तिरपि॥मुख्यालामेविधिज्ञेनविधिश्चिन्त्यःप्रमादतः॥नस्तत्रतिथिलयानांविचार्यैवंयुनःपुन
॥स्तुतकेसंध्यादौविशेषंवक्ष्यामः॥ अथजन्मनिदृष्टकालाः॥० तत्रगंडांतः॥
जीतिर्निबंधेनरदः॥शर्णानंदाख्ययोस्तिथ्योःसंधिर्नाडीद्वयंतथा॥गंडांतंमृत्युदंजन्मयात्रो
द्वाहव्रतादिषु॥कुलीरसिंहयोःकीटचाययोर्मनमेखयोः॥गंडांतंमंतरालंस्याद्द्विर्द्विकार्द्धमृति
प्रदं॥सार्यद्रयोःसमेखंत्यषोडशांशोभसंधयः॥तदग्रेमेखाद्यपादाभातांगंडांतंसंज्ञकाः॥र
त्नमालायांयोद्माश्विन्योःसार्यपित्रर्क्षयोश्चयच्चज्येष्टामूलयोरंतरालं॥तद्गंडांतंस्याच्चतुर्ना

डिकं हियावाजमोदाहकालेनियम् ॥ रत्नसंयह ॥ नवनीतारिष्टे ॥ सर्वेषां गणज्ञातके
 परितो गीविधीयते ॥ वर्जयेद्दर्शनं श्रावंत च वाराणासिकं भवेत् ॥ तिथ्यर्क्षगणितं मातृनाशिलभितु
 संघीतं नयस्य नाशः ॥ सर्वेषु नो जीवति हंति वेधुन जीवसु नः स्याद्दं ह्वारणाशः ॥ अथैषो
 दानम् ॥ उत्तरगार्ग्यं ॥ तिथिगणितं ननु हंन हवेधेनुरुच्यते ॥ कांचनं लयगंडे तु गंडो बोधिनस्य
 ति ॥ उत्तरे तिलयात्रे स्यात्पुष्पे गोदानमुच्यते ॥ अत्राप्रदाने त्वं श्रेयास्वीषादेतुकांचने ॥ उत्त
 रतिथ्यचित्रासुखीषाढो भद्रस्य च ॥ कुर्याच्छांतिं प्रयत्नेन न ह्यत्राकारं जांबुधः ॥ अथासि
 याफलम् ॥ मूर्द्धास्यनेत्रगलकांसयुगंचवाह ॥ हज्जालुगुह्यपदमित्यहिदेहभागः वारुण
 दिनेत्रहृतमुक्श्रुतिगुरुदृषसंदयंच शिरसः कमण्डलुना ज्यः ॥ राज्ञ्यपितृक्षयो मातृनाशः
 कामक्रियारतिः ॥ पितृभक्तौ वंलीखप्रस्थागीमोगीधनीक्रमात् ॥ ज्येष्ठाफलमुक्तं प्रस
 यामले ॥ ज्येष्ठादेजतनीमाता हितीयेजननीपिता ॥ नृतीयेजननीभ्राता स्वयंमाता चतुर्थके
 ॥ आत्मानं ये च मेहंति यद्ये गीत्रक्षयो भवेत् ॥ सप्तमे चोभयकुलं ज्येष्ठं भ्रातरमष्टमे ॥ नवमे स्वं
 सुरंहंति सर्वे हंति दशांशकरति ॥ अथ मूलफलं लघ्वः ॥ अमुक्तमूलसंभवपरि
 त्यजेच्चालको ॥ समाष्टकं पितायवानतन्मुखं विलोकयेत् ॥ तदाद्यपादके पितान्वियधते जन
 न्यथा ॥ नृतीयेके धनक्षयश्चतुर्थकः शुभावहः ॥ प्रतीयेमन्यपादतः फलं तदेव सार्यमे ॥ अमुक्त
 मूलं त्वाहृदहृदवसिष्ठः ॥ ज्येष्ठान्वेधटिकाचैकामूलादीयटिकादयः ॥ अमुक्तं मूलमिमांसां जीते
 तत्र विवर्जयेत् ॥ केचिज्ज्येष्ठांस्ते मूलाद्ये च पादं अमुक्तमूलमाह ॥ कश्यपसंहितायां त्वमथो
 क्तः ॥ मूलाद्यपादजो हंति पितरं तु द्वितीयजः ॥ मातरं स्वावृती यो र्यानुसूदं चतुरीयजः ॥ फलं
 तदेव सार्यर्क्षे प्रतीयेन्यपादतः ॥ अथ मूलदृष्टः ॥ जयार्णवे ॥ मूलसंभ
 र्वचाशाखायत्रं पुष्पं फलं शिखा ॥ विदाश्च सुनयश्चैव दिशश्च वसवस्तथा ॥ नंदार्वाणारसा
 दशमूलमेदः प्रकीर्तितः ॥ मूले मूलविनाशाय संभेहानिर्धनक्षयः ॥ त्वविभ्रातृर्विनाशाय शाखां मातु
 र्विनाशकत् ॥ पत्रे सपरिवारः स्यात्पुष्पं पुत्रपुत्र्यमः ॥ फले मूलभते रज्जुशिरायां मल्यजीविते ॥ अ
 न्यत्र त्वमथोक्तः ॥ मूले सप्तयटीषु मूलहननं संभेद्य सुखसयः ॥ त्वमिदं पुविनाशनं च विटपेरुहं
 तो मातुलः ॥ पत्रेर्क्षैः सुकृतिस्तु वाराणकुसुमे मंत्री फले सागरे राजा वह्निशिखाल्यामापु रितितम्
 लांघिये स्यात्फलं ॥ मूलावधमः ॥ द्यालि सिंहमुघटं च मूले दिवि स्थितं पु
 ग्मतुलागतां त्ये ॥ मातालगं मेघधनुः कुलीरनकेषु मर्त्ये विनिसंसारति ॥ स्वर्गे मूलभवेद्वाग्देवा
 ताले च धनमामा ॥ मृसुलीके यदा मूलं तदा श्रुत्यं समादिशेत् ॥ वसिष्ठः ॥ नेर्क्ष्यभो
 दूतसुतः सुतावाक्षि प्रादवश्यं च सुरं निहंति ॥ तदंन्यपादेजनिनो निहंति तस्योक्तमेणाहि भवेत्
 लत्रा ॥ सुरेशात्ताराजनिनाधवायजं हि द्वैवता राजनिना तदेवर ॥ पुरंदरं जनिनः सुतस्य सास्त्र
 यजं हंति न पुत्रिकापदि ॥ प्रयोगयारिजति ॥ मूलजाश्च सुरं हंति व्यालजा चने
 रंगना ॥ माहं द्रजायजं हंति देवरं तु द्विदेवजा ॥ नृसिंहप्रसादे ॥ धवायजं हंति सुरं द्रजाता तथैव य
 त्मा भगिनी पुमांश्च ॥ द्विदेवजादेवरमासुहमाभ्यापीनुजामासु निहंति स्तुः ॥ पत्नयजामयज

वाहन्ति ज्येष्ठर्क्षजः पुमान् ॥ तथा भार्या असारं वा शालकं वा हि देवजः ॥ कस्यकादेवरं हन्ति विशाखां
 त्समुद्भवा ॥ आघपादत्रयेनैव आघमे तु पुमान् भवेत् ॥ न हन्ता देवरं कन्मातुलामिश्र हि देवजा ॥
 तदृक्षात्तो भ्रवावर्जं दुष्टादृष्टिकमुच्छवत् ॥ चित्राद्योर्द्वेष्यमध्ये द्विपादे र्वाषाढा विष्णुपादे तृ
 तीये ॥ जातः पुत्रश्चोत्तरार्द्धे विधत्ते माता पित्रोर्भातरं बालनाशं ॥ हि मासं चोत्तरादोषः पुष्ये चैव
 त्रिमासिकः ॥ श्रुत्वा साष्टमे मासि चित्राषाढमासिकं फलं ॥ तव मासं तथाऽश्लेषामूले चाष्ट
 कवर्धकं ॥ ज्येष्ठाय च दशे मासि पुत्रदर्शनवर्जिता ॥ वसिष्ठः ॥ व्यतीपातेऽगहानिः
 स्यात्परिधेमृत्युमादिशेत् ॥ वैधृतौ पितृहानिः स्यान्मृष्टे दावं धत्तां व्रजेत् ॥ मूले समूलनाशः
 स्यात्कुलनाशो धृतौ भवेत् ॥ विष्णुतांगे च हीने च संध्योरुभयोरपि ॥ यवैरापयि प्रसूतौ च
 सर्वा रिष्टमयप्रदः ॥ तद्वत्सदं न जातश्च यादजा तस्तथैव च ॥ तस्माच्छान्तिं प्रकुर्वीत ग्रहाणां
 क्रूरचेतसां ॥ गर्गः ॥ कृष्णं चतुर्दशीं वीढां कुर्यादादौ शुभं स्मृतं ॥ द्वितीये पितरं हन्ति तृतीये हं
 ति मातरं ॥ चतुर्थे मातुलं हन्ति पंचमेवं शनाशनं ॥ षष्ठे च धननाशः स्यादात्मनो वंशनाशनं ॥
 देवकीर्त्तिः ॥ यद्येकस्मिन् विष्णुजायंते दुहितरोऽथ वा पुत्राः ॥ पितुरंतकरास्तेनैव धपरे प्रीतिर
 तुला स्यात् ॥ गर्गः ॥ एकस्मिन्नेव नक्षत्रे भ्रात्रोर्वापि तृपुत्रयोः ॥ प्रसूतिश्च तयोर्मृत्युर्भवेदेक
 स निश्चितः ॥ शौतकः ॥ ग्रहो चंद्रसूर्यस्य प्रसूतिर्यदि जायते ॥ व्याधियीडा तदा स्त्रीणां च ॥
 शैतुः प्रतुदर्शनात् ॥ इत्यं स जायते यस्य तस्य मृत्युर्न संशयः ॥ शांतिस्तु ॥ तदृक्षाधिपते रूयं सुव
 र्णो न प्रकल्पयेत् ॥ सूर्यग्रहे सूर्यरूपं हेमं चंद्रराजतं ॥ राहुरूपं प्रकुर्वीत नागेनैव विचक्षणाः
 नागः सीसम् ॥ त्रयाणां चैवरूपाणां चैवरूपाणां स्थापनं त्रकारयेत् ॥ आकृष्टेनाप्याय स्वस्वर्भा
 नोरिति क्षजामत्राः ॥ नक्षत्रदेवतायास्तन्मंत्रेण ॥ संसृज्यं तु यजेत्सूर्यं समिद्धिश्चार्कं संभवे ॥ चंद्र
 ग्रहे च पालाशैर्द्वीभीराहुमेव च ॥ समिद्धिर्ब्रह्मवृक्षस्य मेशाय जुहुयाद्बुधः ॥ आर्जुनचक्राणां
 चैव तिलैश्च जुहुयात्ततः ॥ पंचगव्यैः पंचरत्नैः पंचत्वक्पंचपल्लवैः ॥ जले रौषधिकल्लैश्च च
 भियेकं समाचरेत् ॥ मंत्रैर्वीरुणां संभूतैरप्यो हि स्वादिभिस्त्रिभिः ॥ इममेगं गयरतस्तत्वायामी
 ति मंत्रकैः ॥ यजमानस्ततो दद्याद्भक्षाप्रतिकृतित्रयं ॥ मात्ये ॥ अकालप्रसवानार्थः कालाती
 तप्रजास्तथा ॥ विष्णुत प्रसवांश्चैव युग्मं प्रसवकालस्तथा ॥ अमानुषाश्च मुंडाश्च अजातव्यजना
 स्तथा ॥ हीनांगाश्च अधिकांगाश्च जायंते यदि वा स्त्रियः ॥ यशवः यक्षिराश्चैव तथैव च सरीसृपाः
 विनाशस्तस्य देशस्य कुलस्य च विनिर्दिशेत् ॥ निर्वासयेन्नानगरात्ततः शांतिं समाचरेत् ॥
 विष्णुधर्म्मोत्तरे ॥ उपरि प्रथमं यस्य जायंते च शिशोर्द्विजाः ॥ दंतैर्वीसहस्रस्य स्याज्जन्मभार्गवसत्र
 म ॥ द्वितीये च तृतीये च चतुर्थे पंचमेतथा ॥ यदादंताश्च जायंते मासे चैव महद्भयं ॥ मातरं पितरं
 वा यखादिदात्मानं भवेत् ॥ अथोर्ध्वं तज्जननं शांतिः ॥ राजदृष्टगतं वा
 लेनोत्थं वा स्नाययेद्द्विजः ॥ तदभावे तु धर्मजकां च नेवावरुसने ॥ सर्वौषधैः सर्वगंधैर्वीजैः पुष्पैः
 फलैस्तथा ॥ पंचगव्येन रत्नैश्च मृत्तिकाभिश्च भार्गव ॥ स्नाययेदित्यन्वयः ॥ स्यात्लीयाकेन धातु
 रंक्षयेत्तदनंतरम् ॥ सप्ताहं चात्र कर्त्तव्यं तथा ब्राह्मणभोजनम् ॥ अष्टमे हनिमद्वासनोपरि वा

लेतिवैश्यः॥भद्रासनेतिवैश्येनेष्टमिर्भूलेःफलैस्तथा॥सर्वोवधैःसर्वगंधैःसर्वबीजैस्तथैवच॥स्त
 पयेत्तजयेच्चापिवह्निं सोमं समीरणम्॥पर्वतांश्चतथास्मात्तान्देवदेवं चकेशवम्॥एतेषामेवजु
 ह्यातद्युतंमथौयथाविधिः॥ब्राह्मणानां तु दानात्तान् संश्रम्य दक्षिणा॥अष्टमेहनिवित्राणां तथा
 देयात्रदक्षिणा॥कांचनं रजतं गाश्च भुवं वाधनमेवच॥दंतानामष्टमेमासिषष्टेमासिततः पुनः॥
 दंतान्यस्य च जायंते मातावाग्नियतेपिता॥बालकोऽग्नियतेतत्रस्यमेव न संशयः॥दधिक्षौद्रघृता
 क्तानाममृत्यसमिधोतथा॥जुहुयादष्टोत्तरशतं समंत्रेण तु मेत्रविना॥धेनुं च दक्षिणां दद्यात्ततः
 संपद्यते सुखं॥जीतिर्निर्वधे तु अष्टमः शुभं रसुक्तम्॥अष्टमादिषु देवैर्नान्येन शुभावहमित्यता
 दुरासंविज्ञानेन बहुव्रीहिणा वानवमासादिग्रहणम्॥ ब्रह्मयामले॥ प्रथमे दंतं
 निर्भुक्तिरुर्ध्वं बालस्य च भवेत्॥कृशायमानुलस्ये ह तदो प्रीत्तामहर्षिभिः॥सौवर्णी राजतं वापि
 ताम्रकां स्पमयंतु वा॥दध्यो दनेन संश्रयं पात्रं दद्याच्छिशोः करे॥समंत्रं भाजनं दत्त्वा सपरं पन्ना तु
 लः शिष्टं॥सालं कारं सवस्त्रं च शिशुमांस्त्रिंशदं॥ तत्र मेत्रः॥ रक्षमां भागिने
 पत्नरक्षमे सकलं कुलम्॥गृहीत्वा गां जनं सानं प्रसन्नो भवमे सदा॥निर्विघ्नं कुरु कल्याणं निर्वि
 घ्नं च स्वमातरं॥मय्यान्मानमधिशाय्य चिरं जीव मया सह॥एवं कृते विधाने तु विघ्नः कोपि न जायत
 इति॥ अथ त्रिकशंतिः॥ शंति सर्वस्वो॥सुतत्रये सुताचेत्यात्र त्रये वा सुतोप
 दि॥मातापित्रोः कुलस्थापितदानिष्टं महद्भवेत्तज्ज्येष्ठानां शोधने हानिर्देवतासु महद्भवेत्॥त
 त्रशंतिं प्रकुर्वीत वित्रशास्त्रविद्विजितः॥जातस्यैकादशहोवाद्दशहोसु मेदिने॥आचार्यमृत्नि
 जो नृत्वाय हयशतपुरःसरं॥ब्रह्मविष्णुमहेश्वरप्रतिमाः स्वर्णतः कृताः॥अजयेद्वाप्यशिक्ष्याः कस
 शोपरिशक्तिः॥पंचमेकलशेरुद्रं अजयेद्ब्रह्मसंख्यया॥रुद्रसूक्तानि चत्वारिंशं तिसृक्तानि सर्व
 शतं आचार्यो जुहुयात्तत्र समिदाज्यतिलांश्चरुं॥अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा विंशतं तु वा॥देवता
 म्यश्चतुर्वक्त्रादिभ्यो ग्रहपुरःसरम्॥ब्रह्मादिमंत्रैरिद्रस्य त्रैदं भया महे॥ततः सिद्धं कृतं हुत्वा
 बलिं शर्णाहुतिं ततः॥अभिषेकं कुडुवस्य कृत्वा चार्यं प्रशजयेत्॥हिरण्येन नुरं काचक्रान्तिजा
 दक्षिणा ततः॥आज्यस्य वीक्ष्णां कृत्वा शंतिपाठं तु कारयेदिति॥ब्राह्मणान् भीजयेच्छक्तादी
 नानाध्याश्चतयं येत्॥कृत्वा वै विविधा शंति सर्वा रिष्टा हि सुभ्यते॥ इति मर्गसंहितोक्तं त्रि
 कशंतिः॥अन्ये शुभलादि त्रक्षुशंसादि प्रयोगपारिजाते शंतिरलिचक्षेयं॥मिताक्षरायां
 मां कौंडेयः॥रक्षणीया तया मृत्नी न शतत्रविशेषतः॥एतौ जागरणं कार्यं जन्मदानं तथा वलिः
 पुरुषांश्च हस्ताश्च नृत्वा गीते श्रयो वितः॥एतौ जागरणं कुर्यादशम्यां चैव सततं॥आसः
 सूक्तिका वासनिलया जन्मदानं देवताः॥तासां यागनिमित्तं तु सुदिर्ज्ञानि कीर्त्तिताः॥प्रथमे
 दिवसे षष्ठे दशमे चैव तर्जरा॥विद्येते पुन कुर्वीत सततं पुत्रजन्मनि॥ अथ रक्ते ब्राह्मे
 कथाश्च तस्मिन् राकाद्यावातघ्नौ चैव पंचमी॥कीडनार्था च बालानां मृत्नी च शिशुरक्षणी॥स्वर्गे
 तु शजनीया वै वैश्वेद्री नैर्हि जातिभिः॥राकानुमतिः सिनीवाली कूहरिति च तसः कमारत्यर्थः॥
 अथ दत्तकपुत्रपरिग्रहविधिः॥ पारिजाते शौनकः॥० शौनको हं न वक्ष्यामि पु

त्रसं ग्रहमुत्तमं॥ अपुत्रो मृतपुत्रो वा पुत्रार्थं समुपयोग्यं च वां ससीकुंडले दत्त्वा उष्णीषं चांगुलीयकं
 ॥ वंधूननेन संभोज्य ब्राह्मणं श्वदिशेषतः॥ अन्वाधानादियत्र त्रं कृत्वा मीत्य वनांतकं॥ दातुः
 समेक्षं गत्वा पुत्रं देहीति याचयेत्॥ दाने समर्थो दाता स्मै ये यज्ञेनेति यंचभिः॥ देवस्य त्वेति मंत्रे
 साहस्राम्यां परिगृह्य च॥ अंगादंगे मृचं जप्त्वा आघ्राय शिशुमूर्धनि॥ गृहमध्ये तमाधाय च रुंह
 त्वा विधानतः॥ यस्त्वाह देष्टुं चाचैव तुभ्यमग्रं चैकया॥ सांमोदददित्येताभिः प्रष्टुं च यंचभि
 स्तथा॥ स्विष्टकृदादिहोमं च कृत्वा शेषं समाययेत्॥ ब्राह्मणानां सपिंडेषु कर्त्तव्यः पुत्रसं ग्रहः॥
 तदभावे सपिंडो वाऽन्यत्र तु नैव कारयेत्॥ मिताक्षरादौ तु व्याहृतिभिर्गज्येन होम उक्तं॥ स च हो
 मोऽत्र रंजलः सर्वकंदेयः॥ न च वाऽप्रात्रेण॥ व्याहृतिभिर्हृत्वा प्रतिगृह्णीयादिति वसिष्ठोक्तेः॥ मा
 ता पिता वा दद्यातां यमग्निः पुत्रमायदि॥ सदृशं प्रीति संयुक्तं सजेयो दत्रिमः सुत इति म
 नूक्तेः॥ तत्रैव वसिष्ठः॥ न त्वेवैकं पुत्रं दद्यात् प्रतिगृह्णीयावानस्त्री पुत्रं दद्यात् प्रतिगृ
 ह्णीयाद्वा अन्यत्रानुज्ञानाद्भर्तुरिति॥ इदं च भर्तृसत्त्वे॥ अन्यथा॥ दद्यान्माता पिता वा यं स पुत्रो
 दत्रिमः स्मृत इति॥ वत्स्यास वचो विरोधः स्यात्॥ दानं प्रतिग्रहो यलक्षण
 म्मायतु॥ समं त्रक होमस्य पुत्रप्रतिग्रहं गत्वात्॥ व्याहृत्यादि मंत्रया टे च स्त्री शूद्रयोरनधिका
 रात्॥ तयोर्दत्तकः पुत्रो न भवत्येवेति शुद्धिविवेके रुद्रधरेणोक्तं॥ वाचस्पतिश्चैनमाह॥ तन्न॥
 भर्तृनुज्ञया स्त्रिया अपि प्रतिग्रहोक्तेः॥ यद्यपि मेधातिथिना भार्या त्वदृष्टरूपं दृष्टरूपं दत्त
 कत्वं होमसाध्यमुक्तं स्त्रिया श्वहोमा संभवस्तथाऽपि ब्रतादिव हि प्रहाराहोमादिकारयेदिति ह
 रिनाथादयः॥ संवंधतत्त्वियेवम्॥ एवं शूद्रस्यापि॥ स्त्री शूद्राश्च सधर्मा राऽतिस्मृतेः॥ अतए
 व शूद्रकर्त्तृक होमो विप्रद्वारे वयरा शरेणोक्तः॥ दक्षिणार्थे तु यो विप्रः शूद्रस्य जुहुयाद्दविः॥ ब्राह्म
 णस्तु भवेत् शूद्रः शूद्रस्तु ब्राह्मणो भवेत्॥ अत्र माधवाचार्यः॥ यो विप्रः शूद्र
 दक्षिणामादाय तदीयं हविः शान्तिपुष्ट्यादिसिद्धये वैदिकैर्मंत्रैर्जुहोति तस्य विप्रस्यैव दोषः॥ शूद्र
 स्तु होमफलं लभेत्तैवेति आचचक्षे॥ दत्तके विशेषः॥ कालिकापुराणो॥ यितुर्गो
 त्रेण यः पुत्रः संस्कृतः षथिवीयते॥ आचूडां तन्न पुत्रः स पुत्रतो याति चान्यतः॥ चूडोपायः मसं
 स्कारानि जगोत्रेण वैकृताः॥ दत्ताद्यास्तनयास्ते स्युरन्यथा दास उच्यते ऊर्ध्वं तु यंच मादूर्ध्वान् द
 तायाः पुतानृया॥ गृहीत्वा यंच वर्षीयं पुत्रेष्टिं प्रथमं चरेदिति॥ यंच मोर्ध्वं तु स्वदानेच्छोरे वदानं
 नान्यथा॥ विक्रयं चैव दानं च ननेयाः स्युरनिच्छवः॥ दातुः पुत्राश्च सर्वस्वमात्मनैव तु योजयेत्
 इति हेमाद्रिमाधवधृतव्यासदक्षादिवचनात्॥ यच्च याज्ञवल्क्यः॥ स्वकुटुंबा विरोधेन देवं दा
 रस्तुतादृते॥ इति तद्गर्धं स्वदानानिच्छु संस्कृतपुत्रपरम्॥ तेन सर्वस्वदानेच्छु स्वदानेच्छु दारपु
 त्रदानं सिद्धम्॥ यो हि॥ हियभायारणाः सुशेवो न्योदये मनसामन्नवाऽ॥ इति शुनौ दत्तकनिषे
 धः सोम्योरसातिशयार्थः॥ अन्यथा शुनः शेषादिप्रतिग्रहश्चौतलिंगविरोधाय त्रैः॥ उपेयान्नव
 पुत्रतामित्युक्तेः॥ इदं च श्रौतं लिंगं स्वयंदत्तक्रीतपरम्॥ न दत्तकपरम्॥ द्वादशविधपुत्रमध्ये
 दत्तात्मा तु स्वयंदत्तः॥ क्रीतश्च ताभ्यां विक्रीत इति॥ याज्ञवल्क्येन तयोर्दत्तकाभेदोक्तेस्तयोश्च द

त्रोरसेतरेषां पुत्रत्वेन परियहरतिकलौ निधेधात् ॥ तेन संस्कारे त्ररदत्तकीनभवयेवेति सिद्धम् ॥ यज्ञाविश्वजिदधिकारी यद्येते त्रपुत्रादीनां ज्ञातित्वेन स्वरारुवाच्यत्वात् पुत्रत्वेन दानमाह ॥
 कानिराकृतं ॥ जन्मपुरुषस्य दानेन त्रानिष्पत्तेः ॥ दासत्वेन दानं भवयेत् ॥ पुत्रस्वत्वाभावं ददन् पु
 त्रकयविक्रयादिभुनः शेषविक्रयादिभ्यो तल्लिगात् ॥ हासकयविक्रयादिव्यवहारयोगान्
 खंयत् ॥ पुत्रः कनिसौम्येष्टायां कनिसायां च सर्वजः ॥ कथं तयोर्विभागः स्यादिति चेत्संशयो भ
 वेत् ॥ सदस्त्रीप्रजातानां पुत्राणां मविशेषतः ॥ न मातृतो ज्येष्ठमस्ति जन्मतो ज्येष्ठमुच्यते ति
 न कनिसायां सर्वज्ञातयवयेत् ॥ न ज्येष्ठायां यश्चाजातरत्यर्थः ॥ स एव आदाधिकारी ॥ अ
 थ यमयोः संस्कारक्रमार्थं ज्येष्ठकनिसभाव उच्यते ॥ मनुः ॥ जन्मज्येष्ठेन चान्नानुसुत्रस्य
 रणा स्वयिस्मृतं ॥ यमयोश्चैव गर्भसु जन्मतो ज्येष्ठता मता ॥ देवलः ॥ यस्य जातस्य यमयोः पश्य
 ति प्रथमं मुखं ॥ संतानः पितरश्चैव तस्मिन् ज्येष्ठप्रतिष्ठितं ॥ भागवते तु ॥ दौतदा भवतो गर्भस्य
 तिवेशवियर्थ्यादित्युक्तेः ॥ यश्चादुत्पन्नस्य ज्येष्ठपुत्रकम् ॥ अत्र देशचारतो व्यवस्था ॥ सर्वमे
 व तु पुत्रकम् ॥ गर्भाद्यमेशादौ विशेषनिर्देशे स्वगर्भयहोनाम्यत्र ॥ अन्यथा तर्ह्ययं यत् अ
 थस्तनिकास्तानम् ॥ १० ज्योतिषे ॥ करेद्रभाग्या निलवासवात्पमैत्रेदवाधिक्त्वमेहि
 पुंसां तिथावरिके शुभमामनेति प्रस्तुतिकास्तानविधिमुनीन्द्राः ॥ १० अथ नामकर्म
 मदनरत्ने वृहस्पतिः ॥ द्वादशे दशमे वा पि जन्मतो पि त्रयोदशे ॥ षोडशे विंशतौ चैव द
 त्रिंशे वर्णातः क्रमात् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ अहर्निकादशेनाम ॥ हेमाद्रौ भविष्ये ॥
 नामधेयं दशम्यां तु द्वादश्यामास्ति केचन ॥ अष्टादशे हनि तथा वदन्त्येमे नीषिराः ॥ दशम्या
 मतीतायामिति शेषा ॥ आशौचापगमेनामधेयमिति विष्णुः ॥ शृण्वपरिशिष्टे ॥ जननादश
 रत्रे व्युत्प्रेषत रत्रे संवत्सरे वानामकरं राम् ॥ व्युत्प्रेषतीति ॥ ज्योतिर्निबंधे गर्गः ॥ अमासं क्रांति
 विख्यादौ प्राप्ताकाले पिनाचरेत् ॥ श्रीधरः ॥ मित्रादिन्यमयो त्रराशतमिषकृस्वामी धनिसाभु
 तप्राजेशाश्चिशशांकपौष्मदिनकृतयुष्येयुराशौ स्थिरः ॥ क्रिडां च दशीं विहाय नवमीं शुद्धे
 मे भार्गवज्ञाचार्यामृतयादमागदिवसेनामानिकुर्याच्छ्रीशः ॥ मनुः ॥ शमीतं प्राह्वरास्यस्या
 हर्मीतं सत्रियप्यतु ॥ वैश्यस्य धनसंयुक्ते शूद्रस्य प्रेम्पसंयुतम् ॥ मदनरत्ने नारदीये ॥ सूतकी
 तेनामकर्मविधेयं स्वकुलोचितं ॥ नामशर्वे तु मासस्य मंगलं सुसमाक्षरैः तत्रैव गार्ग्यः ॥ मा
 सनामगुरोर्नामदद्याद्दालस्यं वेयिता ॥ कृद्मीनं तोयुतश्च कीवेकुं गोयं जनार्दनः ॥ उपेंद्रो
 यस्तपुरुषो वासुदेवस्तथा हरिः ॥ योगीशः पुंडरीकाक्षो मासनामान्यनुक्रमात् ॥ अत्र मार्ग
 शीषीदिक्षेत्रादिवीक्रमश्च मदनरत्ने ॥ तन्मासनामप्रथमं दद्यात्संबुद्धचैव हि ॥ देवालय
 गजाश्वानां द्रष्टाणां वापि कुर्यात् ॥ सर्वपराणां पराणानां चिह्नार्थं यो विता नृणाम् ॥ का
 वातां च कवीनां च पश्चादीनां च सर्वशः ॥ राजप्रसादवास्तूनां नामकर्म विशिष्यते ॥ नाक्ष
 त्रमपि नामकार्यं ॥ अभिवादनीयं च समीक्षितं ॥ तन्मातापितरौ विद्यानामोपनयनादिमा
 लायनोक्तेः ॥ कुलदेवतामासनं च संवदं यिता नाम कुर्यादिति मदनरत्ने शंखोक्ते ॥ त

च नक्षत्रपादाक्षराणां सूर्यकुर्वादिभ्यस्तं परिशिष्टे ॥ तदक्षरादिकं नाम यस्मिन् धिष्ण्य
दक्षरमिति ॥ सुदर्शनभाष्ये तु ॥ रोरेममृज्ये विषुवद्विरादौ ढांते च वांशवणा श्वयुष्य ॥ शेषेषु नाऽऽ
म्योः कपरः स्वरोऽयः साधोरदीर्घः सविसर्गऽस्य इत्युक्तम् ॥ ढांते इति ॥ प्रौष्टयदेवनादौ ढांते च वृद्धिः प्रौ
ष्टपाद इति ॥ अन्त्यमयभरणी शब्दः श्रुतावुक्तः ॥ तत्र श्वरणादौ च वादिवृद्धिः ॥ अयभरणाः आयभ
रणा इत्यादि ॥ मदनरत्ने वसिष्ठः ॥ जन्माहेद्वादशाहे वा दशाहे वा विशेषतः ॥ उ
त्तररेवता हस्तमूलपुष्यासंबारणाः ॥ श्वरणादिति भेदं च स्वातामृगां शरस्तथा ॥ प्राजायत्यंधनि
याचप्रशस्तानामकर्मणि ॥ अथ खट्वारोहः ॥ पारिजाते वृहस्पतिः ॥ खट्वारोहस्तक
र्तव्यो दशमे द्वादशेऽपि वा ॥ षोडशे दिवसे चापि द्वादशे दिवसेऽपि वा ॥ ज्योतिर्निर्वधे ॥
करत्रये वैष्णवे वती सुदिति द्वये चाश्विनकभ्रुवेषु ॥ कुर्याच्छिः श्रुतां नृपते श्वतद्वदोऽलनं वै सुखि
नो भवति ॥ तत्रैवा ॥ आदोलाशयने पुंसां द्वादशी दिवसः शुभः ॥ त्रयोदशस्तु कमायाननक्षत्रवि
चारणा ॥ अन्त्यस्मिन् दिवसे चेत्स्यान्त्रिर्यगास्ये प्रशस्यते ॥ अथ दुग्धपानं ॥
वृद्धिः ॥ एकत्रिंशदिने चैव ययः शंखेन पाययेत् ॥ अन्नप्राशननक्षत्रदिवसोदयरात्रिषु ॥
अथ करीवेधः ॥ मदनरत्ने वसिष्ठः श्रीधरौ ॥ मासेष्वष्टसप्तमे वाष्टमे वा ॥ वै
ध्यां करीणां द्वादशे षोडशे ॥ मध्ये नान्दः पूर्वभागे नरात्रौ नक्षत्रे द्वे द्वे तिथीवर्ज्यपित्वा ॥ अत्र ज
न्मासो वर्ज्यः ॥ ज्योतिर्निर्वधे गार्गः ॥ मासेष्वष्टसप्तमे वाष्टमे मासिवत्सरे ॥
करीवेधं प्रशंसन्ति युष्मायुः श्रीविवद्वये ॥ मदनरत्ने ॥ प्रथमे सप्तमे मासि अष्टमे दशमे यवा ॥ द्वा
दशे च तथा कुर्यात् करीवेधं शुभावहं ॥ हेमाद्रौ आसः ॥ कार्तिके यौषमासे वा चैत्रे वा फाल्गुने य
वा ॥ करीवेधं प्रशंसन्ति युक्तयक्षे शुभे दिने ॥ श्रीधरः ॥ हरिहरकरचित्रासौम्ययौष्मोत्तरा
य्यादिति वसुधुघटालीसिंहवर्ज्ये सुलये ॥ शशिगुरुबुधकात्यानां दिने पर्वरित्कारहिततिथिषु शु
द्धे नैवेद्ये करीवेधः ॥ मदनरत्ने वृहस्पतिः ॥ द्वितीयादशमीषष्टीसप्तमी
च त्रयोदशी ॥ द्वादशीयं च मीशस्तान्तीया करीवेधने ॥ सौवर्णी राजपुत्रस्य राजनी विप्रवैश्ययोः
च दस्य चापसीसूविमध्यमांशगुलात्मिका ॥ हेमाद्रौ देवलः ॥ करीरधरवेष्ठा यानविशेदय
जन्मनः ॥ तद्विष्ठाविलयं यांति पुराणेषां अपुरातनाः ॥ शंखः ॥ अंगुष्ठमात्रमुर्ध्वे करीणं न भवतो
यदि ॥ तस्मिन् आहं न दत्तं दत्तं चेदासुरं भवेत् ॥ अथ तांबूलभक्षणं ॥ चंडेश्वरः ॥
साहजान्द्वये दद्यात्तांबूलप्रथमं शिशोः ॥ कर्षरादिकं संमिश्रं विलासाय हिताय च ॥ मूलार्क
चित्रकरनिव्यहरींद्रमेषु यौष्मे सथा मृगशिरादिति वासरेषु ॥ अर्के दुर्जीवभृगुबोधनवासरेषु
तांबूलभक्षणाविधिर्मुनिभिः प्रदिष्टः ॥ अथ निष्क्रमणम् ॥ ज्योतिर्निर्वधे यमः ॥
तृतीयेऽपि चतुर्थे वा मासि निष्क्रमणं भवेत् ॥ यमः ॥ ततस्तृतीये कर्तव्यं मासि सूर्यस्य दर्शनं ॥
चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशोश्च दस्य दर्शनं ॥ अत्र सूर्येन्द्रोः कर्मणीये च तयोः आहं न विद्यते इति
कंदो गपरिशिष्टात् ॥ कंदो गानां निष्क्रमणो वृद्धिश्चाहं नास्तीति कल्मशः ॥ आसः ॥ मैत्रेयुष्य
पुनर्वसुप्रथमभेयोऽस्तु कूले विधौ ॥ हस्ते चैव सुरेश्वरे च मृगमेतारासुशस्तासुचकुर्यान्नि

क्रमरांशिशीर्धुशुशुकेष्वरिक्तैतिथी॥कमाकुंभजुलामृगारिभवनेसौम्यग्रहालोकिता
मदनरत्ने॥अन्नप्राशनकालेवाकुर्यान्निष्क्रमणक्रिया॥विष्णुधर्मे॥दिगीशानादिनेतत्र
तथाचंद्रार्कयोर्दिजः॥क्षजनवासुदेवस्यगगनस्यचकारयेत्॥वह्निर्निष्कारयेद्देहात्तशंख
पुराणाहनिःस्वने॥चंद्रार्कयोर्दिगीशानांदिशांचगगनस्यच॥निक्षेपार्थमिदं द्रुमिनेमेरु
तुसर्वदा॥अप्रमत्तप्रमत्तंवादिवात्रमयापिवा॥रक्षंतुसततंसर्वदेवाःशक्तपुरोगमाःमा
धवीये॥ मार्कंडेयः॥ अग्रतोयप्रविन्यस्यशिल्पमांडानिसर्वशःशस्त्राणिचैव
वस्त्राणिततःपश्येन्नलक्षराम्॥प्रथमेयत्पशेद्दालस्ततोमांडंस्वयेतदा॥जीविकान्तस्यवा
लस्यतेनैवतुभविष्यति॥ अथोपवेशनं॥ प्रयोगपारिजाते॥याग्रेविष्णु
धर्मेच॥ यंचमेचतथामासिभूमौतमुयं वेशयेत्॥तत्रसर्वग्रहाःशस्तामीमोप्यत्रा
विशेषतः॥उत्तरात्रितयसौम्यपुष्यसंशक्तदेवतम्॥प्राजापत्यचहस्तश्रवस्तमाश्विनमित्र
मे॥वरहंक्षजयेद्देवंतथिवीचतथाक्षिजारक्षेनं वसुधेदेविसदासर्वगतंभुमे॥आयुःप्रमारांस
कलेनिक्षिपस्वहरिप्रिये॥अचिरादायुस्त्वस्ययेकेचित्परयेथिनः॥जीवितारोग्यवित्तैर्भुनि
र्दहस्वाचिरेगानात्॥धारिण्यशेषभूतानांमातात्वमसिकामधुक्॥अजराचाप्रमेयाचसर्वभू
तनमस्कृतां॥चराचराणांभूतानांप्रतिष्ठानाव्याहसि॥कुमारंयाहिमातस्वेत्रद्वान्तदनुमनं
ता॥ अथान्नप्राशनं॥पारिजातेनारदः॥ जन्मतीमासियष्टेस्यांतसौ
रेणान्नाशनं परं॥तदभाविष्ठमेमासिनवमेदशमेपिवा॥हादशेवापिष्टेस्यान्सौरेणान्नाशनं
परम्॥संवत्सरेवासंप्रसी॥केचिदिच्छंतिपंडिताः॥मदनरत्नेलीलाक्षिः॥यष्टेन्नप्राशनंजाते
मुदंतेषुवेति॥ शेखा॥ संवत्सरेन्नप्राशनमर्हसंवत्सरेवेति॥ नारदः॥ यष्टेवाप्य
ष्टमेमासियुंसांस्त्रीणांतयंचमे॥सप्तमेमासिर्वाकार्यंनवान्नप्राशनंभुमे॥रिक्तादिनस्यनंदा॥
हादशेमष्टमीममांस्तज्ज्ञान्तिययः॥प्रोक्ताःसितजीवन्तवासराः॥चंद्रवारंप्रशंसंतिहृष्टे
चाप्यत्रिकंविना॥श्रीधरः॥आदित्यतिथ्यवसुसौम्यकरानिलाश्विचित्राजविष्णुवरुणोत्रां
घोष्ममिश्राः॥वालान्नभोजनविधौदशमेविशुद्धेहिंशंविहायनवमीतिथयःशुभाःसुभाः॥
वसिष्ठः॥वालान्नभुक्तीव्रतवंधनेचराजामिषेकेखलुजन्मधिष्ण्यम्॥भुमेतन्निरुं सततंवि
वाहेसीमंतयात्रादिभुमेगलेषु॥ मार्कंडेयविष्णुधर्मयोः॥ ब्रह्मारांशंकरंविष्णु
चंद्रार्कौचदिगीश्वरान्॥मुवेदिशश्चसंक्षुब्धत्वावह्नौनथाचरं॥दिवातापुरतस्तस्यवायुर्न
गगतस्यच॥अलंकृतस्यदानव्यमन्त्रयात्रेसकांचने॥मधोऽयदधिंसंयुक्तंप्राशयेत्पायसं
वेति॥ अथावृक्षर्त्रिः॥अवहारनिर्णये॥नवांवरधरोभूत्वाक्षजयेच्चिरायुयं॥ मार्कंडेय
नरोभक्ताक्षजयेत्प्रयतस्तथा॥नतोदीर्घायुसंवासरामंश्रीणिहयंवल्लिं॥प्रव्हादेचहन्ममे
विभीषणमथार्चयेत्॥स्वनक्षत्रंजन्मतिथिंप्राप्यसंक्षजयेन्नरः॥यष्टीचदधिमक्तैर्नवर्षेवर्षे
पुनःपुनः॥तिथितत्त्वैरतन्नामभिस्तिलहोमोप्युक्तः॥आदिपुराणी॥सर्वैश्चजन्मादिवसेत्ता
नैर्मगलकारिभिः॥गुरुदेवाभिविप्राश्चक्षजनीयाःप्रयत्नतः॥स्वनक्षत्रंचयित्तरोनथादेवः

जायति॥प्रतिसंवत्सरं यत्कर्म यश्च महोत्सवः॥ कल्पचिंतामणौ॥ गुडगन्धति
लान्दद्याद्स्तेयं यौ च वंधयेत्॥ गुग्गुलुं निव सिद्धार्थं हवीं गौरोचनादिकम्॥ संक्षमभानुविघ्नेशो
महर्षिप्रार्थयेद्विदम्॥ चिरजीवीयथा त्वं भीमविष्यामि तथा मुने॥ स्यवान् वित्तवांश्चैव श्रिया यु
क्तश्च सर्वदा॥ मार्कंडेयतमस्तैस्तत्सप्तकलां तजीवन॥ आयुरारोग्यसिद्धयर्थं प्रसीद भगवन् मुने
चिरजीवीयथा त्वं तु मुनीनां प्रवरद्विज॥ कुरुष्व मुनिशार्दूलतथा मां चिरजीविन॥ मार्कंडेयमा
हाभागस्तत्कलां तजीवन॥ आयुरारोग्यसिद्धयर्थं मस्माकं वरदो भव॥ सतिलं गुडं समिश्रमंज
ल्पद्वैमितेययः॥ मार्कंडेयादरं लब्ध्वा पिबाम्यायुर्विद्वद्वये॥ इति ययः पिवेत्॥ तिथितत्वेत्कां दे
॥ खंडनं नखकेशानां मैथुना धगमौ तथा॥ आमिषं कलहं हिंसां वर्जयेत् द्वौ विवर्जयेत्॥ त
त्रैव दीयिकायां॥ कृतांतकुजयोर्वीरेयस्य जन्म तिथिर्भवेत्॥ अनृक्षयोगसंप्राप्तौ वि
घ्नस्तस्य यदेयदे॥ कृतांतः शनिः॥ तस्य सर्वौषधिस्तानं गुरुदेवाग्निक्षजन॥ दृढमनुः॥ मृते ज
न्मनि संक्रांतौ श्राद्धे जन्मदिने तथा॥ अस्थस्य स्पर्शने चैव न स्नायादुष्मवारिणा॥ अत्र जन्म ति
थि रौदयिकी याद्या॥ युगाद्या वर्षद्विश्च सप्तमी पार्वती प्रिया॥ खेरुदयमीक्ष्यं तेन तत्र तिथियुग्म
तेति कल्पतत्त्वा र्णवेव चनात्॥ विशेषो मत्कृतश्च द्रधर्मे ज्ञेयः॥ अथ कटिस्त्रं॥ प्रयो
गपारिजोते ब्राह्मे॥ प्रतिसंवत्सरं तर्क्षे वक्ष्ये नृणां विधियं॥ दत्त्वा गोभूहिरण्यादिना
या स्वर्णादिनिर्मितं॥ वध्नीयात्कटिस्त्रं च वासः संगृह्य नूननं॥ हवीं कुरेरथा ज्जेन च रुणा च पि
नाकिनं॥ आयुष्यहोमं कृत्वा च तर्पयेत्ति नृदेवताः॥० अथ चोल्म॥ प्रयोगया
रिजाते बहु रुशिष्यः॥ जानाधिकारं जन्मादि तृतीये द्वे तु चोल्मकं॥ आद्ये कुर्वते केचि
त् पंचमे द्वे द्वितीयके॥ उपतो मासं हैवेति विकल्पाः कुलधर्मतः॥ दृहस्यतिः॥ तृतीये द्वे शि
शोर्गमी जन्म तो वा विशेषतः॥ पंचमे सप्तमे वापि स्त्रियाः पुंसोपि वा ससं॥ तत्रैव नारदः॥ जन्मत
स्तु तृतीये द्वे श्रेष्ठमिच्छंति पंडिताः॥ पंचमे सप्तमे वापि जन्मतो मध्यमं भवेत्॥ अधमं गर्भतः स्या
तु नवं मेकादशे पियेति॥ पारिजाते दृहस्यतिः॥ उन्नयरागे सूर्ये विशेषा लो
म्यगोलके॥ शुक्लपक्षे शुभं प्रोक्तं कृष्णपक्षे शुभेतरत्॥ अशुभोत्पत्तिभागः स्यात्कृष्णपक्षे त्रिधा
कृते॥ तत्रैव वसिष्ठः॥ द्वित्रिंशच्च मसप्तम्या मेकादश्यं तथैव च॥ दशम्यां च त्रयोदश्यां कार्यं क्षौरं
विजानता॥ नृसिंहीये॥ वसुधमी चतुर्थी च नवमी च चतुर्दशी॥ द्वादशी दर्शक्षरौ द्वे प्रतियत्रै
व निहिताः॥ वसिष्ठः॥ खेरंगारकस्यैव सूर्यपुत्रस्य चैव हि॥ निर्दिता दिवसा क्षौरे शेषाः का
र्यकराः शुभाः॥ जोतिर्निर्वंधे दृहस्यतिः॥ पापप्रहाणां वारादी विप्राणां शु
भदं रवेः॥ क्षत्रियाणां समासु नोर्विदुः शूद्राणां शनौ शुभः॥ हस्ताश्वि विष्णु यौ ह्माश्च अविष्टादित्य
पुष्यमं॥ सौम्यचित्रेन वक्षौरे उन्नमानव नारकाः॥ त्रीण्युत्तराणि वायव्यं रोहिणीं वारुणां तथा॥
क्षौरे षण्मध्यमाः प्रोक्ताः शेषा द्वादशगर्हिताः॥ निधने जन्मन क्षत्रे चैव न सेचंद्रमाष्टमे॥ दियत्करे
वधे क्षौरं प्रत्यरे च विवर्जयेत्॥ अत्र लक्ष्मिद्विरन्ये च योगाः जोतिर्विद्भो ज्ञेयाः॥ अन्ये च विशेषाः
श्मशुकर्म निर्माणे वक्ष्यंते॥ एतच्च शिशोमीतरि गर्भिरण्यं तत्कार्यं तदाह॥ जोतिर्निर्वंधे मदनरं

नेचवृहगार्ग्यः॥उत्रचूडाकृतौमातायदिसागर्भिणीभवेत्॥शस्त्रेणामृतमाभोतितस्मात्क्षौर
 विवर्जयेत्॥अस्यापवादमाहातत्रैवनारदः॥स्तनोर्मातरिगर्भिण्याचूडाकर्मनकारयेत्॥पंचाश
 त्मागद्योर्ध्वतुगर्भिरणामपिकारयेत्॥यदिगर्भविपत्तिःस्याच्छिशोर्वाभरणायदि॥सहोयनीया
 कुर्याच्चैतदादोषो न विद्यते॥वृहस्यतिः॥गर्भिरणामातरिशिशोःक्षौरकर्मनकारयेत्॥व्रतामि
 मेकेयैवस्यात्कालोवेदव्रतेष्वपि॥गर्भिरणामपिपंचमासपर्यंतंनदोषस्तुक्कर्महर्त्रदीपि
 कायागार्ग्येण॥पंचममासादूर्ध्वमातुर्गर्भस्यजायतेमृतुरिति॥मदनरत्नेवृहस्यतिः॥उत्रचू
 डाकृतौमातागर्भिणीयदिसागर्भेत्॥विद्यधनेयुरुस्तत्रदयतीशिशुरहतः॥गर्भमातुःकुमार
 स्यनकुर्याच्चौलकर्मनु॥पंचमासादधःकुर्यादनऊर्ध्वनकारयेत्॥गर्गः ज्वरस्यो
 त्पादनयस्यलघ्नतस्यनकारयेत्॥दोषनिर्गमनात्पश्चात्स्वस्थोर्ध्वमसमाचरेत्॥लघ्नमिति
 मंगलोपलक्षणात्॥जोतिर्गर्गः॥विवाहोत्सवयज्ञेषुमातायदिरजस्वला॥त
 दासमृतुमाभोतिपंचमदिवसंविनाः॥वसिष्ठः॥यस्यमागलिकंकार्यंतस्यमाना
 रजस्वला॥ऊर्ध्वतदेवा॥तत्रैववृहस्यतिः॥प्राप्तमभ्युदयपश्चादुत्रसंस्कारकर्मणिायत्नीरज
 स्वलाचेत्स्यान्नकुर्यात्तन्नितातदा॥पितेतिकर्तृमात्रोपलक्षणात्॥संकटेनुवाक्यसारेउक्तम्
 अलाभेषुमुहूर्तस्यरजोदोषेषुपस्थिते॥श्रियंसंरज्यविधिवत्तत्रोमंगलमाचरेत्॥एतच्चमंड
 नोत्तरनकार्यं॥नमंडनाच्चापिहिंसुनंचगोत्रैकतायायदिनाद्भेदइति॥मदनरत्नेवसिष्ठे
 क्तैः॥तत्रैवकात्यायनः॥कुलेऋतुत्रयादर्वीग्रंउनाननुमुंउने॥प्रेवेशाभिर्गमोनेष्टेनकुर्या
 न्मंगलनयम्॥वृहमनुः॥एकमातृजयोरेकवत्सरेपुत्रयस्त्रियोः॥नसमानक्रियांकुर्यान्मा
 तृभेदेविधीयते॥आशौचेतुसंग्रहे॥संकटेसमनुप्राप्तेस्तनकेसमुयागते॥कृष्णांशोभिर्भूतंह
 त्वागांचदद्यात्पयस्विनीम्॥चूडोयनयनोद्वाहप्रतिष्ठादिकमाचरेदिति॥जोतिर्निर्वधेय
 दृष्टेयोऽशेर्वर्षेविवाहादेतथैवच॥अंतर्वर्त्याचजायायांनेष्यतेमुंनंचाचिन्वाचमोविशे
 योविवाहप्रकरोवदयते॥दीपिकायां॥नचूडाजन्मभायेयदारुरोमुशानोकुजे॥प्रतिषध
 द्रिक्तासुविधारंभलुपंचमे॥प्रयोगरत्ने॥मध्येशिरसिचूडास्यादृष्टिनांतु
 दक्षिणे॥उभयोःपार्श्वयोरत्रिकश्ययानांशिखामेता॥माधवीयेष्येवम्॥आयसंवस्त्वा
 हातृष्ठीकेशान्विनीया॥यथर्विशिखानिदधाति॥यथर्वि॥प्रवरसंख्यया॥तासांमध्यशिखा
 वर्ज्यमुपनयनेवत्यनेकार्यम्॥प्रतिदिशंप्रवपतीत्युपनयनेतेनैवोक्तेः॥रिक्तोवायोनपिहि
 तोयमुंडस्तस्येतदपिधानंयच्छिखेतिश्रुतेः॥विशिखोत्पत्तीनश्चयत्करोतिनतत्कृतमिति
 निषेधाच्च॥सत्रेतुवचनात्क्षिखं॥यवनमितिमुदर्शनभाष्येउक्तम्॥यत्रकुमायविशिखा
 इवेतिलिगतेच्छेदोगपरं॥अपराकर्मदनरत्नेवल्लोगादिः॥दक्षिणातःकमुजावसिष्ठाना
 मुभयतोत्रिकश्ययानांमुंडाभृगवः॥यंचूडाः॥अंगिरसोवाजिमेकेमंगलार्थं॥शिखिनो
 नेपथाकुलधर्मेवेति॥कमुंजाशिखा॥वाजिःकेशयेक्तिःस्मृतिद्वयेण॥एकाशिखादक्षि
 णातोवसिष्ठोत्रस्ययंचांगिरसाभृगीसु॥निकाशिखाकश्यपोगोत्रजानांशिखोभयत्रापि

यथा कुलं वा ॥ एतच्छ्रुतिरिक्तविषयं ॥ शूद्रस्यानियताः केशवेशा इति वसिष्ठेः ॥ यत्रुया
 ये ॥ नशिखीनो यवीतीत्यान्नोचरेत्संस्कृतांगिरमिति शूद्रमुपक्रम्योक्तम् ॥ तदसच्छ्रुत्येति
 केचित् ॥ विकल्प इति युक्तम् ॥ अतएव हारीतः स्त्रीशूद्रौ नशिखां छित्वा क्रोधादौ रोप्यतोपि
 वा ॥ प्राजायन्त्यं प्रकुर्यात्तानिच्छंतिर्नान्यथा भवेत् ॥ एतत्परिग्रहयक्षे ॥ अत्र देशभेदादव
 स्थितिदिक् ॥ ज्योतिर्निबन्धे ॥ नन्नदोत्तरदेशे तु सिंहस्य देवमंत्रिणि ॥ शुभक
 र्मन कुर्वति निषेधो नास्ति दक्षिणे ॥ अत्र भोजने प्रायश्चित्तमुक्तं माधवीये ॥ निर्वृ
 त्तचूडहोमे तु प्राङ्मकरणात्तथा ॥ चरेत्सांतयनं मुक्ताजातकर्मणि चैव हि ॥ अतो न्येषु
 तु संस्कारे मूयलासेन शुद्ध्यति ॥ एते संस्काराः स्त्रीणाममंत्रकाः कार्य्याः ॥ होमस्तु समंत्रक
 इति ॥ प्रयोगयारिजाते ॥ आश्वलायनोपि ॥ होमकृत्यं तु पुंवत्यात्स्त्रीणां चूडाकृतावपीति
 मयुरपि ॥ अमंत्रिकानुकार्येयं स्त्रीणामावृत्तेश्च तदिति होमोप्यमंत्र इत्येके ॥ संस्काराः स्त्री
 णामहोमकास्तूष्मीस्युरिति स्मृत्यर्थं सारे होमोनेति वृत्तिकृतम् ॥ अथ विद्यारंभः ॥ मदनरत्ने नृ
 सिंहः ॥ अक्षरस्त्रीकृतिकुर्यात्प्राप्तेयं च महायने ॥ उत्तरायणगे सूर्ये कुंभमासं विधुर्जयेत् ॥
 दीपिकाया पवर्षे पञ्चमके कालेष्वष्टौ रिक्तांशानि कुजं ॥ अनध्यायान्विनानत्वादेवं यथैकं
 तं गुहं श्रीधरः ॥ हस्तादित्यसमीरमित्रपुरुजित्योद्मास्त्रिचित्राच्युतेष्टारकर्षशदिनोदयादि
 रहिते राशौ स्थिरे चोभा ॥ यो ॥ यक्षे पूर्णानि शाकरे प्रतियदं रिक्तां विहायाष्टमीयष्टीमष्टम
 ष्टमशुद्धभाजिभवने प्रोक्ताक्षरे स्त्रीकृतिः विष्णुधर्मे ॥ रजपित्वा हरिलक्ष्मीं तथा देवीं सरस्वती
 म् ॥ स्वविद्यास्तत्रकारंश्च सुविधांश्च विशेषतः ॥ एतेषामेव देवानां नाम्ना तु जुहुयाद्भुतं ॥ द
 क्षिणामिर्दिजेंद्राणां कर्तव्यं चात्र रजनं ॥ अथ धनुर्विद्या ॥ दीपिकायां ॥ अदिनि गुरुयमार्क
 स्वातिचित्राश्रियिचक्रवहरिवसुमूलेष्विदुभागां तमे मुरानिशशिवध्वारे विष्णुवोधे विषो
 षे सुसमपतिथियोगे चापि विद्याप्रदानं ॥ अथानुयनीतस्य विशेषः ॥ प्रागुपनयनात्कामचा
 रवादभक्षा इति ॥ भक्षणां लघुवादे रपीतस्य विशेषः ॥ प्रागुपनयनात्कामचारवादभक्षा इति
 मभक्षणां लघुनादे रपीति हरदत्तः अपरांर्कः ॥ वृद्धातातयः ॥ शिशोरभुक्षणां प्रोक्तं बालस्या
 च मनसं स्मृतम् ॥ रजस्वलादिसंस्पर्शे स्नानमेव कुमारके ॥ प्राक्चूडाकरणाद्बालः प्रागन्नप्राश
 नाच्छिशुः ॥ कुमारकस्तु विज्ञेयो यावन्मौजीनिबन्धनम् ॥ आयसंबोपि ॥ अन्नप्राशनात्प्रया
 तो भवता संवत्सरादित्येके इति गोतमीपि ॥ नतदुयस्पर्शनादाशौचं ॥ तस्यानुयनीतस्य चंज
 लादिस्त्वस्यापि स्पर्शान्नस्नानं ॥ इदं च षष्ठवर्षात्प्राक् ॥ ऊर्ध्वतुस्नानं भवत्येव ॥ बालस्य
 पंचमाद्वर्षाद्रक्षार्थं शौचमाचरेदिति स्मृतेः ॥ कामचारादिकेयवम् ॥ ऊर्ध्वतुस्नानं भवत्येव ॥ बालस्य
 पंचवर्षात्परस्य च ॥ चरेद्गुरुं सुहृद्वैव प्रायश्चित्तं विशुद्धये ॥ अतीबालतरस्यास्य नायराधो
 नपातकमिति स्मृतेरिति हरिदत्तः ॥ स्मृत्यर्थं सरित्येवम् ॥ अथोपनयनम् ॥ आश्वलायनः ॥
 गर्त्तमेषामेवावृत्ते पंचमेव सप्तमेपि बाह्विजत्वं प्राप्नुयाद्विप्रवर्षत्वेकादशे नृपः ॥ मनुः ॥ ब्रह्म
 वर्चसकामस्य कार्यं विप्रस्य पंचमे ॥ राजीवस्तार्थिनः षष्ठे वैश्यस्यार्थार्थिनीष्टमे ॥ विष्णुः
 षष्ठे तु धनका

नौविप्रः पुनः संस्कारमहति॥ जोतिर्निर्वधेनारदः सर्वेषां जीवशुक्रं च वाराः प्रोक्तं
 त्रैलोक्यभाः॥ चंद्रार्कौ मध्यमौ ते यौ सामवाहजयोः कुजः॥ शाखाधियतिवारश्च शाखाधिवत्सं
 तथा॥ शाखाधियतिलयं च दुर्ध्वं भवति तयंत्रते॥ शाखाधियाश्चरत्नसंयह॥ जगद्वर्धसाम
 यजुषामधियागुरुसौम्यमौमसिता॥ जीवसितौ विप्रारणसत्रस्यारोहगूविशां चंद्ररतिपा
 रिजाते बृहस्पतिः॥ बृहदानां गुरोर्वरीयजुर्वेदजुषां कवेः॥ सामगानां धरास्तनोरथर्वविद्वंश
 रवेः॥ अत्रलयादिदेवतेभ्यो ज्ञेयं॥ विस्तरभयानीयते॥ लक्ष्मः॥ त्रैलोक्यं सर्वसंध्यायां वारि
 द्योदधिगर्जति॥ तद्दिने स्यादध्यायौ तत्र तत्र विवर्जयेत्॥ जोतिर्निर्वधे॥ नांदीश्रा
 देकृते चेत्यादनध्यायस्वकालिकः॥ तदीयनयनं कार्यवेदार्भं नकारयेत्॥ एतद्बृहचा
 तिरिक्तानां तेषां तद्दिने वेदार्भभावात्॥ अतस्तेषां मुयनयनं न भवत्येव॥ एतच्च प्रातस्तनि
 ते॥ सायंस्तनिते तु दिवैव चरं प्रपुपित्वा सायं संध्योत्तरहोमं कुर्यात्॥ न संध्यागर्जिते काले
 न हस्तु स्यात्तद्विधेः॥ ब्रह्मोदनं यच्चैदं गौषकमन्नं न दृष्यतीति संयहोक्तेरिति॥ प्रयोग
 लिभट्चरणाः॥ अत्र शांतिरप्युक्ता॥ नृसिंहप्रसादे॥ ब्रह्मोदनं विधेः सर्वप्रदोषगर्जि
 तं यदि॥ तदा विप्रकारं ते यं वदोरध्ययनस्य तु॥ तस्य शांतिप्रकारं तु वक्ष्ये शास्त्रानुसारतः॥ प्र
 धानं याय संसाज्यद्वयोः शांति यजो भवेत्॥ स्तुतं बृहस्पतेर्विद्वानुपदेवत्ताविद्वद्वये॥ गायत्री
 चैव मंत्रस्याव प्रायश्चित्तं तु सर्वथा॥ धेनुं स्वत्सकादयादाचार्या ययसिनीं॥ ब्राह्मणान्
 भोजयेत्पश्चात्ततो ब्रह्मोदनं चरेत्॥ उपनयने चाधिकारिणाः॥ माधवीये बृहमनुजो
 क्तेः॥ पितापितामहो भ्राता भ्रातृयो गोत्रजो यजः॥ उपानयेधिकारी स्यात्तद्वर्वाभावेप
 रः परः॥ प्रयोगरत्ने॥ यितैवोपनयेत्तु तत्र तदभावेपितुः पिता॥ तदभावेपितुर्भ्राता तदभावेपितो
 दूरः॥ पितेति विप्रपरं न स्तत्रिधादेः॥ तेषां पुरीहितं एव॥ उपनयनस्य दृष्टार्थत्वात्॥ तेषां चा
 ध्यायनेन धिकारात्॥ अत्र पितृव्यस्य ज्येष्ठभ्रात्रभावेधिकारः॥ असंस्कृतास्तु संस्कार्या भ्रा
 तृभिः सर्वसंस्कृतैरितियाजवल्कोक्तेः॥ तेनेदं विभक्तपरम्॥ सर्वं विभक्तपरम्॥ मातुः रजो
 दोषे तु प्रागुक्तम्॥ अथ यण्डमूकादीनां विशेषः॥ प्रयोगपारिजाते ब्राह्मे॥
 ब्राह्मणं ब्राह्मणं जातो ब्राह्मणः स रतिश्रुतिः॥ तस्माच्च त्रैलोक्यं वधिरकुलं चामनपंगुषु॥ जडगद
 दरो गार्त्रशुक्लागविकलोगिषु॥ मन्त्रोन्मत्तैश्च मूकेषु रायनस्थेति रिरिह्ये॥ ध्वस्तर्धस्त्वेषु चैतेषु
 संस्काराः स्युर्यथोचितम्॥ मन्त्रोन्मत्तौ न संस्कार्यावितिके चित्तं च सते॥ कर्मस्वनधिकाराच्च
 याति त्वं नास्ति चैतयोः॥ तदयत्वं च संस्कार्यमपरेत्वाद्भरत्यथा॥ संस्कारमंत्रहोमादीन् करोमा
 जाय्यं एव तु॥ उपनयेनां च विधिवदाचार्यः स्वसमीयतः॥ आनीयादिसमीपं वा सावित्री स्तस्य
 वाजयेत्॥ कमास्त्रीकरणादन्यत्सर्वं विप्रैराकारयेत्॥ स्वमेव हि जेजीतो संस्कार्यो कुं उ
 गोलकाविति स्तुमर्थं सारियेवम्॥ कुंडगोलकयोः संस्कार्यत्वं प्राह निवेधश्चैत्रजउत्रविष
 यः॥ अस्य स्यात्ब्राह्मणपिनोयनयनाद्यप्रतिः॥ इत्यपरकीः॥ उपनयनं च कुमार्भोजयित्वा कार्य
 म्॥ प्रागेवैतत्तदहं भोजयंतीति मदनयारिजाते गोभिलोक्तेः॥ गायत्र्युपदेशश्चोत्तरतोयेः कार्यः

॥ उत्तरेणाग्निमुपविशतः प्राप्नुवन् आचार्यः प्रत्यश्चुस्व इतरोधी हिमो रतिशां स्वायनसूत्रोक्तेः
यद्यपि कान्तायनेनाथास्मैसावित्रीमन्त्राहोत्ररतोयेः प्रत्यश्चुस्वपितुक्तादक्षिणातशिष्टतमा
सीनाय वैके इति विकल्प उक्तः ॥ तथापि कान्तायानामेव सः ॥ वक्ष्यानां तूत्ररखा ॥ वैदेक्यातामि
क्षायां विशेषमाह कात्मीयनः ॥ मातरमेवाग्नेमिक्षेत ॥ पराशरमाधवीये ॥ मातरं
वास्वस्वरं वामानुर्वीमगिनी निजां ॥ भिक्षेत भिक्षां प्रथमं याचैनं न विमानयेत् ॥ अथ सं
स्कारलोपेणैकः ॥ आरभ्याधानमाचौलात्काले तीते तु कर्मणां ॥ व्याहृत्याजं सुसं
स्कृत्य हुत्वा कर्म यथाक्रमं ॥ एतेष्वेकैकलोपे तु यादृक्कृत् समाचरेत् ॥ चूडया चर्द्धकः
स्यादाय दिव्येव मीरितम् ॥ अनायदितु सर्वत्र हि गुणं हि गुणं चरेत् ॥ यारिजोते कान्ताय
नः ॥ लुप्रे कर्मणि सर्वत्र प्रायश्चित्तं विधीयते ॥ प्रायश्चित्ते कृते यश्चाद्युतं कर्म समाचरे
त् ॥ स्मृत्यर्थं सारं चैवम् ॥ कारिकायां तु प्रायश्चित्ते कृते तीतं कर्म कृताकृतमित्युक्तम् ॥ प्राय
श्चित्ते कृते यश्चादतीतमपि कर्म वै ॥ कार्यमित्येक आचार्य्यानेत्येतु वियश्चित इति ॥ त्रि
कांडमंडनेन तु ॥ कालातीतेषु कार्येषु प्राप्नवत्स्वपरेषु च ॥ कालातीतानि कृतानि वै विद
ध्यादत्र रागितु इत्युक्तम् ॥ तत्र सर्वेषां तत्रेणानां दीक्षादं कुर्यात् ॥ देशकालकर्तृक्यात् ॥ ग
राशः क्रियमाणानां मातृणां रजनं सक्तम् ॥ सक्तदेवमवेच्छाद्मादौ नष्टयगादिष्विति कुंदो
गपरिशिष्टात् ॥ एतद्ब्रह्नामयन्त्रानां युगयत्संस्कारकरणाविषयमिति वीर्यदेवः ॥ अतीत
संस्काराणां युगयत्करणा इत्यन्ये ॥ तत्रापि चो लस्य उयनीत्यासहेतियक्षे उयनीति दिने
वतमुत्थानं नष्टदिने ॥ सहस्रस्य दिवसे को सन्निकृष्टतरत्वात् ॥ वृद्धाचारोप्येवं ॥ उयनीति दिने
मध्याह्नसंध्यामाह ॥ यारिजाते जैमिनिः ॥ यावद्ब्रह्मोपदेशस्तु तावत्संध्यादिकं न
च ॥ ततो मध्याह्नसंध्यादिसर्वकर्म समाचरेदिति ॥ ब्रह्मगायत्री ॥ यनुवचनम् ॥ उयायने तु क
र्तव्यं सायं संध्ये उयासनं ॥ आरभेद्ब्रह्मयज्ञं तु मध्याह्ने तु परेहनीति ॥ तच्छाखांतरविषयमिति या
रिजातः ॥ विकल्प इति युक्तं यस्यामः ॥ उपनयनाग्निस्त्रिरात्रं धार्यः ॥ अहमेतमग्निं धारयंती
त्यापसं वीक्तेः ॥ वीधाय नसूत्रे तु सदाधारणमप्युक्तम् ॥ उपनयनादिरग्निस्त्वमोयासनमित्या
चक्षते यागिग्रहरादित्येके ॥ नित्यो धार्यो नुगतो विर्मथ्य इति ॥ इदं जातारणि यक्षे ॥ अन्यथा
मथना संभवान् ॥ ब्रह्मयज्ञे विशेषमाह ॥ तत्रैव जैमिनिः ॥ अनुयाकृतवदस्य क
र्तव्यो ब्रह्मयज्ञकः ॥ वेदस्थाने तु सावित्री गृह्णते तत्समीयत इति ॥ येषां तदिने एव वेदार्भस्तेषां
नेदमिति हि क ॥ अथ ब्रह्मचारिधर्माः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ मधुमांसाज नोच्छिद्युक्त
स्त्रीप्राणा हि संनं ॥ भास्करालोकनाश्री लय रिवादादि वर्जयेत् ॥ मनुः ॥ अभ्यंगमं जनं चाक्षणी
रुया न च्छत्रधारणं वर्जयेदिति प्रकृतम् ॥ यारिजाते ॥ कौर्म ॥ नादर्शं चैव वीक्षेत नाच
रेदंतधावनं ॥ गुरुच्छिद्यं भेषजार्थं प्रयुंजीत न कामतः ॥ एतन्निषिद्धमधादिविषयम् अन्य
स्य गुरुच्छिद्यं सर्वदा प्राप्तेः ॥ सचेद्याधीयीत कामं गुरोरुच्छिद्यं भेषजार्थं सर्वं प्राप्नीयादिति
॥ वसिष्ठोक्तेः ॥ ज्येष्ठभ्रातुरित्यपि ज्ञेयम् ॥ पितुर्ज्येष्ठस्य भ्रातुरुच्छिद्यं भोज्यमित्यापसं वीक्तेः ॥

गुरुपुत्रेनुस्त्वर्थसारे उक्तम् ॥ गुरुवदुर्गुपुत्रः स्यादयत्रोच्छिद्यभोजनात् ॥ प्रवेताः ॥ तावूलाभ्यजनं
 चैव कोम्यपात्रे च भोजनं ॥ पतिश्च ब्रह्मचारी च विधत्वा च विवर्जयेत् ॥ १५६ ॥ मेखला मज्जितं उच्यते
 वीतं च निर्यशः ॥ कौपीनं कटिसूत्रं च ब्रह्मचारी तु धारयेत् ॥ अंगीघनं मेख्यचर्या मधः शम्भापुरे
 हितं ॥ कुर्यादिति शेषः ॥ मेखलामाहा श्रुत्वा यनः ॥ ते यो मेखलामौजी ब्राह्मणस्य धनुर्जास्यत्रि
 यस्यावी वैश्यस्येति ॥ आचार्यः ॥ त्रिहता मेखला कार्यो त्रिवारं स्यात्समाहृता ॥ तद्वययस्त्वयः का
 र्याः यंच वा सप्तचापुनः ॥ मनुः ॥ मौजी त्रिहता माश्रयण कार्यो विप्रस्य मेखला ॥ त्रिहता ग्रंथिर्नै
 न त्रिभिः यंच भिरेव वा ॥ अथ देहाः ॥ मनुः ॥ ब्राह्मणो वैस्वपालाशौ हस्त्रियो वा भ्रू
 दिरी ॥ पियूषलोदुं वरे वैश्यो दंगनं हति धर्मतः ॥ स्यामभावे गौतमः ॥ यज्ञियो वा सर्वेषां मूर्धलला
 टनासाय प्रमारा इति ॥ अजिनमाहा श्रुत्वा यनः ॥ अहतेन वा ससां स्वीत मेरो
 येन चाजिनेन ब्राह्मणं रोरे वरास्यत्रि यमाजेन वैश्यमिति ॥ यद्यप्येरो यशद्वेन मृगी चर्मैवो ज्यते
 सरपाठमिति याणि निस्सृते ॥ ऐरो यमेराप्यश्रमी धमेरा स्यैरा मुभे त्रिखित्यमरको शास्त्र ॥ न
 यापि कृष्णरुक् वस्त्रा न्यजिनानो निशंखोक्तैः सर्वेषां वारे रवमिति शंखोक्तैः च मृगचर्मणा सह
 मृगी चर्मणो विकलो ज्ञेयः ॥ वस्त्राजिनयोस्तु विकल्पः कार्या संवा विहृतमिति गौतमोक्तैः
 अथ यज्ञोपवीतम् ॥ मनुः ॥ कार्या समुपवीतं स्याद्विप्रस्योर्ध्ववृत्तं त्रिहृतम् ॥ मदनपारिजतो ते देवः ॥
 कार्या सक्षौ मगौ वालशरावल्लवरादिकं ॥ यथा संभवतो धार्यमुपवीतं हि जातिभिः ॥ शुभे
 शेषु विः सत्वं संहतां गुलिमूलके ॥ आवर्त्य ससा वस्त्रा त्रिगुणीकृत्य पल्लतः ॥ अत्रिंशके अमे
 त्रैस्तत्प्रक्षालोर्ध्ववृत्तं त्रिहृतम् ॥ अत्र दक्षिणमाहृत्य सावित्र्या त्रिगुणीकृतम् ॥ ततः प्रदक्षिणाम
 त्रै समं स्यान्न वस्त्रकं ॥ त्रिरावे स्युदटं वधा ब्रह्मविध्वीध्वरान्मेतः ॥ तच्च वतं तु कार्यं सावित्र्या ॥
 त्रिगुणीकृत्य न वस्त्रं तु तद्वेदिते नैवीकैः ॥ मृगः ॥ वामावर्तवलिने त्रिगुणीकृतं दक्षिणा
 वर्तवलिने त्रिगुणीकार्यं ॥ सरकस्तुतः ॥ एवं त्रितु कमित्यर्थः ॥ छंदोगपरिशिष्टे ॥ त्रिहृतं
 वृत्तं कार्यं तं तु त्रयमधो वृत्तं ॥ त्रिहृतं चोपवीतं स्यात्तत्स्यैको ग्रंथि रक्षिते ॥ ऊर्ध्ववृत्तं दक्षिणं क
 रसूर्ध्वं कृत्वा वलिने ॥ काम्यायनः ॥ एष्टुदेशे च नाम्नां च घृते यद्विदंते कटि ॥ तद्वयं मुपवीतं
 स्यान्नातिलेवं न चोक्तिः ॥ वसिष्ठः ॥ नाभेरूर्ध्वमना पुष्यमधो नाभेस्तपस्यः ॥ तस्यान्नाभि
 समंकुर्यादुपवीतं विचक्षणाः ॥ पारिजाते देवः ॥ उपवीतं वदरे को हतयेतरयोः
 सृते ॥ एकमेव यतीनां स्यादिति शास्त्रस्य निश्चयः ॥ स सवा ॥ बहूनि चापुष्कामस्या ॥ तत्र मंत्रमाह
 स सवा ॥ यतोपवीतमिति वा व्याहृता वा पि धारयेत् ॥ हेमाद्रौ ॥ यतोपवीतं देवा
 र्यं श्रोते स्मार्त्तं च कर्मणि ॥ नृतीयमुत्तरीयार्थं वस्त्राभावे तद्विद्यते ॥ देवः ॥ सावित्र्या दश
 त्वोर्ध्वं त्रिजामिस्तद्विद्यते ॥ विच्छिन्नवाप्यवोयातं मुक्तानिर्मितमुत्सृजेत् ॥ मनुः ॥ मेख
 लामज्जितं उच्यते मुपवीतं कं उल्लु ॥ अमुप्राशपविनशानिष्टह्नीतां नानिमंत्रतः ॥ अथेतन्नोपेय
 यश्चित्रम् ॥ मनुः ॥ अहत्वा भैक्ष्यवरणमसमिधचया वक्तुं ॥ अनारुरः सभरात्रमवकीर्णीकृतं
 चरेत् ॥ अमत्ता आपदि सागे तु पातवल्कः ॥ भैक्ष्या प्रिकार्ये न्यक्ता तु सभरात्रमनातुरः ॥ का

मावकीर्णरत्नाभ्यांजुद्धयादादतिदयं॥उपस्थानंततःकुर्व्यात्समासिचत्वनेननु॥मंत्रास्तु॥
 ॥मिताक्षरायांज्ञेयाः॥सहस्रैषेतुअविधाने॥मानस्तोकेजयेन्मंत्रशतसंख्यंशिवालये॥अ
 प्रिकार्येविनाभुक्तौनयापंवल्लचारिणः॥ स्मृत्यर्थसारेनु॥ संध्याप्रिकार्यलोपे
 स्नात्वाष्टसहस्रंजयः॥भिक्षालोपेष्टशते॥अभ्यासेद्विगुणंपुनःसंस्कारश्चेत्तुक्तं॥आशार्कसं।
 वर्तः॥यःसंध्यांचैवतोपास्तेअप्रिकार्ययथाविधि॥गायत्र्यष्टसहस्रंतुजयेन्स्नात्वासमाहितः॥अ
 प्रिकार्येसंध्याद्वेकार्यम्॥अप्रिकार्येततःकुर्व्यात्संध्योरुभयोरपीति॥ यात्रवल्केपात्रे
 सायमेववा॥सायमेवाप्रिमिन्धीतेत्येकेइतिलौगाक्षिणोक्तेः॥ पारिजातेशातातयः॥
 ब्रह्मचारीतुयोश्रीयान्मधुमांसंतथैवच॥प्राजापत्यंचरेत्तच्छ्रुतंशेषंसमाययेत्॥अविधाने॥
 संबोधियाजयेन्मंत्रलक्षंचैवशिवालये॥ब्रह्मचारीस्वधर्मेषुनूनंचैत्तरांमेवतनु॥ स्त्रीसंगमे
 तुमनुः॥ अवकीर्णतुकांमेनगर्दमेनचतुष्यथे॥स्थालीपाकविधानेनयजेद्देनिर्ऋतिनि
 शि॥विस्तरस्तुमिताक्षरादौज्ञेयः॥उपवीतनाशेतुहारीतः॥मनोव्रतयतीभिश्चतस्वआज्याहुती
 हुत्वापुनःप्रतीयात्॥ तत्रैवमरीचिः॥ ब्रह्मसूत्रंविनाभुक्तेविरामूत्रंकरुतेथवा
 ॥गायत्र्यष्टसहस्रेणप्राणायामेनशुध्यति॥मनुः॥भोशब्दंकीर्तयेदंतेस्वस्यनाम्नोऽभिवादने।
 आपुष्मान्भवसौम्येतिवाच्योविप्रोभिवादने।अकारश्चास्यनाम्नोतेवाच्यःसर्वाक्षरःपुनः॥श
 र्मनितिनकारात्तद्वर्तमर्थः॥अभिवादनप्रत्यभिवादानादौविशेषः॥स्मृत्यर्थसारपारिजाता
 दौज्ञेयः॥ यमः॥ आयातपिकानीयांसंसंध्यायामभिवादयेत्॥विनाशिष्यंचपुत्रंचदौहित्रं
 दुहितुःपतिं॥ अथपुनरुपनयनं॥पारिजातेशातातयः॥ लघुनंगृजनंजग्धाय
 लांउंचतथापुनः॥उष्ट्रमानुषकेभाश्वरासभीक्षीरभोजनात्॥उपायनंपुनःकुर्व्यात्प्रकृच्छ्रंचरे
 त्पुनरिति॥ हेमाद्रौवृद्धमनुः॥ जीवन्यदिसमागच्छेद्दुतकुंभेनिमज्यच॥उष्ट्रमस्त्रा
 पयित्वास्यजातकर्मादिकारयेत्॥ तत्रैवयाग्रे॥ प्रेतशय्याप्रतियाहीपुनःसंस्कारम
 र्हेति॥चंद्रिकायांवोधायनः॥ सिंधुसौवीरसौराष्ट्रानृतथाप्रत्यंतवासिनः॥अंगवंगकलिगां
 श्वगत्वासंस्कारमर्हेति॥ हेमाद्रौप्रायश्चित्तकांडेवृद्धगौतमः॥स्वरमुष्टंचमहिषमनघ्नाहम
 जंतथा॥वस्तुमारुह्यमुखजःक्रोशेचांद्रंविनिर्दिशेत्॥ मार्कंडेयः॥ स्वरमारुह्यविप्र
 स्तुयोजनंयदिगच्छति॥तत्पृच्छच्छत्रयंप्रोक्तंशरीरस्यविशोधनं॥पुनर्जन्मप्रकुर्वीतघृतगर्भ
 विधानतः॥ मदनरत्नेमिताक्षरायांच स्नानमात्रमुक्तम्॥ मनुः अ
 ज्ञानात्प्राश्यविरामूत्रंसुरासंसृष्टमेवच॥पुनःसंस्कारमर्हेतित्रयोवर्णाद्विजातयः॥ मिता
 क्षरायांपराशरः॥ यःप्रत्यवसितोविप्रःप्रव्रजातोविनिर्गतःअनाशकनिवृत्तश्चगार्ह
 स्थ्यंचेच्चिकीर्षति॥सचरेन्त्रीणिहृच्छ्रीणिचांद्रायणानिच॥जातकर्मादिभिःसर्वैःसं
 स्कृतःशुद्धमाप्नुयात्॥वोधायनसूत्रे॥ अथोयनीतस्यव्रतानिभवंतिनामस्योच्छिष्टंभु
 जीतामत्रपितृज्येष्ठाभ्यांनस्त्रियासहभुजीतमधुमांसंआहस्तकान्नानिदशादसंधिनीक्षीरं
 च्छत्राकनिर्यासोविलायनंगणानंगणिकान्नमित्येतेषुपुनःसंस्कारःप्रतिषिद्धदेशगमनमित्ये

के वामथाप्युदाहरंति॥ सुरस्यं सिंधुसौवीरमवतीक्ष्णाय॥ एतानि ब्राह्मणो गत्वा पुनः सं
 स्कारमर्हति॥ अथ पुनः संस्कारमाख्यास्यामो देवयजनप्रभृत्यादिमुखां कृत्वा यालाशीं समिधं
 माजेनान्येभ्यो धाय वाचयति॥ पुनस्त्वादित्यारुद्रावस्वः० कामाः स्वाहेत्यथात्रयप्रायश्चित्तेन
 होतियन्मन्त्रानोमिन्दाभृत्युनश्चिश्चुरादिति॥ ह्यभ्यामथ यक्ता जुहोति स प्रते अग्ने० धृतेन
 स्वाहेत्यथा आहतीरुयजुहोतियेन श्वेवाः पवित्रेणेति तिस्रभिरनुकंदसंस्त्रिंशत्तन्मृत्तिसिद्धमा
 धेनुवरप्रदानादथापरमापरिधानात्कृत्वा यालाशीं समिधामाधायथात्रयप्रायश्चित्तेन जुहोत्या
 आहतीजहति॥ अथापरे ब्राह्मणवचनादेवसावित्र्याशतकृत्वो घृतमभिमन्त्र्याश्चकृतं
 प्रायश्चित्तो भवति॥ गुरोर्वायुच्छिद्यं शुंजीनाथाप्युदाहरंति॥ वयनंदक्षिणादानं मेखलादेउमा
 जितं भैक्ष्यचर्याव्रतानि च निवर्तते पुनः संस्कारकर्मणीति॥ आश्वलायनगृहो॥ य
 थोयेत श्वस्येत्पादिना पुनः॥ संस्कारउक्तः॥ तथा॥ पित्रादिव्यतिरेकेण ब्रह्मचारिणः प्रेतकर्म
 करणे पुनरुपनयनमित्ययं र्कादयः॥ त्रिस्थलीसेती॥ कर्मनाशा जलस्य शीतकरतो या वि
 लंघनात्॥ गंडकी बाहुतरणास्तुनः संस्कारमर्हति॥ गौडस्तु॥ करतो या जलस्य शी
 तकर्मनाशा विलंघनादित्ययं ति॥ तन्ना॥ दानधर्मेषु करतो या स्नाने प्राशस्वीकृतेः॥ करतो ये
 सदानेरे सरिच्छेति विबुधे॥ आश्रावयसि योराणां पापं हरकरो भवेदिति स्मृतिर्दयशा चंद्रिका
 लिखितस्नानमंत्राच्च॥ पाराशरः॥ अजिनं मेखलांदोभेभ्यश्चर्याव्रतानि च॥
 निवर्तते हि जातीनां पुनः संस्कारकर्मणि॥ हरदत्तस्तु॥ यस्य कंवेदमधीनामं च
 दमधेतुमिच्छत तस्य पुनरुपनयनं तेन प्रतिवेदमुपनयनं कर्तव्यमिनाह॥ अन्वेनेन नम्यंते॥
 सर्वेभ्यो वेवेदेभ्यः सांविजन्यतः॥ रूपाय संवोक्तेः॥ तद्विधिः कारिकायां॥ वे
 दांतरमधीनैव ऋग्वेदेत्येवधीयते॥ उपनीतिरियं तेनामलं करणावर्जिता॥ यदेतदुपनीतं
 स्य प्रायश्चित्तपदा भवेत्॥ कृताकृतं च वयनं मेधाजननमेव च॥ मेधाजननसम्भवे ब्रतचर्या
 भवेदिह॥ अनुप्रवचनीयं च तदभावेदयं न हि॥ परिदानेन कार्यस्याजिमितानतरन्विदम्॥
 श्वस्यावाचयेस्यानेतत्स्वितुर्हरीमहेरति॥ यजुहारीतः॥ द्विविधास्त्रियः ब्रह्म
 दित्यः सद्योवधश्च॥ तत्र ब्रह्मवारिनीनामुपनयनमर्थी धनं वेदाध्ययनं स्वगृहे च भैक्ष्यचर्येति
 ॥ सद्योवधूनामुपनयनं कृत्वा विवाहः कार्य इति॥ तद्युगांतरविषयम्॥ पुराकाले मुनार्या
 मीजीवधनमिच्छते॥ अध्यायनं च वेदानां सावित्रीवाचनं तथेति यमोक्तेः॥ अथा॥
 नध्यायाः॥ पारिजाते॥ हारीतेः॥ प्रतिपत्तु चतुर्दश्यामष्टम्यां पूर्वणोर्वयोः॥ स्नानध्यायेदश
 र्वर्ष्यानाधीयीत कदाचन॥ नारदः॥ अयने विभुवे चैव शयने बोधने हरेः॥ अन
 ध्यायस्तु कर्त्तव्यमन्वादिषु पुगादिषु॥ निर्गोपामृते॥ चातुर्मास्यदिनीयास्तु
 मन्वादिषु पुगादिषु॥ अनध्यायस्तु कर्त्तव्यमाचसीयपदातिथिः॥ गर्गः॥ सुवाह
 तपस्ये च यादिनीया विधुक्षये॥ चातुर्मास्यदिनीयाः प्रवदंति मनीषिराः स्मृत्यर्थं हरिपि
 ॥ आषाढी कार्ति कीफाल्गुनी समीपस्य दिनीया सुचेति॥ मनुः॥ उपाकर्मणि चोत्तरीत्रि

त्रंक्षपरां स्मृतं॥ अष्टकासु महोरात्रमृत्वंतासु चरात्रिविधिति॥ उत्सर्गे तु मन्त्रपक्षिण्यहोरात्राभ्यां अह
 स्यविकल्पा इति विज्ञानेश्वरः॥ अष्टकाशब्देन सप्तम्यादि त्रयं ज्ञेयं॥ तिस्रोष्टकास्त्रिरत्रमंत्यामेके इति
 गीतमोक्तेः॥ ऋत्वंतात्विति सौरऋत्वंतासु॥ चांद्रांतस्य पर्यन्ते नैव निषेधसिद्धिरिति सर्वत्र नाराय
 णाः॥ एतेनित्या॥ नैमित्रिकानय्याह॥ याज्ञवल्क्यः॥ अहंप्रेतेष्वनध्यायः शिष्यन्विगुरुं ब
 धुधु॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गं स्वशाश्वोत्रियेतथा॥ संध्यागर्जितनिर्घातभूकं योल्कानियातने॥ समा
 यवेदं द्वाविंशमारण्यकमधीत्यच॥ यंचदश्यांचतुर्दश्यामष्टम्यां राहुस्तके ऋतुसंधिषु भुक्त्वा
 आदिकं प्रतिगृह्यच॥ यशुमंडूकनकुलश्वाहिमार्जारीरमूषकैः॥ कृतंतरेत्त्वहोरात्रं शक्रयातेतथो
 क्तये॥ ग्रहरोधुनिशोक्तावपियस्तास्ते अहमित्युक्तं प्राक्॥ स्मृत्यर्थसारे तु॥ रात्रौ ग्रहे तिस्रो रात्रीः
 ॥ दिवा च अहमित्युक्तम्॥ ऋतुः सौरः॥ भुक्तेत्युत्सवविषयं॥ ऊर्ध्वमीजनादुत्सवे इति गीतमोक्तेः
 आदिकमहं को द्विष्टमिन्नम्॥ तत्र तु अहमिति मनुः॥ स्मृत्यर्थसारे चैवं॥ यत्तु॥ पश्चाद्यंतराये अह
 मुपवासो विप्रवासश्चेति गीतमोक्तम्॥ तत्र यथा माध्ययने॥ याज्ञवल्क्यः॥ श्वकोट
 गर्दभोलूकसामवारात्रनिस्वने॥ अमेध्यशवशूद्रांश्च शानयति तांतिके॥ देशे शुचावाप्ता
 निचविद्युक्ता नितसंघवे॥ भुक्त्वा द्रव्याणि रंभोंतरर्द्धरात्रेति मारुते॥ यां सुप्रवर्षे दिग्दाहे संध्यानीह
 रभीतिसुधावतः प्रतिगंधे च शिष्टे च गृहमागते॥ स्वरोष्ठयानहस्यश्च नो वृक्षेरिरारोहरो॥ सत्य
 विंशदनध्यायानेर्तांस्तत्कालिकां विदुः॥ वारणो वंशः॥ शततंतुवीरो तिहरदत्तः॥ अमेध्याः स
 तिकादयः॥ स्तनितं गर्जः॥ वर्षातो मन्त्रगर्जं वृष्टिविद्युतां यौगयधे आकालिका॥ वर्षासुतात्का
 लिक इति नारायणः॥ ऐत्रेयोपनिषदि अयन्नौ वर्षे त्रिरात्रमिति॥ मृगादिज्येष्ठांतं वर्षं त्रुः॥ तं विवा
 वर्षादौ त्रिरात्रमनध्याय इति वेदभाष्ये उक्तम्॥ संध्यागर्जे तु हारीतः॥ सायंसंध्यास्तनिते रात्रिः प्रा
 तः संध्यास्तनिते होरात्रम्॥ रात्रौ विद्युत्पररात्रावविधिः॥ विद्युतिनक्तं चापररात्रादिति गीतमोक्तेः
 दिनतृतीयांशोत्तरंतु विद्युतिसर्वरात्रमित्याह सरवात्रिभागादिप्रवृत्तौ सर्वमिति॥ अर्द्धरात्रे मध्यया
 महये इति विज्ञानेश्वरः॥ मध्यदंडचतुष्टये इति निर्णयामृते॥ मनुः॥ न विवादेन कतहेन सेनायां न सं
 गरे॥ न भुक्तमात्रेणाजीर्णेन वमित्वानस्तके॥ रुधिरं च स्तुते गात्राच्छस्त्रेण च परिरक्षते॥ कौर्मे॥
 श्लेष्मांतकस्य क्वायायां शाल्मलेर्मधुकस्य च॥ कदाचिदपि नाध्येयं को विदारकयित्ययोः॥ मनु
 ः॥ शयानः प्रोठयादश्च कृत्वा चैवावसक्यिकाम्॥ नाधीयीतामिषं जग्धारुतकाश्चाद्यमेव च॥
 प्रोठयादः पादोपरियाददाता॥ आसना रूढयादौ वेति हरिदत्तः॥ सोयपदास्वपि प्रागुक्ते॥ स्मृत्य
 र्थसारे॥ अवराद्वादशी महाभरणीः प्रेतद्वितीयायां रथसप्तम्यामाकाशेशवदर्शने चाहोरात्रम्॥
 अक्षयिं देवगुरोत्रिरात्रम्॥ आचार्ये उपाध्याये च यक्षिणी आचार्यभार्या युत्र शिष्ये च होरात्रं॥ अ
 यमुत्पाते गोविप्रमृतौ त्रिरात्रयः॥ अयने विषुवे च यक्षिणी॥ आकालवृष्टौ च॥ आरण्यमार्जारीर
 यनकुलपंचनखादेरंतरागमने त्रिरात्रम्॥ आरण्यश्च शृगालादिवातरजकादौ द्वादशरात्रं
 खरवराहौष्ठचांडालस्तिकोदक्याशवादौ मासम्॥ गोगवयाजानास्तिकादौ त्रिमासं॥ शशमे
 षश्च पाकादौ षण्मासम्॥ गजगंडसारससिंहव्याघ्रमहायातकि कृतघ्ना वट्टमनध्यायः॥ शो

मनुदिनेवानध्यायः॥विवाहप्रतिष्ठापनादिस्वामाप्तेः॥सगीत्राणामनध्यायः॥उदयेक्षमये
वापिसुहृन्त्रयगामियत्॥तद्दिनतदहोरात्रस्नानध्यायविदोविदुः॥केचिदाहुःकविदेशपावत्र
दिननाडिकाः॥तावदेवत्वनध्यायो नतन्मिधेदिनांतरे॥प्रदोषेनवाहप्रजायतिःयक्षीचहादशी
चैवअर्द्धरात्रौननाडिका॥प्रदोषेनत्वधीयीततृतीयानवनाडिका॥ निर्णयामृतनेर्गः
रात्रौयामत्रयादर्वाकृसप्तमीवात्रयोदशी॥प्रदोषःसतुविज्ञेयःसर्वविद्याविगर्हितः॥रात्रौन
वसुनाडीसुचतुर्थीयदित्युपते॥प्रदोषःसतुविज्ञेयोवेदाध्ययनगर्हितः॥कौमेअनध्यायास्तु
नांगेषुनेतिहासपुराणयोः॥नधर्मशास्त्रेष्वन्येषुपर्वण्येताननिवर्जयेत्॥ शौनकः नि
येजयेचक्राम्येचक्रतौपारायणोपिच॥नानध्यायोऽस्तिवेदानां ग्राहणे

गृहणोस्मृतः॥

इत्यनध्यायाः॥

अथमहानाम्नादिव्रतम्॥ श्रीधरः॥

निधिनक्षत्राणांशवर्गादयनिरीक्षराम्॥चौलवत्सर्धमाख्यातसगोदानव्रतेषुच॥एतेषां
लोपेशौनकः॥व्रतानिविधिनाकृत्वास्वशास्त्राध्ययनेचरेत्॥अकृत्वाभ्यस्यतेयेनस्यापीवि
धिघातकः॥प्रत्येकंरुक्तेकेकंचरित्वाज्याहुतीःशतम्॥हुत्वाचैवतुगायत्र्याख्यादिन्या
हुशौनकः॥स्मृत्यर्थसारं॥त्रीनसद्वादशवाहकान्कृत्वापुनर्व्रतंचरेदित्युक्तम् अथ
समावर्तनम्॥ सुरेश्वरःभौमभानुजयोर्वरिणस्त्रेचव्रतोदिने॥ताराचंद्रविषुद्धौचक्ष्णान्समावर्तन
क्रिया॥वैधायनस्त्रेतुरोहिराणांतिथ्युत्तरयोःफाल्गुन्योर्हस्तिचित्रायामेद्वेविशाखयोर्वीर्यायादि
सुक्तम्॥ वसिष्ठः॥ स्नानंमध्याह्नकालेतुहारयाकारयेच्छुभंशर्वाह्नेतदभावेतुर्कृत्यत
स्नानंयथाविधिः॥सर्वव्रतवोविवाहस्येतिस्तत्राद्यदादक्षिणायनेविवाहसदासमावर्तनमपि
त्रैवा॥अथ्योदगयनेसमावर्तने अनाश्रमीनतिष्ठेतेतिविरोधः॥स्यादितुक्तंमुदशीनभाष्ये॥एता
चब्रह्मचारिव्रतलोपप्रायश्चित्तंरुत्वाकार्यं॥ तदाहवैधायनः॥ शौचसंवाहर्भमि
क्षाशिकार्यराहित्यकौपीनोपवीतमेखलांदशजिनाधारिणोदिवास्वायच्छत्रयादकास्त्रविधा
रलोहर्तनानुलेपनांजनयूततृणगीतवापादिभिर्कीर्तौब्रह्मचारीरुक्त्रयंचरेन्महाम्नाहतिहो
मंचरुत्पीत्॥समावर्तनोत्तरशर्वमृतानांत्रिरात्रमाशौचंकार्यम्॥आदिशीनोदकंकुर्म्यादाव्रतस
समापनात्॥समाप्तेरुदकंदत्वात्रिरात्रमशुविभवेदितिमन्त्रैः॥आदिशीब्रह्मचारीतिवित्तानेश्वरः
॥उल्लंघयेयदिकश्चिन्मृतस्तदात्रिरात्रमध्येविवाह कार्यंन्यथानेतिसिध्यतिजननेतुसत्यपि
नात्रैरात्रं॥तत्रातिक्तांताशौचाभावादुदकंदत्वेतिवचनाच्चेतिदिक्॥तत्रापि विकल्पः॥पितृयु
पिश्रुतेनेवावदोषोभवतिकर्हिचित्॥आशौचंक्रम्येणोनेस्यादमृहंवाब्रह्मचारिणामितिहो
॥परिशिष्टात्॥स्नानकव्रतामाहयासः॥यतोयवीतदिनयंसोदकंचकमउलुम्बंरुक्त्रयौस्त्रीष
ममलंघाडकेचायुपानहौ॥ऐक्यंरुक्तेविदंरुक्तेकेशनस्त्रःसुविः॥वेदीदभंवदः॥मनुः॥उषा
नर्हचवासश्चतुर्मेर्नधारयेत्॥उपवीतमलेकारमंकरकमेववा॥अमान्यपिबद्धचरण
स्तत्तादिभ्योऽपि॥ अथकुरिकावन्तः॥जीतिर्निर्वधेनारहः॥कुरिकावधनंवस्तेनृणा
गां प्राकुरयहात्॥विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेयनसंगे॥जीवेशुक्तेचभूपुत्रेचंद्रतारावला

नैतान्मोक्षविधयश्चिन्त्येयमुक्तं न जित्तु चारुः ॥ सयह श्रद्धा ॥ राजपुत्राणां मोक्षभावस्त्ववंधन
 म् ॥ मौजीबंधोक्तनिष्पादो कार्यममोमदिनं विना ॥ अथ विवाहः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥
 अविहृतं ब्रह्मचर्यालक्षणां स्त्रियमुद्धरेत् ॥ न न न स्वं नो नो न न स पिं डं यदीयसीत् ॥ अरे
 गीर्णो भ्रातृमती मसमाना र्वगो न ज्ञा ॥ लक्षणां वाद्याभ्यंतरलक्षणे र्वं ॥ वाद्यानि काशी खंडा
 दो प्रसिद्धिनि ॥ अंतरायपथो पि अद्यत्वे सा श्वलाय नो ज्ञा नि ॥ मनुज ॥ अस्य पिं डं च या मातुरसगो
 ना च या पिनुः ॥ सा प्र एला हि जातीनां दारकर्मणि मे युने ॥ दन्नि म मातुरे ही ता अ स पिं डं यि सगो
 ना न ह रं निवृत्तये ॥ चकार मातुरसगो ना ॥ दत्तकस्य पिनुर्जनककुले ॥ पिनु रसगो ना यि स पिं
 डं त्वानि विद्वत्पत्यश्चकार ॥ अस्य पिं डं सा पिं डं र हिता ॥ तच्चैक शरीरावयवान्वयेन भवति ॥
 एतस्या हि पिनु मातुर्वा शरीरस्यावयवाः पुत्रयो नादिषु साक्षात्परपरया वा युक्त शो शितादिरू
 पेणानुस्यूताः ॥ यद्यपि यत्न्याः यत्न्या सह ना जयत्नीनां च परस्परं नैतत्संभवति तथाप्याधारत्वे
 नैक शरीरावयवान्वयो स्तेव ॥ अस्थिभिरस्थितीति मंत्रलिगान् ॥ एकस्य हि पिनु शरीरस्याव
 यवाः पुत्रदारा तासा हि ता इति मदनरत्न पारिजात विज्ञाने श्वरादयः ॥ वाचस्यो ते सुद्धि दिवे वा
 श्रुलपायपादि गौड मैथिलादयोप्येवम् ॥ शुतिरपि ॥ एतत्साट्को शिक शरीरं त्रीणि पिनु त
 स्त्रीणि मातृतोः स्थित्वा पुमज्ञानः पिनु तस्त्वज्यां सरुधिराणि मातृ त इति ॥ प्रजामनु प्रजायते
 इति च ॥ चंद्रिकाय र्कं मेधातिथिमाधवादयस्तु ॥ एकपिं डं दान क्रियान्वयित्वं सायिं डं ॥ ले
 यभाजश्चतुर्थीयाः पिनायाः पिं डं भागितः ॥ पिं डः सप्तमस्तेयां सायिं डं सप्तयोरुषमिति मा
 त्स्योक्तेः ॥ न च पिनु व्यादिष्वेतन्नास्तीति वाच्यम् ॥ तत्कार्त्तक आदे देवते केन तत्सत्त्वात् ॥ इदं
 तत्कार्त्तक आदे हि देवता भूतास्तेषां मध्ये यः कश्चिदत्यकार्त्तक आदे उ प्रविशति ॥ तेषां सायिं
 डं ॥ तभ्यार्याणामपि भर्त्तकं त्रैक आदे सहाधिकारित्वेन तदन्वयात् ॥ एकत्वं सागता भर्तुः पिं
 डे गोत्रे च सतके इति स्मृते श्वश्रुतीनां च वैराग्यार्थत्वात् ॥ तस्य सायिं डं निमित्तत्वे मानाभावा
 त् ॥ न च मातुलादिष्वेतन्नास्तीति वाच्यम् ॥ माता महारूपदेवते क्वात् ॥ ननु गुरु शिष्यादेरपि
 आदे देवतात्वात् ॥ सायिं डं त्वस्यात् ॥ किं बहुना सर्वाभावे नु नृयतिः कारयेत्तस्य रिक्त्य त इति मा
 क्केडेयपुराणाद्राज्ञोपि आदक त्वत्वात् सायिं डं प्रसंगः ॥ सत्यं ॥ पंचमात्मप्रमाहर्ध्वमातृतः पिनु
 तस्त्वथेति याज्ञवल्क्यवचनेन माता पिनु संवंध एव तत्सत्त्वात् ॥ ऊर्ध्वं सायिं डं निवर्त्तत इति शेषः
 ननु पंचमत्वाद्यत्र नियम्यते न मातृ तत्त्वादिवाक्यभेदान् ॥ मैवम् ॥ मातृकुलेयं च मत्वं
 संपिनुकुले सप्तमत्वं स्य च बोधवे नु सत्त्वात् ॥ योरुषेयत्वादोष इति चेत् ॥ नु सप्तमस्य चापि ॥
 अत्यकार्त्तके राज्ञस्त्वयि नृणां वा देवतात्वाभावाच्च ॥ किं च ॥ अवयवान्वयपक्षे यथा योगरू
 ढ्या परिहारस्तथेहापि तेन मातृकुले पिनुकुले चैकपिं डं दान क्रियान्वयित्वं सायिं डं मिमाहः ॥
 तेनैकस्य पिनादयः षट्पुत्रादयश्च षट्सपिं डं भवंति ॥ अत्र केचिदभयतः सायिं डं निवृत्तावेव ॥
 दहोता मथे साहः ॥ सुदक्षिणामणिवाचस्यतिहरदत्तादयस्तु सगोत्रत्ववत् सायिं डं सप्तमस्य सप्त
 योगिकत्वेन संयोगकदमपमिरुप्यत्वादेकतो निवृत्तावप्यतो निवृत्ते रावश्यकत्वात् मूलपुरुषमा

कौलोदाहादीनामस्मादचनादमा राप्यमित्युक्तम् ॥ इह स्यात्तिरपि ॥ उह धुने वा क्षिणा नैमी
तुलस्पसुता द्विजेः ॥ मत्स्यादाश्चनराः सर्व्वमभिचाररताः स्त्रियः ॥ उत्तरो मय वाचैव सृष्ट्या
नृणां रजस्वला ॥ इत्यनाचारत्वमाह ॥ अतएव हेमाद्रौ मान्यः ॥ कर्णाटकदीनातन्कारिणां
श्राद्धे निषेधः ॥ वीपदेवेनापिलिखितं ब्राह्मं ॥ यत्र मानुलजो दाही यत्र वैद्यजीपतिः ॥ श्राद्धं
न गच्छेत्तद्विप्रकृतं यच्च निरामिषमिति ॥ तस्मान्मातृतः यंच पितृतः सप्रचन्यमौहहेदिसि
द्धं ॥ संबंधविवेको समुत्तः ॥ ब्राह्मणानामेकपि उस्वधानामादशमादश्या विच्छिन्निर्भवति ॥ आ
सप्तमाद्रिक्थविच्छिन्निर्भवति आतृतीयापि उविच्छिन्निरमथापि डाशौ चक्रिया विच्छेदाद्
हहा ॥ तुलो भवति ॥ अस्यायमाह ॥ अलयाणिः ॥ जीवन्तिनादित्रिनास्य
इप्रयिता महादयस्त्वयः श्राद्धदेवतात्वात्पि उभा जीभवंति ॥ तद्वर्ध्वत्रयो न वपुरुषययं तालेय
भाजः ॥ श्राद्धकर्ता च दशमरति ॥ दशमाहर्चसापि उनिष्ठेति ॥ दशमादिसुपलसुयाम् ॥
तेन पितृपितामहजीवने न वपुरुषययं तं पितृजीवने चाष्टपुरुषययं तं सापि उमिति ज्ञेय
म् ॥ अपुत्रधनयहो सन्निहिताभावे सप्रपुरुषययं तमधिकारः ॥ धनयाहिया मारभ्य तृती
यः योत्रस्तद्वर्ध्वाद् विच्छेदः ॥ अमथा धनहारित्वे पुत्रं श्राद्धादय करीत्रहहेत्यर्थः ॥ आ
तृतीयादिसुपलसुयाम् ॥ अत्र ज्ञानां तु स्त्रीणां त्रिपुरुषो विना यत्र तिवसि श्रेष्ठेः ॥ एतन्नाथो वरि
ष्यं सापि उन्नतु विवाहादौ ॥ तत्र प्रवृत्तवचनैः यंच मतसप्रमत्वनियमादिति मेधातिथिप्रसूता
क्षिणात्वाः ॥ वाग्दानोत्तरमेतदिति सुद्विवेकः ॥ मातृकुलविषयं कानीनकमाविषयं चैतत् ॥ अ
मथा अत्र ज्ञानां तथा स्त्रीणां सापि उन्नतु सापि उन्नतु ॥ प्रजानां भर्त्तृसापि उन्नतु ॥ माह देवः प्रजापतिरिति ॥
कौर्मणा विरोधः स्यादितिरन्ताकरस्मृतिनत्वादिगो उयं याः ॥ युक्तं चैतत् ॥ अमथा कर्मोत्तमोत्तम
षत्रपययं तमेव सतकं स्यान्मोर्ध्वम् ॥ सायलमाता महकुलेत्वाह मिताक्षरायां संस्तः ॥ यद्येकजा
तावहवः एथ कुक्षेजाः एथ कुजनाः ॥ एकपि डा एथ कुक्षीचापि डा स्वावर्त्तते त्रिषु ॥ एथ कुक्षेजा
भिन्नजातीयस्त्रीषु जाताः एथ जनाः सजातीयभिन्नमातृषु जाताः ॥ अत्र त्रिपुरुषं सापि उन्नतु मि
ति विज्ञाने श्रोत्र्या वस्त्री ॥ एथो चंद्रोदये सापि उन्नतु द्विपिकायां चैवम् ॥
मदनपारिजाते तु एथ कुक्षेजाः भिन्नमातृजा एथ जनाः भिन्नजातीयः ॥ एतद्विज्ञातीयसायलमा
तृकुलविषयम् ॥ सवर्षसायलमातृकुले चतुःपुरुषं सापि उन्नतु ॥ पंचमी सप्रमी चैव मातृतः पितृ
तस्तथेति ॥ वसिष्ठेति ॥ सप्तमी मिनित्राहारादीनां सत्रियादिद्वारोत्पन्नपि
कुलविषयं वेत्युक्तम् ॥ तत्सक्यो लकस्मिन्त्वाद्गोत्तरविरोधाच्च निश्चयम् ॥ पितृपत्न्याः सर्वा
तरस्युक्ता समुत्तना तदपत्यानि भागिनियानीति एथ द्विषेधाच्च ॥ अमथा सापि उन्नतु निषेधा
त् ॥ सायलमानुलत्वादिनिर्देशोऽर्थः ॥ अतएव तेन स्मृतिर्कौमुद्यां सवर्षसायलमाता महकु
लपरत्वेन तथैव श्रवचं न्यास्यात् ॥ निजवासिष्ठयंचमी सप्रमी मतीते निमात्रेयम् ॥ त
स्मात्त्रायेवमास्यापुक्ता प्रयोगरत्ने हि ॥ स्मृतिनत्वादिगो उयं येषु च सायलमाता महकुले
वदक्रं वाचनिकमेव सापि उन्नतु ॥ पचाह समुत्तः ॥ मातृपितृसंबन्धाच्चाह सप्रमाद विवाहा भवंति

आपंचमादयेमां॥पितृयन्त्रःसर्वाभातरसद्भातरेमाउलासद्भगिमोमातृषसारस्तदुहितरस्य
भगिन्सदयमानिभागिनियानिचमयासंकरकारिणःसुसुखाध्यायपितुरेतदेति॥आपंचमा
दितिमातृकुलेत्रिगोत्रांतरितविषयवेतिप्राच्याः॥मातृये॥समानप्रवराचैवशेष्यसंततिरेवच
॥ब्रह्मदातुर्गुरोश्चैवसंततिःप्रतिविध्यते॥तद्भगिमोमातृषसाररतितुआकरेनपरितम्॥क
चिद्वचनादविवाहः॥यथायुष्टपरिशिष्टेचविरुद्धसंवंधासुययच्छेतेत्युक्ताविरुद्धसंवंधःस्व
यमेवोक्तः॥यथाभार्यास्वसुर्दहिनापितृययत्नीस्वसाचेति॥वौधायनः॥मातुःस्यन्मभगि
नीतत्सुताचविवर्जयेत्॥पितृययन्मभगिनीतत्सुतांचविवर्जयेत्॥अतोमातृषसुःसाम्न
पुत्रकस्याप्यविवाद्या॥साम्नमातृकुलजाभितिमदनयारिजातोक्तेरितिकेचित्॥केचिन्म
योभ्रातापितुःसमरतिमनूक्तेस्तन्मातृत्वात्तत्पितुर्मातामहत्वाज्ज्येष्ठभ्रातृयत्नीभगिनीनपि
वाद्या॥तथाउत्सादकब्रह्मदात्रौर्गरीयान्ब्रह्मदःपितेतिमनूक्तेर्गुरुणात्रियुरुषंसायिंश्च॥
सखापिनिर्वार्यः॥अतस्तेषांकन्यानोदाद्याः॥गायत्र्याउपदेष्टुश्चकन्यानेवोद्देहिजः॥गुरो
श्चकन्यांशिष्योवातत्संतत्यापिनेष्यते॥पुरुषत्रयपर्यंतभ्रात्रादेर्नैतद्विष्यते॥वाक्संवंधक
तानांनुस्नेहसंवंधमागिनां॥विवाहीत्रनकर्त्तव्योलोकगर्हाप्रसज्यतेइतिवचनाच्चेमाहः॥न
त्रमूलंचित्यम्॥दत्तकविषयेनूच्यते॥तत्रगीतमःउर्ध्वं सप्तमात्पितृबंधुभ्योवीजिनश्चमातृ॥
बंधुभ्यःपंचमादितिवंधुग्रहणान्नदत्तकमात्रपरमिदंकिनुसंतानेयि॥एतत्क्षेत्रजादिसर्व
द्यामुष्यायणपरमितिहरिदत्तः॥ अत्रस्मृतिचंद्रिका॥ निषीगा
द्यउत्सादयतिनस्माद्दीजिनोऽर्ध्वं सप्तमादित्यर्थ इति॥दत्तकस्यजनकविषयमेतदितिसापिं
मोमांसायातेनदत्तस्यजनककुलेसाप्रयोरुषंजननीकुलेषांचयोरुषंसायिंश्चम्॥दत्तक्रीना
दिपुत्राणांवीजवपुःसायिंश्चता॥सप्तमीपंचमीचैवगोत्रित्वंयालकस्यचेतिवृहन्मनूक्तेः॥वी
जिनश्चेतिगोत्रमोक्तेश्च॥यालकपितृकुलेनपंचपुरुषंयालकमातृकुलेत्रियुरुषम्॥तथाचा
यणार्केयैर्दीनसिंः॥त्रीन्मातृतःपंचपितृतःपुरुषानतीत्योद्देहिदिति॥एतत्सखयाचख्यो॥
दत्तकादीन्पुत्रान्पितृयस्ततोनिवर्त्तयिंश्चोत्रार्थयान्॥प्रत्येतदुच्यतेपंचपितृतर्तिनात्या
नृप्रतीति॥यत्र॥ वृद्धगीतमः॥ खेगोत्रेषुश्रुतायेस्युर्दत्तक्रीतादयःसुताः॥
विधिनागोत्रमायांतिनसायिंश्चविधीयते॥ यच्चवसिष्ठः॥ अत्यशाखोभ्रवो
दत्तःपुत्रश्चैवोपनायितः॥खगोत्रेणखशाखोक्तविधिनास्यान्वशाखभागिति॥यच्चनारदः॥
धर्मार्थवर्हिताःपुत्रास्तत्रोत्रेणपुत्रवत्॥अंशयिंश्चविभागित्वंनेषुकेवलमीरितमिति॥न
त्यालककुलेसाप्रयोरुषं॥सायिंश्चनेत्येवपरन्तुसर्वथासायिंश्चनिषेधपरमितिसायिंश्च
मीमांसायाम्॥ मदनयारिजातादपिदत्तकानुप्रवेशेऽल्पंसायिंश्चप्रतिभाति॥त
थाहि॥तेनत्रीनतीत्युदाहृत्ययस्यमातादत्तपुत्रीप्रतियहीत्रापुत्रीकृतानस्याःप्रतिय
हीतःकुलेत्रीनतीत्येति॥पंचपितृतर्तितुपस्यदत्तपुत्रःपितानस्यपजनकुलंनद्विषय
मित्युक्तम्॥वस्तुतस्तु॥शर्ववचसांमहानिवंधेषुपुकाप्यनुयलंभादयराक्तीदिलिखनामा

रम्याष्टमीवरः मूलपुरुषमारम्यद्वितीया तृतीयादिको सुदृढेदिताहः॥ सिद्धास्तु नवभूवरयोः
 स्वतः सापिञ्जकिं कूटस्थं संनतिवात्॥ तत्सापिञ्जनेनैव॥ अतोष्टमवरप्रतिक्रियायाश्चापि
 अेपिक्रियायाः कूटस्थेन सापिञ्जात् तत्तत्संनतिस्थत्वाद्हरसां प्रति सापिञ्ज एवेत्यविवाहः॥ सा
 ज्यासापिञ्जयोः प्रति योगिभेदेन विरोधादिताहः॥ इदमेव युक्तम्॥ आशौचेप्येवं सापिञ्जने य
 म्॥ यत्र न मध्ये विच्छिन्नमपि सापिञ्जं मंडकपुतिव युक्तम्॥ आशौचेप्येवं सापिञ्जने यम्॥ य
 त्र न मध्ये नरनुवर्तते यथा कूटस्थान् च मयोः कस्योः पुत्रौ॥ तत्र निवृत्तिः॥ तदयमप्योस्त्वनुवृत्ति
 स्तत्रापि न सापिञ्जा सापिञ्जयोर्दोषः॥ संवधिभेदात्॥ ते वतत्र न विवाहः॥ अत्र कूटस्थमारम्य
 गरानाकार्या॥ तदुक्तम्॥ वध्वावरस्य वातातः कूटस्थाद्यदिसप्तमः॥ यंचमीचेत्रयोर्माना तत्सापि
 ञ्जनिवर्तनरति॥ कूटस्थो मूलपुरुषः॥ विश्वरूपनिवेधो॥ एवमुक्तप्रकारेणापि नृवधुसप्तमा
 ना॥ ऊर्ध्वमेव विवाह्यत्वं यंच मान्मा नृवंधुतः॥ संतानोभिद्यते यस्त्वा त्वर्ध्वजाडुमयत्रच॥ तमा
 दायगणोद्दीमान् च वरयावच्चकस्यकां॥ स्थितित्वेनारदः॥ आसप्तमात्वं चमाचवंधुभ्यः पितृमा
 नृतः॥ अविवाहासगोत्राच समानप्रवसन्त्या॥ अत्र वधुभ्यः रतियेचमी निर्देशात्पितुः पितृष्व
 सप्तमानुसप्तमीमातुः॥ पितृष्वस्य पुत्राच यंचमी मयित्यजेत्॥ एवमन्यवंधुषु ते यम्॥ तत्रापि वि
 गोत्रात्पत्येर्वागपि विवाहं कुर्यात्॥ वस्समारावचनात्॥ त्रिगोत्रगरानाचमाना महगोत्रापि
 स्त्याननुस्वायेक्ष्या॥ अस्यापि पुत्रः पितामहदुहितोर्दोहित्रीपुत्रीपरिणीयास्यात्॥ मध्वाः मा
 तामहगोत्राप्येक्ष्यानुविगोत्रांतरि तेन विवाहप्रसंग इति संवंधतत्वादयो गोउयेथाः॥ संवंधवि
 वेकेश्चलया शिरय्याह॥ यंचमात्सप्तमाच्चावगपि त्रिगोत्रांतरिता विवाहाः॥ असंवंधाभावे
 न्मातुः पितरेनैवोदकेन वा॥ साविवाहादिजातीनां त्रिगोत्रांतरिताच येति तदहमनृक्तेः सन्निकर्षे
 पिकर्तृत्वे त्रिगोत्रात्परतो यदीति देवलोक्तेः श्रेति॥ एतच्च दाक्षिणात्यानमन्यते॥ यत्र वसिष्ठः॥
 यंचमी सप्तमी चैवमातृतः पितृतस्तथेति॥ यच्च विष्णुपुराणम्॥ यंचमी मातृपक्षाच्च पितृपक्षा
 च सप्तमीम्॥ इह स्य उदहेत्कसोम्यायेन विधिना नृयेति॥ तत्वंचमी सप्तमो मतीत्येति न्यास्येय
 म् यंचमे सप्तमै चैव येसां वैवाहिकी क्रिया॥ क्रियायरा अपि हि ते पतिताः श्रद्धतां गनारत्यपरा
 के मरीचिवचनात्॥ हवरलतायो शंखलिखितौ॥ सयिंउतातु सर्वेसांगी वतः साप्रयोरुकी॥ सिं
 द्रीदकदानं च आशौचं वतदातु गम्॥ गोत्रं संतानम्॥ आशौचं तानभिव्याय्य गच्छतीत्यर्थः॥
 सुद्विविवेके सुद्विविनामणौ च ब्राह्मि॥ सर्वेषामेव वर्यानां विज्ञेयास्तत्रयोरुकी॥ सयिंउता
 ततः पश्चात्समानोदकधर्मता॥ ततः कालवशात्तत्र विस्मृतो नाम गोत्रजाः॥ तत्रैव ब्राह्मे विमिक्तधनास्ते
 ते सयिंउतः परिकीर्त्तिताः॥ तेना विमिक्तधनाभावे विमिक्तः सयिंउधनहारी नान्यथेत्यर्थः॥ ते
 न विवाहे आशौचे धनग्रहणो च त्रिधा सापिञ्जसिद्धम्॥ यत्र यंचमी मातृतः परिहरित्सप्तमीपि
 नृत्स्वी नृमातृतः यंच पितृगोत्रेति येऽनसिद्धगोत्री नीनित्यनुकल्प इति माधवोक्तेः॥ यंचमी स
 प्तमी चैवमातृतः पितृतस्तथा॥ दशभिः पुरुषैरुत्पन्ना तन्मोत्रियाणां महाकुलात्॥ उदहेत्सप्त

महर्द्धतदभावेन सप्तमीम् ॥ पंचमी तदभावेन पितृपक्षेय्यं विधिः ॥ सप्तमी च तथा षष्ठी पंचमी
चतुर्थैव च ॥ एवमुदाहृत्यैकस्मान् दोषः शाकटायनः ॥ तृतीया वा चतुर्थ्या वा पक्षयो रभयोर
पि ॥ विवाहयेन्मनुः प्राह पाराशर्य्ये निर्णयम् ॥ यस्तु देशानुरूपेण कुलमार्गिणा बोद्धेत् ॥
नित्यं संव्यवहार्यः स्याद्देवांचैतत् प्रदृश्यते ॥ इति चतुर्विंशतिमतात् ॥ चतुर्थी मुद्दहे कस्यो चतु
र्थं पंचमी पिवा ॥ यराशरमते षष्ठी पंचमी ननु पंचमी मिति पराशरे क्तेः चानुकल्पत्वेनाप
दियं च म्यादियरिणायनं कार्यमिति प्रतीयते ॥ अत्र हि तदभावे इति स्पष्टमेवानुकल्पत्वमु
क्तम् ॥ तन्न यथा श्रुतं ज्ञेयम् ॥ श्रद्धां क्तमरीचिवचो विरोधात् ॥ वस्तुनिविकल्पा संभवात् ॥
पंचमात्सप्तमाद्रीनां यः कस्या मुद्दहे द्विजः गुरुतत्सोऽसविज्ञेयः सगोत्रा
चैव मुद्दहन्निति विद्मक्तेः ॥ पाराशरस्य मूलाभावश्च ॥ तस्मात्समदनपारिजाताद्युक्तदिशा
दत्तकसायलसंबन्धाद्यनु प्रवेशे ब्राह्मणादीनां क्षत्रियादिसंयुतं विषये वा श्रद्धां क्तानि ने
यानि न त्वनुकल्प इति भ्रमितव्यम् ॥ यनु स्मृतिचंद्रिका माधवादय आहुः ॥ तृतीये संगच्छा
वहे चतुर्थे संगच्छावहा इति शतपथश्रुतेः ॥ तृप्ता जहृर्मातुलस्ये वयोषा भागस्ते ये तृष्वसे
यी वयामिवेति ॥ गर्भे नु नौ जनितादं पती करिति च मंत्रवर्णात् ॥ मातृष्वसु सुतानु केचित्
पितृष्वसु सुतानु तथा ॥ विवहंति क्वचिद्देशे संकोच्यापि संपिंडतामिति शातातयोक्तेः ॥ मा
तुलकस्योदाहः कार्यः ॥ यद्यपि पितृष्वसु कस्योदाहोपि प्राप्तस्तथाप्यस्वर्ग्यलोकविद्विषमि
ति ॥ निषेधादचनान्तरेण तदुदाहस्याविधानाचनकार्यः ॥ अयं तु दाक्षिणासित्यशिक्षा
चारात् कार्य इति ॥ न च श्रद्धां क्तश्रुतीनामर्थवादमात्रता ॥ मानांतरेणासिद्धौ उपरि हि देवे
भ्यो धारयतीति वदनुवादानुपयत्याविधिकल्पनात् ॥ यनु शातातयः ॥ मातुलस्य सुतामूदा
मातृगोत्रांतथैव च ॥ समानप्रवरंचैव त्यक्त्वा चांद्रायणं चरेत् ॥ यच्च मनुः पितृष्वसेयी भगि
नीं स्वस्त्रीयामातुरेव च ॥ मातृश्वभ्रातुराप्तस्य गत्वा चांद्रायणं चरेत् ॥ एतास्ति स्तुभायी
र्थे नोपयच्छेत्तु द्विमान् ॥ यच्च व्यासः ॥ मातुः संपिंडायत्नेन वर्जनीयाद्वि
जातिभिरिति ॥ तद्गंधर्वादिविवाहोऽमातृविषयम् ॥ तत्र पितृगोत्रानि वृत्तेः ॥ अतएव मा
ह्नुं डेयपुराणम् ॥ गंधर्वादिविवाहेषु पितृगोत्रेण धर्मविदिति ॥ ब्राह्मादिविवाहे तु परितो
येवेति ॥ महसो मे श्वरो पितृतीये ध्याये वाक्यपादे मातुलकस्योदाहमुदाहृत्य स्मृतिविरोधे
नाचारप्राप्तस्यास्य वार्तिके वाधोक्तावपि श्रद्धां क्तश्रोतलिगवलीयस्वादस्य कर्तव्यता माह
तदेतद्वत्तकस्य पालकदत्तममातृसौदरकस्याविषयत्वेनासवर्णीमातुलकस्याविषय
त्वेन युगांतरपरत्वेन चोपयन्मम्यवित्तारितरमणीयं यथा तथा ॥ तथापि कलौ ताव
न्निविद्धमेव ॥ गोत्रात्मातुः संडिलाच्च विवाहो गोवधस्तथेसादिपुराणात् ॥ माधवीये बोधाय
नोप्यस्य निंदा माह ॥ पंचधा विप्रतिपत्तिर्दक्षिणातः तथोत्तरतः नुयेतेन स्त्रियाच सह भोजनं
पर्यषितभोजनं मातुलपितृष्वसुद्विहृत्य परिणयनमिति ॥ अथोत्तरतः सीधुपातादिकमुक्ता
इतरइतरस्मिन् कुर्वन् दुष्यति इतरइतरस्मिन्निति महसो मे श्वरेणापि स्मृतिविरुद्धानां मातुल

कौलोदाहादीनामस्मादचनादमामाण्यमित्युक्तम्॥ इह स्यात्तिरपि॥ उदयने शक्तिरापि मा
तुलस्य सुता हि जैः॥ मत्स्यादाश्च नराः सर्वे व्यभिचाररताः स्त्रियः॥ उत्तरे मयया चैव यस्या
नृणां रजस्वला॥ इत्यनाचारत्वमाह॥ अतएव हे माद्री मातुः॥ करणीटकसीनातत्कारिणां
आदेनि वेधः॥ वीपदेवेनापिलिखितं ब्राह्मं॥ यत्र मानुजोदाहीयत्र वैतृयलीपतिः॥ आदे
नगच्छेत्तद्विप्रकृतं यच्च निरामिषमिति॥ तस्मान्मातृतः यंच पितृतः संप्रचयत्तौ हरेदिमि
दं॥ संबधविवेको सुमेतुः॥ ब्राह्मणानामेकयिउसधानामादशमादर्मविच्छिन्निर्भवति॥ आ
सप्रमाद्विषयविच्छिन्निर्भवति॥ आतृतीयापिउविच्छिन्निरमथापिउं शौचक्रियाविच्छेदाद्
हहा॥ तुल्यो भवति॥ अस्यायमाह॥ अलयाणिः॥ जीवन्मिचादितिकस्य
दप्रयितामहादयस्त्वयः॥ आददेवतात्वामिउं भाजी भवति॥ तद्वध्वनयो नवपुरुषययं ता लेप
भाजः॥ आदकृती च दशमरति॥ दशमादर्वसापिउनिद्विः॥ दशमादित्युपलस्यामा॥
तेन पितृपितामहजीवने नवपुरुषययं तं पितृजीवने चाष्टपुरुषययं तं सापिउमिति तेय
म्॥ अयुत्रधनग्रहो सन्निहिताभावे सप्रपुरुषययं तमधिकारः॥ धनया हि शामारभ्यतृती
यः यौत्रस्तद्वै आदविच्छेदः॥ अमथा धनहारित्वे पुत्रादायकारोत्रस्तद्वैत्यर्थः॥ आतृ
तीयादित्यनूतकसाविषयम्॥ अत्र प्रज्ञानोत्तरीणां त्रिपुरुषो विज्ञायत इति वसिष्ठेः॥ एतच्चाशेषे वनि
षयं सापिउं न तु विवाहद्वौ॥ तत्र द्रव्यैकवचनेः यंच मत्वसंप्रमत्वनियमादिति मेधातिथिप्रमुखादा
क्षिणात्माः॥ वायानोत्रमेतदिति सुदिविवेकः॥ मातृकुलविषयं कानीतकसाविषयं चैतत्॥ अ
मथा अत्र प्रज्ञानं तथा स्त्रीणां सापिउं सांप्रयौ हयं॥ प्रज्ञानं मर्त्तसापिउं प्राह देवः प्रजापतिरिति॥
कौर्मराविरोधः स्यादिति रत्नाकरस्मृतितत्वादिगोउयंथाः॥ पुत्रं चैतत्॥ अमथा कर्मोत्तरीपुर
षत्रययं तमेव सतकं स्यान्तीर्ष्यम्॥ सायलमातामहकुलेत्वाहमितासरायां संखः॥ यद्येकजा
तावहवः एयक्सेत्राः एयकुजनाः॥ एकयिउं एयक्सीचापिउं स्वावर्त्तते त्रिषु॥ एयक्सेत्रा
भिन्नजातीयस्त्रीषु जाताः एयजनाः सजातीयभिन्नमातृषु जाताः॥ अत्र त्रिपुरुषसापिउमि
ति विज्ञाने शरो व्याचक्षी॥ एय्वीचं हरेदयेसापिउं द्वीपिकायां चैवम्॥
मदनयारिजातेन एयक्सेत्राः भिन्नमातृजा एयजनाः भिन्नजातीयाः॥ एतद्विज्ञातीयसायलमा
तृकुलविषयम्॥ सवर्षसायलमातृकुले चतुःपुरुषसापिउं॥ यंच मींसप्रमीचैव मातृतः पितृ
तस्तथेति॥ वसिष्ठेः॥ सप्रमीमिति ब्राह्मणादीनां सत्रियादिदारेभ्यश्च वि
कुलविषयं वेद्युक्तम्॥ तत्सक्योलकस्थितत्वाद्भ्योतरविरोधाच्च निर्भूतम्॥ पितृपत्न्याः सर्वा
तरस्युक्ता सुमेतुना तदयन्तानि भागिनियानीति एयङ्गिषेधाच्च॥ अमथा सापिउं तेन निषेध
त्वात्॥ सपलमातृत्वादिनिर्देशोऽर्थः॥ अतएव तेन स्मृतिर्कीमुपां सवर्षसायलमातामहकु
लपरत्वेन तथैव शंखचनं व्यास्यातम्॥ तिनवासिदयंच मींसप्रमीमतीतेति आत्येयम्॥ त
स्मात्वाचैव व्यास्यापुक्ता प्रयोगरत्ने भिः॥ स्मृतितत्वादिगोउयंथेषु च सपलमातामहकुले
वदकं वाचनिकमेव सापिउम्युक्तम्॥ यथाह सुमेतुः॥ मातृपितृसंवदा आसप्रमादविवाहा भवन्ति

आपंचमादयेमां॥पितृयत्नःसर्वामातरसभ्रातरोमातुलास्तद्भगिमोमानृषसारस्तदुहितरश्च
भगित्सदयत्नानिभागिनेयानिअस्यथासंकरकारिणःस्युस्तथाध्यायपितुरेतदेवेति॥आपंचमा
दितिमातृकुलेत्रिगोत्रांतरितविषयवेतिप्राच्याः॥मात्स्ये॥समानप्रवरांचैवशिष्यसंततिरेवच
॥ब्रह्मदातुर्गुरोश्चैवसंततिःप्रतिविध्यते॥तद्भगिमोमानृषसाररतितुआकरेनपठितम्॥क
चिद्वचनादविवाहः॥यथागृह्यपरिशिष्टेअविरुद्धसंवंधासुपयच्छेतेत्युक्त्वाविरुद्धसंवंधःस्व
यमेवोक्तः॥यथाभार्यास्वसुर्दहितापितृमयपत्नीस्वसाचेति॥बौधायनः॥मातुःसपत्न्यभगि
नीतत्सुताचविवर्जयेत्॥पितृमयपत्न्याभगिनीतत्सुतांचविवर्जयेत्॥अतोमातृषसुःसायन
पुत्रकस्याप्यविवाह्या॥सायनमातृकुलजाभितिमदनयारिजातोक्तेरितिकेचित्॥केचिन्मुञ्चि
शेभ्रातापितुःसमरतिमनूक्तेस्तत्त्वमातृत्वात्तत्पितुर्मातामहत्वाज्ज्येष्ठभ्रातृपत्नीभगिनीनपि
वाद्या॥तथाउत्पादकब्रह्मदात्रौर्गरीयान्ब्रह्मदःपितेतिमनूक्तेर्गुरुणात्रिपुरुषंसायिंश्व॥
सखापिनिर्वाय्यः॥अतस्तेषांकन्यानोद्वाद्याः॥गायत्र्याउपदेष्टुश्चकन्यानेवोद्देहिजः॥गुरो
श्चकन्यांशिष्योवातत्संतन्यापिनेष्यते॥पुरुषत्रयपर्यंतभ्रात्रादेर्नैतदिष्यते॥वाक्संवंधक
तानांतस्नेहसंवंधमागिनां॥विवाहीत्रनकर्त्तव्योलोकगर्हाप्रसज्यतेरतिवचनाच्चेत्साहः॥त
त्रमूलंचित्यम्॥दत्तकविषयेनूचते॥तत्रगीतमःउर्ध्वसप्तमापितृबंधुभ्योवीजिनश्चमातृ॥
बंधुभ्यःपंचमादितिवंधुग्रहणान्नदत्तकमात्रपरमिदंकिंतुसंतानेयि॥एतत्क्षेत्रजादिसर्व
द्यामुख्यायणपरमितिहरिदत्तः॥ अत्रस्मृतिचंद्रिका॥ नियोगा
द्यउत्पादयतिनस्माद्बीजिनोप्यूर्ध्वसप्तमादित्यर्थरति॥दत्तकस्यजनकविषयमेतदितिसापिंश्व
मीमांसायांतेनदत्तस्यजनककुलेसाप्रयोरुषंजननीकुलेयांचयोरुषंसायिंश्वम्॥दत्तकीना
दिपुत्राणांवीजवपुःसायिंश्वता॥सप्तमीपंचमीचैवगोत्रित्वंयालकस्यचेतिवृहन्मनूक्तेः॥वी
जिनश्चेतिगीतमीक्तेश्च॥यालकपितृकुलेनयंचपुरुषंयालकमातृकुलेत्रिपुरुषम्॥तथाचा
यणर्केपैठीनसिः॥त्रीन्मातृतःपंचपितृतःपुरुषानतीत्योद्देहिनि॥एतत्सयवद्याचरणी॥
दत्तकादीन्पुत्रान्पितृयस्तोनिवर्त्तयिंश्वगोत्रार्थयान्॥प्रत्येतदुच्यतेपंचपितृतर्तिनात्या
नृप्रतीति॥यत्र॥ वृहगीतमः॥ खेगोत्रेषुश्रुतायेस्युर्दत्तकीतादयःसुताः॥
विधिनागोत्रमायांतिनसायिंश्वविधीयते॥ यच्चवसिष्ठः॥ अत्यशाखोभ्वो
दत्तःपुत्रश्चैवोपनायितः॥खगोत्रेणस्वशाखोक्तविधिनास्यान्वशाखभागिनि॥यच्चनारदः॥
धर्मार्थवर्हिताःपुत्रास्तत्रोत्रेणपुत्रवत्॥अंशयिंश्विभागित्वेनेषुकेवलमीरितमिति॥त
त्यालककुलेसाप्रयोरुषं॥सायिंश्वनेत्येवंपरन्तुसर्वथासायिंश्वनिषेधपरमितिसायिंश्व
मीमांसायाम्॥ मदनयारिजातादयिदत्तकानुप्रवेशेऽल्पंसायिंश्वप्रतिभाति॥त
थाहि॥तेनत्रीनतीत्येतुहाहृत्ययस्यमातादत्तपुत्रीप्रतियहीत्रासुत्रीकृतानस्याःप्रतिय
हीतुःकुलेत्रीनतीत्येति॥पंचपितृतर्तितुपस्यदत्तपुत्रपितानस्यपुत्रनकुलंनद्विषय
मितुक्तम्॥वस्तुतस्तु॥शर्ववचसामहानिवंधेषुपुकाप्यनुयत्नंभादयणकीदिलिखनामा

वात्॥ हर्षोक्तव्यवस्थायाश्च प्रतिमत्तानुत्पत्त्याधेरेतद्विस्वितेवामेवशीभते। मप्रनुयात्नकुनेर
 कपिउदानक्रियान्वयित्वरुसंसारमयीरुषमेवसापिप्रवीजिनश्चेति॥ गीतमोक्तैर्जनककुलेयितव
 देवत्रीन्॥ मातृनरमादिनुसवर्गसायन्मातृकुलपरम्ययेकजातावहवर्ति॥ शास्त्रेकवाक्य
 सादिति पुत्रं प्रतिभाति॥ अतएवास्यद्यामुखायरात्वेमाद्विप्रवरमंजरीद्वित्रिजन्मारायरा
 दिभिरुक्तं॥ भट्टसीमेश्वरेणापि श्रुत्यायाः कुंतिभोजस्यपालककामात्वेपि ऊर्ध्वसप्रमात्तिवृद्ध
 भ्योवीजिनश्चेति गीतमोक्तैर्द्विमायाः श्रुत्यायाः जनकस्य शूरसेनस्य कुलेयिसाप्रयोरुषं पालक
 कुलेयितावदेव॥ सापिउपमुक्तमपि बांकारणाग्रहोऽन्यत्र॥ सापिउपदीयिकायां तु दत्तकीता
 दीनां जनकगोत्रेणोपनयनेकतेजनककुलेसाप्रयोरुषं सापिउपालकमातापितृकुले॥ त्रि
 पुरुषं पिउनिर्वायास्त्रिवापलक्षणां त्रिपुरुषं सापिउपालकगोत्रेणोपनयनेतत्कुलेसाप्रयो
 रुषमित्युक्तम्॥ तन्मातृपुत्रायायनसंस्कारानिजगोत्रेण वैकृताः॥ दत्तायास्तनयस्तेस्वरमथा
 दासउच्यतेति॥ कालिकापुराणादुपनयनोत्तरं दत्तकनिषेधात् त्रिपुरुषमित्यत्रापि मूलं मृ
 ग्यमित्येवंवहना॥ मातृपितृद्वारकसापिद्वयवर्तीनां कमानामिषसख्यामवाजयेयिनोक्ताः॥
 उद्देष्टुः पितरौ पितृश्वपितरौ तजन्मद्वयं पतिद्वयं तस्य चतुष्कमथ चतनो व्यस्य कमान्वोऽशः
 वंशारंभकदेयनीप्रभितिरित्यासेप्रकक्षोरदाएकैकान्वयकल्पकाः पितृकुलेत्वा सप्रकक्षं पुत्रे
 ॥ यद्यप्येकस्य बहवः सुताः सुसुतद्वीहनु॥ संवधं साम्यादेकैकं वंशोतिष्यवधार्यताम्॥ एक
 स्मान्मिथुनास्तुतायद्वहिताद्वहद्वयं तद्व्याप्तस्माद्वद्वचतुष्कमथ चतनोः वीऽशानोरदाः॥ पा
 वत्प्रमकक्षमभिजतवः कन्याऽहेकान्वयेतादंतेर्गुणितारसेकस्वद्वशेवंशेसपिडाः पितुः॥
 मातुर्जन्मददयती च मिथुनद्वंद्वं तयोः सागरास्तस्याः यंचमकक्षमश्चभितिरित्येकान्वयः पुंसु
 ते॥ द्वंद्वद्वद्वपुगंतो व्ययतीत्ययंचकक्षशरक्षोरण्यः॥ सप्रगुणाः शरामविध्वोमातुः सपि
 डाः कुले॥ कुलद्वयस्य कल्पकायुतामिथः सपिडाः॥ हिमां सुदग्धरद्वशीविवाहकर्मवर्जिता
 इति॥ एतच्च सर्ववर्गीसाधारणम्॥ सर्वत्र सापिउसम्यावादिनिविज्ञानेश्वरेऽप्येवमात्मनः
 माहर्धमातुः पितुः कमान्॥ सपिउतानिर्वर्तनसर्ववर्गेष्वयविधिरितिहरनायधृतेद्वं
 वचनाच्च॥ संवधतत्वेसुमंतुः॥ पितृष्वसुसुतोमातृष्वसुसुतोमातुस्तुतोमातृसंगोत्रोसमा
 नार्ययोविवाहचोदायराचरेत्यरित्येनामातृवद्विभृयादितिदिक्॥ ऋषिरिदमार्थप्रवरः॥
 गोत्रप्रसिद्धं॥ समानेआर्धेगोत्रेयस्यतस्माज्जातायानभवतितां॥ अथसंक्षेपेण॥
 गोत्रप्रवरनिरायः॥ गोत्रमिज्जीनिषेधेनिमित्तं॥ सगोत्रायद्वहितरन्त्रप्रयच्छेदि
 त्वापल्वोक्तेः असमानप्रवरैर्विवाहइतिगीतमोक्तेश्च॥ तत्रगोत्रलक्षणा माहाप्रवरमंजरी
 वीधायनः॥ विश्वामित्रोजमदन्निर्भरद्वजोयगोतमः॥ अत्रिवेसिष्ठः कश्यपश्चैते सप्रवयः
 ॥ सप्रानामृषीणामगस्यायमानोयद्वयं नदीत्रमिति॥ यद्यपिकेवलमार्गवैश्वार्थ्येणा
 द्विमुकेवलंगिरसेषु च हरितादिसुनेतत्॥ भृग्वंगिरसोरुक्तेष्वनेन गतेः॥ तथाप्यत्रेयायत्रिरे
 वेतिकेचित्॥ अतएव स्पष्टमर्थसरिप्रवरैरुपादिवात्राविवाहउक्तः॥ यद्यपि वसिष्ठादीनां गो

त्रत्वं युक्तम् ॥ तेषां सप्रविन्नेन तदयत्नत्वाभावात् ॥ तथापि तत्त्वमाविवक्षितं यत्नत्वेन
 गोत्रत्वं युक्तम् ॥ अतएव सर्वेषां परेषां चैतद्गोत्रम् ॥ अत्र विशेषोऽस्मृत्येते प्रवरदर्यगोत्रेय
 म् ॥ प्रवरस्तु प्रवरानि प्रवराः ॥ कल्पकारा हि वासिष्ठेति होतावसिष्ठवदित्यध्वरित्यादि
 नापेक्षास्वरणामामनन्ति ते प्रवराः ॥ तच्च वरणं यद्यपि गोत्रभूतस्यापि क्वचित् दृश्यते ॥ तथा
 पि पूर्ववद्विभेदो द्रष्टव्यः ॥ अन्यथा तेषां आर्येय एकार्येय इत्यादि निर्देशानुपपत्तेः ॥ अन्ये
 तु तद्गोत्राणां आर्येय इति भेदमाहुरिति दिक् ॥ तत्त्वं तु गोत्रभूतस्य पि नृपितामहप्रपिताम
 हा एव प्रवराः ॥ यितैवाग्नेययुत्रोत्थयोत्र इति शतयथश्रुतेः ॥ परं परं प्रथममित्याश्रयात् ॥
 यनोक्तेश्च ॥ अत्र विशेषमाहवौधायनः ॥ एक एव ऋषिर्यावत् प्रवरेष्वनुवर्तते ॥ तावत्स
 मानगोत्रत्वमप्यत्र भृग्वंगिरसंगणादिति ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ त्रियमाराजयावापिसत्तयावा
 नुवर्तनं ॥ एकस्य दृश्यते यत्र तद्गोत्रं तस्य कथ्यते ॥ भृग्वंगिरोगरोषु तु माधवीये स्मृत्यन्तरे
 पंचानां त्रिषु सामासादविकटस्त्रिषु ह्ययोः ॥ भृग्वंगिरोगरोष्विवंशेषेऽप्येकोपिवारयेत् ॥ शे
 षगोत्रेष्वेकोऽसमानः प्रवरे विवाहं वारयेदित्यर्थः ॥ वौधायनोऽपि ॥ भृग्वंगिरसावधिकृत्य
 आर्येयसन्निपाते विवाहस्य आर्येयाराणां ॥ आर्येयसन्निपाते विवाहः षष्ठ्यार्याणामिति ॥
 भृग्वंगिरोगरोष्विवंशेषेऽप्येकोपिवारयेत् ॥ भृग्वंगिरोगरोष्वपि जमदग्निगोत्रमभरद्वाजेऽप्ये
 कप्रवरसाम्ये सर्वेषां मय्यसाम्ये वासगोत्रत्वादेवा विवाह इति दिक् ॥ अथ गोत्रा
 णि प्रवराश्चोच्यते ॥ तत्र वौधायनः ॥ गोत्राणां तु सहस्राणि प्रपुता न्या
 बुदानी च ॥ ऊनयं चाशदेवैषां प्रवराः ऋषिदर्शनात् ॥ तत्र सप्तभृगवः ॥ वत्सा
 विदा आर्षिषेणायस्का मित्रयुवः वैत्याशुनका इति ॥ वत्सानां भार्गवा व्यावना प्रवानौर्वजा
 मदर्म्येति भार्गवौर्वजामदर्म्येति वा भार्गव व्यावना मवानेति वा ॥ विदानां भार्गव व्यावना म
 वानौर्वजैवेति यंच ॥ भार्गवौर्वजामदर्म्येति वा एतौ द्वौ जामदर्म्यसंज्ञौ ॥ आर्षिषेणानां भार्ग
 व व्यावना प्रवानौर्वजा आर्षिषेणानूयेति भार्गवा आर्षिषेणानूयेति वा ॥ एषां त्रयाणां परस्परमवि
 वाहः ॥ वत्सानां भार्गव व्यावना प्रवानेति वत्सयुरेधसयोः ॥ यंच भार्गव व्यावना मवानवा
 त्सयोरुधसेति वैजवनेमथितेति ॥ एते त्रयः क्वचित् ॥ एषामपि श्वैरविवाहः ॥ अत्र तत्र
 रास्था ऋषयोऽप्यश्वविशेषो मन्त्रेते प्रवरदर्यगोत्रेयः ॥ यस्मानां भार्गववैतहव्यसावेनसे
 ति ॥ मित्रायुवानां भार्गववाध्यश्चदिवोदासेति ॥ भार्गवा व्यावनादिवोदासेति वा ॥ वाध्यश्चमे
 को वा ॥ वैत्यानां भार्गववैत्यार्थेति ॥ एते एव श्येताः ॥ शुनकानां शुनकेति वा गार्त्समदेति
 वा भार्गवगार्त्समदेति द्वौ वा भार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति त्रयो वा ॥ वैदविश्वजोतिषां भार्ग
 ववैदवैश्वजोतिषेति ॥ साठरमाठराणां भार्गवशाठरमाठरेति ॥ एतौ द्वौ क्वचित् ॥ यस्कादीनां
 स्वगणां त्यक्त्वा सवर्षिवाहः ॥ तदुक्तं स्मृत्यर्थसारे ॥ यस्कामित्रयुवो वैत्याः शुनकाः प्रवरे कृत
 स्वं स्वं हित्वा गणां सर्वविवाहेषु परवैरिति ॥ अथांगिरसः ॥ ते गोत्रमाभर
 द्वाजाः केवलांगिरसश्चेति त्रिधा ॥ तत्र गोत्रमाः दशः ॥ आयास्याः शरद्वंताः कौमंडादीर्धतमसः

औशनसः कारेणुयालयः॥ राहुगणानां मंगलकावामदेवाहदुक्क्याचेति॥ तत्रापास्यानां
आंगिरसायास्यगीतमेति॥ शरद्वतानां मंगिरसी तथ्यकावतगीतमकौमंडेतिवा॥ आंगिर
सायासी शिजगीतमकाक्षीवतेतिवा॥ आंगिरसी तथ्यगीतमीशिजकाक्षीवतेतिवा॥ आ
ंगिरसी तथ्यगीतमीशिजकाक्षीवतेतिवा॥ आंगिरसी शिजकाक्षीवतेतित्रयोवा॥ अर्धतम
सामांगिरसी तथ्यकाक्षीवतगीतमर्धतमसेतित्रयोवा औशनसामांगिरसगीतमीशनसे
तित्रयः॥ करिणुयालानां मंगिरसगीतमकारेणुयालेतित्रयः॥ राहुगणानां मंगिरसराहु
गणगीतमेति॥ सोमराजकानां मंगिरससीमराजकगीतमेति॥ वामदेवानां मंगिरसवाम
देवगीतमेति॥ हृहदुक्क्यानां आंगिरसी मंगिरसवार्हदुक्क्यगीतमेति॥ आंगिरसवामदेवका
मदेववार्हदुक्क्येतिवा॥ उतथ्यानां आंगिरसी तथ्यगीतमेति॥ औशिजानां आंगिरस औ
शिजकाक्षीवतेतिआयस्त्वः॥ आंगिरसआयास्यौशिजगीतमकाक्षीवतेतिकात्यायनः॥
एतौ द्वौ क्वचित्॥ राघुवानां मंगिरसराघुवगीतमेतिकेचित्॥ तत्रमूलं चित्यं॥ एषां सर्वेषां गी
तमानामविवाहः॥ अथभरद्वाजाः॥ तेचत्वारः॥ भरद्वाजाः॥ गर्गीः॥
ऋक्षाः कथयन्ति॥ भरद्वाजानां आंगिरसवार्हस्यत्यभरद्वाजेतित्रयः॥ गर्गीनां मंगिरसवार्ह
स्यत्यभरद्वाजसैन्यगार्ग्येतिपंच॥ आंगिरससैन्यगार्ग्येतिवा॥ अत्ययोर्त्यन्ययोवा॥ भारद्वाज
गार्ग्येत्येतिवा॥ गर्गमेदानां मंगिरसतेत्रिरकापिभुतेति॥ ऋक्षाणां कपिलानां चांगिर
सवार्हस्यत्यभरद्वाजवान्दनमातवचसेतिपंच॥ आंगिरसवान्दनमातवचसेतित्रयोवा॥
कपीनां मंगिरसामहीयवीरुक्षयसेति॥ आमभुवा मंगिरसभारद्वाजवार्हस्यत्यमंत्रवरा
मनवेतिपंच॥ अयंकचित्॥ भरद्वाजानां सर्वेषामविवाहः॥ अथकेवलांगिरसः॥
हरितानां मंगिरसवरीषयौवनचेति॥ आघीमां धातावावात्सानां मंगिरसमां धातुकीत्येति॥ क
रावाणामंगिरसाजमीठकाखेति॥ आंगिरसघोरकरखेतिवा॥ रथीतराणां मंगिरसवैरुपराधी
तरेति॥ आंगिरसवैरुपराधदश्चेतिवा अष्टदशपराधदेवैश्चरुयेतिवा॥ अन्यघोरसताविमीद्र
त्येतिवा॥ विष्णुहृदनां मंगिरसयोः रुकुत्सत्रासदस्यवेति॥ एषां स्वगणं विहाय सर्वैर्विवाहोभ
वेति॥ हरितकुत्सयोस्तनमवति॥ अथात्रयः तेचत्वारः॥ आत्रेयाः वाभुतकाः गविष्टिराः शुद्र
लादिति॥ आधानां मात्रेयार्चनानशश्यावाचेति॥ वाभुतकानां मात्रेयार्चनानशवाभुतकेति॥
धनंजयानां मात्रेयार्चनानधानंजयेतिक्वचित्॥ गविष्टिराणामात्रेयार्चनानशगां विष्टिरेति॥
आत्रेयगाष्टिर्यौर्वीतिथेतिवा॥ शुद्रलानां मात्रेयार्चनानशयोर्वीतिथेतिचामरथ्यसुमंग
लवैजवायानां मात्रेयार्चनानशश्यावातिथेति॥ आत्रेयार्चनानशगां विष्टिरेतिवा॥ सुमंग
लानामत्रिसुमंगलश्यावाचेतिकेचित्॥ अत्रेः पुत्रिकापुत्राणामात्रेयचामरथ्ययोत्रिकेति
॥ अत्रीणां सर्वेषामविवाहः॥ अथविश्वामित्राः॥ तेदशः॥ कुशि
कालीहितौ हस्तकाः कामकायनाः अजाः कनाः धनंजयाः अथमर्धणाः शरणाः इंद्रकौशिका
इति॥ कुशिकानां विश्वामित्रदेवराजोदलेति॥ लोहितानां विश्वामित्राश्चकलोहितेति॥ अन्य

योर्म्ययोवा। वैश्वामित्रमाधुकुंदसाष्टकेतिवा। वैश्वामित्राष्टकेतिद्वौवा। रौक्षकानां वैश्वामित्रा
गाविथिनरैवरोति॥ वैश्वामित्ररौक्षकरैवरोतिवा॥ कामकायनानां वैश्वामित्रदेवप्रवसंदेतरे
ति॥ अजानां वैश्वामित्रमधुकुंदसाजेति॥ वैश्वामित्राशमर्थ्यवाधूलेतिवा॥ अथमर्थणानां वि
श्वामित्राद्यमर्थणकौशिकेति॥ शरणानां॥ वैश्वामित्रयोररोतिद्वौ॥ विश्वामित्रदेवरातशरणोति
वा॥ इंद्रकौशिकानां विश्वामित्रेन्द्रकौशिकेतिद्वौ॥ धनंजयानां विश्वामित्रमाधुकुंदसथानां जये
ति॥ वैश्वामित्रमाधुकुंदसाद्यमर्थरोतिवा॥ कतानां वैश्वामित्रकान्यात्कीलेति॥ एतेवौधायनो
क्ताः॥ रौहिणानां वैश्वामित्रमाधुकुंदसरौहिरोतिरेणुनां वैश्वामित्रगाथिनरैरावेति॥ वेणूनां
वैश्वामित्रगाथिनवैनवेति॥ जह्नुनां वैश्वामित्रशालंकायनकौशिकेति॥ आशमथ्यानां वैश्व
मित्रासपथ्यवाधूलेतिउदवेणूनां वैश्वामित्रगाथिनरैरावेति॥ एतेआश्वलायनमात्स्योक्ताः
अन्येस्त्वन्येपियद्गणानुक्ताः॥ तेन्यत्रमन्त्रतौजेया॥ एषांविश्वामित्रा
रामविवाहः॥ अथकश्यपाः॥ तेयंचानिधुवाःकश्यपाःशंडिलारेभाः
लौगाक्षयश्चानिधुवानांकाश्यपावत्सारनैधुवेति॥ कश्यपानांकाश्यपावत्सारसितेति॥ रेभा
रांकाश्यपावत्साररेभेति॥ शंडिलानांकाश्यपावत्सारशंडिल्येति॥ अतस्यानेदेवलोवासितोवा
॥ शंडिलासितदेवलेतिवा॥ काश्यपाःसितदेवलेतिवा॥ अन्ययोर्म्ययोवा॥ देवलासितेतिद्वौ
वा॥ लौगाक्षीनूवक्ष्यामः॥ एषांकश्यपानामविवाहः॥ अथवसिष्ठाः॥ ते
यंच॥ वसिष्ठाःकुंडिनाउयमन्यवः॥ यराशराजातूकरणीश्चेति॥ वसिष्ठानांवासिष्ठेद्रप्रमदाभ
रहसिति॥ वासिष्ठेत्पेकीवा॥ कुंडिनानांवासिष्ठेत्पेत्त्रावरुणाकौडिन्येति॥ उयमन्यनांवासिष्ठेद्र
प्रमदाभरहास्येति॥ वसिष्ठाभरहस्विंद्रप्रमदेतिवा॥ आद्ययोर्म्ययोवा॥ यराशराणांवासि
ष्ठशाक्यपाराशर्येति॥ जातूकरणीनांवासिष्ठात्रिजातूकरणीति॥ वसिष्ठानांसर्वेषामवि
वाहः॥ अन्यस्यात्रिभिश्च॥ अथागस्त्यः॥ तेचत्वारः॥ इध्मवाहाःसोम
वाहाःसोमवाहाःयज्ञवाहाश्चेति॥ आधानामागस्त्यदार्ढ्यच्युतैध्मवाहेति॥ आगस्त्येत्पेकीवा
॥ सोमवाहानामागस्त्यदार्ढ्यच्युतसोमवाहेति॥ सोमवाहानांसोमवाहोत्पः॥ यज्ञवाहानांयज्ञ
वाहोत्पः॥ आद्यौष्ठ्वोक्तावेव॥ सारवाहानांतदंतास्त्रयः॥ दर्भवाहानांतदंतास्त्रयः॥ अगस्त्या
नामागस्त्यमहिंद्रमायोभुवेति॥ शरीमासानामागस्त्ययौरीमासयाररोति॥ हिमोदकानां
मागस्त्येहैमचूर्चिहैमोदकेति॥ याणिकानांमागस्त्येनायकयाणिकेति॥ एतेषट्कचित्
॥ आगस्त्यानांसर्वेषामविवाहः॥ अथदिगोत्राः॥ शौंगशैशिरीणामागि
रसवाहस्यन्यभारहाजकान्यात्कीलेतियंच॥ कान्यात्कीलयोःस्थाने शौंगशैशिरीवा॥
ओंगिरसकान्यात्कीलेतित्रयोवा॥ एषांभरहाजेर्विश्वामित्रैश्चाविवाहः॥ एवंकपिलानां
कतानांवा॥ संकृतिश्रुतिमाषादीनामागिरसगौरिवीजसं॥ हन्येति॥ शक्त्यागौरिवीजसंकृत्ये
तिवा॥ एतेषांस्वगणस्थेर्वसिष्ठैःशौंगशैशिरीलौगाक्षिभिश्चाविवाहः॥ कश्यपैरपीतिप्रयो
गपरिजाते॥ लौगाक्षीणांकाश्यपावत्सारवासिष्ठेति॥ काश्यपावत्सारसितेतिवाएतेह।

[illegible]

जरादीनां माध्यंदिनीयानामप्याचरणाच्च ॥ एकस्मिन् प्रवर्ते तुल्ये मातृगोत्रे वरस्य च ॥ तमु
दाहेन कुर्वीत सा कस्या भगिनी स्मृतेति मातृकुले प्रवरचितनमुक्तं तदा सुरादिविवाहो ढापर
मिति हि क् ॥ विस्तरस्तु ग्रंथांतरेभ्यो ज्ञेयः ॥ सगोत्रादिविवाहे प्रायश्चित्तं स्मृत्यर्थं सारं ॥ इत्थं
सगोत्रसंबंधविवाहविषये स्थिते ॥ यदि कश्चिज्ज्ञानतस्मां कस्या मूढोपगच्छति ॥ गुरुतल्य
व्रताच्छुद्धेर्द्वर्भस्तज्जोत्पतां व्रजेत् ॥ भोगतस्मां परित्यज्य पालयेत्जननीमिव ॥ अज्ञानादेर्देवैः
शुद्धे त्रिभिर्गर्भस्तुकश्ययः ॥ एवं सायिं ज्ञेयि ॥ सायिं शयत्यदारेषु प्राणात्यागो विधीयते ॥ इ
ति ब्रह्ममोक्तेः ॥ तिथितत्वेवो धायनः ॥ सायिं शंसगोत्रांचेदयस्यो ययच्छेन्मातृवदेनां विभू
यात् ॥ कस्या विवाहकार्ये उक्तो ज्योतिर्निबंधः ॥ षड्वर्षे नो द्वाद्या कस्या वर्षद्वयं यतः ॥ सो
मोर्भुक्ते ततस्तद्वर्षं धर्षयन्तथा नलः राजमार्तं उः ॥ अयुर्मेदुर्भगानारीयुर्मेतु विधवा भवेत्
॥ तस्माद्गर्भान्विते युग्मे विवाहे सायतिव्रता ॥ मासत्रयाद्धर्ममयुष्मवर्षयुग्मे पि मासत्रयमे
व यावत् ॥ विवाहशुद्धिं प्रवदंति संतो वात्स्यादयः स्त्रीजनिजन्ममासात् ॥ यराशरमाधवीये
तु ॥ जन्मतो गर्भाधानादायं च माह्यात्परं शुभं ॥ कुमारी वरणां दानं मेखलाबंधनं तथेत्सुक्तं
॥ संबन्धतत्वेयमः ॥ कस्याद्वादशवर्षाणि या प्रदत्ता वशे हहे ॥ ब्रह्महत्यापितुस्तस्याः सा कस्या
वरयेत्स्वयं ॥ भारते ॥ त्रिंशद्वर्षः षोडशाष्टाभार्या विंदेत्तनयिकां ॥ अष्टवर्षोष्टवर्षा बाधर्मे
सीदति सत्वरः ॥ अतो प्रवृत्ते रजसिकसां दद्यात्पिता सक्तः ॥ तत्रैव ॥ सप्तसंवत्सराद्ब्रह्मविवा
हः सार्ववर्णिकः ॥ कस्यायाः शस्ये रजन्नत्यथा धर्मगर्हितः ॥ राजमार्तं उः ॥ एद्वयस्येतथापु
देपि द्वाणां प्राणा संशये ॥ अतिप्रोढा च या कस्या नानुकुल्यं प्रचक्षते ॥ चकारादतिवालापि
प्राणा संशयस्तुक्तेः ॥ मनुः ॥ त्रिंशद्वर्षो वहेत्कसां शुत्वाद्वादशवर्षिकीं ॥ अष्टवर्षोष्टवर्षो
बाधर्मेसीदति सत्वरः ॥ यद्यपि ॥ विवाहस्वष्टवर्षायाः कस्यायाः शस्यते बुधैरिति संबन्धोक्ते
रत ऊर्ध्वं रजस्वलेत्यादेश्वदशवर्षाद्धर्षं विवाहो निषिद्धस्तथापि दानुरभावेद्वादशषोडशा
दे ज्ञेये ॥ त्रीणि वर्षा एतु मतीकां क्षीतयितुं शासनमिति ॥ यराशरमाधवीयेवो धायनोक्ते
श्च ॥ मनुः ॥ स्त्रीसंबन्धे दशैतानि कुलानियरि वर्जयेत् ॥ हीनक्रियंति स्युरुषं निष्कुंदो रोमशा
रीसं ॥ स्यामया व्यस्यारिश्चित्रिकुशिलानि च तथा ॥ न सीदन्त दीनास्त्रीं न च भीष
णानामिकां ॥ यमः ॥ तस्माद्ब्रह्महयेत्कसां या वन्नर्तु मती भवेत् ॥ तथा मूलजा
दीनां फलमायुक्तम् ॥ तथा वर्णावश्यं हर्मे आदिघटितविचारो ज्योतिर्विभ्यो ज्ञेयः ॥ वि
स्तरानुनोच्यते ॥ अयगुर्वर्कवलं ॥ ज्योतिर्निबंधगर्गः ॥ स्त्रीणां गुरुव
लं श्रेष्ठं पुरुषाणां रवेर्वलं ॥ तयोश्च द्रवलं श्रेष्ठमिति गर्गेण भाषितं ॥ जन्मत्रिदशमारिस्यः
क्षजया शुभदोगुरुः ॥ विवाहे च चतुर्थी षट्वादशस्थो मृतिप्रदः ॥ देवलः ॥ नद्यात्मजाधन
वती विधवा कुशीला पुत्रान्विता हतधवासुभगा विपुत्रा ॥ स्वामिप्रिया विगतयत्र धवाध
नाह्यावंध्या भवेत्सुरगुरोः क्रमशो भिजन्मा ॥ ब्रह्मस्यतिः ॥ नयचायकुलीरस्थो जीवोय्य
शुभगोचरः ॥ अतिशोभनतां दद्याद्विवाहोपनयादिषु ॥ लघ्नः द्वादशदशमचतुर्थे जन्मनि

यथायमेव नीयेत् ॥ प्राप्तिप्राप्तिग्रहणी जीवैवेधयमाज्ञोतिगर्गः ॥ सर्वत्रापि शुभं दद्यात्तद्वा
शास्त्रान्तरं गुरुः ॥ यच्च यथा ह्योरेव शुभमगोचरं तामता ॥ सप्रमात्यं च वर्षं युक्ता च स्वर्गगतो
दि ॥ अशुभोपि शुभं दद्यात् शुभं दत्तं युक्तिं युनः ॥ रजस्वलायाः कस्याया गुरु शुद्धिं चितये
॥ अशुभेपि प्रकर्तव्यो विवाहस्त्रिगुणा च नात् ॥ अर्कगुर्वीवलं गोर्वायो हि रण्यकं वलास्थ
॥ कस्यां च द्रवला प्रोक्ता वृषली लयतो वला ॥ अश्ववर्षा भवेद्गौरी न वर्षा च रोहिणी ॥ दशवर्ष
भवेत्कस्याश्च त ऊर्ध्व रजस्वला ॥ अथ वृहस्पतिशान्तिः ॥ शीतकः ॥ कस्य
कोदाहकाले तु जानुकूलं न विद्यते ॥ ब्राह्मणस्यो यनयने गुरोर्विधिरुदाहृतः ॥ सुवर्णं न
गुरुं चत्वार्योत वस्त्रेण वेष्टयेत् ॥ रशानां धवलं कुंभं धान्यं परिनिधाय च ॥ दमनं मधुय
यं च पलाशं चैव सर्वं यान् ॥ मोसी गुरुं च यामार्गी विंशतीं शस्त्रिती वचाम् ॥ सहदेवी हरि
क्रांतां सर्वो यं वीशता वरी वलां च सहदेवी च निशादितयमेव च ॥ कृत्वा ज्यभागययं तं स्व
शास्त्रोक्तविधानतः ॥ ग्रहोक्तं मंडलेभ्यश्च यीतपुण्यास्तदादिभिः ॥ देवप्रजोत्तरे काले ततः
कुंभानुमंत्रणं ॥ अश्वत्थसमिधश्चाज्यं पायसं सर्पिया युतम् ॥ यवत्री हितिलाः साम्यामं
त्रेणो वृहस्पतेः ॥ अष्टोत्तरशतं सर्वं होमशेषं समाययेत् ॥ पुत्रदारसमेतस्य अभिवेकं स
माचरेत् ॥ कुंभाभि मंत्रणोक्तैश्च समुद्रजैश्च मंत्रतः ॥ प्रतिमां कुंभं वस्त्रं च आचार्योपनि
वेदयेत् ॥ ब्राह्मणान् भोजयेत्पश्चाच्छुभं दद्यात् स्यान्न संशयः ॥ इति वृहस्पतिशान्तिः
शीतको गुर्वी दित्येव यो याते वक्रातो चारगे गुरो ॥ न देशशशिनि शुक्रे वा वाले वृद्धे वा गु
रो ॥ यौधे चैत्रे यवर्षा सुशरद्यधिकमासके ॥ केतुहमेति रंशे के सिंहस्यः भरमंत्रिणि
॥ विवाहव्रतयाचादियुरहर्म्यगृहादिकम् ॥ क्षौरविधौ यविधां च यत्नतः परिवर्जयेत् ॥
मदनयारिजाते जीतिः ॥ सागरे ॥ वाले शुक्रे वृद्धे शुक्रे वृद्धे जीवेन
ये जीवे ॥ वाले जीवे जीवे सिंहं सिंहं दित्ये जीवा दित्ये ॥ तथा मल्लि शुचे मासि सुराचार्येति
चारगे ॥ वायी क्य विवाहादिति याः प्रागुदिता रूप्यजेत् ॥ सिंहस्य मकरस्य च गुरुयत्ने
न वर्जयेत् ॥ लघ्वः ॥ अती चारगतो जीवस्तराशिं नेति चेत्तुनः ॥ लुप्तः संवत्सरो ज्ञेयः सर्वकर्मवद्दि
कृतः ॥ सिंहस्य गुरोरेयवादमाहयराशरः ॥ गोदाभागीरथी मध्येनोदाहः सिंहगुरो ॥ मकर
स्ये सर्वदेशे तथा मीनगते रवौ ॥ वसिष्ठोपि ॥ विवाहोदक्षिणोत्तरे गौत
म्यानेतरत्र ॥ भागीरथ्युत्तरे कुले गौतम्यादक्षिणोत्तया ॥ विवाहो व्रतवंधश्च सिंहस्येतेन
दुष्यति ॥ कस्यादावृक्तममाहयात्तवल्क्यः ॥ विवाहो व्रतवंधः ॥ पितापितामहो भ्राता सा
कुलीजननी तथा ॥ कस्याप्रदः सर्वनाशप्रकृतिस्त्यः परः परः ॥ अथ यच्छ्रुत्समाप्नोति भूषण
हत्यामृतावृत्ती ॥ गत्यान्मावेदान्तरां कमाकुपीत्ययं वरः ॥ आदरां संस्कृतानामेवाधि
कारः ॥ वात्तवल्क्यः ॥ संस्कृतानुसंस्कार्या भ्रातृभिः सर्वसंस्कृतैः ॥ भ
गिन्यश्च निजादं शाहं तांशुतुरीयकं ॥ अत्र त्रकारिणां सर्वसंस्कृतेरित्यस्यानुष्ठेने विवाह
पर्याप्तद्वयदाने सांशसमांशचतुर्था भागदाने वा संस्कृतयहं नार्थस्यात् ॥ अतः कर्तव्यं

मोय॥ तेनानुपनीतभ्रातृमात्रादिसत्त्वेमात्रादेरेवाधिकारेनभ्रातुरित्युक्तम्संवधतत्वादौ॥ क
 त्यास्वयंवरेमातुर्दातृत्वेचताभ्यामेवनांदीश्राद्धकार्येनचस्वयंप्रधानसंकल्पमात्रं कृतान्यद्वा
 ह्यराहाराकारयेदितिप्रयोगपारिजाते॥ वरसुसंस्कृतभ्रात्राद्यभावेस्वयमेवनांदीश्राद्धं कुर्या
 नमाता॥ पुत्रेषुविद्यमानेषुनात्यं वैकारयेत्स्वधामितिनिषेधादुपनयनैककर्मधिकारस्यजा
 तत्वाच्चेति॥ **पृथ्वीचंद्रोदयः॥** माधवीयेऽयराकेचनारदः॥ पितादधा
 त्स्वयंकन्याभ्रातावानुमतेयितुः॥ मातामहोमातुलंचसकुल्योवांधवस्तथा॥ मातात्वभावेस
 र्वेषांप्रकृतौयदिवर्तते॥ तस्यामप्रकृतिस्थायांकन्यादद्युःस्वजातयः॥ सकुल्यःपितृपक्षीयः
 वांधवोमातृवश्यः॥ मदनपारिजातेकान्यायनः॥ स्वयमेवोरसीदद्यात्पित्रभावेस्ववांधवाः
 मातामहस्ततोत्याहिमातावाधर्मजांसुतां॥ ततोत्तामौरसीभिन्नाधर्मजांनियोगात्क्षेत्रजांमा
 तामहोमातुलोवादद्यात्॥ तेनोरसीदानेपितृबंधुषुसन्तुमातामहादीनांनधिकारः॥ अनुम
 तिविना॥ अस्यायवादस्तेत्रैवा॥ दीर्घप्रवासपुत्रेषुपौंगंडेषुचबंधुषु॥ मातातुसमयेदद्यादोर
 सीमपिकन्यकां॥ **मनुः॥** यदानुनैवकश्चित्स्यात्कन्याराजानमात्रजेत्॥ परकी
 यकन्यादानेविशेषो॥ **मदनरत्नेस्कांदे॥** आत्मीकृत्यसुवरोनपरकी
 यांतुकन्यकां॥ धर्मेराविधिनादानंसमगोत्रेपियुज्यते॥ अत्रप्रकृतिस्थग्रहणादप्रतिस्थे
 नकृतमकृतमेव॥ स्वतंत्रोयदितंकार्यंकुर्यादप्रकृतिगतः॥ तदप्यकृतमेवस्यादस्वातंत्र्यस्य
 हेतुतः॥ **उत्पयराकेनारदोक्तेः॥** यदिनुसप्रयदीविवाहहोमादिप्रधानंजा
 तंतदांगवैकल्येपिनाहृत्तिर्विवाहस्य॥ गौडाअप्येवमाहुः॥ तत्रैवमरीचिः **गौ**
रीददन्नाकट्यं वैकुण्ठेहिरींददत्॥ कन्याददद्ब्रह्मलोकंरौरवतुरजस्वलां **अथमा**
सनिर्णयः॥ तत्रजन्मासासेविशेषः प्रागुक्तः॥ ज्योतिःप्रकाशेव्यासः माघफाल्गुन
 वैशाखेयष्टुहामार्गशीर्षके॥ ज्येष्ठेवाषाढमासेचसुभगावित्रसंयुता॥ आवरोवापियौषेवा
 कन्याभाद्रपदेतथा॥ चैत्राश्वपुक्कार्तिकेषुयातिवैधव्यतांलघु॥ **नारदः॥** माघ
 फाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासाः शुभावहाः॥ कार्तिकीमार्गशीर्षश्चमध्यमोनिदिताः परे॥ **व**
सिंहः॥ यौषेपिकुर्यान्मकरस्थितेर्केचैत्रेभवेन्मेषगतोयदास्यात्॥ प्रशस्तमाषाढक
 तंविवाहंवदतिगर्गमिथुनस्थितेर्के॥ आचार्यचूडामरौज्योतिर्गर्गरजमार्तंडौ॥ मांगले
 सुविवाहेषुकन्यासंवरोषुच॥ दशमासाः प्रशस्यंतेचैत्रयोषीववर्जिताः॥ **आयसं**
वः॥ सर्वत्रतवोविवाहस्यशैशिशेमासौपरिहायोत्रमंचनैवाधं॥ अत्रमाघफाल्गु
 नाषाढवर्जनवमासामुरख्यः कालश्चिसुदर्शनभाष्येविलायांत्रह्यविद्यातीर्थश्चोक्तम्॥
 बोधायनस्तत्रेपि॥ सर्वमासाविवाहस्यमुचितयस्तयस्यमित्येके॥ तेनपूर्वोत्रे
 वर्जयेच्छिशिरसंबन्धिनोमासौयौषचेत्रोविवाहश्चितिनिर्णयाभूतव्याख्यानंमोख्यकृतमि
 त्युपेक्षम्॥ निशिवेत्सर्वेषुद्वादशखपिमासेषुउद्धेदितिकालादर्शः॥ येनुज्योतिषेमाघा
 दिविधयस्तेष्टसस्वाराणांदिजयरत्नेनप्रावत्माच्छूद्रादियराः॥ ज्योतिषे॥ वात्स्योदधंमन्

नमिच्छति तद्यारेभ्यो यनचोत्तरं ॥ श्रीवासंतमुत्तं विहाय मुनयो मां उव्यशिव्याजगुः चैत्रं प्रोक्ताप
राशरः ॥ यरिरायेतौ वधौ भीष्मदृष्टावाढादिव तुल्यं न हितदाके श्रित्तरिदं बुधैः ॥ चंडेश्वरः
मार्गमासितया ज्येष्ठारय रिरायं व्रतम् ॥ ज्येष्ठपुत्रद्विजैः सुयत्नेन परित्यज्येत ॥ कृतिकास्य
रवित्यक्ता ज्येष्ठपुत्रस्य कारयेत् ॥ उत्सवादिषु कार्येषु दिनानि दशवर्जयेत् ॥ रत्नकीशे
॥ जन्मदौ जन्मदिवसे जन्ममासे शुभं न्यजेत् ॥ ज्येष्ठमास्याद्य गर्भस्य शुभं वर्ज्यं स्त्रिया अपि ॥
पराशरः ॥ अज्येष्ठा कन्यका मंत्रज्येष्ठपुत्रो वरो यदि ॥ अत्यपीवातयोस्तत्र ज्येष्ठो मासः
शुभप्रदः ॥ मिहिरः ॥ ज्येष्ठस्य ज्येष्ठकन्याया विवाहो न प्रशस्यते ॥ तयोरन्यतरे ज्येष्ठे ज्येष्ठो मा
सः प्रशस्यते ॥ द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्ता वेव ज्येष्ठसु स्वावहं ॥ ज्येष्ठत्रयं न कुर्वीत विवाहे सर्वसंम
तं ॥ यजुः ॥ सार्वकालमेकं विवाहमिति तदा सुरादि विवाहविषयं ॥ धर्म्येषु विवाहेषु कालव
रीक्षणं नाधर्म्ये स्त्रिगुण्यरि शिष्टात् ॥ रत्नमालायामप्येवम् ॥ तेनासुरादयो माघं चेत्ता
दि निषिद्धकेष्वपि भवन्ति ॥ अथ दशदोषाः व्यवहारोच्ये ॥ वेधश्चल
त्राचंतये वयातः खार्जूरवेधो दशयोगचक्रम् ॥ पुतिश्च जामित्रमुपयहश्च बाणास्त्वज्जे
च दशदोषाः ॥ एषां लक्षणं ज्योतिषे ज्ञेयम् ॥ अतीचारगेगुरोतु वसिष्ठः ॥ अतीचारगे तेन
वेवर्जयेत्तदनंतरं ॥ विवाहादिषु कार्येषु अष्टाविंशतिवासरात् ॥ रत्नमालायां ॥
एकयचनवपुग्मस्य दशत्रीणि सप्तचतुरखलाभदः ॥ द्वादशाजट्टवभादि राशितो घातव
द्रंति कीर्त्तितो बुधैः ॥ नारदः ॥ भूवा एतदहस्ताश्वरसदिकवन्दिशैल
जाः ॥ वेदावसुशिवादिन्याघातचंद्रो यथाक्रममात्रायां युद्धकार्येषु घातचंद्रं विवर्जयेत्
॥ विवाहे सर्वमांगल्ये चो लक्ष्मि व्रतवधने ॥ घातचंद्रो नैव चित्यरतिपाराशरो व्रवीत् ॥ ज्योति
र्निबंधे ॥ विवाहचो लत्रतवधयज्ञेयहाभिषेके च तथैव रातां ॥ सीमंतपात्रासु तथै
व जातेनोचितं नीयः खलु घातचंद्रः ॥ अकालजा भवेत्तु श्वेदिसु न्नीहारदृश्यः ॥ प्रत्यर्कय
रिवैषेद्रचापाभध्वनयो यदि ॥ दोषाय मंगले नूनमदोषायैव कालजाः ॥ अकालदृष्टि
स्वरूपे मां हल्लः ॥ योषादिचतुरे मासान् प्रोक्ता दृष्टिरकालजेति ॥ शार्ङ्गधरः ॥
निर्घाते स्थितिचलने ग्रहयुद्धे राहुदरीने चैव ॥ आयं च दिनात्कमाय रित्तीतानाशमुपया
ति ॥ उल्कायातेद्रचायप्रवलवनरजोधूमनिर्घातविद्युदृष्टिप्रत्यर्कदोषादिषु सकलबुधै
स्याजमेवैकमात्रं ॥ दुःस्वप्नेदुर्मित्रेष्टसु भफलदृशुर्दुर्भोगात् भ्रातृवद्दी ॥ वीलेमौ जीनि
बंधे परिरायनविधौ सर्वदा त्याज्यमेव ॥ ज्योतिः प्रकाशः ॥ अवीक्यो
उशनाश्वः संक्रांतिपुराणदाः परतः ॥ उपनयनव्रतयात्रायपरिणयनादी विवर्ज्यास्ताः गर्भ
दिभ्यश्चेदिनमेकं च ग्रहे सप्रदिनानि ॥ भूकंथचसमुत्पन्ने ग्रहमेव तु वर्जयेत् ॥ उल्का
घाते त्रिदिवसं धूमयचदिनानि च ॥ बज्रघाते चैकदिनं वर्जयेत्सर्वकर्मसु ॥ दर्शनादरी
नाशुके वीः सप्तदिनं त्यजेत् ॥ यावन्ते दहमस्तावदशुभः समयो भवेत् ॥ अस्यायवादि
द्वुत्तसागरे ॥ अथ दिवसत्रयमध्ये मृडयानीयं वदा भवति ॥ उभ्यातदोषशमने तदेव संसा

हरचार्याः॥संवधतत्त्वे॥भूकंयादेर्नदोयोस्तिष्ठद्विश्वादेकतेसति॥अथापरिहार्यकमाया
वैधव्ययोगे विशेष उच्यते मार्कंडेयपुराणे॥ बालवैधव्ययोगे तु
कुंभद्विप्रतिमादिभिः॥कृत्वा लयंततः यश्चान्कमोद्वाद्येति चापरे॥तत्र पुनर्भूदोषाभा
वउक्तो विधानस्वडे॥स्वर्णां बुपि य्यलानां च प्रतिमाविष्णु रूयिणी॥तया सह विवाहे तु पु
नर्भूत्वन जायते॥सूर्यारुणसंवादे॥विवाहात्सर्वकाले च चंद्रतारावलात्विने॥विवाहो
क्ते च मथमाकुंभेन सह चोद्दहेत्॥सूत्रेण वेद्ययेत्यश्वाद्दशतंतून विधानतः॥कुंभाल
कृतं देहं तयोरेकांतमंदिरे॥ततः कुंभं च निस्सार्य प्रमज्ज्य सलिलाशये॥ततो भिवेचनं कु
र्यात्पंचयज्ञववारिभिः॥कुंभप्रार्थना तत्रैव॥वरुणांगस्वरूपाय जीवनां समाश्रया
य निजीवय कमायाश्चिरं पुत्रसुखं कुरु॥देहि विष्णु वीरं देवक्यां पालयदः स्वतः॥ततो
लेकारवस्त्राढ्यां वराय प्रतियादयेत्॥ इति कुंभविवाहः॥ त्रिदान
पणित्वे वीक्ष्य॥ब्राह्मणं साधुमायं सख्यं विविधा र्हेण॥तस्मिन् दद्यात्त्रिंशत्तद्वि
धो मूर्तिं चतुर्भुजां॥शुद्धवर्णसुवर्णेन वित्रशक्त्याथ वा पुनः॥निर्मितां रुचिरं शंखगद्ग
चक्राजसंयुतां दधानां वा ससीयीते कमलोत्पलमालिनी॥सदक्षिणां च तां दधान्मंत्रमे
न मुदीरयेत्॥यन्मया प्राचिजनुषिघ्नत्यापति समागमः विषोयविषशस्त्राद्यैर्ह तो वाति
विरक्तया॥प्राप्यमानं महाघोरं यशः सौख्यधनाय हम्॥वैधव्याद्यतिदुःखौघनां शायसु
खलब्धये॥बहुसौभाग्यलब्धे च महाविध्मोरिमां तनुं॥सौवर्णीं निर्मितां शक्त्या तुभ्यं संप्र
ददेहि जा॥अनघाद्याहमस्मीति त्रिवारं प्रजपेदिति॥एवमस्त्विति तस्योक्तिं गृहीत्वा स्वगृहे
विशेत्ततो वैवाहिकं कुर्याद्विधिं तां मृगीदृशः॥अन्येष्वन्यविवाहवृक्षसेचनादयस्त
त्रैव ज्ञेयाः॥विस्तरभयान्नोच्यते॥ अथ प्रतिकूलादि॥ ज्योतिर्निर्व
धेर्गर्गः॥ कृते तु निश्चये यश्चान्मृत्युर्भवति कस्य चित्॥तदानमंगलं कुर्यात्तत्क
तैवैधव्यमाप्नुयात्॥ज्योतिर्मेधातिथिः॥वधूवरार्थं घटिते सुनिश्चिते वरस्य गेहे यथ क
स्य कायाः॥मृत्युर्यदि स्यान्मनुजस्य कस्य चित् तदानकार्यं खलु मंगलं बुधैः॥ मंगलं
विवाहः॥ स्मृतिचंद्रिकायाम्॥ कृते वाऽनिश्चये यश्चान्मृत्युर्भवेत्स्य गो
त्रिणाः॥तदानमंगलं कार्यं नारीवैधव्यदं क्रवम्॥भृगुः॥वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोः क
स्य चिन्मृतिः॥तद्दोद्वाहो नैव कार्यः स्ववंशक्षयदोषतः॥ शौनकाः॥ वरव
ध्वोः पिता माता पितृव्यं च सहोदरः॥पितृव्यस्त्री सुतो भ्राता भगिनी चा विवाहिता॥एभिस्त्र
वियन्मेष्वप्रतिकूलं बुधैः स्मृतं॥अन्यैरपि वियन्ने सुकेचिद्बुधैर्न तद्वेत्॥मोडव्यः॥वाग्दा
नानंतरं माता पिता भ्राता वियद्यते॥विवाहो नैव कर्तव्यः स्ववंशहितमिच्छता॥संकटे तु
मेधातिथिः॥वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोः कस्य चिन्मृतिः॥तदा संवत्सरादूर्ध्वं विवाहः शुभ
दो भवेत्॥स्मृतिरत्नावल्याम्॥पितुरह्मणो च स्यात्तददं मातुरेव च॥मासत्रयं तु भार्याया
स्तददं भ्रातृपुत्रयोः॥अन्येषां तु सपिञ्जना माशौ च मासमीरितम्॥तदंते शान्तिकं कृत्वा त

तोलमविधीयते॥ श्रुतिः प्रकाशः॥ प्रतिकूलैककर्तव्यो विवाहो मासतः परः शांतिविधाय
 गांदत्वावादानादिचरेत्तुनः॥ शांतिविनायकशांतिं तथा च मेधातिथिः॥ संकटे समनुप्राप्ति
 याजवन्त्यनयोगिनाः॥ शांतिरुक्तागरो शस्य कृत्वा तां शुभमाचरेदिति॥ प्रतिकूलैककर्तव्यो गच्छेत्
 वदतुत्रयम् प्रतिकूलैककर्तव्यमिमांशवद्बुद्धिषुवे॥ प्रतिकूलैकसंयुक्तमासमेकं विवर्जयेत् ॥ श्रु
 तिः सागरे॥ दुर्मिस्त्रेण भोगे च यित्री वा प्राण संशये॥ प्रोढाया मयिक मायां नानुकूल्यं प्रतीक्ष
 त॥ मेधातिथिः॥ पुरुषत्रयपर्यंतं प्रतिकूलं स्वगोत्रिणाम्॥ प्रवेशनिर्गमोत्तमं तथा मुंडनमंडनं॥ प्रे
 नकर्मोत्पन्नविवर्त्यचरेत्नामुदयक्रियाम्॥ आचतुर्थतः पुंसि यत्र मे शुभं भवेत् ॥ अथ
 जोदेषनिर्णयमाहा॥ माचनीये॥ प्रारंभान् प्राप्तिवाहस्य मातापदिरजस्वला॥ निरुक्त
 स्य कर्तव्या सहस्रश्रुतिवोदनात्॥ प्रारंभान् श्रीश्राद्धात्॥ नादीमुखं विवाहादा विनादिना नैव प्रारं
 भोक्तेः॥ मेधातिथिः॥ चोले च त्रतयं च विवाहे यत्नकर्मणि॥ भाष्यं रजस्वला यस्य प्रायसस्य नरे
 भनं॥ वधूवरसमतमयोजननी चैरजस्वला॥ तस्याः शुद्धेः परं कार्यं मां गल्यमनुरक्षतीत्॥ शुद्ध
 मनुः॥ विवाहव्रतचूडशुमानायादिरजस्वला॥ तदानमंगलं कार्यं शुद्धीकार्यं शुभेषु भिः ग
 र्गः॥ यस्मिन्नाहादिमांगल्यमातापदिरजस्वला॥ तदानंतमकर्तव्यमापुः सयकरं यतः नादीश्रा
 द्दोत्रं रजोदेषे तु कपर्दि कारिकासु॥ सति कोदकयोः शुद्धीगारं पादो मखं॥ प्राप्ते कर्मणि शुद्धिः
 स्यादितरस्मिन् शुद्धिः॥ अनामसु शुद्धं स्य रजोदेषे च संगते॥ श्रियं संसृज्य नत्कुर्यात्प्राप्तिपद
 रामंगलम्॥ हिमीमायमितां यमां श्रीसक्तविधिना र्चयेत्॥ प्रत्येकाय संहत्वा अभिषेकं समाचरे
 दिति॥ सतकारि संकटे तु कूर्वाणीमिष्टं तु हत्वा यस्मिन्निगावदत्ता विवाहादिकुर्यादिति च प्रागुक्तं॥
 अधिकक्रिया निर्णयः॥ श्रुतिनिर्बंधे ह्यमनुः ॥
 एकमात्रं योरेकवत्सरे पुरुषस्त्रिभिः॥ न समानक्रियां कुर्यात्प्राप्तभेदे विधीयते एतेनैकस्वपुंसो वि
 वाहदयमेकदिने निविष्टं मातृभेदाभावात्॥ नारदः॥ शुत्रोदाहृतं पुत्री विवाहो न क्र
 तव्ये॥ नतयोर्व्रतमुदाहृतं उनादमिमुंडनं॥ वराहः॥ विवाहस्त्वैकजातानां वराभासाभ्यंते
 यदि॥ असंशयं निर्वर्षस्त्रैकाविधुभाभवेत्॥ नमंडनाद्यापि हि मदनरत्ने वसिष्ठः॥
 नपुं विवाहोर्ध्वं शुत्रवपि विवाहकार्यं दितुः प्रकुर्यात्॥ नमंडनाद्यापि हि मुंडनं च गोत्रैकतायां य
 दिनाहं भेदः॥ एकोदरं प्रातृविवाहकृत्ये स्वसुर्गपाणिग्रहणं विधेयम्॥ वराहसमये मुनयः स्व
 सुर्गमुंडनं मंडनीं विचार्यम्॥ एतदपवादस्तत्रैव॥ अत्रुत्रयस्य मध्ये देवमाहस्य प्रवेशने॥ तथा
 होकीदरस्यापि विवाहसु प्रशस्यते॥ एतावत्साम्॥ कास्तु नेत्रमासे तु पुनीदाहोयनायमेभिदा
 दस्व कुर्वीत ननु त्रयविलंबनं॥ संहिताप्रदीये॥ अर्धं विवाहान्ननयस्य नेत्रकार्यो विवाहे दक्षिण
 संमार्दम्॥ अत्राप्येकमात्रं शुत्रालयं च वधूः प्रवेशास्वहैनजारी॥ मदनरत्ने वसिष्ठः॥
 द्वितीयमनेनैकं दृष्टे विनेष्टुं भुंज्यन्नान्नं वमिर्दिनैः॥ आवश्यं केशोभनमुसवो वादारे मवाचा
 यविभेदतो वा॥ एकोदरप्रसूतानां नातिबाध्यं त्रयं भवेत्॥ भिन्नोदरप्रसूतानां मितिशांता नपुं त्रयी
 त्॥ श्रुतिनिर्बंधे कात्यायनः॥ कुनीकृतुत्रपादरीकुमंडनान्नमुंडनं॥ श्रीलालिगी

मोनेष्टेन कुर्यान्मंगलत्रयम् ॥ कुर्वन्मुनयः केचिदप्यस्मिन्वत्सरे लघु ॥ लघुवागुरुकार्ये वा प्राप्ते नैमी
 तिकं नुयत् ॥ पुत्रोद्वाहप्रवेशाख्यः कर्मोद्वाहस्तु निर्गमः ॥ मुंडनं चैलमित्युक्तं त्रतोद्वाहो नुमंगलं ॥ चो
 लं मुंडनमेवोक्तं वर्जयेन्मुंडनात्परं ॥ मौंजी चोभयतः कार्या यतो मौंजी न मुंडनं ॥ अभिनेवत्सरे यि स्यात्
 दहस्तत्र मेदयेत् ॥ अभेदे तु विनाशः स्यान्न कुर्यादेकमंडये ॥ संकटे तु कपर्दिकारिका सुवराहमि
 हिरश्च ॥ उद्वाहपुत्री न पिता विदध्यात्पुत्रांतरस्योद्वाहनं कदाचित् ॥ यावच्चतुर्यं दिनमत्र हर्षं समाप्य
 चासौ दहनं विदध्यात् ॥ कश्यपः ॥ मौंजी बंधस्तथोद्वाहः परमासाभ्यंतरे यि वा
 ॥ पुत्रोद्वाहनं कुर्वीत विभक्तानां न दोषकृत् ॥ जोतिर्निबंधे ॥ विवाहमारभ्य च
 नुर्थिमध्ये श्राद्धं दिनं दर्शदिनं यदिस्यात् ॥ वैधव्यमाप्नोति तदा सुकमा जीवेत्यतिश्चेद न यत्पता स्या
 त् ॥ तथा ॥ विवाहमध्ये यदि चेत्सयाहस्तत्र स्वमुखाः पितरो न यांति ॥ वृत्ते विवाहे परतस्तु कुर्या
 त्छाहं स्वधामिर्न तद्वययेतम् ॥ ये वा भद्रं द्रव्यं ति स्वधामिरिति श्रुतेश्च ॥ मासिकविषये हे मां द्वौ शा
 ढ्यायतिः ॥ प्रेतश्राद्धानि सवींशिसयिंती करणं तथा ॥ अयं कृष्यापि कुर्वीत कर्तुं नां दीमुखं द्विजः
 वृद्धिं विना प्रकर्षे दोषमाह ॥ तत्रैव उशनाः ॥ वृद्धिश्चाह विहीनस्तु प्रेतश्राद्धा
 नियश्चरेत् ॥ सश्राद्धी नरके घोरे पितृभिः सह मज्जतीति ॥ मेधातिथिः ॥ प्रेतकर्माण्य
 निर्वर्त्य चरेन्नाभ्युदयक्रियां ॥ आचतुर्यं ततः पुंसि च मे शुभं भवेत् ॥ स्मृत्यंतरे ॥ स
 पिंती करणादवीं गय कृष्यकृता नपि ॥ पुनरप्ययं कृष्यं ते वृद्ध्युत्तरनिषेधनात् ॥ स्मृतिसारा
 वल्लभा ॥ भ्रातृपुगे स्वसृपुगे भ्रातृस्वसृपुगे तथा ॥ एकस्मिन्मंडये चैव न कुर्यान्मंडनह
 यम् ॥ सोदरविषयमेतत् ॥ यमः ॥ एकोदरप्रसूतानामेकस्मिन्वासरेषु नः ॥ विवाहं नैव कुर्वीत
 मंडनोपरि मुंडनं ॥ गार्ग्यः ॥ भ्रातृपुगे स्वसृपुगे भ्रातृस्वसृपुगे तथा ॥ न कुर्यान्मंगलं किं
 चिदेकस्मिन्मंडये ह नि ॥ एकस्मिन्वासरैः प्राप्ते कुर्याद्यमलजातयोः ॥ क्षौरं चैव विवाहं च मौंजी बंध
 नमेव च ॥ जोतिर्विवरणो ॥ एकोदरयोर्द्वयोरेकदिनोद्वाहनं भवेन्नाशः ॥ नद्यं
 तर एकदिने कोय्याहः शंकटे च शुभं ॥ ऊर्ध्वं विवाहाच्छुभं दोनरस्य नारी विवाहो न च नुत्रयं स्यात्
 नारी विवाहान्न दहेपि शस्तन्नरस्य यागियह माहुरार्याः भिन्नमातृजयोस्तु एकविवाहान्न दहे ॥ यि
 शस्तन्नरस्य यागियह माहुरार्याः भिन्नमातृजयोस्तु एकविवाहमाह ॥ मेधातिथिः ॥
 इत्यकुमातृजयोः कार्यो विवाहस्त्वेकवासरे ॥ एकस्मिन्मंडये कार्यः इत्यकुवेदिकयोस्तथा ॥ पु
 ष्यपट्टिकयोः कार्यं दर्शनं न शिरःस्थयोः ॥ भगिनीभ्यामुभाम्यां च यावत्प्रयदी भवेत् ॥ यमयो
 स्तु विशेषः भद्रकारिकायाम् ॥ एकस्मिन्वत्सरे चैकवासरे मंडये तथा ॥ कर्तव्यं मंगलं स्वस्रोभ्री
 चोयमलजातयोः ॥ जोतिर्निबंधे नारदः ॥ प्रपुद्वाहो नैव कार्यो नैकस्मै दुहितृ
 दयम् ॥ नैवैकजन्मयोः पुंसोरेकजन्मे तु कर्मके ॥ तथा ॥ नैव कदाचिद्वाहो मैकदा मु
 ण्डनहयं ॥ नैकजन्मे तु कन्महे पुत्रयोरेकजन्मयोः न पुत्रीद्वयमेकस्मै प्रदद्यात् कदाचनेति ॥ क
 न्यायारजो दर्शने तु अयं रक्ते संवर्तः ॥ माता चैव पिता चैव ज्येष्ठभ्राता तथैव च ॥ त्रयस्ते नरकं यां
 ति द्यूकसारजस्वलाः ॥ हारीतः ॥ पितुर्गहे तु या कमारजः यश्च न संस्कृताः सा कमावृषलीहेया

रभावेन्यस्मैदानस्य सर्वविवाहेषु साम्याह्लादयहारेण सयैशाचयोर्विशेषवचनं व्यर्थं ॥ तेन तयो
दिनसंस्कारासंस्कारावेत्याकन्यानुमत्यभावेऽन्यस्मैदेयेति व्याख्येयं ॥ मदनपारिजातेनारदः
याशिग्रहणिकामंत्रानियतंदारलक्षणां ॥ तेषां निष्ठाचविज्ञेयाविद्वद्भिः सप्रमेयदे ॥ स्मृति
चंद्रिकायामयराकैचैवं ॥ आशौचेतुयाज्ञवल्क्यः ॥ दाने विवाहेयज्ञे च संग्रामे देशविप्रवे ॥ आ
यद्यपि च कथायां सद्यः शौचं विधीयते ॥ केषामित्यपेक्षिते ॥ ब्रह्मपुराणे उक्तं ॥ दा
तुः प्रतिगृहीतुश्च कन्यादाने च नो भवेत् ॥ विवाहविधौः कन्यायालाजाहोमादिकर्मणीति ॥ व्रत
यज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमे च नेजपे ॥ आरव्ये सूतकंत स्यादनारव्ये तु सूतकमिति विष्णुवचना
च्च ॥ प्रारंभस्तेनैवोक्तप्रारंभो वरणां यज्ञसंकल्पो व्रतसत्रयोः नांदीमुखं विवाहादौ श्राद्धे या क
यरि क्रियेति ॥ वरणमिति मधुयर्कपरं ॥ गृहीतमधुयर्कस्य यजमानाच्च ऋत्विजः ॥ यश्चाद
शौचे यति तेन भवेदिति निश्चयः ॥ इति ब्रह्मोक्तेः ॥ मधुयर्कात्सर्वं तु भवत्येवाशौ
चमिति शुद्धिविवेकः ॥ रामांडारभाष्ये चैवं ॥ नांदीमुखावविश्वस्मृत्यंतरे ॥ एक
विंशत्यहं यज्ञे विवाहे दशवासराः ॥ त्रिषट्चौलीयनयने नांदीश्राद्धं विधीयते ॥ आरंभाभावे
यच्च विष्णुः ॥ न देवप्रतिष्ठाविवाहयोः श्वसंभृतयोरपीति ॥ अत्र प्रायश्चित्तमाह मदनपारिजा
ते विष्णुः ॥ अतारव्यविशुद्धयर्थं कृष्णं डैर्जुहुयाहुतं ॥ गांद्यात्पंचगव्याशोततः शुद्धतिस्त
की ॥ संयद्देयि ॥ संकटे समनुप्राप्ते सूतके समुपागते ॥ कृष्णं डीभिर्घृतं हुत्वा गांच दद्यात्पयस्वि
नीं ॥ चूडो यनयनो हाह प्रतिष्ठादिकमाचरेत् ॥ यदैकसूतकप्राप्तिस्तदैवाभ्युदयक्रिया ॥ अन्ना
दिषु विशेषः षट्त्रिंशन्मते ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु त्वंतरामृतसूतके ॥ परैरन्नं प्रदातव्यं भोक्तव्यं
च हि जो त्रैः ॥ परैरसगोत्रैः ॥ भुंजानेषु तु विप्रेषु त्वंतरामृतसूतके ॥ अत्यग्रे होदकाचाताः स
र्वे ते शुचयः स्मृताः ॥ एतदाशौचात्तद्वै मष्टयकृत्तान्नविषयम् ॥ तत्र शेषमन्नं त्याज्यमित्यर्थः
॥ षयकृत्ते तु हस्यतिराह ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु त्वंतरामृतसूतके ॥ श्वसंकलितान्नेषु न दो
षः परिकीर्तित इति ॥ धर्मार्थविवाहकरणौ फलमुक्तं महाभारते ॥ ज्ञात्वा स्ववित्तसामर्थ्यादेकं
वोदाहयेद्भिजम् ॥ तेनायाज्ञीतितत्स्थानं शिवभक्तो नरो भ्रवं ॥ अयराकैदक्षः ॥
मातापितृविहीनं तु संस्कारोदाहनादिभिः ॥ यः स्थाययति तस्यैह पुराय संख्या न विद्यते ॥ म
दनरत्ने भविष्ये ॥ विवाहादिक्रियाकाले तत्क्रियासिद्धिकारणम् ॥ यः प्रयच्छति
ति धर्मज्ञः सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ कन्यागृहे भोजननिषेधोऽपि तत्रैव ॥ अप्रजायां तु कन्यायां
न भुंजीत कदाचन ॥ दौहित्रस्य मुखं दृष्ट्वा किमर्थं मनुशोचति ॥ अयराकै आदिपुराणे
॥ विष्णुजामातुं मन्येतस्य कोपं न कारयेत् ॥ अप्रजायां तु कन्यायां नाश्रीयान्नस्य वै गृहे ॥ ब्रह्म
देयां न वै कसां दत्वा श्रीयान् कदाचन ॥ अथ भुंजीत मोहाच्चैत्यस्याख्येन रकैवसेत् ॥ तत्रै
व कश्यपः ॥ अहंतं यत्र निष्ठुक्तं वासः प्रोक्तं स्वयं भुवा ॥ शस्तं तन्मोगलिकेषु तावत्कालं न सर्व
दा ॥ यत्र निष्ठुक्तं नूतनं ॥ विवाहमध्ये स्त्रिया सह भोजने पिनदोष इत्याह हेमाद्रौ प्रायश्चित्त
कांडे गालवः ॥ विवाहकाले यात्रायां यथिचौरसमाकुले असहायो भवेद्विप्रसदा कार्यं द्विज

शोकलौनिषेधात् ॥ दत्ताशब्दजडापरः ॥ ऊढायाः पुनरुदाहमिति हेमाद्रावुक्तेः ॥ अतएव स
गोत्रासयिंशदिविवाहेपि भोगतस्तांय रित्यन्यया लये जननीमिवेत्युक्ता ॥ ननु कापि पुनर्विवाह उ
क्तः ॥ देशान्तरगमने तु कात्यायनः ॥ वरयित्वा तु यः कश्चित् प्रणश्येत्युरुच्यो यदा ॥ तत्त्वागमां
स्त्रीनतीत्यकत्यान्यवरयेद्वरम् ॥ अयराके नारदोपि ॥ प्रतिगृह्यतु यः कस्यां वरो
देशान्तरं व्रजेत् ॥ त्रीन् ऋतून् समतिक्रम्य कस्यान्यवरयेद्वरं ॥ शुल्कदाने तु मनुवसिष्ठौ ॥ कस्यायां
दत्तशुल्कायां भियते यदि शुल्कदः ॥ देवराय प्रदातव्यायदिकमानुमन्यते ॥ चंद्रिकायां
कात्यायनः ॥ प्रदाय शुल्कं गच्छेद्यः कस्याया स्त्रीधनं तथा ॥ धार्या सावर्षमेकं तु देयान्य
सैविधानतः ॥ अनेकेभ्यो हि दत्तायामनूढायां तु तत्रैव ॥ शर्वागतश्च सर्वेषां लभ्येनाद्यवरस्तुता
म् ॥ यश्चाहारेण यदन्नं तस्याः प्रतिलभेत सः ॥ अथा गच्छेन्नवोढायां दत्तं शर्व्ववरो हरेत् ॥ मनुः
नानुशुश्रुम जातित्त्वं येषां हि जन्मसु ॥ शुल्कसंज्ञेन मूलेन कुंदं ददितुं विक्रयम् ॥ अस्यां च द
र्शयित्वा मावोढुः कमाप्रदीयते ॥ ते उभे एकशुल्केन वहेदित्यत्र वीन्मनुः ॥ मनुः ॥ नद
त्वा कस्यचित्कस्यां पुनर्दद्याद्विचक्षणाः ॥ दत्त्वा पुनः प्रयच्छन् हि प्राप्नोति पुरुषानृतं ॥ यंच यश्चा
नृतेहं तीत्युक्त्वा सहस्रपुरुषानृतम् ॥ स एव ॥ एतन्नूनयरेच कुर्नीयं रं जातु साधवः ॥ यदन्यस्या
न्यनुज्ञाय पुनरन्यस्य दीयते ॥ सकृदाह ददानीति त्रीणि तानि सकृत्सकृत् ॥ भारतेण्येवम्
याज्ञवल्क्यः सकृत्प्रदीयते कमाहरंस्तौ चौरदंडभाक् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ दत्तामपि
हेरेत्याज्ञः श्रेयांश्चेद्वरं व्रजेत् ॥ शर्व्वस्य दोषसत्त्वे ददमिति ॥ विज्ञानेश्वरः ॥ संबंधतत्त्वे वसिष्ठः
॥ कुलशीलविहीनस्य यश्चाद्वियति तस्य च ॥ अयस्मारिविधर्मस्य रोगिणां वेद्यधारिणां दत्तामपि
हेरेत्कस्यां सगोत्रोढांतथैव च ॥ मनुः ॥ यं शोधवधरादीनां विवाहोऽस्ति यथोचितम् ॥ विवा
हासंभवेतेषां कनिष्ठो विवहेन्नदा ॥ पितृव्यं पुत्रे सायत्ने परदारसु ते पुत्रा ॥ विवाहाधानयज्ञादौ
परिवेदो न दूषणम् ॥ अयदक्तव्यं विस्तरभीतेर्नोच्यते इति दिक् ॥ अत्रां दीश्राद्धे विशेषं न
दधिकारिविशेषं चात्रैव द्यामः ॥ इदं चाद्यविवाहेपि नाकुर्यात् ॥ द्वितीयादौ वर एव कुर्यात् ॥ तानां
दीश्राद्धं पिता कुर्यादधेयाणि ग्रहयुनः ॥ अत ऊर्ध्वं प्रकुर्वीत स्वयमेव तु नादिकमिति स्मृतेः ॥ त्रि
कांडमंडनोपि ॥ पित्रोस्तु जीवतोः कुर्यात्पुनः याणि ग्रहयदा ॥ पितुर्नो दीमुखं श्राद्धं नो
क्तं तस्य मनीषिभिरिति ॥ रेणुकारिका ॥ उक्तेकाले विवाहां गंकुर्यान्नां दी
मुखं पिता ॥ देशान्तरे विवाहश्चेन्न वगत्वा भवेदिदं ॥ लग्नघटी स्थापनमाह ॥ नारदः ॥
यउगुलमितीति धंदादशांगुलमायतम् ॥ कुर्यात्पातालवज्राभ्यां त्रं दृशभिः यलैः ॥ ताम्रपा
त्रेजलैः क्षणेभ्यो त्रेवाय वा सुमे ॥ मंडलादौ दयं वीक्ष्य रवेस्तत्र विनिक्षिपेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ सु
खं त्वमसि यंत्राणां ब्रह्मणानिर्मितं पुरा ॥ भावाभावाय दं यन्मोः कालसाधनकारणमिति ॥
वरस्य मधुर्यं क्त्वा माह ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ प्रतिसंवत्सरं त्वर्थाः स्नातकाचार्यया
र्थिवाः प्रियो विवाहश्च तथा यज्ञं प्रष्टुं विजः पुनः ॥ अत्र विशेषो गृह्यपरिशिष्टे ॥ वरस्य या भवे
च्छाखीयं कर्म तच्छाख्यामधुर्यं क्त्वा इति याज्ञिकाः ॥ जयंतस्तु ॥ वरणवन्द्यं च यजमानशा

स्वयेवमधुयर्क इत्याह ॥ तनुनादियं ते हृदाः ॥ अत्रयं चाशता भवेद्द्रव्यात्तदं दं विहरस्तत्रादिशृष्य
परिशिष्टादेर्विहरादिलसंगमधुयर्कादिविधिश्च स्वगृह्याज्ज्यः ॥ कमाराने प्रतितामहर्ष्वको
सुक्ते ॥ स्त्वर्थसारेनादीमुखे विवाहे च प्रपितामहर्ष्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्दिहानन्यत्रपितृर्ष्वकं
नादीमुखे विवर्तितवृत्तचार्तिरिक्तं विषयम् ॥ गृहपरिशिष्टे पित्राधानुलोम्यांश्चानात् ॥ आसं
मुक्तासमुद्देहो मांसावित्रीयहरांतथा उयोषितः सुतांदद्याद्विजायद्विजायत ॥ सुक्तेति म
धुयर्कवैधभोजनपरं ॥ गृहपरिशिष्टे ॥ कमांवरयमाराणामेवधर्मो विधीय
ते ॥ प्रत्यप्नुस्वोवरयति प्रतिगृह्णति प्राप्नुस्वाः मदनरत्ने हेमाद्रौ च कृष्यष्टंगः ॥ वर
गोत्रसमुच्चार्य प्रपितामहर्ष्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्दिहानन्यत्रात् ॥ तिष्ठेत्स्वमुखो
दातावरः प्रत्यप्नुस्वो भवेत् ॥ मधुयर्काद्विजायतेनांतसे दद्यात्सदक्षिणां ॥ उदयात्रतौ गृहमे
रानेन दद्यायेत् ॥ गोरीकस्यामिमो विप्रयथाशक्ति विभूषितां ॥ गोत्राय शर्मणो नुम्यदत्रां विप्र
समाश्रयः ॥ भूमिगां चैव दासीं च वासां सिचस्व शक्तिनः ॥ महीषीं वा जिनश्चैव दद्यात्सर्गमरी
नपि ॥ ततः स्वगृहविधिना होमाद्यं कर्म कारयेत् यथाचारं विधेयानिमगलं कुतः कानि च ॥ ए
तत्कस्यादानं विः कार्यमिति शौनकः ॥ गृहप्रवेशनो यही मे विशेषमाहाश्वलायनः ॥ अहं रात्रे
यतीते नुरेयुः आतेरवहि ॥ गृहप्रवेशनीयः स्यादित्युक्तं विदो विदुरिति ॥ औपासनो मे विशेष
माह ॥ शौनकः ॥ यदि रात्रौ विवाहादिसंनः स्यात्तथा सति ॥ उपक्रम्योत्तरस्या
नः सायं चरिरेदं ॥ यदि रात्रौ न वनादीमध्येऽप्युत्पत्तिस्तदा तदेव हीमरंभः ॥ तदुत्तरं चेत्पर
दिने सायं मारंभरति सुदर्शनं भाष्ये उक्तं ॥ अथ देवकोत्थानं ॥ समेव दिव
से कुर्याद्देवकोत्थायनं नुधः ॥ यष्टं च विषमं नैरं मुक्तायं च मसंभ्रमौ ॥ निर्णयद्वीप
म्यः ॥ नादी आदेहते यश्चापावन्मातृविसर्जनं ॥ दर्श आहं स्य आहं स्नानं शीतोदके
न च ॥ अपसंख्यं स्वधाकारं नित्यं आहं तथेव च त्रस्यं जं चाध्ययनं नदीसीमातीलेषणं ॥ उपवासं त्रं चै
व आहं भोजनमेव च ॥ नैव कुर्युः संपिंडाश्च मर्योदासनावधिः ॥ दहस्यति ॥ तीर्थं विवा
हे यात्रायां संश्रामे देशविषुवे ॥ नगरं यामदाहे च स्त्रियां स्त्र्यं न दुष्यति ॥ योगयाज्ञवल्क्यः
न स्त्र्यायादुत्सवे तीते मंगलं विनिवर्त्तय ॥ अनुष्ठानं सुहृदं धूनां च पितृदेवताम् ॥ औतिषे
॥ स्नानं संचैले तिलमिश्रकर्म प्रेता नुयानं ॥ कलशप्रदानं ॥ अष्टवीतीर्थी मरदर्शनं च
च विवर्जयेत् मंगलतोदमेकम् ॥ मासस्य द्वं विवाहादौ व्रतप्रारंभो न च ॥ जीर्णभांडादिनसां गृ
हं सार्जनं तथा ॥ ऊर्ध्वं विवाहासुत्रं स्य तथा व्रतवधनात् ॥ आत्मनो मुंडनं चैव वर्षे वर्षार्ध
मेव च ॥ अम्यंगे सृजके चैव विवाहे सुत्रजन्मनि ॥ मांगल्येषु च सर्वेषु न धार्यं गोपि चंदनं ॥ जी
तिर्निबंधे ॥ उदाहा मथ मे सुधीय दिवसे भर्तृर्गृहे कन्यका हस्यात्तज्जननीं सुये निजतनुं मे
हेयति मे सुकं ॥ यौषे च सुसुरं यतिं च मलिने चैत्रे स्वयि चालयेति श्रुती पितरं निहंति न भयं
तेषां मभावे भवेत् ॥ निबंधे ॥ विवाहात्पथ मे यौषे आषाढे चाधिमासके ॥ न सा भर्तृर्गृहे
तिष्ठेच्चैत्रे पितृगृहे तथा ॥ हेमाद्रौ स्त्र्यं तरे ॥ विवाहव्रतं तूडासु वर्षे मर्हं न दहं ॥ पितृ

दानं मृदास्नानं न कुर्व्यान्निलतर्यगाम् ॥ अथ वधूप्रवेशः ॥ जयतुंगे ॥ मार्गसीर्धेतथा
माधेमाधवेज्येष्टसंज्ञके ॥ सुप्रशस्ते भवेद्देशमप्रवेशो न वयोधिताम् ॥ नारदः ॥ आरभ्यो
द्वाहदिवसात् षष्ठे वाप्यष्टमे दिने ॥ वधूप्रवेशः संपत्ये दशमे थसु मे दिने ॥ संग्रहे ॥ विवा
हमारभ्य वधूप्रवेशो युगेति थो षोडशवासरांताः ॥ ऊर्ध्वततोऽष्टेऽयुजियं च मांतादतः परस्ता नि
यमो न चास्ति ॥ नारदः ॥ समे वर्षे समे मासे पदि नारी गृहं व्रजेत् ॥ आयुष्यं हरते भर्तुः
सानारी मरणां व्रजेत् ॥ प्रयोगरत्ने तु ॥ वधूप्रवेशः प्रथमे तृतीये शुभप्रदः पंचमके थवाहि ॥ द्वि
तीयके वाथ चतुर्थके वा षष्ठे वियोगामयदुःखदः स्यादित्युक्तम् ॥ तत्र मूलं चिंत्यम् ॥ बृहव
सिष्टेयि ॥ षष्ठाष्टमे वा दशमे दिने वा विवाहमारभ्य वधूप्रवेशः ॥ पंचांगसंशुद्धदिनं विनापि वि
धावसद्गोचरगेयिकार्यः ॥ लघ्वः ॥ स्वभुवनपुरप्रवेशे देशानां विप्रवेतयोद्वाहे ॥ नव
वध्वा गृहगमने प्रतिशुक्रविचारणानास्ति ॥ मांडव्यः ॥ नित्ययाने गृहे जीर्णो प्राशनां
तेषु सप्तसु ॥ वधूप्रवेशमांगलेन मौड्यगुरुशुक्रयोः ॥ जोतिः प्रकाशे ॥ वामेषु केन
बोढायाः सुखं हानिश्च दक्षिणे ॥ धनं धान्यं च दृष्ट्ये सर्वनाशः पुरस्थिते ॥ नवीढायास्तं वेध
मयदुक्तं सन्मुखे भूगौ ॥ तदेव विबुधे ज्ञेयं केवलं तु हिरागमे ॥ रक्षतो भुदिने शुके प्रयाया दक्षिणा
परे ॥ यश्चादभुदिने चेव याया तर्ही तरे दिशो ॥ व्यवहारतत्वे ॥ योष्मात्कराच्च श्रवणाच्च युगे हस्तत्र
ये मूलमथोत्तरासु ॥ पुष्ये च मैत्रे च वधूप्रवेशो रिक्तौ तरे व्यर्ककुजे च शस्तः गर्गः ॥ व्यतीयांते च
संक्रांतौ यहरो वेधतावपि ॥ आहं विना शुभं नैव प्राप्नोति कालेपि मानवः ॥ तथा ॥ अथासं
क्रांतिविख्यादौ प्राप्नोति कालेपि ताचरे दिनि ॥ अथ हिरागमनं ॥ ऋक्षोच्चये ॥
मायकालुन वैशाखे शुक्लपक्षे शुभे दिने शुर्वादित्यविशुद्धौ स्यान्नित्यं यत्नी हिरागमः ॥ वाद
रायराः ॥ नीहारां शुदिनोत्तरादिनि गुरुब्रह्मानुराधाधिनी ॥ शक्ने भास्करवायुविष्णुवरुण
त्वाष्टे प्रशस्ते तिथौ ॥ कुंभाजालिगते रवौ शुभकरे प्राप्नोदये भार्गवे जीवन्तासु जितादिने न वधू
वेशप्रवेशः शुभः ॥ अथ पुनर्विवाहः ॥ श्रीधरीये ॥ पुनर्विवाहं वक्ष्यामि दं यत्पुः शु
भदृदिदा ॥ लग्ने दुलग्नयोर्द्वेषे महत्तारादिसंभवे ॥ अनेषु शुभकालेषु दुष्टयोगादिसंभवे ॥ वि
वाहे चापि दं यत्पुः शौचादिसंभवे ॥ तस्य दोषस्य शांत्यर्थं पुनर्वैवाद्यमिष्यते ॥ याज्ञव
ल्क्यः ॥ सुरायी व्याधिताधूर्ता वंध्या र्थप्राप्तिं वदा ॥ स्त्री प्रसूयाधिवेत्तव्या पुरुषदे धिरीत
था ॥ मनुः ॥ वंध्याष्टमे धिवेत्तव्या दशमे तु मृतप्रजा ॥ एकादशे स्त्रीजननी सद्यस्त्व
प्रियवादिनीति ॥ संग्रहे तु ॥ अप्रजां दशमे वर्षे स्त्री प्रजां द्वादशे त्यजेत् ॥ मृतप्रजां प
चदशे सद्यस्त्वप्रियवादिनी ॥ एकामुक्ताम्यकामार्थममालब्धुं परच्छति ॥ समर्थस्तो ययित्वा
र्थैः पूर्वोढामयरां वहेत् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ आत्ता संयादिनीं दक्षां वीरसं प्रियवा
दिनीं ॥ त्यजन् दाप्यस्तृतीयां शमद्रवीं भरणां स्त्रियाः ॥ मनुः ॥ अधिविन्नानुयाना
री निर्गच्छेद्दोषिता गृहान् ॥ सासयः सन्निरोद्धव्यात्माया वा कुलसन्निधाविति ॥ हेमाद्रो
कात्यायनः ॥ अग्निशिष्टादिशुश्रूषां बहुभार्यः सवर्णया ॥ कारयेत्तद्दहन्त्वे ज्येष्ठया गर्हि

तानवेदिति॥ याज्ञवल्क्यः॥ सत्याममासवर्णायां धर्मकार्येन कारयेत्॥ सवर्णासु वि
 धौ धर्म्येऽप्यनविनेतरा॥ द्वितीयविवाहो मेयिमाह॥ कामायनः॥ सरोरोऽस्य सुतं
 रातुदोदुंकारणांतरात्॥ यदिच्छेदप्रमाणकर्तृकहोमोऽस्य विधीयते॥ स्वेष्टावेव भवेदोमोलो
 किकेन कदाचन॥ त्रिकांशमउनोयि॥ आध्यायविद्यमानायां द्वितीया सुद
 हेद्यदि॥ तदा वैवाहिकं कर्म कुर्यादावसथेऽप्रिमान्॥ सुदर्शनभाष्ये तु द्वितीयविवाहो मो
 लोकि केशवन शर्वायां सतरत्तुक्तम्॥ इदं चासंभवे॥ तत्र चाभिहयसं सर्गः कार्यः॥ तदाह
 शौनकः॥ अथाऽमौर्यस्य योगस्य पत्नीभेदजातयोः॥ सहाधिकारसिध्यर्थं महवस्था
 मिशोनकः॥ आरोगा सुदहेत्कामा धर्मलोभमया स्वयम्॥ लतेन तत्र विवाहे च त्रतोनेतु परेह नि
 यत्युक्तं उल्लेख्यारभिसमाधाय यथाविधिः॥ तं वृत्तत्वाज्यभागां तमन्वाधानादिकं ततः जुहुया
 त्वव्यपत्यमौतयात्वारथ्य आहृतीः॥ अभिमिलेपुरोहितं सूक्तेन न वर्त्तन्तु॥ समिधेने समारो
 यं अयं ते यो निरिह्येत्॥ प्रत्यवरोहे न्यनपाकनिष्ठा यो निधायंतां॥ आज्यभागां तं चादि कृत्वा
 भ्यतदादितः॥ समन्वारक्षारानाभ्यां पत्नीभ्यां जुहुयाद्भुतं॥ चतुर्दशी तमेताभिर्कृष्णिभिः स्रिष्यथा
 कर्म अत्रावयिष्यतीत्यप्रिनाभिः समिधयेत्॥ अस्मीदमिति तिसृभिः पाहिमो अमृकया॥ त
 तः स्विष्टकृदारभ्य होमशेषं समापयेत्॥ गोपुगंदक्षिणादेयाः प्रिनायाः पाहितामये॥ यत्परे
 कायदिमृतादभ्याते नैव तां पुनः॥ आदधीता न्यसाह माधानविधिना गृहीति॥ चौधाय
 नं सूत्रेण॥ अथ यदि गृहस्थो हि भार्ये विदेत कथं तत्र कुर्यादिति॥ यस्मिन् काले वि
 देतो भावश्रीपरिचरेदयं प्रिमुयसमाधाय रिस्तीर्य जाम्बिलाप्य सुवि॥ चतुर्दशी तं गृहीत्वा
 रक्षायां जुहीति न मस्रवेगदा व्यधयेत्वा स्वधीर्यत्मानां॥ इदं भिमनस्वदक्षारिणां स एवा
 ब्रह्मन् वेदमुखाहेत्यथायं ते यो निर्वृत्तियरति समिधिसमारोपयेत्॥ श्रद्धां प्रिमुयसमाधाय जु
 ह्वान उडुग्यसाग्रति॥ समिधमाधाय परिस्तीर्य सुविचतुर्दशीत्वा दयोर्भार्ययोरन्वारथ्य योयं
 जमानो भिमृशति यो ब्रह्मा ब्रह्मराश्येतेन सूक्तेनैकं चतुर्दशी तं जुहोत्या प्रिमुखात्कृत्वा पक्षां
 जुहीतिस निमित्तं संकलेया मिति पुरोऽनुवाक्यामनुवाकस्य स्विष्टकृत्यं भृति सिद्धमाधेनुवर
 प्रदानादभायेणां मिदं भस्मं मेहुतशेषं निदधाति ब्रह्मजज्ञानं पिता विराजमिति दाभ्यां॥ द्विती
 यादिविवाहे काल उक्तः संयह॥ प्रमदा मृतिवासरादितः पुनरुदाह विधिर्वरस्य च॥ विषमे
 पुगवत्सरे शुभो पुगले चापि मृतिप्रदो भवेत्॥ तृतीयविवाहनिषेधो मान्यः॥ उदहेद्रति सि
 ध्यर्थं तृतीयान कदाचन॥ मीहादत्तानतो वापियदि गच्छेत्तु मानुषी॥ नश्यत्येव न संदेहो ग
 स्य वचनं यथेति॥ संयह॥ तृतीयां यदि चोदाहेन्न हिंसा विधवा भवेत् चतुर्यादिवि
 बाह्यर्थं तृतीयेकं सुदहेत्॥ तद्विस्तरविशमो हंसेवा॥ वरसंकल्पस्वस्ति वाचनानादीनां
 देवत्वाचार्यं हत्वा॥ आकृष्टेनेति ह्याया पुनस्वर्यमर्कं स्रज्यगृहीद नंदत्वावच्छिन्नांतु भिरावे
 स्या॥ त्रिलोकवासिन् सप्तोऽप्येच्छाया स हितीरवे॥ तृतीयोदाहेजं दोषं निवारय सुखं कुर्वति
 संप्रार्थनं जलेन विःसिचेत्॥ मम प्रीतिकारयेयं माया सखा पुरातनी॥ चर्चजा ब्रह्मसा सखा च

स्माकंप्रतिरक्षतु॥ नमस्तेमंगले देवि नमः सवित्रराज्यजे॥ त्राहि मां कृपया देवि पत्नी त्वमेव हागता॥
अर्कं त्वं ब्रह्मणा सृष्टः सर्वं प्राणिना यत्वा॥ ब्रह्मणा मादिभूतत्वं देवानां प्रीतिवर्धनः॥ तृतीयो ह
हजं यापयंत्युवाच विनाशयेति॥ ततः आचार्यः कश्यपगोत्रामादित्यप्रयोत्री सवितुः योत्री मम पुत्री
मर्ककत्याममुकगोत्राय वराय दास्ये इति वाग्दानं कृत्वा वरस्य मधुपर्कं कृत्वा नूतनः पटं धृत्वा स्व
स्तिन इति सूक्तं जप्त्वा श्वं वत्सं दत्वा कर्ककत्यामिमां मिह देन कत्यादानं मंत्रमुक्त्वा दक्षिणां दद्या
त्॥ ततो गायत्र्या वेष्टितसूत्रेण ब्रह्मा मेति मंत्रेण कंकणं वध्वार्कस्य चतुर्दिक्षु कुंभेषु विधुं सं
जग्मिं प्रतिष्ठाप्या धारं ते संगोभिरिति ब्रह्मस्य तये यस्मै त्वा कामकामायेत्युवाच ययस्व समस्तया
इति भिराज्यं कृत्वा चार्या यगो युगं दत्वा॥ मया कृतमिदं कर्म स्थावरेषु जरायुणा॥ अर्कयत्यानि
नो देहितं सर्वं संतु मर्हसीति न मेदिति दिक्॥ इति निर्णयसिंधौ विवाहः॥

अथा धानम्॥ रत्नमालायां प्राजायत्येवमेष द्विदेव पुण्ये ज्येष्ठे देवे कृत्रिकासु॥
अथा धानं सुत्रराणां त्रये पित्रादित्ये कीर्तितं गर्गमुख्येः॥ आश्वलायनः॥ अ
था धेयं कृत्रिकासुरो हिरण्यं मृगशिरसि फाल्गुनीषु॥ विशाखयोरुत्तरयोः प्रीत्यदयोरिते वा
कस्मिंश्चिद्दंते॥ यवगोत्रा ह्यराधा दधीत ग्रीष्मवर्षा शरत्सु क्षत्रियं वैश्यो यक्षया यस्मिन्॥ क
स्मिंश्चिद्दत्ता दधीत सोमेन यक्षमारो नर्तुं शक्ते न्नक्षत्रमसौ मा धाने कृत्वा घनालोचनमार्त्ता
दियरं॥ अथोखलु यदैवैनं श्रद्धेयं न मेदथा दधौ तसैवा स्यदिरिति॥ तदेतदार्त्तं स्याति वेत्नं वा श्र
द्दायुक्तस्य भवतीति बोधायनोक्तेरिति मद नरत्ने॥ बृहद्गार्ग्यः॥ पुण्याग्नेयसुत्रेण
दित्यौ क्षज्येष्ठा चित्रा कृत्वा द्विदेवेषु॥ कुर्युर्वन्धा धानमाधेयं संत ग्रीष्मोष्मांतेष्वेव विप्रादिव
र्णाः॥ कालादर्शः॥ अग्निहोत्रं दर्शं पूर्णमासा वयुत्रायणे॥ उपक्रम्य यथा कालमुपासीरन् वि
जातयः॥ सोमं च यशुर्वधं च सर्वाश्च विकृतीरपि॥ सोम्यायेन यथा कालं विद्ध्युर्गृहमेधिनः॥ अ
त्र विशेषः श्वमुक्तः॥ अग्निहोत्रकाल उक्तं ह्दोगपरिशिष्टे॥ उदिने नुदिने चैव समयाध्युषि
ते तथा॥ सर्वथा वर्त्तते यज्ञं यं वैदिकी श्रुतिः॥ एषां स्वरूपं तत्रैव॥ रात्रे सुषोडशे भागे ग्रह न
क्षत्रभूषिते॥ काले त्वनुदितं तात्वा होमं कुर्याद्विचक्षराः॥ तथा॥ प्रभातसमये
तीते नष्टे नक्षत्रमंडले रविर्यावन्नदृश्ये त समयाध्युषितं च तत्॥ रिखामात्रं प्रदृश्ये तरश्चिभिश्च
समन्वितं॥ उदिनं तद्विजानीयात्तत्र होमं प्रकल्पयेत्॥ आश्वलायनः॥ उषोदयसु
षित उदिने वासायं तु स एव॥ अस्तमिने होम इति॥ गौरा कालमाह स एव॥ प्रदोषां तो होमका
लः संगवांतः प्रातरिति॥ ह्दोगपरिशिष्टे॥ यावत्सम्यक् भाव्यं तेन भूयः क्षाणिसर्वतः॥ न च लो
हितमायेति तावत्सायं तु हयने॥ औयासनेप्येवम्॥ तस्याग्निहोत्रेण प्रादुष्करा होमकालो वा
स्यानाविति॥ आश्वलोयनोक्तेः॥ आथावसथ्या धानं॥ पारस्करः॥ आवासथ्या
धानं दारकाले दद्यात्काल एकेवामिति॥ दद्यात्कालो विभागकालः॥ मद नरत्ने वा
सः अग्निर्वैवाहिको येन न गृहीतः प्रमादिना॥ पितर्युपरिते तेन गृहीतव्यः प्रयत्नतः योऽष्ट
हीत्वा विवाहा भिगृहस्य इति मन्यते॥ अन्नं तस्य न भोक्तव्यं दृथाया को हि स स्मृतः॥ ज्येष्ठभ्रात

रिपितरिवासायौकनिस्ययुत्रस्यवाय्यभावेयिनदोषः तदाह तत्रैवगाम्येः॥ पिहयाकोपजीवी
 वाभ्रातृयाकोपजीवकः॥ नानाध्ययननिष्ठोवानुद्यमेताग्रिनाविना॥ ग्रहस्यस्याध्ययनमाह
 सत्यव्रतः॥ अन्नधीत्यदिजोवेदस्तात्वेहाद्ययथातथा॥ अधीतव्रतचयैरासांगवेदगुरोर्गृह
 दंवाधानेज्येष्ठताधानेनकार्यं॥ दाराग्रिहोत्रसंयोगंकरुनेयोयजेस्थिते॥ यरिवेत्तासविने
 यः परिवित्तिलुष्वज॥ इतिमनुशातातयोक्तेः॥ स्मार्त्तैर्येवम्॥ सोदयेतिष्ठ
 तिज्येष्ठेनकुर्व्याहारसंग्रहं॥ आवसथ्यंतथाधानंयतितस्वत्यथाभवेदिति तत्रैवगाम्योक्तेः॥
 आतायात्त्वदोषमाहसुमंतुः॥ ज्येष्ठोभ्रातायदातिष्ठेदाधानंनैवचाश्रयेत्॥ अनुज्ञातस्तु कुर्वीत
 शंखस्यवचनंयथा॥ नृहवसिष्ठः॥ अयजस्तुयदानभिरादध्यादनुजः कथा॥
 अयजानुमतः कुर्व्यादग्रिहोत्रयथाविधिहारीतः॥ सोदराणां तु सर्वेषां परिवेत्ता कथं भवेत्॥ दा
 रेस्तुपरिविद्यतेनाग्रिहोत्रेगानेज्यया॥ अधिकारिणां पिभ्रातुरनुज्ञायां कुर्यादिति मदनपारिजा
 तः॥ विवाहस्त्वनुज्ञायानेत्यर्थः॥ सोदरेकैरसोदराणां सायनदत्तकादीनां नदोषः॥ दत्तकस्या
 पिसोदरविवाहाभावेदोषएव॥ तदाहहेमाद्रीवसिष्ठः॥ पितृव्यपुत्रान्सायत्यान्यरनारीसुता
 स्तथा॥ दाराग्रिहोत्रसंयोगेनदोषः परिवेदने॥ परनारीसुतादत्तकादयः॥ दिशान्तरविशेषमाह
 संयवां॥ अष्टोदशद्वंदशवर्षाणिज्येष्ठभ्रातरमनिविष्टमप्रतीक्षमाणः प्रायश्चित्तीभवतीति॥ कि
 वादावप्यदोषमाहकात्यायनः॥ दिशान्तरस्थत्वावैकदृष्ट्या न सहोदरान्॥ वेश्यानिशश्चयतित
 शूद्रतुल्यतिरोगिराः जडमूर्खाधवधिरकुजवा मन्त्रं खजकान्॥ अतिवृद्धानभार्याश्चक्षुषि
 स्तान्पयस्यचा॥ धनदृष्टिप्रसक्ताश्चकामतौकारिणस्तथा॥ कुटिलोन्मत्तचौराश्चपरिविदं नृद
 य्यति॥ आशार्क्ष्येयि॥ उन्मत्तः किल्बिषीकुलीयतिनः क्लीवस्ववा॥ राजयस्त्रामयावीचनन्या
 यः स्यात्प्रतीक्षितुम्॥ एवंज्येष्ठेक्षिन्नहस्तादावपिनपरिवेत्तव्यम्॥ तदाहत्रिकाउभ
 उतः॥ दर्शयिष्योरीमासेष्टिसोमेजामृशिसंयह॥ अग्रिहोत्रविवाहचप्रयोगेप्रथमे
 स्थितं॥ नकुर्व्याज्जनकेज्येष्ठेसोदरेचाय्यकुर्वेतिक्षेत्रज्ञादावनीजानेविद्यमानेपिसोदरे॥ ना
 धिकारविद्यातोस्तिभिन्नोदयेयिचौरसे॥ यवधमूकवधिरयतितोन्मादहसरो॥ सत्यलक्षि
 न्हस्तादोयद्वाघंरादिहस्यो॥ जनकेसोदरेज्येष्ठेकुर्यादेवेतरः क्रियामिति॥ आरौह तं दशजं
 शकरीर्ममेत्वाधानेमेववर्णाच्च॥ शकरीरगुली॥ तत्ररत्नेयुक्तेः॥ अगवै
 कल्यात्स्वमाहितायित्वेऽधिक्रियेतैवनिन्येयुः॥ आधानंतुनकुर्व्यात्रस्यनेमित्रिकत्वादिति
 ॥ एवंचतुरगुलीपि॥ षडंगुलकाराविकर्णादेस्त्वस्येवाधिकारः॥ एकादशसुदशांतर्गते
 शरीरकार्येचाविप्रतिषिद्धमिति हिरण्यके शिखेत्रेकस्मांशक्तिहेतौरेवांगवैकल्यस्य निषेधा
 तः॥ अतएवद्राघायराखेत्रेयास्यप्रथमेस्त्रिभिर्गुरोरिति नृनां गस्यायधिकारउक्तः अ
 यरकै उशनाः॥ यितायितामहोयस्य अग्रजीवायकस्यचित्॥ तद्योगिहोत्रमेवैषुन
 दोषः परिवेदने॥ पितुरनाज्ञायामप्यदोषमाह॥ मदनरत्नेसुमंतुः॥ यिचायस्य
 तुनाधानं कथं पुत्रस्तुकारयेत्॥ अग्रिहोत्रेधिकारोस्तिशंखस्यवचनंयथेति॥ नाधयेत्तन्ना

नानकथं पुत्रस्तु कारयेत् ॥ अग्निहोत्रेधिकारोऽस्ति शंखस्य वचनं यथेति ॥ कृतमित्यर्थः ॥ एन
 प्रजायामेवेति हेमाद्रिः ॥ यनुयितुः सत्यय्यः नुज्ञानेनादधीत कदाचनेति ॥ तत्सत्यधिकारे ज्ञेय
 ॥० अथ शूद्रस्य संस्कारः ॥ यमः ॥ शूद्रोऽप्येवंविधः कार्यो विना मंत्रेण संस्कृतः ॥ न
 न चित्समसृजच्छंदसांतं प्रजायति ॥ छंदसामंत्रेण ॥ व्यासोऽपि ॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमं
 जातकर्म च ॥ नामक्रिया निष्क्रमोन्नप्राशनं वयनक्रिया ॥ कर्णवेधो व्रतदेशो वेदारंभः क्रि
 विधिः ॥ केशांतःस्नानमुद्वाहो विवाहाग्निपरिग्रहः ॥ त्रेताग्निसंग्रहश्चैव संस्कारः षोडशस्मृता इत्युक्ता
 ॥ न वैताः कर्णवेधांतामंत्रवर्जं क्रियाः स्त्रियाः ॥ विवाहो मंत्रतस्तस्याः शूद्रस्यामंत्रे तोदशेति ॥ म
 रनरत्ने हिरण्यगर्भदाने तु ॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमं तोन्नयनं तथा ॥ कुर्युर्हिरण्यगर्भस्य तत्सोद्विज
 पुगव इत्युक्ता ॥ जातकर्मादिकाः कुर्यात् क्रियाः षोडश चापरा ॥ इत्यत्र स्त्रिया जातकर्मनामकर
 ण निष्क्रामान्नप्राशनचूडाविवाहाः षट् ॥ शूद्राणां नुषडेते यंच महायज्ञाश्चेत्येकादशेत्युक्तं ॥ रूपना
 ण्यराहृरहरभाष्ययोरेवम् ॥ शार्ङ्गधरस्तु ॥ द्विजानां षोडशैवस्युः शूद्राणां द्वादशैव तु ॥ यंचैव मिश्र
 जातीनां संस्कारानाममंत्रत इत्याह अथ राक्षस्तु ॥ गर्भाधानमृतौ पुंसवनं तत्राह ॥ एतच्चातुर्व
 ण्यं परम् ॥ न द्विजातिमात्रपरं ॥ तथा सत्युयनयनं विधाय वाचं स्यादिति ॥ ते
 न तन्मतेऽष्टौ भवन्ति ॥ ब्राह्मे तु ॥ विवाहमात्रसंस्कारं शूद्रोऽपिलभतां स देत्युक्तम् ॥ अत्र सदसच्छूद्र
 णो चरत्वेन देशभेदाद्वा व्यवस्था ॥ यनुमनुः ॥ न शूद्रे यातकं किंचिन्न च संस्कारं म
 हंतीति तदर्थमाह मेधातिथिः ॥ यत्सामान्यतो निषिद्धं स्तेयानृतादिन तदतिक्रमेऽस्य पापं यथादि
 जानाम् ॥ उयनयनरूपं संस्कारं च नार्हतीति च नूष्मीकार्यः ॥ शूद्रो वरीश्वतुर्थोऽपि वरीत्वाद्
 र्ममर्हति ॥ वेदमंत्रस्वधास्वाहा वषट्कारादिभिर्विनेति व्यासोक्तेः ॥ अमंत्रस्य तु शूद्रस्य विप्रो मंत्रे
 ण गृह्यते इति मरीच्युक्तेः ॥ इयं परिभाषा सर्वार्था ॥ तेन शूद्रधर्मेषु सर्वत्र विप्रेणामं चः य
 ठनीयः सीपियौराण्येति शूलयाणिः ॥ एवं स्त्रीणां मयीति दिक् ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥
 इति रामकृष्णभट्टात्मजकमलाकर
 भट्टकृते निर्णयसिंधौ संस्कारनिर्णयः

अथ शूद्रकालाः ॥ ० ॥

तत्र जलाशयस्या ॥ वराहः ॥ हस्तो मघानुराधा पुष्य धनिष्ठा त्रराशिरो हिरण्यः ॥ शतभिषगिभ्यारंभे
 कृपानां शस्यते भगवाः हेमाद्रौ भविष्ये ॥ तस्मिन् सलिलसंस्पर्शो कार्त्तिकेन विशेषतः ॥ मुनयश्चै
 चिदिच्छन्ति मयीते चोत्तरायणे ॥ न कालनियमस्तत्र सलिलं नत्रकारणं दीयिकायि ॥ मार्तण्डे
 उ शूद्रो मुरजिदशयने माघषुद्धस्य शुक्ले मूलाषाढौ त्रराशिश्च वराण्युरुकरे योऽशक्राजचंद्रे ॥
 मंत्रे ब्राह्मे च क्षणां मदनरवितिथौ १२ स द्वितीया तृतीये ॥ कार्योऽतो यः प्रतिष्ठा जगुरुसितदिने का
 लशुद्धे सुलभे ॥ वराहः ॥ अथेये यदि कोऽपि ग्रामस्य ग्रहस्य वा भवति कूयः ॥ नित्यं सकरोति भयं
 दाहं च समानसंतापः ॥ नैर्ऋत्ये बालभयं वनिताक्षयं च वायवे दिक् त्रयसे न त्यक्ता शेषास्तु शुभा
 वहाः कूयाः ॥ वास्तुशस्त्रे ॥ भूतिपुष्टिपुत्रहानिपुंरंध्रीनां शमृत्युसंयदं शत्रुवाधां ॥ किंचित्तो

स्वशंभुकोणादिकुर्यात्कुर्यामध्यगेहमर्थस्येव॥ उत्सर्गविधिश्चैत्रोवद्वचपरिशिष्टे॥ अ
 थातोवापिकृपतडागयन्तेत्यास्यास्याम्॥ पुरापि नृमुदकसमीपेऽग्निसमाधायवारुणाचरुं अयमि
 त्वायामीति येषां॥ त्वन्नो अयस्तिहरे ममेव रुरोति च॥ स्विष्टकृतं च वमं मार्जनांते धेनुं तारयेत्॥
 मनुमंत्रयेदिदं सलिलं यवित्रं कुरु स्वमुद्राः शतां अमृताः संतु नित्यम्॥ आं तारयेती कुरु तीर्थी
 भिर्यंकलोकास्त्रोक्तं तरेतीर्यते चेति पुच्छायेनारय उत्रीयीयो अस्मानित्यथा पराजितायां दिशु
 त्यायेत॥ सस्य वसाभ्दवती निहिं कृतं त्रैदिकं रावती त्पलं कृतं विप्राय रं द्यादितरा वा शक्नादसि
 र्णांतत उत्तरजेद्विपत्तं मनुष्याः प्रीयतामिति॥ ब्राह्मणान् भोजयित्वा स्वस्वयनं वाचयिता विसर
 लुमास्यो जौ सत्वाते जलाशयोत्सर्गविधीति यः॥ कृपादेरुत्सर्गाकरो दोष उक्तो भविष्ये॥ सदा ज
 लं यवित्रं स्यादय वित्रम संस्कृतं॥ कुशाश्रेणापिराजैत्रं नृसृष्ट्यम संस्कृतं॥ तथा वापी कृपतडागा
 दीयं जलं स्याद संस्कृतं॥ अयेयं तद्भवेत् सर्वं यीत्वा चांद्रायणं चरेत्॥ अथ दृक्षोरो यत्
 म॥ चउं चरः॥ आदित्यं चांद्रयितुं अविशं खयौ धूमूलौ त्रययुजं रंगमवारुणाश्चास्य
 नेषु तारकगणेषु न हितं नराणां दृष्ट्वा दिशेयं मिहोय दिशंति धीराः॥ अथ मूर्त्तिं प्रति
 ष्ठा॥ वसिष्ठः॥ हस्तत्रये मित्रं हरित्रये च योऽस्य द्यादित्यसुरेभ्यः॥ निस्त्रोत्तरा वा दृश
 शां कभेयुसर्वा मरस्यायनं सुत्रं मस्यात्॥ मात्से॥ चैत्रे वा कासु नेवापि मेष्टे वा माधवे तथा॥ माघे
 वा संवदेवानां प्रतिष्ठा सुभदा भवेत्॥ नारदस्तु चैत्रं निवेधति॥ विचैत्रे चैव
 यां धनप्रदा॥ चतुर्थ्या नाशमांशो नित्यमस्य स्यात्सुखं वहा॥ विनायकस्य दवस्य नयात्तत्र हितं
 दा॥ यंचम्यां श्रीयुता कर्तुं वरदा च न तथा भवेत्॥ षष्ठीं लक्ष्मीयुतां नित्यं संप्रमो रोगनाशिनी॥ अ
 ष्ठीं धान्यवहलानवम्यां च विनश्यति॥ भद्रकाल्याः कृतानं च कर्तुं भवंति नृपये॥ धर्मदृष्टिकरी
 तेयादश्यां तु तथा तिथी॥ एकादश्यां तथा युक्ता दश्यां सर्वका मदा॥ त्रयोदश्यां तथा ज्ञेया॥
 चतुर्दश्यां विनश्यति॥ कृत्स्नयक्षेयं च दश्यां कर्तुंः स्य कंरी भवेत्॥ पंचदश्यां तथा सुक्ते सर्वका
 मकरी भवेत्॥ मात्से॥ आषाढे दित्या मूलशुभं त्रयमेव च॥ मेष्ठांश्च वारुणे
 हि रापः शर्वाभाद्रपदा तथा॥ हस्तोऽग्निरीरवती च पुष्यो मृगशिरस्तथा॥ अतुराधा तथा स्वाती
 प्रतिष्ठा सुप्रशस्यते॥ श्रीयतिः॥ शेरिहपुत्ररथी धैर्वै सक्करादित्याग्निनी वा स
 वानुराधे दवजीवमे शुगदिते दिक्षोः प्रतिष्ठायेन॥ पुष्यशुभं भिजितुरे चरकयो विना भिष
 स्कंदयोर्भेत्ति मरुचैः करे निर्कृति मेदुर्गादिकानां सुभम्॥ गणपतिरदृष्टो यं स भूता सुरा
 रणां प्रथमफाशि सरस्वत्यादिकानां च योऽस्य वसिष्ठो गतनामो वा स वेलोकयानां निगदित
 मखिलां नो स्वापनं च स्थिरेषु॥ तेजसिनी क्षेमकदमिदा हविधायिनी स्याद न दारुदावा॥ आन
 दस्तत्सविनाशिनी च स्यादि वारेषु भवेत्यतिष्ठा॥ माधवी ये वै खानसः॥ मा

भैरववाराहनरसिंहत्रिविक्रिमाः॥ महिषासुरहंश्चस्याप्यावैदक्षिणायने॥ वैशद्योऽर्थलिंग
प्रतिष्ठायां विशेषः॥ हेमाद्रौ लक्षणा समुच्चये॥ उत्तराशागते भानौ लिंगस्थापन
मुत्तमं॥ दक्षिणोत्तरयने ऋजुत्रिवर्षादं भयावहं॥ स्वर्गहे स्थापनं नेष्टं तस्माद्देदक्षिणायने॥ स्थाप
नं प्रकर्तव्यं शिशिरादावनुत्तये॥ प्राद्विस्थापितं लिंगं भवेद्हरदयोगदं॥ हेमंते॥ ज्ञानदं चैव श्रे
ष्टा स्यादयने भुक्तिमीहताम्॥ दक्षिणोत्तमुमुक्षुणां मलमासेन साहयोरिति शेषसिद्धांतशेखरो
क्तैर्भुक्तिकामाशिशिरेर्गर्भभूतिदम्॥ लक्ष्मीप्रदं वसंते च ग्रीष्मे च जयशान्तिदं॥ यतीनां सर्वकाले
च लिंगस्थापयेयं मत्तं॥ रत्नावल्यां॥ माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठाषाढे सुयंचसु
॥ मासेषु शुक्लपक्षेषु लिंगस्थापनमुत्तमं॥ विष्णुरग्याह तत्रैव वैखानसः॥ मार्गशीर्षादिमासे
ह्येति नित्यं तत्र ब्रह्मणा पुरा॥ मासेषु फाल्गुनः श्रेष्ठश्चैत्रवैशाख एव च॥ तृषेवाग्याश्वयुज्यासे आव
रोमासि वा भवेत्॥ वौधायनस्मृतौ विष्णुप्रतिष्ठासु पञ्चम्यदादश्यां श्रोणायां वायानि चामानि पु
रणेन क्षत्राणीति॥ कृत्तिकादिविशाखांते ह्येत्यर्थः॥ सर्वदेवेषु मासविशेषो हेमाद्रौ विष्णुधर्मे॥
माघे कर्तुं विनाशाय फाल्गुने शुभदा भवेत्॥ लोकानंदकर्तृचैत्रवैशाखे वरसंयुता॥ आज्ञायुता
सदा ज्येष्ठे आषाढे धर्मवृद्धिदा॥ आवरोधनहीना स्यात्प्रोष्ठ्यादेवि नश्यति॥ आश्विने नाश
माप्नोति वह्निना कार्तिके तथा॥ सोम्ये सोमाग्न्यमनुलं योषेयुश्चिरनुत्तमं॥ दोषान्विताधिमासे
स्यात्कर्तुं रात्मन एव चेति॥ अत्र आवराणां श्विनयोर्निषेधो मार्गशीर्षविधिश्च विष्णुव्यतिरिक्तवि
षयः॥ ऋक्षोक्तवचनादिति हेमाद्रिः॥ माघावराभाद्रपदनिषेधः॥ शिवव्यतिरिक्तविषयः॥
तत्र तस्योक्तेः॥ देवीस्थापने तत्रैव विशेषो देवीपुराणो॥ देव्यामाघे श्विने मासे उत्तमा सर्वकाम
दा तथा॥ नतिथिर्न च नक्षत्रनो यवासोत्रकारणम्॥ सर्वकाले प्रकर्तव्यं कृष्णपक्षे विशेषतः
अन्यश्चात्र विचारे हेमाद्रौ ज्ञेयः॥ नारदः हंत्यर्थहीना कर्तारं मंत्रहीनानुक्तं ति
जं॥ स्त्रियं लक्षणाहीनानुन प्रतिष्ठा समोरियुः॥ अत्राधिकारिण उक्ताः॥ कृत्यकल्प
नरौ देवीपुराणो॥ वर्णाश्रमविभेदेन देवाः स्थाप्यास्तु नान्यथा॥ ब्रह्मानुब्राह्मणैः स्था
प्योगायत्रीसहितः प्रभुः॥ चतुर्वर्णैस्तथा विष्णुः प्रतिष्ठाप्यः सुखार्थिभिः॥ भैरवोऽपि चतुर्वर्णै
रत्यजानां तथा मतः॥ मातरः सर्वलोकेषु स्थाप्याः ऋज्याः सुरोत्तमाः॥ लिंगगृहीयति र्वापि सं
स्थाप्यतु यजेत्सदा॥ शिवसर्वस्वभविष्ये॥ यस्तु ऋजयते लिंगे देवादिं मांजगत्पतिं॥ ब्राह्मणाक्ष
त्रियो वैश्यः शूद्रो वामन्यरायणः॥ तस्य प्रीतः प्रदास्यामि शुभान् लोकाननुत्तमान्॥ तिथितत्त्वे
स्कांटे॥ शूद्रः कर्माणि यो नित्यं स्त्रिया निकुरुते प्रिये॥ तस्याहमर्चां गृह्णामि चंद्रखंडविभूषि
ते॥ ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वा न प्रस्यश्च सुव्रते॥ एवं दिने दिने देवि ऋजयेदं विकायति॥ समासी
देवदेवेशं प्रणवेनेव ऋजयेत्॥ नमो ते न शिवे नेव स्त्रीणां ऋजा विधीयते॥ एतच्च पुराणप्रसि
द्धजीर्णलिंगं ऋजाविषयं॥ यानितु त्रिस्थलीसेतो॥ नारदीये॥ यः शूद्रसंस्थ
ं लिंगं वा हरिमेव वा॥ स सर्वयातनाभोगी यावदाचंद्रतारकं॥ पाखंडं ऋजितं लिंगं न त्वापाखं
उतां व्रजेत्॥ आभीरं ऋजितं लिंगं न त्वानरकमश्नुते॥ यः यद्भिः ऋजितं लिंगं विष्णुवायिनमेतुयः

सकोटिकुलसंयुक्त आकल्योरिवेवसेदित्यादीनि तानि तूतनस्यापितल्लिङ्गारिविषयाणि। अथा
प्रतिष्ठितेलिङ्गमन्त्रविद्विषयाविधि। तदा प्रमृतिश्रद्धाया विद्यापिनसंस्मृतिरिति तत्रैवोक्तेः। अ
तिशयां नृशूद्रादीनां नाधिकारः। स्त्रीणां मनुष्यानां शूद्राणां च नरेश्वराः। स्यायनेनाधिकार
रोस्तिविद्योर्वीशकरस्य वा। यः श्रद्धासंस्मृतिलिङ्गविष्णुवाः पिनमेनरः। ईहेवात्यंतदः स्वानि
प्रशयामुष्मिकेकिमु। शूद्रवानुषनीतीवास्त्रियोवायतितीयिवा। केशवंवाशिवंवापिस्व
ध्वानरकमश्रुतरिति॥ चहन्नारदी येस्कादोक्तेरिति त्रिस्थलीसेतीयितामहच
रणाः। चनुर्वरौरिति श्रवोक्तवचनादिह्वादिप्रतिशयां श्रद्धास्यविकल्परतिनुयुक्तयश्यामः।
तत्रैवगौतमः॥ शिवाचनं सदायैवंशुचिः कुर्यादुदशुखः॥ वाचस्पतिमतः॥
प्राकृपश्चिमोदगास्यसुप्रातः सायं निशा सुवेति॥ प्रयोगयारिजातेष्टयपरिशिष्टे॥ प्रतिमाया
स्तुखीरुदशुखीयजेतामत्रप्राशुखः॥ यतश्च स्थिरप्रतिमाविषयः। अन्यत्रचलाचीसु॥ अ
थ प्रतिमायाः कर्मणः च नदीपिकः। यः विधिः॥ भेदगतिगतातीतास्तीमृगमयी न तथाभ
देना। यः प्राराभातुयुक्तमार्गः। तांस्तुमयीतथातरति। यतः तां प्रहृष्टकर्मणां वा। पितृवता
तां प्रहृष्टकर्मणां वा। यतः तां प्रहृष्टकर्मणां वा। यतः तां प्रहृष्टकर्मणां वा। यतः तां प्रहृष्टकर्मणां वा।
यं वरावेतु। शूद्रारुलाक्षागां मेदमधूच्छ्रमयानत्तिननिषधउक्तः॥ भारवता। शे
लीदारुमयीलोहीलेप्यालेख्याचसैकती॥ मवीमयीमशिमायाप्रतिमाश्रुविद्यास्तता॥ काशम
धूकस्येवा। तत्रकाशेषुमधूकमानीयचवसुंधरे॥ कृत्वा तन्प्रतिमां चैवप्रतिश्याविधिना चयेत्। र
तिवारोक्तेः। देवीपुराणा॥ सप्तागुलेसमारभ्ययावच्चद्रादशागुले॥ गृहेष्वचीसमास्या
नाशसदिचाधिकाशुभाः। तिथितत्त्विकान्तिकापुराणा॥ प्रतिमायाकपालां होस्तृज्जादक्षिराया
रिना॥ प्रागाप्रतिश्याकूर्वातनस्यदेतुम्यवाहरः॥ अनेयामपिदेवानां प्रतिमासुचयार्थिव॥
प्रागाप्रतिश्याकर्तव्यातस्यादेवत्वसिद्धये॥ वागुदेतस्यगीजेवतहिस्तिरित्यनेनवा॥ तथैवहृद
येगुसंदानाशश्चमन्त्रवित्॥ गभिर्भवेः प्रति

त्य

सातुहृदयेपितमाचरेत्॥ अस्येप्राणाः प्रतिष्ठेनु चस्येप्राणाः शरंनुवा॥ अस्ये
देवलमर्चायेमहंतियञ्चकधना॥ हयशीयंयं वरांवा॥ अचैकस्यतयायोगादचनस्यातिशाय
नात्॥ आभिरुप्याचविवांनदेवः सान्निभमृच्छति॥ प्रयोगयारिजातित्यासः॥
प्रतिमागृह्यचाराणां नित्यस्थानेनकारयेत्॥ ॥ कारयेत्पर्वदिवसंयदातामलधाररा
म॥ त्रिंशोतिशोस्तुतिस्तन्निभविष्ये॥ श्रद्धास्मृतिशक्तनिष्ठाप्रतास्यमयेतथा॥ कृत्वालि
गशक्तान्यदभक्तत्वापुतंदिधि॥ वाहीयित्रप्रदं लिङ्गं स्काटिकं सवेकामदं॥ कृत्वाहजय
निभं प्रत्यमं कृतिं फलम्॥ तत्रैवकालं कौमुद्यां स्नादे॥ अथादत्यदरीमारां नलिङ्गकृत्
निम्नरुक्तीनां गृह्णातुहृदं नकटाचिकमारभेत्॥ अक्षीः सीतिगुजाः। यंचान्यमायकः। ते
याउपलब्धः। अथमस्तीयान्॥ प्रयोगयारिजातित्यासः॥ नवायरां गृह्णित्तेनिग

श्रेष्ठमिहोच्यते॥ सट्पंचकचतुर्मानं मध्यमं त्रिविधं स्मृतं॥ त्रिद्विकोणगुलमानं यद्विविधं तत्कनी
यसं॥ एवं नवविधं प्रोक्तं चरलिंगं यथाक्रमं॥ अथ यंच सूत्री निर्णयः॥ गीतमीतंत्रे
लिंगमस्तकं विस्तारेलिंगोक्त्या समोमतः॥ यरिधिसुत्रिगुणितं तद्वत्पीठं व्यवस्थिता प्रनालि
का तथैव स्यात्पंचसूत्रविनिर्णयः॥ अत्रेदंतत्त्वं॥ लिंगमस्तकं विस्तारेलिंगोचता समं कृत्वा
तत्रिगुणसूत्रवेष्टनाहं लिंगस्थौलं कृत्वा तत्समं वृत्तं चतुर्सेवापीठं विस्तारमधश्चोर्ध्वं च कुर्या
त्॥ पीठोचता तु लिंगोचता तो द्विगुणा॥ पीठमध्ये लिंगा द्विगुणा स्थूलं पीठोचता॥ तृतीयांशे
न कंठं कृत्वा तस्योर्ध्वमधश्च समं वप्रद्वयं वा कृत्वा लिंगविस्तारस्य शेषेन पीठोपरि बाह्यमेख
लां कृत्वा तदंतःसंलग्नं तत्समं स्वातं च कृत्वा पीठाहं लिंगसमदीर्घं पीठाहं दीर्घं वामूलेर्ध्वं समं विस्त्वा
रामश्रेतदहं विस्तारं तृतीयांशेन मध्ये स्वातं पीठवत्समेखलां प्रणालिकां कुर्यादिति अत्र मूलं सिद्धं त
शेखरे शेषागमे च ज्ञेया॥ तिथितत्त्वे ब्राह्मे॥ सर्वत्रैव प्रशस्तोजः शिवसूर्यार्चनं विना॥ तत्रैव वाग्रहपात्रयोः॥
गृहे लिंगद्वयं नार्च्यं शालग्रामद्वयं तथा द्वे च कोट्यारकायास्तु नार्च्यं सूर्यद्वयं तथा॥ शक्तित्रयं तथा नार्च्यं
गणेशत्रयमेव च॥ द्वौ शंखौ नार्चयेच्चैव भद्रां च प्रतिमां तथा॥ नार्चयेच्च तथा मत्स्यकूर्मादिदशकं त
था॥ गृहे यदि दग्धाभ्याश्च नार्च्याः क्षयावसुंधरे॥ एतासां क्षजनान् नित्यमुद्देशं प्राप्नुयाद्गृही॥ शालग्रामाः
समाः क्षयाः समेषु द्वितयं न हि॥ विषमनैव क्षयास्तु विषमेष्वेक एव हि॥ शालग्रामशिलाभ्या
क्षजनीया सचक्रका॥ खंडिता स्फुटिता वापि शालग्रामशिला शुभा॥ वाराहे॥ दद्याद्भक्त्या ययौ देवि
शालग्रामशिलानरः॥ सुवर्णसहितं दिव्यां पृथ्वीदानफलं लभेत्॥ तत्रैव॥ यः पुनः क्षजयेद्भक्त्या शा
लग्रामशिलाशतं॥ तत्फलं नैव शक्तौ हं वक्तुं वर्षशतैरपि॥ विष्णुपुराणे॥ ब्राह्मणक्षत्रियो वैश्यः
शूद्रश्च श्रद्धिवीर्यते॥ स्वधर्मतत्परो विष्णुमारधयति नात्यथा॥ अविभक्तानामपि पृथग्देवक्षजामा
हप्रयोगयारिजाते॥ आश्वलायनः॥ पृथग्येकया कानां ब्रह्मयज्ञो द्विजातिनां॥ अग्निहोत्रं सुरार्चा च
संध्यानित्यं भवेत्पृथक्॥ तत्रैव विष्णुधर्मे॥ शालग्रामशिलां वापि चक्रां कितशिलां तथा॥ ब्राह्मणः
क्षजयेन्नित्यं क्षत्रियादिर्न क्षजयेत्॥ इदं स्य र्शसहितं क्षजाविषयं शूद्रो वा नुयनीतो वा स्त्रियो वा य
तिनोपि वा॥ केशवं वा शिवं वापि स्थानं नरकमश्नुते॥ ब्राह्मणपि हरं विष्णुं न स्थले चैव रक्षती॥
सनाथा मृतनाथा वानस्यानास्तीह निश्चयः॥ स्त्रीणां नुयनीतां शूद्राणां च जनेश्वरः॥ स्पर्श
ने नाधिकारोस्ति विष्णोर्वा शंकरस्य वेति स्कांदात्॥ स्पर्शरहितानुयनीतयोर्भवत्येव॥ शालग्रामं न स्थ
शेनुहीनवर्णो वसुंधरे॥ स्त्री शूद्रकरसंस्पर्शो वज्रस्पर्शाधिकोमतः॥ मोहाद्यः संस्पृशेच्छूद्रो योपि
हापिकदाचन॥ सयते नरके घोरयावदाभूतसंस्पर्शं॥ यदि भक्तिर्भवेत्तस्य स्त्रीणां वापि वसुंधरे॥
हरदेवाश्च शनूक्षजांका रयेत्सु समाहितः इति वाराहोक्तैः॥ शालग्राममात्रनिधेधोन प्रतिमादौ
॥ सर्ववर्णैस्तु संक्षयाः प्रतिमा सर्वदेवताः॥ लिंगमपि नु क्षजानिमणिभिः कल्पितानि चेति॥ तत्रै
वोक्तैः॥ चत्वारो ब्राह्मणैः क्षया स्वयोरजन्मजातिभिः॥ विश्वेर्हं विवसंक्षजो तथैकः शूद्रजातिभि
रिति स्कांदाच्च॥ अन्ये तु दीक्षितादीक्षितविषयत्वेन व्यवस्था माहुः॥ विष्णुधर्मे॥ तयोरसंभवे
र्चावैसा चेह नवधा स्मृता॥ रत्नजाहेमजांचैव राजतीताम्रजा तथा॥ ऐतिक्यर्चा तथा लोहीशीलजा

इमजातया॥ अधमाधमावृत्तिर्यामृरमयीप्रतिमाचया॥ स्याकलानित्तैवसेयानि॥ तत्रैवयाभेक
 लिङ्गमंत्रकम्पा॥ तत्राप्यामलकीतुलाश्यासूक्ष्मेवयाभवेत्॥ यथायथाशिलासूक्ष्मातथास्यानुम
 हत्फलं॥ तथा॥ यवमात्रं तर्गस्यायवाहंस्त्रिगुमुच्यते॥ शिवनाभिरित्स्वातस्त्रिमुल्लोकेषुद्वैभः
 तत्रैव॥ शालियाभमयीमृदासंस्थितायवकुत्रचिव॥ वाराणास्यायवाधिक्यसमंताद्योजनत्रयं॥ यो
 मृतस्तत्समीयेतुमृत्तौवानीयतेति॥ सर्वमोक्षमवाप्नोतिसत्यसत्यंनान्यथा॥ तत्रैव॥ चक्राक
 मिथुनंक्षयंनैकचक्राकमर्चयेत्॥ चक्राकमिथुनासाहंसासामप्रक्षययेत्॥ तत्रैववारहे॥
 स्त्रेच्छदेशेषुचैवापिचक्राकोयत्रतिष्ठति॥ योजनानां तथात्रीणिममक्षेत्रवसुधरे॥ तत्रैवशालया
 मंत्रकम्पा॥ कयकीतापरितेयामध्यमायाचिताधमा॥ प्रयोगयारिजातेवारहे॥ एवंलक्षणासंय
 न्नापारंपर्यक्रमगता॥ उन्नमासानुवितेयागुरुदत्तापितत्समा॥ अथयार्थवदजा
 नेदियुरागो॥ आपुष्पान्वलवानश्रीमानुपुत्रवान्धनवान्सखीवरभिल्लभस्त्रिगं
 यार्थिवयः समर्चयेत्॥ तस्मानुयार्थिवेलिंगंसेयसर्वार्थसाधकं॥ तत्रैव॥ गोभूरिण्यवस्त्रादिव
 लियुष्यनिवेदने॥ ज्योत्समः शिवायेतिमंत्रसर्वार्थसाधकः॥ सर्वमत्राधिकश्चायमोकारयः स
 उद्धारः॥ भविष्ये॥ मूर्तयोष्टेशिवस्येतादृक्पादिकमयोगतः॥ आयेयताः प्रहजालुवेद्यालिंगे
 शिवयजेत्॥ अत्रनप्राचीमयतः शमीरितिरुद्रयामलेनिषेधान्नातरालंगेशिवप्राचीकिंनुप्रसि
 द्वैव॥ तिथितत्वेदेवीपुरागो॥ मृदाहरणसंधटेप्रतिष्ठाहानमेवच॥ स्त्रयनंक्षजनंचेवविसंज्ञेन
 मन्तः परे॥ हरेमहे श्वरश्चैवशूलयाणिः पिताकधृक्॥ शिवः पशुपतिश्चैवमहादेवः रतिकमात्
 स्तोदि॥ सुष्कारणपिचयत्राशिश्नीरुक्षस्यनिवेदयेत्॥ तत्रैवभविष्ये॥ धूर्तरके
 श्वयोलिंगंसकलजयतेनरः॥ सगोलक्षकलेप्राप्यशिवलोकमहीयते॥ योगिनीतत्रै शि
 वागरेकवक्त्रसूर्यागरेचशखकं॥ दुर्गागरिवंशवाद्यंमधुरीचनवादयेत्॥ आदहेमाद्रेस्का
 दे॥ स्रष्टारुद्रस्यनिर्माल्यसवासाः आपुनः सुविः॥ प्रयोगयारिजातेक्रियासारेमध्यमानामिका
 मध्येयुष्यंसंयुद्धजयेत्॥ अयुष्टतर्जनीयाम्यानिर्माल्यमयनोदयेत्॥ अयनीतंचनिर्माल्यच
 देशायनिवेदयेत्॥ अशूल्यमलकंलिंगंसदाकुर्वातक्षजकः॥ शूलयाणीलिंगे॥ वरं प्राणायमि
 त्यागः शिरसीवापिकर्त्रेन॥ नंचैवाः प्रक्षयंजीतशिवलिंगमहेश्वरः॥ स्ततकेमृतकेचैवनन्याजं
 शिवप्रजनम्॥ तिथितत्वेलिंगे॥ विनाभस्त्रिपुंड्राविनारुद्राक्षमालया॥ पूजितोपिमहादेवो
 नस्यान्नस्यफलप्रदः॥ तस्मान्मृदायिकर्त्रंयललाटंवेत्त्रिपुंड्रं॥ रुद्राक्षधारणोविशेषशिवरह
 से॥ एकवक्त्रः शिवः साक्षाद्ब्रह्महन्त्याय्योहति॥ अवध्यत्वंप्रतिस्तीतोवन्दितंभंकरोतिच॥ द्वि
 वक्त्रोहरीरस्याहोवधाधधनाशक्तः॥ त्रिवक्त्रोद्यमिजन्माययापराशित्राणायितः॥ चतुर्वक्त्रः
 स्वयं ब्रह्मनरहत्याय्योहति॥ पंचवक्त्रासुलालादिरगम्याभक्ष्ययायनुत्॥ षड्वक्त्रासुयहोनेयो
 पूराहन्त्यादिनाशयेत्॥ सप्तवक्त्रास्त्वनतः स्यात्स्वरीलियादिपापहृत्॥ विनायकोऽष्टवक्त्रः स्या
 दसर्वानृतविनाशकः॥ भैरवो नववक्त्रासु शिवसायुजकारकः॥ दशवक्त्रः स्ततोविष्णुर्भूत
 त्रेतभयापहः॥ एकादशमुखारुद्रो नानायज्ञफलप्रदः॥ द्वादशास्यलयादिन्यः सदैवैरोगनि

वर्हणाः। त्रयोदशमुखः कामः सर्वकामः फलप्रदः। चतुर्दशस्य श्रीकण्ठो वंशोद्धारकरः परा। इति।
तथा॥ विनामंत्रेण यो धत्ते रुद्राक्षं भुवि मानवः॥ स याति नरकान् धोरा न्यावदिंशश्चतुर्दशपंचामृ
तं यंच गव्यं स्नानकाले प्रयोजयेत्॥ रुद्राक्षस्य प्रतिष्ठायां मंत्रं यंचाक्षरतया॥ त्र्यं वकादि मंत्रं च तथा।
नत्र प्रयोजयेत्॥ यद्वा॥ ॐ अघोर ॐ ह्रीं अघोरतर ॐ ह्रीं ह्रीं नमस्ते रुद्र रूपे ह्रीं स्वाहा॥ अनेनाभि मंत्र
धारयेत्॥ तथा॥ अष्टोत्तरशतं कार्या चतुष्टयं चाशदेव वा॥ स प्रविशति मानावाततो हीना धमा स्मृता
प्रजायति॥ मोक्षार्थं यंच विंशत्या धनार्थं त्रिंशतं जयेत्॥ पुण्यार्थं यंच विंशत्या यंच दश्या मिचार
के॥ स प्रविशति रुद्राक्षमालया देह संस्थया॥ यत्करोति नरः पुण्यं सर्वकोटिगुणं भवेत्॥ यो द
दाति द्विजेभ्यश्च रुद्राक्षं भुवि स सुखम्। तस्य श्रीतो भवेद् रुद्रः स्वयंदं च प्रयच्छतीति॥ यदार्थादर्शो बोधदेवः
रुद्राक्षान्कं देशद्वा दशैव॥ वाक्षेरिदोः कलाभिर्नयनयुगकते एकमेकं शिखायां॥ वक्षस्य साधिकं यः क
लयति शतकं स स्वयन्नीलकंठः॥ हेमाद्रौ शिवधर्मे॥ स्नानं यलशतं ते यंच अष्ट
पंचविंशतिः॥ यलानां देहसहस्रेण महास्नानं प्रकान्तिं॥ पंचविंशत्यलं लिङ्गे त्वभ्यंगं कारयेद्यथा॥ शिव
स्य सर्पिषा स्नानं प्रोक्तं यलशतेन च॥ तावता मधुना चैव दध्ना चैव ततः पुनः॥ तावतैव च क्षीरेण गव्येनै
व भवेत्ततः॥ भूयः सार्द्धं सहस्रेण यलानां भैक्षवेन च॥ रसेन कारयेत्स्नानं भक्त्या चोष्मां बुनाततः॥ विस्वा
दौ नुस्कां दे॥ क्षीरादशगुणं दध्ना घृतेनैव दशोत्तरम्॥ घृतादशगुणं क्षौद्रं क्षौद्राच्चैव स वज्रं तथा॥ ब्राह्मे॥
देवानां प्रतिमाय च घृताभ्यंगं समापयेत्॥ यलानि तत्र देया नि श्रद्धया यंच विंशतिः॥ इदं को
टीकतामि प्रायेण॥ तत्रैव संग्रहे॥ विश्वकुसेना यदा तव्यं नैवेद्यस्य शतांशकं॥ यादोदकं
प्रसादं च लिङ्गे च उच्यते यत्तु॥ यंचायतनं सन्निवेशमाह बोधदेवः॥ यदार्थादर्शश्च॥
शंभौ मध्यगते हरी नहर भूदेव्यो हरी शंकरे भास्ये नागसुतारवौ हर गणेशा जं विकास्या पिता॥ दे
व्या विष्णु हरैकं तरवयो लं वोदरे जेश्वरे नाम्नाः शंकर भागतोति सुखदा व्यस्ता सुहानि प्रदाः॥ शं
कर भागतः ईशान कोणादारभ्य प्रदक्षिणामित्यर्थः॥ अत्र दिक् स्वरूपमुक्तं॥ प्रयोगयारिजाते मं
त्रशास्त्रे॥ देवस्य सुखमारभ्य दिशं प्राचीं प्रकल्पयेत्॥ तदा दिपरिवाराणां मंगाघावरणा स्थितिः।
अत्र क्रमः॥ यामे॥ रविर्विनायकश्चंडी ईशो विष्णुस्तु यंच मः॥ अनुक्रमेण शृज्यते युक्ता मेनु मह
द्वयं तथा शृज्य शृजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रोक्ता विचक्षणैः॥ अथ केशवादि मूर्तयः
बोधदेव यदार्थादर्शो॥ केविगोवादा पुद्गुये प्रजाबुद्धममात्रिना॥ बाधो नृहसानि श्रीपशाच्चो
विगये चये॥ अत्र केविस्माद्यैः केशव विष्णादि चतुर्विंशति मूर्तयोभिधीयन्ते॥ शास्त्रं स्वाच्चक्र गदेते ये
इत्यर्थः॥ शिष्टो भुजे पद्मं त्वर्यतः सिद्धं॥ अत्र दक्षिणाधः करक्रमेण ज्ञेयं॥ दक्षिणाधः करक्रमेण दिति
हेमाद्रौ वचनान्॥ तेन हेमाद्रिणा संवादः॥ विशदेन विपरीते गचे इत्यर्थः॥ अत्रापि शादित्यनुवृत्तिः
। शंखा तम्रचक्रे इत्यर्थः॥ गये इत्यत्रापि शादित्यनुवृत्तिः॥ शंखान् गदायज्ञे इत्यर्थः॥ विपरीते यम
गदे त्रापि शंखाद्वेये चपे शंखाच्चक्रयमे इत्यर्थः॥ विश्वत्रापि यमचक्रे इत्यर्थः॥ तेन गये इत्यष्टौ मूर्तयः
चये इत्यत्र च॥ अत्र मूलं हेमाद्रौ ज्ञेयम्॥ अथ बोधायनसुवेत्रैविक्रमां चानुसृत्य लिङ्गा
र्चा प्रतिष्ठोच्यते॥ यजमानः सर्वोक्तकाले शर्वेषुः दशद्वादशषोडशा न्यतरहसं॥ मंडयेत्तत्वाग्नेये ह

स्तमात्रचतुरस्रकुं उस्थं डिलं वा स्वं तो ॥ हस्तमात्रं वेदी नैर्ऋते वा सुमंडलं मध्ये वेदी तदुपरि सर्वजो म-
 द्वे च कृत्वा प्राणाना यम्या स्या मूर्त्तिर्देवस्य सान्निध्यसिद्धये दीधी पृथुली स्त्री सर्वकामसमृद्धयस्य सु-
 खकामो मुक्तमूर्त्तिर्प्रतिष्ठां करिष्यति ॥ संकल्प्य गरीशं राजनं पुराणा वचनमा तृका राजननां दी-
 आदानि कृत्वा चार्थं चतुरोऽभ्यजिष्यत्वा वस्त्राधिः सजयेत् ॥ अथाचार्यो यदत्र संस्थितमिति सर्व-
 पान् विकीर्या यो हि हे तिकुशोदकेन भूमिं प्रोक्ष्य देवा आयांतु यातु धाना अययांतु विष्णो देवयजनं
 रक्षेति भूमौ प्रदिशं कृत्वा स्पर्शतनुलाय द्वा नि मार्गं राम उप प्रतिष्ठा कृत्वा अकृत्वा सर्वरात्रौ हिर-
 रण्यो यथा तदेवंपंचगव्यहिरण्ययवहवीश्वयला शयणौ रायो हि हे तिति सभिर्हिरण्यवरीति च-
 तसमिः पवमानः सुवर्जनरत्ननुवाकेनाभिषिच्य आहूतिभिश्च रद्विष्णुरिति पुष्पफलपवहवीः
 समर्थं न मस्ते रुद्रमत्यवशति ॥ इतीह रामिति हस्ते कंकरां वज्रा वा ससां चाधश्च वते हे उ उ उ न
 ममिति जले धिवासयेत् ॥ इदं बोधायनोक्तं ॥ नतश्च लिंगोऽर्चायां वात्राभिं प्रतिष्ठाप्य गोक्षीरनी-
 वारचरुं कृत्वा आत्मभागेन यलाशी दुं वरा अत्यशम्यया मार्गं समिद्धिराजेन चरुणा तिलैर्वा
 प्रत्येकमंशं विशति मंशौ बाहुती लोकाया लमूर्त्तिमूर्त्तिपतिभ्यो हुत्वा स्याप्य देवमंत्रेण राक्षसोक्तं
 समिद्धिर्नैव वारचवी जैरुहसहस्रं मष्टशतमंशं विशति वा हुत्वा अथियं तु भिरित्यनुवाकेन दर्शनं
 तीर्जुं हयात् ॥ मतिद्वयं हीमांते देवया दनाभि शिरःस्थेता आसहीमे चोन्नतः सजलकुंभे संपातेन ये-
 त् ॥ तिषां मंत्राणां इत्येते शिरःस्थेता स्योनेति श्रुतिवो मूर्त्तेः ॥ अथोरेभ्यः रतित्यतेः शर्वस्य ॥ अथ
 आयाहीत्यये ॥ अतिहृतमित्यभि मूर्त्तेः ॥ नमः शर्वाय च यमुपतये चेति यमुपतये ॥ यमाय सोमां-
 यमस्य ॥ अथिहिरितियजमानमूर्त्तेः स्तुतिश्च तत्पतेरुयस्य ॥ असुत्वंतमिति नैर्ऋतेः ॥ आकृष-
 नः सूर्यमूर्त्तेः योरुद्रो अमोऽति तत्पतेरुद्रस्य ॥ रममो चरुः ॥ शनो देवीः जलमूर्त्तेः ॥ नमो मवायेति
 मवस्य ॥ आतो निपुंदिः ॥ वायो ॥ वात आवातु ॥ वापु मूर्त्तेः ॥ नमीशानं तय तेरीशानस्या आयाप-
 स्वा ॥ कुवेरस्य ॥ वयं सोमस्य रतिसोममूर्त्तेः तयुरुवायेति महादेवस्य ॥ अभित्वा ईशानस्य च निम-
 लस्येत्वा काशस्य ॥ नमः उयाय चेति तत्पतेर्भीमस्य ॥ ततो देवस्य यादौ स्थेता ॥ यवद्वितीयं हुत्वा
 ॥ नाभिं ॥ रतीये मध्ये ॥ ननु र्ऋतः ॥ यंच मे शिरःस्थेता प्रतियुक्तो ये सोपातजले नदेन मे भिषि चेत-
 गतः ॥ म्भियः कृत्वा दिशे येन माय्यानीं यो भयेत् ॥ त्विरग्निना दीदुर्देवानां मद्रि स्वापनहीमा
 दिनाय ॥ ततो देवं नत्वा ॥ मां गते देवं देवा विभ्रु रूपं न मां स्तुते ॥ नृद्विनादभि युने नृद्विकुं म-
 रुद्रम्वतामिति संप्राप्य उजिष्य प्रज्जगत्पति रति ॥ मां गतिगुदगत्पति मं सते ॥ पुत्रपतिः पुना भावा-
 य ॥ अभिः सति रति म्भ्रमाय पदवीं च पति तानं सति नृपतेः पदं त ॥ रातमयं म ॥ समष्ट शतमंशं
 विंशतिना यत् नृजले पातयेत् ॥ ततो गोक्षे शतं मूर्त्तिं नैव च प्रशान्त्यमं ववत् ॥ गम्यं कृत्वा य-
 दधि व्यामावी रजानमिति च संस्थाप्य ॥ आप्याय स्वदधिकी वसस्ते जो सिं मुवातो ॥ आप गो रतिं
 चाभृतेः संस्थाप्य ॥ लिंगं चैव मस्ते रुद्रमत्यवशत्यथाभिः संस्थाप्य घृतेनाभ्युजो हतैर्नैर्ऋतौ स्त्रीरु-
 नप्रक्षाल्य गंधं दत्वा संपातोदकेनाभिषिच्य सयस्त्रयं चतुर्भिर्कुंभैरायो हि हे तिति त्रिभिर्वा लोको वि-
 प्रवेकं समुद्रं मे हे ति चतुर्भिर्वा कलशेषि त्रिप्रवेकं समुद्रं मे हे ति चतुर्भिर्वा कलशेषि ति च त्रिभिर्वा

यजोद्वरादिपीठे अर्चामुपवेश्यपरितोष्ठदिक्षु सजलकुम्भान् संस्थाप्य गंधपुष्पहवीः क्षिप्त्वा
 ये सप्तमृदां द्वितीये युष्करपरां शमीविकंकतास्मंतकत्वचः पद्मवांश्च । तृतीयादिषु सप्तधान्यपं
 चरत्नफलपुष्पाणि कुशहवीं गोरचनः संपातोदकसर्वौषधीः क्षिप्त्वा क्रमेणा यो हि द्येति त्रिभि
 र्हिरण्येति चतुर्भिः पवमानानुवाकेन वा अभिषिञ्चैककुम्भेशमीयलाशवटखदिरविल्वश्च न्य
 विकंकतयनसाम्प्रशिरीषोद्वराणां पद्मवान् कयांयांश्च क्षिप्त्वा श्वत्थे अवरत्यभिषिञ्चयं चरत्नो
 दकेन हिरण्यवर्णा इति संस्थाप्य वाससीदत्त्वोपवीतादिदीपान्तं कृत्वा ॥ हिरण्यगर्भः ॥ यत्र आत्म
 दायाः प्राणतः यस्य मे। येन द्यौः ॥ यं क्रंदसी ॥ आयो ह यत् ॥ यश्चिदा यो इत्यथौषिष्टदीयान् दत्त्वा
 सुवर्णशलाकयां तेजसया त्रस्थं मधुघृतं च गृहीत्वा ॥ चित्रं देवानां तेजो सीति मंत्राभ्यां ॥ ॐ न
 मो भगवते नमः शिवाय हरये नमः ॥ हिरण्यरेतसे विष्णो विश्वरूपाय ते नमः इति च दक्षिणसंवेदे
 वने त्रेमंत्रात् अलिखेत् ॥ अजंति त्विंजने नमधुना वां त्यादेवस्य त्वेति मध्वात्मशर्कराभिरुत्वाते
 नैवाजने न पुनरंजयेत् ॥ अत्रानन्मीति शेषः ॥ स्थिरलिंगे तु स्वर्णसूच्या गंधेन ॐ नमो भगवते
 रुद्राय हिरण्यरेतसे पराय परमात्मने विश्वरूपायो मा प्रियाय नमः इत्युत्वा जनादिनां जयेत् । त
 त आदर्शमक्ष्यादिदर्शयेत् ॥ ततः कर्त्ता चार्या यगा मृत्विग्भ्यश्च दक्षिणां दद्यात् ॥ अथाचार्यः
 प्रत्यक्षमादौ प्रगावं वदन् पुरुषसूक्तेन स्तुत्वा वंशपात्रे पंचवर्णां दमेन देवस्य नीराजनं कारयि
 त्वा रुद्राय च नुम्यथादौ दद्यात् ॥ मंत्रस्तु ॥ ॐ नमो रुद्राय सर्वभूताधिपतये दीनशूलध
 रायो मादयिताय विश्वाधिपतये रुद्राय वै नमो नमः ॥ शिवमगर्हितं कर्मास्तु स्वाहेति ॥ अश्वत्थय
 र्णो भूतेभ्यो नमः इति ॥ केचिदेतद्रात्रौ स्थिरप्रतिष्ठाया मिच्छंति ॥ अथाचार्यः सर्वतोभद्रदेवानां वा
 हयेत् ॥ मध्ये ब्रह्मारांश्चर्वादिदिक्षु रुद्राद्रिलोकपालान् ॥ ईशानं शंखं तरालेषु वसून् रुद्रान् आदि
 मान् अश्विनौ विश्वान् देवान् ॥ पिबन् नागान् स्कंददृषी ॥ ब्रह्मेशानाद्यंतरालेषु दक्षविष्णु
 दूर्गास्वधाकारं मृत्युरोगान् समुद्रान् सरितः मरुतः गणपतिं चेति ॥ मध्ये एव दक्षिणीं मेरुं संस्था
 प्य देवं चावाह्य ॥ प्राणादि ॥ वज्रं शक्तिं दंडं स्वर्गं पाशं अंकुशं गदां शूलं ॥ तदा ह्ये गौतमं भरद्वाजं
 विश्वामित्रं कश्यपं जमदग्निं वसिष्ठमत्रिमरुधतीं च ॥ तदा ह्ये नवग्रहान् तदा ह्ये नक्षत्रां कौमारी
 ब्राह्मी वाराही चामुण्डा ॥ वैष्णवी माहेश्वरी वैनायकीति ॥ एतानां मभिरवाह्यं संस्थाप्य ब्राह्मी वारा
 चीयां देवं तं त्रेणावाह्यं मण्डला मध्ये चार्यां मुप्रतिष्ठो भवेति निवेश्य ॥ संघज्यवह्नौ मंडलं दे
 वतानां नामभिस्तिलाज्येन दशदशाहुतीर्हृत्वा शय्यायां देवमारेय्यपुरुषसूक्तेन नारायणा
 भ्यां स्तुत्वा देवेना संकुर्यात् ॥ यथा ॥ पुरुषात्मने नमः ॥ प्राणात्मने ० प्रकृति तत्त्वाय ० बुद्धि त
 त्त्वाय ० अहंकार तत्त्वाय ० मनस्त ० इति सर्वांगे ॥ प्रकृति त ० बुद्धि त ० हृदि ॥ शब्द त ० शिरसि ॥ स्प
 र्श त ० त्वचि ॥ रुच त ० हृदि ॥ एवं रस गंध श्रोत्र त्वक् चक्षुर्जिह्वा प्राण वाक्पाणि पादयाश्च
 स्थ श्चिद्यन्ने जीवायुश्चाकाश त्वरजस्तमो देह तत्त्वानि विन्यसेत् ॥ ततः पुरुषसूक्ताद्यमृ
 गदयं करयोः ॥ तदुत्तरं जानुनोः ॥ तदुत्तरं कक्षयोः ॥ तं यत्तमिति तिस्रः नामिह त्र्यंकेषु ॥ तस्माद
 ध्येति द्वयं वाक्सीः ॥ ब्राह्मणोऽप्येति द्वयं नासयोः ॥ नार्येति द्वयं मक्षोः ॥ अंत्यं शिरसि ॥ केचित्तत्त्व

न्यासमन्यथाहुः॥ पुरुषप्रकृतिमहदहकारतत्त्वानि॥ राक्षस्यंशरूपरसगंधतन्मात्राणि॥ आ
काशवायुतेजोगृथिवीश्रीत्रत्वक्चक्षुरसनघ्राणवाक्पाणिपादपाश्वस्थमनस्तत्त्वानी
ति॥ किंचिदेतानि स्थिरस्तिंगासर्वेवेच्छति॥ ततः सुखशायी भवेति शय्यायां देवं स्यापयित्वा मंडल
शय्यपोरंतरालेन गंतव्यमिति प्रेष्यं दत्त्वा मंडलदेवताभ्योनामभिः पायसेन च रुणां वा वली नूतपात
नीवारचरुशेषेणादिग्वलिनें स्थिरप्रतिष्ठायां स्थिरस्तिंगदौ त्वयं विशेषः॥ अभिस्थापनहोम
वर्जं सर्वशर्वशर्ववत्कृत्वा रदानीमपि स्यापनं कृत्वा रद्वीकृतहोमं कुर्यात्॥ नात्रनेवारश्चरुः॥ वि
ष्णुश्चैतद्वर्णकृतहोमं कृत्वा॥ पुरुषसंज्ञेन प्रत्यक्षमांशं हत्वेदं विष्णुरिति॥ पादौ स्थाप्य पुनस्ता एव ह
त्वा विष्णोर्वक्त्रमिति नाभिं स्थिरोत्॥ पुनस्ता एव हत्वा तोदेवेति शिरः स्थाप्य पुनस्ता एव हत्वा पुरुष
संज्ञेन सर्वांगं स्थिरोत्॥ स्थिररस्तिंगं चेदपि स्यापनादि शर्वोक्तसमिदां जितिलाहतीह त्वायातर
युरित्यनुवाकीर्तयिष्ये सहस्राणीत्यनुवाकाभ्यां प्रत्यक्षमांशं हत्वा सर्ववैरुद्ररतिभूले स्थिरोत्॥ पु
नस्ता एव हत्वा सर्वरुद्रेणा सर्वांगं स्थिरोत्॥ तनीधामंतरितिरुणां हुतिं जुहुयात् नवा॥ एवमधिवा
सनं कृत्वा परेधुः सद्यो वापीठिकां स्नापयित्वा महीधृष्टिमावाह्यदितियोरिति स्तुत्वा॥ ह्रीं नमस्ति
संक्षयतेनेव शर्णा हुतिं हुत्वा त्रिष्टुब्राह्मणां स्यतरति देवमुत्थाप्य पुण्यांजलिं दत्त्वा॥ पुरुषसंज्ञेन सु
त्वोदृत्यमित्युत्थाप्य॥ कनिकरदिति संज्ञेन विष्णुसद्योजातमिति यंचानुवाकैर्द्विगुहं प्रवेशय
ठिकायां॥ इन्द्रादिनामभिरुद्रलानि क्षिप्त्वा सप्तधा नुरुत्थाप्य॥ इष्टामनः शिलाः सिन्धवा पायसेन सं
लिप्य प्रसावेनांगमा संकृत्वा सुवर्णाशलाकामंतरितां कृत्वा ३० सुलत्रे प्रति निष्ठपरमेश्वरे सु
क्तातो देवेति विष्णु रुद्रेणा च स्तिंगस्थाययेत्॥ ततः प्राणप्रतिष्ठा॥ चलाचंदी त्वधिवासनांतप
रेयुरुत्रिष्टुब्रह्मणा स्यतरति देवमुत्थाप्य॥ पुरुषसंज्ञोत्तरनारायणाभ्यां स्तुत्वा धृते श्रीहचरु
कृत्वा तदेवतामंत्रेणादशाहतीह त्वा नामभिर्जुहुयात् अथ ये स्वाहा० सोमाय० धन्वतरये० कु
क्षे० अनुमते० प्रजापतये० यमेश्वरे० ब्रह्मणे० अग्नये० सोमाय० अग्नेयेनादाय० अग्नेये
अपतये० प्रजापतये० विद्येभ्यो देवेभ्यः सर्वेभ्यो देवेभ्यः॥ भूर्भुवः स्वः अग्नेये सिद्धतेरिति॥ त
तः सप्तते पुनस्त्वेत्याभ्यां शर्णा हुतिः॥ ततः आचार्यो यात्री यधीरिति सर्वे यधीः समर्थे संया
तो दं देवमंत्रेणाशतवारमभि मंत्रतेनेवाभिधिं वेत्त॥ तत उतिष्ठेति देवमुत्थाप्य विष्णुतथ सु
रित्युपस्थापयेद्वंध्यात्वा जयेत्॥ ब्रह्मणो नमः॥ एवं विष्णवे रुद्राय रुद्रादी नश्ये॥ वसुभ्यो रुद्रे
भ्य आदित्येभ्यो अश्विभ्यो मरुभ्यः कुबेराय गंगादिमहानदीभ्यो श्रीयोमाभ्यां मित्राभ्यो धाक्
थिवीभ्यां धन्वतरये सर्वेभ्यो यविभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मणोरिति॥ ततः संयातो दं केनयं जमानम
भिधिं यदेवं ध्यात्वा॥ प्रति निष्ठपरमेश्वरेति पुण्यांजलिं विद्येयसच्चिदानंदं ब्रह्मैवमन्त्रावुय
हायश्रीतविग्रहकरचरणयन्त्रयविनंशखंचक्राद्यापुध्वंतं निजवाहनायुयेतं निजहन्त
मले स्थितं सर्वलोकसाक्षिरामरीयांसं यमेश्वरमाश्रियं गमयेति॥ मंत्रेणापुण्यांज
लावांगंतं विभाव्यां च यानि तस्य प्राणाप्रतिष्ठा कुर्यात्॥ यथा॥ प्राणाप्रतिष्ठा मंत्रस्य प्राणि
धुरुद्रा ऋषयः ऋम्यजुः सामानिर्हंदाणि॥ क्रियामयवसुः प्राणाख्या देवता चोवीजं क्रौ

शक्तिः प्राणप्रतिष्ठायां विनियोगः ॥ ततोऽन्यथादीनक्रमेण शिरोमुखहृदयगुह्यादेः सुविन्यस्य ओं
 कं खं बं घं ङं अं थि व्यं प्रे जो वा पु आ का शात्मने अं हृदयाय नमः ॥ ॐ चं छं जं ञं ञं रं श द्दस्पर्शरूप
 रसगंधात्मने ईं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ टं ठं डं ढं णं उं ओं त्र त्व कृ च सु र्जि क्हा घ्राणात्मने ऊं शिखायै वाय
 ट ॥ ॐ तं थं दं धं नं एं वा क्यारिणा द यास्य स्यात्मने ऐं कवचाय हुं ॐ पं फं वं भं मं औं वचना
 दोनविहरणीत्तर्गानंदात्मने औं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ॐ यं रं लं वं शं षं सं हं षं सं अं मनोबुद्ध्या हं कार
 चित्रात्मने अं अस्त्राय फट् ॥ एवं आत्मनि देवे च कृत्वा देवं स्थूषाय जेत् ॥ ॐ आर्हीं क्रीं यं रं लं वं शं
 षं सं हं स देवस्य प्राणा इह प्राणाः ओं हं स देवस्य जीव र ह स्थितः ॥ ॐ आर्हीं क्रीं यं रं लं वं शं षं सं हं स
 देवस्य सर्वेन्द्रियाणि ॥ ओं आर्हीं क्रीं यं रं लं वं शं षं सं हं स देवस्य वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणाप्राणा इ
 हागन्धस्वस्त्वये सुखेन सुचिरं तिष्ठं तु स्वाहेति ॥ ततोऽर्ची हृदयगुह्यं दत्वा जपेत् ॥ अस्यै प्राणाः प्रति
 स्तु अस्यै प्राणाः स्वरं तु च ॥ अस्यै देवत्वमर्चायै मामहेति च कचनेति ॥ ततः प्राणवेन संरुध्य स
 जीवध्यात्वा भ्रवाद्यौरिति ऋचं जप्त्वा कर्णो गायत्री देवमंत्रं च जप्त्वा पुरुषसूक्तं नोपस्थापयाद्
 नाभिं शिरस्सुस्थूषा इहैवैधीति त्रिर्जपेत् ॥ ततः कर्त्ता स्वागतं देवदेवेशमभ्दाग्यान्मिहागतः प्राकृतं
 त्वमहद्भ्रमां बालवत्परिपालय ॥ धर्मार्थकामसिद्ध्यर्थं स्थिरो भव शुभाय नः ॥ सान्निध्यं तु सदा देव
 स्वाचीयां परिकल्पय ॥ यावच्चंद्रावनी सूर्यास्तिसृप्य प्रतिघातिनः ॥ तावत्त्रयात्र देवेश स्थेयं भक्ता नु
 कं यया ॥ भगवन् देवदेवेश त्वं यिता सर्वदेहिनां ॥ येन रूपेण भगवंस्त्वया व्याप्तं च चराचरं ॥ तेन रू
 पेण देवेश स्वाचीयां संनिधौ भवेति न मेत् ॥ एतदंतं सर्वदेवानां समानं ॥ देवमंत्रश्च मूलमंत्रो वैदि
 को वाग्राहः ॥ अथाचार्यः कर्त्ता वालिङ्गमर्चावा ॥ ॐ भूः पुरुषमावाहयामि ॥ ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ
 भूर्भुवः स्वः पुरुषमावाहयामीत्यावाह्यं प्राणवेनासनं दत्वा तेनैव दूर्वाश्यामाकविष्णुकांताय नमि
 श्रयाद्यं ॥ इमा आयः शिवतमाः शताः शततमामेध्यामेध्यतमा अमृता अमृतरसाः पाथा स्नां जु
 येत प्रतिगृह्यं तां प्रतिगृह्णातु भगवान्महाविष्णुर्विष्णवे नम इति याद्यं ॥ भगवान्महादेवी रुद्राय
 नमः इति लिङ्गे ॥ इमा आयः ० आचमनीया ॥ स्नाजुषनामिति एलालवंगकं कोलकर्षरमिश्र
 माचमनीयं ॥ आयः क्षीरकुशायेश्चाक्षतेर्यवतंडुलैः ॥ यवैः सिद्ध्यर्थं के श्वेव ॥ अर्घ्यं इत्यर्थं ॥
 ततो वेदमंत्रैः प्राणवेन चरत्तां बुकलशेन संस्त्राप्येदं विष्णुरिति विष्णो नमो अस्तु नीलश्रीवाये
 तिलिङ्गे प्रतिसरं विस्त्रस्य देवं नत्वा ॥ इमे गंधाः शुभा दिव्याः सर्वगंधैरलंकृताः ॥ शतात्रह्यवि
 त्रेणाश्रुताः सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ शताश्रमादिर्हवत् ॥ इति गंधाः ॥ इमे मालाः शुभा दिव्याः सर्वमा
 लैरलंकृताः ॥ शता ० मालं इमे पुष्पा इति पुष्पं ॥ वनस्यतिरसो धूयो गंधाढ्यो धूय उन्नमः ॥ आ
 प्रेयः सर्वदेवानां धूयोयं प्रतिगृह्यतां ॥ प्रतिगृह्यतां प्रतिगृह्णात्वित्यादि ॥ धूयं ॥ जोतिः शुक्रं च ते
 जश्च देवानां सततं प्रियः ॥ प्रभाकरः सर्वभूतानां दीयोयं प्रतिगृह्यतां इति दीयं दत्वा विष्णो ॥ संक
 र्षणा वासुदेवप्रद्युम्ना निरुद्धपुरुषोत्तमा धोक्षजट्टसिंहांच्युतजनाईनोयं द्रहरिक्लृप्ते निहादश
 नामभिः केशवादिहादशनामभिर्वीपुष्यारिणो समर्थतैरेव तर्पणं कृत्वा यायसधृता सुतर्पणी
 शर्करावपुतः गुणैर्दहनहृद्दीनानियवित्रं ते विततमिति निवेद्य कृशरमाज्यमिश्रं जुहुयात् ॥ वा

सुहेवाय स्वाहा॥ संकर्षणाय प्रमुखाय अनिरुद्धाय शान्ते प्रिये स्मस्त्यै पुष्टे विश्वेश्वरि
 हत्वा विष्णोर्मुक्तम्॥ तदस्य प्रिया॥ प्रतद्विष्णुः परमात्रया॥ विचमे॥ त्रिदेव त्रिहादशनामभिश्च
 अमुमे स्वाहेति जुह्यात् लिङ्गे तु दीपान्तकत्वा भवाय देवाय शर्वाय रक्षाया॥ पशुयतये रुद्रा
 य उत्राय भीमाय महते देवाय नमस्तियुष्माणि दत्त्वा तैरेव तर्पणं कृत्वा पवित्रतो रतिषा
 य संयुतो दनं च निवेद्य सर्वोक्तनामभिः कृशंरदत्त्वा भवस्य देवस्य यस्मै स्वाहा रक्षाद्यष्टभिः यु
 ठो दनं हत्वा भवस्य देवसुताय स्वाहेत्याद्यैर्हिरिदो दनं हत्वा चैव कमानो महान्तमानसो के आ
 रात्रे गोघ्न विकिरिद विलोहितसहस्राणि सहस्रशरितयैर्हत्वा शिवाय शंकराय सह मा
 नाय शितिकंठाय कपर्दिने॥ तान्नाय० अरुणाय० अयर्गुमीराय० हिरण्यवाहवे ससि
 जराय० वसुशाय० हिरण्ययेति च जुह्यात्॥ ततः स्वष्टकं द्वादशैव समाप्य सर्वोक्तसर्व
 हविर्मिर्विष्णवे लिङ्गाय वा वल्लिदद्यात्॥ मंत्रस्तुत्वा मेकमाघं पुरुषपुरातनं नारायणं विसृ
 जय जामहे॥ त्वमेव यज्ञो विहिता विधेयस्त्वमात्मनात्मन प्रतिशक्तीष्वहम्यमिति॥ लिङ्गे तु
 नारायणाय देवदूतं शिवमिति वदेत्॥ ततो मन्त्रयणं शुभं भूयः स्वरोमिति विश्रुतं च ह तेशे
 यं निधाय च भिना सह प्रदक्षिणी कृत्य विश्वभुजे सर्वभुजे आत्मने परमात्मने नमः॥ इति न
 त्वा अंगुलीयं कुंडलद्वयं वस्त्रयुग्मेनाचार्यं रजयित्वा॥ आचार्या यश तत्तद्देवदेव द्वादश
 तिस्र एकां वा गां दत्त्वा कृत्विग्योपि दक्षिणां दत्त्वा शतं द्वादश वा विप्रान् भोजयेदिति संक्षे
 यः॥ प्रासादं मंत्रैर्नूतने तु मात्स्यां कृत्वा जलाशयं प्रतिश्राविधिमेव कुर्यात्॥ गौरुत्तराया पा
 त्री प्रक्षेपादि नूनं भवति हारलोयात्॥ वारुणा होमस्याने वा सुहोमः॥ अन्त्यत्र देव॥०

इति कर्मलाकर भट्टकृते लिङ्गा

त्री प्रतिश्राविधिः॥ अथ पुनः॥

प्रतिश्रा॥०

नामधिकृत्य हयशीर्षं च वरात्रे वा जलमयं संस्पर्शं दधिता वह्निना यवा॥ अथुरयजन सं
 स्पर्शं विप्रश्च जज्जदधिता॥ संस्कार्येति शेषः॥ यदायीदं शीघ्राहो॥ स्वदिति स्फुटिते दग्धे म्र
 द्ये मानं विवर्जिते॥ यागहीने यश्च स्पर्शेयति ते दग्धं भूमिषु॥ अन्यमत्रावर्तिते चैव प्रतिश्रा
 र्शं दधिते॥ यागहीने यश्च स्पर्शेयति ते दग्धं भूमिषु॥ अन्यमत्रावर्तिते चैव प्रतिश्रा
 दशस्विते युनो च कुः सन्निधानं द्वौ कसः॥ यागः रज्जा॥ यश्च र्गदं भादि॥ पंचरात्रे॥ स्वदि
 ता स्फुटिता दग्धा यस्मादची भयावहा॥ तस्मात् तस्मिन् देवे त्रां तु सर्वोक्तविधानं नरः॥ अची
 भगादा बुयवासः कार्यः॥ नरज्ञो विप्रश्च श्रीयात् सुराची विप्रश्चैव तथेति॥ विष्णुधर्मोक्तेः॥ सि
 द्धातेश्वरे॥ चौरचां जलपतितश्चोदत्वाः स्पर्शने सति॥ शिवाय यहंतौ चैव प्रतिश्रा पुनर
 चरेत्॥ पंचरात्रे॥ अगादं गादिसंघाने प्रतिश्रा पुनरचरेत्॥ जलाधिवासं विहितं तने चोमी
 लनं वर्जितम्॥ शुद्धिविवेके विष्णुः॥ द्रव्यवत्तां शोचानं दिवता चीनां भूयः प्रतिश्रापने च
 हिरिति॥ अचीः प्रतिमाः॥ तद्रव्यस्य तामादेरुक्तं च वत्॥ शोचं च त्वापुनः प्रतिश्रां कुर्यादित्य

तर्थाः॥ स्मृत्यर्थसारेष्वेवम्॥ तद्विधिवैधायनसूत्रे॥ सर्वप्रतिष्ठितस्याबुद्धिर्ष्वमेकरात्रं द्विरात्रमे
कमासं द्विमासं चार्चनादिविच्छेदे श्वदरजस्वलाद्युपस्पर्शने श्वर्वाक्ते काले पुरापाहं वाचयित्वा यु
ष्मान् ब्राह्मणान् भोजयित्वा निशायां जलाधिवासं कृत्वा श्वोभूते कलशशर्णेन यंचगव्येन त
त्रमंत्रैः स्त्राययित्वा अयं कलशं शुद्धोदकेनाक्षर्यतस्मिन् नवरत्नानि प्रक्षिप्य तं कलशं तत्र द्वा
यत्रा अष्टसहस्रमष्टशतमष्टाविंशतिवारं वा भिमं अतेनोदकेन देवं स्त्राययेत्॥ ततः शुद्धोदकेन
स्त्रययेदष्टसहस्रणीदलायथासंभवमर्चयित्वा शुद्धोदकेन निवेदयेदिति॥ बुद्धिर्ष्वेतु विच्छेदे श्वर्वाक्ते प्रति
शुं पुनः कुर्यात्॥ श्वर्वाक्ते विष्णुवचनात्॥ इदं मलमासं शुक्लास्त्रादावपि कार्यमिति मदनरत्ने हे माहो
वा॥ देवार्चाप्राप्तदमेदने तु शूलयाणौ काश्यपः॥ वायी कृपारामसेनुसभातशगवप्रदेवतायुतनभे
दने प्रायश्चित्तं च तस्माद्गृहीतुं हयादिद्विष्णुर्मानसो केविष्णोः कर्माणीयादोस्येति॥ यो देवता
ये ब्राह्मणभोजयेदिति॥ शंखलिखितौ॥ प्रतिमारा मकूपसंक्रमध्वजसेतुनियतभंगेषु तत्समुत्था
नप्रतिसंस्कारोऽष्टशतं च नियातिनामिति॥ समुत्थानं प्रतिक्रिया॥ प्रतिसंस्कारः पुनः प्रतिष्ठा॥
अष्टशतं पराः दंडश्चेत्यर्थः॥ अयं जीर्णोद्धारः सचलिंगादौ दग्धम
त्रेचलिते वा कार्यः॥ अयं चानादिसिद्धप्रतिष्ठितलिंगादौ भंगादिदुष्टेऽपि न कार्यः॥ तत्र नृमहाभिषे
कं कुर्यादिति त्रिविक्रमः॥ कर्त्री मुक्तदेवस्य जीर्णोद्धारं करिष्ये इत्युक्तां पुरापाहं वाचयित्वा चार्यमृत्विज
श्च त्वालिंगे॥ ॐ व्यायके श्वरहृदयाय नमः॥ ॐ व्यायके श्वरशिरसे स्वाहेति॥ एवं यदंगं कृत्वा घोर
मंत्रशतं जप्त्वा त्रिप्रतिष्ठाप्या घोरैराघृतसर्वयैः सहस्रं हुत्वा दिभ्यो नास्त्रावलिदत्वा जीर्णोद्धारं देवं प्रण
वेन संक्ष्य ब्रह्मादिमंडलदेवानां होमं श्वर्वाक्ते कृत्वा देवं प्रार्थयेत्॥ जीर्णोद्धारमिदं चैव सर्वदोषावहं
नृणां॥ अस्मोद्धारैस्तेशां तिः शास्त्रे स्मिन्कथिता त्वया॥ जीर्णोद्धारविधानं च नृपराश्रिता वहम्
॥ नदधितिष्ठतां देवप्रहरामितवाजयेति॥ ततः क्षीराज्यमधुदहीभिः समिद्धिश्चाष्टोत्तरसहस्रं शतं वा
देवमंत्रैराहुत्वा॥ अंगानां दशांशेन लिङ्गचालनार्थं सहस्रं शतं वा पायसेन हुत्वा लिङ्गं प्रार्थयेत्॥
लिङ्गरूपं समागत्य येन दंसमधिष्ठितं॥ यायास्त्वं समिते स्थानं संत्यजे वशिवाजया॥ अत्र स्थाने च
याविद्या सर्वविद्येश्वरेषु ता॥ शिवेन सहसंतिष्ठेति मंत्रितजलेनाभिषिच्य विसर्जयेत्॥ ततोऽस्त्रमंत्रि
तेन स्वनित्रे रास्तात्वा लिङ्गमादाय नद्यादौ वामदेवेन लिङ्गं प्रणवेन मूर्त्तिं क्षियेत्॥ दारुजं तु मधुना
भ्यजा घोरैरादहेत्॥ हेमरत्नादिमयं तु दग्धं चलितं वा योग्यं चेत्॥ पुनस्तत्रैव स्थापयेत्॥ ततः शां
तिं च घोरैरातिलैः सहस्रं हुत्वा प्रार्थयेत्॥ भगवन् भूतभक्ष्यश्लोकनाथ जगत्पते॥ जीर्णोद्धारं
सुद्धारः कृतस्तवाजयामया॥ अभिनादारुजं दग्धं क्षिप्रं शैलादिकं जले॥ प्रायश्चित्ताय देवेश
अधी मास्त्रे रातयितम्॥ ज्ञानतो ज्ञानतो वापियथोक्तं न कृतं यदि॥ तत्सर्वं शरीमेवास्तु त्वत्प्रसा
दान्महेश्वरेति॥ ततो यजमानः प्रार्थयेत्॥ गोविप्रशिलिभूयाना माचार्यस्य च यज्वनः॥ शांतिर्भव
तु देवेश अक्षिद्रं जायतामिदम्॥ मूर्त्तिं तु विशेषः॥ त्वत्प्रसादेन निर्विघ्ने देहं निर्माययत्सौ॥ वासं कु
रुमुरश्रेष्ठतावत्वात्सके गृहे॥ वसनृत्तेशं सहित्वेह मूर्त्तिं वैतवर्षं वत्॥ पावत्कारयते भक्ताः कु
रुतस्य च वांछितमिति॥ ततो नवां मूर्त्तिं लिङ्गं वा कृत्वा विधिना स्थापयेत्॥ मूलं त्वन्निपुराणोऽस्य

इतिजीर्णोद्धारः॥ अथतुलसीयहराम्॥ देवयाजिककृतेस्मृतिसा
 रान्वभूतोऽन्यतीयातेभौमभार्गवभानुयु॥ यद्वद्वेचसंकांतीहादृशंस्तत्कदय॥ तुलसीवेवि
 चित्वातितेहिंदितिहरेःशिरः॥ विष्णुधम्मोत्तरं॥ रविवारविनादवीतुलसी हा
 दर्शविना॥ जीवितस्पाविनाशायनप्रचिन्वातधर्मवित्तया॥ संकातावर्कपक्षांतेहादृशानि
 शिसंभयया॥ येच्छिन्नतुलसीपत्रेतेच्छिन्नहरिमन्त्रं॥ यामे॥ हादृशतुलसीपत्रेधात्रीपत्रेच
 कार्त्तके॥ नूनानातिसनरां गच्छेन्निरयानतिगार्हतान्॥ रुद्रयामे॥ हादृशं च
 दिवास्वायतुलस्यवचयस्तथा॥ विष्णुश्चैवदिवास्त्रानेवर्जनीयसदाबुधेः॥ विष्णुधर्मानिह्रिया
 तुलसीविप्रोहादृशंवेष्टवक्वचित्॥ दिवार्थेतुलसीच्छेदोहोमार्थेसमिधांतया॥ इदंक्षयेनदुष्येत
 गवार्थेतुलसीयच॥ यहरामेत्तुलसीयामे॥ तुलस्यमृतनामासिसदात्वाके
 शवप्रिया॥ केशवार्थेविचिन्वामिवरदाभवंशोभनेरति॥ पारिजातेदक्षः समिसु
 यकुशादीनांहीतीयः प्रहरोमतः॥ अथयुष्मादिः पर्युषितत्वम्॥ भार्गवा
 र्चनेभविष्ये॥ प्रहरतिष्ठतेजातीकरवीरमहर्निशं॥ तुलस्याविल्वपत्रेषुसंवेसुजलजेषुच॥ नपयु
 धितदोषोस्तिमालाकारगृहेपिच॥ रहन्नादीये॥ वर्ज्यपर्युषितंयुष्यवर्ज्यपर्युषि
 तंजले॥ नववर्ज्यतुलसीपत्रेनवर्ज्यजान्दवीजले॥ तत्रैवयामे॥ तुलसीपर्युषिता
 नेवविल्वंनुविदिनावधि॥ पत्रंयंचदिनात्संशेषपर्युषितेविदुः॥ स्कादे॥ य
 लाशेदिनमेकंयुपकजंचदिनत्रयं॥ यंचाहविल्वपत्रंचदशाहंतुलसीदलम्॥ पदार्थादेशे
 राघवमहस्त्वमथाह॥ विल्वंयामार्गजातीतुलसिसमिश्रताकेतकीभृंगद्वीमंदाभोजादिर्भा
 सुनितिलतगरज्जलकल्हारमल्ली॥ चंपाश्चारातिकुंभीदमनमरुवकाविल्वतोहानिशलात्रिशन्
 ३० अ ३ का १ र्थ ६ रीशो ११ दधि ४ निधि ९ वसु ८ भू १ भू १ यमा २
 भूरावम्॥ अस्वार्थः॥ शताशतावुरीमंदः मंदारः अहिनीगकेशः॥ सुनिरास्वः॥ अश्चाराति
 करवीरः॥ कुंभीपाटलेतिवेदिकाधिदुः॥ अरयः षट्॥ ईशाः एकादश॥ उदधयश्चत्वारः॥ निध
 योनव॥ वसवोष्टौ॥ भूरेकः यमोहोविल्वमारभ्याहिययंतगरापित्वा॥ दर्भमारभ्यपुनस्त्रिश
 दिगरापिद्विर्त्यः॥ एतद्दिनीत्रं पर्युषितातीत्यर्थः॥ दोरानंदेस्कादेदमंनमुपकम्पा॥ तस्यमन्त्र
 भगवतः परमप्रीतिकारिणी॥ युष्मापर्युषितावापिनदृशंभवतिकचित्रनिधित्वेमात्से॥ वि
 ल्वपत्रंचमाध्यं चतमालामलकीदले॥ कल्हारंतुलसीचैवयंप्रचमुनिपुष्पका॥ एतत्पर्युषितं
 स्यात्कुंशाश्चकलिकासुतथा॥ स्मृतिसारावत्मान्॥ जलजानांचरवैसांपत्राणां महतस्यबाह
 शयुष्यस्यरजनसुवर्गीकृतयोरपि॥ नपर्युषितदोषोस्तितीर्थतोपस्यचैवहि॥ सुकुंभीनीक्षिरे
 वचंपकेर्जलजेर्विना॥ अथशिवनिर्माल्यनिर्णयः॥ सिंहांतशेखरे॥ भू
 हिरापागोरजताम्रीप्यासुकारिकान्॥ विहायशेषंनिर्माल्यंचेदृशायांनिवेदयेत्॥ अथ
 न्नादिपानीयंतांबूलगंधपुष्पका॥ दद्याच्चंडायनिर्माल्यंशिवसुक्तेर्जुसर्वशः॥ आचार्यशिवव
 उनामाशाभंगंतुलसकां॥ धनस्यभक्षणेतिषापादीनलस्यमीरितंनिर्माल्येभक्षितेनलस्यपादतः

अहिरीरिता॥ दानं च भक्षणं समेतदहं तदुपेक्षणी॥ अक्रामाभ्यस्योपहा निमीलस्य जपे संध्यायां प्र
 ह्मपंचकसाहसमर्द्धनसहितं ततः कामतो भक्षणे दोहाभापयित्वा न चान्यतः॥ निमीललेखने य
 स्तुतिं हस्तुतं ततः स्यात् श्रवणं लेखनं समो विक्रयो भक्षणान् च॥ स्मृत्यर्थसरेषां॥ से
 वसौर निर्मास्य नैवेद्य भक्षणो चंद्र॥ अभ्यासे हि गुणं॥ अभ्यासासेयतनम्॥ अन्यनिर्मासे पि च नाप
 येयेवमिति॥ इदं च मोतिर्लिङ्गाद्यतिरिक्तविषयम्॥ तथा च पुरुषार्थप्रबोधे भविष्यि॥ मोतिर्लिङ्गं वि
 ना लिङ्गं यः प्रजयति स त्रमः॥ तस्य नैवेद्य निर्मास्य भक्षणान् तत्तच्छुक्कं॥ शालग्रामो भवेत्लिङ्गे वाराणा
 लिङ्गे स्वयं भुवि॥ रसलिङ्गे तथा र्धे च सुरसिद्धप्रतिष्ठिते॥ इदं चंद्रकांते च स्वर्गारूपादि निर्मिते॥ शि
 वदीक्षावतामन्त्रेनेदं भक्ष्यमितीर्यते॥ तथा॥ वाराणा लिङ्गे स्वयं भूते चंद्रकांते हृदि स्थिते॥ चंद्रायणा
 समं ज्ञेयं संभोर्नैवेद्य भक्षणम्॥ लिङ्गे स्वयं भुवे वारो रत्नजे रसनिर्मिते॥ सिद्धप्रतिष्ठिते चैव न चंडाभि
 स्तुतिर्भवेत्॥ यत्र चंडाधिकारे सितभद्रोक्तव्यं न मानवैः चंडाधिकारे नो यत्र भोक्तव्यं तत्र भक्तिः॥
 त्रैविक्रम्याम्॥ वाराणा लिङ्गे च लौहे च सिद्धलिङ्गे स्वयं भुवि॥ प्रतिमासु च सर्वा सुन चंडो धि
 कृती भवेत्॥ अत्रा ब्रह्महापि शुचिर्भूत्वा निर्मास्य सुधारयेत्॥ तस्य पापं महच्छीघ्रं नाशयिष्ये म
 हाव्रतेति स्कांदादशुचिना न ग्राह्यं शिवनिर्मास्य किंतु स्नानेति स्मा त्रीः॥ अनुपनीतेन न ग्राह्यमिति
 श्रीदत्तः॥ शिवदीक्षाहीनैर्न ग्राह्यमिति शैवाः॥ तिथितत्त्वे हेमाद्रौ च वाराहे॥ अत्रा ग्राह्यं शिवनैवेद्यं प
 त्रे पुण्यं जलं फलं॥ शालग्रामशिलासंगात् सर्वयातिय विव्रताम्पंचायतनं द्वायां तत्रैव निवेदित
 मित्यर्थः॥ शिवपुराणे॥ ये वीर भद्रशायिताः शिवभक्तिपराः सुखाः॥ शं
 भोरन्यत्र देवेषु ये भक्ता ये न दीक्षिताः॥ जेषाम नर्हमीशस्य तत्प्रसादचतुष्टयम्॥ काशीखंडे
 जलस्य धारणां मूर्द्धि विधेयं स्नानजन्ममः॥ एष जालंधरो बंधः समस्तसुरवल्गवः॥ तथा॥ स्ना
 पयित्वा विधानेन यो लिङ्गं स्नप्य नोदकं त्रिःपिवेत् त्रिविधं पापं तस्येहाशुविनश्यति॥ लिङ्गं स्नप्य नवा
 र्मियः कुर्यान्मूर्द्धि भिषेचनं॥ गंगास्नानफलं तस्य जायते त्रविषाघ्ननः॥ इदं सर्वं वाक्यं वशादि श्वे
 श्वरविषयमिति केचित्॥ काशीस्थपुराणप्रसिद्धं सर्वलिङ्गविषयं॥ काशीखंडे रत्ने
 श्वराख्याने तथैव दर्शनादिन्ये॥ अथ कृषिः॥ राजमार्तंडः॥ अक्षेष्ट
 रयोः सवैश्वमया मूलानुराधाश्विनी॥ प्राजापत्यकरहि देवतगुरुप्रालेयपादेषु च॥ निर्दोषैर्ह
 यभैर्हलैश्च सुमनोमालाभिरभ्यर्चितैर्दत्वा क्षेत्रयतेर्वलिहलधरः क्षेत्रं ततः कर्षयेत्॥ प्राजेशश्च
 वरुणोऽत्रादिति मध्यामार्तंडादित्यश्विनी॥ योऽह्मा नुस्मरी च यः शतभिषकुस्वानी विशाखा तथा॥
 ॥ जीवाकैर्दुसिते दुर्नंदनदिने लये च सौम्योदये॥ सस्यानां वयने तथैव लवने शसास्तथारीयरो
 ॥ चंडेश्वरः॥ हस्तवित्रादिति स्नातीरिव स्यात्प्रवरात्रये॥ स्थिरलये गुरोर्वीरे वी
 जंधार्ये तशुक्रयोः॥ ॐ धनदाय सर्वलोकहिताय देहि मे धानं स्वाहा॥ लेखयित्वा रमं रमं च धाम्ना
 गारे निधाययेत्॥ सस्यदृष्टिं पुरं कुर्यान्मजितं प्रतिप्रजयेत्॥ दक्षिणदिशु स्वगमनमनमभिनव
 सुनारीषु॥ अयमपि सस्यधनानां नुधावुधवासरे कुर्यात्॥ शनिवारे च नो कार्यं धनधान्ययो
 दुधैः अथ वस्त्रम्॥ श्रीपतिः॥ रोहिणीसुकरयंच केचिभेऽनुत्रा सुचपुत

[illegible]

नेमुंरंश्रिवाजिवसुवारणशंकरेषु॥ ऐनेमुगोमहिषदंतिनुरंगमादिनानाप्रकारयशुजा
 तिगतिः प्रशस्ता॥ अथ गजदंतच्छेदः॥ ओतिनिर्वंधे॥ त्वाष्ट्रैर्वैष्णवेश्वि
 त्तामादित्येवमुदैवते॥ दंतिनां शुभदं कर्मपुष्पेहसेचकीर्तितं॥ अथ निक्षेपः॥
 भरणीत्रीणिर्द्धाणि आर्द्राश्लेषामघातया॥ चित्राज्येष्टाविशाखाचमूलमृगपुनर्वसु॥ एभिर्द
 तं प्रपुक्तं च यध निक्षिप्यते धनं॥ दृष्टतो धावमानस्य धनिनो नोपययते॥ अथ ऋणा
 मोक्षः॥ श्रीधरः॥ वागीशमंददिवसांशकलयपुक्तेरिक्तासुमंददिवसेकुलिकोद
 येच॥ मैत्रहितीययदमैत्रमुहूर्त्तपुक्तेराशुद्रमेच ऋणामोक्षमुशंति संतः॥ अथ रा
 जमुद्रा॥ मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु योगे प्रशस्ते शनिचंद्रवर्जं॥ वारेतिथौ धर्माज
 याह्येचमुद्राप्रतिष्ठाशुभदाहिराज्ञा॥ अथ नौः चंडेश्वरः॥ यौष्माश्विनीतु
 रगवारुणामित्रचित्राशीतोष्मरस्मिन्वसवोनलवंत्यमूनि॥ वारेचजीवभृगुनंदनकेप्रशस्तनो
 कादिसंघटनवाहनमेव कुर्यात्॥ अथ भोगः॥ गुरुभार्गवभानुराधाविधान
 यौष्माश्विरोहिणीषु स्यात्॥ स्वासुत्ररासुकुर्यात् शयनाशनभोगभोगादीन्॥ अथ श्म
 शुक्लकर्म॥ श्रीपतिः॥ पुष्पेयौष्माश्विनीक्षेदेव च शाक्रेहसोद्येत्रिकेभ्यो हित्याः॥ क्षौरका
 र्थेवैष्णवादित्रयेचमुक्तामौमादित्यातंगिरवान्॥ नस्त्रातभुक्तोत्कटभूषितानामभ्यंगयात्रा
 समरोत्सुकानां॥ क्षौरेविदध्यानिशिसंध्ययोर्वाजिजीविषूणां नवमेन चान्ति॥ त्रिस्थलीसेतो
 दृढगार्ग्यः॥ ॥ रव्यारसौरिवारेषु रात्रौ याते
 व्रताहनि॥ आह्राहप्रतिपदिक्ताभद्राक्षौरेषु वर्जयेत्॥ गार्ग्यः॥ षष्ठ्यमाशुर्णिमायातचतुर्दश्य
 यमीतया॥ आशुसन्निहितयापं त्रिषु तैलेभगेक्षुरे॥ राजमार्तं ३ः॥ देव
 कार्येपितुः आर्द्रवेरंशपरिहरे॥ क्षौरकर्मनकुर्वीत जन्ममासेच जन्ममे॥ दृढस्यतिः॥
 राजकार्येनियुक्तानां नराणां भूयजीविनां॥ श्मश्रुलीमनखच्छेदेनास्तिकालविशोधनं॥
 तथा॥ क्षौरेनैमित्रिकं कार्यं निषेधे सत्यपि ध्रुवं॥ पित्रादिमृतिदीक्षासु प्रायश्चित्ते च तीर्थके
 केचित्त्ररार्द्रमन्यथायठंति॥ मुंडनस्य निषेधेपि कर्तृननुविधीयते रति॥ नारदः
 नयविप्राजयायजेमरणोवंधमोक्षणे॥ उद्वाहेखिलवारक्षतिथिसुक्षोरमिष्टं भारते
 प्राशुखः श्मशुकर्माणि कार्या तस्माहितः॥ उद्गुखोवाथभूत्वा तथापुर्विदते महत्॥
 अथ राके॥ उद्गुखः प्राशुखोवाचयनं कारयेन्मुधीः॥ केशश्मश्रुलीमनस्त्रातुदक्
 संस्थानिवापयेत्॥ दक्षिणं करीमारभ्य धर्मीयं पापसंक्षये॥ शिखाद्यं नवसंस्कारेशिखा
 यं नुशिरोवयेत्॥ यतीनां नुविशेषो निगमे॥ कक्षोयस्य शिखावर्जं ऋतुसंधिसुवापयेदि
 ति॥ अन्येपिविधिप्रतिषेधाः प्रायुक्ताः॥ अथेधनसंग्रहः॥ ब्रह्मानिला
 कंमधमूलत्रिपूर्वरोद्रेयोष्मानुराधगुरुविष्णुविशाखपुक्ते॥ वारेकुजार्कभृगुनंदनसोमजा
 नां मेधिधनस्य करणं भवति प्रशस्तम्॥ अथ नवान्नम्॥ श्रीपतिः॥ रेवती
 शुतिपुनर्वसुहस्तब्रह्मतः दृष्टगपिहितयेपि॥ शुत्ररासुकथितं दृष्टुकानां प्राशनं च सनवान्न

विधानं॥ अथ नवभोजनयात्रम्॥ जीतिर्निबंधे॥ भोज्ययात्रं सुधासिंघोतये
 होसमाहरेत्॥ तजानप्रशन्नप्रोक्तिकाले भोजनमाचरेत्॥ अथ नवयरीफलादिभ
 क्षणम्॥ चेश्वरः॥ मूलाश्विनीतिथ्यहर्षद्वयेषु योऽक्षौत्रैर्दवपुनर्वसुवासवेषु॥ वा
 रेषु भूमितनयार्कजवारवर्जैतां हलनूतनफलाय शनं हितार्थी॥ अथ होमे आहुतिपा
 तः॥ जीतिये॥ तरणिविभृषुभास्करिचंद्रमाकुजसुरेऽपविधुतदकोतवः॥ रवि
 मतो दिनभंगरायेत्कामातिस्वंगत्रितयंत्रितयंत्रसेत्॥ दिनकरार्कितमः कुजकेतवीहृतधु
 जः शुभनाशकारः स्यात्॥ दहनचक्रमिदं प्रविलोक्यतां दहनकर्मणि सर्वसमूहये॥ अ
 थ शान्तिरुक्ता विष्णुधर्मे॥ कूरयहमुखे चैव संजातिहवने शुभे॥ शान्तिविधायगां द
 या द्वां हाराय कुट्टे विने॥ आयसीं प्रतिमां कृत्वा निक्षिपेत्तामघो मुखी॥ गोमूत्रमधुगंधाद्यैर
 र्चित्वा प्रतिमां ततः॥ सस्य निधाय संप्रजतत्र होमो विधीयते॥ अत्रायवा दः क्रिया सारि॥ निते
 नैमित्तिके दुर्गा होमादौ न विचारयेत्॥ अथ ज्वरादौ फलं॥ श्रीयतिः॥ सा
 न्नाशेयारौ द्रव्यं सुशक्तौ रोगो न्यत्रिर्वाधते यस्य पुंसः॥ तस्मै सजं व्याप्तौ निः प्रयत्नः स्याद्दुःखा
 खेलेनैवेज्यमापि वैद्यः॥ आधुन्यत्रिर्यस्य मैत्रे स योऽक्षि प्राणान्नां जायते तस्य कच्छात्॥ वैद्ये
 सोम्ये रोगमुक्तिस्तुमासा हि शन्या स्याद्वा सराणां मधुसा॥ पक्षाहसे वा सवे स हि देवे मूलाश्वि
 रधिधिष्येन वाहात्॥ याम्येत्वाष्ट्रै वैष्णवे वा सरो वै नैरुजं स्यान्नूनमेकादशाहात्॥ आहि
 बुध्नित्यसंज्ञेयमाख्ये प्राजायत्यादिन्योऽस्य रात्रात्॥ जीतिये॥ एका
 हो निधनं दशाहमनिलावाणा वियस्य वृताः संप्राका विलयश्च मासपुगलं मासो मृतिः पक्ष
 कः॥ होमासां वयं विशतिर्दशनिशाः पक्षांतयस्तान् स्यात्॥ मासो पक्षदशांतपक्षककुम्भी
 रादिना न्यधिमां॥ देवज्ञः॥ तुरगवरुणौ द्वावापुमेंद्रविष्वीयमरुदहनविशा
 स्वापाय वरिणामुक्ताः॥ तिथिपुनर्वमिषसीद्वादशी वा चतुर्थी भवति मरणायोगी रोगिता
 का खहेतुः॥ अत्र कुं भेदे मीनसत्रप्रतिमां हज्जद्वादशदलेषु संकर्षणादिद्वादशमूर्तीद्वा
 शादिमांवा संहज्जद्वादीशमित्रिलक्ष्मीरज्जिगीयमाते हवताये अष्टौ त्रयानहत्वादौ दहन
 वस्त्रिदस्वाचार्याणां प्रतिमां च दत्त्वा विमान्भीजयेदिति संक्षेपः॥ विशेषस्तत्र तद्देवादी या
 दार्थ्यदर्शचक्षेयः॥ अथ भेषजम्॥ चेश्वरः॥ मूलापुराधमृग
 तिथ्यपुनर्वसी च यौष्माश्विनीश्रवणाशंकरत्रये च॥ वरिषु वा कृपनिसिनेहदिने प्रश
 स्तं भेषजमभक्षराममीषु हिते नृणाम्॥ अथारोग्यस्नानम्॥ श्रीयतिः
 रंदा वरिभार्गवे च ध्रुवेषु सार्यादिमस्तानि पुत्रेषु भेषु॥ ये चोतिनापि कुर्यात्कदाचिन्नैव स्ना
 ने रोगनिर्मुक्तजंतुः॥ चरिदिलभेरविभीमवासरिरिक्ते तिथौ स्याद्दहले च पक्षे॥ विष्णुचरे
 रोगनिर्णीतानां स्नानं नृणां निरुजत्वकारि॥ अथ दंतधावनम्॥ इष्टी च
 द्रोदये विष्णुः॥ प्रतिपदशेष्यीषु चतुर्दश्यष्टमीषु च॥ नवम्याभातु वारे च दंतका
 रं विवर्जयेत्॥ नारदः॥ चतुर्दश्यष्टमीयोर्मासी संक्रमणीषु च॥ नंदासुचनवम्यां च दंत

काष्ठं विवर्जयेत् ॥ आद्वेयज्ञे च नियमे तथा प्रोषितभर्तृका ॥ व्यतीयाते च संक्रांत्यां न दाभूताष्टपर्व
सुतैलक्षोररतिमांसं दंतकाष्ठं च विवर्जयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ शन्यर्कमुक्त्वा वरेषु कुजाद्देवतवासरे ॥
जम्बाहेश्राद्धदिवसे दंतकाष्ठं विवर्जयेत् ॥ हेमाद्रौ स्कांदे ॥ अभ्यंगे जलधि
स्नाने दंतधावनं मेषुने ॥ जाते च निधने चैव तत्कालव्यापिनीतिथिः ॥ संवत्तः रवौ
विवाहे आशौ च विवर्जयेदंतधावनं ॥ व्यासः ॥ अलाभे दंतकाष्ठानां निषेधायां तथा
तिथौ ॥ अयां द्वादशगंडेषु विदध्या दंतधावनम् ॥ अथामलकस्नानं व्यासः ॥
श्रीकामः सर्वदा स्नानं कुर्वीतामलकैर्नरः ॥ सप्तमी नवमी चैव पर्वकालं विवर्जयेत् ॥ चंद्र
सूर्यो यरागे च स्नानमामलकैस्त्यजेत् ॥ ऋतुः ॥ षष्ठी च सप्तमी चैव नवमी च त्रयोदशी ॥ संक्रां
तौ रविवारे च स्नानमामलकैस्त्यजेत् ॥ यत्तुः ॥ नवमी दशमी चैव तृतीया च त्रयोदशी ॥ प्रतिय
द्वादशी कृष्णा स्नानं तासु विवर्जयेत् ॥ यच्च ॥ दर्शे स्नानं न कुर्वीतामातापित्रोस्तु जीवतोः ॥ पुत्रः
कुर्वन्निराचष्टे पित्रोरुन्नतिजीविते इति कण्वयमायैः ॥ स्नानमात्रनिषिद्धं ॥ तद्भोगार्थं स्नान
परंतन्निराचष्टे पित्रोरुन्नत्यनैमिन्निकयरमिति ॥ हेमाद्रिः ॥ अथ तैलनिषेधः ॥
कात्यायनः ॥ यस्यादौ च रवौ षष्ठ्यां रिक्तायां च तथा तिथौ ॥ तैलेनाभ्यञ्जमानस्तु
चतुर्भिः परिहीयते ॥ गर्गः ॥ पंचदश्यां चतुर्दश्यां षष्ठ्यां रविसंक्रमे ॥ द्वादश्यां सप्त
मी षष्ठ्योस्तैलस्पर्शं विवर्जयेत् ॥ न च कुर्यात्तृतीयायां त्रयोदश्यां तिथौ तथा ॥ शाश्वती गति
मन्विच्छन् दशम्यामपि यडितः ॥ तत्रैवायुर्वेदे ॥ षष्ठ्यां दिनस्य षष्ठ्यां मे
कादश्यां च पर्वसु ॥ द्वादश्यां च चतुर्दश्यां पंचम्यां प्रतियतिथौ ॥ व्रते आद्वेदिने जन्मत्रितये श्र
वणाद्वेद्योः ॥ ज्येष्ठोत्तराफाल्गुनेषु व्यतीयाते च वैधृती ॥ विष्टियोगे च संक्रांतौ मन्वादिषु पु
गादिषु ॥ नाभ्यंगं तत्र बालानां बृहानां तु न दोषकृदिति ॥ व्यवहारतन्वि ॥ संक्रांतिभद्राव्यति
यातं वैधृती षष्ठ्यष्टमी पर्वसु नार्कभूसुते ॥ स्नाने द्वितीया दशमी च गहिताः षष्ठ्यादिमाघा
रदधावनेधमाः ॥ अस्यायवादमाह तत्रैव प्रचेताः ॥ सर्वयंगे धनैलं च यत्रैलं पुष्यवासितं
अन्यद्रव्ययुतं तैलं न दुष्यति कदाचन ॥ आयुर्वेदे ॥ निषिद्धतिथिवारक्ष्यह
रोषपिरात्रिषु ॥ किंचिद्गोघृतपुक्तवाविप्रयादरजोन्वितम् ॥ भानौ हवीन्वितं भौमे भूयुक्तं
पुष्यपुगुणैः ॥ सर्वेषां सर्वदा तैलमभ्यंगेषु न दुष्यति ॥ मंगलेष्वप्यदोषः ॥ मांगल्यं विद्यते
स्नानं वृद्धिः पूर्वोत्सवेषु च ॥ स्नेहपात्रसमायुक्तं मध्याह्नात्माकृतं दिष्यते ॥ इति
मदनपारिजाते कात्यायनोक्तेः ॥ हेमाद्रौ बृहन्मनुः ॥ तैलाभ्यंगो नार्कवारे न भौमे
नो संक्रांतौ वैधृती विष्टिष्वक्ष्योः पर्वष्वष्टम्यां न चेष्टः सः ॥ प्रोक्तान्मुक्त्वा वासरे सूर्यसूक्तोः
तिलस्नाननिषेधस्तु षट्त्रिंशन्मते ॥ तथा सप्तम्यमावास्या संक्रांतिग्रहजन्मसु ॥ धनपुत्र
कलत्रार्थं तिलपिष्टं न संस्पृशेत् ॥ अथ गृहारंभः ॥ ओतिर्निबंधे वा
दरायणाः ॥ वैशाखे फाल्गुने यौषे आवरो मार्गशीर्षके ॥ सूत्रारंभः शिलासासः संभारंभः
प्रशस्यते ॥ नारदः ॥ सौम्याः फाल्गुनं वैशाखमाघश्रावणकार्तिकाः ॥ मासास्तु

गृहनिर्माणोपचारोप्यधनप्रदाः॥ अत्र च यमसिंहचक्रिकाः वैशाखश्रावणकार्तिकासौरा
 या॥ रतिकास्तादर्शः॥ तत्रैवकारणतत्रै॥ स्थिरमासे स्थिराशो स्थिरः
 शनववेश्मना॥ कुर्वीतस्थापनं शकोः शुभस्थापनमेव वा॥ कार्तिकनिषेधस्तुलापरः॥ कु
 भेमाघेयि सर्वेषां मंदिराणां शुभक्रमः॥ महर्षयः प्रशंसति धामागारं विहाय च॥ निषेधो धाम
 हयः॥ पाकभोजनशालादीनां मार्गशीर्षश्रावणानां॥ रथ्या गृहमग्रादी च सहस्यः शुचिरेव
 ज॥ योयायाढ निषेधस्तु प्रधानं गृहयः॥ न प्रधानं गृहं भं कुर्यात्तौ वै शुचावपीतितत्रैवो
 क्तैः॥ जोतिस्तत्वे॥ श्रद्धा परा स्युन भोतयोषेयाभ्यां नरास्य सहसिद्धि
 ये॥ कार्यं गृहजीव बुधर्दार्का कर्तव्यं चालुगो जीवसिद्धौ च हित्वा॥ रत्नमालाया॥
 कर्कतकहरिकुंभगतैर्कैर्ध्वजैश्चिन्मसुखानि गृहाणि॥ तौलिमेष्वथ चक्रिकायां तदक्षिणा
 तरसुखानि वदति॥ दिव्यं वदन्तः॥ श्रीकोधामं यचतानिः यशुत्वं स्वामिर्नः स्वसगरभु
 नाशम्॥ रत्नधातुमिति कालादर्शयाढः॥ स्वश्रीप्राप्तिवन्तिभीतिचलक्षीकुर्म्यैत्राद्या
 हारं भुक्ताः॥ गार्गीः॥ अत्र राशुगरो हिरण्योप्येमे वै करत्रये॥ धनिश्चादितये यो ह्ये गृहं भः प्र
 शस्यते॥ रोहिण्यां श्रवणत्रयेदिति युगे हस्तत्रये मूलकोरे वसुंतरा कालुनीयुरागभेमे त्रौ
 रायाढयोः॥ शस्तवासु कुजा कर्कवर्जितदिनैर्गोकुंभसिंहमुखे॥ कस्यापि मिथुने न भः शुचि
 सहोराघीर्जके फाल्गुने॥ कालादर्शं सनत्कुमारः॥ आदित्यभौमवर्जित
 सर्वे वाराः शुभः प्रदाः॥ वासुशास्त्रे॥ मार्गशीर्षे तथा योषे वैशाखश्रावणोत्त
 था॥ फाल्गुने च द्वातं वेश्म सर्वसंयमं दमेव त॥ कार्तिके माघमासे च चैत्रे ज्येष्ठे तथा श्विने
 मासायाढे भाद्रपदे न कुर्यात्सर्वथा गृहं॥ द्वितीया च तृतीया च यचमी सप्रमी तथा॥ त्र
 योदशी च दशमी श्रृणो चैकादशी तथा॥ विष्णारं भेषु भायस्य विशयाः शुक्लपक्षगाः॥
 व्यवहारसरे॥ शिलाभासः प्रकर्तव्यो गृहाणां श्रवणं मृगो॥ यो ह्ये हस्तचरो हिरण्योप्य
 श्विस्तु नरात्रये॥ वासुप्रदीये॥ अथो मुखैर्मे विदधीत स्वात शिलास्तथैवो
 र्ध्वमुखैश्च यदं॥ तिर्य्ये मुखैर्हस्तकया दयानं गृहं प्रवेशो मृदुभिर्धुवैश्च॥ लक्ष्मः॥ चान च
 पाकशयनं च भोजनं गजालयवाजि गृहं धनं स्य देवस्य श्रद्धादिदिशि कर्मणामध्ये सभाभू
 यनिवेशनाया॥ शिल्पशास्त्रे॥ कस्यासिद्धे तुलाया मुजगयति सुख
 शंभुकोरो शिस्तात वायव्ये स्यात्तदा स्यत्वलिधर्मकरे शस्वातं वदति॥ कुंभे मीने च मेघे
 निर्वर्तति शुभस्वात वायव्यकोरो वा प्रेकोरो मुखं वेद्वमिथुनगते कर्कदेरश्वात्
 तत्त्वचिता मरी॥ यत्र देह्यं गृहादीनां हात्रि शदस्तो धिका॥ न नत्रचित्तये हीमान् युगाना
 यव्यपादिकान्॥ राजमार्गः॥ आयव्ययोमास शुदिहणागारे न चित्ता
 येत॥ शिलाभासादिनो कुर्यात्तथागारे पुरा नो॥ व्यवहारतत्वे॥ निषिद्धे श्व
 पिकालेषु स्वानुकूलेषु मेदिने वराकाष्ट गृहं भेमासदोको न विद्यते॥ चैश्वर्यः॥ हर्णादि
 त्वं मीयावत श्वोस्य वर्जयेद्गृहं॥ उन्नरास्यं न कुर्वीत न वस्यादि च नृणां॥ अमावास्यां मी

यावत्पश्चिमासं विवर्जयेत् ॥ नवम्यादौ तथायामं यावत्कृष्णचतुर्दशी ॥ भुवंदृष्ट्वा यवास्तत्वाकर्तृ
 यं वासुरो यगां ॥ सायाहवर्जदिवसे रात्रौ मन्त्रा महा निशाम् ॥ वराहः ॥ दक्षिणा शर्वे कीरो कृत्वा
 शजां शिलां न्यसेत् ॥ प्रथमाम् ॥ शेषाः प्रदक्षिणेन संभार्यैवं समुत्थाप्या ॥ कालादर्शे वा
 सुशास्त्रे तु ॥ स्वाते चैव शिलायां सेव्यं चक्रं प्रशस्यते ॥ तच्चोक्तं शांतिरत्ने ॥ च
 तुर्हस्तप्रमारां तु खत्वा गर्तं समंततः कुंभोदकैः सेचयेत् ॥ शांतिपाठः पुरः सरं ॥ तत ईशानदिग्भा
 गे साक्षतरत्नं चक्रं साजकुंभं स्थिरं मुक्त्वा वासुधजन शर्वकं ॥ कुंभोपरिशिलायां सकर्तव्यं स
 दनंतरं ॥ अथ गृहप्रवेशः ॥ गृहस्यतिः ॥ नंदायां दक्षिणादं भद्रायां पश्चि
 मेन तु ॥ जयाया मुत्तरं दारं शर्णायां शर्वतो विशेत् ॥ वसिष्ठः ॥ कृत्वा शुक्रं दृष्ट्वा तो वामतो
 कं विप्रान् श्रजानयतः शर्णाकुंभं ॥ हर्म्यं रम्यं तोरणं स विनानैः स्त्रीभिः स्वकी गीतवाद्यैर्विशेच्च
 ॥ व्यवहारतत्वे ॥ सोम्यायने श्रावणमार्गयोऽक्षे जन्मक्षलत्रोपचयोदयांशे ॥ वामंगते
 कं गृहं वासुधजां कृत्वा विशेद्देशमभकूटं शुद्धं ॥ वासुशास्त्रे ॥ लग्नान् प्रागादि तौ दिक्षु द्वौ द्वौ राशी
 नियोजयेत् ॥ एकमेकं न सेत्कोरो सूर्यं वामं विचिंतयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ चंद्रजार्ण्यं सितवा
 सरेषु तु श्रीकरं सुतमहार्थलाभदम् ॥ सूर्यस्तु दिवसे स्थिरं प्रदं किंतु चौरभयमत्र निर्दिशेत् ॥
 रत्नकोशे ॥ पुष्ये धनिष्ठा मृदुवारुणौ सुखायं भुवक्षेत्रेषु चोत्तरासु ॥ अक्षीरा चंद्रे शुभदो
 नृपस्य तिथ्यावरिक्ते च गृहप्रवेशः ॥ नारदः ॥ प्रवेशो मध्यमी ज्ञेयः सोम्यकार्तिक
 मासयोः ॥ माघफाल्गुनं चैशाखजेष्ठमासेषु शोभतः ॥ अकपाटमना च्छन्नमदन्नवलिभोजनं
 गृहं न प्रविशेद्दीमान् आपदामाकरो हितम् ॥ जेष्ठः शुद्धगृहपरः ॥ गृहगार्ग्यः भातोश्च मीम
 स्य विहाय वारो मूलादियोगान् शुभान्नवायि ॥ रिक्ता निथीं श्रापि मृदुधुवर्क्षे सोम्यायने च प्रवि
 शेद्गृहाणि ॥ रत्नमालायां ॥ त्वाष्ट्रमित्रशशियुष्यदेवतास्मामनेति मुनयो
 मृदुत्यथा ॥ मैत्रगेहरतिभूषणां वरोद्गीतमंगलविधानमेषु च ॥ रोहिण्युत्तरात्रयं च क्रवानि ॥
 प्रवेशश्च वासुधजां कृत्वा कार्ण्यः ॥ जीर्णोद्दरे नयो धाने तथा गृहनिवेशने ॥ नवप्रासादमव
 ने प्रासादपरिवर्तने ॥ दाराभिवर्तने तद्वत्प्रासादेषु गृहेषु च ॥ वासुधशमनं कुर्यात्पूर्वमेव वि
 चक्षरा ॥ इति मात्स्योक्तेः ॥ तत्रैव ॥ कृत्वा प्रतो हिजवरानय शर्णाकुंभं
 दध्यक्षतां प्रदत्तपुष्पफलोपशोभनम् ॥ दत्वा हिरण्यवसनानि तथा हिजेभ्यो मंगल्यं शांति
 निलयं स्वगृहं विशेच्च ॥ गृहोक्तं होमविधिनावलिकर्म कुर्यात्प्रासादं वासुधशमने च विधिर्य
 उक्तः ॥ संनयये हिजवरानय मक्षभोजैः सुक्तावरः स्वभवनं प्रविशेत्स्वरूपम् ॥ अथ
 कलिवर्ज्यानि ॥ गृहं नारदीये ॥ समुद्रायाः स्वीकारः कमंडलुविधारणम् ॥
 द्विजानामसवर्णासुकमारूपमस्तथा ॥ देवराजसुतो नृत्तिर्मधुपर्कं यशोर्वधः ॥ मांसदानं
 तथा श्राद्धेवान् प्रस्थाप्य मस्तथा ॥ दत्ताक्षतायाः कल्यायाः पुनर्दानं परस्य च ॥ दीर्घकालं ब्रह्म
 चर्यं न रत्ने धामे धनौ ॥ महाप्रस्थानं गमनं गोमेधश्च तथा मखः ॥ इमान् धर्मान् कलिपुगे व
 र्ज्यानां हर्मेनीयिणः ॥ कमंडलुः सोदकं च कमंडलुमित्युक्तं ॥ मृगमयी वा ॥ दत्ता ऊढा ॥ ऊढायाः

पुनरुदाहमेतं शोभोवधस्तथा ॥ कलौयंचनकुर्वीत भ्रातृजा यो कर्म उल्लुं मि ति हे मा नौ वचना
 त् ॥ उदायाः पुरा पुरुषसंयोगाश्च ते देयतिके चनेत्यादिभिर्विवाहोक्ता ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥
 गोत्रान्मातुः सपिण्डाच्च विवाहे गोवधस्तथा ॥ नराश्वमेधौ मध्यंचनकलौवंर्षदिजातिभिः ॥ गोत्रा
 त्गोत्रजायाः पितृव्यसुः ॥ मातुः सपिण्डान्मातुलान्तत्कन्याया विवाहः कलौनकार्यः ॥ तेनया
 नितदिधायकानितानि पुगांतरविषयाणि ॥ तथा च व्यासः ॥ तृतीयो मातृ
 तः कन्या तृतीयो पितृ तस्तथा ॥ सुल्लेन चोद हिष्यति विप्राः पायविमोहिताः ॥ इति क
 लौतन्निदा माह ॥ मातृ तस्तृतीयो मातुलकन्यामित्यर्थः ॥ उक्तं चैतन्मातृ ॥ मध्यं
 स्त्रीम्यश्च सुरमाचाममिन्मादिनाविहितमपि वर्ज्यम् ॥ हेमाद्रौ चादित्यपुराणे ॥
 विधवायां प्रजोत्पन्नैर्देवरस्य नियोजनं ॥ वात्स्यायनस्य तयोमासु कुर्यान्मिनसंस्कृतिः ॥ कन्या
 नां मसवरणीनां विवाहश्च द्विजन्मभिः ॥ आतनापि द्विजाभ्यां धर्मपुत्रेन हि संजं ॥ द्विजस्याथो
 तु नो यातुः शोधितस्यापि संग्रहः ॥ सत्रदीक्षा च सर्वेषां कर्म उल्लुं विधोरं गम् ॥ महाप्रस्थानग
 मनं गोसंज्ञमिधो गोसवे ॥ सीत्रामरणा मपि सुराग्रहारास्य च संग्रहः ॥ अथिहोत्रहवण्याश्च
 लेहोलीढापरियहः ॥ हस्तसाध्यायसपिण्डमयं शंकोचनं तथा ॥ प्रायश्चित्तविधानं च विप्रासं
 मरणांतिकं ॥ संसर्गदोषलियासमहायातकानिष्कृतिः ॥ संसर्गदोषस्तत्संसर्गचपंचमरसु
 क्तः ॥ सौम्यंचनदस्यानि महायातकानि ब्रह्महसुरायानगुरुनस्यानि त्रीणि ॥ तेषां कामकृता
 नां मरणांतिकं प्रायश्चित्ते विप्राणां कलौनेत्यर्थः ॥ मरणांतिके हि जातिवधनिमित्तं ददृशु
 र्हेति गुरां ब्रह्मवधनिमित्तं च द्विगुरां भवति ॥ तच्चतुर्थेनासिनिष्कृतिरिति निषिद्धं ॥ न चान्मा
 हस्याविधिना कदापि ॥ तेन द्यान्महस्यानिमित्तं स्येव वाधोन जातिवधनिमित्तस्य ॥ भिन्नविष
 यत्वात् ॥ संसर्गात्सु कामतोपि ब्रतस्यैवोक्तेर्न मरणांतिकस्य ॥ नापिलेये तेन राशौ वधं कृ
 कत्वात् ॥ तेन तयोर्मरणांतिकाभावात्तयोरेव निष्कृतिर्ना संघात्रपारणाम् ॥ पुगांस्तु कलौ
 निषेधवलादेव प्रवृत्तिः ॥ एतदिप्रपरं नक्षत्रियादेः ॥ तदुक्तं विप्राणां मरणांतिकमिति ॥ वि
 शेयस्त्वसत्कृते प्रायश्चित्तरत्ने ज्ञेयः ॥ वरातिथिपितृव्यपशुपशुयाकराक्रिया ॥ दत्तोरसे
 तरेषां नुपुत्रत्वेन परियहः ॥ स्वर्णां गंगादुष्टैः संसर्गः शोधितैरपि ॥ च्योत्रोत्सं ग्रहे च त्रेष
 रिम्यगोयुरः स्त्रियाः ॥ परोद्देशात्संसागः उद्दिष्टस्यापि वर्जनं ॥ प्रतिमाभ्यर्चनायां पसंकृत्य
 श्वसधर्मकः ॥ अस्थिसंवयनादध्वंमंगस्य रीनमेव च ॥ शोभितं चैव विप्राणां सोमविक्रयणां
 वथा ॥ यद्भक्तानशने चानहरां हीनकर्मणाः ॥ माधवीयेष्ट्यो चंद्रोदये च ॥
 श्रद्धेयुदासगोपालकुलमित्राईसीरिणाम् ॥ भोजान्नायहस्यस्यतीर्थसेवातिहरतः ॥
 शिष्यस्पर्शगुरुरेयुगुरुवद्वृत्तिशीलता ॥ आपवृत्तिर्द्विजाभ्यां मश्वस्तनिकता तथा ॥ प्र
 जाश्रुतद्विजाभ्यां प्रजारणोपरियहः ॥ ब्राह्मणां प्रवासित्वं मुखे अधिमनक्रिया ॥ ब्रह्म
 त्कारादिदृष्टास्त्रीसंग्रहो विधिनोदितः ॥ यतश्च सर्ववर्णेषु भिक्षाचर्या विधानतः ॥ नवोद
 केदशाहचंद्रक्षिणगुरुलोदिता ॥ ब्राह्मणादिषु श्रद्धस्यचनादिक्रियापि च ॥ भृगवश्रिय

तनश्चैव वृद्धादिमरणं तथा ॥ गोतृत्तिशिष्टेययसिशिष्टेराचमनक्रिया ॥ पितापुत्रविरोधेषु सा
क्षिणांदेउकल्पनं ॥ यतेः सायं गृहत्वं च सूरिभिरित्यदर्थिभिः ॥ एतानि लोकगुण्यर्थकलेरादौ म
हात्मभिः ॥ निवर्तिता निविद्विर्भवस्थाश्वकंबुधैः ॥ सुराग्रहरास्यतत्कर्तुः संग्रहीष्ववहार
कः ॥ न च मयं चेति सामान्येन निविद्वस्यानेनोपसंहार इति वाच्यम् ॥ निषेध
स्य निवृत्तिमात्रफलत्वेन विशेषानयेत्तत्वात् ॥ न हि स्यादित्यस्य न ब्राह्मणं हत्मादित्यनेनोपसं
हारे हिंसांतरस्यादोषत्वाय तैश्च ॥ निरूपितं चैतदेमाद्रिणान्यत्रेतु परम्यते ॥ सुराग्रहस्योदे
पस्य सौत्रामणि विशेषणा विवक्षया वाजयेयेपि निषेधः ॥ सौत्रामण्यांतु ययौ यहा वास्युरि
त्यायस्तं वोक्ते वै कलिकययो ग्रहेरप्यधिकारः ॥ वाजयेयेतु तत्प्राप्तौ मानाभावात्सौमसुरयोः
सहयोगिनां सुराद्रव्यत्वात्तत्प्रत्ययायागनामत्वेन तां विना संज्ञायोगात्कलौ नाधिका
र इति युक्तं प्रतीमः ॥ त्रिकांउमंडनादिलिखनंतु निर्मूलमनाकरं च ॥ वृत्तेति ॥ एकाहाद्वाहारा
शुद्धेद्योनिवेदसमन्वित इत्युक्तेः ॥ आद्यस्याशौचस्य संकीचः ॥ न तस्य निष्कृतिर्दृष्टा भूवयिय
तनादने इत्युक्तस्य प्रायश्चित्तस्य विधानमुपदेशः कलौ कर्तव्यलिप्यते इति व्यासीक्तेः ॥ पतितः
संसर्गोदोषसत्त्वियया तित्यनेन्यर्थः ॥ केचिदाहुः ते मूर्खाः मानाभावात् ॥ तेनायमर्थः
तत्संसर्गानुपेक्षमः ॥ स्तये च ॥ तदस्यानि महापातकानि ॥ ब्रह्मवधसुरायानगुरुतस्या नित्री
शितेषां कामाकृतानां प्रायश्चित्तं कलौ न ते युक्तमतीमरणांतस्यैवोक्तेः ॥ न तस्यानेहादशा
द्वंद्वे गुरपि आत्मनो ब्रह्मवधनिमित्ते च चतुर्विंशत्यवमिति चतुर्गुणाद्वादशाद्याय तैस्तस्य च चतु
र्थेनास्ति निष्कृतिरिति निषेधात् ॥ सर्गिणो ब्रतस्यैवोक्तेः ॥ स्तये च राजोवधकर्तृत्वान्नात्मवधा
पतिः ॥ अतो वै गुरपि युक्तोधिकारः ॥ न च विधितानि निषेधवाधान् ॥ आत्मवधदोषाय वादेपि ब्र
ह्मवधाभावात् ॥ पुगांतरदोषसाम्येपि कलौ दोषाधिक्यात् ॥ एतद्विप्रयम् ॥ सवर्णाभाश्च
सवर्णाश्रित्यादिः ॥ तथादृष्टेः ॥ अयोनी शिष्यादौ ॥ चतस्रस्तु परित्यागाः ॥ शिष्यगागुरुगा
च ये युक्तस्त्यागः ॥ यरोद्देशेन ब्राह्मणाद्यर्थं आत्मत्यागः ॥ यहायरोद्देशात्तत्प्राप्तौ दानं मनसा
यात्रमुद्दिश्येत् युक्तं ॥ उद्दिष्टस्य तत्तस्य वर्जनं प्रतिग्रहसमर्थोपीत्युक्तं ॥ वेतनग्रहणप्रतिमा
श्रजा ॥ स्वाशौचकालादिज्ञेयं ॥ स्पर्शनंतु त्रिभागतः इत्युक्तः स्पर्शः षडिति उयोचितस्य ग्रहं स्थि
त्वाधान्यमब्राह्मणादरेदित्युक्तमनवोच्यं ॥ आपदि क्षात्रादिवृत्तिः ॥ सुखेनैव धमेदग्निमित्यु
क्तं धमनं ॥ दशहेनैव शुद्धेत भूमिस्थं च न वीदकमित्युक्तो दशाहः ॥ गुरवे तु वरं दत्त्वेत्युक्ताद
क्षिणा ॥ शूद्रेषु दासगोपालेति ॥ कंदयकं स्नेहयकं यच्च दुग्धेन पाचितं ॥ एतान्यश्वहान्नमुजो
भोजानि मनुव्रवीदित्यपरार्कं समं दत्त्वा शूद्रस्य पाकक्रिया ॥ पितापुत्रविवादे तु साक्षिणां
त्रियणोदम इत्युक्तः ॥ सायं गृहत्वम् ॥ विधूमे सन्नमुसले इत्युक्तं ॥ दृष्ट्वा चंद्रेण तु ॥ अटंति व
सुधाविप्राः दृष्ट्विंदीदर्शनाय तु ॥ अनिके नायनाहाराय त्रसायं गृहस्तु
ते ॥ इति विष्णुपुराणोक्तो निषिद्धः ॥ तेनाज्ञातशीलपंथादेः आहारी विनियोगेन कार्यः कला
वित्यर्थ उक्तः ॥ जेष्ठांशो वधस्तर्थातिवापाठः ॥ देवराक्षसु नो न्यत्रिः कलौ पंचदिवर्जयेत् ॥ अ

प्रियोत्रेतदर्थमाधानम् ॥ एतच्च सर्वमाधानपरं ॥ अर्हमाधानं स्यात्तस्मात्प्रियोऽस्य कृ
तिः ॥ सर्वमाधानं तयोरेककृतिः सर्वपुगाश्रिते तिलो गाक्षिवचनादिति स्यात्तिचंद्रिकाया
॥ एतेन च त्वार्यद्वसहस्राणि च त्वार्यद्वशतानि च ॥ कलेर्यदागमिष्यति तदा त्रैतापरिग्रहः
संसासश्चनकर्तव्यो ब्राह्मणो न विजानतेति आसवचनं व्याख्यातं ॥ सर्वमाधानेपि विशेष
माह देवलः ॥ यावद्वर्णाविभागे स्त्रिया बह्वेदः प्रवर्तते ॥ संसासं चापि होत्रं च तावत्कृ
त्कलोपुगेति ॥ अत्र सर्वपुगाश्रिते तिलो गाक्षिवाक्ये सर्वपुगाश्रिततादीनीत्येकार्थः ॥
अनेन पुगस्य सर्वकलेः ॥ सर्वभागाः स च त्वार्यद्वसहस्राणीति ॥ द्वौ क्त्वा क्त्वा चतुश्चत्वारि
शच्छतवर्षावच्छिन्नः तस्मिन् भागे सर्वमाधानं कार्यं ॥ तदुत्तरं तु यावद्वर्णाविभागे स्त्रीनिवा
क्याद्वर्णाविभागपर्यंतमर्हमाधानमित्याहः ॥ संसासस्त्विदः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इति श्रीमन्नारायणभट्टसरिसुनुरामहृषभहात्म

जदिनकरभट्टानुजकमलाकरकृते निर्णय

सिंधौ तृतीयपरिच्छेदे कलिवर्णानि

तृतीयपरिच्छेदः समाप्तः ४ ॥

इतउत्तरं आह निर्णयः ॥

उ० लवोदरायनमः ॥ नानानिवधवैमत्यश्चातविन्नोद्दिधीर्षया ॥ कमलाकरसंज्ञेन कि
यने आह निर्णयः ॥ तत्स्वरूपमाह दृष्ट्ये चंद्रोदये मरीचिः ॥ प्रेतपिहंश्च निर्दिश्य भोजनमिति
यमात्मनः ॥ अहयादीयते यत्र तच्छाहं परिकीर्तितं ॥ ब्राह्मणस्त्रीकारांतश्चतुर्थ्यतयो
नीतयि चाद्युदेश्यकस्यागः आह मित्यर्थः ॥ तत्र यद्यपि भोजनमिति प्रधानमिति हे
मादिः ॥ होमश्च पिउदानं च तथा ब्राह्मणभोजनां आह शशाभिधेयस्याहं कस्मिन्नौषवारि
करति ॥ श्रीधरश्च तथा पिकविदिशेषवक्ष्यामः ॥ निमित्तभेदे भोजनस्य पिउनां वा निषे
धो न प्राधान्ये विरुद्धादि ॥ असौ मया जिनोदधिययो यागवत् ॥ यच्च भूलयाणि ॥ नित्य
आह मंदेव स्यादध्यैयिउ विवर्जितमिति हारीतीये नित्यं आह मया दीपिउ निषेधोस्ति न च
प्राप्तिविनाशः ॥ न चातिदेशविना प्राप्तिः ॥ न चांगत्वेन विना तिदेशः ॥ प्रधानस्यानतिदेशा
यत् ॥ नांदीमुखानां प्रत्येकसाराशिगतेरवौ ॥ यो रीमास्यां प्रकर्तव्यं वराहवचनं यथेति
॥ यो रीमास्यां आहं विहितं तत्र नांदीमुखः कैरत्याकांक्षायां ॥ ब्राह्मो ॥ पितापितामहश्चैव
तथैव प्रयितामहः ॥ त्रयोष्टुमुखा धेने पितरः संप्रकीर्तिताः ॥ तेभ्यः स्यैतस्यै च प्रजाव
तः सुखे धिताः ॥ तेन नांदीमुखानां दीसमृद्धिरितिकथ्यते रतिवचनोक्ताः ॥ एवंच तस्मिन्
आदिपि चादित्रयो र्थानां प्रसन्नमुखत्वरूपविश्वेदेव व्यावृत्ते नांदीमुखत्वं पारिभाषिकं ॥ त
दुक्तं ॥ प्रसन्नमुखसंज्ञा सुमंगली या यतस्तुतेरिति ॥ अतएवात्र नांदी आह धूमो तिदेशः ॥ ना

दीमुखशत्रुस्य देवता परस्य कर्मना मत्वाभावात्। नापि नांदीमुखत्वं पितृविशेषणं॥ पारिभाषिक
त्वात्॥ तथा चैतस्य प्राहस्य कमारशिगतेरवौ विधानात् तन्निमित्तावपि कमागते सूर्यकामे च धुरि
लोचनाविति वाक्यादुरिलोचनौ विश्वेदेवौ॥ इति प्राह जु॥ मातृप्राहं तु सर्वस्यापि तद्वत्त्वात् तदनंतरम्
ततो माता महानां च वृद्धो प्राह त्रयं स्मृतमिमादिवाक्यानुरोधेन मात्रादित्रयमाता महादित्रयाणां।
देवता त्वेति द्वेतेषामेव विश्वेदेवसाधारणं ऊर्ध्ववक्त्रीदिरूपं नांदीमुखत्वं॥ अतएवात्र वचनं॥
ऊर्ध्ववक्त्री सुयेतत्र तेनांदीमुखसंज्ञिता इति॥ तच्च॥ नांदीमुखेभ्यो देवेभ्यः प्रदक्षिणा कुशाशनं।
पितृभ्यस्तनुखेभ्यश्च प्रदक्षिणामिति स्थितिरित्यंशरवचनादिश्वेषां देवानां पितृणां च विशे
षसां। तथा च नांदीप्राह मितिकर्मना मधेयं॥ अतएवात्र नांदीमुखे सत्यवस्संकीर्णौ विश्वेदेवि
केरतिवचनात् सत्यवस्स विश्वेदेवौ॥ अत्र पितृशत्रुस्य सपिंडीकरणात् प्राह जन्मपितृभावात् पितृय
रत्वेन मातृपितृमाता महादि साधारणत्वात् सर्वत्र नांदीमुखत्वं विशेषराभा एव प्रदक्षिणाष्टौ वृ
द्धो नांदीमुखान् पितृन्॥ यजेत दधिकर्कधुमिश्रान् पिंडान् यवैः क्रियेति याज्ञवल्क्योक्तौ रिति
ग्रंथांतरे॥ कलौ प्राहे मधुने वदेयन्॥ अक्षता गोयशुश्चैव प्राहे मांसं तथा मधु। देवराक्षसु तोम
तिः कलौ यंच विवर्जयेत्॥ इति प्राह दीयकलिकामदनपारिजातयोर्निगमोक्तेः

॥ पंचेति न परिसंख्या॥ दोषत्रयापत्तेः॥ कलावत्पनिषेधवाक्यान्
र्थक्यापत्तेश्च॥ अतः प्रदर्शनमात्रार्थमेतत्॥ एतद्वाक्योपात्तत्वापाधिना च यंचत्वोपपत्तिः॥ य
नुयच्छाहं मधुना हीनं तद्रसैः सकलैरपि॥ मिष्टान्नैरपि संयुक्तं पितृणां नैव तृप्तये॥ अणुमात्र
मपि प्राहे यदि न स्याच्च माक्षिकं नामापि कीर्त्तनीयं स्यात्पितृणां प्रीतये तत्॥ इति हेमा
द्रीब्राह्मणवचनं॥ यच्च॥ कथंचिदपि विप्रेभ्यो न दत्तं भोजने मधु॥ पिंडास्तु नैव दातव्याः कदा।
चिन्मधुना विनेति॥ प्राह दीयकलिकायां नागरखंडवचनम्॥ यच्च॥ मुस
नं ब्राह्मणस्योक्तं मांसं क्षत्रियवैश्ययोः॥ मधुप्रधानं शूद्रस्य सर्वेषां चाविरोधियदिति हेमा
द्रीपुलस्त्यवचनं तत्कलियुगातिरिक्तपरं न च यथाचारं प्रदेयं तु मधुमांसादिकं तथा॥ दे
शाचाराः परित्रायाः तत्र देशो यजेन्नरैः॥ अथ यथापत्तिरित्येयः सर्वधर्मवह्निष्कृतरतिप्राहं प्रह
मवृहन्नारदीये वचनाद्देशाचारतोऽप्यवस्थेति वाच्यम्॥ कलिनिषेधवैयर्थ्यापत्तेः॥ तस्मात्क
लौ प्राहे मधुने वदेयमिति सिद्धम्। केचित्तु॥ कथंचिदपि विप्रेभ्यो न दत्तं भोजने मधु॥ पिंडास्तु
नैव दातव्याः कदाचिन्मधुना विनेति॥ नागरखंडवचने काले दातव्यस्य रणेन निषिद्धस्य क
लिकालादेः सर्वस्यापवादो भोजने मधुनिषेधेऽपि पिंडे मधुकलौ देयमेव॥ कलौ मधुनिषेध
वाक्यानां भोजनपरत्वात्॥ तेन सर्वकाले तिलाग्राद्या पितृकृत्ये विशेषतः॥ भोज्यपात्रे तिला
वृद्धस्त्वनिराशाः पितरोगता इति॥ यथा भोजने तिलनिषेधेऽपि न पिंडे तन्निषेधस्तथात्र पिंडे न
मधुनिषेध इत्याहुः॥ सप्तमेऽप्यकारकत्वेनातिदेशोक्तेः॥ तेन भोजनं प्रधानं पिंडोऽपि पिंडान
मात्रविधिस्त्वेव भूतात्कर्मोत्तरमेव प्रकरणं तस्यायादिति॥ तन्ना॥ जातप्राहे न दद्यात्तृणकान्तं
ब्राह्मणोऽपि॥ नपक्वं भोजयेद्दिप्रान् सच्छूदीय कदाचनेत्याधैर्जातप्राहे शूद्रप्राहादौ भोजन

स्य निषेधेनांगत्वापत्तेः॥ न तो यशोकरेतीति वदपजीमविरोधेन विकस्यापत्तेः॥ तेन आदर्श
 मिधेयत्वेनोभयप्राप्तौ निषेधः पर्यादासीवादीक्षितो न रदाति न जुहोति नासोमयाजी संनयेदिति
 वदितितत्त्वं॥ धर्मप्रदीपेपि॥ यजुषां विंशदानं नु वच्चा नो हि जाचनं॥ आदर्शशमिधेयस्यादभयं
 सामवेदिना॥ तच्च॥ पितृभ्यो जेतृभ्यो दद्यादित्युभयप्रयोगदर्शनाद्यागदानोभयान्मकामि
 तरो देवता इति पितृदेव्यकत्वाद्यागत्य विप्रायेक्षया च दानं तन्मिन् विरुद्धं॥ एतेन नायं यागः॥
 देवतोद्देशेन सा गोयागः॥ यागोद्देशाच्चेदेव तेनात्माश्रयादिति गीऽमतमपास्तं॥ विधिशब्दविशे
 षोद्देशकत्वस्य तस्येदमिति स्वताग रूपप्रतियोगित्वस्य च देवतात्वात्॥ तत्रैव समुक्तं॥ आर्हात्
 रतरं नात्यक्लेशं सुदाहृतं॥ आदित्यपुराणो॥ न संति पितरश्चेति कृत्वा म
 नसि योनरः आर्हं न कुर्वते न च तस्य रक्तं पिबंति ते॥ तद्देवानाह विश्वामित्रः॥ नित्यं नेमिप्रतिकं का
 म्यं हृदि आर्हं सपिंडं॥ पार्वरां चेति विज्ञेयं गोक्षां शुध्यर्थं मयम्॥ कर्मगं न वमं प्रोक्तं देविकं द
 शमं स्मृतं॥ यात्रास्वेकादशं प्रोक्तं मुख्यार्थं द्वादशं स्मृतमिति॥ एषां लक्षणाभिमुख्ये॥ अहं स
 ह नित्यं च्छादं तन्नित्यमिति कीर्तितम्॥ वैश्वदेवविहीनं तदशक्तां बुद्धकेन तु॥ एको हि संतु य
 च्छादं नैमिप्रतिकमुच्यते॥ तदप्यं देवकर्ममपुमान्भोजयेदिति जान्॥ कामाय विहितं काम्यं
 मभिप्रेतार्थसिद्धये॥ हृद्योपनिषत्ति यते आर्हं हृदि आर्हं तदुच्यते॥ गंधोदकतिलैर्धुक्तं कुर्यात्पात्रं च
 नुसृया॥ अर्घ्यार्घ्यं पितृभ्यां सुप्रेतपात्रं प्रसेचयेत्॥ ये समाना इति द्वाभ्यामेतत् संप्रसपिंडं न
 म्॥ नित्येन नु संशेषस्यादेको हि संस्त्रिया अयि॥ एतदुभयमेव स्त्रियाः॥ तेन स्त्रीकर्तृकं स्त्रीसं
 प्रदानकं चेत्तु भयनियमः॥ इति कल्पतरुः॥ अमायां चैव यज्जि
 यते तत्पार्वणमिति स्मृतम्॥ क्रियते पर्वणाय हातं पार्वणमिति स्थितिः॥ अत्र पर्वणं च नुद्देश
 सूमी चैव अमावास्या च योर्गोमा॥ पर्वण्येता निरजेंद्रविसेक्तं मरांतयेति विष्णुपुराणोक्तं
 संज्ञात्मादि॥ गोक्षायत्क्रियते आर्हं गोक्षी आर्हं तदुच्यते॥ बहूनां विदुषां सम्यक्सुखार्थं पितृ
 नृप्रये॥ क्रियते शुद्धये यत्राहं रानांतं भोजनम्॥ शुध्यर्थमिति तत्रोक्तं वै न ते यमनौ विधिः
 ॥ निषेधकाले सोमं च क्षीमं तो न्नयने तथा॥ ज्ञेयं पुंसवने चैव आर्हं कर्मागमुच्यते॥ दिवानु
 दिश्य यच्छादं नु देविकमुच्यते॥ गच्छ नुद्देशांतरं यज्ज्वा आर्हं कुर्यात्तु सूर्यया॥ याचार्थमिति
 तत्रोक्तं प्रवेशे च न संशयः॥ शरीरो यचये आर्हं मर्त्यो यचये एव च॥ मुख्यार्थमेतद्दिश्य मो
 यचापिकमुच्यते॥ गोक्षां आर्हं कर्तुं स मुदाये संभूय सामग्रीं संपादनेन युगयत्रीयादिमात्रो
 विदुषां आर्हं संपदा सुखार्थं भिन्नपाकाशक्तौ बहुपितृकः आर्हमेकः कुर्यादिति कल्पतरुः
 शंखधरश्च॥ शुद्धि आर्हं प्रायश्चित्तांगमिति मेथिलाः॥ अत्र पार्वणोक्तो हि सृष्ट
 हिसंयिंशकरणात्मकं चतुर्विधमेव मुख्यं॥ तस्यैवायं प्रयत्नः॥ अथ आर्हदे
 शाः॥ ० ॥ मनुः॥ सुविद्देशं विविक्तं तु गोमयेनोपलिप्य च॥ दक्षिणां वनरां चै
 व प्रयत्नेनोपपादयेत्॥ दृष्टी चंद्रोदये विष्णुधर्मं॥ दक्षिणां प्र
 वरोद्देशे तीर्थोदयं हृदि पावा॥ भू संस्कारादि संपुक्ते आर्हं कुर्यात्प्रयत्नतः॥ तत्रैव प्रभासं

खरे॥ तीर्थद्वयपुराणस्य गृह्यसूत्रम् ॥ भारते ॥ तस्य देशः कुरुक्षेत्रं
 गयागंगासरस्वती॥ प्रभासपुष्करचेति तेषु प्रादुर्गमहाफलं ॥ स्कंदे ॥ तुल्य
 सीकाननच्छायायत्रयत्रमवेद्भिजा॥ तत्र प्रादुर्गमहाफलं पितृणां नृनिहेतवः ॥ माधवीये
 प्रादुर्गमहाफलं ॥ महोदधौ प्रयागे च काश्यां च कुरुजां गले ॥ शंखः ॥ गाय
 मुनयोस्तीरे ययोस्य मरुं कंठके ॥ नर्मदावाहदातीरे भृगुलिगे हिमालये ॥ गंगाहरे प्रयागे च
 मिसे पुष्करे तथा ॥ सन्निहत्या गयायां च दत्तमक्षयनां प्रजेत् ॥ अयि जायेत सोऽस्माकं कुले कश्चिन्
 ऐत्रमः ॥ गयाशीर्षे वटे प्रादुर्गमहाफलं नौ दद्यात्समाहितः ॥ एष्टव्यं बहवः पुत्राय धेकोपि गयां प्रजेत् ॥
 यजेत वाश्वमेधेन नीलं वाट्टममुत्तजेत् ॥ आदिन्यपुराणेषु ॥ यचको
 शंगयाक्षेत्रं कोशमेकं गयाशिरः ॥ महानद्यापश्चिमं यो विद्महे श्वरो गिरिः ॥ उत्तरे ब्रह्मपुत्रस्य या
 वदक्षिरामानसं ॥ एतद्गयाशिरो नाम त्रिषु लोकेषु विद्युतमिति ॥ मूलपारणो व
 हस्यति ॥ गयायां धर्मं दृष्टे च सरसि ब्रह्मरास्तथा ॥ गयाशीर्षेऽस्य वटे पितृ
 णां दत्तमक्षयं ॥ धर्मो रणं धर्मं दृष्टे नु कारणमेव च ॥ इच्छेता निपितंश्चार्चनं वंशान् विश
 तिसुहरेत् ॥ त्रैस्यलीसेनौ वायवीये ॥ गोमयत्रप्रमारो न पिंडं दद्या
 द्गयाशिरे ॥ उत्तरे त्वमगोत्राणि ॥ कुलमेकोत्तरं शतं ॥ सप्तगोत्राणि तु ॥ येनामाता च भार्या च भ
 गिनी दुहिता तथा ॥ पितृमातृव्यसा चैव सप्तगोत्राणि ॥ विदु
 रिति ॥ एषो गोत्राणामेकोत्तरं शतं कुलपुरुषा इत्यर्थः ॥ निचोक्तास्तत्रैव ॥ तत्त्वानि विंशतिनृया
 द्वादशैकादशादशश्च विंशतिगोत्राणां कुलमेकोत्तरं शतं ॥ तत्त्वामिचतुर्विंशतिः ॥
 ते च द्वादशष्वर्वाद्वादशपरं ॥ एवमयेषां ॥ प्रयोगयारिजातेषां ॥
 यथा मम यामुद्रासंस्थिता यत्र कुत्रचित् ॥ वारणास्यायवाधिकं समं नाद्योजनत्रयम् ॥ त
 था ॥ यत्किं विनैतुं कं कुर्यात्स पिंडं वा तदतिवै ॥ विष्णुलोकां सगच्छेत्तुल्यमने शाश्व
 तं पदं ॥ तत्रैव वारहे ॥ चक्राकिस्यतु सान्निध्ये यत्कर्म कियते नरैः ॥ स्ना
 नं दानं तपः प्रादुर्गमहाफलं नृनिहेतवः ॥ अथ निषिद्धदेशाः दृष्ट्वा चंद्रोदये स्कंदे
 निषिक्तोर्वर्जयेद्देशं सर्वं द्वादशयोजनम् ॥ उत्तरेण महानद्यादक्षिणे ननु कीकटात् ॥ देशस्तैः
 शंखवौतामप्रादुर्गमहाफलं वज्रिदं ॥ वायवीये ॥ राश्याश्च मधर्माश्च
 शवज्याः प्रयत्नम् ॥ यमः ॥ तस्य च
 मिहं क्ति च संकीर्णं निषेधं पितृदेवं त्वनिष्ठं च वज्रं यच्छादकमणिः ॥ तत्रै
 व शंखः ॥ गोगजास्वादिषु कृत्रिमायां तथा भुवि ॥ न कुर्याच्छादमेतेषु पारक्यासु
 च भूमिषु ॥ यमः ॥ परकीयप्रदेशेषु यिद्धाणां निर्वयेत्तु यः ॥ तद्भूमि
 स्वाभियुतमिः प्रादुर्गमहाफलं विहन्यते ॥ ब्राह्मभारतयोरपि ॥ परकीयगृहे यस्तु खान् पितृन्त
 र्थयेद्यदि ॥ तद्भूमिस्वामिनस्तस्य हरति पितरो वलात् ॥ अथ भागततस्तेभ्यो दद्यान्मूल्यं च जी
 वनं प्रादुर्गमहाफलं ॥ तदनर्हारां श्रद्धाणां तु मूल्यमिति केचित् ॥ योऽशीमिदेव

नामपि पिंडोक्तिः ॥ येषां धवां धवा विमादित्येणां धापत्तेऽन्नाम गोत्रसर्वप्राह निषेधो नाम
 त्रैतिगोत्रः ॥ विप्रसुतस्य शूद्राद्युत्रप्राह निषेधो नाम त्रः ॥ अयदानं चान्तमागात् सर्वकार्यमिति
 मैथिलाः ॥ तन्न ॥ अयमागस्यप्राह परविमानाभावात् ॥ अयदानेना
 निषेधात् ॥ त्यागात् सर्वकारोऽनंगेन व्यवधानापत्तेरुत्तरे च मानाभावात् ॥ इदं च स्वाभ्यनु
 शाभाये ॥ तदक्तं तत्रैव ब्रह्मे ॥ सेतुनिमेषु गेहेयुस्वाम्यनुज्ञापिते
 सुच ॥ आह भेते युदातव्यं वर्ज्यं भेतेषु नोच्यते ॥ किराते सुकलितेऽप्येको को गोश्रुतसेयुच ॥ सि
 धारुतरुत्तरेषु नर्मदाया अदक्षिणे ॥ सर्वेण करतो यायानदेयं आह मुच्यते ॥ इदं काम्यविम
 यं ॥ अत्यथा तत्र मानां सर्वप्राह करणापत्तेः ॥ नर्मदादक्षिणेऽप्यवादः ॥ स्तोत्रे ॥
 सप्तस्य चोभयोर्यत्र यत्र गोदावरी नदी ॥ इयिमापि कृत्वा यां सप्रदेशोति यावनः ॥ परा
 कीयत्वापवाद आदित्यपुराणे अष्टवीयवेताः पुराणा नदीतीराणि या निच ॥ सर्वाण्यस्वामि
 कागाहने हि तेभ्युपरिग्रहः ॥ वनानि गिरयो नद्यस्तीर्थमायतनानि च ॥ देवस्वाताश्च गत्रो
 अन्नस्याभ्यंतपुविद्यते ॥ स्मृतिमारे ॥ नैकनासान च दीयेनांतरिक्षं
 कदाचन ॥ अतिस्मृत्युदितं कर्म तत्तु पीदसु निःकचिन् ॥ दिवोदासीये ॥ अचक्षुदेशे तथा
 रात्रौ संभ्यायां विप्रतर्जितः ॥ नप्राह मानरे हि सान्नाकाशे कथंचन ॥ अय
 प्राह कालः ॥ तेच संक्रांतिपुगादिमहालयादयः प्रायेण सर्वपरिच्छेदहृदये उक्ता
 स्यात् ॥ केचित् च्यते ॥ अथ चंद्रोदये दृष्टयराशरः ॥ आह इह व
 चंद्रे भक्तायाय हरा संक्रमे ॥ नवोदके नवाने च नवच्छने तथा ग्रहे ॥ नवे सवे सुचहेते पित
 रो हि मघा स्वपि ॥ पितरः स्रहयं न्यनमय कां सुमधा सुचेति ॥ शानातपयाः
 नवोदके नवकृपादावितिके चित्तवर्षीयक्रमे आर्द्रा प्रवेशे ॥ इति गोत्रः ॥
 नवान्नाह विशेषो ज्योतिषे ॥ ज्येष्ठा शेषाऽर्द्रा सूर्यमृगनेत्रा निशात्मके ॥ नवानेर्भोज
 नप्राह ॥ जन्मचंद्रतिथौ न च ॥ अक्षेया कृतिका ज्येष्ठा मूला जपदेके सुच
 भृगुभौ मदिनेरिक्तेतिथौ नाधान्नवोदन ॥ तत्रैव वृश्चिके सुक्तपक्षे तु नवान्ने शस्यते बुधे
 अतः कृष्णपक्षे निति गोत्रः ॥ मैथिलास्तु अकृता ययरां चैव धान्यजातं नरोत्तमेति वरा
 होक्तेः प्रतिधान्यप्राह माहुः ॥ तन्न जातपदस्यप्राह योग्यसमूहपरत्वात् ॥ हेमा
 दौ जानूकरयः ॥ शंखप्राह समावासां क्षीराचंद्रादिजोत्रमाः ॥ अष्टकानुभवस्य भंतवदने
 तथा स्य ॥ तत्रैव शंखः ॥ यदो विहिर्गतीयातो भातुवारस्यैव च ॥ पञ्चकनामतनोक्रम
 यना च चतुर्गुणा ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ अमास्या एकारदिः कृष्णपक्षीय न ह्य ॥ इदं ब्राह्मणं
 संपत्तिर्विषुवत्स्य संक्रमः ॥ अतो यातो गजच्छायाग्रहरां चंद्रसूर्ययोः ॥ आह प्रतिरुचि
 श्रेवप्राह कालाः प्रकीर्तिताः कृष्णपक्षः सर्वोपि ॥ शोको नाप्यपरयक्ष्णानाति क्रमेणाहि
 मासि वाशनमिति स्मृतेः ॥ अर्धवाचन्युपयदहः संपद्यते स्म ते चतुर्दशी मितिकात्मापने
 क्रैः मासि मासिकार्यमपरपक्षस्यापराह ॥ अथानित्यापसंवीक्रैश्च ॥ वीशया सर्वकृष्ण

क्षेमुनित्यं॥तेनोपसंहारान्महालयपरत्वंपरास्तं॥अत्रप्रत्यहंपंचम्यादियदहःसंपन्निर्वेति
त्रयःयक्षाः॥यदेकदिनेश्राद्धंतदादार्शष्टयगेव॥ याज्ञवल्क्येनामावास्यायाः
ष्टयकृनिर्देशात्॥एतेनकृष्णयक्षेयदहःसंयधते॥अमावास्यायांतुविशेषेरोतिनिगमो
क्तेश्च॥गुरोऽपरयक्षश्राद्धस्यामावास्येतिश्रुत्याणिमतमप्यपास्तंअशक्तौदर्शनापि
मासिश्राद्धसिद्धिरितिनायरावृत्तिः॥निर्यानांकस्मिंश्चिद्दिने॥आहिताग्रेस्तुदर्शय
व॥नदर्शनविनाश्राद्धमाहिताग्रेर्दिजन्मनरतिमनूक्तेः॥सर्वकृष्णयक्षाशक्तौमास्ये॥अ
नेनविधिनाश्राद्धंत्रिरहस्येहनिर्वयेत्॥कत्माकुंभद्वयस्थेर्केकृष्णयक्षेचसर्वदा॥ क
र्कोपि॥ आहिताग्रेःसंवत्सरेत्रिःश्राद्धनियमरति॥ देवलः॥ अ
नेनविधिनाश्राद्धंकुर्यात्संवत्सरंस्कृतं॥दिश्वतुर्वायथाश्राद्धंमासेमासेदिनेदिने॥कृष्ण
यक्षेष्टपिमहालयस्यश्रेष्ठत्वं॥तच्चीकंप्राक्॥व्यतीयातेविशेषमाह॥ हेमाद्रौशं
खः॥ फललक्षघ्नमुत्पन्नोभ्रमरोकोटिरुच्यते॥यतनेशतकोत्पुस्तुपातेवैदत्त
मक्षयं॥ ओतिःशास्त्रे॥ हाविंशतिलुत्पन्नोभ्रमरोचैकविंशतिः॥ य
तनेदशनाड्यस्तुयतितेसप्तनाडिकाः॥अमोचहोव्यतीयातोप्रागुक्तौ॥ हेमाद्रौ
मार्कंडेयः॥यदाचश्रोत्रियोभ्येतिगृहंवेदविदमिचित्॥तेनैकेनापिकर्तव्यंश्राद्धंचविधि
वच्छुभं॥इदंचापिउंकार्यमितिहेमाद्रिः॥एतज्जीवन्तितृकोपिकुर्यात्॥उदाहेपुत्रजनने
पित्रेष्ट्यांसौमिकेमखे॥तीर्थेब्राह्मणायातिषडेतेजीवतःपितुरितिमैत्रायणीयपरिसि
ष्टेक्तेः॥तिथिविशेषेफलविशेषःयाज्ञवल्क्येनोक्तः॥कत्माकत्यावेदिनश्चयश्चनवैस
स्तुतानपि॥द्युतंकृष्णिचवाणिज्यंदिशंफैकशफांस्तथा॥ब्रह्मवर्चस्विनःपुत्रान्स्वर्गरी
येसकुप्यके॥ज्ञातिश्रेष्ठंसर्वकामानाप्नोतिश्राद्धदःसदा॥प्रतिपत्तुमृतिव्येकावर्जयित्वा
चनुर्हृशी॥एताःकृष्णयक्षस्याएवा॥महालयेतुफलभूमेतिष्टथीचंद्रः॥यौगीमास्याहेमा
द्रौपितामहःअमावास्याव्यतीयातयौगीमास्यष्टकासुच॥विद्वान्श्राद्धमकुर्वाणोनरकं
प्रतिपद्यते॥एतन्माघ्यादियरम्॥ब्रीहियाकेचकर्तव्यंयवयाकेचयार्थिव॥यौगीमासीत
थामाघीश्रावणीचतुर्थीतम॥प्रोष्टयधामतीतायांतथाकृष्णात्रयोदशी॥एतांस्तुश्राद्ध
कालान्वेनित्यानाहप्रजापतिरितिबिष्णुधर्मोक्तेः विष्णुः॥ माघीप्रोष्टयद्यु
र्ध्वंकृष्णात्रयोदशीति॥अत्रमाघीयौगीमेतिकल्पतरुः॥श्रावणपूर्ध्वमपिमघायोगसंभ
वात्त्रयोदशीविशेषरामितिगोडाः॥नक्षत्रेष्वपियाज्ञवल्क्यः॥स्वर्गंयत्यमोजश्चशो
र्यक्षेत्रंवलंतथा॥पुत्रान्श्रेष्ठंचसौभाग्यंसमृद्धिमुख्यतांशुभम्॥प्रवृत्तंचक्रतांवापि
वाणिज्यप्रभृतीनपि॥अरोगित्वंयशोवीतशोकतांपरमांगतिं॥धनंवेदान्भिषकसि
द्धिकय्यंगामय्यजाविकाम्॥अश्वानापुश्वविधिवयःश्राद्धंसंप्रयच्छति॥कृतिकादिम
रण्यंतंसकामान्प्राप्नुयादिमान्॥फलांतरणयपिभारतकोर्मिर्देर्देयानिमाधवीयेम
रीचिः॥कृतिकादिषुचक्षेयुश्राद्धेयत्फलमीरितम्॥विष्कुंभादिषुयोगेषुतदेवफल

मिष्यते॥ दहस्यति॥ आरोग्यं चैव सोभाग्यं शत्रूणां च पराजयं॥ सर्वाङ्का
मानश्रियं विधाधनमापुष्यथाक्रमो॥ स्याद्विदिवसेव तच्छादकत्वं भतेफलम्॥ अमानि
चयानवतिश्चाद्दीनि प्रायुक्तानि॥ मार्कंडेयपुराणे॥ आद्दहद्वयसं
यत्नोत्थादः स्वप्रदर्शने॥ जन्मस्यैव ह्ययि अशुभ्राह्मकुर्वीत चेच्छया॥ अथ आद्द
धिकारिणः॥ चंद्रिकायां सुमेतुः॥ मातुः पितुः प्रकुर्वीत स स्थितस्योरसः सुतः॥ पि
तृमे धिक्तसंस्कारमंत्रस्यैकमादतः॥ तत्रैव हेमाद्रौ शंखः॥ पितुः पु
त्रेण कर्तव्यं पित्रोः दानोदकक्रिया॥ पुत्राभावे तु पत्नी स्यात्तदभावे तु सीदरः॥ अत्र यद्यपि
पुत्रपदं दोषं जातिद्विदशविधं पुत्रपरमांतच्छादशपुत्रा॥ याज्ञवल्क्येनाज्ञाः
औरसो धर्मपत्नी जस्तत्समः पुत्रिकासुतः क्षेत्रजः क्षेत्रजातस्तु संगे त्रैलोक्ये रणावा॥ गृ
हे प्रच्छन्न इत्यन्यो गृहजस्तु सुतः स्मृतः॥ कानीनः कस्य काजातो मातामहस्तुः स्मृतः॥ अ
ज्ञातायां श्रयायां वा जातः यो न भवत्यथा॥ दद्यान्मातापितावायं स पुत्रोदत्तको भवेत्॥ की
तश्च ताभ्यां विकीतः कृत्रिमः स्यात्स्यैव जतः॥ दत्तान्मातुः स्वयंदत्तो गर्भविन्नः स ह्येव जतः॥
उत्तरायां गृहं ते यस्तु रोगविहो भवेत्सुतः॥ पिउदीराहरं श्रेयोऽर्घ्यभागपर इति॥ तथा
पितृत्रोरसं तरेयां तु पुत्रत्वेन परित्यक्त इति हेमाद्रौ वादित्यपुराणे कल्पावितरेयां पुत्रवत्ति
संधादौ रसं दत्तकपरं भव्यं॥ यद्यपि पित्रोः शहरं श्रेयोऽर्घ्यभागपरः परः॥ इति याज्ञवल्क्ये
ज्ञेयोरसभावे दत्तकप्राप्तिस्तथाप्योरसभावं यो व्रजदभावे त्रयो व्रजदभावे दत्तकदत्त इति तेषाम्॥
पुत्रेण लोकां नृजयति यो त्रैलोक्यं नयत्युने इति॥ अथ पुत्रस्य यो त्रैलोक्यं नयत्युने इति॥
विद्यपमिति जीवतवाहनः॥ धृतवसिष्ठहारीत शंखनिखिनोक्तेः॥
लोकानेत्यदिवः प्राप्तिपुत्रयोत्र प्रयोत्र केरितियाज्ञवल्क्योक्तेः॥ पुत्रः योत्र श्वतस्तुत्रः पुत्रिकापुत्र
संबन्धः॥ पत्नीभ्राता च तज्ज्ञश्च पिता माता सुयांतथा॥ भगिनी भागिनेयश्च सपिउः सीदकस्तथा॥
असन्निधाने हर्षं वा सुत्रेरेपि उदाः स्थित इति स्थिति संग्रहे प्रयोत्रानंतरं पुत्रिकापुत्रोक्ते सत्समत्वाच्च
दत्तकस्याप्यपि दहस्यतिना॥ योत्रश्च पुत्रिकापुत्रः स्वर्गप्राप्तिकरा बुभी॥ रिक्चयिउदने वसंमो
तोपरिकीर्तिता विनियौत्रसाम्युक्तं॥ याज्ञवल्क्येन च औरसो धर्मपत्नी जस्तत्समः
पुत्रिकासुतः स्योरससाम्यां तथापि लोके राजसमो प्रत्रीत्यादौ किं विन्त्येन समशब्दप्रयोगाद्
रागुख्ययोः साम्यायोगाच्च सुत्यर्थं तन्ननु समविकल्प इति श्रमितव्यम्॥ पुत्रः योत्रः प्रयोत्रोक्तश्च
तावाभ्यां नृसंनतिः॥ सपिउ संततिर्वापि क्रियाहान्यं ज्ञायते तेषामभावे सर्वेषां समानोदकसं
ततिः॥ मोतृपक्षसपिउ संवदीयो ज्ञत्वेन वा॥ कुलद्वये पिचोक्तं स्त्रीभिः कार्यक्रिया नृप्या॥
तत्संघातगतेर्वापि तद्विनायकार्ये नृपरति॥ विष्णुपुराणञ्च॥
प्रयोत्रानंतरं दत्तकादपरतिशब्दो नेदमदतरत्नकालादशोदयः॥ मदनपारिजातेऽप्येव
वोपदेव रुद्रश्च गदयस्तु त्रैयुषियमाने गन्तामेव कारयेत्तव भामिनि सुमेतुः॥ पितामहे पितुः
पञ्चात्यं च त्वपदि गच्छति॥ यो त्रैलोकादशाहादिकं त्रैलोक्याहं योऽशमां नेतुं नो त्रैलोक्यं पु

त्रांश्चेतितामहरतिछंदोगपरिशिष्टेचपुत्रशब्दस्यद्वादशविधसुतपरत्वात्॥सर्वाभावेपरःपरः
सस्यानन्यपरत्वाच्च॥दत्तकाद्यभावेपौत्रादीनामधिकाररसाह॥तद्गौरामुख्ययोःसाम्यायोगादत्रके
सतिपौत्रस्यांशहरत्वस्याप्यभावापत्तेः॥पुत्रयदस्यौरसमात्रपरत्वाच्चित्यं॥अतएवनिषेधाडयनी
तपौत्रसत्वेयनुयनीतपुत्रस्यैवाधिकारः॥औरसश्चानुयनीतोपिकुर्यादित्याह षष्ठीचंद्रो
दयेसुमंतुः॥ श्राद्धं कुर्यादवश्यंतु प्रमीतपितृको द्विजः॥अतस्थोवाव्रतस्थोवाएकएवम
वेद्यदि॥दृढमनुः॥कुर्यादनुयनीतोयिश्राद्धमेकोहियःसुतः॥पितृयज्ञाहतिपाणौजुहयाद्वाह
रास्पसः॥एकोमुख्यः॥औरसइत्यर्थः॥मनुः॥नद्यस्मिन्पुज्यतेकर्मकिंचिदामौजिवंधनात्
नाभिव्याहारयेद्ब्रह्मस्वधानिनयनादृते॥ ब्रह्मवेदः॥सुमंतुरयि॥ नाभिव्या
हारयेद्ब्रह्मयावमौजीनिबंधते॥मंत्राननुयनीतोपियठेदेवैकऔरसः॥अयंमंत्रयाठस्त्रिव
र्षकतचूडस्यैवा॥अनुयेतोपिकुर्वीतमंत्रवत्पितृमेधिकं॥यद्यसौकृतचूडःस्याद्यदिस्याच्चत्रिव
त्तरा॥ इतिसुमंतूक्तेः॥यत्रव्याघ्रः॥ कृतचूडस्तु कुर्वीत उदकं पिंडमेव च॥
स्वधाकारं प्रपुंजीत वेदोच्चारं न कारयेदिति॥ यच्च स्मृतिसंग्रहे॥ कृतचूडो
नुयेतश्चपित्रोःश्राद्धं समाचरेत्॥उदाहरेत्स्वधाकारं न तु वेदाक्षरण्यसाविति॥तत्रयमवर्ष
चूडाविषयमितिमाधवमदनरत्नषष्ठीचंद्राः॥त्रिवर्षोर्ध्वंमंत्रवत्त्वस्यविकल्पइतिचंद्रि
कावोपदेवश्च॥दत्तकादियरोनिषेधा इतिवयम्॥ मदनरत्नेस्कांदे
यज्ञेषुमंत्रवत्कर्मपत्नीकुर्याद्यथानृत्या॥तथोर्ध्वदैहिकं कर्म कुर्यात्साधर्मसंस्कृता अश
क्तौतुकात्पायनः॥असंस्कृतेनयत्मावद्यन्निदानंसमंत्रकम्॥कर्तव्यमितरत्सर्वकारयेद
त्यमेवहि॥पुत्रश्चनजन्मतोऽधिकारीकिंतुवर्षोत्तरमित्याहकालादर्शः॥चौलादाद्याद्विका
दर्वाकृन्कुर्यात्पैत्रमेधिकं॥ मदनरत्नेसुमंतुरयि॥ पुत्रश्चो
प्यन्निमात्रेणसंस्कुर्यादणामीचनान्॥पितरंनाद्विकाचौलान्पैत्रमेधेनकर्मणा॥एतच्चौर
सस्यैव॥दत्तकादीनानुयनीतानामेवाधिकारः॥ इतिकालादर्शः॥षष्ठीचंद्रोद
येस्कांदे॥पित्रोरनुयनीतोपिविदध्यादौरसःसुतः॥और्ध्वदैहिकमन्येनुसंस्कृताःश्राद्धका
रिण इति॥अन्यत्रापिदर्शमहालयादावनुयनीतस्याधिकारोस्माभिःसर्वमुक्तः॥प्रपौत्रा
भावेदत्तकादयएकादशपुत्राःतदभावेभर्तुःपत्नीतस्याश्चसः॥अपुत्राशयनंभर्तुपालयंती
व्रतेस्थिता॥यत्मेवदद्यात्त्रयिंडकृत्स्नमंशंलभेतचेतिदृढमनूक्तेः॥भार्यायिंडंयतिर्दद्याद्भर्तु
भार्यातथैवच॥अश्वुदेश्वस्तुषाचैवतदभावेसयिंडकारिति॥पुत्राभावेतुपत्नीस्यात्यत्मभा
वेतुसीदरइतिचहेमाद्रौशंखोक्तेः॥ षष्ठीचंद्रस्तु॥ कानीनगूढ
सहजपुनर्भूतनयाश्चये॥यत्नभावेधिकुर्षुसेअप्रशस्तास्मृताहितेइतिस्मृतिसंग्रहात्पत्न्य
भावेकानीनादया॥ इत्याह॥ यत्पुरयिसयत्नीपुत्रेसतिनाधिकारः॥पितृय
त्नःसर्वामातरइतिसुमंतूक्तेः॥विदध्यादौरसःपुत्रोजनमाऔर्ध्वदैहिकं॥तदभावेसयत्नीज
क्षेत्रजाद्यास्तयादृताः॥तेषामभावेतुयतिसदभावेसयिंडकारितिमदनरत्नेकात्पायनोक्तेश्च

वन्हीनामेकपत्नीनामेवैवविधिः स्तः॥ एकावैतुत्रिणीतांसां सर्वासां पिउंदलुसः तिरुहं सति
वचनाच्च॥ चयर्क्येवम्॥ तेनयच्छुदिविवेकउक्तम्॥ सत्यपिसपत्नीपुत्रेय
सुरेवाधिकारः रति॥ तन्निस्सम्॥ यच्चतत्रैवकासायनः॥ नभार्यायाः पतिदेवा
दपुत्रायाः अपिक्वचित्॥ यच्चविष्णुपुराणम्॥ कुलहयेपिचोक्तिः नैस्त्रीभिः
कार्याक्रियान्येति॥ यच्चमाकुंउयपुराणम्॥ सर्वाभावेस्त्रियः कुर्यः स्वभर्तु
राममंत्रकमिति॥ तदासुरादिनिवाहोदाविषयः॥ धर्मविवाहेरुदासायापत्नीपरिकीर्तिता
कुर्यक्तीतानुयातारीनसायत्नभिधीयते॥ नसादेवेनसायिन्नेदासीतामुनयोविदुरितिमाध
वीपेशातातयोक्तेः॥ यत्रशुद्धिरत्नाकरः शूलपाणिश्च॥ अपुत्रस्यचयापत्नीसायिपि
उपराभवेत्॥ तस्यपिउत्तरदेशेकंवाएकादेनैवनिक्षिपेदितिजावालीक्तेः॥ भर्तुर्धनहरायत्नी
तोविनादुहिनास्पृता॥ अंगारंगत्संभवतिपुत्रवद्दुहितानृणामितिदृहस्यतिनादुहितुर्धन
हारित्वोक्तेश्च॥ पुत्राभावेकमातदभावेसपत्नीपुत्रस्याहनुः॥ तत्सर्वविरोधात्॥ मानुर्दहि
तरः शेषमृणात्राप्यनृतेत्यपरि॥ दहितुर्मातृधनयाहित्वेनपुत्रस्यतच्छादानधिकारय
त्रैश्वेपेक्ष्य॥ वचनेतुभ्रातृपुत्राद्यभावविषयः॥ यत्नभावेऽविभक्तस्यसौदरः
श्वौक्तेः शंखवचनात्॥ विभक्तस्यदुहिता॥ धनहारित्वात्श्वौक्तेः जावात्स्ववच
नाच्च॥ तत्राप्युदात्तासंभवायेज्जिह्वा॥ दुहितापुत्रवत्कुप्यामातापित्रोस्तुसंस्कृता॥
आशौचमुदकपिउमेकोदितुंसदातयोरिति॥ मरहाजोक्तेः॥ तदभा
वेदोहित्रः धनहारित्वात्॥ मातापित्रोरुपाध्यायाचार्ययोरीर्देहिकं॥ कुर्वन्मातामहस्या
पित्रतीनभ्रंश्यतेव्रतादितिचंद्रिकायादृष्टमनूक्तेः॥ यथाव्रतस्थोपिसुतः पितृकुप्योक्ति
यानृय॥ उदकाद्यामहावाहोदोहित्रोपितथाहेतीत्यपरर्केभविष्योक्तेश्च॥ एतदनहारि
राभावश्चकनान्त्वस्येत्वाह॥ तत्रैवस्तदः॥ आहमातामहानांतुअवश्यं धनहारिणा॥ दि
हित्वेणार्थनिष्कृत्यैकतर्क्यंश्वेषुत्रमिति॥ तेनदोहित्रोपुत्रीकृतत्तिदेवयाज्ञिकीक्रिय
गस्ताः॥ अत्रपत्नीदोहित्रसमवायेऽशहरत्वात्पत्यैवकुर्यात्॥ दोहित्रोभ्रातृपुत्रसञ्चिविभ
क्तस्यदोहित्रः अविभागेभ्रातृपुत्रः भ्रातृतुत्रसञ्चैकनिष्ठश्चद्वैतवा॥ जेष्ठश्चतुत्रः कु
र्यादितिदक्षिणात्ययथाः॥ हारलतादोत॥ भ्रातृभ्रातास्वयंचक्रैत
भ्यार्याचैवविद्यते॥ तस्यभ्रातृसुतश्चक्रैयस्यनास्तिसहोदरः॥ इतिब्राह्मीक्तेः
पत्नीकुप्योस्तुतामावेतदभावेसहोदरः रतिकौमीञ्च॥ जेष्ठभ्रातृवैकुर्यान्नतत्पुत्रः॥ यत्रुना
उजस्यतयायजति॥ तत्कनियभ्रातृसत्त्वविषयः॥ यच्चमनुः सर्वथा
मेकजातानामेकश्चपुत्रवान्भवेत्॥ सर्वास्तांस्तेनपुत्रेणपुत्रिणोमनुव्रवीत्॥ इ
तिनक्षोदराभादविषयमितुक्तम्॥ एतेनपुत्रत्वातिदेशोयम्॥ अतस्तस्मिन्समेकादश
पुत्राः प्रतिनिधयोनकार्याः॥ सएवपिउदोशहरश्चेतिअत्रापिइतिवाचस्पतिमनुटीकाक
स्तत्तरत्नाकरादयः परस्ताः द्वादशपुत्राभावेपत्नीदुहितरतिन्यात्त्वक्त्योक्तेश्च॥ तस्मा

दत्तकपुत्रप्रशंसेयमिति विज्ञानेश्वरः ॥ अविभक्तविषयं वा ॥ मदनरत्ने स्मृतिसंयुते ॥ पुत्रः कु
 र्यात्पितुः श्राद्धं यत्नी च तदसन्निधौ ॥ धनहार्यथदौ हि त्रस्ततो भ्राता च तत्सुतः ॥ भ्रात्रोः सहो
 दरो भ्राता कुर्याद्वा हादितत्सुतः ॥ ततस्त्वसौ दरो भ्राता तदभावे च तत्सुत इति ॥ भ्रातृपुत्राभा
 वे क्रमेण पित्रमातृसुखास्वसुरसुतपुत्रादयः धनहारित्वात् ॥ भगिनी तत्सुतयोर्विशेषमाह ॥
 मदनरत्ने कात्यायनः ॥ अनुजा वा यजा वा पिभ्रातुः कुर्वीत सत्क्रियां ॥ ततस्त्वसौ दरादहत्
 क्रमेण तनयस्तयोः ॥ अथ रार्के काष्ठीजिनिः ॥ पुत्रः शिष्योऽथ वाप
 ती पिता भ्राता सुखागुरुः ॥ स्त्रीहारी धनहारी च कुर्यात्पित्रोऽदकक्रियां ॥ मार्कंडेयपु
 राणे ॥ पुत्राभाता च तत्पुत्रः यत्नी माता तथा पिता ॥ विनाभावे पिशिष्याश्च कुर्वी
 रन्नीर्ध्वदैहिकं तिन धनहारी एतन्दिन इति कालादर्शः ॥ अत्र पाठक्रमो न विवक्षितः ॥ सर्व
 वाक्येष्वथ ततः शब्दादिभिः श्रौतक्रमोक्तेः ॥ अथ जिह्वायाः अथ वक्षस इति व
 त् ॥ इत्थी चंद्रोदये दृढमनुः ॥ सुखास्वस्त्रीयतत्पुत्रजाति संवधि बांधवाः ॥ पु
 त्राभावे तु कुर्वीरन्सपिंडं तं यथाविधि ॥ मार्कंडेयपुराणे ॥ पुत्रा
 युत्सन्नबंधोऽथ स्वस्वापि स्वसुरस्य च ॥ जामाता स्नेहवत्कुर्यादखिलं येन मे धिकम् ॥
 चंद्रिकायां दृष्टातातयः ॥ मातुलो भागिनेयस्य स्वस्त्रीयो मातुलस्य च ॥ अथ
 रस्यगुरोश्चैव सख्युर्माता महस्य च ॥ एतेषां चैव भार्याणां स्वसुर्मातुः पितुस्तथा श्राद्धमेवा
 तु कर्तव्यमिति वेदविदो विदुः ॥ शुद्धिविवेके इत्थी चंद्रोदये च ब्राह्मे ॥ दत्तानां वाप्यदत्तानां
 कस्यानां कुरुते पिता ॥ चतुर्थे हनितास्तेषां कुर्वीरन्सुसमाहिताः दत्ता वा दत्ताः ॥ माताम
 हानां दौहित्राः कुर्वन्त्यहनिचायरे ॥ तेषां प्रकुर्वन्ति द्वितीये हनि सर्वदा ॥ जामातुः अथ सुर
 अथ कुलेषां तेषां च संयुताः मित्राणां तदयस्यानां श्रोत्रियाणां गुरोस्तथा ॥ भागिनेयसुता
 नां च सर्वेषां त्वयरे हनि ॥ राज्ञो सति सपिंडे तु निरयत्येगुरोहितः ॥ मंत्री वा तदशौचं तु पुराची
 र्त्वा करोति सः ॥ अत्र द्वितीयाहादौ श्राद्धविधानमस्थिसंचयपरं ॥ कालादर्शः ॥
 दाहादिमंत्रवत्पित्रोर्विदध्यादौ रसः सुतः तदभावे तु यौत्रश्च प्रयौत्रः पुत्रिकसुतः ॥ दौहि
 त्रो धनहारी च भ्राता तत्पुत्र एव च ॥ पिता माता सुखाचैव स्वसा तत्पुत्र एव च ॥ सपिंडस्त्री
 दको मातुः सपिंडश्च सहोदकः ॥ स्त्री च शिष्यर्त्विगाचार्या जामाता च सखापि च ॥ उक्तं
 धोरिक्वेन कारयेदवनीयति ॥ गौतमः ॥ पुत्राभावेऽपि श्राद्धं कर्तव्यं
 ङाः शिष्याश्च दद्युस्तदभावेऽपि रत्विगाचार्यौ ॥ यत्र चंद्रिका दृष्टातातयः
 प्रीत्या श्राद्धं प्रकर्तव्यं सर्वेषां वर्णलिङ्गिनामिति ॥ तत्सर्वं हि
 नाना कुर्यात्कर्म किंचन ॥ कामाह्वो भाद्रपदी मासौ श्राद्धं कर्तव्यं
 न ब्राह्मणेन कर्तव्यं शूद्रस्याप्यौर्ध्वदैहिकं ॥ अत्रैव कर्तव्यं
 दितियारस्करोक्तेः ॥ पारसवः ऊटशूद्राश्च ॥ यत्नादेरधिकार उक्तः ॥ तत्राभावेऽपि श्राद्धं कर्तव्यं

ने सर्वेषामित्युक्तं यत्तत्रासन्निधौ यत्मादेः सर्वत्राधिकारे प्राप्ते प्रोचितावसितेषु त्रः कालादति
विरादपि॥ एकादशाष्टाः क्रमशो ज्येष्ठस्य विधिवत्क्रियाः॥ ज्येष्ठेनेव तु यत्कृतमित्यादिदेशं
तरेऽप्यवादात्॥ पुत्रनाशेऽप्यप्यत्मादेः सपिंडनादाधिकारः असन्निधौ तु तत्सर्वमेव नो
र्ध्वं॥ अतो नधिकारिणां भ्रात्रादिना कृतं मय्यकृतं मेवेति पुनरवर्त्तनीयम्॥ मासिकाय
कर्षोऽप्यवर्त्तनीयः॥ एकादशाहमासिकानि नावर्त्तते॥ तज्ज्याय सपिंडकर्मसपिंडीक
रणां पुनरिति वदात्तृत्विधानाभावादितिकेचित्॥ तन्न॥ अस्य निर्मूलत्वात्॥ अतस्त
दपि कनियकृतमावर्त्तते॥ दृष्टिश्चोतयिष्यते यत्तार्थं तु कृतं नावर्त्तते॥ नासपिंड्यापि
मानुषु त्रः पितृयज्ञं समाचरेत्॥ नयावर्णनाभ्युदयं कुर्वन्नलभते फलमिति दृष्टुं तत्र नि
वेदनादिति॥ भ्रातावाभ्रातृपुत्राचारमादिहारीतादिवचोभ्यः कनियदेरप्यधिकारात्
यथा त्रज्येष्ठकर्तृकत्वबोधस्तथा पुत्रकर्तृत्वस्यापि बोधः सपिंडने तु बहुवक्तव्यं तन्नि
र्णये वक्ष्यामः॥ अधिकारिविशेषेण क्रिया व्यवस्थोक्ता विष्णुपुराणे॥ शर्वाक्रियामध्य
माश्च तथा चैवोत्तराः क्रियाः॥ त्रिप्रकाराः क्रियास्तस्मात्संभेदा नृशृगुखमे॥ आदाहाद्दृश
हाच्च मध्येऽस्यः क्रिया त्रयाः॥ ताः शर्वा मध्यमा मासि मास्येको द्विष्टसेज्जिताः॥ प्रेतपितृत्वमापन्ने
सपिंडीकरणादनु॥ क्रियेतेयाः त्रैगुण्ये वराज्ञा वा धनहारिणाः॥ शर्वा मध्याश्च कर्तव्याः पुत्राधि
रेव चोत्तराः॥ दौहित्रैर्वीनरः श्रेष्ठकार्यस्तत्र नयेस्तथा॥ मृताहनि तु कर्तव्याः स्त्रीणां मय्युत्तराः
क्रियाः दौहित्रास्तु त्रयोर्धनहारिणोरिदं॥ एवमन्यस्य धनहर्तुः॥ यश्चायं हरः सपिंडापीत्या
पस्तकोक्तेः॥ प्रेतस्य प्रेतकार्येण अल्ला धनहारकः॥ वर्णानां यद्ध्ये प्रोक्तं तद्गुणप्रयत्नश्चेदि
ति दृष्ट्वी चंद्रोदये व्याघ्रपादोक्तेः॥ मदनरत्नेऽस्कोदयि॥ मलमेतन्मु
व्याणां द्रविणान्तकीर्तितमित्युक्ता॥ ऋषिभिरस्य निर्दिष्टानिष्कृतिः यावनीयरा॥ आदेह
यतना त्रस्य कुर्यात्पिंडीदकक्रियामित्युक्तम्॥ क्रियानिवंधे कर्मायनः॥ न च मातान च पिता
कुर्यात्पुत्रस्य ये तु कर्माः॥ गयत्राश्च तथा भ्राताभ्रातृणां तु कर्माः॥ दृष्ट्वी चंद्रोद
ये यैर्भायनः॥ पितृप्राहेन कर्तव्यं पुत्राणां तु कर्तव्यं च॥ भ्रात्रा चैव न कर्तव्यं
भ्रातृणां च कर्मायसां॥ यदि स्नेहेन कुर्यात्ता सपिंडीकरणां विना॥ गयायानु विशेषेण आ
यानपि समाचरेत्॥ असाभावे पित्रादिरपि कुर्यात्॥ उत्सन्नबोधं प्रेतपिता भ्राताथ वा यज्ञः
जननी वापि संस्क्रुयान्महदेनोत्था भवेदिति मन्त्रैः॥ ब्रह्मचारिणां तु शुद्धिविवेके दृष्ट्वी च
ंद्रोदये च ब्राह्मेऽसमाभ्रतस्यापि कर्तव्यं ब्रह्मचारिणाः॥ आहं तु मातापितृभिरनुतेषां करोति
स॥ आहं मासिकादिकादि सर्वकार्यमित्यर्थः॥ न त्विति निषेधोऽन्यसत्त्वे॥ यत्तु कुरुदोगपरि
शिष्टे॥ न तज्जेत्तत्तत्कर्म ब्रह्मचारी स्वकं क्वचित्॥ नदीक्षणात्परं यत्नेन कृच्छादितं पश्यन्
॥ पितृय्यपि मृतेनैषां दौघो भवति कर्हि चित्॥ आसी च कर्मणां तेषां न्यहं वा ब्रह्मचारिणां
यच्च यातवल्क्यः॥ न ब्रह्मचारिणां कुर्युरुदकं पतितास्तथेति॥ तदप्यन्यसत्त्वे॥ असाभावे
तु ब्रह्मचारिणां पिकायम्॥ शर्वोक्तं दृष्टमनुवचनात्॥ आचार्यपितृयाध्यायानिर्हत्यापि त्र

तीव्रती॥ सकटान्नं चनाश्रीयान्नचतैस्सहसं वशेदितितेनैवोक्तेः ब्रह्मचारिणः शवकमिणी
 व्रतान्निवृत्तिरन्यत्रमातापित्रोरिति वसिष्ठोक्तेः॥ अत्राशौचमेकाहं वक्ष्यामः प्रागुपनयनान्मृ
 तस्य यंचवर्षोत्तरं सपिंडीकरणावर्जं षोडशश्राद्धादिसर्वकार्यमित्युक्तं देवजानीधे॥ अस्मिन्
 तानां भूमौ यिं उदघात्॥ संस्क्रतानां कुशे खिति प्रचेतो वचनाच्च॥ एतच्चायेव वक्ष्यामः॥ अविभ
 क्तानां विशेषमाह दृष्ट्वी चंद्रोदये मरीचिः॥ वहवः सूर्यदापुत्राः पितुरेकत्र वा
 सितः॥ सर्वेषां तु मंतं कृत्वा ज्येष्ठे नैव तु यत्कृतं॥ द्रव्येणाचा विभक्ते न सर्वे रेव कृतं भवेत्॥ ज्ये
 ष्ठस्य कर्तृत्वमपि सर्वे फलभागिन इत्यर्थः॥ तेन ये ब्रह्मचर्यं परान्नवर्जनादयः फलसंस्का
 रास्ते सर्वे वा भवन्तीति सिद्धम्॥ संसृष्टिना मय्येवं॥ तुल्यत्वात्॥ विभक्तानां विशेषमाहो श
 नाः॥ नवश्राद्धं सपिंडं त्वं श्राद्धान्यपि च षोडश॥ एकेनैव तु कार्याणि संविभक्तधनेष्वपि ल
 घुहारीतः॥ सपिंडीकरणां तानि या निश्राद्धानि षोडश॥ दृष्ट्वैव सुताः कुर्युः दृष्ट्वग्न्या अ
 पिकचित्॥ ऊर्ध्वं सपिंडीकरणात् सर्वे कुर्युः दृष्ट्व कृष्ट्व क॥ मदनरत्ने॥ वि
 भक्तास्तु दृष्ट्व कुर्युः प्रतिसंवत्सरादिकम्॥ एकेनैवा विभक्तेषु कृतं सर्वं सुतच्छतम्॥ एते
 नादिकादिष्वविभक्तानां मनियम इति वदन् शूलपाणिः परास्तः॥ दत्तकसुजनकस्य पु
 त्राद्यभावे दधानात् तत्त्वे॥ गोत्ररिक्ते जनपितुर्न भजेदत्रिभः सुतः गोत्ररिक्त्वा नुगः पिंडो
 व्यपैति ददतः स्वधेति मनूक्तेः॥ इदं जनकस्य पुत्रसत्त्वविषयम्॥ एतच्च प्रवरमंजय्याका
 त्याय न लोकाक्षिभ्यां स्पष्टमुक्तम्॥ अथ ये दत्तकक्रीतकत्रिभः पुत्रिकापुत्राः परपरिग्रहे
 रानार्थे याजातास्ते ह्यामुष्यायणा भवन्ति॥ यथाशौगं शेशिरीणां या निचामान्येवं समुत्प
 त्नीति कुलानि भवन्तीत्यादिना ह्ययोः पित्रोः प्रवरानुक्तोक्तं॥ अथ यद्येषां स्वासुभार्या स्वयं
 त्येन स्यात् रिक्ते हरेयुः पिंडं चैभ्यस्त्रिपुरुषे दद्युर्यद्युभयोर्न स्यादभाभ्यामेव दद्युरेकस्मिं
 च्छाद्रे दृष्ट्वगुदिर्येकपिंडे ह्यवनुकीर्तयेत्॥ परिगृहीतारं चोत्पादपितारं वा तृतीयात्पुरु
 षादिति॥ हेमाद्रौ कार्क्षाजिनिः॥ यावन्तः पितृवर्ग्याः सुस्ताव
 भिर्दत्तकादयः॥ प्रेतानां योजनं कुर्युः स्वकीयैः पितृभिः सह॥ ह्यभ्यां सहायतसुत्राः यौत्रा
 स्वेकेन तत्समं॥ चतुर्थपुरुषे च्छंदस्तस्मादेवात्रिंश्रुषीसाधारणेषु कालेषु विशेषो ना
 स्ति वर्गिणाम्॥ अस्यार्थमाह हेमाद्रिः॥ दत्तकादयः जनक
 यालकयोः कुले प्रेतानां स्ववर्गीये स्सपिंडं न कुर्युः॥ दत्तकानां पुत्रास्तु पितुर्दत्तकस्य पि
 तृभ्यां जनकयालकाभ्यां स्वपितामहाभ्यां सपिंडं न कुर्युः॥ तेषां यौत्राः स्वपितरं दत्तकेन
 पितामहेन तज्जनकेन च सपिंडयेयुः॥ चतुर्थीयितकुलस्येवा॥ तेषां प्रयोत्रस्तु दत्तकस्य
 प्रपितामहस्य यालककुलस्य चतुर्थ्ययोजयेन्नवा॥ च्छंदश्च्छादरी महालयादौ तु हयोः
 पित्रोः पितामहयोः प्रपितामहयोर्वीश्राद्धं देयं॥ तत्र हयोः पित्राद्योः दृष्ट्व कुर्युः पिंडदानं ह
 योरुद्देशेनैको वे निअत्र केचित्॥ आवयोरयमिति परिभाष्यो दत्तस्तस्येदं हयोः पि
 त्रौ॥ आहम्॥ यस्त्वपरिभाष्यदत्तस्तस्य गृहीतुरेवा॥ सयालकयैव दद्यौ दित्याहुः अत्र मूलं

तएव प्रष्टव्याः॥ वसुतसुजनकस्य पुत्रपत्न्याय भावेदत्र कोहयोदघादमथापालकयिव॥ प्रा
 गुक्तकात्यायनवचनात्॥ मानवीयमप्येतद्विषयमेव॥ गीत्रतु आहं यालकस्येव॥ वि
 वाहादौ दूषयोरित्यादिमहातप्रवरदप्येतेषां यलुमूलकीतायां परभाषायां दास्यां चोत्तम
 स्सवीजिनेयवदघातमूल्यविनास्वयमुपनयतायां तुल्ये त्रिराएव॥ तदुक्तं ऋषी चंद्रोदये को
 र्मे॥ अनियोगात्सुतौ यलुशुल्कतौ जायते त्विह॥ प्रदघाही जिनेपिंडं से त्रिगोतुतौ तौ मथेति
 क्षेत्रजादेर्विशेषलुकोत्तरभावाच्चोच्यते इति दिका॥ जारजानां विशेषमाह॥ अ
 परार्कनारदः॥ जायते त्वतिपुत्रायामेकेन वहुभिस्रया॥ अत्रिबुधभाजसे सर्वे वी
 जिनामेव ते सुताः॥ दद्युस्ते वीजिनेपिंडं मातावेच्छुल्कतौ हता॥ अशुल्कोपहतायां तु पिंडा
 वोदरेव ते॥ धर्मार्थं आहं करी फलमाह॥ चंद्रिकायां शातातयः॥
 प्रीत्यां आहं तु कर्तव्यं सर्वेषां वर्णलिङ्गिनां॥ एवं कुर्वन्तरः सम्यग्रहति श्रियमाप्नुयात्॥ ग
 यायामयिते त्रैवा॥ ब्रह्मं वैवर्ते॥ आत्मजो वायवा सोपि गमाशीर्षे यदा तदा॥ यन्नाम्नाया तपे
 पिसन्नयेद्ब्रह्म शाश्वते॥ एतच्च यदा फलभूमार्थना हि स्त्रिर्वाक्रियते तदा भेन शिला आहव
 र्जं कुर्यात्तस्य प्रेतत्वविमोक्षार्थत्वात् तस्य जातत्वादिनिकेचित्॥ वसुतसुसमासि आहवद
 त्रापि सर्वकार्यम्॥ सांगेधिकारादिति युक्तं प्रतीमः॥ सत्यस्त्वपि त्रादिसुपितुः पित्रादिभ्यः
 सर्वे आह्वे सुदधादितुक्ते प्राकृवस्यते च जीवत्पितृक आह्वे॥ अत्र स्त्रीशूद्राणां आहं मंत्रव
 र्जं तद्धीं भवति॥ स्त्रीणां मंत्रकं आहं तथा शूद्रासु तस्य च॥ प्राहि जाश्च त्रतादेशे लोच
 कुर्युः कार्ये वत इति हेमाद्रिधृतमरीचिवचनात्॥ अयमेव विधिः प्रोक्तः शूद्राणां मंत्रवर्ज
 तः अमंत्रस्य तु शूद्रस्य विप्रो मंत्रेण गृह्यते॥ इति ब्राह्मी केश्व॥ एष
 ते संवच्यते॥ अस्य आहं प्रकरणापादेपि परिभाषात्वात् न प्रकरणेन संकोचो युक्तः॥ तेन
 शूद्रस्य स्नानदानादावपि विप्रेण मंत्रपाठः कार्यः॥ अमंत्रस्येति विशेषणात् स्त्रिया च
 यीति शूलपाणिः॥ यत्र तेर्ने वीक्तम्॥ मंत्रजन्यनियमादयसि हि स्नानमस्कारेण॥ अनु
 मतीत्यनमस्कारे मंत्र इति गौतमीकैरिति तन्न॥ इह हरे वत त्प्राप्तिर्न स्वातंत्र्येण॥ अम
 यानखावेशे ते व्यवधातजमाहवार्थं सोपि क्रियते नित्यं किंचिदेतत्॥ तेन पितृणां ना
 मगीत्रतस्यादौ यत्र हि जानामपि नाम मंत्र उक्तस्तत्र प्रतिप्रसवमाचार्यपुक्तं न तिलाव
 पनादावपि॥ अत्र केचित्॥ वैदिकमंत्रो विप्रस्य पौराणसु शूद्रस्य पठनीयः॥ न हि वेदे
 स्वधिकारः कश्चिच्छूद्रस्य विद्यते पुराणो स्वधिकारे मेदं शितो ब्राह्मणो रिहति तत्रैव॥ या
 श्रोक्तेरित्याहुः॥ गौडाचर्ये वम॥ तन्न॥ नाध्येतव्यमिदं शास्त्रं
 यलस्य तु सन्निधाविति कौर्मपुराणातिषेधेन वेदस्य हरपास्तत्वात्॥ अध्येतव्यं ब्रह्मणे
 न वैश्येन क्षत्रियेण च श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाध्येतव्यं कदाचन॥ श्रोते स्मार्तं च वैधर्म्यं श्रो
 क्तमस्मिन् युतमः॥ तस्माच्छूद्रेणाविप्रं न श्रोतव्यं कदाचनेति॥ तत्रैव पुराणाधिकारि
 भविष्योक्तेश्च॥ एतेन नाध्येतव्यमिति नियमो मंत्रतरपुराणपर इति॥ श्रीदत्तादिमतम

यास्तं तेन योराणामंत्राणामेव विप्रेरायाठो न वैदिकानामिति सिद्धं ॥ द्विजस्त्रियसु संक-
त्यमानं स्वयं कृत्वा वैदिकमंत्रयुक्तं ॥ सर्वं ब्राह्मणद्वारा कारयेयुरिति प्रयोगपारिजातः ॥ अ-
तएव स्त्रीणामित्युक्तं विवाहस्त्रीयमिति ॥ हेमाद्रिरह ॥ अनुपनी-
तसु वैदिकमंत्रयुक्तं ॥ सर्वं स्वयमेव कुर्यादित्युक्तं प्राक् ॥ यत्तु प्राग्द्विजाश्च व्रतादेशादिति त-
दशक्तविषयमत्र विषयवेति दिक् ॥ अदस्य तु सदा मश्राद्धमेव ॥ सदा चैव तु शूद्राणामपि
श्राद्धं विधीयत इति सुमंतूक्तेः ॥ दृष्ट्वी चंद्रोदये मात्स्येपि ॥ एवं
शूद्रोपि सामान्यं द्विश्चाद्धं च सर्वदा ॥ नमस्कारेणामंत्रेण कुर्यादामानदत्तादा ॥ तत्रैव वृ-
द्धराशरः ॥ आमनेन तु शूद्रस्य तृद्धीं तु द्विजः जनम् ॥ कृत्वा श्राद्धं तु निर्वीर्यसजातीना-
शयेदथ ॥ स एव ॥ आमं शूद्रस्य यकानं यकमुच्छिष्टमुच्यते ॥ हेमाद्रौ भविष्ये ॥
धर्मैः सवस्तुद्धर्मज्ञाय दिशूद्राः प्रकुर्वते ॥ अथौकरणामंत्रश्च नमस्कारे विधीयते ॥ आ-
वाहनादिकर्तव्यं यथा शूद्रेण तच्छृणु ॥ देवानां देवानां प्रातुपितृणां नाम गोत्रतः ॥ पिंश-
दीनिर्वयेहीरनामती गोत्रतस्तथा ॥ शूद्राणां गोत्राभावैपिकाश्यपगोत्रं ज्ञेयं ॥ तस्मादाहुः
सर्वाः प्रजा काश्यप इति श्रुतेः ॥ गोत्रनाशे तु काश्यप इति व्याघ्रयादौ क्ते श्रेति हेमाद्रिः ॥ एव-
मन्यत्र गोत्राज्ञाने ॥ एवं तर्पणादिसुद्देयं ॥ तत्रैव भविष्ये ॥ शूद्रसुगृ-
हया केन न पिंश निर्वयेत्तथा ॥ सक्तुमूलं फलं तस्य पापं संवाभवेत्स्मृतम् ॥ गौतमः
अनुमतोऽस्य नमस्कारमंत्र इति ॥ देवताभ्यः पितृभ्यश्चेत्ययं नमस्कारमंत्र इति केचित् ॥ वि-
ज्ञानेश्वरोऽप्येवमाह ॥ हेमाद्रिः ॥ सुशूद्रोऽप्यमंत्रवत् कुर्यादनेन विधिनावुध इति
मात्स्ये मंत्रनिषेधात् नाममंत्रोऽप्याह ॥ दृष्ट्वी चंद्रोदये स्कंदे ॥ राज-
कार्ये नियुक्तस्य वंधनियहवर्त्तिनः ॥ व्यसनेषु च सर्वेषु श्राद्धं विप्रेण कारयेत् ॥ यत्तु मा-
रते राजधर्मेषु ॥ यवनाः किराताः गांधाराश्चीनाः शबरवर्वराः ॥ शका सुवाराः कंकाश्च
पलहवाश्च धर्मद्रकाश्च युक्ताः ब्रह्मक्षत्रप्रसूताश्च वैश्याः शूद्राश्च मानवाः ॥ कथं धर्माश्च
रिष्यंति सर्वे विषयवासिन इति चोक्ता ॥ वेदधर्मक्रियाश्चैव तेषां धर्मो विधीयते ॥ पि-
तृयज्ञास्तथा कृपाः प्रयांच शयनातिच ॥ दानानि च यथा कालं द्विजेभ्यो विसृजन् सदा
तथा ॥ दक्षिणा सर्वयज्ञानां दातव्या भूतिमिच्छता ॥ पाकयज्ञमहाहोश्च कर्तव्याः सर्वद-
सुभिरिति स्नेच्छादीनां श्राद्धविधानं तदपि सजातीयभोजनद्रव्यदानादियं न तु श्राद्ध-
परमिति ॥ इति कमलाकरभट्टकृते निर्णयसिंधौ अधिकारिनिर्णयः
॥ अथ पितरः ॥ हेमाद्रौ मात्स्यदेवलो ॥ नाम गोत्रं पितृणां
तु प्रायकं हव्यकव्ययोः ॥ अग्निव्यातादयस्ते यामाधियत्येव्यवस्थिताः ॥ नाममंत्रास्त-
दादेशाभवांतरगतामपि ॥ प्राणिनः प्रीणयंत्येव तदाहारत्वमागतान् ॥ देवो यदि धिता-
जातः शुभकर्म्मनुयोगतः ॥ तस्यान्नममृतं भूत्वा देवत्वेऽप्यनुगच्छति ॥ गांधर्वे भोगरू-
पेण यशुत्वे च तृणं भवेत् ॥ श्राद्धानं वायुसूयेण नागदेव्यपतिष्ठति ॥ यानं भवति यक्ष

त्विराक्षसत्वेतयामिव॥दनुजत्वेतयामयंप्रेतत्वेरुधिरदका॥मनुष्यत्वेनयानादिनाना
 भोगकरंभवेत्॥अत्रपित्रादिशब्देर्जनकादीनामेवदेवतात्वमुच्यतेनवस्वादीनां॥असावे
 तन्नरतियजमानस्यपित्रेरतिशतपयश्चतुःपयस्यपिताप्रेतस्यात्सपित्रेपिउतिधायितिविष्वा
 दिस्मृतेश्च॥यत्तुमनुदेवलो॥वसवःपितरोज्ञेयारुद्राज्ञेयाःपितामहाः॥प्रपितामहास्तथा
 दिन्याःश्रुतिरियासनातनी॥ यच्चयाज्ञवल्क्यः॥ वसुरुद्रादिति
 सुताःपितरःआददेवताइति॥तदभेदध्यानार्थं॥ यानिगुहेमाद्रौनदिपुराणी॥
 विष्णुःपितास्यजगतीदिव्योयज्ञःसखच॥ब्रह्मापितामहोज्ञेयोद्यहंचप्रपितामहइति॥
 यच्चभविष्ये॥ अनिरुद्धःस्वयंज्ञेयःप्रद्युम्नश्चपितास्मृतः॥संकर्षणस्तज्जनको
 वासुदेवस्तुतयिता॥ स्वयंकर्त्री॥ यत्तुत्रैवप्रथमोवरुणीज्ञेयःप्राजा
 यत्सुस्तथापरः॥तृतीयोभिःस्मृतःपितेर्धेयपितुर्विधिःस्मृतः॥ यच्चआदित्य
 पुराणी॥ मासाश्चपितरोज्ञेयाःऋतवश्चपितामहाः॥सवत्सरःप्राजानांचवसुम
 प्रपितामह॥ यच्चनदिपुराणी॥ अग्निष्वाताब्राह्मणानापितरःयुरि
 कीर्त्तिताः॥राज्ञांवर्हिषदोनामा॥विशांकाव्याःप्रकीर्त्तिताः॥सुकालिनसुश्रूद्राणांआमास्ते
 च्छान्त्यजातिषु॥ इति॥ अत्रावाहनादिषुपित्रादयःसमुच्चयेनविकल्पेनवा
 यथाचारंनतदेवतारूपेणवाच्याइतिहेमाद्रादयः॥ हेमाद्रौब्राह्मे॥ या
 र्वंशंकुरुतेयस्तुकेवलंपितृहेतुकां॥मातामहचकुरुतेपितृहासप्रजायते धीम्यः
 पितरोयत्रक्षयंतेनत्रमातामहाप्रवे॥अविशेषेणकर्त्तव्यविशेषान्तरकत्रजेत्॥अस्या
 यवादमाह॥ काम्यायनः॥ कर्षुसमन्वितमुक्ततथाधेऽप्रादसीउ
 शं॥प्रसाहिकंचशेषेषुपिंशःसुःषडितिस्थितिः॥दर्शादोसपत्नीकानामेवदेवतात्वं॥स्मि
 नभर्त्तासमंप्रादंमाताभुंक्तेसुधासमं॥पितामहीचस्वेनैवर्त्तयैवप्रपितामहीतित्रैवो
 क्तेः चंदिकायांचतुर्विंशतिमते॥ स्याहंवर्जयित्वैकंस्त्रीणां
 नास्तिदृष्टकृत्क्रिया॥केचिदिहृत्तिनारीणांदृष्टकृत्प्रादंमहर्षयः॥अन्यथाकासुदृष्टोच
 गयायांचक्षयेहनि॥अत्रमानुःदृष्टकृत्प्रादमन्यत्रपतिनासहेति॥ काम्या
 यनोक्तैश्च॥ अस्यनिर्मूलतांवदन्तोऽगोडास्तृणाएव॥अत्रभागवत्पद्याहारः
 अत्यथासपतिकार्येमात्रेइतिप्रयोगायत्रे॥अत्रमानुशब्दोजनस्यामेवमुख्यः॥तेनसप
 त्तमानुभ्योनदद्यात्॥एवंपितामहादिशब्देःपितृजनस्यादयएवोच्यंतिइतिनसपत्नीभ्यो
 नदेयमितिहेमाद्रिः॥कारुण्येनतुमहालयोदेयमितिस्मृतं॥ अथवि
 श्वेदेवाः॥हेमाद्रौशंखदहस्यती॥ इष्टिप्रादेकदृष्टीसन्तीनांदीमुखेवस
 ॥नेमिन्निकेकामकालौकाम्येचधुरिलोचनी॥यूरुवश्चाद्रवश्चयार्धरीसमुदाहृतौ
 ॥तत्रैवा॥उत्पत्तिनामंचैतेषांनविदुर्ग्रहिजातयः॥अथमुच्चारणायस्तेः श्लोकः
 अद्वासमन्वितैः॥आगच्छतुमहाभागाविश्वेदेवामहावलाः॥येयत्रविहिताःप्रादसाव

धानाभवंतुतेऽति॥ इष्टिश्चाहं प्रतिरुचिरितुक्तमिति कल्पतरुः॥ आधानादिकर्मो गमितस्यो
 नैमित्रिकमेकोद्विष्टम्॥ एकोद्विष्टं नु यच्छाहंत नैमित्रिकमुच्यतेऽतिभविष्योक्तेः॥ यद्यपि ए
 कोद्विष्टदेवहीनमिति॥ तत्रविश्वेदेवनिषेधस्तथापि॥ नवश्चाहं दशमासिकेचकामकारो
 ज्ञेयो॥ नवश्चाहं दशाहानिनवमिश्रंतुषट्त्नम्॥ अतः परंपुराणं वैत्रिविधंश्चाहमुच्यते॥
 अस्मिन्नेवपुराणोवाविश्वेदेवानलेभिरे॥ आसुरंतभदेच्छाहंतं यत्नं मंत्रवर्जितमिति वद
 चपरिशिष्टात्॥ एतच्चवद्वचानामेव॥ तेषामेवोक्तेः॥ अन्येषां तु नात्रविश्वेदेवाऽतिकाया
 यनोक्तेस्तन्निषेधस्त्वेति श्रुत्यै चंद्रोदयः॥ अन्ये तु नैमित्रिकं सपिंडीकरणमाहुः॥ म
 विष्ये॥ यद्यप्येकोद्विष्टं तच्छेदोक्तं॥ तथापि तदप्यदेवं कर्तव्यमपुमान्भोजयेद्विजा
 नितितत्रैवविश्वेदेवनिषेधात्॥ यद्यपिसपिंडीकरणं शतएकोद्विष्टत्वं तथापिसपिंडीकर
 णंश्चाहंदैवश्वं नियोजयेदिति वचनात्तत्परत्वम्॥ हेमाद्रावादिन्यपुराणो॥ विश्वेदेवोक्त
 नृदक्षः सर्वाष्टिं पुत्रीर्निर्तौ॥ नित्यं नादीमुखेश्चाहंवस्ससत्पौचयेत्रके॥ नवान्नलंभनेदेवो
 कालकामोसदैवहि॥ अपिकत्यागतेसूर्येकाम्येचधुरिलोचनो॥ पुरुरवाद्रैवौचैवविश्वेदे
 वौतुषार्वरो॥ कचिद्विश्वेदेवापवादमाह॥ हेमाद्रौशातातयः॥ नित्य
 श्चाहमदैवस्यादेकोद्विष्टं तथैवच॥ मातृश्चाहंचपुमैः स्यादैवंप्राशुरैः श्रुक्॥ योजयेद्दे
 वश्वीरिश्चाहान्यसानियत्नतः॥ नादीश्चाहं भिन्नप्रयोगपक्षेमातृश्चाहमदैवमिति हेमा
 द्विः॥ अथविप्राः॥ तेचोत्रममध्यमाधममेदनत्रिविधाः॥ अत्रम
 दीयाः श्लोकाः॥ त्रिणाचिकेतस्त्रिमधुश्चवद्वचोय्याथर्वणोयाजुषसामगोच॥
 षडंगविच्चत्रिसुपर्णावेत्ताय्यथर्वशीर्ष्मध्ययनेरतश्च॥ शतापुवेदार्थविदो प्रवक्तास्याद्
 हचारीचतथाभिविच्चसीदहन्निःसन्पवाक्॥ सरुषेः स्वेर्मातापित्रोः पंचभिः स्यातवंशः॥ य
 नोपुक्तीज्येष्ठसामापुराणवेत्तापुत्रीचेतिहासेष्वभिज्ञः॥ योगीभिस्तुः सामगोब्रह्मवेत्तापंचा
 भिश्वश्रोत्रियस्तुतोवा॥ शंभुध्यायीश्रीशयादाजसेवीयांथश्चेतेतूत्रमाः संप्रदिष्टाः॥ भि
 सुयोगीयांथएतेत्वल्म्याभाषास्त्रयश्चेत्तदाभोजनीयाः॥ आदेविप्रेषूपविष्टेषुयश्चाहं
 प्राप्ताश्चेत्विप्रयंक्तौतुभोजाः॥ अत्रमूलं हेमाद्रौज्ञेयम्॥ तत्रैवनारदः॥ यो
 वैयतीननादस्यभोजयेदितरान्हिजान्॥ विजानन्वसतोयामेकव्यंतयातिराक्षसान्॥
 दीपकलिकायांदक्षः॥ विनामांसेनमधुनाविनादक्षिरायाशिषा॥ परिहर्ण
 भवेच्छाहंत्यतिसुश्चाहमोजिषु॥ एतच्चज्ञानिविषयं॥ त्रिणाचिकेतस्त्रिसुपर्णोयजुर्वेदे
 कंदेशोतद्वृत्तेनतदध्यापिनोयस्यसंप्रद्वंसोमयाः सत्रिसुपर्णोऽतिवोयदेव॥ त्रिमधुक्
 र्वेदेकंदेशतदध्यायी॥ केचित्रिणाचिकेतंचयनं त्रिःकृतवानित्यर्थमाहुस्तद्देमाद्रिविरुद्धं॥
 हेमाद्रौगौतमः॥ पुवभ्योदानं प्रथमं पितृवयसऽत्येकं॥ मांस्यमनु॥ यश्चम्याकुरु
 तेवाचंयश्चमीमांसतेध्वरं॥ सामस्वरविधिज्ञश्चयंक्तिपावनपावनाः॥ कौर्मेअसमानप्रव
 रकोद्युसगोत्रस्तथैवच॥ असंवंधीचविज्ञेयाब्राह्मणाश्चाहंसिद्धये॥ गारुडे॥

तिराससन्नेतया मिषं ॥ दनुजत्वेतया मधंप्रेतत्वेरुधिरदकं ॥ मनुष्यत्वेनयानादिना ना
 भोगकारं भवेत् ॥ अत्र पित्रादिशब्देर्जनकादीनामेव देवतात्वमुच्यते न वस्वादीनां ॥ असवि
 तन्नरितियजमानस्यपित्रेऽतिशतपथश्रुतेः यस्य पिताप्रेतस्यात्सपित्रेऽपिऽनिधायिति विष्णो
 दिस्मृतेश्च ॥ यत्तु मनुदेवलो ॥ वसवः पितरो ज्ञेयारुद्रा ज्ञेयाः पितामहाः ॥ प्रपितामहास्तथा
 दिन्याः श्रुतिरेवा सनातनी ॥ यच्च याज्ञवल्क्यः ॥ वसुरुद्रादिति
 सुताः पितरः प्राद्वदेवता इति ॥ तदभेदध्यानार्थं ॥ यानि तु हेमाद्रौ न दिपुराणी ॥
 विष्णुः पितास्य जगती दिव्यो यज्ञः स एव च ॥ ब्रह्मा पितामहो ज्ञेयो स हं च प्रपितामह इति ॥
 यच्च भविष्ये ॥ अनिरुद्धः स्वयं ज्ञेयः प्रद्युम्नश्च पिता स्मृतः ॥ संकर्षणस्तज्जनको
 वासुदेवस्तुतयिता ॥ स्वयंकर्त्री ॥ यत्तु तत्रैव प्रथमो वरुणो ज्ञेयः प्राजा
 यन्तस्तथा परः ॥ तृतीयो निःस्मृतः पिंऽधेधपिऽविधिः स्मृतः ॥ यच्च आदित्य
 पुराणी ॥ मासाश्च पितरो ज्ञेयाः ऋतवश्च पितामहाः ॥ स्वत्सरः प्रजानां च वसुम
 प्रपितामह ॥ यच्च नरिपुराणी ॥ अग्निष्वाता ब्राह्मणानां पितरः यरि
 कीर्त्तिताः ॥ राज्ञां वरिह्यदेनामा ॥ विशाका व्याः प्रकीर्त्तिताः ॥ सुकालिनस्तु शूद्राणां व्यामाशे
 च्छान्त्यजातिषु ॥ इति ॥ अत्रावाहनादिषु पित्रादयः समुच्येन विकल्पेन वा
 यथाचारतन्त्रदेवतारूपेण वा व्या इति हेमाद्रादयः ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मण ॥ या
 र्वसां कुरुते यस्तु केवलं पितृहेतुकं ॥ मातामघ्नकुरुते पितृहासप्रजायते धीम्यः ॥
 पितरो यत्र क्षन्ते तत्र मातामहा भवं ॥ अविशेषेण कर्त्तव्यं विशेषान्नरकं व्रजेत् ॥ अस्या
 यवादमाह ॥ कात्यायनः ॥ कर्षुसमन्वितं सुक्ता तथा धं प्राद्वोऽ
 शे ॥ प्रसादिकं च शेषेषु पिंऽसुः षडिति स्थितिः ॥ दर्शादौ सपत्नीकानामेव देवतान् ॥ स्वे
 न भर्त्रा समं प्राद्वे मातायुक्ते सुधासमे ॥ पितामहो च स्वेनेव नथैव प्रपितामहोति तत्रैवो
 क्तेः चंदिकायां चतुर्विंशतिमते ॥ दयाहं वज्रपितृकं स्त्रीणां
 नास्ति पृथक् क्रिया ॥ केचिदिहंति नारीणां पृथक् प्राद्वमहर्षयः ॥ अन्वयका सुवृद्धौ च
 गयायां च क्षये हनि ॥ अत्र मातुः पृथक् प्राद्वमन्यत्रयतिना सहेति ॥ कात्या
 यनोक्तेश्च ॥ अस्यानिर्मूलतां वदेतो गौडास्त्वज्ञा एव ॥ अत्र भागवत्यध्याहारः
 अन्यथा संपत्तिकार्ये मात्रे इति प्रयोगाय त्रैः ॥ अत्र मातुः शब्दो जनन्यामेव वसुस्थः ॥ तेन सप
 त्मातृभ्यो न दद्यात् ॥ एवं पितामहादिशब्दैः पितृजननादय एवोच्यन्त इति तत्सपत्नीभ्यो
 न देयमिति हेमाद्रिः ॥ कातरूपेण तु महालयो दीदेयमिति सर्व ॥ अथ वि
 श्वेदेवाः ॥ हेमाद्रौ शेषवृहस्यती ॥ इति प्राद्वे कर्तृदक्षी सत्पत्नीनां दीमुखे वसु
 ॥ नेमि त्रिके कामकालौ काम्ये च धुरिलोचनौ ॥ पुरुरवश्चाद्रवश्च यार्धशो समुदाहृतौ
 ॥ तत्रैव ॥ उत्पत्तिनामचेतेषां न विदुर्द्विजातयः ॥ अयमुच्चारणाय लेः श्लोकः
 अद्वासमन्वितैः ॥ आगच्छतु महाभागा विश्वेदेवामहावलाः ॥ ये यत्र विहिताः प्रादि साव

यीचकुंडास्यथकूटकारी॥बालांश्वयोध्याययनेस्वपुत्रादवाप्रविद्यस्वयकुंडगोलो॥अग्ने
दिधियाःपतिस्त्वकर्त्रीसोमक्रयीतेनिककेककक्षी॥पुद्गाचार्यःपक्षिरांयोषकश्चसो
तोभेन्नाटश्चसंरोपकश्चमेषाराणामहिसाराणंचपुष्पास्त्रीयस्त्रीषुप्रहितैर्यश्चजारेः॥जी
वन्मध्येनश्चदन्नानुयोगाद्रव्यप्राप्तेवेदमुद्गाटयंतःग्रामयाजियश्रुकेशविक्रयिस्तेनशिल्पि
पितृवादकारान्॥अर्थकामरतश्चद्रयाजकश्मशुहीनजटिसुंडनिर्घृणान्॥यस्यचैवगृ
हिणीरजस्वलास्वार्थपाकरतशायदायकान्॥क्षीवकुक्ष्यतिविलोहितेक्षणांनकुजवा
मनमृषामिशायिनः॥पुत्रहीनमथकूटसाक्षिरांप्रातिहारिकमयाज्ययाजकं॥स्वात्मदान
परिवेनृयाजकस्तेनहिसकमुखान्दिवर्जयेत्॥ अत्रमूलंहेमाद्रौदृश्यीचं
दोदयेचज्ञेयं॥ भारतेदानधर्मेषुश्राद्धवर्ज्याविप्रधिकारे॥कितवोभूराहाय
स्मीयश्रुपालो निराकृतिः॥ग्रामप्रेष्योवार्धुषिको गायकःसर्वविक्रयी॥सामुद्रिको राज
भृत्यसैलिकःकूटकारकः॥पित्राविवदमानश्चयस्यचोपपतिर्गृहे॥अभिशास्तस्तथास्ते
नःशिल्पश्चोपजीवति॥यर्वकारश्चसूचीचमित्रधुकूपारदारिकः॥अत्रतानामुयाध्या
यःकांडशृङ्गस्तथैवच॥अभिश्चयःपरिक्रामेघःशुनांदृष्टवच॥परिवित्तिस्तथास्तेनो
दश्चर्मागुरुतल्पगः॥कुशीलवीदेवलकीनक्षत्रैर्यश्चजीवति॥ईदशात्राहणाज्ञेयाश्च
पांक्तेयाःपुष्टिश्चिरतथा॥अराणकर्त्रीचयोराजन्यश्चवार्धुषिकोनरःकांडशृङ्गस्वशाखा
तन्त्रापरशास्वयोयनीतः॥तदध्यायीच॥क्षत्रियवैश्यवृत्रो नारदस्तु॥तस्यामेवतुयो
वृत्रो ब्राह्मणो वसनेरसात्॥कांडशृङ्गश्च्युतो मार्गान्सोऽपांक्तेयःप्रकीर्तितरत्याहहारी
तः॥शूद्रपुत्राःस्वयंदन्नायेचैतेकीतकाःसुताः॥ते सर्वे मनुना प्रोक्ताःकांडशृङ्गानसंशयः
॥ अन्येपि हेमाद्रौ मात्स्ये॥ त्रिशंकुर्वर्वरानंधान्चीनद्रविडकोकराणा
न्॥कर्णाटकांस्तथाभीरान्कलिगांश्चविवर्जयेत्॥ तत्रैवसौरपुराणे॥
अंगवंगकलिगांश्चसौराष्ट्रान्गुर्जरंस्तथा॥आभीरान्कोकरांश्चैवद्राविशान्द्राक्षि
णायनान्॥आवंत्यान्मागधांश्चैवब्राह्मणांस्तुविवर्जयेत्॥ चंद्रिकायांयमः॥
काणाःकुजाश्चयेंढाश्चकतघ्रागुरुतल्पगाःमानकूटासुलाकूटाशिल्पिनोग्रामयाज
काः॥राजभृत्याधवधिरमूकखल्वाटयंगवः॥वणिजोमधुहर्त्रीरोगरदावनदाहकाः
समयानांचभेन्नारःप्रदानेयेनिवारकाः॥प्रहजोयनिहृत्ताश्चट्याप्रव्रजिताश्चये॥य
श्चप्रव्रजिताज्ञातःप्रव्रजावसितश्चयःअवकीर्णोचवीरघ्नो गुरुघ्नोपितृदूषकः॥आ
इकाशिकायांकात्यायनः॥ हिर्नयःक्षीवदुश्चर्माशुक्लोतिकपिलस्तथा
क्षिन्नोऽक्षिन्नलिंगश्चनैवकेतनमर्हति॥हिर्नयःपित्रोर्वंशे त्रियुरुषंविच्छिन्नवेदा
निः॥ हेमाद्रौमरीचिः॥ अविहकर्ताःक्षेमश्चलवकर्णीस्तथै
वच॥वर्जनीयाप्रयत्नेनब्राह्मणाःश्राद्धकर्मणिब्राह्मे॥मूकश्चक्षुतिनाशश्चक्षि
न्नांगश्चाधिकंगुलिः॥गलरोगीगंडमालीस्फुटितांगश्चसज्वरः॥घंडनूवरमंदाश्च

आदेभुविनियोजास्तेनाहमन्नामवित्रमाः॥येयोनिगोत्रमन्नास्तेवासिसंवधवर्जिताः॥मनु-
 नामत्रभोजयेच्छादेधनेःकार्येस्यसंग्रहः॥नारिनमित्रियविधात्रेनुआदेनिमत्रयेत॥द्वयो-
 र्भोजोःआदेभोजननिषिद्धं॥पितृपुत्रीभ्रातरौनिरभिगुर्विणीयति॥सगीत्रप्रवरंचैवआदे-
 सुपरिवर्जयेत्॥ इतिआहदीपकलिकायाजानूकरणीकैः॥ अथ
 मध्यमाः हेमाद्रौकौर्मगाप्यौ॥ नेकगोत्रहविर्दद्याधयाकमातयाहविः॥
 अमविद्युत्पगोत्रमामेकगोत्रांभुभोजयेत्॥अत्रकेचित्स्वशास्त्रीयानुरूपानाहुःपठतिच॥
 निमत्रयीतर्षवैद्युःस्वशास्त्रीयानूहिजोत्रमान्॥स्वशास्त्रीयहिजाभावेहिजानमानिमत्रये-
 दिति॥इदं तुनिर्मूलत्वादेमाद्रिणाहमित्वाच्चोयेष्यमनुरपि॥यत्नेनभोजयेच्छादेब्राह्म-
 रांवेदयारगां॥शाखांतगमथाच्चपुंरुंदोगवासमाप्तिगम्॥एवामन्यनमोयस्यभुंजीतआ-
 दमर्चितः॥पितृणांतस्यपुत्रिःस्याच्छासुतीसप्तपौरुषी॥अत्रमासकश्लोकः॥माताम-
 होमानुलभागिनेयदौहित्रजामातृगुरुस्वशिष्या॥ऋत्विक्चयाजस्वसुरैस्वबंधुश्याना-
 गुणाथास्वनुकल्पभूताः॥बांधवोमानृष्यस्यपितृष्वसमानुलपुत्राऽतिवोपदेवः॥अत्रभू-
 लेहेमाद्रौज्ञेयं॥संगुरास्वस्त्रीयावतिक्रमेदोषएव॥सप्तप्रवृत्तसप्तपरानुपुरुषानात्मना-
 सह॥अतिक्रम्यहिजानेतातूनस्कोयातयेत्स्वगा॥संवधिनस्तथासर्वानूदीहित्रमिष्टपतित-
 था॥भागिनेयविशेषेरातयाबंधुस्वगाधियेति॥ मदनरत्नेभविष्यीकैः॥
 अतएवयाज्ञवल्क्येब्राह्मणप्रातिवेश्यानामेतदेवानिमंत्ररौइतिगुरपतिक्रमेदशयरांदं-
 माहआसन्नमात्रपरमिदं॥मूर्खैर्नूनदोषः॥ब्राह्मणातिक्रमीनास्तिमूर्खंचैवविवर्जिते॥ज्व-
 लंतमग्निमुत्सृज्यनहिभस्मनिहृत्यतऽतिकात्रायनीकैः॥विप्रस्यापिदोषः॥अविहानप्रति-
 युक्लानोभस्मीभवतिदारुवदितिमन्त्रैः॥ अपराकैश्चत्रिः॥ यः
 भ्यसुपुरुषेभ्योवीगआदियासुगोत्रिणः॥यःभ्यसुपरतीभोजाःआदेसुगोत्रजाअपि॥ए-
 तच्चब्राह्मणालामे॥अपिशरात्॥असंभवेहेमाद्रौगोत्रमः॥शिष्याश्चैकसगीत्राश्चभोज-
 येदूर्ध्वत्रिभ्योगुरावतः॥ आयसंवः॥ ब्राह्मणाभुभोजयेद्योनिगोत्रम-
 त्रांतिवास्यसंवंधानुगुणाहासीनुपरेषांसमुदितः॥सौदर्योपिभोजयितव्यएतेनोतेवासिनो-
 व्याख्याताइति॥अत्रविशेषमाहात्रिः॥पितापितामहोभ्रातापुत्रीवायसंपिंडकः॥नपर-
 स्परमर्षासुन्रंआदेऋत्विजस्तथा॥ऋत्विक्पुत्रादयोप्येतसकुलाब्राह्मणाःसूताः॥वि-
 षदेवेनियोक्तव्यायधेतेगुरावतः॥ ॥सगीत्रान-
 नियोक्तव्याःस्त्रियश्चैवविशेषतः॥ अथवर्जाः॥ अत्रमामकाः
 श्लोकाः वजीन्प्रवक्ष्येत्पथरोगिवैरिहीनाधिकागानूकितवानूकृतप्रात्॥नक्षत्रा-
 स्त्रिणाचजीवमानान्मैयज्यत्वापिचराजभृतान्॥संगीतकायस्यकुसीदरयावेदकये-
 गापिकवित्त्वत्वा॥देवार्चनेनापिचजीवमानान्स्वाध्यायदारप्रिसुतीक्ष्णकारान्॥दु-
 र्बालखल्वाटकनस्वधर्मिनटाश्चयोनर्मवक्ष्येत्सदेतान्॥आगारदाहीगरदःसमुद्रपा॥

वीचकुंडास्यथकूटकारी॥ बालांश्चयोध्याययतेस्वपुत्रादवाप्रविद्यस्वयकुंडगोलौ॥ अये
 दिधियाः पतिरस्वकर्त्रीसोमकर्त्रीतैलिककेककक्षी॥ पुद्गाचार्यः पक्षिरांयोषकश्चस्त्री
 तोभेत्तादृक्षसंरोपकश्चमेघारां वामहिमारां चपुष्पास्त्रीयस्त्रीषुप्रहितैर्यश्चजारैः॥ जी
 वत्पथ्येनश्चदत्तानुयोगाद्रव्यप्राप्तेवेदमुद्गाटयंतः ग्रामयाजियशुकेशविक्रयिसेनशिलि
 पितृवादकारान्॥ अर्थकामरतश्चद्रयाजकश्मशुहीनजटिसुंडनिर्घृणान्॥ यस्यचैवगृ
 हिरांरजस्वलास्वार्थपाकरतशायदायकान्॥ लीवकुस्यतिविलोहितेक्षणांकुजवा
 मनमृषाभिशापिनः॥ पुत्रहीनमथकूटसाक्षिरांप्रातिहारिकमयाज्ययाजकं॥ स्वात्मदान
 परिवेत्त्याजकस्तेनहिंसकमुखान् विवर्जयेत्॥ अत्रमूलंहेमाद्रौष्ट्वीचं
 द्रोदयेचज्ञेयं॥ भारतेदानधर्मेषुआह्वयर्ज्याविप्रधिकारे॥ कितवोभूराहाय
 स्मीयशुपालो निराकृतिः॥ ग्रामप्रेष्योवार्धुषिको गायकः सर्वविक्रयी॥ सामुद्रिको राज
 भृत्यसैलिकः कूटकारकः॥ पित्राविवदमानश्चयस्यचोपयतिर्गृहे॥ अभिशस्तस्तथास्ते
 नः शिल्पश्चोपजीवति॥ यर्वकारश्चसूचीचमित्रधुकूपारदारिकः॥ अत्रतानामुपाध्या
 यः कांडष्टस्तथैवच॥ अमिश्रयः परिक्रामेद्यः शुनादंष्ट्रएवच॥ परिवित्तिसुथास्तेनो
 दश्चर्मागुरुतल्पगः॥ कुशीलवीदेवलकोनक्षत्रैर्यश्चजीवति॥ ईदृशाब्राह्मणाज्ञेयाश्च
 पांक्तेयाः पुथिष्टिरनथा॥ ऋणाकर्त्रीचयोरान्नयश्चवार्धुषिकोनरः कांडष्टस्वशाखा
 त्तत्कापरशास्त्रयोपनीतः॥ तदध्यायीच॥ सत्रियवैश्यवृत्तौ नारदस्तु॥ तस्यामेवतुयो
 वृत्तौ ब्राह्मणो वसतेरसात्॥ कांडष्टंश्च्युतो मार्गात्सोऽयांक्तेयः प्रकीर्त्तितइत्याहहारी
 तः॥ शूद्रपुत्राः स्वयंदत्तायेचैतेकीतकाः सुताः॥ ते सर्वे मनुनाप्रोक्ताः कांडष्टानसंशयः
 ॥ अन्येपिहेमाद्रौमान्ये॥ त्रिशंकुर्वर्वरानंध्रान्चीनद्रविडकोकरा
 न्॥ कर्णाटकांस्तथाभीरान्कलिगांश्चविवर्जयेत्॥ तत्रैवक्षोरपुराणो॥
 अगवंगकलिगांश्चसौराष्ट्रान्गुर्जरंस्तथा॥ आभीरान्कोकरांश्चैवद्राविडान्द्राक्षि
 णायनान्॥ आवंस्यान्मागधांश्चैवब्राह्मणां सुविवर्जयेत्॥ चंद्रिकायांयमः
 काणाः कुजाश्चयंढाश्चकतघ्रागुरुतल्पगाः मानकूटासुलाकूटाशिलिनीग्रामयाज
 काः॥ राजभृत्यांधवधिरमूकखल्वाटयंगवः॥ वणिजो मधुहर्त्रीरोगरदावनदाहकाः
 समयानांचभेत्तारः प्रदानेयेनिवारकाः॥ प्रवृज्योयनिवृत्ताश्चट्याप्रव्रजिताश्चये॥ य
 श्चप्रव्रजिताजातः प्रव्रजावसितश्चयः अक्वीर्णांचवीरघ्नीगुरुघ्नोपितृदूषकः॥ आ
 द्काशिकायांकात्यायनः॥ हिर्नयः लीवदुश्चर्माशुक्लोनिकपिलस्तथा
 छिन्नोष्ट्रिन्नलिंगश्चनेवकेतनमर्हति॥ हिर्नयः पित्रोर्वंशे त्रियुरुषंविच्छिन्नवेदा
 निः॥ हेमाद्रौमरीचिः॥ अविद्वकर्णीः कृष्णश्चलंवकर्णीस्तथै
 वच॥ वर्जनीयाप्रयत्नेनब्राह्मणाः आहकर्मणिब्राह्मे॥ मूकश्चप्रतिनाशश्चछि
 न्नांगश्चाधिकंगुलिः॥ गलरोगीगंडमालीस्फुटितांगश्चसज्वरः॥ षंडमूंवरमंदाश्च

आदेष्टान् विवर्जयेत् ॥ लवकर्णं चाह ॥ तत्रैव गोभिलः ॥ हनुमूलादपः
 कर्णो लंबी नृपरिकीर्तिता ॥ ह्यंगुलातीतकर्णस्य भुजते पितरो ननु ॥ यं उच्चात्र चंद्रिकोक्तः
 स प्रविधो यावत् ॥ यथा ॥ यं उक्तीवातजः यं उक्तीवो नृपुसकः ॥ कीलकश्चेति संभवे
 लंबीव भेदाः प्रकीर्तिताः ॥ यराशरमाधवीये ॥ नृचतुर्दशविध उक्तः
 तेषां स्वरूपाणि तत्रैव ज्ञेयानि ॥ चंद्रिकायां शातातयः ॥ अयिष्टो मादि
 भिर्यज्ञेयैः यजन्त्यस्मदक्षिणैः ॥ तेषामन्नं न भोक्तव्यमयां त्रयास्ते प्रकीर्तिताः ॥ एतच्च श
 क्तौ सत्या ॥ अयस्कं भारति ॥ अत्रतीकितवलेनः प्राणि विक्रयको
 यिवा ॥ यश्चात्रेत्थीतवान् सोमं सोयिकेत न महेति ॥ आहृदयकलिकायां यमः ॥ अप
 लीकश्च वर्ज्यः स्यात् सयलीकोऽप्यनधिकः ॥ तत्रैवाश्वलायनः ॥
 प्रतिमां विक्रयं यो वै करोति यति तस्मिन् ॥ जीव नार्थं परास्थी निधत्वा तीर्थं प्रयातियः ॥
 माता पित्रोर्विना सोयियति तः परिकीर्तितः ॥ तत्रैव जातूकरणः ॥
 यत्र मानुलजो ह्यहो यत्र वातृषली पतिः ॥ आहं न गच्छेत्तदि प्राः स्रुतं यच्च निगमिषा ॥
 पितृपुत्रौ भ्रातरौ दो निरग्निगुर्विणीयति ॥ सगोत्रप्रवरं चैव श्राद्धेषु परिवर्जयेत् ॥
 दृहन्तारदीये ॥ शंखचक्रं मृदायस्तु कुर्व्यात्तत्र प्रायसेनवा ॥ सशूद्रवद्वहिक
 र्यस्त्वस्माद्विप्रकर्मणः ॥ शंखचक्राधकं न च गीतं नृत्नादिकं तथा ॥ एकजाते रयध
 म्भान् जानुस्याद्विजन्मनः ॥ तेन ये तत्प्रमुद्रादिविधं यस्ते शूद्रविषया इति श्रुत्वा चंद्रोद
 यः ॥ शिवके शवयोरंका नृशूलचक्रादिका नृद्विजः ॥ न धारयेत्तमतिमान्
 वैदिकेव नैमिस्थित्वा श्वलायनोक्तेः ॥ नृत्वं चोदराद्यर्थं निषिद्धमिति श्रीधरस्वा
 मी ॥ अमेपि निषिद्धानि वधेषु ज्ञेया ॥ इति दिक् ॥ अत्र विप्राणां
 यावत्त्वोक्तैव तदहर्ज्यानां निषेधे सिद्धे पुनर्वर्ज्यपरिगणनं निषिद्धवर्ज्यनिर्गुणा प्राप्
 र्थमिति विज्ञानेश्वरः ॥ कुशिकाराणोदरयवा दोहे माद्रौ वसिष्ठः ॥ अयिचेन्मंत्रविमुक्तः
 शरीरेऽयं किं हयरो ॥ अदृश्यं तं यमः प्राहं यं क्रियावन एव सः ॥ कचिदिप्राणां जाति
 मात्रेणायावत्त्वमुक्तं ॥ चंद्रिकायामानेये ॥ यद्विपुत्रो गंगां गच्छे
 त्कदाचित्कालपर्ययात् ॥ तानेव भोजयेद्विप्रान् ब्रह्मण्ये प्रकलिताः ॥ ब्रह्मणा कृत
 संस्थाना विप्रा ब्रह्म समास्तृताः ॥ अमानुषा गया विप्रा ब्रह्मणा
 ये प्रकलिताः ते सुनुये सुसंतुष्टाः पितृभिः सह देवताः ॥ तत्रैवा ॥ न विचार्य कुलं शीलं वि
 धाचतय एव च ॥ इति ते स्ते सुसंतुष्ट देवाः सयिदं गुह्यं काः गयायां निर्गुणा अपितर
 वभोज्या ॥ इति हेमाद्रिः ॥ अस्य वृद्धश्राद्धे एव तन्नि यमो नाभ्यत्रेति
 त्रिस्थली सेतोपिता महचरणाः ॥ श्रुत्वा तीर्थं न मनुरात्रे भोजं तं मनुरब्रवीत् ॥ स्कंदे
 पुत्राह्मणं नेव परीक्षत कदाचन ॥ अन्वार्थं न मनुरात्रे भोजं तं मनुरब्रवीत् ॥ स्कंदे
 पि ॥ ब्राह्मणा न परीक्षन्तीत्येव निवासिनः ॥ मनुः ॥ न ब्राह्मणं परीक्षते देवक

र्मणिधर्मवित्॥पित्रैकर्मणिनुप्राप्तेयरीक्षेतप्रयत्नतः॥असंभवपरमेतदितिमेधातिथिः
हेमाद्रौव्यासः॥गायत्रीसारमात्रोपिवरंविप्रःसुमंत्रितः॥नायंत्रितश्चतुर्वेदीसर्वाशीसर्वविक्रयी॥
काणाकूटाश्चकुजाश्चदरिद्राव्याधितास्तथा॥सर्वेऽप्रादेनियोक्तव्यामिश्रितावेदपारंगैः
यविप्रनिमंत्रणाम्॥चंद्रिकायांवारहे॥वस्त्रशौचादिकर्तव्यंश्वःकर्त्तास्मीतिजानता॥स्थानो
पलेपनं कृत्वाततोविप्रान्निमंत्रयेत्॥दंतकाष्ठं च विसृजेद्ब्रह्मचारीशुचिर्भवेत्॥ तत्रैव
प्रचेताः॥ दक्षिणं चरणं विप्रः सव्यं वैष्णव्यं त्रियस्तथा॥पादावादायवैश्योद्दोऽक्षद्वयः प्र
णतिर्धर्मकं॥ बृहस्पतिः॥ उयवीतीततोभूत्वादेवार्थं तु द्विजोन्नमान्॥अ
पसव्येनपित्रैथस्वयंशिष्योथवासुतः॥ प्रचेताः॥ सवर्णप्रेषयेदाप्रं द्विजानां
नुनिमंत्रणे॥ दृष्ट्वीचंद्रोदयेस्कांदे॥ राजकार्येनियुक्तस्यबंधनियहव
र्त्तनः॥व्यसनेषुचसर्वेषुऽप्राहंविप्रेणकारयेत्॥ चंद्रिकायांयमः॥ अभो
जं ब्राह्मणस्यान्नं वृषलेन निमंत्रितं॥ तथैव वृषलस्यान्नं ब्राह्मणेन निमंत्रितं॥ त
त्रैव ये ढीनसिः सप्रयंचद्वौवाश्रोत्रियान्निमंत्रयेत्॥ आश्वलायनसूत्रे॥
एकैकमेकैकस्यद्वौद्वौवात्रीस्त्री न्वावृद्धौफलभूयस्त्वं॥इतिवितृष्टिःप्रादेगौतमः॥नवावा
रान्भोजयेद्युजोवायथोत्साहं याज्ञवल्क्यः॥ द्वौदेवे प्राक्त्रयः
पित्र्यउदगेकैकमेववा॥मातामहानामप्येवतंत्रंवावैश्वदेविकम्॥ दीपक
लिकायांपराशरः॥ सयन्नावर्थं यत्राणामेकैकस्यत्रयस्त्रयः॥पित्रादौब्रह्म
णाःप्रोक्ताश्चत्वारोवैश्वदेविके॥ बृहयाज्ञवल्क्यः॥ दशैकंपंच
वाविप्रान्पार्वणोविनियोजयेत्॥अत्रवैश्वदेवेद्वौचतुरोवोपवेश्यपित्रादीनामेकैकस्य
स्थानेएकंत्रीनृपंचसप्तनववोपवेशयेदितिनिक्षुरणार्थः॥ मनुः द्वौदेवेयितृ
कृत्येत्रीनेकैकमुभयत्रवाभोजयेत्सुसमृद्धौपिनप्रसज्येतविसरं॥सन्क्रियादेशकालोचशो
चंब्राह्मणसंपदं॥यंचैतान् विसुरोहंति तस्मान्नेहेतविसरं॥ दृष्ट्वीचंद्रोदये
तातयः॥ द्वौदेवेयवर्णोविप्रोप्राप्नुखावुपवेशयेत्॥पित्रैतूदंशुखांस्त्रीश्चवल्ह
चाध्वर्षुसामगान्॥अन्यशक्तौ हेमाद्रौदेवलः॥ एकेनापिद्विवि
प्रेणषट्पिंडंप्राहमाचरेत्॥षडर्घ्यान् दार्यंयत्रत्रयउभ्योदधात्रयाहविः॥ गोभिलः
यधेकंभोजयेच्छादेकंद्वौगंतत्रभोजयेत्॥चचोयजूषिसामानित्रितयंतत्रविद्यते॥अत्र
वैश्वदेवेतिविशेषमाहः॥ तत्रैववसिष्ठः यधेकंभोजयेच्छादे
वंतत्रकथंभवेत्॥अन्नंयात्रेसमुद्भूतसर्वस्यप्रकृतस्यचा॥देवतायतनेकत्वाततःप्राहं
समाचरेत्॥प्रास्येदन्नौतदन्नंतुदद्याद्ब्राह्मणारिणो॥एतच्चसपिंडीकरणवर्जंज्ञेयं॥नत्वे
वैकं सर्वेषां काममनाद्येऽन्याश्चलायनोक्तेः अस्यार्थउक्तीनारायणवृत्तौ॥आद्यंसपिंडी
करणंतद्वर्जेषुसर्वप्रादेषु कामंत्रयाणामेकंभोजयेत्॥संपिंडीकरणंतु नियतं त्रिभिर्भवि
तव्यमिति॥अनाद्येपार्वणवर्जितेवा॥अभोजनेऽत्रामहेमप्राहद्वौवा॥अन्नाभावेवेतिव्या

स्थांतरं तत्रैव ज्ञेयम् ॥ कारिका ॥ देवपित्रैर्वैकैकं सपिंडीकरणं विनेति ॥
 अत्रैकविप्रेसाधेर्विशेषमाहा ॥ पृथ्वी चंद्रोदये प्रवेत्ता ॥ एकस्मिन् ब्राह्मणे
 देवसाधनेऽभिर्भवत्सदा ॥ अन्नयेः कुशमुष्टिः स्यात्प्राद्वर्कर्मणि सर्वतः ॥ सर्वथा विप्रालाभे
 तत्रैव हेमाद्री सत्यव्रतः ॥ निषादमर्भितचयमासनेषु समाहितः ॥ प्रेषात्प्रेषसंपुक्तं सर्वं प्रा
 दं प्रकल्पयेत् ॥ अत्रानन्यभावात्सन्नेऽन्तिकार्थं यजमानविधौ न दक्षिणोतिकेचित् ॥ त
 न्ना ॥ अदृष्टार्थायाः प्राप्तेः ॥ सर्वतंत्रिजेटुभ्यं यच्च प्राद्वदक्षिणमिति या प्रात् ॥ विदध्यादौ
 त्रमन्यश्चेदक्षिणा ईहरोमवेत् ॥ स्वयंचेदभयं कुर्यादस्य स्मै प्रतियादयेदिति कुंडो गपरि
 शि ॥ एवं यतिप्रादेयि ॥ कात्यायनः ॥ यत्नवस्तु निमुष्टौ च सप्तद
 र्भवेत्तथा ॥ दर्भसंस्थानविहिता विस्तरास्तरणेषु च मातृप्रादे तु विप्रालाभे सुवासिमो वि
 भोजनीया इमाहा प्राकैव द्रवसि ॥ मातृप्रादे तु विप्राराणं मलामेक्षयेदपि ॥ यतिपुत्रा
 त्विताभ्या योषितोऽष्टौ कुलोद्भवा इति ॥ अष्टाविनिवृद्धिप्राद्विषयम् ॥ यामे उ
 त्रखंडे ॥ संकटमर्चितं लिंगं शालया मस्त्रिंशं च यः ॥ पीठे संस्थापयित्वा तु प्राद्वं च कुण्डो नरः ॥ पि
 तरस्तस्य तिसृं तिकस्य कोटिशतं दिवि ॥ चंद्रिकायां मान्ये ॥ यत्नमन्यनि ॥
 माच्छावयेत्पितृकानुष्ठः ॥ अत्रोर्ध्वनेः शोचयेत्सततं ब्रह्मचारिभिः ॥ भवितव्यं भवद्विषमपा
 चं प्राद्वकारिणा ॥ यत्नमनुः ॥ सर्वायासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविर्वर्जितैः भवित
 व्यं भवद्विर्नः श्रोतृप्राद्वकर्मणी नितरुषं पुनिमंत्रणापरं न दहः ॥ तत्रैव देवलः ॥ असंभवे
 पर्युर्वा ब्राह्मणां स्नानमत्रयेत् ॥ अज्ञातीनसमानार्थी न पुमान्मात्रशक्तिः ॥ कात्यायनः
 अनिधीमंत्रितो न तत्कृतं न गृहशक्तिः ॥ अथ प्राद्वकर्तृभोक्तृनियमाः ॥
 तत्र निमंत्रितविप्रत्यागोपरकैयमः ॥ केतनं कारयित्वा तु यो नियातपतिदिजं ॥ ब्रह्महत्यामवा
 प्रोतिश्रद्धयो नो वजायते आमं अत्राहारां यस्तु यथासायं न क्षययेत् ॥ अतिहृष्टा सुघोरसुति
 र्यग्यो निषुजायते ॥ प्रमादस्यागेतहारीतः ॥ प्रमादादिस्मृतं ज्ञात्वा प्रसाधेनं प्रयत्नतः ॥ तर्पयि
 त्वा यथासायं सर्वतन्त्रं लभ्यते ॥ प्रमादाभावे तु नारायणः ॥ एतस्मिन्नेन सिमात्रे ब्राह्मणो
 नियतः शुचिः ॥ यतिचांद्रायणं कृत्वा तस्मात्पात्रमुच्यते ॥ यमः ॥ आमंत्रित
 सुयोविप्रो भोक्तृमन्यवगच्छति ॥ नरकारांशतं गत्वा चांडलेष्वभिजायते ॥ तत्रै
 व देवलः ॥ सर्वं निमंत्रितोत्प्रेन कुर्यादस्य प्रतिग्रहं ॥ भुक्ता हारो यवाभुंक्तैः भुक्तं तस्य
 नश्यति ॥ यदि विप्रो विलंबते तदोक्तमादित्यपुराणी ॥ आमंत्रितश्चिरं नैव कुर्याद्विप्रः कदा
 चन ॥ देवतानां पितृणां च दातृरस्य चैव हि ॥ विरकारी भवेद्दोहीयच्यते नरकाग्निना ॥
 पृथ्वी चंद्रोदये यमः ॥ निमंत्रितसुयोविप्रो भुज्जानं याति दुर्मतिः ॥ भवति पितर
 स्य तं मासं यां भोजनाः ॥ निमंत्रितः प्रकुर्यात्तु कलहं चेदिजः क्वचित् ॥ भवति पितरस्य
 स्य तं मासं मलभोजनाः आमंत्रितं सुयः प्रादे भारमुद्धने दिजः ॥ पितरस्य तं मासं भवति
 स्तेदभोजनाः ॥ आमंत्रितसुयः प्रादे हिंसां वै कुरुते दिजः ॥ तं मासं पितरस्य भवति रुधि

राशनाः॥शंखः॥निमंत्रितस्तुयःश्राद्धेमेथुनंसेवतेद्विजः॥श्राद्धं दत्त्वा च मुक्ता च पुज्यते मह
 तेन सा॥मिथुनं ऋतावपि निषिद्धम्॥ऋतुकालं निपुक्तीवानैव गच्छेत्स्त्रियं क्वचित्॥तत्र ग
 क्त्वा वा प्रीतिस्तु निष्ठा निफलानि त्विति॥तत्रैव माधवीयेष्टदमनूक्तेः॥श्राद्धं करिष्यन् कृत्वा
 वा मुक्ता वापि निमंत्रितः॥उपोष्य च यथा मुक्ता नोपेयाच्च ऋतावपि॥भोक्ष्यन् करिष्यन् च
 श्राद्धं हर्वरात्रौ प्रयत्नतः॥अवायं भोजनं चापि ऋतावपि विवर्जयेदिति तत्रैवाश्वलायनोक्ते
 श्च॥विज्ञानेश्वरेणानुश्राद्धे ऋतौ गच्छतोपिन दोषस्तुक्तं॥तत्त्वगतिकत्वे ज्ञेयं॥वृहस्पतिः
 द्विनिशं ब्रह्मचारी स्यात् श्राद्धं कृत्वा हारोः सह॥अन्यथा वर्तमानो तु स्यात्तां निरयगामिनौ॥
 पुनर्भोजनमध्वानं भारमायासं मेथुने॥श्राद्धं कृत्वा हर्षमुक्तेव सर्वमेतद्विवर्जयेत्॥स्वाध्या
 यं कलहं चैव दिवा स्वायंत्येव च॥यत्तु श्राद्धं काशिकायां पुराणसमुच्चये॥कृत्वा तु रुधिरस्त्रा
 वं न विद्वान् श्राद्धमाचरेत्॥एकं द्वे त्रीणि वा विद्वान् दिनानि परिवर्जयेदिति॥तन्निर्मूलं॥४
 श्वी चंद्रोदये यमः॥पुनर्भोजनमध्वानं भारमध्ययनं मेथुनं॥संध्यां प्रतिग्रहं होमं श्राद्धं भोक्ता
 वृजयेत्॥तत्र संध्या निषेधः प्रायश्चित्तात्सर्वं ज्ञेयः॥यथा होशनाः॥दशकृत्वः पिवेदायो
 गायत्र्या श्राद्धं भुज्जिजः॥ततः संध्यामुपासीत जयेच्च जुहुयादपि॥गौडस्तु॥सायं संध्यां यरा
 नं चच्छेदनं च वनस्यते॥अमावास्यां न कुर्वीतरात्रिभोजनमेव च॥द्युतं च कलहं चैव सायं
 संध्यां दिवा शयं॥श्राद्धकर्त्ता च भोक्ता च पुनर्भुक्तिं च वर्जयेदितिका मध्वेनो वराहाद्युक्तेः॥क
 तुरपि सायं संध्या निषेधमाहुः॥होम निषेधस्तु स्वविषयः॥सूतके च प्रवासे च अशक्तौ श्रा
 द्भोजने॥एवमादिनिमित्तेषु हावयेन्न जहाययेदिति कुंदोगपरिशिष्टात्॥तत्रैवा
 दित्यपुराणो॥निमंत्रितस्तु न श्राद्धे कुर्याद्भार्यादिताडनं॥चंद्रिकायां प्रचेताः॥श्राद्धं भुक्
 प्रातरुत्थाय प्रकुर्यादंतधावनं॥श्राद्धकर्त्तान कुर्वीत दंतानां धावनं बुधः॥हेमाद्रौ जावा
 लिः॥दंतधावनं तांबूलैस्तैलाभ्यंगमभोजने॥रम्यौषधं यरानं च श्राद्धं कृत्वा प्रवर्जयेत्॥
 विष्णुरहस्ये॥श्राद्धोपवासदिवसे स्वादित्वा दंतधावनं॥गायत्र्या शतसंस्तनं वृषा श्य वि
 सुध्यति॥पुनर्भोजनमध्वानं यानमायासं मेथुनं॥दानं प्रतिग्रहो होमः श्राद्धं भुक्त्वष्टव
 र्जयेत्॥सोमोत्पन्नो॥वनस्यति गते सोमे यस्तु हिंस्यादनस्यति॥घोरयां भूराह माया पुज्यते
 नात्र संशयः॥एतद्विहिते ध्यादिव्यतिरेकेण॥वनस्यति गते सोमे ननु होयस्तु वाहयेत्॥ना
 त्रति पितरस्तस्य दशवर्षाणि यंच च॥वनस्यति गते सोमे मंथानं यस्तु कारयेत्॥गावस्त
 स्य विनश्यति चिरकालमुपस्थिताः॥वनस्यति गते स्वरूपमाह ४ श्वी चंद्रोदये व्यासः॥
 त्रिमुहूर्तं वसेदर्के त्रिमुहूर्तं जले वसेत्॥त्रिमुहूर्तं वसेद्गोमु त्रिमुहूर्तं वनस्यती॥कलिकायां
 दृढमनुः॥निमंत्र्य विप्रान् दहवर्जयेन्मेथुनं सुरं॥प्रमत्ततां च स्वाध्यायं क्रोधाशौचे तथा
 च॥केचिन्निमंत्रणात्सर्वं शुद्ध्यर्थं श्वेन्हि क्षौरं कुर्वति॥नत्रमूलं मृग्यं॥सरीचिः॥वष्ट्या
 यर्वसुयसादीरिक्ता भद्रातिथिष्वपि॥याते श्राद्धे त्रता हे च क्षौरवर्ज्ये निशाबुच॥यदा कर्तुरश
 क्त्या तत्पुत्रशिष्यादिः श्राद्धं करोति तदा कर्त्ता प्रतिनिधिना च प्रायुक्तं नियमाः कार्याः॥नश

क्रोतिस्वयंकर्तुं यदा हनवकाशतः ॥ आहं शिष्यरापुत्रेण तदा येनापिकारयेत् ॥ नियमा
 नाचरेत्सोपिनियतोऽवसुधरे ॥ यजमानोपितान् सर्वानाचरेत्सु समाहितः ॥ ३ ॥ तिहे मादौ
 वाराहोक्तेः ॥ स्त्रियास्तु यामे ॥ सुक्तकच्छातुयानारीसुक्तकेशीतथैव च ॥ हसने वदने चैव
 निराशाः पितरो गताः ॥ आश्लायनः ॥ आहं हि भोजयेदासौ नवालीनपियत्नतः ॥ आ
 कुपि उदानाङ्गं धीर्नलंकुर्यात्स्वविग्रहं ॥ वासो गृहे ॥ अथ आह वस्त्रं नि ॥ तत्रादौ कुशा
 दृष्ट्वी चंद्रोदये दक्षः ॥ शमिमुख्यकुशादीनां द्वितीयः परिकीर्तितः ॥ अथ धामने दिने द्वितीयो
 भाग इत्यर्थः ॥ तत्रैव यमः ॥ समूलस्तु भवेद्दर्भः पितृणां आह कर्मणि ॥ मूलेन लोका नृजयति
 शक्रस्य सुमहात्मनः व्यासः ॥ तर्पणादीनां कुर्यात्पितृणां पानिका निचित् ॥ तानि सुहि
 गुणोर्दभैः सप्तर्षेर्विशेषतः ॥ शालं कायनः ॥ सपिंडीकरां यावदनुदभैः पितृक्रियाः ॥ स
 पिंडीकराणां हर्षं हि गुणैर्विधिवद्देव ॥ शंखः ॥ अनंतर्गमिरां सायं कौशं हि दलमेव चाप्रा
 देशमात्रं विज्ञेयं यवित्रं यत्र कुत्र चित् ॥ हारीतः ॥ पवित्रं ब्राह्मणस्यैव चतुर्भिर्दर्भपिंजुलैः ॥
 एकैकं न्यूनमुद्दिष्टं वर्णं वर्णं यथाक्रमेण ॥ स्मृत्यर्थं सारे ॥ सर्वेषां वा भवेद्वाभ्यां यवित्रं यथितं
 न वम् ॥ १ ॥ रत्नावलाम् ॥ ह्योस्तु पर्वणीर्मध्यं यवित्रं धारयेद्दधः ॥ हे मादौ स्कंदे ॥ अनामिका
 धृतादर्भा घेकानां मिकया पिवा ॥ हाभ्यामनामिकाभ्यां नृधार्थं दर्भं यवित्रके ॥ पवित्राभावे
 तत्रैव सुमंतुः ॥ समूला यो विगर्भौ तु कुशीर्होदक्षिणोकरे ॥ सव्ये चैव तथा त्रीन् वै विट्यात्
 र्वकर्मसु ॥ वौधायनः ॥ हस्तयोरुभयोर्होदा वा सने पितथैव च ॥ दर्भग्रहणो मंत्रमाह ॥ शं
 खः ॥ विरचिना सहोत्पन्नपरमेशि निसर्गजा ॥ नुदसर्वाणि यापानि दर्भं स्वस्तिकरो भवस्तु
 त्पर्थं सारे ॥ हुं फट् करिणामंत्रेण सकृच्छिन्वा समुदरेत् ॥ भरद्वाजः ॥ प्रेतक्रियार्थं पित्र्यं
 मभिचारार्थं मेव च ॥ दक्षिणामिमुखं चिह्नं यात्राचीना वीतिकीर्तिजः ॥ कुशाभावे परार्क
 सुमंतुः ॥ कुशः काशः शरीशुद्धो यवाहर्वायवित्त्वजाः गोकेरायुजकुंदाश्च हर्वाभावे परः
 परः ॥ काशादौ विशेषमाह ॥ शंखः ॥ काशहस्तलानां चामेत्कुंदां चिह्निषिंशकया ॥ प्रा
 यश्चिन्नेन युजेत्तद्वर्वाहस्तथैव च ॥ दृष्ट्वी चंद्रोदये यमः ॥ मासिमासु हतादर्भा मासिमासि
 ववोदिताः षट्त्रिंशन्मते ॥ मासेन स्यादमावास्यादर्भया होनवः स्मृतः ॥ गृहपरिशिष्टे ये
 च पिंडाश्चितादर्भा ये कृते पितृ तर्पणं ॥ अथ मेधाशुचिलिप्ता ये ते यानां गोविधीयते ॥ ल
 घुहारीतः ॥ यथिदर्भाश्चितादर्भाः ये दर्भा यज्ञभूमिषु ॥ संरणासनपिंडे सुषट्कुशान् परि
 वर्जयेत् ॥ ब्रह्मयज्ञे च ये दर्भा ये दर्भा पितृ तर्पणं ॥ हतामृतपुरीषाभ्यां ते यानां गोविधीय
 ते ॥ हे मादौ ॥ अस्मानि च यवित्राणि कुशहर्वात्मकानि च ॥ हे मात्मकं यवित्रं स्पष्टे कानां हि
 तिवैकलाम् ॥ अथ हविः ॥ हे मादौ प्रचेताः कृष्णमाखास्तिलाश्चैव प्रेक्षासु र्यवशालयः ॥
 महायवात्री हियवास्तथैव च मधूलिकाः ॥ कृष्णः येताश्च लोहाश्च याष्टाः सुः आह कर्मणि
 ॥ महायववैणुवीजं ॥ मधूलिकायावनाला इति हे मादौ ॥ कल्पतरुश्च ॥ भारते ॥ वर्धमान
 तिलश्चाहं मस्यं मनुरब्रवीत् ॥ सर्वकामैः सयजनेनैव स्तिलैर्यजते पितृन् ॥ चंद्रिकायां दे

वलः॥ इहाहर्तृमृताहेचदर्शदृष्टकासुच॥ पात्रेभ्यस्तेषु कालेषु देयं नैव कुभोजनं॥ सा
 यणीये॥ अगोधूमं च यच्छादं माषमुद्गविवर्जितं तैलयको नरहितं कृतमप्यकृतं भवेत्॥
 हेमाद्रावत्रिः॥ अगोधूमं च यच्छादं कृतमप्यकृतं भवेत्॥ तत्रैव ब्राह्मे॥ यवैर्व्रीहिति लैर्मा॥
 यैर्गोधूमैश्च राकैस्तथा॥ संतर्पयेत्पितृनुमुद्गैः श्यामाकैः सर्वयद्रवैः॥ नीवारैर्हरिण्यामा
 कैः प्रियंगुभिरथार्चयेत्॥ हेमाद्रौ कार्ध्वाजिनिः॥ यदि वृंजीवितश्चासीन्न दद्यात्तस्य यत्नतः
 सत्तमो दुस्तरमार्गततो याति न संशयः॥ कलिकायामाश्वलायनः॥ कदलादिफलेः श
 लैर्मूलैर्द्रादिकैरपि॥ गोरसेर्मधुना दध्नाश्चाद्दे संतर्पयेत्पितृन्॥ कदलामफलादीनि
 आद्दे संपादयेत्तु धीः॥ हेमाद्रौ पृथ्वी चंद्रोदये च मार्कंडेयः॥ गोधूमैरिक्षुभिर्मुद्गैः सतीनैश्च
 राकैरपि॥ आद्दे सुदत्तैः प्रीयंते मासमेकं पितामहाः॥ विद्वार्या च भरुंडैश्च तिलैः शृंगाटकै
 स्तथा॥ केचुकैश्च तथा कंदैः कर्कंधुवदरैरपि॥ यालेवनैरारुकैश्चाप्यक्षौटैः यत्नसेस्तथा॥
 काकोत्साक्षीरकाकोत्सा तथा पिंडालकैः शुभैः॥ लाजाभिश्च सधानाभिः त्रयुसोर्वीरुचिर्म
 दैः॥ सर्वपाराजशाकाभ्यां प्रिगुदैराजजंबुभिः॥ प्रियालामलकैर्मुख्यैः फलुभिश्च तिलंठकै
 वेत्रां कुरैस्तालकंदैश्च त्रिकाक्षीरकावचैः॥ लोचैः समोचैर्लकुचैस्तथा वैवीजशरकैः॥ गुं
 जातकैः यमफलैर्मध्यमीजैश्च संस्थितैः॥ रागखांडवचोष्यैश्च त्रिजातकसमन्वितैः॥ दत्तै
 सु मासं प्रीयंते आद्दे सुपितरो नृणाम्॥ एषां कोशहेमाद्रादि व्याख्या वैद्यकाद्यनुसारेणाम्
 ध्यदेशमाषयानामनुच्यते॥ सतीनैः कलायैः कलायसु सतीन कश्चिदमरः वदुरीति प्र
 सिद्धः॥ विद्वार्या तत्कंदेन मरुंडं जलजम् स्वाराण रतिप्रसिद्धं आह मंजरी॥ भूकूष्मांडमित्य
 ने॥ शृंगाटकं सिंघाडा॥ केचुकः कंचनारः॥ कंदः सरराः॥ अशोघ्नः सरराः कंदश्च मरः
 ॥ कर्कंधुवत्पुष्पमवदरम्॥ यालेवतं कोशातकी॥ अरुकं अरुडं॥ अक्षौटं अखरोटं॥ का
 कोलीक्षीरकाकोलीगोडैश्च प्रसिद्धे॥ पिंडालकं सुयनी॥ महाराष्ट्राणां मोहलुकंदश्चिप्र
 सिद्धः॥ त्रयुसादयस्त्रयः कर्कटीभेदाः॥ चिर्मटं खर्वूजम्॥ सर्वपेति दीर्घच्छादसः॥ प्रिया
 लचिरोज्जी॥ फलु उदुवरं॥ तिलंठकं यटोलम्॥ तालकंदः कंदविशेषः॥ चुक्रिका तिति
 र्णीविंवीवा॥ क्षीरिका धिरणी॥ मोचं कदलीफलं॥ लकुचं वडहरम्॥ मुंजातकं गोडदेशे
 ॥ यमफलं गदा॥ रागखांडवः पानादिविशेषः॥ पिप्पली शुठियुक्तसुमुद्गपसुखांडवः॥
 रागखांडवतां याति शर्करा संपुतं गुतम्॥ इत्युक्तः वानविशेषः॥ त्रिजातं लवंगे लायत्रका
 शि॥ मदनरत्ने कीर्मे॥ कालशाकं च बासूकं मूलकं कृष्णनालिका॥ प्रशस्तानीति शेषः॥
 हेमाद्रौ पृथ्वी चंद्रोदये च॥ वायुपुराणे॥ कालशाकं महाशाकं द्रोणशाकं तथा ईरकं॥ वि
 ल्वामलकमृही कायनसाम्रातदाडिमं॥ चयं पालिवताक्षौटखर्जूरचक्रकसेरुकम्॥ कोवि
 दारश्च कंदश्च यटोलं दृहतीफलं॥ पिप्पली मरिचं चैव यलाशुठी च सेंधवं॥ शर्करा गुडक
 रं वदरं द्रोणपत्रकं॥ तथा॥ मधुकं रामं चैव कर्करं गुडमेव च॥ आह कर्मलिशस्तानि
 सेंधवं त्रयसंतथा॥ रामं हि गु॥ कसेरुः कोविदारश्च तालकंदस्तथा विशम्॥ तमालं शत

कंदश्च मध्याह्नः शीतकंदः॥ कालियकालशाकं च मुनिषसं सुवर्चलं॥ मांसं शाकं दधि क्षीरं च
 तु वेनां कुरस्तथा कंदफलं कौकरीं द्राक्षां लघुं च भोजनमेव च॥ तिडुकं चारकं कर्कशं मधुसालं च
 कंदयो॥ चैकं कंतं नालिकेलं च गटकं पुरुषकं॥ पिप्पली मरिचं चैव पटोलं हृतीफलं च
 मादीनि चामानि स्वाहनि मधुराणि च॥ नागरं चार्द्रकं देयं दीर्घमूलकं मेव च॥ तथा॥
 शर्करा क्षीरं संपुक्ताः पृथुक्कानि मधुसयाः॥ द्रोणशाकं कुंवारं तिप्रसिद्धम्॥ मूढीका द्राक्षाः॥
 आघ्रातकं आम्बुडं वृक्षसूतफलम्॥ पालिवनं जंजीरम्॥ पालिआलमिति गौडप्रसिद्धं वा
 खर्जूरं खर्जूरं इति प्रसिद्धं॥ कसेरुं जलजं कंदः॥ कौविदारः कंचनारः॥ तालकंदः तालमूलो
 विसम्भसीरम्॥ शतकंदः शतावरी॥ शीतकंदः सेरुकीति प्रसिद्धम्॥ कालियकरालसंज्ञः
 शाकः॥ दारुहरिद्राचेति पृथ्वीचंद्रः॥ मुनिषसं कर्कटी सदृशं मुलठीयां रतिगौडप्रसिद्धम्॥
 सुवर्चलं शाकविशेषः॥ मुनिमुमीति गौडस्थानम्॥ कंदफलं श्रीपरीं वृक्षफलम्॥ कौक
 रीं च न्नरसा द्राक्षाः॥ तिडुकं डिण्डिममिति कैदेवः॥ तिडुकं फलं वा॥ श्रीवकं फलविशेषः चारं
 सुदृतालं॥ मधुसाहयं॥ मधुकं पुष्पं फलं वा॥ वैकुं कितं चैवीति॥ गौडस्थानम्॥ पुरुषं
 कं पुरुषमिति प्रसिद्धं॥ नागरं शुंठी॥ पृथ्वीचंद्रो देयब्राह्मे॥ आघ्रातकं विविदाडिमवी
 जशरकं॥ प्राचीना मूलकं क्षीरं नालिकेरं पुरुषकं नारंगं च खर्जूरं द्राक्षा नीलकण्ठिकं॥
 एतानि फलजानि आदिदेयानि यत्नतः॥ मान्ये॥ अन्नं तु सदधि क्षीरं गीघृतं शर्करा न्वितं
 मांसं प्रीणं तिसृष्वपि नृनिन्याह कोशवः॥ याज्ञवल्क्यः॥ हविषा जनेन वै मांसं यापयेन्ननुव
 त्सरं॥ मान्यहारिराकोरं अक्काकुनका गयार्धतेः॥ ऐरावती रववाराहशशिर्मसि र्वाक्र
 मम्॥ मांसं वृद्धाभितृप्यति दत्ते रिरहितमहाः॥ खड्गमिषं महाशल्कं मधुमुन्नमेव च॥
 लोहामिषं कालशाकं मांसं वा प्रीणासं स्य च॥ निगमः॥ त्रिः पिवंस्त्रिद्वितीयक्षीरांश्चितं वृद्धमजा
 यति॥ आघ्रीरासं तु न प्राहुर्याज्ञिकाः प्राह कर्मणि॥ वा प्रीणा सौजरक्ता गतिमेषानिधिः
 कामायनः॥ कृगोस्त्वेषानालम्प्य शेषाणि क्रीत्वा लब्ध्वा वा स्वयं मृतानां वा हन्य चैव॥
 कौर्भे॥ क्रीत्वा लब्ध्वा स्वयं वा यमृतानां हन्य वा हिजः॥ रक्षाच्छादयेत्प्रयत्नेन तदस्याक्षयमभु
 ते॥ आदेदन्नस्य मांसस्याभक्ष्यो दोषमाह मनुः॥ निपुक्तं लुप्यथा मां यं यी मांसं नान्निमान
 वः॥ संप्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिः॥ अत्र बहु सुवचनेषु आदि मांसमधुनोः प्राश
 स्योक्तेः॥ विना मांसं न यच्छाहं लतमं प्लुतं भवेदिति हेमाद्रौ देवलोक्तेः॥ यच्छाहं प्लुना
 हीनं तद्रसेः सकलैरपि॥ मिष्टानैरपि संपुक्तं पिबृणं नैव नृप्रये अणुमात्रं पश्चादि पश्चि
 नस्या च मांस्त्रिकं॥ नामापिकीर्तनीयं स्यात्पिबृणं प्रीतयेत तर्हि हेमाद्रौ प्राक्षेत्केचन
 समधुनोः प्राह निपतत्वं गम्यते गौडनिबंधे मत्स्यसुमंत्रकेः॥ मध्वग्भावे शुद्धो देयः क्षीरस्य
 च तथा दधिन लभ्यते घृतं यत्र कुर्यात् घृतं वती जया॥ प्राह कलिकाया नागरखंडे॥ कथं
 विधद्विप्रेभ्यो न रत्नं भोजने मधु॥ पिंडालुने वदातव्याः कदाचिन्मधुना विना॥ वृहस्प
 शरत्तु मांसं निषेधति॥ यस्तु प्राणिबंधं कृत्वा मांसं सेत्यप्यने पिबृत्॥ सविदांश्च दनं दग्धा

कुर्यादंगारविक्रयं॥सिद्धाकृपेययाकिंचदालादातुमिच्छति॥एतदज्ञानतःसोऽपिमां
सेनश्राद्धस्तथा॥सएवा॥सर्वथान्नंयदानस्यान्तदेवामिषमाश्रयेत्॥ब्राह्मणश्चस्वयं
यात्रचखादिहंतयदि॥भागवतेपि॥नदद्यादामिषंश्राद्धेनचाद्यादमृतत्ववित्॥मुन्यन्नेः
स्यात्पराप्रीतिर्यथानयशुहिसया॥तथेतिशेषः॥अत्रकेचित्॥मुन्यन्नेब्राह्मणस्योक्तंमांसं
सत्रियवैश्ययोः॥मधुप्रधानंशूद्रस्यसर्वेषांचाविरोधियदितिहेमाद्रौपुलस्त्योक्त्याव्यव
स्थामाहः॥४४थीचंद्रादयस्तु॥असृजतागोयशुश्चैवश्राद्धेमांसंतथामधु॥देवराचसुतोत्प
त्तिःकलौयंचविवर्जयेत्॥इतिनिगमोक्तेः॥वरातिथिपितृभ्यश्चयशूकररात्रियेतिक
लिवर्ज्यमुहेमाद्रावादिन्यपुण्यं॥मांसदानंतथाश्राद्धेवानप्रस्थाश्रमस्तथेत्युक्ताश्मा
नूधर्मानूकलियुगेवर्मानाहुर्मनीषिराश्रितिरुहन्नारदीयेभिधानाच्चमांसविधिःकलिय
तिरिक्तविषयः॥कलौमांसनिषेधानांचदेशाचाराद्यवस्था॥तथाचरुहन्नारदीयेश्राद्धस्तं
।यथाचारंप्रदेयंतुमधुमांसदिकंतथा॥देशाचाराःपरियाद्यास्तत्रदेशीयजैर्नरेः॥अन्य
थापतितीक्ष्णैःसर्वधर्मवहिष्कृतइति॥यस्मिन्देशेपुरेयामेवैविधेनगरेपिवा॥पीय
त्रविहितोधर्मसंधर्मनविचारयेदितिभृगूक्तेश्चेत्याहुस्तन्ना॥होलाकाधिकरणमायेनदे
शविशेषव्यवस्थायकयदकल्पनायोगात्॥निरूपितंचैतत्पितामहचरणौर्मांसमीमांसाया
मितिदिक्॥मनुः॥संवत्सरंतुगव्येनययसायायसेनच॥आध्रीराशश्यमांसेनरुप्रिर्द्वादश
वार्षिकी॥त्रिषिवंत्विंद्रियक्षीरांश्चेतंरुदमजायति॥आध्रीरासंतुतआहुयीजिकाःश्राद्ध
कर्मणि॥क्षीराद्रौविशेषमाहहेमाद्रौसुमंतुः॥ययोदधिघृतंचैवगवांश्राद्धेषुयावनं॥महि
षीरांघृतंमाहुःश्रेष्ठंननुययःकचित्॥आज्ञवल्क्यः॥संधिन्यनिर्देशाःस्वत्सागोययःपरिवर्ज
येत्॥औष्ट्रमेकशफंस्त्रैरामारण्यकमथाविकं॥हेमाद्रौहारीतः॥नवस्तथायाःसप्तरात्रा
दित्येकेदशरात्रादित्यपरः॥मासेनायेषुषंभवतीतिधर्मविदः॥एतद्रजोभावपरं॥देवलः॥
अजाविमहिषीरांतुययःश्राद्धेषुवर्जयेत्॥विकारान्नययसंश्चैवमाहिषंतुघृतंहितं॥तत्रै
वब्राह्मे॥माहिषंचामरंमार्गेश्वरं॥स्त्रैरामौष्ट्रयाचितंचदधिक्षीरंघृतंत
जेत्॥सगुंडमरिचाक्तंतुतथापर्युषितंदधि॥दीर्घांतक्रमयेतंचनखाखादंचकेनवत्॥म
हिषायवादोपरकिंब्राह्मे॥देयंतंनुहिनंचैवदद्यात्तदमृतंतययःसद्यस्कंनवनीतादनुधृत
म्॥आरण्यमहिषीक्षीरंशर्करास्तुतिसंयुतं॥मध्वक्तंतुहिनंचैवदद्यात्तदमृतंतययः॥स्तु
तिःक्षीरशरः॥श्राद्धकौमुद्यांचैवम्॥यद्यपियाज्ञवल्केन॥अन्नंययुषितंभोज्यंस्नेहा
क्तचिरसंस्थितम्॥अस्नेहाअपिगोधूमयवगोरसविक्रयाइति॥ययुषितंदध्यादिभोज
युक्तंतथापिगुंडमरिचाक्तस्यययुषितंदोषोत्रोच्यतेइतिहेमाद्रिः॥तत्रैवब्राह्मे॥कालश
क्तंतुलीयंवास्तुक्तंमूलकंतथा॥शाकमारण्यकंचैवदद्याच्छ्राद्धेषुनित्यशः॥तंतुलीयं
सस्मयत्रमितिहेमाद्रिः॥महाराष्ट्राणांमाटइतिप्रसिद्धं॥आरण्यकंफांजीचूचादि॥तत्रै
व॥दाडिमंमागधीचैवनागरार्द्रकतिंतिरणिआप्रातंकंजीरकंचकुंवरंचैवयोजयेत्॥मा

कंदश्चमध्यालुः शीतकंदकं॥ कालेयकालशाकं च सुनिषस्य सुवर्चलं॥ मांसशाकं दधिहीरं च
 बुवेनां कुरस्तथा फलकोकणीद्राक्षासकुचं भीममेव च॥ तिडुकं च भर्कं कर्कधुमधुसालां च
 कंदयं॥ चैकं कतं नालिकेलं भृंगाटकं पुरुषकं॥ पिप्पलीमरिचं वैवपटोलं हृतीफलं स
 मादीनि चामानि स्वाहनि मधुराणि च॥ नागरं चार्द्रकं देयदीर्घमूलकमेव च॥ तथा॥
 शर्कराक्षीरसंयुक्ताः पृथुकानि त्वमक्षयाः॥ दोराशाकं कुवारं तिप्रसिद्धम्॥ मृदीकाद्राक्षाः॥
 आभ्रातकं आभ्रातकं वृक्षसत्फलम्॥ पालिवतं जंवीरम्॥ पालिआलमिति गीऽप्रसिद्धं वा
 खं जूरं खं जूरं इति प्रसिद्धं॥ कसेरुजलजं कंदः॥ कोविदारः कंचनारः॥ तालकंदः तालमूलो
 विसम्भसीरम्॥ शतकंदः शतावरी॥ शीतकंदः सेरुकीति प्रसिद्धम्॥ कालेयं करालं सप्त-
 शाकः॥ दारुहरिद्राचेति पृथ्वीचंद्रः॥ सुनिषस्यं कर्कटीसदं शं सुलटीयां इति गीऽप्रसिद्धम्॥
 सुवर्चलं शाकविशेषः॥ सुनिसुमीति गीऽख्यातम्॥ कंदफलं श्रीपरीं वृक्षफलम्॥ कौक-
 णीं अम्लरसाद्राक्षाः॥ तिडुकं डिण्डिमिति कैदेवः॥ तिडुफलं वा॥ श्रीवकं फलविशेषः चारं
 सुद्रतालं॥ मधुसाहयं॥ मधुकं पुष्पं फलं वा॥ वैकं कितं चैवीति॥ गीऽप्रख्यातम्॥ पुरुषं
 कं पुरुषमिति प्रसिद्धं॥ नागरं सुटी॥ पृथ्वीचंद्रो देयद्राक्षाः॥ आभ्रमाभ्रातकं विविदाडिमवी
 जशरं कं॥ प्राचीनामलकं क्षीरनालिकेरं पुरुषकं नारंगकं च खं जूरं द्राक्षाः नीलकण्ठिकं॥
 एतानि फलजातानि आदेद्यानियततः॥ मात्स्ये॥ अन्नं तु सदधिहीरं गीघृतं शर्करावितं॥
 मांसं ग्रीणं तिसृष्वपि नृनि त्याहको शवः॥ याज्ञवल्क्यः॥ हविषा न्नैर्न वै मांसं यापयेन्न तु व-
 त्सरं॥ मात्स्यहारिणं कौरभ्रं कृणु नृणां गयार्थतः॥ ऐरावीरं वदारहं शशिं मीसेयं चान्न-
 मम्॥ मांसं वृद्धाभितृप्यति दत्तैरिह पितामहाः॥ खड्गमिव महाशक्तं मधुसूतं न मेव च॥
 लोहमिव कालशाकं मांसं वा ग्रीणं सस्य च॥ निगमः॥ त्रिः पिवन्ति द्विषहीरांश्चेतद्वृद्धमना-
 यति॥ व्याघ्रीणं संतुतं प्राहुर्वाहिकाः आहकर्मणि॥ वाघ्रीणं सोजरं च गार्तिमेषानि वि-
 कात्यायनः॥ कृगीं स्तमेधानालम्प्य शेषाणि क्रीत्वा लब्ध्वा वा स्वयं मृतानां वा हृत्पथैनां
 कौर्मि॥ क्रीत्वा लब्ध्वा स्वयं वा यमृतानां हृत्पथादिजः॥ दद्याच्छादे प्रयत्नेन तदस्याक्षयमभु-
 तं॥ आदेदन्नस्य मांसस्याभक्षणी दोषमाह मनुः॥ निपुक्तं तु यया मायं यीमांसं नात्रिमान-
 वः॥ सप्रेत्यप्युतां याति संभवानेकं विशति॥ अत्र बहु सुवचनेषु आदे मांसमधुनोः प्राश-
 स्त्योक्तेः॥ विना मांसं न यच्छादं हृतं मय्युक्तं भवेदिति हेमाद्रौ देवलोक्तेः॥ यच्छादं मधुना
 हीनं तद्रसेः सकलैरपि॥ मिष्टानैरपि संपुक्तं पित्राणां नैव नृप्रये अणुमात्रं यद्विआदे यद्वि-
 नस्याच्च माक्षिकं॥ नामापिकीर्तनीयं स्यात्पितृणां प्रीतयेत त इति हेमाद्रौ ब्राह्मणेन च
 समधुनोः आह्नियत त्वगम्ये गीऽनिर्वंधे मत्स्यसुमं तूक्तेः॥ मध्वभावे गुडी देयः सीरस्य
 च तथा दधानलम्प्यते घृतं यत्र कुर्यात् घृतं वती जयं॥ आहकलिकाया नागरं खंडं॥ कथं
 विधरि विप्रेभ्यो न दत्तं भोजने मधु॥ पिंडालुनैव दातव्याः कदाचिन्मधुना विना॥ दहस्य
 शरसु मांसं निषेधति॥ यलुप्राणि वधे हत्वा मांसं सूर्ययते पितृन्॥ सविहंश्च दंतदग्धा

वतद्वत्तमस्यमितिब्रुवन्ति। एतन्निषिद्धेतरविषयं॥ चंद्रिकायां॥ रुद्रकस्य
 निसर्वाणि वर्जयेच्छादकर्मणि॥ न वर्जयेन्निलांश्चैवमुद्रमायास्तथैवच॥ मात्स्ये॥ म
 सूरशरानिष्यावराजमायकुसुमिका॥ यमविल्वार्कधत्तूरयारिभद्रादरुसकाः नदेया
 पितृकार्येषु ययश्चाजाविकंतथा॥ कोद्रवोद्धारवरककपित्थमधुकातसी॥ एतान्यपि
 नदेयानिपितृभ्यः श्राद्धमिच्छता॥ निष्यावावह्ना॥ यजुर्मांर्कडेयः॥ प्रियंगवः कोविदा
 रानिष्यावाश्चात्रशोभना॥ इति॥ तत्रनिष्यावाश्चेतशिबीतिदानसागरे श्राद्धप्रकाशेचो
 क्तं॥ विल्वंचरक्तं निषिद्धं॥ जंवीररक्तविल्वंचशालस्यापिफलंन्यजेदिति॥ ब्राह्मोक्तेः॥ या
 रिभद्रेतिवतरुरित्यमरः॥ रक्तमंदारइतिहेमाद्रिः॥ आटरूषोवासातपुष्यं॥ उद्धारः कांचना
 रः॥ मधुकंजेशीमध्वितिचंद्रिकाः चणकावनमुद्राः॥ हेमाद्रौ ब्रह्मांडे॥ आसनारुढमन्त्रा
 दंयादोयहतमेवच॥ अमेध्येर्जगमैस्संशुष्कयर्षुषितंचयत्॥ द्विः स्विन्नं परिदग्धंचत
 थैवाग्रावलेहितं॥ शर्कराकीटपाषाणैः कैरीयच्चाप्युपदुतम्॥ पिण्याकंमथितंचैवत
 थातिलवरांचयत्॥ सिद्धाः कृताश्चयेभक्ष्याः प्रत्यक्षलवणीकृताः॥ वाससाचावधूता
 निवर्ज्यानिश्राद्धकर्मणि॥ द्विः स्विन्नंयत्सकृत्याकेनभक्ष्यमपिहिगुजीरकादिसंस्कार
 र्थं पुनः पच्यतेतद्वर्ज्यम्॥ यजुर्तिक्तशकान्नविकारादिद्विःयाकेनैवभक्षणाहंनतन्निषिद्धं
 आयावलेहितमास्वादितसर्वां पर्वुषितस्यसर्वदानिवेधेपिपुनर्वचनं॥ अष्टयाश्चकरमा
 श्वधानावटकसक्तवः॥ शाकं मांसमक्षयंचस्यंक्षशरमेवच॥ यवागूः पायसंचैवयच्चा
 नस्नेहसंयुतं॥ सर्वयर्षुषितंभोजंशुक्तंचेत्यरिवर्जयेदितिमाधवीयेयमोक्तवटकादेरपिय
 र्षुषितस्यनिषेधार्थमितिचंद्रिकादयः वर्ज्येषुविश्वामित्रः॥ कपित्थंकुतुकंचैवनालिकेरं
 चयेनिकम्॥ जंबूफलादिपक्वंचपिण्याकंतंदुलीयकम्॥ हेमाद्रौषट्त्रिंशन्मते॥ वर्ज्याम
 र्कटकाः श्राद्धेराजमायास्तथैवच॥ मर्कटालोकाइतिप्रसिद्धः॥ पैठीनसिः॥ हंताकंनलि
 कापोतकुसुंभाश्मेतकानिच॥ शाकानामभक्ष्याइति॥ योतंयोर्इतिप्रसिद्धम्॥ कुसुंभा
 करउर्इतिमहाराष्ट्रप्रसिद्धं॥ मांर्कडेयः॥ वर्ज्याश्चाभिववन्नित्यंशतपुष्यागवेधुकाः॥ जं
 वीरकंफलंवर्ज्यंकोविदाराचनित्यशः॥ अभिववसुक्तमितिचंद्रिका॥ संधानकमितिष्ट
 थ्वीचंद्रः॥ शतपुष्यासीवाइतिप्रसिद्धं॥ शाठ्यायनः॥ मारिषंनालिकाचैवरक्तायाचकलं
 विका॥ असुरान्नमिदंसर्वपितृगणोपतिष्ठते॥ मारिषंमध्यदेशेमरुसाइतिमहाराष्ट्रे
 जिगिराइतिप्रसिद्धम्॥ कलंविकावेखाकृतियत्रम्॥ तत्रैव॥ गंधारिकापटोलानिश्राद्ध
 कर्मणि वर्जयेत्॥ गंधारिकातंदुलीयमितिचंद्रिका॥ जवासास्यादरात्मैतिकैदेवः॥
 भारते॥ हिंशुद्रव्येषुशाकेषुअलाबुलसुनंतथा॥ कुकुंडकाअलाबुनिकृष्णलवणमेव
 च॥ पुनरलाबुग्रहणमुभयालाबुनिषेधार्थमितिष्टथ्वीचंद्रः कुकुंडकंवर्जुलकृत्राकं॥ त
 त्रैव॥ कुसुंबुरंकलिंगान्यवर्जयेदस्वेतसं॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ वार्त्तीकंपंचशिवंचलोमशा
 निःफलानिच॥ कालिंगरक्तचारंचवीराकंधूतचारकं॥ कपालंकाचकाभीचकरंजयिंड

गधीपियली॥ नागरं सुग्री॥ कुम्भं रुकुं वरं धनियारतिप्रसिद्धं॥ वायवीये॥ अगस्त्यस्य
 स्वास्ताः कययाः सर्वस्ववच॥ शिस्तानवयत्नवाः॥ प्रभासवंदे॥ आरामस्य तु सीमताः क
 लायाः सर्वस्ववचसीमताः नवयत्नवाः॥ कौर्मै॥ तमालं शतकंदं च माध्यालुं शीतकंदुली॥
 मध्यालुमोहालुकंदः शीतकंदलीरतामूरतिप्रसिद्धं॥ अथ वर्ज्यं॥ मार्कंडेयपुराणे॥ यच्चो
 ल्कोचादिना प्राप्तयतिताम्रदुयार्जितं॥ अयायकया शुल्कार्यं द्वयं चात्र विगर्हितं॥ पितृव्यं
 येन यत्कृत्स्नं स्यात्तायचाप्युपादृतं॥ चंद्रोदये शस्त्रः॥ भूस्तरां सुरसा शिष्यालं कीमृचुकं
 तथा॥ कूष्मांडालावुवाजीककोविदारं अथ वर्जयेत्॥ पियलीमरिचं चैव तथा विपिउमूलकं
 क्षतचलवरां सर्वं वशां च विवर्जयेत्॥ राजमाषां नमस्रं अकोदवान्कोरदृषकान्॥
 लोहितामृदुक्षनिरीसां अहकर्मणि वर्जयेत्॥ भूस्तरां काश्मीरदेशे प्रसिद्धं॥ सुरसानि
 गुंडीति माधवः॥ तुलसीतिष्ठथी चंद्रः॥ साचभक्ष्यत्वेन निषिद्धानप्यत्वेनेति गौडः॥ पालं
 कीपालकं रतिप्रसिद्धं॥ मृचुकं जलजः शाकः स शुक्रमिति पठेत्खदिरशाकमिति हेमाद्रिः॥ प्र
 रिचाराणां रीतिहेमाद्रिः॥ क्षतलवरां सांभरभिन्नां सैधवंल वरां चैव तथा मानसं संभवे
 यच्च सामुद्रिकं भवेदिति श्रुत्य लयाणीयाः॥ पवित्रे परमेष्वेते प्रत्यक्षे अपि नित्यशरति वायवी
 योक्तैः मानसं सांभरं॥ यन्नुभविष्यं॥ तर्ज्या दंतकाष्ठं च प्रत्यक्षलवरां तथेति॥ तत्र प्रत्यक्ष
 लवरां क्षारलवरां सारीति प्रसिद्धं॥ भुक्ताक्षारलवरां त्रिरात्रं तु वने वसेदिति ब्राह्मी क्री
 रिति श्रुत्य लाशिः॥ क्षीरलवरां मितियातां क्षीरमिश्रलवरां॥ निषिद्धमिति वाचस्पतिः
 मरीचाराणां रीतिहेमाद्रिः॥ राजमाषारतरति प्रसिद्धः कोरदृषकः वनकीदृवः॥ च
 द्रिकायां शस्त्रः॥ पिंडालकं चतुर्दीर्घकरमर्दं च नालिकं॥ कूष्मांडं बहुवीजानि प्रा
 देदत्वा व्रजत्यधः॥ पिंडालकं महाराष्ट्रे सुयेंडरमिति प्रसिद्धं॥ तुंडीरिविबीफलमिति कैदे
 वः॥ करमर्दं करवंदमिति प्रसिद्धं तत्रैवा॥ विडाली क्लिष्टमाघ्रातं प्रादेयत्वेन वर्जयेत्
 कूष्मांडमहिषीक्षीरमाहकोराजसर्वयाः॥ चराकाराजमाषां प्रतिप्रादेन संशयः॥
 दृढत्पराशरः॥ करीरफलपुष्पाणि विडंगमरिचानि च॥ जंभारिकासंजीरा
 सुयकं वीजशरकं॥ जम्बलावुनिपियल्यप्रदोलेपिउमूलकम्॥ मस्रं जनपुष्पं च प्रादे
 दत्वा पतत्यधः॥ जंबुसूक्ष्मं॥ माधवीये चतुर्विंशतिमते॥ यावनालान्कुलत्याथ वर्जयेत्
 तिविषश्चिन्तः॥ यावनालाजीन्धलाः रति॥ अत्रयानि चराकादी
 निविहितनिषिद्धानि तेषां विकल्पाः॥ अन्यथा श्यामाकैश्चराकैः शाकैर्नीवारैश्च म्रियं
 मिः॥ गोधूमे श्रुतिलेमुद्रैर्मांसप्रीणयते पितृन्॥ रति॥ गोधूमे रिक्षुभिर्मुद्रैः सतनिश्चयकिं
 रयीति च हेमाद्रौ कोमविष्णुधर्मादिविरोधः स्यात्॥ पियलीमरिचादेस्तु प्रत्यक्षस्य निषे
 धो न त्वत्प्रत्यक्षमिष्य॥ सीवीरतित्रैलवरांदिभिरुपाकस्य सिद्धिमहती हयैस्तु॥ त
 ह्नीजशरं मरिचादियोगात्सिद्धिप्रदेयं न तु दुष्यतीति तिष्ठथी चंद्रोदये दृढत्पराशरे क्तैः॥ त
 त्रैवा॥ दातुश्च सस्मिन्मनसो मिलायः अहो भवेद्यत्र च दीयमाने॥ आदेयुदेयविधिवत्तदे

तस्य दुग्धमित्यर्थः ॥ शिवनिर्मलं गंगोदकं ॥ वातं मधु ॥ मृतकपटं तस्यैव दृष्टम् ॥ तिलेषु
 आयस्त्वः ॥ अटव्यां ये समुत्पन्ना अक्षयफलितस्तथा ॥ ते वै श्राद्धे पवित्राः सुसिलासि
 नतिलास्मृताः ॥ अभावे ग्राम्याः ॥ गौराक्षस्मात्स्थारण्यातथैव त्रिविधा सिला इति त्रि
 लोके ॥ अथ वर्जनीनि ॥ चंद्रिकायां यमः ॥ कुक्कुटो विड्वराहश्च का
 कश्चाथ विडालकः ॥ वृषलीपतिश्च वृषलः ॥ वंडोऽवीरारजस्वला ॥ एते तु श्राद्धकाले वै
 वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥ खंजः काणः कुशिश्रित्री दातुः प्रेक्ष्य करस्तथा ॥ नूनां गोप्यतिरि
 क्ता गस्तमप्ययनयेत्ततः ॥ वायवीये ॥ अनंयश्येपुरेते तु यदि
 वैहव्यकव्ययोः ॥ उत्सृष्टं प्रधानार्थं संस्कारस्त्वापदि स्मृतः ॥ सुमंतुः
 चंडालादिवीक्षितमन्नमभोज्यमन्यत्र मृद्महिरण्योदकस्य र्शनात् ॥ तत्रैव जमदग्निः
 ॥ सुहवसो थकूष्मांड्यः पावमान्यस्तरत्समाः ॥ इते नवारिणादभैरन्नदोषमपानुदन्
 चंद्रोदये ॥ पादुकीपानहोक्त्रं चित्ररक्तावरं तथा ॥ रक्तपुष्पं च मार्जारं
 श्राद्धभूमौ विवर्जयेत् ॥ निर्णयदीये ॥ घंटा निनादो हयसनि
 धानं शंबूकशंखो कदलीदलं च ॥ उन्मत्तजात्यकं हपारिजानि श्राद्धस्यैव गुरापकराप
 मूनि ॥ हयारिजं महिषीक्षीरादि ॥ अथ श्राद्धदिनकृत्यं ॥ चंद्रोदये उशनाः ॥
 गोमयोदकैर्भूमिभाजनं शौचं कुर्यात् ॥ पराशरः ॥ कांजिकंदधित
 कंच सतं चाशृतमेव च ॥ सर्वमेव न दानव्यमेकोदिष्टेथपार्वणे ॥ हेमाद्रौ पराशरः
 गृहानि शिशुदेवानां ब्रह्मचारितयस्विनां ॥ तावन्नदीयते किंचिद्यावमिंशन्ननिर्वयेत्
 कौर्मै ॥ तिलानवकिरेत्रत्र सर्वतो बंधयेदजान् ॥ तत्रैव देवलः ॥ तथैव यंत्रितो
 दाता प्रातः स्नात्वा सहांवरः ॥ आरभेत नवैः पात्रैरन्नारंभं च बांधवैः ॥ अत्रात्मने पदा
 न्वयमेव पाकः कार्यः ॥ अशक्तौ पत्मानदभावे बांधवैः ॥ ततस्तानियपाचाशुसीताज
 नकनंदिनीति यमलिंगादिति हेमाद्रिः ॥ श्राद्धदीयकलिकायामाश्रलायनः ॥ समा
 नप्रवरेर्मित्रैः सपिंडैश्च गुणान्वितैः ॥ कृतोपकारिभिश्चैव पाककार्यं प्रशस्यते ॥ व्या
 सः ॥ गृहिणी च वसुस्नाता पाकं कुर्यात्प्रयत्नतः निष्पन्नेषु च पाकेषु पुनः स्ना
 नं समाचरेत् ॥ दृष्ट्वी चंद्रोदये ब्राह्मे ॥ रजस्वलां च पाषंडं पुंश्च
 लीपतिता तथा ॥ त्यजेच्छद्रान् तथा बंध्यां विधवां चान्यगोत्रजाम् ॥ व्यंगकरां चतुर्थी
 हः स्नाता मपिरजस्वलां ॥ वर्जयेच्छ्राद्धपाकार्यं ममावृषित्वं शजां ॥ मातृपितृवंश
 जभिन्नां त्यजेदित्यर्थः ॥ स्मृतिसारे ॥ नयाकं कारयेत्पुत्री मत्यां वाप्यन्यगोत्रजां ॥ मृत
 वंध्यां च गर्भघ्नीं गर्भिणीं चैव दुर्मुखीं ॥ पाकभांडानि तु हेमाद्रौ नागरखंडे ॥ सौवर्णां च
 थरोप्याणिकं स्यतां भद्रवानि च ॥ मार्त्तिकां च पिभव्यानि नूतनानि दृढानि च ॥
 तत्रैव दिव्यपुराणे ॥ यचेदन्नानि सुस्नातः पात्रेषु शुचिषु स्वयं ॥ स्वर्गादिधातुजातेषु
 मृगमयेष्वपि बाहिजः ॥ अच्छिद्रेष्वविलिप्तेषु तथा नुपहतेषु च ॥ नायसेषु नभिन्ने

मूलका॥ गृजननुलिकाचैवगाजरजीवकतथा॥ वृताकंश्चेतम्॥ कंडूराश्चेतवृताकं कुं
भाउंचविजवपेदिनि॥ देवलोक्तेः॥ तेनलक्ष्मणानिवेधरतिचंद्रिकामाधवो॥ वसुतसुस
दाश्चेतनिवेधात्पुनः॥ आदेनिवेधोऽर्थः॥ तेनभक्ष्यस्यलक्ष्मणंताकस्यापिनिवेधार्थमिति
वयंकंडूराकपिकः॥ कुंभाउंचतालाउंचपचशिववत्समसुरराजमायमठकुलत्याः॥ लोमशमि
रुपिण्यानि॥ रक्तचारेलोहितचारफल॥ चीरणाकंदीर्घलक्ष्मकूर्कटीधृतचारकंचिरस्थितचार
फल॥ चारोलीतिप्रसिद्धम्॥ कपालनारिकेल॥ कांचंकुबुद्धफल॥ मारीचं॥ अर्द्धमरीचानि
गृजनयलाउंचभेदः॥ पश्चिमदिशिप्रसिद्धः॥ ननुगाजरं॥ तस्यस्थगुक्तेः॥ हेमाद्रिणागृजनंगाजर
मेवोक्तेः॥ गोऽर्वाहकौमुद्यामप्येवं॥ तच्चित्यं॥ चुक्रिकाचिरकालशुक्लम्यानकं॥ च
द्रिकायाहारीतः॥ नवटससौदंवरशेलुदधित्यनीयमातुर्लिगा निभक्षयेत्॥ शे
लुक्षेष्मांतकः॥ भोकरसंतः॥ दधित्यकपित्य॥ स्मृतिसारे॥ क्षीरेतुल
वरादन्वाउच्छिष्टेष्विचयद्वतं॥ स्नानंरजकतीर्थेषुताम्रेगव्यसुरासमं॥ गोउनिवधेस्मृतिश
गंतरेस्मृतिः॥ नालिकेलोदकंकांस्थेनाश्रयात्रेस्थितंमधु॥ गव्यंचनाश्रयात्रेस्थितंमधुतुल्यं
तंविनातांश्रयात्रेष्टुतंमांसंयच्चगव्यंष्टुतेतरत्॥ आमिधेनुगवामांसदधिमयपयोरजः॥ दध्यात
रपुतंमांसंयसांसपुतदधि॥ ययोउदुतसारंचनाश्रयात्रेनदुष्यति अथजला
याज्ञवल्क्यः॥ सुविगोवृषिप्रज्ञौपप्रक्षतिस्थिमहीगतां॥ वर्जजलमुक्तं॥
हेमाद्रौब्रह्मांडे॥ दुर्गधिकेनिलक्षारपकिलपल्लवलोदकम्॥ नभवेद्यत्रगीतृनि
नक्तंयचायुपाहृतं॥ यन्नसर्वीर्थमुत्सरेयच्चाभोजनियानजनद्वर्जसलिलंतातसंदेवश्चा
दकर्मणि॥ नियातोजलाशयः॥ शुद्धितत्त्वशखः॥ स्नानमाचमनंदानंदेवतापितृतर्पणं॥ भू
द्रोदकैर्नकुर्वीततथा मेधाहिनिः॥ स्तुतिः॥ हेमाद्रावादिन्यपुराणी॥ वि
रयुर्धुधितेवापिशूद्रस्तृप्तमथापिवा॥ जान्हवाः॥ स्नानदानादोपुनात्येवसदापयः॥ का
न्यायनः॥ आयोनिशिनगृहीतान्नपिवेच्चकाचन॥ उष्ट्याप्रिमुपयजेधी
क्रीधाश्रतीरयेत्॥ रजोदोषेनुप्रागुक्तं॥ नारदीये॥ तज्जेत्युधितेपुष्यंन्यजेत्युधितेज
ले॥ नत्यजेजान्हवीतोयुतुलसीयप्रविल्वकं॥ अस्मान्पिष्टधीचद्रोदयेमास्थे॥ मध्याह्न
ः॥ खड्गपात्रंचतथानेयालकंवलः॥ शैव्यदभालिलागावेदीहित्रश्चाष्टमः॥ स्मृतः॥ यापेकु
स्मितमित्याहुलस्यसंतापकारिणाः॥ अष्टावेनेयतस्तस्मान्कुतयाउतिविश्रुताः॥ त्रा
हो॥ यतिस्त्रिदंडः॥ करुणाराजतेपात्रमेवच॥ दीहित्रंकुतयः॥ कालः॥ कृष्णः॥ कृष्ण
जिनेतथा॥ शस्तानीतिशेषः॥ दीहित्रंखड्गपात्रमितिकल्पतरुः॥ अपराकै
स्मृततरे॥ अपत्यदुहितुश्चैवखड्गपात्रंतथेवच॥ धृतचकपिलायागोदीहित्र
मितिकीर्तितं॥ ब्रह्मांडे॥ अमावास्यागतेसोमियातुखादतिगोसुराश
नस्यागोर्ध्वदेवक्षीरतद्दीहित्रमुदाहृतं॥ स्मृतिसंग्रहे॥ उच्छिष्टंशि
वनिर्मात्यवांतंचमृतक र्धटं॥ आदेसप्रयवित्राणिदीहित्रः॥ कुतयस्तिलाः॥ उच्छिष्टं

तस्य दुग्धमित्यर्थः ॥ शिवनिर्मालंगंगोदकं ॥ वातं मधु ॥ मृतकपटं तस्योपहृतम् ॥ तिलेषु
 आयस्तं वः ॥ अटव्यां ये समुत्पन्ना अकृष्टफलितास्तथा ॥ ते वै श्राद्धे पवित्राः सुस्मितास्तै
 न तिलास्मृताः ॥ अभावे ग्राम्याः ॥ गौराकृष्णास्तथारणपातथैव त्रिविधास्तिला इति त्रि
 लोके ॥ अथ वर्ज्यानि ॥ चंद्रिकायां यमः ॥ कुकुटो विद्वराहश्च का
 कश्चाथ विडालकः ॥ वृषलीपतिश्च वृषलः ॥ वंडोऽवीरारजस्वला ॥ एते तु श्राद्धकाले वै
 वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥ खंजः काणाः कुशिशित्री दातुः प्रेष्यकरस्तथा ॥ नूनां गोप्यति रि
 क्ता गस्तमप्ययनयेत्ततः ॥ वायवीये ॥ अनंयश्येपुरेते तु यदि
 वैहव्यकव्ययोः ॥ उत्सृष्टं प्रधानार्थं संस्कारस्त्वापदि स्मृतः ॥ सुमंतुः
 चंडालादिवीक्षितमन्नमभोज्यमन्यत्र मृद्महिरण्योदकस्य शीतम् ॥ तत्रैव जमदग्निः
 ॥ सुहवसोऽथ कूष्मांड्यः पावमान्यस्तरत्समाः ॥ हस्तेन वारिणादर्भैरन्नदोषमपानुदन्
 चंद्रीदये ॥ पादुकोपानहौक्त्रं चित्ररक्तावरं तथा ॥ रक्तपुष्पं च मार्जारं
 श्राद्धभूमौ विवर्जयेत् ॥ निर्णयदीये ॥ घंटा निनादो हयसन्नि
 धानं शंखं कशं खोकदलीदलं च ॥ उन्मत्तजात्यर्कहपारिजानि श्राद्धस्य वैशुण्यकारण
 मूनि ॥ हयारिजं महिषीक्षीरादि ॥ अथ श्राद्धदिनकृत्यं ॥ चंद्रीदये उशनाः ॥
 गोमयोदकैर्भूमिभाजनं शौचं कुर्यात् ॥ पराशरः ॥ कांजिकंदधित
 कंचलं च शृतमेव च ॥ शर्वमेव न दातव्यमेकोदिष्टे यथावरेण ॥ हेमाद्रौ पराशरः
 गृहान्निशि शुदेवानां ब्रह्मचारितयस्विनां ॥ तावन्नदीयते किंचिद्यावत्तिष्ठन्ननिर्वपेत्
 कौर्म्ये ॥ तिलानवकिरेत्रत्र सर्वतो बंधयेदजान् ॥ तत्रैव देवलः ॥ तथैवं यंत्रितो
 दाता प्रातः स्नात्वा सहावरः ॥ आरभेत नवैः पात्रैरन्नारंभं च बांधवैः ॥ अत्रात्मने पदा
 त्वयमेव पाकः कार्यः ॥ अशक्तौ पत्मानदभावे बांधवैः ॥ ततस्तानिययाचाशुसीताज
 नकनंदिनीति यमलिगादि ति हेमाद्रिः ॥ श्राद्धदीपकलिकायामाश्रयायनः ॥ समा
 नप्रवरेर्मित्रैः सपिंडैश्च गुणान्वितैः ॥ कृतोपकारिभिश्चैव पाककार्यं प्रशस्यते ॥ आ
 सः ॥ गृहिणी च वसुस्नाता पाकं कुर्यात्प्रयत्नतः निष्पन्नेषु च पाकेषु पुनः स्ना
 नं समाचरेत् ॥ दृष्ट्वी चंद्रीदये ब्राह्मे ॥ रजस्वलां च पापं उं पुंश्च
 लीपतिता तथा ॥ त्यजेच्छद्रान् तथा बंध्यां विधवां चान्यगोत्रजाम् ॥ व्यंगकरां चतुर्थी
 हः स्नाता मपि रजस्वलां ॥ वर्जयेच्छ्राद्धकार्यं ममावृत्तं वंशजां ॥ मातृपितृवंश
 जभिन्नान्यजेदित्यर्थः ॥ स्मृति सारे ॥ न पाकं कारयेत्पुत्री मत्यां वाप्यन्यगोत्रजां ॥ मृत
 वंध्यां च गर्भघ्नीं गर्भिणीं चैव दुर्मुखीं ॥ पाकं भांडानि तु हेमाद्रौ नागरखंडे ॥ सोवर्णीय
 थरो व्याणिकां स्यतामो भवानि च ॥ मार्त्तिकामपि भव्यानि नूतनानि दृढानि च ॥
 तत्रैवादि त्वपरागो ॥ यचेदन्नानि सुस्नातः पात्रेषु शुचिषु स्वयं ॥ स्वर्गादिधातुजातेषु
 मृगमयेष्वपि बाहिजः ॥ अच्छिंद्रेष्वविलिप्तेषु तथा नुयहनेषु च ॥ नायसेषु न भिन्ने

बुद्धिनेष्वपि कर्हि चित् ॥ अर्धवृत्तौ पयोगेषु मृगमयेषु न तु कवित् ॥ वापुः
 रो ॥ न कदाचित्पचेदन्नमयस्थालीसु येन कं अयसोदशीनादेव पितरे विदवंति
 हि ॥ काकायसं विशेषेणानिदंति पितृकर्मणि ॥ फलानां चैव शाकानां छेदनाय निपा
 नित् ॥ महानसे पितृस्त्राणि तेषामेव हि सन्निधिः ॥ इत्यनेन तस्यात्र शस्त्रमात्रस्य द
 र्शनम् ॥ आह देशे तु विदुषा पितृणां तृप्तिमिच्छता ॥ महानसे पितृणां नामपि कार्यं
 न दर्शने ॥ तत्रैव ॥ यच्च मानसु भांडेषु भक्ताताम्रमयेषु च ॥ समुद्रं तिवे
 घोरात् पितृन् दुःस्वमहारावात् ॥ तेजसानामभावे तु पितरे मृगमयेषु च ॥ न वेऽप्युचो
 प्रकुर्वीत याकं पितृयमादरात् ॥ तत्रैवादिन्यपरायो ॥ पक्षा
 नस्थापनार्थं तु शस्यंते दारुजा न्यपि ॥ दर्व्यादीन्यपि कार्याणि यज्ञियैरपि दारुभिः ॥
 यमः ॥ विवाहेऽत्रैव कार्यं च मातापित्रोः क्षये हनि ॥ न वभांडानि कुर्वीत यत्तका
 ले विशेषतः ॥ अथ याकाभिः ॥ हेमाद्रौ प्रजायति ॥ औषा
 सेनात्र सिद्धिर्भोकराणामेव च ॥ इत्थी चंद्रोदये गिराः ॥ शा
 लाभौ तु पचेदन्नलौकिके वापि नित्यशः ॥ यस्मिन्नौषचेदन्नं तस्मिन् होमो विधीय
 ते ॥ मनुः ॥ वैवाहिके भो कुर्वीत शृङ्गकर्म यथाविधिः ॥ यच्च यज्ञविधान
 च यन्निवात्वा दिकीं हिजः ॥ आहस्य शृङ्गं चोक्तमय रार्केण ॥ अत्र विशेषः कर्मप्र
 दीये ॥ प्रातर्होमे तु निर्वर्त्य समुद्रं त्यहुना शनात् ॥ शेषं महानसे कृत्वा तत्र याकं समा
 चरेत् ॥ याकांते श्रितमाहृत्य शृङ्गाभौ तु पुनश्चियेत् ॥ ततोऽस्मिन् वैश्वदेवादि कर्म कुर्या
 दंतद्रितः ॥ तदभावे लौकिके ॥ ततः पचेत्पुनरानि निर्वीपानंतर शनैः ॥ वैवाहिको या
 वन्यत्र लौकिके वापि संपुनश्चित्तकलिकायां संहोत्रैः ॥ पितृयं निर्वीपं कृत्वा तस्यैः ॥
 अतएव ॥ हेमाद्रौ वापुःपरायो ॥ पितृयं निर्वीपं भूभोक्तृ
 वादभंसं स्फुटेश्चि ॥ तत्रैव यागमात्स्ययोः ॥ अग्निमार्जिर्वयस्त्रै चरुवासमसु शि
 मिः ॥ पितृभ्यो निर्वयामीति सर्वदक्षिणातो मसेत् ॥ चरुग्रहणां न शाकादाविति हे
 माद्रिः ॥ पिंडपितृयज्ञार्थं याकविषयोऽपि निर्वीपश्चित्तु युक्तः ॥ अयंचेत्तरे
 सामग्निः ॥ आशुलायनानां तु ॥ गुरुणा भिमृता अयतो वाप
 स्तीयमाराणां अमावास्यायां शान्तिकर्म कुर्वीत अत्यादिस्त्रैरायचनाये स्थागमुक्ता
 र्हे वायमित्रो जाते वेदा इत्यहं च न शमी मयी भ्यामरणी भ्यामपि मयेत्यपचनापि
 भवतीति स्त्रैरौ चोक्तैः ॥ यचनायावेव याकः ॥ वीधायनेनायुक्तः ॥ आहृत्यपचना
 यिभो यासनवाभिप्रव्रजतीति ॥ स्मार्त्तौ याकं स्तन्यशरत्वाविषयश्चित्तिके चित् ॥ व
 स्तुतस्तुष्ट्वौक्तस्य सर्वाधानविषयत्वं पुक्तं शिष्टाचारे पितृयचनादृश्यते ॥ अथ वि
 लायामपि सर्वाधानपक्षे वैस्वदेवं आहं च यचने भो कुर्याद न्यथो यासने श्चुक्तम् ॥
 अथोकरां तु प्रयोगपरिजातादिभिरादिकादि सर्व आहेषु पिंडपितृयज्ञव्यतिष्ये

केलौ किकेयचनेवापाकेरुतेपिगृष्टाग्नौयकचरुणोवकार्यमितिप्रतिभाति॥मदनरत्नेषे
 वा॥विधुरेछिन्नाग्यादेस्तुष्टयोदिविविधानेनागिसंयादनमितुक्तंहरिहरभाष्ये॥इति
 पाकाग्निः॥ चंद्रिकायांमार्कंडेयः॥ अहःषट्सुमुहूर्तैर्युगतेषु
 प्रयतान्द्विजान्॥प्रत्येकंप्रेषयेन्नेषांप्रदायामलकोदकं॥ देवलः ततो
 निरुत्तेमध्याह्नेष्टांतरोमनस्वान्द्विजान्॥अभिगम्ययथात्यायंप्रयच्छेदंतथावनं॥तैल
 मभ्यंजनंस्नानंस्नानीयंचष्टयविधं॥यात्रैरौदुंबरेर्दद्यात्तैश्चदेविकर्षकं॥औदुंबरेस्ना
 नमयेः॥अत्रक्षौरामलकस्नानादिनिषिद्धतिथ्यादिव्यतिरिक्तविषयमितिहेमाद्रिर्मोक्ष
 वशा॥ यतुचंद्रिकायांप्रचेताः॥ तैलमुहूर्तनंस्नानंदद्यात्पूर्वाह्नस्य
 वतु॥आहभुग्न्योनस्वश्मशुच्छेदनंतुनकारयेदिति॥तन्निषिद्धतिथ्यादिविषयं॥निषि
 द्धतिथ्यादितुप्रागुक्तं॥अभ्यंगेतुकलिकायांकात्यायनः॥तैलमुहूर्तनंदेयंब्राह्मणोभ्यः
 प्रयत्नतःतैरभ्यंगश्चकर्तव्योवर्ज्यकालेनचितयेत्॥अपरार्कंप्रचेताः॥स्नातोधिकारीभ
 वतिदेवेयिमेचकर्मणि॥आहकच्छुक्तावासाःस्यामौनीचविजितेन्द्रियः॥ हे
 माद्रौजावालः॥ तावूलंदंतकाष्ठंचस्नेहस्नानमभोजनं॥रत्नौषधपरान्ना
 निश्चाहकर्त्ताविवर्जयेत्॥वस्त्रेविशेषमाह॥ तत्रैवभृगुः॥ नयः
 स्यान्मलवहासानयः कौपीनकेवलः॥ द्विकच्छेनुत्तरीयश्चअ
 कक्षौवस्त्रएवच॥नयःकाषायवासाःस्यान्नयश्चार्द्रयटःस्मृतः॥नयोद्विगुणवस्त्रःस्या
 न्नयोरक्तपटःस्मृतः॥नयसुखिग्धवस्त्रःस्यान्नयःस्यूतपटस्तथा॥ततःकर्त्ताऊर्ध्व
 पुंड्रकुर्यात्॥जयेहोमेतथादानेस्वाध्यायेयितृकर्मणि॥तत्सर्वंनश्यतिक्षिप्रमूर्ध्वपुंड्रंवि
 नाशतमिति॥ हेमाद्रावुक्तेः॥ यज्ञोदानंजयोहोमःस्वाध्यायःपि
 तृकर्मच॥इत्याभवतिविश्वेद्राऊर्ध्वपुंड्रंविनाशतमितिहृन्नादीयात्॥ऊर्ध्वंचतिलकं
 कुर्याद्देवेयिमेचकर्मणि॥तिरह्यपराशरेकैश्च॥अन्येनु॥ऊर्ध्वपुंड्रंद्विजातीनामग्निहो
 त्रसमोविधिः॥आहकालेनुसंप्राप्तिकर्त्ताभोक्ताचतस्रजेत्॥वामहस्तेचदभीसुगृहेरंग
 वलितया॥ललाटेतिलकंदद्यान्निराशाःपितरोगताइतिसंगृहोक्तेः॥ऊर्ध्वपुंड्रंत्रिपुंड्रंवा
 चंद्राकारमथापिवा॥आहकर्त्तानकुर्वीतयावत्पिउन्ननिर्वयेत्॥इतिविश्वप्रकाशेव
 चनाचनकार्यमिमाहः॥अत्राचाराद्वयस्या॥अतएवहृन्नादीये॥ऊर्ध्वपुंड्रंचतुल
 सीचआहेनेहंतिकेचनेति॥ऊर्ध्वपुंड्रविधिर्विप्रविषयःनिषेधःकर्त्तृपरइतिष्टथीचंद्रः
 यतु॥ हेमाद्रौदेवलः॥ ललाटेपुंड्रकंदद्यात्स्नानंनयेवच॥नि
 रशांपितरोयांतिदद्याच्चरयस्त्रीयतिमितितद्रंघेनत्रिपुंड्रविषयं॥प्राकृपिंड्रदानाद्रंघे
 नीलंकुर्यात्सुविग्रहमित्याश्लायनोक्तेः॥पुंड्रंवर्जुलमित्यपरार्कंमदनरत्नेच॥ष्टथी
 चंद्रसुत्रिपुंड्रम्॥ऊर्ध्वंचतिलकंकुर्यान्नकुर्याद्देविपुंड्रकं॥निराशाःपितरोयांतिदद्याच्चे
 वत्रिपुंड्रकमितिहृदपराशरेकैः॥भोक्तुस्तिर्यस्तेषोभवत्येवावर्जयेत्तिलकंभालेआह

काले च सर्वदा ॥ तिर्यग्यूर्ध्वपुंश्चधा भवेत्तु प्रयत्नतरति व्योसोक्तिरिमाह ॥ ४
 धीचंद्रोदये ब्राह्मे ॥ सदभेरातु हस्ते नयः कुर्यान्निलकं बुधः ॥ आचम्य सविभु
 ध्ये तदभेरागेन चैव हि ॥ तत आहारं भक्त्या लमाह ॥ परार्के गौतमः ॥ आरभ्य कुतये आह
 यादौ रोहिणी बुधः ॥ विधितो विधिमास्थाय रोहिणीं नूनं लघयेत् ॥ एतदेको हि
 हे ॥ पार्वरो नूक्तं मातये ॥ ऊर्ध्वं मुहूर्तं त्रिकुतया यमुहूर्तं चतुर्थं ॥ मुहूर्तं यचकं सेतुत्वा
 भवनमिष्यते ॥ तथा ॥ मध्याह्ने सर्वदा यस्मान्मंदी भवति भास्करः ॥ तस्मादने
 तफलदस्तवारं भो विशिष्यते ॥ ॥ अथ आह परिभाषा ॥
 चंद्रिकायां कात्यायनः ॥ दक्षिणां यातय जातु देवान्परिचरन्सदा ॥ याते
 दितरं जानु पितृन्परिचरन्सदा ॥ वौधायनः ॥ प्रदक्षिणां
 देवानां पितॄणां प्रदक्षिणां ॥ देवानां मृजवोदर्भाः पितॄणां द्विगुणास्तथा ॥ ४
 चंद्रोदये शंखः ॥ आवाहनाय संकले पितॄणां नान्दतयोः ॥ पित्राभ्यं
 जनकाले तु तथैवा जनकर्मणि ॥ अक्षय्यासनयोः याद्ये गोत्रं नाम
 काशत् ॥ तत्रैव परिशिष्टे ॥ क्षणे च पितॄणां च गंधधूपारूपे त
 था ॥ संकले चासने दीये अंजनं अम्यं जने तथा ॥ अन्नाद्यं दानं येन मुनिना मचकीर्तयेत्
 कलिकायां संग्रहे ॥ आसनावाहने याये अन्नदाने तथैव च ॥ अक्षये पितॄणां
 ने च यदनुमाना नि कीर्तयेत् ॥ मत्स्याः ॥ संबंधं प्रथमं नृणां गोत्रं नाम तथै
 व च ॥ यथा दूयं विजातीयो नृक्रम एव सनातनः ॥ तत्रैव ॥ सकारेणात्वं
 नृव्यं गोत्रं सर्वत्र धीमता ॥ सकारः कुतयो ज्ञेयस्तस्माद्यत्नेन तं वदेत् ॥ यथा काश्यपस्य गो
 त्रेति ॥ पराशरस्य गोत्रस्य हृदस्य तु महात्मनः ॥ भिक्षोः यच शिखस्याहं शिष्यः परमं धार्मिक
 उत्तमोऽस्य धर्मप्रयोगाच्च ॥ तेन गोत्रस्य गोत्रयोः यय्या यत्वात् ॥ शास्त्राभेदाद्यवस्थितिः ॥
 श्रुतयाणि ॥ एतथैवामात्रातेनैवामिव ॥ हेमाद्रिः ॥ हृदयं चैता
 गोत्रं स्वरांतं सर्वत्र गोत्रस्यास्य कर्मणि ॥ गोत्रसु तर्पणी प्रोक्त एव दानं तु घृति सर्वत्रैव
 पितुः प्रोक्तः पिता तर्पणकर्मणि पितुः स्य काले तु पितॄणां दत्तं मक्षयं ॥ शर्मन्त्यादि
 के कार्ये शर्मन्त्यादि कर्मणि ॥ शर्मन्त्यादि काले तु पितॄणां दत्तं मक्षयं ॥ स्वरांतं संकुल
 तमिति ॥ हेमाद्रिः ॥ तत्रैव चंद्रिकायां स्मृतं तरे ॥ गोत्रस्य स्वपरिताने
 काश्यपस्य गोत्रमुच्यते ॥ तस्मादाह शुनिः सर्वाः प्रजाः काश्यपसंभवाः ॥ यत्तु स आवाहः ॥
 अथ नामाज्ञातवधोः पुरोहितगोत्रेणाचार्यगोत्रेणावेति ॥ तद्विवाहपरं नामोच्चारणे विधि
 समाह ॥ हेमाद्रिः वौधायनः ॥ शर्मन्त्यादिनामाज्ञातं तत्रैव विधि
 स्मृतं यत्तु ॥ गोत्रं तत्रैव वैश्यस्य दास्यं तद्वदजन्मनः ॥ पित्रादिनामाज्ञातं तत्रैव विधि
 वीधत्तपितावाच्यस्मितावातेरिह सत् ॥ अभिधानापरिज्ञाने हि विषयपितामहः ॥
 पित्रादीनां नाम यदा पुत्रैर्न ज्ञायते तदा ॥ आपसं वसुत्रेयेव ॥ एतद्व्यशास्त्रापरं ॥ आ

श्रद्धायनानां नूक्ते सूत्रे ॥ यस्मिन्नामान्यविहांस्ततः पितामहप्रपिताम
 हेतिब्रूयात् ॥ तत्कारिकायि ॥ नामानि चेन्न जानीयात्तन्नेत्या
 दिवदेत्क्रमात् ॥ ततेतिसंवंधमात्रपरं नत्पितृव्यादावपितथेति ॥ गौडः ॥
 स्त्रीणां दांतं नाम ज्ञेयं ॥ दान्तं नाम स्त्रीणामिति ॥ दृष्ट्वा चंद्रोदये गोभिलोक्तेः
 केचिद्देवीशदांतमाहुः ॥ अत्येतुं देवीदारतिहयोः समुच्चयमाहुः ॥ हेमाद्रौ
 नारायणः ॥ विभक्तिभिरुपयत्किंचिद्दीयते पितृदेवते ॥ तत्सर्वं सफलं चे
 यं विपरीतं निरर्थकं ॥ चंद्रिकास्मृत्यर्थसारयोः ॥ नारदीये च ॥ अ
 क्षय्यासनयोः षष्ठी द्वितीया वाहने तथा ॥ अन्नदाने चतुर्थी च शेषाः संबुद्धयः स्मृताः
 यत्र व्यासः ॥ चतुर्थी चासने नित्यं संकल्पे च विधीयते ॥ प्रथमा तर्पणो प्रोक्ता
 संबुद्धि मपरं जगुरिति ॥ अन्नशखाभेदाद्यवस्थेति हेमाद्रिः ॥ हेमाद्रौ भृगुः
 अर्घ्यावने जनं पिंडमन्नं प्रत्यवने जनं ॥ संबुद्धिं तत्र कुर्वीत शेषेष्वपि विधीयते ॥ हे
 माद्रौ प्रभासखंडे ॥ यत्तोयवीतिना कार्यं देवकर्म प्रदक्षिणं ॥ प्राचीनावी
 तिना कार्यं पितृकर्म प्रदक्षिणं ॥ अनुयनीत स्त्री शूद्रादेस्तूत्ररीयेणो वसव्यापसव्येने
 ये ॥ तस्योयवीतस्थानीयत्वात् ॥ अयसव्यं क्रमादस्त्रं कृत्वा कश्चित्सगोत्रज इति ब्राह्म
 चेति वाचस्यतिः ॥ यत्र केचित् ॥ सतोयवीतिना भाव्यमित्यस्य पुरुषार्थत्वा
 त्प्राचीनावीतकालेयुपवीतां तरेण तत्कार्यमेवेति ॥ तन्ना ॥ विशेषेण वाधा
 त् ॥ जमदग्निः ॥ सूत्रस्तोत्रजयंत्यन्तापिंडाग्राणां च दक्षिणां आह्वानं स्वागतं चार्घ्यं वि
 ना च परिवेषणं ॥ निसर्जनं सौमनस्यमाशिक्षं प्रार्थनं तथा ॥ विप्रप्रदक्षिणं चैव स्व
 स्तिवाचनकं विना ॥ पितृनुद्दिश्य कर्तव्यं प्राचीनावीतिना सदा ॥ हेमाद्रौ संग्र
 हे ॥ आदौ विप्रं प्रिशोचंते भ्यर्चने विकिरेकृते ॥ पिंडान्यर्चयित्वा च विप्र
 उपब्राह्मणां स्तथा ॥ आचामेच्छादकं त्रीचस्थाने द्यौतेषु सप्तसु ॥ आद्यंतयोर्द्विराचामे
 च्छे षेषु त्रसकृतसकृत् ॥ तत्रैवा ॥ आहारं भेषसाने च पादशौचार्चनं तयोः ॥ विकिरे
 पिंडदाने च षड्स्वाचमनमिष्यते ॥ आश्रद्धायनः ॥ दानाभ्ययन
 देवाचीजयहीमव्रतादिकान् ॥ न कुर्याच्छाददिवसे प्राग्दिजानां विसर्जनं ॥ एतन्नि
 त्यवर्जमिति वोयदेवः ॥ इदं विष्णुभिन्नदेवपरं ॥ विष्णोर्निवेदिता ज्ञेन यद्व्यं देवतां त
 रं ॥ पितृभ्यश्चापितृदेयं तदानं न्यायकल्पते ॥ पितृशेषं तु यो दद्याद्दूरये परमात्मने ॥
 रेतोदः पितरस्तस्य भवंति क्लेशभागिनर निस्कां दान् ॥ पितरः सर्वं मनुष्या विष्णुना श्रितम
 अंतीति श्रुतेः ॥ यः श्राद्धकाले हरिभुक्तशेषं ददाति भक्त्या पितृदेवतानां ॥ तेनैव पिंडा
 लुलसी विमिश्राना कलकोटि पितरस्तु नृमा इति ब्राह्मोक्तेः ॥ निश्रीधरस्वामि नृसिंहपरि
 चर्यादयः ॥ एतत्सर्वं निबंधविरोधान्निर्मूलं ॥ आत्रविशेषो हेमाद्रौ विष्णु
 धर्मः ॥ श्राद्धान्हितुसमभ्यर्चनं वरहं जनार्दनं ॥ शिवपुराणे ॥ ३३

यित्वा शिवमन्त्रादपि त्रिप्राहं प्रकल्पयेत् ॥ सर्वं नियधस्तु विहिताभिन्नपरः ॥ तथा
हेमाद्रौ ॥ दैव्यर्चादक्षिणांगादिः पादजान्वंसमूर्धसुशिरोसज्जानुपादे सुबा
मोगादिचंपैतके ॥ कलिकायास्तृपतरे ॥ आहारं भवेदभीः
पादशौचे विसर्जयेत् ॥ अर्चनादौ तु येदभी उच्छिष्टं ते विसर्जयेत् ॥ मार्जनादौ तु येदभी
पिरागोत्थाने विसर्जयेत् ॥ उज्जानादौ तु येदभी दक्षिणांते विसर्जयेत् ॥ प्रार्थनादौ तु येद
भी नमस्कारे विसर्जयेत् ॥ ऊहमाह विष्णुः ॥ मानमहानामयेवं प्राह कुर्याद्विचरणाः
मन्त्रो हेनयथाभ्यास्य शेषाणां मन्त्रवर्जितं ॥ यथाभ्यासमिति यत्र बहुवचनात् ॥ पितृश
स्त्रसर्वपितृवाचित्वा नोहः तत्रापि सुधंतां पितर इत्यत्रोह एव ॥ सर्वपितृवाचित्वे उ
त्तरमन्त्रद्वयवैयर्थ्यात् ॥ बहुवचनं ततोऽद्यते प्रकृता वसमर्थत्वात्पाधानिति वत् ॥ अथ
नेचनोह ॥ तस्मादृचं नोहेदिति निषेधात् ॥ एकोदिष्टेऽप्येवम् ॥ त्रैकोदिष्टेऽप्येकवचनं
नूहेनैकोदिष्टे ॥ इति विष्णुः कौतूहलः ॥ अत्र बहुवचनस्याप्य
होवचनात् ॥ दृष्ट्यादौ तु विशेषवक्ष्यामः ॥ शेषाणां मिति पितृभ्यामेकोदिष्टेऽप्येव प्राह ना
दिमन्त्रवर्जकार्यमिति कल्पतरुः ॥ ऊहयोऽप्यपितृपदवाच्ये त्रयवचनं तत्र प्रयोजनं ॥ ननूह
नापि पितृपदरहितः ॥ प्रयोज्य इति श्रुत्या शिः ॥ अर्थोत्तरे
चोक्तं प्राक्तं ॥ वद्वचकारिकापि ॥ अर्थप्रदानमात्रेण मात्रादिपदमाचरेत् ॥ सुधंतामिति
पित्रादौ मात्रादिपदमाचरेत् ॥ मात्रादौ पित्रादौ चेत्यामन्त्रान्वित्यत्र नोह इति त्रिषु
त् ॥ तथा मानुः प्राहेय्य नूहेन कुर्यान्निशानुमन्त्राणां ॥ वशादानमुपस्थानं तद्वत्कार्यमिति
स्थितिः ॥ प्रवाहरामनूहेन तद्वत्पाशनमिष्यते ॥ तथा ॥ आयतु न स्त्रि
सीति उक्तं तत्त्वित्यानि तु ॥ अतः पितृशब्दे त्रयपितृसामान्यवाचकः ॥ आयस्त्वानां
वक्ष्यते ॥ हेमाद्रौ मार्कंडेयः ॥ स्नातः स्नाता न समाहृतान् स्ना
गतेनार्चयेत्तथक् ॥ कलिकायानारदीये ॥ प्रायश्चित्तविशु
हात्मातेभ्यो नुज्ञां प्रयुज्वा ॥ दद्याद्देवसंस्तुतिं हिरण्यकुशमेव वा ॥ तत्रैव संस्तु
हे ॥ तिथिवारादिकं ज्ञात्वा संकल्प्य च यथाविधिः ॥ प्राचीना वीतिना कार्यं
सर्वसंकल्पनादिकं ॥ संवत्स्रमन्त्रया तन्नाम गोत्रे तथैव च ॥ वस्त्रादिरुपांतां वापि स्व
पितृणामनुकृतात् ॥ चंद्रोदये नारदीये ॥ आहार्यं समनुप्रा
प्तान् विप्रान् भूयो निमन्त्रयेत् ॥ आपस्तम्बः ॥ सर्वयुनिमन्त्राणां परे
युर्द्वितीयं तृतीयं मन्त्राभ्यासः ॥ यूपमयानि मन्त्राणीत्या इति निवेदनरूपमाह ॥ तदि
धियाह शो नकः ॥ यहीत्वा मुकं संस्तुत्या मुकं गोत्रस्य चासुके ॥ प्रादेतु वै स्व
देवार्थं करणीयः ॥ दशरूपव्या ॥ इत्येवंप्राह ह्युपादेतयेति
वेदे तु सः ॥ प्राहस्य कर्त्ता संस्तुयात्तं प्राप्नोतु भवानिति ॥ सवेदस्याप्रवानीति उत्तरं स्तं प्रति
हिजः ॥ देवो वा वरो पुरुरवा द्वौ वाची ॥ पित्रादेरप्यनेनैव वरणीयं विधिना हि ज्ञानं ॥

ततःकर्त्तावद्धचीनाहिताग्निःपिंडपितृयज्ञेपरिसरणादीधमाधानांतंकुर्यात्॥ अर्द्धाधा
निनीयेवमितिप्रयोगयारिजातेपरिशिष्टेच॥ भाष्यकारमतेऽत्रादिकेय्येवं॥ दृष्टिकारम
तेनेदं॥ हेमाद्रौशंभुः॥ संमार्जितोयलित्रेतुहारिकुर्वीतमंडले
॥ उदकुलवमुदीचंस्यादक्षिणंदक्षिणाक्षवं॥ व्याघ्रः॥ उत्तरेक्षतसंपुक्ता
नक्षत्राग्रान्वित्यसेत्कुशान्॥ दक्षिणोदक्षिणांयांस्तुसतिलान्वित्यसेत्कुशान्॥ त
त्रैववौधायनः॥ चतुरस्रंत्रिकोणंचवर्तुलंचार्द्धचंद्रकं॥ कर्त्तव्यमानुष्यै
राब्राह्मणादिभूमंडलं॥ तत्रैवल्लोकाक्षिः॥ हस्तद्वयमितंका
र्यैवैश्वदेविकमंडलं॥ तदक्षिणोचतुर्हसंपितृणांमंघ्रिशोधने॥ कलिकायांसं
ग्रहे॥ प्रादेशमात्रंदेवानांचतुरस्रंमंडलं॥ तत्कायउंगुलंतस्मादक्षिणोवर्तु
लंतयेत्युक्तम्॥ यत्तुस्मृत्यंतरे॥ गर्तःयंचांगुलोविप्रैजानुमाने
महीभुजि॥ प्रादेशमात्रावैश्येचसाधिकःसतुशूद्रकेतिर्यगूर्ध्वप्रमारो नव्याख्यातोदैव
पित्र्ययोः॥ चतुरस्रंवर्तुलंचकथितंगर्तलक्षणां॥ पादप्रक्षालनंप्रोक्तमुपवेश्यासनेद्विजा
न्॥ तिष्ठंश्चेत्प्रक्षालनंकुर्यात्तिराशाःपितरोगतारति॥ तत्समूलत्वेमंडलायेष्टयकृत्तये॥
तत्रगोमयेहेमाद्रौभृगुःअन्यतजीर्णदेहायावंध्यायाश्चविशेषतः॥ आर्त्तापानवस्तृताया।
नगोर्गोवरमाहरेत्॥ मात्स्ये॥ अक्षताभिःसपुण्याभिस्तदभ्यर्च्योपसव्य
वत्॥ विप्राणांक्षालयेत्पादानभिर्वधपुनःपुनःप्रत्यङ्मुखस्थितःकुर्यात्विप्रपादाभिर्वे।
चनंतत्रैवभविष्ये॥ प्रक्षालयेद्विप्रपादान्शन्नोदेवीरितिहृत्वा॥ दृष्ट्वीचंद्रो
दयेवृद्धवसिष्ठः॥ नकुशयंथिहस्तस्तुपाद्यंदद्याद्विचक्षणाः कलि
कायांसंग्रहे॥ ततःप्रक्षालयेत्पादौभार्याश्रावितवारिणा॥ तथा॥ आद
कालेयदायत्नीवामेनीरप्रदाभवेत्॥ असुरंतभवेच्छाहंपितृणांनोयतिष्ठते॥ त
त्रैव॥ नाथःप्रक्षालयेत्पादौकर्त्तापित्रादिकर्मसु॥ पाधानंतरमर्घ्यमपिदद्यादिति
हेमाद्रिः॥ तत्रैवल्लोकाक्षिः॥ मंडलादुत्तरेदेशेदद्यादाचमनीय
कं॥ तत्रैव॥ विधायक्षालनंतेषांहिराचमनमिष्यते॥ स्वयंचापि
हिराचामेद्विविधःश्रद्धयान्वितः॥ हेमाद्रौनारदीये॥ यत्राचमनवारी।
शियादप्रक्षालनोदकैः॥ संगच्छंतेबुधाःश्राद्धमासुरंतत्प्रचक्षते॥ व्यासः स
म्येनैवासनंधृत्वादक्षिणोदक्षिणांकरं॥ व्याहतीभिःसमस्ताभिरासनेषूपवेशयेत्॥ स
माध्वमितिचैवोक्तादक्षिणांजानुसंस्थान्आस्यतामितिब्रूयादासनंसंस्थान्निवि॥
हेमाद्रौशातातयः॥ हौदेवेथर्वणोविप्रोप्राशुस्वावुपवेशयेत्॥ पित्र्येतूदशु
खांस्त्रीश्चवद्धचाध्वर्युसामगान्॥ याज्ञवल्क्यः॥ हौदेवेप्राक्
त्रयःपित्र्येउदगेकैकमेववा॥ यत्तुहेमाद्रौहारीतः॥ दक्षिणाग्रदर्भेषुप्राशुस्वान्ब्राह्मणा
न्भोजयेदुदशुस्वानित्येकरति॥ तन्मैत्रायणीयविषयं॥ प्राशुस्वान्भोजयेदुदशुस्वा

नित्यकरितित्परिशिष्टात्॥ विकल्परतिहेमाद्रिः॥ माधवीयेयमः॥ मि
 सुकोत्रहचारीवाभोजनार्थमुपस्थितः॥ उपविषेष्नुप्राप्तः कामतमपिभोजयेत्॥
 कीर्मे॥ अतिथिर्यस्याप्रातिनतन्प्राहप्रचक्षते॥ विप्रनियमोमाधवीये
 पवित्रपाणयः सर्वेतेचमोनत्रजान्विताः॥ उच्छिद्योच्छिद्यसंस्पर्शवर्जयेतः परस्परम्
 तत्रासनानि॥ पृथ्वीचंद्रौदयेयमः॥ आसनं कुजपदयादितरहापवित्रकं॥ हेमाद्रौचम
 त्कारखंडे॥ पितृणांघटितं हेमराजतं वापिवासनं॥ येनताम्रमयं दत्तमासनेपितृकर्म
 णि॥ सर्वेदिव्यासनारूढोनहिप्रच्यवतेदिवः॥ हेमाद्रौनागरखंडे॥
 अथशंकुमयं पीठं प्रदेयं नोपवेशने॥ कालिकायांसग्रहे॥ क्षेमदु
 षकृत्यप्राच्यापेक्रिययाभवेत्॥ दक्षिणासंस्थिताद्यापितृणां प्राहकर्मणि
 लक्ष्म्यः॥ श्रीपरणीवारुणीक्षीरीजंजुकाप्रकंदं वक्रम्॥ सप्तमं वाकुलेपिठं पितृणां
 दत्तमक्षयं सग्रहेशमीचकाशमरीशेलुकदं वीवारुणास्तथा॥ पंचाशानानिशलानि प्राहेदेवा
 चनेतथा॥ कारिका॥ ह्रीदेवे प्राप्नुवैष्ये वीन्विप्रा नुदगाननात्॥
 येठीनसिः॥ कुतयः प्राहवेलायां श्रीत्रियोयदिदृश्यते॥ आश्वलाय
 नः॥ नीवीवासोदशांतेनस्वरक्षार्थं प्रबंधयेत्॥ रुद्रपातवल्क
 सुश्वलायनः॥ नीवीवासोदशांतेनस्वरक्षार्थं प्रबंधयेत्॥ रुद्रपात
 वल्कलु॥ दक्षिणोक्तदेशे तु तिलैः सह कुशत्रयं॥ यजुकातीय
 नीवीकार्यादशागुनिर्वीमकुक्षौकुशैः सहेतितद्विद्वादे॥ पितृणां दक्षिणोयार्थं विपरी
 तातुंदैविका॥ इति स्मृत्यन्तरात्॥ वामे दक्षिणोवेत्याचारात्तयव
 स्थितिमदनयारिजातेः॥ आचार्यः॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा गाय
 त्रीस्मरणं तथा॥ प्राहकृत्वा स्मीतिवदेन विप्रैर्वीचं कुरुष्व च॥ ब्राह्मे॥
 ततः सिलान् ग्रहेतस्मिन् विकिरेच्चाप्रदक्षिणाम्॥ अहयापरयापुक्रौजयेदपहतामिच्छ
 चाप्रीक्षेत्॥ पराशरः॥ तदिहोमरिति मन्त्रेण गायत्र्याव
 प्रयत्नतः॥ प्रोक्षयेदन्नजातं तु शूद्रदृष्ट्यादिमुदये॥ हेमाद्रौ ब्रह्मंडे॥
 प्राह भूमौ गयोध्यात्वाध्यात्वादेवं गदाधरं॥ ताभ्यांचैव नमस्कारं ततः प्राहं प्रवर्तते॥ देव
 ताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्यश्च वा॥ नमः स्वधाये स्वाहाये नित्यमेव नमो नमः॥ आदि
 मध्यावसाने सुत्रिण एव जयेदुधः॥ पितरः क्षिप्रमायातिराक्षसाः प्रदवेति च॥ न
 त्रैवस्कां दे॥ तिलारक्षंतस्सुराचर्द्धर्मा रक्षति राक्षसात्॥ यन्त्रिंशे श्रोत्रि
 योरक्षदतिथिः सर्वरक्षकः॥ वसिष्ठः॥ शुद्धवतीभिः कृष्णातीभिः
 पावमातीभिश्च पाकादिप्रोक्षयेत्॥ अथ देवावी॥ तत्र प्रत्युपचा
 रमाद्यंतयोरायोदयादिसुक्रं वृत्तौ स्मृत्यर्थं सरे च॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥
 आसने स्वासनं दद्यादापेवा दक्षिणोपि वा॥ पितृकर्मणि वामे च देवे दद्यात्तदक्षिणो

चेत्तः॥ आसनेष्वाशनंदधानतुयारणोकदाचन॥ धर्मोसीत्यथमंत्रेणायह्नी
 पुसेतुतानुकुशान्॥ धर्मोसिविशिराजाप्रतिष्ठितरतिमंत्रतः॥ गालवः॥ द
 र्मानादायहस्ताभ्यां गृहीत्वादक्षिणोकरे॥ देवेक्षणाः क्रियतां तु निरंगुष्टकरंततः॥ ॐ तथे
 ति द्विजाब्रूयुस्ते प्राप्नोतु भवानिति॥ कर्त्ता ब्रूयात्ततो विप्रः प्राप्नवानीति वैवदेन्
 ष
 ध्वीचंद्रोदये वृहन्नारदीये॥ ष
 ध्वीचंद्रोदये वृहन्नारदीये॥
 यवेर्धर्मेश्वविश्वेषां देवानामिदमासनं॥ दत्वेति भूयो दद्याद्देवेक्षणा इति क्षरां॥ तच्च ष
 ष्वाचतुर्थ्या वा कार्यमिति स एव॥ ततोर्ध्वं कल्पयेदिति मत्वादयः॥ शौनकाजयंताभ्यामर्ध
 रहितस्य देवा चैनस्योक्तेराश्वलायनानां देवैर्ध्यादानं नेति बोधदेवः॥ तन्ना॥
 परिशिष्टप्रयोगयारिजातविरोधान्॥ वृद्धिश्चाद्देतुं देवैर्ध्यादानं॥ देवैर्ध्यापिष्टयगृदद्या
 त्॥ देवैर्ध्यापिष्टयगृदद्यादिहार्ध्याश्रुतिबोदनादिति॥ शौनकोक्तेः॥ अथा
 र्ध्यापात्रं॥ ष
 ध्वीचंद्रोदये मात्स्यपात्रयोः॥ पात्रं वनस्यतिमं यंतथापर्यामयं पुनः॥ जलज
 वापिकुर्वीत तथा सागरसंभवं॥ ब्राह्मे॥ सौवर्णात्ताम्रैर्य्याश्मस्फाटिकं
 शंखमुक्तयः॥ भिन्नान्यपि हि योज्यानि पात्राणि पितृकर्मणि॥ हेमाद्रौ प्रजा
 पतिः॥ सौवर्णं राजतं ताम्रं खाद्रं मणिमयं तथा॥ यज्ञियं च मसं वापि च
 र्ध्यार्थं श्रये दुधः॥ अत्र विप्रैकत्वद्वित्वचतुष्टयादव्यर्ध्यापात्रे हेतुः॥ मानवसूत्रे तु॥ दे
 वैश्वदेविके त्रीणि पित्रे एकैकमुभयत्र वेत्तुक्तम्॥ तदेकविप्रपरं पात्रालाभपरं वेति हेमा
 द्रिः॥ मदनरत्ने तु देवैकं पात्रमुक्तं॥ ष
 ध्वीचंद्रोदये पि
 त्रीणि येनृकपात्राणि देहे देवैश्च देविक इति॥ वृहत्पराशरोक्ते हेतुवेत्ताह॥
 वक्त्रानां तु देवै विप्रद्वित्वेकमर्ध्यापात्रमर्द्धशो दद्यादित्युक्तं परिशिष्टे प्रयोगयारिजाते
 च॥ कलिकायां हारीतः॥ दत्तमक्षयतां याति खड्गे ना
 र्ध्यानुयत्ततः॥ वृद्धमनुः॥ मृगमयं दारुजं पात्रमयः पात्रं च यमदेवत्
 राजतं देविके कार्यं शिलापात्रं विवर्जयेत्॥ पुराणसमुच्चये मृत्त्वा भवं तथा कांस्यं चार
 कं जत्रुसंभवं॥ त्रयुसी सलोहं भवं सदा पात्रं विवर्जयेत्॥ तत्रैव॥ अ
 र्थांगुलं भवेत्पात्रं पिण्डां राजरः शुभं॥ दशांगुलं तु देवानां सौवर्णं शक्ति तः कृतं॥ स्थाप
 येदर्थ्यापात्रे हेतुजे तत्र कुशोपरि॥ देहे य वित्रे विधिवन्पात्रयोश्चोपरि स्थियेत्॥ यज्ञपात्रं
 य वित्रे स्थिति मंत्रेण य वित्रे च्छेदयेत्तु ने॥ औषधी मंतरे कृत्वा च्छेदयेत्तु य वित्रेः॥
 स्फेनका येन लोहेन न मृगमय न खादिभिः॥ वशिष्टः॥ तूष्णीं प्रो
 ष्यां भसा पात्रे कुर्याद्वर्ध्वं विलेततः॥ श्रयेत्यात्र पुमं तु कृत्वा परिपवित्रके॥ वृ
 द्पराशरः पात्रद्वयमथार्ध्यार्थं तेजसं चैकवस्तुनः॥ प्राशुखो मरतीर्थे न शनो देवो दक
 क्षियेत्॥ यवो सीतियवांस्तत्र तूष्णीं पुष्या शिचंदनं॥ मानवसूत्रे॥
 सुमनसः प्रक्षिप्योत्तर्य यवान् प्रक्षिप्येति॥ यवो सीति मंत्रः पात्रे॥ यवो सिधान्तरजी सिवा

रुणोमधुमिश्रितः॥ निर्णोदः सर्वयापानां पवित्रमृषिभिः स्मृतम्
 जीवावारुणोमधुसंपुतरतिपरिशिष्टेयावः॥ गोभिलेनतु॥
 वोसिसोमदेवत्यरतिनिलमंत्रोवस्वाहापुक्तउक्तेः॥ होमाद्रोयमः॥
 यवहस्तसुतोदेवान् विज्ञाप्यावाहनं प्रति॥ आवाहयेदनुज्ञातोविश्वेदेवा
 सरत्यचा॥ दृढपराशरः॥ ततः सम्यकरं न्यस्यविप्ररक्षि
 णजानुनि॥ देवानावाहयिष्येहमितिवाचमुदीरयेत्॥
 वाहयेत्यनुज्ञातोविश्वेदेवास आगतः॥ विश्वेदेवाः शृणुतेममितिमंत्रहयं
 यजेत्॥ आहविशेषेविश्वेदेवानामाज्ञानेहेमाद्रोदहस्यतिः॥
 उत्पन्निनामचैतेषां न विदुर्यं हि जातयः॥ अयमुच्चारणीयस्तेर्मंत्रः॥
 अद्वासमन्वितैः॥ आगच्छंतु महाभागा विश्वेदेवामहावलाः॥
 येयत्रविहिताः आदेसावधाना भवन्तुते॥ इदं वावाहनमर्घ्यपात्रासा
 दनात्॥ प्राक्हेमाद्रिगोक्तं॥ तत्रकारीयेः प्रा
 क्षार्य्यतत्रैवतत्सज्जात्॥ अग्नैस्तदुत्तरम्॥ दृष्ट्वीचद्वे
 द्येशंखः॥ संयवंपुष्यमादायचरणादिशिरोतंकं॥ अर्घ्य
 तेत्यच्चेनकुर्वादेतरेचोदकंतथा॥ पित्र्येनमूर्हादिपादाप्यर्थतपित्र्ये
 कार्य्यतुष्टजनं पादप्रभृतिमूर्होतंदैविकेष्टजनं भवेत्॥ शिरःप्रभृति
 पादांतं नमोवर्तिष्येनृके॥ इतिमदनरत्नेप्रचेत्॥ सोक्तेः॥
 कलिकायांसंयहे॥० तिष्ठन्कृतांजलिर्भूत्वापठेन्मंत्रोसमाहितः॥
 ॥ विश्वेदेवाः शृणुतेसागच्छन्त्वपरंततः॥ हेमाद्रोजा
 त्करार्थः॥० ततोर्घ्यपात्रसंपन्निवाचयित्वा हि जोत्रमान्॥
 तदये चार्घ्यपात्रेनुस्वाहार्घ्याः॥ इतिवित्यसेनृष्टं॥ गार्ग्यः॥
 दत्वाहस्तेयवित्रंचकृत्वाऽज्ञांचपादतः॥ यादिआरतिमंत्रेराहस्ते
 यर्घ्यं विनिक्षिपेत्॥ संयहे॥ विश्वेदेवा इदेवा
 र्घ्यमितिदानं समादिशेत्॥० तदंतेसाहानमः॥ इतिवा
 च्यं॥ यादिआरतिमंत्रेरास्वाहाकारं नमोतकमितिहेमाद्रोनागरं
 ज्ञान्॥ अथवेरासस्त्रेनुपाधमर्घ्यमाचमनीयमिति हि जकरे निनयेदि
 त्यस्यैवत्रयमुक्तं॥ गमस्तिः॥ अर्घ्यं चपिउप्रहा
 नंच स्वस्त्यस्येतथैवचा॥ गंधपुष्यादिकं सर्वहस्तेनैवनुदायये
 त्॥ प्रतिविश्रयादियेसावृत्तिः॥ वद्धवानां न्यनेतदज्ञा
 र्घ्यानुमंत्रणं॥ ततः पात्रंदक्षिणेदेवेभ्यः॥ स्यान्
 मसीतिपुजामुन्नानं वा कार्य्यमिति गाकउउक्तं॥ एतदायस्तेवानां

नियतमन्येषां न॥ हेमाद्रौ विष्णुधर्मे॥ गंधेः पुष्पे
अधूयेऽवस्त्रेऽप्यथ भूषणैः॥ अर्चयेद्वाह्यरान् शक्त्याऽप्रदधानः
समाहितः॥ दृष्ट्वा चंद्रोदये मार्कंडेयः॥ चंदनमारुक्
ईरकुंकुमानि प्रदाययेत्॥ विष्णुः॥ चंदनकुंकुमकक्षरा
गरुपप्रकायनुलेपनायेति॥ व्यासः॥ अयवित्रकरो गंधे
गंधहारेति श्रजयेत्॥ कलिकायां स्मृतिः॥ गंधहारेति वै गंध
मायनेते च पुष्पकं॥ धूरसीत्यमुना धूपं उदीप्य स्वेति दीपकं॥ पुवं वस्त्रा
शिमंत्रेण वस्त्रं दद्यात्प्रयत्नतः॥ आसने स्वासनं ब्रूयात् अर्घ्यं स्तु
र्घ्यं हि जौतमः॥ सुगंधश्च सुपुष्पाणि सुमालानि सुधूपकं॥ सु
जोतिश्चैव दीयेतु स्वाच्छादनमिति क्रमः॥ विप्राणां गंधेन वर्तुलं त्रि
पुंड्रं वानकार्यं॥ हेमाद्रौ देवलः॥ ललाटे पुंड्रं
वर्तुलमित्यपराकं॥ मदनरत्ने च॥ पुंड्रं त्रिपुंड्रं वर्तुलम
ई चंद्रं च॥ ऊर्ध्वं च तिलकं कुर्यान्न कुर्याद्द्वै त्रिपुंड्रकं॥ ऊ
र्ध्वं च तिलकं कुर्याद्द्वै वेपि त्रै च कर्मणि॥ निराशाः पितरो यांति
दृष्ट्वा चैव त्रिपुंड्रकमिति॥ रुद्रयराशरोक्तेः॥ तिर्य्य
ग्लेयो भवत्येवैवर्जयेत्तिलकं मालेश्राद्धकाले च सर्वदा॥ तिर्य्यगू
र्ध्वं त्रिपुंड्रं वा धारयेत्प्रयत्नतः॥ इति व्यासोक्तेरिति दृष्ट्वा चंद्रः
पतुर्दृहन्नारदीये ऊर्ध्वं पुंड्रं च तुलसां श्राद्धेनेच्छंति केचनेति॥ तत्क
र्तृपरं॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ इतिकं मृगनाभिं च रोचना
रक्तचंदनं॥ कालेयकं नूय गंधं तुरुष्कं चापि वर्जयेत्तु कसुर्याविक
ल्पं॥ इति हेमाद्रिः॥ रुद्रशतातपः॥ य
वित्रं तु करेण त्वायः समालभते हि जानू॥ राक्षसानां भवेच्छादं नि
राशेः पितृभिर्गतेः॥ पुष्यं तु ब्राह्मे॥ जातिचंयकलो भ्रांश्च म
द्विकावाणवर्धरी॥ चूताशोकाट रूपं च तुलसीशतयत्रकं॥
कुजकं तगरं चैव भृंगमारण्यकेतकी॥ सूर्यिकामतिमुक्तं च श्रा
दयो ग्यानि भो हि जाः॥ कमलं कुमुदं पद्मं पुंडरीकं च यत्नतः॥
इंदीवरं कोकनंदं कल्हारं च निवेदयेत्॥ हेमाद्रौ वायुभविष्य
योः॥ सुकुमारैः किसलयैर्यवद्वर्वाकुरैरपि॥ संश
जनीयाः पितरः श्रेयः कामेन सर्वदा॥ स्कंदे॥ जात्यश्च स
र्वदा तव्या मद्विकाश्चेत श्रथिका॥ जलो भूवानि सर्वाणि कुसु
मानि च चंयकं तत्रैव दृढमनुः॥ न निपुक्तः शिखावर्जं मालं शिरसि धारयेत्॥ वर्जा

निष्ठवीचद्रोदयेभविष्ये॥ केतकी तुलसीयत्रविल्वयत्रचवर्जयेत्॥ श्रेणाचकररी
रचधर्त्रैरकिंशुकंतया॥ माधवीयेस्मृत्यर्थसारेचतुलसीनिधि
इ॥॥ तुलसीनिधेधोनिर्झलइतिहेमाद्रिः॥ समूल
त्वयिपिंडयरः॥ तुलसीगंधमाघायपितरस्तुष्टमानसाः॥ प्र
यातिगरुडारूढास्तत्पदचक्रयाशिनाइतिप्रयोगयारिजातेयाभोक्तेरितिबोपदेवः॥
रहस्यगशरः॥ नजातिकुसुमेर्विद्वान्विल्वयत्रैस्तुनार्चयेत्॥
जयादिकुसुमंजिठीरूपिकासकुरंठिका॥ उष्याशिबर्जनीया
निश्चाहकर्मणिनिव्यशः॥ हेमाद्रौशरवः॥ उयगंधी
न्यगंधीनिचैत्यहसोभ्रवानिच॥ उष्याशिबर्जनीयानिरक्तवर्णा
नियानिच॥ जलोभ्रवानिदेयानिरक्ताप्यपिविशेषतः॥ च
गिराः॥ नजातिकुसुमानिदधानकदलीयत्रमिति॥ जा
स्याविकल्परतिहेमाद्रिः॥ निधेधःपिंडविषयः॥ कुंद
शंभोचनोदयान्नोन्नत्रंगरुडर्ध्रजे॥ पिंडेजातीचनोदधादेवीमर्क
गामार्चयेत्॥ इतिरुद्रयाज्ञवल्क्योक्तेरितिबोपदेवः॥ स्म
तिसारे॥ अगस्त्यभृगराजचतुलसीशतयत्रकं॥ चयुकं
तिलप्रुष्यचयडेतेपितृवल्लभाः॥ केतकीकरवीरचवकुलंकुंदकत
या॥ याटलांचैवजातींचश्रादेयत्तेनवर्जयेत्॥
केविंतिडेपितुलसीमाहः॥ पितृपिंडार्चनंश्रादेयेःकतंतुलसीदले
प्रीणिताःपितरस्तैस्तुयावच्छार्कमेदिनीतिमार्कडेयोक्तेः॥ धूपस्तत्रै
वविष्णुधर्मे॥ धूपस्तुगुगुलोदे॥ यस्तथाचंदनसारजः॥
अगरुश्रसकर्षरस्तुरुष्कांत्वंकृत्येवच॥ विष्णुः॥ घृतमधुपु
क्तगुगुलुश्रीखंडेवदारुसरलादिदधादिति॥ तत्रैवेदवलः॥ येहि
प्राणपगजाधूपाहस्तवाताहताश्रये॥ नतेश्रादेनियोक्तव्यायेचकेवोम
गंधयः॥ घृतेचकेवलंदधाहस्यवातृगुगुला॥ दीप
माहविष्णुः॥ घृतेनदीयोदातव्यस्तिलतेलेनवापुनः॥
वसामेदोभ्रवंदीयप्रयत्नेनविवर्जयेत्॥ वस्तुब्राह्मे॥
कोशेयक्षोभकार्यासदकूलमहतंतया॥ श्रादेऽन्यनियोदधाना
मानाभोतिचोत्रमान्॥ हेमाद्रौत्रसंवेवर्ते॥ यज्ञोप
दीतंदातव्यवस्त्राभवेविजानता॥ पितृभ्योवस्त्रदानस्यफलंतेनाश्रु
तेखिल॥ तत्रैवयाग्रे॥ निष्क्रयोवायथाशक्तिवस्त्राभावेप्र
दीयते॥ अस्याप्यपिचदेयानितत्रैवकालिकापुराणो॥ धात्वादिनिर्मितारम्यादीपि

कोश्राद्धकर्मणि॥ पितृनुद्दिश्यदीदद्यात्समवेभ्राजनंश्रियः॥ यो
 धूपदानपात्रंनुयात्रमारत्रिकस्यच॥ दद्यात्पितृभ्यःप्रयत्नस्यस्वर्गक्षयाग
 तिः॥ विष्णुधर्मे॥ यःकंचुकंतथोष्मोसंपितृभ्यःप्रतिपादयेत्॥
 ज्वरोभ्रवानिदुःखानिसकदाचिन्नपश्यति॥स्त्रीणांश्राद्धेतुसिंदूरंदधुश्चतकानिच॥
 निमंत्रिताभ्यःस्त्रीभ्योयेतेस्युःसौभाग्यसंपुताः॥ हेमाद्रावादित्यपुराणे॥
 नक्षत्रवर्णादातम्यनापिकार्यासंभवं॥ पितृभ्योनायिमलिनंनोपयुक्तंक
 दाचना॥ नक्षिद्रितंनायदशनधौतंकारुणापिच॥ कार्यासनि
 वेधोन्यसंभवे॥ तत्रैव॥ पितृनुसक्त्यवासोभिर्दद्यात्तयज्ञोपवी
 तकां॥ यज्ञोपवीतदानेनविनाश्राद्धंनुनिष्फलं॥ एतद्यतिस्त्रीभू
 द्रश्राद्धेष्वपिदेयमितिहेमाद्रिः॥ तत्रैवतृसिंहपुराणे॥ कर्मउलुं
 ताश्रमयंश्राद्धेषुप्रददातियः॥ काष्ठेननिर्मितंवापिनारिकेलमथापिवा॥
 दद्यात्कर्मउलुंश्राद्धेसश्रीमानभिजायते॥ योमृत्तिकाविरचितान्श्राद्धेषुच
 घटान्पुमान्॥ प्रदद्यात्करकान्वापिसोक्षयंविंदतेसुखं॥ तत्रैव॥
 उपानच्छत्रवस्त्रीणिभुक्तिपात्रंकर्मउलुं॥ शयनाशनयानादिर्दयराव्यज
 नानिच॥ अन्नंसुसंस्कृतंगंधांतांदूलंदीपचामरं॥ पितृभ्योयःप्र
 यच्छेतुविष्णुलोकंसगच्छति॥ सौरपुराणे॥ चामरंतालवृंतं
 श्वेतकृत्रंचदर्यणं॥ दत्त्वापितृणामेतानिभूमियालोभवेदिह॥
 तत्रैवनंदिपुराणे॥ अलंकारःप्रदानव्यायथाशक्तिहिरण्यमयाः॥
 केयूरहारकटकमुद्रिकाकुंडलादयः॥ स्त्रीश्राद्धेषुप्रदेयाःसुरलंकारास्त
 योषितां॥ मंजीरमेखलादामकर्णिकाकंकणादयः॥ तथा॥
 आदर्शव्यजनच्छत्रशयनाशनपादुकाः॥ मनोःताःयटवासाश्चसुगंधाश्चूरी
 मुखयः॥ अंगारधानिकाःशीतेयोगयद्वाश्चयस्यः॥ कटिस्तूत्रा
 णिरोप्याणिमेखलाश्चैवकंवलाः॥ कर्षरादेश्चभांडानितांदूलायतनंयथा॥
 भोजनाधारयंत्राण्यतद्ग्राहांसथैवच॥ तथाजनशलाकाश्चकेशानांचप्र
 साधनम्॥ एतान्दद्यात्तुयःसम्पत्कृत्सोश्चमेधफलंलभेत्॥ स्कांदे
 सौवर्णंराजनंवापिकांस्येनाय्यथनिर्मितं॥ दत्त्वाभोजनपात्रंनुसमाटभ
 वन्निभूतले॥ वामनपुराणे॥ वंदीकृतासुयेकेचित्स्वयंवापदिवा
 यैः॥ येनकेनाय्युपायेनयस्तान्मोचयतेनरः॥ पितरस्तस्यगच्छन्ति
 शाश्वतंयदमव्ययं॥ पराशरः॥ वाचयेत्परिश्रणीत्वंवासीदत्त्वावि
 धानतः॥ नारदीये॥ देवैश्चसमनुज्ञातोयजेसिद्धगणत्वय॥
 तत्रपित्रेभ्रासनाद्यरोषमर्चनकांडैश्चदेविकंजेयं॥विशेषस्तुच्यते॥तत्रासनेदिगुणभु

आःकुशाः॥ अत्रावाहनमासनात्सर्ववास्यस्त्राणोत्तरंवाःपौकराणोत्तरंवेतिस्व
 त्रियुपस्थाउक्ताः॥ ह्यसौसास्वामेदेनमवस्था॥ द्वितीयपक्षस्य
 बहुरसमतः॥ तत्रार्थमाहाभुलायनः॥ तैजसाश्ममयमृगमयेषु
 त्रियुपात्रेष्वेकद्रव्येषुवादभौतहितैस्त्वयः॥ प्रदायशनोदेवीरभीष्टपरम
 उमेत्यतिलानावपतिनिलोसिसोमदेवनो गोसवोदेवनिर्मितः॥ प्रमथदि
 प्रवृत्तःस्वधयापिहनिमान्लोकान्प्रीयायाहिनःस्वधानमइति॥ अशम
 मयेस्फाटिकादि॥ मृमयेहसकृतमेव॥ कुलालचक्रनिष्पन्न
 मासुरंदैविकंनत॥ तदेवहसकृदितंदैविकंकेवलंतथैतिकंदेशगपरिशिष्ट
 त॥ अस्यान्यपिपात्राणिधर्ममुक्तानि॥ मनुः॥ अत्राप्रवि
 हिजाभावेयद्येकोब्राह्मणोभवेत्॥ यात्रारणासादयेत्रीणिननुब्राह्मणस
 स्मया॥ दत्रकादेःकर्तुर्हिपितृत्वादावपिवचनात्रीरप्येवपात्राणीतिहरिह
 रः॥ माधवीयेवैजवायः॥ अर्घ्येपितृरांत्रीरप्येवकुर्वा
 नात्राणिधर्मवित॥ एकस्मिन्वावहृषुवात्राहरोषुयथाविधिः॥
 हेमाद्रावप्येवं॥ अत्रानुमंत्रणंसकृत्॥ तिलोत्तीत्यस्यप्रतिपा
 त्रमाहन्तिः॥ पितृशब्दस्यानूहश्चेतिहन्तिहन्त॥ दर्भश्चत्रियुगोपवि
 त्रम्॥ निस्तःनिस्तःशलाकासुपितृयात्रेसुपावरो॥ एकीहि
 श्लोकैकानिधापोदकमाहरे॥ इतिहेमाद्रौचतुर्विंशतिमतात्॥
 तत्रैवविष्णुः॥ दक्षिणात्रेसुदर्भेषुदक्षिणापवर्गचमसेषुपवित्रांतर्हितैस्त्वयचासि
 चेच्छनोदेवीरितिमंत्रेणजलासेचनत्वहचभिन्नविष्येअस्मिन्पक्षेप्रतिपात्रेमंत्राह
 त्रिः॥ कारिकायां॥ गंधपुष्पाणिचैतेसुपात्रेषुप्रक्षिपेदथा॥
 ब्राह्मे॥ जलेक्षीरंरधधृतंतिलतंदलसर्षपात्॥ कुशाधमधुपु
 ष्याशिहत्वावामेततःस्वयम्॥ जानूकरार्घ्यः॥ ततोर्घ्यपात्रसंपन्निः
 वाचयित्वाहिजोत्रमान्॥ तदनेवार्घ्यपात्राणिस्वधार्घ्याइतिविन्यसेत्॥
 ततस्तिलहस्तेविप्रसम्यजानोदक्षिणांकरन्पस्यावाहनंशक्तेत्॥ अत्रगो
 त्रसंवेधनामानिद्वितीयांतत्वेचप्राशुक्तं॥ वैजवायुश्ले॥ ति
 खनपिहनावाहपिष्णामीत्यामंत्र्य॥ कौर्मेअपसमंततःकृत्वापितृरां
 क्षिणामुखः॥ आवाहनंततःकुर्यात्उशंतस्वेष्टचाबुधः॥ आ
 वाहंतदनुज्ञातो जयेदायतुनस्ततः॥ अत्रसम्यस्यापिप्राशुक्तैर्विकल्पः॥ अ
 त्राधमंत्राहत्यास्मयितरममुकशर्माणाममुकगोत्रं वसुरूपमावाहयामीत्यामुक्ताप्रधा
 दिपादांतंनिलान्दिकीयीयतुनइतिस्वर्वातेसकृजयेदितिनिबन्धाः॥ अत्रो
 यवेशनसंवेशनयोर्धार्म्यचमनीयात्यपिहेमाद्रिणोक्तानि॥ नात्यथर्वणावेदिनानियता

निनायेयाम्॥तेषांचप्रयितामहादिवित्रंतंप्रातिलोम्येनसर्वःप्रयोगः॥वारहे॥गंधयुष्मा
 र्वनंरुत्वादवाहस्तेनिलोदकं॥ गार्ग्यः॥ शिरसःयादतोवापि
 सम्यगम्यर्चयेत्ततः॥ ततःस्वधार्घ्याश्चिपितृपितामहादिविप्रायेप्रत्येकंनि
 वेदयेदितिकारिकायां वृत्तौ च॥ आश्वलायनः॥ अयस्येनेत
 र्याभापंगुह्यांतरेणोपवीतित्वादक्षिणेनवासव्योपगृहीतेनपितरिदंनेर्घ्यंपिताम
 हेदंनेर्घ्यंपितामहेदंनेर्घ्यमित्ययःशर्वताःप्रतियाहयिष्यान्सक्तान्सक्तान्सवधाअर्घ्याश्चि
 ष्ठुनि स्वनुसृष्टास्वनुमंत्रयीतयादिव्याचापः दधिव्यासंव
 भूवुर्याचंतरेष्वाउतयार्थिवीर्याः॥ हिरण्यवर्णीयज्ञियास्तानचापः
 शंस्योनाभवंत्विति॥ अर्घ्यादिप्रागंग्वादैर्यतोपवीतमेव॥ अ
 र्घ्यादानात्प्रागमाच्योदधात्॥ यद्यप्यत्रस्येनदक्षिणेनवाध्यंदधादितु
 त्तं॥ तथापिदक्षिणेनेत्यभिमतोर्थः॥ कारिकायांवृत्तौचैवम्
 पित्रादेस्त्रिभिःपात्रैर्दधात्॥ पितुःस्थाने विप्रत्रयंचैत्रकाद्यर्घ्यवि
 भज्यदधात्॥ त्रयाराणांस्वधार्घ्याश्चित्सक्तान्निवेदनं॥ एवंयेता
 महदावपि॥ अन्यजस्तदानमर्घ्यमंत्राश्चप्रतिविप्रमावर्तते॥ तेषु
 गंधादौचप्रतिविप्रयदार्थानुसमयःकांडानुसमयोवा॥ पित्रादित्रया
 णामेकविप्रयक्षेत्रिभिःपात्रैरेकस्येवार्घ्यंदधादिति वृत्तिः॥ कारिकायि॥
 स्वधार्घ्याश्चयोर्घ्यास्ताउपवीतीतिवेदयेत्॥ विवेदनात्प्राक्प्राचीनावी
 तमेवेत्यर्थः॥ अर्घ्यंशेषमादायदक्षिणेनतुपाणिना॥
 सव्यहस्तगृहीतेननिनयेत्पितृनीर्थतः॥ दत्त्वादत्त्वानिनीतास्तायादि
 म्प्राचीनुमंत्रयेत्॥ यत्तु॥ यादिव्याश्चिमंत्रेराहस्तेष्वर्घ्यंविनिक्षि
 येत्॥ इति॥ यच्चवारहे॥ निलांबुनाचापसव्यंदधा
 र्घ्यादिकंहिजइति॥ यच्चव्यासः गोत्रसंवंधना
 मानिपि त्दणामनुकीर्तयन्॥ एकैकस्यनुविप्रस्यअर्घ्यपात्रंविनि
 क्षियेत्॥ इति॥ तद्वद्वातिरिक्तविषयं॥ ततश्चाचामेत्॥
 एवंमातामहेष्वपि॥ आश्वलायनः॥ संस्रवान्समवनीयता॥
 भिरभ्दिःसुत्रकामोमुखमनक्तिसंस्रवः॥शेषः॥ संस्रवोहियरिशिष्टोभवतीति
 शतयथश्रुतेः॥ केचिनुहस्तगलितांबुवदंति॥ समवनीयान्येहे
 यात्रेपितृयात्रेआसिंचेदिति वृत्तिः॥ प्रथमेयात्रेसंस्रवान्समवनीयेतिका
 तीयस्त्राच्च॥ ब्राह्मेतु॥ प्रतिविंबानुलोकनमुक्तां
 स्कांदे॥ आयुःकामस्यनेत्रासेचनमुक्तां॥ पित्र्येविधेःप्राशु
 र्वस्यकर्तुरभिषेकःकार्यइतिकेचित्॥ आश्वलायनः॥ नोदरेत्

आःकुशाः॥ अत्रावाहनमासनात्सर्ववाःस्यसुरागोत्रंवाःस्योकरणीत्रंवेतिस्व
 त्रियुपस्थाउक्ताः॥ ह्योसास्वामेदेनमवस्था॥ द्वितीयस्य
 बहुसमतः॥ तत्रार्थमाहाभ्यलायनः॥ तैजसाश्ममयमृग्येषु
 त्रियुपात्रेष्वेकद्वयेषुवादभौतहितैष्यः॥ प्रदायशन्नोदेवीरभीष्टपरम
 उमेत्यतिलानावपतितिलोसिसोमदेवयोगोसवोदेवनिर्मितः॥ अन्नवदि
 प्रवृत्तःस्वधयापित्तिमान्लोकान्प्रीत्यायाहिनःस्वधानमर्ति॥ अश्व
 मयेस्फाटिकादि॥ मृग्यहसकतमेवा॥ कुलालचक्रनिष्पन्न
 मासुरदेविकंनतत्॥ तदेवहस्तघटितंदेविकंकेवलंतयेतिकंदेशगपरिशिष्ट
 त्॥ अस्यान्यपियात्राणिधर्ममुक्तानि॥ मनुः॥ अन्नाप्रवि
 हिजाभावेयधेकोब्राह्मणोभवेत्॥ यात्रारणासादयेत्रीशिननुब्राह्मणस
 ख्या॥ दत्तकादिःकर्तुर्हिपितृत्वादावपिवचनात्रीरप्येवयात्राणीतिहरिह
 रः॥ माधवीयेवैजवायः॥ अर्घ्येपितृरांत्रीरप्येवकुर्या
 यात्राणिधर्मवित्॥ एकस्मिन्वावहुषुवात्राहरोषुयथाविधिः॥
 हेमाद्रावप्येवं॥ अत्रानुमंत्रणंसकत्॥ तिलोसीत्यस्यप्रतिपा
 त्रमाहन्तिः॥ पितृशब्दस्यानूहश्चेतिहन्तिहत्॥ दर्भश्चत्रिगुणोपवि
 त्रम्॥ तिलःतिलःशलाकास्तुपितृयात्रेसुपार्वरो॥ एकोहि
 देशलाकैकांनिधायोदकमाहरे॥ दितिहेमाद्रौचतुर्विंशतिमतात्॥
 तत्रैवविष्णुः॥ दक्षिणायेसुदर्भेसुदक्षिणापवर्गचमसेषुपवित्रांतर्हितैष्यचासि
 चेच्छन्नोदेवीरितिमंत्रेणजलासेवनन्वहचभिन्नविष्येअस्मिन्पक्षेप्रतिपात्रेमंत्राह
 त्रिः॥ कारिकायां॥ गंधपुष्पाणिचैतेसुयात्रेसुप्रक्षियेदथा॥
 ब्राह्मे॥ जलेक्षीरंदधिघृतंतिलतंदलसर्षपान्॥ कुशाश्चमधुपु
 ष्याणिदत्त्वाभेततःस्वयम्॥ जानूकर्यः॥ ततोर्ध्वयात्रसंपत्तिः
 वाचयित्वाहिजोत्रमान्॥ तदयेवार्घ्ययात्राणिस्वधार्घ्याश्चिद्विन्मसेत्॥
 ततस्तिलहस्तोविप्रसम्यजानौदक्षिणांकरन्पस्यावाहनंशक्तेत्॥ अत्रगो
 त्रसंबंधनामानिद्वितीयांतत्वेचप्राशुक्तं॥ वैजवायुश्रे॥ ति
 स्रुपितृनावाहपिष्णामीत्यामंत्र्या॥ कौर्मेअपसमंततःकत्वापितृरांद्
 क्षिणामुखः॥ आवाहनंततःकुर्यात्उशंतस्त्विष्टचाबुधः॥ आ
 वाहंतदनुजातो जयेदायंतुनस्ततः॥ अत्रसम्यस्यापिप्राशुक्तैर्विकल्पः॥ अ
 त्रायमंत्राहत्यास्मपितरममुकशर्माणाममुकगोत्रंवरूपमावाहयामीत्यामुक्तामूर्धा
 दियादौतैतिलान्द्विकीर्थायतुनश्चिसर्वातेसकजयेदितिनिबंधाः॥ अत्रो
 त्रेशतसंदेशतपोधार्घ्याचमनीयास्पृष्टिहेमाद्रिणांक्रानि॥ नात्यथर्वणावेदिनानियता

तिरसमन्नस्यमंडलेनविवर्जितं॥ हेमाद्रौहारीतः॥ भूमावेवनि
 र्ध्यान्नोपरियात्राणीति॥ तानिनुहेमाद्रावत्रिराह॥ भोजनेहेम
 रोय्याणिदेवेपित्र्येयथाक्रमम्॥ हारीतः॥ राजतयारीताम्रकांस्य
 पात्राणिभोजनेरिति॥ अमान्यपिहेमाद्रावत्रिराह॥ सौवर्णा नी
 हरोय्याणिकांस्यानितदसंभवे॥ अमान्यपिहिकार्याणिदारुजान्य
 पिजानता॥ नायसान्यपिकार्याणिपेत्रलानिननुकचित्॥ न
 चसीसमयानीहशस्यतेत्रयुजान्यपि॥ अत्रिः॥ यंचाशन्यलिकंकां
 स्यधिकंभोजनायवै॥ गृहस्थेसुसदाकार्यमभावेहेमरोय्ययोः॥ कां
 यालाशेभ्योविनानस्युःपर्णयात्राणिभोजने॥ पृथ्वीचंद्रसु॥ कां
 स्ययात्रेहविद्वेषानिराशाःपितरोगताइतिब्रह्मोक्तेः॥ कांस्ययात्रनिषेधमा
 ह॥ वोपदेवसुस्मृतिसंग्रहमुदाजहारः॥ आदेयलाशयात्राणि
 मधूकोदंवरणिच॥ पारिकाकुटजलक्षककचानिक्रमाजगुः॥
 कदलीचूतपनसजंबुयुन्नागचंपकाः॥ अलाभेमुख्यपात्राणांयाद्याः
 सुःपितृकर्मणीति॥ हेमाद्रौनुकदलीयत्रनिषेधमाहंगिराः॥
 नजातीकुसुमानिदद्यान्नकदलीयत्रमिति॥ क्रतुः॥ असुराणांकुले
 जातारंभाहर्वयरियहः॥ तस्यादर्शनमात्रेणानिराशाःपितरोगताः॥
 एवंयात्रायासाधमस्ममर्यादांकृत्वाविप्रहस्तशोधनंकुर्यात्॥ तत्रपिशं
 गरक्षारोइतिमंत्रद्वयंकंचित्पठेति॥ मान्येअकृत्वाभस्ममर्यादांयःकुर्या
 न्प्राणिशोधनं॥ आसुरंतद्भवेच्छादंविहृणानोयतिष्ठते॥ तत्रैवत्र
 हांडे॥ प्रक्षाल्यहस्तयात्रादियश्चादग्निर्विधानवत्॥ प्रक्षालनज
 लंदर्भेस्त्रिलोमिश्रंक्षियेच्छुचौ॥ मंडलोयरीतिहेमाद्रिः॥ अथा
 श्रोकरणम्॥ हेमाद्रौमार्कुडेयः॥ आहिताग्निसुजुहुयादक्षि
 णाश्रोसमाहितः॥ अनाहिताग्निश्चोयासनेअग्न्यभावेदिजेषुवा॥ वा
 यवीये॥ आहृत्यदक्षिणाग्निनुहोमार्थंवेप्रयत्नतः॥ अग्न्यर्थंलौकि
 कम्वापिजुहुयान्कर्मसिद्धये॥ आहिताग्निःसर्वाधानी॥ अर्हाधा
 नीनुगृह्येवेतिचंद्रिका॥ यत्कर्मिताक्षरमाधवादयः॥ तस्यापिदक्षिणा
 श्रो॥ लौकिकोगृह्यइतिहेमाद्रिः॥ कल्पतरुश्च॥ आद्यपक्षएवतुयुक्तः
 बहुसंमतश्च॥ यद्यपिस्मार्त्तमश्रोकरणाश्रोतेदक्षिणाश्रोतयुक्तं॥ तथापिवच
 नाभ्दवतीतिहेमाद्रिचंद्रिकादयः॥ इदंदर्शश्चाहएव॥ आदिकादिषुतुस
 र्वीधानीयाणोअर्हाधानीगृह्येकुर्यादिति॥ हेमाद्रिमीधवश्च॥ यक्षांतकर्मनिर्वर्त्य
 वैश्वदेवंचसायिकः॥ पिउयज्ञततःकुर्यात्ततोन्वाहयंकंबुधइति॥ लोगाद्यादिभिःक्र

यमंपात्रं पित्राणामर्थं याति॥ आह तास्तत्र तिष्ठति पितरः शोभनकोत्रवीत्॥
यावद्विप्रविस्मर्जनमिति तुर्यपादेयमीययाठः॥ अत्र त्रिः॥
पितृपात्रं समवनयनदेशान्नचालयेद्वाहसमाप्तेः॥० यस्मात्तत्र तृतीयया
त्रेणाहता इति॥ यद्वा प्रथमपात्रमेव न्यखिलकुर्यादिति॥ कामा
भावे योदमेव शेषप्रतियादनं॥ हेमाद्रौ कौर्मि॥ संस्रवांश्च ततः सर्वा न्यात्रे
कुर्यात्समाहितः॥ पितृभ्यः स्थानमसीति सुजयात्रं निधाययेत्॥ अ
लयाणो यमस्तुः॥ येन कं प्रथमपात्रं तस्मिन् येनामहं न्यसेत्॥ प्र
पितामहततो न्यस्य नोदरे न च चालयेदित्याह॥ अथ संस्रवानानीयवृत्ती
येनाच्छाद्य सुजीकुर्यादिति सर्वैकवाक्यतयार्थ इति केचित्॥ अत्रिः गंधा
दिभिस्तदभ्यर्च्य वृत्तीयेनापि धाययेत्॥ पितृभ्यः स्थानमसीति सुचोदशेष
तेर्चयेत्॥ अर्चनं सुजीकृतयेति त्सां॥ सुजमुत्तरतो न्यसेदिति
प्रचेतसोक्तेः॥ सर्वविप्रोत्तरतो न्यसेदिति हेमाद्रिकल्पतरू॥ वि
प्रवामे इति हलायुधः॥ कर्तुं वीमे इति शूलपाणिः॥ उत्ताने विवृतं
वापि पितृपात्रेन तद्भवेदिति उशनसोक्तेः सुजते वसाधुः॥ मातामहादि
संस्त्रवानपि पितृपात्र एव शहीत्वा प्रयाजवन्नं त्रेणां सुजीकुर्यादिति शूलपाणिः॥
एको हि श्रेष्ठे न सुजीनेति पितृभक्तौ श्रीदत्तः॥ यमोपि स्थस्य सुत्तानम
न्यत्र नीतिमुहादिते तथा॥ यात्रे दृष्ट्वा त्रजं त्याशु पितरस्तं शयंति च॥
वैश्वदेवे उत्तानमिति मदनपारिजातः॥ वैजवायः॥ तस्योपरि कु
शान्दत्वा प्रदद्यादिव क्षर्वकं॥ गंधपुष्पाणि धूय च दीपवस्त्रा यवीतके॥
अत्र गंधादेर्देवयि ज्येष्ठपदार्थानुसमयस्य याज्ञवल्क्योक्तं कांडानुसमयेन विक्रमोक्ते
यः॥ बह्वचानां तु सूत्रे देवानुक्तेः कांडानुसमय एवा॥ अत्र श्री॥
चीनावीतिनामगोत्रसंबुध्या युक्तं प्राक्॥ अमर्देववत्॥ तदे
ते आचमनं च॥ हेमाद्रौ कालिकापुराणे॥ निर्वर्त्य त्रास
रादेशात् क्रियामेवं यथाविधि॥ भाजनानिततो दद्यात्सुशोचं पुनः क
मात्॥ आदेशात्पात्राणि दद्यादित्यन्वयः॥ तेन तत्रापि प्रश्नावृत्ते
जेये॥ तत्रैव ब्राह्मे॥ मंडलानि च कार्याणि नैवोरिश्चर्यं क
सुमैः॥ गौरमृत्क्रियावापि भस्मना गोमयेन वा॥ मृगुः॥ म
स्तनावापिणावापिकारयेन्मंडलं ततः॥ चतुःकोणं हि जायस्य त्रिकोणं क्षत्रि
यस्य च॥ मंडलाकृतिविशेषस्य श्रद्धायां मुसराणां स्तनं॥ बह्वचय
रिशिष्टे तु देवचतुरस्तपि त्रैवर्त्तलं मंडलं कृत्वा क्रमेण सयवान् सतिलांश्च दर्भांश्च दद्या
दिसुक्तं॥ मार्कंडेयः॥ यातुधानाः पिशाचाश्च कूर्गयि च वराहसः॥ हर

उधियतामयौ चक्रियतामित्यामंत्रयते काममुध्रीयतां काममयौ चक्रियतामित्यतिरुद्ध
उदरे जुहुयाच्च॥ नद्याग्निविधुरादेर्विशेषो वृहन्नारदीये॥ नद्याग्निर्ह
रभार्यश्चयार्वागोऽसुयस्थिते॥ संधायाग्निं ततो होमं कृत्वा तं विसृजेत्युनः॥
अयाश्चेति तत्कालेऽग्निं संधाय हत्वा न्यजेदित्यर्थः॥ एतदायसं वानामेवा॥ या
गिहो मस्तु छंदो गादीनां॥ विश्वप्रकाशेयि॥ साग्निरोयासनेनऽ
ग्नौ कुर्वीत लोकिके॥ यागो होमं प्रशंसंति नत्वा यसं वशां खिनां॥
स्नानकाविधुरावास्युर्यदिवा ब्रह्मचारिणः॥ अग्नौ करणो होमं तु कुर्युस्तैर्लो
किकेन ले॥ अयाश्चाग्ने मनोऽग्नौ तिरुद्धव्याहतीर्हनेत्॥ ततो नु
जातोऽग्नीं धनाधाज्यभागां ते यन्मे मातेत्याद्यैर्जुहुर्यात्॥ तत्र सप्तान्नाहुतयः
षडज्यस्येति त्रयोदश॥ व्यत्ययो वा॥ यथा यन्मे माता प्रलुलो
भतन्मेरेतः पिता वृंक्तां या स्तिष्ठंतीति दाभ्यां अमुष्मे स्वाहेति पितुर्नाम्ना हो हो मे
॥ यन्मे पिता मही प्रलुलो भतन्मेरेतः पिता मही वृंक्तां अतर्दधे इति तन्नाम्ना पिता महायदौ
यन्मे प्रपिता मही तन्मेरेतः प्रपिता मही वृंक्तां अतर्दधे इत्युभिरिति तन्नाम्ना प्रपिता महाय
दौ॥ मातामहे सुतूहः॥ यन्मे माता मही तन्मे माता मही वृक्ताम्॥
अन्यं माता महाहुदमित्याद्यौ॥ यन्मे मातुः पिता मही प्रलु० रेती मातुः प्रपिता मही
वृंक्तां॥ अन्यं मातुः पिता महाहुदं॥ यन्मे मातुः प्रपिता मही प्रलु० रेती मातुः प्रपिता
मही वृंक्तां॥ अन्यं मातुः प्रपिता महाहुदं॥ सर्वत्रा मुष्या इत्यत्रेऽंतं
तन्नामयो ज्यं॥ तद्गृहसं ग्रहे॥ योज्यः पित्रादिशब्दानां स्थाने माता
महादिकः॥ अन्नहोमे तथा स्य र्शे जलपिंडादिदानके॥ यन्मे माताम
हीत्यादितः त्रीदाहरणं भवेत्॥ ततो ये चेहेत्येकान्नाहुतिः॥ ततः स्वा
हापित्रे इत्याद्यैराजं हुत्वा स्विष्टकृतं हुत्वा सर्वं भक्ष्यं किंचिदादायो दग्धं भस्मा यो ह्यत्र नू
र्ध्मो स्वाहा कारेण जुहोति॥ यरिषे च नान्तस्थौ लीया कवत्॥ अ
यमग्नौ करणो होमो मासिकश्चादृएव॥ तच्च॥ स्मार्त्तग्न्यभावेन कार्यमिति केचिन्॥
कार्यमेवेति वदवः॥ अतएव सर्वाधानिनो होमवर्जमासिश्चादृमुक्तं सुदर्शनभा
ष्ये॥ महालयेतद्दित्येके॥ प्रकरणांतरत्वात् कर्मांतरत्वेन स्मार्त्तया
वरावत्कार्यमिति त्वस्मद्गुरवः॥ आदिकादिषु न स्मार्त्तयावरावधिरेव॥
एवं मातृवार्धिकादिषु॥ मासिश्चादृविहता वष्टकायां मातृश्चादृवैकतहोमेन
प्राकृतहोमवाधः॥ अन्वष्टकासु मातृश्चादृनेति भाष्ये॥ तत्रापिश्चादृतरवत्क्रिया
मारो नु यन्मे मातेत्यादौ गुरात्वेऽपि मातृप्राधान्यं विवक्षितं॥ मासिश्चादृन कस्मो व्याख्या
त इति सूत्रात्॥ आग्नेय्येव मनोना कार्येति वचनादग्निशब्दस्यैव वैकृतदेवताभिधायि
त्वम्॥ तेनामुष्या इत्यत्रा मुकशर्मभ्यां पितृभ्यामित्याद्यूहः कार्यः॥ तच्च मासिश्चादृजीव

मोक्षोर्विद्वत्तदस्मिन्नाप्रिसत्वात्॥ अतएवात्रवचनेसायिकः॥ आहिताग्निः
 ज्ञोहेमाद्रिणा॥ सतदायस्वादीनामेव॥ आश्रयायनस्याहिताग्नेःपाण
 वेवेतिवृत्तिः॥ अर्द्धधानिनःगृहेएवमतिवंगेरोतिप्रयोगपारिजातेपरिशिष्टेच॥
 वोयदेवस्त्वाह॥ होमशब्दःपिंडपितृयज्ञपरः॥ पितृयज्ञेनुहुंयादस्मिन्ना
 ग्नौसमाहितः॥ आदेत्तौपासनाग्नौतुनिरग्निर्लोकिकेनले॥ अग्निर्ह
 भार्यश्चपावरोसमुपस्थिते॥ संधायाश्रिततःकुपीतहोममग्निःसमुत्पजेदितित्रिकां
 मंडनोक्तेः॥ दर्शश्चादेगृह्याग्नावेवेतिलौकिकाग्न्यादिविधानंवर्तेतिरीयादिविषयम्
 पद्वचस्यत्वनग्रेरपिपाणिहोमएव॥ अग्निपारणीविनासूत्रेविधानांतरागु
 नैः॥ दर्शश्चादेगृ॥ अय्यभावेतुविप्रस्यपाणावेवोपपादयेदितिमनूक्तेश्च
 ॥वृत्तावलेखम्॥ क्वचित्साग्रेरपिपाणिहोमउक्तोऽगृह्यपरिशिष्टे॥
 अन्वष्टक्यं चष्ट्वयुसाग्नीनां बहौ होमो विधीयते॥ पितृब्राह्मणहस्तेत्याह
 त्रेषुचतुर्विंशति॥ एकोद्विंशस्यिडीकरांशुद्वेननिषेधात्
 वद्वचभाष्यकारस्तुसर्वेकोद्विंशमुपाणिहोममाहुः॥ इदंवद्वचानामेव
 अत्रैतत्त्व॥ स्थालीपाकेनसहपिंडार्घ्यमुद्वेतिस्त्रेनात्रापूर्वः॥
 स्थालीपाकश्चोद्यते॥ सर्वश्चादेवप्रसंगात्॥ तेनानुवादेयमि
 तिवृत्तिकारेक्तैः॥ पावरोऽर्थिकस्यानंगस्यमतिवंगस्यवार्धिकाद्वि
 नतिदेशदर्द्धधानिनोपिपाणिहोमएवेतिवृत्तिस्वरसः॥ एवंमासिकादा
 वपि॥ षोडशेमासिकेश्चादेस्यिडीकरोतथा पाणावेवतुह्येत
 यमन्यत्राग्नौतुह्यते॥ इतिवोपदेवोदाहृतवचनाच्च॥ भाष्यका
 रमतेनु॥ सूत्रेस्थालीपाकेनेतिकरणात्त्वान्नितवच्च वराच
 पावरोऽसंगम् अतःकाम्पादिषुतदभावेकार्यस्यपिंडानस्याप्यभावः॥
 सतदेवानुसृत्यविकृतावपिवार्धिकादौमतिवंगउक्तः॥ प्रयोगपारिजातेपरिशि
 ष्टेच॥ तेनैतन्मतेऽर्द्धधानिनेऽग्नावेव॥ वस्तुतस्तुस्थालीपाके
 नसहशखपाप्रसारं प्रहरतीतिवत्सहभावमात्रश्रुतेः यत्नोवतेत्वयुरुपलक्ष
 णमिवनंगत्वम्॥ नत्वेवानागानुरोधेनप्रधानभूतपिंडानस्यागोपुक्तः॥
 तेनमतिवंगभावेप्यमौहोमोभवतीतिवोपदेवः॥ अनाहिताग्नेर्दृष्टाग्निमत
 स्तुसर्वमतेऽग्नावेव॥ वार्धिकादौवृत्तिमतेमतिवंगोऽन्यमतेत्वस्ति॥
 अत्रपयाचारमनुष्ठेयं॥ आश्रयायनः॥ उद्वेत्तृताक्तमन्मनुज्ञाययत्य
 ग्नौहोमोभवतिकरिष्येकर्वेकरवाणीतिवाप्रत्यम्यनुज्ञाक्रियतांकुरुष्वकुर्वित्यथाग्नौ
 नुहोतियथोक्तंपुरस्तादिति॥ अतिवंगपक्षेऽहमितिवृत्तिः॥
 कर्वेकरवाणीत्यत्राविन्यनुवंगः॥ पुरस्तानुपिंडपितृयज्ञे॥ तच्चैवम्॥ मेक्षणेनाश्वा

नम इति स्वाहाकारेणावाग्निं सर्वयज्ञोपवीती मे शरणमनुप्रहृत्येति॥ अवदानसंपदाउ
 पसरणाद्यन्वेत्यर्थः॥ अतिषंगपक्षेऽतिप्रणीतेयं होमो न्यथा मुख्यः॥ अ
 तिप्रणीतेऽस्याविधायुपसमाधायेति वद्वचपरिशिष्टात्॥ केचित्तस्य रक्षोनिवर्ह
 णार्थत्वात् मुख्ये वदन्ति॥ तदेतद्दिरोधाच्चिंत्यं॥ प्रयोगयारिजातेष्वेवं॥ शो
 नकः॥ स्वाहाकारेणाहोमेनुभवेद्यज्ञोपवीतवान्॥ प्रयोगयारिजातेष्वे॥ तत्र
 प्रागग्रयेहत्वायश्चात्सोमायहृत्येति॥ अग्नौ यज्ञोपवीत्येव प्रक्षिपेन्मे शरणं ततः॥
 छंदोगपरिशिष्टे॥ अग्नौ करणाहोमश्च कर्तव्य उपवीतिना॥ अयस्येन वा
 कार्यो दक्षिणाभिमुखेन च॥ कातीयानां त्वयस्येनैवा॥ पिउं पितृयज्ञव
 दुत्वेति सर्वातिदेशात्॥ सव्यं तु छंदोगपरं॥ गोमिलेनैतदुत्तरमेवायस्यो
 नैः॥ छंदोगा जुह्युः सव्येनायस्येन याजुषा इति वृद्ध्या त्वल्पोक्तेश्च॥
 अथ यागिहोमः॥ आश्वलायनः॥ अभ्यनुज्ञायां पाणिष्वेव वेति
 पिउं पितृयज्ञकल्पाभावेनायमाभावे काम्यादिस्वित्यर्थः॥ तेन वद्वचानामेको
 दिष्टे यागिहोमो भवत्येव निषेधो न्यपरः॥ पाणिष्विति वचनान्सर्वविप्रयागि
 षुहोम इति वृत्तिः॥ एवं मानामहे यि॥ शौनको यि॥ सर्वेषामुपवि
 श्चानां विप्रारामथ यागिषु॥ विभज्य जुह्यात्सर्वसोमायेत्यादि मंत्रतः॥
 यनुहेमाद्रौ कात्यायनः॥ यित्रेयः पंक्तिमूढं न्यस्तस्य पाणावनशिकः॥
 हुत्वा मंत्रवदन्येषां तूष्णीं यात्रेषु निक्षिपेत् इति॥ तद्वद्वचातिरिक्तानां॥
 यनुतत्रैव मातृये॥ अग्न्यभावे तु विप्रस्य पाणौ वा जले पिवा॥ अज
 कर्णोश्च कर्णो वा गोष्ठे वा यशिवांति केश्ति॥ तन्नीर्थश्चाद्विषयं॥ तद्य
 दायां समीपे स्याच्छ्राद्धं ज्ञेयो विधिरुदेति तत्रैव कात्यायनोक्तेः॥ निर्जले त्वज
 कर्णादौ यनुचंद्रोदये यमः॥ दैवविप्रकरेऽनग्निः कृत्वा अग्नौ करणं द्विज इति॥
 तदभार्य परम्॥ अपत्नीको यदा विप्रश्चादं कुर्वीत पार्वणम्॥ यित्र
 विप्रैरनुज्ञातो विश्वे देवेषु हृत्येति॥ तत्रैव कात्यायनोक्तेः॥ हृत्ये
 इति छांदसो व्यन्ययः॥ हेमाद्रौ वायवीये॥ विधुरो दैविके कुर्यान्
 शेषं यित्रेति वेदयेत्॥ दैवविप्रानेकत्वे तत्रैव॥ वैश्वदेवे यदेकस्मिन्
 भवे पुर्णदयो द्विजाः॥ तदेकपाणौ होतव्यं स्याद्विधिर्विहितस्तदा॥ सोम्या
 यः॥ प्रथमं वानियम्येतेति न्यायात्॥ तेन मृतभार्यस्य देवे होमः॥ अनु
 यनीत ब्रह्मचार्या देस्नुयित्रे॥ अग्न्यभावः स्मृतस्तावद्यावद्भार्या न विंदतीति॥
 हेमाद्रौ जानू करणी क्तेः॥ सभार्यनष्टाग्रेरपि यित्रविप्रकरे इति श्रुत्वा चंद्रः
 उपवीतेन देवहोमः प्राचीनावीतेन यित्रे॥ यदा सर्वत्र देवयित्रकुर्योर्दिकल्प इति हेमा
 द्रौमदनयारिजाते च॥ यदानुयितृमाता महयोर्देवयित्रविप्रभेदेन यागिहोम इत्यपरा

कंचदिकादयः॥ यदातुदेवंतत्रेतां त्रेणसक्तदेवपाणिहोमप्रतिकेचित्॥
 माद्रिसुमातामहस्यभेदेपिकुपीतत्रेणसाथिकरतिकातीयस्मृतेर्भेदमाह॥ एव
 पिअपिमाधवीयेयेवं॥ एवंसाधेयविदेशेपाणिहोमोक्तः॥
 नृकर्केणाशिविनाश्राहमेवनास्तीत्युक्तं तत्सपिंडीकरणावार्धिकाधकरणापत्रेयं
 विदेवयजुर्वह्नारदीये॥ अनभिर्हरभार्यश्वपार्वरोसमुपस्थितो॥
 आग्नेभिकारयेच्छादसात्रिकैर्विधिवहिजाः॥ क्षयाहदिवसेप्रातिस्वया
 शिर्हरणीयदि॥ तथैवभातरस्यश्रद्धोक्तिकाय्यावितिस्थितिः॥
 औपासनाश्रीहरस्येसमीयेभातरस्थिते॥ यद्यथोजहयाहापिपाणौवास
 हिपातकी॥ औपासनाश्रीहरस्येकेचिद्विच्छंतिसत्तमाः॥ पाणावेव
 होतंव्यमितिनैतत्समंजसं॥ तदहानादरादुपेक्ष्य॥ हेमाद्रोय
 मः॥ अथोकरणावत्रहोमोविप्रकरेभवेत्॥ पशुध्यादभीनांस्ती
 र्यपतोद्युमिसमोहिजः॥ मेक्षरानकरेणावाहोमः॥ मेक्षरीप्रहरणं
 नेतिवृत्तिः॥ स्मृतिरन्तावत्सा॥ नातुजापाणिहोमेस्यान्नसःपर्यह्नोक्षरी
 नायेतमघादितिचनस्यातामिधमेक्षरी॥ कर्कोवाय्योप्येवमाह॥
 माधवीयेचदिकायांचानुज्ञादिसर्वंभवतीत्युक्तं॥ पाणिहोमप्रश्नाधाहा
 परार्केशोनकः॥ अनधिकश्चेदाज्यगृहीत्वाभवत्स्वेवाथीकरणांमितिर्ष्व
 वन्नथास्त्विति॥ आश्वलायनः॥ यदियाणिष्वावांतेष्वन्यदन्नमनुदि
 शत्यन्नमन्नेहृष्टदन्नमधुवमिति॥ पाणौहुतेपात्रेनिधायविधायविप्रैराचम्य
 भोजनार्थमन्नेपरिविष्टेहृतशेषपात्रेषुदद्यादित्यर्थः॥ ससंप्रभूतम्॥ नेमिति
 कंचेदमाचमनेनहुतमक्षरानिमित्तंअन्नेपाणिनलेदन्नंष्वेवमश्रुत्युद्धयः॥ पि
 तरस्तेनृप्यतिशयान्नेनलेभेतिच॥ यच्चपाणिनलेदन्नंयच्चाप्युद्धयकस्मि
 तम्॥ एकीभावेनमोक्तंअथ्यग्भावनविद्यते॥ इतिवद्वचपरिशि
 ष्ठात् हेमाद्रावप्याचमनेहेत्वर्थवादउक्तः॥ पाण्यास्योहिहिजःस्मृतइति
 भाष्येत्वावांतेषुमक्षितेषु॥ चषुमक्षरी॥ मक्षरीत्रंरचनाचमनं॥
 अत्रिसाध्यात्॥ श्वेननिषेधस्तुसपिंडीकरणेत्तेयः॥ ददातिचोदितत्वान्॥ नत्व
 त्रा॥ जहोतिचोदितत्वादित्युक्तंनत्वेतदहंसमतं॥ यजुर्वेदायनेन॥ तस्मिन्
 प्राशितेदद्यादन्नंप्रकृतंभवेदितिभक्षरामुक्तंनत्रच्छास्त्रोपायानभेदितहेमाद्रिः॥
 तत्रैवयमः॥ पित्र्यपाणिहोताच्छेषपितृपात्रेषुनिःक्षियेत्॥ अथोकरणाशेषेनृदया
 हेऽश्वदेविके॥ एतदग्निहोमेपिसमे॥ तथाकर्कसु॥ सन्नेहृतशेषश्चेत्यविशेषान्सर्वं
 विप्रेषुदद्यादित्याहः॥ तत्रैववृद्धवसिष्ठः॥ पित्र्यविप्रकरेहुत्वाशेषपा
 त्रेषुनिक्षियेत्॥ पित्र्यः शेषयेत्किंचिन्नदद्यादश्वदेविके॥ अथ्यापस्त्वानसत्तम्॥

उधियतामग्नौ चक्रियतामित्यामंत्रयते काममुध्रीयतां काममग्नौ चक्रियतामित्यतिरुद्ध
 उदरे जुह्याच्च॥ नष्टाग्निविधुरादेर्विशेषो हहन्तारदीये॥ नष्टाग्निर्ह
 रभार्यश्च यावरोऽसमुपस्थिते॥ संधायान्नित्तो होमं कृत्वा तं विसृजेत्युनः॥
 अयाश्चेति तत्कालेऽग्निसंधाय हत्वा त्यजेदित्यर्थः॥ एतदायसं वानामेवा॥ या
 ग्निहोमस्तु कंदो गादीनां॥ विश्वप्रकाशेयि॥ साग्निरो यासनेन
 ग्नौ कुर्वीत लौकिके॥ यागो होमप्रशंसंति तत्वायसं वशाखिनां॥
 स्नातकाविधुरावा सूर्यदिवा ब्रह्मचारिणः॥ अग्नौ करणहोमं तु कुर्यस्तलौ
 किकेन ले॥ अयाश्चाग्ने मनोऽग्नौतिरुद्धव्याहतीर्हनेत्॥ ततो नु
 जातोऽग्निं धनायाज्यभागां ते यन्मे मातेत्याद्यैर्जुहुर्यात्॥ तत्र सप्ताह्नाहुतयः
 षडज्यस्येति त्रयोदश॥ व्यत्ययो वा॥ यथा यन्मे माता प्रलुलो
 भतन्मेरेतः पिता वृक्षां या स्तिष्ठंतीति दाभ्यां अमुष्मे स्वाहेति पिनुर्नाम्ना हो हो मे
 ॥ यन्मे पिता मही प्रलुलो भतन्मेरेतः पिता मही वृक्षां अतर्दधे इति तन्नाम्ना पिता महायदौ
 यन्मे प्रपिता मही तन्मेरेतः प्रपिता मही वृक्षां अतर्दधे अतुभिरिति तन्नाम्ना प्रपिता महाय
 दौ॥ मातामहे सुतृहः॥ यन्मे माता मही तन्मे माता मही वृक्षां मा॥
 अन्यमाता महाहुडमित्याद्यौ॥ यन्मे मातुः पिता मही प्रलु० रे तो मातुः प्रपिता मही
 वृक्षां॥ अन्यमातुः पिता महाहुडं॥ यन्मे मातुः प्रपिता मही प्रलु० रे तो मातुः प्रपिता
 मही वृक्षां॥ अन्यमातुः प्रपिता महाहुडं॥ सर्वत्रामुष्या इत्यत्र उ० तं न
 तन्नामयो ज्य॥ तद्गृहसंग्रहे॥ योज्यः पित्रादिशृष्टानां स्थाने माता
 महादिकः॥ अन्नहोमे तथा स्य र्जलपिंडादिदानके॥ यन्मे माताम
 हीत्यादितः त्रोदाहरणं भवेत्॥ ततो ये चेहेत्येकान्नाहुतिः॥ ततः स्वा
 हापित्रे इत्याधैराजं हुत्वा स्विष्टकृतं हुत्वा सर्वभक्ष्यं किंचिदादायो दग्धं भस्मा यो ह्यत्र तू
 क्ष्मां स्वाहा कारेण जुहोति॥ परिषेचनां तस्थौ लीया कवत्॥ अ
 यमग्नौ करणहोमो मासिकश्राद्ध एव॥ तच्च॥ स्मार्त्तगृहभावेन कार्यमिति केचिन्॥
 कार्यमेवेति बहवः॥ अतएव सर्वाधानि नो होमवर्जं मासिश्राद्धमुक्तं सुदर्शनभा
 स्ये॥ महालये तद्दित्येके॥ प्रकरणांतरत्वात् कर्मांतरत्वेन स्मार्त्तया
 वर्णावत्कार्यमितित्वस्मद्गुरवः॥ आह्निकादिषु न स्मार्त्तया वर्णाविधिरेव॥
 एवं मातृवार्षिकादिषु॥ मासिश्राद्धविकृता वष्टकायां मातृश्राद्धे वै कृतहोमेन
 प्राकृतहोमबाधः॥ अन्वष्टकासु मातृश्राद्धे नेति भाष्ये॥ तत्रापिश्राद्धांतरवत् क्रिया
 माणो नु यन्मे मातेत्यादौ गुरात्वे पिता मातृप्राधान्यं विवक्षितं॥ मासिश्राद्धे न कल्यो व्याख्या
 त इति सूत्रात्॥ आग्नेयेवमतो नाकार्येति वचनादग्निशृष्ट्येव वै कृतदेवताभिधापि
 त्वम्॥ तेनामुष्या इत्यत्रा मुकशर्मभ्यां पितृभ्यामित्याद्यूहः कार्यः॥ तच्च मासिश्राद्धं जीव

त्रिचादिनामुक्तममृतपि त्रिचादिना चकार्यमित्युक्तं सुदर्शनभाष्ये तत्रकारस्तु वक्ष्यते ॥
 मातापित्रोर्हि त्वादीनुनोह ॥ तस्मादुच्यते हेदिति निषेधात् प्रकृतादृहाहाभावाच्चपत्नी
 संनद्येति वत् ॥ उपदेशितेनूहः ॥ यथायन्मे मातरो प्रलुभुमनुश्वरत्वावतनुत्तेरत्माप
 स्मत्पितृकृतमासि प्राह निर्णयेनैयमिति दिक् ॥ अत्यन्तप्राग्वत् ॥
 अथपरिवेशराम् ॥ तच्चौपवीत्येवाज्येन देववर्षमामासुयकमिति पा
 त्राण्युपस्तीर्य कुर्यादिति हेमाद्रिः ॥ भारते दानधर्मणि ॥ आमाह
 तिविना नेवयत्किंचित्परिविद्येते ॥ दुराचारेभ्यः भुक्तं भागं रससां विदुः ॥ त
 त्रैवशीतकः ॥ विधिना देववर्षं तु परिवेशरामाचरेत् ॥ तत्रैव धर्मः फलसा
 नेन ताप्रोक्ता स्वयंचपरिवेशरो ॥ तत्रैव वायुभविष्ययोः ॥ भार्याया
 प्राह काले तु प्रशस्तं परिवेशरां ॥ ब्रह्मांडे ॥ नापवित्रेणानेकेन हस्तेन न विना
 कुशं ॥ नायसेनायसेनैव प्रादेतु परिवेशयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ आयसेन तु पात्रेण
 यदन्नं संप्रदीयते भोक्ता विद्यासमं भुंक्ते दाता च नरकं व्रजेत् ॥ येहीनसिः ॥
 सीसकायसरीति पात्राण्युपस्तीर्यानि ॥ तत्रैव हारीतः ॥ सौवर्गा राजताभ्यां
 च खड्गे नोदुवरेणावा ॥ दत्तमक्षयतायाति फलुपात्रेणावापुनः ॥ कार्त्तवीर्यजिनिः
 दत्तौ देयं दत्तं चान्नं समस्तव्यजनानि च ॥ उदकं चैव यक्त्वा न्नोदकं तु कदाचन ॥ य
 मः ॥ यत्र पाविषमदातुश्च निष्कृतिर्न च विधते ॥ पृथ्वी चंद्रोदये पराशरः ॥
 सर्वदा च तिलायाद्याः ॥ पितृकृत्ये विशेषतः ॥ भोज्यपात्रे तिलाचट्टानि राशः पितरो
 गताः ॥ चंद्रिकायां दृष्टातातयः ॥ हस्तदत्तासु ये स्त्रीहालवरा व्यजना
 दयः पितृणां नीयति यं भोक्ता भुंजीत किल्विषं ॥ घृतपात्रे विशेषो यथांतरे ओदने
 परमान्नं च पात्रमासाद्य सुगन्धिः ॥ घृते न हरयेत् पात्रं न हंत रुधिरं भवेत् ॥ घृतादियात्र
 भूमौ स्थापयेन्न भोजनपात्रं ॥ इति मदनरत्ने ॥ संप्रह ॥ हस्तदत्ते तु
 नाश्रीयान्त्ववरा व्यजनादिकं ॥ अयं कंते लयकं च हस्तेनैव प्रदीयते ॥ यात्रालभ
 नमुक्तं च नुर्विशति मते ॥ उत्रानंदक्षिणं सव्यं नीचं पात्रासु पश्येत् ॥ यात्रालभ्यः ॥
 दत्त्वा न्नं पृथ्वीपात्रमिति पात्राभिर्मंत्रराम् ॥ कृत्वेदं विष्णुरित्यने हि जागृष्टं निवेशये
 त् ॥ बोधायनः ॥ विप्रागुष्टेनानखेनानुदिशति पृथिवीते पात्रे धोरपि
 धानं ब्राह्मणस्य मुखेऽमृतेऽमृते जुहोमि ॥ ब्राह्मणानां त्वाविधा वनाप्राणायानयोर्जु
 होम्यक्षितमसि मां मे पितृणां ज्येष्ठा अमुत्रासु पितृभ्यो के इति ॥ आमुं जुहोम्यग्ने स्वाहा
 शष्टः कातीयसु त्रे उक्तः ॥ मे त्रैः स्वधा शष्टः ॥ अंगुष्ठे विशेषमाह ॥ हेमाद्रौ धौ
 म्यः ॥ परित्यज्य नवांगुष्ठं हिजस्याने निवेशयेत् ॥ तथा ॥ उत्रानेन नुहस्तेन हिजा
 गुष्टं निवेशनमयः करोति हिजो मोहात्तंदेरक्षां सिभुं जते ॥ तत्रैव यमः विष्णोर्हम्यं चकम्य
 चतुर्वाद्रसस्वचक्रमात् ॥ दिवेपित्रे चेत्यर्थः ॥ तत्रैवात्रिः ॥ स्वंधनाम गोत्राणि रमं

निर्णयसिंधोचतुर्थपरिच्छेदश्राद्धनिर्णयः २६९

नंततः स्वधा ॥ पितृकमादुदीर्येति स्वसन्तां विनिवर्तयेत् ॥ हस्तेनामुक्तमन्नाद्यमिदं
नमुदीरयेत् ॥ अत्रान्नदाने चतुर्थीस्यादित्यादिविशेषाः श्वसुक्ताः अत्र श्वोक्तमंत्रं
तेन पुनरुवाट्रं संज्ञका विश्वेदेवादेवता इदमन्नं सपरिकरं हव्यं अयं ब्राह्मणस्त्वाहव
नीयार्थे दत्तं दास्यमानं चानृपेः गयेयं भूः गदाधरो भोक्ता इदमन्नं ब्रह्मसौवर्गायात्रस्य
मन्नमक्षयवटच्छायास्थममुकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो इदमन्नममृतं रूपं परिविष्टं प
रिवेक्ष्यमाणं चानृपेः स्वाहानमो नममेति वक्ष्यचपरिशिष्टहेमाद्राद्यनुमतः प्रयोगः ॥
एवंपित्रे अमुकगोत्रवसुरूपादितन्नानामज्ञेयं ॥ ततोपेदेवास इति देवे ये चेह पितरः ॥
इति पित्रे केचिजपंतिततोऽच्छिद्रं वाचयेत् ॥ तत्रैव प्रचेताः ॥ आयोशानकरे वि
प्रे संकल्प्याच्छिद्रं भाषणात् निराशाः पितरो यांति देवैः सह न संशयः ॥ पारस्कारः ॥
संकल्प्य पितृदेवेभ्यः सावित्री मधुमज्जयः ॥ श्राद्धं निवेद्या पोशानं जुषं प्रैषो य भोज
नं ॥ निवेद्येति ब्रह्मार्पणं कर्तव्यं ॥ अतएव बृहन्नारदीयेऽन्नत्यागमुक्त्वा तं
॥ दत्तं हविश्च तत्कर्म विद्मस्वदेवैः समर्पयेदिति ॥ यजुस्तत्परले
कार्त्तमाजिनिः ॥ अपसव्येन कर्तव्यं पितृकृत्यमशेषतः ॥
नदानादृते सर्वमेवं मातामहेष्वयीति ॥ तदप्येतत्परं ॥ तच्च ब्रह्मा
र्पणं ब्रह्म हविः हरिर्दाता चतुर्भिश्चेति केचित्पठंति ॥ धर्मप्रदीये ॥ ततो नपि
तृदेवेभ्यः संकल्प्य च यथाविधि ॥ दत्तं यद्दास्यमानं चानृपेर्नममेति च ॥
तथा ॥ श्राद्धीयान्नस्य संकल्पो भूमावेव प्रदीयते ॥ हस्ते मुदीयमानं तु
पितृणां नोपतिष्ठते ॥ वैश्वदेवस्य वामे तु पितृयात्रस्य दक्षिणे ॥ संक
लोदकदानं स्यान्नित्यश्राद्धे यथारुचि ॥ प्रचेताः ॥ आयोशानं प्रदाया यसा
वित्रीं त्रिज्जयेदथा ॥ मधुवाता इति अचमध्विन्येतत्त्रिकंतथा ॥ मि
ताक्षराया पारस्कारः ॥ संकल्प्य पितृदेवेभ्यः सावित्री मधुमज्ज
यः ॥ श्राद्धं निवेद्या पोशानं जुषं प्रैषो य भोजनम् ॥ गायत्री त्रिः
सकृदापि जयेद्वाहति श्वकां मधुवाता इति अचमध्विन्येतत्त्रिकंतथा ॥
याजवल्क्यः ॥ सव्याहृतिकां गायत्रीं मधुवाता इत्युचं ॥ ज
प्रायथा सुखं च्छं भुजीरं स्तेपि वाग्यताः ॥ यथा सुखं जुषध्वमिति वा
चं ॥ अत्रिः ॥ असंकल्पितमन्नाद्यं पाणिभ्यां यद्युपस्थे
त ॥ अभोज्यं तद्भवेदन्नं पितृणां नोपतिष्ठते ॥ अन्नं द
त्तं न गृह्णीयाद्यावन्नो यन्नसंयिवेत् ॥ आयोशाने विशेषः
स्मृतिसमुच्चये ॥ आयोशानं वामभागे सुरायानसंभवेत् ॥
दक्षभागे जुयः कुर्यान्नो मयानफलं लभेत् ॥ तथा ॥ पुनराश्रय्य
योशानं सुरायानसंभवेत् ॥ हेमाद्रावत्रिः ॥ दत्ते वाप्यथ

प्रचेताः ॥ भुंजानेषु नुविषेषु ऋग्यजुःसामलक्षणं जपेदभिमुखो भूत्वा पित्र्यं चैव विशेषतः ॥ यजुं
वीचैवरुद्रं च राक्षोघ्नीं च एव च ॥ राक्षोघ्नीः कृणुष्वपाजः राक्षोहरा वित्याद्याः ॥ तत्रैव निगमः ॥ भुं
जत्सु जपेत्यावमानीरुदीरता मध्वन्नवतीश्व ॥ अन्नवत्यः पितुं नुस्तोषमिति ॥ पृथ्वी चंदोदये भरद्वा
जः ॥ भुंजानेषु नुविषेषु ममादानं स्ववते गुदं ॥ पादकृच्छ्रं ततः कृत्वा अन्नं विप्रं निमंत्रयेत् ॥ क्षरापा
द्यादिदत्त्वेत्यर्थः ॥ विप्रवमने तत्रैव दक्षः ॥ निमंत्रितस्तु यः श्राद्धे भोजने मुखनिसृजे ॥ तदेव हो
मं कुर्वीत स्वाग्नौ विप्रः समाहितः ॥ प्राणादिपंचभिर्मंत्रैर्यावदात्रिंशं संख्यया ॥ ब्राह्मणस्तु ततः
कृत्वा घृतप्राशनमाचरेत् ॥ ऋग्विधाने नु ॥ इन्द्राय सामसूक्तेन श्राद्धविधौ यदा भवेत् ॥ अग्न्यादि
भिर्भोजनेन श्राद्धं संपूर्णमेव हीन्युक्तम् ॥ अग्न्यादिभिरिति लौकिकाग्निस्थापनचरुनिर्वापाद्या
जभागां तेनामगोवर्षं मग्नौ पितृनावासां संप्रज्यान्नत्यागे कृत्वा प्राणादिभिर्द्वात्रिंशदाहुतीर्हुने
दित्यर्थः ॥ भोजनेन पुनः श्राद्धेन ॥ तेन होमः पुनः श्राद्धे वेति पक्षद्वयमुक्तं ॥ सूक्तजपस्तु उभयानुग
तः ॥ स्मृतिसंग्रहे ॥ प्राधान्यं पिंडदानस्य भोजनस्य तदंगता ॥ अतो भुक्तिः क्रिया हानौ श्राद्धावृत्ति
र्न मन्यते ॥ पिंडदानोत्तरं ॥ वांतौ होमएवनावृत्तिः ॥ पिंडदानात्प्राग्वांतौ तद्दिन उपवासं कृत्वा परेद्यु
पुनः श्राद्धं कार्यमित्यर्थः ॥ तत्रैव ॥ श्राद्धपक्षौ नु भुंजानो ब्राह्मणो वमते यदि ॥ लौकिकाग्निप्रतिष्ठा
प्यत्र चैवेच्छुताशनं तथा ॥ एकएव यदा विशेषे भोजने छर्दितो यदि ॥ तदेवाग्निं समाधाय होमं कु
र्याद्यथाविधि ॥ द्वितीयपक्षे ऋग्विधाने ॥ भोजनोपक्रमादूर्ध्वं प्रक्रमान्स्वेतो यदि ॥ श्राद्धविधेः पुनः
कार्यं जपहोमौ न वृत्तिदौ ॥ स्मृतिसंग्रहे ॥ अकृते पिंडदाने नु भुंजानो ब्राह्मणो वमते ॥ पुनः प्राका
त्रुकर्तव्यं पिंडदानं यथाविधि ॥ पिंडदानं श्राद्धं ॥ अकृते पिंडदाने नु पिता यदि वमते तदा ॥ पुनः प्राकं
प्रकुर्वीत श्राद्धं कुर्याद्यथाविधीति ॥ तत्रैवोक्तेः ॥ तथा ॥ पित्र्यीनां त्रयाणां द्विपिता च वमते यदि
तद्दिने चोपवासः स्यात् पुनः श्राद्धं परेहनि ॥ तथा वमने वा विरेके वा तद्दिनं परिवर्जयेत् ॥ एषु व
चनेषु मूलं चिंत्यम् ॥ इदं मासिकादिकविषयम् ॥ दर्शदौ नु वांता वमते तदेव कार्यम् ॥ श्राद्धविधे
द्विजातीनामामश्राद्धं प्रकीर्तितं ॥ अमावास्यादिनियतं माससंवत्सरादृते इति मरीचिस्मृतेः
श्राद्धे पिंडदानमेव प्राधान्यमिति कर्वाचार्यः ॥ तन्मते दस्योक्तौ होमएवनावृत्तिः ॥ विप्रभोजनमि
ति मेधातिथिः ॥ भोजनपिंडदानाग्नौ करणानीतिकपर्हिर्धूर्तस्वामिहेमाद्रादयः ॥ तन्मते पूर्वो
क्तो निर्णयः ॥ तन्म ॥ अत्र त्यागमात्रं प्रधानम् ॥ भोजनं नु प्रतिपत्तिरूपमंगं ॥ अतो वा नौ तद्दिने पि
नावृत्तिरिति गौडमेथिलादयः ॥ श्राद्धस्यागदानोभयरूपत्वात् ॥ संपूर्णदानाभावाद्भोजन
स्यांगत्वेपि ॥ सोमवमने श्वयुक्तनैमिषिकविधानमिति युक्तं प्रतीमः ॥ अत्रेदं तत्त्वं वैश्वदेविकस्य
वमने होमएवनावृत्तिः ॥ अंगत्वात् ॥ तस्य रक्षार्थत्वात् ॥ इति श्राद्धे कर्तव्यविद्यादिसृतेः ॥
तत्र जपानुहुयादिति वत् ॥ पिता महादेरपितया ॥ पितेत्युक्ते रितिकेचित् ॥ तस्यापि प्रधानत्वात्
पितृवदिति युक्तम् ॥ सपिंडीकरणादौ वार्षिकवत् ॥ सपिंडीकरणादीनियानि श्राद्धानि षोडश
तत्रपिंडप्रधानत्वं मेतत्त्वं विनिवर्तकमिति स्मृतेः ॥ महैकोदिसादौ नु भयप्राधायादावृत्तिरेवा
कएव द्विजो भोज्यः पिंडेप्येको विधीयत इति स्मृतेः ॥ वृद्धिसंकल्पनित्यश्राद्धादौ नु भोजनप्राधा

आहोतादावावन्निरेवावदिप्रादुर्भाविकस्येनपिंशदानंनुभवेः स्मृतम्। नित्यप्रादुर्भावदेवंस्यात्पिंशदा
 नविवर्जितमितिस्मृतः॥ भुक्तिः क्रियायाः प्राधान्यप्रादुर्भावेकस्यसंज्ञके। तत्रैवपितृविप्रस्यत्पु
 धातेपुनः क्रियेति संयुक्तोक्तम्॥ मघादावप्येव। नीधमहालयादौ दर्शवदित्याशार्काष्टले
 चननप्रतीमः॥ आश्वलायनः॥ तृपानज्ञात्वामधुमतीः प्रावयेदस्यन्मीमदंतेतिचसम्
 न्नेष्ट्वायधदन्ममुपभुक्तंततः। स्थालीपाकेन सहपिंशार्थमुदृत्यशेषंनिवेदयेदभिमतेः
 नुमतेचेति। अत्रगायत्रीमध्विति विकजपोविशेषः॥ तृपानबुध्वा नमादायसतिले पूर्ववज्जपेदि
 तिप्रवेतलोक्तः॥ व्यासः॥ तृप्राः स्थितिपृष्टोत्पृष्टप्राः स्मृत्यथा। अभिमतेविप्रैः स्वीकर्तुमिष्टे
 शौनकोपि॥ अन्नशेषे अकिंकार्यमिति पृक्तेततांस्ततः। तेऽद्यैः सहभोक्तव्यमिति प्रत्युक्तपूर्व
 कम्। प्रदद्युः संकलंतस्मैस्वीकुरुवैमया रुचिः। प्रादुर्विशेषप्रश्नमेदमाह हेमाद्रौ विष्णुः। पि
 तृस्वदितमिति गोष्ठां सुश्रुतं सम्पन्नमित्यभ्युदये देवे रोचत रति। आयुष्यमिति सैरिषु। स्वेर
 मिच्छाश्रद्धया जवल्क्ष्यः। अन्नमादाय तृप्राः स्थशेषं चैवानुमान्य च। तदन्नं प्रकिरेद्भूमौ दद्या
 चायः सकृतं सकृतं। इदं चात्र विकिरदानमन्यशाखिनां। आश्वलायनाज्जतुपिंशदानोत्प
 सज्जकोक्तं। कात्यायनस्तु विकिरेत्तरागय आदिजपेत्तृप्रांश्चवाह हेमाद्रौ देवलः॥ ततः सर्वा
 शनपाने गृहीत्वा विविधैर्वधः। तेषामुच्छेषां स्थाने विकिरभूविनिक्षिपेत्। माधवीये प्रवेताः॥
 सार्ववर्णिकमादाय ये अनीतिभुविक्षिपेत्। सचक्रशेकायेः। दधेभुविकिरश्च परत्युक्तः॥ मंत्रको
 तीयः॥ अग्निदग्धाश्वयेजीवायेष्यदग्धाः कुलेभ्यः। भूमौ दत्तेन तप्यंतु तृप्रायां परगतिं। अन्ये
 तु असेमपाश्वये देवाय तृभागविवर्जिताः। जेषामन्नं प्रदास्यामि विकिरं वैश्वदेविकमिति हेमाद्रौ
 गोभिलोक्तेन देवे। असंस्कृता प्रमीता येत्यागिन्याः कुलस्त्रियः॥ दास्यामि तेभ्यो विकिरं मन्त्रं
 ताभ्यश्चपैतकवित्यग्निपुराणोक्तेनपि अन्नं विकीर्यये। अग्निदग्धांस्तुच्छिष्टपिंडं कुशोपरि
 पृथग्दद्यादित्याहुः॥ पृथ्वी चंद्रोदयेभ्यं च ब्राह्मे॥ ततः प्रक्षाल्य हस्तौ च द्विराचम्य हरिं स्मरेत्॥
 माधवीये गौतमः॥ विकिरमुच्छिष्टैः प्रतिपादयेत्। हेमाद्रौ व्यासः॥ उच्छिष्टैरेव विकिरं संदेव प्र
 तिपादयेत्। भृगुः॥ पिंडवत्प्रतिपत्तिः स्याद्विकिरस्येति तौ तस्ति॥ प्रादुर्भाशिकाया यजमान
 स्य दासादीनुद्दिश्य द्विजसतमः॥ तस्या दन्त्यजेद्भूमौ वा मभागेषु येतुके॥ मनुः॥ उच्छेषां भू
 मिगतमजिह्वा स्यादस्य च। दासवर्गस्य तपि त्रैभागे येषं प्रचक्षते॥ विष्णुः॥ उदश्रुदेवाच मन
 आदौ दद्यात्ततः प्राश्रुतेषु पित्र्ये देवे चेत्यर्थः॥ शातानपः॥ विश्वे देव निविशानो चर्महस्तधा व
 ने॥ हेमाद्रौ वाराहे॥ हस्तप्रक्षाल्य प्रायः पिबेद्भुक्ता द्विजः सदा। तदन्नं मुसुरे भुंक्ते निरुणाः पित्र
 रो गताः॥ मरीचिः॥ हस्तप्रक्षाल्य गृह्यं यः पिबेद्विचक्षराः॥ आसुरत इव क्काक्षे पितृणां नोप
 तिष्ठते॥ तत्रैव संयदे॥ पवित्रं यथिमुत्तमं जले भुवि निक्षिपेत्। हलादीन कालपेदि हानं
 रावा दौ नुकृज्जितं॥ व्यासः॥ तां ब्रूलो द्विरागं चैव गंड्यो द्विरागं तथा। कास्य पात्रे तथा तां नैव कु
 र्वीत कदाचन। उष्मादकैर्धौन्यचूर्णैः करोश्मश्रूणि शोधयेत्॥ ॥ अथ पिंशदानं॥ तच्चा
 चैवोत्तरमग्नौ करणोत्तरं भोजनोत्तरं विकिरोत्तरं स्वधावाचनोत्तरं विप्रविसर्जनोत्तरं वेति हेमा

शैस्मृतिषु पक्षा उक्ताः ॥ तेषां शाखाभेदेन व्यवस्था ॥ प्रेतश्राद्धेषु पूर्वमन्येषु भोजनोत्तरमिति चंद्रिका माध
 वौ ॥ सर्वत्र भोजनोत्तरमिति वहवः ॥ आश्वलायनः ॥ भुक्तवत्स्वनाचांतेषु पिंडानि दध्याद नाचांतेष्वेके ।
 भुक्तवत्स्विति पूर्वनिषेधार्थः ॥ सामिरिति प्रणीत समीपे ॥ न मिर्द्धिज समीपे ॥ हेमाद्रौ जातकर्णः ॥ व्या
 मपात्रं समुत्तम्य पिंडं स्तत्र प्रदापयेत् ॥ प्रसारितभुजांतरं व्यासः ॥ अरन्निमात्रमुत्सृज्येति ॥ यत्तु तत्रैव ॥
 शिकताभिर्मृदावापिवेदी दक्षिणानिम्नगेतितदन्वशाखिपरं ॥ देवलः ॥ ततस्तैरभ्यनुज्ञातो दक्षिणां
 दिशमेतच्च ॥ चंद्रिकायां ॥ पिंडनिर्वपणं कार्यं कुशभावे विचक्षणैः ॥ काशेषुरजद्वीसुपवित्रे परमेहि
 ने ॥ आश्वलायनः ॥ स्वेन लेखा मुखे खेदपहता असुरारक्षां सिवेदिषदशति तामभ्युक्ष्य सकृदा छिन्नैर
 वस्तीर्य प्राचीनवीतिलेखां त्रिरुदकेनोपनयेच्छुधंतां पितरः शुधंतां पितामहाः शुधंतां प्रपितामहाः
 तितस्यां पिंडनिष्कृणीयात् प्राचीनपाणिनापित्रे पितामहाय प्रपितामहायैतत्तैसौ ये च त्वामत्रान्विति ॥ हे
 माद्रौ पारस्कारः ॥ कण्ठ्या मुखे खेत्येव न कुशैर्वापि मर्द्धिजः ॥ वद्धवानामेकेन करेण लेखाचाप्रेष्यभि
 मुखेति वृत्तिः ॥ दक्षिणां प्राचीं वेदिमुद्धृत्य पापलं वोक्तेष्व ॥ देवलः ॥ आवाहयित्वा दर्भाग्रैस्तेषां स्या
 नानि कल्पयेत् ॥ जेष्ठासीनेषु पात्रेण प्रयच्छेत्सतिलोदकं ॥ प्राचीनेन निम्नपितृतीर्थेन ॥ वायवीये ॥
 मधुसर्पिस्तिलयुतां स्त्रीन् पिंडान्निर्वपेद्बुधः ॥ त्रिस्थलीसेतौ ॥ तिलमन्नं च पानीयं धूपं दीपं पयस्त
 था ॥ मधुसर्पिः खंडयुक्तं पिंडं मृगमुच्यते ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सर्वमन्नमुपादाय सतिलं दक्षिणामु
 खः ॥ उच्छिष्टसन्निधौ पिंडान् दद्याद्देपितृयज्ञवत् ॥ केचित्पिंडेषु माषान् वर्जयन्ति ॥ माषाः श्राद्धेषु
 वैशाखावर्ज्याश्चैवाग्निपिंडयोः ॥ ब्राह्मणेषु यथा मयंतथा माषोऽग्निपिंडयोरिति स्मृत्यर्थसागान्
 माषान् सर्वत्र वैदद्यात्पिंडेनौ च विवर्जयेदिति स्मृतेऽत्र ॥ अत्र मूलं चिंत्य ॥ हेमाद्रौ वपि सर्वशब्द
 स्पप्रकृतार्थत्वात्सर्वान्नग्रहणमुक्तम् ॥ अत्र शेषमन्नमनुज्ञाप्य सर्वमेकत्रोद्धृत्योच्छिष्टसमीपे
 दर्भेषु त्रींस्त्रीन् पिंडान् दद्यादिति गोभिलसूत्रे सर्वस्मात्प्रकृता दन्नान् पिंडान् मधुनिलान्विता
 निति च शेषनियमान्नदभावे पिंडनिवृत्तिरिति मैथिलवाचस्पतिः ॥ तन्न ॥ नृषो यवा पवतप
 रप्रयुक्तद्रव्यवत्येय्यर्थकर्मत्वाद्गुणानुरोधेन प्रधानायागाच्च शेषलोपेपि द्रव्यांतरेण कार्यं ॥
 अतो नेयं प्रतिपत्तिः किं नु प्रधानमित्युक्तं प्राक् ॥ अन्यथा सपिंडीकरणदौ संयोजनादे प्रधान
 नस्य लोपापत्तेरिति दिक् ॥
 ॥ अथ पिंडप्रमाणं ॥ हेमाद्रौ वंगिराः ॥ कपित्थवि
 ल्वमात्रान्वा पिंडान् दद्याद्विधानतः ॥ कुक्कुटोऽप्रमाणान्वा मलकैर्वदेरैः समानिति ॥ तत्रै
 व धूम्रः ॥ कपित्थस्य प्रमाणेन पिंडं दद्यात्समाहितः ॥ तत्समं विकिरदद्यात्पिंडं तेन वडंगुले ॥
 अत्रैषिपद्वतौ भट्टास्तु ॥ एकोद्दिष्टसपिंडे च कपित्थं नुविधीयते ॥ नारिकेलिप्रमाणं नुप्रत्यदे
 मासिकेतथा ॥ तीर्थदर्शे च संप्राप्ते कुक्कुटोऽप्रमाणतः ॥ महालये गयाश्राद्धे कुर्यादामलको
 पममित्याहुः ॥ कलिकायामाचार्याः ॥ यत्र स्युर्वहवः पिंडस्तत्र विल्वफलोपमाः ॥ यत्र चैको भदे
 त्पिंडस्तत्र खर्जूरसन्निभः ॥ प्रेतपिंडस्तु दैर्घ्येण द्वादशंगुल उच्यते इति ॥ वायवीये ॥ पत्नीपिंडं
 स्तु रक्ष्णीया त्रिवर्गस्य सहायिनी ॥ हेमाद्रौ लौगाक्षिः ॥ महालये गयायां च प्रेतश्राद्धे द्वादशहिके
 पिंडशब्दप्रयोगः स्यादन्नमन्यत्र कीर्त्तयेत् शाठ्यायनिः ॥ असावेतत्तत्सुक्ता तदंते च स्वधानमः

असावित्यत्र संवत्सरगोत्रादिविशिष्टपित्रादिनामसंबुद्धेत्युक्ता पुनश्चतुर्थ्यंतं तदेतं यद्विंश
दमन्त्रं वा स्वधानमोनममेति वदेदिति हेमाद्रिः ॥ पित्रादिनामाज्ञानेत्वापह्नवः ॥ यदि नामानि न
विद्यात् स्वधापितृभ्यश्चिबौषट्भ्यश्चि प्रथमपिंडं दद्यात् स्वधापितृभ्यो तस्मिन् संप्रति द्वितीयो
स्वधापितृभ्यो दिविषट्भ्यश्चि तृतीयो ॥ एवमातामहेषु मातृषु च वत्सु चानां नृत्तं काक ॥ कलिकायां
स्मृतिः ॥ यावदेवोच्चैरेभवेतावत्प्राणानि रोधयेत् ॥ येषां तु यत्सोदशं मातृप्रादृश्यं कर्तव्यं तेषां पितृ
भ्यः पश्चिमे मातृभ्यस्तत्पश्चिमे मातामहेभ्यः पिंडादिदेयमिति शाखायनः ॥ अस्मिन् पक्षे तत्पश्चि
मे मातामहीभ्योऽपि दद्यादिति हेमाद्रिः ॥ पूर्वासु पितृभ्यो दद्यात् परासु स्त्रीभ्यश्चि सत्राच्च ॥ एवं
तृतीयं महालयादौ ॥ केचिदिच्छन्ति नारीणां पृथक्प्रादं महेष्वपि ॥ चतुर्विंशतिमत्तान् ॥
पित्रादिनवदेवत्वं तथा द्वादशदेवतमित्यग्निपुराणाच्चात्तरां पृथगुक्तम् ॥ यत्र वा ॥ आ
चार्यगुरुशिष्येभ्यः सखिजानिभ्य एव च ॥ तत्पत्नीभ्यश्च सखाभ्यस्तथैव च जलांजलीनां पिंडां
लेभ्यः सदा दद्यात् पृथग्भादपदेनः ॥ तृतीयेषु चैव सर्वेषु माघमासे मघासु चेति चतुर्विंशतिमते
दोहिवपत्रदारश्च ये कनिष्ठाः सहोदराः निःसंतानमृता ये च तेभ्योऽप्यत्र प्रदीयते इति ॥ भविष्ये
चैकोद्दिष्टान्युक्तानि तत्रापितृभ्योऽपि दानं ज्ञेयम् ॥ येषां न पृथक्ते सपत्नीकाः पित्रादयो
वाचः ॥ अन्वष्टकागयामातृप्रादं चैव मृते हनि ॥ एकोद्दिष्टं तथा मुक्ता स्त्रीषु नान्यत् पृथग्भवे
त् इति शाखोक्तेऽपि मनुः ॥ जेषु दर्भेषु तं हस्तं निमृजे ह्येव भागिनां ॥ हस्ते लपाभावेऽपि हस्त
प्रादेवेति मेधातिथिः ॥ विष्णुः ॥ अत्र पितरौ मादयश्च मित्रदभर्मले करवयवैरा ॥ कलिका
यां सुमंतुः ॥ एकोद्दिष्टेषु वर्षाषु दर्भलेपो न विद्यते ॥ सपिंडीकरणे दोनलेपः सर्वत्र शाख्यते ॥ म
नुः ॥ आचम्योदकं परावृत्य त्रिराचम्य शनैरस्नः ॥ षट्पञ्चनममन्त्रयामि तं नैव वमं त्रवत् ॥ उद
कं निनयेच्छ्वशनेऽपि दानिके पुनः ॥ त्रिःप्राणायामं कृत्वा तिमेषां तिथिः ॥ अमंत्रं प्राणानि रुध्मे
निकर्त्तव्याः ॥ मंत्रवद्दसंतापनः ॥ नमो वः पितरभ्याघैः शेषं श्रद्धां वनपनशेषम् ॥ आश्वलाय
नः ॥ निष्काननुमंत्रयेतावपितरौ मादयश्च यथाभागमावृषापध्वमिति स आवृददगावृषा
यथाशक्त्यं प्राणानां सत्त्वाभिमुख्यं वृषामीमदं तं पितरौ यथाभागमावृषापध्वनेति चरः ॥ प्रा
मंभ्यं भ्येन्नित्यं निनयनमिति ॥ नित्यगृहणां शेषां भावेऽपि कुर्यादित्यर्थः ॥ शौनकः ॥ अथै
षामत्र पितरभ्याघैः नानुमंत्रणं ॥ अमीमदं तं न्यायेन मंत्रेणाप्यनुमंत्रं तान् ॥ पिंडशिष्टाच्चरौ
रन्ते किंचिदाप्युत स्रजेन ॥ प्रक्षाल्याचम्य सुधेनाभिम्याघैरेव श्रद्धं वतः ॥ मंत्रैः पिंडेषु पानीय
निर्विवेचित्वीयेत ॥ आश्वलायनः ॥ अग्निः प्रक्षाल्य तं न्यायेन पिंडं नुश्रवत ॥ कृत्वा वने ज
नं कुर्यात्पिंडं वा त्रमधोमुखं ॥ एतत्कातीयादीनां ॥ आचार्यः ॥ ततः सम्यग्द्विराचम्य नीवी
वित्स्य वाग्यतः ॥ आश्वलायनः ॥ असावभ्यं स्वासावभ्यं स्वेति पिंडेभ्यं भुजं जने वा
सो दद्याद्दशमूलांस्तु कां वापे वा श्रद्धं ताया ऊर्ध्वं स्त्रोमेतद्दः पितरौ वा सोमानां तोन्यमि
तरेषु ॥ ध्वमिति ॥ आहवितामणौ ॥ ब्राह्मे ॥ एतद्दः पितरौ वा स इति जल्पनं पृथक् पृथ
क् ॥ अमुकां मुकं गोत्रे तनुभ्यं वासः पठेद्बुधः ॥ इदं कातीयानां ॥ एतद्द इति सत्राणि प्रति

पिंडमिति तत्सूत्रात् ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ श्रेष्ठमाहुस्त्रैककुदमं जनं नित्यमेव हि ॥ तैलकृष्णतिलैर्भ्यश्च
दद्याद्भ्यंजनं हितम् ॥ त्रैककुदं सुरमा इति प्रसिद्धम् ॥ अंजनप्राथम्यमापन्नं वादिविषयम् ॥ तत्रैव
व्याघ्रः ॥ गंधपुष्पाणि धूपं च दीपं च विनिवेदयेत् ॥ देवतः ॥ दक्षिणां सर्वभोगांश्च प्रतिपिंडं प्रदा
पयेत् ॥ भक्ष्याण्यपूपानि स्तुत्यं जनान्पशूनां निव ॥ तत्रैव शंखः ॥ यत्किंचित्पुष्पं ते गेहे भक्ष्यं भो
ज्यमगर्हितं ॥ अनिवेद्यनभोक्तव्यं पिंडमूले कथंचन ॥ एतत्सव्येनेति केचित् ॥ पुक्तं त्वपसव्येन ॥
मनुः ॥ अवजिघ्रेच्च तान्पिंजनं यथा न्युपान् समाहितः ॥ ततो नमो वः पितरं श्वेत्यादिनीपस्या
नं ॥ मात्स्ये ॥ अथाचांतेषु चावम्यवारिदद्यात्सकृत् सकृत् ॥ तिलपुष्पाक्षतान्पश्चादक्षय्योदक
मेव वा ॥ अत्र दैवसव्यं पित्रे त्वपसव्यमिति कर्कः ॥ परिभाषोक्तवचनात्सव्यमिति पुक्तं ॥ अत्र शिवा आ
यः संतु सोमनस्यमस्त्वित्यादिप्रयोगो ज्ञेयः ॥ मात्स्ये ॥ दत्ताशीः प्रतिशुक्लीया द्विजेभ्यः प्राप्नुवो वु
धः ॥ अघोरापितरः संतु संतित्युक्ते पुनर्द्विजैः ॥ गोत्रं तथा वद्धं तां न स्तुयेत्युक्तः सतैः पुनः ॥ दातारो
नो भिवर्द्धंतामन्नं चैवेत्युदीरयेत् ॥ स्वस्तिवाचनं कुर्यात्पिंडानुदृत्य भक्तिनः ॥ स्वस्तिवाचनात्प्राक्
पात्रचालनं कार्यं ॥ हेमाद्रौ रुद्रस्यतिः ॥ भाजनेषु च निष्ठस्तु स्वस्तिकुर्वन्ति ये द्विजाः ॥ तदन्नमसुरेभु
क्तं निराशैः पितृभिर्गतेः ॥ जातृकर्मणः ॥ पात्राणि चालयेच्छास्त्रे स्वयं शिष्यो यवा सुतः ॥ न स्त्रीभिर्न
च बालेन नाम जात्या कथंचन ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ स्वस्तिवाच्यं ततः कुर्यादक्षय्योदकमेव च ॥ तत्रैव
रुद्राणां तपःपितृणां नाम गोत्रेण करे देयं तिलोदकं ॥ प्रत्येकं पितृतीर्थेन ॥ अक्षय्यमिदमस्ति
ति ॥ अत्र षष्ठी प्रायुक्ता ॥ तत्रैव नागरखंडे ॥ उक्तान् मर्त्यपात्रं नु कृत्वा दद्याच्च दक्षिणां ॥ हिरण्यं देवता
नां च पितृणां रजतं तथा ॥ ॥ रुद्रस्यतिः ॥ तस्मात्प्राणं काकिणी वा कलं उष्यमया पिवा ॥ प्रदद्या
दक्षिणां पजेत यास स फलो भवेत् ॥ अन्नं पित्रुद्देशेन दक्षिणादानेऽपसव्यं विशेषेण नु सव्यमि
ति माधवः ॥ कलिकायामाचार्यः ॥ दद्याद्यज्ञोपवीत्येव तां वृत्तं दक्षिणां तथा ॥ अग्निः ॥ वदेच्च
तां सतो विप्रान्पित्रादिभ्यः स्वधोच्यतां ॥ गोभिलः ॥ अघोराः पितरः संतित्युक्ते स्वधां वा च पिष्य
इति श्रुतिः पितृभ्यः स्वधोच्यतामित्युक्तेः ॥ सुस्वधेत्युच्यमानो धारं दद्याद्दर्जं वहंती रमृतं यतमि
ति ॥ आपस्तवेन तु पुत्रान्पौत्रान्भितर्पयंती रित्यपि परिष्वेचने मंत्र उक्तः ॥ आश्वलायनः ॥ अथै
तां न्यवाहयेत्येतन्पितरः सोम्या सोमभीरेभिः पथिभिः शर्विणेभिः ॥ दत्त्वा यास्यं यद्विरोहभद्रं
रथिचनः सवेवीरं निपच्छतेति ॥ मात्स्ये ॥ वाजे वाज इति जपनं कृत्वा त्रेण विसर्जयेत् ॥ प्रचेताः ॥
स्वस्तिवाच्यं ततः कृत्वा पितृशर्वे विसर्जयेत् ॥ आश्वलायनः ॥ अन्नं प्रकीर्ष्य पवीतीया स्वधेति वि
सर्जेदसु स्वधेति वा ॥ ब्रह्मवैवर्ते ॥ अमावाजेति मंत्रेण पठित्वा च प्रदक्षिणां ॥ द्वा रोपांते ततः कृत्वा
संपतः प्रविशेद्गृहं प्राजलिश्रुततः प्राह तान् विप्रान् सत्यवादिनः ॥ दातारो नो भिवर्द्धंतां अने च न
उतीव हि ॥ एवमस्त्विति नेपं चतं व्रुवंति समाहिताः ॥ एतन्मंडलदेशे कार्यमिति हेमाद्रिः ॥ मनुः ॥ दा
तारो नो भिवर्द्धंतां वेदाः संततिरेव च ॥ अद्वाचनो मा अगमत् बहु देयं च नो स्त्विति ॥ वौधायनः ॥ अन्नं
च नो बहु भवेदतिथिंश्च लभेम हि ॥ याचितारं नो संतु मा च या विष्मकं च न दातारो नो भिवर्द्धंतां ल
भं च या चिदुमित्याद्युहेन पठित्वा विप्रैः प्रतिवचनं कार्यमिति सुदर्शनभाष्ये ॥ स्वादुषं स इत्यन्नं प्रकी

पत्राद्व्यासः पितरुतिमंत्रद्वयं पठति ॥ शौनकः ॥ ब्राह्मणानयनिर्योतानपरीत्युजिः षट्सित्ते ॥ स
स्त्रीकः स्वजनैः साद्वेषणमेद्विज्ञाजलिः ॥ कनिष्ठः प्रथमायेकः चरमासुः षट्सित्ते ॥ हेमाद्रौ वृह
स्पतिः ॥ अथ मे सफलं जन्म भवत्यादा भिवंदनात् ॥ अथ मे वेशजाः सर्वपातावोः नृपहादिव ॥ पत्र
शाकादिदानेन क्लेशिता प्रपमीहशाः ॥ तत्क्लेशजाते चित्तानुविस्मृत्य संतुमर्हया ॥ प्रचेताः ॥ विसृजे
द्भक्तिं संयुक्तः सीमांतं चाप्यनुव्रजेत् ॥ ॥ अथ पिंडपतिपत्तिः ॥ हेमाद्रौ ब्रह्मांडे ॥ पिंडमन्यौ
सदा दद्याद्भोगार्थं प्रथमं नरः ॥ पत्न्ये प्रजापतौ दद्याद्द्वितीयं मंत्रशर्वकं ॥ उन्नमोगतिमन्त्रिच्छन् गोषु
नित्यं प्रयच्छति ॥ अज्ञां प्रज्ञायशः कीर्त्तिमस्य पिंडं प्रवेशयेत् ॥ पार्थिवे दीर्घमायुष्यं वा ससेभ्यः प्रय
च्छति ॥ आकाशं गर्भयेदसुस्थितो वा दक्षिणामुखः ॥ आश्वलायनः ॥ वीरमेदं जपितरं रतिपिं
नामं मध्यमं पत्नीप्राशये ॥ दधत्तपितरोगर्भं कुमारे पुंकरस्वजं ॥ पय्यायमरणावसदिनि भ्रूदत्तस्य ध
नादाने हितीयेन प्राशनं ॥ आपस्तंबस्तु दाने मंत्रमाह ॥ अं पत्नौ षधीनारं समाशयाभिः भूतकृतां गर्भ
धत्त्वेति मध्यमं पत्न्ये प्रयच्छतीति प्राशने पिपये ह पुरुषो आसदिनितरीयः पाठः ॥ ॥ अनेवातत्र च्छ
खायां हेपुः तत्रैव शरवः ॥ पत्नी वामं मध्यमं पिंडं मश्रीया दाने वा न्विता ॥ कलिकायां कृगलेयः ॥ अ
चीना वीतमामं मध्यमं पत्नीपिंडो विभन्यते ॥ प्रतिपत्युस्य मंत्रस्य कर्तव्या वृत्तिरत्र ॥ माधवी ये विष्णुधर्म
नीथे श्राद्धे सदा पिंडं नक्षिपेतीर्थे समाहितः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ पिंडं तु गोत्रविषेभ्यो दद्यादग्नौ ज
लेपि वा ॥ प्रक्षिपेत्समुद्विषेष्टं हि जोच्छिष्टं नमार्जयेत् ॥ गवे अजापत्राद्व्यासपातदर्थिने पिंडा
न दद्यात् ॥ अन्यौ अगाधे जले वा प्रक्षिपेत् ॥ विषेष्टसंतुभोजनदेशावस्थिते बुद्धिजोच्छिष्टं नम
र्जयेत् ॥ नो ह्यस्येत् ॥ वृहस्पतिः ॥ अन्यदेशगता पत्नी शिरीरी गभिरीति या ॥ तदानं जीर्ण
वधभंकागो वा भोक्तुमर्हति ॥ ॥ अथ पिंडोपधाने हेमाद्रौ प्रायश्चित्तकांडे देवलः ॥
श्वश्रुगालखरैः पिंडः स्पृशेन्नित्यः प्रमादतः ॥ कर्तुं एषुष्य नाशः स्यान्नितस्तनोपसर्पति ॥ जात
कल्प्यः ॥ पूर्वश्रोतांते तद्दोषपरिहारार्थं प्राजापत्यं प्रकल्पयेत् ॥ पुनः स्वात्मानं दाकृत्वा पिंडं कुप्य
द्यथाविधिः ॥ काकस्य स्पर्शनं दोषः ॥ पिंडोपधानं प्रकल्प्य ॥ धनस्य च विनाशः स्यात्काकस्य
शौदिकं विनेति तत्रैव श्लोके गोतमोक्तेः ॥ स्मृतिद्वयलोचिः ॥ मार्जारमूषकस्य शोपिंडं च विद
लीकते ॥ पुनः पिंडः प्रदानं व्यालेन पाकेन तत्संस्मृतं ॥ बौधायनः ॥ श्ववांशलादिभिः स्पृष्टं
जोपयुपहन्यते ॥ प्राजापत्यं च रिताय पुनः पिंडं समाचरेत् ॥ वोपदेवोप्येवमाह ॥ दिनान्तरे तु प्राजा
पत्यमात्रं शेषप्रतिपत्तिव्नेन पिंडं वृत्तौ मानाभावादिभिर्मथिलाः ॥ तत्र ॥ सपिंडीकरणादौ शे
षनाशे संयोजनादिलोपापत्रे ॥ तेन वचनादहमनेरवात्रापित्मात्रं पिंडदानावृत्तिः ॥ अतएव
नचनक्तं श्राद्धं कुर्वीतारभ्येवाभोजनसमापनादित्वापस्तंबसूत्रे ॥ रात्रौ भोजनमात्रं शर्वेषुः का
र्यं श्राद्धसमाप्तिस्तु परदिन एव समाप्तिपथे तं कर्तुं रुपावसश्चिनिहरिदजेन व्याख्याता ॥ तस्मा
त्पाकांतरेण पिंडदानमात्रं कार्यं ॥ ॥ अथ पिंडनिषिद्धकालः ॥ सचमायेणामहास
यादिनिर्णये शर्वमुक्तः हेमाद्रौ वृहस्पतिः ॥ युगादिषु मध्यायां च विषुवव्यपनेन या ॥ भार्ही
पुचकुर्वीत पिंडनिषेधेण न हि ॥ स्मृतिरत्नावल्या ॥ पुत्रे जाते व्यतीपाते ग्रहणे च इत्यर्थः ॥

आहुकुर्यात्पत्नेन पिंडनिर्वपणादतोऽतत्रैव कात्यायनः ॥ चूडेरनंतरं चैव यावन्मासः समाप्यते
 तावत्पिंडं नैव दद्यात्तत्कुर्यात्तिलतर्पणं बौधायनः ॥ संस्कारेषु तथा न्येषु मासं मासाहमेव
 च तथा ॥ भानौ भौमे त्रयोदश्यां नंदाभ्युदयासु च ॥ पिंडदानं मृदास्नानं न कुर्यात्तिलतर्पणं ॥
 त्रिस्थलीसेतौ कार्त्तजिनिः ॥ विवाहत्रयं च सुवर्षमर्द्धतद्वर्षं ॥ उत्तरार्द्धमाश्वत्थं ॥ वृद्धिमात्रे
 तथा न्यत्र पिंडदानं निराक्रिया ॥ कृतागर्गादिभिर्मुख्यैर्मासमेकं तु कर्मिणां ॥ हेमाद्रौ ज्योतिः
 पराशरः ॥ विवाहे विहिते मासं स्य जेयुर्द्वादशे वहिः ॥ सपिंडः पिंडनिर्वापं मौं जीवधेधुं वै वहि
 तैव ॥ महालयं गयाश्राद्धे मातापित्रोः स्येह हि ॥ यस्य कस्यापि मर्त्यस्य सपिंडीकरणे न
 था ॥ कृतोद्वाहोपिकुर्वीत पिंडनिर्वपनं सदा ॥ इति ॥ मातापित्रोरिति स्यात्तद्विशेषणं ॥ हविरु
 भयत्ववदविवक्षितं ॥ तेन भ्रातृपितृव्यादिवार्षिके पिंडदानं कार्यमिति केचित् सपिंडीकरणं न व
 श्राद्धघोऽश्राद्धोपलक्ष्यार्थमिति निर्णयामृते उक्तं ॥ स्यादेव विशेषः संग्रहे ॥ मातापित्रोरादि
 केतुविवाहादिषु सर्वदा ॥ तिलैः पिंडः प्रदातव्यः अन्यश्राद्धे निवर्जयेत् ॥ अत्र मूलं चिंत्यं ॥ रामकौ
 तुके ॥ नंदाश्वकामरव्याभ्युदयानि पितृकलभे ॥ गंडे वैधृतिपाते च पिंडस्याज्याः सुते शुभिः ॥ वि
 श्वरूपनिबंधे ॥ तिथिवारप्रयुक्तो यो दोषो वै समुदाहृतः ॥ स श्राद्धे न निमित्ते स्यान्नायं श्राद्धे क
 दाचन ॥ अन्यतुक्तं प्राक् ॥ उच्छिष्टोद्वासनमाह ॥ हेमाद्रौ वसिष्ठः ॥ श्राद्धे नोद्वासनीयानि उच्छि
 ष्टान्यादितः स्यात् ॥ श्रौतं ते वै सुधाधारस्ताः पिवन्त्युक्तोदकाः ॥ व्यासः ॥ उच्छिष्टं न प्रमृज्या
 न्यावन्मासमितीरविः ॥ इदं गृहं तत्सत्त्वं ॥ एकगृहे तु मनुः ॥ उच्छिष्टं तु तजिष्येद्यावद्विप्रावि
 सर्जिताः ॥ ततो गृहं वलिकुर्यादिति धर्मो व्यवस्थितः ॥ वलि वैश्वदेवादिनित्यकर्म्मणि मेधानि
 धिः ॥ ब्रह्मांडे ॥ श्रद्धापचानुपेताय श्राद्धोच्छिष्टं न दापयेत् ॥ तथा ॥ कामंद्याच्च सर्वं तु शिष्या
 यच सुताय च भोक्तव्यमिति शेषः ॥ जातुकर्णयः ॥ द्विजभुक्ता वशिष्टं तु शुविभूमौ निखानयेत्
 अथ वैश्वदेवादि ॥ अत्र मामकः श्लोकः ॥ श्राद्धे अनग्निककर्तृकैः ग्निकारणान्यश्राज्जुहोति
 वेत्ति स्त्वं ते स्याद्यथा भवेद्विकारः पश्चात्पृथक्ते पवे ॥ श्राद्धे तेन यथा महालयविधादूर्ध्वं भु
 जेः स्यात् ॥ स्येत्वं ते मासु च मध्यतः शुभविधावा दौ तथा साग्निके ॥ अस्यार्थः ॥ साग्रेः पृथ
 क्पाकेन सर्वत्रादौ वैश्वदेवः ॥ पश्चांतं कर्म्म निर्वर्त्तयैश्वदेवं च साग्निकः ॥ पिंडयज्ञं ततः कुर्यात्
 ततो न्वाहार्यकं बुधः ॥ पित्रर्थं निर्वपेत्पाकं वैश्वदेवार्थमेव च ॥ वैश्वदेवेन पित्रर्थं न दाशं विश्वे
 विकमिति लौगाक्षि स्मृते ॥ अत्र साग्निकश्राद्धाग्निरिति हेमाद्रिः ॥ श्राद्धात्प्रागेव कुर्वीत
 वैश्वदेवं तु साग्निकः ॥ एकादशाहिकं मुक्तातत्र ह्यंते विधीयते इति हेमाद्रौ सालं कायनोक्ते
 श्र ॥ तत्रैव परिशिष्टे ॥ संप्राप्ते पार्वणाश्राद्धे एकोद्विष्टे तथैव च ॥ अग्रतो वैश्वदेवः स्यात्तथा श्राद्धे काद
 शेहनि ॥ स्मात्तौग्निमता तद्गृहानां चाग्नौ करणोत्तरं ॥ विकिरोत्तरं वा होममात्रं पृथक्पाकेन भूत
 यज्ञादिना श्राद्धं त एव ॥ अत्र मूलं हेमाद्रिचंद्रिकादौ स्पष्टं ॥ सर्वेषां श्राद्धां नेवातत्पाकेन वैश्वदेवनि
 त्यश्राद्धादीनीति तृतीयः ॥ श्राद्धं निर्वर्त्तयैव विधिवद्देवदेवादि कंततः ॥ कुर्याद्विष्णोस्ततो दद्यात्तदं
 कारादिकं तथेति पैठीनसि स्मृते ॥ ततः श्राद्धशेषात् ॥ श्राद्धादिश्राद्धशेषेण वैश्वदेवं समाचरेदिति

चतुर्विंशतिमता च ॥ एवं वैश्वदेवकालत्रयस्य आशार्केशंखायनपरिशिष्टमुदाहृत्यैव व्यवस्थोक्ताः ॥
 आदौ वृद्धौ क्षये चानेदं दर्शयस्मिहालये ॥ एको हि ऐतिह्ये निरुत्तेतु वैश्वदेवो विधीयत इति ॥ बहुस्य
 युक्तत्वात् सर्वेषां आह्वान एवेति मेधा निधिसूत्रिरन्वावत्सादयो व हवः ॥ वोपदेवस्य च नित्यकारण
 विसर्जनात् ॥ आहुस्तु आहुतेश्चैव गतिरिति ॥ श्रुतं मनुष्याको दाहरणाद्दत्तानां आह्वान एव ॥
 ध्ययस्तत्त्वान्यशाखापरश्याह ॥ हेमाद्रिस्तु वृद्धा वयं त एव वैश्वदेवमाह कातीयानां तु स्यात्तत्र श्री
 तानि मता मादावेकेनैव पाकेनेति कर्कः ॥ अन्येषामने ॥ तैत्तिरीयाणां तु सान्निकानां सर्वत्रादौ वै
 श्वदेवः ॥ पंचपक्वाश्च अनेवेति सुदर्शनभाष्ये उक्तम् ॥ अस्य पक्षद्वयस्य पूर्ववच्च वस्था ॥ हेमाद्रौ मा
 केंडेयः ॥ ततो नित्यक्रियां कुर्याद्भोजयेच्च ततो तिथीनां तत्तत्तदननुजीत रुद्रभ्यादिभिर्नैरागत
 तः आहुशेषात् ॥ नित्यक्रियां नित्यश्राद्धं ॥ तत्र पृथक् पाकेनैत्युक्तमिति तैत्तैवोक्तैः ॥ पाके चैव विक
 ल्यः ॥
 ॥ अथ नित्यश्राद्धम् ॥ हेमाद्रौ व्यासः ॥ एकमप्याशपेद्विषममप्यन्वहं हि
 अपीत्यनुकल्पः ॥ प्रवेताः ॥ नामंत्रां न होमं च नाह्वानं न विसर्जनं ॥ न पिंडदानं विक्रिं न दद्याद
 दक्षिणां ॥ अत्र ॥ निर्दिश्य भोजयित्वा तु किंचिद्वत्ता विसर्जयेत् ॥ इति तैत्तैवोक्तैः दक्षिणा विकल्पः
 ॥ यत् ॥ नित्यश्राद्धं देवहीनं निपमादिविवर्जितम् ॥ दक्षिणारहितं चैव दातुं भोक्तृजनोक्तिमि
 तिकाशीखंडेन द्विभावावपरमिति पृथ्वीचंद्रः ॥ भविष्ये ॥ आवाहनं संधाकारं पिंडान्नोत्तरादि
 कम् ॥ तत्र च योदि निपमा विश्वेदेवानं चैव हि ॥ दातृणां मय भोक्तृणामप्यभोजनं च विधेते ॥ एतद्दि
 धानादिना संभवेत्तत्रावपिकार्यम् ॥ दिवोदितानि कर्माणि प्रमादादकृता निवे ॥ यामिन्याः प्रह
 रं यावत्तावत्कर्माणि कारयेदिति वह्नारदीयोक्तैः ॥ यत्रौ प्रहरपयंतं दिवा कृत्यानि कारयेत् ॥ त
 स्य पुत्रं च सोमं च वज्रं पितृविशेषतः ॥ इति पृथ्वीचंद्रधृतसंयहोक्तैश्च ॥ न च दार्शिकादिका ध
 विरात्रोत्सादिति वाच्यम् ॥ इष्टापत्रैः ॥ तथा च माधवेन प्रतिपत्करेणोत्सष्टमुक्तम् ॥ वयं चायेवस्था
 मः ॥ अस्य दिने अकरणो लोप एव ॥ यत्रौ आहुन कुर्वीत इति निषेधादिति पृथ्वीचंद्रः ॥ याज्ञभाष्ये
 र्मे ॥ उद्वन्यापयाशक्तिं किंचिदन्नं प्रकल्पयेत् ॥ तत्पतिपत्तिमाह विसृः ॥ भिक्षुकाभावेऽन्नो भो
 दद्यादन्नो वा प्रक्षिपेदिति ॥ हेमाद्रौ नागरखंडे ॥ नित्यश्राद्धं न कुर्वीत प्रसंगाद्यत्र सिध्यति ॥ आह्वाने
 क्तेऽप्यत्र नित्यत्वात् न ज्ञापयेत् ॥ षड्देवस्यैव पृथङ्नेत्यर्थः ॥ मात्स्ये ॥ तत्तत्तु वैश्वदेवो नैव सभ्यसु
 तवां धवः ॥ मुंजीतातिथिसंप्रक्तः सर्वपितृनिषेवितम् ॥ सर्वपर्वे निषिद्धं मांसमासाय यीत्यर्थः ॥ एवं
 कृत्स्नेकादृशादौ ग्रहणापि भोजनं ॥ अस्य वैधत्तेन निषेधापट्टने ॥ एवं ग्रहणावेधेपि ॥ यस्तन्नहि
 ताग्रे माषमांसं व्रतं पेदित्युक्तम् ॥ न ह्येयमेव ॥ श्रोतत्वेन तस्य बलवत्त्वात् ॥ देवलः ॥ आहं कृत्या
 नुयेम न्योनं तु भुंक्ते कदाचन ॥ देवाहव्यं न गृह्णेतिकव्यानिपितरुत्तरा ॥ शिवरात्रेकादृशादौ त्वव
 प्राणमेवेत्युक्तं प्राक् ॥ यत्र न पवासः आवश्यकस्तत्रैकमुक्तं मया चित्वा कापेमिति हेमाद्रिः ॥ जातक
 र्णयः ॥ आहयेव तु भोक्तव्यं कृते आहृदि जन्मभिः ॥ अन्यथा स्वासुरं श्राद्धं परपाके च सेवितं ॥ आहुशे
 षभोजनस्य कविनिषेधमाह ॥ हेमाद्रौ प्रायश्चित्तकांडे माकेंडेयः ॥ पित्रादीनां मयानेषां आहुशेषा
 न्नभोजनं ॥ वृत्तीनां विधवाणां च यतीनां च विगर्हितम् ॥ अन्ये भिन्नगोत्राः ॥ जतिनो ब्रह्मचारिणः ॥

॥ निर्णयसिंधौ चतुर्थपरिच्छेदेऽष्टाद्विनिर्णयः ॥ ३७१ ॥

आद्यावशिष्टभोक्तास्तेनैव निरयगामिनः। सगोत्राणां सकुल्यानां सातीनां च न दोषकृदिनि। तत्रैवोक्तेः
तत्रैव जावालिः॥ विप्रस्त्वन्यगृहेऽष्टाद्विशिष्टान्तं भोजनं चरेत् प्राजापत्यं विप्रुद्धिः स्यात् प्राजापतिगो
त्रेन दोषकृतः। यतीनां वपुर्न लक्ष्मणवज्रपश्चेति तत्रैवोक्तम्॥ अस्यापवादमाह स एव॥ श्वसुर
स्यगरोर्वापि मातुलस्य महात्मनः। जेष्टभ्रातुश्च पुत्रस्य वत्सनिष्ठस्य योगिनः एतेषां आद्विशिष्टा
न्तं भुक्ता दोषो न विद्यते। इति केचित्प्रशंसन्ति मुनयस्तदसांप्रतं। विशेषांतरं तत्रैव जेष्टमहमा
द्वौ जावालिः॥ तां वृलदंतकाष्ठं च श्रेष्ठस्नानमभोजनं। रत्यौषधयान्त्रानि आद्वकर्त्ता विवर्जये
त्॥ पृथ्वीचंद्रोदये आचार्यः॥ नष्टभोजयेत्तस्मिन् गृहे पत्नेन तद्दिने। आद्वशेषेन शूरेभ्यः प्र
दद्यादखिलेष्वपि॥ इति जगद्गुरुनारायणभट्टस्तु रामकृष्णभट्टस्तु कमलाकरभट्टक
ने निर्णयसिंधौ पार्वण आद्वम्॥ अथानुकल्पः॥ तत्र विप्रालाभे। भोज
येदथवाप्येकं ब्राह्मणं पंक्तिपावनं। देवेकृत्यानुनैवेद्यं पश्चात्तस्य तु निर्वपेदिति शंखोक्तेरेको
विप्रः पूर्वमुक्तः॥ विप्रभावे दर्भवटुः प्रागुक्तः। विधाय वा दर्भवटूनां सनेषु समाहितः। प्रेषानुप्रेष
संयुक्तविधानं प्रतिपादयेदिति देवलोक्तेः। अशक्ता वाम आद्वः। आपघनग्नौ तीर्थे च प्रवासे पुत्रज
न्मनिः। आम आद्वं प्रकुर्वीत भार्या रजसि संक्रमे इति कात्यायनोक्तेः॥ पृथ्वीचंद्रोदये जमदग्निः॥
पावत्यानां ग्निसंयुक्तः उत्सन्नाग्निरथापि वा। आम आद्वं तदा कुर्याद्वस्तेनौकरणं भवेत्॥ कौ
र्म्ये॥ अनग्निरधनो वापि तथैव व्यसनात् नितः। आम आद्वं द्विजः कुर्याद्वस्तेन लुप्तं देवहि। आहि
तानौ प्रवासस्थित्यन्ती गृहे दार्शं नृत्विगादिना कारयेत्। अमावास्यादिनियतं प्रोषितैर्धर्मैश्च
रिणी। पत्नौ तु कारयेन्नित्यमन्नेनाप्युत्विगादिने तिलघुहारीनोक्तेरिति पृथ्वीचंद्रोदयः॥ आदि
पद्मादिकादि सर्वपार्वणपरमिति श्रुलपाणिः॥ सुमंतुः॥ पाकाभावे धिकारः स्याद्विप्रादीनां न
राधिपः। अपत्नीनां महाबाहो विदेशगमनादिभिः॥ सदा चैव नु शूराणां चाम आद्वं विदुर्देवाः॥
प्रचेताः॥ स्त्रीशूद्रः स्वपच्येव जातकर्मणि चाप्यथ। आम आद्वं सदा कुर्याद्विधिना पार्वणे न नु
स्वयंपचती स्वपचः। विस्मृश न सौ॥ आत्मनो देशकालाभ्यां विप्रवे समुपस्थिते। आपघनग्नौ
तीर्थे च प्रवासे पत्न्यसंभवे। चंद्रसूर्यगृहे चैव दद्यादां विशेषतः। न पक्वे भोजयेद्विद्वान्सच्छ
द्रोपिकदा च न। भोजयन्मत्पवायी स्यान्न च तस्य प्रलंभवेत्। अत्र प्रवासतीर्थग्रहरादां मेहेम
आद्वमेव। पाक आद्वं न भवत्येवेति हेमाद्रिरत्नावल्यादयः। अपरार्कं विज्ञाने श्वरादयस्तु॥
पाकाभावाद् द्विजातीनां चाम आद्वं विधीयते इति सुमंतुक्तेः। साग्निकैर्निराग्निकैश्च प्रवासादौ स
वैत्रपाकाभावे आम आदिकायां पाकसंभवे त्वन्नेनैवेत्याहुः॥ अतएव पाक आद्वमुक्ता। एतच्चानु
पत्नीतोपिकुर्यात्सर्वेषु यवसु। भार्या विरहितोप्येतत्प्रवासस्योपिनित्यशः। इति मात्स्ये। निर
ग्नेरपि पाकेनोक्तमिति श्रुलपाणिकल्पतरुः। एतच्छब्दः आद्वमात्रपरस्य न्ये। एको द्विष्टु क
ने व्यपाकेनैव सदा स्वयमिति लघुहारीतीयमपि सामेरेव। निरग्नेर्महैको द्विष्टु मप्यमेन। शू
द्रस्य तु दशाहपिंडायां मेनेति हलायुधः। उत्सन्नाग्नीनां चाम आद्वमेव। पूर्वोक्तजमदग्निवाक्या
त्॥ मरीचिः॥ आद्वविधेर्द्विजातीनां चाम आद्वं प्रकीर्तितं। अमावास्यादिनियतं मांससंवत्सरद्व

तो स्मृतिर्द्वयोः॥ मृताहं च सपिंडं च मया प्रादुर्भवत्तलपं आपन्नोपिनकुर्वीत प्रादुर्भावमेव कर्हि वि
 हेमाद्रौ व्यासः॥ आमददत्तकौतेयपदद्यादामचतुर्गणं द्विगुणं त्रिगुणं वापिनत्वेकगुणमप्येतेन ति
 द्धानेव विधिर्यः स्यादामप्रादुर्भवे विधिः॥ आवाहनादिसर्वेषां पिंडदानं च भारता॥ दद्याद्य
 च द्विजातीभ्यः श्रुतं वा श्रुतं मेव वा॥ तेनाग्नौ करणं कुर्यात् पिंडं जलेनैव निवेपेत्॥ स एव॥ आमद
 ददिकौतेयपदानं द्विगुणं चरेत्॥ त्रिगुणं चतुर्गुणं वापिनत्वेकगुणमप्येतेन॥ स्मृत्यर्थं सारं सम
 मप्युक्तं॥ विष्णुपराणो वाराहेव॥ असमर्थो न दानं संधान्मया संस्वशक्तिः॥ प्रदद्यात्तु द्विजाति
 भ्यः स्वल्पात्मा मपि दक्षिणा॥ अत्र शक्तिः इत्यस्मात्समलाभः॥ अश्वत्थं शिति आश॥ चतुर्विंश
 न्मते॥ आमप्रादुर्भवादकुर्यात्पिंडदानं कथं भवेत्॥ गृहपाकात्समुद्भूतसंक्रुभिः पायसेन वा॥
 पिंडानं दद्याद्यथालाभं तिलैः सह विमत्सरः॥ पृथ्वी च द्रोदये व्यासः॥ आमप्रादुर्भवादकुर्यात्
 द्विषिजः प्रादुर्भवादः सदा॥ हस्तेनौ करणं कुर्याद्वा ह्यस्य विधानतः॥ एतत्सामेः सदानं तत्त्वा
 तः॥ यत्नः॥ आमनेन पिंडं दद्याच्च द्विजान् पक्वेन भोजयेत्॥ पक्वेन कुरुते पिंडं मामास्यः प्रयच्छति
 तावुभौ मनुजौ भोजौ नरकाहौ न संशयः॥ इति॥ तद्दर्शनादिपरादेशाचार्यवस्थेति युक्तं॥ मरी
 चिः॥ आवाहने स्वधाकारे मंत्रा ऊह्या विसर्जने॥ अत्यकर्मण्यनूत्याः स्युर्गमप्रादुर्भवि विस्मृतः
 आवाहने हविषे अन्नवश्यं स्वकर्तृवाहं गृहः॥ स्वधाकारे नमो वः पितर एष इत्यत्र एव पद
 स्थाने आमद व्यायेत गृहः॥ विसर्जने वाजे वाज इत्यत्र तप्रा शिति स्थाने नृपत नृपतेति बोहः॥
 पद्यपितस्माद्वचनो हेदिति नृभूते निषिद्धः॥ तथा पिवचनाद्भवति॥ नृपि प्रश्नो वृणाहश्च जुष
 ओमथासुखं॥ आमप्रादुर्भवेनैतदापोशानं च पंचमं॥ अयंचानुवादः॥ खलेवात्म्यां चैव
 नादीनामिवायी भावाच्चोपसिद्धेः॥ धर्मप्रदीपेन॥ आमचतुर्गुणं दद्याद्यथा द्विगुणं तथा
 हेमं चाष्टगुणं तद्वदामे हेमस्यो विधिः॥ आमहेमेन थानियेनोदी प्रादेतथैव चाप्यनीपा
 तादिके प्रादुर्भवेनान्यपरिवर्जयेत्॥ गृहपाकात्समुद्भूतसंक्रुभिः पायसेन वा॥ पिंडदानं प्र
 कुर्वीत आमहेमे कुरुते सति॥ आमप्रादुर्भवे वद्वौ वप्रेत प्रादुर्भवे वचा विकिरं नैव कुर्वीत मुनि
 काम्यापनो ब्रवीत्॥ आमप्रादुर्भवं गृह्यमग्नौ करणं वज्रितं॥ नृपि प्रश्नविहीनं नृकनैव म
 नवेद्भुवम्॥ आवाहनाग्नौ करणं विकिरं पात्रशरणां॥ नृपि प्रश्नं कुर्वीत आमहेमे कदाच
 नेत्युक्तम्॥ एतच्च॥ आवाहनं भवेत्कार्यमर्घ्यदानं तथैव चेति हेमाद्रौ भविष्यादिविरोधाच्चित
 म्॥ शाखांतरविषयबालाविकिरेष्यामेनेति हेमाद्रिः॥ अदस्यैतु तत्रैवोक्तं॥ अग्नौ करणं मंत्र
 श्रुतमस्कारो विधीयते॥ अग्नयेकं अवाहनाय नमः॥ सोमापयितुं मतेन मुदस्य मेमंत्रः॥ मातृ
 मेत्रवर्जं हि मृदस्य सर्वमेव विधीयते॥ एवं भूद्रोपि सामान्यं दद्विप्रादुर्भवादः॥ नमस्कारेण मे
 त्रेण कुर्यादामन्त्रबुद्धः॥ तत्र पूर्वाह्णे कार्यं॥ आमप्रादुर्भवादुर्भवादौ एकौ द्विचमभ्यतः॥ पार्वण
 चापराह्णे तु प्रातर्द्विनिमित्तकमिति हारीतोक्तं॥ एतद्दिनविषयम्॥ अदकनैकं नृपराह्णे एव
 मध्याह्नात्परांत्यं लुक्तं पः स उदाहृतः॥ आमप्रादुर्भवं नृपि दद्यात्तत्र मत्स्यमिति सुमंत
 रिति॥ अपराह्णे हेमाद्रौ चोक्तं॥ तदभावे हेमप्रादुर्भाव हेमाद्रौ मरीचिः॥ आमाम्नस्याप्यभावे

नृश्राद्धकुर्वीतवृद्धिमान्। धान्याच्चतुर्गुणेनैव हिरण्येन सुरे विषा॥ धर्मः॥ आमं नृदिगुणं प्रोक्तं हे
 मंतद्वचतुर्गुणं। स्मृत्यसारे। हिरण्यमष्टगुणं चतुर्गुणं समं वा दद्यात्। हेमाद्रौ भविष्ये॥ अन्नाभा
 वे द्विजाभावे प्रवासे पुत्रजन्मनि। हेमश्राद्धं संप्रहे च तथा स्त्रीशूद्रयोरपि। षट्त्रिंशन्मते॥ नृयपादे
 वज्रं पित्वा क्षये हनीति पाठः॥ यस्य भार्या रजस्वलेति आसपाठः॥ पुत्रो मत्तो नृहेमनि यममाह
 संवत्ते॥ पुत्रजन्मनिकुर्वीत श्राद्धं हेमैव वृद्धिमान्। न पक्वेन न चामेन कल्याणान्यभिकामय न
 भविष्ये॥ गृहपाकात्समुद्यत्सक्तुभिः पायसेन वा। पिंडदानं प्रकुर्वीत हेमश्राद्धं कृते सति। शू
 द्रस्तु गृहपाकेन तन्निंजन्निवैपेतथा॥ सक्तुमूलफलं तस्य पायसं वा भवेत्स्मृतं। हेमश्राद्धे पिंडं द
 नेनेति दिवो दासः। स्मृत्यसारे नृविकल्प उक्तः। तदा शयनविप्रः॥ षट्त्रिंशन्मते॥ नामंत्रणा
 न्नौ करणं विकिरो नैव दीयते। नृप्रिप्रश्नोपि नैवात्र कर्तव्यः केन विप्रवेत्॥ अत्र मरीचिना॥ आ
 माभावे हेमविधानेन स्थानापत्या धर्मश्रात्रेः। पूर्ववत्संज्ञोहः। पूर्वाह्णकालतावत्सेपे निदिक्। पूर्वो
 क्तधर्मप्रदीपोक्तेश्च॥ व्यासः॥ हिरण्यनामं श्राद्धोपलब्धं यत्स त्रिपादितः। यथेष्टं विनियोजं
 स्यात्तुं जीयात्माहणात्स्वयं। विषाह्वं भुंजीयात्। क्षत्रादिलब्धे नृयथेष्टं विनियोगः। तेनापि
 श्राद्धवैश्वदेवादिनकार्यं। देवोद्देशेन त्यक्तस्य देवतांतरयत्यागायोगादिति देवयाज्ञिकः शूद्रल
 ब्धे तृक्तः। तत्रैव षट्त्रिंशन्मते। आमं शूद्रस्य यत्किं विच्छादिकं प्रतिगृह्यते। तत्सर्वं भोजनाया लं नि
 येनैमित्रिकेन चेति। शुद्धितवेगिराः। शूद्रवेश्मनि विप्रेणाक्षीरं वायदिवा दधि। निरुत्तेन न भोक्त
 व्यं शूद्रान्नं न दपि स्मृतं। शूद्रात्विप्रगृहे धनं प्रविष्टं नु सदा शुचिः। पराशरः॥ तावद्भवति शूद्रान्नं
 यावन्नस्य शान्तिद्विजः। द्विजातिकरसंस्पृष्टं सर्वं तन्न विरुध्यते। संशोक्षयित्वा गृहीयाच्छूद्रान्नं
 गृहमागतं। अंगिरः॥ पात्रांतरगतं ग्राह्यं दुग्धं स्वगृहमागतं। स पिंडश्राद्धाशक्ता वा हहिमाद्रौ स
 वत्ते। समग्रं यस्तु शक्रो निकर्तुं नैवेह पात्रेण। अपि संकल्पविधिना कालेन स्य विधीयते। पात्रे
 भोज्यस्य चानस्य त्यागः संकल्प उच्यते॥ व्यासः॥ संकल्पं तु यदा कुर्यान्न कुर्यात्प्रात्रपूरणं नावा
 हना न्नौ करणे पिंडं श्रेव न दापयेत्। पात्रमर्घ्यस्य। समंत्रकावाहनस्य निषेधः। तस्मिन् नृभवत्येवेति
 हेमाद्रिः। स्मृत्यंतरे विकिरं नृन दातव्यमिति तृतीयपादे पाठः॥ स्मृत्यंतरे॥ त्यजेदावाहनं चार्घ्यम
 न्नौ करणमेव च। पिंडं च विकिराक्ष्ये श्राद्धे संकल्प संज्ञके॥ हेमाद्रौ च दृशनात्तत्पत्तु॥ पिंडं नि
 वोपरहितं यत्तु श्राद्धं विधीयते। स्वधावाचनलोपोत्र विकिरस्तु न लुप्यते। इत्याह पृथ्वी चंद्रोदयेव
 सिष्टः॥ आवाहनं स्वधाशब्दे पिंडं न्नौ करणं तथा। विकिरं चार्घ्यदानं च साकल्ये षट् विवर्जये
 त। विकिरे विकल्पः॥ स्मृत्यंतरे॥ अंगानि पितृयज्ञस्य यदा कर्तं न शक्नुयात्। स तदा वोचयेद्विप्र
 न संकल्पसिद्धिरस्त्विति॥ छागलेयः॥ पिंडे यत्र निवर्तते तमघादिषु कथंचन। सांकल्पं तु न दाका
 र्यं नियमाद्वादादिभिः॥ काष्ठीजिनिः॥ मौजीवं धातुं स एव तस्मिन् पाणि पिंडनात्। पिंडान्तपि
 ङोदद्युः प्रेतपिंडं विना त्रुत्॥ अस्यापवादः। न पित्रोरादिका दीश्वरे मुक्तः। त्यक्ता येरपि संकल्प
 मुक्ते षट्त्रिंशन्मते। अनग्निको यदा विप्र उच्छन्नाग्निस्तथेव च तथा वृद्धिषु सर्वा सुसंकल्प श्राद्ध
 माचरेत्॥ अशक्तौ नृपृथ्वी चंद्रोदये च हनारदीये च। इत्याभावे द्विजाभावे अन्नमात्रं तु पाचयेत्।

वैतकेण तस्मिन्नेन होमं कुर्याद्विचक्षणः ॥ देवलः ॥ पिंडमात्रं प्रदातव्यमभावे द्रव्यविप्रयोः ॥ आहो
 याहनि संश्रमे भवेन्निरसनोपि वा ॥ दृष्टं वसिष्ठः ॥ किंचिद्दद्यादशक्तस्तु उदकुंभादिकं हि जेतुं स
 निवागवेदघासिंजनवाप्यथ निर्वपेत् ॥ निलदभैः पितृत्वापिनर्पयेत् स्नानपूर्वकं ॥ हेमाद्रौ भविष्ये
 अग्निना वा दहेत्कस्यं आहुकाले समागतौ ॥ तस्मिन्वोपवसेदग्निजपेद्वा आहुसंहिता ॥ आहुसं
 हिता समंत्रः आहुसंकल्पः ॥ विष्णुवत्तदुपरागयोः ॥ असमर्थो ज्ञेयान् स्यान्मांसं स्वशक्ति
 प्रदास्य नितिलां न्यापि स्वत्यात्मां चापि दक्षिणं ॥ सर्वाभावे वनं गत्वा कस्यामूलप्रदर्शकः ॥ सूर्या
 दिलोकपालान्मिदमुच्चैः पठिष्यति ॥ नमोस्तिवित्तनधनेन चान्यच्छादोपयोगिस्तु पितृभक्तौ
 तप्यंतु भक्त्या पितरौ मयैतौ भुजोक्तौ वर्त्तन्निमारुतस्य ॥ इत्येतत्पितृभिराति भावाभावप्रयोजनं
 यः करोति कृतं तेन आहुं भवति भारत ॥ अभासखंडे ॥ गत्वा राग्यममानुष्य पूर्ववाह विरौतयः ॥ नि
 रज्जो निर्धनो देवाः पितरौ मा रू गुरुभ्याः ॥ नमोस्तिवित्तनधनेन भाव्या आहुकथं वः पितरः करोमि
 वनं प्रविश्येह नूनं नमो वै भुजोक्तौ वर्त्तन्निमारुतस्य ॥ आहुर्णमेतद्वतामदत्तं मस्य दयध्वं पितृदे
 वताद्याः ॥ आत्मा यचोत्सिष्य भुजोक्तौ वै दिवा च रात्रिं समुपोष्यति चेत् ॥ भवेत्स वेतेन कृतं नते वा
 रो न मुक्तः पितृदेवतानां ॥ इत्यनुक्तस्य ॥ ॥ अथ आहुभोजने मायश्चित्ते ॥ दार्शम्यमा
 राणां मायाः ॥ दृष्टोत्रयः ॥ संस्कारेषु नृजातकर्मदिब्रूते सुसंनयनं ॥ आद्ये चांदवा ॥ अन्यसंस्कारेषु
 वासः ॥ सीमंते कंदमिनि विज्ञाने च ॥ आपदि न व आहुं कां दशाहेषु भोजने कार्ये ॥ द्वादशाहे ऊनमा
 से पादोनः हि मासे त्रिपक्षे ऊनमष्टौ नादयोः आहुं कुरु ॥ त्रिमासाद्यादिको ते सुसं पिंडेषु पादक
 उपवासे वा ॥ गुरुद्वयार्थं भोजनेऽर्थः ॥ जपशीले तदहं ॥ अगपदि नृजनमांसेषु चांदं कार्यं च हि मा
 सादौ पादोनं ॥ त्रिमासादावर्धकार्येः ॥ आदिके पादोनकार्येः ॥ पुनरादिके एकाहः ॥ द्वात्रिपादि आहु
 षु द्विविचतुर्गुणा निज्ञेयानि ॥ चंडालसंयुक्त्वादि हतपतितत्कीवादि न व आहुं चांदं ॥ आधुमासिको
 ते चांदं पराकष्ट ॥ द्वादशाहादौ पराकः ॥ हि मासादावति कुरु ॥ त्रिमासादौ कार्येः ॥ आदिके पादः ॥
 अभ्यासे सर्वे हि गुरोः ॥ आमहेम संकल्प आहुषु ततदहं नि ॥ यतिर्वै स चारी चोक्तप्रायश्चित्तं कृत्वा
 जीनुपवासान् प्राणायामान् घृताशनं चाधिकं कृत्वा त्रयशेषं समापयेत् ॥ अत्रापदि हि गुरोः ॥ दश
 दौ दशागमं जीमंत्रिता आपः पिबेत् ॥ षट्प्राणायामावा ॥ संस्कारेषु चोले कुरु ॥ सीमंते चांदं ॥ अने
 षुपचासंतिदिक् ॥ अत्र माधवमिताक्षरदौ कचिद्विरोधो विषयभेदात्परिहाय्यः ॥ एकादशहं चांदं
 पुनः संस्कारश्चेति हेमाद्रिः ॥ यत्र शनाः ॥ दशकृत्वापि वेदायोग्यं आहुं भु द्विजरातिनदनुक्तप्राय
 श्चित्तं आहुपरमिति विज्ञाने च ॥ ॥ अथ द्वायाह आहुं ॥ नत्स्वरूपमाह हेमाद्रौ भा
 सः ॥ मासपक्षतिथिस्पष्टे योगस्मिन् न विद्यते हनि ॥ प्रत्यक्षं नृनया भूतसंघातं सत्यं विदुः ॥ नारदीये
 भारते मरुतो नृणां तिथिस्तत्कालिकी स्युता ॥ अत्र चांदमानं रोपं ॥ आदिके पितृकार्ये च चांदो मासः
 प्रशस्यते रतिगार्थीकः ॥ मलमासं मृतस्य नृसौरं ॥ मलमासं मृतानां नृसौरं ॥ मानं समाश्रयेदिति हेमाद्रौ
 बुद्धेः ॥ एतन्मृतिमासस्यैवाधिकं रोपं ॥ ब्राह्मे ॥ प्रति संवत्सरे कार्यं मातापित्रो मृते हनि ॥ पितृव्यस्या
 ष्षड्वत्स्य भ्रातुर्ज्येष्ठस्य चैव हि ॥ अपुत्रस्येति आत्राय्यं नृपः ॥ ज्येष्ठस्येति कनिष्ठस्यानावश्यकत्वात् ॥

मदनरत्नेभविष्ये। सर्वेषामेव आद्वानां श्रेष्ठं संवत्सरं मतं ॥ तथा ॥ भोजको यस्तु वै आडनकरोति ख
गाधिपः ॥ मातापितृभ्यां सततं वर्षे वर्षे मृते हनि। स्यात्तिनरकं घोरं तामिस्रं नामनामतः ॥ तच्च ना
नास्मृतिश्चेको द्विष्टं पार्वणं चोक्तं ॥ आद्यमाहयमः ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वं प्रति संवत्सरं सुतैः ॥ माता
पित्रोः पृथक् कार्यमेको द्विष्टं मृते हनि ॥ व्यासः ॥ एको द्विष्टं तु कर्त्तव्यं पित्रोः श्रेष्ठं मृते हनि। एको
द्विष्टं परित्यज्य पार्वणं कुरुते नरः ॥ अकृतं तद्विजानीयाद्भवेच्च पितृघातकः ॥ अन्यमाह शातात
पः ॥ सपिंडीकरणं कृत्वा कुर्यात्पार्वणं वत्सदा। प्रति संवत्सरं आडं काले यो दितो विधिः ॥ यः
सपिंडीकृतं मेतं पृथक् पिंडे नियोजयेत्। विधिं भस्तेन भवति पितृहृत् चोपजायते ॥ अत्रौरसक्षे
त्रजयोः पार्वणं दत्तकादीनामेको द्विष्टमित्येकः पक्षः ॥ साग्नेः पार्वणं निरग्नेरेको द्विष्टमित्य
परः ॥ तद्वर्णमिताक्षरादौ ज्ञेयं ॥ कल्पतरुस्तु साग्नेरौरसक्षेत्रजयोः पार्वणं ॥ निरग्निकयो
स्त्वेको द्विष्टमित्याह ॥ अपरार्कं प्येवम। दत्तकादयो दशपुत्रास्तु साग्न्यो निरग्न्यश्चेको द्विष्ट
मेव कुर्युः ॥ इत्यर्धे पार्वणे नैव विधिनाक्षेत्रजोरसौ। कुर्यात्तामित्ररे कुर्युरेको द्विष्टमुनादशेति
जातकण्योक्तेः ॥ यदा तु दत्तकस्य पितादर्शं महालये वा मृतस्तत्र पार्वणं को द्विष्टोर्विकल्पः ॥ व
स्तुतस्तु। सर्वेषां ॥ पार्वणं को द्विष्टोर्वीहियवद्विकल्पः ॥ सच देशाचारो व्यवस्थित इति सर्वनिव
धसिद्धांतः ॥ अतएव पृथ्वीचंद्रोदये वृद्धपराशरः ॥ मातापित्रोः पृथक् कार्यमेको द्विष्टं मृते हनि इत्यु
क्ताह। देशधर्मसमाश्रित्य वंशधर्मं तथा परे। सूरयः आडमिच्छंति पार्वणं वक्ष्याहनीति ॥ त
च्च केवलं पितृणां न सपत्नीकानामिति हेमाद्रिः ॥ अत्र मातामहानकार्याः कर्षू समन्वितं मुक्ता
तथा धंश्राद्धोऽंशः ॥ प्रत्यादिकं च शेषेषु पिंडाः स्युः षडिति स्थिति रितिकात्यायनोक्तेः ॥ कर्षू सम
न्वितं सपिंडनं। यैरेको द्विष्टं क्रियते तेषामपि क्वचित्पार्वणमेव। अथावा स्यात्स्यो यस्य प्रेतपक्षे
यथा पुनः ॥ पार्वणं तस्य कर्त्तव्यं नैको द्विष्टं कदाचनेति शंखोक्तेः ॥ वायवीये ॥ संन्यासिनोऽप्यादि
कादि। पुनः कुर्याद्यथाविधिः ॥ महालये तु यच्छ्राद्धं दद्यात्पार्वणं हितं पृथ्वीचंद्रोदये वृद्ध
पराशरः ॥ संग्रामे संस्थितानां च प्रेतपक्षे शशिष्ये तेषां पार्वणमेवोक्तं स्याद्देवि च सतं मेः
चद्रक्षया नाशकसंयुगेषु यः प्रेतपक्षे मृता वत्सपिंडः ॥ सपिंडितानामपि चादिकानि भवंति ते
षामिह पार्वणानि ॥ तथा ॥ भ्रातृज्यैष्ठ्यस्य कुर्वीत ज्येष्ठो भ्रातानुजस्य च। देवहीनं तु नत्कुर्यादि
ति धर्मविदो ब्रवीत् ॥ देवहीनमेको द्विष्टं। ज्येष्ठो भ्रातानाद्यगर्भजः ॥ तथा च तत्रैव शातातपः
अनाद्यगर्भजोऽपि भ्राता सद्भिर्निगद्यते। अने सपिंडना तस्य नैव पार्वणमाचरेत्। आद्यगर्भज
पार्वणमेको द्विष्टं वेत्यर्थः ॥ भ्रातृसुहेमाद्रौ कात्यायनः ॥ प्रत्यर्धे यो यथा कुर्यात्पुत्रः पित्रे सदा हि
जः ॥ तथैव भ्रातुः कर्त्तव्यं पार्वणं वा न्यदेव वा। यत्तु ते नैवोक्तं। सपिंडीकरणादूर्ध्वं पित्रारवहि पा
र्वणं। पितृव्यभ्रातृमातृणामेको द्विष्टं सदैव हित्विति। तत्सपत्न्यमातृपरं ॥ यत्तु वृद्धपराशरः ॥ अ
त्र सपितृव्यस्य तत्पुत्रो भ्रातृजो भवेत्। स एव तस्य कुर्वीत पिंडदानादिकां क्रियां। पार्वणं तेन
कार्यं स्यात्। अत्र वत भ्रातृजो न तु पितृस्थाने तु न कृत्वा शेषं श्रद्धं वदुश्चेत्। इति ॥ तत्पितृवद्वेशा
चाराद्यवस्थितं ज्ञेयमिति पृथ्वीचंद्रः ॥ आडदौ पकलिकायां चतुर्विंशति मते तु। पितृव्यभ्रा

तन्मात्रेणान्येष्टानां पार्वणं भवेत् । एकोद्दिष्टकमिष्टानां तदप्योः पार्वणं भवेत् । एकोद्दिष्टकमिष्टानां
 तदप्योः पार्वणं मिथः ॥ अपुत्रस्य पितृव्यस्य भ्रातृश्वैवाग्रजमनः । मातामहस्य तत्पत्न्याः
 द्वे पार्वणवद्वेता इत्युक्तं । पत्न्याः कर्तृत्वेऽपि पार्वणमेव । सर्वाभावे स्वयंपत्न्यः स्वभर्तृणामग्र
 जकः । संपिंडीकरणं कुपुलतः पार्वणमेव चेति लोकाक्षिप्तं नः । तत्र पत्न्यपिकुर्वीत सापिंड्य
 पार्वणं तथेति । मुमंतुर्नैवेति । निर्णयामने उक्तं । अन्ये त्वेति त्वाक्षिकपार्वणपरमाहः ॥

अतएवा । भर्तुः आहृतुपानागोहात्यां वेलांमाचरेत् । नृतेनैव नृपतेभ

तौ कृत्वा तु नरकव्रजेदिति वचनक्षपाहे । पाक्षिकैकोद्दिष्टप्रशंसायें न पार्वणविषे धार्थमिष्युक्तं । वि
 स्थलीसेतौ भट्टचरणौ । स्वभर्तृप्रभृतिविष्य इत्यनेन विरोधाच्च । अपुत्राणां त्वाह । हे माद्रावापलं व
 अपुत्रायेमृताः केचित् स्त्रियो वा पुत्राश्च यो तेषामपि च देयस्यानृकोद्दिष्टनपार्वणं । मित्रवपुस
 पिंडेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव च । दद्याद्देमाक्षिकं आहं सावत्सरमनृत्यया । पारिजातेन च अथवा पार्व
 णमिष्युक्ता सर्वेष्वपार्वणमुक्तं । एकोद्दिष्टवाक्यामिनु तीर्थमहालयपराणो मुक्तः । पृथ्वीचंद्रोदये
 वृद्धगाम्ये ॥ मानुः सहोदराया च पितुः सह भवाचया । तयोश्च नैव कुर्वीत पार्वणं पिंडनाहने ॥ प्र
 चेताः ॥ संपिंडीकरणदूर्ध्वमेकोद्दिष्टविधीयते । अपुत्राणां च सर्वेषामपत्नीनां तथैव च । अप
 त्नीनां ब्रह्मचार्यादीनां । मार्कंडेयपराणो । प्रतिस्वत्सरं कार्यमेकोद्दिष्टनरैः स्त्रियाः । मृताहमि
 यथा न्यायनृणां महदिहोदितम् ॥ नृणामिति दृष्टान्तो विप्रहतपाश्यादीनां सपिंडनाभावेपि
 सावत्सरमेकोद्दिष्टकार्यमेवेति श्रुलपाणिः ॥ अत्रिद्वयसिद्धौ ॥ संपिंडीकरणदूर्ध्वं यत्र यत्र
 प्रदीयते । आत्रेभूमिष्वे पुत्रापत्न्यामिने मानुलाय च । पितृव्यगुरुवैश्चाहमेकोद्दिष्टनपार्वणं ॥ यत्र
 यातृकल्यैः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथैव च । मातामहस्यासुतस्य आहृदि पितृवज्ज
 वेदिति । तदावश्यकत्वायें ननु पार्वणार्थमिति हेमाद्रिः । युक्तं त्वेव ॥ मातुः पितरमारभ्य त्रयोमा
 तामहासूताः । तेषां च पितृवज्ज्वाहं कुपुंडं हि नृसूतवर्ति । पुलस्त्योक्ते मातामहस्य पार्वणमेव
 तत्साहचर्यं तिनृव्यादौ तया । पितृव्यभ्रातृमातृणामेकोद्दिष्टनपार्वणमिति क्षयाहोपक्रमेण
 लस्त्योक्तेऽविकल्पः ॥ केचित्त्वापलं वादिवाक्यानि व्युत्क्रममाद्यप्रतीतानां नैव कार्या सपिंडे
 तस्य पितृव्यादिपत्न्यादहंत सपिंडनपितृव्यादिपराणीत्याहुः । मातासपत्नीमाता । एकोद्दिष्ट
 नृकनिष्पृग्मिति । पृथ्वीचंद्रोदयेष्वेव ॥ विशेषस्त्वधिकारिर्निर्णयेऽग्रजः । केचित्पुत्रान्तराभावे
 पितामहचार्षिकमप्यावश्यकं । पुत्राभाववचनमुत्र ॥ पत्नीमाता तथा पिता । विज्ञाभावेपि सच्छि
 ष्यः कुपुत्रस्त्योर्ध्वदेहिकमिति मार्कंडेयपराणादियाहः । तन्मात्रेणैकोद्दिष्टादृश्यादिकर्तव्यं आह
 वोऽश्रमिनिकातोपे विशेषोक्तः ॥ अथ सपाहद्वेधे निर्णयः ॥ तत्रैकोद्दिष्टमप्याह
 कस्यं । मध्याह्नश्च पंचाभजेदिने नृतीयभागश्चिमाधुवः ॥ आम आहृतुर्वर्तीह्ने एकोद्दिष्टनम
 ध्यतः । पार्वणं चापराहृतुमातृद्विनिमित्तकमिति हारीतौ प्रातः । रात्रसाहचर्यात् । तत्रापिक
 तपादिपुनर्नैव येनेमम । प्राभ्यकुतपे आहं कुर्वादारोहिण्युधः । विधिज्ञो विधिमास्यापरोहिण
 नुनं स्तं घयेदिति श्लोकगतमोक्तैरेतत्प्रात्वात् । रोहिणो नवमो मुहूर्तः । मेथिलाः आहंको मुदीचे

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्त्तान्कुतपाद्यमुहूर्त्तचतुष्टयं। मुहूर्त्तपंचकेत्येतत्स्वधा भवनमिष्यते। इत्यादि
विरोधात्। दीपिकापि॥ एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्तत्कुतपेति। माधवीयेव्यासोपि। कुतपप्रथमेभागे
एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्। आवर्तनसमीपेवातत्रैव नियतात्मवान्। तेन कुतपादिरोहिणां तोमुख्यः
कालः॥ पृथ्वीचंद्रोदयेष्वेव दिनद्वयेन समव्याप्नोचपूर्वा। विषमव्याप्तावाधिक्येन निर्णयः॥ अ
व्याप्नोश्चैव परविद्यानिषेधात्। सच वक्ष्यते। पूर्वदिनग्रहगोरोहिणालंघनापत्तेः। परैवेति गो
राः॥ शुक्लहस्मवशात्स्वर्वेदयोर्वाव्यवस्थेत्पुन्ये॥ तत्र॥ परविद्यानिषेधभावत्वात्। अत्र मू
लकालमाधवीयेत्येवम्। पार्वणत्वपराह्लेकार्ये। पूर्वोक्तवचनात्। मध्याह्नव्यापिनीयास्यात्सै
कोद्दिष्टेति शिर्षेवेत्। अपराह्लव्यापिनीयात्पार्वणोसातिथिर्भवेदिति पृथ्वीचंद्रोदये गौतमोक्ते
श्च। पूर्वद्युरेव परेच परेद्युरेव वा अपराह्लव्याप्नोसैव ग्राह्या। दिनद्वयेतद्याप्नोतदस्य शंशतः सम
व्याप्नोवापूर्वैव। विषमव्याप्नोत्वधिका ग्राह्या। ह्यपराह्लव्यापिनीया स्यादादिकस्य यदातिथिः।
महनीयत्र तद्विद्वांशं संतिमहर्षय इति मरीचिस्मृतेः॥ दर्शं च पौर्णमासं च पितृः सांवत्सरं दिनं
पूर्वविद्धमकुर्वीणो नरकं प्रतिपद्यते। इत्यपराह्ले नारदोक्तेः। ह्यह्यव्यापिनीचेत्यात्मृताहस्य य
दातिथिः। पूर्वविद्धाप्रकर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता भवेद्यदीति॥ सुमंतुक्तेः॥ पूर्वस्यानिर्वपेत्पिंडानित्यां गि
रसभाषितमिति हेमाद्रौ पाठः॥ तत्रैव वृद्धमनुः॥ न ह्यह्यव्यापिनीचेत्यात्मृताहस्य यदातिथिः
पूर्वविद्धैव कर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता च या भवेत्॥ मदनरत्नेष्वेवं॥ यत्र कार्म्याजिनव्यासौ॥ अहोस्तम
यवेलायां कला मात्रा यदातिथिः। सैव प्रत्यादिके ज्ञेयानां परा पुत्रहानिदेति तत्रिमुहूर्त्तस्तुतिः॥
पूर्वद्युः सायं त्रिमुहूर्त्ता भावेन परैव। त्रिमुहूर्त्ता न चेद्ग्राह्या परैव कुतपेति सेति। कालादर्शं गोभिलो
क्तेः। कालादर्शेपि। प्रत्यादिकेप्येवमेव तिथिर्यास्या पराह्लिकी। उभयत्र तथात्वे तु महत्त्वेन विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि॥ समन्वे पूर्वविद्धैव ह्यतथात्वेपि सायदि। त्रिमुहूर्त्ता भवेत्सायं सर्वेष्वेव विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि। सायंतन्यस्त्रं चेन्मृततिथिः सैवादिके मासिके ग्राह्या साह्य पराह्लयोपदि त
दापत्राधिका सामता। नृत्सा चेदुभया पराह्लसमये पूर्वानचेत्तद्वये। पूर्वैव त्रिमुहूर्त्तग्राह्यसमये नो
चेत्परैवोचिता। माधवपृथ्वीचंद्रौ नृदिनद्वये पराह्लव्याप्ता वंशतः समव्याप्नोचक्षये पूर्वो वृद्धो परा
खर्वोदयो परौ प्रत्याविन्युक्तेः। अपराह्लद्वयव्यापिनी तस्य च यादातिथिः। क्षये पूर्वोच कर्त्तव्या वृ
द्धौ कार्या तथोत्तरेति वौधायनोक्तेः। क्षयाहस्य तिथिर्या तु अपराह्लद्वये यदि। पूर्वोक्षये तु कर्त्तव्या
वृद्धौ कार्या तथोत्तरेति। वृहन्नारदीयाचेत्याह नृः वृद्धि क्षयो चात्र परतिथेर्न तु ग्राह्यतिथेः। त
स्याः क्षये पराह्लद्वये व्याप्ते रसंभवात्। तदाह माधवः॥ न ग्राह्यतिथिगो वृद्धि क्षया चूर्ध्वतिथे
स्तुता विनि॥ यत्र पृथ्वीचंद्रः॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्र सायान्हास्तसमययोगिनी तिथिरुक्ता। तत्रा
पराह्लव्यापिनी ज्ञेया। सायान्हा त्रिमुहूर्त्तः स्यात्तत्राष्टनकार्येदिति मात्स्यादौ सायान्हे निषेधान्
यच्च त्रिमुहूर्त्तादियहणं। तच्छाब्दाह पराह्लरूप त्रिमुहूर्त्तपरमित्याह॥ तद्धमाद्रिमदनरत्नका
लादर्शं दिग्गं विरोधात्प्रमाणपत्तेः चित्यं। तस्यात्पूर्वोक्तमेव साधुः। यदा विप्रवशादिने सांव
त्सरं प्राद्वनं तदा राजावपि कार्यं। मृताहं समतिक्रम्य चंडालेष्वभिजायते। इति मरीचिनाम्

मातृणां ज्येष्ठानां पार्वणा भवेत् । एकोद्विंशकनिष्ठानां पत्न्योः पार्वणा भवेत् । एकोद्विंशकनिष्ठानां
 पत्न्योः पार्वणा मिथः ॥ अत्र पितृव्यस्य भ्रातृश्वेवाग्रजन्मनः ॥ मातामहस्य तत्पत्न्याः
 पार्वणा वध्वेवाऽप्युक्ताः पत्न्याः कर्तृत्वेऽपि पार्वणा मेव । सर्वाभावे स्वयंपत्न्यः स्वभर्तृणामग्र
 कः सपित्रीकरणं कुर्यात्ततः पार्वणा मेव चेति लौगाक्षिस्मृतेः । तत्र पत्न्यपिकुर्वीत सपित्री
 पार्वणा तथेति । सुमनस्तेऽस्मिन्निर्णयमृते उक्तं । अन्ये त्वेति त्याक्षिकपार्वणा परमाहः ॥
 ॥ अतएव ॥ भर्तुः श्राद्धतृणानां गोहात्यां पार्वणा चरेत् । पुत्रेनैतद्व्यति
 कृत्वा तु नरकं व्रजेदिति वचनं क्षपाहे । आक्षिकैकोद्विंशप्रशंसायेंन पार्वणा विधेया इति युक्तं । नि
 यत्नी सेतौ भर्तृचरणौ । स्वभर्तृप्रभृति त्रिभ्य इत्यनेन विरोधाच्च । अत्राणां त्वाह । हे माता वा पत्न्यव
 पुत्रा ये मृताः केचित् स्त्रियो वा पुरुषाश्च ये । तेषामपि च देयस्यान एकोद्विंशपार्वणा । मित्रवधुस
 वदेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव च । दद्याद्देमाक्षिकं श्राद्धं सावत्सरमनो न्यथा । पारिजाते तु अथवा पार्व
 णमिन् युक्ता सर्ववपार्वणा युक्ता । एकोद्विंशवाक्यामिनु तीर्थमहालयपराणी युक्ता । पृथ्वीचंद्रोदये
 रुद्रगार्ग्यः ॥ मातुः सहोदराया च पितुः सह भवा च या । तयोश्च नेव कुर्वीत पार्वणां पिंडादने ॥ प्र
 ताः ॥ सपित्रीकरणादध्वमेकोद्विंशविधीयते । अत्राणां च सर्वेषामपत्नीनां तथेव च । अप
 त्नीनां ब्रह्मचार्यादीनां । मार्कंडेयपुराणे ॥ प्रतिसंवत्सरं कार्यमेकोद्विंशतैः स्त्रियाः । मृता ह नि
 थान्यापनृणां मद्विद्विहो दिनम् ॥ नृणामिति दृष्टं तां ज्ञेयं प्रहृतपाषादीनां सपिंडनाभावेपि
 पत्न्यस्यैकोद्विंशकार्यमेवेति श्रुतपाणिः ॥ अत्रिद्वद्वसिद्यौ ॥ सपित्रीकरणादध्वमत्र यत्र
 प्रदीयते । आत्रे भगिन्यै पुत्रापस्तमिने मातुलाय च । पितृव्यगुरुवे श्राद्धमेकोद्विंशपार्वणा ॥ यत्र
 यातृकल्यैः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथेव च । मातामहस्यासुतस्य श्राद्धादिपितृव्य
 वेदिति । तदावश्यकत्वायेंननु पार्वणार्थमिति हेमाद्रिः । युक्तं त्वेव ॥ मातुः पितरमाभ्यवयो मा
 तामहस्यनाः । तेषां च पितृव्यश्राद्धं कुर्यादेह नृसत्तवशति । पुलस्त्योक्ते मातामहस्यपार्वणमेव
 तत्साहचर्यात्पितृव्यादौ तथा । पितृव्यभ्रातृमातृणामेकोद्विंशपार्वणमिति क्षयाहोपक्रमे पु
 लस्त्योक्तेऽविकल्पः ॥ केचित्त्वापस्तवादिवाक्यानि युक्तमात्रप्रमीतानां नेव कार्यो सपिंडने
 तस्य पितृव्यादिपरात्वादकृतसपिंडनपितृव्यादिपराणीत्याहुः । माता सपत्नी माता । एकोद्विं
 शकनिष्ठपरमिति । पृथ्वीचंद्रोदयेप्येवं । विशेषस्तदधिकारिनिर्णयेऽग्रतः । केचित्पुत्रांतराभावे
 पेतामहवार्षिकमप्यावश्यकं । पुत्राभावे च न तु यः । पत्नीमाता तथा पिता । वित्राभावेपि सच्छि
 षः कुर्यात्तस्योर्ध्वदेहिकमिति मार्कंडेयपुराणादिनाहुः । तन्ना । पौत्रेणैकादशहादिकर्तव्यं श्राद्ध
 योऽश्रमिकातीये विशेषोक्तेः ॥ ॥ अथ स्यादहर्धे निर्णयः ॥ तत्रैकोद्विंशमध्याह
 न्यः ॥ मध्याह्नश्च पंचमाभक्ते दिने तृतीयभाग इति माधवः ॥ आमश्राद्धं तु पूर्वाह्णे एकोद्विंशम
 ध्यनः ॥ पार्वणा चापह्नेनु प्रातरेद्विनिमित्तकमिति हारिणोक्तौ प्रातः । रात्रसाहचर्यं । तत्रापि कु
 तपादिगुरुतैह्ये ज्ञेयम् । आभ्यक्तपे श्राद्धकुर्यादारेहिण्यवयः । विधिशोविधिमस्यापरोहिण
 नुनसं प्रपेदिति श्लोकमोतमोक्तेरेतत्परात्वात् । रोहिणो नवमो मुहूर्तः । मेथिलाः श्राद्धको मुदौ च

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्त्तान्कुतपाद्यमुहूर्त्तचतुष्टयम्। मुहूर्त्तपंचकं ह्येतत्स्वधा भवनमिव्यते। इत्यादि
विरोधात्। दीपिकापि॥ एकोद्विष्टमुपक्रमेत्कुतपेति। माधवीये व्यासोपि। कुतपप्रथमे भागे
एकोद्विष्टमुपक्रमेत्। आवर्त्तनसमीपे वा तत्रैव निपतात्मवान्। तेन कुतपादि रौहिणां तो मुख्यः
कालः॥ पृथ्वीचंद्रोदयेष्वेवं दिनद्वयेन समव्याप्नोच पूर्वो। विषमव्याप्ता वाधिक्येन निर्णयः। अ
व्याप्नोश्चैव परविद्याया निषेधात्। सच वक्ष्यते। पूर्वदिनग्रहणो रौहिणालंघनापत्तेः। परैवेति गो
डाः॥ शुक्लहस्तवशात्स्वर्वेदपाद्यैर्वा व्यवस्थेत्पुन्ये॥ तत्र॥ परविद्या निषेधप्रावत्यात्। अत्र मू
लकालमाधवीये ज्ञेयम्। पावरोत्तपराह्लेकायै। पूर्वोक्तवचनात्। मध्याह्नव्यापिनीया स्यात्सै
कोद्विष्टेति थिर्भवेत्। अपराह्लव्यापिनीया तु पावरोसातिथिर्भवेदिति पृथ्वीचंद्रोदये गोतमोक्ते
श्च॥ पूर्वद्युरेव परे च परेद्युरेव वा अपराह्लव्याप्नोसैव ग्राह्या। दिनद्वये तदव्याप्नोतदस्य शंशतः सम
व्याप्नो वा पूर्वैव। विषमव्याप्नो त्वधिका ग्राह्या। ह्यपराह्लव्यापिनीया स्यादादिकस्य यदातिथिः।
महनीयत्र तद्विद्धांशं संति महर्षय इति मरीचिस्मृतेः॥ दर्शोचपौर्णमासं च पितुः सांवत्सरं दिनं
पूर्वविद्धमकुर्वीणो नरकं प्रतिपद्यते। इत्यपराह्ले नारदोक्तेः। ह्यह्यव्यापिनी चेत्स्यात्मृताहस्य य
दातिथिः। पूर्वविद्धाप्रकर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता भवेद्यदीति॥ सुमंतूक्तेः॥ पूर्वस्यां निर्वपेत्पिंजानिन्यां गि
रसभाषितमिति हेमाद्रौ पाठः॥ तत्रैव वृद्धमनुः॥ न ह्यह्यव्यापिनी चेत्स्यात्मृताहस्य यदातिथिः
पूर्वविद्धैव कर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता च या भवेत्॥ मदनरत्नेष्वेवं॥ यत्र कार्माजिनव्यासो॥ अह्नोस्तम
यवेलायां कला मात्रा यदातिथिः। सैव प्रत्यादिके ज्ञेयाना परा पुत्रहानिदेति तत्रिमुहूर्त्तस्तुतिः॥
पूर्वद्युः सायं त्रिमुहूर्त्ता भवेत्तु परैव। त्रिमुहूर्त्ता न चेद्ग्राह्या परैव कुतपे हि सेति। कालादर्शो गोभिलो
क्तेः। कालादर्शोपि। प्रत्यादिके ज्ञेये वमेव तिथिर्ग्राह्या पराह्लिकी। उभयत्र तथा त्वेत्तु महत्त्वेन विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि॥ समत्वे पूर्वविद्धैव ह्यतथा त्वेपि सायदि। त्रिमुहूर्त्ता भवेत्सायं सर्वेष्वेयं विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि। सायंतन्यत्र चैव नृतिथिः सैवादिके मासिके ग्राह्या साह्य पराह्लयो र्यदि त
दापत्राधिका सामता। नृत्या चेदुभया पराह्लसमये पूर्वान चेत्तद्वये। पूर्वैव त्रिमुहूर्त्तगालसमये नो
चेत्परैवोचिता। माधवपृथ्वीचंद्रौ नृदिनद्वये पराह्लव्याप्ता वशतः समव्याप्नोचक्ष्ये पूर्वो वृद्धो परा
खर्वोदयो यो र्यज्ञ्यावित्युक्तेः। अपराह्लद्वयव्यापिनी तस्य च यादातिथिः। क्षये पूर्वोचकर्त्तव्या र
द्धौ कार्या तथोत्तरे निवोधा यनोक्तेः। स्यादहस्यतिथिर्यो तु अपराह्लद्वये यदि। पूर्वोक्षये तु कर्त्तव्या
वृद्धौ कार्या तथोत्तरे नि। वृहन्नारदीया चेत्पाहनुः वृद्धि क्षयो चात्र परतिथेर्न तु ग्राह्यतिथेः। त
स्याः क्षये पराह्लद्वये व्याप्ते रसंभवात्। तदाह माधवः॥ न ग्राह्यतिथिर्गो वृद्धि क्षया वृद्धतिथे
स्तुताविति॥ यत्र पृथ्वीचंद्रः॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्र सायान्हास्तसमययोगिनीति थिरुक्ता। तत्रा
पराह्लव्यापिनी ज्ञेया। सायान् त्रिमुहूर्त्तः स्यात्तत्र आह्ननकारयेदिति मात्स्यादौ सायान्हे निषेधात्
यच्च त्रिमुहूर्त्तादियहणं। तच्छ्रद्धाहो पराह्लरूप त्रिमुहूर्त्तैरमित्याह॥ तद्धमाद्रिमदनरत्नका
लादर्शो दिग्मथ विरोधात्प्रक्षणापत्तेः चिंत्या। तस्मात्पूर्वोक्तमेव साधुः। यदा विघ्नवशादिने सां व
त्सरं आह्ननकृतं तदा राजावपिकायं। मृताहस्य मतिक्रम्य चंजलेष्वभिजायते। इति मरीचिनाम्

तन्माह एष नैव नानापावेण भवेत् । एको हि च कनिष्ठानां दंपत्योः पावेण भवेत् । एको हि च कनिष्ठानां दंपत्योः पावेण मिथः ॥ अपुत्रस्य पितृव्यस्य भ्रातृश्वे वा प्रजन्मनः । मातामहस्य तत्पत्न्याः । अपावेण वप्रवेत् । इत्युक्तं । पत्न्याः कर्तृत्वेऽपि पावेण भवेत् । सर्वाभावे स्वयंपत्न्यः स्वभर्तृणामपुत्रकः । सपिंडीकरणं कुपुंसतः पावेण भवेत् चेति लोकाक्षिप्तेनः । तत्र पत्न्यपिकुर्वीत सापिंड्यं पावेण तथेति । सुमन्त्रेऽपि । निर्णयामने उक्तं । अन्ये त्वेतस्याक्षिकपावेण परमाहः ॥

अतएव । भर्तुः आदृतुपानारी गोहात्यावेण भावेन । जनेनैतत्पतेभ
तीहृत्तातुनरकं व्रजेदिति वचनस्य पादे । पाक्षिकैको हि च प्रशस्येन पावेण मिथैवाथमित्युक्तं । वि
स्थलीसेतौ भट्टचरौ । स्वभर्तृप्रभृतिविष्य इत्यनेन विरोधाच्च । अपुत्राणां त्वाह । हेमाद्रावापत्तव
अपुत्राये मृताः केचित् स्त्रियो वा पुरुषाश्च । तेषामपि च देयस्या एको हि च न पावेण । मित्रवधुस
पिंडेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव च । दद्याद् हेमाक्षिक आदृसावत्तरमतो न्यथा । पारिजाते तु अन्यथा पाव
णमित्युक्ता सर्वेषु पावेण मुक्तं । एको हि च वाक्या नितु तीर्थमहालपपरणो मुक्तं । पृथ्वीचंद्रोदये
वृद्धगर्भः ॥ मातुः सहोदराया च पितुः सह भवा च वा । तयोश्च नैव कुर्वीत पावेण पिंडनादने ॥ प्र
चेताः ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वमेको हि च विधीयते । अपुत्राणां च सर्वेषामपत्नीनां तथैव च । अप
त्नीनां व्रतचार्यादीनां । मार्कंडेयपराणो ॥ प्रतिसंवत्सरं कार्यमेको हि च नरैः स्त्रियाः । मृताहनि
यथा न्यायमनृणां यद्दिहो दिनम ॥ नृणामिति दृष्टं । तादो विप्रहतपावं आदीनां सपिंडनाभावेपि
सावत्सरमेको हि च कार्यमेवेति श्रूलपाणिः ॥ अत्रिचंद्रवसिष्ठो ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वमपुत्र
प्रदीयते । आत्रेभृगुचैः पुत्रापत्न्यामिने मातुलापच । पितृव्यगुरुवैश्चादृमेको हि च न पावेण ॥ यत्र
यान्तर्कल्यः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथैव च । मातामहस्या सुतस्य आदृदिपितृव्य
वेदिति । जटावश्यकत्वाथं न तु पावेणार्थमिति हेमाद्रिः । युक्तं त्वेव ॥ मातुः पितरमात्म्यत्रयोना
तामहास्यताः । तेषां च पितृव्य आदृकुपुंसदं हि न सतव इति । पुलस्त्यो केमीतामहस्यपावेण भवे
तत्साहचर्यात्पितृव्यादेतथा । पितृव्यभ्रातृमातृणामेको हि च पावेण मिति क्षयाहोपक्रमे पु
लस्त्यो केऽपि विकल्पः ॥ केचित्वापत्तवादिवाक्या नित्युक्तमात्रप्रमीतानां नैव कार्या सपिंडने
सस्यपितृव्यादिपत्वा दहत सपिंडनपितृव्यादिपराणो न्याहुः । माता सपत्नीमाता । एको हि च
नृकनिपुपरमिति । पृथ्वीचंद्रोदयेऽप्येव ॥ विशेषस्तल्लभिकारि निर्णयेऽप्युक्तं । केचित्पुत्रांतरभावे
पितामहचार्षिकमप्यावश्यकं । पुत्राभावे च न पुत्रः । पत्नीमाता तथा पिता । वित्राभावेऽपि सच्छि
ष्यः कुप्योत्तस्योर्ध्वदेहिकमिति मार्कंडेयपराणादित्याहुः । तन्नापोत्रेणैकादृशाहादिकर्तव्यं आदृ
वोदशमिति कानोपेविशेषोक्तेः ॥

॥ अथ सपाहदेये निर्णयः ॥ तत्रैको हि च मध्याह
नये ॥ मध्याह्नं अपचभाभक्तेदिने नृतीयभागरिति माधवः ॥ आम आदृतुश्वेतैः एको हि च नृम
भ्यतः । पावेण चापराहेतुमातरेद्विनिमित्तकमिति हारीशोक्तं । मातः सवत्साहचर्यात् । तत्रापिकु
तपादिमुहतेहयेजेमम । प्राभ्यक्तपत्रादेकुर्पासारे हिरण्यवधः । विधितो विधिमास्थापरोहिरा
नुत्संघप्रदिति श्लोकगतो मात्तेरेतत्परात् । रोहिराणवमो मुहने । मेथिलाः आदृको मुदीचे

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्त्तात्कुतपाद्यमुहूर्त्तचतुष्टयं। मुहूर्त्तपंचकं ह्येतत्स्वधा भवनमिष्यते। इत्यादि
विरोधात्। दीपिकापि॥ एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्कुतपेति। माधवीये व्यासोपि कुतपप्रथमे भागे
एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्। आवर्त्तनसमीपे वा तत्रैव नियतात्मवान्। तेन कुतपादि रोहितांतो मुख्यः
कालः॥ पृथ्वीचंद्रोदये ये वं दिनद्वयेन समव्याप्तौ च पूर्वो। विषमव्याप्तावाधिक्येन निर्णयः॥ अ
व्याप्तौ पूर्वैव परविद्धायानिवेधात्। स च वक्ष्यते। पूर्वदिनग्रहरोहितालंघनापत्तेः। परैवेति गो
डाः॥ शुक्लकृत्स्नवशात्खर्वदर्पाद्यैर्वा व्यवस्थेयम्॥ तत्र॥ परविद्धानिवेधभावत्वात्। अत्र मू
लकालमाधवीये ज्ञेयम्। पार्वरांतपराह्णे कार्ये। पूर्वोक्तवचनात्। मध्याह्नव्यापिनीया स्यात्सै
कोद्दिष्टेति धिर्भवेत्। अपराह्णव्यापिनीयानुपार्वरांतो साति धिर्भवेदिति पृथ्वीचंद्रोदये गौतमोक्ते
श्च। पूर्वधुरेव परे च परे धुरेव वा अपराह्णव्याप्तौ सैव ग्राह्या। दिनद्वयेतद्याप्तौ तदस्य शतः सम
व्याप्तौ वा पूर्वैव। विषमव्याप्तौ त्वधिका ग्राह्या। ह्यपराह्णव्यापिनीया स्यादादिकस्य यदातिथिः।
महती यत्र तद्विद्धां प्रशंसति महर्षय इति मरीचिस्मृतेः॥ दर्शो च यो र्णमासं च पितुः सांवत्सरं दिने
पूर्वविद्धमकुर्वीणो नरकं प्रतिपद्यते। इत्यपराह्णे नारदोक्तेः। द्यहेष्यव्यापिनी चेत्स्यात्तमृताहस्य य
दातिथिः। पूर्वविद्धाप्रकर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता भवेद्यदीति॥ सुमंतुक्तेः॥ पूर्वस्यानिर्वपेत्पिंडानित्यां गि
रसभाषितमिति हेमाद्रौ पाठः॥ तत्रैव वृद्धमनुः॥ नद्यह्नव्यापिनी चेत्स्यात्तमृताहस्य यदातिथिः
पूर्वविद्धैव कर्त्तव्या त्रिमुहूर्त्ता च या भवेत्॥ मदनरत्नेष्वेवं॥ यत्र कास्मीजिनव्यासौ॥ अन्होस्तम
यवेलायां कला मात्रायदातिथिः। सैव प्रत्यादिके ज्ञेयाना परापुत्रहानिदेति तत्रिमुहूर्त्तस्तुतिः॥
पूर्वधुः सायं त्रिमुहूर्त्ता भवेत्तु परैव। त्रिमुहूर्त्ता न चेद्ग्राह्या परैव कुतपे हि सेति। कालादर्शो गोभिलो
क्तेः। कालादर्शोपि। प्रत्यादिके ष्वेवमेव तिथिर्ग्राह्या पराह्णिकी। उभयत्र तथा त्वेत्तु महत्त्वेन विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि॥ समत्वे पूर्वविद्धैव ह्यतथा त्वेपि सायदि। त्रिमुहूर्त्ता भवेत्सायं सर्वेष्वेव विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि। सायंतन्यत्र चैव नृतिथिः सैवादिके मासिके ग्राह्या साह्यपराह्णयो र्यदित
दापत्राधिका सामता। नृत्सा चेदुभया पराह्ण समये पूर्वाने चेत्तद्वयो। पूर्वैव त्रिमुहूर्त्तगालसमयेनो
चेत्परैवोचिता। माधवपृथ्वीचंद्रौ नृदिनद्वये पराह्णव्याप्ता वंशतः समव्याप्तौ च क्षये पूर्वा वृद्धौ परा
खर्वोदयो र्णो र्ज्या विन्युक्तेः। अपराह्णद्वयव्यापिनी तस्य च यादातिथिः। क्षये पूर्वोच कर्त्तव्या वृ
द्धौ कार्योत्थोत्तरेति बोधायनोक्तेः। क्षयाहस्य तिथिर्ननु अपराह्णद्वये यदि। पूर्वोक्षये तु कर्त्तव्या
वृद्धौ कार्योत्थोत्तरेति। वह्नारदीया चेत्पाहनुः वृद्धिस्तयो चात्र परतिथेर्ननु ग्राह्यतिथेः। त
स्याः क्षये पराह्णद्वये व्याप्तेरसंभवात्। तदाह माधवः॥ न ग्राह्यतिथिर्गोवृद्धिस्तया वृद्धतिथे
स्तुताविति॥ यत्र पृथ्वीचंद्रः॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्र सायान्हास्तसमययोगिनी तिथिरुक्ता। तत्रा
पराह्णव्यापिनी ज्ञेया। सायान् त्रिमुहूर्त्तः स्यात्तत्र आह्ननकार्येदिति मात्स्यादौ सायान्हे निवेधान्
पञ्चत्रिमुहूर्त्तादिग्रहणं। तच्छाब्दाहो पराह्णरूपत्रिमुहूर्त्तपरमित्याह॥ तद्वमाद्रिमदनरत्नका
लादर्शोदिग्रथविरोधात्प्रक्षणापत्तेः चिंत्यं। तस्यात्पूर्वोक्तमेव साधुः। यदा विषमवशादिने सां
त्सरं आह्ननं तदा रात्रावपि कार्यं। मृताहंसमतिक्रम्य चंडालेष्वभिजायते। इति मरीचिनाम्

ताहानिकमेदोषैः ॥ न च नक्तं प्राद्वकुर्वीतारभ्ये चाभोजनसमापनमित्यापत्तयेन गौराकात्मे
 श्चेति माधवः ॥ आरभ्य प्राद्वविप्रवशाद्वा विपातभोजनसमाप्यते तत्रौकार्ये शेषसमाप्तिः पर
 दिने एवेति हरदत्तः ॥ ग्रहरादिने वार्षिकमात्रोत्तदिन एवान्तेनामेन हेमावाक्यपीत नोत्तरदिने
 श्युक्तं प्राकृग्रहरा निर्णये ॥ तच्च मथमादिकं त्रयोदशमलमासे कार्यं श्रम्यथाना प्रत्यहं द्वादश
 मासिकार्योऽपि डकिमासु नैः ॥ क्वचित्तु योदशे पित्यादायं मुक्ता नुवत्सरमिति लघुहा रीतोक्तं ॥ इ
 मेत्याधिमासपरः ॥ द्वादशे त्रयोदशे चातीत इत्यर्थः ॥ तेन पुत्रहादशमासिकं शुद्धमासे भवति तत्र
 योदशे धिके एवाद्यादिकं कार्यं ॥ यत्र अधिकमथे द्वादशमासिकं तत्र तस्य द्विरावृत्तिं कृत्वा चतुर्द
 शे शुद्धे एव प्रथमादिकमिति निष्कर्षः ॥ माधवीये हेमादौ चैव ॥ द्वितीयादिकं तु शुद्धमासे एव नास्ति
 केनाप्युभयोः ॥ मलमासमृता नानु यदा स एवाधिकस्या त्रदातत्रैव कार्ये मन्यथा शुद्ध एवेति प्राय
 क्तम् ॥ दर्शवार्षिकं चेत्तदा पूर्ववार्षिकं कृत्वा ततः पिंडपितृयज्ञादंशं प्राद्वेति निर्णयदीपे कृत
 क्तः ॥ स्मृतिसारेऽपि ॥ दर्शे क्षयाहे संमात्रे कथं कुर्वेति याज्ञिकाः ॥ आदौ क्षयाहे निर्वर्त्तयेत् प्राद्वं वि
 धीयते इति ॥ पुक्तं त्वेव ॥ तद्वचने मूलाभावात् ॥ पिंडयज्ञततः कुर्यात्ततो न्याहाय कं तु धृतिं दर्शं प्राद्वि
 पिंडपितृयज्ञानंतया त्रयादिकेऽप्यतिदेशात् ॥ पित्र्यज्ञानंतरं वार्षिकं ततो दर्शं प्राद्वमिति ॥
 व्यतिषंगस्तु न भवति तस्याधिकत्वात् ॥ कालादर्शेऽपि निमित्तानियतिश्चात्र पूर्वानुष्ठानकारस्य
 मिति ॥ सर्वानुमन्यैकरूप्याभावात् क्षयाहे निमित्तस्यानियतत्वं ॥ देवजानीयेष्वेव ॥ एवमासिका
 दिष्टपितृयोः प्रत्यहं यो यथा कुर्यात्तथा कुर्यात्ततान्यपीतिसर्वातिदेशतः ॥ मृताहे वद्योत्तरं उ
 क्तो हेमाद्रौ विस्मृधर्मे ॥ अपन हिनये चैव मृताहे वा भवस्य च ॥ उत्तरजे नीलवर्षभं कोमुद्याः समु
 पागमे ॥ कोमुदीकार्ति की ॥ ॥ अथ शुद्धिप्राद्वं ॥ दिवोदासीये ॥ सपिंडक
 रणादर्थ्यावद्वत्त्रयं भवेत् ॥ तावदेव न भोजनं क्षये हनिकदा च न ॥ वधीत सपिंडे न्येत तत्त्वं
 मृताहनि नुसंप्राप्यावद्वत्तुष्टया वहिः प्राद्वप्रकुर्वीत न कुर्यात् प्राद्वभोजनं ॥ प्रथमे स्थानि म
 ज्जाचक्षितोपे मांसभक्षणां तृतीये हृदि रंशोक्तं प्राद्वशुद्धं चतुर्थं कमिति ॥ प्राद्वकाशिकोक्तः ॥
 शुद्धं किंचिदिति शेषः ॥ स्मृत्यन्ते ॥ सप्रतिशब्दो मासान् प्राद्वे भुक्ते तमोहतः ॥ सपत्तिं इषितः पापः
 प्रेतासी च भवेत्तसः ॥ तत्र प्रथमेऽवर्षांत सपिंडन पक्षे मृताहास्यं वै हि सपिंडन मवर्षं प्राद्वे चकृत्वा
 परे ह्यर्षाधिकं कुर्यादिति स्मृत्यन्ते सारे उक्तं ॥ कालकांडे हेमाद्रिस्तु ॥ मृताहे सपिंडीकरणेनैव वार्षि
 कसिद्धिः ॥ पूर्तो संवत्सरे पिंडः षोडशः परिकीर्तितः ॥ तेनैव च सपिंडं च तैर्नैवादिकमिष्यते तिवच
 नादिन्याह ॥ इदमेव च युक्तम् ॥ ॥ अथ क्षयाहाज्ञाने मरे विः ॥ प्राद्वविधेः समु
 ने अविज्ञाने मृते हनि ॥ एकादश्यात्कृतं व्यहस्य पक्षे विशेषतः ॥ विशेषतः श्युक्ते शुद्धे कादश्याम
 पि ॥ वृहस्पतिः ॥ न क्षपते मृताहं श्रम्य मीने प्रोषितं सति ॥ मासश्च अतिविज्ञातस्य दर्शं स्यादथादिकं
 दिनमासौ न विज्ञातो मरणास्य यदा पुनः ॥ प्रस्थानमासदिवसो यास्त्रौ पूर्वोक्तपादिशा ॥ मदनरत्ने
 भविष्ये ॥ मृताहयो न जानाति मानवो विनतात्मजः ॥ तेन कथं ममावस्था प्राद्वसंवत्सरं सदा दिन
 मेव नु जानाति मांसं नैव नु योनरः ॥ मार्गशीर्षे यथा भाद्रमाद्ये वा तद्दिनं भवेत् ॥ निर्णयामृते नु यदा

मासोनविज्ञानोविज्ञानंदिनमेवतु। तदावाषाढकेमासिमाघेवातद्दिनंभवेत्। इतिवदस्यतिस्मृतेरवा
 दोयुक्तः। कालादर्शेपि। मासाज्ञानेदिनज्ञानेकार्यमाषाढमाघयोरित्युक्तं। हेमाद्रौप्रभासरवंडे। मृता
 हंपोनजानानिमासंवापिकथंचन। तेनकार्यममायांस्यात्प्राद्वमाधेयमार्गके॥ भविष्ये॥ मृ
 तवाज्ञांशुनेग्राह्योतौपूर्वोक्तक्रमेणानु। पूर्वोक्तेति। प्रस्थानदिनाज्ञानेमासज्ञानेचतद्दर्शे। मासाज्ञा
 नेदिनज्ञानेचमार्गोदावितिच। श्रवणादिनेपिज्ञेयमित्यर्थः। श्रवणादिनमासाज्ञानेमाघमार्गदर्शे
 कार्यपूर्वोक्तप्रभासरवंडात्। अतोत्रलोपइतिशूलपाण्युक्तंहेय। तिथितत्त्वैयम्॥ गतस्यनभवे
 दाज्ञायावद्वादशवार्षिकीप्रेतावधारणंतस्यकर्तव्यंमुतवांधवैः। यन्मासियदह्योतलन्मासित
 दहःक्रिया। दिनाज्ञानेकुहसस्यप्राषाढस्याथवाकुहः॥ ॥ अथप्राद्वविधेनिर्ण
 यः॥ तत्रविप्रस्यनिमंत्रणोत्तरंस्मृतकेमृतकेचासौचाभावः। निमंत्रितेषुविधेषुप्रारब्धेप्राद्वकर्म
 णि। निमंत्रणाद्विप्रस्यस्वाध्यायादिरतस्यचादेहेपितृषुतिष्ठत्सुनाशौचंविद्यतेकचिदितिब्रा
 ह्मणेः। कर्तुंस्तुविष्णुराह। व्रतयज्ञविवाहेषुप्राद्वेहोमेऽर्चनेजपे। आरब्धेस्मृतकेनस्यादनारब्धे
 स्मृतके। प्राद्वप्रारंभस्तेनैवोक्तः। प्रारंभोदरणांयज्ञेसंकल्पोव्रतसत्रयोः। नांदीमुखंविवाहादौप्रा
 द्वेपाकपरिक्रियेति। माधवीयेप्राद्वेपि। प्राद्वेपितृयज्ञेचकन्यादानेचनोभवेत्। मिताक्षरा
 यास्मृत्यंतरे। सद्यःशौचंप्रकृत्य। यज्ञसंभृतसंभारेविवाहेप्राद्वकर्मणीति। तिथितत्वादिगोड्यं
 यास्तुनिमंत्रणोत्तरंकर्तुंभोक्तुश्चनाशौचं। निमंत्रणोत्तरंप्राद्वेप्रारंभः। स्यादितिस्मृतिरिति वि
 स्मृतेः॥ यत्प्राद्वेपाकपरिक्रियेति तद्दर्शप्राद्वविषयमित्याहुः। दत्तगृहेमरणादौ ब्राह्मणे उक्तं। भो
 जनाद्वैतुसंभुक्तेविभेदानुर्विपद्यते। गृहेऽतिशेषः॥ यदाकश्चित्तदोच्छिष्टंशेषंयत्कासमाहितः
 आचम्यपरस्त्रीयेनजलेनशुचयोद्विजाइति। अस्यप्राद्वविषयत्वंहेमाद्रिणोक्तं। दृष्ट्वाचंदोदयेव्य
 वे। ममनुप्रतिभाति। इदंविवाहादिविषयंननुप्राद्वविषयं। तत्पदाभावात्। विवाहोत्सवयज्ञेषुइत्यु
 पक्रम्यभुजानेषुनुविधेषुत्वंतरमृतस्मृतके। अन्यगृहेदकाचांतासर्वेतेषुचयःस्मृतारति। षट्त्रिं
 शन्मनैकवाक्यत्वात्। निमंत्रितेषुविधेषुप्रारब्धेप्राद्वकर्मणीति। पूर्वोक्तविरोधाच्च॥ प्राद्वेनुयद्यपि
 विष्णुनापाकोत्तरमाशौचाभावउक्तस्तथापिकर्तुंरेवसः॥ भोक्तुस्तुदोषोस्त्येव। अपिदातृयहीत्रो
 यस्मृतकेमृतकेतथा। अविज्ञानेनदोषः स्यात्प्राद्वदिषुकथंचन। विज्ञानेभोक्तुरेदस्यात्मायश्चि
 त्तादिकंक्रमादितिमाधवीये॥ ब्रह्मोक्तेः। प्रादिशब्देनाशौचमुच्यते। तच्चाहविष्णुः॥ ब्राह्मणादीना
 माशौचेयःसकृदेवान्नमश्नानितस्यतावदाशौचं। यावन्नेषामाशौचव्यपगमेप्रायश्चित्तंकुर्यादिति
 यत्तुदेहेपितृषुतिष्ठत्सुनाशौचंविद्यतेकचिदितिब्राह्मणकृष्णकालीनस्यनिषेधकं। नतदुत्तरका
 लीनस्य। शुद्धिदीपस्तुनिमंत्रितेद्वित्यामप्राद्वपरं। भोजनाद्वैतित्यादितन्नप्राद्वपरमित्याह। प्राय
 श्चित्तत्वाहमार्कंडेयः॥ मुक्तानुब्राह्मणाशौचेचरेत्सांतपनंद्विजः। एतत्कामतः। अभ्यासेशंखः।
 ब्राह्मणस्यतथाभुक्तामासमेकंव्रतीभवेदिति। अज्ञानात्तुक्कालेयः॥ एकाहंचम्यहंपंचसप्त
 चमभोजनं। ततःशुचिर्भवेद्विषयंवगव्यपिवेन्नरः॥ इति॥ वरुणकर्मणोदं। अभ्यासेनुद्विगुणमित्यादि
 मिताक्षरमाधवीयादौज्ञेयं। मिताक्षरमाधवीयादौनप्राद्वेकर्तुंभोक्तुश्चसर्वपादोषाभावउक्तः॥

ताहानिकमेदोषैकेः॥ नचनक्तं प्रादं कुर्वीतारब्धे चाभोजनसमापनमित्यापत्तं वेन गौराकालोक्ते
 श्रेतिमाधवः॥ आरब्धप्राद्विषयवशाद्विपातभोजनसमाप्यंतरात्रौ कार्यौ शेषसमाप्तिः पर
 दिने एवेति हरदत्तः॥ ग्रहरादिने वार्षिकप्राप्तिर्द्विदिन एवात्रेनामेन हेमावाक्यं नीतं नोत्तरदिने
 श्रुत्युक्तं प्राकृत्य ग्रहणनिरागः॥ तत्र मध्यमादिकं त्रयोदशमलमासे कार्यं अन्यथा नाप्रत्यक्षं द्वादश
 मासिकार्योऽपि उक्तिमासुतेः॥ क्वचित्त्रयोदशेऽपि स्यादद्यमुक्ता नुवत्सरमिति लघुदाहृतोक्तेः॥ इदं
 मन्वाधिमामसपरः द्वादशत्रयोदशे चातीतत्सर्गः॥ तेन पुनर्द्वादशमासिकं पुद्गमासे भवति तत्र
 योदशेऽधिके एवाद्यादिकं कार्यं॥ यत्र अधिकमध्ये द्वादशमासिकं तत्र तस्य द्विरावृत्तिं कृत्वा च वदं
 शेषपुद्गलसंश्लेषमादिकमिति निष्कर्षः॥ माधवीये हेमाद्रौ चैव द्वितीयादिकं नुपुद्गमासं वनासि
 केनाप्युभयोः॥ मलमासमृता नानुपदास एवाधिकं स्यात्तदा तत्रैव कार्ये मन्वाधुपुद्गलसंश्लेषेऽपि त्रय
 क्तम्॥ दशे वार्षिकं चेत्तदा पूर्ववार्षिकं कृत्वा ततः पिंडपितृयज्ञादशं प्रादं चेति निरागमदीये कृतम्
 क्तः॥ स्मृतिसारेऽपि॥ दशेऽप्यहो हेमाद्रौ कथं कुर्वेति याज्ञिकाः॥ आदौ क्षमाहं निर्वर्त्तयन् प्रादं शो वि
 धीयते इति॥ युक्तत्वे वा॥ तद्वचने मूलाभावात्॥ पिंडयज्ञे ततः कुर्यात्ततो न्वाहार्यं कुर्वन् इति दशं प्रादं
 पिंडपितृयज्ञानंतरं याज्ञिकेऽपि निदेशः प्राप्तिः॥ पिंडयज्ञानंतरं वार्षिकं ततो दशं प्रादं इति
 व्यतिषंगस्तु न भवति तस्यार्थिकत्वात्॥ कालादशेऽपि निमित्तानियतिश्चात्र पूर्वोक्तान् कारण
 मिति॥ सर्वानुपमैकं रूपमाभावात् क्षयाहं निमित्तस्यानियतत्वं॥ देवजानीयं येषु॥ एवं मासिका
 दिष्वपि तेन॥ मन्वाद्ये यो यथा कुर्यात्तथा कुर्यात्ततान्यपीति सर्वातिदेशतः॥ मृता हेतुत्वेऽपि उ
 क्तो हेमाद्रौ विस्मयमेव॥ अपनक्षितये चैव मृता हेतुं भवत्येव॥ उत्तरजे नीलवर्षमैकोमुद्याः समु
 पागमे॥ कोमुदीकार्त्तिकी॥

॥ अथ शुद्धिप्रादं॥ दिवोदासीयोः सपिंडक
 रणादर्थ्यावदद्वयमभवत्॥ तावदेव न भोजनं अक्षयं हनिकदा च न॥ वर्षांतसपिंडनेत्येतत्तत्त्वं
 मृताहं नितु संप्राप्ते पावदद्वयमुपयावहिः प्रादं प्रकुर्वीत न कुर्वीत् प्रादं भोजनं प्रथमे स्थितिम
 ज्जाचक्षीते यो मासमक्षरां तृतीये हृदिरोक्ते प्रादं पुद्गलं चतुर्थं कमिति॥ प्रादं काशिकोक्तेः॥
 पुद्गलं किंचिदिति ज्ञेयं॥ स्मृत्यन्तरे॥ सप्तत्रिंशद्यो मासान् प्रादं पुद्गलं भोजनं॥ सपिंडं द्रवितः पापः
 प्रेतासीव भवेत्तुः॥ तत्र प्रथमे देवर्षांतसपिंडनपक्षे मृताहं सर्वे हि सपिंडनमवश्यं प्रादं च कृत्वा
 परेऽर्धवार्षिकं कुर्यादिति स्मृत्यन्तरे उक्तं॥ कालकांडे हेमाद्रिस्तु॥ मृता हेतुसपिंडकरीणैव वार्षि
 कसिद्धिः॥ प्रोक्तं सर्वस्वरेऽपि उक्तं॥ दशः परिकीर्तितः॥ तेनैव च सपिंडत्वेनैव वार्षिकमिष्यतेति वच
 नादित्याह॥ इदमेव च युक्तम्॥

॥ अथ क्षयाहं ज्ञानमरे विः॥ प्रादं विज्ञेयं मन्म
 ने अविज्ञाने मृते हनि॥ एकादश्यात्कर्त्तव्यं रूपसंश्लेषे विशेषतः॥ विशेषतः श्रुत्युक्तं दशमा
 यि॥ वृहस्पतिः॥ नक्षत्रे मृताहं श्रुत्यमृते मोक्षितं सति॥ मासश्च अतिविज्ञातस्तदशं स्यादथादिकं
 दिनमासौ न विज्ञातो मरणस्य मदा पुनः॥ प्रस्थानमासदिवसो ग्राह्यौ पूर्वोक्तपादिशा॥ मदनसं
 भविष्य॥ मृताहेतुन जानाति मानवो विनतात्मजं॥ तेन कार्यं ममावस्थां प्रादं सर्वस्वसं सदा दिन
 मेव नु जानाति मासं नैव तयो नरः॥ मार्गशीर्षे यथा भाद्रमाद्ये वा तद्दिनं भवेत्॥ निरागममृते न॥ यदा

॥ निर्णयसिंघोचतुर्थपरिच्छेदेऽष्टाद्विनिर्णयः ॥ २७६ ॥

मासोनविज्ञातोविज्ञानेदिनमेवतु। तदावाषाढकेमासिमाघेवातद्दिनंभवेत्। इतिरहस्यतिस्मृतेरवा
 षेयुक्तः। कालादर्शेपि। मासाज्ञानेदिनज्ञानेकार्यमाषाढमाघयोरित्युक्तं। हेमाद्रौप्रभासरवंडे। मृता
 हंयोनजानातिमासंवापिकथंचन। तेनकार्यममायांस्यात्प्राद्वमाघेयमार्गके॥ भविष्ये॥ मृ
 तवाक्तेभुनेग्राह्योतौपूर्वोक्तक्रमेणानु। पूर्वोक्तेति। प्रस्थानदिनाज्ञानेमासज्ञानेचतद्दर्शे। मासाज्ञा
 नेदिनज्ञानेचमार्गोदावितिच। श्रवणादिनेपिज्ञेयमित्यर्थः। श्रवणादिनमासाज्ञानेमाघमार्गदर्शे
 कार्यपूर्वोक्तप्रभासरवंडात्। अतोत्रलोपइतिश्रुलपाण्युक्तंहेय। तिथितत्त्वेषुमः॥ गतस्यनभवे
 दार्तायावद्वादशवार्षिकीप्रेतावधारणंतस्यकर्तव्यंसुतबंधवैः। यन्मासियदहयोतलन्मासित
 दहःक्रिया। दिनाज्ञानेकुहसस्यआषाढस्याथवाकुहः॥ ॥ अथप्राद्वविधेनिर्ण
 यः॥ तत्रविप्रस्यनिमंत्रणोत्तरंस्मृतकेमृतकेचासौचाभावः। निमंत्रितेषुविषेषुप्रारब्धेप्राद्वकर्म
 णि। निमंत्रणाद्विप्रस्यस्वाध्यायादिरतस्यचादेहेपितृषुतिष्ठन्मुनाशौचंविद्यतेकचिदितिब्रा
 ह्मणेः। कर्त्तुंस्तुविस्मुराह। व्रतपञ्चविवाहेषुप्राद्वेहोमःचनेजये। आरब्धेस्मृतकंनस्यादनारब्धे
 स्मृतकं। प्राद्वप्रारंभस्तेनैवोक्तः। प्रारंभोवरणंभजेसंकल्पोव्रतसत्रयोः। नादौमुखंविवाहादौप्रा
 द्वेपाकपरिक्रियेति। माधवीपेप्राद्वेपि। प्राद्वेपितृपञ्चकस्यादानेचनोभवेत्। मिताक्षरा
 यास्मृतंतेरेसद्यःशौचंप्रकृत्य। पञ्चसंभृतसंभारविवाहेप्राद्वकर्मणीति। तिथितत्वादिगोड्ये
 यास्तुनिमंत्रणोत्तरंकर्त्तुंभोक्तंअनाशौचं। निमंत्रणोत्तरंप्राद्वेप्रारंभः। स्यादितिस्मृतिरिति वि
 स्मृतेः॥ यत्रप्राद्वेपाकपरिक्रियेतिदर्शंप्राद्वविषयमित्याहुः। दत्तगृहेमरणादौ ब्राह्मेउक्तं। भो
 जनाद्वैतसंभुक्तेविप्रेदानुर्विपद्यते। गृहेइतिशेषः॥ यदाकश्चित्तरोच्छिष्टंशेषंयत्क्रासमाहितः
 आचम्यपरकीयेनजलेनशुचयोद्विजाइति। अस्यप्राद्वविषयत्वेहेमाद्रिणोक्तं। इद्वीचंदोदयेव्ये
 वा। ममनुमतिभाति। इद्विवाहादिविषयंननुप्राद्वविषयं। तत्पदाभावात्। विवाहोत्सवपञ्चेषुइत्यु
 पक्रम्यभुंजानेषुनुविषेषुत्वंतएवमृतस्मृतके। अन्यगृहेदकाचांतासर्वेतेषुचयःस्मृताइति। षट्त्रिं
 शन्मनैकवाक्यत्वात्। निमंत्रितेषुविषेषुप्रारब्धेप्राद्वकर्मणीति। पूर्वोक्तविरोधाच्च॥ प्राद्वेतुयद्यपि
 विष्णुनापाकोत्तरमाशौचाभावउक्तस्तथापिकर्त्तुरेवसः॥ भोक्तुस्तुदोषोस्त्येवा। अपिदानुग्रहीत्रो
 यस्मृतकेमृतकेतथा। अविज्ञानेनदोषः स्यात्प्राद्वदिषुकथंचन। विज्ञानेभोक्तुरयस्यात्माश्वि
 तादिकंक्रमादितिमाधवीये॥ ब्रह्मोक्तेः। आदिशब्देनाशौचमुच्यते। तच्चाहविष्णुः॥ ब्राह्मणादीना
 माशौचेयःसह्रदेवान्ममश्रानितस्यतावदाशौचं। यावन्नेषामाशौचव्यपगमेप्रापश्चित्तुर्कुर्यादिति
 यत्रुदेहेपितृषुतिष्ठन्मुनाशौचंविद्यतेकचिदितिब्राह्मणतच्छादकासीनस्यनिषेधकं। नतदुत्तरका
 सीनस्य। शुद्धिदीपस्तुनिमंत्रितेष्वित्यामप्राद्वपरं। भोजनाद्वित्यादितन्प्राद्वपरमित्याह। नाय
 चित्तत्वाहमार्कंडेयः॥ शुक्तानुब्राह्मणाशौचेचरेत्सांतपनेद्विजः। एतन्कामतः। अभ्यासेशंखः।
 ब्राह्मणस्यतथाशुक्तामासमेकव्रतीभवेदिति। अज्ञानानुष्ठागलेयः॥ एकाहंचयहंयंचसत्र
 चमभोजनं। ततःशुचिर्भवेद्विप्रपंचगव्यपिवेन्नरः॥ इति॥ वरीक्रमेणोदं। अभ्यासेनद्विगुणमित्यादि
 मिताक्षरमाधवीयादौज्ञेयं। मिताक्षरमाधवीयादौनप्राद्वेकमेवोक्तंअसर्वेषादौषाभावात्॥

आशौचमप्येवाह दिनमात्रेण माधवीये कालादर्शे च नृस्यश्रमः ॥ देये पितृणां प्रादेनु आशौचं जाय
 ॥ यदा ॥ आशौचेन व्यतिक्रान्ते भ्यः प्राद्वपदीयते ॥ प्राद्वर्चितामणो ज्योतिषे ॥ प्रति संवत्सरं प्राद्व
 माशौचात्पतितं च यत् ॥ मलमासे पितृत्वा ये भितिभाग्रुभाषितं ॥ आशौचात् दिनत्वेन निमित्त
 त्वादित्यर्थः ॥ एतन्मासिकादिकपरं न दार्शिकादौ ॥ अतएव सुदर्शनभाष्यपरपक्षेऽपि आशीति
 नियमात् ॥ कृष्णपक्षे प्राद्वलोपे प्रायश्चित्तमेव न तु गौणकाले करणम् ॥ तच्चोपवासः ॥ वेदोदिता
 नानित्या नो कर्मणो समतिक्रमे स्नातकव्रतलोपे वप्रायश्चित्तमभोजनमिति मन्त्रैरित्युक्ते ॥
 आशौचेन प्रायश्चित्तमपि न मृत्युकालेनाधिकारान् ॥ आशौचाने असंभवे न व्यासः ॥ प्राद्वविघ्नस
 मृत्युत्वे अतएव मृतसूतके ॥ अमावास्या प्रकुर्याद्वै शुद्धावेकमनीषिणः ॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतेऽपि ॥
 मासिके चादिके त्वह्नि सं प्राप्ते मृतसूतके ॥ वदन्ति शुद्धौ तन्कार्यं दर्शे वापि विचक्षणः ॥ गोभिलः ॥
 देये प्रत्यादिके प्राद्वे अतएव मृतसूतके ॥ आशौचानंतरं कुर्मो तन्मासे दक्षये पितृणां ॥ मरीचिः ॥ प्राद्ववि
 समृत्युत्वेऽप्यविज्ञाने मृते हनि ॥ एकादश्यां तु कर्तव्यं कृष्णपक्षे विशेषतः ॥ विशेषतः शुक्लः शुक्ला
 यामपि आशौचेन विघ्ने एतदिति माधवपृथ्वीचंद्रौ ॥ यत्त्रिः ॥ न दहश्चेत्तदुभयेन केन चिन्नत
 कादिना ॥ सूतिका नंतरं कुर्यात्पुनस्तदहरे ववेति ॥ तत्पूर्वकालाभावे ज्ञेयं ॥ एतदादिकेन प्राद्व
 परं ॥ यच्च देवतः ॥ एकोद्विंशे तु संप्राप्तेऽपि दिवसः प्रजायते ॥ मासे न्यस्मिन् निधौ तस्मिन् प्राद्वकु
 र्यात्प्रयत्नतः ॥ इति ॥ तदपि मासिकपरमिति मंदनरत्ने हेमाद्रौ च ॥ इदमपि पूर्वकालासंभवे ॥ व्या
 ध्यादौ विस्मरणे च वै ज्ञेयं ॥ अथ भार्यो ज्ञो दर्शने ॥ तत्र दार्शिकमासेन का
 र्यं ॥ प्राद्वविघ्ने हि जातीनां मासप्राद्वप्रकीर्तितं ॥ अमावास्यादिनियतमाससंवत्सरद्वयं इति ॥
 हेमाद्रौ हारीतोक्तेः ॥ व्याघ्रपादोपि ॥ आर्त्तवे देशकालानां विप्रवे समुपस्थिते ॥ आमप्राद्वदिने
 कार्यं श्रद्धः कुर्यात्स देवहि ॥ दीपिकापि ॥ दर्शे तु भार्यो ज्ञेयं व्यामप्राद्वविधिप्रवासविधुराद्याश्च
 चोयद्विजाः ॥ वस्तुनस्तु पाकाभावे हि जातीनां मासप्राद्वविधीयते ॥ इति सुमंतके ॥ पाककर्तृन्तरे
 सम्यक्चेनान्यथा मेनेति युक्ते ॥ मासिकानि सपिंडानि अमावास्यांत्यादिकं ॥ अत्रैवैवतु कर्तव्यं
 यस्य भार्यो रजस्वलिनि ॥ कलिकायां ववचनाच्च ॥ कालादर्शे तु ॥ स्त्रियारजो दर्शने दर्शप्राद्वपंच
 मेहनीति ॥ पक्षांतरमुक्ते ॥ पारिजातेऽप्येव ॥ एवमहालय पुगादावपि ॥ आदिकेन रजो दर्शने पित
 र्हिने एव कार्यं ॥ पुष्यवत्सु पिदारोषविदेशस्थोऽप्यनृजिकः ॥ अत्रैवैवादिकं कुर्याद्वै प्रावमेन
 चक्रविदिनि ॥ माधवीये लोगास्मिन्ते ॥ मरीचिपि ॥ अनृजिश्च प्रावसी च यस्य भार्यो रजस्व
 ला ॥ आमप्राद्वप्रकुर्यात्तननत्कुर्यात् ॥ अनेह नीति ॥ कार्ष्माजिनि ॥ आपन्नोऽप्यादिकेनैव कुर्यात्
 मेन कुत्रचित् ॥ अनेन न दमायां तु कृत्स्नं वाहरि वासरे ॥ प्रयोगपारिजाते ॥ रजस्वलायां भार्यो योक्ष
 याहेयः परित्यजेत् ॥ संवेन कृत्स्नमात्रेणियावदाभूतं संपूर्वं ॥ मासिकानि सपिंडं च अमावास्यांत्या
 दिकं ॥ अत्रैवैवतु कर्तव्यं यस्य भार्यो रजस्वला ॥ देवयाज्ञिकनिबंधेऽपि ॥ अर्त्तः प्राद्वपंचमेदि
 कुर्यात्प्रायश्चित्तं रजस्वला ॥ पुत्रपित्रोः प्रकुर्यात्तमृतः हनि शुचिर्पतः ॥ कालादर्शेऽपि ॥ रजस्वलायां
 नोऽनृजिर्विदेशस्थोऽप्यादिके ॥ दर्शादाविवनामेन त्वनेन प्राद्वप्राचरेत् ॥ अस्यत्रापि ॥ विदेशे

गोवादिगताग्निर्कोवारजस्वलायामपि धर्मपत्न्याः। आद्विमृताहेविद्धीतपाकैर्नामेन हेमननुपंचमे
 दि॥ एवंमासिकेपि॥ यन्मरीचिः॥ आद्विके समनुप्राप्ते यस्य भार्यारजस्वला॥ पंचमेहनितच्छादं
 नतत्कुर्यान्मृतेहनि। माधवीये। आद्विदानंनकर्त्तव्यं कर्त्तव्यं पंचमेहनीति। उन्नराद्वं॥ तदुपवस्त्रीक
 र्त्तकश्चाद्विविषयः। अपुत्रातुयदा भार्यो संप्राप्ते भर्तुराद्विके। रजस्वला भवेत्सातुकुर्यात्तत्पंचमेहनी
 ति श्लोकगोतमोक्तेः। दैवकर्मणिपित्रेचपंचमेहनिषुद्यतीति। प्रभासखंडाच्च। नचशुचिर्वादेव
 तत्रपंचमेहन्यर्थात्। आद्विप्राप्तमिति वचनं व्यर्थं। मैवं॥ गर्भिणीसूतिकादिश्वकुमारीवाथरोगि
 णी। यदाऽशुद्धातदान्येन कारयेत्प्रयत्नात्स्वयमिति॥ हेमाद्रौ भविष्योक्तेः॥ अनुपनीतास्त्रीशुद्धाश्च
 आद्विमृत्विजावाकारयेयुः। स्वयं वामंत्रं कुर्युरिति स्मृत्यर्थसागच्चाप्यद्वाराकरणिवत्पृथक्त्वात्
 स्यात्तदुक्तदिशा आशौचानंतरं आद्विकर्त्तव्यतावदेव। वाक्यवैयर्थ्याच्च। अतः पत्नी पंचमेहनीतिषु
 क्तम्॥ यत्तु संप्राप्त्या तदेवानां भवेद्योग्याव्रताचने इति तद्रजो निवृत्तिपरमिति हेमाद्रिभिन्नसर्व
 निबंधसिद्धान्तः॥ हेमाद्रिस्तु आद्विदौ स्त्रियासहेवाधिकारात्। तस्यां रजोदृष्ट्या तन्निवृत्तेरेकभा
 र्येण पंचमेहनिकार्यं। प्रागुक्तमरीच्युक्तेः। भार्यांतरसत्वे तु पृथक्त्वपीति वचनात्तद्दिने एवेत्याह
 दीपिकापि। भार्यन्तौ सति पंचमेचदिवसे स्याद्द्वार्षिकं मासिकं। पक्वान्नैव बहुभार्यकस्त्वधिकृते पत्युत
 रेति श्रुतिकुर्यात्तद्विपसंमुखदिवसे इति॥ तच्चित्यं॥ सहाधिकारः सहत्वश्रमावाएकफलभाक्ते
 नवा। पाककर्त्तव्येन वा नाद्यः॥ तदभावात्॥ पाणिग्रहणादिसहजं कर्मस्त्विन्यस्याग्निसाध्यक
 र्मेविषयत्वात्। आद्विकस्य च निरग्नेरपि पाकेनैवोक्तेः स्माज्जाग्निसाध्यत्वानियमात्। तामपरु
 ध्येति वत्पृथक्त्वपीति पूर्वोक्तवचनसत्याच्चा। कथंच भार्यन्तरसत्वेधिकारः॥ ज्येष्ठयानविने
 तरेति नियमात् ज्येष्ठा परत्वे च तेनैव सिद्धेर्वचनवैयर्थ्यात्। न द्वितीयः॥ अविभक्त आतृषेकस्या
 शुचित्वेन्यस्याधिकारपत्तेः। न तृतीयः॥ प्रवासनिर्देशसूतिकारोगिरयादिष्वप्यकरणाप
 त्तेः॥ आरभेत नवैः पात्रैरन्वारं भंचवांधवैः। इति देवलोक्ता वात्मनेपदात्स्वसंवांधवानां च पा
 ककर्त्तव्योक्त्या विरोधाच्च। अथ ततस्तानि पपाचाशुसीताजनकनंदिनीति पात्रादिलिंगात्॥
 प्राशस्य भार्यापाकस्योच्येत न तत्कस्यप्यनिर्णयनेनैतद्वचनमुत्पाद्यभावात् पूर्वोक्तवचोविरोधा
 च। यत्किंचिदेव। यदपि आद्वीयाहनि संप्राप्ते यस्य भार्यारजस्वला। आद्वितत्रनकर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 पंचमेहनीति। श्लोकगोतमपाठोऽन्यथा दर्शितः। माधवीये च तद्वशात्पश्चांतरमुक्तं। तेनापि
 नाभिप्रेतार्थसिद्धिः। यस्य प्रेतस्येत्यर्थात्॥ तेनात्र हेमाद्रिर्विश्रामेति। बहुवक्तव्येपिनोच्यते॥
 ॥०॥
 ॥ अथान्वारेहरो निर्णयः॥ लौगाक्षिः॥ मृताहनि समासेन पिंड
 निर्वपनं पृथक्। नवश्राद्धवदं पत्न्यो रन्वारेहरा एवतु। समासेन तत्रेण द्विपितृकश्चाद्विवद्वयो
 रेकः पिंडो विप्रश्च। विप्रशब्दः श्राद्धपरः नवश्राद्धं पृथगिति हेमाद्रिपृथ्वीचंद्रौ। अत्रमृताहनी
 येकत्वाद्दिनभेदेदिनेक्येनामृततिथेरेकत्वेकालैक्यं कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं पाकैक्यं च। एकचित्पक्षिरेहेतु
 तिथिरेकैव जायते। एकपाकेन पिंडेक्येद्वयोरुल्लिखितनामनीति स्मृत्यंतराच्च॥ अनेष्वपि दत्तो
 भट्टैरपुदाहृतं। अन्वारेहेतुनारीणां पत्युश्चैकोदकक्रिया। पिंडदानक्रिया तद्वच्छादं प्रत्यावि

कतया नव आहानि सर्वाणि संपिडीकरणां पृथक् । एक एव चोत्तमो गौरकातत्र दीयते ॥ इति ॥
 तिथिभेदे तु वार्षिके पृथगेव । तथा ॥ वार्षिके समासविधानादस्य सर्वत्र पृथक्ते प्राप्ते नव आहमे
 व पृथगिति परिस्त्वयान्यत्र पृथक्ते पि वार्षिकबोडश आहतौ यः स पितृना च वृकादिषु समास
 एवेति मदनपारिजात निर्णयामृतादयः ॥ अतः ॥ समासविधिवलाज्येषु पुत्रस्य कर्त्तृत्वे सापत्य
 मातुरन्वारे हरोतम्बुत्रे सत्यपितृद्वार्षिकादिकमविभक्तः सापत्यपुत्र एव ज्येष्ठः कुर्यान्नौरसः । व
 क्ष्यमाणा पृथ्वी चंद्रादिमतेन चौरस एव मातुः पृथक् कुर्यात् एव वक्षीष्यमाणेषु ज्येष्ठम् । विस्थली
 सेतौ पितृमहचरौ रप्येवमुक्तः । यत्र गार्ग्यः । एकचित्ता समाहृतौ दपतीनिधने गतौ । पृथक् आह
 तयोः कुर्यात् आदने च पृथक् पृथक् । आदने पितृः ॥ तत्र वश्राह विषयः । यत्र भृगुः ॥ यासमारोह
 रां कुर्यात् इति श्रिमापतिव्रता । तामृताहनि समाप्ते पृथक् पितृनिर्णये जयत् ॥ प्रत्यये च नव आह उग
 पत्रौ समापयेत् ॥ तद्येवा वार्षिकमेको द्विषु कर्त्तृद्विषयः । प्रत्यये मातृहनीत्यन्वयः । नव आह उगप
 दिति । दर्शवगे हपवेदकतेने पृथगित्येमाहेमादिः ॥ एतन्मृतिथेर्भेदविषयमिति पृथ्वी चंद्र
 निर्णयामृतादयः । देवयाज्ञिकोप्येवं । पराशरमाध्वरुगार्ग्यभृग्वादिवचनाज्ञौ गाक्षिवाक्ये स
 मासेनयाकादितेनैकेन दर्शवगे हपवत्येक आह नव आह च तथेत्याह । पृथ्वी चंद्रवेदिकादयस्त
 द्वयोरैकपितृदानलौगाक्षिवचनचापद्विषय पृथक् पितृदानेन मुख्यः कस्यः । नदाहरहमपरा
 आरुह्यभेदे श्रितिमगनाया प्राप्ते मृत्युरवत्सत्यपुक्ता । एकादशाहेतुनयो विधेय आह पृथक्
 स्वर्गमेवैष्यसद्भिः ॥ एकत्वमिच्छति मतिप्रहीना एकादशाहदिषु येनार्थाः । ते स्वर्गमार्गं विनिह
 त कुर्यात् स्त्रीसत्वघातान्नरकाधवासं । भर्तृसहस्रतापातुना कलोकमभीप्सती । सार्हेच्छाह पृथक्
 पितृना कर्त्तव्यं स्मृततयोः ॥ पृथगेव हि कर्त्तव्य आहमेकादशाहिके । पानि आहानि सर्वाणि तान्य
 क्तानि पृथक् पृथक् इति ॥ विश्वादर्शयि ॥ मातुर्गया वृकादिमृताहेषु महालये ॥ आहं कुर्यात् पृथक्
 देवं तत्रे चानुगता वपि । एकचित्ता समाहृत्य मृत्योरैकचर्हिषः । पित्रोः पितृना पृथक् दद्यात्पितृत्वाप
 त्तुतत्तुतः ॥ इत्यस्मिन्नेति याहुः ॥ यत्र षट् त्रिंशन्मते । एकत्वे सागता भर्तुः पितृगोत्रे च सतके । न पृथ
 क् पितृदानेन तु तस्मात्पत्नीषु विधेते । इति दृशीदिपरा चंद्रप्रकाशेपि । एकचित्ता समाहृतौ दपती प्र
 त्तोयदि पृथक् आह उगपत्रौ तपत्युरेव सप्येहनि । मृता नाम पिभृत्यानां भार्याणां पतिना सह । तत्रेण
 पणं कृत्वा आह स्वाभिष्येहनि । पूर्वकस्य मनः स्यादौ द्वितीयस्य ततः पुनः । तृतीयस्य ततः कुर्यात् स
 न्निपातेन कस्य त इति । सहगमने सर्वत्र आहार्थमेकः पाक इत्याह । मदनरत्ने प्रवेताः । एकचित्ता समा
 हृतौ मृत्युने दपती यदि । तत्रेण अपणं कुर्यात् पृथक् पितृसमावेतौ । पृथ्वी चंद्रोदयेप्येव । अत्र भूत एव
 च । मध्येन दिने चतुर्गमनेन स्त्रीमरणे पतिमरणं दिनगणनया शोचि पितृदानेकादशाहदिकार्यं ।
 नात्र पक्षिणी वृद्धिः । मृतपतिमृतवज्रपत्नी च दनलेगता । नतत्र पक्षिणी कार्यपैतकादिषु पुत्राणि ।
 पुत्रो न्योवाग्निदस्तास्तावेदेषु विसृज्योः । नव आह संपितृचतुगपत्र समापयेत् ॥ इति षडशीतिम
 तात ॥ यदानीं विशेषेण विप्रस्य विप्रकोच्छया । तदशौचविधानं यं भर्तृशौचक्रमेण हीना । लघुहा
 रीतेनोत्थः । भर्तृशौचात्तरामन्वागे हरोतम्बुत्रे अहमशौचे । ऋग्वेदकादानं साध्वी स्त्रीनभवेदाम्नामिनी

अहाशौचेतुनिर्वृत्तेश्राद्धप्राप्तिशस्त्रतश्चिन्तालोकोक्तिरिति पृथ्वी चंद्रापरौ ॥ एतदन्तरोहरोस्व
नत्वेकचित्तावग्वेदवादः। इमानां रीरविधवेत्यादिः। एतदसवर्णापरमित्यन्ये ॥ स्मार्त्तगोडास्तु
शान्तरेमृतेपश्चात्साध्योतयादुकद्वयमित्युपक्रम्यब्राह्मेअहाशौचेतुनिर्वृत्तेश्राद्धोक्तेशौचोत्तर
मन्वाहरोहरोअहः। सहगमनेतुपूर्णादशाहः। पिंडास्तु दशाधिसहैव। तथाचजिकनपूलपा
णिशुद्धितत्त्वधृतव्यासः। संस्थितं पतिमालिग्यप्रविशेद्याहुताशनं। तस्याः पिंडादिकंदेयक्रम
शः पतिपिंडवत्। अन्वितापिंडदानं नुपथाभर्त्तुर्दिनेदिने। तदर्थोहरोहणीयत्मा तस्मान्ना
मयातिनीति। विस्मृक्तेअ॥ पृथक्चित्तौ नुभर्त्तेशौचमध्येतदूर्ध्ववासंयाअहेरादशपिंडाः ॥
अन्वितायाः प्रदातव्यादशपिंडास्त्यहेरात्। स्वाम्यशौचेव्यतीतेतुतस्याः श्राद्धपदीयतेइतितत्रैव
पैठीनस्मृतेः। भर्त्तेशौचोत्तरंमृतौतुचतुर्थेश्राद्धे। पूलपाणिनात्विदमग्निपुराणीयत्वेनोक्तं
पुद्गहतस्यसद्यःशौचेत्वन्वाहरोहरोत्रिरात्रं। एकचित्तौसंस्थितं पतिमितिप्रागुक्तव्यासोक्तेः सद्यः
शौचमित्याहुः। अन्यसपिंडशौचमध्येन्वाहरोहरोत्तनाशंक्यमेव। आशुचितायागतत्वात् अन्ये
तुरजोवत्याः सूतिकायाश्चगमननिषेधादितराशौचस्यानिषेधः। अन्यथाप्रत्यक्षभर्त्तुमरणोका
गतिरित्याहुः। तन्मूलवचनंविनाचिंत्यमेव। स्मृत्यर्थसारे॥ सहगमनेसर्वेश्राद्धपिंडादौपाके
कंपकालैकंपकर्त्तैकंपचेति। पातुपतिमुद्दिश्यात्कालेन्यतिथावन्चारूढातस्याः श्राद्धतत्त्वस्य
नियौकार्येनभर्त्तुनियौ। पार्वणेमरणोनृणां। तिथिस्तात्कालिकीस्मृतेतिस्कांदातिथिरेकैव
जायतेइत्यादिवचनाच्चेतिमदनपारिजातपृथ्वीचंद्रादयः। अन्येतुतस्याः पतिमरणोनमृतप्रा
यत्वात्। सहायतः पृष्टतोवातद्रक्त्याम्रियतेयदि। तस्याः श्राद्धप्रदानंयपृथक्पुन्युक्षयेहनी
निस्सृत्यनरात्। अग्रतः पृष्टतोवापितद्रक्त्याम्रियतेयदि। तस्याः श्राद्धसुतेः कार्यं पत्न्युरेवक्ष्ये
हनीतिपुराणसमुच्चयाच्चभर्त्तुनित्याविवेत्याहुः। अत्रमस्मिन्विन्यं॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौस्मृत्यं
तरे॥ मातामंगलसूत्रेणम्रियतेयदिनदिने। उद्दिश्यविप्रपत्नौतांभोजयेच्चमुवासिनीम् ॥
॥ २८४ ॥

॥ अथश्राद्धसंपातेनिर्णयः ॥ तत्रपिञ्जोर्मृतनित्येकत्वेमरणक्रमे
रादर्शवर्गद्वयवृत्तेश्राद्धकुर्यात्पौर्वापर्याजानेतुपितृपूर्वकुप्योदितिहेमाद्रिमाधवादपुन
पितृश्राद्धसमप्राप्तेनवेपथुधितेपिवा। पितृपूर्वसुतः कुर्यादमत्रासन्नियोगतश्चिकास्मीजिनि
स्मृतेः। सर्वत्रपितृपूर्वभिन्नप्रयोगमाहुः। पार्वणेकोद्दिश्योः संपातेमाधवीयेजावालिः॥ यद्ये
कत्रोभयप्राप्तमेकोद्दिष्टं चपार्वणं। पार्वणंत्वभिनिर्वर्त्यएकोद्दिष्टं समाचरेत्। गृहदाहादिना
युगपन्मरणोत्तुभृगुः॥ एककालेगतासूनावहूनामथवाहयोः तत्रेणअपरां कृत्वा कुर्याच्छ्रा
द्धपृथक्पृथक्। पूर्वकस्मृतस्यादौद्वितीयस्यततः पुनः तृतीयस्यततः कुर्यात्सन्निपातेस्वयं
क्रमः॥ ऋष्यशृंग्यः॥ भवेद्यदिसपिंडनां युगपन्मरणंतदा संवधासतिमालोच्यतन्क्रमाच्छ्रा
द्धमाचरेत्॥ गारुडे॥ एकेनैवतुपाकेनश्राद्धानिकुरुतेत्रहि। विकारत्वेकतः कुर्यात्पिंडान्दद्या
त्पृथक्पृथक् अत्रानुगमनेचदाह। सपिंडनादौविशेषवक्ष्यामः॥ अत्रिः। वहूनामथवा
दाभ्यांश्राद्धेवेत्यात्समेहनि। तत्रेणअपरां कृत्वा श्राद्धकुर्यात्पृथक्पृथक्पुनस्तुः॥ महा

लये गया आदे गतास्तनां स्येह निः। तत्रेण अग्रं कृत्वा आदुर्कुर्यात्पृथक् पृथक्। इदं च पृथक्पाकेन
 भिन्नश्चादाशक्तौ। पृथक्पाकेन संबन्धा स्यात्प्रादुर्भेदस्तु मुख्यः पक्षः। एकत्रैव दिने प्रादुर्द्वयप्राप्त
 यदा तदा चरे देवपुण्यवर्णनं तस्मात्तु भूतं भुजः। एकस्मिन्पक्षे करोम्यदिदयोः प्रादुर्द्वयद्विजः। त
 दा पूर्वमृतस्यादौ कृत्वा स्वास्वा प्रथा विधिः। पश्चात्पश्चात्तु तस्यैव पृथक्पाकेः समाचरेत्॥ नैक
 स्मिन् दिवसे प्रादुर्द्वयाणां कुत्रचिद्दिनः। एकः कुर्यात्तथा प्राप्ते अन्यो भ्राता समाचरेत्॥ भ्रातृपेवि
 धमाने तु तत्परे हि समाचरेत्। अन्यथा प्रादुर्द्वयं तस्यात्प्रादुर्द्वयं सकारकं इवेति। आश्वलापनोक्ते
 रिनि पृथ्वीचंदः॥ कात्यायनः॥ इव ह निमिज्जानि जायेरनेकवासरे। नैमित्तिकानि काय्याणि नि
 मिज्जानि तत्पुनर्कमात्॥ जावालिः॥ प्रादुर्कृत्वा तु तस्यैव पुनः प्रादुर्नत हिने॥ नैमित्तिकं तु कर्तव्यं
 निमिज्जानुक्रमोदयः कालादयः॥ नित्यदार्शिकयोश्चादकुं भासिकयोरपि। दार्शिकस्य पुगादे
 श्च दार्शिकालाभयोगयोः। दार्शिकस्य च मन्वात्सयात् प्रादुर्कर्मणः॥ प्रसंगादितरस्यापि सिद्धे
 रुत्तरमाचरेत्। अस्य देवताभेदे सिद्धेरुत्तरमपवादः। नाह स एवा नित्यस्य चादकुं भस्य नित्यमासि
 कयोरपि नित्यस्य चादिकस्यापि दार्शिकादिकयोः। पुगाद्यादिकयोश्चैव मन्वाद्यादिकयोस्त
 था। प्रत्यादिकस्याचलभ्योगेषु विहितस्य च। संपाते देवताभेदात् प्रादुर्गुण्यं समाचरेत्॥ निमि
 ज्जानियतिश्चात्र पूर्वोक्तानुकारणं पित्रोस्तु पितृश्वत्वं सर्वेव प्रादुर्कर्मणि। माधवौपेयस्मृतिसंय
 हे॥ कामं तत्रेण नित्यस्य तत्रैव प्रादुर्द्वयं सिध्यति॥ ॥ अथ प्रादुर्गमनपरां ॥
 पारिजातं पृथ्वीचंद्रोदये गमः॥ पूर्वतिलोदके कृत्वा आमुप्रादुर्तु कारयेत्। प्रत्येन भवेत्पूर्वपरे
 हनितिलोदकं। पक्षप्रादे हिरण्ये च अत्र वृज्यतिलोदकं। न च नित्यतपरां स्येवायं परे हन्युत्कर्ष
 नतु प्रादुर्गमनपरां मलीनिवाया। यत्तु पयतिना न विषः प्रादुर्कृत्वा परे हनि। पितरस्ते न तप्यंति
 न च तृप्यंति वैभृशमिति। गौरीफलनिर्दार्थवाभ्यां गत्वोक्तेः। प्रादुर्प्रकमादार्शिकं। रह आर
 दीये प्यादिकं प्रकम्पा परेषुः प्रादुर्कृत्वा तयो मोनंतं पयंति पितरः तस्यंति पितरः कृष्णः शपदत्वाव
 जति हि॥ पितृशब्दश्चाद्विज्यवर्गपरः। तेन तप्यरास्य पशुपुरो प्रशयागवत् प्रस्तरप्रहरणवत्प्रे
 देवतासंस्कारकता। तेनादिकदिने नित्यं स्वपिनादिनपरां कार्यमेव। प्रादुर्गमभूतस्यैव परेषु रु
 त्तेः। नतु क्तं। प्रत्यक्षां गतिलोदयां निधेयं पिपरे हनि। वर्गे कस्य चोपेषमनोपेतं विवर्जयेत्॥ कृ
 चिद्दिशेषमाह गमः॥ कृष्णभादपदे मासि प्रादुर्प्रतिदिनं भवेत्॥ पितृणां प्रत्येहं कार्यं विविद्धाहे
 पितृपरां। नपरां तिलतपरां। निषिद्धाहे पीत्युक्तेः। सकृन्महा लयेष्वः स्याददकास्त एव हि।
 अत्र सप्तमीनिर्देशादंगितास्य देवा न तत्र पा न जुहयात्। मंद्रे प्रापरीं मायां मंद्रे प्रातः सर्वे देव्या
 दिवत्॥ अस्यापवादे व ह नारदीये। चदि प्रादुर्द्वयं पिडे च प्रेत प्रादुर्नु मासिके। सवत्सरविमोके च न
 कुर्यात्तिलतपरां। तदयमर्थः। दशैविप्रनिमंत्रणं तत्र पाकारभोजनं वा प्रादुर्प्रयोगस्यारंभत्वा
 त्। त्रयस्य त्रोजरं नित्यतपरां नैव प्रादुर्गमनपरां स्य तत्रेण मसं गेन वा सिद्धिः॥ ततः पूर्वैष्वेव देवा
 त्रं त्रस्य पञ्चकरोणो प्रादुर्गमनपरां पृथक् कार्यं। पित्रोर्वार्षिकं तु नित्यतपरां नित्यवर्जं कार्यं॥ नैव
 प्रादुर्दिने कुप्या निलेस्तु पितृतपरां। प्रादुर्कृत्वा परे हने च तपरां नु तिलैः सहति वचनात्

सप्तम्यां भानुवारे च मातापित्रोर्मृते हनि। तिलैर्यस्तर्पणं कुर्यात्स भवेत्पितृघातकः। इति स्मृतिरन्वावस्थावद्ध
मन्त्रेऽथ। अत्र नित्यतर्पणेन तिलमात्रनिषेधः ननु तर्पणस्य तिलैरित्यस्यैवैवार्थापत्तेः। यत्तु कातीयाः उपर
गेषितुः प्राद्वेषानेमायां च संक्रमे। निषिद्धेऽपि हि सर्वत्र तिलैर्यस्यामाचरेदिति। तत्परेद्युः प्राद्वेषागतर्पणं
विषयमिति केचित्। प्राद्वेषात्तस्य तत्स्थानापन्नतर्पणविषयमिति नुपुक्तं सकृन्महालयपरेद्यस्तर्पणं।
अष्टकासु तस्य सप्तम्यष्टमी प्राद्वेषोऽस्तेतदेव वर्गद्वयस्याः। आन्वष्टके तु मातृवर्गस्यापि। तीर्थप्राद्वेषदर्शवत्मा
ध्यावर्गदिष्टष्टकावदन्ते। अनेकप्राद्वेषात्तेतु यद्विप्रसंगसिद्धिस्तदा तदीयमेव तर्पणं। तत्र त्वेनुप्राद्वेष
समसंख्यत्वे प्राद्वेषेनेवा। विषमसंख्यायां वदनुरोधरति। तस्मात्प्राद्वेषागतर्पणं सिद्धं। तद्विधिः संयुक्त
स्त्वात्वातीरसमागत्य उपविश्य कुशासने। संतर्प्येति तद्वत्सर्वान्स्त्वात्वावस्त्रचधारयेत्। तर्पणोत्तरं नि
मस्तानं कृत्वेत्यर्थः। अपसव्यं ततः कृत्वा सव्यं जान्वाज्यभूतले। नामगोवत्स्वधाकारैर्हि तीयांतेन तर्पये
त्। तत्र वस्त्रादिरूपनोक्ता स्मृत्यर्थसारे। वसुरुद्रादिति सुतान् प्राद्वेष्ये तर्पयेत्युक्तं। तच्च वक्तृचानां दक्षि
णेनैव। दक्षिणं प्रति पादनादेशरतिसत्वात्। अत्र प्रत्यंजलिमंत्रावृत्तिः। निर्वापवत्संध्याध्यदानवच्च
इत्येभेदात्। अवघातवेदिशोऽक्षणादौ नुद्वैकत्वात् नमंत्रावृत्तिः। केचित्पुर्वपरिव्याणमंत्रवत्क्रियमाणान्वा
नुवादिनेन करणान्वाभावोत्सकृदिच्छति। तत्र। तत्र शूष इत्येक्यात्परिवीरसीति करणभूतमंत्रांतरस
त्वादित्यन्तरेण व्यवधानापत्त्योभयोः करणान्वायोगात्। कर्तृभेदेन विकल्पायोगाच्च। क्रियमाणानुवा
दित्वे। नन्वत्र तथावौ धायनादिवचना करणत्वमेव। तेनानृत्तिरेव युक्ता। एवं नित्येपि। यत्तु संयहना
प्रापठेति पित्रोऽक्षयाहे संप्राप्तेयः कुर्यान्नित्यतर्पणं। आसुरंतद्रवेच्छादंततोयं रुधिरं भवेत्। सर्वदा
तर्पणं कुर्यात्तत्र ह्ययत्तपुरःसरं मृताहेनैव कर्तव्यं कृतं चेन्निष्फलं भवेदिति। तत्समूलत्वेन तिल
विषयं पञ्चपठेति कपिलः। मन्वादिषु युगाद्याषु दर्शे तंक्रमणेषु च। पौर्णमास्यां व्यतीपाते दद्या
त्पूर्वतिलोदकं म। अर्द्धोदये गजच्छाये षष्ठ्यां चैव महालये। भरण्यां च मघा प्राद्वेषे तदन्ते तर्पणं
विदुः। शौनकः मातापित्रोर्मृताहेतुपरे हनितिलोदकं। कारणप्राद्वेषविषये सद्यो दद्यात्तिल
लोदकं। एतन्निर्मूलम्॥

॥ अथ तिलतर्पणनिषेधः ॥ गार्ग्यः ॥ भानौ भौ
मेत्रयो दृश्या नंदाभृगुमघासु च। पिंडदानं मृदा स्नातं न कुर्यात्तिलतर्पणम्॥ स्मृत्यर्थसारे॥
विवाहवत्तच्छासुवर्षमर्द्धे तदुदकं। अर्द्धे तदेवावृद्धौ सत्यां च तन्मासिनेनाहुस्तिलतर्पणं। हेमा
द्रौ मरीचि॥ सप्तम्यारविवारे च गृहे जन्मदिने तथा। निशा संध्या सुषत्रार्थौ न कुर्यात्तिलतर्प
णं यत्तु संयह॥ नंदायां भागे वदिने कृतिका सुमघासु च। भरण्यां भानुवारे च गजच्छाया कये
तथा अयनहितये चैव मन्वादिषु युगादिषु। पिंडदानं मृदा स्नातं न कुर्यात्तिलतर्पणमिति॥
तच्चित्तं॥ पानीयमप्यत्र तिलैर्विमिश्रितं दद्यात्पितृभ्यः प्रयतो मनुष्य इत्यादिविरोधान्। अत्र यवा
दः॥ श्वीचंदोदये॥ तीर्थेति धि विशेषे च गयायां प्रेतपक्षके॥ निषिद्धेऽपि दिने कुर्यात्तर्पणं ति
लमिश्रितं। स्मृत्यर्थसारेपि। तिथितीर्थविशेषेषु कार्येने च सर्वदेति। गोभिलः॥ तिलाभावे
निषिद्धाहे सुवर्णरजतान्विते। तदभावे निषिद्धे नुद्वैमंत्रेण वा पुनः। पतितस्य तिलोदकं व
स्यामः॥

॥ अथ रुद्धिप्राद्वेषः ॥ तन्निमित्तं श्वीचंदोदये॥ ब्राह्मे॥

जन्मन्यथोपनयने विवाहे पुत्रकस्य च पितृन्नादीमुत्तमानामतर्पयेद्विधिर्येकं वेदब्रतेषु चाधानं
यज्ञं सवनेषु च ॥ नवान्नभोजने स्नाने ऊढायाः प्रथमार्तवे ॥ देवा एव तत्राग्रादिप्रतिष्ठासंवेषु
च ॥ राज्याभिषेके बालान्नभोजने रुद्रिसंज्ञकान् ॥ वनस्थाद्याश्रमगच्छनपूर्वेषुः सद्य एव वा
पितृन् सर्वोक्तविधिना तर्पयेत्कर्मसिद्धये ॥ आदिपदा तस्य साः ॥ विष्णुपुराणे ॥ यज्ञोद्वाहप्र
तिष्ठासु मेखलाबंधमोक्षयोः ॥ पुत्रजन्मवधोत्सर्गे रुद्रिप्रादं समाचरेत् ॥ तत्र नामकर्मणि वा
लानां चूडकर्मोदिकेत्युक्ते निष्क्रमान्नमाशनयोन्नेप्राहमिति मैथिलाः ॥ तन्ना ॥ पूर्वोक्तवि
रोधान्नानिष्कृतिनिषेधात् ॥ सुतोत्पन्नौ तथा आहुमन्नमाशनिकेत्येति राजमार्तं प्रच ॥ पत्न
ऊदोगपरिशिष्ट ॥ सूर्यहोः कर्मणी ये चतयोः प्रादं न विद्यते ॥ इति तत्तन्नामैवेति कल्पतरुः ॥ व
ह्वकारिकायाः स्यादभ्युदयिकं प्रादं रुद्रिप्रादं पुंसः सवनसीमंतचौलोपनयनेषु
हा विवाहे चानलाधेयप्रभृतिभ्यो न कर्मसु ॥ इदं प्रादं प्रकुर्वीत द्विजारुद्रिनिमित्तकं ॥ अन्ते
उशंसंस्कारश्चावल्यादिष्वप्येतो ॥ वाय्याद्युद्यापनादौ न कुर्युः श्रुते निमित्तकं ॥ वीरदेवः ॥ का
लादर्शो ॥ सीमंतव्रतचौलनामकरणा न्नमाशनोपायनस्तानाधानविवाहपञ्चतनयोत्पत्तिप्र
तिष्ठासु च ॥ पुंसोऽवसथमवेशनसुताद्यास्यावलोकाश्रमस्वीकारेक्षितिषाभिषेकद्वयिता
द्यर्तानादीमुखं ॥ पुत्रकामधेनो ॥ जलाशयप्रतिष्ठायां वधोत्सर्गोदिकर्मसु ॥ वत्सराभ्यंतरे पि
त्रोर्यस्योत्सर्गकर्मणि ॥ रुद्रिप्रादं न कुर्वीत तदभ्युदयसमाचरेदिति तत्र जलाशये रुद्रिप्रादं स
निषेधो ननु कर्मोत्पत्तिकेचित् ॥ अन्ये त्वस्य निर्मूलनामाह ॥ प्रादं कौमुद्यानिर्णयामते च मा
न्ये ॥ अन्नमाशेचसीमंते पुत्रोत्पत्तिनिमित्तकं ॥ पुंसं च निषेके वनववेशमप्रवेशने देववह्मजना
दीनां प्रतिष्ठायां विशेषतः ॥ तीर्थयात्रारवोत्सर्गे रुद्रिप्रादं प्रकीर्तितं ॥ इदं चावश्यकं ॥ रुद्रो न
तर्पितायै वै पितरो गृहमेधिभिः तद्दीनमफलं ते यमासुरो विधिरेवमश्ति शान्ता तपोक्तेष्व ॥ अन्न
प्रादं त्रयं स एव ॥ मातृप्रादं तु पूर्वस्यानितृणां तदनंतरं ॥ ततो माता महानां च रुद्रो प्रादं त्रयं
स्मृतं ॥ तत्कालमाह पृथ्वी चंद्रोदयगार्ग्यः ॥ मातृप्रादं तु पूर्वस्यानितृणां तदनंतरं ॥ ततो माता
महानां च रुद्रो प्रादं त्रयं स्मृतं ॥ अशक्तौ च उशान्ता तपः ॥ प्रवोहे मातृकं प्रादं मध्याह्ने पृ
क्तं तथा ततो माता महानां च रुद्रो प्रादं त्रयं स्मृतं ॥ अत्राप्यशक्तौ स एव ॥ पृथक्दिनेष्वशक्त
श्च देकस्मिन् पूर्ववातरे ॥ प्रादं त्रयं प्रकुर्वीत वैश्वदेवं तु त्रिकमिति ॥ रुद्रे मनुष्ये ॥ अत्राभे
भिन्नकालानां नो दीप्रादं त्रयं वधः ॥ पूर्वेष्वेव प्रकुर्वीत प्रवोहे मातृपूर्वके ॥ अत्र महत्सु पूर्वेषु
सहस्रत्येष्विति गृह्यपरिशिष्टात् त्वयस्यानेया ॥ तत्र मातरे वा ॥ पार्वणा चापराहेतुप्रातरे रुद्रि
निमित्तकमिति शाता तपोक्तेः ॥ अत्र प्रातः शब्दः सार्द्धं प्रहरपरः ॥ प्रहरोद्दीर्घसंयुक्तः ॥ प्रातरे
त्यभिधीयते ॥ इति गार्ग्योक्तेरिति पृथ्वीवदः ॥ इदं च पुत्रजन्मानि रीक्तविषये ॥ तदाहाविः ॥ प्रवो
हे वै भवेद्वह्मिर्वाज जन्मनिमित्तकं ॥ पुत्रजन्मनिकुर्वीत प्रादं नात्कालिकं वधरति ॥ एतद्वि
मतनिमित्तपरं ॥ नियतेषु निमित्तेषु मातृरुद्रिनिमित्तकोत्तममनियतत्वे तु तदानंतर्पमिष्य
नेरनिलो ग्राह्यस्मृतः ॥ आधानां गं नो दीप्रादं त्रयं पणहेन एव ॥ अत्राभ्युदयप्रादं तु पूर्वो हे सिद्धा

॥ निर्णयसिंधौ चतुर्थपरिच्छेदेऽप्राह निर्णयः ॥ २८७ ॥

मिति निर्णयाम्ने गालवोक्तेः ॥ नादीमुखाद्
यप्रातराग्निके त्वपराहृत इति विस्मृतेऽप्राह इदं च मातृपितृमातामहादिक्रमेण नवदेवतं कार्यं ॥ तत्र
सपत्नीकाः वृद्धप्रमातामहमातामहानां सपत्नीकानामिति पृथ्वी चंद्रोदये गारुडे ॥ ग
द्यरूपेण यागत ॥ हेमाद्रौ शंखः ॥ नादीमुखे सत्पवसुसंकीर्णौ वैश्वदेविके ॥ वृद्धपराशरः ॥ नादीमु
खेभ्यो देवेभ्यः प्रदक्षिणकुशासनं ॥ पितृभ्यस्तन्मुखेभ्यश्च प्रदक्षिणामिति स्मृतिः
नादीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्विद्वान् अन्यत्र पितृपूर्वकं ॥ यच्च स्मृत्यर्थे सारे
वृद्धमुखास्तु पितरो वृद्धिप्रादेषु भुजते इति ॥ यच्च गारुडे व्युक्रमप्रतिपादनं तच्छास्त्रात् रविषयं ॥ पि
तृभ्यः पितामहेभ्य इति वृद्धचपरिशिष्टे कात्यायनेन चानुलोप्यान्नात् ॥ पृथ्वी चंद्रोदयेष्वेव ॥ यत्र
केचिद्वृद्धपदं पित्रादिषु प्रयुज्यते ॥ तन्न ॥ अत्र स्मृद्वृद्धशब्दानामरूपाणामगोत्रिणां ॥ अनाम्ना
मतिलाघैश्च नादीप्रादंतु सव्यवदिति पृथ्वी चंद्रोदये संग्रहोक्तेः ॥ न च निषेधादेव विधिः कल्प्यत
इति वार्त्ता ॥ प्रौष्टपदीप्रादप्रपितामहात्परेषां वृद्धपित्रादीनां देवतात्वान्नादीप्राद्वत्त्वसाम्येने
हापितव्याप्रौ निषेधात् ॥ गोत्रनामादिनिषेधस्तु शुभार्थी प्रथमानेन वृद्धौ संकल्पमाचरेत् इत्युप
क्रमान् स्मृद्वृद्धशब्दानामित्युक्तेः संकल्पः प्रादपरः ॥ सपिंडके तु सर्वं भवतीति प्रयोगपारिजातः ॥
गोत्रनामभिरामं अपितृभ्योऽर्थं पदापयेदिति कुंदोगपरिशिष्टे तद्विधानात् ॥ यत्र ब्राह्मे ॥ पितापि
तामहश्चैव तथैव प्रपितामहः ॥ त्रयोस्तु मुख्याह्येने पितरः परिकीर्त्तिताः ॥ तेभ्यः पूर्वतरेष्वेव प्र
जावतः सुखे धिताः ॥ ते तु नादीमुखा नादीसमृद्धिरिति कथ्यते इति ॥ यच्च मार्कंडेयपुराणे ॥ येस्युः
पितामहादूर्ध्वं ते तु नादीमुखाः स्मृताः ॥ इति तन्मौ वयि त्रादिविककर्त्तकवृद्धिप्राद्विषयमि
तिकल्पतरुः ॥ तेन तस्येदमवश्यकं ॥ यत्र विष्णुः ॥ मदनपारिजातेष्वेव ॥ हेमाद्रिस्तु ॥ नादीमुखा
नाप्रादंतु कन्या राशिगते रवौ ॥ पौर्णमास्यां तु कर्त्तव्यं वराहवचनं यथेति प्रौष्टपदीप्राद्वैकवा
क्यत्वात् तत्रैव पूर्वेषां देवतात्वमित्याह अत्र सत्पवसुविश्वेदेवा वित्युक्तं आका ॥ यत्र शातातपः ॥ मा
तृप्रादंतु युग्मेः स्यादद्वैतं प्राज्जुलैः पृथगिति ॥ तद्विन्नप्रयोगमातृप्रादपरं ॥ यच्च मार्कंडेयपुरा
णे ॥ विश्वेदेव विहीनं तु केचिदिच्छंति मानवा इति ॥ तद्विन्नप्रयोगमातृप्राद्वभिन्नप्राद्वद्वये वि
श्वेदेव विकल्पार्थः ॥ प्रयोगे को नु देव नियम इति हेमाद्रिः ॥ एतच्च मातृपूजा पूर्वककार्यं ॥
मातृकायांगयः प्राद्वेपरिवेषयेत् ॥ तस्य क्रोधसमाविष्टा हिंसा मिच्छंति मानर इति शातातयोक्तेः
मैपि ॥ पुष्येर्ध्रुवैः सनैवेद्यैर्गंधाद्यैर्भूषणैरपि ॥ पूजयित्वा मातृगणं कुर्याच्छ्राद्धत्रयं बुधः ॥ कुंदोग
परिशिष्टे ॥ कर्मोदिषु तु सर्वेषु मातरः सगणाधिपाः पूजनीयाः प्रयत्नेन पूजिताः पूजयंति ताः ॥
प्रतिमां पुच शुद्धा सुलिखिता वा यदादिषु ॥ अपि वा हस्तपुंजेषु नैवेद्यैश्च पृथग्विधैः ॥ कुअलनावसो
र्धोरसप्रधारयते ननु ॥ कारयेत्यं च धारवानातिनीचानचोच्छ्रिताः ॥ आयुष्या शिचशां न्यर्थं जत्वा
हितः ॥ षड्भ्यः पितृभ्यस्तदनुप्राद्वदानमुपक्रमेत् ॥ अत्र सर्वे धितिग्रहणाद्ब्रह्मयज्ञतद्विका
पिनित्यप्रादंतानि ध्यातुं पितृन्प्राद्वकर्म किंचित्समाचरेदिति शातातयोक्तेः
रातच्छास्त्रादीनां नियता ॥ अन्येषां त्वनियता ॥ वक्तव्यं च स्वस्वगृह्योक्तमित्युक्तेः ॥ कारोत्वभ्युदयः ॥

वीतश्चादं चाभ्युदयात्मकं ॥ अत्र केचित् ॥ जीवन्पितुः साग्नेरेव वृद्धधिकारः ॥ ननु निश्चये ॥ न जीवन्पितुः कुर्याच्छादमग्निमृते हि जः ॥ येभ्य एव पिता दद्यात्तेभ्यः कुर्वीत सामिकः ॥ पितामहेऽथेवमेव कुर्याज्जीवन्पितुः सामिकः ॥ सामिकोऽपि न कुर्वीत जीवन्पितुः पितामहे इति चेद्विद्विषायां सुमंतैरित्याहुः ॥ प्रयोगपरिज्ञातेऽप्यनाहिताग्निने कुर्यादिति दद्यात् ॥ तन्न ॥ अग्निमृतेऽपि कुर्वीत जन्मादौ वृद्धकर्मणि ॥ येभ्यः एव पिता दद्यात्तानेवोद्दिश्य तर्पयेदिति हारीतोक्तेः ॥ सौमंतपंतु वृद्धिश्चाद्विभिन्नश्चाद्वपरमित्युक्तं मद्वरत्ने ॥ पिंडपितृयज्ञपरमिति पृथ्वीचंद्रः ॥ निर्णयामृतेन हारीतोऽप्येऽनग्निः ॥ नाहिताग्निरभिषेकः ॥ पूर्ववच्चेतुः साग्निः ॥ साग्नीतिश्चाच्यते ॥ तेनोभयाग्निहीनस्य नेत्युक्तं ॥ तन्न ॥ पूर्वोक्तदिशा गतिः संभवेऽग्निपदस्य साग्नीतिपरत्वे मानाभावात् ॥ वक्ष्यमाणानित्या नित्यसंयोगविरोधात् ॥ पितरो जनकस्येज्याया वद्धतमनाहितं ॥ समाहितव्रतः पश्चात्त्वान्यजेत पितामहानिति ॥ पृथ्वीचंद्रोदयेऽप्यमवचोविरोधाच्च ॥ अपराकोऽपि समाजने ब्रह्मचारी स्वयमेव नादीश्चादं कुर्यादित्याह अतः पूर्वमेव साधुः ॥ वोपदेवोऽप्येवमाह ॥ यत्तु मते ॥ जीवन्पितुः पुत्रनामकर्ममेन वृद्धिश्चादं ॥ हारीतोऽप्येजन्मादौ इत्यादिशब्देन तत्प्रावपि उद्धाहे पुत्रजननेऽपि त्रैष्यां सौमिके मत्वे ॥ तीर्थे ब्राह्मण आयाते षडेते जीवतः पितुरिति मैत्रपरिशिष्टे उद्धाहे एव तस्योपसंहारात् ॥ एवं यत्र सुतसंस्कारदिपदं तदप्युद्धाहादिपरमेवेति ॥ तन्न ॥ उद्धाहपदस्य स्वविवाहपरत्वस्यापि संभवात् पुत्रविवाहापरत्वे मानाभावात् ॥ अतो जन्मादविति सर्वसंस्कारसंग्रहः ॥ तथा च कात्यायनः ॥ स्वपितृभ्यः पिता दद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु पिंडानोद्धृत्वा तैषानस्याभावे तु तत्क्रमात् ॥ सुतानां चोलादिसंस्कारेषु पितापितृभ्यः पिंडाच्छादं ॥ पिंडोऽंशहरश्चैषामिति दर्शनात् ॥ उद्धृत्वा हि वाहपयंतं दद्यात् ॥ विवाहश्च प्रथमः ॥ नादीश्चाद्वपिता कुर्यादधिपाशियहे बुधः ॥ अत ऊर्ध्वं प्रकुर्वीत स्वयमेव तृणादिकमिति स्मृतेः ॥ तस्य पितुरभावेन क्रमात् ॥ असंस्कृतास्तु संस्काराभावात् ॥ पूर्वसंस्कृतैरित्यः कर्तृक्रमः ॥ तेन क्रमेण ज्येष्ठभ्रात्रादिदेद्यादिति चेद्विद्विषादयः ॥ हेमाद्रिस्तु तस्य पितुरभावेऽपि पितृव्यमातुलादिः संस्कारान्तसतत्क्रमात्संस्कार्यपितृक्रमादद्यान्न तस्य पितृभ्य इति व्याचक्ष्यौ ॥ समाजनेन स्यापि विवाहप्राचीनसुतसंस्कारत्वात्पितृव्यमेव नादीश्चादं कुर्यात् ॥ तदभावे ज्येष्ठभ्रात्रादिः तदभावे स्वयमेव कुर्यात् ॥ उपनयनेन कर्मधिकारस्य जातत्वात् ॥ एवमाद्यविवाहेऽपि पितृव्यचंद्रोदयेऽपि पितुः पितृरि संन्यसे प्रोषिते पतिने वा धर्मार्थे तत्पुत्रमन्यः संस्कार्यपितुः पितामहादिभ्यो दद्यात् ॥ पितरो जनकस्येज्याया वद्धतमनाहितं ॥ समाहितव्रतः पश्चात्त्वान्यजेत पितामहानिति पृथ्वीचंद्रोदयेऽप्यमोक्तेः ॥ जीवन्पितृकस्य विशेषमाह कात्यायनः ॥ वृद्धौ तीर्थे च सन्यसेताते च पतिते तथापि भ्यः एव पिता दद्यात्तेभ्यो दद्यात्स्वयं सुतः ॥ यत्तु वृद्धचपरिशिष्टे ॥ जीवन्पिता सुतसंस्कारे मातृमातामहयोः कुर्यात् ॥ तस्यां जीवे मातामहस्येवेति तत्र च्छाखीयानां मेवेति दिक् ॥ स्मृतित्वादिभ्योऽप्येऽप्युजीवन्मातृकः ॥ पितामहादिभ्यो वृद्धो दद्यात् ॥ जीवंतमिति दद्यात् ॥ वाग्नेतापान्त्रोदके हि जज्ञितिकात्यायनोक्तेः ॥ जीवेतस्मिन् सुताः कुर्युः पितामहाः सहैव तु तस्यां चैव तु जीवं

मातस्याः श्वश्रेतिनिश्चय इति हारीतोक्तेनेत्युक्तं । तस्मिन् भर्तृरिभ दक्षिणायास्तु पूर्वोक्तस्य संपि
 करणादिविषयत्वात् । जीवेतुयदिवर्गोपलवर्गं तु परित्यजेदिति वचनात्तद्वर्गस्यैव सव्येवाहः
 पत्न्यं द्विकायां पारस्करः ॥ निषेककाले सोमेव सीमंते न्यपनेतथा ॥ तेषां पुंसवनेऽप्राह कर्म
 वद्विवृत्त इति । तत्र गर्भाधानादौ कर्मो गजातकर्मो दावुक्तं न वद्विः प्राह पृथगेव । वद्विवदिसु
 क्तैः ॥ गोऽनिषेधेमात्से ॥ अन्तःप्राशे च सीमंतेऽत्रोत्पत्तिनिमित्तं त्रैके पुंसवने निषेधे च न ववेष्टु
 प्रवेशनो वेदव्रतजलादीनां प्रतिशयां तथैव च । नीर्ययात्राव्योत्सर्गवद्विः प्राह प्रकीर्तितं
 अत्र भूतनिमित्तानां वद्वित्वं भाविनिमित्तानां मंगत्वां वद्विशस्य हर्मोतिदेशार्थ इति गोऽः
 अनेन निषेकादौ कर्मो गवद्विः प्राहयोः समुच्चयमाहः ॥ नादौ प्राह संज्ञातृभ्याः नुगता ॥
 अथेतिकर्तव्यता ॥ पृथ्वी वंशे दये वद्वपराशरः ॥ मालत्या शतपत्रवा मक्षिका कुञ्जयोरपि ।
 केतव्याः पारलाया वा देयमा मालान्तोहिनाः ॥ आह मालानिषेधस्यापमपवादः ॥ तथा ॥ मु
 वेष्टभूषणौ सत्रसालं कारैस्तथानरैः कुंकुमाद्यनुलिप्तौ भौव्यसुखाद्यणोः सह ॥ स्त्रियोपि सु
 स्तथाभूता गीतनुपादि हविताः ॥ हेमादौ ब्रह्माऽऽ ॥ कुशस्थानेषु पूर्वोः स्युर्मंगलस्याभिवृद्धये
 कुशाश्च विवक्ष्यते कंदो गपरिशिष्टे । प्रातरमंत्रिना न विमानपुमानुभयं ततः ॥ देवपित्रे
 च ॥ वैश्वदेवौ द्वौ विप्रोपि त्रादीनामैकैकस्य द्वौ द्वाविनिविशति ॥ त्रिकेवाद्वा विन्यष्टौ विप्रः
 अत्र विप्रालाभे स्त्रियोपि भोज्याः श्राद्धांशकं वद्ववसिष्टः ॥ मातृप्राहे न विमाला मलाभे प्र
 जयेदपि पतिपत्रान्विता भव्यमोषितोष्टीकुलोद्भवाः ॥ मातृत्रिके च ततः प्रातामहीत्रिके च त
 द्वाविनि ॥ हेमादिः ॥ अत्र पित्रे प्राप्नुत्वा विप्रः ॥ पाघे पित्रे च ततः संडलमिति जपतः ॥ हेमादौ वा
 ह्येपि ॥ विप्रान् प्रदक्षिणां वज्रैश्चाप्नुत्वा नुपवेशयेत् कंदो गपरिशिष्टे । गोत्रनामभिरामं अ
 पितृभ्यो ध्ये प्रदापयेत् ॥ नात्रापसव्यकारणं न पित्र्योर्नीर्यमिष्यते । अष्टोत्तरकरानुयुमानं करा
 योश्च पवित्रकान् । कृत्वा ध्ये संप्रदातयै नैकैकस्या त्रयीयते । पित्रादेर्हो द्वौ विप्रौ तयो देक्षिणा
 हस्तौ संयोज्य प्रथमोपवेशितविप्रकरेपरितंत्रेण द्वयोरर्घ्यं दद्यादित्यर्थः । वद्वचकारिकायां तु
 दत्तार्घ्यदेकदेशः स्यादर्थदानं प्रति हिजं । आहृतिरिति मंत्रस्य प्रतिवाह्यमिष्यते । प्रतिहि
 जपश्च कुर्यान्निवीत्यर्घ्यानुमंत्रिणमित्युक्तं ॥ मधुमध्विति यत्तत्र त्रिजपो शितुमिच्छतां । गा
 मत्रनंतरं सोत्रमधुमत्रं विवर्जितः । न चाप्रतुजपेदत्र कदाचिन्मिच्छतुं ॥ तथा ॥ संपन्न
 मिति तत्रास्य प्रश्नस्थाने विधीयते । सुसंपन्नमिति प्राक्ते शेषमन्नं निवेदयेत् । अक्षय्योदकस
 नं च अर्घ्यदानवद्विष्यते षड्वेव निमतं कुर्यान्न चतुर्थ्यो कदाचन । वंशोदयेवाह्ये ॥ पठेच्छत
 निरुक्तं तु स्वस्तिरुक्तं शुभं तथा । नादौ मुखान् पितृभक्त्या साजलिश्च समाकुर्यात् ॥ तथा ॥
 शात्पन्नं दधिमध्वक्तं वदराणि मवांलया मिथीकृतानुचतुरः पिंडान् श्रीफलसन्निभान् ॥
 दद्यान्नादौ मुखे भक्ष्यपितृभ्य विधिपूर्वकं ॥ दक्षामलकमलानि मवांश्च विनियोजयेत् । ना
 नेव दक्षिणा र्थं न दद्याद्विषुसवेदां ॥ तत्रैव चतुर्विंशति मते ॥ द्वौ द्वौ चाभुदये पिंडावैकैकस्यै
 विनिहिषेत् । एकं नाम्ना परंतुल्यं दद्यात्पिंडान् पृथक् पृथक् ॥ वसिष्टः ॥ आभुत्वा देवती

॥ निर्णयसिंधौ चतुर्थपरिच्छेदेऽष्टाद्विनिर्णयः ॥ २६९ ॥

येन प्राकृतैषुकुशेषु च। दत्त्वा पिंडान्न कुर्वीत पिंडपात्रमथो मुखं। नादीमुखेभ्यः पितृभ्यस्त्वाहेति वा
पिंडदानमंत्रश्चैतिवृत्तिः। अत्र पिंडः कृताकृता इत्युक्तं तत्रैव भविष्ये॥ पिंडनिर्वपनं कुर्यान्न वा
कुर्याद्विचक्षणः॥ वृद्धिश्चाहं महावाहो कुलधर्मानवेक्ष्यतु॥ कृगलेयः॥ अग्नौ करणमर्थं च
वाहनं चावनेजनं पिंडश्चाहं प्रकुर्वीत पिंडहाने निवर्तते। तेनात्र भोजनस्यैव प्रधानत्वादिवि
प्रस्यवमनं तदा तस्यैव पार्वणस्य पुनरावृत्तिरिति सिद्धं॥ अत्र संकल्पे विशेषः प्रयोगपारिजाते सं
ग्रहे। शुभार्थी प्रथमांतेन वृद्धौ संकल्पमाचरेत्॥ न वक्ष्यामि दिवा कुर्यान्महान्दोषो भिजायते॥
नामगोत्रादिनिषेधोऽप्यत्रैव न तु स पिंडकश्चाहं इति स एव। अत्राप्यंक्रमः। नादीश्चाहं देवक्षणाः
क्रियतामिति द्वौ युगपन्निमंत्र्या। अंत्येति विप्राभ्यां युगपदुक्ते प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावेति वैश्व
देववत्पित्रे च द्विवचनांतेन विप्रद्वये प्रयोगं कुर्यात्। आहिनाग्नेस्तु हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ योग्नौ तु वि
द्यमाने पितृद्वौ पिंडान्न निर्वयेत्। पतंति पितरस्तस्य नरके स च पच्यते। वक्ष्ये परिशिष्टे॥ द्वौ द
र्भौ पवित्रे पवित्राणि चत्वारि शन्नो देवोरित्यनुमंत्रिता सुयवानावपति यवौ सिसोमदेवयोगो
सवो देवनिर्मितः। प्रजवद्भिः प्रजः पृथ्यानादीमुखान् पितृनिमान् लोकान् ग्रीणाहिनः स्वाहेति
स्वाहाघ्नी इति पृच्छति विश्वे देवा इदं देवार्थं नादीः। वा। पितर इति पृथ्यालिंग मध्यदानमागं
पादौ नदीद्वौ नालो होमो नो नो वक्ष्ये वाहो नो गृह्णातु राणां पुपितुं नो स्वाहेत्युक्तो देवाश्च वतु
ना इत्युक्तं ग्रहणं पावमानोः शंखतीरैर्द्वौ प्रतिस्थं च आवयेन्मधुवातेन च स्थाने उपास्मै गाव
तेति। पंचमधुमतीः आवयेदक्षन्मीमदं तेति च वृष्टं भुक्तशेषेणैकैकस्य द्वौ द्वौ पिंडौ दद्यादिति
चंद्रिकायां वृद्धवसिष्ठः॥ तृप्तिमश्नेतु संपन्नदेवैरुचितमित्यपि॥ अधिकं कंधुमिश्राश्च पिंडाः कार्य
यथाक्रमं॥ कात्यायनः॥ तस्य मधुवाजनमिति विप्राश्चैव विसर्जयेत्। नादीमुखाः पितरः प्रियं वा
मित्यक्षय्यस्थाने स्वधावाचयिष्यत्यस्य स्थाने नादीमुखान् पितृन्वाचयिष्यति न स्वधां प्रयुं
जीतेति अत्र साग्निरनग्निर्वाः द्वौ वैश्वदेवं कुर्यात्॥ आदौ वृद्धौ स्ये चान्तमध्यश्चाहं तु
पार्वणे एको द्विष्टे निवृत्ते तु वैश्वदेवो विधीयते इत्याशार्कं शाखायनपरिशिष्टात् हेमाद्रौ तु श
षमन्नमनुज्ञाप्य वैश्वदेवक्रियांततः आह्नाह्निश्चाहं शेषेण वैश्वदेवं समाचरेदिति चतुर्विं
शतिमंतं नादीश्चाह्यं ते वैश्वदेव उक्तः। वक्ष्यामि दिवा कुर्यान्महान्दोषो भिजायते इति चतुर्विं
शतिं तद्विषयमन्यविषयं वा ज्ञेयं॥ अत्र आह्नागतपरां नेत्युक्तं प्राक्॥ ॥ इति
श्रीजगद्गुरुनारायणभट्टात्मजरायमहं सभट्टस्तु कमलाकरभट्टकृते निर्णयसिंधौ वृद्धिश्चा
हं॥ ॥ अथ जीवत्पितृकश्चाहं॥ ॥ तत्रानेके पक्षाः दृश्यन्ते॥
जीवंतं पितरं भोजयित्वा परयोः आहं कुर्यादित्येकः। होमांतमेव कुर्यादित्यन्यः॥ होमांतः पितृ
यज्ञः स्याज्जीवे पितरि जानतः पितरं भोजयित्वा वा पिंडो निवृत्तः स्यात्परोऽनियज्ञोऽर्थोक्तेः॥ य
दि जीवे पितृता न दद्यात् आहो मातृत्वा विरमेदित्यापस्तंबोक्तेः। जीवतां पिंडान्नग्नौ हुत्वा परो
भ्यो देयमित्यपराः। जुहुयाज्जीवेभ्यश्च लायनोक्तेः। जीवतामजीवतां च पिंडं दत्तं नमितीतरः
जीवतामजीवतां वा देयमेवेति हिरण्यकेतुरिति निगमात्। तस्या जीवत्पिता कुर्याद्वाभ्यामे

वनसंश्रमर्तिभविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्युच्यते । एतेषां कलौ निविष्टाः । प्रत्यक्षमर्चनं ब्राह्मणं निवि
 क्षं मनुजवृत्तिं पिंडनिर्वपणं चापि महापातकं संमितमिति पृथ्वीचंद्रोदये भविष्योक्तेः । चंद्रिका
 येवं । तस्मात्पितरि जीवति ब्राह्मणं भूयैवेत्युक्तं पक्षः । सपितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
 द्यत इति कात्यायनोक्तेः ॥ जीवत्यितरिवेषुत्रः ब्राह्मणं कालविवर्जयेदिति हारीशोक्तेः ॥ पितुः
 पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धांतः । अथ माते नु पितरि सर्वेषामेव निर्वपेदिति मनूक्तेः । पितुः पितृभ्यो
 वा दद्यात् सपिते त्वपराश्रुतिरिति कात्यायनोक्तेः ॥ अथ बहुसमतः पक्षः । अन्ये शास्त्रभेदेन ज्ञे
 याः । एवं जीवन्मातामहेनाप्युहेन कार्यं । मातामहानामप्येवं ब्राह्मणं कुर्याद्विचक्षणा । मंजो हेन
 मंथा न्यायशेषाणां मेव वज्जिते मिति विष्णुक्तेः । एवं मातादिकस्यापि तथामातामहादिवेति ।
 पृथ्वीचंद्रोदये निपुणराज्ञा पितरि जीवति तु स्वमातरि मृताया मपि पितुर्वमातृमातामहयोः कु
 र्यात् । येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणवचनादिति पितामहचरणाः । मदनरत्ने तु जीवत्यितास्त
 मातृमातामहयोर्दद्यादित्युक्तं । कालादर्शयेवं । मृते तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो च
 द्वौ दद्यादिति स्मृतितत्वादौ उच्यते । दाक्षिणात्यास्तु । पितृवर्गमातृवर्गेन या मातामहस्य च ॥
 जीवन्मातृवर्गो धर्मावर्गो न परित्यजेदिति वचनात्तद्वर्ग्याग एवेत्याहुः । एवं पितृसंस्तुतिरुक्ता
 देरपि ज्ञेयाः । चक्षुर्गोचरं च संस्तुते ताते वपति ते सति । येभ्यः एव पिता दद्यात्तैभ्यो दद्यात्संस्तुत इति
 षट्त्रिंशन्मन्त्रात् संस्तुते जीवतीत्यर्थः । मृते तु संस्तुते तदाद्ये वदेयं । मृते पिपरेभ्य एवेति गोपः । का
 त्यायनोपि । ब्राह्मणादिहनेनाते पतिने संगवर्जिते । व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव दद्यात्सौ ॥ अ
 यं च संस्तुतिपित्रादिविशेषात् सर्वं ब्राह्मणं अधिकारः ॥ एतं विदेउपमं ॥ एकादशाहपावैरावार्धिकाश्च
 पितृस्येव । अतः एकादशे मात्रे पावैरात्तु विधीयत इति । उक्तं विदेउपमं तत्त्वेनैव न्यायं । तस्य
 शनसाविशेषोक्तेः ब्राह्मणादिहनेन्यादिनिषेधत्वेकदेशदिपरः । अतः परमहंसाजोवार्धिकादि
 किमपि न कार्यमिति शून्यपाणि ब्राह्मणत्वादयोर्गो उच्यते । इदमेव युक्तं । यत्तदेमादौ कौटिल्यः । दश
 ब्राह्मणं ब्राह्मणं ब्राह्मणं पक्षकं । न जीवत्यितुः कुर्यात्तिले लपेणामेवेति । तत्संस्तुतिपित्रादि
 रिक्तविषयं । मैत्रायणीयपरिशिष्टे । उद्वाहेऽवजनेन पित्रेष्टालोमिके मत्वे । तीर्थे आहूतं आवाते
 वडेते जीवतः पितुः ॥ तत्रैव ॥ महानदीषु सर्वोसु तीर्थेषु वगया मृते । जीवत्यितापि कुर्वीत ब्राह्मणं
 राधुमेव न । गया मृते इति मातृव्यतिरिक्तविषयं । आचष्ट्वंगया मातृसंस्तुतं सच्चमृते इति । मातुः
 आहूतः कुर्यात्तिले लपेणामेवेति । गया मातृमातृसंगिकं । गया मंसंगी गवा मनुः
 आहूतमाचरेदिति वचनात् । तेन मृतमातृको गयायां तत्प्रावेणमांजकुर्वीत ॥ तज्जीवने तु । तीर्थे
 ब्राह्मणमपि नेति कालादर्शस्मृतिद्वयेणादयः । अन्ये तु गत्वा ब्राह्मणेति निषेधाद्यैः । सामान्यमः । अत्र
 तीर्थे ब्राह्मणमवत्येव गयायामित्याहुः । पदापितुः प्रतिनिधित्वेन गम्यमाति । तदा यजमानस्य पित
 पितामहपितामहा इत्येवं ब्राह्मणं । तत्र स्वमातुः पितृपत्नीत्वेनेको द्विर्भूत्वा मातृत्वेनैव पुनः पार्व
 णं कुर्यादिति त्रिस्यत्वेनेति ॥ तच्च प्रत्यविष्णुपदाक्षपवेदेवेति केचित् । आहूतमेवेत्युच्यते । म
 ममात्येऽपरे । संकोचहेत्वभावात्तत्रत्यस्यैव ब्राह्मणमातुः कार्यं गतीति युक्तं प्रतिभाति । यत्तु म

दनपारिजाते। नजीवत्पितृकः कुर्याच्छ्राद्धमग्निमृतेद्विजः। येभ्यः एवपितादद्यात्तेभ्यः कुर्यात्तस्मा
 ग्निकइतिसुमंतुक्तेः। साम्नेरेवजीवत्पितृकस्यतीर्थोदिश्राद्धमुक्तं। साम्नेरपिमेत्रायणीयशाखी
 यस्येवनान्येषां। षडेतेजीवतःपितुरितितत्परिशिष्टेएवोक्तेरितिरत्नावलीदिवोदासाद्याः। तदयु
 क्तं। सौमंतवंपिंडपितृयज्ञविषयं। संन्यस्तपित्राद्यतिरिक्तविषयंवेतिपृथ्वीचंद्रोदयोक्तेः। वडौती
 र्येचेत्यादेःसाधारण्येननास्यापितथात्वाच्च। तथानिरग्नेरपिनादीश्राद्धमुक्तंपाकः। एवंपितामह
 जीवनेपिज्ञेयं। विशेषेःपितृकृतजीवत्पितृकनिर्णयेज्ञेयः॥ ॥अथपितामहेजीवति
 मृतेचपितरिष्यपि पितामहोवातच्छ्राद्धंभुंजीतेत्यत्रवीन्मनुरिति। मनुनाजीवतःपितामह
 सभोजनमुक्तं। तथापिप्रत्यक्षार्चनस्यपूर्वनिषिद्धत्वात्पितामहंविहायपितृमपितामहवद्धम
 पितामहेभ्योजेयं। पितामस्यतुवृत्तःस्याज्जीवेच्चापिपितामहः। पितुःसनामसंकीर्त्यंकीर्तये
 त्पितामहमितिमनूक्तेः॥अथमेवसर्वमम्मतःपक्षः। यत्तुछंदोगपरिशिष्टे॥पितामहेध्रियमा
 रोपितुःप्रेतस्यनिर्वपेत्। पितृस्तस्यचवृत्तस्यजीवेच्चेत्पितामहइति। एकपुरुषंद्विपुरुषंवापाव
 रामाह तत्तीर्थपितृयज्ञपरं। वडापूर्वोक्तमेव। एवंपूर्वयोर्मतयोःप्रपितामहेजीवतिपितृमात्रे
 तेपरयोर्जीवतोश्चवद्धप्रपितामहादिभ्योजेयं। जीवतमपिदद्याद्वाप्रेतायान्नोदकेद्विजः॥पितुः
 पितृभ्यावादद्यात्तपितेत्यपराश्रुतिः। इतिकात्यायनोक्तेश्च॥एतत्सर्वंनमसिक्त्याहहेमाद्रौविष्म
 पितरिजीवतिपःश्राद्धंकुर्याद्येषांपिताकुर्यात्तेषांकुर्यात्पितरिपितामहेचजीवतितेषांपिताम
 हःपितरिपितामहेप्रपितामहेचजीवतिनैवकुर्यात्। यस्यपिताप्रेतःस्यात्सपित्रेपिंडंनिधायप्र
 पितामहात्परभ्यांहाभ्यांदद्यात्। यस्यपितापितामहश्चप्रेतोस्यातांसताभ्यांपिंडोदत्त्वापिताम
 हपितामहायदद्यात्। यद्यपिपितामहःसपित्रेपिंडंनिधायप्रपितामहात्परभ्यांहाभ्यांदद्यात्।
 यस्यपिताप्रपितामहश्चप्रेतोस्यातांसपित्रेपिंडंनिधायपितामहात्परभ्यांहाभ्यांदद्यात्। मातामहान्न
 मप्येवंश्राद्धंकुर्याद्विचक्षणाः॥मंत्रोहेनयथान्यापंशेषाणांमंत्रवर्जितमिति। अत्रपितृबन्धात्
 महेजीवतितत्पित्रादिभ्यः। यथातत्रत्रिषुजीवत्सुनैवकुर्यात्तथात्रापीत्यादिसर्वमितिदेश्यं। ए
 वंमातृजीवनेपीतिशूलपाणीकालादर्शो॥तन्त्र॥येभ्यएवेत्यादौषच्छब्दादेर्व्यक्तिविशेष
 वाचित्वेनतदप्रसंगादितिदिक्॥उत्तरछंदोव्याख्यानंश्राद्धं। यत्तत्रविज्ञानेश्वरेणोक्तंपित्रेपिंडंनि
 धायेतिपितुरेकोद्विष्टविधिनाश्राद्धंकृत्वाप्रपितामहादिभ्यःपार्श्वेणंकुर्यात्॥तद्युक्तममृतस
 पिंडीकरणाभावयज्ञेसपिंडीकरणास्थानापन्नंज्ञेयं। युक्तमात्रममीतानानैवकार्यसपिंड
 तेतिवचनात्। दर्शोदोतुपितुरेकोद्विष्टमेवकार्यम्। नजीवतमतिददानीतिश्रुतेः। जीवत्पिता
 महोयस्यपिताचांतरितोभवेत्पितुरेकस्यदातव्यमेवमाहुर्मनीषिणः॥इतियज्ञयाश्चोक्तेः
 पितामहेजीवतिवैपितर्येवसमापयेदितिहारीतोक्तेश्च॥शिशुनुयुक्तमात्रममीतानानैव
 कार्यसपिंडतापदिमातायदिपिताभर्तानैषविधिःस्मृतइतिमाधवीयेस्कादोक्तेषुयुक्तम
 मृतसपिंडीकरणाभावःपितृव्यादिविषयइत्याहुःएषविधिर्निषेधरूपः॥त्रिषुजीवत्सुविष्णु
 रहःत्रिषुजीवत्सुनैवकुर्यादिति। एतदंशोदिविषयं। नादीश्राद्धनुपरम्यस्त्रिभ्योभवत्येवेति

वनसंश्रयश्च भविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्यन्तः । एतेपक्षाः कलौ निविद्धाः । प्रत्यक्षमवनेन श्राद्धे निवि
द्धं मनुरब्रवीत् पिङ्गनिर्वपणं चापि महापातकं संमितमिति श्रुत्वा च द्रोदये भविष्योक्तेः । चंद्रिका
व्येवं । तस्मात्पितरि जीवति श्राद्धानारभ्येवेत्येकः पक्षः । सपितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
द्यत इति कात्यायनोक्तेः ॥ जीवत्यितरि वैपुत्रः श्राद्धकालं विवर्जयेदिति हारीतोक्तेः ॥ पितुः
पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धांतः । अथ मातुः पितरि पूर्वेषामेव निर्वपेदिति मनूक्तेः । पितुः पितृभ्यो
वा दद्यात् सपितेत्यपराश्रुतिरिति कात्यायनोक्तेः ॥ अथ बहुसमतः पक्षः । अन्ये शास्त्राभेदेन ज्ञे
याः । एवं जीवन्मातामहेनाप्युह्येन कार्यं । मातामहानामप्येवं श्राद्धं कुर्याद्विचक्षणा । मन्त्रोहेन
यथा न्यायं शेषाणां मंत्रवर्जितमिति विस्मृक्तेः । एवं मातादिकस्यापि तथा मातामहादिवे रतिः ।
श्रुत्वा च द्रोदये ग्निपुराणाञ्च पितरि जीवति तु स्वमातरि मृतायामपि पितुरेव मातृमातामहयोः कु
र्मात् । येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणं वचनादिति पितामहचरणाः । मदनरत्ने तु जीवत्यितास्व
मातृमातामहयोर्दद्यादित्युक्तं । कालादर्शे व्येवं । मृते तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो व
द्धौ दद्यादिति स्मृतिरन्वादिगोऽयं यथा । दाक्षिणात्यास्तु पितृवर्गे मातृवर्गे तथा मातामहस्य च ॥
जीवेतु मदिवर्गौ घत्स्ववर्गे तु यदित्येदिति वचनात् तद्वर्गस्याग एवेत्याहुः । एवं पतितसंन्यस्तपितृका
देरपि ज्ञेयं । उद्धौ तीर्थे च संन्यस्ते ताते च पतिते सति । यभ्यः एव पिता दद्यात्तैभ्यो दद्यात्स्वयं सुत इति
षट्त्रिंशन्मनात् संन्यस्ते जीवतीत्यर्थः । मृते तु संन्यस्ते तदाद्ये वदेयं । मृते पिपरेभ्य एवेति गोप्रः । का
त्यायनोपि । ब्राह्मणादिहनेतांते पतिते संगवर्जिते । व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव दद्यात्सो ॥ अ
थ च संन्यस्तपित्रादेरविशेषात् सर्वश्राद्धेधिकारः ॥ एतन्निर्देशपरम् । एकादशाहपावेषावधिकं प्रा
पितस्येव । अहमेकादशे प्राप्ते पावेषां तु विधीयत इति । उक्तं निर्देशग्रहणादेव भेदत्वेनैव जायते ननु
शनसा विशेषोक्तेः ब्राह्मणादिहनेत्यादिनिषेधस्त्वेकदेशादिपरः । अतः परमहंसानां वाधिकादि
किमपि न कार्यमिति श्रुत्यापि श्राद्धतत्वाद्योगोऽयं यथा । इदमेव युक्तं । यत्तु हेमाद्रौ कौटिल्यः । दश
श्राद्धं यथा श्राद्धं श्राद्धं चापरपक्षकं । न जीवत्यितृकः कुर्यात्तिलैलपैरां मेव चेति । तत्संन्यस्तपित्राद्यति
रिक्तविषयं । मैत्रायणीयपरिशिष्टे । उद्धाहे पुत्रजनने पित्रे स्वासौमिके मखे । तीर्थे ब्राह्मण आयाते
घडे ते जीवतः पितुः ॥ तत्रैव ॥ महानदीषु सर्वो सुतीर्थेषु च गमामृते । जीवत्यितापि कुर्वीत श्राद्धं पाव
ेषाभ्यमेवत् । गमामृते इति मातृव्यतिरिक्तविषयः । आन्वष्टवंगमामात्रौ सत्यां सच्चमृते हनि मातुः
श्राद्धं सुतः कुप्येति तर्कपि च जीवतीति तत्रैवोक्तेः । गमामात्रौ आसंगिक्या । गमोपसंगे गमत्वा मातुः
श्राद्धं समाचरेदिति वचनात् । तेन मृतमातृजोगमामातृमातृपावेषा मात्रे कुर्यात् ॥ तज्जीवने तु । तीर्थे
श्राद्धमपि नेति कालादर्शे स्मृतिरप्येतादयः । अन्ये तु गत्वा श्राद्धं नेति निषेधार्थः । सामान्यतः मात्रं
तीर्थे श्राद्धं भवत्येव गमामात्रमाहुः । पदापितुः पतिनिधित्वेन गमोपाति । तदापजमानस्य पित
पितामहप्रपितामहा इत्येवं श्राद्धं ॥ तत्र स्वमातुः पितृपत्नीत्येनेको हि प्रकृत्वा मातृत्वेन पुत्रः पार्व
णं कुर्यादिति त्रिस्थलीसेतो ॥ तच्च प्रकृत्यविस्मयपदास्यपरेष्वेवेति केचित् । श्राद्धातिरेकेण्ये । म
ममातिरेकपरे । संकोचहेतुभावात् तत्रत्यसर्वश्राद्धानि मानुकार्योत्पत्तिरुक्तं पतिभातिः । यन्म

दनपारिजाते। नजीवत्यितकः कुर्याच्छाड्मग्निमृतेद्विजः। येभ्यः एवपितादघातेभ्यः कुर्यात्तस्य
 ग्निकइतिसुमन्त्रकेः। साम्नेरेवजीवत्यितकस्यतीर्थादिश्राद्धमुक्तं। साम्नेरपिमेत्रायणीयशाखी
 यस्यैवनात्येषा। यडेतेजीवतः पितुरितितत्परिशिष्टे एवोक्तेरितिरत्नावलीदिवोदासाद्याः। तदयु
 क्तं। सौमन्तवंपिंडपितृयज्ञविषयं। संन्यस्तपित्राघतिरिक्तविषयंवेति पृथ्वीचंद्रोदयोक्तेः। वृद्धौती
 र्येचेत्यादेः साधारण्येननास्यापितयात्वाच्च। तथानिरग्नेरपिनादीश्राद्धमुक्तंमाक। एवंपितामह
 जीवनेपिज्ञेयं। विशेषेः पितृकृतजीवत्यितकनिर्णयेज्ञेयः॥ ॥ अथपितामहेजीवति
 मृतेचपितरियद्यपि पितामहोवातच्छाड्भुंजीतेत्यत्रवीन्मनुरिति। मनुनाजीवतः पितामह
 सभोजनमुक्तं। तथापिप्रत्यक्षार्चनस्यपूर्वनिषिद्धत्वात्पितामहेविहायपितृप्रपितामहवृद्धप्र
 पितामहेभ्योज्ञेयं। पितायस्यतुवृत्तः स्याज्जीवेच्चापिपितामहः। पितुः सनामसंकीर्त्यकीर्तये
 त्प्रपितामहमितिमन्त्रकेः। अथमेवसर्वसम्मतः पक्षः। यत्तुच्छंदोगपरिशिष्टे॥ पितामहेध्रियमा
 रोपितुः प्रेतस्यनिर्वपेत्। पितुस्तस्यचवृत्तस्यजीवेच्चैवपितामहइति। एकपुरुषंद्विपुरुषंवापावं
 रामाह तत्तीर्थपितृयज्ञपरं। वृद्धापूर्वोक्तमेव। एवंपूर्वयोर्मृतयोः प्रपितामहेजीवतिपितृमात्रे
 तेपरयोर्जीवतोश्चवृद्धप्रपितामहादिभ्योज्ञेयं। जीवंतमपिदद्यात्प्रेतायान्नोदकेद्विजः॥ पितुः
 पितृभ्यावादघातपितेत्यपराश्रुतिः। इतिकात्यायनोक्तेश्च॥ एतत्सर्वंनमसिक्त्याहहेमाद्रौविष्म
 पितरिजीवतिपः श्राद्धकुर्याद्येषांपिताकुर्यात्तेषांकुर्यात्पितरिपितामहेचजीवतितेषांपिताम
 हःपितरिपितामहेप्रपितामहेवजीवतिनैवकुर्यात्। यस्यपिताप्रेतः स्यात्सपित्रेपिंडंनिधायप्र
 पितामहात्यराभ्यांद्वाभ्यांदद्यात्। यस्यपितापितामहश्चप्रेतौस्यातांसताभ्यांपिंडौदत्त्वापिताम
 हपितामहायदद्यात्। यद्यपिपितामहः सपित्रेपिंडंनिधायप्रपितामहात्यराभ्यांद्वाभ्यांदद्यात्।
 यस्यपिताप्रपितामहश्चप्रेतौस्यातांसपित्रेपिंडंनिधायपितामहात्यराभ्यांदद्यात्। मातामहान्न
 मप्येवंश्राद्धकुर्याद्विचक्षणाः॥ मंत्रोहेनयथान्यापंशेषाणांमंत्रवर्जितमिति। अत्रपितृवन्माता
 महेजीवतितत्पित्रादिभ्यः॥ यथातत्रत्रिषुजीवतुनैवकुर्यात्तथात्रापीत्यादिसर्वमतिदेश्यं। ए
 वमातृजीवनेपीतिश्रुतपारणीकालादर्शो॥ तन्ना॥ येभ्यएवेत्यादौषच्छब्दादेर्व्यक्तिविशेष
 वाचित्वेनतदप्रसंगादितिदिक्॥ उत्तरछंदोव्याख्यानंशक। यत्तत्रविज्ञानेश्वरेणोक्तपित्रेपिंडंनि
 धायेति पितुरेकोद्विष्टविधिनाश्राद्धंकृत्वाप्रपितामहादिभ्यःपार्श्वेणंकुर्यात्॥ तद्युक्तममृतस
 पिंडीकरणाभावयत्नेसपिंडीकरणास्थानापन्नज्ञेयं। व्युत्क्रमानुप्रमीतानानैवकार्यासपिंड
 तेतिवचनात्। दर्शोदौतुपितुरेकोद्विष्टमेवकार्यम्। नजीवंतमतिददातीतिश्रुतेः। जीवत्यिता
 महोयस्यपिताचांतरितोभवेत् पितुरेकस्यदातव्यमेवमाहर्मनीषिणः॥ इतियत्तयाश्वोक्तेः
 पितामहेजीवतिवैपितर्येवसमाययेदितिहारीतोक्तेश्च॥ शिशुानुव्युत्क्रमानुप्रमीतानानैव
 कार्यासपिंडता यदिमातायदिपिताभर्त्तानैषविधिः स्मृतइतिमाधवीयेस्कादौक्तेषुव्युत्क्रम
 मृतसपिंडीकरणाभावः पितृव्यादिविषयइत्याहः एषविधिर्निषेधरूपः॥ त्रिषुजीवतुविष्म
 राह। त्रिषुजीवतुनैवकुर्यादिति। एतदृशादिविषयं। नादीश्राद्धतुपरम्यस्त्रिभ्योभवत्येवेति

वनसंश्रयं प्रति भविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्यन्यः । स्तेपस्याः कलौ निषिद्धाः । प्रत्यक्षमर्थेन चादेवि वि
 दंमनुरजवीत पिंडनिर्वपणं चापि महापातकं संमितमिति पृथ्वीचंद्रोदये भविष्योक्तेः । चंद्रिका
 प्येवं । तस्याप्यतिरिजोवति आह नारभयेत्येकः पक्षः । सपितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
 द्यत इति कात्यायनोक्तेः । जीवयितरिवे पुत्रः आह काले विवर्ज्येदिनिहारीतोक्तेः । पितुः
 पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धांतः । भ्रिममाणो नु पितरि पूर्वेषामेव निर्वपेदिनिमन्त्रकः । पितुः पितृभ्यो
 वा दद्यात् सपिते न्यपराश्रुतिरिति कात्यायनोक्तेः । अप्रवृत्तसमतः पक्षः । अन्ये शास्त्रभेदे न ज्ञे
 याः । एवं जीवन्मातामहेनाप्युहेन कार्यं । मातामहानामप्येव आहं कुर्याद्विष्णुणा । मज्जो हेम
 मथान्यायं शेषाणां मेव वर्जितमिति विष्णुः । एवं मा आदिकस्यापि तथा मातामहादिवे इति ।
 पृथ्वीचंद्रोदये ग्निपुराणाञ्च । पितरि जीवति न तु स्वमानरि मृताया मपि पितुरेव मातृमातामहयोः कु
 र्यात् । येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणवचनादिति पितामहचरणाः । मदनस्मिन् जीवति तात्
 मातृमातामहयोर्दद्यादित्युक्तं । कालादर्शयेव । मृते तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो द
 द्यादिति स्मृतितत्वादिगोडयथाः । दाक्षिणात्यास्तु । पितृवर्गे मातृवर्गे तथा मातामहस्य च ॥
 जीवे तु मदिवगौ घृत्नं वर्गे नु परित्यजेदिति वचनात्तद्वर्ग्याग एवेत्याहुः । एवं पतितसंन्यस्तपितृका
 देरपि ज्ञेयं । दत्तौ तौ च संन्यसेताते च पतिते स्मृतिः । यभ्यः एव पिता दद्यात्तैभ्यो दद्यात्त्वयं सुतरति
 षट्त्रिंशन्मतात् । संन्यसे जीवतौ न्ययैः । मृते तु संन्यसेत दाद्ये वदेयः । मृते पित्रेभ्य एवेति गोप्रः । आ
 मापनोपि । ब्राह्मणादिहनेनाते पतिते संगवर्जिते । व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव दद्यात्तु योः । अ
 यं च संन्यस्तपित्रादेरविशेषात् सर्वथा देधिकारः । एतन्निर्देयपरम् । एकादशाहपात्रेण चार्थिकं प्र
 पितृभ्यो । अह्नयेकादशे प्राप्ते पात्रेण नु विधीयत इति । उक्तं निर्देयमहणादेव मृतत्वेनेव मापनोप
 शनसाविशेषोक्तेः ब्राह्मणादिहनेत्यादिनिषेधस्त्वैकदेशादिपरः । अतः परमहंसानां चार्थिकादि
 किमपि न कार्यमिति पूलपाणि आह तत्त्वादयो गोडयथाः । इदमेव युक्तं । यत्र हेमादौ कौडिभ्यः । दश
 आद्वेगया आदौ आहं चापरपक्षकं । न जीवत्यित्युक्तः कुर्यात्तिलैलेलेपणमेव चेति । तत्संन्यस्तपिमापति
 रिक्तविषयं । भेजापणीयपरिशिष्टे । उद्धाहे पुत्रजनने पित्रे स्वात्मिके मखे । तीर्थे आहारा आधाने
 घडेते जीवतः पितुः । तत्रैव । महानदीपुसवो सुतीर्थेषु च गयामृते । जीवति तापि कुर्यात् आहं पात्रे
 लाधमिवत् । गयामृते इति मातृव्यतिरिक्तविषयः । आहं हस्वंगया मात्रौ सत्यां सज्जने ह्मि मातुः
 आहं सुतः कुर्यात्पितर्यपि जीवतौ न तत्रैवोक्तेः । गयामात्रौ मासं गिक्वा । गयामसंगमौ गयामातुः
 आहं समाचरेदिति वचनात् । तेन मृतमातृको गयामातृत्वात् गयामात्रौ कुर्यात् । तज्जीवने तु । तीर्थे
 आहं मपि नेतिकात्वादर्शस्मृतिरप्येणादयः । अन्ये तु गत्वा आहं नेति निषेधार्थः । सामान्यतः कात्रे
 तीर्थे आहं भवत्येव गयामात्रौ । यदा पितुः प्रतिनिधित्वेन गयामाति । तदा यजमानस्य पित
 पितामहपितामहा इति वेत्थाहं । तत्र स मातुः पितृपत्नीत्येने कोटिं कृत्वा मातृभ्यो न पुत्रः पात्रे
 ला कुर्यादिति त्रिस्थलीसेतो । तच्च प्रलुप्य विष्णुपदास्यपदे भवेति केचित् । आहं त्वेव न्ययः । म
 भ्यामेव इत्यपरे । संकोचहेत्वभावात्तत्रत्येव आहं निमातुः कार्योलीति युक्तमिति भाति । यत्तु न

ध्यावहवः पुत्राः शीलवंतो युगान्विताः तेषां तु समवेतानां यथेकोपि गयां व्रजेत् ॥ तारिता स्म-
यतेन सयाति परमां गतिमिति ॥ हेमाद्रौ कौर्मोक्तैः ॥ काम्ये विद्वानहो मादावत्पुनस्त्यैवाधिकारः
इत्यासाध्यजपादौ तां विनापि ॥ अपरकैपैरीनसिः ॥ विभक्तैस्तु पृथक् कार्ये प्रति संवत्सरादि-
एकेनैवा विभक्तेषु कृते सर्वैस्तु तत्कृतं ॥ संवत्सरात्पूर्वाणि मासिकान्येकत्रैव तदा हलघुहारी-
सपिंडीकरणां तानि यानि श्राद्धानि षोडश ॥ पृथङ् वै वसुताः कर्पुः पृथक् द्वया अपि कचित् ॥ स-
उन्मासिको पलक्षरां ॥ अर्वाक संवत्सराज्येष्टः श्राद्धं कुर्यात्समेत्यनु ॥ अर्धसपिंडीकरणात्सर्व-
युः पृथक् पृथगिति व्यासोक्तेः ॥ उशनाः नवश्राद्धसपिंडत्वं श्राद्धान्यपि षोडश ॥ एकेनैव तत्का-
णिसंविभक्तधनेनैवपि मघात्रयोदशी श्राद्धत्वं विभक्तानामपि पृथगित्युक्तं प्राक् ॥ यत्तु वृद्धवसि-
ष्टः ॥ मासिकं च वृषोत्सर्गं सपिंडीकरणं तथा ॥ ज्येष्ठेनैव प्रकर्तव्यमादिकं प्रथमतयेति ॥ तन्निर्-
लां वद्धचपरिशिष्टे ॥ नवश्राद्धं सह दद्युः ॥

॥ अथ तीर्थश्राद्धं ॥

तत्र यद्यप्यस्मत्पितामहकृतं त्रिस्थलीसेतुरेव जागर्तितथापि किंचिदुच्यते ॥ तत्र यात्रायां सह-
मिर्वासपत्नीकौ गच्छेत्तीर्थानि संपतः ॥ प्रायश्चित्तीव्रजे तीर्थे पत्नी विरहितोपि वा ॥ यज्ञे धनधि-
कारी च यश्च वामं त्रसाधक इति कौर्मवचनात्साग्नेः सपत्नीकस्यैवाधिकारः ॥ भारते ॥ ब्राह्म-
सत्रियो वैश्यः शूद्रो वाराजसत्रम न विधोनिं व्रजं त्येते स्नाताः तीर्थे महात्मनः ॥ स्कांदे विध-
वाधर्मेषु ॥ स्नानं दानं तीर्थयात्रां विष्णोर्नामग्रहं मुहुः ॥ एतत्पुत्राद्यनुमत्यैवा सधवायाः पत्या
सहैवेति प्रायुक्तं ॥ काशीखंडे ॥ मातुः पितुः क्षेप्तृमनास्तथास्थिसुतस्तु कुर्यात्स्वलुतीर्थयात्रां ॥
तद्विधिः स्कांदे ॥ तीर्थयात्रां विकीर्षुः प्राग्विधायोपोषणं गृहे ॥ गणेशं च पितृन् विप्रान् साधून्
शक्त्या प्रपूज्य च ॥ कृतपारणकोदृष्टो गच्छेन्नियमधृक्पुनः ॥ आगत्याभ्यर्च्य च पितृन् यथोक्तफल-
भाग्भवेत् ॥ उपवासात्प्राङ्मुडनं च कार्यं ॥ प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृविद्योगतः ॥ कचानां व-
पनं कुर्यात् ॥ वृथानविकचो भवेदिति विस्मृतेः ॥ प्रायश्चित्तार्थे यात्रायां गयायां वैतदित्युक्ते ॥ केचि-
तु हेमाद्रौ महाभारते ॥ केशप्रमथुनखादीनां वपनं न च शस्यते ॥ अनोनकार्यं वपनं गयाश्राद्धादि-
ना सदा ॥ ये भारते स्मिन् पितृकर्मतत्पराः संधार्य केशानतिभक्तिभाविताः ॥ ऋणक्षयार्थं पित-
तीर्थमांगतास्तेषामृणसंक्षयमेव्यतिश्रुत्वमिति निषेधात् ॥ गयायात्रां वपनं न कार्यमित्याहुः
वस्तुतस्तु ॥ गयाधिकरणा कस्यैवायं निषेधः ॥ ननु यात्रांगस्य ॥ श्राद्धार्थेनेत्युक्तेः ॥ विशाली
विरजंगयामित्यनेनैकवाक्यत्वाच्च ॥ श्राद्धं च षण्णवद्वादशदेवतं वा धृतेन कार्यं ॥ गच्छेद्देशं
तरं पस्तु श्राद्धं कुर्यात्ससर्पिवेति विस्मृपराणां ॥ यात्रांगवृद्धिश्राद्धोक्तेः ॥ श्राद्धं च पारणादि-
ने एव ॥ उपोष्य रजनीमेकां प्रातः श्राद्धं विधाय च ॥ गणेशं ब्राह्मणान्त्वाभुक्त्वा प्रस्थितवान्सु-
धीरिति स्कांदलिंगात् ॥ गौडनिबंधे गोतमः तीर्थयात्रासमारंभे तीर्थोत्पत्त्यागमेपि च ॥ वृद्धि-
श्राद्धं प्रकुर्वीत वहुसर्पिः समन्वितं ॥ वृद्धिपदं तद्धर्मार्थम् ॥ श्राद्धोत्तरं यात्रासंकल्प इति भट्टः ॥ वा-
पकीये ॥ उद्यतस्तु गयांगंतुं श्राद्धं कृत्वा विधानतः ॥ विधाय कार्पटीवेषं ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणं ॥
ततो यामातरंगत्वा श्राद्धशेषसंभोजनं ॥ घृतसंभोजनं ॥ तच्च कोशमभ्य ॥ श्राद्धोत्तरं कोशगमनं

कल्पतरुः पृथ्वीचंद्रोदयस्तु। दद्यात्त्रिभ्यः परेभ्यस्तु जीवेच्च त्रितयं यदीति मन्त्रकेः॥ सर्वत्र विकल्पाः॥ स
च देशाचार्यवृत्तिस्तु तस्याहः॥ सुदर्शनभाष्येन मासिश्चाहः॥ जीववित्यादिना व्युत्पन्नमृत्तपि जाद्वि
नचकार्यमेवेत्युक्तं। मदनरत्ने कर्तुः॥ अष्टकादिषु संज्ञांतौ मन्वादिषु युगादिषु। चंद्रसूर्यग्रहेषां
स्वेच्छपात्रययोगतः॥ जीववित्यानेव कुर्याच्छब्दकाम्यतया खिले। अन्ये विशेषाः॥ श्रीपितृक
तजीववितृकनिर्णये भट्टकृतत्रित्यलोसतौ च ज्ञेयाः॥ इति भट्टकमलाकरकृतनिर्णयसिंधोर्जी
ववित्यादिश्चाहः॥
॥ अथ विभक्ताविभक्तनिर्णयः ॥ पृथ्वीचंद्रोद
ये मरीचिः॥ वज्रवः सूर्योदापत्ताः पितुरेकत्रासिनः॥ सर्वेषां नृपकृते इत्येवावा विभक्ते न सर्वे
वक्तो भवेत्। अष्टस्य कर्तृत्वे पितृसर्वप्रलभागेन इत्यर्थः॥ तेन येन ह्यव्यादिन्यप्यस्ते प्रल्लिख
स्कारत्वात् सर्वे कायोः॥ एवमसंख्येनामपि। तुलात्वात्। मितस्त्वय्या। नारदः॥ आत्मा मविभक्ता
नामेवोद्यम्यप्रवर्तते। विभागे सति धर्मोपि भवेत्तेषां पृथक् पृथक्। चक्षुःस्यतिरपि॥ एकपाकेन व
सता पितृदेवद्विजाचनं। एकं भवेद्विभक्तानां तदेव स्याद्ग्रहे ग्रहे। अन्यथपि अविशेषणात् ब्रह्म
पुत्रसंख्यादिषु विभक्तानां पृथक् निषेधः प्राप्नोति। तथापि इयमाभ्यप्राह वैश्वदेवादिषु व
सः॥ इयस्यानेकस्वामिकत्वेनैकस्य अपेनाधिकारतः। यानि तदर्थं संध्यानि मंत्रजपोपवाससं
ख्या ब्रह्मपुत्रपास एव स्यादीति नित्येनैकमित्रिककाम्यानि तेषु पृथगेवाधिकारः इयमप्याभावे अनु
मत्यनेपेक्षणात्। इत्येवावा विभक्तेनेत्यस्या विषयत्वात्। पृथग्येकपाकानां ब्रह्मपुत्रादिजन्यमनां
अग्निइत्युगर्जोचसंध्यानि मंत्रजपेति। प्रयोगपरिज्ञाते आश्वलायनोक्तेः॥ अथ अग्निहोत्रश
देनाग्निस्थाध्यश्रौतस्मात्रैतित्युक्तमपरः। तेद्यप्यन्यानुमत्यैवाधिकारेणान्यायस्यात्। पितृप्राह
दिषु तत्पुत्रलेषु नित्येषु नृपमतिविनायकस्याधिकारः। एकोपि स्यात्तरे कुप्योदात्ताधमनविक्रय
आपत्काले कुटुंबार्थे धर्मार्थे च विशेषतः॥ इति वचनात्। धर्मार्थेऽप्युक्तमपि पितृप्राहदादि
तिविज्ञानेश्वरः केचित्तविभक्तानामपि पृथक्पाकत्वे देशान्तरे च दार्शिकादिकयोः पृथक्कारः
आत्मा मविभक्तानां पृथक्पाको भवेद्यदि वैश्वदेवादिकश्चाह कुपुत्रे वै पृथक् पृथगिति हारीतो
क्तेः॥ अविभक्तेन पत्रेण पितृमेधे मृताहनि। शान्तरे पृथक्कुपुं दर्शश्चाह तथैव वेति यमोक्तेः। इति
तत्र मूलं विन्यं। तदप्यमर्थः॥ पंचमहापुत्रमध्ये देवभूतपितृमनुष्यपुत्रानामनुमत्यानेषु एव कुर्य
त् होमाग्निदानरहितं न भोक्तव्यं कदाचन। अविभक्तपुत्रसंख्येकेनापि कृते कृतमिति आशोक्ते
श्च। यस्य तु ज्येष्ठेनाकृते वैश्वदेवेन सिध्येत न तस्मिन्मन्त्रोक्तिं चित्तस्ति स्ताभोक्तव्यं। यस्य तेषामग्नि
तोन्नसिध्यन्ति पुत्रमन्त्रोक्त्या यंत्राद्व्यापदत्ताभुंजीनेत्यविभक्ताधिकारो पृथ्वीचंद्रोदये गो
मिलोक्तेः॥ आश्वलायनस्तु॥ पाकपार्थक्ये पृथक्कृतं देकत्वेऽप्युक्तमाह। वसतामेकपाकेन विभ
क्तानामपि पुत्रः एकस्तु चतुरोपशान्तं कुर्याद्वाग्यज्ञप्रवृत्तान्॥ अविभक्ताविभक्तावा पृथक्पा
कादिज्ञातयः कुपुं पृथक्पृथक्पुत्रानभोजनात्मादिनेदिने इति। ब्रह्मपुत्रसंख्यात्वात् न तर्पणा
दितृकहेतोः पृथगेव देवपुत्रात्कृतवचनदयादेकत्र पृथग्या॥ दर्शग्रहणाप्राह दितृकस्यैव तै
र्वाप्राह्यपि प्रगतं वैषामविभक्तानां प्राप्ताविकस्यैव भेदेन प्राप्ताभिन्नमगयाप्राह्येव। य

एवमवहवः पुत्राः शीलवन्तो युगान्विताः तेषां तु समवेतानां यद्येकोपि गणां व्रजेत् ॥ तारितास्ते
यतेन स्याति परमां गतिमिति ॥ हेमाद्रौ कौर्मोक्तेः ॥ काम्येऽपि दानहोमादावप्यनुसृत्यैवाधिकारः
द्रव्यासाध्यजपादौ तां विनापि ॥ अपरार्कैः पैठीनसिः ॥ विभक्तैस्तु श्रद्धायां प्रति संवत्सरादि
एकेनैवा विभक्तैः पुक्तैः सर्वैस्तु तत्तत् ॥ संवत्सरात्पूर्वाणि मासिकान्येकैव तदा हस्तघुहारी
सपिंडीकराणां तानि पानिश्चाद्धानि षोडश ॥ श्रद्धां वसुताः कर्पुः पृथक् द्रव्या अपि क्वचित् ॥ स
उन्मासिको पलक्षणां ॥ अर्वाकं संवत्सराज्येष्टः श्राद्धं कुर्यात्समेत्यनु ॥ अर्धं सपिंडीकराणां सर्वं
पुः पृथक् पृथगिति व्यासोक्तेः ॥ उशनाः नवश्राद्धसपिंड्यं श्राद्धान्यपि च षोडश ॥ एकेनैव तु का
णिसंविभक्तधनेनैवपि मघात्रयोदशी श्राद्धं विभक्तानामपि पृथगित्युक्तं प्राक् ॥ यत्तु वृद्धवसि
ष्ठः ॥ मासिकं च वृषोत्सर्गं सपिंडीकरणं तथा ॥ ज्येष्ठेनैव प्रकर्तव्यमादिकं प्रथमं तथेति ॥ तन्निर्म
लं ॥ वद्धचपरिशिष्टे ॥ नवश्राद्धं सह दधुः ॥

॥ अथ तीर्थश्राद्धं ॥

तत्र यद्यप्यस्मत्पितामहकृतत्रिस्थलीसेतुरेव जागर्त्तितथापि किंचिदुच्यते ॥ तत्र यात्रायां सह
निर्वासपत्नीकौ गच्छेत्तीर्थानि संपतः ॥ प्रायश्चित्तीत्रजे तीर्थे पत्नी विरहितोऽपि वा ॥ यज्ञेष्वनधि
कारी च यश्च वामं त्रसाधक इति कौर्मवचनात्साग्नेः सपत्नीकस्यैवाधिकारः ॥ भारते ॥ ब्राह्मण
सत्रियो वैश्यः शूद्रो वाराजसत्रम नवियोनिं व्रजं त्यजेत्स्नानाः तीर्थे महात्मनः ॥ स्कांदे विध
वाधर्मेषु ॥ स्नानदानतीर्थयात्रां विष्णोर्नामग्रहं मुहुः ॥ एतत्पुत्राद्यनुमत्यैवा सधवायाः पत्या
सहैवेति प्रायुक्तं ॥ काशीखंडे ॥ मातुः पितुः स्नेहमना लथास्थिसुतस्तु कुर्यात्स्वल्नु तीर्थयात्रां ॥
तद्विधिः स्कांदे ॥ तीर्थयात्रां चिकीर्षुः आश्विधा योषोषणं गृहे ॥ गणेशं च पितृन् विप्रान् साधून्
शक्त्या प्रपूज्य च ॥ कृतपारणको दृष्टो गच्छेन्नियममध्वर्युनः ॥ आगत्याभ्यर्च्य च पितृन् यथा कृतफल
भागभवेत् ॥ उपवासात्प्राज्जुः उनेच कार्यं ॥ प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृवियोगतः ॥ कचानां व
पनं कुर्यात्तद्वथानविकचो भवेदिति विष्णुक्तेः ॥ प्रायश्चित्तार्थं यात्रायां गयायां चैतदित्युक्ते ॥ केचि
तु हेमाद्रौ महाभारते ॥ केशप्रमथुनखादीनां वपनं न च शस्यते ॥ अतो न कार्यं वपनं गयाश्राद्धादि
ना सदा ॥ ये भारते स्मिन् पितृकर्मतत्पराः संधार्य केशानतिभक्तिभाविताः ॥ ऋणाश्रयार्थं पितृ
तीर्थमागता स्तेषामृणं संक्षयमेष्यति क्रवमिति निषेधात् ॥ गयायात्रां वपनं न कार्यमित्याहुः
वस्तुनस्तु ॥ गयाधिकरणा कस्यैवायं निषेधः ॥ ननु यात्रांगस्य ॥ श्राद्धार्थेनेत्युक्तेः ॥ विशालां
विरजंगयामित्यनेनैकवाक्यत्वाच्च ॥ श्राद्धं च षण्णवद्वादशदेवतं वा शृतेन कार्यं ॥ गच्छेद्देशं
तरं पस्तु श्राद्धं कुर्यात्समर्पिषेति विष्णुपुराणात् ॥ यात्रांगवृद्धिश्राद्धोक्तेश्च ॥ श्राद्धं च पारणादि
नेवा ॥ उपोष्य रजनीमेकां प्रातः श्राद्धं विधाप्य च ॥ गणेशं ब्राह्मणान्त्वाभुक्ता प्रस्थितवान्मु
षीरिति स्कांदलिङ्गात् ॥ गौडनिबंधे गोतमः ॥ तीर्थयात्रासमारभे तीर्थीत्यन्तागमेऽपि च ॥ वृद्धि
श्राद्धं प्रकुर्वीत बहुसर्पिः समन्विता ॥ वृद्धिपदं तद्धर्मार्थम् ॥ श्राद्धे त्रयात्रासंकल्प इति भद्रः ॥ वा
पकीये ॥ उद्यतस्तु गणांगं तु श्राद्धं कृत्वा विधानतः ॥ विधाप्य कार्यं टीवेषं ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणां ॥
ततो ग्रामांतरं गत्वा श्राद्धशेषस्य भोजनं ॥ एतस्य भोजनं ॥ तच्च कोशमप्ये ॥ श्राद्धे त्रयोशगमन

निषेधान् ततः प्रतिदिनं गच्छन्ति यद्विवर्जितः ॥ गेयायामेवैतन्मन्त्रेति केचित् ॥ हेमाद्रिलु
 गयायां प्राहुर्दिने एव मस्थानं तीर्थान्तरे तु प्राहोत्तरदिने रम्यम् ॥ प्रभासखंडे ॥ पञ्चान्तरा
 त्प्राणीयेयात्रानरेभ्यः ॥ स्वकीयप्रव्ययानां भ्यां तस्य परमं चतुर्थम् ॥ यात्रामध्ये प्राशे च रजसि च
 शुद्धिपर्यंतं स्थित्वा तदेतं गच्छेत् ॥ मार्गवैषम्ये त्वदोषः ॥ यात्रामध्ये तीर्थान्तरप्राप्तौ प्राहृदिकार्यमेव
 वाणिज्याय र्थे गते तु मुंडनोपवासो दिनकार्यमिति प्रयागसंतो भट्टः ॥ बल्लुतत् ॥ तत्रापि मुंडनोपवास
 प्राहृदिकार्यः ॥ अहंतीर्थफलंतस्यः प्रसंगेन गच्छतीति ब्रह्मोक्तेः ॥ स्तोत्रं ॥ हिमोजनं वतीयां शह
 रे तीर्थं प्रलसत् ॥ वाणिज्यस्त्रीस्तथा भागान् हनित्वा सवैतत्प्रहः ॥ यानमर्धे चतुर्थो शक्यो यत्नहमेव
 च त्मुत्तरेण पाठनं ॥ अत्र नदीषु विशेषः ॥ मार्गे नगानदीप्राप्तौ स्नानादिपस्यातः ॥ अर्वागवसरस्
 मा एष मार्गो तोविधिः ॥ यत्पितृजन्तुर्मित्वा तु नदीस्तरे नियोनः ॥ तस्यास्य रूपमकामास्ते भवन्ति
 भृशदुःखिता इति तत्संस्तीपरे ॥ शतः ॥ तीर्थप्राप्त्या नुवर्गेन स्नानं तीर्थे समाचरेत् ॥ स्नानं जं
 फलप्राप्तौ तितीर्थयात्रा कृतं ननु ॥ स एव ॥ न संवती मतिकामेन देवसि अतीर्थप्राप्तौ तु प्रभासखंडे ॥
 यानानि तु परित्यज्य भाव्यपादचोर्नरे ॥ लुह्मिलोऽनीतत्र कृत्वा कार्पटिकाकृतिं ॥ कृत्वेति गृहान्नि
 र्गमसमये ॥ कारो रदे ॥ प्रथमे चालयेत्तीर्थं मणवेन जलशुचि ॥ अवगाह्य ततः स्नायाद्यथैव ॥ अत्र यो
 गतः ॥ मंत्रश्च प्रभासखंडे ॥ अं नमो देवदेवाय शिक्तं यदंशे रुद्राय चामरस्तापचक्रिणो वेष
 सेनमः ॥ सरस्वती च सावित्री वैरमाता गरीयसी ॥ सन्निधात्रो भवत्वत्र तीर्थपापप्रणाशिनीति ॥ म
 न्नवत्स्नानं च वपनोत्तरकार्यं ॥ पूर्वमावाहनं तीर्थं मुंडनं तदनंतरं ॥ ततः स्नानादिकुर्वीत्यप्राहृद
 समाचरेदित्युक्ते ॥ यत्नं गत्वा स्नानं प्रकुर्वीत वपनं तदनंतरमिति ॥ तन्मूलं स्नानं परं ॥ तीर्थोपवास
 काशीखंडे ॥ तीर्थोपवासः कर्तव्यः ॥ शिरसो मुंडनं तथा ॥ उपवासे तत्रैवोक्ते ॥ परं हि तीर्थप्राप्तिः स्ना
 तदन्तः पूर्ववासे ॥ उपवासः प्रकृत्यः ॥ मार्गं हि प्राहुर्दोर्भवेत् ॥ अत्र उपवासं ततः कुर्यात् ॥ स्निग्ध
 रनिमुग्रत इति ॥ प्राप्तिदिनेषु उपवासोक्तेर्विकल्पः ॥ मुंडने तु स्तोत्रदेवतौ ॥ मुंडने चोपवासं च सर्वं
 तीर्थे यमविधिः ॥ वज्रपित्वा कुरु स्वेवं विशाला विरजा गंगा ॥ विरजलो एतारं ॥ प्रसिद्धमस्ती
 र्थं परः ॥ शवे तीर्थशब्दः ॥ अत्र विशेषः स्मृत्यंते ॥ अर्धं पञ्चाहिमा सोमस्तु न स्त्रीषु व्रजे पदि ॥ मुंडने
 चोपवासं वततो पत्नेन कारयेत् ॥ तदानंतद्वयं शूलमापश्चित् सृते हि जेति वा पाठः ॥ मया गेमति
 यात्रं तु योजनं ममिष्यते ॥ स्त्रीरुक्ता तु विधिवत्ततः स्नायात्सिनासिते ॥ अपतर्कस्त्वरे ॥ उदङ्मु
 खः प्राश्नुखो वा वपनं कारयेत् ॥ यः ॥ केशश्च लोमश्चानुदकं सस्यानि वापयेत् ॥ इदं प्रयोगो
 रंधवान् मम विसृजे भवतीति भट्टः ॥ युक्तं तु सर्वान् केशान् समुद्वृण्वेदयेदयल हयं ॥ एवं न च
 हिनारीणां शस्यते वपनं क्रियेति ॥ तत्राहृतं चानेन कार्यमिति केचित् ॥ तत्त्वं ॥ मे मित्रिकं तामि
 त्वादिष्टत वत्सर्पमेवेति ॥ तदपि प्रयागे नियन्त्यायत्र ॥ तच्च पतिमितीर्षं पि कृतुं संक्षिप्तं वकार्येना
 न्यदा ॥ कस्योपस्थशिलावर्जं कृतुं संक्षिप्तं वापयेदिति स्मृतेः ॥ इदं जीवसि न केना ॥ वितीर्थं कार्प
 नं न मुंडनं पिंड्या नं चेति दस्य वचनं निषेधः ॥ विना तीर्थं विना यत्र मातापित्रो र्भूति विना ॥ यो क
 पवमिलोमानि सवत्रः पितृघातकः ॥ इति स्मृत्युतत्संकोचान् ॥ तदपि प्रयागे मतिमात्रमन्यतीर्थं

आयपात्रायामेवेति शिष्टः ॥ ततः स्नानं ॥ परार्थे तु मार्कंडेयपुराणे ॥ मातरं पितरं जायां भ्रातरं सुह
 दं गुरुं यमुद्दिश्य निमज्जेत अष्टमां सलभेतु सः ॥ पैठीनसि ॥ प्रतिकृतिं कुशमयीं तीर्थं वा शिनिमज्ज
 येत् ॥ मज्जयेच्च यमुद्दिश्य सोऽष्टभागं फलं लभेत् ॥ ततस्तपसा आर्द्धं ॥ पृथ्वी चंद्रोदये त्रयस्य देवीपरा
 राकाशी खडादिषु ॥ अकालेऽप्यथवा काले तीर्थे आर्द्धं चतुर्थं ॥ अविलंबेन कर्त्तव्यं नैव वि
 प्रसमाचरेत् ॥ मात्स्ये ॥ पितृणां चैव तपसा मितितु र्यथा दः ॥ तत्र देवता महालयनिर्गोपे प्रागुक्ताः
 शाखदेवलौ ॥ तीर्थद्वयोपपन्नौ च न कालमवधारयेत् ॥ पात्रं च ब्राह्मणं प्राप्य सद्यः आर्द्धं समा
 चरेत् ॥ हारीतः दिवा वापदिवा रात्रौ भुक्तो वा योषितोऽपि वा न कालनियमस्तत्र गंगां प्राप्य स
 रिहं भारते ॥ भुक्तो वाप्यथवा भुक्तो रात्रौ वापदिवादिवा पक्षकालेऽथवा काले शुचिर्वाप्य
 यवाशुचिः यदेव दृश्यते तत्र न दीचित्रियथा प्रिये ॥ प्रणामं दर्शनं तस्मात् न कालस्तत्र कारणं
 आशौचेऽपि कार्यं ॥ विवाहद्वर्गयज्ञेषु यात्रायां तीर्थकर्मणि ॥ न तत्र सततं केन ह्यकर्मपक्षादि
 कारयेदिति पैठीनसि स्मृतेः ॥ तदानीमकरणोत्था शौचं नेव कुर्यात् ॥ प्रभासखंडे ॥ न वारं न
 च नक्षत्रं न कालस्तत्र कारणं ॥ यदेव दृश्यते तीर्थं तदा पर्वसहस्रकं मलमासेऽपि कार्यं नित्य
 नैमित्तिके कुर्यात् प्रपतः सन्मलिम्लुचे तीर्थं आर्द्धं गजच्छायां भेत आर्द्धं तथैव चेति बृहस्प
 ति स्मृतेः ॥ एतच्चाशौचे कृतं भोजनस्य रात्रौ स्नानं आर्द्धादिकर्मैकस्मिन् तीर्थे प्राप्ता वा महिम
 आर्द्धविषयग्रहणादिवत् न तु बुद्धिपूर्वमाशौचादौ तीर्थप्राप्तिः कार्यं ॥ मलमासे न मासद्वये ती
 र्थे आर्द्धं कार्यमिति चंद्रिकायां देवीपराणे आर्द्धं चतुर्कर्मवर्षावाहनवर्जितं हेमाद्रौ ॥
 अर्घ्यमावाहनं चैव हि जासुषु निवेशनं तृप्तिप्रश्नं च विकिरं तीर्थे आर्द्धे विवर्जयेत् ॥ भविष्ये ॥
 आवाहनं विरुष्टिश्च तत्र तेषां न विद्यते ॥ आवाहनं न तीर्थेऽप्यर्घ्यदानं तथा भवेत् ॥ आहूताः
 पितरस्तृतीयैकतायां संनिवेशतः अग्नौ करणं च नेति रत्नावल्यां ॥ अत्र षट् देवते आर्द्धेऽपि मात्रा
 दीनां पिंडमात्रं देयं हविः शेषं ततो मुष्टिमादायेकैकमाहतः ॥ कमशः पितृपत्नीनां पिंडनिर्वप
 णं चरेदिति तीर्थोपक्रमे देवलोकैरिति पृथ्वी चंद्रः ॥ ततः सामान्यं पिंडदद्यात् ॥ ततः पिंडमुपा
 दय हविषः संस्कृतस्य च जातिवर्गस्य सर्वस्य सामान्यं पिंडमुत्सृजेत् ॥ रतिते नैवोक्तेः ॥ पात्रे ॥ ती
 र्थे आर्द्धं प्रकुर्वीत पक्वान्नेन विशेषतः आमाम्येन हिरण्येन केदमूलफलैरपि ॥ पिंडद्रव्याणि
 देवीपराणे हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ सकृभिः पिंडदानं च संयावैः पायसेन वा कर्त्तव्यमृषिभिः प्रोक्तं पिंड
 केन गुडेन वा ॥ पिंडानां तीर्थे प्रक्षेप एव ॥ नान्या प्रतिपत्तिरित्युक्तं शाक ॥ एतच्च विधवयाः पुत्रया
 कार्यं ॥ न स पुत्रयेऽप्युक्तं शाक ॥ स पुत्रयान कर्त्तव्यं भर्तुः आर्द्धं कदाचनेति स्मृतेऽपि ॥ अनुपनीतेना
 पिकार्यं ॥ एतच्चापुनरीतोऽपि कुर्यात्सर्वेषु पर्वक्षितिषु तीर्थे आर्द्धं सुपक्वमोक्तैः ॥ ॥ एतज्जीवन्ति
 तृकेणापि कार्यमित्युक्तं शाक ॥ यतिनां तु न कार्यं ॥ न कुर्यात्सततं केभिस्तुः आर्द्धं पिंडोदकक्रियां ॥
 यज्ञं सन्यासयोगेन गृहधर्मादिकं व्रतं ॥ गोत्रादिचक्राणां सर्वपितृमातृकुलंधनमिति स्मृतेः ॥
 गयायां सज्जं वायवीये ॥ दंडं प्रदर्शयेद्भिक्षुर्गयां गत्वा न पिंडदः ॥ दंडं स्पृष्ट्वा विष्णुपदे पितृभिः
 सह मुच्यते ॥ गयायां मुंडपृष्ठे च कूपे यूपे वटे तथा ॥ दंडं प्रदर्शयन् भिक्षुः पितृभिः सह मुच्यते ॥

कृत्परिभासखंडे ॥ तीर्थवेत्तनिश्चलानि त्राह्यणो वृत्तिर्द्वैतः दशांशमजितं दद्यादेवं कुर्वन्
हीयते इति विशेषविशेषांतराणि भट्टकतत्रिस्थलीसेतो ज्ञेयानीति दिक् ॥ इति तीर्थयात्राविधिः

॥ अथाशौचनिर्णयपरिच्छेदः प्रारम्भः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथाशौचं ॥ नागपणात्मजश्रीमद्रामकृष्णस्य सनुना कमलाकरसंज्ञे
नाशौचं निर्णयते धना ॥ मरीचिः ॥ आचतुर्थ्याद्वेत्तावः पातः पंचमषष्टयोः ॥ अत उच्यते
तिः स्यादृणाहं सतकं भवेत् ॥ स्त्रावेमानुस्त्रिरात्रं स्यात्सपिण्डौ च वज्रं पाते मानुष्यामासस
पिण्डानां दिनत्रयं ॥ अत्र सवेत्रमलमिताक्षरादौ ज्ञेयं ॥ अत्र मासत्रये विरात्रं स्यादित्यनुवादः ॥
जखलात्वेनैव तस्मिन् ॥ यद्यप्यनेन चतुर्थमासे विरात्रं प्राप्नोति तथापि षणमासाभ्यंतरं याव
जं भस्त्रावो भवेद्यदि तदा मासमेतासां दिवसेऽभिरिष्यते ॥ इत्यादि पुराणानां ॥ रात्रिभिर्मि
तुल्याभिर्गर्भस्त्रावे विपुष्यतीति मन्यते ॥ गर्भस्त्रावे यथा मासमप्येते तत्रैव परतिमरीच्यते
चतुरात्रं ज्ञेयं ॥ अचिरे विमासमध्ये ॥ उत्तमे ब्राह्मणे ॥ अत्र सपिण्डानां स्थानं ॥ सद्यः शौचसपिण्डानां
भेदस्य पतने सतीति तत्रैवोक्तेः ॥ एतदाचतुर्थमासात् ॥ पाते त्रिदिनस्थोक्तेः ॥ अकारणायाः सुदेर
संभवात् ॥ सद्यः पदे स्थानपरं ॥ एवमप्येव गिर्भस्त्रावे स्थानमात्रं पुरुषस्येति ॥ रुद्धवसिष्ठोक्तेः ॥ पुरु
षस्येति सपिण्डोपलक्षणम् ॥ श्रौतवचनात् ॥ आचतुर्थमासं सपिण्डानां स्थानं ॥ किंतु पुंस्येव
पाते त्रिदिनं निर्णयणं ॥ पुराणवत् स्त्रज्जातदत्ते तनये शिशो गर्भं व्यतेत तथा सपिण्डानां तु सर्व
धामेकरात्रमशौचकमिति यमोक्तेरकाह इति मदनपारिजातः ॥ सप्तममासादिदृशाहं ॥ एतत्
वेवर्णविषयं ॥ तुल्यवयसि सर्वेषामनिकोते तथैव चेति व्याघोक्तेः पराशरः ॥ ज्ञाते विप्रोदृशाहे
न द्वादशाहे न भूमिपः वैश्यः पंचदशाहे न शूद्रो मासं पुष्यति ॥ संवत्सरे ॥ ज्ञाते पुत्रेऽपि तुः स्त्रा
ने संचलेतु विधीयते ॥ माता पुष्येदृशाहे न स्त्रानां तु स्य शनपितुः ॥ पुत्रपदात्कन्योत्पन्नौ नपितुः स्त्रा
नमिति हारलतायां ॥ तन्त्रं ॥ पुत्रपदस्य योनी माता महत्तेनेति कन्याया मपि प्रयोगात् ॥ यच्च तेनैवो
क्तम् सतके तु मुखं दृष्ट्वा जातस्य जनकः सुतः कृत्वा संचलेत् स्त्रानं तु पुद्गे भवति तत्स्यणादित्या
दित्यपुराणां न्युखदर्शने ज्ञेयमेव पितुः स्थानमिति ॥ तन्त्रादिदेशे मुखदर्शनावश्यक्येण पातनेः
मुखदर्शने ज्ञेयं स्त्रानां यमिदमिति स्मार्त्तगोशः ॥ तन्त्रं ॥ मूले कृते ज्ञानमात्रपरत्वात् ॥ रदसर्व
शो सप्तः सतिका सवेवर्णेषु दृशाहेना पुष्यति ॥ ज्ञाते वनपथकशौचं सर्ववर्णेष्वप्यविधिरिति ॥ हार
लतायां प्रचेतसेते ॥ यत्र ब्राह्मणं ॥ ब्राह्मणी क्षत्रियां वैश्यां प्रसादशभिर्द्वैतैः ॥ गतेः शूद्रा च सस्य
श्वत्रयो दशभिरेव चेति ॥ प्रयोगपारिजाते पारस्करः ॥ हि ज्ञातेः सतिकाया स्त्रानां दृशाहेन पुष्य
ति ॥ त्रयोदशे हि संप्राप्ते शूद्रा पुष्यन्तु सशयमिति तदसंख्यश्रुतं ॥ अंगिराः ॥ सति के सतिका वने संस्य
शौननिविध्यति ॥ संस्य शौ सतिकाया स्त्रानं मेव विधीयते ॥ नाशौचं सतके पुंसः संसर्गं च न गच्छ
ति रजस्तत्राशुचि ज्ञेयं तच्च पुंसिन विद्यते ॥ संसर्गो मे पुनस्य शौचं न्ये ॥ मातुर्वे सतकं तां स्पृशतश्च नि
हारलतायां सुमेतुक्तेरिति ॥ तन्त्रं ॥ संस्य शौ सतिकाया स्त्रानं मेव विधीयते ॥ इति स्थानमात्रोक्तेः ॥
सोमनवस्य स्थानं पुर्यंतमस्य सत्वमात्रबोधकत्वात् ॥ एवकारेण तालस्य तावत् ॥ माधवस्तु ॥ यत्नेः

महासपिंडोपि प्रकुर्याच्छयनाशनं वांधवोवापरोवापिसदृशहेनशुच्यतीति । बहस्यतिस्मृतेः ॥ श
यनाशनादिरूपसंसर्गमाह ॥ पराशरः ॥ यदि पत्न्यां प्रसूतायां द्विजः संस्पर्शमिच्छति स्तनकं तु भ
वेत्तस्य यदि विप्रः षडंगवित् । पितृवत्सायनमानुः प्राकस्त्रानादस्य स्पृशत् । सूतिकास्पर्शेन युवाव
राशौ च । अन्याश्च मानसतद्वत्तद्गहनव्रजं निवेदिति ॥ ब्राह्मोक्तेरिति शुद्धितत्त्वादयः । तन्नः ॥
तद्गहगत्वा सूतिकां यदि न स्पृशति तदा स्पृश्या अन्यथानेति तस्यार्थः । कर्मानधिकारमाह ये
हीनसिः ॥ सूतिकां पुत्रवतीं विंशतिरात्रेण कर्माणि कारयेन्मासेन स्त्रीजननी ॥ इदमाशौचो
जा ॥ अमथासूद्रासपिंडनामाशौचेन दभावः स्यात् । विध्यनुवादविरोधश्च ॥ एतच्च सोमया
गादिश्रोतमिन्नपरं । प्रजातायाश्च दशरात्राद्ध्वंस्त्रानादितिकात्यापनोक्तेः ॥ व्यासः ॥ प्रथमे
दिवसे वसे षष्ठे दशमे वसे सर्वदा त्रिघ्नेषु न कुर्वीतः स्तनकं पुत्रजन्मनि ॥ पुत्रशब्दोऽपत्यमात्र
परः ॥ ब्राह्मो ॥ देवाश्च पितरश्चैव पुत्रे जाते द्विजन्मनां । आयां नितस्मात्तद्गहपुण्यं षष्ठं च सर्वदा
जनने विशेषः प्रागुक्तः । अत्र प्रयोगपारिजातः । पुत्रसंवेदशाहः । स्त्र्यपत्येन अहः । पुत्रजन्मनि
सपिंडनां दशाहच्छुद्धिरिष्यते अहादेकोदकानां च एकाहं स्तनकं क्वचित् । स्त्रीजन्मनि सपि
ण्डनां सोदकानां अहाच्छुचिः । स्त्रीषु त्रिपुरुषं जेयं सपिंडत्वं द्विजोत्तमा ॥ इत्यग्निस्मृतेरित्याह
मेधातिथिरपि । अप्रजानां तु स्त्रीणां त्रिपुरुषी विज्ञायते इति वासिष्ठमुक्ताशौचे एवैतद्विवाहेन
विधिर्देशित एवेत्याह । अन्ये तु त्रिपुरुषसपिंडस्य कानीनकन्यापरत्वमाहः । अप्रजानां तथा स्त्री
णां सपिंडं साप्रपौरुषं । प्रजानां भर्तृसपिंडं ग्राहदेवः प्रजापतिरिति कौर्मविरोधाच्च । अत्रेदं
तत्त्वं । पंचमात्सप्रमाहोनायः कन्यामुद्धहे द्विजः । गुरुतल्यो स विजेय इत्यादिविरोधात् त्रिपुरुषं
प्रकरणान्मरणाशौचपरं । वासिष्ठेन दृष्टे उदकदानोक्तेः । तेन कन्याप्रसवे पिसाप्रपुरुषं दश
रात्रमेव । न च कन्यापुत्रकसंप्रसवे बलावलंकायुक्तं । अग्निस्मृतिस्त्वनुकल्पो विगीताचेति
सर्वसिद्धान्तः । अन्यथा त्रिपुरुषसपिंडानामष्टमादिसोदकानां च अहसाभ्यायोगात् । चतु
र्थोदिसप्रमां तानां च किमपि न स्यात्किंच स्त्रीजन्मोद्देशेन त्रिपुरुषसपिंडं जेयं च त्रिरात्र
मित्यनेकार्थविधिः कथं स्यात् । वाक्प्रभेदापत्तेः । न च चतुर्थोदीनां सोदकत्वं कापिसिद्धं ।
तेन त्रिपुरुषं चतुर्थोदीनां च स्त्रीजन्मनिसोदकत्वं विधाय पुनस्तथा त्रिरात्राशौचविधौ वि
ध्यनुवादविरोधो वा कथं भेदद्वयं चेत्संवेदार्थाग्निस्मृतिर्हेया ॥ ॥ अथ मृता
शौचहारीतः ॥ जातमृते मृतजाते वा सपिंडनां दशाहं । दशाहमिति स्वाशौ
चपरं । जातमृतेनालच्छेदोर्ध्वं । यावन्नक्षिद्यतेनालं तावन्नाश्रौतिसृजकं छिन्नेनालेन
तः पश्चात्स्तनकं तु विधीयते इति जैमिन्युक्तेः । नाश्राच्छिन्नायामाशौचमिति हारीनोक्तेश्च
मृताशौचपरमेव । जननाशौचं तुनालच्छेदोत्कर्षेपि जननाद्येव । मृतजातेनालच्छेदाभा
वात्पक्षी प्रजाधुक्कषापतेश्चातेन नाडीच्छेदात्माज्जातुः स्पर्शेपि न दोष इति । शुद्धितत्त्वा
क्तिः परास्ताः ॥ नाभिच्छेदात्माज्जातौ तु बहन्मनुः ॥ जीदनजातो यदि मृतो मृतः स्तनकर
वतु स्तनकं सकलमानुः पित्रादीनां त्रिरात्रकं । इदं च प्रसवाशौचमेव । शतनिमित्तं स्नानमा

वे। माइ नामकरणसंघः शौचमिति श्रुतेः ॥ अथ कश्चिदाह ॥ नामकरणमाशौचं न कालोप
लक्षणा। अशौचव्यपगमेनामधेयमिति विस्तृतेः ॥ आशौचेव व्यतिक्रान्तेनामकर्मविधीयते इति
मन्त्रकैश्च। नामो नियतकालत्वात्। न च नामधेयं दशम्यानुद्वादेश्यावापिकारयेत्। उपरोपनिषी
युद्धेनैवानक्षत्रेवायुणा चिते इति मन्त्रकैरनियतकालतत्वात्। दशम्यामतीताया विप्रः द्वादश्या
मतीतायां सत्रियः। वैश्यः षोडशे शूद्र एकविंशे इत्यपि ज्ञेयम्। उपपत्त्याद्यनुक्तस्यः। तेन नाम्नः का
लोपलक्षणा एव दंतजनने पिदंतजन्मसंप्रमेमासीत्पुनरिषदिनियतकालत्वात्। चोलेवनकालोप
लक्षणा। प्रथमेदंतनौपवाकते व्यभुतिचोदेनादिनिमन्त्रकः। ततः संवत्सरे प्रणौ च प्रकर्मविधीयते ॥
हितोपेवातनौपेवाकते व्यभुतिदर्शनादादित्यमोक्तैश्च तस्यानियतकालत्वादिति। तन्मदं ॥ चो
लवन्नामदंतजननयोरपि स्वल्पेणानिमित्तत्वात्पपतेरुहिशिष्टकालानुवादोक्त्यभेदात्। संप्रममा
सादवा दंतजननेन दभावप्रसंगाच्च। पक्षपुनरिषदृशेनेन निर्णायकयोस्तनूने शतायुः उरुष इति सु
तेरवाक्यपितृमरणेन दत्यकर्मपितृजेत। ननु कालानुपलक्षणेनामोक्त्येन दभावेवास्त्वानमात्रा
कुट्टिः स्यात्। ततः किमस्तु। अतएवोक्तं। आदंतजन्मनः संघ इति। सा च विष्णुवचनादाहाभाववि
षयनिबध्नामः। त्रिवर्षादावपि स्यादिति चेन्न। दाहदेतादिनिमित्तैर्विशेषाशौचेः पूर्वस्यावाधान
तदुक्तं। पूर्वत्वाधेन नोत्यतिरुत्तरस्य हि सिध्यतीति। जननादृशरात्रे व्युत्पन्नरात्रे संवत्सरे विनिर्दिष्ट
वे। द्वादश्यामपरेण आमासे प्रणौ तथापरे अर्धदशहनि तथावदत्येवमनीषिणा इति भविष्यवना
मः ॥ कालानिममात्र। न च माघस्यादृशरात्रेतीति मुख्यः कालश्च स्वल्पकल्प इति वाच्यः। चो
लेपितथापत्तेः। न च दंतजननकालानुपलक्षणे स दंतजातमृतस्य दाहे काहप्रसंगः। दशहेन वा
धात्। नामकरणोत्तरमेव दाहप्रवृत्तेः। दशहाभ्यंतोवाले प्रमीते तस्य बाधवेः शकाशौचेन कर्त
व्यस्यताशौचे विधीयते इति च हन्मन्त्रकैश्च। आशौचे दाहोपलक्षणा। सततकवदिनपारस्करेकैः
पत्रविष्णुः। अनिचृते दशहेतुपंचत्वं पदिगच्छति। संघ एव विष्णुदिः स्यान्नयेत नोदकक्रियेति।
तदपि मृतशौचे निबध्नाय। ननु सप्तप्लवरावाक्यभेदात्। किंच। नामकालात्माह। मृतस्य स्नानं।
तदुत्तरत्वे काहादि। नामकालेत्वे कादृशहे मृतस्य न किमपि स्यात् ॥ अथ शंखवज्र
स्ववलोपे पंचमी। तदाश्रयिनिनोपपद्यते। नाम्निवापिकृते सतीति मन्वादिविरोधात्कृतवाच
इति। माधवमिताक्षरादिविरोधाच्च। न कालोपलक्षणा। कापीति दिक्। नामोत्तरं देतोत्यतः। काह
दाहे सत्यहः। अदंतजाते तन्मेषिशिशोर्गर्भे च्युते तथा सपिंजनानुसर्वेषामहोरात्रमशौचकर्मविधि
मोक्तैः। दाहाभावितुस्त्वानमात्रं। अदंतजाते तन्मेष एवनास्याग्नि संस्कार इति विष्णुना दाहाभावे
तदुक्तं। आदंतजन्मनः संघ इति पाठवल्कीयाच्च। दाहविकल्पवाहलोपासिः। तस्मीमेवोदक
कुपीतस्मी संस्कारमेव च। सर्वेषां कृतचक्षुनामस्य जापी कृपाक्षयं। अमना कृतचक्षुः। अथ शंख
रात्रौ त्रीयवर्षस्य कालोपलक्षणा यमिति मेधातिथिहरदत्तौ। मनु रपि। नात्रिवर्षस्य कर्तव्या बोधये
रुदकक्रिया। जातदंतस्य वा कुपुं नोन्निवापिकृते सतीति। उदकं दाहोपलक्षणा। दंतोत्पन्नं तन्माह
वर्षांता न्यतेहः। दंतजातेन कृतचक्षुः लोहरेण शुद्धिर्निविष्टकैः। निवर्षाधेतत्तच्छुः अकृतचक्षुः

वाशयुनयनाग्रहः। यद्यप्यज्ञातचूडोवे जातदंतस्तु संस्थितः। तथापि दाहयित्वेन माशौचं अहमाचरेदिति
 आगिरसोक्तेः। अज्ञातदंतत्वमुद्देश्यविशेषणत्वादविवक्षितं। दाहयित्वेत्यप्यनुवादः। उभयविधौ
 वाक्यभेदान्। त्रिवर्षीत्याकचूडभावेऽग्निदाने अहस्तदभावे विष्मृक्तेरेकाह इति माधवः॥ यत्तु कश्चिदा
 ह। अत्रिवर्षविषयादस्मादेवार्थो त्रिवर्षोर्ध्वमपितस्मिद्धिः। विज्ञानेश्वरोक्तेः। त्रिवर्षोर्ध्वमकृतचूड
 विषयत्वं चिंत्यं। जातपदवैपय्यादिति। तनुच्छं। दाहस्याविषेयत्वात्। नृणामकृतचूडानामनुचिर्मे
 शिकीस्तेति मन्त्रे स्त्रिवर्षोर्ध्वमेकाहपत्तेरर्थो अहासिद्धेः। त्वयाप्यनेन यागीकारात्पदेवैपय्यत्वा
 साम्यादाव्यार्थानामप्यन्यत्वं मितास्तरथानभिज्ञदूषणेन। प्रथमवर्षोदौ कृतचूडस्य सदाग्रहः।
 निर्वृत्तचूडकानां तु त्रिरात्राच्छुद्धिरिष्यत इति मन्त्रेः। एतत्सर्वं प्रागुक्तं संपिंडनां। मातापित्रोस्तु दशाहोर्ध्वं
 मृते सवैत्रिरात्रं वालानाम् जातदंतानां त्रिरात्रेण शुद्धिरितिकाश्रयोक्तेः। वैजिकादभिसंबंधादनुहं
 ध्यादाद्यं अहमिति मन्त्रेः। शुद्धित्वादयोगोऽस्तु। अज्ञातदंतमरणोपित्रोरेकाहमिष्यते। दंतजाते
 त्रिरात्रेणाद्यदि स्यात्तानुनिर्गुणाविनिर्कौर्मात्। काश्यपं शूद्रपरं। अनूदानां तु कन्यानां तथा वैशूद्रज
 ननामिति अहानुवृत्तौ शंखोक्तेः। त्रिरात्रं तु भवेच्छूद्रेषामासेपिशिशोमृत इति मन्त्रसूक्ताच्च॥ दंत
 जातशूदेन पंचाहः। यथाहागिराः॥ शूदे त्रिवर्षीन्मृते तु शुद्धिरुपचभिः। अत ऊर्ध्वं मृते शूदे द्वा
 दशाहो विधीयते॥ षड्वर्षोत्तमतीतो यः शूद्रः सन्नि यने यदि मासिकं तु भवेच्छौचमित्यगिरस
 भाषितमिति॥ यत्तु अन्तर्भायः शूद्रस्त्विति शंखोक्तमाशौचं तत्सगुणशूद्रपरं। नियुक्तोत्वेनूढभा
 यं शूदे त्रिवर्षोर्ध्वं द्वादशाहः षड्वर्षमासः। षड्वर्षागपि कृतोद्वाहे मास इत्याहुः। एतत्तुल्यं वयसि
 सर्वेषामिति विरोधाच्छूद्रविगानानादत्तव्यमिति विज्ञानेश्वरादयः। दाहस्यान्यानां तथैवाश्र
 यदेशे प्रागुक्तमिति गोऽः। एवं कन्यास्वयि। तास्वप्यज्ञातदंतसुपित्रोरेकाहमिति माधवः। य
 त्रुविज्ञानेश्वरोक्तं अनद्विवर्ष उभयोः सतकं मातुरेव हीनियाजवल्क्योक्तेः। गर्भस्थे मृते मातु
 र्दशाहं। जाते उभयोः कृतेनाग्निसोदराणां चेति। पैग्योक्तेः। अपित्रोः सोदराणां च दशाहमस्य
 त्वमिति तन्नेदानीं प्रचरति। अतएव सत्यर्थसारे। नन्नादन्तं। कन्यासु चोलायाकमृजोस्त्रानं। अ
 चूडयां तु कन्यायां सद्यः शौचं विधीयते इत्यापस्तोत्रोक्तेः। इदं त्रिषु रूषमभ्येऽप्रज्ञानां तु स्त्रीणां
 त्रिषु रूषा विज्ञायते इति वसिष्ठोक्तेः। इदं वाग्दानोत्तरमिति गोऽः। अप्रज्ञानां तथा स्त्रीणां सापि
 असाप्रपौरुषमिति वचनात्। चोलात्तरवाग्दानपूर्वं तास्वेकाहः। अविशेषेण वर्णानामर्वाक
 संस्कारकर्मणः। त्रिरात्रं तु भवेच्छुद्धिः कन्यास्वन्नाविधीयते इत्यगिरसा त्रिरात्रविषये होविधा
 नात्। अप्रज्ञानामविवाहितानां त्रिषु रूषा पितृपितामहपतिनामहैः सकन्यायाश्चतुर्थ्याः सापि
 द्य। एवं च कन्यापेक्षया पंचमद्वयपितामहो सापि द्यं निवर्त्तने इति तत्संज्ञानेन्यस्मिन् विवाहस्या
 शौचादिधर्म्मो न भवतीत्यर्थः। इति गोविंदार्यवे संस्कारवीचौ। स्त्रीणां तु पितृपक्षे पंचावधिकं
 संपिंडत्वं अप्रज्ञानां तु स्त्रीणां त्रिषु रूषमित्यादि संस्कारवीचौ प्रपंचितम्। अतश्च कन्याया रूद्रप्रपि
 तामहसंतन्यातहसापि द्याभावात्कन्यामरणोपिसंपिंडे क्तमाशौचं नास्तीति शुद्धवीचौ गोविंदा
 र्योवे॥ अतः शूद्रस्योपनयनस्थानीयविवाहात्पूर्वत्रिरात्रं। विवाहोत्कर्षंतु षोडशाहमभ्ये त्रिरात्रं

मेवेत्यपराकायाः। अद्विगुणोऽद्योर्ध्वपंचाह। षड्योर्ध्वविवाह भावेद्वा दशाह इति गौडः। सद्युषा
नाषोऽशाद्योर्ध्वनविवाहभावेविपूणीशोऽवस्थते। तदत्राश्विवाहाज्ञात्कुलपितृकुलेव
सप्तपुरुषावधि विज्ञेयः। अवारिष्वं प्रज्ञानयानेवमतिपादिता। अस्मत्कृतानुमानेया विज्ञेयमुभ
योः स्मृतमिति मरीच्युक्तेः। रत्नाकरेऽपि तच्च चण्डालः। पितृवेषमनिपानागौरजः पश्यसस्त्र
ता तस्यामृतापां नाशो च कदापि दृष्टिः। मावज्जीवमशौचमिति वाच्यमिति निश्चयः॥

॥ अथानुपनीते किंचिदुच्यते॥ नाम्नः पूर्वस्वननमेवा नदूर्ध्ववर्षे त्रयासर्वं चोलाभावेऽप्यु
कदानविकल्पः। नात्रिवर्षस्य कर्त्तव्यां धौर्वैरुदकक्रिया। जानदनस्य वाक्युपा नोऽपि कर्त्तव्यं सती
ति मन्त्रेः। उदकक्रिया साहचर्यादसौ पलक्षणा खनने तु नात्यदोर्ध्वे देहिक। अनद्विषये निखनने न कुप्यो
रुदकतत इति याज्ञवल्क्योक्तेः। उदकमत्यकमेपरमित्यपराकैः॥ यमः॥ अनद्विषये केषं चेत्यनाक्त
निखननेऽपि यमगाथा गायमानो यमस्तु मनुस्मरन्। माधवीये त्राह्येऽपि॥ स्त्रीणां तु पतितो गभे
सद्यो जातो मृतोऽथवा। अजातदंतो मासेवो मृतः। षड्गिरे निवहिः॥ वल्गाद्यैर्भूषितं कृत्वा निक्षिपेत्तु
कायवतः। खनित्वा शनके भूमौ सद्यः शौचे चिद्यो मने। अलंकरणमपि वस्थते। कृतचूडस्य तु विवर्धन
प्रापूर्ध्वं चामुक्तदानं नियतं॥ यज्ञवसिष्ठः॥ अनदेवर्षे मने गभे मत्तने वा सपिंडा नात्रिगत्रमिति तत्स
धमात् चूडा परावर्षे त्रयादूर्ध्वमकृतचूडास्यापि नियतं। वर्षे त्रयोर्ध्वमुपनयनापूर्वं च तस्मिन् सुद
कदानां तस्मिन्नेवोदके कुर्यात् स्त्री संस्कारमेव चेति पूर्वोक्तलौगाक्षि स्मृतेः॥ पिंडदानमपि कापं।
असंस्कृतानां भूमौ पिंडं दद्यात्। संस्कृतानां कुशे धितिः॥ प्रचेतसोक्तेः। उदकदाने सपिंडेः कृतचूडस्य
निगोतमोक्तेः॥ उदकग्रहणमोर्ध्वे देहिक परमिति हरदत्तः। द्वादशाहं त्सादर्वा कपो गडमरतो
सुति सपिंडी करणं नस्या नैको दृष्टानि कारयेदिति हरदत्तयुते देवलोक्तेः। मरीचिरेऽपि॥ प्र
तपिंडं वहि देद्यात् भूमौ च विवर्जितमिति॥ अनदनुपनीतपरमिति विज्ञानेऽप्युक्तं॥ अत्र वृद्धे वप्रवीव
धिः॥ पूर्ववाक्येषु तद्ग्रहणान्। उदकग्रहणस्योपलक्षणात्वाद्याहः प्रवीवधिरिति केचित्। द्वादशा
हत्सरादि ननुपनीतद्विज्ञानं दृष्टव्यमयः। अहाशौचे पिंडदानविधिमाह पारस्करः प्रथमेदिव
से देयास्त्रयः पिंडाः समाहितेः। द्वितीये च तुरे दद्यात् स्थिसचयनं त्रयाः। त्रीलु दद्यात् त्री पक्षिव
स्यादिक्षालयेत्तत्र रतिः। अत्र देवया सिक निवर्धये विप्रैः। शिशुरादंतजननाद्योः स्नाद्यावदा
शिरः कथ्यते सर्वे शास्त्रेषु कोमारे मौजिवधनान्। अपि च वर्षा लौमार्यौ गजेन वहायन्तः॥ तथा
गभेनेष्टे क्रियानालि दुग्धे देयं शिशो मृते परचपायसंस्तीरदद्यात् क्षालविपत्रितः। एकादशाह
शाहृष्यात्सर्गं विधीयिना। तथा॥ पञ्चम्री मृते वालस्तत्र मायः प्रदीपते। किंचित्समानवपसात्
स्कृतानां यथाविधिः॥ भक्ष्यभोज्यं च दानं व्यतयावसुखं भक्षिका तद्वत्स्वार्थं प्रदेयानि सोपान
कानि तस्मै। कुमारणां च बालानां भोजनवस्त्रे वेषणे। पंचोपजीवने वालस्तत्र हि मायदीपते।
तथा॥ भूमिनिःसृष्टं नालेऽवावर्धेऽपमाशिरः॥ ततः परं खग्रेष्टदेहदोषा विधिः। अत्र
पूर्ध्वं खननं निवर्त्य मावर्धे ह्यमिति। प्रागपि कृतचूडस्य निवर्त्य माशिरः खमिति॥ तथा॥ चूडा
कर्मणि संज्ञाने विपत्रितस्य पदा भवेत् सतकांते प्रकृतेऽप्युच्यते स्यात्संज्ञाने तदा। तत्राहः प्रकृतेऽपि

॥ निर्गोपसिंधोपंचमपरिच्छेदे आशौचनिर्गोपः ॥ ३०३ ॥

उदकं तत्र निश्चितम् । आह्वा निषोडशापि स्यः सपिंडीकरणविना । इदं पंचवर्षोत्तरम् ॥ जन्मतः पंचवर्षाणि भुं
 जेदत्र मसंस्कृतं । पंचवर्षाधिके बाले विपत्तिर्यदि जायते । वर्षात्संगादिकं कर्मकात्रव्यमुदकगतः । अह
 न्यहनि संप्राप्ते कुर्याच्छाह्वा निषोडशम् ॥ पापसेनगुडे नैव पिंडं दद्याद्यथाक्रमम् । उदकं भक्षदानं च पददा
 नानियानि च दीपदानानि यत्किंचित् पंचवर्षाधिके सदा । कर्तव्यं तुरगं श्रेष्ठव्रता वीर्यं चैतत्प्रये
 स्ताहाकारेणैव कार्यारण्ये कोटिश्च निषोडशम् ॥ ऋजुर्धर्मैः स्तिलैः शुक्लैः प्राचीना विनिना तथेति त
 त्रैवोक्तेः । अत्र मूलं चिंत्यं । वार्षिकादिन भवत्येव । सपिंडत्वाभावे पितृत्वायोगात् । वचनाभावाच्च । दि
 वोदासीये ॥ अत्र ते निधनं प्राप्ते विप्रादौ शूद्रजातिवत् । क्रियाः सर्वा समुद्दिष्टाः सपिंडीकरणविना उ
 दकं पिंडदानं च कृतचूडे विधीयते इति । स्त्रीणां तु दाहान्मागुदकपिंडदानविकल्पः ॥ स्त्रीणां चैके
 प्रज्ञानमिति गौतमोक्तेः । स्त्रीशूद्राश्च धर्मिण इति वचनाच्छूडेप्येवं । एतद्व्योर्निर्मिता शौचं सर्वव
 र्णसमं । तुल्यवयसि सर्वेषामिति कान्तेनैव चेति व्याघ्रपादोक्तेः । यानितु । निवृत्तचूडे विधेः त्रिरात्रा
 क्षुद्भिरिष्यते । निवृत्ते सत्रियेषु भिर्वैश्येन वभिरुच्यते । शूद्रे त्रिवर्षं न्यूनं तु मृते शुद्धिस्तु पंचभिः ॥
 अत ऊर्ध्वं मृते शूद्रे द्वादशाहो विधीयते । षड्वर्षोत्तरमतीते तु शूद्रे मासमशौचकमि त्याज्जिरसादी
 निता निशिष्टविगानान्नादन्नं व्यानीति विज्ञाने श्वरमदनपारिजातादयः । तेनैतद्दशाच्छूद्राणां च
 वस्था प्रागुक्ता हेयैव । तुल्यवयसि सर्वेषामिति दाक्षिणात्यपरम् ॥ अन्यदेशे कौर्मोक्ता व्यवस्थेति शु
 द्धित्वे ॥ ॥ अथ जान्याशौचम् ॥ ॥ तच्च द्विजपुंसामुपनयनोर्ध्वं प्रव
 त्ते । त्रिरात्रमात्रा देशादशरात्रमतः परं सत्रस्य द्वादशाहानि विशः पंचदशे वतु । त्रिंशद्दिनानि
 शूद्रस्य तदर्थं न्यपावर्त्तिन इति याज्ञवल्क्योक्तेः ॥ यत्तु स एव । त्रिरात्रं दशरात्रं वा प्रावमाशौचमिष्य
 ते इत्याह । तत्र दशाहे त्रिरात्रमस्य श्यत्वं । एकदिनोत्पन्नमशौचं द्वादशे दशाहमस्य श्यत्वं । मरणं यदि तु
 ल्यस्यान्मरणेन कथंचन । अस्य श्यंतु भवेद्भोजनं सर्वमेव संधवमित्यंगिरस्योक्तेः । दशाहाशौचपरत्वे
 दशरात्रमतः परमि त्यानेन योनिरुक्ता पत्रेरिति शुद्धिविवेकादयः ॥ तन्न ॥ स्मृतिभेदात् । त्रिरात्रं द
 शरात्रं वेति विकल्पायोगाच्च ॥ यस्तु पुत्राणां वेदानध्याप्यवृत्तिं विदधाति तत्राह श्वलायनः ॥ द्वाद
 शरात्रं महागुरुषु दानाध्ययने वर्ज्ये रन्निनि । अत्र पावदुक्तनिषेधो वाः स्य श्यत्वमात्रं वा । न तु कर्मो न
 धिकारः । एकादशाहं ते वैश्वदेवोक्तेः । एकादशाहिकमुक्ता तत्र स्वंते विधीयते इति । शुद्धित्वे तु
 त्रयः पुरुषस्यातिगुरुवो भवन्ति मातापिताचार्यश्चैति विस्मृक्तेः । पित्रादयो महागुरवः भर्ताप्युक्ता रा
 मापणे । पतिर्वैधुगतिर्भर्ता देवतगुरुरेव च । शानातपः ॥ पतिरेको गुरुस्त्रीणां सर्वस्याभ्यागतो ग
 रूः । एकपदविमूढानां पितृप्रातृनिषेधार्थं । सोदकानां त्रिरात्रं । अहानूदकदायिन इति मन्त्रोक्तेः । अ
 त्रिंशरात्रो ॥ सपिंडानां पुरुषे सप्तमे विनिवर्त्तते । समानोदकभावस्तु निवर्त्तनाच्चतुर्दशरात्रम् ॥ जन्मना
 मस्य तेरेकेतन्यरंगोत्रमुच्यते ॥ ब्रह्मस्यतिः ॥ दशाहेन सपिंडास्तु शुद्ध्यति मेतत्सूतके । त्रिरात्रेण सकु
 ल्पास्तु स्त्रात्वा शुद्ध्यति गोत्रजाः । स्त्रीशूद्रयोस्तु विवाहोर्ध्वं जान्याशौचम् । वैवाहिको विधिस्त्रीणामो
 पनायनिकस्तत इत्युक्तेः । दत्तानां भर्तरे ब्रह्म । स्वजन्तु मशौचं स्यान्मृतके जातकेतयेति माधवीये
 वात्सायने । शूद्रस्य विवाहाभावे पिषोडशचर्षोर्ध्वं मासः । अनूतभार्यः शूद्रस्तु षोडशाहं स रात्र्यः । मृत्यु

मनुसमधिगच्छेत्तस्मात्तस्यापि बाधयाः। अदिसमधिगच्छेत्तिनात्र कार्यविचारोक्तिः। अपराहृशस्त्रो
 क्तैः निर्णयामृतमदनपारिजातदेवत्ययोक्तैः। हारितः अमो निवधुनादिप्रः स्वविपश्चयधनुमेहान्।
 आप्नोतदप्रहादेष्यः अदेवस्त्रहयोपहान्। धनुप्रतोदावष्टमेदेहादेशवस्त्रहमिति। मेधातिथिस्त
 विराजमात्रतादेशादिमन्त्रतकालोपलक्षणायां। सचकालः स्वस्तीपः। स्वैष्ठाचाष्टमवर्षरूपनेमच
 तुलीमिति वारानामुपनयनामावेप्यष्टमादूर्ध्वश्लोमाशौचतत्रापि मागष्टमाच्छिद्यः। मोक्षाग्निस्त
 म्पतरादूर्ध्वसंश्लोमकोकमिरत्र। यथा आषोडशाद्वेचालश्याहुलेषामप्यष्टमादूर्ध्वनूदेवासत्त्वदूर्ध्व
 मष्टमोवर्षभ्यः। अदिः अदिसमासिकीतिवचनादिमाह। हारलताउदितत्वादिगोडमेषेष्टयुक्तं। अमु
 पनीतोविप्रइत्युक्ताः। श्रीपतेपुत्रतत्रस्यादाशौचेअहेनवहि। हिजन्मनामपकालस्त्रयाणांनुपप्रदि
 कइत्यादिप्रयोगोक्तमुपनयनकालोपलक्षणा। षड्व्यपदेमासत्रयाधिकपरा। गमोष्टमेषमेवाष्टइत्युक्ते
 मन्त्रनायालः। व्रतवृद्धादिजानाचपतीतिषुमथाक्रमं। दशाहमहएकाहेयुधमयिदिनिर्णयः। इति
 हिजादेताः इदंप्रतीतिमुक्तेः। मंचादोपनीतपरिमितः। तदेतन्नाद्रिपतेष्टदाः। यानिनुपराशरः। एका
 हाद्वाद्याः। अदिद्योनिवेदसमन्वितः। अहात्केवलवेदस्तुतहीनोदशभिर्हिनेः। केवलवेदः क
 वलश्रीतामेरप्युपलक्षणा। अमंसंकोचोहेमाध्यापनपराएव। ननुसंध्यादिविहारलतायाः।
 अगिरः। सवैष्ठामेववर्णाणां सूनकेमृतकेतथा। दशाहाच्छुद्धिरेनेषामितिमातातपोमवीन। दे
 वलः। आशौचदशत्रैनुसर्वधामपरेविदुः। निधुनेमसवेचैवमपश्यतः। कर्मणाः स्तपे। अत्यतो
 त्कष्टकर्महातौ। पीडवतोविप्रपरिचर्यापरं। अदेदशरात्रमितिहारलतायाः। दसः। सद्यःशौ
 चतथेकाहमहमन्तुरहस्तथा। षड्दशहादशहश्चपक्षोमासस्तथैवच। मरणांततथाचात्यह
 शपस्यास्तुतके। मितस्तस्यास्तुत्यते। चतुर्थेदशरात्रस्यांतपराशः। उंसिपंचमे। षडेचतुर
 हाच्छुद्धिसन्नमेत्वहरेवतुत्यादिनितास्यापदनापदुरावदगुरावद्विषयाणि। दशाचारभेदा
 दानेयानि। सद्यःशौचादिषडहंताः। पक्षायायावरदिपरः। अत्रमरणांतजननादिविनिर्मादि
 न्ना। शिष्टविगानान्नादात्रैवानीनिविज्ञानेभ्यः। अस्नात्वाचाप्यहुत्वावाअदत्वाअल्लभादिन
 एवंविषयविप्रस्यसर्वदास्ततकंसदेति। दक्षोक्त्या। अन्यश्रवमस्यगेहभायोस्यातस्यनितशः
 अशौचंसर्वकार्येषुदेहेभवतिसर्वदेति। ब्राह्मदिवशाद्यवस्थान्यपराकमदनपारिजातादयः
 माधवस्तु। वृत्रस्वाध्यायसापेक्षमद्यसंकोचनेतयेति कलिवर्ज्यमुक्तेः। दशाहसर्वविप्रस्यसपि
 डमरणासति कलांतगणिकुर्वाणः। कलोभयतिक्लिष्टवीति॥ हारितोक्तेः। अमृताशौचपक्षाप
 गान्तरविषया। मरणांतादिपक्षालुनिदायेवादः। अन्यथानामधाराकविमस्तुदशाहेस्तकीभवेरि
 तिबिरोधस्यादिमाह। मन्त्रदेवलः। दशाहादित्रिभागेनहतेसचपनेकमात्। अंगस्यशनमि
 ति वारानांततत्त्वदर्शनश्रुति। श्लोकोशौचस्यश्रुतामाह। यच्चानुपनीतातिक्ताताशौचेविग्राहोने
 तेकोक्तैः। स्वाशौचकालादिहोमस्यशनेनूत्रिभागतश्रुति॥ नदपिपरांतरेषु। अस्थिसंचयनादूर्ध्व
 नेगस्यशनमेवचेतिमाधवीपेकलो। तन्निषेधात्। मन्त्रहारलतायाः। चतुर्थेहनिर्कृत्यः संसर्गो
 ब्राह्मणस्तुश्रुतिप्रवृत्तसंकोक्तैः। स्महेकाहाशौचेपिचतुर्थाहएवांगस्यश्रुति। तन्ना। देवत्वादि

पसेनास्य दशाहमोचरत्नात् यत्तु ॥ वर्णसंकरजा मूर्ध्ना वसिक्ताया लेषामाणौ च विशेषः ॥ कलौ नोपयुक्त
इति नोच्यते ॥ प्रतिलोमजानां नाणौ च ॥ मलापकर्षणार्थं तु स्नानमात्रमिति विज्ञानेश्वरः ॥ माधवस्तु
शौचाणौ च प्रकुर्वीरन् शूद्रवद्वर्णसंकरा इति ब्राह्मणोक्तेः ॥ शूद्रवदाह ॥ हारलताप्येवं ॥ दत्तकितकृत्रि
मादिपुत्रेषु अहीनवर्णां गामुस्त्रीषु च सपिंडत्वेऽपि प्रसवे मरणे च पूर्वापरपित्रोर्भर्तृश्रितिरत्र मेव न द
शाहदि ॥ अनौरसेषु पुत्रेषु जातेषु च मृतेषु च ॥ परपूर्वा सुभार्या सुप्रसूता सुमृता सुचेति विरात्रानुवृत्तौ
विष्णुक्तेः ॥ सपिंडानां त्वेकाहः ॥ परपूर्वा सुभार्या सुपुत्रेषु कृतकेषु च ॥ भर्तृपित्रोस्त्रिरात्रं स्यादेकाहस्तु
सपिंडन इति माधवीपे हारीनोक्तेः ॥ सतके मृतके चैव त्रिरात्रं परपूर्वयोः ॥ एकाहस्तु सपिंडानां त्रिरात्रं
पत्रवैपितुरिति मरीच्युक्तेः ॥ शंखः ॥ अनौरसेषु पुत्रेषु भार्या स्वन्यगता सुच ॥ परपूर्वा सुवस्त्रीषु त्रि
रात्राच्छुद्धिरिष्यते ॥ परपूर्वोपुनर्भूः ॥ इदं सवर्णा सुहीनवर्णा सुनुशंखदलित्वितौ ॥ परपूर्वा सुभार्या
सुपुत्रेषु कृतकेषु च ॥ नानाधायो भवेत्तस्य नाणौ च नोदकक्रिया ॥ ब्राह्मेयि ॥ अणौ च त्रिरात्रं स्यात्
मवर्णेषु निश्चितं ॥ यत्तु षडशीनौ ॥ अन्यपूर्वा वरुद्धा सुत्रिदिनाच्छुद्धिरिष्यते ॥ ता सुवानन्यपूर्वा सुपं
चाहोभिर्विशुध्यतेति ॥ तत्र पंचाहे मूलं चिंत्यं ॥ यत्तु याज्ञवल्क्यः ॥ अनौरसेषु पुत्रेषु भार्या स्वन्यगता सु
चेत्येकाहमाह ॥ तदसन्निधौ ज्ञेयं ॥ यदा पितुरेकाहस्तदा सपिंडानां स्नानं ॥ अन्याश्रितेषु दारेषु प
रपत्नीषु तेषु च ॥ गोत्रिणः स्नानशुद्धास्युस्त्रिरात्रेणैव तत्पितुर्निप्रजापत्युक्तेः ॥ पितेति वेदुरुपलक्ष
णं ॥ तथोपक्रमात् ॥ यत्तु दत्तके पालकप्रतियोगिकपुत्रत्वात् ॥ पूर्वपितुर्न त्रिरात्रं सर्वसंबंधनिवृत्तेश्च न
दशाहदितिकश्चित् ॥ तन्नाजनकेपिवैजिकादभिसंबन्धादनुहं ध्यादद्यं अहमिति वाचनिकाणौ च
स्यानिवायेत्वात् ॥ पितृमरणोपि दत्तकादीनां त्रिरात्रं ॥ शुद्धित्वे ब्राह्मे ॥ दत्तकश्च स्वयंदत्तः कृत्रिमः
कृतएव चेति ॥ उपक्रम्य सतके मृतके चैव ग्रहाणो च सभागिनः १ तुक्तेः ॥ स्थितिकौमुद्यां हारलतायां
चैवं ॥ दत्तकस्य पुत्रपौत्राणां जनने मरणे वा सपिंडनामेकाहः ॥ वीजिनश्चेति ॥ गोतमेन सा प्रपौरुष
सापिंडोक्तेः ॥ सपिंडानां चैकाहस्योक्तत्वात् ॥ सपिंडे नुपुत्री कृते सपिंडे दत्तौ रसयोर्भ्रात्रे स्तस्युत्रयोर्दे
शाह एव ॥ तत्रावासाभावात् सपिंडत्वेन दशाहमावल्याच्च ॥ पूर्वोपरमर्त्ये च न्ययोः पुत्रयोस्त्वाहमाधवी
ये मरीचिः ॥ मातुरेक्या न द्विपितृकौ भ्रातरवन्पुत्रो वजा ॥ एकाहं सतकं तत्र त्रिरात्रं मृतके तयोरिति दि
क् ॥ ऊढा कन्यायां तु विष्णुराह ॥ संस्कृता सुस्त्रीषु नाणौ च पितृपक्षे तत्प्रसवे मरणे चेत्पितृगृहे पातां
ते दैकरात्रं त्रिरात्रं चेति प्रसवे एकरात्रं मरणे त्रिरात्रमिति ॥ विज्ञानेश्वरपण्क्तौ ॥ माधवस्तु प्रसवेऽपि
त्रिरात्रं पित्रोः एकरात्रं भ्रात्रादिवंधुवर्गस्य दत्तानारीपितुर्गृहे स्येताश्च श्रियेत वा ॥ तद्वंधुवर्गस्त्वके
न शुचित्तज्जनकस्त्रिभिरिति ब्राह्मणोक्तेरित्याह ॥ यत्तु कश्चिदाह पक्षपदेन भ्रातरोगृह्यते ॥ वाक्यान्तरेण
भगिनीमृतौ त्रिरात्रोक्तेरिति तच्चिंत्यं ॥ तदभावादेन द्विरोधाच्च ॥ भ्रातुः प्रसवे एकाहः ॥ मृतौ त्रिरात्रमि
तिकेचित् ॥ युक्तं तु पक्षिणी परस्परमृतौ भ्रातृभगिन्योः पक्षिणी भवेदिति ब्राह्मणम् ॥ भ्रातृभिन्नाना
मेकाहः ॥ वर्गोक्तेः ॥ इतरेषां मथाविधीति वक्ष्यमाणवचनाच्च ॥ यत्तु प्रधानगृहे मृतौ पित्रोः प्रणो भ्रातृ
त्यह इति कश्चित्सनिर्मूलत्वान्नाणौ च पितृपक्षे इत्येतद्विरोधाच्च भ्रातः ॥ दत्तानारीपितुर्गृहे प्रधाने
स्यमेव यदा ॥ श्रियते वा तदा तस्याः पिता शुभे त्रिभिर्दिनैरिति कल्पतरौ ॥ शुद्धित्वे वा पितृगृहे मसवे

तुमिजादीनामाशौचं नास्ति मृतौ पित्रोः त्रिरात्रमल्पेव। प्रजाप्रजासुपोषितुसंस्कृतासंस्कृतासुच।
 माज्जपित्रोस्त्रिरात्रं स्यादितरेषां पयाविधिः॥ अदत्तासुपित्रोरेकरात्रमिति माधवीयशैखकास्मै
 जिनिस्मृतेः वैजिकादभिसंवधादिन्युक्तेऽत्रास्मृत्यर्थसारेण॥ माधवस्तु इदं विराज्जनातदंताप
 रं देतापत्रैः प्रागेकरात्रपित्रोः॥ सद्यस्तु श्रोतृकन्यायाभौदायां वा सराज्जुचिः॥ अदत्तायां त्रिरात्रेण द
 त्तायां पक्षिणी भवेदिति। पुलस्त्योक्तैरन्यत्र कन्यामृतौ पित्रोः पक्षिणी साह। षडशीतावपि॥ पितृ
 गेहादने पत्रपदि पुत्री प्रसीयते। पक्षिणी तत्र पित्रोः स्यान्नात्येषा मिति निश्चयः॥ ग्रामानरेऽपि मि
 ति स्मृत्यर्थसारे। आनुस्तु पक्षिणी। अथुरयो भेगिन्या च मानुला न्या च मानुले। पित्रोः स्वसरित्तद्व
 पक्षिणी स्वपये निशमिति वहस्यति स्मृतेः॥ शुद्धितत्वे कौर्म्ये॥ आदंतातोदरे सद्यः आनुशदकर
 त्रकं आप्रदाना त्रिरात्रं स्यात्तदशरात्रमनः परं पित्रोर्मृतौ स्त्रीणां त्रिरात्रं। पित्रोरुपमे स्त्रीणां मृदाना
 नुकथं भवेत्। त्रिरात्रेणोपशुद्धिः स्यादित्याह भगवानपमः॥ इति माधवीये वृहन्मन्त्रेः॥ उदं दशाहं तः
 अर्धं पक्षिणी॥ आनुभेगिनी गृहे न स्यात्वा तद्गृहे मृतो त्रिरात्रं मन्त्रत्रुपक्षिणी ति षडशीतावुक्ते॥ आ
 द्येपि॥ परस्परमृतौ आनुभगिन्योः पक्षिणी भवेत्। मानुला शौचवत्पुत्राः पितृव्या शौचविष्यन्ति।
 शिष्टास्तु सति नैलत्वा पितृव्ये स्नानमात्रमाह॥ त्रिशतं श्रौक्याम्॥ अनेया चार्पणानां महदहितं सुतश्रो
 त्रियत्किं। स्वप्राज्यस्त्वृत्तौ येष त्रिरात्रं त्रिदिवसमशुचिः॥ सोदकस्त्रभयत्रपक्षिण्या शौचमृत्विद्वद्वि
 सुतसहोऽप्यपुत्रं यतिं वा सिचुषुषुभिज्ज्वशुरभगिनिका भागिनेयप्रमाणे। मानुला च पित्रोः
 स्वसरित्तविरतो मानुले मानुला न्या। चाथो सज्यो निरेव स्वविषयनृपतौ ग्रामनाथे वनरे। शिष्यो पाथा
 प्वधुत्रयपुहृतनया चार्पणार्थं सगोत्रान् जानाति त्रिपुत्रं स्वग्रहं परमृतौ मानुले वै कर्तव्यं॥ रात्रि सत्रं
 चारी एष्यतुकथमपि स्वल्पसंबंधयुक्ते स्नानं वा सोऽयुने स्यादिदमपि सकलसर्ववर्णेषु तुल्यमिति।
 अत्र मूलमिताक्षरादौ स्पष्टं। दोहित्र भागिनेययो रपनीतयो स्त्रिरात्रं। अनुपनीतयोः पक्षिणी।
 संस्थिते पक्षिणी रात्रिदोहित्रे भगिनी सुते। संस्कृते तु त्रिरात्रं स्यादिति धर्मो व्यवस्थितः इति वृद्ध
 मन्त्रेः। संस्कृते दाहे। नेन दाहे त्रिरात्रं नान्यथेति गोडाः॥ तज्ज। विशेषवेपथ्यात्। मानुलादौ सखि
 धिविदेशाभ्यां पक्षिण्ये काहयोर्व्यवस्थाः॥ मनुः॥ त्रिरात्रमाह राशौ च माचार्ये संस्थिते सति। तस्य
 पुत्रे च पत्न्या च त्रिरात्रमिति स्थितिः॥ श्रोत्रिये स्वग्रहे त्रिरात्रं श्रोत्रिये त्रुपसंपत्ने त्रिरात्रमशुचिर्भ
 वेदिति स्मृतेरिति माधवः॥ एकग्रामीरोत्वे काहः। ऋत्विजाहस्यकाल्यश्रौतस्पात्रेयाजनपरे
 त्रिरात्रे कारवेत्तेयो। पशुपिकर्मकुर्वन् एष वाचकः शब्दो भवतीति शर्वराचार्यैः कर्ममभ्येष्टत्वि
 क्तत्वं मुक्तं तथा पिकर्माण्या शौचनिषेधात्तदन्तरमेवैतज्ज्येयं॥ गोडास्तु। एकादकानां नृश्लोका
 व्रजानां महः स्मृते। मानुवधौ सुरेभिर्मे मउलाधिपतौ तथेति जाबालोक्तैर्मानुवधुरेकाहमाहः। शिष्ये
 पनीतेऽहः। शिष्यसंतीर्थसत्रं चारी पुर्कमेण त्रिरात्रमेकाह इति माधवीये बोधापनोक्तेः॥ अन्यत्र
 मनुः मानुले पक्षिणी रात्रि शिष्यत्विन्वाधवेषु चेति। वेधुत्रयं आत्मपितृष्वसमानुषसमानुलपुत्राः
 पितुः पितृष्वसमानुलपुत्राः मानुः पितृष्वसमानुषसमानुलपुत्रा इति विज्ञानेऽन्तरं। अत्र पक्षिणी
 पितृष्वसमादिकानां मृदानां त्वेकाहः। तद्गृहं त्वेकं नेति। पूर्वोक्तमाहान्तरं ति केचित्। पतृषु षडशी

मां। एवं पित्रोर्भगिन्योऽप्येपितामहयोस्तथा। ये मातामहयोश्चैव भगिन्यौ तन्मजाश्रयाः। मातुलाः स्व
 सपित्रोश्च पत्न्यश्चैवांप्रजाश्रयाः। पितरश्चेति सर्वेषु पक्षिणी स्वगृहे अहं। एवं श्वशुरजामातृदौ हि
 त्रविपदि स्मृतं। यत्र यमः जायात रमृते शुद्धिस्त्रिरात्रेणोभयोः स्मृताः। पक्षिणी शालकानां स्यादि
 ति शातातपो ब्रवीत्। इति॥ तन्निर्मलत्वात् मिताक्षरादिविरोधाच्चोपेक्ष्य। मदनपारिजाते विष्णुः
 असपिंडे स्ववेश्मनि मृते एकरात्रं। अत्र हरदत्तौ तः शवे चेत्यापस्तंबसूत्रे तः शवे ग्रामे धनुः। शता
 द्वागन्ममभोज्यं। दीपमुदकुंभं चोपनिधाय भुंजित। यदि समानवंशन गृहमेवं सूरिकायामि
 ताहा। प्रधानगृहे मृतौ न। गृहे यस्य मृतः कश्चिदसपिंडः कथंचन। न स्यात्पशौ च विज्ञेयं त्रिरात्रं नात्र
 संशयः। इत्यंगिरसोक्तमिति माधवः॥ एतेन त्रिरात्रमसपिंडेषु स्वगृहे संस्थितेषु चेति कौर्मव्याख्या
 तं शुद्धितत्वे रहन्मनुः॥ श्वशूद्रपतिताश्चान्यामृताश्चेद्भिजमंदिरे। शौचं तत्र प्रवक्ष्यामि मनुनाभा
 वितं यथा। दशरात्राच्छुनिर्मृते मासाच्छूदे भवेच्छुचिः। द्वाभ्यां तु पतिने गेहमंत्ये मासवतुष्टयात्।
 अन्ये ते वर्ज्ये देहे मित्येवं मनुरब्रवीत्॥ अन्यतो स्तेच्छः। अन्यतः श्वपाचक इति वाचस्पतिः। तत्रैव य
 मः॥ द्विजस्य मरणे वेश्मविशुध्यति दिनत्रयात्। संवत्तः॥ गृहशुद्धिं प्रवक्ष्यामि अंतस्थशवद्विषिते
 प्रोक्तं मृगमयं भांडसिद्धमन्तयेव वा। गोमयेनोपलिप्याय छोगेनाघ्रापयेदुधः। ब्राह्मणेर्मंत्र
 प्रतेश्च हिरण्यकुशवारिभिः। सर्वमभ्युक्ष्ये देहं मृततः शुच्यत्वं संशयं॥ चतुर्द्विष्युः॥ याममध्यग
 तोयावच्छवंति मृतिकस्य चित्। यामस्य तावदाशौचं निर्गते शुचितामियात्। गृहपश्चादौ मृते ये
 वापत्तमाधवीये प्रचेतसा। मातृश्वस्त्रादिषु त्रिरात्रमुक्तं। मातृघसा मातुल्योः श्वश्वशुरयोर्गुरो
 मृते च त्रिजिपाज्ये च त्रिरात्रेण विशुध्यति। गुरुत्वात् यः॥ ऋत्विक्कुलागतः॥ तत्र गृहमृतो ज्ञेयः।
 श्वशुरयो रन्यत्र मृतावपि सन्निधौ त्रिरात्रमसन्निधौ पक्षिणी। देशांतरे एकरात्रं वक्ष्यमाणं विष्णु
 कैरिति माधवगोडादयः॥ अन्यत्र तु मातृश्वस्त्रादिषु पक्षिणी। पित्रोः स्वसरितद्वयं पक्षिणीः॥
 सपे निशामिति वृद्धमनूक्तैः। यत्र वृद्धमनुः॥ अन्यत्र संस्क्रतायां नुभ्रातर्पेपि च संस्क्रते। मित्रजा
 मातरि घेते दौहित्रभगिनी सुतौ। शालकेन मृते चैव सद्यः स्नानेन शुध्यतीति। तज्जातदौहित्रादौ
 देशांतरे। शालकमुत जामात्रोः स्वदेशे ज्ञेयं। शालके तु स्वदेशे एकाहः। आचार्यपत्नी पुत्रोपाध्या
 यमातुलश्च श्वशुरश्च शूर्यसहाध्यायि शिष्ये चैकरात्रमिति माधवीये विष्णुक्तैः। हरदत्तौ ये दशश्लोक्या
 मये वा। श्वशूर्यः शालकः। देशांतरे स्नानं। श्वशुरयोर्देशांतरे एकाहः जावालः॥ एकोदकानां तु
 अहोगोत्रजानामहस्मृतं सर्वत्र मृत्याभावे पितृयकत्रे देशाहः। गुरोः प्रेतस्य शिष्यस्तु पितृमेधं
 समाचरेत्। प्रेताहारैः समंतत्र दशरात्रेण शुध्यतीति मनूक्तैः। शिष्य इत्युपलक्षणा। निरन्वये स
 पिंडे तु मृते सति दयान्वितः। तदा शौचं तदा शौचं पुराचीर्त्वा कुर्यात्तु पितृवन्क्रियामिति माध
 वीये ब्राह्मणेः॥ दिवो दासीये। सगोत्रो वा सगोत्रो वा योग्निं दधात्स्वत्वेन रः सोपि कुर्यान्न वश्रा
 दंशुदे च दशमे हति। यत्रैकविषये पक्षिण्ये काहादिषु सद्यमुक्तं तत्र सन्निधिविदेशं मे आदि
 कृताव्यवस्था। त्रिशत्श्लोक्या॥ वानप्रस्थे यतो चोपरमिति कुलजे षट्केचाश्रयः स्याद्योषिदो
 विप्रश्रुत्ये मृतवति तु दिनं युद्धविद्धे च सद्यः। अत्र मलमाकरे स्पष्टं। युद्धमर्थं मृतस्य स्नानं उघ

नैतद्वेशस्त्रैः सत्रधर्महनस्य सद्यः संतिष्ठते यज्ञलयाशौचमिति स्थितिरिति मन्त्रैः ॥ यज्ञोत्पन्न
 मे संवर्तते देवेषु ॥ यस्तु भारते राजधर्मेषु ॥ अशौचो हि हतः पूरः स्वर्गलोके महीपते न ह्यन्य
 दक्ततस्य न स्नानं नप्यशौचकमिति आह्लादिनिषेधः सपुत्राद्यभावपरः ॥ अतएव तत्र करणीदीना
 आह्लादमुक्तं ॥ अथेतु दशपिंडनिषेधमाहुर्मतिवत् ॥ यत्तु पराशरः ॥ आहवे विद्वानां च स्फुरात्रम
 शौचकमिति ॥ तद्युद्धस्तेन कालोत्तरमृते शेषे असन्निधौ स्नानमिति माधुवः ॥ शुद्धित्वेऽपि
 रातो दंष्ट्रिभिर्भृंगिभिर्वापि हतास्ते चैव अतस्कारैः ॥ ये स्वाभ्यर्थे हतायांति राजनस्वर्गे न संशयः
 ॥ सर्वेषामिव वराणां स्नानमस्त्वशेषतः ॥ यत्तु बृहस्पतिः ॥ डिवा हवे विद्युतां वराणां गोविप्रपाल
 ने ॥ सद्यः शौचं शृतस्याहं ह्यहं चान्ये महर्षेयः ॥ तच्छ्रुत्वा विना पापं सुखं हने च विराजः ॥ रात्रौ यथोह
 ते सद्यः शौचं मन्त्रविराजः ॥ तत्रैव व्याधः ॥ स्तेनं म्रियते यस्तु तस्या शौचं भवेद्दिवा ॥ आसन्नाह्लादि
 रात्रे स्याद्दशरात्रमतः परं ॥ शस्त्राभाते स्नानं विना शवस्य शतं हारीतः ॥ शवस्य शौचं मनमविशेषरा
 नस्य बृहदानीं ज्ञेयं वेदादित्यस्य यत्तु मनुः ॥ अहो वै केन रात्रौ च विराजैरेव च विभिः ॥ शवस्य शौचं
 शुभ्यंति अह्लादं दकदापि न ॥ इति अह्लादावचिति अहोरात्रमुक्तम् ॥ त्रिभिस्त्रिरात्रै रिति न वरात्रमे
 वे दशरात्रमित्यर्थः ॥ तत्र दन्नाशने तद्देवासेनापदि च संभूतः ॥ न दन्तं न मन्त्रं न वेत्ते वा यद्देवसेदि
 तितेनेवोक्तेः ॥ अंगिरः ॥ आशौचं यमस्य संसर्गादायते गृहमेधिनः ॥ क्रियास्तस्य न लुप्यते गृहाणां
 च नतः प्रवेत् ॥ ॥ अथ निहाराशौचं ॥ ॥ स्नेहेन सवर्णे निहारे तद
 न्नारा नेतद्देवासे वदशाहः ॥ तदन्नाशनं नेतद्देवासे अहः ॥ गृहावासे न भस्मणे वैकाहभूतिगृ
 हतो न निहारे देवतज्जायाशौचं ॥ यदि निहरेति प्रेतं प्रलोभाज्जातमानसः ॥ दशाहेन द्विजः पुष्ट
 दशाहेन भूमिपः ॥ आसर्गं न तु वेष्टस्य शूद्रो मासेन पुष्पतीति कौर्मोक्तेः ॥ विनाती य निहारे दश
 वज्रात्ममशौचं ॥ अत्र भूतिगृहे द्विगुणं ॥ अवरज्ये हरं वराणां वराणां पुरं पदि ॥ वहे च वेत्त राशौ
 चं द्वाभ्ये द्विगुणं भवेदिति आभ्योक्तेः ॥ कौर्ममेतदिति गोशः ॥ दोहयेवं ॥ यत्तु ब्राह्मणः ॥ यो स भर्तु
 मृत्पेन नीत्वा वै वृद्धे नरः ॥ अशौचं तु भवेत्तस्य प्रेतजाति समं नृपेति ॥ तदा पदिते यो सोऽस्त्विति
 होरे तु दशाह इति माधुवः ॥ अलं करोतु शतः ॥ कृष्णपादो सपिंडस्य प्रेतालं करोतु कृते ॥ अ
 नदयवासे स्यादशौचो स्नानमिष्यते ॥ धर्मायै न्यायसवराणां हरणं क्रियाकरणे वद्विजस्य मन
 यज्ञफलं स्नानं शालाया मोमिस्पर्श इति माधुवीयो ॥ अग्निदेव्येव ॥ नेतसंस्पर्शं संस्कारेनास्म
 ने वदभ्यति ॥ वोटावेवास्मिन्नावसद्यः स्नात्वा विषुवतीति अपरा कुरुपराशरैः ॥ मातुल
 नादिसंबंधे विराजः ॥ असंबंधिद्विजान् वहिना ददित्वा च सद्यः शौचं संबंधे विराजमिति पेरी कति
 र्मुनेः ॥ जेतममितास्त्रयां वदद्विजः ॥ सत्तेका द्विगुणं शवशाया द्विगुणं मातृवं ॥ आर्तं वा द्विगु
 णं सति स्ततो पि शवदाहकः ॥ अत्र श्वेण नात्र निवृत्तिरित्यर्थः ॥ विष्णुः ॥ मृते हि जेन श्वेण ना
 रये न श्वेदं हि जेन ॥ देवलः ॥ ब्रह्मचारी न कुर्वीत शवदाहकारिक्रिया ॥ यदि कर्मचरे स
 पुनः संस्कारं भवच ॥ याहवत्कः ॥ आचार्यपितृपाप्याया निहेत्यापि नो भवेत् ॥ अत्र गमने न स
 विदेन दोषः ॥ विहितं हि सपिंडां मेत निहरेणादिकं ते यो करोति यः कश्चित् स्यादधिकं भविष्यते

निदेवलोकेः॥ दोषस्याज्ञसपिंडस्यतत्रानाथक्रियाविनेतिहारीतोक्तेः॥ समोक्तस्त्वर्णोत्तमाधवीयं
करवः॥ अनुगम्यशवेवध्यास्त्रान्वास्पृष्ट्वाहुताशनं॥ सर्पिः प्राश्यपुनः स्त्रान्वाप्राणायामेविशुध्यति॥
हीनवर्णोत्तमस्त्रियेः॥ वैश्येऽपिस्त्रिणी शूद्रेऽपि त्रयस्त्रियस्यवैश्येः॥ शूद्रेऽपिस्त्रिणीवैश्यस्यशूद्रेः
हरिति विज्ञानेश्वरः॥ माधवस्तुविप्रस्यवैश्येऽहः॥ स्त्रियस्यशूद्रेः प्येवं॥ अन्यत्रागवत्॥ स्त्रानाग्नि
स्पर्शः शृताशनानि सर्वत्रेत्याह॥ हीनवर्णस्यदाहोर्ध्वदैहिककरणेन॥ ब्राह्मे॥ ब्राह्मणोहीनवर्णस्य
नकुर्यादोर्ध्वदैहिकं॥ कामाहोभात्रयामोहात्कृत्वातज्जानितां व्रजेत्॥ मनुः॥ ब्राह्मणोऽप्यजनेन
त्वापरेषामेवकर्मव॥ अभिचारमहीनंचत्रिभिर्लक्ष्यैर्व्यपोहति॥ पुरुषां सर्ववर्णानां॥ हीनेषु तद्देशेऽप्य
त्रैगुण्यचातुर्गुण्यायुष्यं॥ ॥ अथोदेने समोत्तमवर्णयोः॥ ॥ संचयनाम्

वैश्वैलस्नानमूर्ध्वमाचमनम्॥ हीनवर्णोपुनसंचयात्माकसंचैलमूर्ध्वस्नानमात्रं॥ विप्रस्यक्षत्रवैश्य
विषयेतु ब्राह्मे॥ अस्थिसंचयनेविप्रोरोतिचेत्क्षत्रवैश्ययोः॥ तदास्नानः संचैलस्तद्वितीयेहनिशुश्रू
ति॥ कृतेतुसंचयेविप्रः स्नानेनैवशुचिर्भवेत्क्षत्रस्यवैश्येप्येवम्॥ शूद्रेतुसंचयात्माकविप्रस्यत्रिणंक्ष
त्रवैश्ययोर्द्विरात्रं॥ ऊर्ध्वं तु द्विजानामेकाहः॥ शूद्रस्यशूद्रेस्पर्शे विनास्थिसंचयामूर्ध्वमेकाहः॥ ऊर्ध्वं स
ज्जोतिरितिमाधवीपेजेयं॥ शुद्धित्वेपारस्करत्तु॥ अस्थिसंचयनादूर्ध्वमासंयावद्विजानपुः॥ दिवसे
नैवशुध्यंतिवाससांक्षालनेनच॥ सज्जानेर्द्विवसेनैवअहात्स्त्रियवैश्ययोरित्युक्तम्॥ सपिंडानोरो
ननिहीरादावदोषश्चुक्तं प्राक्॥ विज्ञानेश्वरस्तु॥ मृत्यवांधवैः सार्द्धं कृत्वा तु परिदेवं॥ वर्जयेत्
दहोरात्रं दानप्राज्ञादिकर्मचेतिपारस्करेक्ते सर्वत्रैकरात्रमाह॥ ॥ अथाशौचा

नभस्सरो॥ विष्णुः॥ ब्राह्मणादीनामाशौचेयः सक्तदेवाज्जमयाति॥ तस्यतावदा
शौचंयावज्ज्ञेयां॥ आशौचव्यपगमेमायश्चित्तनिति॥ अज्ञानेनंगिरः॥ अतर्दशोहेभुक्तान्नसूतके
मृतकेपिवा॥ अस्याशौचंभवेत्तावद्यावदन्नव्रजत्यधः॥ मायश्चित्तत्वमप्याविप्रस्यवर्णकमेणेकाहः॥
अहंपचाहसप्राप्तेपवासः॥ दशविंशतिषष्टिः शनंचप्राणायामाः पंचगव्याशनंच॥ अभ्यासेद्विगु
णां॥ आपदितुप्राणायामशतंपंचशतमष्टसहस्रं गायत्रीजपश्च॥ मत्प्रापदितुसवर्णशौचेत्रिरधम
वर्णां॥ गायत्र्यष्टसहस्रंच॥ स्त्रियाशौचेउपवासश्च॥ वैश्याशौचेत्रिरात्रोपवासश्च॥ शूद्राशौचेरुक्
क्षत्रवैश्ययोः पंचशतमष्टशतं गायत्रीजपउत्तमेषु॥ शूद्रस्यसर्वत्रस्नानं॥ मत्प्राणापदिविप्रस्यवर्णो
पुशान्तपनक्तं महाशान्तपनचांद्रायणं॥ अभ्यासेतुमासिकं हेमासिकं त्रैमासिकं षाण्मासिका
नीत्यादिमाधवीयादौ ज्ञेयं॥ ॥ अथदासस्यस्वदास्युत्पन्नस्य॥ ॥ स्वस

पिंडशृतौस्नानमात्रेणस्वामिकार्येऽप्यप्यं भक्तदासस्यअहोर्ध्वं॥ सद्यः स्यर्शगर्भदासोभक्तदास
स्त्रहाच्छुचिरितिस्मृत्यंतरोक्तेः॥ मूल्यकर्मकरः शूद्रादासीदासास्तथैवच॥ स्नानेशरीरसंस्का
रेणहकर्मण्यद्विज्ञाति॥ शान्तानपोक्तेश्च॥ एतच्चानन्यसाध्येतत्कार्यमात्रे॥ अन्यत्रमासाद्याशौ
चमस्त्येव॥ एवंदास्यामपिस्तुक्रियास्तस्याअस्पर्शत्वमपिमासमात्रं॥ दासीदासश्चसर्वोवैश्य
वर्णस्ययोभवेत् तद्वर्णस्यभवेच्छौचंदास्यामासस्तुसूतजमिन्यंगिरसोक्तेः॥ षडशीतावपि॥
स्वामिशौचेनदासाद्याः स्पर्शमासानुकर्मसु॥ योग्यासुभोसतोदासीसूतीचेत्स्पर्शनामियात्

दत्तदासादीनां सप्तपिंडमरणोद्देशात्प्राणैश्च समसंख्यदिनोर्ध्वं सम्यपिमाणाः प्राणैश्च स्वामिकाः ॥
 र्षेऽप्युपेत्यतिहरदत्तः ॥ दासांतेवासिभूतकाः सिष्याश्चैकत्रवासिनः ॥ स्वामिन्येनशौचेनयुः ॥
 ध्यातिमृतसूतकेऽतिरुहस्यतिस्मृतेः ॥ दासश्चात्रगृहजातस्तथाऽक्रौतान्त्वोदापादुपागतः ॥ अत्रा
 कालमृतश्चसादाहितः स्वामिनाचयः ॥ मोक्षितोमहत्तमश्चणीयुद्धमात्रपणेजितः ॥ तवाहमिमु
 पगतः प्रव्रज्यावसितः कृतः ॥ भक्तदासश्चविज्ञेयस्तथैववडवाहतः ॥ विक्रैनाचात्मनः शास्त्रे
 सः पंचदशस्मृतारति नारदोक्तैषुगर्भदासभक्तदासोविनाज्ञेयः ॥ वडवादासी ॥ तथाहवः
 युद्धादासोजातस्त्यर्थः ॥ अनेवास्यपितृनैवोक्तः ॥ स्वशिल्पमिच्छन्नाहंनैवोधवानामनुत्तया
 आचार्यस्यवसेदंतेकृत्वाकालमुनिश्चितं ॥ आचार्यः शिष्येदेनंस्वगृहेदत्तभोजनमिति ॥ शि
 ष्यस्तुतुल्योविद्यार्थी दासां देस्वामितस्तपिंडमरणोतुविष्णुः ॥ पत्नीनां दासानामानुलोम्येनस्व
 मितुल्यमाशौचेमृतेस्वामिन्यात्मीपमिति ॥ प्रतिलोमदासानामाशौचाभावः ॥ वर्णनामाभुलो
 म्येनदास्यनप्रतिलोमतश्चियाजवल्क्योक्तेः ॥ ॥ अथराजैर्जननमरणोवाणविविधा
 गां कृत्वायभागहृदयेचेतपूर्वदिनं अनेनूत्रमिति मिनास्वरयां यत्र प्रागदृशजान्वास्वयोरे
 यात्पूर्वदिनमित्युक्ते ॥ जत्रतद्देशाचारतोव्यवस्था ॥ सवेमाशौचमाहितान्नेराहतत्रिचस्यमरसा
 मारभ्यजेय ॥ अन्नमिमनउत्कृतेराशौचादिदिजातिषु ॥ दाहादग्निमनोविद्यादिदेशस्यमृतेम
 जीतिपेठिनसिस्मृतेः ॥ सामिरहितान्निः ॥ आहितान्निश्चेत्तवसनश्चिपेत्पुनः संस्कारकृत्वा
 शववदाशौचमितिवाग्विशेषोक्तेः ॥ दाहादेवनुकर्तव्यम्यस्यैतानिकोविधिरितिवालाञ्
 यत्रधूत्रैस्वामिनास्मांजोराचोक्तः ॥ आहितान्नेरपिमरणादेवदशरात्रं ॥ दशाहशवमाशौच
 मितिमरणातिमित्रत्वात्तस्या ॥ यत्रदाहादेवतस्याशौचमुक्तं तत्संस्कारेनिमित्ताणांचपथगे
 वातेनगस्त्रान्नेः संस्कारांगविरात्रं ॥ औताग्नेस्तुदशरात्रं ॥ मरणानिमित्रतभयोदेशहदाहाआगपीति
 तद्वचनविरोधात्पूर्वैस्वेवोक्तैर्षीभूतकल्पनालाघवाच्चिन्त्ये ॥ ॥ अथानिर्क्रान्ताशौ
 चं ॥ ॥ तत्राशौचमध्येजननादौजातेतच्छेषेणशुद्धिः ॥ विगतनुविदेशस्यशृणुया
 द्योहानिर्दिशं ॥ यच्छेषदशरात्रस्यातावदेवाशुचिर्भवेदितिमन्त्रैः ॥ अत्रकेचिदेतत्पुत्रानिरिक्त
 विषयंतेषांलाशौचमध्येअवरोपितदाद्येवदशाहादि ॥ पित्रैवेत्येतौस्यातादूरस्थोपिहिउव
 कः ॥ शुक्लांतदिनमारभ्यदशाहसूतकीर्भवेदित्यस्यसर्वापवादत्वादित्याहुः ॥ तन्न ॥ ज्ञानमरण
 स्यनिमित्तत्वात् ॥ अन्नमिमनउत्कृतेरित्यादिविरोधाच्च ॥ स्वत्यस्येसारपि ॥ जननेमरणोवाप्रथ
 मदिनादूर्ध्वंजातेपुत्रादीनांशेषेणैवशुद्धिरिति ॥ षडशीतावपरांकेचेव ॥ दशाहादूर्ध्वंजातेनुचद
 वशिष्टः ॥ मासत्रयेतिरात्रंस्यात्तृणमासेपक्षिणीतथा ॥ अहस्तुनवमादवौर्गर्ह्यस्त्रनेनशुद्ध
 ति ॥ जननेत्वत्किंताशौचंजात्येव ॥ नाशुद्धिः प्रसवाशौचेव्यतीतपुदिनेषूपीतिदेवत्योक्तेः ॥ पि
 तुः स्वानंतत्रापिभवत्येव ॥ निदेशंजातिमरणंशुक्लापत्रस्यजन्मवा ॥ सचासाजलमाधुत्यशुभोभव
 तिमानवः ॥ रतिमन्त्रैः ॥ तत्रानिर्क्रान्ताशौचेदशाहादिजान्याशौचविषयं ॥ नत्वनुपनीतादिनि
 मित्रविराजो ॥ उपनीतेनुविषयमतस्मिन्नेवातिकालजमिति व्याघोक्तेः ॥ निर्देशंजानिमरणं ॥

अतिक्रान्ते दशाहेत्विति मन्त्रेऽथ ॥ माधवीये देवलस्तु ॥ अत्रिपक्षात्रिंशत्स्यात् षणमासात्पश्चिणीत
तः ॥ परमेकाहमावर्षादूर्ध्वं स्नानो विप्रश्च्यतीति ॥ तत्रापदनापह्निपयत्वेन व्यवस्था ॥ इदं वै कदेशे
देशान्तरे तु स्नानमात्रं ॥ देशान्तरमृते श्रुत्वा क्लीवे वै स्नानसेयता ॥ मृते स्नानेन शुभं निगमेश्रावे च गो
त्रिणां इति ॥ पराशरोक्तेरिति विज्ञानेश्वरः ॥ स्नानं वत्सरांते ॥ अर्वाक्त्रिपक्षात्रिंशत् षणमासाच्च
दिवानिशं ॥ अहः संवत्सरादूर्वाकदेशान्तरमृते घृणी विष्मृक्तेरिति माधवः ॥ इदं सपिंडानां ॥ देशान्तर
रे स्नानं सोदकानामिति ॥ युक्तं तल्लक्षणं त्वाहवृहस्पतिः ॥ महानद्यंतरं यत्र गिरिर्वा व्यवधायकः
वाचो यत्र विभिद्यंते तद्देशान्तरमुच्यते ॥ देशान्तरं वदं ये केष्वपीयोजनमापतं ॥ चत्वारिंशद्द्वे तस्ये विं
शदनेतथैव चेति ॥ एतत्सर्वमातापितृमित्रविषयं ॥ तयोस्तु पितरौ चेदिति पूर्वपैगीनसिवाक्यात्
दापूर्वमेव दशाहादि ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ मातापितृमरणोदरदेशे पितृसंवत्सरे ध्वं मपि पुत्रो दशाह्नादिकं
शृणोमाशौचं कुर्यात् ॥ स्त्रीपुंसयोः परस्परसवर्णोत्तमवर्णसपत्नीषु चैवमिति ॥ शुद्धितत्वादयोगो
डास्तु ॥ ऊर्ध्वं संवत्सरादाद्यादंधुश्चेच्छ्रूयते मृतः ॥ भवेदेकाहमेवात्र न च सन्यासिनां नत्विति देवलो
केऽपि जोरमभ्येति रात्रमूर्ध्वमेकाहः ॥ वंधुमीतापिताभर्ता च ॥ पूर्वोक्तदशाहस्तु कलिंगादिदेशेषु
रस्याहः ॥ ते वंधुपदस्य पित्रादिपरत्वे मानाभावात् ॥ उपेक्ष्यम् ॥ शौ दसपत्नमातृस्तु दक्षः ॥ पितृपत्न्या
मपेतायां मातृवर्जं द्विजोत्तमं संवत्सरे व्यतीते पित्रात्रमशुचिर्मवेत् ॥ हीनवर्णमातृहीनवर्ण
सपत्नीषु चैवमिति स्मृत्यर्थसारे ॥ केचित्पितुः पत्न्यां प्रमीतायामौरसे तनयेतथेति ॥ ब्राह्मोक्तेरौ
रसे षोडशाहः ॥ षडशीतावप्येवं ॥ एतत्सर्ववर्णानुत्पं ॥ नुत्पं वयसि सर्वेषामति क्रान्तेन थैव चेति
आमोक्तेः ॥ ॥ अथाशौचसंपाते उच्यते ॥ ॥ तत्र शावेशावेस्
तके सूतकं ॥ शावेशस्तकं ॥ सूतकेशावेवा ॥ तत्राष्टोत्तरकालतः पूर्वरासमन्यूनमधिकं चेति द्वाद
शभेदाः ॥ यदेकदिने समन्यूनमधिकं वा शौचद्वयं तत्र तत्रेणान्यसिद्धिः ॥ ह्यमोरैककालत्वात् ॥ य
दानुद्वितीयादिदिनेषु त्रयसंजातीयं शावेजननं वा समकालं ॥ नूनकालं वा परस्यात्तदा षट्सुप
क्षेषु पूर्वशेषेण शुद्धिः ॥ अंतराजन्ममरणेशेवाहोभिर्विप्रुच्यतीति ॥ याज्ञवल्क्योक्तेः अंतरा
ज्ञाने इत्यर्थः ॥ ज्ञातस्यैव जननादेर्निमित्तत्वात् ॥ पूर्वाशौचोत्तरां तन्मध्योत्पन्ने ज्ञाने तत्र त्रमेव का
र्यं ॥ शुद्धित्वेषुक्तं ॥ पूर्वाशौचांतरुत्पन्नं समानं लघुवानिमित्तं तत्कालादपरिश्रुतं स्वाशौचहे
तुरेव ॥ अज्ञानं तु न ॥ अविज्ञानेन दोषस्याच्छादविषयकं चनेत्यस्याशौचसंकर्येपि प्रवृत्तेः ॥ ते
नाज्ञानात् ॥ चोत्सर्गादोक्ते पश्चात्तत्ज्ञानेपि नावृत्तिरिति ॥ माधवीये यमोपि ॥ जनने जनने च
तस्यान्मरणो मरणं तथा ॥ पूर्वशेषेण शुद्धिः स्यादन्तराशौचवर्जनं ॥ अत्र केचिदंतदेशाहेत्यानां
चेत्पुनर्मरणजन्मनी ॥ तावत्स्यात् अशुचिर्विशोयावत्तस्यादनिर्देशमिति ॥ मनुयराशौचैर्देश
हयहणात्सर्गाशौच एव पूर्वशेषेण शुद्धिः ॥ अहद्यत्याशौचसंपाते तत्रेणैव शुद्धिरित्याहुः ॥ ह
रदत्तोप्येवमाह ॥ गोश्रप्येवं ॥ तच्च ॥ याज्ञवल्क्यादिवशेन दशाहस्य नुत्पकालाशौचोपलक्ष
णत्वात् ॥ समानाशौचसंपाते प्रथमेन समापयेत् ॥ असमानं द्वितीयेन धर्मराजवचोप्येति माध
वीये शंखोक्तेः ॥ अपराकमिताक्षरादिविरोधाच्च ॥ यदानुसूतकेशावे समन्यूनमधिकं वा तदान

पूर्वशेषा कुट्टिः ॥ नदाहंमिहः ॥ सतके शतके च स्यात् सतके त्वयसतके तत्राधिक्यमसतके शतके च
 नसतके वद्विशन्ते ॥ शावा शौचसमुच्चये सतकमुपदा भवेत् ॥ शावेन पुच्छते सती न सती शावशौ
 धिनी ॥ चतुर्विंशतिमतेऽपि ॥ मृतेन पुच्छते जाते न मृतं जाते केन न ॥ अतो यदा दशाह ॥ जमनमभ्येत
 दंतो वा अहादिशवंतदा पूर्वेषां शुद्धावपिन निमित्तमस्य एतत्त्वमवत्येवा मरणात्तन्नियोगे तु मारिषो
 मरान भवेदिति कौन्मीच ॥ गोतमव्याख्यायां कदा विरपि ॥ सतकाहियुगशावे शावाहियुगमात्रे च
 आर्त्तवाहियुगास्ततोऽपि शवदाहकः ॥ अत्र पूर्वेषां गोतरे त्रनिवृत्तिरस्य स्थित्या धिक् स
 दित्यर्थः ॥ घटशौचावपि स्वभाववद्दत्तमित्युक्तं न शावविशेषाधिनीति ॥ रात्रिशेषादो वदितं हि विदि
 नैरागतुकैः ॥ सतवेह त्वं न स्वभावेनातलत्र मृते शवस्यापिन पूर्वेषां कुट्टिरिति वक्तुं स्वभावेनात
 लत्र मृते शवस्यापिन पूर्वेषां कुट्टिरिति वक्तुं स्वभावेत्युक्तं ॥ ननु ॥ नागतुं केराद्ये भिरशौचमप
 नुपद्यते ॥ न च पातनिमित्तं न शावरस्य सौक्ष्म्यमिति ॥ एवं न वपस्याः ॥ यदा तु अहापलाशौचमप्ये
 सजातीये विजातीये वा दोषकालमुत्तरं न स्युत्तरं ॥ पूर्णकार्ये न पूर्वेषां कुट्टिः ॥ स्वस्था शौचस्य म
 ध्ये तु दीर्घशौचं भवेद्यदि ॥ न पूर्वेषां कुट्टिः स्यात्कालेनेव सुभ्यतीति ॥ उक्तमहात्ते ॥ तेन महादि
 शावमध्ये दशाहादिसतके चिन्म पूर्वेषां कुट्टिरित्यपरकः ॥ शवनिमित्तमस्य एतत्त्वमवत्येवा कुट्टि
 धिवेकेन तु शावेन पुच्छते सति निमित्तमात्रे लवापुत्रशौचनिवृत्तिरुक्ता ॥ तन्म ॥ उक्तस्य कालावि
 कोनवलवत्तात् ॥ माधवीयेपमोपि ॥ अथ कुट्टिमदाशौचं पश्चिमेन समापयेत् ॥ यथा विरेत्रे मकोमे
 दशाहं च विशेषदि ॥ आशौचं पुनरागच्छेत्तत्तमाप्यविश्रुयतीति ॥ हारितोपि ॥ गृहणालघुमप्ये
 तुल्यगानेव तद्विनि ॥ गुरुत्ववलयत्वं च कालकृतमेव ॥ पूर्वोत्तरेषां ॥ एतच्च हरेदनेन स्य च मृत्तं पि
 तास्य पामप्येव ॥ पतुं अथानां योगपद्ये तु जेपा सुद्धिरी पसी ॥ मरणोत्पत्तियोगे तु गरीयो मरणं भवे
 दिति हारितकौर्मोदितं तस्य सत्त्वाभिप्रायं शवस्य गुरुत्वं जेपां कुट्टिदत्तकालेनापि दीर्घकालस्य
 शौचनिवृत्तिमाह ॥ देवलः ॥ परतः परतोऽहिरयद्वौ विधीयते ॥ स्यात्वेत्यं च तमादहः पूर्वैरौवात्र
 शिष्यते ॥ अस्यार्थः ॥ अथ दहौ दीर्घशौचे परतो शौचकुट्टिः परतो शौचं पश्चिमतो शौचमुत्तरस्य च
 दिनास्यतो नुवर्तते ॥ नदा पूर्वैरौव कुट्टिः ॥ पूर्वैरौत्तरशौचादौषिककालस्यापि पूर्वेषां कुट्टि
 रित्यर्थः ॥ यथा षष्ठमासे गर्भपातनिमित्तं घटशौचमप्ये दशाहपाते पूर्वेषां त्रनिवृत्तिः ॥ यथा वां अ
 हमध्ये स्तावपातनिमित्तं चतुर्हसं चाहयोरितिकश्चित् ॥ तन्म ॥ दशाहावक्षि पूर्वेषां सुभ्यदौक्य
 कपविरेषात् ॥ षष्ठादिदिनेषु पूर्णशौचं मृत्युगौतुदाहस्यनौचित्याच्च ॥ अस्य दूरवत्त्वपंचनमा
 दह्याततो मृतं ॥ अहादित्रे तस्या द्वास्मिन् विषये पूर्वैरौवा कुट्टिः शिष्यते ॥ दशाहादिरात्रिशेषे
 अहादस्याशौचानां परस्परविशेषसंपाते च न द्वाहादिरद्विरित्यर्थमाह ॥ क्वचित्सर्वेष्वेषां कु
 ट्टेरपवादा माह गौतमः ॥ रात्रिशेषे सति द्वाभ्यां प्रभाते निस्रभिरिति ॥ प्रभातेत्यपामो ॥ रात्रिशेषे अहा
 कुट्टियामशेषेषु विस्मृतादिनिशानातयोक्तेः ॥ इदं शावते सतकपाते सजातीये वा तुल्या ॥ अ
 वक्तवित् ॥ रात्रिशदः अहोरात्रिपरः ॥ अहः शेषे द्वाभ्यां प्रभाते निस्रभिरिति शतलिखितवक्तव्यं
 ॥ अथ यदि दशरात्रासन्नपते पण्यं दशरात्रमाशौचं ॥ ॥ मानवमादिवसात्र

दअर्धेद्विगत्रेणानुष्ठापं त्रिगत्रेणेतिवोधायनोक्तेः पुनः पातेदशाहः। आकृष्टवैणसहगच्छतिदशमे
 द्विपतेयस्याहर्दयात्प्रविशुध्यति। प्रभातेतुत्रिगत्रेणदशरात्रिष्वयंविधिरितिदेवलोक्तेः। अनवमद
 शमशरौचोपात्प्रात्यदिनपरौ। तेनसत्रियादावपितथेत्याहुः। माधवीयेत्येवं। अन्येत्वाहुः अत
 दशहेस्यातीचेत्पुनर्मरणजन्मनी। तावत्स्यादशुचिर्विप्रोयावत्तस्यादनिर्देशमिति। मनुपराश
 राद्यैर्दशमदिनेनोत्तरस्यशुद्धेरुक्तत्वाद्विरोधः स्यष्टएवविरोधेचयंदेकिंचनमनुरवदत्तक्षेत्रजं। क
 लौपराशरः स्मृतिरित्यनेनचपूर्ववचसांवाधः। अतएववाचस्पतिनातेषामनाकरत्वमुक्तम्। सा
 कारत्वेपिजातिमात्रविभादिविषयदेशान्तरविषययुगांतरविषयंवास्तु। तेनगौतमीयेरात्रिशब्दे
 नाहोरात्रपरः। रात्रिमात्रावशिष्येतिमिताक्षरोक्तेः। तत्रकविहोतेरिवान्यथाव्याख्यायुक्ता।
 माधवल्लु॥ अनिर्गतदशाहमितिपूर्वस्वयंयविरोधादपेक्ष्यशति अस्मत्पितृचरणास्तुवोधाय
 नीये। अनवमादिवसादितिद्वितीयाशौचस्यनवमंदिनं प्रथमस्यदशममेवाहुः। घ्राहादिरुद्धेः पू
 र्वशेषापवादत्वात्तस्यचन्यापतोद्वितीयदिनादेवप्रवृत्तेः। अतऊर्ध्वमितिदशमरात्रिपरं। शास्त्रलि
 खितावुक्तौदेवलोक्तौचाहशेषदशमेन्द्रिचातीतेरात्रौपतेदित्यर्थः। दशस्यापितानामकुर्यादिति
 वत्। तेननमन्वाद्यैर्विरोधोनापिमिताक्षराद्यैरित्याहुः। अपराकैर्निर्णयामृतेस्वरसोप्येवं। यत्तत्रै
 ववासे॥ आद्यतभागद्वयंयावत्सूतकस्यतुसूतकौ। द्वितीयेपतितेत्वाद्यात्सूतकाच्छुद्धिरिष्यते।
 अतऊर्ध्वेद्वितीयातुसूतकांताच्छुचिः सूनः एतदेवविचार्यस्यामृतकेमृतकांतरे। मृतकस्यात
 रेपत्रसूतकेप्रतिपद्यते॥ सूतकस्यांतरेवाथमृतकंयत्रविद्यते। मृतकांतरेभवेत्तत्रशुद्धिर्वर्गेषुसर्व
 शरति। अस्मार्थलत्रैवोक्तः॥ पूर्वाशौचपरमहोरात्रस्यदिनरूपे आद्यभागद्वयेन्याशौचपातेपू
 र्वेणशुद्धिः। भागद्वयार्थंरात्रौसूतकांतरेद्वितीयात्। पूर्वभिन्नात्सूतकांजात घ्राहादिपूर्वाशुद्धि
 रिति। अपराकैर्त्वाशौचकालेद्विधाविभज्यनिर्गुणविषयत्वेनेदमुक्तः। अस्पृश्वचनस्यनिर्मूल
 लोक्तिरज्ञोक्तिरेव। अतःपूर्वाशौचात्परात्रावन्त्याशौचेःहोरात्रद्वयमधिकं। रात्रेरन्ययामेतुदिन
 त्रयमितिभट्टचरणोपदिष्टः पंथाः॥ एतत्तत्पूर्वाशौचसंपातेस्वरत्रिशेषेतिरात्रादिसंपातेतुपूर्व
 शेषेणैवशुद्धिः। द्विरात्रादिरुद्धेः पूर्ववाक्येदेशाहविषयत्वादपवादाभावशेषशुद्धेरवसामान्य
 तःप्रवृत्तेः॥ षडशीतौतुदशाहान्तेअहपातेपिद्वित्रिदिनवद्विरुक्ता॥ रात्रिशेषेपदाशौचंपूर्वान
 धिकमापतेत्। ऊर्ध्वेदिनद्वयंपूर्वाधामशेषेदिनत्रयमिति। अनधिकसमन्वयेनवा। तत्रच्छ॥ त
 स्यनिर्मूलत्वादेतेपक्षिरायादिपातेपिद्विरात्रादिरुद्धापत्तेः। पूर्वाशौचांतवर्द्धितद्वित्रिदिनमध्ये
 धिकाशौचांतरपातेतुवर्द्धितस्यात्यत्वादधिकेनैवशुद्धिः। नचवर्द्धितस्यपूर्वशेषत्वशंकनीयं॥
 रात्रिशेषेपूर्वशेषशुध्यपवादेनैमित्तिकवृत्तिन्यायोजीवनान्। अपवादाभावेउत्सर्गस्यप्राप्तेः। अ
 पवाद माहशंखः॥ मातर्मयेप्रमीतायामशुद्धौश्रियतेपिवा पितुःशेषेणशुद्धिःस्यान्मानुःकुर्या
 त्तुपक्षिणी। पादत्रयस्यष्टम्॥ तुर्यस्यत्वयमर्थः। पित्राशौचमध्येमातृमृतौपित्राशौचांतेमातृपक्षि
 णीमधिकांकुर्यादिति॥ तत्राशुद्धावित्युक्तेरात्महादेःपितुराशौचाभावात्मातृमरणेनपक्षिणी
 किंतुपूर्वमेवाशौचं। इयंचपक्षिणीतृतीयादिपरानाद्यदिनद्वयेप्रतिनिमित्तं। नैमित्तिकावृत्तिन्या

प्रवेशेषां कुट्टिः ॥ तदाहोमिहः ॥ सत्केरुतर्कचेत्यात्तृनकेत्वयसत्तर्कं तत्राधिक्यत्वं तृनकं शक्यं कु
नसत्तर्कं षड्विंशत्येते ॥ शावाशौचे समुत्पन्ने सत्तर्कं तु यदा भवेत् ॥ शावेन पुष्पते सती न सती शावशौ
चिनी ॥ चतुर्विंशतिमतेऽपि ॥ मृतेन पुष्पते जातं न मृते जातं केन तु ॥ अतो यदा दशाह ॥ जमनमध्ये त
दंते वा अहादिशब्दं तदा प्रवेशेषां शुद्धावपिन निमित्तमस्य सत्त्वं भवत्येव ॥ मरणोत्पत्तियोगे तु मरिचो
मरणं भवेदिति कौमीन्द्रः ॥ गौतमव्याख्यायां ददा विरपि ॥ सत्तर्काद्विग्रहाणां शावां शावद्विग्रहाणां त्रैव
आर्त्तवाहियुगासूनी लतोपि शब्दाहकः ॥ अत्र पूर्वपूर्वगोत्रोत्तरनिवृत्तिरस्य स्यात् ॥ अधि
दित्यर्थः ॥ षडशीतावपि ॥ स्वभाववद् सत्तर्कं न शावविशेषाधिनीति ॥ रात्रिशेषादो वदितं द्विजिदि
नैरागतुं के ॥ सत्तेव हत्वं न स्वभावेनातलत्र न शवस्यापि न प्रवेशेषां शुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेनात
लत्र न शवस्यापि न प्रवेशेषां शुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेन युक्तं ॥ ब्रह्मे ॥ नागतुं के ॥ दशाहो भिरशौचमप
नुपयते ॥ न च पातनिमित्तं न शावरस्य शौचं न निमित्तं ॥ एवं न वयस्याः ॥ यदा तु अहा घृत्ता शौचमप्ये
सजातीयविजातीयवादी र्थकालमुत्तरं न ददात्तुत्तरं ॥ पूर्णकार्यं न प्रवेशेषां शुद्धिः ॥ स्वलाशौचस्य म
ध्ये न दीर्घशौचं भवेद्यदि ॥ न पूर्वविग्राशुद्धिः स्यात्कालेनेव पुष्पतीति ॥ उशनसोक्तेः ॥ तेन अहो
शावमध्ये दशाहादिसत्तर्कमिह पूर्वगोत्रशुद्धिरित्यपरकः ॥ शावनिमित्तमस्य सत्त्वं भवत्येव ॥ शुद्धि
विवेकेन तु शावेन पुष्पते सत्तिरिति मायुक्तं लवापुत्रशौचनिवृत्तिरुक्ता ॥ तत्र ॥ उत्रास्य कालाधि
को न वलवत्ता ॥ माधवीये मपि ॥ अथ शुद्धिमदाशौचं पश्चिमे न समापयेत् ॥ यथा विरेचकं
दशाहं प्रविशेद्यदि ॥ आशौचं पुनरागच्छेत् न तत्तमाप्यविशुध्यतीति ॥ हारितोपि ॥ गृहणालघुमध्ये
तुल्युतां नैव न दुर्विति ॥ गृहत्वं चल्युत्वं च कालकृतमेव ॥ श्रवणुरेवात ॥ एतच्च हरदत्तेन स्य सत्तर्कं ॥ मि
तास्य पापमप्येव ॥ यत्तु अध्याना योगपद्युत्तरे या शुद्धिरीपसी ॥ मरणोत्पत्तियोगे तु मरिचो मरणं भवे
दिति हारितकौमीदित्वा स्य सत्त्वं भाविभावं शावस्य गृहत्वं ज्ञेयाच्च विदस्य कालेनापि दीर्घकाला
शौचनिवृत्तिमाह ॥ देवलः ॥ परतः परतो शुद्धिर्यद्वैद्विधीयते ॥ स्याच्चैवं च तमादहः ॥ पूर्वगोत्रात्
शिष्यते ॥ अत्यर्थः ॥ अथ दहौ दीर्घशौचं परतो शौचशुद्धिः परतो शौचं यद्विद्वं शौचमुत्तरस्य च
दिना मरते नु च त्रैते ॥ न द्वा प्रवेशेषां शुद्धिः ॥ प्रवेशोत्तरशौचादो विक्रमालयापि नैव प्रवेशेषां कुट्टि
त्यर्थः ॥ यथा षष्ठमोसं गभे पातनिमित्तं षडहाशौचमध्ये दशाहयाने प्रवेशोत्तरनिवृत्तिः ॥ यथा वा अ
हमध्ये स्वावपातनिमित्तं चतुरहसं वाहयोरिति कश्चित् ॥ तत्र ॥ दशाहावधिप्रवेशेषां शुद्ध्यादेक
व्यविधायात् ॥ षष्ठादिदिनेषु पूर्णशौचं मम गतो न ह्यहस्य नो विन्याच्च ॥ अस्मद्गुरुवंतुं पंचनमा
दहं आततो स्यात् ॥ अहादित्रैत्यादत्रास्मिन् विषये प्रवेशेषां शुद्धिः शिष्यते ॥ दशाहादिरात्रिशेष
अहादस्याशौचात् परस्परं रात्रिशेषसं पाते न द्वाहादिचुद्धिरित्यर्थमाहुः ॥ क्वचित् सर्वेष्वेषां शु
द्धेरपवादमाह गौतमः ॥ रात्रिशेषसति द्वाभ्यां प्रभाते निसमिरिति ॥ प्रभातेत्यप्यामो ॥ रात्रिशेषाहा
कुट्टिर्गमशेषेषु चिह्न्याहादिति शातातयोक्तेः ॥ इदं दशाहं तत्तर्कपाते सजातीयैवानुत्पत्त्या ॥ अ
त्र केचित् ॥ रात्रिशब्दः अहोरात्रिपरः ॥ अहः शेषे द्वाभ्यां प्रभाते निसमिरिति शंखलिखितं तावत्केन
॥ अथ यदि दशाहासं निपतेन पुराणं दशावभाशौचं ॥ ॥ मानवमादिवसात्

यनुव्रतीमेतन्नवनेनविष्यन्तेऽतिमन्त्रैः निर्हरणमन्यकर्मपरं एवंमातामहस्य। यथाव्रतस्थोपिसुतःपितुः
 कुर्यान्नियान्नप तथामातामहस्यापिदोहित्रः कर्तुमर्हतीतिअपरर्केभविष्योक्तेः। मातापित्रोरुपाध्याया
 चार्ययोरोर्ध्वदेहिकं। कुर्वन्मातामहस्यापिव्रतीनभ्रश्यतेव्रतादितिकालादर्शोच्च। तत्रान्यकर्मनिमित्तमस्य
 सत्वंदशाहमस्येव। सगोत्रोवाःसगोत्रोवायोगिन्दयात्सखेनरः सोपिकुर्यान्नवश्राद्धशुद्धेनुदशमेहनी
 निदिवोदासोक्तवचनात्। अतएवब्रह्मचारिणः शवकर्मणोव्रतान्निवृत्तिरन्यत्रमातापित्रोर्गुरोश्चेति
 भौतमीपेरन्ननिवृत्तेरेवपर्युदासोनाशौचस्य। संध्यादिकर्मलोपस्तुनास्ति नत्यजेत्सूतकेकर्मब्रह्मचा
 रीस्येकचित्इतिहंदोगपरिशिष्टात्। पित्रोर्गुरोर्विपत्तौनुव्रह्मचार्यपियःसुतः। सव्रतश्चापिकुर्वीत
 अग्निकुंडोदकक्रियां। तेनाशौचमकर्तव्यंसंध्याचैवनलुप्यते। अग्निकार्यंचकर्तव्यंसायंप्रातश्च
 नित्यशरतिचंद्रिकायां॥ संवत्तश्च॥ अत्रकर्मोपधिकाररूपाशौचनिषेधएव। अपरर्कमाधवादय
 त्। एकाहमाशौचमाहुः। आचार्यंवाप्युपाध्यायंगुरुंवापितरंचवा। मातरंवास्वयंदग्ध्वाव्रतस्थस्त
 वभोजनं। कृत्वापततिनोतस्यात्येतान्नंतत्रभक्षयेत् अन्यत्रभोजनंकुर्यान्नचनेस्सहसंवसेत्। ए
 काहमशुचिर्भूत्वादितीयेहनिशुध्यतीतिब्राह्मोक्तेः। तदन्नभोजनेनुप्रापश्चित्तं पुनरुपनयनमाशौ
 चं॥ दिवोदासादयस्तु। ब्राह्मोक्तेः॥ प्रथमेहिसंध्यादिलोपः। ब्रह्मचारीयदाकुर्यात्पिंडनिर्वपणं
 पितुः। तावत्कालमशौचंस्यात्पुनःस्नात्वाविशुध्यतीति। प्रजापतिवचनान्द्वितीयाहादौपिंडदान
 कालेएवाण्यप्यन्वमात्रेनान्यदेत्याहुः। दशाहमस्यश्रित्वेपिकर्त्तव्यंस्नानविधानार्थमेतदिनियुक्तं।
 अन्यकर्मोक्तरोनुव्रह्मचारिणः। पित्रादिमरणोप्याशौचाभावएव। सोपिव्रह्मचर्यकालएव। समा
 वत्तनोत्तरंतुपूर्वमृतानांअशौचंभवत्येव। आदिष्टीनोदकंकुर्यादाव्रतस्यसमापनान्। समाप्तेनूदकं
 दत्वात्रिरात्रमशुचिर्भवेदिनिमन्त्रैः। तत्रापिविकल्पः। पितर्यपिमृतेनैषां दोषोभवतिकर्हिचित्
 आशौचंकर्मणोनेस्यात्अहंवाब्रह्मचारिणामितिहंदोगपरिशिष्टात्॥ यथाकृतजीवच्छाद्धेन
 किमप्याशौचंनकार्यमितिहेमाद्रिः शुद्धित्वेकौर्म॥ सद्यःशौचंसमाख्यातंदुर्भिक्षेवाप्युपद्रवे हिं
 वाहवहतानांचविधूनापार्थिवैर्हिजैः। उपद्रवेत्यमरके॥ उपसर्गमृतेचैवसद्यःशौचंविधीयतेऽ
 ति। पराशरोक्तेः। उपसर्गोत्पमरकइतिश्रुत्वाएवपरिरुद्धमहादयः॥ मरीचियाजवल्क्यावपि। आ
 पद्यपिचकष्टायांसद्यःशौचंविधीयतेइति। मरणसमयेपिनाशौचं। तथाचशुद्धिरत्नाकरेदक्षः
 सस्यकालेत्विदंसर्वसूतकेपरिकीर्त्तनं। आपन्नस्यसर्वस्यसूतकेपिनसूतकं। अतःसतिवैरा
 ग्येसत्यासोप्यानुस्सभवतीतिकेचित्॥

॥ अथकर्मतः ॥

॥ त्रिंशत्तश्रो

क्यां। नत्तत्कार्येषुसत्रिव्रतिनृपवद्दीक्षितत्विक्स्वदेशभ्रंशपत्त्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषक्कारुशि
 स्नानुराणां। संपारख्येषुदानोपनयनयजनश्राद्धश्रुतिस्था। चूडनीर्थार्थयात्राजपपरिणयना
 धुत्सवेद्येतदर्थं। नाशौचमितिशेषः। सत्रीअन्नसत्रवान्। मुख्यसत्रस्यदीक्षितपदान्तिहेः॥ व्रती
 अनंतव्रतादिनियमवान्। नव्रतीनांव्रतेऽतिविष्णुक्तेः॥ प्रचेताः कारवःशिल्पिनोवैद्यादासीदासा
 लथैवैव राजानोराजभृत्याश्चसद्यःशौचाःप्रकीर्त्तिताः। कारवःसूपकाद्याःशिल्पिनःश्वेलनिर्गोज
 काद्याःआनुस्सव्याधिनाशार्थं दानादौनुलादनादेः। प्रारभोनांदीश्राद्धसंकल्पेवा। यजनंतजगो

यापवादत्वादिति चरणाः ॥ सपिंडघणैवेन मातापित्रोरशौचापवादमात्रस्येव ॥ एवं भर्तृरपि ॥
 इयंच पक्षिणी दशमदिना पूर्वमातृमरणो ज्ञेया ॥ दशम्यां ज्ञेयं तत्प्रभाते वा मातृमरणे ब्रह्महत्यास्य
 चितापक्षिणी निष्कचित् ॥ नन्वा संख्यांतरोपजननापत्त्या अहादिश्रुतिव्यापत्तेः ॥ अत्र एव पक्षिणी
 देया घटदेया इत्यादौ श्रुतसंख्याव्यापत्तेः ॥ समुच्चयोनिरलोद्वादेशः ॥ गुरुशिलया रतगतेः ॥ गुरु
 लघुश्रुद्येदियुक्तेषु ॥ मातृस्वारे हरो तु न पक्षिणी ॥ यदा नारी विशेषेण भिषग्विषया कृपा न
 दाशौचविधानं व्यभर्तृशौचक्रमेण हीति पृथ्वीचंद्रोदये लघुहारीतोक्तेः ॥ तत्रैव यदुच्यते भिषग्विषयः ॥
 मृतं पतिमनुव्रज्य पत्नी चेद न लंगता न तत्र पक्षिणी कार्या येन कादेव शुद्धाति ॥ प्रजो न्येन विर
 स्तस्यास्तावेदाशुचित्तयोः नवश्राद्धवर्षे च पुनः पुनः समापयेत् ॥ गृहीताशौचाने उज्जरीयः
 संस्कारमातुः सपिंडस्य मरणो नाप्यनिरौपः ॥ अजिज्ञातकालादियमाननिमित्तस्य च न संवत्स
 रः ॥ द्वादशवर्षांतरं संस्कारशौचमभ्यसपिंडमरणोप्येवं ॥ पञ्चपर्यंतं वा ॥ ॥ अथैव द्वादशसं
 स्त्री न भवेदात्मघातिनी ॥ अहाशौचे निवृत्तिश्च आहमात्रातिशयवदिति ॥ तद्वर्तमानं चान्न मन्वा
 रो हरो विराज्ये च परमिति पृथ्वीचंद्रः ॥ ब्राह्मणादेस्तत्रियाद्यनुग्रहमेत्याशौचपरमित्यपरकः ॥ पु
 दित्वा दशगोशालुः ॥ भर्तृशौचांतरमन्वारो हरो विराज्य ॥ सहगमने न संशयः ॥ युद्धहृतस्य सद्यः शौ
 चेन्वारो हरो ब्राह्मणे त्रिरात्र्या द्वैरपि अहोरात्रिद्वयं ॥ एकविंशतु सद्यः शौचमिषाहुः ॥ अन्य
 त्यायुक्तेः ॥ पूर्वशेषेण शुद्धेरपवादोत्तरमुक्तं यदशीत्यां ॥ पूर्वशौचेन याशुद्धिः सतके घनकेपि च ॥ स
 निकामग्निदेहितामेतस्य च सुतानपि ॥ निरौपामृते स्मृति संग्रहेऽपि ॥ इत्यं विशुद्धिरुदित्वा सनिकाम
 ग्निदेविना ॥ इदं मूल्येन दाहकरणं ॥ मातृलादिसंबन्धे दाहमात्रकरणे तु विराज्यमेव युक्तं भावः ॥ एता
 विः सतकादियुगं शावशावाहियुगमात्रेव ॥ आत्रेकादियुगं सति स्तनोपि शब्दाहकः ॥ तथा शौ
 चासंपातेऽपि न शावजनननिमित्तकार्यमतिवंधः ॥ अशौचे तु सप्तसुप्तेऽपि न न्ययदाभवेन कर्तव्य
 क्तासि कीशुद्धिः पूर्वशौचेन शुभ्यतीति प्रजापतिः स्पष्टः ॥ आशौचे हि विधेयं ॥ शातानपः ॥ अत
 ईशाहे जननात्स्यात्यामराण्यदि ॥ अतमुद्दिश्य कर्तव्यं पिंडदानं यथाविधिः ॥ आरभ्य अतपिंडतु
 मध्ये चेज्जननं भवेत् ॥ जयैवाशौचविंशतुशेषा न द्यायथाविधिः ॥ मातुः पक्षिणि मया पितुराद
 शाहं च कुर्मात् ॥ आद्यश्राद्धमप्यहोपिक्रियादेकादशे हीति स्पष्टः ॥ केचित् तिरसत्रियारिपरं वि
 प्रादेह्याशौचान्तरे एकादशाहं आहुनेत्याहुः ॥ अतएव विज्ञाने श्वरेणादशमपिंडमुत्तरादश
 ये शुचिर्भवेदिति शुचिन्मंहे कोदिस्य विप्रमिमं वरणपरमिति च दत्तातत्र श्वरे गत्वं दर्शितं ॥ एवं
 च यो तर्गशय्यादावपि देवयासिकेन त्वाशौचांतरेऽपि भवत्येवेत्युक्तं ॥

॥ अथाशौचापवादः ॥

॥ संपंचवाः कर्तव्यः कर्मेतः इत्यतः मृतो

यतः विधानाच्च ॥ आद्यो ब्रह्मचारि यत्पादिषु निश्चिक्ता नो वनस्थानो यस्मिन् ब्रह्मचारिणां नाशौच
 कीर्तितं सद्भिः पतिनेव मृततया शिक्कौ योक्तेः ॥ तस्य पादशौचं वाप्यतथैव चेति देव लपादः ॥ आशौच
 मंत्यकर्मोपलक्षणं ॥ ब्रह्मचारी न कुर्वीत श्वदाहादिकः क्रियाः ॥ यदि कृष्णाचोक्तं पुनः सं
 स्तारमवचेति देवलोक्तेः ॥ एतन्मिमांसातिरिक्तविषयं ॥ आचार्यस्वप्राध्यापमानं रपितं गुरुं निहं

यनुव्रतीमेतन्नवनेनविपुञ्जतेऽतिमनूक्तेः निर्हरणमन्यकर्मपरं। एवंमातामहस्य। यथाव्रतस्थोपिसुतःपितुः
 कुर्यान्निक्रियानृप तथामातामहस्यापिदोहिनः कर्तुमर्हतीतिअपरार्के भविष्योक्तेः। मातापित्रोरुपाध्याया
 चार्ययोरोर्ध्वदेहिक। कुर्वन्मातामहस्यापिव्रतीनभ्रश्यतेव्रतादितिकालादर्शोच्च। तत्रान्यकर्मनिमित्तमस्य
 सत्त्वदशाहमस्येव। सगोत्रोवाः सगोत्रोवायोग्निदद्यात्स्वेनरः सोपिकुर्यान्नवश्राद्धशुद्धेनुदशमेहनी
 निदिवोदासाक्तवचनात्। अतएवव्रतचारिणः शवकर्मणोव्रतान्निवृत्तिरन्यत्रमातापित्रोर्गुरोश्चेति
 भौतमीपेरुत्तनिवृत्तेरेवपर्युदासोनाशौचस्य। संध्यादिकर्मलोपस्तुनास्ति नत्यजेत्सूतकेकर्मव्रतवा
 रीत्ययंकचित्इतिछंदोगपरिशिष्टात्। पितृगुरोर्विपत्तौनुव्रतचार्यपियः सुतः। सव्रतश्चापिकुर्वीत
 अग्निकुंडोदकक्रियां। तेनाशौचन्नकर्तव्यंसंध्याचैवनलुप्यते। अग्निकार्यंचकर्तव्यंसायंप्रातश्च
 नित्यशरतिचंद्रिकायां॥ संवत्तेश्च॥ अत्रकर्मोपधिकाररूपाशौचनिषेधएव। अपरार्केमाधवादय
 ल। एकाहमाशौचमाहुः। आचार्यवाप्युपाध्यायंगुरुवापितरंचवा। मातरंवास्वयंदग्ध्वाव्रतस्थस्त
 वभोजनं। कृत्वापततिनोतस्मात्तेनान्नतत्रभक्षयेत् अन्यत्रभोजनंकुर्यान्नचनेस्सहसंवसेत्। ए
 काहमशुचिर्भूत्वादितीयेहनिशुध्यतीतिब्राह्मोक्तेः। तदन्नभोजनेनुप्रायश्चित्तंपुनरुपनयनमाशौ
 चं॥ दिवोदासादयस्तु। ब्राह्मोक्तेः॥ प्रथमेहिसंध्यादिलोपः। व्रतचार्यदाकुर्यात्पिंडनिर्वपणं
 पितुः। तावत्कालमशौचस्यात्पुनःस्नात्वाविशुध्यतीति। प्रजापतिवचनान्द्वितीयाहादौपिंडदान
 कालेएवास्यास्पृत्वमात्रंनान्यदेत्याहुः। दशाहमस्यस्यत्वेपिकर्त्तांगस्नानविधानार्थमेतदिनियुक्तं।
 अन्यकर्मोक्तरोनुव्रतचारिणः। पित्रादिमरणोप्याशौचाभावएव। सोपिव्रतचार्यकालएव। समा
 वत्तनोत्तरंनुपूर्वमृतानांश्रुणुशौचंभवत्येव। आदिष्टीनोदकंकुर्यादाव्रतस्यसमापनान्। समाप्तेतदकं
 रत्वात्रिरात्रमशुचिर्भवेदितिमनूक्तेः। तत्रापिविकल्पः। पितर्यपिमृतेनैवांदोषोभवतिकर्हिचित्
 आशौचंकर्मणोनेस्यात्अहंवाव्रतचारिणामितिछंदोगपरिशिष्टात्। यथाकृतजीवच्छाद्धेन
 किमप्याशौचंनकार्यमितिहेमाद्रिः शुद्धितत्वेकौर्मि॥ सद्यःशौचंसमाख्यातंदुर्भिक्षेवाप्युपद्रवे हिं
 वाहवहतानांचविद्युतापायिवैहिजैः। उपद्रवेत्यमरके॥ उपसर्गमृतेचैवसद्यःशौचंविधीयतेइ
 ति। पराशरोक्तेः। उपसर्गोत्पमरकइतिश्रुतपाण्यनिरुद्धमहादयः॥ मरीचियाजवल्क्यावपि। आ
 पद्यपितृकथायांसद्यःशौचंविधीयतेइति। मरणसमयेपिनाशौचं। तथाचशुद्धिरत्नाकरेदक्षः
 सस्यकालेत्विदंसर्वसूतकेंपरिकीर्त्तितं। आपन्नस्यसर्वस्यसूतकेपिनसूतकं। अतःसन्तिवैरा
 ग्येसन्त्यासोप्यानुस्सभवतीतिकेचित्॥ ॥ अथकर्मतः॥ ॥ त्रिंशत्श्लो
 कां॥ नत्तत्कार्येषुसत्रिव्रतिनृपवद्दीक्षितत्विक्स्वदेशंश्रपत्त्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषक्कारुशि
 स्यानुगणं। संभारखेषुदानोपनयनयजनश्राद्धपुष्टप्रतिष्ठा। चूडतीर्थार्थयात्राजपपरिणयना
 युत्सवेष्टेतदर्थं। नाशौचमितिशेषः। सत्रीअन्नसत्रवान्। मुख्यसत्रस्यदीक्षितपदात्तिद्धेः॥ व्रती
 अनंतव्रतादिनियमवान्। नव्रतीनांव्रतेइतिविष्णुक्तेः॥ प्रचेताः कारवः शिल्पिनोवैद्यादसीदासा
 लथैवच राजानोराजभृत्याश्चसद्यःशौचाः प्रकीर्त्तिताः। कारवः स्रपकाद्याः शिल्पिनः श्वेलनिर्गोत्र
 काद्याः आतुरस्यव्याधिनाशार्थं दानादौनुलादानादेः। प्रारंभोनांदीश्राद्धं संकल्पेवा। यजनंनजगो

सर्गकोटिहोमादिलघुविष्णुः ॥ व्रतपत्रविवाहपञ्चादेहोमेवने जपः ॥ आरथ्यसूतकनस्य दगारभ्यनुष्ठ
नकां भारभेवरणायने संकल्पो व्रतसत्रयोः ॥ नदीप्राद्विवाहादौ प्राद्व्याकपरिक्रियेति ॥ पाकस्य
परिसम्पत्तात् ॥ क्रियापाकमोक्षरामिति शुद्धिप्रदीपः तन्मदरुदेयौगादलवन्वात् ॥ तीर्थेति ॥ आ
शौचे आचम्य कर्तव्यमाप्नो ॥ विवाहदुर्गमज्ञेषु पात्रायां तीर्थकर्मणि ॥ नतमसूतकनदत्तकमे
ज्ञादिकारयेदिति येमनसि स्मृतेः ॥ अत्र विशेषः प्रागुक्तः जपः पुरश्चरणादितो वपावः ॥ अवि
च्छेदेन संकल्पितहरिवंशश्रवणादिश्च ॥ अतएवोक्तं प्राज्ञैः ॥ गृहीतनिममस्यापि न स्यादन्व
स्य कस्यचिदिति ॥ स्वदेवप्रजादि ॥ मदनपारिजाते यमोपि ॥ शिवविष्णुर्वेनदीक्षा यस्य चापि प
रिग्रहः ॥ श्रौतकर्मणि कुर्वीत स्नानः शुद्धिं भवाप्नुयात् ॥ गौडशुद्धितत्वे मन्त्रमुक्तावल्यां जपो दे
वाचेन विधिः कार्यो दीक्षान्तिने नरे ॥ नालिपायपतलेषां सूतकं वापतात्मना ॥ राघवभरीयेन
रदः ॥ अथ सूतकिनः प्रज्ञावक्ष्याम्यागमचोदितां ॥ स्नानानित्यं च निरुत्पमानस्याक्रियया न
वे ॥ वाह्यप्रजाकर्मणो वधानयोगेन प्रजयेत् ॥ यदि कामो न वेत्तामीनित्यं प्रवेवदाचरेत् ॥ यत्तु
न सिंहकल्पः ॥ सदा मन्त्रजपमुक्तापदिष्टादशुचि नरः मनसा विहितस्तत्र स्मरेत् मन्त्रं न चोत्त
न न्यत्राद्यशौचपरं ॥ रामाचेन चंदिकायां ॥ अशुचि वा अशुचि वापि गच्छति ॥ स्वयम्भुवि ॥ मन्त्रैक
स्मरणविधानमनसैव सदाभ्यसेत् ॥ कालनियमाभावेन ॥ लोत्रहरिवंशादिहेयमेव ॥ उत्सवो
पयात्रादि ॥ सधुनाशौचं ॥ अयमाशौचाभावो न्यगति त्वोत्रात्तै चतेपः ॥ अत्र मूलमाकरेण
ष्टं ॥ अत्र दीक्षितस्यावभृथान्नवेमवाशौचाभावः ॥ तदादित्वाशौचमस्यैव नानवेतानोपास
नाकार्य इति वेतानत्वे अवभृथादि न भवत्येव ॥ अतएवोक्तं ॥ भाष्योपेयाह ॥ तद्गृहीतदीक्षावस्यत्रै
विधास्यमहाभवे स्नानं त्ववभृथया वा वेत्तस्य न सूतकमिति वेतानोपासनाः कार्या इति अनेनैव सि
द्धेः ॥ ऋत्विजान् दाक्ष्यातां चेति ॥ पुनर्दीक्षितगृहणयजमाने स्वयं कर्त्तव्यं स्नानं प्रास्यं चेति ॥ सि
ज्ञानेश्वरः ॥ वस्तुनस्तु दीक्षाणीया संस्कृतस्य प्रागवभृथाल्कर्मप्राप्त्यर्थं दीक्षितगृहणात्तेन ततः
निषेधपूर्व एवामन्त्रमारभो वरणयज्ञे रति ॥ तद्वत्किं परं तथा च कुरुदोगपति शिष्टे ॥ नदीक्षिण्याः
परंप्रज्ञेन कुरुदितपश्चरन्ति ॥ शुद्धितत्वे येषां ॥ ऋत्विजां च मधुपर्कोत्तरमाशौचाभावः ॥ गृही
तमधुपर्कस्य यजमानात् ऋत्विजः ॥ पञ्चादशो वेपति नेन भवेदिति निश्चयः ॥ इति वाह्यात् ॥ अत
एव गमांशः ॥ चतुर्णां वरणोपक्षेऽप्येषामाशौचेन्य आगमितव्याख्या ॥ एवस्याज्ञेयितुलाकोटि
होमादौ मधुर्कं सति दोषाभावो ज्ञेयः ॥ यत्तु ॥ भारभेवरणयज्ञे रतितत्रापि मधुपर्कोत्तरं ज्ञेयं
नाभावे पितृपुत्रादौ तदभावादन्ये भवेतीति सिद्धं ॥ अपवादांतरमाह याज्ञवल्क्यः ॥ वेतानो
पासनाः कार्यं क्रियाश्च न चोदनात् ॥ न वत्यागमात्रे स्नानोत्तरं स्वयं कर्त्तव्यं ॥ श्रौतेकर्मणि तत्र
काले स्नानः शुद्धिं भवाप्नुयात् ॥ रति स्मृतेः ॥ त्यागानिरिक्तेन श्रौते स्नाने चान्यस्यैव कर्त्तव्यं सूतके
युतके चैव ॥ अशक्तौ प्रादुर्भावेन ॥ प्रवासादिभिर्नेषहावयेन नृपयेदिति गृहस्य पुत्रैः ॥ ति
त्यानि निवृत्ते स्वेता नवजं शलागौ चैकेत्येतां निकुं रिति येमनसि स्मृते ॥ अतिविज्ञानेश्वरः
एकमहं प्रज्ञार्थं नेन स्नानं कार्यमेवेति हारलतायां ॥ दाक्षिणात्यास्तु विकल्पमाहुः ॥ अपरा

कर्तृनिवंधास्तु श्रौतं सर्वं स्वयं कार्यं स्मात्तन्मागातिरिक्तेऽन्यस्यैव कर्तृत्वं। त्यागभावे तु स्वस्याः कर्मवेता
 निकं कार्यं स्नानोपसर्गवास्वयमिति हारीतोक्तेः। दर्शचूर्णमासंच कर्मवेतानिकंच यत् सूतके
 पितृजन्मोहात्यापश्चितीयतो द्विज इति मरीच्युक्तेः। जन्महान्योर्वित्तानस्य कर्मत्यागो न विद्यतांश
 लान्नौ केवलो होमः कार्य एवाय गोत्रजैरिति जावालोक्तेः श्रुत्याहुः। आशर्क्येवं। सूतके तु सप्त
 मने स्मात्तं कर्म कथं भवेत् पिंडयज्ञं चरुं होममस गोत्रेण कारयेदिति जातृकार्योक्तेः श्रुच रुः स्मा
 त्स्थालीपाकः। अवरणकर्मादिश्चेति विज्ञानेश्वरः। पारव्यं नु सपिंडेनापि वार्यं। न च तत्कर्म कु
 र्याणः सनाभ्योप्यशुचिर्भवेदिति मनूक्तेः। छंदोगपरिशिष्टेपि। होमं श्रौते नु वर्तयः शुक्लानेन फ
 लेन वा अकृतं हावयेत् स्मात्तं तद्भावे कृताकृतं। अकृतं व्रीह्यादि। कृताकृतं तु लादि। स्मात्तं हो
 मादौ तु विकल्पो ज्ञेयः। शालाग्नौ चैके इति प्रागुक्तेः। यदा करणं तदा न्यद्वा अत्रेदं तत्त्वम्। वेधां
 वक्ष्वादीनां दशरात्रमहोमेपि नाग्निविच्छेदज्ञैर्न कार्यं। तैत्तिरीयाधेः कर्पंच तत्रात्रमह यमा
 नो ग्निलौकिकः संपद्यत इति सुदर्शनभाष्ये वचनात्। समारूढे त्वग्नौ तेनापि कार्यं। किंतु पु नरा
 नमेव समागेषः प्रत्यवरोह यो एषो वापवादाभावादनप्यकर्तृकत्वाच्च अन्यथा पु नराधा
 नमपि स्यात्। यत्त्वाश्वलायनः॥ नौ वापि सूतकेण वेपर्वणीष्टिमहापदि। उष्यवत्यां च भार्या यान
 कुर्यात्तां कदाचन स्मात्ताग्निः सूतकेण वेस्वयं न जुह्याद्विजः। श्रौताग्निस्तु सकृदुत्वात्मा त्रै वास्व
 पंहुनेदिति। तदपि समारूढपरं। तदाह स एव। स्मात्ताग्निगन्मानो न्येषामभावे सूतकादिषु॥ समा
 रोप्य नंदने तु विहृत्य जुह्यात्स्वयमिति। तथा मतुः॥ प्रसूदेनाग्निषुक्तिपाशति। वैश्वदेवस्य त्वग्नि
 साध्यत्वेपि वचना निवृत्तिः। विप्रो दशाहमासीत् वैश्वदेवविवर्जित इति संवत्तोक्तेः। यथापि पंच
 यज्ञविधानं तु न कुर्यात् नृजन्मनोरिति तेनैवोक्तेः। पूर्वनिषेधो व्यर्थः। तथाप्यापस्तंबादी नो वै
 श्वदेवस्य पंचयज्ञभिन्नत्वात् यद्विषेधः। हरदत्तस्त्वाशौचेपि वक्ष्चैर्वैश्वदेवः कार्यः। तस्य द्वाव
 नधायोपदात्माशुचिर्पदेश इति ब्रह्मयज्ञस्यैवाशौचे विशिष्य निषेधात्। संध्यादीनामप्यपवाद
 माह। अपराकैषु लक्ष्यः॥ संध्यामिष्टिचरुं होमं पावज्जीवं समाचरेत्। न त्यजेत् सूतकं कपित्थ
 जनगच्छेदधो द्विजः। सूतके मृतके चैव संध्या कर्म समाचरेत्। मनसोच्चारयेन्मंत्रान् प्राणायाम
 मृते द्विजः॥ यज्ञचंद्रिकायां जावालः॥ संध्या पंचमहायज्ञानैत्येकस्मृतिकर्म च। तन्मध्ये हाप
 यज्ञेषां दशाहं ते पुनः क्रियेति॥ यच्च संवत्तैः। सूतके कर्मणां त्यागः संध्यादीनां विधीयते॥ य
 च विष्णुपुराणे। सर्वकालमुपास्यानुसंधयोः पार्थिवेप्यत। अन्यत्र सूतकाशौचे विश्रयानुर
 भीतिरिति तत्परां संध्यापरं। अर्थोतामानसी संध्या कुशवारिविवर्जितेति शुद्धिदीपे च्यवनो
 क्ते॥ पैठीनसिस्त्वर्घ्ये मंत्रोच्चारणमाह। सूतके सावित्रां जन्तिं मक्षिष्यदक्षिणं कृत्वा सूर्य ध्याप
 नमस्कुर्वान्। प्रयोगपारिजाते भरद्वाजोपि। सूतके मृतके कुर्यात् प्राणायामममंत्रकं नायामा
 र्जनमंत्रास्तु मनसोच्चार्यमाज्जयेत्। गायत्रीं सम्यगुच्चार्य सूर्या र्घ्यं च निवेदयेत्। याज्ञनेन न
 वा कार्यमुपस्थानं न चैव हि। यद्गोश्राद्धादावप्याशौचापवादमाह व्याघ्रः॥ स्मात्तं कर्म परित्यागो
 राहो न्यत्र सूतकेशति। लैंगेपि। सूतके मृतके चैव न दोषो राहुदर्शने। तावदेव भवेत्कुक्षिणां वन्मु

निर्णयः। प्रयोगपरिच्छेदे हसति ॥ कथाविवादे संक्रांतौ सूतकनकदाचन ॥ वृद्धशतानपः ॥ पठभे
जनकाले तु अशुचिर्भवति विजः ॥ भूमौ निक्षिप्यते या संस्नात्वा विप्रो विशुध्यति ॥ भक्षयित्वा तु यासम
होरे वेणुध्वनिः ॥ अशित्वा सर्वमेवाभ्यजित्वा विप्रो विशुध्यति ॥ उदमविशेषात् सूतकादिः परमपीति
शुद्धित्वे भूलपा रीतिः ॥ ॥ अशुद्धयतः ॥ ॥ मरीचिः ॥ लवणं मधुमास
च पुष्पमूलफलपुच शककाष्ठतरोषशुद्धिः सर्पः सुवः ॥ निलोषधाजिने चैव प्रकापके स
मग्रहः ॥ घण्टेषु चैव सर्वेषु नाशौचं मृतसूतके भक्ष्यमेव स्नात्वा पुनश्चायासं नतं हलादिभ्यः ॥ कपे
तु तदस्तादपिन दोषः ॥ पकलडुकादिः अपकेतुलादिः ॥ एतदन्वसवंपरः ॥ अन्नसवंपरता नाकम
मन्ममगर्हितम् ॥ भुक्ता पक्ता ॥ न मेते वा निरवतु मती भवेदित्यगिराजैः ॥ पक्ता न मोदकादिः
ननु भक्ष्याः षट्त्रिंशन्मते ॥ उभाभ्यामपरिज्ञाते सूतकनैव दोषकृतः ॥ एकेनापि परिज्ञाते भोक्तुर्दोष
मुपावहेत् ॥ विवाहोत्सवपदेषु त्वेतरमृतसूतके परे रत्नप्रदानं व्यभोक्तव्यं च द्विजात्रमे ॥ भुजा
नेषु नु विप्रेषु त्वेतरमृतसूतके ॥ अयंग्रहोदकाचोता सर्वे ते शुचयः स्नाताः ॥ वृहस्पतिः ॥ विवाहो
त्सवे स्नायुक्ताः ॥ सर्वसंकल्पितानेषु न दोषः परिकीर्तितः ॥ षडशीतौ ॥ संसर्गयुस्य चाशौचं यस्याति
क्रांतकालता तदोपस्य पदार्थस्याशौचं विधत्ते क्वचित् ॥ शुद्धित्वे शुद्धित्वं च नुरतौ विद्युः ॥
भोक्षणेन पुस्तकमिति ॥ ॥ अशुद्धमृतदोषः ॥ ॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्म
ते ॥ कौर्मिवावापादयेद्यथा न स्नानमप्युदकादिभिः ॥ विहिततस्नाशौचं नापिका योदक
क्रियाः ॥ शवदशीनं यावदाशौचमस्त्येव ॥ हतानां न पमो विप्रैश्च स्नानं घातिनामिति याज्ञ
वल्क्योक्तेः ॥ शुद्धित्वे कौर्मिः ॥ सद्यः शौचं समाख्यातं शापादिमरणोत्थाः ॥ आदिपदादभिचा
रहते भविष्ये ॥ स्वेच्छ्यामरलविषाच्छिदं हि सरीसृपात् ॥ अत्यामजं विष्केदधैरान्मना चै
व ताडने ॥ पाखंडमाश्रिताश्चैव महापातकिनस्तथा ॥ स्त्रियश्च भिचारिण्याश्च रुदयति गालं
नेतेषां स्नानसंस्कारेन आहुनसपिडनं ॥ गौतमः ॥ ॥ भाषो नाशकशस्त्राग्निर्विषोदकोदंभनम
पत्तेनैश्च कृतामिति ॥ नाशौचमिति शेषः ॥ अगिरः ॥ चंडालादुदकात्सर्पाद्वा ह्यणाद्देयुनाद
पि ॥ दक्षिणश्च पुष्पश्च मरणपापकमेणा ॥ उदकपिडं न च प्रमेभ्यो यत्नदीपते नोपतिष्ठ
मितत्त्वमेतस्ति विनश्यति ॥ षट्त्रिंशन्मतेऽप्येवं ॥ ज्ञादपि ॥ शृंगीदं शीतली व्यालविषचक्षि
क्रिधाजलेः ॥ आलो जगरः ॥ सुदूरस्थिरिदं त्वं कुर्वन् कीडा मृतसूतः ॥ नागानां विप्रिभ्यं कुर्व
न् हतश्चाप्यथ विद्युत् ॥ विगृहीताश्च ये रात्रौ चोयं दोषेण कुञ्चिताः ॥ परदारान्हरन्तश्च देवा
त्तत्पतिभिर्हन्तः ॥ असमानैश्च संकीर्णैश्चांशलाद्यैश्च विग्रहः ॥ कृत्वा ते निहन्ता स्तद्विषांशानादी
न समाश्रिताः ॥ शस्त्राग्निगर्दाश्चैव पाखंडः ॥ क्रूरवृद्धयः ॥ क्रोधात्पविषं वृद्धिं स्वपुंड्रं
नजलं ॥ गिरियस्त्रपानं च ये कुर्वन्ति न राधमाः ॥ कुशिल्य जीविनो ये च सूतान् लोकाधारिणः
मुखे भगालं पके चित्कीं ब्राह्मणपुंसकाः ॥ ब्रह्मदेहतामेव चैवापि ब्राह्मणे हताः ॥ महापा
तकिनो ये च पतितास्ते मकीर्तिताः ॥ पतिनानां न दाहस्यान्तात्पि नास्थिसंक्षयः ॥ न चाशुष्य
न पि जेवाकामं श्राद्धादिकं क्वचित् ॥ एतानि पतिनानां तु यः करोति विमोहितः ॥ तत्र कुरुद

यैवतस्य शुद्धिर्न चान्यथा। एतद्विद्विष्वे। सर्वेषां कारणे तु माधवीये वशिष्ठः। यः आत्मत्यागिनां कुर्यात्
 स्वेहानपेतक्रियां हि जः। सतप्रकृच्छसहितं चरेच्छां दायणं त्रतं। अज्ञानेन॥ कृत्वाग्निमुदकं स्ना
 नस्य शौचं वहनं कथां रज्जुच्छेदाश्रुपातं च तप्रकृच्छे राशुध्यतीति चेयं। प्रत्येकं बुद्धिपूर्वं एतदि
 तिमदनयारिजातः। प्रत्येकं तु स्य शौश्रुणो मिताक्षरायां। तच्छब्दं केवलस्य मश्रवापातिने म
 दिपूर्वोक्ता नाम कारी वेदे क एव मभोजनं। एकरात्रं तु नाश्रीयात्रि एव बुद्धिपूर्वं कमिति माधवीये
 उक्तार्थः। अन्येषु संवर्तः। एवामन्यतमं प्रेनं यो वहेत देहोऽपि वा। कटोदकक्रियां कृत्वा कृच्छ्रं
 तपनं चरेत्। अज्ञाने त्वदे। एतदनाहिताग्नेः। आहिताग्नेः कृच्छ्र एवेति माधवः॥ मिताक्षरायां
 आत्मनस्यागिनां नास्ति पतितानां तथा क्रियां तेषामपि तथा गंगानोये संस्थापनं हितं। आ
 हिताग्नेस्तु विशेषो हेमाद्रौ भविष्ये। वैताने प्रक्षिपेदसु आवसथ्यं च नुष्यथे। पात्राणि तु देहे दग्ने
 तानि के पापकर्मणि॥ कृदोगपरिशिष्टेपि। महापातकं संयुक्तो दौरात्म्यादग्निमान् यदि॥ पुत्रा
 दिपालये दग्निान् पुक्तश्चादौष संक्षयात्। प्रायश्चित्तं न कुर्याद्यः कुर्वन्वाप्तिमते यदि। गृह्यते नि
 र्वापयेच्छौतमपस्वस्येत्सपरिच्छदः। पात्राणि दद्याद्विप्राय देहे दस्येव वा क्षिपेत्। माधवीये पर
 शरः॥ आहिताग्निमृतो विप्रश्चां डालेनात्मघातकः। देहेत ब्राह्मणं विशेषेण लोकाग्नौ मंत्रवर्जितं
 प्राजापत्यं चरेत्। आदिप्राणा मनुशासनात्। दग्ध्वा स्थीनि पुनर्गृह्य क्षीरेण क्षालयेत्ततः। स्वेना
 ग्निना स्वमंत्रेण पृथगेन पुनर्गृहेत्। हेमाद्रौ तु। दाहयित्वा शवं तेषां श्रद्धैरविधिपूर्वकमित्युक्तं। ए
 तदप्यदिना मरणो ज्ञेयः। तांस्ते प्रेत्यापि गच्छन्ति ये के चात्महनो जनारति। अतावात्महनने एव दो
 षोक्तेः। प्रमादमरणत्वा शौचादिसर्वं भवत्येव। तदाहंगिरः॥ ॥ अथ कश्चित्त्वमादेन ग्रीयेता
 म्पुदकादिभिः। तस्या शौचं विधानं व्यक्तं नैव्याचोदकक्रिया। ब्राह्मेपि। प्रमादादपि निःशंकत्वं
 कस्माद्विधिवोदितः। शृंगिदंष्ट्रिनखी व्यालविषविधुज्जलादिभिः। चण्डालैरथवा चौरैर्निह
 तो वापि कुत्रचित्। तस्य दाहादिकं कार्यं यस्यान्यपति तस्तु स रति॥ प्रमादमरणो त्रिरत्र माशौच
 मिति गौडः। शुद्धितत्वादयः। दशाहादिति दाक्षिणात्याः। अस्यापवादो हेमाद्रौ भविष्ये। प्रमादा
 दिच्छ्याचापि न कुर्यात्सर्पनो मृतो। नागशृजां विना न कुर्यादित्यर्थः॥ चोधापनोऽपि॥ बुद्धिपूर्वा
 त्सहृणां क्रियालोपो विधीयते। क्रियात्यं कमे। तत्र दर्भेणानि मित्रदानादिकार्ये। तच्च विश्वप्र
 काशदौ शान्तयौ च। व्याघ्रेण निहते विप्रे विप्रकन्या विवाहयेत्। सर्पदंष्ट्रे नागवलिर्देयः सर्प
 शकां चनः। चतुर्निष्क्रमितं हेमं गजं दद्याद्गजे हते। राजा विनिहते दद्यात्सुहृषं तु हिरण्यमयं। चोरेण
 निहते धेनुं वैरिणानिहते वृषं वृषेण निहते दद्याद्यथा शक्या चकां चनं॥ शय्यामृते प्रदातव्या
 शय्यात्तुलिसमन्विता। निष्क्रमात्रसुवर्णस्य विष्णुना समधिष्ठिता शौचहीने मृते चैव दिनिष्कं
 स्वर्णजं हरिं। सुस्कारहीने च मृते कुमारमुपदापयेत्। निष्क्रमात्रस्वर्णमिति दद्यादश्वं हयाहते। शु
 नाहते क्षेत्रपालं स्यापयेत्त्रिजशक्तिः। सुकरेण हते दद्यात्सुहृषं दक्षिणां चितं। कृमिभिश्च
 मृते दद्याद्गोधूमान्यं च खारिकाः। वृक्षं वृक्षहने दद्यात्सौवर्णं वस्त्रं संपुनं शृंगिणानिहते दद्या
 दृषभं वस्त्रं संपुनं शंकेन हते दद्याद्व्यं सोपस्करं चितं। शृगुपाते मृते चैव प्रदद्याद्धान्यपर्वतं

अग्निना निहते कार्यमुदयानं स्वशक्तिः ॥ दाहकानि हते वैवर्क्ये व्यासदेने सभा ॥ राखेति निहते
दद्यात् महिषीं दक्षिणां चित्ता ॥ अश्वना निहते दद्यात् सवसां गां पयस्विनीं ॥ विषगां च मृते दद्यात्
मेदिनीं हेमनिर्मितां ॥ उद्धवनेन च मृते कपिकनकनिर्मितं ॥ मृते जलेन वहरां हेमदया हि निधुने
विषुषिका मृते स्वादुभोजये च शतं हि जान ॥ मृतधेनुः प्रदातव्या कथं न कवले मृते ॥ काशरीभरत
च मृते अष्टकं च व्रतचरेत् ॥ अतीसार मृते लस्य मय आभयतो जपेता ॥ शक्तिरस्य दिग्महयले
जपेद्दुद्रययोदितं विधुष्यातेन निहते विद्यादानं समाचरेत् ॥ अंतरिक्ष मृते कार्यं वेदपाठपरांतया
संस्कारपुस्तकं दद्यात् स्यस्यशीतो मृते पतिते च मृते कुपोत्या जापस्यास्तु वा ॥ मृते चापपर
हिते कच्छाणां नवतिं चरेत् ॥ एवं कृते विधानेन विदध्यादौ धेदेहिकं तथा वैधमरणोपिन दोषः
न दाहनुर्मेनुद्वगाग्योः ॥ वृहः शौचमृते लेपः प्रत्याख्यातं भिषक्कृपः ॥ आत्मानं यातयेद्यस्तु भूय
गम्येन शनो वभिः ॥ तस्य त्रिणवमाशौचं हितैषित्वस्थिसं चयः ॥ तृतीयेन दकं कृत्वा चतुर्थे आदमा
चरेदिति हेमाद्रौ विष्पुधं मेपि ॥ नरस्तु व्याधिरहितो न तृजे दाम्नस्तनुः ॥ अस्यो नामपेलोका
अध्वेन तमसा दृगाः ॥ ताले प्रेसाभिगच्छति मेके चात्महनीजनाः ॥ अरिष्टे एतनो ज्ञात्वा भूयका
लमुपस्थितं ॥ व्याधितो भिषजायुक्तः शूलो वा उपविचात्मनः ॥ यथायुगानुसारेण संत्यजे दाम्नस्तनुं
तस्मिन्काले तनुयागाद्येष्टं फलमाप्नुयात् ॥ आपुष्वस्तु परादृष्टं मरणं ज्ञात्वा रासं च नेति गौडना
मपपाठः ॥ उन्नयं असे गते ॥ क्षत्रियस्य तु सद्यमे मृते मंत्रैरिवोचितः ॥ अपरं कं व्रजगर्गः ॥ जो
जीवितं न शक्नोति महाव्याधुपपीडितः ॥ सोऽग्न्यदकं महायात्रा कुर्वेत् नानप्रदुष्यति ॥ अत्रोक्तं वस्य
मारावचो निचयात्मयागातिरिक्ते ॥ विक्रित्य गेमाद्युपहता नामधिकारः ॥ सोऽपि जीर्णवानप्रस्थ
स्येवेति विज्ञानेऽथ देव्याति कादयः ॥ अतएव मिताक्षरादौ भृगुपातानशनादिकवानप्रस्थ
स्येयोक्तं ॥ मनु रपि ॥ आहं महर्षिचर्याणां त्यक्त्वा न्यतमया तनुं ॥ वीतशोकभयो विमोक्षस्य
यापकत्वं तदिति ॥ तेनान्यत्रापि न हिषयते व ॥ मृले क्पादितिकेचित् ॥ नञ् ॥ वानप्रस्थमरणोऽथ
शौचनिषेधात् ॥ तेन एहस्यादिपरमेवेदं तेन यतेर्नाधिकारः ॥ काम्यनधिकारश्च ॥ नैमित्तिक
त्वेत्तत्करणो देवानि न्यता च स्यात् ॥ प्रयागे न्वरे गिराच ॥ पनु ॥ मृदाश्च क्षत्रियावैश्याश्च न
जाश्च तथाधमाः ॥ एतेन्यजेयुः मारणां चैव कुंभित्वा दिजन्तु ॥ पतिस्त्राह्यराणां तु व्रतं सत्तत्कर्म
हो भवेदिति ॥ तन्निर्मूलमिति मद्यः ॥ तन्वृहेमाद्रौ व्रतकोडिलिखनाग्निर्मूलत्वं चिन्मेव ॥ प्रक
मात्तपतित्वेति भृगुपातमात्रपर्युक्तं ॥ ब्राह्मणस्याप्यनुज्ञातमिति ॥ वस्य मारणाविरोधाच्च ॥ पक्षारि
त्युपारणे ॥ आत्राह्यराणां वासगीदिमहाप्रलजिगीषया ॥ प्रविशेज्जलनंतोयं करोत्यनशनं सत्तत्कर्म
तत्त्वपागातिरिक्तपरमितिकेचित् ॥ हेमाद्रौ तेन दये प्रयागवदशाखायादिमुक्तेः ॥ ब्राह्मणस्य प्रयागे
पिनेति प्रतीयते ॥ माधवीयेऽपरं कं चादिउपारणे ॥ दुष्प्रक्रित्यैर्महारेगेऽपीडितस्तु प्रमानपि ॥ नवि
शेज्जलनं दीपकरोत्यनशनं तथा ॥ अगाधतो पराशिवभृगोऽपतनमेव च ॥ गच्छेत्तथापयं वापि
धारगिरिमांदरात् ॥ प्रयागवदशाखायादेहयागं करोति च ॥ स्वयंदेहविनाशस्य काले मात्रे महोप
निः ॥ उन्नयान्माप्नुयात् लोकां न्यात्वा पाती भवेत्कचित् ॥ एतेषामधिकारस्तु सर्वेषां सर्वे जन्तुषु ॥

रणमयनारीणां सर्ववर्णेषु सर्वदा ॥ देहशंभरणं येषां जीवतां कुत्रचिद्वेत् ॥ आशौचं स्यात्तद्वेत्तुं नान्यथा ॥
नलहने तथा ॥ वाराणां श्रियेयं लुपत्प्राख्यातं भिषक् क्रियः ॥ काष्ठपाषाणमभ्यस्यो जाह्नवीजलम
ध्यगः ॥ अविमुक्तो न्युत्पलस्य कर्ममूलगतो हरः ॥ प्रणवतारकं ब्रूते नान्यथा कुत्रचित्कचित् ॥ हेमा
द्रौ वैवं ॥ अत्र प्राप्तकाले इत्युक्ते प्राप्तमरणकालायाः स्त्रियाश्चत्वारो हरो संश्रुते वा शौचम् ॥ पृथ्वी
चंद्रस्वनापित्यहमाह ॥ शुद्धतत्त्वादिगोऽयं येषु येषु ॥ एतच्च वृद्धादिमरणं कलौ निषिद्धं ॥ भृग्वग्निप
तनैश्चैव वृद्धादिमरणं तथेति माधवेन पृथ्वी चंद्रेण च कलिवर्जेषूक्ते ॥ न चात्र यावदुक्तनिषेधः ॥ वि
शिष्टोद्देशे वाक्याभेदात् ॥ न च कलौ चानप्रस्थाश्रमनिषेधादेव सिद्धं मरणनिषेधो व्यर्थ इति वाच्यं
सर्ववर्णेषु धियादिभिरुद्भिन्नस्यापि प्राप्तेः ॥ काम्यं भवत्येव ॥ यैवेतन्वा विसृजतीति श्रुतः ॥ स्मृत्या सं
कोचायोगात् ॥ न वेयं स्वाभाविकं मृत्युपरधीरपदोक्तेः ॥ मात्स्यभारतादिषु न लोकवचनाज्ञातं
वेदवचनादपि ॥ मतिरुक्तमणीयाते प्रयागमरणं प्रतीत्युक्तेः ॥ अतएव विष्णुधर्मोद्योदिमरणमुक्तो
क्तेः पथायुगानुसारेण संप्रज्ज्ञेदात्मनस्तनुमिति ॥ काष्ण्यामप्युक्तं मात्स्ये ॥ अग्निप्रवेशं ये कुप्युरविमु
क्ते विधानः ॥ प्रविशंति मुखं ते मे निःसंदिग्धं वरानने ॥ हेमाद्रौ विदुस्तान् ॥ सर्वे हि विमुक्तस्य स्व
व्यापारस्य मस्य च ॥ प्रायश्चित्तमनुज्ञातमग्निपातो महापथः ॥ धर्माज्जना समर्थस्य कर्तुः पापं कि
तस्य च ॥ ब्राह्मणस्याप्यनुज्ञातं तीर्थे प्राणविमोक्षणं ॥ अपराकैश्चैवं सह समनं कलौ भवत्येव ॥
कलौ नान्या गतिस्त्रीणां स हानुगमनाद्येते इति ॥ ब्रह्मवैवर्तान् ॥ एतेन मरणांतिकप्रायश्चित्तं
काशीखंडादौ चानुर्वरणस्य तनुत्यागविधयश्च युगांतरपरएव ॥ प्रयागेऽपि विस्थलीसेनौ स्कांदे ॥
यथा कथंचितीर्थे स्निग्धप्राणत्यागं करोति यः ॥ तस्यात्मा घातदोषो न प्राप्नुयादीशिता न्यपि ॥ पा
पे विष्णुः ॥ देहत्यागं तथा वीरः कुर्वेति मम सन्निधौ मत्तनुं प्रविशंत्येव न पुनर्जन्म ते नराः ॥ कौर्मो
व्याधितो यदि वा दीनः कुड्मो वापि भवेन्नरः ॥ गंगा यमुना साय यस्तु प्राणान् परित्यजेत् ॥ इति स्मिता
नलभते कामान् वदेति मुनिपुंगवाः ॥ तथा ॥ यागतिर्योगयुक्तस्य सत्वस्थस्य मनीषिणः ॥ साग
तिः त्यजतः प्राणान् गंगा यमुना संगमे ॥ वारहे ॥ तत्र यो मुंचति प्राणान् वटमूलेषु सुंदरि ॥ सर्वलो
कान्तिं कम्पममलोकं प्रपद्यते ॥ तथा ॥ अकामो वा सकामो वा वटमूलेषु सुंदरि ॥ शीघ्रं प्राणान्
प्रमुचेत्तदीक्षेत्परमां गतिं ॥ तथा ॥ पंचयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य तनुमुडले ॥ व्यतीतान् पुरुषा
न सप्तभविष्याश्च चतुर्दश ॥ न रस्तारयते सर्वान् यस्तु प्राणान् परित्यजेत् ॥ ब्राह्मे ॥ ध्यात्वा विष्णु
पदांभोजं प्रयागे विष्णुतत्परः ॥ तनुं त्यजति वै माघे तस्य मुक्तिर्न संशयः ॥ उक्तोऽपि डराचारे ब्र
ह्महत्यादिपातकी ॥ हरिं ध्यात्वा त्यजेद्देहं प्रयागे मुक्तिं प्राप्नुमहे ॥ भविष्योत्तरे ॥ समाः सहस्रा
णि न सप्तैव जले देशे कमग्नौ पतने च वडोऽशः ॥ महाहवे घृष्टिरीति गोयहे ॥ अनाशके भारतचा
क्षयागतिरिति स्मामान्यनोपि फलं ॥ एवमन्ये विधयो ज्ञेयाः ॥ यजुर्गोत्रः ॥ प्रयागादिमरणं ब्रा
ह्मणभिन्नविषयमित्याहुः ॥ न ह्येषां पितामहचरणैः प्रयागविधौ कृतमिति नात्रोच्यते ॥ अ
त्र दशाहमाशौचं त्रिरात्रस्य प्राप्तकालगोचरत्वादिनिर्भटाः ॥ युक्तं तु त्रिरात्रं ॥ दिवोदासीयेऽ
प्येवमशुद्धितत्वेऽपि कश्यपः ॥ अनशनमृतानामशनहृतानामग्निजलमविष्टानां भृगुसं

अग्निनिहनेकार्यमुदपातं स्वशक्तिः। दाहकानिहने चैव कर्तव्या सदेन सभा। शस्त्रेण निहने
दद्यात् महिषीं दक्षिणां चित्ता। अश्वनिहने दद्यात् सवसां गां पयस्विनीं। विषेण च मृते दद्यात्
मेदिनीं हेमनिर्मितां। उद्धवने न च मृते कर्पिकं मकानिर्मितं। मृते जले न वरुणं हेमं दद्याद्दिनिष्ठं
विष्वक्चिकामृते स्वादुभोजपेक्षशतं दिजान। घृतधेनुः प्रदातव्या कथं न कवले मृते। काशे किल
च मृते अघृतं च व्रतं वरेत्। अतीसारमृते लसंगममपमतो जपेत्। शक्तिरप्यदिग्रहयस्ते
जपेद्द्वयथादिन

हिने कच्छाणां न वनिचरेत्

तदाह नृमेतु रदगाभ्योः॥ वरुणः शौचमृते लुप्तः प्रत्याख्यातं भिषक्कुर्यात्॥ आत्मानं घातयेद्यस्तु भृगुः
नृमीयेत् दकं कृत्वा चतुर्थे आदमा
चरेदिति हेमाद्रिविष्णुर्मपि। नरस्तु व्याधिरहितो न तृजे दात्मनस्तु। असूयानामपेलोका
अधेन तमसाहताः। ताले प्रेसाभिगच्छति पेके चात्मनो जनाः। अरिष्टेण मनो शांता मृत्युका
लमुपस्थिता। व्याधितो भिषजापुक्तः शूरो वा युधि चात्मनः। यथा युगानुसारेण स तृजे दात्मनस्तु
तस्मिन्काले तनुत्यागाद्यथेष्टं फलमाप्नुयात्। आपुषस्तु पुराष्टं मरणं ज्ञात्वा स च। नेति गोजना
मपपाठः॥ उन्नतार्धे असंगतेः॥ सत्रियस्य वसं धामे मृते भर्त्रे रिमो वितः॥ अपरार्कं ब्रह्मगर्गः॥ जो
जीवितुं न शक्नोति महाव्याधुपपीडितः॥ सोम्युदके महापात्रा कुर्वन्वानं प्रदुष्यति। अत्रोक्तवस्य
कारावचानि च यान्त्रागातिरिक्तेः विहित्य गेमाद्युपहता नामधिकारः। सोपि जीर्णवानस्य

प्रसादादपि निःशकः त्वकस्यादिविचोदित
। तस्य दाहादिकं कार्यं यस्मान्नपतितस्तु सः

समाचरेत् स्तुक्तम्॥ सति रत्नावल्याः।

सर्वसाराङ्गोद्दहनादिप्रथोदिन।
निमित्तं नृज्जातिवधप्रापञ्चिते नृसमुचितं कार्यं।

आत्मयानेन वचनादस्तु।
तस्य जातिवधनिमित्तं नृसमुच्चयं। वदन् हृदयं प्रत्यक्षम्।

वचनमस्ति पुत्रकर्तृक सर्वप्रायश्चित्तादिविप्रवापनेः। प्रायश्चित्तवौधायनवचनाच्चेतिदिक्॥ इदं प्रायश्चित्ताहोणामेव। प्रायश्चित्तानहोणानुपतिनोदकमात्रं कार्यमिति केचित्॥ मदनपारिजातादिस्वरसोप्येवम्॥ वस्तुनस्तुतदहो नहोयोर्वचनेनुपादानादविशेषात्तत्रापिनारायणवलिर्गयाश्चाद्वेनियुक्तं। पतिनोदकविधित्वा। पित्राद्यतिरिक्तविषयइत्यपरे। सयथा॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ पतिनस्य नृकारुण्याद्यस्तु प्रिकर्तुमिच्छति। सहिदासीं समाहूय सर्वंगं दत्तचेतना। अशुद्धघटहस्तांतां यथावत्तववीत्यपि॥ हेदासीमच्छमूलेनतिलानानयसत्वरं। तोयपूर्णं घटं चेमं सति त्वेदक्षिरागमुखी। उपविष्टानुवासेन चरणेन ततः क्षिप। कीर्तयेत्यातकी संज्ञां त्वंपिवेति मुहुर्वद। निशम्य तस्य वाक्यं सत्त्वमूल्याकरोति तत् एवं कृते भवेत्पुत्रः पतिनां न चान्यथेति। इदं च मृताहे कार्यं। पतिनस्य दासी मृता हि पदाघरविवर्जयेदेतावता यमुपचरितो भवतीति मदनरत्ने विस्मृतेः। इदं चात्मन्यागिविषयं। आत्मन्यागिनः पतितास्ते नाशौचोदकभाजः स्युरित्युपक्रम्य विस्मृता एतस्याभिधानादिनिगोऽः। उपलक्षणत्वात्सर्वेषामिति नुपुक्तं। यत्र कश्चिदाह। यः पतिनो घटस्फोटनवाधेर्वेदहिः कृतस्तद्विषयाणि क्रियानिषेधवाक्यानि। जीवत्येव तस्मिन्त्यकर्मणाः कृतत्वात्। पुनः करणाभावादि। संधुत्यागेन जातवैराग्यस्य कृतप्रायश्चित्तस्याप्यकरणापत्तेर्मिनाक्षरादिविरोधमपश्यन् सर्वे इत्युपेक्षणीयः। न च कृतघटस्फोटस्य संग्रहविधिर्न निवाच्यं। मनुना कृतस्य घटस्फोटस्य त्यागमुक्त्वा प्रायश्चित्ते तु चरिते शृणुं भूमयानवं॥ तेनैव साहं प्राप्तेषुः स्नात्वा पुण्ये जलाशये। इत्युक्तेः। अन्यथा प्रायश्चित्तमात्रे एतत्संगतं। अतो घटस्फोटनवहिः कृतस्यापि पित्रादेरहो नारायणवलिः॥ निषेधास्तु पितृव्यादिपरा इति तत्त्वं। केचित्तु नारायणवलौक्यं तत्कर्मसंपिंडनवर्जकार्यं। गोब्राह्मणहानां च पतिनां तथैव च। व्यक्ताश्च प्रमीतानां नैव कार्यं संपिंडनेति वचनात्। ब्राह्मणादिहनेनाते पतिने संगवर्जित इति। आह प्रकाशेनेत्याहः। ते हेमाद्रिस्थ पूर्वोक्तषट्त्रिंशन्मतविरोधात् निर्मूलत्वाच्छाह प्रकाशस्य वृद्धिश्चाह विषयत्वादुपेक्ष्या॥ नारायणवलिस्तु हेमाद्राद्यनुसारेणोच्यते। नत्रादौ क्रिया निवंधेण रुडे तर्पणमुक्तं। कार्यं पुरुषसूक्तेन मंत्रैर्वा वैष्णवैरपि। दक्षिणाभिमुखो भूत्वा प्रेतं विस्मृमिति स्मरन्। अनादिनिधनो देवः शंखचक्रगदाधरः। अस्य पुंडरीकाक्षं प्रेतमोक्षप्रदो भवेति शुक्लैकादश्यां देशकालौ संकीर्त्तयामुकगोत्रस्यामुकस्यादुर्मरणात्मघातज दोषनाशार्थं। और्ध्वदेहिके संप्रदानं त्वयोग्यता सिध्यर्थं नारायणवलिकरिष्ये इति संकल्प्य ब्रह्माणं विस्मृशिवं यमं प्रेतं पचकुंभेषु॥ विस्मृत्वरणमयः कार्यैरुद्रस्ताम्रमयस्तथा ब्रह्मारौप्यमयस्तत्र यमो लोहमयो भवेत्। प्रेतो दर्भमयः कार्ये इति गार्हजे कालात्। सर्वासु हेमीषु वापतिमा सुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेनाभ्यर्च्य जिह्मं प्रतिष्ठाप्य चरुं पुरुषसूक्तेन प्रनृचं नारायणयेदमिति हुत्वा देवानामग्रे दक्षिणाग्रदर्भेषु विस्मृरूपं प्रेतं स्मरन्। नाम गोत्राभ्यां मधुघृततिलगुतान् दशपिंडान् यज्ञोपवीत्येव अमुकगोत्रं च मुकशमं प्रेतं विस्मृरूपां यने पिंड उपतिष्ठतामिति दत्ता कुशेः पुरुषसूक्तेनाभि मंत्रयने यममिति सूक्तेन पिंडाननुमं अशंखोदकेन चाभिविच्य अभ्यर्च्य मुकशमोणममुकगोत्रं वि

आमदेशांतरमृतानां ज्ञानदत्तानां च त्रिरात्रमिति ॥ स्वमरणान्तप्रायश्चित्तेऽपि ॥ पूर्वोक्तान्माहादेरां हा
 शोचादिनिषेधस्तदानीमेवावत्सरांतनुसर्वमौर्ध्वदेहिकंकुर्यात् ॥ गोब्राह्मणहताणां च पतितानां
 तथैव च ॥ ऊर्ध्वसंवत्सरान्कुर्यात्सर्वमौर्ध्वदेहिकमिति हेमाद्रौषड्विंशभूतान् ॥ एवं स्लेच्छीक
 तानामपि गमाश्राद्धमपि कारयेत् ॥ ब्रह्महाचक्रतम्रश्च गोघाती पचपातकी सर्वे ते निश्चिन्त्याति
 गमायां पिंडपातनादित्यग्निपुराणात् ॥ एव ब्राह्मण्यपि ॥ क्रियते पतितानां नृगते संवत्सरे क्वचित्
 देशधर्ममगारात्वात्तगया रूपेस्त्वंधुभिः ॥ मार्तेऽपादमूले वा आह हरिहरो स्मरन् ॥ सूर्यपदे
 इत्यर्थः ॥ तत्र वषट्मध्यैकमुक्तपरां केषां पुण्यगो ॥ मुक्तपक्षे तु द्वादशं कुर्यात् ॥ तत्र वत्सरां हा
 दशाहानि वा कुर्यात् ॥ शुक्ले च मथ्यते महनि ॥ क्लृप्तेऽपि ॥ नारायणवलिः कार्या लोकगती भयान
 रे ॥ तथा ते वा भवेच्छैवेनाभ्येत्यब्रवीद्यमः ॥ व्यासः ॥ नारायणं समुद्दिश्य शिवं वा पश्यदीपते
 तस्य शुद्धिकर्म तद्भवेन्नैतदप्येति ॥ स चान्मघातादिप्रायश्चित्तं कृत्वा कार्यः ॥ तदुक्तं हेमा
 द्रौषड्विंशन्मते ॥ कृत्वा चांशपरां पूर्वैः क्रियाकार्या यथाविधिः ॥ नारायणवलिः कार्या लोकग
 ती भयानरे ॥ पिंडे दकक्रियाः पश्चात्तद्वैवात्सर्गादिकं च यत् ॥ एके हि सानिकुर्वीत सपिंडीक
 रांतथा ॥ दिवोदासीपे दृशतातपस्तु ॥ पतिते वपूते शुद्धे प्राजापत्येनोऽपि ॥ येन वापस्य
 हिते कृच्छ्राणां न वति चरेत् ॥ इत्याह इदं प्रायश्चित्ताहं ॥ पित्रादि विषयः ॥ इदं यैरपरिमृत्तापे व
 दा विधादिनः ॥ यातयं निस्त्रयान्मां चोलादिहताश्रये ॥ नेषोऽत्राश्रयो नाश्वदपयासमभिषु
 ताः ॥ पथा आहं पतन्वेति विष्णुनाम प्रतिष्ठितं ॥ तथा ते संप्रवक्ष्यामि नमस्कृत्य स्वपुत्रे ॥ रनिहे
 माद्रौ नैवेद्ये ॥ तत्रैव वौधापनोपि ॥ नारायणवलिं व्याख्यास्यामो भिशक्तं पतितसुरायात्मसा
 गिना ब्राह्मणहतानां च द्वादशवर्षाणि त्रीणि वा वारि मरणां पत्रं पत्यतत्र तत्र कुर्वीतेति ॥ यस्य
 परिशिष्टेन ॥ चोलादिद्याद्युक्ता दग्धाशरीरे मेतस्य संस्थाप्यास्थी नियततः ॥ प्रायश्चित्तं तु
 कर्तव्यं पुत्रैश्चांशपरात्रयमित्युक्तं ॥ मदनरत्ने ॥ ब्राह्मणहतानां च द्वादशवर्षाणि त्रीणि वा क
 र्वीतेति ॥ मदनरत्ने ब्राह्मणे ॥ प्रभारादपि निःशकः त्रकस्यादिभिर्चोदितः ॥ चांशे त्रीणि सरोऽत्रौ
 रे निहतो पत्रकुत्रचित् ॥ तस्य दाहादिकं कार्यं मस्थानं पतितस्तस्य ॥ चांशपरांतत्र कृच्छ्र
 पतंतस्य विषुद्धये ॥ पहाकृच्छ्रात्तं च दशकृत्वा तु विधिना देहेन ॥ उद्विष्टं मृतानां तु त्रिशतं कृच्छ्र
 समाचरेत् इत्युक्तम् ॥ स्मृतिरत्नावल्या नृद्विग्रां प्रायश्चित्तं कृत्वा योग्यदास्यं वकार्यमित्युक्तं
 आत्मनो घातशुद्ध्यर्थं चोदाशपरां हयं ॥ तत्र कृच्छ्रचतुश्च त्रिशतं कृच्छ्रातिवापनः ॥ अर्वाक
 संवत्सरान्कुर्याद्देहादिमयोदितं ॥ कृत्वा नारायणवलिं मनित्यत्वात्तदा मुष इति ॥ इदं वात्मवध
 निमित्तं न ज्ञातिवधं प्रायश्चित्तेन संसृचितं कार्यं ॥ अत एव बौधायनेनोक्तं ॥ द्वादशवर्षाणि त्री
 णिवेति ॥ मदनपारिजाते ॥ सत्यस्य सारे च ॥ ब्रह्महादीनां तद्योग्यं प्रायश्चित्तं कृत्वा नारायणवलि
 कार्यं इत्युक्तम् ॥ एवं स्लेच्छीकृतानामपि ॥ पत्रकश्चिदाह उत्र कृतेन प्रायश्चित्तेन पितुः प्रापनाशे
 मानाभावाः ॥ आत्मघाते तु वचनादस्तु ॥ महापातके तु कथं सारिणि ॥ सस्वपये वात्मवधं प्रायश्चि
 त्तस्य ज्ञातिवधं निमित्तं न संसृच्यं ॥ चदनं हृदपशस्य एष ॥ न हि ज्ञातिवधं निमित्तं सत्रैः कार्यमिति

वचनमस्ति पुत्रकर्तृक सर्वप्रायश्चित्तादिविप्रवापनेः। प्रायश्चित्तवैधायनवचनाच्चेतिदिक्॥ इदं प्रायश्चित्ताहोरात्रमेव। प्रायश्चित्तानहोरात्रानुपतितोदकमात्रं कार्यमिति केचित्॥ मदनपारिजातादिस्वरसोप्येवम्॥ वस्तुनस्तुतदहो नहोयोर्वचनेनुपादानादविशेषात्तत्रापिनारायणवलिर्गयाश्चाद्वेनियुक्तं। पतितोदकविधित्वा। पित्राद्यतिरिक्तविषयइत्यपरे। सप्रथा॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ पतितस्य नृकारुण्याद्यस्तृप्तिं कर्तुमिच्छति। सहिदासीं समाहूय सर्वंगदत्तचेतना। अशुद्धघटहस्तां गमयावृत्तवृत्तयपि॥ हेदासीं गच्छ मूलेन तिलानानयसत्वरं। तोयपूर्णं घटं चेमं सति त्वं दक्षिणामुखी। उपविशानुवासेन चरणेन ततः क्षिप। कीर्तयेत्यातकी संज्ञां त्वं पिवेति मुहुर्वद। निशम्य तस्य वाक्यं स तत्त्वमूल्याकरोति तत् एवं कृते भवेत्तृप्तिः पतितानां न चान्यथेति। इदं च मृताहे कार्यं। पतितस्य दासी मृता न्हि पदाघटविवर्जयेदेतावता यमुपचरितो भवतीति मदनरत्ने विस्मृतेः। इदं चात्मत्यागिविषयं। आत्मत्यागिनः पतितास्ते नाशौचोदकभाजः स्युरित्युपक्रम्य विस्मृता एतस्याभिधानादिनिगोऽः। उपलक्षणात्वात्सर्वेषामिति नुपुक्तं। यत्तु कश्चिदाह। यः पतितो घटस्फोटनवांधवेव हिः कृतस्तद्विषयाणि क्रिया निषेधवाक्यानि। जीवत्येव तस्मिन्त्यकर्मणाः कृतत्वात्। पुनः करणाभावादिति। संबन्धुन्यागेन जातवैराग्यस्य कृतप्रायश्चित्तस्याप्यकरणापत्तेर्मिनाक्षरादिविरोधमपश्यन् पूर्वश्रुत्येव स्मरणीयः। न च कृतघटस्फोटस्य संग्रहविधिर्न निवाच्यं। मनुना कृतस्य घटस्फोटस्य त्यागमुक्त्वा प्रायश्चित्ते तु चरिते शृणुं कुं भवमानवं॥ तेनैव साद्वं प्राप्तेषुः स्नात्वा एरण्ये जलाशये। इत्युक्तेः। अन्यथा प्रायश्चित्तमात्रे एतत्संगतं। अतो घटस्फोटनवहिः कृतस्यापि पित्रादेरब्दानेनारायणवलिः॥ निषेधास्तु पितृव्यादिपरा इति तत्त्वं। केचित्तु नारायणवलौक्यं तत्कर्मसंपिंडनवर्जकार्यं। गोब्राह्मणहृत्तानां च पतितानां तथैव च। व्यक्ताश्च प्रमीतानां नैव कार्यं संपिंडनेति वचनात्। ब्राह्मणादिहृत्तानां पतिते संगवर्जित इति। आद्वपकाशोक्तेः श्रुत्याहः। ते हेमाद्रिस्थ पूर्वोक्तषड्विंशन्मनविरोधान् निर्मूलत्वाच्छाद्वपकाशस्य वृद्धिश्चाद्वविषयत्वादयेक्ष्या॥ नारायणवलिस्तु हेमाद्र्याद्यनुसारेणोच्यते। नत्रादौ क्रिया निषेधेण रुडे तर्पणमुक्तं। कार्यं पुरुषसूक्तेन मंत्रैर्वा वैष्णवैरपि। दक्षिणाभिमुखो भूत्वा प्रेनं विस्मृमिति स्मरन्। अनादिनिधनो देवः शंखचक्रगदाधरः। अस्यः पुंडरीकाक्षं प्रेनं मोक्षप्रदो भवेति श्रुत्वा कादृशं देशकालौ संकीर्त्तयामुकगोत्रस्यामुकस्यादुर्मरणात्मघातज दोषनाशार्थं। और्ध्वदेहिके संप्रदानं त्वयोग्यता सिध्यत्येनारायणवलिं करिष्ये इति संकल्प्य ब्रह्माणं विस्मृ शिवं पमं प्रेनं पंचकुंभेषु॥ विस्मृ स्वरं मयः कार्यं रुद्रस्ताम्रमयस्तथा ब्रह्मारौप्यमयस्तत्र यमो लोहमयो भवेत्। प्रेतो दर्भमयः कार्यं इति गाहजे कालात्। सर्वा सुहृन्मीषु वापनिमा सुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेनाभ्यर्च्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य चरुं पुरुषसूक्तेन प्रमृत्वं नारायणाय देमिति हुत्वा देवानामग्रे दक्षिणाग्रदग्धेषु विस्मृ रूपं प्रेनं स्मरन्। नाम गोत्राभ्यां मधुघृततिलपुतान् दशपिंडान् यज्ञोपवीत्येव अमुकगोत्रं अमुकशर्मन् प्रेतं विष्मृ रूपां यने पिंड उपतिष्ठतामिति दत्ता कुशेः पुरुषसूक्तेनाभि मंत्रयने यममिति सूक्तेन पिंडाननुमं अशंखोदकेन चाभिषिच्याभ्यर्च्य अमुकशर्मणाममुकगोत्रं वि

स्वस्वप्रेतत्रयं यामीति पुरुषसूक्तेन प्रवृत्तं तर्पयित्वा एकमापन्नं ब्रह्मादिपंचभ्यो दद्यात्। मंत्रस्तु ॥ ब्र
ह्मविष्णुमहोदेवाय मध्वैव सक्रियः ॥ वलिकः हीत्वा कुर्वतु मे तस्य च शुभां गतिमिति। मिताक्ष
मातृहोमवत्पादिनोक्तं। ततः प्रतिदेवतं त्रिविधं प्रलंशकं रामधुनयुगानि च निवेद्य पित्र
मभ्यर्च्य नद्यां स्निग्ध्वा एतौ न वसप्रपंचवा विप्रान्निमज्ज्यापोषितेन नागारणं कृत्वा भ्यो भूतेषु
नर्विष्णुममं संप्रैको हि पृथिविना आदयचकं करिष्ये इत्युक्त्वा ब्रह्मविष्णुशिवममेतान् स्मरन्
विप्रान् उपविश्य मेतस्याने चैकं विष्णुस्मरन्नावाहनाद्यर्थे युतं तृप्तिप्रदानं कृत्वा स्नेहनादिक
त्वात्त शेषेण ब्रह्मणा विष्णवे शिवाय ममायसपरिवारमचतुरः पिण्डदत्तामेतानामगोत्रे स्म
त्वा विष्णुनाम्ना पंचमं दत्त्वा भ्यर्च्य चांते भ्यो दक्षिणां दत्त्वेकं येन स्मत्वा विशेषतः ॥ संतोष्य विप्रैः
प्रेतायेदं तिलोदकं मुपनिष्ठतामिति। सतिलमुदकं दापयित्वा भुञ्जीतेति। अत्र विशिष्टांतरं भद्रं
तोष्येष्टिपद्धतौ तेषां संप्रहेतुवर्षपर्यंतं सर्वे त्रेकभक्तं सर्वं शुक्लपंचम्या मुपवासं नक्तं वा कृत्वा पि
त्रमयं नागमनेन दासुकिशंखप्रकंवलककोरकाश्च नरधनराष्ट्रशंखपालकालियपतस्तुक्
कपिलेति नामभिः प्रतिमासं संप्रज्ज्यापसेन विप्रान् सभोज्य वत्सरांते हेमनागं गोचमस्य सा च द
त्त्वाना एमण वलिकुपोत्। मूलं तु हेमादौ तेषां बोधापनस्तत्रे संप्रमृता नानमोस्तु सयं भ्यो इति
स्तुत्याह तौ हेत्वोदकं मृतानां समुद्राय वपुनायेति हत्वेति। क्रिया कुपोदितिशेषः ॥ व्यासः ॥ सेव
रांभारनिष्पन्नं नागं कृत्वा तथैव गां। व्यासापदत्वा विधिवत्पितु रानुगम्य मां प्रवाच्य हेमादौ भ
विष्ये। पंचम्या पञ्चगं हेमं स्वर्गैर्नैकेन कारयेत्। स्त्रीराज्यपात्रमभ्युपज्या विभापयदापयेत्। आ
यश्चित्रमिदं प्रोक्तं नागदृश्यं शुभेनेति। अपर्तकं स्मृतं तरे ॥ तदेव शुभं प्रतिप्रेतो नागमण्यमोक्त
ते। यो ददाति क्रियापिंडं तस्मै भेतामवेव सुतः तस्मै वा शेषमुद्दिष्टं अहमेव न संशयः। विष्णु आह
समाप्नोतु त्रयोदश्यां दिनत्रयं अशौचं पिंडदः कुर्यान्न तु तद्दं धुं गोत्रजाः। मस्य वै शत्रुकाले तु भ
क्षित्वा संततिर्भवेत्। सर्वसे आर्के नित्यं पंकमग्नः करिष्येत्युपकम्प। वलिना एमण कुपोत्
स्योद्देशेन भक्तिमानिति गारुडोक्तेः सुत्रस्यापि प्रत्यायैः कामं रस्युक्तं देव्यास्तिकेन ॥

॥ अथ विधानां आशौचाभावः ॥

॥ यथापतिपुद्धमृतादिषु। त्र

याणामाश्रमाणां च कुर्याद्वाहादिकाः क्रियाः ॥ यतः किंचिन्न कर्त्तव्यं न चान्येषां करोति स रति
त्राह्यात् ॥ उशनाः ॥ एको हि घृणकुर्वीत यतीनां चैव स वेदाः। अहमेकादशमात्रेण वेदानु
विधीयते। सपिंडीकरणं तेषां न कर्त्तव्यमुतादिभिः। त्रिदं प्रहणा देवमेतत्तत्तैव न्यायते। त
त्तं स्मारावस्थामः दत्तात्रेयः ॥ एको हि घृजलपिंडमाशौचं नेत स त्किंयां। न कुपोद्दार्भिका दसत्
त्रेह्मीभूतामभिस्पवे। वार्षिकादर्वा कभाविमासिकादिनिषेधो ननु दर्शादेः। सन्यासिनोप्या
दिषादिपुत्रः कुर्याद्यथाविधीनि। वायवीयोक्तेः ॥ पृथ्वीचंद्रोदये प्रजापतिः ॥ अहमेकाद
शमात्रेण वेदानुविधीयते। सपिंडीकरणं तस्य न कर्त्तव्यमुतादिभिः। एषु सपिंडनादिनि
षेधा उवादेन पार्वणोक्तेः ॥ ततस्यानापन्नत्वं पार्वणस्य गम्यते ॥ नगिरागिरिति त्रयां देरं
त्वोद्रेपमिति वत्। इदं वार्षिकादिविधां च त्रिदं प्रहणं एकंदीपरमहंसादीनां ननु न किमपि
कार्यं। प्रवोक्तो शनो वाक्ये। त्रिदं प्रहणादिति श्रुत्वा एयादयो गोत्राः ॥ त्रिदं प्रहणं

नोदंडादिदंडत्रयोक्तेः॥ यस्मैतेनियतादंडाः सत्रिदंडीति चोच्यते इति स्मृतेः॥ वौधायनः॥ नारायण
 वलिश्चास्यकर्तव्योद्वादेशे हनि॥ अस्पृष्टपार्वणेन समुच्चयो ज्ञेयः॥ तंच स एवाह॥ कृत्वा विष्मो
 मेहपूजां पायसं विनिवेदयेत्॥ अग्नौ हुत्वा तु तच्छेषं व्याहृतीभिः समाहितः॥ यतीन् यहस्या
 नसाधून्वानिमं अद्वादशावरणं॥ अभ्यर्चयं गंधपुष्पाद्यैर्मंत्रैर्द्वादशनामभिः॥ संभोज्य हव्येनाने
 नदक्षिणां च निवेदयेत्॥ त्रयोदशं द्विजश्रेष्ठमात्मसंज्ञं यतेन्द्रियं॥ विष्णुं यथा तथा भ्यर्चय पाद्याद्यै
 श्रविधानतः॥ दद्यात्पुरुषसूक्तेन गंधपुष्पादिकं क्रमात्॥ वस्त्रालंकारादीनियथाशक्तिप्र
 दापयेत्॥ उच्छिष्टसन्निधौ तस्य दर्शनास्तीर्य भूतले॥ भूर्भुवः स्वः स्वधायुक्तैस्तस्मै दद्याद्दलि
 त्रयं॥ अश्वमेधसहस्रस्य वा जपेयं शतस्य च॥ यत्कलंतस्त्रभेदेव यत्करोति पतिं क्रियां॥ शौन
 कस्तु॥ शौनको हंप्रवक्ष्यामि नारायणवलिंपरं॥ चंडालादुदकात् संप्रोक्त्वा ह्यरागाद्वैद्युताद
 पि॥ दक्षिणं पश्चिमं च रज्जुशस्त्रविषाणमभिः॥ देशान्तरमृतानां च मृतानां चैव साधनेः॥
 जीवच्छादं मृतानां च कनिष्ठानां तथैव च॥ यतीनां योगिनां पुंसामन्येषां मोक्षकांक्षिणां॥
 पुण्याद्याद्यक्षयार्थापद्वादशे हनिकारयेत्॥ द्वादशं पञ्चवरोद्वान्ते पंचम्यां पर्वणे सुवेत्युक्ता
 पूर्वोक्तं सर्वविधिमुक्ता तो देवेति षडभिः पुरुषसूक्तेन च प्रमृत्तं पायसं हुत्वा केशवादिद्वा
 दशनामभिस्तद्विरोपित्रे द्वादशविप्रान् संभोज्य तैरेव द्वादशपिंडान् दद्यादित्यधिकमाह
 उद्धमृते तु प्रागुक्तं॥ कृतजीवच्छादिमृते सपिंडे रणो चादिका येन वा॥ तदुक्तं हेमाद्रौ लैंगे
 मृते कुर्यान्न कुर्याद्वा जीवन्मुक्तो यतः स्वयं॥ काले गते द्विजे भूमीखने द्वापि दहेत वा॥ पुत्रक
 समशेषं च कृत्वा दोषो न विद्यते जीवन्मुक्तिविशेषस्तत्रैवोक्तः॥ नित्यनैमित्तिकं यत्कुर्याद्वा
 संत्यजेत वा॥ बाधवैपिमृते तस्य नैवाशौचं विधीयते॥ सूतकंचनसंदेहः स्नानमात्रेण शुध्य
 ति॥ एतद्योगौ विषयं च योगमार्गे रतोपिवेति तस्याप्युक्तेः॥ तथा॥ आहिताग्नौ प्रोक्षितमृते
 तदस्थिदाहात् सर्वपुत्रादीनामाशौचं॥ संध्यादिकर्मलोपश्च नास्ति॥ अनग्निमतउच्चाते रणो
 चादिद्विजातिषु॥ दाहादग्निमतो विद्याद्विदेशस्थे मृते सतीति स्मृतेः॥ आहिताग्ने दाहात्मा
 गपि दशाहः॥ संस्कारांगं च भिन्नो दशाहः इति धृत्ते स्वामी रामांगरश्च॥ तच्चिंत्यं॥ मूलैक्या
 द्वौ विरोधाच्च॥ एतत्प्रागुक्तं॥ अत्र देहस्यैव संभवे दाहः॥ आहिताग्नौ विदेशस्थे मृते सति क
 लेवरं॥ निधेयं नाग्निभिर्यावत्तदीयैरपि दह्यते॥ इति ब्राह्मोक्तेः॥ तदभावे छंदोगपरिशि
 षे॥ विदेशमरणे स्थानि आहृत्या भ्यज्य सर्पिषा॥ दाहयेद्दहिषाच्छाद्य पात्रं न्यासादिपूर्ववत्
 अस्यामलाभे पर्यानि शकलान्युक्तया च ता दाहयेदस्थिसंख्यानिततः प्रभृतिस्ततकं॥
 हेमाद्रौ षड्विंशन्मते॥ कुर्याद्दर्ममयं प्रेतं दर्भैस्त्रिंशत् षड्विभिः॥ पालाशीभिः शमिद्रिवांसं
 र्वाचैवं प्रकीर्त्तिताः॥ भविष्ये॥ चत्वारिंशत् शिरःस्थाने श्रीवायां च दशे वत्॥ वाक्कोशे वश
 तं दद्याद्विंशतिं च तथोरसि॥ उदरे विंशतिं दद्यात्त्रिंशतं कटिदेशयोः॥ ऊर्वोश्चैव शतं दद्या
 त्रिंशत्तं जानुजंघयोः॥ पादांगुलीषु दशवै एषा च प्रेतकल्पना॥ मदनरत्ने यत्तपार्धः॥ शि
 रस्य शीत्यर्द्धं दद्यात् श्रीवायां तु दशे वत्॥ वाक्कोशे वशतं दद्यात् दशचैवांगुलीषु च॥ उरसि

सुहृत्पुत्रेनतर्पयामीतिपुहृत्सक्तैर्नप्रत्युचनर्पयित्वा एकग्रामंनृत्वादिपंचभ्योदद्यात्। मंत्रस्तु॥ ब्र
ह्मविष्णुमहादेवायमष्टैवसर्गिकारः। वलिनृहोत्वाकुर्वंतुनेनस्यचशुभांगनिमिति। मिनाक्षर
पातुहोमवत्त्वादिकोक्तं। ततः प्रतिदेवतत्रिविधंप्रलशकेरामधुघृतगुडानिचनिवेद्यपिप्र
मथ्यनद्याक्षिस्त्वाएत्रौनवसप्रयचवाविशान्निमंयौपोषितेननागराणंरुक्त्वाभ्यभूतेषु
नर्विष्णुपमंसंप्रत्येकोद्विधिनाआर्द्रपंचकंकरिष्येत्सुक्ताब्रह्मविष्णुशिवममेत्रानस्तर
विशान्उपविश्यनेतस्थानेचैकंविष्णुस्मरन्नावहनाद्यधेयुतेनप्रिप्रश्नांतैकत्वोत्तेखनादिक
त्वान्नशेषेणब्रह्मणोविष्णवेशिवायुममामसपरिवारयचतुरपिशनदत्वात्रेतामगोत्रेस्म
त्वाविष्णुनाम्नापंचमंदत्वाभ्यौचांतेभ्योदक्षिणादत्तेकंप्रेतस्मत्त्वाविशेषतः॥ सनोभ्यविषे
त्रेतायेदेतिलोदकमुपतिष्ठतामिति। सतिलमुदकंदापयित्वाभुंजीतेति। अत्रविशेषांतरंभट्ट
तात्वेष्टिपद्धतौज्ञेयं। सप्रेहतेतुवर्षपर्यंतंप्रर्वेदेकभक्तप्रर्वेत्शुक्लपंचम्यामुपवासंनक्त्याकृत्वापि
ष्टमंनागमनंतंवासुकिंशंखपत्रकवलककींकाश्वतरंधुतराष्ट्रशंखपालकालिपतक्षक
कपिलेतिनामभिःप्रतिमासंसंप्रज्जपायसेनविभान्त्संभोज्यवत्तरेतेहेमनागं गांचपत्यस्याचर
त्वानाएयणवतिकुमोत्। मूलंतुहेमादौज्ञेयं। बौधायनसूत्रेसंप्रमृताज्ञानमोत्सस्येभ्योरिति
स्तुआहुतीहुत्वोदकेमृताज्ञासमुद्राप्रवपुनायेतिहुत्वेति। क्रियाकुपोदिनिशेषः॥ व्यासः॥ सोव
राभारनिष्पन्नेनागंरुक्त्वातथेवगां। व्यासापदत्वाविधिवत्पितृराचरणमाप्रवासं। हेमादौभ
विष्ये। पंचम्यापच्यगृहेमंस्वर्णेनैकेनकारयेत्। स्त्रीराज्यपात्रमध्यस्थंरज्यविश्रायदापयेत्। आ
मश्वित्रमिदंभोक्तंनागदष्टस्यशुभुतेति। अपराकंस्मृतं। तदेवशुद्धतिप्रेतानाएयणवलोक्त
ते। योददातिक्रियापिंडंतस्मैप्रेतापवेष्टुतः तस्मैवाशौचमुद्दिष्टंअहमेवतसंश्रमः॥ विष्णुआर्द्र
समाप्नोतुत्रयोदश्यादिनत्रयं अशौचंपिंडः कुर्यान्नतुतद्वेधुगोत्रजाः। यस्यवेमृत्पुकालेनुसु
ह्मिन्नासंततिर्भवेत् सर्वसेनारुकेनित्यंपंकमग्नः करीययेत्पुपक्रम्। बलिनाएयणं कुर्यात्
स्योदेशेनभक्तिमानितिगाहोक्तेरुपव्रस्थापिपत्न्याधेः कायस्सुक्तेदेवयात्तिकेन॥

॥ अथविधानाआशौचाभावः॥

॥ मथापतिपुद्गमतादिषु।

याणमाश्रमाणांचकुर्यादाहादिकाःक्रियाः। पुतेःकिंचिन्नकर्तव्यंनचान्येषांकरेतिस्मृति
ब्रह्मात्॥ उशनाः॥ एकोद्विघ्नकुर्वीतपतीनांचेवसवेदा। अहयेकादशमात्रेपावर्णानु
विधीयते। सपिंडीकरणंतेषानकर्तव्यमुतादिभिः। त्रिदशयहणादेवप्रेतत्वंनैवनापते। त
त्स्कारवक्ष्यामःदत्तात्रेयः॥ एकोद्विघ्नपिंडमाशौचंप्रेतसन्निधौ। नकुर्याद्वर्षिकादयत्
त्रेद्वीभृतामभिश्येव। वार्षिकादवीकृभाविंसासिकादिनिषेधोनुदार्णदेः। सन्यासिनोप्या
दिषादिपुत्रःकुर्याद्यथाविधीति। वायवीयोक्तेः॥ पृथ्वीचंद्रोदयेप्रजापतिः॥ अहयेकाद
शमात्रेपावर्णानुविधीयते। सपिंडीकरणंतसनकर्तव्यमुतादिभिः। एषुसंपिंडनादिनि
षेधांनुवादेनपावर्णोक्तेः। ततस्थानापत्नत्वंपावर्णस्यगम्यते॥ नगिरागिरितित्रयादैरु
त्तोद्गममिति वत्। इदंवार्षिकादिविधांचत्रिदशपरं एकदंडीपरमहंसादीनानुनकिमपि
कार्यं। श्रौतौकोशोवाक्ये। त्रिदशयहणादिनिशूलपाण्याद्योगोऽः॥ त्रिदशयदेनम

नोदंदादिदंडत्रयोक्तेः। यस्मैतेनियतांदडाः सन्निदर्शो तच्चोच्यते इति स्मृतं। वौधापनः। नारायण
 वलिश्चास्य कर्तव्योद्वादेशे हनि॥ अस्पृष्टपार्वणेन समुच्चयो ज्ञेयः। तंच स एवाह। कृत्वा विष्णो
 मं हा पूजां पापसंविनिवेदयेत्। अग्नौ हत्वा तु तच्छेषं व्याहृतीभिः समाहितः। यतीन् यदहस्या
 नसाधून्वानिमं त्रहादशावराना। अभ्यर्चयं गंधपुष्पाद्यैर्मंत्रैर्द्वादशनामभिः। संभोज्य हव्येनान्ने
 नदक्षिणां च निवेदयेत्। त्रयोदशं द्विजश्रेष्ठमात्मसंज्ञं यतेन्द्रियं। विष्णुं यथा तथा भ्यर्चय पायाद्यै
 श्वविधानतः। दद्यात्पुरुषसूक्तेन गंधपुष्पादिकं क्रमात्। वस्त्रालंकरणदीनियथाशक्तिप्र
 दापयेत्। उच्छिष्टसन्निधौ तस्य दर्भानास्तीर्य भूतले। भूर्भुवः स्वः स्वधा युक्तैस्तस्मै दद्याद्वनि
 त्रयं। अश्वमेधसहस्रस्य वाजपेयशतस्य च। यत्फलं तद्धभेदेव यत्करोति पतिक्रियां॥ यौन
 कलु॥ शौनको हंप्रवक्ष्यामि नारायण वलिंपरं। चंडालादुदकात् सर्पात् ब्राह्मणाद्द्वेयुताद
 पि॥ दक्षिणं पशुभ्यश्च रज्जुशस्त्रविषाशमभिः। देशान्तरमृतानां च मृतानां चैव साधनैः
 जीवच्छादं मृतानां च कनिष्ठानां तथैव च। यतीनां योगिनां पुंसामन्येषां मोक्षकांश्चिन्ता
 उण्याथायक्षयार्थापद्वादशे हनिकारयेत्। द्वादशं पञ्चमं पर्वणोत्सवं स
 र्वौक्तं सर्वविधिसुक्तातो देवेति षडभिः पुरुषसूक्तेन च प्रष्टुं च पायसं हुत्वा केशदाहं
 दशनामभिरुद्रपिण्डे त्रिहादशविप्रान् संभोज्य तैरेव द्वादशपिंडान् दद्यादित्येव म
 उद्धमतेतु प्रागुक्तं॥ कृतजीवच्छादं मृते सपिंडे राशौ चादिकार्यं न वा॥ तदुक्तं हे मा
 मृते कुर्यान्न कुर्याद्वा जीवन्मुक्तो मृतः स्वयं॥ काले गते द्विजे भूमौ खने द्वापि देहे तत्र
 समशेषं च कृत्वा दोषो न विद्यते जीवन्पि विशेषस्तत्रैवोक्तः। नित्येनेमिन्निकं य
 संत्यजेत वा। बांधवैः पितृभ्यो न स्य नैवाशौचं विधीयते। सूतकंचनसंदेहः स्नानप्र
 ति॥ एतद्योगौ विषयं च। योगमार्गे रतोपिवेति तस्याप्युक्तेः। तथा॥ आहिताग्ने
 तदस्थिदाहात्पूर्वपुत्रादीनामाशौचं। संध्यादिकर्मलोपश्च नास्ति। अनग्निप्र
 चादिद्विजानिषु। दाहादग्निमतो विद्याद्विदेशस्थे मृते सतीति स्मृतेः॥ आहि
 तगपि दशाहः। संस्कारांगं च भिन्नो दशाहः इति भूते स्वामी रामांगराश्व॥ तदि
 द्वौ च विरोधाच्च॥ एतत्प्रागुक्तं। अत्र देहस्यैव संभवे दाहः। आहिताग्ने विद
 लेवं। निधेयं नाग्निभिर्यावत्तदीधेरपि दह्यते। इति ब्राह्मोक्तेः॥ तद
 ये। विदेशमरुणो स्थीनि आहत्याभ्यज्य सर्पिषा। दाहयेद्दहिषा च्छाद्य
 अस्थ्यामलाभे पराणि शकलान्युक्तया वृत्ता दाहयेदस्थिसंख्यामि
 हेमाद्रौ षड्विंशन्मते॥ कुर्याद्दर्भमयं त्रैतं दर्भं त्रिंशत् षड्विभिः। पाद
 र्थावैवं प्रकीर्त्तिताः। भविष्ये॥ चत्वारिंशत् शिरःस्थाने ग्रीवायां
 तंदद्याद्विंशतिं चतथोरसि। उदरे विंशतिं दद्यात्त्रिंशतं कटिदेशे
 त्रिंशतं जानुजंघयोः। पादांगुलीषु दशवै एषा च प्रेतकस्य ना।
 रस्य शीत्यं दद्यात् ग्रीवायां तु दशैव गु वाक्षौ चैव शतं दद्यात्

विशतं दद्यात्त्रिंशत् जगद्रेदरे द्वादशाहं वृषणयोरष्टाहं शिम्भ एव न॥ ऊर्ध्वं चैकशतं दद्यात्त्रिंशतं
जघयोर्द्वयोः॥ पादांशुलीषु देदद्यात्तत्तमे तस्य कल्पनं॥ मलकेनारिकेलं तु अलावेनालुकेन
या॥ पंचरत्नमुखेन स्य जिह्वायां कदलीफलं॥ चक्षुषोस्तु कपर्दे होनासिकायां तु कालकं॥ क
र्णयोर्ब्रह्मपत्राणिकेशे वृद्धप्रोहकाः॥ नालकं कंमलानां तु अत्रस्थाने विनिर्दिशेत्॥ मृत्त्रिकान्
वसाधान् हरितालकगंधकौ शुक्रैनुपारदेदद्यात्पुरीषे पित्तलं तथा॥ संधीषु तिलपिष्टं नुमां
संसाधु वपिष्टं मधुस्यो हितस्थाने त्वचस्थाने मृगत्वचं॥ स्तनयोर्गुंजके देयेनाशायाश
तपत्रकं॥ कमलेनाभिदेशे स्थातुं वृत्ताके वृषणाश्रिते॥ लिंगे च रक्तं मूलं तु परिधानं दुर्लभं
गोमूत्रं गोमयं गंधसर्वोपध्यादिसर्वत इति॥ क्रिया नुवधे गारुड्येव शुक्लान्यदपि॥ घृतं नाभ्या
मदेयं स्थालौ पने वत्तु स्मृतं॥ मौक्तिकस्तनयोर्भृङ्गकुंकुमेन विलेपनं॥ सिंदूरं नेत्रकोरोषु ता
वूलाद्युपहारकैः॥ सर्वोपधिषु तं कृत्वा पूजां वैवयथादिता॥ इदं निरुत्तरं॥ तत्रैव वृद्धमनुः॥
प्रोषितं सतथा कालो गतश्चेद्द्वादशादिकः॥ प्राज्ञत्रयोदशे वर्षे नेत्रकमेणिकारमेत्॥ रहस्य
तिः॥ यस्य नेत्रपते चार्त्ताया बद्धान् दशवत्सरान्॥ कुशपत्रकदाहे न तस्य स्यादवधारणा॥ भ
विष्ये॥ पितरि मोषितो यस्य न वार्त्तानेव चागमः॥ ऊर्ध्वं पंचदशाहं तं कृत्वा तत्र प्रतिरूपकं॥ कु
र्वात्तस्य नुसंस्कारं यथोक्तविधिना ततः॥ द्वादशी न्येव सर्वोपश्रितं कार्योपश्रितं रमेत्॥ द्वादशा
हं प्रतिष्ठापितुं भिन्नविषयेति मदनरत्ने उक्तं॥ गृह्यकारिकायां तु॥ तस्य पूर्ववत्स्य विशयो
र्ध्वततः क्रिया॥ ऊर्ध्वं पंचदशाहं नुमध्यमेव मसि स्मृतं॥ द्वादशाहं सराद्ध्वं पुत्रैव यसि स्म
ता॥ चाक्षपरात्रयं कृत्वा त्रिंशतं कृच्छ्राणि वासुतेः॥ कुशैः प्रतिकृतिदंश्चाकाशो वादिका
क्रिया इत्युक्तं पराशरः॥ देशान्तरगतो नष्टस्थितिर्न ज्ञायते न यदि कृष्णाश्वमोक्षमावास्या कृष्णा
चेकादशी तया॥ उदकं पिंडदानं च तत्र आहवकारयेत्॥ इदं मासज्ञाने॥ तत्राहिताग्नेः श्ली
शोचं॥ अनाहिताग्नेस्तु त्रिरात्रं॥ अनाहिताग्नेर्देहस्तु दास्यो गृह्याग्निना स्वयं॥ तदलाभे प
लाशानां च त्रैः कार्यैः प्रमानपि॥ चेष्टित्यस्तथा पत्न्या तं कृत्वा सारस्य च मंला॥ ऊर्णां सूत्रेण
वध्वात्तु फलेन योयं वैलथा॥ सुपिष्टं जलसंमिश्रे दध्म्यश्च तथाग्निना॥ अश्लोखं गंपलोका
यस्याहेत्युक्त्वा संधां धवेः॥ एवं पराशरे वध्वा त्रिरात्रमशुचिर्भवेदिति ब्राह्मोक्तं॥ इदं त्रिरात्रं
न दशाहं मध्मदाहे तत्र मोषिते कालशेषस्यादित्युक्तं॥ किंतु न दध्म्यं॥ तत्र पत्नी पुत्रयोर्पूर्वमग
हीताशोच्यो देशाहाद्ये वा गृहीताशोच्योस्तु त्रिरात्रं॥ पत्नी मृतौ भर्तृश्चैव॥ सपत्न्योश्चैव
मिति स्मृत्यर्थे सारं॥ अन्यसंविधानानुसर्वे वपराशरदाहे त्रिरात्रं॥ तदाहागिरः॥ देशान्तरम
तश्च त्वानाशोचं चेत्कथंचन॥ कालाभ्यपेपिकुर्वीत दाहकाले दिनत्रयमिति स्मृत्यर्थे सारं॥
गृहीताशोचानां स्नानमात्रमुक्तं॥ वक्ष्ये वपरिशिष्टेपि॥ ॥ अथातो न संस्कारः
स्वेदं न देशाहं स्यात्तत्रैव सर्वसमापयेद्भ्रमाहिताग्नेर्दाहात्सर्वे माशौचं कुर्यात्कमेव यथा
कालमन्येषु पत्नी पुत्रयोः पूर्वमगृहीताशोचयोः कर्मो गत्रिरात्रमिति॥ षडशीतावपि वै॥ वि
श्वादर्शनं॥ प्रतिकृतिदं हने तन्मिदेशात् त्रिरात्रमिति॥ द्वादशवर्षादिप्रतिक्ष्योत्तरदाहे तु

त्रादीनां सर्वेषां त्रिरात्रमेवेति कल्पतरुदिवोदासादयः ॥ ॥ अथ येन संस्कारे कालः ॥
हेमाद्रौ गार्ग्यः ॥ प्रत्यक्षशवसंस्कारे दिनं नैव विशेषयेत् ॥ अशौचमध्ये संस्कारे दिनं शोध्यं न सं
भवेत् ॥ अशौचविनिवृत्तौ चेत्युनः संस्क्रियते मृतः ॥ संशोध्ये यदि न ग्राह्यमूर्ध्वं संवत्सराद्यादि प्रेतका
याणिकुर्वीत श्रेष्ठं तत्रोत्तरायणं कृत्वा पक्षश्च तत्रापि वर्जयेत् तद्दिनत्रयं ॥ वारहे ॥ चतुर्थी वृषभगे
चंद्रे द्वादशे च विवर्जयेत् ॥ प्रेतकृत्य व्यतीपाते वैधृतौ परिधेतथा ॥ करणो विष्टि संज्ञे च शनैश्चर
दिने तथा ॥ त्रयोदश्यां विशेषेण जन्मता एव ये तथा ॥ जन्मदशमे को न विंशति ॥ जन्मता एव
यं ॥ भारते ॥ नक्षत्रे न कुर्वीत मस्मिन् जातो भवेन्नरः ॥ न प्रौष्ठपदयोः कार्यं तथा ग्रेये च भार
त ॥ दारुणेषु च सर्वेषु प्रत्यरे च विवर्जयेत् ॥ कश्यपः ॥ भरण्या द्वात्रिंश्या मूलं विचरणानि च
प्रेतकृत्येति दुष्टानि धनिष्ठां च पंचकं फाल्गुनीं हितयं रोहिण्यं नृगधा पुनर्वसुः ॥ आषाढे द्वे वि
शाखा च भानि हि चरणानि च ॥ एतानि किंचिदुष्टानि संभवे सति वर्जयेत् ॥ ज्योतिर्नोरदः ॥ च
तुर्दशी तिथिर्न दंभद्रं शुक्रारवा सरे हिते ज्योतिरस्तमयं च ग्रिभं विषमां ग्रिभं ॥ शुक्लपक्षं
च संत्यज्य पुनर्दहनमुत्तमं ॥ वसुज्ज एवैतः पंचनक्षत्रेषु त्रिजन्मसु ॥ पौष्मत्र हस्तयोश्चैव दहनानां
कुलनाशनं ॥ अस्यापवादमाह ॥ तत्रैव वैजवायः ॥ प्रेतस्य साक्षाद्दग्धस्य शप्ते त्वेकादशे ह
नि ॥ नक्षत्रतिथिवादिशोधनीयं न किंचन ॥ युगमन्वादि संक्रांतिदर्शने तत्र क्रियापदि ॥ दे
वादापतिना तत्र नक्षत्रादि न शोधयेत् ॥ विश्वप्रकाशेऽपि ॥ गुरुर्भोगवयोर्मोह्ये पौषमासे म
ल्लिख्ये नातीतः पितृमेधः स्याद्भया गोदावरं विना ॥ दानमपि तत्रैवोक्तं ॥ भद्रायां भूमि र
नस्यात्रिपादक्षैर्हिरण्यदः ॥ वारेषु तत्र दद्यात्तु वा सोदानं विधीयते ॥ धनिष्ठा पंचकमृते पंच
रत्नानि दापयेत् ॥ एकाशीति पलं कांश्यं तदहं वा तदहं कम् ॥ नवषट्त्रिपलं वा पिदद्याद्वि
श्रायशक्तिरित्यलं प्रसंगेन ॥ हेमाद्रौ वृद्धमनुः ॥ अमृतं मृतमाकर्ण्य कृतं यस्योर्ध्वं देहिकं
प्रापश्चिन्नमसौ स्मार्त्तं कृत्वा ग्नौ नादधीति च ॥ जीवन्मुदिसमागच्छेत्तदुत्तुं भेनिमन्यते ॥ उ
द्व्यस्नाप्य पित्वा स्य जातकर्मदिकारयेत् ॥ द्वादशाहं व्रतं च यो त्रिरात्रमथ वा स्यतु ॥ स्नात्वा ह
हेततो भार्यां अस्यां वा तदभावतः ॥ अग्निना धाय विधिवद्वा त्सोमेन वा यजेत् ॥ अथैद्राग्नेन प
शुना गिरिगत्वा च तत्र तु ॥ इष्टिमायुष्मतीं कुर्यादीप्तितां च कर्तुं स्तनः ॥ अनाहिताग्नेस्तु चरुः
मृतवाक्त्रा मात्रं प्रवलेत्सा भवलायनः ॥ सुरभयस्य वयस्मिन् जीवे मृतशब्द इति ॥ यस्य नु जीवत
एव मृतिवाक्त्रां शुत्वा स्त्रिया सह गमनं कृतं तदा तद्देधमेवा भर्तृमरणा ज्ञानस्यैव निमित्तत्वा
त्पमारात् तस्य गौरवेणा युक्तत्वा चेति केचित् ॥ तन्ना ॥ मरणा ज्ञानस्य निमित्तत्वे अतीताना
गतयोरपि तथात्वापत्तेः ॥ भर्तृवैधदाहाभावेन तस्याः सह गमनाभावाच्च ॥ तस्मादाशौच
वत् ॥ ज्ञानमरणास्यैव निमित्तत्वं ॥ न चात्र तदस्ति ॥ परं काम्यं मरणमस्तु ॥ अत आत्महनन
दोषो स्तीति तात्पादाः ॥ तथा सप्यं संस्कारकृते त्रिरात्रमाशौचं ॥ तद्विधिं चाह शौचकः ॥
अथ वक्ष्यामि सप्यं संस्कारविधिमुत्तमं ॥ सिनीवाल्या पौरोमास्यां पंचम्यां वापि कार
येत् ॥ कृतसप्यं वधो विप्रः पूर्वजन्मनि वा यदि ॥ वधं प्रत्यापयेत्तापी चरेत्कच्छाश्चतुर्दे

विशतं दद्यात्त्रिंशतं जठरे देरे। द्वादशाहं वृषणयोरष्टाहं शिश्न एव तु। ऊर्वोऽथैकशतं दद्यात्त्रिंशतं
जघनयोर्द्वयोः। पादौ गुलीषु द्वे दद्यात् एतमेतस्य कल्पनं। मस्तके नारिकेलं तु अलावुं तालुकं त
था। पंचरत्नं मुखे यस्य जिह्वायां कदलीफलं। चक्षुषौ स्तु कपूदं हौनासिकायां तु कालकं। क
र्णयोर्ब्रह्मपत्राणिकेशेष्वष्टप्रोदकाः। नालकं कंमलानां तु आत्रस्थाने विनिर्दिशेत्। मृत्त्रिकान्
वसाधानुहरितालकगंधकौ। युक्ते तु पारदं दद्यात्पुरीषे पित्तलं तथा। संधीषु तिलपिष्टं तु मां
संस्थाद्यवपिष्टं। मधुसालोहिनस्थाने त्वचस्थाने मृगतत्वं। स्तनयोर्गुजके देयेनाशायां श
तपत्रकं। कमलनाभिदेशे स्यात्तं वृत्ताके वषणायिते। लिंगे च रक्तमूलं तु परिधानंदकूलकं
गोमूत्रं गोमयं गंधं सर्वोपध्यादिसर्वत इति। क्रियानुबंधे गारुडेऽप्येव मुक्ता न्यदपि। घृतं नाम्ना
मदेयं स्यात्क्षौपने च वृषसूतं। मौक्तिकस्तनयोर्शृङ्गिकुं कुमेन विलेपनं। सिद्धं नेत्रकोरोषु तां
बूलाद्युपहारकैः। सर्वौषधियुतं कृत्वा पूजां चैव यथोदितां। इदं निरग्नेरपि॥ जत्रैव वृद्धमनुः।
प्रोषितस्य तथा कालो गतश्च द्वादशाहिकः। प्राप्ते त्रयोदशे वर्षे त्रैतकं मेरिकां रयेत्। वृहस्प
तिः॥ यस्य न श्रयते वा तौ यावद्द्वादशवत्सरतः। कुशपत्रकदाहे न तस्य स्यादवधारणा॥ भ
विष्ये॥ पितरि मोषितो यस्य न वार्त्तने यचागमः। ऊर्ध्वपंचदशार्द्धात्तत्कृत्वा तत्प्रतिरूपकं। क
र्णौ तस्य तु संस्कारं यथोक्तविधिना ततः। द्वादशी न्येव संवोरिति त्रैतकायोरिति कारयेत्। द्वादशा
हं प्रतिष्ठापितुं भिन्नविषयेति मदनरत्ने उक्तं। गत्यकारिकायां तु॥ तस्य पूर्ववयस्कस्य विश्वे
ध्वेततः क्रिया। ऊर्ध्वपंचदशाद्यानुमध्यमे वयसि स्मृताः। द्वादशाहं त्रयोदशं च ऊर्ध्वमुत्तरे वयसि स्म
ता। चांद्रमरात्रयकृत्वा त्रिंशत्तत्कृत्वा वा सुतेः। कुशेः प्रतिकृतिदग्ध्वाकायां शोचादिका
क्रिया इत्युक्तं पराशरः। देशांतरगतो न मृत्तिस्थिने जायते यदि कृष्णाष्टमौ स्यात्वास्या कृष्णा
चेकादशौ तथा। उदकं पिंडदानं च तत्र आहवकारयेत्॥ इदं मासज्ञाने॥ तत्राहिताग्नेः शूल
शौचं॥ अनाहिताग्नेस्तु त्रिरात्रं। अनाहिताग्नेर्देहसु दाहो गृह्याग्निना स्वयं। तदलाभे प
लाशानां वृत्तैः कार्यैः प्रमानपि। वेष्टितव्यस्तथा यत्नान् कृत्वा सांख्यचर्मणा। ऊर्णां सूत्रेण
वध्नातुं प्रलेप्य यो वेत्तथा। सुषिषे जलसंमिश्रे दध्व्यश्च तथाग्निना। असेस्वर्गाय लोक
यसाहेत्युक्ताः सौधवैः। एवं पर्येषवं दग्ध्वा त्रिरात्रमशुचिर्भवेदिति ज्ञात्वा तैः॥ इदं त्रिरात्रं
न दशाहं मध्ये दाहे तत्र प्रोषिते कालशेषस्यादित्युक्तं। किंतु न इत्थं। तत्र पत्नी पत्रयोर्पूर्वमग
हीता शौचयोर्देशाहाद्येव। गृहीता शौचयोस्तु त्रिरात्रं। पत्नी मृती भूतैश्चैव। सपत्न्योश्चैव
मिति स्मृत्यर्थे सारं। अन्त्यसंविधानां तु सर्वत्र पर्याशरदाहे त्रिरात्रं॥ तदाहागिरः॥ देशांतर
तेऽशुत्वा नाशौचं चेत्कथंचन। कालात्यये पिकुर्वीत दाहकाले दिनत्रयमिति स्मृत्यर्थे सारं तु॥
गृहीता शौचानां स्नानमात्रमुक्तं। वस्त्रपारिशिष्टेपि॥ ॥ अथातीतसंस्कारः
सवेदं तद्देशाहं स्यात्तत्रैव संवत्समापयेत्तु माहिताग्ने दाहत्वे वा शौचं कुर्यात्कमेव यथा
कालमन्येषु पत्नी पत्रयोः पूर्वमगृहीता शौचयोः कर्मांगत्रिरात्रमिति॥ यऽशीता वयं वै। वि
श्वादर्शानु। प्रतिकृतिदहने त्वमिदेशात् त्रिरात्रमित्युक्तं। द्वादशवर्षादिप्रतिष्ठोत्तरदाहे तु

नदीनां सर्वेषां त्रिरात्रमेवेति कल्पतरुदिवोदासादयः ॥ अथ येन संस्कारे कालः ॥
हेमाद्रौ गार्ग्यः ॥ प्रत्यक्षशवसंस्कारे दिनं नैव विशेषयेत् ॥ अशौचमध्ये संस्कारे दिनं शोधनं
भवेत् ॥ अशौचविनिवृत्तौ चेत्युनः संस्क्रियते मृतः ॥ संशोध्यैव दिनं ग्राह्यमूर्ध्वं संवत्सराद्यादि प्रेतका
यां गिरिवर्तयेत् ॥ अशौचं तत्रापि वर्जयेत् ॥ अशौचं तत्रापि वर्जयेत् ॥ अशौचं तत्रापि वर्जयेत् ॥ अशौचं तत्रापि वर्जयेत् ॥
चतुर्थीष्टमगे
चंदेहादशे च विवर्जयेत् ॥ प्रेतकृत्यं व्यतीपाते वैधृतौ परिधेतथा ॥ करणो विष्टिं संज्ञे च शनैश्चर
दिने तथा ॥ त्रयोदश्यां विशेषेण जन्मता एव ये तथा ॥ जन्मदशमे को न विंशतिः ॥ जन्मता एव
यः ॥ भारते ॥ नक्षत्रे तु न कुर्वीत यस्मिन् जातो भवेन्नरः ॥ न प्रौष्टपदयोः कार्यं तथा श्रेये च भार
तः ॥ दारुणेषु च सर्वेषु प्रत्येकं विवर्जयेत् ॥ कश्यपः ॥ भरण्यार्द्रा मघाश्लेषा मूलं त्रिचरणा निच
येत कृत्येति दुष्टानि धनिष्ठां च पंचकं फाल्गुनीं हितं यं रोहिण्यं नृगधा पुनर्वसुः ॥ आषाढे देवि
शाखा च भानि हि चरणा निच ॥ एतानि किंचिदुष्टानि संभवे सति वर्जयेत् ॥ ज्योतिर्नारदः ॥ च
र्तुर्दशी तिथिर्न दंभद्रा शुक्रवारसरे सिते ज्योतिरस्तमयं घृष्टिभं विषमां घृष्टिभं ॥ शुक्लपक्षं
च संत्यज्य पुनर्देह न मुत्तमं ॥ वसुज्ज एवैतः पंचनक्षत्रेषु त्रिजन्मसु ॥ यौस्मत्तस्सर्क्षयोश्चैव दहनात्
कुलनाशनं ॥ अस्यापवादमाह ॥ तत्रैव वैजवायः ॥ प्रेतस्य साक्षाद्ग्रहस्य प्राप्ते त्वेकादशे ह
नि नक्षत्र तिथि वा एदि शोधनीयं न किंचन ॥ सुगमन्वादि संक्रांति दर्शने तत्र क्रिया यदि दे
वादापतिता तत्र नक्षत्रादि न शोधयेत् ॥ विश्वप्रकाशे पि ॥ गुरुर्भोगं वयोर्मोह्ये पोषमासे म
लिप्त्युचे नातीतः पितृमेधः स्याद्भया गोदावरीं विना ॥ दानमपि तत्रैवोक्तं ॥ भद्रायां भूमिदा
नेषा त्रिपादक्षे हि रण्यदः ॥ वारेषु तत्र दद्यात्तु वा सोदानं विधीयते ॥ धनिष्ठा पंचक मृते पंच
रत्नानि दापयेत् ॥ एकाशीति पलं कांश्यं तदुद्धं वा तदुद्धं कम ॥ नवषट्त्रिपलं वा पि दद्याद्दि
शायशक्ति तत्संयत्नं संगेन ॥ हेमाद्रौ च द्धमनुः ॥ अमृतं मृतमाकर्ण्य कृतं यस्योर्ध्वं देहिकं
शायश्चित्तमसौ स्मार्त्तं कृत्वा ग्नौ नादधीति च ॥ जीवन्मुदिसमा गच्छेत्तदुक्तं भेनिमन्यते ॥ उ
द्धमत्वापित्वा स्य जातकर्मदिकारयेत् ॥ द्वादशाहं व्रतं च यो त्रिरात्रमथ वा स्यतु ॥ स्नात्वा ह
हेततो भार्यां अस्यां वा तदभावतः ॥ अग्निना धाय विधिवद्वा तस्ते मे न वा यजेत् ॥ अथैवाग्ने न प
शुना गिरिं गत्वा च तत्र तु ॥ इष्टिमायुष्मतीं कुर्यादी शितं अकृतं स्तनः ॥ अनाहिताग्ने स्तु चरुः
मृतवार्त्तामात्रं श्वरोऽस्मा श्वला मनः ॥ सुरभयं स्वयस्मिन् जीवे मृतशब्द इति ॥ यस्य तु जीवत
एव मृतिवार्त्तां श्रुत्वा स्त्रिया सह गमनं कृतं तदा तद्वैधमेव ॥ भर्तृमरणा ज्ञानस्यैव निमित्तत्वा
त्प्रमारात् तस्य गौरवेणा युक्तत्वाच्चेति केचित् ॥ तन्ना ॥ मरणा ज्ञानस्य निमित्तत्वे अतीताना
गतयो रपि तथात्वा पत्तेः ॥ भर्तृवैधदाहाभावे न तस्याः सह गमनाभावाच्च ॥ तस्मादाशौच
वत् ॥ ज्ञानमरणास्यैव निमित्तत्वं न चात्र तदस्ति ॥ परं काम्यं मरणा मस्तु ॥ अत आत्महनन
दोषो लीति ता तपादाः ॥ तथा सर्पसंस्कारकृते त्रिरात्रमाशौचं ॥ तद्विधिचाह शौनकः ॥
अथ वस्यामि सर्पस्य संस्कारविधिमुत्तमं ॥ सिनीवाल्या पौरोमास्या पंचम्या वापिकार
येत् ॥ कृतसर्पवधो विप्रः पूर्वजन्मनि वा यदि ॥ वधं प्रत्यापयेत् मापी चरेत् कच्छाश्च नृदे

श विभायलोहदेउचनमूल्यवापिदापयेत्। याजवल्क्योपि॥ अगेष्टायसोदउति। मूल्यमाह॥
 निष्कत्रयंदिनिष्कवानिष्कमेकंकनीयसं अत्रमत्यादिकर्तृणां निष्कमर्द्धतद्वैकं। इदंस्वर्गह
 प्ययोः शत्पात्रेय। संस्कारमाह। प्रियुग्रीहिगोधूमतिलपिष्टेनवापुनः। कृत्वा सपीकृतिभू
 र्येनिधामप्रार्थयेदहं॥ एहिपूर्वमृतः सपुत्रस्मिन्पिष्टे समाविशः॥ संस्कारार्थमहंभक्त्याभा
 र्थ्यामिसमासतः। वस्त्रोपवीतगंधाद्यैः संपूज्य वहरेदहः॥ कुर्यात्संस्कारसंकल्पप्राणायाम
 मधुरः सरः। यज्ञोपवीतिनाकार्यसंपुं संस्कारकर्मसु। लौकिकामिप्रतिष्ठाप्यसमिदाधानमा
 चरेत्। नतोमेरुमिदिग्भागेभूमिसंज्ञोष्पवारिभिः। चितिकृत्वायसंस्तीयेकुशेराग्नेयकाय
 कैः। पयुष्याग्निपरिस्तीर्यपरिविच्यसमर्चयेत्। कृत्वेधाधानमाधारेवक्षुपीत्रपथाविधिः
 संपर्गहीत्वायत्नेनचितिमारोपयेत्क्षुभीः। स्ववेराजहुयादाज्यमन्त्रोव्याहृतिभिस्त्रिभिः। सपी
 सेजुहुयादाज्यव्याहृत्वावसमग्रया। आग्न्यशेषशुवेरोवसर्पदेहेनिषेचयेत्। चमसस्थेर्जलेः
 सपेव्याहृत्याभ्युक्ष्यपाणिना। अग्नेरहारात्त्यनयासपीयामिमुदापयेत्॥ उपतिष्ठेदहमा
 नंनमोलुसर्पमंत्रतः। ज्ञानतोज्ञानतोवापिकृतः सर्पबधोमया॥ पूर्वजन्मनिवासर्पतत्सर्वंक्ष
 तुमहेसि। क्षीराग्नेनततश्चाग्निप्रोक्ष्यव्याहृतिभिर्जलेः। नास्थिसंचयनकुर्यात्स्नानाच
 म्पगृहव्रजेत्। ब्रह्मचर्यादिकंकार्यंत्रिरात्राशौचमिष्यते। सचैलंबुचलर्थेक्षिस्नानाविधान
 समर्चयेत्। सपीनंतलयाशेषः कपिलोनागएवव। कालिकः शंखपालश्चभूधरश्चैतिनाम
 भिः गंधपुष्पास्त्रैर्युपदीपाद्यैस्त्वेहिजात्र। घृतपायसभक्ष्यैश्चद्विजानशौचभोजयेत्। एवं
 कृतेविधानेनसर्पसंस्कारकर्मणि। संप्रहिसाकृतात्पापान्मुच्यतेनावसंशयश्चि॥

॥ इति सर्पसंस्कारः ॥

॥ क्वचित्तु जीवतोप्यत्युत्कर्षशैवकार्यम् यथा प्रायश्चित्तं

निच्छोः पतितस्य घटस्फोटः॥ पतितस्योदकं कार्यं सपिडे वा धवेः सह। निर्दिने हनिसायादे
 ज्ञानृत्तिगुरुसन्निधौ। दासीघटमपां पूर्णं पर्येत्येतवद्यदा। अहोरात्रमुपासीरन्नाशौचवा
 धवेः सहेतिमन्त्रैः निर्दिने रिक्तादौ। अपराकैवसिष्टोपि॥ वेदविष्ठावकः प्रदयाजकोत्तम
 वारणवर्गपतितास्तेषापात्रनिनयनमपात्रसंकरादकृत्वा। पात्रमादायसोः सवर्णपत्रोवावध
 रसदृष्टोवागृहाहीनः सत्वेनपादेनप्रवृत्तायानदर्भानलोहितान्नोपस्तीर्यायः पूर्णपात्रमस्ते
 निनपतितेतांस्वाभ्यप्रकीर्णकेशज्ञातयोन्वालभेरनपसव्यं कृत्वा गृहेषु स्वेरमापयेन्नत
 ऊर्ध्वतेनतंधर्मपेषस्तद्वमौरास्तंधर्मपंतरति। उत्तमवर्णा ब्राह्मणादमस्तेषावर्गेः समूहस्त
 स्मामजिता ब्रह्महादयः अपात्रशंकरः। कृत्तितपात्रसमूहः। प्रवृत्तायाश्चिन्नायायाः स्वेरम
 येच्छुधर्मादिकार्यैकुर्युः। अस्माद्वचनसामर्थ्यात्पात्रनिनयनात्। प्राकृपतितज्ञानीनांधर्मे
 कार्यैश्चधिकारोवास्तीत्यपराकैः॥ तस्यविद्यागृहृत्योनिसंबंधांश्चसन्निपात्यसर्वोत्पुदका
 दिमेतकार्याणिकुर्युः॥ पात्रं वासविषमयस्यपयुदासः। कर्मकरोवाः वकरादमेधं। पात्रमा
 नीपदासीघटात् पूरयित्वा दक्षिणामुखः। यदाविषमयस्येदमुदकं करोमीतिनामग्राहसर्वे
 न्नालभेरन्। भाचीनाविति नोमुक्तशिराविद्याग्रहोयोनिसंबन्धाश्चवीक्षेरन्। अपउपस

प्राप्तमप्यविशेषुरिति गौतमोक्तेऽपि उदकादिभ्युक्तेर्दाहनिवृत्तिः प्रेतकार्यारण्येकादशहश्राद्धं
नि। दास्याहतां बुधदोदासीघटः। तेनोदकेनामेध्यपात्रं पूरयित्वा दासादिभ्युजं। वामपादेन कु
दिति हरदत्तः अत्र नामग्राहवचनमुदकादिप्रेतकार्ये तद्वर्ज्यत्वार्थं। तेन तत्तस्मीं भवति॥ एत
प्रायश्चित्तानि च्छेः। तस्य गुरोर्वाधवानां राज्ञश्च समक्षं दोषानभिरुप्यतमनुभाष्य पुनः पुन
चार्यं लभस्वेति संपद्येव। मय्यनवस्थितमतिः स्यात्ततोऽप्यपात्रं विपर्ययेदिति शास्त्रोक्तेः। जीवं
मेवोद्दिश्य पिंडोदकश्राद्धानि नाम्नादद्यादित्यपरकैः कृतप्रायश्चित्तस्य घटस्फोटोक्तेरपि संप्र
विधिमाह गौतमः॥ यस्तु प्रायश्चित्तेन शुद्धे तस्मिन् शुद्धे शतकुंभमयं पात्रं पुरण्वहदात्पूरयित्वा
उवंतीभ्यो वा तत एनमुपस्पर्शयेत्पुरथा स्येतत्पात्रं दधुस्तान्तिगृह्यजपेच्छां ताघोः शांताशुचिर्वा
णांतं विश्वमेतदिरिंशोरोचनस्तमिह गृह्णातीत्येते यजुभिः पावमानी भित्तरत्समं दीभिः कृष्ण
प्रीभिश्चाज्यं जुहुयादिरण्यं दद्याद्वा चाचार्या ययस्य नृपराणां तिकं प्रायश्चित्तं समृतः शुध्येत। स
र्वारण्येव तस्मिन्नुदकादीनि प्रेतकर्मणि कुर्यादित्यर्थः। सर्वेषूपपातकेऽपि घटस्फो
टोत्तरं प्राणांतिकं प्रायश्चित्ते कृते नु मृत एव शुध्येन्न तत्र संप्रहविधिः। अतस्तेन विनापि प्रेतकर्म
कुर्यादित्यर्थः। उपपातकेऽपि घटस्फोटोक्तेरप्येव कार्यमित्यर्थः॥ धाजवल्क्यः॥ चरितव्रतश्चा
पाते निनयेत् न वेद्यं जुगुप्सेन्न चाप्येनं संवसेयुश्च सर्वशः। कृतघटस्फोटस्यैवायं परित्यहवि
धिरिति मिताक्षरायामपरकैश्च। अन्यथा प्रायश्चित्तमत्रैतत्संज्ञात्। मनुरपि घटस्फोटमुक्त्वा
निवर्तैस्तत्तस्मान् संभाषणसहसनेत्युक्त्वा। प्रायश्चित्तेन चरिते पूर्णकुंभमयं नवं तेनैव सा
हं प्रास्येयुः स्नात्वा पुरण्वे जलाशये शतितच्छब्दं प्रापुंक्तं॥ अपरकैश्च सिद्धेऽपि। पतितानां चरित
व्रतानां प्रत्युद्धारोऽप्युदाहरति॥ अथेभ्युद्धरतां गच्छेत्तज्जीउनी वहसन्निवापश्चात्पातयतां
गच्छेच्छां निवहदन्निवेत्ताचार्यमातृपितृहंतारस्तत्यासादादपगतपापा एषातेषां मत्यासत्तिः
शरीरदात्मवृत्ताद्वाकांचनपात्रं माहेयं वाजिः पूरयित्वा पोहिषीयारं नमद्विरभिविचयेयुः॥ सर्वे
वाभिषिक्तस्मृत्युद्धारः पुत्रजन्मना व्याख्यात इति। प्रत्युद्धारः परित्यहः। तज्जोद्धरतां हसन्निवाये
सरः स्यात्। पातयतां घटस्फोटो कुर्वतां शौचं निवपश्चाद्वच्छेत्॥ मात्रा पित्रादिहंतृणां परित्यहो
नकार्यः। तत्प्रसादे सति चौर्यव्रतानां कार्यः। प्रवृत्तनिर्हरः॥ पुत्रजन्मनेत्यभिवेकोत्तरं। जातक
मादयः संस्काराः पुत्रजन्मवत्कार्या इत्यपरकैश्चाचख्यौ॥ अतएव विज्ञानेश्वरः॥ घटेऽप्यवर्जि
ते जातिमध्यस्थोऽयवसंगं वा प्रदद्यात्प्रथमं गोभिः संस्कृतस्य हि सत्क्रियेत्यत्र गवां मक्षणाभा
वे पुनर्व्रतं। चरेदित्येतत्कृते एव चरितव्रतविधौ विशेषोऽयमिति वदन्न घटस्फोटोत्तरं परित्यहवि
धिपुनः संस्कारो भवतीति सिद्धं॥ तथा जीवच्छादकते हेमाद्रौ वैधायनः॥ तत्राशौचं दशाहं स्या
दित्यलं प्रसंगेन। एवं सापवादोऽप्यशौचेऽप्युक्ते प्रतिशास्त्रं भिन्नेऽप्युक्तं। साधारणं किंचिदुच्यते
तत्राधिकारिणाः प्राशुक्ताः। सर्वोभावेऽप्युजोवाक्कार्यः। अपुत्रेण सुतः कार्यो यादृक्तादृक्प्रय
मानः। पिंडोदकक्रियाहेतोर्नामसंकीर्तनापदेति मत्स्यवचनात्। गृह्यपरिशिष्टे। कर्तृदेशविष
ये विशेषो मेवायं गृह्यपरिशिष्टे। स्वर्गहेदियतेऽत्र पितायामातरे मृतः। केनापि तत्र चारथ

मन्त्रिपिंडोदकादिकं पुनः संचयनान्प्राक्कृत्तुं सव्यवहारः स्वयं हेतुवत्सर्वमेतकार्यसंपिंड
 तं ॥ तथा ॥ भयस्थानेयवामांगे मृतस्तत्र च संकृतः ॥ नमिस्तुतिजनः पिंडोत्तमस्तत्र च वृत्तेयः ॥ मंत्रेण रा
 हो स्थितं संचयनं च संस्कारस्तस्मिन् कृते तत्र च ॥ भयादिनां स्थानं मशक्तौ मंत्रं मंत्रं तत्कार्यं कृत्तुं
 तत्र तत्रैव पिंडोदकादिनां दिसंपिंडं ज्ञाते समापयेदिति श्राद्धसंकल्पः ॥ तदेव परिशिष्टयोर्विरोधे यथा
 चारमापदनापदादिभेदेन व्यवस्थाज्ञेया ॥ केचित्तस्यापवादत्वाद्वाहः ॥ असंगोत्रः संगोत्रो वा यदि
 स्त्री यदि वा उमात् ॥ प्रथमे हनियो दद्यात्सदृशं हेतुमापयेत् ॥ दद्यात्पिंडमिति शेषः ॥ भविष्यः ॥ प
 त्राद्ये दीयते पिंडस्तत्र सर्वं समापयेत् ॥ ब्राह्मेपि ॥ प्रथमे हनियो दद्यात्तेनायान्नं समाहितः ॥ अन्नं न
 वसुचान्येषु स एव प्रददात्पि ॥ विज्ञानेनैव एव सत् ॥ केचित्तु अग्निं दद्यादिति व्याचक्षते ॥ संगोत्रो
 वा संगोत्रो वा योऽग्निं दद्यात्स्वयं नरः ॥ सीपिकुयां च वश्राद्धं शुद्धं तु दशमहनीति ॥ दिवा दासीयं व
 चनाच्च ॥ तत्रैव ॥ दृष्ट्वा स्थानं स्थामासन्नमर्थं स्मीलितलोचनं ॥ भूमिस्थपितरं उज्जयिद्विद्वान्प्र
 दापयेत् ॥ तद्विशिष्टगया श्राद्धादश्वमेधशतादपि ॥ ज्ञानियथा ॥ मोक्षदेहि हृषीकेश मोक्षदे
 हि जनाईन मोक्षधेनुप्रदानेन मुकुंदरीपती ममेति मोक्षधेनुमंत्रः ॥ रुहिकामुष्मिकं पञ्च सप्तज
 न्मार्जितं ऋणम् ॥ तत्सर्वं शुद्धिमायानुगामेनोददं नो ममेति ॥ जराधेनोः ॥ आजन्मोपार्जितं पा
 पं मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ तत्सर्वं शुद्धिमायानुगोप्रदानेन केशवेति पापधेनो भारते ॥ शुक्लं
 पक्षे दिवा भूमौ गंगायां चोत्तरायणो ॥ धन्यास्तान्तरिप्यंति हृदयस्थजनाईने ॥ देवाश्चैव गृहे ॥
 व्यतीपातोऽथ संज्ञां तिस्रधेवग्रहारांवे ॥ पुण्यकालास्तदा सर्वेषु दाम्भ्युपस्थितः ॥ व्यासः ॥
 आसन्नमृत्युना देयागौः सवत्सान् पूर्ववत् ॥ तदभावे तु गौरेव नरकोत्तराणां पयै ॥ तदापि दिनश
 को तिदानुवैतरणी तुंगा ॥ शक्तौ चोक्तसदत्वादद्याच्छ्रेयो भूतस्य तु ॥ सदं नरले जातं कर्म ॥
 उत्क्रांत्यादीनि दानानि दशदद्यान्मृतस्य तु ॥ गोभूतिलहिरण्याज्वासाधो धान्ययुडानिव ॥ रु
 प्यलवराभित्याहु देशदानान्यनुकृता ॥ एतानि दशदानानि नराणां मृत्युजन्मतोः कुर्या
 द्भ्युदयायैतु भेतेभिर्हि परं चैव ॥ ब्राह्मे ॥ ताम्रपात्रं तिलैः शर्णं प्रस्थपात्रं द्विजापत्तु ॥ सहिरण्यं च
 यो दद्याच्छ्रद्धाविज्ञानुसारतः ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा भते गतिमुत्तमा ॥ उत्क्रांतिवैतरिणो व
 दशदानानि वैवहि ॥ भेतेपि कृत्वा भेतेन शवधर्मं गृहाहयेत् ॥ तत्रैव परिशिष्टे ॥ धिप्रमाणं स्वक
 र्णं तु पुण्यमंत्रान् जपेत्ततः ॥ क्रियानिवधे गारुडं लघुं दाम्भ्युक्तानि ॥ तुलसी सन्निधौ कृत्वा शाल
 ग्रामशिला तथा तिललोहं हिरण्यं च कापी सलवणं तथा ॥ सप्तधान्यं स्थितिगोवो एकैकं पा
 वने स्मृतमिति ॥ दशदानवैतरणी धेनुः ॥ क्रांतिधेनु दानादिभिरुक्तान्येष्टिपुत्रौ हेय ॥ कर्त्ता
 नक्तमीधिका रथे नीरुक्त्वा न कुर्यादिति तत्रोक्तं ॥ अत्र देवयाज्ञिकेन सुभूषां प्रभुपुंदा
 नमुक्तं ॥ तदुक्तं वाहे ॥ दृष्ट्वा सुविह्वलेन यममागो नुसारिणः ॥ प्रयाणकाले तु नरो मंत्रेण वि
 धिपूर्वकं ॥ मधुपकं नरनृत्वं स्मृतं मंत्रमुदाहरत् ॥ गृहाण वेमं मधुपकं माधुं संसारनाशनक
 रं त्वमृतेन तुल्यं ॥ नाएयोन एवितं भगवन्मियाणा दाहे वशति करं मुलोकप्रज्य ॥ अनेनै
 व सुमंत्रेण दद्याच्च मधुपकं ॥ नरस्य मृत्युकाले तु परलोकसुखावहे ॥ ॥ अथ दुर्मरोरि

दासीये ॥ चांगलादिमृते विप्रैस्तन्तरिक्षे मृतेपि वा कृच्छ्रान्तिकृच्छ्रं चांद्रेस्तु शुद्धिस्तत्र प्रकीर्तिता
 वजानीये जावालिः ॥ शूद्रेण दग्धो यो विप्रो न लभेच्छाश्वतीं गतिं । प्रायश्चित्तं प्रकुर्वीत ब्राह्मणः
 ॥ पशुद्वये चांशयणं परां कंच प्राजापत्यं विशोधनं गृह्यकारिकायां ॥ उदकासूतिकावापिय
 देपे तं स्पृशति हि तस्येव विधिरादिषो वा तस्येनैव महात्मना । एषः सूतिकोक्तः ॥ मदनरत्ने स्मृतं
 रे ॥ ऊर्ध्वोच्छिष्टाधरोच्छिष्टो भयोच्छिष्टो तथैव च । दुस्पर्शस्य शीने चैव खट्वादिमरणोपि च ॥ श्वा
 क्रव्यादसंस्पर्शकृमिकीटोद्भवेपि च । एतद्दोषानुसारेण प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ कृच्छ्रं स्त्रिय
 पंचदशं श्वाश्वत्थपमथापि वा । शुभ्येत दानीं संपाद्य च्छवधर्मण दाहयेत् ॥ गृह्यकारिकायां
 खट्वायां मरणोचैव त्रींस्त्रीन कृच्छ्रान् प्रकल्पयेत् । संप्राप्त्यैस्तु संस्पृष्टो मृतो देवात् कथंचन ॥
 एकविंशता कृच्छ्रैः शुद्धिरुक्ता मनोविभिः । कुर्यात्पुनर्द्वेदग्धेतु वितास्पृशं त्यजादिभिः । तस्य
 शीने दृषणं च त्रिभिः कृच्छ्रैर्विषुध्यति धर्मप्रदीपेन ॥ चांगलसूतिको दक्यास्पृष्टेनेतत्तथैव च
 तस्य पापविशुध्यर्थं कृच्छ्रान् पंचदशं चरेत् इत्युक्तं ॥ मनुः ॥ अस्वर्ग्यासाहुतिः सा स्यात् शू
 द्रसंपर्कदूषिता ॥ अत्रापि कृच्छ्रत्रयः अस्पर्शस्य शीने चैवैवमुक्तेः ॥ तत्रैव कर्मप्रदीपे । रात्रौ वारा
 विशेषे वा म्रियंते यदि जातयः । दाहं कृत्वा पश्चात्पुनः द्वौ पिंडौ निर्वपेत्सुतः ॥ रजस्वला गर्भिण्या
 दौ मृतौ तु वक्ष्यामः निर्णयामृतं मदनपारिजाते च यजः । संध्याया वा तथा रात्रौ दाहः पाथेय
 कर्म च न वश्नाहं च नो कुर्यात्कृतं निष्फलं तत्र जेत ॥ एतद्दिनमृतस्य ॥ दिनमृतस्य लोकादि
 नारात्रिदाहनिवेधार्थमिति । अन्येष्वपि दूतो भक्षः रात्रिनिवेधार्थः । यत्तु स्कांदे ॥ यदि रात्रौ देहं
 तस्य समाप्तिर्देहनस्य तु । परे ह्यनुदिने सूर्यकार्या तस्योदकक्रिया । दग्धस्य तु न वै कार्या रात्रौ
 जानदकक्रियेति । तन्निर्मूलं ॥ रात्रिमृतस्य तु तत्रैव संग्रहे ॥ रात्रौ दग्धा तु पिंडं श्रुत्वा वपन
 चर्जितं वपनं नेष्यते रात्रौ श्वसनी वपनक्रियेति ॥ वपनं तु प्रातः ॥ तच्च सर्वैः पुत्रैः कार्यं । ग
 माया भास्करक्षेत्रे माता पित्रो गुरोर्मृते । आधाने सोमयागे च वपनं सप्तसु स्मृतमिति भिन्ना
 क्षरायां सूत्रेः । मरणास्यानंगित्वान्नैमित्रिकमिदं । तदेवं संग्रहवचनेन परेऽहं रुक्लप्यते ती
 र्थवत् । तेन कस्यचिद्दाहं गत्वोक्तिश्चिन्त्या । मदनरत्ने गालवः ॥ प्रथमे हनिकर्तव्यं वपनं चानु
 भाविनां । प्रेतस्य केशश्मश्रादिवापयित्वा दाहयेत् । आशौचांते तु पुनः कार्यं । विधिवत्ता
 तः । मदनपारिजातेष्वेवं । तेन सर्वस्यास्य निर्मूलत्वेनोक्तिरेवास्मृतिरन्तावल्या ॥ रावराशुचितं
 चेत्त्रीन कृच्छ्रान् कृत्वा देहेत्सुतः ॥ मदनरत्ने गिराः ॥ ऊर्ध्वोच्छिष्टाधरोच्छिष्टे तन्तरिक्षे मृतेपि
 च । कृच्छ्रत्रयं प्रकुर्वीत आशौचे मरणोपि च ॥ ॥ अथ सान्नेर्विशेषः ॥ कारिकायां ॥
 कृष्णपक्षे प्रमीयेत यद्यहि मातराहुतीः ॥ शेषालजुहया दर्शपर्मताः पक्षहोमवत् । प्रतिप
 त्प्रातर्होमांता इत्यर्थः ॥ यद्यहिताग्निरपरपक्षे म्रियेताहुतिभिरेनं पूर्वपक्षहरेष्वरित्याश्वला
 यने उक्तेः । तदानीमेव जुह्यात् । प्रातः कालाहुतीरपि । सकृद्गृहीतमत्रैवं भिन्नतंत्रैव होमयोः
 दर्शचापि प्रकुर्वीत स्थालीपाकं तदेव तु । छंदोगपरिशिष्टे । हुतायां सायमाहुत्यां दुर्वलं चेद्
 ही भवेत् ॥ प्रातर्होमस्तदेव स्याज्जीवे चैव सपुनर्नवा । इदं शुक्लपक्षपरं । दुर्वलोऽमुर्ध्वः ॥ त्रि

मन्त्रिपिंडोदकादिकं पुनः संवपनान्माकवेज्जकेद्रुधेस आचरेत् ॥ स्वयं हेतवत्तामर्चयेत्तकार्येसपिंड
न ॥ तथा ॥ भयस्यानेयवामांगे मृतस्तत्रच संकृतः ॥ नतिष्ठति जन्ः पिंडं तत्र तत्र च वृत्तयेत् ॥ मनेरादा
होस्थिसं वपनच संस्कारस्तस्मिन् कृते तत्र च ॥ भयादिना स्यात्तु मशक्तौ पत्रपत्रमेतकार्ये कृद्रु
तत्र तत्रैव पिंडोदकदानादिसपिंडनांत समापयेदिति आह संकल्पः ॥ तदेव परिशिष्टयो दिरोधेयथा
चारमापदनापदादिभेदेन व्यवस्थाज्ञेया ॥ केचित्तस्यापवादत्तमाहः ॥ असगोत्रः सगोत्रो वा यदि
स्त्री यदि वा पुमान् ॥ प्रथमेह नियोदधात्सदृशा हे समापयेत् ॥ दद्यात्पिंडमिति शेषः ॥ भविष्य ॥ प
त्राद्ये दीयते पिंडस्तत्र सर्वं समापयेत् ॥ ब्राह्मेपि ॥ प्रथमेह नियोदधात्मेताया न समाहितः ॥ अन्नं न
च सुचान्येषु संवप्रददात्पि ॥ विज्ञाने श्वरदयस्तु ॥ केचित्तु अग्निदद्यादिति व्याचक्षते ॥ सगोत्रो
वासगोत्रो वा योग्निदधात्सत्वेनरः ॥ सीपिकुर्यान्नवप्रादुशुच्येत्तु दशमेह नीति ॥ दिवोदासीयेव
चनाच्च ॥ तत्रैव ॥ दृष्ट्वा स्थानस्थमा सन्नमर्थो नीलितलोचनं ॥ अमिष्य पितरं पुत्रो यदि दानं प्र
दापयेत् ॥ तद्विशिष्टगया आह्लादश्च मेधशतादपि ॥ तानि यथा ॥ मोक्षं देहि हृषीकेश मोक्षं दे
हि जनाईन ॥ मोक्षयेत्तु प्रदानेन कुकुद्रीपंतो ममेति मोक्षयेत्तु मुत्रः ॥ एहिका मुष्मिकं यव सप्रज
न्माजितं जलाम् ॥ तत्सर्वं शुद्धिमाया तु गोप्रदानेन केशवे नि प्रापयेत् ॥ भारते ॥ शुक्रं
पक्षे दिवा भूगो गगाया चोत्तरायणो ॥ धन्यास्तान्मरिष्यति हृदयस्थ जनाईने ॥ हे मातृवा एह ॥
व्यतीपातो य संक्रांतिस्तथैव ग्रहणं रेवे ॥ पुण्यकालास्तदा सर्वे पुदामृगुरुपस्थितः ॥ चासः ॥
आसन्नमृत्युना देयागोः सवत्स्रात्तु सर्वं वत् ॥ तदभावे तु गौरव नरकोत्तरायणपदे ॥ तदा यदि न श
क्नोति दानं वेत्तरायणी तुंगा ॥ शक्नोत्यो रुक्ता दत्त्वा दद्यात्केयो मृतस्य तु ॥ मदनरत्ने जातं करणं ॥
उत्क्रांत्वा दीनिदाना निदश दद्यान्न तस्य तु ॥ गोभू निलहिरण्याज्वासा धान्ययुजानि वा रु
प्यलवरा मित्या हृदंश दानान्यनुकमान् ॥ एतानि दश दानानि न एणां मृत्युजन्मनोः कुर्या
दभ्युदयायै तु भेते पिहिरप्रवै ॥ ब्राह्मे ॥ ताम्रपात्रं निलैः प्रणोमस्य मात्रे दिजापतु ॥ सहिरण्यं च
यो दद्यात् ॥ ब्राह्म विज्ञानुसारतः ॥ सर्वपाप विमुक्त्या लभते गतिमुत्तमा ॥ उत्क्रांति वैनरिष्यो च
दश दानानि चैव हि ॥ भेते पिहृत्वा न भेते शर्वधर्म एव हेतु ॥ तत्रैव परिशिष्टे ॥ विषमाराण्यक
र्योत्तु पुण्यमंत्रान् जपेत्ततः ॥ क्रियानिवेधे गुरुं त्वष्टो दामुक्ता नि ॥ तुलसी सन्निधौ कृत्वा श्ल
यामशिलां तथा ॥ निललोहं हिरण्यं च कापी संलवणं तथा ॥ सप्रधान्यं स्थिति गोवा एकेके पा
यने स्मृतमिति ॥ दश दानं वेत्तरायी ये तु उत्क्रांता भिद्ये नु दानादिभिरुक्तान्ये विप्रदत्तो ज्ञेया ॥ कर्त्ता
नक्तमीधिका एथं नीरुक्ता ॥ न कुप्यो दिति तत्र वीक ॥ अत्र देवप्राप्तिकेन युष्मर्षो मधुपर्कं दा
नमुक्ते ॥ तदुक्तं वा एह ॥ दृष्ट्वा सुविद्वले स्वेन यममागो नुसारिणो ॥ प्रप्राणकाले तु नरो मंत्रेणादि
विश्वं कं ॥ मधुपर्कं त्वरन् प्रहसं मंत्रमुदाहरत् ॥ गृहाण चे मम मधुपर्कं माय संसारनाशनक
रं त्वमृतेन तुल्यं ॥ नाएयो न एवितं भगवन्मियाणो दाहवशांति करणं भुरलोकप्रज्ज ॥ अनेने
वमुमंत्रेणा दद्याच्च मधुपर्कं ॥ नरस्य मृत्युकाले तु परलोकसुखा वरं ॥ ॥ अथ इमं रोगादि

पत्नीपशस्विनीं। ईज्येवहुविधैर्धनैः सह मातृभिरच्युतश्चादीनि तानि पूर्वाग्निश्चेवाग्निहोत्रादि
 पराणि। नत्पत्नीकस्याधानार्थानि। क्रतुविधीनामाधानाप्रयोजकत्वात्। अपत्नीकस्याधा
 नाप्रवृत्तिरिति मानवपरिशिष्टाच्च। सोमो न भवत्येव। अपत्नीकाप्यसोमपशुतश्चुतः। यज्ञभार
 हाजापस्तवसूत्रं॥ दारकर्मणि यद्यशक्त आत्मार्यमग्न्याधेयमिति। अस्यार्थः॥ पुनर्विवाहा
 शक्तौ पदग्न्याधेयं पूर्वैकतमस्ति जदात्मार्यमेवान् पत्न्यैदद्यादिति। ब्राह्मणभाष्या पराकांशा
 कर्मणां दारदितत्वमप्येवम्। त्रिकांशमंडनस्तु पक्षद्वयमाह। अन्येष्वपत्नीकस्याधानमाहुस्त
 दाशयनविग्रः। वृद्धयाजवल्क्यः॥ आहिताग्निर्यथा न्यायं दग्धव्यस्त्रिभिरग्निभिः। अनाहि
 त्निरेकेन लोकि केनापरोजनः॥ क्रतुः॥ एवं वृत्तां सवर्णो ह्यीन्द्रिजातिः पूर्णमारिणी॥ दा
 दग्निहोत्रेण यज्ञपात्रैश्च धर्मविना कारिकायाम्॥ पत्नीमपि दहे देवभर्तुः पूर्वमृताय
 । अनग्निं कांदहे देवकापालेन हविर्भुजा॥ कुंदोगपरिशिष्टे॥ अनयैवावृत्तानां रीदग्ध
 याव्यवस्थिता। अग्निप्रदानमंत्रोऽस्यानप्रयोज्य इति स्थितिः॥ इदं कुंदोगानामेव। तथा।
 ग्निनैव दहेद्गार्ग्यं स्वतंत्रं पतितानचेत्। तदुत्तरेण पात्राणि दाहयेत्तथ गतिके। इदमपि तेषामे
 ॥ आशौचप्रकाशे क्रतुः॥ विधुरं विधुवां चैव कपालस्याग्निना दहेत्। ब्रह्मचारीयति चेव द
 दुत्तपनाग्निना। तृषाग्निना च दग्धव्यः कन्यकावाल एव च। अग्निवर्णं कपालं तु कृत्वा तत्र वि
 तिः स्थिपेत्। करीषादिततो वह्निर्जातो यः सकपालजः॥ अनुपनीते यद्यपि जातारण्यग्निः कै
 सेदुक्तस्तथा पितृस्य कलौ निविद्धत्वे तैरयमेव ज्ञेयः। स्मृत्यन्तरे॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी च विधुरे वि
 वाः स्त्रियः॥ औपासनश्चोत्तपनस्तृषाग्निश्च कपालजः॥ उत्तपनस्तु॥ दर्भान्नेर्गिनं तु प्रज्वाल्य
 । नर्दभैस्तु संयुतः। पुनर्दभैर्तृतीयोऽग्निरेष उत्तपनः स्मृतः॥ यमः॥ यस्यानयति शूद्रोऽग्निं तृणं का
 र्द्वेषी धिक् प्रेतत्वं च सदा तस्य स चाधर्मैरालिष्यते॥ देवलः॥ चांडालाग्निरमेध्याग्निः स्तनिका
 नेश्च कर्हिचित्। पतिताग्निश्चिताग्निश्च न शिष्टाग्रहणोचिता॥ पश्चिमोत्तरश्चैस्तु यथा सं
 स्थिजातयः॥ दक्षिणेन मृतं शूद्रं पूर्वद्वारेण निर्हरेत्। अनुप्रातिलोभ्येन क्रमः। पूर्वो मुखस्तु
 नेतव्यो ब्राह्मणो बांधवैर्गृहान् उत्तराभिमुखो राजा वैश्यः पश्चात्मुखस्तथा। दक्षिणाभिमु
 खः शूद्रो निर्हरेत्तैव्यः स्वबांधवैरित्यादिपुणरादित्यपराकः॥ तेन त्रिंशत् श्लोक्युक्तौ नुलोमक्र
 मोहेयः॥ आश्वलायनः॥ ज्येष्ठप्रथमाः कनिष्ठजघन्या गच्छेयुः॥ अथाधानोत्तरं द्वितीय
 विवाहे कृते यजमानमरणोऽग्नौ तस्मात्तृग्न्योः संसर्गः॥ बौधायनसूत्रे॥ अथ यथाहिता
 ग्निर्द्वैभार्ये विंदेत प्राकसंयोगात् त्रियेतौ पासनं संपरिस्तीर्यो ज्यविलाप्य चतुर्गृहीतं गृही
 त्वासंमिद्धत्यग्नौ जुहोति शमितं संकल्पे यामिति मिंदाहुतीर्व्याहतींश्च हुत्वा येन मग्निं
 सयंते यो निऋत्विम इति॥ समिधिसमारोप्य गार्हपत्ये समिधमभ्यादधाति भवतं नः समनसा
 विजिगार्हपत्यं आज्यं विलाप्य चतुर्गृहीतं गार्हपत्यं जुहोत्यग्नावग्निश्चरति प्रविशेत्स परं च
 तर्गृहीत्वा चित्रिः स्वगितिसंग्रहमग्नौ जुहोत्यगार्हपत्यं सुवाहुतीं जुहोति ब्राह्मण एकहोते
 निदशभिरथ प्राचीना वीत्यन्वाहार्थवचने जुहोतिये समानाय सजाता इति द्वाभ्यामथ तत्रैव

[illegible]

नृहचदक्षिणेहस्तेनामेतत्प्रभृतं न्यसेत् ॥ ओष्ठेन तूत्खलं दद्यात् ॥ स्वेचमुशलं न्यसेत् ॥ उरसि क्षिप्य द
षट्पदं दुलाज्जितिला न्यसेत् ॥ ओत्रे च प्रोक्षणीं दद्यात् ॥ न्यस्थालीं च चक्षुषोः ॥ कर्णेभ्यो न्यसेत् ॥ उरवे मा
हिरस्य शकलं न्यसेत् ॥ अग्निहोत्रोपकरणान् शेषतः तत्र निक्षिपेत् ॥ प्रवेताः ॥ स्नानं प्रेतस्य पुत्रा
धैर्वत्स्यैः ॥ राजवंतः ॥ नम्रदेहं देहेनैव किंचिद्वेषं परित्यजेत् ॥ यमः ॥ प्रेतं देहेच्छुभैर्ममैः स्ना
पितं स्वस्तिभूषितं ॥ आश्वलायनसूत्रे ॥ संस्थिते प्रेताः लकारान् कुर्वन्ति केशश्च सुलोमनखा
निवापयन्ति नलदेनानुलिपन्ति नलदमालां प्रतिपुञ्चन्तीति ॥ माधवीये ब्राह्मे ॥ दक्षिणं निरुप
म्यो नमः कस्यां चिदायदि ॥ तथा ॥ निःशेषत्वनदं ध्वजः शेषं किंचित्परित्यजेत् ॥ दाहकाले भि
नाशेत् ॥ मदनरत्ने पञ्चमार्श्वः ॥ यज्ञमानः मृते कापि चितादौ वा प्रवेशितः ॥ वर्षाद्यभिहृते नौ नु
कथं प्रेतविकल्पना ॥ शेषदग्ध्वाप्रदग्धे बुनिर्मथ्ये वा तु कारयेत् ॥ क्रियानिवंधे ॥ उद्धारण
विच्छिन्नां सिंचेत् कर्त्ता प्रदक्षिणां ॥ स्कंधादसिक्तकुंभेन पादतः परितः श्रितः ॥

॥ अथ पत्नी शरादिदाहेनाग्निना शेषश्चात्र देहलाभे मदनरत्ने ब्राह्मे ॥ अर्धपणे
दग्धे पात्रायासे कृते सति ॥ गते यन्मिषु तद्देहो यद्ध्यूलभते क्वचित् ॥ तदा द्वादशधा काष्ठमिना
नेर्मथ्य तद्देहं यद्ध्यूलभते दग्धकाष्ठं तु नलभ्यते तदा तदस्थिखंडं तु निःसृज्य प्रहाजयेत् ॥ दग्ध
एकदा मृतो विशेषमाह आपलंबः ॥ तथैव प्रेतसहैव पितृभेदो द्विवचनलिङ्गात् मन्त्रात् संधा
ति ॥ पितृभेदो दाहान्तकर्म ॥ दाहान्तं प्रेतं तत्र त्वमिति वौधायनोक्तेः ॥ अस्थिसंचयनमपि ए
॥ उदकपिंडानादि पृथगेव सह गमनेष्वेव ॥ तदाह मदनरत्ने ॥ भाष्यार्थसंग्रहकारः ॥ ए
कालमृतौ भार्या भर्त्ता च यदि चेद्दूयोः ॥ तत्रेण दहनं कुर्यात्पिंडं प्रादं पृथक् पृथक् ॥ एककाले
नौ जायापत्नी यदि तदा पितुः ॥ विभज्याग्निं क्रियां कुर्यादिति यत्तदसांप्रतः ॥ दाहान्तं भेकं तत्र त्व
मिति याज्ञिकसंमतं ॥ मृतपतिमनुव्रज्य पत्नी रीज्वलनंगता ॥ अस्थिसंचयनं तोस्या भर्त्तेः सं
॥ एव हि ॥ कीकसानां तु संस्कारो न्यायसिद्धोऽपि नोमतः ॥ एककालमृतेष्वेव कीकसानां वि
ः स्मृतः ॥ नवश्राद्धसंपिंडं तं भिन्नकालमृतो मया ॥ कपर्दिकारिकापि ॥ मृते भर्त्ते रितदाहा
॥ कृपनी श्रियते यदि ॥ पुण्यावाभा कृपमीजायां दाहादवीकृपतिर्नृतः ॥ तत्र तत्रेण दाहः स्या
त्रेषु हित्व मृत्यते ॥ कीकसानां तु संस्कारः पृथगेव तयोर्भवेत् ॥ एकाहमृतो युगपन्नवश्राद्ध
कंतयोः ॥ मृतपतिमनुव्रज्य पत्नी चेदनलंगता ॥ तत्रापि दाहस्तत्रेण पृथगस्थि क्रिया भवे
अस्थिसंचयनं पृथक् विकल्पः ॥ सह गमने सर्वत्र पाकैक्यमाह प्रचेताः ॥ एकचित्तां स
हलौ श्रीयेते दंपती यदि ॥ तत्रेण श्रवणं कुर्यात्पृथक् पिंडं समावपेत् ॥ ॥ अथोद
ने ॥ वसिष्ठः ॥ शरीरमग्नौ संयोज्या न वेक्ष्यमाणा अपोभ्युपपतिसंयोज्या तस्याभा
पुदकक्रियां कुर्वन्त्युग्राः ॥ आपलंबः ॥ मातुश्च योनि संवंधेभ्यः पितुश्चासप्तमातु
भावतां वा संवंधी जायते ते वां प्रेतैः पूदकक्रियेति ॥ गर्भोत्पत्तिरपि परिवत्सरत् ॥ वर्षांत
ान्विनेत्यर्थः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सप्तमादृशमाहापित्तानयोभ्युपयंत्यपः ॥ अपनः शेषमुचद
नपितुदिष्मृत्वाः ॥ सकृत्सिंचेत्पूदकं नाम गोत्रेण वाग्यतः ॥ सप्तमादृशमाहापित्तानयोभ्युपयंत्यपः ॥

सुवाहुनिजुहोत्यग्नयेकववाहनापस्विष्टकृतेस्वधानमः स्वाहेत्यथयज्ञोपवीतीहादशगृहीतेन
सुवंप्ररयित्वापुहसस्रक्तेनाहवनीयेजुहोत्यथशुवाहुतीजुहोत्यग्नयेविधिवयेत्वाहग्नयेत्रत
नयेमेपवमानायान्नयेपावकायान्नयेषुचयेत्वाहा॥ अग्नयेपथिकृतेस्वाहाअग्नयेतत्र
नयेवेश्चानरायेत्यथचतुर्गृहीतेजुहोतिमनोज्योतिरित्यतर्ध्वयेतकमेप्रतिपद्यते॥ आहि
ताग्नौविदेशमृतेपथिकृतीधिमृताग्निहोत्रतद्वाहः पात्रयोजनश्चकल्पसत्रादिभ्योः स्यात्
तामहकृतपह्नौरेपमिति॥ बृहवक्तव्येषुपरम्यते॥ स्यात्तन्मत्तकृतमदनरत्नेरुदोगपरिशि
ष्टेच॥ इवैलंस्त्रापयित्वातुशुद्धवेलाभिसंवृतं॥ दक्षिणाशिरसंभ्रमोवर्हिष्यत्यानिवेशयेत्॥
घृतेनाभ्यक्तमाध्राव्यशुद्धवेत्त्रोपवीतिन॥ चदनोक्षितसर्वांगसमनोभिर्विभूषयेत्॥ हिरण्य
शकलान्यस्यसिस्त्वाह्निदेवसप्तसु॥ मुखेध्वयाभिधायेननिर्हरयः सुतादयः॥ आमपात्रेन
मादाययेतमग्निपुरःसरं॥ एकोनगच्छेत्तस्यार्द्धमर्धपथ्युत्सजेद्भुवि॥ ऊर्ध्वमादहनकार्यमा
सीनादक्षिणांमुखः॥ सव्यजान्वाच्यशनकैः सतिलपिंडानवत॥ अथपुत्रादिपुत्र
कुर्याद्वाहचरुमहत॥ तत्रौत्ताननिपात्येनंदक्षिणाशिरसंमुखे॥ आज्यपूरणंस्ववदद्यादक्षि
णाग्रानसिस्त्वंपादयोरधरां प्राचीमरणीमुरसीतरो॥ पार्श्वयोः पूर्वेचमसौसव्यदक्षिणा
योः क्रमात्॥ सममेतुन्यसेत्युज्जमेतर्हलौरुत्तरुत्तर॥ चात्रोवीलीकमत्रैवच्यनग्नेरप्यपविधि
अपसयेनकृत्वेतध्याग्यतापितृदिशुस्तः॥ अथाग्निसव्यमावृत्तोदद्यादक्षिरातः॥ अने
अस्मात्त्वमधिजातोसित्वदयंतापतोपुनः॥ असौस्वर्गोपलोकापस्वाहतिपरिकीर्तयेत्॥
नथा॥ एवमेवाहिताग्नेश्चपात्रन्यासादिकंभवेत्॥ कृत्वाजिनादिकंचात्रविशेषोद्भूयो
दितः॥ तत्रैव॥ अनयेवावृत्तानारीदग्धव्यायाव्यवस्थिता॥ अग्निप्रदानमंत्रोत्थानप्रयो
ज्यइतिस्थितिः॥ इदंरुदोगानामेव॥ पात्रन्यासोक्तेरुत्तानदेहत्वंसांनिकपरं॥ निरग्निस्त
उमानधोमुखः स्त्रीरुत्तानादाह्याः॥ सगोत्रजैरेहीत्वातुचितामाराप्येतशवः॥ अधोपु
खोदक्षिणादिकचरणस्तुप्रमानिति॥ उत्तानदेहानारीतुसपिंडैरपिवंधुभिरित्यादिपुर
णादिति॥ शुद्धितत्त्वहारलतादयः॥ उत्तरसिरस्तुसामगेतरपरं॥ वाहंहत्वग्निदानेन्याम
त्रः॥ कृत्वातुदृष्टकर्मजानतावाप्यजानता मृत्कालवशप्राप्यनरंपंचत्वभागतः॥ धर्म
धर्मसमापुक्तलोभमोहसमावृतं दहेपसर्वगात्राणिदिव्यानलोकांनसगच्छतु॥ ज्वल
मानंमहावह्निशिरस्थानेप्रदापयेत्॥ चतुर्वर्णेषुसंस्थानमेवभवतिपुत्रके॥ अवक्षिपा
निवंधेगाहंउषट्पिंडानमुक्तं॥ मृतस्योर्लान्तिसमयेषट्पिंडान्क्रमशोददेत्॥ मृतस्या
नेतथाहारिचत्वेतादर्थ्यकारणात् विप्रामेकाष्टचर्मनेतथासंचयनेचषट्॥ तथा॥ आ
देदेयानुषट्पिंडादशापिंडादशाहिकाः॥ स्थानेचार्द्धपथ्येतीतिचितायांशवहलुके॥ अ
शनवासिभूतेभ्यः षष्ठंसंचयनेतथा॥ ततः॥ त्वंभूतकृत्तुगघोनेत्वंलोकपरिपालकः॥ उ
क्तं॥ सहारकलस्मादेनस्वर्गंमृतेनया इमग्निंदत्ता॥ अस्मात्त्वमितिमंत्रेणाहंदग्नेआ
ज्याहतिरुक्ता॥ आहिताग्नौपराशरः॥ शय्यांशिघ्रेविनिःक्षिप्यअरणीमुष्कयोरपि॥

नृचदक्षिणे हस्ते वा मेतृपभृतं न्यसेत् । ओषेत्तत्स्वल्पं दद्यात्पृष्ठे च मुशं न्यसेत् । उरसि क्षिप्य द
 पतं दुलाज्जनितान्मुखे । ओषेत्तत्रोक्षणी दद्यात्पृष्ठे च मुशं न्यसेत् । कर्णे नैव पुर्वे दद्यात्
 हि रण्यशकलं न्यसेत् । अग्निहोत्रोपकरणमशेषं तत्र निक्षिपेत् । प्रचेताः ॥ स्नानं प्रेतस्य उत्रा
 धैर्वस्त्राभैः पूजनं ततः । नग्नदेहं देहे नैव किंचिद्वेषपरित्यजेत् ॥ यमः ॥ प्रेतं देहेच्छुभैर्गंधैः स्वा
 पितं स्त्रग्विभूषितं ॥ आश्वलायनसूत्रे । संस्थिते प्रेताः लकारेण कुर्वन्ति केशश्च मुलौ मनस्वा
 निवापयन्ति नलदेनानुलिपन्ति नलदमालां प्रतिभुवंतीति । माधवीयेनाह ॥ दक्षिणे पितृद्वय
 योनयः कस्याचिदायदि ॥ तथा ॥ निःशेषस्तु न दध्व्यः शेषं किंचित्पुजेन्नरः । दाहकाले नि
 नाशेत् । मदनरत्ने पत्रपार्श्वः ॥ यजमानः मृते कापि चित्तादौ वा प्रवेशितः । वर्षाद्यभिहने गौनु
 क्यं प्रेतविकल्पना । शेषं दग्ध्वा प्रदग्धे धुनिर्मथ्येवानुकारयेत् ॥ क्रियानिवंधे ॥ उद्धारम
 विच्छिन्नां सिंचेत्कर्त्ता प्रदक्षिणां । स्तंभादसिक्तकुंभेन पादतः परितः श्रितः ॥

॥ अथ पत्नी शरादिदाहे नाग्निना शेषश्चात्तदेहलाभे मदनरत्ने ब्राह्मे ॥ अर्द्धपर्णे
 नोदधे पात्रन्यासे कृते सति । गते यन्मिषु तदेहो यद्ध्यूलभते क्वचित् । तदा द्दधकाग्निना
 निनिर्मथ्य तं देहं यद्ध्यूलभते तदा तदस्थिखंडं तु निःसृज्य पहाजरे । दध
 नोरेकदा मृतो विशेषमाह आपलंबः ॥ तथैव प्रेतसहैव पितृभेदो द्विवचनलिङ्गान्मन्त्रात्संधा
 रयति । पितृभेदो दाहान्तं कर्म । दाहान्तं प्रेततंत्रत्वमिति बोधायनोक्तेः ॥ अस्थिसंचयनमपि ए
 कां । उदकपिंडानादि पृथगेव सहगमनेष्वेव ॥ तदाह मदनरत्ने ॥ भाष्यार्थसंग्रहकारः ॥ ए
 ककालमृतौ भार्या भर्ता च यदि चेद्दूयोः । तत्रेण दहनं कुर्यात्पि उद्ध्युक् पृथक् । एककाले
 मृतौ जायापती यदि तदापितुः । विभज्याभिक्रियां कुर्यादिति यत्र दसां प्रतः । दाहान्तमेकतंत्रत्व
 मिति याज्ञिकसंमतं । मृतपतिमनुब्रज्यमाना रीज्वलनंगता । अस्थिसंचयनात्तोस्याभर्तुः सं
 स्कार एव हि । कीकसानां तु संस्कारे न्यायसिद्धोपिनोमतः । एककालमृतेष्वेव कीकसानां वि
 धिः स्मृतः । नवश्राद्धसंपिंडं भिन्नकालमृतौ यथा । कपर्दिकारिकापि ॥ मृते भर्तुरितदाहा
 मा कृपती धियते यदि । पत्न्या वा मा कृपमी जाया दाहादवी कृपतिर्नृतः । तत्र तंत्रेण दाहः स्या
 नत्रेषु द्वित्वमस्यते । कीकसानां तु संस्कारः पृथगेव तयोर्भवेत् । एकाहमृतौ युगपन्नवश्राद्धा
 दि कृतयोः ॥ मृतपतिमनुब्रज्य पत्नी चेदनलंगता । तत्रापि दाहस्तंत्रेण पृथगस्थि क्रिया भवे
 त् । अस्थिसंचयनपृथक् विकल्पः ॥ सहगमने सर्वत्र पाकैक्यमाह प्रचेताः ॥ एकचित्रां स
 मारुतौ मीयेते दंपती यदि । तत्रेण श्रपणं कुर्यात्पृथक् पिंडं समावपेत् ॥ ॥ अथोद
 करानं ॥

वसिष्ठः । शरीरमृतौ संयोज्या नवेक्ष्यमाणा अपोभ्युपपतिसव्योतरम्या पा
 णिभ्यामुदकक्रियां कुर्वन्पुण्याः ॥ आपलंबः ॥ मातुश्च योनिसंवंधेभ्यः पितुश्चासप्तमातु
 रुवाधावतां वा संवंधो जायते तेषां प्रेतैर्दकक्रियेति । गर्भोत्पत्तिरुपापरिवत्सरत् । वर्षांत
 वालाच्चिनेत्यर्थः । याज्ञवल्क्यः ॥ सप्तमादृशमाहापित्तानयोभ्युपयंत्यपः । अपनः शोमुचद
 धमनेन पितुर्दिग्मुखाः । सकृत्सिंचेत्पदकं नाम गोत्रेण वाग्यतः । सप्तमादृशमाहादिवसा

प्राप्तवल्क्यः ॥ इति संश्रुत्य मर्कटं पुर्णं बालपुरःसरः विदश्य निवपत्राणि नियताहारिवेश्म नः
 आचम्याग्न्यादिसलिले गौमयं गौरसर्वपात्रं प्रविशेयुः समालभ्य कृत्वा शमनिपदं शनैः ॥ प्र
 वेशनादिकं कर्म प्रवेष्टुं स्यात् शिनामपि ॥ कीर्तलव्याशनाभूमौ स्वपेयुस्तेष्वथ कृत्स्नितौ ॥ इदं चाधे
 दिवसिषुः ॥ अथ प्रस्तरे अहमने अंत आसीरना कीर्तौ मन्त्रेन वावर्तेरन ॥ शुद्धितत्वे वैजवा
 पः ॥ शमी मलभने शमी पापं शमयति ॥ अश्मानमस्येव स्थिरो भूया समिति अग्निमग्निर्न
 शर्मय कृत्स्निति ॥ ज्योतिष्यगिराणां मजमुपसृशतः कीर्त्तालव्याचान्यगेहादेकान्मलवरा
 मेकरात्रं दिवा भुंजीरं स्त्रिरत्र च कर्मोपरमणम् ॥ कीर्त्ताघशनमुपवासाशक्तस्य ॥ आश्वलाय
 नस्तु ॥ नैतस्यां रात्र्या मन्त्रं पचेत् कीर्त्तौ मन्त्रेन वावर्तेरं स्त्रिरत्र मक्षारलवणाशिनः स्युर्द्वादश
 एवं वेत्याह ॥ अशक्तौ रत्नाकरे अपलंबः ॥ भायो परमगुरु संस्थायां चाकालभोजनानि कुर्वी
 रन् यदा मृतिः परदिने तावत्कालमित्यर्थः ॥ बृहस्पतिः ॥ अधः शय्यासनादीनामलिनाभो
 गवर्जिताः ॥ अक्षारलवणां नास्युर्लब्ध कीर्त्ताशनास्तथा ॥ भोगो भ्यंगतां बूलादिः ॥ क्षारः प
 रिभाषायामुक्ताः ॥ यत्र मार्कंडेयपुराणे ॥ नैलाभ्यंगो वांधवानां मंगलं संवाहनं च यत् ॥ तेन चा
 प्यायते जंतुर्यच्चाश्रितिसंवांधवाः ॥ प्रथमे हि तृतीये च सप्तमे नवमे तथा वस्त्रत्यागं वहिः स्ना
 नं कृत्वा दद्यात्तिलोदकं इति ॥ तदंशुदिनपरं अशौचं तेन तिलकलैः स्नात्वा गृहं प्रविशेयु रिति
 विष्णुक्तेः ॥ विष्णुपुराणे त्वस्थि संचयोर्ध्वं भोगोऽप्युक्तः ॥ शय्याशनोपभोगस्तु सपिंडानामपीय
 ने अस्थि संचयनादूर्ध्वं संयोगस्तु न योषितां ॥ भारते ॥ तिलान् ददत पानीं पदीयं ददत जाय
 तं ज्ञातिभिः सह भोक्तव्यमेतत्प्रेनेषु दुर्लभं ॥ मनुः ॥ मांसाशनं च नाश्रीषुः शमीरं च पृथक्
 क्षितौ ॥ देवयानीये कारिकायां ॥ लवणं क्षीरमाषान्नाश्वमांसा निपायसं ॥ वर्जयेदाहजान्ते
 पुवालवृद्धानुरैर्विना ॥ उपवासो गुरौ प्रेनेपत्याः पुत्रस्य वा भवेत् ॥ मरीचिः ॥ प्रथमे हि तृती
 ये हि चतुर्थे सप्तमे तथा ॥ ज्ञातिभिः सह भोक्तव्यमेतत्प्रेनेषु दुर्लभं ॥ भोजनं च दिवैव ॥ दिवा
 चैव नु भोक्तव्यममांसं मनुजैर्बभूव इति ॥ विष्णुपुराणात् ॥ कीर्त्तालव्यावादिवा नमश्चीयुरि
 ति पारकरे क्तेऽथ ॥ मदनरत्ने हारीतः ॥ पाणिषु मृगमयेषु पर्णपुष्केषु वा श्रीरन् ॥ देवजानीये
 ब्राह्मे ॥ शुद्धितत्वे आदिपुराणे ॥ आशौचमभ्येयत्नेन भोजयेच्च स्वगोत्रजान् ॥ अन्त्यदिने नु मद
 नरत्ने ब्राह्मे ॥ यस्य यस्य तु वर्णस्य यद्वा स्यात् पश्चिमं त्विहः सतत्र गृह्यशुद्धिं च वस्त्रशुद्धिकरो
 त्यपि ॥ अन्त्यकर्मकालीन वस्त्रयोस्तत्रैवोक्तं ॥ ग्रामाद्दहस्तनो गत्वा प्रतप्रेतु वाससी ॥ अ
 सानामाश्रितानां च यत्कास्तानं करोत्यथेति ॥ शंखः ॥ दानं प्रतिग्रहो होमः स्वाध्यायः पितृक
 र्म च ॥ प्रेतपिंडक्रिया वर्जमाशौचे विनिवर्तते ॥ काठकगृह्ये ॥ यत्र प्राणोत्क्रमस्तत्रान्वहं
 महाबलिकुर्यादिति पारस्करः ॥ तदानीमेव वस्त्रं तंडुलं दीपं कांस्यभाजनं प्रेताय दद्यात्
 आशौचप्रकाशे भरद्वाजः ॥ वासेन च जलं कुंभं प्रदाय कांस्यभाजनं ॥ नग्नप्रच्छादने
 आह ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ भृगुः ॥ तिलोदकं तथा पिंडान् नग्नप्रच्छादनादिकं ॥ ग
 त्रौ न कुर्यात्संध्यायां यदिकुर्यान्निरर्थकं ॥ ॥ अथ प्रेतपिंडं ॥ यद्यपि

हेमाद्रिपारस्करेण ॥ ब्राह्मणेदशपिंडसन्निधेयद्वादशस्य ता वैश्येष्वदशमोक्ताः शूद्रे त्रिंशत्तर्कादि
नरयुक्ता नथापि भेदेभ्यः सर्ववर्गोभ्यः पिंडान् दद्याद्दशैव त्विति तेनैवोक्तेः सर्वेषां दशैव ज्ञेयाः ॥ प
दनरत्नेभ्येवं ॥ तथा च हेमाद्रिब्राह्मणप्रयोगः ॥ जानुक्ताशैव नृत्यास्तुवर्गा नोक्तचिदेव हि देश
धर्मोत्तरास्तु सभेते पिंडान् वयस्यपि सुक्ता विप्रान्येषु दशमपि दोक्तमयुक्तः ॥ देयस्तु दशमः पिंडो
संवैद्वाद्दशैव हि ॥ वैष्णवानां वैष्वदशैव देयस्तु दशमस्तथा ॥ शूद्रस्य दशमः पिंडो मासस्यैव हि देय
ते इति ॥ यद्भूतादेशौ चैव अहादौ च तेनैवोक्तेः सद्यः शौचप्रदातव्यसर्वविषयपत्रथा ॥ देवते
कोपिनसंनानाभ्यप्रजापत्यवत्तत्रेण किं न दशपिंडान् दद्यात् ॥ शिरस्त्वाधेनविडेनेति दश
त्वावच्छिन्नानामेव शरीरेणादकत्वात् ॥ अहाशौचप्रदातव्यः प्रथमस्यैव एव हि ॥ हितो मेहनि
चत्वारस्तृतीयेष्वेव हि ॥ अत्रैव प्रकारं तत्रागुक्तं ॥ शतातपः ॥ आशौचस्य च द्वादशैव पिंड
न दद्याद्दशैव न ॥ तत्रैकपात्रसंस्तुत्या दशपिंडान् दद्यात् ॥ उत्तरेषु शिलापात्रकृद्दद्यात् विषय
योः पूर्वदेक्षाजलीन दद्यात् पूर्वपिंडस्तुल्येव चेति ॥ गृहकारिकायां पात्रविषये देवोक्तेः ॥ शिला
विषये घटस्फोटादयो न च ॥ अक्षाम्भजनदिपदकर्मणः एकहायनीनयनवदमयोजकत्वा
त् ॥ तद्वच्चालौकिकग्रहरां ॥ केचित्तु ॥ नवाभ्यादापभांडानि आसकंचरुक्तेन धेति प्रवेतसोक्तेः
पात्रोक्तकत्वमाहुः ॥ क्रियाकृतेभ्यसेत्यनशेषः समापनीयः ॥ एवं क्रियाप्रवृत्तानां पदिकश्चिद्दि
पद्यते ॥ तद्वधुना काया सर्वेषां सहकारिभि रिति शुद्धित्वेव हस्यति स्मृतैः ॥ पत्न्याः कर्तृत्वैरजो
दशैव च तदेतैर्कुर्यात् ॥ शावादिगुणमात्रं वमित्युक्तेः ॥ आशौचांते आत्रैवेकत्रैरस्वास्थ्यवायेन
क्रियासर्वावर्तनीया ॥ कर्तृविषययात् ॥ कालातिक्रमायोगाच्च ॥ वारहे ॥ स्थण्डिले भेत्तभागं नृ
द्यास्तु वक्तुं एव न ॥ कृत्वा नृपिंडसंकल्पनामगोत्रेण सुदरि ॥ मूत्रचिः ॥ भेत्तपिंडवहिर्दद्यात् दर्भमत्र
विवर्जितं ॥ प्रागुदीच्याचरुक्त्वा स्वातः प्रमत्तमानसः ॥ दर्भवर्जनमनुपनीनपरं ॥ अस्तेरुता
नाभूमोपिंडं दद्यात् ॥ संस्तुतानां कशेधिति प्रवेतसोक्तेः ॥ मिताक्षरण्यास्तु तरे ॥ भूमो मास्यपि
डेपानीयमुपलेवा दद्यात् ॥ पुनः पुच्छः ॥ फलमूले अथ पयसा शाकेन न गुडेन च ॥ निलमिश्रं नृदर्भ
पिंडं दक्षिणातो हरेत् ॥ नृस्त्रीप्रसेकं पञ्चधूपं दीपनयेव च ॥ शालिनाशक्तं भिर्वापिशक्तं केचन
यनिर्वपेत् ॥ प्रथमेहनिपुड्यंत देवस्या दशाहिकां ॥ यदनरत्ने मास्ये ॥ तेजसंभूतं च पात्रं
संशोभ्यमलतः ॥ लौकिकाम्नावधिश्रित्य पवेदं नृधनुता स्वात्वाद्यनिलसमिश्रं प्रदद्याद्दर्भ
सस्तोरे ॥ शुद्धित्वे देवजानीयेवाह्ये ॥ प्रथमेहनिपुड्यंत देवतामांससमाहितः ॥ अन्येन च
संचान्येषु सवप्रदत्तान्यपि ॥ मूलमप्यंशुमादापनवस्नातः सुसंयतः ॥ तदुल्लंघनं तत्र विच
स्यात्पवत्तस्य ॥ सपवित्रस्तिलैर्मिश्रं कृमिकेशविवर्जितं ॥ हारेपातिततः ॥ स्निग्धसुहावमो
रमृत्तिका ॥ भूपपस्तुतरेद्भूमन्याम्याद्यानदेशं संभवान् ॥ नतो वने जने दद्यात् संस्मरन् गोत्र
मनि ॥ निलसार्पिमेधस्त्रीरेः संसिक्तं नम्रमेव हि ॥ दद्यात्वेतापि पिंडं नृदक्षिणाभिमुखस्थितः ॥
अर्घ्यैः पथ्यैः सपाधुपेक्षैः पौलोपैश्च शालिभिः ॥ अर्णोतं तु मयैः सुदेवीसोभिः पिंडमवधे ॥ दिव
से दिवसे देयः पिंड एव कर्मणात् ॥ सद्यः शौचप्रदातव्यसर्वविषयपत्रथा ॥ अहाशौचपिदात

आस्त्रयः पिंडः समाहितैः । द्वितीये चतुरेदद्यादस्थिसंचयनंतथा । त्रींस्तु दद्यात्तृतीये हि वस्त्रादि
 क्षालयेत्ततः । दशाहेपि च दातव्यः प्रथमे त्वेक एव हि । एकस्तोषां जलिस्त्वं पात्रमेकं च दीयते
 द्वितीये द्वौ तृतीये त्रीं नित्याद्युक्ता । एवं स्युः पंचपांचाशतो यस्यां जलयः क्रमात् । तोयपात्राणि
 तावन्ति संयुक्तानि तिलादिभिरिति ॥ पात्रकुम्भः ॥ अत्राहः पदमहोरात्रपरं । तेन रात्रावपि देय
 इति गौडः । दिवसपदाश्चौनेति मैथिलाः ॥ स एवेत्युक्तेः सपिंडेन दशपिंडे प्रक्रान्ते पुत्रागमे
 पिसुनदद्यात् । असगोत्रः सगोत्रो वेति प्रागुक्तेः । दाहकनैव दशाहं कुर्यादिति मिताक्षरायां ॥
 शुद्धितत्त्वे वायवीये ॥ असगोत्रः सगोत्रो वा यदि स्त्रीयदि वा पुमान् । यश्चाग्निदाता प्रेतस्य पि
 उदद्यात्स एव हीति । तत्रैव । पूरकेणानुपिंडेन देहो निष्पद्यते यतः । कृतस्य करणामो गान् पुनर्न
 वर्तयेत्क्रियां । शुद्धिप्रकाशे वायवीयेपि । निवर्तयन्नियमो मोहात् क्रियामन्यनिवर्तितां । विधिघ्न
 स्तेन भवति पितृहाचोपजायते । तस्मात्तेन क्रियायेन केनापि च कृतापदि । न तां निवर्तयेत्प्राज्ञः
 सतां धर्ममनुस्मरन्निति ॥ आदिपुराणे ॥ पितृशब्दस्वधां चैव न प्रपुंजीत कर्हिचित् । अनुशब्दे
 तथा चेदं प्रयत्नेन विवर्जयेत् । उपतिष्ठतामयं पिंडः प्रेतायेति समुच्चरेत् ॥ क्रियानिवधे व्यासः ॥
 प्रेताय पिंडं दत्त्वा नुततो श्रीपादिना त्रये । भविष्ये ॥ ओदनामिषशक्नुनां शाकमूलफलादिषु ।
 प्रथमे हनियद् दद्यादुत्तरे हनि । गृहद्वारे श्मशाने वा तीर्थे देवगृहेपि वा । यत्राद्ये दीयते पिंड
 स्तत्र सर्वं समाचरेत् । ब्राह्मे । शिरस्त्राद्येन पिंडेन प्रेतस्य क्रियते सदा । द्वितीयेन तु कर्णोत्सिनादि
 काश्च समासतः । गलासंभुजवक्षांसितृतीयेन यथाक्रमं । चतुर्थेन तु पिंडेन नाभिलिंगगुदा
 निच । जानूजघे तथा पादौ पंचमेन तु सर्वदा । सर्वमर्माणेष्वेन सप्तमेन तु नाडयः । दंतलोमा
 नष्टमेन वीर्यंतु नवमेन च । दशमेन तु शरीरं त्वं तप्त । तासु द्विपयैश्च । याज्ञवल्क्येन तु ॥ पिंडय
 त्तात्र तादेयं प्रेतायान् दिनत्रयमित्युक्तेः । अत्र फलतारतम्यं ज्ञेयं । इति विज्ञानेश्वरः ॥ तेन अ
 हाशौचपरत्वं देवपात्रिकोक्तं चिंत्य । आशौचस्य च द्वासेपि पिंडान् दद्याद्दशैव त्विति वचनाच्च
 दिनत्रयमावश्यकत्वाद्यर्थमिति हारलतादयः ॥ शातातपः ॥ जलमेकाहमाकाशे स्याप्यं श्रीरं च
 मृगमयो पारस्करः ॥ मृगमये तां रात्रिं क्षीरोदके विहाय सिनिदध्युः । प्रेतात्रस्त्राहीत्युदकं पिवचे
 दं क्षीरं । इदं राजाविति गौडः ॥ ग्राह्ये तु ॥ अपक्वे मृगमये पात्रे दुग्धं दद्याद्दिनत्रयमिति उक्तम् ॥
 हेमाद्रौ पात्रे तु दशाहमुक्तम् । तस्मान्निधेयमाकाशे दशरात्रयोजनं । सर्वतापोपशांत्यर्थं मध्वश्च
 मविनाशनं । देवजानीये कारिकायां । तत्र प्रेतो पृथगतये दशरात्रमखंडितं । कुर्यात्पदीपनैलेन
 पाषाणं च मार्जिकं । भोज्याज्जोनकाले तु भक्तमुष्टिं च निवेपेत् । नामगोत्रेण संबुध्या धरिभ्योपि
 नृपजवत् । शातातपः ॥ भूलोकात् प्रेतलोके तु गंतुं श्राद्धं समाचरेत् । तत्प्रायेयं हि भवति मृतस्य म
 जस्य तु ॥ अथ दशाहमध्ये दर्शयात् निर्णयः ॥ ॥ भविष्ये ॥ म
 द्वाजाशौचतंत्रस्तु यदि दर्शो मपद्यते । समाप्य चोदकं पिंडान् स्नानमात्रं समाचरेत् ॥ ऋष्यभृगः ॥
 आशौचमंतरा दर्शो यदि स्यात्सर्ववर्णिनां । समाप्तिमेतन्त्रस्य कुर्यादित्याह गौतमः ॥ पेठीनसिः ॥
 आर्षेदावेव कर्त्तव्या प्रेतपिंडोदकक्रिया । हिरेद्वेन कुर्यात्तापनः शावे समश्नुते ॥ मातापित्रोस्तु

सो कर्णोत्तमः ॥ अतर्हं शहे दर्शयत्तत्र संसमापयेत् ॥ पित्रोस्तु पावदाशौचं दद्यात्पिंडान् जलांजली
नां उद्गमि अहमधे दर्शयते ॥ तद्धर्षं नृदर्शं तु पित्रो रवितं वसमाप्यमेव ॥ पित्रो राशौचमधे नुप
दिदर्शः समापयेत् ॥ तावदेवोत्तरं तं पयैव स्यत् अहात्परमिति गालवोक्तैः ॥ अथेषां तु ग्रहमधे
स्या समाप्तिरिति ॥ पराशरमाधवीये निर्णयान्ते चोक्तैः ॥ काला दर्शयि ॥ दर्शो दशाहमधे स्यादूर्ध्वं
तत्र समापयेत् ॥ त्रिरात्रादुत्तरं पित्रो र्मृता विति विनिश्चयः ॥ मदनपारिजाते तु गालवीयमापदत्तौ
रसपुत्रा दिविषयः ॥ अहोर्ध्वमपि पित्रो र्न तं त्रसमाप्तिरिच्छते ॥ मदनरत्नेष्वेवं ॥ ममनुदेशा चाराध
वस्थिति प्रतिभाति ॥

॥ अथास्थिसंचयः ॥

॥ तत्राश्वलायनेन ॥

कृत्स्नपक्षे एका दर्शो दर्शेषु आषाढा फाल्गुनी प्रौषपदाभि नक्षत्रे उक्तं ॥ तदाशौचमधेः संभवेत्
त उर्ध्वं च मागव्यात्करणे ज्ञेयं ॥ आशौचमधेतु मदनरत्ने संवर्तते ॥ प्रथमे हितनीये वा सप्तमे
नवमे तथा ॥ अस्थिसंचयनं कार्यं दिने न द्वौ त्रयैः सह ॥ कृदोगपरिशिष्टे ॥ अपरे हस्तनीये वा
अस्थिसंचयनं भवेदिति ॥ हितीयेप्युक्तं ॥ विष्णुकाभ्यामनौ ॥ संचयनं चतुर्थ्यामिति ॥ माधवीये
यमः ॥ भौमार्कमंदवारेषु निधिसुमे विवर्जयेत् ॥ वर्जयेदेकपादक्षे हि पादक्षे स्थिसंचयः प्रदात्
जन्मनक्षत्रे त्रिपादक्षे विशेषतः ॥ ब्राह्मे ॥ चतुर्थे ब्राह्मणानां तु पंचमे हनि भूभृता ॥ नवमे वैश्वजा
जीनां शुद्धाणां दशमात्परा ॥ दशमे हनीति वा पाठः ॥ शौनकः ॥ पलाशे अस्थिदाहे च सद्यः संचय
नं भवेत् ॥ काम्यमरणो नु तस्य त्रिरात्रमाशौचं ॥ हितीये च स्थिसंचय इत्युक्तं ॥ अंगिराः ॥ त्रैतीभूतं
तथोद्दिश्य पः शुचिर्न करोति चेत् ॥ देवतानां तु मज्जनं शपत्त्वथ देवताः ॥ तद्दिभिः स्वस्वत्वे भू
क्तौ ज्ञेयः ॥ हेमाद्रौ नागरखंडे ॥ त्रीणि संचयनस्यार्थे तानि वैश्वानरा प्रतं ॥ यत्र स्थाने भवेन्मृत्युः
तत्र आर्द्रं कल्पयेत् ॥ एकोद्दिष्टं ततो मार्गे विश्रामो यत्र कारितः ॥ ततः संचयनस्यार्थं तृतीयाश्रा
द्धमिष्यते ॥ अपरां कें मदनरत्ने च ब्राह्मे ॥ सद्यः शौचतथैकाहे सद्यः संचयनं भवेत् ॥ अहाशौचे त
तीये न्दि कर्तव्यत्वं स्थिसंचयः ॥ तत्रैव शमशाने देवता मागं चतुर्थे दिवसे चरेत् ॥ मृगमयेषु चर्मा
डेषु कुंभेषु रुचकेषु वा ॥ सुपक्षैर्भस्मभोज्यैश्च पापसैः पानकैस्तथा ॥ फलैर्मूलेष्वेव नान्यैश्च श्रम्याः
क्रव्याददेवताः ॥ धूपो दीपस्तथा मास्यमर्घ्यं देयं च रात्रिने ॥ तत्र पात्राणि शरणां निशमशाना
ग्नेः समंततः निवेदमग्निर्वैक्तव्यैः सर्वैरुहं कृतैः ॥ नमः क्रव्यादमुख्येभ्यो देवैभ्यः इति सर्वदा
येत्र शमशाने देवाः स्युर्भगवतः सनातनाः ॥ ते सत्सकाशाद्गृह्णतु बलिमष्टांगमक्षयं ॥ प्रेतस्या
साशुमान्लोकान् प्रपच्छतु वशाश्वतान् ॥ अस्माकमायुराग्रे ग्यसुखं च ददता चिरं ॥ एवं कृ
त्वा बलिं सवीं स्त्रीरेणाभ्युष्य वाग्यतः ॥ एवं दत्वा बलिं चैव दद्यात्पिंडं यमबुधः ॥ एकं शमश
नं वा सिभ्यः प्रेता ये वतु मध्यमे ॥ तृतीये तत्सखिभ्यश्च दक्षिणां सस्यमाददात् ॥ ततो यज्ञियं च
स्रोत्यां शाखामादाय वाग्यतः ॥ प्रेतस्यास्थीनि गृह्णाति प्रधानां गोश्वानि चाशिरसो वक्ष
सः पाणयोः पार्श्वाभ्यां चैव पादतः ॥ पंचगव्येन संस्थाप्य क्षौमवस्त्रेण वेष्ट्य वा प्रक्षिप्य मृगम
येभ्योऽनवेसाच्छादने शुभे ॥ अरण्ये वृक्षमूले वा शुद्धे संस्थापयत्यपि ॥ गृहीत्वा स्थीनि तत्र
संनीत्वा तोषे विनिःक्षिपेत् ॥ ततः समाज्जनं भूमे कर्त्तव्यं गोमयां बुभिः पूजा च पुष्पधूपधै

वर्लिभिः पूर्ववत्क्रमात् ॥ इति ॥

॥ अथ तीर्थस्थिक्षेपविधिः ॥

॥ त्रयैव ॥ त

स्थानाच्छूनकेनीत्वा कदाचिज्जाह्नवीजले कश्चित्क्षिपति सत्सुत्रोदोहित्रो वा सहोदरमातुः
कुलपितृकुलं वर्जयित्वा न राधमः ॥ अस्थीन्यन्यकुलस्थस्य नीत्वा चांद्रापरं चरेत् ॥ तत्रैव प्रक्षाल्य
उपरागे ॥ अस्थीनि मातापितरश्चैजाजं पतंति गंगाप्रपिपेकयं चित् ॥ रश्मिध्वजस्य पिद्व्यादि
भूतास्तेषां नुतीर्यानि फलप्रदानि ॥ स्नात्वा ततः पंचगव्येन सिक्ता हिरण्यमध्याज्यतिलैश्च यो
ज्यः ॥ ततस्तु मृत्पिंडपुरे निधाप्य पूनं दिशं प्रेतगणाय गृहं ॥ नमोस्तु धर्माय वदत्प्रविश्य जलं स
मे प्रीत इति क्षिपेच्च ॥ उत्थाय भास्वतमवेक्ष्य सूर्यं सदक्षिणां विप्रमुत्थापय दद्यात् ॥ एवं कृते प्रेत
पुरस्थितस्य स्वर्गगतिः स्यात्तु महेन्द्रतुल्या ॥ यमः ॥ गंगातोयेषु यस्या स्थि क्षिप्यते शुभकर्मणाः
न तस्य पुन एव त्रिर्ब्रह्मलोकात्सनातनात् ॥ तथा ॥ अक्षतं गते गुणैश्च कृतया मासे मलिम्लुवे
गंगायामस्थितिः क्षेपं न कुर्यादिति गौतमः ॥ दशाहं तर्न दोषः ॥ दशाहं भूतरे यस्य गंगातोये
स्थिमज्जति ॥ गंगायां मरणं यादृक्तादृक्फलमवाप्नुयादिति मदनरत्ने वद्वमनूक्तेः ॥ शौनको
हं प्रवक्ष्यामि अस्थिक्षेपविधिं क्रमात् ॥ आदौ ग्रामाद्दहिर्गत्वा स्नानं कृत्वा सचैलकं ॥ प्रोक्ष्येत
पंचगव्येन भुवमंत्रैर्विचक्षणाः ॥ गायत्र्याधैः पंचगव्यमंत्रैर्निखाता स्थिभूमिं प्रोक्ष्येत्पर्यः ॥ उप
सर्पादिभिर्मंत्रैः प्रार्थनं खननं तथा ॥ मृत्तिकोद्धरणं चास्यां ग्रहणं च यथाक्रमं ॥ उपसर्पेति चतु
भिर्मंत्रैः क्रमेण प्रार्थनादिज्ञेयं ॥ स्नात्वा स्थिषु द्विकुर्वीत एतौ चिद्रेति सूक्ततः ॥ स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा त
तः स्नानं पंचगव्येन शुध्यति ॥ दशस्नानिकुर्वीत ततः तन्मंत्रैर्विचक्षणाः ॥ गोमूत्रं गोमयं क्षीरं द
धिसर्पिकुशोदकं ॥ भस्ममृण्मध्ववादीनि मंत्रतस्नानि वैदशः ॥ कुशैः संमार्जयेदस्थीन्यतो दे
वेति मंत्रतः ॥ एतौ चिद्रेषु चोचेति न तमं ह इतीति च ॥ पावमानो ममाग्रे च रुद्रसूक्तं यथाक्रमं ॥
एतैर्कुशैर्मार्जनं हेम आहृततः कुर्यात्पितृनुद्दिश्य पत्नतः ॥ पिंडदानं प्रकुर्वीत ततश्च तिलत
पंरा ॥ अस्थिक्षेपांगं चेदं ॥ अजिनं कंवलादर्भागो केशाः शरणमेव च ॥ भूर्जपत्रं ताडपत्रं स
प्रधावेष्टनं स्मृतं ॥ हेमं च मौक्तिकं रूयं प्रवालं नीलकं तथा ॥ निक्षेपेदस्थिमध्ये तु शुद्धिर्भव
ति नान्यथा ॥ ततो हौमं प्रकुर्वीत तिलाज्येन विचक्षणाः ॥ उदीरेतेति सूक्तेन हुनेदष्टोत्तरं शतं
ततो गत्वा क्षिपेत्तौ र्थे स्पर्शदेवो न विद्यते ॥ मूत्रपुरीषा च मनं कुर्वन्नास्थिनिधारयेत् ॥ अत्र द
शदानवैतरणी ऋणमोक्षपापधेनुदानमुक्तं दिवो दासीये ॥ काशीखंडे ॥ धनं जपोपि धर्मात्मा
मातृभक्तिपरायणः ॥ आदायास्थी न्यतो मातुर्मंगामार्गस्थितो भवेत् ॥ पंचगव्येन संस्त्राप्यत
थापंचामृतेन वै ॥ यश्च कद्दमलेपेन लिप्त्वा पुष्पैः प्रक्ष्य च ॥ आवेक्ष्य तत्र वस्त्रेण ततः पद्मवरेण
च ॥ ततः सुरसवस्त्रेण ततो मांजिषवाससा ॥ नेपालकंवलेनाथमृदाचाथविशुद्धया ॥ ताम्रसं
पुष्के कृत्वा मातुरंगान्यथो वहेत् ॥ व्यासः ॥ पद्मवस्त्रं च कौशेयं मांजिषं चेतवस्त्रकं ॥ कंवले
शरणपत्रं च अजिनं च तथोत्तरं ॥ एषां विकल्पः ॥ अन्यश्चात्र विशेषस्त्रिस्थली सेनो दिवो दा
सीये च ज्ञेयः ॥ संवपनोत्तरं आह माहाश्वलायनः ॥ आह मस्मै दक्षरिति ॥ स्पृश्येत्सारे ॥ संव
पने कृते मनुष्यलोकं गच्छतः ॥ पाथेयश्चाह मासेन कारयेमिति ॥ अनुपनीतस्य न संवपनं ॥

॥ अथ नवश्राद्धं ॥ पृथ्वीवंशोदये अंगिरः ॥ प्रथमे हि तृतीये च पंच
मे सप्तमे तथा ॥ नवमे कादशे चैव नवश्राद्धमुच्यते ॥ शिवस्वामी ॥ नवश्रादिपंचाहं श्रवत्वाप
नशास्त्रिनः ॥ आपसंवाः षडित्याहुर्विभाषास्त्रितरेषु हि ॥ पंच कादशाहिकं विना ॥ मरणाद्विष
मे षु दिनेषु कैकेयवश्राद्धकुर्यादा नवमा षु दिने नवमं ॥ विच्छिद्येनैकादशं ॥ तत्कुर्यादिति मंदम
नैवौ धामनोक्तैः ॥ भविष्ये ॥ नवसप्तविंशराज्ञानवश्राद्धान्यनुक्रमतः ॥ आद्यतपो वैराग्यो ल
षडित्याहुर्महर्षयः ॥ हेमाद्रौ वृद्धवसिष्ठः ॥ अलंभ्यानुनवश्राद्धमेतत्त्वानेवमुच्यते ॥ अर्वाक्त
द्वादशाहस्य लंभ्यानां तिष्ठकृतं ॥ अतः षडव ॥ एतामेव विषमश्राद्धानीमुच्यते ॥ नागरं व
उतु ॥ पंचमे सप्तमे तद्दृष्टमे नवमे तथा ॥ दशमे कादशे चैव नवश्राद्धानि तानि चेत्युक्तं ॥ का
यनस्तु ॥ चतुर्थं पंचमे चैव नवमे कादशे तथा ॥ यद्वत्दीपते जेतोस्तन्मवश्राद्धमुच्यते ॥ प्रथमे
सप्तमे चैव न्यायपादे व्यासपाठः ॥ बह्वचानां नवश्राद्धं दशाहानि नवमि अतुषट्कृतमित्युक्तं
नारायणचर्तौ ॥ दीपिकायां ॥ अथ नवदण्डपादये चतुर्दशदिने श्राद्धं ॥ पंचमसप्तमाष्टनवदिक
रुदेषु पुंमद्विजेः ॥ प्रथमे हि तृतीये हि पंचसप्तनवस्वपि ॥ द्वौ द्वौ पिंजो मदातयौ शेषे कृतमि
संत ॥ एको विषमश्राद्धं अवमवपिं डैकरतिहा वितर्ष्य ॥ अत्र शाखाभेदाच्च वक्ष्या ॥ अपरं क
भविष्ये ॥ नवश्राद्धं विपसं च वरमासं मासिकानि च ॥ नक्तरे नि सुतो यस्तु तस्याधः पितरे ग
ताः ॥ ब्राह्मे ॥ गतो सिद्धि लोकोक्तं कृतं तं विहितं तस्य ॥ मनसा वा पुभूते न विप्रत्वा ह
नियोजये ॥ पूजयिष्यामि भोगे स्त्वा मेवं विप्रं निमंत्रयेत् ॥ आवाहने पितृवैवा ॥ इह लोके परित्य
ज्य गतो सि परमां गतिम् ॥ मनसा वा पुभूते न विप्रत्वा हं नियोजये रति ॥ तत्रैव बह्वचपरिशिष्टे ॥
अनूदकमधूपवर्गं घृमात्पविवर्जितं ॥ नवश्राद्धमंत्रं च पिंडोदकविवर्जितं ॥ उदकमध्यां पि
ण्डोदकं शुद्धं तापितं रत्नं वने जनादि ॥ एको द्विष्टेषु सर्वेषु न स्वधानाभिरम्यतां ॥ नाम्नो करणं मत्र
अएकं वा यति लोदकं ॥ अनपत्तेषु सर्वेषु न स्वधानाभिरम्यतां ॥ स्वस्वस्तु विसृजेद्वेत्सं कृतं तां
वर्जितं ॥ एको द्विष्टस्य पिंडेन अत्र शब्देन विधत्ते ॥ पितृशब्देन कुर्वीत पितृहा जो पत्रमने ॥ सपि
डनात् प्रागिति हेमाद्रिः ॥ नेन नैव स्वधोऽप्रयुजीत येन शब्ददशाहिके रति ॥ नृष्यश्रुगौ दशाहि
कोक्तो कादशाहस्वधामभोग एवेति हारत्नपापरात्ता ॥ रत्नावल्यां ॥ आशीषो द्विगुणार्धभोज
यांशीः स्वस्तिवाचने ॥ पितृशब्दः स्वस्वधर्मशब्दलथेव च ॥ पात्रालभो वगाहश्च उन्मुखोत्ते
स्वनादिकं ॥ तृप्तिप्रश्नश्च निक्किरः शेषप्रश्नलथेव च ॥ प्रदक्षिणा विसर्गश्च सीमांतगमने तथा ॥
अष्टादशपदार्थांश्च भेत आदे विवर्जयेत् ॥ अत्र स्वापितं नमः ॥ शब्देन तिलो सीति मंत्रे येन शब्दो
हेन नृसी वा तिलावपनं ॥ तृतीयं धर्मं ॥ असुखे स्वाहे निवेतनाश्रापाणि होमः ॥ नाश्वा एकं पि
डः ॥ निनयनं मंत्रे ऊह ॥ अतु मंत्र एादि स्वमंत्रकं ॥ अभिरम्यतामिति विसृजेने ॥ एनवश्राद्धवर्ज
को द्विष्टेषु ॥ नवश्राद्धे त्वमंत्रकं ॥ सर्वमिति नारपरावृत्तिः ॥ क्रियानिवंधे ॥ उज्जाने स्वाग्नेनाग्नेमो
द्विष्टे सदवुधः ॥ मुञ्जतु पावरोक्तं मीतस्यो परिकुशा न्यसेत् ॥ नवश्राद्धहे कांभं भाष्यं यथा
योपि वा ॥ सपिंडीकरणं तानि भेत आदनिमाभि वै ॥ तानि सुलौकिके च स्वदित्याह स्वाश्रवत्वाप

नः। इदं संभवेनेन कार्यं नवश्राद्धेषु यच्छिष्टं ग्रहपुष्टिं च यत्। दंपत्योर्भुक्तशेषं च ननु जीतकहि
 वित्। इति अंगिरेव च न लिङ्गात्। द्वाभ्यां तदा तु कृच्छ्राभ्यां शुद्धिः स्यात्तु विवेकिनामिति ब्राह्मे उक्तं।
 विधे च निर्णयामृते कण्वः॥ नवश्राद्धं मासिकं च यद्यदंतरितं भवेत्। तत्तदंतरसा तं आदनुष्यं
 प्रचक्षते। हेमाद्रौ गालवः। शावेतुस्तुतं चेत्यानि शायं च मृतौ तथा। नवश्राद्धानि देयानि य
 था कालं यथाक्रमं॥ निशायामाशौचांते ह्यहवद्वौ। अन्वारो हरो तु नवश्राद्धानि सर्वाणि सपि
 ङीकरणं पृथक्। एक एव वृषोत्सर्गो गौरेका तत्र दीयते। आशौचां तदिने कार्यं मुक्तं ब्राह्मे। यस्य
 यस्य तु वर्णस्य यद्यस्यान्यश्चिमेत्त्वहः। स तत्र वस्त्रशुद्धिं च गृहशुद्धिं करोत्यपि समाप्य दशमं पिंडं प्रे
 तस्य घृतं वा ससी। अत्यानामाश्रितानां च तत्कालं स्नानं करोति च। श्मश्रुलोमनखानां च मत्स्यां
 तज्जहात्यपि। गौरसर्षपकल्केन तिलकल्केन संपुतं। शिरः स्नानं ततः कृत्वा तोयेना च म्पवा म्प
 तः। वृषभं गोसुवर्णं च स्पृष्ट्वा शुद्धो भवेन्नरः॥ क्रियानिवंधे गृह्यकारिकायां॥ अत्र पिंडत्रयं दधु
 स्तस्त्रिभ्यस्तथादिमं। तेषां प्रथमं तद्वत्तृतीयं च यमाय वै। तथा॥ कर्त्री त्रप्रार्थिताः संतो ज्ञा
 तिसं वधिवांधवाः। दधुरभ्यंगतः पूर्वं त्रींस्त्रीन् धर्मोदकांजलीन्। पूर्ववन्नाम गोत्राभ्यां निममो
 नेह कश्चन। मदनरत्ने विष्णुहारीतौ॥ आशौचांते कृतश्मश्रुकर्मणा स्तिलकल्कैः सर्षपकल्कै
 र्वास्ताताः शुक्लवाससो गृहं प्रविशेयुस्तत्र शान्तिकं कृत्वा ब्राह्मणपूजनं कुर्युरिति॥ देवलः॥ द
 शमेहनि संप्राप्ते स्नानं ग्रामाद्दहिर्भवेत्। तत्र त्याज्यानि वासांसिके श्मश्रुनखानि च। अपरा
 के वृहस्पतिः॥ नवमे वाससां त्यागो नखरोमां तथा निमे। तत्रैव व्यासः॥ आशौचां तदिने क्षौ
 रं जनन्यां च गुरौ मृते। एतन्मेतात्पवयसामित्याह आपस्तवः॥ अनुभाविनां च परिवापनमिति
 अनुभाविनः कनिष्ठा इति विज्ञानेश्वररत्नाकरादयः॥ आशौचमनुभवतां पुंसां सर्वोशौचे मुं
 उतं। आशयानरपतेर्द्विजन्मनां दारकर्म मृतस्तुतं केषु च। वंधमोक्षमखदीक्षरोष्पि क्षौर
 मिष्टमखिलेषु चोदुषु। इति रत्नमालोक्तेर्जननाशौचे पीनिशुद्धित्वादयः। अत्र देशचारतो
 व्यवस्था। परं शिखावर्जं। केशश्मश्रुलोमनखानि वापयति शिखावर्जं मिति गोभिलोक्तेः
 यत्त्वापस्तवः। न समावृत्ता वपेयुरन्यत्र विहारदित्येके। विहारो दर्शो दयागः। तेन विना स
 मावृत्ता गृहस्थान वपेयुरित्यर्थः॥ वयाहिन त्रियः केशान्ते माहुर्ब्रह्म धानि नमिति। तत्के
 शश्मश्रुधारयता मग्न्या भवति संततिरिति दानधर्मोक्तकाम्यपरं। अनुभाविनः पुत्रादय
 एवेत्येके। पुत्रः पत्नी च वपनं कुर्यादने मथाविधि॥ पिंडदो नोचितिन्योपिकुर्यादित्यं समा
 हित इत्यपरा के व्यासोक्तेः। यत्तु मिताक्षरायां। द्वितीये हनिकर्तव्यं क्षुरकर्म प्रयत्नतः। तृती
 ये पंचमे वापि दशमे वा प्रदानत इति। आपदानत इति चतुर्थ्यादीनि। तत्प्रथमदिने असंभ
 वे ज्ञेयं। अलुप्तकेशो यः पूर्वसोत्रकेशान् प्रवापयेत्। द्वितीये ह्नि तृतीये ह्नि पंचमे सप्तमे पिवा।
 यावत्तश्राद्धं प्रदीयेत्तावदित्यपरं मतमिति माधवीये। मदनरत्ने बोधायनोक्तेः। मदनपारि
 जातेन। दशमे प्रथमे च समुच्चय उक्तः। यत्तु दशमं पिंडं मुत्स्यरात्रिशेषेषु चिर्भवेदिति तदे
 कादशाहश्राद्धं गविप्रनिमंत्रणार्थं ज्ञेयं॥

॥ अथैकादशाहः॥

मनुः

॥ अथ नवश्राद्धं ॥ १॥ श्रीवैशेदये नमः ॥ अथ नवश्राद्धं ॥ अथ नवश्राद्धं ॥ अथ नवश्राद्धं ॥
 मे सप्तमे तथा ॥ नवमे कादशे चैव नवश्राद्धमुच्यते ॥ शिवस्वामी ॥ नवश्राद्विपंचाद्वराचलाप
 नशाखिनः ॥ आपस्तंबाः षड्मासद्विभाषातिरोक्ता ॥ पंचे कादशाहिके विना ॥ मरणाद्विष
 मेषदिनेष्वेकैकं नवश्राद्धं कुर्याद नवमाद्यदि नवमा ॥ विच्छिद्येनैकादशे ॥ तत्कुर्यादिति मंदर
 लेवोधापनोक्तेः ॥ मविष्य ॥ नवसप्तविंशराज्ञानवश्राद्धान्यनुक्रमान् ॥ आद्यतमो वैराग्योस्त
 षडित्याहं महर्षयः ॥ हेमाद्रौ च द्रवसिद्धिः ॥ अलध्यातु नवश्राद्धमेतत्वाच्यं नवमुच्यते ॥ अर्वाक्त
 द्वादशाहस्यलध्यातरतिदुक्तं ॥ अतः षडेव ॥ एता न्यवविषमश्राद्धानीत्युच्यते ॥ नागरख
 डेन ॥ पंचमे सप्तमे तद्वदृषमे नवमे तथा ॥ दशमे कादशे चैव नवश्राद्धानि तानि चैव ॥ कात्वा
 यनस्तु ॥ चतुर्थे पंचमे चैव नवमे कादशे तथा ॥ यदत्र दीयते जनोस्तत्तु नवश्राद्धमुच्यते ॥ प्रथमे
 सप्तमे चैव व्याघ्रपादे व्यासपादः ॥ चहृचानां तु ॥ नवश्राद्धदशाहनि नवमिश्रतुष्टुहृत्तनित्युक्तं
 नारायणचतुर्त्तौ ॥ दीपिकायां ॥ अथ तदनुपादाये चतुर्थे दिने श्राद्धं ॥ पंचमसप्तमाष्टनवदिक
 रुद्रेषु पुंश्चरिते ॥ प्रथमे द्वितीयेति पंचसप्तनवस्वपि ॥ द्वौ द्वौ पिंडो मदातयो श्रीवैशे केन विम
 संतः ॥ एको विषमश्राद्धे अवपवपिंडश्चैकरतिहावित्यर्थः ॥ अत्र शाखाभेदाद्यवस्था ॥ अपराक
 भविष्ये ॥ नवश्राद्धविपक्षचषणमासमासिका निच ॥ नकुरेति सुतोयस्तुनस्थाधः पितरो म
 ताः ॥ वारहे ॥ गतो सिद्धिलोकोत्सृज्यतां न विहितान्यथ ॥ मनसा वा युभूतेन विभेत्वा हं
 नियोजये ॥ पूजयिष्यामि भोगैस्त्वा मे वै विप्रं निमंत्रयेन ॥ आवाहने पितृवैवा ॥ इह लोके परित्य
 ज्य गतो सि परमां गतिम् ॥ मनसा वा युभूतेन विभेत्वा हं नियोजयेति ॥ तत्रैव बह्वचपरिशिष्टे ॥
 अत्र दक्षमधुपचर्गं धमात्मविवर्जितं ॥ नवश्राद्धममंत्रचपिंडोदकविवर्जितं ॥ उदकमर्थं ॥ पि
 ङोदकमुदनापितश्च वने जनादि ॥ एको द्विष्टुसर्वेषु न स्वधानाभिरम्यतां ॥ नाकोकरा मत्र
 अएको वायति लोदकं ॥ अनपत्येषु सर्वेषु न स्वधानाभिरम्यतां ॥ स्वत्यस्तु विसर्जयेदं सत्त्वराव
 वर्जितां ॥ एको द्विष्टुस्य पिंडेन अत्र श्राद्धेन विधत्ते ॥ पितृश्राद्धेन कुर्वीत पितृहात्रोपजायते ॥ सपि
 उनात् प्रागिति हेमाद्रिः ॥ नेनैव स्वधाप्रयुजीत प्रेतशब्ददशाहिके रति ॥ ऋष्यशृंगेऽहो दशाहि
 कोक्तेरकादशाहस्वधामयोग एवेति हारलतापरास्ता ॥ रत्नावल्या ॥ आशीर्वादिषुणा रभोज
 याशीः स्वस्तिवाचनं ॥ पितृशब्दः स्वस्वभूशर्मेशब्दलोथेव च ॥ पात्रालं भोगाहं च उन्मुखो नि
 खनादिकं ॥ तन्निप्रश्नश्च विप्रिः शेषप्रश्नलोथेव च ॥ प्रदक्षिणविसर्गश्च सीमांतगमने तथा ॥
 अष्टादशमार्थी अनेन श्राद्धे विवर्जयेत् ॥ अत्र स्वधापितृनमः ॥ सश्राद्धेन तिलो सीति मंत्रेन शब्दो
 हेन तृतीयां तिलावपनं ॥ तृतीयां दानं ॥ असुखे स्वाहेति प्रेतनाम्ना पाणि होमः ॥ नाम्ना एकपि
 ङः निनयनमंत्रे अहः ॥ अनुमंत्रणादिष्वमंत्रकं ॥ अभिरम्यतामिति विसर्जने ॥ एतद्वश्राद्धवर्जं
 को द्विष्टु ॥ नवश्राद्धे त्वमंत्रकं ॥ सर्वे भित्ति नारायणचरितः ॥ क्रियानिवंधे ॥ उता नैत्यापयेना मनेजो
 द्विष्टे सदावधः ॥ न्युज्जतपावणे कुर्वात तस्योपरि कुशादभ्यसेन ॥ नवश्राद्धगृहे कौप्यं भाष्यं वाच
 योपिवा ॥ सपिंडीकरणां तानि नेन श्राद्धानि पात्रिवा ॥ तानि सुलोकि केव कविना हस्वाचलाप

परं विष्णुः ॥ प्रायुक्तशंखादिवचनानां चानाकरत्वादिति वदंतः ॥ कल्पतरुवाचस्यतिप्रमुखाः
 सर्वमहाभिवंधविरोधादपेक्ष्याः ॥ उशनाः ॥ अहाशौचेपिकर्तव्यमाधमेकादशेहनि ॥ अती
 तविषयेसद्यस्त्यहोर्ध्वं वातदिष्यते ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ एकोद्विंशदैवहीनमेकार्धैकपवित्रकां आ
 वाहनाग्नौ करणरहितं त्वपसंयवत् ॥ उपनिषत्तमित्यस्य स्नाने विषे विसर्जने ॥ अभिरम्प
 तामिति ॥ वदेत ब्रूयते भिरताः स्महेति ॥ स्वदिनमिति तृप्तिप्रसुस्वदिनमिति अनुज्ञावचनं ॥
 इति कात्यायनः ॥ अग्नौ करणनिषेधोऽन्यपरः ॥ वक्त्रानां तु सर्वैकोद्विंशेषु तद्वत्पेवेत्युक्तं प्रा
 क् ॥ प्रथमे पात्रे संस्ववानित्यस्य तृतीयेणापि धानस्य च वाधान् पात्रान्युज्जेतेति श्रुत्वा पाणिः
 प्रचेताः ॥ नात्र पात्रालंभो नाशिवः प्रार्थयेत् ॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ वा एहे ॥ श्मश्रुकर्म तु कर्त
 व्यं न खच्छेदस्तथैव च ॥ स्नपनाभ्यंजनं दद्याद्विप्रापविधिपूर्वकं ॥ तथा ॥ उपवेश्यासने भदे
 क्त्वं तत्र प्रकल्पयेत् ॥ पश्चादुपानहो दद्यात्सर्वाण्याभरणानि च ॥ विष्णुः ॥ दक्षिणांतं प्राद
 मुक्त्वा दत्ताक्ष्यो देकेषु च रंगुलपृथ्वीस्तावदंतरालास्तावदधः स्वाता वित्तस्यायतास्तिस्रः
 कर्षूः कुर्यात् ॥ कर्षूणां समीपे नित्रपमाधापपरिस्तीर्यैकैकस्मिन्नाहुतित्रयं जुहुयात् सोमाय पि
 नमते स्वधा ॥ नमोऽग्नये कव्यवाहनाय यमायांगिरस्वते इति स्थानत्रये प्राग्वत् ॥ पिंडनिर्देयं दधि
 मधुघृतमांसैः कर्षूत्रयं पूरयित्वैतन्मम इति जपेत् ॥ शेषं न वप्राद्वत् ॥ अत्र साग्नेरप्यंते वैश्वदे
 व इत्युक्तं प्राक् ॥ इदं दशाहकर्त्री पुत्रेण वा कार्यमित्युक्तं ॥ क्रियानिवंधे गृहकारिकायां तिलोसि
 त्रेतदैवेत्यः त्रेतं लोकान् हि नोतकं ॥ मंत्रमुक्त्वा तिलानेवं पक्षिपेदर्थं पात्रतः ॥ दक्षिणामुदकुं
 भं च सान्दत्वा तथैव गं ॥ तस्मै दद्याद्भुक्तशेषं तत्रांशं न्यपि भाजनं ॥ विप्राभावे ग्नावेकोद्विंशं
 अग्नौ पायसं प्रपित्वा ज्यभागांते तदये प्राद्वप्रयोगः ॥ कृत्वा ग्नौ प्रेतमावाह्य गंधाधैः संपूज्य
 पृथिवीं ते पात्रमित्यादिनां संकल्पो दीरता मवर इत्यष्टाभिश्चतुरावृत्ताभिर्द्वाविंशद्वाहती हु
 त्वा पिंडदानादि आहं समापयेदिति ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ एतत्संपिंडीकरणमेकोद्विंशं स्त्रिया अपि
 ॥

॥ अथ वृषोत्सर्गः ॥

सचनित्यकाम्यः ॥ न करोति वृषोत्सर्गं सुतीर्थं वा

जलं जलिं ॥ न ददाति सुतोयस्तुपि न हृत्चार्य एव सः ॥ उच्चारः इतीषं स्पृष्ट्वा बहवः उत्रापद्येकोपि
 गयां व्रजेत् ॥ यजेत वा श्वमेधेन नीलं वा वृषमुत्सर्जेत् ॥ इति मातृकोर्मोक्तेः ॥ एकादशे हि त्रेतस्य
 यस्य नोत्सर्जते वृषः ॥ त्रेतत्वं सुस्थिरं तस्य दत्तैः प्राद्वशतैरपीति ॥ षट्त्रिंशन्मते निंदाश्रुतेः ॥ एवं
 कृत्वा ह्यवाप्नोति फलं वाजिमखोदितं ॥ यमुद्दिश्योत्सर्जे नीलं सलभेन परागतिं वृषोत्सर्गः
 पुनान्येव दशगतीतान् दशापरान् ॥ इति ॥ देवीपुण्यभविष्यादौ फलश्रुतेः ॥ अयं दश
 हेत्युक्तो भविष्ये ॥ चैत्रावापितृतीयां वा वैशाखाद्वा दशे हि वेति ॥ विष्णुधर्मैतुमुताहेत्युक्तः ॥
 विषुवत्तद्विषये चैव मृताहेवाधवस्य चेति ॥ अयं गृहे न कार्यः ॥ न गृहे मोचये नीलं कामयन् प्र
 लं फलमिति कालिकापुण्यतः ॥ कामधेनौ ॥ वत्सरभ्यंतरे पित्रोर्वेषस्योत्सर्गकर्मणि वृद्धि
 र्वाततदप्यत्र समारभेत् ॥ न ह्यसंनुवाह्ये ॥ लोहितोयस्तु वरुणं न सुखे च चण्डुरः
 रविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते ॥ श्वेतवरोस्तु मुख्यादीनि श्यामानि श्यामस्य वा श्वे

विप्रः शुभ्यन्तः स्युः स्वाश्रित्योवाहनायुधैः । वैश्यः प्रतोदरं गमीन्वायधिं शूद्रकृतक्रियः । शुद्धित
त्वे देवतः ॥ अथाहः सुनिवृत्तेषु सुखाताः कृतमंगलाः ॥ आशौचादिप्रमुच्यन्ते ब्राह्मणाश्च
स्तिवाच्यवायाश्च वल्क्यः ॥ आधमकादशहनि । शत्रियाद्यैराशौचेयकादशे निश्चादकार्यं ।
आधमकादशमशुद्धौपिकर्मादेकादशहनि । कर्त्तृलालिकी शुद्धिरशुद्धिः पुनरेव सरति हेमा
द्रौ शंखोक्तेः । वैरीनसिः ॥ एकादशे हि यः श्राद्धेन तस्मान्मुदाहृतः । चतुर्णामपि वर्यानां
सूतकतुष्टयकष्टयक ॥ यन्मरुविः ॥ आशौचात्तेततः सम्पुर्णपिंडदानं समाप्यते । ततः आ
हं प्रदानं सर्ववर्णेषु विधिरिति । तत्सर्ववर्णानां दशादशौचपरं । मनुविष्णुः ॥ अथाशौ
चापगमरिति ॥ पञ्चगोत्र्ये हेमारीतः ॥ शोभते एकोद्विष्टकृपात् । पञ्चवैजवापः । अथैव दश
म्या अपरेद्युरिति तद्विषयः । एतेन दशमपिंडोक्तवैष्येऽप्यवपपिंडा समाप्तौ कथमेका
दशाहं श्राद्धमिति मूर्त्तः परात् ॥ वचनादाशौचमभ्यश्चतत्राप्यविरोधात् ॥ भविष्ये ॥
एकादशे भ्यो विप्रे भ्यो दद्यादेकादशहनि । भोजनं तत्रैकस्मिन् ब्राह्मणाय महात्मने ॥ यन्मा
त्ये ॥ एकादशे हनि तथा विप्रानेकादशैवतु । सूत्रादिः सूतकात्तेतु भोजयेदयुजो हि जानि
ति तद्द्वयगण आह परमिति मदनपारिजातः ॥ गोशस्त्रस्माह वनात्सत्रियादीनामाशौचा
नेवैव्याहः ॥ रामोपरोपि ॥ समतीते दशाहेतु कृतशौचायथाविधिः । चक्रेद्वादशिकं श्राद्ध
त्रयोदशिकमेव च । द्वादशिकं द्वादशाहेतीते श्राद्धं । त्रयोदशिकं चतुर्दशाहविधेयसपिंडन
पाथेयादि । श्रित्याणां द्वादशाहशौचे त्रयोदशमेहेकोद्विष्टः । चतुर्दशसपिंडनं । द्विविध
वाक्यादेकादशाहशौचांतरयोर्विकल्प इत्येके ॥ आद्यः शौचादौ शुद्धहतादेकादशाहे
अन्येषामाशौचांतरति वपकौर्म्ये ॥ एकादशे हि कुर्वीत भेनमुद्विष्टभावतः । द्वादशे चा
निकृते च मनिद्येष्यवाहनि । निद्यं भेनक्रियाकाले उक्तं । एकादशे तु निषेध इत्युक्तं प्राक्
बृहस्पतिः ॥ वस्त्रालंकारशय्यादिपितृपदाहनादिकं । गंधमाल्यैः समभ्यर्च्य श्राद्धमोक्तेन
दधेयं । श्रित्या भोजनीयास्तु न वसन्नत्रयोदशः । ज्ञानयोगांधवानिः स्वस्थानातिभये
परो देवयाज्ञिकनिबधे । एकादशसुविशेषु भेनमावाह्यं भोजयेत् । तत्राद्यापचशय्यादि
द्यादायमिति स्मृतं ॥ विष्णुः ॥ एकवल्ग्वानहने कोद्विष्टः । बहुवचनात्तानेकवचनात्तानवदे
दित्यर्थः । एतदृष्टार्थत्वे ॥ अस्मविप्रगोराकालमाह । हेमाद्रौ वैधायनः । एकोद्विष्टश्च एवं
स्याद्वादशे हनिवापुनः । अत ऊर्ध्वं मयुग्मेषु कुर्वीताहः स्वशक्तिः । अहमासेयवामासि
मृजौ संवत्सरपिवेति ॥ तत्रैव लघुहारीतः ॥ एकोद्विष्टं कुर्वीत नृपाकेनेव सदा स्वयं । अभा
वे पाकपात्राणां तदहः समुपोषणं । गोमिलः ॥ ब्राह्मणं भोजयेदाद्ये होतव्यमनलेषवा
पुनश्च भोजयेदेकद्विरावृत्तिर्भवेदिति । एतदाद्यमासिकायादिकयोः सिध्यर्थमिति भेदाः
शुद्धहतादौ तु हेमाद्रौ पृथ्वी चंद्रोदये वैरीनसिः ॥ सद्यशौचे पिंडातम्यं भेनस्येकादशे हनि । स
एव दिवसस्तस्य श्राद्धशय्यासनादिषु । एवमेकाहोदौ ॥ अतोऽत्र द्वितीये न्हि एकादशाहं
वदनं होतुं शक्यं ॥ सातैर्गोत्रैश्च परात् ॥ एतेनाद्यमेकादशे हनीत्याशौचांतरदिन

राज्यकथ्यमानं निशमय। तेनोपभुक्तं यत्किंचिदस्त्रवाहनभाजनं। यद्यदिष्टं च तस्यासीत् तत् सर्वं परिकल्पयेत्॥ तमेव पुरुषं हेमंतस्यां संस्थापयेत्तदा॥ पूजयित्वा प्रदातव्या मृतशय्याय यादिता॥ पादौ॥ मृत्कृत्वा द्वितीयोद्देश्याद्यात्सु लक्षणां॥ कांचनपुरुषं तद्वत्फलवत्सु समन्वितं॥ संपूज्य द्विजदंपत्यं गजाभरणभूषितं॥ उपविश्य तशय्यायां मधुपर्कं ततो ददेत् राजतस्य तृपात्रेण दधिद्वयसमन्वितं॥ स्थिलालाटिकं गृह्यत्संक्रत्वा सपायसं॥ भोजये द्विजदंपत्यविधिं एष सनातनः॥ एष एव विधिर्देवः पार्वतीपैर्द्विजोत्तमैः॥ एतत्प्रतिग्रहेन त्रैलोक्यं गृहीतायां नृत्या वैपुनः संस्कारमर्हति॥ गय्यादानफलं भविष्ये॥ स्वर्गेश्वरं देवपुत्रं पुत्रालपतया॥ सुखं वसत्यसौ जह्युः॥ गय्यादानं भावतः॥ अभूतसंभवपावात्रेष्टया तं कवर्जित इति॥ ॥ अथोदकुंभः॥ हेमाद्रौ स्मृतिसमुच्चये। एकादशा हात्मभृतिघटस्तोयान्नसंयुतः॥ दिने दिने प्रदातव्यो यावत्संवत्सरं सुतैः॥ लौगाक्षिः॥ यस्य संवत्सरं दूर्वाकुसपिंडीकरणं भवेत्। मासिकं चोदकुंभं च देयं तस्यापि वत्सरं॥ उत्तरार्धे॥ तस्याप्यन्नसोदकुंभं दद्यात्संवत्सरं द्विजे इति याज्ञवल्क्यपाठः॥ सपिंडनापकर्षस्यापकर्षप्राप्तेर्वा धकमिदमिति श्रुलपाणिः॥ तन्न॥ प्रकृतिविकारभावेन तदंत्याया विषयत्वात्॥ मात्स्ये॥ यावददं च यो दद्यादुदकुंभं विमत्सरः॥ प्रेतायान्नसमायुक्तसोऽश्वमेधफलं लभेत्॥ केचित्रयो दशाहमारभ्याहुस्तन्निर्मलं॥ अत्र देवयाज्ञिकः॥ सपिंडनापकर्षं सांवत्सरं॥ यावदुदकुंभं मर्वागेवा दद्यान्नोर्ध्वं॥ प्रेतलोकगतस्यान्नसोदकुंभं प्रयच्छेत्तेति॥ गोविंदराजशृतविष्णुः॥ अन्नं चैव स्वशक्त्यानुसंख्यां कृत्वा विकावधि। दानं च ब्राह्मणोऽस्त्वं दद्यादौ निष्क्रयं तु वा॥ अ पिश्चाद्दशतैर्दत्तैरुदकुंभं विनानराः॥ दरिद्रा दुःस्विनस्तातश्च मतिच भवार्णवे। तेनापकृष्य दानं च प्रेतस्याप्युदकुंभकामिति॥ गोभिलभाष्ये स्कांदाच्च। सपिंडनाप्रागेव तस्य विधानादूर्ध्वं निषेधादिन्याह॥ तन्न॥ उदकुंभे पार्वणविधानानुपयत्नेरेवं व्याख्यायां मानाभावाच्चिनास्य रादिविरोधाच्च। वचनं यदि समूलं तदा वृद्धापकर्षं विधत्ते॥ प्रेतश्चाहानि सर्वाणि सपिंडीकरांतथेति हेमाद्रौ शांखायनोक्तेः॥ तस्याप्यन्नसोदकुंभमिति। याज्ञवल्क्यविरोधाच्च॥ मद नरत्ने गौतमः॥ अदेवपार्वणश्चाह सोदकुंभमधर्मकं। कुर्यात्प्रत्यादिकान् प्राधानं संकल्प विधिना त्वहं॥ अधर्मकं ब्रह्मचर्योदिनियमहीनं॥ एतन्मासिकवदेको दिष्टपार्वणवाकार्यं॥ अपराकं स्तु॥ सपिंडीकरणं वृत्ते पृथक् नोपपद्यते। पृथक्तेनुक्तेन पश्चात्पुनः कार्यो सपिंडनेति लघुहारीनोक्ता वपि। तस्याप्यन्नसोदकुंभं देयं संवत्सरं द्विजे इति याज्ञवल्कीयेन स्येत्येकत्वोक्तेः सपिंडनोत्तरमप्येको दिष्टमेवेत्याह॥ अत्र पिंडदानं कृत्वा कृते। अहरहरन्नमस्मै ब्राह्मणा यो दकुंभं च। दद्यात्पिंडमप्येके निष्परांतीति हेमाद्रौ पारस्करोक्तेः॥ प्राक्षाशक्तौ पिंडमात्रमिति गोऽः॥ तन्न॥ अपिशब्दवाधाय त्तेः॥ हारीतः॥ मृते पितरिवैपुनः पिंडमदं समाचरेत्। अन्नं कुंभं च विप्राय प्रेतनिर्देशधर्मजः॥ प्रेतशब्दोच्चारणेनेति हलायुधः॥ यद्वा॥ प्रेतस्य निर्देशो यत्र तदेको दिष्टं न हर्मज इत्यर्थः॥ अत्राशौचांतदिनाद्यावददं तवत्सरं पूज्यं शौचं नाधिकारिवि

नानिपस्यसोपिनीलउक्तोमात्स्यादौ ॥ देवीपुराणे ॥ चतस्रोवत्सिकाभद्रादेवासंभवतोपिया ॥ पञ्च
 पंगति ॥ वषोत्सर्जनवेत्तापावृष्टाभावेकथंचन ॥ मृद्धिः पिबेच्चदधैर्वीर्यं कृत्वा विमोचयेत् ॥ नरा
 क्पतेवषोत्सर्गे होमवातत्रकारयेदिति ॥ तन्निर्मल ॥ तद्दिग्दिग्माद्रौ भद्रकृतौ चत्तये ॥ अत्र देव
 याज्ञिकेन वषोत्सर्गोत्सर्वेषु रुषसूक्तेन विष्णु रूपि प्रेतो देशेन विष्णुनर्पणमुक्तं ॥ तत्र मूलचिन्ता
 पारस्करः ॥ सत्येन पाणिना पुच्छं समालेयवृषस्य तु दक्षिणेनापश्चादायसन्निताः संकृता
 सतः ॥ प्रेतगोत्रसमुच्चाप्ये अमुकस्मै इति ब्रुवन् ॥ वृषस्य मया दत्त सत्तारयतु सर्वदा ॥ सह म
 सतिलभूमाविष्णुच्चाप्ये विनिक्षिपेत् ॥ तथा ॥ विभारयेन्नतं कश्चिन्नचकश्चनवाहयेत् ॥
 नदो हयच्चातये न चकश्चनवधयेत् ॥ स्त्रीषु विशेषः संपदे ॥ पतिपुत्रवती नारी भर्तुरेयमृता
 यदि ॥ वषोत्सर्गे न कुर्वीत गान्दद्यात्पस्विनीं ॥ पतिपुत्रयोः साहित्यं विवक्षितं ॥ अचारो हरेण
 पिगोदानमेवेत्युक्तं प्राक् ॥ आशौचांतरेपिवषोत्सर्गमासिकशय्यादि दद्यादेवेत्युक्तं ॥ कि
 मानिवेत्स्यन्तरे ॥ सतके मृतके चैव द्वितीयं मृतकं यदि ॥ पिंडदानं प्रकुर्वीत वषोत्सर्गं तथैव
 च ॥ न हन्यात्सतकं कर्म द्वादशैकादशहिकं ॥ शुद्धो वापदिवा शुद्धः कुर्यादेवा विचारमन्त्रिति ॥
 ॥ अथ पट्टदानमुक्तं ॥ देवजानीये गारुडैकादशाहं प्रक्रम्य ॥ त
 दन्दिदीपने सर्वे द्वादशाहे विशेषतः ॥ पट्टानि सर्वे वस्त्रनिवरिणानि त्रयोदश ॥ यो ददाति मृतस्य
 हजीवतोप्यात्महेतवे ॥ सुखी भूत्वा महाभागं वैनेनेयसगच्छति ॥ तथा ॥ आसनोपासनहो
 त्रमुद्रिकाचक्रमंडलं ॥ आजने भाजनाधारे वस्त्राण्यथ विधेयं ॥ तथा ॥ भाजनासनदाने
 नमुद्रिकाभाजनेन च ॥ आज्यपशोपवीतेन पट्टं संपूर्णं तावज्जेत ॥ महिषीरथगोदानात् सु
 खी भवति निश्चितं सर्वोपस्कारपुक्तानि पदान्यत्र त्रयोदश ॥ यो ददाति मृतस्य हजीवन्या
 त्महेतवे ॥ संगच्छति परं स्थानं महाकष्टविवर्जितः ॥ त्रयोदश पदानां न्येनेनापदशमेहनि
 दानव्यानि यथा शक्तिनेनासौ प्रीणितो भवेत् ॥ अन्नं चैवोदकं चैवोपासनं होचक्रमंडलं ॥
 त्रैवस्त्रं तथा वधिलोहदंतथा यमं ॥ अग्नीष्टकां च दीपं च तिलांस्तोत्रं लभेत् ॥ चंदनं
 पुष्पदानं चोपदानं च नृदेशं ॥ योश्चरथं गजवापि त्रासरो भतिपादयेत् ॥ स्वमहिम्नानु
 सारेण तत्तत्सुखमवाप्नुयादिति ॥ अत्र मूलचिन्ता ॥ ॥ अत्र शय्यादानं ॥
 हेमाद्रौ भविष्ये ॥ तस्माच्छय्यां समासाधसारदारुमयोददा ॥ दत्तपत्रचितारया हेमपादे र
 लेकृता ॥ हसन्तली प्रतिच्छन्नां शुभगंडोपधानिकां ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तो गंधधूपादिवास्तिता
 तस्यां संस्थापयेद्देमहिरिलक्ष्या समन्वितं ॥ अत्र हरिस्थाने प्रेतं ॥ उच्छीषे केचन भूते कलशं
 परिकल्पयेत् ॥ तावत्कुंकुमं क्षौद्रं कर्पूरं गुरुचंदनं ॥ दीपिकोपासनं हस्तचामरासनं भाजनं ॥
 पाशेषु शय्यापयेदन्त्या सप्रधान्या निचैव हि ॥ शयनस्थसंभ्रवति पदमंडपकारकं ॥ भृंगारकर
 काद्यनुपववरो वितानकं मंत्रलं ॥ यथानक्तं शयनं शयनं शयनं शयनं शयनं शयनं ॥ अर्धेन देवदत्तैव
 नस्य सकलं प्रतिपत्त्यं विस्तीर्णयेत् ॥ एकादशाहं पितृया विधिरेषं प्रकीर्तितं ॥ विशेषचात्र

राजस्य कथ्यमाने निशमया तेनोपभुक्तं यत्किंचिद्वस्त्रवाहनभाजनं। यद्यदिष्टं च तस्यासीत् तत्तत्
सर्वपरिकल्पयेत्॥ तमेव पुरुषं हैमंतस्यां संस्थापयेत्तदा। पूजयित्वा प्रदातव्या मृतशय्याय
योदिता॥ पात्रे॥ मृतकान्ते द्वितीये हि शय्यां दद्यात्सुलक्षणां। कांचनपुरुषं तद्वत्फलवस्त्र
समन्वितं। संपूज्य द्विजदंपत्यं नानाभरणभूषितं। उपविश्य तु शय्यायां मधुपर्कं ततो ददेत्
रजतस्य तु पात्रेण दधिद्वयं समन्वितं। अस्थिला लारिकं गृह्यत्संस्कृत्वा सपायसं। भोजये
द्विजदंपत्यविधिरेष सनातनः॥ एष एव विधिर्दृष्टः पार्वतीपैर्द्विजोत्तमैः। एतन्मनिग्रहेत
त्रैवोक्तं। गृहीतायां नु तस्यां वै पुनः संस्कारमर्हति॥ शय्यादानफलं भविष्ये॥ स्वर्गं पुरंदरपु
रं सूर्यपुत्रालये तथा। सुखं वसत्यसौ जनुः शय्यादानप्रभावतः। अभूतसंप्लवं पावतिष्ठत्या
नंकवर्जित इति॥ ॥ अथोदकुंभः॥ हेमाद्रौ स्मृतिमुच्यते। एकादशा
हात्प्रभृतिघटस्तोयान्नसंयुतः। दिने दिने प्रदातव्यो यावत्संवत्सरं सुतैः। लौगाक्षिः॥ यस्य संव
त्सरदूर्वाकृत्सपिंडीकरणं भवेत्। मासिकं चोदकुंभं च देयं तस्यापि वत्सरं। उन्नराहं॥ तस्या
प्यन्नसोदकुंभं दद्यात्संवत्सरं द्विजे इति याज्ञवल्क्यपाठः॥ सपिंडनापकर्षे स्यात्पकर्षप्राप्तेर्वा
धकमिदमिति शूलपाणिः॥ तन्न॥ प्रकृतिविकारभावेन तदंत्याया विषयत्वात्॥ मात्स्ये॥
यावदव्यवयो दद्यादुदकुंभं विमत्सरः। प्रेतायान्नसमायुक्तसोऽश्वमेधफलं लभेत्॥ केचिन्नयो
दशाहमारभ्या हुस्तनिर्मलं॥ अत्र देवयाज्ञिकः॥ सपिंडनापकर्षं सांवत्सरं॥ यावदुदकुंभ
मर्वागे वा दद्यान्नोर्ध्वं। प्रेतलोकगतस्यान्नसोदकुंभं प्रपच्छेत्तेति। गोविंदराजघृतविष्णुः।
अन्नं चैव स्वशक्त्या न संख्यां कृत्वा द्विकावधि। दानव्यं ब्राह्मणे स्कंदघटादौ निष्क्रयं तु वा। अ
पि आह शनैर्देनैरुदकुंभं विनानराः। दरिद्रा दुःखिनस्तान् भ्रमंति च भवार्णवे। तेनापक्कष्य
दानव्यं प्रेतस्याप्युदकुंभकामिति। गोभिलभाष्ये स्कांदाच्च। सपिंडनाग्रे वतस्य विधानादूर्ध्वं
निषेधादित्याह॥ तन्न॥ उदकुंभे पार्वणा विधानानुपपत्तेरेव व्याख्यायमाना भावाः श्रिताः
रादिविरोधाच्च। वचनं यदि समूलं तदा वृद्धापकर्षं विधत्तेः। प्रेतश्राद्धानि सर्वाणि सपिंडीक
रणं तथेति हेमाद्रौ शांखापनोक्तेः। तस्याप्यन्नसोदकुंभमिति। याज्ञवल्क्यविरोधाच्च॥ मद
नरत्ने गौतमः॥ अद्वैतं पार्वणा श्राद्धसोदकुंभमधर्मकं। कुर्यात्प्रत्याद्विकान् श्राद्धान् संकल्प
विधिनान्वहं। अथर्मकं ब्रह्मचर्यादि नियमहीनं। एतन्मासिकवदेको द्विष्टं पार्वणा वाकार्यं॥
अपार्कस्तु॥ सपिंडीकरणे वृत्ते पृथक्कनोपपद्यते। पृथक्कने तु श्राद्धं नः कार्यं सपिंडतेति
लघुहारीनोक्ता। वपि। तस्याप्यन्नसोदकुंभं देयं संवत्सरं द्विजे इति याज्ञवल्कीये तस्यैकत्वोक्तेः
सपिंडनोत्तरमप्येको द्विष्टमेवेत्याह। अत्र पिंडदानं कृताकृतं। अहरहरन्नमस्यै ब्राह्मणा यो द
कुंभं च। दद्यात्पिंडमप्येके निष्परां मीति हेमाद्रौ पारस्करोक्तेः। श्राद्धां श्रौतौ पिंडमात्रमिति गौड
॥ तन्न॥ अपिशब्दवाधाय तैः। हारीतः॥ मृते पितरिवै पुत्रः पिंडमदं समाचरेत्। अन्नं कुंभं
च विभ्राम्येत निर्देशधर्मतः। प्रेतशब्दोच्चारणेनेति हलायुधः॥ यदा॥ प्रेतस्य निर्देशो यत्र
तदेको द्विष्टं तद्धर्मत इत्यर्थः। अत्राशौचांतदिनाद्यावदद्यांत वत्सरं पूर्तः शौचं नाधिकारिवि

शेषाः। तेन मृतिदिनमारभ्येतत्कार्यमिति केचित्। तन्न॥ हेमादिधृतववो विरोधात्। मध्ये आसीत्
चादिनावभेतुलोपसंबन्धवत्। तथा प्रथमादेदीपदानमुक्तदेवजीयेगाहरे॥ प्रत्यहं दीप
कोदयो मागैतु विषमैरः। यावत्संवत्सरं वापि मेतस्य मुखलिप्ताया। आश्रुत्वोदश्रुत्वदीपदे
यगाहरे हि जालये। कुर्याद्याम्यमुखविशेषमग्निः संकल्पसुस्थितः॥ ॥ अथ मासिका
नि॥ ॥ तानि वृक्षस्यैव सविडनं कार्यं। तथा च गोभिललौगाक्षी॥ आह्वानिवोऽशा
दन्वानेव कुर्यात्सविडनं। आह्वानिवोऽशापाय विदधीत सविडनं॥ तानित्वाहजातकल्पः
द्वादशप्रतिमास्यानि आघषारणासिकेतथा। त्रैपक्षिकादिके चेति आह्वान्येतानि बोऽशा। आ
घषारणासिकादिकश्चाः अनमासिको नवष्टोनादिकपरः॥ हेमाद्रौ तु सविडीकरणं चैव र
त्येतच्छाब्दोऽशमित्युत्तराहपाठः॥ तदा आघमूनमासिकं द्वादशाहं। घारणासिकं नव
ष्टोनादिकरत्यर्थः। कात्यायनस्त्वन्यथाह॥ द्वादशप्रतिमास्यानि आघषारणासिकेतथा।
सविडीकरणं चैव रत्येतच्छाब्दोऽशः॥ एकाह न तु घारणासायदास्युरपि वा त्रिभिः। न्यूनः
संवत्सरश्चैव स्यातां घारणासिकेतदा। द्विवचनाद्नवष्टोनादिके रत्यर्थमाह॥ पृथ्वी चंद्रः। व्या
सस्त्वन्यथाह॥ द्वादशाहं त्रिपक्षे च घारणासे मासिकादिके। आह्वानिवोऽशौ तानि संस्मृता
निमज्जैविभिः। द्वादशाहं पदमूनमासिकपरमं॥ तस्य द्वादशाहे युक्ते रितिकालादशः॥ मद्
नरत्नेनाहोत्वन्यथोक्तं॥ नृणां तु युक्तदेहानां आह्वानिवोऽशसर्वदा। चतुर्थपंचमेवैव नवमे
कादशेतथा। ततो द्वादशभिर्मासेः आह्वानिवोऽशसंख्ययेति। चतुर्थ्यादीनि दिनानि। अविष्ये
ज्वन्यथोक्तं॥ अस्थिसंघपन आह्वानिवोऽशसंख्ययेति। रित्युक्तं तथातिथ्यारिति न्यूनष
ष्टोनादिकपरमिति हेमादिः। अवदेशकुलशाखाभेदाद्यवस्थेति सर्वविबन्धाः॥ गालवः
अनं घारणासिकं षष्ठमासे वाप्यूनमासिकं। त्रैपक्षिकं त्रिपक्षस्याह्नादह्नादशेतथा। अन
मासिकं तु गोभिलः॥ मरणाद्द्वादशाहस्याह्नास्यनेवोनमासिकं॥ मदनरत्ने कालादशं च श्रौ
कगौतमः॥ एकहि त्रिदिने रूते त्रिभागेनोन एव च आह्वान्यनादिकादीनि कुर्यादित्याहौ
तमः॥ क्रिमानिवंधे कृतं॥ सार्द्धं एकादशमासे सार्द्धं वै पंचमेतथा॥ अनादमून घारणा
संभवेतां आह्वान्यमीत्युक्तं। तत्र मूलचित्यं॥ अनेषु वृक्षान्याहमरीचिः॥ द्विपक्षरे वने दा
सुसिनी वात्यां भृगोर्दिने। चतुर्दश्यां च नोनानि कृतिका सुत्रिपक्षरे। ज्योतिषा। त्रिपक्ष
त्रिपक्षं भौमे न्यरविभिः सह। तदा त्रिपक्षरे योगोहयोगो योगो द्विपक्षरः॥ गालवः॥ त्रिभि
र्वा दिवसे रूते त्वेकेन दिनयेन वा। आघादिषु च मासेषु कुर्याद्नादिकादिकं। एकन्यूनपक्ष
पंचमा मृतस्य तृतीया त्रिभिर्न्यूनप्रतिपदि। अने द्वितीयायामिति केचित्। माधवस्तु॥ घा
रणासिकादिके आह्वान्येष्टोत्तराहं पंचमेतथा। मासिकानि स्वकीये तु दिवसे द्वादशे पिबेति॥ ये
मीनसिवाकेषु अनघारणासिकमूनादिकं च मृताहं पंचमेतथा। कायं मित्यर्थमाह पंचमेतथा
दित्यर्थः॥ आसिकानि स्वकीये तु दिवसे द्वादशे पितुः॥ इदमवधत्तं॥ मदनरत्ने येन वा त्वन्यः॥
मृताहं नितुकत्तं मतिमासे तु वत्सरं प्रति संवत्सरं चैव माघमेकादशे हनि। अथ मासि

कमाद्यादिके चैकादशे ह नोति निर्णयामृतादयः ॥ ब्राह्मणं भोजयेदायं होतव्यमनसे यवा ॥ पुन
 भोजयेद्विप्रं हि रावृत्तिर्भवेदिति ॥ गोमिलीयं च तद्विषयमाहुः ॥ अन्ये तु मासपक्षमिति स्थिरं
 रत्यादिविरोधादादिकं ॥ वर्षांते एव ॥ मासिकं तु मासादौ ॥ हि रावृत्तिस्तु स्कादशहिकाद्यमासि
 कपरा ॥ देवयाज्ञिकोपेवमाह ॥ लौगाक्षिरपि ॥ मासादौ मासिकं कार्यमादिकं वत्सरं ते ॥
 आद्यमेकादशे कार्यमधिके त्वधिकं भवेत् ॥ दीपिकायां तु ॥ आद्यं रुद्रमितेर्कं समितदिने वासा
 दित्युक्तं ॥ गौगस्तु मृतनिश्चयवधिके एकदिनाधिके मासे संवत्सरपदं गौरां ॥ प्ररोदे इति ईषद
 समाप्तपरत्वमिति ॥ श्रुत्याणि ॥ तेन हि तोयमासादावाद्यमासिकादीति ॥ न न्यौ ख्यं कृतं ॥ अ
 शक्तौ तु हारीतः ॥ मुख्यं श्राद्धं मासिमासि अपमोक्षावृत्तं प्रति ॥ द्वादशाहेन वा भोज्या एकाहे द्वाद
 शपिवा ॥ अतौ प्रतिद्वेद्वे इत्यर्थः ॥ यदापि तु मरणान्तरं ॥ त्रयोविंशति तमे दिने दशौ वृद्धिर्वा स्यात् ॥
 तदा द्वादशदिनेषु द्वादशमासिकानि कार्यणीत्यर्थः ॥ त्रैपक्षिकं तु त्रिपक्षे तीते मृताहे कार्यं
 त्रैपक्षिकं भवेद्द्वे त्रिपक्षे तदनंतरमिति भविष्योक्तेरिति मदनरत्न उक्तं ॥ अथैव द्वादशदिनादश
 निर्णयामृतादयस्तु अनान्यतेषु मासेषु विषमाहे समेपि वा त्रैपक्षिकं त्रिपक्षे स्यात् मृताहेति
 तरणित्वितिकास्तीजिनिस्यते ॥ पूर्ववत्ते प्रवृत्ते ॥ इत्यर्थमाहुः ॥ तेन तदनंतरशब्दविरोधात् त्रैपक्षि
 कद्वितीयमासिकयोः संकरापत्तेरेव व्याख्यायामाभावाच्चोपस्थाः ॥ त्रिपक्षस्य सपिंडने त्वेव
 शब्दाभावादधिकरणत्वमेव ज्ञेयं ॥ यत्र क्रियानिवंधे गारुडे ॥ त्रैपक्षिकं त्रिपक्षे तु प्रवृत्ते वि
 षमे दिने मासिकान्यपि चो नानि श्राद्धा विंशति मे दिने इति ॥ तन्निर्मलं स्मृतिरत्नावल्यां ॥ द्वा
 दशाहे यदा कुर्यात्पितुः पुत्रः सपिंडनं ॥ एकादशे हि कुर्वीत भेत श्राद्धा निषोऽशः ॥ पैथी न
 शिः ॥ सपिंडी करणाद्वी कुर्वन् श्राद्धा निषोऽशः एकाद्विष्टविधानेन कुर्यात्सर्वीणितानि
 न ॥ सपिंडी करणाद्वै यदा कुर्यात्तदा पुनः ॥ प्रत्ययं यथा कुर्यात्तथा कुर्यात्स तान्यपि ॥ म
 दनरत्ने कात्यायनः ॥ श्राद्धमग्निमतः कार्यं द्वादशेकादशे हर्ति ॥ ध्रुवाणि नु प्रकुर्वीत न नीता
 हनि सर्वदा ॥ ध्रुवाणि त्रैपक्षिकादूर्ध्वानि ॥ क्रियानिवंधे गारुडे ॥ त्रिपक्षान्पूर्वतः साग्नेर्भवेत्सं
 स्कारवासरेऽध्वं मृत्ति दिनेऽनग्नेः सर्वा एव मृताहतः ॥ एतानि च यदा सपिंडनात्पूर्वमुप
 कुर्वीत दशेषकालकत्रैक्ये तत्र त्यादेकः पाक इति केचित् ॥ पाकभेद इति भट्टवरणः ॥
 अत्र केचिदहो दिशकालदेवने केतत्रत्याच्छादकालाति क्रमापत्तेर्द्वादशाहेय सर्वाणि
 संक्षेपेण समापयेत् ॥ तान्येव तु पुनः कुर्यात् भेत शब्दजनकारयेत् ॥ इति कात्यायनोक्तैर्नैक
 श्राद्धं कुर्यात्समाने ॥ हनिकुत्रविदि तस्य देवने कपस्त्वेष्यतने संजातं ॥ अहिकृत्वा
 तु पुनः श्राद्धेन कारयेदिति जावा लुक्तेः ॥ षोडशसंख्यायां श्राद्धं जपेयं ॥ अजापन्ययाग
 सप्तदशत्ववसानाव्ययागद्वित्ववच्चर्शपातसंक्रांति श्राद्धं वत्सुगपदं तु चानेपुपपत्ते
 रद्यमासिकाद्यनादिकानि षु षोडश श्राद्धेषु क्षणः क्रियतामित्येवं प्रयोगे कोविप्रः
 पिंडार्थश्चेति ॥ विरुद्धविधिध्वंसेप्येव तन्मदं ॥ द्वादशाहेन वा भोज्या एकाहे द्वादशा
 पिवेति हेमाद्रौ हारीतवचोविरोधान् ॥ तेन विप्रभेदात्पिंडार्थाद्यभिहितमिति सिद्धं ॥

शेषाः। तेन प्रतिदिनमारभ्येतत्कार्यमिति केचित्। तन्न॥ हेमाद्रिश्चतवो विरोधात्। मध्ये आशौ
चादिनावाभेतलोप एव दर्शयत्। तथा प्रथमाब्दे दीपदानमुक्तं देवजानीये गारुडे॥ प्रत्यहं दीप
कोदयो मार्गे तु विवर्धनः॥ यावत्संवत्सरं नापि मेतुं सुखं सुखं लिप्सुया। आश्विनोदश्च सुखं दीपं दे
वगारे हि जालये। कुशोद्याम्भुसुखं पित्र्ये अग्निः सकल्पसुस्थितः॥ ॥ अथ मासिका
नि॥

॥ जानिबुक्तं नैव वृषिपिंडनं कार्यं। तथा च गोभिललोकाः स्त्री॥ आहानिषोऽश
रत्नानैव कुपोत्सपिंडनं। आहानिषोऽशयाद्यविदधीतसपिंडनं। तानित्वाहजातकस्य
द्वादशप्रतिमास्थानि आध्यात्म्यासिकेतया। त्रैपक्षिकादिके चेति आहान्येतानिषोऽश। अ
ध्यात्म्यासिकादिकशब्दाः अनमासिको न षष्ठो नादिकपरः॥ हेमाद्रौ तु सपिंडीकरणं चैव
त्येतच्छ्राद्धोऽशमित्युत एहं माहः। तदा आधमूनमासिकं द्वादशाहं। वारमासिकं अन
ष्टोनादिकरत्यर्थः। कात्यायनस्तत्त्वयथाह॥ द्वादशप्रतिमास्थानि आध्यात्म्यासिकेतया।
सपिंडीकरणं चैव तत्तच्छ्राद्धोऽशः। एकाहं न तु ध्यात्म्यासायदास्युरपि वात्रिभिः। नूनः
संवत्सरश्चैव स्यात्तथा मासिकेतदा। द्विवचनाद्न षष्ठो नादिके रत्यर्थमाह। पृथ्वीवेदः। आ
सस्तत्त्वयथाह॥ द्वादशाहं त्रिपक्षे च ध्यात्म्यासे मासिकादिके। आहानिषोऽशेतानि संस्मृता
निमज्जीविभिः। द्वादशाहपदमूनमासिकपरम्। तस्य द्वादशाहस्युक्तेरितिकालादर्शः॥ मद
नरत्ने प्राज्ञत्वम्यथोक्तं॥ नृणां तु यत्तदहं नो आहः षोऽशसर्वदा। चतुर्थे पंचमे चैव नवमे
कादशेतया। ततो द्वादशभिर्मासेः आह द्वादशसंख्ययेति। चतुर्थ्यादीनि दिनानि। भविष्य
ज्वन्यथोक्तं॥ अस्थिसेवपनं आहं त्रिपक्षे मासिकानितु। रित्तयोश्च तथा निष्पारित्तिनूनष
ष्ठो नादिकपरमिति हेमाद्रिः। अत्र देशकुलशाखाभेदाद्यवस्थेति सर्वे निबंधाः॥ गालवः
अनं ध्यात्म्यासिकं षष्ठमासे वाप्यूनमासिकं। त्रैपक्षिकं त्रिपक्षस्याहं द्वादशेतया। अन
मासिकं तु गोभिलः॥ मरणाद्द्वादशाहस्यान्मास्यने वीतमासिकं॥ मदनरत्ने कालादर्शं वक्ष्यो
कगौतमः॥ एकद्वित्रिदिने रुने विभागे नोन एव च आहान्मृतादिकादीनि कुशोदित्याह गौ
तमः॥ क्रिषानि वंशे कृतुस्तु॥ सार्द्धं एकादशमासे सार्द्धं वै पंचमे तथा॥ अनाद्यमूनमास्य
संभवेतां आहं कर्मणीत्तुक्तं। तत्र मूलचिन्त्यं॥ अनेषवत्यां न्याहमरीचिः॥ द्विपुष्करं च नदा
सुसिनी वात्याभृगोर्दिने। चतुर्दश्यां च नोनानि कृत्तिकासु त्रिपुष्करे। ज्योतिषे। त्रिषाहं
त्रिभिर्मासैर्भौमे न्यरविभिः सह। तदा त्रिपुष्करे योगो ह्योयैगे द्विपुष्करः॥ गालवः॥ त्रिभि
र्वा दिवसे रूते त्वेकेन दिनयेन वा। आधादिषु च मासेषु कर्पोरनादिकादिकं। एकन्यूनपक्ष
पंचम्यामृतस्य तृतीया त्रिभिर्न्यूनप्रतिपदि। ह्यने द्वितीयापामिति केचित्। माधवस्तु॥ ध्या
त्म्यासिकादिके आहं स्यात्तौ प्रवृत्तयेन। मासिकानि स्वकीये तु दिवसे द्वादशे पिबेति॥ पं
थीनसिवाको अनं ध्यात्म्यासिकं मूनादिकं च मृताहं प्रवृत्तः कार्यमित्यर्थमाह। प्रवृत्तमृताहा
दित्यर्थः॥ आसिकानि स्वकीये तु दिवसे रूतेः। इदमेव यक्तं। मदनरत्ने पंचमासं वत्सवः॥
मृताहं नितु कर्त्तव्यं प्रतिमासं तु वत्सरं प्रति संवत्सरं चैव माघमेकादशे हनि। अथाधमासि

हंनिर्वर्त्तपूर्वदर्शयथाविधि॥ प्रकुर्वीताग्निमानविप्रोमातापित्रोः सपिंडतां॥ आशौचांतप्रथम
दर्शयोर्मध्येकस्मिंश्चिदन्हीत्यर्थः॥ पित्रादीनां सपत्नीकानां देवतात्वे मानुरपि॥ तत्रानुप्रवेशान्म
नुरपि प्राकृदर्शान् सपिंडनयुक्तमित्यपरार्कः॥ एवं पिता महादेरपि सपिंडनं प्राकृदर्शान्कार्यं॥ तेन वि
नापार्वणा योगात्॥ द्वादशाहे वा कार्यं॥ साम्निकस्तु पदाकर्त्ता प्रेतश्चानग्निमान् भवेत्॥ द्वादशाहे
भवेत्कार्यं सपिंडीकरणं सुतेरिति गोभिलोक्तेः॥ साग्नेः प्रेतस्य तु त्रिपक्षे प्रेतश्चेदाहिताग्निः स्यात्
कर्त्तानग्निर्मेदा भवेत्॥ सपिंडीकरणं तस्य कुर्यात्पक्षे तृतीयके इति सुमंतुक्तेः॥ साग्नेः मदनरत्ने
लघुहारीतो पित्रानग्निस्तु पदावीर भवेत्कुर्यात्तदा गृही॥ प्रेतश्चेदग्निमांस्तस्या त्रिपक्षे वै सपिंडनं
हयोः साम्निकत्वे द्वादशाह एवा साम्निकस्तु पदाकर्त्ता प्रेतो वाप्यग्निमान् भवेत्॥ द्वादशाहं तदा
कार्यं सपिंडीकरणं पितुरिति तेनैवोक्तेः॥ हयोरनग्नित्वेन भविष्ये॥ सपिंडीकरणं कुर्यात्पजमान
स्त्वनग्निमान्॥ अनाहिताग्नेः प्रेतस्य पूर्णो द्वे भरतर्षभ द्वादशे हनिषण्मासे त्रिपक्षे वा त्रिमासि व
एकादशे पिवा मासि मंगलस्याप्युपस्थितौ॥ कात्यायनगोभिलौ॥ यदहर्वा वृद्धिरपद्यते॥ तच्च वृद्धि
दिने एवेति वाचस्पतिः॥ तन्न प्रातर्वृद्धिनिमित्तकमिति॥ नियमात् सपिंडनस्य चापरह्णकालीनत्वेन
पूर्वत्ववाधाय त्रैः॥ वृद्धिदिने तत्पूर्वदिने चेति श्रीदत्तः॥ स्मार्त्तगोऽस्तु वृद्धिपूर्ववर्षात्पञ्चदशराः सपि
डस्य प्रेतत्वनाशे सहकारी तेन परेद्यविद्यादृध्यभावे पितृत्वं व्यतानिश्चयसहितमेव कालान्तरं क्रि
यमाणवृद्धिपूर्वदशरा सहकृतं प्रेतत्वनाशकमित्याह॥ तत्र अकाले कृत्यस्य फलाजनकत्वात्॥ एते
न निमित्तनिश्चयवत् एवाधिका रदृध्यभावे पितृत्वमिति रिति मिश्रोक्तिः परास्ता॥ वृद्धिपूर्वदिनस्य
वर्षांतस्य च कालागत्वेन निमित्तत्वाभावात्॥ तेन पुनः कार्यमित्यन्ये॥ मदनरत्ने तुलस्यः॥ निरग्नि
कः सपिंडत्वं पितुर्मातुश्च धर्मतः॥ पूर्णो संवत्सरे कुर्याद्वृद्धिर्वा यदहर्भवेत्॥ चतुर्विंशतिमते॥
सपिंडीकरणं चादेसं पूर्णो भुदये पिदा॥ द्वादशाहे नु के वा चिन्मृतं वै कादशे तथा पृथ्वी चंद्रोदये
वैधायनः॥ ॥ अथ सपिंडीकरणम्॥ त्रिपक्षे वा तृतीये वा मासि
पक्षे वै कादशे वा द्वादशमेवे वै कादशाहेवेति॥ एतत्प्रक्रमे विष्णुः॥ मासिकार्थं द्वादशाहं श्राद्धं
रुत्वा च द्योदशे हि वा॥ कुर्यात्पञ्चवर्जं हि श्रृङ्गारां द्वादशे हि संवत्सराभ्यंतरे यद्यधिमासो भवेत्तदा
मासिकार्थं दिनमेकं वर्धयेदिति आशौचोत्तरं द्वादशस्वहः सुमासिकानि ते घे वा घृष्टद्वादशदि
ने घूनमासिकादीनि कृत्वा त्रयोदशे हि सपिंडनं कुर्यात्॥ अधिमासे तु चतुर्दशे हि कुर्यात्॥ शू
द्रे त्रयोदशे द्वादशे हीत्यस्य मासिकां त्यदिनपरत्वादिति पृथ्वी चंद्रः॥ पैठीनसिः संवत्सरांते सज्जे
नेन वमे मासीत्येके अत्र साग्नेरनवोक्तः कालाभावे त्रिपक्षादिसंवत्सरांता अनुकल्पाज्ञेयाः॥ कल्प
तरुस्त्वने वृद्धिनिश्चय एव सर्वेष्वपकर्षप्रकार इत्याह॥ तन्ना॥ यदहर्वेति स्वातंत्र्यश्रुतेर्यद्यपि वृद्धिनि
मित्तोपकर्षो निरग्नेरेवोक्तस्तथापि माग्नावपि ज्ञेयः॥ उक्तकालासंभवे वर्षांतादिगौरवकालव
द्वेदरपि प्राप्तेः वक्ष्यमाणगोभिलवचनात्॥ अथातया मरणं भवेत्पुत्ररस्य त्विति दोषश्रुत्यविशे
षाच्च॥ अपरार्कं पृथ्वी चंद्रादित्तरसोपेवं॥ अत्र वृद्धिपदं चंद्रोपनयनविवाहमात्रपरं॥ सीमंतादौ
तु वृद्धिश्चाह लोप एवेत्याचार्ये चंद्रामणिः पुंसवनाद्यन्नप्राशनांते धावश्यकेष्वपकर्षे इति॥ आ

एतानि द्वादशहादौ सपिंडान् सर्वकृतान्यपि रूद्धि विना पकर्षे पुनः सकाले कार्याणि ॥ यस्य संवत्सर
 दर्वीकसपिंडीकरणं कृतम् भासिकं चोदकुं भवेत्तस्यापि वत्सरमिति मदनरत्ने न्वगिरसोक्ते
 न चेदभासिकानां नापकर्षे विधत्ते ॥ कितु सपिंडोर्ध्वस्वकालानुष्ठानमेवेति वाच्यं प्राद्वानि
 षोडशगदत्वाननुकुर्यात्सपिंडतामिति विरोधान् ॥ यस्य संवत्सरदर्वीग्विहितानुसपिंडता ॥ वि
 धिवत्तानिकुर्वीतपुनः प्राद्वानि षोडशतिमाधवीये गोभिलोक्ते ॥ अर्वाकसंवत्सरद्वयस्य सपि
 ङीकरणं कृतम् ॥ षोडशनाहिरं रूद्धि कुर्वीदित्याह गौतम इति तत्रैव सपिंडता गोभिलोक्ते ॥ षोड
 शत्वे चेकादशह सपिंडन पक्षे ॥ तत्राद्यभासिकस्य कालसत्त्वात् ॥ अन्यपक्षेषु पथा संभवे य
 ॥ यत्तु द्वीपिकायां ॥ अनुभासिकानि तु चरेत्तानेव सापिंडनः ॥ अतः पञ्चाद्वादशानुक्तेरुक्ताना
 न पुनः कृतिरित्युक्तं न देत द्विरोधाच्चिन्त्यं ॥ यत्तु गौडाः ॥ सपिंडीकरणात्तानुशेषेन क्रियावधे
 रिति शातातपोक्तेर्भासिकानां भेदत्वविमोक्षार्थत्वात् सपिंडनापकर्षेन देतव्यमित्येतेषां म
 प्यपकर्षां भासिकानां न पुनः कृतिः ॥ यत्तु भासिकं चोदकुं भवेत्तिलोकादिवचनं तन्निर्मलं
 समूलत्वे पि दाशपरतेत्याह ॥ ते उक्तवक्ष्यमाणवचोनिबध्नि विरोधान् मरवीत्युपस्था ॥ यत्तु मिता
 क्षणमा सपिंडोर्ध्वस्वकाले एव कार्याणि ॥ अपकर्षस्वनुकल्प इत्युक्तम् ॥ तदपि पूर्वविरोधा
 दित्ये ॥ तेन रूद्धि विना पकर्षे पुनः कृतिः ॥ अर्वाकसंवत्सरद्वयस्य सपिंडीकरणं भवेत् ॥ भेदत्वमिह न
 स्यापि जेपसंवत्सरं न्येत्तु पुनरागतम् ॥ रूद्धिनिमित्तापकर्षे त्वस्येव तन्निवृत्तिः ॥ अन्यथा रूद्धि
 संभवादि निर्मूलकाणि ॥ काष्ठीजिनिः सपिंडीकरणं दर्वीगपक्षे कृतान्यपि ॥ पुनरप्यपकर्
 ष्यते रूद्धिर्न निषेधनात् ॥ निषेधं चाह कात्यायनः ॥ निर्वर्त्य रूद्धिं तत्रैव भासिकानि न तत्रयेत् ॥
 अयातयाममरणं न भवेत्पुनरस्यत्तिनि ॥ हिरण्यं न चोत्तरेषां भवनं सर्वेषां स्वकालकृतानां ॥
 तदाह माधवीये काष्ठीजिनिः ॥ अर्वागद्याध्वत्रयसपिंडीकरणं कृतम् ॥ तदूर्ध्वभासिकानां स्या
 दया कालमनुष्ठितिः ॥ हेमाद्रौ शंखायनः ॥ येन प्राद्वानि शिष्टानि सपिंडीकरणं तथा ॥ अ
 पकर्षापिकुर्वीतकर्तृगौदीमुखं द्विजः ॥ रूद्धि विना पकर्षे द्येषमाहोशनाः ॥ रूद्धिप्राद्विही
 नस्तु भेत्तप्राद्वानियश्चरत् ॥ सप्रादीनरकेधोरेपितृभिः सह मज्जतीति ॥ आधने पकर्षमाह
 हेमाद्रुशनाः ॥ पितुः सपिंडीकरणं वार्षिके मृतिवासरे ॥ आधानाद्युपसंभ्रावेत्तत्रागपिव
 त्सरात् ॥ विशेषस्तु उक्तो विवाह निर्णये क एव ॥ नवप्राद्वभासिकं च यद्युदेतरितं भवेत् ॥ न
 तदुत्तरसांतं आदनुषेयं प्रचक्षते ॥ गारुडि ॥ आपदाद्यकृतं न तत्तु कुर्याद्दूर्ध्वं मृते हनि ॥ ॥
 ॥ अथ सपिंडीकरणं ॥ माधवीयेहारीतः ॥ यान् पूर्वमभावात्सा
 मृताहादृशमीभवेत् ॥ सपिंडीकरणं तस्या कुर्यादेव मुक्तो निमान् ॥ मृताहादूर्ध्वदृशमीलकाद
 शीत्यर्थः ॥ सपिंडीकरणं कुर्यात्तत्पूर्वदृशं निमान् सतः ॥ परतो दशरत्नस्य श्रेष्ठं त्वदेतत्तेन
 इति काष्ठीजिनि स्मृते ॥ आहिताग्नेत्तेन विना श्रोतपिंडपितृयज्ञासिद्धेः ॥ तदाह गालवः ॥ स
 पिंडीकरणमेतेनैतत्कपदमास्थिते ॥ आहिताग्नेः सिनीवाल्यापितृयज्ञः प्रवर्तते ॥ मदनरत्ने
 प्रजापतिः ॥ नासपिंशान्निमान् पुत्रः पितृयज्ञं समाचरेत् ॥ अपरार्कं कात्यायनः ॥ एकादशा

हं निर्वर्त्तयितुं पूर्वदर्शयथाविधि॥ प्रकुर्वीताग्निमान् विप्रो माना विप्रोः सपिंडतां॥ आशौचान्प्रथम
दर्शयोर्मध्ये कस्मिंश्चिदह्नीत्यर्थः॥ पित्रादीनां सपत्नीकानां देवतात्वे मानुरपि॥ तत्रानुप्रवेशात्
नृणां चैव॥ पित्रादीनां सपत्नीकानां देवतात्वे मानुरपि॥ तत्रानुप्रवेशात्
नाशार्थं योगात्॥ द्वादशाहे वा कार्यं॥ साग्निकस्तु यदा कर्त्ता प्रेतश्चानग्निमान् भवेत्॥ द्वादशाहे
भवेत्कार्यं सपिंडीकरणं सुतैरिति गोभिलोक्तेः॥ साग्नैः प्रेतस्य त्रिपक्षे प्रेतश्चेदाहिताग्निः स्यात्
कर्त्तानग्निपेदा भवेत्॥ सपिंडीकरणं तस्य कुर्यात्पक्षे तृतीयके इति सुमंतुक्तेः॥ साग्नैः मदनरत्ने
लघुहारीतो पित्रानग्निस्तु यदा वीर भवेत्कुर्यात्तदा गृही॥ प्रेतश्चेदग्निमांस्तु स्यात्त्रिपक्षे वै सपिंडेन
हयोः साग्निकत्वे द्वादशाह एवासाग्निकस्तु यदा कर्त्ता प्रेतो वाप्यग्निमान् भवेत्॥ द्वादशाहं तदा
कार्यं सपिंडीकरणं पितुरिति तेनैवोक्तेः॥ द्वयोरनग्नित्वेन भविष्ये॥ सपिंडीकरणं कुर्यात्पुत्रजमान
त्वनग्निमान्॥ अनाहिताग्नेः प्रेतस्य पूर्णो द्वे भरतर्षभ द्वादशे हनिष्यमाणे त्रिपक्षे वा त्रिमासि वा
एकादशे पिवा मासि मंगलस्याप्युपस्थितौ॥ कात्यायनगोभिलौ॥ यदहर्वा वृद्धिरप्यधते॥ तत्र वृद्धि
दिने एवेति वाचस्पतिः॥ तत्र प्रातर्दृष्टिनिमित्तकमिति॥ नियमात् सपिंडेन स्य चापराह्णकालीनत्वेन
पूर्वत्ववाधायते॥ वृद्धिदिने तत्पूर्वदिने चेति श्रीदत्तः॥ स्मार्त्तगोऽस्तु वृद्धिपूर्ववर्षात्पक्षेः सपिं
डस्य प्रेतत्वनाशे सहकारी तेन परेद्यविद्यादृष्ट्यभावे पितृत्वं व्यतानिश्चमसहितमेव कालान्तरकि
यमाणवृद्धिपूर्वक्षणे सहकृतं प्रेतत्वनाशकमित्याह॥ तत्र अकाले कृत्यस्य फलाजनकत्वात्॥ एते
न निमित्तनिश्चयवत् एवाधिका रदृष्ट्यभावे पितृत्वं इति मिश्रोक्तिः परास्ता॥ वृद्धिपूर्वदिनस्य
वर्षांतस्य च कालागत्वेन निमित्तत्वाभावात्॥ तेन पुनः कार्यमित्यन्ये॥ मदनरत्ने एव स्यात्॥ निरग्नि
कः सपिंडत्वं पितुर्मातुश्च धर्मतः॥ श्रौतं संवत्सरे कुर्याद्वृद्धिर्वा यदहर्भवेत्॥ चतुर्विंशतिमते॥
सपिंडीकरणं चादेतं पूर्णं भुदये पिशा॥ द्वादशाहे नुकेषां चिन्मृतं चेकादशे तथा पृथ्वीचंद्रोदये
कौशायनः॥ ॥ अथ सपिंडीकरणम्॥ त्रिपक्षे वा तृतीये वा मासि
पक्षे चेकादशे वा द्वादशाहे वै कादशाहे वेति॥ एतन्नक्रमे विष्णुः॥ मासिकार्थं द्वादशाहं श्राद्ध
रुत्वात् द्वादशे हि वा॥ कुर्यात्पुनर्वर्जं हि श्राद्धाणां द्वादशे हि संवत्सराभ्यन्तरे यद्यधिमासो भवेत्तदा
मासिकार्थं दिनमेकं वर्धयेदिति आशौचोत्तरं द्वादशस्वहः सुमासिकानि ते घे वा घृष्टा द्वादशदि
ने घृणमासिकादीनि कृत्वा त्रयोदशे हि सपिंडेन कुर्यात्॥ अधिमासे तु चतुर्दशे हि कुर्यात्॥ श्र
द्धे त्रयोदशे द्वादशे हीत्यस्य मासिकां त्यदिनपरत्वादिनिश्चयः॥ पैठीनसिः संवत्सरांतं सज्जे
नेन वमे मासोत्येके अत्र साग्नैरनवोक्तः कालाभावे त्रिपक्षादिसंवत्सरांतं अनुकल्प्या ज्ञेयाः॥ कल्प
नरत्वेन वृद्धिनिश्चय एव सर्वेष्वप्येककार इत्याह॥ तत्र॥ यदहर्भवेति स्मार्त्तं अश्रुते यद्यपि वृद्धिनि
मित्तोपकर्षो निरग्नैरेवोक्तस्तथापि माग्नावपि ज्ञेयः॥ उक्तकालासंभवे वर्षांतादिगौरवकालव
द्वेदरेपि प्राप्तेः वक्ष्यमाणा गोभिलवचनात्॥ अथातया मरणं भवेत्पुनरस्य चित्तिदोषशून्यविशे
षाच्च॥ अपरार्के पृथ्वीचंद्रादिस्वरसोपेवं॥ अत्र वृद्धिपदं चूडोपनयनविवाहमात्रपरं॥ सीमंतादे
रवृद्धिश्चाह लोप एवेत्याचार्यचूडामतिः पुंसवनाद्यन्वशाशनांतेषां वश्यकेष्वप्येकैश्च॥ अ

द्वितीयैः स्तुतिरागरेपि॥ बहस्मिन्॥ प्रत्ययायो भवेयस्मिन्नकते दृष्टिकर्मणि तद्विनिर्णयमात्रं
 पित्रा सुप्तोत्पिडने॥ गभीरानस्य नृत्तत्वं तरेपि संभवात्॥ अन्यथा आह परमं च गभीरमात्रं च मे
 युगं॥ इति देवनेन भयमाह मे युगनिषेधाच्च॥ नतवापकमेति आह कौमुद्यादयः॥ तत्र नृत्त
 नां तु यो भागो भिन्ननिषेधात् स्वार्थं वपकोत्पाद्याश्च तस्त्ववर्जयेदिति मे युगे दोषाभावाच्च
 पितामहमरणौ तस्त्वदौ नापकर्षः तस्य महागुरुत्वाभावात्॥ तत्र तद्वैभो दृष्टिआह मि
 आह चंद्रिका॥ तन्म॥ आतावेत्यादौ नदभावेप्यपकर्षोक्तेः॥ तेन निर्देशोप्युपलक्षणं व्याप्तः॥
 आनत्याकुलधर्मीणां पुंसां चैवायुषः समात्॥ अस्थितश्च शरीरं स्वहादशाहः प्रशस्यते॥ एत
 दाशौचात्तद्विनिर्णयदिनोपलक्षणं॥ सर्वेषामेव वर्णनामाशौचात्ते सपिडनमिति निर्णयमात्रेका
 न्यायनोक्तेः सर्वेषामिति त्रैवर्णिकपरं॥ शूद्राणां त्वाशौचमभ्यंभवजं हि शूद्राणां हादशेहनिर्णी
 तं॥ मिनिविष्णुक्तेः॥ एतदृश आह कारिषूदविषममित्यपराकं कल्पतरे च वृद्धमनु॥ हादशेह
 निविश्राणां आशौचात्ते नृभुजां॥ वैश्यानां नृत्रिपक्षादावयवास्यात्सपिडने॥ निर्णयमात्रे गोभि
 लः॥ हादशाहादिकालेषु प्रमादादननुष्ठिता सपिडीकरणं कुर्यात्कालेषु तत्र भाविषु॥ इदं सागे
 रुक्तकालासंभवे गौणकालविधानार्थमिति मदनपारिजातः मदनरत्नेष्वेव॥ ऋष्यशृंगः॥
 सपिडीकरणं आह मुक्तकालेन चेत्कृतं॥ भोदेह स्तेचरे हिरण्यमेव भेवा सप्ताचरेत्॥ कालाद
 शेषि॥ एकादशे हि हादशे त्रिपक्षे वा त्रिमासि वा॥ षष्ठे चैकादशे वा द्वादशे संपूर्णे वा पुभागमे॥
 सपिडीकरणं सत्यमष्टौ कालाः प्रकीर्तिताः॥ सागौ कर्तुं शुभावाद्यो मने सागौ नृतीयकः॥
 अनगे स्तु द्वितीयाद्याः सप्तकाला मुनीरिताः॥ रोहिणीरेदहस्तेषु मेव भेवापितचरेत्॥ नारद
 सहितायात्॥ सपिडीकरणं कार्यं वत्सरे वा देवत्सरे॥ त्रिमासे वा त्रिपक्षे वा मासि वा हादशे हि
 चेत्मुक्तं॥ वत्सरे तीर्त्तये पुनः सपिडीकरणं वत्सरे अथ तस्थितमिति भविष्योक्तेः॥ पितुः सपिडी
 करणं वार्षिकं कर्म नृवासरे इत्युक्तं सौक्तेः॥ शूरी संवत्सरेपिडः षोडशः प्रकीर्तिताः॥ तेनैव
 सपिडत्वं तेनैवाष्टिकमिष्यते इति हेमाद्रौ वचनाच्च॥ अस्याना करत्वात्किं पूर्वोक्तिरेव॥ यत्र
 शूरी संवत्सरे कुर्यात्सपिडीकरणं मुते॥ एको द्विष्ट च तत्रैव मृताहनि समापयेदिति भवत्वनिषेध
 जावाप्युक्तेः॥ पुत्रः सपिडनं कृत्वा कुर्यात्तत्त्वानं सवैलकं॥ एको द्विष्ट नतः कुर्यात्कृतं पुनमि
 वारमेदिति स्वल्पमात्रोक्तेः आदिकं तद्दिने पुनः कार्यमिति केचित्॥ तेनि मूलत्वाद्देवादि वि
 रोधाच्चोपेक्षाः॥ षोडशत्वं च सपिडनस्य षोडश आह्रातर्भावपक्षे॥ सत्यं सारेत्॥ वर्षीत
 तद्दिने संवत्सरविमोक्ष आह॥ सपिडनं च कृत्वा परे शुभं तादेव वार्षिकं कार्यमित्युक्तेः॥ गोप्र
 षेवमाहुः॥ तन्मूवे विरोधाच्चिन्त्यं॥ तच्च पुत्रे सति वान्यः कुर्यात्॥ आहानि षोडश दत्वा ततः
 कुर्यात्सपिडतां॥ शोषिता वसिने पुत्रः कालादिति विरुदपीति॥ वामवीमोक्तेः॥ षोडश आह्रा
 नां वर्षीदूर्ध्वकालाभावेपि तान्यदत्वा तं कुर्यात्॥ किंतु दत्तवतानि॥ यदि कनिष्ठभावादि
 नाकृतानि तदा सपिडनमेव कुर्यादित्यपराकं॥ सपिडने तु कनिष्ठानं नैवाधिकार इत्यर्थः॥
 तत्रैव॥ अज्ञानादयवा मोहात्पुनः कृता चेत्सपिडता॥ तत्रापि विधिवत्कायो कालादिति वि

रादपि॥ तेष्वापि ज्येष्ठस्य वाधिकारः॥ ज्येष्ठेन जातमात्रेण पुत्री भवति मानवश्चिन्तयेत्॥ अपरैकं
 प्रवेता अपि॥ एकादशाद्याः क्रमशो ज्येष्ठस्य विधिवत् क्रियाः॥ कुर्यात्त्रैकैकशः प्राङ्मादिकं तु
 पृथक् पृथक्॥ मरीचिः॥ सर्वेषां तु मन्त्रं कृत्वा ज्येष्ठे नैव तु यत्कृतं॥ इत्येवात्र विभक्तेन सर्वैरेव
 कृतं भवेत्॥ यत्तु वाचस्पतिः शूलपाणिभ्यामुक्तं इत्यद्वयानुमत्याभावे कनिष्ठैः पृथक् कार्यमि
 ति॥ तन्न॥ एवकारस्य तदभावेऽपि पृथक् करणं भावार्थत्वात्॥ अथादेरिव॥ ज्येष्ठे सति कनि
 ष्ठानामनधिकारश्चात्र॥ अतस्तेषां प्रत्यवायमात्रं आहिताग्निः कनिष्ठस्तु कुर्यादेव॥ अन्यथा पितृ
 भक्तासिद्धेः॥ एवमावश्यकं च द्वावपि कनिष्ठोऽन्यः सपिंडो वा कुर्यात्॥ आतावा आतपुत्रो वा सपि
 ङ्गः शिष्य एव च॥ सहपिंडं क्रियां कृत्वा कुर्यादभ्युदयं ततः॥ तथैव काम्यं यत्कर्म वत्सरात्म्यमादत्ते
 इति मदनरत्ने लघुहारीतवचनात्॥ वृद्ध्यनंतरं प्रथमाद्यामध्ये पिकाम्यं कुर्यात्॥ वृद्धभावे तु प्रथ
 माद्यामध्ये पिकाम्यं कुर्यात्॥ वृद्धभावे तु प्रथमाद्यादूर्ध्वमेवेत्यर्थः॥ काम्योक्तेरनावश्यकं केषां पूर्जा
 दोनापकर्षः॥ एतद्वा तपुत्रादिसंस्कारे प्राप्ताधिकारस्य नादी प्राङ्मादिकार्यं॥ अभ्युदयपदं च
 नादी प्राङ्मादिकार्यमिति कर्ममात्रपरमिति हेमाद्रिः॥ तेन ज्येष्ठे देशान्तरस्थे कनिष्ठः सपिंडं न विनैव व
 द्धित्वा पुत्रसंस्कारं कुर्यादिति॥ श्रीदत्तोक्तिः परास्ता॥ आतृशिष्याद्युक्तेर्नादी प्राङ्मादेऽदेवता
 मात्रपरोपकर्ष इत्यपास्तं॥ अस्य क्रममात्रपरत्वाद्द्विकर्तृत्वसपिंडं कुर्यादिति न नियमश्चिन्तयेत्
 ङः॥ अतएव कन्याया मातृमरणे आत्रापिंडं ने कृतेऽपि पुत्राणां अधिकारः शूलपाणिस्तु॥ महागुरोरे
 तभूते वृद्धिकर्मन पूज्यते इति निषेधात् मृतस्य आत्रादेः सपिंडं कृत्वा न पुत्रकन्यादेरभ्युदयं कुर्या
 त्तद्दुःखं पुत्रसंस्कारे संस्कार्येऽपि नः सपिंडं न विना वृद्धौ देवतात्वाभावादित्याह॥ तन्न॥ देवताय
 पुक्तापकर्षस्य निरस्तत्वात्॥ वृद्धिविना कनिष्ठेन कृते न विदेशस्थेन ज्येष्ठेन पुनः कार्यं॥ यवीय
 साकृतं कर्म प्रेतशब्दविहाय न॥ तज्यापसापिकर्तृत्वं सपिंडीकरणं पुनरिति स्मृतेः॥ ज्येष्ठेन वा
 कनिष्ठेन सपिंडीकरणं कृते॥ आद्यपादे मातापित्रोः कनिष्ठेनेति वा पाठः॥ देशान्तरगतानां च
 पुत्राणां तु कथं भवेत्॥ श्रुत्वानुवचनं कार्यं दशाहानं तिलोदकं॥ ततः सपिंडीकरणं कुर्यादे
 कादशे हनि॥ द्वादशाहेन कर्तव्यमिति शतानपौ ब्रवीदिति वचनाच्चेति भयः॥ सिंगाभदीयेष्व
 वं॥ पूर्ववचने त्रचमूलं चित्यं स्मृत्यर्थं सारे न विभक्ताः ऋद्धिका माश्चेत्युत्राः पृथक् सपिंडीकरणं
 कुर्यादिति युक्तं॥ अत्र दत्तकस्य तपुत्रादीनां च विशेषः प्रागुक्तः॥ केचित्तु वृद्धिविनापि कनिष्ठस्य
 सपिंडं न माहुः॥ मातापित्रोर्मृते काले ज्येष्ठे देशान्तरस्थेने॥ कनिष्ठेन प्रकर्तव्यं सपिंडीकरणं त
 देनिका र्माजिनि स्मृतेः॥ गते वारो धिते ज्येष्ठे पित्रा वा भेषिते सति॥ यद्यपि सान्निवर्तते तदा
 कार्यं कनीयसा॥ संवर्तते॥ पुनः सपिंडीकरणं प्राङ्मादेः पावेण वच्चरेत्॥ अर्थसंयोजनं नैव पिंड
 संयोजनं चेति॥ तेव च सान्निवर्तत्वात् श्रौविना वसिते पुत्रस्यादिविरोधाच्चेति पक्षः॥ क्रममृतो
 तु हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ मृते पितरि यस्याय विद्यते च पितामहः॥ तेन देयास्त्रयः पिंडाः प्रपितामहश्च
 काः॥ तेभ्यस्तु पितृकः पिंडो नियोक्तव्यस्तु पूर्ववत्॥ मातृपथमृतायां च विद्यते च पितामहा॥ अपि
 ता मही श्वस्तु कार्यं तत्राप्यप्यं विधिः॥ एवं पितामहजीवने तत्पित्रादिभिर्ज्ञेयं॥ तदाह सुमंतुः॥

त्रयाणामपि पिंडानामेकेनापि सपिंडने। पितृत्वमश्रुते प्रेतः रिधर्मो व्यवस्थितः। पञ्चयुक्तपात्रमभी
तानानेव कार्या सपिंडनेति। तन्मातापितृभर्तृभिन्नविषयः। व्युत्क्रमेण मृता नान्यसपिंडीकृतिरि
ष्यते। यदि मातापदि पिताभर्तृनिषविधिः स्यतां रिधाधवीये। स्कां देकेः। मदनरत्नादे चैवा
अत्र मपितामहादिभिः पितुः सपिंडने कृते पितामहमृते तत्सपिंडने सति पुनस्तेन सह पितुः सपि
डने कार्यमिति हेमाद्रिमतमाह। अन्ये नेन न मृते। तंच न पितुः। सपिंडनाभावे पितामहेन सह पु
नः कार्यं। नतत्सत्वे त्रयाणामपि पिंडानामेकेनापि सपिंडने। पितृत्वमश्रुते प्रेतः रिधर्मो व्यवस्थि
तः॥

॥ इति विष्णुधर्मोक्तेः। पितामहमपितामहे वा पुत्रांतरैरसंस्कृतेऽप्यसंस्कृताभावे
वपितुः सपिंडनं कुर्यात्। असंस्कृतौ न संस्कारा यौ श्रौणौ त्रयपौत्रकौ। पितरं तत्र संस्कुर्यादिति।
कात्यायनो ब्रवीदिति कुंभदोगपरिशिष्टात्। असंस्कृतौ दाहयैरिति केचित्। सपिंडीकृतानि पितु
तत्वं। अतएवोक्तं न वैव। पापिष्मपिष्मदेन पुत्रपापकृताः पिता। पितामहेन पितरं संस्कुर्यादिति
ति निश्चयः। पापिष्मकृतसपिंडनं न तु पतितादि। अभिशक्तपतितभ्रूणमृत्विषश्चातिचारि
णी न संसृजेदिति वैजवायोक्तेः। पापकर्मिणो न संसृजेरन्मिति गोतमोक्तेः। अत्युक्तं निर्णयामने
पूर्वयोः पुत्राभावे तु पौत्रः कुर्यादेव। पितामहपितुः पश्चात्पचत्वं पदिगच्छति। पौत्रेणोका दशा
हादिकर्तव्यं आहोषादशाचैतत्पौत्रेण कर्तव्यं पुत्राभावे चैव। पितुः सपिंडना कृत्वा कुर्यात्।
सातमासिकं रितिकात्यायनोक्तेः। अपरैर्कैः पूलपाणौ चैव। तेन सपिंडनस्यानित्यत्वादकृतसपि
डनयोरेव पार्वणानुभवेश रतिश्रुतिः परस्ताः॥ कृते सपिंडीकरणे मेतः पार्वणभाग्यवेन रति
हारीतविरोधाच्च रतिकेचित्। पुत्रांतराभावे पितामहवार्धिकमप्याह। तत्र आहोषादशमिति मि
यमात्। इच्छाभावयेव पितामहस्य चेद्दद्यादेको द्विषणपार्यणमिति। वाचं सति धनगर्गीकेः।
त्रयाणामपि पद्येषु प्राधान्यात् पितुः सपिंडनं कृत्वा। पूर्वयोः कुर्यात् पितामहः मृते दशाहातः पितु
मृतो पितुः संस्कारं कृत्वा पितामहस्य पुनः सर्वमाकर्तयेत्। दृते दशाहेनैव अश्रुत्वा पित्रा नुज्ञा
तेन पौत्रेण पितामहश्चादेमकाने पितृमृतौ तदा शौचं बहनेव पौत्रः पितामहकर्म कुर्यात्। प्रका
तत्वादिति। मदनपारिजातं पृथ्वीपुद्गलं। पञ्च। उत्तराजितं परोदरो हिरीमास्यन्याये विपितुभेषु
चाग्निभेष्यशुक्रमसकले च वर्जयेत्। प्रेतकार्यमपि बुद्धिमान् रितिसपिंडनप्रकरणे पापमुल
काले निषिद्धे सपिंडनापकर्षः। सर्वकालेषु तद्वत्तेन दृष्टायेव श्रौतमाहोक्तानां षोडश
हानिका योरोति वाचं सति मिश्राः॥ तन्मा॥ अस्य परिभाषात्वेन सावकाशकर्मपरत्वात्।
अस्य प्रेतमात्रदेव्यभावाच्च॥

॥ अथ स्त्रीश्च्यते॥ हेमाद्रौ
वहस्यति॥ भर्तृगोत्रेणान्माचमानः कुर्यात्सपिंडनम् मन्त्रमविध्य। पितृगोत्रसमुत्सृज्य
न कुर्याद्भर्तृगोत्रतश्च। तदा सुरादिविवाहोदापरं। आसुरादिविवाहेषु पितृगोत्रेण धर्मवि
दिति वहच्छान्तानोक्तेः। तच्चानेकयवनेषु पितामहस्यापत्यामातामहेन वारोक्तेः। तत्र व्य
वस्थोक्ता। मविध्य॥ जीवन्पितामहस्यामातः कुर्यात्सपिंडनं पितरिभियमात्तुनेनेवेन
रते सति। शंखः॥ मातुः सपिंडीकरणं कथं कार्यं भवेत्तुते। पितामहादिभिः साधुसपिंडी

करणं स्मृतं। येन केनापि मातुः सापिंड्ये पुत्रान्वष्टकादौ मातुः॥ आहं पृथगुक्तं तत्र पितामह्या सह का
येनादीमुखाष्टका आहं गमायां च मृते हनि। पितामह्यादिभिः सार्द्धमातुः आहं समाचरेदिति
शातातपोक्तेः। अपुत्रायां तु पेठी न सिः। अपुत्रायां मृतायां तु पतिः कुर्यात्सपिंड्यं। अथ आदिभिः
सहैवास्या सपिंडीकरणं भवेत्॥ यत्तु लघुहारीतः॥ पुत्रेणैव तु कर्तव्यं सपिंडीकरणं स्त्रियाः।
पुरुषस्य पुनस्त्वन्ये आतु पुत्रादयो विचेति॥ यच्च मार्कंडेयपुराणे॥ सपिंडीकरणं स्त्रीणां पुत्रा
भावेन विद्यते इति। तत्पुत्रं पत्यभावे ज्ञेयं। अत्र सपत्नी पुत्रोपि ज्ञेयः। वक्षीनामेकपत्नीनामे
काचेत्युत्रिणी भवेत्। सर्वास्त्रालेन पुत्रेण प्राह पुत्रवती मयुरिति मनुजैरेतत्परत्वात्॥ यत्तु शा
तातपः॥ मृते पितरि मातुस्तु न च कार्यं सपिंड्यं। पितरेव सपिंड्यं स्थेन स्यात् अपि कृतं भवेदिति
न दश कृत्परं। केषां चिद्दामतमिति हेमाद्रिः॥ अन्वारे हरेण तु भर्तृवसापिंड्यं। पुत्रायां तु गताना
यं सातेन सहपिंड्यं ताम्॥ अहंति स्वर्गवासं च पावदाभूतसंप्रवृत्तिं शातातपोक्तेः। पत्या चैके
न कर्तव्यं सपिंडीकरणं स्त्रियाः। सा मृतापि हितेनैक्यं गता मंत्राहुतिर्व्रतैरिति यमोक्तेः। अ
त्रैकशब्दः पितामह्यादिः पश्य निवृत्त्यर्थः। पतिपदवर्गपरं। सपिंड्यं सपत्न्यावैरौकोटिष्टरूप
त्वादिति माधवः। कल्पतरुमदनरत्नादयः। अन्ये तु त्रैवैकेनाहुः। स्तेन भर्ता सहैवास्याः सपिंडी
करणं भवेदित्येवकारश्च वणात्। पृथ्वी चंद्रोदये विविक्त्युक्तः। इदं तु तत्त्वं। मदाहेमाद्रादि
मते द्वयोरेकः पिंडीतदावर्गेण सह मदाभाध्वपृथ्वी चंद्रादिमते पृथक् पिंड्यं स्तदैकेन पत्न्यैव।
वचनाच्चैकेनापि। अतो मातुपिंड्यं सपिंडीकृतं नैव पतिपिंड्यं संयोज्यैकाकृतं पिंड्यं तत्पि
त्रादिभिः संयोजयेत्। अन्यपक्ष एव युक्तः। स्मृत्यर्थे सारेत्। अन्वारे हरेणैकदिनमरणे स्त्रियाः
सपिंड्यं नास्ति भर्तुः कृते स्त्रिया अपि कृतं भवतीत्युक्तं तन्मतान्तरमस्तु। इदं ब्राह्मणविविवाहेषु
ज्ञेयं। आसुरादिषु तु शातातपः। तन्मात्रातप्यितामह्या तत्तत्त्वश्चावासपिंड्यं आसुरादिविवा
हेषु विधानं नापि शातातपः। मातामह्यमातुः पितामह्या तत्पितामह्यावेत्यर्थः। सुमंतुः॥
पितापितामहे योन्यः पूर्यो संवत्सरे सुतेः। मातामातामहे तद्वदित्याह भगवाञ्छिवः। इदं मा
सुरादिपरं। पुत्रिका पुत्रपरं चोक्तं प्राक्। हेमाद्रिस्तु। ब्राह्मणादिषु सर्वत्र देशभेदाद्विकल्प
माह। अत एव गुर्जरेषु कोकिलमनानुसारिणां मातृमातामहप्रमातामहा इति आह प्रयो
गः सपिंड्यं च दृश्यते। हेमाद्रावापलं वोपि॥ कोकिलस्य यथा पुत्रा अन्यं सच यजीविनः
पुष्टाले स्वकुलं पाति एवं नारी मृता सती। यदपि विज्ञाने श्वरे मातामहेन मातुः सापिंड्ये
पितृ आह वत्मातृ आहं नित्यमिमाह। यच्च वृद्धि आहं कंदो गपरिशिष्टेषु डभ्यः पितृभ्य
स्तदनु आह दानमुपक्रमेदिति। तद्विषयमेव मातुः पृथक् आह भावात्। अत एव हेमाद्रौ
भविष्ये। मातुः सपिंड्यं प्रक्रम्य उदिते नुदिते चैव होमभेदे यथा भवेत्। तथा कुलकृमा
पातमाचारं चाचरेद्व्युत्पत्तं। अस्य वृद्धा च पवादमाह। तत्रैव व्याघ्रपादः। कुर्यान्माताम
हं आहं सर्वदा मातृश्रवकं। विधिज्ञविधिमास्थाप्य वृद्धो मातामहादित्यतः केचिदेतत्पु
त्रिकापुत्रपरमाहुः। पत्युः सापिंड्यमाह। लोणाक्षिः॥ सर्वोभावे स्वयंपत्युः स्वभर्तृणाम

गविकारीत्यर्थः। गृहस्थः सपिंडोपीत्यर्थः। अतएव भेतकर्मण्यनिवर्तने चरेन्नाभ्युदयक्रियां। आच-
 त्थेतनः पंसिपंचमेषु भदं भवेदिति ज्योतिषे उक्तं माधवीये देवलः। प्रमीतौ पितरौ यस्य देहस्तस्या
 शुचिर्मवेत्त। न देवं नापि वा पित्र्यं यावत्सूर्यो न वत्सरः। इदं वर्षांत सपिंडं न परं तथैव काम्यं यत्कर्म व-
 सरात्प्रथमादृते। इति लघुहारीताये कवाक्यत्वात्। वृद्धिनिमित्तापकर्षे तु वर्षमध्येपि॥ काम्यादि-
 भवत्येवेति गोशः। पित्र्यं सपिंडं। अतएव लौगाक्षिः॥ अम्येषां भेतकार्यावधकत्वात्। आद्य-
 आहमशुद्धेपि कुर्यादेकादशे हनीत्युक्तेऽप्य। एकं सपिंडं न पत्न्या दौत्वपवादः। माधवीयेऽप्यश्रुगः
 पत्न्याः पुत्रस्य तत्पुत्रश्चात्रौ तन्नयस्य च॥ स्नुषा स्वस्रोश्च पित्रोश्च संघातमरणं यदि। अर्वागदान-
 मावपितृपूर्वसपिंडमाचरेत्। लौगाक्षिः॥ पत्नी पुत्रस्तथापौत्रो भ्राता तत्पुत्रका अपि। पितरौ च प-
 देकस्मिन् म्रियेरन्वासरेतदा। आद्यमेकादशे कुर्यात्त्रिपक्षे तु सपिंडं। धवल निवंधे। महागुरुनि-
 पाते तु भेतकार्ये यथाविधिः। कुर्यात्संवत्सरद्वौ गोद्विष्टं न पार्वणं। भृगुः॥ माता चैव तथा
 भ्राता भार्या पुत्रस्तथा स्नुषा। एषां मृतौ चरेच्छ्राद्धमन्यस्य न पुनः पितुः॥ एतदपि सपिंडं न परं।
 पितुर्मृतावन्यस्य श्राद्धं न चरेदित्यर्थः। शुद्धित्वे श्राद्धकौमुद्यां च देवलः॥ अन्यश्राद्धे परान्नं च
 गंधमात्यं च मेषुनं। वज्रयेद्गुरुपाते तु यावत्सूर्यो न वत्सरः। पारस्करभाष्ये वृहस्पतिः॥ पितुर्मुपर-
 ने पुत्रो मातुः श्राद्धान्निवर्तते। मातर्पेपि च वृत्ताया पितुः श्राद्धादृते संधं। समं पितरं विना न्यश्राद्धं
 नेत्यर्थः। शुद्धित्वे देवलः। महागुरुनिपाते तु काम्यं किंचिन्न चाचरेत्। आर्त्विज्यं ब्रह्मचर्यं च
 देवपूजाक्रियांतथा एतत्सपिंडं नात्यागिनिकेचित्। केचित्तु पित्रो रद्धमशौचं स्यात्परमासमा-
 तुरेव च। त्रैमासिकं नु भार्याया लदर्थं श्राद्धं पुत्रयोरिति स्थितेः। सपत्न्यमातुरेवार्धमाहुः। श्राद्धकौ-
 मुदीकारस्तु। द्वयोरेव महागुरो रद्धमेकमशौचकं। नान्यासामधिकाशौचं स्वजातिविहिता कि-
 लेति। समूहजातकुर्याद्विरोधान्निर्मूलमाह। हेमाद्रौ भविष्ये। गयाश्राद्धं मृतानां नुपूरुणं घृते प्र-
 शस्पते त्रिस्थली सैतौ गारुडे। तीर्थश्राद्धं गयाश्राद्धं श्राद्धं मन्थपेत्तकं। अद्धमध्येन कुर्वीत म-
 हागुरुविपत्तिषु। इदं वृद्धार्थं सपिंडं नाभावे। वृद्धे सपिंडं नापकर्षे। अद्धमध्ये दर्शार्थमेवापितुः
 सपिंडं न कृत्वा कुर्यान्मासानुमासिकमिति कुंदोगपरिशिष्टात्। सपिंडीकरणादूर्ध्वं भेतः पार्वण-
 भुभवेदिति मात्स्यात्। ततः प्रभृतिवैभेतः पितृसामान्यमश्रुते। विंदते पितृलोकं च ततः श्राद्धं
 प्रवर्तते इति हारीताच्चेति श्रुलपाणिः॥ यत्तु कातीयं सपिंडीकरणादूर्ध्वं न दद्यात्प्रतिमासिकं।
 एकोद्दिष्टविधानेन दद्यादित्याह शौनका इति तत्रैकोद्दिष्टविधानान दद्यादित्यन्वयः। तुर्यपादेन
 पार्वणो विकल्प उक्तः। अत्रेदं तत्वं। वृद्धिं विना र्वागपि सपिंडं नापकर्षे पितृत्वप्राप्ती वर्षांत एव
 कृते सपिंडीकरणे नरः संवत्सरत्परां भेतदेहं परित्यज्य भोगदेहं प्रपद्यत इति विष्णुधर्मोक्तेः।
 अर्वाकं संवत्सरघस्य सपिंडीकरणं भवेत्। भेतत्वमपि तस्यापि विज्ञेयं वत्सरं नृपेत्यग्निपुराणा-
 च। तेन तत्सत्वेपि वृद्धिदैवविशेषनधिकारः वृद्धिनिमित्ते त्वनंतरमेव। अर्वाकं संवत्सरहृदौ
 पूरणं संवत्सरेपि वा। ये सपिंडीकृता भेतान तेषां नुपूरुणं कुर्यात्। शानातयोक्तेः। तथैव काम्य-
 मिति हेमाद्रिश्च न हारीतो दिवशाच्चैवमिति। तथा। अस्थिसेपंगया श्राद्धं श्राद्धं चापरपक्षिकं।

प्रथमेदेनकुर्वीतकृतेपितृसपिंडेनाः अस्यापवादः ॥ अस्थिदेवंगयाआह्रादनापरपक्षिकं प्रय
मेदेपिकुर्वीतपदस्याङ्कितानुसृतः ॥ भक्त्याख्यआहृतानितिमदमपारिजातादेशः ॥ अत्रैष
याशुनमाहः ॥ तत्वंतुपदीदंसमूलतदाहृदिविनायकैषपूर्वाः ॥ चक्षुर्धेनुपरमिति योज्यं पतिनाना
गयायाविशेषोत्राह ॥ क्रियतेपतिनाचमनेसंवसरेकचित् ॥ देशधर्मप्रमाणत्वाद्गयाआह
स्ववंधुभिः ॥ ॥ अथविधानानि ॥ तत्रपंचकयुतेमदनरत्नेगारुडे ॥
आदीकृत्वाभनिषाधमेतन्नक्षत्रपंचके ॥ खेत्यंतसदाद्रव्यमुभयंदाहकर्मणि ॥ शवस्यतु मयी
पेनुक्षेत्रव्याः पुत्रलालदा ॥ दर्ममयास्तुचत्वारज्जसमन्त्राभिमुद्रिताः ॥ ततोदाहः प्रकृतवलेष्व
पुत्रलकैः सह सक्तकोतेतनः पुनः कापेशांतिकपोष्टिकं पंचकेषुमृतोपोवेनगतिलभेतनरः
तिलोचैवहिरण्यचुतमुद्रिष्यचुनंददेत ॥ क्रियानिवधे भाजनोपानहौकृतत्रैमसुद्राचवाससि
दक्षिणादियतेविमं सर्वपातकमोचनी ॥ मदनरत्नेगारुडः ॥ यदिभद्रातिथीनस्याज्ञानुभौमश
नैश्वरेः ॥ त्रिपादक्षेत्रसंयोगोदयोगोद्विषुकरः द्वित्रिषुकरयोगेनुमृतिमृत्यंतरावहा ॥ दहने
परणेचैवत्रिपुणस्यात्रिषुकरे ॥ खवनेन्येवमवस्यादेतदोपेशांतये तिलपिष्टेयवैवोपिशी
रंकारपुत्रतः ॥ शूर्पेनिधायालक्यदाहयेत ॥ पेनुपरिपेत्रितहाहमेतमाहवोधापनः ॥ अस्मात्त्र
मितिमंत्रेणतिलपिष्टप्रदाहयेत ॥ द्वित्रिषुकरयोदोषस्त्रिभिः कृच्छ्रेष्वपोहति ॥ वासवेमरुतां
चेत्याहुतेचापिपुनरुति ॥ सुवर्णेदक्षिणां दद्यात्कृष्णवस्त्रमथापिवा ॥ वासवधनिष्ठाः ज्ञाह्ये ॥
कुंभमीनस्थितेचंदेभरणमस्यजायते ॥ नतस्योर्ध्वगतिर्दृष्टासततोनशुभंभवेत् ॥ नतस्यदाहः क
र्तव्योविनाशान्तस्त्रिषुजंतुषु ॥ अथवान्तर्दिनेकाप्योदाहस्तविधिश्रवकं ॥ धनिष्ठापंचकेजीवो
मृतोपदिक्तंयचना ॥ त्रिषुकरेणाम्बुमेवाकुलजाभारपेक्षुव ॥ तत्रानिष्टविनाशार्थं विधानंसम
क्षेयते ॥ दमीणांपतिमाकार्पाः पंचारणसूत्रवेष्टिताः ॥ पूर्वपिष्टेनानुलिप्तालाभिः सहशवद
हेतुभेतवाहः भेतसखः प्रतयः भेतभूमिपः ॥ भेतहतीपंचमस्तुनामायेनानिचक्रमातः ॥ अ
त्रमतिमाः गंधधूपैः पूजयित्वा ॥ प्रथमांशिरसिद्वितीयांनेत्रयोः तृतीयां वामकुक्षौ चतुर्थीना
भौपंचमीयांदयोस्तस्यतुडपरिणामभिर्भुतहृत्वापमापसोमंभवेकमितिमन्त्राभ्यामनेकता
स्वांज्यहनेदिनिभदाः ॥ सक्तकोतेतनः पुत्रकृत्याच्छांतिकपोष्टिकं ॥ कास्यात्रस्थितंतेलेवी
क्ष्यद्याहुजन्मने ॥ अष्टविष्णुमहेशैश्वरहणमीपेतततः ॥ माषमुद्रपवर्हीहिप्रियंवाद्रिष्य
च्छति ॥ स्तणंदांनरुद्रजाप्यनसहोमोद्विजावनं ॥ गोभूदानंषडंशेनृकर्पादोषोपशान्तये ॥ अप
राकैः ॥ धनिष्ठापंचकयुतेपवारलानितसुखे ॥ आस्थाहनिस्त्वयंतजहनेदहवपानिति ॥ ततोनि
हंरंशुकुपंदेषसांनैर्विभिः स्तनः ॥ शतंनिरत्नेदेवजलेवाप्रतिपादयेत् ॥ त्रिपादक्षेत्रेनतदहृद
रत्नमशकलंसुखे ॥ तस्यपिष्टमपंकुपीतपुरुषत्रितपंततः ॥ होममतिमुल्लङ्घनांत्यानहवपा
निति ॥ कांसीपसंवकापीसंकुसुमं प्रतिपादय ॥ त्रिपुणस्याग्निं संस्क्रुयांतश्चयमौवाससुत्स
जेत् ॥ तदेवा कनकहोतृकं नीलपमणं चमौक्तिकं ॥ पंचरत्नमिदमेतत्कविभिः प्रवदंतिभि
रत्नानां चाप्यभावेतत्सरोजमोर्ध्वमेववा ॥ सुवर्णस्याम्बुभावेतु आभंगेयं विचक्षणेः ॥ मदन

लेप्येवं तथा। एकादशपलं कां स्यंतर्द्धे वातर्द्धे कं। नवषट्त्रिपलं वापि दद्याद्दिवा यशक्तिः
तथान्यत्र॥ स्वर्गस्योक्तविधानेन कृत्वाग्नेः स्थापनंततः। अन्वाधानं निर्वपणं देवतानां तथा हुतिः
यमायधर्मराजाय मृत्यवे चांतकाय च। वैवस्वमाय कालाय सर्वभूतस्य माय च। औदुंबराय दध्रा
य नीलाय परमेष्ठिने। चक्रोदराय चित्राय चित्रपुत्राय वैकमाय। विधिनावपणं कृत्वा एकैकामा
हुतिं हुनेत्। कृत्वा गां कृत्वा वस्त्रं च हेमनिष्कसमन्वितां। दद्याद्दिवा यशंताय प्रीतो भवतु मे यमः
त्रिपादस्तेप्यंत देव अथ परकैः। पुनर्वसूत्रराषाढा कृतिकोत्तरफाल्गुनि। पूर्वाभाद्रविणश्रावणे
मेतत्रिपादभं। मयूरचित्रैर्गर्गः॥ मृतः श्मशानं यो नीत उपजीवति मानवः। गृहे यस्य प्रविष्टो सौति
ष्टेदयकदाचन। अविष्टो नृत्यमायाति हतदारपरियहः॥ तत्र शान्तिं प्रवक्ष्यामि धर्मराज मतं यथा
सक्षीराणां घृताक्तानामग्नेर्हन्ता मुखे बुधः। औदुंबरीणां विधिवत्ततः शान्तिं कृता भवेत्। सा वि
अष्टसहस्रेण क्षीरशान्तिं च कारयेत्। कपिलां तिलकां संचहुतां ते भूरिदक्षिणेति॥

॥ अथ ब्रह्मचारिमृतौ ॥

शौनकः॥ ब्रह्मचारिमृतौ रीतिकथयामि

समासतः। तत्रावकीर्णदोषस्य प्रायश्चित्तप्रशान्तये। द्वादशव्यं वा च्यं वा यथाशक्त्याथमाचरेत्।
स्नातको ब्रह्मचारी च निधनं प्राप्नुयाद्यदि। संयोज्य चार्कं विधिना संयोज्यो नौततः परं। देशकालौ
स्मृत्वा मुकगोत्रा मुकनाम्नो मृतस्य ब्रह्मचारिणो व्रतविसर्गं करिष्ये। इत्युक्त्वा हेमानां दीप्राहं कृ
त्वा स्विष्टिप्रतिष्ठाया दारं ते च तस्मिन् विव्याहतिभिरग्नये व्रतपतये व्रतानुष्ठानकाफलसंपादना
य विश्वेभ्यो देवेभ्यश्चाज्यं हुत्वा स्विष्टकृदादिसमाप्य पुनर्द्देशकालौ स्मृत्वा कं विवाहं करिष्ये इ
त्युक्त्वा हेमानां दीप्राहं कृत्वा कं शाखां शवं च हरिदया लिप्त्वा पीतसत्वेण वस्त्रयुग्मेन चोवेष्ट्या
ग्निं प्रतिष्ठाप्या दारं ते ग्नये च हस्यतये विवाहविधियोजकाय च। यस्मै त्वा कामकायायेतिका
माय एवं च तस्मिन् आहूतिर्हुत्वा व्यस्ताभिः समस्ताभिर्व्याहतिभिश्चाज्यं हुत्वा स्विष्टकृदादिस
माप्यार्कं शाखां शवं च दहेत्। विधानमालायां॥ येषां कुले ब्रह्मचारी निधनं प्राप्नुयाद्यदि॥ तत्र
कुलं क्षममाप्नोति सोऽपि दुर्गतिमाप्नुयात्॥ मृतस्य म्रियमानस्य षड्व्यं व्रतमाचरेत्। त्रिंशश्चोत्र
सचारिभ्यो दद्यात्कौपीतका भवान्। हस्तमात्राः कर्णमात्रा दद्यात्कृत्वा जिना निच। पादकाष्ठत्र
मात्यानि गोपीचंदनमेव च। मणिप्रवालमालाश्च भूषणादिसमर्पयेत्। एवं कृते विधाने च विप्रः
कोपिन जायते। अत्र मूलमयं॥ ॥ कुशीमृतौ यमः॥ मृतस्य कुशिनो देहं निव
नेद्दोषभूमिषु। वासरवितपं पश्चादुहत्यान्यत्र तं दहेत्॥ नगंगाप्रवनं कार्यं निक्षेपविधिरुच्यते।
षड्व्यं व्रतशरीरं विधिना न्यक्तं तु चरेत्। ततो स्थि संचयंत स्य गंगायां प्राक्षिपेत्सुधीः। सा हि मासि
ततः कुशोन्मासि श्राद्धाविपावरणं। संकल्पविधिना केचित्पवदंति मनीषिणः। स्मृतं तु हि
मरणे कथितं शास्त्रकोविदैः। शुद्धितत्वे भविष्ये॥ मृणुकुशगणं विप्रउत्तरे नृरतोऽरुन्।
विचर्चिकानुदंष्ट्रमा चर्चरीयस्तु नीपकः। विकर्षेन्नृणां त्र्योचरुस्तथा एकमित्युक्त्वा
मृते च प्रापयेत्तीर्थमथ वा तस्मूलकं। न पिंडो देनं कार्यं न च दानं क्रियां चरेत्। यस्यासी यन्नि
मासी यमृतः कुशी कदाचन। यदि सिंहाचरेद्दाहं यन्निश्चापरां चरेत्। अकृतं प्रायश्चित्तं

स्यादिहोहश्चायश्चित्। अतएव कुनरत्वादिबलुहिनोपि दादशरात्रेभूलपाणिनां। अतएवाय
दीपकुहिनोमरणान्तमाशौचमुक्तेकौर्मिः। क्रियाहीनसमूखस्य महारोगिणाएव। पयेशचरणा
स्याहमरणान्तमशौचकं॥ महारोगास्तु॥ वातव्याध्यश्चरि कुष्ठमहोदारभगदरः॥ अशौचसिद्ध
रोगीत्यद्यो महारोगाः प्रकीर्तिताः॥ ३३॥ रजस्वलायास्तृणान्तपः॥ रजस्वलायाः प्रतायाः स
स्कारादीनिनाचरेत्। अर्धविग्राजालानां शवधर्मेण दाहयेत्। अतः प्रक्षाल्याकाष्ठवधान् य
होर्ध्वदेहेत्। संकटे तु मदनरत्ने स्मृतं तरे॥ उदक्यासृतिक्त्वापि मृतास्याद्यदि तां तदा। आशौ
चेत्तु अतिक्रान्ते दाहयेदंतरपदि। उद्धेतुन तु तोयेन स्नापयित्वा तु भवतः॥ आपो हि हेति निसृभि
हिरण्यवराणां श्वत्सुभिः पवमानां उवाकेन यदतीति च सप्तभिः। ततो प्रज्ञपयित्रेण गोमूत्रेण
षवादिजाः। स्नापयित्वा न्यवसेनेनाच्छाद्य शवधर्मेतः। दाहादिकंततः कुर्यात्प्रजापतिवचो
पथा। यत्प्रपवित्रमापो अस्नानिति मिताक्षरायाम्। पंचभिः स्नापयित्वा तु गव्यैः प्रतारजस्वला
वस्त्रांतरावृतं कृत्वा दाहयेद्विधिश्वकं। गृहकारिकायां॥ अंतरिक्षमृजायेच वहावसुप्रमा
दतः॥ उदक्यासृतिक्ता नारी चैरच्चांशपरात्रया। ततो यवपिष्टेनाक्षिप्या शोत्रशतश्रपौ दकैः स
स्नाप्य भस्मगोमयमृत्कुशोदकपंचगव्यैः शुद्धोदकैरपो हिष्टा पात्रमानीभिः सस्नाप्या न्यवसे
येत्तदेहेदिति भंडाः॥ अत्र प्रापश्चित्माह। बोधामनाः॥ उदक्यासृतिक्ता मृत्यो चैरच्चांशपरात्रय
मिति सृत्तिकायास्तु। मिताक्षराया॥ सृत्तिकाया मृतायां तु कथं कुर्वेति याज्ञिकाः॥ कुंभे सृत्ति
लभादाय पंचगव्यं क्षिपेत्ततः। उएयाभिरभिंमं आयोवाचा शुद्धिलभेत्ततः। तेनैव स्नापयित्वा
तु दाहं कुर्याद्यथाविधि। अलिंगाभिर्मेविताभिर्बोमदेव्याभिरेव। अन्यैश्च वारुणैर्मेवैः सस्ना
प्यविधिना देहेत्। गृहकारिकायां॥ सृत्तिका मरणप्राप्ते सर्वौषधमुत्लेपने। अस्तु की तु सस्य
ष्टः श्रुयो रानुशते क्षिपेत्। प्रापश्चित्तविशेषस्तत्रैव। सृत्तिका तु पदासाध्वी विस्त्राता भरणगता
त्रिवर्षश्रौण्ययं तेन श्वेतं कृच्छ्रेण संवेदा। उद्दितीयमहं। सृत्तिका तु पदासाध्वी विस्त्राता मरण
गता। विषण्ववदिना दवोगकादेन विमुच्यति। अर्धेत्तु॥ सृत्तिका तु पदानारी मारणां श्वेव परित
जेत्। मासमेकावधियाव त्रिभिः कृच्छ्रेर्विश्रुतिः। गर्भिणी मृतो नु मदनरत्ने शौनकाः। गर्भिएषु
दक्या संस्कारं शिशुसंस्कारमेव च प्रवक्ष्यामि समासेन शौनको हृदि जन्मनां। गर्भिणी मरणप्रा
प्ते गोमूत्रेण जले सह आपो हिष्टादिभिर्मंत्रैः प्रोक्ष्य भती समास्थितः। भेत्तं प्रशाने नीत्यायो
क्षित्व सव्योदरं ततः। पवमानां जीवश्चेत्तु नेदत्वा मुतायतु। मले स्तु न शश्येत्। चाम्नामे
निशाय च। उदरं चात्र रं कुं योत एष दाभेन पूर्वव। मृदं कुशगोमूत्रैरपो हिष्टादिभिश्चि
स्नाप्य चाच्छाद्य वासोभिसवधर्मेण दाहयेत्। तत्रैव च उशीतिभने। गद्यानि गर्भिया मृतायां
दक्षिणां शिरसं निधाय तस्यानाभिरांतरं सव्यमुदरं च नुरं रं रिरण्यगर्भः समवर्त्तनेति कि
लागभेच्छेदमारा लं प्रक्षाल्य निखनेन यदि जीयत्वे मम पुत्रकैस्तुक्ता। श्वेत्त्रिमेवेति पंचभिः
स्नापयित्वा हिरण्यमंतर्भाप्य भौनिधायान्नाहनिभिरभिमेज्यमले स्तनः शयश्चित्तने पायपि
त्वा शिशुं पायं प्रापयेदं भेदं दस्य ले शना उपधामेति पंचाहूती हेत्वा मारणां प्रस्ताह प्रसस्ताह

मनुवाकाभ्यां व्याहृत्या वा ज्यहृत्वाभिन्नमुदरेण सूत्रं संयज्य गृहे नानुलिप्य ब्राह्मणाय नित्यं नानुगंभू
मिसुवर्णं दद्यादथ यथोक्तेन कल्पेन दहेत्। वौधायनेन तु। शतायुधायेति पंचहोमानंतरं प्रयासा
यायासाय विवासाय संयासायोधासायावयासाय सुवे। शोकाय तपने तपत्ये ब्रह्महृत्या ये स
र्वे स्येति स्वाहांते एह तयोप्यधिका उक्ताः। गृह्यकारिकायां॥ यदा गर्भवती नारी ससत्य संस्थि
ता भवेत्। कुक्षिं भित्वा ततः शल्यं निहरेद्यदि जीवति। ममीत निखने तंतुं प्रायश्चित्तमतः परं
सात्रयस्त्रिंशता कृच्छ्रैः शुच्यते शल्यदोषतः। स गर्भं दहने तस्या वरं जं वधपातकं। प्रायश्चित्तं
चरित्वा तु शुच्यं तिपायकारिणः॥ दग्ध्वा तु गर्भं संयुक्तां त्रिरव्यां कृच्छ्रमाचरेत्॥
अथान्वारो हरां स्त्रीणां मात्मनो भर्तुरेव च। सर्वपापक्षयकरं निरयोत्तारणाय च। अनेक
स्वर्गफलदं मुक्तिदं च तथैव च। जन्मान्तरे च सौभाग्यं धनपुत्रादिवृद्धिदं। देशकालौ सत्त्वारु
धती समाचरत्वं स्वर्गलोके महीयमानत्वं मनुष्यलोकं समसंख्याद्वा वच्छिन्नस्वर्गवासं भ
र्तुसहितं च तु ईशं द्रावच्छिन्नकालिकं त्रीं उमानत्वं मानुषित्वं सुरकुलत्रयपूतत्वं ब्रह्मघ्न
कृतघ्नपतिपुतत्वं पत्युवियोगकामा भर्तुज्वलच्चित्तारो हरां करिष्ये। अनुगमने तु फल
मुच्चिरव्यां न्वारो हरां करिष्ये इत्युक्ता हरिद्राकुंकुमांजनादिपुतश्रृंगोणिवायनैः संयुतानि च। ल
क्ष्मीनारायणो देवो बलसत्त्वगुणाश्रयः। गण्डसत्त्वचमे देया द्वायणैः परितोषितः। सोपस्कराणि
श्रृंगोणिसुवासिनिभ्यो दद्यात् मंत्रस्तु॥ लक्ष्मीनारायणो देवो बलसत्त्वगुणाश्रयः। गण्डसत्त्वच
मे देया द्वायनैः परितोषितः। सोपस्कराणि श्रृंगोणिवायनैः संयुतानि च॥ लक्ष्मीनारायणा श्री
मैसत्त्वकामाद दाम्यहं। अग्नेः समीपमागत्य पंचरत्नानि पद्मवे नीलांजनं रुधावध्वा मुखे मु
क्ताफलं न्यसेत्। ततो ग्निं प्रार्थय नं कृत्वा मंत्रेणानेन निश्चितं। स्वाहा संक्षेपनिर्विस्रशर्वगो ब्रह्
माशन सत्त्वमार्गं प्रदानेन नयमां पत्नुरतिकं। ततो ग्नावाज्येनाग्नयेने जोधिपतये विष्णवे स
त्वाधिपतये। कालापधर्माधिपतये पृथिव्यै लोकाधिपतये। अग्नेः साधिसात्रीभ्यः वायवे वला
धिपतये आकाशपसवोधिपतये कालापधर्माधिपतये अश्वः सर्वसाक्षिणीभ्यः ब्रह्मरो दे
साधिपतये रुद्रापदेशनाधिपतये च हृत्वाग्निं प्रदक्षिणी कृत्य दृषदमुपलाचं संपूज्य पुष्पांज
लिं गृहीत्वाग्निं प्रार्थयेत्। त्वमग्ने सर्वभूतानां मंत्रश्चरसि साक्षिवत्। त्वमेव देवजानीधेनवि
दुर्गो निमातुषाः। अनुगच्छामि भर्तोरवैधव्यभयपीडिता। सत्त्वमार्गं प्रदानेन नयमां भर्तुरं
तिकं। मंत्रमुच्चार्य शनकैः प्रविशेच्च हृतापां नं गौडस्तु। इमाना रीरविधा वारति। ऊं इमाः प
तिव्रता परयाः स्त्रियोः पापाः सुशोभनाः। सह भर्तुं शरीरेण संविशंतु विभावसु इति विप्रः पठे
दित्याहुः। कातरं तु। भेतो ज्ञे सुतां देवः। शिष्यो वा उदीर्धेति द्वाभ्यामुत्थापयेत्। एतन्महिमा
मिताक्षरादौ ज्ञेयः। पृथ्वी चंद्रोदये स्कांदे। अनुव्रजंती भर्तोरगृह्णाति त्वनं मुदा। पदे पदे श्व
मेधस्य फलं प्राप्नोत्युत्तमं॥ पुत्रं गिरः॥ या स्त्री ब्राह्मणा जातीया मृतं पतिमनुव्रजेत्। सा स
र्वमात्मघातेन मात्मनेन पतिं नयेदिति। यत्र व्याघ्रपातः। नम्रियेत समं भर्तुं ब्राह्मणी शोककथि
ता। न ब्रह्मगतिमाप्नोति मरणादात्मघातिनीति। तत्पृथक् चिति परं। पृथक् चितिं समाहृत्य

ननिमानंमहंति। अन्त्यासावेवनारीरास्त्रीधर्मोपपरः सतः। उत्पन्नसोक्तैः। एषकृचिनिस्तु। स
त्रियादिपरा। तद्विभिन्नादौ। देशंतरं मने पत्नौ साध्वीनस्यादुक्तत्वात्। निधावोरसिसंयुद्धामविशे
ज्ञातवेदसः। अयं देवादात्। माध्वीस्त्रीनभवेदात्मयातिनी अहाथौ चेति वृत्तं न आह्वाप्रोतिगा
स्त्ववतः। इमानारीरविधवारतिः। अवेदेवादाः। अहाथौ चमन्वा रोहरापरमिति स्मात्रोः। निवेष
वाक्यनिप्रायश्चित्तायः। मृते। पतितेन बासहमरणनिवेषपराणीत्याहुः। अस्थीदाहे मन्वाश
दाहेवानप्यकचिनिदोषः। अगत्वेन स्थानपत्या वाशरीरनुत्पत्त्यात्। ननु मन्वाप्रोवाकृतप्रो
वाभिन्नप्रोवाभवेत्यति। उनात्पविध्वानारीतमादापमृतातुपेति हारीतौ मृतमनितदाहादि
नियेधेन सहगमनस्य दृश्यालत्वादर्थवादमात्रमिति। श्रुत्योचदः॥ जन्मातरीययापवतसहम
रणो नोद्धारइति स्मात्रे गोशः॥ शुद्धितत्वे व्यासः॥ दिनेकगम्यदेशस्था साध्वी चेत्कृतमिच्छया न
देहेत्तामिनतस्यायावदागमनं भवेत्। तत्रैव भविष्ये। नतोपेक्षितदक्याया मृते मन्त्रैरिवेद्विजाः
तस्यानुमरणं योपस्थापयेदकरवृक्ष। एकात्रिंशसमासाधमन्त्रैर्यानुगच्छति। तत्रैव यः कि
पाकती सतस्याश्चक्रियाचरेत्। एतद्दृश्याहं न यश्चाग्निदानभित्त्यपि उद्धारस एव हीति वा
पवीपाकेः। आप्लवः॥ चितिश्चातुयानारीमोहाद्विचलितभवेत्। आमापत्येन पुच्छेत तस्या
द्वेयानकर्मणः। तथा॥ अन्वा रोहेनुनारीणापत्युश्चैकोदकाक्रिया। पिंडदानक्रियाते हतश्चा
हुपत्यादिकेतया। अन्वा रोहे कृते पत्न्याप्यकृपिडासिलो जलौचः। प्यकृशिलेन कुर्वीत र
यादेकशिलेतया। अन्वतप्रायुक्तः। इदं गमिणी बालापत्यासन्निकारजस्वला अभिचारिणी
भिन्नकार्यः। स्त्रीरिणीनागभिरीना पतिताना च योषितां। नास्ति पत्यामिसंवेशः पतिनौ हित
या उभा विनिमदनरत्ने स्मृति संग्रहोक्तैः। मदनरत्ने च हस्यति॥ बालसंवर्द्धने पत्न्या बालापत्या
नृगच्छति। त्रौतपवासनिपतारस्त्रे भवेत्तु गमिणी॥ त्रौतपयादेरजस्वला सन्निकाचेति। श्रुत्यो
चदोदये गोपीयपुद्धितत्वे च पाठः॥ तत्रैव रोहन्नारीयेपि॥ बालापत्याप्यगमिणी एव स्यात्
तवत्तया। रजस्वला एव सुते नारो हंति चित्तानुताइति। अत्र पतिव्रता सा सदी प्राप्रविशे चहुता
शनमिति। भारताष्टगवेदेवादात्साध्वीस्त्रीति। ब्राह्म्या च पतिव्रतानामेवाधिकारो न उद्धारो॥
यत्तु॥ अयमयवपाः। श्रुते पतिद्वेषेन चेतसा। व्रतं नेयाश्च सततं भर्तृणां पतिकुलनः। तत्रावुपरा
कोलेयाः कुर्वन्ति तथा विधाः। कामातकीयात् भग्यात् मोहात् सर्वैः प्रतामवतुमेति। भारतेनैव
निक्रम्यपि न स्तावकमिति श्रुत्योचदः॥ ब्राह्मण्या एकचिनिरेव नष्टकृचिनिः। सत्रियादीनां पृथ
गेकाचेति कल्पतरुत्वाकरमदनपारिजानादयः। शुद्धिचित्तामणौ चैवंत अन्वा रोहये गृहं
चमध्येतद्वैश्चाकृते विगत्रमध्य एव दर्शयिडाः। सहगमने तु मन्त्रेणैव नुत्पया शौचपिंडदानं
च। अन्वितायाः प्रदानव्यादशपिडास्त्रहेरानु। साम्यशौचेन तैरनुतस्याः प्राद्वित्रीयेने।
तिशुद्धितत्वे शूलपाणौ चैवेदीनसि स्मृतेः। संस्थिते पतिता स्मिन्प्राविशेद्याहुताशनं तस्याः
पिडादिभेदमक्रमशः पतिपिंडवदिनिजिनकशूलपाणिशुद्धितत्वे धृतव्यासोक्तैश्च अन्वत
प्रायुक्तैः। पदानुरजस्वलापि पत्नी मृते पत्नौ देशकालवशात् न देवानुगच्छति न शुद्धिप्रतीक्षते।

तत्रविधिः देवयाज्ञिकनिवधे। यदास्त्रियामुदक्कायापतिः प्राणान्समुत्सृजेत्। शोणमेकतंडुला
नामवह्न्या द्विष्टुद्धये। मुशलाघातेस्तदसकस्रवते योनिमंडलात्। विरजस्वामन्यमानास्त्रेचित्रे
तदसकक्षयं। दृष्ट्वा शौचं प्रकुर्वीत पंचमृत्त्रिकया पृथक्॥ त्रिशद्विंशतिर्देशचगवोदन्वावहन्
मात्। विप्राणां वचनाच्छुद्धासमारोहेऽनुशानं नारीणां सरजस्कानामिपंशुद्धिरुदाहृताः॥ अ
त्रश्राद्धादौ निर्लीपः पूर्वमुक्तः॥ इतिकमलाकरभट्टकृते निर्लीपसिंधौ अत्यकर्मनिर्लीपः॥

॥अग्निप्रवेशाशक्तौ नुविष्णुः॥ मृते भर्तृरिब्रह्मचर्यं तदन्वारेहणं चेति। ब्रह्मैव
नैसहानुगमनं शस्तं वैधव्यस्याथपालनं। यत्तु तत्रैव। कलौ नान्या गतिः स्त्रीणां सहानुगमना
दतश्चि। तद्ब्रह्मचर्यो शक्यत्वपरंतथा च मनुः। ब्रह्मचर्यं चरेद्वापि प्रविशेद्वाहृताशनं। काशी
खंडेपि। पत्न्यौ मृतेपि पायोषितं वैधव्यं पालयेत्कचित्। स पुनः प्राप्य भर्तारं स्वर्गलोके समश्नुते॥
अनुयाति न भर्तारं यदि देवात्कथंचन। तथापि शीलं सरस्वतीलभंगान्न तत्पथः। तद्देश एवाप्त
तिः स्वर्गात्पतिः पतति नान्यथा। तस्याः पिता च माता च भ्रातृवर्गस्तथैव च॥

॥अथ विधवाधर्माः॥ ॥मदनरत्नेस्कां दे। विधवा कवरी वंधो भर्तृव
धायजायते। शिरसो वपनं तस्मात्कार्यं विधवापि वा। एकाहारः सदा कार्यो न द्वितीयं कदाचन
मासोपवासं वा कुर्याच्चंद्रायणमथापि वा। पर्यंकशायिनी नारी विधवा पातयेत्यति। नैव मुहूर्त
न कार्यं स्त्रिया विधवा क्वचित्। गंधद्रव्यसंभोगो नैव कार्यस्तथा पुनः। तर्पणं मत्पहं कार्यं भ
र्तृलिलकुशोदकैः॥ तन्पि तु स्तम्भिनुश्चापि नाम गोत्रादि पूर्वकं। इदमप्यत्र परमिति मदनपारिजा
तः॥ नाधिरोहेदनं ज्ञाहं प्रारोके ठगंतेरपि। कंचुकं न परिदृष्ट्वा द्वासे न विकृते वसेत्। वेशाखे का
र्तिके माघे विशेषं नियमं चरेत्॥ प्रचेताः॥ तं ब्रूलाभ्यं जनं चैव कांस्पयात्रेव भोजनं। पत्नी च ब्रह्म
चारी च विधवा च विवर्जयेत्॥ श्राद्धादौ विशेषः प्रागुक्तः। यत्तु वोधायनः॥ संवत्सरं प्रेतपत्नी
मधुमांसं विवर्जयेत्। अधः शयीत षण्मासमिति मोक्षलभ्यमावितमिति तदसवर्णपरमित्य
परार्कः॥

॥अथ सन्यासः॥ याज्ञवल्क्यः॥ वनाद्गृहाद्वा कृत्वेष्टिं सार्ववेद
सदक्षिणां प्राणान्पत्या तदनेनानग्नी नारोप्यनात्मनि। अधीतवेदो जपकृत्युत्रयं च तदे
निमान्। शक्त्या च यज्ञकर्मोक्षमनः कुर्यात्तु नान्यथा। एतदाश्रमसमुच्चयपक्षे जावालाश्र
मौ त्वन्येऽपि पक्षा उक्ताः॥ यदि चेत्तरथा ब्रह्मचर्यो देवप्रव्रजेद्गृहा वनाद्वा॥ अथ पु
नरव्रती वा व्रती वा स्वातको वा स्वातको वोत्सनाग्निरनग्नि को वा यदहरेव विस्जेत्तदहरेव प्र
व्रजेदिति॥ अग्निरः॥ प्रव्रजेद्ब्रह्मचर्योद्वा प्रव्रजेच्च गृहादपि। वनाद्वा प्रव्रजेद्दिहाना नरो वा
यदुःखिताः॥ आतुरो मुमूर्षुर्दुःखितश्चौरव्याघादिभीतः॥ भारते। आतुराणां च संन्यासेन
विधिर्नैव चक्रिया। प्रैषमात्रं समुच्चार्य सन्यासं तत्र प्रजयेत्॥ जावालश्रुता वपि॥ यथातुरः
स्यान्मनसा वाचा संन्यसेदिति। अत्र विप्रस्ये वाधिकारः॥ ब्राह्मणाः प्रव्रजेतीति जावाल
श्रुतेः। आत्मन्यग्नी न स मा रोप्य ब्राह्मणः प्रव्रजेद्गृहादिति मनूक्तेऽपि विज्ञानेभ्योऽदयः।
वृद्धाश्च वल्क्योपि। चत्वारो ब्राह्मणस्योक्ता आश्रमाश्च तिनोदिता। द्वित्रियस्त्रयः प्रोक्ता

दावेको वैश्यश्च द्वयो रिति मा भवत् । ब्राह्मण एतद्विषयो वाप्यवैश्यो वा प्रमज्जेद्ब्रह्म इति को मा धुक्तेवैश्या
त्रयस्याधिकारः ॥ पूर्ववाक्येन कक्षापदं शदिनिवेधाय । मुत्त्वानामप्यधर्मो यदि स्थोलेन गंधा-
रण । राजन्यवैश्ययोर्नैतिदत्रात्रेयमुनेर्वच इति । बोधापनोक्तेरिति । पश्चात्तरमाह न त्वत्तु कुटीव
कादिरपमेतदिति योपि । संन्यासपलपैतकमिति । कलौ निवेधः सोपि त्रिदशदिपरमुक्तमा-
ह । स च संन्यासश्चतुर्थेत्याह हारीतः । कुटीवको वहदको हसश्चैव तृतीयकः । चतुर्थ परमो ह
सो ययोपश्चात्संज्ञमः । आद्यः पुत्रादिना कुटीकारयित्वा । तत्र गृहे वा न सन् को प्रापयवासाः ।
शिखोपवीतत्रिदंडवान् । वंधुष्वुत्तरहेवाभुजान् । आत्मजो भवेत् । एतदप्युक्तं शक्तपरं । द्विती-
यस्तु वंधून् हिंत्वा सप्तागाराणि । भैक्षचरन् पूर्वोक्तवेषः स्यात् । हसस्तु पूर्वोक्तवेषोऽप्येकदंडः ।
एकं तु वैराग्यवदंडधारयेत्त्रियमादरादिति स्कांदात् । विस्मरपि पत्रोपवीतदंडवस्त्रं जनुनिवा-
रणां तावानपरिग्रहः । भोक्तो नाप्यो हसपरिग्रहः । चतुर्थोपि स्कांदे । परमहंसस्त्रिदंडचरः । जुगो-
वालनिर्मिताः । शिखोपत्रोपवीतचनित्यकर्मपरित्यजेत् । अप्रमत्त्येकदंड एवाप्युत्तरशिखोपवी-
तादित्यांगनिवेधाले कुटीवकादिपरः । यत्र भेदातिथिः ॥ यावत्सुखं स्वयं दशस्तावदेकेन वस्त्रे
येदिति । तदपि तस्य मेव । यच्चात्रिः ॥ चतुर्थोभिस्त्वः । भोक्ताः सर्वे वैवत्रिदंडिन इति ॥ तद्वाग्दश-
दिपरः । न पश्चिंपरं वा दंडेयमनोदंडः कर्मदंडस्तथैव वा । प्रत्येतेनियतादशसत्रिदंडीति चोच्यते
इति मन्त्रेः । तस्मात्परमहंसस्येकदंड एव । सोऽप्यविदुषः विदुषस्तु सोपि नास्ति । न दंडं न शि-
खो नाच्छादनं चरति परमहंस इति महापनिषद्युक्तेः । ज्ञानमेवास्ति दंड इति । वाक्यशेषाच्चापत्र-
यमः । काष्ठदंडो धृतो येन सर्वाणी ज्ञानवर्जितः । समानि नरकान् यो एनं महारौरवसंज्ञका-
निति । तद्द्वैराग्यं विना जीवनाय संन्यासपरः । एकदंडं समाश्रित्य जीवति वहवोनरः ॥ नरके
रौरवेधोरैकमेवागात्यंतं निते इति स्मृतं । यच्चाश्वमेधिके । एकदंडी त्रिदंडी वा शिखी मुंडी तु
एव च । काषायमात्रसारेपि यतिः । प्रत्योपधिकिरेति । तस्यापि पूर्वोक्तव्यवस्था ज्ञेया ॥
॥ ॥ ॥ अथ तद्विधिः ॥ ॥ ॥ बोधायनः ॥ कृत्वा आश्रानि सर्वाणि पित्रादिभ्यो
धृक्पृथक् । वापयित्वा च केशादीन् प्राज्ञे येन वक्राः स्याः । सर्वाणीति स्वस्य नव आहवोऽश-
आह्वदित्वा चेत्पर्यः । स्मृत्यर्थसारेपि । एको हि एविधानेन कुर्याच्छाश्रानिषोऽपः । अग्निमा-
नपावरोनेन विविधानिर्दयेत्स्वयमिति ॥ कात्यायनः ॥ कृत्वास्तचतुरः कृत्वा पावनापस्य
नाश्रमी । आश्रमी चतुर्भक्तं कृत्वा सोमो ग्यतो वजेत् ॥ बोधायनः ॥ सदेव मार्गं कदियं पि-
त्रे मानुः कमानुषेताः । आर्षे देवर्षिर्ब्रह्मर्षिस्तत्रर्षयः । देवर्षिस्तत्रर्षिमतुष्यर्षयो वामरी आ-
दिः । ऋषय रिति संन्यासपद्धतौ तच्चिन्त्यादिभ्यः सुहृदादित्याः । मातृषे सनकसनेदनसनातन-
धृत आद्वैश्विष्मादिभूतानि । चक्षुरादिकरं रानि । चतुर्विधो भूतयामश्नेति । तिस्रः पित्रेपि
आदित्रयो माता महाश्वं मालके गात्रादपलितः । आत्म आह्वे आत्मपितृपितामहादेवताः ।
आत्म आह्वे परमात्मदेवत्यमिति संन्यासपद्धतौ तच्चिन्त्यं । सर्वत्र चनादी सुखं त्वं विशय एतं
ये । सर्वत्र पिंडदानं पुण्याविश्राः ॥ दक्षकृतौ सत्यवत्स्वाविष्ये देवो । अथ्यत्र नादी आहव रि

तिहेमाद्रिः। स्मृत्यर्थसारे। केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वा पक्वयेत्। दंडं जलपवित्रं च शिक्वा पा
त्रं कमंडलुं। आसनं कौपीनं। आच्छादनं कंधापादके इति पंचवा। एतच्च पूर्वेषु नीं दीमुखं कृ
त्वा परेषुः पुरायाहवाचनं कृत्वा कार्यमिति शौनकः॥ वौधायनः॥ त्रीनदंडानं गुलीस्थूला
नवैरावात्सृष्टिसंमितात्। एकादशनवह्नित्रिचतुःसप्तान्यपर्वकान्। वेदकान् कृत्वा समगोवाल
रज्जानुचतुरंगुलान्। एको वातादृशो दंडो गोवालसदृशो भवेत्। अनग्निरग्निमुत्पाद्यत्यनेन
विधानतः। पृष्ठोदिविविधानेनेत्यर्थः। स्वाग्नापेवाग्निमान् कुर्यादपवर्गोऽक्रमादितः। आज्यं
पयोदधीत्येतत्त्रिदृजलमेव वा ॐ भूरित्यादिना प्राश्यात्रिचोपवशेत्ततः। अथादित्यस्या
समपातपूर्वमग्नीन् विहृत्य सः॥ आज्यमग्नौ गार्हपत्ये संस्कृत्यैतेन च स्तुवा। पूर्यो याहवनीयेन
जुहुयात्परावेन तत्। ब्रह्माय तनय एव तु जायया द्राविमेतां तु यावद्वात्सो मुहूर्तकः। अग्निहोत्रं
स्वकाले तु हुत्वा प्रातस्तनंततः। इष्टिं वैश्वानरं कुर्यात्प्राजापत्या मथापि वा। जावालश्रुतौ। तद्वै
केना जापत्या मेवेष्टिं कुर्वन्ति तदत्यानं कुर्यादाग्नेयीमेव कुर्यात्॥ पश्चाच्चैधातवीयामेव कुर्या
दित्युक्तं तेनात्र विकल्पः॥ अत्राहुस्त्रेतग्नेः प्राजापत्या तद्वाक्यशेषे ग्नीनिति बहुत्वश्रुतेः॥ ए
काग्नेस्त्वाग्नेयीति। अनाहिताग्नेरिष्टिस्थाने वैश्वानरः प्राग्नेयो वाचं हरिति माधवः॥ कात्या
यनः॥ आत्मन्यग्नीन् समारोप्य वेदिमध्यस्थितो हरिं। ध्यात्वा हृदित्वं ज्ञातो गुरुणा त्रैषमीर
येत्। कपिलः॥ विधिवत्त्रैषमुक्त्वा यत्रिरुपांशुत्रिरुच्चकैः। अभयं सर्वभूतेभ्यो मत्तः स्वाहेत्य
योभुवि। निनीय दंडं शिक्वादिगृहीत्वा यवहिरं जेत। अभयमिति मंत्रेण अषां पूर्णं मंजलि
निनीयेत्यर्थः। वौधायनः॥ सखे मेत्यादिना दंडं येन देवाः पवित्रकोपदस्य पारे शिक्वां तु पात्रं व्याहृति
भिरुत्था। पुवासुवासाः कौपीनं गृहीत्वा वांधवांस्त्यजेत्॥ ॥ अथक्रमः॥
तत्र सन्यासेधिकारसिद्ध्यर्थं स्वस्य नवश्राद्धषोडशश्राद्धसंपिंडानि साग्निः। पार्वणान्यनग्नि
स्त्वेकोद्विष्टविधिना कृत्वा नाश्रमी चेन्न कृच्छ्रचतुष्टयमन्यस्ते तत्र कृच्छ्रे कृत्वा दगयने एकादश्यां
द्वादश्यां वा साग्निरमावास्यायां पौर्णमास्यां चतुर्दश्यां वा यथापर्वणि प्राजापत्या स्यात्। तत्र देशका
लोऽस्मृत्वा परमहंसादिसन्यासगृह्णां करिष्ये इति संकल्प्य। गणेशं संपूज्य पुरायाहवाचयित्वा मातृ
कां शंखं वृद्धिश्चाद्वं च। कृत्वा समयात्यागोपासनं समिधा हिताग्निस्तु गार्हपत्यं विधिरेग्निहोत्री त्रि
कांडमंडनोक्तदिशा कुशपत्या सह पवमानेऽप्यन्यां पूर्णाहृत्य तवाधानं कुर्यात्। ब्रह्मचारी चेन्नौकिके
विधुरश्च व्याहृतिभिः॥ प्रागेवेन चाग्निमादायात्वाग्निरुषसा मित्यादनि पृष्ठोदिवीति निधाय
तेनैव समिध्यत तत्सवित्रं विश्वानि न इति नित्यः। समिधोभ्यादध्यात्। एवमग्नौ सिद्धे कक्षोपस्थ
वर्जवपनं कृत्वा पयोदधियुतमाज्यमपो वा। ॐ भूः सावित्री प्रविशामि। त० गयं इति प्राश्याचम्य
पुनरादाय। ॐ भुवः सावित्री प्रविशामि। भ० हीति द्वितीयं। ॐ स्वः सावित्री प्रविशामि धी० या
त्। इति तृतीयं समस्तया चतुर्थं। ॐ भूर्भुवः स्वः सावित्री प्रविशामि तत्त० यात् इति॥ सन्यासप
द्धौ तु विरदसीति प्रथमं। प्रवदसीति द्वितीयं। विरदसीति तृतीयं प्राश्यायः पुनं न्विति जलं प्रा
श्या सावित्री प्रवेश उक्तः। ततः आहवनीये विहृत्य ब्रह्मरागमुपवेश्याज्यं संस्कृत्य चतुर्द्वादशवा

एहीत्वासमिद्वर्मात्माहा। परमात्मने इदमिति हत्वा पवसेत्। इदं ब्रह्मन्वाधानं ततः सायं होमवैश्व
 देवच। कृत्वा गेहदककुशानां लीपदशदीनि। दशपंचवासाधुन ब्रह्मसने कृत्वा जिनोपविष्टो
 ब्रौजागरे कृत्वा मानहोमानंतरं प्राजापत्या वैश्वानरी वा कृत्वा कृत्विभ्यः सर्वस्व। ब्राह्मणे च मधु
 र्गौते जसपात्रं दत्वा दारुपात्राणां हवीनीये। शममृण्मपा निच जले क्षिपेत्। कृत्वा जिनं ददीत्
 अनाहिनाग्निस्तु वैश्वानरमाग्नेयं वाचं हत्वा। पात्राण्यग्नेः क्षित्वा भूर्भुवः स्वर्ग्युपः सृष्ट्वा
 रत्नसमं दीनितं कृत्वा विप्रान् संभोभ्यं पुण्याहं वाचयित्वा। अत्र वाचं कृत्वा प्राणापत्याहेति
 पचाज्याहुतीं हत्वा पुरुषसंकेतं प्रत्युच्यमानं चरुं जुहुयात्। अत्र विरजाहोमं केचिदाहुः। यथो
 क्तं शिवगीतासु। जुहुयाद्विरजामंत्रैः प्राणापानादिभिरुतः। अनुवाकान्तमेकाग्रसमिदाज्य
 चरुं पृथक्। आत्मन्यग्निं समारोप्य याते अग्नेति मंत्रतः। भस्मादामाग्निरित्याद्यैर्विमृज्याभ्यग
 निसंस्पृशेत्। पापैर्विमुच्यते सत्यं मुच्यते च न संशयः। यथा प्राणापानं व्यानोदानं समानां मे शुभं
 तं ज्योतिरजाविपासाभ्रपासं स्वाहा। सर्वत्र लिगोक्तं देवताभ्यं इदमिति त्यागः। वाङ्मनश्चक्षुः श्रो
 त्रजिह्वाग्राणोरोबुध्राकृतिं सकल्पामेषु ध्यन्तां। ज्योतिः० त्वक्चर्ममास रुधिरमेदो मज्जा स्त
 न्मं चोस्थीनि मे शुभ्यन्तां ज्योतिरहं० अतिष्ठ पुरुष हरितं पिगलं लोहितां स्पृदेहि। दत्तापयिता
 मे शुभ्यन्तां ज्योतिः० पृथिव्यापलेजो वासु० एकोशमे शुभ्यन्तां० शब्दस्पर्शरूपसंग्रहमे शु
 ध्यन्तां ज्योतिः० मनोवाक्कायकर्मणि मे शुभ्यन्तां ज्योतिः० अत्यक्तभावे रंहेकारमे शुभ्यन्तां ज्यो
 तिः० क्षुधे स्वाहा क्षुत्पिपासां पृथाहा। दिवि स्वाहा ऋषिधानां य स्वाहा। कषोत्काय स्वाहा।
 स्तुतिपासा मले ज्येष्ठा मलस्त्रीनी शंयाम्यहं। अभूतिमसमृद्धिं वसवीन्निर्णयं मे पापान् स्वा
 हेति। अन्तमपराधमयमनोमपविज्ञानमयानंदमयात्मा मे शुभ्यन्तां ज्योतिः० ततः स्तिष्ठ क
 दादिहत्वा ब्रह्मणे हिरण्यमान्यपात्रे धेनुं च दत्वा स मासि चावित्युपतिष्ठेत्। अत्र केचिदं
 नैः सावित्री प्रवेशं शृणुति स्वाहः। ततो याते अग्ने प्रक्षिपान्नं रिति ति। सभिरेकैकं निप्र
 ज्जान्मन्यनीनां। समारोप्य गुरवे सर्वस्वं दत्वा। यो ब्रह्मणं विदधाति श्वेयो वे वेदाश्च प्रहि
 रोगति तस्मै तमहवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणं महप्रपद्ये। उमुपस्थापदक्षिण
 जात्वा च पादावुपसंगृह्णाधीमहि भगवन् चो ब्रह्म निवदेत्। ततो गुरुत्मानं ब्रह्म संस्था
 त्वा। शंखं द्वादशपरां वै रश्मिं त्यजेत् न शिष्यमभिविच्य शक्तो मित्रं इति शान्तिं पठित्वा तच्छि
 रसि हस्तं दत्वा। पुरुषसंकेतं जप्त्वा मम व्रतं हृदये न ददासीति च। जप्तो दंष्ट्रुखपरावार्थः
 अनुसंदधनं दक्षिणे करौ। प्रणवमुपदिश्य तदर्थं च वपुची करणां घववोध्य। त्रयमात्मा
 ब्रह्म तत्त्वमसि प्रज्ञानं ब्रह्मेत्याद्युपदिशेत्। तदर्थं च वदेत्। ततो नाम दधाना ततः शिष्य
 स्तेनोपदिष्टो हरिस्मरन्। ऊर्ध्वं वाहू लिखन् देवान् साक्षिणः कृत्वा। ऊर्ध्वं भुवः स्वः स
 न्यस्तमयेति त्रिहोमं श्रुत्वा त्रैलोक्यान् लसोपगत्वा त्वात्मा अभयं सर्वभूतभ्यामत्रः
 स्वाहेति त्रिरजलि क्षित्वा उवा सुवासा इति काषाण्कौपीनं वास्तुं परिधाप्य स्वामां गो
 पायेति मुखं वैरावं पालाशं वैल्वमौंडं वा दंष्ट्रं हत्वा। अत्र उवाकामो गृहस्थः

शस्त्रेन पुरुषसूक्तेन दंडमभिविच्य दद्यादित्याचारः। ततः शिखाशुष्यात् ॐ भूः स्वाहेत्यग्नौ जले
वाहुत्वा तथैवोपवीतं हुत्वा येन देवाः पवित्रेणेति जलपवित्रं। यदस्य पारं इति शिखं सा वित्र्या। क
मंडलुसप्तव्याहृतिभिर्भोजनपात्रमिदं विष्णुरित्यासनमृथीम्वा गृहीत्वा। ॐ भूतर्पयामीति व
स्तसमस्ताभिर्महर्नेम इति तर्पयित्वा ॐ भूः स्वधो भुवः स्वधो भूभुवः स्वधो महर्नेमः स्वधेति पितृ
स्तर्पयित्वा दुत्पवित्रं तच्च सुहंसः। अविषन्नमो मित्रमो मित्रमो मित्रस्येति स्नात्वा सुरभिर्मनीभि
रणो हि घृतिहिरण्यवर्णीभिः। पावमानाभिर्व्याहृतिभिश्च मार्जयित्वा शोत्रं शतमघमघं रां प्रा
णायामांश्च कृत्वा। ॐ भूभुवः स्वरिति पठित्वा नमः सवित्रे इति च सूर्यमुपस्थाप्य पुनः स्नात्वा
जघे स्नात्वा ॐ इति ब्रह्माह मितीदं सर्वमिति। ब्रह्मवा एष ज्योतिर्येष वेदो य एष तप
निवेद्य मे वेतय एवेदो य दवनमस्तीति जपित्वा षष्ठसहस्रं गायत्रीं जपेत्॥ इति॥

॥ अथ पतिधर्माः ॥ प्रातरुत्थाप्य ब्रह्मणस्पते इति जपित्वा दंडादीनि मृ
दं च विधाय अत्र पुरीषयोर्ग्रहस्थचतुर्गुणं शौचं। कृत्वा च म्यपर्वं द्वादशो वर्जं प्राणवेन दंतधावनं
कृत्वा तेनैव मृदा वहिः। कटिप्रक्षाल्य जलतर्पणं वर्जं स्नात्वा पुनर्जघे प्रक्षाल्य ब्रह्मादीनि गृही
त्वा मार्जनां कृत्वा केशवादिनामोनामभिस्तर्पयित्वा। भूतर्पयामीत्यादिवस्तसमस्तव्याहृति
भिर्महर्जं नस्तर्पयामीति तर्पयेत्। ॐ भूः स्वाहेति स्वाहा शब्दानैः स्वधा स्वशब्दानैश्चैधिरैव उ
नस्तर्पयेदिति केचित्। तत्र आचम्यां जलिना प्राणवेन जलमादाय व्याहृतिभिरुद्धं गायत्र्या
त्रिः क्षित्वा गायत्रीं जपेत्। उदिते सूर्ये प्राणवेन व्याहृतिभिर्व्याहृतिर्देव्यो मित्रस्य च वर्षणीत्या
द्यैः पूर्वैः कसौरीभिरिदं विष्णुस्त्रिदेवो ब्रह्मजज्ञानमिति। चोपस्थाप्य सर्वभूतेभ्यो नमः। इ
ति प्रदक्षिणामावर्त्तते ततो नत्वा। ॐ आदिता पवित्रहे सह स्वाहा यधो महि तन्नः सूर्यः प्र
चोदयास्ति त्रिजपेत्। एवं त्रिकालं विष्णुपूजां ब्रह्मपूजं च कुर्यात्॥ अथ भिक्षाः॥

विधूमे सन्नमुशले व्यगारे भुक्तवर्जने काले पराहे भूपिष्टे नित्यं भिक्षां यतिश्च
रेदित्युक्तेः जले उद्वपामीति च तस्य भिरादित्यमुपस्थापते नैकं व्यात्वा। आकृतेनेति प्रदक्षि
णं कृत्वा येनोपान इति जप्त्वा येसो विस्वाख्यश्चादित्य पुरुषो न हेदित्यतः। सोहं नारायणो
देवः इति ध्यात्वा प्राणस्पता त्रिदंडं दक्षिणे त्वंगेततः संधाय बाहुना पात्रं वामकरे दक्षिणां शेषपे
दक्षिणे नत्वा। आधाय नोक्तदिशा जीनं पंचसप्तवागृहाणां त्वभवत्स्त्रीं भिक्षां याचित्वा। इ
ति मसि प्राणमेभ्रा इत्यागत्य अचिरं नमो ह्यः। ॐ भूः स्वधानमः इत्यादिवस्तसमस्तव्याहृति
भिः सूर्योदिदेवेभ्यो नमः अथ भूमौ क्षिप्त्वा भुक्ता प्राणवेन षोडशप्राणायामान् कुर्यादिति संक्षे
पः। गौतमव्याख्या भूयुः। पतिहस्ते जले दत्त्वा भैक्ष्यं दद्यात् पुनर्जले। भैक्ष्यं पर्वतमात्रे स्नात्वा
लेसागरेपमे। अथ पर्वतमूलं माधवापार्कं मदनरत्नस्मृत्यर्थं सारदौ जपेत्॥ कणवः॥ एक
शत्रुवसे द्वामेन गेरैव वृक्षं। वर्षाभ्यो न्यत्र वर्षासु मासास्तु चतुरेवसेत्॥ जावालश्रुतौ॥
अन्यागारे देवगृहे तु कुटोवाल्मीकवृक्षमूलं कुलालशालाग्निहोत्रगृहनदीधुलिनिगिरि
कुहरनिर्गस्थे डिले शकेतन इति॥ मात्स्ये॥ अथैवासां विहारः स्याद्यतीनां सयतात्

१ अन्नसेषलेपुनिसवैकुलजुतकरे अहार अर्थ धर्म अरु काम हूँ ताते होत अपार
 चौपाई। पुरुषनके पुरुषारथदाता है परजन्म सकल विधिताता १ हमरे परंपरा
 ले आई कोउ पंडित नहिं आ जुवताई २ कामलोभभयशोहविचारी तजे जो पह पूज
 न सुषकारी ३ तौ नहिं होत ता सुकल्याणा पामे है विचार नहिं आना ४ श्रीसुकोवच
 यहि विधि नंदवन जवषोले सत्सससगोपहु सब बोले ५ सुनते तहां विहें सिभगवा
 ना सक कोय हित वचन वषाना ६ श्रीभगवान उवाच है मतो पदेन सास्त्र पुराना
 येक कुरु हत सुनहुं देकाना ७ जीव जन्तु सब करम हितैरे करम हिते पुनि लीन घा
 नेरे ८ रोहा भीति छे म अरु सुष दुष हु होत कर्म ते तात विना कर्म ते कवहुं नहिं हो
 तिको निहुवात चौपाई जो मानै फलदायक रई देत कर्म फल सोउ विसबीसै १ क
 रै कर्म जो नहिं जगमाही तेहिं देस कैई सफल नाही २ अहेई सतेनहिं कुरु हेतू कर
 महि सब बांधत है नेतू ३ लहै कर्म निज निज फल प्राणी तो पूजहि काइ इहि जानी ४
 पूरुव कर्म जौ न करिराषत सकै न भेटि दुइ श्रुति भाषत ५ देव अदेव मनुज संसा
 सकल कर्म वस अहे अपारा ६ लघु वड जो नि कर्म वस पावे कर्म हिव सत न तेजिय
 जावे सनु भिव आदिक सब जेते होत कर्म अनुसार हिते ते ८ रोहा कर्म हिई स्वरका
 र्म गुरु कर्म हिज गत प्रधान ताते पूजहु कर्म को अहेई सनाहिं आन चौपाई भजे और
 निज कर्म विहाई सो कवहुं मंगल नहिं पाई जिमि नारी निज पतिक हंसागी भजे जा
 इ सो सदा अभीगी २ वेद टति हे ब्राम्हन केरी कृति पालन लुची की हेरी ३ वेस्य टति
 जानहु व्यापारा मूढ टति दुज सेव उतारा ४ कपिवानि ज्य पातिवोगाई उचित व्याज
 ली वाव्रज राई ५ वेस्य टति ये है विधिचारी ये गोपालन अवसिह मारी ६ सतरजत
 मथिति उत पति लयके हेत गुनहुं पितु सकल समयके ७ रज गुन ते उत्सति संसा
 री रज प्रेरित वरष हिं घनवारी ८ रोहा ताते जीवन प्रजन को होत सिद्धि सब काज
 पिता वृथा हां पूजिकै कारिहो सुरराज चौपाई नहिं हमरे पुरंदे सहृगमा नहिं
 हय कठोर अभिरामा हम है नित्य पितागिरिवासी रहै सदा वन मे सुपरासी २ है गोव
 रधन देव हमारा जोगो वन वन देत अपारा ३ ताते और देव नहिं पूजा करो विचारन
 अवकलुं जो ४ इंद्र जाग को जो संभारा निज निज कर ले विविध प्रकार ५ गोत्रे सि
 गरी आगे कीजे विघ्नन को अपने संगलीजे ६ पूजहु पितु गोवरधन को ही यह कुर
 क्षन करिह सदा ही विविध भांति पाकन वन वाओ मृगसितामाद कर्ष धवाओ ८ रो
 हा पायस पूरी पूषपे पपरी पपरी पान पाले परा कहु पपचिहू परा पथित अमाना
 चौपाई अरु संपुली आदि वहु विजन वन वा वहु पितु दुत मन रजन १ तीन दिव सको
 दूध समेटी भरि भरिता को मेदन मेटी २ दूध दही वा सोधी वा फर विविध मलाई
 वरी साफ औरहु जे विजन जोइ जाने सो निज निज ग्रह मे निरमाने ग्रंथ वा दिवहु वि

प्रबोलाई लेहसविधिहोमहुंकरवाई ५ धेनुदक्षिनाविघ्नदीजे औरहुअन्नदानबहु
 कीजे ६ अरुपतितनचंडालनस्नानन दीजेअन्नसहितसनमानन ७ गोवर्नकोनवा
 विनहुंषवाई गोवरधनदेवहिदिंगजाई ८ दोहा गिरिराजहिसवसाजिकोदीजेभोगा
 लगाइ जोरिसमाजपितातहोलेहप्रसादहिंषाद चौपाई भूषनवसनपहिरिपुनिताता
 अंगरागलेपितकरिगाता १ सिंगरेगोपनजोरिसमाजू लैसंगवेदवादिदुजराजू गोव
 रधनपरदक्षिनदेह फेरिलौटिअयेनिजगेह यहमततौपितुअहेहमारा पुनिजेक
 रहविचारतुम्हारा ४ वासववलिगिरिपतिकहेदीवो पुनिप्रदक्षिनाताकीकीवो ५ य
 हमोकोलागतअनिनीको यहीकरहुअवकरिमतठीको ६ श्रीसुंकोवाच कालात्मा
 वासवमदनासी तेहरिभेब्रंदावनवासी ७ तिनकेवचनसुनतनंदराई बोलेगोपनस
 वनसुनाई ८ यहवालकदेशनकोछोटो पैहैबुद्धिकोअतिमोटो ९ दोहा पुनिहरि
 कोमुषचूंमिकैकहेवचननंदराय लालकहेयाजोअर्थतुवसोसवहेतखगाय चौपा
 ई जामेप्रीतितोरिहठिहोई हंससिगरेकरिहैंअवसोई १ जोतोहिनीकनलागहिलाला
 नंदतहोनिजदूतबोलाई दियोसकलवृजमेगोहराई ४ चलहुसाजुलैहमरेसाथे प्रात
 कालपूजवगिरिनाथे ५ नंदनिदेससुनतव्रजवासी कियेतैसहीगुनिसुषरासी ६ प
 हरनिसावांकीनंदराई उठिमज्जनकियजसुनैजाई ७ भौनआइविंजनवहुजोरी पूज
 नसाजरचीनहिंथोरी ८ दोहा सकलवेदवादीदुजनआसुहितहंबोलवाय चलेधे
 नुआगूकिहेवहुस्सैनपदाय चौपाई इतनेमेसिगरेवृजवाला लैगिरिपूजनसा
 जउताला १ गवनेनंदसंगसानंदा गावतसुंदरसुजसगोविंदा २ गोवरधनदिंगप
 हुंचेजाई छिप्रहिंविघ्नसवनबोलाई ३ करनलगेपूजनगिरिकेरो वेदविधानसहित
 सुषदेरो ४ प्रथमहिंयचास्रतनहवाये विविधिवरनअवरनचढाये ५ अंगरतगर
 मृगमदअरुचंदन अरुकेसरमित्तायरचिवंदन ६ सोगिरिराजहिंनंदलगाये वि
 विधिभांतिपुनिसुमनमगाये तिनकेरचिभूषनवहुभांती अरपेगिरिकहंसहित
 जमानी ८ दोहा बुलेफूलभरिदोपरनऔरहुदियेचढाय सैलनाथकेमहिजनसु
 मनसैलदरसाय चौपाई दीन्हीफेरिविविधिविधिधूषा दीपदेवायेअतिहिअनपा
 पुनिजेविविधिभांतिपकवांना लैलैगहतेकिषेपयाना २ तेसवगिरिकोअरपनला
 गे नंदादिकअतिसैअनुरागे ३ रचीअन्नकीथलथलरासी औरमिठाईसकलसुधा
 सी ४ दहीदूधघृतनदोवताई माषनमेवादियोनढाई ५ तहंयककौतुककियजदुराई
 वपुआपनादुतियप्रगटाई ६ अतिसैब्रहतलंबभुजदंडा दिसनवदनपरकासअव
 डा ७ अतिसैथूलजंघपदजानू सीससैलकेअंगसमानू ८ भूषनवसनसुकुटमनि
 मालासैलमहिअतिरूपविसाला ९ दोहा पेपिप्रतिसगुवालसवगोवरधनकोरूप

चौपाई

१। स्तनप्रतिष्ठतमहारा १ हमप्रगटिकरि कियामहार्द खैहै आजु भोगसवषाई २

३। सिंगरोमोजनकियोभुरारी ३

न गोवरधनकियधन्यगुवारन ४

हिक्काखायु करहुसवेसाष्टागप्रनामा यहतुमकौदहैमनकामा ५

नंदनंदनगोपनसंगमौही ६

येधरनिमहदंडप्रनामा ७ दोहा

हिवासवपूजावृथाकरतरहेदृजमाहि चौपाई ८। सैसादेवमानिकोचाही

९। यहप्रससदेवनहिमनिहौ तौजोदैहैसोपुनि जनिहौ २

भरिकापा खैहैपायतुमहिंसवगोपा ३।

कैरोमंगलचाहोसवेधनेरो ४। तौनितपूजिकरोपरनामा

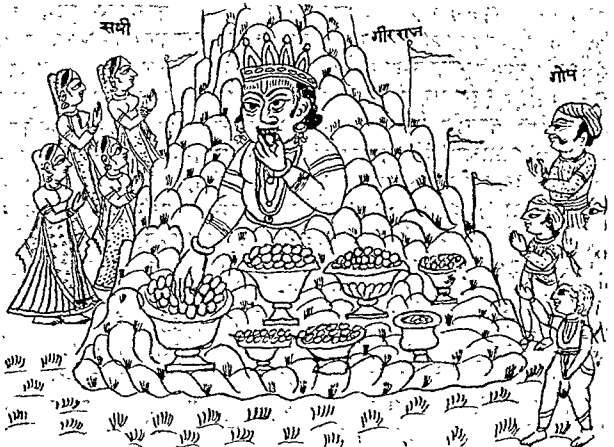
मा ५। सुतकेवचनसुनतनंदराई गोपनजुतचित्तियानदयाई ६

तीवनाई कनकधारधरिहाषउठाई ७। खगेउतारनश्रीगिरिराजै

वज्रवावतवाजै ८। सवगोपीलेपानिआरसी गिरिगोवरधनकोउतारती ९

निजनिजकरलैआर

खगेउतारनसैखकोवा

जनविविधिवजाय चौपाई यहिविधतहैआरतीउतारी कारनप्रदक्षिननंदविचा
री १ पुनिजेविंजनकछुतहैवौचे तिनकोभोजनकरिसुषराचे २ चलेप्रदक्षिनकरना
सुषारी भूषनवसनविविधिविधिधारी लेपिलेपिअंगनअंगरणा लीन्है संगविप्र
वडभागा ४ पतितनअरुचांडालनस्वानै तिनकोदेतअन्नसनमानै ५ गौवनकोनव
चननचरावतऔरहरीननधनलुटवावत ६ चढीसकटसिगरीवृजनारी गावता
केस्तचरित्रसुषारी ७ गिरिकोकरनप्रदक्षिनलागी आसिषदेतविप्रवडभागी ८
दोहा यहिविधितेगिरिराजकेगोपिनसंजुतगोप हैप्रदक्षिनासुषभरेमानेनिजदृष
लोप पुनिगवालनलैकेस्तजुतवृजपति पूरनकाम मंदमंदआवतमयेसोभजानिनि
जधाम इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवे सश्रीविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहा
राजाधिराजाश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीरुक्मकृपापात्राधिकोरिरघुराजसिं
हजदेवकेतेश्रीभागवतेआनंदामुनिधोपूर्वार्धचतुर्विंशस्तंभः २४ ॥ :: ॥ श्रीसु
कौवाच दोहा ब्रजमेवासवदेविकैनिजपूजाकोनासहरिदासननंदादियेकीन्ह्येको
पाप्रकासचौपाई सांवर्तकगनमेघअधीसाकरतजोजगकीप्रलेमहीसा १ ताहि
रतवासवबोलवायो अतिकठोरअसवचनसुनायो २ लैसिंगरेमेघननिजपासल
जमंडलबोरहुअवआसू ३ नंदगोपकरिममअ पमाना कियमषभंगभरोअभि
माना ४ छुटगोपकाननकेवासी थोरहविभोगर्वकेरासी ५ दूनकोधनमदूनहिंसा
हिजाता छोटिनछुमामहाउतपाता ६ हमहैंसोकीन्हीइनहोसी गसीसेहमरेहो
यमहैंगोसी ७ केस्तमनुजकेवलसवगोया कियोहमारेमषकोलोपा ८ दोहाजैसे
ज्ञानजहाजतजिचढिमषनाउअजान तरनहेतजगजलधिकोहठवसठानतठा
न चौपाई अहैकेस्तअतिहीवाचालाहैकुमतीकठोरअरुवाला १ विनासीलकोरा
मरेवेसा विद्याकोताकेनहिंलेसा २ अपनेकोपंडितअनिमानै अनुचितउचितने
कुनहिंजानै ३ असेकेस्तमनुजवलभारा हमैनसमुझहिंगोपगवारा ममअप्रियमा
मदेषतकीन्ह्यो जग्यभागपरवतकहंदीन्ह्यो सवैमानिकैकेस्तभरोसे जीवनचहा
नैवरकरिमोसातातेकेस्तभरोसिनकेरो वढ्योविभौमदजोनघनेरो सोमैआजुहिक
रिहोनासा देषतहोअवकस्ततमासा राषिचारिगेयाघरमाहां अपनेसममानतको
उनाही ४ दोहा जलधरधावहयहिसमैवरषिघोरजलधार सहितघराधरसमसिला
करहुधनुसंधार चौपाई वोरिदेहुवृजकीसवधरनी पावहिफलकीन्हीजोकरनी १ ॥
धेनुवृषभवळराअरुवाळी वचैनअवयेकौवृजमाळी २ नरनीरीसनंदतेहिंदेसू र
हिनजायतिनकरकहुंलेसू ३ जलधरकछुनमीतिउरलमावहु प्रलेकालघारादरा
कावहु ४ होअरावतमेचढिआजू खियेकुलिमजुतदवसमाजू ५ रैहोपीछेपडेनुम्हा
रिसन्पुषअहैकौनहमारि ६ उनचासोमारुतनुवसंगा पठवहुंकरननंदवृजभंगा ७ स

मरथहोयजोयहजगमाही रक्षनकरैसोअववजकाही ८ दोहा केसववातनहेता
 जोअहेविधिहरआज तौतिनहुँकोजीतीमैलेहोसहितसमाज १ श्रीसुकोउवाच॥
 चौपाई असकहिसककोपमहकायो मेघनकोवधनषाखवायो १ अरुउनवासोवो
 पुनकाही आपसुदियोमेघसंगजोही २ मातुलिसोअसकह्योसुरेसा स्यावहुमेरोनु
 रतगजेसा ३ मातलिनागदियोदुतल्याई तापरभोसवारसुरराई ४ लियेकुलिसकरप्प
 मकठोरा चितवतअरुननेनचहुँवोरा ५ चतुरंगिनीसुरजकीसेना आईसजिकैजोव
 लत्रेना ६ महामेघतनस्यामहजारन सोवरतादिप्रलेकेकारन ७ आवहप्रवहआ
 दिजेपवना सजेसवैवासवअरिदमना ८ दोहा साजिसेनपहिभाँतितहुँमेघनपो
 नसमेत चल्यासकअतिवक्रदैवजनासनकेहेत कंदसंस्थानारी चलेमेघआगेम
 हाकोपपागे भयोअंधकारनभैमेअपारा १ जलैसिंधुसाताभरेतेअघाता करैसोर
 भारी जोगभीतिकारी २ भरेघोरवोरा गिरैसेकरोरा महविगंधायो दुतैव्योमकाय ३
 ब्रजैवडपंडा करैकोप्रचंडा भरेहंघमंडा बलीहैअषंडा ४ दसौहुँदिसानै तमैमोम
 हानै भईजामिनीही दियेदामिनीही ५ भईभीतिभारी कपीभूमिसारी कहैदेवरा
 जा करौआसुकाजा ६ वजैवारिदीन्है बेलैवेनकीन्है हुनेगोपगमा लहैगेदनामा
 ७ वंचैपंकनाही कहैजोपराही करैकेसरसा बलीजोप्रतप्ता ८ दोहा यहिविधि
 भाषतयननसोब्रजचौरासीकोस पेरिलियोसुरपतिकुमतिकरिमनमेअतिरो
 स १ कंदनराच तहांजखध्रजोरसोकियोकठोरसारहै प्रलेसमानभोरदैगयोसा
 चारिवोरहै छनैछनैप्रकासकोकरैदमकिदामिनी मनोमहाभयंकरीकराखकास
 जामिनी १ प्रचंडवेगकैतहांपौवनवन्नचासहुँ चलेदिसानचारितेतजेनिजेनिवा
 सहं वजैधरासुकैगईमहानधूरिधारहै नदेधिनैकहुँपरैनिजेभुजेपसारहै २ तजे
 लगेअकासंतजखध्रवारिधारहै अतीवआतुरेवितुंडसुडकेअकारहै गिरैलगे
 करोरिघोरवोरचारिवोरते महानैसैलकेसमानतेअतीवजोरते ३ अघातसारते
 ब्रजेअनेकवज्रपातमे रूकोरपोनतेतक्षत्रस्रातघातमे नदीसतीदिसानिसा
 नयोसहुँगुनोपरै मनेकहुँनगीचकानवेनहुँसुनोपरै ४ गंभीरकैनवीननीरधार
 धावतीधरा परैअवर्तहुँवठतरंगसारभभरा परैनऊंचनीचठोरजानिगोकुलैम
 ही कलिंदिजाकरारकोविहायऊपरैवही ५ वनैनजातआवतो कहहुँब्रजेपगैभुरै॥
 षडोनहेतहुँवनैकछुनिहारिनापरै कुरंगऔविहंगचीतकारकोकरैलगे कहहुँभैमैक
 हूँधिरेकहुँचलैकहुँभगे ६ अनेकजीवगाजकी गराजसोअपानभे अनेकतासु॥
 ज्वाललागभस्मकेसमानभे अनेकतासुजोतिकोविलोकिअंधेगये अनेकजा
 तुनीरधारमहवुडतेभये ७ परायवच्छवाक्षिधेनुवैलगाछमेगिरै तहुँसिखाप्रहा
 रतेनवैठतौवनेधिरेगुवालऔगुवालिनीफरेहहापुकारहै नदेहकीनगेहकीति॥

नैकलू सम्हारहै ८ दोहा जदपिघुसे घरमे सवेतद्यपिपौन भूकोर रहतवनतनहिने
 कहं लागतवीरकरोर छंदतोमर विलषानगोपीगवाल सबकहं हिं आयो काल आ
 ववचवई सतनाहि हम भागिके हिं थल जाहिं १ नहिनीक कीन्ह्यानंद किय सका
 जागहिंवंद निज सुत कह्यो उर आनि दुषलियो गिरि मषठानि २ अवहोत वृजक
 रनास सबतजौ जीवन आस ३ अस कहत रोवत गोप किय वे सवासव कोय ३ को
 उ सुतन को उर लाय गोपी रहीं सिरनाय कोउ कहें नारिन पासु भजि आउरी दता
 आस ४ लहिवोर घात कराल गिरती विसाल देवाल छप्पखंडतलहियोन दटत
 सकट घत भौन ५ फटफट फुटत द्यट दंड तटतट दुटत तरु कंद १ कवहूं न भोजि
 न सोग ते अति दुषी वृज लोग ६ भाषहिं परस परवात जेहिं हित भयो उत्तपात ॥
 सोनंद सुत हिं न जीक अवचलव सब कोनीक ७ करिहैं अवसिसोरक्ष समरथ्यका
 न्धप्रतक्ष वैचिहैं न औरे दौर विन निकट नंद कि सोर ८ दोहा अस कहि गोपी गदाल
 सबहाहा करत पुकार यकयेकन को गहि दुतै गेजहं नंद कुमार चौपाई कांपत गात
 बेलि नहिं आवत गिरत परत पुनि पुनि उठि धावत १ गोबंन बखरन उरहिं छिपाई गई
 नंद सुत के दिग धाई २ दुषित चहुं कित ते विमि आंही कहं हिं मनौ तुमत जिकहं
 जांही ३ गोपी हरि पद गिरी विहाला कहं हिं करुहर रसन नंद लाला ४ केसकेसका
 हि गोप पुकारे गोकुल के होतु मरषवारे ५ तुम्हरे हि कहै सक मषमेटी पूज्यो गिरिहि
 न तेहि कछु सेटी ६ ताते वासव करि अतिकोपा कीन्है त सकल वृजलोपा ७ देषतष
 डे कहैं नंद लाला रक्षन करहुन कस यहि काला ८ दोहा सुनि गोपिन गोपनवच
 न अति आरत दुषभीन गौत्रै वळ रावाळुरा निरषिषडे अति दीन चौपाई वोरन सु
 हित सखिल की धारा वरषि रहे घनवारहि वारा १ भंभूयोन चलत चहुं वारा अस
 न निपात २ अति दीन ३ अति दीन ४ अति दीन ५ अति दीन ६ अति दीन ७ अति दीन ८ अति दीन
 ना ३ पुनि अस मन मेनाथ विचार्यो मै वासव को जागनि वास्यो ४ ताते वरषिसा
 लिल चहुं वोरन चहत आज वासव ब्रज वोरन ५ मै निज वल ब्रज की रषवारी करिहैं
 कंहा करिहि पविधीरी भयो विभौ मद मत्त सुरेसा मूढन जाहि ज्ञान कर लेसा ६
 यो को मद मै अवहि उत्तरिहैं सहज हिं मे वृज रक्षन करिहैं दोहा मोर भक्त जे देवहैं
 तिन के गर्वन होय सक मोहि जांनत नही रहेया विभौ मद मोय ताते करिबो जोगहैं
 मान भंग यहिं केर ना तो अनरथ्य अही करिहैं यह सठ फेर चौपाई मै ही हों वृज
 कोरषवारा ब्रज को मै ही अही आधार १ मै ही येक अही वृज नाथा वृज को सुषदा
 षमे रेहि होया २ मोहि देखि जीवत वृज वासी सदा रहत मम दरसन आसी ३ तन
 मुन धन मोही को जानै दू जोई समन हिं नहिं आनै जोइन को न राखि मैली न्हैया पु
 हुमी प्रगटि कहा तो कीन्हैया ५ जग मे मेरे दासन को ही दुषदैस कै रुद्र विधि नाही

कुइइइयहकेतिकवाता चाहतमजजोकरननिपाता ७ असुगुनिगोपिनगोपनको
 १ कह्योचलहममसंगहिमाही ८ दोहा असकहिनिजगोहंनखिपेगोवेंनग्वास्ति
 नग्वास्ति गवेंनेगोवरधननिकटगिरिधारनगोपाल कवित महामदमत्तमघवाकेभे
 जेमहामेघमहादुषदेनहेतमहाजखरासोहै गोवेंनकोगोपिनकोगोपनकोतौने

सोखितिपरकनैमेख्वाकसोउपास्योहै इइगर्वगारिविकोगोकुखंधारिविकोगारुयो
 गोवरधनगोविंदकरथास्योहै १ दोहा गोपिनगोपनसोकह्योगिरिधारीगोपाल ॥
 आवहुगिरिनीचैसवैलेगोवेंनयहिकाल १ चौपाई गिरिवरकोगिरिवाममकरतो ॥
 करहुनकुक्षुभ्रमंयहनिजडरते १ नंदववाकेपुन्यप्रभाऊ मेउठायलीन्ह्योगिरिरा
 ऊ ३ इहानवातवर्षकीभीती आवहुकरिमनमाहंप्रतीती ३ गोवरधनकरिहेतुवर
 सा प्रगटिभूषोवसिजौनप्रतप्ता ४ नंदववाहेजसुदामाई आवहुगोपगोपिलेधा
 ई ५ जवलोवरषाहोयमहानी तवलोवसहुइतैसुषमानी ६ सुनिनंदनंदनकी
 असचानी गोपीग्वालनाननिजमानी ७ गिरिवाजरजरहरवरभरभर अरथरप
 रपरकरइवदरवर ८ दोहा लाषनगोत्रैवाकराअरुवाछिहअनत गोवरधनतरा
 मेरहेनहिसंकेतसहंत चौपाई सिंगरीसाजसाथलैगोपा वेलनजुतकियसकटा
 अरपा १ पेनहिकोहुकोसोकरभयऊ सवैसुपासतहाकैगयऊ २ लगीनकोहा

को भूषयिया सा हरिमुपछविपीवतसहुलासा ३ कहहिं सवैरजराजकुमारा सातव
 र्षको अतिसुकुमारा ४ गोवरधननिजकरपरधारो दुषसागरतेहमहिउतासो ५
 कोउकहकरपिरात अवहोई ललाधरहुधरिहैं सवकोई कोउकहअवसवदेपतका
 है सिसुकरगिरनसैलअवचाहै ७ निजनिजहोथलगावहुभाई अमितलालगि
 रकीगरुवाई ८ दोहा कोउगोपीगिरवरधरेगिरधरकोलैषिनैन ताकीवरन
 नकरतछविसषिसोवोलीवैन कवित तारनपैकजकजहुपैरंभषंभराजैरंभषा
 भहुपैसिंहतापैयेकवापीहै वापीपैभुजंगहैं भुजंगपैकपोटसोकपाटपैकपोत
 तापैविंचदुनिथापीहै तापैसुकतापैमीनतापैअहिवालकारितापैअर्थचंदता
 पैसुरजप्रतापीहै महितेउठ्यामृनालतापैकृच्छायाकियेरधराजअसीछवि
 सेरेद्रगव्यापीहै दोहा पुनिवोलीव्रजवालकोउमंदमंदमुसक्याय लषोसषीको
 तुकपरममोमुषकह्योनजाय कवित मन्मुषसामरेकेआयव्रजवालकोऊतकी
 तिरकोहेंचषचंचलचलायकै ताहीसमैकान्हकरकापतहीकाप्योगिरिव्रजजा
 नजनिगिरिगिरितवनायकै रघुराजरामतहोअसीदसादेष्टहीवंधुपैविलौ
 कोनकुमंदमुसक्यापकै अवलोकिअगतजाकोआनननवायनैनसैलकोसमा
 न्वाफेरिलालनलजायकै दोहा गिरधरकोगिरिकरधरेलीतिगयेदिनसात ब्रा
 जवासीमादितवसलातीनवरषावात चौपाई सातरिवसनिसिसकअथोरा ब्र
 जमंडलवरजोअलघोरा १ पैनलहेदुषकोउचजवासी तवमघवाकैगयोनिरा
 सी २ निरषिकेस्त्रकोमहाप्रभाऊ अतिसैविसमितभोसुरराऊ ३ चारनकी
 न्हो ४ अवब्रजमेवरषहुकोउनाही ५ सुरनसहितलैमेघसमाऊ सु
 रपुरकहगवैनेउसुरराऊ ५ उदितभानुभोअमलअकासा मिटीवातवरषाकी
 नासा ६ तहैसिंगरेगोपनगिरिधारी गहेगोवर्थनगिराउचारी ७ श्रीभगवा
 नउवाच सुनहुवैनब्रजकेसवलोगू अवनारौवरषाकरसोगू ८ दोहा लैलौ
 अपनीसाजसवनारी सुतनसमेत गिरितरतेअवनिकसिकैगमनहुनिजेनिके
 त चौपाई भयोभानुकरविमलप्रकासा दीसतघननहिंकोनिहुआसा १ वहैजमु
 नअववीचकरारा छट्योकोनिकोसलिलअपारा २ असीसुनतकस्त्रकीवानी
 सिंगरेगोपमहासुषमानी ३ निजनिजसकटनभरिसवसाजू वालवृद्धसव
 सहितसमाऊ ४ गौअवछराआगूकरिकै गवैनेगिरितरतेसुदभरिकै ५ वा
 हेरठांदभयेव्रजवासी पावतभेअतिआनदरासी ६ तहैसवकेष्टतगिरधारी
 जैसोरह्योप्रथममहिधारी ७ तैसहिपुनिताकोधरिदीन्ह्यो आपहुगवैनतहो
 तेकीन्ह्यो ८ दोहा देष्टहीनंदनंदकोव्रजवासीदुतथाय प्रेमसिंधुसहैमयान
 सवलियोचेरितहैआय चौपाई कोउचूमेमुषलालनकेरे मिलैप्रभुहिकोमोद

धनेरो १ गोपीहरिभुजमीजनलार्गी बोलहिंवचनप्रेमरसपागी २ यस्तोलाखतु
 मकोश्रमभारी कैहैभुजापिरानतिहोरी ३ दधिअसतलैसहितउच्छाहू कोउगोपी
 पूजहिहरिबाहू ४ देहिंरुहसवआसिरवादा बदैवहुतआपुषमरजादा ५ जसुम
 तिबोहिनितहैदुतआई लियोगोविंदगोदैवआई ६ पुनिकरजललैलगीउतारन
 निजसुतवलकीनजरनेवारनु ७ रामआयपुनिमित्तगोविंद विहंसतपावतपर
 मअनंद ८ दोहा नंदरायतहआयकैअपनेसुतकेहोथ भयेदेवावतदुजनको
 गोधनमनिगनसाथ चौपाई गगनसाध्यअरुसिद्ध सिधारेभयेवजावतसष
 नगारे १ चारनविद्याधरगंधर्वा हरिजसगावतमोदितसर्वा २ वरषहिंसुमना
 देवभरिलाई हरिकीअस्तुतिकरहिंसाहई ३ लगीअपसरानाचननाना सो
 सुषकेहिंविधिजायवषांना ४ तहआगूकरिगोवैनकाही गोपसवैअतिआन
 दमाही ५ नंदलालकोमधिमहंकीने रुद्धचंदेसकटनसुषभीने ६ हरिकीरति
 गावहिंसवगोपी निरषतहरिमुषआनदवोपीवजवावतवहविधितहवाजा मं
 दमंदचलिंगोपसमाजा ८ आवतभेदंदावनकाही निवसेतैवनिजनिजग्रहा
 माही ९ दोहा जदपिउपद्रवसकियदृजमंडलमहंघोरहरिप्रभावतैतदपि
 तहनेस्पोनयेकोठोर ॥इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवोधवेसश्रीविस्वनाथसिंह
 त्मजसिद्धिश्रीमहाराजादिराजाश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्र
 पापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीभागवतेपूर्वार्धेआनंदामुनिधोष
 चर्विसस्तरंगः २५ ॥ :: ॥ श्रीसुकौजवाव दोहा कर्मअमानुषभांतिरहिंनिरषि
 कृष्णकेगवाल अतिअचरजमानतभयेयेकयेककहिततकाल चौपाई आवत
 भयेनंदकेहारे सभावैठिअसवचनउचारे १ तुवसुतकेरअमानुषकर्मा निरषि
 होतहमकोअतिभर्मा २ कैधौकोऊदेवहैवालक धौप्रतक्षप्रगट्योजगपालक ३
 नीचअ हीरनभोनहमारे सिसुवपुधरिकोउसुरपगुधारे ४ सातवरिसकोपुत्रा
 तिहारो सातदिवसलौगिरिवरधारा ५ जैसेकरिवरकजहिधारे तिमिकैसेसिसु
 गह्योपहारै ६ पलनामहंमूदेइगकाही पत्थारह्योवालकग्रहमाही ७ आईत
 होपूतनाधारा वियप्पावनलागीतेहिंठोर ८ करिययपानलियोहरिप्राना ह
 रतआयुजिमिकालमहाना ९ दोहा तीनिमासकोजवरह्योतवकरिचरनप्रहा
 र सकटदियोउलटायचंदमटुकेफुटेअपार १ चौपाई सिसुजवयेकवर्षकोभय
 ऊ तवहरिनभदानवलैगयऊ १ तासुकैठगहिभूमिगिराई हस्तोप्रानतुवसुत
 प्रजराई २ पुनिकहुमापनलियोचोराई तवसकोपकैजसुमतिमाई ३ बोधोया
 हिउलूषलमाही आपुगईग्रहकीरजकाही ४ बंधोउलूषलकोचिसिलाई भुजव
 लजुगतरुदियोगिराई ५ काननमेपुनिवक्षचरावत रामसहितगालनसुषल

वत ई मारन हेतव का सुर आयो वदन फारिते हिं मारि गिरायो ७ पुनि वक्रग को धा
रिस रूपा वक्रा सुर आयो वृज भूपा ८ दोहा तेहिं गहि पटकिक पिथ्य महेदिय ज
म लोक पठाय गिरैक पिथ्य अनेक तरुतु वसुत भुज वल पाय चौपाई रह्यो तालव
न रास भयो रा ताके वंधु वहत वर जोरा १ तेहि वधा य पुनि वहुषर मारी कियो ता
लवन मंगलकारी २ वल कर पुनि प्रख वहत वायो दावानल सो सषन वचायो ३
जमुना महे भुजंग भयकारी वसत रह्यो कराल विषधारी ४ ताहि दमन करि पा
त्रि तीहोरो जमुना दहत द्रुत हिं निका रो ५ काली दह विन विष करि दीन्हो गो वन
खावन निरभै कीन्हो ६ व्रज वासिन की भैय हरी ती दिन दिन दून वढति यहि प्री
ती ७ नंद रावरो कुबैर कन्होई कोन अहै कछु जानि न जाई ८ दोहा कहां रावरो पू
त यह सात वरिष को आज कहां धारि खोये ककर सात दिवस गिरि राज चौपाई
ताते हे वृज नाथ उदारे अति सै संका होति हमारे १ नंद सुनत गोपन की वानी ॥
सव ते कह्यो वचन सन मानी २ नंदो वाच मेरे वचन सवै सुनि लेह ताते मिटि हि स
कल संदेह ३ जगद्विषय कहेरो तव ही गर्ग पुरा हित मेरो ४ आय क
पा करि भौन हमारे यह सुत के हित वचन उचारे ५ सत जुग भयो सेत तु व बालक
नेता अहं कछु रलक ई द्वा पर पीतरंग कछु विधा मा अव प्र गद्वे कलि जु
ग महे स्मामा ७ भयो कवहुं व सुदेव कुमार वा सुदेव वधना म उचारा ८ दोहा गु
न अने गुन तु व पुत्र के नाम ह रूप अनंत हम हि न जानै तो अव रजन कि मि पाव
हिं अंत चौपाई यह तुम्हार करि है कल्याण गो गोपन देहै सुषनाना १ या केवल
दुस्तर संसारा सहज हिं तरिहो नंद उदारा २ प्रथम हिं वदे जगत महे चोरा साधु
ना दियो कले सक ठोरा ३ रह्यो भूप को उर शुक नाही तव तु ज पुन नृप जिगमा
ही ४ साधुन को औ सोवल दीन्ह्यो जाते दुष्ट दलन तिन कीन्ह्यो ५ जे को उतु व सु
त के वड भागी कै है चरन कमल अनुरागी ६ सकि है सनुति नैन हिं जीती जिमि
हरि जनन न दान व भीती ७ ताते नंद कुमार तिहोरो नारायन सम गुन नि अगा
रो ८ श्री की रति अरु सकल प्रभाऊ विष्णु सरिस कहै है वृज राज ९ दोहा हम सो
कहि पर तच्छ अस गेय हमुनि अवतंस तव तेह म के सै गुनै नारायन को असे १
ताते नहि संका करै के सुचरित्र विलोकि चंदावन मेव सह सव कहै के परम असो ॥
कि २ नंद वचन यहि भौति सुनि संका गोप विहाय नंदन नंदन दनहुं कहै अति सरा
हि सुषयाय गये आपने आपने भौन नको सब गोप वसत भये अति मोद जु वह
रिंदर सनचित चोप छंद भूलना जंभ रिपु जग्य निज भंग अव लोकि करि कोय
सावत मेघन हंकारी यौन उनचास लेना गच दिवेन वढि आय वृज मंडले वज्र
धारी वर्षि गज सुंड सम धार वहु बार अति यो न भक्त मोर चहुं वोर भारी सैल सा

मवोरतजिघोरघनभोरकरिगोपगोवनकियोअतिदुषारी १
हृदपदपानिधिसककोदर्पवडनविचारी येकहीहोअसोमदहंसिनरसुतद्रुते
गोवधनेलियउपारी सातदिनधारिछत्राकसमकोनिधरलियोत्रजराषिहरिग
र्वगारी कहतरघुरजदजचंदनदंदरगोविंदसोदसुधिकरैअवहमारी इतिश्रीम
न्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्री ॥
यजाश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरघुराजसि
हजुदेवकृतेश्रीभागवतेपूर्वार्धेअनंदाश्रुनिधौषदविसस्तरंगः २६ ॥ ॥ श्री
सुकोवाच जादिनगिरिधरगिरिधरसोधराताहिनिसिभोर गकचरावनसषन
जुतगमनेनंदकिमोर १ नौपाई वनमे गऊचरावनलागे सषनसहितअतिअ
नदपागे १ गुनिसुरभीअरुसकअवाई वैठेकेस्त्रयकांतहिजाई २
पनकहैवाधासोअतिगुनिअपनोअपराधा ३ छमाकरामनुहितप्रभुकोही ॥
आवतभोवासवप्रजमाही ४ तहैगोलोकतेसुरभिहुआई ५
दुराई ५ हरिहिनिरषिसुरनाथलजाई गित्तिडंडसमचरननधाई ६ निजकिरी
टसोप्रभुपुदपरसो वारवारनेननजलवरसो ७ देखोसुन्योऊसपरभाऊ ॥
विनागर्वकोसोसुरएऊ ८ दोहा आगेठोठो जोरि करकपतगातविनीत लग्यो
कलअस्तुतितहाजदुपतिकीअतिभीति इंद्रोवाच छंद तुवरूपसत्यविसुदसा
लसुसांततयमेतमनही भायोप्रवाहनिबद्ध यहसंसारतुमेमेनहिं सही अज्ञा
नवोधकलोभआदिकनाहिहैयहकाकही तदपिषलनकेदलनहितप्रभुदंड
रापनिमतिगही १ तुमगुरपिताजगदीसकालसरूपधारकदंडहो जगकरन
मंगलहेतकरहुचरित्रनाथअघंडहो जगदीसमानिनमानमोरनहेततुवैअवतारहै
तुवगायसुजसगोविंदजनद्रुतलहतभवनिधिपारहै २ जगदीसमोसमजेअ
ज्ञानीअभैतुमहिविलोकिकै मदतेरहितकैभक्तिमारगचलतअतिमनरोकिकै
अैस्वर्जकमदमत्तमेजान्याप्रभावनरावरो अपराधछूमिकरियेरुपाफिरि
होअसनहिवावरो ३ अघवोधनृपसधारकरिकैहरनहितभुवभारको निजचरनदा ॥
सनकरनमंगललेहमहिअवतारको जयपुरुषजयभगवानजयतिमहानजय
सुषधामहै वसुदेवनंदनकेस्त्रजदुकुलनाथतुमहिप्रनामहै ४ निजभक्तइच्छातेवि
सुद्विहानसूरतिधरतहो सर्वात्मतुमही सर्वकारनवाससवरकरतहो मैमटनिज
मयभंगलधिकरिकोपष्टजलोपनहितै बहुपवनपानीअरुपपानहुपविहुवरष्योव
हुकितै तुवरूपहितेगोकुलबयोमैगर्वहनकैजकिरह्योकरुनापतनजुनाथतातैअ
यतुवपदकौगह्यो अवरुपाकीजेनाथगोपरभाफलीजेनूकहै यहरावरेअपराधा
कीनहिंमिटोजनमहुहुकहै ६ श्रीसुकवाच दोहा यहिविधिअस्तुतिजवकरी

सुरपतिअतिभयभीर तवहिंविहंसिहरिवचनकहमेघसरिसंगंभीर श्रीभ
 गवानउवाच चौपाई तौपैकरनरुपाकेहेतू मैमषभंगकियोसुरकेतू १ सक
 रहेमदमत्तमहाना मेरोसुभिरनतोहिभुखाना २ हमनिजसुरतिकरावनका
 जा गर्वहस्योतेरोसुरराजा ३ श्रीमदअंधमोहिनहिंदेपै जदपिदंडमैकरहुं
 विसंषे ४ गुन्योजाहिपरकरनरुपाको श्रीमदसकललेहुंहरिताको ५ सुरप
 तिअवनिजलोकसिथारो होइअवसिकल्यानतुम्हारो ६ मानोसासनसकह
 मारा बैठहतजिमदनिजअधिकारा ७ श्रीसुकउवाच पुनिसुरभीहरिकेदिगा
 आई वाराहंवारचरनसिरनाई ८ दोहा गौअवकरावाकरीनिजसंतानवोला
 य कह्योनेंदसुतसोवचनपरमप्रीतिदरसाय सुरभिउवाच चौपाई कृष्णकृष्ण
 हेजोगअधीसा विस्वात्माजगकरखरुमीसा १ लोकनाथखहितुमसमनाथा
 आजुभईहमसवैसनाथा २ इष्टदेवतुमअहोउदारे तुमहींहोप्रमुदइहमारो
 ३ गोविप्रनसाधुनसुषदीजै सदायहीविधिरक्षणकीजै ४ हरनहेतयहभूवर
 भारा सियोनाथरजमेअवतारा ५ करनहेतअभिषेकतिहोरा हमहिपगया
 दियोकरतारा ६ श्रीसुकउवाच असकहिसुरभीसुरभितकाही अपनेनिकटा
 वालायतहोही ७ निजथनपयधारनजदुनाथे कियअभिषेकसहितसुषगाथे
 ८ दोहा अदितिआदिसुरमातुसवकह्योसकसोनैन तुमहुंकरहुअभिषेकअव

जदुपतिको भरिचैन चौपाई तव अकास गंगा को जल भरि ल्याये औरावत घटा
कर धरि १ तेहि जल से संगलै असुरारी इंद्र कियो अभिषेक सुपारी २ धस्यो गो
विंद नाम हरिकेरो देवल हे सव मोद घनेरो ३ नारद तु बुरु आदिक आये विद्याध
र गंधर्व हुचोये ४ चारन सिद्ध साध्य गन नाना करन लगे जदुपति जस गाना ५ जा
हिसुनत सव लोक न पापा पुनि न करत प्राणि न कहें तापा ई नाचन लगी अपसरा
नाना मढी मोद मंजुल लै ताना ७ सुरगन फूलन वरषेन लागे अस्तुति करहि अ
तिहि अनुरागे ८ रह्यो छा यनि भुवन अनंदो कहें हि सवै जै गोविदा ९ दोहा
गो अति जयन दारि पय दीन्ही भूमि मिगाय सरित न मेव हर सव ह्योत हृदिय म
धुकर काय १ जव ते हरि अभिषेक भोत वते अन्न अनंत विन जो ते ब्रज धरनि मे
लगे पकन असंत २ धरनी धर प्रगटन लगे मनिन अनेकन भोति को रिवै रयेक
अलव से गोवा घट्ट पसुजाति ३ यहि विधि गो कुल चंद को धरि कै नाम गोविंद
विदामा गिगवने भवने सकादिक सुरेन्द्र इति श्री महाराजाधिराज बांधव से
श्री विस्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री रा
जावहादुर श्री कृष्ण चंद्र रुपा पात्राधिकारि रघुराज सिंह जू देव कृत श्री भागव
तेदसम पूर्वार्धे अन्नंदा मुनि वी सप्तविं सत्तरंगः २९५ श्री सुकोवाच दोहा यो
क समै येकादसी ब्रज मे रही नरे स निराहार ब्रत नंद करि पूज्यो सविधिर मे स
चौपाई दंड येकादसी विहोने जोतिष विद ब्रज पति हिवषने १ सिंघो सास
महं अस नृप राई कला अर्द्ध द्वादसी लपाई २ तौ येकादसि की नि सिमा हीं बीति
जयै जुग जाम हिं जोही ३ तव ही ते मध्यान भरे की निखा है सव क्रिया विवेकी ॥
४ करै द्वादसी ही मे पारन यहि विधिते की जै ब्रत धारन ५ करै वयोदसि पारन
कोई तौ येकादसि फल नहि होई ६ सुद्ध द्वादसी जो ब्रत धारे तव हिं वयोदसि
करै अहार ७ असी विधि मन मोह विचारी उठे नंद नि सि अर्ध निहारी ८ दो
हा जमुना मे मज्जन करन गमन त भेनंद राय गुनी न वेसा आसुरी जख प्रवि
से अतुराय चौपाई वरुन दूत विचरत तेहि काला गहो नंद कहें आसु भुवाला
१ वरुन समीप गयि लै आसू करि कै अति से को पप्रकास २ गोप सवै नहि नंद
निहार राम के स्तक हितुरत पुकारे ३ तुव पितु को को उहरि ले गयऊ को हू कै दि
पि परत नहि मयऊ ४ वरुन दूत हरि वो हरि जानी वरुन लोक गे सारंग पोनी
५ निज दासन के अभे प्रदाते देखि वरुन अति से डर पाते ६ दोरि दूरि ते गिलो
चरन मे सिर धरि पुनि पद परसि करन मे ७ सिंहासन वैठा यनाथ को अति पू
जन करि जोरि होय को ८ धन्य धन्य अपने कहें मोनी अति हर पित वोल्यो मूद
नौनी ९ वरुन ववान दोहा आजु जन्म भोस फल मम सव कछु पायो आजु ते

भवनिधिउतरेअवसितुवजनजेजदुराज चौपाई परब्रम्हजययभगवोना परमात्मा
 जेकपानिधाना १ तुममेसुनीपरैनहिंमाया जोविरचैयहजगतनिकाया २ मेरोदूत
 महामतिमंदा हरिलायोतुम्हरोपितुनंदा ३ जानतरह्योननेकहुंकाजा सोअया
 राथकुमहुंजदुराजा ४ हेगोविंदनिजपितुयहलीजे मोपरनाथआनुग्रहकीजो॥
 श्रीसुकउवाच तवैवरुनपैकैप्रसन्नहरि चलेतहांतेलेपितुमुदमरि ६ आयेपु
 निवृंदावनमाहीं दीन्ह्योआनंदगोपनकाहीं ७ वृजवासिनकहेंनंदयोलाई विस
 मितदीन्ह्योवचनसुनाई ८ जैसोविभौवरुनपुरमाहीं तसतोहंमदेषेकहुंनाहीं
 ९ दोहा लोकपालसावरुनहुंकेस्तहिंकियोप्रनाम तातेकान्हरसत्यकैहैंइस्वर
 सुषधाम चौपाई सुनतनंदकेवचनगुआलै मान्योपरमेस्वरनदलालै १ मनमे
 करनखगेअसिआसादेहैंहमैविकुंठविखासा २ अभिलाषाव्रजवासिनकेरी नि
 जपुरदेखनहेतधनेरी ३ जोनिकेस्तुसखलउदारा लगेकरनकरिछपाविचार
 ४ वृजवासिनजोमनसंकल्य सोकौनिहुंविधिहोइनअत्या ५ कर्मविवससंसा
 रहिमाहीं भ्रमतरहतयह जीवसुदाहीं कहुंनर कहुंतिरजकहुंदेवा पाव
 तयहिविधिजोनिनभेवा ६ जानतकवहुनआतमगतिको करतनकवहुंममपा
 दगतिको ७ व्रजवासीतोममअनुरागी इनसमाननहिंकोउवडभागी ८ इनकोया
 हीदेहलैजाई देहुविकुंठलोकदरसाई दोहा असविचारिनिजचित्तमेकरुनासिं

धुनुरारि आसुवैलवीसक्तिनिजसिगरेवृजविस्तारि चौपाई जुवावालच्छदनक्रज
वासिन गोजुतनिजपुरदरसहुभासिन १ दियोविकुंठलोकदरसाई हरिबिमुषीजा
हैकवहुनजाई २ जमहुअनंतज्ञानसतिरुपा स्वपप्रकासअनादिअनूपा ३ त्रैगु
नहानसिद्धिजेहिंदुपै धन्यधन्यअपनेकहंलेषै ४ असविकुंठमहंसववृजवासी
भयेसच्चिदानंदहिंसी ५ सोइविकुंठलषिकैमुदपूरा पूरुवजहंगवैनोअक्राई
तहंमनिसिंघासनमधिमाही रमासहितनिरण्यासुतकाही ७ निगममूर्तिधरिअ
स्तुतिकरही पार्षदगनचहुंकिंतसुषभरही रोहा नंदादिकअसंदरषिकैविसमित

वस्मी कृष्णजी

भेमनमाहि पुनितिनकोहरितुरतहीपहुंचायोवृजकोहि इतिश्रीमन्महाराजा।
धिराजवाधवेसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजाश्रीमहा
रजाश्रीराजावहादुरश्रीरुसचंद्ररुपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकतेश्रीभा
गवतेदसमपूर्वाचंआनंदास्वनिधौअष्टविंशस्तरंगः २० ॥ ३॥ श्रीसुक उवाच
देहा पुनिमजमेआवतभईसरदसिखविषाणि तहंचौदिनिसीचौदिनीचारुचंददिय
तानि चौपाई फूखिरहीचहुंवोरचमेवी चहरिलहरिकुंदरैछितिवेसी १ तवहरि
वृजनारिनकेसंगा विहरनकियोविचारअभंगा २ भईसरदकीपूरनमासी जा।
नित होअतिआनंदरासी ३ मातृपिताकहंकेस्रछिपाई जमुनातटआसुहिंपमु
आई ३ पूरनकरनराससुपमाको सुमिरनकियोजोगमायाको ४ दिअविभूषन

वसनहैनाना अंगरगतिमिविविधिमहाना ६ औरहुवाजेविविधिप्रकारा प्रगटत
भेतहैयैकहिंवारा ७ षट्रितुकेफूलेसबफूला घनीकुंजकैगईअल्ला ८ दोहा मंद
वेगजमुनाकियोउथलनीरंगभीर वहैनखरयोसुरभितमहासीतलमंदसमीर क
वित्त वापुरेविशोगिनिकेवैधतविरहवानसुषदसजोगिनिकेश्रमकोहरनहै रघु
राजकरतप्रफुल्लितकुंज ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३

हियभरिहरिप्रीती ३ यतिपितुभ्रातबंधुतिनकेरे वारनहितकियजतनघनेरे ४
 येनरुकीहरिलियहरिहिपरो तनतौइतैकेस्तडिगजियरो ५ जोउगोपिनकहोगोपग
 वारा रोकतभैभवनेकेवारा ६ प्रथमहिमनतिनकोतहंगयऊ पियवियोगत
 नसहतनभयऊ ७ मूदिनैनहरिनटवररूपा उरधरिकरीभावनाभूपा ८ दोहा
 हमनेदंनदंननिकटचखिदोकभुजनवदाय कालिंदीकेकुंजमघिलेहैं अकल
 गाय चौपाई असभावनाकरततेहिकुनमे पुन्यपापनहिरहिगेतनमे ९ भववा
 धनकूट्यातेहिकाखा दियोतुरततनतजिद्वजवाखा २ दिव्यरूपलहिप्रथहिंसा
 वते मिलीमोहनेचखिअतिजवते अरुपिजारमतिहरिमहठानी तदपिवालप्रभु
 उरहिंसाहोनी ४ गहसुनिअतिसंकितकुरुराई कह्योवचनसुकसोसिरनाई ५
 राजोवाच केस्तहिंपरब्रम्हनिमान्यो केवलकेतगोपिकनजान्यो ६ तिनकोकि
 मिळ्योसंसारा मेदहुयहसंदहहमारा ७ सुनतपरीकृतकीदुमिवांनी बोलेसु
 कार्वाजविज्ञानी ८ श्रीसुकोवाच यहतौहंमतुमसौनृपतिप्रथमहिकियोवधाना
 हरिवैरीसिसुपालजिमिहरिपुरकियोपयान चौपाई वैरिहूकोगतदेतमुरारी तौ
 कापुनिजेहरिकीप्यारी ९ जनकोमंगलकरनअपारा लेहिविकुठनाथअवतार
 दिव्यगुनी प्राकृतगुननाहीं सबकेआदिअनादिसदाहीं ३ कामको
 रे अरुभक्तिहुसनबंधधनेरे ४ हरिमहंकौनहैंविधिमनखावै अवसिनरेम
 क्तिसोपावै ५ हरिमहंकविसमेनहिकोजै जागी १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 कृपातेयेहसंसारा छूटतहैनहिऔरप्रकार ७
 वचसरचनमोहतमनतिनको ७ नटनागरबोलेअसवानी
 ८ श्रीभगवानउवाच दोहा प्यारीतुमनीकीकरीजोआईममपास कहौजो
 मकरैजेहितुवहोयसुपास चौपाई कहौआगमनकारनराती है
 वमोती ९ अहैरजनिप्रहअतिसैघोरा चोरजंघुविचरैचहुवोरा २
 जोगनहिप्यारी जाहसवैब्रजआसुसिधारी ३ मातपितासुतभ्राततिहार
 नदसत्तदपरिवार ४ तुमकोसंकितबोजतकैहैं दुषपैहैजोतुमहिनेपैहै ५
 जाइ इहारहवनहिउचितदेवाई ७
 दोहा तौससिकररजि

सीत

नोहरनासकपीरा १ जमुनापरमप्र
 यनि १ सोऊसवविधिलियोनिहारी
 हुपतिनकहैजाई रोवतसिसुनदेहुप
 कोतुमविनकाग्रहसैह ४ गोवनकोड

हीं ५ अथवामममुरलीधुनिसुनिकै आर्द्रतमोर्हिअतिप्रियगुनिकै इतवहं।
 कीन्होउचितअतीवा मोपरकरतप्रीतिसवजीवा ७ पैपतिसेवननारिनकोही वि
 नकूलकरिवोधर्मसदाही ८ दोहा पतिबंधुनसेवाकरवपालवसुतनसप्रीति
 जगमेनारिनकीयही परमधरमकीरीति चौपाई रोगी १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० भागी कुतसि
 तकपटीकुमतिकुरागी १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० सपनेहुं कवहुं न त्यागी
 नारी २ चहै जोउत्तमलोकनिबासा तोपतिसेवै सहितहुलासा ३ जोपतितजैभा
 जैतिपजारै तेहिनिदानहैनरकअगारै ४ निंदाअजसभीतिदुषभारी नाहिहोत
 जगमेहठिप्यारी ५ जो १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० तिभरिआई जायसकै नहि तुमहि विहाई
 ई तो १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० कीन्है जसदरसनअरु ध्याना ७ अरु यमजस
 कीरतिको गार्ह होति प्रीति मोमहं मन भाई ८ तसनहि निकट रहे वृज नारी आ
 होसत्यतुमलेहविचारी ९ दोहा तातेगमनहुं आपनभचनसवै वृजवाल तहै वैठि
 थिरचित्तकरि मोहिमजौ सवकाल श्री सुकौवाच प्रीतमवचनअप्रीति के परेजव
 हिंसुनिकान हे लिनके हियरे मनहुं वैधे है वरवान २ वदनस्वासतनसेदमोसि।
 पयिलभयेसवअंग अतिदुरंतचिताभई भूयोप्रेमप्रसंग कवित्त रुयधनाहरी॥
 सहीचैकोनवायसी ससोकभरिस्तासलेती सखिगेअधरविंवकंपनलगेहैगात नै
 होजलधारवहियरलगिआयहोतकुंकुमकोपंकफेरितनतापतेसुधात जइती
 महरहज्वालठांढीमौनव्रजवालषनतीअवनियगनषदुषअधिकात सानैकहैमही
 ही ३ मगदेसमायजायं प्यारेकोविहायनहिअनतवनतजात १ सुधारससानेसा
 दावचनवषानेजिनतिनकेवदनसुनिनिकसीकटुकवानि करतीविचारधान्या
 तिमूंदकोकुमारजाहीकेलियेहीहायछोंडिदीनीकलकानिरघुराजहोतोसबस
 पैतेनसमाजमहिवैनकीनलाजकीन्हीउरनिठुराईठानि तिनकेतकततलतराने।
 मुली नूजातीरत्यागिहैतलफितनतीषनतपहितानि २ दोहा मीजिद्रगनगदगदगा
 आपुनिकछुवरधरिधीर गोपसुताअनुरागभरिवोलीगिरागंभीर गोप्यबबु कवि
 नरतसवैयाकोमलअंबुजआननसौअसवैनकठोरपुलै यहिकालन छोंडिसकुल।
 ककानिगहेहमरावरेकेपदकंजरसालन स्वामिहूँसेवककीरुषराषतलूकससागत
 ऊनंदकेखालन वेनुवजायवोलायकुलीअवदे १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० गिरीवृजवालन ३ जोय
 तिसेवननारिको धर्मकह्योसतिहोयगोसाककन्हई पैहमवेदपुरानसुनेहिता।
 रावरेकेडिंगनाहिसिधाई श्रीरघुराजसुनौमनभावनआवतीकेहैनहीइतथाई।
 पैदईमारीतिहारीललामुरलीहठिकैहंमकोधरित्याई ४ जेतुवप्रीतिकरंगंगी
 तिनकोनसुहातककूपरिवारे धानहैतुमप्यारेखलाकहिबोनहिलायकचैसो
 तिहोरोअंबुजनैनसुनारघुराजइतेदिलतेदयादीठियसारे वैनकठोरकुठारनसे

मनिकाटोअनोरथच्छहमारो ५ रेचितवोरचितैवचचवोरिलि योचितवोरच
 लाको यातनतोतुवनेहकेभारभरोयहकाजकरैमहंथाको भोनकोगोनचहैहंमा
 हूँपैतलैअवकेसेकहाकरैयाको श्रीरघुराजपदोभुरियेपदतीरतजैनलखाजमु
 नाको ६ वेनुवजायवोलायहमेमुसकायखगायदईमदनागी सोअधरासूतधा
 रलसीधिवुकावहुखालवेखवहियागी श्रीरघुराजनतोविरहानखदाहिहैदेहंको ।
 ज्वालनजागी घाननसोंमिलिहैतवहुंअजसैयेकराकरावरेकेकरलागी ७ इंदि
 राअनैदअवुधियानिसदांतुलसीवनवांसिनप्यारे आयखवेइननेनसोजवतो
 पदपंजाजैनतिहारे श्रीरघुराजतेहांकनतेजगमेद्रगदूजोपरैननिहारे घानहं
 नातुमवेप्रियहैपतिपूतकहारहतेदईमारे ८ सुरजाकीकृपाकीकटासकीकोरा
 लियेअमभारीकरैप्रवला पदकजरजेतुलसीसंगमेसोज्वाहेही येहवसीका
 मला सिरनायकैहाहापुकारकरैदिसहायागहोहंमहैअवछारघुराजजुलाससी
 सोरजकीषडीजांचतीहैवृजकीनवला ९ वोंसुरीकीधुनिकोसुनतैकुलकीकुसिका
 नितजीदुषरासी तापरतुद्रगवाननवेधियेसायलियोमुसकांनकीफासी प्रेमा
 कीप्यासीषडारघुराजतजोनिदुराईअजैदुषनासी हायअनंगकीआगिजरेअवरा
 जरेदेषतरावरीदासी १० कुडलकाननमेभुसकेअलकैहलकैछलकैकृष्णारी सोंअधरा
 निसुधानिवसैरघुराजचितैमुसकांनहंप्यारी हैउरश्रीकोविलासनेवासउमेमुजा
 रासहलासयसारी मूरतियामनहारीनिहारीभईहमनारीविहीरीनिहारी ११ ती
 निहलोकनकीसुषमाहरिरावरूपमेआयवसीहैदेषिकेधेनुकुरंगविहंगअजंग
 मकेपुलकालिलसीहै श्रीरघुराजकहोकेहिकेमुखीधुनिधायहियेनथसीहै॥
 कोतियताकितुमेकुलकानिविहायनअमकेकासकसीहै १२ जाहिरहैजगमेरघु
 राजभयेतुमगोकुलकेदुषहारी सोतुम्हरेखबतेवृजवालनजारनचाहैअनंगदवा
 रीपौछेतुहंपकितैहोखलाभलायेतीविनैसुनियेतोहमारी दीजियेआपनोको
 लकरैहमजीवतहीहियेलेहितो धारी १३ आसुकोवाच दोहा प्रेमपगेरतिरसरंगो
 विरहजगेसुषअन सुनिवृजवालनवेनहैसिखलेवारिजनैन चौपाई ससकहो
 सिगरीवृजनीरी सोपरअतिसेपीतिहारी मैतुमसोंकान्हीयहहोसी सोनहिंवि
 तल्यावहुछविरासी २करहुसवैमेरेसंगरसा पूरहुसवउरकीअवआसा मैनिवस
 हुनितहियेतिहोरे तुमनिवसहुसखिहियेहमारे ४ सुनिकैकेखवचनवृजवाला॥
 अनूपमसुषपायोतेहिकाखा ५ भयेप्रफुल्लितवदनमलीना ताकिरहीप्रीतमेप्रवी
 ना हैतहहरिसधिसमाजमधिजाईहंसेआपहैतिनैहैसाई० फैलिरहीदुतिरता
 नकेरी मनहेंकुंदकीकलीधनेरी ८ जुवतिनमाधिराजैजदुगई मनुमयंकजडुबी
 चसीहार्द ९ दोहा तहवृजकीनवलासकलकरिमंडलचहुवोर यकयेकनकरपा

करिकैकरिविचनंदकिसोर चौपाई गौवनलगी मनोहररागा हियउमग्याहरि
कोअनुरागा १ वाजनलगी वजावेनप्यारी चहुँकितसुरखायोमनहारी २ भूषेनव
सनदिसवधारी नवेचहुँकितदेदैतारी ३ अतिचंचलचमकतीकामिनी सहा
सनमनुदमकतीरामिनी ४ कायरहीनूपुर भुलकारी मधुरतोनलेतीचजना

री ५ तिनकेमधिमकहितल्येइया नाचतनुटवरवेषकनैया ई उरसाहतिवैज
तीमाला जनुनीरदमधिधनुसुरयाला १ करतरासयहिंभौतिअषंडित थलथल
भौंददावनमंडित ८ दोहा यहिविधिविहरतकान्हतहँलैसंगसषिनजमालि तहो
महा... निमाराति चौपाई रासकरनसरियुलिनविचारी
लेवृजनारिनकुंजविहारी १ नाचतगावतदैकरताला गमनेजमुनायुलिनविसा
सा २ तहँकोमलवायुकारसाला सीतलसरससुषदसवकाला ३ बहतयवेनसुर
भितचहुँवौरा कायपरागरह्येतिहिंठोरा ४ गुंजतमधुयमत्तमनहारी फैलिरही
ससिकीउजियारी ५ तहँवृजवालननंदकुमारा विहरतअनंददेतअपारा ई को
उसषिकोहरिहांथपसारी परसिकपोलदेहिंमुदभारी १ कोहकहँमिलतधायमन
मोहन चूमतवेदनसखविक्रिकोहँन ८ दोहा कोउनाचतवृजगोपिकाविष्णु
रिजातिअलकालि निजकरताहिसंभारतेअतिमेरितवनमालि १ कोउसषिकी
परसरिभषंभदरसाय यहिसमताईकरहुनुमअसकहिहँसेहँसाय २॥

कोहूकानीवीहरिगहेसोखषिकैमुसकाति मनहुं आपनेप्रेमकोगर्वदेखावता
जाति ३ कोहूकेकुचनकठोरनिजकरपरसतजदुराय रूपदरपतेदरपनहितहो
सादियोदेखाय ४ कोउकामिनिकोकान्हगुनिकामकुलानिप्रवीननषकुततेहि
अंगनिकियोमनुमोहरकरिदीन कोउसषिकोकौतुकखषनिमिसिवोलाइ
जदुराज मिलतभयेमोदितमनोसोकियमुगधाभाउ चौपाई कोहूकोकरग
हिनवतसुरारी सोमुषवाकिछाकिछविष्यारी १ थिरदैरहतिफिरतिनहिवाला था
कीथकीकहिहंसतमोपाला २ कोहूकोकरिकटाक्षमुसकाई लियोआसुही
चित्तचोराई सोजवमिलनहेतदिंगआई आपगयेतवअनतपराई ४ नीचेसिरकरि
हीलजाई हरिहंसिहेलिनदियोहंसाई ५ कोहूकोनैनननाइविहारी कहतभयेकहआ
सतिहोरी ई कोहूसोहंसिकहसुनहुंकामिनी विहरनलायकसरदजामिनी ७ चवहा
रहसियहरासविहाई तोखहिहो सुषकीअधिकाई ८ दोहा यहिविधिहरिद्वजसुंद
रिनविविधिभावदरसाय कलाकुतुहलकरतवहुमनसिजदियोवदाय चौपाई सवकी
कियसनमानविहारी सवकोदीन्ह्याआनदमारी १ मान्योअससिगरीवृजनारी है
मरेहीवसमेगिरिधारी २ बहुआदरकरवावनलागी अतिसैप्रेमगर्वमहपागी ३
अपनेकाहगुन्योभनमाही हेमसमअसुवतिजगनाही ४ कहनलगीहरिसोअ
सवांनी समितभईगतिजातिनगानी ५ कोउकहनुसदेखाउकन्हाई कोउकहरीजै
अलकवनाई कोउकहयाजवजापसुनवा कोउकहतुमहिंकान्हअवगावो कोउकह
सुमनत्याइभोहिरीजै कोउकहभूषनभूषितकीजै दोहा असेद्वजनारिननिरषिनि
जवसकोअभिमान विप्रलंभरससुषलहनहरिवेहेतगुमान अलिनमंडलीमहिमे
चितैनपयवहुंवोर अंतरहितदेजातमेआसुहिनंदकिसेर इतिश्रीमन्महाराजा
धिराजवीधवसश्रीविस्नाथसिद्धदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजाश्रीमहारा
जाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीभाग
वतदसमपूर्वाथेआनदाम्बुनिथोयेकोनत्रिसस्तरंगः २८ ॥ ॥ सुकउवाच वि
नमाधवसषिमंडलीपरीनेनेकुसुहाय जिमितारापतिकेविनातारनकीसमुदाय मो
हैनकोमधिमेनलषिप्रथमचकितअकुलाय पुनिसवकेयकवारहीकहेवावदनतेहा
य २ छंदद्रुतविलंबित पुनिसषीसिगरीजुरिकेतहांविरहतापतपीतनमेमहो निपट
नागरिवाधरिसीभई कहेहिवारहिवारहिहाई १ सपनेकाननमेकरिनीजथा वि
नकरिंदहिपावतिहैविथा तिमिमुकुंदविनाद्वजकीवधू विलषतीखिषतीधरनीय
धू २ चलनिमंदगयेदगुविंदकीनहितनेहचिंतानिअनंदकी हेसनसोहरिकीसुषि
लासकीचचनकीरचनाइषनासकी ३ नचनसोनिजनेननचाइके मधुरगानसुतान
वदायके करनकुंजनकुंजविहारहुंमुखिमाहेनमेजुपुकारहुं ४ ससिमुषीहरिकेस

कलाकलासुधिकरैविरहानलविह्वला तनहुँतेमनतेहरिमेलगी रमनितेरमनैरंगमो
 रंगी ५ कहहुँवैनपरस्परतेसषी गुनहुँतैंहरिकोहँमहीलषी परमचंचलसोछुलि।
 कैगयो विपिनिकेविचप्राननिकोलया ६ निरदईनंदनंदनहादई कहँगईहियते
 करुनावई विपिनिमेवृजवालविहायकै कितछियेछुलियाछुलछायकौ ७ अस
 उचारिपुकारिपुकारिकै चकितचौकितकंजुनिहारिकै हरिहिंदेरहिंपेमजनाइकौ॥
 मिलहुँमोहँनआसुहिंआयकै ८ कहँकहुँकहुँकाननधावती लहिनतेपियकोफिरि
 आवती जुवतिजोरिजमातिनफेरिकै कहँहिंमाधवतूकहुँटेरिकै ९ तुलसिकानन।
 कीतियवासनी विनहरीनिजजीवनिरासनी तुलसिकेवनकेतरुदंदको पियहिपूछ
 हिंकोडिअनंदको १० वरमै हेचलदलकरुनाकरिदेहुवताय वहचंचलचितकेहिंवनरा
 ह्योदुराय १ पाकरिपरमकृपाकरिनाकरिदेर पियहिवतावोनहिंपकितैहौफेर २ व
 टवताउयहिवाँटेगोचितचार भूरिभामरीभरिहँहोतहिंभोर ३ हेकुरवकतौवकसम
 धारेध्यान जौनवतैहौकेहिदिंसिगेप्रियप्रान ४ विगतसोकतुमनितहीरहुअसो
 क हँमससोककहँकीजैआसुअसोक ५ नामतुम्हारेजाहिरजगमेनाग पियनव
 तैहोतौसतितसकनाग ६ तुमहुँवाकेभाईहोपुनाग जोप्रीतमैवतावोतौवडभाग
 ७ अलिद्रोहीनहिंमोहीचंपसदाहिं वोहीनिरमोहीकोकहिहोनाहि ८ मानिनमा
 नविनासीअतिहिंअपीर मिल्योमीततुवकैहेइतवलवीर ९ तुलसीहरिपदप्यारीस
 रलसुभाउ पियावताइतेतुलसीतियाभाउ १० अलिनसहिततुमनिवसहुनितवा
 नमाल तातेजानेकैहँमोहँनलाल ११ सत्यचमेलीहेलीदेखोकंत पियकरपरसत
 फूलीविनहुँवसंत १२ वेलाअवयहिंवेलामतिहिंदुराउ कितगोनाहनवेलावेगिवता
 उ १३ जातीनिजसुमनैरंगहमहिंनिहारि कसनप्रकासहुपियकोदायांधारि १४ जूही
 तँहीकोमलहोतकठोर कसवतायनहिंदेतीनंदकिसोर १५ आमअरामप्रदायका
 तुमवसुजाम तुमसतिदेखैकैहौकहँघनस्याम १६ हेप्रियालतुम्हरोहियकोमला
 भूरि कहहुँकेस्रकितगमनेकेतकिदूरि १७ जदपिकठिनतुवऊपरकोमलहीया॥
 कौनपनसकहिदीजेकहँगेपीय १८ असनअसनअवकीजैयहिवनमाहिं विनह
 रिकेहियरसगिरैरसिअहँहिं १९ केविदारतुमकोविदकरुउपकार पलनवितायव
 तावतावहनंदकुमार २० जासुनतुम्हरोहमहिंनपरतप्रमान कारेकारेहोतेयेकसा
 मान २१ विषधारीतुमजाहिरहोमंदार विरहविषमविषहरिहोतुमनहमार २२ वि
 ल्वसदाप्रियहरकेहररियुकाम कौनवतायविनासहुकहँघनस्याम २३ वंजुलमंजु।
 लसुषप्रदहरिसंगमोहि अवदुषप्रदकतहोनेकहितेहिंनोहि २४ येकअलवरहेतु
 महमहिंकदव अवजियजातोहरिविनहोतवेखंव २५ दोहा यहिविधितरुनीतरु
 लतनपूछतपूछतजाय कुंजकसिंदीकूलकीलविबोलीदुषछाय कवित्तसवेया ये

कही ठौर मेज न्याभयो अरु ये कहीं ठौर खसे सुषपाई वारहवार कियो उषकार रहे तु
म मित्र हमारे सदाई हेज मुना तट की खतिका तरु की नवतावहु आनु कन्हारि सोक
रे मे जो सहाय करै रघुराज सोमीत की सांच मिताई १ फेरिक हेयो किति सों ब्रजवासा
करै तै द्यानि जमाहव से की नाता वराह के अगलु ये की नवामन के पद के परसे की रे
पिपरी पुलकावली तो मे सो है इत है हरि के निकस की श्रीरघु राज वतावती ना सुधि
कै है संवेथल के विलस की २ लषि फेरिक है हरि नीन सों हेली लषी तुम मूरतिसा सा
की है चकितै चितवो वलिवोरवही कृविनी की सो नैन विसाल की है इत ही कै गये यह जा
नि परै पावयारि व है उर साल की है कोउ कामिनि के कुवकुं मरंजित सौरभ यावन मा
ल की है ३ पुनि ब्रजवास की है छंदावन वृक्षन सों की न्हो है प्रनाम तुम स्याम पगल पटी
घीतम के पीत पगी उमगी अनंद अति अवलोति हारी साषा छोनी छा यरूपटी रघुरा
ज निकम्यो विसे पिदत है कै कान्ह तुलसी सुगंध रहे भौर भौर भयटी कामिनि को कं
ध ये ककर सों कलित ये ककर सें कमल कमला को कंत कपटी ४ संधिया संधान कोई
कह्यो पुनि संधिन सोलहरैं ललित ललित काली आली देखिये लपटी तं रूत हू पै कपटी
निपट कान्ह कर को पर सपाय आनंद अलेपिये रघुराज जाकि हित सागि दी न्हो कुल
कानि आई वन वीचत जिवास को विसे पिये वृज की नव खिन विहाय के विहारी ला सप्री
ति की न्हो विखिन सों चूमि लो परे पिये दोहा विरह विकल बहं विधिवचन वदत विवि
धि वृजवास विषम वियोग विथा विथित विचरहिं विपिनि विसाल १ चौपाई पुनि थकि

थ किसिगरीवजनारी यकथलवेठतभईदुषारी १ सखेवदनसिथिलसवअंग
तापरजारतअंगअनंगा २ तनमनसकलकेसमहलाग्यो विषमविरहवडवान।
लजाग्यो प्रानपयानजानिवृजवाला करेनखगीहरिचरितरसाला ४ कोउपूता
नारूपसविधरही कोउहरिहरी ५ सकटसरिसकोउथिरकैजा
ही कोउसिसुदैरेवततेहिकोही ६ करहिआसुहीचरनप्रहारा गिरैभूमिसोषा
यपछारा ७ त्रिनावर्तवपुधरिकोउप्यारी कोउसषिकोनंदलालविचारी ८ दोहा
ताकोअंकउठायकैलैदूरीककुजाति तेहिअपरकरिगिरतमहिमृतकसरिसदरसा
ति १ चौपाई नूपुरपगनिवजायसाला कोऊघुदुरुवनिगवनतिवाला १ कोउसषि
रामकेसकैजाही पुनिकोउसषाहोइसंगमोही २ कोउवत्सासुरकैतहैआवे हरिरू
पीसषिताहिगिरावे ३ कोउपुनिहोयवकासुनारी कोउहरिकैतेहिदेतिपछारी ४
कोउसषिवृजगौअकैजाती तिनटेरहिकोउहरिकीभांती ५ कोउविहरतपुनिवेनुवा
जावे तेहिसराहिकोउसुषउपजावे कोहुकोउकंधननिजभुजधरिकै गमनहिमा
दकटासनकरिकै ७ हंसहैकेसकहैहिवृजनारी लेहुललितगतिमोरिनिहारी
८ दोहा कोउकहपांनीपवनतेअवनडरहुवृजलोग मेरसनकरिहोअवसिमैदि
सवनकोसोग चौपाई असकहियेकवसनफहराई लियोगोपिकाऊचउठाई १
पुनियकसषिकोउसषिसिरमाही पदधरिवोलतभईतहोही २ रेकालीअहिवि
षधरघोरा तजहुआसुतुमअवयहिठोरा ३ मेषलमदषंडनअवतारा लीन्हैया
वृजदारनभुवभारा ४ पुनिसषियनसोकोउसषिवोली अपनेउरकीआसयषोली
५ देषीसषाकरालदवारी जारनचहतिप्रगटिदिसिचारी ६ मद्धनैनसवेयका
वार तौहरिहोइषसकलतिहोरा ७ दूसरिसषिकहंमानिमुनारी कोऊसषीपुनिया
लजतारी ८ दोहा सिखाऊलूषलथापिकैवांथिताहिमहंताहि अतिसेडेखावैनखगी
लैलकुटीकरमाहि चौपाई वेंधीसषीसोसुषअसगायो मैयामैदधिनाहिचोरायो
असकहिमूरिलियोद्रगदोऊ भईभयाकुलसीतहंसोऊ यहिविधिऔरकस्तकी
लीला विरचतभईसषीसुभसीला ३ पुनिसिगरीजुरिकैवृजवाला आगेगमनीवि
रहविहाला ४ पूछतचंदावनतरुलतिकन सरदळयामहंकीजतऊनऊन ५ कछु
आगेवलिकैवृजनारी धरनीमहंहरिचरननिहारी कह्योसषिनसोतहंकोउप्यारी
इतहोकैनिकसोळखकारी ७ जव धजअकुसकुलिसहकंजा हरिपदचिन्हलष
हमनरंजा ८ दोहा यहीपंथकैकदिगयोसोकपटीचितचौर यहिमगकैआलोच
लहुअवआसहियहिवार चौपाई असकहिवयलचलीवृजनारी निरषतहरिपदा
चिन्हदुषारी १ लषतभईचलिकैककुदूरी पियपदजुततियपदमधिधूरी २ सि
गरीसषीतहोजुरिआई यकयेकनकोवचनसुनाई ३ लषहुकपटकपटीकरआ।

लीहंमकोयहछियायवनमाली ४ कोउप्यारीकोलैनिजसाथा रहोसुकायगहेतेहिहो
 या ५ कौननारिकेयेपदसंजनी कौनसोहीगिलभैयहिरजनी ई जेहिमुषकीहमसव
 अधिकारी सौसुषलेतिपेकवहनारी ७ यकपगप्रगटनयकप्रगटतभल तातेजानि
 परतत्रैसोछल दोहा यककरकामिनिकेधमेकरिकैकान्हरजात अवलपरतताते
 चरननहिंमलकैषगंदात चौपाई जिमिकरिंदकरनीकेकंधै कैआपनीसुंडसनवा
 पै १ भूसंतभुक्ततमहामदछाको २ तिमिगमनतसुतनरववाकोकरिसनेहहरि
 कोअवराधा तातेलहिनविरहकीवाधा ३ संगसंगडोलतिवनमोही तेहिंसमभागा
 औरकीनोही ४ गुनअनगुनपियकेहैनामा सोनहिदीसतहैयहिजामा ५ कहवावा
 तदक्षिनभगवाना चहियेसवमेभाउसमाना ई सोहमकोतजिलैयकप्यारी छिपेकुंज
 महकुंजविहारी ७ हरहिकेलेसनामहरिताते सोगुनअवनहिनेकुदेधाते ८ दोहा ता
 जिकुलकुलिकुलकानिहूँ आईवनजिनहेत सोल्लिहंमकोछिपिरहैपाकेंदुषनहिं
 हरिलेत चौपाई सवकोउवाकोईस्वरभाषे वहईस्वरतनिकुनराषे १ जोसमरथहोवो
 सबभांती तोदुषहरेआययहिरानी २ हैंगोविंदमनकीसवजोनै भेटतविपतिननिक
 सतप्राँने ३ वहसपियहतजिसपिनसमाजू रजमेसुषलूतिसतिआजू ४ कैअभी
 तसवतिनसौआली लगतिहोयगीहियवनमाली ५ सोधनधनधनिधनिधरनीमै
 वरवरनीवरवरवरनीमै ई कैलासीकमलाकरतारा नासनहितअधजन्मअपा
 रा ७ जेहिपियकीपदरजसिरधारे सोपियकीरजवारहिंवारै ८ लहतहोयगीआ
 जुअकेले विहरतवनवनकान्हरमेले ९ दोहा तवकोउपुनिवोलीसषीसांचकहा
 तितेवीर पियपंदपरतेहिंपदपरषिउपजतिपूरीपीर १ चौपाई जोदुर्लभअधराम
 तपियको रत्नोअधारहमारैजियको १ आजुअकेलीसोईअ नोषापियतहोइगी
 भागनिचोषी २ कुंजनकुंजनविहरतिकेहै पियकोतजिअवबोइतअहै ३ पुनिकछु
 आगूचखिरजनारी नवविनकेअकुरनिनिहारी ४ तहंनहिकांमिनिकेपददषी तव
 वोलीचितमेअसखेषीप्यारीकेपदविनगडिजैहै तेममसंगषेदअतिपेहै ई असवि
 चारितेहिकंधवदाई चलोगयोअवहींकितथाई ७ तिनकोतनमनतेसोइप्यारी
 सुधिनहिताकोनेकुहमारी ८ कछुआगेचलिकेकोउवोली सनिकहतितेवातअ
 तोसी ९ दोहा कामिनिकोकांधैलियेकामीकान्हरजात भारभरेपदधसिगयेतेपरगटदरा
 सात १ चौपाई पुनिकछुदूरिगईसवहली देषीकुसुमचुनीयकवेली १ तहंवोलीकोउ
 लषयकसंजनी लीलाकरीजोपातमरजनी २ तोरनहेतकुसुमजसदाको दियउ
 तारिकंधनेषिआको ३ लगेकुसुमतोरननिजहोथा पानपियारीकोसेसाथा ४
 तोरनकह्योकुसुमसविजोई ऊंचेकरकरितोकोसोई ५ येंडीउठांकरतकरकल
 हिं पगअगुनीउपटीरजवीचहिं ई कान्हुभयोकामिनिकरचरो करतसोईतेहि।

केमनकेरो ७ पुनिकोऊबोलीवृजनारी यहयलतोसपिलेहुनिहारी ८ दोहा प्यारीको
 वैठाइकेयाहीकुंजरसाख निजकरसोवहुकुसुमचुनिवेणीगुहीगोपाल चौपाई की
 न्होकेलिकुतहलआली नंदनंदनकपटीवनमाली १ हमकोकुलिकुलियाइतआई
 लियनिसंकतियअंकलगाई २ सौतिसनेहंहिसनोसौवरो ताकीकुविमहंभयोवा
 वरो ३ यहिविधिकहतविविधिविधिवेना वारवारद्वारहंजलनेना ४ हेरहंहरिक
 हंकुंजनिकुंजनि तपैतापसुनि सुनिअलिगुंजनि ५ लगेचंदकरसरसमतनतन क
 लपसरिसवीततहेछनछन ६ लाग्योमनप्रियचंद्राननमे विलपितवागेंवृंदावन
 मै ७ गोपिनमधितेजेहंतियकांहीं लैदुरिगेहरिकाननमांहीं ८ दोहा सोसिगारि
 नतेआपनोमानोपरमसोहाग सखिनत्यागिमोपरकियोहरिअतिसेअनुराग ॥
 चौपाई मेरेवसहंकुंजविहारी मोहांकोमानतनिजप्यारी १ जोकहिहोमैकरिहेंसोई
 औरसषीसोप्रीतिनहोई २ जववेनीगुहिचलेविहारी तवहरिसोसविगिएउचारी ३
 वहतदूरिसषियनतजिआई विविधिभांतिकीकलादेवाई ४ हमथकिगईसकहि
 चलिनांहीं कहाकरैअवकाननमांहीं ५ तुमतोसषनसंगषेलवैया वहतदूरलोनाहिं
 थकैया ६ ममकोमलपदकंदकलागे अभितकहौचलिहैंकिसिआगे ७ जोहमरेप
 रराबहुप्रीती तोअवकरहुलाखयहरीती ८ हमहिलैहुनिजकंधचढाई चलहुजहां
 मनहोयकन्हारै ९ दोहा सुनिप्यारीकेवेनअसगर्वितेजानिबनाय नंदनंदनबोले
 वचनसंदर्मदमुसक्याय चौपाई तैंसतिमेरीप्राणपियारी मनिहोंसवविधिसीष
 तिहांरी १ चढिसमकंधचलेइतआछि आवनचहंहिसषीसवपाछे २ असकहिवै
 ठिगयेगिरिधारी चढनलगीसोगोपकुमारी ३ तेहिछनमेहतिअंतरधाना पिया
 हिनलषिततसोअभिमाना ४ गिरीभूमिमहंविखपतप्यारी लनकीसुधिनहिनेकु
 संधारी ५ पसरिपुहंमिउठिकैपुनिप्यारी चहंकितचितवतिरुदतिपुकारी ६ होया
 नाथहेप्राणपियारे मोहितजिअवतुमकहांसिधारे ७ केहिंदिसिकेहिथलकेहिंवन
 मांहीं होकहंकहुंकंतकतनाहीं ८ दोहा जिनकुंजनमेमोहिंमिलेभरिभरिवांहुवि
 साख दिनकुंजनतेअवनकतकटिआवेनंदलाख चौपाई कियोकौनदासीअपराधा रईजो
 इसहविरहकीवाधा १ मैगरीविनीहोवृजनारी सवविधिपीतमआसतिहांरी २ तुमा
 विनयेकछननाहिंजिआंगी षोजिगरलयहिठोरपिआंगी ४ तुवविनयेकछनकल
 पसमाना वीततमोहिकहंअहंसुजाना ५ औसीहांसीमतिपियकीजे जामेयहतना
 छनछनछीजे ६ विनारावरीमूरतिदेवे त्रिभुवनखलहसमसलेखे ७ वेगिमिलहुमोक
 हंअवप्यारे कसनदयाहियहोतितिहारे ८ मोहिंअकेलीछांडिछियाने तेदगुनइतही
 प्रगटाने ९ दोहा रेकपटीअतिनिरदईकारेनंदकिदोर कसतरसावतदरसविनया
 जवनिताचितचौर चौपाई विलपतियहिविधिसोवृजवाला डोलतिमंदहिमंदविहा

ला १ स्यामस्यामनुषदेरतिस्सामा कूनकूनकी जिहोति तनल्लामा २ सोसषिको अतिकर
 नविलापा सुनियेऊ सषिलहि संतापा ३ तासुनिकटचखिगंडितुरंतै देशीतिहिं विख
 पतविनकंतै ४ पूकूनलगीताहिकसप्यारी फिरहु अकेली विपिनिमभारी ५ धौ
 इततुमकोकान्हलेवाई छंडिअकेले गयो छिपाई ई कै धौतजि सवसषिनसमा
 जे हेरहुतुमहुं आनुवृजजणे ७ सुनिअसी सषियेनकोवांनी वोलीवृजसुंदरिखि
 योनी ८ दोहा तुम्हेरमधिते मोहिसषिले आचौ इतस्याम सेवकाई सवविधिकरीय
 हिवनठामहि ठाम चौपाई अवहो मोहिदगादेप्यारी कहुंदुरिगोकपटी गिरिधारी
 १ सुनिमृदुवचनभई मतिभारी ताकोल्लजोनेउनहिंगोरी २ जोपहिसे अस्सजन
 तीसजनी तौनआवती संगयहिरजनी ३ प्रथमहिं वीधिपीनिकीडोरी पुनि कून
 हीमेडा स्योवोरी ४ दहीनईईकेसंगमोही विरचै पीतिरीतिकीनाही ५ सुनितीकीअ
 सगिरादुषारी वोखतभई सकलवृजजारी ई कोअसजोकरिहरिसंगपीति पारहिपु
 निनविरहकीभीती ७ कान्हवानिजेकरैषतीती निनकीहोतिअवसियहरीती ८ ॥
 दोहा मुषकोमखउर अतिकठिनल्लतनहोतअघाउ ललिल्ललिल्ललिया अलिनको
 केहिउरकियोनघाउ १ चौपाई अस्सकहि कैतेहिंसंगलेवाई हरिहेरनहितसकलसि
 धाई १ जहेल गिरहीमयंकजोनाई तहेलेगिहेरतभईकनहाई २ आगेरह्या सेंपन
 वनघोरा ठोरठोरअधियारअथोरा ३ सोतमलोषसजनीकोउवोली आगेजायहो
 हुकतभोली ४ चंदचौरिनीचहुं कितछाई छिपतिनकोनिहुं वस्तुछिपाई ५ यहिमह
 किमिछिपिहें घनस्यामा होवोतोदी सतकहुं ठोमा ई कहहुं जोवनछिपानकहुं कैह
 खोजेतहेठिनिनकहुं पैहें ७ तौतेहिं मुषससिकोटिप्रकासा किमिछिपिहैतममहैकै
 हिंआसा ८ दोहा ततेअवहेरहुनहीहेर मिलिहेंनाहिं मिलिहैतवहैहै अवसिदायाजवउ
 रमाहिं चौपाई चलहुकसिंदीतदमहआली तनमनसोसुमिरहुवनमाखी १ गाव
 हुविनकीकीरतिप्यारी तोमिछिहैंहठिकुंजविहारी २ यहसुनिलोदिवलीं वृजवाला
 मनलाग्योसवकोनंदलाला ३ करहिंगोविंदकरगुनगाना हरिचरित्रकोउकरैमहां
 ना ४ तनमनसकलकैस्त्रसोलाग्यो दुसहविरहवडवानलजाग्यो ५ भूलिहु घरसे
 धिआवतिनाही छईहरिखविनैनिमार्हा ई आपपुखिनपुनिअलिजमुनाके
 ताकतितरलतरंगनितकि ७ वैठीसवसमाजनिजजोरी वोरीविरहवियावृजगे
 री ८ दोहा प्रगटनहितनंदलालकेरचिरचिपदनरसाख विनयकरतगांवेनस
 गांअतिविनीतवृजवाल १ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवंधवेसश्रीविस्वा
 नाथसिंहोत्पजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुरश्रीरुस
 चंद्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीभागवतेदसमपूर्वार्थेआनंद
 मुनिधौविंस्तरंगः ३० गोप्यकनुः अथगोपीगीतखलितपद जयतिनंदनंद

[illegible]

निजनगावतरहृतदिवसनिशिनासतिअनहोनी अवनमंगलप्रदछविछाई पूरुव
 पुन्यकियेतेइजेमहिवितवहिवयुगाई १८ सोईअवरहेयाअधारहमे नातोछनवि
 छुरेतुमकोजियभेटतजायजमे हंसनिहरिहेलिनिमुषदाई प्रेमपंगीवहतकनिता
 रीछीचलनिचारुताई १९ लखितविह्वरनिकुंजनिमाहीहांसीकरनिरावरीहंसिहंसि
 विसरतिअवनहां करेजोकोउतिहरोध्याना ताकीविथानरहतितनकतनमुषपाव
 तनाना २० हियेपरिमुरतितिरभंगी वैठीहंसजमुनाकेतटमेप्रेमरंगरंगी २१ नहो
 तिविथातनकीदूरी यहमनमेगोपाललालअचबजलागतभूरी २२ छयेकहरेकपट
 कोरे कतनसुनतअववातहमारीजातचलोभारे २३ कठिनवनकोमलपदतेरे॥
 लगिनजाहिकहूंकटकआवहुआसुसषिननेरे २४ चलहुजवगोवनकेपाछे
 लैकरलकुटीवेनवजावतवानिकवनिआछे २५ तवहिमनहोतरहेयाअसो ला
 सहिधेनुचरावनपठवतनंदववाकेसो २६ कमलकोमलसुंदरपगमे लगतकव
 हुंकटककंकरजोकाहकहतजगमे २७ हमारोमनअवहुंडरपै हैकरीलकीकुंज
 घनीटंदा वनथरथरपै २८ जवैतुमसांभसमैप्यारे आवतहोगौअनकेपा
 छेमुरलीकरधारे २९ कपोलनभलकिअलककारी गोरजरंजितरुचिरवदनछ
 विआलिनमुषकारी ३० मनहुंईदीवरअलिमाला असोमोहंनतुवमुषनिरषतमे
 हेंदजवाला ३१ ललाललचावहुकोजियरो कोनहुलसिहरिनिजहियकीजतुर
 जहेलिनहियरो ३२ मनोरथपूरकपदतेरे जोकोउविषतिपरेपरसुमिरतदुषना
 रहतनेरे ३३ सुनोअसोहमनिजकाना धरहुआयनिजपदहियहमरैतोफला
 जाना ३४ धरनिमंडलमंडनकारी जोकोउपरसतचरनतिहोरोतेहिअनदुभारी
 ३५ मिलौनहितोपगभरिदेहु तोहमविरहविषतितजिवनतेजहैनिजगेहु ३६ चरा
 नजसपूजतिहेकमला ततिअधिकप्रेमभरिपुजिहैगोकुलकीनवसा ३७ नसोह
 तिअसिनिदुराई जोअसकरनहतोतौकरपरकसखियगिरिराई ३८ तिहोरोअथ
 रामृतप्यारे सुरतिसमैअनदउयजावैनहरतसोकसार ३९ सवतिमुखीकिया
 तेहिजुंठो तदपिदेहुहमपानकरैंगीकहंहिनहांमूंठो ४० ललातेहियेकहवार
 पिये पुनिनरहतिमुषआसऔरकछुतेहिविनकाहजिये ४१ कुदिलकुतलत
 वअहिकारेहरतहीहठिमदनविषमविषयसरततनसारे ४२ कलानिधिकोदि
 नछविछावै देषतहीमुषवनतकहतमुषकछुनहिवनिआवै ४३ विरचिमहाजडह
 मजाने तुवमुषनिरषतइतनेननमेपलकनिनिरमाने ४४ जाहुजवधेनुचरावन
 को तवतुवविनइकपलककलपसमवीततयातनको ४५ पितापतिपूतसुजना
 आता तुम्हरेहितगोपालनराषोतिनसोकछुनाता ४६ सुनतमुखीपुनिइतआई ता
 कोफलतुमदियोलालजवनवनविलषाई ४७ नंदकोपूतपूतधूतै दजनारिनदेख

गादुख्यो नहि आवत अजहूँ तै ४८ करत को उजगम हँ अ सनाही प्रथम पिबाइ पि
 कषफेरि विषमे खत मुषमाही ४९ रसिक तुम नामहि के लाला जोर सरीति जान
 ते तौ निमित्त जते वृजवाला ५० लला वै वि सरि गंद वतियाँ कहत हुते वृजवा लन को
 लवि सीतल मम कृतियाँ ५१ जद पितु मभूलि जाहु हँ मही तद्यपि हँ मभूले हुन भू
 लिहैं कवहुँ कंत तुमही ५२ हँ सनिकी फँसनि फँसी तेरी तापर पुनि चितवनि को
 चावुक मासो हरि हेरी ५३ धाँधि पुनि प्रेम को ठरी मे क्यों न आय दरसावत अनन
 अवकाहे जी मे ५४ कौन हमकी न्हेया अपराधा जाते हमै बोलाय वीच वन दीन्ही अ
 सवाधा ५५ करोत कसी रमा फणारे निज विसाल उर मे लगाय अव हो उन हीन्यारे
 ५६ जद पित हँ की वास कमला तद्यपि ता सुदासिका के सवरहि हँ वृज अवला ५७
 ललक लागी हिय लागन की मिलहु हँ मे करि सपथ लाल अव पुनि नहि त्यागन की
 ५८ मोहँ नामो हि सियो मन को मन मोहँ न कत करत हमारे तजत प्रानतन को ५९
 अहो वृज जीव न जसु दाके अहमा धुरी मूरति तेरी वसी न उर काके ६० निरखितु म
 को दुष के हिन गयो तुव पद प्रेम पगे वृज नायक मंगल के हिन भयो ६१ तुम्हें हँ मही
 भरि अधिक भई प्रानदान कि मि आय देहुन हि विरह सतायत ई ६२ विना तुम्हरे
 हिय मे लागे विरहान लज रिहैं वृज गोरी अव न वनत त्यागे ६३ सखिन सुषदायक
 वन माली कत यह नाम धरावत अपनो दुषदायक आली ६४ मिलौ गे जव लौना
 हिं प्यारे तव लौ इत ही वैठि रहै गी अनसन घृत धारे ६५ कवित्त चरन सरोज रोज रे
 ज जे उरो जन मैना सनम नो जवो जहेत धारती रहौ पै अति कठोर कुच को मल पदारा
 विंद निज जिय जानि कै विश्वा विचारती रहौ तेई मृदु पार्यन सौ विचरौ कठिन भूमि
 जामे हँ मतन मन धन चारती रहौ रघुराज यह दुष अवतौ सह्यो न जात और जस
 तस कै इहो विसारती रहौ १ इति सिद्धि श्री महाराजाधिराज वांधवे सश्री विस्वना
 थसिंहात्मज सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण
 चंद्र कृपा पात्राधिकारि रघुराज सिंह जू देव कते श्री भागवत दसम पर्व अर्थात्
 दाम्बुनि धौ येक विं स स्तरंगः ३१ ॥ :: ॥ श्री सुकोवाच यहि विधिक रत प्रलाप
 वीति गयो ककु काल वृजनारिन विरहिन तहो मिले नही नंद लाल ववतिन केत नते
 तुरत धीरज सिंगरो भाग वृज वनि तारो वन लगी रागत राग विहाग २ तल फिरहो
 हरि दरस को भरी लाल सावाल केवल जिय जेयो रह्यो सरित टपरी विहाल कवि
 न आंधरे को आँखि जे से कल पविताय मिलै वर सै सलिल ज्यों सुषात लवि साली है
 मृतक के मुख जे से परति पिपूष धार पाव वारि बूड तमे नो काज्यों विसाली है रघुराज
 चातक वदन जे से स्वाति वृजन मधुलि है देव दुम ज्यों सुषाली है जरत निहारि विरा
 हा गि व्रज हो ली वेली प्रगट भातै से घन स्थाम वन माली है २ लसत अमंद मंद हसत

मुषारविंदपीतपटफहरातउरवनमालहै बाँयेहोंथवाँसुरीसिंदाहिनेलकुटलो।
नीकटिचउरासीपगनुपुररसालहै अलकैअमोलकोलकुंडलकपोसगोलमोलिमो
रपषनकोमुकुटविसालहै कोटिमनमथनकेमनकोमथनवारोवीचव्रजवालनके
विलस्योगोपालहै ३ पीतमकोलषिष्यारिनकेविकसेद्वगवारिजसेकविरासी। येक
हंवारउरीअतुराई मिल्योभूतकैमनुपानप्रवासी जेदुषकेअसुवांतैभयेसुषा
केअसुवाअतिप्रीतिप्रकासी चारिहंवोरतेंचैनसनीधनस्यामकोघेर्योधनीच
पलासी ४ कोईलगाइहियेपियकोपुनिपीतमकेरसमेअतिवोरी कान्हूकोकर
कंजगह्योअपनेकरकेजनसोंव्रजगोरी श्रीरघुराजकहैमनोवालवयायकरो।
अवलाखकरोरी पैअवजाननपैहौकहैहंमसोंकरिकैकेतनोवरजोरी ५ कोईल
लीललाकौहियलाइअन्हायप्रमोदकैसिंधुसोहाई चंदनचर्चितचारुभुजापि
यकोलियोकंधमेधारितहोई श्रीरघुराजकहैमनोगोरीरहेअवलोकैहिकुंजदुरा।
ई येभुजभाजैहमारिभुजानिपैनाहिलमाविपैराजैकन्हाई ई कामिनीकोईनिसंक
तहोभरिकंतकोअंकहिंप्रेमकीप्यासी पीतमकेमुषकीगिरीवीरीगहीजुगहोंथन।
सोंसुषरासी श्रीरघुराजकहैमनुअेसोयहोहलिवेकीरहोहंमआसी जूठिहैहमुरा
लीकीसहीपैतकतजिजातनमीठीसुधासी ७ कोईसपीहरिकोहियरोअपनेहियरे
धरिकामकोजीती फेरिगोविंदपदेअरविंदपत्तोउरमेसुषकंदसपीती तापतई
रघुराजमनोव्रजराजैकहैगुनिकैअमभीतीयेउरथारिवैजोगललाविचरेवनमे
सोवडाविपरीती ८ कोईभटभकुटीनिकुटीकरिंदतनिसोंअधरानिकोदरति
पीतमप्रिममेपूरीप्रियारसहरिसिकेद्वगआसुनिहारति श्रीरघुराजवियोगकी
भूलिहियेमहवारहिवारविचारति केतीकलाकैकटासनिसोंमनोकान्हूकोकाँमा
कसानिसोंमारति ९ कोईललीतहंसाखनकोलपिलायउरैपडोंसामनेजार्द कान्हूके
आननकीसुषमासुधापीवनहेतुप्रियाललचाई जानिपलैकलपैसीनेवारिपलैर
घुराजचलेनचलाई पाँनकरैकिनहुँकिनपैअधिकातिविधानहिनेकअपार्द १०
व्रजवासिनीपानप्रियाहरिकीकृविमैकृकिंमनमोहिगई हरिकीमहामाधुरीमू
रतिधारिहियेहरिअैसीविचारिलई अवजाननपैहैकहूरघुराजललायहवातम
ईसोभई असठीकहीठानिठगीसीठईठकुराइनैनैनिसूदिलई ११ दोहा जिमि
चतुराकोपायकैचिततेकुमतिपराय तिमिद्वजपतिलुहिवालादियविरहविषावि
सराय चौपाई विरहविगतव्रजवालविसेषी हरिकहंपानहुँतेप्रियलेषी १२ चहुँकि
तपेरिषडोंकविच्छाई हरिआनननिरबहिंदकसाई २ तिनकैमधिसेहतघनस्या।
मा मनुसक्तिनमधिरम्ललामा ३ पुनिहरिहेलिनसोंअसगायो तुमहिविरहडु।
पचहुतसतायो ४ विरहतापनैतपीसुंदरी पहिरीकंकनसरिसमुंदरी ५ चखहुजमु

नतटमहसवप्यारी कृतियासीतलहोयतिहारी ६ असकहिसिगरीसविनले
 वाई जमुनापुलिनगयेजदुराई विकसेकुंदचंदमंदारा वहतत्रिविधिमारुतसुष
 सारा ८ गुंजहिंकुंजनिंकुंजनिभंगा निसिहेंवोहहिविविधिविहंगा ९ दोहा चंदचौदनीचा
 रुअतिचारिहुदिसिद्धितिछाय अतिआनेदउपजावतीयकमुखवरनिनजाय चौपाई
 उठहिंजमुनकीतरलतरंगा उडहिंसीतकनपर्वनप्रसंगा १ कोमलअमलपुलिनते
 करहोमिलिपरागवहुरंगकविभरही २ स्यामसहितसवियांतहेंजाई मनकोसक
 लमनौरथपाई ३ विरहतपितआसुनतेभीनो कुचकुंकुमसवलितअतिभीनो ४॥
 ऐसेनिजनिजवसनउतारी मल्लिहेंवेजदेतमुरारी ५ निजहोथनसोदियोविका
 ई मानहेंविरहदसादरसाई ६ जोगिनहियकोवैठनचारो सेवैठोतेहिंनददुखारो

७ चहुं किततेसिगरीरुजनारी वैठतभईचेरिगिरिधारी ८ दोहा जोहरिमूरतिमे
 वसीत्रिभुवनकीसवसोभ तेहिंदरसनवाढततियनकनकनवनवलोभ ९ चौपाई
 मंदविहंसिकरिभृकुटिविलासू हेरिहेरिदेहरिहिहलासू १ बहुविधिप्रियकोति
 यसनमानी निजनिजउरधरिपियपदपांती २ सुमुखिसराहिसराहिकन्हाई प्रनो
 कोपनेसुकदरसाई ३ जवुतीजुगुलजलजकरजोरी कहीकेससो गिरानिहोरी ४ गो
 पजवुकोउजनपियअसवसतजगतहैं भजैनिजैतेहिंआपुभजतहैं ५ कोउअस
 जगमहेंहोइदयाला विनहैंभजेभजहिसकाला ६ कोउनिरदेहोतेजगमाही भजे

हुअनभजेहुमजतेनाही ७ इनमेकहोकोनपियनीको सोहमकरिलेबहिमनदीको
 ८ दोहा सुनिवृजवनितनकेवचनजुक्तिभरेजहुएय मंदमंदवोलतभयेमंदमंदसु
 सकाय श्रीभगवानउवाच चौपाई भजहिपरसपरजेजगमोही तिनमेप्रीतिरी
 तिकछुनाही १ केवलनिजनिजस्सारथहेत बांधहिपरमप्रीतिकरनेत २ विनहुंभ
 जेजेभजतसदाही तेईकरुनाकरजगमोही ३ हैतेजननी जनकसमाना प्यारी
 तिनकोप्रेमप्रमाता ४ नेहधर्मयहहैनिरदेष करवनरोषेहपरकोहरोषू ५ भजे
 हुंभजेनहिजेसंसाए सवितेप्राणीवारिप्रकार ६ प्रथमतेदेजेधरेसमाधी तनसु
 षहितमतिकवहुनसाधी ७ दूजेपुनिजेपूरनकामां जिनकोकाहसौनहिकामा ८
 दोहा तीजेजेउपकारकोमानतकवहुनाहि तेईरुतप्रकहावहीअतिनिंदितजगमा
 हिं चौपाई चौथेहुपुनिजेगुरदोही सवपरहतसदाअतिकोही पहसुनिसवैसरबीमुसा
 कानी तिनकोअभिप्रायहरिजानी २ चोखतमेहुंसिरसगसिवानी माहिनतीजोखीजेमानी
 ३ जोकोउभजेमोहिजगमोही तेहिहितहोतभमोमैनाही ४ जामेकरैनिरतरध्याना ममा
 पदवादेप्रेममहाना ५ ज्योअधनीधनपायोभारी भयोविनासतासुपुनिप्यारी ६ नौवाको
 धनसुरतिनभूलै कुधापियासकरतिनहिंसलै ७ तुमनौहमरेहितवृजनारी लोकवेदजा
 तिहविसारी ८ दोहा अंतरधानभयेजोमैसोप्यारी यहिहेत जामेतुममोमेकरहुधीतिरी
 तिसुषसेत चौपाई तातेकरहुकोपनहिहमपै प्रीतिहमारीहेअतितुमपै १ गनोनही
 अथराधहमारा दियवडा येमैप्रेमतिहोरो २ दुस्मजगेहनेहकीडोरी तुममेरेहित
 सिगरीतारी ३ रहोकोकोटिवर्षजगमोही तुमसोकवहुंवरिनमैनाही ४ करिनसम
 कौंकछुप्रतिउपकारा यहीससमतअहेहमारा ५ वढीप्रीतिसवमोहहमारी येक
 हमहिमहं प्रीतिनिहारी ६ तातिअधिकअहोतुमहमते हमसुवविधितेहारेतुमते
 ७ करहुगसअवमोसंगमोही विशारहानेकहुंतननाही ८ दोहा यहिविधिवचन
 ननरचनकरिगापिनकोसमुभाय भयेमोनमाधवतहोमहोमोदखपजायाइतिसि
 हिश्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेमश्रीविस्वनाथसंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधि
 राजश्रीमहाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजेसिंह
 जूदेवकतेश्रीभागवतेदसमपूर्वार्धध्यानदाम्बुमिथोदाभिसंस्तरंगः ३२ ॥ ॥ श्री
 सुकौवाच दोहा माधवकेमाधुरवचनसुनिसिगरीशृजवाख बारहिंवारसराहिको
 त्याग्योविरहविसाल चौपाई सवकेपूरनभयेमनोरथमानहुंजीतिलियोतिनम
 न्मथ १ तहंउठिदुदाविपिनिबिलासी वृजवालनवोल्योसुषरोसी २ चलहुकरहु
 अवसुंदररासा लेहुअनूपमसवैहुलासा ३ सुनतसुंदरिनअतिसुषपायो रासक
 रनसिगरिनचितलायो ४ उठीसकलतहंयेकहिंवार गमनीसंगहिंनंदकुमार ५
 जमुनापुलिनपरमखुविछावन वृजहेसिनकोहियहुलसावन ६ तहंजदुपतिजु

वतिनजुतजाई लागेकरनरासरसछाई ७ यकयककोकरगहिगहिआलीकारि
 लीन्होमधिमेवनमाली ८ यहिविधिमंडलमंडितभयऊ सबकोमनमोहंनमहंगय
 ऊ ९ मिलहिहंमहिकोनदकुमारा अससिगरीमनकियोविचारा १० दोहा वृजजु
 वतिनकीजानिकैअभिलाषाअसस्याम बहुतरुयतहंकदिलियेसुखदायकमुषथा
 म चौपाई येकयेकप्यारीकेमधिप्यारो सोहतभयोसिंगारसमारो १ मनहुहेमलति
 काचहुंवोरा विचविचतरुतमालसबठोरा २ मानतभंदेतहोसवप्यारी मेरेहीढिग
 हैंगिरिधारी ३ मोहंनअरुमोहंनोतहोही कदिलीन्होसिंगरेगलवांही ४ तहंमृद
 गमुरचंगसुवीना बहुउपंगजलभंगनलीना ५ डफकरनाखवेनुकरतारा दारापट
 हसितारगितारा ६ वेहलोसरंगिरवावलरोदू डिंडिमितुरहीदायकमोदू ७ तव
 लतमूरामुरजमजीरा नौमतिबोलकभंभअसीरा ८ दोहा विविधिभांतिकेअ
 रऊवाजेवजेअपार मानहुंचंदविपिनिकोकीन्होसुरनसिंगार चौपाई लषनहे
 ततहंजदुपतिरासा चढेविमाननवदेहुलासा १ दारनसहितदेवतहंआये सुनि
 वाजेवहुवाजवजाये २ लषिरजनादिनअरुजनाये रहीजदपिनिजनिजपति
 साथे ३ तवपिसुरदारनहियहरिगो हरिसोभासमूहद्रगभरिगो ४ सुमनससु
 मनससुमनसनारी वरषहिंसुमनससुमनसवारी ५ हरिकोअमलमुजससवगा
 वै व्योमविमाननचढेसुहावै ६ कोउकरिनदूरकीभूलनकारी गतिलैलैनाचहिंदज
 नारी ७ कोउकटिकिनिकलरतकरिकै गतिराचतीनाचतीफिरिकै ८ कोउक
 रिकंकनकोकलसोरा नाचहिंचलिचितवहिचितचोरा ९ दोहा रासमंडलीमहि
 मेरहीमधुरधुनिछाय गौवहिंरागसुहांवैनेचतुर्गईदरसाय चौपाई वृजनारी
 केबीचविहारी बीचविहारीकेवृजनारी १ मानहुंपुष्पराजकोमाला मधिमाधिनी

लकमनिष्ठविजाला २ कोउचूरकोकरिअतिसोरा लेहिभेदकरिबहुविधितोरा ३
 कोउफेरीलेवसनउदावै विविधिभांतिकेभाउदेखावै ४ कोईसपीमंदमुसक्या
 ई नैननवावतिसाजदेपाई ५ कोकलचावतिभूकुटिनकाही तानवधानडगति
 कहुनाही ६ कोऊचटकलोटतिवृजनारी ताकीकटिनहिपरैनिहारी ७ कोउ
 वितचंचलनिरषिकन्हार्निजचंचलपटदेतिउडाई ८ दोहा कोऊआपनेअमो
 लजेआनुपमगोलकपोल मधिमुक्तननिरतावतीकुडलमडलखोल चौपाई
 नाचहिगावहिभाववतावहि मनमोहनमुषमेटकलावहि १ नीवीसिथिलवहत
 तसेदूनेचतकरतअमतदपिअपेदू २ पुलीअलकमुषमेरुहराही मनहुंस्थामच
 नससिदरसाही ३ स्यामास्यामस्यामसगस्यामा जनुवहुदामिनिवहुघनस्या
 मा ४ कोउदेतालकहतततयेइया तेहातालपेनचतकन्हैया ५ अतिउत्तसुरसुषा
 दलगाई गोवहिहरिप्यारीमनभाई ६ गोपिनगावतमेतेहिकाले भयोविस्वयह
 स्वरकोआले ७ कोकहिसकेभागतिनकेरी छनछनजिनपरसहिहरिहरी ८
 दोहा तानलेतकहुकान्हतहंपंचमत्रिविधिवोलाय तहप्यारीकोउतानखेटीपहि
 देतिलगाय चौपाई नंदकुमारमहासुषदाको बारहिवारसराहतताको १ सोस
 निकोउसषिकेस्नसनेही टीपहुकोटीपहुलेखेही २ ताहिलाखहसिहियलगाही
 कहंहिनतोसमकोउजगेगाई ३ अमितसामरीहरिकरकरिहरषनिकरला
 हिथिरहरिहरीअरि ४ कोउहरवरगिरधरउरधरिअसमरसरकरजरभरदिया
 दारि ५ कोऊअमितहरिनिकदनिहारी हरिकंधहिअपनोभुजधारी ६ जनुतमा
 लपरकनकवल्लिका दीलवलेकचविलगमल्लिका ७ कोहसषिकोहरिनिकदवोला
 ई धरहिकंधतेहिभुजाउठाई ८ दोहा इंदीवरकीसुरभिजेहिकेसुरलेपितवाहु
 सपीसपीपुलकितवपुपचूमतिसहितउछाह चौपाई कोउसपितहनाचतिरंगरा
 ची लेनिताखजुतगतिअतिसांची २ गतिजतिजेचरननतेलेती कुंडलकरहिकेपो
 लनतेती २ पुनिहरिकोवहभाउवताई दैतिकपोलकपोलमिलाई ३ निजमुषा
 कीवीरीवृजसाई तेहिआलीकहंदियाषवाई ४ मनहुंअमिततेहिजालिमुरारी दै
 पियूषअमदियोनिवारी ५ कोउनाचतिगावतितहप्यारी कलचरननूपुरभ
 नकारी ६ नूपुरपगकदिमनिमजीरा करहिसमानसारंगमीरा ७ नाचतनाच
 तहरिद्विगआई हरिहिविरहकोभाउदेपाई ८ दोहा हरिकोकरनिजकुचनम
 धिलोन्होखलखलगाय मदनविजेहितमनुहरहिं पूज्योकमखचढाय चौपा
 ई यहिविधिकरहिअनेकनभाऊ हरिनिरपतवाहुतचितचाऊ १ कमलाकंता
 कतजिनकेरो तिनकोसुपुकहकिमिमुषमेरो २ कुंजनकुंजनमेवृजनारी नि
 हरहिविविधिकलाकरिप्यारी ३ हरितिनकेकीन्हगलबाही डोलततिनमुषनिर

बतजोही ४ गोवंहिनाचहि गोपिनसंगा उपजावंहि बहुविधिरसंगा ५ केसन
 दिगचमकतताटका मनुचनदिगदामिनीदमंका ६ मागमहिमातींदरसाती
 मानहुं वकपांती लहराती ७ भरहिं कपोलनते म्रमवारी जनु बहुवरधारितुवपु
 धारी ८ दोहा पूरनसासिसमसुषल सतेपसरति प्रभाअपार पंजनद्रगकुचकोकका
 लउडगनहीरनहार चौपाई मनहुं सरदरितु अतिरुचिहार्द वजवनितनसरूपधरिअ
 र्द ९ फहरतपीतवसनचहुं वारा सासिपकी मनुठोरहि ठोरा २ करपसारिअ गुलिन
 सकेली लेहि विविधिविधि गतिव्रजहेली ३ तेदमनुविनपंकजनिमृनालानूपुरसा
 रससोररसाला ४ पन्नाळुविगो धूमकि आरी मनुहेमंतरितुमूरति धारी ५ कंपत
 गातहरिकोलषिसषियेन भोरोमाचवहतजलअषियेन ६ मनुहुंसिसिररितुवहुवपु
 धरिकै आईरासमदिसुषभरिकै ७ केसनतेप्रसूनवहरंगा यरुहिंदुहुरापरपरनि
 प्रसंगा ८ दोहा अलिगनअलिगनसुषभरहिंपिकरवनूपुरसार करषिकवल्लभ
 यल्लवैपंकजमुषचहुं वार चौपाई जनुवसंतरितुजदुपतिरासा नाचतिवहुवपुध
 रिचहुं पासा ९ किंकि निमिल्लिनकीभनकारी तैसहिं मुषमयंकउजियारी २ हरि
 मिलिवोअनंदरविपाई विरहसरितसरगयेसुपाई ३ मनुग्रीषमरितुधरिवहुमू
 रति आईलषनसावरीसूरति ४ कवहुंजोहोयमदनकरतोरु सोमाचकरचैसिसु
 मारु ५ प्रेमपयोनिधिउपजहिइंदूउडगनधीतिसुधाकेविदू ६ होयगजजोरस
 सिंगारु परमानंदसुमेरपहारु ७ तौकळुकेस्तरासळविकेरी उपमाकहैसकु।
 विमतिमेरी ८ दोहा विचसोहतवजचंदजुचहुकिततेवृजवाल मनुमंडितमा
 हतावमधिचहुं कितमालमसाल ९ सवैया गायगोविंदकीकीरतिग्वालिनीसंमु
 कोसैलत्रिलोकवनावैमोहनकोतकिवारहिवारअनेक प्रकारकेभाउवतावैवेनी।
 कुटीषसैफूलफवेळुविळाकांसरीरकोमानुभुलावै राखविलासमेअरघुराजभ
 रसुरभौरकीभीरहुं भावै १ जोगतिलैलैनचैसिगरीतेउतालविसालकैकोटिकलैया
 जोनहीतानमहानेहलेती प्रवीनवैगोकुलगाउलोगैया तैसहीतानननेरगतीसह
 जैमहलैतोरिभायंकनैया नाचिरह्योमधिमेमनमोहनंदैकरतालकहेततथेइया
 २ यनाक्षरी कहैहरिधायलेतहेलीउरलायकहुंहेलीगाहिहरिहिंहुलासउपजाउ।
 ती कहैकान्हकरतकटाक्षकामिनीपैकुलिकामिनीकहासकहुंकोन्हैचलाउती
 मृदुमुसक्याईकहुंलेतवृजचंदजीतिचंदमुपीकहुंवृजचंदकोलजाउती बालनकेवी
 चकहुंलालळुविळावैकहुंलालनकेवीचवृजवालळुविळाउती ३ कोईमृगनैनीकीसा
 चेनीळुविधेनीळुईकोईपिकवेनीनाहिनीवीहंसहरीती कोईचातुरीकोभयोअचलहुं
 चंचलपेनेकहुंइरांचलकोचंचलनकरती रघुराजभूषनकेजालतनळुदेदूदेफूल
 लकेमाखतनहालकोविसरती प्रीतमकोप्रेममदपानकैकैप्यारीसवैभईमतवारी

वृजकुंजनविचरती ४ दोहा जदुपतिरासविलासलषिमाहिगईसुरनारि जेजहते
 तहंअचलकैयकटकरहीनिहारि चौपाई केतुमिलनकहैखलकतरहंही धन्य।
 धन्यगोपिनकहैकहंही तारुपतितारननुतजोही गमनविसारिरहेपानहंमाही सर।
 दूधनिमादीरधराती हीतभईवृजतियदुषधाती ३ हरिकोरासनिराषमुषसारा।।
 थिरकैरह्याचक्रसिसुमारा ४ रहींतहंजैतीवृजनारी पुनितेतनेहिहैगयेविहारी ५
 तेतनेहीकुंजनमहंजाई विहरतभेकरिकलाकन्हई ६ जॉनिअमितगोपिनगिरिधारी
 निजपटपीतकमलकरधारी ७ पौछनलगेस्वेदअनूला भेदक्षिनायकमुद
 मूला ८ दोहा कौकविभ्रजसुंदरिनकीवरनिसकैमुषभाग जिनकेवसवैकुण्ठपतिहै
 गेकरिअनुराग छंदमनिहरा कुंडलछविषासीअलकप्रकासीगंडविलासीछविभा
 सीअतिउल्लासी असमरसरगासीदुषदुतनासीचंद्रकलासीमृदुहासी पियमन।
 फीसी हरिकोसुषरासी देहरिदासीअेमपियासीकमलासी नचिचपलासी हरिकि
 तिसुधासीकलपलतासीनिभुवनवासीगंगासीगामेजासी १ दोहा अमितजानिस
 षियेनसकलकरनजमुनधनिलाल जलविहारसुखलेनहितवोखेवचनरसाल १
 चौपाई चलहुकरैअवसलिलविहारा बहुतकियोकुंजनसंचारा १ करिजलकेलिक
 रैअमदूरी जैहैसकलआसतहंपूरी २ सुनतकह्योवृजवालसुधारी चखहुलाजहं
 घुसीतिहारी ३ तवलेसपिनसमाजकन्हई चलेजमुनमज्जनसुखछाई ४ मधिमाह
 नचहुंकिंतवृजनारी चलेजातगावनदैतारी ५ यहंविधिहिलेजमुनगिरिधारी प्रीत
 मसंगप्रभेदितप्यारी ६ मिलतसपिनभेमरदितमांला कुचकुंमुमतरंगीरसाला
 लहतसुरभिसंगकियेययाना गंधरवसरिसकरतअलिगाना ८ तहंजलकेलिकर
 नसबिलागी परमप्रेमपागीवडभागी ९ नंदनंदनअरुगोपनदिनी मनुगचंदय
 कवहुगयंदिनी १० दोहा कुंचकुंमुमकामिनिनिकोखुट्याजमुनजलमाहिं स्पाम
 पीतसुरभितसलिलथलथलमंदरसांहि चौपाई रतनजडितकंचनपिचकारी नि
 जनिजकरलेखववृजनारी १ हरियैडारहिवारहिंवारा करहिंआडकरनंदकुमारा
 २ आपहुंलैमारहिपिचकारी चमकिजॉहिचंचलवृजनारी ३ ताकिउरोजसरोज
 नमारे चंचलअंचलसपीनिवारै ४ सुरिसुसक्यायकटाक्षनिकरहीं प्रीतमेकेउर
 आनंदमरहीं ५ कहुकुचकेसरिसषियनकेरी धोवतहरिविहंसतकरफेरी ६ सो
 कपोललषिकजलरषा पौछहिविहंसिअनंदअलेषा ७ वरपहिकुसुमदेववहुर
 गा चदे विमाननअतिहिउतगा ८ दोहा भईकखिंदीकुसुममयउडतसुरभिचहं
 वोर सपिनसहितविहरतसलिलहिलिमिलिनंदकिसोर चौपाई जिमिकरनिन
 मधिमत्तकरिदा केलिकलाकरिदेतअनंदा १ तेसहिकरतसपिनसनमाना विह
 रतवहुविधिस्पामसुजॉना २ यहंविधिकरिवहुसलिलविहारासपिनसहितपु।

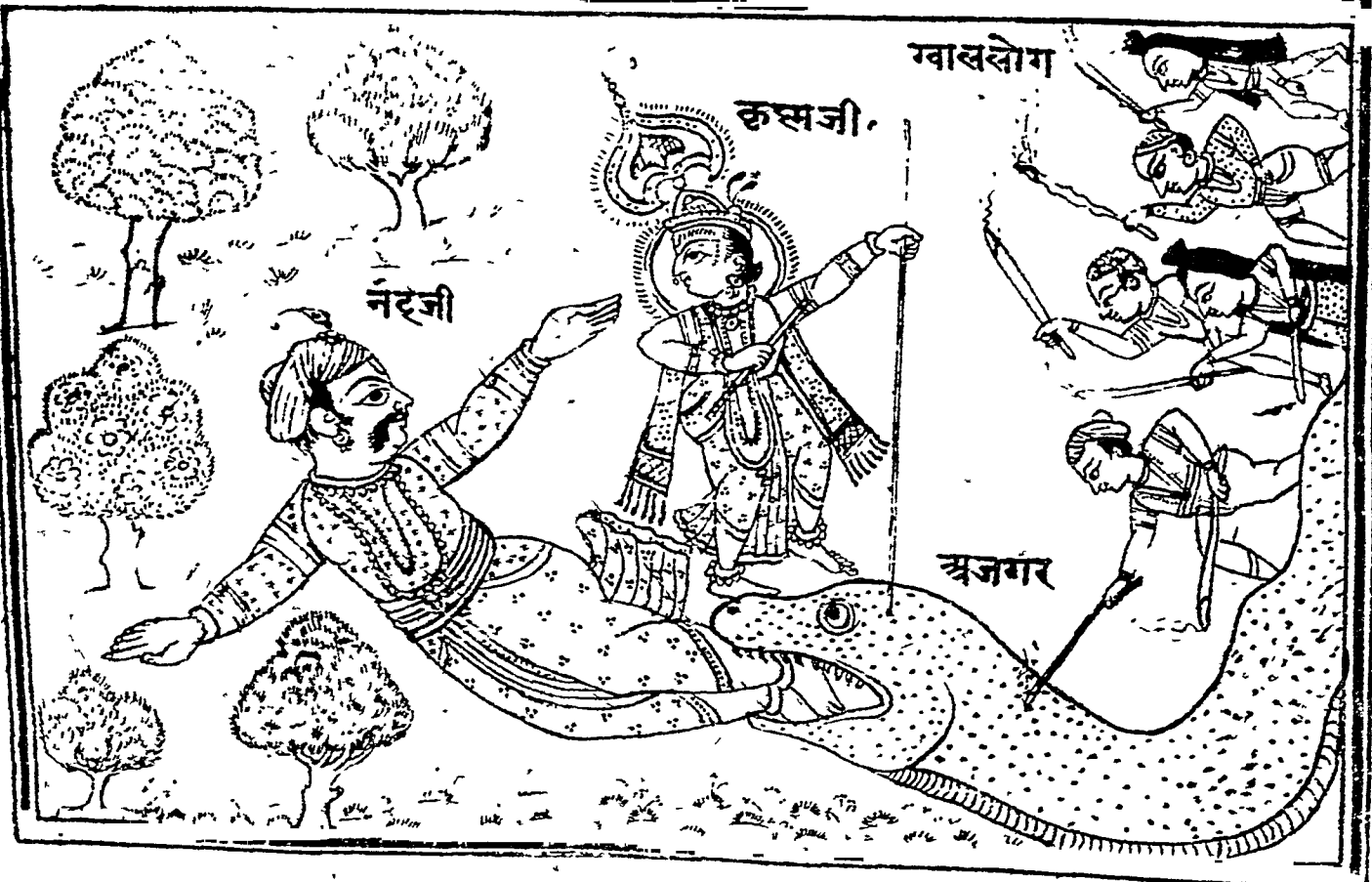
निनंदकुमारा ३ निकसि सलिलते सपिनसमेत पहिरेन वलवसन कविसेतु ४॥
आलिन सहित तहांवनमाली जमुनाकूलन कुंजरमाली ५ विहरन लगे लवतव

नसोभा जेहि लषिका को मन नहि लोभा ई थल थल कुसुमनि सेज विछाई उड
तपराग परम सुषदाई करते भौर सोर चहुं वीरा नवल तिका लहरै सव ठौर ८
दोहा कलाकुत हल विविध विधि कुंजन कुंजन माहि कान्हकरत कामिनि सहित येक मु
षकिमि कहि जाहि चौपाई यहि विधिसरद निसामहे भूषा कियो रासज दुनाथ
अनूषा १ कोउ नहि अमजानो वृज नारी हम ते अधिक दुतिय पिय प्यारी २ सव
को कियो मनोरथ पूरो तन ते भयो विरह दुषदूरी ३ सोरतरु दूर हे भगवाना यह
प्रसंग सपिको नहि जाना ४ कहे कव्यमहे जेर सनाना ते सेवन किय रसिक सुजा
ना ५ सो ज दुपतिको रास विलासा सुनत काहिनहि पूजति आसा ई कामिन को नि
ज कथा सुहावन यह लीला कीन्ही ब्रज भावन ७ सव सपियन समान हरि प्राती द
ई निवाहि प्रेम कीरीसी ८ दोहा जे तेनाय कनाय काहा उभाव अनुभाव वृज नारी
वृज नाथ हं किय ते ते चित चाउ चौपाई सुनिके रास कथा कुराई भये सुषित पुनि
विनै सुनाई ९ राजो वाच राषन हेत थर ममर जादा देन हेत संतन अहलादा २ ना
सन हेत पाप संसारा जगमहं लियो कस्त अवतारा ३ धर्म सेत केवकता करता अ

रुद्रक्षितारमाकेभला ४ अतिअचयहपरसनपरदारा कोनहेतकियनंदकुमा
 रा ५ जदुपतिताहै पूरनकामा कसयहकीन्होनिदितकामा ई अभिप्राययाकी
 जोहोई नासहु संसेकाहिमुनिसोई ७ सुनतनरेसवचनमुनिराई बोलतभयो
 मंदमुसकाई ८ श्रीसुकौवाच दोहा धर्मविनिममसाहसहुलषोईस्वरनमा
 हिं तेजस्विनकोदोषनहिजेसेपावककोहिं चौपाई ईस्वरछोडिआरजगमाही
 मतहुनै करहिंकवहुअसनाही १ करहिंजोहठवसनसहिअज्ञाना पीवहिं
 षजिमिहरतजिअना २ वचनईस्वरनकेसतिजानो पैआवरनकहंसतिमानो ३
 धर्मविरुद्धईस्वरहुवेना सोनहिंगहनकरहिमतिअना ४ संमतधर्मकरजोहोई
 ईस्वरवचनगहहिसवकोई ५ अनुचितउचितजोईस्वरकरई तेहिंफलदुषसुष
 नहिअनुसरई ६ तिनकेनहीदेहअभिमाना वैकिमिलहैंकर्मफलनाना ७ जेज
 गमहअनन्यहरिदासा तिनहिंनपापहुपुन्यप्रकासा ८ दोहा तौजगकेघेरकस
 दाजदुपतिपरमप्रताप महाराजकैसेकहैं तिनकोपुन्यहुंपाप कवित जोपदका
 जपरागकोसेवतपूरनकामभयेवडभागी जोगप्रभावसवैजगवंधनछुटिगये
 भयेपूरविरागी तेहरिदासनको सपन्योजगपुन्यओपापसकैनहिंला
 गी तौजदुरजकोश्रीरघुराजकहैंकिमिपापओपुन्यकेभागी दोहा गोपिनकेतिन
 पतिनकेअतरजामीनाथ तौपरदाराकहैंभ ईहियेगुनहुंनरनाथ चौपाई करना
 अनुग्रहपानिनकाही धस्योमनुजवपुहरिचजमाही १ असीलीलाकरीउदेती
 जाहिसुनतहरिपदरतिहोती २ गापसवैहरिमायामोह निजनिजतिअननिकद
 निजजोहै ३ दोषदियेकोउकेस्त्रहिंनाही रहैसवैनिजनिजगहमाही ४ रहीना
 साजवहुंडहिचारी तनचजनारिनकहेपाविहारी ५ गमनहुंनिजनिजगेहंनप्या
 री मानहुअचयहसीप्रहमारी ६ सुनिधियवचनदुषितचजवाला भवनगमनला
 गतसमकाला ७ यैजसतसकैहरिहिविहाई गमनीगेहंनकोदुषछाई ८ दोहा पु
 निजदुनायकहंतहोनंदभवनमेआय कियोसेननिजसेजपरकाहुंनपत्नोजना
 य कंदहरगीतिका चजवधुनसंगचजचंदकोयहरासपरमसोहावनो गावत
 सुनतअदासहितअनंदपरमउपजावनो अनयासआसुहिआसपूरतिकैस्त
 भक्तिमुपावनो अचओचपरमअमोघमोचविसेषदैजरिजावतो १ दोहा का
 भविजेयहकैस्त्रकी सुनैकहैजेकोय कामविजैतेहिंपुरुषकोजगतमडिहठि
 होय ॥ इतिसिद्धिप्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसप्रीविस्वनाथसिंहात्मजसि
 दिप्रीमहाराजाधिराजप्रीमहाराजाप्रीराजावहादुरप्रीरुक्मचंद्रकृपापात्राधि
 कारिरघुराजसिंहजूदेवकतेप्रीमभागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदासुनिधोवसि
 सगरंग ३३ ॥ ॥ दोहा श्रीसुकौवाच येकसमैचजअविकाउत्सवरहोनेस॥

नंददिक गोपाल तहँ सिगरे विगत कलेस चौपाई जाधिसकटवै लनवलवानन ग
मनत भये अविका को नन १ तहँ सरस्वती नदी नहार्द सिव को पूजि परम सुबच्छा ॥
ई २ खेवहु विधि पूजा की साजू नंद सकल खे गोय समाजू ३ सविधि अंवि का पूजन
की न्हैया रतन वसन गो विघ्न नदी न्हैया ४ अन्न विविधि विधि और मिठाई सादा
रविघ्न नदियो जे माई ५ ई सप्र संन के स्त्र पर होही असवो खे सिगरे हरि मोही ६
पुनि सिगरे सरस्वति के तीरा निवसत भे अति मुदित अहीरा ७ करत भये नहि
कछुक अहारा केवल सलिल पान सविचारा ८ दोहा असेवन करि सोवत भये
निसिम हं दिव सविताय मधि महं करि कै कान्ह को चहुँ कि त गोपनिकाय चौपा
ई तेहिं वन महं यक महा भुजंगा रहत रह्यो कछु साय प्रसंगा १ सो अति कुथित
भयो तेहिं काखा आयोजहँ सोवत सब ग्वाला २ गन स्यो नंद पद तुरत हि आई जागि
पुकारि कियो वृज राई ३ के स्त्र के स्त्र हे पान पिआरे गन से उर गाय ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५

पुषतजिसुंदररूपा के गोवरविद्या धरभूपा १ यहिरेकनकमालखुविरासी करत
 दिसनचहुँवोरप्रकासी २ करिषनामहरिकोकरजोरी ठाढोभयोप्रीतिनहिंशोरी
 ३ तवहरिकहीताहिअसवानी आयकौनसोभाकीपानी ४ अतिअदभुतहैरूप
 तिहारे कसनिदितभुजंगवपुधारे ५ विद्याधरसुनिजदुपतिवैना बोलतभोक
 रजोरिसंचैना ईविद्याधरउवाच विद्याधरकीजातिहमारी नामसुंदरसनरहो
 मुरारी ७ अतिसुंदरममरह्योसरी रा रहिसराहतसवमतिधारा ८ दोहा येका
 समेहंससजिसुभगचढिकैविमलविमान भरेगर्वजिजरूपकेविनरतरहेदिश
 न चौपाई अतिविरूपअंगिरारिषीसां हुंसेतिनहिंसहिंदमजगदीसा १ तवमु
 निकोपिदईमोहिसाया अजगरहोहलहोअतितापा २ यहिविधिमेकरिसुनिअ
 पकाराभयोभुजंगमनंदकमारा ३ करुनाकरअंगिरमुनिराईमोपैकीन्दीकपाम
 हाई ४ जतिनुवपदपरसनपायो कोदिजन्मकेफापनसायो ५ सरनागतभवभी
 तनकरे नासकदुषजदुपतिप्रभुमेरे ई सासनहोयतौसदनसिधारे अतिमोदि
 तपरिकरननिहारें ७ महापुरुषजोगिनिकेस्वामी लोकैसनपतिअतरजामी
 ८ जानहुंजदुपतिमोहिनिजदासा तुमसज्जनकेपूरकआसा ९ दोहा तिहारेपदप
 कजपरसिमुनिकोसापदुरत जाकवहुंनहिंकूटतोकुट्योतोनतुरत चौपाई जाकाना
 मसुनेमुषगावत पुनिनतनकतनमेअचआवत १ तौपुनिचरनपरसितिनकेरो
 होवपुनीतनअचरजमेरो २ यहिविधिकरिबिनतीधनस्यामे देप्रदक्षिनाकिया
 पुनामे ३ गयोसुंदरसननिजेनिवेसा लुट्योनेंदकोसकलकसेसा ४ अमीदेविक
 सप्रभुनाई सिगरलजकेलोगलोगाई ५ अतिसैअचरजमनमेमाने कियेसमा
 पतनेमजोठाने ईचढिचढिसकटनवैसखगाई आवता
 भेवजकोसुषछाई आदरसहितमोदउपजावन गावतजदुपतिसुजससुहावन ८
 दोहा यहिविधिनिवसतभेसकलवजमेगोपीमालनि तनूतनलीसाकरतनितनू
 तननेदखाल यहिविधिबीलोकाखकलुआयोफगुनमास जोवजलोगनसोकहरा
 दायकपरमह्लास २ कवित फगुनवासकीपूरनमासीभईसुषरासीजवैवज
 गौउमे चढकीचाँदिनीचाँदनीचारुतनीदिसिचारिहुंठाउहिंठाउमे गोपस
 वैदततेजुरिकेगयेगालिनीआईउतैनिजदाउमे फगुमचीरपुराजतहोवरसाने
 केआनेंदगौउकेकाउमे १ फविरहेकटिकेटेकसेकरमेखियेकंचनकीपिचकारी॥
 सीसमेसरसेसोहैकिरीटलसैतिमिवागेवनेजरवारी रोरीभरीखियेभोरीसषाकटि
 पीतपिछोरीसुहोरीतयारी गोपसमाजमेप्रीरघुराजविराजिरहेवलेदेविहारी २ स
 जिकैवरसैनेतैआईअलीकियेखलनफगुनयारीभली तहँठोढीभईगहिगोकुला
 कीगलीलेपिचकीदुनलीतिनली तनसारीविराजिरहीअमलीरघुराजमनोबहुवा

पकली इमि गो बलली अनरो पिचली पिचिजे है हजी नहि छै लच्छली रचा जेत हंडा
 फहो लउ भैदिसिरागवहारमे गायधमारी कैगो भिल्ला भिल्ली दोहुं नकी चली मूढी
 गुलालकी ओपिचकीरी सावनसों भू सो सो होयो अका सत्रवीरकी छाया गई अ
 धियारी के सरिकी चके वीच मे भूले भू भैवलिराम ओ कुंज विहारी ४ बेलती फागफ
 वां अवलाक मलासी अनेक कलानि देषा वै लै पिचकी कहुं औचक आय विहारी
 के अंग निरंग चला वै जौ लौ गुलालकी मूठि भैरं रघुराज चलावै नको हरि धा वै तौ
 लगि वै वृजकी नवलाचम कै चपला सी ललानहि पा वै ५ बादले की कै गई व सुधा
 निमि गाठी गुलालकी भै अधियारी वाजिरहे वहुवाजे सुहावै न के रही किकिनीकी
 भनकीरी देषो परै नहि नैन न सारघुराज भयो तहें यों भ्रम भारी लालन धाय गई
 लतिकानत मालन धाय गई वृजनारी ६ गोकुल गाँउ के गोपन गो लसो आगू गो
 विंद कहै कन्हि ॥ १५ ॥ रसाने की प्यारी लली इत जे निकसी सुषसिंधु नहाये हो
 तजु राजुरी श्री रघुराज चलावन को चले मूठि उठाये दोकरहे छवि मै छ कि कै वृज
 वाल गोपाल गुलाल वहाये ७ लै कै अवीरकी भोरिन को कर फूटि सषानि सौरा
 मकन्हार् धायध से वृज गवा लिन गो ल मे चारिहुं वोर अवीर उडाई धाई सवै गहिवे
 कां अली जुरि के सरिकी पिचकारी चलीई चंचल तो चपला सोचमं कि गो गो पिकां पे
 रिगहो वल राई ८ घनाछूरी लीन्हो गहिरा मे वाम भाल विंदु लाल दीन्हो दी कु
 ली दै विकुटी मै भुकुटी नचाय के बाहुं न मे वाजू वंद गल गे लो गुल वंद वाधि द्रग का
 जन मे अजनल गाय के कटि कि किनी को का सिनू पुर चरन चारु सारी रघुराज वि
 धु वदन बो दाय के फाग बेलिवे को फेरि अयोरोहिनी के लाल लोड्यो वृजनारिन यों
 तारिन वजाय के ९ दोहा जौ चितवत अचलति यन अति चंचल चित चार तहां कह्यो
 कोई सषी वचि गो नंद कि सौर कवित कोई सखी तहें बोली निसकन संक करो हों तिहो रई
 वोरिहों गायधमारिको धायधरा परगवालन गो ल नहों हठि फेरिहों तेरिये सौह करों रघु
 राज लगे पिचकारी न मे मुष मोरिहों गोपिन भीर लै मे लि अवीर रंगै वल वीर के वीर को वोरि
 हों १० धीर धरो न डरो नटरो सव देषिहों आजु जो बेलिहो पालै गादये गीत वजाइये वाज
 वलाइये और सहं मनवा लै अवन देर रघुराज इतै सजिल्या वन दे संग गवालन लालै गो
 पिन गो ल गुलाल की गेरि कै चेरि कै हों गहिले हों गोपालै ११ रोरी कि भोरी भरे वृज गोरी सु
 बेलती होरी जहां छवि काई आपो तहां सुष सों सनिकै वरवान क सों वनिकै वृज राई जौ लौ
 चलायो चहै लषिके वन पै भरि मूठि चहै कित धाई तौ लौ कियो सव को मुष लाल गोपाल गुला
 ल विना मुस काई १२ मूठि गुलाल लै आलिन ते कहि सों वरे पे चली गोप कियोरी लो न
 दन दन हुत धाय महा सुष काय लइ कर रोरी होतजु राजुरी हां उमवे दो जे बेले अन
 म प्रेम की होरी होय दुहुं ॥ १६ ॥ लेखि बचि वसे नैन नजारी १३ दोहा तीकी

दसाविलोकि असतहं सिगरीं वृजवाल गहनहेत गोपालको गमनतमई उतासा।
 कवित्त गहिके सरिरंगभरीं पिचकी सुबालरसाल गुलाल लई रघुराजव
 जावतवीन धमारिको गावनकान्ह पेजातभई अति आनंद सोउतवाऊ छुडे जु।
 डीठभई धनुरागमई जकि कै भयो सामंरावारो सोए जडावरी वावरी सीकै गई १४ सज
 नासयौनी वरसानेकी सम्हारितनचचला सीचमकिकै चंचलनगीचमै चंदकीसी
 चटकपकरि पट्टको को कोर आनन अवीरमल्यो आनदउलीचमै रघुराजकेतीकर
 रीठनछनी सीकै लछटेनाछवीली सोछवीलिनके बीचमै कगिरजोरी वृजगारी।
 होरीषलतमेलै गरी गोविंदजुकोके सरिकी कीचमै १५ मुकुटउतारि चारुचंद्रिकोम
 मारिसी सकुंडलउतारि पहिराई दारदामिनी दूरिकै वलाकनाकंवे सरिवि रचिपट
 पीतकोउतारिसारी साजीद विहामिनी नूपुरनिकारि चंगलीन विहियौ निहारि
 रघुराजकहो जदुराजै वृजभामिनी फागुनकी जामिनी मेगजगतिगामिनी धौको
 नवजवासीकी सिधारी नई कामिनी गई दौहा गये सवनमधिसाल जवतवहै सिंह
 सवगवाल पहिराये पुनिकै नये भूषेन वसनरसाल कवित्त फेरि जसुदाके रोहि
 नीके लाल दोऊ आयगारी गायगायकही वानी सुषसानेकी सांचीचंदमुषीरदै
 रैनही मेसुषी दुषी दंपतिकहाये विनरूपी रूपवानेकी गेल गेल छैलनको छैव
 तीनछोडती डैर रघुराजवातै करै विविधिवहानेकी अजवअनोषी नारिकुधु

सञ्चपारकरैवंचतवटोहीकैसेवाटवरसानेकी १७ गारीसुनिगोविंदकीगालिनि
हंगायकहोकरतकहाहैवातलाजनहिंलागती जायोऔरहीकोकहनायोऔर
हीकोआयऔरहीकोषायजियोकीरतियोजागती रघुराजआयवरसानेमैवहानकैकै
रोमायथोरीथोरीछाँछनितमागती जानीहैवडाईसुनौकपटीकन्हाईतेरीवैनरच
नामेकोईचतुरिनरागती १८ दोहा यहिविधिफागुनमेमुदितबेलतजदुपतिफ
ग विहरहंचहूंकितगोपिकालहिलहिपरमसोहाग चौपाई कुंजनकुंजनगुंजा
हिंभोरा वहतत्रिविधिमारुतचहुंवारा १ विकसेकुमुदचंदकरपाई फूलिमखिका
रहीसोहाई २ वनकुंजनमहंगोपिनसंगा बेलतफागुकरतवहरगा ३ गावतपरमा
महावनदोक मोहलपुटिहूँजिकैसबकोऊ ४ जैसेहरिवलसुरनलगावै तैसेकोउगो
पीनहिंगावै ५ जौनतानहरिवलमुषलेही सोआवैकहुकामिनिकेही ६ रामक
सोसासुनिसुनिगाना वटोहीदोहलनभानभुलाना ७ भरैसुमनकूटेसिरकेसा ठीले।
होगेवसननेसा ८ दोहा यहिविधिविहरतरामहरिफावेफागुसमोद वृजवनि।
तांचहुंकितकरैरचिरविविविधिविनोद चौपाई तहंकुरुपतिधनपतिअनचारी
संषचूडनामकवलभारी १ जातरह्योकहुंकौनिहुंकाजा सोलषिकैवृजवालसमा
जा २ आयोतुरतुकामवसहैकै विहरिरहीजहतियमुदमेकै ३ रामकेसुकेदेष
तमाही हरतभयोसवगोपिनकोही ४ लैगमन्योउत्तरदिसिआसू करीनकछुह।
रिहलधरनासू ५ तहंआरतगोपिकापुकारी हेमाधवहलमूसलधारी ६ यहस
ठखिहेजातवरियाई जैसेचोरहरैवहुगाई ७ तुमहिउचितनहिअसहरिरामा॥
हरीजांततुवदेषतवा मा ८ दोहा सुनिगोपिनआरतगिराआसुहिरामसुरारि॥
धावतभेअतिवेगसोजुगतरुसाखउषारि चौपाई गोहरायोगोपिनकहंदोऊ॥
अवनहिंभीतिमानियेकोऊ १ जैहैदुष्टकहाँलगिभागी हठिहतिजैहैपरमअभागी
२ असकहिनिकटगयेदोउभाई तवचितयोसठलौटिदेराई ३ कालमृत्युसमदे।
उकहंदैष्यो निजमरिवोविसेषितहंलेष्यो ४ चाह्योपानवंचावनभागी संषचूडत
वगोपिनत्यागी ५ भाग्योसठादसिउत्तरओरा तववलसोंकहनदकिसोए ६ आपता
कियेप्यारिनकोही मैअवजैहोयहिषलपाही ७ असकहिराषिरामकहंतहंवै धाये
आपजातबलजहंवै ८ दोहा संषचूडजहंजहंसभैभागतधावतजात तहंतहंमा
निकेहरनहितजदुपतिदुतनियरात चौपाई कछुकदूरिसहंतहंजदुराई हनीसु
ष्ठितकैसिरजाई १ घटसोफूटिगयोसिरतको पसोरतनमहिपरमअभाकी २ य
हिविधिसंषचूडतहंमारी लैकरतनैतुरतमुरारी ३ आयेआसुहिनिकठरामके देषा
तहंसवसुषितवांमके ४ संषचूडकाभनिकरधरिकै कह्योरामसोंप्रेमहिभरिकै॥
५ तोकेसीसरतनयहपाये आरजआपहेतइतलाये ६ लेहुकेपाकरिकैमनिको

हां औरनजोगरतनयहनाही ७ सुनिहरिवचनहरधिवलिरामालेलीन्होहंसा
 रतनखलामा ८ दोहा संषचूडकोनिघनलषितहंसिगरीवजवास बहुसराहिजद
 नाथकोलहोअनंदविसाखे ॥ इतिसिद्धिआमन्महाराजाधिराजवांधवेसआ
 विस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिआमहाराजाधिराजआमहाराजआ गजावहादुरआ
 कृष्णचंद्रकापापावीधिकारिरघुराजसिंहजूरदेवकतेआमभ्रागवतेदसमपूर्वार्धेआ
 नेशामुनिधोचतुर्विंशसरंगः ३४ ॥ ॥ श्रीसुकोवाच दोहा गुरुंरावेनजाता
 जवसषनसहितनंदलाल गावतहरिगुनविरहवसदिवसविताविहिवास गोप्पउ
 चु जुगलगीतवांसवाहंधरिवाभकपोले भृकुटिनचावतकळुवांकी अधरमुरा
 लिधरवेधनअगुरिनमूदतहरिअतिसुषळाकी १ गोंढोअलीकंदवनकुंजनिवेना
 वजावतजव २ प्यारो तवसुरसुंदरिसुरनसमेतविमानचठीगुनिसुषसारो ३ सु
 निसुनिमुखीधुनितजिलाजैकरहिंमदनकेविवसमनै नीवीसिथिलसमारहि
 नाहीरहतिसुरतिनहितनकतने ३ अखवेखोसुतनंदववाकोसुनहुंसषीकोतुक्वा
 को सौकिनकोसुषषायकजेहिउरहैनिवासनितकमलाको ४ हीरनहोरसरिसम
 दुहांसीपीतवसनरामिनीभीसी चपननचायजवैचितचंचलतरतवसीधुनिषा
 सी ५ तववृजवृषभधेनुमृगवृंदनमोहतपरमअनंदखहे कानउठायकोरमुषली
 नेआयदूरतेनेहनहे ६ नैननमूदिअचलतहंठांठहरिमूर्तिहियध्यानधरे च

हुं कितचित्तलिषेसे राजतनै दनंदन के प्रेम भरे ७ मोरयं पको मुकुटमाधवसे
हत अलिवलिरामलगे नवपद्मव फूलनवनमाला अंग अनेकन धातुरंगे ८
लगुच्छलरकै सिरमाही वसन छोर कितिलो छहरै मझवेषदनि के छे जराई तु
न सहित कुंजन विहरै ९ धेनु चरावत धेनु बोलावत वेनु वजावत जब प्यारी तवा
भरली धुनि सुनत कलिंदी करत तरंग मंद सारी १० मोहन पद रज मारुत अनित
लहन हेत नित ही तरसै सुकत हीन हम को जिमिय कछु न पिय विन दित तव हतव
रसै ११ कंयहि तरंग प्रेम की वाढी धनि जमुना मोहन नेही हम समज मुन हेलो
ति सो क अति कल्यो नय हळु लिया केही १२ गावत संग संग सुज सगवाल सब आरि
रुष सम सुख विनिते वृंदावन को विहरन वारो चितै चोरावत चोर चितै १३ गोवर धा
न के निकट सिधारी जव वजाय वांसुरी भली गिरि दिंग चरत बोलावत गाढ़ निछा
वत छन छन सुख विछली १४ तव वृंदावन के दुमवेली फूल हि फल हिन वहिडा
रे ढरका वहिम करंदन धारै प्रेमि तपुल क हिवहु वारै १५ हरि छवि क हारि म
य सब कै कै निर मोही के है मोही आदर करत फूल फल सो बहु आनंद लहत स्याम जोही
१६ सुंदर तिलक सो हात भाल मे उरतुलसी की वनमाला ता सु सुरभिल हि अलि स
तवरि संग संग गुंज हिं सव काला १७ मधुपन धुनि सुनि स्याम सराहत जव देरत सुर
ली सुषमे तव सरसार सहं स विहेगा सुनत हिं सकल पगत सुषमे १८ निकट आया
नैन को मूदे चहुं कित अचल रै हठां दे सुनै सौ नदैं मुरली की धुनि प्रिय प्यारे प्रेम हिं
वादे १९ राम सहित पहिरे सुम भूषन व्रज भूषन गोवर धन मे विहरत विस्व अनंद
वदावत वेनु वजावत छन छन मे २० तवर वि अधिक न हो य भी ति अस मानि मे
नभ मंडल मे घहर हिं मंद मदन दनंदन संग संग सब सुष भल मे २१ वरषत वृंद कुंद सा
म संग सनत मकुंद जे हिं जे हिं ठोरा छाये र है छत्र से ऊपर धाम निवारत सब वारा २२ गो
पकलो मे परम प्रवीनो जद पिन को जसि वायदानी तद पिज सो अतिल लाति हो रो
जव मुरली की धुनि कीनी २३ तव धुनि सुनत संभु विधि वासव जद पि सुक विज गक
हवा वै तद पिन वाइ कं धरन दै मन आनंद मगन मोहि जावै २४ सुनै अचंचल मुर
ली की धुनि चदे विमान न दै काना राग वि भागताल तति सुर को होत न कछु कति नै हा
ना २५ पंकज अंक सकुलि स सोहावन जिन चरन न मे छ विधारे गोपुर धनी अब नि
की पीरा ना सत चलि जमुदा प्यारे २६ गहि गपंद गति वृज वृज चंद वजावत वंसी मुदवा
दी टेढी तक नि अनो अनियारी हिय लगि कदति न हो कादी २७ अैसे मन मे मोहन
कहे देखी हम सब तरु सम दै जाही वसन के सकी सुरति रहति न हिं वहत नीर नैन
नि मांही २८ तुलसी सुरभिल गति प्रिय पिय को ताते पहिरत तेहि सलै यक भुज सधा क
धम हे धारे मनि न गनत गोवर्दन जालै २९ कौह कद वनि षडो नि भंगी जव दे रत लात

नवेंसी तवहरनी धुनि सुनिमनहरनी फंसी कंतपेमहिं फंसी ३० आयअवखसा
मीपमहंढादीरहे अनंदिनचहुं पासा मोहनकी मूर्तिमहं माती जिमिगोपीतजिग
हआसा ३१ कुंदकलिनकोलसतमाखउरगोपनगोवनंजुतप्यारो जमुनापुलिन
प्रमोदितविहरतप्रियनप्रमोददेनहारो ३२ मलैपरसितवमारुतवहतसुगंधिता
सीतलसुषदाई बाजवजावतवलिहिचढावतगावतसुरसवदिगआई ३३ रजवा
सेनगोवनकोप्यारो नंददुलारोगिरिधारी सौभ्रसमै आगे सुरभिनकरिआवत।
गोपिनहियहारी ३४ सषासंगमहं गावतकीरतिआपुवजावतमुषमुरली आय
आयमगमहं ब्रम्हादिकनिजसिरपगरजलेनभली ३५ गोरजरजितअलककुल
कतकृविसेदविदुमुषभलकभली पेषतपलककलपसमवीततलषनललकन
हैंअलपअली ३६ धूमिरहेजुगदगमदमातेचंचलनेसुकअरुनारि वनमाला
वेसालउरराजतिसषनमानवकसनहारे ३७ कुंडलकनककपोलखोलअति।
वदरियांदुसमदुतिधारे देवकिउदरउदधिवि धुआवतमनसाकेपूरनहारे ३८
मदगयंदसमविहरनिजाकी जेहिखषिदिनदुषनसिजावे कोटिकपाकरकीक
विह्वतसौभ्रसमैजदुपतिआवे ३९ श्रीसुकौवाच दोहा हरिखीलायहिंविधिरि
वसवृत्तनारीसवगीय पीतमसोविहरैनि साअतिआनदउपजाय इतिसिद्धि
मनमहाराजाधिराजवांधवसश्रीविस्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजा
धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिं
हजूदेवकृतेश्रीगभद्रागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदांमुनि धोयंचत्रिसस्तरंगः ३५॥
॥ श्रीसुकौवाच दोहा आयेयेकदिनभूषणवृषभासुरखलवांन डीलजासु
राजतवडीनीलजलघ्नसमान चौपाई पुरसोषनतमहीवहुवार रेनुउडायकरत।
अधियारा १ दहंकतदिसनिभरतकटुसारा धरनिकपावतअतिवरजोरा २ जहं
जहंपुरमारतमहिमाही दरीसरिसतहंथलकैजाही ३ उठीउतंगजासुखंगला।
अतिसैपीनताखुतरुदला ४ घनतश्रृंगकालिदीकगारा सारहातमनुगिरतपा
हारा ५ करतमूत्रमलप्योराहंथोरा बुलेनेनआधेअतिचोरा ईजासुसारमानहं।
पविपाता करतअकालहिगर्भनिपाता ७ जेहिदेवतगौअंरजकेरी अवहिंगर्भभ
यमानिघनेरी ८ दोहा वृषभासुरकेककुंदकोमानिमहानपहार आयआयज
लधरसवैकरतसदासंचार चौपाई अंसेवृषभासुरखलवानाआयोवृजमहंचौष
विषाना १ निरषिताहिगोपीअरुगवाला मानतभेआयोमनुकाला २ कैकैसव
जीवनंकेआसी गोकुलतज्जिभागेवृजवासी ३ धेनुकरतआरतअतिसोरा भागी
लेवकरनचहुंवोरा ४ कैस्त्रकेस्त्रहेवृजरषवारे कहांगयेजसुदकिप्यार ५ गहिंवि
धिकहवगोविंदसमीपा गयेभामिद्वजलोगमहीपा ई कैस्त्रहंधेनुचरवर्नहेत जात

रहे काननवलसेतू ७ आवतनिरषिष्टासुरकाँही सुनिहाहायुकारवृजमोही ८
 गोकुलको भयव्याकुलदेखी जान्योहरिआयोवृजदेखी ९ दोहा वृजवासिनसों कहा
 तमेवृजनायकतहँदेरि मतिभागहुमतिकोउडरहुयहृदानवकोहेरि चौपाई आ
 सकहिसठकेसनमुषजाई बोलेताकोवचनसुनाई १ रेसठदीननगौवनकाँही ॥
 कोडरपावतहैवृजमोही २ गोपवापुरेजुहूनजानै देखततोहिमहाभयमानै ३ मे
 दुष्टनवलदर्पविनासी सनमुषषडोजुहूकोआसी ४ तोहिसमकेतेअसुरसंधा
 रे वडेवडेवृजविघननिवारे ५ होइजोककुसरीखलतोरै तोआवहुसन्मुषस
 ठमारे ६ असकहिताहिकोपउपजाई दैकैतासतहाँजदुराई ७ सषाकंधधरिभुजा
 पसारी षडेभयेसहजहिंगिरधारी ८ दोहा तवअरिष्टसुनिहरिवचनधरावन
 तषुरचोष पूँछउठायभमायवहुधायेकरिअतिरोषकुंदभुजंगप्रयात भमैमे
 थलागूलताकिभमाये डंगेवारवारैधरातासुधाये महाचोषआगूदोज्झंगकी
 ने भमैलाखनैनावडेकोपभीने १ हरीकोतकैटेठमानौजरावै कियेवैगभारीचा
 लोदुष्टआवै २ तजैवज्रवज्रीजथाइंद्रसेनै गयोतैसहीकेस्त्रयेधानंदनै ३ जवै
 नाथदेख्योअरिऐसमीया गहेधायदोऊविषानैमहीपा अठारैपदैताहिदन्हे
 हटाई जयानागकोनागदेतोहराई ३ गिस्तोसोधरामेसह्योजोरनाही उठ्यो
 आसुहीठेधिकैभूमिकाँही भयेआदीलेवहैसेदखाग्यो मुँषेस्त्रासलैतोमहाको
 पजाग्यो ४ लष्पेकेस्त्रकोसन्मुषेआसुधायो वंडेजोरसोघोरकैसोरआयोतुरेतै

हरीहृत्तरिष्टेनिहारी नहेदोदिदोऊविधानेमुरारी ५ विनाहीप्रयासेधरामेपा
 खारी दवायोपगैसोठैनासुरारी उवालोउमैअंगताकिमुरारी हन्योताहिसेता
 हिकीन्हैयानेदेरी ई गिस्पोहैमहीमेमसोहेसुरारी वहीआननैरक्तकीधारभारी
 ७ मल्लोमूनत्यान्याद्रुगैकोनिकारी यस्सोभूमिमेपायचासोयसारी ८
 भौतिपायोअरिष्टोविनासा खहेदेवताहीसमेभेहुलासा ९ विमानेचठेचोभे
 वैप्रसूना करैकेस्त्रकीअस्तुतीमोदना दोहा यहिविधिदृषभासुरहिंहरिवध
 करिपायअनंदगीपमंडलीमहिमेसोहतभेनंदनंद चौपाई हरिकोलगेसराही

१ वलीदृषभकोविनहिप्रयासा

यनासा २ कह्योकेस्त्रसवरूपातिहारी असीसक्तिनअहेहमारी ३
 कैषभुसषनसमेतू गयेरामजुतनंदनिकेतू ४ वजनारिनद्रगकेवजवदा मूर

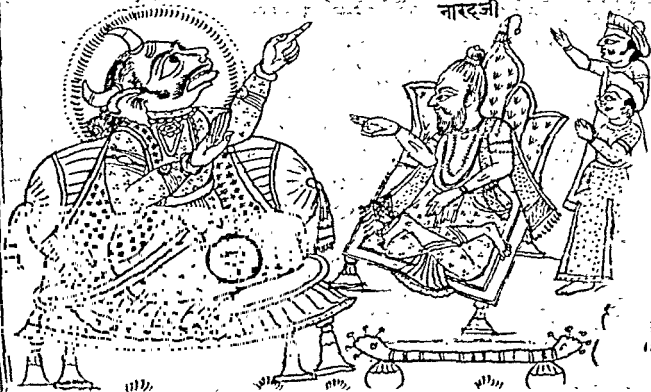
५ हरिकरसोदृषभासुरनासा

ई गयेदेवरिपिकससमीपा पायतहोसतकारमुहीपा ७

तोहिनभेदयहपस्थोजनाई ८ जौनसुतातेभूमिपखारी ९
 कीअहेकुमारी १० जौनकहावननंददुलारो अठयोसोदेवकीकुमारी १० दोहा
 चौपाई जाकोरामअहेअसेनामा सेरोहिनिकोसुतवलचामा १ आनकदेई

कंस

नारदजी

मितोहिदेराई रोहिनिहंकोवृजयहुँचाई २ गयेजेतेरेभटवृजमाँही रामकेसुवा
 धकियतिनकाँही ३ मेरेवचनससगुनिखेहू करुअसजेहिंसहंमिटेसंदेहू ४
 सुनतदेवरिषिकीअसवांनी कीन्होकोपकंसअभिमानी ५ लागेकंपनअ
 धरतेहिकावा आसुहिगहिकराखकरवाला ईदूतपठैवसुदेववोलाई काटनख
 ग्यासीसन्पराई ७ तवनारदेवोलेसुसकाई इनहिँहतेकाहेनपराई ८ दोहा जो
 वसुदेवहिमारिहो ९ नकेरि दोउसुतभगिबुकिहैंअनतउन्हेनपैहो
 फेरिचौपाई तातेउनकेभारनहेतू वोंधहुँभोजराजवहुनेतू सुनतकसनारदकी
 वांनी दोउसुतमीबुआपनीमानी २ तववसुदेवदेवकीकाँही भरिदीन्हीविरीपा
 गमाँही ३ तिनकोकैदभवनमहंराषी वैद्योसिंहासनमनमाषी ४ तवदेवर्षी
 सिद्धिलषिकाजा गयेदूहूदूहूदूहूजदुराजा ५ केसीकहंतवकंसवोलायो सी
 दरतेहिअसवचनसुनायो ई तुमजौनहुँसवदसाहमारी तुमसमाननहिँको
 उहितकारी ७ तुमसवविधितेहोवलवोना तुम्हरोवलदेवनकोजाना ८ रामके
 सुवसुदेवकुमारे कीजेजतनजोहिजेहिमारि ९ केसीगोकुलगमनहुँआसूदू
 हुँदुवनकरकरहुविनासू १० दोहा कंसवैनकेसीसुनतवालोआनंदपाय अ
 नहिँराउररि पुरेषा १ असकहिंवदनकरिदृजगयऊ कंसदूतसोवोलतभय
 ऊ २ प्रवलमल्लमुष्टिकचानूरा सलतोसलआदिकवलपूरा ३ गजपाला
 ल्यावहुवोलिइन्हेयहिकावा ४ औरहुमंनिनलेहुवोलाई सवकोसास
 नदेहसुनाई ५ दूतसुनततुरतैतहंधाई ल्यायेसवकोसभावोलाई ई तिनसोक
 हीभोजपतिवांनी बाततिहारीहैसवजानी ७ मेरेरिपुमारे रामकस
 जिननामउचार ८ दोहा मोहिकपायवसुदेवयहहोतहिअठयोवाल नंदभवे
 नपहंचायदियजोसाँचोममकाल चौपाई तातेमैअसकियोउपाई लेतदुहुन
 कोइनेवोलाई ९ रंगसभामहंजवदोउआवैमाखोअवसिजौननहिँपावै २ मा
 जजुइकेमिसिरिपुमारे तौहमारकियसवउपकारो ३ हेमंत्रीममसासनसुनि
 ४ तामेऔरनअवमनगुनिये ५ रंगसभायहिँभाँतिवनावो जँचनीचवहुमंचग
 वो ६ षोदिअवनिरचिदेहुअपारे ताकोहोयनलघुविस्तारो ई जामेपुरवासी
 हुलासा मल्लजुइकोलषहितमासा ७ तेअवष्टसुनहुँगजपाला नागकुवलया
 इकराखा ८ राषेहुतुमताकोसपिहारा जवआवैवसुदेवकुमारा ९ दोहा वैचिआ
 पावैनहीडारेहुतहहतवाय यातेअधिकनदूसरोमेरोहितदरसाय चौपाई आ
 वैनचतुर्दसीविनदंभा धनुषजागकोहोयअरंभा १ यसुनमगावहुवलिकेजोगू
 भूतएजकोलागेमोगू २ असकहिमंनिनेसोन्पराई पुनिअकूरहिनिकटवोला

ई ३ करसोंकरगहिगिरासुनाई सुनहुंदानपतितुमचितसाई ४ कपटछोंडिकी
 जेयहकाजू तुमसमानममभीतनआजू ५ अंधकदस्तिभोजकुलमाहीं तुमस
 मानहितकरकोउनाहीं ई तातेदीरघकारजहेतु तुमहिंनियोगकरहुंमतिसत्
 ७ जिमिगहिइइविस्तुकरपक्षा साधेउसिगरेअर्थततक्षा ८ दोहा तैसहितु।
 म्हरोपक्षगहिहमचाहतनिजअर्थ तुम्हरेकीहेकवहुंनहिहैहेकारजवर्थ चौ।
 पाई जाहुअकूरनंदरजकोहीं आनकहुंदुभिपुत्रजहोहीं १ रथचढाय दोहुंनद
 तलेयो कारनकलूनतिहेवतेयो २ नारायणनवकुंठअधीसा तिनकेवलहेदवा
 दिगीसा ३ तेसुरमोहिंमारनकेहेतु प्रगटेरामस्यामवलसेत ४ तातेइतल्यावा
 हुंदोउभाई पेअसकियोअकूरउपाई ५ कहेवनेदसोतुमयहिभांती चसहुम
 धुपुरीजोरिजमाती ई भेटसांजेसिगरीविंधिसाजी जामेहोयभूपअतिराजी॥
 ७ असकहिनेदसहिततिनकाहीं ल्यावहुआसुमधुपुरीमाही ८ यहिविधि।
 कहेजानिनहिपैहै नंदसहितमथुराकहेअहै ९ दोहा औरहुकहयोअकूरतुमधा
 नुषजग्यतहैहोय सोकोतुककेलषनकोजातचलोसबकोय चौपाई धनुमषसु
 निदोउलषनतमासा बालकअहैविनहिप्रयासा १ गजकुवलयापीडसमका
 सारहेहैद्वारषडोविकरांचा २ तातेप्रथमवचननहिपैहै जोकेसेहुंपुनिइतव।
 विअहै ३ तौपुनिवज्जसरिसभुजदंडा मुष्टिकअरुचानूरप्रचंडा ४ तिनसोमल
 जुद्धकवाइ डरिहोसभामहिहतवाइ ५ यहिविधिहनिवसुदेवसुतनको पुनिकरिहो
 संवअपनेमनको ई पुनिकदिहोवसुदेवहमाथा औरहुजेरहिहेतिनसाथा ७ ॥
 जेवसुदेवमित्रजदुवसी करिहोनासडारिगलफंसी ८ दोहा उग्नसेनमेरोपि।
 तामयाजदपिअतिवृद्ध तदपिराजकरिवोचहतमोहिनिंदरिकेमूढ चौपा।
 ई परीजदपिताकेपगवेरी तदपिरा जखालसाधनेरी १ लैअपनेकरमेकर
 वाखा तासुसीसकादिहोउताला २ जोदेवकिममरिपुत्रपुजायो तासुपितादे
 वककहवायो ३ उग्नसेनकोलहुरोभाई तेहिवधकरिहोवचिनहिजाई ४ अरु
 जेममवेरीवहुतेरे वंचिहैनहींवांनतेमेरे ५ विनअरिकीअवनीयहकरिके करिहो
 विभोभोगसुषभरिके ई ससुरअहेममंजराकुसारा जोकेवलगजदसैहजारा ७
 सपाहुविदवानरहेमेरो जोरनमेरावैनमुषफेरो ८ दोहा कालसरिससंवरअसुर।
 नरकासुरवलवांन वांनासुरयेतीनिहुंमेरेमित्रमहान चौपाई मोकोतनमनतेअ
 तिमाने मेरोवलसवविधितेजाने १ तिनकेसहितसेनलैभारी सुरपक्षीभूपनका
 हंमारी २ कैकैचकवर्तिमहराजू करिहोसुधितअसंकितराजू ३ यहअकूरसवा
 लेहुविचारी ल्यावहुहुतहलधरगिरीधारी ४ पुरछविधनुमषदेवनकोहीं अहै
 दोकविलेवविनाहीं ५ सुनिअकूरकूरनृपवांनी वोखेवचनपरमविज्ञानी ई अकू

रजवाच महाराजभक्तियोविचार पैककुसुनेयवचनहमारा ७ अपनोमरनाने
वारनहेतू बांध्यो जौनसकल्यहनेतू ८ सोजैहैधौककेमाथे सिद्धिअसिद्धिदेवकेहोथे ९

अकूरजी

कंस

रोहा करतअभागिहुपुरुषवहुमनकामनाअनूप दैवविवसमुषदुषलहतनहि।
निजवलककुभूप पैहमकोमहियालतुमआयसुदीन्ह्योजोय सोअवस्यकरिवोह
महिंजसचाहतसहोय श्रीसुकौवाच असकहिगेअकूरगहविदासचिवकरिकं
स अंतहपुराहप्रवेसकियम निसकलदुषध्वंस इतिसिद्धिअमन्महाराजाधि
राजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिअमहाराजाधिराजश्रीमहाराज।
श्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीभाग
वतेदसमपूर्वार्धआनंदास्वनिधौष्टष्टविंसस्तरंगः ३६ ॥ :: ॥ श्रीसुकौवाच रो
हा पठयोकेसीकंसकोधारिघोरतनघोर आयोवृंदावनतुरतकरतघोरसुरभो
र छंदनराच घनैषुरैमहीमहाउतंगहैतुरंगसो मनैसमानवेगजासुधावतोउतंगसो
सदानिर्मेविमानदेवतानकेअरुभूहीमहीध्रसेवसैजलध्रकेसकोनवुभूही १ क
ठोरदंत पीसिपीसिहीसिहीसिहेरतो हरीलकंसकोब्रजैहरीहलीहिहेरतो ॥
दिसानकेप्रमानलोअमानसोरछावतो अघातवज्रघातकेनिपातकोलजावतो २
हराललालकालसेविसालजासुनैनहै दरीसमानआननैअतीवदंतपैनहै अकुं
ठवोजदीहकंठसचुहैविकुंठको अतीवकुंठवुद्धिपैचलोचहैविकुंठको ३ अढील

डोखनीखमेचसोमहाभयावनो विषोकिदेवतानिलोकमेपरैपरावनो करैकु
 हेतपापकोनिकेतकं सकांजको तुरंतकैदुरंतको पभृत्तिभोजराजको ४ धस्यो सुनंद
 कट्टजैगजैगजैसमानही कपेसहीतहीतहीजहीजहीपयानही तुरंगताकित्रा
 ससो निरासपानकेभये दृजेविचारिखोपगोपभागिदूरिलोंगये ५ विहालदेविगो
 कुलैगोविंदरोसठानिकै सिधारिसन्मुखैगयेतुरंगतुकुमानिकै लख्योगोविंदजा
 सुपुच्छवेगसोउडैघनै प्रचंडजुहुहेतपोजतोहमैलूनैलूनै ६ विचारिनाथयोप्रवा
 रिवेनभाषतेभये फिरैनऔरठौरआउकेसहैदुतैठये सुनेमुकुंदकीगिरातुरंग
 धावतोभयो मृगेंदसीगराजचारिवोरछावतोभयो ७ मनोकैसुषेतुरंगपान।
 आसमानको निकारिनैनंदतकादिकैचपायकानको समीपजायनाथकेकि।
 योपगैप्रहारहैमहादुरासदेप्रचंडवेगदुर्निवारहै ८ दोहा मारिपाछिछेचरना।
 जवमुरकनखग्योसुरारि तववचायदुतपगनकोनिजकरगह्योसुरारि छंदरु
 पमाला प्रभुआसुवाहिउठाइचहुदिसिवारवारभमाय अतिऊर्ध्वताकोफेकि
 दीन्ह्यावोजनिजदरसाय सोचारसैकरयेपस्योतेहिगिरतडोलीभूमिअतिविक
 लदेगावमतम्रोनिउठतभोपुनिधुमि ९ जिमिपतिविहंगभुजंगफेकतपरत
 कछूनप्रयास तिमिसहजहीठादेरहेवादेगोविंदहृत्सास पुनिसमृदिकेसी दी।
 धकेसीभूपटिकेसववोर विकराखवदनवगारिधायोकरतसोरकठोर २ आव
 तनिरषिहरिअसुरकहंचलिकलुकआगूलीन असुरेसमुषमेवामभुजहरिडारि
 हरवरदीन विषधरघुसतजिमिविलरुषिततिमिगयोबाहुसमाय केसीकियो
 निजरदनसोअतिकदनकोपवढाय ३ परसतभुजाषलदंतसबट्टेदुरंततुरंत
 जिमिलागिआयसदारुदरकतचूरहोतअनंत हरिभुजगयोघुसिउदरलोमनु।
 भोजलोदरवोग तहेंवढ्योभुजअरुपस्योमोमोमनोवासुकिभोग ४ रुकिगईस्मि

रोत्तासतनकी रह्यो नहिं औकास पटकनल ग्यो चहुं कित चरन है गयो जीवनि
 रास बहुवहं नला ग्यो स्वेद सकल सरीर तेते हिं काल जुगद्वगनिक सिचट उलटिगे
 विकराल लाल विसाल ५ करि दियो मूत्रहु मलहु गुदमष चली अनित धार गिरि
 पत्तो धरनी मेतुरत करिमस्यो धार चिकार तहं काय के सी की फटी कर कटी सरि
 सकराखते हिं मृतक गुनि ते हिं उदर ते करषे चिखी न गोपाल ई के सब कमल कर
 ते निरषिके सी कदन सुरवंद हरषे सकल वरषे सुमन है गे विगत दुषदंद बहुभा
 ति वज्र जाय जै जै सो रचहुं कित छा य गोवन लगे गो विंद गुन गंधर्व गन नभा
 आय ७ गोपाल को मिलि ग्याल सब पूजन लगे भुज दंड अस कहें हिं नंद कु मार तो
 सुम को न जगव दिवंड तहं सपन को सतकार करि हरि जाय वेठ येकंत मन मे गुन्यो
 अहं इतै नारद अवशि मनि वंत ८ दोहा जानि अकेलै के स्त को तहं नारद सुनि रा
 य आय कमल पद वंदि कै वोले प्रीति वहाय नारद उवाच चौपाई कै स्त के स्त जग
 पति अविनासी वासुदेव जोगे सप्रकासी १ जग व्यापी जदुकुल के स्वामी स्वजी
 वन के अंतर जामी २ जिमि निवसत पावक सवदा रू तिमि जगमहं व सुदेव कुमा
 रू ३ देवि परो नहिं पुंरुष पुरा ना जग साक्षी ईस्वर भगवाना ४ हो आत्मा तुम ज
 गत अधारा प्रथम हितु मगुन ती नि प्रकार ५ माया ते सिस्जन करि दीन्ह्यो तिन ते
 जग निरमान हिं कीन्ह्यो ई पालहु म्रज दुहरहु संसारा अहै सस संकल्प तिहा रा
 ७ राक्षस दैत्य दुष्ट महिपाला तिन के ना सनहेत कपाला ८ रक्षन हेत धर्म संभारो
 धस्यो धरनि महं तुम अवतारा ९ दोहा घोर वपुष यह धारिकै दानव आयो घोर तेहि
 सीखा करितु महं भय किय नंद कि सोर चौपाई घोर सोर सुनि कै सुरया को भ
 गतरहे डेरायत जिना को १ यहि करना सख्यो हम आजू अव सुनिये औरु जदु
 राजू २ सुष्टिक चानूरा दिक मत्ता करी कुबल या पीड प्रवला ३ अरु कंस हंक हंत
 म्हेर करसो लषि हहि निहत अवसिह मपर सो ४ संष जमन मुरन रक सुरारी द
 न के वध करिहो गिरिधारी ५ करिहो पारि जान करहरना अरु प्रभु सकदं करद
 रना ई विक्रम मोल नरे सकुमारी हरि करिहो तुम व्याह मुरारी ७ पुनि निवसत हा
 रावति माही दैहो गो स भूपन गकांही ८ दोहा जामवतो जुत नाथ तुम सेमंत कम
 नित्याय सत्राजित की कल्पका आ होगे सुषकाय चौपाई मृतक पुत्र ब्राह्मन को दो
 हो अर्जुन जुत निज पुर ते लैहो १ थोडक को करिहो प्रभु गाहन पुनि करिहो का सी
 करदाहन २ हं निहो दंत वक्र हं कांही चे दिप कर वध नृप मय माही ३ वसिहारा
 वति महं सुभ सीला औरु जो न जो न तुम लीला ४ करिहो तौ न तौ न हं म देखिहें ५
 निधनि जन्म आपनो लेविहें ५ सज्जन सुकती सुकवि सदां ही गैहें चारिहु जुग ज
 ग माही ई भयो जो यह अवनी कर भारा जु रिहें अक्षोहनी अठारा ७ तव हम पा

रूपकेरयाही सारथितुमकोखषवतहोही ८ दोहा काखडीठिसौआपनीकुंतीपु
वनहोथ हरिहोअवनीभारकोकरिहोसुजनसनाथ रुंदभूखना सुहविहान
धनआपनेरूपमेपूरमनकामसंकल्पसांचे आपनेतेजमायादिकेगुननतेर।

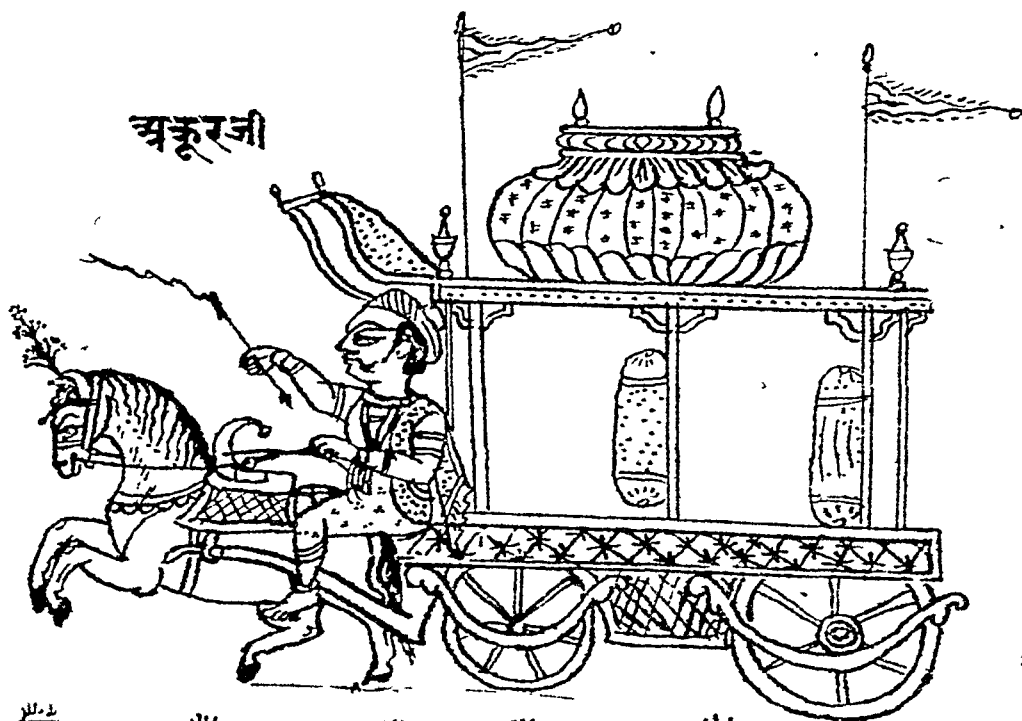
हितहोअधमउधरनराचे जगतकरतनुमहदादिनिरमानकरिस्वसईस्वरहरे
उजविहारी ललितलीलाकरननौमिनरतनधरनतिमिरषलदरनजदुपतितमा।
री १ श्रीसुकोवाच दोहा यहिविधिकहिमुनिभागवतप्रभुसोंआयसुपाइ वरि
नरनजदुनाथकेगमन्याआनदछाय चौगार्ड यहिविधिहनिकेसीजदुराई लगे
चरावनवनमहंगाई ३ सपनसहितरजकेसुपदाई डोलहिंकुंजनकुंजकन्हार्ड
२ कोउकहसवाजोरिजुगहोथाचलहुनाथगोवरधनमाथा ३ तहैनरावंहिंगो।
वनकोहीपेलहिंयेलसवेसुपमाही ४ सयावचनसुनिनंदकुमारे गोवरधनके
सिपरसिधारे ५ खगितहोचरावैनगाई सयनवोखिपुनिकहोकोकन्हार्ड ६ खेल
हुचोरमिहीचनयेला होहुमेयअरूपालउतेला ७ मेयभयेवहुसयातहाही रहा
कितेकहुताकनकोही ८ कैतेसुपाभयेपुनिचोरा असकहिनीनिजुष्यतेहिगोरा
९ असप्रनकीन्होआपुसमाही जोइनकोचोरायखेजाही १० दोहा तोजीतेहम
तुमहिंसांपावैजोनचोराय तौहैनहारतुमजितकरैनकोउकुन्याय चौपाई असक
हिसिगरियेखनलागे बिनाभीतिवनमेसुपयागे १२ सकनुष्यमाहनदलाला र

हृत्तमयेलैककुकुगुवाला २ तहमायावीमयसुतघोरा कंसभृत्यआयोतेहिंमोरा
३ खेलतनिरषितहाहरिकांही भलोघातअसकियमनमाही ४ ग्वालरूपधरि
तवैसुरारी खेलनखग्योकियेकूलभारी ५ लगेउचोरावैनआपहुग्वाला को।
उनहिंजान्योकयटविसाला ६ हरिकेसषाचोरायचोराई सैलकंदरामहंलैजाई
७ तहोधांधिदैद्वारपषांना आजाकालह्वावलवांना ८ दोहा ओमासुरयहिं।
भानितेलियवहुसषनचोराय चारिपांचवांकी रहेजेदिगमेजदुराय चौपाई सषा।
जायतेआवैनाही पुनियुनिआरहुआरहुजांही ९ तवहरिगुन्याककूलसहोई इत
आयोदानवसठकोई यहिविधितेमनमेअनुमान्यो ओमासुरकोकूलसयहिचान्यो
३ खियेजातनिजसषैपरेषी धर्योदौरिकैकुपितविसेषी ४ जेसेविगाधरैमृगा
राजू तैसहिताहिगह्योजदुराजू ५ हरिकेगहतमाहंसुनुभूषा प्रगट्योओमासुर
निजरूपा ६ भयोमंदराकारसरीरा कियोसोरसुरदायकपीरा ७ कूटनकीकियको
टिउपाई पैनहिंकूटिसकोकुरुगई ८ दोहा कूटपटानकारिजोरअतिकरअरुच
रनचलाय हरिकेचह्योगिरावैनावहुविधिपैवचहाय चौपाई पैहरिसोओमासु
रकेरी चलीनयेचकरीवहुतेरी ९ केस्रताहिभुजफांसफसाई दियोअवनिमहं
आसुगिराई २ चढिताकीछातीजदुनाथा दोउपगसोदवाइलोउहाथा ३ मुठिका
नसोमारनतेहिलागे महादुष्टगुनिकोपहिपागे ४ करनखग्योजवचोरचिकावा

तवमुपमूयानंदकुमारा दिवितेदेवनदेशतमाही पसुमारहिमाशोषलकाही॥
 हैगेचूरनअंगमहाना कदिगेतकेतनतेपाना ७ मृतकजानिताकोभगवाना
 दरीद्वारदुतकियोपयाना ८ दोहा आरसिचाकोचूरकियकरिप्रभुचरनप्रहार
 पैचिलियोसिगरेसषनमेदिकलेसअपार देवनसा अस्तित्वहतगावतकार
 तिगवाल गहगहमनगोकुलगयेगोवेनजुतगोपाल ॥ इतिसिहिश्रीमन्महा
 राजाधिराजवाधवेसश्रीविस्वनाथसिहात्मजसिहिश्रीसहाराजाधिराजश्री
 महाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्ररूपापात्राधिकारिधुराजसिंहजदे
 वकृतेश्रीमद्भागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदामुनिषौसप्तविसत्तरगः ३७ ॥
 श्रीसुकोवान दोहा उतअचूरवितायनिसिघातकर्मकरिभोरचदिचामीकरा
 चारुस्थगमन्यागोकुलचोर चौपाईजदुपतिकमखचरनरतिगाठी रीहदरस
 लालसउरवाठी १ महारागवतमारगमाही मनमेमुदितविचारतजीही २ को
 नयुन्यमेपूरुवकीन्हो कौनदानविघनकहेदीन्हो ३ पूरुवकियोकौनतपमा
 री जातिलविहोआजुमुरारी ४ हरिकोदरसनदुरलभमाने हेमनिनहीअघवोपना
 गने ५ जैसेविषईसुदनकोही दुरखभवेदण्डनजगमाही ६ मोहिअधमेहरिदर
 सनहोई यहअचरजमानिहिसवकोई ७ पैरहिवहुतसिधु संसारा तिनमेकोव
 जनलागतपारा ८ दोहा मोरअमंगलनासमोभयेसकलकृतकाजु जोगीजन
 वंदितचरनवदनकरिहोआजु चौपाई करीकंसमोहिकपामहाई दियोजोगो
 लकहपठवाई ९ इनआषिनसोहरिपदकंजन लषिहोललकिमुनिनमनरंजन
 २ जेहिंनषकोदुतिमंडलदेशी अंबरीषआदिकसुषलेषी ३ तीयनतमसंसारन
 साई भयेमुक्तवैकुण्ठसिपाई ४ जदपिकाजकारनकेकरता तथपिअहंकारनहि
 धाता ५ निजतेजहिअज्ञानभ्रमनासी निजमायाकृतजगतप्रकासी ६ सषनस
 हितछंदावनमाही रमाकतविलसंतसदाही ७ हरिगुनखालासवखितवानी ना
 सहिकोटिअघनकीषानी ८ दोहा जगसुचिकरसोभनकरनजीवनजीवनदानि
 हरिसविनवानीसोईलेहुमृतकसमजानि ९ चौपाई जेपदपूजहिंविधिवि
 पुरारी कमलाचरुमुनिप्रीतियसारी १ जेपदभक्तनआनेददाई सुमिरतभव
 जदेतमिदाई २ जेपदगोवेनपाकेपाके विचरतप्रजधरनीमहंआके ३ खजना
 रीकुचकुंमुअंकित तेपदगहिहोआजअसकित ४ जेहिंमुषमेजुगअमसकपो
 लाकुंडलमंडललोलाश्रमोला ५ जेहिंमुषमेअतिसुभंगनासिका मंदहंसनिआन
 दप्रकासिका ६ बारिजअरुनविलाचनवार चितवनिनितियवपजावेनमारु ७ जेहि
 मुषअलक कुटिराखुविलावनि चितवतहीचषचिनचौरावनि ८ सोमुकुंदमु
 पमेचलिआजु देपहुंगोमधिमाखसमाज ९ दोहा मेरेरथकोदाहिनोदेईजाहि

कुरंग होत सुमंगल प्रद सगुन करन अमंगल भंग २ चौपाई हरन हेत हरिभूकर
 भारा व्रज मेखियो मनुज अवतारा १ निभुवन की सब सुंदरताई नंदकुंवर के तन दर
 साई २ नंदन दनकू विनैन कूकै हौं याते अधिक कौन फल पै हौं ३ निज मर जा दया
 ल अमरारी श्रीहरि तिनके मंगलकारी ४ लीन्हैया जद कुल मह अवतारा हरन हो
 त प्रभुभूकर भारा ५ निज जस विस्तारत व्रज माहीं निवसत करत चरित वह काहीं
 ई मंगल करन सुजस जग के रो गावत सुरलहि मोद घनेरो ७ सो सज्जन के गति
 गिरिधारी निभुवन के गुरु दुष्ट नदारी ८ नहि सुंदर अस निभुवन कोई कमलारही
 मोहिं जेहिं जोई ९ दोहा जो कोउ देख्यो कस्तुरी सपनेहुं माहन जीक ताके नैन नमो
 नितै लागत निभुवन फीक चौपाई सो कूवि दन द्रग करि अनुरागा करि हौं पान आ
 ज धनि भागा १ भयो आजु मोहिं सुषद प्रभाता देखि हौं के स्तचरन जल जाता २ जा
 व देखि हौं राम धन स्यामै रथ तजि हौं वरतै तेहि ठामै ३ गिरि हौं दौरि चरन मह जाई
 ले हौं पद रजनै नल गा ४ जिन अघिन बुध बुधि धरि ध्याना पावहिं आसु मनो
 रथ नाना ५ तेई चरन करन सौं गहि हौं पुनि नहिं कव ६ जो देख्यो चरन तेहि ठाम ७
 स्याम पद वंदि ललामा पुनि करि हौं सब सषन प्रनामा ८ धनि व्रज धाम धन्य व
 ज धरनी धनि व्रज नरु धनि व्रज वरवरनी ९ दोहा जव मै धरि हौं दौरिकै जदु पा
 ति पद निज माथ तव विसेषि प्रभु सीस मम करि हौं पंकज हांथ चौपाई जो करका

लभुजंगभयमेतत् सरनागतभवरुजल धुमेतत् १ जोकरपूजिंद्रसुषकाग्या
 यहत्रिलोककोइस्वरजयायो २ विभुवर्नदेकेजेहिंकरमांही नलिनिजवसकीने
 तेनकोही ३ जोकररुजवासनमधिगसा परसतही विहारश्रमनासा ४ सरसि
 जसौरभहेजेहिकरकी हरतविचारजनारिननरकी ५ सोकरताकिदयाइगकोरे
 धरिहैनाथमाथमहंमोरे ६ जदपिकंसकोपठयोजातो बारहिवारमनहिपछि
 तातो ७ तद्यपिवैरवुद्धिमोहिमाही करिहैकवहंदयानिधिनाही ८ वैतौसवघट
 घटकेवासी जानहिजियकीजगतप्रकासी ९ दोहा पगपरिहैहोंगढमेजवसा
 भीषकरजोरि तवमोतनतकिहैतुरतकरिकैरूपानथोरि चौपाई तेहिछनकोदि
 जनमअथवोधा जरिहैममअमोघहैमोधा १ विनाअवधिकोअनदपेहौ नि
 जसमजगमहंकोहनगनैहौ २ सुहिदजातिकुलदेवहमार करिकैरूपामुजा
 निपसारि ३ थायमिलैंगेमोकहंआई देहैममतनपूतवेनाई ४ कर्मबंधछूटीता
 तकाया जैहैहोंसवभांतिनिहाला ५ मिलिप्रनामकरिपुनिकरजोरी पडोहीहै
 गोजवहिनिहोरी ६ तवकहिहैवसुदेवकुमारि पुसीककाअकूरहमारि ७ तवई
 मसकलजनमफलपैहै कछुनहिपुनिवाकीरहिजैहै ८ जोकरिभक्तिनहरि
 प्रियभयऊ तेहिंधिगवृथाजनमविधिदयऊ ९ दोहा संतुभिन्नप्रियअरुअ
 प्रियहरिकोहैकोउनाहि पैजोजसहरिकोभजतनेहितैसहिदरसाहि चौपाई जैसे
 सुरद्रमडिगसवजावै जोजसजावैसोतसपावै १ पडोहोंगोजवकरजोरी रामहंदे
 पिदीनतामोरी २ मिलिहैमोहिंमजुमुसकाई गहिजुगकरमेरेखलराई ३ खैजैहै
 निजभवंनलेवाई करिसतकारमारदोउभाई ४ कियाजोकंसजदुनअपकारा सो
 पुछिहैमोहिंनंदकुमारा ५ तवमैदेहोसकलवनाई नेकहैनहिरापिहोंदुराई ६
 श्रीसुकोवाच यहिविधिमनमेकरतविचारा गमनतयथगोदिनीकुमारा ७
 छूटीवागघोरनकीकरते अनतडगरतेतुरंगडगरते ८ दोहा केस्तपेमसाग
 रमगनमुदितसुफलकुमार पंथअपंथहंतुरंगकोकछुनहिकरतविचार चौ
 पाई सोमशुरतेचल्योप्रभाता पहुँच्यारविअथवतवृजताता १ गोकुलकेगैडे
 जवगयऊ हरिपदचिन्हलषतमहिभयऊ २ अखथलप्रजधरनीरजमाही हरि
 वलचरनचिन्हदरसाही ३ जोपदरजकोसवअसुरारी निजनिजमुकुटलेतनि
 तपारी ४ भूतलकेभूषनपदनेई रहतसुपितजनजिनकोसेई ५ अकुसअवुज
 आदिकरेपा सोहिरहिजिनमाहिविसेषा ६ तहँरजकीरजकीछविछावनि हरिपद
 अवलोहियहुलसावनि ७ लपिसुफलकसुतलहिअह्लादा त्यागीतुरतलाजा
 मरजादा ८ दोहा रहीतनकतनमेनसुधिपुलकावलिसवगात छनछनइगजा
 लजातसेवहतनिपुलजलजात चौपाई तुरतकदिरथतेअनुराग्या रुजकीरजमे

लोटनखाग्यो १ चोखतगिरायेमकेहृदकी यहरजहैमेरेप्रभुपदकी २ धन्यधन्यमैहो
 जगमोही भागवतमोसमकोउनाही ३ लोटतरहेउठतनहिंमथज नवअनुचरचवट
 यरथदयऊ ४ सन्मुखडगस्तेनंदनिवासै निरषतचहुं कितगोपअवासै ५ सुनुकु
 रुपतिजनमेजगमोही पुरुषारथइतनैजनकां ही ६ जवतेमथुरतिअकूर का
 लिहरसेहरिकोमुदपूरा ७ इतनेवीचदसाअकूरकी जौनभईहैप्रेमपूरकी ८ ॥
 दोहा सोईअवसिलहैपुरुषहोनजोचहैअदंड जदुपतिदासअनन्यकैतजिभा
 यसोकपषड पुनिआगेअकूरचलिनंदचौकडिगजाय रामस्यामकोलषतभोज
 निमिषनेनलगाय कवित्तसवैया नीलचौपीनपोसाककियेकलकाननमेखसैकुं
 डलजोठा सारदअवुजसीअंषियोंचठहोनहैलोठलगेजिनचोटा श्रीरघुराजस
 षानिकेवीचविराजिरहेकरकंचनसोटा दोहैनीलीनेषरेषरिकैदोउदूधदुहावत
 नंदकेहोगा १ सारदसावनमेघसेमंडितश्रीकेनिवाससुवाहुविसालहै पूरनच
 दसेसुंदरआननकाननफूलहियेवनमालहैज्वानीघमंडभरे घुराजवितुंडविराजैम
 नौवियवालहै दाहिनेवोरषडेवलिरामसोवांमविराजिरहेनंदखालहै २ कुलि
 सैधुजअकुसअवुजपायनचिन्हसोअंकितभूजकी निजसोभसोताहिसलो
 नीकरैमुखमेमुखयांनिमहासजकी डगमेभरीदीहृदयारघुराजरसालेसुचा
 लमतंगजकी असधीरकोधीरनधूरमिलैलखिसूरतिमंजुवडेधुजकी ३ हीर
 नहारपैमोतिनमालसुमोतिनमालपैसोवनमालहै अंगनमेअंगरागरंगो
 कियेमंजनधारदुकूलरसालहै विस्वकेईसदोउग्रगटेपुहुमीकोउतारनभा
 रविसालहै आननभाससोनासैंदिसातमरोहिनीलालजसोमतिलालहै ४ है
 कलधौ तकडेकरमैकटिमैकलकिंकिनिराजतिषासी बाहुंविजायठवेसवने
 पगनूपुरनौलमहाखविरासी सोंअंगरीनमेसोभाभलीमुदरीनकीश्रीरघुरा
 जविभासी नीलकअोरजताचलमानौसुकंचनदाममेवांथेप्रकासी ५ दोहा या
 हिंविधिहरिकोनिरषिकैसोअकूरहरिदास आनदसोंविहवलपरमपस्योप्रे
 मकीपास चौपाई रथतेकूदिपस्योतेहिंठामा धयोहरिसन्मुखमतिधामा १ रा
 मकेस्तकेचरननजाई गिरुंदंडसमसुरतिभुलाई २ बहतिनैनआनदजलथा
 रा रहिनगयोतनतनकसंभारा ३ प्रगटीपुलकावलीसरीरा गदगदगररहि
 गयोअधीरा ४ कदिनसकतिमुषतेकखुदांनी प्रेमदसाकिमिजाइवषानी ५ ॥
 लखिअकूरहितहैजदुराई लियोदौरिदुतताहिउठाई ६ उभैभुजाभरिमिलिम
 गवांना प्रेमविकलकैगयेसमाना ७ रामहुंदौरिदुतैअकूरै मिलतभयेअति
 आनंदपूरै ८ पुनिअकूरकरकोंकरतेगहि लैगेभवनलेवाइचलोकहि ९ अकूर
 रहिसादरदोउभाई दियेपरजककनकवैठाई १० दोहा रामस्यामनिजहांथसौ

पुनिअकूरकेपाय धोवतभेअतिप्रीतिसौसुरभिसखिलहरकाय चौपाई पुनिम
धुपकंदियोकरमाहीं दियोधेनुदरसायतहांहीं १ पुनिअकूरकहंयकेविचारी चौ
पनलगेचरनगिरिधारी २ सादरपुनिप्रभुवचनउचारे रहेकुसलतुमककाह
मारे ३ प्रेममगनतोहंतनसुधिनाहीं बोलतनहिंचितवतहारिकांहीं ४ पुनिप्र
भुकहीगिरासुपपागी तुमकाककाळुथाअतिलागी ५ तातेभोजनकरहुविसे
षी सकलभोतिअपनोगृहलेषी ६ असकहिभोजनविविधिप्रकारा ल्यायेनि
जकरनंदकुमारा ७ सादरदियअकूरजेमाई वहविधिर्विंजननामवताई ८ दोहा
सोजवभोजनकैचुकेतवअचमनकरवाय बैठायोपरजंकमेअतिसेआनदपाय

चौपाई तववलिरामधरमकेज्ञाता बैवीरादीन्होकाहिताता १ सुमनमालपुनि
दियपहिराई पुनिदीन्होवहुअंतरखगाई २ इतनेवीचनंदतहैआये अकूरहिं
मिलिअतिसुषपाये ३ पृथ्विभाषितइतकुसलाई बोलतभेआनदअतिपाई ४
अतिनिरदैहैकसमहीपा कहिंविधिजीवहुतासुसमीपा ५ जेसेअजासमीपका
साई सोइअचरजजेहिदिनवैचिंजाई ६ जोनिजभगिनीसुतनसंघास्यो जदपिरे
वकीदानपुकास्यो ७ नेकहुंदयानतेहिंचितआई किमिवरनेपलकीपलताई ८
ताकेपुरतुमकरहुनिवासा पैछहिंकोनतुम्हारसुपासा ९ दोहा यहिविधिभा
ष्यानंदजवतवअकूरनृपराय मारगकोअमडूरकियअतिसेआनदपाय २ ३

तिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीम
 हाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरा
 घुराजसिंहजदेवहृतेश्रीमभ्दागवतेदसमचूर्वाध्वानंदासुनिधौअष्टविंसा
 स्तरंगः ३८ ॥ ॥ श्रीसुकोवाच दोहा वैठे मोहितपलंगमेखहिहरिकृतसतका
 रपूखोमार्गमनोरथेसकलसुफलकुमार चौपाई भैरवसन्नजदुषतिजेहिंया
 हीं तेहिं पुनिकळुदुरलभहैनाही १ पैनुयजेअनन्यहरिदासा कवहुंकरहिंनको
 निहुंआसा २ पुनिहरिगवनेकरनवियारी जहैवैठीजसुमतिमहतारी ३ राष्योवि
 जनमोनवनाई सोदीन्हैयादोजसुतनषवाई ४ करिआरुहरिराममहीयावैठे
 यअकूरसमीपा ५ पुनिईकोंतजदुकुलकुसलाता यूकीकंसमनोरथवाता ई ॥
 श्रीभगवानउवाच भलेअकूरकाकातुमआये हैमकोसवकोआनदछाये ६ जा
 दुकुलकीभाषहुकुसलाई हैसवसुपीसुहिदअरुभाई ७ दोहा येतहैकीनहिंका
 सलकळुजहैअधीसहैकंसा रोगरूपमातुलअतुलममकुलकोसुषध्वंस चौपा
 ई हाथमातुपितुहेतुहमारे परेमधुपुरीकैदआारे १ परीजंजीरैममहितचरना
 ममहितभयोसुतनकरमरना २ यातेअधिकनमोहिकलेसू परेमातुपितुकैद
 निवेसू ३ येभलभोयहदरसतुम्हारा रह्योमनोरथयहीहमारी ४ आवनकोवा
 रनकहुताता पठयोकसकिधौदुषदाता ५ श्रीसुकोवाच यहिविधिजवसूछ्यो
 भगवाना करनलग्योअकूरवषाना ईवांध्योवैरजदुनसोकैसा करनचा
 हतवसुंदवविध्वंसा ७ नारदकसनिकटमहंजाई दियोसकलविधिभेदवता
 ई ८ दोहा रज्जोधनुषमषमधुपुरीआयबोलावैनहेत पठयोइतैवनायमोहिवा
 धेकुलकोनेत चौपाई सुनिअकूरखचैनयहिंभांती रामस्यामआसुहिंतेहिराती
 १ विहंसतजायनंदयहैगाये कंसराजपितुतुमहिवोलाये २ होतधनुषमदम
 थुरामाही हैमहुचलवतुवसंगतहांही ३ लषनधनुषमषनगरतमासाहैमरे
 जियवाठीअतिआसा ४ कंसनिदेससुनतवृजराजूजौन्योअवसिगवैनकरका
 जू ५ सवगोपनकहैतुरतवोलाई दियसासनयहिंभांतिसुनाई ई दहीदूधसा
 षनअरुमेवाजोरहुसवैकरननृपसेवा ७ औरहुभेटदेनकीसाजू सवैसभेदिले
 हुनिसिआजू ८ दोहा साजहुसिगरेसकदतुमवैलनलेहुवोलाइ अवबैलवनहिं
 कीजियेममनिदेसअसपाय चौपाई मथुरेअवसिकाहिहमजैहै बहुविधिभे
 दभूयंकहैहै १ धनुषजज्ञकरवावतराजा जाहिंमनुजसवजोरिसमाजा २ लषव
 हमहुमषधनुषतमासा कळुदिनवासिआउवनिजवासा ३ यहिविधिमासनसव
 हिसुनाई दूतनगररक्षकपठवाई ४ सिगरेवृजमहदियगोहराई मथुराका
 लिगमनवृजराई ५ भईषवरिसिगरेवृजमोही हरिवलरामलेवावैनकाही ई

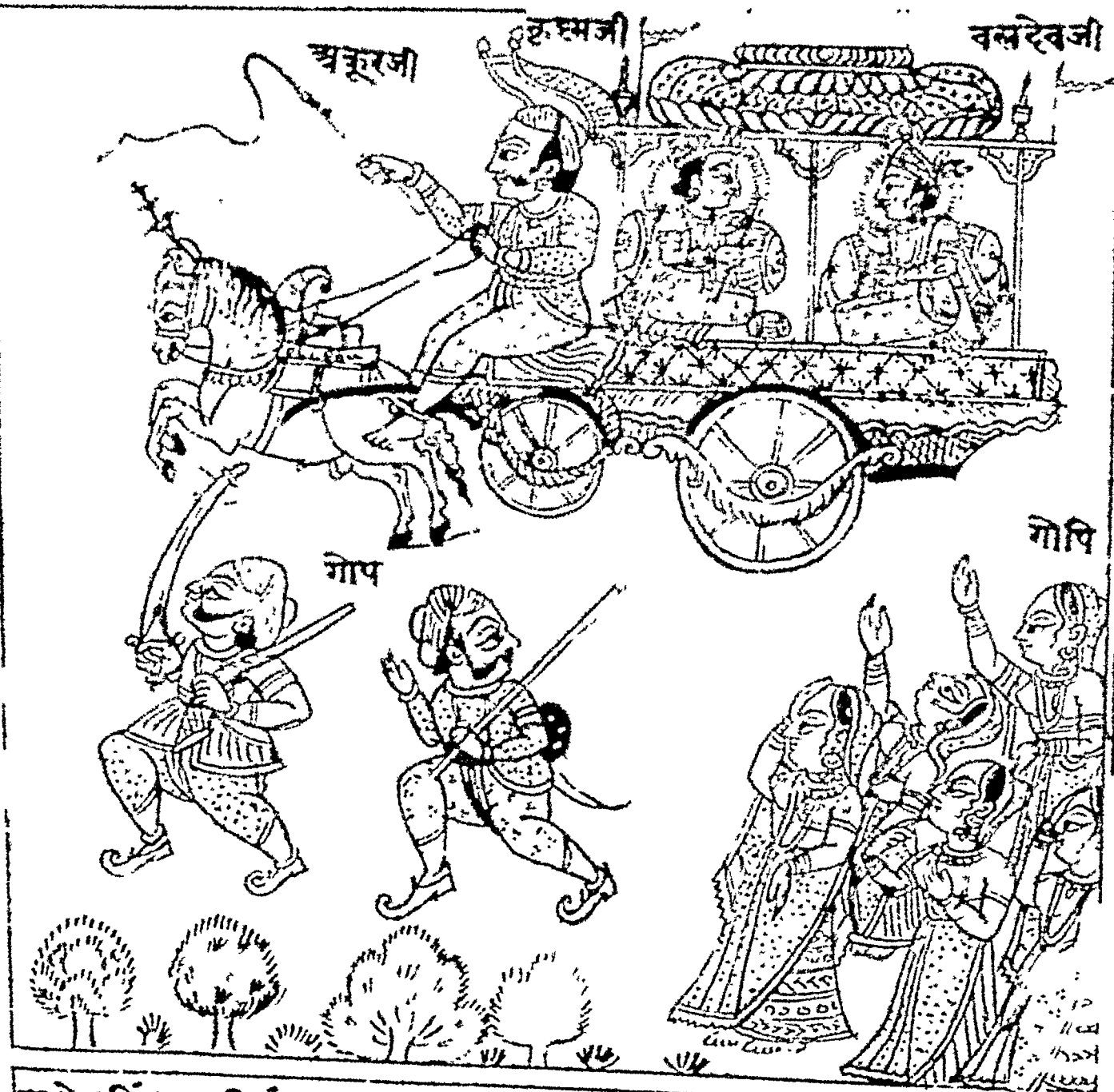
यह अक्रूरगोकुलमहं आया दोउकहं चहंत कालिलै जायो ७ रामस्यामसुनि।
 गवनं प्रभाता गोपिनल ग्यावजक सयाता ८ जेजसरही तंहा वजनारी तेतसन
 हंतन सुरतिविसीरी ९ दोहा जौन अंग जै सेरहे करतहुती जेका ज तौन अगै से
 रहे कै गोसक ख अकाज १ चौपाई कोई ठगी ठठकी सी ठाठी वैठी कोऊ विरह अति
 वाढी १ कोई नैननी चेकरि प्यारी येकटक अवनारी ही निहारी ३ लागी कोउ उरति
 रहदवारी छनमहं चहंत देहं जनुजारी ३ कोहुं को आनन चंद समाना हरि ५
 नसुनि भयो मलाना ४ कोहुं के तन प्रसेद की धारा वहन खगी तब वारी हवारा
 ५ कोहुं के भये वसन बहु ठीले कोहुं के भये अंग सब पीले ६ कोहुं की छटि गई सि
 खेनी कोहुं की बसी वलै की अनेनी ७ कोउ सषिकरन खगी हरि ध्याना भूखि गंगा
 निजतन करभाना ८ दोहा सुरपुरनर पुरनाग पुर अरु वैकुंठ माहि वृजवनि
 न वृजराज विन दूर सरदी सतनाहि चौपाई कोउ हरिको सुमिरै हि अंनुरागा
 जेहि सषिखोग कहें धनिभागा १ कोउतिर छीता कनिहरिकरी जाहिय लागिका
 ठतिनहि फेरी २ सुमिरि सुमिरि सोइ सषी सयानी सरसै सपाई सोक की सानी
 ३ कोऊ मंदहं सनि सुधिकरि के विलपहि वारवार दुषभरि के ४ कोउ नंदन दन की मृदु
 वानी वसकरनी तरुनी मृदु दानी ५ सुमिरि सुमिरि सषि होति विहाला वरनि
 जाति दसाति हिकाला ६ कोउ सुमिरै गजगति गिरधर की जेहि लखि विसरि जा
 तिसुधि घर की ७ कोउ कुंजन कुंजन की विहरनि कोउ सुधिकरि वंसी की सुधर
 नि ८ दोहा कोउ विहं सनि नंदन की सुधिकरि करि वृजवाल अंग सिथिल के
 जात सब अति से विरह विहाल चौपाई कोउ सषि नंदन की हांसी जेहि लखि
 परहि प्रेम की फांसी १ सो सुधिकरत दुषित अति होई वृजनारी माधव को मो
 ही २ हरिको सुषद उदार विहारा सो सुधिकरि असकरहि विचारा ३ आ
 वकेहि लखि वृजमेहं मरहिहं काको सुषद कमल करगहिहं ४ को विरहानल
 ताप बुझाई कौन विपिनि वासुरी वजाई ५ यह विधि सब वृजमे वृजनारी रमन
 गमन सनि भई दुषारं ६ येक येकन को कहं हि बोलाई सुनी सषी कहं जात कन्ह आई
 ७ सो कहतैन हि जानति आली जात कालि मथुरे वन माखी दोहा यह विधियेक
 येकन कहं हि कहत देहि सषि रोय गोकुल मेघरघर सषी प्रभर सभ्यो वडोया
 चौपाई येक येकन को वेगि बोलाई धाय धाय गोपी जुरि आई १ वैठि गई सब जो
 रिजमाती कहं हि होहि विधिकी यह राती २ गोपिन तन मन हरि महुं लाग्यो म
 रति वंत प्रेम जनु जाग्यो ३ केसवि रह दुषवढ्या अयारा वही सरित आसुन की धारा
 ४ सपे मुषकां पहिं सव गाता जिमि मारुत लहिकदली पाता ५ गिरी मुंदरिन रतन
 सेवारी करि लीन्हो कंकन करप्यारी ६ हाय हाय निकसत मुख मोही सुनत धीर

कूटतकेहि नोही ७ पुनिजसतसकैधीरजधारी सुमिरतमथुरागमनमुरारी ८ दो
 हो गदगदगरगोपीसवैयेकयेकनकहंहैरि कहंनलगीमंजुलगिराविधिकरतूति।
 निवेरि अथगोपीविलाय गोप्यउचुः चौपाई अरेनिर्दईदईभलोतैं कोहकोनहि
 कवहुंफलोतैं १ कोंदीन्हयो जगमेजनमाई पुनिकाहेतैरचीमिताई २ जोविरच
 मित्रताविचारी तोकसरचोवियोगअनारी ३ जोवियोगतैरचेविधाता कसन
 हिं होतमीचुकोदाता ४ अथमलगायदुरंतसनेह अवकसपुनिवियोगविधिदेह
 ५ ककुनकामनापूरनपाई बीचहिहरिसोंकरतजुदाई ६ तातेतवकर
 तवकरतारा वालखेलसमपरतनिहारा ७ भयो जदपिवूढेविधिराई येन
 गर्तैरीखरिकाई ८ दोहा कौनवैरतोहियावनोवृजसौरहयोविरच जोवृजरा
 जविछोहमेछोहनआवतरंच चौपाई जामुषमेअलकैंधुधुरारी हलकनिहे
 रतिहीहियहारी १ मदनआरसीसरिसकपोला तामेकुंडललोलअमोला २
 अतिसेसुभगनासिकाराजै जेहिलषिकीरतुंडमदभाजै ३ वामुषकीमुसा
 क्यानिमिठाई जानतसोइजोनेकहुंपाई ४ धोषेहुजोहरिहंसनिविलोकी हो
 तमुदितसोकैसहुसोकी ५ भृकुटीअहिसावकसीसोहैं काकोनिरषतनहिंमन
 मोहै ६ अैसेसुंदरमुषलालनको जीवनप्रदसववृजवालनको ७ सोतैंप्रथमा
 हिंदमहिंदेवाई रेविधिअवकसदेतदुराई ८ दोहा अवहुंवृभूअवृभूविधि।
 तोहिनककूदरसात वृथाविथादेतोहमहिंवनतिनतोसोवात चौपाई रेकरतार
 कूरदुषदाई निजअकूरलियनामधराई १ धरिकैजदुवंसीकररूपा भेज्याक
 हतकंसमोहिभूपा २ आयोकेस्त्रलेवाचनहेत वाथ्योवृजवधूनवधनेतू ३ रा
 चोनेनहंमरेतनमोही जिननेननितेसुषितइहाही ४ रचीतोरिसवसुंदरताई।
 औरहुजोनहिंवनैवनाई ५ सोसवनंदकुवंरयेकअंगा हंसषियादेषीयेकसं
 गा ६ सोइगदैअवकसहरिलेतो लेतोकोउनवस्तुजोदेतो ७ विनदेखेयहनंदद
 लारे रहिहैकैसेनेनहंमारे ८ दोहा चतुराननसिरजनचतुरपुनितेरेचषआठ
 अचरजयहदीसतनहीतोकहुंपाठकुपाठ चौपाई कोउकहनहिंविधिकहंका
 कूदोसू कारोकान्हकपटकरकोसू १ याकेनाहिंप्रीतिकरलेसू कोउनकरतककु
 योहिउपदेसू २ यहवृजराजकाजवृजनारी हमदियग्रहपरिवारविसारी ३ भ
 ईजाइचरननकीदासी अधरसुधापीवैनकीप्यासी ४ तिनकेतननहिंतनकनि
 हारत वरवसमथुरागमनविचारत ५ जोवृजतेनवजैवृजराई काअकूरवरवसले
 जाई ६ यैकपटीअसमनहिंविचारी मिलिहैंमथुरानवनवनारी ७ तातेइता
 सनेहसवतारी जातचलोकीन्हेवरजोरी ८ दोहा नंदनंदननहिंनेहकीजाना
 तनेकहुंरीति सवसौराषतहैकपटमुषदेखेकीप्रीति चौपाई सजनीयहरजनी

परमाता है है पुरनारिन सुषदाता १ कीन्है रहीं मनोरथ जोई है है सुफल काहि
 अवसोई २ मोहन को मुषक मल सो हाँवन आसव है सनिभरो मुषकावन ३
 जामुष मेदग कोर अलीरी करहि कतल जेहि कछहि गलीरी ४ सो मुष मथुरा प्र
 विसत माँही धाय धाय पथ्य जहाँतहाँ ५ केती वदिवटि केँ अँटारी निरषहि
 गोमोदिन पुरनारी ६ कहि है अँसहुँ बैनहुँ जीके मोहन कहारहे तुमनीके ७ दो
 हा आयि मथुरा मे भले पूर करी मन आस बहुत दिवस लगिनाथ तुम कीन्हो
 विपिनि विलास चौपाई तिनकी सुनत माधुरी वानी यह चंचल चित अतिसुषा
 मानी १ तिनके विवस अवसि है जे है जयनिन्दव वासंगर है २ सो मिलला पुर
 नारिन माहीं रहि जे है वरची रजनाही ३ कवहुँ नहि सुधिकरि हिह मारी नहि है च
 जमेवन चारी ३ निपटनागरी नगर वासिनी कामिन के हिय कीहला सिनी ५ वि
 हंस निलाज सहित तिनकेरी तिनकी नचनि भृकुटि कीहेरी ६ हँ मगँ वा दिनी गोपिन
 कोही कवहुँ मनुहि आनि है नाही ७ लखिल विमनिन जटित बहु गेहा तजि है वृजा
 कुंजन करनेहा ८ वृंदा विपिनि निकुंज सुषगमनत अवै विहाय पै पुनि मोहन
 को अवसि सितीति हिदिन पछिताय चौपाई अधक भोज दसार हवँसी औरहु जडुका
 लके अरि धँसी १ ये सब नैनन को फल ये है बहुत दिन नकी ललक मिटे है २ कम
 लाकत सकल गुन आगर नंदन दन सुंदर नटनागर ३ जव जे है जेहि मारग माँ
 ही तव पुरजन सवते हि पथ पोही ४ दौरि दौरि देखन को अँ है घर को काज सका
 ल विसरै है ५ देखि देखि मन मोहन रूपा है जे है मान सके भूपा ६ को अस है वि
 भुवन मे आली नहि देखन दौरै वन माली ७ को हँ यह जग मे अस नारी जो नख
 के नंदन दनिहारी ८ दोहा मुषमीठी वतियाँ वसै रूप मदन मद चोर कारो भीतर
 बाहिरेहु जाँ न्योनद कि सोर चौपाई को उकह जे मथुरा ते आयो दया करव यहि के
 उन सिखायो १ कहवावत है यह अकूरा है सो चोजग मे अतिकूरा २ खेत पाप वृज
 आय महाना हरन करत वृजनारिन प्राणा ३ वृजनारिन को प्राण पिपारा येक आ
 नोषे नंदकुमारा ४ तेहि लै गमनत है मथुरा को जानत नहि वृज वधुन विषाको
 ५ लिहे जात है जीव हमारा दिहे जात कहह माहि अधारा ६ मथुरा जदपि को सहै
 तीने ये हम माँ विन स्याम प्रवीने ७ को दिन को सख गत यहि काला जिय वन छन
 भरि विन नंदखाला ८ दोहा जिन के देखत मे अली पलक कलप है जाँहि तिन विन
 देखि छनहुँ भरि किमिर हि है वृज माँहि चौपाई तव को उकह वृज सुंदरि वना यह
 अतिकूर कुमतिकर अँना १ रथ वदिस्यो मलेवा वन आयो अपनो अति अभिमा
 न देखायो २ या को रथ अवलेह छंडाई किमि ले जे है कुंवर कन्हाई तव को उ पुनि बोली
 वृजवाला है निरदई सवै वृजवाला ४ येक करत वलन अनुराई गाज परे दन कीव

तुराई ५ तवको उकह्यो गोपजे वृद्धे तेऊ भये आजु सब महे ई देतु सिवाय न जे
 हिनाही तुम भरजाहु कान्ह कस जाही ७ कवहु न गये साम परदे सूर्ये परया
 रपरम कलेस ८ दोहा तव सधिको उबोलत भई वृज की भई अभागि राम साम
 मथुरे चले चंद्रावन को त्यागि २ नहि न मुना वढि आवती नहि वर सत धनुषार
 नहि अकूर के सीस मे परतो कुलिस कठोर चौपाई तव को उवृज सुंदरी वषाये
 मोहितो उचित परत अ सजान्यो १ सिगरी सविजुरि के तहें जाई प्रीत मया निप
 करि गृह त्याई २ अवगोविंद को जान न दीजे गोपन सो जुरि रारि करीजे ३ का
 हा करे गो गोप गंवार जिन के नहि हित अहित विचारा ४ विन मुकुंद ये कलि न हो
 मकां हो दीरघ विरह जात सहिनाही ५ करि है पिय संग प्राण पयांना रहि है नहि
 भोग न दुषना ना ई देवहु नहि दीनतानिहारत वृद्धत विरह उदधि न उवारत ७
 ज सुदहुत ज्यो को हय हिकाला पठवति पुर प्राण है प्रिय लाला ८ दोहा हाय दर्द
 कै सी भई वृज मे यहु अनरीति ये कवार नंद वार को छोडि दर्द सब प्रीति चौपाई
 हरि को है म पर जो अनुरागा तिमि करि वोवहु भोति सोहागा १ तै सहिल लिता
 माधुरी विहंरानि तिमि कहि वोवतियो मृदु सुषसनि २ तिमि तिरछी ताकनि
 हरि केरी मिलनि भुजन भरि सुषद घनेरो ३ विसरति नहि कै सेहुं नि सराये स
 व वृज नारिन रहत लोभाये ४ ज मुना कूल अनंद अ पंडल कीन्ह्यो रुचिर रासा
 कर मंडल ५ जेहि रासेषट मासे रजनी वीती लून ससान ही सजनी ई तेहि बल
 वीर विना वृज भारी रहि है कै से धीरज धारी ७ विरह अनल अव अव सिजरे है
 को अ धरा मृत प्यायवु भै है ८ दोहा विविधि पवनवन को किला सर सरा सर
 सरंग अव सब वैरी होइ गेर है मात हरि संग १ चौपाई रही विलावत दिव समना
 ईवन को पंथ तकत टक लाई १ वन तेवनि वानिकवन माली आवतहु तो सांभ कै आ
 ली २ सषन गोल मधि गो धन आगे धातु अनेक अंग अंग रागे ३ गोरजरंजित
 रुचिर अलक छवि जनु अंजुज अखि अवलि रही फरि ४ वंसी वेसव जावत प्या
 रो वन माला उर सो भ अंगारे ५ चारु चषन चितवत चहुं वारा चंचल चित चोरा
 तचित वोरा ई त्रै सी छविलषिनंद कुवें रकी दुसहदा हदुरती दिन भरकी ७ अव
 कहु नंद कुवें रविन सजनी केहि विधि नीति हि दिव सुहरजनी ८ दोहा सजनी निभुवन
 मेडगन अ सकोउन हि दरसाय वृज जीवन विन ये कल नह मे जो लेय जि आये १॥
 श्री सुकौवाच चौपाई याह विधिकरि कार विविधि विलाया वृजनारी यावहिं वहा
 तापा १ श्री सुकुंद के पद अरविदा गोपिन के मन वसे मिलिंदा २ सहिन जात हरि
 विरह दुरता होन चहत वृज नारिन अंता ३ बाल मवारि ध विरह भयावन लागि अ
 क्रय वन दुषळावन ४ तरल तरंगन गोपतयारी भरी प्रेम के भारहि भारी ५ केस

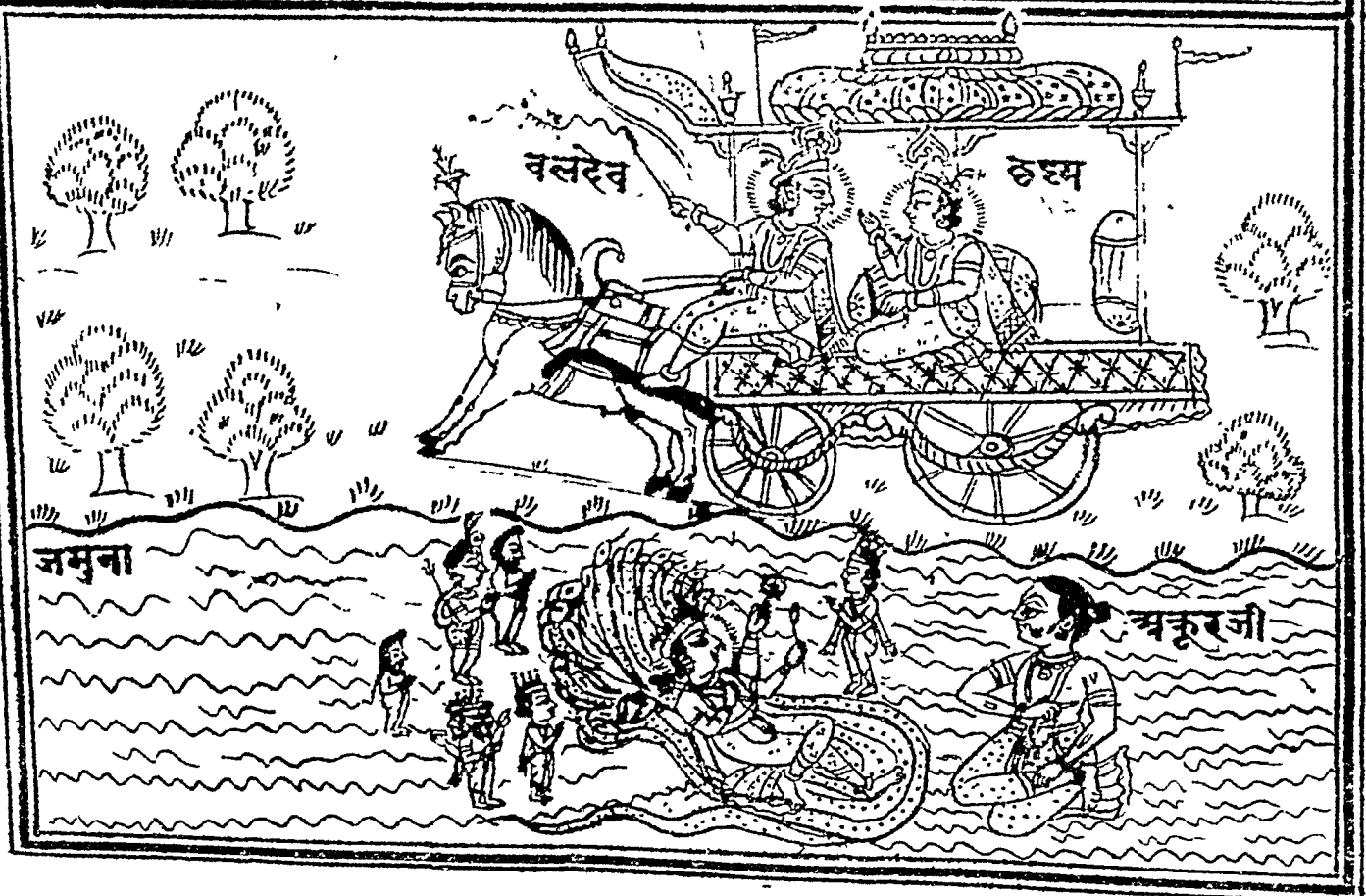
मिलनट्टीपतवारी वूडनचहहिनाउरजनारी ई यहि विधिकरिविखापतहो
 सजनी रई वितायपहरचयरजनी ७ रहीजोमनिसिजवनृपवांकी निकटययो
 नजोनिमतिथाकी ८ दोहा जगे गोपजहैतहजबहिकरीतयारी जानि गोपिनके
 तनतेतवहिकी न्हेया लाजपयांन उक्तिजुक्तिभूलीसवैभये सिथिलसवअंग
 केस्त्रनामकेवलकहनलागीयेकहिसंग चौपाई हामनमोहनपानपिपारेह
 यगोविंदसनेहविसारे १ हायहरेनिवसहुहियमाही हादामोदरदायानाही
 २ हायनंदनदनछविबारे हायस्यामचजरसनहरे ३ हायरमापतिकुंजविहो
 री हायगोपसुपकरगिरधारी ४ हावलवीरनिपटनटनागर हाचितचोरसक
 लगुनआगर ५ हायकान्हकाननसंचारी हायगोपालनाथवनवारी ई हायज
 सोमतिकेयियसासन हासुकुमारसषदरजवालन ७ हामंजुलमुखीसुषधारी
 हायसुरासविलासविहारी ८ दोहा हावृजजीवनपानपतिहानासकटजसोक हायहा
 यवृजरजवरतुमविनसूनविलोक यहिविधिविलपतवृजवधुनभयोभूपभि
 नसार प्राचीपतिप्राचीदिसाकियोप्रकासपसार चौपाई तवअकूरकासिंदीना
 हाई संध्यावंदनकरिअतुराई १ नंदभवनपुनिआसुहिआयो चलनहेतस्पंद
 नसजवायो २ गोपहुनिजनिजसहितसमाजे भरिभरिसाजनसकटनसाजे ३
 गमनमधुपुरीभरेउमेंगा चलनहेतअकूरहिसंगा ४ नंदहेअपनोसकटसजा
 ई दहीद्रुधमाषनभरवाई ५ पुनिअकूरसोकहअससोज खेहुवाखाडलाडिले
 दोक ई द्रुतअकूरहरिवलहिवालाई खियोआपनेरथहिचढ़ाई ७ पुनिनंदादि
 कसोअसटेरे हमपरबिहैमधुपुरीनेरे ८ दोहा असकहिजुलकरीतुरतगहि
 वाजिनकीवाग घोरसोरहरिरथचल्योवृजसोखिलमनलाग चौपाई खषिवृज
 रवनगवनवृजनारी तेहिछनकुलिकुलकानिविसारी १ धाईकहतहायचन
 स्यामा कहाजाततजिकैवृजधामा २ बालपनेकीप्रीतिकन्हाई तोरिचलेतिनु
 काकीनाई ३ रह्योनउचिततुमहिअसमोहन तजिवृजचलकूरकेगोहम का
 हतहतेहमसोह्यारे तुमसमानकोउप्रियनहमाये ५ भूलिगईरतियोकीव
 तियो सोइसुधिकरतफटतिअवळतियो ई विरहवारिनिधिकतब्रजवोरत
 लालन लगनिलताकततोरत ७ होतदयानहिकतहियतेरे रेकपटीको
 न्हरनंदकेरे ८ दोहा तेंवोमथुराकेचल्योनागरनंदकुमार दिहेजातकावापु
 दिनवृजवनितनआधार चौपाई यहिविधिकहतविविधिविधिवांनी चली
 जोहिरथमेलपटानी १ गिरहियरहिपुनिउठहिभामिनी छुटीवेनीबुलीदा
 मिनी २ रजरजितकैगेसवअंगा भोकरदममहिआसुषसंगा ३ हायहाय
 माआधुवोरा दुषितजुवाजठरहुअरुछोरा ४ कोहुकेतननहितनकसंभू

रा देखहिंद्रगभरिनंदकु मारा पू वृजनारिनकोदिषतसोका गयोसो कमदि
 हूलोका ईहरनीहरिनंदरिहरिरेबै रहेअचखतरुहरिमनुजोबैचोखिरहींवनकुंजा
 चिरैयो मनहुं कहं हि कहं जातकनैया दोहा सुनिवृजवधुनिविलापतहैनाको
 मिलतनपारविरहविषितकैषभिरहीतेहिंयलजमुनहुंधार जिनकेतमधनप्रा
 नतेअतिप्रियनंदकुमार तेवृजनारिनकोविरहकोकहिपावतपार चौपाई वृज
 वनिगानिविलोकिविनासा जांनिनकेसहुंजीवनआसा १ मुरिमुकुंदचितयो मुस
 क्यार्द मनुआखिनजियआसजमाई २ सुवलआदिसवसषनवुलाई कह्योकह
 हुगोपिनसमुभरई ३ हंमयैहैविसेषिवृजमाँही यामेहैकलुसंसेनाही ४
 गोपगोपिनसमुभरवन कामरकहतवदुरिवृजआवन पू चलोचपखउतरथहरि

केरोउडी धूरिक कुपरतनहेरो ६ जवलेखतरही पताका जवलो सुनतरही पुनिचाका॥
 ७ जवलोदेषि परीरथ धूरी जवलो क दिन गये हरिदूरी ८ दोहा तवलो एकटकनेना।
 सेनिरपिरही तेहि काल अचल परी दुषमे भरी चित्रलिषी सीवाल चौपाई परी देषि ज
 व धूरि हुनाही हाकहि संधी गिरी महिमाही १ रह्यायेक हरिनाम अधारा जनु जिधा
 निक सतखगे केवारा २ स्पाम स्पाम देरत मुपमाही गोषिन वीति दिवस नि सजाही ३
 वेठि वेठि हरि लीला गावै उठत ज्वाल जनु क कुजल नावै ४ आपु समह अ सभा पहिता
 ता कहि गोपिय आवेन की वाता ५ अहे कालि अवसि हर ज मोही लागेत नमि लिहो
 केहि कौही ६ जदपि दुसह सहि जातिन पीरा तदपि के सहित धरो सरीरा ७ यही
 विधिनित नित करहि मनोरथ अहे आजु अवसि हरि चदिरथ ८ दोहा यहि आसा अ
 स्के रहत तिन के तन मे प्रान ना तो हरि विरुन निरपित वही करत पयान चौपाई अते अ
 कूर सहित हरि रामा करि सवे गरथ अति अभिरामा १ जमुना के तट पहुँचे जाई पहरये
 क आये दिन राई २ रही तहो सीतल अमराई मारुत वहत विविधिसुख राई ३ तव अ
 क्रूर कह्या मृदुवोनी दोहं न मुषदुति भई मलानी ४ जमुना मे मज्जन करि लीजे चदिर
 थ चपल फेरि चलि दीजे ५ कालिंदी कलि मल विना सिनी आसुहि अति आनंद प्रकासि
 नी ६ सुनत दान पतिके असवेना रथ ते उतरि दोऊ भरि चिना कालिंदी तट कियो पया।
 ना किय मज्जन हि लिकै भगवाना ८ दोहा गये अक्रूरहु संगे मे षडेरहे सरीरा प।
 हिरेत सनन वीन पुनि वल वीरहु वल वीर चौपाई पन्ना सरिस सलिल जमुना को॥
 अति सेमीठ सुधा को नाको १ भरि भरि अजुलत है भगवो नाकी न्हो परम प्रीति मो
 र्पाना २ आये फेरि हुतो जहं सदन बल अक्रूर सहित जदुनंदन ३ तव अक्रूर कहा
 पुनिचाता जो तुम रथ चदिवैरु हुताता ४ कीजे कुकुन हिइत चपलाई तौ मे आवहु
 जमुन नहाई ५ अस कहि दोहं न जौन वै राई जमुना तीर आसुही आई ६ हिलो ग
 हिरद सह सहित विधाना लग्यो दान पति सुपित नहोना ७ नुडकी दर्द फेरि जल भी।
 तर जप्यो मंत्र गा यवी सुषकर ८ दोहा तहो राम स्पाम हिल्यो जल भी तर मति।
 वोन करन लग्यो तव मन हिं मन अस संदेह महां चौपाई ये दोऊ वसुदेव कुमा
 रा आये जल मधिकौन प्रकारा १ मे आयो रथ मे वैठाई आय गये करि कैच पला
 ई २ अस गुनि जल ते सी सनिकारी देखे रथ पर हरि हल धारी ३ तव पुनि लग्यो वि
 चारन मन मे भयो मोहि कळु अमय हि लुन मे ४ पुनि जल वृडिल वन सोलाग्यो
 सुफल क सुवन महा भ्रम पाग्यो ५ तहे देव्या यहि विधिकुरु राई सो मे तुम को देह
 जनाई ६ सिधि चारन किन्नर गंधर्वा सी सनवाये देवहु सर्वा ७ अस्तुतिकर हिं फे
 चहुं वारा तिन के महि प्रकास अथोरा ८ सहस मोखि जुत सहसहु सीसा लसत कुंडा
 वाकार फलीसा ९ दोहा नील वसन तन अतिलसत प्रगटत परम प्रकास सहस अंग

मेघनमठोमनुउतंगकैलास चौपाई ताकेभोगमद्विखविधामा लसतपुरुषसुंदर
घनस्पामा १ पीतांबरसोहततनमाहीं द्रगळविलषिसरसिजसुकचोही २ चारु
चारिभुजलसैविसाला चारुप्रसन्नवदनमहिपाला ३ चारुहंसनिचितवनिआ
तिचारु चारुभृकुटिफेरनसुषसाक ४ चारुश्रवनअरुचारुकपोला चारुलसत
कुंडलअतिसोला ५ अरुनअधरनिवुकहुअतिचारु लविहरिकंठकंवुकृतमारु
ई दृषभकंधउरआयतअमला जामेवासकरतनितकमला ७ त्रिवलीवलितना
भिगंभीरा चखदलसुदखउदरमतिधीरा ८ कटिसूक्ष्मनितंवअतिपीना ऊरुजु
गुलपरमळविभीना ९ दोहा जुगुलजानुअतिचारुहैजुगुलजंघअतिचारु तुंगगु
लुफनषजोतिवरपगपंकजसुकुमारु चौपाई मनिमंडितसिरमुकुटविसाला ॥
सोहतउरसुंदरवनमाला १ भुजअंगदकरकंठकविभासी कटिमेचामीकरचौरा
सी २ जातरूपकोलसतजनेऊ पगनपुरसोभितअतितेऊ ३ पदुमचक्रदरगदासु
हावन चारिहकरमेअतिळुविळावन ४ वक्षलसतश्रीवत्सविभासी कौस्तुभमनि
सोहतिल्विरासी ५ पार्षदनंदसुनंदहआदिक औरहृषडेसुषितसनकादिक ई
ब्रम्हसुरेंद्ररुद्रदिगपाला नवौप्रजापतिवुद्धिविसाला ७ नारदअरुवसुअरुप्रहा
लादा बहुभागवतसहितअहलादा ८ प्रथकप्रथकनिजवचननतेरे प्रभुकीअस्तु
तिकरहिचनेरे ९ दोहा कान्तिकीर्तिश्रीपुष्टिअरुऊर्जाइलागिरादियेसक्तिनतेस

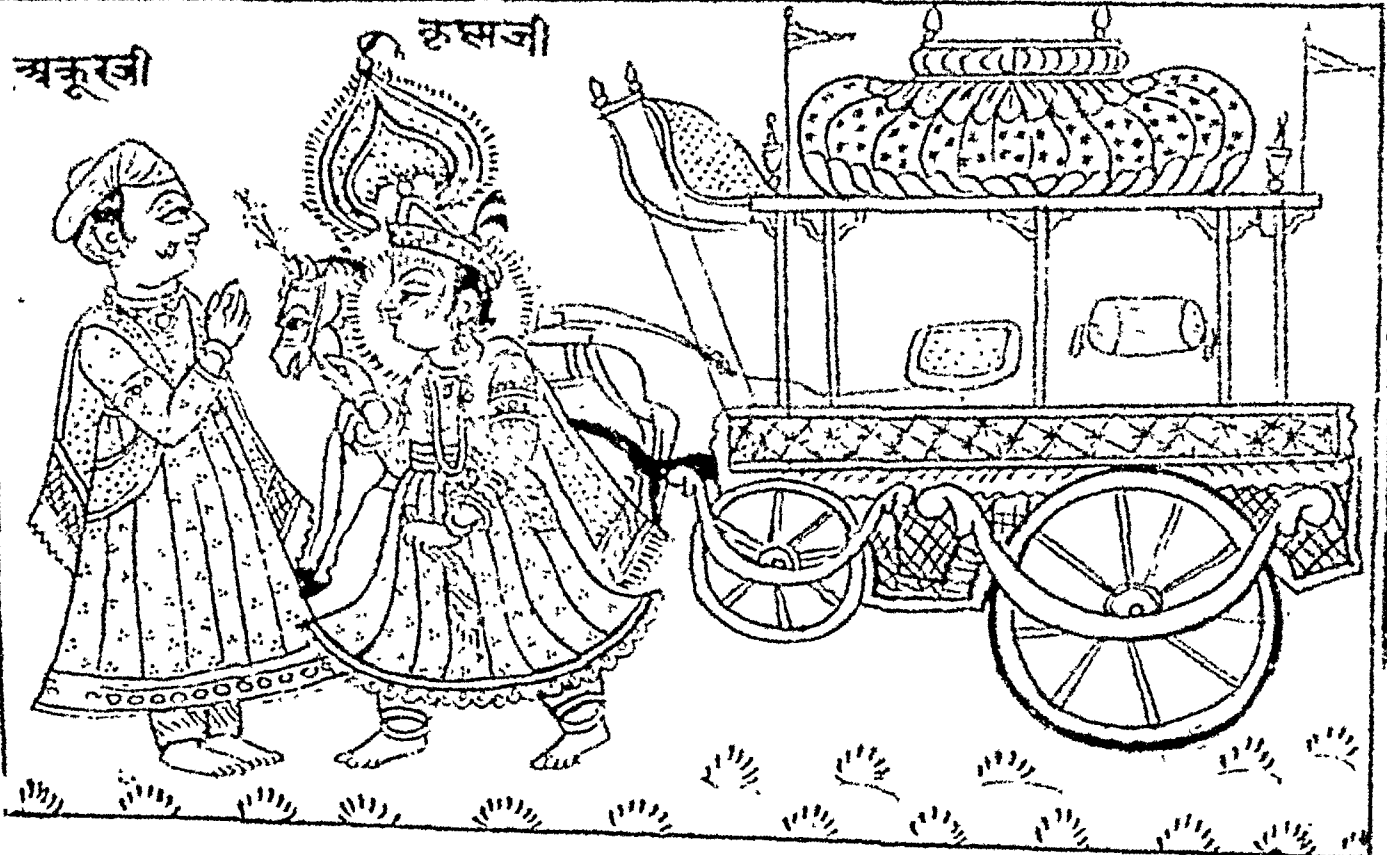

हितप्रभुसोहतचलषअनादि चोपाई विद्याऔरअविद्यादोई अरुमायाजगमोहा
तिजोई १ मूर्तिवंतगोदीप्रभुपासा हरिहिहेरिहियलहहिहलासा २ अैसोलषिविकु
ठहरिधामा तिमिश्रीपतिसुंदरघनस्यामा ३ परमप्रसन्नभयोअकूर परमप्रेमा
सौहियभोपूरा ४ भयेसकलरोमातनगोदे जुगुलनेनअनदजलवाते ५ गदगदग
रअतिसिथिलसरीरा पुनिधरिकैधीरजमतिधीरा ६ कियोधरनिधरिसीसप्रा
नामा सावधानकैउठिमतिधामा ७ जोहतजुगुलजलजकरजोरी मंदमंदकहि
गिराअचोरी ८ दोहा लग्योकरनअस्तुतिविमलहरिकीअनदछाड दृजरज
लोढनकोतुरतगोअकूरफलपाद ॥ इतिसिद्धिअममहाराजाधिराजवांधवे
सम्प्रविस्तराथसिंहात्मजसिद्धिअममहाराजाधिराजअमहाराजाधीराजावा
हादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृतेश्रीमद्भागवतेपू
वार्थअनंदाम्बुनिथोदसमेनवर्तिसस्तरगः ३८ ॥ :: ॥ अकूरउवाच कंदहरी
गीतिका जयपरमपुरुषसकलआदिअनादिवानदधामहै जयअखिलकारनहै
तुनारायनकरौपरनामहै जेहिनाभियंकजतेखियोकरतारहुँऔतारहुँ जोरावरी॥
तेसक्तिविरज्योसकलयहसंसारहै १ भूखलिलपावकपवननमअहंकारतनुमा
हानहुँ मायामनुहुँद्रीपुरुषदंडीविषैगिर्वाणहुँ येअखिलकारनजगतकेउपजे
तुम्हारेअंगते जानतनतिहैरूपसवजडअहेयाहिप्रसंगते २ मायागुननतेवा
योअमहागुननतुवंपररूपेको नहिजानेतोतपठानेतोउरअनतोअनरूपको जोगीतु
मेवहुँजोगकरिध्यावतसमाधिलगायकै अध्यात्मऔअधिभूतऔअधिदै
वसाक्षीभायकै ३ बहुसांषवादीजीवअंतरजामितुमकोजानिकै ध्यावतरहता
पावतसकलफलपरमअमनतनठानिकै मीमांसिकेतुमकोभजतपढिबेदतीनि
हुँनेमसौ करिजंजवहुतुवरूपदेवनभागदैअतिप्रेमसे ४ ज्ञानीअरपिसवकर्मतु
मकोसातकैथिरचित्तही बहुज्ञानमषकोठानिज्ञानरूपभजतेनिनही तमको
भजतअविस्त्रैवहुप्रभुपंचरावप्रकारते कैतसचक्राकितअसंकितरहतयहसा
सारते ५ संकर्षणहुँप्रद्युम्नअनरुषवासेदेवहचारिमे नारायनैअसीगुनततुव
औरहुँअवतारमे बहुसैवतुमकोसिवसरूपीसैवमारगतेभजै तिनमेअनेकना
भेदकरिकरिवादआपुसमेगजै ६ औरहुँजैऔरनदेवभजतेतुमहिंभजतेसहै
सवेदेवमयजडनाथतुमसुरभिन्नकोउतुमतेनही जिमिसैलतेसरितानिकसी
सागरसमिडिजातीसवैतैसहिसकलतिहैरोअहसवसुरनकोआराधवै ७ प्र
भुम कि तितिहैरोसक्तिवातेसतोस्जतमहोतहै तिनतेप्रगटिनिनविधिप्रगटी
विसेषिविस्त्रोदोतहै जयसकलअंतरजामिजगसाक्षीअपंडितज्ञानहो गुना
कार्जजगउपजतनसततुमयेकरूपअमानहो ८ तुववदनपावकपगपहुँभिवा

पंचदशरजश्रुतिदिसा नमनाभिसिरहैसुर्गसुरसववाहुपलकैदिननिसा हैकुस
 सागरस्वासपवनहंरोमत्रौषधितरुसता सिरकेसघनगिरिअस्थिनषहैवीजव
 रषामहिगता ८ बहुजीवसंकुलसकलजगहैतुमहिंपुरुषप्रधानमे जिमिमसक
 ऊमरिमेवसतजलजीवज्योसलिलानमे जौइजौइकरनवहुचरितधारहुरया
 आपुसुहावने आपितभुवँनतिहंरोसुजसगावतमुदितकविपावने १० जयमी
 नरूपअनूपप्रलैपयोधिकरनविहारहै जयहयग्रीवप्रचंडमधुकैढभकरनस
 धारहै जयरूपकक्षपउदधिमथनमंदराचलधारने जेवपुषटहंदवराहदानव
 दलनधरनिउधारने ११ जयअतिउदंडनृसिंहअदभुतरूपजनभयहारिने जा
 यसुरनपालनअसुरचालनभक्तलालनकारिनेजयविदितवामनपुनित्रिविक्र
 मनापिनिभुवँनकोलये दैराजनिभुवँनइंद्रकोवलिद्वारपालककैगये १२ जया
 असलभृगुकुलकमलदिनकरछुइछुनिनल्यकियेकुरुक्षेत्रअनितकुंडनव
 रचिधरनिकस्पकोदिये जयरघुकुलोदाधेचंद्रदसरथनंदजनकलखीसहै जे
 हिवानतरनिप्रकासकीनविनासतमदससीसहै १३ जयदेवकीदुषदलनजय
 वसुदेवअनदकंदहै जयकरनभूमिअदंडकौरवकंसकूरनिकंदहै जयमुसा
 लधरवलभद्रदासनभद्रप्रदरेवतिपते जयनागपुरकरषनसुसंकर्षनविकर्ष
 नअरिफते १४ जयमदनवपुप्रद्युम्नसंवरसंघरनसंगरमहा जयवज्रनाभवि
 नासिजयकौरवदलनमददुहसहा जयवानदुहितारमनसुद्धसरूपअनिरु
 दहैंजिनकुद्धसरगतिजुद्धमहेश्वरुद्धसत्रुअवुद्धहैं १५ जयवुद्धसुद्धसरूपप्रग
 टेदैसदानवमोहने जयकैस्तकखकीरूपम्लेखनसरिसखनिनकोहने इमहैंहमा
 रोहैंसकलयहरावरीमायामहा सबजगतकोमोहितभमावतिज्ञाननहिकोहकर
 हा १६ हमहैंहमारअगारद्वारकुंजद्वारद्वारद्वारद्वार मेहैंभूमहुंयहिभूमयरोसति
 मानिविनहिविचारहुं नहिकर्मफलहैनित्यतिनकोनित्यगुनिविपरीतिसौं अंधि
 यारयहसंसारकूपहिपरोतुवविनयीतिसौं १७ जिमिअबुधनिनछादितसलिलत
 जिचलतमृगत्रिस्नाजलै तिमिनेहतनधनठानितुमसैंविमुषमूरुषमैभलै मतिम
 दमैमनसिजमथितमनचपलरोकिनसकतहौ तातेतुम्हारेचरनकीअववेगिस
 रनहितकतहौ १८ तुवंचरनपंकजदुष्टदुर्लभमोहिजोअवमिलिगयो सोऔरा
 कारनकलुकनहिंयुनिदीनमोहिनिजकरिलयो जवभोगिभवककुभाम्यभयत
 वतुमरुपाप्रभुकरतहौ तवसंतसेवनलग तमतितवमोक्षमुदतुमभरतहौ
 १९ जप्रज्ञानवपुसवज्ञानकारनकालरूपप्रधानहौ परपुरुषजयवसुदेवने
 दूनसर्वभूतनिदानहौ जयहृषीकेशप्रपन्नरक्षककालभक्षकनामहै मेहैंति
 हारीसरनजदुयतिवारवारप्रनामहै २० इतिसिद्धिप्रीमन्महाराजाधिराजवा

ध्वेसश्रीविस्वनाथसिंहजुदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीरा
जावहादुरश्रीरुक्मचंद्ररूपापात्राधिकारिरपुराजसिंहजुदेवकतेश्रीमभ्रागवतेदा
समपूर्वाधैआनंदासुनिधौचत्वारिसततरंगः ४० ॥ ३॥ श्रीसुकौवाच दोहा या
हिविधिअसुतिजवकरीसोअकूरसतिवान तवअंतरहितकरिलियोनिजसरूप
भगवानं १ चौपाई निरषिकेस्त्वपुअंतरधाना जलतेनिकसिअकूरसुजाना १
नित्यकर्मकरितुरततहांही विसमितगोवलकस्तजहांही २ तववोलेजदुपतिमु
सकाते कहकौतुकतुमलषेनहाते ३ थौजलथौमहिकिथौअकासा जौनिपरत
कल्लुलषेतमासा ४ तवअकूरदोऊकरजोरी वोलेवहुविधिहरिहिनिहोरी ५
अकूरउवाच भूमहंजलमहंगगनहुंघोही जेतनेकौतुकहंजगमाही ६ विस
रूपतुममेसवतेते तुमहिदेशेदेषिहैअवकेते ७ अवनमोहिलषिवेकोवाकी
तवपदप्रितिरहैमतिछाकी ८ दोहा चलहुनाथअवमधुपुरीमारगहातवेस
व पुरवासिनदीजेदरसजदुकुलकेअवलंबश्रीसुकउवाच चौपाई असक
हिवदिरथवाजिनहोकी लैगमन्योहरिवलसुषळाकी १ थलथलसवग्रामा
नकेवासी आयिहरिवलदरसनआसी २ निरषिजुगुलवसुदेवकुमारे पुनिनहि
औरनवोरनिहारे ३ डेढपहरजवदिनरहिगयऊ मथुरादिगपहुंचतरथभयऊ
४ इनकोवेलंबमडीजमुनामे नंदादिकहुआइ मथुरामे ५ ठाढेरहपहुंचिअमरा
ई हरिवलकोपरिषेसुषळाई ६ हरिअकूरवलआयिजवही डेराकरतभयतहत
वही ७ तवकरलौकरगहिजदुराई कहअकूरसोमृदुसुसकाई ८ दोहा नगरड
गरगहिकैककालैस्पदनतुमजाहु हमरैहैंइतआपपुनिलषिहैनगरउछाहु चौपाई
सुनिअकूरकेलकीवानी कीन्हीविनैप्रेमरससानी १ अकूरउवाच तुमविनहा
मजहैनहिनगरी तुमविनसिगरी गतिममदिगरी २ अहैभक्तहंमनाथतिहारे
तुमकोभक्तअहैअतिप्यारे ३ तजहुनायमोकोअवनाही तुमहिछोडिअवहंभक्त
हंजाही ४ लैअग्रजअरुसवंगोपालन नंदसहितजसुदाकेलालन ५ मेरेभवनव
लहुजदुराई देहुपूतपरिवारवनाई ६ इटिपुरानीमोरिमडैया तुमविनकोनपुनी
तकरैया ७ डारितहांपदपंकजधूरी वजिअवसिआसममयूरी ८ दोहा हमग
हमेधीमूळअतिपरमअपावनकर्म विषैनिरतनितहीरहतलहंकोनविधिसा
म चौपाई येभरोसअवतोहियहोई तरिहोआपचरनजलधोई १ सींचतनुवप
दसलिखअदोषित होहिंपितरपावकसुरतोषित २ तुवपदपंकजधोयमुगरी
वलिखीन्हीगतिसकलसुधारी ३ भयोजगतमेअतिजसकारी पायोसिभोइंद
तेभारी ४ प्रभुरावरोचरनजलजोई कियोपुनीतत्रिलोकहुसोई ५ जाकोपरस
तसरा १ सुफ ३ ३ ६ जकोसभुसदासिरधारे निजपुनी

तकोहेतविचारे ७ सोतुवपदजलमैनिजगेहू आजुसीचिहौंसहितसनेहू ८॥
 दोहा कहनसुनततिहरोसुजसपावरहोतपुनीत जदुपतिजगपतिदेवपतिवै
 दोतुमैविनीत १ चौपाई सुनिअकूरकेवचनसुहाये वोलेप्रभुअतिआनंदया
 ये १ श्रीभगवानउवाच हमअरजजुतधामतिहारे अवसिआयहैविनहिंविचा

१ जदुवंसिनकोरिपुहैनिकंसै दैहौंसुल्लिदनमोदअसंसै ४ श्रीसुकौवाच य
 हिविधिजवैवचनहरिकहेक तवअकूरअतिसैदुषखहेक ५ कह्योनककुमुष
 रहैयाविलोकी नगरडगरडगसोअतिसोकी ई प्रथमहिंगमन्योकंसअगार
 भोजराजकहजायजोहारा ७ मंदमंदअसवचनसुनाये रामकेसुजुतनदसि।
 धाये ढडेराहैपुरकीअमराई इतपंठैनृपलेहुदेसाई दोहा यहिविधिभाषिसु
 फल्कसुतगोनिजसदनासिधारि गुन्योकंसपूरनभईमनअभिलाषहमारि
 सोरठा उतैरामअरुस्यामे पहरदिवसवांकीरहे दैषननगरखलाम सषनसा
 हितगमनतभये १ कंदतिरभंगी जहंफटिकप्रकारातुंगदुवाराहेमकेवारा
 जिरहे छोटेहुदरवाजेथलथलभ्राजेतोरनछाजेदुतिउमहे परिषागभीरापूरन
 नीराजुतभटभीरासस्त्रगहे वाटिकाखलामावहुआरामाउपवनरामाचित्तचा
 हि १ चामीकरचारुवनीवजारुधनिकअगारुअतिऊँचे बहुवनिकदुकानैता
 नीवितानैदेवमकानैनपहूँचे वदुरतनसमाजैऊँजाऊँजैसभादराजैमनिनजा

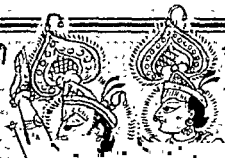
१। पारावतपोषेमंजुभरोषेमोरअनोषेधुनिउमडी २ सुरभितजलसीचीउंचननीची
 अंतरउलीचीपुराहैं अंगनहुरसालाफूलनमालावंधीविसालागृहमाहैं नंदल
 हलाजेमंगलकाजेथलथलसजेसोभभरें दधिचंदनडारेकुंभकतारेसुमनअपार
 हारधरे ३ दीपनकीअवलीसोहतिअमली नहिकहुंविगलीगलिनगली बहुपसवर
 भातिनकेषभामोदअरंभाभातिभली बहुषमसुपारीनवफलधारीपटजरतारीपरभा
 के बहुलसतपताकेअमितकिताकेछैरविचाकेनभनाके ४ दोहा यहिविधिनिरखतनग
 रतहैनागरनंदकिसोर मंदमंदगमनतमगेजुतरोहिनीकिसोर मच्योमहीपतिमधु ॥
 पुरीपौरपौरयहसोर दजतेआयेआजुजुगसुंदरनवलकिसोर कविन कोरिचोरि
 पुसिआलीपलककीआयपरीमाचिरह्याषेरभरषवरकेपावतै खलतीजेखनषु
 आरकरिमेखनकोषोलिखिरकीनषडीषुसीकेशरावते रघुराजषासीसोषवारीआ
 मषासनतेषिजमिदषामिदषरावकैउरावते सुलिगेषजानैषेरपूवीकेविचारिना
 रिधाईनिजसुतनषेलावतेषवावते १ कोईसारीघाघरेकीघाघरेकैसारीकोईको
 ईहारकिकिनीकैकिकिनीकोहारहै कोईयेककरनकरनसोचरनहैमेकुंडलओ
 ककनआनूपुरसिंगारहै परष्यानकोईयेकयेकनकोरघुराजकीन्हीनहिकोईया
 कयेकनपुकारहै वाममथुरामिचठीऊंचेनअटमियहगामेयहनमैआयोनेदकोकु
 सारहै २ येकइगषजनमेअजनलगायिउठीकोईयेककौरमुषगरेउठिधाईहै कोई
 अंगरागआधेअंगनलगायेचलीकोईपुरनारीचलीआधेहीनहाईहै रघुराज
 कोईगृहकारजविसारिचलीकोईचालअध्यायोवालकविहाईहै चहरपहरमा
 चोसहरपहरदिनैडहरडहरडोलेकुर्वरकन्हाईहै ३ तकिकैतिरोछेनैनवान
 समवेधिसैनेदेतहै परमचैनभृकुटीनचाइकै सुषमानिकायदेषेकामविकिजा
 यत्रैसोरूपदरसाइकीन्होविवसवनाइकै रघुराजआखिनसमाजतेपरांनीखा
 जदेषेजदुराजप्यारीपलकैविहाइकै मंदमंदगानतंगयंदगतिमोह्योमनमधु
 राकेमगममकुंदमुसकाइकै ४ रुयधनाक्षरी साजिकैसिंगारसंगरोहिनीकु
 मारसषासोहैरघुराजमुरिमोदहिंभरनजात करिकैकटाक्षनिमृगाळिनिकका
 वैल्लेखधामधामधूसधामपुरमेकरतजात केतीभईकायलतेपरीचूमेचायलसीके
 तीवालवायलसीजियरोजरतजात जौनहींडहरखैकैकान्हरोकदुततहैंतौनहीं
 डहरमेकहरसीपरतजात ५ निमिषनेवारिचनस्यामकोनिहारिविचयूतरीसी
 गढीपुरनारिआनंदभरी कान्हकीतकनिसोहीहंसनिमुधाकीसीचीपायकैसो
 हागअनुरागजुतहैषरी रघुराजप्यारोप्रेमवेरीपायनायदीन्हीतापहरिलीन्ही
 भईयुलकधरीधरी माधवकीमूरतिमनोहरीकोमथुराकीपलकपाटैकैधा
 धीउरकोठरी ६ दोहा चढिकैउच्चटनिमेविकसितमुषजलजात वरषहिहरि

वलयपरसुमनहरषहिंसुलकितगात चौपाई औरहुपुरवासीदुजआये दधिअसतस
गंधवहलाये १ सुरमितजलहरिवलयगंधोई पूजजलरहि ॥ ५ ॥ ६ भाई २ नजरदे
हिंवहुविविधिप्रकारा जोरियालिअसकरहिउचारा ३ धनिधनिहैसिंगरेवजवासी
कौनकरीपूरुवतपरासी ४ जोइनजुगुलकुमारनकोही द्रगदेषततिनकेदिनजोही
५ त्रिभुवनकोआनंदवदोरी रवीविरंचिमनोहरजोरी ६ यहिविधिलहतविविधि
सतकारा गमनतदोउवसुदेवकुमारा ७ जहंजहंविचरहिहरिहलधारी तहत
हैथकितहोहिंनरनारी ८ कछुआगेचलिगेजवदोऊ औरहुसंगपुरजनसब
कोऊ ९ दोहा तवयकचाकरकेसकोजातिरजककीनीच उदिमजेहिरंगरेजा
कोमिलतभयोमगवीच चौपाई कंसहेतरंगिविमलदुकूला लिहेजातवहुरा
ह्योअतूला १ आवतताहिनिरषिगिरिधारी तुरतठांडकैगिराउचारी २ येहो
यथिककौनतुमआह वसनविचित्रलिहेकहंजाहू ३ वसनअनेकरंगेअतिनी
के अतिप्रियअहैहमारजीके ४ देखेदोऊभाइनकररुपा देहहंमैसववसनअ
नूपा ५ हमरेहिजोगऔरकेजोगन असतगुनहुतौपूछहुलोगन ६ जोहंमको
तुमअवरदेहो तौबिनसंसेमंगलयेहो ७ यहिविधिजवजोंओजदुराई तवतोर
जककोपअतिछाई दोहा अथमहिजदुपतिकेवचनकियोनहीकछुकान का
छुकचित्तमहं गर्वभरिकरिहैभौहकमान चौपाई देहीनजरताकिकेहवोनी
भोजराजचाकरअभिमानी १ मतिबोलेअसवेनअहीरा तोहिनलगतजीवकी
पीरा २ मुषुतोदेखिलेहुतुमअपने पहिरेहुवसनकवहुअससयने ३ होतुमगा
इचरावनहारे निवसहुवनगिरिविरचिअगारे ४ राजपोसाकलेनअभिलाषो
अपनीजातिसुरतिनहिराषो ५ सूधेचलेजाहुजहंजाते कसवद्विवातवहुतव
तराते ६ जौन्योतुममूरुषदोउभाई अनुचितउचितनपरतजनार्द ७ अवहुंमो
रहि ॥ ५ ॥ ६ भाई २ नजरदेहो कोहसोअसेवचननकहियो ८ दोहा चहोवचावैनआपने
जोअहीरतुमआन तौतुरतहिअवकीजियेइततेअवसिययान चौपाई जो
कहं कंसराजसुनियत तौदोहंनबंधनबंधवावै १ गोपनकोलूटहिंधनभूरी
तुमकोअवसिदेवावैसरी २ गर्वनरहतभूपकेनेरे तातेवचनमानियेमेरे ३
रजकवचनसुनियरमकठोरा कुपितभयोदेवकीकिसोरा ४ वदिद्वैपगथाप
रयकमाखो तासुकंधतेसीसउताखो ५ मृतकरजकगिरिगोधरनीमे भयो
चकितजनहरिकरनीमे ६ अनुचररजकरहेसंगतेते भगेडारिमोटरीपटतेते
७ जवसवभागिगयेचहुंवारा तवहितुरतवसुदेवकिसोरा ८ आपहुवसनप
हिरिकछुलीने वसनकछुकवलिरामहिंदीने ९ दोहा औरहुदीनेसषनकोर
हैजजाकेजोग व्यर्थवहुतमहिफेंकिदियहसेदेखिपुरलोग चौपाई पहिरियोसा

रगरेज

रुसजी

वसदेव

कनढीलेढाले हंसतचले आगे जुतगवाले १ रहोयेकढीपीकरगेहा ताकेडा
 रगये जुतनेहा २ ततिवचनक्रह्या जदुराई अगदार पटदेहवनाई ३ सुनत
 हि प्रेमभरो सो थायो रामस्यामचरनन सिरनायो ४ साधिदियो अवर अगता
 रोवेलिवूटरचिदियो अपारा ५ वसनविचित्रपहिरिजदुराई सहित रामगवा
 लनसमुदाई ६ सोभितभे अतिसुप्रमाणी सजे असितसितजनुजगहायी ७
 अतिप्रसन्नकै पुनिजदुराई तेहिवापककहंनिकटवोलाई ८ दोहा दियोमुक्ति
 सारूपतेहिजगमहविभौ अतल सोभाओरसरीखलसुमतिसकलसुषमूल

हरजी

रुसजी

१ चौपाई आगेनलेवहरिदोउभाई सखेनसहितअतिआनदपाई १ मालाकारये।
 कमतिबोना रह्योमधुपुरीभक्तप्रधाना २ रह्योसुदामाताकरनामा तासुहाटमा
 धिहादकधामा ३ ताकेभवेनगयेदोउभाई सोरेपतअतिसैअतुराई ४ पर्योचा
 रनकहिंहेवनमासी मैतुवदासजातिकोमाली ५ करहुपुनीतगेहजदुराई अ।
 सकहिभीतरगयोलेवाई ६ सुंदरआसनमेवैठायो अर्घपाद्यआचमनकरा
 यो ७ धूपदीपनैवेदहुदीन्ह्यो चंदनप्रभुअंगलेपनकीन्ह्यो ८ दोहा जसपूजा
 प्रभुकीकरीमालाकारसुजान तेसहिंसिगरेसपनकोकीन्ह्योअतिसनमाना॥
 चौपाई पुनिसवकोंतांबूलषवाये जोरियानिअसवचनसुनाये १ पार्वेनमोरज
 न्मकुलआजू तुमकीन्ह्योसवविधिजदुराजू २ देवपितररिषिरिन्हंमारि आय
 नायतुमसकलउधारे ३ अहौजगतपरकारनदोऊ यहप्रसंगजानतकोउकोऊ
 लियोधरनिमहंप्रभुअवतारा करनहेतमंगलसंसार ५ विषमदिष्टिनहिआ
 हैतिहोरी तुमदोऊजगकेहितकारी ६ सवमेहोसमानभगवांना जेजसभजै
 ताहितसजाना ७ मैहोप्रभुलघुदासतुम्हारा सासनदेहो। होइविचारा ८ दोहा
 धन्यभागतेहिंपुरुषकीनेहिंसमजगतनआन जायेतुवसासनकरहुकैप्रस
 न्नभगवांन चौपाई सुनिमालीकेवचनमुरारी रहेमौननहिंगिराउचारी १ मा
 लीमाधवमनकीजौनी धन्यभाग्यआपनअनुमानी २ महोसुगंधितकोमल
 फूला तिनकीरचिहैमालअतुला ३ रामस्यामकेगलपहिराई ओवहदीन्ह्यो॥

सयनवनाई ४ सषनसहितहरिवल्लविच्छाये मालीग्रहमे अति सुषयाये ५ ह्री
वखजानिताहिनिजरासा कह्यो मागुजोहेवे आसा ई तवकरजोरिकह्योपुनि
माली निजपदभक्तिदेहुवनमाधी ७ होवेप्रीतिसंतपदपोही परमदयासवजीव
नमोही ८ दोहा सुनिमालीकहंदेतभैयतीनिहुंवरदान विमोपुस्तदूरपुस्तको
दीन्ह्योताहिमहान अरुसरीरवलजगसुजसआपुषपूर्णप्रमान देताकोवलि
रामजुततहंतेकियोपयान ॥ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेसश्रीवि
स्वनाथसिंहदेवात्मजासिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर
श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृते श्रीमभ्यागतेदसमपूर्वा
धेअनंदामुनिधोयेकचत्तारिसस्तरंगः ४१ श्रीसुकौवाच दोहा पुनिवसुदेवकु
मारदोउचलेवजारवजार संगसपासोहतसकलकियेविविधिअगार चौपाई
कळुआगेचलिकैदोउभाई आवतनारिनिहारिसुहाई १ हेकुवरीपैउमिरिकि
सोरी करमेसीन्हेकनककटोरी २ तामेकुंकुमचंदनघोरा वितवतचलीजातिच
हुंवोरा ३ ताकोनिकटनिहारिविहारी भोचचाइहंसिगिराउचारी ४ सुंदरितु
महौकौनिवतावह अंगरागकेहिहितलैजावह ५ हमहिंनदेहोपह अंगरागा
तुमतोनिरषिपरोवडभागा ई जोअंगरागहमहिकहंदेहो तौसुंदरिदुतमंगल
पैहो ७ हरिकीगिरासुनतअतिप्यारी परममनोहररूपनिहारी ८ दोहा मोहिगा
ईकुवरीतहोवाँछोप्रेमविसाल घरीभईकरजोरिकैकीन्हाविनैरसास १ कुविजो
वाच चौपाई नंदकुवरसुंदरखविरासी मैहोभूपकंसकीदासी १ हेकुवरीयहना
महमारो कंसहिंप्रियममचंदनगारो २ तातमैअंगरागवनाऊ नृपतिनिकटनि
तहोयहुंचाऊ ३ सोपेहुमोहिकर्मयहराजा औरकरहुनहिंकोनहुकाजा ४ पैपि

यतुमसोकोजदुनंदन जाहिदेहं गारोनिजचंदन ५ असकहिलगीलपननुगरूपा॥
 जेहिलषिमोहतविभुवनभूषा ६ मधुरवचनवोलनिमनहारी चितवनिचलनिचा
 रुसुकुमारी ७ मोहिगईजदुपतिकोदेखी कुवरीधन्यभागनिजलेखी ८ दोहा रामसा
 मकेअंगमेसोकुंकुमअंगग लेपनकीन्होनिजकरनकरिअतिसैअनुराग नाभि
 उपरतेकंठलगिलसतपीतअंगरागमनहैजमुनअरुगंगमहैआतपप्रातप्रयाग
 चौपाई भेषसंनवसुदेवकुमारा तहैमनमेअसकियोकिचारा ९ यहकुवरीकोसु
 भगवनावै निजदरसनकोफलदरसावै १० उरगनीबोंकटिदेठीअहई तातैजगकु
 वरीअसकहई ११ मुषहैकीदुतिहैअतिनीकी उमिरिजुवारमनीममुजीकी १२ अस
 विचारकरितहैजदुराई करअंगुरीहैचिबुकलगाईपगअंगुठनसोपगनदवाई
 वदनतासुदियउपरउठाई ६ भिद्योतासुकूवरतेहिकाखा भयोकूवरिरूपरसा

ला ७ उन्नतकुचकैगैकदिषीनी रंभषंमसीजंघनवीनी दोहा षंजनद्रगभृगुटी।
 धनुषमुषससिभालरसाल रूपकूवरीलखिलजींसुरललनातेहिकाल चौपाई भयो
 रूपगुनपरमउदार हरिहेरतेउपज्योहियमारू १ जदुपतिकोपटुकाकरछो
 रा गंहिवोलीहैसिकैतेहिंठोरा पीतमचलहुअवासहभौर निकसतजियअवत
 जततिहारे २ मैनछोडिहोयकछनतुमके। दुतियनप्रियअसलागतहैनको ५
 रूपरावरोलषिमनमेरो पस्योकाककरफिरतनफेरो ५ अवकीजैकछुकुपाक
 न्हाई लेहुमोहियमरतजियाई ६ सुनिकुवरीकीविनैविहारी गयेसकुचिवल
 वदननिहारी ७ सषेनमुषनपुनिस्यामविलोकी कह्योवचनकुवरीकरठोकी

करिकारजजेहिहेतसिधारे ७ दोहा परदेसिनकोअ

तिसुषदकुवरीतोरअगार जेपरदेसीनारिविनतिनकोतुहीअधार चौपाई
मुकुंदमुषमंजुलहोसी लहिकूवरी महासुषरासी १

जदुपतिपैकि

अमितसतकारा ३ कोउपुरजेनतौवृलषवावे कोउफूलनमालापहिरावे ४ को
ईचंदनचरनचदावे कोईअतरलैवसनसगावे

देहभोनभूलीतेहिकासी ६ मनसिजविवसभयेमनतिनके

७ लुदेवसनऔरसिरकेसा सुटिगोललिनलाजकरलेसा ८

विजपूतरीसीषडीनिरषहिंजुगुलकुमार

हिंवार चौपाई पुनिअगिचसिकलुदोउभाई पूछनलागेजननवोसाइ ९

कहोमषधमुषनेवासा हेमहेअयेलपंनतमासा २

आगेलथिहोधनुषउल्लाह ३

नुषमषसाखा वारनजदपिकियोमषपालक पैनहिमान्योत्रिभुवेनपालक
मषभवेनप्रविसिवरिआई देखोमहाधनुषदोउभाई ६ षडेवलीवहुरक्षनवारे
विधिभौतिकेसखनधारे ७ बडोविभोपूजितचहुसाजू

जदुपतिचौपनिहारिकैगहेनहेतमनदीन तवरषवारे
चौपाई

ज्यानहिमानोकैहुकेये जाहुअनतदेक्याहेरो २ देहुइन्हैकोउपुरुषनिकारी ॥

लुवेनचहतधनुपूजितभारी ३ अैसहिकहतरेहरषवारे

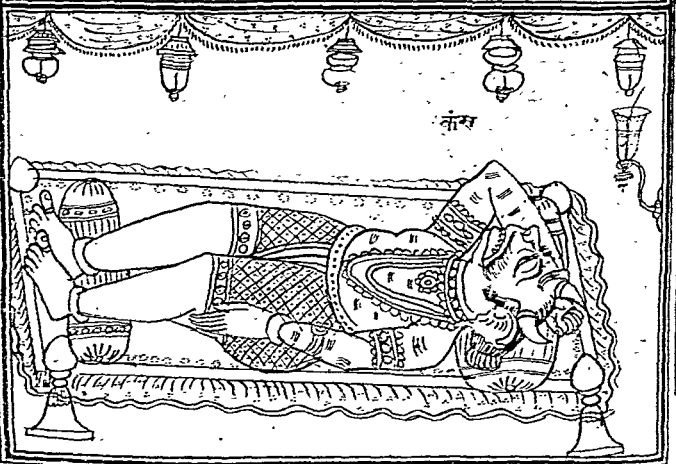
४ ४ प्यालहिंसोखियताहिचदाई सकलजननजोहतजदुराई ५

नुषसहजमुसक्याई जिमिगयंदकरऊषलगार्ई ईट्टतधनुभोसोरअषडा पू
रिरह्योसिगरेखंमंडा ७ पखोसोरसोकंसहुंकाना वैठसभामधिवहुतडेगना ८
ट्टतधनुषधनुषरषवारे अतिकोपितकैवचनउचारे ९ दोहा देशनकोअतिमी
ठैयदोकवालकढीठ वोंधहुइनकोआसुहीकरिकरदोहंनपीठ चौपाई पुनिमा
रहुदायाउरषोई धरहुधरहुधावहुसवकोई १ असकहिकैसिगरेसठधाये॥
रामस्यामकेजवढिगआये २ तवगाहिकरहरिवलधनुटके कसिकसिकोपितक
मरपटके ३ दौरिदौरितिनकेसिरमारे केतेनकेउरतुरतविदारे ४ चरनकरना
केतेनकेतौरे केतेनसिरमटुकी समफोरे ५ हायकहतभागेरषवारे कंसहारम
हंजायपुकारे ६ जेवृजवालकआयेदोई नैटकेतिन्हैकहतसवकोई ७ तेडारेउ
धनुराउरतोरी मषसालामधिकरिवरजोरी ८ दोहा कळुभारेमदैकळुकका
ळूमिलायेधूरि कळुरषवारेभागिहंमआयेभरिभयभूरि चौपाई सुनतकंस
अतिकोपहिछाये जाहुहनहुकहिभदनपठाये ९ तेप्रभुसासनसिरधरिधायि
मारुमारुधरुधरुकहिआये २ तिनकोरामस्यामधनुषडन मारितुरंतहिकि
योविषंडन ३ भगेकंसभटहायपुकारत रामस्यामवलधामविचारत ४ यहि
विधिनृपकेभदनसंचारी मषगहतेनिकसेगिरिधारि ५ कळुविनिरषतविहरा

तपुरमाँही लौटतभेदोउडैकाँही ई अस्ताचलरविगेतेहिँकाला पितुडिगह
 रिचलगेजुतगाला ७ हरिवलवलखवितेजठिठाई औरअनूपचरितवहुता
 ई ८ दोहा सुनेवहुतदेखेवहुतमथुरापुरनरनारि रामस्यामकोदेववरलीन्हैस
 कलविचारि कवित्त विधिआदिकसेवतदेवविहायभरीअतिचातुरीहैचपला
 जिनकीछविमेछकिकैछनमेउरमेनिवसीअचलाकमला रघुराजतेईजदुराजै
 विलोकिलह्योसुषवैमथुरानवला सतिआजुभैवाँनीपयाँनसमेजोकहीरजकी
 विरहीअवला दोहा रामस्यामआवतभयेजवनिजडिरामाहि नंदमहरतवचलिक
 छकलियआगूतिनकाँहि चौपाई कह्योलालकीन्हीकसेदेरी लागिरहीतुममेसु
 धिमेरी १ करौनइतैवहुतचपलाई अनवैहैसुनिकैनृपराई २ असकहिहरिवला
 कोकरगहिकै त्यायेनदसिविरसुषलहिकै ३ मीजिमीजिदोउचरनपयारे विच
 रनकोअमसकलनिवारे ४ कह्योलालअवकरहुवियारी सोइरहोकीन्ह्योअम
 भारी ५ असकहिदूधभातलैआये रामस्यामकहैसुपितजेमाये ई पुनिकरचर
 नघोइदेवीरा सैनकराइदियोमतिधीरा ७ जानिकसकेमनकीवाँते सैनकियो
 हरिवलहरपाँते ८ दोहा उतैकसधनुभगअरुरसकभटनविनास रामकेस्रकर
 तेसुनतउपजीहियमेनास चौपाई बहुतकालखगिजागतरहेऊ नहिँआईनिश

दुषलहेऊ १ करतरह्योमनमोहविचारा

मारिकुमारा २

ठिगयोसभातेराजा विहाकस्योसवसचिवसमाजा ३ सोइरह्योपरजंक हिंजाई ॥
निरषेनलग्योसपनदुषदाई ४ कंसहिलेनहेतमजवूता आयेमनहुमीचुकेदूता
५ मरेपुरुषसौमित्योसपनमे परचढिगमन्योदिसादधि नमे ई सपनेविषको
कियोअहारा ७ सपनेअंगनतेसलगायो यटविही

८ दोहा यहिविधिऔरहुअसुभप्रदसपनविलोको

भयोसकलसुषधंस चौपाई जसतसकैतेहिंभयोविहांनू अ

दितभयेजवपूरुवभानू १ वंदीगनजसगावैनलाग्यो तवहिंकंसउठिअतिभयपा
ग्यो २ वैठ्योआइसभामधिराजा भयोवोलावतसचिवसमाजा ३ निरषेनल
ग्योअसुभतेहिंकाला प्रानविछोहनकरनकराला ४

सा जलहुमेसिरताहिनदीसा ५ हेलषियरैचंदअरुतारा

निहारा ई लघ्योछिद्रतनछायामाही प्रानघोषसुनतोश्रुतिनाही ७ सुवरनवर
नतरुनकहंदेघो रजमेनिजपदचिन्हनयेघो ८ दोहा औरहुअसुभभवहुला
घ्योकंसतेहिंकाल उपजीमनमेभीतिअतिजान्योअपनोकास चौपाई आयेसा
चिवसकलदरवारा तिनसौभूपतिवचनउचारा १ रंगभूमिकीकरहुतयारी वोखवा
वहुमल्लनवलभारी २ नृपसासनसुनिसचिवसयाने कीन्ह्यातैसहिसकलवि

३ प्रथमहिंरंगभूमिकियपूजन रचवायेउतंगवहुमंचन ४ चहुंकितमंचउतं
वीचषनावतभयेअषारा ५ मंचनमेवहुविविधिकिताके

ई वैधेकनकतोरनचहुवोरन सुमनमालवहुठोरनठोरन ७ रं

पुनिदीन्ह्योदुंदुभीवजाई ८ दोहा घनघहरनसो

छायरह्योकुरुपतितुरतमथुरामेवहुवोर चौपाई

भीसोरपुरवासी पावतभेसवअनंदरासी १ रंगभूमिमहंमल्लतमासा
हातजानिकरिदेषनआसा २ ब्राम्हनछत्रीवैसहुसुद्राऔरदुहेजेवहुवडकुद्रा
३ येसवरंगभूमिकहंआये निजनिजथलवैठेसुषछाये ४ आयेऔरदुवहुदुर
जवारे वैठेनिजनिजजोगअगारे ५ यहिविधिजवजुरिगाईसमाजा तवउठितुरत
भोजपतिराजा ई राजमंचमहंवैठ्योआई सचिवसहितकलुमनहिंदेराई ७ मंड
लमध्यविराजतकैसे तारनमध्यनिसाकरजैसे ८ दोहा सुनतदुंदुभीसोरतहंनि
जनिजग्नहतेमल्ल सभामद्विआवतभयेलिहेतवल्लप्रवल्ल चौपाई दैदैतालमल्ल
वल्लधामा भोजराजकहंकियेसलामा १ धूरिभूरिसवअंगलगाये कटिकाछनी
कसेअतिभाये २ जेवरपहिरेविविधिजराऊ मल्लजुडकेभरेउराऊ ३ मानहुंमदवा
सभामद्विसोहतेवितुंडा ४ जुतसागिर्दसवैवस्ताजू

दिसमाज ५ मुष्टिक अरु चानर प्रवला कूट और सलतो सलमला ६ ये सवमल
नमोह प्रधाना जिनकेवलकोनाहि प्रमाना ७ देहितालकरिजोर अथाता मा
नहुं होतवज्रकरपाता ८ दोहा रंगभूमिमहंजुरिगईसिगरीजोहिसमाज चोप
दारवालवायतवकह्यो भोजकुलराज चौपाई लषनतमासाकोअतुराये ना
दादिकजेवजतेआये १ तिनकोल्यावहुआसुलेवाई कौतुकलपहितैऊइतआई
२ प्रतीहारद्रुतनंदसमीपा आयकह्योअसवचनमहीपा ३ भोजराजतुमकोवा
लवायो मल्लअषारोसकलसजायो ४ नंदमहरसुनिनृपतिनिदेसा लेगोपन
गेरंगनिवेसा ५ भूपतिकहंसवकियेसलामा दूधदहीमाषनकहिनामा ईना
जरदियो छुंछीकुसलाई वैठेरायरजायसपाई ७ वृजकरहेगोपसवजेते वैठये
कमचमहंतेते ८ दोहा करीकुवलयापीडजोयेकसहसगजजोर रंगद्वारपरु
सतेहिंठाढकियोअतिधार इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेसश्रीवि
स्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर
श्रीकृष्णचंद्रकापात्राधिकारिरधुराजसिंहजुदेवकृततेश्रीभद्रागवतेरसमपू
र्वध्वानंदराम्बुनिधौद्वितारिसस्तरंगः ४२ ॥ :: ॥ श्रीसुकौवाच दोहा चला
नलगेजवसिविरितरंगभूमिकोनंद तवकरगहिवोलतमयेहलधरअरुनंद
नंद चौपाई हंमहंचलिहैलषनतमासा देशनकीमनमेअतिआसा १ रहिहैहो
मंडेरामहंनही लैचलुनंदववासंगमांही २ बोलेमहरतवैरिसिहाई करहुनव
हुतलाखलरिकाई ३ उहानहैकलुकामतिहारो कियोवोलावननृपतिहमारा ४
असकहिसिविरिराषिसुतदोऊ गयेनंदऔरहुसवकोऊ ५ कलुकवारमहंसु
नतनगारे गमनहेतदोषमयेतयारे ईदुतमंजनकरिमोजनकरिकै पहिरि
पोसाकसषासवजुरिकै ७ रंगभूमिकहंचलिमुरारी संगसषासोहतहलधारी
८ दोहा करीकुवलयापीडकहलप्याद्वारमहंठाढ गजपालकअवष्टसिरचा
द्वयोकोषअतिवाढ छंदनराच विलोकिमत्तनागरामकृष्णकाळनीकसी सा
मारिकुंतलानिवांधिलीनमंजुलैरसी कह्योपुकारिपीलमानसोजलंध्रसोरकै
हटायनागनागपालदेहुऔरठोरकै १ तुरंतदेहुपंथरंगभूमिजोनहेतहै नतो
न गीचमीचकेपठाईहैअचेतहै सुनेनहींलषेनहींहटावतोनसिधुरे चहेपया
नआपनागजेजुतेजमेपुरे २ सुनेमुकुंदवेनपीलपालकोपकैमहा दवायकैक
रेंद्रकुंभयेनअंकुसेतहो तुरंतदेवकीकिसोरवोरघोरजोरसो सवेगधाइआइगे
कियोकठोरसोरसो ३ करिंदसोकालहैमनोसरूपकालको खपेटिसुंडसेलि
योतुरंतनंदलालकोदुतैवितुंड सुंडकोछाडायदेवकीबला कियोतलैप्रहारतासु
दंतऊपरैबला ४ गयिलुकायतासुयायवीचकीनचातुरी फिरैलंग्योमहाकरीक

री गोविंद आतुरी सुगंधि पाय सुंदको पसारि माधवै गह्यो कुट्यो गयंद हों थते।
 हरी धरो न ही रह्यो गोविंद जाय पाछिले गहे प्रतक्षय कुको पची सचा पले गये घ
 सी दिनागत कुको महावली अहिंद्र को विहंगना थज्यो गहे गयंद तै सही गह्यो ह
 री न जोर के महे ६ इतै उतै विलोकतै चलो गयो हटो करी न सावकास ठाढ़ होन।
 को लह्यो ते ही धरो जहाँ जहाँ करी भ्रमै तहाँ तहाँ भ्रमै हरी भ्रमै दुवर्ष वाल ज्यो।
 गहे सो पुष्पा करी ७ तुरंत ही तरक्कि कै मुकुंद जाय सन्मुखै भगे न वेग सो चला
 यथा परै करी मुखै चर्यो पके डमे गजौ सगर्व सो गराज तो गहे पदै पदै मनौ गो।

विंदमंद भाज तो ८ धोषा उने हितै गिरे मुकुंद धाव ते था तहाँ सुदंत के भरै गिरो
 प्रकोप मे भरा तरकि देव की कि सोर और ठौर जात मे मतंग दंत जोर सों धरा सवै
 समात मे ९ उपी छि कै मही उठाय सी सनाग ठाढ़ भो नपाइ कै गोविंद को गयंद
 गर्व गाढ भो तुरंत पीछ पाल ह जो है अं वष्ट नाम को दवाय कुंभ अंकु से प्रचारि
 राम स्था मको १० धुवाय कै मतंग को तुरंत तत्र आइ गो हली कह्यो हनौ हरी क
 रीष रोषे लाय गो तवैन भाग कान्ह ठाढ़ सन्मुखै भये तहाँ नगी चही पड़ै विगा दुते
 मतंग जो महा ११ विंदमंद को गह्यो पसारि दोर दंड को गिराय दीन भूत लै ह
 री करी प्रचंड को गिरे गजे मृग द सो दवाय सी सपाउ सों उधारि लीन दंत ये का

हाथ सोउणउसो १२ दोहा पीलपालअवष्टकोतेहींदंत सोनाथ मारिनेकहींजोरा
 सोकियोळटूकोमाथ चौपाई वलिरामहुंयकदंतउषारा मस्योनागकरिघोरा
 विकारा १ मरोमतेगजतहोनिहारी औरहुपीलपालवलभारी २ धायेअसकहिहं
 रिवलवोरा वंविनजोहिंवसुदेवकिसोरा ३ तिनिहिंदंतहोनिहरिहलधारी वंवेना
 येकहुडारेमारी ४ मृतकमतंगजसागिमुरारी रंगभूमिकहंचलेसिधारी ५ नि
 जनिजकंधधरेगजदंता करनहारमनुअतकअता ई हरितनगजआनितकी
 वूटी मनुतमालपरवीरवूटी ७ तिविविचगजमंदविंदुसोहोही तेसहिसेदविंदुदर
 साही ८ दोहा रंगस्यामग्वाननसहितरंगभूमिमधिजाय रहीजाहिजसभाव
 नातेहितसपरेदेवाय १ कवित मल्लजान्योवज्जआयोनरजनिनरवरनारीजा
 न्योसभामद्विआयोमूर्तिमानमार गोपजान्योमीतनिजपायीजपुहुंमीपतिते
 ऊसनजान्योआयोसासनकरनहार रघुराजवसुदेवदेवकीतोजानेवालमूढतौ
 विराटजानेजादवगुनअधार जागीजान्यापरंततुकेसजान्योआयोकाक्षरंगभू
 मिभायोरामसंगदेवकीकुमार दोहा करीकुवलयापीडकोसुनिकैकंसविना
 स लषिरोहूँनदुरजैमहामानीमनअतित्रास चौपाई रंगहिरोहिनिदेवकिला
 ला सोहतभेदोउवाहुं विसाला १ अवरअभरनअरुवनमाला सोहिरह्योआ
 तिसैळविजाला २ मानहुंउत्तमनदजुगआई चितवतहींचितलियोचोराई ३ स
 भामद्विऔरहुदसआसा ल्यायोरामस्यामपरकासा ४ वैठिरहेमंचहुंमहंजेते
 पुरजनऔररहेमहिक्ते ५ तेसवनिरषंतजुगुलकिसोरा पायेकुरुपतिमोद
 नथोरा ई सुवयंकटकदगूरहलगार्द तरपिनिरषिनहिंगयेअचाई ७ पिये
 खेतमनुनेनलगार्द चाटतहेगनुजीहचढाई ८ दोहा नासतिजनुसंघतमिल
 तभुजानिवढाय पुरजनसिगरेमोहिगदेशतहींदोउभाय चौपाई कहेंहिंपरा
 सपरमनुजअखेये जैसहिंसुनतेसेहींदये १ रूपसधुरसिगरेगुनआगरमहा
 प्रवलदोऊलटनागर २ जौनजौनकाननसुनिगये सोलषिहरिवलपुरजनभा
 ये ३ येनारायनकेअवतारा प्रगटतभेवसुदेवअगारा ४ देवकिउदरउदधिवि
 धुमयक वसुदेवहुलजकोलेगयऊ ५ वंदेगुप्तेदोउनंदनिवासा सिसुपनकियपू
 तनाविनासा ई विनावर्तदानवकोमास्यो जुगअरजुनतरुतरतउषास्यो ७ संप
 चूडकोसीसंघास्यो औरहुवहुदानवनविदास्यो ८ दोहा ग्वालनगौवंनकोलियो
 दानानलतेरापि कालीमथिमघवानकोविनमदकियइनमाथि चौपाई सातादि
 नागिरिवरकोधास्यो चातवर्षतेव्रजेउधास्यो १ विहंसितमुदितनिरषिमुयडा
 नको तिरहकलेसमित्योगोपिनको २ यहउदितजदुवंसउजागर जगजा
 हिरविसुद्धगुनसागर ३ इनहींतेमहनुअतियेहै जवयहकुटिलकंसहनिजैहै

४ येजेठेभाईहरिकेरे रामनामजगवोजधनेरे ५ सोभामानसरोरुहनैना सुधास।
मानमधुरजेहिबैना वत्सप्रलंबवकादिकवीरा हेंपोसवनकहेंयेवलवीरा ७ यहि
विधिकहेसकलपुरवासी हरिवललषियायेसुषरासी ८ रंगभूमिमहेंवजेनगारे
होंकेतालमल्लतलवारे ९ दोहा रामसौमकोतुरततहेंअपनेनिकटवोलाय गव
भरोचानूरभटदीन्ह्यावचनसुनाय चानूगोवाच चौपाई हेदजरजकुर्वरहेरामा
तुमदेऊहोअतिवलधामा १ मल्लजुद्धमहेंपरमप्रवीना सुनिनृपतुमहिंखषन
मनकीना २ मल्लजुद्धकरवावेंनहेतू तुमहिंवोलायोरंगनिकेतू ३ मथुरामंडल
मेजेप्रौनी तेसवकंसप्रजासुषषानी ४ भाषतसुनहुंवेनयहसांचा मनसाओ
रकरमनावाचा ५ प्रजाभूपकोपुसीजोराये तौसवविधिभंगलफलचाषे ई प्रा
जाजोनहिंभूपतिरुषराषे तापरईससकलविधिमाषे ७ मल्लजुद्धमधिरंगा

तिहोरो देषनचाहतभूषउदारो ८ दोहा गऊचरावतमेदोऊतुमजमुनाकेती
अतिसैआनदवैवदुतनिकटवोलायअहीर चौपाई रहेषलतेमल्ललडाई हें
मेपरोयहअवेंनसुनाई १ मल्लजुद्धजनौसबभांती हेतुम्हारचौडीअतिछाती २
हमकोतुमकोअवअसचाही जासेभूपतिहोयउछाही ३ जिनपैनृपपसंनअति
होई तापरलोहकरतसवकोई ४ सकलभूतमयहोवैराजा ततिकरहुनृपति
रकाजा ५ सुनिचानूरवचनजदुराई तैसहिनिजअभिलाषमहाई ई देसकालक

उचितसुवेना बोलैरुस्रपायअतिवेना १ हमहैं प्रजाभोजपतिकेरे वनचरहंसवक
 हैंनिवेरे ८ दोहा मल्लजुद्धकेकरनकोजोयहदि योनिदेस परमअनुग्रहसोकिने
 हमपरभोजनरेस चौपाई राजरजायसुमैसिरधरिहों मल्लजुद्धसवविधिदत्त
 करिहों १ पैककुगिरालेहसुनिमोरी खरिहोंमैअपनीजोजोरी २ हैवालकन
 हिहैवलवारे खरैवरोवरहोयहमारे ३ सुनुचानूरमस्रताहपै धर्मरहतथिरसा
 वकाहपै ४ सभामदिनहिहोयआधर्मा हमयहकहेदेतनिजभर्मा ५ सुनिकैजु
 पतिवचनसुहावन बोलतभोचानूरअपावन ई चानूरोवाच नहिंतुमवाखकना
 हिंकिसोरा तुमअवलदोऊवरजोरा १ रह्योजोसहसगजनकहंभैलत सोगजा
 कहमासोतुमषेलत ८ दोहा तातेमल्लजेअतिवलीजिनहिंनतुम्हरीभीति तेनुमा
 सोखरिहैंअवसियामेनहिअनरीति मेरेसंगतुमहीखरौहेवसुदेवकिसोर मुष्टिक
 केसंगरामहूंखरैपूवकरिजोर ॥ इतिसिद्धिप्रीमन्महाराजाधिराजवांधवसअनि
 स्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धिप्रीमहाराजाधिराजप्रीमहाराजाप्रीराजावहादुर
 रप्रीरुस्रचेद्रुपापात्राधिकारिखुराजसिंहजूदेवकहेप्रीमभागवतदसमप्रा
 वर्धआनंदाम्बुनिधौविचत्तारिसस्तरंगः ४३ ॥ :: ॥ श्रीसुकोवाच दोहा सुनतव
 चनचानूरकेकस्तुठोंकिकैताल रंगभूमिमधिठाढमेभुजावदायविसाल चौपाई
 तैसहिंवलिरामहुतेहिकाला मुष्टिकसन्मुखभेदेताला १ प्रथमहोयसोहोयमिला
 ये फेरिचरनसोचरनभिडायै २ लपटिगयेचारिउवलवांना होनखग्यातहंजुद्धमहो
 ना ३ रामरुस्रमुष्टिकचानूरा निजजयहेतकरहिंवलंपूरा ४ येकयेककहंअचहिं
 निजवोरा येकयेककहंभैलहिंवरजोरा ५ मुष्टिमहिकरअंगुठाकरिकै मारहियेक
 येकनवलभरिकै ई ठोकरदेहिकहंदिहूनीको दौउकरहिंवहनिजनिजजीको ६ क
 हंजोरितहंनिजनिजमाथा जोरकरहिंगहिगहिदोउहोथा ८ कहंछातीसोछातीमे
 ली लैदोउजोहिंदूरिलगिरेली ८ दोहा तहंकोउकोउकहंहोयगहिंभैलहिंभूरि
 भमाइ पुनिकोउकोउकहंदूरिलगिकैकहिंतुरतउठाइ चौपाई कहंभुजभरिभरि
 अंगदवावे जामेअस्थिचूरकैजावे १ कहंयेकयेकनदेहिंपछारी उठहिंवुरतकोप
 करिभारी २ ठांढहोंहिंकहंपुनिदोउछटी कछुहदिफेरिजाहिंकहंजुटी ३ कहंपु
 निभ्रमनलगहिंनृपराज दषहिंअपनोअपनोदाऊ ४ कहंकोऊकोहंकेपाकेजोही
 कोऊकोहकेपारसुमाही ५ जहंजहंजातचपलचलिजोई तहंतहंरोकनतुरतहिं
 सोई ई जोइजोइजोनहिंपेचचचावे सोइतहंरोकहिंचलननपावे ७ जोकोउकवा
 हुपीठपरजावे सोताकोवहविधिलौटावे ८ दोहा जवलोउतनहिंतवतुरतलेतसमे
 टिउठाय अतिवलसोतहंभूमिमेवाहतदेनगिराय ३ चौपाई सोताउपरछुटिदु
 तजावे कौनिहुंविधिधरनीनहिंअवे १ कोउवांधतगलभुजापसारी ताहिंछोडायलेत

बलभारी २ कोउकोहुकहंधरनीवैठवै कोउकोऊकहंपकरिगिरावै ३ कैसहुंधरनि
 पीठिनहिजाती फेरिउठतसन्मुखकरिछाती ४ कोउकोऊकहंधोषादेते लपटि।
 तुरंतचरनगहिलेते ५ विचविचबोलहिंसावधानरहु नहिंपवरावहहियेधीरग
 हु ई असहरिवलमुष्टिकचानूरा करहिंजुहुचाहतजैसरां ७ करहिंपरसपरंपंच
 पारा कछुश्रमकोनहिकरहिंविचारा ८ दोहा अतिसुकुमारकुमारदोउमल्लप्रव
 लमहोन रंगभूमिमहलरततहंतियनअजोगदेषोन चौपाई भरिउरअतिदा
 यामहराजा कहहिंपरसपरनारिसमाजा १ राजसभामधिहोतअधर्मावैठेसज्ज
 नसकलसुकर्मा २ होतवलावलजुहुअजोगू कोउनकरतवारनकसलोगू ३ रा
 जहुकहंरोकतकसनाही कदतनकछुकोहुकेमुखमोही ४ जोनंसिषापनभूपा
 तिमनै तौसज्जनउठिकरहिंपयानै ५ कहांसल्लअंगकुलिसकठोरा कहंसुकुमा
 रअंगजुगळोरा ई कहंगिरिसरिसमल्लवलरुरे कहंवालकजोवननहिंपूरे ७ ॥
 अवनहिंदेविजातयहभाई वैठहिंचलहुभर्वेनमहंजाई ८ दोहा होतअधर्मसमाज
 मधिकैसेदेषाजाय पुहुमीपतिपापीदियोवलअरुअवललराय चौपाई जोनसा
 भामहंहोइअधर्मा तहंनहिंवैठहिकवहुंसुकर्मा १ लिषोधर्मसासुहुमहंभाई सोहं
 मसिगरोदेहिंसुनाई २ सभासदनदूषनगुनिनाना जाइनसभाकवहुंमतिवांना ॥
 लषिअनुचितजोरोकोनाही तौअतिपापभयोतेहिंकाही ४ जोअनुचितनृपको
 रुषराषो तवहुंसकलपापफलचाषो ५ तवकोउकहोफेरिअसिवाता लषुसजनी
 हरिसुषअवदाता ई सत्रुबोरधावतअमयाये सेदवुंदसिगरेमुखआये ७ कमल
 कोसजिमिजलकनसोहै तिमिहरिसुषअमजलमनसोहै ८ दोहा पुनिकोउकहल
 पुरामकोमुखअकुजदगलाल मुष्टिकपरअतिकोपकरिविहंसतरौहिनिलाल १ ॥
 कवित जिनकेपदसंभुस्वयंभुरमाकरसेविततेनरसेदरेसैं वहुधेनुचरावतवेनुवजा
 वतगावतसंगसषाविलसैं वनमालविराजतहैरघुराजसुवैनकहैजनु फूलष
 सैंधनिहै वृजकीधरनीजहंयेप्रभुदोऊविकुंठविहायवसैं १ सुंदरतासिगरेजगा
 कीइनहीकेंसरीखसी सबआई हैनवरोवरकोऊकहूंअधिकैइनतेमुखकोकहि
 जाई श्रीरघुराजरमाहंरहीरमिसोछुविपीवहिंनैनखगाई गोकुलगोउकीग्वारि
 गमारिनीपूरुवकोनकियोतपमाई २ दोहैनमेगृहलेंपनमेदधिमंथनमेअरुमा
 दिरभारत भूलतमेसोभुलावतमेसिसुकोदलि रावतसेजमेपारत अंगनमेअंग
 रागलगावतवैधनिहैहधुराजउचारत गोकुलगोउकेग्वारिनीग्वालगोविंदगोविं
 दगरेसोपुकारत ३ भोरसमैअरुसांभसमैसुरभीनसषांनलैजातओआवत वे
 नुकीदेरसुनेसिगरीवृजकीवनितागृहकाजभुलावत श्रीरघुराजकहोघरतेषरी
 वोरिविधनितिहैकविगावत देषहिंस्थामकोसुंदरअननैननिमेननिमेषलगा

वत ४ दोहा सुकजवाच यहिविधिनारिनिकेकहतजडुनदनकरिकोप महाम
 क्षत्रानूरकेवधकीकीन्हीचोप १ चौपाई कहहिंनारिसवच्यारतवांनी रामस्यामके
 नेहहिं सानी १ वांधेहतोकं सच सनेतू निजपुवनवधदेशनहेतू २ वसुदेवहिं
 देवकिहिंवालाई दियोयेकमुचाहिंवेठाई ३ तेनिजपुवनमक्षनसंगा खरतवि
 लोकिसिथिलभेचंग ४ कहैकुमारनरक्षैसा हमहिंअधारअहेजगदीसा॥
 ५ नहिंजानतसुततवलमतिभोरी जिनकीनहिंविभुवनमहजोरी ६ ज
 सजसमसुखरतकरिजोरा तसतसवदंतदुहुनदुषघोरा ७
 वसुदेवहुदेवकिदुषतापी भाषहिंहायकंसवडपापी ८ दोहा दूतैप्रवक्षनमक्षस
 गमसुजुद्धकेरंग रंगेरामअरुस्यामदोउथकेनथोरेहुअंग चौपाई केस्तओरा
 चानूरप्रवीरा करहिंविधिविधियेचअपीरा ९ तैसहिमुष्टिकअरुवलरामा ल
 रहिपेचकरिकरितेहिंठामा २ कुलिसकठोरकेस्तकेअंग निनकेलहतप्रहारअ
 भंगा ३ महाप्रवलमक्षचानूरा ताकेअंगभयेसवचूरा ४ कैगासिथिलयाकअति
 खागी तवतौकोपज्वालजियजागी ५ वाजवेगकरिकैअतिरुही हरिउरहंस्योवां।
 धिजुगमठी ईदरेनहरितिलभरितहंटारे जिमिमंतगसुममालनमारे ७ पुनिजा
 उपतिचानूरभुजागहि पटक्योवहुभमाइताकोमहि ८ पटकतभूमिनिकसिगेअ

ना गिस्वो कुलिसमनुमही महाना ६ दोहा विलग भये सिर के ससव मुषकादि
 आई जीह रुधिर धारद सद्धार के वहे न लगी तहें दीह चौपाई इनके पहिले मुष्टि
 कमल्ला हेन्यो राम कहें मुष्टि प्रवला १ तव सकोप के तहें वल राई तल प्रहार कीन्ह्यो
 नजिकाई २ राम पानिक रल गत प्रहारा कंपत मुष्टिक घाय पछारा ३ गिस्वो धरा
 निमहें सो विन प्राणा जिमि पाद पलहि पवन महाना ४ मुषने निकसी अनित धा
 रा विथुरि गये सिंगरे सिर वारा ५ मुष्टिक अरु चानूर विना सा लषिके कूट मल्ल वि
 नत्रा सा ६ तुरतराम के पीछे आई बाधि मुष्टि भरि जो रचलाई ७ तेहि न चिते रोहिं
 नी कि सोरा हनी बांम मूठी करि जोरा ८ लागत राम वाम कर घाता मस्त्रो मनहुं भो
 वज्र निपाता ९ दोहा तो सल मल्ल प्रवला अति जदु पति पै दुत धाई मारन चाह्यो
 तेग सिर अति सैवे गवढाय चौपाई ताके पहिले हितहें जदुराई चरन प्रहार कियो
 सिर धाई १ भयो छूट कता सुतहें सीसा मरि कै गिस्वो अवनि अवनी सा २ पुनि तो
 सल को पित अति धायो के सवे गतहें तेग चलायो ३ तेहिं हरि किय दुत चरन प्र
 हारा ताको छूटै भयो दुइ फारा ४ तो सल मरि गिरि गो धरनी में जनमो दित भेह
 रिकरनी में ५ सल तो सल मुष्टिक चानूरा औरहु कूट मल्ल अति सूरा ६ जव पाँच
 हें न के सल वल मारे तव सब मल्ल भगे भेभारे ७ लै लै जीव दिगंत न जाई कस्तुरा मभ
 यरहे लुकाई ८ दोहा रह्यो न कोऊ लरन को रंग भूमि महं भूय राम स्यां मठां दे रहे
 सो भा परम अनूप चौपाई पुनि सपानिक हें निकट बोलाई करन लगे प्रभु मल्ल लडा
 ई १ बहु विधि पै चन को दर सारै हारै कवहुं तिनहिं हरावै २ रंग भूमि नूपुर भनकारी
 छापरही अति आनंदकारी ३ राम स्याम तालन बहु ठोंकै करहिं पै चपे चन कहें रोके ४
 करनी दोहुं न के रिनिहारी पुरवा सी पाये सुष भारी ५ लगे सराहें न राम स्याम के ॥
 सकल पुकारि पुकारि नाम को ६ भलो कियो मल्ल न को माखो के समही पतिको म
 दगाखो ७ और सवै पाये आनंद छंडे येक के समति मंद ८ भये तहाँ दुंदुभी धु
 कारा औरहु वाजन वजे अपारा ९ दोहा चानूरा दिक मारिगे मल्ल और जव भाग
 रंग भूमि दुंदुभि वजे क सहिं नी कन लाग चौपाई तव मंचहिं ते आयु पुकारा वंदक
 रहु मति मंद नगारा १ पुनि सिंगरे वीरन गोहरायो अति सकोपति नवै न सुनायो ॥
 २ दोउ वसुदेव कुमार न काहीं देह निकारि रहैं इत नोंहीं ३ मथुरा मे कहें रहें न नपा
 मे रहैं तो आवसि दोऊ बाधि जावै ४ लूटि लेहु सव गोपन काहीं नंद मुसुक बाधि ५
 योइ होहीं ५ नंद महामति मंद अहीरा याके ककुन मोरि है पीरा ६ काटुहु वसुदेव
 हुकर माथा यह कुमती अंगुन कर गाथा ७ मेरै संग लूट कियो महाना अवनव
 लवहु वीर प्रधाना ८ दोहा कहवावन जो मम पिता उग्र सेन अस नाम ताह को व
 धकी जिथे स्याय आसु यहि ठाम है मेरो रिपु पूर सो राज करन की आस मोरे रिपु सोने

हकरिवाहनमोरविनास २७

तरकिदमेकिदामिन

दोहा कसकान्हलपिमचपरगुनिनिजकालकराल उठिआसनतेतुरहीगा
ह्योदालकरवाल पदरीछुद उडिगयोकंसतुरतैअकास नहिकरीकान्हकीनेकु
चास जडुनाथगगनमेगोतुरंत दूतकरनहेतमातुलैअंत १

तकंस मनचहतकरनभगिनेयधंस दोउफिरतमंचकेचारिवोर
२ जवकान्हजातदाहिनीवोर तवकंसआवतोवामभोर

३ दूतचमकिजातजडुकुलप्रधान अतिवेगेकियो जडुकुलेदिनेस जुतकीटगहो
तिमिगह्योकसकहमचमाहि ॥

जेसचिवरहेतेहिमचवठ

परकंसहिदवाय तहकंजनाभधरिविस्वभार परिकंसपीठिपरवलअपार

४ दोहा
रंगभूमिमहमचिरह्योथलथलहाहाकार

वठतमाहि पातपियतसोवतस्वसननिरय्येआपतिकोहि ॥ १०५ ॥

गिहंनजोजडुनाथसरूप कंसलीनभोताहिमेताहीछलमेभूप भुजंगप्रयाता
छुद तहाकंसकेककनिगोधआदी रहेआठभाईवडेजेअमादी

धंसतेकोपकैकै चलेरामसामेवधेसखलैकै १
धरोमारुवोलेसभामहिवाता २ रहेकंसकोकर्षतैकेसलीने

३ रहेरामठोदतहावोजधामा
लियोद्वारकोवैडनासोनिकारी चलेकंककेसन्मुखेकोपधारी ३

कंकसीसभारी मिल्योसोमहीमेपखोनानिहारी ४
कपाना गईटटिसोलागिजेसेपधाना ५ हन्योवैडनाताहकेसीसभाही सवे

अगदूदेमसोसातहाही ६ रहेऔरहंजेसबैकंसभा
॥ १०॥ तहाअभुतैविकमेरामकीन्हो चलोचकह

कियोवेडनाकोप्रहारेअपारे कितेकेपगैऔभुजैतोडिहारे ई कितेसीसफूटेकितेलंक
 दूटे कितेयेकजूटेभयेवूटवूटे मरेकंसकेजेरहेआपार्ड भटौजेवंचेतेगयेहैंपराई
 १ हंनैसिंहजेसेमतंगैवरुथै हंनैरामसौकंसकेआतजूथै पडोकाखसोरगके
 भूंगिमाँही कोऊरामकौरैसकैदेखिनाहो ८ दोहा रामकेसुनकीखषिविजेसिवत्र
 म्हादिप्रवीन हरषतअतिवरषतसुमनदेवदुंदुभीदीन चौपाई नाचनखगौअपा
 छरानाना करनखगेगंधर्वहुगौना १ सुरमुनिकिन्नरभरेउछाहन रामस्यामा
 कोखगेसराहैन २ सुनिवधकसकंसकीनारी महाराजकैपरमदुषासी ३ सिरपी
 टतद्रगऔसुनठारत हायहायवहुवारपुकारत ४ गिरीकंसकेऊपरआई छुटे
 केसतनभानभुलाई ५ औरहुनृपभ्रातनकीनारी निजनिजपतिपैंगिरीदुषारी
 ई करिआखिंगनरोदनकाही बारवारपतिसिरउरधरही ६ निजनिजपतिमुषा
 खषिदुषसोनी बोलहिनाखिविविधिविधिवानी ७ दोहा हायनाथधरमग्यप्रिया

हकरिवाहृतमोरविनास २३

कवित भूपनलकारसुनिउठेसरदारसवैकादेसखरा

।। रवोरखमकेचमाकदै

माकदै तरकिदमेकिदामिनी

दोहा कंसकान्हलपिमंचपरगुनिनिजकालकराल उठिआसनतेतुरतहीगा

उडिगयो कंसतुरतैअकास नहिकरीकान्हकीनेकु

इतकरनहेतमातुलैअंत १

जिविचरतघोर २ जवकान्हजातसहिनीवोर

जातदिसिवामकोपि

जेसचिवरहेतेहिमंचवेठ

दियपटकपुहुमिपरनंदलाख

परिकंसपीठिपरखलअणोर

जिमिसिंहतजैकरिकरिविध्वंस ८ दोहा १

सैघार रंगभूमिमहंमचिरहोथलथलहाहाकार

वैठतमाहिं पातपियतसोवतस्वसतनिरय्येअपतिकोहि ता. ३२४

गिहुनजो जेदनायसरूप कंसखीनभोताहिमेताहीकूनमेभूप मुजंगप्रयाता

कुंद तहांकंसकेककनिगोधआदी रहेआठभाईवडेजेग्रमादी

धंसतेकोपकैकै चलेरामस्यामैवधैसखलैकै १ अदाहोनभातेरनेआठभाता

धरोमारुवोलैसभामहिवाता २

नहीचित्तकीन्है २ रहेरामठांदेतहांवोजधामा

लियोहारकोवेडनासोनिकारी चलेकंककेसन्मुखैकोपधारी ३

कंकसीसभारी मिल्योसोमहीमेषखोनानिहारी ४

कृपाना गर्दटटिसोलागिजैसेपषाना ५ हुन्योवेडनाताहकेसीसमाही

अगट्टेमसोसातहांही ६ रहेऔरहुंजेसवैकंसभाता कियेयेकवारैवलैसा

कलहमा रे ८ दोहा परअधीनहंमरोउरहेकुदिलकंसकियवाध करीनसेवाछम
हंअवतातमातुअपराध आसुकोवाच चौपाई गिरामृदुलजदुकुलसुदेवकी।
सुनिमोदितवसुदेवदेवकी १ भूलिगयोईस्वरपरभाऊ दोउसुतउरलगायकु
रराऊ २ लीन्हेयाअंकमाहंवैठाई सोसुषयकमुषनहिंकहिजाई ३ सींचहिंसु
तननैनजल धारा रह्योनतनकरतनकसमहारा ४ गदगदगरोननिकसतिवा।
नी प्रीतिरीतिअतिसैअधिकानी ५ यहिविधिमातुपितहिंसषदैकैउठेकस्तरा
महिंसंगलैकै ६ उग्रसेनकेगयेसमीपा पगवेरीकटवायमहीपा ७ जोरिपानि
तिनसोअसबोले अपनेजियकीआसैबोले ८ दोहा तुमहिंहोनलायकअहो

जदकुलकेमहराज पालहुसिगरेप्रजनकोकरहु राजकेकाज मेजजातकेआपव
सकैहोनाहिनरेस तुममातामहमोरहोकीजेसकलदेनिस २ चौपाई मैतिहंरोसे
वककैरहिहो सासनसकलरावरोगहिहो १ मेरेसेवकभयेनरेसा इन्द्रादिकसा।
वआयसुरेसा २ तुमहिंनजरदैकैयहिठोमा करिहैंसिरमरियगनप्रनामा ३।
औरनृपनकीकितिकेतिक्वाता तुवअधीनरहिहैंसवताता ४ असकहिसिंहासनमग
चाई तामेआहुककोवैठाई ५ गगदिकउपरोहितआनी राजतिलककियसारं
गयोनी ६ अंधकमधुदसार्हजदवंसी औरहुजातिबंधुसुरअंस ७ भागिगये।

नहिं सोहति सिगरी विधि विगरी २ भई सकल मंगल तेहीनी सि

१ सव भूत न ते विन अ प रा था

४ वैर वांघिस व प्रा नि न मांही मंगल पावत है को उ नाही ५

संघारक राम के सख जग मंगल कारक ६ ताह पै तव भगिनि कुमार ७

१ हरि दोहिन को या जग मांही सुष पावत कह देषो नाही ८

देहा

रहि पा प्रभुरष वाय पुनि जे क सादि क मरे तिन को तह जदुराय मृतक क्रिया का

२ पुनि हरि वलव सुदेव अरु देव कि के दिग जाय

७५

तह व सुदेव हु देव की

जानि दुह न जग दीस संकित है नहिं मिलत भर है चितै अ व नीस ॥

राज श्री महाराजा श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्र

राज सिंह जू देव क ते श्री मभगव ते द स म पू र्वा र्थि अ नं द म्बु नि धौ चौ मा लि सो अ

स्तरंग ४४ ॥ १ श्री सुको वाच देहा हरि जान्यो पितु मातु को भयो हमारे ज्ञान

त सल्ल र स मे टि कै जानि माहि भगवांन १ चौपाई अस विचारि खै स्वर्ग ॥

भे फ य ला व त त ह ज दुरा या १ पुनि दोऊ जनन दोऊ कर जोरी

२ हे जननी हे जनक हमारे है मरे त पाये दुष भारे ३

रा भयो वितीत और ही ठौर ४ हमरे वाल खे ल सुष आ सा

नासा ५ हम अ भा ग व स आ प स मी पा व से न वाल काल कुल दी पा ६

त पितु घर म ह वाल क ख ह त जो सुष स ने ह कुल पाल क ७ सो हम पायो तु व घर

नाही भा गि कर त सो हा त स दोही ८ देहा सव सुष को सा ध क अ है अ सो जौ न सरी

र ते हि पितु पालित यार करि द त वि वि धि स हि पार चौपाई अ से ज न नी जन क ह

काही उरि न हो त स त व र ष ह नाही १ सम र थ भ यो आ प स व भा ती त न ध न ते य नि

वार ज मा ती २ त व जो मा तु पितै न हिं पा लै नि ज पु त्र न ना रि न क हें खालै ३ ता हि

मरे ज म भट लै जा वै मा सु ता हि की ता हि ष वा वै ४

गुरु विप्र अरु दृढ विचारी ५ और हु नि ज सर ना ग त का ही

६ सो जी त हि है मृत क अ जा ना सा स ले त भ स्त्रा क स मा ना ६

७ न हिं से व न कि प च र न ति हारे १६

मविनगहसुतचरुपरिवारा

नहिंसाहविसिगरीविधिविगरी २ भईसकलमंगलतेहीनी सि

सुवभूतनतेविनचपराधा

४ वैरवाधिसवप्राणिनिमाही मंगलपावतहेकोउनाही ५

संधारक रामकेसजगमंगलकारक ६ ताहूपैतवभगिनिकुमारा

७ हरिद्रोहिनकोयाजगमाही सुषपावतकहुंदेखोनाही ८

देहा

॥ कैरीन्हेपाप्रभुरषवाय पुनिजेकंसादिकमरेतिनकोतहंजदुराय मृतकक्रियाका

२ पुनिहरिवखवसुदेवचरुदेवकिंकेदिगजाय

तिनकेचरननकीतुरतवेरीदईकदाय

कियप्रनामसिरधरिपगनहलधरऔरसुरारि तहंवसुदेवहुदेवकी

संकितकैनहिंमिलतभरहेचितैअवनीस ॥

राजश्रीसहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृष्णहजाता ७ वंश

८ देहा हमनिजमीतनकोमि

४४ ॥ ॥ श्रीसुकौवाच्यौसिगरीइहांजदुकुलसुहृदनकेरिचौपाईमेरे

रसमेदिके जेदेहेआजुअमितदुषरासी १ कीजेअवसकाकछुनाही

भेफयलावततहंजमाही २ यहिविधिवहुप्रकारसमुभाई

नैजुनईनकरजतकेपात्रघने औरहुकांसआदिवहुतेरे ४

। कियोपनापजोरिजुगहोया ५ ॥

कलहमारे ८ दोहा परअधीनहैंमहोउरहेकुदिलकैसकियवाध करीनसेवाकर्म
 हैंअवतातमातुअपराध श्रीसुकौवाच चौपाई गिरामृदुलजदुकुलसुदेवकी।
 सुनिमोहितवसुदेवदेवकी १ भूलिगयोईस्वरपरभाऊ दोउसुतउरलगायकु
 रुराऊ २ खीन्हेयाअंकमाहैंवैठाई सोसुषयकमुषनहिंकहिजाई ३ सींचहिंसु
 तननैनजलधारा रह्योनतनकरतनकसम्हारा ४ गदगदगरोननिकसतिवा।
 ना श्रीतिरीतिअतिसैअधिकोनी ५ यहिवि
 महिसंगलैकै ई उग्रसेनकेगयेसमीपा यगवेरीकटवायमहीपा ६
 तिनसोअसवोखे अपनेजियकीआसैषोले ८ दोहा

रहेदिसनमहजीवबुकाई

१ रामकस्तमुजरसनपाई

रथकीसमुदाई देवसरिसविहरहिग्नहमाही तिनकेसुषकेसेकहिजाही ३
यादीठिजेहिंवसतसदोही कोटिकलानिधिलषतखजाही ४

नितनितहरिमुखअंबुजहेरी ५ मथुरावासीभ

कवस्तुकेआसी ई हरिमुखसुधाद्रगनकरिपाना भेपुरकेचइहगुवांना ७

मपुनिआनदखाये नदनिकटतुरतहिंनखिआये ८

नी सुनिममविनेलेहपितुमानी ९ दोहा पालनहंमरोदहनकोतुमदोवकीनअ

पार जननीजनकहुतेअधिककीन्होपरमदुलार चौपाई ५

मान्योमुहितजिदूसरकवहनजांन्यो १ करैपुत्रसमयालनजोई

तिसाई २ कुटिलकंसकोअतिहिडेराई मुहितुवंगहपितुदियपहुचाई ३ त

वहंकंसत्रासनहिंधारी तुमकीन्हीहमारिरषवारी ४

या अहेमीतवृजलोगलेगैया ५ कवहनआनभातिपितुजांनेह

निजसुतमानेह ई अबैजाहुचदावनताता विरहतुम्हारनमेकिहजाता ७ वष

नेहरजअहेतिहारे तुमतेप्रियकोचनाहिंदर ८ दाहा हमनिजमीतनकोमि

खनअवसिआइहेपरि मेदिनिगरीइहाजदुकुलसुहिदनकेरि चौपाई भेरे

विरहअवसिवृजवामरे अंगुअमितदुषरासी १ कीजेअवसंकाकलुनाही ॥

हमअहेविसेकि माही २ यहिविधिवहुप्रकारसमुभाई भूषनवसेनवदतम

रजतकेपात्रघने औरहुकांसआदिवहतेरे ४ दियोनंदकहसा

दरनाथा कियोप्रनापजोरिजुगहोथा ५ पुनिपुनिनंदमिलेहरिकोही रहीतनक

तनमे सुधिनाही ई प्रेमविकलमुषकदतिनवाता औ सुनधारनैनजलजाता ७
 नंदप्रेमकरपारावारा कोकविवरनिलहतहेपारा ८ जेतनेकहेलगेसवथोरी
 किमिवरनोथोरीमतिमोरी ९ दोहा जसतसकैनेंदग्वालजुतवसतभयेदृजजा
 य मानहुँसरवसआपनोमथुरहिदियोगवाय चौपाई पुनिवसुदेवसुतनवो।
 लवाई दोउदृतबंधकरनमनचाई १ गगर्गचारजतुरतवोलाई औरवोसिब्राम्हा
 नसुषछाई २ वेदविहितदृतबंधकरायो दीननमनिगनअमितलुटायो ३ पु
 निवछरनजुतगायमगोई तिनकोकनकमालपहिराई ४ औरहुसिगरेभूषन
 गाजी वसंनविसेषिदापिविनदाजी ५ विप्रनअलंकारपहिराई पूजियावदीन्ही
 वगाई ई बहुधनतासुदक्षिनादीन्ही धरनीसिरधरिनतिवहकीन्ही ७ पुनि
 क्रिस्वजनमदिनमोही दसहजारगोविप्रनकाही ८ दोहा कंसभीतिकोमानि
 मनहीमेवसुदेव देवेकोसंकल्पकियजोन्यानहिंकोउभेव चौपाई तेंसुरभी।
 गायतेहिंकाला दईदुजनकहंवुद्धिविसाला १ जवप्रतबंधदुहुँनदेगयऊ ब्रां
 ह्मचर्जतवदोउगहिलयऊ २ गगर्गचारजआयसुषछाई गायत्रीदियदुहुँनपदा
 ई ३ सवविद्यनकेप्रगटनहारे जगपतिदोउवसुदेव कुमार ४ दिव्यज्ञानअपनो
 दोउभाई प्रगटिमनुजवपुदियोछपाई ५ ऐसेरामस्यामतेहिंछनमे गुरुगहवा
 सकरनकियमनमे ई सुवरनस्यंदनचढिछविधामा गेअवंतिकापुरीललामा॥

आ
 प्रया
 प्रहेत
 ३ ता
 तिमे
 कहै

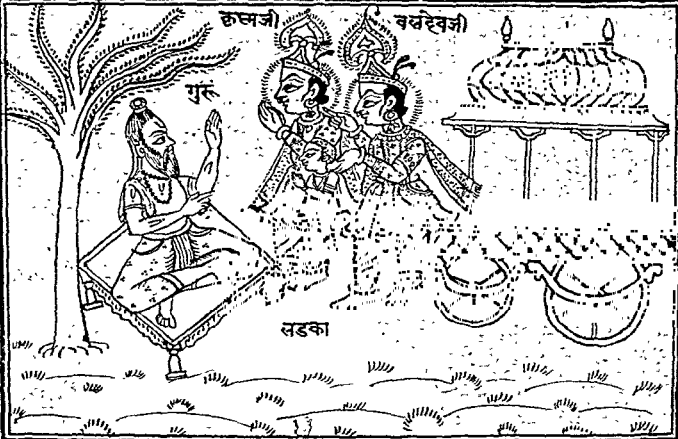

कलश बलदेव के जनक

७ तहँ सुनि सोई पिनि असनामा रहेउ जेन न गुरमति धामा ८ तिन के निकट
जायदाउ भाई कियो प्रनाम पगन सिरनाई ९ दोहा विनै कियो कर जोरि केहं मेपा
ढावहुनाथ हम दोऊ तवै सिथि हें धरहुमा अमहं होथ चौपाई सुंदर सरख सुभावा
हिंदोऊ जाको निद त कवहुन कोऊ १ सोई रीति गहिनि वसेन लागे गुरु के चरन आ
मित अमर रागे २ गुरु पग के सेवन की रीति ३ अरु करिबे जे सी गुरु प्रीति ४ सो जग क
हं सिद्ध होइ भाई गुरु महं हनि वसे सुखाई ५ सुद्धति दोहं न कीदो ६ उत्तम
सिद्धि सिद्धि चित लेपी ७ सांदि पिनि अति आनद पाई लगे पदावेन दुहुन बोलाई ८
अथ सांदि वेद अग अरु वेद फेरि उपनिषद सहित विभेदा ९ धनु रवेद पुनिसक सप
ठाये सत्त देवता ता सुवताये १० धर्म साख पुनि दियो पढाई पुनि मीमासा दियो
वताई ११ दोहा न्याय साख सिंगरो सिषेष्टा विधि भूपति नीति रामस्याम सांदि पि
नी दिय प्रथम ज्ञत प्रीति चौपाई सब विद्या के दोऊ निधाना सब पुरुष न मेदोऊ प्रधा
ना १ ये कुवार जो गुरु कहि दीन्हें सुनत हिसक लकठ करि लीन्हें २ चौसठ विद्या चौ
सठ दिन में रामस्याम धरि लियो बुधि नमें ३ अथ मगाइ वोदुतिय वजाउव नीजाना
चभाउदस्साउव ४ चौथो नट कोना चवजाना पंचयौ चित्र लिखव अनुमानो ५ कठया
तिल कंदेव वहु भांती सत योंत दुख फूल न जाती ६ तिन की चौकवना उवनी की हेरत ह
रनहार जोही की ७ अठयो फूल न सेज विरचिवो नव योंद सन वसेन अंगरचिवो ८
दोहा सभावे ठेकी रचन वसन विछाउवतत्र जेहि जस तेहि त सथापि वोद सयो जा
नहु अत्रा चौपाई पलंग सेजर चिवोदुतारहि सलिल तरंग वजाउव वारहि ९ पैरवा
जल रोकिवो त्रयोदस जेटक करिवो अहेचतुर्दस १० मुमन माल निरमान पंचदस
पागवां थिवो जौनहु ११ डवजानिय सप्तदस नारी भूषन रचव अष्टद
स १२ वहु सुगंध निरम १३ आ भूषन पहिराउव हेवीसा १४ इंद्र जाल जानि वोद
दोहा करिवो वहु रूपहि १५ सा ई हस्त लाघवी हेते १६ सा पाक विविधिरचिवो चौ
वीसा १७ रचिवो वहु मद्यान यची सी १८ छी १९ नि २० सा २१ दोहा कठ पूतरी
नवाइवो सत्ताइस यों मेद बीनाड मरुव २२ सा २३ वेद चौपाई कहनी जा
नव हैवनती सा मूरति रचन जानियेती सा २४ सा २५ सा २६ सा २७ सा २८ सा २९ सा ३० सा
हैवती सा ३१ सा ३२ सा ३३ सा ३४ सा ३५ सा ३६ सा ३७ सा ३८ सा ३९ सा ४० सा
वोपती सा धातु नार ४१ सा ४२ सा ४३ सा ४४ सा ४५ सा ४६ सा ४७ सा ४८ सा ४९ सा ५० सा
विधि अरती सा ५१ धातु ५२ सा ५३ सा ५४ सा ५५ सा ५६ सा ५७ सा ५८ सा ५९ सा ६० सा
गरचिवो यकता लिख रत ६१ सा ६२ सा ६३ सा ६४ सा ६५ सा ६६ सा ६७ सा ६८ सा ६९ सा ७० सा
लिस पसु पगजु धविदै चौवा ७१ सा ७२ सा ७३ सा ७४ सा ७५ सा ७६ सा ७७ सा ७८ सा ७९ सा ८० सा
तेउ आदन करव यह हे पटक ८१ सा ८२ सा ८३ सा ८४ सा ८५ सा ८६ सा ८७ सा ८८ सा ८९ सा ९० सा

सकहिवोअरतालिस १ पदवयारसीहैउनसासा ज्ञानदेसभाषापचासा २
 कहवभविष्यप्रसन्नदयावन पूजनजंत्ररचवहैवामन ३ तंत्रसास्त्रपटिवोहै।
 तिरयन रतनवेधिवोजौनहुँचोवन ४ मानसप्रसन्नकहवहैपचयन विविधि
 कोसकोजानवच्छयन ५ वहुकरियेकसिद्धिसंतावन ठगवदसरेकोअंठा
 वन ६ सूतरचवरेसमवोनसठि जुवाषेलिवोसाठिजानुगठि ७ आका
 रचनकरिवोहैयकसठ वालषेलवहैवासठ ८ दोहा तिरसठविघ्रवि।
 नासिवोकोनिहुँविधिजोहोय चौंसठियोरीवस्तुकोवहुतदेवावैसोय येहो
 चौंसठहुँकलावरनहिंकविमतिधौंस येकयेकदिनमेसिषिलियेएमऔरच
 नस्याम चौपाई गुरुकैनिकटजाइकुरुगई जोरिपानिअसविनेसुनाई १॥
 मागहुगुरुदक्षिनाविचारी दैहैजोरुविहोयतुम्हारी २ रामस्यामकीसुनि।
 मृदुवानी मनहिगुन्योसांदीपिनिज्ञानी ३ इनकीमहिमाअहैमहाई नहिंमा
 नुषकैसीप्रभुताई ४ तातेकरिसलाहनारीसो लेवदक्षिनागिरिधारीसो ५ अ
 सकहिवठिनारीठिगजाई करिसलाहदुतवाहेरआई ६ रामस्यामसोवच
 नवचारा क्षेत्रप्रभासहिंमोरकुमारा ७ बूडिमस्योसागरमहंजाई सोईदक्षि
 नादीजैल्यो ८ दोहा रामस्यामगुरुवचनसुनिकह्योजोरिकरवात दैहैतुव
 सुतदक्षिनाभलीकहीयहतात चौपाई असकहिवदिस्यंदनप्रभुदोक गा।
 योनऔरसंगमहंकोऊ १ क्षेत्रप्रभाससिंधुकेतीरा जायभयेठोदोउबी।
 रा २ हरिवलआगमजानिनदीसतेहिंऊनलैवहरतनमहीसा ३ आयमेंटा
 दैपगसिरनायो तवप्रभुताकोवचनसुनायो ४ देहसिंधुगुरुपुत्रतुरंता ना
 तोकरवतिहोरोअंता ५ तिहरीतुंगतरंगअया ॥ बुडिगयोयहिठोरकुमारा ६ तवा
 सागरकरजोरिडेराई रामस्यामकोविनेसुनाई ७ समुद्रवाच हैमनहस्योगुरु
 पुत्रतिहोरो दैस्यंचजनयेकवलवारो ८ रहतसलि ९ धिसंषसरूपातोनहस्यो
 गुरुपुत्रअनूपा १० दोहा सुनतसिंधुकेवचनप्रभुतुरतसलिलमहंजाय निरखिपं
 चजनदैसकोरियोक्रयानचलाय चौपाई तुरतकट्योदानवकरसीसा ताकेवद
 रसोहजगदीसा १ हेस्योगुरुसुतकोनहिंपायो निरख्येयकसंषकृविक्रयो २ पांच
 जंमजाकरहेनामा गह्योतुरंतताहिधनस्यामा सागरतेकदिरथमहंआये जम
 पुरकोगमनेअतुराये ४ रामसहितजमपुरमहंजाई पांचजंमदियसंषवजाई ५
 सुनतसंषधुनितहंजमराजा आपोआगूजोरिसमाजा ६ रामस्यामकहंकियोप्र
 नामा लैगोपुनिलेवायनिजधामा ७ पूजनकियषोडसद्वप्रकारा नैननवहतिप्रा
 मजलधारा ८ दोहा पुनिजमवोलेजोरिकरमेतुम्हरोहोदास करौकाहमैआया
 कोआयसुरमानिवास चौपाई सुनिजमवचनतहांभगवाना मंदमंदमुषकियोव

पौना १ तासुकर्मवसगुनिअधिकारा स्याये सदीपनीकुमारा २ सोगुरसुतममदेह
मगाई ममसासनसिरधरिजमराई ३ सुनिहरिखोनीसंजमनीसा दिवोनुरतसुतसा
यमहीसा ४ रामस्यामलेगुरुसुतकोही अयेतौदिगुरुगहमाही ५ दिवोगुरुकह
गुरसुतप्यारो कहलैहोपुनिवचनउचारो ६ सादीपिनअतिआनदपाई रामसा।

मंकहंगिरासुनाई ७ तुभसवविधिगुरुदक्षिणादीन्हो कोउनहिअसगुरपूजना
कीन्हो ८ दोहा जाकेतुमरुमसिथहेतागुरकोमनकोम कवहुनकलुवांकीरहत
रहतमुदितवसुजाम चौपाई जाहुभवेनअपनेदोउभाई जगमेकीरतिहोइमहा
ई यहलोकहुपरलोकअतूली कवहुनकोनिहुविद्याभूली २ यहिविधिगुरुसास
नकहपाई रामस्यामअतिआनदखाई ३ सुवरनस्यंदनचदितेहिंकासा गमनो
आनकंदुदुमिलाला ४ मारुतसरिसवेगहेजाका घहरतमेघसरिसजेहिवा
का ५ अयेस्यंदनचदिदोउभाई आयेमथुरापुरीसोहाई ६ रामस्यामकहलवि
पुरवासी भयेसकलअतिआनदरासी ७ जेदिनवीतेविनभगवांना तेदिनवीतो
वरखसमाना दोहा पुनिमथुराकेजनसवेहरिपदनैनसगाय मनहुंहेरानोसर्व
सहगयेफेरिसवयाय इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसम्प्रीविस्वनाथ
सिंदुरवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री राजावहादुरश्रीकृष्ण।

चंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूरदेवकतेश्रीमद्भागवतपूजार्थानंदामुनिधो
 पंचवत्वारिसत्तरंगः ४५ ॥ ॥ सुकोवाच दोहा जदुपुरमेमंती प्रवरकेससपात्र
 तिप्पार सिष्पदहस्यतिकोरह्योउद्धवबुद्धिउदार १ चौपाई हरिभक्तनमेपरमप्र
 धाना हरिविनदूजोकवहुंनजाला १ अंतरंगसंगीहरिकेरो प्रीतिपात्रप्रभुकेरनिवे
 रो २ अैसेउद्धवकहंथककाला करसोकरगहिकेनंदलाला ३ बोलेमधुरवचन
 सुसक्याई सषाजहुदुतव्रजेसिधार्द ४ मातुपिताममनंदजसोमति कैहैमेरेवि
 रहदुषितअति ५ जिनकोजायदेहसमुभार्द अहैव्रजमेअवसिकन्हार्द ई नंदज
 सोमतिदुषनहिकरह कछुककालउरधीरजधरह ७ कान्हतुम्हारपुनकहवार्द अ
 वनऔरकेकैहैजार्द ८ दोहा असकहियोकान्हरकहयोवहमाषनअतिमीठ ता
 कीसुधिकरिकैहमहिलगतसुधासुठिसीठ चौपाई औरहुतुमवहुभांतिबुभार्द ॥
 विरहसोकसवरियहुमिडार्द १ पुनिगोपिनकेनिकटसिधारी यहपातीनुमदिहो
 हुहमारी २ कहियोकोमलकोमलवतियां नातोफटिजैहैतिनकृतियां ३ गोपि
 नकेहैसप्राणपियारे हंसपरतनमनधनजनवारे ४ समहितछांडिदईकुलका
 ने मोहिछांडिदूसरनहिंजानै ५ अैसेव्रजवासिनीवियोगिनि मोहिविनसोक
 सिंधुकीभोगिनि ई केवलव्रजमेपरोसरीरा तिनकोजियममदिगमतिधीरा
 ७ समपथलषतदिवसनिसिजाती पणिहातकतपंथजिमिस्वाती ८ दोहा लोक
 लाजकुलधर्मसवतजैजेमेरेहेतु तिनकीमैसबभांतितेसुरतिकरोकुलकेतु कवि
 न विरहानखतेसबदेहंदहीममनेहकीवांधीजंजीरिनीहैं अंगुरीनमेछालेपरो
 गनतेतजेभोजनपानहुजीरिनीहैं रघुराजबुभार्दयोऊधवजायसवैपहिलेकी
 अमीरिनीहैं अवमेरेविछोहतेप्यारोअहारिनीकैगईषासीफकीरिनीहैं १ दोहा ॥
 वृंदावनतेमधुपुरीजदपितीनहीकोस तदयिकेसकोटिनभईव्रजवनितनविनहो
 स चौपाई सषाकरततिनकोसुधिमोरी विथाहोतकैहैनहियोरी १ जीवतयावहु
 धौअवनाही यहसंसैमेरेमनमाही पैहमआवतसमैपुकारी कह्योतिनैआइहौ
 सिधारी ३ यहआसाअंटकेजियकैहैं विनागर्वनतुव तनतजिदैहैं ४ अबन
 हिऊधवकरहुवेखवा जाहोहुव्रजकेअवलंवा ५ मेरेविरहवारिनिधिमांही वूडा
 तगहहुसुंदरिनकांही ६ तेमोहकोतनमनतेप्यारी तिनसुधिविसरतिनाहिवि
 सारी ७ कारजवसमैरहौइहांही प्रानवसतव्रजनीरिनमांही ८ दोहा मेरेअरु
 व्रजतियेनकेजुरतरहेजवनैन कवहुंपलकपरिकल्पसमकरतेरहेअचैन चौपा
 ई वहुतकहौकातुमहिवुभार्द जसमानहितसदिहेहुमनार्द व्रजनारिनगाथामु
 षगावत वचनकदतनहिंगरभरिआवत २ उद्धवप्रीतिरीतिहैजेसी व्रजमेजायदे
 पिहैतैसी ३ वैकालिंदीकुंजनकेरी केहिविधितजेसुरतिमतिमेरी ४ निभुवें

ब्रजसुधिकरतलगतमोहिंफाको ५

॥ ब्रजधरनीवटपत्रसुषारी ईआदिवालषेलततनमो

॥ ७ लागिअकूरतरंगमहाई वटदलतेदीन्होविलगाई ८ दोहा औरहुअस कहियेउन्हैहमतुमनहि विलगत जहाँकंततहँकामिनीजहँकामिनितहँकता

आसुकोवाच चौपाई यहिविधिप्रभुकीआयसुपाई

करिवंदनजडुनदनपायन चढिस्यंदनगवेंन्याअतिचार्यन २ गयेनदगोकु

अस्तावलअथवतदिनराई ३ साभसमैसुरभीचरिवनते आवतर

सवैपरिकनते ४ उडीचहँकितगोषुरधूरी ठोरठोरब्रजमेगयपूरी ५ कहँकहँ

खरहिंधेनुहितसीगसुधारे ईगरजहिंमेघसरिसचहँवोरा

चलहिंधेनुपाकेसबठोरा ७ वायनभारभरीतहँगाई विचरहिंचहँकितआना

दछाई ८ दोहा तिनकेपाकेवाकराचलहँकरतमदुसार मानहेनिजनिजमातु

१० चौपाई गौवैनिजवकरनप्रतिधावै

१ जहँतहँवकराकूदिरहेहँ पियनहेतअतिसेउमहेहँ २

३ कोउकहँधेनुधूमरीधोरी हैकहँलीलीलालकलोरी ५

हतदूधलैजाहँ दोहँनिदेहुकहतकोउकाहँ ईकोउगोपतहँवेनुवजावै

चचरिवनगावै ५ अहँआजुविसेषिकनहाई असगोपीअभिलाषवदाई ई

७ परीपंथमहँनैनलगाई ८ दोहा असहिअभिलाषाभरेगो

१० काडगरआवनचहतगोपाल १

गायरहीमनभावन १ कोउगोकुलकेगवालिनिगवाला

आवनहेतनंदकेलाला २ पूजहिंदेवीदेवमनावै धूपदीपनैवेदलगावै ३

निअतिपरविषितरनपूजै जोमेसकलमनोरथपूजै ४ कहँहिप्रीतिअवछाडि

विहारी औरठोरनहिहोयहमारी ५ जनमदेहितेहिंजोनिविधाता

नैननदोउभ्राता ईअसकहिफूलनमालचदाई करहिंवंदनासीसनवाई ७ के

१ विहरतिमनुसरूपधरिगोरी ८

ठामा निकसिरहँपोषुषस्यामहिंस्यामा दोहा कुरूपतिवहगाकुखनगरखषिणप

स्याअसकोय हायस्याममिलिहैकवेअसनकहतजोहोय चौपाई असहुउइव

हँनहिंजोवत स्यामनामसुनिजोनिहरोवत १ फूलकुसुमदूतमकरदा हरिविर

मनुआसुनदरा २ वैठतरुनयगसोरसुनावत ३

त ३ कुंजनकुंजनगुंजहिंमौरा कहँहिंमनहँकहँनंदकिसोरा ४

सरनिप्रभाते मनुहरिआगमगुनिहरपातै ५ सांभसमैमुद्रितनहिंभाय मनहँ

दुखीगुनिहरिनहिआये ई कोककराकुलमदगुमराला देरतमनहंहायनंदलाला
 ७ गोवैमथुरामगकछुजावे हरिहिनतकिरोवतफिरिआवे ८ दोहा हरिनीअरु
 हरिनीसकलजेवजवसतसदाहि थावतकुजनिकुंजप्रतिमनुहेरहिहरिकोहि॥
 चौपाई उडवप्रेममयोव्रजदेख्यो धन्यधन्यनिभुवनतेलेख्यो १ असलागतउड
 वकेमनमे कहतेकेस्रकठतयहिछनमे २ लख्योनकोनोथलव्रजमांही जहंह
 रिचरनचिन्हहैनांही ३ सातपियतवागतअरुवैठत हंसतवतातकठनअरुपैठ
 त ४ गोकुलमेसवटोलहिटोलै गोविंदगोविंदगोविंदवलै ५ सोहतस्यामरंगज
 मुनाको मनुहरिध्यानप्रगदरंगताको ई मंदधारमैकसिततरंगा हरिविनवाधत
 मनहंअनंगा ७ निरखियरतिपियरीव्रजधरनी केस्रविरहमनुभईविवरनी ८
 दोहा उडवव्रजमंडललख्योरंग्योकेस्रअनुराग परमप्रमोदितकरतभोवैप्रनाम
 वडभागचौपाई रहेखेलनेबाहेरवाला उडकोरथनिरखिविसाला १ तेदुतदौरि
 कह्योसवपांही नंदलालआवतव्रजमांही २ बालवचनसुनिकैव्रजवासी थायेदेख
 नलहिसुषरासी ३ कहंहेकहंहे असरखभयक घरीयेकसवदुषमिटिगयऊ ४
 नंदहंनिकसिवाहिरेआई पूछनलागेसिसुनवोलाई ५ देख्योउडवकोरथजवही॥
 जान्योकेस्रसषाहैतवही ई हरिकोमिलनमोदभोआधा चलेनहरमिटिगैकछुवा
 धा ७ आगूचलिउडवकहलीन्ह्यो नंदहिलषिसोउरथतजिदीन्ह्यो ८ दोहा आयअ
 सुहीनंददिगकीन्ह्योचरनप्रनाम लीन्ह्यानंदलगायउरउडवकोतेहिठाम चौपा
 ई भयोतासुउरआनदधामा मानहुं आजुमिलेधनस्यामा १ युनिकरगाहिगेभो।
 नलेवाई दीन्ह्योपरजंकहिंवैठाई २ उडवकोजदुपतिसमजाना नंदकियोसतका
 रमहोना ३ विविधिभांतिमेवापकवाना अरुविजनमनरंजननाना ४ कनकथा
 रभरिनिजकरल्याये सादरउडवकांहेजमाये ५ पदपथारिताबूलषवाई सुषित
 सेजउडववैठाई ई चौपतचरननंदरतिसाने मेटियथप्रमवचनवषाने ७ मथुरा।
 तेउडवभलकीन्ह्यो आयजोहमकहंदरसनदीन्ह्यो ८ तुमहोलालसषाअतिप्या
 रे प्रानहुंतेप्रियअहोहमारे ९ दोहा अवहंमपैकरिकैकृपाकहहुसकलकुसलात
 रामस्यामकोछेंडिममद्रगनहिंदुतियेदेशांत चौपाई हैवसुदेवकुसलवडभागी
 सषाहमारपरमअनुएगी १ वेदनसहितवसतग्नहनीके अहंसुहिदउनकेप्रि।
 यजके २ भलीभईवेरीपगछुटी भलीभईचिंताचितदूटी ३ भलीभईजाम्नातसमे
 त कंसमारिगोपापनिकेत ४ निजपापहितेलह्योविनासा करतरह्योसाधुनक
 हैत्रासा ५ मानतरह्योवैरजदुकुलको फोरनचह्योधर्मकेपुलको ई येयकअचरज
 लागतप्यारे लघुवालककंसहिंकिमिमारे ७ उडवकहहुयेकअववाताजेहिसुधि
 आवतमानभुलाता ८ दोहा कवहंकाहूंसांकहूंकान्हरसुरतिहमारि करतअहंकीनि

१६ ॥ १६ ॥ चौपाई कवहुं जसोमतिकी सुधिकरही जेतिनके
 दुषपावकजरही १ जवतैमैमथुरातेआयो तवतेजसुमतिअन्ननपायो २
 ॥ १७ ॥ आगी ३ उधवकहहुसपालाखनके रहेअ
 नोषसुवनगवालनके ४ तिनकीकरतकवहुसुधिय्यारो ॥ १८ ॥ जका ३ लिखे ५ ॥
 ॥ १९ ॥ वनआशुषराय ॥ रहोपूछतोअसजिनपाही ६ ॥ जका ३ सु
 कीधौभूलिगयोयहि काला ७ जिनगोपनके घरमहजाई माषनषातिरह्या
 ८ दोहा करतसुरति तिनकी ललाऊधवदेहुवताय ॥ १९ ॥ पु
 ॥ २० ॥ चौपाई ऊधवकहहुकान्हव्रजकेरी १ ॥ सु
 ॥ २१ ॥ जाब्रजमेकारिमाषनचोरी पातफिखोवहयोरिनघोरी ३ यावृजकोहैकान्ह
 नाथा ऊधवकहोछयेतुवमाथा ३ वदावनकोसुमिरनआवत जहारहयोवा
 वजावत ४ गिरिकीसुधिभूलीकीनाही जेहिदिनसातधखोकरमाही ५ उधवकवहु
 ॥ २२ ॥ लन कवहुकरिहिगवालनकुलपालन ६ ॥ क ३ न ॥ नुस ॥ पिख ॥
 ७ कवहुंनरह्यानिठुरअसखाला ॥ २३ ॥ व
 ॥ २४ ॥ कौनदिवसवहोइगोजवअहैव्रजलाल ॥ २४ ॥ व
 चौपाई जवअहैव्रजनगरकन्हाई आननआमदिसानभखाई १
 जेहिआननमहसुभगनासिका मंदहैसिनिआनंदप्रकासिका २ प्रफुलितनीरज
 ॥ २५ ॥ नन चितवतकेहिंनभरतचितवैना ३ दावानलतेव्रजहिउवाखो
 दिवसनषयरगिरिधाखो ४ व्रषभासुरकालीभयतेरे लियवचायवृजगवालघ
 नेरे ५ जवजवआपपरीवृजभीती लियवचायकान्हरअरिजीती ६ ॥ २६ ॥
 जकौनवचैहै हमहिंजसोमतिकोसुषदैहै ७ कोब्रदावनधेनुचरैहै कौनमाधुरी
 वेनुवजैहै ८ कोदधिमाषनदधचोरैहै कोहंसिहंसिमदुवेनुवतैहै ९ दोहा
 ववाकहिकौनअसगोहरैहैमोहिजौन ॥ २७ ॥ क
 चौपाई ऊधवकान्हसुरतिजवआवति ॥ २८ ॥ १ ॥
 सिथिलकैजीही फेरिकरहिकारजकछुनाही २ दिनवीततनहि ३
 ई नैननीदनहिनिसासिराई ३ ईजमुनाकीकूलनिकुंजै जिनमेअलिकुलमंजु
 लगुंजै ४ तेकान्हरविनसोहंहिनाही जिमिविनजीवसरीरख्याही ५ यागोवरध
 नगोसुषदाई भोदुषदायकविनाकन्हाई ६ यावृदावनअतिरमनीको विनलाल
 नलागतअतिफोको ७ परेस्यामपगजेहिअस्थाना तेउपटेइविगयोषयाना
 दोहा तेसुषघातीअवभयेलपिछातीफटिजाति केहिभांतीव्रजमेवसैनहिजाती
 दिनराति चौपाई जहजहपेखतरहिकन्हाई तेथलअवकेसेलपिजाई १ येईथल
 तेईलषततनहोतदुसाला २ ऊधवकेहिविधिसुधिविसरावैअ

सकहुँ नहिं जहं बालन भावै ३ ऊधव रामस्य मसुत दोऊ इनहिं कहत सुरवर स
वकोऊ ४ देवका जहित व्रज मह आये अैसेहिं मसौं गर्गह गाये ५ कंस रह्यो अति
सैरन दोरा दस हजार हांथी कर जोरा ई निमिमल्लह मुष्टिक चानूरा सलतो सलकू
टहुवल पूरा ७ नागकुवल यापी डमहाना सहसनाग समजो वलवौना ८ दोहा
इन सबको अति सहज हीं है नै राम अरु स्यामा विन प्रयास गजजू हजि मिहं नै सिं
हवल धाम चौपाई तीन तालकी धनु लवाई वज्रसार समजे हिं कठिनाई ९ ताहि
येक करते गहितोरा ऊषदंड जिमि सिंधु रक्षोरा २ सात दिनानष परगिरि धारो
व्रष प्रलंब धेनु कसंधास्यो ३ विनावर्तव कआरि सुरारी हन्यो पेलत हिमहं गि
रिधारी ४ ताते अस्मन परत विचारा रामहुं स्यामई सअवतारा ५ निरपि दुहु
न कर सरल सुभाऊ नहिं जात मोहिं ई स्वरभाऊ ई श्री सुकौवाच कहत कहत
यहिं विधि हरि लीला सुमिरत राधा दूख सुसीला ७ कटो नवैन गरो भरि आ
ये नेह नीर निधि नंदन हायो ८ दोहा प्रेम विकल व्रजपति भये गये तुरत है मो
न हरि के तन मे मन वस्यो तन रहि गो व्रज भौन चौपाई जव ते मधुन गरी ते नदा
आवत भये विहाय सुकुंदा ९ तव तेज सुमति अति दुष पागी भोजन पां न सवै
दिय त्यागी २ परी रहति धरनी विन सेजू मनहुं फट्यो हरि विरह करेजू ३ खंद हो
तनहिं आसुन थारा है नहिं तन मे तन कसं भारा ४ हाकन्हवां मुष मे रट लागी चि
तव तरे न दिख सदुष पागी ५ नंदहुं जदिय वहुत समुभायो पैता के मन धीरना
आयो ई सुनत नंद उडव सवादा कोउ गोपी लहिकै अहलादा ७ दौरिज सोदा
हिवचन सुनायो कान्ह सषाम पुरते आयो ८ दोहा कान्ह नाउ सुनि अवन मेज
ठी तुरत अकुलाइ गिरी कहत कन्हवां कहां उडव के दिग जाइ चौपाई उडव सो अ
सक होय ज सोदा कन्हवां वसत अहै जुत मोदा ९ कहं माषन पावत वह होई केहिं
दिग रहत होइ गो सोई २ कौन कत कहै सब सो पति नहिं मथुरा मह वसति जसो
मति ३ बीतत रह्यो न पहर दिवस जव देती रहीष वायता हितव ४ निज कारज
वस मथुरा मांही तिनकी सुरति करी कोउ नाही ५ व्रज आवंन पावत नहिं होई रौ
कत कहै सठ सब कोई ई सुमिरत जदुपति गुन निकलाया करति जसो मति वि
विधि विलापा ७ बहुति पयोधर ते पय धारा तै सहि द्रुगते आसु अपारा ८ दोहा
नंद जसो मतिको अति तह रिमेल बिअनुराग दारत दगजल नंद सो कहउ उडव वड
भाग ९ उडव उवाच चौपाई धन्य धन्य हो नंद जसो मति नारायण महं किय असी
मति ९ जग के जनन माहं सुषदाय कतु मही सय सराहं न लायक २ हरि महं जस तु
वै किय अनुरागा तै सो तुमहिं कियो वड भागा ३ और जीव कोऊ जग मांही मेरदग
न परत लविनाही ४ ये दोउ जग कारन भगवाना राम सौं महं पुरुष प्रधाना ५॥

हिंस है ब्रज राई ५ ऐसी सुनि उडव की वानी नंद ज सोमति च स अनु मानी ६ ऊधव तो
 कहवावत ज्ञाना यहवालत उलटी सबवाता ७ कान्हू र मेरो प्रान पियारे ताहि कह
 तपितु मातु हमारो ८ दोहा कान्हू विरह ते प्रान मम कदन चहत यहिकास उडव
 सुमु भावत कहार चिर चिवात न जांल चौपाई यहि विधि उडव नंद ज सोमति ॥
 कि य वितीत वतरोत नि सा अति १ चारि दंड जवर ही विजामा उठत भई सिगरी दू।
 जवामा २ यक येक न को कहो पुकारी उठह सवै सषिक रहत यारी ३ तुरत सवै द
 धिमंथ हु आली अहै आजु अ वसि वन माली ४ जागितुरंत तहां ब्रज नीरी निज नि
 ज भौन दीप वहुवारी निज निज गेहली पित्रु रू री गहकी सब विधि सुख वि संवा
 री ६ महामधुर दधिमंथ न लागी जदु पति चरन कमल अनुरागी ७ हरि अहै अ
 सकिये विचारा कीन्ह सकल भांति सिंगारा ८ दोहा यक द्रग सो दधि देष तीय कद्र
 ग भरि अनुराग मथुरा की मगहे रती माधौ मे मन लाग चौपाई अचहि रंजु गुग
 पंकज पौनी जगमगात जेवर छविषांनी १ होत करन कंकन भजनकारी फैलति व
 दन चंद उजियारी २ लफतिलंक ककु क कुच भार दू दन चहत मनहुं हरि वारा
 ३ उपर उरो जन डोलत हारा मनुजु गसि वसिर सुर धुनि धारा ४ डोलत कुंडल अ
 मलक पोला मदन मीन मनुख विसर लोला ५ उदित पूर ससि मुख विजागा मा
 नु उमग्यो हरि को अनुरागा ६ अचतर जु वपुषं चलि जांहीं मनहुं कनक लतिका
 लहराहीं ७ चंदन चंद्रक जद पिल गावै तद पित वी विरहान लजावै ८ दोहा मै
 रवि आदिक रागिनी भैरव आदिक राग प्रात काल के और सव करि कै सुरन विभा
 ग चौपाई श्री अरविंद विलोचन केरो गांवहि गोपी सुज सघनेरो १ स्वर लगाय
 लेती वहुताना न किजाती तीनु कप्रमाना २ बोलत सुंदर सुरन मथानी मानहुं दे
 तिषरज सुर सानी ३ गोपी गावै न की धुनि जाई रहति देवलोक न ल गिछाई ४ श्री
 गोविंद के गुन गन गाना करत अमं गल भंग दिसाना ५ स्पाम सुज सब्रज मे चहुं वोरा ॥
 छा य रह्यो अति मंजुल सोरा ६ सो सुनि उडव जानि प्रभाता गये ज मुन मज्जनहि
 त गाता ७ उदित भये पूरु वदिसि भाता पूरन भयो प्रकास दिसाना ८ दोहा उड
 व को स्पंदन कनकरचित परम छवि वार षडारह्यो नि सिभर नृपति निकट नंद
 के द्वार चौपाई जानि प्रभात सवै ब्रज नारी दधिको मथि वोरियो निवारी १ नंद
 द्वार है ज मुन नहानै जुरि ब्रज वनित न कियो प्रयानै २ कुंदन स्पंदन उडव केरो ॥
 ब्रज नारी निज नैन नहेरो ३ कै कै चकित भई तह ठांढी पूछत भई सकउ रवादी ४
 अली कौन को यह रथ आयो नंद द्वार ककु उजर वनायो ५ को उ कह आयो अ वसि
 कन्हू आई फेरि ताहि ब्रज की सुधि आई ६ को उ कह स्पाम बडो निर मोही कवहुं न अहै
 ब्रज सुधि वोही ७ काहे को वह ब्रज मे अहै कौन सुमति यहवात सिषैह ८ दोहा ॥

कोउपुनिवोलीसुनिसषीअसमेरेमनुमाहि
 चौपाई कोउकहयह्वातनुहिठीकी सुनहंसजनिममजीकी १ नाम
 जाकोप्रथमहिं सपठायो २ सोआयोजेहिकारजहेतू
 ३ प्रथमहिं ब्रजमंडलमहें आयो रामस्यामकोवह्वहंकायो ४
 जायकेसकुटवायो रुगिनेदहिं ब्रजकोपठवायो ५
 आयोपुनिकैयहब्रजमाहीं ६ यहविस्वासघातकोपूरा
 ७ निजस्वामीकोभोसगनाहीं तौअवसगकैहैकेहिकाहीं ८
 इतब्रजतियउतकेसकीदियआपुषाघटायचौपा
 अवधौचाहतकाहकरायो ९
 नपियारे करिदीन्होनैनिसौन्यारे २ तनलगायकेविरहदमारी डारीजारिस
 ३ विरहजरीलेमासहमारी जायजमुननटपहदुषकारी ४ उरि
 ५ आमिषपिंडदानयहकरिहै॥
 ६ कोउकहभइसाठिवुधिनासा
 ७ जसयहदियोहमहिंदुषपापी तसजमपुरकैहैसतापी ८ दोहा॥
 कोउकहअसतिसषीकह्योमानतिनहिंमतिमोरी
 असवडिषोरि चौपाई यहिविधिकहैंहिविविधिविधिविवांनी
 चौआनी १ उतैजमुनउद्वहनहार् प्रातकर्मकरिकैअतुरार्
 सिंगार वंदिहंदपदमंदकुमारा ३ ब्रजनारिनसभापनहत्
 सेतू ४ हियमहंकीन्हपरमहुखासा उद्वगमन्योनंदनिवासा
 मनविविधिविचार कहंमिलिहैंगोपनकीदारा ६ जिनसोकहौसकलसंदेसू
 दीन्ह्योअजुनाथनिदेसू ७ जायकांतसिगरीमिलिजाहीं तौसमुभयदेहसवा
 काही ८ दोहा यहिविधिऊधवगुनतमननंदनिलैनियरानं तयत
 कटगापिनजुहदयान इतिसिद्धिआमन्महाराजाधिराजवाधवसश्रीविरचना
 यसिंहदेवात्मजसिधिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णदेवका
 पापात्राधिकारिराधुराजसिंहजुदेवकृतेश्रीमद्भागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदामुनिषोष
 छत्वारिस्तंभः ४६॥ १॥ सुकउवाच दोहा आवतउद्वकांतहोअवलोक्योब्रजवा
 ल प्रथमहिं सवकेमन पस्योयहसोचोनदलाख चौपाई है सुंदरजगवाहविसा
 ला पहिरेनवनीरजकरमाला १ पोतावरअतिसैखविछावे
 जवदावे २ अमलआरसीसरिसकपोला मुक्तनजुक्तसुकुंडललोला ३ नीरज
 नैनरुखिरतनारे रतनजडितसिरकीटसवारे ४ करकंकनकटिमेचौरासी
 हीरनहारहियेखविरासी ५ मुषजोवनजागतिअरुनाई महामधुरमुसक्यानि

सोहाई ई नवनीरद समस्यामा सरीरा सोहतचरन मंजु मंजीरा ७ अँसोनेस्त
 सषाकहंदेपीतिपसवपायो मोदविसेपी ८ दोहा आयसमैवजसुंदरीभुकुदीने
 नवलाय मंदमदभाषनलगी मंदमंदमुसक्याय चौपाई सुंदरपुरुषस्यामअनु।
 हारी तेसहिभूषनवसनहंधारी १ कौनअहै यहूरुपअनूपा यहूरुपयाहीकेअ
 नूरुपा २ कौनदेसतेव्रजमैआयो भागवंतकाकोहैजायो ३ नंदनिवासवासकसकी
 न्हो केसेकैव्रजपतिकहंचीन्हो ४ जानियरतअतिमृदुलसुभाऊ जाननहित
 कछकरहुउपाऊ ५ धौहरिकेसमीपतेआयो जननिजनकपहँकेस्तपठायो ई
 हमहिनिरषिअतिसैरतिराचो सजनी सषास्यामकोसाँवो ७ चलहुसवेपूछा
 हिंठिगजाई दैहैभेदविसेषिवताई ८ दोहा असकहिसिगरीगोपिकाभरीअ
 लेषउछाह उद्वकहंदुतदौरिकेघेरिलियामगमाहँ चौपाई जदुपतिपीतिरी।
 तिमहँसाँनी बोलतभईमहामृदुवाँनी १ कौहौकौनदेसतेआयो कौनहेतदता
 कौनपठायो २ कवतेकीन्हीनंदविन्हारी जानहुँतुमजोहँगिरिधारी ३ धौउनहौं
 तुमकाहिंपठायो रथचढिकैमथुरातेआयो ४ धौतुमहोअकूरकुमारा जौलौ
 गोवृजप्रानअधारा ५ हरिकोहरिव्रजवापजरायो राषउठावनपूतसिधायो॥
 ईआवतअसहमरेमनमाही तुमनिवसहुहरिसंगसदाँहो ७ तुमहिंनिरषि।
 वादतिउरपीती लागतनहिअकूरकसभीती ८ दोहा तातेजोतुमहोहअवआये।
 जौनेहेतु सावतायदीजेसकलगोपहनहिंसतिसेतु चौपाई सुनिव्रजवनितनकी।
 मृदुवाँनी उद्वअतिसैआनदमानी १ तिनहिंमनहिंमनकियोप्रनामा बोल्योव
 चनमहासुषधामा २ मैहौजदुपतिपदलघुदासा तिनहीकीसवविधिमोहिआसा
 ३ मोहिंरमापतिनिकटवालाई कह्योविधिधिविधियिवेनबुभार्ई ४ पठयोनंदज
 सोमतिनेरे समुभारवनकहिवचनघनेरे ५ तुम्हरेहीतलसीतलकारी असपा
 तीरियकुंजविहारी ६ औरहुकह्योवहुतसंदेस सोकहिहौंयेकांतलहिंदेस ७
 व्रजहिआइतुवेदरसनपाई लियोजनमानेजसफलवनाई ८ दोहा चलियेकहो
 यकांतमेअवसिगरीव्रजनारि तहंप्रभुकोसंदेसमैदैहौंसकलउचारि चौपाई
 उद्ववचनसुषावुधिमाही करिमज्जनगोपिकातहाही जानिस्यामकोसषा।
 पियारो करिउरमेअभिलाषअयारो २ अतिविनीतबेमृदुमुसक्याई मंजुलव
 चनपूछिकुसलाई ३ तिमिकरिकैसतकारमहाई ४ करिकटाक्षतहँनेकुलजा
 ई ५ चलहुजमुनतदकेस्तपियार तहँ हुकह्योजेहिहेतसिधारे ५ असकहिगा
 ईजमुनतदमाही थलयकांतकुंजनकीळाही ६ तहँगयेउद्वसुषपाई गोपी॥
 आसनदियोविछाई ७ तेहिंआसनपरउद्ववैठे जदुपतिप्रेमपयोनिधियैठे ८
 दोहा उद्वकोचहुँवोरतेघेरिसकलव्रजवाल वैठतभईसनेहजुतबोलीवचनर

साल चौपाई ऊधवतुमकोजाप्पोजाप्पो जेहिहिततुमआवनइतठानो १ पठे
 स्यामतुमहिब्रजमाही समुकरवैनमातापितुकोही २ उनकोनंदजसोमतिदोई
 प्रीतिजागहै औरनकोई ३ हमतौहैब्रजनारिगवारी काहेकोसुधिकरहिबिहा
 री ४ तुमहैअहोस्यामकेसंगी तुमहरिहमतिहारिवहुरंगा ५ नंदजसोमतितनि
 ब्रजमाही हरिकोऔरअहैकोउनाही ६ औरनकछुपठवैनकोकारन केवलज
 सुमतिनंदनिहारन ७ जसुमतिनंदपूछिकुसलाई ऊधवजाहुजहांजदुगई
 दोहा तुमहीमहागरीविनीलषिब्रजनारिनकाहि भाषहुवातवनायवहुवेकछु
 भाष्यानाहि चौपाई बालपनेतेनंदजसोमति पालिपालिकीन्तेपातयारअति
 १ तिनहीकेहरिभेसगनाही हमअवलाकेहिलेबेमाही २ येऊधवअसरहयो
 नजानो जसमहकारो कर्महिठानो ३ जौजनतीपहिलेयहिअसौ तोक
 रतीहमप्रीतिनकैसौ ४ कियोनेहंकहिकरिहैपारा दीन्हीदगास्याममधिधारा ५
 यहिहितलग्योकलंकमहांहै लागिगईतबलाजकहांहै ६ पहिलेप्रीतिकरवअ
 तिसूयो पैपुनिकठिननिवाहवऊयो ७ जौकोउफंस्योप्रीतिकीफोसी सोइताकी
 जानतगतिषासी ८ दोहा जेमुनिवनवासीअहैनिवसतनहिघरमाहि तिनह
 कीलांगीलगनकवहुकूटतिनाहि चौपाई स्यामहिंयहमतिकोनसिषाई अवो
 नहिंब्रजैब्रजोदृजगई १ तोरवजोरवप्रीतिसदाही सहजैजानिपरतहरिकोही
 २ जौनतकछुननेहकीरीती स्यामहिंमुषदेषकीप्रीती जबलगिरह्योप्रयोजन
 वाको भयोतबैलगिनंदववाको ४ प्रथमहिंराख्योतबहुतवताई करीप्रयोजनके
 रिमिताई ५ निरमोहीकपटीसतिकारे होतेनिजअरथहिकेयारे ६ ऊधवप्रीति
 रीतिउनकेरी निपटनकलजानियेघनेरी ७ कारेनकीयहरीतिसदाकी करत
 कपटमतिकवहुनथाकी ८ दोहा फूलनमेमधुकररमतमधुहितसहितनिहो
 रजवकरिलीन्तेपापानरसतवनतकततेहिंधोर चौपाई उनकोयेहिमेनहिकछु
 दोस ऊधवहैमहुकरहिनहिरोसू १ हैसंसारकेरियहरीती होतआपनेहेतीहि
 प्रीती २ कारजभयेनरहतिमिताई काहेअसनहिकरहिकन्हाई ३ जबलगिर
 ह्योधनीधनगेह तबलगिवारवधूकरनेह ४ घट्योधनिककोधनजवभारी तब
 नकरतपातुरीचिन्हारी ५ समरथरह्योजबैलगिराजा सेवैतबलगिप्रजासमाजा
 ६ जवअसमर्थभयोमहिपाला ताकोप्रजातजतततकाला ७ तबलगि
 सिष्यसनेहहिभीने जबलगिनहि विद्यापदिलीन्ते ८ जवविद्याकोद्वेगोकारज
 तवतजिदेहिं सिष्यआचारज ९ दोहा असहिजवलो जत्तकोलह्योदकिनाना
 हि तबहीलगिजमानकोरितुजतजिनहिंजोहिं चौपाई जबलगिरहेतरुनफ
 ललागे तबलगिपक्षीतिहिअनुएगे १ तरुकेफलसबभरिगेजवही जातेसब

लविहंगउडितवही २ जवलगिलहैनअतिथिअहारा तवलगिछोडतनाहिअ
 गारा ३ अतिथिजवेभोजनकरिचुकतो तवनहिछनहुमानधररुकतो ४ जवल
 गिकाननमहंहरियारी तवलगहोतमृगासंचारी ५ जवजरिगोवनलागिदमा
 री तवनरहतमृगदुषदविचारी ६ त्रैसहिजवलगरम्पेनजारा तवलगिनारि
 नकरतपियारा ७ जवकरिचुकोभोगसवभांती तवनहिरहतजारयकराती ८ क
 रैजदपितियत्रीतिहरीती पैनजारपुनिराषतप्रीती ९ दोहा तैसहिजवलगिस्या
 मकीनहिपूजीमनआस तवलगिचाह्योअतिहमैकरिसेवनरहिपास चौपाई ॥
 अवतौहमहिबूढिगुनिस्पामा देषनजुवानगरकीवामा १ चलोगयोसवतोरि
 सनेह मान्योनहिब्रजअपनोगेह २ तुमसोवहुतकहेअवकाहे ऊधवसवमन
 माहे ३ असकहिउद्धवसोब्रजनारी लागीरोदनकरनपुकारी ४ तनमनवचन
 लगेहरिमाहीं नेकहुंलाजरहीतननाहीं ५ जवतेऊधवब्रजमेआयो दूनविरह
 तवतेवढिआयो ६ रह्योनहीतनकेरसंहारा वढीजमुनलहिआसुनधारा ७
 भूषनवसनजदपिषुलिजाहीं तिनकोतदपिसम्हारहिनाहीं ८ दोहा अग
 रतगरसुरभितसलिलसीरसमीरउसीर ब्रजसुंदरिनसरीरमेकरततीरसीपीर
 चौपाई तलफहिंपरींधरनिब्रजवाला नीरहीनजिमिमीनविहाला १ वारवार
 बोलहिब्रजनारी हायकान्हकससुरतिविसारी २ हायजसोमतिनंददुलारे रहेतु
 महिब्रजकेरषवारे ३ तुमविनयहृदजलागतसूनो दिनदिनवढतविरहअवह
 नो ४ भूखिगर्दमाषनकीचोरी जांचवदधिनिहारिकरजोरी ५ कवकवतुमनहा
 महिछलिडाख्यो कवकवतुमनहिंसोकनेवाख्यो ६ किमिअवकीगहिकेनिदु
 राई माधवरहेमधुपुरीछाई ७ इंद्रकोपतेलियोवचोई कसनविरहदुषदेहुमि
 टाई ८ दोहा अहिअधवकवत्सहृदषभधनदानुचरतुरंग हैमसवकेहित
 स्पामतुमहनेरामकेसंग चौपाई होतरह्योजिनविनजुगसमछिन तिनवि
 नवीतेहायवहुतदिन १ हरिविन जीवनेअहेवथाहीं पापीप्रानकढतकसना
 ही २ यहपपिहाहैमीतहमारो पियपियकहिकछुकरतअधारो ३ परतिदीहि
 जेमुनेजवजाई तवकछुनेनहोतिसियराई ४ रहेजेहरिसंगमीतहमारो तेअ
 वभयेसकलदुषकारे ५ रही सुषदजोयहृदजधानी सोअवभईमहादुषभर
 नी ६ रह्योससीप्रथमहिसुषदाई सोनिजकरनदमारिलगार्ड ७ रहीजेकुसु
 मसेजअतिकोमल तेकृपानकीधारभईभल ८ दोहा यहिविचिकरहिं विलाप
 वहकरिगोविंदगुनगान तलफिरहीब्रजकीवधूछिनछिनदुषअधिकान चौ
 पाई रोदनकरहिंपुकारिपुकारी दीन्हीतनतेलाजनिकारी १ ध्यानकरहिंजु
 पतिकीमूरति चौकिकहंहिकहैर बलिसूरति २ तहंकहुंतेअकअलिउडिआयोवे

होनवलननिकटसोहायो ३ उद्धवकेअपनेमधिमाही लषिंजवनितामधुक
 रकाही ४ कहनहेतविरहाकुलवांनी तेहिमधुकरकहेउद्धवमांनी ५ यहपीतमा
 कोपठयोआयो वरनसमानमीतकहवायो ६ कहनचहतहरिकोसंदेस यहिनहि
 विरहविधाकरलेसू ७ तातेहंमहिप्रथमकहिदेही मनकीपुनिसुनाइहेकेही ८
 दोहा असविचारिब्रजसुंदरीउद्धवकाहसुनाय कहनखगीवहिभवरसोविधि
 भावदरसाय अथभवरगीत गोपिउवाच रेरेमधुकरयाब्रजमेतूकेसेकेचलि
 आयो जानियरतयहकपटीकारेकान्हरतोहिपठायो ९ जौनछोडियहअनुप
 मआनंदगोकुलकुंजगलीको मयोकंतकुविजाकुरुपकोनायकछेलछलीको
 १० ताकेतुमहेमीतहोमधुकरवदनपीतदसरसनि तातेसवहवालमथुराकोहा
 महिपरोअवजानो ११ कान्हूवरीकेपगपरिविहृतकवारमनायो पैकुलठाके
 सेहनहिमान्पोतवतुमहंसिरनायो १२ स्पामभालकीकेसरितापदसेतुववर्ना
 लगीहि सेतुहरीतुहरेठाकुरकीकीरतिजगतजगीहि १३ मधुपजाहमधुपुरीलोडितु
 मइतनहिहकामतुम्हारे कहियोउन्हेसंदेसोअै सोछुवोनचरनहमारो ६ कुवरी
 कुचकुंकुमतेरजितउनकेउरकी माला हंमरेउरमहंपरसहोतमहंकेहैदुसहक
 साला ७ अवनहिंकामकान्हूकोब्रजमेकोहेकोइतआवे मानवतीमथुराकीना
 रीतिनकोअवसिमनावै ८ ग्वालसमाजविहायलालअवरजसमाजविराजे!!
 भूलिगयोमांगवमाषनकोदरवाजदरवाजे ९ जदवंसिनमेउनकाचोरीकरिमु
 षपीतप्रकासी जिनकेतुमसेदूतजगतमेतिन्हेहोतिहठिहासी १० तुम्हरीऔरसा
 मकीसंगतिसांचीहेहमजांनी अपनीरीतिसिषायदईतुमउनहूकीकुलसांनी ११ तु
 मवनवनमेसुमनसुमनकोकरिकेसवरसपाना पुनिनेहिसुमनवोरनहिंभो
 हकवहूसोभविहाना १२ अैसावहकारेछलवारोप्यारोनंदकुमारो जाकेहेतविसा
 रो भारोहंससारोपरिवारो १३ मधुकरसोयकवारअधरकोआसवपानकराई च
 लोगयोमथुराकोमाधवल्लियाहमेछिपाई १४ जोकारेनसोलगनलगावततासु
 यहीगतिजोई वहवाकेहितदेहदेतपैताकेदरदनहोई १५ पैउपजतअपसोसयेक
 मनसोतुमदेहमिटाई कौनकारनसोवरुकमलाहारिपदहूलोभाई १६ जौनीजा
 नीहमअवसोऊपियकीकोमलवांनी घरीघरीछलेभरीनजानतिसुनिसुनिताहि
 लोभानी १७ भौरजायकहियोकवलासोयहहमारसंदेसा भूलिनजायेदषिमन
 मोहनमनमोहनकरवेसा १८ सुंदररूपसुधासमवतियोऊपरमदूलसुभाऊ
 भीतरभरोछेलकेछलवलप्रगटतसमेप्रभाऊ १९ देपतसुधासुंदरछोटोघावका
 रतंगमीरा जानिलेहुजडुपतिकहेतैसैजोनावकोतीरा २० मधुकरअैसेठाकुरकी
 तुमगावहुवहुतचडाई सोहमरेमनमहंअवकेसेसांचीपरेजनाई २१ जौनहिंजा

नैकान्हरके गुन सोतिनकी सतिमानै सोउमेकै से सतिमानै जोउनके गुन जानै॥
 २२ ब्रजमे येक संगमे इतनीउनकी ओरह मारी वीरतामिरिखे लवहुषेलतजौ निप
 रीअवसारी २३ उनकोनहिअजोगककुमधुकरअसमनकाहिवुभारै अर्जु
 ननामकपांडुसुवनके कान्हरसषाकहावे २४ जौनविजैजुगजुगधनुसरगहि
 सहसनजननसंधारै ताकेसषाकहायलालअवअवलनहूनहिमारै २५ जिन
 केहेतछोडियहगोकुलमथुरै गयेमुरारी तेमथुराकीनिपटनागरीकसनहोहि
 पियप्पारी २६ करिछलवलकुलिअहु कलिखीन्होइनकोछलकुपि
 गयऊ धन्यधन्यमथुराकीवासिनिवसकारिहवसकयऊ २७ जिनसजनिना
 कीइनरजनीमेमेदि मदनकीवाधा चूँभिवदनहंसिरसरसिविलसतलहता
 अनंदअगाधा २८ तिनहीकेआगेतुममधुकरगावहुहरिजसजाई काहेकोब्र
 जवालवापुरिनदेतेविश्रावडाई २९ तेईतुम्हरोसकलमनोरथपूरनकरिहैं।
 आसूहमकोतुम्हरेवचन सुननकोअवनहिहेअवकासू ३० देवनगरनरनग
 रओरहुनागनगरमधिमाहीं असीकोईनारिनवीनीनैनननहिंदरसोही ३१॥
 जोकान्हरकीकपटभरीवहतिरछीताकनिफाँसी तामेनहिंफाँसिजायजायकैतै
 सहिलविमृदुहाँसी ३२ मधुकरअसनहिंदेविपरतद्रगयहजगमेकोउवाला॥
 मृकुटिकमानवाननैननकेजहिँउरभेनदुसाला ३३ बडीसूरताकरीस्यामजूब्रजसु
 दरिनसंधास्यो तापेतुमइतआयमधुपकसखवनजरेपरडास्यो ३४ हमगंवारि
 नीअहैग्वालिनीअतिगरीविनीवामाउनकीसेवतसदाचरनरजरमारूपअभिरा
 मा ३५ माधवकीअरुमधुपहमारीकौनअहैसमताई तिनकेहमकेहिलेषेमाहीं
 असीजासुवडाई ३६ पैतुमकरियोजायकान्हसोअसीविनैहमारी जैसोरूपजैस
 हीकीरतिविभौजौनविधिभारी ३७ तैलाचलचलैनंदनंदनमानैकहोहमारो
 नातोकेहेदेनहैसाँचीविगारिजायगोसारो ३८ असीजहामाधुरीमूरतिअनुचित
 असनिठुराई पैकुविजाजसरीतिसिषावतितैसहिकरतव्हाई ३९ सभतना
 हिआपनोपरायेलेकहमनमेजिनको जानियरतकछुकिथोकूवरीजालिमा
 जाइतिनको ४० छोडछोडछोडहचरनहमारोधरहुनपगधरिसीसा माधवसषाम
 धुपतुमसाँचेतिहरोकुलसवदीसा ४१ तुमकोसिषेरीतिखलकेरीमोहनइतैपठा
 यामीठमीठवचनवोलिवहुआयसंदेससुनायो ४२ तैसहितुमहुंछलीपूरेहो जै॥
 सोनाथतिहारो तुम्हरेवैननमेनहिनेकहपरतविस्वासहमारो ४३ जाइकरोवा
 वरीतियनसोअतैयहचतुराई हमरनेरेकपटरीतियहछपिहैनहीछियाई ४४॥
 हरिसापीतिरीतिकीन्होकोगईसकलफलपाई जैसीदगाईहरिहमकोसोनाजाति
 मुखगाई ४५ जाकेलियेमातुपितुपतिसुतओरसकलपरिवारो लोकलाजपरलो

कसोकसवन्नजसुंदरीविसरि ४६ मुरलीधुनिसुनिसरदिसामहकाननमय
 शिआई भूरिभयकरगहनजंतुकीभीतिनउरकछुल्ल्याई ४७ सोत्रजनारिनकीदृजसु
 ररुलभेतोरिसनेहू करनचलोगोकूरसंगमेवाकुवरीकेगेह ४८ जाउपकारनमा
 ननयेजौतालोकोनमिताई मरीयेकहींदारदगामेदूजीकिमिसहिजाई ४९ जा
 तिहूवरीकुटिलकुवरीनाकोहियेलगाई मोदितवसैमधुपुरीमोहनकरिहैकात्र
 जश्वाई ५० जुगजुगमेउनकोजसजाहिरजगमेपस्याजनाई सुनिसुनिलगति
 भीतिअतिहैमकोकैसेकरैमिताई ५१ अनुचितउचितननेकुविचारोव्याधासरि
 सलुकाई धानरराजवालिकोमारोदयानकछुउरआई ५२ सूपनषासरूपला
 पिमुंदरछकितमिलनअभिलाषी ताकोनाककानविनकीन्ह्योजनकसुतार
 बराषी ५३ वामनआंगुरकोवपुरचिकेअसुरनाथमषआयो ताकेकरतेस
 कलभातिनेसादरपूजनपायो ५४ तीनिचरनमहिमागिषयमपुनिअपा
 नोरूपवदायो दोईचरननापिनिभुवनकोतीजोषयोसुनायो ५५ तावदखेवलि
 पीठिनापिकैपुनितेदिवंधनकीन्ह्यो यहिविधिछलकरिअसुरराजहरिहा
 रिअसुरराजहिंदीन्ह्यो ५६ असेचरितअनेकनइनकेकहैलोवदनवषाँने ता
 तेकरैनकारेनकोपथकहोजोहमरोमानै ५७ जोरचसतजोमधुपहमारो
 तोवजबौतीडौडी ब्रजदनिताविहायगहिलीन्हीकान्हकंसकीलौडी ५८ ॥
 अवनहिचसतप्रीतिकरिवैकोमानसमधुपहमारो येनहिछोडिजातमुष
 गेतोउनकोसजसउदारो ५९ ब्रजजुवतिनकेजीवनकोअवरहिगोयहीअ
 धारां तौनहुंचहतछंडायेमधुकरकरिउपदेसअपारा ६० जाकीअ ।
 तिसैसुंदरलीलाअवनपिपूषसमाना ताकोबिंदुताहुकी कनिकायकवारहुम
 तिबाना ६१ कवहैकोनिहैकरिउपायजोकेस्योकीन्ह्योपाना तोतिनकेतनपुनि
 मुषडुषकोरहतनकनहिभाना ६२ तुरतदीननिजचरकुदुवतजिकहैकाननमा
 हैजाई भौनभौनमेभीषमागिकैजीवनलेतचलाई ६३ भुषनवसनविभौकीआ
 तावहतनहीननमाही तिनकोचिचरतयहवसुधामेवीतिनषवहुजोही ६४ मा
 धुकरजिनैकेचरितसुनुनकोअसोहैपरभाऊ तिनकोकछुनहिअचरजमाने
 असोहोवसुभाऊ ६५ माधवमथुरावैठमधुपुअवजोनवहैसोभाषै वैकालिदी
 ६६ जनकीसुधिकाहैकोअवराषै ६७ जवकरजोरिनैननीचैकरिहाहावातरहै
 है अवयेनैनतनकतिरछेकैतिनयेजातरहै ६८ बांधतरहीजसोमतजवही
 ६९ मदेहिछोडाई यकअजलीछोछुकेकारनरहतहोथवोडाई ६८ यहउप
 ७० ॥ रिमिलिगयकछुनहिमुषकहिजाई छोदोपायहातअतिमादोतजता
 बोदोपाई ६९ असकपटीसोकरीप्रीतिजोहैमसौनहिवनिआई विनहिस्त्रि

रकरतकारजजोसोइपीछेपछितार्ई ७० पैहममहामोहनीवामनमोहनीकीमृदु
वांनी सुनिसुनिसौचीजानिजीवमेतामेरहीसीभानी ७१ जैसेवधिकजायकानन
मेमंजुलवेनुवजाई मृगनमोहिमनलेतोतेहिंछनअपनेनिकटबोलाई ७२ पुनि
समीपमहैदषिकुरंगनतिनकेअंगनमाहीं वेधिवांनकरिदेतपानविनकरतदया
कछुनाहीं ७३ तैसहिकपटीकुटिलकान्हरोटेरिकुंजविचवैसी वसकीन्हयो-
वधुनवापुरिनडारिषेमकोफंसी ७४ दिगबुलायदरसाइमाउवहुकरिनषला
तउरमाहीं नाविगायउपजायकलावहुदियहुलासहमकोहीं ७५ जवमधुक

सहलासहियेसरसानो तवसवदृजजुवतीनजीवलैकैगोअंत
रधाना ७६ जसतसकैवहुदेवमनायेजोपैपुनिप्रगटानो तोअवकुटिलकंसके
कारनकियमधुपुरीपयाना ७७ कहतवनेनहि
पछितानै मधुकरवाकीकथाछोडिकेऔरचलावहुवातै ७८ भागिविवसकव
हंजवहमकोनदनदनमिलिजैहैं तवपाछिलीवातकीसुधिकरिनिजमनकीक
रिलैहैं ७९ अवैआपनोचलतनव सकछुपरिगोउनकोदाऊ भेंटभयेयेककी
दसकरिहैंदेषतहीवलदाऊ ८० दासहभवरसुसीखवहुततुमलैसंदेसहमा
रो किथौमधुपुरीजायकहयोसवपुनियठयोइतकारो ८१ होतुमसंघासु

केसांचेयहहमजानोजानो होइजोभनकामनातिहारीसोअवसकलवषानो२
 मानकरनकेलायकतुमहोहमकोपस्योजनाई व्रजसैहमहिंलेवावनकेहितव
 दुपतिदियोपढाई ८३ पैकोनीविधिकान्हकवरदिगतुमहमकोलैजेहो जोका
 दाखिलैजेहोमधुकरतौउतकहवैठेहो ८४ कमलाकिनभरितिहैनकोडतिनिव
 सतिनितउरमाही कहहिंसाहकरिताकेनीवकेसहवैठवनाही ८५ हरिकोह
 मतेओरेआजुलौरहीनहीकोवप्यारी करिहैअवअप्रमानविहारीकमलावरन
 निहारी ८६ जनमभरेकोसुषसोहागकोअवमथुरामेजाई हंमकोकहासाम
 हैमधुकरआवैसोकरमाई ८७ जौतुमस्यामसषाहोसांचेहमकोहहविस्वा
 सेतुमसोनहिअनरीतिकरेगेकवहरमानिवासे ८८ तौहमसिगरीअवेमधु
 पुरीचलिहोसंगतिहारे नातोओरभातिनाहिंविनिहैविनउनकेपगुधारे ८९ कहहु
 कहहुमथुराकीपवरंजहहैनददुलारो सवलवसतपियकुसलसकलविधिगुरु
 ग्रहतेपगुधारे ९० कवहुनंदजसामतिकोधरसुरतिकरतवनमाली कवहुसषन
 कीसुरतिकरतहरिरहेलाखेअतिथाली ९१ जिनगोवर्नकोरहेचरावतवसीवटा
 कीछाई कवहुसुरतिकरतमनमोहनतिनकीनिजमनमाही ९२ भोजनकस्कि
 मातुपिताग्र हपियछुप्यनपकवांना अवगोपिनकोमथोतुरतकोमा
 षनखादमुलाना ९३ जमुनाकूलनिकुंजनमेजोषेलोपुलिषुलिष्याले ताकी
 सुरतिकवहुआवतिहैनिरमोहीनदखालै ९४ कवहुमधुपुरीनारिनागरिनसा
 भामहिहरिजाई चरनकिंकरिनचजनारिनकीसुरतिकरतमुषगाई ९५ पुरना
 रिनचातुरीचितैवषतिनकीछविमहंछाकी अवनवापुरिनचजनारिनमेकै
 हैसुरतिलखाकी ९६ मधुकरकौनदिवसवहहैहैजादिनपियव्रजआई अगर
 सुरभिनिजभुज सिरधरिकेदैदैतापमिटाई ९७ पूरनससीसरिसवहआननक
 वइनआधिपरैगे कौनदिवसवहस्यामसुंदरोनिजभुजहमहिभरेगे ९८ असे
 हुकालकवहुपुनिकैहैव्रजकुंजनमहंआई सषनसहितहरिधेनुचरैहैमुषवा
 सुरीवजाई ९९ मधुकरवहचजनराजकाजगहकाजलाजविसराई श्रीरघुराज
 समाजसहितप्रभुलेहिआजअपनाई १०० श्रीसुकेउवाच दोहा यहिविधिविस
 पदव्रजवधुनकोमलवदनमुपान प्रेममूरछाकेगईरह्यो नतनकरभान १ चौ
 पाई सुनिचजनारिनकीअसवानी प्रेमदसातिमिनिरषिमहानी १ व्रजजारीह
 रिदरसलालसी वीततिघरीकराखकालसी २ तिनहिंजोरिकरकियोप्रनामा
 समुभावतवोस्योमतिधामा ३ उद्वउवाच जननि सुनुहुंजडुनायसेंदेसूया
 मेमिटिहैसकलकखेसू ४ पूरनकामतुमहिंजगमाही तुमसमकोउदीसतद
 गनाही ५ विभुवर्नवदितचरनतिहारे भयेचन्यहमआयनिहारे ६ हंमहंसमजग

अहेनकोऊ सिवविरचिवासवसमजोऊ ७ जननिजोतुम्हरोदरसनकीन्हो ॥
 सोहरिप्रेमरूपलषिलीन्हो ८ दोहा तुमसमानकोजगतमेकरिहेहरिपदप्रीति
 कोलैहैजदुनाथकोप्रातिरीतिकरिजीति १ चौपाई जयतपव्रतसंजमअरुदा
 ना होमपदवसाखनकोनाना औरहुकर्मकल्यानहिकारी यहजगमेजेतनेहै
 भारी २ तिनकोकरतकरतथकिजोही येहरिभक्तिहोतिहियनाही ३ कोटिनक
 लपकलेसनकीन्है साधुनकीसंगतिमनदीन्है ४ भागविवसजवभैहरिदाया
 तवजनकृस्त्रभक्तिकहपाया ५ सोहरिभक्तिसहजमहमाता तुम्हरेउरआईअ
 वदाता ६ सुरसनकादिकनारदसेसुवासवऔरविरचिमहेसू ७ औरहुमुनिजे
 तेजगमाही असहरिरतिदुरलभसवकाही ८ दोहा पितुपतिसुतसुजनहुसका
 लऔरगेहअरुदेह भलीकरीइनकोजोतजितुमकीन्होहरिनेह चौपाई अहो
 केस्त्रप्रभुपुरुषपुराणा सरनागतपालकभगवांना १ तनमनतेहरिभक्तिमहा
 ईजगमेयकतुमहीकियमाई २ मेरेरह्योज्ञानअभिमाना निरषिप्रेमतुवसक
 लभुखाना ३ मोपैछपाकरीजदुराई तुवदरसनहितदियोपठाई ४ मोहिहरिप
 दगुनिकैलघुदासा जननिकियोतुमप्रेमप्रकासा ५ रिनीरहौंगोसदातिहारो ॥
 याकोहेनहिप्रतिउपकारो ६ अवजोनाथपत्रिकादीनी निजकरलिषीप्रीतिरस
 भीनी ७ मैसिरधरिल्यायोतुवपासा सुनहुँसोअवमैकरहुँप्रकासा ८ दोहा नर्मा
 सषाजदुराजमोहिकियोछपासमोइ तातेमनकीवातककुराषतकवहुँनगो
 इ सोरठा असकहिपातीषोखिचरनवंदिजदुनाथकेसुनहुँजननिअसवोखि उ
 इवतहँवाँचनलग्यो १ श्रीभगवानजवाच चौपाई हेनहमारतुम्हारवियोगू यह
 मनसोचिकरहुनहिसोगू १ है २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ दसवकाला यहजानहुँप्यारीचजवा
 ला २ अनिलअनलअयअसनिअकासू जिमिसिगरेजगइनकरवासू ३ तैसा
 हिमैनिवसहँसवमाही जहँहै ४ सकहुँथलनाही ५ मनबुधिइद्रिनपानअ
 धारा पालहुँहरहुसजहुससारा ५ निजसंकल्यहितेसवकरहुँ सूक्ष्मरूपसवजगसच
 रहूँ ६ रहौभिन्नगुनतेसवकाला सुदुआतमाज्ञानविसाला ७ जागितस्वप्नसुषु
 प्तिवृत्तिमन मोरिप्रतीतिरीतित्रैश्रुतिभन ८ मनौवृत्तितेभेदप्रतीती तातकरैआ
 चलमनरीती ९ दोहा जोनेमनकीवृत्तितेचिंततविषैअनिति तोनेमनकीवृत्ति
 कोकरैअचंचलनिचि १ चौपाई मनहिंदृत्तितेस्वपनहिंदेषै ताकोसुषुदुषअप
 नैलेषै १ जागेसोरहिजातोनाही फेरिहातजसजागतमाही २ तातेमनवसक
 रैसदाही असतमानिजगसुषुदुषकीही ३ त्यागसत्यसमदमअरुवेदा तत्वज्ञा
 नअरुजोगविभेदा ४ मनकीवृत्तिअचंचलठाने यहीसारसवकोफलमाने ५
 जैसेवहतसरितसमुदाई मिलिसागरमहँजाहिविलाई ६ तैसहिसवसारखन

कोगतमल मनकोकरवविसेषिअचंचल ७ जोहमइतद्रगदूरितुम्हारे कहिआयेसा
 देहिउचारै ८ दोहा हेमजनारीविरहचसगनिअचंचलवित्त मोमेमनहिलगायकै
 ध्यानकरहिगीनित्त चौपाई दूरिदेसजवप्रीतमरहतो तवतियकोजियलगा
 जसचहतो १ तसुनहिंनिरषिनैनकेनेर यहआईसोचीमनमेरे २ विषेवृत्तिसवभाति
 विहाई सवविधिमोमेमनहिलगाई ३ जोतुममोहिमुमिरननितकरिहो तोमेरेदि
 गआसुसिधरिहो ४ जवमेसरदनिसामहप्यारी कियारासद्वजकुजसुषारी ५ तव
 जिनवियनगापमतिहीने रपेरोकिनआवनदीने ईतेतियतहमारधरिध्याना प्र
 षमहिममदिगकियेपयानी ७ तातेमोमेमनहिलगाउव प्यारीसोनेहोमोहिपाआ
 हेहा हेमतुममेतुमहमहिमेयामेनहिंसदेह प्रियाहमारतुम्हारहेमनयेकैदेह
 सुकोनाच चौपाई असीसुनिपीतमकीपाती व्रजनारिनसीतलमेळाती १ बोलीक
 स्तत्रीतिमहसानी आगेकीसिगरीसुधिआनी २ गोप्यउचु उडवतुमहिंससमुपि
 परतहे कंतजियतकोउजोगकरतहे ३ जुगजुगजीवेहिंकुवेरकन्हाई हेहमरोअहि
 वातसदाई ४ उनकेसंगकियेवहुभोगू हेमरोकीनहोतनहिजोगू ५ लिषीकान्हा
 मनथिरकरिलेही सोमनथिरकीरुचिनहिकेही ईपेजिनकोमनतनमहदाई
 करैअचंचलमनकोसाई ७ हमरोतोमनहरिहरिखीन्हो अवकसलोदिसिषा
 पुनदीन्हो ८ दोहा तनतौयहपापीरह्योगयोनहरिकेसंग पेसुकतीमनकव
 हेनहिछोडेगोहरिअग चौपाई करैअचंचलचंचलसाई जाकोमनअपनहिया
 होई १ कोनहिकहेकंतअसवांनी अवभेराजपायविज्ञानी २ ऊधवमनगेवि
 गरिहमार अवसुधरतकेसेहुनसुधारे ३ जिनअगनलाग्यापियप्यारो तिनअ
 गजागजातनहिधारे ४ जिनद्रगसामलिसूरतिदषी तिनद्रगऔरपरतिनाहिपे
 षी ५ निकस्योहरिहरिजिनमुषमाहीं जिनमुपअवनवेदपठिजाही ई लपुछो
 जिनअगहरिअगरागा तिनमेधूरिधरतमनभागा ७ पियेजेभुतिहरिवचनमिठा
 ई तिनभुतिनहिंपुरांसुनिजाई ८ दोहा हेममान्याजोहरिकह्योपैकल्लवसनहमा
 रयेतनमनमानतनहींकियेकोटिउपचार चौपाई सोऊअहेस्पासकरेदोपू दया
 करतहमपरकतरोपू १ जोपहिलेहितेजोगसिषावत तौयहतनअवकोदुयपावत
 २ जोगविरागभक्तिअरुज्ञाना इनकेकीन्ह्युक्तिनिदाना ३ असीमुक्तिपरैअनधूरी
 वसवकान्हेतल्लनभरिदूरी ४ जोगकियेवैकुण्ठहिंहेतहवहदुमुजस्यामकहपैहै ५ प
 रिहैकववासुरीसुनाई कहैअहेहरिधेनुचराई ईअसवैकुण्ठलगतनहिनीको व्रजसु
 दरविनहैसवफीको ७ जयपिमनरोकहिंचरियाई तदपिजातकदिजहाकन्हाई ८
 दोहा ऊधवजाजीवानिजोपहिलेतपरिजाय सोनहिंवहकेसेहुमिदतिकीन्हैकोटिउ
 पाय चौपाई परिगैल्लकरिवोहरिरीती सोनहींमिटतजाहिजुगवीती १ अपनोअसा

समुझहिं सवकोही लिपीवातकतवहुतवृथाही २ आयनसमुझहिं नहिं बुझावे ॥
 सोकोसहसरेमनआवे ३ जोसमरथसमुझावैनकोहै आयवरा वैराकतकोहै
 ४ उरिनहातलिपिकैयहपाती कोहेजरीजरावतछाती ५ ऊधवतुसहीकोहैवि
 चारी छंडचहंमकोउचितविहारी ६ अवनहिंऔरबुद्धिअनुरागी थैकलगनल
 गीसोलागी ७ ऊधवतुमहिंनलागतलाजू भोगछंडावतजोगहिकाजू ८ दोहा
 पेजोअवहोनीरहीसोकेगईविसेषि कहहमधुपुरीकीषवरिजोआयेद्रगदेषि चौ
 पाई हंमअससुन्योकांन्हनिकंसा कीन्ह्याजदुवंसिनदुषधसा १ सोयहभलीक
 रीनंदेलाता मेढ्योजदुकुलकेरकसाता २ औरहसुन्योमल्लवहसारे आठकंसके
 भातसंधारे ३ मालुपिताकेवंधनछारे लहेविमोजदुवरनहिंथारे ४ यहसुनि
 सुनिउरवाढतचैना दुषइतनोनलपैनिजनेना ५ वसैंकसलमधुपुरदोउभाई अवऊ
 धवयहदेहुवताई ६ पुनिवोलीकोऊब्रजनारी केरुसषासुनुवातहमारी ७ नंदन
 दनहंप्रीतिजनैया नारिनकेमनमोदसनेया ८ दोहा पुरनारिनकीप्रीतिलविसुनि
 कैमीठैवैन आदरअतिसैपायकैसहिकैनेनहिंसैन चौपाई कोनहिंउनकेवसमे ॥
 कैहैं हावभावतियवहुतदेपैहैं १ हरिचातुरपुरनारिचातुरी लगीदुहुनकीबुद्धिआ
 तुरी २ धौहरिजीततहैपुरनारी धौपुरजुवतीजितैविहारी ३ पुनिवोलीकोऊहरि
 प्यारी स्यामसषायहदेहुचारी ४ करतरहेजसहमसोप्रीती तैसहिंउतहैंराषतरी
 ती ५ हरिकोलषिमथुराकीनारी कर्तोकवहुकटाछसुषारी ६ जिनकोहरिनिरा
 षहिद्रगमाही तेकवहुसलाजमुसकाही ७ जोनिगईकैहैंछलदनको मूंदोरह्य
 होइगोकिनको ८ दोहा सवदिनतेनंदलालकीचलिआइयहरीति सबनारिनसो
 हाठिकरतमुषदेषकीप्रीति चौपाई पुनिवोलीकोऊब्रजवामा सुनहुवैनऊधवा
 मतिथामा १ कवहुकजदुवरसोभसवरे जववेठतपुरनारिननेरे २ वचनरच
 नकरितिनैलोभाई निजअधीनताविविधिदेषाई ३ जवतिनकेरसमेरसिजा
 ही तवसुधिकरतकवहुहंमकाही ४ कवहुअसमुषभाषतप्यारो हैयकगोकु
 लगावहमारो ५ येनहिंसुरतिकरतवहहोई पुरनारिनकोआननजोई ६ हं
 मतौऊधववारिगमारी दहीमहीकीवेचनहारी ७ अहैकोनहमउनकेले
 पे वोकुलवतिनकुवरीदेषे ८ दोहा पैकवहुवतरातमेवातवातकेवीच कहत
 अवसिजैहैलखारजतियरहीनगीच चौपाई ब्रजसुंदरीफेरिकोउवोली ऊध
 वसोयहवातअमोली १ रहीसरदकीपूरनमासी जगतीजगीजोन्हाईषासी
 २ फूलेकुंदवृंदचहुवोरा सरसरविकसितकुमुदनथोरा ३ तवयहदंदावना
 कीधरनी भईमहाआनंदकीभरनी ४ कान्हकालिंदीकुंजनजाई देरिवांसु
 रीहंमहिं बुलाई ५ रासविलासरज्जोतेहिकाला मधिनंदलालचहंकि

तवाला ६ मचीचरननपुरभनकारी सो सुषकिमिमुषजायउचारी ७ करनछा
 गीहमहरिगुनगाना मिट्योअमंगलदसौदिसाना ८ दोहा तानिसिकीवहकान्हरो
 कवहुसुरतिकरिलेत जानिसिमेजाचतरह्योहमहिंमिलनकेहेत चौपाई पुनि।
 बोलीकोऊब्रजवाला रेऊधवकहहैनंदलाला १ वढीमहाविरहानलज्वाला आ
 वतोनहिंसहिजातकसाला २ कहअपकारकियोहमबाको जोअसदुषदियसुता
 जसुदाको ३ कवहुं गोविंदगोकुलैआई दैहैहियलगितापवुआई ४ मरीगोपि।
 कनकतजिअहै अथरसुधारसकवहुंपिअहै ५ जिसिवासववारिदनपठाई
 वारिधारवसुधावरषाई ६ सूषोवनकरतोहरियाई तिमिहरिहमेकवेब्रजआ
 ई ७ हमहिंजिअहैतोजसलेहै असअोसरपुनिकवहुंनपैहै ८ दोहा गीषम
 दिनकरविरहकृतउठीअनलवृजगाम जारतिब्रजवनितालताकववरसिहि
 नस्याम चौपाई कोउबोलीपुनिगोकुलवारी सुनहुंसषीसववातहमारी १ अवा
 कोब्रजअहैजडुराई दैहैकपोपितमातुपठाई २ बहुतदिननमेनिजसुतपाये
 हियलगायदुषसकलमिटाये ३ हमगरीविनीगोपिनिकाही स्यामसुरति
 करिहैअवनाही ४ लाग्योराजकाजकोरंगा रहिहैसवजदुवसीसंगा ५ गोष
 गमारनक्योसुधिकरिहै रैनदिवससुहिदनमुदभरिहै ६ आहिसुंदरीभूपकु
 मारी करिहैकहअवसुरतिहमारी ७ कहैगोपीकहभूपकुमारी तुमहिनकस
 मनलेहविचारी ८ दोहा समेसुरतिकीतवरहीद्वारद्वारजवआय हरिमाषन
 मागतरेदेऊहाथबोडाय चौपाई वृजवनिताकोऊपुनिबोली सोचीकही
 सषीचिततौली १ वनवासिनीगमारिनिगोपी कहैकसइनकेअवचोपी २
 सुनीपरतिअववडीवडाई दैहैकसइतआयगमाई ३ कहवावतजडुकु
 लकेनाथा विधिसिवधरततासुपदमाथा ४ सवविधितैहैपूरनकामाहैका
 मलाजिनकीप्रियवामा ५ रमाविहायअहीरिनिलैकै रहिहैकसजगमहो
 असकैकै ६ अवनहिंहरिआवनअभिलाषो मेरीवातकहोमनराषो ७ कू
 दोसरनसरासनआवे टटोनेहनपुनिजुरिजावे ८ दोहा दरपनपाहनप्री।
 तिपयइनकोयेकसुभाउ फाटेफेरिजुरेनहीकरियेकोटिउपाउ चौपाई वृज
 अंगनाफेरिकोउमापी सिंगरीगोपिनसोअसमापी १ गनिकारहीपिंगलाकोई
 भाषतिहोभाषीवहजोई २ सवतेकैकैरहवनिरासी यहीसकलविधिहैसुषरा
 सी ३ महाकठिनसषिहोतिमिताई पहिलेसुषपीकेदुषदाई ४ तातेवनतप्रीतिके
 त्यागे कहिराषोपिंगलाजोआगे ५ पैसपिकाहकरैयहिकाजाडूडारिगयो।
 नंदलाला ६ विसरतनहिंवहस्यामसलोना हैधौकाहहमैसषिहोना ७ समभा
 वहिहममनकोभलभल कोनहिहोतअचलरेचल ८ दोहा पैमनमोहनरूप

भेमोहिगयोमनदुष्ट उततेतौलोटतनहींहोतहैंभहिंपररुष्ट चौपाई कोउब्रजव
 धूकहीपुनिवाँनी जद्यपितैंसपिसत्यवषाँनी १ पैनंदनंदनकैलकुचीलो रसिका
 सिरोमनिबडो मजीलो २ तासुसनेहतोरिकिमिजाई वीतिचारिजुगजद्यपिजा
 ई ३ जौनरंगचढिगोत्रयवारा सोनहिंकुटेकोटिउपवारा ४ अवतौचढोसामरो
 रगा कूटिहिनहिंकोडेहतेअगा ५ भईनहमहींयहिविधिआली रमहुँरीतिअसग
 हीरसाली ई मोहिगईमोहनकरूपाकौंडतिनहिंकुनअंगअनूया ७ जद्यपि
 हरिनहितहिंअनुरागे तद्यपिसोताकोनहिसागे ८ दोहा बाकीअैसीवानि
 अखिवरवसलैतलोभाय फिरिवहितनचितवतनहींभारतलगनलगाय चौ
 पाई पुनिब्रजललनाकोउअसगाये किमिअखिवहविसरैविसरायो १ या
 हगोवरधनसुंदरसैला धेनुचराईजहंरुजकैला २ यहचंदावनमंजुलकुंजै
 जहंप्रियसंगलूट्यो सुषपुंजै ३ येगोवैहरिचारनवाली रह्योसंगजिनकेवन
 माली ४ औरभूखिजद्यपिसवजाई कोंवैसीविसरैविसराई ५ रामसंगषेलो
 वहषेला कुंजनकुंजनकैलनवेला ई भूखिजायकेसेजदुराजू जद्यपिनवहपैद
 तसवसाजू ७ पुनिवोलीकोउगोपकुमारी उद्वतुमहैलेहुनिहारी ८ दोहा या
 जमुनापियरंगकीयेकुंजैसुषधामपुनिपुनिसुरतिकेरावतीअैसोसुंदरस्या
 म चौपाई जाकीगतिलषिलाजिगयंदा मोपरायवनकेरवसिंदा १ जाकील
 लितमृदुलवहहोसी भैरुजजुवतिनकीगलफाँसी २ जासुतकनितिरछीम
 तिधारां लगीहियेमनुकैवरतीरा ३ जाकेवचनसुधारससाने हरतैहियोपरत
 हाँकाने ४ जाकीमहामाधुरीलीला गावैहिरसिकरुचिरसुमसीला ५ ऊधव
 वैमनमोहनअैसेरुजवनिताविसरावैहिकैसे ई अैसीसुनतसषीकीवाँनी सव
 कीप्रीतिरीतिअधिकानी ७ करनलगीमूदेद्रगध्याना प्रेमसोसुषनहिंजाइवषाँ
 ना ८ दोहा तदाकारकैकेस्त्रमेअचलभईरुजनारि ठाढोनदकुमारगुनितासो
 कह्योपुकारि कविन सकलअनाथनकेनाथकमलाकेनाथरुजकेभयहौरष
 वारवारमे ब्रजवनितानकेसनाथकेकरनहारैअननाथपानप्यारेउदितउदा
 रमे रघुराजआजुब्रजराजजूगोहारिसुनोतुमहितजिदूजेनदेखातसंसारमे
 करहुअधारअवरुजकेअधाररुजवूडतविरहवीचवारिधकीधारमे शुकोवाच
 दोहा पुनिऊधौरुजतियनकोनाथसंदेसवषाँनि पुनिपुनिससुभयोवहुतहरि
 प्यारीपहिवानि चौपाई जवऊधौवहुकहोनिहारी तवभैविरहतापकछुथोरी
 १ आयोतनमेनेसुकभाना तनतेनेसुकसोकपराणा २ धरिधीरजनेसुकव्रजवा
 ला पूजनसाजुआनितेहिंकाला ३ ऊधवकोहरिसषापियारो जानिसवैकरिविम
 लविचारो ४ ऊधवकीपूजास वकीन्ही आसिषवालविविविधिदीन्ही पूरचि

निजकरसलिलद्वारिचवायो ७ सोमसमैगुनिकेहरिदासा
 भोनंदनिवासा ८ गोपिहुनिजनिजभवनसिधारी हियमहं सोमलिमरतिधारी
 ८ दोहा यहिविधिउदवसतभेचारिपावहुंमासवरनतप्रीजदुपतिचरितनेद
 ततियनउत्सास चौपाई भारहिताएरुसाभ्रजंता
 ता १ कटतजवैगोकुसकीपोरी धाय धायमिलतीहुजगोरी २
 कासीला वितवतरेनदिवससुभसीला ३

देयिनपरतयेकछनऊना ई
 ८ सोरा केससुजसत्रजमेचहुवोरा ७ गावतफिरतलाजतनत्पागी
 ८ दोहा चौपाई यहिविधिगोकुसमहंसुपछावत
 १ जेदिनरहेनंददृजमाही तेदिनसवप्रजनारिनकोही २
 छनसमवीतिगयेसहुलासा कोहुकोजानिपरेनहिमासा ३
 नगाथा विचरतगोपिनसाथहिंसाथा ४ ऊधवभूषण्याससवत्पागे
 ५ कहूँऊधवजमुनातटआवत
 ई कहूँउदावनकुंजनमाही हरिविहारथलगुनितिनकोही

७ प्रेमविवसमुषकठतिनवानी ऊधवकी
 ८ दोहा कुसुमितवनसुरमितपवनसीतलकुंजनछाह
 चौपाई जहंजहंजपतिसीलाकीन्ही तौनताना
 १ गोपिनकोहरिसुरतिकरावत
 २ प्रजनारिनकोप्रेममहोना यकमुषकोकरिसकैवयोना ३
 जोफलज्ञानजोगतपनेमा ४
 ५ केसकेसमुषरदनलगीहैं सवकीमतिहरिपगनपगीहैं
 धवचरजमनमहंमानी गमनमधुपुरीसुरतिभुलानी ७ ककिकौनकहोतेआ
 ४ धवविसराये ८ दोहा येकसमैप्रजकुंजमहंवैठिकेसकोदासव
 दतप्रजवनिनचरनगायोसहितहुलास कविन
 रमुनिजनजाकोमनपावनसदाचहें तौनजदुनाथजूकेपगनकोपूरोप्रेमली
 ग्वालिनीमुदोमहें
 विनहरिनेहकविदेहसुरदाकहें
 १ कहेंतोयेगहनकीग्वालिनीगवारनीविसपिविभिचा

रिनीनरूपकीनकांतिकी कहाँ हरिप्रेमपूरेजाकोचहैजोगीजनजपतपजोगरीति
करिवहुभांतिकी र राजपियतापियूषऊचनीचकोऊमृतकजियतकोनऔधि
दिनरातिकीअैसेजदुगईप्रीतिकियेअपनाईखेतगनतवडाईनाछोटाईजातिया
तिकी २ सौरभहोएजगद्वाराहोएहोएहोएहोईदेवदाराम हासुकविप्रकासिनी
तिनहूँनपायोनहिंआयेआयेआयेआयेआयेहियेकीहैनिरंतरनेवासिनी नृपा
तिकुमारीऔरनारीहैविचारीकोनजतीरधुराजरतिराजकीविलासिनी सुषकीअव
धिजोपसारिनिजहाथेमिलिहंदावननाथेलूट्योहंदावनवासिनी ३ छोंडोनहिंजा
तजोकुटुंबताहिस्यागिदीन्हेयास्यागिकुलकानिवेदपंथहूँप्रमानके हरिकीसनेही
भईभईवसुधामेधनिजाकेहेततरसैमुनीसब्रंमहज्ञानके तातेरधुराजवजरा
जकृपाकेकैमोहिदेहिंवरयेहीदेनवारिवरदानके पावैजन्महंदावनकुंजनलता
निकवहूँतौपरिजैहैपगवजवनितानिके ४ दोहा हंदावनतरुलतनमेजन्मआ
सममभूरि जतिनितउडिउडिपरैव्रजवनितनपगधूरि कविनसवैया पंकजा
पानिपसारिनिहैपदमानितपूजतिहै निजदासी सोंपदमासनऔरपुरासि
नीसधरोंहियप्रीतिकैषासी तेजदुनंदनकेपदपंकजगोकुलकीनवलाचपला
सी धारिहियेविरहानलतापवुभयदईभईआनदरासी दोहा व्रजवनितनकीच
रनरजवदहुवारंवारजिनमुषनिरगतहरिसुजसहरतकलुषसंसार श्रीसुकौवाच॥
चौपाई यहिविधितेऊधवमतिधामा व्रजनारिनकरिविविधिप्रनामा १ पुनि
गोपिनसोंदोउकरजोरी बोलोवारहिंवारनिहोरी २ जननिदेहुजोमोहिंरजाई॥
तौअवजोंजहोंजदुगई ३ जानततौवैसवकेघटकी पैतुवदसाप्रेमलटपटकी
४ मैहूँनेकुहोंतहंजाई सकैंनसिगरोसेसहुगई ५ सुनिगोपीदैगईअधीरा
उपजीदुसहदूनउरेपीरा ई बोलीनैननसोंजलद्वारत ऊधवकहामरेकहंमा
रत ७ तुमहिदेविआयोकरुधीरातुमहिंविनाकिमिरहिंसरीरा ८ दोहा ऊ
धवतुमकोनिरषिकैरहिगेतनमेप्राण व्रजवनितनतनदाहिकेतुमहंकहतअ
वजान चौपाई सनिऊधवअतिसेदुषपायो नंदजसोमतिदिगपुनिआये॥
१ कह्योसुनहूँहेनंदजसोमति सासनदेहुजोंहुंजहंजदुपति २ नंदजसोमति
सुनिदुषपागे नैननवारिवहावनलागे ३ कह्योकहैहंमकेहिविधिजानाजा
समनतसकीजैमनिमाना ४ ऊधवकियसाष्टांगप्रनामा चदतभयोरथपर
कविधामा ५ नंदजसोमतिऊधवकाये उधवकहंपहंचादनआये ई ऊधवग
मनसुनतव्रजवासी आवतसेसवकैदुषरासी ७ देखिरहियोरथकोचहुंवोरा
दुषीकरहिंअतिआरतसोरा ८ दोहा भूषनवसनअमोखबहुनिजनिजचरते
ल्लाय हरिकेहितअरुऊधवेदीन्हेप्रीतिवहाय चौपाई गोपनदआदिकचितवो

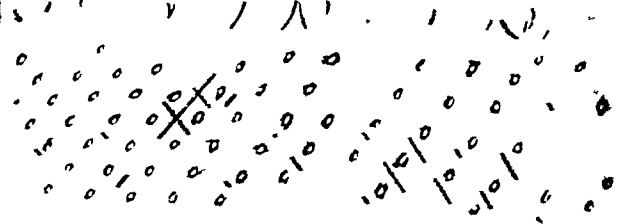
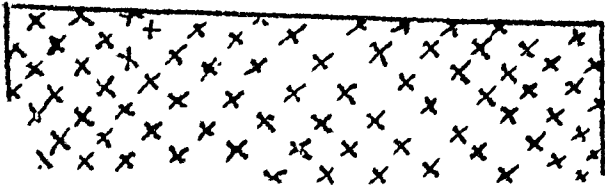
कथव

औरजसोमतिआदिकगोपी १
 नसोमहारत २५
 क्रस्तकमलयददासा

योहमकोय

चदेहा

यश्चेमदिलोकिविलाना ३ कहनसक्तियकमुषममनाही
हिजांही ४ तुमजांनहुंवनकीरतिरीती ज
भूषनवसनदियेसव दीहेनंदययानकियोजव ५ उग्रसेनठिगप्रभुपठवाये

ऊधवजायसोसकलदेपायो ७ पुनिवसुदेवहकेठिगजाई
लाई ८ दोहा

धवबुद्धिविसाल ॥ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजा
धराजय

पापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृते श्रीमद्भागवते दसमपर्वार्धे आनंदाम्बु
धौ सप्तचत्वारिंशत्तरंगः ४७ ॥ ॐ ॥ सुकौवाच दोहा पुनिसवकेमनक
ज्ञाता श्रीभगवान् सोकुवरीको जानिलियवेधितमनसिजवान चौपाई सुधिक
रिपूर्वदत्तवरदाना लैसंगउद्धवकियेपयाना १ देषोतासुभमनकीसोभाजहिल
पिसची सिवायनलोभा २ अनुपमसकलभौनकोसाजू रत्नामदलमनुनिजकर
आजू ३ सोहं हि सषी सहसक विधामा मानहुं सजीकामकीवामा ४ मोतिनकी
भालरिभुकिमूखै वंधेपताकाऊँचअतूखै ५ परमप्रकासिततनेविताना सु
पदसेजसंजुतउपधाना ६ आसनअनुपमअमलअमोला वंदनवारविराजत

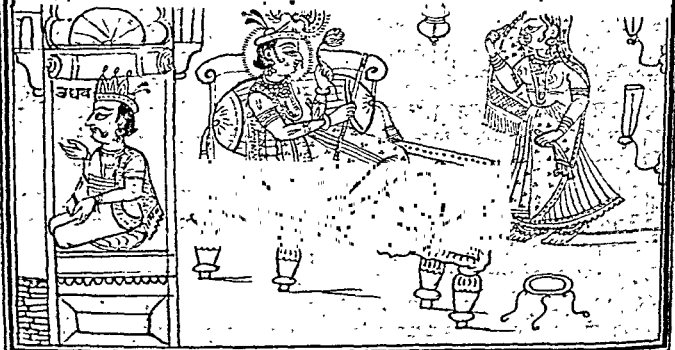

पी औरजसोमतिआदिकगोपी १ दारतआसुपुकारतआरत बोलतभेतनसुधि
नसंभारत २ ऊधवमनकीवृत्तिहमारी अनतजायनहिंछोडिविहारी ३ हेमह
क्रेस्तकमलपददासा छनछनक्रेस्तदरसकीआसा ४ त्यामनामनिकसेसुषमा
ही औरवातनिकसेकछनाही ५ यहृतनकरेक्रेस्तपरनामा औरनचहैकछधा
नधामा ६ कर्मविवसंजोहिंजोनिहिंजाई चौरासीसहभ्रमेसदाई ७ तहतंहो
इक्रेस्तपदप्रीती गहैचित्तदूसरीनरीती ८ दोहा जपतपसंजमनेमजमजोनकि
योहमकोय जेपाकोफलहोइकछुतोहरिपदरतिहोय चौपाई ऊधवयहसा
वहरिसोकहियो पुनिहमारवदिदोउपदगहियो १ जौहमकरीकछसेवकाई ॥
तौवरदेहिंयहीजदुराई २ असकहिविकलभयेवजवासी ऊधवभोसमानदुपा
रासी ३ जसतसकैपुनिरथहिंचलायो हरिपालितमथुरहिपुनिआयो ४ कियो
जाइहरिवरनप्रनामा दैरिमिलेतिनकोधनस्यामा ५ कहैयासपारजतेतुमआ
ये वृजमेदिनकसवहुतविताये ६ कहौसंवैवृजकेरहवाला कहाकह्योतुमसोव
जवाला ७ कहौनंदजसुयतिकुसलाई विरहमारजिनसह्यानजाई ८ दोहा तव
ऊधवकरजोरिकैकारिगोपिनपरनाम मंदमंदबोलतभयो सुनहुंनाथ धनस्याम
चौपाई कहाकहौंकछुकहिनहिंजावो तुमहिंदेपिदतमनपळितातो १ तुमसो
वनीनयहजदुराई आयेचंदवनहिंविहाई २ मेरेरह्योज्ञानअभिमाना व्रजति

अध्वजाय सो सकल देषायो १ पुनिव सुदेव हूके दिग जाई कही सवै व्रज की कु सा
 राई २ दोहा ॥ मनि कवः प्रिया ये वरुण लोः पदः सहस्र ल आदि अंत ते कहत भोज
 धव बुद्धि वि सा ल ॥ इति सिद्धि श्री मन्महाराजाधिराज बांधवे स श्री विस्वनाथ सिंह
 देवात्मज सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र
 पापा नाधिकारि रघुराज सिंह जू देव कृते श्री मन्महाराज वंते दस म पूवार्ध आनंदाम्बु
 निधौ सप्त चत्वारिं स स्तरंगः ४७ ॥ ॐ ॥ सुकौ वाच दोहा पुनि सव के मन की सदा
 ज्ञाता श्री भगवान सो कुवरी को जानि लिय वेधित मन सिजवान चौपाई सुधिक
 रि पूर्व दत्त वरदाना लै संग उद्धव किये पयाना १ देख्यो ता सुभ मन की सो भा ज हिल
 पिसची सिवा मन लो भा २ अनुपम सकल भो नु को साजू रव्या सदन मनु निज कर
 आजू ३ सोहं हि सषी सहस्र क विधामा मानहुं सजी काम की वामा ४ मोति न की
 भाल रि भु कि मूलै वंधे पता का ऊँ त्व अतूलै ५ परम प्रकासित तने विताना सु
 षट् सेज सजुत उपधाना ६ आसन अनुपम अमल अमोला वंदन बार विराजत

लोला ७ धूपसुरभिछाई नहं वोर। मनिमै दीपप्रकास अथोरा ८ दोहा विविधि
 रंगके सुमन जुतल सैं भौन मे माल भागता सुकोक हिसकै जेहिं चाह्यो नंदखाल
 चौपाई हरिकह आवत निरषिकूवरी कै गै तुरत अभाग डूवरी १ उरी आसु आस
 नते राजा तुरत जोरि निज सपिन समाजा २ नहिं समात अनंद उर माही चली
 न आगू हरिकाही ३ हरिप्यारी हरेखगि आई हरिहिं हों थगहि गइ खिवाई ४ मनि
 मय आसन महं वैठाई वीरी देपुनि अंतर खगाई ५ औरहु कियो विविधिसतका
 रा प्रेमविवसन हित नहिं सैं म्हा रा ई जस सतकार कियो भगवानेति मि उडवहि।
 कियोसन मानै ७ उडवतै हिं कर पूजन पाई हरि आसन समीप महं जाई ८ दोहा
 आसन निज कर परसि कै वैठ्यो महि मतिवान कुवरी हंगमनत भई करन हेत अस्तान
 चौपाई करि मज्जन खगाय अंग अंगे पहि स्यावसन जोतिके जागे ९ रतन औरकु
 सुमनके भूषन पहि स्याव अंग अंग अंग मल अंग दूषन २ कियो सुषद आसव करपा
 ना पायो पुनि सुरभित मुषपाना ३ हरिके मिलन हेत हरिप्यारी हरिसमीप हर
 रपगुधारी ४ कुवरी कीत हं जानि आवई ऊधव वैठो हारहिं जाई ५ रतन जडित पर
 जंक अमोला मुकी भाल रैं मुक्तन लोला ई तेहि पर जंक जाय जदुराई वैठत मे आस
 हि सुषपाई ७ दोहा उतै कुवरी साजिसव सपिन सहित सिंगार मिलन हेत आवा
 त भई श्रीवमदेव कुमार चौपाई करतिक दक्षमंद सुसख्याई चलतिक छुकपु।

निरहति लज्जा १ हावभावलीलादरसावे यहिविधिकंतनिकटसोआवे २ ता
 कोजदुपतिनैनचलाई लियोसमीपहिआसुवोलाई ३ नवसंगमलजितसु
 कुमारी मंदमंदपियनिकटसिधारी ४ संकितचरनधरतिमहिधीरे चमक
 हिंचहुंकितनूपुरहीरे ५ कंकनकलितकमलकरताको गह्यो कस्तूराने
 दरसकाको ६ वरवसलियोसेजवैठाई तासुभागककुहनीनजाई ७ नेसु
 कताकरचंदनलीन्हे प्रभुतेहिंजगतधन्यकरिदीन्हे ८ दोहा तरसहिंजाके
 दरसकोदिविदेवनकीदार सोहरिकुवरीसंगमेकीन्ह्योविविधिविहार चौपा
 ई पियहिपेचिनैननभरिप्यारी नैनसफलनिजलियोविचारी २ मद्धिउरोजन
 पायमुकुंद वारतिजगकेसकलअनंद ३ मेढ्यामदनतापअतिघोरा सोसुष
 कहिनसकतसुषमोरा ४ कोटिजन्मजेजतनकराही तेजोगिनिकवहुंमिलि
 जाही ५ तेहरिताकोलेअंगरागा मिलेआ ६ अरुणगाई सोकैवल्लि
 नाथकहपाई वडभागिनिमाग्योसुषकाई ७ पीतम हारलोछाई जोमोप
 रअतिकरहुसनेह ८ करहुककुकरिनममगहवासा कोजैममसंगविविधिवि
 लासा ९ दोहा सुंदरस्यामसरूपयहहातनैनतेवोट मेरेउरमेलागिहैकुलिसस
 रिसचटचेट चौपाई ताकेवचनसुनतजदुराई वेलिमधुरमंदसुसकाई १ हमरा
 हिहैमधुपुरीसदाही विहरहिगे तिहरेसंगमाही २ तुमसमाननहिंकोउजगया
 री तुवमेअतिसैप्रीतिहमारी ३ यहिविधिदैकुवरीकहमाना उडवजुतमानदभ
 गवांना ४ तासोपूजितकैचनस्यामा आवतभयेआपनेधामा ५ दुराराध्यसरेवे
 स्वरजदुपति तेहिआराधनकरिकैसुभमति ६ हरिपदप्रीतिनचितअनुरागे॥
 होइब्रम्हहमअसजोमागे ७ सोसुभमानेनहिंछाएउदधिहुयेठिसीया
 लेआयो ८ दोहा भोरभयेजदुनाथप्रभुकीन्ह्योमनहिंविचार पूर्वकह्योअकूर
 सोअहैआपअगार चौपाई असविचारिकैरामहस्यामा लैसंगमेऊधवमतिधा
 मा १ पियअकूरकरनकेहेतू बांधनककुकारजकेनेतू २ गयेककाकेभवनसुरा
 री प्रभुआवतअकूरनिहारी ३ भाइनसहितदूरितेदोरी पस्यावरनहिंछाएउदधि
 जोरी ४ कह्योअकूरनामहैमेरो लघुसेवकपदपंकजतेरो ५ जदुपतिआसुहि
 लियोउठाई अतिमोदितकैगिएसुनाई ६ तुमस्यानहोककाहमारे पालनीयह
 मवालतिहारे ७ हमहिउचितकीवोपरनामा तुमहिउलटिकसकियमतिधा
 मा ८ असकहिरामस्यामदोउभाई सादरअकूरहिसिरनाई ९ दोहा प्रथका
 प्रथकपुनिमिलतमेउडवरामहस्याम काहेन १० दोहा प्रभुकेपु
 ठाम चौपाई रामस्यामलैगयोलेवाई कनकसिंघासनपरवैठाई १ दोउप्रभुकेपु
 निचरणपधारी लियोधारिसिरमेसोवारी २ पुनिअंगनलेयोअंगरागा अरपेज

सुमनमालवडभागा ३ भूषनवसनअमोलअनेका साज्याअंगअंगसहितविवेका ४
सादरधूपदीपदस्त्राया विविधिभोतिनेवेदलगायो ५ प्रभुकीपूजाकीन्हीजेती उद्व
आदिकदासनंतती ई यहिविधिपूजिप्रनामहिंकीन्ही। हरिपदनिजगोदहिं ध
रिलीन्ही ७ मंदमंदमीजतकरलाई बोलेहोहरिवलसो सुषलाई ८ दोहा जोपा
पीकंसाहिहंन्या भलो कियो जदुनाथ जदुकुलको दुषसिधुतेलियउधारिनिज
हांथ चौपाई यहजदुकुलहेनाथतिहां रा याकेहोतुमहीरषवारा १ तुमदोऊहो
पुरुषप्रधाना जगकारनजगमयभगवोना २ तुमदोउविनावस्तुनहिं कोई ल
घुवडऊचनीचजगजोई ३ निजसक्तिनसिरजितजगमोही करिषवेसभासह
वहुधाही ४ जिमिचरअचरअनेकनजोनिन भासतपंचतनुवहुविधितिन ५
तिमिअनारितुमसदास्वतंत्रा भासहुवहुविधियहजगतंत्रा ई निजसक्तिनसतर
जतमगुनते यहजगसिरजहुपालहुहनते ७ वेधहुनतासुकर्मगुनमोही ज्ञाना
मैअज्ञानकहंनही ८ दोहा जेउपाधिदेहादिहेतेतुममेहंनहि ततितुम्हाराजन्म
हिअसमुनिकहंनहि स दोहि छंदहरगीतिकायातेनवंधुहोसतुमकावेधमोक्ष
जेभाषही तेपुरुषविमलविचारमनमेनेकहंनहि राषही तुमतेप्रगटयहवेदयो
णपुरानजगमगलहिते पाषंडपथतेहोतवाधितजवैषलतेचहुंकिते १ तवसुधस
तोगुनमयतुम्हे अवतारधारिधराण्यले पाषंडपथपंडनकरदुषलतनिसूदतस्सु
यले तिमिअवहु प्रभुवसुदेवगहजुतसेसलियअवतारहै हरिहरनहेतअपारय
हभुवभारतवसचारहै २ करिहोकरेहोअपुरअसीनृपनकोसंपारहै असोहि
नीहनिअमितदेहो जदुनसुजसअपारहै यधरहमारै आपकेपगपरतवडभा
गीभये सवेदेवअरुनरदेवापितरहुभूतमयतुमदूतठये ३ दोहा तुवचरनोदकसुर
सरीपाचैनकरतित्रिलोक सोधवेसतुमहो कियोधनिधनिममवोक कवितं भक्ता
नकेप्यारसत्सवानीकेवदनहारनेकउपकारमेअपारमानियतुहै बारवारदासना
कीकामनाकेदेनहारतुमसेउदारनहिंठीकठानियतुहै कहैरघुराजवदिवोहघ
टिवोहनाहिंदी सततुम्हाराविचारआनियतुहै नंदकेकुमारतुम्हेंछांडिकेभजत
आनपडितगमारताहिहमजानियतुहै १ सेसमहेससुरेसहुआदिकनारदआदि
तिन्हैतपंभारो दुर्लभहैतिनहंतुम्हरीगतिसोप्रगटेप्रभुनेननिहारो आरघुराज
रूपाकरिंदीजियेयावरदाननआनविचारो पुत्रकलवहुदेहमेगेहमेनेहनहाइहा
मेसहंभारो २ श्रीसुकौचाच दोहा यहिविधिअस्तुतिसुनतहरिमंदमंदसुसकी
य मधुरगिरामोहतमनहिंवलतभेजदुराय १ श्रीभगवानउवाच चौपाई प्रथा
वडापनआपउचारे हंमंतोवालकअहैतिहारे १ तुमसयांनपुनिककाहमारै अहो
सराहनजोगउदारे २ जदुकुलकेतुमसदासलाही ज्ञानरहवयदृष्टउछाहो ३ पोपा

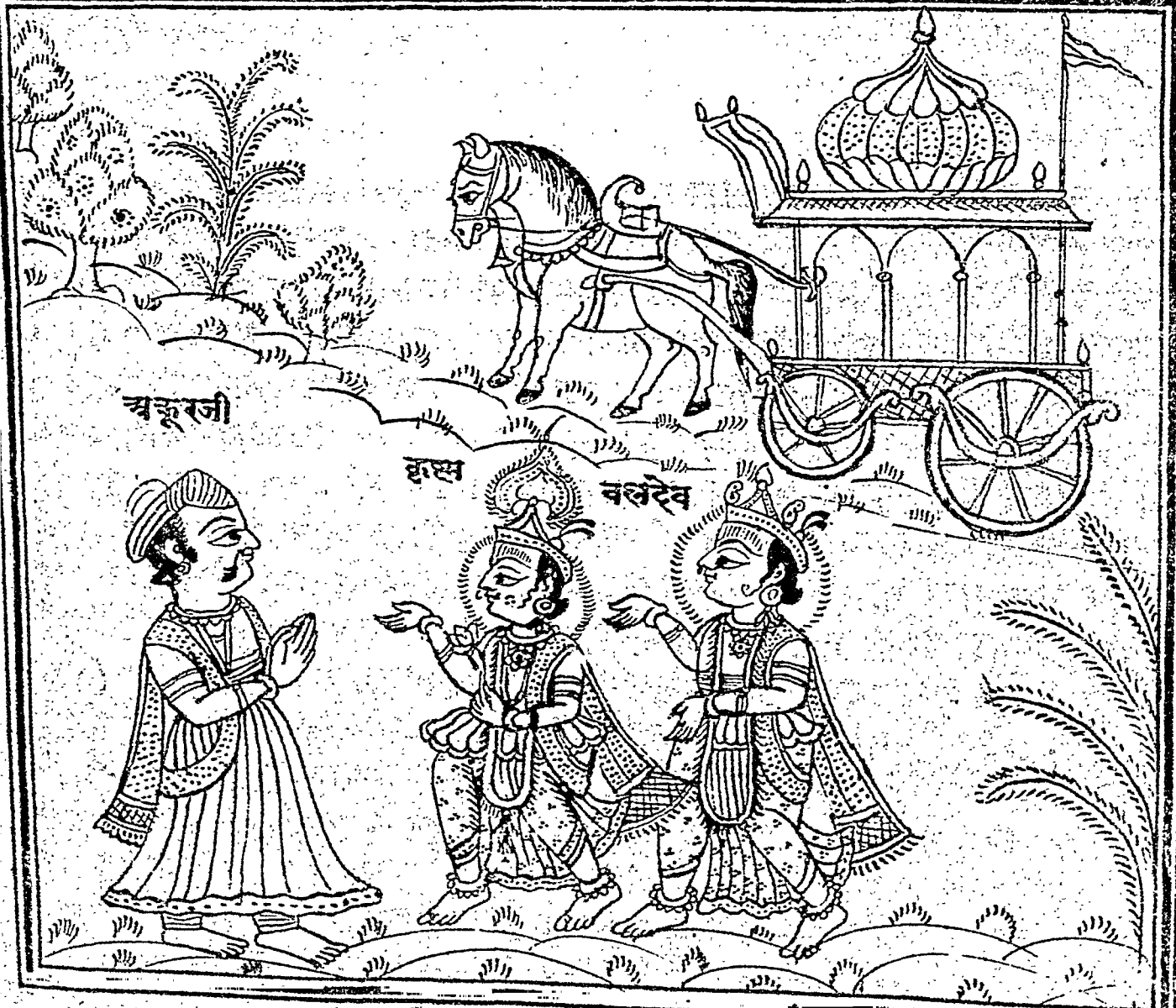
राजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरपुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीम
 भद्रागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदामुनिषौअष्टचत्वारिसत्तरंगः ४८ ॥३॥ श्री
 सुकोवाच सुनिसासनजदुनाथकोसोअकूरमतिमान रथचढितुरतर्हिक रतमो
 हस्तिनपुरहियान चौपाई दारदेसपहुआजवजाई दारपालदियषवरिजना
 ई १ अंधनृपतिसियतुरतवोलाई यहूआजवैसभामधिजाई २ पोरवेदजसअ
 कितअैना निरषतमोअकूरनिजनेना ३ लण्घोअविकासुतमहराजै सतपुत्र
 जुतसहितसमाजै ४ भीषमद्रोनविदुरमतिवाना कृपाचजवाल्लोकप्रधाना ५
 सोमदत्तअरुभूरिश्रवहू कलद्रोनसुतअरुपांडवहू ई औरहसुहिदनसकालनि
 हारा निरषिअकूरउठीदरवारा ७ अंधनृपतिउठिनिकटबुलाई होथपकरिती
 न्होवैठाई ८ दोहा जथाजोगसवकोमिलेतहोगादिनीनंद कुससप्रस्त पूछ्यो
 कह्योपायोपरमअनंद चौपाई नृपअकूरसुबुद्धिविसाला रह्योनागपुरमहका
 कृकाला १ देयोअंधनृपनिकीरोती करतआपनेसुतपरप्रीती २ रहतसुजोधना
 केआधीना सोखलमेअतिअहैप्रवीना ३ तेजवोज वलसदगुनेजेत निवस
 हिं पांडुसुव नमहैतेते ४ सोनहिनीकलगतनृपकोही प्रजाप्रीनिपांडवहिंनमा
 हो ५ सोनलग्योअकूरहिनीकी गुन्योतिनहिअधरमरतठीको ई पुनिअकूरकुं
 तीमहआये तहोअकेलेविदुरसिधायै ७ विषभोजनलासाग्रहदाहन कर्मसा
 जोधनकेजेआहन ८ दोहा विदुरकह्योअकूरसोआदिहअंतलगाय सोसुनिके
 अतिदुषलह्योआषिनआसुवहाय चौपाई पुनिअकूरकेचरननआई गिरीष्ट
 थाअतिसेदुषलाई १ सुधिकरिनेहरकीभारिआसू कह्योभातसोविगतहुलास
 २ मातापिताभगिनिअरुभाई भातपुत्रऔरहुभौजाई ३ कवहुंकसुरतिकरतहै
 मेरी कहहुभातअकूरनिवरी ४ मेरेभातपुत्रभगवाना दासनपालक कृपानिधा
 ना ५ कवहूपितुभगिनीसुतकोही सुमिरतहैनिसिवासरमाही ई तेसहिकमल
 नेनवलरामासुरतिकरतकवहुंवलधामा ७ रिपुनवीचमेवसोदुषारी जिमहक
 मधिहरिनीमयभारी ८ दोहा कौनदिवस वहहोदगोजादिनजदुपतिआया
 मोरिगरीविनिकीविपतिदेहैदुतहिंमिठाय चौपाई कौनदिवसहैईवहभाई जादि
 नकरुनाकारिजदुराई १ पिताहीनवापुरेवालकन समुझैहंकहिचचनसुषदधा
 न २ असकहिलगीकरनहरिध्याना कहतिवचनहेजोगप्रधाना ३ हेविस्वात्मा
 विस्वकेभावन कैरनकेरनदासनसुषलार्वन ४ हेगोविंदमेहोसरनागते पाहिपा
 हिकसदुषननिवारत ५ चूडहुंसुतजुतसोकसिंधुमहै कसनउधारकरहुगहिकर
 कह ई तुवपदकमलछोडिजदुराई रसकदूतियनमोहिदेवाई ७ विनाकृपावसु
 देवकुमार होतनपारसिंधुसंसारा ८ तुमहीअहोमुक्तिकेदाता तुमहीअहोवि

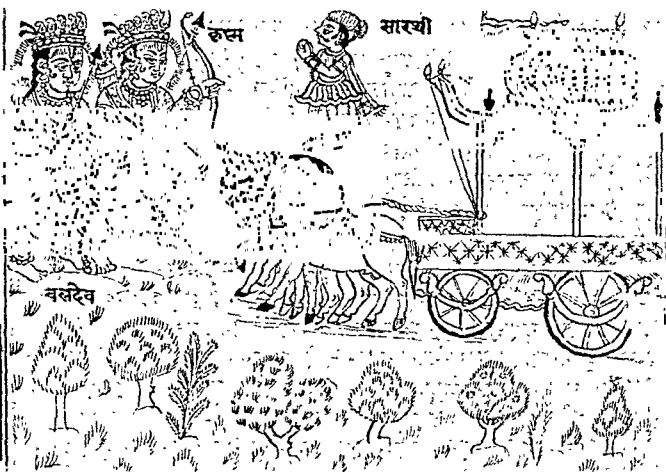
स्केवाता ८ दोहा परब्रम्ह परमात्मजोगिस्वरजदुराज मैसरनागत आपकी राषह
 मरीलाज श्रीसुकोवाच चौपाई यहिविधि सुमिरिचरनहरिकेरे तैसहिनिजकुल
 जननघनेरे १ भूपतिप्रपितामही रावरी रावनखागी सोकवावरी २ विदुरअकू
 रसोकसमकाये कुंतीको यहिविधिसमुभाये ३ तेनिजसुतनकोदनहिजाने छ
 पापात्रजदुपतिकेमाने ४ धरमअनिलअस्वनीकुमारा औररइकेअहैकुमारा ५॥
 असकहिपुनिअकूरउठिआये विदाहोननृपनिकटसिधाये ई जानिअधनृपको
 सुतनेही पांडुसुतनमेप्रीतिनतेही ७ सभामध्यतेहिंवचनउचारा जौनकह्योवसु
 देवकुसारा ८ अकूरउवाच दोहा हेविचित्रवीरजसुबंनकुरुकुलकीरतिदानि॥
 तुमहिंनअसैचाहियेदेषहुमनअनुमानि चौपाई अनुजरावरोपांडुउंदारा जवतो
 वहसुरलोकसिधारा १ तवतेतुमराजासनपाये जदपिताहितेजेठहुजाये २ धर्म
 सहितमहिकोमहियाले आनदप्रजनदेतजोपालै ३ निजपरसुतराषैसमदीठी देतक
 वहनहिंसगरपीठी ४ होइनीतिरतसीलसुभाऊ सोपावतमंगलनृपराऊ ५ ताही
 कीकीरतिजगमाही यामेनृपसंसेक छुनोही ई यातेऔररीतिजोकरई सोनृपअ
 वसिनरकमहैपरई ७ जगमहसहतअवसिअपवादा कवहैरहतनहिंविनाविषा
 दा ८ तातेमोरवेचनचितआनहु पांडुसुतननिजसुतसममानहु ९ दोहा बहुतका
 लकोजगतमेनहिंकोहुकोसंवास रहततनहुंभरिनहिंसदौतौकहविभौविलास
 चौपाई सुतदारादिकअरुपरिवार लहिहै १० ॥ अनुसारा १ कोउकाहके
 जाइनसाथे रोहिहैकोउकाहकरतगहिहोथे २ येकहिमरतेयेकहीजनमत येकहि
 सुषयेकहिदुषभोगत ३ पुत्रसरिसहैसत्रुनआना मरेहरतधनधामहुंनाना ४॥
 जेहिंसुतहितअधर्मकरिभारी जोसो धनमान्योहितकारी ५ सोपुत्रहुनहिंरहत
 निदाना जीतहुकरतवापअपमाना ई मूढमोहवससुतहितमाने धर्मअधर्म
 नेकुनहिजाने ७ पुत्रअधरमीपितुकेजीतै धनकोहरतअधर्मअभीतै ८॥
 दोहा जोअधर्मकरिकुमतिजनरक्षतधनपरिवार तेताकोवीचहितजतकरत
 केलेसअपार चौपाई आपहिंजौनयापकरिराषत ताकोअवसिसकलफला
 चाषत १ जगमेसुषहभोगतोनाही रहतलाखचीअतिमनमाही २ मरेजातहै
 नरकनिघोरा तहंपावतोकलेसकठोरा अहैअधर्मिनकीगतिअसी तुमकोवृ
 थियरैपुनिजैसी ४ पैमानहुंनृपकहोहमारो स्वप्नसरिसयहलोकविचारो ५
 निजआतमसरूपकोजौनहु पांडुसुतननिजसुतसममानहु ई सुनिअकूर
 वचनमनभाये नृपधृतराष्ट्रसभामधिगाये ७ धृतराष्ट्रउवाच कहीदानयो
 विजोतुमवानी धर्मरीतिमंजुलकल्यानी ८ दोहा सोसुनिमोहिंवाढ्योहरष
 होतनहियेअघाव अमीपिआवतजिमिजनहिंछनछनअधिकउराउ चौपा

पैअक्रूतेरोउपदेसा मममनचंचलधरतनलेसा १ वैधिगोसुतसनेहकेडोरे
 अबनहिंवहरतअहवहोरे २ जिमिचपलाचमकैघनमाही पैठहरतियेकहकिन
 हा ३ कोअन्यथाईसंकतकाई कोपाहनचढिसागरतरई ४ हमजानहिअक्रू
 हरनहेतसिगरोभूभारा ५ हरिजदकुलमहंखियअवतारा
 नासतसंसारा ई मायातासुकोऊलहिजाने सवथलरहतविस्वभगवाने
 विहारथलयहसंसारा विस्वनाथवसुदेवकुमारा ६ ताकोवारवारमतिधामा
 हममहिंसिरधोरकरहिषनामा ७ आसुकोवाच दोहा अधनृपतिकेवचनसुनि
 कैअक्रूउदास मागिविदासवसुहिदसौगमन्यानिजैनेवास चौपाई
 नपतिमथुरहिआयो रामस्यामकेपगसिरनायो १
 हीवहआधरनृपमानतनाही २ फूटीहियहुवपरकोआधी
 रिरापी ३ जेहिहितमोकोनाथपठयो सोमेताहिवहुनसमुभयो ४ पागज
 अधिकसेमाने पौडसुतनपरनेहनगने ५ अहेपौडसुतराउरदासा
 रकोविस्वासा ई प्रथादसाप्रमुदधिजानी सुमिरतये सुधारवहिआती ७
 हिअसमोदानपतिभयक हरिहृहियविचारअसठयक ८ दोहा पौडपुत्रमम
 दासहेतिनकोसोकनेवारि देहभारती राजभेकौरवकुलसंघारि ८

द्वयुनिधियहपूर्वार्थप्रमान मैनिजमतिअनुसारककुभाषाकिथोवर्षोनहरिखी।
 लामृतजानिकैजहैतहैकियविस्तार नासुदोषनहिंदीजियेसज्जनसकलउदारा
 ३ जदपिमूलभरिरचनकोमैकियनिजअनुमान वरनतवरनतहरिचरित
 अपनेहितअधिकान ४ उनइससैद्वारहिसुभगसेवतअस्वनिमास केस्वनिती
 यासनिदिवसश्रीपूर्वार्थप्रकास ॥ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहारा
 जवांथवेसविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराज
 श्रीराजावहादुरश्रीकस्तूरचंद्रकपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकैतेश्री
 मभागवतेदसमपूर्वार्थअनंदास्वनिधोनवचत्वारिसंस्तरंगः ४४ ॥ :: ॥ ५
 समाप्तसुभमस्तु ॥ महाराजरघुराजकृतआधोदसमसंकथ यहसमा
 प्तमुद्रितमयोसंजुत कंदप्रबंध १ सोधोदुर्गादत्तद्विजइहिनिजमतिअनुसार॥
 जामैलपिअनदलहैश्रीरघुराजउदार ॥ २ ॥ श्रीकृष्णसर्नमः ॥ ६ ॥

श्रीगणेशायनमः अथलिख्यतेउतरार्धदसम सोरठा जयजयआनंदकंद रासदीह
दुषदसकर जयचंदावनचंद जयलीलालोनीकरन दोहा जयहरिगुरआरविदपदत
रनिसिधुसंसार जयगुरुपितुविसुनायपदवंदोचारहिवार १ जयवानीजपगजवद
नजयसुकजयश्रीआस दसमउतरार्धैरचौपुरवहुमेरीआस २ कहुहरिवसहुको।
लियोगर्गसंधिताकेरि औरब्रह्मवैवर्तकहु औरहरोचकहेरि ३ उत्तरार्धमेसकय
यलरुसकथाविस्तार व्यंग्यभावऔतरन कहेमूलतिअनुसार ४

अस्तिप्राप्तिरानीउभैभोजराजकीजाय ज
य ५ चौपाई कह्योपितासोर्कतविनासा सुनिमागधकियकोपप्रकासा १ करीप्र
ज्ञाभूपतिभारी करिहौमहिअजादवीसारी २
ल्योमयुरेकोपितभल ३ मयुरेचेरिलियोचहुवोरा कियोउपद्रोपरमकठोरा ४ दो
पिविकलपुरवासिनकाही हरिवेलिवलरामहिपाही ५
मारहुयक्तिविक्रमधारी ६ याहीहितुहमारतुम्हारा होतभयोअमनीअवतारा ७ ह
रिखलकेअसकरतविचारा नभतेहैएतनेजअपारा ८
नायपदसीस करीविनयकरजोरिकेरथतयारजगदीस ९ चौपाई
१० कहुजरासुतसेनसचारा १ सत्वचनसुनिदोउभगवाना

तव देदोउजाना २ ककु कसेनली है निजसंगा चले करन मागध सो जंगा ३ पूरुवहार
 हिकदि भगवाना कियो संयको सोरमहाना ४ पांचजन्य धुनि सुनि अहि सैना है तभइ ज
 सुही अचेना ५ कृष्ण निरवि मागध मुसकवाई को पित दीन्ह्यो वचन सुनाई ई बाल
 ककुष्मलौ टिगह जाहू तुमरो होत न जुड उछाह ७ होय सानु तोल रुव ल रामा मो
 हि हनु की गमन हुजम धामा ८ दोहा जरा सिंधु के वचन सुनि जटु पतिक ककुसुसक
 इ मंदमंद माधुरवचन दीन्ह्यो ताहि सुनाय भगमानौ वाच चौपाई विक्रम करै सुन
 हि भाषै ते तो जमपुर को अभिलाषै १ ताते तोर वचन नहि मानै मरन सील किमि औषा
 ध जानै २ माधव वचन सुनत मगधेसा हियो सैन को तुरत निदेसा ३ धावहु धरु धरु हरो
 उभाई जमिके सहन हिवचि जाई ४ सुनि प्रमुसासन भटचहु वारा क्वायलियो हनि अ
 युधधारा ५ परे नल विहरि वल धनुधारी दुषित भई तिय चढाई अटारी ई तव हरि वल
 निज धनु टंकोरा क्वायरह्यो अरि दल मह सोरा ७ सरत्रै चतै चत धनु दोऊ लखौ नमा
 गध दल मह कोऊ ८ दोहा भट्टे ~~दिसन सरखाय गजवाजी राजी कटी~~
 भाजी सैन सकाय चौपाई करि नकुंभ कटिगे तहै केते कटेतुरंग सवार संगे ते १ पैदल रुं
 डमुंड महि लाये दूकदूक वहरथ दरसाय २ वहन लगी तहं अनित सरिता कादर उर
 हि भीति की भरिता ३ हल मूसल वल भट्टो धारी मागध की सव सैन सघारी ४ यहि वि
 धि मागध कटक अपारा राम कृष्ण कीन्ह्यो संधारा ५ यहन हितिन को अचरज
 अहई जो जग विरवि फेरि संधरई ई सिंध समान दोरिते हि ठामा गह्यो विरथ
 मागध कहै रामा ७ ताके मारन को मन दीन्ह्यो आय कृष्ण ते ववारन कीन्ह्यो ८
 दोहा लैत्रै है यह सैन पुनि नहि मारौ वल भाय जरा सिंधु को छोडि दिय कृष्ण वच
 न चितलाय चौपाई चले करन तपमानि गलानी अवतोजिये हे अज सहानी
 १ मारग महत हनय समुभाई मगध देस महदिय पहुँचाई २ राम कृष्ण रिय
 तेजय पाई मथुरा हिगे दुदुभी वजाई ३ तव ताउग्य सैन महारा चले लेन हरि जोरि
 समाजा ४ मथुरा विविधि भातिस जवाई घर घर कनक कुंभ धरवाई ५ हरि द
 ल भूपहि किये प्रनामा तेउ आसिष दीन्ही अभिरामा ई वंदी जस गावाँहि अनुरा
 गे वाजक वाजव जावन लागे ७ मथुरा कह प्रवेस प्रभु कीन्ह्यो नगरने वासिन अ
 ति मुद दीन्ह्यो ८ दोहा निरखिन गरसुषमा सुषद गये भौन दोउ वीर मागध द
 ल को सकल धन दिय भूपहि मति धीर चौपाई यहि विधि मागध सत्र हि वारा लै
 लै आयौ सैन अपारा १ पैस ठराम कृष्ण सोहा ल्यो जमन जुटत वमन हिविचा ल्यो
 २ तेहि समीप नारद हि पठायो सो जमने सहिवहु समुभायो ३ तहं जमने सम
 हावर जौरा साजि जमन दल तीन करेरा ४ मथुरा कह घे ल्यो दुत आई जटुक
 ल कह अति भयउ जवाई ५ लपि जटु वसिन सो क अपारा कृष्ण राम अ सकियो

१० ईयाकेलडतमाहमगधेसा ॐ हैकारिपरायहिदेसा ७
नविचारी धरिलैजैहैजदकुलभारी ८ दोहा तातेअवनहिउदितहैकरिवोइहनि
वास औरठोरकुलराषिकेयाकोकरौविनास चौपाई अस ११
माही विरच्यो पुरीहारिकाकाही १ जहविसकरमाविधिनिपुनाई
विद्यापनीदियोरेषाई २ द्वादसजोजनकीचौडाई तैसेहिनगरीकीखेवाई
पत्रभकेसोहैवागा सुधासरिसजलकूपतडागा ४
गा परसहिरविमंडलतिनश्रृंगा ५ लोकपालनिजनिजप्रभुताई
दियोपठाई ६ पारिजातअरुसभासुधर्मा ७ वसंत
हारिकामरैनकोई सबकोसक्रसरिससुबहोई ८ ६६ हजदकुल
यप्रभुमथुरावलकहसोपि आपुनिरायधकहतभेजमनजरामनचोपि १३
तिश्रीमहराजवांधवैसविरवनायसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीम
हाराजाश्रीराजावहादुरश्री ५ ॥ १॥ ५ पुर १४
तन्त्रानंदअनुनिधौउत्तरार्धपंचासतरंगः ५० सुकोचाच दोहा पूरनिमाके
चंदसेजवकदिवलेगोविंद कालजमनलषिकेतहोपायौपरमअनंद १५
चारिबाहुसोहतवनमासा पीतावरश्रीवत्सपविसोला १ कनखन
स्यामा जुगकपोलकंडलछविधामा २ इमिजदुपतिकहंलषिजमनसा सु
धिकरिनारदकेरनिदेसा ३ येईरुखअहैअसजानी धायौसखछोडिआभिमा
नी ४ आवतजमनहिलषिहरिभागे मानहुसहाभीतिरसपागे ५
महपकरतसोधावत पावैकिमिजेहिजोगिनपावत ६ ॥

वारवारअसकहतपुकारी उवितनभागवतोहिगिरिधारी ७ यहिविधितेहिले
 गयेकपाला जहसोवतमुचकुंदभुवाला ८ दोहा निजपदनूपहिवेदह
 रिगुहाप्रवेस पाछेकोपितजातभोआतुरतहजमनेस २ चौपाई लषियीतावरजानिष्ट
 जैसेभयौकोपअतिसैजमनेसे १ मोहिलेवाइइतसोवतकारो असकहिकीन्हिसवरन
 प्रहारो २ उह्येनेनमीजतमुचकुंद चहुदिसिनिरख्योतेजअमंदा ३ भूपतिदी।
 ठपरतजमनेसा भयौभसमतेहिछनेनरेसा ४ तवकुरुयतिसुकसाकरजोरी वो
 लतभयेवहोरिनिहारी राजौवाच कोवहपुरुषधराकमकैसो कहोनाथसोयौतह
 जैसे ई सुनिकुरुयतिकी गिरासुहार्द सुकाचारजवोलेसुषपाई ७ श्रीशुकउच सो
 इश्वाकुवंसअवतारा मां धाताकोअहैकुमारा ८ दोहा नामरह्योसुचकुंदजेहिवि
 प्रभक्तिमतिमान बडोसत्यवादीनृपति सीलमानवलमान चौपाई येकसमैसुरअ
 सुरलडाई होतभईअतिसैभयदाई १ असुरनसोसुरविजैनपाये तवमुचकुंदस
 हायवोलाये २ तहधनुसरधरिनृपमुचकुंद रक्ष्याकीन्ह्योदेवनब्रंदा ३ येकव
 र्षसोयेनृपनाही कियोपराजयदैत्यनकाही ४ तवप्रसन्नकहसुरवानी मागा
 हवरभूपतिवलषानी ५ मंत्रीतियसुतजनपरिवार रहिनगये संसारतुम्हारा
 जैसेगोपालचरावै तैसेप्रभुपहजगतनचावै ७ मुक्तिकोडि मागहवरदाना ग
 तिदातातेहैभगवाना ८ दोहा तवभूपतिकरजोरिकैमाग्योयहवरदान बहुतदि
 नातेनहि कियो सैन होअलसान चौपाई तातेमोहिनीदअतिअवै भसमहोय
 जोमोहिजगावै १ येवमस्तुकहिदेवनदीन्हे नृपगिरि हासैनतंवकान्हे २।
 गयोजमनजवजरितेहिठामा तवनृपठिगआयेधनस्यामा ३ अतिसुं
 दरसरूपलषिराजा संकिनभोसुमिरतनिजकाजा ४ पनिनवाइभूपतिनिजमाथा
 वोलेयौवचनजोरिजुगहाथा ५ मुचकुंदोवाच कौनआपहैमोहिवतावो निजप्रका
 सविभवनमहछावो ६ कमलचरनदंष्ट्र ७ केहिकारनआयेइतस्वामी
 ७ कीरविकीससिकीसुरराई कीपावकप्रकासअधिकार ८ दोहा येमोहिजानोपरतहै
 हैनारायननाथ वचनसुधासमयाइकैकसनहिकरहुसनाथ चौपाई हमडा
 श्वाकुवंसकेअहही नाममोरमुचकुंदहिकहही १ मां धाताकोअहैकुमारा।
 गयोकालसोवतहिअपारा २ सोकोकोजगायप्रभुदयक अपनेहिपायभसम
 केगयक ३ पुनिमोकोतुमपरेलषाई तेजविवसनहियरोदेपाई ४ जेवमुचकुंद
 कहीअसवानी तवहसिवोलेसारंग्यानी ५ भगवानोवाच जन्मकर्मममआ
 हैअनंता विधिसिवसहलहैनअंता ६ येतुवप्रीतिदेपिनरराई नेसुकतुमको
 देहुसुनाई ७ हरनभूमिभाराकरतारा विनयकरीअतिवारहिवारा ८ दोहा।।
 तवमैआवसुदेवकोभयौसुवनमहिआय वासुदेवकहवावतो जानिलेहनुपराय

१ कंसप्रलंवादि कषलमासो बहुविधिसंतनकोदुषटासो १ तुम्हरेतेज

दरसदेहिभगवाना तुमकोमहाभोगवतचीन्ह्यो

न्ह्यो ४ मागहवरमोसोमहिपाला होहिं कामनासिद्धिताला ५

भूषतिकचहदधीनहिहोई ई सुकौवाच ७

७ गरगवचनकोसुमिरनकरिकै

लुग्यिअस्तुतिनृपतिसुदितजेरिजुगहाथ छंदविभंगी

कविहारीभवभयहारीदसनके

सुतविततिथरातेनृपमदमातेकोलाहिजातेमैनगन्यो

सह्योनमुक्तिहिदृथहिजन्यो

हिचानेनृपमदमानेचदिवहुजानेसैनजुते

तुमकालेमक्षतहालेआपुहिआलेजिमिवनहै

विस्तारसधावेनहिमुदआवैश्रमभरिपावैहोतदुषे ५

चाहतवनजाईसतनृपराईराजिमहार्तजनहितै

हिजपाईमैअवपाईश्रीजदुराईतुमहिचितै ई पदकमलहिसागीभजहिदिरागी

तहिहमसागीवरनररै तजिदीनदयालेखहिकलिकालैयहिजगजालैकाहपरैतेहि

अतितापनितायोलोभसतायोतोषनयायोभातिकोई ॥

मतितुवरसभाजैदुष

दोहा सुनिअस्तुतिसुचुकेद

मलमतिपैहोसतिमुदगाथ चौपाई वरदीवोकहिजदपिलो भायो त
 दपिनतुवमनडुल्योडोलायो १ मोरभक्तजैहैजगमाही तिन्हैकामनाउपजतिना
 ही २ जासुवासनाभयनहिछीनी कवहुकतेहिमतिहोतमलीनी ३ पैजिनकेउ
 रभक्तिविलासे तिनकीमतिकेविषेनत्रासे ४ विचरहुजगमहमोकहध्याई पैहो
 भक्तिमेरिसुषदाई ५ कृष्णधर्ममहजियगनमारातपकरितिनकहकरौउधारा ६ औ
 रेजन्मविप्रवरकैके सबभूतनदायादगजैके ७ करिहोगमनभूपममधामा॥
 जहांजातजोगीतजिकामा ८ दोहा यामैऔरनहोयगोजानिलेहुमहिपाल भक्तह
 मोररहुहुगेतुमसरवदाविसाल २ इतिश्रीमहराजावांधवेसविस्वनाथसिंहात्म
 जसिद्धिश्रीमहराजाधिराजश्रीमहराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्रा
 धिकारिरघुराजसिंधजूदेवकतआनंदचंद्रनिधौयेकपंचासस्तरंगः ५१ ॥::॥
 सुकौवाच दोहा यहिविधिप्रभुकीलहिकृपासोसुचुकुंदनरेस करिप्रदक्षिनाकृष्ण
 कोतजनवहैवहदेस चौपाई कहुयोकेदरातेमहिपाला सखिलधुजीवगुन्योकलि
 काला १ उतरदिसिवदरीवनजाई कियचितदैतयपरगतिपाई २ तहैतैलौटिका
 मभगवाना जमननमारिहस्योधननाना ३ चलेद्वारिकैव्रषनलदाई जरासंधा
 आयौतहंधाई ४ मागधसैनदेषिप्रभुभागे मनुजचरित्रकरनअनुरागे ५ कोडि
 दियोधनमनहुदेराई बहुजोजनगेहरिवलराई ६ भगेजातमागधदोउदेवे लियो
 जमनधनकादरलेषे ७ सैनसहितधायौमगधेसा कृष्णरामगमनतजैहिदेसा
 ८ दोहा दूरिजायहरिवलतहाथकिगिरिचढेउतैल जहवरषहिवारिदनितेनाम
 प्रवरषलसैल १ चौपाई हरिवललुकेजानिगिरिमाही घेरिलियोमागधचहुंधा
 ही १ सुचिईधनदियअनलगाई सैलप्रवरषनदियोजरार् २ जरतसैलतहतेदोउ
 तरके येकादसजोजनमहदरके ३ पुनिद्वारिकैगयेदोउमाई मागधतिनकीषवरि
 नपाई ४ भरेजानितजिनिजअंदेसा मगधदेसगमन्यौमगधेसा ५ द्वारावतीजाया
 जदुगार् वसतभयेअतिसैसुषपाई ६ व्याह्यारेवतिकहवलराई नौमस्कंधकथा॥
 सोगाई ७ सालऔरमागधसिसुपाला कुंडिनपुरमहंजरेभुवाला ८ दोहा तिनभू
 पनमदमोरिकैहरिकुमिनिहरिलीन जैसेदेवनजीतिकैगरुडसुधावसकीन चौ
 पाई सुनिसुकदेववचनकुरुगार् फेरिजोरिकरगिरासुनार् १ राजौवाच जदुपति
 करिराखसविधाना रुकुमिनिहस्यौसुन्यौयहकाना २ जेहिविधिजीतिसाल्वसि
 सुपाले हरिरुकुमिनिल्यायेनिजआले ३ कृष्णचंद्रकीकथासुहाई देहुसुनाइमो॥
 हिमुनिराई ४ कृष्णकथाअतिसैसुषदाई अवनपरतकलिलनसिजाई ५ कथा
 सुधाकोपानहिपाई कौनरसिकजोजायअघाई ६ सुनतपरिक्षितकेमुदुवेना कहनल
 गसुकदेवसचैना ७ सुकौवाच देसविदर्भएकअतिपावन तहकोभीष्मकभूपसुहा

वन ८ दोहा ताकेयेककन्यारही अरुनृपपंचकुमार रुकमीतिनमेजेठभोजगमह
 अतिचलवार चौपाई सुनिरुकुमिनीरुक्षगुनरूपा चरिलीन्हैमनतेवरभूपा
 भ्रातमातपितृसहितउछाहू करनचहेहठिकृष्णविवाहू २ तवरुकुमीवरज्योति
 नकाही देनचह्योसिसुपालविवाही ३ सुनिरुकुमिनीपरमदुषपायो येकपंडित
 हरिपासपठायो सोहारिकैगयोदुतधाई हरिदिगद्वारपदियपहुंचाई ५ सिंघा
 सनवेठेजदुनाथा लषिदुजकहेनायोप्रभुमाथा ई पुनिपूजनकियविविधप्रका
 रा जिमिहरिपूजहिदेवउदारा ७ पुनिविप्रहिभोजनकरवायो चरनचापिअसबा
 चनसुनायो ८ दोहा विप्रकुसलहेधर्मतुचकरोतोनाहिकलेस रह्योसदासंतोष
 करियहूजधर्महमस चौपाई जोसंतोषकरैमनमाही तासुवचनहेसतिसदाही
 १ असंतोषसकहुसुषनाही सुषसंतोषीदीनहुंकाही २ जेसंतोषीसाधुउदारा ते
 जेअहंकारहममकारा ३ जीवदयापरहेतपधामा सिरसोतिनकोअमितप्रना
 मा ४ विप्रजानराजाकेराजे वसंप्रजासुषसहितसमाजे ५ सोभूपनिमोकोअति
 प्यारो मेरेपुरकोगमननहारे ई जौनदेसतेतुमइतआये ताकीकुसलकहोसुष
 छाये ७ हमकोजेहिविधिसासनदेह सोहमकरिहैनहिंसदेह ८ दोहा जवब्राम्ह
 नसोअसकह्योसीलसिंधुजदुनाथ तवरुकुमिनीकीपविकारीन्ह्योहरिकेहाथ
 तवजदुपतिवोखतभयेतुमहीदेहसुनाय तवब्राम्हनवाचनलग्योपरमानंदहि
 पाय रूकुमिनीउवाच छंदवोपैयाहैविमवनसुंदरजनश्रुतिकंदरतवगुनयसिदु
 षछीने तवरूपसुहायोजिनदृगआयोदृगफलपूरनकीन्है सुनिसेगुनरूपैपर
 मअनूपैमममनलाजविहाई तवपददिगजाईरह्योलोभाईकह्योससजदुराही
 १ असकोकुलवारीअहैकुमारीवरैनुतुमहिनिहारी विद्याकुलसीलेधनवयडी
 लेतुमसमतुमहिविहारी अतिआनंदकंदैसवजगवंदेनरलोकहिअभिरामे॥
 जदुकुलकेनायकसवविधिलायकपूरनसवमनकामे २ तेहितेवरिलीन्ह्योतना
 मनदीन्ह्योतुमहिसमर्थहिजानी प्रभुदयाविचारीइतपगुधारीकरैदाराहिपा
 नी तुववीरहिअसेचेदिपदंसेकरैनहीदुतजमै भृगपतिकोभागेअवनहिलागैज
 बुकओरदगामे ३ मेजोसुभकर्मकरिजुतधर्मदानजज्ञप्रतनेमा सरूपअरामे
 रचिअभिरामेयजोहरिहसप्रेमा तौदखकिनंदनदुष्टनिकंदनकरैवाहइतआ
 ई नहिनृपसिसुपालादिकविकराखागहंपानिदुषदाई ४ ममकालिविवाहहै
 उरदाहोतातेकरिअतुराई प्रथमहिकिपिआवोपुनिदखत्यावोसवलविदर्भका
 न्हाई चैद्यादिकसेनेहनि सरपैनेमारिसदेहठिनाथा राखसविधिलेवारीजमोखो
 मोहिहरिकरहसनाथा ५ अंतहपुरमाहीवंधुनकाहीहनिहमकेहिविधियाहै अ
 सजोप्रभुभाषीतौकरिपोयहउपायमनमाह कुलरीतिहमारीवाहअगारीगि

रिखतविनहिप्रया

धारीहृदहमैसुषमाही जेहिपदरज

तेहिजोनाहिपैहौतजितनदेहौका

ठिमानोजवलेगिमिलिहौनाही

आपहिकौही ७ दोहा यहिविधिपातीवा

विकैफेरिजोरिजुगहाथ कहनलग्योसोविप्रवरनिरपतमुषजदुनाथ ब्राम्हणे

वाच यहरुकुमिनिसंदेसमैगोविनदियोसुनाथ अनुचितउचितविचारिकैकरहुसाई

जदुराय पुरइतिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजवांधवेसविखनाथसिंहात्मजसि

द्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापाजाधिकारि

भागवतेअनंदअनुनिधौदापंचासस्तरंगः ५२॥

१ पातीरुकुमिनिकीसुषदसुनिकैपायअनंद करसोकरगहिबि

१ श्रीभगमानोवाच चौपाई जवतेरुकुमिनिकीसुधिया

ई तवतैनैननीदनहिआई १ मैजानेहयहविप्रउदारा रुकसीरोक्योआहहमारा

२ दुजसवभूपनकोसदमोरी हरिलैहौरुक्मिनिरजोरी ३ कालिजानिप्रभुहो

दारुकसोकहंसहितउछाहा ४ परमवेगचारिहुममवाजी लैआवहुस्य

५ सुनतसुतरथसाजितुरंता ल्यायछाढभोजहंश्रीकंता ई सामि

६ लैदुजकहंरथभेअसवारा ७ दारुकताजनहनौतुरंगावा

जीवलेपौनकेसंगा ८ दोहा येकरानिहीमेगयेकुंडिनपुरजदुनाथ रुकुमिनिकेअ

२ चौपाई भीषमभूपरुकुमकहंडरिकैचेदिपकोवि

वाहचितथरिकै १ आहचारसवलग्योकरावन दुषितवैसुमिरतजगपावन २ न

भवनभवनमहंधुजावंधाई ३ वहविधिनरनारिनसज

सुरमितधूपिनधूपकरायौ ४ पित रनदेवनपूजनकीन्ह्यो भूसुरकोवहु

५ विप्रनसोसुत्तेनपढाई कन्याकोविधिवतनहवाई ६ सुभगवा

रक्षाबंधनपुनिवधवायौ ७ तहोविप्रवरहोमहिकीन्हे रा

८ दोहा तैसहिदमचाषहतहोकरिचेदिपकोचार कुंडि

नकोगमनतभयैसैगलैनृपवलवार ३ चौपाई तिनकोलैरुकीमीअगुवानी दि

१ दंतवक्रमाल्वहुमगधेसा पौंड्रकविदुरथआदिनरे

चेदिपआहकरामनहेनू आयिकुंडिनसैनसमेत २ जोकहंरामकृष्णदत्त

तौरनमेभगायहमदैहं ४ यहहवालसुनिकैवलिरामा

५ जुद्धजानिलैसैनमहाई आयैकुंडिनकोवलराई ६ रुकुमिनिमनसंदेहवदा

आयेहदुजनहिजाहिपठायो ७ गर्जामभरिवीतीत्रिजामा

८ दोहा मोमेकेकुनिदितलथौतातेश्रीजदुराय

वन ८ दोहा ताकेयेककन्यारहीअरुनृपपंचकुमार रुकमीतिनमेजेठभोजगमह
 अतिवलवार चौपाई सुनिरुकुमिनीरुक्मिणीरुपा चरिलीन्हैमनतेवरभूपा
 भ्रातमातपितुसहितउछाह करनचहेहठिठुष्मविवाह २ तवरुकुमीवरज्योति
 नकाही देनचह्योसिसुपालविवाही ३ सुनिरुकुमिनीपरमदुषपायो येकपंडित
 हरियासपठायो सोहारिकेगयोद्रुतधाई हरिदिगद्वारपदियपहुंचाई ५ सिंघा
 सनवेठेजदुमाथा लषिदुजकहनायोप्रभुमाथा ६ पुनिपूजनकियविविधिप्रका
 रा जिमिहारिपूजहिदेवउदारा ७ पुनिविप्रहिभोजनकरवायो चरनचापिअसवा
 चनसुनायो ८ दोहा विप्रकुसलहैधर्मतुवकरोतोनाहिकलेस रह्योसदासंतोषा
 करियहुहुजधर्महमस चौपाई जोसंतोषकरैमनमाही तासुवचनहैसनिसदाहै
 १ असंतोषसकहुसुपनाही सुषसंतोषीदीनहुंकाही २ जेसंतोषीसाधुउदारा त
 जेअहंकारहममकारा ३ जीवदयापरहेतपथामा सिरसोतिनकोअमितप्रना
 मा ४ विप्रजानराजाकेराजे वसैप्रजासुषसहितसमाजे ५ सोभूपतिमेकोअति
 प्यारो मेरेपुरकोगमननहारो ६ जौनदेसतेतुमइतअप्ये ताकीकुसलसकहोसुषा
 ल्याये ७ हमकोजेहिविधिसासनदेह सोहमकरिहैनहिंसदेह ८ दोहा जवब्राम्ह
 नसोअसकह्योसीलसिंधुजदुनाथ तवरुकुमिनीकीपत्रिकादीन्ह्योहरिकेहाथ
 तवजदुपतिवोलतभयेतुमहीदेहसुनाय तवब्राम्हनवांचनलग्योपरमानंदहि
 पाय रुकुमिनीउवाच छंदवोपैयाहैनिमवनसुंदरजनश्रुतिकंदरतवगुनवसिदु
 षछीने तवरूपसुहायोजिनदगअयोदगफलपूरनकीन्ह्योसुनिसोगुनरूपैपर
 मअनूपेमममनलाजविहाई तवपददिगजाईरह्योलोभाईकह्योससजदुराई
 १ असकोकुलवारीअहैकुमारीवरैनुतुमहिनिहारी विद्याकुलसीलेधनवयडी
 लैतुमसमतुमहिविहारी अतिआनदकंदेसवजगवैदेनरलोकहिअभिरामे
 जदुकुलकेनायकसवदिधिलायकपूरनसवमनकामे २ तेहितेवरिलीन्ह्योतना
 मनदीन्ह्योतुमहिसमर्थीहिजानी प्रभुदयाविचारीइतपगुधारीकरोदारागहिपा
 नी तुववीरहैअसेचेदिपदसेकरैनहीद्रुतजामै मृगपतिकोभागेअवनहिलागैजे
 बुकओरदगामे ३ मैजोसुभकर्मेकरिजुतधर्मदानजज्ञव्रतनेमा सरूपअरामे
 रत्निअभिरामेयजौहरिहिसपेसा तौदेवकिनंदनदुष्टनिकंदनकरैआहइतआ
 ई नहि नृप सिसुपालादिकविकरलागहैपानिदुषदाई ४ ममकालिविवाहाहै
 उरदाहोतातेकरिअतुगई प्रथमहिकिपिआवोपुनिदलस्यावोसवलविदमका
 न्हाई चैयादिकसेनेहानिसरपेनेमारिमदेहठिनाथा राखसविधियोलैनीरुजमोवै
 मोहिहरिकरहसुनाया ५ अतहपुरमाहीवंधुनकाहीहनिहमकेहिविधियाहै अ
 सजोप्रभुभार्थोकरिरायोयहउपायमनमाह कुलरीतिहमारीआहअगारोगि

रिजामंदिरजाही तहं आयमुरारी करधनुधारी हरहहमै सुषमाही जोहि पदरज
 कोहै सवसमवाहै सज्जनहितअधनासै तेहिजानहिपैहौतजितनदेहौका
 रित्रतविनहिप्रयासै प्रभुसत्यवषानौ यहहठिमानौ जवलेगिमिलिहौनाही
 तवलगिसतजनमैहै यहमनमैवरिहौ आपहिकौहौ ७ दोहा यहिविधिपातीवा
 विकैफेरिजोरिजुगहाथ कहनलग्योसोविप्रवरनिरषतसुषजदुनाथ ब्राम्हनो
 वाच यहरुकुमिति संदेसै गेविनदियो सुनाय अनुचितउचितविचारिकैकरहुसाई
 जदुराय पूरइति श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजवाधवेसविस्वनाथसिंहात्मजसि
 हि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर श्रीलक्ष्मचंद्रकपायात्राधिकारि
 घुराजसिंहजूदेवकृत श्रीसत्भागवते अनंदअंबुनिधौदापंचासस्तरंगः पूराः
 सुकोवाच दोहा पातीरुकुमिनिकी सुषदसुनिकै पायअनंद करसोकरगहिवि
 प्रकोहसिवोलेजदुनंद १ श्रीभगमानौवाच चौपाई जवतेरुकुमिनिकी सुधिपा
 ई तवतैनैननीदनहिआई १ मैजानेहयहविप्रउदारा रुकमीरोक्योव्याहहमारा
 २ दुजसवभूषनकोमदसोरी हरिलैहौरुकिनिवरजोरी ३ कालिजानिप्रभुहो
 नविवाहा दारुकसोकहंसहितउछाहा ४ परमवेगचारिहुसमवाजी लैआवहुसं
 दनमहंसाजी ५ सुनतसूतरथसाजितुरंता ल्यायठाढमोजहंश्रीकंता ई सामि
 जानिवसुदेवकुमारा लैदुजकहंरथभेअसचारा ७ दारुकताजनहनौतुरंगावा
 जीवलेपौनकेसंगा ८ दोहा येकरातिहीमेगयेकुंडिनपुरजदुनाथ रुकुमिनिकोअ
 रुविप्रकोकीन्हैयोआसुसनाथ २ चौपाई भीषमभूषरुकुमकहंडरिकैचेदिपकोवि
 वाहचितधरिकै १ व्याहचारसवलग्योकरावन दुषितवैसुमिरतजगयावन २ न
 गरवजारनगालिनभराई भवनभवनमहंधुजावंधाई ३ वहविधिनरनारिनसज
 वायो सुरमितधूपिनधूपकरायो ४ पित रनदेवनपूजनकीन्हैयो भूसुरकोवहु
 भोजनदीन्हैयो ५ विप्रनसोसुस्तेनपढाई कन्याकोविधिवतनहवाई ६ सुभगवा
 मनभूषनपहिरायो रसावंधनपुनिवधवायो ७ तहोविप्रवरहोमहिकीन्है रा
 जाकनकधेनुवहुदीन्है ८ दोहा तैसहिदमघोषहतहोकरिचेदिपकोचार कुंडि
 नकोगमनतभयेसैगलैनुपवलवार ३ चौपाई तिनकोलैरुकीमीअगुवानी दि
 यजनमासपरमसुषमानी १ दंतवक्रमात्वहुमगधेसा पौंड्रकविदुरथआदिनरे
 सा २ चेदिपव्याहकरामनहेतू आयैकुंडिनसैनसमेतू ३ जोकहुंरामकृष्णइतये
 है तौरनमेभगायहमदैहं ४ यहहवालसुनिकैवलिरामा कृष्णहुगयेहरनकेका
 मा ५ जुइजानिलैसैनमहाई आयैकुंडिनकोवलराई ६ रुकुमिनिसनसंदेहवदा
 यो आयैहुदुजनहिजाहिपठायो ७ गईजामभरिवीतीत्रिजामा काहेनहिआयेथी
 थामा ८ दोहा भोमेकेछुनिंदितलप्योतातेश्रीजदुराय मेरेकरकोगहनहितआये

नहिदत्तधाय चौपाई भोअभागनीपरसिवरानी भयप्रतिकूलपरतयहजानी १
 यहप्रकारचिंताकरिवाला मूंदेअवुजनैनविसाला २ तेहिछनरुकुमिनिके
 छविधामाफरकेउरुभुजादगवामा ३ ताहीछनजदुनाथपठाये रूकुमिनिके
 दविप्रवरआयो ४ विप्रहिपेषिपरमसुषयागी कस्मआगमनपूछनलागी ५ वि
 प्रकहैयाआयो जदुनंदन तेरोप्रनराथारिपुंददन ६ जदुपतिआगमसुनतकुम्भा
 री मगनभईसुषसिंधुमभारी ७ तीनहुलोकविप्रकह्योरा रेतहोतेछोमितमन
 मोरा ८ दोहा असविचरियंडितपगनरुकुमिनिकियोप्रनाम कह्यारिनीहोउरि
 ननहितोसोमैमतिधाम चौपाई भूपतिसुनिजदुनाथअवाई धन्यभागआपनी
 गनाई १ विविधिभातिलेपूजनसाजू विविधिभातिवजवावतवाजू २ विविधिभा
 तिभूषनपटआळे विविधिभातिमनिगनवहवाळे ३ विविधिभातितियगानकराई ले
 नचलेनृपहरिअगवाई ४ गयेजवहिभूपतिकछदूरी देखीउदतयोमअतिधूरी ५ नि
 कटजाइजदुवरकहदेखी लख्योमोदभीषमकविसेषी ६ कियोधरनिमहदंडप्रनामा
 पूजनकियोसविधिसुषधामा ७ पुरवाहेरजनवासकराई विविधिभातिकीभेटव
 ढाई ८ दोहा जथाजोगसवकोकियोभूपतिसववोहार जथाजोगजदुवरसहितपा
 योसवसतकार चौपाई रामकस्मनिरषनपुरवासी आयेसकलमानिमुदरासी १॥
 निरपिकस्मसोभासुषदाई रहेपलकनजिडीठिलगाई २ आपुसमहसिगरेवतराही
 येईरुकुमिनिलेहिविवाही ३ रूकुमिनिकेहैजोगविहारी अहेविहारिहिजोगकुमा
 री ४ जोकरुकुसुकुतकियेहमहोही देवहोइजोहमपरछाही ५ तौरुकुमिनिकरगहै
 मुरारी पूजेतवहीआसहमारी ६ असकहिपुरजनगेनिजगेह वंधेसकलजदुना
 थसनेह ७ पुनिमातारुकुमिनिनहवाई गिरजामहकोचलीखवाई ८ दोहा चलीच
 रनसौरुकुमिनीकस्मकमलपदधायगहैभोनत्रतसपिनजुतपीतांमरकूविछाया
 चौपाई गिरजामंदिरमहजदुराई हरिहरुकुमिनिकहहठिआई १ अससकितकेस
 वमहिपाला चलेसेनलैसंगविसाला २ भेरीहुंदुभिसंषमृदंगा वाजेतेहिछनयेका
 हिसंगाई येहिविधिगिरजामंदिरपाही चलीरुकुमिनीपूजनकाही ४ करहिमंगा
 खामुषीसुगानो चलीअलंकतदुजतियनाना ५ गायकगिरजाअस्तुतिकरहां रु
 कुमिनिसंगपरमसुषभरही ६ गिरजामंदिरमहयहिभाती पहुविगाईरुक्मिन्छवि
 पाती ७ चरनपधारिआवमनकरिकै कियमंदिरप्रवससुषभरिकै ८ दोहा तहब्रह्म
 दुजनारिसवविधिकीजाननिहारि वंदनकरवावतभईमंगलवचनउचारि चौपाई
 गिरजावंदनरुकुमिनकीन्ह्यो असेवचनमंदकहिदीन्ह्यो १ सक्तिवतीजोहाहुभवा
 नी गहैचानिमसारंगयानी २ बारवारमेकरेप्रनामा पुजवहुआजमोरमनका
 मा ३ असकहिपुनिमज्जनकरवायो चंदनअलंकृतसुमनचढायो ४ भूपदीपपुनि

मुदितदेशायौ विविधिभातिनैवेद्यलगायौ ५ पुनिसधवानीरिनकहं पूजी रुक्मिन
 कस्य आसनहिदूजी ई तेसधवातियजुतअहलादा रुक्मिनकहदीन्हयोपरसादा
 ७ भूपसुताकियतिहे प्रनामा तज्योमोनव्रतसोळविधामा ८ दोहा गिरजामंदि
 रसौकढीभीषमसुतासुजानि रतनजडितकंकनसहितसयीपानिगहियानि चै
 पाई कुंडलमंडितजुगुलकपोखा रतनमेषलालंकअमौला १ अलकैलटकिलट
 किमुषहलकै अघरविंवसोभासुठिभूलकै २ मधुरकरहिंनूपुरपगसोरा गम
 नजासुगजगतिमदमोरा ३ कुंदकलीसेदंतविराजै रतिरंभाजोहिलविलषिलाजै ४
 भूपसुताकहंनिरषिनेरसा मोहिगयेभूलेनिजवेसा ५ लगेपंचसरसरदुषदाई
 गिरेभूमिमहसुधिविसराई ई अस्त्रसस्त्रकुटेयकसंगा तिमिस्यंदनमातंगतुरंगा
 ७ मनहुदेवमायामहिआई सबभूपनकहलियोखोभाई ८ दोहा मंदमंदगमनता
 खलीजवंगेमंदिरद्वार अलकदारिनिरषनखगीकहंवसुदेवकुमार ९ जदुनंदना
 कोतहंखषोस्यंदनसपदिसवार दुषदंनिदूरीकियोआनंदनियकवार १० रथआ
 रोहततुरततहंजदुपतिरथहिचलाय रुक्मिनकोसचुनखषतनिजरथलियोवढा
 य ई सुद्धरामकोसौपिकैगमनद्वारिकाकीन मनहुअगालनमद्धितेसिंहभागनिज
 लीन १ जंवदस्तेरथनिकसिगातवजागेसवभूप गोपहस्योधिकधिकहंमैआ
 सवोलमतिकूप ८ इतिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजवांधवेसविश्वनाथसिं
 हदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीहल
 चंद्रकृपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकतेश्रीमत्भागवतेआनंद १

निजनिजदललैचलतमेसबभूपतियकवार

जदुवीरा सनमुषपडेभयेरनधीरा १ करिकोदंडकठिनटकोरा की

४ तैसहिमगधादिकवलवाना वारवार
वरषतमेवाना ५ जैसेम घामे घगिरिमाही वारवारबुदनभरिलाही ई जदुदलमूहि
गयौसाधारे तवरुक्मिनिकोभयौषभारे ७ संकितपतिमुषनिरषनलागी

लुलज्जितमैपागी ८ दोहा विहसिकह्योगोविंदतवसु

दलसत्रुनदलैअवदिजितैयहजानु १ ॥ २ ॥

नभूपनवरजोरा १ तहगदआदिकजदुवरवीरा मारिसरनकियअरिनअधीरा २

जवाजिनसिरमहिकटियरही सिंधनादभटवहविधिकही ३ ॥

टिजाही रुडमुंडवहुषडलपाही ४ अगदगदासहितकरवाला

विसाला ५ कटवरुमानहुराजमुंडा

भागहिरनमहवाननलागे ७ कोटिनभटनमुंडकटिजाही

पाही ८

चौमहोघमसान २ चौपाई दूदजुडपुनिभोतेहिठामा जुबेवीरसौवीरखसामा १ ५

निवलभभद्रभयंकररुपाधारिकियातहजुडअनूपा २ ॥ १ ॥

नमे भागेभूयदुषितअतिमनमे ३ रामवजावतविजैनिसाना कियेद्वारिकेसुषि

तययाना ४ जरासिंधुआदिकमहिपाला गयेभागिजहरहसिसुपाला ५ सिसुपा

लहनिजलषोपराजै दुषितभयोकरिकैअतिलजै ई सृषिगयौमुषवोसतनाही

१ ॥ ककान्हेयामनमाही ७ तवसगधादिकभूपअभागे सिसुपालहिसमुभा

८ दोहा सुनहभूपसिसुपालअवछोडहुसकलगलानि कवहुकप्रियक

२ ॥ चौपाई कलवसदारुनारिजिभिनाचे ई

३ ॥ हरिसोहास्योसवहिवारा तेदुसअशोहिनदलमारा २ अष्टाद

४ ॥ लघुजदुवसिनतेयहिकाषा ॥

५ ॥ जानिईसगतिसावहुनाही राषहुमनउत्साहसदा

॥ तवजीतिहैफेरगहिमुला ॥

८ दोहा

चौपाई विनजदुपतिवधरनमहठाने १

२ ॥ भाषोसतसृषाहीनाही २ असकहिरथपरभयौसवारा

सारथि सौ अस्वचन उचारा ३ मारुताजन अस्वनकाहीं लैचललैचलजहहरिजा।
 हीं ४ आजुमारिवाननगीपालै लैहों भगनिछी निवहिका लै ५ दुर्मतिको मद अस्व
 सिवतिरहों लै भगनी निज अस्व न सिधिरहों ६ कहत कहत जगजगत् । रे नियरानो कस्म
 प्रभातकुमति नहि जानो ७ आसुहि अयनो जान धवाई जदुपतिको असि गिरा सु
 नाई ८ दोहा चोरठाठरुठाठरुली न्ह्यो भगिनि चोराय ताको फल आजुहि अस्वहि
 तो को देह देषाय ५ चौपाई अस कहि हरिहि मारि नैवाना पुनि बोलेयो रुक्मीवलमा।
 ना १ हे कुलदूषन जानन पैहै आजु समर महगर्वगमैहै २ काकलहै कहै जागनि।
 भागा मम भगिनी तिमिचहसि अभागा ३ रे मतिमंद महाकुलकारी जीवचहै तोता
 जैकुमारी ४ रुक्मी गिरा सुनत जदुराई तजे विसिषने सुकसु सुकपाई ५ धनुषकाटि
 नैसरते हिमास्यो पुनि चारिहु तरंग संचास्यो ६ सूतहि हन्यो धुजा पुनिकाट्यो मारि
 वानर थकनि छाट्यो ७ तव दुतीयलै धनुषकुमारा पांचवान जदुपतिकह मारा ८।
 दोहा वानसारि जदुनाथ पुनिकाटि दियो तेहिचाय लिय दूसाकाट्यो सोऊत वज्रपज्यो
 संताप ६ चौपाई पदिसपरिघत ज्यो पुनि सूला तोमर सक्ति कपान अतूला १ जेजो।
 रुक्मी सखचलायो विन प्रयास जदुनाथ नसायो २ तव करमे गहि ठाल कपाना ३।
 थते कूटि रुकुमवलमाना ३ धायो कोपित जदुपतिवारा ज्यो पतंग पावक महभोरा
 ४ धावत आवत निरषि मुरारी ढालते गतिल सम करि डारी ५ लै कपान मारन कह।
 धाये तवरुक्मि निकेद्रगजलछाये ६ चरन पकरि विनती वहु कीनी भ्राता वध गुनि अ।
 तिदुषभीनी ७ मो भ्राता कह मारहुनाही तुम तो करुना सिंधु सदाही ८ सुकौवाच ॥
 दोहा तहउक्मि निके वचन सुनिकरुना कर जदुनाथ रथते आसुहि कूटि कै धरे रुकुमा
 केहाथ ७ चौपाई बांध्यो ताहि पाग महताके सात भाग करिता सुसिषाके १ मूड्यो
 मूळ और सिरवारा भोविरूप भीषम ककुमारा २ तव लो मारि सैन रिपु केरी आये
 बलवजावत भेरी ३ कस्म समीप गये वलरामा निरषि प्रनाम कियो धनस्यामा ॥
 ४ पुनि देख्यो रुक्मी वलिराई कह्यो कहा कीन्ह्यो जदुराई ५ भोस याननहि गेलरिका
 ६ करहु रनहु महतुमच पलाई ६ उचित नवोधवनातनकाहीं हंसी होइ गी सवजग
 माही ७ अस कहि रुक्मी को वलिरामा वंधन छो रिदियो तेहि ठामा ८ दोहा पुनि।
 रुक्मिन के निकट चलिवल समुझा मनलाग सुषदुष मानव है अज्ञाना दंडि
 जो भाग ६ चौपाई छत्रि जात कर है वडरोस भ्रातहि हनत भ्रात गुनि दोस १ भूमि
 मान धन हेत कुमारी छत्री खरहिन दोस विचारी २ सुषदुष मानव है अज्ञाना दंडि
 नंद देव कल्याना ३ जनन मरन यह देह हिकेरो जीवहि नहि अस्व वेदनि वेरो ४ ये
 कई सव देहिन माहीं जिमि वहु चटर विवहुत देषाही ५ ताते अज्ञान जयह सो कू
 छोडि कुवर धारि सुदवो कू ६ सुकौवाच अस वलराम जवै समुझायो तवरुक्मिन

१०८ ॥ ७ कस्मरुकुमिनिहिरस्थहिचदादे
 ८ दोहा रुकुमप्रतिज्ञासुमिरनिजगयोनकुडिनकाहि
 वस्योदुषितमनमाहि २ ॥
 गर्गकियातहसहितउल्लाहा कस्मरुमिनीसविधविवाहा ४
 हमंगलगाना लागेकरननारिनरनाना ५ भूषनवसनपहिरिपुरवासी
 नहरेषनआसी ६ ॥
 पताका
 गजमंदतेसीचीगलीकदलीषमअनूप ३
 सुनतपरस्परमुदितजनकहभुकोतुककीन ४ रुकुमिनको
 रि ५ दारावतीनिवासकियश्रीवसुदेवकुमार करतकलानअनेकनितरुमिनस
 हितविहार ६ रुकुमिनिकस्मविवाहमेवरन्योजुतविस्तार
 ७ ॥ श्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृष्णवाधिकारि
 रघुराजसिंहजूदेवकनअनंदतुनिधौचतुर्थपंचास्तरंगः ५४ ॥ ॥
 ॥ ॥ दोहा अवभागवतहकीकथाअरुहरिवंसदुकेरि
 चहुंकविजनलेहनिवेरि १ सुकोवाच दोहा २
 र रुकुमिनकेसोजन्मलियभाषदुम्नकुमार २ चौपाई
 ३ दानवआइताहिहरिलयऊ १ रह्योकालसंवरजेहिनामा ५१
 २ रहीकामतेहिरिपुताई तेहितेहस्योकस्मसुतआई ३३
 लीन्होमीनलीलेतेहिकाहो ४ ॥
 ५ सोमकुरीलेसंवरहरयो
 दियोसुवारनमीनसाकह्यौरचहुपकपान करनलगेतेबडव
 लछुचौषकपान २ चौपाई मीनउदरफारतमहभूष
 १ सूपकारलपिअचरजमाने वालकलेअतिसेहरषाने २ ॥
 ३ जवैकामहरदियोजरई १५
 ४ गिरीसंभुकेचरननजाई कह्योभारपतिदेहजियाई ५ ॥
 पैहेनिजपतिनहिसंदेह ६ तवमायावतिनामधरई संवरकीतिया
 ७ सोमायावतिकेठिगजाई सूपकारअसगिरासुनाई ८ दोहा ९
 याकोरावहुपासनिजपालनकरहुसयानि १ चौपाई मा

यावतीवालकहंपाई राख्योनिजगहअतिहरपाई तबनारदमुनिआतुरआई मा
 यावतिहिकह्योसमुभरई २ सुंदरियहवालकपतितेरो भयोपुत्रयहजदुपाता
 केरो ३ यहिविधिसिगरीकथासुनाई नारदगवनकियोहरपाई ४ मायावतीजा
 निपतिवाले करिकैप्रेमखगीतेहिपाले ५ कछुककालमहकस्तकुमारा भयोकि
 सोरसुछविआगारा ई नवनीरदसमरूपसुहावन पदुमपलासनेनसुषळावन
 ७ जुगुलजानुलौवाहविसाला ससिमुषअहिमनुअलकनिमाला ८ दोहा नेसु
 ककरतकटाक्षजेहिमोहहिसुरतियचंद मृदुहासीफासीसरिसअसोरुकमि
 ननंद ४ चौपाई सकलसास्त्रकोजाननवारो विक्रममहाविविक्रमप्यारो १ कस्म
 सुवनकीसुछविनिहारो मायावतिअतिभईसुपारी २ येकसमेनिसिमेहरपाई ॥
 फूलनकीसुषसेजविछाई ३ केसवसुतकहेतहांवालाई मायावतीमंदसुसका
 ई ४ करिकटाक्षअसगिरासुनाई विरहदाहपियदेहुभरई ५ सुनिमायावतिगि
 राकुमारा कोपितदेअसवचनउचारा ईरेजननीकसभाषसिवेना फूटिगयेतैरदोउ
 नेना ७ तैजननीमममैसुततेरो कतयहअनुचितचहतिघनेरो ८ दोहा येअतिव
 चलहोतहैजगमहनारिसुभाव सुंदरवपुलंपिसुतहुकोकरहिकामकेभाव ५ चौ
 पाई मायावतीसुनतिपतिवैना बोलीहाथजेरिभरिनेना १ मायावतिरुवाच आया
 अहैजदुनंदननंदन मेरेनायकहोजगवंदन २ संवरसठतुमकोहरिल्यायो आया
 पिताजानननहिपायो ३ आपकाममैरतितुवनारी नाथदियोकतसुरतिविसारी
 ४ फेकिदियोसठसागरमाही येकमीनलीस्योतुमकाही ५ केवटपकरिमीनद्रुत
 ल्याये तासुवदरमहेतुमकहंपाये ई केवटतुमहिदियोमोहिआई नारदसिगरी ॥
 कथासुनाई ७ यहसंवरजीसोसुरराजै महाकालकोकियोपराजै ८ दोहा अतिदुब
 जैदुरधरैसंवरदानवराज पीतमयाकोजोहनेतौसतिसुतजदुराज चौपाई मा
 यावीअतिसैवलवारो कवहनकाहसोरनहारो १ याहिमारिमोहिलेसुषदायक न
 लहुहारिकैजहजदुनायक २ सुनिरतिवचनसुकुंदकुमारा फरकैभुजकियकोपा
 अपारा ३ अवलोतैकसगोपनकीन्ह्यो कसनमोहिप्रथमहिकहिदीन्ह्यो तवहिन
 मैसंवरकोमारी तोहिकैजातोअैनमभारी ५ तवपुनिवोलीरतिमुसक्याई तुमसा
 विधिसमरथसुषदाई ई असकहिमायावतीसुहाई सवमायाहरिसुतहिपढा
 ई ई अस्वसस्त्रजेनिभुवनमाही दियपठायकेसवसुतकाही ७ दोहा सवमाया
 कीनासनीनामवैस्ववीजासु सोप्रदुस्त्रहिदेतमैनिभुवनजासुप्रकासु ४ चौपाई तवा
 केसवसुतकियोविचारा केहिविधिहोवैजुहहमारा १ अवैमोहियहजानतनाही क
 रिवोखअनुचितजगमाही २ तातेकरिकौनीहुंउपाई याहिकोपमैदेहुवढाई ३ ॥
 याकोजोहैविजैनिसाना देहुकादिमैहनियकवाना ४ तवजवकोपितभारनआवै त

१५५ ५ असविधारिजदुनाथकुमारा

अकृत्यतुनीरघुनकसरभाये

काट्योसंवरविजैनिसाना ८ दोहा

लकपाल्यो सौतुम्हारविजयध्वजधाल्यो १

३ फरके अधर अरुनद्रगमाथ्यो बारवारवीरनसोभाथ्यो ६

तकान्हेयो विजैनिसानकाटिममदीन्ह्यो ५

वाल्क

१५५२

कालसंवरअनघाई ७ मारहुयहनालककहजाई वचनलौनिहुवोरपराई ८ दो

हा चित्रसेनअतिसेवलीतिनभरह्योप्रधान ९

तुवलवान चौपाई वचिहैनहिकोनहुविधिवालक हमसबहैतवसासनपालक १

असकहिकवचपहिरिधनधरे संवरकेसुतरनअनियारि २

केतुरंगा कौउस्यदनमहंजुहठमंगा ३

जवावतवाजे ४ कदैनगरतेसंवरसूना समरवाराजभयोउरदना

कअसिसूला तोमरसक्तिवज्रकेतूला

ल्लेसकलजुभारा ७ गयेजहाँजदुपति सुतगढो समरवाकुराविक्रमवाढो दोहा

जवनीरदसंमरूपजेहि सुंदरनिभुवनमाहि

काहि ई चौपाई चित्रसेनतवकह्योपुकारी रपालकसुनिगिराहमारी १ पितुको

काट्योविजैनिसाना तातेतोरकालनियराना २ अवदेषाउअपनीमनुसाई भयो

पुष्टमेरोधनघाई ३ मंदविहसितवक्रस्तकुमारा नेसुकवाजिनरियोइसारा

लरथवमकतचहुवारा सन्मुखचल्योकरतअतिसोरा ५

ई कह्योजायवासवसोसाई ई दानवसतयकहृष्मकुमारा

चारा ७ कैसेविजैनाथवहुपैहै हारेतुम्हरेहुउरदुषत्रैहै ८ दोहा तववासववोलेवि

हसिममजियनहियकितान निभुवनविजईकृष्णसुतसतसुतकेतिकवात ९

ई असकहिलेदेवनगंधर्वा सिद्धसंहारगचारनसर्वा १ चढिविमाननभसहितहुला

सा सुदपतिआयेलपनतमासा २ आवतलपितहृष्मकुमारा संवरसतसुतकि

येप्रहारा ३ सुसलभुसुडोतामरचकासक्तिपस्तधवानहुवका ४ छोडिसखसवये

चारे लियोतोपितहृष्मकुमारै ५ तहकोपितरुकमिनीकिमोरा चपलचापे

७ सकलसुर

१५५३

सरमारि संवरकेसतसुतनकोदीन्ह्यौगर्वउतारि चौपाई धुनिदानवरनसाहचर्या
 रवे माधवसुतपरवाननवरवे १ तिनकेसरतिलसमकरिडारे दससरसोदसु
 जनमारे २ धुनिलैसायकयेकध्वंदा काट्योचित्रसेनकोमुंडा ३ तवकोपितसवरानव
 धायि सरलडतसमोयचतिआये ४ तवआतुरखैवाननवासी रकुमिनिनंदनस
 मरविलासी ५ काट्योसबकोसिरयकवारा अदभुतविकसकसकुमारा ई वरे
 भयोधुनिसमरमभारी मनहसिंधाजराजनमारी ७ जेमटवचेकुमारनकेरे भा
 गिगयेसंवरकेनेरे ८ दोहा दरवाजहितेकरतभेआरतसकलपुकार वहपालक
 प्रभुरावरोभास्योसतौकुमार चौपाई सुनतकालसंवरसुतनासा भयहकुपिला
 जनज्वलितहुतासा १ सारथिकोआतुरवोलवायो सासनसैनासजनसुनायो
 २ कह्योलेआवहुसारथिस्यंदन मैकरिहोअवसनुनिकंदन ३ सुनतसुतनाया
 हिसिरनाई स्यंदनसैनासजवाई ४ नाथहजूरहिहाजिरकीन्ह्यो संवरतेहिदा
 नामअतिदीन्ह्यो ५ नहेरिस्तरथमाहहजारा अहिवेधनजेहिवधेअपारा ई वांजा
 हिकनककिकिनीमाला वाधचमतिमढाकराला ७ फविफविफहरतसिंहपताका
 धनसमधर्घरातजेहिचाका ८ दोहा निरषिकालसंवरसुथकनककवचतनधा
 रि चासीकरकरचापकरिजुगुलतुनीरसमारि चौपाई चढ्योकालसंवररथमाही
 भयोकालवससंकितनाही १ सैनापतिगवनेसंगचारी कूंडकवचसायकधनधा
 री २ केतुमालिदुर्धररिपुहेता औरप्रमर्दनवोजचनेता ३ आठहजारचलेअसा
 वारा पैदलवीसहजारउदारा ४ दसहजारहाथीसंगमाही हैसतस्यंदनसजेसोहा
 ही ५ निकसतद्वारहिसंवरकेरे होनलगेउतपातधनेरे ई चौमगीधमंडलमेडमाही
 वारिदअरुनआरथहमाही ७ सिवाज्वालवमिसनमुषवौलै बारवारसबकेआंझो
 लै ८ दोहा गिर्यौध्वजामहगिहयकरथमहगिर्यौकबंध नस्यौराहुविनकालरवि
 काकवैठिगोकंध चौपाई चीचीकूचीकियषगसारा वरषनलगेरुधिरधनधारा १
 संवरद्रगभुजफरकहिवासा हयगयचलिनसकहितेहिडामा २ उलकापातहजा
 रनभयऊ सूतहाथचावुकगिरिगयऊ ३ असेलविअनेकजतपाता संवरमनम
 हैंनहिविलपाता ४ भेरीसंघहयनवमृदंगा औरहुवाजवजेयकसंगा ५ डगनलगी
 धरनीधुनियाई षगमृगडारिसवगयेपराई ई गयोकालसंवरवलवारा जहाँपा
 डोजदुनाथकुमारा ७ घेरिलियोदलतेचहुवोरा डस्योनकलुरुकुमिनीकिसोरा ८
 दोहा सहसवानसंवरहनौप्रदुमहियकवार विनप्रयासतिलसमकियोसरहनिक्
 मकुमार चौपाई धुनितहधनुषधारिरनधीरा सलभसरिसछेड्योकुरतीरा १ २
 ह्योनकोउसंवरदलमाही जाकेवानलगेतननाहीभगीसैनसंवरकहंछोडी सक्यो
 नकोउसनमुषद्रगवोडी ३ संवरलख्योसैनसवभागी सचिवनकह्योकोपअति

[illegible]

४ सचिवलषोच्चवकौनतमासा करहुव
 जिमिरुजरहेकरतनसोगू
 लैरुकिनीसुवनविनासन ७ वाननवरषतरथ
 ८ देहा धावतआवतनिरषितहंसचिवन
 ९ चौपाई सरपचीसडु
 १० रिपुहंतहिस्तरसरभासी हल्योप्रमरय
 लागतअगा मानहुविलमहद्युसेभुजगा ३ त
 ४ तेवाननकहवीचहिकाटी पुनि
 अरधचंद्रयकवाना दुरधरसूतहिहल्योमहान
 वागतिकियुधुजभंगा ७ साववानतेस्यदनकादे
 हा संवरकेदेशतहलैयकवानकराल दुधरव
 ल चौपाई कुलिससमानलगतउरवाना दुधर
 मालिलषिदुधरनासा धायोसरकावतदस
 जा ठाढोरहुअसबोलतवेना ३ तुजेवानतवकस
 धारा ४ मरैतुरंगकव्यौरथआस मयउकेतुमाली
 लाथो चक्रसुदर्सनकेसमभायो ई उपरहिहूदि
 अरिदंदन ७ कव्योकेतुमालीकोसीसा अचर
 सुदितसुरसुंदरीवरषनलगीप्रसून चारनअर
 दरी तहकेतुमालदुधरहुअंत लषिवीरप्रमर्दन
 द धायेप्रकोपतजिमनविषाद १ तोमरकुठार
 कराख हनियेकवारकियमहासार तवधारिघर
 लच्छत्रैलच्छवानपुनिसायकल्लेडैवेप्रमान रिपु
 मेसररहथूरि ३ दुरिगदिनेसमोअधकार धनु
 नवयखलापवान जिमिसलमन्नक्षयरेवेप्रमान
 सवारहुअंगभंग रथरथीसारथीअरुतुरंग क
 मेतमारिगेसवार भेरुडमंडपैदलअपार देह
 शंभन ई नकगोचिगल्लोहतापुनार नोहननी
 सोपरेपग रयसगरगदिनहुभारताग २ भोग
 लभ्योतल्लुधगगाहि नवननुतुरयकानलड
 योगप्रनोत्तरयनप्रयेतान पदुभयभानहिक
 निरिपुततदयताककालिदास ४ मालगतता

षावत ८ दोहा दानवकेउरलगतभोवैस्नवास्त्रअतिघोर रथसारथिजुतसंवरेकि
योभस्मतेहिठोर चौपाई संवरभस्मनिरषिसुरवृंदा जयजयकीन्हेपायअनंदा ॥
गानमनोहरसुरनउचारे पूरिरहेडुंभीधुकोरे २ तहांअपसरानाचनलागी कृष्ण
कुमारविजैअनुरागी ३ सुरमुनिभाषैवारहिवारा अैसेविक्रमकहुननिहारा ४ लि
यीजीतजोकालहुकाही ताहिहन्मोहरिसुतरनमाही ५ अंवरतेसंवररिपुसीसा व
रषहिअमरप्रसूनमहीसा ६ गावतरतिपतिविजैसुषारे सुरमुनिनिजनिजधाम
सिधारे ७ रुक्मिनिनंदनसंवरकेरो भयौआठदिनजुद्धघनेरो ८ दोहा संवरारि
हनिसंवरेपुनिसंवरपुरजाय मायावतिकोमोदजुतदियप्रतांतसुनाय चौपाईमा
यावतीपरमसुषपाई हाथजेरिपुनिविनैसुनाई ९ चलहुहारिकाकोसुषदायक
आपजनकजहहैजडुनायक १० प्रधुमूहतथास्तुकहिदीन्हे संवरपुरतेगमनहि
कीन्हे ११ चलेअकासअकासहिदेऊ रहउसंगतीजोनहिकोऊ १२ यकछनमेजा

दुपुरमहआये दंपतिअतिअनूपकृविछाये ५ उत्तरिपरेअंतहपुरमाही यहप्रसं
गजान्मोकोउनाही ६ निजनिजअंगनमेकृविषानी वैठीरहीकृष्णकीरानी ७ दामि
नसमदसकेदोउआई सवकेचषनचौधगोछाई ८ दोहा वसनअनूपप्रलंबभुजा
अरुननैनधनस्याम कोदिससीसीवदनकृविलरकैअलकललाम चौपाई तियजा
नौआयेजडुराई जहतह रहीखजाइलुकाई ९ पैखषिकैसंगमेयकनारी नईसौति

तवदानवेसरिसान १

उदह्वरंगमतेग धायिसवैयकसंग २

लियषायकोउनहिवाच ३

५ तेगजनलीन्हेभूष नहिपरयेकहुलक्ष तवकालसंवरकोपि ६

७ भोमोहनीकोनास दसआसप्रगदोभास

इ रनतजोदानवसेइ ८ धायेगरजिमृगराज जहंषडोसुतजदुराज

याछोडि लियसिंधुमायावोडि ९ पगआठवाचकराल प्रगदेविहंगविसाले १०

१० दोहा ११

योविचार चलतनकोनैजतनअवमरतनही यहवार चौपाई हाइभलोमैनाहि १२

सिसुपनमेजोमारिनडारो १३ सेडपालमैकियोतयारो १४

२ नागपासेजोहरमोहिदीन्ही जामुमरिपुनपानहरिलीन्ही ३

औरउपायचलीअवनाही ४ असकहिदानवलेअहिफासी ५

६ सुत १

१५ जुदुनंदननंदनसुतसंदन

इ तवमायागारुडीप्रवीरा छोड्योठससुवनरनधीरा ७

१७

कियोविचारमरेकिमिवाखक १ मुगदरमोहिगौरीयकदीन्ही २

हवधकीन्ही ३ परमप्रचेडअमोघकराला नासकसनुनवलीविसाला ४

मोहिनेहैसुषदाई यहवालककोआसुजराई ५ असविचारलियमोगदरघोरा ६

७ डगीधरनिभेखूकनिपाता दिसनभुयोदिगदाहअघा ८

९ गहनलग्योससिसूरजमाही सिंधुतजेनिजवेलाकाही १० मुगदसीमवि ११

१२ सोमनमहकियोविचारा ८ दोहा अवसंवरकेसम्रमहवैस्त्रा १३

१४ जाकेसमदूजोनह १५

होमानहुचहतप्रलैकरिदीन्ही १६

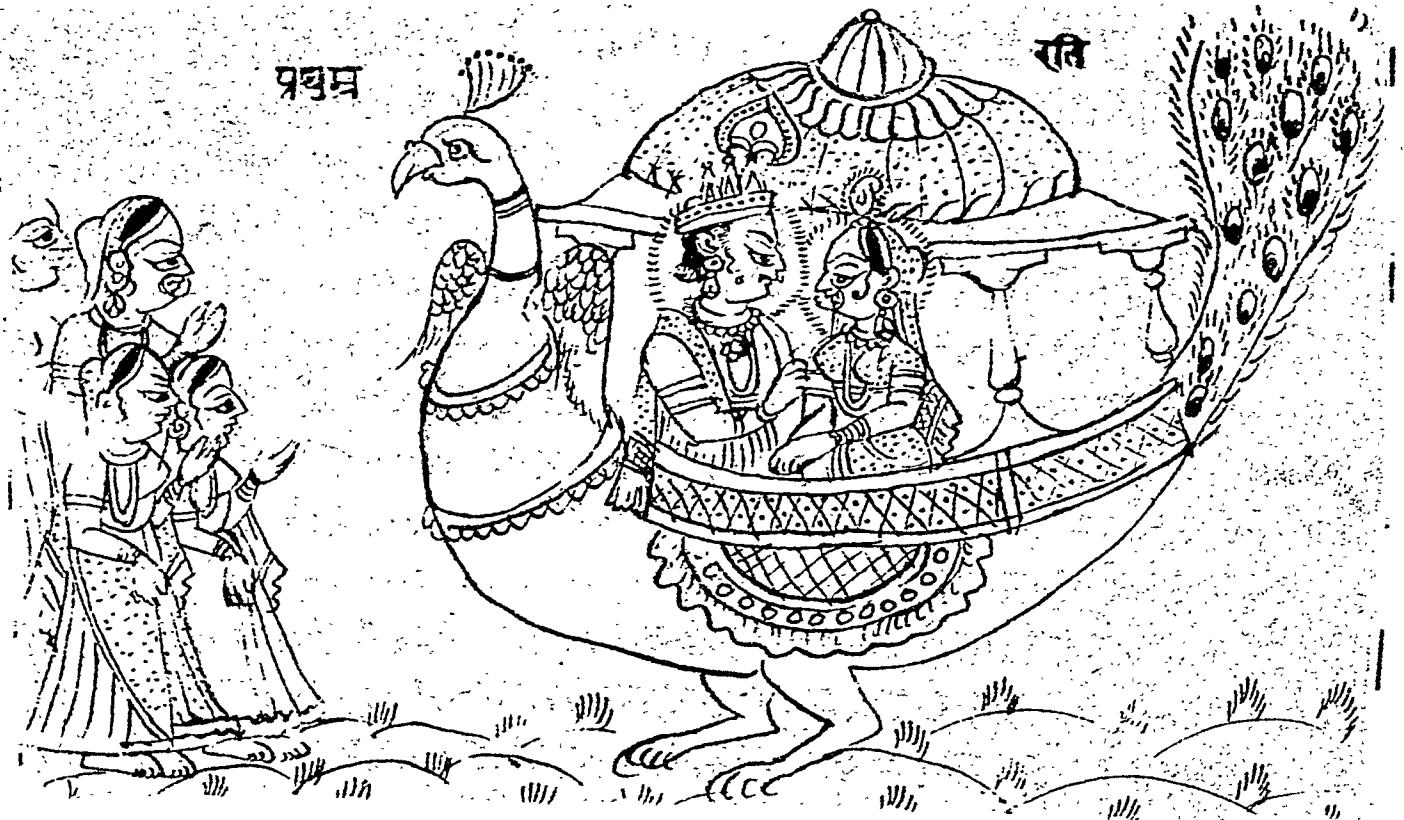
२ हाहाकारकियोसुरव्रदी मनिमरोरुक्मिनीनंद ३

योमोघमुगदरकुरुगई ४ लगतकंठमुगदरमोमाला ५

६ तवसंवरतहभुयोनिरासा ७

१६ ७ चले

८ दोहा दानवकेउरलगतभोवैस्नवास्त्रअतिघोर रथसारथिजुतसंवरेकि
योभस्मतेहिठोर चौपाई संवरभस्मनिरषिसुरवंदा जयजयकीन्हेपायअनंदा॥
गानमनोहरसुरनउचारे पूरिरहेदुंदुभीधुकोरे २ तहाँअपसरानाचनलागी कृष्ण
कुमारविजैअनुरागी ३ सुरमुनिभाषैवारहिवारा त्रैसोविकमकहुननिहारा ४ लि
यीजीतजोकालहुकाही ताहिहन्पौहरिसुतरनमाही ५ अवरतेसंवररिपुसीसा व
रषहिअमरप्रसूनमहीसा ६ गावतरतिपतिविजैसुषारे सुरमुनिनिजनिजधाम
सिघारे ७ रुक्मिनिनंदनसंवरकेरो भयौआठदिनजुद्धघनेरो ८ दोहा संवरारि
हनिसंवरेपुनिसंवरपुरजाय मायावतिकोमोदजुतदियत्रतांतसुनाय चौपाईमा
यावतीपरमसुषपाई हाथजोरिपुनिविनैसुनाई ९ चलहुद्वारिकाकोसुषदायक
आपजनकजहहैजदुनायक १० प्रधुसूहुतथास्तुकहिदीन्हे संवरपुरतेगमनहि
कीन्हे ११ चलेअकासअकासहिदोऊ रहेउसंगतीजोनहिकोऊ १२ १३

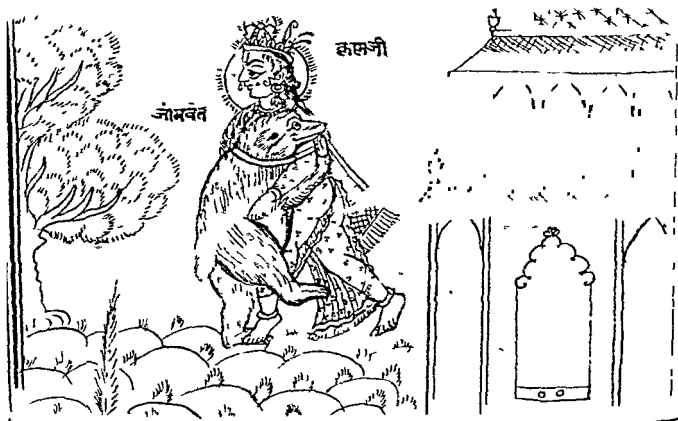

दुपुरमहआये दंपतिअतिअनूपछविछाये ५ उत्तरिपरेअंतहपुरमाही यहप्रस
गजान्पौकोउताही ६ निजनिजअंगनमेछविषानी वैठीरहीकृष्णकीरानी ७
नसमदसकेदोउआई सबकेचषनचौधगोछाई ८ दोहा
अरुननैनघनस्पाम कोदिससीसीवदनछविलरकैअलकललाम चौपाई
नौआयेजदुराई जहतह रहीखजाइलुकाई ९ पैषिकैसंगमेयकनारी

सचहियेविचारी २ । नत ।
 रुक्मिनिअतिसेदुषपागी । सबसोवचनकहनअसलागी ४
 हरिलयऊ सातदिनाकोवहजवभयऊ ५ जोवहजीवनजगमेहोई तोअसेदेह
 सुतसोई ६ अथवाविधिगतिजानिनजाती येहीहोईसोमतिअकुलती ७
 रूपअनूपमहेरे अवतपयोधरतेपैमेरे ८ दोहा काका १०२
 पसमान केहिविधिआयोभौनममपरतनहीकछुजान चौपाई १०३
 पीसयानी वाहेरकोगमनीमतिमानी १ जदुपतिकोसबहालसुनायो १०४
 अतहपुरआयो २ प्रभुआयेअतहपुरधाई मातपिताकहैषवरजनाई ३
 देवदेवकीरानी आतुरआयेविस्मैमानी ४ बलभट्टोतहकोपितधाय १०५
 कहआसुहिआये ५ जदपिजानिलीन्हाजदराई १०६
 हेतवनभतेनारदतहआये मुनिकहैदेविसवैसिरनाये ७
 मुकपाई निजसुतजानहुनहिजदराई ८ दोहा जोकोसवरहरिलयोसती ।
 आय सोइकुमारयह रावरोलेहनकसउरलाय चौपाई मारिकाखसवरहिकुमा
 रानारीसहितभौनपगुधारा १ सुनिनारदकीगिरासोहाई रुक्मिनिअतिसेआ
 नंदपाई २ औरहछुछमचडपटरानी संवरवधअतिअचरजमानी ३ मिलैहेरान
 सुधाजिमिआई पुत्रवधूपुत्रहिमिपाई ४ रुक्मिनिदौरिदुहुनउरलाई नैनन
 आनंदनीखुहाई ५ नातिनतोहमिलेसुषमानी श्रीवसुदेवदेवकीरानी ६
 लमइहआनंदपाई सुतकहैलियोगोदवेठाई ७ बारवारसुषचुवनकरही ।
 चहिइगमुदजलदरही ८ १०७ ३५५
 छनमनिमदिरैदीन्हेसुयितटिकाई आयोसवरमारिकैजदुनंदनकोनंद द्वाराव
 तिवासीसुनतपायेपरमअनंद सवैया रूपअनूपमजासुविलोकतमोहिगई ।
 सिगरीमहतारी छुछमकोनंदनदुष्टनिकंदनहेजगवदनआनंदकारी जोविनअ
 गप्रभावपसारिविमोहतहैतिहुलोककीनारी कौनअचर्जअहेरधुराजजेमोहिगईतेहिंसा
 गनिहारी ५५
 हजुदेवकतआनंदअबुनिधौपंचपंचासस्तरगा ५५ ॥ २ ॥
 कअतिसुषपाय कुरुपतिकोपुनिमुनिकआदीन्हीसकलसुनाय सुकोवाच चौपाई जदपति
 कोकीन्हैआपराधा मवाजितदुषयायअगाधा १ आपहितउपाययहकीन्हो कन्यासहि
 तसेयंतकरीन्ही २ पनि कुरुपतिकजोरिवहारी श्रीसुकदेवहिकहैयेनिहारी ३ राजावाच
 हस्तिकोकोनकियोअपराधा
 के कहहुनाथपुजवहुआसाको ५

सुकउवाच जडुवंसी सत्राजितनामा रविकोभक्तभयौमतिधामा ७ कियौभानुकीअतिसेव
 काई भेषसन्नआसुहिदिनराई ८ दोहा दर्दमेमंतकमनिमहासत्राजितहिदिनेस प्रगटत
 सुपरभाउभोदेसनदेसनरेस चौपाई सत्राजितमनिकंठहिधारे रविसमानपरा
 कासयसारि १ गयौद्वारिकहि जहंजदुराई तेजवलितनहि परतलपार् २ सत्राजि
 तप्रविस्यो पुरजवही नगरवालदेखेतेहितवहीं ३ दूरहितेलषितेजविसेषी लियेम्
 दिद्रगसकेनदेषी ४ गुनिसूरजनगरीमहआये वालकजडुनंदनपहंघाये ५ सभा
 सुधममितेहिकाला लगीरहैदरवारविसाला ६ बैठेउग्रसेनमहराजा जडुवंसिनकीस
 जीसमाजा ७ तहांकनकसिंघासनमाही बैठेआजदुराजसोहांहो ८ दोहा खेलतचौप
 रप्रभुरहेसातिकजडुवसंग दामरामलेतेरहेकरिविनोदबहुरंग चौपाई तहांजाइ
 असकियेपुकारा बारवारवारहितेवारा १ चक्रगदादरअंबुजधारी जडुनंदनगोविं
 दमुरारी २ दामोदरअरविंदविलोचन नारायणनदासनदुषमाचन ३ हमसबकीप्रभु
 लेहसलामासुनहनाथयकविनेललामा ४ तुम्हरेदरसहेतरविआवत द्वारावतीतेज
 निजछावत ५ हैरैनिभुवनमहतुमकाहीं सुरपालकपावहिकहनाहीं ६ जडुकुलप्रगटतुम
 हिप्रभुजानी आमहिंदरसहेतसुषमानी ७ सुकउवाच जडुनंदनसुनिवालकवानी
 वालेविहंसिचरित्रहिंजानी ८ दोहा वालकसोदिनकरनहीहैसत्राजितसोइ धरेसो
 मंतककंठमेतेहिप्रकासयहहोइ चौपाई पुरवालकसुनिजडुपतिवैना गवनेअथ
 नेअथनेअथना १ सत्राजितआयोनिजधामा देवहृदानपूरिदुजकामा २ देवसदन
 महंप्रविसिसुषारी तहौंदानदेविप्रनभारी ३ कारदरसननिजमंदिरआयो जतन
 सहितसोमनिहिधरायो ४ नितप्रतिआठभारचामीकर उतपतिकरतिसेमंतका
 सुषकर ५ जहंपूजितमनिरहैनरेसा मारीनहिआवैतेहिदेसा ६ सर्परोगकीभीति
 नहोवै अरुदुरभिसअमंगलषोवै ७ रहैनताकेनिकदकुचाली जहांसेमंतक
 भामाली ८ दोहा सत्राजितसोइकसमैगो जडुपतिदरवार करिप्रनामदेहदर
 यपरमसतकार चौपाई तवजडुनाथकहीअसवानी सुनियेसत्राजित
 सुमनिसेमंतककोकरिनेहू उग्रसेनमहराजहिदेहू २ यहअसे
 भूपहिहोतरतनकोहारी ३ सुनिजडुनाथवचनअभिमानि ४ जहंजदुराज
 नी ५ हैजडुनाथतुम्हारसुभाऊ नीकवस्तुलषिहठिअपन ६ जहंजदुराज
 मनिलाये महापरिश्रमकरियहपाये ६ सुनतवचन
 निजभौना ७ रह्योप्रसेनतासुयकभाई सोकरि
 मंतककंठमेखेलनगयौसिकार तहंकानन
 हरीघायलघोरा धस्योप्रसेनहिमंजु
 राघुस्योमृगराजा २ जाममानद

५ रतनसेमंतकदुहितहिदीन्ह्यौ ४ ज
 गी धायसंगअति सैअनुरागी ५ गेदिनदुइप्रसेननहिआयौ ॥ १ ॥
 ६ गोपितकहनलख्यौयहवातामनिहितआतहिकुस्मनिपाता ७ भ्रातप
 हिरिमनिगयौसिकारा कियोपापवसुदेवकुमारा ८ दोहा सजाजितकेवचनसु।
 ९ कृष्णहिलग्यौकलंकयहअसलागवतरान चौपाई कह
 त कहतकोउहरिसोकहेऊ यहकलंककैसेतुमलयऊ १ ॥
 २ मनमहवारवारपछिताई २ सोकलंकमेदनजदुनाथा काननगेपुरजनलैसा
 ३ जहौप्रसेनहिकेसरिमाख्यौ सोखलपुरजनसहितनिहाख्यौ ४
 ५ तहँकेसरिलषिमृतकमुरारी
 ६ गरिगुहानिहारी ६ गुहाद्वारकरिपुरजनठाढे जदुपतिगुहाधुसेतमगाढे ७
 नासतअधियारा प्रगटतरविसमतेजअपारा
 ८ खेतधात्रीसंगमेसोभाजासुअकुंठ चौपाई मनिहिक्काडावनलगेमुरा।
 ९ तवडेरायअतिधायपुकारी १ यहअपूर्वनरकहँतेआयौ वायकंठमनिचहता
 २ जाममानसुनिआतुरधाये जदुपतिनिकटकोपिआतिआये ३
 ४ तपुरुषरिखपजिजान्यौ करनजुद्धमनठीकहिगान्यौ ४
 ५ रिखनाथजदुनाथपंवीरा ५ ॥

धीर ई रहेन दुम आरु धयाषाना भुजन भिरे भट दोउ बलवाना ७ लरे मासु हित जिमि जुग
 वाजा तै सहि रिक्ष राज जदुराजा ८ दोहा आइ सदिन रात्र लौ लरे जुगुल बल धाम थाप
 समुष्ट प्रहार करि लिये नक कुविश्राम चौपाई कसम मुष्ट ल गि कज समाना बूढे जामा
 वान बलवाना १ थकि गो भयै सिथिल सब चंगा उरते उत स्यो जुहु उमंगा २ तव विचा
 र कीन्ह्यो मतिवाना येहै परम पुरुष भगवाना ३ रिक्ष राज जदु पतिक हंचीन्ही वार
 हि वार विने अस्कीन्ही ४ हम जान हितुम को भावाना सब भूत न के तुम बलवाना ५
 विष्णु जगत पति पुरुष पुराना जग सिरज क सिरज कहम जाना ई काल हुके तुम का
 ल कराला ईस हुके तुम ई सविसाला ७ लोक न पाखन पाखन करहु प्रभु अनंत गुन नाम
 हि धरहु ८ दोहा आतम के आतम अहोकार न कारन नाथ तुम सम दीनया लको मोहि
 प्रभु कियो सनाथ कवित सवैया ने सुकही भ्रुकुटी न के फेरत न कन चक्र न धारन वारी
 भीम भयामन भारी महोदधि मार गदेत भये कैल चारो उज्जल संक करी ज संतेहि
 तदा सविभीषन राम न मारो श्रीरघुराज सोई रघुराज गरीब नेवाज मोनंद दुलारे १ ॥
 दोहा रिक्ष राज जानौ हमै यह जानौ जदुराज करुना कर कर करहि करि मेढो विथादा
 राज चौपाई मृदुल वचन बोले जदुराई जानि भक्त करि न पाम हाई १ पुरजन मृषा कलो
 कलगाये रिक्ष राज मनि हित हम आये २ देह से मत कहम हिम गाई सत्राजित हि देह
 मै जाई ३ जामवंत सुनि जदु पति वैना मनि समेत दिय सुता सुनैना ४ जामवत जो को
 है नामा सोल सुमाउ भरी छवि धामा ५ दरी दुरे द्वादस दिन बीते पुरजन सकल दुषी भो
 भीते ६ लौटि द्वारि कै जाय पुकारे दुरे दरी देव की दुलारे ७ सुनि वसुदेव देव की रानी
 किये विलाप महा दुषमानी ८ दोहा ग्याति वंधु मंत्री सुहिद कीन्ह परम विलाप ककु
 मिनिहु अति सैल ह्यो दुसह सोक संताप चौपाई सत्राजित हि देहि वहु गारी जदु पति
 कहं सठ दियो निकारी १ मस्यौ कहाँ या को थौ भाई मिथ्या दियो कलंक लगार् २ सक
 ल द्वारिका पुरी निवासी दुषित कृष्ण के दरसन आसी ३ जाय भवानी मंदिर माहीं वि
 धि जुत पूजन किये तहाँही ४ हरि आसन हित सव हिमनाये वार हि वार गौरि गुन
 गाये ५ प्रगट्यो गौरि प्रभाव महाना नारि सहित आये भगवाना ई निरषि कृष्ण
 मि भये सुषारे मनु सुषमृत क अमृत को उडारे ७ नारि सहित धारे मनि कंठा पुर प्रवे
 सकीन्ह्यो वैकुंठा ८ दोहा मातु पित के वंदिय दस मास द्विपुनि जाय उग्र सेन महाराज
 द्विग सत्राजित हि बोलाय चौपाई मनि मिलव की कथा सुनाई पुनि मनि कहं सव जन
 निदेवाई १ सत्राजित हि सोपि प्रभु दीन्ही सोल जाय अध मुष करि लीन्ही २ गयो भव
 न कहं अति पछिताई सिगरी रैन नीद न हि आई ३ लग्यो विचार करन मन माहीं मो
 सोवने काम कछु नाही ४ कैसे जदु पति करहि प्रसादा के हि विधि मिटे मोर अयवादा
 ५ मै मति मंद से मत कलोभी भयो सभा मधि आजु अलोभी ई मेरी जो दुहिता सति मा

१७ तवकलंकमेरोमिटिजैहै ॥

हो दोहा सत्राजित असठीक देहरिक हंसुता विवाहि हाय जमे मनि को दियो ॥
 मोद मनि माहि ४ जडु पतिकी न्हयो सपदि तहंसति भामा को व्याह जा सुसरि सनहि
 सत्राजित सो हरिक हयो राष ह मनि निज भोन हम तो
 इति श्री महाराजाधिराज वाधव सविस्तर सिंहात्म

१६६

१७० ॥

कारि रघुराज सिंह जू देव कत आनंद अबुनि धौषट पंचासत्तरंगः पूई ॥ २॥ श्री

१७ दोहा लासाग्न हमे पांडवन दिय दुरजोधन जा रि सुनत हस्तिनापुर गयो

संग हिराम मुरारि चौपाई पांडव वचे जद पिय हजाने तदुपि वचित गमन उर आने

१ जाय हस्तिनापुर गिरधारी मिले विदुर भीषम गांधारी २

को और हभूष अध आरज को ३ ते पांडवन सो कसौ भीने

४ हरि वल सो कित भये समाना

१६७

१७१ ॥

ई इहां द्वारिकामे कुरु राइ रुक्म गवन को अंतर

१ कृतवर मां अकूर दो उजाई सत धन्वा सो गिरा सुनाई ८ दोहा

१६८

चौपाई ताते सत्राजि

तक हमारी लेहु छोडाइ से मत कभारी १ सुनि अकूर कत वर्म किवानी सत धन्वा कुबु

द्वि उर आनी २ आधी नि साषड़ लेहांथे गयो अके लछोडि सब साथे ३ सो वत सत्रा

जित को सीसा काट्यो छाग सरि सत्र मनी सा ४

आरत सोर पुकास्यो ५ नारी रुदन सुनत सति भामा लियो पवरि जागी निज धामा ६

सुनि पितु वध अति से दुष पायो हाय तात असवचन सुनायो ७ रोवत मोहति मोड

पभारी सत धन्व हिदी न्हो वहु गारी ८ दोहा पुनि डोंगी महुं तेल भरि पितु सरी रते हिरा

पि चढि सिविका हस्तिनपुरे चली चपल अति माषि चौपाई जडु पति राम निकट सो

जाई दियो पिता वध दुषित सुनाई १ सुनि वध ससुर केर दो उबीरा करत विलाप वह

तद्रगनीरा २ पुनि सदन चढि दुत जडु नंदन भीषम द्रोण आदिक रि वदन ३

मुग्धाय संग सति भामे अरु चछाय निजर थमे रागे ४ दारुक सौ अ सक हज दराई

आजु देहन गरी पहुं चाई ५ सुनि दारुक हनिकु सातुरगे चलो द्वारिके मारुत संगे ६

१६९

१७२ ॥

जान्यो अवसि होत ममलो पू दोहा

वचावहु मोहि अवहै जडु नाथ प्रतीप चौपाई तव कत वर्म कही यह वाता

मंगल पाता १ हम तो हरि से वैर न करि हैं तेरे से गक सकुल हिउष रि हैं २
 करि वैर हिकंसा मसो राजि कै गरी विध्वंसा ३

शतधन्वा

ग्योसतजोजन आयौजवहिजनकपुरउपवन १ तवतुरंगमरिगोतेहिंठामा गयेपहा
विजदुपतिचरुरामा २ निरषिकृत्सकोअतिभयपार्यौ येदलसतधन्वातवभाग्यो॥
३ रथतेकूदिदौरिगिरथारी हन्योचक्रसतधन्वहिभारी ४ गिस्त्योधरनिमहंगोकठि
सीसा आयतासुद्धिगजदुकुलईसा ५ तकेवसननमाहसुरारी मनिकोहेरनलगेवि
चारी ६ जवमनिमिलीनतवगोहरायौ वडेभायहम रतननपायौ ७ सतधन्वाको

मनिधरिआयेत्यहमहमाहो

मोहं सोचारी करतं च लवं धुहमार चौपाई

भलीभईजारतेननपायो १ यहमनिअपनेपासनत्मायो नगरीमहंकाहूदेआयो २
ततिजडनगरीतुमजाहू थोनिलीजियेमनिजडनाहू ३ तमविदेहकोचहूनिहारे
हिजनकलीगतअतिप्यारे ४

धामा ५ सुनिविदेहवलभइअवाई लीन्होपुखाहरअगुआई है

धिप्रकारा प्रेमसहितपुनिवरनपषारा ७

वहुविधिसवकाई ८ दोहा वसतभयेकलूकालतहंअतिमोदितवलिराम ९

नतहंआयकेकरिचरननचरनाम चौपाई सिषीगदाविद्यावलपाही

जनकतेहैंकाहीं १ उतसतधन्वहिमारिसुरारी तासुवसनमहमनिननिहारी २ व

दिस्यंदनद्वारिकैसिधारे सतिभामासोवचनउचारे ३ हममारिसतधन्वहिप्यारी ॥

तासुपासेमेमनिननिहारी ४ असकहियुनिसजाजितकेरो

रा ५ वसेद्वारिकामहंसुषपागे मनिकोषोजकरावनलागे ई सतधन्वावधषवगि

हिपाई कृतवर्माअकूरडराई ७ भगेद्वारिकोतेराउवीरा कासीमहंदोउवसेअधीरा

८ दोहा जडपुतेजवतेगयेकासीकहंअकूर होनलगेतवतेतहामहाउपडवकूर

असकोउकहंसुनीसमहीसा जानहिंनहिप्रभावजगदीसा १

मंगल तेहरिजहंतहंकोनअमंगल २ ॥

कराजा ३ हैहृष्टिसुफलकहिआये कासिराजअसगुनिसुषपाये ४ ईसुफल

कहिआहिकुमारी गमनततिनहिंष्टिभैमारी ५ गांदिनिनामसुताछविबारी ॥

सोअकूरकेरिमहतारी ईजहंजहजातरहेअकूरा सोअप्रभावधनतहंजलपूरा ७

प्रगटेनहितिनदेसनिमारी २ नफछुजत

तजदुपतिकहअसवेन यतनेभरकारनहंमनिहुविनादुषत्रैन चौपाई असक

दुपतिवारपठायो कासीतिअकूरखोलायो १ करिसतकारवचनकहप्यारे

होककाहमारे २ सवकेमनकेजाननहारे पुनिजदुपतिअसवेनउचारे ३

तुमकोमनिदेकै भाग्योइततेअतिभयकै ४ ककाप्रथमहमजान्योसोई

सोतवरायोगोई ५ सत्राजितकेनाहिंकुमारा प्रेतकर्महमकियोअपारा ई

तहमकोधनताको येतुमरापोरत्नप्रभाको ७ ब्रम्हचर्जधरिपूजनकरहू

नितधनसवधरधरहू ८ दोहा यहीस्पमतकहेतहीदेकलंकगोहिराम

मिथिलापुरीवसेजनककेधाम ४ चौपाई येतुमहमकोदेहंदेपाई जामेम

कमिटिजाई १ जायहूकहहुनहैहमपाही मिल्योतोअसधनकहतुमकाही २

३ ॥ १५५५ ॥ १ देहदक्षिनादुजनअपेरी ३ सुनिअकूरअसजदुपति

वानीमधिदरवारस्यमंतकआनी ४ षोडशसुनतेहिदियोदेवाई रहेयोप्रकाससूरम
 मछाई ५ हरिमनिकोसवजननदेवाई अपनोदियोकलेकमिटाई ई पुनिमनि
 अकूरहिकहंदीन्ही सकलसभासदजयजयकीन्ही ७ जोकोउसुनतस्यमंतक
 गाथा करतपाठअतिप्रेमहिसाथा ८ दोहा ताकोदुषनसिजातहैअपकीरतिनहि
 होइ सकलभौतिमंगललहेकरहुनसंसयकोइ ५७ इतिश्रीमहाराजाधिराजवांघ
 वेसविस्वनाथसिंघात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजश्रीराजावहादुर
 कृष्णचंदकृपापात्राधिकारिचुराजसिंघकतेश्रीभागवतेउतरार्धेस्यमंतकोपाध्यानेन
 मसप्तपंचासतमस्तरंगः ५७ ॥ :: ॥ दोहा द्रुपदगेहमेप्रगटभेपाँचोपांडववीर॥
 आयिहस्तिननगरमहदुपदीजुतरनधीर १ चौपाई सोसुनिपरमसुषितजदुनाथा
 सात्विकआदिकलैजदुसाथा १ हस्तिननगरगयेजदुराई हरिआगमपांडवसुधि
 पाई २ जेजसरहेतेतसउठिधायै हरिअगमानिहेतदुतआये ३ जैसेइंद्रीपानहि
 पाई चेतनहोहिसकलसुषछाई ४ निरषिपांडवनकोजदुराई भरिअनुरागदि
 योमुसक्याई ५ जदुनंदनकोवदननिहारी सवपांडवअतिभयेसुषारी ई प्रथममि
 लेसवयेकहिवारा अनुचितउचितनरह्योविचारा ७ धर्मभूषकहैजदुपतिवंदे अरु
 भीमहुकहपरमअनंदे ८ पुनिअर्जुनहिमिलेसुषधामा माद्रीसुतदोउकियेप्रनागा
 ९ दोहा पुनिपांडवअपनेअचनजदुपतिकहैयधराय पूजनकीन्हेप्रेमभरिसिंहा
 सनवैठाय २ चौपाई पुनिद्रोपदीपरमसुकुमारी लज्जितजदुपतिनिकहसिंघा
 री १ मंदमंदपदवदनकीन्हेयो अपनोजनमसुफलगुनिलीन्हेयो २ पुनिपांडवसा
 ल्विकउरलाई पूजेसादरतेहिवैठाई ३ पुनिपांडवनकेरकरगाहिके स्थिवैठायवैना
 मृदुकहिके ४ बारवारजदुपतिमुषदेष धन्यधन्यअपनेकहलेषे ५ पुनिप्रभुका
 तीनिकदसिधारे करिवंदननेननिजलदारे ई कुंतीहरिकहैहियेलगाई पूछीवि
 विधिभांतिकुसलाई ७ जदुपतिहूँपूछीकुसलाला प्रेमविवसमुषकढीनवाता ८
 दोहा भयेविलोचनसजलजुगभरिआयोगलतासु प्रेमविवसकल्लुनविकलपुनि
 समहारिउठिआसु ३ चौपाई पूर्वकलेसनसुमिरिसयानी दोउकरजोरिकहीअसवा
 नी १ कपारावरीमसकुसलाई पठ्योममसुधिहितममभाई २ तवतेहमसवलहेअ
 नंद कृदिगयोसिगरोदुषदंदा ३ भ्रातअकूरआइमोहिपाँही कहितुववचनदयो
 दुषकाँही ४ नहितुवसनुमित्रषगामी जगतमित्रहोअंतरजामी ५ तद्यपिहास
 नदीनदयाला सुभिरतदरहकलेसकराला ई धर्मभूषपुनिकहकरजोरी भैवडा
 भागआजप्रभुमारी ७ कीन्हेयोकोनसुकितनहिजानौ आवतनहिकलुमनअनु
 मानौ ८ दोहा जाकोजोगीजोगवलदरसनयावतनाहि सोदरसनप्रमुखवरोमैकि
 यइनद्रगमाहि ३ चौपाई धर्मराजकीसुनिप्रसुवानी मोदितभयेपरमाप्रियमानी

१ भूपविनैसुनिरभानिवासा कियनेवासपावसचौमासा २ दिल्लीनगरनेवासिना
था निजदरसनदैकियोसनाथा ३ एकसमैजदुनदहकाहीं लैअर्जुनचदिसंदना
माहीं ४ धनुषतुनीरधारिवरवीरा गेअपेटहितगहनगंभीरा ५ आलमृगनमय
कानिनघोरा तहंप्रवेसकियपाइकि सोरा ६ तहंपुलियेलनलगेसिकारा अर्जुन
हनेवाधअरुरोभवरहा सामरहरिनमहिषमृगनाहा

८ दोहा षडंगीस्याहीससकहनिजानिपर्वदोजवीर
जहनृपधीर चौपाई तहंदोजवीरनलगीपियासा थाकिगयेअतिपरेपेयासा १
तवगमनेजमुना सरितीरा कीन्हपानसुधासमनीरा २

३ तहयेकसुंदरिलषीकुमारी
४ तवअर्जुनसोकहजुदुराई पूछहुकुवरिकौहिदिगजाई ५
पूछनलगेनैनषजरीटी ६ अहोकौनितूकसइतआई केहिहिततपधारेवि
७ हमहिजानिअसिपरतकुमारी तुमतेपकरहुकंतहितभारी ८ दोहा जवा
धन्याकन्यातवतुरतदीन्हौववनसुनाया

चौपाई हमहैंभानुसुताधनुधारी
हिहमारकंतगिरिधारी दूजीनहिअभिलाषहमारी २
विनहरिजिनपदविधिसिवपूजा ३ कालिंदीहेनामहमारा
हअगारा ४ जवलोमाधवनहिवरिलेहैं तवलोइततेहमनहिजैहैं ५
यहफिरिआयेकालिंदीकेवचनसुनाये
जरथैचढ़ाई ७ नृपतिनिकटअर्जुनजुतआये लषतजुविधिरअतिसुषपाये ८

ईसरसाय चौपाई जदुवरकोसासनसोपाई दियोअनूपमनगरवनाई १
कछुकालमुरारी दियोपांडवनआनंदभारी २ अर्जुनसारथिकैजदुराई
यअगिनचराई ३ धनुतुनीरदियसिषिहैराजी रथअभेदकवचहुसितवाजी ४
रतवचायोमयदानवको रवीसभासोसुषप्रदसवको ५ जौनीस
दुरजोधनजलथलभ्रमपाई ६ मागिविदापुनिधर्मराजते औरहुसवसुहिदन
समाजते ७ सायुकादिवीरनसंगलीने दारावतीगमनप्रभुकीने ८ दोहा नगर
आयसुभलगनमकालिंदीकोवाह करतभयेविधिसहितप्रभुपुरजनलहेउछाह
चौपाई विंदऔरअनुविंदसुवेसा रहेअवंतीनगरनरेसा १ रहेसुनोधनकेवसरो
ऊ तिनकीभगनिलेनचहसोक २ दुरजोधनवोल्योतिनपाही जदुवरकोवाहह
तुमनाही ३ हमहिवाहितुमदेहुकुमारी करहुनजदुवरकोभयभारी ४
अविंदहेजाके विभुवनमेअनूपवपुताको ५ ताहितयवरमहिमुरारी दुरजोधन

पतधनुधारी ई हस्योमित्रविंदहि जदुराई सवभूपनको गर्वनसाई ७ धर्मधा
 रंधरअवधअधीसा रह्यो नगनजितनामसहीसा ८ दोहा कन्यासत्यानामकी
 परमप्रभाकीजासु भूपतिअसोप्रनकियो करनस्वयंवरतासु चौपाई जोको
 उसातव्रषभमद्वारे तीषनश्रृंगमहावलधारे १ नाथेदनको येकहि वारा र
 यसुतासो भूपकुमारा २ यहप्रनसुनतधमंडहि छाये भूपकुमारअवधपुर
 आय ३ नाथनखगेव्रषभयकवारे व्रषभवलीतिनकहंहनिडारे ४ सुनिप्रनअ
 वधभूपको भारी अवधनगरगवनेगिरधारी ५ चलो संगमहंकटकमहाना
 चलो सवसाचीवलवाना ई सुनिअवधेसहस्रआगमनू मान्यो सकलअमंग
 लदमनू ७ लीलेककुचलिकैअगुवानी सादरप्रभुहिअननिजआनी ८ दोहा श्री।
 तिसहितपूजनकियोकोसलेसमतिमान धन्यभागअपनोगुनोवारवारहरषा
 न चौपाई तहाँभरोषनतेसुकुमारी सत्यानिरषतभयगिरधारी १ लषिमोहि
 तअसलगीमनावन सोपतिहोईपतितकेयावन २ जोकछुममजयतपविधिजो
 वै तोजदुनायकनायकहोवै ३ पुनिहरिसोवो ल्योअवधेसा कहाकरौप्रभुदेहुनिदे
 सा ४ हेनारायनहेजगदीसा सवविधिपूरनईसहुईसा ५ मैलधुकहाकरनकेला
 यक तुमसवविधिसमरथजदुनायक ई जिनकेपदयंकजरजकाही विधिसि
 वरमाधरहिसिरमाही ७ रायनधर्महेतमरजादा लीलाकरहुदेहुअहलादा श्री
 सुकौवाच दोहा तवसिंघासनमेलसेमेघसरिसंगभीर कौसलयतिसौकहतभो
 वेहसिवचनजदुवीर श्रीभगमानउवाच चौपाई धर्मधुरंधरजेनूपअहही जाव
 वतिनहिनिंदकविकहही १ तद्यपिमैतुवप्रीतिनिहारी भागहुंनृपरावरीकुमारी २
 कन्यामोलतुमहेनहिदेह वचनपूरकरिदुहितालैहै ३ जबजदुनदनआसैषोले तव
 अवधसमुदितपुनिबोले ४ राजाउवाच तुमसेवरवरकोजगमाही देहुंजाहिमैसुता
 विआही ५ गुननिधितुम्हरेउरमहकुमला करैनिवासनिरंतरअमला ई पैहमकि
 येयेकप्रनमारी राजसुतनवलचहुहुनिहारी ७ सातव्रषभयेअतिवलवारे येवहु
 राजसुतनकहंभारे ८ दोहा येकसाथव्रषसातहुनजोनाथहुजदुनाथ तौकन्याधा
 न्याभईमैदैगयोसनाथ चौपाई कौसलयतिप्रनसुनतविसाला मनमहंकियोवि
 चारकृपाला १ असेषेलवहुतहमषेले व्रजमहगोपनसंगनवेले २ असगुनिका
 सोकठिनकटिफेदो उठेआसुलद्युकारजसेदो ३ सातरूपधरितहेजदुनाथाना
 थसातव्रषभयकसाथा ४ बाधिदाममहेनृपदिगल्याये सातहुव्रषभनगर्वनसाये
 ५ पैलेदारुव्रषभजिमिवालक तिमिवाधेव्रषभनजदुपालक ई अवधनरेसप्री
 तिअतिछाई दीन्हीआहिसुताजदुराई ७ लियोकुवरिकहंहरविबिहारी वेदविधा
 ८ दोहा मतिमानीरानीतहाँपायकृष्णजामात धन्य भाग

वैल

कृष्णजी

चौपाई वजेसंभनौवतिहुनगारे
 नउचारे १ नगरनारिनरआनंदपाये भूषनवसनसाजिसवआये २ दससहस्रवि
 नैसहस्रजुवतीमनिमाला ३ नौहजारहाथीमदमाते
 सहितसंभमाते ४ दियोकोटिनवचपलतुरंगा ५
 सुतासहितजदुनंदनकाही दियचढायनृपस्यदनमाही
 जलदारा रह्यौनतनकरतनकसम्हारा ७ यहिविधिदेयतिकहैअवधेसा
 कियेलहिमुदसरितेसा ८ दोहा तवजैसातहुब्रयनतेहारेराजकुमार ९
 चौपाई

१ भारगरोकिषडेभेघरे चहकारेनदभाटनकरे २ छोडेसकलविविधि
 विधिवाना छायाईजदुसेनमहाना ३ तवअर्जुनगंडीवटकोरा छोड
 तिघारा ४ येकहिवारसवनकहैमारे औरहुसकलकटकसंगारे ५
 पराई जिमिमृगवनकेहरीडेराई ६ लैदायजअतिसैसुखछाय जदुपतिजदुनग
 ७ लह्यौभोदअवधेसकुमारी भईकृष्णकीअतिसैप्यारी ८
 तकीरतिफूफूसुतामद्राजाकोनाम केकैदेसहिसेभईरहीसोछविकीधाम ९
 आतासकलमिलिकृष्णहिकियोविवाह

ह ७ मददेसमहिपालकी सुतालछ्मनानाम सुभलक्ष्मन्ते लक्षिता सकल अंग
अभिराम ८ नाहि अकेले जा पहि रह्यो स्वयंवर माहि जिमि पिऊष पगपति हुयो
रोकि सके सुरनाहि ९ भौमा सुरको मारिके औरो सहसन नारि त्याये जडु पति चैन
महसील सुख वि सुकुमारि १० इति श्री महाराजाधिराज वाघवे सविस्वनाथ सिंध्याजी शि
द्वि श्री महाराजाधिराज श्री महारा श्री राजा वहादुर श्री कृष्णचंद्र काया पात्राधिकारी
रिपुराज सिंहजू देवकृत अनंद अबुनि चौआ कृष्णस्प विवाह वानन नाम अष्टपा
चास स्तरे गः ५८ ॥ :: ॥ दोहा व्यास सुवन के वचन सुनि तह सुनि मद्दि समाज भौमक
था के सुनन को कह्यो परिहित राज राजौ वाच चौपाई भौमा सुरजे हि विधि हरि
माख्यो लेवहु ति थ द्वारिके सिधार्यो १ यहै निबिक्क म विक्रम भाषो भौसा मुनि ।
छियायन हिराषो २ सुनिकुरु पतिके वै न सुहावन बोले वै न व्यास सुत पावन ३ सु
कउवाच कवहु भौमा सुर खलवाना कीन्ह्यो सुरपति पुरहि याना ४ देवन जीत्यो
विनहि प्रयासो सकळ नहरिलिय अनयासा ५ लियो उत्तारि अदितिके कुंडला ॥
जीतिसकल अमरावति मंडल ६ सुरपुर विजैव जायनिसाना प्राग जोतिषपुर
गोवलवाना ७ सुना सीर अति भये दुषारे गजवढि द्वा रावती सिधारे ८ दोहा सा
ति भामा के भोन मे मोदित रहे मुकुंद द्वारपाल तहें जायके कीन्ही विने अमंद २ ॥
चौपाई नाथ इंद्र ठाठे दरवाजे आपमे दहित मनिगन साजे १ सासन होइ तो सभा
सिधारे नातो षडोर है प्रभु द्वारे २ वासव आगम सुनि जदु गई कह्यो त्याइ ये वेणि
बोलाई ३ नाथ वचन सुनि द्वार पधायो वासव कहैं हरि डिग यहैं चायो ४ इंद्र हि उठि प्र
नाम प्रभु कीन्ह्यो सिंधासन आसन हित दीन्ह्यो ५ पूछून लगै नाथ कुसलाई तव
वासव बोले दुषलाई ६ भौमा सुर हमको दुष दीन्ह्यो कुंडल मातु छव समलीन्ह्यो ॥
७ सरनागत हम भये तुम्हारे रक्षक तुम विन को न हमारे ८ दोहा प्रभु वासव को
वचन सुनि कह्यो मंद मुसकाय कत अनाथ इव सोचहु कै मम जे ठे भाय ३ चौपाई
मोदित कै अवसर न सिधारे देखहु वासव जुद्ध हमारे १ सुनि जदु नाथ वचन सुष
पाई सुरपुर को गमने सुरराई २ तव जदु पति पगपति हि बोलाये गमन करन कहा
मन महल्याये ३ तव कर जोरिक ही सति भामा हम हैं नाथ लषव संग्राया ४ हरि
तथास्तुक हि आयु धधारे प्रिया सहित भे गरुड सवार ५ भौम नगर गमने जडा
राई पगपति छन महँ दि पहुँचाई ६ प्रथम कोट परवत कर घोरा गदा मारिता को
प्रभु फेर ७ दूजो सखन कोट निहास्यो ताको वानन वर्षि विदास्यो ८ दोहा तीजो ज
ल चौथो अनल पचयों मारुत केर मारि सुदरसन चक्र तेना सौलगाने वर चौपाई
छठ्यो सुरदान वकी फासी नंदक ते जदु वर तेहि नासी १ कियो संष को सोर को ठोरा
फूटि गई तहे तो पकरोरा २ को मोदकी गदा गाहि मारी सहर पनाह फेरि प्रभु डा

री ३ सुरदानवषामाजलमाही सोयतरह्यौसंकककुनाही ४ संषसोरदुनिपरम्
कठोरा जाग्योसुरदानवअतिधोरा ५
भानमनुमंदर ई वियविस्त्रयकमहाकराला अनुप्रगटीप्रलयानलज्वाला ७

पडेकेसद्गकूपसमलषिसुरहोहिंअधीर ५

खछलिवेलातज्योमुनिलगेखस्तिमनामने १

सीगरूखेतकिहनीगोपालके
लके २

यगराजकरिघायोवली जडनाथचक्रध्वंडलेकियमुंडपावोषंडहे
सदलितगिरिंद्रगिरितोसौगिस्त्रोजलरुंडहे ३ दोहा साव

हिसंग्राम पितुविनासलषिकृष्णसौभयेकोपकेधाम १ ४

रुअवनतामनभस्त्रान अंतरिस्त्रयेसातहकियानकेपियान २ रुंदमुजंगी
होभोभसैनापतीपीठजो दियोसंगरेमेनहीपीठिजा कियोताहिआगेसबेकोपि

के वडीसेनसाजेरैचोपिके १ सवैकृष्णकेसन्धुपेधाइके तजेअस्त्रभारीदिगेआ
इके गदासकितेगोसरेसूखहै हनेमूसलौतोमरोतूलहै २ दिलोकेहरीसखको
आवते तजेवानभारीवडेचाव ते कियेहैंतिलेसेसवैसखको लियोफेरिभा
सीमहाअस्त्रको ३ हन्योपीठिकोआमुरेपुत्रनै कटेवाहसीसोभुजावर्मनै गयेये
कवारैजमैअनको दुतेहीसघास्योसवैसेनको ४ दोहा जेवाचेतेभागिगेभौमासु

अंगकांपतविनतीकरीभोप्रभुमहाविनास चौपाई येकपुरुषपक्षीचा
दिआयो सुंदरिनारिसंगमेल्यायो १ सोसातौकोटनकोफोस्यो मुरकोमारिदैस
मदमोस्यो २ पीठसहितमुरकेसुतसातौ आसुहिसेनासहितनिपातौ ३ सुनिको
पितभोधराकुमारा सबवीरनकेआसुहंकारा ४ लैमदमत्तमतंगहजारन भौ
मासुरनिकस्योरनकारन ५ लेख्योगरुडपरतियजुतकृष्ण रविपरचपलाजुत
घनकृष्ण ईहरिकहैंलषिसोहस्योठठार्ड यहकोआयोस्वैंगवनाई ७ नारीसो

चारिवाहधोरहैंथियारा ८ दोहा भौमासुरखोलतभयोसिगरेभट
नसुनाई यहकामीकोमारिकैतियकोलेहुछोडाइ १२ २ चौपाई भौमवचनसुनिभटस
मुदाई मारेहरिकहैंतोयलगाई १ आयहुहैन्योतोयकरधारी आचिरहीरनमहें
२ लूकसमानचलेवहुगोला वारहिवारभयोभूडोला ३ गोलाखगतगरु
लकेअंग चूरचूरमेयेकहिसंगा ४ तवजदुनंदनसारंगलीन्है येकयेकगोला

५ तहेंप्रभुतजीवानकीधारा भूदेराविकैगोअधियारा ईकटे
वाहुसिरउरुपदकंधा उठतमयरनमध्यकंधा ७ कटेतुरंततुरंगमतंगा पंडप
डभेजोधनअंग ८ दोहा जोजोभटआपुधतजतहरिहिधेरिचहुंवार तिनतिनने
त्रैवानहनिकाटिसौरिकिसोर ३ चौपाई पक्षिराजपुनिपक्षनमाहीं डास्योपेरिसु
पीलनकीहीं १ खगतपक्षिपतिपक्षप्रवाता केतेउडिगेगजसंघाता २ केतेविन
रंतनविनसुंदा भयेखगतनषचौचप्रचंडा ३ केतेगजचिकरतपरार्ड घुसेनरककेन
गरहिजाई ४ नरकासुरलषिसैनविनासा जुडकरनकहकियोहुलासा ५ लैयका
सक्तिकुलिसतेभारी हन्योगरुडकहंताकिप्रचारी ई लगीसक्तियगपतिअंगमाही
जैसेकुसुममालगजकाहीं ७ निरफलनिरविपराकमआपन कोपितभौमा
सुरसुरतापन ८ दोहा लीन्हैयोसूखकरालयेकमारनकोजदुनंद चहुँचोचलावन
जवतहान्त्रित्यातुरमतिमंद ४ चौपाई दानवसूखचलननहिंपायो कृष्णसुंदर
सनचक्रयलायो १ भौमासुरगजरहैया सवारा कट्यौसीसगजजुतयकवारा २ स
हितकिरीटकुंडलनचारु गिस्नोधरनिसिरधरजुतहारु ३ हाहाकारदैत्यसवकी
न्है सुमनससुमनवरषिवहुदीन्है ४ साधुसाधुवोलेरिषिवानी जडुवरकीअस्त्रा
तिवहुठानी ५ देविधरनिनिजपुत्रविनासा गमनकियोआतुरहरियासा ई चामी

करकुंडलपरकासी औरहुसकळत्रलविरासी ७ हरिकहकीन्होअरयनआई ५
जंतीमालापहिराई ८
रषिकेवारवारपदूमि ५ भूमिजवाच कुंदपद्वरी जयदेवदेवधृतसंषचक
रूपमदसथनवक जयजगतआत्मपरमात्मसुद्ध
यकंजनाभजयकंजमाल जयकंजनैनपदकंजलाल ७
जयआदिहेतुसवसुरनसेव २ जयपरमपुरुषजयपूर्णवोध जयपरब्रह्मअजर
हितकोधजयअंतरंगवहिरंगज्ञात जयअलिअनंगअरिसरसिजात ३ दोहा
जनस्जनासनतमेपासनसतगुनधारि सिस्जहुनासहुपालहुजगदीसविचारि १
कुंदगीतिका मैसलिलअनलहुअनिलनभसुरइंद्रिमात्राअरुमनौ अरुसवचरावर
जीवतुममेयेकपतितुमनिभुवनौ जेगुनतजगवितरिक्ततुमतेजोग्यनरकनेवासके
तुमआदिकारनपतितारनसोकदारनदासके १ यहमौमसतअतिदीनसवगुन
हीनपरममलीनहै तापरपरमभयम्
रमकपालकीजैयाहिंसरकरकजहै दीजैअभयवरदानजतिहेइदृषसवमेजहै ॥
२ आसुकउवाच दोहा भूमिवचनभगवानसुनिदैतेहिअभयनिदेस
करतभेगौमभौनपरवेस १ चौपाई
का १ हरिल्यायौभौमासुरभारी कियेरहौ असप्रनैविचारी २ सवालाषकंन्यमि
कोजोरी करिहौव्याहिविहारवहोरी ३ तेकंन्यनकहैलयेमुरारी
कुमारी ४ लषतैमोहिगईसुषधारे चहीरुघ्नपतिहाहिहमारि ५
नाथअभिलाषा भौमभटनसौअसप्रभुभाषा ई त्यावहुसिविकाविपुलमगई
देहुहारिकहिइन्हैपठाई ७ प्रभुकेवचनसुनतसुषपाये
ये ८ दोहा मंजनअजनवसनवस्वैगभूषनपहिराई
तदियहारिकहिपठाई २ चौपाई
भागा १ अैसेचौसठिगजलुविवारे अरुथवाजीवेगहिधारे २ जदुनदननिज
संगलेवाये सतिभामाजुतनिजपुरआये ३ वसेतहौकलकुलसुरारी
रहुसहसविहारी ४ येकसमैरुकमिनीअगारा वैठरहेवसुदेवकुमारा ५
हीऔरसवरानी येनहिसतिभामालुविवानी ई तहँनारदसुनिआसहिआये
जदवरदरसनमहमनलाये ७ मुनिकहँदेषिउठेजडुराई सादरआसनमहँवेठा
ई ८ दोहा पूजनकरिवंदनकियोपुनिपूछीकुसखात तवनारदसु नितहँहरषि
हरिसावोलेवात चौपाई पारिजातकोसुमनसोहावन मैल्यायोतुवहितजगपा
वन १ लेहुनाययहधारहुसीसा पावनकरहुपुहुपजगदीसा २ तवलेपारिजाता
कोपूछा मुनिकहँहरिवंदेसुदभूला ३ रुकुमिनिकहँदीन्हौजडुराई जानिपरमपा

रीमनभाई ४ सोई पारिजातको फला रुकुमिनि धार्यो सिरमन फूला ५ तवनार
 दवोले सुसक्याई रह्यो सुमन तुवजोग वनार्ई ६ होइ हिनहियह कवहु मलाना ॥
 दिन दिन दून दून दुतिनाना ७ मन कामना सकल यह देई तन मलानता सब हरिलेई
 ८ दोहा पै हमको अवरु कुमिनी त्रै सो परो जनाय सवरानि न ते आ पको प्रियमा
 नत जदुराय चौपाई आ जसवतिसवरु कुमिनितेरी तुव सोहा गल बिलागहिचे
 री १ यक तो हरिकहैं तू अति प्यारी दूजे पारिजात सुमधारी २ हम तो जानत हो
 कुविधामा हरिकहैं अति प्यारी सतिभामा ३ पै अवजानि परो सति मोही हैं जदु
 वरतुम्हार अति मोही ४ तहो सतिभामा की दासी षडीरही सुनि भई उदासी ५
 निज ठकुराइन यह गे दोरी बोली वचन दुषित कर जोरी ६ पारिजात सुमनार दा
 ल्याये जदु नदन कहैं मुदित चढाये ७ सोई सुमननाथ प्रिय करिकै दान्ह्यो रुकु
 मिनिकहैं मुदभरिकै ८ दोहा तवनार दवोले वचन रानि न सकल सुनाय सव ते तु
 म कहैं अधिक प्रिय मानत हैं जदुराय चौपाई तैं प्रिय है अस प्रथमहि जानी यो
 अवरु कुमिनिको प्रियमानी १ स्वामि नि रह्यो काह अतरो रुकुमिनि लह्यो सोहा
 गधनेरो २ जनि अयने कहैं मान हरानी मेहो अति प्रिय सारंग्यानी ३ दासी वचा
 न सुनत सतिभामा बोली वचन भृकुटिकरि वामा ४ अवलो तो हम रही सोहा गि
 नि पै अवहरि मोहिकियो आभा गिनि ५ कहि हैं कान कान सवरानी रानि न की रुकु
 मिनि ठकुरानी ६ और सहैं सव वचन भलाई पै हम सो कै से सुनि जाई ७ रह्यो आ
 जलौ मोहि अभिमाने मोहित जिहरी और हिनहि जानै ८ दोहा सभा मझि सो आ
 जु सविहरि लीनो हरि सोइ प्यारि हि सुरतरु सुमन दिय प्रेम वेलि उखोइ चौपाई
 अस कहि भूषन वसन उतारी वसन येक सेत हितन धारी १ तज्यो अंगराग हुमनि
 माला को पितमन हु अनल की ज्वाला २ बांधि दूकूल सेत सिरमाही आतुर गई मा
 न गह काही ३ सजल जल दजि मिठ दुखि पिजाही छिपी अकेल को पगह माही
 ४ ले पिअरुन चंदन सो धरनी वैठी भूमि मौन वरवरनी ५ सुमिरि सुमिरि जदुप
 तिके करमा सी सकं पावति समुभ्रति मरमा ६ महिन षषोदति वारहि वारा ॥
 स्वास लेति वहु उर दुषभारा ७ बांधी विलवियेक सिरवेनी चूरन करति कम
 ल छवि अनी दोहा नीचे नैन नवाइ कै वैठी को पहि धाम यहि विधिसतिभामै तहो
 वीती नि सिजुग जाम चौपाई तहं मुकुंद प्रद्युम्न बोलाई मुनिको सेवाहित वैठाई
 १ दारु कको निज संगहि लीन्ह्यो सतिभामा गहगमनहि कीन्ह्यो २ जायतहो
 निरखी नहि प्यारी नाथ सषी सो गिरा उचारी ३ कहा गई प्यारी यहि छनमे सखि कह
 स्वामिनिको पभमनमे ४ को पभमन गमने जदुराई दारु कहैं दारिहि वैठाई ५
 लघ्यो सतिभामै गोविंदा इगनि वोट कीन्ह्यो अरविंदा ६ वागति वैठति वारहि वारा त

१७ करिहरिदोरपीठिमुसक्याती

८ दोहा सषिकरतेतैबंदनैनेसुकहियेसगाय ॥ ५५ ॥
 विदेपाय चौपाई चढिपरजंकउतरिपुनिअवि कोपभारतेहिंसहानजावे १
 पमोरिभूमिमहँपौढी सषिनठाढकीन्ह्योनिजड्योढी २ यहअंतरलषिकैगिरधा
 ३ तुरतसषिनसौंगिरावचारी ३ प्यारीकोनहिमोहिजतावहु मानकारनहिवेगिव
 तावहु ४ सषिनकह्योहमजानहिनाही आपहिपूखिलेहुतिनपाही ५ तवमाधवा
 लियोविजनकरआसुउगई ६ मंदमंदतहहाकनखागे सतिभामा
 १७ पारिजातसुमसौरभपाई चौकिउठीहरिप्रियासुहाई

१ हैमहितेचौमोमतेवारहिदारउदात चौपाई
 बोलतभईभीतिअतिमानी १ स्वामिनहमनहिजानतिअ
 हँही सौरभमेदकोनविधिकहहँही २ लगीनिहारनतवचहुँवोरै लथौसीसदिगसौरि
 किसौरै ३ कैपतअघरलैस्वास्तअघाई फिरिवैठीमुषनीचनवाई ४
 कुटिकरिवामा करमुषघरिवोलीसतिभामा ५ दूततेगमनहुवेगिसुरारी जाहुजहाँ

१७ इगज
 लकमलकरनहरिलीनै बोलैवचनप्रेमरसभनि ८ दोहा नीरजनैनेननीरकतद्वारति
 हैसुकुमारि मुषमलीनममहोतहैतुवमुषमलिननिहारि चरसैकसररंगितसारीका
 ततजिदीन विनाकालसितअमरकसगहिछीन १ भूयनतेविनभूषितअंगदेपातबौ
 गिततावहुप्यारीजियअकुलात २ सेतवसनवरवौधेभकुटीवक ३

रतीतजिपरजंक ३ तेरीरोषितचितवनिआयसुतीर मेरेहियउपजावतिअतिसैपीर
 ४ कसप्यारीनहिवोलतिकेहिअपराध कसवोरहिमोहिदुपकेसिंधुअगाध ५
 सिचितवैरीयिकहुवार करुमेरोहियसीतलकरुदुषखार ६

जनसोक वहतसलिलउरउपजततरंजहिवोक ७ मोचकोरचषचाहतनुवमुषचंदमा
 नमिलिंदमोहीतुवमुषअरविंद ८ कौनचूकभैगेलैहुवताइ कहिदुपउपजाविवदनु
 राई ९ हैजहानगहेजाहिरयहप्रियवात सेवनसतिभामेहरिनिसिदिनजात १०
 सत्यदहमापहुँअपानमानु भोकोऔरनप्रियकोउतुमैसमान ११

धरनीछिमारतिछविरविजसंतज तिमितोसोममनहैहैतुवरुचिनिनवैधेज चौपाई
 अससुनिप्रीतमकीमृदुवानी कहतभईमृदुवचनसयानी १ गोकहरह्योआजुखग
 घोषो जान्योकपटवोरनहिचायो २ करिकपटीहोहिंसदोही प्रीतिरीतिजानहिंकहु
 नाही ३ जानीआपरीतिहमभूरी मुषमहँसुधाहृदमहँछूरी ४ चाहहुऔरनदरहुमा
 ही जानिपरहुँमैंवावरिताही ५ होगोपिनसंगकेयखवारी केसेजानदूरीतिहमारी ॥
 ६ गोपिनकेघोपेजदुराई हमहँसाकीजतचपलाई ७ नापनदहीचोरावनवारेको

सेजानहुं गुननहमारि ८ दोहा बालपनै दोरं कजो होल भागव सराउ ताको कै सेहं नि
 टतनहि अयने जात सुभाउ १ असकहि सजाजित लली डारति द्रगजलधार मुषा
 हिनि पटपटवाट करि फिरि वैठी दुषभार २ हरिबहो निज वोर करि वारहि वारनि
 होरि बदन वोर चलि कहत भेचि रत्न विनै करोरि ३ चौपाई तेरो सो कन्यगममजा
 रै कसकारन नहि ता सुउचारै १ मेरी सपथ तोहि दे प्यारी जो कारन नहि देहि उचा
 री २ तव नीचे करि आनन चंदा सुंदरि बोली मंदहि मंदा ३ तुम्हहि दियो मोहि प्र
 थम सोहागा हूँ तो तुमहि ताते दुषलागा ४ सब ते अधिक मोहि प्रिय माने मो
 कहं अवसव ते लखु जाने ५ नारद पारि जात सुमलायो सो तुम रुकुमिनि सीस
 चढायौ ई सोई अहै आपकी प्यारी काहे को सुधिकरहु हमारी ७ नारद की न्ही ता
 सुवडाई सो तुम सुन्यो भवन मनलाई ८ दोहा नारद काज नै हरे अनुवित उचित उचार
 भीषमोगि घर घर जियेवन को निवसनहार चौपाई जाहुरुकुमिनी निकट सु
 रारी जासो कियो प्रीति अति भारी १ प्रथम प्रीति जदि मम सुधिकी जै तो तपकर
 न सीष मोहि दीजै २ अवन द्वारिकाम हं हमरै हं तप करि कानन तनतजि देह
 ३ जो लहि मान लहत अयमाना अधम कौन जगताहि समाना ४ असकहि रुदन क
 रन पुनिलागी हाथ नाथ मै सकौ नखागी ५ तुम्हहि छोडि हम के हिवन जैहं केहि नि
 धि हम तन कहं तजि देहं ई नहि रहि जात न जात बनत है सकल भांति दोउ भांति ना
 सत है ७ ताते तुम मे प्रान लगाई तनतजितु बतन रहिहौं आई ८ दोहा कंत अहो क
 पटी कठिन कपान कूर सुभाउ कोहे को कुलिकी जिय तुको मल पन देषराउ चौपाई
 सुनत सस्य भामा कीवानी मंद विहंसि कह सारंग पानी १ तुम तोहो स्वामिन मम प्या
 री तुम अधीन हम हैं सुकुमारी २ असमुखल सतन वचन कठोरा ब्रथा जरावसिकत
 हिय मोरा ३ लमा करहु अपराध हसारे कोमल अहै सुभाउ तुम्हारे ४ दियो देवदु
 म सुम सुनि राई मै दिय रुकुमिनि सीस चढाई ५ ताते कहौं सत्य मै प्यारी आसुहि
 अमर नेवास सिधारी ई पारि जात को विटप उचारी नाक नेवासिन गर्व उतारी ७
 देहौं तेरे भवन लगाई येक फूल की काह चलाई ८ दोहा तव सुंदरि बोली वचन स
 को जो सुरदुमलाय अवलंब कत की जिय तुक सनहि देहु देषाय चौपाई जो तु
 म पारि जात दुमलायो तो आसुहि मम मान छोडायौ १ हम हतव असमन महां
 जानै सब ते अधिक मोहि प्रिय मानै २ तव हरि कह्यौ कही अवनो की करिहौं सक
 ल रावरे जी की ३ यहि विधि वीति गई सवरजनी आई सवै जगावन सजनी ४ चंदी
 गन विरदावलि गाथे षगरवचहु कित मधुर सुनाये ५ तव उठि करि मंजन सुचिनी रा
 प्रात कर्म करि कै जद्वीरा ई बैठे सति भामा गह जाई तहं आये नारद मुनि राई ७ स
 ति भामा जुतत हं जदुराई यूज्यो विधि जुत मुनि सिरनाई ८ दोहा नारद पद धावना

१५ सखिलं सुषट्कारनलगे लैभारी जदुनीय चौपाई
 विविधिभातिमोजनकरवायो १
 भोजनकिया प्रिया जुत जाई २ पुनि वैठे नारद हिं ग आई ३
 ३ सासन होइ तो सुरपुर जाहूँ चो लो गान सुनन सुरनाहूँ ४
 सुनु देव विविनैय हमोरी ५ कहियो वासव सो अंस जाई
 ६ माग्यो पारिजात तरु काही देह कपा करि करहुन नाही ७
 कहल गि करौं ता सुमै गिनती ८ दोहा
 सुरपति सौं समुझाई जामे सुरतरु देहि मोहि असतुम कि होउ पाई चौपाई मै तो
 लालनं पालन जोगवनाई १ सुरतरु ल्यावन हम प्रनली न्हे
 अवनहि और कटी मुषवाता असत भये प्रन अघ गोपाता ३
 ४ वालकर हयौ नंद घर जवहूँ ४
 वै सकल धर्म मरजाद हिषा वै ५
 ६ सकैं न कोउ मेरो प्रन टारी राबहिं मोर सदा भय भारी ७ कहेहु प्रथम विनती मु
 निमोरी बारवार वासव हिनि होरी ८ दोहा देइ नही जो देव तरु की न्हे साम उपाय तो
 चौपाई देव देव दुम जो नहि देहो
 पाछ अति पछि नैहो १ गदा भारि सुरपति की छाती लै अहैं सुरतरु हि भाती २
 ३ सुनिली जो तव मम आग मनुम कहि दी जो ३ जाहु मुनी ससं क के धा
 ४ अवनहि है वैलव को कामा ४ रुष्म वचन सुनि सुनि सुषपाये
 सिधाय ५ नारद लख्यो सक दरवारा होत रहैं अनुपम नट सारा ६ वैठी बहू कित देव
 समाजा ताके मध्य मुदित सुरराजा ७ तह गधर्व मधुर सुरगावै नाचि अप सराभा
 वं वतावै ८ दोहा नारद को निरयत तहाँ सिंगरी उठी समोज दियो कनक आसन सु
 भग यूजि वंदि सुरराज चौपाई तव नारद सब सभा सुनाई कह्यो वचन सुनिये सुर
 राई १ दूत रुष्म को भैंव नि आयो कछु कारज हित नाथ पठायो २
 हित सनेह सासन होइ तो सब कहि देह ३ तव सुरपति बोले मुसक्याई कहहु कहहु
 का कह जदु राई ४ अति प्रिय अहैं मोर लखु भाई बहु दिन महता की सुधि पाई ५
 वंदे वरिष कहन सब लागे जदु पति चारु चरन अनुरागे ६ मैयक समै गयो जदु नगरी
 रहे रुष्म जुतरानि न सिंगरी ७ प्रभु
 ठारा ८ दोहा
 कुमिन को जदु राय चौपाई सो सुनि कै प्यारी सति मामा १
 भा १ तव हरि अस कहि दिय समुझाई तो हिंदे वदु मंदे हौं ल्याई २ तोहा हृत्पुत्र ३
 मोहि पठाये तुम सौं कियो विनै सुषकाये ३ भा.द.उ. ३६

दुमदेहिंयठार्ई ४ याहीमेकैहैसंवाधू अनुजअनुजतियमिटीविरोधू ५ सुनतवचा
 नवोख्योसुरईसा कहिवोतुमअसजायमुनीसा ई स्वर्गवस्तुनहिमानुषजोगू उ
 चितननरनस्वर्गसुषभोगू ७ हरिभूभारस्वर्गजवत्रैहै पारिजातकोतरुतवपैहै ८
 दोहा गयेदेवदुममहिमुनीमिटिजैहैमरजाद होईममअपवादअवपैहैदेववि
 षाद चौपाई अवैसकतनहिअसुरछोडाई मेरेकुलिसकेरमैपाई ९ धरनिगयेरा
 नवहठिहरिहै असुरनसौकैहिविचिनरलीरहै २ कहाविभूतिथारिमहिमाही॥
 जोहरिपारिजातललचाही ३ नारीहितहमसुरतरुदेकै रहवस्वर्गमहकापुनिले
 कै ४ यहतरुहमकोदियोविधाता कैसेदेहिऔरकहताता ५ पारिजातहैसचि
 हियियारा तातेअतिप्रियअहैहमारा ई भयोहृष्मअवनारिअधीना अनुचितउ
 चितविचारनकीना ७ जोहरिपारिजातलैजैहै तौदेवनसमाननरहैहै ८ दोहा॥
 सचीरूमिहैमोहिपारिजातकेदेत तातेमैदेहौनहीसुरदुमनारीहेत चौपाई औ
 रजोनमागैलघुभाई सोलेजाहुदेहुतेहिजाई ९ कैसहुपारिजातनहिदेहै नारीहि
 तअपजसकिमिलहै २ सुनिवासवकेवचनकठोरा तवनारदवोल्मेतेहिठोरा ३॥
 असेहुकहेयोमोहिजदुराई सातुमकोमैदेहुंसुनाई ४ पन्नगअसुरदेवगंधर्वा जा
 शराक्षसहुचारनसर्वा ५ कोउनहिसकैमोरप्रनटारी सकौम्रषानहिवचनउचा
 री ई जोनहिपारिजातमोहिदेहै तौममगदासक्रउरलैहै ७ मारिगदासुरदुमलैअहो
 सवदेवनकोगर्वनसैहौ ८ दोहा सुनिनारदकेवचनतहसुरपतिकरिअतिकोपवोर्योव
 चनकठोरअतिमानिकृष्णलघुगोप चौपाई गर्दनवालकवालकताई वालतमुषक
 रिचंचलताई ९ वहउपेंद्रमानुषलघुभाई मैमहेंद्रसुरपतिमुनिराई २ प्रथमहुकि
 योवहुतअपकारा यहनारदवसुदेवकुमारा ३ पावकतेषांडववनजारा लेअपनेस
 गपांडुकुमारा ४ कियोमोरमषभंगसुरारी गोपनहितगिरिवरकरधारी ५ क
 माकियोगनिकैलघुभाई अवतोसहिनजातमुनिराई ई मानतअपनेसममोहि
 काही सकैयोमारिब्रत्तासुरनाही ७ कहैकहावहुहैमुनिराई अवदेखवजदुपतिमनु
 साई ८ दोहा आयदेवदुमलेहिइतगदैमारिगोविंदु वदैवीरतातौसहीअहैवंससा
 तिइंदु चौपाई कामकोपवसहैजदुराई नारिविवसमतिदियागमाई ९ धिगधिगहै
 धिगनारिनकाही धिगतिनजैतियवसहैजाही २ अवलौभयोनसुरकुलमाही॥
 देवनसमस्तीतिनरजाही ३ अहैनवधुसरिसरियुकोई वधुसरिसमीतहुनाहैहोई
 ४ जदुपतिअवआसुहिइतआमै मोहिजीतिसुरतरुलैजामै ५ करिहौप्रथमनसा
 स्वप्रहारा वहतोप्रियलघुवधुहमारा ई जाहुजाहुमुनिअसकहिदेहू आमहिहृष्म
 नाहिसदेहू ७ सजिआपुधचढिगरुडविहंगे करैआयमाधवअवजंगै ८ दोहा
 विनाजुदपैहैनहीअवसुरतरुजदुनाथ देतोतौमैप्रथमहाकहतजोरिजोहाथ चौ०

५६
 तेनारदकिमिसहिजावे २
 ३ अवमुनिवरनहिकरहुविवादा अहेनमोहिकरुहरषविपादा ४ कैहैव
 सहिअहे विनाजुहयकपातनपैहै ५ यहभाविमोमारनियोगू कलकरिसुरतरु
 हरवनजोगू ६ कपटकरहिकवहनहिसूरा रनमहकपटनकषदपूरा ७
 वचचनसुनतमनिराई करगहिगयेयकातलेवाई ८ दोहा तहमहंद सोअसक
 ह्योभूलिगयैतुवभान जानतनहिनिभुवनधनीवैजदुपतिभगवान चौपाई॥
 जासुप्रकासप्रकासितलोका नासतब्रह्माडेनपनाका १
 जूवामनभृगुपतिरघुकुलराजू २ अवहैजदुकुलकमलदिनेसा
 पुधस्योसुरसा ३ सहस्रअपितुवदेषनकाही देखिनपरतयेकहुनमाही ४
 त्यासोकरैविरोधू वोधेहुवोधनहोतअवोधू ५ तवसुरपुतिपुनिमुनिसौभाष्यो
 रवारजदुपतिपैमाष्यो ६ यहसवसत्यजोनतुमगायो पैमेरेमननेकुनआयो ७
 जीतेजदुराई सुरतरुपैहैनहिसुनिराई ८ दोहा
 सतेहिमानि मनमहमुदितमुनी सभोजुद्धहोनसतिजानि चौपाई सुरपतिसोले
 सीषमुनीसा गमन्योआसुजहाजगदीसा १ द्वारावतीआयतपधामा देख्योप्रभु
 हिसहितसतिभासा २ जदुनेदनउठिवदनकीन्ह्यो परमअनेदनचंदनदीन्ह्यो
 ३ पूछ्योफेरिमंदसुसक्याई कहियेकहाकह्योसुरराई ४ तवनारदवोलेअसका
 नी सुरपतिगर्वनजाइवषानी ५ देहैदेवदेवदुसनाही विनागदालागेउरमाही ६
 असकहिसुनिपुनिसकलसुनायो जौनवचनवासवमुखगायो ७ तवअसुवोले
 रमानेवासा लषहुआजुमुनिसमरतमासा ८ दोहा
 गहाहुसुरराज पारिरिजातकेहरनहितआवतहैजदुराज
 सदनसिधारे वासवसोहरिवचनउचारे १ सारजनीकरिसेनमुरारी
 ध्यानिरधारी २ दारुकसौअसवचनउचारे त्यावहुरथहमजाहिसिकारे ३
 कल्याणोतुरतहिस्यदन भयेसवारआसुजदुनेदन ४ सा
 टाई पुनिप्रद्युम्नहिकह्योवोलाई ५ खेलनचलहुसिकारकुमारा ममसैगकरियो
 विपिनविहारा ६ तवप्रद्युम्नकह्योकरजोरी तुवगतिजाननमतिनहिमारी
 लिहौनाथआपकेसंगा करिहोप्रभुकीसेवअभंगा
 कोरथमेलियोचढाय रेवतगिरिमेजायकैसतहिकह्योबुभय ७
 जवलगिसकहिजीतिनआऊ १ असकहिगरुडहिसुमिरन
 २ सोदुतआयचरनगहिलीन्ह्यो २ सात्यकिजुतवसुदेवकुमारा पक्षिराज
 परभयेसवारा ३ चदनहेतपुनिसुतहिवालाये तवप्रद्युम्नकहसुषकाये ४ मैवि

हंगपति संगहि जैहौ आपप्रतापतापनहि पैहौ ५ असकहि माया जानवना
 ई नह्यो भुजंगमहा भैरव ई तूनअषंडकोदंडप्रचंडा पहिस्योकवचकीटव
 रिवंडा ७ कह्यो कृष्णसो कृष्णकुमारा चलहुनाथ जहहो यविचारा ८ दोहा
 तव गरुडहि सासनदियो आसुहितह भगवान पहंचावहु अमरावती करिके
 वेगमहान चौपाई लहि प्रभुसासन सुषितषगेसा चलयौ अनिलते अधिक
 नरसा १ सकौ नदेषिवीचमहंकोई मनसमगयो सकपुरसाई २ तैसहि गरु
 डपक्षमहलागे प्रद्युम्नहु गमने सुषपागे ३ नंदनवनजदुनंदनजाई पारिजा
 तकोलषिसुषपाई ४ तहंदेख्यो सुरपतिके जोधा सुरतरुकहकीन्हे अवरोधा
 ५ आयुधधरे अनेक प्रकार पारिजातके है रषवारा ई तिनके देषतदपटि
 मुरारी लियो देवदुमदुतैजवारी ७ धस्यौ ब्रह्मपति पक्षीयतिपर डरहुन सुरत
 रुअसकहजदुवर ८ दोहा जाननहितसुरनाथके गरुडचढे जदुनाथ नगरप्र
 दक्षिनकरत मेसात्यकिनिज सुतसाथ चौपाई सात्यकिचहदिसिकहपुकार
 करि पारिजातहरिलिये जातहरि १ रहेजे पारिजातरषवारे तेवासवके जाय
 पुकारे २ पक्षीचढे पुरुषत्रै आयै हस्यौ पारिजातहि मदछायै ३ नाथरावरीभी
 तिनमाने लिये जात सुरतरुवखवाने ४ सुनिमहेंद्रकरिकोपमहाना त्रैरा
 वतपरचढिवलवाना ५ लियो संगमहपुत्रजयतै प्रवरसषाजे हिवोजअनंतै
 ई भसतचल्यो मतंगमहाना पीछे जुगलवीरजुगजाना ७ आवतवासवनिरा
 विमुरारी पूरुवद्वारषडेधनुधारी ८ दोहा निरविमहेंद्रजपेंद्रकोवल्यो वचनकठोर
 पारिजातमेरो हस्यौ डस्यौ ननंदकि सोर चौपाई तवमधुसूदनकहमुसुकाई
 माग्यो अनुजवधूतुवभाई १ पारिजातनातेले जातो नृथामोहितुसकतअना
 पातो २ वासववचनकोपितववोला मेरोवलमनमहनहितोला ३ पारिजातले
 जाननपैहो जवभरनहि वीरतादेपैहो ४ है मेरोछोटोतैभाई लेहिसखतैप्रा
 थमचलाई ५ पुनिलषुविक्रममोरमहोना परिहै कठिनआजुवचिजाना ई मा
 रहमारहुगदामुरारी सफलप्रतिज्ञाहेदूतिहारी ७ तवमुकुंदसारंगदंकोरा भ
 ल्योभयामनसुरपुरसारा ८ दोहा लैसायकतीषनतुरतमाख्यो माथमतंग
 फेरिकुंभसरकदिगयो भोगजसेतसुरंग छंद तवकोपिवासवविसिषलेवा
 इविहंगपतिके सिरहने १ तिनवासुदेवहुवीचकोदिवितानवाननकोतन्यो ॥
 पुनिसक्रसारसहसानमारिमुरारिसरकादतभयो सारंगअरुमहेंद्रधमुकोसो
 रनिभुवनमहेंद्रयो १ तहंजानिपितुसोखरतहरिकोसक्रसुतधावतभयो सु
 रतरुहरनहितअतिचपलषगनाथदिगआवतभयो तेहिनिकटनिरविमु
 दतहप्रद्युम्न सोभाषतभये अवकाकरतहोकरहरनदुषलहहुगेसुरतरु

य २ तव कह्यो हरि सुत सुनहु पितु कत प्रथम दिखन निदेस है क
क
पै रुकि गयो सदन सची सुत पहुँचौ न जदु कल चंद पै ३ तव व
वारहि वार रुक्म कुमार ये
तहुँ वरि वंड पंड हि पंड किय सरनो मको
रोमको ४ तहुँ रुक्म नदन दुष्ट ददन सकन दन सरनको तिल तिल तुरै तै तुरि
माख्यो पुनि जय तै करनको
कस्य पकि सोरकि सोर उत इत जदु कि सोरकि सोर है ५
सरत जत सर भरि महुँ दोउ वदत वर वर वचन वर दोउ होत धर धर स्थत हा।
तह सिद्ध चारन देव मुनि आयु सुको तु कलषनको लषि दुहुन भट संगाम चकि
तमेन मूढ हि चषनको ६ तहुँ प्रवर नाम कवि प्रसाव सव सधा यौवली चा
ह्यो हरदु त देव दुम जिमि सि सुच हत तारावली
कि हिया को रोकियो पै विप्र है ततेन सायक कठिन या पै मो कियो ७

न्यो जुनु धान सव सर कोटि तेहि धनु काटि दुज वर सोम न्यो ८ दोहा करहु वि
प्र अपनो करम छोडि देहु धनुवान कहु तीरथ मे वैठि कै वाचहु वेद पुरान ९
जधर्म मे निरत है जे छत्री विष्यात ते अपराधि विप्र को करत न कवहु घात २
सहज हि मे मानव दुजै सव को सरल जनाय पै दुज मारत मानही सोई मानवा
आय ३ सोरठा जदु कुल की यहरीति चलि आई है सर्वदा दुज पर राषहि पीति
करहि छमा अपराधम ४
जुद्धे लमा वीर पै कै अहो राम को सिष्य मै वीर भारी
री १ लखे रुक्म सो आजु ये देव नाही करै जुद्ध ताते मही सनु पाही
प्रली न्ह्यो कोरंडा तज्यो काल दंडे समै वान चंडा २ भयो सास को विप्र को जुद्ध भारी
तजे है सु सखै महा सखै प्रचारी
कोऊ ३ वढ्यो कप स्वर्ग जिते स्वर्ग चारी विजे वीर चाहे निजे धीर धारी हन्यो द्वि
अस्त्रै सची को कुमार दई रोकि प्रदुम्न सेवान धारा ४
सै चलायो जरायो सुप्रदुम्न सखै
घुम्न को सो जराई ५ गयो कूदि आकास मे रुक्म पुत्रा
चा तज्यो ब्रह्म अस्त्रै जो वज्री कमारे लगे मोहि त्रैसन अस्त्रै हजारे ६
उर मे नने को गनो वीर नाही

सदोदेस्यकोदेवदेपराही ७ मनोतेनतूछै सकौपारिजाता करैतेगहैकी चहैकोन
 वातातज्योब्रह्मचर्यस्येदियोजानलाई सकौमैसहस्रैतुरतैवनाई ८ दोहा जदुपतिसु
 तकेवचनसुनिवासवसुतवलवान जमअस्त्रहिछोडतभयौकरिकैकोपमहोना
 चौपाई चलयोकाससमअतिविकराला छोडतचहुंदिसियावकज्वाला १ तवप्र
 धुमछोड्योसरजाला रौंकिदियोजमअस्त्रविसाला २ संक्योनसस्त्रनिकटतेहिआ
 ईवीवहिपावकगयौवनाई ३ तवकोपितसुरनाथकुमारा चारिअस्त्रयकवारप
 वारा ४ वारुनपावकमारुतसेला चहुंकितरोक्योनभकीगैला ५ उठीयेकदिसि
 पावकज्वाला गिरेयेकदिसिसैखविसाला ईवह्योयेकदिसियवनचंडा ये
 कदिसाजलधारअषंडा ७ कृष्णकुवरतवधनुटकोरा भयोभयामननभमहो
 सोरा ८ दोहा येकयेकअस्त्रनरुष्मसुतकोटिकोटिसरमारि दैद्विआस्त्रनेतेवा
 रौदियोनेवारि चौपाई तज्योसलभसेसरसमुदाई गयेवानचारौदिसिछाई १ स
 स्त्रक्षसरयेकहिबार गिरहिंसीसमहंसचीकुमारा २ भूदिगयौसुरपतिसुतजा
 ना अंधकारभोदिसनमहाना ३ उठहिगिरहिपुनिपुनितहवाजी ताजनतजिसारा
 थिभोपाजी ४ गयौजयंतैजुद्धलुलारह्योनसरनतजनअवकासा ५ भोअमराव
 तिसरअधियारा हायहायसवप्रजापुकारा ईवासवसुतद्रगषोलतनाही वैह्यो
 औंधसीसरथमाही ७ तहोपुलोमजपंतहिनाना निजनातीकोसरनहिजाना ८
 दोहा समरमहिआयौतुरतनातिहिगोदउठाय लैगमन्यौअमरावतीदियतेहिआ
 तहिजाय चौपाई तवसिधचारनअतिसुषपागे केसवसुतहिसराहनलागे १ ला
 योनत्रैसोविक्रमकचहू भयोसुरासुरसंगरजबहुं २ पुनिसात्यकियेकवानचला
 ईप्रवरधनुषकाट्योसुषछाई ३ इद्रसथाकेजुगदस्ताने काट्योसासकितजिवहु
 वाने ४ वासवदत्तप्रवरधनुलीन्ह्यो पावकसरिसवानतजिदीन्ह्यो ५ इद्रसषासा
 त्यकिधनुकाट्यो रिपुकहपुनिवाननतेपाट्यो ई तवसस्यकदूसरधनुधारी हन्योह
 जारनवानप्रचारी ७ पुनिदोउदोहनकवचविदारे तनतेनिकसेरुधिरपनारे ८ दोहा
 फेरिविप्रसात्यकिधनुषकाटितीनिसरमारि लेतसात्यकिहिदुतियधनुमारीगदा
 प्रचारि चौपाई तवसात्यकिलियचर्मकपाना काट्योप्रवरताहिवलवाना १ जानिसा
 त्यकिहिमहननिरायुध दियकरवालकरालकरनजुध २ प्रवरकाटिताहूकोडा
 स्यो सात्यकिद्रिदैसल्यकमाख्यो ३ सुरक्षितहैसात्यकिगिरिगयऊ प्रवरसमरम
 हंमोदितभयऊ ४ हरनकरनसुरदुमतहैवीरा गरुडसमीपगयौतजितीरा ५ या
 क्षिराजतबयसचलाई दियोदुजैहैकोसउडाई ई गिख्योविसंग्यविप्रमहिमाही
 भयोचूरस्यंदनोतहाही ७ तवजयंततेहिजायउठाई इजकहंदूजेरयहिचढा
 ई ८ दोहा सुरक्षातासुनिवारिकैल्या यौनिजपितुपास सावधानकियसात्यकि

१ हरिकेसासकिदक्षिनवोरा षड्योवामरुकुमि
 नीकिसोरा १ निमिजयंतप्रवरहुरनधीरा षडेसककेदाहुँदिसिवीरा २
 सुतसवैवालाई कवहुनजाहुनिकटषगराई ३
 पुनिउडापजुतजाना ४ दोउदिसितेताकहुहमकाही
 ५ असकहिगरुड हिवानहजारा करिवलकोन्हपौसकप्रहारा ६
 ववानागन्यानपसराजवलमाना ७ तवसुरपालकह्योगजपालै गरुड हिगेज
 सौआसुहिघालै ८
 राजकोभयौसमरादिविमाहि चौपाई मारतदंतसुडफटकारी करतनादगजअ
 तिभयकारी १ वज्रसरिसनषचोचहितेरे दस्योपंगेसकुंभगजकेरे २
 कोयेकमहुरत भयौभयामनसंगरजयरत ३ पक्षिराजअतिकोपितहाही हस्यो
 पक्षत्रैरावतिकाही ४ तहाँस्वर्गतिजुतसुरराजा गिस्तोधरनिमहँसोगजराजा ५
 पारिपात्रयकसेलअनूपा गिस्तोतहाँगजजुतसुरभूपा ६
 रुडचढेआयेधनुधारी ७ सम्हरिफेरिगजअरुगजसाई करनलग्योजुधकरिम
 नुसाई ८ दोहा हन्योहजारनविसिषवरजदुपतिकहँयकवार सकवानहरिकादि
 केपुनिछोडीसरधार चौपाई रनमहँतहाआसुसुरराई
 ई १ तजोगरुड यकपरअविषादा गषीवज्रहुकीमरजादा २ जवजववासववज्र
 चलवै तवतवयकपरागरुड गिरावै ३ गजअरुग रुड केरअतिभारा सहिनस
 कोगिरिकियोचिकारा ४ धस्योधरनिधरनीधरधोरा फूटेसकलअंगचहुँवोरा
 ५ तहाँगरुड कहँछोडिगोविंदा षडेभयेनभसहितअनंदा ६
 वालाई जाहुहारिकेआतुरधाई ७ त्यावहुदरुकजुतरथमेरो
 रघनेरो ८ दोहा उग्नसेनअरुरामकोकहिवोमोरिसलाम रुस्मइंद्रकहँजीतकै
 काल्हिआयहँधाम चौपाई सुनिजदुनंदननदनवीरा गयोहारिकेअधिकसमीरा १
 उग्नसेनकहँअरुवलरामे कुसलसहितकहिपितासलामे २
 तकुमारा येकदंडमहँतहाँसिधारा ३ सुतकोविकमनिरषिपुरारी अचरजमन
 महँलियोविचारी ४ चढिस्यंदनजदुनंदनवीरा धायेजहँवासवरनधीरा ५ पारि
 जातलैपीछेपीछे पक्षिराजउडिचलेतिरीछे ६ सात्यकिआजदुनाथकुमारा
 गरुडमहँदुतेसवारा ७ रुस्महिआवतलपिसुरराई करनजुडकहचल्योरिसाई
 ८ दोहा पंगरुडहिगजराजलषिडस्योसक्योनहिजाइ चासुदेवतववासवैचोखत
 भेसुसक्याइ १ चौपाई गजडेरातआवतनहितेरो करिहेकेहिविधिजुद्धघनेरो १
 अँसेगजमेचढिसुरराई जीतोकैसेअसुरनजाई २ गयैभानअस्तचलकाही
 ३ हुनरह्योअगतुवमाही ३ तातेजिसिनेवारिअमखेहूभोरमयेमोकहँजुधदेह

५ तव इन्द्र तथास्तु कहिदीन्ह्यो तेहिनि सिमहने वासतहं कीन्ह्यो ५ जववीतीनि सि
 मयोप्रभाता तव जदुपतिरथ च दिविष्पाता ई जुधहित वासव काहें वोल्यो सोरथ
 चदिरनहित दुतघायो ७ सुरपति जदुपतिको संगामा होन लग्यो अतुलित तेहि
 मा ८ दोहा करने सहाइ सुरेन्द्र को सुरसेना सब आइ सह आसुरथ धेरि कैषडी भई
 हरषाई २ चौपाई तव जदुपति को डी सरथारा मूदि गयो सुरदल यक वारा १ पुनि
 महेन्द्र के वहु सरमाख्यो यक यक तुरंगन दस दस भरख्यो २ सोऊत ज्यो वि सिषव हुने
 रे मनहुं भीम भट है जम के रे ३ तिन कहें मधुसूदन दुतनासा जिमित मनासत मानु
 प्रकासा ४ पुनि वासव गरुड हि सरमाख्यो वासुदेव राज परसर भरख्यो ५ रथन कि
 यमंडल भट दौऊ निरषि सकेन हि सुखर कोऊ ई दोहुन निरषि जुद्ध अति घोरा सुर
 नमुनी सन कै गोभोरा ७ तरनी सीधरनी तहें डोली भेदि गदा हदिसान अतोली ८
 दोहा परवत कं पिफाटत भये दूटे दुमन समूह लौटि वहन लागी सरित गिरे लूक
 केजूहा ३ चौपाई लगे परान दिसान गजेसा ब्रम्हहू को तहें भो अंदेसा १ तव विरंचि
 कस्य यहि वोलार्ई अैसे भाष्यो ताहि बुझार्ई २ वासव वासुदेव कहें जार्ई रोकहु जुद्ध
 देहु समुझार्ई ३ दोहुन के रन करत कठोरा प्रलेहोन चाहत अवघोरा ४ तहें अदि
 तिकस्य परथ चदिके दोहुन बीच परे भेव दिके ५ दोहुन सो असवैन हि भाषे तुमकत
 प्रलेकरन अभिलाषे ई बंध करहु अवजुद्ध भयावन जोमानो हम कहें पितु पावन ७॥
 कस्य यहि अदिति निरषि दोउ वीरा निज निज धनु उतारि रन धीरा ८ दोहा दंपतिके हि
 गजाइ कै कीन्ह्यो दंड प्रनाम अदितिकस्य यहु सुतन कहें आसिष दिन्हल लाम ४ चौपा
 ई तव कुंडल जे अदितिकरन के हख्यो भौम निज हेत मरन के १ ते कुंडल ले कर जडु राई
 अदितिकान दीन्ह्यो पहिराई २ आसिष दई अदिति सुरमाता को नुम समप्रभुज

१४ ३ इन्द्रकहैयाकरजोरिवहोरी तुमसौरननकरनमतिमोरी ४ ।
 तुमरमानेवासा मानहुं मोहि आपनोदासा ५ पारिजातलै अैनसिधारे
 ई तवसकहि देअभयप्रदाना निजपुरकियो गवनभगवाना ७ सोर
 तसमरथचल्यो प्रचंडा सोरमस्योतिहुलोकचषंडा ८
 रिजातधरिपीठि सासकिओ प्रदुम्नदोउचदेदियें तेहिदीठि चौपाई रैवतगिरिआ
 येजदुराई तहेंतेविदाकि एषगराई १ तीनोंभटवरथचदिसुरदुमधरि जदुनगरीप्र
 २ सुरनजीतिलेसुरदुमकोही आवतहैं माधवपुरमाही ३ अससु
 निकैसिगरेपुखासी लियअगवानेजाइसुदरासी ४ प्रभुहिनिरषिकियसफलविलो
 चनवास्योतिहिलनमनिगनतनमन ५ पुनिलेपारिजातजदुराई
 लगाई ई तवतजिमानतहोसतिभामा मिलीपियहिहै पूरनकामा ७
 हेंस्वर्गमिलिंदा आवहिंतहोलेनमकरंदा ८ दोहा जाह
 ह्योमनकाम सोइसुरपतिहरिसौलस्योधिगदेवनमदधाम ई चौपाई
 येकसेनारी आहीयकसंगतिनहिमुरारी १ तेतनेईमंदिररुविछाये तिनमहेंतिनक
 हेंवासकराये २ तेतनेईवपुधारिविहारी सवकहेंयकसंगकियोसुषारी ३ विधिसि
 चजाकीगतिनहिजानै तारवारपदवैरनठानै ४ अैसोकृष्णचंद्रपतिपाई ५
 भाग्यनजाइंगनाई ५ नितनवमंगलमोदहिपूरी कोविभूतिवरनैतिनभूरी ई
 पियेकयेकसहसनदासी तद्यपिकृष्णचंद्रमरसप्यासी ७
 सेवाजानिनाप्यनिजदृष्टहिदेवा ८ दोहा जवनिजर्मदिरमेमुदितमाधवकरहिंपया
 न तवआंगूचलिलेहिंकुरुहिनजाततनमान चौपाई
 घासननिजहोथनिलावै १
 हुविलेवसगिविजनडोलावै निजकरकमलनिचमरचलावै ३
 जहंथे कुसुमकिरीटधरेप्रभुमाथे ४ अंगरागापियअंगलगावै
 विलगावै ५ मनरंजनसंजनकरवावै विविधिभांतिजेउनारजेवावै ई
 औरहुबहुसेवकाई करहिंनिचितियचितलगाई ७ पियमषचंदचितै सुषसानी ॥
 ॥ ८ दोहा ॥

नषष्टितमस्तरंगः ५८ ॥ ॥ श्रीवादरायणिरूपाच दोहा
 ममेवैठे श्रीजदुराज राजिरहीरुकुमिनितहोसंजुतसखिसमाज १ चौपाई जोली
 लाकरिविस्वविसाला रक्षतसजतहरतसवकाला १ सोरक्षनहितधर्महिसेतू प्रा

टेजदुकुलमोदनिकेतू २ ताकेअंतहपरछविभारी वरनिसकैकोसुकविविचारी ३
 विपुलकिताकेतनेविताने मुकुतनभालरिसहितसुहाने ४ दीपतदीपप्रदीपत।
 भारी मनिमयमदनरचितसुषकारी ५ सुमनमल्लिकाभालभार्ड गुंजिरहेअलि।
 सौरभपाई ई भीनीकरफकरोषनमाहीं प्रविसिमंयंकमरीचिसुहाही ७ पारि
 जातसौरभितवयारी में मंदआवतिसुषकारी ८ दोहा अगरतगरकेधूपकोधू।
 मधाममिच्छाय सीतलमदसमीरजुतभभरिनकदुतसुहाय २ चौपाई प्रभापूरपर
 जंकसुहावैमनिमंडितमनमदनलजावै १ तामेलसैसेजसुषछावनि ससिकरगोरस
 फेनलजावनि २ रेसमकसनेकसेसुहाये उपवरहनअनूपछविछाये ३ तापा
 रसोहतश्रीजदुसई प्रियासुमुषनिरपतसुषपाई ४ रविरुचिरुक्मिनिअनुपमरमनी मं
 दमेदसिंधुरगतिगमनी ५ बीजतविजएनिरषिसषिकाहीं रुक्मिनिकियविचार
 मनमाहीं ई सषीलेतिसुषविजनडोलाई मेरेसनमुषअतिकृविछाई ७ सोइसुषको
 नलेहुंमैआसू लेकरबीजनसहितहुलासू ८ दोहा यौविचारिसुकुमारितहपियप्रे
 महिउरधारि भरिअनंदआतुरउठीतनकीसुरतिविसारि १ कवित नूपुरकेसुरतेसु
 कुमारीमरालनिसावकसोरलजाई अंगकेआभतेहीरनमुक्तनहारनहमकेहारवा
 नाई श्रीरघुराजसौकांतिमतीकटिसोकलकिंकिकानिकारई वेसवलैमुदरीन
 कोसोभकयानिसौबीजनलेनकोहार्ई १ दोहा जडितजमाहिरतेजगतजासुप्र।
 कासअचंड सषिकरतेनिजकरकियोबीजनरुचिरसदंड कवित सुंदरिकेमुषसुं
 दरिसोहिरहीमुसक्यानिसुधारसयागी देषिअमींतसुकंतकोआननप्रेममर्दु।
 गुनीदुतिजागी श्रीरघुराजकहेलधुलाजसोनैननचाइललीअनुरागी मंदहिमंद
 हिमोहजकेमनमोहनीबीजनबीजनलागी १ अनुरूपहिआपनेरूपअनन्यगती
 निजप्रेमसोपूरोहियो असिरुक्मिनीकोजदुराजचितैपरिहासहिकीवोविचारि
 लियो रघुराजकहेअतिप्रीतिसोप्रीतममंजुसुषैमुसक्यानिकियो विपिरीतिकेवै
 नवनाइअचैनसोनैननचाइसुनायदियो २ दोहा राजकुमारातूसुनैममवचना
 निचितलाइ सत्यमानिसोइकीजियेमेरोआयसुपाइ चौपाई रूपउदारसुबलहु।
 विसाले सोभावंतसरिसदिगपाले १ कामीपरमकामनाकीने तेरीलेनलालसामी
 ने २ अैसेभूपअमितकरिचाहे आयेतुवहितकरनविवाहे ३ रुकुमीतुवभ्रातावा
 लवारो सिसुपालहिकहेनविचारो ४ तिनहिनिदरितुसोहिवरिलीन्हयो निजस
 मवरविचारनहिकीन्हैया ५ मैजिनभूपनअतिहिडेराई वसैयाउदधिमधिनगरव
 साई ईवैरकियोवलवाननसंगै मथुरातज्योनृपासनभंगै ७ औरहुयहजगरी
 तिसदाकी सुनहिसत्यगुनिभृगुदिसुवाकी ८ दोहा जेवनितनकेविवसनहिअरु
 अविदितआचारवरितिनकहेजोषितसवैपावहिसोकअपार चौपाई निर्धनहौ

निर्धनप्रियप्यारी धनीनराषहिसुरतिहमारी १ निजधनकुलवयरूपविभूती
 है। हिसमानसकलकरवृत्ती २ तिनसोआहमित्रतजोगू उत्तमअधमअवस्थअजोगू
 ३ सोतुमनेकुविचारनकीन्ह्यो गुननहीनमोकोवरिलीन्ह्यो ४ मोहिप्रससहिवृ
 याभिपारी तामेभूलिगईसुकुमारी ५ तातेअवहूँवेगिविचारहु निजसमभूषति
 यासपधारहु ई उभैलोकजामेवनिजावे जगकविकुलकीरतिकुलिगवै ७ जरा
 संधसालौसिसुपाला इंतवक्रआदिकमहिपाला ८ दोहा रुक्मितीरोवंधूतिन
 मिलिमान्योदोह कारनविनमारनचहेमोहिकुदिलकरिकोह चौपाई जेभूषति
 वीरजमद्वारे आयेकुंडिनरुकुमहकारे १ करीप्रतिज्ञाजोरिसमाजू नहिआवा
 नपेहैजदुराज २ तिनकेगर्वगिरावनहेतू तोहिल्यायौतिनजीतिनिकेतू ३ मोकोन
 हिइनतकलुकामा इस्त्रीअर्थपुत्रतनधामा ४ पूरनकामआपहीमाही पावतहौ
 अनंदसदाही ५ स्वमेरहोसमानसदाई निःक्रियअहोजोतिकीनाई ई चारिवा
 हुनहिसुंदररूपा भूपनअहैभूषहैभूषा ७ तातेअवनहिकरैविचारै जहभावेतहो
 गिसिधारे ८ दोहा तुमतोसुंदरिगौरतनमेहौंस्यामअकाम होतिमित्रताजोगमेसु
 रगवरसमवाम १ प्रानहुँतेप्रियमानतीरही आपनेकाहि हरिविवोगमेरोकवहु
 कहैछनहुँनाहि २ अकउवाच तासुगरवगंजनहितैविमनहिसेजदुराज मौनभ
 यकहिकदुवचनसध्यसधीनसमाज ३ कवित देवकीकिसोरकोकठोरवेनप्यारीक
 नघोरजोरमानोभयौअसनिकोपातहौ चौकिचहुँवोरचितैस्वप्नहीसोगुन्योचितैसु
 न्योकवहुँनअसीअहितैकीवातहै भाषैरघुराजभारीभीतिभरीमामिनि सोरोदन
 करनलागी सोकनासमातहै छनगासिरातयहरात गातवारवारवातकेससाता
 जेसेकदलीकंपातहै १ कज्जलसहितदृगजलतउराजनकोअंगरागकुंकुमकेवे
 गिघोइडास्येहै दुपकदुपेनतेविभीतिसागसंकामानिगरोभरिआयौउरसोकअ
 तिधास्येहै भाषैरघुराजयसेकरनतेकंकनहुँभरेकेतेकुसुमजेकेसनसमास्ये
 है वारवाररोदैतहानषनितेषोदैमहीमानोमोगेविवरषवेसकोविचास्येहै २ दे
 हमेप्रसेदछायोआपिनमेआयोअबुसिरकोनवायोमनमहामोहपाय्योहै का
 ईसिथिखाईधीरताईसायाईतहोकहेनासिराईदुषजालजालजाग्योहै भाषैर
 घुराजरुक्मिनीकेपानिपंकजतेबीजनगिस्येहैमानोअतिअनुराग्योहै परिकेसु
 पायजदुरायजूकेविनैकरिरुक्मिनीकेहेतआसुअभैदानमाग्योहै ३ दोहा अति
 कठोरसुनिवचनश्रुतिपीतमवदननिहारि घूमिभूसिमेगिरिपरीरुकुमिनिसुठि
 सुकुमारि १ निरपिप्रमबंधनप्रियाहसीसत्यवियजानि करुनानिधिभगवानके
 करुनाभईमहानि २ कवित भरिआपिललाकेदगेअसुवागयोभूतिहसीकरिवेछ
 नमेपरजकेतेकूदिकेआसुतहोभयेआयोदुषीअतिहीमनमे रघुराजकहैद्वेभुजानि

तेनाथउठाखलगायलियोतनमे यकपानिसेकेससवारेखगेयकपानिकोफेरता
 आननमेपुनः १ आनप्रियाकीपवेपिदसापरजंकतेवेगिउडेगिरिधारी आयउठा
 यईलउरलायह्यानिधिदीठिदयाकीपसारी आंसुनपोछिदियेयेकपानिसेये
 यकपानिसेकेससवारी वारहिवाखोविंदगुनेतियफासीभईयहहोसीहमारी॥
 २ दोहा आनप्रियाकेआनपतिपोछिनेनअसुवानि समुझरयोवहुभातितेयेनसपी
 तिवषानि १ चौपाई श्रीभगवानउवाच हेरुकुमिनिनहिहोइदुधारी हमतोहंसीक
 रीसुकुमारी १ तेमानेसतिराजकुमारी मोहितनमनधनहुतेप्यारी २ मोपरतेअ
 नन्यअनुरागिनि तुवसमाननहिआजसोहागिनि ३ सुनैजौनमैकह्योविचारी
 तुवसंजोगमोहिसवदिनप्यारी ४ विरहदसादेषनकरिकामा सुननकोपकेव
 चनललामा ५ फरकतअधरभूकुटिअतिवामे कोपकटाक्षवदनछविधामेई
 येसवकलाखषनकेहेतू करीहंसीमैवैठिनिकेतू ७ दुषितहोइनहिककुमनमा
 ही ममवियोगकवहुतोहिनाही ८ दोहा परमलामयहहैललीगृहवासिनकोनि
 त प्यारीसंगपरिहोसमैजामजातमुदचित १ श्रीशुकउवाच चौपाई पीतमवचन
 सुनतसुकुमारी तजीत्रासपरिहोसविचारी १ करिकटाक्षजुतलाजमेदहंसि का
 ह्योअंतसेवेनमोदरसि २ श्रीरुक्मिनिउवाच सुनहुंविनैममराजिवनैना अहैस
 खजोभाषेहुवैना ३ हमनहितुवसमानजदुनाथा कहलधुतियकहंविभुवनजा
 था ४ जोगीजनतुमकोनितध्यावै खोभीजनमेमेमनलावै ५ कह्योजोतुमवैनु
 पनदेराई सिंधुमदिमहंरह्योलुकाई ६ सोऊसत्यअहैजदुराई जनगुनरूपभू
 पभयपाई ७ अंतरजामीरूपसदाही सोवतहोहियसागरमाही ८ दोहा जौना
 कह्योहमवैरकियवलवाननकेसंग सोचअहैजदुराजसोसुनियेसकलअसे
 ग चौपाई जिनकेदूरीगनवलवाना तिनसोवैरकियोभगवानो १ छेडिनुपासनहं
 मइतआयो नहिकौतुकजोप्रभुतुमगायो २ तजहिभक्ततुवविभुवनभोगू आपुता
 ज्योतौकौनअजोगू ३ जौनकह्योमसअविदितमारग सोसवसनिअहैश्रुतिपा
 रा ४ तुवभक्तनपथकोउनजानै केहिविधिकोरावरोवषाने ५ कह्योजोहमलौकि
 कनहिजानै सोऊसाचहिआपवषाने ६ तुवजनचरितअलौकिकअहहो तुवच
 रित्रलौकिककिमिकहंही ७ जोतुमकह्योअहैधनहीने सोऊसत्यसुनहुंरसभीने
 ८ दोहा सुरपतिधनपतिसेखपतिवानीपतिसुरसर्व लैलैऔरेनतेसवलिअरये
 तुमहिअगर्व १ चौपाई कह्योजौनहैदीनपियारे सोऊसत्यहैनाथहमार १ जे
 तियसुतधनतजिवनजाही तिनकोतुमप्रियहोइसदाही २ कह्योसत्यनहिधनी
 भजतहं धनमदअधनतुमहिलषतहं ३ कह्योजौनवयवंससमाने उचितया
 हसोसतिहमजानै ४ सवपुरवारथमयसुफलोत्ता तुमहिचाहिसवतजहिमह

त्मा धृतिन सोतुव सर्वघञचितहे सुषडुषभोगिन ते अनुचितहे
तमिषारी सौकभाष्यो सत्यविहारी ७ मनन सील मुनिगर्वविहारी
जडराई ८ दोहा

चौपाई

१ सोनहि सोहत मुष हिरावरे मोहि छिपोय ल्यायेन सावरे २
धनुषदंकोरी ल्याये मोको करिवरजोरी ३

तिडरन हित्यागे

५ सोऊकह हुन जानि सुरारी तामे विनती सुनहुह मारी ६

जजाती तजित जिराजि विभौवहु भाती ७

पावत है दुषगाथा ८ दोहा

चौपाई संतत संतप्रसंसत जाके

१ सदा किये जहै रमाने वासु २ सोतुव पदक मलस वासु ३

मजै और कहै कोन अमागी ३ ताते मै सब भाँति विचारी

४ जगदा लाजगरी समुरारी

रे रहे सर्वदा सुषदघनेरे ७

याला
प्यारी विनै हमारि चौपाई जे भूपन को आपवषाने षरविडाल वृषस्नान समाने १

वै भृत्य सरिस सेवत मुष जे वै ३ छा यौ उपर वामन षरो मै
रोमै कृमविटपित्त वातक फसाने जीतहि मृतक सरिस दरसाने ५ तुव सरोज पद
गंधविहाई भजहि जे तिय असपति मन लाई ६

सानु भारानित दोवे ७ जौन नाथ यह भोहि सुनाई

दोहा आतम रत अति सेन रत मोहू पैवड भाग

ग १ दासन के सुषदेन हितली लाकरि जडुनाथ २

सनाथ २ चौपाई जौन कह्यो तुम यह जडुनाह अवहं निज समनृप के जाह १

मधुरि पुविने हमारी नहि अ सत्य यह वात तिहारी ३

वसि लाकम है करहि कुमारी ३ जिमि अवासा लवहि मन दीन्ह्यो

हरिलीन्ह्यो ४ पुनिसाल्वहि पदे ताहि पठायो सोतपर तिय गुनि तेहि नटिकायो

५ रायौ तासु हरि जन्म दयाही सुनी कथी रहन मुषमाही

री तेनितन ववर रहे हिमुरारी ७ ताते कुलदाना रिनवरही जेनर उभै लाक सुपचहंही

८ दोहा सुनिरुकुमिनिकेवैनप्रभुवोलेमृदुमुसक्याय कहैजोदूनहिअसवचनतौको।
 कहैवनाय चौपाई सुननहेतयहराजकुमारी मैतोसौयहहंसीपसारी १ तोतेजोतुम
 उत्तरदीन्ह्यो सोसवसत्यमानिमैलीन्ह्यो २ जेकामनाकरहुमोहिमाही मोक्षहेता
 तुवहोहिंसदाही ३ पतिपदप्रेमपतिव्रतप्यारी लखौतोहिमहमैअतिभारी ४ जद
 पिकरीरचिवचनउपाई तदपिनतुवमतिचलीचलाई ५ जेदपतिसुषहितमोहिभु
 जही तेकामीसंसारनतजही ६ जेजनमोहिसंपतियतिपाई मागहिविषयभोगस
 मुदाई ७ तिनकोमंदभाभ्यअतिजानो अवसिनरकगामीपहिचानो ८ दोहा करिअ
 तोतिप्यारीजउन कहैप्रीतिजुतवैन कुटिलतियनओषलनकोअहैकठिनताअन ९
 चौपाई पतिव्रतातोहिसमहेप्यारी मोहिनहिंनिभुवनपरतनिहारी १ जेनपतुम
 विवाहकेकाले आयेअगनितवोजविसाले २ सुनिममकथातिनहिंयरित्यागी
 मोदिगदुजपठयोअनुरागी ३ हरिलैआवततोहिसुकुमारी रुकुमीतुवभ्राताधा
 नुधारी ४ लखौनर्मदापारहिआई बहुविधिमोपेविसिषचलाई ५ तहंतेरेदेधा
 तसुकुमारी दियोकाटिस्यंदनसरमारी ६ तासुआसुअसिचर्महिकाटी लेकरवा
 लताहिपुनिडाँटी ७ बंधनकरिसिरमुंडनकीन्ह्यो तामेतुमननेकुचितदीन्ह्यो ८ दो
 हा मेरेपैअतिप्रीतिकरिआनेदअधिकवदाई मेरेगृहगमनीललीनिजकुलसुधिवि
 सराई चौपाई पुनिअनिरुद्धविवाहहिमाही गमनहिकियोभोजकदकाही १ तहांवि
 वाहअतेमेप्यारी कलिंगरुकुमसौगिरावचारी २ जुवानुषेलनजानहिरामा तानेवो
 गिवोलावहधामा ३ चौपरिरचहुविजेकेहेतू वैठहुमोहिजतसुभटसमेतू ४ सुनि
 रुकुमीसठतैसहिकीन्ह्यो अपनेमरनहेतुमनदीन्ह्यो ५ ममभ्राताकेवेगिवोला
 ई षेलनलग्योपरमसुषपाई ६ जीसोरुकुमीप्रथमहिवारा पुनिदेवाजीवलहुउदा
 रा ७ तवहंरुकुमकहभैममजीती यूछियंचसौकरहुप्रतीती ८ दोहा कलिंगराजत
 वअसकह्योजीसोभीआकुमार वलषेलननहिंजानतेगायचरावनहारचौपाई॥
 भईतहां तवहीनभवांनी कलिंगराजयहमृषावषांनी १ कलिंगराजतवदंत
 देषाई सभामध्यसठहंस्योठठाई २ तववलरामभ्रातममकोपे रुकुमवधनको
 अतिचितवोपे ३ खंभूउषारिताहिहनिडास्यो औरहुसुभटसमूहसंधास्यो ४ चला
 हिविलोकिकलिंगजवभाग्यो तववलताकेपीछेलाग्यो ५ दसयेकदमपकरिते
 हिलीन्ह्यो परिघमारिमुषविनरदकीन्ह्यो ६ तैलैपौत्रवधूहरषाई मेरेसंगडारि
 कासिंधाई ७ येतहुपैतुमकछुनहिंमान्यो मेरेप्रेममोहचितसान्यो ८ दोहा तुमउ
 किमिनिअसैगुननिमोकोलीन्ह्योजीति तुमसमनहिंकोउकरहिगीमोपरप्रीतिप्रती
 ति चौपाई पठयोदुजमममिलनेहेतू सोसंदेसकहआइनिकेतू १ करिहोविलमा
 जोआवनमाही तौमोमिलिहौजीवतनाही २ अरथैनिजतन तुमहिंमुराबी नि

भुवनसलोदगनिनिहारी ३ अथैवचनतुवेमुषजोगू अहेनअरेनईसनियोगू
 ताकोकरिवोप्रतिउपकारो मेरोमनसवविधिसौहारे ४
 रहोसराहततुवजसगावत श्रीशुकउवाच ६ यहिविधिरुकुमिनिकोसमुम्भई
 ७ सोऊअतिआनंदहिपाई
 ८ दोहा यहिविधिवहुविधिर चतनितरुकुमिनसंगविहार
 ९ दोहा श्रीशुकउवाच
 येकयेकरानीकेभयेदसदसप्रबलकुमार
 १० तिनमेजोनआठपटरानी तिनकेसुतमेकहोवधानी १ चारुदेससूदस
 चारुतेन चारुमद्रुचरुचारुचंद्रभन २ चारुसुचारुविचारुहचारु
 वलकुमार ३ दसयोजेष्टप्रदुम्नप्रवीरानहिविभुवनजेहिसमरनधीरा ४
 नुअरस्वरभानू
 ५ हुप्रतिभानू सुजसकर ६ येदससुतसतिभामाकेरे होतभयेसववलीचनेरे
 ७ वसुमानियेजामवतीदसपुत्र तिनमेजेठोसाम्भुमेविकमजासुविचित्र ८ वीरवेष्ट्र
 सुसनवसुवेगवानत्रिषत्राम संकुर्कुतिवसुदसकुवरसत्याकेवलधाम २
 दृषसोमकसुभटयेकलमद्रसुवाह दसपूर्णमासहुळमाजमुनासुतनरनाह ३
 राजितसहवोजवलमहासकितनुमान
 ४ वीस ५ अहदसेनप्रहरनसुजयअरिजितरजितवीर
 सुतवलधाम ६ दीनमानअरुताम्रहृतपतादिकवलमान
 केभप्रभुतनयअमान ७ चौपाई रुकुमवतीजोरुकुमकुमारी
 विचारी १ जुरसकलभूपतितहजाई कम्पाहरनमनहिललचाई २
 म्रकुमारा रथचढियेकहितहोसिधारा ३ सवभूपनकेदेपतमाही
 लियोतहोही ४
 ५ वमवतीकेमयोकुमारा ६
 ७ सोरहसहसतियानिकुमारा ८
 भाती ९ दोहा अवसुनियेकुरूपतिकथाअमननसुधासमान पटपुरमेदानेवन
 कोजीसौजिमिभगवान १० चौपाई
 ११ जाग्यवल्लकोसिष्यसुप्यारो १२

बहुकेरो पढ्येयेकसंगसास्त्रघनेरो ३ येकसमेतकिावसुदेवावेगिवालायकिरोवहा
 सेवा ४ कीन्हीविनयजुगुलकरजोरी करहुवाजिमषदुजवदिमोरी ५ तववाल्मोदुज
 अतिसुषपाई अस्वमेधकरिहोचितलाई ६ असकहिमनहिविचार्योभूया पा
 रिपात्रजहंसैलअनूपा ७ आवर्तागंगाजहंपावनि करौजायतहंजज्ञसुहावनि ८
 दोहा मागिविदावसुदेवसोअसोमनहिविचारि पारिपात्रगिरिकहंचर्योलेसंगमे
 निजनारि चौपाई रहीपंचसततासुकुमारी तिनहुंनकहंलियसंगहंकारी ९ जायसै
 लमहंदुजविनदंभा विधिजुतकीन्हैयाजग्यअरंभा २ तहोअुरेसिगरेमुनिराई ब्रं
 म्हदत्तसुषसासनपाई ३ जाग्यक्कअरुहमपितुमासा जेमिनजाजलिसुतपया
 कासा ४ मुनिसुमंतअरुदेवलआदिक आयिसकलधर्मभरजादिक ५ ब्रंमहदत्तत
 वदत्तपठायो वसुदेवहंदेवकिहुचुलायो ६ ब्रंमहदत्तकोसासनपाई वसुदेवहंदेव
 किमुषछाई ७ ब्रंमहदत्तकेनिकटसिधारे भयेमुदितमनमुनिननिहारे ८ दोहा
 कियेवासवसुदेवतहंदेवकिजुतसुषपाय दीन्हधनबहुमुनिनकहंसादरपदा
 सिरनाय चौपाई ब्रंमहदत्ततहंदुजवडभागा लग्येदेनदेवनमषभागा ९ तहोसो
 लनीचेअतिनेरो षटपुररह्योदानवनकेरो २ रह्योनिकुंभदैत्यवलवांना दानवा
 साठिहजारमहाना ३ ताहीसमेनिकुंभपठाये दानवचारिविप्रदिगआये ४
 ब्रंमहदत्तसोरोषितभाषेकहोनिकुंभभागतुमराषे ५ असहृदियोनिकुंभनिदेसा क
 हियोदुजसोअहसंदेसा ६ षटपुरानिकटजग्यदुजकरिके सिद्धकीनचहहमहि
 निदरिके ७ दैत्यनलघुतासुरनवडाई दुजकहंउचितनपरतदेषाई ८ दोहा जो
 नहिंदैहैभागदुतौयहनिहचजानि हमवाकीहरिलैदगेकन्यापंचसतानि चौपाई रा
 योजोमषहितधनजोरी सोसवआइलैदगेछोरी ९ ब्राम्हनजग्यकरननहिंपैहै॥
 जोनहिंजग्यभागमोहिंदैहै ब्रंमहदत्तसुनिदानववेनां वोल्मोभीतिमानिभरिनैना ३
 जज्ञभागअसुरननहिंजोगू यहविरंविकोअहैनियागू ४ पूछहुसकलमनिनका
 हंजाई जोसुनिकहैतोलेहुंमगाई ५ कन्याजेसतपंचहमारी तिनकोराख्योमनहो
 विचा री ६ अंतरवेदीविप्रनकोही देहुंसुतामैसकलविवाही ७ कैसेलेजैहोवर
 जोरा रक्षकहैवसुदेवकिसोरा ८ दोहा ब्रंमहदत्तकेवचनअससुनिदानववेचारि
 जाइनिकुंभसमीपमेदीन्ह्योसकलउचारि चौपाई सुनतनिकुंभकोपअतिक्री
 न्ह्यो सकलदानवनआयसुदीन्ह्यो जग्यभंगकाजैतुमजाई ल्यावहुकन्यासक
 लछडाई २ मषसालासवदेहुजराई बांधहुदुजकहंवांचिनहिंजाई ३ इतैदानवना
 विप्रदेराई भूपनदियनेवतापठवाई पांडवकौरवमाखवभूये इतवक्रमागघेअ
 नूपै ४ रुकुमीओसिसुपालहकाही दुपदविराटजयद्रथपाही ६ सालुसल्यस
 कुनिहंदलवंदा भूपअवंतीविदनुविंदा ७ औरौसवधरनीकेराजन वोल्मोविप्र

रोहा भूपन आगम जानिके नारद कियो विचार
जाते होइ संधार चौपाई

१ तुम को चाहत र नहिं हरायो २

हैं विधि अव मै देहुं वतार् ३ पाँवहु सत कन्या दुज करी

४ देहु चौटि भूपन वलवारि तो सब कहैं अवसितुम्हारे ५

दीन्हौ ते सहि भटन निदेसा ६

आये ७ मष साला सब दियो जराई फेरे जग्य पात्र समुदाई ८ रोहा

न्योह सौ अंश स्त कहौ धि देव कि आवसु देव को राख्यो धाम हिं धौ धि

कार करत दुष पाई मष करत दुज गये पराई ९ मानि निकुं भभीति सुरभागे

नहिं सके जुद्ध भय पागे १०

ई ११ तव वसु देव कह्यो दुष पाई जाहु दारि कै दुत मुनि राई १२

री १३ सुनि वसु देव वचन रिषि राई कह्यो लाइ होइ तुहि लेवाई १४

महं जाई जदु पति सो सब वरि सुनाई

दुत हिं वो लिख दुम्न को भाष्यो सारंग पानि चौपाई

सहित जो जित्यो सुरेसा १५

विषन पगम हुं वधन डारे कै द कियो पितु मातु हमारे १६ पाँवहु सत जे विषकुमारी

लैग्यो तिनहिं सठ भारी १७ जननी जनक हुं वधन केरो मोहि नैत तनो सावध नेरो १८ जेनो

नोक न्याहरन विषादा

नपन डेर हुन मन मे १९ हरि सुत विहसि कह्यो कर जोरी आप प्रताप वात यह्योरी २० रो

हा धौ कन्य नर रस नहिं को मो को हात निदेस

देस चौपाई कि धौ पितामहं पितामही को वधन छोरि देहु तिनही को २१

वो लिखु सक्याई जवल गिहं मन हिं आभे धाई २२ तव लोकरि कौनि हूँ पाई कन्यन को

रस हुत है जाई २३

अंतर धाना मायावी अस किय निरमाना २४ रज्यो पाँव सै सुता सुहाई राषि दियो निकुं

भग्न है जाई २५ पाँवहु सत जे विषकुमारी हस्यो तिनहिं माया पट डारी २६

साला माही राख्यो दुज वर है जो जहाँही २७ रोहा जत निकुं भटन वसवै जानै नाहिं वरिष

मायावी जो करत मो जदु पति को प्रिय पुत्र

न पुर महं सब ही २८ तव दुर्जो धन नृप अमिमानी कियो मंत्र सब मंत्रिन आनी २९

सासन कोही भीष मंत्र नहुं कपहुत हाही ३० पाँवहु न कहैं लियो वलाई

३१ वैनत होइ दुर्जो धन भाषे कहै मंत्र जो जिय गुनिराषे

दतदुजनेवतपठायो याकोकसविचारमनआयो ई किचौउचितहैजावतचौहो किचौ
 उचितगमनवतहैनाहो ७ भीषमदेवतहांअसभाष्यो कहेदेतजोभेसुनिराष्यो ८॥
 दोहा ब्रम्हदतकीपंचसतसुताहुखौदनुजेस तातेदुजपठयोडरोनेउतासवैनरेसा
 चौपाई देवकिअरुवसुदेवहुकोही असुरकैदकियमषगहमाही १ तातेतहंज
 दुवंसीजैहैं कृष्णमातुपितुअवसिखडैहैं २ जदुपतिआगमसुनतनिकुंभा करिहि
 अवसिआतुरअसदंभा ३ लेइहिधनदेतुमैलुमाई जदुवांसिनसंगजुइकराई॥
 ४ तातेउचितनजावतहोही वैठोचुपकैनिजगहमाही ५ विदुरद्रोनकृपमंत्रप्रवी
 ने भीषममंत्रहिंसमतकीने ई तहंदुःसासनसकुनिप्रवीरा बोलेउरकरिगर्वगो
 भीरा ७ पांचहुसतदुजसुतासुहाई औरहुमनिगनधनअधिकारि ८ दोहा अ
 पनीकरनसहायहितजोहंमकोवहदेय तौसहोयकरिवोउचितजुधजसकोनहि
 लेय १ चौपाई सूरपुत्रतवकह्योप्रकोपी जदुवंसिनजीतनमहंचोपी १ भलीक
 हीसकुनिहुंदुःसासनयहिंविधिकीजेजदुकुलनासन उचितजदपिनेहिदानवय
 आ तदपिजुइहितगमनवअच्छा जदुवंसीनृपहुकुमनमाने अपनेकहंसवतेवड
 जाने ४ जदपिसुजोधनदियवडवीरी तदपिनजोनहिआदिभिषारी ५ वड्योग
 र्वजदुवंसिनकेरे सबदिनतेकुरुकुलकेचेरे ई तवभीषमकछुकह्योरिसाई करन
 तोरसठतानहिंजाई ७ करहुवैरकसअर्थपराये जदुवंसिनजीतनमनखाये ८ दो
 हा जदुवंसीकीन्ह्योकहाकरुकुलकोअपराधवीनाहेतविनकाजकतकीजतुको
 पअगाथ चौपाई जदुवंसिनजीतवजुधमाही जौनहुंसहजसवैतुमनाही १ पर
 ब्रम्हजदुपतिभगवाना तिनसोवैरनहैकल्याना २ जवअसभीषमवचनउचारे क
 ह्योकनकैद्रगअरुनारे ३ तुम्हरेतौनजुइकरचाक जदुवंसिनकहंसदडेराऊ
 ४ वूढेभयेभईमतिभोरी आपुर्दायरहीअवथोरी ५ जदुवंसिनकीवहुचपलाई॥
 सोहमसोअवनहिसहिजाई ई तवदुरजोधनगिराउचारी करनकह्योतुमवातवि
 चारी ७ जोमानहुसलाहसवमेरी षटपुरस्वलहुकरहुनहिदेरी ८ दोहा भलीव्याजयहकै
 गईदीन्ह्योदइवनाय जदुवंसिनकीकीजियेअवसियराजैजाय चौपाई हमरेगा
 मनतसवनृपजैहैं जदुवंसीअववचननपैहैं १ जहांभीषाद्रोनहुवलवाना करनहु
 पाचारजमतिमाना २ जहंअरजुनगांडीवहिंधारी भीमसेनतहमदाप्रहारी ३ तहन
 हिंसकाहोनपराजै होहिसकजोसहितसमाजै ४ जदुवंसीकरिहैनलराई बालक
 सकैनसैलउठाई ५ तवभीषमबोलेमतिमाने तुमअपनेवलफिरहुभुलाने ई॥
 छुइनृपनजीसोसंगामा अवैवीरसोपस्योनकामा ७ जवधैहैंहलमूसखधारी त
 वकोजुरीससरधनुधारी ८ दोहा अवैनदेख्योकलसुतजासुप्रदुमहिनाम जाके
 समदूसरनहीरिपुजेतासंगाम चौपाई अवैसुन्योनहिंसारंगसोरा जौनपुरंदरको

राषटजोधनुगर्वगरूरा ३ गहवैठेभाषहुमनमाने
 ४ करहुजोनतुमकोअतिभावे चखहुजहांतुम्हरेमनआवे ५
 स्तिहोतहैआजू करवनवैरउचितजदुराजू ईहंमतुम्हरेआश्रितकुरुनाथा
 तेचखवतुम्हरेसाथा ७ तहैलखवसंवकरतमासा

दोहा असकहिभीषमगहगयेदोनविदुरकृपयजुक्त

हंमतौहरिकेहाथविकाने दूजोप्रभुमनमैनहिमाने १

करिहैंसोजोआयसुदेहैं २

३ इनकीसदाकेरियहरीती

४ जानदेहुअवनाहिंबुलावहु इनकीकंकुनसंकुमनलावहु ५ पांडुसुतना
 कीवदिरनजाई देहैंसरभैपाचचलाई ईबोस्योकरनतहारनधीरा साजहुसेनबलहु
 कुरुवीरा ७ उतेपांडुनंदनचदिस्यदन गयेहारिकेजहैं जदुनंदन ८ दोहा
 दसअशोहिनीसोजिइतैकुरुनाथ षटपुरकोगमनतभयौलेवहुभूपनसाथ १॥
 चौपाई संजेविदुरेअधनुपतीने रहेहस्तिनापुरदुषभीने १

वाई औरहुनृपसवसेनसजाई २ गयेसकलषटपुरहरषाई सुनिजदुवसिनकेरि
 अवाई ३ तेइसअशोहिनिमगयेसा येकअशोहिनिरुकुमसुवेसा ४ कोउयकको
 उहैकोउनैचारी इमिअशोहिनिभूपसमारी ५ कियेजायषटपुरमहेंडेरा सबके
 सीसकालकरफेरा ई सबभूपनकीसुनतअवाई तहैंनिकुंभदानवसुषयाई ७
 जमंविनकहदानवकेतू पठयौकुरुपतिपहंनिजहेतू ८ दोहा ३

लिकह्योवचनकरजोरि ककुनिकुंभविनतीकरी सोसुनियेप्रभुमारि चौपाई
 रहसहायमारिसवभूषा लेहुपंचसतसुताअनूपा १

ना कीजेअसविक्रमवलवांना २ जदुपतिपिताछोडावेंनआवे
 नहिंजावैं ३ औरहुजेजदुवंसिअहैं तिनकोदोरिदेससवयैहैं ४ १

गमहेधनुधारी सवैमातिहंमलियोविचारी ५ करनसुजोधनसकुनिदुसासन
 दितभेसुनिदानवसासन ई मागधदंतवक्तसिसुपाले सत्यसाखविदुरथहुकरा
 ले ७ घृष्टुम्रजयद्रथपांही दुपदविशटसुसरमाकाहीं ८ दोहा

रुकुमीअरुभगदतकोआमोनिजदिगमाहि चौपाई ज
 लागिगईसोभितदरवार १

सवभूपनसौगिराउचारी २ संजीचारिनिकुंभपठाये विनैकरनभैरेदिगआये
 देसदेतसतपंचकुमारी औरहुमनिगनहेधनभारी ४ सवसौंमागतकरनसहाई
 जदुवंसिनकीखगीलराई ५ तामेकहाउचितहैभाई सवमिलिमोकोदेहुवताई ई

जोममसमतजाननचाहौ तौ सुनियेसिगरेनरनाहौ ७ जदुवसीअवहीकेवाढे
 सवसेहोतसमरमहंदादे ८ दोहा कियेवैरसवनूपनसोंसवकेहैदुषदानिअप
 नेकहंसवतेअधिकमानतहैवलषांनि चौपाई हमरेधरमहंकरहिंविराधा मिलि
 पांडवनवृथाकरिकोधा हरहिंस्वयंवरमाहकुमारी जगमहंजाहिरहैविभि।
 चारी २ तातेभलोजोगपरिगयऊ दानववसुदेवहिधरिलयऊ ३ कीजेसवैनिकुं
 भसहाई मारहुसवजदुवसिनधाई ४ जववैपितेछाडावनआवै तवजौमेफिरि।
 नहिवैचिजावै ५ सवजुरिवैरआजुलैलीजे जदुकुलजगमेरहननदीजे ६ अव
 सिपांडवनकोमेभरिहौं कुलकलंककोकछुनहिंडरिहौं जदुवसीकुमतीसना।
 अइहौं सवकेद्रगसिकतासमगडही ८ दोहा लैहौजोनहिंवैरअवतौपछिते।
 हौफेरि कवहुंनपैहौअससमैकहौसवनसोंटेरि चौपाई सुनिदुरजोधनकेरा।
 निदेसा कोपितकह्योतहोमगधेसा ९ हमतौहारेसत्रहिवारा ततेजुधकोअव
 सिविचारा २ कौनिहुभातिहरिहिधरिपाऊं तौसरीरकोसोकमिटोऊं ३ वैखित
 वरुक्मीसिसुपाला वंचिनजौनपैहोगोपाला ४ करिनिकुंभकीअवसिसहोई करा।
 वजुइयहउचितदेसाई ५ औरहुसवनूपसंवतकीने जुझकरनकहंसवचितदीने
 ६ तवभीषमपुनिगिराउचारी काल्हिलेवसववलहिनिहारी ७ मंत्रहिकरतवीति
 दिनगयउ अस्ताचलहिअस्तरविभयऊ ८ दोहा तवनिजनिजडेरागयेभूयसवै
 वलवान जदुवसिनसोंजुधकरनकीन्हेसवैप्रमान चौपाई उतपांडवद्वारावति।
 आई सभामहिहरिकहंसिरनाई ९ जथाजोगमिलिकैसवभाई वैठेसभासकलसुव
 छोई २ कुसलप्रस्तपूछ्यो जदुनंदन तवकरजोरिपांडुकुलचंदन ३ कह्योमोदजल
 दगनवहावत कुसलनाथतुवदरसनपावत हस्तिनपुरकोसुनहुहवाला दुरजो
 धनकियमंत्रकराला ५ दानवयेकनिकुंभमहौना सोतुमसौरनमनअनुमाना ६
 तासुबोरदुरजोधनधाई गयौनाथसवनूपनलेवाई ७ चलनकह्योहमहंकहंस
 गा चाह्योजीतनजदुकुलजंगा ८ दोहा तवहंसतासौरुसिकैलैनिजचारोभाय द
 रसरावरेकोकरनआयेआसुहिधाय चौपाई धनहंधामधरनीपरिचारा लागे।
 तुमसौनाथहमारा ९ कैसेजौयआपअरिवारा अमीछोडिविषमक्षहिघोरा २
 तवजदुनंदनगिराउचारी जौनीसिगरीदसाहमारी ३ असकहियांडवसंगलेवा
 ये उग्रसेनकीसभासिधाय ४ सवजदुवसिनतहोवालाई मंत्रकरनलागेजदुरा
 ई ५ उग्रसेनप्रथमहितववोले अपनेउरकीआसैचोले ६ देवकिअरुवसुदेवहका
 ही कियोनिकुंभकैदमषमांही ७ हैनिकुंभदानवपरचंडा दीन्ह्योसुरजुतसक।
 हिंदडा ८ दोहा वज्रदुगड्योनतासुतनविनअमलियदिविजीति लुकेरहतलो।
 कनअमामानितासुअतिभीति चौपाई महादेवकोहैवरदानी तीनरूपधारिवल

धाँनी १ अहे अवध्य सुरा सुरतेरे २ तेऊ है अति सेवखाना क
 रहि अकास अकास यथाना ३
 ४ सो दानव की करन सहार्द गयो तहो दुर्जो धनराई ५
 रा कृपदुः सासन सकुनि प्रवीरा ई कुरुकुल सिंगरो समिति सिधारा ६
 य और अपारा ७ संगरत ही भयामन होई दानव सो जुरि सकीन कीई
 ताते मेरे मन अस आवै आप सहित जडुं दल नहि जावै
 दानव को वह विधि समुझाई २ देव कि अरु वसुदेव को डाई ३
 ई ३ सब भूपन को करि सतकारा ब्रम्ह दत को जग्य प्रकारा ४
 इनाथा होइ जु नहि भूपन साथा ५ अँ से मेरे मन मह आवै
 ई दगन होत तु वदरसन वोट लागत वज्र सरि सहिय चोद ६
 समजाही तु वदरसन विन दग विलयाही ७ दोहा
 को समुझाय पाँचौ सतवे कन्यका दुज कहै देव देवाय चौपाई
 नत जडु राई कह्यौ नक कुदीन्ह्यो मुसक्याई १ तव बोलेवल भद्र प्रवीरा सुनहो
 वचन मम नृप मति धीरा २ भई आजु लोअ सकहुंनाही पुनि विसेषिय हिज दुकुल
 माही ३ पिता कै दसुनिकै निज कानै वैठर हवगन हमाहलुकानै ४
 हरनह सुनिकै करवन जुद्ध भीति मनगनिकै ५
 तमाहि को ताहि समाना ६ भूपति सैन जौन जुरि आइ रहै अँ न कि मिताहि डेरार्द ७
 हेनिकुं भजय पिबलवाना साठि हजार हदैस महाना ८ दोहा तद्यपि भयक कुलग
 तनहि मेरे मनहि नरेस दानव वै करिहैं कहाकसनहि देहनि देस चौपाइ
 विधिसंकर संगी तौ विसेषि जीतवह मजंगा १ यै कौरव हैं कैतिक वाता तिन
 महं को उनहि नीर विष्णाता २ रुक्मी अरु माग धसि सुपालू दंतवक विदुरथ अरु
 साखू ३ इनकी अहे वीरता जानी कुंडिन पुर महं प्रगटल धाँनी ४ करन सुजो धनस
 कुनि दुसासन इनको किय गंधर्वहु सासन ५ जिनको जीतिलियो सुरगायक तेकै
 सेज दुकुल रन लायक ६ हंम अवश्य जैहैं नृप तहैं जननी जनक के दहे जहैं ७
 मारि अरु सुर भूपन मदमारी लैहैं जननी जनक हिल्योरी ८ दोहा सुनत वैनवल नद
 के जडु वंसी सब वीर लगे सराहें नरामक हंकसन कहहु रन धीर चौपाई तहं जडुना
 थकहैं पुनिलगे मानहु वचन अमीर सपांगि १ करहु भूपसंका नहि कोई
 प्रताप सिद्धि सब होई २ वैठहु आपदा रिकामाही सासन देहु वेगिहैं मकाही ३
 गमन वज्र वितन अहे आपको विजै हेतु बल तुव प्रतापको ४
 री जो भावै साकरहु मुरारी ५ तव जडु नंदन के अभिवंदन

दंदन ई वारहिअसोहिनिदललैके षटपुरगवैनकियेजयजैके ७ सारनउडववित
 रनभोजा विप्रथप्रथुविचस्रअतिवोजा ८ दोहा कृतवरमासास्यकिसुभटचा
 रुंदस्त्वलवान अकूरहुगदसंवभटसनकुमारसुजान चौपाई अरुअनिरुह
 धनुर्धरधीरानिसठजल्मुकहुसुतवलवीरा १ अनाधृष्टसैनापतिजोई दलआगे
 गमन्योभटसोई २ यहिविधिजदुवसीअतिकोपे षटपुरगयेसमरचितचोये ३
 ब्रम्हदत्तमषगृहकेनेरे डेराकियोकस्ततेहिघेरे ४ तहांप्रधुमनआयसिरनाय
 उकहहरिदुजदुहितानिछोडाय ५ तवप्रधुमनवोलेकरजोरीदुजदुहितनल्य
 योकरिचोरी ई मायाकीरचिसकलकुमारी राषीदानवभवनमभारी ७ यहप्रसं
 गदानवनहिंजने अपनेवलमदफिरैभुलाने ८ दोहा जदुवसिनआगवैनसु
 निउतनिकुंभअसुरेस मायाकीकन्यासकलदीन्हीनृपनिनरेस चौपाई पुनिनि
 सिमहंपठयोयकचारा सोदुरजोधनसिविरसिधारा १ कह्योजोरिकरकुरूपति
 पाही नृपनिकुंभभेज्योमोहिंकोही २ कह्योवचनअसदानवराई सवनृपमिलि
 असकरहिंउपाई ३ जदुवसिनपरकोपहिकैके परहिरैनमहंसैनहिलैके ४ या
 हिउपायविनअमहनिजैहै भागतवनिहिननिसिवसिजैहै ५ अथवालगेनरातिज
 पाई काल्हिलरोतौवाजवजाई ईदुरजोधनतवकहहंसिवांनी परतनिसाजुधअ
 नुचितजानी ७ ततिलरहिकाल्हिदनुजेसा करिहैसवैसहोयनरेसा ८ दोहा दु
 रजोधनकेवचनसुनिचारिदैत्यदिगआय कुरपतिकोसिधांतसवदीन्ह्योताहिसुना
 य चौपाई उतैकस्ममषसालहिआये ब्रम्हदत्तवंधनहिंछोडाय १ मातपितालपि
 भयेदुखारी कैदभवनतेलियेनिकारी २ तववसुदेवसुतनउरलाये बारवारदगवा
 रिवहाये ३ कस्मरामवंदनतहंकीने मातुपिताआसिषवहुदीने ४ पुनिवसुदेवक
 हीमृदुवानी सुनहुंप्रानप्रियसारंगपानी ५ हैनिकुंभअतिसैवलवाना उचितना
 जुद्धपरतमोहिंजाना ई कहंतुमअतिसुकुमारकुमारे कहंदानवनरभक्षनहारे
 चलहुद्वारिकैअवजडुनाथा मातपितालैअपनेसाथा ८ दोहा तववोलेजदुपतिवि
 हैसिपितानतुमधवराहु इतहीवैठेदेषियेसंगरसहितउछाहु चौपाई ताहीसमै
 चारहैआये जदुपतिकेअसषवरिसुनाये नृपनिकुंभसमतसवकीन्हे आपामा
 रननिसिचितदीन्हे २ अथवाकाल्हिहोतहीभोरा करिहैजुद्धआपसौधोरा ३ करन
 मंत्रजदुपतिचितचाये सवसचिवैननिजनिंकटबुलाये ४ सात्यकिउडवअरुका
 तवर्मा रामजासुअरभुतरनकर्मा ५ अनिरुधअरुप्रदुमप्रवीरा औरहसवजडुव
 रमतिधीरा ई अरुपौचौपांडवतहंआये मंत्रकरनलागेमनलाये ७ अथमहिवो
 लेजदुकुलकेदू सवैसुभटवलतोलनहेतू ८ दोहा हैनिकुंभअतिसैवलदानव
 साठिहजार तापरपुनिभूपतिवली समिहैसबरकवार चौपाई महारथीभीषमर

रा सबभसरिसखोडतधनुतीरा १ क्वीरहितछमाकरिदीनी यकइसवारवि

२ असौप्रवलपरसुधररमा कियभीषमतासोसंगतामा ३ तेइसा

४ करीदिगविजयजगवयवारा

तासोसकीकौनकरिरारी

आयोदोनाचारजसोइ ७

चौपाई अहैसुजोधनजुतसतभाई

रमाआयोघाई दुपदविराटजयद्रथजोधा धृष्टधुम्नसनुप्रदरोधा २

ल्वऔरसिसुयाला दंतवक्रविदुरयहुमुवाला ३ औरहुमहारथीसवआये

वैसिनसौजुधमनलाये ४ तातेमेरेमनुअसआवे यामेसकलभातिवनिजावे ५ अ

र्जुनअरुप्रद्युम्नकुमारा भीमसेनअनिरुद्धउदारा ६ रहैंचारियेदलकेआगे

हुतीनिदलंकेरविभागे ७ सात्यकिअरुउडवगद्वीरा रहहिंसेनपीछेजुतभीरा

दाहा हमअरुवलअरुधर्मनृपरावसेनमथिठोर जुगमाई

सेनचहुवोर चौपाई जे ८

१ सहसाकियेवातनहिवनिहै जइवैसिननिकुंभहठिहनिहै २

आवत जेहिंसंगअरजुनसोजयपावत ३ नहिगाडीवसरिसधनुदोजे विपुरज

इजेहिंविक्रमपूजे ४ सुनिहरिकेअसवचनप्रचंडा फरकेसंवगरिभुजुंदा ५ जे

रियोनिअसवचनउचारा पितासत्यजोकियोविचारा ६

ने ताकिसरिसकौनजगआने ७ पैहमारिविनतीसुनिलीजे कोरिकैरुपाअसहीकी

जे ८ दोहा कीअर्जुनजीतेरिपुनअवसिअकेलेआजु कीरिपुजीतनमोहिंकहंक

जेजदुराज ६ चौपाई लखनहमअर्जुनयकसाथे विजेपराजेनिजनिजहाथे ७

रीकैककेतौमनुसाई जयपिरिपुनजीतिजयपाई २ त

देहैजुधमहैविजेवडाई ३ अहैअर्जुनहिभरिधनुधारी

री ४ जोकरधरेधनुकप्रभुहोई विक्रमतासुरहीनहिंगाई

लीजेजोजीतैतैहिआयसुदीजे ६ वरुहमनायवैठइतरहै

हैं ७ आपअनुग्रहहैजेहिंपाहीं सोजीतीरनसंसेनोही ८ दोहा

अहैंनरेस जाकामनभावैपिताताकोदेहुनिदेस ७ चौपाई जीसोविषवापुरेकाहीं

यमदेवअवेरनमाहीं १ जबभिरिहैकोउछत्रीनाथा कठिनवचावनपरिहैमाथा २

भीषमकेदिगविजयकरतमे रह्यौनहीप्रद्युम्नजगतमे ३

औंधसीसकरिरनमहैंसेति ४ दोनाचारजबूढमहानै सवैवालकनसिपवनजानै

५ जोनकरनकीकरीवडाई नाथवातयहसजिनहिंआई ६ हमजइकुलवहसतकु

मारा किमिसनमुषजिहैसरधार ७ नीववडेनकेसौहनआवै दैषतहाँदुतहीदवि
 जावै ८ दोहा औरविचारिभूपसवकरननजानहिंजुद्ध लालचवसआयेसवैका
 करिहैकैकुद्ध ८ चौपाई जोअर्जुनतेविजैविचारो तौमानहुँप्रभुवचनहमारो १
 जौनदेहपांडवहुँनकाही जुरेभूपसवजहिंदलमाँही २ जदुवँसीकोउकरहिंनजुद्धा
 मोकहँआयसुदजैसुद्धा ३ अहेनाथतुवचरनदोहाई धरिलैहौंसवकहेरनघाई
 ४ वँचीनयेकौभूपसमाजा आपुप्रतापसिद्धसवकाजा ५ षडेआपुइतलषहुतमा
 साकरै गमजोरा ६ रदासा ईमैनहिंककूकरनकेलायक मोपरतुवप्रतापजहुना
 यक ७ तुवसुतहैजदुकुलमहँजाई सकौनविधिसंकरहुँदेराई ८ दोहा येदानवअरु
 भूपसवहँप्रभुकेतिकवात जीतवइनकहँसमरमहँमोकहँसरललषात ९ चौपाई
 जदुनंदननंदनकीवाँनी सुनिकैसकलसुभटअभिमानी १ सभामद्विवेककुनाही
 कौतुकसकलगुनेमनमाँही २ तवसुतकहँहरिआँषिदेपाई मोप्रद्युचुपसीसनवाई
 परसिप्रद्युम्नसी संचभिरामा तहाँवचनवोलेवलिरामा ४ सत्यकह्यौतैकृस्त
 कुमार जन्मविक्रमतोरहमारा ५ कृस्तकह्योनदिवचनविचारी चहहिँपांडवनकी
 वडवारी ६ असीरहीनरीतिहमारी होहिँऔरसंगविजैविहारी ७ जदुकुलसदारी
 तिचलिआई अपनेवलसौंकरहिँलराई ८ दोहा तातेजैसोहँमकहँतिमिकीजैजदु
 नाथ समरभारयहुँआजुअवधरिदीजैसुतमाथ १० चौपाई पाँचपांडवनअसक
 हिंदीजे मषसालातुवरक्षनकीजे १ भीमसेनअर्जुनजहँरहँ दानवतहाँकचहुँनहि
 अहँ २ जेअहँअतिआतुरधाई तौअस्वनसौंविजयजराई ३ यामिहँनहिककूसे
 देहवलीसाईजेहिँतुमकियनेहू ४ हँमअरुतुमनिकुंभसौंभिरही दानवदखसौं
 जदुदलजुरही ५ भूपनकोदलजौनअपारो तासौंसमरकरीसुतप्यारो ६ अवन
 हिँकीजेऔरविचारा मानहुँजदुपतिवचनहँमारा ७ दैषहविक्रमअवसुतकेरो ॥
 बालहितेपार्योजेमैरो ८ दोहा सुनतवचनवलमद्रकेकह्यौकृस्तसुसकाय उ
 चितहोतसवभौतिसोइकहतजोजेठोभाय ११ चौपाई धर्मभूपलैतुमनिजभाई
 रक्षनकरहुँजज्ञमहँजाई १ दानववलीजोसाठिहजारा तिनकोकरहुँपार्थतुमा
 छारा २ हँमदैषवसवकेरतमासा कौनवीरकसकरतप्रयासा ३ सुनिपारथजदु
 पतिपदवँदे उठ्योसभातेतमकिअनंदे ४ गयौजज्ञसालेधनुधारे भीमादिकजु
 तनृपहंसिधारे ५ तववसुदेवकहीमृदुवानी लीजेप्रवरजयंतहआनी ६ तवइन
 हुँनकहँकृष्णवोलाये सासनपायआयसिरनाये ७ तवदरवारमईवरपासूग
 यवीरनिजनिजैनिवास ८ दोहा तवप्रद्युम्नसो हरिकह्यौरक्षहुँतुमनिसिमाहि फि
 रहुँचहुँकितसेनकेआयसकैअरिनाहि चौपाई बीतीजवैत्रिजामत्रिजामा नीदा
 छेडितवहरिवलरामा १ घातकर्मकरिमज्जनकीने संध्यावदनकरिसुषभीने २

हयमतंगसंदनसजवाये ३

कसिकसिकुंडकवचरुधीरा ४ चद्विचद्विरथनमतंगतुरंगन ५

५ वोजिउठेतहैविविधिनगारे सिंहनादकीन्हेभटभारे ६

७ कुंडकवचनिषेगधनुधारी

८ दोहा वकल

वजनखगेतहैवाजजुभाऊ

तहाँभूषदुरजोधनजाग्यौ

४ सबभूषनकोदियोनिदेसा

७ द्रोणभीष्मकरनहिंकरिआगे ठाढ़ेभयेवीररसपागे

दोहा मानहुँसातहुसिंधुवदितजितजिनिजेकार

चौपाई तवदुरजोधनचारपदायौ तुरतहिंदानवकेदिगआयौ १

आवहुजुरिसवसमरमभारी २

ज जुद्धहेतसवकहँसजवायौ ३

जुद्धकरनकहँअगजमंगै ५

साही कोउगैउनकोउकुंडनपाही ६ कोउचद्विकच्छमच्छसिसुमारा निकसेदानवा

साठिहजारा ७ आयेभूषनसेनमभारा प्रलैकरनमनुकियेविचारा ८ दोहा दान

विवार चौपाई गरजहिंतरजहिंदानवछोरा छवैहिंदसदिसिसोरकठोरा १

संषभेरीसहनाई मानहुँमेघरहेघहराई २ तवकुरुपतिकोकहअसुरेसा

प्रथममोहिजुद्धनिदेसा ३

तवकुरुपतितथास्तुकहिदीन्ह्यो तहँनिकुंभसासनउरकीन्ह्यो ५

साठिहजारा जायजरवहुजग्यअगारा ६

योतहोही ७

महदतवसुदेवहँआवतदैत्यनदेषि वंदकियोमषकर्मकोइरेमुखनिजलेषि

ई तवअकासतेरुस्तकुमारा प्रेम्हदत्तसोवचनउचारा १

ई करहुकर्मअपनोमनलाई २

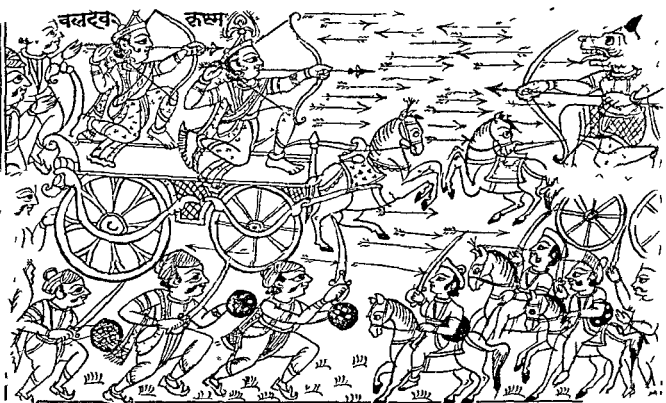
भारी ३ जहँअर्जुनरहिहैरनधीरा तहँकालौकरिसकीनपीरा ४

वाता अर्जुनकरीआसुदनघाता ५ यतनाकहतहिअसुरप्रचंड छायगयेनभ

महवरिवंडा ६ चहुदिसितेकरिसोरभयावन चाहिमपसालादिगआवन ७

अर्जुनगांडीवटकोरा भयोभयावनचहँदिसिसोरा ८ दोहा समामद्विजेकससुतवा
 चनवानहनिदीन ताकीसुधिकरिपांडसुतकोपितभयेप्रवीन ५ चौपाई साज्यो
 येकवाँनविनसोगू तामेकिपत्रंमहास्त्रप्रयोगू १ प्रद्युम्नहिकेदेषतवीरा छेडा
 दियोअसुरनपरतीरा २ चलोवाँनमनुकालहुकाला उठीचहँकितपावकज्वाला
 ३ जरनलगेदानवविकराला चलोवनविक्रमकछुलेहिंकाला ४ रहेजेदानवसाहि
 हजार यकछुनमहँसवभेजरिछारा ५ गिरीभूमिमहँमसमतहोही देविपरे
 दानवकोउनाही ई तवदेवतासराहँनलागे विजेविजेविक्रमअनुरागे ७ प्रद्युम्न
 हँअर्जुनहिसराही कह्योअसहीतुमकहँचाही ८ दोहा तहँनिकुंभकोपितभयो
 लषिदानवँनविनास चलोअकेलेजदुनकोजीतनकीकरिआस चौपाई आवत
 देविनिकुंभहिकाही अनाधृष्टदलपतिरनमाही १ अपनोस्पंदनतुरतचलाई
 लियोनिकुंभहिआगेजाई २ तवदानवकरिकोयमहोना छेड्योजदुदलपहँवहा
 वाँना ३ अनाधृष्टतववाँननकाटी दियोनिकुंभहिविसिषनपाटी ४ दानवकेसार
 थिकोसीसा काटिदियोजदुदलकोईसा ५ कियेतुरंगअंगसवभंगा स्पंदनकाटि
 दियोधुजसंगा ई युनिमास्योसहसँनसरतेहिंकहँ देविनपस्योनिकुंभसमरमहँ ॥
 गदाधारितवदानवकोपी अनाधृष्टकहँमारनचोपी ८ दोहा वानजालकोफारि
 कैअनाधृष्टद्विगआय गदागरुमारतभयोचह्योअववचिजाय चौपाई लगी
 गदास्पंदनसवदूढ्यो तुरंगसहितसारथिसिरफूढ्यो १ रथतेकूदिगयोसैनापति
 हन्योविसूलरिपुहिकरिवलअति २ तवनिकुंभधरिसूलहितोरा मायाकरिकेत
 हैअतिघोरा ३ यकरिअनाधृष्टहितहँवाँध्यो षटपुरगुहातुरततेहिंधाध्यो ४ सैना
 पतिबंधनलषिसैना डगमगानिकैगईअचेना ५ तहँनिसठउल्लुमुककृतवरमा स
 नकुमारभोजधृतवरमा ई अरुवैहरनआर्क्षरनधोरा हन्योनिकुंभहिवडिवहती
 रा ७ तहँकरिअसुरआसुरीमाया सववीरनकियथंभितकाया ८ दोहा युनिषट
 वीरनवाधिसठदियोगुहामहँडारि तवअकूरउडवहुगदधावतभयेप्रचारि चौ
 पाई हन्योनिकुंभहिवानकराला दानवदौरितिनहिततकाला मायाबंधनतिनहुँ
 नवाँधी षटपुरगुहामाहदियघाँधी २ औरहुवलीवी रजदुवसिन वाधिगुहाडास्यो
 अरिध्वंसिन ३ येसववीरनबंधनदेखी जदुदलभाग्योभयअतिलेषी ४ तहँनिकुंभले
 धनुषकराला तज्योवानमानहुँवहुआला ५ हन्योसतघ्नीपरिघहजारन पावकवूलसू
 लअरिदारुन ई फरसाकुंतकपानमहोना सुगदरमूसलतोमरनाना युनिवरष्योव
 हुचक्षयषांना भयोतहँअधियारमहोना ७ सखवृष्टिभेचहँदिसिघोरा वनतन
 ठाँदहोततेहिठोरा ८ दोहा अतिविषादभरिजदुसयनचलीभागितेहिंकाल मा
 नेसवैनिकुंभकोआयोकालकराले चौपाई देविकलदलरमानिवासूउतरिविहा

१ रथचढिदारुकसांअसमाया लैचलरथ्यजहंदानवमाया २ तवदा
 रुकरथद्रुतहिधावायो विकटनिकुंभनिकटपहुंवायो ३ व
 धाया दानवपासआसुचलिआयो ४ हेनेकुलिससमविसिषकराला तेनिकुंभा
 तनभयेडुसाला ५ दानवगुन्योप्रवलदेववीरा अंतरथानभयौतजितीरा ६
 करनकेनिकटसुरारी संकितदेह असगिराउचारी ७ करहुगुहाकीतुमरषुवारी ले
 इनकोउजदुवरननिकारी ८
 हुसर्का चोपाई
 गढोभयौगुहाकेद्वारा १ कीटकवचसायकधनुधारी
 २ करनहिनिरषिगुहाकेद्वारा असुरचल्योत्रुधकरनअपारा ३ हेनेहृहरिहिंस
 सिधनादकियमेघसमाना ४ दानवरामकृष्णकोघोरा

५ तवजदुसेनामरुक्सिधार् सस्त्रनहनतदैत्यदिगआई ६ जदु
 धनवालो हेनृपअवनिजनिजवलषाला ७ मारहुजदुदलनहिंव

८ वीसेन जदुदलपैधावतभईछांडतआयुधपैन चोपाई
 कियेसातहसागररेला १ कह्योकस्मतवहेवलभ्राता अवतोसंगरकठिनज
 नाता २ जदुवंसिनदानवगहिलीन्ह्यो हमतेआयजुद्धपुनिकीन्ह्यो ३ हमतुमक

रहिजुइयहिसंगा आयौनृपदलदूतैअभंगा ४ कौकरिहैजुइदसरषवारी लैहैकौरवा
आसुहिमारी ५ कहोंगयोसुतजेहिकहिराथो समामद्विजोअतिसयमाथो ६ वेगिरो
लावहुनिजसुतकाही करैआजुविक्रमरनमाही ७ तववलमइकह्योमुसकाई षडोपुन
मेराजदुराई ८ दोहा देषहुअवप्रद्युम्नकोकलभयावैनजुइ रुकिहिकोनसतसुषु।
भटजवहोइहिवहुकुइ २ चौपाई असकहिदेरिकह्योवलरामा अहैप्रद्युम्नतोर
अवकामा १ देषुहुकहातमासाठादे आवहियेकौरवमनचादे २ कलकुमा
रतहामुसकाई रामकृष्णकेपदसिरनाई ३ सारथिसौअसवचनउचारा रिपु
सनमुषकरुजानहमारा ४ त्यावहुभीतिनककुमनमाही वहसंगभिरतनिर
षिमोहिकाही ५ येकहुवाननलागनपैहै हंसतेकोसवमोतिवचैहै ६ यहठाढेदु
रजोधनराजा सतभाइनजुतजोरिसमाजा ७ सकुनिदुसासनदक्षिनवोरा दो
नकपहुहैवांमहिठोरा ८ दोहा मातुलरुकुमीसाल्वनृपअरुमागधसिसुपा
लदंतवकविदुरथसुभटपीछेपरेभुवाल चौपाई धृष्टद्युम्नजयद्रथवीरा दुपद
विराटसुसामाधीरा १ उत्तरनीलविंदुअनुविदा अरुभगदतहुचढोकरीरा २
येसवभटहैदलकेआगे तिनकेमधिमेरनअनुरागे ३ तारधुजाजेनिकोफहरा
ई अचलसैलसमजोनदेपाई ४ सोईपितामहैकुरुकुलकेरो भीषमहैविक्रमी
घनेरो ५ याहीकेभुजवलकुरुराई जदुवंसिनपरकरीचढाई ततिसुनसारथि।
मतिधीरा लैचलुरथजहैभीषमवीरा ७ जोभीषमदिगद्रुतपहुंचैहो तोसारथ्या
जगमेजसलैहो ८ दोहा सुनतसूतहरिसुतवयनधारिचैनचितमाहि कह्योवच
नवलअनपहैमोहिककुभयनजनाहि चौपाई असकहिस्यंदनधरनिउतारी वा
रवारवाजिनपुचकारी १ सूधोकरिकौरवदलवोरा सावधानकैकैतोहिठोरा २।
करीवागवाजिनकीऊंची तनतजिवेकीतजीनिकूची ३ घर्घरातस्यंदनअतिघो
रा चल्योसत्रुसनमुषवरजोरा ४ जैसैकढ्योचापतेवाना कोहूकोनहिबीचदेपा
ना ५ तैसहिकस्तकुमारप्रवीरा आयौनिकदधनुर्धरधीरा तहांदेवसवलषन
तमासा आयैचढिचढिजानअकासा ७ कृष्णकुर्वरकहैलषिसुषपागे आपु
समहैअसभाषेनलागे ८ दोहा धंनधंनप्रद्युम्नहैकोजगयाहिसमान सहस
नमहारथीनपैयेकयहकियोपयान ५ चौपाई सहसनफहराहैजहांनिसौना।।
मारुवाजवजैविधिनाना १ चमकिरहैचैचापप्रचंडा परेवीरवहुभरधमंडा २
कौरवसागरमहाअथाहा लेनजोस्योहरिसुततहथाहा ३ इतवोलोभीषमरन
धीरा नैनषोलिदेषहरेवीरा ४ यहजोस्यामवरनधनुधारे कीटकवचकरनान
सवारे ५ कमरकसीकृपानिकराली उभैनिषंगकंधसरजाली ६ आवतहैअके।
लचढिस्यंदन सोहैयहजडुनंदननंदन ७ फहरतहैनिसानरुविभूरी रथनल

८ दोहा ज

रकेसनमुषेहावहुसौवरिवंड चौपाई सभामडिहस्थिनपुरमाँही

तनकाँही १ तेअवविक्रमकरहिँनकाहे

हिभीषमकरे दरसीधूरिसैनकेनरे ३ हरिकुमारकोरथदलमाँही

तदेथोकोउनाँही ४ जोहिमेघमंडलजिमिभाँनू

नूकोरवदसतिमिऊछमकुमारा मिल्यो धायलागीनहिवारा ६

गयोआसुजहँछमकिसोरा ७ माल्यो सहसवानविकराला

करतमानहँवाला ८ दोहा सरनकादिप्रद्युम्नतहँद्वैहजारहँनिवान

मकेजोनपरमास्योविसिषअमान

मरनेधरनीलोराजा चानंददलसिरहेदराजा ३

नछोडिकरिदियअधियारा ४ भीषेमवाँनकुवैरदलिवारै

निवारै ५ भीषमकरहिँवाँनअधियारा तवकुमारकरतोउजियारा

करिदेतअधेरा तवभीषमपुनिकरतउजेरा ७ जैसेमेघवलितदिनमाँही

प्रकासकहँतमकैजाँही ८ दोहा रहमंडलाकारकैदोहँनकेकोरंड येँचतअँचतज

तसरलषिनपरहिँवरिवंड ८ चौपाई

कहिमहिगाँडे १ सवदलदेषनलग्योतमासा षडैजकेजिमिचित्रअवासा २

अवनिवदधिअरुआसा छायरहेसरसहितप्रकासा ३

मीरा सँगसिरहेअतिसैवहुतीरा ४ भूभूधरमेवाँननजंजर

रपंजर ५ सरितसमुद्रसलिलरुकिगयऊ सरनसेतथलथलमद्रथऊ ईरहि

नसकेतहँयौमविमाना ब्रम्हलोकसुरकियेपयाँना ७

चारी देवनभईभीतिअविभारी

जसदोउविक्रमकरतमेभीषमहरिसतकुँह चौपाई

छकुवरकरिरेनुउडवै १ कछकुवरछोडैसभूरी सुरसरिसुवनकरैसवधूरी २जि

जुरिदोऊसटपुनिविलगौही कहँवाँमदहिनोदैजाही ३

कहँवाजिनपरवाँननिभारै ४ गर्जहिँतर्जहिदोउरनधीरा गनहिँनअंगविसिषकी

पीरा ५ भीषमपलकपरतसरसारै हरिसुतकादिनराचपवारै ६

अतिसोरा मूदिगयेडुंदुभिरवघोरा ७ जिमिजुगभाँनुरैमहिँमाही

समरसोहाँही ८ दोहा किरिनिसरिससायकमरैचारुचक्रभोचाप

तकरैप्रगटहिँपरमप्रताप चौपाई पुनिवोलेहँसिकसकुमारा परसुरामनहिँना

महमारा १ भीषममेनहिँसाल्वमुवाला जासुनारिहरि लईवताला २नहीपाँडुकुल

नहिंकुरुकुलमे शिववहुजिनहीसदनअमलमे ३ हौजहुवसीवीरउदरो कृत्यता
 नेवलभद्रहृप्यारो ४ जीसौलघुनभूपजगमाही कवहुनपस्योकांमभटपाही ५ भी
 षमलषहुआजवलमेरो मैदेविहौसकलवलतेरो ६ भीषमसुनतकृष्णसुतवा
 नी वोल्योवचनवीरविज्ञानी ७ मेरेप्रभुकेअहौकुमार तुमसमसुभटनजगतनि
 हारे ८ दोहा पुनिकुमारतुमहोजुवाहमहैदृढमहान विक्रममेनहिहोहैवालकदृढसमान
 चौपाई जदपिहारिहमतुमसोजैहैं तदपिककुलधुतानहिपैहैं १ असकहिपुनिवहुवांन
 चलाई लियोकृष्णनदनकोलाई २ भीषमवानविदारिकुमारा पुनिछोडीअनुपमस
 रधारा ३ जदपिलियेकरयेककमाना जानियरतजिमिधनुसतवाना ४ भीषमध
 नुषधारसरकेरी कदतहिकदतलगतिनहिंदेरी ५ जिमिधृतधारअगिनिमहंजवि
 नहिंदेपनिअतिज्वालवढावै ६ तिमिभीषमवलवाढतजसजस दूनकरतहरिनंद
 नतसतस ७ दिव्यअस्त्रलैभीषमचारी प्रद्युम्नहियेदियोपवारी ८ दोहा अगिनप
 वैनअरुवारुनौपरवतास्त्रअतिघोर आवतलषिसंगताममिसनमुषकृष्णकिसो
 र चौपाई धनदजाम्यअरुइंद्रदिनेसायेवारिहुअस्त्रनतेहिदेसा १ तजिप्रद्युम्नभी
 षकेअस्त्रन विनप्रयासनास्योताहीछून २ संतनुसुततवकोपितकैकै लियत्रमहा
 स्त्रहिनिजकृयजैकै ३ कृष्णकुवरकहंताकिचलायौ कालसरिससनमुषसोधायौ
 ४ तबप्रद्युम्नअहंसिरमास्यो सोत्रमहास्त्रहिआसुहिजास्यो लाषवानकरिअतिव
 पलाई तज्योकुवरनहिंपरेदेसाई ६ भीषमधनुसारथिरथवाजी कादिकियातिला
 तिखरनगाजी ७ इतियधनुषरथलेनहिंलागे पैनहिंआयसक्योतेहिंआगे ८ दो
 हा तहंप्रद्युम्नकेवानकोपौनहिंपायतुरंत भेजेदुरजोधनहिकेरथजडिपरेदिगंत
 चौपाई तहांमोहनीमायाफांसी हरिसुतहन्प्योभीषमहिभासी १ ताहीछूनभीषम
 केअंगेबंधनपरिगेयेकहिसंगे २ गिर्योविसंगभूमिमहंभीषमरह्योसमरम
 हंजोअतिभीषम पावसधनप्रद्युम्नहिपाई मनुभीषमरवितापगमाई ४ संतनुसु
 तकहंगिरतनिहारा माचिरह्योदलहाहाकारा ५ सकलसुभटयेकहिसंगभागे कृष्ण
 कुमारभीतिअतिपागे ६ तहांद्रोनअरुकृपवलवांन हरिसुतसनमुषकियेपर्यो
 ना ७ उमैवोरतेउमैप्रवीरा भारनलगेसरनरनधीरा ८ दोहा छायलियोप्रद्यु
 म्नकोमारिवोनसहसानु हरिसुततहांछियानइनिजिमिनिहारमहंभानु चौपाई
 तहंप्रद्युम्नधनुषरधीरा काट्योयेकसंगसवतीरा १ पुनिहरिनंदवैनअसभावे
 तुमदोउविप्रसमरकसभावे २ कीजेजयतपकुहंवनजाई धनुषधरबनहिउचित
 देसाई ३ जंदुकुलकेरिसदकीरीती करहिंविप्रसोनहिंवियरीती ४ काहेषायदेहु
 इतआई समरछोडिदुजजाहुपरार् ५ शिववहुकहंसिसुनकहंजाई जामेजिया
 हुजीविकापाई ६ वोलैविहसिद्रोनकृपतवही निजनिजधर्मकरवभलसवही ७

पिहंमअसत्राह्ननहिंअहंही जोलहिसमरधनुषनहिंगहंही ८ दोहा देखहुविक्रमवि
 दोहंदिस्तिदेउवीर विपुलविसिषकोडेउरनथीस १
 तजंधराधरपैयकवारा २ दोहंदिस्तिमनुयकतउमाही
 माही ३ हरिसुतकेरथतेनभवाई बहुविधिविसिषनकीततिछाई ४
 लषिनयसौजिमिससिधनघोरा ५ तहंसवभटअसवचनउवा
 र दोनकूपहुहरिसुतकहंमारि तहंप्रद्युम्नप्रवीरप्रचंडा अदभुतविक्रमकियो
 उरंडा ७ छनमहंकरितिलतिलसरवंडा कठिआयौजनुघनतेचंडा ८
 वारतहंछाडिकैउभैविसिषकीधार उभैवीरकोछायाखियरनवांकुरोकुमार ॥
 चौपाई दोहंदिस्तिजतवरखेखाना फिरतनजानिपरतखवांना १
 तिमिप्रद्युम्नविसिषवहुवरसत
 यहंचाहिंनहिसरहरिसुतपाही
 दोउसकुचाही ४ तहंपुनिकौतुककियोकुमारा मक्यकसरपैजुगसरमारा
 साषनवानदोनरूपकेरिदियलौटायगयेतिननेरे ई निजवाननकहंकाटनलागे
 दोनतजोतहंअस्त्रपिसाचा छोडेहुकूपहुमुजंगनराचा ८
 एकवारधावतभयेवहुवेतालकराल एकवारपावकवमतथायेआखविसाल
 चौपाई तहंप्रद्युम्नकोपअतिकैकै गरुड इंद्रअस्त्रनकोलैकै १
 दोहुवोरा दियौनासिदेउअस्त्रनिघोरा २ दोहंदिस्तिद्वैहजारसरछाड्यो उभैवीरकह
 मनुमहिगाड्यो ३ पुनिरविअगिनिअस्त्रकरलैकै छोड्योदोनरूपहिरथजैको
 लगतवानजरिगेजगजाने धुजतुरंगसारथिनदेधाने ५ कूदिदोनरूपहनेत्रिसू
 ला हरिसुतपकरिदेरिसममूला ई मायावंधनदेहुंगलडारी
 हकारी ७ विप्रजानितिनव धनहिंकीन्ह्यो निजविकसंदेधायतहंदीन्ह्यो ८
 मायाकीरविषकगुहाजामेअतिअधियार भीषमदोनहुंकूपहुकोडारेहुंकूपहुकु
 मार मातुलअरुनिजजनककोवंधनलषिकरिकोप
 जीतनचोप चौपाई दरिहिंतेअसवचनपुकारा घरेरहोजदुनाथकुमारा भीषमअ
 रुपितुमातुलकाही करिवीरताजिसौतुमनाही २
 अंगनमहंवंधनडारा ३ जोअतिहोहुसमरमहंगादे तौनहिंठरहरहइतठाडे ४
 जोकरतोनहिअसअपराधा तौदेतोनहिंतोहिजियवाधा
 नहिंपैहो छनयकइतेठाढजोरैहो ई असकहिमारतवानप्रचंडा
 वैनवरिवेडा ७ देखिकह्योतवरुसकुमारा वालिसअहोविप्रकेवारा ८ दोहा प्र

चौपाई द्रोण सुवर्नतवक हैयो प्रचारी १ देषहु अववीरता हमारी १ अस कहि सातसा
 हस सरमारे कृष्ण सुवनवीचहि दलिडारे २ द्रोण सुवर्न हरिसुत सारथिक है माख्यो
 पंचवर्नत किउरम है ३ तेवाननवीचहि महंकाटी हरिसुतता सुधुजादिय कांटी ४ का
 टिधनुषतरक सदोउकाख्यो फेरितुरंगनकाहि निपाख्यो सारथिसिरविदारिरथ
 चूख्यो हैसतवांनता सुतन पूख्यो द्रोण पुत्रलेक ठिन कृपाना षंड षंड किय द्वे सा
 तवांन ७ ता सुकृपानकाटिकरमाही कूटि कृष्ण सुत समरतहांही ८ दोहा द्रो
 न पुत्रको धरिलियो माया वंधनवांधि माया विरचित कंदराता मेदीन्ह्यो धांधि
 १० चौपाई लषित है वंधनवीरनचारी १ दुरजोधन अति भयो दुषारी १ पुनि अस
 मनमहं भूपविचार्यो वन्यो नजो मैद तै सिधार्यो २ लेतो भाषसीषजो मानी ॥
 होति न तो दुषद सामहांनी ३ पुनि विचारकीन्ह्यो मनमाही भागवउचित समर
 महं नाही ४ दृढ़न धर्यो मुरारिकुमारा अवेन आनन लख्यो हमारा ५ अस गु
 नि सारथि से कहवांनी लैचलुरथ जहं अरि दुषदानि ई है जदुवंसी कुरुकुलदासा
 राषतरहे हमारि निआसा ७ अवकळु धनलैषाय मोटाई लागे है मसौ करन पो
 टाई ८ दोहा अस कहि कुरुपतिको पकरि स्पंदन चपल चलाय हरिनंदन को हा
 नत भेद सनराच दिंग आय चौपाई सहज हितिन को काटिकुमारा दुरजोधन सौ
 वचन उचारा १ कुरुपति जुइ करन नहि जानहुं दृष्टा वीर अपने कहं मानहुं २ हस्ति
 ननगर लौटि तुम जाहु जीववचाव नजो चितचाह ३ विलसहु वनितन संग विलासी
 काहे करवावहुनि जहासी ४ तव दुरजोधन कह्यो रिसाई दृढ़न जीति गर्व अतिक
 ई ५ वालकवदसिन वात विचारी जिये सदा करि सेव हमारी ई छोडि दई तै कुलकी
 लाजू ताको फल पावै गोआजू ७ अस कहि पुनि सतवांन चलायो कृष्ण कुव रता
 वकाटि गिरायो ८ दोहा कुरुपतिकी युक्वौन ते धुजाकाटि जदुवार सारथिको
 सिरसूदिकै है न्योतुरंगन तीर चौपाई भेतुरंग पद विनत है चारो पुनि वहुवांन
 नजान विदारो १ कवचकाटि दीन्ह्यो सतवांन कियो षंड नैकटि किरवानै २ रहेजे
 सब आशु धरथ्य माही तजनन पायौ नृपतिन काही ३ रथमहं धरे कटेयक संग ॥
 वेधेवान सुजोधन अंगा ४ तजि दुरजोधन जइ उमगा सिरमर भूपरगि सौ विसंगा ५ जो
 निमृत्युत है कुरुपतिकेरी सत्य करि विगता घनेरी ई जानधवाय आसुत है आई कुरुपति
 को तियजो नचढाई ७ चख्यो ताहि लैतुरत पराई हरिसुत सरत है सहसचलाई ८ दोहा स
 त्यसुतरथ धनुकवच औरपता कतुरंग रनमहं तहय कळनहि मेकन कन कन किय
 येक संग चौपाई हरिकुमार पुनि जानधवाई सत्य हि यकरिलियो दिंग जाई १
 कुरुपतिको लिय कीट उतारी १ विहं सिमंद अस गिरा उचारी २ सीस वंचाय देत
 होतारा सुधिराषियो सदावल मोरा ३ मै नहि पांडव हौं दुरजोधन जिन को दावा

देहुतुमल्लनल्लन ४ सुनिकुरुनाथनीक्करिसीसा भागिगयौजहंमगधमहीसा ५
 मायागुहासत्यकहेडारी धायौपुनिप्रद्युम्नचचारी ई उतैसुजोधनपरमदुपारी
 सवराजनसंगिराउचारी ७ तुम्हरेसवकेवलहंमआये तुम्हरेदेषतयहदुषपये
 ८ दोहा अहौनपुंसकसकलनपराषट्टयाधमंड वासुदेवकोवालयकजीसौवहुवा
 रिचंड चौपाई सुनिकेडुरजोधनकेचैना बोलिवठेसवनपवलअना १ कतविषा
 दकुरुपतितुमकरहू नेसुकल्लनल्लौधीरजधरहू २ यहवालककीकेतिकवाता
 हंमकरिहैसवजदुकुषयाता ३ असकहितहंमोगधरनधीरा विंदऔरअनु
 विंदप्रवीरा घट्टयुमहुंदुपदविराटा औरसुसरमामालवराटा ५ दंतवकरुकु
 मीसिसुपाला आहितअरुविदुरथमहियाला ई सोमदत्तभूरिअचवीरा तैसा
 हिवाहलीकरनधीरा ७ पुरुजितकासिराजअरुमोजा जुधाम सुअरुनपञ्च
 मोजा ८ दोहा चेकितानअरुकुंतनृपधृष्टकेतुअरुसेव सकुनिदुसासनहुत
 हांदायककुमतिसदैव चौपाई तहांजयद्रथरथचढिराजा दुरजोधनसतो
 वंधुसमाजा १ येतसुमदकोपअतिकीने प्रद्युम्नहिंजीतनमनदीने २ लैलैनिज
 अशोहिनिधाये येकहिवारसमिटिसवआये ३ सहसनगजमदगलितगरदा
 करिदीन्हैआगेतेहिठटा ४ पुनिखाषनतुरंगतिनपाछे बाधोदठसुमदजुतआ
 छे ५ तिनपीछेपैदरहकरोरे मधिमधिस्यदनकरिसवठोरे ई यहिविधिमंडल
 करिचहुंवोरे घेरिलियोरुकुमिनीकिसोरै ७ जोजनचारिमाहदलठाढो कृष्णसु
 वैनतामधिरनगाढो ८ दोहा अस्वसस्वसवसुमदतहेकोपितहैयेकवार चहै
 किततेप्रद्युम्नपरहरवरकियेप्रहार ई चौपाई जैसेसामनकेधनघोरा बरषहिं
 जललहियवैनमकोरा १ असहिसस्वदृष्टिभैमारी गगनल्लमाछाईअधियारी
 २ रुकुमिनिसुतरथतेनभताई विविधिभांतिअस्वावलछाई ३ देविनयसौकु
 चरकोजाना मनहंमेधमहंभानुछिपाना ४ हाहाकारहिकरिअसुरारी जदुपति
 सुतकीमीचविचारी ५ जानिलियाभूपहुअसमनमे डारिषोमारियाहियहिछन
 मे ई विजैवाजवाजकनवजाये वंदीगनअनगनगुनगाये ७ अतिप्रमुदितभेसव
 महियाला विजैविचारिलईतेहिंकाला ८ दोहा तहांअनोषोअतिप्रवलवीरधनुध
 रधीर जदुपतिकोप्रियलाडिलोकि यविक्रमगंभीर चौपाई तजीसरासनतेसर्धा
 रा मनहुं प्रलयधनवृंदअपारा १ सतसहस्त्रलाषहुकरोरन चलेहुंडसरकेचहुंवो
 रन २ सवसस्वनकोकाटिकुमारा कटिआयोसरतजतअपारा ३ जैसेप्रथमधू
 मछयिआगी कटिआवतपुनिज्वालंहिजागी ४ कोटिनआसुधसुभटनकेरे छन
 महंतिलतिलकियेघनेरे ५ देशिपरेदिनकरकलुकाला पुनिछिपायेगसायका
 जाला ईनभमहंछाईरहेसरवृंदा रोकिगईगतिदिनकरवेदा ७ देवविमाननवैपु

निभागे तारादृष्टिपरममहिलागे ८ दोहा वारिदव्योमहिंछोडिकैदुतहिदुरानदि
सोनपवनहुंपरमप्रचंडतहंप्रविसिनकियोपर्यान ८ चौपाई वानवरेजविस्वम
हैक्यो नागवेलिदलनजरिनआयो सातहुसुरपुरसायककाये सुरनप्रलया
भ्रममनउपजाये २ सातहुसिंधुनमहंसरपरही वारवारजलनभज्जुही ३
कटेजाहिजलजीवअनंता नीरगंभीरखुकाहिंतुरंता सायकमेरुअंगलगिति
डकै भरनासलिलचहूँदिसिछिडकै ५ उदधिअकासअवनिअरुआसा संग
सिरहेसरनहिआकासा ई कृष्णसुवनअसजोनिपरतहै रोमनरोमनसरनत
जतहै ७ वाजिनसारथिअंगनितेरे जनुनिकसहिनाराचघनेरे ८ दोहा देषिपरत
नहिंकुंवरकोरथपरमहूँतेहिंठोर वानधारचहुँवोरतेधावतिहैचहुँवोर चौपा
ई कटहिंकुंभकेतेकरिकेरेविनादंतविनसुंडघनेरे ९ होदासंजुतसुभटगिरा
ही महिआवनवहुंपंडलषाही २ केतेभागतनागचिकारत सुभटहुआरतवचा
नपुकारत ३ केतेमहिमरिगिरेकरिंदा मानहुंप्रगटदहेगिरिंदरा ४ येकयेक
सरमहंसतसतफूटै वंचैतेभाजतनिजदलकूटै ५ पेलहिंपीलयाचगजकाही ची
तकारकरिपेलिपराही ई फूटिगयोगजमंडलकेसे प्रवलपवनधनमंडलजे
से ७ निजदलदलतदुरददुतदोरी दूरिगयेकरिकरिवरजोरी ८ दोहा वौधोजो
जनयेककोमंडलकृष्णकुसार धावतरथनहिलषिपरतदेषिपरतिसरधार
चौपाई मनहुंअलातचक्रअतिभावे चहुँदिसिअगिनिपुंजभूहरावै रथमंडला
कारपरधावत धनुमंडलाकारकृविछावत २ कटहिंतुरंगनअंगअनंता महिकटि
गिरहिसवारतुरंता ३ लाषनयकवारहिजुरिधावै सरनधाततिलतिलजैजावै
४ जहैलोजायपरायप्रवीरा तहैलोलागेहरिसुततीरा ५ कटहिकवचधनुचा
र्मक्याना मुगदरसोभरभूसलनाना ई धावैहिसुभटसमिदिचहुँवोरा करा
हिंजोरसोधारहिंसोरा ७ मारुमारुधरुधरुधरुधाई अवनहिकृष्णकुंवरवा
चिजाई ८ दोहा लाषनकोटिनसुभटकोधावतआवतभुंड लाषनकोटिनवा
नलगिकटहिंरुंडअरुमुंड चौपाई जेआयुधलेहाथउठावै आयुधसहितभुजा
कटिजावै देषहिजेभटआषिउठाई तिनकेलगहिंवानद्रगजाई २ मनुअमनीतो
अमरतेरे निकसहिंभरभरवानघनेरे ३ जोनिपरतअसनहिकोहुकाही वाना
धारआवतिकेहिंघाही ४ वाननकीवरषाचहुँवोरा होतिनिरंतरनृपतेहिंठोरा ५
लागतविसिषप्रचंडतहाही रुंडमुंडकीभुंडउराही ई वटिहटिसकहिनकोउस
ग्रामा भयभयगिरिहैवीरतेहिंठाभा ७ जवकोऊसमरमाहिधनुधारी वाना
धारएकदेहिविदारी ८ दोहा तवताकेपीकेलवैआवतत्रयसरधाररथीसारथी
जानजुतहोहिकतलयेकवार चौपाई तहैआनितसरितावहुवहैही जोगिनजुह

काककेकगीधनगनधावे आमिषभषिचतिक्षुधावुभावे २
समरभूमिभैघोरधनरी ३.

लोलेकरमेषप्यरकरवाली ४

कूता पूलागिगयेतहैलोथियहार मनुहैंविनेवविनेवउधारा ६
मंदपरिगयऊ स्वस्तिस्वस्तिअसमुनिगनकहेऊ ७

सागरकोदिय शानवनाई ८ दोहा

तुरंगदापतेफूटिगेकेतनसीसअदाग चौपाई

जाकेचानलग्योतननाही ९

२ताकिताकिरथचानतजतहै छैनजाततववीरलजतहै ३

आयोवीरा असपुकारिबोखहिरनधीरा ४ पैनहिंदेयिपरतहैकाहू जाकेनिके

हरिकुमारप्रगटेअवतेते ७

तेहितहैराख्योरोकितहैहै ८ दोहा येकहिहरिसुतसोवचवदुरदरहौ

चौपाई

भाजिचलेसबभटचहुंवोरा १ आपुसमहैअससववतराही

२कोऊकहकुरुपतिकरीननीकी मान्योहहानकीनीजीकी ३का

स्तकुवरसंगल्यायुलरायो सवसुभटनकोगर्वगवायो ४ महाकालहैकस्तकुमा

रा यासोअवनहिअहेउवारा ५ असकहिभयभरिभागतजाही तदपिचानतव

तनाही सनमुषहपीरहुसरलागे थलथलसरधारावहुवागे ७ जिमिघनपू

भकौरजलकीभरिलावै ८ दोहा सरवरषातिमिहोततहुंवंचत

हायहायरवदैरह्योसकतसखनहिंसागि चौपाई कस्तकुवरको

भयोनिकेभहुंच कितमारी १ देखनलाग्योसमरतमासा भूलिगयो

२ लषिप्रयुम्नपराकमधोरा हरिसोकहरोहिनीकिसोरा ३

भिरैयायेकवहुवीरसमाजू ४

मोसुतलषितिमिसुभटपराही ५ तवजडुपतिमोदितमुसकाई वलसो

वालैमदलजाई ईवालकतेपालैजिहिआपूकसनहोयअसप्रगटप्रतापू

पासहितजेहिआपुसिपावे तासुऔरसमिताकिमिपावै ८ दोहा सोईहैअतिसेव

सोईहैमतिमान जापैतुमकीजतवृ

२तहै

३धावहुरेधावहुवलवारा व

रिंदा चल्थो धसावत धरनिगिरिंदा ५ कह्यो महाउत सोअ सर्वांनी रथ तोराय डार
 हुअ भिमानी ६ पेत्थो पीलमानत हं पीलै जाको रह्यो मेरु समडीलै ७ सिंधु खच
 सुंड फटकारत मान हं महिके सेल उषारत ८ दोहा निकट आय प्रधुम्न के भू
 पति हं नीत्रि सूल तीनि सरन सो काटि दिय हरि सुत तिन के तूल चौपाई पुनि ज
 दुनंदन नंदन वीरा कियो वेग रथ को रंगीरा ९ उडि रथ नाग सीम हं दीसा चाको
 चप्यो महाउत सीसा २ सिर भिक्कारत करत चिकारा भागि चल्थो सिंधु खलवा
 रा ३ एक स्यो भगदत हि हरि नंदन डारि पगन महं माया बंधन ४ रथ उडि पुनि म
 हि पस्यो नरेसा प्राग्जोतिष पुरग यो गजेसा ५ तहं दुपद अरु भूप विराटा आहि
 त अरु मालव को राटा ६ विदुर रथ दंतवक्रम गधेसा विंदु और अनुविंदु नरेसा
 ७ नीलनख दातट को वासी कुंति भोज अरु भूपतिका सी ८ दोहा जुधामनु डत
 सो जहं और सुसरमा वीर हरि सुत को चहं वोरते मारन लागे तीर चौपाई को उ
 सत को उ सत पंच पवारा को उ सहस्र को उ दसै हजार ९ तिन के वोन काटि ज दुवी
 रा मारि सरन कीन्ह्यो अति पीरा २ पुनि दस लक्ष वोन यक वारा तज्यो नृप नये
 कृष्ण कुमारा ३ सब के सारथि स्यंदन काट्यो धुजा धनुष कवचहु अ सिद्धाट्यो
 ४ तजी फेरि माया की फांसी सोलीन्ह्यो सब दिन कहं गांसी ५ सब को पकरि कुमा
 र मुरारी डारि दियो तेहि गुहाम भारी ६ तहं उत्तर अरु धृष्ट धुम्ना आये निकटा
 आसु प्रधुम्ना ७ तेनहि वोन चलावन पाये बीचहि वां धि गुहाम हं नाये ८ दोहा
 तहं दुस्सा सनसकुनि है और सुजो धनवीर सब भादन को संगलै तजे आय वा
 हु तीर चौपाई कृष्ण कुवर बोले असवोनी अति निखल तिन को अनुमानी ९
 तुम को हम नहिं कर धनु लै है वां धि विना प्रमगुहाय ठै है २ अस कहि रथा
 तजि अवर जाई कूद्यो सकुनि स्यंदन हिं आई ३ सकुनि के संगहि ताहि घसे दता
 गयो दुसासन रथ हिंद पटत ४ तासु के संगहि ये कहि साथा वां थ्यो उभे वीर को मा
 था ५ माया गुहा डारि तिन दीन्ह्यो सब वंधुन पुनि वंधन कीन्ह्यो ६ तिनहुन का
 हं पुनि गुहाम भारी डारि दियो रनमहि प्रचारी ७ पुनि कुरुपतिके सनमुषधा
 यो आवत सोलषिये लिपरायो ८ दोहा पीळ धायो कृष्ण सुत कह्यो नपै है जा
 न कुरुकुल के तुम नाथ हो वाट्यो गर्व महान चौपाई अस कहि दोरि सुजो धना
 काही पकरि के सधरि लियो तहाही ९ तरफ रानवहु कुरुकुल राई छटन की किय
 कोटि उपाई २ छूटि सक्यो नहिं हरि सुत करते उत स्यो तेहि लै तेहि रथ परते ३
 यक कर ग्रीव येक कर पायन कस्तु कुमार उठाय सुभायन ४ माया गुहा डारि
 दिय जाई वां थ्यो नाहि जानि कुरु राई ५ पुनि रथ चढि तहं कस्तु कुमार लख्यो
 निहारन समरम भारी ६ को अस रह्यो वीर दंतवाकी माया गुहा गयो नहिं दं

का ७ तहँ देख्यो रूकुमी सि सुपाले निजनिजसेन सहित तेहिं काले ८

रि चौपाई तुमहुँ भवैन कहँ गमनहुँ मामा

लकहँ आयसयाने

समरमहि मै रह्यौ अभीते ३ ज. ५५।

लपाये ४ चेदिय रूकुम सुनत असवानी बोलै वचन महा अभिमानि ५

पालवाल मतिमंदा येतने हिमे छग भये बलदा ६

जीति गर्व वाढ्यो मनमाही है मनहि किय बल समर विलासा ७

रतमासा ८ दोहा

चौपाई रूकुम और चेदिय केवैना

१ हमेतो जानिसयान वताये तुम तो अति दमंड महँ लाये २

है सुधिनहिं कुंडिन पुर केरी ॥

तुम समान निरल ज्ञन को

सुनत वचन हरि सुत के वीर थाये दोउ मारत बहुतीरा ६

छाँडत वीन जाख विकराले ७

चाजलवाने पै थावत वेग गभीर १३ चौपाई

सुतहिं वहुवांन १ तदिय रूकुम नहिं सँदन ताको रुकुम मार जुद्ध महँ वाँको

२ हरि सुत लखि आवत भय पागी चेदिय रूकुम सेन सब भागी ३ बढि दोऊ भट

सायक मारि रुकुम मार काटि सब डारे ४ दोहुँ न धनुष दलौ यक वारा दोहुँ न के

सारथी सँघारा ५ तव दोऊ लिय सुल विसाला

ला ६ सुल चला मनवी रन पाये करमहँ काटि प्रयुक्त गिराये ७

गकी फासी बाँधिलियो दोहुँ न बल रासी ८ दोहा

यगमे वचन बाँधिके दियो गुहामे डारि १४

ठामा देइ जा हरि पुत्र हि सँग नामा १ चारि हवै रनिहार न लाग्यो २

कोय हि पाग्यो २ लख्यो दूर करन हि रन धीरा गुहा द्वार महँ ठाढ़ो वीरा ३

रुद्ध हि वै गिवा लाई माया कंदर द्वार टिकाई ४ कह्यो वचन असे वल धामे कौरव

५ रहियो पर धनुर्धर धीरा मारि जुआ वै दत वीरा ६

वचन संकनिवारी ८ दोहा सारथी सो बोल्यो बहुरिका पितु रुक्म कि सोर लेव

लुच पल चलाय रथ परे करन जे हिवार चौपाई यह अयन कहँ जानत सूता मोसमा

औरनउपज्योपूता १ कायस्कटिलकुमतिअतिकूरा पापकरनमहंअतिसैपूरा
 २ कुरपतिकोकुमंत्रयहदेतो वृद्धनकियोअनादरकेतो ३ हैकुमंत्रकोयेहीका
 रन जोदुरजोधनआयोमारन ४ अपनोभुजअरुधनुषनिहारी सबकहलीन्हो
 तुच्छविचारी ५ तातेयाकोसरनचलेहैं दौरिकेसधरियहिधरिलेहैं ६ सारथि
 सुनतरथीकैयेना रथलेचल्योकरनयेयेना ७ जइनंदननंदनलषिआवत वो
 ल्योकरननककुभयल्यावत ८ दोहा आविहुआविहुकृष्णसुतसनमुखमेरेधायी॥
 करुअपनोविक्रमसकलअवनअनततूजाय चौपाई वाननसीसकाटिमैले
 हैं उरिनसकलसुभटनसोंकैहैं १ करनवचनसुनिजइयतिनंदन दौख्योकूदि॥
 छोडिनिजस्यंदन २ मायायासखयेयकहोआ धायोधरनकरनकरमाया ३ तहोंक
 रनकोदंडटकोरा माख्योसरसजूहअतिघोरा ३ हरिसुतदिंगलोअरुनिजपा
 ही बांधिदियोसरसेनुतहोही ५ तहोंकस्तनंदनरनधीरा अतिअदभुतवि
 क्रमीप्रवीरा ६ सरनवीचकैसरनवंचावैत तरुनवीचजिमिमारुतधावत ७ प
 ल्योनदेखिवीरमहिमाही दमक्योदामिनिसरिसतहोही ८ दोहा कीउतकीदु
 तकरनदिंगपख्योदेखिहरिनंद गयौचौधभोचषणमेकरनधनुषभोवंद चौपा
 ई सूतपूततहेंषरोरहोजकि सक्योनप्रद्युम्नहिंरजमहतकि १ हरिसुतकिया
 उरचरनप्रहारा गिल्योकरनमाहिषायपकारा २ उठनलग्योतहेंससरनुतै॥
 होतजानअपनोजियअतै तहोंकृष्णसुतकेसपकरिकै बांध्योकरअरुचरन
 जकरिकै ४ विनप्रयासकरनहिधनुधारी डाख्योमायागुहामभारी ५ रहिनग
 योकोकधनुधारी करैजोहरिसुतसोरनरारी ६ पुनिचठिरथमहंकृष्णकुमारा
 रामकृष्णकनिकटसिधारा ७ आवतनिरषियुववलरामा धायेरथतजिआ
 नंदधामा ८ दोहा मंदमंदपीछेतिन्हैचलेकृष्णसुसकात मनमहंअसैगुनहिंप्र
 भुयहिसमकोउनेदेपात चौपाई आवतपितुप्रद्युम्ननिहारी रथतेउतरिपख्यो
 धनुधारी १ तहोंदौरिदुतहीवलराई हरिसुतकहैलियअंकउठाई २ सीसस
 धिउरलियोखगाई आपिनआनंदअवुवहाई ३ पुनिप्रद्युम्नचरनसिरनाये॥
 अतिआदरगुनिअतिसकुचाये ४ आसिषअमितहरषिदियसोक विरंजीवप्या
 रेसुतहोऊ ५ निजपदपोछितासुमुखरामा विथुरीअलकसम्हारिललामा ६ पी
 ठिपानिकेरतहरषाई बोलैवचनविहंसिवलराई ७ तोरेवलहमडरहिंनकाहू को
 रिधरेकैसुचितसनाहू ८ दोहा जाकेतुमसोपुत्रहैसाईजगवडभाग सोईअहैआ
 जातअरिताकोजसजगजाग ४ चौपाई पुनिप्रद्युम्नकृष्णपदपोही वंदनकीन्होप
 रिमहिमाही १ मंदमंदआसिषहरिदीनी कह्योनककुवललाजहिभीनीपुनिप्रा
 द्युम्नसोंकहवलराई जइवसिनअवलेहुछोराई ३ तवप्रद्युम्नवदिसुषपाई वा

दपुरगुहाद्वारमहंजार्ई ४ सवजदुवसिनबंधनकोरी ल्यायौकस्मनिकददुतदोरी ५
 वंधनलपिकौरवदलकेरी अरुजदुवसिनमोदधनेरी ई भागेजेककुदुनववांचेजु
 डकरनकोनहिंमनराचे ७ तिनकोरी किनिकुंभसुरारी कोपितकै असगिराउचा
 री ८ दोहा जोभागतहैसमरतेजीवनहेतुदेराय सोलहिजंगमेअतिअजसअवा
 सिनरककहंजाय चौपाई जोजीतिहोनुदमहंवीरा तौपैहोजगमोदगंभीरा ९ जो
 मरिजेहोसंगरमाही तौवसिहोतुमरवगंसदाही २ भागिदेवैहोकेहिंसुपजार्ई ना
 रिनसौकिमिअईवताई ३ सुनिकुंभकीदानववांनी कोपितफिरसकअभिमा
 नी ४ आवतनिरपिसुरारिनकाही रामकृष्णप्रद्युम्नतहांही सात्यकिअरुवदुवस
 धीरा गदअकूरकृतवर्मप्रवीरा ई भीमसेनअरुधर्मनैसा नकुलऔरसहदेवसु
 वेसा ७ तेकमषसालातेआये अर्जुनहीकोतहांदिकाय ८ दोहा असुरनयेकोडेस
 वेवांनजालततकाल रुंडमुंडवहुषडभेभागेदेसविहाल चौपाई अरिदलजअनिजनि
 रषिपराजे भगतदेविआसुरीसमाजे १ तहांनिकुंभवीरवलवांना उडिअकासभोआ
 तरधाना २ रहेजयंतप्रवरनभमाही तेसरमारताहितहांही ३ तवनिकुंभकरिको
 पकराला दंतनदंसिअधरततकाला ४ प्रवरहिहंन्योपरिद्ययकभारी गिस्त्रोआय
 सोमहीमभारी ५ सर्वाकुवरतेहिंदोखिठायौ मुरकिनेवास्जानवेठायो ई हंन्यो
 कंगाननिकुंभहिंधार्ई पैदानवहिविथानहिंधार्ई ६ हंन्योजयंतहिपरिद्यसुरारी
 अनितधारवहीतनभारी ८ दोहा कौपनलाग्योसकसुतरहीनसुधितनकेरित
 वनिकुंभमनमेकियोयहविचारनृपफेरि चौपाई येनिरयलदेवताविचारे इनके
 कहासमरमहंमारे असविचारिकैअंतरधाना रामकृष्णदिंगकियोपयाना २
 तहेजयंतपुनिप्रवरउठार्ई वासवनिकदग्योसुपयार्ई वासवदेपिसुतहिंसुषमा
 न्योवारवारअसवचनवषान्यो ४ असुरहिषडमारिसुतमेरो ल्यायोप्रवरहिवा
 लीधनेरो ५ असकहिसुदितसराहनलाग्यो मिलौसुतहिंप्रवहिसुपपाग्यो वज
 वायोतहंविजेनिसांना मानिजयंतहिअतिवलवांना ७ इतनिकुंभमषसालहिंआ
 यो करिअतिसोरधारनभळायो ८ दोहा तवगोविंदचदिकेगरुडसात्यकिवस
 हिचढाय स्तेजहुसेना संगमेगेमषसालहिंधाय चौपाई तहंअर्जुनअरुजदुपतिरा
 मै सात्यकिसावभीमअरुकांमे १ धर्मनृपहिनकुलहुसहदेवै औरहुवीरहदेवडा
 जेवै २ तिनकोनिरपिनिकुंभमहाना मायाकरिभोअंतरधाना ३ तवसवसेकिते
 तेहिंकाला कहाकरतयहदैसुवताला ४ तवप्रद्युम्नहिकहवलरामा मायामेदि
 देहुवलधामा ५ हरिसुततहांसंकरीमाया कारवेहिमायाभोहरसाया ई समा
 रमदितहंपरसप्रकासी देपिपस्योनिकुंभवलरासी ७ धायोमनहंसिपरकैलासा
 लीलनचहतमनहुंदसआसा ८ दोहा तहोपुकास्त्रोवारवहुपरोरहंगोपाल आव

तनिरषिनि कुंभको कुपित पांडुको लास चौपाई दुतहिं चाप गांड़ी वचदायो दानवा
 पैवहुयानचलायो १ अर्जुनवानं देखत नयाहीं लगि सुरि टूटि गिरि महिमाहीं २ ग
 डेन जव दानव तनवाना तव पारथ भोद पित महाना ३ जडु पति सौ बोले कर जोरी ॥
 नाथ सुनो विनती अवमारी ४ कोह भयो यह मोहि वसावो आसुहि संसे सकल मि
 टावो ५ तेल विदारक सायक मो गंडेन अंगहि दानव केरे ई मै तो अव नहि वा
 न चलै हौं जग मे मुष अव को न देखै हौं ६ तव जडु पति बोले मुसकाई होहु अधीर
 न संकालाई ७ दोहा या की है विस्तर कथा देखै फेरि सुनाय अव विलेव को काम
 नहि मारहु सरस मुदाय चौपाई तव पारथ के डे सर जाला मूदि गयो दानव विक
 रला १ दानव तहां समर ते भाग्यो बट पुर गुहा धुस्यो भय पाग्यो २ तव वल सोवो
 ले जडु राई गयो भागि दानव दुषदाई ३ आप प्रताप विज यह मयाई दुतहि मात
 पितु लिये छोडाई ४ अव कुरुवंसिन देखे छोराई पावहि सुनि जनि जग्रह जाई ५ इन मह
 वडे बडे धनु धारी तेल जित तहै रहै दुधारी ई जडु पति वै न सुनत वल राई करि ज
 रमे तव दयामहाई ६ कृष्ण कुमार हवे गिवाखाई मंद मंद अस कह्यो भुभ्राई ७ ॥
 दोहा छोडि देह सवन नृप न कहनि जनि जग्रह अव जाहिं यह सुधि भूली कवहु न हितु
 म से सरि हैं नाहिं चौपाई तव रुकुमिनि के न दन बोले मै तो सबहि देखै हौं पोले १ पै नि
 रल ज्ञ कुमति कुरुवंसी मानत अपने कहै अरि ध्वंसी २ इत ते छटि भवन मह जाई
 पुनि वताय है वात वढाई ३ ताते जडु न गरी खेचलिये अहंकार डेन को सब दलिये
 ४ अव नहि इन को छोहरह ताता मेरी कही मानिये वाता ५ ई पांडव सौ वैर वढाई का
 रि हैं फेरि विसेषिल राई ई ताते जो पांडव भल आडो तौ इन के वंधन नहि छोडो ६
 तव वल राम कह्यो मुसकाई अहं वात सति तै जोगाई ७ दोहा अव ही का एक रि लि
 ये फेरि करै गे काह ताते सब को छोडि वो है सब भाति सलाह चौपाई सुनत राम के व
 चन सुहाये हरिकुमार अति आनंद छाये १ सब के वंधन छोड़ि कुमार सब को लै सों
 गये कहि वारा २ राम कृष्ण के निकट सिधारा जहं जडु वंसी परे अपारा ३ तेल जित
 तनीचे मुष कीने कोह की दीठ दीठि नहि दीने ४ परे भये हरि निकट विचारत मखि
 भले नवनत निहारत ५ राम कृष्ण तिन भूषन काहीं गज वाजी रथ दियो तहां ही ई
 जया जोग अभि वंदन कीन्ह्यो भवन गवन को सासन दीन्ह्यो ६ तेल जित वीरता
 गवाई सोचत चले सकल नृप राई ७ दोहा हरिकुमार तहं कहत भो कुरुवंसिन को
 टेरि सदा राखिये चित मह सुधि जडु वंसिन के दि ८ चौपाई निज निज धाम गये जा
 व भूया तव जडु पति अरु राम अनृपा १ प्रविसेषट पुर गुहाम भारी रही जहां आ
 लि सै अंधियारी २ तहं नि कुंभको पित पुनि धाई मान्यो परिघ सीस जडु राई ३ कैसा
 दकी गदा अति भारी हरि दुहनी दानव हि प्रचारी ४ दोऊ सहि मह गिरे समाना

५ हरिकहं सुरक्षिततहं निहारी

जीतहि दानव कहं जगदीसा

उतैव ज्यो दानव विक राखा ८ दोहा

चौपाई तहं पुनि भैत्रका संकीवानी

रैमपानी १ जदुपति तुरत हि च कच लायो षट् पुरगुहामास अति छायो २ ल०

दरसन रव अति भयऊ सी सनिकुंभ केर कटि गयऊ ३ गिरौ रूंद धरनी महता

वज्र हलगे कट्यो नहि जाको ४ निरषि निकुंभ मरन असुरारी

५ लगे सुमन वरषन चहुं वारा जय हरि जय हरि कीन्हें सोरा ६

निकंभ कुमारी जदुवंसिन कहें दियो मुरारी ७ षट् हजार रथ सहित तुरंगा मनि

निषट् पुरम ह प्रवर कहें दीन्हें नाथ वसाय ११

दुनाथ जदुपुर को गमन त भये पिता मातु दल साथ १२ द्वार के सदैव दुंदुभी दुतहि द्वारि

का आय उग्र सेन को करत भे अभिवंदन सिरनाय १३

दुवंसिन सुषदेत जदुकुल मरजादा धरे श्री जदुकुल के केत १४

जैत हा परक्षित राज सुक सौं बोले जो रिकर मदि सुनीन समाज १५ राजो वाच

जदुवंसी सनुन केहि भाती कन्या दर्द रुकुम अरि पाती १ तासु दुर्दसा कि १ मुकुंदा

२ चाहत रहै पाठ स्त को घाता दख लगवत रहै पाथ पाता

३ रुकुमी अरु पुनिक छहिके रो केहि हेत मो संवध धन रो ४ सोवर नहु मो सौं मु

५ देह विवाह हिकथा सुनाई ५ भयौ जो है अरु होदन वारो ७

तिहारो ६ दरनेर अरु अंत रुजाऊ जाने हेतु म्हार सब सोऊ ७ सुनिकु रुपति कीमां

जुलवानी सुमिरि कह्यो सुक सारंग पानी ८ दोहा श्री अरु उवाच उन्मुवती जोरु

मुका ९ रुकुमिन को नदन हरी जी तिसक सनरनाह चौपाई रुकुम

नज भगनी प्रिय कारन भयौ मुदित नहि कियौ निवारन १ रुकुमी के सुत के रिकुमारी

नाम रोचना अति सुकुमारी २ रुकुमत हों रुकुमिनि प्रिय काजा

३ रुकुमज दपि अनुचित यह जानौ नद पिरु किमनी मोह मुलान्यो ४

आप व्याह की साजु सजाई ५ रुकुम पव सुनि हरि हरषाने आ

निरुध व्याह करन मन आनि ६ श्रीवल राम निकट पुनि जाई

७ राम हुत हैं संवत् करि दीने नाति व्याह आनि दर समीने ८ दोहा

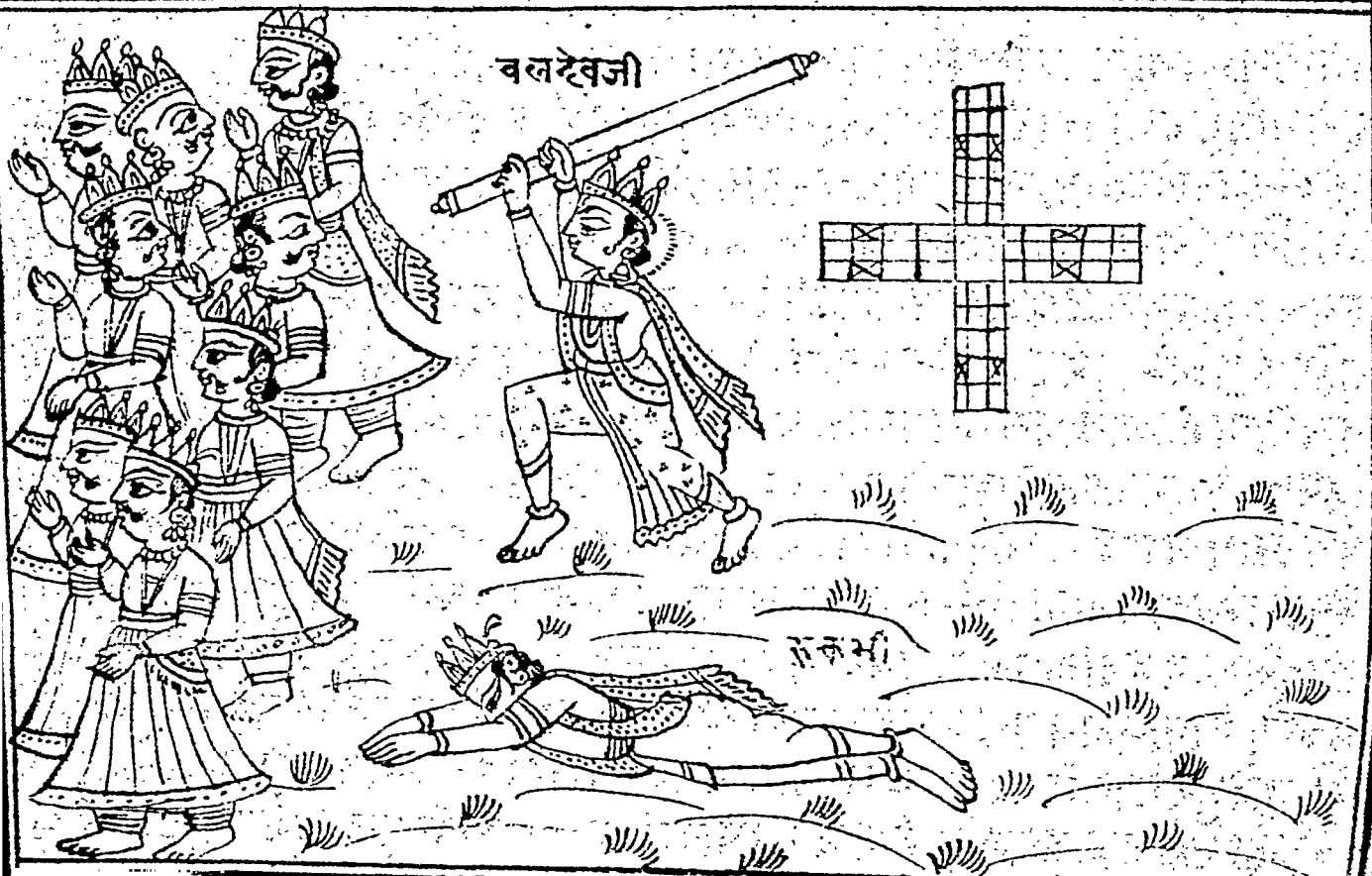
चौपाई तहं रुकु

१ राम कसं अरु सांव कुमारा और प्रद्युम्न महा विवारा ३॥

सासकिउद्वआदिकवीरा औरहुजदुवंसीरनधीरा ४ कोउगजचढिकोउवाजि।
 नसंदन कोऊपालकीचढेअनंदन ५ आयेसवजदुपतिकेद्वारासाजिसाजिसवा
 भातिसिंगारा ६ सजीवरातजानिजदराई अनिरुधकोपरकूनकरवाई ७ रतनज
 डितपालकीचढाई सुदिनमहूरतसकलसुधाई ८ दोहा चलेभोजकटनगरा
 कोसुषितकृस्तवलराम दूलेहकरिआगूलियेसाजिवरातललाम ४ चौपाई॥
 चारिदिवसमगडारतडेरे गयेभोजकटनगरहिनेरे १ रुकुमीसुनतवरातअवा
 ई लईकछुकचलिकैअगुआई २ नगरनिकटजनमासदेवायो विविधिभाति
 सतकारपठायो ३ देवग्यनसुभलगनविचारे करवावतभेद्वारहिचारे ४ पुनि
 जवलगनघरीसुभआई करवायेविवाहसुषकाई ५ व्याहउकाहचारिदिना
 वतिजवहिरुकुमकारजतेरीते ६ तवकलिंगआदिकमहियाला रुकुमसमी
 पगयेतेहिकाला ७ रुकुमीकहअसवचनसुनाये हरिसोआपपराजैयाये ८
 दोहा करीआपकीदुरदसायहगोपालकुमार वैरलेवतातेउचितताकोकरहुवि।
 चार ५ चौपाई सनमुखलेरेविजेनहिपेहो अवसिहारिरनमहतुमजैहो १ ताते
 रकरहुकपटयहिभाती जामेजरहिरिपुनकीछाती २ खेलनजुवारामनहिजानेपै
 खेलनकोरहैलोभाने ३ तातेसवभटलेहुवालाई वैठहुइतदरवारखगाई ४ खेल
 नजुवाहेतवलरामे आनहुवेगिआपनेधामे ५ तुमअरुरामजुवाइतपेलो पैयांसा
 लगायतुमसेलौ ६ देहपंचवदितुमहमकाहो हारिजीतिहमेरेसुषमाही ७ जैहैइ
 तैरामजवहारी पैमानिहैनहैमदभारी ८ दोहा तवकहिकैकहुवचनकछुकरिद
 रवाजेवंद रामसीसकाटवतुरतचलीनयेकोफंद ६ चौपाई जदुवंसिनमहवले
 प्रवीरा औरसवैतोहैभयभीरा १ याकेमेरेसकलमरिजैहै विनप्रयासहमतुम
 जयपैहै २ रुकुमीसुनिकलिंगकीवानी कहयहभखीवातअनुमानी ३ असक
 हिसुभटनवेगिवोलाई कैतयारदरवारखगाई ४ पुनियकचारहिवेगिवोलायो
 औरसोताकोरुकुमबुभायो ५ कहोरामसोंतुमअसजाई मेरेकुलहिरीतिचलि
 आई ६ व्याहअंतसमधीदोउआई खेलहिजुवांसमासुषपाई ७ कन्याविदाहो
 तितेहिपाछे साधिमहूरतसुभदिनआछे ८ दोहा तातेतुमकोरुकुमनृपवेगि
 वोलायोराम कीजेनाहिवेलंवअवनाथचलहुतेहिंधाम चौपाई सुनतदूतरु
 कुमीकीवानी गयोरामदिगअतिसुषमानी १ रामहिरुकुमीवचनसुनायो सो।
 सुनतहिअतिआनंदपायो २ कह्योजुवांपेलैगेआई यामेतोममप्रीतिमहाई॥
 ३ चलनलगेजवहीवलरामा तववारनकीन्होचनसामा ४ रुकुमीहैकपटीअ
 तिषोटा करिहैदगावुडिकोकोटा ५ तातेउचितनजावतुम्हारा असहमेरेमनप
 रतविचारा ६ तवहिविहसिवोलेवलराई याकीडरनहिहमैकन्हाई ७ असक

हिचदिसंदनजडुनंदन गयेजुवाँषेलनजगवदन ८ दोहा
 गेठल्लौसकलदरवार वैठेसिंघासनसुभगलह्यौअमितसनकार ८ चौपाई
 लपूछिरुकमीकहवानी षेलहुचौपरतुमवलखानी १ हमतुमषेलहिं
 १ तिसवकहैकलिंगा २ वलरामहुतथास्तुकहिलीन्ह्यौ
 ३ मोहारसहसहिरामलगाये तैसहिरुकमिहुदाँध गये
 जीतोरुकुमप्रथमकीवाजी होतभयोअतिसेमनराजी ५
 सीहस्यौकलिंगराजकरिहासी ६
 वलधामा ७ तववलमोहालाषलगई पाँसाद
 जीतीतुरतअवलभट्टप्रवीर तवरुकमीवोल्यौतहाकरिकैकोपगंभीर ८ चौपाई ॥
 हमजीतेतुमजीतेनाही सभामदिनहिमृषावताही १
 २ रुकुमीवचनसुनतवलकेरे भयेनैनजुगअरुलघनैरे ३
 १ ववग ॥ ॥ ॥ निमिवलसदनकोपतनवाढो ५ फरकिउठेभजदंडउदंडा क
 भृकुटीवंकअधरअति कौपे जुगुलजानुधरनीमहा
 चापे ६ पुनिमोहरदसकोटिलगायौ पाँसारेषितरामवल्लायौ ७ भयअतितहवेल
 वलगिवाजी जीतेअंतराममेराजी ८ दोहा तवरुकुमीवोल्यौवहुरिहमजीतेवलराम
 अवतुमफेरिलगाइयोअपनोसवधनधाम १० चौपाई
 पवनसपथधरई १ तवकलिंगसोकहवलरामा कोजीत्योसतिकहुहुसभामा २ तवक
 लिंगवोल्यौअसवाता जितोरुकुमअसमोहिलपाता ३ यहमी ४
 काहुसाकवहनहिहारा ५ तुमहीअसकेतेवलरई जुवाजीतिधनलियोखुदाई ५
 हलगायद्वारिकानगरी जडुवंसिनकीवनितासिगरी ६ तज्ज
 मोगिहुतेतुमकोनहिदेई ७ असकहिहस्यौकलिंगठठाई समवरटिकादाँतेदेपाई
 ८ दोहा तहअकासवानीभईवोलतमृषाकलिंग
 प्रसेग ११ चौपाई तहनभगिरादरावनहेतू रुकुमीगरजिह्यैादुषदेतू १
 नहुषेलनरामा षेलहिजुवाभूयमतिधामा २
 दाषेलैया ३ कुरुपतिचेदियमगधगासाइ अरुवानांसुरदानवरई ४ असेनप
 यहषेलनजाने हरिजीतिउचितैभरिमाने ५ तेतोअपनेगर्वभुलाना सोवहिसदाकिये
 मरपाना ६ येरोधनयोरीप्रमुताई भाषहुसदावातवदिआई ७
 वनवासी ताहुपेनिजकुलकेनासी ८ दोहा अवतौपैहोजाननहिबिनरीकधनेधामे
 सुनतरुकुमकेवचनगभीरा ॥
 कहीरुकुमसवसौअसवानी जायनपावहियहअभिमा
 १॥ धरिवाधहुकोठरीमहरायो छुटिसकैनजतनकरियायो ३ सुग ११ वन ॥

वीरसमाजै भुजवलदिय देवाय दरवाजै ४ चहुँ कित करि कै बंद दुआरा तवरु कुमात्र
 सबचन उचारा ५ जो मम सरन होहु वल रां मा देहु मोहि सिंगरो धन धामा ई तो तु
 मको हम देहि वचाई ना तो ते रिमी चु अवचाई ७ अस कहि सुभट नदिये
 सारा वचिन जायव सुदेव कुमार ८ दोहा रुकुमनैन की सैन लखि सकल सैन रुष
 पाय अनमदि अति चैन सो उठे भयन उर लाय १३ चौपाई तहाँ राम अतिकोपित
 कैके धावत धरन भटन कहैं जैके १ उठ्यो आसु भुजवल हिनि कास्यौ दौरि परिघ
 रुकुमी सिरमास्यौ २ परिघ लगत सिर पेठ पैठि गो धरहु तासु यकवार अठि गो

३ रुकुमी चपदि गयो महि साहीं लखिन पस्यौ सरीर तेहिं काहीं ४ वल करत लखि
 रुकुम विनासा भग्यो कलिंग मानि मन नासा ५ दरवाजे नै भागत देषी धाये वल
 रिको पविसेषी ईद सयै कदम पकरिते हिं लीन्ह्यो मुष्टि प्रहार तासु मुषके न्ह्यो
 ७ भरिगे सकल दात मुषके रे जहत हमहि मह परे घनेरे ८ दोहा पकरिके रुप
 क्यो पुहुमि पुनि वल ताहि उचाय फेरि दियो कलिंग को पस्यौ कलिंगाहि जाय १४
 तव सब सुभट काठित रवारी धाये वल परकरि वल भारी १ मारत वल हिषद रव
 दूटे वल ह परिघ लै सब कहैं कूटे २ केतेन के सिर भेवहु फाँके किते हल माव पटे
 नवाँके ३ केतेन बाहु रुसव दूटे केतेन सिर मटुकी नम पूटे ४ कूदिको दसवसम

१॥१॥ धृतवत्सलदेवहकारिके मारे परिघकंधधरि
सिविरसिधारे ई धूमतद्रगभूमतसवअगा मानहु सोहतमतमंतगा ७

दोहा

चौपाई

५ रिसुषमाने तौरुकुमिनिको अप्रियजानै १॥२॥
२ उभेभातिविपिरीतिविचारी सोकहर्षनुहिकियो मुरारी ३

तवप्रद्युम्नादिकनवालाई कहतभयेवलरामबुझाई ४

जो जसकियो सोतसफललैगो ५ चलहु द्वारिकै अवसवमाई

ई तवसासकिआदिकउठिधायि रूकुममवनपालकी सजाये ७

६ लयिवलढिगआसुलेवाई ८ दोहा

१॥३॥ चौपाई

निजवपुरआये पुरवासीसवदेखनधायि १ मंगलसाजिसाजुतहंनारी

निसुखविनिहारी २ जेतीदेवकिआदिकरानी परलनकियो परमसुषसानी

हिनिदूलहअनलेवाई गईसकलअतिसैसुषछाई ४

वनषटरितुकी सोभासरसामन ५ तेहिमेंदिरवरवधूटिकाई

ई तेहिमेंदिरप्रद्युम्नकुमारा कियो कालवहुसुषदविहारा ७

॥हजारै कामकुवरलविलषिजियवारै ८ दोहा रामकस्तुहकरतभेअनि

इहतिनचरनमेकीन्हयीपरमप्रतीति ई २

५५ ॥४॥

धोवतराये दसमस्तंघेयेकषष्टितमस्तरंगः ई १॥५॥

१॥५॥

२ चौपाई तहंहरिसकरजुद्धमहाना भयोसुनैमैनिजकाना १

हकप्यासोहाई होइजोमोपेकपामहाई २

३ जोहरिकहंरियधरनिधरनिधुर

सुतनयवानासुर ४

५ सत्यसिंधुधृतव्रतमतिमाना चतुरचलौकवडौवलवाना ई

७ रहेहजारवाहुनृपजाके

१॥६॥

तिसहसवाहुदेतार १ ८

षाना १ वानासुरमागैवरदाना जौनमनोरथहोयमहाना २ तववोल्लोकरजोरिसुरा
 री करहुनाथममपुररषवारी ३ येवमस्तुकहिसंकरदीन्हे वानासुरपुररक्षनकीन्हे
 ४ येकैसमेवानासुरवीरा संकरपदवंदतरनधीरा ५ विनैकरीदुरमदकरजोरी॥
 आपहायहैसवगतिमोरी ई तुमतोखोकरईसगुरुरयाता तुवपदसवमनकामा
 नदाता ७ दियावाहुप्रभुमोहिहजारा सोविनजुद्धलगतअतिभारा ८ दोहा देया
 जुद्धजोमोहिअवअसत्रिलोकनहिकोई पैप्रभुतुमकोछोडिकेदुतियपरतनहिजो
 ९ चौपाई जवभुजमोरलगेषजुआई गयोदिगाजनकरनलराई १ मगमहा
 चूरनकरतपहारा जायदिगाजनदोरिनिहारा २ तेमोहिदेषतगयेपराई औ
 रवीरनहिपरतदेपाई ३ वानवचनसुनिसंजुतगर्वा कोपितबोलतमेतहंसर्वा
 ४ जवतेरीयहतुंगपताका गिरिहिट्टिकैमिलिहिक्रमाका ५ तवतेरोमदगंजनहारी म
 मसमतेकैहैजुधभारी ई अससुनिसंकरवचनसुरारी गयोभवनकहंपरसुस
 षारी ७ ऊषानामकन्यकाताकी वरनीजातिनहींकुविजाकी ८ दोहा येकसमेसा
 अैनमेकरतरहीसुषसेन लख्योस्वपनयकचैनकोसुषदायककतमैन ३ चौपा
 ई येककुवरजेहिस्वामसरूपा लंवेभुजससिवदनअनूपा १ सीसकीटउरभंजु
 लयाला पीतावरलनलसतविसाला २ जाकोरूपपरेदगदेई फिरिनआंषितरआवतको
 उई ३ सपनमाहअसयुरुषपधारा ऊषातासंगकियेविहारा ४ विरचिकेलि
 फिरिरूपदुरायो ऊषाकेमनअतिदुषछायो ५ कवहुनअससुंदरवरदेथो तासुवि
 योगसोगअतिलेख्यो ईकहोगयौषियअसमुषभाषतऊषाउठिवैठीदुषचाषत ७ सविनम
 द्विउठिअतिहिलजाई विहवलकैनीचेसिरनाई ८ दोहा वानासुरकोसचिवयककुं
 भांडैजेहिनाम तासुचित्ररेषासुताअतिविचित्रगुनधाम ४ चौपाई रहीनिकटऊ
 षाकेसोऊ औरहुसषीरहीसवकोऊ १ ऊषहिनिरषिविकलदुषछाई तहोचित्ररे
 षाअसगाई २ क्यौचटपटतजिनीदसंषीरी उठिचक्रितचहैवोरलषीरी ३ काको
 तैषोजतिसुकुमारी तेरोकोनमनोरथभारी ४ सषीजौनकैहैमनतेरे सोजानहि
 करतलमहमेरे ५ जाकोतैमोहिदेहिवताई ताकोदैहौतोहिदेपाई ई सुनतचित्र
 खेषाकीवानी ऊषाकहतभईसुषमानी ७ ऊषोवाच सषीआजमैसोमहि सोई॥
 कौनहुविशारहीकछुभाई ८ दोहा लख्योअपूरुषसपनमैजाकोसंभवनाहि सु
 नहुचित्रलेषासषीवरनतहौतेहिकाहि ५ कवित आजुलख्योसपनेमेसषीयक
 साचरोसुंदरपानप्रियारो कंजसेनैनयिऊषसेवैनअनंदकोअैनधौमैनसंवारे
 वाहंविसालसोधायमित्योमोहिमैहचहीकरिवोहियहारो ताहीसमेयहनीद
 निगोडीगईलैगईवहपानहमारो १ दोहा अधरसुधाअपनोअलीमोकोपानक
 रायमोहिडारिदुषसिधुमेकहधौगयोपराय ई चौपाई ताहीकोहैरौमैआली॥

मिले कौन विधि चं वृजमाली १ ऊषा वचन सुनत सुषळाई कही चिन लेषा मुसकाई
 २ चित्र लेषा वाच देहौ तेरो विरह निवारी सषी कहहुं करि सपथ तिहारी ३
 भुवन भेवह होई सषी नैते करु संसे कोई ४ देहौ ल्याय अवसि मै तोही
 ५ निभुवन मे सुंदर जे वीरा तिन की लिखे देउत सवोरा ई तिन
 ताहि वताये देहि मोहि प्यारी ७
 ऊषा के अति प्रेम हि पागी ८

७ चौपाई विद्या धरना लख्यो भुवि जस
 १ मनुजन महज दुबसिन बाची
 कैरु चिराची २ पुनि वसुदेवहि लिख्यो कुमार ३ पुनि वलकीत सची उतारी ३
 जदु पतिको चित्र बनायो निरषिताहि चौधा वपलायो ४
 षिरीन्ही ऊषा निरषिरी ठि अधकीन्ही ५
 या कह्यो जानी ६ पुनि अनिरुह सविहि निरमानी ऊषा निरषिताहि मुसकानी
 चे मुषकरि अति हिल जाई ऊषा वाली सेन चलाई ८ दोहा
 रनवल कि सोर या को लै आबहु दै ते यही सोर चित चोर ८
 सकाई ऊषा सौ अस कह्यो वुझाई १ इन को मै जान तिहो प्यारी या तो महो वीर धे
 नुधारी २ जदु वंसी जदु पुर को वासी कृमासी लछित मे छ विरासी ३
 नी चित चोरा नंद कि सोर कि सोर कि सोर ४
 रय हिरंजनी ५ भाषि चित्र लेखा अस चानी उडी अकास अकास सयानी
 कापूरी मझरी देख्यो कसम हल अति भारी ७
 भई सुख विदग्ग जोई ८ दोहा काम कुवर परजंक परकर तरहैया सुष सेन करि भायातु
 उडि अकास ले चली कुमारी जानै न हित हकी

धन्य आपेना भाग निहारी ३ उठी आसुं मजुल मुसकाई कर गेहि कुक्क
 ४ सोऊलषि कृष्ण कौरुषा मोहि गये सुष मयो अनूपा ५ पुलिकर
 ई सात परत अतह पुरमाही

त दोहा
 केवा सेन जिन उषमान २ चौपाई चेहुं कित धूप सुरभित हंछाई
 वनाई १ तह ऊषा अनिरुह हिलै के निवसत भई परम सुष के के २ दोऊ फस
 उभै उभै मुष दरसन आसी ३ काल जात नहि नेकहु जाने किये विहार महा
 सुष साने ४ चारि मास जव यहि विधि वीते

वालकताई कूटिगई आइतरुनाई ईवोलनिचितवनिचलनिविसेषी निरविसषी।
 कौतुकउरलेषी १ करहिजेअंतहपुररषवारी तिनसुभदनसौं सषीउचारी दोहा
 वानसुताकोलपियरतककुविपिरीतसुभाव कहाभयोकेसोभयोकाकोअहैप्रो
 भावचौपाई सषिनवचनसुनिसुभदससंके आपसमेसवरहेसंतके १ ऊषाकोसुभा
 टोयककाला निरषेपुरुषसंगककुहाला २ सषिनवचनसवसतिअतिमाने आयुस
 महलागेवतराने ३ यहकुलदूषनउपज्यौकेसे रविमहहोयकलंकहिजेसे ४ अ
 सकहिद्वारपालभयभार जायवानपहैवचनउचारे ५ सुनियेभूयतिविनैहमावी कु
 लदूषनभयसुतातिहारी ईपरतजानिअरैगतिवाकी जानिनजायदैवगतिवाकी
 १ करीद्वारकीअसरषवारीगयोनयस्तिहभोनममारी ८ दोहा पैनजानिपरतोक
 कूकहाभयोयहनाथ सूरचंद्रमाइकहूतकौनताकोमाथ चौपाई सुनतवानठगि
 मोरहिगयऊ जथावानवे धितहियभयऊ १ चारवारपुनिवानविचारी सकलद्वार
 पनगिराउचारी २ मेरेअंतहपुरकोआयो कौनहलाहलकोमुषलायो ३ रह्योनआ
 सनिभुवनमहंकोई मेरोभोनसकैजोजोई ४ असकहिकियोकोपपरचंडा लेकरस
 लमनहुजमदंडा ५ चलेयोआसुअंतहपुरकाही लैदानवसहस्त्रसंगमाही ईतहो
 ऊषाकीसषिनवोलाई कहैयावचनअतिनासंदेखाई १ कहांसुताहैदेहवताई कार
 जकोनकरतिमनलाई ८ दोहा सषीकह्योकरजोरिकेमनिमंदिरमहसोय नाथा
 तहोकिछुदिननतेजाननपावैकोय ३ चौपाई सषीवचनसुनिकोपहिछाया कंभा
 भवनआसुचलिआयो १ कामकुवरकहंदेखोजाई ताहूकामनगयोलौभाई २ स्याम
 सरूपनैनअरविंद आननकोटिलजावनचंद्रा ३ लंवेसुभगवाहुअतिपीने लसहि
 पीतपटजुगुलनवीने ४ कलकपोलभ्रुतिकुंडलराजै अलकलटकितिनयरअति
 ऊजै ५ खेतिरहेप्यारीसंगयांसा निरषतवहनहिपूजतिआसा ईऊषाकुचकुमकु
 मतेरंजित लसतमालगलमेअलिगुंजित १ येकयानिऊषागलमाही येकयानि
 यासापलटाही ८ दोहा तहंअनिरु इहियौनिरषिवानासुखलवान सववीरना
 सोंकहतभोअनिरुधरूपलोभान चौपाई हैनवालयाहमारनलायक जदपिआ
 नीतिकरीदुषदायक १ मैसकिहौंनहिसखचलाई देषतयाहिदयाउरआई २ ता
 तेलहिअनुमतिभटसेरी धरिलोजेवालककहंचेरी ३ वानासुरसासनसुनिवीरा
 धायेवहूंदिसितेसधीरा ४ आवतनिरषिदानवनकाही उठिवैऊयोअनिरुइतहो
 ही ५ लियोनिकारिपरिषयेकधाई दारेदुतठादोभोआई ईमानहकालदडकर
 भोजा समरकरनआयोजमराजा १ धायेधरनहेतरनधीरा वहंकितलेकारिसार
 गभीरा ८ दोहापरिषभमावतवारवहंधायोअनिरुइ दानवसंहरिसकेन
 हीकैनसकेगतिरुइ ५ चौपाई जहजहअनिरुधदोरतवागे तहतहदानवकोद

१ जिमिसूकरघेरहि सुन जाई ताके धावत जाहि पारई २
 ३ करहु जयाय जाय जेहि मारा ३ अवनहि धरे मिली यहवालक
 ४ अस कहि दानव सख प्रहारे परिघहि सौ अनिरुद्ध निवारे ५
 ६ जालिमजोर जुद्ध मुह जाग्यो ई सुंदरू टिगे काहुन केरे
 ७ दूक दूक भुज भये घनेरे ७ रहिन सके कोऊ तह ठाढे भागे सकल समरे के गाढे ८
 ९ दोहा भागि गये जे भौन ते ते ई वच प्रवीर डाख्यो वहु दानवन हनि दुत अनिरुधर ना
 १० ई चौपाई दानव भागि वान पहे जाई सकल जुद्ध कीष वरिज नाई १
 ११ कोऊ भटपकरि सके यो नहि ताको २ परिघ मारि मारि भटके ते
 १२ वचन ३ सुनत वान अति सै दुष छाँयो
 १३ वानहि आवत निरषिकु मारा धाय कियो सिर परिघ प्रहारा ५ राग
 १४ स्योत होही रहिन गई कल सुधित न माहीं ई तव अनिरुद्ध ताहि गोहरायो ये कहि
 १५ द्याउ माहमहि आयो ७ सुनौ प्रथम अत्र सोहम काना बाना सुरह अति वलवाना ८
 १६ दोहा १७ वचन १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 १७ भुजंगे स ७ चौपाई गुनि अनिरुद्ध हि अति वल रासी
 १८ चलाय दर्द विकराली धावत भई जु गुलत हँवाली २
 १९ कहि वारव धे सव अंगा ३ गि स्यो भूमि मह काम कुमार रहिन गयो तन माह संहार
 २० लियो उठाय वान तेहि काहीं राख्यो के दकोठरी माहीं ५
 २१ पाता कोल्ह दय कमल दुत सूषा ई लाज छोडि वहु कियो विलापा मरन सरि सपायो
 २२ संताया ७ ताहु कोवाना सुर जाई राख्यो यक कोउरी घंघाई ८ दोहा
 २३ दुहुन के तह टिकायर पवार आप भवन को गवन किय दुष सुषु भोय कवार ८ इति
 २४ श्रीमहाराजावां धवे सविस्नाथ सिंधात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्री
 २५ समस्के धे दुइ पण्डित मस्तरंगः ई २॥ ॥ दोहा इति चित्रलेखाह स्यो जवत अनिरुध
 २६ काहि तव ते ज दुव सीरहे सो चत सव मन माहि १ चौपाई जुरि जुरि अस सव करहि
 २७ विचार कहंगये प्रद्युम्न कुमार १ कल्लराम सात्यकि रनधीर ५
 २८ प्रवीर २ उहव कृतवामा अकूर औरहु सोव आदिवहु सरा ३७
 २९ धारी सकल वेठित हंगिरा उचारी ४ महाराज प्रद्युम्न कुमार
 ३० पियारा ५ सो कहंगयो न जानहि कोई यो कोउ हूँ सो रूप वर जाई ई ताको कै सोकर
 ३१ लगेत हो सचिव को उजाहि २ चौपाई

मिटामें १ तबवो लोवलदेवरिसाई देखवोजकोऊलगाई २ जोअनिरुद्धहिराषिहा
 गोई सोसिवविधिलोकहुजदिहोई ३ तौलैअहैंतोहिंकरिघाता औरठोरकीकेति
 कवाता ४ मासअसादहिकुवरदेरान्या अवआस्निलोनहिंदरसान्यौ ५ इतनोजवा
 वोलेवलगाई तवआयेनारदमुनिराई ६ उठीसभानारदकहंदेषी सबकेउरभो
 मोदविसेषी ७ षरेषरेवोलेमुनिराई जदुवंसीतुमबुद्धिगसाई ८ दोहा अनिरुद्ध
 अँ सोलाडिलोअतिअनोषकुलमाहि ताकोचरतेहरनभोतुमजानहुकसनाहि
 ३ चौपाई वानासुरअतिसैवलवाना ओनितपुरकोईसमहाना १ नाकीऊषा
 नामकुमारी सषीचित्रलेषातेहिंष्यारी २ हरिलैगईसाईअनिरुद्ध वानासुरकी
 न्हैयाअवरुद्ध ३ वानासुरकेभवनमभारी पर्यौकैदअनिरुद्धधनुधारी ४ तुम्हेदि
 योत्रतातसुनाई जोमनआवैकरहुवनाई ६ सिवरसहिओनितपुरभूरी जोजन
 सहसदादसैदूरी ५ असकहिसुरपुरगेमुनिराई रामकृष्णअनुरुद्धसुधिपाई ७
 सबसुभदनसौगिराउचारी ओनितपुरकीकरौतयारी ८ दोहा सुनिसासनप्रभा
 कोतुरतसाजिसाजिनिजसैन आवतभेदारेतहोखषिवलवोलेवैन ४ कवितचा
 चलाचलाकेचारुताकेसाजुद्धाकेअंगपरमप्रभाकेसौमजाकेरनवाँकेहैं सरिस
 हवाकेसोहैविविधिकिताकेजातआसुनाकनकेवहधावतनथाकेहैं भाषेरथुराज
 काठियाँकेहैंउडाकेअतिगंठतपराकेदेतपगनभँमाकेहैं अँ सेवाजीसंगजाके
 वीरवीररसखाकेअवैसात्यकीसोजासुविजैधराथाकेहैं १ राजैकसोकनककव
 चसिरकूँडसोहोजुगकरवालकटिपीठिदाकीदालसे कंधनतुनीरतीरपूरहैंगंभीर
 वेगकरमैकोदंडउरमुक्तनकीमालहैं मंदमंदगौनैमंदमंदचहुँवोरहैंरैमंदमंद
 पूरैउरमालमुषलालहैं विक्रमकरालसेरसन्नुनपैसबकालवोकुराविसालआ
 वैसैनिजूकोलालहैं २ कनककिरीटसीसजटितजबोहिरातत्रातचहुँवोरवसकात
 दुतिवारोहैं हेमतनत्रानकटिसोहतकृपानवामपानिमेकमानवानदाहिनेमेधारोहैं
 चंचलतुरंगसषाचारियाँचसतसंगरनकेउमंगभरोस्पदनसावारोहैं रुक्मिणी
 दुखारोतीनौलोकनकोविजैवारोआवतप्रद्युम्नप्रानप्यारोयाहमारोहैं ३ भरभरि
 भ्रमंकेचंचलासेवैचमंकेटायधरनिधमंकेपौतुरंगयेकवारहैं मंदकेअमंदमा
 रेजुद्धकेअनंदअँसेवृंदवैगयंदनकेगाढेयेकठोरहैं अँ डारवोजदारसोहैंसि
 रदारसवैधारेतरवारदालअतिवरजोरहैं सैनलैअथोरअँसीसमरकठोरआ
 वैसूरकेकिसोरकेरोसारनकिसोरहैं ४ रथमेदुजानूवैठोछनैछनजातअँठो
 वीररसमैधुपेठावीरवरयाताहैं कवचकृपानिकूँडकरवानधारेअंगजानपुरगो
 निगुनिसृष्टमुसक्याताहैं वीरताईवीरताईजोवनललोई मुषप्रगटजनार्दसाजि
 सैनइतआताहैं वीरसिरनाभगदनामजाकोआमजगवाकुरोवहादुरगोविंदज

को भ्राता है ५ नैन अरु नारै उर लालन की माल धारे की टको सँवारे कटि जु गतर
 नार है उदित ससी सो मुपमंजु मुसकानि से है मै न कर दारे मानो अंग सुकुमार
 है परम रुची लो अस्त वे लो है न वे लो वीर परम धम डम
 न चतुरंग लै कै जीतन को वान जंग आवत है सर सावरु लस को कुमार है ६
 रोहा दरसन हित आये रहे व्रज तेन दसु जान ७
 जान कवित्त सवैया सेत पोसा का किये सिंगरे कटि मेक सिने ई सुकामरी को धौ
 पान के आसव वै करि मत्त चढे सकटानि मे वै लन ना धे
 अघात उछाह हिये महे
 नवाधे १ रोहा आई सव विधिते सजी सकल जादवी सेन वान भौन के गौन को नहि
 समात उर वै १ छंद
 न गज चिकुर तवा जिगन हि करत दि करि न दि करत वे गचारी ४
 वीर वर वर रत हर वर रत गर्वर त सी घंकारी ३
 उद्धत वधत चीर धारी १ रोहा ६
 जान अनिरुध हित तुरत हि किये अनित पुर हि पयान १
 जदुवं सिन केरो रज उडाय र विमंडल घेरो १ फहरि रहेत हं विविधि नि साना वाज
 हिंमारु वाज महाना २ वारहि अशोहि निदल भारी सव जदुवं सी अति
 ३ अरता लि सहजारे हो सु अरि पुर जावन परत भरो सु ४ अस सव भट मन कर
 हि विचारा होत न के सेहु कछु निर धारा ५ जदुपति जानि भटन की संका
 तहं विगत अतंका ६ षगटि जोग माया तेहि काला यहू चे अनित पुर हि वताला
 नन गतर तहं लया विसाला जटति चहुं कित पावक ज्वाला ८ रोहा घेरि लियो आ
 नित पुरै राम कृष्ण चहुं वोर परे भये संगे से सुभट रहै पान तिल भर दोर चौपाई
 नास्त तहं कृष्ण चलायो अनल प्रचंड हि आसु वृक्षयो १
 लावन लूटन लोपन लागे २ कनक कोट जोर ह्यो उतंगा षनि षनि फेरि किये तेहि
 भंगा ३ पुनि गिरा दीन्ह दरवाजा रहै जो पुर के प्रथम दरवाजा ४ अनित पुर के प्रा
 जादु धारे वान द्वार महजाद पुकारे ५ जदुवं सी तुव पुर चदि आये प्रजन मारि पुनि
 द्वार गिराये ६ प्रजन वचन सुनि वान रिसाई सासन दीन्है सो सचिव बोलाई ७ स्याव
 हुं सेन साजि दुत मेरी जदुवं सी लीन्है पुर घेरी ८ रोहा सुनि निदे स अ सुरे सको स
 चिव साजि सव सेन वान द्वार ल्याये तुरत भरे सुइ के चैन १ चौपाई
 निदल साजि कटौ वान व जवावत वाजे २ कोपित वै अस दियो निदे सा ४
 पहरि गले मुंड की माला ५ स्वामकार तिक चढे मयूर

गसिवसतत्रतिसरा ईनंदी स्वरचटिकैत्रिपुरारी धरेधनुषकरसरचतिभारी ७ तहाँ
 जुरेहरिसंकरदोऊ चाहतनाहिपरजेकोऊ ८ दोहा कार्तिकेयसौकरतभोसंगरा
 कृष्णकुमार कूपकरनकुंभांडकियवलसंगजुद्धअपार २ चौपाई बानपुत्रचौ॥
 सांवकुमारा वानासुरसायकीउदारा १ जदुवैसिनअरुअसुरनकेरो तुमुखजुद्धा
 तहंभयोधनेरो २ ब्रह्मादिकतहंसवैसुरेसा मुनिचारनगं धरसिंधेसा ३ चंदेवि
 माननसहितहलासा आयेनभमहंखपनतामासा ४ तहंसारंगनाथटंकोरा भ
 यौभयावनसोरकठारा ५ भूतप्रेतअरुगुत्यकनाना जातुधानवेतालमहाना ६
 डांकिनिसौकिनिमहाजोगिनी कूष्मांडाअरुमातृमोगिनी ७ औरब्रह्मराक्षसहा
 पिसाचा इनसंगगनपतितजतनराचा ८ दोहा येकवारसवसिमिटिकैकरिकैको॥
 पञ्चपारधायेजदुपतिपरतुरतनादकरतविकार ३ छंदतोमर तहंहरितजीसरथा
 रजिनपरमतीषनधार वैगयोतहंअंधियार सूक्तनहोथपसार १ येकयेका
 पिसाचनपाहि सरसहसलागतजाहिं भूममहिभूतमुखान गिरिउठहिंकोपिम
 हान २ कोउकरहिआरतसोर नहिंचलतनेकहुजोर जेजाहिउडिहुअकास सरत
 हहुंपहुंचहिंपास ३ तवभागिपुनिमहिआइ येकआदरहहिंलुकाइ तवचाइंदो
 ऊफूटिरहिजाहिंसरविधिभूटि ४ कोहकेगयेकटिमुंडकोउपंडभेवहुहुंड सरा
 लगतभुजकटिजाहिं नभकेतुसरिसलपाहिं ५ जिनकेरहेवडसीस तिनकेलगे
 सरतीस जिनकेरहेदगभूरि तेगयेवाननपूरि ६ जिनकेरहेवहुवाहुतेकदेसहि
 तसनाहु पदरहेजिनहिंहजार तेभेविषंडअपार ७ जिनकेसरीरविसाल तेगयो
 कटिसमताल जिनकेरहेवहुकेस तेरहेनहिंसिरलेस ८ कोउनासिकाभेहीना॥
 कोउभयेदंतविहीन कोउभूतभेविनआठ कोउजरेसरलगिलोठ ९ चहुंवोर
 सायकजाल धावतलसैविकराल जहंभागिसिवगनजाहिं तहंकृत्तवानदेवा
 हिं १० कसमसपत्न्योरनमाहिं धसपसपत्न्योसवकाहिं तवभयोहाहाकार रहि
 गयोकोहुनसंभार ११ तहंभगेभभरिपिसाच सहिसकेनहिंसरआच वहिचली॥
 अनितधार जुनिभयेलोथिपहार १२ रहिगयेतहंनहिंभूत क्खिपरहेदिसनआ
 कूत तवहंनसरभेवद परिगयेदिनकरमंद १३ निजदलविकललखिदिस दंतनद
 रतवतीस लैसूलपरमकराल धावतभयेतहिकाल १४ सरधारतजतपिनाक
 मनुनासकरतेनाकजदुपतिनिकटचलिआसु कियसरनतमदसआसु १५
 सारंगकोटंको र तिमिरवपिनाकहुघोर पूरितभयोचहुंवोर भोसकलदे
 वनभोर १६ दोहा संकरनंदीपैचंदेमंडलकरहिकितेक इतदारुककरिचपल
 रथविरचतगतिनअनेक १ छंदनराव कहंतरेगवेगभोअकासमेदेषातहै क
 हैसुवामदाहिनेअखातसेसाहातहंदोऊअवीरवानधारछोडिछाडिधावही दोऊ

विस्वास ध्यावही १

स्वकोपवारिकैनेवारतोमुरारिहैतजैगिरीसपावकास्वचग्निचंडधावतो
२ सारठा तहांसंभुअतिकोपिलेतभयेब्रह्म

जीतनकोअतिचोपिजडुपतिपरछोडतभये १ छंद
जवहीहरिदूत्रहमास्वतभ्योतवहीदोऊजालअकासहिछायगई
१ हरिअस्वजभेतहसांतभयेहरिसंकरहैतवकोपछये सि
२ चहुँवोरमूहादिगहा

हभईवरुनालयछोडिअजाददईसबकोअसजानिपरोतवही
नचहैअवही ३ इतकसहवैस्वअस्वलियो

विधिवोलहिवीरकहाकरिहै ४

नसिपासुपतास्वगयोखनमेजदुनाथतहांअतिकोपहिके
अस्वहिचोपहिके ५ हरकोलपिछोडतभेवुरते

अस्वहिसंभुनआडिसेकरहिजातभयेरनमाहजके ६

नलगतजिचापरहैब्रह्ममाहठगेसिववाहनलैसिवभाजिगयो लपिसैनहिहैकोतुक
होतभयो ७ तवदारुकसैंजदुनाथकहैंयो अवदानवकोदलवाचिरह्यो रथलैचल
तूमधिसैनहिमे सुनिदारुकगोदुतचैनहिमे दोहा

कअसिमारिदामवकेरखकोदुतहिदीन्हैंयोदोरिविदारिछंदइतैकतिकैंयोहरीको

कुमाराजुरेजंगमेसीसथैकोयभारातजीवीरदोऊदुतैवानधारा कियोजंगमेआ

सुहीअधकारा १ भयेमंडलाकारकोदंडदोऊ विजैकेविस्वासीनहैहीनकोऊ

वानेप्रद्युम्नकेसंभुनंदा हरीपुत्रत्योहीनिवारैअमंदा २ दोऊगर्वछायेदोऊकैगार

जैदोऊचाहतेहैदोऊकीपराजैदोऊवीरकेआननैसेदुआयो दोऊवीरकेपूवही

हवछायो ३ दोऊवीरकेजोमछाईजमानो दोऊवीरनकोनहीसकमानो दोऊलो

डिलेहैपिताकेअनोषेदोऊजुद्धमेकुडहैंचितचोषे ४ सुदोऊदुहकोतहांताकिमारे

सुदोऊदुहकेसरेकाटिडारैकहैदोरिदोऊजुरैजायनेरे कहुवीरदोऊकरैजानफेरे

५ लसैंसीसदोहनकेकीटभारी रहीछायताकीचहुँघाउज्जारी दोऊदा

मिनीसेदमकैप्रवीरा कलकैंठनकैंदोहूवीरतीरा ६ तहोँजाद्वोआसुरोहू

सासे लंघेजुद्धछोडेदोहूकेतमासे रिषीसोसुरेसोदुहकोसराहै

दुहूकीअहैजानुपर्जतवाहै ७ दोऊवीरनेकोतहांनाहियाके दोऊजुद्धमेवाकुरेवे

सवाके यहीभातिकीन्हैयोदोऊजुद्धभारी दुहूकीपराजैपरेनानिहारी ८ दोहा रुस

कुवरकोप्रवललपिसंभुकुवरअनघाय लीन्ह्योसूलअमोघकररह्योभासरनछा

यसूललेतगहिभरतकरचहतबलावतमाहि अतिविचित्रविक्रमकियो

जदुपतिपुत्रतहोहि १ द्वैहजारसरकरपरमास्यो द्वैहजारसरमुजपरभास्यो १ ये
कहजारसरमधिमहंगाड्यो उभैकोटिसरसुलहिआड्यो २ तजिनसक्वैसूलीतह
सुखा भयोहोथमानहुनिरमूखा ३ सुखगिस्वोकरतेछुटिधरनी भैअसकंदव्रथा
रनकरनी ४ लग्योलेनधनुसंभुकुमारा तवैप्रद्युम्नतजोसरधारा ५ मूँदिगयोसुरा
दलकोनाथा सतसरहन्योमयूरहिमाथा ६ जवलोकाहेसिवसुतवाना तवलौकि
योमयूरपयाना ७ जाइमयूरदुस्योकेलासा रोकेरुक्मोनागुनिअतिनासा ८
दोहा रुकुमिनिनंदनकीविजयलपिजदुवंसीवीर बहुसराहिजयजयकियो
हरषितवैरनधीर २ कूपकरनकुंभांडदोउवानसचिववलवान दलविचलतल
षितुरतहोरनकहेकियेपयान ३ छंद महाप्रचंडचंडमुंड सेअषंडवोजके घमं
डकेउमंडमेभरेउदंडमोजके करालकालरूपलालनैनवालवेसहैविसालदंता
मुंडमालतालसेषलेसहै १ करैकठोरसोरदोरिदोरिचारिवोरहै अथोरवीर
भोरहोतजोरहूअजोरहै लियेजिसूलवज्रतूलहूलमारिधावहो अतूलसत्र
प्रतिकूलफलसेउडावहो २ भगीजदूनसेनदेअचैनैनैनमूँदिकै उकैनवैसैनवै
नजाहिंसेलकूदिकै विलौकिवाहिनीससोकजातिवोरधामहै विसोकसौविसो
कहेकह्योसुवनरामहै ३ चलोचलाइचंचलैरथैदइसहैजहो करैसंधारसैन
कोमनोसुकालहैमहा विसोकसूतलैचल्योतुरंतहीतुरंगनै लख्योकुंभांडकूप
कर्नरामकोरनंगनै ४ कठोरसोरकैअथोरसूलधारिधायकै हनेत्रयासआ
सुकैसुरामकोनेरायकै लगोविसोककेसुयेकवाजिवोधियेकगे विसंगिवै
गिस्वोसोसुतवाजिभूमिदेंकगे ५ तहोसकोपमूसलीसुमूसलैहलैलियो तुरंत
कूदिजानतेमहानसोरकोकियो कुभांडकोफँसाइकैहलैतेषोविलेतभो सजोर
तासुसीसमद्विमुसलैसुदेतभो ६ भयोछटकसीसअंगचूरचूरदैगये कुभांडके
सरीरकेरहाडभूमिकुये प्रकोपिकूपकर्नसूलरामकेदुतैहन्यो बैचैगोकैसहन
दैसअैसहोमुषेभन्यो ७ लियोछडाइसूलकोलगाइहोथहोथमे हन्योसुराममू
सलैप्रकोपितासुमाथमे लगोपयानज्योघटैपटाकमाथफूदिगो धराधडाक
दैगिस्वोदइसलंकटुदिगो ८ दोहा कूपकर्नकुंभांडकोकीन्ह्योवधवलराम वा
नासुरकीसेनमेभस्योभीतिकोधाम १ चौपाई वानपुत्रअरुसोवकुमारा कियो
जुद्धअतिघोरअपारा १ रथमंडलदोकभटकरहो वारवारसायकतनभरहो
२ दोकदुहुनताकिसरमारै दोकदुहुनसुवाननेवारै ३ दोहुनदोहुनमुरखिलक
रहो उठिउठिपुनिदोकभटलरहो ४ दोकधुजाइहुनकीकाटीदोकदोहुनकेरा
थछांटी ५ दोकदोहुनहनेतुरंगनै दोकदुहुनधनुषकियभंजन ६ दोहुलैचर्म
रूपानप्रवीरादोरिभिरेरनसहरनधीरा ७ तहोसांवकरिअतिचयलाई वानपु

भीर १ चौपाई वानासुरमाखोवहुवाना
 छादसासकिकोजाना १ सासकिहूतहसायकफुडा
 डा २ पुनिसाखोवानहिवहुवाना सिंहनादपुनिकियोमहाना ३
 तपराजयदेवी वानकियोवरसाकविसेषी ४
 कालसमीपमनहुजनआयो ५ भुजसतपंचचापसंतपोजा
 तहसुकुदयकवारहिकाद्यों
 हरीहन्यौसरफेरिहजारा रथसारथितुरंगदसिडारा ८ दोहा

वानासुर

कानजी

तपज

। रा २ ठाढीभईकसकेआगे
 वीरसचभागे ३ रुसहुमुषनीचिकरिखीन्हो भागुभागुतहहरिकहिरीन्हो
 ४ यहचवकासवानतहपाई सन्दनलेनगयोपुरथाई ५
 समाजा तहथायोवरकोपितराजा ईतीनिसीसचरनहहेतीना
 मासतेहीना ७ बडेरोमतनकेसिरकेसा महाभयावनहैजहि

यौसनमुषकृष्मकेलावतदसहृदिसान लीनेषदहूनकरभसममानहुंकालमा
हान १ चौपाई लषिज्वरकहंवलमोहहिपागे दोरिषरेभहरिकेआगे १ ताहिदो
षिज्वरकोपहिछायौवलकेउरमहंभसमचलायौ २ राषतिडिकिगैवलजरा
लागी वलकेवदनज्वालज्वरलागी ३ वलतनतिडिकिमेरुकोभ्रंगा ज्वरको
भसमकियोदुतभंगा ४ इतैराम मनकछुलागे तिनकहंनिरषिकृष्मदुषा
पागे ५ रामहिदोरिमिलेजदुराई तासुसकलज्वरतापनसाई ६ पुनिवैलवज्वर
उतपतिकीन्हैयो सो सिवकेज्वरकहंदुषदीन्हैयो ७ कहंभागिनहिंसिवज्वरवां।
चो जयपितिहंलोकनमेनाचो ८ दोहा गिरोआइहरिसरनमहंआरतवचनपु
कारि नाहिनाहिआरतहरनरक्षाकरहुमुरारि १ ज्यखवाच चामरखंद जैअनंता
सक्तिजैपरेससर्वआत्मजै जैविसुइज्ञानरूपकृष्मजैपरात्मजै जैतिविस्वसृष्टियाल
नासहेतुब्रह्मजैजैप्रधाननाथसांतरुषंडदंभजै १ कालदैवकर्मजीवद्रव्यऔसुभा
वहं घानदेहकोविकारसृष्टिऔअभावहं मायआपहीकिहैदुतीयईस्वरोनहीं जा
हिजैसनोकरोसुहातताहितेसही २ थारिकैअनेकरूपधर्मसेतुयालहू साधुदेववि
प्रकैअनेकसत्रुघालहू भूमिभारहारहेतजन्मनाथहैयहू आपकेप्रयत्नकोनहो
तलोकनेकहू ३ नाहिनाहिनाथमोहिदीनेकोवंचादये उग्ररावरोज्वरैहमैदहैमहा।
इये जीवकोतवैलौतापजौलौआपकोनहीं कैगयौतुम्हारजोनताहिसोकहैकही ४ दो
हा मैसरनागतमेपरोहेवसुदवकिसोर जारतमोहियहिठोरमेसीतज्वरयहतो
र १ चौपाई यहिविधितेज्वरुअस्तुतिकीनी कृष्मचरनमहंनिजमतिदीनी १ तवप्र
सनहैकह्योमुरारी अवतोपरमैकृपा हमारी २ मेरोज्वरतोहिदुषनहिंदैहै औरहकहं।
भीतिनहिंपैहै ३ यहमेरोतेरोसंवाद गैहैजोसंजुतअहंलादा ४ ताकोतोहिभी
तिनहिंहोई औसोजानिलेइसवकोई ५ सुनिहरिवचनमोदज्वरपाई गयोआप
नेअनसिथाई ६ वानासुरखठिरथधनुधारी आयोकरनजुइपुनिभारी ७ स

सपा. ७

कोटि १७

१९

काव्योच्चकरतवहुफरे १

२ भारतजानिवानकहईसा

अस्तुतिकरनलगेकरजोरी ४ रुद्रववाच

१ वेदहगतिनहिजानतुम्हारी ५

आननअनलरेतहैवारी ७

अहंकारस्तुतिमोकहवरना ८ दोहा

वुधिविरचिहियधर्महैमेद्वज्जापतिवेस ९

सबलोकहप्रभुतुमहितेयहवेदकरतजचारहै

दिसुपुरुषतुमतेसमअधिककोउहेनहा १ वपुसुदस्वयेप्रकासहैअनिहतुई

तहिहमसावनीयसदागुने ३ त्रियईसतुमहिजोकोडिऔरनपैमरसमनमेचयो

औरजेविनआसहै तेपानप्यारेनाथतुम्हरेसकलविधितेदासहै ४ दोहा

तपतिपालनहरनहेतुतुमहिहोनाथ इष्टदेवमेरेतुमहिंसांतसुल्दसुषगाथ १ ज

गदातातुमयेकहीअहेनकोईआन हमसंसारउधारहिततुमहिंभजैभगवान २

चोपाई यहवानासुरदासहमार असुरनाथवलिकेरकुमार १५

मुरारी करीछपाप्रह्लादहिभारी २ तैसहिअवहूरुपानिधाना करहुकृपायहि

परमावाना ३ अजरअमरयाकिभुजचारी होहिनाथलहिछपातिहारी ४

भयदानमेदीन्हो अपनोदासगानिमेंलीन्हो ५ याकोवधनहिकरहुमुरारी
वहअवतोवातहमारी ६ असकहिवहुविधिअस्तुतिगाई
७ तवबोलेहंसिछपानिधाना सुनहुवचनमेरेईसाना ८ दोहा
९ तैसैअहेनार अभयदानहोहेदियोदसरनाहिंविचार १ चोपाई
याकोजीतिसकिहिनहिकोई १ प्रह्लादहिमेदियवरअसौ
रिहोनहिकेसौ २ याकिगर्वनसावनहह
हहितसंचारा रहैजौनअतिभूकरभारा ४ चोरिभुजारैहैयहिकेरे

मरघनेरे ५ आय पारषदयहुमुषिहोई याकोभीतिकरिहिनहिंकोई ई जवहरि
 अभयदानअसदीन्ह्यो वानासुरप्रनामतवकीन्ह्यो ७ अनिरुधकषारथहिचढा
 ई ल्यायोहरिदिगआसुलेवाई ८ दोहा वंदनकरिकैलासगोवानासुरबलवाना
 अनिरुद्धहिइतपाइकेजदुवंसीहरषान १ चौपाई दंपतिकोतहंकरिसिंगारा दो
 श्रोनितपुरमहिनगारा १ मागिविदासंकरतेनाथा दुलहिनिदूलहलेनिजसा
 था २ लेसिगरीसैनासुषकाई चलेद्वारिकैतवजदुराई ३ जदुनगरीनिकदुहा
 जवआये उग्रसेनतवषवरीहिपाये ४ द्वारद्वारवहुधुजावंधाये तोरनतेसंजो
 तकरवाये ५ द्वारावतीसकलविधिसाजी कनककलसकी सोहहिंराजी ई गलि
 नवजारगुलावसिचाये थलथलकदलीषंभगडाय ७ साजिनगरयहिविधिना
 रराई विविधिभातिवाजनवजवाई ८ दोहा उग्रसेनगवनतभयेलेनकृष्मअग
 वान संगस्वस्त्यनपठहिदुजपुरवासीसुषमान १ लेअगवानीकृष्मकील्यायेमह
 लमभार ऊषाअरुअनिरुद्धकोराथौरतनअगार २ कृष्मविजयसंकरसमरजोसभिरे
 परभात तासुपराजयहोतिनहिंयावतमोदअघात ३ इतिश्रीभागवतेमहापुरानेद
 समस्कंधेउतरार्धेश्रीमहाजावोधवेसविस्वनाथसिंहात्यजसिद्धिश्रीमहाराजा
 धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरकृष्मचंद्रकपायाधिकारिधुराजसिंहजूद
 वकृतोअनंदअंघुनिधौत्रिषष्टितमस्तरंगः ६३ ॥ :: ॥ सुकौवाच दोहा येकसंभेज
 दुनाथकेप्रद्युम्नादिकुमार काननमेसवसमिटिकैषेलनगयेसिकार चौपाई बहुता
 काललगिषेलिसिकारा भयेत्रिषिततहंसकलकुमारा १ गट्रप्रद्युम्नसंवधनुधा ॥
 री चारुदेस्ततिमिविपिनिविहारी २ खोजनलगेजलासैधाई तहांकूपइकयस्योरेषाई
 ३ पानकरनजलतहांसिधारे पैनकूपमैनीरनिहारे ४ लषेकूपमैयकककलासा सै
 लसरिसतनपरमप्रकासा ५ निरषिताहिविसमितमनमाहीं करिकैकपाकुमा
 रतहांहीं ६ ताहिनिकारनकिरीउपाई चामसूतरसरानिमगाई ७ बांधितासुकं
 मरमेडोरी ८ अचनलगेसकलवरजोरी ८ दोहा पैनसकेतेहिअचिकोउतवसवा
 रहेलजाय पुनिजदुपतिसोकहतभेसवहवालपुरजाय चौपाई तहांतुरतजदु
 नायहुआये सवजदुवंसिनसंगलेवाये १ ककलासहिलषिवामहिहाथा विनप्र

यासत्रैचैजदुनाथा २ भगवतकरपरसततेहिकाला छूत्रोसरटरूपविकराला ३
 तपतकनकसमचारुसरीरा जगमगभूषनअनुपमवीरा ४
 निकेतू जदुकुलजननजनामनहेतू ५ होतुमकौनकहोवडभागे
 मनलागे ६ कौनकर्मसोयहतनपायो कारनकौनकूपमहआयो ७
 यकहनकेलायक अयनीदसामहादुषदायक ८ सुकोवाच
 हिंभातिजवतवहरिपदसिरनाय जोरिपानिवोल्योपुरुषअतिअनंदउरलाय २
 नृगोवाच चौपाई हमहैनृपइश्वाकुकुमारा अहेनाथनृगनामहमारा १
 नकथाश्रवनमे पल्योहोयजोनामश्रवनमे २ छियेआपतेहैककुनाही
 मीहोसवमाही ३

प्रनकाही ६ तरुनीसालेमतीपैवारी कच्छनजुतकेयिलामनहारी ७ रूपवत
 सुहावनि रेषतहीमनुसुषउपजामनि ८ दोहा
 मदाय न्यायसहितलीन्हो जिन्हैवसनमालपहिराय ३ चौपाई
 काही धर्ममानजरहैसदाही १
 वी २ जुवाउदारआपकेदासा
 गजवाजी दासिनजुतकंपनकीराजी ४ भूषनवसनरतनतिलरूपा
 अवासअनूपा ५ सज्जारथआदिकवहुदराना
 एतडागवागवनवायो निर्जलमगपौसरकरायो ७ येकसमैकोऊदुजकेरी गऊहेरानि
 मिलीनहिहरी ८ दोहा मेरेगोवनमहमिलीगोपनचीन्होगाइ
 दीन्होदानकराय ४ चौपाई जवमैगऊदुजैदेडारी जासुगायसोआयनिहारी १
 कहैयाविप्रसोयहहैमेरी
 विप्ररारिअसकहिरोउकीन्हो ३ लरतलरतमेरेदिगन्धायै निजनिजदोउज्जेताते
 सुनाये ४ सुनिकैमोहिभयोभ्रमभीरी तासोमेअसगिराउचारी ५ विप्रगरुसा
 तिअहेतुमहारी मैधोषमेयहदेडारी ६ लक्षगऊहमसोदुजलीज
 हिकीज ७ तववोल्योवहदुजमुहियाही लैहोसोईलाषमेनाही दोहा
 जाकोदियोतसोकह्योवुभाय आपहिखीजलाषगारीजिअव्यूहजाय ५ चौपाई
 सोऊदुजमोसनअसभायो लैहोसोईनलैहोलायो १
 हुविप्रदोउविनतीमारी २
 ३ येरोऊदुजमान्योनाहीरोऊछोडिगेनिजंगहमाही ४ कछुकैकालमहपुनिज
 वीर कूटिगयोतहमारसरीरा ५ लैगेजमकेदूतजमाखै पू
 ताले ६ अयमयायकीपुन्यभोगिहो भूषतिअवतुमदहंजोगिहो ७

नकरचंता पैपापहुकळुभयोतुरंता ८ दोहा तवमैजमसौ असकह्यौ प्रथमभो।
 गिहोपाप तवजमभाष्योगिरहमहिहोहसरदजुतताप ६ चौपाई तवमैकैकक।
 लासमहाना गिह्योअंधकूपहिजुतग्याना १ आपप्रसादषवरिनहिभूसी मेरीभा
 गजायनहितूली २ रहेपोकूपमहसोभलभयऊ आपदरसमोकहंप्रभुदयऊ
 ३ दिव्यदिष्टिजोगित्तरजाही देखैअपनेलदयसदाही ४ यावतजासुदरसग
 तिहोती मीचुभीतिनहिहोतिउदोती ५ सोमेरेइगगोचरकैसे होतभयेत्रिभुव
 नपतिअैसे ६ देवदेवजगदीसगोविंदा नारायनअच्युतहुअनंद ७ द्विषीकेस
 पुरषोतमस्वामी जगनेवासजगअंतरजामी ८ दोहा मोहिविदाअवकीजियेदेहु
 देवगतिनाथ रहौकौनहुँजोनिमेलहौँ आपजनसाथ ८ दोहा जयजगसिरजा
 कसक्तिवहुपरब्रम्हजडुनाथ वासुदेवजयजोगपतिमोहिअवकियोसनार्थ ९
 चौपाई असकहिदेवदक्षिनानाथे वारवारप्रभुपदधरिमाथे १ सवकेदेषतच
 ह्योविमाना मागिविदानृपकियोपयाना २ श्रीब्रम्हन्नदेवधरमात्मा देवकिनेदा
 रुस्तपरमात्मा ३ जडुवसिनकोलगेसिषावन बोलेवचनमंजुसुषळावन ४ अग्नि
 हुअधिकतेजजोधारे तेहिब्रम्हस्वनपचतनिहारे ५ तौअभिमानीभूपनकाही
 किमिब्रम्हस्वपवैजगमाही ६ नाहिहलाहलहमविषमाने जासुउपायअनेकवा
 षाने ७ हेब्रम्हस्वहलाहलसाचो जाकोजतनविरंचिनराचो ८ दोहा जोविषवा।
 वैसोइमरैआगीसलिलवुभाय षायेयहब्रम्हस्वकेजरामूलतेजाय चौपाई जो
 ब्रम्हस्वषायविनजाने तीनपुस्ततेहिगुनेहुनसाने १ जोब्रम्हस्वषायवरजोरी नरक
 पगेदसदसदेहुँवोरी २ भूपराजमदधनमदअंधर आपननासगुनतनहितेनर
 ३ जोब्रम्हस्वलेनकेनेतू रच्योमनहुतेनकनिकेतू ४ ब्रम्हवृतिजेहरेनरेसा तातेदुजकु
 लभयौकलेसा ५ तेविघ्ननकेरोदनकीनेजेतेकनधरनीकेभीने ६ तेतनेवरषनकुं।
 भीयाके पचहिभूपतेअतिदुषळाके ७ अपनीदतअरदतपराई विघ्नवृतिजोहरतो
 भाई ८ दोहा वर्षसोसाठिहजारभरिविष्ठाकोकमिहोय पुनिनिरजलकेदेसमैहो।
 तसर्पहठिसोय ११ चौपाई दुजधनलेनकरैजोचाहा तासुराजछुटेनरनाहा १ हरि
 ब्रम्हस्वधरैजोगेहु होतपराजेनहिसंदेहु २ दुजधनहोयनकवहुँहमार सुनहुँसवो
 जडुवसकुमार ३ करैजोविघ्नकोजुअपराधा छत्रीतासुकरैनहिवाधा ४ जोमारैगा
 रीवहुँदेवै छत्रीतासुचरनहीसेवै ५ दुजकहंजसमैकरौप्रनामा तैसेतुमहुकरहुँसवा
 जामा ६ जोममसासननहिचितलैहै ममकरअवसिदंडसोपैहै ७ विनजानेहुँजो
 दुजधनलेतो नरकपरेपरिवारसमेतो ८ दोहा विनजानेजिमिलेतभेनृगानरेसद
 जगाय लक्षवर्षसोसरददैरहेकूपमहआय १ जडुवसिनकोकृष्णअससा।
 सनसुषदसुनाय जगयामननिजमंदिरहिगवनकियेहरषाय १३ इतिश्रीमत्भाग

६४॥

१ चौपाई जव आये गो कुल बल राई

लेन गये वल को अगु आई २

मातृ पिता वहु दिन मह निरखे

४ नंद ज सो दहु आसिष दीने रह्यो न तन सम्हार सुष मने पूते

५ राम हि लियो अक वेठाई ई पुनि आसिष दिय पित अरु माई

७ गोपी माल सबै जुरि आये

चौपाई नंद गो रते उठि बल राई गये कात मह सषन लेवाई १

३ गदगद गरो कहैं सुदुवानी

४ है वौ धव सब कु सेल हमारे ज दुवै सीहम कहैं अति प्यारे ५ अवतो भये पुत्र अरु नारी

रु कवहुं सुधि नाथ हमारी ई संग सषन लै करिव रजारी करन रहे माषन की चारी

७ तासु सुरति तुमको अवभूली अवतो भूपति भये अवतूली ८ दोहा

भयो ज दु कुल कियो उधार रिपु न जीति हनि अवकर दुहा रावती विहार २ चौपाई

हो सकल गोपी जुरि आई राम हि निरखि परम सुष पाई

लागी राम कृष्ण अनुराग हियागी २ कहौ राम है कु सख कन्हई

छोडाई ३ पुरनारिन सो कीन्ही घीती छोडि दियो निज कुल कीरीती ४

सोमनिकेरी करहि सुरति माधव मन हेरी ५ सषन सुरति कहैं करहि कन्हई

के संगवन गायच राई ई कवहुं ज सोमति देखन अहे

७ सुरतिक रहि कवहुं ज दु राई गोपिन की अति सेवकाई ८ दोहा जाहि लिये ज नो

जनक भ्रात ससुर अरु सासु सुजन परम दुःख जन जेहम सब विनहि प्रयासु

असाहमहि छोडि निरमाही भयो जाय पुरनारिन कोही १ असेक पदो चंचल करो कि

निमान हिंवि स्वास घनेरो २ कान्ह कत घ्री है जग जाहिर

असे मोहन ते केहिरीती करी चतुरि पुरनारिन घीती ४

सवै रहै सो भानी ५ तासु मंद सुसकानि सुहावनि देयत ही सव सुरति मुलावनि

ई पुरनारी ताही को जे के मोहि गई मन सिजव सखे के ७ कहा कृष्ण की कथा चखा

ई कहिये और कथा मन भाई ८ दोहा काल कटत जे सेवु नैति मिह भार ऊजात

हेवरोवरदहनपैदुषसुषभेदजनात २ चौपाई असकहिकुष्मत्कनिअरुवोलनि॥
 विहसनिकुंजकुंजकीडोलनि १ प्रेमसहितमिलवोदुतघाई कहें प्रगटवकहेंर
 हवलुकाई २ येसवसुधिकरिकैदृजनारी रोदनकरनलगोसुकुमारी ३ तिना
 कोरोदनकरतनिहारी कहिकैरामसंदेससुरारी ४ बहुविधिगोपिनकहेंसमु
 भ्रायो कृष्णवियोगहिसेकमिठायो ५ तहोराममधुमाधवमासा व्रजमेकरत
 भयेसुषवासा ईजानिमनोरथगोपिनकेरो तैसहिपूरनचंदहिहेरो ७ रासका
 रनमनकियवलरामा देषिसुषदरजनीअभिरामा ८ दोहा सधिनसंगलैरा
 मतहंसाजेसकलसिंगार कालिंदीकेपुलिनमेविरचतभयेविहार ३ चौपाई
 सीतलमंदसुगंधसमीरा वहतमयोजमुनाकितीरा १ तहोसघनकुंजनमेरा
 मा रासविलासकियेजुतवामा २ वरुनवारूनीसुरापठाई व्रक्षनव्रक्षनधारव
 हाई ३ तासुसुगंधसकलवनकाई लहिसोरामजुवतिजुतजाई ४ गोपिनसहि
 तकियोवलपाना करनलगेपुनिहिलिमिलिगाना ५ रामचरित्रगोपिकागावै॥
 मंडलमदिरामअतिभावे ई मंदमंदनाचहिरतिराचे नृत्यभेदयेकोनहिवाचे
 ७ भूमतभुक्तभक्तिकिकहुंभाकत उभक्तिउभक्तिभक्तिभक्तिद्रगताकत ८
 दोहा दृढिमालआधीगलेकुंडलहैयककान वैजंतीवनमालहूदूतकुसुमफ
 रान ४ चौपाई घूमहिमत्तनेनअरुनारै रुकतरुकतमुषवचनउचारे १ कहेंक
 हेंराममंदसुक्याई लेहिसधिनमुषमुषेलगाई २ नीलवसनसुंदरतनराजै रा
 सकरहिलैसधिनसमाजै ३ रामवदनअमविंदुसुहाये मनुमधुविंदुजलजमह
 छाये ४ जुवतिनजूथजोरितहवैठे मानहुसुषसागरमहपैठे ५ करनचह्यौव
 लवारिविहारा जमुनातकिअसवचनउचारा ई जमुनामेरेदिगदुतआवै मो
 कोसीतलजलनहवावै ७ जमुनाकियोवचननहिकाना मनहुरामकहेंमदवसा
 जाना ८ दोहा कालिंदीआईनहीतवकोपितवलराय सवसधियनकोदेष्टहल
 कोदियोवढाय ५ चौपाई जमुनाधारमदहलधारा देतभयौवसुदेवकिसोरा १
 दक्षिनकरसोकरितहेंजोरा वैचिलियोजमुनहिनिजवोरा २ कैगैवंककोसजुगा
 धारा सुरमुनिसकलअचर्जविचारा ३ जहोरामतहेंआयोनीरा रासभूमिकैगो
 अतितीरा ४ पुनिवेलिवलदेवरिसाई मनतोहिमैयखोजनाई ५ आईतूनहि
 निकटवोलाये ताकोफलअवदेहुंदेशाये ई हलसोधारअचियहतेरी करि
 देहौंसतटंकनदेरी ७ जवजदुपतिजमुनहिंडेरवायो तवकालिंदीउरभयछायो
 ८ दोहा चक्रितकैधरिमनुजतनपरीरामपगआय परमदीनताकेवचनवल
 कहेंदियोसुनाय चौपाई रामरामहेमहावाहुवल जनिहैनहिंतुम्हारविक्रमम
 ल १ जासुयेकफनकेयेकदेसा धरीरहति यहधरनिहमेसा २ परमप्रभाव

मत्तसरिसतुमकोपहिचान्यो सोअपराधळमहुप्रभुमोरा कौंदि
 देहरोहिनीकितोरा ४ तवळेडेहुजमुनहिंवलवीरा
 ५ पुनिलेसपिनसंगवलराई जलविहारकीन्होसुषळाई ६ जिमिसुरसरमहं
 मत्तमतेगा विहस्तलेकरेनुगनसंगा ७ यहिविधिकरिजलविविधिबिहार
 ८ दोहा

चौपाई

१ लेप्योअंगनमेआरागा
 २ जसुमाअवलोटेठेष्टाती सूचनकरतरामवलजाती ३ यहिवि
 हिसुषळावन रजनीमहसजनीमनभावन
 ४ रामवदनअभिरामनिहारी हंसनिमाधुरी
 निष्पारी ६ मोहिगंदीसिंगरीतहंगोपी औरनिहारनभईनचोपी ७
 जानिवलराई आयेनदभवनसुषळाई ८ दोहा यहिविधिबी

१५ ॥ ॥ सुकौवाच दोहा
 १ सूजजानिहारावती पौंडुककिययहळह चौपाई तेहोस
 पौंडुकवेठरह्योधनुधारी १
 २ या यहिरिलियोवैजतीमाला २

१६ ॥ ॥ उरदगायभृगुलतावनाई ५ कांठहिकैदिभुजावनाई लियो
 ६ दारुहिकोरचि गरुलविहंगा
 ७ आपननारिअंकवेठाई ८ दोहा यककरमेक
 यककररचितसुदरसनेतिमिसारंगकोदंड
 निजदासनकहअसकहिरापो वासुदेवमोकहेनितभाषो १
 रिताहिचहंवोरा जयहरिजयहरिछावहिसोरा कनकसिंधासनमृदिसमा
 तापरवैठ्योपौंडुकराजा अंकहिलियेआपनीदारे १५ ॥ १६ ॥
 हारे ४ चामरचारुवलैचहंवोरा
 ५ तुमहोजगकअंतरजामी
 ६ वासुदेवतुमहोसतिअहह जगमंगलहितनितइतरहह ८ ॥
 कोदया १८

सरनहंमन्त्राय ३ चौपाई तववोल्योपौंडकमुसकाई संवपैमेरीकृपामहाई १ पैतुवप्रा।
 तिप्रतीतिविलोकी करिहौतुमकहंआ सुअसोकी २ जोकोऊआवतसरनहमारे तकि
 पुनिनहिरहृतषभारे ३ वासुदेवमोहिरच्योविधाता मोसमाननहिंकोउविष्याता ४
 हरिमेयहधरनीकरभारा पुनिजैहौआपनेअगारा ५ सबजीवेनकोहितमैआऊं॥
 करिकारजनिजलोकसिधौऊ ई पौंडकवचनसुनसरदारा पांनिजोरियहिंभांतिउ।
 चारा ७ धनिधनिहोलक्ष्मीनारायन दीननपेअतिहृपापरायन ८ दोहा पेयक।
 संकाहोतिप्रभुदुषदेतीजियकीहिं नामरावरोधारिकोवसतद्वारिकामाहि चौपाई
 वोल्योपौंडकसुनिभटवांनी जोतुमकह्योलियोहंमजानी १ अहैप्रथमकोजोतिअ।
 हीरा वृजमेवसतरह्योभयभीरा २ वनवनगायवरवतबहेऊ अवकछुदिनतेककु
 धनलेहेऊ ३ तवतेगर्वनजातसभारे मेरोरूपगोपवहधारे वहगुरुइचढिवागतह
 तो संषचक्रमेरेसमगहतो ५ तातेअसमतिहोतिहमारी मारिचकतेहिंदेउविदारी
 ई तववोलेतेहिंभठधनुधारी सुनहुंनाथकछुविनयहमारी ७ कूमहुगोपकरय
 हअपराधा भूठसोचगुनिकीजियवाधा ८ दोहा वृभदुताकेकर्मसवप्रथमहिं।
 दूतपठाय जोकीन्हैअपराधसतितौहठिमारेजाये चौपाई आपदैरकरिहैजोकोई
 तकिनासआपतेहोई १ सुनिपौंडकसुभटनकीवांनी लियोवोलिदतहिअभिमानी
 २ कह्योदूतसोअससमुभाई वेगिहिजाउद्वारिकहिंधाई ३ कह्योगोपसोअसम
 मवानी मेरोरूपधरोअभिमानी ४ नकलकियेअवनहिकलपैहै कुलजुतसका
 लविकलहठिहैहै ५ यहिंविधिऔरहुकह्योवुभाई दियोदूलकहंदुतैपडाई ईगयो
 दूतद्वारिकामभारी जायजादवीसभानिहारी ७ सिंहासनमनिजटितविसाला ता
 परवैठेकृष्णकृपाला ८ दोहा दूजेदिवसिंघासनैउरगसेनमहराज सासुकिप्रद्युम्ना।
 दिसववैठेसहितसमाज चौपाई द्वारपालहरिदिंगलैआयो कह्योपौंडकोयाहिपठा
 यो १ हरिकहदूतवचनउच्चरहू कोमलकठिनकहतनहिडरहू २ सुनतैदूतजोरिजु
 गहोथा वोल्योवचननायपदमाथा ३ मोकहंपौंडकेराजपठायो राजसंदेसकहना
 कछुआयो वासुदेवमोहिरच्योविधाता मोसमदूजोनाहिंदेषाता ५ मेसवभूतनको।
 हितकारी सवअवतारनकोअवतारी ई मेहीहौसवजगकोकरता मेहीपालकअरु
 संघरता ७ पैअसकाननपरेयोसुनाई वृहचहृममसरिसवडाई ८ दोहा मेरेस
 मरचिचारिभुजममसमगरुलवनाइ तुमहवागतजगतमहंवासुदेवकहवाइ॥
 चौपाई जायहभूठहोयसवभांती तौवैठोकरिसीतलछाती १ जोकदाचिसतिकै।
 वहगोपू करैरूपसमधारनचोपू २ विगारिजईतौसवविधिताको रहीनरूपरेषका
 छुवाको ३ ईसविमुषकोउसुषनहिंपावे ईसदासकैसवसुषछावे ४ सासनसुनत
 तजेममरुपा सरनहंतकूदतकतकूपा ५ अहैसदाकीरीतिहमारी छमाकरहियका।

१. १ ईतातेचक्रादिकहथियारा घोषेमाहगोपनोधार ७
 तन्नाई मोहिं सोपिगिरिहिसिरनाई ८ तै तिरु
 नातिगापहिसकुलमेदेहोसपुरजराय सुकौवाच १०
 सभामदिजदुवरसवेविहेंसेविपुलठढाय चौपाई ११
 वानी याहिआजुलोहमनहिंजोनी १ कहोवसतहेकौननरेसा
 जदुवसीपुनिअतिसैमाषि तिनहिनिवारतजदुपतिभाषे ३
 हमहंगोपनकळुसंदेह ४ हमजेधारेअस्त्रतिहारे
 ५ आयआपकेनिकटविसेषी देहेंछाडिअस्त्रसवखेष्ठी ६
 सोहमदेहेंतुमहिदेपाई ७ असहिदूतजायकहिदीजे
 इतकीजे ८ दोहा नायमाथजदुनाथकोगयोदूतनिजदेस
 १ चौपाई सुनियेंडुकवोलैमुसक्याई
 १ इतेद्वारिकामहेगिरधारी कासीगमनहिंकरीतयारी २
 ला कह्योलायावहुजानविसाला ३ दारुकसाजितुरतहींसदन
 दुनंदन ४ हरिदुकीटकवचहतनुधारे लियेअनूपमनिजहथियारे ५
 जवरथमहनाथा तुरतहितवहिंजोरिजुगहाथा ६ सात्यकिअरुप्रयुम्नप्रवीरा
 औरहुसवजदुवररनधीरा ७ कहतभयभरिजुद्धउमगा ८ चला
 दोहा तवजदुपतितिनजदुनसौवोलतभेमुसक्याये
 २ चौपाई यहयेंडुककोनिरवलमानो
 नो १ यकअगालपरवहुमृगराजा सारनधावतलागतलाजा २
 म्रकहअसै हमतौचलवरहवनहिकैसै ३
 वेठेनारिनिहारे तववोलैजदुपतिमुसकाई सुनहेंपुत्रसात्यकिपियभाई ५
 वनसंगरनभारी धौभागधपरकरीतयारी ६ धौदिगपालनजीतनजावें
 नसाराखिदावें ७ कौनकठिनधौहैवतकामा जातिचलहुसवेवल घामा ८ दोहा यह
 लघुपेंडुककेलियेवचितनजावतुम्हार वलरामदुनहिंताहितेताकहुनगरहमार
 पाई तवसात्यकिवोलैधनुधारी करहुनाथतेविदाहमारी १ मारिदुष्टकहमैइतबै
 हो आपरुपातेसुजसवदेहो २ तववोलैहसिरमानिवासा
 सा ३ पेंडुकयकमोहिवालायो ततेनिजगमनवचितलायो ४ सका
 कहनाथा हांकहरथकोउलेहुनसाथा ५ सुनिदारुकहरिवचनसुहाये ६
 पानिछुआये ६ उडेअकासअकासवरंगा घरघरघोषभयौयकसंगा ७ अतिआतु
 रकासकिहंआये पेंडुकपहंसारुकहिपठायि ८ दोहा त
 तभयेइनिवेन तवदिगअस्त्रनतजनकोआयेकरुनाअने ४ चौपाई सुनियेंडुक

कियकोपत्रपारा वंजवायोजुधहोननगारा ५ है अशोहिनिलैसंगमाही पौंडुकच
 लोपुपितरनकाही २ तासुमित्रजोकासिनरेसा येकअशोहिनिलैदखवेसा ३ पौंड
 कसंगचल्योअतिकोपी जदुपतिकोमारनचितचोपी ४ दारुकआयकह्योहरिपाही
 पौंडुकआवतहैजुधकाही ५ चैअशोहिनिलैदखहसाजे विविधिभातिवजवावता
 वजे ६ कदेनगरतेदोउमहिपाला मानहुमिलनजातहैकाला ७ निरख्योपौंडुकका
 हंसुरारी आवतचल्योनकलनिजधारी ८ दोहा संवचक्रसरसिजगदासोहतउरव
 नमाल श्रीवत्सादिकचिन्हसचमनिकोस्तुभहुविसाल ५ चोपाई जुगविधिकतजु
 गदारुहिकेरे चारिवाहुजुतअस्त्रघनेरे ९ स्यामरंगपीतावरधारे गरुडकाठकोरा
 ह्योसवारै २ तैसहिगरुड धुजाफहराती कुंडलकीटप्रभादरसाती ३ इमियौंडुकक
 हलषिजदुराई दैरुमालमुषहसेठराई ४ जैसेभांडस्वांगकारिआवे तैसोपौंडुकसजो
 साहावै ५ हसतनिरषिजदुपतिकहराजा दीन्ह्योआयसुसभनसमाजो ६ धावहुधाव
 हुसवेप्रवीरा वचिनजायअवभागिअहीरा ७ सुनतसुभटधायेयकवारा जदुपति
 रदारेहथियारा ८ दोहा सूलपरिघतोमरगदासक्तिरिष्टिअसिप्रास पदिसआ
 रुवानहुविपुलछायगयेआकास ६ रुंद जदुवसभूषनवानतीषनसमरभीषनले
 तमे सरधारछोडिअपाररनअधियारकरिदुतदेतमे जवाजिस्यंदनषंडषंडनमुंड
 भुंडउडातहै कहंगदाचकहुचक्रवकहुजवतचलषातहै १ पुनिकह्योदारुकसोह
 रषिहरिकारिसुचंचलस्यंदनै लैचलहुआसुप्रकासुकरिजहेंषरेसनुनवृंदनै सु
 निनाथवचननिकरतरचननिलैचल्योरथसूतहै कहंसुरलअतिकहुतरलधावा
 तमनहुविनतापूतहै २ सारंगकोटंकोरसोरअथोरभोतेहिठोरहै चहुवोरवानक
 रोरभारतसूरसौरिकिसोरहै वहिचलीअनितसरिततहैधावतपिसाचवेताला
 है कालीलियेकरषगषपरभावतीतेहिकालहै ३ कहंकंककाकसिगालअतिवि
 करालभक्षहिमासको करिपानरुधिरअधानअतिपायमहानहुलासको कहंषं
 डषंडवितुडसुंडअषंडहैवरषंडितै कहंरुंडकेअरुमुंडकेवहुभुंडवसुधामंडि
 तै ४ कहंऊटजूटनजूटफूटेफूटसेमुषफूटिगे बहुकूटसेकटिगेकरीजनवूटवूट
 हजूटिगे तहंसमरधरनीभीतिभरनीसुभदमरनीकैगई मनुसंभुनेत्रनप्रगाटि
 ज्वालकरालपरलैकरिदई ५ सारंगकीसरधारमनहुदमारिधावतधधकिकै
 पौंडुकहकासीराजभटतरुमसमहेतेभभकिकै नहिभजिसकतनहिवचिसक
 तनहितजिसकतसरजूहहै यकवारतहवलवारअतिहिलचारकरतैकूहहै ६
 तहंपखोहाहाकारसमरसभारवारहिवारहै सबसुभटकरहिउचारकियेसा
 धारसौरिकुमारहै जयजयकरहिसुरसिहरिषिपरसिद्धनभमहआयके वा
 षेप्रसन्नअनंददूनसुदुंदुभीनवजायके ७ दैदंडमहपौंडुकहकासीराजसैनाह

॥ तिगई जेवचेने सुकवानलागे कहत भागेहादई तवकोपिकासी राजपौंड
ककरत धनुटकोरहै धायेंधसावत धरनिदोजूकरत सारकठोरहै ८

धुलेषि चौपाई चलहवेसंवहोयक समीरी मारिद्वारिकहिनाहिंधारी
दियोपौंडकहिठिगपहचाई २
वचनकीजियेकाना ३ कहिपठयो जेवुमसोहिपाही दूतपठायद्वारिकामाही

॥ धस्योरुपहुमोरविसाला ५ सोदुतकोदिदेयदुतआई मेरेवर
नातोसकुलकरोगोचाता वासुदेवमोहिरचोविधाता ७

रोहा छोडिदेतहै अखकोवासुदेव
चौपाई असकहिसायकसा
गारुडहि काटिदियोजेदुराई १ संवचक्रआदिकसवकाटे बनमालाकी
२ पुनिदुतचक्रसुदरसनमारे पौंडकधरतसीसउतारे ३ गित्योभू
४ कासिराजतवकोपहिछायो

येकवानलेतहोसुरारी
इवानवेगितेनाहिउडाई कासीमहडास्योजदुराई ७
मारिसेनजुतदुततेहिदेसे ८ रोहा जदुपतिद्वारावतिगयेविजेमानहरधाना॥

जहंतहंहरिजससिद्धसुरकरनलगेसुषगान ८ चौडुकहरिकोदेषकरिनिमिदिना
 मनहिलगाय हरिपुरकोगमनतभयोदिविदुंभीवजाय ९ चौपाई उतैकासि
 भूपतिकोसीसा तासुभवनमहंगियोमहीसा १ कुंडलसहितसीससोदेषी पुरज
 नकोतुकगुन्योविसेषी २ कासिराजकोसीसहिजानी रोदनकियेसवेदुषमानी ३
 रानीराजपुत्रनृपभाई सीसनिकटआयेदुतधाई ४ करनलगेतहंमहाविलाया या
 वतेभेसिगरेसंताया ५ हायनाथहममरेअनाथा असकहिपुरजनमीजहिहोथा ईका
 सिराजसुतरह्योसुदक्षिन क्रियाकांडमहंअतिसयदक्षिन ७ सोपितुकोकरिमृ
 तकविधाना सभामद्वियहवचनवषाना ८ दोहा जोमास्योमेरेपितेताहिमारिको
 आसु पितेजरिनहैहोदुतैतवपूजिहिममआसु चौपाई असप्रनकरिसठदुजनबोला
 ई संकरकोपूज्योचितलाई १ संभुप्रसन्नभयेतेहिकाला कह्योमागुवरदानविसा
 ला २ तहोसुदक्षिनकहकरजोरी सुनहंनानथविनतीयहमोरी ३ मास्योजोमेरेपितु
 काही ताकोमारहुंमैछनुमाही ४ असउपायमोहिंदेहवताई अवनवैचैजामेदुषा
 दाई ५ तवबोलेसंकरहोसिवानी सुनहुसुदक्षिनतुमअभिमानी ईदक्षिनाग्निअ
 भिचारविधाने करहुजोरिरित्तिजनमहाने ७ वहीअगिनितेरेमनकामे पूरनकरि
 हैयेकत्रिजामे ८ दोहा येहैहैब्रह्मन्यजोखगीनकृसाताहि लौटिनासकरिहेतुमे
 यहमेसंसयनाहि २ चौपाई असकहिभेसिवअंतर्धाना कियोसुदक्षिनसोईवि
 धाना १ कियोमासकोहोमहिकुंडा तातेप्रगटीज्वालप्रचंडा २ मूर्तिमानकृसाना
 लनिकसो जाकेनैनलालजुगविकसो ३ महाभयावनतनअतिकारा तपेताम्रसम
 ऊरधवारा ४ नैननतेनिकसतअंगारा सासलेतहैवारहिवारा ५ डाढदंतहैजासु
 कठोरा भूकुटीविकदतकतचहुंवोरा ई रसनातेअ धरनकहचाटे अरुअधरन
 दंतनतेकाटे ७ अहैनगनहैपदेसमताला लियेहोथमहंसूलविसाला ८ दोहा
 असोकृत्वापुरुषवहकह्योसुदक्षिनपाहिं भक्षनदेहवताईदुतताकोअसुहिषाहिं
 चौपाई कह्योसुदक्षिनजदुपुरजाहू कुलतेजुतजदुपतिकहंवाह १ सुनतसुदक्षिन
 वचनविसाला धायोपश्चिमदिसिमनुकाला २ चलेभूतेतोहिसंगअनंता नाचत
 गावतकूदिहसंता ३ कृत्वापुरुषजहोजहंजावे जारतपुरनप्रजनकहंवावे ४ या
 हिविधिगयोद्वारिकामाही लग्योजरावननगरीकाही ५ कृत्वापुरुषनिरषिआ
 तिभासी हाहाकारकरतपुरवासी ई जरतनारिनरभगेपुकारत अतिआरततन
 नाहिं संभारत ७ जैसेवनमहंलगेदेवारी भागहिमृगगनपरमदुषारी ८ दोहा
 तेसहिंभागतपुरप्रजापीछेपुरुषप्रचंड धावतआवतअतिविकटधारेसूलउद
 ड ४ चौपाई गिरतपरतहारिकानेवासी आयेजहंनानथसुषरासी १ नाहिनाहि
 रक्षकगिरिधारी कृत्वापुरुषदेतदुषभारी २ जरतनगरवाचतअवनाही तुमहि।

३ तहाँ जादवी सभामभारी पेलतचौपरिरहेसुरारी ४
 चैकवोरदेवकीकिसोरा ५ सुनिपुरवासिनआरतसोरा उरे
 ६ हरिहसुनौवोलिकछनाही
 ७ सहजहिचक्रसुदसमिकाही कैकिदियोकृत्यानलपाही ८ दोहा
 नेकुसोचकीन्ह्यानहारंगेबलकेरंग ५ छंद
 तचच्यौचक्रमानेउदैकोटिभान मनोधावतीहप्रलैकीकृतसान
 नदेवीपरैभासपूरीदसासा १ जितैकालकृत्यारहोहैकराला
 सहैयानागयौचक्रकोतेजभारी
 २ चलयौचक्रपाकेमहावेगताके
 लौफेरकासी गहैयादक्षिनेरलिजेजुक्तभासी ३ दियोडारिकुंदेसवैयेकवारै
 यहच्यौतहोचक्रतौलौप्रकासी गहैयादौरिकृत्यानलैकोपरा
 ४ दियोडारिकृत्यानलैताहिकुंडैनदेवोपरैताहिकोरुंडमुंडै
 इतैदोरिकासीपुरीजारिडारी ५ सभामंदिरोगापुरौआवजारा
 जरेवाजसालेतथानागसाले
 ईहहाकारभारीरह्योमाचिकासी वढीचक्रकीज्वालमालाप्रकासी धुरीदै
 कोजराई गयौचक्रसोद्वारिकैफेरधाई ७ रह्योपूर्वकाले
 गयौवैठितैसेतुरतैतहोही जरायोपुरीकोषलेमारिआयो
 ८ दोहा सुनैसुनावैजोपुरुषयहहरिविजैसुजान
 ९ दोहा सुनिपौडुकन
 राजजवान औरसुननहमन्वहतहैश्रीवलदेवचरित्र
 भुतपरमजगजनकरनयवित्र २ चौपाई सुनतपरिक्षितकीमृदुवानी क
 सुकअतिसुधमानी सुकौकच १
 हेऊ २ जोमयंदकोहैलघुमाई मासौजोराक्षससमुदाई ३
 कैगोकुमतीकूरकराला धनरकासुरसोकिरीमिताई ४
 देसहजारहाथीकोजोरा करतरह्यौअतिसोरकठोरा ई सोनरकासुरव
 कियोकस्तपरकोपमहाना ७ चलयौअनर्तदेसकहकोपी
 ८ दोहा आयदेसआनर्तमेकरनलग्यौजतपात
 वराजकोयेकहिवारनिपात २ चौपाई

सालनकाही १ आगलगायदियोसवजारी मारिप्रजनकहं कियो दुषारी २ कहूं सैल
 नकहं खेतउवारी चूरनकरतगामपुरदारी ३ कहूं दुविदहिलिसागरवीचै दोउअंजु
 लिसोसलिलउलीचै ४ वोरहिसिंधुतीरकेगामा कहूं वहायदेतवलधामा ५ मुष्य
 मुनिनकेअप्रमजाई भंजनकरतवृक्षसमुदाई ६ करैमूत्रमलकुंडनमाही जिन
 मेमुनिजनहोमकराही ७ पकरिसैकरनपुरनानारी देतोसैलकंदरनडारी ८ दो
 हा तिनकेद्वारमेदुविददतयथानदवाय तहोनारिनरकंदनकरिमरहिं सवैअ
 कुलाय ३ चौपाई यहिविधिकरतउपद्रवभारी धरधनकरतसकलकुलना
 री १ देसअनरतहिवागतभयऊ सकलप्रजनकहं अतिदुषदयऊ २ येकसमै
 रैवतगिरिनेरा गयोकरतकवहं कपिफेरा ३ करतरहेतहेरामविहारा सषिनस
 गलेसजेसिंगारा ४ वाजिरहेतहं वाजसुहावन रह्योगानहोतोसुषळावन ५ सु
 नतदुविदअतिसुंदरगाना रैवतगिरिकहं कियोपयाना ६ सैलसिषरमहंजवच
 ढिगयऊ तहंवलभद्रहिदेषतभयऊ ७ कमलमालपहिरेवलरामा सुंदरसकला
 अंगळविधामा ८ दोहा सषिमंडलकेमद्वमेमंडितहै मुदवार यानकियेअति
 वारुनीगानकरतलैतार ४ चौपाई मदमातिधूमतदोउनेना येककरनकुंडल
 विअैना १ आधेसीसकीटकहं दीने दूटीमालरंगमहंभीने २ धूमतवागतठारहिठो
 रा मनहुसतमातंगकिसोरा ३ तरुनतरुनतरुंदोरतवागै शोरिदोरिआलिनउरला
 गै ४ तहोदुविदवानरदुतजाई चढ्योवृक्षमहंताहिहलाई ५ साषनसाषनकूदता
 जाई साषामृगसवसाषहलाई ६ कियोकिलकिलासोरअयामन अगटकियोनि
 जरूपभयामन ७ सषीरेषिमरकटचपलाई सिगरीलागीहसनठठाई ८ दोहा पु
 निवलभद्रहिआयकैआलिनदियोवताय यहवांदरअतिसैचपलकरतकलाइता
 आय ५ चौपाई तहोदुविदअतिकोपहिल्लायो मुषचलायकैसषिनविरायो १ लजो
 फेरिभृगुदीमटकामन काहिदंतसवलरग्योदेखावन २ पुनिफुरकिसषियनगुदैदेखाई
 तहोकळुकरिसराम हिआई ३ हन्योपथानरामतेहिंकाही सोवचायगोलाग्यो
 नाही ४ तहोकूदिकैधरनिसिधारो मदिराकखसफोरिकपिडारो ५ रामहुकहपुनि
 लग्योविरावन गुददेखायभृगुदीमटकामन ६ फेरिसषिनकोवसननिफास्यो कूदि
 तुरततरुउपरसिधास्यो ७ तासुचपलतारामनिहारी तेहिकितदेसनदुषितविचा
 री ८ दोहा हलमूसलहलधरसियोकपिकहंननकिवारि कसिफेटोकटिमेतुरतसो
 कितसषिननिहारि चौपाई दुविदहलियउवारितरुसाला कियोसोरतहंपरमकरा
 ला १ दोरिजोरभरिरामहिसीसा मास्योसालवृक्षअमनीसा २ पकरिलियोतरुकोव
 लरामा तोरिफेकिदीन्ह्योतेहिंठोमा ३ हलतेअचिरामतेहिंकाही मास्योमूसलमा
 यहिमाही ४ फूट्योसिरताहैलगतप्रहारा वहतभईओनितकीधारा ५ जैसैगिरतेग

१ सोप्रहारकपिनाहिविचाराई सालवृक्षयेकदुतियउपारी
करिवलभारी २ राममारितहंसुसलविसाला

सालवृक्षसैतीसरोमास्योवलकेमाथ

हाथ ३ चौपाई यहिविधिजुइकरतवहकीसी ४

सवउषारिवलपरहानदीन्ह्यो ५

तवकपिमारनलग्योपषाना ६ तहंवलभइमुसलकरलीन्ह

७ तहोदुविदकरिकोपकराला भुजावठायसरिसजगताला ८

ईवसनफारितनचौथनलाम्यो तहंवसम

९ फेरकिदियोहसूमूसलकीही दुविदहिधस्योदोहकरमाही १०

१०० ३१५

भागिगयेतहंकेकपिरिक्षा

तहोदेवगंधर्वसुनीसा

४ नमोजयतिगावतअनुरागे रामहिसुषितसराहनलागे ५

यहिविधिजोनदुविददुषकीरी

६ अपनीसुजससुनतेनिजकाना पुरधवेसकीन्ह्योभगवाना ७

लगेसराहनरामकोपायोपरमहुलास

१०० ३१५

१०० ३१५

दोहा ऐकसमैहस्थिननगरदुरजोधनकुरराज

चौपाई रहीखश्मनानामकुमारी दुरजोधनकीअनिछविवारी १

२

किराजा ३ खरस्वयंवरकीसौइपाई रामकधमकोतुरतछिपाई

तिजदुपतिकेनंदन जाकोसांवनामचठिस्पंदन ४ गयोहस्थिनापुरकहपाई लियो

ईपहुंचौहातस्वयंवरमांही दूरिषरोमोजहकोउनाही ५ निकसी

६ तहोसांवरथतवतदिदोरिसभागा

लियोखश्मनकोतुरतअपनेअकउठाय चौपाई ७

चल्योहारिकाकीदिसिधाई ८

९ तहंदुरजोधनकहैपारिसाई जदकुलकीसठतानहिजाई १० दुरविनीतहरिसुतवि

भिचारी लियोजातमरजादहमारी ४ यहसठहमहिनिपुंसुकजाने

अतिमानै ५ वरवसहरीकुमारकुमारी सुतानतेहिजेमाखाडारी ई तातेधायधरहुस
ठकाही जाननपावैयहगहमाही ७ चेरिचहुँकिततेयहिवाधौ ल्यायअंधकोठरी
महधौधौ ८ दोहा जोसांवहिबंधनसुनतजदुवंसीरिसिखाय सैनसाजिसवआ
पनीहमपरअहैधाय २ चौपाई तौकाकरिहैजदुकुलकरे अहैसदाकेसेवकमेरे १ भूभोगा
तहैदीनिहमारी चमरखनदेकियअधिकारी २ जोकरिहैहठिआयलराई तौजैहै
वारतागमा ३ जदुवंसिनकोगर्वमहाना सहिनजातसुनिजातनकाना ४ तहमी
षमभाषौधनुधारी वधिहैनहिवालकविभिचारी ५ करनकहैयाकरिकोयअघाता
जदुवंसीहैकेतिकवाता ई मोहीकहैआयसुनयदेह आपकरहुनहिकलुसंदेह ७
महीअकेलवालधरिलेहौ जदुवंसिनउतारिमददेहौ ८ दोहा असकहिधनुसरक
रनकरिकरनकरनसिसुअंत सांववोरस्यंदनचह्योधावतभयौतुरंत ३ चौपाई भू
रिअवाओरसखवीरा जग्यकेतुतैसरनधीरा १ भीषमभीषमग्रीषमभानू कियोसो
वपरकोपिपयानू २ चढिस्यंदनदुरजोधनराजा धायोसांवधरनकेकाजा ३ येषटा
वीरमहाधनुधारी धायेसांवहिवोरअचारी ४ आवतषटवीरनकहंदेषी सावधान
कैसांवविसेषी ५ सारथिसोअसवचनउचार फेरौरथअवआसुहमारा ई भागा
वजदुकुलकोनहिधरमा जायदेपाउवकिमिमुषधरमा ७ जदुकुलकीयहरीतिसा
दाकी करहिवीरतारनमहवाकी ८ दोहा जदुवंसिनकोधर्मयहआयअकेलेहुहोया
कवहुँनुरहिनहिसमरतेसहसनसत्रनजाय ४ चौपाई सुनतसुतस्यंदनदुतफेरा सांवा
हकियोसोरधनुकेरा १ षरोअकेलसिंहसमवीरा सांवकुमारमहारनधीरा २ करनदू
रतेतेहिगोहरायो रेदुरमददुहिताहरिल्यायो ३ ताकोफलअववेगिहियैहै जोरनते
कहुँभाजिनजैहै ४ ठाढोरहुठाढोरहुवालक तैउपजेअपनोकुलघालक ५ असका
हिकरनसरनबहुमास्यो तिमिभीषमबहुवानयवास्यो ई भूरीअवासुजोधनदोक
विसिषनिसितळांडतमेसोक ७ भीषदेवपुनिवाननिधारा सांवहियरतजिकिया
अधियारा ८ दोहा गयोवेधिवाननिविपुलतहजडनाथकुमार पैनगनतमोनिकहुँ
रनवाँकरोजुमार छंद ज्यौंछुद्रमृगनविलोकिमृगराजरहतअसोकि सौवीरसां
वकुमार कोदंडकियटंकारचमकायछ नखनचाप बहुकरतअरिपरदाय स्य
ंदनतुरंतधवाय वरतजतवाननिकाय २ यहचौजहौषटवीर चहुँवोरमास्योतीरक
रनहिहनुँसरवीस कुरुनाथकहसरतीस ३ देवव्रतैअनवास सखकोहनुँपंचासभू
रीअवैसतवान मषकेतुडुसतसरान ४ पुनिकरनकहसरचारी हनिदियतुरंगवि
दारि पुनिकाटिसुतहिसीस रथकाटिदियसरवीस ५ अरुभीषमहिसरधार पु
निहनुँसांवकुमारधुजसुतस्यंदनकाटि पुनिसरनदियतेहिपाटि ई भूरीअवैदा
सयाच कोषितहनुँनाराच हनिस्तुरथकहंकाटि हपचरनदीन्हैयाळाटि ७ दुरा

पुको
दोहा

दलिदियोरथहनितीर भेविरथषटवक्षवान

१ छंद

चहुंवारतेवोहिधेरिकै मारनलगेसरदेरिकै २
सरमारिकियविनअंगने यकहसौसारथिसीसहै येकदल्योधनुसरवीसहै ३
गयजविरथकुमारहै लियपरिधकरदसंभारहै दोस्योसुभटभटसन्मुखे
४ तहंकरनपरिधहिकाटिकै सावहिदियोसरपाटिकै षटव
सावहिलियोधरिधायकै ५ पुनिबोधिक्लमकुमारको

निजावजैमनमहंरुनिलये कन्याकुवरकहअनमे राख्योसजगजुतसैनमे
हरिरामभयकोतजिदियो जदुवंसअवनहिआयहै
रिहंयहपायहै ८ दोहा निरषिसाववंधनतहानारदअतिदुषपाय
तुरतजहोक्लमवलराय चौपाई सभासुधमअतिखुल्लिखिआई तासेवैठरहेजदुगई १
२ वैठउग्नसेनमहराजा २
३ राजिवहेवलरामतहांहीं ३ तहंअनिरुद्धधीरधनुधारी
४ ४ महावलीप्रद्युम्नप्रवीरा राजतरामनिकदरनधीरा ५
गदसारनकतवमसिरा ई दीनमानअरुसानुजुकारा औरहुवैठेक्लमकुमार
उठीसभानारदकहंदेवी जदुवंसीसुदलहेविसषी ८ दोहा
हिउँछूलीपुनिकुसलात पुनिजदुपतिकरजोरिकैकहनभयेयहवात चौपाई
षवरिहस्थिनपुरकेरी कुरुकुलसुरतिकरहिकहुमेरी १
अवलोनानथआपनहिजने २ सावहरीकुरुलाथकुमारी तवकोपितकैषटधनुधारी
३ भीषमकरनसुजोधनवीरा सलमषकेतुभूरिअवधीरा ४ विरथसावकहंकरितहां
वोधी राषेउयेकोठरीधोधी ५ नारदवचनसुनतजदुवंसी के
उग्नसेनभूपतितहंवोले अपनेउरकीआसैषोले ७ अवलोअैसीयहिकलीमांही वा
तअनैसीभेकहुनाहीं ८ दोहा करिअधर्मषटवारमिलियेकवालककोचिरिकरिविर
थधरिलेतभेपरलोकहिनहिहरि चौपाई १
लिजायकुमार १ सामदामअरुभेदहुइडा करहुसवैजदुवरवरिवंडा २
तिवलवाना तेहितकरहिअधर्ममहाना ३
जुगमहिभरिचिना ४ सभासदनसवकाहंसुनाई वोलेवचनवीररसखाई ५

मडमाहंकुरुवंसी अपनेकहं मानहि अरिध्वंसी ६ कलकुवर्धन सुनिकाना कुन।
भरिरहतनवनतमकाना ७ हुकुमकरहयेही कुननाथा जदुवरलेहि सस्त्रनिजहाया
८ दोहा साजिसकलदलआजुही करिभलवल अवलं व हस्थिनपुरेयधारियेअव
नहिकरहुवेलं ४ चौपाई तहांदानपतिगदकतवर्मा सेवतकीन्हैसास्यकियर्मा
१ तवअनिरुद्धकह्योअतिकोपी कुरुवंसिनकटनमहचोपी २ आजुहिहस्थिन।
पुरकहं चेरी मारहुकुरुवंसिननहिदेरी ३ इनकेअतिधमंडमनवाढो मिलासुमट
अवलोनहिगाढो ४ षोदिहस्थिनापुरहिवहैहै तवजदुवंसीनामकहैहै ५ तव
वोलेप्रदुम्नधनुधारी सुनहुनाथअववातहमारी ६ जाइनकोउहस्थिनपुरमा
हौं देहुअकेलसीषमोहिकौहौ ७ लघुकारजहितसवजदुवंसी कहैगवनका
रहिअरिध्वंसी ८ दोहा सवकुरुवंसिनपकरिकैपगमहवंधनडारि आपनि।
कटलैहौतुरततौसतिवातहमारि ५ चौपाई कुरुवंसिनजोपकरिनलौऊ तौ।
सुतराउरमेनकहांऊ १ जोकरिहैंसंकरहुसहाई तौधरिलैहौआपदोहाई २ भी
षमविजैकरनकेभुजवल कीन्हैकौरवहै धमंडभल ३ जहंनिरवलकाहुकोदेवौ।
कौरवतहंजुधकरहिविसेषे ४ कौरवअहैंऔरकेधोषे लेषेनआपदासेसरचे
५ पितानअववेलंवकछुकीजे मोकहंआसुहिआपसुदीजे ६ कुनभरिरहिजातोअव
नाहीवंधनसुनतबंधुपदमाहौ ७ सुनिप्रदुम्नवचनजदुराई वोलेवचनमदसु
सक्याई ८ दोहा हस्थिनपुरचलिहैहमहु साजिसेनचतुरंग देषवकौरवकस
करतअवजदुकुलसौजंग ६ चौपाई असकहिसेनापतिहिवोलायो सेनसा।
जावनहुकुमसुनायो १ कौरवजादवहोतिलराई जानिवचनवोलेवलराई २ सु
नहुसुनहुसववचनहमारा यहअनुचितनहिकरहुविचारा ३ कौरवहैंसवनात
हमारे तिमियांडवहैंअतिसैय्यारे ४ तिनसौअनुचितकरवलराई अवसिउभै
कुलछेकैजाई ५ दुरजोधनसौगयोनसाई सांवहिधस्यौकरीचपलाई ६ ता
तेहमहस्तिनपुरजैहैं सांवहिहठिछोडायदलैहैं ७ जैसीकौरवकियअनरीती।
तैसेतुमहुकरतअनीती ८ दोहा सुनतवचनवलभटकेजदुवंसीसरदार भीतिमा
नमवमौनेभेकोउकछुकियनउचार ७ चौपाई तवजदुपतिअसवचनवषानेहम
सवमहतौआपसयाने १ जोमनभावेसोईकीजे उचितहोयसोआपसुदीजे २ सा।
सनहोयजोभाततिहारो सोईकरिवोउचितहमारो ३ तवउद्ववोलेअसवानी वल।
विचारिकैवातवषानी ४ आपुसमहनाहिउचितविरोध तातेकरहुकोपअवरोध
५ रामजायकौरवनबुझाई सांवहिलैहैंअवासिछोराई ६ जोनमानिहैंकहीहमा
री तौचलिकरवउचितपुनिरारी ७ तहांवचनवलभटवचारा जोनमानिहैंकहा।
हमारा ८ दोहा तौनहिषवरपठायहैंसैनहेतहरिपाहिं दंडदेइगेकौरवनमधि

॥ ८ ॥ चौपाई असकहिस्पदनवदिवलरामा जासुतेजरविसरि
 लोमा १ लियोउडवैसंगलेवाई विप्रनअरुब्रहनसमुदाई २ विप्रनमधि
 वलकैसे तारनमदिनि सापतिजैसे ३ जायरामहस्थिनपुरनरा बाहेरनगर
 कुरुपतिआसैजाननहेतू उडवकहंपठयौमतिसेतू ५
 वनमहजाई धृतराष्ट्रहिंवद्यौसिरनाई ई वाहलीकदुरजोधनदोनै
 धममतिभाने ७ उडवपुल्लिसवनकुसखाई जाहिरकीन्हीरामअवाई ८
 मआगमनसुनततहैकौरवकलितअनद
 ९ चौपाई मगलसाजिसाजसवभाती गावतवारवधुनलैपाती १ करनस
 लैदुरजोधनमुदितमहाना २ गयौरामडेरसुषकाई
 बहुकौरवनलेवाई ३ वलहिनिरषिदुरजोधनधायौ वारवारचरननसिरना
 ४ रामहिविधिवतपूजनकीन्ह्यो सुरभीरतनभेटमहंदीन्ह्यो ५ औरहसक
 रामहिकियप्रनामसुषकाई ई
 ६ ७ रामफेरिपूछाकुसखाता कुरुपतितहोंकहीअसवाता ८ दो
 आपकपातिसकलविधिहैप्रभुकुसलहमार
 समथार ११ चौपाई रामकहीजडकुलकुसखाई दुरजोधनउरआनंदकाई
 असवचनवषाना कौरवसकलसुनहुदैकाना २ सकलभूपकोजोसिरताजा
 सोवगसेनमहराजा ३ ताकोसासनसुनिचितलाई विनाविलंबकरहुसवभा
 धुषटभटजुरिअधर्मअतिकरिकै जीसोयेकवालकहैअरिकै ५

नकहैआयसुदीन्ह्यो ७
 दोहा तवमैनृपहितुभाइकैकरिकैअमितउपाइ
 १ चौपाई छोडिदेहुवालककहअवहीनहिविनासकहैअवसवहो १
 निजसमवचनसुनतवलकैरे २ दुरजोधनतनलागीआगी बोल्योवचन
 ३ ॥ ३ ॥ हायकालविपरीतदेपाना सुननपस्योअसहअवकाना ४
 जासिरमुकुटमहाना तासिरचदनलगीपटवाना ५ जडुवसिनकहनातवनाये
 रसचदैविभोवदाये ई अपनेआसनमहवैठायै हमहीइनकहैभूपवनाये ७
 मतामाननअवलगी प्रथमहिभोजनभरिजिमाने ८
 नरैसवमाइ तेईअवहमपरलगेसासनकरनवनाई चौपाई ९
 नक १३५ १ जडुवसीनिरलज्जयहनि
 हिजाने २ कोयहसुनैकहैकोवातासदिनुजातिअनरी

रा ५ मेघजोलेनचहैहरिभागातौविनासहैजातअभागाईसुकउवाच योंकुरुपतिघ
 मंडकेवोरे रामहिकहिवहवचनकठोरे ७ तंमकिउठ्यो आसनतेराजा लैसिगरीकौ
 रवीसमाजा ८ दोहा गयेहस्तिनापुरसवैअतिपापीमतिमंद गनेनककुवलदेवा
 कहंपरेविभवकेफेद चौपाई देखिकुसीलकौरवनकाही सुनिकठोरवानीश्रुति
 माही १ कियोकोपवलभद्रअनूपा भयेआसुपावककररूपा २ लषिनसकत
 कोउरामहिवोरा भयेअरुनलोचनजुगघोरा ३ विहंसिरामतहवारहिवारा
 वचनवज्रसमवदनउचारा ४ होहैदुष्टजेथनमदअधा तेमानतनहिककु
 सवबंधा ५ तेसठपूरनडंडहिपाई देहिसकलनिजगर्वगवाई ६ जौपसुकीन
 हिअनउपाई लगतलकुटइतजातसुधाई ७ जडुवंसीजवकोपहिकीन्है॥
 कुरवंसिनमारनचितदीन्है ८ दोहा तवमैतिनकहंसकलविधिकरिउपाइसमुभरा
 ९ कुरवंसिनकल्यानचहिमैआयोइतधाइ ४ चौपाई कौरवदुष्टमहामतिमंदा क
 लहनिरतषलअहैस्वर्कदा १ मोहिसुनाइकहीकदुवानी जान्योनहिममवलआ
 भिमानी २ भोजवृष्मिअधककरदीसा उगतसेनअसअहैमहीसा ३ जाकेसका
 दिकदिगयाला षरेरहैद्वारेसवकाला ४ वैठिसुधर्मासभामभारी पारिजाततरु
 कोअधिकारी ५ सुरपुरतेवासवमदमारी मगवायौसुरतरुवरजोरी ६ सोनहि
 काकौरवनसमाना कहैनहिंकाकेअसज्ञाना ७ चरनकमलकमलाजेहिसेवै॥
 सोहरिधरेदेहनरदेवै ८ दोहा लोकपालजेहिंपदरजहिपूतहोनकेहेत निजसि
 रमेधारनहितैकरतसर्वदानेत चौपाई जासुचरनरजतीरथकाही अतिपाव
 नकरिदेतसदाही १ मैविधिसिवजेहिअंसहिअसा देतमुक्तकरिजा सुप्रसंसा २
 सोजडुवरकौरवसमनाही कोअसवातकहैमुषमाही ३ कौरवदीनमहीजडुभो
 गै सोदुरजोधनकहतअजोगै ४ कौरवसिरहमारपदवाने येकाकेवलअहैभु
 लाने ५ असेमदभतनकेवैना कौनसहैजेहैवलअना ६ आयेथौसरावकरिया
 ना थौगंवाइदीन्हैसवज्ञाना उडवअवतोनहिसहिजातो आषिननहिककुमाहि
 देषातो ८ दोहा विनाकौरवनकीमहीकरिडारौगोआज जोनहिगिरिदेदानकैमम
 पायनकुरराज चौपाई असकहिकोपविवसवलरामा हलमूसललीन्हैयावलधा
 मा १ उठ्योसभातेरामतुरंता मानहुकरतलोकत्रयअंता २ चल्योहस्तिनापुरकी
 वोरा अतिकोपितरोहनीकिसारा ३ पगनधरतधसकतिहैधरनी चढ्योमनहसि
 धुरलघुतरनी ४ सासलेतवलवारहिवारा मानहुकरतजगतसंधारा ५ वाखा
 सूर्जसमवदनविराजै अतिसैनीलवसनतनछाजै ६ सहरपनाहनिकटवलजाई
 आसुहिहलकहदियोगडाई ७ फूटीधरनिलगतहलघावै जिमिसरपात्रपारहैजा
 वै ८ दोहा तहंद्वायहलकौडुतैपुनिलियआसुउठाय हलैसंगहस्तिनपुरौउठि॥

१९० १ छंद अमरावतीसमहस्तिनापुरकोसञ्चरतालीस
हिचहैयावोरनगंगमहजगद

चारिहुवोर गजवाजिकुटहुछूटिभागेकरतञ्चरतसोर
जततजिनिजनारिवालकसंग
अंग कोउकहतपरलैकैगईदुरजोधनहिकेपाय

छंद सरकूपवापिनदरकिगोजलवृक्षगेसवदृटि

चेतेगयेसवजूटि

कर्न कहेंद्रैनकहैरूपद्रैनसुतकहैभीमअवमौमर्न
छोडिकैहथियार तनवसनकोसभारनहिपुरयस्योहाहाकार

हिआसुउपाय सववोरचकितकैरहेकलुचलतविकुमनाहि पुरयस्योपुम
रहरखैघरगिरतभरभरजाहि

फटिककी फरसै फटत गोपुर गिरत मह राहिं बहु धुजपताका ध्वस्त मेनहि नेक
 हूँ दरसाहि ४ कुरुनाथ कौरव कुल विना सविलोकि अति अकुलाय लैव धुनिज
 अति भीति जुत भीषम भवन गोधाय कर जोरि कै पृच्छत भयो अति दीन वचन सु
 नाथ यह कहा होत वताइये मोहिने कुनाहि जनाय ५ दोहा तव बाले भीषम विह
 सिसुनु कुरपति मति मंद गंगामह वारत नगर सोरोहिनि को नंद चौपाई जाये।
 जायघमंड देषाये सठ जा को पद नान वनाये करत सोई अवत वकुल नासा छोडि देह
 व वजीवन आसा २ जो जस करत सोत सफल पावै यामे कोउ संदेह न ल्यावै ३ सरस
 व समजा के सिरमाही धरन धरी है धस कति नाही ४ ता सो करि कै वैर महाना कु
 रुपति अवचाहु कल्याना ५ ता के पगन परहु अव जाई और नदी सत वचन उपाई ६
 भीषम वचन सुनत कुरुनाथा लै कुदुंवा सिंगरो निज साथ ७ सुताल श्मनै रथे च
 ढाई ता संग सावहु कह वै ठाई ८ दोहा तिन को आगू करि लिये सब कौरव कर जो
 रि गये सरन वलिराम की गुनत आपनी पोरि चौपाई कौरव लषे राम कह जाई ॥
 मानहु महाकाल भयदाई १ हस्तिनपुर लीन्है हल पाही वोरन चाहत सुरसरिमा
 ही २ दौरिकिये सब दंड प्रनामा कहत भये रक्षहु वलिरामा ३ राम राम हे अखिल
 अधारा जान्यो नाहि प्रभाउ तुम्हारा ४ हम है मूढ कुबुद्धि अगाधा छमा करहु हम
 रो अपराधा ५ जग उत पति पालन संहारा ता के तुमहो प्रभु करतारा ६ आपष
 लहि तहै सब लोकु अँ सैव दहि वेद के थोकु ७ सरस वसरि सयेक फन माही धरे
 धरा हो सैनाही ८ दोहा परम प्रकासी आपके सोहत फना हजार अंत सँभे जरा
 धारि जग की जतु सैन विहार चौपाई आपको पसवर रक्षन हेतु नहि मत्सर नहि वैरनि
 केतु १ सदा सत्व गुन धारि रहऊ थिति पालन महत त पर अहऊ २ सब भूत नके
 अंतर जामी सर्व सक्ति धर जय वहु नामी ३ जय विस कर्म जय अविनासी जय अ
 नंत जय परम प्रकासी ४ तुमहो सदा दास के छोही हम तुम्हरे सरनागत होही ५
 सुक उवाच अस कहि दुर्जो धन कुरुराई गिर्यो राम चरन न अकुलाई ६ कोपत
 अंगवहत द्रुगनी रा गयो छूटित नको सब धीरा ७ विनै कियो यह विधिकु रुवी
 रा तव प्रसन्न न केवल मति धीरा ८ दोहा करि कुरुरपति पै अति कृपा वचन कहै गो
 भीर पै हो सकल अनंद अति अवन होहु भयभीर चौपाई अस कहि पुरते हल अ
 ति भारी लियो आसुवल राम निकारी १ पुनि कुरुरपति सों गिरा उचारी राषे हुतुम
 सुधि सदा हमारी २ दुर्जो धनत हँ कह्यो सुषारी अवनहि भूली सुरति तिहीरी ३
 अस कहि वारह सै गज भारी साजि साजु सुंदर छवि वारी ४ दस हजार वाजी जवा
 धीरी षट हजार रथ साजु समारी ५ है हजार दासी छवि वारी दाजु दीन्ह्यो संग
 कुमारी ६ लै सिंगरो वलराम सुषारी सुत सुत वधू संग सुषकारी ७ उडव आदि क

। चले द्वारिके आसुपधारी ८

तुरत वलराम करि बदन वैठत भये
 व्रतांत सब सभामहि सह गाय जदुवसिन को देत भे आसुहिराम सुनाये ६
 लोदक्षिन ऊत्तक छुनी चोग गावोर

। जाव यव

श्री सुकजवाचे दोहा भौमासुरह निकुष्म प्रभु सोरह सह सकुमारि
 चौपाई मंदिर सोरह सह ससुहावन
 १ यह सुनिकै नारद मुनि राई मनमहं विसमय करी म्हाई २
 रनारी अहं अनेरू तिनमहं रहि हूँ किमिये कू ३
 आये आसुहिकुष्म निके नू ४ देश नलागे जदुपुर सोभा जाको निरपि सक मन लो
 भा ५ फले उपवन वन गृह वागा गुंजहि मधुकर उडत परागा ६
 जके देहा फूलि रहै सुंदर अरविदा ७ इंदीवा अंभोज सुहावन
 सुषळावन ८ दोहा कूजहि सार सह सवहु वैठै प्रमुदित तीर न
 अति नीर परसंग भीर २ चौपाई जहं जदुवसिन के सुषकार
 तिभारी १ रजत फटिक के हूँ बहु धामा बहुत कनक मरकत अभिरामा २ चौहट
 हाट वाट बहु घाटा तिनमहं ठटे अनूप मठाटा ३ सालासभासुराखे नीके
 ४ सुरभिस खिल गलियाँ सब सींची
 ५ कनक देह ली रजत अंगना तिनमहं वैठी चारु अंगना ६ विविधि
 पतोकें नभ महल हरै रवि लखाइ लाया छिनि छहरे ७ अंतहपुर महं नारद आ
 य निरषिता सुसुषमा सुषपाये ८ दोहा ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 ति हरि मंदिर मेय कथल देपी परे अकूति

२ एक मंदिर महं नारद आये जहाँ रुक्मिणी कस्त सुहाये ३ प्रभु विसास
 जटित जवाहिर लसहि धनेरे ४ वैदूरज मनि छज्जा छज्जे
 ५ पुहुमी पेन नमठी विसाला

मनिन जटित आसन छवि छवि ८ दोहा सषी समारे वर वसन पहिरे हीरनहार
 नजरी करले छरी परी द्यौ ही द्यौ चौपाई वाहेर के दरवाजे नमाही ९ १०

हुंघाही १ अरीपागसिरवपुवरजामा रतनजटितभूषनअभिरामा २ कनकदंडस
 वकेकरभारी रतनजटितफैलतिवजियारी ३ विविधिभातिमनिकेतहंदीपा नष
 तनततिमनुलसहिमहीपा ४ कदतभरोषनसुरभितधूमे यसरतसोअकासा
 अरुभूमे ५ तिनहिनिरषिजलधरमनमानि करतसोरअतिसेहरषाने ६ विविधि
 भातिवारजेविराजै नचतभोरतिनमहअतिभाजै ७ अैसेसुंदरमंदिरमाही स
 बीसहससंजुतसुषमाही ८ दोहा निजकरकरिहारतचमरठाढीकृष्णसमीपा
 अैसेरुक्मिनकोलषोनारदजायमहीप चौपाई नारदकोलषिकैजदुराई उठे
 आसुपरजंकविहाई १ सकलधर्मकैहैधुरधारी चरनगहेदोउकरनपसारी २॥
 क्रीटसहितमुनियदसिरनाई पानिजोरिआसनवैठाई ३ नारदचरनधोयजग
 दीसा धारनकियोसलिलनिजसीसा ४ जोहरिकोचरनोदकगंगा करतिजग
 तकोपातकभंगा ५ तेधोयेमुनियदअधामा सेतिब्रह्मन्यदेवकियनामा ६ मुनि
 कहंविधिवतपूजनकरिके बोखेवचनप्रेमरसभरिके ७ कहहुनाथकाकरहिंति
 हारे आपकृपासववनवहमारो ८ दोहा सुनिजदुपतिकेवचनतहनारदमृदुमुस
 काय जोरिपानिवोलेवचनआनंदउरनसभाय नारदउवाच चौपाई आपहि
 मेहमलषेअषेडा दीनदयादुष्टनपरदंडा १ सोनहिकछुअचरजउरआवत अ
 पिलेलोकपतिआपकहावत २ जगतकरजकल्यानतुरेता धाहुनाथअैवतारअन
 ता ३ सोहमभलीभातियहजानै विचरहिंकरतआपजसगाने ४ ब्रह्मादिकजेवो
 धअगाथा तेउरधरनकरहिजिनसाधा ५ जेसंसारकूपउद्धारन हैअपवर्गदान
 केकारन ६ अैसेजदुपतिचरनतिहारे धन्यभाग्यहसआयनिहारे ७ अवअति
 कृपाकरहुजदुराई तवपदतजिमनअनतनजाई ८ दोहा सुकउवाच असक
 हिकेनारदउठेगेहरिमंदिरऔर लषनजोगमायाचहेद्वारावतिसवठोर चौपा
 ई तहंदेखेजदुनंदनकाही बैठेसतिभामासंगमाही १ उद्धवसंजुतरमानिवा
 सा बेलिरहेप्यारीसंगपासा २ नारदकोलषिउठेसुरारी पूजनकियोप्रीतिजुत
 भारी ३ पूछ्योआपकुवैईतआये बडेभागदरसनहमपाये ४ तुमपूरनहमा
 अहैअपूरन आपमनोरथकिमिहमपूरन ५ कहहुतथापिकृपाकरिनाथा क
 रहुजन्मअवमोरसनाथा ६ सुनिनारदजदुपतिकीवानी उठेमौनअतिअचरजा
 मानी ७ औरभवनमहगेपुनिधाई तहौजायदेखेजदुराई ८ दोहा बैठेनारिस
 मीपमेलियेगोदबहुवाल तिनहिषेलावतहैमुदितश्रीपतिपरमकृपास चौपा
 ई फेरिऔरगृहगेमुनिराई तहनहातदेखेजदुराई १ यहिविधिवागनलगेसुनी
 सी दरसनकरनहेतजगदीसा २ कहहुजग्यवहुकरतसुरारी कहहुजेभावतदुजगा
 नभारी ३ संध्याकरतमौनकहुनाथा जेपतमंनकहुंगोमुषिहाथा ४ कहहुसात्यकि

कसंगसुषारी खेलतपटाविपुलगिरधारी ५ कहैतुरंगनफेरतअहही
 यलषिसुषलहही ६ कहैसवारकैसुंदरसंदन

७ करतनाथकहैसैनविहारी वंदे १८
 ठियेकांतविचारि मंत्रकरतकहैराजही जदपिस्वतंत्रमुरारि चौपाई
 वारवधूलेसाहितअनदा १ कहैअसंकृतकरिवहुगाई साद

६ भोजनकरतकहैपकवाना कहैविहारमहरहेलोभाना
 ११ कहैसंधिकरिलेतमुरारी २०
 १२ सज्जनकोचितनकरतमंगलमोदविसाल
 ३ कहैसुताकस्याहउछाह १ कहैवेदिनिकीकरहिदिदाई कहैलोवहनिज
 २ कहैपुत्रकोजन्मउछाहा कहैव्रतबंधकरतनरनाहा ३
 कहैतडागकहरचतअसेषन ४ कहैकूपजदुनाथषनावै
 वागकहनाथलगवै ५ कहैहरिमंदिरसुंदररचही कहैप्रभुवेठेतियगननचही ६
 सगलीहेजदवरसरदारै ७
 कहैपुनीतपसुनसंधारा ८ दोहा कहैकामरीवोढिकैपुरजनद्वारहिद्वार
 चौपाई निरषिजोगमायाप्रभुकेरी
 १ नारदतवप्रभुसोहसिवोले कपटआपनेउरकोषले
 मसोआयोइतथोई देशनतवविभूतिजदुराई ३ आपजोगमायामैदेशी
 ३१९ ४ तुवपदपदमरुपमैपाई लषी तुम्हारिविभूतिमहाई ५ अब
 कियेरह्योप्रभुरुपामहाई ६
 ७ जगपावनतुवकीरतिगोई

दाहा ३
 तातेतातनकौतुकमानौ मोहाकोसवकारनजानौ २ सुकऊवाच
 सिषवतसवलोकनकहैधर्मा ३ ४
 नारदमुनियहिभातिनिहारी ५ अनुपमउदयविभूतिविलोकी नारे
 ५ कौतुकगुनिमुनिवारहिवारा ६ १६१
 ६ कृष्णपदमपदमनमहध्यावत नारदगयकृष्णगुनगावत ७
 धिकरतमनुजसमलीला नारायनजदुपतिसुभसीसा ८ दोहा म

सहस्रसंगविहरतसदासुकुंद हावभावहासीकरतपावतपरमअनंद १ हरिचरि
 त्रजोप्रीतिसौगावतसुनतवतात भक्तिहोतभगवानमेआसुकृष्णपुरजाल २ इ
 तिश्रीमहाराजावांधवेसविस्वनाथसिंघात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्री
 महाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेव
 कृतअनंदअंबुनिधौदसमरकंधेउत्तरार्धेयकोनसप्तितमस्तरंगः ६८ ॥ ३ ॥
 ॥ सुकोवाच दोहा येकसमेरजनीरहीपांचदडअवसेषलालसिंघालागेकरनसुंद
 साररविसेष १ चौपाई दिवसविरहकोआगमजानी भईदुषितअतिसेसवरानी २
 लालसिंघनकोदेतसराया कंतकंठलागीलहिताया २ कलरवकियऔरहूवि
 हंगा मंजुगुंजिकियअ लितिनसंगा ३ मानहुवंदीगनहरिकेरे प्रातजगाव
 नहिनवहुदेरे ४ सीतलमंदसुगंधसमीरा वहनलग्योविरहिनप्रदपीरा ५
 जद्यपिसुषकस्मारुतवहतो तद्यपिहरिप्यारिनउरदहतो ६ पियभुजमधिजद्य
 पिसुषकरती तद्यपिदिवसविरहानलजेरती ७ ब्रम्हमुहूर्तजानिसुरारी उठि
 अंबुजकरचरनपषारी ८ दोहा प्रकितिहुपरनिजरूपकोजडुनंदनकिया
 ध्यान उतपतिपालननासकोसोईहेतुमहान १ चौपाई कनककलसभरि
 सुरभितनीरा मज्जनहितल्यायेमतिधीरा १ जदपतिविधिवतकियआ
 स्नाना नितकर्मकियसकलमहाना २ जुगपीतांवरधारिसुरारी पूजनकी
 न्ह्योविसदसुषारी ३ होमकियोपुनियावकमोही गायत्रीजपिमोनतहोही
 ४ उदितअकंकहंरचोहोदीन्हो उपस्थानविधिवतपुनिकीन्हो ५ सुरनरि
 षिनपितरनकियतरपन विघ्नवृद्धनकीन्ह्योअरचन ६ मुकुतमालिका
 सुवरनश्रृंगा सृधिदूधप्रदवळरनसंगा ७ वसनसहितपुररजतहिकेरे
 औरहुभूषनसाजिघनेरे दोहा सहिततिलाजिनयौगकविघ्नकरिसता
 कार नितदेततेराहसहस्रश्रीवसुदेवकुमार २ चौपाई पुनिगोविप्रदेवगा
 रुवृद्धन वंदनकीन्ह्योपानिनसिद्धन १ मंगलद्रव्यपरसिगिरधारी विविधि
 भांतिभूषनतनधारी २ अदभुतकीन्ह्योअंगअंगरागा पहिस्योतेजवंतपु
 निवागा ३ कीटसीसमहदियोप्रकासी कटिफेटोवाध्याछविरासी ४ कटि
 परतलोडारितेहिंनंदक गदाचक्रदरधनुअरिदंदक ५ धरेचारिहुभुजनविसा
 ला पहिरिविमलवैजंतीमाला ६ अतआरसीमाहसुषदेखी गोव्रषसुरदुजवा
 दिविसेषी ७ पुनिकदिसभामद्विप्रमुआये पुरजननिजनिजविनैसुनाये ८ दोहा
 जथाजोगआयसुदियोपूरिसवैमनकाम नाथनिरषियेकवारतेप्रमुदिता
 कियेसलाम ३ चौपाई पुनिसवजदुवंसीसरदारा कियेआयवंदनयेका
 वारा १ तिनकोदियेहाथनिजवीरा सुमनमालविघ्नजदुवीरा २ फेरिसुहिद

मंत्रीजनआये निजनिजकारजसवैसुनाये ३ आयसुवचिततिनाहिप्रभुदैके
 ४ दारुकसोवोलेअसवानी
 ताहीछनदारुकस्थल्यये सुगनीवादितुरंगसुहाये ६
 दो रथतथारवोल्योसुषवाढो ७ दारुकधानियकरिनिजपानी
 गपानी ८ दोहा सासकिउडवसैगचढेलियेचमरकरछन
 चौपाई चले सुधरमाकुहंजदुराजा
 आवतनिरखितहोजदुराई जुवतीलगीभरोषनधाई
 किमंदसुसकाई मनहरिलीन्ह्याप्रीतिदेपाई ३
 ४ सोकमोहअरुछुधापियासा
 जौनसभामहजातसदाही येषटवर्मिआसुनसिजाही
 वैठसिंघासनछविछाई ७ फैलिरहेयाजदुनाथप्रकासा पूरितहोत
 ८ दोहा जयाजोगवैठेसुभटजदुपतिसासनपाई
 रिलसतजनुउडगनमधिवडराई ६ चौपाई तहांहासरससषविलासी
 ११ तहानरतकीनरतकआये प्रथकप्रथकनाचिमनभाये २
 छैलैमंजुलताननिनाना ३ वीनावेनहुमुरजमृदंगा ता
 ४ नाचिगायबहुभातिरिभाई लहीइनामअधिकमनभाई
 ५ सभात्रभवादीदुजआये पूर्वजसीनृपकथासुनाये ६ तहयकपुरुषअपूरुष
 द्वारपालतवषवारजनायो ७ छस्तताहिनिजनिजकदवालायो ८ दोहा प्र
 ९ चौपाई मंगधराजअतिसेवलधामा जरासिंधुहैजाकोनामा १ सोरि
 ने करीमहिमाही जीतिलियोवहुभूपनकाही २ वीसहजारभूपकहंधरि
 के राथोकारागोरहिकरिके ३ तेनृपतुसदिगमोहिपठाये भूपतिविनैदेतमो
 ४ छस्तछस्तहेदीनदयाला नासकदासदुष्यतकाला ५
 भवमति आपसरनहोमैजगमति ६ पापनिरतसिगरेजग्लोग
 रतनहिमोगू ७ वेदविहिततुवपूजनभूले
 सतवरषनलेजेकरेअपनोजिअवविचार
 दकमार १ चौपाई असेतुमहिअहैपरनामा दुषेनासकदायकविआमा २
 लनासनसतरक्षनहेतु तवअवतारहोतसुषसेतु ३
 ने अरुतुम्हारसासननाहिमाने ४ तुम्हरेसरनागतहमदैके कौतुकगुनहिकेले
 सहिभैके ५ भूपतिसुषसवसपनसमाने तामेहमसवरहेभुलाने
 यहतजितुमकोमजते तोकाहेअसदुपमहरजते ७ आपचरनदुपनासनवारे

ते अवहमसरनतुम्हारे ८ दोहा मेषनकोजिमिकेहरीघेरतभयदरसाय तिमिहमा
 कोमागधप्रवलकैदकियोजदुगद ९ चौपाई औरनआवतकछूविचार मागधव
 लदसनागहजारा १ तुमहीयेकप्रनतारतिहारी तातेहमकोलेहुजवारी २ हास्यो
 तुमसोंसत्रहिवारा मागधलेदलसंगअपारा ३ येकवारतुमसोंयहजीस्यो तब
 तेसठयहभूयोअभीस्यो ४ देतदुसहदुषतुवजनजानी हनहुताहिअवसारंगपा
 नी ५ राजसंदेसदूतअसभाषी कह्योभूपदरसनअभिलाषी ६ कैदमगधको
 ठरीपरहैं चरनआसरावरीधरहैं ७ करहुदीनदासनकल्याना जदुपतिहोतुम
 कृपानिधाना ८ दोहा राजदूनकेकहतअसदेषिपरेरिषिराय सीसपीतसो
 हुतजटामानहुहैंदिनराय ९ चौपाई सुनिहिनिरषिजदुपतिजगदीसा उठि
 वेदनकियमहिधरिसीसा १ सिंगरेजदुवसीउठिथाये नारदचरनआयसिर
 नाये २ नारदपदपूज्योजदुगद विधिवतआसनमहवैठार्ड ३ प्रीतिसहितअ
 तिकोमलवानी बोलेमुनिसोंसारंगपानी ४ लोकअभयसर्वहैमुनिगद कहहुन
 थहमसोंसवगद ५ तुम्हरेदरसमहहतगुनयेहू त्रिभुवनषवरिसकलकाहेह
 हू ६ इस्वरजोलोकननिरमाना तिनमेकछुनहितुमहिछियाना ७ कहहुषवरिह
 स्तिनपुरकेरी पांडवकहाकरनचितहेरी ८ जदुपतिकेसुनिवचनसुहाये बोलेना
 रदअतिसुषपाये ९ नारदउवाच दोहा जगकरताप्रभुआपजोसक्तिनसहित
 लसंत व्यापिरहीजोसकलतुवमायालषीअनंत ११ छंद सवजगतमेतुमआ
 प्रहोजिमिदरुअनछछियानहैं तुमकोनहैकछुगुप्त पूछहुमोहिजदपिसुजा
 नहैं तुवचरितजानतकोउनहीजगरचहुनानासक्तिमायाविवससुततियगुनत
 निजजगतजनअनुरक्तिते १ संवतेविलक्षणआपतुमकोवारवारनमामिहैं सा
 सारछोडननहिजोजानतताहितुमषगगामिहैं अज्ञानतमनासनहितैजसदी
 पज्वालिप्रकासिकै अवननिसुधारसप्याइकैअपनोकरहुसुषरासिकै दोहा
 जद्यपिसवजानोअहैहेजदुनाथतुम्हार तद्यपिमैभोषतअहोयहव्रतांतउदार
 चौपाई आपपिताभगिनीकेनदन भक्तदुधिष्ठिरपरमअनंदन १ जोकछुकी
 न्हमनहिविचारा सोसुनियेवसुदेवकुमारा २ राजसूयकरिकैवडजागा पूजा
 नचहततुमहिवडभागा ३ कियेमोक्षकामनाभुवाला आपहुसासनदेहुदया
 ला ४ येहिकारनमोहिभूपयठाये तुमकोनाथवलावनआये ५ चलहुनाथहस्ति
 नपुरकोही नृपहिकरावहुजज्ञतहोही ६ राजसूयमहंसवसुरअहै महीमहीप
 सकलजुरिजैहैं ७ कोअससठतुवदरसनहेतू नहिअहैनृपधर्मनिकेतू ८ दोहा
 रूपध्यानकरिनामसुनिगायचरित्रतुम्हार पापीपामरपतितहूगमनतआ
 पअगार १३ तौपुनिजोप्रभुरावरेदरसपरसपदकंज कहअचरजतरिजातहैना

सिद्धधनके गेज १४ ज : २ हुले
 नो पदकंजनकोमकरंदमदागिकिननामकअम्भरमोदसानो
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 योजगयूतघनो १ सुकउवाच सौरा
 ये वोलेमंजुलवेन रामवोरहरिहरिकै चौपाई भगवानौवाच
 दुषदीन्हे दूतभेजितेविनतीकीन्हे १ फेरआयनारदमुनिराई
 रिमुनाई २ योडुवराजसूचअभिलाषी मेरीआसउरहिकरिषी ३ उचितप्रथ
 मगमनवकहंकेरो याकोआरजकरहुनिवेशो ४
 मेरेमनअसउचितजनाई ५ सरनागतकोरक्षनकरिवो
 धरिवो ई तातेकूचकरहुहरिआजू मारहिमागधसहितसमाजू ७
 लेहिछोडाई मोहितोसमरउचतजदुराई ८ दोहा
 तमनिहैनाहि मारिमागधैआयपुनिकरवाउवमषकाहि ९
 वीरनयाही उचितहोइ सोकरहुसदाही १ तवसात्यकिप्रधुम्नप्रवीरा
 र्मसावरनधीरा २ कहेसवैअतिसुषमानी भलीवातयहतातवषानी ३
 धुपरकरवचदाई हमसवकहयहउचितदेषाई ४
 री इद्रप्रस्थकहफेरिसिधारी ५ करवाउवपुनिभूपहिजागे
 प्रियलागे ई जदुपतिसुनिजदुवेसिनवानी उदवसोअसवातवषानी ७
 वानऊवाच उदवतुमहोनेनहमारे सुहृदमवकेजाननहारे ८ दोहा
 विचारिकैउचितजोयामहोइ प्रीतिसहितसवभातिसोइ

॥ ३० ॥ अम्भलगवतेउत्तरार्धेदसमस्कंधेसन्नितमतरंगः ३०
 ॥ ३१ ॥ श्रीसुककवाच दोहा नारदकोअ रुक्कृष्णकोअरुक्कृष्णमंतदेषि
 १ उदवउवाच चौपाई धर्मभूपकोजम्भ
 १ मागधदेसतेदूतहुआई
 विनयसुनाई २ तोसुउचितजोमोसनआयो सेमितुमकोचहो सुनायो
 पधारहुहस्तिनपुरको जहोभूपधरधर्महिधरको ४ करवावहमषताहिमुरारी
 तामेहोतदिगविजयभारी ५ दिसाविजयमहमागधकाही
 ई यामेउभयअर्थवनिजेह धर्मभूपहआनेदपैह औरहुहोइहिर्यहमारा॥

सूयकरवाइयेधर्मभूपकोचाइ १ चौपाई मागधभूपमहावलवाना दसहजारग
जजोरमहाना १ दूजोहेनहिताहिसमाना येकभीमतेहिसमममजाना २ सतौ
अछोहिनिजोरिजो जैहौ तऊनसन्मुखजीतनपैहौ ३ हैब्रैमहन्यधर्मधुरधारी ना
हींकवहुनमुषैउचारी ४ ततिभीमपार्यअरुआपू विप्ररूपधरिगोइप्रतापू ५
जरासंधकेद्वारेजाई मागेहुजुधदीनतादेशाई ६ आपुकपालहिभीमप्रचंडा॥
करिहैजरासुतहिहैषडा ७ आपुसमीपवृकोदरजीती तासुहननकीआरनरीती
८ दोहा जगउतपतिअरुनासकोपरमहेतुहोआप पैविधिसिवमुषतेकरहुहै
तुवकालप्राताप २ अश्लोक गायंतितेविशदकर्मगृहेषुदेव्याराज्ञास्वशत्रुवध
मात्मविमोक्षरां च गोप्यश्च कुंजरपतेः जनकत्मजायाः पित्रोश्च लब्धशरणा मु
नयोवपंच दोहा नाथजरासुतकेहनेकैहैवहुसुषभाग मागधकेमारेविनाहोइहि
पूरिनजाग सुकउवाच चौपाई असकहिकैउडवचुपकैकै रहेकृष्णकेसनमु
षजैके १ उडवमंत्रसुनतसुषयागे तवजडुनाथसराहनलागे २ जडुवंसीजेवृद्ध
महाने वारवारउडवहिवषनि ३ नारदमुनिउरआनंदराषे कह्योउडवैतुमभलभा
षे ४ बोलेहरषितहोजडुराई उडवमंत्रकरहुवलभाई ५ रामहुसंवततहकरिदी
न्है बुद्धिबृद्धउडवकहैचीन्है ६ उग्रसेनवसुदेवहुपाही कृष्णकरीविनतीसुषा
मीही ७ हुकुमहोयहीस्तिनपुरजावै धर्मभूपकहंजगयकरावै ८ दोहा उग्रसेन
वसुदेवहुसुनिहरिवचनउदार कहतभयेसंसतजोतुवसोईमतोहमार २ चौपा
ई जडुपतिवचनसुनतसुषमाने दारुकअनाधृष्टकहंआने तिनकोअसदिया
वचनसुनाई हैहस्तिनपुरमोरिजवाई २ साजहुसकलसेनअवआसू हयगय
संदनसहितहुलासू ३ सोरहसहसरानिसंगजाही आठौपटरानीमुदमाही॥
विविधिभातिवाजेसंगवाजै चलेसकलजडुवंससमाजै ५ अनाधृष्टसुनिजडु
पतिवानी दारुकसहितपरममुदमानी ६ लगेसजावनसेनसुषारी रानिनहुस
वकरीतयारी ७ जडुपतिइतैरामसोबोले वचनप्रीतिरसभरेअमोले ८ दोहा॥
आपरहुहुदारावतीउग्रसेनदिगतात करिदायारक्षहुप्रजाअसमोहिउचितदेव
त ३ चौपाई जोहमनगरगयेकरिसूना तौकरिहैरिपुअनरथदूना १ तातो
आपरहुहुग्रहमाही तौहमभूपधर्मदिगजाही २ रामकह्योजसतुमकहिदेहु ते
सहिकरवनककुसंदहु ३ अनाधृष्टदारुकपुनिआये जडुपतिसेअसवचनसुनाये
४ नाथसेनसवसजीआपकी निभुवनमेभयजेहिंप्रतापकी ५ सुनिजडुवरभूपा
तिदिगजाई विदाभयेतिनकहंसिरनाई ६ पुनिवलभद्रहिवंदनकीन्है आसिषह
रषिहरिहिसोदीन्है ७ पुनिराजनकोदूतबोलाई नाथकह्योकरिछपागहाई ८॥
दोहा राजनसोसदेसममकहुहु दूततुमजाय मारिमागधैआसुहादेहैवदिछोडाय

४ सोरठा जडुपतिके सुनिवैन चलयौ दूत सिरनायकै क

नय सुनाय रथ तयार है आपको ३

सात्वकि उद्भव हाथ गहि गमने रथ चढनको ४ तँहनारद सुनिष्यात

जडुपति जस गावत विमल ५

वारमंदमंद गमनत भये वाजे वजे अपार कोलाहल चहुँदि समयो ७

दत मत्त मत्त गतरल तुरंग संगहि महनचे

हुमन मथ्य के रेचे

अति हिर साख है अरि काल जडुपति दखे राल सुचाले कियत त काल है

ल है २ येक वार वाजे वजत भे गैयरहु गनत है गजत भे

सुठार ठारहि सजत भे सोरह सहस अरु आठ औसत पालकी मनि जालकी येक येक

के संग भट सहस छवि ठालकी करवालकी ३

राज ही जडुनाथ रानी मोद सानी चली यहि विधि भाज ही ४

प्रवरिन पञ्चरत्न मे जुन साजु लादे संग पयादे मोद जाद्विरन मे

नहु चढि चले सकट न गजिन मे पहिरे कटक कुंडल चटक चटपट चलेन हि वृजि

न मे अढि दुसालि गथ वि साले मुक्त माले सबल से

जागे असिक से ५ बहुल चचा मार विजन अभरन कीट वर्म चर्म कही ६

धिमन हुदामिनि वार वार दम कही उडि धूरि धारहि धुंधकार अपार अवर मे छ

यो कर चंड तेज अपंड तेहि छुन ठंड कैत ह छुपि गयो ७ मे छु भित वार हि वार पा

रा वारत जत करार है ८

धुज के विपुल वाहन जनहु आगे चलत मे

हिमलत मे ९ पुनि वंदस्य दन अति रथी जुत ता सुमधि जडु नंद है

कि वास उद्भव मरे पा म अ नंद है

र है कृत वर्म गद अकूर आदिक सजे सब सरदार है १० पुनिल सति गोल गुंयद

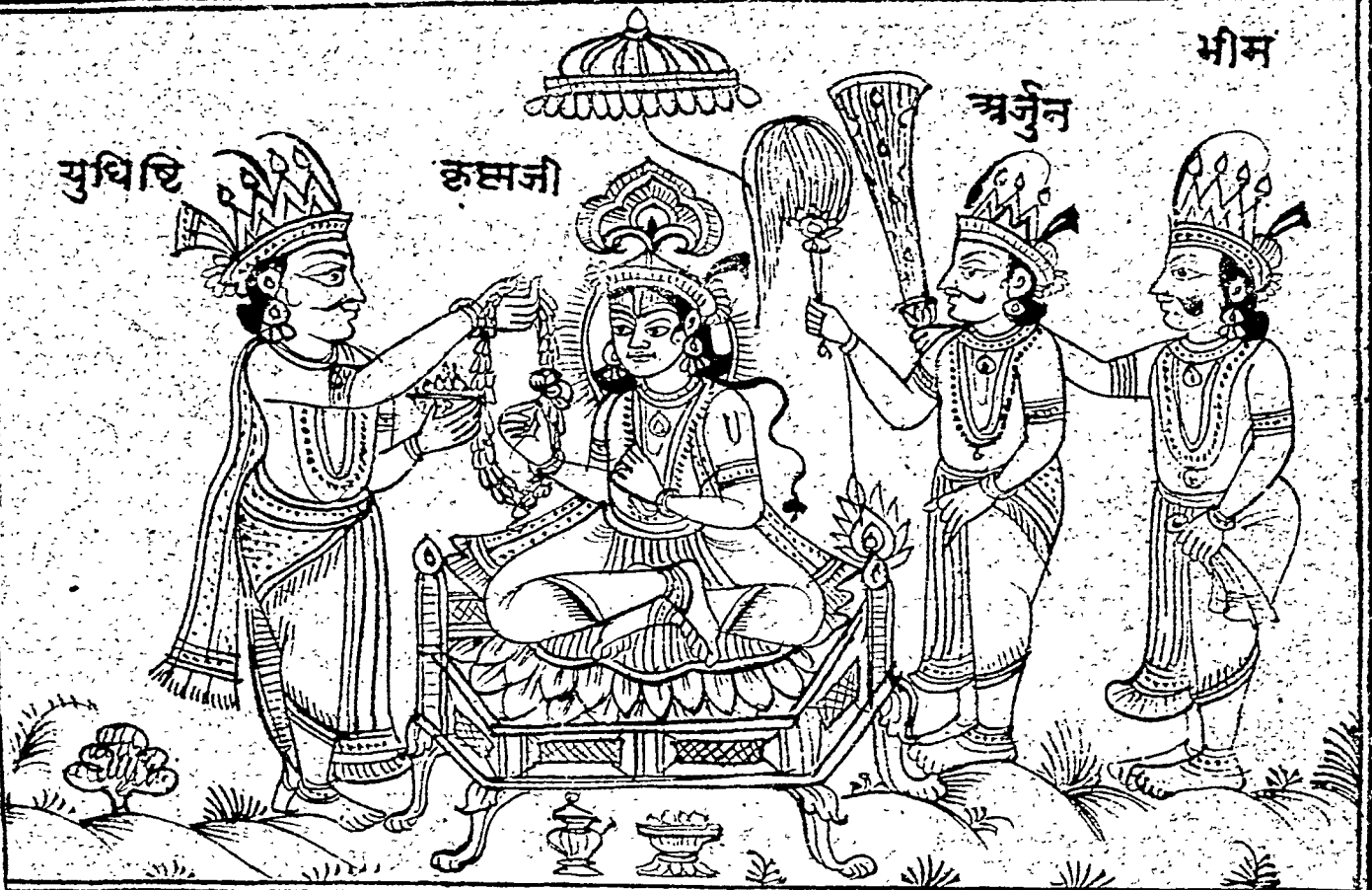
११ डग धरत मंद हि मंद मग मंद मरत जल धर धार है पुनि

१२ दोहा यहि विधि लै जडुनाथ दल चले धर्म नृप पाहि १३

१४ चौपाई प्रथम अ नंद समधि जाई करत भये डेरा जडु

राई १ पुनि सौवीर देस गेनाथा पुनि मरु देस हि कियो सनाथा २ द्विषत चती सा
 रि उत्तरि मुरारी सरस्वती ति मि उत्तरि सुषारी ३ पुनि यंजाव देस करि डेरा मत्स
 देस पुनि कियो वसेरा ४ गिरि गोसा लन गामन माही सेन सहित निवसत
 हरि जाही ५ कुरु छेत्र आये जदु राई षवरि धर्म भूपति तव पाई ६ साजि सैन चतु
 रंगि निराजा जोरि सवै पांडवनिसमाजा ७ विप्रन सुहृदन संग लेवाई चले लेन
 हरिकी अगुआई ८ दोहा चले जात अति सै मुदित कून कून गिरा उचारि आजु
 लषव जदु राज को धनि धनि भाग हमारि चौपाई गनिका गन गावत संग जाही
 चहु कित मंगल सोर सुहाही १ पठै विप्र गन वेद सुहावन थारन लिये दूव दधि
 पावन २ और हम मंगल साजु समारी आगे कल सलिये दुजनारी ३ उतै वाम दे
 ह स्थिन पुर को छावत दिसनि धूरि सुर पुर को ४ आये इंद्र प्रस्थ मुरारी देषिय
 री सेना अति भारी ५ हरि हि हेरि पांडव सुषकाये इंद्री गन जन प्रानहि पाये ६
 हरि कहै देवत पांडव धायि नैन न आनंद नीख हाये ७ हरि हिल पतवत रैख
 तरे गये पांडवन के ललितेरे ८ दोहा हरि हिल पटिगे पांच हरि गोत नन सों
 भार पुनि पुनि परसत नाथ पद अनंद उमग अथार चौपाई बहुत काल मह्य
 न पियारे धर्म भूप जदु नाथ निहारे १ मिले रमायतिको पुनि राजा गन्यो सिद्ध
 आपन सब काजा २ नैन नीर पुलकावलित नमो भूली सुधिसि गरी तेहि छनमे
 ३ मिल्यो भीम पुनि कै प्रभु काही जलधि प्रेम वाढ्यो द्रग माही ४ नकुल और
 रसह देवहु दोऊ लीन्ह प्रभु हि अंक भरि सोऊ ५ गदगद गरो कटत न हिवानी
 पांडव दसान जाय वषानी ६ पुनि जदु पति अरु अर्जुन धाई मिले वीर दो
 ऊ सुषकाई ७ रहे दंड दुइ ल गिनहि छूटे उभै प्रेम बंधन सहजूटे ८ दोहा जदु
 पति पारथक्य छूटि पुनि करि निज तनहि सम्हार जथा जाग पुनि मिलत भेजा को
 जस अधिकार चौपाई जदु पति धर्म भूप पद वंदे भीम हुं कहैं तै सही अनंदे १॥
 मिले अंक भरि अर्जुन काही ते सुषयक सुषनहि कहि जाही २ फेरि नकुल सह
 देवहु धाये प्रभु पद पदुम पुलकिसि रनाये ३ भीम जुधि छिर आसिष दीन्ह
 विजै वरो वर वंदन कीन्ह ४ नकुल और सह देवहु काही आसिष दिय जदु नाथ
 तहांही ५ पुनि प्रद्युम्न सांव गदवीरा सात्वकि अनिरुध उद्धव धीरा ६ किये यं
 च पांडवन प्रनामा परम मोद उपज्यो तेहि ठामा ७ तिन कहैं पांडव अंक लगा
 ई आसिष दिय द्रगनी खहाई ८ दोहा पुनि ब्रह्मन अरु ब्राम्हन न जदु पति कि
 ये प्रनाम तिन आसिष दिय विविध विधि पूजै सब मन काम चौपाई अंज
 य कै कैवंसिन काही जदु पति किय सतकार तहांही १ पुनि हरि सा पांडव कुस
 लाई पूछन लगे प्रीति अधिकार २ सब से कुसल प्रश्न हरि कहि कै पूछ्यो तिन

कहंअंकलगाई ८ दोहा रह्योनतनकसम्हारतनवहतनेनजलधार प्रेमहिपारा
वारमहमगनभईतेहिंवार ९ चौपाई पुनिसम्हारिनिजसंगलेवाई जडुपतिकु
हंआसनवैठाई लगीचरनचापनचितचाई यकटकमुषमहनैनलगाई २तहाँ

जुधिष्ठिरअतिसुषपागे कृष्णकमलपदपूजनलागे ३ पूजनमेकैगयविपरीती॥
रहीनसुधिवाढीअतिप्रीती ४ प्रथमहिनीराजननृपकीन्हें दीपाहृदेधूपहिपुनि
रीन्हें ५ दैप्रदक्षिनासुमनचढायो चंदनदेनैवेदलगायो ६ पुनिजडुपतिकेचरा
नपवारी धर्मभूषलीन्योसिरधारी ७ पुनिगुरुनारिनकहजदुराई वंदनकीन्ह्यो
सीसनवाई ८ दोहा पांचालीकोवदिकैदीन्ह्योफेरिअसीस आयसुभद्राकृष्णके
नायोचरननसीस ८ चौपाई पांचालीकहप्रथावोलाई मृदुलवचनअसदियोसुना
ई १ हरिरानिनकहल्यावहुजाई प्रथकप्रथकगहदेहुटिकाई २ द्रुपदसुतासुनि
आसुहिधार्द सवहरिप्यारिनकहंसिरनाई ३ रुकुमिनिजांववतीसतिभामा भ
द्राकालिंदीछविधामा ४ सैव्याअरुअवधेसकुमारी औरमित्रविंदाछविभारी॥
५ एकसतसोरहसहससुरानी इनसवकोनिजमंदिरआनी ६ वारवारमिलिद्रु
पदकुमारी कुसलप्रस्नपूछीसुषकारी ७ सबकीविधिवतपूजानकीन्ह्यो भूष
नवसननजरिवहुदीन्ह्यो ८ दोहा सुमनमालगलडारिकैअंगअंगरागलगाय

प्रथकप्रथकमनिमंदिरनदीन्ह्यातिन्हैटिकाय ८ चौपाई हरिकुंती सों विदामा
धर्मभूषसंगमोदपागिके १ प्रभुअर्जुनकोपानिपकरिके
निकारिके २ वाहेरअपिआनंदकाई धर्मभूषतहंप्रीतिवढाई ३ निजमंदिरमंदिर
रमानिवासै दीन्ह्योसाजि साजुसुषवासै ४ जयाजोगजदुवंसिनकाही
६ ७ ८ ९ १० चारिमासतहरेहमुरारी इंदुप्रस्थजनकरतसुषारी ६
सचिवनसहितहरिहिसुषमानी ७

नितनितनवनवदियोमहाना ८ दोहा पुनिजदुनंदनपार्थजुतपा
धर्मराजकीसोंसभादीन्हीदिव्यवनाय १

नीतिहितवसेतहाजदुनाथ वनविहरतप्रभुभंदनजुतचदिरथअर्जुनसाथ २
॥ ॥ श्री सुकउवाच ॥

औरअर्चार्जपुरोहितआये १
२ ब्राम्हनछत्रीवैश्यद्वजेते इंदुप्रस्थरहेवुधतेते ३
वभूषतिदरवारसिधाई वेठेआइनुपहिसिरनाई ४

जा आयेसभामद्विजदुराजा ५ धर्मभूषउठिंवदनकीन्ह्यो
आसनदीन्ह्यो ६ सबजदुवंसिनकरिसतकारा वैठायौनुपधर्मउदारा ७
ससमाजैतहोंसुनाई हरिसोंकह्योअधिष्ठिरराई श्रीअधिष्ठिरउवाच
भेरेमनअभिलाषअसपूरकरकरहुजदुनाथ

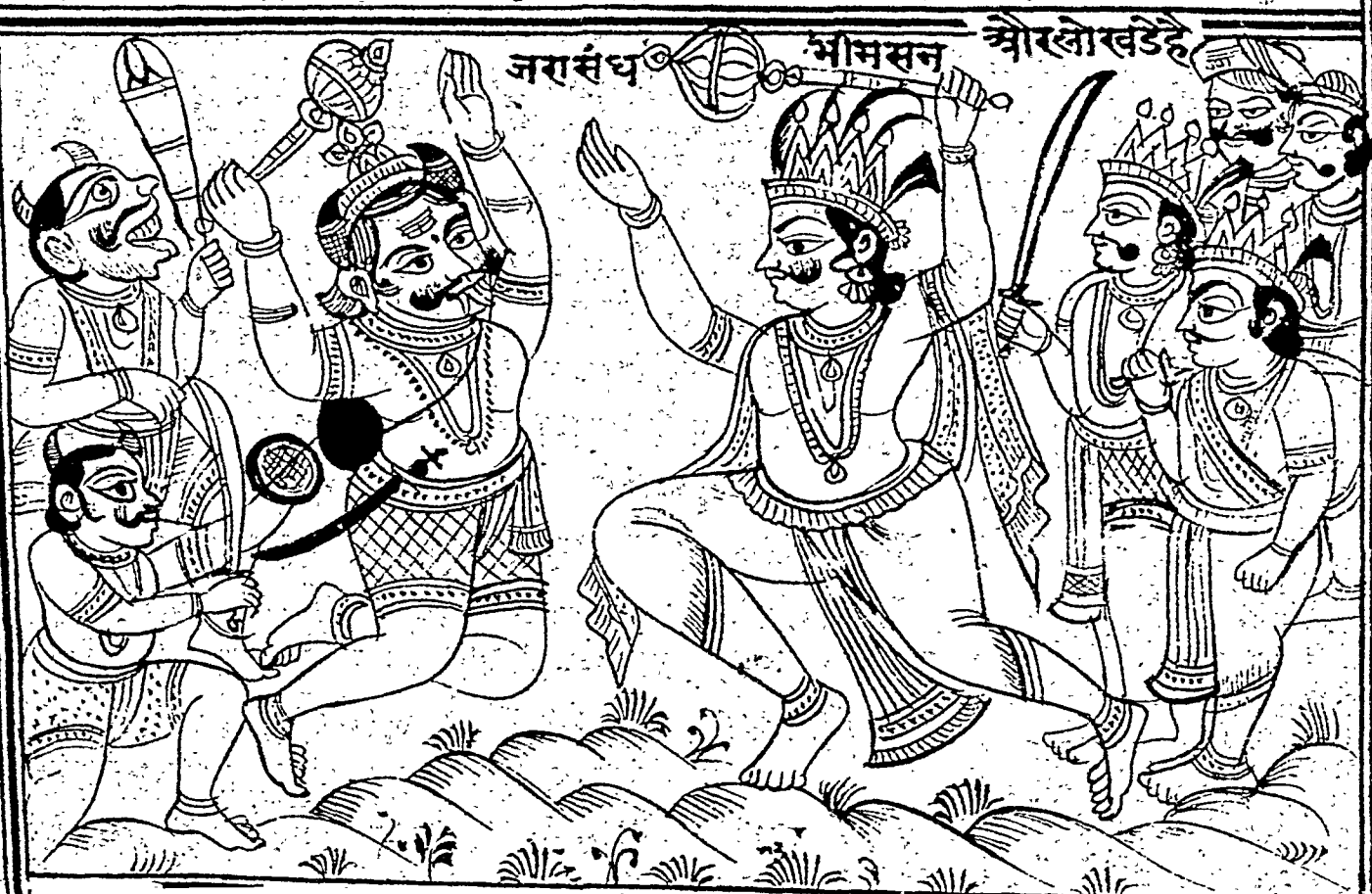
सनाथ १ रुंद मथराजमेषभुजितुमकोमोहिनकल्लेआसारही
आपकीयहवातजगजानतसही जेरावरेचरनारविंदअनंदनितध्यावतरहै
देनमंगलचरिततिहरेभवतेनितहीमहो १ ते
हठिपावही नहिंलहतसोकुमतीकवहुंयहवेदचारिहुगावही २
नारविंदहिरुपाकोफलजगलये ३

ये २ अपनोप्रभावलपाइ येममजतुमेसबजननको मैतोकल्लुनहिकरनखा
यककरतनिततुवमननको सर्वात्महोसमदिष्टसवपरनिसआत्मारामहोन
हिमेदजेजसभजतनुमकहदेततेहितसकामहो ३ दोहा धर्मभूषकेवचन
पुनिजदुपतिअतिहरपाय बोलतभेमजुलवचनसभासदानिमनाय
गवानुवाच चौपाई भलोविचारकियोनुपराई १ फल ११

नसुरनसुद्धिदनपितरनको राजसूयहैमेरेहुमनको २ चाहतयही जगतकेप्रीनी
करहिजुधिष्टिरमषसुषदानी ३ सबभूयनकोजीतिनरेसा सकलपुहुमिफै
लायनिदेसा ४ करिकैसकलजज्ञसंभारा राजसूयनृपकरहुउदारा ५ लो
कपालसमयेतुवभ्राता तीनहुलोकनमेविष्याता ६ जोजोगिनसोजीतिनजाह
सोमोहितुमवसकियनरनाह ७ जेमोपरहैसदासनेही धनहुंधामममहित
तजिदेही ८ दोहा तिनकेसमजसतेजमेदेवहुहैनृपनाहि तौपुहुमीकेपुहुम
पतिकेसंसमतामाहि २ सुकउवाच चौपाई सुनतवचनजदुपतिकेराजा ल
ह्योमोदउरमाहदराजा १ विकस्योवदनकमलनृपकेरो कृष्मअनुग्रहगुनो
घनेरो २ दसहुदिसाजीतनअरिनासन दीन्ह्योचारिउभ्रातनसासन ३ कृष्
कपालहिगंडववीरा चलेदिसाजीतनरनधीरा ४ दक्षिनदिसिसहदेवसिधा
रे संजयवंसिनसुदलसमारे ५ पक्षिसनकुलगयेजुतसेना उतरअर्जुनगे
वलअैना ६ गयौव्रकोदरपूरुववोरा कयकयमद्रमस्सवलघोरा ७ तेसव
दिसननरेसनजीती लैलैडांडफेरिकरिप्रीती ८ दोहा लैलैसोधन
आसुहीआयेनृपतिसमीप राजसूयकरवावनेजुरिगेसवैमहीप ३ चौपाई क
ह्योधर्मनृपतवहरिपाही यासंकाहैमोमनमाही १ मगधमहीपजीतिनहिजा
ई ताकीजदुपतिकरहुउपाई २ तवजदुराजवचनअसभाषे उद्वपथमहिमो
हिकहिराषे ३ सोइउपायकरिमागधकाही जीतिलेवकछुसंसयनाही ४ अ
संकहियार्थभीमकहलैकै कृष्मविप्रकोवेषहिकैकै ५ गयेगिरिव्रजकहंवय
वीरा वसतजरासुतजहैरनधीरा ६ तासुरीतियहरहीसदाही पहरदिवसल
गिहारेमाही ७ वैठतरह्योदेतवहुदाना जोजसमागैताहिमहाना ८ दोहा सो
ईसमेविचारिकैभीमविजैजदुराथ विप्ररूपधारेसवैकहेवचनतहैजाय ४ म
हाराजहमअतियहैसुनिदानीतुवनाम दूरदेसतेआयकैमागतहैमनकामा
४ चौपाई जोहममागैसोतुमदेह करहुनमनमेकछुसंदेह सीलमानकोअस
हनकोई जिमिसठसहजकरहिसवैजोई २ काअदेइहैदानिनकाही समदरसी
रकोपरकोउनाही ३ जाकेविभोविभूतिवडाई सोजसकीनहिकियोउपाई ४ यहअनि
सतनकोनितपाख्यो दीननकोदारिदनहिचाल्यो ५ सोईसवविधिसोचनलायका
जियतहिमख्योगुनहुनरनायक ६ रंतिदेवअरुनृपहरिचंदा सिविअरुवीरविरोचना
नंदा ७ उंकुप्रतिनृपयाधकपोतू दानदियोजसकियोउदोतू ८ दोहा यहअनिसत
ननेसवैकरिदीननउपकार गवनतभेसुरपुवसहीअवल्लोसुजसुअपार ४ सुकउवा
च चौपाई सुनितीनोविप्रनकीवाली मागधराजसनहिअनुमानी १ इनकेसोरका
गोरअद्याता लख्योकरनमेज्याकरवाता २ इनकोरूपदुजनकसनाही कवहहमदे

३ हैनहिदुजलूनीहैंकोई आयेअपनेरूपहिगोई ४
 भगधेसा तुमलूनीधारेदुजवेसा ५ पैहमरेगनहमागनआये
 नाये ६ हैहमजीवहुतुमकाही जोसबकोप्रियपरमसदाही ७ बलकीकोर
 चहुँदिसिखाई हमरेहुकाननपरीसुनाई दोहा विप्ररूपधरिविस्मृतहृदेनई
 कहैराज मागनगेवाखिराजपहसाधनहितसुरकाज ५ चौपाई १५
 जानिहुलीन्ह्यो सुकाचारजवारताकीन्ह्यो १ तद्यपिबामनकहवखिराई विभुवा
 नयनदयो सुषळाई २ जोलूनीविप्रनकेहृत् दयोनधनजीवहुनिजनेत् ३
 जन्महैजगतत्रयाही स्वानसमानजियतमरिजाही ४
 पेसा नीनिहुभटजेधृतदुजवेसा ५ मागहुजौनविप्रमनहोई दोहा १६
 ६ सुनिमागधेकेवचनमुरारी मंदमंदअसगिराउचारी ७ भगवानउवाच
 हहमकोनृपदेह करहुजोहमपरतुमअतिनेहू ८
 हैकलुकाज हमलूनीहैंविप्रनहियहजानोमहराज चौपाई
 नामा तासुवंधुअर्जुनवलधामा १ इनकोमातुलसुतअनुमानो
 निजरियुजानो २ कृष्णवचनसुनिमागधराई दैतारीकरहसोठठाई ३
 कह्योसुनहुगतिमंदादेहोअवसिनुहहिजुधदंदा ४ ज ३
 नैकादरहैसगरमाही ५ रहतनजुधमहचितथिरतेरो
 ६ मोहिडरिमथुराछोडिपराई कियोवाससागरमधिजाई ७
 वर्माती निरखतयहिदायावदिजाती ८ दोहा १७
 हीन याजनैजुधकरननहिजोधाहैयहदीन चौपाई भीमसेनअतिसेवलवाना
 मोसोहेजुधकरनसमाना १ ताकौमेविसैविजुधदेहो लैहौजुधकीजमपुरजैहो
 २ असकहिगनहमेजायभुवाला द्वेदुतल्यायौगदाविसाला ३ येकगदाअपने
 करलीन्ही भीमसेनकहहूसरदीन्ही ४ ज १
 योभयकरवेसा ५ भीमहिलैअर्जुनजदुराई मागधदिगगकरनसडाई ६ जव
 नीचजहैनहियलरहेऊ कोमलभूमिजुद्धतहैठयऊ ७ ज २
 भुवाला वज्रसरिसगहिगदाक राला ८
 दुहुनप्रचारि दोऊदोहुनडादिकैकरनलगेतहेरारि प्रमानिकाऊँद करैअनेक
 मंडलेगदासुपानिचंडले जराकुमारदक्षिने नौवामभीमदक्षिने १ कहसुदूरगा
 है कहैभिरैदयातहै कहैलरेअकासमे कहैमहीविलासमे २ दोहा भीमसेन
 धतहासाभितभैतहिठार रंगभूमिमेजुगुलनटलरहिमनहुकरिजेर ३
 भुजंगप्रायत ४ ज ३
 दैसौगदाकेकनोजोतिजागे महीमेअरैतारमानोअदागे १ मनोमनेमातंगदा

तैप्रहारै जरासंधभीमौगदानाकिमारै भुजापानिपादौउरुकंधमाही हनैजोरतेवैग
 दाकोतहांही २ गदाकेलगेअंगकैचूरजाही भरेकोधदोउहटैनेकुनाही जवैभीम
 मारैतवैसोवचावै जरासंधसोभीमसेनैनपावै ३ कितेपैतरेधारिधावैप्रवीरा
 भिरैओफिरैवैगनैनाहिपीरा मनोनागद्वैअर्कसाषागहैहै लडैकोधधारेविजो
 कोचहैहै ४ गहैहैगदामुष्टिसौजोरभारी हनैहाकिकैहैरिमानेनहारी दोऊवीर
 हैविक्रमासोसमाने दोऊसत्रुसौहारिनेकोनमाने ५ दोऊहैगदासंगरैमेअतू
 लै दोऊसत्रुकेजीतिकेगर्वफूले दोऊकेमुषैसेदकेविंदुसोहै दोऊआपनोआप

नोघातजोहै ६ दोऊकेवढ्योजुद्धमेवेगभारी दोऊकीनजानीपरैआसुहारी दोऊ
 केभयेलालनेनाविसाले दोऊकेभयरूपकालैकराले ७ दोऊकोपकैकैकोसिंह
 नादा दोऊकेवढ्योजुद्धकोमोदजादा दोऊवीरगदेटैरैनाहिटारे दोऊबाकुरेजग
 केजैतवारे ८ दोहा महाराजयहिभातिभोसताइसदिनजुद्ध वसेरातिकैभीतस
 मयेकहिसेजअकुद्ध ९ चौपाई अठ्ठाइसौदिवसजवआयो हरिसोकह्योभीमा
 दुषळायो १ मागधकोमैसकतनजीती लगहिनजदपिनेकहूभीती २ भयेअंग
 सबचूरनमेरे लगेगदाकेघातधनेरे ३ तववोलेजदुपतिसुसकाई आजुहिभा
 रितुमकरहुलराई ४ देखेहममदिसिकरतलराई तवहमदेवजपायवताई ५ तै

१० सत्रुहिमरिहोदेषतसवही ई
कह्योवुमायदेतवहुजेजू ७ तुमसमानकोजगविष्याता
सिजरासुतधाता ८ दोहा तहोभीमअतिभीमभूदंदिहृष्यपदकजे
करनकोसजतभोगजिसकलदुषगज चौपाई ९ ।

११
१ भीमलरतमागधसोचिरिचिरि
३ जदुपतिअमितभीमकहेदेषी करिदायावरमाहंविसेषी ४
लैएकसीकदुहकरफारी ५ भीमसेनकहंकियोइसारा
ई करीचपलतालष्योनकोअ
८ दोहा छितमोताहिपछारिकैयकपदसोपगदावि
चौपाई बीचहितमागधकोफारो
जमतवारो १ यकपगकरदगअतियकचोरा
भीमलहैयातवमोदआमारा ३
भीमहिबहुतसराहनलागे ४ भीमसेनकहंमिलेभुरारी नृपप्रहारकीपीरनेवारी ५
पूर्वसमानभयौबलभीरी ई मागधतनयनामसहरे
७ कियअभिषेकभवनतेहिजाई

तिनकोजायकोडाय
इतिश्रीमहराजावांधवेसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धि
३१ कृष्णचंद्रकायावाधि
भागवतेदसमरुकेधेआनेदअंनुनिधौउतरा
१०७२ ॥ सुकउवाच दोहा बीससहससतआठजे
चौपाई

११
३ कैदपरअतिसैदुषपाई
२ पीतावरसोहतकुविधामा सुंदरतननवीनधना
उरश्रीवत्सचारिभजभाजे अरुनकमलदलसमद्रगराजे ४ चारु
दियतमकरकुंडलहुकयो
ईकटिकदिसैलकडेकरमाही राजतअगर
सरसिजगदासंयअरुचक्रा

दोहा को
चौपाई ३ सैजदुपतिकहंलविभूया पायैतेहिंछनमोदअनूपा १०
मनुरसनातेचाटतजाही २ हरिपदकमलसुर

भिनिजनासे घानकरहिंमनुसहितहुलासे ३ भरहिंअंकमनुमुजायसारी प्रेम
 दसानहिजातिउचारी ४ कियेपुहुमिपरदंडप्रनामा भिन्नभिन्नकहिसवनि
 जनामा ५ निरषतमाधवपदअरविंदा छुट्योभूपनकोदुषदंदा ६ सिगरे
 लगेसराहननाथे अस्तुतिकरीजोरिजुगहाथे ७ राजानकचुः देवदेवजया
 जयतिरमेसा दासनकोदुषहरहुहमेसा ८ दोहा सरनागतहमआपकेअह
 सवैजदुनाथ भवनिधितेद्रुतकाहियेगहिहमारप्रभुहाथ ३ छंद चौपैया॥
 हमजराकुमारैभलोविचारैकैदकियोजोल्याई सुधिआपहमारीकरीमुरारी
 तुवछविद्रगमहआई तुवकृपामहार्जापरआईतवकूटतजगजाला सोइ
 बुद्धिविसालारूपरसालाहोतनाथततकाला १ इस्वरजमदमातेनृपदुषयातेज
 नतनहिकल्याना तवमायामोहेधनंप्रियजोहेसोअनित्सहमजाना मृगतस्त्रांको
 हीजलमनमाहीगुनिधावतजिमियासो तिमिजगतभुलानोतुम्हहिनजानोसति
 मानतधनवासा २ हमअमीमदक्यकैअंधहिहैकैप्रथमहिरिपुजयआसा॥
 जनहनेपरस्परसठतातस्परछोडिआपकीवासा ताकोफलपायैविभोगमा
 यैकैदभयेदूतआई प्रभुदीनदयालाअवयहिकासासुरतिआपकीपाई ३
 हमचहैनाजुअतिदुषसाजूयहप्राकिततनहेतुलघुकालहिकैरोमोदधने
 रोवासननाकनिकेकू असदेहुवताईनाथनपाईजामेतवपदकंजै मनमधुप
 सदाहीवसितिनमाहीतुवकीरतिकलगुंजै ४ वसुदेवकुमारैकृष्णउदारेअ
 हरिदयाअपारे दासनदुषदारेसुजसयसारेअगीगोविंदमुरारे निजआपुध
 धारेक्रीटसवारेसुंदरतनघनकारे उरमंजुलहारेद्रगअरुनारेरक्षकअहोह
 मारे ५ सुकउवाच दोहा कैदछुटेराजासवैयहिविधिअस्तुतिकीन तवतिन
 सौंकरुनायतनमंजुवचनकाहिदीन भगवानउवाच चौपाई आजुहितेलेसु
 मतितिहारी अखिलईसमोमहसुषकारी १ लगीरहीअवटारिहिनटारी तुवउर
 उपजीभक्तिहमारी २ सवैसतिजोगिराउचारी यहतौमनमेभलीविचारी ३
 मेरेसरनभयेरतिधारी लैहौतुमकोआसुउधारी ४ जिनकेधनमदहैतनमा
 री सुषीनहौमैतिनहिनिहारी ५ हयहयनहुषवेनुमहिधारी नरकासुररावा
 नअधकारी ६ औरहुदेवदनुजनृपभारी श्रीमदतेसवभयेदुषारी ७ श्रीम
 दवसममसुरतिविसारी उभैलोकसठदीनविगारी ८ दोहा यहविचारितुम
 भूपसवजग अनित्सजियजानि यजारक्षियैधर्मजुतपूजहुमोहिमषठा
 नि २ चौपाई राषहुजगमहनिजनिजवसा सममानेहुअपवादप्रसंसा १ तेसहि
 दुषसुषमानिसमाना विचरहुजगमहधरिममध्याना २ उदासीनकै
 देहादिकमह धृतव्रतकरिसंतोषीमनकहै ३ मोमहमनलगायतजिकामा अ

रिनवोलवाई ५ मज्जनचरुअगरागकराई सबभूषनपैरुपादेवाई ६
जाई असाकहैयाताहिससभाई ७
रोहा

४ चौपाई
नचनूपमदीन्हि सुमनमालराजितगलकीन्हि १

२ सादरवीरानूपनिषवायौ
३ लहिसहदेवकेरसतकारा भयेमहीपतिमुदितअपारा ४
कोटसिरधारे प्रभुकहवंदेपानिपसारे ५ वंदिदंदहतसोहनकैसे
६ रथतुरगमातंगचढाई मनिभूषनबहुविधिपहिराई ७
हिमंजुलवचमसुरारी विदाकियेकरिनुपनसुषारी ८ रोहा
निजनिजदेसनकोगयेनाथचरनवरआनि ५
१५५ सासनधरनिकियेहरिध्यावत १
न्हैया भूपतिसकलताहिविधिकीन्हैया २ श्री

४ इंद्रप्रस्थचलेसुषलाये भीमसेनकरसुजसवढाये ५
षट्सुहृदसुषदाई नगरनिकटआयेजदुराई ६ निजनिजसंषवजावनलोगे
जीतिसुजसजुगजुगजगजागे ७ पांचजन्यधुनिमुनिपुरवासी
८ रोहा जरासंधकोवधगुन्यौरुक्मचंद्रकीजीति
जिगैसकलमनोरथरीति ६ अर्जुनरुक्महुभीमपुनिगयेधर्मनृपपास
सादरमिलतभेधर्मभूषसहलास ७
तनूपतिजुधिष्ठिरसौकहैयावासुदेवचंचांत ८
१५५ तनपुलकावलिद्रगसजलभनेनप्रेमहिभीन ८

१५५ यका
७३॥॥॥॥
यहिविधिजराकुमारवधसुनतजुधिष्ठिरभूष मानिकुक्मकीआ
तिरुपात्रौलेवचनचनूप १ जुधिष्ठिरउवाच चौपाई
सा सासनजासुवहै धरिसीसा १ गुरुसनकादिकलोकनकेर
सोमुकुंदहेद्रगअरविंदा ईस्वरकेईस्वरगोविंदा ३

यहकसअनुचितकरहुमुरारी ५ परब्रम्हहोआपुहियेकू घटहुवदनहि
 रविसमनेकू ६ मैममतेतवयहकुटिलाई तुम्हरेदासनपासनजाई ७
 सुकौवाच सुनतधर्मभूपतिकीवानी कृष्णकह्योसतिभूपवषानी ८ दोहा
 राजसूयकोकीजियेअवअरंभमहराज वेदवादिबहुविप्रकीवेगिवोलाया
 समाज २ चौपाई सुनतधर्मनृपअतिसुषमीनी जज्ञजोगकालहितहैजा
 नी १ करिरितुजनमुनिनसुषभरना राजसूयहितकीन्हैयावरना २ भंरदा
 जगौतमारिषिव्यास अमितसुमंतुअवनतपरासू ३ कन्ववसिष्टकवषम
 यत्रेया पयलपरासरगर्गअजेया ४ वामदेवक्रतुवयसंपायन जयमिना
 विस्वामित्रसुषायन ५ कस्यपधौम्पअथरवारामा आसुरिवीतिहोत्रतपा
 धामा ६ वीतसेनकृतव्रनमधुछंदा लगेकरावनमषसानंदा ७ भीष्मदेवआ
 रुद्रोनाचारज कृपाचारजकुलकेआरज ८ दोहा धृतराष्ट्रहुसतपुत्रजुतविदा
 रहुबंधुसमेत बोलवायेनृपधर्मकेआयेजग्यनिकेत चौपाई ब्राम्हनछत्री
 वैश्यहुसुद्रा मंत्रिनसहितभूपवडछूद्रा १ राजसूयदेषनसवआये बोल
 वायेअरुअरुअनबोलवाये २ तहोकनकहलरचिमुनिराई सोधौजज्ञ
 भूमिश्रुतिगाई ३ दिश्यामहभूपहिबैठाई लगेकरामनमषमुनिराई ४
 रचेकनककेपात्रधेनेरे रहेप्रथमजिमिवरुनहिकेरे ५ तहंवासवसंकरच
 तुरानन औरहुलोकपालसुभआनान ६ सिद्धमहोरगअरुगंधर्वा वि
 द्याधरचारनगनसर्वा ७ जक्षरक्षषगकिन्नरनाना मननसीलजेमुनिहु
 महाना ८ दोहा राजराजरानीसवैसंजुतराजकुमार अचरजमानतभेसा
 वैनिरषिजज्ञसंभार ३ चौपाई धर्मभूपकोगुनिहरिदासा कियेसवननि
 जविसमेनासा १ मुनिगनदेवसरिसमहराजै सविधकशवतभेमषकाजै २
 जैसेवरुनहिअमरसोहाये राजसूयमषकीकरवाये ३ सोमपानकरजवा
 दिनआयोतादिनधर्मभूपसुच्छायो ४ जाजकसदसपतिनकहैआनी पूजा
 नकियोपरमसुषमानी ५ तहोसकलमुनिगनजुरिआये लगेविचारकरन
 भ्रमछाये ६ लहैअग्रपूजनकोआज वैठैरिषिमुनिनृपनसमाजू ७ य
 कतेयेकअधिकदरसाही परतनहीनिअैमनमाहो ८ दोहा पुनिसवतो
 पूछनलगेसभासदनपहजाय तेउविचारिनहिकहिसकेमोनरहेभ्रमा
 ल्याय ४ चौपाई संकामचीसभामेजवही गुनिसहदेवकह्योअसतवही
 १ सुनहुसवैनृपवचनहमारा जोहमकरिकेकहतविचारा २ लहैअग्रपू
 जनजदुगई उचितसकलविधिमोहिजनाई ३ येसज्जनपतिहैभगमाना
 सुरधनदेसकालप्रभुजाना ४ इनकोरूपविस्वकहैजानो राजसूयइनव

५ सांतजोगअरु आहुतमंत्रा अग्निहोत्रेइनकेपरतत्रा ईयेक
हियेइनसमनहिकोऊ अंतरजामीहैंजगसोऊ ७ इनकोनहिकोउअहै
अधारा सिरजतपालतकरतसधौरो ८
यसकलजगलोग धर्मकर्मसवकरतहैलहतमुक्तिअरुभाग ५
तोअग्नपूजनसुखछाई देहकृत्नकेचरनचढाई २१ ९
जैहैं धर्मभूषअतिआनंदपैहैं २ पुनिपुनिकहहुंपुकारियुकारी
सदसज्जनभारी ३ अनंत
हौ ४ असकहिमौनभयौसहदेवा जानतहरिप्रभावकरभेवा ५
वचनमुनिराई लगेसराहनअतिहरषाई ६
रिहिअग्नपूजनकहिदीन्हे ७ धर्मभूषतहैंआनंदपाई २२
ई ८ दोहा हरिकेचरनपधारिनुपजगपवित्रकरवारि मंत्रीअनुजकुंदवति
यसहितखियोसिरधारि चौपाई प्रभुकहंपीतावरपहिरायो
दिव्यसजवायो ९ आनंदअंभुभरेदगमाहौ
२ वेमाकुलनृपधर्ममहाना लगेकरनजडपतिपदध्याना ३ निरखिअग्नो
पूजनहीरकेरो लहेसभासदमोदचनेरो ४ हाथजोरिजयजयसवगाये
नंदनकेपदसिरनाये ५ नभतेसुमनदेवभरिलोये
ये ईरह्योतहासिसुपालहुवैठो कृष्णसुजसगुनसुनिअतिअैठो ७
आसनतेहाथउठाई हरिनंदाकियनहिभयलाई ८
नकहतमोवानीपरमकठोर वीरवलीगर्वितमहानृपदमघोषकिसोर
पाई कालअहैअतिसैवलवाना सतिभाषियहवेददिराना ९ २३
नीतिरसपागी षोडजातिवालकमतिलागी २४ १०
ई अवतोमोसोदेषिनजाई ३ सवैपात्रकेजाननहारे करहुकोजकसवि
नाविचारे ४ दियोअग्नपूजनजोऊसै देहुसवैकतुरुममप्रभे ५
वतपटतविद्याधारी ज्ञानध्वस्तपातकभोभारी ६
ता देवनपूजितपदजलजाता ७ तिनकोतुजिकैसभामभारी
जोकाहविचारी ८ दोहा कुलकलंककारकसूदानीचजातिगोपाल
नयावतभागमषसोदेष्योयहिकाल १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
धर्मकर्मकळुजानतनाही १
हरतो २ सकलभोगितेसंतगुनहीना कहाजानियहिपूजनकीना ३
नजोगनसज्जनपाती दईसापयदिकुलहिजजाती ४ भावतहैयहमृ
षासदाही पानकरतयहमदिराकाही ५ नंदगोपकोसुतअभिमानो ६

नकियोकाहतुमजानी ६ मथुरातजिकैरुष्मन्त्रहीरा वस्यो जाइ सागरकेती
 रा ७ पथिकनलूटतदेदुषधोरा अहेअहीरसदाकोचोरा ८ दोहा ताहिअग्रपू
 जनदियोनृपनमद्विमुनिरायभयो कहो सोदद्विवरदीन्हो वृद्धिगभाय चौपाई
 असेवचनकठोरकराला सभामद्विबोलेसिसुपाला १ बोलेनहिजदुपति।
 सुनिकानन सिवावेनसहिजिभिपंचानन २ हरिनिंदासुनिकैनिजकाना रहेस
 भासदजेतहेनाना ३ मूदिकरनउठिगेतेहिकाले गारीदेतभूपसिसुपाले ४ ह
 रिहरिजनकीनिंदाकोई सुनिनहिउठतवेठरहजोई ५ अवसिनरकसोम
 नुजसिधारे सकलपुन्यहोतोजरिछारे ६ चेदिपकेसुनिवचनकठोरा सुभ
 दपाचऊपांडुकि सोरा ७ उठेसस्त्रलेकरनकराले मारनकोआसुहिसिसु
 पाले ८ दोहा संजैकुलकेअरुवलीकेकैकुलकेवीर पांडवसंगउठिचलतभेचो
 दिपपैरनधीर ९ चौपाई पांडवतहबोलेअसवानी रेसिसुपालमहाअभि
 मानी १ हमरेसुनतकृष्णकीनिंदा करसितासुफललेमतिमंदा २ असकहि
 चेदिपसनमुपधाये धनुषगदाअसिहोथउठाये ३ तवनहिनेकडस्योसिसु
 पाला लियोढालकरवालकराला ४ आसनतेउठिवैठतुरंता मानहुकरतपो
 डवनअंता ५ वचनकह्योकडुनेननिकारी भगहुनआवहुवोरहमारी ६ तुम
 हिसंगकृष्णहिवधकरिके जैहौनिजनगरीमुदभरिके ७ असकेहिधायो
 पांडववोरा सभाभयोकोलाहलधोरा ८ दोहा भिरतजानिपांडवनकोउठि
 आसुहिजदुनाथ वरजतभेकुंतीसुतनचलितिनकोगहिहाथ २ चौपाई ना
 थकह्योयासैनहिभिरहु कहोहमारमानितुमेफिरहु १ आवनदेहुइतौसिसुपाले
 वंचिआयोयहसठवहुकाले २ कृष्णहिदेधतचेदिपरार् चलेकोपिपांडवनविहा
 ई ३ चक्रचलाइतहांजदुनाथा लियोकाटिचेदिपकरमाथा ४ गिल्योभूमिमहंभू
 पभयावनतेहिपक्षीनृपकियोपरावन ५ सभामद्विकोलाहमाचा हरिप्रभा
 वजान्योसवसाचा ६ कढीजोतिचेदिपकेतनते प्रविसीहरिमुषगईनेअनते
 ७ निरषिसभासदअचरजमाने हरिचरित्रकाहुनहिजाने ८ दोहा इनकी
 नैजन्महिकथाभैवरनीमतिमान वैरभावकरिकृष्णसोहरियुरकियेपया
 न ३ चौपाई जैसोकरहिकृष्णमहंभाऊ मिलाहिताहितसकरुनसुभाऊ १ कुं
 तीसुतलषिचेदिपनासा लहतभयेहियपरमदुखोसा २ धर्मभूपरितुजन
 बोलाई दियोदक्षिनाधनसमुदाई ३ विधिवतसवकोपूजनकीन्ह्यो औ
 रहदानइजनकहं दीन्ह्यो ४ पुनिपरिवारसहितमतिवाना सुरसरिकिया
 अवभूतअस्नाना ५ यहिविधिराजसूयकरवाई धरमभूपकोआनंदछाई॥
 ६ ककुमासतहवसेमुरारी करिपांडवनप्रीतिअतिमारी ७ जद्यपिचहतन

कृष्णविच्छेद हरिको धर्मभूषणतमो ह ८ दोहा तदपि धर्मद्विगजाद् हरिमा
 गिविदासकुचाद् सदलसदारनगवनकियद्वारावतिजदुराद् ४ चौपाई ये
 वैकुण्ठनगरकेवासी कह्यौ चरिततिनको सुषरासी १ विप्रसापते पुनि पुनि
 आई जगमहं लियो जन्म कुरु आई २ करि अवभूत अस्तान सुवेसा लस्यो सा
 भामा विधर्मनरेसा ३ भूषणमदिलस्यो नृपकैसे सुरपुरसृजत सुरपतिजै
 से ४ सुरनरनृपमुनितहां अयारा पाई धर्मनृपसौ सतकारा ५ राजसूय
 हरिहिसराहत निजनिजगृहनगये सुषगाहत ६ पैदुजो धनकलिकोरु
 पा राजसूयलषिपरमअनूपा ७ धर्मभूषको विभवनिहारी सहिनसकौ
 अतिभयो दुबारी ८ दोहा राजसूयसि सुपालवध भूषणमोचनवेदि हरि
 चरित्रजो सुनत यह रहति न तेहि अघदेदि ९४ इति श्रीमहाराजाधिराजवाप्ये
 सविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री रा
 जावहादुर श्री कृष्णचंद्रकापापात्राधिकारिरधुराजसिंहजुदेवकत श्रीम
 भागवततदसमउतराधै आनंद अंबुनिधोचतुःसन्नि तमस्तरंगः ९४ ॥
 :: ॥ दोहा राजसूयकी सुनिकथा भूषणपरिहितफेरि प्रस्तकियो सुक
 देवसौ बारवार मुखहरि १ परिहितउवाच चौपाई राजसूयलषिधर्मनृ
 तिको पाय अवाधिपरमानंदततको १ सुररिषिनृपसवकरतवषाना नि
 जनिजगृहकहं किये पयाना २ पैदुजो धनलषिमपकाही भयो उदास पा
 रममनमाही ३ ताको कारन कहहु मुनीसा दुषितभयौ कसकुरुकुलईसा ४
 सुनत परिहितवचन सुहावन कहून लगे श्रीसुक अतिपावन ५ श्रीशुक
 उवाच आपपितामह के मषमाही असवाधवकिय काजतहांही ६ धर्मभू
 पये करि अतिनेहू करन लगे कारज मतिगेहू ७ भीमसेनपकवान सोहावन
 वनवावन लगे अतिपावन ८ दोहा भयो भंडारे को अधिपदुरजो धनका
 रुनाथ उचितजहोज सषर्चको सोकीन्ह्यो निजहाथ २ चौपाई सहदेवहि नृ
 पधर्मउदारा सौप्यो करन नृपनसतकारा १ जेती आमदनी तह आवै नकुला
 ताहिलै को सपठावै २ गुरुजनकेतह सेवनमाही भूपतिराख्यो अर्जुनकाही
 ३ सब साधुनके चरन धावावन लगेतहां जइवरमनभावन ४ इयदसुताता
 हेयरुसनलागी विप्रनको अतिसे अनुरागी ५ करनहि दयोदान अधिकार
 येकदेवावतदसदेडारै ६ तहै विकर्नहार्दिकजुजुधाना अरु विदुरादिक स
 वैप्रधाना ७ भूरिश्रवादिक सहितकुमारा वाहलीकतह परमउदारा ८ दो
 हा सतर्दन आदिक सबे पायप्रथक अधिकार जज्ञकाजलागे करन मानि
 नृपहि अतिप्यार ३ चौपाई धर्मनृपति तह हरिसोभाये रामदरस कह अति

अभिलाषे १ वलभद्रहकहैलेहवोलाई तौममजग्यपूरकैजाई २ भूपवचनसुनि
अतिसुषपाथो जदुपतिरामहितुरतवोलायो ३ तहेंजवहरिसिसुपालसंघोरा।
साधूजनसबभयेसुषारे ४ तहेंरितुजअरुसदससमाजा औरसकलसुहृदा
नकहैराजा ५ करिसतकारदक्षिनादैकै प्रेमवचनकहिमोदितकैकै ६ सबको
लैसिगरोदलसाजी पैदलअमंतगरथवाजी ७ करनभूपअवभृतअस्नाना।।
सुषितसरसुरीकियेययाना ८ दोहा तहेंकोसुषकहिजातनहियकमुषतेनरना
हंकरतकाजजदुराजजहंधर्मभूपसंगमाहें छंद तहेंसंषपनवमृदंगधुंधुरा
अनकगोमुषवजतमे डफडोलतूरजमोमखीनसुवेनकेसुरसुजतमे औरहुअ
नेकविविन्नवाजेसकलदरवाजेवजे वरवेदपढतसुविप्रराजेवदिविरदावलिंगा
जे १ तहेंसकलसाजिसिंगारवारवधूनकेगननचतमे गुरगुनगननगर्वितसा
गायकगानबहुविधिरचतमे सोसुभगधुनिदिविलोकलौछयरहीपरमसुहा
वनी गंधर्वअरुअपसरनकी धुनिकरनआसुलजावनी २ तहेंबहुकिताकेधु
जपताकेपरमभाकेलहरही रथचक्रकेचयचक्रकीततिवारवारहिघहरही व
हुकनककवचहुजटितभूषनकीटकोटिचमंकही भटसजितसंगमहव्रजिता
अतिहीकुजितदीप्तिदमंकही ३ मधिमहविराजतधर्मनृपदक्षिनलसतजदुरा
जहें दिसिवामपारथभीमआदिकव्रजितसहितसमाजहें कृपद्रोनभीषमवि
दुरआदिकवृद्धसवआगूचले कुरुनाथजुतसतवधुअरुकरनादिभटपीछेभले ४
तहेंसदसरिलिजमुनिनारिषिगनकरतवेदउचारहैं देवर्षिअरुगंधर्वपितरहुलहत
मोदअपारहैं नृपधर्मकेगमनतसदलसुरधुनीअवभृतहानको उडिधूरिधारादि
सानछाईमृदिमधिदिनभानको ५ जुतधराधरडोलतिधरासिरसेसकेभारापरा
मातंगतुंगतुरंगपटछायेधराखषरभरा नरनारिभूषनवसनअंगअंगराग
धारिविराजही वरवारजोषितसकलसाजिसिंगारसंगमहभ्राजही ६ दधिआ
तरकेसरिअगरतगरहुरंगरचिपिचकारिले सबभटनपैसीचतचलीतेउसीच
होकरवारिले कोउपुरुषमुषअंगरागचलतहिमलतवारखधूनके तेउकरहिंति।
नकोनारिखपुपहिरायहारप्रसूतके ७ मनिजालकीचढिनालकीमहिपालकीरा
नीसवै करवालकीअरुढालकीछविसहितभटसंगमेफवै बहुकरतसंगलगान
पुरनारीसवैसंगमेचली सोरासहससतआठजदुपतिरानिछविवारीभली ८ यहि
भातिगंगातीरजायविहायनिजनिजजानहैं बहुकेलिकरतनवेलिनारीलगीमुदि।
तनहानहैं अतिलसतिमधिमेद्रुपदकन्याकृष्णतियचहैवोरहैं तहेंअर्जुनादिकम
जनेहितगवनकियतेहिठोरहैं ९ सुरभितसलिलपिचकारिभरिभरिरह्योजेहिं
जसनातहैं तेहितसचलावनलगीतोहिंछनमोदअरुसमातहैं विकसेवदनसर

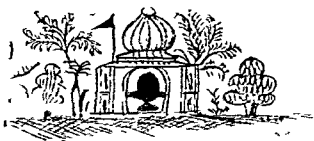
१० तेउलैकनकपिचकारिकरमेतजहिंनारिनुवदनमे
रितेमुषटारिकेरिनिहारती सुषसदनमे ।

पदभीनकैतनलीनकैअंगनिप्रगटिमुदभरतहैं ११

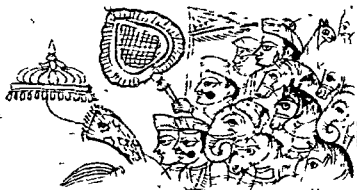
हैकैसपासनमाखकेवहुसुमनगनकरिभरियरै

रनारिहनिउरसुषभरै

नरनारिलैपिचकारिहारिनमोदपारावारमे १२

गंगाजीमेरस्त्रीसैकडौ नहातीहि

रुसजी

पावोपाडव जुधिष्ठिर

मनुकियाजुतकतुरजरजतनिजतियनकेभीरमे
वजसदसिजुतअभृतमज्जनडुपदकन्यासहितमे कियधर्मभूपतिमहा

किय अ भतम ज्ञन गंगमे जाकेन हात नरहतने कह पाय पापिन अंगमे १४
 पुनि पहिरि पीतांबर अलंकृत है सुधर्म नरे सहे रितु ज सदसि बहु विप्रक
 ह दिय वसन भूषन वे सहे बहु बंधु ज्ञाति न मित्र सुहृद न और नृप न अपा
 रहे नृप धर्म वारहि वार कीन्है यात्री तिसो सतकार है १५ पुनि नृपति सव आ
 रु और जनतन पहिरि वागे पाग है कटि फटक सिमनि माल उर कुंडल सुषो
 र अदाग है सुरसरि स सोहे सकल जनु पुर को चले नृप साथ है तव धर्म येक
 कर पार्थ को गहि येक कर जे दुनाथ है १६ तह गौन कीन्हो भौन को नृप धर्म
 मंद हि मंद है वर मित्र मंत्री सुहृद सुभट ह सबा सहित अनंद है कुंडल आ
 लक चंदन सहित सोहत सुगोल कपोल है कटि मेष लाकि किनिहु नृपु रय
 हिरि नारि निचोल है १७ सवत हाँ ससिव दनी विराजहि कृष्ण रानी कृषिसनी
 मधिके दुपद दुहि तो चली तह और नृपति य अनगनी यहि भाति आय अवास मे
 नृप धर्म किय दरवार है जुत कृष्ण भीषम आदिक न को करत अति सतकार है
 १८ दोहा महा सीलत है रितु जन धर्म भूष वोलवाय करि पूजन तिन को दियो
 दान मान अधिकाय चौपाई सदसि ब्रह्म वादिन वोलवाई पूजन करि दिय ध
 न स मुदाई १ ब्राह्मन छत्रिन वे स्पन सुद्रन करि सतकार दिये बहु मुद्रन २॥
 सेवक सहित सुलोक न पाला पितर भूत देव विषि विसाल ३ धर्म भूषने
 पूजन पाई मागि विदा अति से सुबछाई ४ धर्म भूष की करत वडाई नि
 ज निज गृहन गये हरषाई ५ भूष जुधि छिस्सो हरि दासा राजसू ६
 य करि दियो हुलासा ६ ताहि देवि सुरनर हरषाने छन छन वरन तनाहि आ
 धाने ७ जैसे मनुज अमित कह पाई पान करत नहिने कुअघाई ८ दोहा पु
 नि सुहृद न अरु बाध वन अरु सवना तन काहि भये टिकावत धर्म सुत इंद्र प्र
 स्थ पुरे माहि २ चौपाई कह्यो कृष्ण सो पुनिके रजोरी नाथ आस असी अवा
 मोरी १ रहौ ककु कदिन यह गृह माही पावन करहु सकुल हम काही २ अव मा
 सुक हिरहे सुरारी नृप को प्रीति निरवि अति भारी ३ सांवादिक नवो लिज दु
 वीरन दियो हुकुम ज दुपति रन धीरन ४ जाह द्वारिके ज दुदल लै के हम वलव
 सव डै ते सव ज्वै के ५ पुनि प्रधुम्न आदिक प्रभु सासन जे दुन गरी गमने अरे
 नासन ६ यहि विधित है नृप धर्म कुमार तरे मनोरथ उदधि अपार ७ सो स
 व कृपा कृष्ण को जान्यो अपनो नहि करत व ककु मान्यो ८ दोहा सुषित साहि
 वी करत तह जुत पांडवी समाज इंद्र प्रस्थ मंह इंद्र समवसे जुधि छिर राज जु रजो
 धन नृप येक दिन धर्म भूष के भौन विभो विलोकन हेत तह भाइन जुत
 य गौन चौपाई राजसूय को लषि संभारा

ई कहे सुजोधन बुद्धिगमार्द ४ दुरजोधन हि निरबिसव नारी लगी हसन दे
 देकर तारी ५ तहें कुरुनाथ को पत्रिच्छाई तके योनितनतन अधिक लजार्द ई
 पुनि असमन मह कियो विचारा करि हौं अवदन कर सधारा ७ असगुनि जर
 तवरत कुरुगार्द चुपकै वहरि चले जूत भार्द ८ दोहा सात पवरिको नाधि।
 कैच छि स्पंदन मे आसु नागनगर को गमन किय दल जुत छौं डिहुलास ९॥
 चौपाई दुरजोधन के मुरकत माहीं हाहाकार भयो चहुं धाहीं १ रहे दृढ़ तहों
 ते असभाषे कुरुपति पांडव पै अति भाषे २ भयो ठीक मति वतन मत को बी।
 जगद्वीतरु जुध भारत को ३ धर्म भूषत हं भये उदासा जान्यो कौरव पांडव ना।
 सा ४ असविचारि नहि वचन वधाने पै हरि कृपा जानि सुषमाने ५ कृष्ण चंद सु
 षल है पाधने रो जान्यो टख्यो भार भुविके रो ई याही हित हम धरनि सिधारो।
 सो अवछूटे सकल बभारे ७ अर्जुनादि सिंगरे तहें वीरा माने उर मह मोद गभी
 रा ८ दोहा प्रसन्न परिस्थित जौन किय राजसूय को हाल दुरजोधन को कपट
 हमे सब कह्यो विसाल ८ इति श्री महाराजाधिराज बाधवे सविस्वनाथ सिंहात्मज
 सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा
 पात्राधिकारि रघुराज सिंह जूदेव कृत श्री मत्तागवतेंद स मज्जरा धैर्य पंच सप्त
 तितमः तरंगः १५ ॥ ॥ सुक उवाच दोहा और कथा गोविंद की सुनहुं परि
 स्थित भूष साखु भूष को वध कियो लीला करत अनूप १ चौपाई सौ भंदे सके।
 साखु नरे सा महावली माया वीविसा १ साखु सषासि सुपाल भूष को काल सा
 रिस विकराल रूप को २ जोसि सुपाल काहि सुष छाये कुंडिन पुर मे आहन
 आयो ३ तहों राम संग भई लराई जरा संध आदिक नृप राई ४ गये हारि जदु
 वंसिन तेरे भागि गये रन बहुरि नहेरे ई दंतवक्र विदुर थसि सुपाला जरा सा।
 धन्य रुसाखु भुवाला ७ जोसि सुपाल धर्म मष सुनिके आयो कृष्ण वधना
 चित गुनिके ८ दोहा सभामादितहि हरि हन्यो जरा संध कहं भीम पौंड्रक को
 के सब हन्यो मारि चक्रवल सीम १ चौपाई दंतवक्र विदुर थ अनुरुसालू वांवि
 रहे नै भूष करालू १ साखु भूष दोउ नृप नवोलाई कियो मंत्र अतिको पहिछा
 ई २ जदु वंसी भे अति वलवाना सदा करहि छल पाप महाना ३ हरि चेदिय
 हिद गा करि माख्यो सभामादिको उभूषन वाख्यो ४ करि छल जरा संध दिगा
 जाई भीम सेन करताहि हतार्द ५ माख्यो पौंड्रक नंद कुमारा करत अनर्थ हि।
 वारहि वारा ई तति असतु ममन हि विचारहु जेहि प्रकार जदु वंसिन मारहु
 ७ दंतवक्र विदुर थ असभाषे यह विचारहु मुहुं करि राखे ८ दोहा जैसे वैहा
 म सो करत भल छल वारहि वार ते सेह मुहुं करि छले जदु कुल करहि सधार

२ चौपाई तवपनिबोलेसाल्वप्रवीर मेरेवचनसुनहुँ रनधीरा १

तवलोतुमरहिबोयहिठाऊँ

सुनहुँ सवैभूपतिदेकाना ३ अवनीअवअजादवीकरिहैं

४ देषहुँ सवन्तपविक्कममोरा

५ असप्रनेकरिकेसवनसुनाई

संकरकोकरिध्यानतहोही ७

८ नाँती ठाढारह्योअचलदिनराती ८

९ भीरिधूरि यहिविधिवीतेवर्षदिनभईतपस्यापूर ३ चौपाई

भक्त्यानिधाना साल्वनिकटकहेकियेपयाना १

तोहिमेनिजकिंकरकरिजाँना २ सुनतसंभुकेवचनसुहाये

३ शिवपदकरिकेप्रीतिअथोरी

४ सुरनरअसुरउरगगंधर्वा राक्षसकिन्नाचारनसवा ५

६ देहुविमाननाथद्रुमिजोई ई जहंमेचहोतहैलैजाऊँ

७ दोहा साल्ववचनसुनिसंभुतवयेवसलुकहिदीन मैदानवैकोबोले

८ चौपाई रचहुसाल्वहितयेकुविमाना ९

हिंनहिसुरहुमहाना १ जहांसाल्वअपनेमनभावे

२ जोजेनयेकती सुविस्तार आयसकोनकटैसंधारा ३

निदनुजेसा रच्योविमानमहाननरेसा ४ भदनभीतिभरभूरिभयावन दु

तअकुसचारीमनभावन ५ असविमानरचिदानवराई दयोसाल्वभूपति

कहेजाई ई मानहुअधकारकोधामा

निजतपसिवरदानकोदीन्ह्योहासुना

६ चौपाई

साजिसैनचढिसौभावमाना कुरहुद्वारिकेआसुपयाना २ यकवा

३ सोमेतुमसौभाषहुजीकी ३

४ प्रद्युम्नादिकअहेतहोही ४ उग्रसेनभरिहेतहैनगरी

५ पुरीलूटिसिगरीधुनिलाई

६ दोहा साल्ववचनसुनिसु

दितकेवभैभूपमतिकीन साजिसैनचतुरंगिनीचढेविमाननवीन

वानतहंसाखुभूपरिसाय असवचनकह्यो सुनाय जोसत्यसिववरदान तोमोरा
जानमहान १ द्वा रावती कोजायनहिनेकविलंबलगाय सुनिसाल्ववचनमहान उडि
वलोमोमविमान २ जिमिस्पामजलधरघोर धावतगगनकरिजोर तिमिकरत
सारकठोर धायो सुजदुपुरअर ३ जहंपरतछायाजाति तेहिदेसकीजनपा
ति असकहंहिलषिकैवा त विनकालगतहनलषात ४ गमनतप्रथमसुवि
मान पीछे सुयवनमहान द्वा रावती यहिभांति नृपजानगोअधराति ५ ला
षिजदुपरीनृपसालु करिकोयउरहिविसालु सुधिकरिसुजदुकुलवैर किय
तुरततोपनफैर निजजानधरितेहिठोर लैउतरिसैनअथोर चहुवोरजदुपु
रघेरि यकवारसुभटनटेरि ७ षोदनलम्प्योपुरकोट हनिकैकुदालनचोट उ
पवनहुवागअराम जेरहेअतिअभिराम ८ तिनमेलगाथोआगि नहिवेवर
क्षकभागि जिमिविपिनिलगतिदवारि तिमिदियोवागनुजारि ९ जेवचेता
रुतेकाटि सरकूपमहंदियपाटि वाटिकाग्रहगिरवाय बहुदेवसदनफेरा
य १० पुनिकनककोटगिराड बहुगुरिजदीनुदहाड पुरद्वारधिरकीफेरि कंच
नकपाटनतोरि १० भटपुसेपुरमहंथाड तहंआगिदीनलगाड जेअतिहिंऊँ
अवास तिनषोदिकीनविनास ११ अट्टालिकानिवर्तग पुनिषोदिकियतिनमंग
बहुविधिविहारअगार जेरहेअतिछुविवार १२ भटसालुकेअतिरुसि
घुसिधुंइसिसेधनधूसि लूटनलगेपुरनारि पुरजननहनितरवारि १३ कोउर
हेसावतलोग जेलहेकवहुनसोग तेवियतिअसैदेखि भांगेभभरिभयलेषि १४
यकभागपुरलियलुटि पुरजननकोवहुकूटि अससालुबोलतजाड जदुवा
चैनाहिभगाड १५ जेनगररक्षकवीर तेनिरषिअरिकीभीर मारनलगेवहुतीर
अरिभटनकीन्हेपीर १६ कछुभागिअरिकीभीर तहंसालुअतिरनधीर करिकोय
पउरगंभीर हनिवानंवेगसमीर १७ पुररक्षकनकोमारि मायादर्द्रविसतारि ॥
बहुसैलवरषनलाग प्रगटेभयंकरनाग १८ तेमनुजभक्षहिंथाड विषज्वालवि
विधिउडाड द्वा रावतीचहुंवोर भोअसनियातकठोर १९ तरुसालतालतमाल
गृहपैगिरैविकराल पुनिचल्योपवनप्रचंड बहुमहलकियबहुषंड २० चहुंवोर
धुंधाकार भोधूरिकोअधियार जदुनगरमहंथेकवार तहंमचौहाहाकार २१
चौहदहाटनगाट अरुफूटिगेवहुघाट नरनारिकरतपुकार भागिजरतलैवा
र २२ सवकहंहियहकाहोत कोवियतिकीनउदोत कहंकुसहैकहराम प्रद्युम्न
कहंवलधाम २३ कहंसासकीअचूर कृतवर्मकहंअतिसूर कहंग
योजदुहलभागि असकहंहिसवभययागि २४ यहसालुनृपअ
तिष्ठात जदुनगरकियउतपात जिमिनिपुरकहंनिपुरारि कैकुषितदी

न्ह्योजारि २५ तिनि साखुकोपहि छाई जदुन गरदीन जराई पुनि सग्ये वर्षी
 न सख पुनि हन्यो बहु दिवस २६ बहु मुसल तो भरवान वरभल्ल परिघरुष
 न वरषत नगर चहुँ वोर जौ भाइ जल धन घोर २७ कहुँ भागसिं धुरछुटि वा
 जी जरे कहुँ जूटि यहि भौ तिलषित पात कहुँ वचवनाहि देषात २८ जनकर
 तहा हाकारे संगलिये तिय अरु वार नृप उग्न सेनहि द्वार जन जाइ कीन पु
 कार २९ रसहुँ हमै महियाल हम जरहि पावक ज्वाल कछु जानि परतोनाहि
 कोरेत दुष पुरमाहि ३० नृप सुनत आरत सौर उठि लख्यो भय चहुँ वोर तब
 संकमन मेलाइ अनुचरहि बोलि बुझाई ३१ प्रद्युम्न पास पठाई अस दियो ता
 हि सुनाई यह कह्यो भोजन पात मोहि नै कुनाहि जनात ३२ दोहा अनुचर आसु
 हि दोरि कै मदन सदन मह जाइ सखी बोलि प्रद्युम्न दिगदी न्ह्यातुरत पठाई ३३
 जाइ सखी रतिके निकट मंदहि चरन दवाई ताहि जगाइ सुनाई दिय तुरत नर
 सर जाइ २ रति सौरति पति पद पदुम पंकज पानिल गाई उठहुँ वीर रसहुँ नगर
 अस कहि दियो जगाई ३ अरु नारे आलस भरे अनियारे विलसंत मीजत दग
 निज सेज ते उठि वैद्यो रतिकंत ४ पूछुन लाग्यो होत कस पुमै दहाकार कौन सु
 इत आइ कै चाह्यो काल अगार ५ सुति बोली कर जोरि कै नहि जानहि कुल केता
 उग्न सेन को चारय क आ यो याही हेतु ६ चौपाई उग्न सेन को सासन सुनिकै
 चलेयो कुवर दूत कारज गुनिकै ७ बहिर कटि पूछ्यो तेहि चारे कौन पस्यो नृप
 हिंष भारे ८ दूत कह्यो नृप तुमहि बोलायो डवन डरास दको उये क आयो ९ ज
 रतन गरीनाथ तिहोरी रक्षित जो नि आप मुज भारी १० दूत हि कह्यो जाहुँ नृप
 हूँ नृप सो अस सदेस कहि देहु ११ करहि नृप अव कछु सदेहु हम आवत हम
 पहि गेहु १२ अस कहि कवच कीट धनु धारी उभय के धनु गतून सवारी १३ दोह
 क सुतहि दूतहि बोलवाई ल्यावहुँ रथ मम कहहुँ बुझाई १४ दोहा प्रमुसासन सु
 नि सतत हल्यो सो सदन साजि जदुन दन नदन तुरत ता परचढ्यो विराजि १५
 चौपाई पुनि चारन कह्यो वेगि बोलाई सव वीर नयं दियो पठाई १६ सास कि सख
 गदौ अरु भानु विदुस क सारन सरा १७ अरु हार्दिक आदिक रन धीर रुष
 कुवर सासन सुनि वीरा १८ सजिसजि चढि चढि रथ दूत धाये रुष कुमार सा
 मोपहि आयि १९ तब अतिके पित रुष कुमारा उग्न सेन के सदन सिधारा २० तह
 पुम्न हि भूपनिहारी बोलि वचन नैन जलदारी २१ दोहा नगर मह अति उत पाता र
 क्षन करहुँ तुरत तुनताता २२ राम रुष है गृह मह नार्हा हम गोहरा वहि अव को
 हिकाही २३ दोहा तुम समरथ सब भीति हो रुष कुमार घवीन तुम्हरे दपत हो
 हि हम पुरवासि न जुत दीन २४ चौपाई हात आजु सवन गर विना सो असीकव

हं लहीनहिं नासा १ तव वो ल्यौ प्रद्युम्नरिसाई संसहिकरहुनाहिनृपराई २ राम
 कैंसहस्तिनपुरछाये तदपिनहमककुसंसेल्याये ३ तिनप्रतापतेयेककिन्न
 माहीं करिहौं अरिनसंधारयहौं ही ४ असकहिरथचदिकुपितकुमारानृ
 पाहिवंदिनिकस्योतेहिंदारा ५ प्रद्युम्नहिलगिप्रजादुषारी आयेआरतवचा
 नपुकारी ६ तुम्हरेदेषतकस्मकुमारालहिकलेसभेविनहिअधारा ७ ज
 दुनेदननंदनअसभाषिअवकळुनहिसंकामनराषो ८ दोहा दीजेमोहिव
 तायअवदुषदायककहंदुष्ट अर्थरातजेनगरमेकियोउपद्रौपुष्ट ९ चौपा
 ई प्रजनकह्योहमजानतनाही जरतनगरदेषतचहंघाही १ तवप्रद्युम्ननि
 जरथहिवढायो करमेकरिनिजधनुषचढायो २ तहंसास्यकिअरुसावप्र
 वीरावढिआगेकैगेरनथीरा ३ भानविदहार्दिकअकूरा अरुगदसुकसा
 रनरनमूरा ४ औरहुजूथयजूथयजूथागजरथतुरंगपदा तिवरुथा ५ क
 स्मकुवरकहंपी छेकरिकै आगेवढेआयुधनधरिकै ६ विविधिभांतिवा
 जेतहंवाजे फहरतवहुनिसानवरराजे ७ सुभटसरोषितगाजनलागे सु
 नतकुड्रअरिभाजनलागे ८ दोहा करतरहेजेसाखुभटनगरउपद्रौघोर ति
 नयेसास्यकिसावभटहनेवानवरजोर ९ छंदभुजंगप्रयात तहंसाखुकेवी
 रथायेप्रचारी हनेसास्यकीसावकोसस्त्रभारी इतेजादवीसेनकेवीरथाये॥
 हनेसाखुकीसैनकोकोपछाये १ कियेचितसुद्धैउभेवीरकुद्धैकियेउद्धैरु

हो जाय २५ तिनि सालुकोपहि काइ

वरषतुनगरचहुँवार औ भाइ जल धन धार २७ कहुँ भाग सिंधु रूढ़ि
यहि भाँतिलखित पात कहुँ चवनाहि दे पात २८
तहा हाकार संगलिये तिय अरु वार नृप उगन सेनहि द्वार जन ज
२९ रसहुँ हमै मुहियाल हमजरहि पावक ज्वाल
३० नृप सुनत आरत सार

संकमन सेलाइ अनुचरहि बोलि बुझाइ ३१ प्रद्युम्न पास पठाइ

हिसुनाइ यह कहामो उत पात मोहि नै कुनाहि जनात ३२

हिंदोरिके मदन सदन महँ जाइ

जाइ सयीरतिके निकट मंदहि चरन दवाइ

सरजाइ २ रति सौरति पति पद पदुम पंकज पानिल गाइ

अस कहि दियो जगाइ ३

निज सेज तेउ ठिबै द्यौरतिके ४ पूछन लाग्यो होत कसु पुस्मि हाहाकार

यौ याही हेतु ई चौपाई उगन सेन को सास नै मुनिकै

१ वाहर कटि पूछ्यो तेहि चारै

हैष भारै २ दूत कह्यो नृप तुमहि बोलायो दुवनदुरासद को उये क आयो ३

नाथ तिहारी रक्षित जौनि आप भुज भारी ४

नृप सो अंस सेरे सकहि देह ५ करहिन नृप अवकलु सेरे

६ अस कहि कवच कीट धनु धारी

७ ल्यावहु रथ मम कहहु बुझाई ८ दोहा

निसूत तेह ल्यायो स्पदन साजि जदुन दन नंदन तुरत तापर चढ्यो विराजि ९

चौपाई युनिचारन कहै वैगि बोलाइ सब वीर नयै दियो पठाई १

२ भानु विंदु सुक सारन सरा २

३ राजा ३ सजिसजि चढि चढि रथ दुत धायै

पहि आयै ४ तव अतिकोपित रुक्म कुमारा उग सेन के सदन सि

५ क्षन करहु तुरत तुम ताता ७ राम रुक्म कहै गृहमहनाही हम गोहरावहि अवको

हिकाही ८ दोहा तुम समरथ सब भौति हो रुक्म कुमारा पवीन

हि हम पुरवासिन जुत दीन २ चौपाई हेत आजु सवनगर विना सो

जानदृष्टिदुष्टिदूकभे सवैप्रवीरदेविकैचरित्रआसुमूकभे मनोमहानसानुवानसाल
 डंडलागही प्रचूरकैगिरैमहीननेकुजोरजागही ३ विलोकिचूरतीरकोप्रवीर
 भेअधीरहै तजेप्रकोपिफेरिवारवारतीरभीरहै उतैनरेसवानधारव्योमतेप
 वारहै मनोमघामहानवृद्धआवतेअपारहै ४ कटैमतंगअतुरंगजानदृष्टि
 सैनमे नभागतेप्रवीरधारिधीरजुद्धचैनमे तहोप्रवीरसीवसासकीगदोप्रको
 पिके दलेनरेसवानजेतजेसुचित्तचोपिके ५ दोहा ताहीकिनपूरुवदिसाकी।
 न्होभानुप्रकास नृपविमानदेशोपरोमानहुकालअवास ६ निजनिरफललषि
 वाननहसाल्वभूपरिसिद्धाई अतिप्रचंडमायाकरीजोमुषवरनिनजाद ७॥
 कुंद कियोमहानअधकारचारिदृष्टिसानहै भूरैलगीअनेकआसमानतेकसा
 नहै रुपानओपषानकीमहानदृष्टिहीतिभै अनेकदामिनीनयोतिआसुहीउदे
 तिभै ८ दसौदिसानवानधारधावतीकरालहै महोप्रचंडयोनजोरसोवह्योवि।
 सालहै रहीअकासधूरिपूरिभूरिधुंधकारभो प्रपातवारिकोमहावितुंडसुंडधा
 रभो २ उदैकटैवहैदवैप्रवीरवृष्मिसेनके गिरैमरैफिरैभिरैथिरैभरेअचैनके
 तुरंगसौमतंगस्यदनोकटैअनंतहैं डडातउंडमुंडमुंडव्योममेलसंतहैं ३ तहो
 सुदृष्टिसेनमद्विआर्तसोरकैरह्यो महानभीतिव्याकुलैप्रवीरसस्त्रनागह्यो न
 सासकीनसावनागदोनहीअकूरहू चलायवानकोसकेरहेजेवृष्मिसूरहू ४॥
 नसाल्वकोविमानआसमानमेदेषातहै सवैप्रवीरकोसंधारआसुहीलषातहै
 सवोप्रवीरमोहिकैगिरैसुजानमेतहो मचोहहायुकारवृष्मिसेनमेदुतेमहा ५ असंखवी
 रमारिगेअसंखहूषराइगे अनंतसस्त्रडारिगेअनंतहुलुकाइगे विलोकिसेनजाद।
 वीविनासआसुतासमे मुकुंदकोकुमारसूतसौकह्योहुलासमे ६ वढाबरेवढा।
 वरेवढावजानआसुही विलोकुआजुवृष्मिवंसकोविसेविनासुही अहैनरेससा
 ल्याकरालकालकेसमे लषांमेमायदृष्टितेविमानव्योममेभ्रमे ७ सुनौकुमार
 वैनसूतहांकिकेतुरंगने गयोसंधारकैरह्योजहांमहारनंगने विलोकिहुस्मा
 नंदकोनरेससाल्वकोपिके हन्योहजारवानकोचढाइचापचोपिके ८ पषानओ
 रुपानओरुसानवृष्टिको कियो मुकुंदनंदस्यदनैसुमेदगोनकैदियो गिरितुरंग।
 भूमिमेविमोहिसारथीगयो प्रद्युम्नदेषिनापरेसुरानसोकहूभयो ९ दोहा जा
 सतसकैउठिसारथीतजिघोरेनकीवाग बोलतभोप्रद्युम्नसौअतिसयउरभया
 पाग १ कुंद किधौमरेकुमारतूकिधौविनाअधारहो सरासनैसंभारियेतुंविन
 मीअपारहो कह्योप्रद्युम्नसोकसतनेकहुनकीजिये तुरंगवागसावधानकैसु
 पानिजीजिये १० विलोकियेसुविनमेहमारआजुजुद्धमे नहोतहैंप्रवीरधीरस
 वुफंदरुद्धमे उचारिवैनअसहीकौदंडचंडसोरकैलियोसोब्रह्मअस्त्रघोरसनु

इतैजोरजुइ सुदेवासुरेसोभयो जुद्धघोरा कटेनाहटेतेरटेजीतसोरा २
 तैसैतवल्लोक्पाना प्रवक्षोसुसक्षोमरेवीरनाना छनैयेकयेकैहनेहैहकारे
 मोहभारेदरैनाहिदारे ३
 चारे भईसोनि सावीरकीप्रानहारी रहीछायदीपावलीकीउज्यारी ४
 उतैव्योममभूरितारे इतैभूमिमेभूषनैकेकतारे
 लगेनाडरोनाडरोसत्रुआयो ५ तुरंगैसवारितुरंगैसवारि
 गवार लोरसौरथीसांस्थीकोपधारे जुरपेदरपेदरैसोप्रचारे ६
 तासत्रायि पियेस्तानितैआमिषैषूवपाये कटेनागकेतेपटेवाजिकेते
 उठेवीरकेतेसचेते ७ तहांसासकीसांवकैवानवर्षा हनेसाखुकी
 हर्षा परीसत्रुकीसैनमेवानधार मतंगौतुरंगैमरेहैअपारा ८ दोहा
 सासकीसरनकोआगदगदाप्रहार साखुसुभटसहिनहिसेकभज
 भार पुरतेकठिवाहेरगयेछोडिछोडिहथियार
 विधिकियेपुकार छंदभुजंगप्रयात सजीजादवीसैनआईप्रचारी
 मैकोदियोहैनिकारी १
 ई १ पुरेभीतरैनावनेनायजातो हमारेपिछारीदलैभूरिआतो
 छावतेही देशनिभटेआवतेधावतेही २ लख्योसासक
 रोसतेचापमेवानसाजा हन्योसांवकोसतरैवानवीरा असीसासकी
 चापतीरा ३ गदैसाठितौभानविंदैयचासा सुकैसारनैतैसहीजीतिआसा
 सासकीअइतैजुद्धकीन्हैया सवैसाखुकेवानकोभजिदीन्हैया ४
 सचोषेसुवाना गदोसायकौवीसमाख्योमहाना सुकोसारनैवीसवीसैप्रहारे
 सरैभानविंदोदसैताहिमारे ५ तहांसांवकीन्हीमहविगताई दल्योसाखुकोआ
 नवानेचलाई दल्योसाखुकीतासुकैदंडभारी गदैहैगदालैहन्योवाजिचारी
 यहोभानिकैसाखुकोहीनजाने दियोसाखुकीसैनमेछायवाने
 कीभीरभागी सुर्षाकैसवैजादवीसैनजागी ७ तहांसाखुदूभागिकै
 ई चढ्योआपनेजानमेआसधाई लियोताहियेसैनदूकोपठाई दियोसावि
 मानैअक्रासैउडाई ८ दोहा जदुवंसीतहैमुदितवैविज्यनिसानवजाय परेम
 येतिहिठोरमेअतिआनंदउरपाय छंदनराज
 भैमेलगयो अलातचक्रसोसोहाततेजहैमहाजग्यो
 आसुहीटंकोरके हन्योकसानवानवेप्रमानघोरसारकै १ तहांअक्रूरभानवि
 दसांववोरसासकी पवारिवानधारवेसुभारसत्रुघातकी
 षंडषंडसाखुभूषके दियोपवारिकेरिवानमारतंडरूपके २

पात है आसमान मे कहुँ दि सान मे भ्रमात है सेख सी समे गिरै कहुँ सुवान जो रते ॥
 सिंधु नीर मे गिरै कहुँ फिरै हिलो रते २ आसमान मे अलात चक्र सो फिगत है ये
 कहुँ पलेन ये कहुँ थले पिरात है वान डोरि सो प्रद्युम्न जान चंग पेल तो व्योम मे
 वटाव तो घटाव तो सुमेल तो ३ कृष्ण के कुमार को सुवान धारि देखि के साल्वुरा
 जमार तो अनंत वान ते पिके साल्वु के सुभट्ट हूँ अनेक सख मारते जादवी दा
 लानि के भटानि को सघारते ४ जान ते उठाय सी सवान जो चलाव तो कृष्ण
 पुत्र चित्रवान मारि के गिराव तो जान मे महान वान वृष्टि व्योम ते भई साल्वुरा
 ज सेन की अघात दुर्दसा छुई ५ भाग ते वने न वैठ ते वने न जान मे जुद्ध के विलास
 को हुलास नाहि प्रान मे कृष्ण चंदन दंके अमंद वंदवान मे जान और मान हूँ का
 पान आसमान मे ६ ठाढ़ के नरे सको पिबो ठाढ़ा विदांत सो मृदि दीन कृष्ण पुत्र
 घोर खान घात सो चूर चूर साल्वु वान के प्रद्युम्न साय के सूरपाव के समान वाना
 सो कदाय के ७ मारि मारि वज्र वान साल्वु अंग अंग मे मूर्च्छितै दियो गिराय कृष्ण
 पुत्र जंग मे भूय होत मूर्च्छितै हहा पुकार माचि गो वीर मानि लीन काल सर्व सी सना
 चि गो ८ दोहा साल्वु मूरछा देखि के ता सुदिमान दुमान छिपि विमान तेहन त
 भोज दुदल मे बहु वान हन्यो पाच सत सहस पुनिल क्षिफे रिद सलक्षि सत्रु वध
 न चित चो पिके करि ज दुदल को लक्षि भान कृसान समान वर बहु दुमान के वा
 न करत भये विन प्रान ते है वीर महान महान अट पट भट भट पट कट त को
 उलट पट के जात पेन हट त वदिव ठिंदत नट वट से दर सात मरिके पै है स्वर्ग हि
 ठि जीति भोगि है भूमि अस विचारि न हित जतर न धावत धाय लघूमि चौपाई सा
 लुदे मान दुमान प्रधाना लगे प्रथम जके तन वाना १ कृष्ण सुवन सर की सुधिक
 रिके ताहि हनन कहै को पहि भरि के २ देखि कृष्ण सुत सर अंधियारा उत स्यो
 तहं वे मान ते सारा ३ अंतर्हित के चर्योतिरी के गयो दूरि ज दुदल के पीछे ४ ॥
 ज दुदल के भट को धरि रूपा प्रवि सत भोदल मे सुनु भूषा ५ लरन लग्यो आपहु
 संग माही ता सुक पट जान्यो को ६ ॥ ७ ॥ गयो तुरत प्रद्युम्न समीपा पीछे ठा
 ठा भयो महीपा ८ रह्यो कुवैर को डत सर धारा ता सुवोरन हि नै कनि हारा ९
 दोहा साल्वु सचिव सोलहि समै गदा धारि दोउ हाथ मारत भो अति जोर सो कृ
 ष्ण कुवैर के साथ १ चौपाई लागत ही सिर गदा प्रहारा मुरछि गित्योर थम द्विकु
 मारा १ मारि गदा दुव भागि दुमाना चढ्यो वेगि सो जाइ वेमाना २ मुरछित सा
 ल्वहि सचिव जगायो सुधा सरिस तेहि वचन सुनायो ३ हरि कुमार कहै मारि न
 रे सा विजय पाय आयो यहि देसा ४ प्रभु वज्र वावहु विजय निसाना अवनहि
 कोउ भट उत वखवाना ५ सुनत साल्वु अति सय सुष पाग्यो विजय वाज वज्र वा

१ दोहा तमिसवलिहकैदियोसंकरमायाचोर

१ छूटतविसिषअषंडभोचोरसारदिसिद्धा

२ जिमितमारिकेउदेतेहोतोतमकोनास

४ छूटचामर

मारिकेपचीसवानकोपकैअमंदसा

याचसेप्रचंडताहिमारिकेसुवानहे १ ५

रिक्को कोटिहैसुसायकैपवारिकेप्रचारिके

२ येकयेकवानयेकयेकवीरके
हूजे सारथीनकोदसैदसैहनेसरैधने तीनतीनवानवाहनानिवेधदेतभो

१ धावतीप्रद्युम्नकीजहातहो सत्रुमित्रसैनकेलगेसवैसराहने

४ षंडमुंडकैवितुंडजानतेगिरै

१ उंडमुंडभुंडषुंडकैअकासमे

५ रक्तधारजानतेदरैसुवारवारहै

साखुकेविमानमेसरैअनेकभातिहै

१ दिसानमेपर

१ परादिषातिहै

५ कृत्स्नयुववानधार धावतीतहोतहै

१ हो छायेकैनखत्रसेअकासमेरहेतहो

१ जदूपिभेदकरि

१ दोहा यहिविधिलगिप्रद्युम्नसरभूयोविथितनृपसालु

हुबहुवरूपेष्टात मायामयमयकृतमनोसैखसपक्षउडात ४

१ सावधानकैसुभटसवक १

१ कियो वेगसोप्रहारखानछायजानकोलियो आसमानमेजहांपरायजा
तजानहै भासमानहैतहोसुजातदंदवानहै १ भूमिमेविसानआयकैकहूहै

पात है आसमानमेक है दिशानमेभ्रमात है सैल सीसमेगिरैक हू सुवान जोरते ॥
 सिंधुनीरमेगिरैक हू फिरैदिलोरते २ आसमानमेअलातचक्र सोफिरात है ये
 क हू पलैनयेक हू थलैथिरात है वानडोरिसोप्रद्युम्न जानचंगषेलतो ओममे
 बढावतो घटावतो सुमेलतो ३ कृष्णकेकुमारकी सुवानधारिदेविके साल्वुरा
 जमारतो अनंतवानतेविके साल्वुके सुभट्ट हू अनेक सस्त्रमारते जादवीदा
 लानिके भटानिकों सघारते ४ जानतेउठायसी सुवान जो चलावतो कृष्ण
 पुत्रचित्रवानमारिके गिरावतो जानमेमहानवान वृष्टिओमतेभई साल्वुरा
 जसेनकी अघात दुर्दसा कूई ५ भागतेवनेनवैठतेवनेन जानमे जुद्धके विलास
 कोहुलासनाहिप्रानमे कृष्णचंदनंदके असंदखंदवानमे जान औरमानहूका
 पान आसमानमे ६ ठाढ़केनरेसकोपिवोठदाविदांतसों मृदिदीनकृष्णपुत्र
 घोरवानघातसों चूरचूर साल्वुवानके प्रद्युम्नसायके सूरपावके समानवाना
 सोकदायके ७ मारिमारिवज्रवान साल्वुअंगअंगमे मूर्छितैदियो गिरायकृष्ण
 पुत्रजंगमे भूषहोत मूर्छितैहहापुकारमाचिगो वीरमानिलीनकालसर्वसीसना
 चिगो ८ दोहा साल्वुमूरखीदेविके तासुदिमानदुमान क्षिपिविमानतेहनत
 भोजदुदलमेवहुवान हन्योपाचसतसहसपुनिलक्षिफेरिदसलक्षिसत्रुवध
 नचितचोपिके करिजदुदलकोलक्षि भानकृसानसमानवरवहुदुमानकेवा
 न करतभयेविनप्रानतहं वीरमहानमहान अटपटभटभटपटपटकटक
 उलटपटकैजात पेनहटतवदिवठिदंतनदवटसेदरसात मारिकैयैहैस्वर्गह
 ठिजीतिभोगिहैभूमि असविचारिनहितजतरनधावतघायलघूमि चौपाई सा
 लुदेमानदुमानप्रधाना लगेप्रथमजकेतनवाना १ कृष्णसुवनसरकीसुधिक
 रिके ताहिहननकहंकोपहिभरिके २ देविकृष्णसुतसरअधियारा उतस्यो
 तहंवेमानतसारा ३ अंतहितकैचल्योतिरीके गयौदूरिजदुदलकेपीके ४ ॥
 जदुदलकेभटकोधरिरूपा प्रविसतभोदलमेसुनुभूषा ५ लरनलग्योआपहु
 सैगमाही तासुकपटजान्योकोउनाही ६ गयौतुरतप्रद्युम्नसमीपा पीकेठा
 ढोभयोमहीपा ७ रह्योकुवैरखोडतसरधारा तासुवोरनहिनेकनिहारा ८
 दोहा साल्वुसचिवसोलहिसमैगदाधारिदोउहाथ मारतभोजतिजोरसोंकृ
 णकुवरेकेमाथ १ चौपाई लागतहीसिरगदाप्रहारा मुरछिगिल्यौरथमदिकु
 मारा १ मारिगदादुतभागिदुमाना चढ्येवेगिसोजाइवेमाना २ मुरछितसा
 ल्वहिसचिवजगायो सुधासरिसतेहिं वचनसुनायो ३ हरिकुमारकहंमारिन
 रेसा विजयपायआयोयहिंदेसा ४ प्रभुवजवावहुविजयनिसाना अवनहिं
 कोउभटउतवलवाना ५ सुनतसाल्वुअतिसयसुषपाग्यो विजयवाजवजव

वनलाग्यो ईदतै प्रद्युम्नहि विक्लनिहारी दारुकको सुत धरमविचारी ७ दलते
निकसिचल्यो रथ्यैकै जदुवां सिनहुला सल्लैकैकै ८ दोहा प्रद्युम्नहि मुरखि
तलषतनगरवार रथ्य जात हाहाकार कियोत वै जदुदल अति धिलषात २ चौ
पाई भगीसैन जदुवां सिनकेरी कहन लगेय कयेकनटेरी १ अवजदकुलको
भयो विना साछो डहु सब जीवन की आसा २ असकहि फेरिलौ टिनहि हरे गा
ये द्वारिके दोरि घनेर ३ रुसकुमारहि विथित निहारी भागत लषी सैन भयमा
री ४ तहा सासकी वचन उचारे सुनहुं सावगद कह्यो हमारे ५ रुसकुवर कह
मुरखित देखी भागव अनुचित अहै विसेषी ई कह्यो देषा उव मुष गृह जाई का
रुसकुवर कह रनहि गेमाई ७ राम रुस सौ को वात रेहैं जीतहि सकल मरे कै जो
हैं ८ दोहा रुसकुमारहि विन जगत जिअव अहै धिकार ताते रन महं प्राने दे
हु स्वर्ग सुषसार ३ चौपाई सुनत सासकी वचन उदारा को पितवा ल्यो सावकुमा
रा १ रनमह उचित मख सब काही खत्री भागत है कहें नाहीं २ आत तात सुतमा
तहु ज्ञाती मरे जुद्ध महं सब वहु भांती ३ सदा धीर धार तरन धीरा कायर कुमती
होत अधीरा ४ को पितत हां वै न गद भाये साव विचार सति करि राये ५ रह्यो प्रपु
म्न येक इतनाही तौ कस भयो समरमहि माही ई अवै जियत हम सब इत ठाढ़े
जीतिले वसनु हिरन गाढे ७ पै न हारिके जाव वहारी विना प्रद्युम्न जिअव उ
री ८ दोहा तव छतवर मा कहत मोले वस सहज अरि जीति पै प्रद्युम्न विन गोना
गृह की लागत अति भीति १ चौपाई राम रुस जो पुछि हे आई कहं प्रद्युम्न है
वताई १ तव हम कहव काहति न पाही किमि देषा इहै मुषति न काही २ ताते ग
चितहि प्रान पया ना पै न हि सुनव वचन अस काना ३ असकहि मरन ठीक देखी
छोडन लगे को पिवहु तीरा ४ उते रुस सुत कहं कछु दूरी लेगो सारथि भय भरि
री ५ तहं मुरखीत जि रुसकुमार उठि परात नैज सुरथ निहारा ई गहिसारथी
हाथ अति माथो वै न कठोर रुस सुत भाथो ७ रेदारुक सुत सुत अज्ञानी मोहि
कहं लये जात भय आनी ८ दोहा लैच लुलैच लुस मरमहै फेरु फेरु रथ भार ना
तो कादिरु पान मै सी सकाटि हो तोर २ चौपाई अनुचित कीन्है सासुत महाना
जीतहि मोर हरे नै प्राना १ जो खत्री रन ते भजि जातो उचितता सुनहि जिअव जा
नातो २ कूरक कर्मा कुमतिकुवाली कायर कुलित कुन पहिपाली ३ होत सोई
जोरन मह भागे ना पर रुनिहि अति अघ लागे ४ पुनिता पर्यहज दुकुल माही
कवहुं रीति रही असनाही ५ सुनो न मै कवहुं अस काना जदुवर रनत निकरे
हिय या ना ई मही न पुंस कयहु कुल माही होत भयो कछु संसेनाही ७ सुत मो
हि दिय सब विधिषोई मोरि वीर नातन ते धोई ८ दोहा सुत आनु सौं सवुर ना

लषीन मेरी पीठि सुरहु असुर के सनमुषे नीच भई नहि दीठि ३ चौपाई यह
 कलंक तै दियो लगाई उमिरि भरे की गई कमाई १ हस्तिनपुर तेजव पितुरा
 मा अहैं आसु सुनत संगामा २ तव हम के से मुष दर से हैं कैसे तिन के पद सि
 रने हैं ३ जव कहि हैं जटु पति मुसकाई देहु समर की षवरव ताई ४ तव हा
 म कहव को न गति गाई का दर से त हे रहवल जाई ५ जव कहि हैं मो से कल
 रामा क सपराय आयै तै धामा ६ वालक पन ते तो कह पा ल्यो गोद धारि चू
 मत मुष लाल्यो ७ सो सब मेरो पालन पोषन कियो अकारण्य सब तै यहि क
 न ८ दोहा तव हम तिन को देइ गे के से चितै जवाव ताते अव मोहि लषि
 परत उचित स्वर्ग पुर जाव ४ चौपाई मेरे भुजवल यह जटु न गरी वस तर
 ही निरभय अति सि गरी १ सूत सोई मेरे भुज दंडा तै करि दिये रेड के दंडा २
 भली आराति विपत हुनी की पै यह संसे दरत न जी की ३ जव हम अपने ग
 हमे जै हैं तव नारिन मुष को न देखे हैं ४ हंसि हंसि जव पुछि हैं भोजाई वीर
 वीरता के हो गमाई ५ तुम तो रहे विक्रमी चाषे गृह म ह म जि आये के दिधो
 वे ६ अव लो सुनी न तुव क दराई नई वात देखन मे आई ७ धौप्यारी की सु
 धि उर करि के आये भौन भाजि भरि के ८ दोहा धौरथ दू ल्यो आप को धौ धा
 नुट द्यो तुम्हार घाउ भीति धौ तुम भजे जानि अंग सुकुमार ५ चौपाई जव औ
 सा पुछि हैं गृह नारी वात कहव तव को न उचारी १ ताते मरवनी क अवलाग
 त अनुचित जि अव जुद्ध ते भागत २ लै चलरथ संगर म हमो रा सूत कियो ते
 अनुचित द्योरा ३ सुनिसारथि हरि सुत के वैना बो ल्यो पानि जो रि भरि नैना
 ४ सारथि उवाच दृष्या देहु मोहि दो सकुमारा मे सारथि को धर्म विचारा
 ५ रथी मुरखि रथ मह गिरि जावे तव सारथि ते हिले चलि आवे ६ परहि
 रथी कह जव संकेत रक्षहि सारथि करि वहुनेत ७ सो सब धर्म नि आपहु
 जानो काहे को पमोहि परगनो ८ दोहा सत्रु गदति मुरखि के गिरे आपा
 रथ माहि ताते मै बाहु रथ हि धर्म सो चि मन माहि इति श्री महाराजा वा
 धवे सविस्वनाथ सिंहात्मज सिद्धि श्री महाराजा धिराज श्री महाराजा श्री
 राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र कपानाधिकारि रेघु राज सिंह जू देव कृत श्री मा
 भागवत दसम उतरार्ध षष्ठ सप्त तितम स्तरंगः १६ ॥ ॥ श्री सुकड
 वाच दोहा सुनिसारथि के वचन त हे कृष्ण सुवन सुष पाइ धोइ सलिल
 सोष दन वर सिर महे कीट वनाइ १ सोरठा कवच औ रकरान कटि कपान
 तूनी रज्जु रा करे करि वलवान धनुष धारि अस कहत भो १ नाकरु सारथि
 देरि कोय जाल जागति अंगनि स्पंदन मेरो फेर लै चलु सत्रु समीप मह २॥

वै वाजिनको ताज नदयो हांकत भोखहि चैन लं रि
दिग्यो ३ हरि सुत सषक् जाइ सिंघनाद करि कैमहा

४ छंद चोटक धनु की धुनि सास किकान सुने
नभने ?

यहिस न्मुष संगर सान गहे ह।
वत ह। जडु वीर सबै लहि मोदत ही २ गरजे तरजे वरजे भट है
येकवार अपार नि सान वजे जडु के दल के सारो रगे ३
हिं आवत दषित ही इत सालु मुआलु समीत महा

फिरि आवत सो जे हिं ते नि धन्यो ४ यह वीर प्रचंड धनु धर है
मुनि वेन डमान कह्यो तेहि को

कहियो वरवान तज्यो अरि जो मुनि को सरसौ।

वह वीर नवे गिहटाइ दियो ई न
धनु धारि न मेजिन थाक सोऊ

धुनि के धनु धावत वीर खळ्यो तन को पहि जाल विसाल मळ्यो
लखि वर्य प्रयास दुमान तहो

निज सारथि सौं अव सवात कही अव घोरिन की दिदवांग गही
रिनंदन सदन सौं हचलो यहि मारन को अव काख भलो सरसौ यहि को सिरा
९० मुरि ही सिगरी जडु से नूदही ९० वचि है अव की नहिं क्खत नै

९१ कंदतै निरथ्यो अरि क्खत नै किय अमृत विकमता हि छनै सरचारि पबो
रि अर्भग मको हनिता सुतुरं तरंगन को ९२ येक वान हि सत हि सी सद ल्यो
यक सो पुनि तुंग पताक मल्यो धनुवान जुगै जुग घंड कियो

९३ हनि के अरि सी साहि काटत मो पुनि वान सह अर्न पाटत मो अ
रि कंड दुमुंड हुवाजिन को धुज को रथ चक्र न राजिन को ९४

१५१४ ४ ११५४ ४

९५ पुनि को दिन वान हन्यो छन मे अ।

अति वादिग्यो डेर आमरपा ९६ सोरठा भयो मंडलाकार

९७ कौडत सायक धार जडु पतिको सुत पाटवी ५ छंद पहरि निक सैं को
इंडते वान वंद नभ मारतंड को करहि मंद २ १६
धुन्नत जे सायक द्याहि १ अस ठौर रह्यो नहिं चहुं वोर
चार सरपं प सोरद सदिसन होत मनु प्रलेप वन को रव वदोत २

कोपवनपाइ अति धरनिरेनुदुतहोउडाइ भरभरअष्वतिमिकदतवान नहि
 देषिपरतकरमेकमान ३ जिमिसलभदंदतरुपेगिराहिंतिमिवानचंदनृपा
 जानपाहिं कोदिनयतत्रितेहिंजानलागि बहुदूकहोतस्मजोतिजागि ४ को
 दिनअकासतेगिरतवान तेलगतभटनकेमधिविमान तहंरहतवनतनहि
 कूनहुयेक लगिविसिषकटेभटचटअनेक ५ जद्यपिसुसाल्वनृपदलतजा
 त तद्यपिनकृष्णसुतसरघटात सतसहसलक्षकोदिनअष्व संगसेअका
 समहवानसर्व ईथिरभोविमाननहिचलिसकात जिमियंकगडोगेयरदेषा
 त तवमच्योजानमहहहाकार नहिदेषिपरतभटकोउवार ७ गेयरतुरंगभेअ
 गभंग भटकितेकटेसिरयेकसंग नहिरहतवनोजवमधिविमान तवसाल्व
 भूपकेभटप्रधान ८ तजिजानकूदिभागेअकास सवकूदिगयोरनकोहुला
 स तहंसांवसात्यकीगदसुवीर धरिधनुषहननलागिसुतीर ९ कटिसीसुता
 रूपदकरहग्रीव कटिभूरनलगेनभतेअतीव मनुभयोसुरासुरजुइस्वर्ग त
 हंतेगिराहिंवहुअंगवर्ग १० जेगिरहिघायलहुसाल्ववीर तेवूडिमरहिसाग
 रगंभीर तहंउदधिमाहवहुहुंडमुंड सवठौरछायगोभुडभुंड ११ मरिगिरे
 बहुतवाजीवितुंड भोसिंधुतहांआनिंतैकुंड तहंमळुकळुअरुगीधकाग पलषा
 नलगेलैनिजैभाग १२ जादवनकाहिंजादइहसर्व मंगलमनावतेमुदअष्वर्वा
 यहिभातिभयोदलकोसंधार सवगयेमारिनृपभटउदार १३ तवसाल्ववीर
 बहुभीतिमानलैगोउडायदूरोविमान तहंविजैमानिजदुवरकुमार कियसिं
 घनादअतिसेउदार १४ तहंसुमनसुमनवरषेअनंत सवकहतभयेजयसुर
 तिकंत गदसांवआदिजुदुवंसवीर हरिसुतहिसराहनलगेधीर १५ यहिभाति
 जीतिनृपसाल्वकाहिं प्रदुम्लस्योरनमदिमाहि वाजतनिसानफहरतनि
 सान जदुवीरकहतजयजयमहान १६ दोहा जवसिगरेसरभरिगयेप्रगा
 द्योभानुप्रताप तवविमानचढिहनतसरआयोसाल्वसताप १ चौपाई आव
 तफेरिसाल्वकहंदेवी कियोकोपप्रद्युम्नविसेवी १ गदसात्यकिअरुसांवप्रवी
 रा लागेवढिवठिमारनतीरा २ प्रद्युम्नहुरथआसुधवाई साल्वविमानवानक
 रिलाई ३ विदुरथदेतवकअरुसालूरहेतीनहींसुभटकराल् ४ औरेनकोउभ
 टरहैयाविमाना मरेप्रद्युम्नादिककेवानो ५ उतैसालविदुरथरदवक्रा मारनल
 गेवानअतिवक्रा ६ सात्यक्विदुरथदोउरनकीनो दंतवक्रगदसांवप्रवीनो ७
 साल्वऔरश्रीकृष्णकुमारा कोडनलगेवानकीधारा ८ दोहा तहंक्रतवर्माकोपि
 कैविदुरथकोबहुवान भास्योधनुटकोरिकैकरिकैकोपमहान चौपाई तीनहुभू
 पविमानहिबौटे जदुवंसिनपरमारहिंबौटे ९ तिनकेवानकाटिरनधीरा मार

हिसासकादिवहुतीरा २ यहिविधिभयोजुद्धतहभारी धीरधुरंधरदोउधनु
धारी ३ तहअद्भुतविक्रमहरिनदन करतभयौदीरघअरिददन ४
सरहनितापिविमाना मारिमारिपुनिपुनिबहुवाना ५

१५९

ई गयौविमानसमीपकुमारा

७ लेविमानभूपतितवभाग्यो

८ दोहा

जहजहजातोसाल्वकोजानजोरजबधारि

चौपाई ऊरधजहजहजातविमाना तहैतहचारिमहाबलवाना १

चेधरनीमहदुतधावै वारवारबहुवानचलावै २

धावतकरहिअपूरुवकर्मा ३ कहूवेमानजदुदलमहआवै

४ तवप्रद्युम्नबहुवानचलाई देतविमानहिदूरिउडाई ५

१५९ १ क स्याममेषदिगदिनकरजैसे ६

१५९

७ धावतधरनिफिरहिभटचारी

चौपाई ३

हेजाहिमुहाना १ जदुदलपरसरसाल्वचलावै

२ जोकहुलहतसाल्वअवकासा तवजदुदलकरकरतविनासा ३ लुकेविमान

४ मारहिजदुवसिनवहुतीरा ५

१५९ १ ५ हरिकुमारकेचपलतुरंगा जानहिसंगउडहिबहुरंगा ६

सलअरुतोमरभला परिघकपानहुसलतबला ७ सालनूपतिवहवारपवारो

८ दोहा गदसायकिअरुसाव

नमिलनहितवकगनकरहिप्यान चौपाई तहोप्रद्युम्नदेवितैवा

दूदिजाहिद्रुतलगतवेमाना १ तवमायाबलनिजरथकाही लेगोऊरधअ

१५९ १ २ तहतेसायकवरपनलाग्यो तवहिसाल्वअतिसेभेपाग्यो ३

४ जान

४ तातेऊरधगयौकुमारा

तहैतजजलग्योसरधारा ५ भयौसाल्वतातेपुनिकुचौ

१५९ १ ६ तातेभोपुनिकुवरउतगा मारतवानसाल्वकेअगा ७ सालकलसुत

नभवलाकवहरीचदिजेसे ८ दोहा जातजातयहिभौतिनभमेअ

दिसोदोउवीर तवसासकिगदआदिभटवजनवेदकियतीर चौपाई ऊरधला

पजोजनहिमाही साल्वकुवररनकियतहाही १

मारतवानविक्रमहिजागे २ साल्वजानकियअतरधाना

पाना ३ कलकुमार परममायावी लियोवानतेजानहिदावी ४ करीसाल्वभे

तितवमाया ज्वालजालहरिसुतपरखाया ५ करिमायावारुनीकुमारा कियो
 साखमायासंधारा ६ बारुनास्त्रपुनिसत्रुहिमारी वारिधारतेहिजानहिडारी
 ७ नृपमायापार्वतीपसारी वरषनलग्योसैखवहुमारी ८ दोहा वज्जीमायाक
 रिकुवरपार्वतिमायानासि हन्योफेरिवज्जास्त्रकोनिजवलपरमप्रकासि १॥
 यहिविधिजोमायाकरतनृपअतिमायावार सोमायाकरिपुनिहनतसोइदि
 व्यास्त्रकुमार २ जहंजहंधावतवेगसोसाखजाननभयाहि तहंतहंछोडतवि
 सिषवहुहरिसुतआसुहिजाहि ३ गदसात्यकिक्तवर्मअरुसंवमहारजा
 धीर रथधवावतेवेगतेमहितेछोडततीर ४ यहिविधिसत्ताइसदिवसभा
 योजुहुअतिघोर निसिवासरयेककुनलह्योअ वकासोनहियोर ५ सुकज
 वाच चौपाई रामकृष्णपांडवपुरमाही वसतरहेककुजानेनाही १ असगुन
 होनवहुततहंलागे बोलहिंवामदिसासहंकागे २ सनमुषसिवावमहिसिषि
 ज्वाला वामभुजाफरकतीविसाला ३ यहिविधिअसगुनलषिजदुराई गुन्यो
 द्वारिकाषवरनपाई ४ तहमनमैअसकियोविचारा भयौउपद्रौपुरहिअपा
 रा ५ पुनिवलरामहिवेगिवोलाई निजविचारसवरियोसुनाई कह्योरामय
 हअसतिनहोई जैहंसत्रुसूनपुरजोई ७ चलहुद्वारिकैअवजदुराई धर्मभू
 पसौमागिविदाई ८ दोहा मषहुसमापतिकैगयौसिसुपालहुगोमारि अवजदु
 नंदनद्वारिकैवेगिहिचलहुसिधारि चौपाई अससंवतकैजदुपतिरामा गये
 धर्मधरनीपतिधामा १ धर्मभूपकरिकैसतकारा आसनदैअसवचनउचा
 रा २ केहिकारनप्रभुभईअवाई दुचितचित्तमोहियरतजनाई ३ जदुपतिक
 ह्योभुपसुनिलीजै घरकौवेगिविदामोहिदीजै ४ धर्मभूपतवकह्योदुषारी म
 नभावैसोकहुमुरारी ५ भीषमद्रानकृपादिकयाही मागिविदाप्रभुतुरततहो
 ही ६ भीमहिष्टयहिनृपहिकरिवंदन अर्जुनसौमिलिकैजदुनंदन ७ नकुलअ
 रसहदेवनआदिक आसिषदैअतिसैअहलादिक ८ दोहा मागिविदापुनिमु
 निनसोकरिवंदनजदुराज दारुकसौपुनिकहतभेल्मावहु रथद्रुतकाज चौपाई
 स्पंदनसाजितुरतसोल्पायो जदुवरसौंकरजोरिजनायो १ रामकृष्णदुतभये
 सवारा दारुकसोअसवचनउचारा २ सारथि एक घोसनि सिमाही पुरपहुचा
 यदेहुमोहिकाही ३ सारथिकह्यो जु गुलकरजोरी आपप्रतापवातयहयो
 री ४ असकहिछुयोतुरंगनपीठी चलयौजानसंगजातिनडीठी ५ चक्रनकोभो
 घरघासोरा किंकिनिकोरवभयोनयोरा ६ तवजदुनाथकहनअसलागि अ
 सुभविचारिसोकअतिपागे ७ चलिआयेहमतुमदोउभाई रहेइतैवहुकाला
 वित्ताई ८ दोहा सूनजानिद्वारावतीचेदिपमित्रनरेस अवसिउपद्रवकरहिगो

जाय आसुतेहि देस भुजं प्रयात कंद पुरी द्वार कालूटिले है विसेषी
 निको सत्रुतेषी तहरी हिनी केतनै यौ उचारे
 द्यपै जायगे भूष भारी सुनौत द्यपै जायगे सत्रु मारी
 ऊली चलेवा जिमानौ कटै केध सूची २ भयो सार भारी उडी भूरि धूरी
 समानै रहै दोउ पुरी नही कस्तुर को जान मागै दिपातो
 तो ३ तज्यो इन्द्र प्रह्ले प्रभाते मुरारी रह्यो द्योसवाँ को जवै दंड चारी
 कै द्वारिका कि पता कि हरै मान जे चंचला के प्रभा के ४
 जाला सुन्यो सार संग्राम को लौं कराला
 महा भीतिकारी तमै को अवासे ५ उडै ता सुपी छेर थै पुत्र के रो
 बहवान डेरो कह्यो कृष्ण रामै लखौ जुद्ध मारी
 ई पुरी कोट भंज्यो सुगंज्यो अरामे लौं जादवी सैन सौं जीतिका मै
 नीह मारी भुवाला जितै है त आयो इतै याहिकाला ७
 लुभारी चढो काम गै जान मे सख धारी करै जइ प्रद्युम्न आका सपाही
 सास की सांवहू भूमि माही ८ कह्यो सूत सो देव की को कि सौरा
 हू जान मोरा तज्यो दारु को पंथ द्वारावती को दियो फेरि वाजी न की वैगती को
 ल गये आसु संग्राम की भूमि माही गदैं सास की सांवठा देज हाही
 को आसु ही वीर धायै सवै राम कृष्ण पदे माथ नाये ९
 उतारी कियो बंद नारायण कृष्ण सुधारी
 मरु लो गहा को पभारा ११ कह्यो सास की संगरै को हवालू
 पुरी सत्रु साखू कह्यो आजु सत्ताइ सै यो सवीति
 दोऊ लायतु द्वारिका को पधारे हनौ साखु को मै नही संक धारे
 कह्यो राम वैना पधारे गृहे जादवी संग सत्ता १३
 री नवारो अहे आस अहे सीह मारी तहां कृष्ण रामे भन्यो वैन अहे तू है जुद्ध मेखा
 डिकै जाउ के से १४ करो प्रीति जो मोहि पै भ्रात मारी
 । सवै वीर सत्ताइ सो द्यो सजागे लिये जाउ संगे अहे धाय लागे १५
 सृ. १५ । १५ । करौं साखु के सन्मुखे हौं पयाने
 । यारो । कोरु पाके महराई १६ तहां वाकुरो वीर प्रद्युम्न भाषे
 विना जीति चापे वची भा गति नो पुरे साखु नाहीं कहौं हौं प्रनै को कय मै इहाही
 १७ तवै कृष्ण आपे सुते को दे पाइ कियो सी सनी चिपिता को डिराई १८
 सै सु सी जोति हारी करौं गे साई मै न दू जो विचारी १९ सारठा
 राम प्र. ना दिले वाइ के गये आपने धाम करन लगेर

लहिसालु मारतसरभाभरनिकरलैनिजजानविसालु धनुषधुनतधावतभयौ
 २ सालुहिआवतदेषि दारुकसोकेसवकह्यौ करुरथचपलविसेषि लैचलु।
 सालुसमीपमहं ३ जामिसोभविमान भैरेवांयेदिसिपरै तैसहिलैचलुजानु॥
 अवैलंवनहिकीजिये ४ मानहुनेकुनभीति मायावीहैसालुनृप जानतसार
 थिनीति बुद्धिमानदारुकअहौ ५ दारुकसुनिप्रभुवेन विनैकरीकरजोरिके॥
 नाथमोहिकछुभैन पदप्रतापवलरावरो ६ असकहिदारुकसूत सावधा
 नसवभातिवै वाजीवेगअकूत नेकुवागऊंचीकरी ७ नैसुकपानिलगाया॥
 पीठपाँछिपुचकारिके तुरगनदियोवढाय किंकिनिभनकारीभई ८ छं
 दमोतीदाम रथचक्रनघर्घरसोरभयौ कढिवानसमानसुजानगयौ मग
 मेनहिदेषिषस्योदगमे रथगोदुतपौनहिकेसंगमे ९ अतिधूरिहिधुंधुरकार
 भयौ नृपसालुविमानहुमदिगयौ षगराजपताकविराजिरह्यौ रथमेजडा
 नायक गाजिरह्यौ २ चमक्योचपलासमजानतही नृपकेचषचौधमस्योत
 वहाँ लषिकेसबकोनृपसालुतहाँ उरआनतभोरनमोदमहौ ३ इतजानहि
 मेकढिकैवढिके लघुमानतक्रोधहिमेमढिके करकालसमानहिसूललि
 यो हरिमारनहेतविचारिकियो ४ रथचंचलचारिहुंवोरभ्रमे नहिदेषिपरै
 केहिठोररमे निजजानहियैअतिकोपमस्यो करसक्तिलियोनृपसालुफि
 स्यो ५ नहिमारनकोअवकासलह्यौ रथमंडलसोचहुंवोररह्यौ तवदारुक
 पैकरिकोपतहाँ तजिदीनसुसक्तिकरालमहा ६ चमकीचपलासमचारुचली
 भरिगैधुनिचारिहुवोरभली नभत्रौदिसिमेपरकासक्यौ सबदेवनको
 अतिभोरभयौ ७ उलकासमआवतताहिहरी हनिवाननसौसतटूककरी॥
 पुनिं सालुहिषोडसवानहने तनवेधिगयेकदिवगघने ८ तवव्याकुलवैनृ
 पजानजुतै उडिअमरलागभ्रमानद्रुतै तहंसारंगकोहीरिसोरकियो बहुसाय
 कधारिपवारिदियो ९ दोहा हरिकेसायकसौभमेवेधिगयेचहुंवोर जैसेनभ
 मेरविकिरिनिछायजातसवठोर छंद सालुमहिपालकरिकोपविकराल
 जदुपालकेवानतेहिकालकाट्यो धारिकोदंडपरचंडजमदंडसमवानवरिवंड
 तजिहरिहिपाट्यो सौरिकोनंदरिपुसरनकेवदलषिपूरिनिजवानतेहिधूरि
 कीन्ह्यो कोपकरिसालुजुगसहससजालतजिवामभुजकृष्णकीवेधिदी
 न्ह्यो १ छंदसारंगसारंगधरहायंतगिस्योभनकारकरिजानपाही निरवि
 यहअरभुतैसिद्धमुनिसुरजुतैकयेहाहाउतैव्योममाही सौभपतिकोपम
 रिजातिकालाभकरिवलगिवहवारकरिघोरसोरा २ हाथकोऊंचकरिसीस
 भ्रमकायकैकह्योरे सुनहितैनेदछोरा २ दोरियहिकालतूकालकेमुषयस्यो

वचनहिहालकोनिहूभाती

एक १२

११

एक कि ५

लक

हतेइषहिदीन्हो

पात्ररुसविवस्वामीससह

पञ्च

१

१५ १२ १

१५

१०७

१६

१०७

नकाविजयजससहितयहद्वारिकापुरीसिगरीउजारी

पनपहु

त

काल

लुसठवकतकतवातवहविनविचारी

कवहुनहिबदनमाषे पूर

मनहिराषे ८ दोहा असकहिकेकोमोदकीगहिकेगदागाविंद

कउरदन्मोकारिकेकोपञ्चमंद १ कंदमोतीराम

वमोउधिरैगिरिभूमिविहाल रत्नोपदिकानुगमूर्छित

तहाहरिकोवलजानिमहाम

१ घरीजुगमैयकपूवषआइ कह्योहरिसौनिजसीसनवाइ २

वहावतनीरवठ्योदुपगाढ

तम्हरेमनिमंदिरहाल लियोवसुदेवहिकोसठवाधि

४ गहेनिमिजागयसूकरविप्र

१६ कि १० ० कस्योमोहिकोयहिभोतिवभइ ५ कहातुमक

गये मरिहैं दूत केवलवार ६ निजै पितु वधन के। सुनिकान सवै हरिको जुधा
 दुर्ष भुलान लगे दूगे ते बहु दारन नीर कियो बहु रोदन कै विनधीर ७ कह्यो पु
 निवित्त सँभारि मुरारि कहे सव दूत वृतांत विचारि रहे सुप्रद्युम्न वली बलरा
 म जिते जे सुरा सुर संगार आम ८ गहो अरु सात्य कि सांवहु वार सवै जदु वीर
 डेरनधीर गये बलषोड़ कि धौ सव सोइ रहे कहुंगोड़ कि धौ अरिजोड़ ९ लियो
 धरि साबु पिता कहें जाइ नही यह मो मन वात समाइ नही कछु जानिये विधि
 लष तऊ नहिं होत विचार विसेष १० वतात यही विधि दूत हि पाहिं देषाइ पा
 खौरन सालु तहां हि धरे कर के सहरी पितु केर लिये दहिने कर मे समसेर ११
 घसीटत ल्याइ रनै माधिसालु कह्यो हरि सौ असवैन करखु अहै पितु प्रानहु।
 तो प्रिय तोर यहू अरि मोर अहै अति चोर १२ यही हित जीवहु याज गमाहि गुमा
 न भरे तुम गोप सदाहिं वधौ यहि को तु वदेषत आजु वचावहु आइ दूतै जदुरा
 जु १३ जो पैसति हो तुम याहिकुमार तो पैकिन होहु नही रषवार तहां असवे
 नहि सालु उचारि कराल कृपानहि ह्याल निकारि १४ लियो वसुदेव हि को सि
 रकाटि तके यो हरिकी दिसिहैं अति डोटि गयो पुनि सौ भविमान हि आसु लह्यो
 नृप साल भुआलहु लासु १५ विना सविलो कि निजो पितु केर गिरि हरि मुखि
 तसे कधनेर रहे जु गडंड प्रजंत विहाल रही तन मे सुधि नात त काल १६ ता
 हौ पितु को तन औ सोइ दूत विलाइ गये जिमि चेटक भूत कह्यो तव दाऊ कना
 अहि देरि गुनो प्रभु मायाहि साल्वहि केरि १७ नही वसुदेवन दूत देषात कौद
 अव सालु विसेषि द्यात उठे प्रभु भूपतिके कल जानि गहे हर पाइ सरास
 न पानि १८ देहा सालु भूपमाया सकल छन महं गडि विलाइ जे से जागे स्व
 प्रके सव दुष जातन साइ १ छंद कस्तन हें साल्वु के वधन हित को पिके पानि मे
 लीन सारंग चित चो पिके देखित हें सौ भपति धारि धनु हाथ मे हन्यो बहु सख
 जदु नाथ के माथ मे १ कछम अरि सख सवना सिवहु वान ते काटि दिय ता सुध
 जवि सिषवल वान ते मारि पुनि सहस सरकवच तेहिं काटि के षडद्वेधनुष
 किय सनु कहु डाटि के २ तीनि सामारि किय क्रीट बहु षंड है लीन को मोदकी
 गदा परचंड है ताहि कै जोर सौ सौ भकोहन तमे कौनिहैं भाति नहि वचत अ
 समन तमे ३ लगत हरि हाथ की गदा तेहिं जान मे दक के सहस गो सौ भा
 असमान मे सिंधु मे गिरत मो मनहुं तारा वली भूमि मे परो मो साल्वु अति
 सेवली ४ सोर कारि सालु गहि गदा अति धोर है कोय करि चले जदु नाथ की
 ओर है देखि अरि आवतै भल सरलेत मे कृष्ण करि कोप तेहि वाहु मे दत मे थ
 वाहु जुत गदा कटि गयो सरलागतै रुक्यो नहि साल्वु अरि वधन अनुरागतौ।

सायुके वधनहितवक्रतवहरिसियो कोटिरविहदेगिरिमन्हभासेकियो ६॥

छोडिदियचक्रआनंदरक्षायके

जुक्तअरिसी सञ्चमनी गिस्वो

रुंडहुंसन्मुखेयस्योनेहिकछुफिस्यो॥

ब्रजकोवज्रधरजुद्धमेज्योदस्यो सायुकहंरुसतिमिसमरसन्मुखमस्यो॥

देवरिषिसिद्धगनमुदितकैज्यकह्यो ८॥

सुमनसुमनवरषेमुदितवहुदुदुमीवजाय १

सोरठा सायुविनासविलोकि

सपावैरकेलेनहित २

१॥ ७७ ॥ ॥ श्रीसुकउवाच दोहा

चौपाई निजमित्रनकोनिरषिविनासा

।रा मंहोभयंकरअतिरनधीरा २

दूजोभटनहिसंगमहान्मो ४ दंतवक्रकहतहोनिहारी

। पूर्यकोतजिसनमुखप्रमुधाये

। लहिवेलावारिधजलजैसे ७

। भलीवाततोसौवनिआई ८ दोहा

वहतदिननखोवचिगयोकरतअनेकनफेद चौपाई

थमहवरिआई

। मातुलसुततेमाधवमारा

। भारिगदाजेमपुरेपठेहो ४

५ आनुवोहिहतिकैरनमाही

कीह्योचोरसोरअवनीसा २

टरेनलारे ३ कोमोदकीगरागहिहाम्या हनातासुउरमहजदुनाथा ४ दंतवक्र

। ५ लाय्योमानहुकुलिसपहारा ५ भयंकटकछातीतिहिकेरी

रुधिरधारमुषकदोषनेरी ई दंतवक्रपगकरनपसारी मही गिल्लौ मरिआँष
निकारी ७ सुखमजोतितासुतननिकसी सबकेदेषतहरिमहप्रविसी ८ दो
हा भ्रातातासुविदूरथो निरषिवंधुकरनास धावतभोअसिचर्सगहि सो कित
लेतउसास ३ चौपाई कोपितकृष्महिमारनआयो निरषिताहिहरिचक्रचला
यो १ कुंडलक्रीडसहिततेहि सी सा कादि गिरायो मही मही सा २ जयजय
सारसुरनसवकीन्हे प्रभुयेपुहुपवरषिवहुदीन्हे ३ यहिविधिसाल्वुविदूरथा
काही दंतवक्रकहमारितहाही ४ सुरनरतेअस्तुतिवहुपावत रथमहचढे
मोदअतिछावत ५ चलेद्वारिकाकहंजदुराई रनमहविजै निसानवजाई ॥
ई विद्याधरगंधर्वमहोरग गावतचलेसुजसहरिकेसंग ७ मुनिरिषिसि
द्धपितरगननाना किन्नरओचारनहुमहाना ८ दोहा गायगायहरिकोसु
जसपायपायमुदथोक वरषिवरषिपुनिपुनिसुमनगेनिजनिजसबलोक ४
चौपाई प्रद्युम्नादिकसंगलेवाई आयेरामलेनअगुआई १ तिनतेजतहरिप
रमसुषारी कियप्रवेसद्वारिकामभारी २ पुरसोभानिरषतजदुराई गयेम
हलकहंअतिसुषछाई ३ यहिविधिकृष्मचंद्रमगवाना मारेपापिननृपन
महाना ४ जेकुमतीयसुसमजगमाही कवहुंतेकहहिहारिहरिजाही ५ नहि
जानहिलीलाहरिकेरी करहिंदासासनविनदेरी ई वसैंद्वारिकामहकलु
काला रामजदुवरनसहितकृपाला ७ इतैकोरवनपांडवसंगा जुरिगोमहो
भयानकजंगा ८ दोहा अर्जुनसारथिहोनहितश्रीवसुदेवकिसोर तजिकेआ
युधकरिकृपाभयेपांडवनवोर चौपाई तवदूहिविधिवलरामविचारे अहैंवरो
वरदोऊहमारे उभै सहायकरवनहिनीको यहीउचितमनमेदेठीको २ प्रद्यु
म्नहिटिकायनिजधामा तीरथकरनव्याजवलरामा ३ लैसंगवृद्धनविघ्न
काही तीरथकरनचलेसुषमाही ४ प्रथमहिगमनेछेत्रप्रभासा पितरनदेव
नदियेहुलासा ५ पुनिसरस्वतिकेतीरहितीरा तीरथकरतचलेवलवीरा ६ ॥
गयेप्रथूदकमहसुषछाये पुनिप्रभुविंदुसरोवरआये ७ मज्जनकरिकैपुनि
वितकूपा गयेसुदर्शनतीर्थअनूपा ८ दोहा नरनारायनकोरह्यौजहांसुभ
गतपठाम त्रैसेवदरीवनगयेअतिमोदितवलराम २ चौपाई फेरिब्रम्हती
रथमहआई दियअन्हायमनिगनवहुगार्ड १ गयेचक्रतीरथपुनिचारु
तहांदानदेविविधिउदारु २ प्राचीसरस्वतीकहंजार्ड मज्जनकरिदियदा
नमहार्ड ३ पुनिजमुनागंगातटआये मज्जनकरिअतिसेसुषछाये ४ गंगा
जमुनातीरहितीरा तीरथकरतचलेवलवीरा ५ आयेनीमषारजगदीसा
जहांअठासीसहसमुनीसा ई करहिजज्ञपरिपूरनपावन ध्यावहिसदाक

सुतजगभावन ७ आवतरामहिलपिमुनिराई
 ८ होहा चलिआगेसवकातभेरामहिविविधिप्रनाम
 कोकियेवहुप्रनामवलराम ३ चौपाई
 सलप्रस्तुकाहिकेसुषभीने १
 मुनिनसोपाई २ विप्रनसहिततहोहलधारी
 ३ जासुरोमहरषनअसनामा आसदेवकोसिष्यललामा ४
 सोवेठतषतमे उठोनसोवलरामलषतमे ५
 ताहिनिरषिकोयेजदुनेदन ६ मनुमहलागेकरनविचारा
 रसतकारा ७ बैठोसवविप्रनतेऊँचो
 जानिपरतसोहेतनहिहैयहअतिमतिमंद

लभइजी

सुतजी

रिषी

४ चौपाई आससिष्यवहुपदेपुराना ५
 ६ पसठभरोमहाअभिमाने अपनेकहंपडितअतिमाने २
 ३ तऊलसठकीसठताजाई ३
 मिता करकलावहुचंचलकिता ४ जेपापंडीअतिसेपायी ५
 ५ तिनकेवधहितममअवतारा होतभयोयहिजगतमभारा

तातेयहहैमारनस्नायक असविचारिमनमेजदुनायक ७ जद्यपिकरतरहेती
रथभल रह्योनहीसंगमेभूसलहल ८ दोहा तद्यपिलेकरमेकुसाकोपित।
हूजगदीस केकिसूतपेआसुहीकाटिदियोतेहिसीस ५ चौपाई गिर्योसूत
आसनतेजवही हाहाकारकियेमुनितवही पुनिभावीकोप्रवलविचारी क
ह्योरामसोपरमदुषीरी २ वडोअधर्मकियावलरामा तुमतोरहेमहामति
धामा ३ हमपौरानिकयांकहंकीन्हे प्रतिलोभजतेदुजकरिदीन्हे ४ ऊंचेआ
सनमहवैराये कथासुननहितअतिचितचाये ५ दयीयाहिआपुषाघनेरी
जवलौहोयजज्ञसवकेरी ६ अिसहुदियेरहेवरदाना सदाकहैयहसक
लपुराना ७ सोतुमविनजानतअसरामा कियोअंभ्वधअतिअघधामा
दोहा जद्यपिईस्वजगतकेवेदप्रवरतकआप करहुनीकनेवरकरमलगै
पुन्यनहिपाप ६ चौपाई तद्यपियहदुजहत्तामाही प्रायश्चित्तकरौजोना
ही १ तौविप्रनकहवधिवहुपापी कहैनाहिअतिसैसंतापी २ तुमहौवैष्णव
मतआचारज तातेसमुझिकरहुसवकारज ३ सुनतमुनिनकेवचनसु
हाये बोलेरामपरमसुषकाये ४ बलभट्टोवाच प्रायश्चित्तयाहिवधकेरो
जनसीसनहितकरहुघनेरो ५ होइमुष्यसोसवकहिदेहु तेहिविधिकरि
हौनहिसदेहु ६ इंद्रीवलअरुआयुरदाई औरदेहुतुमजोनसुनाई ७ सो
सवमेसतहिकरिदेहौ तुमकोसकलभातिमुदछहौ ८ दोहा सुनतवच
नवलभट्टकेसवमुनिआनैदपाय कहतभयेकरजोरिकैसुनहुनाथचि
तलाय चौपाई रिषयः ऊचुः आपुअस्त्रअरुवचनहमारै सत्यहोहिदो
उसवहिप्रकारे १ करहुनाथतुमसोईउपाई जामेउभैभातिवनिजाई २ सु
निकैरामरिषीसनवानो बोलेवचनहियेअनुमानो ३ बलदेवोवाच पुत्रा
आतमावेदउचारै तातेअससंकानिरवारै ४ होइहिसोसुतसूतसमाना भा
षिहिवेदपुरानहुनाना ५ कहैआयुरदायमहानी ममप्रसादलीजेसतिजा
नी ६ कहहुआरजोआसतुम्हारी सोऊकरनकाचाहहमारी ७ कियोवि
नाजानेमैपाया जामेकरहिनसोसंताया ८ दोहा समुतवचनवलदेवकेह
रषितभयेमुनीस जोरिपानिकीन्हेविनैनायरामकहसीस रिषयः ऊचुः
चौपाई ३ खलसुतदानवअतिघोर वल्ललनाममहावरजोरा १ पर्व
पर्वमहसो इतआवै करैउपद्रवनासदेषावै २ सुरासूत्रमलश्रोनित
पीवा मज्जामासहुहाडअतीवा ३ वरषहिमषवेदिनमहथाई करहि
नदेतजज्ञदुषदाई ४ ताकोवधकीजेवालिरामा तौहमरोपूजेमनका
मा ५ यहैहमारिकरहुसेवकाई होत्रम्हन्पदेववलराई ६ भातषंडकी

कश्चिदक्षिणा तद्वादिजनकहंस्तेदक्षिणा ७
 कश्चिन्नावोदतसहितहुलासै ८ दोहा
 तात तवपातकसबकुट्टिहैयहिविधिवेदविष्णात ७८ ५
 बांधवेसविस्वनाथ

44

। पु. क. ३५. दोहा सुनत मुनिन के वचन वक्ष मुदित कहै मुसक्याइ वल्लभ को

क.

क. ह. ५१ : १ चौपाई असकहि रहे राममष सालै

愛

जवपहंची पुनि पूरन मासी होम करन लागे त परासी २३

१५. संध्याई प्रगटेमेघमहाभयदाई ३ लगेरुधिरवरषनमष

निगनभेअतिदुषिततहोही ४ वहीप्रचंडपवनअतिद्योरा

युवराजनलगीपीवकीधाराहोतभईदुरगंधिअपाराई

महावृष्टिभैरवतन्त्रकासा ७

वल्गमद्रुप्रवर्तने च दोहा युनिमषसात्तैलषियेत्तौवल्गलदानवधोर

01.9

...and the ...

रा २ ठाढे लालवाले सिरमाही तरुष जूरसम मूल सोहाही ३

केतुसरिसदोऽभूकुटिकुरालो ४

वनसैलकदरभयकारी

करकाला ६ नभमहद्विषस्यायहिभाती छाद्गयातमभमनुराती१

६।१३ ३ ११ २ कहोरामरषवारहमारिन्द

.....

हृत्तुतकद्वयचारां स्वस्वलयसमद्रुकहर्षा।

समस्तहानजहलहयसाराद्वयत्रिकासहितहगलडारा ४
३-क्या नानाजी समस्तमानाजी नको ध

श्रीनिधानवर्दीपामवादा ईशिकौशानिमर्दकरवजिकागा।

मज्झिमनिकाय १ नवमनिबल्लदिनघाननत्तारो आभिरुद्धदियो।

८ दौहा कवतभयेवल्लभदकोमनिगानसवअभिषेक ६

हेकी नुदेव अनेक ३ चौपाई वैजंती समनोहरमाला ।

रामहिमनिजनदिव्यपहिराई दिव्यविभूषनवसनमगाई २.

हिभूषितकीने आसिरवादविविधिविधिदीने ३ तिनतेविदामागिवलराई
 तीरथकरनचलेसुषछाई ४ विघ्नसहितकौसकीआई दानदियेतहंसवि
 धिनहाई ५ मानसरोवरगेसुषभरिता प्रगटीजहेंतेसरजूसरिता ६ पुनि
 सरजूकेतीरहितीरा आयेद्रुतप्रयागवलवीरा ७ मज्जनकरिदानहुतहदी
 ने रिसिसुरपितरनतरपनेकीने ८ दोहा पुनिहरिहरछेत्रहिगयेपुनिगो
 मतीनहाय करिमज्जनपुनिगंडकीतीर्थविपासाजाय चौपाई करिमज्जन
 दानहुपुनिदीने सोनभद्रपुनिदरसनकीने दियेदानतहंसविधिनहाई ॥
 वासत्रिरातकियेसुषछाई २ गयाजायपितरनकहेंतरपे पिंडदानविधिजु
 तवहुअरपे ३ गमनेगंगासागरसंगम तहोत्रिरातवसेजुतसंजम ४ पुनि
 महेंद्रपरवतमहजाई परसरामकहलषेतहाई ५ जडुनंदनअभिवंदनकरि
 कै गोदावरीगयेमुदभरिकै ६ कृष्णसरिमहफेरिनहाई पंथासरगेपुनिव
 लराई ७ भीमरथीमहकीनेमज्जन दानदियेविघ्ननम नरंजन ८ दोहा कार्ति
 केयकोकरिदरसतहेंतेपुनिवलराम गवनकियेअरीसैलकहजहेंसंकरकोधा
 म चौपाई महापुन्यजोडाविडदेसा तहोगयेवलरामसुवेसा ९ अंकटसैला
 निरषिजडुराई पुरीकामकोस्त्रीपुनिआई २ कांचीपुरीगयेसुषपाई कावे
 रीसरिसविधिनहाई ३ पुनिअरीरगनगरकहेंआये परमपुन्यप्रदजेहिमु
 निगाये ४ जहोरहतनितहीभगवाना वासकरहिसंतहुतहैनाना ५ रिषभा
 सैलकहेंगेहलधारी हरीछेत्रकहेंजायनिहारी ६ पुनिदक्षिनमथुराकहेंदरा
 से विघ्नपूजिअमितधनवरसे ७ सेतुबंधरामेस्वरआये महायापजहें
 सतनहाये ८ दोहा दसहजारगोअंदईविघ्नकहेंवलदेव संकरकोपूजनकि
 येप्रीतिसहितकरिसेव ३ चौपाई फेरितामपरनीकतमाला मज्जनकियेपु
 न्यप्रदहाला १ मल्लकुलाचलपरवतदेवी तहोदानंदेसविधिविसेवी २ तहो
 रहेअगस्तिमुनिराई तिनकोजायरामसिरनाई ३ तिनतेप्रभुलैआसिरवा
 दागयेसमुद्रहिजुतअहलादा ४ पुनिकन्यादुरगाकहेंदेवे कालानुछेत्रआ
 यसुभवेसे ५ पंचअपसरातीर्थप्रकासा सदावासजहेंरमानिवासा ६ रामता
 होविधिसहितनहाई दसहजारदीनीवरगाई ७ पुनित्रिगर्तअरुकेरलदेसा
 गगोकरनहुजडुवसेसा ८ दोहा वसतजहोसंकरसदासिवछेत्रजेहिनाम
 दीपमहिदेवीलषेअर्जाकोवलराम ४ चौपाई सर्जछेत्रकहेंपुनिवलअये
 तापीसरितामाहनहाये १ फेरियोस्त्रीसरिनिरविंध्या तहंत्रिकालकीने
 वलसंध्या २ पुनिदंडकारेन्यकैरामा गयेनर्वदातटवलधामा ३ तहेंमज्जना
 करिदेवहदाना मडिलानगरीकियेययाना ४ पुनिरेवाकेतीरहितीरा मनु

तीरथकोपरसतनीरा ५ आवतभेयुनिछेत्रप्रभासू मिलेविषतहंसहित
 हुला सू ई तहंविषनसोपूछेरामा केहिविधिभोभारतसंग्रामा ७ दिने
 विषसवकथासुनाई कुरुपांडवजसभईलराई ८ रोहा सुनिभारतकोसम
 खलमनमेकियोविचार केसवदियोउतारिअवसकलभूमिकोभार ५ चौ
 पाई केरिविषवोलेअसवानी भीमभीमवलकोअभिमानो १ अरुदुरजोध
 नहुविनजोधन करहिंगदाजु धरोउजयसोधन २ अससुनितहंवलभद्रा
 उदारा मनमहंकीन्हैयविमलविचारा ३ भीमसुजोधनभोरसिषाये करहिंजु
 हरोउकोपहिछाये ४ इनकोवरजिदेहुंमैजाई होहिंसांतदोउतजहिंलराई ५॥
 अमविचारिवसुदेवकुमारा कुरुछेत्रहिकहंसीब्रसिधारा ५ आवतवलभद्राहं
 देवी पांडवदलभोसोकविसेवी ७ धर्मभूषअर्जुनजदुराई नकुलऔरसहदे
 वहुधार्ई ८ रोहा आगेवदिवदिकरतभेमादितसकलप्रताम तिनकोआ
 सिषदेतभेजथाउचितवलिराम चौपाई छोटिलौदियुनिनिजनिजगामा वैठ
 तभयेमौनभयरामा १ लगेविचारनसोकहिछायिरामकौनकारनइतआ
 ये २ जहांभीमदुरजोधनवीरा करतरहेजुधरोउरनधीरा ३ रोऊवीरविज
 यअमिलाषी करहिंपरसपररनअतिमाषी ४ मंडलकरहिंविचित्रअनेका
 न नहिविश्रामलेहियेकहुछन ५ तहांजाइवलभद्रउदारा कौपितवैअसवा
 चनउचारा ई सुनहुभीमदुरजोधनराजा तुमसमानहोवलीदराजा ७ दृषा
 लरहुअवकोपवदाई वसहुआपनेअैनसिधार्ई ८ रोहा भीमसेनतुमतेआ
 धिकवलमेअहैअनूप भीमसेनतेतुमअधिकसिष्यामहकुरुभूप चौपाई

तातेविजयपराजयनाही जानियरतजुधमहमोहिकाही १ दोऊदुहुनअपका
रसुमिरिकै दोऊदुहुनवचनसुधिकरिकै ३ श्रीवलभद्रवचनमददोऊ वदेवैर
मान्योनहिकोऊ ३ तहँनिजसिष्यनकोवलसेतू जुद्धतमासादेखनहेतू ४ वे
ठिगयेतेहिथलवलरामा लागिलषनजुद्धअभिरामा ५ धर्मनरेसनकुलस
हदेवा वैठैयेकथलमानहुँदेवा ६ अर्जुनजदुपतियेकथलजाई बैठतमेवा
लभयसकुचाई ७ लाग्याहोनगदाजुधभारी कहँलौंसोमुषजाइउचारी
८ दोहा जोरजासुगजसहसदसत्रै सोभीमअनूप गदाजुद्धतिमित्र
तिचतुरदुरजोधनकुरुभूप १ चौपाई लरतलरतवीत्योवहुकाला हारे
नहिंदोउवीरविसाला १ भीमसेननेसुकथकिगयऊ तवहरिवोरनि
हारतभयऊ २ भीमहिअमितजानिजदुराई जोघठौकिसंज्ञादरेसा
ई ३ भीमसेनतहँजानिदुसारा लरनलग्योलहिमोदअपारा ४ तरकिसुजो
धनभीमहिसीसा मारीगदाजोरिअवनीसा ५ जौनचह्योपुनितेहिथलमा
ही भीमह न्योतवभूपतिकाही ६ लगीजोघमहंगदाप्रचंडा दूटीजोघजो
समगजसुंडा ७ गिरोभूपतहँवाइपछारा मान्योचहुँदिसिहोहाकारा ८
दोहा करीप्रसज्ञाभीमजोसभामद्विवरजोरि तेरेसिरपगदेहैगोजोघगा
रातेदोरि २ चौपाई सोइसुधिकरिरदरदछददावी भीमभयावनवीरसि
तावी १ मुकुटसहितदुरजोधनसीसा निजपदधरिदीन्ह्योअवनीसा २
यहलषिधर्मभूपदुषमान्यो येनककुषुषवचनवषान्यो ३ निरषिअधर्म
जुद्धतेहिठामा कियोप्रचंडकोपवलरामा ४ ऊरधदोऊवाहउठाई धिगा
धिगभीमहिकह्योसुनाई ५ तैअधर्मकीन्ह्योअहिठोरा मान्योनहिंसको
चकछुमोरा ६ मूरधअभिषेकितनृपसीसा धस्योचरनकळुधर्मनदीसा
७ योकेअतिसयभस्योगुमाना अपनेसमजानतनहिँआना ८ दोहा आ
जुहिविनपांडवमहीमैकरिहौहलमारि असकहिहलमूसलगहेवारहि
वारपुकारि ३ चौपाई उछ्योरामरोषितअतिघोरा धायोभीमसेनकीवोरा
१ भयोरूपतहँमहाभयावन मानहुँचहतजगतकहलावन २ धर्मभूपलषि
कोपितरामै मानिमीचुमूर्छितमेठामै ३ भीमसेनतहँगयोसुषाई मानीमी
चुनगीचहिआइ ४ ठाठोभयोगदामहिडारी वारवारवलवदननिहारी ५
अरजुनहँतहंगयोसुषाई हरिंहिलष्योदीनतादेखाई ६ नकुलअैरसहेद
वहुदोऊ महारथीतहँकेसवकोऊ ७ कीन्ह्योमनमहसत्यविचार हैगो
अजुनभीमसंधारा ८ दोहा वलधावतधरनीधसीधरनिधरनभोकंपवा
रिधहूवेलातजीरविभेमानहुँचंप ४ चौपाई जानिपांडवनकोसंधारा धायो

तहव सुदेव कुमार १ भीमहिजुमकतमहेहलधारी गह्यो कृष्णदोत्रभुजा
पसारी २ कह्यो समुझिल ३ भीमघातकी जैपुनिभ्राता ४

५ लसेसितासितदोऊतहाही ६ कह्यो वैनजडुनाथवहोरी सुनियेभ्रात
भीमनक ७

धा ८ द्रुपदसुताकहसभामभारी विनपदकरनचह्योअधकारी ९ दोहा बे
लिजुवौललकरिसभाहस्यारजधनधाम

हिगम १ चौपाई भीमकियोपनसभामभारी तोरिहौं जंघगदनुवमारी १
धरिहौं मैपदतेरेसीसा कहैनाहिं औरविसवीसा २ सोपनर्म

राउरकछुअपराधनकीन्हो ३ तववल्लो टिकह्यो धनस्यामे ४
यहकतकामे ५ महाअधर्मी पांडुकुमार

अनुचितकैसोअधुभाई अपने सनमुखनहिं सहिजाई ईतरीछुटीनचंचलता
ई कीजतवारवारलरिकाई ७ तोहिमोहिं कौरवपांडुसमाना तेंगहिपांडव

कृमहाना ८ दोहा देतसिषापनइनहिंकोकैअरजुनकोसूत
हियेतेंजडुवंससपूत १ चौपाई तववोलेजडुवरमुसुकाई २

भाई १ धर्मधुराधरनीमहधारी धीरधराधरजुइविहारी २
तिपायी दृष्टायांडुपुत्रनसेतोपी ३ इनकोयस्तछोडिहोभाई पाविनपसंगहो

किमिजाई ४ पांडवमित्रसोमित्रहमारो पांडवसनुसोसनुविचारो ५ तुह
सपथहैभ्रातहमारी तजहुभीममुषमोरनिहारी ६ तवहलमूसलमहिम

हुडारी बोलेहलधरतहोपुकारी ७ दुरजोधनपापीहैनाही यहिपापीसब
कहहुदृष्टाही ८

मुक्तिमेसास्वलीलहतजोजोगिराजु १ चौपाई लैहहसोजो
री गेअधजरिजिमिदरुदवारी

काकहसुषधामा २ रोषितजानिरामकहजैकै
कैकै ३ चलेमनावनरामहिकाही तवजडुवरगहिकेतिनचौही ४

अवरावनहुमहराजा राममनावनकरनकाजा ५
काकरिहोमनाइअवताको ६ ह्यतिवनेसमीपतिहारे सिगरिकाजसुधा

७ सिंहासनमहवैठिनरेसा मोकहैपुनिकेदियोनिदेसा ८ दोहा मेहा
रकासिधारिकेरामहिचहुतवुभाई लैहौंहस्थिननगरमेतिनकोअवसिखे
चौपाई १ सीसुनतकृष्णकीवानी नाथरजाइलईनृपमानी १ रहेमो
नछूट्याडुषनाही वारवारमनमहंपछिताही २ रामगवनसवसुभटनिहारिग

नेवचेअवजीवहभारे ३ समरकोडिकेतहवलरामा विप्रनचुडनसंगललामा ॥
 ४ दुतहिहारिकाकेदिगआये ववरिजनावनचारपठाये ५ उग्रसेनसुनिराम
 अवाई मुदितजायलीन्हीअगुवाई ६ गृहमेल्यादपूछिकुसलाई कहीसक
 लआपनीभलाई ७ तहंप्रदुम्नसांवादिकुमारा रामचरनमहंपरेउदारा ८
 दोहा तिनकोआसिवादिदेवारवारवरलायरहेहारिकात्रयदिवसआनंदसौ
 वलराय १ चौपाई लैरेवतीसंगसुकुमारी औरैसुद्धदनबंधुहंकारी १ नी
 मषारकहैफेरियथारे जहंमुनीसगनरहेउदारे २ मुनिगनरामहैंजग्यक
 कराये मनहुंस्तवधयापधोवायो ३ तिनसोपुनिविसुद्धविग्याना भौष
 तभयेरामभगवाना ४ तौनग्यानकरिप्रेमहिछावत कृष्णचंद्रकोमुनिगना
 पावज ५ तियसुद्धदनबंधुनजुतनाना रामकियेअवभृतअस्ताना ६ भूषनव
 सनपहिरिहलधारी सोहतभयेसहितनिजनारी ७ मनहुंचंद्रचंदिकासमेद
 तारनसहितलसतछविसेतू ८ दोहा वलसीलीवलभद्रकेयहिविधिचरि
 तअसंख्य महाराजकोकरिसकैअपनेमुखमेसंख्य १ सोम प्रातवला
 भद्रकेगावैचरितअपार सोनरश्रीजदुराजकोहोतप्राततेप्यार २ इतिसिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजबोधवेसविस्वनाथसिंहजुदेवात्मजसिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधि
 कारिरघुराजसिंहजुदेवकृतआनंदअबुनिधौएकोनासीतितमःतरंगः १८
 ॥ ॥ दोहा रामकृष्णकीसुनिकथाअतिसेआनंदपाय कह्यौपरीक्षित
 जोरिकरधनिधनिभा गगनाय १ राजउवाच श्रीमुकुंदकेचरितसुहावन का
 रकपतितजननकहंपावन हरिचरित्रऔरहुप्रभुगावो प्यायपिऊषयिआ
 सवुभावो २ सुनहुआससुतहरिगुनगाथा अवनकरतकरिदेतसनाथा ३
 रसिकपुरुषजेहैजगमाही जिनकेकामवासनानाही ४ तेहरिकथासुधाका
 रिपाना नहिअघातललचातसुजाना ५ सोईजीभसराहनलायक गानकरौ
 जोजसजदुनायक ६ अहैधन्यतेईजगहाथे सेवाकरहिजेनितजदुनाथे ७
 सोईमनहैधन्यमहाना जामेधरैकृष्णकरध्याना ८ दोहा कृष्णकथाजिनमेया
 रैसोईकहावतकान नतोभुजंगनकेभवनभीमभयामनजान चौपाई मानिचा
 राचरवपुजगदीसा नवैजोईसोईसतसीसा १ कृष्णसुखविजिनआविनदेव
 सोईकहावतआपिविसेवै २ हरिपदकीहरिजनपदनीरा जाकोभीगोरहैस
 रीरा ३ सोईगातकहावतसाचो नातोरचोकाचकोकाचो ४ सूतउवाच यहि
 विधिकह्यौपरीक्षितराजा मुदितमुनिनकेमदिसमाजा ५ सुनतव्यासनंदना
 सुषपाई जदुयतिपदमहध्यानलगाई ६ प्रेमययोधिमगनमुनिराई कयना

लगेहरिकथासुहाई १ श्रीसुकउवाच जदुपतिकोयेकसषापियारो ना
मसुदामाजासुउचारो ८ दोहा ब्रम्हवेदम्यातासवैइद्रिनसुषनहिलीन सांता
तहतभ्रांतसवअतिवेदांतप्रवीन ३ चौपाई विनमागेजोकलुमिलिजावे ते
हिमेसंतोषहिरलावे १ ग्रहतेजातरह्यो कहनाही जदपिदग्दिरीरह्योसदा
हो २ चिरकुटवादेसीतनिवारै कवहुंकवहुंकलुकैरैअहारै ३ रहैकुधावसअ
तिसैछामा रहैतिसहीताकरिवामा ४ पतिव्रतासतिवतीविसेषी सकीन
सोपतिकरदुषदेषी ५ येकसमैपतिनिकटहिजाई दारिदसोअतिसैदुषपा
ई ई कपतआअतिवदनमलीना पियसौंकह्योवचनअतिदीना १ हमा
हितुमैहारिदसतावे अवतीग्रहमेनहिरहिजावे ८ दोहा कहतरह्यहवा
तनुमप्रथमहिमोतेकंत मोरमित्रजदुनाथहैश्रीरुकुमिनिकेकंत चौपाई
परब्रम्हसोईभगवाना हैब्रम्हन्न सरन्नसुजाना १ हैअधकजदुमधुकुलपालक
दीरधदुवनदनुजकुलपालक २ दीहदुरितदरदीनदयाला दासनदेविद्वत
ततकाला ३ तिनकेनिकटसहितअनुरागा कोहेनहिगमनहुवडभागा ४
जिनकेमित्रअहैभगमानातिनकोदुषआचर्जमहाना ५ तुमकहंदेषतकस्मक
पाला करिहैनुमकहतुरतनिहाला ई जानितुमैसकुदुवदुषारी दैहैधनवहु
तुमैसुरारी १ वसैद्वारिकामहजदुराजू अवैगयेनहिकौनहुकाजू ८ दोहा
अपनोपदंसुभिरतहिमेजदुपतिदीनदयाल अपनेजनकोदेतहैआतमह
ततकाल ५ चौपाई जोसवछाडिहृस्मकोध्यावे दुर्लभताहिनकलुदरसावे १
तातेजाहुकंतअवआस जहंअसतहैरमानिवांसू २ यहिविधिमुदुलगिरा
दुजनारी पतिसौवहुविधिकहैयादुषारी ३ तवविचारिमनकहैयासुदामा
कहतिनीकमेरीयहवामा ४ मिलिहैधनकीमिलिहैनाही पैहारिदरसमि
द्रगमाही ५ होईमोहिपरमयहलाभै मिलिहैभुजभरिअवुजनाभै ई अ
सविचारिअतिसेरतिभीनी गवनकरनकहैदुजमतिकीनी १ पुनिवोख्योनिजा
तियसोवा नीभलीवाततुमकही सयानी ८ दोहा लुलुकरमित्रहिमिलवज
चितपरतनहिजोय भेटदनकहैदेहकलुजोतुमहरेघरहोय ई चौपाई पति
केवचनसुनततियधार् सागिचारिघरचावरखाई १ चारिहुमूढीदियपति
काही विप्रपायमोदितमनमाही २ फटेवसनमहैसातपरतकरि वांधोत्रा
म्हनपरमजतनधरि ३ फटेवसनवहुकटिमहवांधी तमितदुलपुटकीकांधी
४ कसिचीथरेवसननिजसीसा चलोहारिकहिजहैजगदीसा ५ मारगमह
असलम्योविनारन किमिपेहोमैहरिहिनिहारन ई द्वारपालकिमिदेहो
ना कहैमिलिहैमोकहभगवाना १ असविचारकरेमतिधीरा गयोअगम

सागरकेतीरा ८ दोहा चदितरनीउतस्योतुरतरोक्योतहंकोउनाहि गयोद्वा
रिगानगरमहअतिमोदितसनमाहिं ९ चौपाई रहेतीनपुरकेदरवाजे सु
भटहजारनतहांविराजे १ तेऊतहंदुजकोनहिरोके नोंघतपुरपुरजनहु
नटेके २ षासकिलाकेजवगोनेरे जहमंदिरजदुवंसिनकेरे ३ सोहहिजहो
महलनौलाषा निजकरविसकरमारचिराषा ४ घरघरलियोकसमअसनो
मा सुरपतिसदनहुतेअभिरामा ५ पुनिडेउढीनाथोदुजतीना तहांलष्योव
हुवासनवीना ई सोरहसहसमहलअतिराजे जिनकोदेषिदेवग्रहलाजे
७ देषितिनहिजकिरह्योसुदामा पुनिविचारिकीन्ह्योतेहिगामा ८ दोहा
धनिजदुपतिधनिहारिकाधनिजदुवसप्रवीन मोहिरंकहिरोक्योनुहोजानिविप्रअ
तिदीन ८ चौपाई अवमैकेहिविधिहरिकहंपाऊं कोनेभवनआसुअवजा
ऊं असकहिमंदहिमंदसिधास्यो तहंअदभुतयेकभवननिहास्यो २ डरत
डरतपैढ्योतेहिमाही कोऊतहोतेहिरोक्योनाही ३ चलोगयोदुजधीरेधीरे
पुलकतजकतरुकतककुभीरे ४ लषिमंदिरककुरुकितहंगयऊब्रम्हा
नंदमगनमनभयाऊ ५ जोयसक्योनहिदुजपुनिआगे जकोषरोरहिगोसु
षयागे ई बैठरहेजदुपतिपरजंका लीन्हैउकुमिनिकोनिजअंका ७ दूरिहि
तेतहंलष्योसुदामे पायोमनहुसकलमनकामे ८ दोहा उठेआसुपरजंका
तेतजिरुकुमिनिकोनाथ धावतभेअतिवेगसौजुगुलंपसारैहोथ १० चौपा
ई तहंनिजतनकीषवरिविसारी मीतमीतकहिमिलेमुरारी १ दारतजदुप
तिदृगजलधारावाढ्योउरमहंमोदअपारा २ सषाभलतुमतौइतआयेव
हुतदिननमहवदनदेशाये ३ पुनिकरिकैदुजकीगलवाही ल्यायेनिजसो
जहिदिगमाही ४ निजपरजंकमाहवैठाये लगेकरनपूजनसुषलाये ५
निजहोथनसोचनपषीरी लियोसीसमहंसोजलधारी ई निजपदजलजा
गयावनकरही तैदुजपदजलनिजसिरधरही ७ जनिअचर्जमानहुंकोउभा
ई हैब्रम्हंन्यदेवजदुराई ८ दोहा पुनिनिजहोथनविप्रतनचंदनरियोलगा
इ चंदनकुंकुमअगाकीरही सुरभितहंछाड ११ चौपाई पुनिमित्रहिदीन्ह्यो
हरिधूपा देषरायोतिमिदीपअनूपा १ निजकरसोपुनिदुजहिजेवायो
तैसहिवीरा पानषवायो २ पुनिआरतीसाजिमनिथारै निजमीतैपरलगे
उतारै ३ दैप्रदकिनागऊदेवाये कुसलप्रसमकीन्हचितचाये ४ चिरकुट
पटअतिमलिनसदामा रह्योछुथातेअतितनछामा ५ निकसीनससि
गरीदरसाही सोवैह्योपरजंकहिमाही ई तहंरुकुमिनिअतिसयसुषपा
गी विप्रहिचमरचलावनलागी ७ हरिनिजहोथनपषाहाकै निजनेनना

मीतहिमुषताकै ८ दोहा यहकौतुकतहरेषिकैअतहपुरकीनारि सिगरीबिस
 मयरसभरीबोलीप्रीतिविचारि १२ इस्तीजनउवाच चौपाई यहअवधूतकहाँ
 तेआयो रुस्महँथसोपूजनपायो १ कौनपुन्ययहपूरुवकाहो कौनदानअ
 तिदुजकहँदीन्हो २ जोयहनिंदितअधमअपारा हेहरिद्रकोसहीअगारा ३
 सोत्रिभुवनपतिकेकरतेरे लहतभयोसतकारघनेरे ४ उठिपरजंकहितेतजि
 नारी अगतजसमजेहिमिलेसुरारी ५ असकहिकहिचक्रितदैरहही हस्ति
 रिजलषिआनंदलहही ६ पुनिहरिपकरिसुदामाहँथा कहनलगेपूरुवकी
 गाथा ७ श्रीभगवानउवाच हमतुमरहेजवहिंगुरगेहू पढेयेकसंगसहिता
 सनेहू ८ दोहा हमअरुवलमभ्युरेगयेकलुकारजवसमीत तुमवरनहुअपनी
 कथाकहँयेतेदिनबीत १३ चौपाई गुरुदक्षिनदैगुरहरषाये गुरगृहतेजवतु
 मपदिआये १ व्याहकियोकीनहींसुषारी मीतलहेनिजमनकीनारी २ पैसो
 हिमीतजानिअंसपरतो विषयसंगनहिंतुममनकरतो ३ तुमकोधनअति
 प्यारनलागे पापनिरषितुवमनअतिभागे ४ विषयकर्मजोकरहिंप्रवीणा
 तमिहोतनअतिलवलीना ५ करमवासनाछोडतजाही जदपिरहेअपने
 हमाही ६ जैसेमैगृहकारजकरऊँ पैआसक्तनतिनसहरहऊ ७ हमतुमग
 रगृहवसतरहेजव ताकीसुधिकीजतकवहुअव ८ दोहा जोगुरगृहमहँवा
 सिसदोलहिजनज्ञानअपार यहसंसारसमुद्रकेआसुहोतसोपार १४ चौ
 पाई तीनिभातिकेगुरजगमाही सेमैकहेदेततुमपाही १ देतजगतमहज
 न्महिजोई पिताप्रथमगुरुज्ञानहुसोई २ पुनिविद्याजोसकलपढावे दूजोगु
 रुसोमीतकहावे ३ पितुतेअधिकताहिजनजानै सकलभातिताकोसनमा
 नै ४ करहिजोफेरिमंत्रउपदेसा सोतीजोगुरुगुनोदजेसा ५ सोतोमहीअहो
 जगमाही यामेकलुसंसयहेनाही ६ मोररूपगुरुमुषउपदेसू कादतहैअ
 ज्ञानकलेसू ७ मनवचकर्मगुरहिजोमाने सोइसंसारतरतनहिअनि ८
 दोहा हैप्रतप्समेरोवपुषउपदेसकगुरजोइ तातेयहसंसारमेअधिकनको
 ईहोइ १५ चौपाई करैजग्यजोजनजगमाही ब्रम्हवर्जहूकरैतहाँही १ अरु
 तपव्रतजमनियमअनेका धर्मदानसनमानननेका २ तंसदूनतैमैतोषहुना
 ही जसगुरुसेवनकियेसदाही ३ जोगुरुकीकीन्हो सेवकाई सोकरिचुको
 धर्मसमुदाई ४ हमतुमरहेगुरुगृहमाही तवकीसुधिआवतकीनाही ५ स
 वसिष्यनयकसमैबोलाई गुरुदाराअसकहयौबुझाई ६ ल्यावहुईधनसंव
 वनजाई येतीकरहुमोरिसेवकाई ७ हमसवसुनतगुरुतियवानी चलेलेनई
 धनसुपमानी ८ दोहा महाभयामनसघनवनतहासिमिदिरवजाय लैई

धनमुरकनलगेजानिअस्तदिनराय १ चौपाई तहेंअकालवरषाभयभारी
 मेघनकीछाईअधियारी १ वरषेगरजिगरजिघनघोरा परेकठोरवोरचहु
 वोरा २ दामिनिदमकिरहीचहुचाही करहुपसारेसूभरतनाही ३ भयोभा
 षावननिसिअधियारा चहुंकितवहनलगीजलधारा ४ ऊचनीचथलपरै
 नजानी हमसवकोतहंराहभुलानी ५ पवनवह्योतहेंदेतभूकोरा लहेतहोह
 मसवदुषघोरा ६ येकयेककोकरगहिदुषपाये गेहगलीकोषोज लागे ७
 दिसानजानिपरीतैहिकाला निसिभरिवनमेभ्रमेविहाला ८ दोहा येनहि
 गुरईधनतजेजद्यपिलहेकलेस जसतसकैवीतीनि साप्रगटतभयेदिनेस
 २ चौपाई जवहमरातिभवननहिआये तवसांदीपिनगुरूदुषपाये १॥
 भोरभयसिष्यनकहहेरत आयेवनमहपुनिपुनिदेरत २ षोजतषोजता
 हमकहंपाये सिष्यनदुषितनिरषिदुषछाये ३ निजसिष्यनसोवचनउचा
 रे सुनहुसिष्यसवपुत्र मारे ३ मेरेहितअतिसैदुषपाये इंधनहेतविपिनि
 महआये ४ जद्यपिदेहैनकोजियप्यारे तद्यपिममहितनाहिनिहारे ५ सि
 ष्यनउचिततैसहीकरिवो गुरकारजमहजियनविचरिवो ६ तनमनवचना
 हुतेगरुकेरी जोसैवकार्दकरैघनेरी ७ ताकोरह्योककूनहिवाकी विनाप्रया
 समोक्षहैताकी ८ दोहा तुमपरमैपरसन्नअतिसुनहुसिष्यसुकुमार सिद्धि
 मनोरथहोयसवआसिरवादहमार ३ चौपाई जेविद्यातुमपढीकुमारा सदा
 नवीनरहैसुषसारा १ असकहिहमसवकहंग्रहल्याये विविधिभातिभोजना
 करवाये २ यहिविधिवसतगुरुग्रहमांही खेलेवहुविधिषेलनकाही ३ जापर
 गुरुकीकृपामहाई ताकेदोऊलोकवनिजाई ४ जदुपतिके सुनिवचनसुहाव
 न बोलतभयेसुदामापावन ५ ब्राह्मनउवाच पूरुवकौनपुन्यमैकीनो कौन
 देवसेवामनदीनो ६ जातेहमतुमकरिअतिनेहू वसेयेकसंगहिगुरुगेहू ७
 पूरेसवैमनोरथमेरे पहुँचेआजुआपकैनेरे ८ दोहा सकलवेदमैजासुतनज
 समंगलकोमूल ताकेगुरुग्रहमेवसवकहव सुनववविभूल ४ ८० इतिश्रीम
 हाराजाधिराजवांधवेसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्री
 महाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेव
 कृतआनंदअवुनिधौदसमस्कंधेउत्तरार्धेअसीतमस्तरगः ८० ॥ :: ॥ सुको
 वाच दोहा मित्रमित्रयहिभातिवहुअतिसैआनंदयाय अपनीअपनीसवक
 आदियोपरसपरगाय चौपाई पुनिब्रम्हन्नदेवषगगामी सबभूतनकेअंता
 रजामी प्रेमहियगेमीतमुषदेखत आनंदअवधिउरहिमहलेशत २ मीतसु
 दामातेजदुराई बोलेमंदमंदमुसकाई ३ भगवानउवाच अहामीतअवदेहु

चताई दै पठ यौ मोहि का भौ जाई ४ जौ मोहि देन हेत इत ल्याये
तदुरा यौ ५ मोर भक्त मम प्रेमहि पूरी योरहु देइ गुनौ सो भूरी ६
सो मै कबहु ताहि न हिले तो ७ ४
कहं देय प्रीति रस मोई ८ दोहा
ति भीत जानियो यह सदा अहे हमारी रीति २ चौपाई

कृष्णजी

रुकमिनी

सुदामा

अवतुम सो नहि छियत छिपाये १

२ मै चाउरये मूठी चारी ३

४ अस विचारि नीचे सिर नाई रह्यो सुदामा तहाँ लजाई ५ दियो नही
तु ६ ॥ दवे रह्यो कांषरी माहीं ७ ताको आवन हेतु विचारी
हित पठ्यो यहियहि नारी यह तो रह्यो अकाम सदा ही ८ धन हित भज्यो ना
हि मोहि काही ९ ताते भीत नारि प्रिय हेतु यहि कंचू न कोकरु निके दू
धरनी मेजानु पन कहेंदु रलभ अहे विभूति
जति १ चौपाई अस गुनि विप्र हिवचन सुनाये
२ अस कहि पुदरी चाउर केरी लई अचि हरिकरी नदेरी ३ सन
लिमुरारी मूठी चाउर चारे निहारी ४ कहन लगे अस पुलकित बानी

लतोअतिसुषदानी ४ कहोमीतकसरहेछि पाये चाउरचारुनमोहिदेषराये॥
 ५ जोतुमल्यायेमीतहमारि येतंदुलमोहिपरमपियारे ई इतनेचाउरमेदुज।
 राई जैहैसिगरोविस्वअघाई ७ असकहिमूठीभरीमुरारी लियेआपनेआ
 ननडारी दोहा तहामुरावततंदुलनपुनिपुनिजातवतात स्वादसुधाम
 हअसनहीजसइनमाहजनात ७ चौपाई त्रिभुवनविंजनलागतसीठे राउर।
 चाउरहैअसमीठे १ पायेकवहुनअसअहलादूमीतमित्यौजसतंदुलस्वाद २
 असकहिभरिप्रभुमूठदूसरी चाहैयोडारनमुषहिसुषकरी ३ तवरुकुमिनि।
 असमनहिविचारी त्रिभुवनसंपतिदैप्रभुडारी ४ देनचहतअवमोकहनाथा
 असगुनिगहिलीन्हैयोहरिहाथा ५ करीविनयकरजोरिवहोरी येकमूठीका
 हैप्रभुथोरी ई येकमूठीतंदुलपियषाई दोन्हीसकलविभूतिसुहाई ७ येअ
 वहमहूकोकछुराषो सवेनमीतचाउरेचाषो ८ दोहा सुनिरुकुमिनिकेवैनप्र
 भुतंदुलदीन्हैयोताहि देखिसुदामायहदसाअतिमनरहेसराहि ८ चौपाई॥
 पुनिपुनिभोजनमानकरावत चापतचरननिचमरचलावत १ यहिविधितहै
 वसुदेवकुमारै करतकरतमीतहिसतकारै २ वीतीनिसाभयौभिनसारा की
 न्हैयावंदीविरदपुकारा ३ येकनिसाभरिहरिकेधामा वसिवैकुंठहिसरिस।
 सुदामा ४ जानिप्रभातविदादुजमाग्यो जदुवरवंदनकियअनुराग्यो ५ मी
 तहिद्वारेभरपहुंचाई पुनिपुनिमिलिफिरिगेजदुराई ई चलोसुदामाअपने
 धामादिदियोनधनेनेकहुआधामा ७ नहीमीतसौमीतहुमाग्यो चल्योभवनकहै।
 लाजहिपाग्यो ८ दोहा कृष्णचंद्रकोनिरषिकैगईसकलसुधिभूखि लहिस
 तकारहिमगनभोचल्योभवनकहैफूलि ९ चौपाई मारगमहअसकरतवि
 चारा येदगमेजदुनाथनिहारा १ अरुब्रह्मन्यदेवकेअनै देखीब्रह्मन्यतासचै
 नै २ सुनतरहेजोअवनविसैषी सोअवआइआजुइतदेखी ३ मैअतिमलिन
 दरिद्रभियारी ताहिमीतकहिमिलेमुरारी ४ मैअतिपावैरवैअतिपावैनसो
 इविचारिनातोमनभावन ५ मोहिरंककहैअकलगायो निजहोथनभोजनक
 रवायो ई कहैदरिद्रमैकहअकंता कहैअल्यमैकहअनंता ७ अैसेहुँकहैअ
 सेजदुराई लियोभुजनभरिहियेलगाई ८ दोहा बैठायोपरजंकमेजिमिनि
 जजेठोभ्रात हाँकनलागीचमरतहैरुकमिनिछविअवदात ९ चौपाई मार
 गथकोविलोकतमोही हाँकनलगोविजनअतिकोही १ जदुपतिपावैदवावन
 लागे पूजनकियोपरमअनुरागे २ सवप्रकारकीन्हीसेवकाई कहैमैअधमभा
 ग्ययहपाई ३ इष्टदेवकहैजिमिजनजानै तिमिनिभुवनपतिमोकहैमानै ४ स्त
 र्गऔरअपवर्गहुँकेरी धरनिहकीसंपदाघनेरी ५ जिनपदपूजनइनकरमूला

तेममपदधोयेअतुकुला ई अवमोहिरहोकोनजगवोकी करोमनहिअभि
सायाजाकी ७ यहनिरधनजोअतिधनपाई तौमोकहंपुनिकबहुनघ्याई
दोहा यहीहिततेरुसप्रभुकरनासिधुसुरारि मोकोधनदीन्होपानदीरी
घदयापसारि १० चौपाई अैसेमनमहकरतविचारा गयोरहोअहतासु
अगारा १ लख्योदरिते निजहिअवासा कोटिसूरससिकेरप्रकासा २ मनि
मंदिरचहवोरविरोजै निजकुविसुरगृहकरहिपरजै ३ बहुविचित्रअभिग
मअरामा कूजहिंकुजनकोकिलगामा ४ अलिकुलसंकुलकुलिफुलवा
री सरसीसोहिरहीसुषकारी ५ विकसेसरसिजचारिप्रकारा उत्पलपद्म
कैजकल्हारा ई मनिममसोहतनिर्मलनीरा सारसचक्रवाककीभीरा ७ से
जीवसनभूपनमृगनेनी जहेतहंविचरिरहीपिकवैनी ८ दोहा दिव्यविभूष
नवसनजुतअतिसुंदरसुकुमार जहेतहंडोलहिंपुत्रपवहुजिनकोतेजआ
पार ११ चौपाई कनकभवनमनिजदितसोहावै तुंगमेउमंदरहिलजबै १
दिगपालनकीजोनविभूती विसुकरमाकीजोकरदती २ सोसवविप्रभवन
महंदीसे कहाविभवजेमहिअवनीसे ३ दूरिहितेलषिविप्रअगारा यहक
हैअसमनहिंविचारा ४ धौंससिसूरउतरिमहिआये धौंपावकदूतजा
वढाये ५ असकहिगयोजवहिकछुनेरे तवसुंदरमंदिरदगहरे ई तवअसखणि
कहनसुदामा यहहैकौनभूपकोधामा ७ दियउजारिसठमोरिमडैया कहा
गईधौमोरिलोगेया ८ दोहा पुनिकछुनेरेजाइकैजहोरहोपानिज धौंम तहंदी
षिमनिमंदिरहिकियोतकतेहिठाम १२ चौपाई यहकैसेयहियखवनिगय
ऊ धौंकोउषलमायारचिदयऊ १ असकहितहंजकिरहेसुदामा गयेना
जानिपरायेधामा २ तहांसुदामाकीप्रियवामा निरप्योक्तहिसेकितकामा
३ उतरिअदातेआतुरधाई सुरसमसंगनरनारिलेवाई ४ मधुरसुरनबाओ
संगवाजै नाचततहंअपसराविराजै ५ दिव्यवसनभूषनअगारागा सुषसो
हतमनुससीसरागा ई चलतहोतनूपुरकलकारी संगसहअनसषीसिपा
री ७ कढीभवनतेदुजतियअमला मनुवकुठतेनिकसीकमला ८ दोहा पति
व्रतापतिकोनिरपिदगअनदजलदारि मगनप्रेमपायोधिमहंमंदरिमेंदा
निहारि १३ चौपाई वारवारकरिपतिहिप्रनामा मूनसौमिलीमानिसुदधामा
१ रमासरिसनिजवामनिहारी लहोपासुदामाअनंदभारी २ मनिनजदितका
पिसपिनसमाजा विसमितभयोमनहिंदुजराजा ३ सपिनमदितियसाहति
कैसी नास्तमधिससिकीळविजेसी ४ पुनिपतिकरकरकरिमनमाई गैमनि
मंदिरमुदितलेवाई ५ जहेरतननकेपेभअनेका महलमहंदुकीदुतिछंका ई

पयके फेन सरिस सुषसेजू प्रगटतजिनमहसीतलतेजू ७ दंतिदंतमहकना
 कषंचाये सोहहि सुषदपल्लोके पाये ८ दोहा यनकुष्यरमनिमयलसेचरुचा
 रिमनिदंड चमरल्लुत्रअरुविजनवरजिनकी प्रभाअषंड १४ चौपाई कनकसिं
 घासनलसहिं विसाला मृदुविस्तरे परे लुविजाला १ कोमलगिलिमगलीचा
 गोरे धसहिं जानुलौ पगजेहि ठोरे २ मुक्तभालरैलहरैलंबी लसहिंचंदोवार
 तनकदंबी ३ स्वच्छफटिकफरसै अतिफावै दीपतिभरी देवाल सुहावै ४ मर
 कतमनि कीलु विहरियाई जोनेननको अतिसुषदाई ५ रतनदीपदीपतदुति
 वारे मनहुं अवनिमहउतरेतारे ६ ललनासोहहिं सजीसिंगारै जेरतिरंभाया
 नउतारै ७ यहिविधिअपनोविभवनिहारी तहो सुदामाभयो सुषारी ८ दोहा
 पुनिविचारअसमनकियो विप्रसुदामादीन करुनाकर श्रीकृष्णप्रभुकरिकरु
 नायहदीन १५ चौपाई उनकीहै करुनाअहेबुकी दीननकी दुषदरननेतुकी ॥
 १ मैदरिद्रअतिरह्यो अभाग्यो कृष्णहिलषतभाग्यसवजाग्यो २ मैनरह्योअसा
 पावनलायक पै समरथ्यसवविधिजदुनायक ३ रावहिरंकरं कपुनिराऊ का
 रतरहै असनाथ सुभाऊ ४ हरिकटाक्षकोअहै प्रभावि औरहेतककुमनहि
 नअवि ५ नहिमुषकहहिनसनमुषदेही पैदुरापनिजदाससनेही ६ वासवसम
 विभूतिदेडारै तदपिलजायनसोहनिहारै ७ जैसेधननिसिमहुबहुवरपैभोर
 क्रिषिक लषिअतिसैहरपै ८ दोहा तिमिजदुवंसप्रसंसकेवरअवतं
 सउदार करै ध्वंसदारिद्रवरुअसेमीतहमार १ चौपाई जदपिसकसंपति
 प्रभुदेही तदपियोरमानिमनलेही १ शोरहुदेयजोदाससप्रीती मान हि
 अमितमीतकीरीती २ येकमूढीलैचाउरमेरे चावेप्रभुकरिप्रेमघनेरे ३ जो
 दुनंदनके सरिसविसाला कौनदूसरोदुनीदयाला ४ असेमेरेमीतहिमा
 ही रहैमिताई मोरिसदाही ५ कौनिहुजो निकर्मवसपाऊं तहो कृष्णकोमीत
 तकहोऊ ६ यही सदाअभिलाषहमारी सोपुजवहिकरि कृपा मुरारी ७ होय
 मीतदासनकोसंगा सषाकथामहप्रेमअभंगा ८ दोहा दीनदारिद्रीजननकहै
 देतविभूतिनभूरि फेरिमोहिभजिहैनही अतिसेधनमदपूरि २ चौपाई धनमदभरि
 जनहरिहिभुलावै ततेअवसिनरककहैजावै १ जदपिदियसंपतिजदुगई
 तदपिनदेहोतिनहिभुलाई २ असगुनिवामासहितसुदामा कृष्णभक्तिरा
 माप्रदकामा ३ करनलेगेअतिप्रीतिलगाई भोगेभोगपेनचितलाई ४ देवदे
 वश्रीजदुपतिकेरे इष्टदेवहै विप्रघनेरे ५ अपनोप्रभुविप्रनकहैजानै तिनतो
 अधिकऔरनहिमानै ६ यहिविधिजदुपतिमीतसुदामा गावतश्रीगोविंदगा
 नगनामा ७ असलग्यानलहितजिसंसारा कृष्णचंद्रकेधामपधारा ८ दोहा सु

निब्रम्हन्पसुदेवकीब्रम्हन्तासुजान ५

८१

। राजावहादुरश्रीकलचंद्रकपापात्राधिकारिरघुराज
सिंहदेवकतआनंदअवुनिधौएकाशीतितमस्तरंगः ८१ ॥ ॥ श्रीसुक
वाच १

विकराल १ चौपाई सुनेजातिपिनमुष्कावानी

भारतषडप्रजासुषळाई कुरुछेत्रकहगौअतुराई २

मा रचेरुधिरनवकुंडललामा ३ कीहेजज्ञतहैभगवाना मुनिनबोखिजुतवेद

विधाना ४ तहोजज्ञकरिरामसुहाये मनुखजीवधपापनसाये

सुपर्वविचारी आईभीरजननकीभारी ६ तहेश्रीउग्रसेनमहाराजा

कीजोरिसमाजा ७ श्रीवलभद्रकृष्णकेसंगा कुरुछेत्रकहचल्यौअभंगा ८ हो

हा १९ नष्ट न दिक २० २१

ज्ञानसमृद्ध २ चौपाई जेनिरषतनिजदुकुलकेतू

१ सरजगहनपरतसुभलेशी कुरुछेत्रकहजातविसेषी २

रेमाई कलकलाकलकहीनजाई ३ तहोप्रदुम्भसावुवलवाना

चंद्रसुजाना ४ चढिचढिरथनचलेधनुधारी रामकृष्णकेसंगसुधारी

नकछुवरनिनजाई मनहुयोनपूरुवमेघवाई ६ कतवरमाअनिरुद्धधनुर्धर

हेद्वारिकामहरस्तधर ७ राजेरथमनुदेवविमाना ८ हाहा

मंडितमेदुरमेघसममत्तमंतगअथारना १०

चहुंवोर ३६ चौपाई तहंपैदरकीभीरविराजी विद्याधरनिकेरिमनुराजी १ सोरह

सहस्रआठसतयेकू हरिरानीतियअैरअनेकू २ चढीनालकीरतनजालकी

भरीप्रीतवसुदेवलालकी ३ चढीकलककेसंगसिधारी जेरतिरेभागवतनारी ४

चलीदेवकीआदिसयानी औरहुउग्रसेनकीरानी ५

लियेढालकरवालकराला ६

हुधारे ७ जदुवंसीसोहतमगमाही मानहुअवनिदेवदरसाही ८ हाहा

त्रयहिविधिगयेमंजनकरिब्रतकीन कंचेनभूषनयदवलितगऊदुजनकहंही

न ४ चौपाई पुनिभृगुपतिकेकुंडनमाही कियमंजनजदुवंसतहोही १

नवहुविधिअन्नषवाई दियेदानअतिप्रीतिवढाई २ देतदानअसवचनउवा

१ कलचचरनरतिहोयहमारि ३ पुनिविघ्ननसोसासनमागी ४

५ ४ पुनिघनतूरुजहंसीतलछाया सलिलसुधासममोदनिकाया
६ तहंजदुवंसिनदेषनहे

तू वंधुसुहृदमित्रहसुषसेतू ७ मस्यउसीनरकोसलराजा कुरुविदर्भशृज
 यससमाजा ८ दोहा केरलकेकैकुंतिनृपअरुकांवाजनरेस अरुअनर्तनृपा
 मद्रकेजेहरिदासहमेस चौपाई औरहुसत्रुमित्रयकवारा हरिकेदरसनहेतू
 अपारा १ जदुवंसिनकेसिविरसिधारि प्रभुहिविलोकनभयसुषारे २ तह
 लीन्हवहुगोपसमाजा आयोनंदअनंददराजा ३ वहुदिनतेहरिदरसनया
 सी गोपिहुआईपरमहुलासी ४ कौरवपांडवहुसवआये औरहुभूपवहुता
 सुषछाये ५ निरषिपरस्परआनंदवादे मिलतभयेभुजभरिभरिगाढे ६ द्वारेमदेजला
 वारहिंवारा रह्योनतनमहंतनकसंभारा ७ पुलकावलिसिगरेतनकाई गदगदगरो
 गिरारुकिजाई ८ दोहा कमलसरिसविकसेवदनपुनिपुनिप्रमुदितधाई जथाजोगस
 वजनमिलहिंसो सुषकहोनजाइ १ नारीनारीसौललकिनिरषिमंदसुसक्याइ
 मिलहिपरसपरभुजनिभरिआनंदअंबुवहाइ २ अगदभयोतहप्रेमको
 पूरनपारावार कृष्णचंद्रकेदरसतेवाढतभयोअपार ३ चौपाई पुनिवालकवृद्ध
 नकहंवदे तेऊआसिषदियेअनरे १ पूंछिपरसपरपुनिकुसलाई कृष्णक
 थावरनेसुषछाई २ भगिनिभ्रातसुतपितहिनिहारी औरहुभ्रातनकीवरा
 नारी ३ तिमिजदुपतिकोवदनविलोकी तहोप्रथानैननजलरोंकी ४ वसुदे
 वहिकेयायनपरिके बोलीवचनकरुनरसभरिके ५ कुंतिउवाच मानहिहम
 अभागनिजभाई जातुमहंदियसुधिविसराई ६ विपतिपरीअतिउपरहा
 मारे तवहुनकछुसुधिभईतिहारे ७ दूतहुभरभेजेहुनहिंभाई औरवातकी
 कहाचलाई ८ दोहा सुहृदज्ञातिसुतभ्रातपितुसुजनऔरअनुकूलतासु
 सुरतिकरतेनहीजाहिदेवप्रतिकूल १ चौपाई प्रथावचनसुनिपरमदुषा
 री कहवसुदेवनैनभरिवारी १ वसुदेवउवाच प्रथाप्रथामोहिदोषलगवौ
 सवकहईस्वरनाचनचावै २ चलतनअपनोवलजगमाही तातेदोसको
 हुकोनाही ३ केसभीतितेगयेपरा ई हमसवदसदिसिरहेलुकाई ४ भाग्यव
 सौतअवहिधरआये भाग्यवसातमोदअतियाये ५ सुकउवाच यहिवि
 धिदोउभगिनीअरुभ्राता केसबादलहेसुषव्राता ६ पुनिजेभूपतिडेरहिआ
 ये कृष्णदरसकरिअतिसुषपाये ७ तिनकहंउग्रसेनमहराजा अरुवसु
 देवहुसहितसमाजा ८ दोहा विविधिभौतिसतकारकरिकुसलप्रक्षमका
 रिभूरि सौभजानिकीन्हीविदावसेआपुमुदपूरि १ चौपाई भोरजानिहरि
 दरसनहेतू आयेरमानिकेतनिकेतू १ भीष्मदेवअरुद्रोनाचारज नृपधृ
 तराष्ट्रऔरकृपआरज २ गांधारीदुरजोधनभूया अयनेभाइनसहितअनू
 पा ३ पांडुपुत्रदरनजुतआये कुंतिहुआईमोदेवदाये ४ संजयअरुविदु

१ तिव । कुतिमोजअरुसत्यसुजाना ५
 २ ई पुरुजित धृष्टकेतुकासीसा
 ३ मैथिलकै कैमद्रभुआला जुधामन्युवैगतीविसाला ८ दोहा
 ४ धर्मभूपकेमित्रजेआरहभूपमहान २ चौपाई हरि
 रसनहितलैसंगनारी गयेरुस्मकेसिविरसुपारी १
 ५ रामरुस्मकलषदितेहिंकासे २ सबकोअपनेसिविरलेआये
 ६ भीष्माद्रानरुपसवैउदारा ५
 ७ लागिगयोजवअसदरवारा १५
 ८ निजकरसवकेअतरलगाये दियेसवनताबूलसुहय्य ८ दोहा
 ९ चौपाई पुनिवैठेनिजनिजसिंघासन
 १० भीष्मादिकअसवचनउचारा २३
 ११ होमहिमहियनकेअरुगन्पहो ३ सुफलजन्महैजगततिहारो
 १२ हिआननिहारो ४ जोगिनकोजिकवहुलषाही तिनहरिकोतुमलोपासदाही ५
 १३ जासुकथाजगपावनकरनी वारहिवारजाहिश्रुतिवरनी ई
 १४ गंगा जासुवचनहैसाखअभंगा ९ जद्यपिकालविवसयहधरनी रह
 १५ लअथहमसवनकहवरषतहैप्रतिरोज ३ चौपाई तेप्रगटेहरितुवगहमा
 १६ ही करहि सदासवकारजकाही १ तिनकोदरसनपरसनकरहु
 १७ वैठियेकआसनवतराहु वहविधिभोजनयैकसंगपाहा
 १८ वसहुप्रमोदितभवनेहियेके ४ नरकहुस्वर्गनिवार
 १९ हेजिनकोहरिसंगसदाही तिनकोभा
 २० रनिकिमिजाही ई आसुकउवाच असेवचनभूपसवभीषी
 २१ करिवदनसवसिविरसिधरि उगसेनकहैधन्यविचारे
 २२ जदुवसीलषिआवतनंदै खियआगूचखिसहितअनंदै
 २३ उठैतैसहीसवउठिधायि २ भरिभरिअकमिलेसुदभारि
 २४ पुनिवसुदेवनंदकहैधार्
 २५ सुमिरिकैसकृतकठिनकलेस
 २६ कहुदुमिप्रीतिवदाई मिलेनंदकहैद्वगजलछाई ई

जेअभिवंदनकीन्ह्यो सुषसाजे ७ अमविवसकछुबोलिनआयो गदगदगरो
 द्रगनजलछायो ८ दोहा फेरिजसोसतिकेयगनपरेकछमअरुराम अंकहि
 लियोउठाइ सोचूमिवदनअभिराम ४ चौपाई वारवारनैननिजलढारी क
 छमहिलषितनसुरतिविसारी १ हरिवलनंदजसोमतिकाही बैठायोसिंघा
 सनमाही ३ नंदजसोमतिहरिअरुरामे बैठायोनिजअंकललामे ३ पुनि
 रोहिनीदेवकीआई मिलीजसोमतिकोसुषछाई ४ सुमिरिमित्रतापूरुवके
 री वहीद्रिगनजलधारघनेरी ५ पुनिजसतसकैधीरजधारी रोहिनिदेव
 किगिराउचारी ई भूलतिनहिरावरीमिताई कहेंलौवरनेआपवडाई ७ सक
 हसमलहिविभौअपारा करिनसकहिकछुप्रतिउपकारा ८ दोहा थातीस
 मतुवघररहेयेदोववालहमार जिमियलकनकेवोटमेनैनलहतसुषसार
 ५ चौपाई जसुमतियेवालकतवयाले तुम्हरिहिदयादनुजवहधाले १ तुम्ह
 हीइनकहंयोषनकीन्हें भांतिअनेकनकेसुषदीन्हें २ जातकर्मसवआपा
 कराये आपहिकेयबदेवदाये ३ जसुमतिहैयेवालतिहारे नाममात्रकोआ
 हैहमारे ४ जेसज्जनजगमेमतिमानै तेआपनपरायेनहिजानै ५ श्रीशु
 कउवाच सुनिदेवकिरोहिनिकीयानी मोदितभईनंदकीरानी ई पुनिगोपी
 सिगरीतहंआई कछमहिनिरषियरमसुषछाई ७ आपुसमहअसभाषन
 लागी सिगरीविरहज्वालतनजागी ८ दोहा जिनहियरनकेबीचमेपरेक
 सक्तेहार तिनहियरनकेबीचमेपरिगेहायपहार ई सवैया जवतेव्रजते
 व्रजराजव्रजेतवतेसवई तैमनायथकी जसहृतसहृइतदूरलोआयगो
 पालकोलोइनलायतकी तवहूनहिदेखनयाउतीहैइनआषिनकोकरियेक
 टकी विधिनिर्दईयेदईजोनदईपलकेकलयेंसीपरैदुषकी १ अवजानन
 पैहैकहूनदनंदनआषिनसोगहिल्यायहिये निजनेहकीडारिजंजीरपगैउर
 कोठरीराषिहैवंदकिये छलियाछलिहैपुनिकैइतऔसिहिऔरउपाया
 नयाहिलिये दुषसागरकोब्रथापेरवोहैनदनागरहीनकहाहैजिये २॥
 दोहा असकहिहरिमूरतिसुषदनैनमूदिहियल्याय हरिछविमेछाकी
 षडीजोगिहजोनदेवाय १ चौपाई पुनितिनकोयेकांतलेजाई मिलेलला
 किगोपिनजडुराई १ हैंसिहंसिकुसलप्रस्तवहुकीने असेवचनकहेरसभी
 ने २ कवहुसषीसुधिकरहुहमारी तुमसवमोहिप्रानहुतेप्यारी ३ मैनिज
 सनकारजहेतू मथुरहिगवनेहुछाडिनिकेतू ४ तहंविलंबलगिगईमहा
 ई वस्योहारिकामहपुनिजाई ५ तहंअरिकियोउपद्रोघारा सरनमारितिन
 कोसिरतारा ई तातेतहांवहुतदिनबीते अबलोनहिकारजतेरीते ६ चूका

माफकीजिसवप्यारी मेयहभूलसीसनिजधारी
षसुषकेरोभोग सोदुमित्रनकेवीचमेकरतसंजोगविचाग १
पवनप्रवेगउडाइ कहेंकोकहेंलैजातहैंकहेंदेतमिलाइ २
ननकोप्यारीप्रदकल्यान पैजोमोमहेंप्रीतिअतिसोसरूपममजान ३ बाहिरभीत
तरयाप्रहैंविस्वमाहवपुधारि जिमिअकासअवनीअनिलअनलअंनुसुकुमारि

४ महल्लेहविचारि ५ सुकउवाच
ममगनतहेंगो पिकावोलीछोडिकलस हैं सवेया ज्ञानअगाधकेजेवहुसा
धुतेकजेहिपावनंघ्यानहिधारे भूरिभयानकजोभवकूपतेदीन
रउधारे श्रीरघुराजकरैविनतीसुनियेचित्तदैप्रभुनंददुलारे तेईसरोजेंसे
रोजरहैंपदयेजुगरावरेहीमेहमारि १८२ इतिश्रीमहराजाधिराजवाधवेस

तानेदावुनिधौहसीतितमस्तरंगः ८२॥३॥ श्रीसुकउवाच
पिनसमुभ्राइकेविदाकरीप्रभुरेन
१भोरभयेदिनकरउयेउठिप्रभुकियनितकम त
इनजुतनूपधर्म २ आगेचलितिनकोलियोपुत्रनजुतजदुराज करगोहि
ल्यायेमधिसभाजहैंजदुवंससमाज ३
१ सुहृदनजुतपूछेकुसलश्रीवसुदेवकुमार ४ जवप्रभुसोपूछेंगये

रावरेदासनकेमुषतेनिकसीतुवकीरतिकीसुधाधारा
तीनिअवस्थाजौन १ अछैज्ञानमुदभौन सेवथलमेआपि
तरहो १ कालविलोपितवेद
संघरतहो २ असेतुमजदुनाथ सज्जनकेसोचैसुपति तुवपदेनावहिमाथ
दोहा श्रीसुकउवाच
हरिरानिनकैदरसाहतलैवहुकुरकुलनारि ४
वाहिनिरषिचलिकैलईरुकमिनिआदिकरानि ५
करतभईसतकारसवनिजनिजहोअ

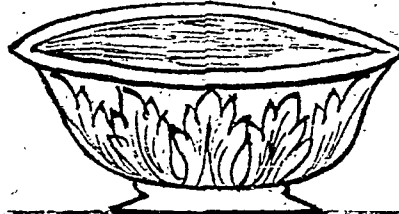
मधुरीवानि ७ पांचालीतहें सुदितहैकहिवहुविधिकुसलात हरिरानिनसोजोरि
करपुनिपूछीयहवात ८ द्रोपदिउवाच संवेया रुक्मिनिभट्टेसुजांववतीसतिभा
साहिकोसखराजकुमारी कालिंदीरोहिनिलक्ष्मनेसैवैसुनोसवऔरहूहेहरिना
री जाविधितेतुम्हैव्याह्योगोविंदकहोसवमोपैकृपाकरिभारी जानोसवैतुम
मेरोस्वयंवरतातेकहीमैकथानहिंसारी १ दोहा पांचालीकेवचनसुनिरुक्मि
नितहंसुसक्याय कहनलगीनिजव्याहकीकथापरमहरषाड २ रुक्मिनिउ
वाच कवित्त घोरधनुधरिमगधेसआदिबलवारेचेदिपहंकारिमेरेहरैकोसि
धारेहैं हैवरहजारिलौमतंगनकतारिवहुस्पदनसवारैगयेगिरिजाअगारहैं
रघुराजतहांवसुदेवकेदुलारेवीरमोरिडारिमदहिमहीपनकेभारेहैं जैसेसि
हजंबुककेमखितेलैआवेभागतैसैमोहिलैकैनाथद्वारिकापधारेहैं १ दोहा
अैसेश्रीजडुनाथकेमंजुलचरनसरोज मेरैपैकरिकैकृपावसैहियेमहरोज १
सतिभामोवाच छविधामावोलतभईपुनिसतिभामावेन अभिरामाकृत्नासु
नौकथाललामाअैन २ कवित्त सूरजकीकृपापायसनाजितमनिल्यायना
थकोनदीनीजायदीनोनिजभाईको सोचढितुरंगगयौकाननसिकारहेतमा
रिताहिसिंधगयौकंदरामभाईको कृष्णहीप्रसेनैहतेमनिहेतजनभाषेजानि
कैकलंकजायजीतिरिक्षराईको मनिल्यायनाथपुनिदीनीमेरपिताहाथदे
षिजदुवंसीजसगायेजडुराईको १ सोरठा मेरोपितागलानि मानिमोहिम
नितेसहित दियोविवाहहिठानिजदुपतिकोअतिहरषिकै १ दोहा पांचाली
सोहरषिकैजांववतीछविषानि कहतभईनिजव्याहकीकथाअचनसुषदा
नि २ कवित्त नाथकोविलोकतहीमेरोपितारिहराजदिवससताडसलोकी
न्ह्यौजुद्धभारीहै गातगातकृष्णमुष्टिवज्रसोनिषातपातसहिनसकाततातव
यौविचारीहै सोईरघुराजरघुराजजडुराजसांचालंकराजेकोसमाजसंजु
तसंधारीहै अैसेठाकैकैनाथहाथमनिधैकैमोहिरोन्ह्यौमुदम्बैकैजैकैरुपमनहारी
है १ सोरठा अहेमोरियहआस दासीरमानिवासकी भईरहौतिनपास सदा
जन्मजन्मांतरे १ दोहा दुपदसुतासोपुनिकह्यौकालिंदीसउछाह सुनहुअव
नदैकैकथाजथाभयौममव्याह २ कालिंदीउवाच कवित्तसंवेया कालिंदीमे
तपमैकरतीरहीवीसविसेवरिवैकोविहारी आनंदकंदसुपांडुकेनंदगोविंद
सिधारेतहाहैसिकारी आपनेपायनपावनहेतकलेसितदीनदयालनिहा
री भेजिसषाकोबोलायचढायरथेपुरल्यायकरीनिजनारी सोरठा पांचालीतै
जानु ताकीमैगृहदासिका प्रेमसुधाकरिपाननिसिद्धिनछुविछाकीरहौं दोहा
भद्रपुनिबोलीवचनसुनहुद्रोपदीरानि मोहिव्याह्योयहभोतितेश्रीजदुपतिगु

नयानि
कुमारीहै
रधारीहै

है
हमारीहै दोहा पुनि सस्यावोलीवचन सुनयांचालिपियारि
आहकियजेहिविधिमोरमुरारि १ कवित त
वैलभूपचलजाननकेहेतुपितुकेरुके अवधपर
थनाथिनाथविनहीप्रयासतिनकोगहे
पमारिसहसानवानयेकछिनमेरुहे असेजदेनरुकेपदारविंदकेर
मेसदाहीकरौसेवामोदकोलहे २ दोहा
यानिजेहिविधिव्याह्योक्तसमाहिसोमेकहोवषानि कवित
तिसैमतिमानहरीपरमोरिकपेअनुमानी
हकियोधनिभागिकोमानी दाइजमचतुरंगनीसैनसपीनसमाजदियोक्त
विषानी कर्मवसेजेहियेनिभ्रमोत्तहोमोहिमिलेप्रभुसारंगयानी १
गुनिलक्ष्मनासयानिद्रुपदीकेगरवितवचन लागीकहनवषानि
हासिगरीकथा १ लक्ष्मनाउवाच चौपाई अवसुनुद्रुपदीमोरविवाह जोसुनि
पैहोपरमउक्ताह १ ब्रहतसेनअसोजेहिनामा सोमरोपितुअतिमतिधामा २
तासुभवनजवरहोकुमारी
मतिमाना करनखगेगोविंदगुनगाना ४ सुनिमाधवलीलामनहारी मैलियअ
पनेमनहिविचारी ५ कीतोमेजद्रुपतिकहेवरिहो नातोअलनज्वालमहजगि
हो ६ जिमिसवलोकापालविहाई रमास्मापतिवखोसुहाई ७ यहधनजानि
मोरपितमेरो करिकेमोपरप्रमथनेरो ८ दोहा रच्योस्वयंवरतहमुद्रितमीन
लक्षलटकाय द्रुपदनगरमहजसरह्योतैसहिदियोवनाय १ चौ
यहकठिनविसेषी परेनवाहेरहूतेदेषी १
ह्योलषिअतिद्रुगदीन्हे २
ई ३ संभनिकटद्यटजलद्रुगदीन्हे परतरह्योलषिअतिप्रमकीन्हे ४
स्वयंवरपरमअनूपा आयेपितुनगरीवहुभूपा ५ अस्वसस्वकेजाननहा
रे रहेजगतमहेजवलवारि ६ वलीसुभटसंगलियेहजारन
लममकारन ७ तिनकोममपितुपरमउदारा जथाजोगकीन्हेयोसतकारा ८
दोहा पुनिसवभूपनहरिसहितसभामद्विपितुआनि करियूजनवालतभयो
असेचचनवषानि १ चौपाई जोकोजलतकिमीनहिमारिहि १५

कृष्णजी

सुताहमारी १ असकहिधनुषवानमगवाई सभामद्विदियभूपधरार्द्र २ वली
 भूपवहुउठेसुषारी लगेचढावनतेधनुभारी ३ पैपनिचानहिचढीचढार्द्र ४
 तवसंचहिमधिधरेलजार्द्र ५ पुनिभूपतिकोउजोरदेषायै गुनहिरोसक
 रिगोसमिलायै ५ रुकिनसक्योगुनतहछुटिगयऊ सोलगिमहिनु
 पगनगिरिगयऊ ई जरासंधअरुनृपासिसुपाला अरुअवष्टभूपवि
 कराला ७ धायधनुषदुतहायउठार्द्र करिअतिसेवललियेचढार्द्र ५
 दोहा पैनसाजिसरतेहिसकेसकेनपैचिकमान तवपुहुमीमेताहिध
 रिवैठेआयलजान चौपार्द्र पुनिदुरजोधनअरुभटभीमा उठ्योकर
 नआसुहिवलसीमा १ धनुषचढायसाजिसरभारी चहेंचलावन
 मीननिहारी २ तिनकोदेषिपख्योनहिमीना भमतरह्योअतिवेगहिभी
 ना ३ तवतीनिहुभटगयेलजार्द्र वैठेनिजनिजआसनअर्द्र ४ पुनिआ
 योअर्जुनधनुधारी विनप्रयासधनुमहज्याडारी ५ साजिविसिषजल
 महलषिमीना तकि कैतुरतवानतजिदीना ईमीनहिछे सरगयौअका
 सा कट्योननेकहुभयोनिरासा ७ वैठेपुनिआसनमहजार्द्र अरजना
 हुकछुरह्योलजार्द्र ८ दोहा यहिविधिजवसिगरेनृपतिवैठेगर्वगमा
 य तवमुकुंदमोदितउठेसदमंदमुसक्याय १ चौपार्द्र सहजहिलीन्हो

धृपादश्चाचमनहरीने धूपदीपवहूपूलनवीने ई अंगनअंगरागअनुरागि
 यतिनिजकरलेपनलागे ७ जववैठेमुनिनिजनिजआसन
 भवजासन ८

मुनिनसौअतिसैआनैदपाय ३ श्रीभगवानुवाच
 जुहमारि जोइनद्रगतुवचरननिहारे १

चारो ३ जापिईसकरहिअनुरागा ताकोमिलहिसेंतवडेभागो ४
 मृदपयानमयसुरहअपारे ५ तेतोवहृदिनसेवनलेते तवजन
 कहंयावनकरिदेते ई जेसज्जनजगमहंसंचरही दरसकरतही
 ७ सूरजअगिनिचंद्रअरुतारा जलनभमास्तवेदअपारा ८ दोहा

जाइ १ चौपाई तैसहिसज्जनकीमनलाई करैदेडहैहसेवकाई १
 मनोरथजाही रहैनकछुवांकीजगमाही २ जोकुमतीयहिअधमसर
 तियअरुकुडुमकीभीरै ३

है कहेतुमैतजिप्रीतिसदाही धूनीरहि
 यजेमानै सज्जनचरननैवदनठानै ई गर्दभवैलअहेनरसोई
 तिनहोई ७ श्रीसुकउवाच सुनिमुकुंदकीअद्भुतवानी रहेमौनचिंतविज्ञानी
 ८ दोहा करिविचारकछुवारलागिपुनिकीन्हैयायहठीक जनसिस्सनहितहारी
 कहंयावचनधर्मकेलीक २ चौपाई कहेमुदितमुनिपुनिमुसुकाई जदपतिके
 असवचनसुनाई १ मुनयउचुः जाकीमायापरमअपारा मोहेहमसंकरकर
 तारा २ जयपिवहुतलनमनलाचै तद्यपितिहोपारनपावे ३ परब्रम्हतुमय
 रनिपधारी लीलाकरहुविचित्रमुरारी ४ होअनेतयेकैअविकारी
 तिपालनसंधारी ५ जिमिमृदकेघटवनहिअनेका येमृत्तिकारहतिवहयेका
 ई आपचरित्रविचित्रअपारा जाकोसेसहुलहैनपारा ७
 मनाथा तद्यपिदासनकरनसनाथा ८ दोहा

नदुर्वनसंधारि राषिधर्ममरजादसवदेहुभारभुविदारि ३ चौपाई
 दीननरक्षनकरहुततक्षण १
 २ पढिकैजौनविदमतिवाना जानतकारनकारजनाना
 सोजानेतुमकहंवडभागो ४ यहीहेनुवसुदेवकुमा
 रा विष्णुकोकीजतसतकारा ५ तातेपायहुहेश्रीधामा
 भयेसफलअवतुमहिनिहारे ७

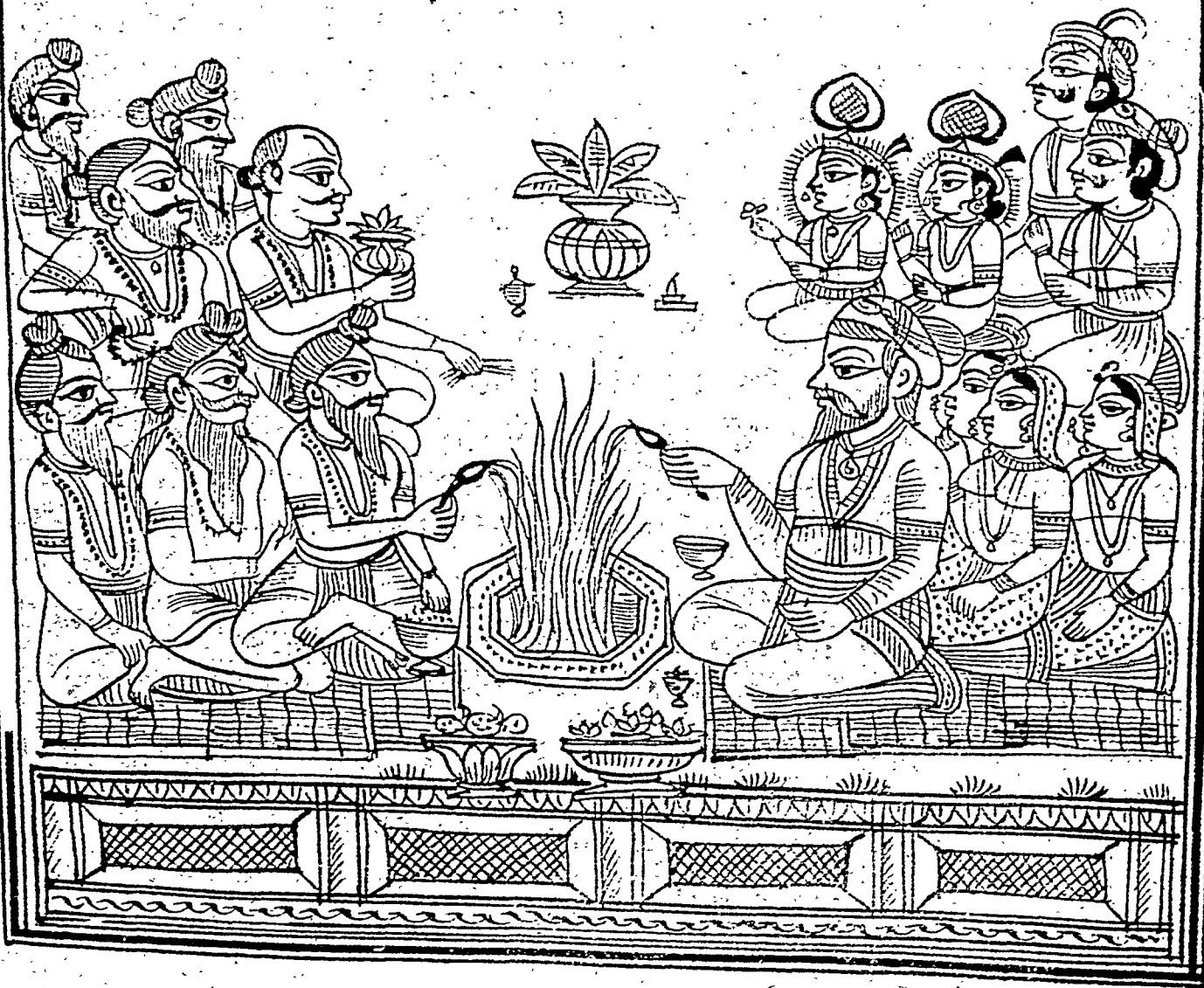
रोदर्सनजोई मंगलमूलमुदितभोसोई ८ सोरठा नमोऽरुमभगवान सदासहि
दानंदघन प्रगटप्रभावमहान अज्ञानीजानैन्हो ४ चौपाई तिमितुमकोजदुव
सीवीरा तातनातमानहिमतिधीरा १ धनिधनिभाग्यअहेतिजकेरी कैसेवरनि।
सकैमतिमेरी २ जिमिसोवतजनअपनेकाही जानतहेअरुजानतनाही ३ तिमि
लीलालषिमनुजसमाने जदुवसीजानैन्हिजानै ४ जेसवपापनसावनवारे तीरा
थतीरथकारनहारे ५ जोगविमलजिनचित्तसदाही धारहिजिनकोनिजहियसा
ही ६ अैसेआपचरनअरविदा लषिसुषपायेसरिसमिलिदा ७ करहुनाथअव
हमपरदाया जातेतरेरावरीमाया ८ दोहा आपसरिसकोजगतमेसांचोदीनदया
ल सुमिरतहीनिजचरनकेजारहुजगजंजाल ५ श्रीसुकउवाच चौपाई असका
हितहंसिगरेमुनिराई सभामद्विअतिअनंदपाई १ पुनिधृतराष्ट्रजुधिष्ठिरराजे
जदुपतिउगसेनमहराजे २ इनतेविदामागिमुनिलीन्हे निजआश्रमनगवनम
नकीन्हे ३ तववसुदेवमुनिनदिगजाई वोलेवचनसुषितसिरनाई ४ आपसव
नकहेअहेप्रनामा सकलदेवमेतुमतपधामा ५ मेरेवचनसुनहुचितलाई जोपूछ
हुसोदेहुवताई ६ जौनकर्मकीन्हेमुनिराई असुभकर्मआसुहिनसिजाई ७ सोकरि
कृपामोहिअवकहहू दासआपनोजानतरहहू ८ दोहा सुनतवचनवसुदेवकेरिषि
अचर्जलियमानि तवनारदबोलतभयेगिरायरमसुषदानि १ नारदउवाच चौपाई
येकस्मैनिजबालकमाने सबसोपूछेतहैकल्पाने १ सुनहुसवैयहअचरजभाई ॥
सोमोसोककुहोनजाई २ येयहपस्योसतिअवजानी सोमैसवसोकहौवषानी
३ रहैजोअतिसमीपमहकोई तासुअनादरअवसिहिहोई ४ जिमिसुरसरितद
मनुजरहतहै पापछोडावनअततचहतहै ५ जेहिजदुपतिकोबिओमहाना घटव
वढवनहिवेदवषाना ६ अैसेहरियरमेस्वरकाही मानहिमूढमनुजमनमाही ७
जिमिघनाहे मरजभानुछियाने तेजहीनमानहिअग्याने ८ दोहा कह्योफेरिवसु
देवसोसिगरेमुनिहरयाय रामरुमअरुनृपनकोमंजुलवचनसुनाय २ चौपाई
करमहिकरिछूटहिसवकरमा यहीवेदभाषहिसतिधरमा १ करिमषपीतिस
हितहरिपूजे ताकिसमजगमहनहिदूजे २ जेकविसवसास्त्रनकेग्याता तेविचा।
रिबोलहिअसवाता ३ जेहरियदमहपीतिलगावै तेसहजहिभवनिधितरिजावै
४ जानिलेहुयहसहजवपाई औरनअवयहकालदेवाई ५ वेडलधुजदुपतिक
वहुनदेवै पीतिविलोकतमिलैविसेवै ६ अनायासजोककुमिलिजाई ताहीतेपू
जेचितलाई ७ यहीगुहस्तनकोअतिधरया अैसेकियेनसतसवकरमा ८ दो
हा तीनईषनाहोतिहेयहजगमेवसुदेव सोयहिविधितेकूटतयहवेदनकोभेव।
३ चौपाई जग्यदानकरिधनकीआसा तजेगुहस्तवसतनिजावासा २ करिगह।

सकधर्मनिवेरे तजैनारिसुतपेमधनेरे २ जानिअनिसस्वर्गसुषकाहीं करैवि
कीदृश्यानाहीं ३ यहीरीतिकरिकैमतिधीरा गयेतपनहितवनगंभीरा ४ तैस
हिरिनहैतीनिप्रकारा यहिविधिछटतवेदउचारा ५ प्रथमदेवरिनकहंमति
माना छेडैकरिकैजज्ञमहाना ६ करिकैब्रम्हचर्जपढिवेदू छेडैरिषिरिनसुमति
अषेदू ७ सुतउतपतिकरिग्रहमहवसिकै तजैपितररिनतियसंगरसिकै ८
रोहा सोतुमहैरिनतेउरिनहोवसुदेवसुजान वाकीहैअवदेवरिनताकोकरहु
वषान ९ चौपाई कुरुक्षेत्रमहअवमषकीजे देवनतेउतरिनकैस्त्रीजे १० पुनिक
रिभगवतभक्तिमहाई लेहुमुक्तिसज्जनमनभाई २ परब्रम्हकरतहुकरतारा
सोइयहहैरावरोकुमारा ३ जदपितुमैकरतवकछुनाहीं तयापिसिध्नहितजा

गमाहीं ४ करहुवेदकेधर्मअनूपा सकलभोतितेनिजअनुरूपा ५ श्रीसुकउवा
च अैसेसुनिमुनिवचनमहाने तहंवसुदेवपरमहरषाने ६ तिनहिमुनिकहंसा
सनवाई विनैसहितवहविनैसुनाई ७ कियोवरनमषहिततिनहीको परमअनंद
भयोसवहीको ८ रोहो तेमुनिसचवसुदेवकोलगेकरावनजाग कुरुक्षेत्रमहधर्म
सुतकरिविधिवेदविभाग ६ चौपाई होनलगीजवजज्ञअनूपा तवजडुवसीआन
दरूपा १ मज्जनकरिकेजनउरमाला धारिभूषनवसनविसाला २ औरहुभूपतहा
वहुआये करनसहायलगेसुषछायि ३ भूषनवसनसाजिमनहारी आनकडुडुमि

कीसवनारी ४ मषसालागवनीकृविषानी मंगलसाजीनिजयानी ५ संषमृदंग
 पटहडफमेरी वज्रतभरे ६ निमईधनेरी ७ नचनलगीनर्तकी सयानीवंदीविर
 रावलीवषानी ८ तहंगंधर्वचपसराआई गावननाचनलगी सुहाई ९ दोहा अ
 षादसनारी सहित श्रीवसुदेवसुजानं सोहिरह्यौ जिमिउदनमधिपरिपूरनसि
 तमान १ चौपाई तहं अंगन औषधीलगाये अंजनरंजितद्रगच्छतिभाये २ अ
 सत्रानकडुंदुभिदिगत्राये सविधिरिषिन अभिषेककराये ३ सुभगडुकूलव
 लैअरुहारे कुंडलकलकपोलकृविवारे ४ नूपुरकरहिपगनमहसोरा वसन।
 विभूषनजनचितचोरा ५ असी अषादसतियसंगे दिक्षितधारे अजिनअभां
 गे ६ सोहेतहंवसुदेवसुषारे रित्वजरतनपीतपटधारे ७ तहांडंडके जज्ञसमा
 ना लसेसभासदसुमतिमहाना ८ श्रीवलभद्रऔरजडुबाई सोहतभेसंजुतनि
 जभाई ९ दोहा खतिरुक्मिनिआदितियजुतसोहेहरिराम मनहुंविभूतिनते।

सुदेवा ते सैव गन्तसे नरदेवा २ मिलिमिलिफेरिदरसत्रभिलाषे वृंदावनहि
जाहुअसभाषे ३ लहिजदुवंसिनतेसनमाना विविधिभौतिलेधनहुमहाना ४
लेसंगगोपिनगोपनकाही राषिगोविंदचरनउरमाही ५ विरहविवससकटा
नधरिसाजू व्रजहितव्रजहि व्रजेव्रजराजू ई वृंदावनजवनंदसिधारे तवजड
वंसीप्रभुकेप्यारे ७ आवतपावसकालनिहारी गयेहारिकैपरमसुषारी ८ दो
हा कुरुक्षेत्रमेजो कियोआनकदुंदुभिजाग नंदसमागमहूंकहेपुरजनसैजु
तराग ई ८४ इतिश्रीभागवतेदसमस्कंधेउत्तरार्धेश्रीमहराजधिराजवांघा
वेसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहा
दुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतआनंदअंबुनिधौचा
तुरासीतितमस्तरंगः ८४ ॥ :: ॥ श्रीसुकउवाच येकसमैवसुदेवकेनिकटगा
येहरिराम सहितनम्रता करतभेषितुकहंमुदितप्रनाम १ चौपाई सोऊदी ॥
न्हैयोहरषिअसीसा जियोपुत्रदोउकोदिवरीसा १ पुनिनारदकीसुधिकरिवानी ॥
२ निजपुत्रनपरमात्माजानी २ लषिविक्रमहुवढैयाविस्वासा बोलेपुत्रनसोमू
दुमासा ३ कृष्णकृष्णहेजोगिमहाने वलहुसनातनहेवलवाने ४ तुमहोदोऊपु
रुषपुराना यहमेरेमनपस्योप्रमाना ५ षटकारकहुअधीनतिहारे होप्रधानपु
रुषेसमुरारे ई विरचिविविविविविधिविस्वअपारा तामेप्रविसिकरहुसंचारा
७ अंतरजामीकैजगमाही धारनपालनकरहुसदाही ८ दोहा सिरजनादि
कीसक्तिबहुप्रानादिकमहजोन सकलसक्तिसेआपकीजिमिनिनउडतसयो
न २ चौपाई ससिरविउडदासिनिअरुपावक इनकोतेजजोनजगछावक १ अ
वनिगंधगिरिथिरताजोऊ जलमहततरपनजीवनसोऊ २ मारुतमह
गतिवलजोरहई सोसवसक्तिआपकीअहई ३ दिसिकोजोसिगरे
अवकासू अरुजोसदहातेआकासू ४ परमद्विसयस्यतिवैषरी इंद्रिना
सक्तिसक्तिहेतिहरी ५ बुद्धिवोधगुनजियगुनसुमिरन पंचभूतकोतामसकार
न ई अहंकारइंद्रिनकोराजस देवनकोसातुकहतादस ७ वहजीवबंधनजोमाया
सोसवसक्तिआपकीगाया ८ दोहा जेअनित्यकारजअहैतिनकारनहोनिसा
जेसेघटपटकारजमेअहैमृतिकासस १ सतरजतमअरुवृत्तितिनपरब्रम्हतु
वमाहि रचितजोगमायासवैयहजगअहैसदाहि २ तातेतुमतेभिन्नकछुससप
रतनहिजानि भीतरवाहेरव्याप्तहोनहियोहारहिठानि ३ अज्ञानीजानतनहीअपि
लात्मातुमकाहि तातेयहसंसारमेपुनिपुनिभ्रमेसदाहि ४ अतिदुरलभयहमनु
जतनकवहुगयोतेहियाय प्रभुमायावसताहुकोहमसवदेहिभुलाय ५ हमहमा
रमायामहाफासीगलमहंडारि यहजगकेवांधेअहोतुमहीयेकमुरारि ई तुमहो

७ पारकरनभवसिंधुकोचरनरावरोनाथ
गाथ ८ चौपाई अवयहविषयभोगकीचाहा होतमोहिअतिसैदुषराहा १
तवमायावसरहेमुलाने पुत्रआपनोतुसकोमनि २ सतीगहमहजोप्रभुकहे
ऊ मोहिअवलौमुलानेसोरहेऊ ३
रा ४ सोसतिहेप्रभुवचनआपके
कीहानी तवतवरक्षहवहुवपुठानी ई जानंतकोउनआपकीमाया
नयेदाया ५ सुकउवाच
८ दोहा भगवानउवाच

॥ १ ॥ हमतुमजदुवेंसीसकलअरुपुरजनसवजोइ

नगुनलीन ३:

॥ १ ॥ तिमिआतमाउदेत सुकउवाच च ॥
आनकदुइभिआनेदअना १ लहतभयेकछुकही

॥ २ ॥ तवनिजमृतपुत्रनसुधिकरिके अतिसदुषितद्रगनजलभरिके ४ बोली

॥ ५ ॥ देवकिउवाच हेजोगीसईस
सुनियेवलराई ई पुरुषप्रधानतुहेहमजाने

॥ ६ ॥ नसेसतोगुनजवलहिकाला उपजैयापीपुहुमिमुवाला ८ सोरठा
होननाथअचतारतव करिकेकपाअपार मोमेप्रगटेईसदेओ

चौपाई जासुअसअसनकरअसा पालतअजतकरतजगध्वंसा १
तायददियमोही तुम्हरेसरनागतहमहोही २ सतगुरसतगुरदछिनाहेतू

॥ ३ ॥ देवनकीहेचाहहमार ४ ॥
स्वायदेषायदेहुजदुराई देहुमेनोरथमोरपुजाई ५ सुकउवाच हरिवलसुनिमा

॥ ६ ॥ सुतलगवनकियअतिसुषमानी ई कलसरामकहआवतदेयी दैस
७ गिसौचरनकमलनमेधाई आषिनआनेदअवुवहाई

८ दोहा दैसराजेतहंसुदितकैकहिअपनोपुनिनाम कलसचंदवलिरामकोकीहे

॥ १ ॥ चौपाई पुनिसिंधासनकरिआसीना चरनपषारतमोमुदमीना १
दैसराजसोलियसिरधारी २ प्रभुकहयोतोवरप

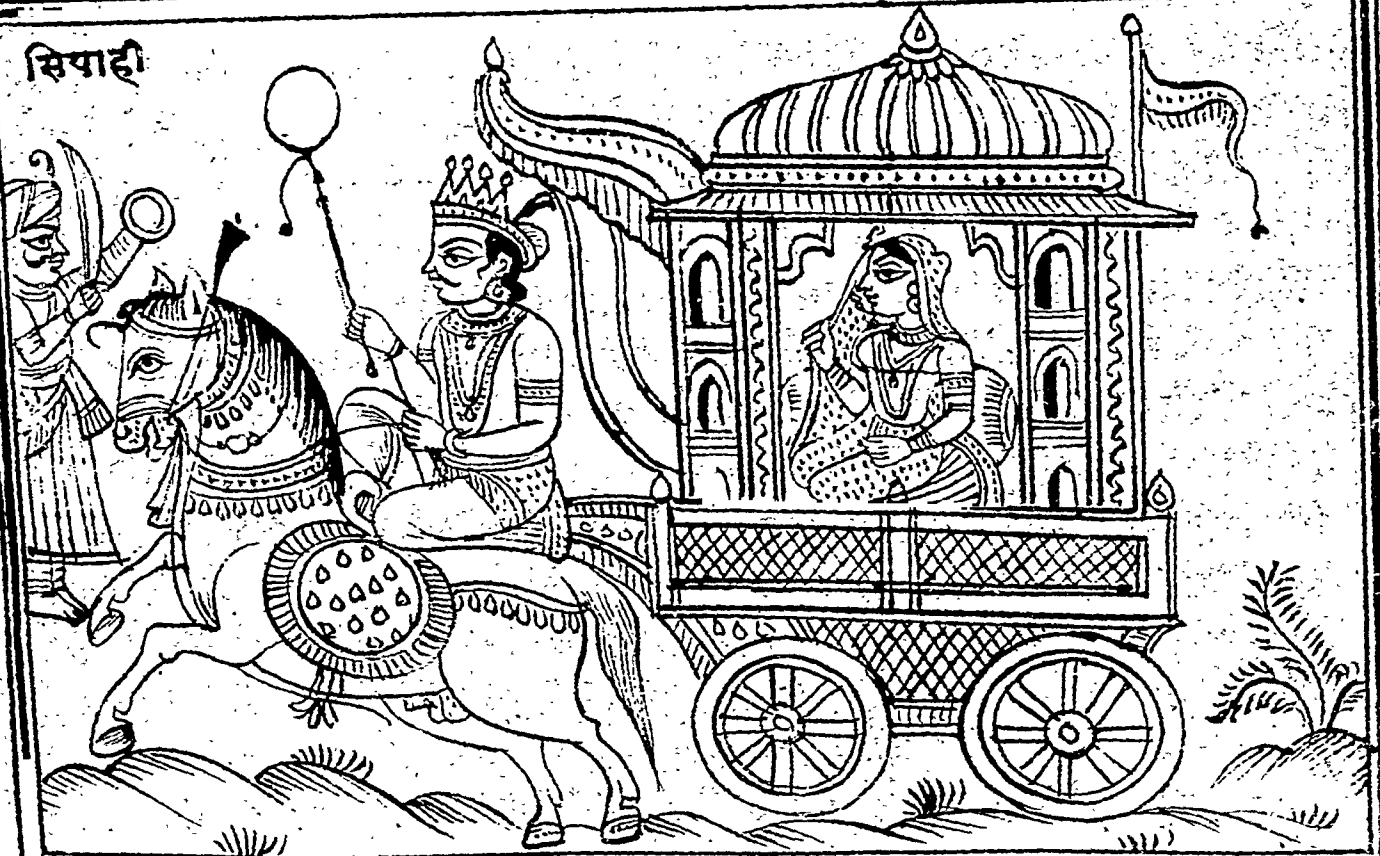
॥ ३ ॥ बहुभूषनतेभूषितकीन्हैया
४ विविधिभातिअरथ्योपकवाना तिमितावूलहुप्रेममेहोना

नितनमन धनप्रभुकहृत्तरयो जासुकृपालहिक। हुनडरयो ई प्रभुकेचर
 नकमलधरिचका पुलकिततनभूलीसवसंका ७ वारवारनैननजलदा।
 स्यो गदगदगरअसवचनउचास्यो ८ दोहा वलिरुवाच परब्रम्हपरमात्मा
 जयश्रीकृष्णअनंत सांध्यजोगकारकनमोजगधाताश्रीकंत १ दुंदरलभहम
 कोदरसतुवरजतमगुनमहलीन मोपैकीन्ह्योअतिकृपा जोदरसनप्रभु।
 दीन २ विद्याधरगंधर्वासिधदानवचारनजक्ष भूतप्रमथनायकहुदितिसुत
 पिसाचअरुरक्ष ३ सास्त्रसरीरीसुद्धसतुमयववुतुम्हरेमाहि नित्यवैरकीन्ह्येवि
 पुलहमसवरहहिसदाहिं ४ मिलहिंतुम्हहिकोउवैरकरिकेकभक्तिकरिना
 थजसइनकोतससुरनकोप्रभुनहिकरहुसनाथ ५ यहमायाप्रभुआपकीजा
 नहिनहिमुनिचंद तौहमकेहिंविधिजानहीअसुरमहामतिमंद ई तातेअसकी
 जेकपाजमितुवपदकंज जाकोमुनिधावतरहैकरैसकलदुषभंज ७ अंधकृपा
 जगतेनिकरिसोधावतमनमाहि कीतुवदासनसंगकीरहुहुअकेलसदाहिं ८
 चौपाई सिषहिदेहुमोहिनिजरतिरीती मेदहुसकलपापकीभीती १ जोतुवसा
 सनकरहिसप्रोती। लेतसोविधिनिषेधकोजीती २ वलिकेवचनसुनतजदुराई
 बोलेप्रीतिसहितमुसक्याई श्रीभगमानउवाच ३ स्वायंभूमन्वंतरहीमैमुनि।
 मरीचितेउरनातीमै ४ प्रगटभयेषटदेवकुमारा येकसमैतेपरमउदारा ५ विधि
 निजसुताकरनकोभोगू अयनेमनहिकीनउतजोगू ई यहलषिविहसेषटहुकुमा
 रा तवविधिकीन्ह्योकोपअपारा ७ दियोसायतिनदेवनकाही आसुअसुरहो
 बहुजगामाही ८ दोहा हिरनकसिपुकेसुतभयेमायावलतिनकाहि मैदेवकिकेउ
 दरमहप्रगटायेजगमाहिं चौपाई तिनकोकंसभूपहनिडास्यो सभयउचितअनु
 चितनविचास्यो १ तिनसुतहितसोचतिमममाता तुम्हरेनिकटरहंहितेताता २।
 याहीहेतुहमहुइतआये तुमकोसववृत्तांतसुनाये ३ जननीसोकनेवारनहेतू दे
 हुमगायसुतनमतिकेतू ४ तिनकोजननीदिगलैजैहैं सायमेदितिनपुरपहुचैहो।
 ५ असमरअरुउदगीथपतंगा धुनीकुड्रभुकअरुपरिखंगा ई येषटसुरलहि।
 कृपाहमारी पैहैगतिविधिसायनेवारी ७ असकहिलैषटदेवकिवालक वलिसोपू
 जितकैजदुपालक ८ दोहा आवतभेपुनिहारिकैकृष्णचंद्रवलिराम देवकिकोदी।
 न्ह्योसुतनकरिकैयगनप्रनाम चौपाई देविदेवकीपुत्रनकाही वैठायोनिजअंक
 हिमाही १ अवीययोधरतेपयधारा तिनकोसिरसूथ्योवहुवारा २ तहांप्रीतिकरि
 कैअतिभारी लगीपियावनययमहतारी ३ मोहिगईहरिमायामाही जातेजगउयज
 तोसदाही ४ कृष्णप्रसादीपयकरियाना अरुहरिअंगनियरसिसुजाना ५ षटसु
 रभयेतुरतविनुताया मिटीमहाधाताकीसाया ई तेदेवकिवसुदेवहुकाही ओगो

विंदरामपदमाही ७ करिवंदत्तसवजनकेदेशत गेभिजलोकमहामुद्लेषता
 ८ दोहा मृतकआगवननिरषितहंदेवकिविसमयमानि कृष्णचंद्रमायाप्रवस
 लईसत्यजियजानि १ महाराजयहिमांतिवहुअद्भुतकृष्णचरित्र अवनसुधा
 ढारनसदापावैरकरनपवित्र २ सतउवाच कवित श्रीसुकआननइंदुहीतेहरि
 कीरतिकीसुधाधारसुधारी काननअंजुलितेकरैयान सुधीतिप्रतीतिसमेतसु
 री श्रीरघुराजकहे सोविसेषितरैभवसागरसोचनिवारी याकलिकालकराल
 मेआखिनआनउपाययरैननिहारी १ ८५ इतिश्रीमहाराजावांधवेसविस्वनाथ
 सिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचं
 द्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीमत्भागवतेश्रीनंदअनुनिषौ
 उतरार्धेपंचासीतमस्तरेगः ८५ ॥ ॥ ॥ दोहा भूयपरिक्षितहरषिकेश्रीसुकसौ
 करजोरिमृदुलगिरावोलतभयोवारहिवारनिहोरिराजोवाच चौपाई यहहमसु
 ननचहतसुनिराई रामकृष्णकीभगिनिसुहाई १ जाकोरह्योसुभद्रानामामेरी
 पितामहीवरस्यामा २ ताकोअर्जुनकेहिविधिआहा सोसुनायदीजैमुनिनाहा ३
 सुनतपरिक्षितनृपकीवानी कहनलगेश्रीसुकविज्ञानी ४ सुकोवाच येकसमे
 अर्जुनमतिमाना करनतीरथनकियोपयाना ५ करतपरजदनपुहुमीसवही गयो
 प्रभासखेत्रमहजवहीं ई तवैसुभद्रामातुलकन्या सुनतभयोअतिसुंदरधन्या ७
 औरेश्वरससुनिकाननमाही देहिरामजुरजोधनकाही ८ दोहा जडवसीअरुका
 स्महूजदयिकह्योबुभय तदपिआनकेदेनहितनहिमान्योवलराय चौपाई यह
 सुनिअर्जुनसंकितभयऊ वेषनिदंडीको धरिलयऊ १ हरनकरनमातुलदुहिता
 को गयोहारिकाकोछलछाको २ वरषाकेतहंचारिहमासा विजयत्रिदंडीकियोनि
 वासा ३ निजअरथहिकेसाधनहेनू मागेहुभीषनिकेतनिकेतू ४ पुरजनसक
 रिकेसनमाना नितहिजैमावहिवहुयकमाना ५ येकसमेकहुंपाययेकता जड
 तिसोकहिगोविरतता ई जडपतिहरनकानकहिदीने सुनतसवसांचीमुदभी
 ने ७ जडवरमानुपितापहंजाई यहहवालसवदियोसुनाई ८ दोहा तेऊसमतक
 रिदियेविजयसुभद्रादेनजानिविषयतहंरामकीप्रगटकहेनहिबैन चौपाई येक
 समैगहमहवालिरामा अतिथनपूजनकियमनकामा १ सोताकरिवहुअतिथ
 वोलाये तिनकेसंगअर्जुनहुआये २ यहचरित्रवलभइनजान्यो अतिथमानि
 अतिसैसनमान्यो ३ निजहाथनसोतिनिहिजेमाये सादरसुभआसनवेठाये ४
 तहांसुभद्राहीकुमारी अनुपमसकलवीरमनहारी ५ अर्जुनताकिताहनिहारी व
 कितभयोमनहरनविचारी ई सोऊअर्जुनकीछविदेयी करनकंतमनचह्योविसेपी
 ७ करिकटासलजितमुसकपाई अर्जुनमहमनदियोलगार्ई ८ दोहा विजयसुम

द्राकोलप्योजवतेवलगृहमाहि तवतेताकेनैनमेपरीनौदनिसिनाहि चौपाई
 दियोताहिमेचित्तलगाई हेरनलाग्योहरनउपाई १ येकसमेद्वारावतिमाही
 देवनजात्राभईतहाही २ तहांगवनकीन्हपुरवासी जडुवसी सबपरमहुला
 सी ३ तादिनदारुकसूतबोलाई श्रीमुकुंदअसदियोबुभाई ४ भगिनिमुम
 टेरथहिचढाई देवनदरसनदेहुकराई ५ तहेंअरजुनहरिहैभगिनीको सो
 समतहैमेरोठीको ६ अर्जुनयहिरथचढिहरिलैहै सहितसुभट्टेनिजपुरजे
 हैं ७ तवतुमअतिदुतरथहिधवाई इंद्रप्रस्थदियहुपहुचाई ८ दोहा दाउक
 मुनिहरिकोहुकुमनि कटसुभट्टाजाय ताहिचढायसु जानमहलैगमन्योह
 रषाय चौपाई निकरिकिलातेजवरथआयो तवअर्जुनकहकस्मबोलायो ९
 हरनकरनकहेंसैनचलायो तवअर्जुनआसुहितहंथायो १० रथपरचढिगा
 डोवटकोरा भस्योभयावनचहुकितसोरा ११ हरतसुभट्टेअर्जुनकाही निरखे
 सिगरेसुभटतहाही १२ घेरिलियेताकोचहुवोरा भारनलागेसस्त्रकठोरा १३
 अर्जुनकरीवानकीवरषा गयोछूटिसववीरनहरषा १४ तवदारुकछुड्यीठि
 तुरंगा कीन्ह्योगोनयोनकेसंगा १५ विजयकह्योदलमधितेकैसे स्वाननमा
 धियंचाननजैसे १६ दोहा हस्योसुभट्टाकोइहांआयो कहंकोचोर लैगोलैगोकै
 रह्योयही सोरचहुवोर चौपाई आयसुभटसवहरिवलदारे हरनसुभट्टादुषित

सिपाही

२. सुनतरामभोकोपितभूया मानहुमहाकालकोरूपा २

४ भटन सुनावतवचनउचारा क्वैनअवसठयाडकुमार ५
जडुवसिनउरअनंदमरिहौ ६

७ जानिअनर्थमहाजडुराई

८ दोहा कहतभयेवलभद्रसोवानीदीनसुनाय

चौपाई

९ दुरजोधनेअर्जुनसमदोक तातिकहीनअनुचितकोऊ २

१० यतनोयामेअहैविसेषी ३

४ सुनतसालकीउडवआदिक

क ५ देवकिअरुवसुदेवहकेरो समतकस्महकेरधनेरो
नहिदोसै करियेछमात्यागिप्रभुरीसै ७ तवहरिसोवलवचनेउचारी
लरुतकर्मतिहारो ८ दोहा असकहिकैतजिहलसुसलरोकिरोषवलरामे ॥
लौटतभेतुरतैतहोगयेआपनेधाम १

स हयगयरथभूषनवसनवहु धनदासीदास सुकउवाच चौपाई विप्रभक्त
येकजडुपतिकेरो नामजासुश्रुतदेवनिवेरो १ कस्मभक्तिपूरितकामा
नचाहतविषयअरामा २ सुकविसातप्रियवोलनवारो

गारो ३ विनमागेजोकलुमिलिजावै ४ तु का ५ वै ६ क ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

लुनिजहेतवसेभवनसंतोषनिकेतू ५

तनअभिमानप्रकासू ६ उभैभक्तजडुपतिकहेप्यारे

धरि ७ तिनकोजानिमनोरथनाथा सरुकसोवोलेधरिहाया ८ दोहा

रथहमजायगेमिथिलापुरकहसूत

कृत चौपाई

१ वामदेवनारदअकेआस्तअसितअरुनअरुअनिलदासू २

भृगुरामा सुरगुरअरुवचनादिललोमा ३

गमहदेयेजडुराजा ४ सादरअपनेसंगलेवाई चलेविदेहनगरजडुराई ५

रगमहजहेजहेप्रभुजावै तहतहपुरजनधावतआवै ६

देही दैकैभेटपरमसुदलेही ७ मुनिनसहितहरिराजहिकेसे

वाकरजेसे ८ दोहा

मधुकेकयोकोसलअरुअरनाव चौपाई इनदेसनमहकुरतनेवासा मिथि
लागमनेरमानिवासा १ जेहिजेहिदेसनमहप्रभुआये

२ निजद्रगहरिखुविरसकरिपाने अनमिषरहेननेकअधाने ३ तिनकोनि
रषिमंदमुसुकाई करिसनाथदीन्हेजदुराई ४ उपजावतसवकेउरझाना कर
तअनुगहअतिभगवाना ५ असुभहरनदिसिकरतप्रकास जेहिगावतसु
रनरसहुलाई असनिजसुजससुनतनिजकाना गयेजनकपुरकपानिधा
ना ७ हरिआगममिथिलापुरवासी सुनतभयेअतिआनंदससी ८ दोहा लैलैम
गलसाजुकरतनकीसुरतिविसारि जेजसरहेतेतसचलेदरसनहेतमुरारि चौपा
ई निरषतजदुपतिमुषसुषपाये विगसितवदननेनजलछाये ९ सिरमेधरि
धरिअंजुलिधार् प्रभुकहकियप्रनामसुपकाई २ जेमुनीसप्रथमैसुनिराषे॥
तिनकोवेदिमुदितअसभाषे ३ हमरेभागनतेदूतआये हमकोआजुसनाथवा
नाये ४ सुनिहरिआगमभूपविदेहं तिमिश्रुतदेवविप्रजुतनेहं ५ प्रेमभरेदोउ
वेगहिधार् परेचरनतनसुरतिभुलाई ई तहंदोउधीरजधारिवहोरी दोऊवि
नैकियेकरजोरी ७ कहेदोऊममभवनपधारो मुनिनसहितममकुलउद्धारो
८ दोहा दोहुनकेमृदुवचनसुनिप्रीतिवरोवरजानि उमैरूपवैगेतुरतमुनिजुता
सारंगयानि चौपाई दोहुनकेप्रभुसदनसिधारे दोहुनवरोवरभक्तनिहारे ९ भूप
विप्रयहमरमनजान्यो प्रथमैनिजगहआगतमान्यो २ अवनहुमहंदुष्टनतेदो
री असेमुनिननिरषिमुषपूरी ३ प्रेमविवसहैभूपविदेहं ल्यायोनजगहसहितसे
नेह ४ जदुपतिकहतहंमुनिनसमेतू आसनआसितकरिमतिसेव ५ परमप्री
तितेचरनपषारी सहितकुटुंबसीसनिजधारी ई निजकरचंदनअंगखगाई
भूषनवसनमालपहिराई ७ धूपदीपनैवेद्यखगाई गोष्ठसगुनहेतदरसा
ई ८ दोहा तनमनधनपुनिअर ~~पुनिकुल~~ चरनधरिअंक मीजतमृदुवोलेयो॥
वचनमिथिलानृपतिनिसंक राजौवाच चौपाई सवभूतनकेआतमआपूसा
सीविभुहोपरमप्रतापू ९ जोहमवहुदिनतेकरिराषा सोप्रभुपूरीकियअभि
लाषा २ चरनकमलकोदरसनपाई आजुनैनगेमोरअधार् ३ जौयहवेदपुरा
नहुगावै निजदासनगहहरिहठिआवै ४ सोईवचनसतिकरनमुरारी मोहि
सनाथकियइतहिसिधारी ५ श्रीअजसंकरसेषउदारेहैनमोहिदासनतेया
रे ई यहजोतुमभाषहुजदुराई सोसवजगमहंप्रगटदेखाई ७ असेतुमकह
छोडिगोविंदाभजहिऔरकहैतेमतिमंदा ८ दोहा जेसज्जनसबछोडिकैतव
पदकमललुभान तिनकोकपानिधानतुमदेहआपनोपान चौपाई लैजदुव
समाहअवतारा सुंदरसुजसदिसनिविस्तारा ९ दुषीजीवसागरसंसारो गा
इगाइतेउतरहियारा २ जदुपतिअसेसुजसतिहारो त्रिभुवनकोदुषनासन
वारो ३ ज्ञानसरूपकृष्णभगवाना नारायनरिषिसातमहाना ४ कछुदिनवा

सिंघेमुनिनसमेत यद्गृहमेप्रभुपानिकेत ५ चरनकमलक
 निमिकुलपावनकरद्गुमुरारी ईश्वरीसुनिविदेहकीवानी
 गपानी ७ वसेविदेहंनगरककुकाला मिथिलापुरजनकरतनिहाला
 जिमिविदेहकेगेहमेमुनिजुतकी १५५
 नभगवान चौपाई गृहमहआयेलपिजदुनाये
 १ दुजश्रुतदेवपरमअनुराग्यो यदफद्गुवतनाचनलाग्यो २
 नआसनमाही वैठायोमुनिजुतहरिकाही ३
 आजुपूरिगेममअभिलाषा ४ असकहिसहितनारिमुदमोयो
 दुपतिपदधोयो ५ सोजललैअपनेसिरधारा सोविसुद्धकियगृहपरिवारा ई
 जेसकलमनोरथताके प्रेमहसावरनतकविथाके ७
 यो सुरभिमृत्तिकाअगलगायो ८ सोरठा हरिआगमगृहजानि
 प्रथमते तेअरपेनिजपानि प्रेमविवसश्रुतदेवदुज
 धिअवगाही पायेफलनिसराहिसराही १०
 रप्रभुकहंयानकरायो २ पुनितुलसीअरुअवुजमाला
 ३ यहिविविहरिकहंमुनिजुतपूजो गन्योआपनेसमनहिदूजो
 हिविचारनलागो कौनसुरुतमेकियोअभागो ५ परेरह्योगृहअधहिकूपा
 मिहरिदरसन लह्योअनूपा ई जिनपदरजसवतीरथमूला असमुनिजुतहरि
 मेअनुकूला ७ असविचारिश्रुतदेवउदारा
 हा निरषतजदुपतिकोवदनचापतचरनसप्रेम मृदुलवचनबोलतभयोदूहि
 गयोसवनेमश्रुतदेवउवाच चौपाई
 नतेजगरचिदयऊ १
 २ जिमिजियसोवतसपनेमाही मनतेविरचिऔरतनकाही ३
 ताद्रसभासा तैसैतुमहौरमानिवासा ४ सुनतकहतजेकथातुम्हारी पूजहिबंसी
 प्रीतिपसारी ५ तिनहिध्यानलपिपरहुमुरारे पैधनिहैप्रभुभागहमारे ईनीकक
 र्ककवहुनहिंकीन्ह्यो कवहुनतवचरननमनदीन्ह्यो ७
 यऊ दीनतंधुनामहिसतिकियऊ ८ दोहा जेकपटीकुमतीसदाविषयवासनाप्र
 रव्यान्नरूपतेनिकटहूतदपिअतिदूर चौपाई
 जयअज्ञानिकेतुमकाला १ कारनऔरअकारनकेरे तुमहीहेतुसत्सुधहरे २
 जेतुम्हरेमायामेमोहैं तेतुम्हारवपुकवहुनजोहैं ३ हमतोअहंरावरेदासा
 कौनसेवासहलासा ४ प्रीतिरीतिप्रभुदेहुवताई करैतैसहीतवसेवकाई ५
 तापननासनवारो अैसेहैप्रभुदरसतुम्हारे ई सुकोवाच विप्रवचनसुनिरुपा

निधाना दीननकेना सकदुषनाना १ गहिनिजहाथहि सोदुजहाथा वोलेविहसत
 श्रीजदुनाथा ८ दोहा श्रीसुकउवाच तुमपरकरनअनुग्रहेमुनिआयेयहजा
 न पदरजसोपावनकरतविचरतजगतमहान चौपाई देवछेत्रतीरस्थहैजेतो॥
 दरसनपरसनकरतहुतेते १ बहुतकालमेपावनकरही तऊमोरजनजेहिअ
 नुसरही २ जनमहितेसवजातिनमाही विप्रहोतहैअष्टसदाही ३ तादूपैजो
 तपपुनिकरतो सोविसेषितेजगमुदभरतो ४ भईताहुपैविद्याजाके विनप्रयास
 तेभवनिधिनके ५ तापरजेसंतोषहुअने तेहिदुजकेनहिदेवसमाने ६ युनि
 जवमोरभक्तभोजोई त्रिभुवनताकेसमनहिकोई ७ यहीचतुर्भुजरूपहमारो॥
 ब्राम्हनतेनहिमोहिपियारो ८ दोहा सर्ववेदमयविप्रकोजानहुतुममतिमा
 न सर्वदेवमयतैसहीहमकोगुनहुसुजान चौपाई विप्ररूपममयहमतगू
 ढा जानतनाहिजनायहुमूढा १ प्रतिमामेकरिप्रेममहानै मममूरतिगुरदुज
 नहिमानै २ जगकारनमेजगममरूपा जानहिवुधवरबुद्धिअनूपा ३ तातेमो
 ररूपपहिचानी पूजहुसुनिनप्रीतिअतिठानी ४ तिनकेपूजनकियेदुजेसा म
 मपूजनकैजातहमेसा ५ मोहिपूजेदुजपदतजिनेहु पूजनकवहुतासुनहिलो
 हूं ६ सुकोवाच यहिविधिजदुपतिकीसुनिवानी सुनिनसहितहरिकोसनमा
 नी ७ दुजश्रुतदेवभूषवहुलासू पायेरमानेवासनेवासू ८ दोहा भक्तभक्तम
 गवाननिजयहिविधिभक्तनभाषिकछुदिनरहिजदुपुरगयेपितुदरसनआ
 भिलाषि ९ इतिश्रीमहराजावांघवेसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरघु
 राजसिंघजूदेवकृतेश्रीमत्भागवतेआनेदअंबुनिधौउत्तरार्धषटसीततमःस्तरं
 गः ८६ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः सारठा जयमुकुंदजदुनाथ दयासिंधुदुषदं
 दहरममसिरधरिप्रभुहाथ वेदस्तुतिभाषारचौ १ दोहा सववेदनप्रतिपाया
 हरिजोमुनिकहैयोप्रवीन गुनतअसंभवताहिनृपहलसिप्रस्तअसकीन १ परि
 क्षितउवाच दोहा अकथब्रह्मचितअचितपरनिरगुनजोनसदोहि सगुनकह
 नवारीजेश्रुतिकिमिवरनहैतिनकाहि २ चौपाई सुनतभूपकीसुंदरिवानी सु
 काचार्जवोलेविज्ञानी १ सुकउवाच प्राकृतमनबुधिइंद्रिअगोचर अयनेकहंगु
 निनाथचराचर २ निजसेवनसुषभोगनहेतू सदोवसनवैकुंठनिकेतू ३ मेरोक
 रैप्रेमरसपाना विषयभोगनहिरहैलोभाना ४ दिव्यइंद्रिमनप्राणहुवाचा रच्यो
 कृष्मनिजजनहितसांचा ५ तिनमनबुधिप्राणनकेगोचर तेइप्राकृततेअहैअगो
 चर ६ हरिरहस्ययहजानैजोई लहैभक्तिभगवतकी सोई ७ यहरहस्यसनका
 दिकजानै जेपूरुखकेपूर्वमहानै ८ दोहा तामैमैइतिहासयकवरनौजुतअहला

द नारायणको जो भयो नारद से ग संवाद १ चौपाई येक समै नारद मुनि राई कि
 रत लोक नमह सुषदाई १ नारायण के दरसन हेतु गये वटिका श्रम मति सेतु २
 जेहि वदरी वन महज ग स्वामी सब भूतन के मुंगल कामी ३ धर्मज्ञान सम सो
 हित सुषारी कल्प प्रजंत करत तप भारी ४ तहो कलाप ग नाम के वासी वैदेव हो
 कित मुनि सुषरासी ५ नारायण पद सीसन वाई किय प्रनाम नारद मुनि जा
 ई ई यही प्रसन्न कीन्है तिन पाही जो पूछौ तुम नृप मोहिं काही ७ तव नारा
 यण मुनि न सुनाई कही कथा सनकादि जोगाई दोहा श्री भगवान उवाच येका
 समै जन लोक मे सनकादिक मतिवार १ वैदित हो मोदित महा कीन्है ब्रह्म वि
 चार १ चौपाई जा मे सकल श्रुतिन को अरथा होय येक ही मिते अनरथा १
 नारायण दरसन हित जवही गये सेतु दीप हितु मत वही २ ब्रह्म विचार भयो सुष
 सारा ताते सुन्यौ न ब्रह्म कुमार ३ तहो प्रसन्न यह भयो सुहावन जो तुम पूछो मा
 हि मुनियावन ४ साख सीलत पसवै समाना जिन के सत्त्व मित्र समाना ५ स
 नक सनातन सनत कुमार तेइ श्रोता के प्रसन्न उचार ई तहो सनंदन तिन हिस्सा
 ना कीन्है तिन सोत तुवधाना ७ सनंदन उवाच निज सिरजित जग निज करि
 लीना सक्ति सहित सोवत सुषमीना दोहा ता प्रभु की अस्तुति करत वहु श्रुति
 मूरति मान सिगरी हरि हि जगावती करि कै विविधिवधान ३ सोरठा जिमि प्रा
 भात को पाय राज द्वार मह जाय कै विरदावली सुनाय वंदी भूय जगावही १॥
 श्रुत यजुः दोहा जय जय आजित छोडाइ ये जीवन को अज्ञान सत दोष ह
 मह गुन गहक प्रगटो विभव महान २ ज्ञानादिक अस्वर्ज सब स्वतह वसेतु
 माहि सक्ति चरचर जीव की तुम ते प्रभु प्रगटाहि ३ होविसिष्ट चित अचित तुम ज
 सिरजक भगवान यह प्रतियादन हम करै तुम को करत वधान ४ उत पति थि
 तिल यतुम हिते ताते जग तुवरूप जिमि चट के म्रद ते मिलत युनि म्रद मे अनुर
 प ५ जे श्रीरहु सुर को भजत तेन कहा तुम काहि काठ पषानहि पग धर काप
 नहि महि माहि ई निगुन नाथ तुव जो कथा सुधा सिंधु हर पाय तेहि अन्हवाइ सु
 साधु जन हर हि जनन वयताप ७ तौ पुनि जेतु वधान करि निर्मल मन मतिवान
 रहत तुम्हारे निकट जेतिन को कहा वधान ८ जा सुअनुग्रह तेरे वेमहदादिक ब्र
 म्हंड अन्न मयादिक मे पुरुष मुद मय जौन अषंड ९ अन्न मयादिक चारिको
 विन से जोर हि जात बिद औ अचिद विलक्षणो निर्विकार दरसात १० असतु वभज
 नहि जोग के पाय मनु जतन जोइ भजे नतन योषे सदा समहि पलायत मोइ ११ उ
 दर अगुष्ट प्रज्ञान तुम भजे थूल मतिवार सूख ममतिके भजत है दरहाका सउदा
 र १२ हिय ते सिरलो रहति है नारि सुषमना जो नि तेहि थिर जेतुम को भजे ते उन

जने यहि औनि १३ निज निरमितवहु जोनि मे प्राप्त जे जीवन प्राप्त तिन सम अ
तर्जामि कै निजना विकहर सात १४ जे सेनिन अरु दारु मे न्यूनाधिक ते आगि।
कहै निरखि टेढी परतिकहू सूधि ही जागि १५ यह अनित्य संसार मे नित्य ये।
करसरूप तुवज्ञानी जन भजत है पागि स्वर्ग दुषकूप १६ भीतर वाहे रव्याप।
गसकल सक्ति धर आप निगम गम्प प्रद जन न गति अस कह वेद कलाप १
अस गुनि बुध विस्वास करि भवहा तुव पद काहि चंदावन अवधादि मेव सि कै
भजत सदाहि १८ अति दुरगम निज तत्व को जन न गनावन हेत प्रगटहु पुडा।
मीमे सदा हे प्रभु जड कुल केत १९ सुधा सिंधु तुव चरित मे करि मज्जन तजिता।
प तारत जन सत संग कारना सत विषै कला २० त्रभु तुव पद कमल मे हंसा
सरि स करि नेह भक्त मुक्ति हूँ नहि चहत विचरत विन संदेह २१ तुव सेवन के जो
गयह दुर्लभ मनुज सरीर मानत आतस सुहृद प्रिय नेह करत गंभीर २२ स
वके प्रिय तुम अरु सकल हित करे तुव दासति नहि भजहि नहि मंद मत करहि कुं
संग प्रयास २३ जौन कुपंग प्रभावते पुनि पुनिय हे संसार जनत मरत वहा
जौनि मह लहत न कवहुं ज्वार २४ रोकि इंद्रिय नतीति मन जोगी प्रान चढाई
जौत वपद कं जे हिलहत निसि दिन ध्यान लगाइ २५ सोई चरन सरोज को सु
। मेरत वै रवदा २६ यावत मे वैरि दु विपुल चैद्यादिक रराइ २६ व्रजनारि दु सोई
लह्यो भुज भरि भुजन भराइ हम हल ह्यो सोइ राव प्रभुता कही न जाइ २७ हो
समान सव मे सदा समरथ हो सव भाति लहत तुम्है वेधिकौनि हूँ जो सुमिरै दिन
राति २८ जिन की उत पति आधुनि वनु मको ते किमि जान अहो अग्न सरनाथ तु
मतुम ते विधि प्रगटान २९ मरीयाहि जे प्रवृत्ति रत निवृत्ति रत सनकादि दुवि
धि देव प्रगटत भये जेहि विधिते जग आदि ३० वेद उदर धरि रहत हो जव मुकुंद तु
म सोइ थूल जगत अरु काल गति रहि जात तव कोइ ३१ पूरुख यह जग न हिरहो
उत पति भौ यहि काल आत मन वगुन धं सगति यह कनाद मत जाल ३२ र ता
न प्रथम हि जीव मे जो ब्रह्मत्व महान उत पति ताकी मुक्ति है पात जल मत जान ३३
षट् इंद्रिय विषे षट् उर मी सुषुषु देह ये ये इस को ना सगति नैयाइ क भत येइ।
३४ आत्म जियत आत्मे मरत आतम क्रस अरु थूल अहे देह ही आत भावाखा
क मत मूल ३५ स्वर्ग नित्य है न सत नहि है जग कर्म प्रधान यह मत मीमांसक न को
नहि को उई समहान ३६ ब्रह्म भिन्न मिथ्या सकल अहे ब्रह्म सतिये क कलपिता
ब्रह्म हि मे जगत यह अद्वैत मत देक ३७ प्रकृति पुरुष ये तत्व है अहैं अयर नहिई
स ता सुविचेक हि मुक्ति है यही साध्य मत दीस ३८ प्रेम सुधार सरावरो जौन कियो ज
न पान भ्रमतरहत है सो सदा ये सव मत न भुलान ३९ प्रकृति पुरुष ते पर अहो सदा

सचितानंद त्रैसेतुमकोजानतहिछूटतसवमतफंद ४० त्रिगुनवलितयहमनपर
तकारजकारीजानि सुद्धभयेविनआपकोसकैनहीपहिचानि ४१ जिनकेहैगो
सुद्धमनतेजनयहससार चितअरुअचितविसिष्टप्रभुमानतरूपतुम्हार ४२
जैसेजोजनचहतहैकनकलेनमनमाहि सोकवहूँकातजतहैकचकुंडसहका
हिं ४३ तुवविरचितप्रविसितजगतजानिथूलतुवरूप मृधानमानतहैकवहूँजिन
केज्ञानअनूप ४४ सकलचराचरमेतुम्हैमानिभजैमतिवारमृत्तुसीसमेचरनधरि
तेउत्तरहिससार ४५ जेतुवअनुरागहिरंगैकरहिकथारसपान तेभवाव्युत्तर
तसहजयेहिविचारनहिआन ४६ पैजेतुवविमुषहैअहैनिहुँनरूपानिधान बाँ
धिकथागुनतैकरहुनिजवसपसुनसमान ४७ तुमसवकारकसक्तिधर
करनअधीनज्ञानतुवदीन्हैयोआधिकारलहिसुरखलिदेहिदेरान ४८ विभौ
आपुप्रदभोगहीजैसेलघुनरपाल चक्रवर्तिनृपदेइदेभोगहिंभोगविसाल ४९
सकलचराचरप्रकृतिवसपावतदुष्यमहान तिनउधारविनतुवकृपाहैनहिह
पानिधान ५० अहोप्रकृतिपरप्रभुसदातुमतेपरकोवनाहिं दोषलिप्पनहिहो
हुकहुँनभसमसवथलमाहि ५१ जोविभुमानहुजीवतोआवागमननजोग तु
वसासननहिहोयगोनहिईस्वरताभोग ५२ जीवहिअनुविभुईसकोमानेसवा
वनिजांय अहैनिअताव्याप्तसोअडचेतनसमुदाय ५३ जोकरिविसलविचारम
नयहमतजानतनाहिं दुष्टताहियहिचानियेसज्जनगहैनताहि ५४ प्रकृतिपा
उषदोउअजजदपिउतपतिसंभवनाहिं तदपिपुरुषप्रकृतिदुमिलेजगवत
पतितुममाहिं ५५ जैसेसलिलसमीरकोपायजोगततकालबुदबुदप्रगटतहै
अमितवरनहिवेदविसाल ५६ होयलीनवसतुम्हहिंमेजगवहूरूपसनामजै
सेसरितासिंधुमहमधुमहजौरसग्नाम ५७ तुममायावसनरनभ्रमजानिहेतु
ससार भवहारीतुमकोभजहिंजैनबुद्धिउदार ५८ जेतुवप्रेमसुधापिअभोभ
यताहिनहोय कालभृकुटितुवदेतभयतुवविमुषीजनजोय ५९ जीतेहुषानहुई
द्वियनचंचलमनहितुरग विनगुरूपदवसकियचहतकरिउपायचहुँरग ६०
तेमूरूपलहिदुषभ्रमतहोतसिद्धिनहिकाज उदधिभ्रमतकेवदविनाजिमिबदि
वनिकजहाज ६१ जगदात्माअनंदमयतुवपदकरहिजेनिह तिनहिस्वजनसुत
तियधरनिधामधनहुअरुदेह ६२ इततेअहैनहेतुकळुजोयहजानतनाहि सुष
दकहातिनतियवसिनदुष्यरूपजगमाहि ६३ जेतुवपदपंकजनमेमनदिययो
कहुवारतेविरागहारीसदनपुनिनकरहिंसचार ६४ तुवपदप्रेमहिपानकरिका
मकोधमदसागि निजपदजलजगअधरतविचरनतीर्यविरागि ६५ सतउ
स्थितजगसतअहैतर्कपराहतसोइ जोयहभाषातोनहींकहुँविभिचारहुहोइ ६६

सुक्तिरजतस्वप्नादिमेकहोजोहैविभिचार तौवहसतिमिथ्यानही औसोवेदविचार
 ६७ कहोजोजगसतहीअहैंतौउतपतिकिमिहोत तौकारनकेरूपयहप्रथमहि
 रह्योउदोत ६८ अवकारजकेरूपभोसोईउतपतिजान सोउतपतिव्यवहारहित
 मानैसकलसुजान ६९ येकब्रह्मसतिहैसदाहैमिथ्यासवऔर यहजोतुववानी
 कहैहोतसोजडमतिभोर ७० रह्योनयहजगप्रथमहीकैहैअतहुनाहि कहै
 तेआयौमहिमेमृषाजगततुममाहि ७१ ततिमृदहृघटादिकोदियोतासुद
 घात यहमतअज्ञानीगुनैसतिनहिंविद्वेदांत ७२ मायामोहितजीवकैसुरन
 ररूपहिधारि विषयभोगरतदेहकोआतमखेतविचारि ७३ तवआनंददिक
 विगतजनतमरतवहुवार नहिउधारविनतुवकृपाभ्रमत रहत संसार ७४
 तुममायाकोतजतहौजिमिकेचुरिकहेनाग वसुगुनषडज्ञानादिजुतरहहुस
 दांवडभाग ७५ कामवासनाजोजतीउरतेदियनविहाय मिलहुनतिनतुम
 थितिहृदहुजिमिगलमनिसुधिजाय ७६ इतैनस्यैसुषजगतकोउतैनस्यै
 परलोक मिलेआपताकोनहीवीसौजनमससोक ७७ जेजनजानतआपको
 कियेभक्तिरसयान पायपुन्यफलदुष्पुषतिनकोहोतनभान ७८ तौपुनिका
 जानहिसुनेअस्तुतिनिंदाकान तुवदासनकेसंगमेविचरतसषीसुजान ७९
 जुगजुगकोतुवरसकथाकरहिसर्वदायान ताहिकृपाकरिदेहुगति तुमही
 कृपानिधान ८० तुवअनंतमहिमासुरहुआपहुलहुनपार तुवरोमनजिमि
 गगनरजतिमिब्रह्मांडअपार ८१ ततिपुरुषप्रधानतैअहौविलक्षणआप इ
 तनोईकहिसफलहममहिमाआपअमाप ८२ श्रीभगवानउवाच चौपाई सुनि
 अससुभ्मासनंदनवानी सनकादिकअतिसैसुषमांती १ आत्मसरूपजानिसव
 लीहैपरपूजनसनंदनहिकीन्है २ वेदउपनिषदऔरपुरानाकरिनिरनयसिद्धांतवषाणा
 ३ करहिगगनमगसदाययाना पूर्वहुकेहैपूर्वमहाना ४ हेनारदतुमब्रह्मकमारा आतम
 सासनसुषदअपारा ५ भेटतकामवासनाजनकी दैतपरमगतिमज्जनमनकी ६ आ
 डाकरियाकोउरधारी विचरहुजहैंअभिलाषतिहारी ७ श्रीसुकउवाच यहनारा
 यनरीषिकोसासन अडाकरिसिरधरिमुनिताकन ८ दोहा कैप्रसन्नश्रुतध
 रमहानारदनेष्टामान नारायनसोकहतभेजोरिपानिहरषान नारदउवाच चौपा
 ई नमोअमलकीरतिभगवाना नमोऋक्षमजैकृपानिधाना १ जगजनकेमंगल
 केहेतू धरहुअनेककलाषगकेतू २ असकहिनारदतहैंतपधामा नारायनक
 हैकरिपरनामा ३ वेदिचरनतिनसिष्यनकेरे चलेगगनमगमुदितघनेरे ४ मम
 पितुवासआमहिआये करिसतकारतिनहिचैठाये ५ जोनारायनवरननकी
 नैपासोनारदपितुसोकहिदीन्है ६ जेहिविधिनिर्गुनब्रह्महिमाही तातपज

हैश्रुतिन सदाही १ यह जो प्रसक्तियो कुरु राई सो मै तुम को दियो सुनाई ८ कति
 न जगउ पजेया औ पसेया औ हैरै याई संप्रकित पुरुष हूँ को प्रेरन करै या है जग
 रषि जीव जंतु त प्रविसिरवै या तन जा को पाय जीव होत माया को त जे या है जै से या
 सरीर केरी छोडत सो वै या सुधिते सै जग छोडै प्रेम पूरन पियै या है सुक्तिको दै
 या सव भीतिको न सै या रघुराज उधरै या चदावन को व सै या है १ दोहा त्रै से क
 पानि धान को भजहु सदा सव कोय यह कलिकाल कराल मेरु कहे सति सोय
 ८७ इति श्री महाराजाधिराज श्री महाराज श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र का
 पापावाधकारि रघुराज सिंह विरचिते आनन्दामुनि धौ सप्ताशीतितम स्तरंगः ८७ ॥ ७ ॥
 ॥ दोहा पुनि बोले कर जोरि कै श्री सुक सोमति मान करि आसंका कछु मनहि सुनत
 हेत समाधान चौपाई देव असुर औ मनुजन माही जो कोउ भजत असि वसि क
 ही १ बहु धाते हो हो वै धन माना भूरि भोग सुषल है महाना २ अरु जेल समीपा
 तिक ह ध्यावै ते बहु धास पति नहि पावै ३ यह विउड़ गति दोउ प्रभु केरी ते सहि
 तिन मृत्तन की हेरी ४ संभुरं कतिन के जन राऊ रमानाथ जन रंक सुभाऊ ५
 यह संका प्रभु वडो हमारी सो करि कृपा देहु निरधारी ६ सुनत परिस्रत नृप की वानी
 बोले श्री सुक देव विज्ञानी ७ सुकौ वाच सिव है सक्ति सहित महि पाला अहंका
 र केई सवि साला ८ दोहा अहंकार ते निगुन है तेहि षोडसहु विकार तिन के फ
 ल त्रै स्वर्ज सव यह सति अहे विचार चौपाई तो ते जे कोउ सिव कह ध्यावै ते स
 यति विभूति वहु पावै १ प्राकृत गुन ते रहित रमे सा प्रकृति पुरुष पर सोई नरे सा २
 तिन के जो कोउ भजत सदाही प्राकृत गुन तेहि निकट न जाही ३ राज सूय के
 तहिकाला आप पिता मह धर्म भुवाला ४ हरि मुख भगवत धर्महि सुनिके औ सो
 प्रसकी नहि य गुनिके ५ तव करि कृपा भूष पंभारी कहत भये द्वारिका कि
 री ई भगवानी वाच जापि कृपा भूरि ह्म कर ही ता को क्रम सो धन सव हर ही
 ७ निरपि दरिद्री सव परि वारा कोउ न जाहि पुनि ता सुअ गारा ८ दोहा जो
 जो करत उपाउ बहु धन हित अति अकुलाइ सो निरफल होइ जात सव तव से तोष
 उर लाइ चौपाई करत मोर दासन कर संगी तवउ पजे उर प्रेम अ भंगा ९ तव
 सतचित धन अनंदासी सस्रम पर ब्रम्ह पर कासी २ त्रै से मो कह पावत सो
 ई पुनि तेहि भव धन नहि होई ३ या ते दुख लभ मो कह जानी औ रे न भज हि
 मोहित जि प्राणी ४ होहि प्रसन्न देव जे आसू तिन को भजिलहि विभो विलास
 ५ धन मद छा यति नहु कह त्यागै बहु प्रकार पुनि निदर न लागै ६ त्रै से क
 मती जे जग केरे जात सदा ते जम पुर परे ७ सुकौ वाच जस विरंचि संकर म
 रना ना तो यह को पहि आसु महाना ८ दोहा तसनहि हृदय विचार हू जड

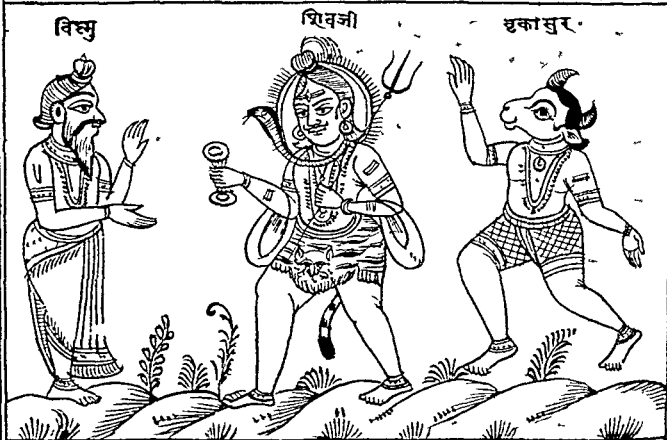
पतिकोकुरुनाथ तामेहैइतिहासयकसुनहुपुरातमगाथ चौपाई असुरा
नामवृकसकुनिकुमारा रह्योभूपअतिसैवलवारा १ येकसमैसोआरागाही
आवतदेख्योनारदकाही २ कियोप्रहमसोतजिनिजरोषैं तीनदेवमेकोद्रुततो
षै ३ तवनारदहसिवोलिवानी आसुतोषहैंसंकरज्ञानी ४ तिनकोअवराधहुअ
सुरेसा होइहिसिद्धिमनोरथवेसा ५ थोरहीगुनमोसिवरी भै थोरहीअगुनमह
षीभै ६ रावनकेनेसुकतपकीन्है त्रिभुवनअधिकविभौप्रभुदीन्है ७
सुरकेरमहेसा पुरपालकवैरहे हमसा ८ दोहा ज
वरदान तदपिनसेवासहिसकेसैवककीईसान चौपाई
वानी करनलग्योहरभक्तिमहानी १ दानवद्रुतकेदारमहजाई
प्रगटाई २ काटिमोसनिजहोमनलाग्यो हरप्रसन्नहितअतिसुषपाग्यो ३ वीतेय
हिविधिजवषट्वासर प्रगटभयेनहितहोचंद्रधर ४ सतयेदिनसुरसरीनहाई ॥
काटनलग्योसीसतहैंआई ५ तवसंकरअतिकृपानिधाना

निजहाथनगहिदानवहाथा कियोनेवारनतेहिगिरिनाथा ७

जसकीतेसयलभैतेहितनमे ८ दोहा

जअसुरसीसवलवान होंप्रसन्नमैतोहिपरमागुमागुवरदान चौपाई जेजनपी
तिसहितजलदेही तिनकेहमहोइजाहिसनेहों १ तैतनकाटहिकसवहुवारा भ
येदासतैअसुरहमारा २ दानवजोमगिहैवरदाना सोईहमदेहैंनहिआना ३ ॥
अससुनिसंकरवचनसुरारी महाभयावनिगिराउचारी ४ जोप्रसन्नमोपरप्रभुहो
हूयहवरदानदेहुकरिछोहू ५ जेहिजेहिसीसधरहंनिजहाथा तेहितेहिफरदिजाइहु
तमाथा ६ असुरवचनसुनिहरभगवाना अपनेमनमहअतिदुषमाना ७
सिकहेयोअसेहीहोई यामेहैसंदेहनकोई ८ दोहा इतभयेसिवअसुरकोमहाचो
रवरदान सुधापिआयेसर्पकेजिमिविषहोतमहान चौपाई असुरपायसिवकोव
रदाना मान्योमनमहमोदमहाना १ देखिउमाकोअतिअभिरामा
योवसकामा २ करनपरिष्ठासोवरकेरी गौरीहरनहेतहियहेरी ३
करकेमाथा आयोसनमुषदानवनाथा ४ सत्यवचननिजराषनहेतू लैगौरीभा
गेवृषकेदू ५ कैपतभगतदसहृदिसिधावत तासुउपायनकळुमनआवत ६
तषंडनौदीपनमाही औपतालकेलोकनपाही ७ सुरपुरमहदेवनकेधामा अस
तरहेभवथिरनहिजामा ८ दोहा तकोवारनकीनहीजानेदेवउपाय
तेसवैअतिकौतुकचितलाय चौपाई तवसंकरअसमनहिविचारो औरठोर
नहिवचवहमारो १ सरनागतपालकभगवाना
असकहिकैवैकुंठसिधारा प्रकृतिपारजेहितेजअपारा ३ जहंसंतनकेपरम

यारे श्रीपतिवसहिदयारधारे ४ जहाँ गये पुनि आवत नाही नित्यमक्तज
हैं वसत सदाही ५ दुषी जानि संकरहि मुरारी अदभुत आसुवपुषवदधारी

ई अजिनमे बलारंडहि धारे पावक समप्रभु तेजसारे ७ लिये हाथ मेकुसा
खविपूरी संभुहिलिषनाथचलिदूरी ८ दोहा कह्यो आपयहका कियो विपति
लियो दिदान तुमवैठुवैकुंठमे हमअवकरहि पयान चौपाई असकहिनिकदह
कासुरकेरे गवनेनाथ विनीतघनेरे ९ दानव कहं लषिवचन उचारे सकुनिपुत्रा
कहं आपयधारे २ देखि परहुतन मेअमछाये कैधौवहुतदूरिने आये ३ खनभा
रिइतनेवारिअमलेहू बहुअमकाहितन कहदेहू ४ होइ जोहमरे सुनिवेसायका
तौकरि रुपाअसुरकुखनायक ५ कहहू सकलनिज आवनहेत हमहुसहायक
गहिंमतिसेतू ई बलवानहुजन पायसहाई सिद्धिकरहि कारज सुयदाई ७ सुक
वाच यहिविधिप्रभुकी मुनिमृदुवानी सुधासमानकान सुयदानी ८ दोहा दानव
तुरते सुयितकै हरिकोदियो सुनाय हरकोवरनिजरुतकरमजेहिहित आयो
धाय चौपाई माधवसुनिदानवकैवैना बोलेवचनविहसिछलत्रैना ९ भगवान
उवाच यहिविधिजोहिकामनु म्हारो तामे सुनियेवचन हमारो २ हुमनहि संभु
चनसतिमाने अववै सदाअसखेपाने ३ जवनेदक्षसायकहपाई तवनेओपि।

साचगिरिराई ४ अैसेभूतराजकीवानी तुमसुजानकसलियसतिमानी ५ सं
करवचनमाहवलवारो जोसतिहोइविस्वासतुम्हारो ईतौअपनेसिरमहधा
रिहाथा करहुपरिष्यादानवनाथा ७ लागतताततातकरटाख्यो तवसंकर
सतिवचनविचाख्यो ८ दोहा ज्यैतयतकरनहिलगैतवरिकोपमहानताइहु
तेहिजातेकवहुकरहिनमृषावषान चौपाई अैसेमधुरवचनप्रभुकेरोसु
निदानवगुनिउचितघनेरो १ भूलिगईसुधिसठनिजहाथा धाख्योतुरता
आपनेमाथा २ धरतहाथतेहिसिरफदिगयेऊ सरिअसुरेसगिरतमहि
भयऊ ३ देषिदेवतहैअसुरविनासा जयजयकीन्हैसवहिअकासा ४ पुनि
वहुभातिसंराइनलागे प्रभुहिप्रनामकियेमुदयागे ५ पितरदेवगंधरवनपा
ती वरषनलगेसुमनवहुभाती ई यहिविधिसंकरसंकटकाटी वेलेहरसोह
रिसुदठाटी ७ यहयायीनिजयायहितेरे गवनकियोजमराजहिनेरे ८ दो
हा सहजहुजनकोजोकरतजगमहअतिअपकार सोउकल्याननपावतोपु
निकाकहैतुम्हार १ यहिविधिसिवकोनासिदुषविदाकीनभगवानगेगिरी
सकैलासकोउमासहितहरषान २ हरिकोयहसिवदुषदखनगा बैसुनेजो
कोइ सोछूटैसंसारतैसनुभीतिनहिहोइ ३ ८८ इतिश्रीमहराजाधिराज
श्रीमहाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराज
सिंघजदेवकृतेश्रीमत्भागवते उत्तरार्धेअनंदअंनुनिधौअथासीततमस
रंगः ८८ ॥ :: ॥ श्रीसुकउवाच दोहा महाराजयककालमेसरस्वतीकेती
रकरतरहेमषविधिसहितजुरीमुनिनकीभीर चौपाई होतभयौतिनकोसंदे
हूकहेपरसपरमिद्वैयानकेहू १ विधिहरिहरयेवडेसदाही अहैअधिककोती
नहुमाही २ यहजाननहितसकलमुनीसा भृगुहिपठावतभयेमहीसा ३ प्र
थमविरंचिसभासोजाई वंदनकियेनतेहिसिरनाई ४ तवविरंचिकीन्ह्यो
अतिरोसू पुनिसुतजानिगन्योनहिदोसू ५ तवभृगुगवनकियोकैलासा रहे
उमाजुतजहैदिगवासा ई निजभाताकहलषिनिपुरारी उठेमिलनकहुभुजा
पसारी ७ भृगुकहमिलनजोगनहिमेरे वेदविरुद्धकर्महैतेरे ८ दोहा सुनिमैहस
कैअरुनदिगलीन्ह्योसूलविसास धावतभेभृगुहननकोकरिकै कोप
कराल चौपाई तवगौरीयदपरिसमुभायो मृदुलवचनकहिकोपमिटायो १
पुनिभृगुगवनकियोवैकुंठा जहंकमलापतिबुद्धिअकुंठा २ रमासेजसोवतसु
पाकारी अैसेभृगुमुनिलख्योमुरारी ३ कीन्ह्योउरमहचरनप्रहारा तवहरिउठि
भृगुमुनिहिनिहारा ४ उत्तरिसेजतेजुतनिजवामा सिरसोमुनिकहैकीनप्रना
मा ५ पुनिबोलेमाधवसुषकाई नैठोमुनियहिसेजसुहाई ई सोपरकरिकैकृपा

महार्द दरसनरियो नाथ इत आर्द १ आगमजान्यो नाहितिहारो कृमाकरुअ
 पराथहमारे ८ दोहा अतिसेकोमलचरनतवअतिकठोरहियमोर दरदहा
 निकैहैसहीयहदुषहोतनथोर चौपाई असकहिविप्रचरननिजहाथा मी
 जनलागेनिभुवननाथा १ पुनिवोलेप्रभुमंजुलवानी सुनहुँविनैमेरीमुनि
 ज्ञानी २ लोकलोकपनजुतमुदभरह मोहिपदजलतेपावनकरह ३ लक्ष्मी
 जोगभयोमैआजू कृपापायतुम्हरीदुजरज ४ तवपदहतगतअधमसा
 छातीवसीआजुतेश्रीदिनराती ५ सुकउवाच अससुनिअदभुतवचननाथ
 केजेदीननकर्तासनाथके ईगदगदगरभृगुभरिदगनीरा चत्योमोनसा
 हिमोदगंभीरा ७ मुनिनजज्ञमहसोफिरिआयो तीनहुदेवचरितसोगायो
 ८ दोहा सुनिभृगुमुनिकेवचनसवेअतिसेआनंदपाय विसमितभेहरिचरि
 तमहसकासकलविहाय १ कृष्णहिसवतेअधिकगुनितिनकेचरनसरोज
 भजचलगेअतिप्रीतिकरिसिगरेमुनिप्रतिरोज चौपाई हरिकेभजेसांति
 होइजाती हरिकेभजेअभेसवभाती १ हरिकेभजेधर्मसवपूरे हरिकेभजे
 पसवदूरे २ हरिकेभजेहोतहैज्ञाना हरिकेभजेविरागमहाना ३ हरिकेभजे
 विभोसवपावे हरिकेभजेसुजसजगछावे ४ हरिकेभजेभक्तिउरहोती ह
 रिकेभजेबुद्धिनहिकोती ५ हरिकेभजेहोतभवपारा हरिकेभजेमिलतसु
 षसारा ६ हरिकेभजेनरकनहिजावे हरिकेभजेनपुनिभवआवे ७ हरिके
 भजेउभैगतिवनती हरिकेभजेसंतमेगनती ८ दोहा हरिकेभजेअनंदहै
 हरिकेभजेनंदहै हरिकेभजेनफंदहै हरिकेभजेनमंद चौपाई जेसवजगनिजसु
 महियहरेसांतअकिंचनसज्जनकरे १ आहैंपरमगतिश्रीजदुराई सत्यकहौ
 यहभुजाउठाई २ अहैसतोगुनमयप्रभुप्यारे इष्टदेवजेहिविप्रचररे ३ तिन
 कोभजहिछोडिसवआसा जिनकेउरवरबुद्धिविलासा ४ आकृतिताकीतीनप्र
 कारा राससअसुरहुसुरहुअपारा ५ सतरजतमनिगुनितप्रभुमाया विविधि
 भातिइनसवउपजाया ६ पंचभुकेमिखिवेकोसाधन अहैसतोगुनकरिअवरा
 धन ७ सुकउवाच यहिविधिसरस्वतीतदवासी भाषिभाषिमुनिपरमहुला
 सी ८ दोहा सवनिजसकामे टिकैकृष्णचरनत्रितलाय प्रेमपयोनिधिपूरिहिय
 निवसेहरिपुरजायसूतउवाच सवेयाश्रीसुकआननइंदुतेकृष्णकथासुधा
 धारकढीमनहारी पापिनतापिनजीवसतापिनभौनिधिकीविधितारनवारी जो
 श्रुतिअंजुलितेवहुवारकरैंजनपानसुप्रीतिपसारी ताकहंश्रीरघुराजकरैंजदुरा
 जविसेषिविकुंठविहारी सारठा अवसुनियेकुरुनाथ परमविजैप्रधुम्नकी ह
 न्योआपनेहाय वज्रनाभअसुरेसकहैं चौपाई रह्योअसुरयेकअतिवलधामा

वज्रनाभ असजाकोनामा १ सोसठमेरुसिखरमहजार्द कियोमहातयअतिम
नलाई २ तापरदैप्रसन्नकरतारा आयनिकटअसवचनउचारा ३ मागुमागु
वरदानवरार्द कियोकठिनतपयहथलआर्द ४ माग्यौवज्रनाभवरभारी दे
वनतेप्रभुमीचुहमारी ५ होइकहुनहि कौनिहुकाला जीतहुंमैसवसुरनउता
लाई नाथवज्रपुरमोहिरचिदेहु प्रविसिनसकैकवहुकोउकेहु ७ विनामो
रअनुसासनपार्द पवनहुसकैकवहुनहिआर्द ८ दोहा सकलरत्नमैहोयपुरसवसं
पदासंमेत भेदिसकैनहिसुरअसुर असकरुक्कयानिकेत ९ चौपार्द
येवमस्तुकहिकैकरतारा वहरिआपनेभवनसिधारा १ वज्रनाभलहिअ
सवरदाना भयोजगतमहअतिवलवाना २ विसकरमाकृतवज्रनगरम
ह वज्रनाभभटवस्योसैनसह ३ रहेदैस्पतेहितीनकरोरा वलीमयावीअति
वरजोरा ४ रहेअवध्यसुरनतेसखा भरेमहावलकेनिजगरवा ५ तेभटवा
ज्रनगरचहुंघोरा वसतरहेरचिभौनकरोरा ६ यहिविधिवज्रनाभवलवा
ना पायविरंचिमहावरदाना ७ चह्यौउपद्रवकरनजगतमे दियोनकोउजु
धजगतभमतमे ८ दोहा तवइंद्रहिजीतनचल्योकरनत्रिलोकीराज गमना
कियोअमरावतीलैदानवीसमाज ९ चौपार्द कह्यौइंद्रसोजायसुरारी अवइ
च्छाअसभईहमारी १ हसहिकरहिनिभुवनकोराजू तुमवहुकालकियोसु
रराजू २ तातेछोडिदेहुअमरावति रहियोकैममदासमहामति ३ मनिहौजो
साधारननाही तोहमजीतिलेवतुमकाही ४ जोवलहोयजुइतोदेहु नातोभजहु
छोडियहिगेहु ५ वज्रनाभकीसुनिअसवानी जुइकियेजीतवनहिजानी ६ में
जन्नहस्पतिकेसंगकरिकै वोल्योवासवअतिभयभरिकै ७ जेकस्पयहैपिता
हमारै अवैकरतहैजग्यउदारे ८ दोहा कैहैजग्यसमाप्तजवतवकरिविमला
विचार जानियरीजोकछुउचितसोकरिहैतैहिवार २ चौपार्द दानवइंद्रवचना
अससुनिकै कस्यपनिकटगयौसुषगुनिकै १ निजअभिलाषइंद्रकीवानीव
रनिगयौपितुसोअभिमानि २ सुनिकस्पयअसगिराउचारी अवैहोतिहैजा
ग्यहमारी ३ जवयहमषतेनिरत्रितकैहै तवतुमसोविचारियुनिकैहै ४ अवैव
ज्रपुरकहैतुमजाहु वसहुपुत्रतहैसहितउच्छाहु ५ सुनिअसकस्पयकेरनि
देसा वज्रनगरगवन्तोअसुरेसा ६ वासवतहअतिमनहिदेराना कियोहारि
कैतुरतययाना ७ अंतरहितकैहरिठिगआर्द वज्रनाभकीकथासुनाई ८ दोहा
तवहरिवोलेविहसिकैसुनासीरसुनिलेहु दूरिकरहिंगेआसुहीहमतुम्हारस
देहु ३ कैहैपितुवसुदेवकीअस्वमेधजवजाग तवदानवकोदलहिगेकरिययाय
वडभाग चौपार्द असकहिइंद्रविदाप्रभुकरिकै जनकजग्यविरच्योसुषभरिकै १

तामषमेसुनीसबहुआये नृत्तकगायकवहृदरसाये २ भद्रनामनटहृतहंआया
 नाचिमुनिनवहुभातिरिभयौ ३ कैप्रसन्नमुनिकहवरदेने
 भ्रिचैनै ४ जाकेसनमुषकरहुतमासा सोप्रसन्नपुजवहिममआसा ५ गति
 ६ गमनहिनहिजहंसुरहुसुरारी ६
 वहिसुनीसा गवनकियेनिजधाममहोसा ७

हंस तिनकोआसुवोलायकैअसोकियाप्रसंस १
 २ तहसरसिनमहकरहुविलास १ वज्रनाभकीजोयककंन्या

३ करिउपायतकेदिगजाई दिहेहुहुस्मसुतकथासुनाई
 ४ ५ जवप्रदुस्ममहवहअनुरागे
 ६ तवद्वारावतिआसुहिजाई

७ हरिसुतेदेससुवाकोसंगा करवायेहुतुमहंसअभंगा ८ दोहा
 १ २ वज्रनाभकोमारनहारी
 ३ तेहिपुरप्रविसिसकैनहिकोई

हहैसोई ३ मभसासनसिरधरितुमहसा यहूयायकरिकरुअरिध्वंसा
 ४ ५ वज्रनाभकरहुकेयेपयो
 ६ अतिरमनीयतडागसोहावनं विससहिंवि

७ कनकवापिकाजहोसोहोही वनीवाटिकाथलथलमा
 ८ दोहा मंजुमनोहरनादकरिवसेहंसतहंजाई वज्रनाभअतहपुरहिसर
 सिनरहेलोभाई १ चौपाई सुनतमनोहरसुरतिनकेरो भूयअनूपरुयतिनहेरो
 १ वज्रनाभहंसनठिगजाई दियोमनोहरवचनसुनाई २

गमिहं बोलहुसदोमनोहरस्वरकहं ३ रहहसदोइतआवतजावा
 हेविष्याता ४ वज्रनाभकेवचनमानिकै ५
 ६ जकरनकेहेद करिलीहेपरिवयमतिसेद ६ मानुषसुमबोलनतेलागे
 ७ रिनमहंअतिअनुरागे

दोहा हंसीयकअतिसयचतुरिनामसुचिमुषीजासु
 मित्रताप्रकासु २ चौपाई येकेसगरहनदोउलागी श्रीतिरीतिकेरसमेयागी १
 कसमेसुचिमुषीसयानी प्रभावतीसोबोलीवानी २
 सकलगुननजुतसीसअगरा ३ तातेमैकलुकहनचहतिहा

हतिहौं ४ असोरूपभक्ष्योअतिजोवनविनविलासवीततहैछनछन ५ जोजोहैसो
 बहुरिनअहै सरितनीरसोपुनिनदेवैहै ई भोगजोगतुमभईसप्यानी पैकोउवा
 नमित्योछविषानी ७ असोउमिरिमित्योवरनाही तातेदुषनहिऔरजनाही ८
 दोहा करनस्वयंवरकहतहैतवपितुअतिमतिवान सुरअसुरनकेसुतनमहैपै।
 होयैनसमान ३ चौपाई कहैअहैइतकस्मकुमारा नामजासुप्रद्युम्नउदारा १॥
 जोकरूपसरिसासुनुप्यारी मेनिभुवनमहैकहुननिहारी २ परमविमलकुलहै
 जदुकेरो जेहिपरसंसतवेदधनेरो ३ तामेकस्मलियोऔतारा ताकैहैप्रद्युम्न
 कुमारा ४ जासुसरिसनिभुवननहिसूरा सकलगुननतेवहहैपूरा ५ देवनमेहै
 देवसमाना दानवमेदानवपरधाना ई मानुषमेअतिमानुषसोई धरमात्मति
 हिसमनहिकेई ७ जेतनीमायाहैजगमाही असनहिकोउजोजानतनाही ८
 दोहा त्रिभुवनकेसववस्तुकोअविअविसवसार प्रगटायोयहजगतमेहरि।
 प्रद्युम्नकुमार १ कवित्तकोटिससीसीलसीमुषमेछविसीसीसुधासीठरैमृदु
 वानी भोहकसीधनुसीविलसी गतिमेनसीकेहरिकीगतिमानी कामफसी
 सीफवैमुसक्यानिजसीजगमेसवभातिसयानी नैसुकनैनकीसैनलषेदिवि।
 देवनदारहूहोतीदेमानी १ तेजमेसूरजसोजगमेसुगभीरतासिंधुसीसीलकी
 भाई यावकसहैप्रकासमेपूरछमासीछमासवकोषुषदाई विक्रममेतौनिवि
 क्रमकेसमसहैअतिक्रमतानहिपाई मारहीकस्मकुमारभयोतौकहोअलगि
 जायवडापनोगाई २ सोरठा तेरेभागिवसातकस्मकुवरजोपैमिलिहितौसति
 मानहिवात पूजिहितुवमनकामना १ दोहा सषीसुचिसुषीकेवचनचंद्रमुषीसु।
 निकान प्रभावतीअसिकहतिमैआनंदउरनसमान १ चौपाई महसुनौकानन।
 वहुवारा नारदअरुपितुवचनउचारा १ अचुतलियअवनीअवतारा मनुजसरि
 सवहुकरहिंविहारा २ निजआयुधदैत्यनकुलजारा होइनकसअसनासुकुमा
 रा ३ पितुकुलतेपतिकुलवडवारा असवेदनसतिकियोउचारा ४ तातेहेसाविसु
 नहुहमारा जोकीन्हैयाउरविमलविचारा ५ होइकंतममकस्मकुमारा सोउपा
 यकरुलगेनवारा ई सुनौमहहरिसुतअवतारा कियसंवरसंगरसंधारा ७
 विक्रमताकोसतिअपारा ताहिसरिसनहिऔरउदारा ८ दोहा जवतेअवननमे।
 परेसुंदरवचनतुम्हार तवतेमनप्रद्युम्नमेलाग्योसषीहमार चौपाई येनहिसा
 षीदेवातउपाई जामेहरिसुतमोहिमिलिजाई १ मैदासीहौसषीतिहारी अवपु
 जवहुअभिलाषहमारो २ तेरेपायनपरहुंसयानी ल्यावैइतसुतसारंगपानी
 ३ जोइतकस्मकुवरकोलैहै तौफलानदानकोपैहै ४ प्रभावतीकीसुनिमृदु।
 वानी हंसीकहनलगीहरवानी ५ तेरेहितमैदूतिहुहैहौं करिउपायहरिसुतहि

मिलैहैं ईवैठैहैं हरिसुततुवपासा त्वश्रुतिहिसवविधिममआसा ७ अवन
हिकरुसंकासुकुमारी सुरतकियेरहुगिराहमारी ८ दोहा असकहिकैहंसी
तहोवज्जनाभदिगजाय करिवंदनवैठतभईदानवउरसुषलाय चौपाई तव
असुरेसकह्योअसिवानी सुंदरिहमसोकहहुवषानी १ विभुवनमहतमवि
चरनरहहु कहैकौतुकदेख्योसोकहहु २ तवहसीहसिगिराउचारी कौतुक
यहमोहिपस्थोनिहारी ३ नटनिरख्योमैयकद्रगमाही जाकेसमविभुवना
कोउनाही ४ जोकवहुकोउकियनप्रकासा सोनटनाटककरततमासा ५ अ
हेकामरूपीनटसोई मोहतहैजोहतहैजोई ६ सिवविरंचिवासवदरवार और
हुम् भूपतिनअधारे ७ जहांतमासाकरतोजाई तहेतुरततेहिंलेतरिभाई ८ ॥
सुरपुरनरपुरनागपुर कौतुककरतविचित्र नटनितविचरतरहतहेमान
हिसवतेहिंमित्र चौपाई सुनिहंसीकेवचनसुरारी ललकिआसुअसगिराउता
री १ कौतुकसोनटकेरमहाना चारनमोसेकियेवषाना २ तवनेदेषनतासुतमा
सा मेरेमनवादीअतिआसा ३ त्यावैहंसीताहिलेवाई तुरततमासादेदषवाई ॥
४ तवसुचिमुषीकह्योमुसकाई गनुग्राहकतुमदानवराई ५ काननसुनतरा
वरोनामा नटअहैंआसुहियहिधामा ६ मैतेहिलैहैंअवसिलेवाई कौतुकदे
हैंतुमैलवाई ७ तवदानवबोख्योहरवाई करिउपायतैत्यावलेवाई ८ दोहा
तवहंसीचलिकेतुरतसवहंसनलैसाथ सुरपतिसोअनांतकहिगईजहांजुना
थ चौपाई हरिसोकहिगैसकलहेवाला तवप्रदुम्नहिकह्योछपाला १ गक
हंवैगिवज्जपुरमाही आहहुतहोप्रभावतिकाही २ तवहरषितजडुनदननंद
नचलैतहंकरिपितुपदवंदन ३ आपभयोसवनटकोनायक सांवहिकियोपि
दृषकलायक ४ गदकोपारियासुतहंकीन्ह्यो औरहुनरतकवहुसंगलीन्ह्यो ॥
५ वारवधुनकोनटीविनाई भइहुनटकोसंगलेवाई ६ मायाभैरविकामगजनि
जौनउडनवारोअसमाना ७ तापरसवकोलियोवढाई चलोवज्जपुरसुतजदुर
ई ८ दोहा रह्योवज्जपुरवाहिरेसाषानारमहान तहंपहुंओप्रधुम्नभटधरिनट
भेषसुजान चौपाई दानवसकलसुन्योअसकाना आयेनटकौतुकीमहाना १ ति
नहिलोलायकियोसतकारा लागिगईदानवदरवारा २ औरहुनुरखालवहुनारी ॥
देषनकोनटकौतुकभारी ३ तवजेदानवरहेप्रधाना नटनवोलिअसवचनवषा
ना ४ जोआवैतुमकोगुनषासा सोकीजेअवआसुतमासा ५ येवमस्तुप्रधुम्नजवा
री रामायनलीलाविलारी ६ आपभयेरधुनंदनरूपा गदकहलकिमनकियो
अनृपा ७ सांवहिजनकसुताकरिलीन्ह्यो भइनामनटदसरखकीन्ह्यो ८ दोहा
औरहुसवजेनटरहेऔरनटीछविषानि तेतेसोईरूपधरिलीलारचमहानि २ ॥

चौपाई प्रथमहिप्रगटेदसरथराजा भाइनभृत्तिनसहितसमाजा १ विनापुत्रनि
 नकोदुषभयऊ तवसुमंत्रसौमंत्राहिलयऊ २ रोमपादभूपतिपुनिप्रगटे गनिकनआ
 न्योपुनिनिजनिकटे ३ तिनसोकहरिपिश्रंगिहिर्यावहु तौतुममेरेवरसुषळा
 बहु ४ वारवधूकाननमहंजाई श्रृंगीरिषिकहंतुरतलोभाई ५ रोमपादकेनिक
 टहिआनी तिनकोलषिन्पत्रतिमुदमानी ई तिनकहंसांतासुताविवाही तहंग
 वन्योदसरथहुउछाह ७ सांताजुतमुनिकहंघरल्यायौ अस्वमेधकीन्ह्योसुष
 छायो ८ पुत्रदृष्टकियरघुकुलराऊ चारिपुत्रभेअमितप्रभाऊ ९ दोहा रामभ
 रतअरुलषनरिपुसूदनअसजिनानाम करीवाललीलाललितअवधमगरके
 धाम ३ चौपाई विस्वामित्रभूपटिगआये मषरक्षनहितविनै सुनाये १ रामला
 षनकहंमागिमुनीसा चलेसंगलैदेतअसीसा २ भारगमहमुनिअतिसुषछाई ॥
 रामलषनकहकथासुनाई ३ पुनितारुकैहन्योरघुनाथा पुनिमुनिआश्रमगेध
 नुहाथा ४ तहंमारीचहिरामउडायौ हन्योसुवाहुपरमसुषछायौ ५ पुनिविसाल
 पुरगेरघुराई मिलेसुमतिकहंअतिहरपाई ई रघुवरपदलहिगौतमनारी प्रगा
 टकियौसतकारहिभारी ७ जनकनगरगेपुनिदोउभाई सभामहिधनुभंज्योजा
 ई ८ दोहा सीयस्वयंवरहोतभोचारिउवंधुविवाह परसरामकोमदहन्योअवा
 धगयेसउछाह ४ चौपाई रामतिलकलषिकेकइसोकू पुरजनकाहभयौदुषथाकू १ राम
 सीयलक्ष्मिनवनगौने दसरथगेसुरयतिकेभौने २ गंगातटवसिमिलेनिषादेपुनिप्रया
 गगेजुतअह्लाहै ३ चित्रकूटगेअतिसुषधामा वसेजानकीलक्ष्मिनरामा ४ भरतसत्रु
 हनअवधहिआये करिपितरुत्तिपरमदुषछायै ५ चित्रकूटगेरामलेवामैलेपाडुकाग
 येनिजधामै ई अनसुइयाआश्रमगेरामालेपाडुकावसेनिजधामा ७ मिलिसरमंग
 हिरुपानिकेह मिलेअगस्तिहिसिष्यसमेतू ८ दोहा पंचवटीमहवसतभेकाटिसुपनषा
 नाकषरदूषनत्रिसिरादिवधिकियोविजैकीधाक ५ चौपाई हन्योमरीचहियुनिरघुरा
 ई रावनहरीसीयकहंआई १ पुनिजटायुसंगसंगरभयऊ ताहिसीयसुधियितुगति
 दयऊ २ पुनिकबंधकरकियोविनासा सवरीकहंमिलिसहितहुलासा ३ कि
 योसुकंठहिसगमिताई वहरिवालिमाख्योरघुराई ४ मारुतसुतहिसीयसुधि
 हैतै पठ्यौलंकाधिपतिनिकैतै ५ सोकूद्यौसतजोजनसागर सियहिरामसुधि
 हियसुषआगर ई वागउजारिराससनमारी आयौतहंलंकापुरजारी ७ सागरत
 टगवनेरघुराई सेतुरचेकपितरुगिरिल्याई ८ दोहा सेनसहितसागरउतस्त्रिजा
 यलंकरघुनाथ सकुलसदलरनघोरकरिहनतमयेदसमाथ १ चौपाई सीताल
 हिचडिपुहुपविमानै कियेअवधपुररामपयानै १ पुनिभोरघुपतिनृपअभिषेकू
 भयेसुषीपुरप्रजाअनेकू २ रामवरिचनिरषितेहिंठासा जकिसवरहेलहेसुषधा

मा ३ वृद्धासुरतेहिकालहिकेरे वारवारवचननअसटेरे ४ हैसतिहैसतित्रैसहि
भयऊ यहनटअतिअचरजकुरिगयऊ ५

२ वारवारसवननटनसराहै सवकेअतिसेवह्योउछाहै ६

चौपाई

ई १

वाजवजाउव तिनकोसतिसुधाकरप्याउव ३
जसनटकोतुककरहिमहाना ४ वज्रनाभसुनिदानववानी
ह्योसुषमानी ५ साषानगरजाहुतुमधाई ६
दतहुनटननिकदभूटआई वज्रपुरहिलैगयेलेवाइ ७
सी चलेसंगमहआनंदरासी ८ दोहा ९
म तिननेवासहितदेतभोनवअवाससुषधाम ३ चौपाई १०
कवाना पठयकियोसतकारमहाना १ सभामहिबैठेअसुरेसा
साजुनिवेसा २ महामहादानवनवोलाई अतिदीरघदरवारलगाई ३ नदनवो
लावनदूतपठायो तेनटसभाजायसिरनायो ४ मोहितभालपिनटनसुरारी
योभूरिभूषनपटभारी ५ तहोभूषनचिकनदुरायी
यी ई सकलसमाजजवैजुरिआई तवदानवअसिगिरासुनाई ७ नटअवआ
पनाकरहुतमासा देषनकीसवकेमनआसा ८ दोहा
दियालगायकनात पहिरियोसाकसुहावनीकोतुककियोविष्यात ९
सुहावनवाजवजावन सुधासरिसअवननसरप्यावन १०
यमदगा तेसहिसाववीनवहुरंगा २
सोपागे ३ नाचनलगीनटीगतिधारी यकटकदानवरहेनिहारी ४
रागगांधारा काननपरीअमीसी
नटीनेहिकाला ६ लीलाकियगंगाअवतारा ल्यायेभूपभगीरयधारा ७
असवचनवपाना औरतसासालषहुसुजाना ८ दोहा रावनकृतरेभागवननस
कूवरकीसाप सोहमदेतदेपाइहैं तुमकोमहाप्रताप ५ चौपाई असकहिसरना
मजदुकाही रावनरूपवनायतहोही १
विलासा २ नलकूवरप्रदुम्नद्वैगयऊ सोवकुमारविदूषकभयऊ ३
नजेहिविधिरभै सोइलीलासवकियोसदमे ४ जेहिविधिनलकूवरिदियसापा
सहीदसाननजेहिविधितापा ५ सोसवलीलाप्रगटदेपायो सकलदानवनसनि

जनायो ई नाचहिगोंवहिंभाउवतावहिं नकलदेवावहिवाजवजावहिं १ मोहिगयेसव
 दानववीरा वहनलगे सवकेद्रगनीरा ८ दोहा वज्रनाभअतिमोदलहिवारहिवा
 रसराहि कह्योनअसनिरथोकवहुं सुन्योनकाननमाहिं ई चौपाई असकहिभू
 षनवसनअमोला औरहुमनिगनपरमअतोला १ वैदूरजमनिकेवहुहारा ॥
 औरविमानविचित्रअपारा २ कामगरथअकासकैगामी गजअकासचारीवहु
 मामी ३ सीतलसुषदसरसअमरागा वज्रनाभदीन्ह्योसुषपागा ४ औरहुवहु
 तरतनपटभारी नटनदियेदानवदरवारी ५ दियोइनामअमितसुषमानी वा
 ज्रनाभदानवकीरानी ई वारवारकरिकैसतकारा वज्रनाभवरवचनउचारा १
 नटदीन्ह्योहमकोसुषभारी कवहुनहमअसनृतिनिहारी ८ दोहा जाहुसदनक
 हैअजुअवकालिहआइयोफेरि वसहुहमारेनगरमहकरिकैप्रीतिघनेरि १ चौ
 पाई असकहिनटनविदाकरिदीन्ह्यो आपहुगवनभवनकहंकीन्ह्यो १ तहं
 हंसीसुविमुषीसुहाई प्रभावतीकेनिकटहिजाई २ बोलीवचनमेंदमुसक्याई ॥
 मेद्वारिकापुरीमहजाई ३ लषियकांतमहकृष्णकुमारै तोरिप्रीतिकहिगईअ
 पारै ४ सोसुनिअतिअनंदितभयऊ मोहिनिदेसवेसअसदयऊ ५ आजुसो
 भकेहमउतअहं प्रभावतीकहंअतिसुषछैहं ई कंतमिलनकीकरहुतयारी
 धनिहैभाग्यतोरसषियारी १ मेरेवचनसत्तिउरराषे मृषाकवहुजडुकुलना
 हिभाषे ८ दोहा सषीसुविमुषीकेवचनप्रभावतीसुनिकान हरषीवरषीनैनज
 लरह्योनतनमहभान ८ चौपाई पुनिहंसीसीगिराउचारी आजुसत्तिसषिभा
 ईहमारी १ आजुनिसामहममग्नहमाही सैनकरहुकछुसंसेनाही २ तुमतेजुत
 मेघानपियारो देखनचहोंमहांछविवारो ३ मिलतअकेलैमोहिभयलागी बोलि
 नअईलाजअतिजागी ४ हंसीकह्योसैनमेंकरिहों तुवकारजकरिअतिमुदम
 रिहों ५ तवहंसीकहलैसंगप्यारी मनिमंडितचढिगईअटारी ईरचितजौनवि
 स्वकरमाकरकीमनुप्रगदीसुषमाआकरकी १ तहांसाजुसवसुषदसजाईवै
 ठीकंतमिलनचितचाई ८ दोहा विदामागितातेतुरतहंसीवायुसमान कृष्णकुत
 रअननहितैआसुहिकियोपयान ६ चौपाई जायप्रदुम्ननिकटसोहंसी कहीप्रा
 भावतिप्रीतिप्रसंसी १ दनुजसुतादिगआसुहिआई अतिप्रमुदितकैगिरासुनाई
 २ यकछनधीरजधरहुकुमारी आवतहैतुवअनंदकारी ३ उतैकृष्णनंदनछविवा
 रोमालिनिकेसगमाहिनिहारो ४ प्रभावतीहितलैसुममाले जातरहीसंजुतआ
 लिजाले ५ तवमधुकरकैकृष्णकुमारा मिलिप्रविस्पोअलिअवलमभररा ई सुदि
 तमालमालिनलैजाई प्रभावतीकहनजरकराई १ तासुसमीपधर्योसुमभाजन ॥
 गुंजहिभंगपरमसुषसाजन ८ दोहा यतनेमेआवतभईसांभसमैसुषदानि जातभ

एत धारिरूपलघुकिरह्यौतेहिनाटकप्रवीन ११ इतनेहो

विचैदैगहिसपिहाय बोलीवहकवत्रैहसुतजडुनाथ
सरसीलागि होतीहालदुसालेअतिदुषपागि २ तनक
गवारि विरहजालजारतिअंगमलयवयारि ३
हेत अवसपिवोगिमिलनकोकलुकरुनेत ४ जेदपिस
हेहोत तदपिआजुमोहिदाहृतकियोउदोत ५
लसेज यकरविप्रगटेप्राचीतीषनतेज ६ असदुषपस्योनकवहसजनीमोहि
वेगिमिलावैपियकोदयानतोहि ७ अवन सुनैपानहिदेस्योतासुसरूप ८
लगेअवहीतैअंगअनूप ९ धिगधिगहैधिगहैसपिनारिसुभाव
ओरहिहोतउछाउ १० हेसजनीसतिमानैमेरीवात ११
पुरजात १० नहिसोहानघरवाहेर नहिपरिवार छलियाअतिछलकी
न्हैछलीकुमार ११ मदनभुजंगमकाद्योंमोहिसपिहाय चढिआयोविषकैसे
जीहैहाय १२ आलीअवअचरजयहलेहिनिहारि चंद्रकिरिनतेप्रगटीआजु
मारि १३ सुनतरहीमलयानिलसीतल होतमेरेअंगअंगपावककरतउदोत १४
लागीउरमेआलीमदनदमारि प्यायपियाअधरास्निनदे हिनेवार १५ सजनी
जसजसरजनीआवतजाति तसतसउरहिधीरतामारिपराति १६
लसवहैगेदृगनदेशात येतेहुपरवहकपटीनहिदरसात १७ दोहा
यहचरीसुनुरीअरीसयानि असउचरीपीरीपरीविरहभरीसुरभानि कोपा
ई प्रभावतीताटकहितेतवहंसीकोसुनिपस्योसुषदरव १
मारी प्रगटवचितहियरतेनिहारी २ तातेप्रगटतहोअवहंसीदेहोसुषयाको
दुषध्वंसी ३ असकहिप्रगट्योकुलकुमार मनहकोदिससिप्रभापसारा ४ रहे
प्रकासअवासहिछाई देषतवनैवरनिनहिजाई ५ प्रभावतीसांतवकहहंसी
लघुपतिनिजगतप्रसेसी ६ उठीचंद्रमुखिचौकितुरंते लथोकंतविलसतअ
नते ७ उरहिवढ्योआनंदअपारा यवपायजिमिपारावारा ८ दोहा कवहुलथोआ
सरूपनहिप्रभावतीनिजनैन मदनभयोसाधवसुवनकोवरतैमतिअन कविन
नेसुकहीतिरछेहैंवितैपुनिघुघुटकोपटवोटहिकीन्ही मंदहिमंदमुखेसुसका
यनवा यनिजेनवलाभिरलीन्ही श्रीरघुराजप्रमोददरजमनैमनआपनेकतहि
चीन्ही बोलनकोकियोकेतौविचारपैलाजनिगोडीनवालनदीन्ही ९ दोहा तुवत
नपुलकावलिबलितगहिप्यारीकोहाथ संदमंदवोल्योवचनदेतमोदरतिनाथा

कवित तेरोपायसासनमेद्वारिकातेआर्यौधायकरिकैउपायकेतीआयइतहंगा
 यौ तेरोचंदवदनविलोकि कैं असोककैंकैलहिमुदयोकमैनिहालअतिसैमयौ॥
 रघुराजमोहिलषिवोलतिनकाहेवैनअमलकमलसेनवायनेनकैलयो प्रथ
 मसुधाकेकुंडमोहिअन्हवायप्यारीअवविषवेलिवाजमेरेउरकोवयो१ कोटिस
 सीसीप्रभामुषकीनहिंतेरेछिपायेछिपैगीकहीरी प्रीतिकीरीतिकैरतजिभीति
 अरीअनरीतियौकाहेगहीरी जोरिकरैमैनिहारिकहोंविनतीयहमोरिसुनैतो॥
 सहीरी मोहिलगाउहियेमहंप्यारीनतोममजीवनरैहैनहीरी २ सोरठा रचिगं
 धर्वविवाह करैअनुग्रहमोहिपर अवहैकालउछाह प्यारीप्रीतिनिवाहिये१
 चौपाई असकहिकैमनिषंभाहिमाही पावककोप्रगटायतहोही१ सुमनहो
 मतहैकियोकुमारा पानिग्रहनकैमंत्रउचारा २ कंकनकलितकमलकरताको
 गहिरतिकंतपरममुदछाको ३ पावककोपरदक्षिनदीन्ह्यो यहिविधितासुव्या
 हतहैकीन्ह्यो ४ पुनिहंसीसौकह्योकुमारा वैठहुजाइसषीतुमद्वारा ५ काहुकोन
 हिआवनदेह हमदुनहैनरक्षहुकरिनेह ई हंसीजाइहारमहवैठी मानहुसुषसमु
 द्रमहंपैठी ७ तवअतिमोदितहैरतिनाथा मंदमंदगाहिसुंदरिहोथा ८ दोहा सेज
 हियैवैठाइतेहैकियअधरामृतपान जिमिअरविंदमरंदमेरहैमिलिंदलोभा
 न१ सवैया षोडसमोजविथारसमोदरहेदोऊ सेजमेसोडसपारी मेदकेबुंदा
 नचंदनसोअरविंदसेआननसोहतभारी श्रीरघुराजसुवासविलासअवासक
 रैचहुपासपसारी मानोहैमंतमेहैमलतालपटीहैतमालहिमेकनधारी २ दोहा
 करतप्रभावतिसंगमहवहुविधिरासविलास पूषनप्रभुप्राचीरिसापूरनकि
 योप्रकास१ चौपाई जानिभोरजदुनाथकुमारा प्रभावतीसोवचनउचारा१ डेर
 हिगवनहिजोकहंप्यारी फिरिअहैतुवनिकटसिधारी २ प्रभावतीअतिसैदुषछा
 ई जसतसकैतेहिंदयोविदाई ३ जायदिवसभरिरहिनिजडेरा आर्योफेरि
 सोभल्लहिंवैरा ४ यहिविधितहजुनदननदन वस्योप्रभावतिअनअनदन ५ वज्र
 नाभकेनितैनिवासा आयकरैनदनटीतमासा ई यहिविधिगयौकालकछुवीती
 दानवकरीनदनपरप्रीती ७ यतनेमेकस्यपकैजागा भईसमायतसहितविभा
 गा ८ दोहा वज्रनाभयहजानिकैसिगरिसचिववोलाय जीतनकोसवसुरनको
 मंत्रकियोमनलाय २ सचिवविचारिअसाठअवाई कियोमंत्रअतिसैचितचा
 ई १ पायसमेनहिकरहुजवाईकातिकमेप्रभुकिहोषडाई २ हंसद्वारिकहिनिनउ
 डिजावै हरिसोनितकीषवरिजनावै ३ वैसहिअमरावतिकहंजाई देहिइइसोष
 वरिजनाई ४ वज्रनाभयहचरितनजानो भयोकालवसअतिवलवानो ५ प्रभा
 वतीकेसंगहिमाही करैरैनभरिसैनतहोही ५ रतिपतिरहैदेवसनिजडेरै देषन

१३. १६ कछु दिन मह पुनि सोन टनागर १६. १६ तेहि १६. १६
 १६. १६ अंतरहित तहं रतिपति रहहीं सदां हंसते हिरसन करहीं १६. १६ दोहा
 विध विलासहु हासनि तरति पतिक रहि सलील प्रीतिर १६. १६ १६. १६
 उसील १ प्रभावती प्रद्युम्न के लखि लखि विपुल विलास १६. १६ १६. १६
 पूजहि नहि मन आस २ चौपाई वज्रनाभ को आत सुनाभा १६. १६ १६. १६
 आभा १ चंद्रवती गुनवती सो डूजी जिनकी सुरललना कछु विपूजी २ १६. १६ १६. १६
 भावति भवने सहज हि सो भद्रो किय गवने प्रभावती प्रद्युम्न हिकाहीं १६. १६ १६. १६
 यो येक से जही माहीं ४ तव विसमय भरि बुझन लागी १६. १६ १६. १६
 रागी ५ प्रभावती कहवात वनावति भगिनि सोहि विद्यायक आवति ६ १६. १६ १६. १६
 हांताहि दिग आनो प्रगटै कवहुं न यह तुम जानो ७ दानव देव विवस अनुगू १६. १६ १६. १६
 जाइ आवै सोइ करे सोहागू ८ दोहा सो भेदेव कुमार यकनाम प्रद्युम्न हि जासु १६. १६ १६. १६
 ताहि वलि निज अंनम पूरहुगी निज आसु ३ चौपाई तव गुनवती चंद्रवति वली १६. १६ १६. १६
 अपने उर की आस यकी १ हमहुं को तुम देहु देखाई १६. १६ १६. १६
 ई २ प्रभावती तवरति पतिकाहीं दियो देखाइ भ गिनिकहे ताहीं ३ निरपत मो १६. १६ १६. १६
 हि गइतहुं दोऊ कहहि कि असंवरल ध्यान कोऊ ४ दोऊ प्रभावति सो पुनि भाषी १६. १६ १६. १६
 रति पतिकहुं निज पति अभिलाषी ५ हमहुं कहै हे भगिनि सोहाई यही कुवर १६. १६ १६. १६
 कहै देहु मिली ६ तव सो कहे को कालि तुम अयो तव मो वचन सत्य सुनिलेयो १६. १६ १६. १६
 अस कहि भगिनि न करी विदाई प्रभावती पुनि अति सुपछाई ८ दोहा कलौक १६. १६ १६. १६
 त सो वचन असमम भगनि न सुषदेहु तुव अधरामृत पियन को तेऊ किये सनेहु १६. १६ १६. १६
 ४ चौपाई तव प्रद्युम्न कलौ सुसकाई हमउ पाइ सो दत वनाई १ वली अहं गदका १६. १६ १६. १६
 काहमारे सावभात मोहि प्रानपि आरे २ तिन दोहुं न तिन दोहुं न केरो होव समाग १६. १६ १६. १६
 मवचित निवेरो ३ लै अहो मे कालि दुहुन को होइ व्याह तुव भगिनि न उनको ४ १६. १६ १६. १६
 अस कहि भोरहि सि विरसि धार्यो गद अरु सावहि वचन उचार्यो ५ १६. १६ १६. १६
 सुरस निवेसू करहुत हो अववा सहमेसू ६ १६. १६ १६. १६
 नको लै गयो उडाई ७ राबो जाइ प्रभावति अ १६. १६ १६. १६
 दोहा प्रभावती तव कहति भै देहुन १६. १६ १६. १६
 इ ५ चौपाई अस कहि गद अरु संवकुमारे १६. १६ १६. १६
 नवति सावगदे चंद्रावति भोग १६. १६ १६. १६
 रा रंगे सरसरति रंग गंभीर १६. १६ १६. १६
 धारै ४ के सवदा सव अवदुत १६. १६ १६. १६
 रे असुर न कह मारी जा १६. १६ १६. १६

नजातदानवभयमाने ७ अशोक रत विचारत हाहा रमत असुरदुहितन सेगना
 हां ८ दोहा आयौ मास असाढत है घेरि सुघन घहरान प्रभावती सौत है लग्यो।
 करन प्रद्युम्न वधान ६ सवैया आनन तेरे समान समी अवनाहि दे पात महा
 सुषदाई तेरि अके सन के सरि से विचवारि दमाह रह्यो है दराई तेरि अमोतिन
 हारहि सी जलधार रही है धराम है छाई ज्यौ तूल सै मम अक मे प्यारी ल से घन मे
 चपला सौ सुहाई १ दोहा सुंदरि रद अवली प्रिया जे सी तु वदर साति ते सै वा।
 रिद वीच मेव क अवली विल साति १ वृडे सरन सरोज सव अवन हि कत हू दे पात
 वाठ्यो जद्यपि अतिसलिल विन सरोजन सोहात ८ सवैया मारुत केव स अ
 मर मै चहु वोर ते धाई मिलै घन कोरे सोर करै अति घोर परै तिन के विच मेव क चंद
 निहारे श्रीरघुराज मनोवन मे मद्भारत उज्जल दंत निवारे मत्त मतंग कै कोपम
 हाउ भै जुड़ करै मघवा के प्रचारे १ दोहा तीन वरन को धनुष यह सोहत सुघरि अ
 कास मानहु तेरे नैन की कियो कटाक्ष प्रकास २ कवित नदत निरषिन व घन नम
 ठौर ठौर पुछ्य सराई सोर कै कै मत वारे है मंडित करत कुलिकानन महल हू को
 नाचत मयूर चहु वोर छ विधारे है भाषै रघुराज सुषी संग लै मयूरिन को विहारे है।
 रित त्रिन मडि सुद्वारे है प्यारी अहै पूरे वैरी विस्व मे वियो गिन के तै सही सजौ गि
 न के साचे सुष कारे है १ वारिके धारन छै निक से अति सीतल मंद सुगंध सुषारी
 हे लिन को सुष हेत सही हठिहार कहै रति स्वेद को प्यारी श्रीरघुराज नया समदू
 सरोद विपरे जग मे सुषकारी पाव सकाल मे पौन विना परि पूरन प्रीति न होती
 हमारी ४ दोहा सोरन को अति मुदित लषि भये मान ते ध्वंस मान सरोवर वास
 के लो भी उडिगे हंस १ सार स सहित करा कुलौ निरषि पुल निजल पूर चातिक ते
 अपमान लहि गवनत भेव हू दूर २ सेष सेज मै सैन किय नारायन यहि काल अ
 मला कमला करत मै सेवन कलार साल ३ मंजुल वंजुल फूलि रहेति मि के तकी।
 कानन मे छ विछावै सोहै कंदव कंदव हरे लतिकाल हरे तरु सौ भिलि भावै वारि भ
 रे विल ते विष के धरवा हे रवीरु धमे च द्वि जावै ते पुनि कै पुहुमी मे परै त हं भौर न भी
 रते जानन पावै १ सोहिर ही अरी भूमि हरी द्विग हेरत ही हिय मोदव दवावै बीच हि
 बीच हि वीरव धूटिन की अवली अति सै छ विछावै श्रीरघुराज विचारिक है जया
 मा अ समेरे हिये मह भावै चूनरी वेढे नई दुल ही उमही मही मे घ मिलै मनु जा
 वै दोहा प्यारी यह न भ मे लवै कौतुक करत समीर मे घन मे घल राव तो कारि
 कै वेग गांभीर सवैया घेरि चहु कित ते घन घोर धरा औ धरा धर मे जल दारै
 फूटि गये सर औ सरि सेत सवै थल पूरित वारिकी धारै चातक के मुख येक।
 हूँ दय स्योन हि श्रीरघुराज उचारै ज्यौ सुकिया के विलोचन मे पर पूरुष के।

सोरठा शङ्करधुनिचहुवार ठोरठोर सोहतिभली मनहुवेदको सोर सिष
सवेया

आवत १

वारखिपात १

तयह

तक

फैलीतुवमुयचेद ४

ताकोबुधउत्तमसुतमानो १ बुधसुतपुकरवामहरांजा

जा २ आयुआदिकहुभेसुततिनके सुवननहुषमूयतिभेजिनके ३ सुरयतिराजना

त्रिभुवनसुजसपूरिनिजलीन्हो ४ पुनिजेहिंवसमाहसुनुप्यारी ५

जेहिंवसहिमहत्रिभुवनवाला मोपितुप्रेगदिकुस्मेकयाला

तासुवसकी

ममजनककोजोत्रिभुवनकेनाथ

पाई यहिविधिवरनतपावसकाही विहरतप्रभावतीनेहमाही

केमासा छायेसरदप्रकासअकासा २

सुरसरगा ३ गयोवज्जनाभक्तदाही त्रिभुवनविजयचह्योमनमाही ४

स्पयतववोले वज्जनाभक्तमहोउनभोले ५ तुमनइंद्रयद्रपावनलायक

धिकअहेसुरनायक ईकस्पयवचनअसुरनहिमाना

७ भौनआयनिजसेनवोलाई कियवासवपरकोपिचढाई ८ दोहा वासवयहसुधि

पायकैहंसनतुरतवोलाय कहिसंदेसद्वारावतीदीन्हेतुरतपगय ३

आयहरिसोअसभाषे वासवअवअसमनअभिलाष १

वारा वज्जनाभकोकरहिसुंधारा २ गाव

ययाना ३ तवहंसनतेहरिहसिकहेऊ जाइप्रदुम्नपासकहियक ४

हनेतुरतै जवलोकरैसुरननहिअतै ५ यहिविधिसासनहरिकोपाये

जपुरआये ईहरिसासनहरिसुतहिसुनाये तवप्रदुम्नतिनसोअसगाये ७

वतीहेनारिहमारी करैजुद्धनहियहीविचारी ८ दोहा

सनयहदीन होतजन्महीहोयगेसुतकि सोरवलपीन ४ चौपाई सख्खसारस्वसा
 वजाननवारे कैहैंतीनहु सुतछुविवारे १ असकहिकीन्हेंहंसपयाने प्रदुम्भारि
 कहेंसुषमाने २ प्रभावतीकेभयोकुमारा हंसकेतुजेहिनामउदारा ३ चंद्रावतीचं
 द्रप्रभजायो गुनवतिगुनवंतहिप्रगटायो ४ जन्महोतेहोभेवलवाने सख्खसा
 स्त्रतेसहितसयाने ५ विचरनलगेमहलमहसिगरे सायुधसुंदरअतिवैनिडा
 रे ई गहरक्षकजेरहेतहाही तेनिरषेतिनपुत्रनकाही ६ अतिसभीतकैकरि
 अतुराई वज्रनाभकेनिकटहिजाई ७ दोहा जोरिकरनअतिकय ततनदिय
 असवचनसुनायतीनपुरुषअंतहपुरैहमकहेंपरेदेवाय ८ चौपाई हमतिन
 कोनहिजानहिनाथा तेवरअसुधलीन्हैहाथा ९ अहैकहाँकेकोनपगये भीतर
 मोनकोनविधिआये २ पवनहैनहिकरिसक्योपयाना हमयहिविधिकियरक्षा
 विधाना ३ वज्रनामसुनिरक्षकवानी महाकोयकीन्हैयो अभिमानी ४ वोल्होसि
 गरेभटनवोलाई जाहुसवैअंतहपुरधाई ५ तीनचोरआयेग्रहमाहा तिनकोधा
 रिल्यावहुममपाही दानववज्रनाभकीवानी सुनिगवनेअतिसैअभिमानी ६ चे
 रिलियेअंतहपुरजाई चहुदिसितेवहुवाजवजाई ७ दोहा कहतभयेअैसेवचा
 नकरिकैसोरकठोर धरहुधरहुधावहुतुरतवचिनजाहिंअवचोर ८ चौपाई सु
 निगरजनिदानवदलकेरी जानिचहैंकितलीन्हैयोघेरी ९ प्रभावतीगुनवतिचंद्रा
 वति रुदनकरनलागी समीतअति २ प्रभावतीप्रद्युम्नवोलाई जोरियानिपगमे
 सिरनाई ३ रुदनकरतवोलीअसवैना अवतोवचवकठिनवलअैना ४ हमरेसंग
 तुमहैंकहेंप्यारे असुरमारिडरिहैंवलवारे ५ तातेतुमलैयानिकृपाना करहुद्वारि
 कैतुरतपयाना ६ सुतअनुरुद्धैरुकुमिनिमातै देषहुजाइसहितकुसलातै ७
 जोहमकैसहुजीवनरैहैं तौफिरिकंतनुम्हैमिलिजैहैं ८ दोहा गदसावहुकोस
 गलैअयनेजीवनहेत भागहुकौनिहुभेषधरिगवनहुतुरतनिकैत २ चौपाई दुर
 वासामोहिगिराउचारी कैहैंविधवानाहिकुमारी ९ तिनकेवचनमोहिविस्वासा
 तासुसरवदाराषहुआसा २ असकहिभोनजायअसिल्याई दियप्रदुम्भहिक
 रहिगहाई ३ सोप्रनामकरिलियमसुकाई वोल्होवचनपरमसुषंदाई ४ मतिभै
 आनसिउरमहप्यारी सुनैगिरायहसत्तिहमारी ५ काकरिहैदानववलवाना होइहि
 सकलभौतिकल्पाना ६ पिताककाजैअहैतिहारे जैहैंतेसरहतेहमारे ७ नेकहुजो
 दुषतोहिनहोवैतौभुजडंडमोररिपुषोवै ८ दोहा कस्यकमलपदकीरुपामोपरय
 हिविधिजानु त्रिभुवनमेअसकोउनहीजितैजोमोहिंवलवान ९ चौपाई वज्रनाभ
 कीकेतिकवाता पैसंदेहयहउरनसमाता ९ पितापितृव्यनिरषिवधघोरा पाछेहो
 इद्वितजियतोरा २ तौदुषदूनहोइपुनिमोको यहितेप्रथमजनावहुतोको ३ प्रा

भावतीपुनिमंदहिमंदा बोलीसुनहुकृष्णकेनंदा ४ रक्षद्विजियअपनोसवभाती
सतेहैममसीतलछाती ५
यावचनसुनिजदुपतिनंदा लह्यौतहौउरपरमअनंदा ७ प्रभाव
दोऊ निजनिजपतिनदियेअसिसोऊ ८ दोहा
मनिदेस तुमरसहुनिजनिजजनिसायुधरहियहिदेस २ चौपाई
वचनउचारा हमहिप्रथमजुधकरवअपारा १
वननहिउचितविचार २ विहंसिकहौतवगदवलवाना
पयाना ३ होहमारवालकंतुमदोऊ यहअनुचितकहिहैसवकोऊ ४
महलषहुतसासा आजुकरहुदानवदलनासा ५ तव
निहजनसिलिकरहिलराई ६ यजन
आई ७ जुधहितजातीनिहजनजैहै नौदानवआसुहिइतअहै ८
वधकरितुरतलैजैहै धरिनारि तातेमैअसकहतहौअपनेमनहिविचारि २
ई गदकाकापच्छिमकेद्वारा परेजुइतहकरहिअपारा १
सावधानतहकरहिलराई २ मेप्रविसतहौदानवदलमे
पलमे ३ गदसावहुसंमतकरिदीन्ह्यौ निजनिजद्वारहिकहंगहिलीन्ह्यौ
कलसुतसमरसयाना ४
रा महावलीरुकुमिनीदुलारी ६ न १ का १ ना ५ न
भायो ७ रथ्योसहससिरकोयकनागा तेहिसारथिकीन्ह्यौसुप्रयागा ८ दोहा
निकसतनिरषिनेवासतेदानवकृष्णकुमार ५ ५
र ३ रूदवामन असकहिअसुरवरिवंड गहिसखपरमप्रचंड
यसिंहनादअपार १ तवकलन नके २ १ २ २
र छायेदिगंतनसोर २ ३ न ५ २ २
ल धायेविसिषविकराल ३ मुपतजतज्वालाभाल मुनुमहाकालहुकाल
षट्टिअपार रहिछाड्यलनमभार ४ २ ५ ५ ५
यकयेकसरनअनूप दसदसकहेतिनरूप ५ दलदलतदानवकेर ६
घनेर सूयोऊसानकछार जिमिकरतआसुहिछार ६ तहैअसुरकोऊभागि असु
रेसपैदुषपागि असकियेदीनपुकार वहचौरअतिवलवार ७ कियअसुरदलस
घार मविगयोहाहाकार अवकरहुनाथउपाय जेहिभातिवहवधिजाय ८
वज्रनाभदानववचनसुनिअतिसैकारिकेपि बोलिसुनामैभातकोसासनदियोसवो
पि १ चौपाई वेगिवुलावहुसैनहमारी करहुसमरकीतुरततयारी १ सुनिसुनामअसु
रेसमहाना बोलैदानवदलवलवाना २ दैसवलीजितीनकरोर ३ १ १ १ १

जोरा ३ स्पंदनतरलतुरंगमतंगा महारथी अतिरथी अभंगा ४ परसुपरिधकर
 बालकराला मुगदरमूसलभिंडहपाला ५ औरहुआयुधतीषननाना धारिअसुर
 चढिचढिनिजजाना ६ आयेवज्जनाभकेद्वारे सुरनसमरमेसूदनवारे ७ वज्रा
 नाभलविसैनअपारा रथचढि संगरकरनसिधारा ८ दोहा वज्जनाभरनमहा
 गयोहरिसुतपस्योदेवाय सवेदानवनकहतभोधरौनअववविजौय २ चौपाई
 सुनिस्वामीकेवचनकठोरा धायेदानवतीनकेरारा १ चेस्योहरिपुत्रहिचहुंवोरा मार
 नलागेसस्त्रकठोरा २ तीरनतोपितुरंतहिताको जिमितोयदततितरनिप्रभाके॥
 ३ तहेअभुतविक्रमीकुमारा छाडीधनुषधुनतसरधारा ४ छुरछुरप्रनालीकना
 राचा कढेवानवहुवदनपिसाचा ५ छायरहेदानवदलमाही असनहिकोउजेहि
 तनसरनाही ६ कहूँफिरहिविनसुंडवितुंडा कहूँउडहिंसुंडनकेमुंडा ७ एकसर
 लगिदसविसतनफूटै येकहिसायअसुरमरिजूटै ८ दोहा उठतगिरतपुनि
 पुनिभ्रमतनदत्तवदतभजिजात सहिनसकतदानवप्रवलकृष्णकुवरसरघातचौ
 पाई अंतरिक्षतैकृष्णकुमारा छोडतवारवारसरधारा १ असुमानजिमिउदित
 अकासा किरिनछायजगकरतप्रकासा २ तैसहिकदतधनुषसरधारा लपिन
 परतगोविंदकुमारा ३ तीनकरोरदैसरनमाही किम्भियाकुंभसरिसदरसाही
 ४ कियोदानवीदलयेकवारा परमदुषितवैहाहाकारा ५ आनितनदीवहनतहैला
 गी प्रगटीजोगिनततिअनुरागी ६ काककंकअरुगृहअपारा रुधिरपा नयला
 करहिअहारा ७ धावतभूतपिसाचवेताला गावतनाचतदैदेताला ८ दोहा लो
 थिनसोपुहुमीयटीकटीसैनतहेआसु घटीद्वैकमहभटनकीघटीविजयकीआसु
 ३ छंदतोमरभोअनलकृष्णकुमार दलवनदहततेहिंवारकोउसक्योनहिसमुहा
 य सवचलेदैस्यराय १ गदसांवकेढिगजाय लागेकरनरनचाय गदगहिगदागु
 रुवान कियसमरमहुमहान २ फोस्योमतंगनमाथ भंजोरथनवहुगाथ यकवा
 रअसुरहजारकीहेप्रहारअपार ३ तिनकोसहतनमाहि गदधावतोभैनाहि क
 हुंदरदंतउषारि वधकरततासुप्रचारि ४ गजदंतलेदोउहाथ फोरतअसुरगना
 माथ गदलषतदानवजूह भागतकरतअतिकूह ५ तेहिमहाकालकराल दानव
 गुनेतेहिकाल उतसांववीरप्रचारि दानवनपैसरभारि ६ कियअंगभंगअनंतकै
 दियेकेतनअंतजेसांवकेसनमुष्य गेसुभटदानवमुष्य ७ तेगयेजमपुरवीरता
 जिसमरमहिसरीर पुनिरुक्मिनीकोनंद वरस्योविसिषकेचंद ८ वैगोतहांआ
 धियार पुनिमचौहाहाकार यहवज्जनामविलोकि दौरतभयौअतिसोकि ९ ते
 हिंसंगसुनाभसुरारि धावतभयौधनुधारिप्रदुम्नपैदोउवीर मारेअनंतनतीरा
 १० तिनकेसरनसवकादि हरिसुतदियौसरयादि लखवैतमासाहेत नभरहेनाका

निकेत ११ गदसांव विरथ हिजानि वासवजरेदुष आनि
 न भेज्योतुरत हरषान १२ गदचद्वयौ गजपस्त्राय सांवहुरथे सुषपाय
 वाहनदोय दिय अ सुरगरवनषाय १३ पुनिप्रवर और जयंत
 मतुरत प्रद्युम्न करन सहाय आयि समरमहधाय १४
 तजियोन अवसर रंद जवहम कहै गेटेरि तव छौडियो सरफेरि १५
 तनतिय जाय दानवन आयै धाय गदसांव हजुधकाहि
 १६ दोहा नारिन धरषन जगत मे सुनिये प्रवर जयंत होत मरन हूँ ते कठिनता ते
 जाहुतुरत १ छंद सुनी हरिके सुतकी वरवानि गये दौ उवीर महा सुषमानि च
 देहा उ अ नत जेवहुवान लिये वहु दान वुके हरिपान १ सुवज्जनाम सुना भप्रवी
 रवली सव दान वहरन धीर
 यार २ कहै वचि है नाहि कृष्ण कुमार किये अपकार हमार अपार रहे अवलोकि
 पिकै इत चौर नजनिहु कालव सैवल मोर ३ सुने अ सदान वकी तहै वानि कह्यो
 १२२ २३ सु षडोतुव सैन हिमद्व अकेल
 दियो हरिके सुत पै सरतौ पि
 का १४ १२ भद्विरषावहु औ नित धार सखे
 १३ तहो हरिको सुत माय प्रधान सखा
 विधान ई तुरत हिना सिदियो अ धियार सवै अ रिमाय भद्विरखार
 १२६ १३ अ नू रवरन मे निज को दिन रूप १ रहे जेतने अ सुरे सप्रवीर
 सव का गुफ भगे भयमानि मनै अ सखे पि
 दोहा येक प्रद्युम्न सो समरमहवचत रहन हि सोय को दिन प्रगद प्रदुम्न भे अ
 १५ १६ छंद लयी देवराजौ हरी पुत्र माया भयो चकतै ठी कये कौना
 १७ १८ न माया वली वज्जनाभा देया यो सोऊ आपन को टिआभा १ कुमारै त
 १९ २० दले दान वैज्जालमाला निछाया तहा वारुनी को कियो दानवा
 २१ जलै धार धाई सवै जुह देसा २ तहां वायवी को पसाखौ कुमार उडे से घमाओ
 सव रवे त
 नस्यो वायु को वेग सै गाममाही रवौ वज्जमाया प्रदुम्नो तहोही तव
 चदै स माया कटी जोगिनी भूतिनी भीमकाया
 तुरतै दह्यो जोगिनी औषवी सा महो दै स गंधर्व माया पसारी
 २२ २३ न सै अ पसरगान गंधर्व कर्ते महामाधुरे सार कै सो दभते तहो ग्यान
 स्या २४ नस्यो आसु गंधर्व कौना द्य सारा ई सु
 नदै स कीनी सवै देव तै को महामाभीत दीनी रवी सगिमाया तहो कृष्णनंदो मर

मोहनी को कियो तत्र मंदा १ रची सूर्यमाया तहां दैत्यराया महा अंबर सूर्य संध्या।
 तच्छाया गोविंदो तने गाडुरी को पसास्यो। कढे वैन ते वै अह। भक्षडास्यो ८ दोहा साया
 वली विचारिकै प्रदुम्न हि असुरे स हनन लग्यो दिव्यास्त्र तहं करिकै को पत्र से स १
 छंद त्रोटक वरुनास्त्र हि वेगि चलाय दियो पट्टि मंत्र हि को यक वान लियो हरिको
 सुत आवत देषित हं। तुर ते धन दास्त्र चलाय महा १ किय वारन वारुन अस्त्र हि
 को तव दैत्य लियो यक सस्त्र हि को जमराज हि मंत्र हि को पट्टि के हनि दीन प्रदा
 म्नि हि को वट्टि के २ तव वासव अस्त्र कुमार लयो हनि जाम्य सु अस्त्र हि रोकि दयो
 तव लै विधि अस्त्र सुरा रिह न्यो अववाचत ना अ सवैन मन्यो ३ तहं कृष्ण कुमार
 हुं प्रमह सिंहर लिय चित्त विचारि न और भिरे दोउ सायक जाय अका सलरे समता
 लहिते तहं आसु जरे ४ तव दानव पासु पतास्त्र लियो सब लोकन को अति भीति।
 कियो चहुं वोर रह हारव छा य रह्यो सुर सिद्ध हस्त्र स्तिसषे दक ह्यो ५ लषिया सुप
 तास्त्र प्रकास महा पितु को लिय अस्त्र कुमार तहां उत संकर अस्त्र चले सौरव के ६
 तव सुत अस्त्र चले जव के ६ सुरमानि महा परले मन मे भजिगे तजि अंबर ताछ
 ने मे लहि वैष्णव अस्त्र प्रकास वडो छिपि गोसिव अस्त्र छनौ न अडो ७ दल दानव जा
 रन लागत भो असुरे ससभ्रातह भागत भो भट हूं सब भागि चले भभरे रन मे जु थहो
 तन ही सभरे ८ दोहा जे भागे ते वचि गये रुके भये ते छार तव निज पितु के अस्त्र को
 किय कुमार संहार १ छंद गीतिका तहं वज्र नाभ सुना भदानव निरवि अस्त्र संधार
 को धावत भये दोउ धनुष धरि वध करन कृष्ण कुमार को और हू सवै दानव वली सु
 रिकै गहे हथियार को यक वार सौर अ पार कै कै कियो विपुल प्रहार को १ तहं कृष्ण ना
 दन बल निकंदन रौ कि स्पंदन व्योम मे हनि सुर प्रचंडन असुर मुडन कियो षंडन जो
 मने चहुं वोर ते सर धार धावति धधकि पावक ज्वालसी के ते जरे के ते मरे के ते भरे भ
 य आलसी २ को डंड तहं मंडलाकार हि दामिनी सो दमक तो बरषा चहुं कित वि सिषा
 कीट को रघुन सो घमक तो उत वज्र नाभ सुना भदो उकरि सिंह नाद अ पार को हवते
 मन हि कर्षत धनुष वर्यत सर नि की धार को ३ तिन के अंगन ते हि छन सरन रन महं रज
 य करि घोर है चहुं वोर सायक घोर भोर त चलत कृष्ण कि सोर है न हिल विप रत प्रा
 युम्न वपुन हि रथ दु सार थिते हि छनै सर धुंज सनु न गंज चहुं कित कटत भर भर ते हि
 रने ४ कहुं लीक सो कदि जात दृगन देषात कृष्ण कुमार है कहुं ठोर ठोर हिंदोरि दोरि
 करोरि करत संधार है सुर सिद्ध रिषि गंधर्व सर्व विलोकि विक्रम मार को बहु विधि स
 राहत विजय चाहत भारि सुमन निधार को ५ दानवन जिय की हरन हारी निसा भै
 कारी भई धरिते गकं धक वं धावत सारु धरु सुष धुनि ठई सब कहें हिंज दुवं सीना
 ही यह काल वपु धरि आइ गो भाग हू सवै अलख उचित न सकल दल यह पाइ गो ६

कोउम्रमतअर्तपुकार्तपुकारतैहैं रह्योहाहाकारसिगरेदानवीदलमेतहो

तिहिमयावनी प्राचीदि सामहें प्रगटभैपूषनप्रभायरपावनी

केवैभागदानवदलतहैं अरुसवैहृष्मकुमारसरसाधारकियअसुरनमदै

रठा चारिदंडनिसिजानि संध्याकालविचारिकै प्रवरजयंतहिआनि

केसवकुवेर १ दोहा जोतुमअरुकोसमरघरीद्वैकखोवीर

तनभगंगाकेतीर चौपाई प्रवरजयंतकह्योअसवानी

नी १ हमकरिहैं संगरयहिकाला वधविसेषिदानवनविसाला २०

योअक्रासा

विकियपितुकोध्याना ४ इतजयंतअरुप्रवरप्रवीरा मारनखगेदानवनतीरा ५

येकसतदैसतत्रैसतवाना येकसहस्वदैसहसमहाना ६

लमे कियोनासअसुरनवहुपलमे ७ तवप्रगटायकालसीअ

थायेप्रवरजयंतहिवीरा

नाभदानवइतैअरुसुनाभरनधीर उतैजयंतसुरेससुतसपासुप्रवरप्रवीर २१

ननकाटै दोऊदोहनकेतनसरपाटै २ दोऊवहविधिरथनधवावै जुरिजुरिये
 रिखिलगवैजावै ३ दोऊके धनुषमंडलाकारा दोऊभरकोपकेभारा ४ दोऊभटा
 विक्रमीमहाने दोऊछौडैवानसमाने ५ दोऊदोहनकेधनुभजे दोऊ
 दुहुनवाजिनगतिगंजे ६ दोऊदुहनपरसलचलाये दोऊदुहनकेकादिगि
 राये ७ दोऊदुहनमारिसरचोषे दोऊदोहनकियसुरछितरोषे ८ दोहा यतने
 मेअस्तानकरिप्रातकर्मनिरधारि आयोक्रसकुमारतहेदानवजुद्धविचारि
 ३ चौपाई हननलग्योसायकरिसपागी मनुदानवदललागीआगी १ इतने
 मेपरकासपसारी पूरुवप्रग दतभयेतमारी २ जानिवज्जनाभहिवधकाला
 गरुडचढेतहेकस्मकपाला ३ जहेअकासमहवासवठएऊ जडुपतिनहोतुर
 तहिगएऊ ४ लषनलगेतहेशरेतमासा पांचजंन्यकोसोरप्रकासा ५ लषिजडु
 पतिकहेहंससुषारी आयकामसोगिराउचारी ६ पितारावरेकेइत आयेवा
 सवनिकटधरेसुषछाये ७ संषसोरयहजडुपतिकोन्ह्यो कुवरताहितुमका
 सनहिचीन्ह्यो ८ दोहा जानिपिताआनवनतहेदरसनकरनविचरि तुरतहि
 उडिआकासमेगयोकुमारसिधारि ४ चौपाई निरषिपिताकहेकियोप्रनामा
 सुतहिविलोकिकहेयो श्रीधामा १ अवलोतुमवेलंवकसकीन्ह्यो दानवछयका
 रिजयनहिलीन्ह्यो २ चढहुगरुडपरजाहुकुमारा करहुदुतैदानवसंधारा ३ प्र
 भुकोसासनधरिनिजंसीसा चढ्योगरुडपरसुतजगदीसा ४ तुरतहिवज्जनाभदि
 गआयो जोरसोरकरिगदाचलायो ५ दानवकेउरगदाप्रहारा लगतभयोजसकुलि
 सपहारा ६ गिख्योभूमिमेमुरछिसरारी निकसीरुधिरधारमुषभारी ७ उठ्योसंभा
 रिफेरिवलवाना लग्योकुवरकरकरनवषाना ८ दोहा जगतसराहनजोगहेहेममा
 रिपुवलवान मोहिमुरछाकारकसमरनिभुवनमहेनहिआन ५ चौपाई येअवस
 हहुप्रहारहमारा परेरहुहुनहिभजहुकुमारा १ असकहिकीन्ह्यो सोरकठोरा मा
 नहुघहरिउठेघनघारा २ वहकंदकघंटननुतजोई हन्योगदाप्रदुम्नहिसोई ३
 वज्जनाभकीजोरपवारी लागीगदाखलाटहिभारी ४ अनितवमतविकलहरि
 नंदन गिख्योभूमिपरजडुकुलचंदन ५ निरषिपुत्रमोहितजडुआई दियोजोरकर
 संषवजाई ६ सुनतप्रद्युम्नसंखधुनिभारी डक्योतुरंतसरीरसहारी ७ छोडनच
 हीवानरनगाढो सन्मुखवज्जनाभलखिठाढो ८ तवजडुनंदनचक्रपठायो तुरत
 प्रद्युम्ननिकटसोआयो दोहा उडिआकासमेआसुहीगह्यो आयनेहाय छोडतम
 योतुरंततकिवज्जनाभकोमाय ६ चौपाई भयोसुदरसनकेरप्रकासा मानहुकोटि
 भानकरभासा १ लग्योतुरंतचक्रगलजाई वज्जनाभसिरदियोगिराई २ तंवसुना
 भलषिवंधुचिनाहू धावतभोप्रदुम्नपरआसू ३ तेहिप्रदुम्नपरजातविलोकी लि

योताहिगदवीचहिरोकी ४

पुलागतगदकरगदाप्रहारा कढीअसुरउरअनितधारा ई कढीप
महानी मरिमहिगिस्योअसुरअभिमानी ७ सतपचासजेदानववाचे
येतेअतिभयराचे ८ दोहा श्रीप्रद्युम्नगदसावभटक
देवअवरषडेपायेपरमहुलास चौपाई
इंदमिनकोवहुसोरा १ नचहितहोअपसराकरोरा दवनकेदिलकीहुतचोरा २

निरषिवज्जनाभहिवधधोरा ३
उतरिअवनिआयेतेहिहोरा
मिनीकिसोरा ४ वासववचनकह्योसुषवोरा

जेहिलषिभोप्रसन्नमनमोरा ७ तैसहिगदवाहुनकोजोरा
८ दोहा फेरिचक्रधरवज्रधरगवनवृज्जपुरकीनवा
चौपाई

प्रद्युम्नहिसावहिगदकाही
भागचारिचारिहुभटकही वांटेदियोहरिकरिसुषमाही ३ चारिकोटदानवकेगोमा
४ चारिभागतहपुरकोकरिके

के ५ हंसकेतुआदिकसुतकाही करिदीन्ह्योअभिषेकतहोही ई हरिवासवही
न्ह्योवरदाना अमरहोहसिगरेवलवाना ७ रुकैनगतिहिहलोकतिहो
जिसदोयहमारी ८ दोहा तवसिगरेसुतमुदितकैभूषनवसनमनीन रथतुरंग
मार्तगवहुहरिवासवकहंदीन १० २३

ककालतहवसनकोसासनदियोसुनाय ११ चौपाई तवसिगरेभटकियेप्रनामो
गवनकियेसवनिजनिजधामा १ असकहिहरिअतिआनंदलाये चढिषगपति
द्वारावतिआये २ अरुअैरावतचढिअमरेसा गवनकियोअमरावतिदेसा ३
सुनिप्रद्युम्नविजयपुरवासी होतभयेअतिआनंदरासी ४ नहिप्रद्युम्नकेसमवस
वाना अैसोकियोठीकअनुमाना ५

नभाना ई अवलौनृपतिनपुत्रनकेरी मेरुनिकदहोरा जेचनेरी ७ क
दआदिक कछुदिनवसतरहे अहलादिक ८ दोहा रुकुमिनिनंदनकीविजयसुने
जोकोउचितलोइ पुत्रपौत्रसवसेपदाताहिदेहिजुदराइ १२
संतुष्टसदाही वसतरह्योद्वारावतिमाही १ यैकसमेताकेसुतभयऊ धरनिछुवत
तुरतैमरिगयऊ २ मृतकवाललेविप्रदुषारी राजद्वारगवन्योजुतनारी ३ तहेंचा
लकवसुधामहधरिके लगेविलापकरनदुषभरिके ४ लागोकहनपुकारिपुका
री सुनहुसंवेजनगिराहमारी ५ ब्राम्हनवैरिनपापिनचूडो विषमोदसागरमहबू

३० ई अतिलोभीकृत्रिनमहनीचो कियो धर्मको कर्मनऊचो ७ अैसे भूपतिकर्म
 दोषते मल्लोमोर सुतकाल रोषते ८ दोहा हिंसाकारी सील विन अजित इंद्रियन जो
 य अैसे नृपके राजमे प्रजा दुषित हठि होय २ चौपाई जे सेवहि अैसे नृपकाही ते
 हरिद्रजन रहै सदाही १ असकहि बहु विधिकरत विलापा गयो अैन कहै भरि
 संतापा २ पुनि ताके सुत दूसर भयऊ तेहि विधि सो होतै मरि गयऊ ३ ब्राम्हना
 राजद्वार लै जाई कियो विलाप महा दुषछाई ४ पुनि तीसर सुत जव दुज जायौ ॥
 सोऊ होतहि मृतक देषायो ५ यहि विधि आठवाल दुज केरे मरे होतही दुषदा
 घनेरे ई नवै यौवाल कलै दुज राई आसुहि राजद्वार महजाई ७ अति सैनिदि
 त गिराज चारी दियो जग सेनहि बहु गारी ८ तहो कृष्णकी सभामभारी वैठै अ
 र्जुन हं धनुधारी ८ दोहा सो सुनि आरत विप्र के वै न आयने कान बोल्यो अर्जुन त
 मकि अतिकरि कै कोप महान ३ रोदन करहु वृथा दुज राई इहां धनुधर मोहि न
 देषाई १ ये सब छत्री नामहि केरे जग्यदान भरि करहि घनेरे २ जहं धन सुत दा
 रा केहेतु सोच करत दुज वसत निकेत ३ तिन कृत्रिन कृत्री पननाही ब्रथा धरहि
 धनुसर करमाही ४ केवल उदरहि भर भरते वै हैं नटवै भूपतिके भवै ५ तुम दंपा
 तिकहं अति सुष भरि हो कालहु ते सुतर सन करि हो ई सुनहु प्रतिग्या विप्रहम
 री सभामहि हम कहत पुकारी ७ जो तुव सुते नर सन करि हो तो विसेषि पावका
 महज रिहो ८ दोहा गर्व भरे कपिकेतु के वचन सुनत दुज राज विसमित कैवो ॥
 ल्यो वचन वै ल्यो वीच समाज ३ ब्राम्हन उवाच जिन समजगतन को उवल धामा ॥
 अैसे अहैं ये हावल रामा १ पुनि जइ पतिनि भुवन के नायक वैठै इत सम रथ सवा
 लायक २ पुनि विभुवन को जीतन वारो नाम प्रदुम्न हि कृष्ण कुमारो ३ वीर धनुधी
 रजा सुसमाना को उनहिल ल्यो सुन्यो नहिकाना ४ ध्रुव अनिरुद्ध धनुधर धीरा जाके
 सरिस और को वीरा ५ ये प्रभुरक्षि सके नहि जोई करन चहत तुम दुर्लभ सोई ई मोहि
 विखासनहि वचन तिहारे हो मूरुष तुम पांडु कुमारो ७ विप्र वचन सुनि कै निज का
 ना अर्जुन बोल्यो कोपि महाना ८ दोहा अर्जुन उवाच विप्र नहो वलिराम मे नहि प्रदु
 म्मज दुनाथ अर्जुन मे गांड़ी वधनुरहत सदा जेहि हाथ ४ चौपाई नहि इन समगो ॥
 हि दुज द्रुगहेरो नैव कतोषक विक्रम सैरो १ सीच वीच हियवान लग गई लै अैं हौनु वा
 सुत दुज राई २ सुनि फाल्गुन की गरवितवानी ब्राम्हन मन विखासहि मानी ३ कहि
 नवैन कलुभरो चैन को गयो रैन आयने अैन को ४ अर्जुन विक्रम सुनत अपारा वा
 सत भयो आयने अगारा ५ आयो जव प्रसूतिको काला तासुना स्त्रिजव भई विहाला ई
 तव पुकारि करि आरत सोरा रक्षहरक्षहु पांडु कि सोरा ७ असकहि गिलो पार्थ दिग आ
 ई दीन दसा दुज दई देषाई ८ दोहा तव अर्जुन जइ पतिनि कद जाय विनय असकीना ॥

केहि विधिरहमकरहि सासन देहु प्रवीन १ चै
 मसोका पूछहु कुरु रई १ हम तो छत्र भेष मरि धारे नद समजीवत वसे अगार
 हुआय विप्र सुत काही सीचन गीच जाय जा निहाही ३ हम न हि जे हैं संगति हारे जदुव
 सिनु लै जा उवदारे ४ प्रदुम्न हि अरु अरज रामे लैन जोइयो तुम वोहि धामे
 रच हो मन मे तुम जा को लै जे वो अपने संगत को ६ बहवाल क वै ब्रह्म हानि ५
 रन कर क वदन जाने ७ तव अर्जुन क लु स कि त दै कै बार बार मा धव मुष जे कै ८ दो

चौपाई तहां जाय मंजन करि वीर पेंहि रिकवच आचमन सुनीरा १
 २ धनु गाडी बहितुर तचढाई छोडनल
 अवनंति अका सखो राजा छाया दिवो वान दरजा

३ ६ छोडिवाल को मरन भभारै १
 ४ १ तव बालक जायो दुज नारी भूमि गिरत सो पस्यो निहारी ८ दोहा पुनि विना
 ५ १ लै गो लै गो पुत्र ममला गीकहन पुकारि ४
 ६ १ आयौ जदुपति सभाम भूरा १
 ७ १ देष हुय हमूछ ताह मारी २ वचन निपुं सुक के सति जानी
 ८ १ जो प्रदुम्न अनिरुध धीरा श्रीवल भद्र और जदुवीरा ४
 ९ १ राखे रहे कि पारथ के ५
 १० १ गिनती वीरन मेन हिया की बल कवीर समवडी दगा की ७ रेमिथ्या को बोलन हारा

नुगाडी वको वारवार धिकार ५ चौपाई हस्यो देव जे सुत गह माहीं तिन को चाहत ला
 चन काही १ ताते तोरि कुमति प्रगटाती ताहि जो हिछाती जरि जाती २ सुनत विप्रवा
 ३ पद्यों सव साची वर मंजा

उडिच लो स्वतंत्रा ४ गोज मराज अैन वल वारे तहन विप्र बालक निनिहारे
 तहो न दुज सुत देष त भय कर ६
 प्रवीरा वायु लोक पुनिगेर न धीरा ७ वरुन लोक पुनि लोक कुवेरा
 न केरा ८ दोहा अतल हु वितल हु सुतलति मि और तलातल वीर महातलो सुग
 १ ६ चौपाई दुज सुत बो ज्योइन महा जाई पै न कत दुद्रग परे
 २ १ तव सुधिकरि प्रन पांडु कुमार दुषी द्वारिके वदुरि सिधारा २ नगर बाहिरे
 ३ १ चिता बनाई जल चह्यो अर्जुन दुपछाई ३ जदु वंसी सवयह सुधि पाई प्रद्युम्ना दिकह
 ४ १ सेठ ठाई ४ आपहु जस्यो बालक नियोयो तन तेनि ज विकम सव धोयो ५ जे अ सवि

नविचारतवाही तिनीकीयहीदसाजगमाही ई सुनिअर्जुनकहंजरतसुरारी गा
येत्रापुअतिआसुसिधारी ७ लियोचिततिताहिउतारी सुधासरिसमुषगिराग
चारी ८ अवनहिजरहुअनल अरिधालक हमरेषायदेहैदुजवालयक ९ हैहै
कीरतिविमलतिहारी गैहैजाहिमनुजगुनियारी १० दोहा असअर्जुनसोकहिह
रीदारुकसूलवोलाय ल्यावहुरथमेरोतुरतदियोनिदेससुनाय ७ ल्यायोदारुकतुर
तरथजेहिरविसरिसप्रकास अर्जुनकोकरिसारथीचढिगेरमानिवास ८ चौपाई का
ह्योपार्थतेतवजदुराई पक्षिमदिसिचलुरथहिधचाई १ सुनियारथकेसबकेवै
ना वाजिनवागगह्योभरिचैना २ हरिकहनेकुपीठछुइदेह अतिदिठनिजआस
नकरिलेह ३ पारथपीठछुयोवाजिनकी मचीभनककिंकिनिराजिनकी ४ लूकस
रिसकढिगोहरिजाना कोहुकेदुगमेनाहिदेषाना ५ छायरह्योतहंघरघरसारा
मानहुद्यहरिरहेघनघोरा ई सिंधुतीरजवगेजदुराई तवअर्जुनकहसंकाआई।
७ हरिकहकछुसंदहनकीजे वारिधिमधिवाजिनकरिदीजे ८ दोहा तवअर्जुनकछु
पीठछुइऊचीकरिहैवागहूकीदैसागरविचैडाह्योवेलमनलाग २ चौपाई सागर
जलमहकछुसतुरंगा परसतपगकढिगयेअभंगा १ यहिविधिसातसमुद्रना
डोंके तदपितुरंगनेकनुहिथीके २ सातहुदीपनमहजदुराई भाकतसमकढिगेसु
बछाई ३ जइजहजदुनंदनरथजातो तहतहंसोरहिभात्रसुनातो ४ सकैदेपिनाहि
दीपनिवासी चकितषरेदेषनकेआसी ५ रहेजेगिरिसातहुदीपनमे तिनकोना
धिगयेयकछिनमे ई निरख्योलोकालोकपहारा धुवसुमेरतेऊचअपारा ७ अ
तिउतंगलषिअर्जुनवीर कैंसंकितकियवाजिनधीरा ८ दोहा तवहरियारथसो
कह्योलेवलुचपलचढाय यहियहारवहिवोरमेरविप्रकासनहिजाय ३ चौपाई
अर्जुनऊचवागकछुकीन्ही तवहितुरंगपवनगतिलीन्ही १ तुरतहिलोकालोकहि
अंगा विनवेलवचढिगयेतुरंगा २ तहामहातममहाभयावन सुरासुरहुजहंसा
कहिनजावन ३ अर्जुननिरषिरोकितहंसंदन कह्योजोरिकरहेजदुनंदन ४ अवा
तोआगूअतिअधियारा गवनजोगनहिपरैनिहारा ५ हरिकहंसीधेकरहुतुरंगा
प्रविसेमारगमिलीअभंगा ई पारथवाजिनदियोइसारा सनमुषचलेमहाअधिया
रा ७ निरविमहातमसिरभिक्षकारी लौटिभगेतुरंगजवधारी ८ दोहा तवहरिका
हताजनह नौवाजिनवागउठाउ डारिदेहुतममहतुरंगमनमहसंकनलाउ ४ चौपाई
पारथतुरतहिफेरितुरंगन ताजनहस्योजोरिकरअंगन १ कसालगतचपलासमा
चमके वाजीउडिअकासमहभसके २ परेकूदितेहिअतिअधियारा करदमसमतम
गाठअपारा ३ गडिगेतहंचारिहुतुरंगा उठतउठायेनहितिनअंगा ४ भारुमारुताज
नहरिकहेऊ अर्जुनतुरतकसाहनिदयऊ ५ वाजिनताजनहस्योत्रिवारा यैतुरंगनहि

म१ निजकर अर्जुन आदिकर पापिन नृप नन साइ धर्म चलायौ धरनि मै धर्म राज सुष
छाई २ इति सिद्धि श्री महाराजा धिराज श्री महाराज वांधवे सविस्वनाथ सिंह जूदे
हात्मज सिद्धि श्री महाराजा श्री राजा बहुदुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्राधिकारि रघु
राज सिंह जूदे वक्त आनंद अंबुनि धौ एको नन वतित तम स्तरंगः ८८ ॥ ३॥
दोहा अवसुनिये कुरुपतिकथा श्री वसुदेव कुमार लेज दुवंसिन संग मेकी न्ह्यो
वारि विहार १ चौपाई येक समै दारावति माहीं राम कृष्ण केव सतत हाहीं १ मैसा
मुद्र जात्रा तेहि काला तव पर जालहि मोद विसाला २ गये छे न पिंडार क सिंगरे मं
जन दान किये मति अंगरे ३ तहें वसुदेव हि आहु करा जे औरहु प्रद्वन छौं डिसमा
जे ४ पुत्र पञ्चन मित्र नमनिन सुखद सषा अरु लै वाजनिन ५ निज रानी अरु सब जडु
नारी हरिवल लै संग गये सिधारी ई तहें लाषन गनिका गन गवने गायक नरत क
तजित जिभवने ७ जव सागर तट गे जुदु राई जुरी समाज महा सुषदाई ८ दोहा प्र
थम हिरेवतिके कमल कर गहि वलवलवान विहरन हित प्रविसे उदधिकरि कंद
रीपाना २ चौपाई पुनि सोरह सहस्र छविषानी अरु सत अरु आठौ पटरानी १ लौ
संग प्रविसे जल जडु नाथा पुनि सब जडु प्रविसे तिय साथ २ तव जडु नंदन गिरा
सुनाई हिलत कोऊ नहि करै लराई ३ हरि प्रताप ते सागर नीरा भयो सुषदन हिरा
ह्यो गे भीरा ४ सीतल सुषद सुगंध समीरा वहत भयो तेहि कून अति धीरा ५ वार
वधू सजि सकल सिंगारन जल मह प्रविसे तभई हजारन ई तहें मनि जटित कन
कल घुतरनी ल्याये दूत परम मुद भरनी ७ मकर विहंगम गमुषवहु सोहैं नारि
पर सपरतिन आरोहैं ८ दोहा तहें वाजे वाजे विपुल रह्यो मधुर सुर छाया गान कर
नलागी ललित वारव धूहरषाय १ चौपाई गंधरवन आवाहन कीन्ह्यो अरु हरि
सक्रहि सासन दीन्ह्यो १ २ तहां अय सरा कोटिन आई २ १ स्वर्ग लोक ते अति छ
विछाई १ २ तहें किन्नर गंधरवहु नाना आयै लै लै वाज विधाना ३ तिन अय सरना
कह्यो भगवाना जादव सब है हमहि समाना ४ ततिये कयेक जडु वरपाही सत सत
करहु विहारइ हाहीं ५ ते हरि सासन धरि धरि सीसा सब सुंदरी मुदित अवनी सा
ई जडु वंसिन के संग अपारा लगी करन बहु भांति विहारा ७ गावहि नाचहि वाज
वजावहि जडु वंसिन उर सुष उपजावहि ८ दोहा रानिन सोरह सहस्रमाधि जडु प
तिकरहि विहारति मिनिज निजन वलानि संग सोहत सकल कुमार २ चौपाई करत भ
ये सब आसवपाना होत भये मद मत्त महाना १ करत कटाक्ष मंद मुसकाई लेहि अ
य सरा चित्त चोराई २ हंसत हसावत हल सत हैरे वारवार मुषमह कर फेरै ३ कोउ
अय सरन संग लै जावै रैवत गिरि विहार करि आवै ४ सुर सुंदरिन सहित गहजा
ई कोउ तहें विहरहि अति सुषछाई ५ कोउ अय सरन सहित अनुरागे वनन वनन

है तहँ कस्तनसानपायसुरतियवंदिरेवतिरामको नाचनलगीगावन लगीछायन
 लगीत्रयगामको ३ वाजनवजावनलगीसिगरीतालदेततितालहँ वलिरामकस्तन
 चरित्रगावहिभरीआनंदवालहँ तहँआसुउठिदैतालदोउकरयकरिरेवतिहाथको
 अतिसैसुहावनलगेगावनरामकस्तनकतमाथको ४ गावतनिरषिवलभद्रकहँ
 गहिसतिभामाकरनको जदुनाथहूमुषमधुरसुरगावनलगेमुदभरनको अर्जु
 नसुभद्रासहितआसवपानकरिहरिसंगमे गावनलगेनाचनलगेमातेमहार
 संगमे ५ रतिनाथतहँरतिसहितआसवपानकरिगावनलगे गदसांवसाय
 किसुकहुसारनचारुदेस्तहुरसरंगे वलभद्रसुतदोउनिसठउल्लुकअनाधिष्ठअकू
 रहँ अरुभानदीपतिमानपूरनमासउदवसरहँ ५ निजनारिलैलैसंगमहगावता
 वजावतनचतहँ आसवमतेचहँकितभमतगतिभेदवहुविधिरचतहँ यहदेपि
 कौतुककृष्णकोनारदपरमसुषपायके लैवीनयानिप्रवीनप्रेमहिभीनआसुहि
 आयके ६ जहुवंसकेमाधिजायकेपरवीनवीनवजायके छुटेजटानाचनलगेचहँ
 वारभाउवतायके लषिसतिभामैमाथवैपारथसुभद्रैवामको विहसतहसावतदे
 वरिषितहँरेवतीवलरामको ७ एकहाथसत्साकेपकरियकहाथनारदकोगा
 हे जलकरतरासविलासमाधवहिलेसागरसुषनहे अर्जुनसुभद्रासहिततहँभू
 मतभूकतहिलिगेजवै श्रीकृष्णजदुवंसिनवालायसुनायसासनदियतवै ८ आ
 धेहमारिवोरआधेरामवोरहिजायके कीजेविविधिजलकेलिनीरतरंगफेलिउडा
 यके तिनमहरहैआधेहमारिसुतनसंगजदुवरसवै अरुनिसठउल्लुकसंगआ
 धेहोहिजदुवंसीअवै ९ असकहिसहितसत्साहरीमुनियैलगेजलसीचने मुनिवि
 मलवीनवजायनाचतलगेहरिपटषीचने वलभद्रसुरतसमुद्रप्रविसेरेवतीकरय
 करिकै तवधसेउल्लुकनि सठआदिककमरअवरजकरिकै १० इतकुवरप्रदुस्नादि
 सवपिचकारिचारूचलावहीं उतकरनसोअरुनलनसो निसठादिनीरउडावहीं॥
 पुनिपुनिकरततहँपानआसवनसावसभूमतफिरै गावतवजावतवाजवहुभा
 वतभूमतभुजभरिभिरै ११ हुनिसुमनकंदुकसुमनकंदुकसुमनदालहिरोकहँ
 अरविंदकेलैचंदवहुयकयेकयेभिर्लिमैकहँ तहँरेवतीरुकमिनसुभद्रासति
 भामासविनलै करितीकुतूहलकेलिकुलकरकमलअवलिविसेषलै १२ तेद्रजु
 वतिमदिसमुद्रविलसहिकरहिकेलिकुतूहलै अनुसहसइंदुअकासप्रगटिप्र
 कासकीन्हैभूतलै कहँचपलचटकचलायगैदनचतुरिचातुरिकरतिहँ जिमिसरद
 धनमैदमकिदामिनिचहँकितछविभरतिहँ १३ तहंसंगनारदसहितमित्रनयानिपि
 चकारिनगहे गावतवजावतभूकतभूमतरामकोसीचनचहे तहँरामसपनसमा
 जसंजुतधायपिचकारिनहने दोहुँवोरततहंकजकंदुकवलतमेअतिसैधने १४॥

तहं रुचिररेवतिरुक्मिनीये जायपिचकारीहनी सोऽसकलसखिनसमाजजुतह
 निश्चमलकमलनिषुषसनी मदमज्जतिजलकेलिरतलषिसकलनारिनगर
 नको अमकेनेवारनहेतवारनकियोहरिसुषभरनको १५ जडुनाथकीरुषजा
 निसवकियवंदंकडुकजुद्धहै पुनिसकलहिलिमिलिनचनलागे रागरागेसुद्धहै
 अर्जुनहुनारदसहितजडुपतिजलतरंगवजावही तेहिंमहिमेवलभइनाचहि
 रागसोरठगावही १६ यहिभौतिकरिजलकेलिवहुविधिनिकसितटठढेमे
 तनलपटियटअंगप्रगटलषिविहसतपरसपरसुषळये पुनियहिरिपटभूष
 नअनैयमअंगअंगरागितकिये तहंनारदहिनिजहाथसोहरिवसनभूषनस
 जिदिये १७ पुनिरेवतीरुक्मिनीआदिकवरवसनयहिरतभई वैठीसषीनसमा
 जजोरिकरोरिससिसुषमाछई तहंरामकृष्णपार्थनारदसहितजडुवंसिनस
 मेवैठतभयैदरवारसुभगलगायरसरंगहिरगे १८ तहंमंजुमनरंजनसुषि
 जनसूपकरल्पावतभये बहुभौतिअन्नप्रकारपानप्रकारअतिस्वादनिछये॥
 बहुभासकेपरकारसुफलप्रकारसुमनप्रकारहैं दधिकेप्रकारसुपयप्रका
 रहप्रतप्रकारअपारहैं १९ मधुकेप्रकारहुसरकरापरकारलवनप्रकारहैं कडु
 केप्रकारहुतितकेपरकारअस्त्रेप्रकारहैं मिष्टानकेपरकारसोपकानकेपरकारहैंआस
 वप्रकारहुजलप्रकारसुकंदमूलप्रकारहैं २० वटकेप्रकारहुवटीकेपरकारसाका
 प्रकारहैं चोषनप्रकारसुलेह्यकेपरकारवर्षप्रकारहैं जडुनाथकीज्येनारयेका
 सुषवरनिकेहिविधिमेसकौं जोकियोवरननताहिकविमाधिवारवारहिमेजके
 २१ यहिभातिजडुपतिरामपुत्रनमित्रसुहिदसषानिले भोजनकरतरुकमि
 निसुरेवतिआदितियळविषानिले विहगतहसावतयेकयेकभोजनकरावत
 करनते येकयेकदुरावतपुनिदेवावतलजिलजावतनरनते २२ यहिभातिभो
 जनकरततहरविअस्तगिरिअथवतभये आईनिसाअतिसेसुहावनिकृष्णव
 लअतिसुषळये प्रमुदितसंवेकरपदपयारिसुपानआसवकरितहैं वैठतभई
 सिगरीसमाजदुराजराजतमधिजहैं २३ येकवोरपुरुषसमाजलैवलिरामा
 अतिअभिरामहैं येकवोररुकमिनिरेवतिवैठीसहितवहुवामहैं ताहीसमेनाजे
 वजावतरामतहंगावतभये उतरेवतीजुतरमनिगनगावतमधुरसुरसुषळये २४
 तेहिमहिपरमप्रवीननारदवीनसरसवजायके नाचनलगेयहिरिवसनदेहुवो
 रभाजवतायके तहकृष्णमंजुमृदंगलैकरविविधिभेदवजावही लैवासुरीमाधु
 रसुरीवहुरागपारथगावही २५ येकहाथउद्धवकंधरियेकहाथसात्यककोगा
 हेवलिरामभूमतभुक्तभुक्तभूपतद्रगउठिअसकहे अधरनिद्रतंत
 टारियेमोहिदेहुनाचनहेसया आसवसखिलयहसिधुमासुपआवईअतिसंनषा

रई भभभभ्रमतिभूभभरिमोहिमैभ्रमहुनहिभमरौनहीं लललं वमानविलोकु
चंदहिचारुतात्रसनहिकहीं धधधरक्तधराधरचहुं वोरसोरसनातहै ददद
रक्तसुषदआसवयौमतेसरसातहै २७ तहैमिस्त्रकेसीमैनकारंभासुकेसि
तिलोतमा उरवसीहेमाअरुघ्रताचीमंजुघोषाउत्तमा सवनचनलागीमोदपा
गीगायरागनरागिनी वलकृष्णवोरवतायभावनिभामिनीवडभागिनी २८
तहैरामकृष्णसराहिवहुतावलनिजकरदेतमे गावतसुजसजदुनाथकोसव
लोकआसुहिसेतमे यहनिरषितहै प्रदुम्भमंजुलमधुरसुरगावनलगे रंभा
दिसुरसुंदरिनगनसुनतैसवैसुषमहं पगे २९ तहैकृष्णपारथरामनारदच
मिप्रदुम्भेमुषै गावनलगेचहुं वोरतेतेहिसंगमंजुलजुतसुषै तहैसुनतसिगी
रेनारिनरमोहतभयैयकवारही अनमिषअचलतेहिकुनभयैनहिनेकुआ
गसम्हारही ३० यहिभांतिकौतुककरतरासविलासगावतनचतही वीसौदिव

सवीतीनिसाकूनयेकसममानततही पुनिसुरतियनिगंधर्वगनकोविदाकिय
हरिरामहै मनिगनविभूषनवसनवरवहदीनुमुदितइनामहै ३१ सोरठा य
हिविधिरासविलास होतसिंधुमधिविविधिविधितहैजदुनाथनिवास भयौयेककौ
तुकसुनौ १ चौपाई जोनिकुंभदानववलवाना जदुवसिनकोसनुमहाना १तीनरु

पतेजगमहरहेऊ येकरूपषट्पुहनिगयऊ २ वज्जनाभयकताकोभ्राता हू
न्योप्रदुम्नताहिबिधाता ३ आहप्रदुम्नप्रभावतिकेरो सुनिनिर्कुंभकियकोप
धनेरो ४ आयौकेसम्पलीअभिमाती सूनमहलजदुपतिकेजानी ५ मायाका
महलमहमारी अंतरधानहिभयौसुरारी ई सिगरीउगसेनकीरानी देवा
किरोहिनिहूछविषानी ७ सोदगईकोउमरमनजानातेहीसमैआयोवलवाना
८ दोहा रहेभानुजदुवरकोऊतासुसुतासुकुमारि भानुमती असनामकीवि
नयाहीछविवारि २ चौपाई भानुरहेतपहितवनमाही रह्योसूनचरतासुत
तहाँही १ दानवअधमतहोदुतगयऊ हरतभानुदुहिताकहंभयऊ २ त
हंदानवकेहरतकुमारी आरतऊजीगिरापुकारी ३ तवसिगरीअतहपुरा
नारी भानुवतीकोहरननिहारी ४ रोदनकरनलगीयकवारा भयौसोचहंदो
रअपारा ५ दानवभानुमतीकहंहरिके उड्योनगरतेतुरतनिकरिके ई अत
हपुरसुनिआरतसोरा कोपकियोवसुंदवकठोर ७ तैसहिउगसेनमहराजा दा
नवपैकरिकोपदराजा ८ दोहा पहिरिकवचदोउदइतहचदिस्यदनधनुधारि
निकसतभेदानवहननलेनछडायकुमारि २ चौपाई लषिनपस्योदानवअपका
री रहेदोऊचहुंवोरनिहारी १ तवदोउगयेसवेदअपारा करतरहेजहंऊनविहा
रा २ पितृअरुउगसेनमहराजे लषिजदुपतिमानिअतिलाजे ३ करिवदनकोहो
अगमानी आयसुकहाकहीअसवानी ४ तवदोऊकह्योकोपअतिकाने तुमता
जलविहाररसमीने ५ सिगरीभूलिगईसुधिधरकी मानहुनहीभीतिकछपुरा
की ई दानवउतनिकुंभयकआयो अतहपुरमहअतिभयछायो ७ भानुमतीजो
भानुकुमारी हस्योताहिमायाविस्तारी ८ दोहा सुताछडावनहमगयेचदिस्यद
नधनुधारि येनभयथदैनिकसिगोपस्योनहमहिनिहारि ४ चौपाई असुरहरी
सरजादहमारी करीभीतिनहिनेकुतुम्हारी १ सुनिअतिअनुचिततहजुदनाथा
वोलेदुहुनजोरिजुगहाथा २ आपजायवेठठुगनहमाही हमगमनतहंअसुरज
हाही ३ असकहिदोहुनविदाप्रभुकरिके उडवसावोलेसुषभरिके ४ आरजरा
महिदेहुसुनाई हस्योभानुमतिदानवआई ५ चलहितासुमारनकेहेतू अववेले
वकोहैनहिनेतू ई असकहिसकलतिपनजदुराई दियोमहलकहतुरतपआई ७
उडवतुरतरामदिगजाई दियोऊल्लसंदेससुनाई ८ दोहा मोदितरासविलासमे
आसवकीन्हेपान रामसुनतउडववचनप्रथमकियोनहिकान ५ चौपाई पुनिउड
ववोलेमुसकाई हरिसंदेससुनियेवलराई १ असकहितीनवारगहिपानी उडव
वकहीरामसेवानी २ तवमदिदगउडववोरा कह्योभंदरोहिनीकिसोरा ३ उडव
हमहिजगावहुनाही कहिदीजेअसकेसवपाही ४ करैजौनवाकेमनआवे यहि

अवसरककुहमहिनीभावे ५ जायचहैनहिजायतहांही अवैकहूँहमजैहैंनाही
उद्वसुनतरामकीवानी हंसतगयेजहेंसारंगयानी ७ कह्यो सुनहुँहेरमानिवा
सा रामरगेरसरासविलासा ८ दोहा

वैनपधारैंगेकतहुँअसतौविनयहमारि ईचौपाई
गरुडहिबेगिवोलिजदुराई १ गहिसारंगचढेसुषछाई

चलहुँहमारसंगकुमारा ३ कहप्रदुम्नमैरा

पक्षराजपक्षहिसंगजैहौं ४ असकहिमायामैरथरचिकै चढ्यो
धनुधररिसितचिकै ५ गरुडहिदियसासनजदुराई

ई पवनहुँतेकरिवेगप्रचंडा लैहरिउड्योगरुडवरिवंडा ७ पक्षलग्योरथ
चढोकुमारा चलोजातकरिवेगअपारा ८ दोहा तहोवज्रपुरकेनिकदलधिनिकुं
भजदुनाथ पांचजन्यवरसंषकोदियवजायगहिहाथ ७ चौपाई दानवपांचजन्य
धुनिसुनिकै लौट्यो जदुपतिआगमगुनिकै १ दानवतीनहुँवीरनिहारी
यकरिलियअतिभारी २

यो ३ प्रभुसनमुषधावततेहिंदेसी कृष्णकुवरकरिकोपविसेषी ४ त,
नहुकरिलयऊ जदुपतिकेआगूवढिगयऊ ५ मारनलाग्योविसिषकराला ६

ई तीननिकुंभतीनहरिनंदन करतजुहुँउरभरेअनंदन ७

गदाधारिधावतवलवारा रोकतसरहनिहृष्णकुमारा ८ दोहा
नसहितमधिठाढेजदुवीर दानवधावतवोरचहुँहरिसुतभारततीर २ चौपाई
नवनिकटनआवनपावै मारिवानप्रदुम्नहटावै १ तवकढिगयौदूरिअसुरेसा॥
तहैतेधायोकोपितवेसा २ अतिलाघवकरितवहरिनंदन छायादियोअरियथस
रहंदन ३ पुनिअरिमूदिदियोसरधारन जलबुंदनजिमिजलदपहारन ४ सगसि
गयेसरनभमहिमाही मारतंडतहैनहिदरसाही ५ वानजालफारतअसुरेसा॥
धावतआवतहरिजेहिदेसा ई जिमिअतिसैधनसरवनमाही धावतत्रयमतंगद
रसाही ७ रुक्योनजवदानवढिगाआयो तवप्रदुम्नयकवानचलायो ८ दोहा मा
रिवजसमसीसमहरीन्ह्योताहिहदाय तवनिकुंभयकरूपकियलियवियरूप
दुराय ३ चौपाई तवजदुपतिअसवचनउचारा तुमनजुहुँअवकरहुँकुमारा १
पुनिअर्जुनसोकह्योसुरारी करहुँजुहुँअवतुवधनुधारी २ सुनतवचनगोडीबट
कोरा तजेसहससरपांडुकिसोरा ३ वाननलियानिकुंभहिछाई
नदेसाई ४ तहोअसुरअतिसैअकुलाई वचनहेतअसरचोउपाई ५ भानुमतिहि
लैअरिकरवामा दक्षिनकरगहिगदाललासा ई वाननरोकतकन्यामाही
षधायोअसुरतहांही ७ संकितभयोसमसाचीतहें किये

८ तवकेसवअसकहतभेकन्यहिविजैवचाय मारहुअसुरहिवानवहुजतिनहिव
चिजाय ४ चौपाई पारअलैवयतस्तिकवाना अहिगतिसमछेड्योवखवाना १
कन्यहिवहुतवचायवचाई मारतभयेवानसमुदाई २ गडेवानताकेतनमाही ति
लमरगौररह्यो कहुनाही ३ भयोसल्लिकीसमअसुरेसा तवउपज्योमनमहअंदे
सा ४ तवकन्यकेसहितसुरारी अंतरहितभोगुनिभयभारी ५ तवप्रदुमसो
कह्योसुरारी तुमहिकहांअरिपरतनिहारी ईकह्योमदनपच्छिमदि सिनाथा
भगेजातहैनहिकोउसाथा ६ चछहुयहीदिसिअवषगगामी मैगमनहुअप
अवस्वामी ८ दोहा मीनकेतअसकहितहांचल्योअगकरिजान गरुडवेदेअ
जुनहरिहुपीछेकियोपयान ५ चौपाई पहुंचेतुरतवासुदिगजाई निरषिति
दानवमयपाई १ तवमायासठकरीविसाला हारिलविहंगभयोततकाला २
रोभयोसनमुषतिनकेरे विजैवानतवहनेघनेरे ३ कन्याकोरसूततेहिछनमे॥
विधेवानवयतस्तिकतनमे ४ सहिनसक्योसायकअतिचारा तवभाग्योकरि
आरतसारा ५ पुनिधायेतीनिहुतेहिपाछे मारतनिसितवानअतिआछे ई धरा
निसातहुंहीपनमाही भग्योनिकुंभवच्यो कहुनाही ६ आगेजातनिकुंभपरना
पछिग रुडमदनकरजाना ८ दोहा जिमिधावतहैअतिछुधिततीतुरपैत्रयवा
ज ससुतसषातिमिअसुरपैधावतभेजदुराज १ चौपाई गोगोकरनसैलपरज
वही नघनचह्योगिरिकोसठतवही १ गिस्सोसुताजुतदानवराई पस्योइलाग
गामहंजाई २ सुरासुरहुजेहिंनकिनहिंजाही सिवकोवरतेहिंगगाकाही ३ गिरा
तअसुरलषिजलवरकेतू रथतजिधायोअतिवलसेतू ४ भानुमतीकहलियो
छंडाई अर्जुनकृष्णवानसरिलाई ५ नरनारायनकेसरधाता सहिनसक्योदा
नवविलषाता ई माग्योभानुमतीकहंछोडी सक्योनसठसनमुषउरआडी ६
क्षिनदिसिषटपुरकहंजाई गहिरगुहामहंरह्योइराई ८ दोहा तवकहजदुप
तिकुंचरसोभानमतीपहुंचाई इरावनिअवहुतुरतमोसमीपमहंघाई १ चौपाई
मदनभानमतिजानचढाई गयोआसुद्वारावातिधाई १ ताकेभवनताहिपहुंचाई
चल्योवहुरिजहंपितुजदुराई २ इतअर्जुनवसुदेवकुमारा चलेअसुरपैंगरुडस
वारा ३ षटपुरगुहाद्वारजवअयि तहैआइहरिसुतसिरनायि ४ तेहीगुहामहं
असुरहिजानी सहिनसषासुतसारंगपानी ५ घरेरहेताकेसोइद्वारा वीतीनिसाभा
योभिनसारा ई असुरजानिलीन्ह्योमनमाही गयेकस्तअपनेगहकाही ६ गहा
गहेनिकस्योविलतेरेतवजदुपतिअर्जुनकहंटेरे ८ दोहा मारहुमारहुपायंतुमा
नहिनिकुंभवचिजाय करीउपद्रवफेरिवहुजोअवरहहिपराय १ चौपाई तवअर्जु
नगोडीवटकोरा हन्योनिकुंभहिवानकरोरा १ अथमकियोताकोतनजंजर पुनि

करिदियोताहिसरपंजर २ निअकासमहिदिसिकपिकैतू वांधिदियोवाननकर
 सेतू ३ देषिपरतनहितहोनिकुंभा भोतनतेहिंभिभियाकसकुंभा ४ तहेंअतिको।
 योअसुरमहानाफारतवानजालवलवाना ५ मंदहिमंदपार्थदिसिधायो पुनिपु
 निअर्जुनविसिषनकायो ई बहुकंदकीगदाकरधारे परतलात्तनैननननिहारे ७
 अर्जुनसीसगदासठमारी वचतनअवअसगिराउचरी दोहा लगतगदापारथ
 गिर्योआनितवमतविहाल रुकुमिनिनंदनतवहन्योअसुरहिवानकराल २ चौ
 पाई वेधिदियोरोमनप्रतिवाना मनुभूधरमहभूरुहुनाना ३ लषिनपस्योतहेंदान
 वराई सरअवलीअकासमहिछाई २ रविसिषनकोकैगोआंधियारा ३ मदनधनु
 षकुटतसरधारा ३ ताहिवानतममाहिमहीपा दनिवदुतगोकामसमीप ४ छि
 पिकैगदाहनैतेहिसीसा पुनिउडिअवरमहसठदीसा ५ लगतगदासिरकृष्मकि।
 सोरागिर्योमोहिमेदिनितेहिठोरा ई दोउवीरनकहेंमुरखितदेवी दानवहंस्येजी।
 तिनिजलेषी ७ सोनहिसहिजदुपतिअतिकोपी गदाधारिधायेवधचोपी ८ दोहा
 आवतनिरषिगोविंदकोगदागहेअसुरेस दौरिजुद्धलाग्योकरनकरिमंडलतेहि
 देस ३ चौपाई गदाजुद्धहरिदानवकेरो भयोभयामनतहोघनेरो १ तहेंसुरेसजुत
 सुरनअपारे जुद्धलषनकेहेतसिधारे २ दोऊवीरमंडलवहुकरहीं कहेंनिकटा
 कहेंदूरविचरहीं ३ दोऊगरजहिंवारहिवारे दोऊनिजनिजदाउनिहारो ४ दोऊ
 सोहेंरनमहकैसे अतिवलमतमंगजजैसे ५ पायतहोअंतरजगदीसा गदाहा
 नौदानवकेसीसा ई सोऊगदाहरिकेसिरमारी दोउपाइप्रहारहिभारी ७ गिरेमु
 रिखितवहरिमहिमाहीं हाहाकारभयोचहुंधाहीं ८ दोहा उतैनिकुंभहुमुरिखि
 कैगिर्योधरनिखहिपीर पुनिदानवउतउठतमोइतैउठेजदुवीर ४ चौपाई तवले
 चक्रकह्योजदुराई ठाठरहसिजनिजाहिपराई १ तहोआपनोवधैविचारी माया
 करीतहोअतिभारी २ मृतकयेकनिजतनमहिडारी अंतरहितकैगयोसुरारी ३।।
 जानिमृतकहरिचक्रनमाख्यो सषायुवकेनिकटसिधायो ४ दोहनसंषवजाया
 जगायो विजैमानिअतिसेसुषपायो ५ जानिसकलदानवकीमाया तवहरिसो
 मकरध्वजगाया ई मख्योअवैयहसठहेनाहीं मैदेषौदानवनभमाहीं ७ गुनिको।
 तुकदानवजदुराई हसनलगेदोउवीरठठाई ८ दोहा पुनिनिकुंभमायाकरीकियो
 हजारनरूप अवनिअकासहिदिसिविदिसिरहेछायतेभूष ५ चौपाई कोटिना
 कृष्महुकृष्मकुमारा मायाकरिसठरख्योअपारा १ बहुनिकुंभआसुहितहेंधाई।।
 लपटिगयेअर्जुनतनआई २ कोऊचरनकोउकरनगहतमे कोउतुनीरधनुषकरि
 हतमे ३ अर्जुनकहलैगयेउडाई अतिऊखेअकासमहजाई ४ अर्जुनकोकचगहि।
 पलवाना काटतरीसनिकारिरुपाना ५ अैसेकोटिनरूपअसुरकेपरेदेखिह्योति

जडपुरके ईनिरविनिकुंभअंततहेनाही हरिकेभ्रमदुषभयेतहांही ७ कौननिकुं
भहिचक्रहिमारै कौनअर्जुनहिसत्तिविचारै ८ दोहा मकरकेतुतवकहतमोइत
निकुंभहेनाहि सियेजातसतिअर्जुनहिसहस्रजेजनहिमाहि ईचौपाई मारदुचक्र
अमोघमुरारी कटिजैहेताकोसिरमारी १ तवजेहिदिसिप्रद्युम्नवताये तहेत
किमाधवचक्रचलाये २ लग्यैनिकुंभसीसमहजाई सिरविहीनभोदानवराई ३
मरतनिकुंभगईमिदिमाया गिरीअवनिमहताकीकाया ४ अधमुषपार्थहिगि
रतनिहारी हरिप्रदुम्नसोगिराउचारी ५ धरहुधरहुअवगिरनपारैजहिपार्थ
केधाननजावै ई सुनिपितुवचनकुवरतहेआसू रथतजिकैउडिगयोअकासा
७ सहजहिउमैपानिसोहिके ल्यायेरुक्मनिकदेसुषलहिके ८ दोहा बहुवि
धिसुतहिसराहिकेअर्जुनमोहनिवारि पार्थऔप्रद्युम्नजुतगेद्वारिकैमुरारि
चौपाई हरिआगमजन्योपुरवासी धायप्रनामकियेसुदरासी १ सहितसषासु
तअतिसुषछाये जडनंदनमहलनमहआये २ अग्नसेनकोकियोसलामो पुनि
वसुदेवहिकियेप्रनामा ३ पुनिवलभद्वचरनसिरनाये रामहुआसिषवचनमु
नाये ४ पुनिवलरामकह्योमुसकाई तुमसेवनीनवातकन्हई ५ हमहिछोहिक
सग्येसिधारी तीनहुवालकवडेपेलारी ई रह्यौनकोऊसंगसंयाना यहअतिअ
नुचितमोहिदेखाना ७ तवबोलेकरजोरिमुरारी माफकरहुयहचूकहमारी ८ दो
हा वालककेअपराधवहुगनेनदृहुसुजान तातेहमविनतीकरनसमरथआपस
यान ई चौपाई रामकह्योकहिजाहुहवाला केहिविधिमाख्योअसुरकराला १
तवजडपतिवृतांतसुनाये सुनतरामअतिआनंदपाये २ सभामहिनारदतहेअ
ये सवजडवंसीउठिसिरनाये ३ कह्योभानुजाद्वषसोमुनिवर सुताहरनजनि
तैदुषजनिकर ४ याकोसायदईदुरवासा सोईभयोसुनोअनयासा ५ भानुमती
हैसुइकुमारी उचितमोहिअसपरतनिहारी ई देहव्याहिसहदेवहिकाही माई
सुतजाहिरजगमाही ७ नारदखवनसुनततहभानू सहदेवहिमाहीमतिमानू ८
दोहा सहदेवहिभूषनवसनदेसादरजदुराय इंद्रप्रस्तकाकरिविदादियोमोद
अतिछाय २ चौपाई यहिविधिकरतअनेकचरित्रा सुनतजाहिजनहोहिंपवि
त्रा १ वसहिछरत्नद्वारावतिमाही जाकीछविमुषवरनिनजाही २ सवसपदापरी
महपूरी जडुवंसिननिवासततिभूरी ३ उत्तमभूषनवसनसमारैऔरदुषोडसकरिसि
गारै ४ जोवनजोमभरीछविरासीषेलहिगेदनवलाचपलासी ५ जहेतहमहलनपरै
निहारी जिनैछविसुरललनालपिहारी ई नितसिंधुरसंकुलपथरहतोतहजलप
रनसमस्वहतो ७ भूषनवसननअंगसमारैतरलतुरंगनरथनसवारै ८ दोहा
उगरदगरसवनगरमहजडुवंसीसरदार सेरकरतविचरतफिरैमानहुमूरतिमार

१ कहूँ कहूँ सोहत सुषदतडागा फूलिरहे उपवनवनवागा १ लफिलोनी ललिकालह
 राही गुंजहि मत्तमधुपतिनमाही २ वोखिरहे वहरंगविहंगा चहुँदिसिखाय
 रतोरसरंगा ३ इमिजडुनगरीमहजदुराई षोडससहसमहलसुषदाई ४ षोडसस
 हसरूपधरिनाथा षोडससहसनारिकेसाथा ५ करहि विहारसमारिसिगा
 रा नितनवसंगलमोदअपारा ईगुहवाटिकाविराजहिलोनी जगमगातिमा
 रकतकीछोनी ७ सरसीसोहिरही सुषषानी मनिसमनिर्मलसुरभितपानी ८
 विकसेचारिरंगअरविदा उदतपराग दूरतमकरदा ९ दोहा कनकघाटमं
 दितमनिनजगमगातचहुँवोर गुंजिरहे मधुकरनिकरकरहिमंजुषगसोर २
 चौपाई कोनिहंसमैतहोजदुराई सवरानिनकहंसंगलेवाई १ करनहेततहंसा
 लिलविहारा गयेसजे सुंदरसिंगारा २ प्रविसे सरसीमहजुतनारी गहेकरना
 कंचनपिचकारी ३ कुमकुमकलितअंगअंगरागा पूरनउरपियकेअनुरागा
 ४ पैठीसोरहसहससुंदरी येकयेककरगहिसहितमुंदरी ५ सषीवजावहिवीन
 मृदंगाछायरह्यो रागनरसरंगा ईतहंगंधर्वअकासहिआये जलविहारदेष
 नसुषछाये ७ बरवाजेवहभोतिवजाई संजुततालसुद्धसुरछाई ८ दोहा रचिर
 चिरोचिरपदनकोपावनजसजडुनाथ गावतभेगंधर्वगनरागरागनिनसा
 थ २ छंदचोगोली कोउभैरौभैरौवैराटहुआनेदभैरौकलगावै कोउवहारभैरौ
 गाभैरौमंगलभैरौभलभावै कोऊभैरवीसिंधुभैरवीमुदितमद्विमहुबंगाली
 पभावतीविभासदेसकरवरवधारकोउरससाली १ कोऊविभाकरभट्टिहार
 हिकोउललितललितकोइसुषसाने कोइकुंतलआनंदितगायौरामकलीगुन
 करिगाने कोइदेवतीदेवगिरीकोउदेवहूतीकोउसुरगाने कोऊविचित्रविलावल
 कोऊसुकुलविला वलसुषमाने २ हंसविलावलसुद्धविलावलजीतविलाव
 लसुरछाये इमनविलावलकोइविलावलीकुकुभसुकुभकोउमनलाये कोऊकु
 भारगायकोउहरषनकोउसंक्रमनसुरसभीने कोउनदनारायनीअलहिया
 कोऊअलहियासुरलीने ३ मंभूअलहियाकोउसरपरदामूयसाषरागहिको
 ऊदीयसाषकोउलक्षसाषकोउदेवसाषगायेसोऊ कोउसुधराईसहासही
 कोउअसावरीसरसावै कोऊगूजरीरामगंधारहिकोईजोगियासुरछावै ४
 कोइगंधारकोइदेवगंधारहिकोउदेसीकोउषदरागा कोऊवरारीटोडीकोऊकोउ
 वहादुरीजुतरागा जमनपुरीलक्ष्मीढोडीकोउसरस्वतीकोउलाचारी दरवारी
 टोडीगायोकोउपारवतीटोडीभारी ५ मुखतानीटोडीतुरकानीकोइमधुमाधुहि
 वडहंसा वृंदावनीगायकोउसारंगकीनीजडुपतिपरसंसा कोउकुरंगसारंगसु
 धसारंगकोउसेसंतसारंगगायो कोऊगौरसारंगकोउजूहीकोउमुखतानीरह

छायौ ई भीमपलासीमालसरीकोउश्रीरागहिकोउमुषल्यायौ धनासिरीकोउरूपसिरी
 कोउधवलसिरीकोभलभायौ पटमंजरीसिरीकोउवरवावंगसिरीकोउरसराचेको
 ईभीमपलासैगावतवरहिंडोलहिकोउसाने ७ कोउवसंतकोउपंचमकोऊकोऊ
 वसंतहीवाहारे कोऊवहारश्चडानागावतकोऊसहानवहारे कोउपंचमवहार
 कोइगावतश्रीवहारहिवाहारे कोउवहारखंभाइचमनतेकोईपरजहिवाहारे
 कोइहिंडोलवहारहिगावतजयतवहारकोऊभावे पटमंजरीवहारविकासतको
 उगैधारवडवागावे सिरीरागकोउसिरीटंककोउनिराटंककोउसु
 रछको धनासिरीपूरियाकहतकोउकोउपूरियासंकरको ८ ललितपूरियावि
 मनपूरियाकोऊपूरियाभैरवको कोऊपूरवाकोऊपूरवीकोऊविमनमुषदेवेको
 कोइमारवामालीगौरागौरीआसाकोउगौरी कोउगौरीकुसुंभियाचेतीगौरीगा
 रीविनीगौरी १० कोउगौरीनायकांअलाप्येकोऊगौरीभट्टिआरी कोउगौरीवडहरी
 गायौकोउगौरीपुनिलाचारी कोउगौरीगोधनीभनतभैकोउसभियागौरीगायौ को
 ऊविराटीगौरीमंजुलकोउदीपकसुरमुषल्यायौ ११ कोऊपूरियाकोईजयतपुनि
 कोउतहईमनकल्याना कोऊसुद्धसालंकइमनकोउपुनिकोउसुद्धहिकल्याना कोऊ
 सुद्धसंकीरनवरत्नोविजयकल्यानभनोकोई कोउविनोदकल्यानवेषानतभूषक
 ल्यानकोऊसोई १२ कोउगोचरनकोऊतहईभैकोऊस्वामनटकल्याना कोऊकामोद
 स्वामगायौतहईकोईकमोदहिकल्याना कोऊकमोदहितिसककमोदहिकोईकामो
 दीकेदारा कोईकमोदहमीरहिगायौकोईहमीरहिउच्चार १३ कोईपरजकोईखंभा
 इचकोउधूरियाधमायचको देवनाटकौउनटनारायनकोउनटगायौसुरखयको
 नटभूषालीछायानटकौउकेदारानाटहिगायौ सुदनाटकौउनाटहमीरहिकोइइ
 मनीसुरमुषल्यायौ १४ कोउकेदारागावतहैंतहैंकोईजलधरेकेदारा कोईमाले
 केदाराकोईपूरियाकेदारा कोईगोलिरीकेदाराकहकोईसंकएकेदारा कोईभूषा
 लीमंजहिगावहिकोईहमीरहिकेदारा १५ कोऊभूषालीकोईसंधुकहकोऊसोहनी
 सुषसाने कोउकाफरीकोउकावेरीकहैंकोउविडंगरागहिगाने कोइवरधनकोउसा
 रंगदेसैकोऊकलंगराकोगावैं कोउकरनाटीकोउआनंदकहैंकोऊऊमोटीसुरा
 छावैं १६ कोऊपहारीकोईपीलूकोईगावतहैंमारू कोऊअहरीकोईकान्हरीकोऊ
 सहनासुषसारू कोईअजनाकोऊकान्हरावागेसुरीकोईगायौ कोइअडवरीकोई
 नायकीकोईमुद्रिकहिसुरछायौ १७ कोइकोसिकलीलावतिकहैंकोइकोईछिमका
 न्हरा कोउमंगलकान्हरासुनायौकोउदरवारीअैरा कोइकेहरीकान्हरागावतकोइ
 नराचकेसुरछायै कोउगाराकोइरासाकान्हराजजकान्हराकोउभायै १८ कोइदेस
 कान्हरासुनावतकोइकान्हरापूरियाको कोईजाजवतीकोठानेकोइमंगलरागहि

को कोईमालको सहिको गावत कोउ विहाग राकीतनै कोउ विहाग कोउ इमन विहामै
 कोउ विहाग दे सहिगानै १८ कोई संकरावली सुनावत कोई संकरा सरसावै कोई संकरा भरा
 न अलापै कोउ सुधंकरा सुरछावै कोई संकरा मेलन गावत कोई गावत रतिवाही ॥
 कोउ सारठ कोइ दे स सुनावत कोउ सिंदूर उत साही २० मेघराग कोउ गावत हैत
 हमेघमलारहि कोइ गावै कोइ कान्हरामलार सुनावत कोइ मल्लार सुद्धावै को
 इ गंधर्वगोड मुषगावत सूरमलारहि कोउ भांषे गोडमलारहि गोड नायकी गोड
 गिरीको मुषराषे २१ कोइ सावन्ती मल्लारहि को कोई अडाना मल्लारै कोइ मल्लार सु
 हराई गावत कोई सूहामल्लारै कोई मल्लार के दारा ॥ २२ कोइ गाजहि मल्लारै ॥
 कोइ भामनी मल्लारहि गावत कोऊ अहीरी मल्लारै २२ कोइ मल्लार सिंदूर गावत
 कोइ गावत नट मल्लारै कोइ धूरिया मल्लार सुनावत कोइ तहं गौरी मल्लारै कोइ सा
 वनी मल्लार सुनावत रूप भामनी मल्लारै कोइ कुकुभी मल्लार सुनावत और हरग
 न उच्चारै २३ सारठा अष्टजाम के राग समै समै गंधर्वगन गावहि सहित विभाग
 तालमूर्च्छना सुरसहित १ चौपाई वजे हजारन यनव मृदंगा वीना डफ मुरचंग उ
 पंगा १ तहं षोड सहजार खरनारी लेकर मनिन जटित पिचकारी २ हरिपै सीचहि
 सुरभितनीरा हं सहि हं सावहि मोदगभीरा ३ मनिन मर्दकंचन पिचकारी तिनय
 रदारहि दौरि विहारी ४ जलविहार रत सोहत के से जक्षिन सहित जक्षपति जै से
 ५ कहं हरि हाथन ते पिचकारी लेहि छडाइ दौरि कोउनारी ई पुनिकहं हरि हुछडाव
 हि धाई ते भिक्कार त जाहि पराई ६ ष सहि कचन ते सुमन चमेली दौरि हिवडो
 कित चारु नवेली ७ दोहा लपटि गये पट अंग मे निपट प्रगट दर सात सुमन मारि
 जडुपति हसत उर अनंग अधिकत चौपाई कंजन को करि बोदनवेली लज्जिता
 लौटहि सहित सहेली १ कुचकुं कुं मरे जित हरि माला छुटि रही अलकन की जाला
 २ मिलै दौरि जडुपति कहं आली हनि पिचकारि न प्रभावि सोली ३ ते ऊपिय मुषम
 लहि परागा वदन पर सपर अति अनुरागा ४ जुवति मद्दि सोहत जडु राजा मनह
 मतंगिन मधि गजराजा ५ एहि विधिक रिबहुवारि विहारा अति मोदित वसुदेव
 कुमार ६ नदन रत की नगायकन काहीं अनुपम भूषन वसन तहांही ७ जडुपति
 दैत हं विविधि इनामा गये प्रमोदित अपने धामा ८ दोहा मंदह सनि चितवनिल
 लित वचन रचनि सुषदानि जडुपति की लषि जुवति सब मोहिर हीं छ विषानि २
 सैनक लोनि ज निज सदन सहित रसन सवरानि तिनको सुषमुष येक ते के से सको
 वषानि ३ आगम जानि प्रभात को दिवस वियोग विचारि वदन लगी उनमत्त सेवका
 नविकल हरिनारि ४ सोमै वरनन करत हों मद्दि सुनीन समाज चितदै के अव सो सु
 नहु सुमति परिक्षित राज ५ बोली कहूं कराकुली प्रमुदित पाय प्रभात सोक सनी

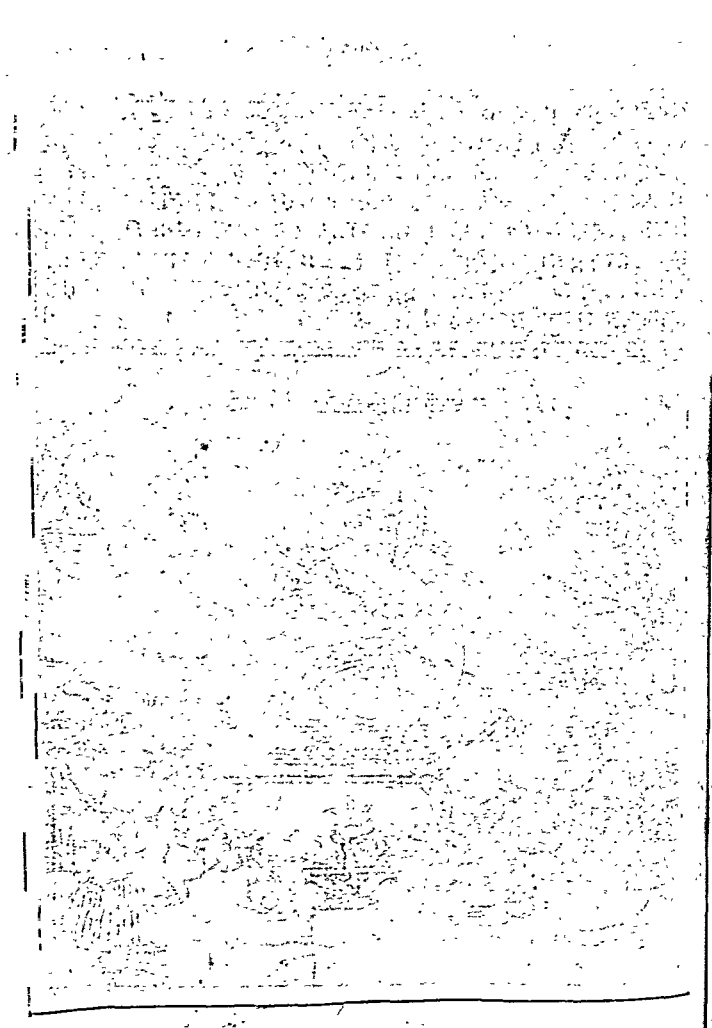
सुनिरुकुमिनीभनीभामिनीवात छंद रुकुमिनिउवाच रेकुररीविलपसिआबीनि
 सिनेननीदनहिआई सोवतपियकोत्रयाजगावसिकोयद्वरीतिसिपाई धौहरि
 तवनि हसनिकासिमेहमसमंतहुंफूसीरी तातेसमैसुरतिसवभूलीवोला
 सिनिकदवसीरी १ दोहा पुनिचकईकीवोनि सुनिमन महअतिविलषानि
 सातिभामावोलीवचनकेतविरहजियजानि १ सत्यभामेवाच छंदचौगोलास्व
 कवाकीनिसिवियोगिनीकरुनगिरावदुरोवे अवैभोरनहिभयौभयावनसुषि
 तसेजपियसेवै धौजदुपतिकेसुखिसिंधुमहवूडिगयौमनतेरो सिरमद्वर
 नवहसिपदपंकजतासुकरसिअवसेरो दोहा घरघरसोरससुद्रकोभानसुतासु
 निकानगनिप्रभातअतिसेदुषितलागीकरनवषान १ कालिंदुवाच १ ईहसा
 रितापतिनिसिनहि सोवदुसदाकरद्वरवमारी जानिपरतिभयदसातिहारि
 हुजैसीभईहमारी नैननपथकैप्रविसिहियेमहमनकोहरोहमारो तेसाहिकौ
 स्तुभहस्योसामरोमथिकैउदरतिहारो ३ दोहा निरषिमलीनमयंककोदिवसधि
 योगविचारि कहतभईअतिसैदुषितकोसखराजकुमारि नागनजितुवाच १ छंद
 अरीजेनैयासुषदजोन्हाई काहेलेतछियाई कैधौकियेजोरजकुमातोहितेहि
 गटीपियराई कैगोविंदकेवचनफंदमेफसिआनैदअतिभाये तातेअवलअक
 सविराजसिमंदतेजदरसाये ४ दोहा वहतिविलोकिवयारितहंसीतलमंदसुगं
 ध कह्यैलक्ष्मनावचनअसजान्योनि सोनिबंध १ लक्ष्मणोवाच अरेमलैको
 अनिलकहाहसकियअपकारतिहारो वहतवावरोवारहिवारहिकौरिपुहातहमारो
 यकतेजदुपतिनैनवानतेजरंजरहियोवनायो तापरतैअवमदनदहनतेपुनिपुनि
 आयजरायो ५ दोहा विरलेतेहिछनगंगनमहंनिरषिघननगुनिभोर जामवती
 असिभनतमैवाढ्योविरहअथोर जांववसुवाच १ छंद मीतमेघमाधवकेमुद
 कररूपसमानहिपाये नेहनहेथावहुतिनहीकोउरअभिलाषवढाये हमहीस
 मतमहंतेहिं सुमिरतदारहुआसुनथारा अतिदुषदाईतासुमिताईप्रथमनकि
 योविचारा ६ दोहा फेरिभिन्नदसासुघरिसुनिकोकिलकोवाल वोलीविपुलवि
 षादभरिसंजुलवेनअतोला २ भिविन्देवाच कोकिलकंतसरिसअतिकोमल
 वोलहुवालपियारेअमननसुधासरिससोलागतमृतकजिआमनहारे कौनकरहि
 उपकारतिहारोहमकोदेहवताई असउपायकलकंठकीजियेजेनैजेहिजदु
 राई ७ दोहा जदुपतिअवउठिजायगेयहगुनिदुषनसमात पुनिभद्राभाषत
 भईभयभरिजानिप्रभात भद्रावाच १ छंद हैरैवतधरनीचरसुनियेचलहुवदहुक
 छुनाही तातेजानिपरतकरियतकछुवडविचारमनमाही तुमहंपाहमरेसा
 मपियकीछविमहमोहिगयेहो तासुचरनउरधरनलालेसामनमहअतिहि

ठयेहो ८ येउरदयाधारिअवकीजेयहउपकारहमारो देहुदरायदिवसकरको।
 वदिमोहिभरोसतुम्हारो दोहा पुनिसतरानीरुखकीनिजनिजभोननमाहिजानिभो
 रअतिसेदुषितहरिवियोगवतराहि १ छंद सखेहिदसरसिजसरि तनकेसोभा
 हीनदेखाही जानियरतपियकोवियोगवहुइनहुकेमनमाही जैसेहमसवदिवा
 सपायविनवालमवदननिहारी छनछनसूषततनमनविलषतदुषनहिजाता
 उचारी ८ दोहा पुनिरानीसोरहसहसदिवसवियोगविचारि निरषिहंसा
 भाषनलगीवहुविधिगिराउचारि १ छंद भलेहंसतुमतोइतआयेकरहुसुषद
 पयपाना तुमतोइतकृत्नकेकीजेअवतिनकोगुनगाना अहैकुसलपियसु
 मिरतकहुप्रनजोप्रथमहिमुषभाष्यो पैवहचारुचतुरचंचलचितहमसोने
 हनराख्यो १० जोअसकहुहुहंसतुम विरहीवैदुषनासनवारे तौवैयेकरुकु
 मिनिकेवसकैहमरोपेभविसेरे जायकहोउनहीसमीपमहहंसवचनसमु
 भई इतहैकामनकछूतिहारोजानीहमचतुराई ११ दोहा यहिविधिभाउअ
 नेककरिजदुपतिमहसवरानिवसतिभईद्वारावतीसिगरीछविगुनषानि चौ
 पाई परतनामजाकोतियकानन हठिमनहरतरहैतनभानन १ सोहरिकोनि
 रषतद्रगमाही मोहिजाहितौअवरजनाही २ जेकरिप्रेमजगतगुरुकेरो प
 दसेवनआदिकवहुतेरो ३ मानिप्राणपतिसेवनकीन्ह्यो निसुदिनहरिध्यावा
 नमनदीन्ह्यो ४ तिनकोपूरुवतयकुरुगई मैकेहिभातिसकौमुषगाई ५ यहिवि
 धिवेदभनितसवधरमा करतसंतयतिवहुविधिकरमा ई अर्थधर्मकामहय
 द्काही दरसायोनिजगहजगमाही ७ करतरहस्तधर्मतिनकोही वसतो
 द्वारिकानगरीमाही ८ दोहा आठ औरसतसोरहैसहसनारिसुकुमारि आठप
 दरानीरहीतिनमेअतिछविचारि १ चौपाई रुकुमिनिआदिप्रियांहरिकेरी॥
 प्रथमकह्योतिननामनिवेरी १ दसदससतयेकयेकतियकेरे महावलीवि
 क्रमीघनेरे २ महारथीतिनमाहअठारे तिनकेनामनिकरहुउचारै ३ श्रीप्रदु
 स्त्रअनुरुधरनधीरा दीपमानअरुभानुप्रवीरा ४ ब्रह्मभानुअरुचित्रभानुव
 र सांवअरुनव्रकमधुअतिधनुधर ५ पुंकरवेद्वाहुश्रुतिदेवा कविनिगै
 धविरूपसभेवा ई चित्रभानुअरुवीरसुनंदन येअष्टादसदृष्टनिकंदन १॥
 इनहनमहंसुनियेमहरजा भोप्रद्युम्नअतिरथीदराजा ८ दोहा बलबुधिविक्र
 मरूपगुनसीलसकोचसुभाउ भयोपिताकेसरिससोत्रिभुवनविदितप्रभाउ
 १ चौपाई रुकुमी सुताव्याहिसोलीन्ह्यो सुतअनरुद्रप्रगटतेहिंकीन्ह्यो १॥
 दसहजारगजकोजेहिंजोरा जोसुरअसुरहुकोमदमोरा २ सोरुकुमीकीना
 तिनव्याही वज्रतासुसुतभोअरिदाही ३ भोजवमूसलतेसंधारा वन्योयेक

सोदवज्जकुमारा ४ तासुपुत्रनामकप्रतिवाह तासुसुवनभोसवलसुवाह ५ सां
तसेनभोतासुकुमारा तासुसुनुश्रुतसेनवदारा ई अथनअपुत्रअवलअलपासुष
जदुकुलमहकोउभोनविनासुष ७ भूसुरभक्तिहीननहिकोई वीरधीरविजई अ
रिषोई ८ दोहा जगजाहिरजदुकुलभयोसंस्थातासुअपारसकैकौनकरिजोमि
अदसहृवर्षहजार ३ चौपाई सहस्रअद्वासीतीनिकोरी वालकगुरुभेषुदिनके
री १ संस्थासवजदुवंसिनकेरी कौकलिसकैमृपतिमतिमेरी २ सहजारकेदसौ
हजारा जदुवंसीसिगरेसरदारा ३ निनजुतउगनसेनमहराजा राजकियोतहसा
हितसमाजा ४ देवासुरसंग्रामहिजेते मरेअसुरप्रगटेमहितेते ५ देनप्रजनपी
डावहुलागे कियेअनर्थगर्वमहापागे ई तिनकेनासनहितभगवाना प्रगटायोज
दुकुलसुरनाना ७ भयेयेकसतयेककुलजिनके जदुनायकनायकभेतिनके
दोहा जदुपतिपदसेवनकरतवडैयासकलजदुवंस तिनवाधककोउनहिमयोस
लजगतअवतंस ५ मंजनभोजनसेनसुषविचरनचोलनिवानि निसुदिनहसि
गकरततेसकेननिजतनजानि ई कविन जाकीभक्तकीनेअरुवैरहतेदीनेमनपू
नपरमपदपावतसमानहै जाकीनेकुनजरगिरीसब्रह्मचाहैसदासाकरमाकरी
जाकोरूपरसपानहै आपनेसुजसअग्रेसुरसरिहकोनीरनूनकरिदिन्हैपाप
नासकमहानहै भाषैरघुराजजदुराजजूकोछोडिभोहिद्रगनादपातआनकरा
नानिधानहै १ जाकोयेकवारनामअवनकरतश्रुतिमुषहैमनतअधवोधनिज
रावैहै धर्मधुराधारनैकेधरनिचलायोधर्मकीन्हैजाहिसंजनअनंदअतिपवि
है भाषैरघुराजजाकोकालैचक्रआयुधहैसुरऔअसुरनरसकलनसावैहै २
कौभूमिभारकोउतारिवोविचारकीन्हैमेरेमननेकहूअचर्जनहिआवैहै २ जग
जननेवासदेवकीमेजन्मवादव्रत्तकेसमाजमहिमेसदाविराजयान दोरद
डसौअधर्मयंडयंडकारिपातकप्रचंडचराचरकेविनासमान भाषैरघुराज
मेदमधुरसमुसखानपूरसीतमानहीसोआननप्रकासमान कोटिनसोजगर्वगा
रकसरूपमानव्रजवनितानवेसवैयुक्तमदनवाल ३ संवेया जगमेनिजधर्म
रक्षनकोजदुनायकरूपअनेकधरै जगमित्रपवित्रअमित्रननासतचित्रनि
त्रनलीलाकरै रघुराजचहैतिनकेपदप्रीतिजौतौनिजकानकयाकामरै यहचो
रमाहाकलिकेपहरेनहिऔरउपायनिहारिपरै ४ जहदुस्तरकालकोवेगनही
जहिहेतमहीयवनैगवने नहिऔरउपायकियेमिलताभगवानकोभासितस
भवने रघुराजसप्रीतिसोगानकियोजोक आरुचिरुक्मिनिकेरमने करतहरिके
पुरताहिय्याननिवारनलीन्हैभोक्होक्वने ५ दोहा वदनवदनहरिकीकथाश्रव
नअवनमनध्यान जोईकरतसोईतरतकलिउपायन हिअनि १ निधिनमनिपि

ससिसेवतैमाधमासबुधवार कृष्णयज्ञप्रतिपदसमउतरार्धश्रवतार २ इति।
 सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजवाधवे सविस्वनाथ सिंहजूदेवात्मजसि
 द्वि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधि
 कारिरघुराजसिंहजूदेवकतेश्रीमत्भागवतेदसमउतरार्धे आनंदचंद्रबुनिधौनवे।
 तिततमस्तरंगः ८० ॥ ॥ ॥ महाराजरघुराजकृतदसमोत्तरश्रवसकं
 ध यहसमाप्तमुद्रितभयोसंजुतकंदप्रबंध ॥ १ ॥ सोध्यादुर्गादिनद्विजइहिं
 निजमतिअनुसार जामैलविआनदलहै श्रीरघुराजउदार २ ॥ २ ॥ ॥
 समाप्तसुभमस्तुसंवत १८२४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

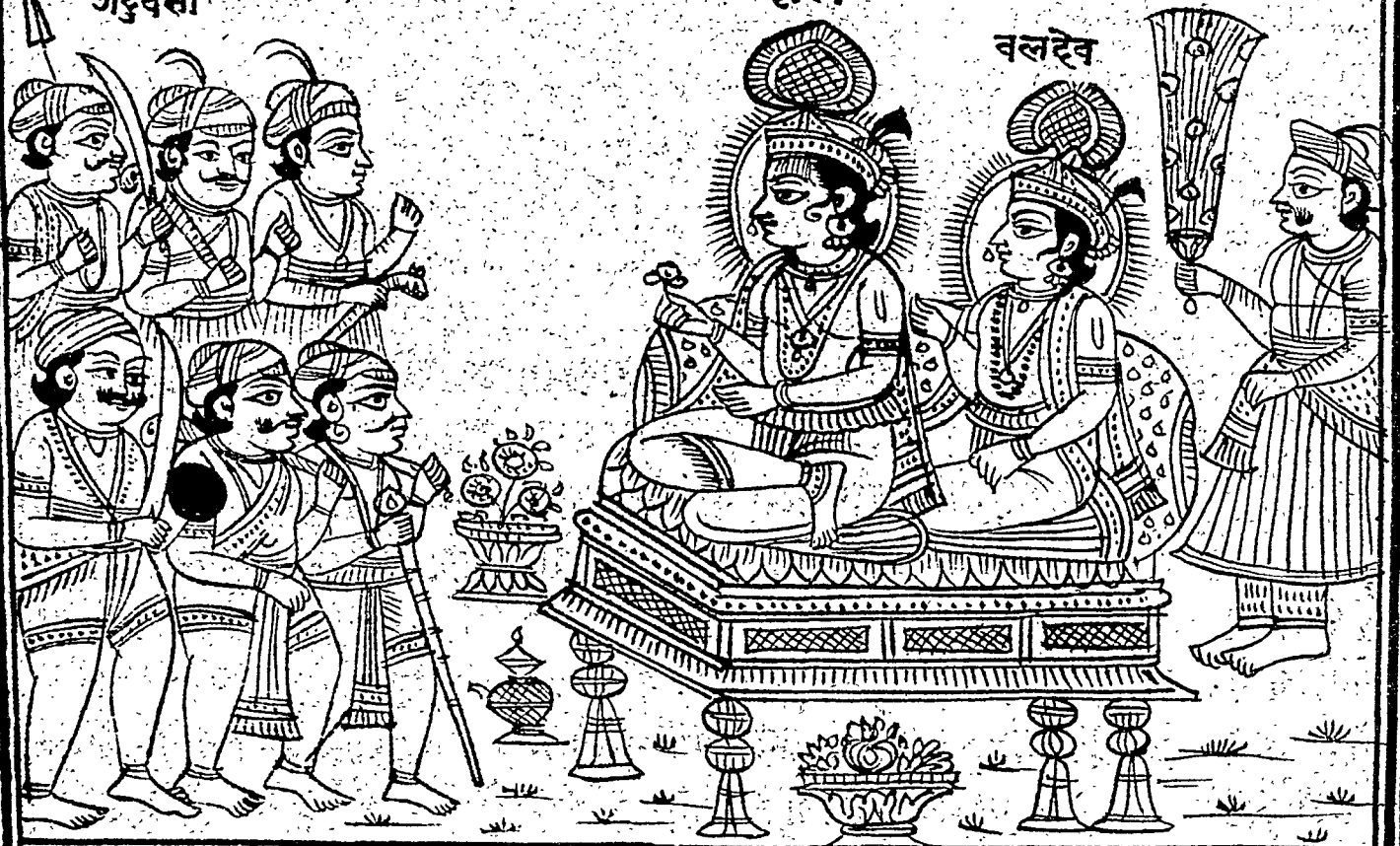

जडुवंसी

रुक्म

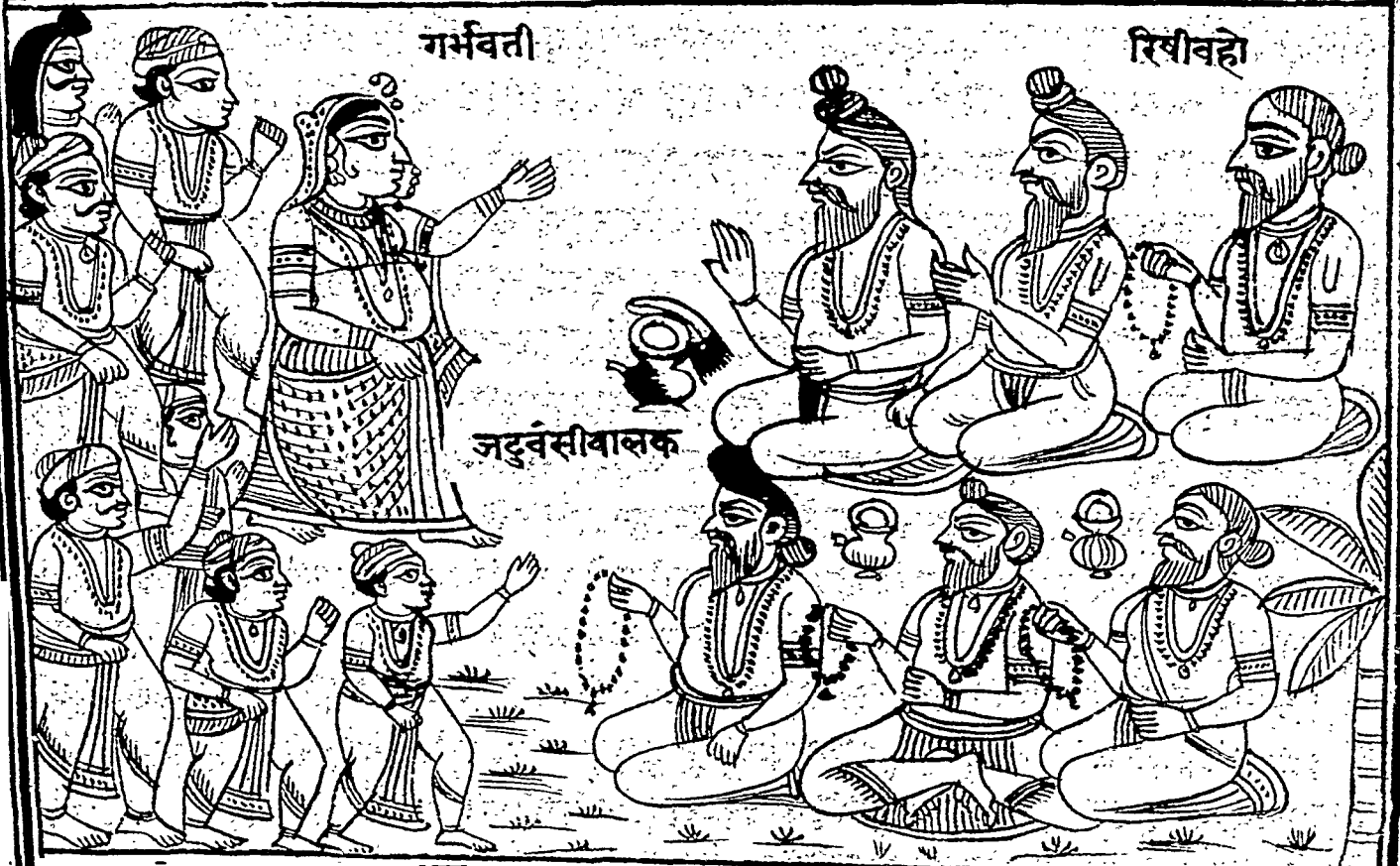
वलदेव

श्रीगणेशायनमः सोरठा जयहरिकृपानिधान अधमउधारनवानिजिन भाष
तवेदपुरान असदयालनहिंदूसरो १ प्रभुपदपोतहिंषाय अगमअथाहभवां
मुनिधि मोसमपतितनिकाय तरनचहतगोषदसरिस २ दोहा जयजयम
तिकरनीगिराजगतजननिसुषदानि करहुपूरयहग्रंथकोरचितआपनेजा
नि १ जयगनेसवहुविघनहरमंगलकरनअसेष इकरदलसतनिसेससि
रगजमुषसुंदरवेष २ हरिगुरुजयतिमुकुंदपदनिसुदिनमोहिंअधारजोअधमन
कीअधमताधुनिधुवकरतउधार ३ जयश्रीपितुविसुनाथपदकरनअनाथा
सनाथ ग्रंथपूरकरिवोचहोमैजिनमेधरिमोथ ४ जयसुकदेवमुनीसवरजडुपा
तिदासअनन्य जयतिवादरायनचरनकरनमोहिंजगधन्य ५ अवयेकादस
कीकथाभाषहुंभाषाबंध हरिकृधवसंवादवरज्ञानविरागप्रबंध ६ श्रीसुकै
वाच जडुवंसिनलैरामजुतदैत्यवंसकरिध्वंस रचतकलाभुवभारहरिलियजडु
कुलअवतंस ७ चौपाई दुरजोधनआदिकसठपूरे भरेरहेजेगर्वगरूरे १ क
रीपांडवनपांडिसनुता जगतभयेजडुनाथमित्रता २ दुरजोधनकोपायनिदे
सा दुःसासनदुपदीकेकेसा ३ मद्दिसभामहंकरषतभयऊ तवपांडवनको
पअनिच्छयऊ ४ जुवांषेलिलियराजहिंजीती मानीकलूनकस्तकीभीती ५ सो
इकारनरविश्रीभगवाना पांडुसुतनकरिकैवलवाना ६ तिनकरकरिकौरवकुल

नासा हस्तोभारभुवरमानेवासा ७ अरुप्रद्युम्नरामकरतेरे अरुनिजकरसर
 केंडिचनेरे ८ दैत्यदैत्यअंसिननृपमारी हस्तोभूमिकरभारसुरारी ९ दोहा य
 हिंविधिरसितनिजभुजैजदुकुलकरतेनाथ हरीअवनिहलुकी करीनासिआ
 चीनरनाथ चौपाई पुनिमनमहंअसकियाविचारा हैअवजदुकुलभूकरमा
 रा १ यहनासनसमरथनहिंकोऊ सिवविरविवासव समजोऊ विनुमोहिंको
 नकरिहिइननासा कौटिनवासवसरिसविलासा ३ जदुकुलममभुजवलवरजोरा ता
 किसकिहिकोइनकीवारा ४ जैसेवसर्वसलगिलागी जारिदेतिकाननकहंआगी
 ५ तेसहिइनविचकलहकराई जादवकुलमहंदेहुंनसाई ईतौपुनिजाहंआ
 पनेधामा औरनअवपुहुमीमहंकामा ७ कृष्णसत्यसंकल्पमुवाला युहिविधिकरि
 विचारतेहिंकाखा ८ दोहा मुनिकी सायहिआजतेविरचिपरस्पररारि जदुकुलके
 संधारकिययेकछनमाहिमुरारि चौपाई सुंदरस्याम सरूपदेखाई हरिलियज
 नलोचनजदुराई १ वचनसुनाइसुधासमप्यारे हरतभयेहियजननअपारे २
 निजसरोजपदभजनकराई हियदासनसवकियाकेंडाई ३ करिजगमेकीर
 तिविस्तारा जेहिजनगाइतरहिंसंसार ४ अपनेधामगयेजदुराई यहसुनि
 कैबोलेकुरुराई ५ राजौवाच जदुवंसीत्रमहन्मविज्ञानी वृद्धनकेसेबीबहुदनी
 ईतिनकोविप्रसायमुनिराई केहिंविधिहोतभईदुषदाई ७ जेहिंनिमित्तजैसी
 मुनिसाया होतभईजदुकुलप्रदतापा ८ दोहा जदुवंसीयकमनरहेकियोजुइ
 केहिंहेत यहसंकाकरिकैकृपाभेटहुहेमतिसेत चौपाई मुनिकैकुरुपतिकी
 असवीनी बोलतभेसुकदेखविज्ञानी श्रीसुकौवाच श्रीमुकुंदअति सुंदररूप
 हारावतीवसतभेभूषा २ धर्मकर्मजनसिषवनहेतू पूरनकामकरहिमुषसे
 त ३ मुनिमनमंगलमंडनकारी सुंदरिखोरहसहसविहारी ४ जाकीकीरतिअचिनअपा
 रा पावनकरतिनलांवतिचारा ५ कुरुपतिजदुकुलकोसंधारन हरिरक्षाजोनहिंकारन
 ईजदुपतिकर्मकरतजगजेते महापुन्यप्रदभूपतिनेते ७ गावतजैजनजुतअनुरागा
 तिनकेतनतेकलिमलभागा ८ अैसेहरियेकसंभेसुबेसा वैठरहेनिजकनकनिवेसा ९
 दोहा कौनहुंजज्ञकरावनेआयेहुतेसुवीस तिनसैंनिजकारनगुनतकहतभयेजगरी
 सचौपाई भयमषपूरनसवमुनिजाहू कहंसुचिथलवैठहुसउछाहू जदुपतिसासनस
 हिमुनिराई तुरतछेत्रपिंडारकजाई विस्वामित्रकनदुर्वासा भृगुअगिरावसिछुआ
 सा ३ वामदेवकस्यपतपरासा असितअत्रिनारदहुप्रकासी ४ आयेछेत्रपिंडारकसा
 ही जैठतभेध्यावतहरिकाही बेलनकहंइकसमयसिकारा जदुकुलकेसावादिकुमारा
 गयेसकलपिंडारकसाही देखतहौरिषीसनकाही ५ कस्तुरिनाभेमतिनासी चाहेकरना
 मुनिनसैंहोसी ईदोहा सावहिसुंदरजानिकैनारीविषवनाय उदरकैलकरिवसनभरि १

लूगरउपरवोढाय चौपाई तेहिंलैमुनिननिकदमहंजाई सिगरेहोयजोरिसि
रनाई १ भीतरकपटउपरमृदुताई मुनिनमंदअसगिरासुनाई २ नोषीनडी
नगरकीनारी मुनितुम्हरेदिगयहपगुथारी ३ गर्भवती यहहैसुकुमारी पू
छनकोअसमनहिविचारी ४ कहैवाँलककिचौकुमारी निजमुषकहतनला
जविसारी ५ तातेतुमतेपूछहिंमही अहेत्रिकालज्ञानमुनितुमही ई जोक
कुहोइसोकरहुवषांना याकोप्रसवकालनियराना ६ सुनतकुमारनकीअस
सवाँनी हाँसीलईरिषीसनजाँनी ७ दोहा बोलेकोपकठोरकरिरेमतिमंदकु
मार याकेकहैमुसलयेकजेहिंकुलनासतुम्हार चौपाई मुनिनवचनसुनिकै

अतिचोरा डरिभागेजडुवंसकिसोरा कछुकदूरिमहंतेभयभोरे सांवउदरकोअंवा
खोरे कढ्योलोहकोमुसलकठोरा चितैचकितमेसकलकिसोरा ३ लगेविसूरनअस
मनमाही हँमसेवनीवातयहनाही ४ कहाकियोहँमवडेअभागी हमकौंकाकहिहँवा
इभागी ५ यहिविधिव्याकुलकरतविचारा आयेनिजनिजगेहकुमारा ई मूसललैमु
षमहामलाना उग्रसेनढिगाकियोययाँना ६ लगेरहैजादवदरवार बैठेसका
लसचिवसरदारा ७ दोहा उग्रसेनमहराजकोतेजडुवंसकुमार निजकृतक
र्मसुनाइगेकैअतिलाचार चौपाई सुनतअमोघमुनिनकीसाया मूसलनिर

हैं अतिकोपा १ भये सभी तद्द्वारिकावासी को हुंके मुपनहिं रह प्रकासी
चकहउग्रसेनमहाराजा अवतुमकरहुय है यहकाजा ३ यहमूसलचूरनक
रिहारु जायपयोनिधिमाहपवारहु ४

१५ नेसुकलोहवीचवंचिगयके
७५ हाहालोललीनकोउमीना तेहिकेवटफंदायकहुंलीना ७
विदारतमाही पायगयेसोइआयसकोही ८
मीनमासलीन्हयोसवषाई ९
य सोसागरतटमेभयेगोदतकीसेसुदा १०
भगवान सायनेवारनकोजदपिरेहसमर्थसुजान
योविप्रस्तापजदुराज कालरूपभगवानहरिजान्योनिजकृतकाज ॥
सिद्धित्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री

२९
वहादुरश्रीरुखच
भगवतेअनंदासुनिचौयेकादसस्केधेप्रथमस्तरंगः १ श्री
॥ दोहा रकितजडपतिवोहुवलपुरीद्वारिकाभूप
तिहुनतअतिभईअनूप चौपाई निवसहिनारद्वारहिवा
सुदेवकुमार १ भजहिंसदासुंदरधनस्यमि
सुनुकुरुपतिअसकोजगमाही दुरलभयापमनुजतनकोही ३
कीसवयलभीती करैनहरिपदपंकजप्रीती ४ ज
पाइनहिकहुंचविजाई ५
आयेकियवसुदेवविविधिसतकारा पूजनकियोअनेकप्रकारा ७
हासनवेठाई सीसनायपदविनयसुनाई ८ वसुदेवोवाच
आपआगमनू देहिनकोदुरतदुषदमनू ९ दोहा
कोआगमसुतचरहोप १०
ई जननिजनकजनकैहरिदासा करतअनेककलैसननासा १
दुपजनकोही दुषहरिसुपकरसाधुसदाही २
कोजाने ३ जगतनकरपक

४ जन
५ जन
६ जन
७ जन
८ जन
९ जन
१० जन
११ जन
१२ जन
१३ जन
१४ जन
१५ जन
१६ जन
१७ जन
१८ जन
१९ जन
२० जन
२१ जन
२२ जन
२३ जन
२४ जन
२५ जन
२६ जन
२७ जन
२८ जन
२९ जन
३० जन
३१ जन
३२ जन
३३ जन
३४ जन
३५ जन
३६ जन
३७ जन
३८ जन
३९ जन
४० जन
४१ जन
४२ जन
४३ जन
४४ जन
४५ जन
४६ जन
४७ जन
४८ जन
४९ जन
५० जन
५१ जन
५२ जन
५३ जन
५४ जन
५५ जन
५६ जन
५७ जन
५८ जन
५९ जन
६० जन
६१ जन
६२ जन
६३ जन
६४ जन
६५ जन
६६ जन
६७ जन
६८ जन
६९ जन
७० जन
७१ जन
७२ जन
७३ जन
७४ जन
७५ जन
७६ जन
७७ जन
७८ जन
७९ जन
८० जन
८१ जन
८२ जन
८३ जन
८४ जन
८५ जन
८६ जन
८७ जन
८८ जन
८९ जन
९० जन
९१ जन
९२ जन
९३ जन
९४ जन
९५ जन
९६ जन
९७ जन
९८ जन
९९ जन
१०० जन

ज्ञानि चौपाई तिनसौलियोमोक्षनहिंमागी देवनमायामेमतिपागी १ सहजहि
मेलागहिनहिंवारा होहुंजौनविधिभवनिधियारा २ सोउपायमुनिनाथउचारी
जातनभारी ३ श्रीसुकोवाच जबवसुदेवकहेयायहिभांती तव
मुनिकीभयसीतलछाती ४ हरिगुनसुमिरनकरतमहीसा लागेयाकहेनसप्रीति
मुनीसा ५ नारदोवाच यूँक्योभगवतधर्मउदारो जडकुलभूषनभलोउचारो ई धर्म
भागवतपढेसुनेजो आदरकरैसराहिगुनेजो ७ होइविस्ववैरिहुजोपानी सोउसु
चिसपदिहोइविज्ञानी ८ दोहा कर तसुनतजिनकोसुजसहोतपरमकल्यान अ
सेहरिकीतुमसुरतिदियकरायमतिवाँन चौपाई तामेसुनहुंयेकइतिहोसा जोसु
१ जनकरिषभपुत्रनसंवादा भोजसपूरुवप्रदअह्लादा

२ स्वायंभूसनुकेरकुमारा भयोप्रियव्रतभूपउदारा ३ तेहिंअगनि
यऊ ताकोनाभिनामसुतभयऊ ४ ताकेरिषभदेवहरिअंसा धर्ममोक्षजोसकल
प्रसंसा ५ ताकेभेसतसुवैनउदारा जेपदिलहैवेदकोपारा ई

श्रीमन्नारायनपारायन ७ जाकोसुजसप्रभावअषंडा नामभयोया
हभारतषंग ८ दोहा भूरिभोगकरिभूमिकोगह तजिकाननजाय तीनिजन्महा
रिध्याइकेगयोकृष्णपदयाय चौपाई तिनकोभ्रातानवनवषंडा होतभयेमहि
पालउदंडा १ भयेविप्रतिनभ्रातइकासी कर्मकांडकेसकलप्रकासी २ महाभाग
वतभेनवभ्राता परमहंसपरमातमज्ञाता ३ कविहरिअंतरिक्षविज्ञानी प्रबुधपि
प्यलायनमतिषांती ४ आविरहोत्रदमिलअ ज्वमसे करभाजनवरनेउनवक्रम
५ थूलसूक्ष्मजगवपुहरिदेषत विचरहिवसुधामहंजगलेषत ई रुकतीग
तितिनकीकहुंनहीं स्वर्गपतालजलौथलमाही ७ सिद्धसाध्यगंधर्वहजक्षासु
रनरकिन्नरनागहुरक्षा ८ मुनिचारनविद्याधरजेते तिनकहुंपूजहिंसादरतेतो
९ दोहा निमिनरेसकीजागमेयेनवजेजोगीस विचरतविचरतआइगेयेकसमे
अवनीस चौपाई निमिलविभानुसमानप्रकासा महाभागवतज्ञानअवासा १
उरुयोसकलविप्रनजुतराजा मान्योपूरनमषकरकाजा २ नवजोगेस्वरनिरषि
हुतासा उठतभयोसांदरसहलासा ३ नवजोगेस्वरकेदिगजाई भूपविदेहचरन
सिरनाई ४ ल्यायकनकआसनवैठाये चरनधोइनिजसिरजलनायो ५ पूजन
कियषोडसउपचारा सनकादिकसमहियेविचारा ई पसर तजिनकोपरमप्रा
पूरनकरततुरतदसआसा नेहनहैनिमिनृपतिनिहोरा

८ विदेहोवाच दोहा मधुसूदनकेपारषदहैममानहितुमकाहिं विचर
हुं पावनकरनहितहरिमयलोकनमांहि चौपाई कृनभंगुरयहमनुजसरीरा
हिनकोदुर्लभमतिधीरा १ मनुजसरीरहुपायमुनीसा डरलभदरसदासजगदी

विहृदैः अतिकोपा १ भयेसभीतद्वारिकावासी कोहुँके मुषनहिंरहे प्रकासी २ ता
वकहउग्रसेनमहाराजा अबतुमकरहुयहैयहकाजा ३ यहभूसलचूरनक
रिडारहु जायपयोनिधिमाहुपवारहु ४ तैसहि कीन्हैसकलकुमारि सुसलरे
तायचूरकरिडारे ५ नेसुकलोहवीचवैचिगयऊँ फैंकि सकलसागरमहदय
ऊँ हँ खोहाखोललीनकोउमीना तेहि केवटफैंदायकहुँलीना ६ ताकेउदर
विदारतमाही पायगयेसोइआयसकोही ७ वोनअग्रमहलियोखगाई
मीनमासलीन्हैयोसवषाई ८ दोहा भूसलचूरनसिंधुमहँफैंकोजौनरेता
य सोसागरतदमेभयेगोदनकी समुद्र यजदुकुलकोत्रतातयहजानतहो
भगवान सापनेवारनकोजदपिरहैसमर्थसुजान तदपिनेवारनकरतो
योविप्रस्तापजदुराज कालरूपभगवानहरिजानैनिजकृतकाज ॥ इति
सिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरवांधवेसश्री
विस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराज
वहादुरश्रीरुस्तचंद्रकपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीम
भगवतेश्वरानंदामुनिधौयेकादसस्कंधेप्रथमस्तरंगः १ श्रीसुकौवावा
॥ ॥ दोहा रक्षितजडपतिवोहवखपुरीद्वारिकाभूष भोगवतीअमरावा
तिहुनतअतिभईअनूप चौपाई निवसहिंनारदवारद्विवारा दरसनहितवा
सुदेवकुमार १ भजहिंसदासुंदरधनस्यामै गलिनगविनगोविंदगुनगोमे
स्नुनकुरुपतिअसकोजगमाही दुरलभपापमनुजतनकोही २ जानुमृत्तु
कीसवथलभीती करैनहरिपदंपंकजपीती ४ जौनमृत्तुतेसवसुरराई काल
पाइनहिकहुँ वचिजाई ५ येकसमेनारदसुखछाये आनकहुँडुभिकेधरा
आये कियवसुदेवविविधिसतकारा पूजनकियोअनेकप्रकारा ६ द्वादकसि
हासनवेठाई सीसनायपदविनयसुनाई ७ वसुदेवोवाच सुनहुंमुनीस
आपआगमनू देहिनकोदुरंतदुषदमनू ८ दोहा जिमिजननीअरुजनक
कोआगमसुतधरहोप अवसिअमंगलजातहेतासुतुरतसवषोय चौपा
ई जननिजनकजनकैहरिदासा करतअनेककलैसननासा १ देवदेहिमुष
दुपजनकोही दुषहरिसुषकरसाधुसदाही २ जोजसदेवनकोसनमानै तैतसदेवताह
कोजानै ३ जसतनकरतकरनितसछाया अँसहिंकरहिदेवमुनिराया पैअसनहि
सज्जनसवकाला अवसिहोइतेदीनदयाला ५ जनहिंनकवहुदीनअपकार करहिं
दांतिनकोउपकारा ६ मैपूछहुँतुमसोमुनिराई देहुंभागवतधर्मबनाई ७
अद्वासहितसुनेमुनिजाके रहतनभयपुनिकलुतनतकि ८ दोहा मेमु
निपूखजनममेभुक्तिमुक्तिकेदानि भजतभयोसुतहेतदृढिहैकहायआ

ज्ञानि चौपाई तिनसौलियोमोक्षनहिंसागी देवनमायामैमतिपागी १ सहजहि
 मेलागहिनहिंवारा होहुंजौनविधिभवंतिधिपारा २ सोउपायमुनिनाथउचारी
 संप्रितदुषसहिजातनभारी ३ श्रीसुकोवाच जबवसुदेवकहेयायहिभांती तव
 मुनिकीभयसीतलछाती ४ हरिगुनसुमिरनकरतमहीसा लागेयाकहैनसप्रति
 मुनीसा ५ नारदोवाच पूछ्योभगवतधर्मउदारी जदकुलभूषनभलोउचारो ६ धर्म
 भागवतपढेसुनेजो आदरकरैसरहिगुनेजो ७ होइविस्ववैरिहुजोप्राणी सोउसु
 चिसपदिहोइविज्ञानी ८ दोहा कहतसुनतजिनकोसुजसहोतपरमकल्यान ९
 सेहरिकीतुमसुरतिदियकरायमतिवाँन चौपाई तामेसुनहुंयेकइतिहोसा जोसु
 निकैहैतुमहिंविस्वासा १ जनकरिषभपुत्रनसंवादा भोजसपूरुवप्रदअह्लादा
 २ स्वायंभूमनुकेरकुमारा भयोप्रियव्रतभूपउदारा ३ तेहिंअग्निध्रनामसुतभा
 यक ताकोनाभिनामसुतभयक ४ ताकेरिषभदेवहरिअंसा धर्ममोक्षजोसकल
 प्रसंसा ५ ताकेमेसतसुवंनउदारा जेपदिलहैवेदकोपारा ६ जेठभरतभोसीला
 सुभायन श्रीमन्नारायनपारायन ७ जाकोसुजसप्रभावअषंडा नामभयोया
 हभारतषंग ८ दोहा भूरिभोगकरिभूमिकोगहतजिकाननजाय तीनिजन्महा
 रिथाइकैगयोकृष्णपदपाय चौपाई तिनकोभातानवनवषंडा होतभयेमहि
 पालउदंडा १ भयेविप्रतिनभातइकासी कर्मकांडकेसकलप्रकासी २ महाभाग
 वतभेनवभ्राता परमहंसपरमातमज्ञाता ३ कविहरिअंतरिक्षविज्ञानी प्रबुधि
 पलायनमतिषांती ४ आविरहोत्रद्रमिलअरुचमसे करभाजनवरनेउनवक्रम
 से ५ थूलसूक्ष्मजगवपुहरिदेषत विचरहिवसुधामहंजगलेषत ६ रुकतीग
 तितिनकीकहैनाही स्वर्गपतालजलौथलमाही ७ सिद्धसाध्यगंधर्वहुजस्रार
 रनरकिन्नरनागहरक्षा ८ मुनिचारनविद्याधरजेते तिनकहैंपूजहिंसादरतेतो
 ९ दोहा निमिनरेसकीजागमेयेनवजेजोगीस विचरतविचरतआइगेयेकसो
 अवनीस चौपाई निमिलविभानुसमानप्रकासा महाभागवतज्ञानअवासा १
 उर्योसकलविघ्नजुतराजा मान्योपूरनमषकरकाजा २ नवजोगेस्वरनिरवि
 हुतासा उठतभयोसादरसह्लासा ३ नवजोगेस्वरकेदिगजाई भूपविदेहचरन
 सिरनाई ४ ल्यायकनकआसनवैठाये चरनधोइनिजसिरजलनायो ५ पूजन
 कियेडसउपचारा सनकादिकसमहियेविचारा ६ पसर तजिनकोपरमप्र
 कासा पूरनकरततुरतदसआसा नेहनहैनिमिनृपतिनिहोरी विनैकियोतिनरे
 करजोरी ७ विदेहोवाच दोहा मधुसूदनकेपारषदहैममानहितुमकाहिं विच
 हं पावनकरनहितहरिमयलोकनमांहि चौपाई छनभंगुरयहमनुजसरीरा
 हिनकोदुर्लभमतिधीरा १ मनुजसरीरहुपायमुनीसा डरलभदरसदासजगद

सा २ भित्ति आज सम सकल अभागा तुव पद रसन तेवड भागा ३ या तेहें मूक
हिं मुनि राई देह अछिन्न कल्याण वताई ४ आधुन कन साधुन सत संगे यह
जग मे आनंद अभागा ५ कहहु भागवत धर्म असागू जो हेम हों हिं सुनन के जो
गू ई जौन धर्म के किये मुनी सा होत अधीन आसुज गरी सा ७ नारदो वाच यहि
विधि जव पूछ्या मिथिलेसू तव सराहि कै नव जोगेसू ८ दोहा तिन मे जिन को
नाम कवि तेरि तुजन न सुनाय नृपहि भागवत धर्म सब कहें लगे सुषयाय क
विरुवाच चौपाई यह जग मे सुनिये मिथिलेसू हरि पद भजेन भय कर लेसू
१ यह मे है अछिन्न कल्याण हेउ पाय जन को नहिं आना २ रहत चित्त उद विगना
सदा ही दी सत भय जग मे हेचु हुं पाही ३ हरि पद पंकाज भजे विदेह रहत नही
पुनि जग से देह निज पद पावे नहि तज दुराई निज सुषवर न्यो जौन उपाई ५॥
सोई भागवत धर्म कहवै जो करि मूठहु माधव पावै ई करत जाहि नहिं होता
प्रभादा दिन दिन दून वदत अहलाष्ट ७ पावै मूर्ख नैन नहिं नकाही छुटै गिरै न सु
मारग माही ८ दोहा करत भोगवत धर्म ति मिहोत विघन कहें नहि विघना
है भये विदेह सुन ही नहि फल माहि १ मन सावाचा कर्म नाई दू बुद्धि सुभाठा
करै कर्म जो कस्त को सो अरपे नृपराउ २ चौपाई नारायण प्रभु कर्म हमारा लेहु स
वै अ सकरै उचारा १ जौन स्वाभिसेवक मति राषत तेहि अति होति भीति श्रुति भा
षत २ सोई ज दुपति विमुष अज्ञानो माया विवस होत अभिमानो ३ तांत गुरु
प्रति सह रिजानी सेवक स्वाभिभाव उरठानी ४ करै अनन्य भक्ति मति माना तव
हिं होत जग मे कल्याण ५ हम सुते नहिं जे हि पद चाने अरु सरीर आतम करि
माने ई ये भ्रम है नृप उभै प्रकारा वेद विरुद्धि करहु विचारा ७ जे से मन वस स्वप्न
सदा ही जागे सकल तुरत मिटि जाही ८ तै सहि मन कारन भ्रम अहई नित संक
ल्प कल्प हि गहई ९ दोहा ताते मन को अवल करि हरि महे देयल गाय तौ विदेह भूप
ति सुनहु आसु उभे के जाय चौपाई जन्म कर्म जे ज दुपति केरे गाये वेद मुनि नवहु
तेरे तिन को गावत सुनत सदा ही लाज छे डि विचरै महि माही २ पुनि निहिराये दू
सरि आसा भजे निरंतर रमानि वासा ३ यहि विधि ब्रत धारै वड भागा नाम लो
तउ मगै अनुरागा ४ करि भावना कस्त संगे केरी हे गोविंद गोहरा वेदरी ५ रावै न
चैहें सैं अरु गावै उत की दसा दै दरसावै ई विचरै जग उनमन्त समाना रहै लोक
वाहर मति माना ७ अनिल अनल अय अविनि अकासा दुमन क्व वसुन रद स आ
सा ८ दोहा सरित समुद्र ह आदि सब हरि को रूप विचारि करै प्रनाम अनन्य के दो
ऊपा नि पसारि चौपाई प्रथम भक्ति हरि की हिय होवै पुनि हरि को अनुभव जन
जोवै १ करि विषम है होत विरागा असी भक्ति रीति वड भागा २ जे से भोज करै

जोकोई ३ आवततुष्टि फेरिमनमोही फेरिपुष्टिस
वचंगनकोंही ४ ग्रासग्रा समहककु ककुलीने जैसे होत नरे सप्रवीने ५ तिमि
भक्तिहु अनुभवहिविरागे ककु ककुय ककालेमह जागे ६ यहि विधि नृपज
भक्तिविरक्तिहु अनुभव आवत ७ तव जानत जदुपतिकररु
तव पुनिपावत मुक्ति अनुपा ८ दोहा भागवत नजो होत है मैक सदियोवता
अवजोतुम पूछु हनृपति सोऊ देह सुनाय चौपाई सुनिक विजोगे स्वरकीवा
नी पूछे हनृपति जो रिजुगपौनी १ राजौ वाच अवभागवत जनन केलक्षनु ति
नको धामहु कहहु विचक्षण २ तिनकी रीतिहु वै न सुभाऊ मोसेतुम वरनहु सु
निराऊ ३ निमिनरे सकी सुनिमृदुवां नी हरिजोगे स्वर कह्यो विज्ञानी ४ होरु
वाच सबभूत नमै भगवत भाऊ अपनेहि महदेषहि नृपराऊ ५
हंसवजगकोंही तेउत्तम भागवत कहाही ६ जदुपति चरन जासु अति प्रेमा
सेतन सो सनेह करनेमा ७ दीनन पै राखै अति दया हरि विमुखिन सागै नृप
राया ८ दोहा सोमहि सभागवत है यह जानहु मतिमान
को सुनिये करौ वषाँन चौपाई केवल हरि मूरति महं प्रीती
भक्तन गोविधन माही जाको है सनेह ककुनाही २
३ लहिकै अर्थ अनर्थ नकोंही
मांही ४ हरि माया देखे संसारा सोउत्तम भागवत उचारा ५
तिके जनम मरन भयति स्ना अतिके ६ कुधात्रषादिक सकल कलेसा
७ राखै कस्तुरति सवकाला सोउत्तम भागवत भुवाला ८
दोहा
भक्तवर सोय चौपाई उत्तम जन्म कर्म उत्तम तै
तनहितन कअभिमाना सोजन है भागवत प्रधाना आत्ममे अरु वित्तहु माही ॥
निज परभेद जिन्है ककुनाही सातेर है सबभूत समाना
विभुवन विभवहु पावन हेतू छन चौथेई जासु मतिसेतू ३
जाको गिनती अष्टभक्त महंताकी जो जदुपति पदको सुररोजै यावेक वहुन अम
करियो जै सो हरि पद जाकी मतिलागी कै सेत जै सेतवद भागी ८ दोहा जदुपति प
दन बचंदकी जैति जगति हिय जासु यह संसार असार की ताप जाति नसितासु
चौपाई जिमिस सिपूरन उये नरे सा रहत न दिन कर करन कलेसा ९ तिमिजवा
मिटी विषे हरि ध्याये सो फिरि नहि लौटत लौटाये २ जो हरि चरन नेह की डोरी ॥
वाधिलियो करि कै वरजोरी ३ जासु द्विदै हरिक वहुन सागै जासु नाम भय अथ
४ कस्तप्रेम सरिता पति माही रहत जासु मनमगन सदाही ५ रसना

॥ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री

॥ श्रीमद्भागवते येकादसमस्कंधे श्रीनन्दामुनिधौ दुतीयेः सारंगः २॥ ॐ ॥ ५ ॥
॥ निमिनरेसकरजोरिकै संतचरनसिरनाय ॥

राजौवाच चौपाई परजदनेदनकीयहमाया विधिमहेसमा
१ सोमाहिजाननकीहेआसामुनिवरताकेकरहप्रकासा २
मुनिअघाउनहिहोतहमारे ३

है औषधिमुनिगिरातिहारी निमिनरेसकेसुनित्रसवैना वे १९
रिवैना ५ अंतरिक्षवाच पंचभूततेभूतनकाही रव्याईसन्पृखमाही
भोग्यरुमाक्षहृहेनू जीवैनकेजानहमतिसेनू निजविरचितप्रभुभूतनमाही

पा ७ दोहा इन्द्रिन्द्राजीवकह विषैकरावतभोग जियआपहितनको सुनतलह
तहरषअरुसोग चौपाई विषैवासनाभरिवहुप्राणी जगमेकरतकर्मअभिमा
११ तिनतिनकरसुनकेफलपावत जगसहभ्रमतसोकसुषळावत २ यहिवि
धिभ्रमतकर्मगतिमाही जननमरनकुटतकहैनाही ३

छटे तवल गियहसंसारन छटे ४ प्रलैकाल जव भूपति अवि कारन महंकार ज
 मिलि जवै होय वर्यसत लोन हिं वर्य सूरज ताप होत उत कर्षो ई तर निता पते ।
 ति अंध अति हो विकराला ॥ दोहा मारुत महा प्रवेड तवहन नलगत महिया ।
 ल

सांवरत्तकगतमेयकरालो

सिगरे जीवसहितकरतारै लीन होत व सुखकुमारै
 रिजातो अनलमहानलमाहिं समातौ ४ तैसहि जीवई समिलिरहहो
 पुहेमी होतिसलिलमहंलीना सलिलप्रवेसतेजमहेकीना ७ तैज
 याप्रवेसा होतपवननभलीननरेसा ८ दोहा
 अकास अहकारपुनिसातिकैइंद्रिनसुरजुतवास चौपाई

निदोऊ महत्तमेलयभेसोऊ १ महत्तनुकियप्रकृतप्रवेसा प्रकितलीनभय
जायपरेसा २ जगउतयतिपालनसंघरनी यहहरिकीमायाभैवरनी ३ यहा
त्रिगुनामायातुमजानौ कहहुऔरजोसोऊवषानौ ४ पुनिजोगेस्वरभूपनिहो
री वोलैमंजुलअंजुलिजोरी ५ राजोवाच यहअपारजदुपतिकीमाया किमि
जनसहजतरहिंमुनिराया ई सोउपायअवदेहुवताई सुनिवोलेयाप्रबुद्धरिषिरा
ई ७ प्रबुद्धउवाच करिकैनरनारीसोनेहु मानतमोदविगतसंदेह ८ दोहा दु
षनासनसुषमिलनकोकरहिकर्मनरनारि पै तिनकोपरिनाममेदुषहोले
हुविचारि चौपाई है धनसदांमहादुषदाई ताहंपरदुरलभनृपराई ९ धनको
हेतमीचुहठिहोती धनहितमतिहोतीनितकोती ग्रहसुतअरुदारहुपरिवारा
॥ अरुवसुधापुरदेसभंडारा २ विभौवाजिस्यंदनअरुहांथी येहैनहिंसवदि
नकेसाथी असविचारिइनकीतजिप्रीती असहिजानहिंस्वर्गहरीती ५ स्वरगह
महभैरवानिंदा तातेतहुंकेदुषीवसिंदा ई जसभूपनकीदसादिपाई तैसहिदेव
नकीनृपराई ७ असविचारिअपनेमनमाहीं लेनभक्तिउपदेसनकोहीं ८ जो
नगुरुजदुपतियदप्रेमी सांतसुभावकरनजगळेमी ९ दोहा ताकेसरनहिंजा
यकैकपटछे। डिमतिमान सिषैभागवतधर्मकोजोचाहैकल्यान चौपाई सवावि
धिकरैगुरुसेवकाई गुरुकहंजानैश्रीजदुराई १ गुरुसेवनतेसुनहुभुवाला हो
तप्रसन्नआसुनंदलाला २ प्रथमकरैसाधुनकरसंगा सबविषइनितेरहैअसं
गा ३ करैदयाहरिदीननमाहीं निजसमानसोनेहसदांहीं ४ उत्तमहोयआप
तेजोई तासोकहैनम्र तासोई ५ करैसुमतिसवकालअचारा कापकलेस
हुछुमाअपारा ई वृथावचनमुषतेनहिंवोले मनवचकर्मयेकरसतोले ७ ग्रंथ
वर्जकरिवेदपढ़ेजन कवहुंनहिंसाकरनकरैमन ८ दोहा सवथलदेवैकृत्स्न
कोदुषसुषगनेसमान करैवासयेकांतमहंतजैअवसिअभिमान चौपाई प
हिरेवलकलवसनअदोष जथालाभराषैसंतोष १ श्रीभागवतसास्त्र
महंप्रीती राषैतनमनवचनप्रतीती २ औरदेवऔरेगंथनकी औरैमन
नऔरपंथनकी ३ कवहुंननिंदाकरैसुजाना रहैकस्तपदप्रेमलोभाना ४ प्रा
नायामकरैमनवसहित जीतैवचनमौनताधारिनित ५ वृथ्यानकरैक्रियामा
निधीरा येहिविधिनिजवसकरैसरीरा ई वोलैहितकारीसतिवांनी समदमा
धरैसदांमतिषांनी ७ हरिजसनामसुनेअरुगावै जदुपतिचरनसरोजहिंध्या
वै ८ करैअविलकरिकैहितकरमा जीवजातजनतजैनधरमा ९ दोहा। दोना
जज्ञजपूतपहुप्रतसुतवितग्रहजियदार अरपेनंदकुमारकोऔरवस्तुनि
जप्यार चौपाई जिनकेसरवसुहैजदुराई तिनकीकरैअवसिसेवकाई १ लषा

चराचरमहंभगवानै मनुजनमेविसेषिपहिचानै २मनुजनतेपुनिसंतनमांही
लयेविसेषिकस्तप्रभुकांही ३कहैपरसपरहरिगुनगाथा जोअनाथकोको
रनसनाथा ४ राखैसुमतिपरसपरप्रीती विचरैधरैतोषसुनिरीती ५हरिजा
ससुनतहोइआनंद पेरनमतिमदनकेफेदा ६ सुमिरतसुरतिकरावतमा
ही अघनासनहरिप्रगटसदांही ७ होतभक्तिउपजैअनुरागा तनपुलका
चलिलहिचडभागा ८ दोहा हरिकेसंगकोकरतहैअरुभवचित्तलगाय तहै
जसदेषतअरुसुनतसोपहितनदरसाय चौपाई हरिवियोगमहंसाकदुरो
वत कवहुंहेसतहुलसतहरिजोवत १ कवहुंकहतकोमलकदुवांनौ चलहुम
मिलहुनछलहुनिजजानी कहुनाचतगावतमुदभरई निरषतजसउततसई
तकरई ३कहुंहरिकोहियमोहलगाई पायप्रमोदमौनकैजाई ४ असभागा
वतधर्मकीरीती करैसुसतिकारिप्रीतिप्रतीती ५ तातेपरमेक्तिहठिहेवै को
दिजन्मकेपातकषोवै ६ तरतसहजदुस्तरहरिमाया यहिविधिमिलतकस्त
निमिराया ७ सुनिप्रबुद्धजोगेस्वरवेना निमिनरैसवोल्याभरिचेना ८ राज
उवाच परब्रम्हपरमातमानारायनजेहिनाम तासुरूपमोहिभाषियेब्रम्ह
ज्ञानिसरनाम चौपाई मिथिलाधियकोलपिअनुरागा भन्योपिप्यलाय
नवडभागा १ पिप्यलायनउवाच आपुअहेतहेतजगकेरो विविधिकरतजा
मअसस्यतिदेरो २ स्वप्नसुषुप्तिहुजागरमांही अरुसमाधिमहंसोदरसांही
३ इंद्रिदेहहैअरुप्राणा जेहिंसत्तातेपावतभाना ४ निजनिजकरतसकलव्यापा
रा सोनारायनगुनहुंउदारा ५ गिराचसुबुद्धिहुमनप्राणा करहिनजेहिप्रवे
समतिमाना अनलकलानहिअनलप्रकासे तिमिअनीसनहिईसहिभासे॥
७ विधिनिषेधकरिवेदवधाने तातयर्जकरिकरहिप्रमाने ८ नेतिनेतिनेकुप
निगावै जाकोकहिकहिपारनपावै ९ दोहा सतरजतमगुनजाहिवसमहा
त्तनुअहेकार जीवहुजासुसरीरहेसोजज्ञनभोक्तार चौपाई अहेअचित्सस
क्तिनृपजाकी अहेअगमगतिजेहिमायाकी जडचेतनमह्यापकजोई तेहि
तेपरतविलक्षणजोई २ जोनमरतजनमतकोहुकाला वढतघटतनहिंजोम
हिपाला ३ देहअवरथाकोहैसाथी सवतनवसतप्रेमअभिलाषी ४ सुद्धसतो
गुनज्ञानसरूपा इंद्रिनकोचेतनकरभूपा ५ सेदजउदमिजअडजापिंडज।
इनकोचेतनकरतमेदिरुज ६ इंद्रिनसोवतजागेहुमांही निरविकारसोरहा
तसदांही ७ जोसुषुप्तिपरमातममिलतो जागेसोसुषकीसुधिकरतो ८ दो
हा सोनारायनजानियेजदुपतिअनुजनान्म तिनमूरतिसंगलमईनवनीर
दसमन्त्राभ चौपाई करैतासुपदभक्तिमहई भिटैतवेमनकीमलिनार्इ १ आता

मन्त्ररूपरमातमरूपा जानिपरततवही सुनुभूपा २ जैसेअमलदीठिभैजवही
रविप्रकासदीसतहैतवही ३ सुनतपिप्पलायनकीवानी वोत्यौनिमिनरेसवि
ज्ञानी ४ राजोवाच वरनहुँकर्मजोगसुनिराई जेहिँकरिअसुभकर्मनसिजाई
५ भक्तिजोगपावतहैप्रानी मिलतजाहिकरिसारंगपानी ६ येकसमैममपि
तासमीपा आयेसनकादिकमुनिदीपा ७ यहैप्रस्ततिनसोहमकीन्हैयो के
हिकारनतिनउतरनदीन्हैयो ८ दोहा ताकोकारनकहहुमुनिमैपूख्योसिरा
नाय आविरहोत्रमुनीसतववोलेआनंदपाय ९ अविरहोत्रउवाच चौपा
ई काम्यकर्मअरुक्रमअकामा कर्मनिषिद्धसुनहुँमतिधामा १ परतवेदहोतो
यहजानी कबहुँनलौकिकतेअनुमानी २ हरितेप्रगटचारिहुँवेदा जाकोज्ञा
निहुँलहतनभेदा ३ सनकादिकतुमकोगुनिवाला उत्तरनहिदीन्हैयोतेहिका
ला ४ वेदकहतजोस्वर्गउपा करहुजग्यकरमनिसमुदाई ५ तातपर्जताकोयह
नाही यहअज्ञानिनसिषवनकाही ६ नीकहोतजिमिनीमषवाये जेहिसिसुकह
पितुकहतभुलाये ७ नीमषाहुतौमोदकदेहै मषकढुतातुरतैमिटिजैहै ८ असहि
स्वर्गभोगदरसाई वेददेतसुभकर्मलगाई ९ दोहा करनलग्योसुभकर्मजवहिदे
सुद्धभोभूपतवहरिपदमेप्रीतिभैतातेमोक्षअनूप १ चौपाई कर्मजोवेदकथितना
हिँकरतो अपनेमनकीरीतिजोधरतो १ जीत्योइंद्रिननहिअज्ञानी कियोअधर्मस
राअभिमाना २ बूढतनहिंताकोसंसारा जनमतमरतसोवारहिंवारा ३ वेदविहि
तकरिकसअकामे अरपिदेतसीतापतिरामे ४ ज्ञानविरागभक्तितेहिँहोई गमनकर
तजडुपतिपुरसाई ५ करमनकोफलस्वर्गजोगायो कर्मकरनमेरुचिउप
जायो ६ इंद्रेगंध्यदुतचहैजोछोरी तौभूपतिअनुमतिअसमोरी ७ वेदवि
हितअरुतैत्रविधाना आदरजुतपूजैभगवाना ८ दोहा गुरुसरनागता
हैप्रथमजोगुरुदेइवताप तसपूजैजडुनाथकोजसमूरतिमनभाय चौपाई मज्ज
नकरिहरिसन्मुखजाई वैठेसुचिआसनैविछाई १ करिप्रानायामैमतिधीर करहि
सुद्धमनसहितसरीरा २ पुनिगुरुमंत्रकरैतनन्यासा पुनिपूजैश्रीरमानेवासा ३
प्रतिमासहअथवाहियमोही जथाविभौपूजैहरिकोहीमूलमंत्रपढिपूजनसाज
सीचैसलिलसुद्धकेकाजू ४ पुनिनिजतनमहिआसनसीचै सवथलतेनिजमन
कहैषीचै ६ पाद्यअर्घ्यआचमनहुँपावन अरुअस्नानपात्रधरिसुचिमन ७ मधि
सुद्धोदकपात्रहिराषैपुनिअश्लाकध्यानकरिभाषै ८ दोहा न्यासहुँदादिकमूर्तिमैक
रैमूलपढिमंत्र सांगसपार्षदकस्तकोपूजैभक्तिस्वतंत्र चौपाई प्रथमअर्घ्यपुनि
पाद्यहुँदीजे पुनिआचमनहुँकीविधिकीजे १ सुद्धोदकअस्नानकरावै संषोदक
तैपुनिनहवावै २ पोंछिसिंघासनमेवैठावै वसनचढायजनेउचढावै ३ पुनिचाँ

दन पुनि फल चढाई पुनि प्रभु कहं माला पहिराई ४ प्रथम धूप पुनि दीप देखावै ॥
 बहु प्रकार नैवेद्य लगावै ५ फल दाक्षिणा अदस देखावै प्रभु परचा मरचारु चखवै
 ६ पाठ करै पुनि भागवतादिक करै निरांजन पुनि अहलादिक ७ दोहा अर्घ्य
 पाद्य आचमन दे पुण्यांजलि मति धाम चारि प्रदाक्षिण दै करै अरु साष्टांग प्रना
 म निज आतम परमात्मै देषै पूजन काल हरि निरमायल सी सधरि मोदिता
 बुद्धि विसाल फेरि विसर्जन नाथ को करै सप्रेम अनूप सालिग्राम सिलानि मौ
 हन विसर्जन भूष यहि विधि पावकर विसलिल अतिथि हृदय में जोय हरि पूजे
 अनु एग सों ता सु आसु गति होय इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहा
 राजा श्री राजावहादुर बांधव सश्री विस्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहारा
 जाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजावहादुर श्री कस्तूर चंद्र कृपा पात्राधिकारि श्री रघु
 राज सिंह जू देवकृत श्री मद्भागवत ते आनंदाम्बुनि धोये कादस स्कंधे तृतीय स्त
 गः ३ ॥ ॥ ॥ दोहा निमिनरे स आनंद लह्यो मुनि हरि पूजन रीति बो ल्यो पा
 निकर जो रिकै जो गिन सों जुत प्रीति राजो वाच लेखत चंद्र दुपति आतारा कर
 त चरित जे सदा उदारा तेमों सों वरुन हूं मुनि राई मुनि वेकी लाल साम हाई मुनि
 विदेह के वचन सुहाये दुमिल कहन लागे सुषळाये ३ दुमिल ववाच जो ज दुप
 तिलीला गुन कौहीं गनन चहै अपन मुख माहीं ताहिक हत मति मंद सुजाना ह
 रि चरित न को है न प्रमाना पूको दिन जन्म विताइ जो देई धरनी को रज कन गनिले
 ई ई पैगानि सकत न हरि गुन कौहीं यामि नृप संसै कछु नाहीं ७ पंचतल रचि जव
 भगवाना किय ब्रह्मंड केर निरमाना ८ दोहा निज अंसहि मेताहि मे करि प
 रवे सुनरे स पुरुष नाम कहवाव ते नारायन हिं हमे स चौपाई जेहि नारायन के व
 पु मोहीं निवसत त्रिभुवन भूष सदा ही १ नारायन इंद्रि नते भूषा प्रगट हों हिं
 द्री दस रूप २ नरपति नारायन के जाना लहत मनु ज्ञान हूं विज्ञाना ३ नाराय
 न के ध्यान हिं पाई लहत मनु जसक्ति नृप राई नारायन जग उतपतिकरता ना
 रायन पालक संघरता ५ अष्टि संभै महुं सुनु महाराजा यह जग के विरचन के का
 जा ई नारायन नाभी ते भायो रजगुन ते प्रेम्हा द्रुत जायो ७ सत गुन ते पुनि पालन
 हेतु प्रगटे विस्तु धर्म कर सत ८ दोहा तम गुन ते पुनि रुद्र भेक रजगुन संघारा
 विगुन मयो यह जग को जान हूं अष्टि प्रकार चौपाई जो विधि विस्तु रुद्र के द्वा
 रा करत अष्टि पालन संघारा १ आदि पुरुष नारायन सोई जाकी गति जानत न
 हिं कोई २ दक्ष सुता मूरति जेहि नामा असी जौन धर्म की वासा नर नारायन रिषि
 अवतारा लेख भये प्रभु सों त उदारा नारदादिक ह सुन हूं नरे सा आतम ज्ञान कि
 यो वप देसा ५ वसत अवहुं वदरी वन माहीं मुनि वर से वितचरन सदा ही ६ दिन

कोसककठिनतपदेवी मोरधामलैहैअसलेषी ७ नतमदनकहंतुरतवोलयो
 वदरीवनकहंताहिपठयो ८ पा ५ पाकसासनकरसासन आयोनारायनत
 पनासन ९ दोहा रितुवसंतलषिसकलवनवाह्योसुरभिसमीर लग्योगवाइन
 चावनैसुंदरनारिनभीर चौपाई सुमनधनुषलैनिजसरमासो प्रभुप्रभावन
 हिनेकुविचास्यो नरनारायनभयोनमोहू नहिकीन्ह्योतापरककुकोहूतवम
 नसिजमनमोहिदेरायो दैसापहिमोहिचहतजरायो लागेकपनमदनकेगा
 वा सृषगयोमुषकठतिनवाता तवनारायनवोलेवांनी हेमनसिजहेतियकु
 विषांनी ५ डरहुनककुलीजैसतकारा आश्रमकीजैसफलहमारा ई यहसिं
 गरोवासवअपराधा हमंजनैनिजज्ञानआगाधा ७ यामेककुनहिंदोषतिहो
 रागमनहुंअवआपनेअगारा ८ दोहा अभैप्रदाताप्रभुजवैकहेवचनअभि
 राम तवलजायसिरनायकैतियजुतवोल्योकाम चौपाई तुमैनअचरजयहा
 अपहारी तुवपदसेवतमुनितपधारी ९ तुवपदपंकजमजैतगोविंदा विघना
 करतवहुसुरमतिमंदा २ येतेहिंविघनहोतककुनोहां नहिंसंकालागति
 मनमोहां ३ जेजनसुरनदेतमषभागा सुरनहिंविघनकरैजेहिंजागा ४ तु
 मनिजकरजिनकेसिरमोही तेसुरसिरपगधरिकदिजोहां ५ तिनकोहैकोरो
 कनहारो जिनकेआयुसरिसरषवारो ई जिनकोतुव पदभईनप्रीतीकेवल
 करहितपैकीरीती ७ सीतउस्तअरुधुधापियासा रसनापवनसिरनमना
 आसा ८ दोहा जीतिलेतजद्यपिइन्हैकरितपकठिनकलेस पैहारतहठिके
 धसौअैसीरीतिहमेस चौपाई करतकठिनतपवसिवनमोही कोधविवसत
 महोतवृथाहां ९ अगमउतरिसागरगोविंदा वूडहिंगो पदमहंमतिमंदा २ आ
 स्तुतिजवैकामअसकीनी दरसायोनिजवहुतअधीनी ३ तवनरनारायनमा
 हिपाला जोगवलैप्रगटीवहुवाला ४ चमकैचहंदि सिकनकलतासी भूषनव
 सैनकोतिहैषासी ५ नरनारायनकेपदसेवै तिनकेनहिंजनैकोउमेवै ई रा
 तिपतिअरुरतिअरुरतिआली देषिनारिमनुरमारसाली ७ सुरभियायतिन
 केतनकेरी मोहिगईलागैमनुचेरी ८ दोहा सुंदरतातिनकीनिरषिमदनहुंग
 योविमोहि नैननिनिमिषनिवारिकैरह्यो ठांठतहंजोहि चौपाई कामहिंजा
 निप्रनतभगवांना विहंसतअैसोवचनवषांना इननारिनमैतुमयकलेहू जो
 पैतुम्हरोहोयसनेहु स्वरगहुइततेभूषितहोई अवगमनहुइततेसबकोई ३
 सुनिनिदेसनारायनकेरो मनसिजसुदमनमानिघनेरो ४ नारायनपदमेध
 रिमाथै लियोउरवसीकोगाहिहांथै ५ सकलअपसरनमेवरजोई चितवति
 देतमोदमनमोई करिउरवसीकाहिनिजआगे गमनतभयोकामसुषपागे

७ तुरतहिं गंगोद्द्रवद्वारा करि प्रनाम सवसुरनमस्कार ८ नारायणकोतपव
 लगायो सो सुनिसकचासंश्रुतिपायो ९ दोहा चकित रह्यो नहिं कछु कछु का
 रि विचार निजकाज नैनन कोनी चिकियो मनहिं मानि अतिलाज चौपाई पुनि हरि
 लियो हंस अवतारा ज्ञानजोग जो कियो उचारा १ पुनि भेद तात्रय भगवाना पु
 निसंनकादिक भये सुजाना रिषभदेव पुनि पिता हमरि जो मंगल सव जगत पा
 सारे ये सव कस्तकला अवतारा और सुनहुं अवतार उदारा हरिलै हय गीवं
 वतारा हनि मधुकैठ भवेद उधारा ५ प्रलेपयो निधि धरि वपु मीना महि मनुओ
 पथिर सनकीना ६ पुनि लिप प्रभु वराह अवतारा कियो डाढ सो धरा उधारा ७ दिति सुत हि
 रण्याक्ष विकरारा ताको किय सगर संधारा ८ दोहा फेरि कमठ अवतार लै धरि
 मंदर निज पीठि मथन करायो छीर निधि अमी प्रगट भोमीठ चौपाई ग्राह ग्रा
 सित गजराज हिजानी आय तुरत हरि अभै प्रदानी ९ नकव कहनि चक्र विदारो
 गहि हांथी को हांथ उधास्तो २ एक समे सुनु भूप उदारा बाल बिलु सुनि साठि ह
 जारा ३ रहे पद तक स्पप के गेह गुरु चरन न करि परम सनेह ४ गुरगुनि अनध्या
 य दिन अठयो ईधन आनन कानन पठयो ५ तहं गोधुरन भरो जल रहै तसवा
 पैरत पारन लहेऊ ६ वृडन लगे वीच हीं माही हंसोद्द्रव लषिके तिन को हीं ७ वा
 ल बिलु तव अति हिल जोई सुमिरत मये चरन जदुराई ८ आय तुरत हरि तिनहिं

उधारे ईधन लैते भवंन सिधारे ८ दोहा पुनिवृत्तासुरको हँन्यो सचीकंत जेहिकाल
ताहि नम्रह हस्यालगी लुको कंजकीनाल चौपाई दुजहत्या हरिआपछें डार्ड ईश
सनपरदियवै ठाई १ महादुषी असुरनके माथा सुखनित नलविनाथ अनाथा
२ प्रभुप्रह्लाददासनिजहेतु मद्दिसभामहँ असुरनिकेतु संमहविदारिकठेकरि
सोरा धरेनृसिंहरूप अतिघोरा ४ हँन्यो हिरनकस्पपवलवौनै देवनकोदिय
मोदमहामै ५ देवासुरसंगरमहराजा श्रीपात रनवैजैकेकाजा ईकरिकैदा
नवदेसविनासा जगरक्षनकियरमानेवासा ७ पुनिलीन्हैयावावन अवतारा
गवँन कियो वलिजग्य अगार ८ दोहा वलिसोव सुधातीनिपगमागिसरूपव
ढाय नापि त्रिलोक असोक कियदेवनदियोदिकाय चौपाई पुनिलियपरसरा
म अवतारा कियनिछुव छितियकइ सवारा १ हयहयकुलवनपावक जोई वस
तमहँ द्राचलमहँ सोई २ फेरि अवधनगरी अभिरामा तहँ भूपतिदसरथ अस
नामा ३ तिनकेलेतभये अवतारा रामनाम असजगत उचारा ४ तुवकुलसुता
जानकी कौही भुजबलसिवधनु तोरिविवाही ५ पितुनिदेसलहिवनपगुधारे
तहँ षरआदिकराछ समारे ईहस्यो सीयदसकंधरआई तेहिहितकीन्ही कपि
नमिताई ७ सेतवोधिपुनि सागरमाही हन्योसकुलदसकंधरकौही ८ आये
अवधनगररघुनाथा अवलोकविगावतजिनगाथा ९ दोहा कीरतिकौसलना
थकी करतिलोक अचछार गायगायजाको सुकविकवहँ नपावतपार चौपाई
हरनहेत भूपतिभूभारा लैहँ हरिजदुकुल अवतारा १ करिहँ दृजमहँ सुंदरली
ला गैहँ जासु संत सुभसीला २ मथुरा अरुद्वारावतिमौही सुरदुर्ध्वभकरिकरा
मनिकौही ३ छेपारथसारथिगिरधारी दैहँ भूकरभारउतारी लगेकरनजव
जज्ञसुरारी तिनकोनहिगुनिमष अधिकारी देसदानवन मोहँनहेत वौडहँ
हिगेकृपानिकेतु ई पुनिजवकलिहोई अतिघोरा प्रगटिहियापधरनिचहुँवोरा
७ तवप्रभुलैकलकी अवतारा करिहँ अधीनूपनसंचारा ८ दोहा जन्मकर्मभ
गवँतकेहँ अनंतजसवंत यहिविधिकछुवरननकियोमैतुमसोमतिवंत ॥ इ
तिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुरवाँधवेस श्री
विस्वनाथसिंहदेवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहा
दुर श्रीक्रतुचंद्रकृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंहजूदेवकत श्रीमद्भागव
तेयेकादसकंधे आनंदं मुनिधौतृतीय स्तरंगः ३ ॥ ॥ दोहा पुनिनवजो
गेस्वरनसो निमिनरेसकरजोरि कह्योवचन सिरनायकैवारहिं वारनिहोरि रा
जौपाव चौपाई हेमुनिवरजेजनमतिमंदा बहुधांभजतनजदुकुलचंदा १ तेकुम
तीसठविषइनकेरी होतिकोनगतिकहहनिवैरी २ सुनिविदेहकेवचनविनीतेचे

मसकहैनलागेअतिप्रीति ३ चमसोवाच ब्राम्हनभेहरिकेमुषतेरे भयेवाहुतेका
 विघनेरे ४ ऊरुतेमेवैस्पअछुद्रा भयेवरनतेभूपतिमुद्रा हरिअंगनतेचारिहु
 वरना प्रगटेनिजनिजधर्महिकरना ई ब्राम्हनछत्रीवैसहुमुद्रा जडुपतिभा
 जैनसोईछुद्रा चारिहवरनचारिहैआश्रम प्रगटकियोप्रभुआरनेमजम दोहा
 हरिअंगनतेआपनीउतपतिजानिअजान भजतनजडुकुखचंदकोसोषलति
 नहिसमान चौपाई पितुहरिनिद्रिऔररतिराचै अहंवरनसंकरतेसंचे १ जे
 नभजैहरिकपानिधाना करहिअवसितेनरकपयाना २ दोऊलोकदेतहैंषो
 ई विमुषजौनजडुपतिपदहोई राजाराजघनीधनदेरी रहतनकछुहरिवि।
 मुषनकरी ४ जिनकेअरवेंनकस्त्रगुनगांथा पस्थानहीकवहुनरनाथा ५ जि
 नकीरसनासोहरिनामा निकस्योभूपनयेकौजामा ई जैनकरीसंतनसेवका
 ई वृथादियोतेजन्मगमाई ७ जौनतजैजडुपतिकहैनाही तेनरसूकरकूकरा
 आही ८ दोहा केहिंविधितिनकोहोइगोपहसंसारखधार नारिसुद्रकेसरिसजे
 छत्रिहुपुरुषगेवार चौपाई कस्त्रभक्तजेआपसमानातिनकोउचितपरतअ
 मजाना १ मूढनपरकरिकपामहाई देहिकस्त्रकीभक्तिसिषाई २ तौतिनके
 सवविधिवनिजैहै कालहिगालविहालनकैहै ३ छत्रीविप्रवेदअधिकारीते
 सहिवैस्पहुलेहुविचारी ४ तिनकोउचितभजवगिरचारी जोचाहैनिजलेव
 सुधारी ५ तेसठकस्त्रभजननहिकरही आपहिजायनरकमहंपरही विप्र
 नवेदनकोअभिमाना भजतनहीहरिकपानिधाना ७ अपनासमदूजानहि
 मानै कियाअचारअनेकनठानै ८ तेसठघोरनकर्महंजोही सकैंनवेदरो।
 कितिनकोही ९ दोहा वेदयथोअरुहरिभज्योसकलपढवहैतौन वेदपा
 स्थानहिहरिभज्योअवसिजातजगभौन चौपाई राजहिहोतराजअभिमा
 ना मानतअपनेसमनहिआना १ विषैकरतवीततदिनराती तदपिनइंद्रा।
 कवहुअघाती २ सुधिनकरतकवहुहरिकेरी पायेंनपरीराजकीवेरी ३ सव
 हरिकोयहजानतनाही कीन्हहियेगुमानवृथाही ४ करतनिरादरसंतनके
 रो भूलेविमोविलासघनेरो ५ तेनृपसहतघोरजमदंडा रोकिसकतनहिंरा
 जअषडा ई मरेसकलइतहीरहिजातो रहतधर्मकर्महिंसोनातो ७ विमोवि।
 लासकस्त्रकोजानी जोभोगतसंतनसनमाना ८ दोहा जडुपतिपदमेप्रीतिकरि
 त्यागे सकलगुमान जेहिंनविमोविषमापतोकरतनरकपयान चौपाई
 वैस्पछोडिहरियदसेवकाई गैहनिरतदियजन्मविताई १ देनलेनमहंनिसुदिन
 वीसो यहकारजतेकवहुनरीसो २ निजघननिरपिमयोअभिमाना कियोनसा
 तनकोसनमाना ३ विमोनिरपिनिजवागतफूले अतिप्रचंडजमदंडहिंभूले ४ ज

नमदियोहरिनिजसेवनहित वैतिनकोनकवहुंचाहतचित ५ तेनरनरकनिके
तनमाही नहिजाही तोकोपुनिजाही ६ भयोजन्मब्राम्हनकुलमाही करिब्रा
तबंधपदश्रुतिकोही ७ तिनहिजोकोउहरिभक्तिसिषावत तोतेवेदरिचामुष
गावत ८ कहहिंकाहवैरागीआही रामरामजोरदेसदाही ९ दोहा वेदपदो
आचारजुतराषेसिरमहवार श्रीजदुपतिपदभजनकोकवहुंनभेसरतारा
चौपाई गुनिकेकोउनिजजातिवडाई दियोनसंतनपदसिरनाई १ करमे
मालालेतलजाही संतचरनधोवतसकुचाही २ कवहुंजोअतिथगयोदर
वाजे तौनहिंगनतगरुमिजाजे ३ मानहिंभागलिष्योसोहोई देख्यानहिं
रलोकहिंकोई ४ कोहभरेनंगनमहवैठे अजसकोठरीमहकोपैठे ५ जेअ
सभाषतरहतसदाही तेनरअवसिनरकमहजाही ६ औरनदेतवहुतउप
देसू आपनसुमिरतकवहुंरमेसू ७ पदिविषाधमंडमनमाही सठपंडि
तलधिसंतनकाही ८ दोहा वादविवादविसेषिकैकरतविजैकेहेत नहिंसेव
ततिनकेचरनतेनरयापनिकेत चौपाई करिकैकर्मस्वर्गहमजैहै कावैहैहा
रिनामनलैहै ९ ब्रम्हचर्जकरिकालवित्तये कवहुंनकथा सुननकोआवे २ क
हहिलगतकथनीनहिनीकी करहिंसदाअपनेहीजीकी ३ आनेकोअसध
र्मसिषावे करहुकर्मतुमहवसुजावै ४ जोकोउकस्तकथानितवांचे तिनकोग
नहियबडीसांचे ५ धर्मकर्मनितकोनहिंसागी सुनेनकस्तकथाअनुरागी
ईतेसांचेगदहाजगमाही पदिवेदनकियधर्मवृथाही ७ कियेअनेकनकरमा
नकाही येअसकर्मकियोकोउनाही ८ जामेयहछूटेसंसारा अैसेकर्मनकि
येगमारा ९ दोहा कुमतिआपनेगर्ववसऔरनमानतछोट हरिदासनसांही
नसांकरतयोटाईषोट चौपाई संतनसांहठिकरहिंविवाद उपजावहिंअति
उरहिंविषादा १ सास्त्रविषेजोताहिनआई तौनिजविजैकहतगोहराई कोउ
असजगमेहोइनरेसा गर्वहिंभरिविद्यानहिलेसा ३ वातेहिकहतकुथित
कैजाही हारेहुहारगुनतहियनाही ४ समहरतनहिंकोहुकालमिजाजा गुन
तवरोवररकहुंराजा ५ दीनहिंधैकाहारदेवावै गनिकालधिसमीपवैठावै ६
देखितिलकधारीहरिदासे करैकुमतिताकीउपहोसैं ७ संतनकेआसनके
नीचे वैठहिंनहिंविद्यामदसांचे ८ दोहा काषागाधाहुंजेऊयक्यानकौनेहो
कालगर्वभरैषटसास्त्रकोचलहिवुधनकीचाल चौपाई काहुकोयककोडा
हुदीन्ह अयनेकोदोनीगुनिलीन्ह १ देतयेकभोकवहुंसवाई लैषासमुभला
तदिवससिराई २ कवहुंकरेनसज्जनसंगा राचेरमनिरूपरुचिरंगा ३ संत
देषिमानतेभि चारी निजकरनीनहिलेतविचारी ४ जोकोउकरैतिन्हैउपदे

सा तापैपीभरतरहैहमेसा ५ संतनिकटगमनतसकुचाही गनिका घरजूतीवहा
 पाही ६ दिनभरिपदे साखवहुभांती गनिकाग्नहमहं सोवतराती ७ जोकोउ
 मारगमहं धरिलेही अबनकह्यो कहूं असकहिदेही ८ दिनपंडितनिसिवांमगु
 लामा तकरगुन्हिनिजकहंमतिधामा ९ देवजोगसाधनदिगमाही कोहूकैसेग
 कचहूचलिजोही १० भक्तिरीतिहरिकथ्यान पूछै वैठेरहंमुरेरतमूछै ११ जेयठि
 साखनकियहरिप्रीती करतविवाददृथावयवीती १२ दोहा कथासुननकेहेतजो
 वैठनकवहुजोहि चटरचटरवतरातकरिसंकापदपदमाहि १ चौपाई जौनहिं
 सठकछुबोलनपावै तौजमुहाइसोइतहंजामै १ खानकरतसूवहिमुवआईकथा
 भयेकोउदेतजगार्द २ बोलहिं स्त्रोतारसिकसमाजू सुधादधिआळीभैआजू ३
 आपहुकहंनलग्योजवजाग्या हंमकोतौनोनपरकछुलाग्या ४ जैसीकपटीकु
 मतिसदाही जीतहुमरेनरकतिनकोही ५ कोउसठमुषमंजुलअसवोले हियकी
 मलिनगादिनहिंपोले ६ साधनसम्पुषरुषलहिमाषे घरआपिसुधितासुनराषे ७
 कोककहेहमजग्यकिहेहै दुजनदक्षिनावहुतदिहेहै ८ सर्गजायपैहैसुषभा
 री कैहैवहुअपसराविहारी ९ सठयहनहिजानतमनमीही जौनसर्गसेअहेइ
 होही १० गनिकामुषचूमतनिसिवाती छुटीनाहिकालकीभीती ११ इतैवर्षसतज
 तैहजारा जीवंहैअसकरहुविचारा १२ दोहा अंतसमैदोऊखलैछुडिआयगी
 देहै अचलदेहैहैतवैजवकैहैहरिनेह चौपाई रजोगुनीकोउजनजगमाही धा
 वतधनकेहेतसदाही १ रहतरहतभूपतिकेनेर सचिवहुजैजातेवहुतेरे ३ तवा
 उनकेवादतअभिमाना नहिजानतकहुहैभगवोना ४ साधुनकोलपिनेनतरेरे
 नीचनजनवैठावहिनेरे ५ भ्रातननातननेउतिषववै भोजनहितनहिसाधुबोला
 मै ५ जोकोउभक्तिकरेहरिकेरी असीनिंदाकरहिंधनेरी ६ यहतौसवधरकोधना
 फूँकै करतसकलकारजमहंचूके ७ वडोपपंडीठगहैपूरो मुषमृदवेनइदेअसछ
 रो ८ चुगुलीकरैभूपसोताकी आपहुषवरिलेहुनहियाकी ९ निजनदेतनृपसोन
 देवावै नृपहिंदियेकोपितकैजावै १० जौनृपकवहुसाधुसनमानै तौहारपकहुवो
 लिवषानै ११ नृपदिगसाधुजाननहिंपामे गयेसमीपमकरकैलामै १२ दोहा कर
 तद्रोहठिसाधुसोरायतपापिनिप्रीति अपनेकोज्ञानीगुनतकरतनजमकीभोति
 चौपाई जासोकछुईरपावदावै पुरस्वरनमारनकरवावै १ रहतविचारतमनमा
 हंअैसे सबकोविगरिवनैममकैसो २ आपलेहिंधनप्रगटचौराई साधुनहियो
 जायरिसिहाई ३ भंडुवामांडभमैयेनकेरी नृपसोविनतीकरहिंधनेरी ४ देतदो
 वावतनहिसंकुचाही साधुनदेपिदुषितकैजोही ५ असनहिंकहतकवहुंसुषवा
 नी साधुनदेहकहामममानी ६ रापहियरनारिनसोयारी करतकुकर्मगुनववड

वारी ७ जाकीनीकनारिकहंरैषै तेहिंपतिकहंधनदेतविसेषै ८ वरवसचुसतपा
 रायेघरमे मारिहगयेनेकुनहिंसरमे ९ संगतिकरैगुलामनकेरी करहिनगरअ
 धरातहिंफेरी १० करहिंचूतियावडोचिकनपट तेललगाइपहिरिपटचटपटा
 ११ आपुसमहंरैसोवतराही लेहमजाकरिअवजगमोही १२ दोहा वारिवधूको
 राखिवोअैसकरवसवकाल यहीसारसंसारमेऔरसवैजंजाल चौपाई जोकोउ
 कछुउपदेसहुभाषै तापरनैनलालकरिमाषै १ नारिहिपूछिकरैसवकारज मानत
 नाहिकहैकोउआरज २ करतधर्महठकवहुनकरही पापकर्महठकरिअनुस
 रही ३ साधुनहितनदुषीकहुकाला फिरननारिकेहेतविहाला ४ परैफंदजेक
 वहुपातुरी तिनकीभूलतिसवैचातुरी ५ तजहिंनारिकुलकीतजिलाजू वैठहिंमे
 डुवनमदिसमाजू ई कुलकलंककोनेकुनडरही पातुरिहेतपापवहुकरही ७
 लषिसंतनकोहंसहिंठठाई कहंहिलषहुइनकीवौराई ८ फिरहिराहमेसान
 जनावत गजलदोहरावैतसुनावत ९ होतनाचकहुंसुनैजोकाना तोसवतजि
 तहंकरहिंपयांना १० आदरकरैजदयिनहिंकोई तदयिजायवैठहिंसुषमोई
 ११ जूतीजदयिसैकरनलागै तदयिनतहंतेकैसेहुभागै १२ दोहा यहिमेरचषा
 तीसकलमजवूतीदरसाय पुनिपुनिजूतीषातहंकरतूतीकहुवाय चौपाई ॥
 कोउसठकोपितरहतसदाही जरतवरतबोलतसवयोही १ कारजविनकारा
 जमहिपाला रहैनाकमेकोपकराला २ साधारनहिउठतअरुवैठत स्वासलेत
 अहिसमअतिअैठत ३ ऊर्ध्वपुंडलषिवैसवकेरो पापीकरिकैकोपधनेरो ४ डा
 रहिकुमनिपुछाइधोवाई लेतनरककीराहवनाई ५ देतंदोनकरिआदरनाही ॥
 तौनदोनवैजातवृथाही ई संतनकोकठमलियाकहुंही तिनकोकरनअनादरव
 दही ७ मातुपितागुरुकीकहुवानी सहतकवहुनहिंअतिअमिमानी ८ जागनि
 काजूतिहुभरिमारै घरतेगारीदेतनिकारै ९ तौपुनिपुनिताकोसिरनामै पुनि
 पुनितासुधामकोधामै १० देशतलगहिंवडेरजपूतै हेषासेकुलकेरकपूतै ११ व
 रहिवीरतानारिनमोही कामपरेतवअवसियराही १२ दोहा कह्योमानिनिजनारि
 कोजननिजनकगुरुकोहिंदेतनिकारिनिकेततेकहंहिकामअवनाहि ४ चौपाई
 राहचलतसवसोहठिलरही कोहुसोसकसीकरतनडरही १ भूपतिकोसासन
 नहिमानै थोरधनमदफिरतमुलानै २ कछछोखाविघ्नकोभाषै दीननयैविसे
 षितेमाषै ३ अयनोलषिकैमोटसरीरा कोहुंकोनहिंसमुभहिकछुवीरा ४ बोला
 हिंवचैनकपानउठाई कोहुंसोकरहिंनकवहुंमिताई ५ कोहुंकोलषिथोरहुअप
 राधा लूटिलेतसरवसदैवाथा ई जाहिकवहुंजोनृपदरवारै बारबारनिजअंगसु
 धारै ७ लहैदहलजवभूपतिकेरी तवतेहिंनिंशकरहिंधनेरी ८ सबसोअवसितर

हिं कुं न्याऊ मानहिं नहिं भूपति कृत न्याऊ ८ सुताना रिमारहिं निज होथे फोरहिं भू
 पद्धार निज माथे १० नहिं गरीव की सुनत गरीबी मानत अपने को विरजीवी ११ कर
 हिं न छु माछोट अ प राधा करत देव परको प अ गाथा दोहा घर लाम हि विष देता
 है छुटिलेत है गांव हरि विमुषी अ सजन न को अ है नार की नाउ चौपाई अव न प सुन
 ह प ष डिन को ही जीवन जिन को अ है द्य या ही १ ऊर्ध्व पुंड दै ललित ललाटा वाग
 हिं पुर म हं घाट न वाटा २ माला ती निचारि गल मा ही राषे वार सी सच हूं घो ही ३
 घर घर वोल हि सी तारामा कहत न हं म को है कछु कामा ४ नजर वचाय गत ही जन
 केरी चोरी कर हि चटक वहु तेरी ५ पुर के वाहे र वै ठ हिं जाई राति घात दिन ध्यां न
 लगाई ई कह हि र साय न हं म हं वना मे कछु क क्रिया ता की दर सावे ७ दै य हिं
 भौंति जन न विस्वासा लै धन वहु त राषि निज पासा ८ भागै राति न को उ जन मा
 ना होय जाय द स को स वि होना ९ को हूं सो कहै पुत्र हं म दे ही द स ह जा र ष र ची
 हं स ले ही १० ल हि व हु धन विप्र न सो राजा वर न करावत सहित समाजा ११ जव
 न भयो कारज कछु कोई तव भाषन आगे सुत होई १२ दोहा अथवा विधन वा
 ता य कछु नृप न ल गावत थारि यहि विधिवहु भर माइ के गान हिं कर्म व हो रि चो
 पाई वेष वनाये पंडित केरो करत रहै अप कर्म धनेरो हरि दा सन को अ तिल थु
 माने विधा को धमंड अति गने धर्म कर्म सव पेद हिं हेतु करत न कछु पर लो
 कहनेत ३ छोट छोट सव सुता ले चाई मग वावत धन पान मिठाई ४ निज प रा
 वार हिं के उ प कारी भर ठ हिं व ने धर्म व्रत धारी ५ रहै हिं ये का द सि नि र ज ल को ई
 सरि म हं व डि यिय त जल सोई ई रहि व्रत दिव स पान कह न टै जन नि छि मा इ षा द
 नि सि गा टै ७ चौहट म हं पूजा विस्तारे राह चलत सव लोग निहारै ८ सं ध्या क
 रहिं प नि घ टै मा ही वै ठे नि र ष हिं ना रि न का ही ९ दाना ध्य क्ष हो त नृ प के रे आ थो
 ले हिं दान ही तेरे १० सभा जाय भाषन वहु घर मा घर मे आय करत अप कर मा
 ११ नात न भ्रात न अ ति य व न मे भूपति सो पूज न कर वामे १२ दोहा जुवती नारि
 न को कर हि चे ली वहु त म हंत अ से पा ष डी वहु त न र क ने वा सव संत चौपाई अ
 व अ भि मा नि न को मे गा ऊ पूरे अ धी संत हे ना ऊ १ नाम म हंत कर्म कछु ना ही लो
 भ करत सव जन्म सि रा ही २ न हि संत न के चै वै ठा मे न हि संत न के प दा सर नामे
 ३ गुन हिं हो ति आप नी छो टा ई जोर त घर मे धन स मु दा ई ४ ले न दे न सव ज न सो
 राष त संत हिं सव जी व न पर मा ष त ५ जग मे क ह वा व त वे रा गी है को डी लौं डी अ नु
 रा गी ई सर त म र त धन भू मि हिं हेतु है न कछु क पर लो क हिं चे त अ त नो भ न
 धन मा हिं ल गा वे तित नो हरि पूज न न हिं भा मे ८ नृ प सो को उ न अ धि क अ मि
 मा नी जे न गु न त क व हु नि ज हो नी ९ आ द र कर त संत क हं स कु चे बां ध हिं यी

ठिअधर्महिंवकुचै १० करहिंनविप्रसंतपरनामा वैठहिंनहिंतिननीचेठामा
 ११ सुनेनदीनदुजनकीवांनी कवहुंभजेनहिंसारंगपांनी १२ दोहा जौना
 सुहासितआपनीवारवारवतराय बुद्धिमानताकोगुनैलेतनिकटवैठायी॥
 ई चौपाई जौनजथारथवचनउचारै ताकोटेडीनजरनिहारै १ चा।
 रिचूतियेनकेमधिमाही वैठजवैवीरतावताही २ तवत्रिभुवैनआपनेसमाना
 तिनहिंपरतकोऊनहिंजांन ३ तिनहैतेपंडितअभिमानिजेपढिभजेनसारंगपां
 नी ४ श्रीमागवतऔररामायन औरगंथजेकस्त्रपरायन ५ तिनहिंजोपढे
 ताहिलघुमानै न्यायव्याकरनमाहिंभुलानै ई तासुतषततरवैठतनाही कथ
 नीगुनैकस्त्रगुनकांही ६ कहैपुरानिकहैकहवाता असकहिहैसततिनहिंअ
 ज्ञाता ७ निसिदिनरदैकौमुदीफांकी भरतहुनहिंभूलतिसुधिताकी ८ विद्याव
 सजेनहिंहरिमोही पंडितमरेभूतहठिहोही १० पढि विद्याजेजन्मविताये कव
 हुंनगोविंदकेगुनगाये ११ तिनकेमुखनिकसतदुरगंधू वदतवृथांसठसास्त्र
 प्रबंध १२ दोहा अभिमानिपंडितकहैकस्त्रभक्तियाषंड पढियसुतेकहवावतो
 सहतघोरजमदंड चौपाई त्रैसेयापीवहतप्रकारा होहिनिरदईयहसंसार १
 जवतेमहिमहंरेगनलागे तवतेयापहिमहंअनुरागे २ खेलतधूरिमृत्तिकाअ
 गन चौटीमटाहैनहिंसिसुसंगन ३ पांचवरिसकीजववयअवि सुदिनपूछि
 पितुमासुपवांवे ४ बोकनयेकपांनचलवावै तिनकरपक्षिनयक्षफएवै ५॥
 वांसावाजसचानहुंजोरी राषतजियतदेतपगफोरी ई जीतैतिनकीमासने
 चावैस्नानराषिवहुपसुनधरावै ६ जीवैनहैननवननकहैजामैरोपिजालवहुप
 सुनफंदावै ७ तिनपैसस्त्रअनेकचलावै कोहूजीवकोनहिंवरकावै ८ येकमी
 नलाषनासिसुताके दयाजोगअपराधविनाके १० यकहितलाषनजीवनमारै
 दिलमेदयाननेकुविचारै ११ साठिहुवर्षउमिरिवितिजाई मासषावनहिंसकै
 विहाई १२ दोहा जोउपदेसोकतहुंकोउतापैअतिअनषाय तीरथहमेजायकै
 मासहिमकूरीषाय चौपाई रातिलागिवैपारिनमारै जीतहियसुपक्षिनकहै
 जोरै १ भूपतिसोसठवैरवठाई देतगोउमहंआगिलगाई २ जरहिनारिनरवकु
 रगैयांदयानहोतसुनेहादेया ३ दिनकेपहिरौविविधिपोसाकू वागहिंनगर
 नगरमहंडाकू ४ रातिकरैघरघरमहंचोरी लूटिलेहिंजहंतहंवरजोरी ५ कोहूके
 रीतियहीचलिआई वेदीहोतहिहनतकसाई ईवेदीवेदाकोउसठवैचै कोउसठछ
 सहितबोधतपेचै ६ छागमहिषसैकरनमगाई मारहिंदेवीद्वारहिंजाई ७ को
 उसठतासुमासहठिहोने यहलोकपरलोकहुषोवै ८ हंसैहेरिसंतनकेक
 र्मा आपनजौनहिंधर्मअधर्मा १० पापकर्मजसमानहिंनीको करवधर्ममानहिं

अतिफरीको ११ चढतसी सहठिसिषवतमाही वरवससिषयेलरें पराही १२
 दोहा सुषमानतहै पापको दुषमानतहै धर्म कहँलो मैतिनके कहँकलमषकु
 त्सितकर्म चौपाई देसा सुनहुं पुनिकामिनिकेरी नहिं अचातभाषतमतिमेरी १
 जवधनभयो बहुत घरमाही करव धर्मरहि गोतवनाही २ कासी अरु प्रयाग
 तेषासी बहुबोलायगनिका अरु दासी ३ तिनसें करैं सपथका
 रिजन्मनिवाहवरीती ४ गुंडन और गुलामबोलाई तिनको लेलि
 ५ तेअ सकहँहि सुनहुं महाराजा और जगतनहिंदू सरकाजा ई
 गनभोजन तौयहछांडिकरैं को रोजन ७ बारवधुनकहँ रातिनचाई
 ताई ८ घातहिं बोलिपातरिनकांही सोहवतकरतवीतिदिनजौही
 एषहिंकेते ते सुंदरिपुरतियकहिंदेते १० धनदैतिनको रातिबोला
 रुदासरमांमै ११ सतरंजबौयर और गंजीफर निसदिनबेलहिं
 दोहा निकटवैठिजवपातुरीपरसतिभाजवताय तवमाने मनमेर
 सहपाय चौपाई तजिगनिकाहित आपनराज देसविदेसेनफि
 योफिरंगजवै अतिचोरा परेकरततव आरतसोरा २ जदपिनपु
 जाती तदपिनतजतनाहिकुलघाती ३ येकचुंदयकछनकेकारन
 धनहुँहजारन ४ जातिहुकेनता सुसंगयावैं लैदासी धरअलगव
 धर्म धनवहुलेआमै आपनघातेताहिषवावैं ६ गनिकाकुपितं
 मानहिंयहआसिकीमसकी वितमेनयेनयेनितनेदू बांधहिता
 दू ८ जसजसवहइनपरअनपाती तसतसहोती सीतलछाती
 नियुंनिपायनपरही जूतिहुलगेमोदरभरही साम्हितेक
 उनंगनचिकरतविहाना ११ कईपरतडेराखगवाई तामेदीपव
 दोहा सोहदनअरुपातुरिनकाजोरहिंतहाजमाति गाइनावि
 हिदिवसकी राति चौपाई कोउसठविषनवहुतबोलांमै बहुमंत्र
 मै १ पुनिनंदेतदक्षिना दुजनको लोभकरतहै अपनेधनको को
 तिवोलांमै दुजआयेभागततजिधामै ३ देदेताहिपाधिकहँसाप
 यसेतापा ४ कोउसठकरहिजंग्यअतिभारी सुनिसुनिधावैहिव
 भूपतिसोजाचनवहुकैकै दसपंद्रहिहजारधनलैके ६ अपने
 री अन्नकांठिकरतेमपपूरी ७ चरुवाकाजछठीअरुवरही मृतकक्रियाकरम
 हुँदिनतेरही ८ भैरुहिंनपहिं सुनाइ सुनाई मागिलेनधनकरिठगहाई ९ वेदइ
 लाजहतधनलैतो अमराहरपवाइतेहिंदेता १० निबलगहनंनजातिपीरपाई ते
 तपनीसोवरनकराई ११ विषनसोआधोवदिलेही कोउसठकवहुंकछनंदही

वफेरी नक
 करनपाव
 तजातवेनि
 जानिनिज
 लियोपकर
 गनकोवाये
 तामुषकोड
 कंधतदधान
 असकहिय
 हां दीन्दीफे
 उबोरी ई जद
 वसमे भूलो
 सबकोपूरुव
 नेछोटछोट
 मऊंछे बांधि
 राई ३ ताहिब
 री होतमईइ
 री ई सोऊकर
 री जदपिन
 सविचरिगो

१२ दोहा शोरेकारजकेलियेलाषनधनलगवाय लूदिलेतजजमोनकोकाजवने।
 किनसाय चौपाई मारिमारिजीवनचंडालावंचतरहैंमाससवकाला १ यहीजीवि
 कालेतवनार्ई जातनरकजुतकुलसमुदाई २ छागमनाइदेविगहजाई कहेंपुनदे
 लेवलिमाई ३ असकहिछागमारिगहलामे नेउतकुटुवनषायषवावैं ४ भगव
 तधर्मनजानहिंपापी रहतउभैलोकनसंतापी ५ जपिकैसावरमंत्रनकोहीं मु
 रदाजागिमसोननमाही ई लोगनकोअजमतदरसावैं वैठिसभाफलफूलम
 गावैं ७ तिनकोमरनकालजवआवै भूतअवसिमुषमेमलनावै ८ कहवावैको
 अपुरुषअघोरी तिनकीसवसठतेमतिभोरी ९ जीतहिंसूकरसावरषांत सेरना
 रुधिरपानकरिजाते मूत्रपियेमलअंगलगवैं जीतहिंनरकभोगसोपावैं ११ उ
 दरनिमित्तकरहिंवहुवेषा हैयरलोकमृषातेहिलेषा १२ दोहा मीठमीठभोज
 नहितैपरमहंसकैजाहि घरघरनंगेवागतेदूधसोहारीषाहि चौपाई धनम
 तवारनकीसवसुनिये पूरेहरिद्रोहीतिनगुनिये १ जसजसतिन्हैमिलतध
 नजाही तसतसलैगाडतघरमाही २ संतनकेविप्रनकेहेतू कोडिहुषरचन
 करहिनेनेतू ३ धनकेअहंकारकरिघोरा चितवैहिंनहिंसाधुनकीबोरा ४ अ
 पनेतेसाधुनलघुमानै तिनकेसनमुषगर्ववषानै ५ मुदरीकंठाकडेलगाई वा
 तकैतिनकोचमकाई ई साधुनदेषिदेतहठिगारी देहद्वारतेनेगिनदारी ७
 लूदिलेइनुपचोरचोरावै अथवाधनपरवकैजावै ८ येनदेनसंतनकेनामा
 तिनकोवनोनरकमेधामा ९ मरेहोतहठिभूतभुजंगा वैठेरहैंधनहिकेसंगा
 १ लाषनकोधनहैघरमाही कौडीवांटतविप्रनकोही ११ षोढहिरुपियाकथाचढा
 वैताहमेपाछेपछितावै १२ दोहा आपषातविंजनविविधिप्रभुहिनिवेदतषांडसा
 धुनदेषेजरमरतदिंगवैठावतभांड चौपाई अवसुनुइस्वरजमेतवारनकी जासु
 दसाहैकलवारनकी १ वसनपहिरिकैआकेआके आगेचलतनिहारतपा
 के २ लगिहैधूरिअंगअसलेषी वरकावैहिंसाधुनकहैदेषी ३ कोउचढितुर
 गमाहिभ्रमकामै नगरडगरदीननकचरामै ४ कोउचढिमत्तमतंगनमाही
 आगेलविजैनरोकतनाही ५ कोहकेसंगमेवहसरदारा आसाअरुसोटा
 वरदारा ई फरकफरकतेबोखहिआगे वडेजलूसजेवकेजागे ७ जोकेहु
 संतनविप्रनताकै मानतनुच्छमहामदछाके ईसुनैनदीननकेरपुकारा भा
 रेआपनेगर्वगमारा ८ गरबीभूषभौनमहंयौढी सातआठलगवावतड्योदी १०
 करैनसाधुसमीपपयानै प्रभुतेअधिकआपकहैमानै ११ कहहिंवचनअसपा
 यकुसंगति करैनहंसनगनकीसंगति १२ दोहा भूलिहुकेजो संतकहुआपम
 वैनमेजाय तौआसनतेउठतनहिंदेतभूमिवैठाय चौपाई जोमानैनिजजाति

वडाई ताकी दसारेहुँ सबगार् १ घरमाभेद सपाँचकुमार और दुभई पाँचदसदारा २
 दिनवीत तिनको सनमानत साधुचरन सेवन नहि गनत ३ साधुन देषिक है
 सवांनी भक्ति आपकी हमरी जौनी ४ अस कहि घर ते देत निकारी सत वेर मानत वा
 डवारी ५ राजहि देत सिषापन जाई नंगन संग देति हलुकाई ई तुम्हरी तो है वडी वा
 डाई करहुं कारज चितलाई ७ लेपत्रापंडित के संगी कहि करहुं काज सब भंगा ॥
 ८ पुनि आपुसमे असवत रोंही इन तेवनि है कवहुं नाही ९ राह चलन कहें दे
 त सिषापन साधुन को मान्यो नहि आपन १० जो कोउ कहै भजे हरि को ही तो तापै
 अति ही ॥ अवन पाही ११ तजि है नहि कुलकी भरजादा जो चाहै सो होय विषादा १२
 दोहा जौन बडापन हेत सठनि दरत संत न तात सो गनिका के गेह मे जूतिन लागि
 न सात चौपाई लह्यो कुमति जो सुंदर रूपा सो हठि गिरत गर्व के कूपा १ ले आर
 सील पतनि ज आनन निज समान मानत है आनन २ अंतरे रोज वार वन वावत दोऊ
 नहि तैल लगावत ३ स्याही सुरकी देहि खिलारै डाढी मूछे राषत कारै लोढहि मा
 हिम हँधूरिलगामे देढी अलक कपोल वनमै ४ साधुन को तन देषि धिनाही धो
 षेहुं करत डंडवत नाही ई करत चतनगरमी कै जावे गंग हिलत सररी कै जावे कथा
 सुनत मे देह पिराती पूजा करत हि आलस आती ८ असेकुमति रूप मतवारे जाहि
 नर कम है ताजन मारे ९ पालन देह जतन करि जौई भरघट जरत चितामहँ सोई
 १० कतावनाइ कैल कहवाई जौहि पातुरी के घर धाई ११ तहँ जो विसिनी दूसर आ
 यो तेहि तन को भूतन पिदवायो १२ दोहा षोडगई भलमान सीता की सुरति विसा
 रि पुनि ज सकेत सवागत के रै वडेन सोरारि चौपाई अवसुनु विद्या अंधन को
 ही तिन को जात गर्व कहि नोही १ कोऊ पदै चहुत व्याकरना निसु दिन रहत विचार
 तवरना २ वाद विवाद हिं करत करावत कस्त भजन विन काल वितावत ३ साधु
 न सो बोलत बहु फकी करत वडाई निज विद्या की ४ कवहुं न तिन के उपजत प्रेमा व
 कत वकत दुरग धनु है माय न्याय सास्त्र कोऊ पढि लेही जनम विताय ताहि महँ
 देही करत रहत सब पर अनुमाना कवहुं न ध्यावत कपानि धोना ७ पढत न्याय अ
 रु करत विचार वैकल से जौय अपारा ८ कवहुं न करै विस्तु पद पीती यहि वि
 धि जाति उमिरि सब चीती ९ मरत हुं नहि हरि की सुधि आवै न्याय सास्त्र पाँटी सु
 षगावे १० कोउ वेदांतन पदै वि साला नहि छाँडत घर कर जंजाला ११ सब थल पू
 रन ब्रम्ह हि भाषै करत विवाद विसेष हि भाषै १२ दोहा तिन की जड मति होत है उ
 पजत कवहुं न प्रेम कस्त कथा कि सुनन को करत न कवहुं नेम चौपाई सुनि हरि कथा
 न होत हुलास कवहुं न आवत अघिन अस् १ पढत भागवत हार मायन ते कै से है
 कस्त परायन २ राष हिं अति विज्ञान अभिमाना करहि न संतन कर सनसाना ३ वि

नाप्रेमनहिंमिलाहिंशुरारी विनसंतनपदस्जसिरधारी ४ कोउमीमांसासस्त्रा
 हियदही कर्मप्रधानमानमनमदही ५ कर्महिकरतवितावतकाला कवहो
 नध्यावतकस्तकपाला ई करतरहतनितकर्मअभागा कवहुंनउपजतहरि
 अनुरागा ७ पदिपदिजोगसास्त्रकहंजोगी विनहरिप्रेमहोतदुषभोगी ८
 कायकलेसकरहिंवहुतेरे तासुभरेअभिमानधनेरे ९ कस्तकथाकीनिदा
 करहीं तिनकीगतिनहिकवहुंसुधरहीं १० ज्योतिषसास्त्रपढैजनकोई तामो
 देतजन्मसवषोई करहिंनसंतनदेविप्रनामा अपनेगनितकेरअभिमाना
 १२ दोहा वेदसास्त्रकोऊपढेभरेतासुअभिमान सनमानतनहिंसंतकोंतिन
 कोनरकनिदान चौपाई कोईदेतअहैवहुदाना ताकेभरेमहाअभिमाना १॥
 देतदेतवरुसवदेडारे हरिअरपननहिकवहुंउचारे २ मनमेकरिकामनाअ
 नके दानदेतजद्यपिसविवेके ३ पैहरिअरपनकरतजोनाहीं तेलहिकालव
 योहैजांही ४ दानगुमानहिंभरेअपारा करहिंनहरिदासनसतकारा ५ क
 रहिनहरियदमहंविस्वासा जवलगिवनीरहततनस्वासा चारिचूतियातिन
 हिंसराहै तुमसमकोदानीजगमाहैं ७ ऐसेवैनसुनतअतिफूलें अपनेस
 मपुनिकाहुनतूलें तीर्थनजायकरतवहुदाने तहोनकछुसंतनसनसाने ८
 रहतविचारतअसमनमांही हरिकीभक्तिकिहेकछुनांही १० दानकिहेजगा
 मेजसहोई परलोकहुपैहैयुनिसोई ११ कछुनहिंमानतअधिकदोलते रहत
 अंधसठयहिगुमानते १२ दोहा सवसोभाषतवेनअसहमकीन्होअसदा
 नकस्तभक्तसिषवतजोकोउताहिगुनतअज्ञान चौपाई अवअधनकीसु
 नोकहानी हैजगमहअतिसैअग्यानी बालपनेतेमहिमहलोदै सहतपहा
 लमाननकीचोंदै २ लेजगमोगदरभाजतरहंही हरियदपीतिकवहुंनहिं
 वहंही ३ धूरिलगायमरोरतवांहै मगमहंवलतनिहारतछांहै ४ राहचल
 तदीननधकिआमै सवसोअपनोजोरजनामै ५ कहतकवहुंनहिंनरका
 सिधैहैं जमकोधकादेकदिजैहै ई जानतनहिंयहमहागमारा हमरेहिहे
 तवनोजमद्वारा ७ मोददेहलषिस्वानवनामै कवहुंनसंतनकोसिरनामै ८
 कस्तीलरेहारजोपावैजियतीहिमृतकसरिसकेजावै ९ छोंडहिंसोनहिकवहुं
 कुचालू अठतचलहिंगहेअसिदालू १० मेषहुसरिसअहैवलनाहीं रेलनचह
 तमतंगनकांही ११ यहिविधिदेतेउमिरिविताई भजतनहींकवहुंजदुराई १२
 दोहा जदुपतिकेपदभजनकेलायकमनुजसरीर नामेधूरिलगायकैवथा
 सहतजमपीर चौपाई कितेकुमतिकुरिकुसि तकर्मा छोडहिंसुषप्रदभगवा
 तधर्मा कोउस नसोपै ॥ यहउदिमकरिमोगतभीपै २ हरि

सनमुषलजिजातवजाई गनिकागेहवजावतथाई ३ चारिचियोगसराहतजव
 हीं धन्यगुनतअपनेकहेतवही ४ कोउसठगाइगाइवहुगगावथावितावतज
 न्मविभागा ५ जिनमेहरिजसनाहिरसाखा अैसेटप्याधुरपदप्याला ईगांवा
 हिलेहिअनेकनताना फोरतमनहंसुनैनकांना ७ तुलसीसरऔरजयदेवा
 औरहुकरीजेहरिपदसेवा ८ तिनकेविरचितहरिपदसुंदर रसिकनखवन
 सदांअतिसुषभर ९ तिनकोकवहुंनगावैहिमूढा जद्यपिकेजातेअतिबूढा॥
 १० हरिपदगावतमेसकुचांही गुनहितुच्छअपनेमनमाही ११ उद्युचारिवाहव
 हरेहीं तेअपनेकोंधनिगुनिलेहीं १२ दोहा हरिमंदिरमेकवहुंनहिगावतहो
 सठजाय चारियातुरीवीचमैगावैसानवनाय चौपाई जेहरिजसगावतनहि
 गायकतेजगमेगर्धभकेलायक १ गावतसुनतविस्तुपदकांही कछुअनुराग
 होतहियनाहीं २ हैषांनतेहृदैकठोरा तेजमदंडलहतसठघोरा ४ हरिपद
 सुननसदांजेवहैहीं तिनकोकनरसियासठकहहीं ५ कोउआल्हागावतगंवा
 रा सुकवितिनैहैअसवचनउच्चार ई आल्हावडेगमारनगावा चारिममारनवौ
 ठिसुनावा ई अैसेहसुनिनहिंकुमनिलजांही आल्हासुनिवेपुनिपुनिजांही ७ को
 उभरथरीमूढजनगावै चारिचूतियासुनिसुषपावै ८ कोउविरहाकोउदादरिफा
 गू गांवैहिमूढसहितअनुरागू ९ करहिंकरदासनपरकोपा गुनहिंनजिस
 ठसरसखलोपा १० कोउसठनाचनसिषेअनेकन षोवतदुर्लभवथाभनुजतन
 ११ औरनकेदिगनचैमलाई हरिसन्मुखमहंनचतलजाई १२ ॥ दोहा ॥ नचि
 बोऔरवजाइबोअरुगाइबोसदाहिं हरिसन्मुखसवविधिसफलहरिको
 विमुखवथाहि चौपाई कोउजनपढहिंमंथबहुभाषा करहिंमंथविरचरनअ
 भिलाषा १ पैदुरमतिहरिजसनहिंगावै नहिंहरिसुजससुनतसुषपावै २ नारि
 नकेअंगवरननकरहीं नारिकथासुनिसुनिसुषभरहीं ३ सरदासअरुतुला
 सीदासा बालमीकब्रह्माअरुभासा ४ इनकेविरचितमंथनमाहीं दोषदेतना
 हिंकुमतिलजांहीं ५ अपनेनामधरतअंगारी साधुनसोंगेनतहठिरारी ई ते
 सठघोरनरकमहंजाई जमजातनासहतदुषदाई ७ कोउआरवीफारसीपढ
 हीं कोउअंगरेजीपढिसुदभरहीं ८ देतयहीमहंजन्मविताई भजतनहींकवहू
 जदुराई ९ मुनसीअमलाऔरवकीला कहवावैतनलेसनसीला १० मृषावा
 नाइरचैवहुजाला लेतअकोरहैसवकाला छोंडिसवैहिंदुनकीरीती सेच्छधर्म
 महंकरहिंपतीती १२ तिनकोजानहुंनरकनिकेद समुझायहुपरहोतनवेदू॥
 १३ दोहा यहिविधिकलिकेकुमतिवहकरतवहुतअपकार तिनकोकहैलौमैक
 रेंअपनेवरनउचार चौपाई सवप्रानिनजरवसतसदांहीं जिमिअकासहैसवा

थलमांही १ हैजडुपतिसवकेअतिप्यारे जगतनियंताजगरषवारे २ जिनकेवे
 रविविधिविधिगावें येमहिमाकोउपारनपावें ३ तेजडुपतिकीकथासुहावनिआ
 नदुपजावनिअघलावनि ४ सोनसुनहिंसठकौनहुंकाला पररहतजगकेजंजा
 ला ५ खेखिलेखिलेवहुभांतिसिकारा थलआमिषकरकरहिअहारा ६ देषिदेषि
 सुंदरपरनारी मिलननेतवोधतविभिचारी ७ हाटनवाटनघाटनमांही तररिव
 नाइतियेनपछिआंही ८ दिनौरतिपहिभांतिवितावें नहिंपरलोकसुरतिमतिम
 लावें ९ कोकगंथपठिपठिमतिमंदा मानतहेंतेहिमाहअनंदा १० कवितदो
 हरारसगंथनके तियवरननकामिनिमंथनके ११ लिखिलिखिवांघेरहततनी
 मेघोरिषोरिभाषतरजनीमे १२ दोहा जौनघाटमज्जनहितैगमनतसिंगरीवांस
 तौनघाटमेजातहैगुंडाऔरगुलामचौपाई अनतवतातेअनतनिहारे वोलेंदा
 तैचितैउतदारे १ चारिगुलामनकेदिंगवैठे सूधेहुवातकहेतेअैठे २ देनयहीमह
 जन्मबिताई भोगततिनहिंननरकसिराई ३ कोउकरिकैसरावकोपांना गनिका
 चारिगुलाइमकाना ४ आपहुअपनोवसनविहाई अरुगनिकनकेवसनछोराई
 पुनंगेरहैरेनसवजौमा औरनहींतिनकेकलुकामा ६ मद्यमांसमैथुनयेतीना या
 हिंविधितैजौनियोप्रवीना ७ निजनारीमहैमैथुनजौनो मषमहैआमिषभक्षन
 मानो ८ सौत्रामनीजग्यमहैराजा जौनहुंसुरापांनकरकाजा ९ नित्यकरनकेवे
 रनभाषें ताकोतातपर्जअसरार्षें १० निजनारीमहैरितुकेकाला सुतहितमैथुना
 हैमहिपालो ११ कवहुजग्यमहैआमिषभोजन तैसहिसुरायाननूपरोजन १२
 दोहा चारहुवेदनकोनृपतितातपर्जयहजान कमकमताहिघटाइवोअैसोअ
 र्थनिदान चौपाई धनकोयेकअहैफलधर्मा धनलहिकरैसुमति सभकर्मा
 ताकोहैविग्यानफलभूषा हैविज्ञानफलसांतअनूषा २ सोधनपाइकुमतिज
 गमांही करतअधर्महिअैससदांही ३ अजरअमरअपनेकहैमानै अपनेसीस
 कालनहिंजानै ४ लिषोजग्यमहैजौ मदपाना सोजौनहुंकेवलअघ्राना ५ लिषी
 पसुनहिंसांमषजोई परसनमात्रकह्योनृपसाई ६ अैसेसुतहितमैथुनजानो न
 हिअपनेसुषकेहितमानो ७ जौनतनहिंयहधर्मकुचाली मारतयसुनकरतचंडा
 ली ८ विषैभोगमहैनिसिदिनराचे जौनहुंतिनहिंनारकीसांचे ९ वेदनतातपर्जा
 नहिंजौनी अपनेकोपंडितगुनिपानी १० मारियसुनआमिषपुनिषामे जमकीसं
 कोकलूनलामै ११ तेजवमरिजमपुरकहैजौही तिनकीमासतेईपसुषांही १२ दोहा
 पुरप्ररनेमारनकरतकरिकैवैरअजान जौनतनहिंजीवनसकलनिवसतहैभग
 वांन चौपाई कुंभीपाकनरकतेजौही रंकतमंत्रसालहैनाही १ पुत्रदारभ्राताया
 रिवारा इनमेकीहेनेहअपारा २ इनहीकेहितकरतअधर्मा मानतकुमतिसेाई॥

१ छनमरिनिहितनकोविस्वासा तामेकरतअमरअसआसा ४ येक
 होतहमहाअज्ञानी येकहोतहंसोचेज्ञानी ५ येकहोतज्ञानीअज्ञानी तीनिमो
 तिजानहुंजगझानी ई ग्यानीतौसवविधितेनीको उत्तरतभवसागरयहठी
 को ७ औअज्ञानीअहेनरेसा सोसुधरतहैलहिउपदेसा ८ जोकछुझानीअ
 १ सोहमहानष्टअभिमानी ९ तेकवहूसठसुधरतनाही अपनेगर
 १० सुनतनहीकोहूकोउपदेसा जानतनहीभक्तिकरलेसा ११
 दोहा भरेकाममदमोह

१११ चौपाई

हतरिनीघरजाई धरनकरतदैइष्ममहाई १ कादैजांघपेटहंमारे
 ताहिकेद्वारे २ तेकहवावतआतमघाती अतिकठोरहोतीतिनछाती ३
 रिकैजेजनमरही होतभूतमलमलनकरही ४ भूतजोनिहदिवर्षहजारै नाम
 १ जेजदुपतिपदपदमनघ्यामै तेजआतमघानीकहवावै ७ तिनहूकीहोती
 २ यामिसंसेकरैनकोई ८ हैअज्ञानीमानतज्ञानी

जन्मवृथाहैअसपापिनके ३० गुनतकतारथा

अपनेकोही घरघरनीतजिवनकहंजोही ११ तहांकरहितपकरतकलेसा था

१२ दोहा सोहरतनसगी रहततेजवततजतसरीर

कोउप्रयासकरिधनहिलगाई

कनभवनवनाई १ तामेफंसोरहतदिनराती वीतनकालतासुयहिभांती २

तौमेफंसोरहैनरनाहा ३ कोहूकेभेकुमारदसवी

तिनहिषेलावतधरिनिजसीसा ४ जोरिजोरिधननितघरघरतो दमरि

५ अजरअमरअपनेकहंमानत

नैत ६ जेदुपतिचरनकरतनहिप्रीती मानतनहिजमकीकछुभीती ७

८ दैतनरकजमदूतगिराई ९ ऐसीसुनिमुनिवरको

निमिनरैसबोल्पोसुषमानी ९ राजौवाच

ना कौनकौनवपुवर्नवषाना १० कौनजामकौनेजुगमाहीं कोहिविधिते

भुजाहीं ११ देहुकृपाकरिमोहिसुनाई सुननहैतमममविललचाई

१२ सुनिदपवचनकह्योकरभाजन जदुपतिपदपदकजरसभाजन १३ कर

भाजनउवाच दोहा सतजुगत्रेताहापरौओकलियेजुगचारि दूनमेनाना

बरनवपुनानानाममुरारि १ चौपाई तिमिनानाविधिपूजनरीती सोमेबर

नोसकलसप्रीती १ सतजुगसुकुबरनअवतारा चारिबाहुहरिजसैउदारा २
 ३ दासीसवलकलपदधारे कृष्णाजिनप्रभुभ्यगसमारे ३ यककरदंडकमेडल

एक कर उपवीत हुकमलाखमालधर ४ सतजुग के जनसांत सुसौला प्रीति स
 हित गावत हरि लीला ५ बैरिविगत सब सुहृद समाना तप दम शम पूजहि भग
 वाना ६ हंस सुपर्ण धर्म वैकुंठा पुरुष अमल अव्यक्त अकुंठा ७ परमात्मा जोगे
 स्वरदस्वर ये सतजुग के कृष्ण नाम वर ८ त्रेतारक्त वर्ण भगवाना चारि बाहु है
 पुरुष प्रधाना ९ त्रिगुन मेषला कटि महधारे कनक सरिस सिर के ससमारे १०
 करहि कर्म वेदोक्त सदा ही मष मूर्ति सुरुवा करमा ही ११ त्रेता के जन वेद वि
 ताता धर्मात्मा हो ते अति दाता १२ पूजहि हरिक ह वेद विधाना सर्व देव मे जे
 भगवाना १३ ॥ दोहा ॥ विष्णु ऊरु कमज जव पुष्टि भिग भे उरु गाय सर्व देव अ
 रुषा कपि अरु जयंत निमिराय चौ पाई एई नाम नाथ के गावैं त्रेता के ज
 न मोक्ष हि पावैं १ द्वापर मे श्री पति भैस्यामा पीतांबर सोहत अभिरामा २ च
 कादिक चारि हुभुज धारे श्रीवत्सादिक सकल समारे ३ द्वापर के जन सहित
 समाजू पूजहि महाराज की साजू ४ पंचरात्र अरु वेद विधाने पूजहि प्रीति
 सहित भगवाने ५ चाहहि कृष्ण कमल पद प्रेमा जपहि मंत्र यह करि हठि ने
 मा ६ नमस्ते वसु देवाय नमः संकर्षणाय च प्रद्युम्नायानिरुद्धाय तुभ्यं भगवते
 नमः ७ नारायणाय रिषये पुरुषाय महात्मने विश्वेश्वराय विश्वाय सर्वभू
 नात्मने नमः ८ यहि विधि द्वापर के मतिवाना पूजहि हरिक ह तंत्र विधाना
 ९ अब कलि जुग मह सुनहु नरे सा जेहि विधि प्रगटे पुरुष रमे सा ८ कृष्ण ब
 रन है परम प्रकासी सोहत पार्षद संग विभासी ९ सुंदर अंग पीत पट सो है
 जेहि लषि सुरनर मुनि मन मो है १० कलि मह क ह ब कृष्ण कर नामा यही ज
 ज पत पमति धामा १० कृष्ण नाम कीर्तन जग मा हो यही सविधि पूजन हरि
 का ही ११ कलि मे ये द्वै मंत्र भुवाला जपे मिलत आसुहि नंद लाला १३ ध्येयं
 सदा परिभव ग्रम भीष्ट दोह तीर्थास्पदं शिव विरंचिनु तं शरणं भृत्यार्ति हंप्र
 णतपाल भवाब्धि पोतं वंदे महापुरुष ते चरणारविंद १ त्यक्ता सुदुस्त्यज सुरे
 क्षित राज लक्ष्मी धर्मिष्ठ आर्य वचसाय दगा दराय मायामृग दयित ये क्षित
 मन्वधा वंदे महापुरुष ते चरणारविंद २ ॥ दोहा ॥ प्रातः सारु हरि सन्मुखे दो
 ऽमंत्र जो कोय पढे प्रीति सो ताहि हठि प्रीति कृष्ण में होय १ कवित्त मनुज म
 नोरथ के पूरन करन हारवाहित अपार जग पारावार पार के भुवन के तीरथ के ती
 रथ के देन वारे वंदित हमे सहे महे सकर तार के रघु राज दासन के दुरित ने वा
 रे के ते सरन के पालन मे करन ने वार के आवन के जोग है न सैया कर्म रोग ऐसे
 पद अरविंद एक देव की कुमार के १ सैगुनी सुरेस हू की साहि बीते अधिक अधी

सताई अवधकी अवधि अनंद पितृ प्रनपालिबेकोनुच्छदनहीसोंत्यागि वनमें
 निवासकी न्योछायातरुवृक्षकी मायामृगजातिहूके जानकीकेहेततासुप
 छेपाछेपायेछोडिगतिहूगयंदकी दूसरोदयालएसोकौनयातिरघुराजध्या
 वतचरनरजकौसिलाकेनंदकी २ दोहा यहिविधिजगजगमदनपतिधी
 हरिनामद्वरूप पूजिजातजुगजननतेमंगल १ ॥ चौपाई ॥ गुनग
 होजनविज्ञानी सदासारभागीमतिषानी १ ॥ चौपाई ॥ गुनग
 लिजुगसमनहिऔरदेषाई २ ॥ जामेभाषतः ॥ गुनग ॥ पायतउरुषसक
 लमनकामा ३ ॥ अमतभूपमनुजनजगमाहो ॥ यातेलाभऔरकछुनाहो ४ ॥
 जातेहोइकृष्णपदप्रीती मिटेसकलजहभवरुजभीती ५ ॥ सतजुगहकेप्र
 जासदाहो चहतजन्मवैबोकलिमाहो ६ ॥ कलिजुगमहनिमिभूपविसे
 यो लेहुसंत्यमनमहअसलेषी ७ ॥ कबहुकबहुकहुकहुसहराजा कलिम
 हजीवनपावनकाजा ८ ॥ नारायनपारायनवैहो जीवनकोउधारकरिदेहो
 ९ ॥ द्वाविडदेसमाहअवतारा लैहैहरिकेभक्तउदारा १० ॥ जहांताम्रपनीसिरि
 ताहै कृतमालापयस्विनीजहांहै ११ ॥ महापुन्यप्रदजहकावेरी नासतिजोम
 ज्जतअघटेरी १२ ॥ दोहा ॥ महानदीजहहै नृपतिनामप्रतीवीजासु जोता
 मेमज्जनकरतरहतपापनहितासु १ ॥ चौपाई ॥ इनकोकरतजोकोउजल
 पाना सोहठिहोतभक्तभगवाना १ ॥ होतअमलआसेतिनकेरी अदुपति
 केपदप्रीतिघनेरी २ ॥ जोजनत्यागिजगतकीआसा मनक्रमवचनभयोहरि
 दासा ३ ॥ तोरिषिसुरनरपितरनकेरी नहिकिकरनहिरिनीनिबेरी ४ ॥ वैअन
 न्यजोहरिपदध्यावै तेहिअपराधजोकछुवैजावै ५ ॥ सुमाकरतसोप्रभुअप
 राधा कोअसकरुनासिंधुअगाधा ६ ॥ नारदउवाच यहिविधिभगवतधर्मप्र
 धाना सुनिमिथिलाधिपअतिसुदमाना ७ ॥ प्रीतिसहितनवजोगेस्वरकह
 सहितपुरोहितपूजनकियतह ८ ॥ तहंसबकेदेप्रतमतिवाना भेनवजोगी
 अंतरधान ९ ॥ निमिनरेसकरिभगवतधर्मा लहीपरसंगतितजिभवभर्मा
 १० ॥ देवसुदेवतुमहिमतिवाना ॥ भगवतधर्मसुन्योनोंकाना ११ ॥ प्रीतिस
 हितकरिकतिनकाहो ॥ जैहोअंतरुल्लप्रमाहो १२ ॥ दोहा ॥ तुमदेप
 तिकेसुजससेपूरितभयोजहान ॥ धनदेवकिबसुदेवजगजिनकेसु
 तभगवान १ ॥ चौपाई ॥ दासनआलिंगनसंभाषन भोजनसेनहुलास
 नमापन १ ॥ करिकैकृष्णसंगजदुवसी भयसकलजगमाहप्रससी २ ॥ तुम
 करिप्रशतिकीप्रीती दियोविहायजगतकीभीती ३ ॥ पौडुकसाल्वऔर

सिसुपाला औरहुदुष्टमहीमहिपाला ४ वैरभावकरिकैहरिमाहीं लीन्ह्यो जोगिनीकोग
 तिकाहीं ५ कृष्णविलोकनिगवनविलासा औरहुलीलासहितदुलासा ६ केतेन
 पतकिकेतरिगेहैं तोकापुनिअनुरागीजेहैं ७ हरिमहकरहुनअबसुतभाऊ इनको
 जानहुपरमप्रभाऊ ८ सबकेहैंप्रभुअंतरजामी नहीमनुजहै पूरनकामी ९ हरन
 हेतअबनीकरभारा करनप्रलनभूपनसंचारा १० दासनरक्षनकरनउदारा तुम्ह
 रेचरलीन्ह्योअवतारा ११ जसतेभरिदीन्ह्योसंसारा कहवावतहैआपकुमारा
 १२ ॥ सुकौवाच दोहा सुनिइमिनारदकेवचनपरमानंदहिपाय तहेंदेवकिव
 सुदेवहृदियनिजमोहविहाय १ परमपुन्यइतिहासयहसुनिधारेचितलाय सोस
 वदुरितनसायकैबसैकृष्णपुरजाय २ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीम
 हाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धि श्रीमहा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्री
 रघुराजसिंहजूदेवकृते श्रीमद्भागवतएकादशस्कंधेआनंदान्धुनिधोपंचम
 स्तरंगः ५ ॥ ॐ ॥ ७ ॥ श्रीशुकौवाच दोहा कुरूपतिपुनिकछुकालमें
 सकलदेवतावृंद आवतमेहारावतीदरसनकरनगोविंद चौपाई जुतमरो
 चआदिकनकुमारा देवनलैआयोकरतारा १ भूतनगनजुतशंकरआये म
 रुतनजुतवासबहुसिधाये २ वसुआदित्यअस्वनीकुमारा रिभुअंगिरसदुरु
 द्रउदारा ३ विश्वेदेवासाध्यहुसर्वा अप्सरनायसिद्धगंधर्वा ४ चारनगुह्यक
 पितररिषीसा विद्याधरकिन्नरअवनीसा ५ कुसस्थलीमहंसिगरेआये उग्रसे
 नकेसभासिधाये ६ द्वारपउग्रसेनमहराजे कश्यपआगमनदेवसमाजे ७ भू
 पतिकहंल्यवहुइतआसू मोहिदेवनदरसनकोआसू ८ द्वारपालदेवनलैग
 यऊ भूपतिनिरषिउठततहंभयऊ ९ लगीरहैजहुकुलदरवारा बैठेसबकु
 मारसरदारा १० कनकसिंघासनमध्यविराजा तामेउग्रसेनमहराजा ११ दहि
 नेकनकासनअभिरामा तामेराजिरहेउवलिरामा १२ दोहा तेहिसिंहासनमें
 नृपतिआगेबलिकेसोय बैठ्योरघोप्रद्युम्नवरजेहिससबलीनकोय चौपाई
 रामदहिनेरिसिसांबविराजे पुनिअनिरुद्धकुंवरछबिछाजे १ पुनिगद्गद्गाग
 हैतहंबैठे दीप्तमानआदिकसुपपैठे २ औरहुहरिकैबंधुकुमारा बैठेजथाजो
 गदरबारा ३ उग्रसेनवायेदिसिमाहीं रतनजडितसिंहासनपाहीं ४ मधिसमा
 जराजतजदुराजू जेकरतादेवनकेकाजू ५ सिंहासननीचेछबिछाये दहिनेसा
 बिकउडूवबाये ६ निसठऔरउल्मुकसुतरामा निजआगेबैठायेस्यामा ७ ॥
 प्रभुवामेंअक्रूरकृतवर्मा अनाद्युष्टआदिकधृतवर्मा ८ जथाजोगबैठेसराहा

रा होतरश्चोमंजुलनटसारा ९ देवनदेषिउठेमहराजा उठेकृष्णसबउठीसमाजा
 १० लषिसुरउग्रसेनदरबारा धंन्यधंन्यनृपचचनउचारा ११ मंहोमनोहरज
 दुपतिरूपा लषिलाजतमदनहुजेहिभूपा १२ दोहा जौनरूपतेकृष्णप्रभुहं-
 स्तोभूमिकरभार भस्वोभूमिमेनिजसुजसजगअषजारनहार चौपाई लषिह
 रिकोअससुदररूपा नहिअधानमनमंसुरभूपा १ सुरनसीसनायेदरबारी जै
 सहिनृपबलभद्रसुरारी २ दियेदेवसबआसिरबादा लहहुभूपअतिसेअह
 लादा ३ पुनिसिंहासनविविधिमंगाये सादरंसकलसुरनवैठाये ४ पुनिमंगा
 यसबपूजनसाजू उग्रसेनउठिसहितसमाजू ॥ ५ पूज्योजथाजोगसबकाहीं
 पूछीकुसलविनीततहांहीं ६ पुनिसुभपारिजातकेमाला लैआयेजेदेववि-
 साला ७ पृथक्पृथक्हरिकोपहिराये पृथक्पृथक्हरिकोसिरनाये ८ ॥
 औरदुपुदुपकृष्णपरवरषे बारहिबारदेवसबहरषे ९ करनहेतपुनिहरी
 कोसेवा रचिरचिसुंदरपदसबदेवा १० अद्भुतअर्थराषितिनमाहीं मंदमंद
 हरिसन्मुखपाहीं ११ अतिविनीतवैष्टुलसुभाऊ मानिआपनेहियेउराऊ
 १२ दोहा जदुकुलकेदरबारमधिजोरिलजजुगहाथ लगेकरनअस्तुतिस
 वैहरिकहेनायेमाथ देवाऊचुः छन्द मनसुद्धिद्विप्रानबैननतंसदासुषधा
 म हमकरहिसंबसुरावरेकेचरेनकमलप्रनाम जेहिचरनकोभवबंधत्यागनहेतसुमति
 सदाहिं करिभक्तिभावअनेकचिततरहतनिजहियमाहिं १ विधिहैसजहुहरकैदरहुकैवि
 सुपालहुबिस्व संसारयहतुममैरहतहैसंतकेसर्वस्व सच्चिदानंदसरूपमायाकर्मकेनअ
 धीन वसुदेवनंदनजगतबंधअदोषपरमप्रवीन २ जससुनिसप्रोतिकथातुम्हारीकुमति
 सुचिहैजात तससाखतैतपदानतेमषजोगतेनदेषात दिविकोउलंधिविकुठनेवसन
 हेतजिहिमतिमान यहपंचरानप्रकारतेपूजनकरतसविधान ३ कल्यानहितजेहिजोगि
 ध्यावतसोईतुवपदकंज प्रभुधूमकेतुहमारहोवैकरनदुषवनभंज लैहायहावमषअ
 नलदुजतुबचरनध्यावतनिच बहुसांषवादीऔरजोगीभजतसोईदैचित्त ४ वनमाल
 कोहरिदरवाश्रीभजतजोपदकंज सोधूमकेतुहमारहोवैदहनदुषवनपुंज विधिभौन
 कोजोदंडसुरधुनिधारजासुपताक सुरअसुरदलकोभयअभयकरासुधरतीधाक ५ साधु
 नअसाधुनसुपददुषकरकंजचरनतुम्हार ध्यावतहमारोहरैसिगरोपापनंदकुमार नाथेद
 पभंसमजासुबसहनआदिसुरसबकोय सोकालप्रेरकआपपदकल्यानप्रदप्रभुहोय ६ य
 हजगतकोठतपनिपालनहरनकीजतुआपु जियप्रकृतिअरुमहतत्वकेतुमईसपरम
 प्रतापु कैवेगजासुगंभीरसबकाहरनहारबिसाल असभूतभावीवर्तमान
 हुअहोतुमहीकाल ६ अनिरुद्धलहिअधिकारतुमसोंप्रकृतितेमहतत्व उ

तपत्तिकर्तातेप्रगटब्रम्हांडहोतससत्त्व चरअचरकेउरप्रविसिकरसबक
 रहुतुमहींभोग पैताहिमेंनहिंसितमुनिजेहिडरतकरतहुजोग ७ मुसक्या
 यचितबनिभावबहुभुवबंकपरसनिग्रंथि षोडससहसतियमेंनमनमथस-
 कोतुवमनमंथि तुवकथासरिताचरनसरिताहरहिअघनैलोक यकसेदू
 येश्रुतिसौंदृतियतनसोलहनमुदवोक ८ शुकोवाच॥दोहा॥यहिविधिअ
 स्तुतिकृष्णकीकरिशंकरकरतार करिप्रनामजदुनाथकोंगमनेमुदितअगा
 र॥चौपाई॥जायगगनमहपुनिकुच्छदूरी धाताजोरिपानिमुदपूरी १ मधु
 रकृष्णसौवचनउचारा बारहिबारकरतसतकारा २ ब्रम्होवाच हरनहे
 तप्रभुभूकरभारा जोपूरुबमैवचनउचारा ३ सोममविनयमानिकरिदाया
 तैसहिकियोसकलजदुराया ४ संतनमेंथाप्योनिजधर्मा अपनीतेकियदू-
 रिअधर्मा ५ कीरतिछाईदसौदिसानन जोप्रचंडपावकअघकानन ६ जदु-
 कुलमहप्रभुलैअवतारा धस्योरूपमर्दनमदमारा ७ चारुचरित्रविचित्रउहा
 रा जगमंगलहितकियोअपारा ८ जेसप्रोतिजनचरिततुम्हारा सुनिहैगैहैंक
 लिबहुवारा ९ तेसहजहिसागरसंसारा अतिप्रमुदितपावहिंगेपारा १० जदु
 कुलमहप्रगटेजगदीसा बितैवरषयेकसेपचीसा ११ अबसुरकारजहैनहिबा
 की अहैनअबधिआपुमहिमाकी १२ दोहा जदुकुलहूदुजस्रापतेकैहैआ
 सुविनास अबजोआवेचित्तमेंतौहेरमानिवास १ चौपाई लोकलोकपालन-
 कहंनाथा बलिविकुंठमहकरहुसनाथा १ ऐसीसुनिब्रम्हाकीवानी बोलतभै
 तहंसारंगपानी २ श्रीभगवानुवाच जोतुमकह्योसमुहिहमलीन्यो तिहरोका
 जसकलकरिदीन्यो ३ दियोउत्तारिअवनिकरभारा हेवाकीजदुवंसअपारा
 ४ विक्रमअरुसूरताबडाई औरमहाधनकीसमुदाई ५ जदुकुलसमत्रिभु
 वनमहनाहौं कोउनहिजीतिसकीइनकाहौं ६ जदुवंसीअससबैबिचारे य
 हत्रिभुवनसबहोथहमारे ७ सिवविरंचिवासवकहंजीती भेटिदेहिंजगमें
 जमभीती ८ कोउनहिसमुषरुकीहमारे हारतधनुषनतेंसरधारे ९ जदुवं-
 सिनविचारअसदेवी महाप्रबलतिनकोभैलेवी १० जानिजत्रिभुवनमेंतिन
 जोरी संकामहराचीमतिजोरी ११ असमहिकोउत्रिभुवनमहहरसत जुरैप्र
 युनादिकधनुकरषत १२ मैरोक्योतिनकोंबरियाई अपनोअतिसैवासदेवा
 ई १३ तबथेरुकेवैठियरमाही जिमिसागरधूवेलाकाहौं १४ दोहा जातेजा
 रिहुलोकपनजदुकुललेतेजीति कोउनरुक्तइनतेसमरसेसीअहैप्रतीति
 १ चौपाई॥नहिजदुकुलकरकरिसंधारा जेजैहौंमैनिजैअगारा १ तौपुनिअ

सकोत्रिभुवनमाहीं नासिसकीजो जदुकुलकाही २ त्रिभुवनको करिहैं हठिना
 सा कोहकीमनिहैनहिनासा ३ लागेनासजोगमहि काला विप्रस्नापकैगई
 कराला ४ तातेजदुकुलकरिसंधारा भैजैहौं निजपुरकरतारा ५ श्रीशुकोचा
 च लोकनाथकी सुनिअसबानी करिप्रनामविधिअतिमुदमानी ६ पूरनजा
 निआपनोकामा देपनसहितगयोनिजधामा ७ पुनिकबु कालमाहसुनुता
 ता हारावतोमाहउतपाता ८ होनलगेअतिचारिदुबोरा जेसचकअसुभन
 केबोरा ९ तेउतपातननिरषिमुगरी सभासुधर्मातुरतसिधारी १० अक्रूरहि
 कदूनकाहीं नुरतबोलायसमीपहिमाहीं ११ विविधिभांतिउतपातदे
 पाई सबकहैंमंजुलगिरासुनाई १२ श्रीभगवानउवाच दोहा चारिदुदिसि
 हारावतीहोतमहाउतपात अतिअमोघब्राह्मननकीसापहुभईअघात १
 चौपाई॥ तातेजदुकुलकेसबलोगूजोवनहितअसकरहिप्रयोग १ रहिनहीं
 हारावतिमाहीं गमनहिक्लेत्रप्रभासहिमाहीं २ करैनेदरिचलैंअबआजू
 चढिचढिवाहनसहितसमाजू ३ नहापुन्यप्रदक्षेत्रप्रभासा तहांगयेहैंजी
 वनआसा ४ दक्षस्नापभैजबविधुकाहीं भयेरोगक्षमातनमाहीं ५ तब
 ससिक्लेत्रप्रभासहिआयो नहैनहायसबरोगमिदायो ६ तातेहमसबतहां
 नहाई तर्पिसुरनपितरनसमुदाई ७ विघ्नबहुविधिअचनैवाई सुनिसु
 पात्रबहुविप्रबोलाई ८ तिनकौंदैसप्रीतिबहुदाना करिहैंनासकलेसम
 हाना ९ हानदेबदुषसागरकाहीं नौकालहिउतरबजगमाहीं १० श्रीशुको
 चाच जदुवसीअसुनिहरिसासन जानिसकलविधिविपतिविनासन ११ सा
 जिसाजिकैगैवहुस्यंदन चलनचहैप्रभासकुसुंदन १२॥ दोहा॥ हरिकेऐसे
 वचनसुनिलिअनेकउतपात गुनिकेगोनप्रभासकोजदुकुलकोपरभात १
 चौपाई॥ उद्वकमेनसंकाआई करतचरित्रकबुजजदुराई १ भैदरबारज
 वैवरपासू चलेभवनकहैरमानिवासू २ उद्वसंगहिंसगहिआयो लहिय
 कांतपगमेंसिरनायो ३ पुनिढिगबैठिजोरिजुगहार्यै बोल्यावचनमदुलजदु
 नार्यै ४ उद्वबोवाच पुन्यश्रवनकीर्तनजोगेसा जदुनदनरुपालदेवेसा ५
 मोहिअसजानिपरतमनमाहीं हरनचहदुतुमजदुकुलकाहीं ६ करिकैज
 दुकुलकरसंधारा जानचहुनिजलोकउदारा ७ विप्रस्नापकेनासनमाहीं
 तुमसमरथहोनाथसदाहीं ८ पैदुजस्नापनासनहिकीन्धो तातेसत्यजानि
 भैलोन्धो ९ जानेरहोनाथपहवाता छोडिराबरोपदजलजाता १० हनभरिमें
 रहिहोंकहुनाहीं लैचलियेनिजपुरमोहुकाहीं ११ नाथतिहारोचरितमुहाव

न सुनतहिकरतअपावनपावन १२ दोहा कथासुधाप्रभुरावरीकरिकैकान
 नपान पुनिनहिकबुनीकोलगेऔरप्रबंधविधान १ चौपाई ॥ सोवतवागतबे
 ठतनाथा विहरतथातवदतसुषगाथा २ कौनहुकालनाथतुमकाहीं हम
 छोड्योयेकछनभरनाहीं २ सोअबनाथछोडिकिमिजाहू प्रानहुतेप्रियजदु
 कुलनाहू ३ तुम्हरोजूठपहिरिबहुमाला चंदनतुम्हरोजूठरसाला ४ भूषनब
 सनहुठतिहारे हमअपनेअंगनमहधारे ५ भोजनजूठतिहारोपायो याही
 मेंअतिसैसुषपायो ६ बनीसुकृतिकबुदूसरनाहीं तुम्हरेदासरहेजगमाहीं
 ७ तातेंतुमबिनतुम्हरीमाया कौनभाँतितरिहैंजदुराया ८ जोतुवसंगयही-
 विधिरैहैं ॥ तौतुवमायापारहिपैहैं ९ सिद्धदिगंबरऔसन्यासी औरऊर्दरे-
 तातपरासी १० ब्रम्हनामजोधामतिहारा तेगमनतवैअमलअपारा ११ हम
 तौअमतकर्मपथमाहीं ज्ञानजोगजानहिकबुनाहीं १२ पैप्रभुसुमिरतनुवप
 दकंजन लेतनामतुम्हरोमतिरंजन १३ दोहा गायगायतिहरोसुजसपेमपयो
 धिनहाय तुम्हरेदासनसंगकरितुवमूरतिमनध्याय १ सहजहिमैअतिसैअ
 गमयहसागरसंसार कृपापायप्रभुरावरीहमवैहैंहठिपार २ श्रीशुकौवाच
 यहिविधिउड्डवकीविनैसुनिजुतपीतिनरेस जानिआपनोप्रियसषाबोलेक्व
 नरमेस ३ इतिसिद्धिऔमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबा
 धवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिऔमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
 राजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिऔरधुराजसिंहजूदेवकृतश्रीम
 द्भागवतेएकादशस्कंधेआनन्दाम्बुनिधौषष्ठस्तरंगः ६ ॥ ॐ ॥ ६ ॥
 दोहा शुद्धबुद्धिउड्डववचनसुनिकैरूपानिधान कद्योमनोहरवैनतहैराजि
 वनैनसुजान १ श्रीभगवानुवाच जोनकद्योहमसोसषाकरिसंकामनमा-
 हिं सोहमरेमनमेंअहैयमिसंसेनाहि १ चौपाई ॥ लोकपालशंकरकरतारा
 चहतवासवैकुण्ठहमारा १ करीजोविनैप्रथमकरतारा जेहिहितमैलियभुवि
 अवतारा २ सोमैसबकरिदेवनकाजा हसोभारभुवहनिषलराजा ३ जदु
 कुलभईमुनिनकोस्त्रापा तातेहोईअतिसंतापा ४ ठानिपरस्परबैरविधा-
 ना वैहैजदुकुलनासमहाना ५ सतयदिनाआजुतेऊधव वोरिहैसागरयहन
 गरीसब ६ जादिनतेमैतजिमहिकाहीं जेहैंअपनेधामहिमाहीं ७ तादिन
 तेकलिकोसंचारा होईजगमेंअवसिअपारा ८ जबहमदेहिमहीकहंत्यागी
 तुमहुनइतरहियोबडभागी ९ कलिजुगमहअधर्मअतिहोई धर्ममाहरुचि
 करानकोई १० तजिकैसुजनबंधुअरुगेह मोमहकरिकैनिपटसनेहू ११ सम

र्शां है कै जग माहीं विचरे दुःख बनु महुं सदाहीं १२ दोहा जो मन वचन द्विग
 श्रवण ते को निहु बस्तु जनाय सो अनित्य तुम जानियो अस कह वेद निकाय १
 चौपाई माया के अधीन मन जिन को यह सुषणी कलगत है लिन को १ मम व्य
 तिरिक्त वस्तु जो जानै सोई भ्रम श्रुति शास्त्र बधानै २ सोई भ्रम स्वर्ग नरक कर
 दाता यह जान दुःसिगरो सतिताता ३ कर्म अकर्म विकर्म सषेदा अहं दोष गु
 न बुधिके जेरा ४ ताते सब इंद्रिन को जीती मो पर करि कै प्रीति प्रतीती ५ जग
 को जान दुःखी व अधार जिय अधार मोहि जानु उदारा ६ ज्ञान बिज्ञान सहित
 कै जाहू अपने सम जानहु सब काहू ७ सदा करहु जिय में संतोष कबहु न उ
 ठै विषय कर दोष ८ ऐ सो जो करि हो बड भागा तौ नहि होई बड विरागा ९ पा
 प किये नर कै हठि होई कीन्ह पुन्य स्वर्ग सुष जोई १० ताते पाप पुन्य ये दोऊ त
 जि मम भक्ति करै सब कोऊ ११ मा भै सुहृद सकल जग प्राणी होय सात ज्ञानी वि
 ज्ञानी १२ दोहा ऊधो निरपै सर्व दामोदर रूप संसार रहित सो आवाग वन तैं हो
 इ विसेषि उदारा १ श्रीशुकोवाच यहि विधि सुनि हरि के वचन ऊध वज्र दुपति
 सास बोख्यो पुनि सिरनाइ कै तत्व जानिये आस १ उद्व उवाच जोगात्मा जोगे
 स प्रभु उपदेस कसब जोग जोग शास्त्र के जनक तुम नासन हो भव रोग १ चौ
 पाई मम भगल हित जो भगवाना संन्यासहि को त्याग बधाना १ जो जन अहं
 विषै अनुरागी तिन को कठिन हो बहै त्यागी २ जे तु बचि मुषी सठ जग माहीं
 महा कठिन त्याग बतिन काहीं ३ मो मन अहंकार ममकार निज बस किय
 व सुदेव कुमार ४ तुव माया कृत देह हु गेह तिन मे लग्यो मोर अति नेह ५ ता
 ते क्यो जौ न तुम त्यागा सहज हि होय सो मोहि बड भागा ६ सो सब मो कह देह
 बतार्ह करि दायामो परजदुराई ७ कोउ नहि तुम सम भाषन चारो हरै महा
 भ्रम जो न हारो ८ देवन मै अस है कोउ नाही तुम माया मोहे सब काहीं ९
 अहो अदोष अनंत मुरारो बुद्धि अकुठ विकुठ विहारो १० सब के प्रेरक हैं ज
 ग दोसा प्रजुन सषाई सवागीसा ११ बारहि बार करों परनामा करहु नाथ उप
 देस ललामा १२ दोहा मै अति दीन दुषी अहो चहौ तजन संसार और न दुतिय
 देवात कोउ तुम ही अहो अधार १ चौपाई सुनि ऊध व के वचन सो हाये बोले
 श्रीज दुपति सुपछाये १ श्रीभगवानुवाच सकल तत्व के जानन चारो जे जग मह
 है मनुज उदारे १ ते वि सुद्ध करि निज मन काहीं विषै वासना तजत सदाहीं ३ ॥
 मन वि सुद्ध है गुरु सब के श्रुति औ स्मृति सिद्धांत निवेरो ४ जि मि जग वस्तु अ
 नित्य दिनाना तिमि करि लेहु स्वर्ग अनुभागा ५ करै हमारे चरन प्रीती तौ हठि

मिटै जगत की भीती ६ सांध्य जोग के जा मन हारे नरतन में मोहि अधिक निहारे
 ७ सकल सक्ति के हम हैं स्वामी ॥ सिगरे जग के अंतर जामी ८ एक चरन द्विच
 रन त्रै चरना चारि चरन बहु चरन अचरना ९ ऐसे जग में बहुत सरीरा पै मो
 हिन रतन प्रिय मति धीरा १० रूपादिक जु तजो अनुमाना ताते मैं नहि मिलौं सु
 जाना ११ करि विवेक मानुष तन माहीं जानत मोर भक्त मोहि काहीं १२ दोहा
 यामे ये कइति हास मैं कहौं पुरातन जोय जदु नृप अरु अवधूत को वर संवा
 दहि सोय १ चौपाई कोइ अवधूत रघो बन माही धेन नहे तसि कारत हाँ
 हो १ किय ऊधव जदु भूषया ना देख्यो तेहि कवित रुन सुजाना २ तासों वै
 विनीत कर जोरी पूछ्यो जदु नृप बहुत निहोरी ३ जदुरुवाच यह मति तुम
 हि कहैं ते आर्द्र जा को गहिवन में मुनि राई ४ फिरहु अकेले बाल समाना करहु न
 कर्म कछु मति माना ५ आयुष सुजस विभौ के हेतू बांधी हम नु ज धर्म धन नेतू ६
 तुम रौ समरथ सुकवि सुरूपा मृदुल वचन भाषते अनूपा ७ निज हित कर्म कर
 हु कछु नाही विचरहु जड सम यह जग माही ८ काम लोभ की लगी दमारी ता
 में जरहि मनुज संसारी ९ गंग धार जिमि पस्या मतंगा कै न सकत दावानल अं
 गा १० निज अनंद को कारन भाषो विषै वासना कसन हिराषो ११ पुत्र कलत्र
 अहे नति हारे जग कारज तुम सकल विसारे १२ श्री भगवानुवाच दोहा जब
 अस पूछ्यो जदु नृपति अति ब्रह्म न्य सुजान तब ही दत्तात्रेय मुनि लागे करन
 बषान १ दत्तात्रेय उवाच मेरे गुरु हैं बहुत नरे सा जिन को सुमिरत रहौ हमे सा
 १ तिन ही की बुधिलै सब काला विचरहु जग महजै से बाला २ भूप सुनहु सिग
 रो समुझ ऊँ सकल गुरुन के ना उबताऊँ ३ प्रथम गुरु धृति वी है मेरो दूजो गुरु रूप
 बन हिय हेरो ४ तीजो गुरु अकास है मेरा चौथो गुरु है सलिल अथोरा ५ पाव
 क पाँचो गुरु विचारो छठ्यो गुरु है चंद हमारो ६ सतयो गुरु जानिये भानू अ
 ठ्यो गुरु कपोत मति मानू ७ नवयो गुरु अजर पहि चानो दसयो सा गुरु कहं
 अनुमानो ८ गुरु ग्यारहो मानो पाँषो बरहौ गुरु जानहु मधुमाँषी ९ तेरहो गुरु
 है गज मतवारो गुरु चौदहो है मधुहारो १० गुरु पंद्रहो हरि न प्रवीना सोर
 हो गुरु जानहु नृपमीना ११ गुनिकाना मपिंगला जोई गुरु सत्रहो हमारो सो
 ई १२ कुरुर विउग है गुरु अठारो गुरु उनै सो बाल विचारो १३ दोहा विसयो
 गुरु कुमारिका जानहु भूप हमार गुरु एकै सो जानिये बान वना वनहार १ चौ
 पाई गुरु बाई सो भुजग हमारो तेइ सो गुरु मकरी उरधारो २ चौबिसयो गुरु
 भृंगी जानो यहि विधि हमरे गुरु पहि चानो ३ निरषि निरषि इन के गुन काहीं

हमसोषेअपनेमनमाहीं ३ जातेजौनसिष्योगुरुजैसो सोहमकहतसुनहुनृप
 तैसो ४ महिकेउपरबसतबहुप्रानी षनिषनिषूवनिकारतपानी ५ करिमलमू
 त्रहिकरतमलानी ऐसेदुलहिकैपौरमहानी ६ छमाकरतिद्योनीसबकाला॥
 सिष्याछमागुनतासुधवाला ७ धरासुवनपरवततरुअहहीं परउपकारगुनै
 तेअहहीं ८ फलतनफूलदारुपाषाणा परउपकारहिहेतसुजाना ९ काटै-
 षनैतिहेकितनोई पैनाहिछमातजतहैसोई १० प्राणवायुयकजगसंचारी प
 वनलेहविधिउभैविचारी ११ प्राणवायुभोजनभरिषाई कबुनहिचाहतजात
 अघाई १२॥ दोहा॥ सोगुनतांकोमैसिष्योकरतो कबुकअहार जातेघटेनज्ञा
 नअरुबढेनविषैविकार १ चौपाई उत्तमअधमहुवस्तुनकाहीं परसतरहत
 समीरसदाहीं १ पैदुषसुषकरताहिनभाना सबतैरहतआपअलगाना २
 सोउपवनगुनमैसिषिलीन्ह्यो हर्षसोक्ककबहूनहिचोन्ह्यो ३ जानिपरतजो
 वासपवनमें सोगुनजानहुमहिकोमनमें ४ ऐसहिदेवमनुजकसथला जा
 नहिजियमायामहभूला ५ यहगुनहैनआतमाकेरो देहहिंकोयहधर्मनि
 वेरो ६ सिष्योपवनतेयहीप्रकारा अबसुनुनभजसगुरूहमारा ७ जसअ
 कासहैसबथलमाहीं पैकोहुमेलपटतहैनाहीं ८ जिमिपरमात्माभीतरबा
 हेर हैसबतौरअजाहिरजाहिर ९ कोहुकोदोषनलगतअकासै तिमिपरमा
 त्माहिदोसनभासै १० यहगुनमैनमसोसिषिलीन्ह्यो अबसुनुजसजलकोगु
 रुकोन्ह्यो ११ अमलमधुरसीतलहितकारी सुचिदुसचिक्कनताहिनिहारी ॥
 १२ दोहा दरसतपरसतकरतसुचितीर्थरूपहैनीर येगुनसीष्योसलिलतैता-
 तैंगुरुमतिधीर १ चौपाई पावकहैदुरधर्यप्रकासी स्वादअस्वादकेरनहिं
 आसी १ जोकछुमिलैसोसबभणिलेता दुतियदिवसकोकरतननेता २ कबु
 वस्तुकोदोषनलागै निर्मलजोतियेकरसजागै ३ कहंगुसकहुंप्रगटजनाई
 हविदाताकोसबसुधदाई ४ सकलपापकोनासनवारो यहगुनसिष्योसिषीतै
 प्यारो ५ लघुमेलधुआरीमेंभारी जथादारुतसपरतनिहारी ६ पाजकसमप
 रमात्महिजान्यो तातेअग्निहुंकोगुरुमान्यो ७ घटबबढबहैचंदकला-
 को हैनहिंकबुचंदहिअमलाको ८ घटबबढबहैतिमितनकाहीं कब-
 हुंहोतआतमहिनाहीं ९ यहगुनसिष्योचंद्रमाकेरो तातेगुरुचंद्रहमेंरो
 १० ज्वालनघटबबढबद्रिगद्वेष्यो येहीगुनहुअगिनितेसीष्यो ११ सोषतस
 लिलभानुनौमासा तीनमाससोडकरतप्रकासा १२ दोहा जोलेतोसोदेतपु-
 निरापिपासनहिलेय लेयकालमैसुमतिमितिमिकालपायपुनिदेय १ चौपा

१ जलमे डोलतरविपरखाही अबुधगुनतडोलतरविकाही १ तिमिसरीरको
 जोनविकारा आतममाहगुनेअविचारा २ यहगुनहरवितेसिषिलीन्दो सुन
 हुकपोतहिजिमिगुरुकीन्दो ३ करैनकोहुतेबहुतसनेह करैनबहुसंगहुको
 हुकोह ४ जोअतिसंगसनेहकरतहैं सोपाछेअतितापभरतहैं ५ मैयकस
 मैगयोबनमाहीं लष्योकपोतकपोतीकाहीं ६ वृक्षकोटपोथारचिदोऊ ज
 हाँनजातरद्योजनकोऊ ७ तहाँबसेषगसहितअनहा परेपरसपरप्रीतिहि
 फँदा ८ यहिविधिबीतिगयोकछुकाला पगनकरतग्रहधर्मविसाला ९ अ
 गअंगडीठिडीठिमनतेमन विचरतरहेमिलायछनेछन १० येकहिसायसे
 नदोउकरहीं येकहिसंगचारादोउचरहीं ११ येकहिसंगबैठहितरुमाहीं ये
 कहिसंगबनवनविचराहीं १२ दोहा जोनकपोतीचिनचहैसोकपोतदुतल्या
 य रद्योदेततेहिहरविकैप्रीतिपरमदरसाय १ चौपाई पुनिकछुकालमाहन
 पराई दियोकपोतीअंडाजाई १ अंडाफूटिगयेसिसुतिनके पक्षभयेपुनिको
 मलजिनके २ दौरिदोऊचारालेआवैं बारबारबालकनषवावैं ३ तिनकोस
 निसुनिमंजुलसोरा पावहिदंपतिमोदअथोरा ४ कहूँडोलतलपिपुत्रनकाहीं
 आपहुसंगसंगमहजाहीं ५ तिनकोपुनिलेवायग्रहल्यावैं दिनदिनदूनदू
 नमुदपावैं ६ तियसुतनेहपरीपगबेरी तिनमहबीतोउमिरिधनेरी ७ बांधि
 कपोतकपोतीनेतू येकसमैसुतचाराहेतू ८ गयेकहूँकाननकहिदूरी चारा
 लेतविलमभैभूरी ९ तेहिबनमेव्याधायैकआयो पगफासनहितजाललगा
 यो १० तौनजालमहयेकहिबाग फँदिगैसकलकपोतकुमारा ११ मातुपिता
 चारालेआये पोथासूनदेषिदुषपाये १२ दोहा हेरनलागेनिजसिसुनदंपतिदु
 हँदिसिजाय लष्योकपोतीसिसुनकोलीन्दोव्याधफँदाय १ चौपाई जालफँदे
 निजबालकदेखी मनमेभयोक्लेसविसेषी १ हायहायकहिगिरीजालमें फँदी
 कपोतीतेहीकालमें २ हेरततहाँकपोतहुआयो तियसुतबंधेनिरषिदुषपा
 यो ३ कद्योवचनतहँहायपुकारी निरषोसबैअभागहमारी ४ पूरुबपुन्यकि
 योमैथोरी पूजीआसकछूनहिमोरी ५ लूदिगयेमेरेसुतदारा कौबसिहौंमैयेक
 अगारा ६ पतिव्रतामेरीजोनारी मोहितजिलेसुतस्वर्गसिधारी ७ सूनभजन
 महमृतकसमाना जीवनदृथापरतमोहिजाना ८ यहिविधिमनहिकपोल
 विचारी फँदेजालसुतनारिनिहारी ९ मोहविवसआपहुतहँजाई गयोजाल
 महफँदिनृपराई १० तबविहंगदोउसिसुनसमेतू पायोव्याधिमानिसुषसेतू
 ११ लेतिनकोअतिआनंदमाहीं व्याधलौटिगोनिजघरकाहीं १२ दोहा यहिवि

धिजौनकुटुंबकोनेहीहोलनरेस ताकीएहीकपोतअसहोतोदसाहमेस १ भुक्ति
 जोगलहिमनुजतनगृहकुलमोहीहोय चढिऊचेनीचेगिरैनरकपोतसमसोय
 २ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेश
 श्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाब
 हादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजदेवकृतश्रीमद्भागव
 तेएकादशस्कन्धेआनन्दाश्रुनिधौसप्तमस्तरंगः ७॥ ॐ ॥ ७ ॥ ॐ ॥
 इत्तात्रेयउवाच अबजेहिविधिमेरोगुरुअजगरभयोनरेस सोमैसिगरोआ
 पकोकरतअहोंउपदेस १ चौपाई लष्योयेकअजगरबनमाहीं परोरहैडोलै
 कहुंनहीं १ स्वादअस्वादथोरबहुजोई मिलैभागवसपातोसोई २ तातेय
 हगुनमैसिपिलीन्धो अजगरसरिसरहैपरवीनो ३ तनकेहितनहिकरैउपा
 ई जौनमिलैतेनिहिपछिलाई ४ परोरहैनहिधुनहितधावै भागभरोससदाम
 नलवि ५ होयजदपितनमनुबलवाना करहिंतदपिनहिंउहिमनाना ६ परे
 ब्रम्हकोरूपविचारै नैननतेहठिनोदनिकारै ७ अनायासजैसेदुषआवै तेसै
 भागविवससुषपावै ८ तातिसुषहितसोचनकरई सुषदुषयेकहिसमअनु
 सरई ९ नरकस्वर्गकोगुनैसमाना रहैअन्नाहसदामतिमाना १० अबजोसो-
 ष्योसागरतेगुन सोमैभाषतअहोंभूपसुन ११ बाहेरहैप्रसन्नअतिरूपा भीन
 रहैगंभीरअतिभूषा १२ दोहा एसहिजोगीहरहैअभिप्रायगंभीर ऊपरत-
 हजसुभावअतिदयामानमतिधीर १ चौपाई जैसेसरितनमिलिसुरितापति
 बढतकबहुनहिपावसमेंअति १ घटतकबहुनहिगीषममाहीं मिंधुये
 करसरहतसदाहीं २ तिमिजोगीअप्रियप्रियपाई सोचैहरभैनहिन्दपराई
 ३ अबपतंगमैजसगुरुकीनो सोसुनियेजदुभूपप्रवीनो ४ दीपसिषालषि
 गिरतपतंगा जानतनहिनिजनासप्रसंगा ५ ऐसीहिरूपवतीलषिनारी मोहि
 जरतमदनानलभारी ६ जानतनहिआपनोविनासा अंतहोयगोनरकनि-
 वासा ७ कनकरजतवसनादिकमाहीं भोगकरनहितजेललचाहीं ८ दी
 पसिपासमनिजहितलेषी तेउपतंगसमजरहिविसेषी ९ अबजसभंवर
 भयोगुरुमोरा सोसुनिलेहुजजातिकिसोरा १० थोरथोरबहुफूलनकोरस
 लैलैउदरभरतमधुकरजस ११ तैसहिजोगीघरघरमाहीं जाचिजाचिककु
 कबुसबपाहीं १२ दोहा उदरभरैअपनोसदाकरैसरीरनिबाहु जामेमनुज
 नदेतमेंदुषनहोइकहुंकाहु १ चौपाई लघुबडफूलनतेरससार लेतजौन
 विधिभ्रमरउदारा १ तिमिलघुबडसाखनसारंसू जोगीलेयभूपअवतंसू २

भमरकियोगुरुतसदियोभाषी अबसुनुजसगुरुकियमधुमाषी ३ लापनमधु
 माषीरसल्यार्द्ध छाताअपनोलेहिलगार्द्ध ४ जबछातामेंमधुभरिआवे जारिआ
 रितबजनलैजावे ५ जैसहिसंग्रहकरैजोकोर्द्ध भमनसमेतनासतेहिहोर्द्ध
 ६ तातेनहिबिहानकोराषै जोपावैसोतुरतैचाषै ७ उदरभरैअपनोजेतने
 में जोगीकरैषोजेतनेमें ८ यहिविधिमधुमाषीगुरुमेरो अबसुनुजसग
 जगुरुहियहेरो ९ जबकरिकरिनीकेठिगआवे परसतहीसनेहफंसिजावे
 १० करिनीमोहविवसफंसिजावे तुरतमहाउतकेबसआवे ११ अथवा
 करिनीठिगतेहिदेखी आदुबलोगजहनतविसेषी १२ दोहा येसहिपरस
 तनारिकहंतासुनेहफंसिजात भरेजातहैनरकहठिबलीकरततेहिघात
 १ चौपाई नरकीमीचुअहैसतिनारो ऐसीमनमेसुमतिविचारी २ चरन
 हुतेदारुहुकीदारा चुवैनकबहंसुमतिउदारा २ यहिविधिभोगजगुरु
 हमारो अबसुनुजसगुरुकियमधुहारो ३ मधुमाषीकरिकैश्रमभारी रच
 तमधुरमधुगुनिहितकारी ४ आपनभषैनकोहुकहंदेही बरबसभिल्ल
 मारिहरिलेहीं ५ ऐसहिलोभीजोरहिधनको आपनपातनदेतजननको
 ६ ताकोनृपबरबसधनहरर्द्ध हरैचोरकीपावकजरर्द्ध ७ तातेधनजो
 रैनहिजानीं जोरैतौहोवैहठिहानी ८ जोरतधनकोधनीसदाहीं जतीषात
 पहिलेतैहिकाहीं ९ तातेजोगीधनकेहेतू कौनोकालनबांधेनेतू १० यहि
 विधिगुरुमधुमारनवारो अबसुनुजसगुरुहरिनहमारो ११ सुनिकेव्याध
 ज्ञानमृगमोहै अपनीमृत्युनिकटनहिजोहै १२ दोहा तातेजोगीकबहुंन
 हिंसुनैगांउकोगान सुनैजोहठितौनासतेहिहोयज्ञानविज्ञान १ चौपाई
 सुन्योशृंगिरिबिजोषितगाना जपतपताकोसकलभुलाना १ भयोहरिन
 गुरुतसकहिदोना अबसुनुजसभोममगुरुमीना २ आयसकंठकमह
 लषिचारा मोनदौरिकैकरतअहारा ३ तबतेहिजलतेतुरतनिकारो
 यलमहडारतमारिसिकारी ४ ऐसहिजोगीजोरसनाको चहतस्वादहै
 अनरथताको ५ भोजनतजेहोहिइंद्रीबस येनहिजीभजीतिजातीत
 स ६ जबलौंजीभजीतिनहिजाती इंद्रीजिततबलौंनहिंष्याती ७ जबर
 सनाइंद्रीयलियजीती तबसबइंद्रीविजैप्रतीती ८ यहिविधिभयोमीन
 गुरुअमला अबसुनुजसगुरुभईपिंगला ९ गनिकायेकपिंगलानामा
 रहीविदेहनगरतेहिधामा १० एकसमैसोकरिसिंगारा बैठारहीआपनेदू
 रा ११ कीन्हैआसधनीकोउआवे मोहिधनदेअतिसुषउपजावे १२ दोहा

जो छोटी आयो धनी दियो ताहि लौ दाय बडे धनी की आस करि बैठी चित्त ल
 गाय १ चौपाई कहूं बैठी कहूं रहनी गढी धन वासना बहु तचित बाढी १
 भीतर बाह्ये रहि हरानी यहि विधि आधी निसा सिरानी २ कोइ नहि ध
 नी द्वार अस आयो देइ जो धन ताको मन भायो ३ तब ताके मन भयो विरागा
 जो आनंद हेत बड भागा ४ आसा पास काटि बैकेरी अहै विराग कृपान करे
 री ५ जाहि न भयो विराग भुवाला ताहि न छूटत जग जंजाला ६ बोली बचन
 पिंगला जोई भूपति सुनहु कहत मै सोई ७ पिंगलौ वाच लषो तोम हामो
 ह्यह मेरो जाको अंत परत नहि हेरो ८ हायराम मै यह काकीन्हो जो अप
 नो मन जीति न लीन्हो ९ तुच्छ धनी ते मै मति होनी धन को लेन कामना की
 नी १० अपने हिय को सदा बसैया धन सुत दाता जगत गोसेया ११ ऐ सो ध
 नी मुकुंद बिसारी तुच्छ धनी मै भजोग मारी १२ दोहा सो कमो ह्य भय दानि
 अति जग के जनमति मंद भजौ तिन्है मै मूढि नीति कैर घु कुल चंद १ चौपा
 ई हाय दियो मै मन कहंता पा कियो न जो प्रथम हि हरि जा पा २ लंपट लोभी
 सोचन लायक कुमति करु प्रहै जे नायक ३ तिन के कर मै बैचि सरीरा ध
 न अरु सुष चाहौ प्रदीरा ४ अस्थि बंस की ठाठ बनायो त्वचारो मन पत्रिन
 सोछायो ५ तन रूपी घर में न बहारा बहु तनि तमल मूत्र दुधारा ५ ऐ सेतन
 को अति प्रिय मान्यो कबहु न राम कृष्ण को जान्यो ६ मोति अधिक को न मति
 मंदा हरि पद छोडि चहौ आनंदा ७ बहु जन है विदेह पुरमाहीं मोति मूढ अ
 है को उनाहीं ८ भजत जो दास न आतम देतो आहिक रत अपनो करिले तो
 ९ ऐ सो तजि वैकुंठ बिहारी दया करी तुच्छ न सोयारी १० सब को सुहृद प्रा
 न ते प्यारे सब जग के उर निवसन हारे ११ ऐ से हरि सौ प्रीतिक रौंगी लक्ष्मी
 सहित प्रमोद भरींगी १२ दोहा कमला पति के हाय मेवे चि विसेषि सरीर
 कैहौ आसु सनाथ मै मै ठि स कल भव पीर १ चौपाई केतनो सुर देहें सुष भो
 गू कितनो हित करि है जग लोग १ है अनित्य सुर नर सब काली डरत रहै स
 ब काल करालै २ ताते हरि तजि अनत न जैहौ यतनो मोद कहं मै पैहौ ३
 पूरुव पुन्य करी कछु नीकी ताते यह मति भै मम जीकी ४ उपज्यो मंन मे सुष
 द विरागा हरि किय मो पर कछु अनुरागा ५ नातो अस विराग कहं होवत
 धन परिवार मोह जो पोवत ६ ताते यह हरि कृत उपकार मै अपने सिर ब
 रिसु पसारा ७ तजि कै कुमत संग धन आसा सरन जाउ मै रमानि वासा ८
 जयाला भ करि कै संतोषू करि बिस्वास दूरि करि दोषू ९ राम कृष्ण सौ करि कै

भारी जनमवितैहौं लपिसुषभारी १० परोजोजनगहिरो भवकृपा लूटोगयो
 विवेकअनूपा ११ ग्रसितकालअहितेजियकाहौं विनहरिकोउरक्षकहैना
 हौं १२ दोहा कालआलतेग्रसितजगलषिविरागजबहोय तबआत्मैपरमा
 तमारक्षकहठिकैहोय १ दत्तात्रेयउवाच अहिविधिकरिनिहचैमनहिंसो-
 पिंगलाप्रचीन छेडिदुरसाधनिनकी श्रीपतिरतिरसलीन २ आसाहैपरमे
 दुषैसुषहैपरमनिरास असविचारिमनपिंगलासोइरहीसहुलास ३ इति
 सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुर श्रीबांधवेशवि
 स्वनाथसिंहात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुर
 श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंहजूदेवकृत श्रीमद्भागवते
 आनन्दाम्बुनिधौ एकादशस्कन्धे अष्टमस्तरंगः ॥ ॐ ॥ ७ ॥ ॐ ॥
 दत्तात्रेयउवाच दोहा यहिविधिनुपमैपिंगलावारवधूगुरुकीन अबज-
 सगुरुकियपगकुररसोसुनिसकसुप्रवीन १ चौपाई येकसमैहमबनमैरा
 जा जातभयेविचरनकेकाजा १ तहांकुररयकरद्योविहंगा लीन्हैआमिष
 नहिकोउसंगा २ बलीविहंगबहुतदुतआई चौथनलागेचौचचलाई
 ३ जबलगिआमिषछेओनाहौं तबलगिदियकलेसतेहिकाहौं ४ जबआ
 मिषकोदियोविहाई तबहौंकुररगयोसुषपाई ५ तातैजोकोउसंग्रहकर
 तो सोजनअवसिमहादुषपरतो ६ संग्रहकरतभूपनहिजोई पावतसु-
 मतिमहासुषसोई ७ सिधोकरतैयहिमहिपालक अबसुनुजसकीन्हो
 गुरुबालक ८ सिसुनहिगुनतमानअपमाना नहिग्रहकारजमाहभुला
 ना ९ अपनेमनषेततसबकाला हर्षसोकनहिकरतभुवाला १० सोऊ
 गुनमैहूसिषिलीन्हो हर्षसोकनहिमनमहकीन्हो ११ मानहुनहिमानहु
 अपमाना विचरहुजगमहवालसमाना १२ दोहा सोचविगतआनंदम
 गनजगमेंहैजनदोय महामूढयेकदुतियजोब्रह्मज्ञानरतहोय १ चौपा
 ई ॥ जसगुरुबालककियतसंभाष्यो सुनुकैन्याजसगुरुकरिराष्यो १ येकस
 मैमैकहुंपुरगयऊं तहंऐसोकौतुकलपिलयऊं २ कोउग्रहस्तकीरही-
 कुमारी उमिरिजुवाअतिसैसुकुमारी ३ केहुकारजबसतेहिपितुमाता
 औरठौरगेतजिगृहताता ४ तेहिकुमारिकेब्याहनहेतू आयेबहुजनतासु
 निकेत ५ तिनकेभोजनहितअनुरागी भीतरतंदूलकूटनलागा ६ पहिरेरु-
 हीसंपकीचूरी तिनकोसब्बहोतभोभूरी ७ तबमनमेंअसकियोविचारा
 सुनिचूरी धुनिपुरुषअपारा ८ मनिहैअसअपनेमनमाहौं याकेपरचा

करकोउनाही ८ चाकरहोतजोकोउग्रहमाही तौनिजकरकूटतयहनाही
१० असगुनिमनहिलजायकुमारी चूरीडाखोकछुकउतारी ११ तबहूँहोन
लग्योकछुसोरा तबमनमेंलजायतेहिठोरा १२ दोहा यकयकचूरीहाथकी
दईकुमारीफोरियकयकरापीकरनमेंकूटनलगीबहेरि १ चौपाई तबपु-
निभईतहोकछुनाही सोगुनसीष्योमैमनमाही २ तातेमेकुमारिकसकं
न विचरतरहौअकेलेसंकन २ यहिविधिगुरुकुमारिविचारो अबमुनुवा
नबनावनहारो ३ कौनौनगरमाहकेहुकाला यहकौतुकमैलस्योभुवाला
४ यकबजारमहरहीडुकाना तहँयकरस्योबनावतबाना ७ तासुनिकट
कैन्हपदललैके निकसिगयोबहुदुंदुभिदैके ८ पाछूमैताकेढिगजाई ५
खोदतैगयोन्हपराई ९ तबवहकस्योनहमकछुजान्यो बानबनावनमेंमन
गान्यो १० सोसिषिलियोमहंगुनताको थिरकरिबोएसोमनसाको ११ प्रा-
नायामकरिआसनवैठे करिविरागसुषसागरपैठे १२ दोहा श्रीपतिचरन
सरोजमेंमानसदेइलगाइ पुनिताकोकछुदगनमेंनहिजगपरैदेपाय १ चौ
पाई कर्मवासनाक्रमक्रमताकी छूटिजातिकछुरहेनबाकी १ घटतरंगु
नतमगुनजाको बाढतनित्तसतोगुनताको २ परमानंदमगनवैजातो य-
हफलहैन्हपमनथिरताको ३ यहगुनसरविरचनतेसीष्यो अबसुनुजसभु
जगकरदीष्यो ४ चलतअकेलवसतयेकांता सावधानरहतोनितसांता
५ निवसुनहितनहिभवनवनावै यकयलनहिकहुं कालबितावै ६ कहाँ
जातकहतेपुनिआवै अहिकीगतिकछुजानिनजावै ७ भवनपरायेबसिसु
पपावै जैनैमिलैसोईहठियावै ८ ऐसहिजोगिहुरहैसदाहीं वसनहेतवि
रचैग्रहनाहीं ९ नियतवचनमुपतेनितभायै कौहुकीआसकबहुनहिरा
वै १० यहिगुनसिष्योभुजंगतेभूपा अबसुनुजसमकरोगुरुरूपा ११ जस-
प्रगटनिजउरतेजाला तामेकरिविहारकछुकाला १२ दोहा पुनिमकरीजा
लासकलउदरहिभरविसमेटि रहतिअकेलआपहींसुषानकोहुकहभेदि
१ चौपाई ऐसहियकनारायनभूपा रहतअकेलहिअमलअनूपा १ पुनि
विचरतसिगरोससारा तेहिमहकरतेआपविहारा २ प्रलैकालमहपुनि
जगकाहीं लेतसमेटिआपनेमाहीं ३ रहतअकेलेपुनिजगदीसा जगअपा
रसोइजानिमहोसा ४ उनकोकोउनहिअहैअपारा सोईयेकसबविरच
नझागा ५ उपादानअरुनिमित्तदुकारन यकहरिहैसोइअधमउधारन ६
स्वाभाविकजोदानअनंदा तेहिपरिपूरनसोइमुकंदा ७ रचतजगतजग

सोइजदुराया संकल्पहिते प्रेरितमाया ८ प्रगटावत है तत्समहाना जगतमूल-
 लसोइजानुसुजाना ९ गुहीसूतमहजिमिसुममाला तिमितेहिमंहंजगगुह्यो
 विसाला १० महत्तत्त्वतेलेहुविचारी लहिन होत जीवनसंसारो ११ यहिविधि
 मकरीगुरुकरिलीन्यो अबसुनुजसंश्रुंगीगुरुकीन्यो १२ दोहा भंगीगहिजि-
 मिकीटकोराषतनिजग्रहसाय कीटलषततेहिभीतसोंताहीसमं है जाय १
 चौपाई ॥ तिमिकरिनेहभीतिअरुद्रोहू ध्यावतजाहिकियेअतिकोहू १ सोई
 रूपसोहठिहैजातो यहकोतुकप्रत्यक्षदरसातो २ तातेकरियेकाग्रमनज्ञा
 नी ध्यावैनिसिदिनसारंगपानी ३ भंगीतेसाथोयहमतिको हरिध्यायेहो
 वैश्रीपतिको ४ येगुरुमैनिजकद्योनरेसा लक्षोविविधिजिनतैंउपदेसा ५ अ
 बजोतनतेंसिथोअनूपा सोबरनोसुनियेजदुभूपा ६ तनहैहेतविवेकवि
 रागा तातेमोरगुरुबडभागा ७ उत्पतिनासहुहोतसदाहीं केवलदुषहै
 दोहुनमाहीं ८ यहितनतेसबहोतविवेकू भौउपदेसमोहियहुएकू ९ त-
 नअनित्यगुनभयोविरागा यहउपदेसदुतियबडभागा १० ऐसोयहतनहै
 उपकारी पैस्वानादिकभक्षविचारी ११ यामैंकरोनमैअभिमाना विचरहुंज
 गमइसुपौमहाना १२ दोहा तियसुतधनपसुमृत्यग्रहपालततनकेहेत ॥
 सोतनहूनहिजातसंगऔरकहामतिसे १ चौपाई दुसरेजन्मकेरमतिसेतू ॥
 जानोअपनोकर्महिहेतू १ तनप्रियकर्मकरतजोकोई आवागवनरहितनहिहो
 ई २ रसनात्वादभषनकोचाहै कामकरततियमिलनउछाहै ३ चहतपिया-
 साजलकोपाना चाहतउदरउभोजननाना ४ अवनहुचहतसुननमृदुरागा
 चहतसुगंधनाकबडभागा ५ द्विगचाहतदेषनसुभरूपा चहतकहनभुषवच
 नअनूपा ६ हाथलेनकोचाहतराजा चाहतचरनगवनकरकाजा ७ येसब
 इंद्रीनिजनिजवोरो पैचहिजियकोकरिबरजोरो ८ जैसेसवतिबहुतग्रहमा
 हीं निजनिजद्विगपैचहिपतिकाहीं ९ वृक्षविहंगपसुमसकहुमीना विषधर
 आदिजोनिरचिदीना १० पैनप्रसन्नभयेभगवाना तबकीन्योनरतननिरमा
 ना ११ जातेहोतज्ञानविज्ञाना जातैंकरतभक्तिरसपाना १२ दोहा ऐसोनरत
 नविरचिकैबाकीकछुनविचारिपरमानेंहपावतभयेपूरनजगतनिहारि १ चौ
 पाई को दिनवर्षजीवचोरासो भटकतफिरतलहतदुषरासो १ कबहुंभागव
 सनरतनपावै तबहूजोनहिजन्मबनावै २ तौताकेसमकोमतिमंदा भजेजो
 नहिकरिप्रीतिमुकुंदा ३ तातेजबलगिरहैसरीरा तबलगिभजेकृष्णमतिधीरा
 ४ विषेमोहनहिजन्मबितावै सोतौसबसरीरमहपावै ५ यहिविधिभैलहिज्ञा

नविरागा करिकै अहंकार करित्यागा ६ विचरहु सुषी सकल जगमाहीं मोरोहि
यकहु संसैनाहीं ७ ब्रह्महि बहुविधिकहैं रिषीसा दृढनिश्चिनहि होतमहीसा
८ यकगुरु सो दृढज्ञान न होई ताते बहु गुरु कियमुद मोई ९ श्रीभगवानुवाच

अस कहिकै जदुसौं मुनि राई अति मोहित कै मांगि विदाई १० नृपकर सौं ल
हि कै सतकारा चलो करन पुनि जगत विहारा ११ दोहा सर्वसंग को त्यागि
के कियनि जचित्त समान मेरे पद को प्याइ कै मम पद कियो पयान १ इति
सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्रीविश्व
नाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्री
कृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराज सिंहजू देवकृते श्रीमद्भागवत आनं
दाम्बुनि चौथे कादशस्कंधे नवमोऽंशः ९ ॥ ॐ ॥ ५ ॥ श्रीभगवानुवाच
ऊधवगोता माहजो पंचरात्र मेजो न भै भाष्यनिज धर्म बहु करै भक्त ममतौ न १
चौपाई सावधान न रहै सदाहीं वरना श्रम कुल धर्म कराहीं १ कर्म अकाम
करै मोहि अरपै करै सुदुमन तजि कै दरपै २ सुदुभये मन जानहि ज्ञाना मेसे
वकखामो भगवाना ३ जौन जौन बांधे सुषनेत तौन तौन होतो दुषदेत ३ हो
त विषै ते तबहि विरागा उपजत जिय ते यहु जगत्यागा ४ सोवत माहि स्वप्न जो
देखै जागत जौन मनोरथ लेखै ५ तेजस सकल वृथा द्यै जाहीं ते से विषै विनोद स
दाहीं ७ प्रवृत्त मार्ग मम दास न सेवै निवृत्त मार्ग सेवे सुषले वै ८ मोरत त्वकी जा
न न आसा रहे सदा करतो मम दासा ९ कर्म सकाम अनित्य विचारी नहि आद

रैमोरव्रतधारी १० बाहेरभीतरइंद्रिनकाहीं मोरभक्तबसकरैसदाहीं ११ चलैच
 लायेजौनअचारा सोईआचरैदासहमारा १२ दोहा अतिसैसांतसुभावमृदुमोर
 भक्तजोहोय करैताहिगुरुमोरवपुतेहिमानैभ्रमसोय १ चौपाई करैनतासुकबहु
 अपमाना तासौंनहिदरसावैमाना १ तासौंकबहुनमत्सरकरई गुरुसेवानिसु-
 दिनअनुसरई २ ममताकबहुनकोहुतेराषै गुरुपदकमलप्रीतिरसचाषै ३ सा
 वधानगुरुसेवनठानै गुरुमुपतेसतअसतहुजानै ४ काहुकोनिदानहिकरई
 दयावचननहिकबहुंउचरई ५ तियसुतग्रहधरनीपरिवारा कबहुनमानै
 अहैहमारा ६ सबयलराषैदोठिसमाना अपनेसमसबगुनैसुजाना ७ शू-
 लसूक्ष्मतनतेजियकाहीं गुनैविलक्षनसुमतिसदाहीं ८ कहैज्ञानगुनस्वयं
 प्रकासा जानैजियकोमेरोदासा ९ जैसेभिन्नदारुलेआगी तिमितनतेजियगु-
 नैचिरागी १० जथादारुगुनपावकपरसै तिमितमगुनआतममहदरसै ११ पं-
 चतत्वविरचिततनजोई तेहिलहिलियसंसारीहोई १२ दोहा संसारोजियजो
 सुमतितजनचहैसंसार ऊधवतौविज्ञानलहिहोवैभक्तहमार १ चौपाई ताते
 करिकैविमलविचारै अंतरजामीमोहिनिहारै १ सबतेपरेमोहिकहंदेधै दोष
 रहितमोकहंबुधलेषै २ जगमेंनित्यबुद्धिनहिराषै क्रमक्रमसोअज्ञानपथना-
 षै ३ नीचेकोअरनीगुरुजानो सुष्यउपरकीअरनीमानो ४ गुरुउपदेसमधनको
 दारु पावकज्ञानहिकरहिबिचारू ५ सोइज्ञानानलपरमप्रकासी नासतहैअ-
 ज्ञानदुषरासी ६ जबनहिहाहनकोरहिगयऊ आपहिआपसांततबभयऊ
 ७ जोअसकहोकर्मकोकर्ता औरहुजोसुषदुषकरधर्ता ८ औरहुसुषदुषभोग
 नलोक कालवेदगुनअरुसबओकू ९ येसबनित्यपरतमोहिजाने कैसेआप
 अनित्यबषाने १० पुनिएसहुजोकहौपियारेजेउपजेतेनसेनिहारै ११ उत्प-
 तिनहिस्वर्गादिककेरी तिनकोनासकौनविधिहेरी १२ दोहा स्वर्गादिकतोनि-
 सहैअसगुनिकैमनमाहि प्रवृत्तकर्मताकेहितैकरिबोउचितसदाहि १ चौपाई
 काहेप्रवृत्तिकर्मपरमाषौ निवृत्तकर्मकरिबोकसभाषो १ जोअसकरहुसषास
 देह तौअससमाधानसुनिलेह २ तनसनबंधकाललहिप्यारे जीवहिजन्मा
 दिकबहुवारे ३ जननमरनमहजियहिकलेसा ऊधवहुठिकैहोतहमेसा ४
 जैसोकर्मकरतजगमाहीं तसभोगतजियसुषदुषकाहीं ५ जीवहिजानहुक-
 र्मअधीना तातेजीवहिंसषाप्रवीना ६ प्रवृत्तिकर्मतेकाफलहोई तातेप्रवृ-
 तितजैसबकोई ७ जेप्रवृत्तिकरणकेज्ञाता तिनहुकोकछुसुषनहिताता
 ८ तौमूढनकोकौदुषनाहीं करहिगुमानवधामनमाहीं ९ दुषवारनसुषदा-

निउपाई जानहिजेजगमेंबुधराई १० तेऊसकैनमीचुनेवारी ऐसीतोमतिअ
 हैहमारी ११ कालसीसनाचतसबहीके कहोंकौनसुषहैजगजीके १२ दोहा
 जाकोसूरीदेनकोराजदूतलैजात ताकोकौनअनंदहैबहुविधिअंजनपात १
 चौपाई जसयहलोकमाहहैभोगू तैसहिस्वर्गहिमहसुषजोगू १ सोककोह
 दुषईधनासा स्वर्गहुमहयेकरहिप्रकासा २ स्वर्गमोदमहविचनअनेका
 जानहुतुमकरिविमलविवेका ३ रुषोजमतिकहुंकहुंसुषातो प्रवृत्तिकर्म
 जानहुयहिमांती ४ जोनिर्विघ्नकर्मसिद्धिहोई ऊधवसुनहुतासुफलजोई
 ५ करिकैजज्ञस्वर्गजनजावै देवसमानभोगतहंपावै ६ अपनेपुन्यविवस
 मतिवाना रतनजडितचढिकनकविमाना ७ गंधर्वनकेमधिछविछावै म
 हामनोहररूपहिपावै ८ किंकिनिमालजालजुतजानन अपसरजुतविहरै
 सुरकानन ९ जानहिअपनोनाहिनेपाता भरेस्वर्गसुषवर्गअघाता १० तब
 लगिस्वर्गमाहसुषजोवै जबलगिपुन्यक्षीननहिहोवै ११ जबव्हेगईपुन्यस
 बछीना बरवसगिरहिकालआधीना १२ दोहा तातेस्वर्गअनिलहैताहमैसु
 षथोर जननमरननहिमिततहैविनपायेपदमोर १ चौपाई अबपापिनग
 तिसुनहुसुजाना जिनकेहोंतनधर्मनज्ञाना १ दुष्टसंगतेकरहिअधर्मा न
 हिदुष्टीजीतैअधकर्म २ कामीकृपिनलोभवसरहहों नारिनकेरसिषापन
 गहहों ३ दयाव्हेडिजीवनकहमारै विनाविधानपसुनसंधारै ४ भूतप्रेत
 कहंपसुबलिदेहीं निवसतघोरनरकतेदेहीं ५ जेहितेहिमांतिनरकतेनि
 कसैं तरुपषानव्हेजगमेनिबसैं ६ नरतनपादकर्मदुषराई करतदेतनि
 जजन्मबिताई ७ तेकर्मनतेपुनितनपावै पुनिअधकर्महिकरतबितावै ८
 तातेमनुजनकछुसुषनाहीं जनमतमरतैरहतसदाहीं ९ लोकलोकपालो
 जेअहहों कल्पप्रजंतजियतजेरहहों १० यहीदसातिनहुकीजानहु ब्रम्ह
 हुकहंमोतेभयमानहु ११ सतरजतमगुनबसजगजीवा करहिअनेकनक
 र्मअतोवा १२ दोहा पावतहैपुनिदेहजियसोईकर्मअनुसार तेईकर्मनके
 विवसभोगतभोगअपार १ चौपाई जबलगिगुनबसआतमरहतो देवमनु
 जभ्रमतबलगिगहतो २ जबलगियहभ्रमरहतप्रवीना तबलगियहै
 कर्मअथोना ३ जबलगिकर्मअधीनरहतहै तबलगिमोसेभीतिलहतहै ४
 तातेंदेहआत्मअभिमाना सबविधित्यागकरैमतिवाना ५ तबहोंतोपरमा
 नदपावै औरउपायनमोमनआवै ५ जोअसकहोभीतितुमतैंकिमि तोमो
 तेहैसुनहुभीतिजिमि ६ होतोजबैसृष्टिकरकाला कोउहमहोकहभापहि

काला ७ कोउआतमकोउआगमकहहीं कोउसुभावधर्मकरिरहहीं ऊ य
 हिविधिमोकौबहुविधिभाषैं निहचैयेकहमहियरराषैं ९ ऐसीसुनिजदुपति
 कीबानी बोल्पोऊधववरविज्ञानी १० ऊधवउवाच गुनकारनजोहैयहदेह
 तामेंआतमकियेसनेह ११ विषैअसत्तरहतसबकाला गुनतेकिमिच्छूट
 तोकृपाला १२ दोहा जोअनादिसंसारकोनहिकरिहौभगवान तौबंधनन
 हिजीवकोहोतमोहिअसभान १ केहिविधितेज्ञानीरहैबिहारेकौनीभांति ॥
 कालक्षनभक्षणकहाकरैकहादिनराति २ इमिप्रखनकोदीजियेउत्तरमो-
 हिजदुनाथ बंधमोक्षकिमियेककोकहिमोहिकरहुसनाथ ३ इतिसिद्धि
 श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वना
 थसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्री
 कृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीमद्भागवतेआनं
 दाम्बुनिधौयेकादशस्कंधेदशमस्तरंगः १० ॥ ॐ ॥ ७ ॥ दोहा सुनिऊ
 धवकोप्रखयहविहसतकृपानिधान लगेदेनउत्तरसुषहमानेमोदमहान
 १ श्रीभगवानुवाच दोहा ॥ बद्धमुक्तअख्यानयहऊधवगुनतेहिहोहि सोगु
 नमायामूलहैसोमायानहिमोहि १ चौपाई मायाप्रेरकमोकौजांनो मेरोव
 धमोक्षनहिजानो १ ऐसेनित्यमुक्तममदासा तिनकोगुननहिकरतप्रका
 सा २ जेगुनबद्धजीवजगमाहीं बंधमोक्षहैतिनहीकाहीं ३ सोकमोहसु
 षदुषतनजोगू सपनसरिसजियजानहुभोगू ४ विद्याऔरअविद्याजोई
 ज्ञानअज्ञानजानियेदोई ५ येदोऊममअहैअधीना जिमितियकेबसदेहप्र
 वीना ६ जीवनकेकर्महिअनुसारा होयज्ञानअज्ञानअपारा ७ जबमैजि
 यहिदेहुअज्ञाना तबलगिताकोबंधमहाना ८ जबमैजियहिज्ञाननिजदे
 हूतबतेहिजननमरनहरिलेहू ९ येकअसचित्तजीवहमारो बंधमोक्षश्रु
 तिताहिउचारो १० हैअज्ञानतेबंधअनादी मोक्षज्ञानतेंहैअहलादी ११
 अबमैबद्धमुक्तकोलच्छन तमसोभाषहुसकलविचच्छन १२ दोहा जीवईसयकेतनरहै
 हिहैविरुद्धदोउधर्म सोकधर्महैजीवकोईसधर्महैसर्म १ चौपाई तरुतनईसअनीसविहंगा
 बसहिसषादोउएकहिसंगा १ जीवकर्मफलभोजनगहई ईसअनंदितताहिनलहई ॥
 २ जदपिईसनहिनेकहुषावै तदपिमहाबलतेहिश्रुतिगावै ३ ऊधवपरमात्माअव
 दातानिजसरूपपररूपहुज्ञाता ४ नहिसनबंधअविद्याकेरो नित्यमुक्तयहहेत-
 निवेरो ५ जीवहिहैअज्ञानसंजोगू तातेबद्धबदतबुधलोगू ६ जदपिदेह
 मेरहैसुजाना तदपिनकरैतासुअभिमाना ७ जिमिअभिमानखपतनकेरो

१० जदपिनहैतेहिकोयहदेह ११ तते १२
हूँ १३ जेसेसोवतस्वप्रनिहारो मानतहैयहदेहहमारी १४
नकाहीं ग्रहजकरैयहरोतिसदाहीं १५ तहिमेबुधअभिमाननराषै १६
१७ दोहा कर्मअधीनसरोरकोहैहमरोअसलेषि १८
१९ चौपाई यहितेबडहोतअज्ञानी २०
२१ सोवतवागतबैठतमाहीं मज्जतदरसपरसतन २२
२३ सँघतसुनतपातमहज्ञानी रंदिनगतिलेवैअसमानी २४ मैनकरहुँ
इंश्रीसबकरहीं असजानतबंधननहिपरहीं २५ जिमिआपितमारुतनम
भाना पेनदोषतिनकोलपटाना २६ ऐसविषैभोगबुधभोगै पेनहिताकेसुष
२७ करिअसंगतेतोषनज्ञाना काटैसबसंसैमतिवाना २८ तबलन
कोछूटैअभिमाना जागेजिमिनस्वपनकरभाना २९ प्रानमनहुबुधिइंद्रिहु
उठैनकबहुँजेहिसंकलपा ३० जदपिअहैसोदेहहुमाहीं ३१
हगुनलागतमाहीं ३२ जोदुर्जनकबहुँदुषदेई तबहुँजोदुषनहिगनिलेई
३३ कबहुँकोऊजोअरचनगनै तोकबहुँजोअहिमुषमाने ३४ दोहा दुष
भिदुषजाकोनहीं सुषमेसुषनहिजाहिरहेतसदाहिंसमानजोबुधभाषत
३५ यताहि ३६ चौपाई उत्तमअधमकर्मजोकरई भोजोबुरोतेहिनहिउचरई
३७ निजनिदानिजसुनैबषाना सोइपंडितजोसमकरिजाना ३८ तनतेकरैक
३९ होइनतासुकबहुँअभिमानी ४० उनिममद्विमकबहुनआवै॥
४१ यहीवृत्तितेजडवतज्ञानी विचरैजोतेहिमु-
क्तबषानी ४२ वेदशास्त्रजोपढ्योअपारा जज्ञदानतपकियोअचारा ४३ मेरीभ
४४ ताकोजानौसकलवथाही ४५ वंध्यासुरभीजिमिलियकोई
बूढिगायजिमिपयकेहेतू राषैतेहिअमभरिम-
४६ जिमिसुषहेतकैसानारी जोराषैतेहिदुषैविचारी ४७ जेसेपराधी
४८ नत माहीं कबहुँमोदमौजतेहिनाहीं ४९ जेसेभयोकपूतकुमारा तातेपा
५० दोहा जेसेधनकोजोरिकेदिषोपात्रमैनाहिं ताकोधन
५१ चौपाई तैसहिममगुनकरमहुंनामा ५२
५३ को ५४ बहनाहिहोई ५५
५६ ममकृतउत्पत्तिथितिसंचारा मनविचारनहिकरतउचारा
५७ मेरोजन्मचरित्रविचित्रा जोनहिगावैजगतपवित्रा ५८ बाहगिराकेवलते-
हजानी भापेनहिऐसीमुषबानी ५९ यहिविधिकरिकैबिमलविचारा लागै

तन अभिमान अपारा ६ जग अंतरजामी मोहि जो वै जग की सकल वासनाषो
वै ७ सुदृचित्त मोहि माह लगाई लोकिक करमनि देइ विहाई ८ अचल-
चित्त जो कोउ मोहि माहीं है असमर्थ स कै करि नाहीं ९ सो सब धर्म कर्म मोहि
अरपै तजि सब आसा कोउ नहि डरपै १० पावन करन जगत मनहारी सुनै-
प्रीति जु त कथा हमारी ११ मोहि सुमिरत गावै नित लीला करै जन्म उत्सव सुभ-
सीला १२ दोहा अर्थ धर्म अरु काम हू करै सुमति मम हेतु मेरो दास कहाइ कै
विचरै जग सुषसेतु १ चौपाई ऊधव करै जो कोउ यहि भाती लहै सो मोरि भक्ति
दुष पाती १ ताके उर ते भक्ति हमारी कैसे हूंक बहूँ टरै नहि ठारी २ करि सत संग
भक्ति जब आवै ताते प्रेम सहित मोहि ध्यावै तब पावत सहज हिम मधामा जेहि ब-
रनत सज्जन अभिरामा ४ ऐसी सुनिज दुपति की बानी पुनि बोले उद्धव विजानी
५ उद्धवो वाच जग महसज्जन बहु त प्रकारे पौ प्रभु तुम कहैं कौन पियारे ६
कौन भांति सो भक्ति तिहारी जो तु बढि गप हूँ चावनहारी ७ नारदादि जेहि क-
रत प्रसंसा जाके होत भये भ्रम भ्रंसा मो पर करि कै कृपा माहाई यह सिंगरो मो-
हि देहु बतार्इ ९ तुम हो ब्रम्हा शंकर नाथा मै तुम्हरे पद नाव हूँ माथा १० तुम
हो सब लोक न के नायक मै हो दास दया के लायक ११ तुम हो ज दुपति जगर
षवारे मै सरनागत अहोतिहारे १२ दोहा परब्रम्ह तुम प्रकृति परव्यापक
पुरुषाकार करि दायानि ज जनन परली न्यो जग अवतार १ चौपाई सुनि ऊ-
धव के वचन पुनीता बोले ज दुपति जानि विनीता १ श्री भगवानुवाच मोरदा
स ऊधव सब काला दोहु अबसि कै दीन दयाला २ कृमा करै सब प्राणिन माहीं
कोहु पै को प करै कोहु नीहीं ३ सत्यवदै ईरणराषे करिबो उपकार हि अभिला-
षै ४ सम दर्सी नहि विषे विलासी धीर जवंत चतुर सुचिरासी ५ मृदुल सुभाव-
चहैं कबु नाहीं नियमित भोजन सांत सदा हीं ६ मोहिते अधिक न दूसर ज-
नै मोही को निजरक्षक मानै ७ सावधान आसै गंभीरा अचल चित्त होवै मति
धीरा ८ सो क मोह अरु बुधा पियासै जहां मृत्युषटगुन नहिं भासै ९ औरे न मा-
न द आप्र अमानी प्राणिन उपदेस क विजानी १० करै कर्म कै करुन सदा हीं ॥
सब को मीत गुनै जग माहीं ११ मेरो जस को मल पद रचि रचि सुनै सुनावै मर-
ति रचि रचि १२ दोहा वेद शास्त्र मम मुष प्रगठित न मे जे गुन दोष तिन को सक-
ल विचारि कै करि कै मन संतोष १ सकल धर्म को छोडि कै वै अनन्य मोहि का-
हिं भजै प्रेम मे मगन जो सोई साधु जग नाहिं २ चौपाई जानि जानि मम रूप
सुभाऊ ऐस्वर्जहु अरु परम प्रभाऊ १ मोहि भजै जो पुरुष अनन्या मोर भक्त सो

हेमतिधन्या २ मोरिर्मूर्तिअरुभक्तनकेरो पूजैकरिकैप्रीतिघनेरो ३ दरसेप
रसेजुतअनुरागा करिअस्तुतिवदैबडभागा ४ सेवनकरैसुजननितगावै मे
रोक्यासुनैहठिजावै ५ मेरोरूपकरैमनध्याना अरपैसबप्रियवस्तुसुजाना ६॥
मोहिस्वामीगुनिहोवैदासा आत्मनिवेदैसहितहुलासा ७ मेरोचरितऔरअ-
वतारा लाजछोडिगावैबहुवारा ८ जनमाष्टमो रामनवम्यादिक उत्सवकरैपर
मअहलादिक ९ गाननृत्यमममंदिरमाहीं करैकरावैसुमतिसदाहीं १० जोरि
सकलआपनीसमाजा ममग्रहउत्सवकरैदराजा ११ ममतीरथकहंकरपया
ना पूजैमोकहवेदविधाना १२ दोहा ऊधवप्रतियेकादसीजेवरषनमहपर्व॥
तिनमहपूजनबृहदममकरैछोडितनगर्व १ चौपाई वैदिकऔरतांत्रिकी-
दिच्छा करैसकलस्यगैफलइच्छा २ चौबिसयेकादसिसुषदाई चारिजयं
तीमममनभाई ३ अतिसुंदरमंदिरबनवावै ममविग्रहस्थापनाकरावै ४
मंदिरकेढिंगबागलगावै सुमनमोहिबहुभांतिचढावै ५ निजकरमंदिरमारि-
पषारै चारुचौकनितहीविस्तारै ६ कपटछोडिममसेवनकरई मनअभिमा
ननेकुनहिधरई ७ निजकृतनीककर्मनहिभाषे दंभकर्मकबहुनहिराषे ८
देहिअपंडदीपममगेहं करैऔरपूजनजुतनेहू ९ मोकोदीपदेइजोआरज॥
तातेअपनोकहैनकारज ९ औरदेवअर्पितनैवेदू मोहिननिवेदैअसकहवेदू
१० मोरनिवेदितवस्तुजोहोई औरदेवकहअरपैसोई ११ जगमेंजोनवस्तुपियहो
ई अरुआपहिप्रियलागैजोई १२ दोहा सोदसीदअरपैमोहिअबसिकरैअनेक
नभाउ तेहिअक्षयफलहोतहठिप्रगटतपरमप्रभाउ १ चौपाई सरजअगिनिविप्र
अरुगार्दैवैस्मवनभमारुतसुषदाई १ जलधरनीआतमसबप्राणी मेसबममपूज
नयलजानी २ वेदत्रयीजेसरजमाहीं पूजैमोरभक्तमोहिकाहीं ३ द्वाविंदेमोहिपाव
कमहअरचै करिसतकारविप्रमहविरचै ४ त्रिनदैगोनहपूजैमोकह पूजैबंधुसरिस
वैस्मवमह ५ पूजैहियअकासधरिध्याना मारुतमहकरिअस्तुतिनाना ६ पूजैजलम
हतरपनकरिकै अंत्रविरचिमहिमहमुदभरिकै ७ आतममहपूजैदेभोगू येनहि
शास्त्रविरुद्धसजोगू ८ मोहिगुनिकैसबजीवनमाहीं सबमेपूजनकरैस-
दाहीं ९ सरजआदिकमहमतिवाना करैमोरवपुयहिविधिध्याना १० गहा
संषचक्रहुजलजाता चारुबाहुविलसितअवदाना ११ ऐसोसांतरूपमम-
ध्यावत सावधानपूजैमुदछावत १२ दोहा श्रुतिअरुस्मृतिधर्मजेतिनको
करिजुतप्रेम मेरेपूजनकोसदाजोराषतअसनेम १ साधुसंगजोकरतनित
मोहिसुभिरतसबकाल मोरभक्तिनेहिं होतहठिबूटतजगजंजाल २ सज्जन

केसतसंगतेमोरभक्तजो होय ताही तेमै हठिमिलौं और उपायनकोय ३ और
 परमगोपितजो कछु सोभाषहुं तुम पाँहि तुम सो मोको दूसरो सपासु हृद प्रि
 यनाहिं ४ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवे
 श श्रीविश्वनाथसिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा ब
 हादुर श्रीकृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंह नूदेव कृते श्रीमद्भागवते
 आनंदाम्बुनिधौ एकादशस्कंधे एकादशस्तरंगः ११ ॥ ७ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 श्रीभगवानुवाच दोहा मोहिनजोगवस करत है नहि तत्वन को जान नही ध
 र्मे नहि वेदत पनहि सन्यास हुदान १ चौपाई कूपतडाग बाग निर्माना नहिं
 मोको बस करत सुजाना १ अग्नि होत्र आदिक मणजे ते मोहिन बस कारी है
 ते ते २ नहि व्रत नहि सुर पूजन मंत्रा नहि तीरथ जमने महुतंत्रा ३ नहि मो
 हिवस कर सकल प्रसंगा मोहि बस करै एक सज्जन संग ४ सज्जन संग कि
 ये जगमाहीं पुनिरह तो कुसंग भयनाहीं ५ जे करि सत संग जगमाहीं मुक्ता
 भये भाषौं तिनकांहीं ६ इतिसुत मरुत सक संग कै कै भये असुर के सुर सुद
 जै कै ७ कालने मिलिहि हनुमत संग तासु आसु भो भव भय भंगा ८ लहि जदु
 भरथ संग मृग सावक भयो पवित्र नासि जग पावक ९ षगी पूजनी पाये करहे
 ऊ सौ भरि मुनि संग करि सुषल हेऊ १० गंधर्व जो उपबर्ह न नामा लहि मुनि सा
 पसूद के धामा ११ जनमलियो करि मुनि सेवकाई लही भक्ति मेरो सुषदाई १२
 दोहा रंभा लहि सुक संग को पाई गति अवदात पांडव गति लहि नहुष अहिल
 हो मुक्ति हेतात १ चौपाई रिषभ देव संग नव सुत पाई भेन वसिद्धि मुक्ति के दा
 ई २ चारन करि पृथु को सेवकाई लहे मुक्ति संसार नसाई ३ गुह्य कनल कूबर
 मनि श्रीवा नारद संग गति लिय सुष सीवा ४ विद्याधर हु सुदर्शन नामा परसि न
 दपद भो अभिरामा ४ नारद सनकादिक संग कै कै ध्रुव पृथु आदितरे सुषलै कै ५
 व्यास बालमीकादिक विप्रा नारद संग करि तरिगे छिप्रा ६ वैश्य समाधि आदि सु
 षभरि कै रिषि सुमेध आदिक संग करि कै ७ नासि दिये सिगरी जग बाधा लही मु
 क्ति आनंद अगाधा ८ व्यासादिक मुनि को संग कीन्ह विदुरादिक सूद्र हु गति
 लीन्ह ९ मुनि मतंग संग करि जगमाहीं सेवरो नारि मिली मोहि काही १० बाल
 मीकय कअंत्य जरहेऊ मुनि सेवन नित हो गहिलयऊ ११ जदपि धर्म भूपति म
 षमाहीं सुर रिषि दुजन परहेत हांहीं १२ दोहा पैता के आये बिना भयो न पूरन जा
 ग मुनि के संग प्रभावतै स्वपचहु हो बड भाग १ चौपाई रजत मप्रकृती असबहु
 भांती करि सत संग भये दुष घाती १ जुगन जुगन यहोति विचारो सत संग ते पद

मिलोहमारो २ औरहुजेप्रसिद्धजगमाहों मैंबरनहुसुनियेतिनकाहों ३ नारद-
 अंगिरकोकरिसंगा चित्रकेतुकोन्धोभवभंगा ४ सिवासापबसअसुरहुभयऊ
 ममअस्मरनतासुनहिगयऊ ५ सुनिनारदसुषज्ञानमजादा महाभागवतभो
 प्रह्लादा ६ सुकसंगकरिसोदुषपर्वो लीन्होगतिसुधारिनिजसर्वा ७ सिषिप्र
 ह्लादपितामहरीती बलिकोन्धोममपदमहप्रीती ८ नृपतिजुधिष्ठिरकोसंगपा
 र्द मयदानबलियमोपदध्याई ९ निसिचरराजविभीषनजोई करिमसंगसुधा
 रिगोसोई १० कपिपतिजामवानहनुमाना ममसंगलहिभेमुक्तप्रधाना ११ इंद्र
 युमलहिकुंभजस्त्रापा भयोजदपिगजपरमप्रतापा १२ दोहा पैरिसंगप्रभाव
 बसमोहिसुमिखोदुषपाइ कोन्धोतासुउधारमैंअतिआतुरदिगजाइ १ चौपाई
 गीधजटायुपायसंगमोरा लहीमुक्तिभवबंधनतेरा १ तुलाधारयकबनिकहै
 रहैऊ साधुसंगतेममपदलहेऊ २ करिवानरीसंगयकव्याधा लहीमुक्तिमेटी
 जमव्याधा ३ कुबरीऔरजगोपकुमारी औमथुरावासिनिदुजनारी ४ येनहि
 वेदशास्त्रपढिलीन्है गुरुग्रहवासकबहुनहिकीन्है ५ कियेनजपतपव्रतम
 पथ्याना ममसंगतेममपुरकियेजाना ६ गोगोपीतरुभृगवृजकेरे केवलकरि
 कैभावघनेरे ७ ममपुरकहंसबकियेपयाना यहिविधिऔरहुजातुसुजाना
 ८ कालीआदिकतिरजकजोनी ममभावहितेलियगतिलोनी ९ मिलैनजो
 बहूँकरिजोगू मिलैनजौनसारख्यसंजोगू १० जज्ञदानव्रततपकरिजोई लेखोन
 जोकबहूँकहुँकोई ११ मिलैनवेदशास्त्रजोपढिकै मिलैनजोसंन्यासहुमठि
 कै १२ दोहा ॥ सोमोमेकरिप्रेमअतिसहजलहेमोहिकाहिं जसमैमिलतोभ-
 कितैतसऔरनतेनाहिं १ चौपाई जबअक्रूरमोहिसंजुतरामा ल्यायेमथुरापुरी
 ललामा २ तबमोमहअतिचित्तलगाई वृजवनिताबहुप्रीतिबढाई ३ ममवि
 योगसोभोदुषभारी पक्षोसूयत्रैलोचनिहारी ४ मैवृदावनकुंजबिहारी
 गोपिनप्रानहुतेप्रियभारी ५ ममसंगसुषभोगतजेरजनी वृनसमरही-
 बितावतसजनी ६ तेनिसिमोहिविनगोपिनकाहों कलपसरिसहैगईतहां
 हों ७ मेरेनेहनहोवृजनारी उमैलोक्तनसुरतिबिसारी ८ जैसेसिद्धसमाधि
 लगाई देतसुरतिसिगरीबिसराई ९ तैसेहिप्रेमसिंधुमहबाला मगनभईस
 रिसमतेहिकाला १० वृजतियप्रेमकहाबहुगाये ऊधवतुमहिदेविद्वगआ
 ये ११ जदपिनमोरप्रभावहिजान्यो जारभावकरिप्रेमहिठान्यो १२ दोहा केव
 लप्रेमप्रभावतेलावनतेवृजनारि परब्रह्मममपदलखोजगजालबिसारि १
 चौपाई तलैंऊधवधर्मनाना औरअहैजेजोगमहाना २ औरहुजगमहसा

धनजेते आसुहिस्यागिदेहुनुमतेते २ केवलमोपदप्रेमबढावो सबदेहिनआ-
 त्तामोहिभावो ३ होहुअवसिमेरेअनुरागी मेरेसरनहोहुबडभागी ४ तबहीस
 बविधिबनीतिहारो औसुपायनकबूविचारो ५ विनमोरेसरनहितेआये कब
 हुभीतिनहिमिटतमिटाये ६ सुनिजदुपतिकीकोमलबानी कहऊधवसंसैउ
 रआनी ७ उद्धवउवाच तुवपदपावनकेरउपाई मोकहंसबविधिपरीजनार्इ
 ८ धौइंद्रिनप्रेरकतुमअहह धौंजीबहिप्रेरकप्रभुकहह ९ यहसंकाममदेहु
 मिटाई विनैकरौपगमेसिरनार्इ १० ऊधवकोमनसंकितजाना तबबोलेहंसिक
 पानिधाना ११ श्रीभगवानुवाच जियहैहृदयअकासप्रकासी प्रानघोषजुतगु
 नमतिरासी १२ दोहा प्रथमघोषधरिसूक्ष्मवपुरहतोमूलाधार ताकौंभाषत
 हैपराजेबुधबुद्धिउदार १ चौपाई पुनिनाभीमेसोइजबआयो तबपस्यंतीना
 मकहायो २ आयोघोषजबैहियमाहीं तबमहिमाकहैतेहिकाहीं ३ जवबह
 घोषकह्योमुपतेरे तबवैषरीसबैतेहिटेरे ३ स्वरमात्रावर्नहुहैसोईसब्दशू
 लभाषहिसबकोई ४ दारुमाहजिमिसूक्ष्मरूपा रहतप्रथमहोअनलअनूपा ५
 मथनहोतअनुपावकसोई योनसहायषायबहुहोई ६ पुनिजोपायोहवि
 परसाला तबप्रगटतपुनिज्वालनिमाला ७ ऐसहिक्रमक्रमप्रगटतबानी
 ममअधीनलीजेतेहिजानी ८ ऐसहिपरसरुवनदगघाना मनबुधिचित्रऔर
 अभिमाना ९ गुनगुनकारजजगतहिकाहीं ममअधीनजानहुमनमाहीं १० जि
 यनेवासब्रम्हांडविचारो मायाकेअधीनउरधारो ११ जानहुतेहिअनादिअ
 विनासी कालविवसनहिसक्तिप्रकासी १२ दोहा देषिपरैबहुरूपसोदेवम
 नुजतनपाय जिमिअंकरयेकलपिपरैपुनिबहुरूपदेषाय १ चौपाई सोमा
 याजीवहुबहुतेरेजानहुसषाअधीनहुमेरे १ सोस्वतंत्रवैप्रेरकनाहीं ममबस
 प्रेरकअहैसदाहीं २ इंद्रिनकोनेवासतनतैसे पटमेंसूतगुंयेसबजैसे ३ य
 हसंसाररूपतरुदेह जियसनबंधनबूटतकेह ४ कर्मकरततनरहेसदा
 हीं सुषदुषफलफूलहुतेहिमाही ५ तनतरुबीजपुंन्यअसपापा लोभादिक
 जरबहुप्रदतापा ६ मोटमूलतीनहुगुनजानो पंचभूतसाषाअनुमानो ७ स
 षादिकपांचौरसभाषा एकादसइंद्रीलघुसाषा ८ हृदैनीडजुगषगजियईसा
 कफपितवातत्वचात्रयदोसा ९ बंधमोक्षफलउभैविसेषा आलबालत्रैताप
 विसेषा १० गीधग्रामवासीजनजेते बंधरूपफलचाषततेते ११ वनवासीमु
 निहैंषगहंसा चषतमोक्षफलकरतप्रसंसा १२ दोहा मायामयतनतरुजो-
 कोउगुरुमुषतेलियजानि सोईपंडितजगतमेंसपालेहुअनुमानि १ यविविधिगु

समुपतेसुमतिगहिसितज्ञानकुठार दलितनतरुमोहिमिलितजहुसोऊज्ञान
 उदार २ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांध
 वेशश्रीविश्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीरा
 जाबहादुरश्रीरुक्मचंद्ररूपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृते श्रीमद्भा
 गवतेएकादशस्कन्धेआनन्दाम्बुनिधौद्वादशस्तंभः १२॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 श्रीभगवानुवाच दोहा सतरजतमयेप्रकृतिगुणनहिआत्माकेजानि सतसेवन
 तेरजतमहुदूरकरैमतिवान १ चौपाई पुनिसतगुणतेसतगुणनासै सुदुसतो
 गुनचित्तप्रकासै १ सुदुसतोगुनबाढतजबहीं भोरभक्तिहोतीउरनबहीं २
 सज्जनसंगसतोगुनबाढै भोरधर्महोतोतबगाढै ३ भक्तधर्मजबभोउरमाहीं
 रजतमआपनासज्जेजाहीं ४ जबभोरजगुनतमगुननासा तबनहिहोतअध-
 र्मप्रकासा ५ सेवैममसास्त्रहोसदाहीं मज्जहिहठिममतीर्थहिमाहीं ६ करै
 संगममदासहि केरो ममदेसहिमहवासधनेरो ७ मेरेब्रतहिउपासनकरई मे
 रेकर्महि कोअनुसरई ८ जन्महितैसुबैसबहिरीती मेरोइध्यानकरै करिऔती
 ९ मेरोइमंत्रजपैसबकाला मेरेहिदिशालेहिबिसाला १० येदसलक्षनसतोगुनी
 के इतनेविगतगुनोकुगुनीके ११ सज्जनकरैजौनउपदेसा सोइसात्विकगुनगु
 नेहमेसा १२ दोहा जेहिसज्जननिंदाकरैतौनतमोगुनजान जेहिनिंदहिनप्रसं
 सहोसोराजसगुनमानु १ चौपाई सदासतोगुनबाढनहेतु सेवैसात्विकवस्तु
 सचेत् १ तातेहोतधर्मअज्ञाना सोतबलगिजबलगिजगभाना २ जिमिसंघ
 र्षबंसप्रगटातो दहनदाहिबनफेरिबुरातो ३ ऐसहिगुनतेप्रगटसरीरागु
 नननासिनसिनोमतिधोरा ४ यहिविधिउपजतसाधनज्ञाना मोहिमिलाय
 पुनिसोऊबिलाना ५ जदुकुलकमलदिवाकरकेरी सुनतगिराउडवकहंफे
 री ६ उडवौवाच विषैकरतजनलहहिआपदा जदपिनपावहिकबहुसंप
 दा ७ पुनिपुनितदपिताहिकहकरहीं कबहुनतासुसोचउरभरहीं ८ जिमि
 परसहिप्रहारपदकेरे पुनिपुनिजातपरीकेनेरे ९ जेसेखानसुनीसगमाहीं ॥
 काटेहुपैत्यागतसंगनाहीं १० जेसेबलहितछागमंगावै छागीलपिसोरतिहित
 पावै ११ ऐसेविषैजानिदुषदाई सोइपुनिभोगतकिमिजदुराई १२ दोहा यह
 संसेवारनकरहुअथमउधारननाथ मुदकारनऊधववचनसुनिबोलेजनुना
 थ १ श्रीभगवानुवाच चौपाई जेहिनमयोस्वरूपकोज्ञाना ताकेबढतदेहअ
 भिमाना १ सात्विकहूमनराजसहोबत संकल्पहुविकल्पनितजोवत २ राज
 सतामसगुनबसतबहीं होतविषैभोगनचित्तसबहीं ३ मिदतिनकैसेहुभो

गन आसा तिन नित बाढत विषे दुलासा ४ काम विवस बहु करत कुकर्मो नहि
 इंद्रिजित निरत अधर्मो ५ विषे भोग दुष प्रद हू जानत रज गुन मोहित सोइ पुनि
 गनत ६ जद पिर जो गुन तम गुन माहीं रहति मनु जमति समल सदा हीं ७ पै
 जो रज तम दुष द विचारी तातें मन को लेत निवारी ८ आलस त्याग चलन मन
 कर्द सोनहि सो कसिंधु मह परई ९ सावधान वै मन थिर करि कै कमल
 सो मोपद मह धरि कै १० होइ जितासन औजित स्वास भजे मोहि छन छन स
 हुलास ११ सनकादिक जे सिष्य हमारे येत नो ही मुष जो ग उचारे १२ दोहा
 सब थल ते मन ऐचि कै मोम ह देइ लगाइ तब ताको यह जगत को सुष दुष ना
 हिजनाइ १ चौपाई जद कुल कुमुद कला तिथि बानी सुनि बोल्या उद्व विज्ञा
 नी १ उद्वो वाच जौन रूप ते तेहि तुम काला कियो सिष्य सनकादिक पाला
 २ तिन को कियो जोग उपदेसा सो मै जान न चहौं रमेसा ३ सुनि कै चरन सरन
 कै बैना बोले विहस तराजि वनेना ४ भगवानु वाच विधिके मन के सुत स
 नकादिक जोग तत्व अति सै अहलादिक ५ कियो प्रह्ल प्रमुदित पितु पाहीं
 ध्यान निवृत्ति जानि तिन काहीं ६ सनकादय ऊचुः चित्त करत गुन मह आये
 सा तिमि चित्त मह गुन करै प्रवेसा ७ तातें विषे तजन जो चाहै तो तेहि की उपा
 य प्रमुकाहै ८ श्री भगवानु वाच सुनि सनकादिक वचन सो हाये बहुत काल
 लगि विधि मन ध्याये ९ जद पि स्वयं भू भूत न भावन सब देवन को देव सुपावन
 १० कर्म विवस उत्तर को नेतू बाधिस के जानहि विधि मति सेतू ११ उत्तर भाष
 न हेत तहां ही मन विरंचि सुमि स्यो मोहि काहीं १२ दोहा हंस रूप तें विधि निक
 ट मै प्रगट्यो त हं जाय लषि सनकादिक मोहित हं पितु आगे करि आय १ चौ
 पाई मेरो वंदि जु गुल पद लीन्हो कौन आप अस प्रह्लहि कीन्हो १ तत्व जानि वे
 हेत तहां हीं सनकादिक पूछ्यो मोहि काहीं २ तिन सो जौन कस्यो मै प्यारे सो मै तु
 म सो देहु उचारे ३ ब्रम्ह जो येक हि सब थल व्यापा तेहि कां पूछहु को हो आपा ४
 जो जीवहि पूछहु मुनि राई सो ऊम म पुनि भिन्न लपाई ५ जो तन को पूछहु मुनि
 लोगू तो तेहि भाष बअ है अजोगू ६ अरु सब पंच भूत सम जानो ताते पूछ बअ है
 अज्ञानो ७ जो मोते है भिन्न न कोई तो उत्तर प्रह्लहि कि मि होई ८ मन वच आ
 दिक इंद्रि न तेरे ग्रहन होहि जे अर्थ घनेरे ९ तिन को मै तो भिन्न न जानौ सिगरो
 म म सरोर अनुमानो १० गुन मे चित चित मे गुन जोई जेहि विलगाव को न विधि हो
 ई ११ यह जो प्रश्न कियो मुनि राई ताको उत्तर देहु सुनाई १२ दोहा नम सरोर जो जी
 व है ताको जौन सरोर तामे चित गुन दोउ वसत यह जानहु मति धीर १ चौपाई गुन

सेवन है चितबहुवारा ताते गुनमहलीन अपारा १ चितते गुन की होत प्रकासा ॥
 ताते चितमहगुन निनिवासा २ जबममभ्यान करै मनमाही तब गुन चित चित
 गुन विलगाहीं ३ जागत स्वप्न सुषुप्ति हुतीनो सतरजतम ते होत प्रवीनो ४ बुद्धि
 दृष्टिये तीनि हुजावो इन ते भिन्न साक्षि जियमानो ५ तीनि अवस्था ते है न्यारा
 रुसदास है जीव हमारा ऐसे होत जबै हिय जाना तब छूटत भव दुषदम दाना
 ७ सोई बिलग बहै चित मुन केरो ऐसे मतमानहु मुनि मेरो ८ अहंकार कृत है
 संसारा सोई बाधक है मोक्ष अपारा ९ ऐसे जानि विषै सच त्यागी जानै निज स
 रूप बड भागी १० अस विचारि निर्मल मन दासा फिरि न करै भव निधि की वासा
 ११ जब लौंद नु जम नु जमति नाना छूटति न हिलहि ज्ञान विज्ञाना १२ दोहा
 तब लौं जागत हुजद पिपे सोवतै समान जिमि स्वपनेहि मे सोई कै जगिबो वृषा सु
 जान १ चौपाई तन सन बंध जो बनि तनाहीं कर्म विवसतै होत सदाहीं १ ता
 ते देह देह कर धर्मा ताके हेतु भासु भकर्मा २ ये अनित्य जानिये सदाई स्व
 पन सरिस मानहु मुनि राई ३ जो जागत मह सुषुप्ति भोगे तेहि सम स्वपनेहु
 होत संजोगे ४ सोई सुषुप्ति मह भानन नेक तीनि हु काल रहत जिय मेक ५ जो
 इ सोवत है जागत सोई अस अनुभव ले जिय ये कहोई ६ सोई जीव इंद्रियन
 ईसा तीनि अवस्था लपत मुनी सा ७ तीनि अवस्था जे मन केरी ते जानहु माया कृत
 मेरो ८ मन सन बंध जो बको जानो ताते लाहू में अनुमानो ९ जीवहु को मे अ
 हैं अपारा ताते मोहु मह करहु विचार १० अस निश्चै करि उर सुषुप्ता टी ज्ञान
 कृपान पास भ्रम काटी ११ भजहु मोहि सुनि करि अति प्रेमा तौ पै हैं सब विधि
 ते छेमा १२ दोहा मनु जादिक तन अनित है चक्र अलात समान थूल कृसा
 दिक होइ बो मन विलास अनुमान १ चौपाई सकल जीव है येक समाना मानत
 भ्रम बस सुरनर नाना १ सो भ्रम हूमाया कृत होई मममाया विरचै जग जोई २
 विषै विमुष इंद्रियन करावे मन में चाहन पुनिक लुत्पावे ३ वृथा मृषा भा
 वै मुषना हैं प्रेम सिंधु मम गन सदाहीं ४ जब लगित नत बल गि अस जोई
 रहै जो कोऊ तेहि भ्रम नहि होई ५ प्रेम विवसत न भान भुलाना जान्यो निज सरूप
 मति माना ६ सोयह जग मह अनित सरीरा बैठत उठत न जानत धीरा ७
 छूटै रहै कर्म बस देह पै तेहि भानन जेहि मम नेह ८ जैसे जो किय आस ब
 पाना रहै गिरै पट ताहि न भाना ९ जब लगि है प्रारब्ध हि भोगू तब लौं रहत
 देह संजोगू १० पै मम प्रेमी जो जग बंधू सो नहि मानत तन सन बंधू ११ जिमि
 जगे जन स्वप्रदाय मानत सिंगरे अहै अकारय १२ दोहा परम गोप्य यह

ज्ञानहमनुमसोकिया उचार तुमहि करन उपदेसमें लियो हंस अवतार १ चौपा
ई सांख्यजोग अरु सांख्यधर्मा श्रीकीरतिदम और सुकर्मा १ सत्यतेज अरु सम
समुदाई इन फल सम जानहु मुनिराई २ मैहों सब काम ना विहोना मै प्राकृ
तगुन रहो अधोना ३ सबको सुहृद मोहि अनुमानो मोको सबको आतम जा
नो ४ याही तैं सबको अतिप्यारो रहै सदा सबहों तेन्यारो ५ सकल दिव्य गुन
है मोमाहों जेक बहूँ काहू के नाहों ६ ऊधव ऐसे सुनिमम बानी सनकादिक
अतिसे सुषमानी ७ दूरिकियो संदेह अपारा मेरो कियो परम सतकारा ८ पु
निबहु विधिमम अस्तुतिकीनी मेरे पद पंकज मतिदीनी ९ सनकादिक कृत
अस्तुति सुनिकै मैहूं उर अति आनंद गुनिकै १० तिन तेसा दर पूजन पाई वि
धिहूको भ्रम सकल मिटाई ११ मैहूं तिनकी करीब डाई तुम सम दुतियन सुम
ति देषाई १२ दोहा पुनि ब्रम्हासनकादिकै देषत हो तेहि ठाम मै तुरत हिग
मन तभयो निज धाम हि अभिराम १ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीम
हाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहा
राजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्री कृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्री
रघुराज सिंहजू देवकृत श्रीमद्भागवत आनन्दाम्बुनिधौ एकादशस्कन्धे त्रयोद
शस्तरंगः १३ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ दोहा ॥ ऐसे सुनिज दुपति वचन अति विनीत
कर जोरि पुनि उद्वबोलत भये बारहि बार निहोरि १ उद्वब उवाच चौपा
ई ब्रम्हवादि जे ज्ञानि उदारा करहि विविधिसाधन परकारा १ धौं बहुसाध
न मेमन होन्हें धौं तुम मिलहुये कही कीन्हें २ भक्तिजोग तुम कस्यो अकामा ॥
सबतजि मोहि भजै वसुजामा ३ और अनेक नमुनि विज्ञानी मुक्तिरीति बहु
भांति बषानी ४ तातैं भयो मोहि भ्रम भारी नाथ कृपा करि देहुनि वारी ५ सषा
वचन सुनि कृपानिधाना कहे वचन ना सक भ्रमनाना ६ श्रीभगवानुवाच
वेदन महमम धर्म विसाला नष्ट भये ते प्रलयहि काला ७ सृष्टिकाल महवे
दन काहों उपदेस्यो मै ब्रम्हा पाहों ८ निज सुत मनु कह पुनि करतारा चारि
हुवे दन कियो उचार ९ मनु भृगु आदिक सांतरिषीसन किय वेदन उपदे
समुदित मन १० पुनि सत्तरिषिहु वेदन चारि ॥ बरन्यो जानि जानि अधिकारो
११ देवदनुज अरु मनुज अपारा सिध गुह्य कंगधर्व उदारा १२ दोहा विद्या
धर चारन भुजगराक्ष सजे बलरासि किंपुरुषहु अरु किंचरहु औरहु दोपनि
बासि १ चौपाई तिनको भांति अनेक प्रभाऊ सतरजत मजुत विविधिसुभाऊ
१ विविधि भांतिके अहे निवासा विविधि भांतिके वभौ विलासा २ त्रिगुन सुभा

वहिते बहुभांती प्रगटतभिन्नभिन्नमतिजाती ३ जससुभावतसबोलहिवा-
 नी बहुविधिमतहुलेहुतुमजानी ४ वेदअर्थकोबहुविधिकरहौं अनुचितउ-
 चितनकचुचितधरहौं ५ परंपरासोईचलिआई तातेमैपण्डबहुताई ६
 वेदअर्थसमुहैनहिनेकू करैअर्थमनकरअनेकू ७ मममायामोहितमति
 जिनकी बहुसाधनउपजतरुचितिनकी ८ जैसेउनकेमनमहआवै तैसे
 साधनमुषनिजगावै ९ मीमांसकअसकरहिंबषाना, कर्महिकियेहोतक-
 ल्पाना १० करहिकाव्यभाषहिकविलोगू कीरतिहीतेस्वर्गसंजोगू ११ जबल
 गिसुजसकहैसबकोई तबलगिवासस्वर्गमहहोई १२ दोहा वात्स्यायनम-
 तकेजोकोउतेगुनिकामप्रधान भोगहेतुसाधनकरतकहतताहिकल्पान १
 चौपाई सदाजोगसाखहिजोधारै तेऐसोनिजमतहिउचारे १ समदमसत्यअ-
 हैसबसाधन यहितेकछुनईसअवराधन २ नीतिसाखवारेअसभाषैजा
 केधनसोइसुषफलचापै ३ चारवाकनास्तिकहैंजेते भोजननित्यगुनतसु-
 षतेते ४ जामेहोइनतनकोपीरा सोइसाधनकरतेधरिपीरा ५ कोऊजज्ञ-
 कोसाधनमानै कोउसाधनमानतहैदानै ६ कोउसाधनमानतजमनियमे
 कोउव्रतसाधनमानतहियमें ७ येजोसाधनदियोब्रह्मानी लेहुतुच्छसबके
 फलमानी ८ इनतेअंतसमैतुषहोई इनतेकोउनलियोमोहिजोई ९ इनके
 कियेबढतअज्ञाना सुदुअनंदलेहुअनुमाना १० सोकमोहकेदायकसिग-
 रे इनकेकियेजनमसबबिगरे ११ जोकोउछोडिसंकलमनकामा मोपदध्या-
 वतहैमतिधामा १२ दोहा ताकोसुषजैसेमिलतसोसुषलहैनकोय मैआत
 मसबकोअहौंआतमतेसुषहोय १ चौपाई सबसाधनकोतजिजोकोई इं-
 द्रेजीतिसांतिपुनिहोई २ समदरसीमोपदअनुरागी तेहिसमनहिकोउजग
 बडभागी ३ सबैकालसबदेसनयाहीं मगनरहतपरमानंदमाहीं ४ कौनहु
 सुषनरहततेहिवाकी मैपूरहुमनकीरतिताकी ५ हैअनन्यजेदासहमा-
 रे तेकबहुनहिकरतषभारे ६ भूपचक्रवर्तीपदकाहीं मोहिविनचाहत-
 कबहुंनहीं ७ सातपतालनकीठकुराई मोहिविनतिनकोतुच्छदेपाई ८ पु-
 निमहेंद्रपदअरुविरंचिपद मोहिविनममजनदेपतदुषप्रद ९ जागसिद्धि
 होतीजगजेती मोहिविनचहतनसज्जनतेती १ औरकहालगिउद्भवभाषै ॥मो-
 हिविनमुक्तिहुनहिअभिलाषै १० ऐसेजेहैंदासहमारे तेप्राणहुतेमोहियारे
 ११ असप्रियमोरदासमोहिकाहीं तसशंकरसंकर्षननाहीं १२ दोहा नहि
 पदमानहिपदमजुहनिहिनसमप्रियदेह जसमोकोममदासप्रियजोकिय

सब तजिनेह १ चौपाई जैसे धिय हो आप हमारे तसको उदग नहिं परत निहारे
 १ जे मुनित्यागहि वैर विलासा सम दरसी हैं सांत निरासा २ तिन को मै नित हो-
 पछिया हूं पद रजलहि पवित्र व्हे जाहूं ३ जे मेरे पद मह किय प्रीती मोहि नजि
 दुतियन कर परतीती ४ सांत महान्त दया के सागर हैं अकाम सिगरे गुन आ-
 गर ५ तिन को मम सेवत सुष जोई सो मुक्ति हुलहिल हतन कोई छ नहि दुं
 द्विहु जित जो मम दासा राषत मोहि मिलन की आसा ७ कबहुं जो विषे जोर तेहि कर ही
 भक्ति अनल तेतौ हठि जर हीं ८ जि मिल धु अनल अनिल लहि बाढो जारत दारु
 समूह निगाढो ९ तैसे थोरिहु भक्ति हमारी लहिस तसंग होत अति भारी १०
 नासति पाप समूह निकाहीं राषत नहि संकाम न माहीं ११ नहि बस करत मोहि ब-
 हु जो गू नहि बस करत ज्ञान संजोगू १२ दोहा नही धर्म बस करत है नही
 करत वस वेद नहीं दान बस करत मोहि नहि जप जेहि अतिषेद १ चौपाई के
 बल भक्ति करत बस मोकों यह सिद्धांत बता बहु तोकों १ किये भक्ति हो में मिलि
 जातो साधन दुतियन द्विग दरसातो २ मोहि जानहु संतन को प्यारे हेऊ
 धव पद प्रेम हमारे ३ जात स्वपच की अति अविनीते तिनहु को हठि करत पुनी-
 ते ४ धर्म दया तप सत्यहु होई पढै बहुत जो सास्त्रहु कोई ५ प्रेजे है मम भक्ति
 विहीना सो नहि होत पुनीत प्रवीना ६ मेरी कथा सुधा करि पाना जाहि नभो
 रोमांच सुजाना ७ द्रविन गयो दुत ही हिल जाको द्विगन बहाय दियो असुवा
 को ८ ताके कैसे भक्ति विचारि कैसे दूद पुनीत निहारी ९ मम जस कहत गरो भ-
 रि आवे मोहि थ्यावत दिलहु द्रवि जावै १० ध्यान करत मन में मम लीला कहूरो
 वत कहूं हसत सुसौला ११ गावत अरु नाचत तजिलाजू ताको सिद्धि सकल
 है काजू १२ दोहा ऐसे मेरी भक्ति जुत भरे मोर अनुराग करहि भुवन पावन स-
 कल यह जानहु बड भाग १ चौपाई तथा है मपरि पावं क माहीं चोषो होत त-
 जत मल काहीं १ तथा भक्ति करि मनुज हमारी मन की सकल वासना जारी २ ज-
 ग निर मोही न्हे मम मोही भजत मोहि कहहु को नहि दोही ३ कनक अमल बि-
 न अमल न जैसे मम पद प्रीति हीन जन तैसे ४ सुनत कहत जस जस मम गा-
 था जस जस करत संत कर साथा ५ तसत सबाढत प्रेम विसेषे सूक्ष्म तत्व मो-
 र जन देषे ६ जि मित्र मक्रम दृग अंजन लाई लषे पदारथ रोग बिलाई ७ थ्या-
 वत विषे होत तेहि लीना तिमि मोहि लीन जो मोहि मन दीना ८ ताते विषे मो-
 द दुष कारी स्वप्रमनोरथ सरिस विचारी ९ करि मन अचल विषे सुष त्यागी
 भजहु मोहि व्हे अति अनुरागी १० नारी नारी संग निसंगा तजै दूरिते रंगे नंगा

११ बैठे सुचियकांत थलजाई ध्यावे मोहि आलसै बिहार् १२ दोहा तसनहि
नारि संग ते जगमह पुरुष न सात जस तिय संगी संग ते लहत कले स अघात १॥
चौपाई और संग सो कदनहि कै सो नारि नारि संगि नि संग जै सो १ सुनि जदुनाथ व
चन सुषकारी पुनि ऊधव अस गिरा उचारी २ उद्धवौ वाच जौन रूप अस रजो
करि रीती तुम को ध्यावहि सुमति स प्रीती ३ हे अरवि दनैन जदुराया देहु सुना
य सकल करि दामा ४ जानि स पाकी अति अभिलाषा कहन लगे हरि गायन-
राषा ५ श्री भगवानुवाच ऊन वसन सम धरि निबिछाई तन स्यो करि अति सुष
छाई ६ करि कै अंक पानितर ऊपर करै दीठि नासिका अग्र पर ७ पूरक कुंभ
करै चक करि कै प्रान मार्ग सो पै सुष भरि कै ८ उर मह पुनि प्रन वहि कहि
ध्यावे प्रान वायु ते ताहि उठावै ९ जब हा दस अंगुल वह आये कमल नाल सूत
हि सम भावै १० घंटाना दसरि स तेहि नादा ध्यान करै बुध जुत अहलादा ११ दो
हा मूलाधारहि ते उठै आवै सिर पर जंत स्वर अरु बिंदु मिलाय कै ध्यावे प्रन
व सुतंत्र १ चौपाई जौने क्रम ते प्रन व उठावै तेहि क्रम ते पुनित ह वै ठावै २
यहि विधि क्रम सो दस दस वारा करै त्रिकाल जौ बुद्धि उदारा २ सोय कमासहि
मह सुहुलास इंद्रो जित हठि जो तहि स्वास ३ पुनि यहि विधि हिय पंकज ध्या
वै ऊर धनाल अघो सुष भावै ४ ताकी करि भावे ना सुजाना उपर उठाय करै अ
स ध्याना ५ आठ पत्र कर्निका सुता में प्रथम सर्ज मंडल है जामें ६ फेरि चंद्र
मंडल कहै देवै फेरि आनि मंडल हि परेवै ७ पावक मंडल के मधि माहीं
ध्यान करै यहि विधि मोहि काहीं ८ अंग समान सुसांत सरूपा चारि बाहु वरवद
न अभूपा ९ अति सुंदर है कठक पोला तिन में अलक छलक छबिलोला
१० मंदह सनि जुग श्रवन समाना मकर सुकुंडल मास महाना ११ कनक स
रित पटव पुचन स्यामा श्री वत्सादिक चिन्ह ललाना १२ दोहा रमाल सति
उर मे अमल जिमि नीरद छन जोति संपचक्र अंबुज गदा जुत वन माला जोति १
चौपाई नूपुर पग किं किं नि कटि माही कौस्तुभ छटा दिस नि छहरा हीं १
क्रीट सीसर बिको टि प्रकासी रतन जटित कर कटक विभासी २ रतन ज
टित अंगद मनि बाहु कमल नैन नासक दुष दाह ३ सुंदर अंग सकल मन हारी देहि
कोटि मन सज्जु विचार ४ पृथक पृथक मम अंग नि माहीं राखै चित्त सु-
जान सदा हीं ५ मन को इंद्रो विषे न तेरे वै चित्त गावै रूप हि मेरे ६ चंच
ल चित्तरहन नहि पावै अचल मेहि मह ताहि लगावै ७ जब सब अंग ध्यान करि
लेई तब विहसत मो मुख मन देई ८ पुनि नहि देवै दूसर अंगा रहै भरो आ-

१२ दोहा तीजीसिद्धिमनोजवीयहो कहत कविरा
 य जहाजाय मनवेग ते तहां देहतिमि जाय १ चौपाई मनोजवीसिधियहि विधि-
 पावै मनको पवनसंजोग करावै करहितनहु पुनि मनसंजोगू तनमनपवन
 हुमहबुधलोगू २ करै मोरसुंदरवपुध्याना मनोजवीसोलहतसुजाना ३ ब
 हुतरूपधारै जो कोई सिद्धिप्रत्यक्षवेसहै सोई ४ तौनसिद्धिजेहि विधिमि-
 लिजाई सोउपायमै देत सुनाई ५ सक्तिविचित्रनुक्तिमोहिजानी प्रथमजोग
 करै सिद्धिविज्ञानी ६ जोगासेद्धिजबतेहि व्हैजावै तबजोइजोइरूपै उर-
 ध्यावै ७ तेही कालमेरो करिध्याना होय रूपसोतुरतसुजाना ८ अबसुनु
 सिधिपरकायप्रवेसा तेहि साधन असजानुमहेसा ९ चहै प्रवेसजौनतनमा
 हौं तेहितनमें सुमिरै मोहिकाही १० जीवहि प्राणवायुके संगी करवावै प्र
 वेस सबअंगा ११ सिद्धिपरतनप्रवेसइमि भावै जिमिसुमतजिअलि सुम-
 नहजावै १२ दोहा अबसुनुइच्छामरनसिधिजेहि उपायसो होय तुमसो
 बरननकरतहौं सुनौचित्तदैसाय १ चौपाई जबजोगीचाहै तनत्यागन करहि
 विसेषितबहियहसाधन १ येडीको गुदमाहलगाई प्राणवायुहियलेइ चढा
 ई २ हियतेपुनि उरमेंपहुचावै उरतेपुनिकंठहिलोजावै ३ कंठहितेपुनि
 सिरपहुचावै ताकोतहनेसुकठहरावै ४ फिरिकरि कैपदसुरतिहमारी ब्रह्म
 रंध्रतेंदेइ निकासी ५ यहिविधितेंजोतजेसरीरा जहंमनकरैजायतहंधीरा
 ६ अबजेहिसिधितेदेवनसंगा करैविहारसो सुनहुप्रसंगा ७ सुदूस्त्वमे
 रेवपुध्यावै पुनिनहिमनऔरेथलजावै ८ सोविमानचढिदेवअरामा सुर
 वनितनसंगकरैअरामा ९ जोमनकरैमिलैतेहिसोई सोउपायबरनौजिमिहो
 ई १० सतिसंकल्पमोहिजेजानी अचलचित्तकरिभजैविज्ञानी ११ मिलत-
 ताहिमनवांछितफलहै वचनसिद्धिअबसुनुहुसकलहै १२ दोहा मो
 हि सुतंत्रप्रेरकगुनैकरैभजनममजोय सोगुनताकोमिलतहैवचनसिद्धिह
 विहोय १ चौपाई सकलजगतकेप्रभुहैवासी असगुनिमोहिध्यावैमतिरासी १ ज
 हंजहंचाहैतहंचलिजावै तेहिगतिरुकनकहींनहिंपावै २ येदससिद्धि
 विषेप्रदगाई पांचसिद्धिकीकहौंउपाई ३ करतभक्तममनिरमलजित
 मन लहतत्रिकालज्ञानतेजगजन ४ परमनकीजानतसोइजानी सुषदुषआ
 दिकपरतनजानी ५ अबसुनुजेहिविधितेविज्ञानी रोकतविषसिधिपवन
 हुपानी ६ सोसिधिकीमैसकलउपाई ऊधवतुमकोदेहुसुनाई ७ करतक
 रतध्यानहिममरूपा जबैजोगममहोयसरूपा ८ तबविषपावकपवनहुपा

वबुद्धिउदार १ चौपाई महत्त्वकेअंतरजामी ध्यावैजोमोहिगुनिबहुनामो
 १ महिमासिद्धिमिलतिहैताको अबसुनुऊधवसिधिलधिमाको २ गहयेते
 हलुकोकैजावे ताकोकविलधिमासिधिगावै ३ अंतरजामीसक्ष्मकालको अ
 सध्यावैजोमोहिदयालको ४ लहतसोलधिमासिद्धिसुजाना प्राप्तिशिद्धिअ
 बकरहुबषाना ५ सबकेइंद्रिनमेंधुसिताता सकलविषेसुषकरबअघा
 ता ६ फिरिआवैअपनेतनमाहीं बरनहिप्राप्तिशिद्धितेहिकाहीं ७ सात्विकअ
 हंकारमहचासी मोहिध्यावतजोपरमदुलासी ८ सोईप्राप्तिशिद्धिकहवावै
 सुनुप्रकासिकाजसकविगावै ९ विनासुनीदेषीजोअहई ताकोजानिजयार
 थकहई १० ताकोकैसकलविधिजोई सिधिप्रकासिकाकविकहसोई ११ म
 हानन्सबजगतअधारा तामेंध्यावैरूपहमारा १२ दोहा सोप्रकासिकासि
 द्धिकोपावतहैमतिवान सिद्धिईसताजौनहैसोमैकरौबषान १ चौपाई दो
 वोचहैसक्तिजोइजाको देरषेआसुहिसोइताको २ यहीईसतासिद्धिकहा
 वै सुनुअबजेहिबिधियहिजनपावै ३ कालांतरजामीमोहिजानी करैउपा
 सनजोविज्ञानी ४ सोईईसतासिद्धिहोपावै अबसुनुजोबसिताकहवावै ५
 विषेभोगजयपिबहुलहई तामेकबहुअसक्तिनरहई ५ वसितासिद्धितासु
 हेनामा जेहिबिधिलहैसोसुनुमतिधामा ६ जाग्रतस्वप्नसुषुप्तिअवस्था इनते
 रदितजीवजोस्वस्था ७ तेहिअंतरजामीभगवाना नारायनमोहिभजैसुजाना ८
 सोईसिद्धिबसितोकहवावन अबसुनुकामिकजौनकहावत ९ जोसुषक
 रिसबसुषमिलिजाहीं कामिकसिद्धिकहैतेहिकाहीं १० मैप्राकृतगुनतेहैं
 होना दिव्यगुननतेसहितप्रवीना ११ ऐसोमोहिकैजोध्याना सोइकामिक
 कालहतमतिवाना १२ दोहा आठसिद्धिकेसिद्धिकोदईउपायसुनाइ विषेसि
 द्दिहसुनुअबतिनकीकहौउपाय १ चौपाई गुनमेविषेसिद्धिइसजेई अवमै
 बरनौतुमनैतेई १ जरामरनऔक्षुधापियासा सोकमोहजेहितेहैनासा २ ऐ
 सीसिद्धिअनूर्मिकहावै बरनौमैजेहिबिधितेहिपावै ३ सेतदीपकेहैप्रभुना
 या सुहसत्वधर्मेनकेमाथा ४ असगुनिमोमहचिन्तलगावै सुदरूपताकोकैजा
 वै ५ सिद्धिअनूर्मिलहतसुषभरनी अबसुनुदूरदरसनीसबनी ६ नभअत
 रजामीमोहिमाहीं सुमिरैजोनसुषितसहाहीं ७ दसप्रकारकेजेहैनादा तिन
 कोध्यावैविगतविषादा ८ सुनहिअकासहुकीसबबानी कहहिदूरकोउलोइ
 सुजानी ९ स्वरजकइजोदगमहध्यावै दगमहस्वरजकाहलगावै १० दगम
 हस्वरजयहममरूपा ध्यानकरैजोसुमतिअनूपा ११ सक्ष्मदीठितेहिहोतिवि

मेधे सिगरीबस्तुभवनकीदेधै १२ दोहा तीजीसिद्धिमनोजवीयहीकहतकविरा
 य जहाजायमनवगतेंतहांदेहतिमिजाय १ चौपाई मनोजवीसिधियहिविधि-
 पावै मनकोपवनसंजोगकरावै करहितनहुपुनिमनसंजोगू तनमनपवन
 हुमहबुधलोगू २ करैमोरसुंदरवपुध्याना मनोजवीसोलहतसुजाना ३ ब
 हुतरूपधारैजोकोई सिद्धिप्रत्यक्षवेसहैसोई ४ तौनसिद्धिजेहिविधिमि-
 लिजाई सोउपायमैदेतसुनाई ५ सक्तिविविचित्रजुक्तिमोहिजानी प्रथमजोग
 करैसिद्धिविज्ञानी ६ जोगासेद्धिजबतेहिक्वैजावै तबजोइजोइरूपैउर-
 ध्यावै ७ तेहीकालमेरोकरिध्याना होयरूपसोलुरतसुजाना ८ अबसुनु
 सिधिपरकायप्रवेसा तेहिसाधनअसजानुमहेसा ९ चहैप्रवेसजोनतनमा
 हौं तेहितनमेंसुमिरैमोहिकाही १० जीवहिप्रानवायुकेसंगा करवावैप्र
 वेससबअंगा ११ सिद्धिपरतनप्रवेसइमिभावे जिमिसुमतजिअलि सुम-
 नहजावै १२ दोहा अबसुनुइच्छामरनसिधिजेहिउपायसोहोय तुमसो
 बरननकरतहौंसुनौचित्तदैसाय १ चौपाई जबजोगीचाहेतनत्यागन करहि
 विसेषितबहियहसाधन १ येडीकोगुदमाहलगार्इ प्रानवायुहियलेइचढा
 ई २ हियतेपुनिउरमेंपहुचावै उरतेपुनिकंठहिलोजावै ३ कंठहितेपुनि
 सिरपहुचावै ताकोतहनेसुकठहरावै ४ फिरिकरिक्वैपदसुरतिहमारी ब्रह्म
 रंध्रतेंदेइनिकारी ५ अहिविधितेंजोतजेसरीरा जहंमनकरैजायतहंधीरा
 ६ अबजेहिसिधितेदेवनसंगा करैविहारसोसुनहुप्रसंगा ७ सुद्धसत्वमे
 रोवपुध्यावै पुनिनहिमनऔरेथलजावै ८ सोविमानचढिदेवअरामा सुर
 बनितनसंगकरैअरामा ९ जोमनकरैमिलैतेहिसोई सोउपायबरनौजिमिहो
 ई १० सतिसंकल्पमोहिजोजानी अचलचित्तकरिभजैविज्ञानी ११ मिलत-
 ताहिमनवांछितफलहै वचनसिद्धिअबसुनहुसकलहै १२ दोहा मो
 हिमुतंत्रप्रेरकगुनैकरैभजनममजोय सोगुनताकोमिलतहैवचनसिद्धिह
 विहोय १ चौपाई सकलजगतकेप्रभुहैवासी असगुनिमोहिध्यावैमतिरासी १ ज
 हंजहंचाहेतहंचलिजावै तेहिगतिरुकनकहींनहिंपावै २ येदससिद्धि
 विषेप्रदगार्इ पांचसिद्धिकीकहौंउपाई ३ करतभक्तममनिरमलजित
 मन लहतत्रिकालज्ञानतेजगजन ४ परमनकीजानतसोइज्ञानी सुषदुषआ
 दिकपरतनजानी ५ अबसुनुजेहिविधितेविज्ञानी रोकतविषसिधिपवन
 हुपानी ६ सोसिधिकीमैसकलउपाई ऊधवतुमकोदेहुसुनाई ७ करतक
 रतध्यानहिममरूपा जबैजोगममहोयसरूपा ८ तबविषपावकपवनहुपा

नो रोकि लेइस हजहि महजानो ९ अब सुनिजे हि सिधिते जग माहीं होय प
 राजय कोउ तें नाही १० ताकी देहु उपाय बताई यहि विधि ध्यान करै मन लाई ११
 ध्वजा छत्र अरु विजन समेत मोहि आयु धनु तजो मति सेतू १२ करतर है मम
 न सदा हीं होति पराजय कबहुं नाहीं १३ दोहा दृष्य कष्ट कष्ट हि भाँति ते मो
 हि उपासै जोइ ताको सिंगरी सिद्धि प्रीति पही कम होय १ चौपाई भीतर बा
 हिर इंद्रिन काहीं जो अपने बस करै सदा हीं १ होवै जित आसन जित स्वासू ॥
 मोहित जिकरै न दूसर आसू २ रहै प्रेम महुम गन हमारे दुर्लभ सिधि कोउ न
 हिते हि पारे ३ करै जोग जो कोउ मम हेतू तेहि सब सिद्धि विचन मति सेतू
 ४ परे सकल सिद्धि न जंजाला मोहि मिलन को बीतत काला ५ कोऊ जन्म
 हिते सिद्धि पावे कोउ मंत्र हिते सिधिसुषपावे ६ कोउ औषध तप करि सिधि
 लेहीं यहि विधि बरनी मैं किहि के ही ७ करै कै मोर जोग सिधि पावे कोउ क
 रि मम ध्यान हि सिधिल्यावे ८ जाहि मिलौ मे ध्यान हि माहीं तासु ध्यान सि
 धि होत दया हीं ९ सब सिद्धि न के मोहि पति जानौ सब सिद्धि न कारन मोहि
 मानो १० सांख्य जोग अरु धर्म दुकरे मै फल दायक अहौं घनेरे ११ मुनि धर्म नि
 उपदेस कजेते निज प्रभु मानत मो कहते ते १२ दोहा भीतर बाहर न गत के मे
 रोजानने वास मोर निवारन कहुं न हीं जै से अनल प्रकास १ मिले अने कउ
 पाय तें सिद्धि सकल हेतात पै विन प्रेमा भक्ति ते मम पदन हि दरसात २ ॥
 इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्री
 विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर
 श्रीकृष्ण चंद्र रूप पापाधिकारि श्रीरघुराज सिंह जू देव कृते श्रीमद्भागवते
 आनंदाम्बुनि धौये कादशस्कन्धे पंचदश स्तरंगः १५ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 दोहा यह सिद्धि न विवरन सकल मुनि गुनि मोहमहान पुनि बो ल्यो कर जोरि
 कै उद्धव अति मतिवान १ चौपाई परब्रह्म हो तुम जदुराया आदि अनादि अनंत
 त अमाया १ जगउ तपति पालन संचारा तुम ही नाथ करहु बहु बारा २ सब
 तन में तुम हो आपी जानि सकै तुम को नहि पापी ३ तुम हि जगारथ ब्रह्म न जा
 ने जे नहि को थलो भम दसाने ४ जौन जौन जगवस्तु न माहीं धावत तुमै मह
 र्षि सदा हीं ५ पावत सकल सिद्धि सुषदाई सो मो सो बर नो जदुराई ६ तुम हो
 जग के अंतर जामी सकै जानि तुम कह किम कामी ७ तुव माया मोहि न जग
 लोगू तुम हि न जानि लहत दुष भोगू ८ सात स्वर्ग अरु सात पताला जौन जौ
 न तुव अं स बिसाला ९ तौन तौन सब देहु सुनाई निज प्रगटित विभूति जदुरा

१० तीरथपावनपदश्रविंदा करौप्रनामविनीतगोविंदा ११ मधुरवचन
 सुनिउद्धवकेरे कहेकृष्णदायादगहेरे १२ श्रीभगवानुवाच दोहा प्रश्नवि
 दनमहश्रेष्ठतुमउद्धवप्रश्नजोकीन यही प्रश्नअर्जुनकियोमोतैंअतिदुषभी
 न १ चौपाई कुरुक्षेत्रमहजोनेकाला पांडवकोरवसैनबिसाला १ जुगैदुहैं
 दिसिजुद्धहिहेतू सुमिरिजातिवधअपकपिकतू २ रथमेंदुहुदलकेमधि-
 माहीं मोसंपूछतनयोतहांहैं ३ मैकिमिजातिनातवधकरिहैं महाअजस
 कैसेसिरधरिहैं ४ तुच्छराजहितनिजपरिवारा मोतेकरिजादनसंधारा ५ तब
 मैबहुविधिताहिबुझाये गीताकरिउपदेससुनाये ६ प्रश्नयहीपारथहूकी
 न्यो तैसोतुममोसोकहिदीन्यो ७ जइचेतनकेसुहृदनियंता अरुआत्माजान
 हुमतिवंता ८ तातेसबहैरूपहमारा मोहितेउतपतिथितिसंधारा ९ गति
 वतनकीगतिमोहिजानो बसकरतनमहकालहिमानो १० गुननमाहमोहि
 प्रकृतिविचारो गुनोवस्तुमहगुननिरधारो ११ दोहा सकलप्रकृतिकारज
 नमैंप्रथमकार्जमोहिजानु सकलमहाननमहिमैंमहत्तत्वमोहिमानु १ चौ
 पाई सूक्ष्मवस्तुमहजीवपरेषो दुर्जयमहमोकोमनलेषो १ वेदपाठकन
 माहउदारा मोकोजानिलेहुकरतारा २ मंत्रनमहवपुप्रनवहमारा अक्षरम
 होहिजानुअकारा ३ छंदनमहगायत्रीजानो देवनमहवासवमोहिमा
 नो ४ वसुमहअहोहुतासविभासी आदित्यनमहविष्णुप्रकासी ५ शुभुअ-
 होंमैरुद्रनमाहो ब्रह्मर्षिनमहगुनभृगुकाहों ६ राजर्षिनमहमनुजवि-
 सारद देवर्षिनमहजानहुनारद ७ कामधेनुधेनुनमहजानो सिद्धनमा
 हि कपिलअनुमानो ८ षगनमाहमैंअहोंषगेसा प्रजापतिनमहक्षप्रजे
 सा ९ पितरनमहअर्यमाउचारो दैत्यनमहलादविचारो १० ऊधवसकलन
 क्षत्रनमाहों औषधिपतिससिगुनुमोहिकाहों ११ जक्षराक्षसनमाहिहमे
 सा मोकोजानेरहुधनेसा १२ दोहा मोहिगजेंद्रनमहगुनोऐरावतजेहिना
 म जलवासिनमहजानियेमोहिवरुनमतिधाम १ चौपाई तेजिनमहमैंभा
 उदराजा मोररूपमनुजनमहराजा १ उच्चैश्रवातुरंगनमाहों ऊधवतुमजा
 नहुमोहिकाहों २ धातुनमहसुवर्नवपुमेरो शासकमहजमकरहुनिवेरो
 ३ सर्पनमहवासुकीउचारो नागेंद्रनमहसेसविचारो ४ हेऊधववनजीव
 नमाहों जानहुतममृगेंद्रमोहिकाहों ५ आश्रममाहिजानुसन्यासा बरतन
 महमैंविप्रनिरासा ६ तीर्थनमैसुरधुनिममरूपा सरनमाहिगुनिसिंधुअनूपा
 ७ आयुधमाहिशरासनजानो धनुधरमहत्रिपुरारिबषानो ८ गिरिनिमा

हिमोहिगुनोसुमेरा गहननमहहिमगिरिबपुमेरा ९ पीपरलेहुतसुनमहमा
 नो लेहुजवाअन्ननमहजानी १० गुनोवसिष्ठपुरोहितमाही वैदविदनमह
 सुरगुरुकाही ११ चमूपतिनमहरूपहमारा ज्ञानहुतुमकृत्तिकाकुमारा १२
 दोहा करहिप्रवर्तनजेसदासप्रदायजगमाहि तिनमेचतुराननगुनोमेरो
 रूपसदाहि १ चौपाई ब्रम्हजज्ञमहजज्ञनमाही त्रैलोक्यहिंसनसबव्रत
 माही १ अनिलअनलजलवचनहुभाषहु सुचिकरमहपाचोमोहिमानहु
 २ आहुहुअंगअहेजेजोग कहैसमाधिमाहिबुधलोग ३ जीतनकोजेचहै
 सदाही विजेमंत्रमैहौतिनकाही ४ अहेजोज्ञानजोगबहुतेरो तिनमेआत्म
 ज्ञानवपुमेरो ५ आतिवादिजेशखकहावै तिनमेंमुनिविकल्पमोहिगावै
 ६ नारिनमेमैहौसतरूपा पुरुषनमेंमैहौमनुभूपा ७ जेतेमुनिहैंधर्मपराय
 न तेहिमेमोहिगुनिनरनारायन ८ सकलब्रम्हचारिनमहंप्यारे सनकादि
 कहैरूपहमारे ९ सकलधर्मनेधर्मप्रधानो सरनागतमेरोचपुजानो १० जे
 तनेहैजगमेंकल्याण मोरिसुरतिमोहिजानुसुजाना ११ गोप्यवस्तुजेजग
 महजानी तिनमेमैमौनहुप्रियबानी १२ दोहा जेतदंपतिजगतमेंतिनमेंमो
 हिबिधिमान संवत्सरमोहिजानियेकालनमेंमतिवान १ चौपाई सबरितुमें
 मेअहौवसंता मार्गशीर्षमासनमहसंता १ नक्षत्रनमहअभिजितजानो जु
 गमेमोहिसतजुगपहिचानो २ देवलअसितधीरनरमाही बुधमहव्यास
 जानुमोहिकाही ३ सुक्ताचारजज्ञानिकविनमह वासुदेवमैभगवाननमह ४
 भक्तनमेंतुमहमैसुजाना वारनमेंमैहौहनुमाना ५ विद्याधरनमाहमतिधा
 मा जानुमोहिसुदर्शननामा ६ पद्मरागमैरतननमाही कमलकोसहौसुं
 दराही ७ दनजातिनमेंकुसादिव्यमें गोष्ठतजानोहोमद्रव्यमें ८ जेधन
 हितबहुकरैउपादे तिनकोधनमोहिगुनसमुदाई ९ छलनमाहमोहिजु
 वाविचारो छमिनकेरिममछमाउचारो १० महीसतोगुनसात्विककेरो वोजि
 नवोजरूपहैमेरो ११ बलिनकेरबलमोकहजानो भक्तनकर्ममोहिअनुमानो
 १२ दोहा ॥ मत्स्यादिकऔतारदसतिनमहमहोप्रधान गंधर्वनमहजानुमो
 हिबिस्वावसुमतिवान १ चौपाई पूर्वचित्तमैअपसरमाही गिरिधिरतागु
 नियेमोहिकाही १ परागधगुनमोहिबिचारो रसमेमधुरसरूपहमारो २
 तेजिनमहसिषिमूरतिमेरो प्रभासजेससितारनकेरो ३ नभमेसब्दसरूप
 हमारो पवनहुमहमोहिपरसविचारो ४ जेब्रम्हन्यजगतमहजानो
 तिनमहबलिमोकहंपहिचानो ५ जेजगमहहैअनुपमवीर तिनमहमैअ

जुनहों धीरा ६ उत्पत्तिथितिलै भूतनकरी ऊधवजानहु मूरति मेरी ७ पदकी गति
 मोही कहं जानों वानी उक्ति मोहि पहि चानो ८ दं दीपागु विसर्ग मही हों ॥ क
 रकोली बोमही सही हों ९ इंद्रिउपस्थ मोद मोहि गुनिये त्वचा परसु मै हों अ
 बसुनिये १० दृगको देश बरसना स्वादू श्रुतिको श्रवन घ्राण अहलादू ११
 ये सब मो कहं करो विचार मै हों पंचभूत अहंकारा १२ दोहा जीव प्रकृति
 गुन मुक्ति जन ये सब मोर सरूप ज्ञान तत्व सांख्यादिस बमम वपु जानु अनू
 प १ चौपाई चित अरु अचित पदारथ जोई मम विन अहैन कहं कछु को
 ई १ जय पिधूरिक नामे गन तो जदपि न निज विभूति गनिसक तो २
 कोटि न अंड रचन करतू तो सकौ न गनि आपनो विभूतो ३ तेज विभौ श्री
 कीरति त्यागा लाज क्षमा बल ज्ञान विरागा ४ ये ऊधव जहं जहं तुम देषहु
 तहं तहं मोरि विभूति परेषहु ५ संखे पै यह कह्यो विभूतो मम संकल्प हि की करतू तो ६ क
 रहि वेद यहि भांति उचार औरहु सुनु कछु वचन हमारा ७ तन मन वचनहु इंद्रिन प्राणा
 मो कहं देहु समर्पि सुजाना ८ आवाग वन रहित तब न्है हो बसि वैकुंठ मोद बहु पै हो
 ९ जो नहि इंद्रि जीतत ज्ञानी ता सुदानत पवत मति पानी १० तन तै न क
 सि जात सब कैसे काचे घट जल रुकत न जैसे ११ ताते पै चि सकल थल तै
 मन मोम हृदे इलगाइ संत जन १२ दोहा यहि विधि जो मेरी करै प्रेम भ-
 क्ति मतिवान ऊधव सो संसार में पुनि नहि करै पयान १ इति सिद्धि श्रीम
 महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथ
 सिंह देवात्मज सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा बहादुर
 श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्र अधिकारि श्री रघुराज सिंह जू देव कृत श्रीमद्भागव
 ते आनंदाम्बुनिधौ एकादशस्कन्धेषोऽशस्तरंगः १६॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 दोहा हरि मुषते सुनि कैतहां हरि विभूति बहु भांति पुनि ऊधव बोलत भ
 योगिरा मोद अघिकाति १ उठवौ वाच दोहा प्रथम हि दिय जो धर्म उचा-
 री जाते उपजति भक्ति तिहारी १ जे जन हैं वरना श्रम धारी और बुद्धि पद
 मात्र संचारी २ जिनको जेहि विधि धर्म हि कीने होति रावरी भक्ति प्रवीने ३ सो
 अरविंद नेन करि दाया मोहि सुनाय देहु जदुराया ४ लै जदुनाथ हंस अवता
 रै जौ न धर्म भाष्यो करता रै ५ सो न धर्म अब कलि जुग माहीं करि हैं मनुज सबे
 को उनाहीं ६ किय उपदेश धर्म तुम जोई भूल्यो बहुत काल बस सोई ७ वकता-
 करतारक्षक धर्म तुम समदूजौ नहि सुभकर्मो ८ सभा विरंचिहु मे असना
 हों मूर्ति मान जहं वैद सदा हो ९ करता वकतारक्षनकारी धर्म न के तुम ही

गिरधारी १० ऐसे तुम जब महि कहं त्यागी जै हो निज लोकहि बड भागी ११ तब
 होई सत धर्म विना सा को करि हैं जुग माहि प्रकासा १२ दोहा ताते जौ ने धर्म ते उ
 पजति भक्ति तुम्हारि तौ न धर्म मो सों कहौ करि कै कृपा मुरारि १ चौपाई सुनि
 कै उद्वकी अस बानौ बोलत भे पुनिसारंग पानी २ श्री भगवानुवाच जनमंग
 ल प्रद प्रसन्न विहारो सुनौ धर्म वर्नाश्रम चारो ३ जन्महिते सब प्रजा कृतारथ
 होत भये करि जन्म जथारथ ४ ताते सत जुग को कृत नामा भाषत भै मुनि संम
 त धामा ५ रक्षो वेद तब प्रनव सरूपा चारि चरन वृष धर्म अनूपा ६ तेहि जुग
 महं करित पहि अपारा ध्यायो मोहि हंस अवतारा ७ तेज तभये विगत सब पा
 पा पाये नहि कबहुं सतापा ८ पुनि त्रेता महं वेद विभागा होत भये त्रैविधि
 बड भागा ९ तब हम धस्यो जज्ञ अवतारा साध्या सकल जज्ञ संसारा १०
 भये विप्र तब मुषते मेरे भये भुजाते स्त्रिघनेरे ११ ऊरु ते भै वैस्प अक्षुद्रा ॥
 भये चरन ते मेरे सुद्रा १२ दोहा विना कपट दुज देव की अरु गौवन को सेव
 जो न मिले संतोष तेहि सुद्र धर्म ये भेव १ चौपाई अनाचार नास्तिकता चोरी
 ठक हब करि बोब डिपोरी १ विना परोजन कलह ठानि बो कोहुं सो कबहुन
 सोल मानि बो २ काम क्रोध अरु लोभ चनेरो यह सुभाव चांडालन केरो ३
 सत्य अहिंसा और अचोरी और अकाम अक्रोध अपोरी ४ कै बो सब भूत न
 हित कारी लोभ रहित सब धर्म हि धारी ५ यह सब मनुजन के रुदारी साधा
 रन तुम धर्म विचारो ६ चरन धर्म यह कियो बषाना अब सुनु आसन धर्म सु
 जाना ७ संसकार गर्व हिते लै कै पुनि ब्रत बंधादिक को गहि कै ८ अति विनो
 त कै गुरु गृह जावै पढ़ै वेद जव गुरु बोलावै ९ अजिन मे पला दंड कमंडल अ
 रुकन लाक्षं माल प्रदमंगल १० अरु जज्ञोपवीत तन धारै राखै सीस वार को भा
 रे ११ धोवै दसन दंत बडुनाहीं बैठै नहि अरु नासन माहीं १२ दोहा भोजन म
 ज्जन हो मजप अरु मल मूत्र दुत्याग इन में मौन रहै अवसि ब्रम्ह चर्ज अतुरा
 ग १ चौपाई निसि वासर कुस को कर धरई नषरो महुन हि छेदन करई १॥
 करै न कबहुं रेत को पाता ब्रम्ह चर्ज ब्रत गहै विप्याता २ स्वपनादिक में जो
 कै जावै तौ सरिता में ज्जन करि आवै ३ करि कै प्राणायाम सुजाना गायत्री जप
 करै महाना ४ रेत पात अघ तोमि टिजावै औरहु सुनहु वेद जोगावै ५ अग्नि
 अर्क गो गुरु दुज काहीं आचार ज अरु सुरन सदाहीं ६ अरु वृद्धन कहं सहित प्र
 तीती उपजै कै पवित्र जग प्रीती ७ दोउ संध्यन मह मोन अतापा करै मंत्र गाय
 त्री जापा ८ गुरु को मोर रूप सति मानै कबहुं न ता सु करै अपमानै ९ मनुज

बुद्धिकरिताहिनदेषै सकलदेवमयगुरुकहंलेषै १० सांरुसबरेपुरमहजावे
 गुरुहितभिक्षामांगिलेआवे ११ गुरुकहंअरपैजोगुरुदेवे सोआपहुभक्षनक
 रिलेवे १२ दोहा गुरुसेवैकरिआपनोनीचोअनुसंधान गुरुसज्जासनजानिकै
 रहैनअतिनिनिग्रान १ चौपाई ॥ गुरुकोआसनसेजहुजाना निरपिहाथजो
 रैमतिवाना १ असआचरनकरतगुरुकेहू बसैब्रम्हचारीजुतनेहू २ करैनभो
 गविसालनिआसा जबलौंकरैगुरुग्रहवासा ३ जबलौंपढैनवेदउदंडा
 ब्रम्हचर्जव्रतधरैअषंडा ४ मुक्तिब्रम्हचारीजोचाहै ॥ तोयहिविधितेज =
 ननिबाहै ५ करैसमर्पनगुरुकहंदेहू मोहिगुनिगुरुपदकरैसनेहू ६ अग्निनि
 गुरुअरुआतमकाहीं मानैमेरोरूपसदाहीं ७ यहिविधिगुरुग्रहजनमबितावे
 विनअधब्रम्हतंजसोपावे ८ नारिनदेषबपरसबहांसी संभाषनछोडैमति
 रासी ९ रहैजेयेकैसंगनरनारी दूरिहुतेनलषैव्रतधारी १० आचमनहुअचा
 रअस्नाना संध्योपासनसीलमहाना ११ यहसबकरैसुजानअदेषी पापिनप
 रसैनाहिविसेषी १२ दोहा भोजनकरैअभक्षनहिपापिनसोनबताय यहो
 धर्मऔरहुनकोजोचहसुषसमुदाय १ चौपाई लषैमोहिसबभूतनमाहीं
 करैनमतनमनबचकाहीं १ यहिविधिजोकोउजनव्रतधारै सोपावकसम
 तेजपसारै २ मोरभक्तपावकअधजारै ॥ सोसुधवैममसदनसिधारै ३ पुनि
 जोब्रम्हचर्जतेकोई चहैग्रहस्तआश्रमेहोई ४ सोपुनिवेदनअर्थविचारी
 दैकैगुरुगुरुदक्षिनाभारी ५ गुरुसासनलैमज्जनकरई पुनिजोग्रहनिवासचि
 तधरई ६ करैग्रहस्ताश्रमजोआई मनसुचिचहैबसैवनजार्ई ७ अथवाच
 हैमुक्तिसुषरासी तौसबस्यागिहोइसंन्यासी ८ मेरोभक्तिहोइजोनाहीं तोय
 कआश्रमरहैसदाहीं ९ मोरप्रेममगनजोहोई तौजहंचहैरहैतहंसोई १० अ
 बबरनौंग्रहस्तकीरीतो सुनियेऊधनकरिअतिप्रीती ११ पढिगुरुग्रहनिबसे
 परमाहीं यहिविधिकरैविवाहतहांहीं १२ दोहा अपनेतेकमउमिरिजेहि
 होवैवरनसमान सुंदरसरलसुसीलिनीतिमव्याहैमतिमान १ चौपाई और
 होइतियकीजोआसा बरनक्रमहिव्याहैसहुलासा १ जज्ञवेदपढिबोअरुदा
 ना धर्मदुजातिनकेरप्रधाना २ वेदपढाउवलीबोदाना औरकराउबजज्ञन
 नाना ३ यहहैब्राम्हनहीकोधर्मा विप्रजीवकायहोसोकर्मा ४ नसैतेजतपज
 सलैदाना असजोमनहिकरैअनुमाना ५ वेदपढावैजज्ञकरावे यहिविधिनि
 जजीविकाचलावे ६ याहूमेजोदोषविचारै सिलाबोनिताकरैअहारै ७ जगसु
 षहेतविप्रवपुनाहीं तपव्रतहितदुजतनजगमाहीं ८ मरेअनंतकरतसुष

भोगू तातेतपहिकरैबुधलोगू ९ सिलाबीनिजीबिकाकराई तातेउरसंतोषहि
 भराई १० ताकोमननिमैलकैजातो मोपदमहप्रेमहिअधिकातो ११ ऐसेपुरुष
 भवनहूमाहो निवसिलहैमेरेपदकाहीं १२ दोहा दुषितविप्रजोदासमते
 हिजेकरहिंउधारतिनकोआपतितेअवसिमैदुजकरहुंउबार १ चौपाई जि
 मिजलबूडतबोहितपावै ताकोआसुसोकमिठिजावै १ तैसहिदीनपरायन
 जनको करहुंउधारबिलमनहिछनको २ भूपतिसुतसमप्रजनविचारैप्रजा
 सोकसबभौतिनिचारै ३ जोभूपतिकेउरदुषहोवै तोकरिमोरज्ञानतेहिषो
 वै ४ जिमिगजफँस्योगजेसउवारै तैसहिज्ञानसकलदुषदारै ५ होयबोर
 थारैध्रुवधीरा लषिनसकैगोब्राम्हनपीरा ६ ऐसेजो जगहोयभुवाला सोस
 बपापजारिततकाला ७ चढिकैभानुसमानबेमाना लहिकैवासवतैसनमा
 ना ८ मोपुरकोहठिकरतपयाना तहंपावतहैमोदमहाना ९ विप्रहिंजोवि
 पत्तिपरिजावै वैस्पदत्तिगहिकालबितावै १० अथवाछत्रितिसउबाहू
 षड्बांधिकैकरैनिबाहू ११ पैनहिकरैनीचसेवकाई नौचहिसेवतधर्मेन
 साई १२ दोहा जोछत्रीकोआपदाकर्मविचसपरिजाय वैस्पदतितोकरिसहालेइनिवा
 हचलाइ १ अथवाजीवहिषेलिसिकारै अथवाविप्रवेषकोधारै १ पैनहिकरैनीचसेव
 काई नौचहिसेवतधर्मेनसाई २ वैस्पदहिआपदजोपरिजावै सद्रदत्तिकरिका मचलावै
 ३ जोशूद्रहिविपत्तिपरिजाई करैजीविकागँथिचढाई ४ पैनिजजबविपत्तितेछूटै तब
 निजनिजसबधर्महिजुटै ५ पढिकैवेदहोमकरिषानी देवनकोपूजैसुषमानी ६ पूजैपि
 तरनस्वधाउचारो बलिदैभूतनकरैसुषारो ७ करितपेनपूजैरिषिकाहीं मनुजनकोआ
 न्नाहिकमाहीं ८ सबजोवनकोअंतरजामी मोकोजानतरहैअकामी ९ विनअधर्मजोप
 नमिलिजावै ताहीतेनिबोहचलावै १० तेहिधनतेमषकरैसदाहीं पालैपोषैभूसनका
 हीं ११ जद्यपिहोइकुटुंबहुगेहू नहिकुटुंबमहकरैसनेहू १२ दोहा भूलेमेरोभजननहि
 लहिसुषदुषमतिमान जगसुषसमसुषस्वर्गकोकरैअनितअनुमान १ चौपाई पुत्रद्वारा
 आदिकपरिवारा पथिकसंगसमकरैविचारा २ येसनबंधीदेहहिक्केदेहनसेनसिजा
 यघनेरे ३ नांदहिभरिजिमिस्वप्रविलोकै नांदतजेनहिसुपनहितोकै ४ यहिविधिक
 रिकैसुमतिविचारा अतिथसरिसनिजबसेअगारा ५ करैनकाहसोकबुमोहू करैनकाह
 पेहिकोहू ५ यहिविधिबसेजोकोउग्रहमाहीं ग्रहबंधनलागैतेहिनाहीं ६ करैनमध
 रिभक्तिहमारो पूजाकरैविभवअनुसारी ७ विभौजोगमपकरैअकामा अपैमोहिकर्मनिमति
 यामा ८ रहैपुरुषकोजबभरिजीवन तबभरघरमेरहैसुपितमन ९ अथवापुत्रभयेबनजा
 वै संन्यासीकैमोपदध्यावै १० यहिविधिकरैग्रहस्तजोकर्मा अवासेमुक्तिसोलह

तसुधर्मा ११ फंसोगेहकेफांसआलसी निजविततियसुतलषनलालसी १२॥
 दोहा कृपिनमंदमतिनारिबसमानतहमहुहमार मोरभजनकबहुनकिय
 भागतविषैअपार १ चौपाई कहतहायमातापितुमेरे बूढभयेनहिकामहि
 केरे १ कहतकोउवालकहैछोटो नातीअबैभयोनिहिमोठो २ मोहिविना
 इनकहंकोपालो मेरहिहौपरकोजजाली ३ ल्यायोव्याहिनर्दयहनारी ता
 कौकिमिसुधिदेहुविसारी ४ मेहीकुलमेंकरताअहहूँ इनकोतजिविराग
 किमिगहहूँ ५ मोहिविनकोअनेकउद्धिमकरि यहपरिवारपालिहैसुष
 भरि ६ मेरेमेरेसकलमरिजैहैं आयपरोसिहुनहिरंगवैहैं ७ यहिविधिप
 रोमोहकीफांसी दुषहुजानिनहिहोतनिरासी ८ मातपितासुतनारिम
 रोलषि रोवतहैजगमहअतिदुषचषि ९ तबहूसठैहोतनहिजाना मे
 हूमरिहौं इनहिसमाना १० सुषदुषहोमेअन्मबितावै मेरोपदकबहुनहिं
 व्यावै ११ जैसेसठबहुबसिग्रहमाहौं भोगविषैसुषनाहिअघाहौं १२ दो
 हा फंसोमोहकेफांसमेंमहामंदमतिलोग मरेअवसितेकरतहैंमहानरक
 दुषभोग १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादु
 रबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीम
 हाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंह
 जूदेवकृतेश्रीमद्भागवतेश्रानन्दाम्बुनिधौएकादशस्कन्धेससदसुत्तर
 गः १७॥ ॐ ॥ ७ ॥ दोहा॥ श्रीभगवानुवाच॥ वानप्रस्थकेधर्मसब
 अवमेंदेहुसुनाय तोजेपनकोआयुषाजबजनकीरहिजाय १ चौपाई तब
 सौपैपुत्रनकहंदारा अथवाजोनहिहोयकुमारा २ तोअपनेसंगलैकैना
 रो वनगवनेपंडितअविकारी ३ कंदमूलफलभोजनकरदू वल्कलवसन
 सरोरहिंधरदू ३ अथवात्रिनपत्रहुमृगचर्मा धारैतियजुतअवसिसुक
 र्मा ४ केसरोमनषवारहुराषै तनमलधोवननहिअभिलाषै ५ करैदारु
 कीनाहिमुषारी मज्जनकरैत्रिकालसुषारी ६ तनअरुपत्रबिछाड्विसा
 ला धरनीसैनकरैसबकाला ७ पंचअग्निग्रीषममैतापै तनआवरनक
 रैनहितापै ८ बर्षारितुजलधरजलधारा तनमहधारनकरैअपारा ९ सि
 सिरहुमाहिंजलासेपाहौं रहैकंठभरिसोजलमाहीं १० पकोकालअरुपाव
 ककेरो पायफलनअसवेदनिवेरो ११ कुटोउलूषलओरपषाना करै
 ताहिभोजनमतिवाना १२ दोहा कीलिजायजोदंतसोसोउबनवासीपादू
 भोजनहितनिजहाथसोलैअवैबनजादू १ चौपाई देसकालवलजान

नवारो करै न बासी कबहु अहारो १ कालविहित वनवस्तु न तेरे सुरपूजै करि
होमघनेरे २ मोहि पूजे नहि पसुन संचारी करै अग्नि होत्रे अविकारी ३ करै
दस अरु पूरन मासा करै वेद विद्वानुमासा ४ बहिविधित पकरि दुबल
होई पैत पकरै जन्म भरिसोई ५ यहि विधित पकरि मोहि अवराधै सोरि-
षिलोक लहत विन बाधै ६ रिषिलोक दुते फेरि सुजाना मेरे पुरको करन पया-
ना ७ ऐसो करि कलेसत पकाहो देत लगाय कामना माहो ८ नाते कोउ मू-
रुष है नाहीं कै जातोत पता सुवथाहो ९ करन करत तपज बवन वासी होइ
जराजर्जर मतिरासी १० ॥ करि न सकै तपको पत अंगा तवरंगि मेरे प्रेम हिरंगा ११
अग्नि होत्र पाव कउर राधै चिता बनाय करै तन पाधै १२ दोहा अथवा होइ
विराग अतित नहु सत्तिक बुहोइ तो पाव कउर धाई कै लोक अनित्य हि जोइ
१ चौपाई बान प्रस्थ को धर्म हित्यागी यहि विधि होवै जती विरागी २ मोहि पूजि
जस शास्त्र विधाना दैर तुजन सब वस्तु सुजाना ३ छोडि सकल जग सुष की-
आसा जगमहं विचरै सहित दुलासा ४ जो अस होत ताहि सुर आई करै विष
न बहु वेष बनाई ५ संन्यासी कहं देव विचारत हमहि निंदरि वैकुण्ठ सिंहा-
रन ६ जो पट पहिरन चहै न वीना पहिरे अचला अरु कोपीना ७ दंड कमंडल
गहै सदाहीं तजी वस्तु धारै कबुनाही ८ प्ररे जो आपति तौ मति धीरा धरै और
रखनै सरार ९ जती निरिषि अंगै पग धरई बसन छानि जल पाने हिकरई १० सत्य
पूत बोले सुष बानी मन प्रसन्न जे हिकरै सुजानी ११ मोन हि दंड अहं बानी को दंड अका-
पत नहि जानी को १२ प्राणायाम चित्त को दंडा यही जती को अहं विदंडा १३ दोहा तीन दंड
जो भरतन दिधरत बंस हो दंड ताको उद्धव जानिये जती परपावंड १ चौपाई चारि बरन मे-

१० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

भावे हाई २ गोपायत हिन तपाई पाए १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

हुं बैठे सुचिह्ने मौन लगाई ४ मांगै भोजन आय जो कोई भोजन करै ताहि दै सो
दे ५ नहि बाकी बिहान को राधै जग अकेल विचरै सुष राधै ६ इंद्र जीते आतम
रामो अपने में मानै सुष धामा ७ सम दरसी मन को हठि जीते रहै याकांतर हित
जग भीतै ८ मोम हकै प्रेम अरु भाऊ आसै बिमल सदा चित चाऊ ९ मोर हा
स जानै जिय काहीं मानै मोहि व्यापक सब माहीं १० इंद्रिन विषे भोगि ब्रह्म
न विषे त्यागि है मोक्ष अवंधन ११ यहि भांति तेजती सुजाना बंधन मोक्ष लपेक
रिचाना १२ दोहा इंद्रिन को आधीन करि करि भावना हनारि विचरै जग मे अति
मुदित विषे विनोद विसारि १ चौपाई जती के वलै भिक्षा हेतू जाय ग्राम पुरमह

मतिसेतू १ पुन्यदेसवनसरितनमाहीं विचरैजतीअकामसदाहीं २ बहुधा
वानप्रस्थतेमांगै तौममतामोहैदुतत्यागै ॥ ३ लषैअनित्यजगतसबकाला तजै
नेहदुहुलोकविसाला ४ मायाकाजजगतकहंजानी निजसरूपलपितजैविज्ञा
नी ५ अबसुनपरमहंसकीरोती जोसबतजिकियमोमहप्रीती ६ छोडिजग-
तभ्रमकरैविरागा करैज्ञानकरिममअनुरागा ७ चारिहुआभ्रमदेद्विहार्द
छोडैमनआसासमुदाई ८ बालकजडगोवृषभसमाना विचरैपरमहसम
तिमाना ९ वैकलसरिसबकैबहुबानी परमहंसमेरोजोप्यानी १० करैवेद
कर्मनिकछुनाहीं धरैपषंडनहीतनमाहीं ११ करैकबहुनहिहेतविवादा ग
हिकोहुपक्षकरैनहिवादा १२ दोहा सृषवादसोईअहैजामेममजसनाहि सो-
कबहुमुषनहिवदैरंगोप्रेमरंगमाहि १ चौपाई कोहुनहिडरैनहीडरवावै कटु
कवचनसबकेसहिजावै १ करैनकाहूकोअपमाना तनहितकरैनवैरविधाना
२ ऊधवमैव्यापकसबमाहीं जिमिबहुजलपात्रनससिछाहीं ३ बैरकियोजांका
हुसोज्ञानी तौमोसोदियवैरहिठानी ४ समैमाहिजोमिलैनभोजन सोनविषाद
करैअपनेमन ५ भोजनमिलैमोदनहिमानै मिलबनमिलबदैबबसजानै ६
पैभोजनहितकरैउपाई जातेनहिसरोरनसिजाई ७ तनकैरहेहोतहैज्ञाना ॥
तातेपावतमोसमहाना ८ अबवसनसज्जादिककोई अपनेतेमिलिजावैसो
ई ९ ताहीतेनिर्वाहचलावै तासुहेतनहिजतनलगावै १० मज्जनआचमनहु
अचारा औरहुजेहैनेमअपारा ११ परमहंसविधिसोनहिकरई निजमतिकेअ
नुसरअनुसरई १२ जैसेमैस्वतंत्रसबभांती लीलाकरतरहोदिनराती १३ दोहा
जातिसुरतितेहिरहंतनहिरद्योमेदिमैदेह जरीरज्जुजेहिविधिरहतितिमिरह
तोतेहिदेह १ चौपाई अबऔरहुकबुसुनुमतिमाना जेहिविरागभोनहिमम
ज्ञाना १ सोममपेमीगुरुदिगजाई लेहिभक्तिउपदेसमहाई २ जबलोंहोइ
नज्ञानविज्ञाना तबलगिसेवहिगुरुहिसुजाना ३ मोररूपमानैगुरुकाहीं
सेवनकरैप्रतीतिसदाहो ४ जाकोविषैभागनहिछूटो ज्ञानविरागमोहिन-
हिजूटो ५ तासुत्रिदंडपषंडउचारो धर्मकर्मतेहिदयाविचारो ६ सोमोकां-
अरुदेवनकाहीं सेवनकरैप्रतीतिसदाहो ७ महाअधर्मीविषैविलासी उ
मैलोकसोदियोविनासी ८ जीवअहिसासमतादोई भिक्षुकधर्मजानियेसो
ई ९ वनबासिनकोतपअरुजागा जानहुमुष्यधर्मबडभागा १० जीवनदया
जज्ञसुविधाना ग्रहीधर्मजुगजानुप्रधाना ११ सुनहुब्रम्हचारीकेधर्मा गुरु-
कोसेवनकरैसुकर्मा १२ दोहा ब्रम्हचर्जतपतोषव्रतजीवदयाआचारसक

लब्रह्मचारी धरमजानहु बुद्धिउदार १ चौपाई रितुमें नारिगमनजो ठानै ब्रह्म
चर्जयहग्रहिनबपानै १ यहीब्रह्मचारीको धर्मो जानुग्रहस्तनके प्रदसमो २ स
बकोमेरो भक्तिमहार्द जानहुमुष्पधर्मसुषदाई ३ यहिविधिकरिनिजधर्मम-
हाना भजैअनन्यमोहिमतिमाना ४ मोरभाउसबजियमेराधै सोममभक्तिमुधा
रसचाधै ५ यहोभातिते ऋषवपारे होहिंदासजगजीवहमारै ६ मैहैं सबलो
कनकरस्वामी उतपतिस्थितिलैकरबहुनामी ७ मोरिभक्तिजाकेहियहोईऊ
धवमिलतमोहिहैसोई ८ करिनिजधर्मअमलमनभयऊ मेरीशतिजानिजो
लयऊ ९ ज्ञानविज्ञानसहितसोप्रानो मोपुरगमनतद्रुतमतिपानी १० यहजो
वर्नआश्रमनिधर्मो ॥ कस्योअचारहुलक्षनकर्मा ११ मोरिभक्तिजुतजोयहक
रई सोविकुंठवसिअतिमुदभरई १२ दोहा यहपूख्योउद्धवजोमोहिसोस
बदियोबताय भक्तिधर्मजेहिभांतिकरिमोहिमिलतजनआय १ इतिसिद्धि
श्रीमन्महाराजधिराजश्रीमहाराजश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिं
हदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजधिराजश्रीमहाराजश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचं
द्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीमद्भागवतेआनन्दासुनि-
धौएकादशस्कन्धेअष्टादशस्तरंगः १८॥ १० ॥ ११ ॥ श्रीभगवानुवाच
दोहा शास्त्रजयारथअर्थजुतजानैजोनसुजान आतमअरुपरमात्मकोजा
हिहोयसतज्ञान १ चौपाई तर्ककरैशहैअनुसारा मायाकृतजानैसंसार
१ ज्ञानरूपसोजोवहिमानी तेहिअपैमोकोसुषपानो २ ज्ञानीकोमैपरमपि-
यारे मानतफलअरुफलदातारो ३ स्वर्गऔरअपवर्गहुकाहीं मोतैप्रियमा
नतकबुनाहीं ४ ज्ञानविज्ञानजुक्तजोप्रानो लेतविलक्षनसबतेमानी ५ ता
तेज्ञानीअतिप्रियमोको लक्ष्योज्ञानविनमोहिअवलोको ६ तपअरुतीरथज
पअरुज्ञाना करतनपावनज्ञानसमाना ७ ज्ञानभक्तिकेलेसहुकाहीं जप
तपतीरथपहुचतनाहीं ८ तातेमोहिगुनिजियउरवासी ज्ञानविज्ञानसहि
तमतिरासी ९ भक्तिभावतेभजियेमोहो अबनहोहुभवसागरछोहो १० ज्ञा
नविज्ञानजज्ञकरिपानी सबमपफलदायकमोहिमानी ११ लेहिसिद्धिमुनि
वहुनउदारा उतरिगयेभवसागरपार १२ दोहा जियमेउद्धवहैनहोत्रैजन्मा
दिविकारयेविकारहैननहिकेहोसोकरहुविचार १ चौपाई हैनहिआदिअंत
हनाहीं मधिमहगुनहुविकारहिकाहीं १ आदिमद्विअंतद्रुजोहोईआत्मानि
त्येकहैसबकोई २ सुनिमधुसूदनकीअसबानी उद्धवकस्योजोरिजुगपानी ३
उद्धवउवाच विरतिविज्ञानसहितजोज्ञाना करिविस्तरभापहुभगवाना ४॥

विधिसिवदुर्लभभक्तितिहारी मोसोपुनिप्रभुदेहुउचारी ५ जेभवसागरमा
 हपरेहैं त्रैतापनतेतपितपरेहैं ६ तुवपदछत्रसुधास्त्रवजोई ॥ तिनविनति
 नहिनरक्षकहोई ७ भवविलगिरेकालअहिकाटे तदपिबुद्धसुषठाट
 हिराटे ८ तिनकीवचनसुधारससींची विलतेलेहुहाथमहषींची ९ सुनि
 ऊधवकेवचनअतोले करुनाकरकरुनाकरिबाले १० श्रीभगवानुवाच स
 पाप्रस्तुतमजोयहकीन्हो सुनहुतासुइतिहासप्रवीनो ११ भारतजुहुभयोजेहि
 काला भयेनाससबबीरबिसाला १२ दोहा तबकुलनिधनविलोकिकैध
 र्मभूपदुषपाय सरसज्जाभीषमपरेतहोगयेजुतभाय १ चौपाई गयेहमहुतिन
 केसंगमाहों जुरेमुनीसअनेकतहाहों १ भीषमसोसादरतेहिकाला पूछतभेबहु
 धर्मभुवाला २ मुनिबहुधर्मधर्मनृपआछे मोक्षधर्मपूछतभेपाछे ३ मो
 क्षधर्मभीषमबहुभाषे नृपसोंकछुछिपायनहिराषे ४ सुनेभीषादेवहिमु
 षजोई ऊधवतुमसोंबरनहुसोई ५ अद्भुतभक्तिविज्ञानविरागा ज्ञानसहि
 तभाष्याबडभागा ६ प्रकृतिपुरुषमहतौअहंकारा पंचविषैदूद्रोइग्यारा
 ७ पंचभूतऔरहुगुनतीना अष्टाविंशतितत्त्वप्रवीना ८ इनमेंआतमयेक
 सरूपा यहीज्ञानिबोज्ञानअनूपा ९ मोहिजगअंतरजामिविचारै ममकलउ
 तपतिथितिसंघारै १० आदिअतअरुमद्धिहुमाहों सतसोईजोरहतसदाहों
 ११ तनतेदूजेतनमेंजाई विनहुसरौरसोइरहिजाई १२ यहीज्ञानिबोजानि
 विज्ञाना अबवरनहुवैराग्यविधाना १३ दोहा श्रुतिप्रत्यक्षइतिहासअरुचो
 थोहैंअनुमान इनमेंनिश्चैहोतनहिविनवेदांतनिदान १ होतयहीवेदां
 ततेतनतेविधिपरजत यहजगदुषदअनित्यहैकर्महिफलमतिवंत २ चौपा
 ई असविचारितेहिकरहिननेहू यहविरागगुनविनसंदेहू १ भक्तिजोगतो
 पहिलेगायो पैतुमसुननफेरिललचायो २ तातेपुनिकैदेहुसुनाई प्रथमसु
 नहुसाधनमनलाई ३ मेरीकथासुधामतिमाना श्रवनसप्रीतिकरैनितपा
 ना ४ कीर्तनकरैचरित्रहिमेरो पूजनकरैसप्रेमघनेरो ५ करैपाठपूजोकेअं
 ता रामायनभागवतौलसंता ६ सादरसेवनकरैहमारा अरुप्रनामसाष्टांग
 उदारा ७ मोतेअधिकमोरहासनकी पूजाकरैविनावचनकी ८ सबजीवन
 महमोकहदेखै मोतेअधिकभक्तममलेषै ९ ममहितकरैलौकिकहुकर्म
 सहजैकहैनामसुभधर्म १० मनकोमोपददेइलगाई कामकर्मसबदेइवि
 हाई ११ मेरेहितषहुधनहुलगावै मोहिनिवेदभोजननितषावै १२ दोहा
 ममलीलामहसुमतिनितकरैप्रमोदअनेक मोरविरोधीहोइजोतेहितन

तकैनेनेक १ चौपाई जपतपव्रतमषनेमहुसाना ममप्रसादहितकरैसुजा
ना १ ऐसो धर्मकरैजोकोई आतममोहिनिबैदेजोई २ ताहिहोतिहठिभक्तिह
मारी सकलमनोरथपूरनहारी ३ पुनिकछुताहिरहतनाहिबाकी भैमिततोसु
धिछोडिरमाकी ४ धारिसतोगुनकरिसमताई जोमोमेमनदेइलगार्ड ५ ताहि
विभोअरुधर्ममहाना भैबकसों वैराग्यविज्ञाना ६ जोमोहिछोडिविषैरसभोगे
कबहुनयेहिछूटतभवरोगे ७ देखिपरतसिगरोविपरीती होतअधर्महिमा
हप्रतीती ८ ऊधवधर्मजानियेसोई जातेंमोरभक्तहियहोई ९ मेरोरावब
सबयलभाना सषाजानुसोईविज्ञाना १० करैजोविषैभोगकरत्यागा ताकों
जानहुविमलविरागा ११ अणिमादिकसिधिमिलिबैजोई अहोमहाए=
स्वर्गहिसोई १२ ॥ दोहा सुनतरुकिनीरमनकेवचनअवनसुषषानि॥
पुनिपूछ्योऊधवसुमतिजोरिजलजजुगपानि १ उडुबौवाच चौपाई के
विधिकेजमनेमकहावैं केहि कोसमअरुदमकविगावैं १ कौनतितिक्षाअ
हैमुरारी कौनधीरतादेहुउचारी २ कौनदानतपकौनसरता कौनसत्त
रिनकौनकूरता ३ कौनत्यागअरुकाप्रियधनहु कहमषकहांदक्षिनाभ
नहु ४ कौनपुरुषकोबलभगवाना कौनविमौकालाभमहाना ५ काविद्या
काहैप्रभुलान् काश्रीकासुषदुषजबुरान् ६ कोपंडितकोमरुधैअहई को
नकुपथकेहिसुपथहिकहई ७ कहाँस्वर्गकानरकमहाना कौनबंधुका
अहैमकाना ८ कौनदरिद्रकोधनमाना कौनरुपिनकोहईसबषाना ९
येतेप्रसन्नऔरविपरीती मोसोबरनहुकरिअतिप्रीती १० ऊधवप्रसन्नसुनत
सुषदाईउत्तरदेनलगेजदुराई ११ श्रीभगवानुवाच सषाअहितासत्यअ=
चौरी लाजअसंगधनधरवनजोरी १२ दोहा ब्रम्हर्चनअरुमौनताआस्तिक
ताअरुधीर क्छमाअभैयेहादसोजमजानहुमतिधीर १ चौपाई जपतपअह
होमअचारा अतिथनकोकरिबोसतकारा १ तीथौटनअरुपरउपकारा
गुरुसेवनसंतोषअपारा २ मनकोनिर्मलकरवसुजाना यहादसकविनेम
बषाना ३ प्रवृत्तिनिवृत्तिहूकेअधिकारी येजमनेमसबैसुषकारी ४ अति
सैमोमहबुद्धिलगावै ऊधवसोईसमकहावै ५ इंद्रिनकोअपनेबसरा
धै ताकोदमश्रुतिशास्त्रहुभाषे सषाकठिनसहिबोदुषनाना ताहितितिक्षा=
कहतसुजाना ७ रसनाऔरकामसुपजीतब श्रीसजताहिकहतहैकबिसब ८
करैनेकोहुप्रानिनकहंपीरा परमदानतेहिकहमतिधीरा ९ करबसकलभो
गनकहंत्यागा यहैकहावततपबडभागा १० त्यागबअपनोकुटिलसुभा

ऊय है सरता कह कविराऊ ११ मोक है सब यल देष बपारे यही सत्य कविसक
लउचारे १२ दोहा ससमनो हरवचन जोरित कहवावै सोई बैर अकाजहि कोक
रबय ही कूरता होय १ चौपाई त्याग बकर्म कर बअभिमाना ताको सोच कहत
मतिमाना १ ळैबो नहि धर्महि फल आसी ताहि त्यागि भाषत नति रासी २ धर्म
हि प्रिय है धन सब काला सषाम ही हो जाग विसाला ३ करि बो जान भक्ति उप
देसा यही दक्षिना गुनहु हमेसा ४ सब ते बल है यह बल भारी पानायामहि क
रै सुषारी ५ ज्ञानादिक षटगुन जे मेरे तेई हैं ऐस्वर्ज धनेरे ६ होय जाहि ममभ
क्तिमहार्द याते अधिक नलाभ देषाई ७ तज बतियहि सुरमानुष भाना ॥ वि
याय ही जानु मतिमाना ८ नीच कर्म मह होय अप्रीती यही लाज की जान हुरी
ती ९ सब मे कर बअचाह सदाहीं यही कहत है कवि श्रीकाहीं १० सुष दुष
समनहि मान बजोई यह सुष ते सुष और न होई ११ निरत विषे सुष रह बस
दाही यह दुष ते दूजो दुष नाहीं १२ दोहा बंध मोक्ष को जान तो सोई पडित म
तिमान मूरुष सोई कहावतोजाके तन अभिमान १ चौपाई मेरी भक्ति मार्ग
है जोई ऊधव सुपथ जानिये सोई १ मेरी भक्ति विमुष है जावै सोई कुपथ कु
रीत कहावै २ उदै सतो गुन की मनमाहीं कहत स्वर्ग कवि जन तेहि काहीं ३
जबै तमोगुन हिय अधिका ना सोई कहावत नरक महाना ४ गुरु सम वं
धु दुतिय जग नाहीं सषामोर वपु गुनु गुरु काहीं ५ जो जग मे यह मनुज सरीरा
सोई ग्रह जानहु मति धीरा ६ जाके गुन मह सब जन रावो सोई धनी जगत
मह साचो ७ जो नहि तोष करै जग माहीं कहत हलि द्री कवि तेहि काहीं ८
जोई दिन को लियो न जीती सोई कृपिन भरत भव भीती ९ रंग्यो विषे सुष मह
नहि जोई ईस समर्थ कहावत सोई १० करै जो कोई गुन मह संगी सोई जा
नहु विपरीति प्रसंगा ११ उद्धव प्रश्न कि भे तुम जे ते भै उत्तर दीन्हो सब ते ते
१२ दोहा लक्षन ते गुन दोष के बहुत कहते काह दोष दोष गुन देषि बोगुन
नलष बतेहि काह १ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाव
हादुर बांधवेश श्रीविश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहा
राजा श्रीराजावहादुर श्रीकृष्ण चंद्र कृपा पात्राधिकारि श्रीरघुराज सिंह जूदेव
कृते श्रीमद्भागवत आनन्दानुनिधौ येकादशस्कन्धे एकोनविंशस्तरंगः ॥
१९॥ ॥ १९ ॥ दोहा उत्तर सुनिसब प्रश्न के ऊधव बुद्धि सुबुद्धि बोलत
भो कर जोरि कै ज्ञान विज्ञान प्रबुद्धि १ उद्धव वाच चौपाई विधि निषेध तुवसा
सन वेदा ॥ ता सुप्रथम अस कियो विभेदा १ जो विधिकरै पुन्य फल होवै करै नि

पिद्वपापसोजोवै २ अबगुनदोषनदेषनकहेऊ तातेमोहिसंदेहअतिभय
 ऊ ३ बर्नआश्रमहुचारिउचारे ऊचनीचहैजातिअपारे ४ द्रव्यदेसबयकाल
 हुआदिक कसोस्वर्गनरकहुमरजादिक ५ विनगुनदोषलषेजवुराई विधिन
 षधजोतुमदियेगाई ६ तामेकेहिविधिहोइविस्वासा विनविस्वासकिमिलहै
 हुलासा ७ पितरदेवअरुमनुजनकेरो तुवभाषितश्रुतिनेननिवेरो ८ विना
 वेदस्वर्गहुअपवर्गो जानिपरतनहिदुषसुषवर्गो ९ साधनसाध्यपरतन
 हिजानी तातेसंकाभोहिमहानी १० जानेविनगुनदोषनकाहीं किमिकल्या
 नहोतजगमाहीं ११ जानिपरतगुनदोषदेवते पुन्यपापहैयहीभेदते १२ दो
 हा यहसंकाअबमिटतिनहि सोतुमदेहुमिदय सुनिउडवकेवचनअसपु-
 निबोलेजदुराय १ श्रीभगवानुवाच चौपाई॥ करनमनुष्यनकोकल्याना ती
 निजोगभैकियोबपाना २ कर्मज्ञानअरुभक्तिहुजोगू सोजानहिसिगरेमुनिलो
 गू २ पावनकोकल्यानसदाहो चौथउपायअहैकबुनाहो ३ देहिकर्मफल
 सकलविहाई तिनकोज्ञानजोगसुषदाई ४ चहहिकर्मफलजेजनभारी ति
 नकोकर्मजोगसुषकारी ५ कोनिहुभाग्यउदैभारी भईकथारुचिसुननहभारी
 ६ भक्तिजोगतेहिप्रदकल्याना जदपिनभयोविरागविज्ञाना ७ तबलोकैकर्मव
 डभागा जबलौहियेनहोयविरागा ८ तबहोलोविरागसुषकारी जबलगिरुचि
 नहिकयाहमारी ९ जोनिजधर्मनिरतमतिधामा कौकर्मजनसदाअकामा १०
 सोनहिस्वर्गनरककहुंजावै जोनपापमहचिचलगावै ११ यहीलोकमहरहिबह
 देह तजिअपसुचिद्वैधर्मसनेहू १२ पायाविसुहुज्ञानमतिमाना लहतअनुग्र
 हमोरमहाना १३ दोहा भक्तिमोहिजबलहतहैउपजतजबअनुराग तबभेरेपर
 कोअवसिगमनकरतबडभाग १ चौपाई स्वर्गदुऔरनरककेबासी रहतम
 नुजजन्महिकेआसी १ भक्तिज्ञानसाधकमतिधीरा जानहुयेकहिमनुजसरी
 रा २ सुरदुर्लभमेरोपदप्रेमाजोहैअतिछेमहुकरछेमा ३ जसजनचहतनरकक
 हनाहीं तसबुधचहैनस्वर्गहुकाहीं ४ यहलोकमहकौननेहू अतिअभिमान
 होतयहदेहू ५ भूतिजाततातेसबज्ञाना विषैभोगमहरहतलोभाना ६ तातेन
 हिक्कैमनुजसरीरा जानैमृत्युनिकटमतिधीरा ७ जबलौयहतननाहिनसाई त
 बलौमोक्षहिकौउपाई ८ जिमितरुवरमहकियेअगारा तेहिकाटैकोइधारिकु
 वारा ९ जबलौतरुहकाटिनडारै तबलौपक्षीअनतसिधारै १० तबहीतोसुष
 लहतमहाना नहिकलेसकोलहतनिदाना ११ ऐसहितनकीआसुपकाही निसि
 बासरनितकाटतजाहीं १२ दोहा तातेतनकोनेहतनिभवसागरहिडेराय तजिहु

संगलहिभक्तिमम अपनोलेयबनाय १ चौपाई ॥ नरकस्वर्गअपवर्गहुकेने ॥
साधनमनुजसरीरनिवेरो १ अतिदुर्लभमिलिवोपुनियाको देवहुलहनचहत
हठियाको २ भौसागरकोवोहितजानो ताकोगुरनाविकअनुमानो ३ ममप्रेरि
तलहिभक्तिबयारी यहैपारपहुचावनिहारी ४ औसीनरतननावहिपाई ॥
जोभवसागरनहितारिजाई ५ तेहिंसमपूरुषकोजगमाहीं गुनुआतमघाती
तेहिकाहीं ६ जोकर्मनिजनिदुषदाई तौचिरक्तआसुहिद्वैजाई ७ इंद्रोजी
तिअचलमनकरिकै मोहिलगावैदिठताधरिकै ८ तबहुंजोकरैचित्तचप
साई तबकछुविषयहुदेहुलगाई ९ क्रमक्रमसोतेहिवसकरिलेई बस-
हिभयेपुनिजाननदेई १० मनकोकरैनकबहुंविस्वास् दगादारजानैनिज
पासू ११ भलोभातिजबमनबसहोई तबपावतअनंदअतिसोई १२ दोहा
मनकोकरबअचंचलोपरमयोगयहजान ताकोक्रमक्रमसोंकरैअपनेव
समतिमान १ चौपाई बिगरोतुरंगजोनमुहजोरा तजिमगगमनतऔरहुठोरा
१ ताकोकछुबढायमुरकावै तौतुरंगअपनेबसआवै २ ऐसहिविषैचपल
मनजोई निकसिजातहैबरबससोई ३ कछुकछुविषैभोगतेहिदेकै क्रमक्र
मसोअपनेबसकैकै ४ मोपदमहंपुनिदेहुलगाई तौमनअवसिअचलद्वैजा
ई ५ जोममपदमहमननहिलागै तौयहभातिकरैबडभागै ६ प्रथमप्रकृति
तेजगप्रगटाई पुनिप्रकृतिहिमहदेहिलगाई ७ जबलौअचलनमनद्वैजावै
तबलौयहोकरतरहिजावै ८ जाकोमनतेंभयोविरागा पैमनअचलनभोब
डभागै ९ तौहठिकरैजोगुरुउपदेसै तौमनहोवैअचलहमेसै ॥ १० ॥ कहेंज
मादिजोगपथजेते ज्ञानविज्ञानऔरहैंतेते ११ औरकरैममध्यानहुपूजनतौ
बसद्वैसुमिरतमोहिकोमन १२ दोहा जोप्रमादबसकबहुंकछुनिदिकर्म-
द्वैजाय तौअधज्ञानहितेजरतकरतनऔरउपाय १ चौपाई निजनिजधर्म-
हिप्रीतिप्रतीती सोउपायनासतिअधभीती १ जानौभक्तनकोमतिमाना औ
रनाप्रायश्चित्तविधाना २ अधनासनहितकियोजोकर्मा सोईताकोलगेअध
र्मा ३ सुनतप्रीतिमैकथाहमारी दियोसकलसुखभोगबिसारी ४ सकलकर्म
जान्योदुषदाई पैनतिनहिजोसकतविहाई ५ तौकरिमोहिमहद्रिढविस्वा-
सू करैभक्तिकारिप्रीतिप्रकासू ६ विषैभोगनिंदतमनमाहीं क्रमक्रमतेत्याग
ततिनकाहीं ७ भोगतविषैमोहिजोभजतो सोऊपुनिभवनिधिनहिब्रज-
तो ८ भक्तिजोगतेंवारहिवारा भजतमोहिजोभक्तहमारा ९ ताकेहियविसेधि
मैआऊं विषैवासनासकलनसाऊं १० छूटिजाइसबजियकोगांठो सिगरी

संसेदेहुउकाठी ११ कामकर्मवैजावहिछीना निरषतमोहिहियजबहिप्रबो
ना १२ दोहा मोरभक्तजसभक्ततेतुरतभिलतमोहिकाहिं तौसोज्ञानविरागते
मोकोपावतनाहि १ चौपाई ॥ धर्मकर्मकरिजोफलपावै तपहुदानतेजोमिलिजा
वै १ तीर्थगमनतेनेमव्रतादिक जोफलपावतहैश्रुतिनादिक २ जोफल
पावतकिहेविरागा ज्ञानहुतेजोफलबडभागा ३ येफलसकलसषाअन
यास् मक्तिहितेपावतममदास् ४ स्वर्गऔरअपवर्गविकुठा चहतभ-
क्तिजोबुद्धिअकुठा ५ तौदुर्लभकछुहैतेहिनाहीं यहसिद्धांतगुनौमनमा
हौं ६ मोरभक्तसज्जनमतिधीरा येकांतीनासकभवपौरा ७ तिनकोजदपिमु-
क्तिहमदेहौं तदपिभक्ततजिमुक्तिनलेहौ ८ सबफलतजबपरमक-
ल्याना यातैंअधिकधर्मनहिआना ९ जाकेहोतनकछुफलआसा सोई
भक्तिहहतममदासा १० येकांतीजभक्तहमारे समदरसीहैंसाधुउदारे ११ प्र-
कृतिहुपरममरूपमिलापी तिनगुनदोषहोतनहिपापी १२ दोहा यह
पथमेरेमुषकथितचलैजोकोऊसुजान रूपजानिममसोलहतममपुरमोदम
हान १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांध
वेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
राजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृते-
श्रीमद्भागवतेआनन्दास्वुनिघौएकादशस्कन्धेविंशस्तरंमः २० ॥ ॥ ॥
श्रीभगवानुवाच दोहा गुनदोषनकेप्रश्नजोतुमकोझोमतिमान सोतुम-
सौंविस्तरसहितअबमेकरोबषान १ चौपाई ॥ कर्मज्ञानभक्तिहुसुषदाई
यहममभाषितपंथविहार्द १ तुच्छविषैभोगतसुषजोई परतअहोभवसा
गरसोई २ निजनिजअधिकारनमहप्रीती सोगुनहैअसकरहुप्रतीती ३ जेनिजनिज
अधिकारविहार्द औरनमहमनदेइलगाई ४ सोइविपरीतिजानियेदोषू यहीदोषगु-
नगुनहुअदोषू ५ पंचभूतकरिकैअनुमाना जदपिबस्तुसबअहैसमाना ६ सुइअसु-
दहुतेहिमहजानी तजैअसुदुगहैसुधजानी ७ धर्मऔरव्योहारहिहेतू तननिर्बाहहे
तुमतिसेतू ८ यहजोतुमसौंकोझोअचारा सोसकामहितजानुउदारा ९ पंचभूतकृततन
निर्माणा त्रिनतेविधिपर्जतसमाना १० आतमहूसमानसबमाही जीवनधर्म
निजाननकाहीं ११ विधिअनेककियजातिहुनामा यहितेसिद्धिहोतसबका
मा १२ दोहा ऐसकालफलवस्तुकेद्वैगुनदोषविधान जातेगुनेस्वतंत्रनहि
कोऊज्ञानअज्ञान १ चौपाई जौनदेसमेंनहिमृगकारो तौनदेसअतिअसुचि
विचारो २ ब्राम्हनभक्तजहानहिकोऊ देसअसुदुजानियेसोऊ २ स्यामहुमृ

गपैजहँनहिंसाधू तौनहुदेसअसुद्धअगाधू ३ मगधदेसअरुअगदुबंग
 हुजनिअसुद्धहिऔरकलिंगहु ४ कीकठदेसअसुद्धअपारा तौनसौननद
 दक्षिनपारा ५ जेहऊपरजहंजमननेवास भूमिअसुद्धजानियेतासुद्धअ
 वसुनुकालअसुचिसुचिताता कैसुतंत्रसुधकालप्रभाता ७ जुगजामहिभ
 रिकरैसुकर्मा पितरकर्मअपरान्हसुधर्मा ८ द्रव्यसुद्धसोदकालसुजाना ॥
 नबेमिलैतबकीजेदाना ९ अबसुनियेअसुद्धजो काला जामेहोतनधर्मवि
 साला १० सोवरसुद्धकअसुचिसदाहों तिनमेंजागजोगतपनाहीं ११ द्रव्यजहों
 मिलतीनहिंजोई नानाजहोंउपद्रवहोई १२ दोहा तौनकालकोजानियेअहे
 असुद्धविसेषि धर्मकर्मनहिंकीजियेऐसोकालपरेषि १ चौपाई सुद्धअसुद्ध
 द्रव्यअवसुनहु भनतवेदजसतसमैभनहु १ परसिमलादिअसुचिजोहोई
 तनवसनादिसिद्धिजलधोई २ भैसंकाकबुवस्तुनमाहीं विप्रवचनतेसुद्धसदा
 हों ३ कुसुमादिकसुचिहैजलसीचे संधेजोगनदेवनगीचे ४ दृष्टिअकालके
 रजल दसदिनरहतअपावनसोई ५ कालकेरबरषाजलजानी असुचिती
 निदिनलीजैजानी ६ थोरोजलपरसतचंडाला होतअपावनहैततकाला ७ हो
 इबहुतजलजहंसुनुताता यापिहुपरसतनाहिनसाता ८ जाकेहोइबहुतधन
 धाना ताकोअंसव्योहारबषाना ९ ग्रहनपरेकोपाकअनाजू राषेनहिंभोजन
 केकाजू १० जाहिमिलैनहिंपुनिकेभोजन सोतेहिषायजायनहिषोजन ११ परघ
 रकोसूतककोअन्ना पायनहोजोधनसंपन्ना १२ दोहा सोवरसूतकअसुचि
 तालगतसुनेतेतात पैसोवरलागतनहींदसदिनकेउपरांत १ चौपाई वस
 नमलो नधनीनहिंधारै जोहैनिधनसोनविचारै १ गुनअरुदोषहुयहजगमा
 ही बालबुद्धरोगीकोंनाहीं २ आतपतैंअरुमारुततैंरे सुद्धहोतहैअन्नधने
 रै ३ जलतेअरुछीलेतेदारु होतसुद्धयहकरौविचारु ४ सुद्धहोतगजदंतपु
 राना वंसविमुद्धवारितेजाना ५ अगिनिपकेतेसबरसताता जानहुसुद्धहोत
 अवसाता ६ सुद्धहोतजलधोयेचर्मा धानुमृत्तिकातेसुभकर्मा ७ जातेजौनसु
 द्दहैजाई सोईतासुसुद्धतागाई ८ संसकारमज्जनतपदाना औरअवस्था
 बीजेसुजाना ९ संधोपासनआदिकतेरे होतसरोरसुद्धसबकेरे १० सुद्धउपाय
 मुष्यसुनुजोई सुमिरतमोहिसपदसुचिहोई ११ मंत्रनकोजानियो प्रकारा य
 हीमंत्रकीसुद्धउदारा १२ कर्मसुद्धतबहींहठिहोई करिकैमोहिअरपैजोको
 ई १३ दोहा कर्तामंत्रहुद्रव्यअरुदेसकालअरुर्म होतजासुषटसुद्धयेतासु
 सुद्धहैधर्म १ चौपाई जाकेसुधिनहिषदौपदारथ ताकोजानहुधर्मअकारथ

१ कहूं दोषगुण कहूं गुण दोष ताको ऐसो करहु समोषू २ जद्यपि मज्जन धर्म
 महाना पेरोगी कहं नहि मतिमाना ३ जद्यपि दानहु जे बअजोगू पै न दरिद्रिहि
 वेदनियोगू ४ जद्यपि अनुचित कुल करित्यागा पै न दोष जेहि होत विरागा ५
 बोल बअसति अजोग सदहीं पै दुज धेनु हेत अघनाही ६ ऐसहि औरहु लेहु
 विचारी कहूं गुण दोष दोष गुणकारी ७ जौन कर्म जाको है जोगू सो तेहि त्याग
 बअहै अजोगू ८ पतित नमदिरा पिये न पापा दुज को अति सैकार कतापा ९
 जति न दोष है जग कर संग नाहि अहस्त न दोष प्रसंगा १० जै सोष डो सोई गि
 रिजा वै धरि न परो तेहि को न गिरा वै ११ क्रम क्रम मलिन कर्म कहं छोडै क्रम क्र
 म सो सत धर्म हि ओडै १२ यही धर्म मनु जन सुषरासी दैल काम भय मोह विना
 सी १३ दोहा चहतरहत जो विषै सुषता सुताहि मेराग ताते उपजत काम सु
 ष दुष दायक बड भाग १ चौपाई होत काम ते को धअपारा तेहि ते प्रगटत क
 ल हउ दारा १ मिटत कल हते सकल विवेक बुद्धि प्रभाव रहत नहि नेक २ बु
 द्धि गये करतो बड पापा ताते लहत नरक सतापा ३ बुद्धि बिना आपनो परायो
 जानि परत नहि जो श्रुति गायो ४ जाको बुद्धि अष्ट भैवाता तरु समान जानहु तेहि
 गाता ५ सांस लेत भस्वाक समाना उपजत कबहु न ज्ञान विज्ञाना ६ प्रवृत्ति
 कर्म करि स्वर्गहि जा वै वेद पुरान शास्त्र जोगा वै ७ ताको तात पर्जे मै भनहु सो
 तुम सावधान है सुनहु ८ विषइन स्वर्ग विनोद देषाई प्रवृत्ति कर्म मह देत ल
 गार्द ९ क्रम क्रम ते तेहु कां ह छोडा वै निदति मार्ग मह ताहि लगाना वै १० जै सेपि
 तुमुत कहं लषिरोगू नीम पवावन करत प्रयोगू १० तेहि पहिले दर सायमिठा
 र्द ताहि नीम पुनि देत पचाई १२ दोहा तासु मिठाई फल नही फल है रोग विना
 स ऐसहि स्वर्ग न वेद मतति न मत मुक्ति विलास १ चौपाई मित्र विषै सुष अ
 रु परिवारा येजिय को दायक दुष भार २ इनमें प्रथम हिते संसारी फँसो रह
 त मम सुरति बिसारी ३ वेद वचन में करि विस्वासा उभै लोक को चहत सुपा
 सा ३ तिन को स्वर्ग विषै सुष भोगू किमि करि है सब वेदनियोगू ४ जौन कर्म क
 रिजिय बडु बारा आवत जातरहत संसारा ५ वेद चहत जिय मुक्ति ह मेसा वेद
 करत नहि सो उपदेसा ६ तात पर्जे यह वेदन केरो नहि जानत मति मंद घनेरो
 ७ करै कर्म कांडी बडु कर्मा चहत तुच्छ सुषत जिम मधर्मा ८ स्वर्गहि को भापै
 पुर पारथ नहि जानत श्रुति अर्थ जथारथ ९ व्यासादिक जे वेद विज्ञाता वेद अर्थ
 अस कहत न ताता १० लोभी कामी कृपिन कुचाली जे जन रहत सदा जंजाली ॥
 ११ तेकरि कर्म स्वर्ग हडि जाहीं जानत परमारथ कबुनाहीं १२ दोहा होम कर्म नो

हितरहै करै सर्वदा जाग मोरलोक जानत नही घेर रहत अभाग १ चौपाई जब
 भरजिय तरहै जगमाहीं तब भरिसहै धूमदुषकाहीं १ मरि कै करि अपसरा विहारा
 गिरै आयमा होस सारा २ दिखवासी उतपति करेनासी ॥ सिगरे जगको येक विला
 सी ३ ते ऐसो मोको नहि जानै भरे रहत कर्महि अभिमाने ४ मषते अधिक कछू
 नहि जानै पोषत सदा आपने प्राने ५ होम धूम लगि आपिनमाही फूटि हियो उप
 रै की जाहीं ६ होत न कबहु मोर अनुरागी जज्ञकर्म महनिरत अभागि ७ निरहै
 पसुमारहि मषमाहीं तेजब मरि जमलोकहि जाहीं ८ तब तिनके तनको पसु
 तेई मारत पातसो गमहरेई ९ लिषो वेदहि सनमषमाहीं हिंसा तात पर्जे तेहि
 नाहीं १० हिंसा वेद छोडावन चाहै जाज्ञक नहि जानत तेहि काहै ११ मारि पसुन
 कहै देवन पूजे याते अधिक नमानत दूजे १२ दोहा बहुत कर्मकांडी कुमति
 ऐसै यह जगमाहि स्वर्ग सुषै अभिलाष मन मारि पसुन कहैं पाहि १ चौपाई ॥ आ
 मिषाहि जज्ञके व्याज तिनको सिद्ध कबहु नहि काजू १ भूतन भैरव और भवा
 नी पूजहि हनि कै छाग अज्ञानी २ मानहि अपने कहैं बड भागी तेषल पूरनर
 कके भागी ३ स्वपन सरिस तुम जानहु स्वर्ग सुनै भैरको सो सुषवर्गी ४ तौ न स्व
 र्गोहित धनहि लगार्दे करहि जग्य सहि दुषसमुदाई ५ जैसे आपवधन के हेत
 पनहि पताल प्रजंत अचेत ६ सहिक लेस करि जज्ञमहार्दे देत ताहि महदेह
 बिताई ७ मरे सुद्रस्वर्गहि कहैं पावे पुंन्य छीनवै पुनि महि आवै ८ कै गै कब
 हु विघन जो जागा तौ स्वर्ग हुनहिल है अभाग ९ जैसे बनि कजे रिधन भूरी ॥ च
 दिजहा जग मन्यो बहुदूरी १० बूडि गर्दमधिसिंधु जहाजा नस्यो घरहु को धनहु
 दराजा ११ ऐसहि कर्मकांडके कर्ता विघन पाइ होत दुषभर्ता १२ दोहा तमोगु
 नी जे जन अहैं पूजै तामस देव रजोगुनी जन हठि करै रजोगुनी सुरसेव १ चौपाई
 सतोगुनी जन करि मनकामा पूजहि इंद्रादिक नललामा २ जसतिन को पूजहि
 मनलार्दे तसनहि मोहि पूजै सुषछार्दे ३ जाज्ञक असमानहि मनमाहीं करि कै
 जगमहजज्ञनकाहीं ४ जाइ स्वर्गमहलषिसुषसारा करि कै बहु अपसरा विहारा
 ५ फेरि जन्म उत्तम कुललैहैं भोगविलास विविध विधिपैहैं ६ असविचार
 करि मोहित मूढा करत कर्म कै जाते बूढा ७ तबहुन छोडत करि बो जागे मोरि वा
 तहुनो कन लागै ८ कर्मफल नवेदन महसुनि सुनि रहत निरत तेहि स्वारथ गुनि
 गुनि ९ होत कर्मही के अभिमानी तिनको सरिसनको उअज्ञानी १० कर्मदेव अरु
 जानहु कांडा मोहि वदत व्यापी ब्रम्हांडा ११ ऐसो तात पर्जे वेदनको भासित
 होत सदा सज्जनको ११ यही वेदको अर्थ उदारो ऊधव है मो कहैं अति प्यारो १० ॥

दोहा वेदार्थको जगतमें ऊधव जानत कौन महीये कहीं जान तो वेदार्थ है जो
 न १ चौपाई इंद्री प्रान मनो मय वेदा समुद्र तथा हि होत अतिषेदा १ या को को उन
 हि पावत पारा मुष ही ते स व करत उचारा २ सागर सरिस अर्थ गभीरा बिरले को
 द्जान हि मति धीरा ३ मै अनंत सक्तिन को धारे जग व्यापक मोहि ले दुविचारा ४
 से मै प्रथम हि ब्रम्हा पाहीं कियो प्रकासित वेदन काहीं ५ सूक्ष्म रूप संसारि न मा-
 हैं चारो वेद प्रगट चहु पाहीं ६ जे से कमल नाल के भीतर सूत समूह रहत सू-
 मतर ७ जिमि मकरी मुष ते व मि जाला करत ता सुविस्तार विसाला ८ तिमि हि
 ज ते विधि वेद प्रकासी जग विस्तारत आनंद रासी ९ ऊधव ते हि अस करो वि-
 चारा वेद मूर्ति सो है करतारा १० ऐसे ब्रम्हा के मुष तेरे वेदन के भै भेद घनेरे ११
 जानहु मूल सकल आंकारा ताते चौ सठ वरन प्रकारा १२ दोहा भई जगत में-
 ताहि ते भाषा विविधि प्रकार बहुत भांति के छंद भेतिन को है नहि पार १३ ब्र-
 म्हा इन को प्रकट करि करत फेरि निज लीन ऐसे प्राणिन प्रान हु जानहु परम प्र-
 वीन १४ कहत कौन को का कहत कै सो करत विधान तीन वस्तु ये वेद की मो-
 हि बिन को उन हि जान १ वेद बद्धत मम धर्म है मो कह कहत सनर्थ परमत त्व-
 मो को भनत यह जानहु श्रुति अर्थ २ तन अंतर जामी जो जियत न विकार लेहि ना
 हिं जिय अंतर जो मी जो भै नहि विकार मोहि माहि ३ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधि-
 राज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र रूपानाधि-
 कारि श्रीरघुराज सिंह जूड़े वरुत श्रीमद्भागवत आनंदाम्बुनि धौ एकादश स्क-
 न्धे एकविंश स्तरंगः २१ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ दोहा ऊधव सुदुःख सुदुःख को सुनि स-
 ब ध्रुव सिद्धांत सुदुःख दुखि बोलत भयो सास्त्र सुदुःख मन सांत १ उद्धवो वाच चौपा-
 ई वेद विद्वांवर सब मुनि राई तत्व अनेक कष्टो जदु राई १ आप आठाइ सत त्व
 उचारे सो सब कानन परे हमारे २ कोउ मुनि कहि तत्व छबीसा कोउ मुनि
 भाषहि तत्व पीसा ३ कोउन बको उषट कोउ मुनि साता कोउ गारै कोउ चा-
 रि विष्णाता ४ कोउ सत्रहि कोउ सोरहि कहैं कोऊ तत्व तेरहि कहि रहही ५
 यह संप्यात त्वन की जोई जौ न हेत मुनि कह सब कोई ६ तौ न हेत मोहि देहु ब-
 ताई करि कै रूपा नाथ जदु राई ७ मुनि ऊधव के वचन सोहावन बोलत भे-
 तितन के पावन ८ श्री भगवानुवाच मम माया गहि कै मुनि राई कहैं जौ न सोउ
 चित लपाई ९ जानि परत यह सकल बिरुद्ध मै भाषुं जे हि विधि अव रुद्धा १०
 कोउ तत्व न करि अंतर भाऊ तत्वन करहि घटाउ बढाऊ ११ जे अंतर जामी न

हिजानै तेबहुतत्वप्रकासबषानै १३ दोहा जानोअंतरजामिजबनबजानतयेक
तत्व तबविवादरहिजाननहिंनिरपतसबसुधिसत्व १ चौपाई जोतत्वनकोदि
योमिलाई तबसंख्याकमतीहैजाई १ जबतत्वनकोदियोबढाई तबतिनकीसं
ख्याअधिकाई २ वकताकीदृच्छायहिमाहीं घरबबढवनहितत्वनकाहीं ३॥
जैसेपावकरुहिमाहीं अंतरहितहैरहतसदाहीं ४ तिमिकारजमहकारन
जानो कारनमहकारजअनुमानो ५ तोतेन्यूनाधिकजेकहैंहैं जुक्तिसहितसो
सबहमगहहैं ६ अज्ञऔरसरबज्ञभेदते गुनोउभैजियईसभेदते ७ ईसअ
नीसहिगुनोजोयेकू तोकोदेहैजियहिविवेकू ८ तातेभिन्नज्ञानप्रदईसा य
हितेतत्वकहैंछब्बीसा ९ ज्ञानगुनकरुज्ञानसरूपा ईसअनीसयेकहीरू
पा १० यातेयेकतत्वहोउमानी तत्वपचीसकहैमुनिजानी ११ जगउतप्रति
पालनसंधारी प्रकृतिहिकहंमनलेहुविचारी १२ दोहा गुनकीसमताहोइवो
सोईप्रकृतिपदिचानु तातेतत्वपचीसकोकछुविरोधनहिमानु १ चौपाईहो
तसतोगुनतेविज्ञाना होततमोगुनतेअज्ञाना २ कर्मप्रवृत्तिरजोगुनतेरे त्रैगु
नकेअसभेदनिवेरे ३ गुनकोविषमहेतुहैकाला सोईसूत्रस्वभावविसाला
३ सत्तारसहैकालमिलाये अबसुनुजिमिनवतत्वगनाये ४ पुरुषप्रकृतिम
हतौअहंकारा नभअपल्लितिसिषिपवनअपारा ५ जथाजोगसबकोमतिमा
ना अंतरभाउकरौअनुमाना ६ श्रवनत्वचादृग्घ्राणहुरसनहु वाक्पानिपा
दपायुउपस्थहु ७ अरुमनुजुतयेकादसजानो पांचतत्वअबढातबषानो
८ सब्दस्पर्शरूपरसगंधू पांचतत्वजानहुमतिसिंधू ९ पांचकर्मइंद्रीजोगाई
ज्ञानेंद्रीमेंलेहुमिलाई १० सृष्टिआदिमेंप्रकृतिमहाई सतरजतमगुनजुतश्रुति
गाई ११ सोईकारनकार्जरूपिनी सकलजगतकीहैनिरूपिनी १२ तौनप्रकृ
तिकोप्रेरनवारा मोहीकोनुमकरहुविचारा १३ दोहा ममसंकल्पहितेप्रकृति
प्रगटावैमहदादि तेमहदादिकमितिरचैब्रह्मांडैमरजादि १ चौपाई आका
सादिकपांचैजई ईसअनीसहुकोगुनिलेई १ जगतमूलयेजानहुसाता इनते
देहादिकहैताता २ यहिविधिसाततत्वकहकोई अबजसषट्भाषहिंसुनु
सोई ३ ईसअनीसभेदनहिमाने नभआदिकलैषटैबषाने ४ इनतेजुतरचि
कैसंसारा तामेकरोप्रवेसउदारा ५ कोउमानतहैतत्वहिचारी ताकीविधिमेदे
हुउचारी ६ पृथिवीसतिलतेजयेतीना अरुआतमअसचारिपवीना ७ अबस
अहिकीविधिसुनिलीजे पंचभूतपांचोमनहोजे ८ पांचोसब्दादिकतुमजानो पां
चज्ञानइंद्रीअनुमानो ९ एकआतमयकमनहूहोई सत्रहितत्वजानियेसोई

१० जे आतममनुविसगन जानो सोडसतत्वतवहिश्रनुमानो ११ दोहा येईतत्त
 तरहकहतकोई मुनिमतिमान अचग्यारहकोउकहतजसतसमै करों बषान
 १ चौपाई पंचभूतज्ञानेंद्रीपांचै अरुआलायेकादससाचें १ प्रकृतिपुरुषमह
 तोअहंकार पंचभूतपुनिकरहुविचार २ तत्वनवैअसभाषतकोई मैबरनौ
 प्रथममहसोई ३ चितअरुअचितईसयेतीना यहसिद्धांतजानुपरबोना ४
 य मुनिअनेकमतिमाने विविधिभांतिकेतत्वबषाने ५ जुक्तिसहितस
 वसांचहिजानो मुनिनमतनअन्यथानमानो ६ जबअसकहद्वारिकाविला
 सी तबबोल्होउडवमतिरासी ७ उडवौवाच पुरुषप्रकृतियेदोऊविलसन
 अहैपरस्परमिलतविचसन ८ मातेभेदपरतनहिजानी प्रभुसमुद्रायसोक-
 होवषानी ९ प्रकृतिजीवमेंजीवप्रकृतिमें जानिपरतअसमेरीमतिमें १० मह
 संसैमममनहिमहाई करिकैबचननकीरचनाई ११ भेटहुकमलनेनभग-
 वाना तुमसौलहतजीवसबज्ञाना १२ दोहा तुवमायावसहोतहैप्रानिनकोंअ
 ज्ञान निजमायाकीगतितुमहिजानतहो नहिआन १ चौपाई मुनिऊधवकेव
 चनरसाला बोलतभेतहंदिनदयाला १ श्रीभगवानुवाच प्रकृतिपुरुषकोभे
 दसदीहै ताकोअसश्रुतिरीतिकहीहै २ अहैविकारमानजगत्तासे जीवहिप्र-
 कृतिअभेदलपाते ३ अहैगुनमयीजोमममाया सोजियकेबहुभेददेखाया ४
 वैकारिकप्रपंचत्रैभाती देहिकदैविकभौतिकजाती ५ इंद्रीविषैदेवतातीने
 निजनिजमतमें रहतप्रबोने ६ सबमिलिकारजकरैसदाहीं येसवजीवप्रका
 सकनाहीं ७ हिअकासजियख्यंप्रकासा सकलवस्तुकोदेतविभासा ८
 गुनकृतयहजोहैसंसारा सोहैमहातत्वविस्तार ९ प्रकृतिहितेमहत्तत्वअ
 नूपा तातेअहंकारखैरूपा १० सोडसतरजतमतीनिप्रकार जनअभिमानसो
 हेतउधार ११ ज्ञानसरूपजीवकहमानो तामेनहिविकारकहुजानो १२ दोहा
 अस्तिआदिपटमाउवेहैतनकेजियनाहि विनाज्ञाननहिमिटतअमममवि
 मुपीजनकाहि १ चौपाई ऐसेसुनिजबुवरकेवैना पुनिबोत्तेउडवभरिबैना
 १ उडवौवाच कर्मविवसनोनियतनपावे इंद्रिननुतधौंयकहिजावे १ भेट
 देहुप्रभुयहसंदेह औरसमर्थनहैकेहुकेहु २ महसचवस्तुनभागनभारो तुम
 पिनमोहिनहिपरिनिहारो ४ तुममायामोहितससारा कोहुकेनहिबिज्ञानप्र
 चार ५ मुनिऊधवकीमनुलबानी करुनानिधिबोलेप्रियचाती ६ श्रीभगवानु
 वाच इंद्रिनविषैभोगसुषकेर रहतिबासनामनहिघनेरी ७ तामेंजानोंद्रिम
 नसमित मानसकेमंगतिअकुलकेत ८ भक्ततनतेनूजतनजाये जसयासना

तसैतनपावै ९ तहौं विषै सुषकों मनथावै जसयहतनमें सुषदुषपावै १० लहे
 विषै सुष सुषोरहततहं विनालहे निवसत अति दुषमहं ११ तातें पूरुब सुधिजिय
 काहीं दुष सुष पायरहत कहुनाहीं १२ दोहा भिन्न आतमा तेत नहि मानत कब
 हुनाहि भयो कर्म वस विस्मरन सोई मरन जिय काहि १ कर्म विवस जव जीव क
 हं देह बुद्धि जै जाति सोई जन्म है जो वको कहत वेद यहि भांति १ चौपाई स्वप्न
 निरपि पुनि स्वप्नहि देखै ताको भूलिताहि जिमिले पै १ ऐसहि प्रथम देह को त्या-
 गी दूसरि देह होत अनुरागी २ आत्मा जदपि अहै प्राचीन पै अपने कहें गुनत
 नवीन ३ तन लहि बाल दृढ़ जिय मानै सोई जिय को अज्ञान महानै ४ जिय को
 तन अनर्थ को हेतू तन अभिमान हि करन अचेतू ५ जिमि पितु सुत जन्मै जगमा
 हों पै पल पुत्र देत दुष ताही ६ छन छन महुन पीन तन होई पीछे न सत जात है
 सोई ७ अति सूक्ष्म ते को उनहि जाने काल वेग है अलप महानै ८ सरि प्रवा-
 ह फल पाव कज्जाला घट बबढ़ बड़न को सब काला ९ इन को जानि सकत नहि
 कोई तेसहि देह अवस्था होई १० दीप सिंहा जिमि निकसत जाही पै सब वोहि
 कहै तेहि काहीं ११ नवन वज्र ल आवत प्रति धारै सोई जल है असलोग उचारै
 १२ दोहा यहि विधि नवनव होत तह छन छन प्राणिन केर सोई तन है अस कह
 त सब करि कै भ्रम हि घनेर १ चौपाई कर्म बीज ते होत सरीरा न सत कर्म ही ते
 मति धीरा १ जनन मरन है जिय को नाहीं जनन मरन है तन ही काहीं २ पै अ-
 सगा वहि मूढ़ अतीचा मस्यो जीव जनम्यो है जीवा ३ रहत अनल जिमि दास
 दाहों उपजत न सत कहत भ्रम माहीं ४ प्रथम गर्भ पुनि घटि बोजानो पुनि ज-
 न्महि बालक अनुमानो ५ पुनि कुमार जोवनहु बुढाई मद्धि ओर मीचि हंगनाई
 ६ तनहि अवस्था येन वजानो नहि जिय को मनमें अनुमानो ७ गहत कर्म सब
 जीव अवस्था विगत कर्म त्यागत है स्वस्था ८ लपि सुत जननि जनक करना
 सा जनन मरन निज करै विखासा ९ अपने जनन मरन जगमाहीं विना लपे जिय
 जानत नाहीं १० देह जनन मरनहि को ज्ञाता अहै देह ते भिन्न हि ताता ११ जिमि-
 तरु जामत न सत सदाहीं देखत ओर कोई तेहि काहीं १२ दोहा हम ते भिन्न हि जी-
 व को जो जानत है नाहि जनन मरन तेहि मूढ़ को नहि छूटत जगमाहि १ चौपाई सा-
 बिक कर्म किहे सब काला लहत देव रिषि देह विसाला २ राजस कर्म हि करि स-
 सारा दनुज मनुज तन लहत अपारा ३ करहि जेता मस कर्म घनेरे लहहि पेट प-
 सुतन बहु तेरे ३ नाचत गावत तिमि को उदेषी आपहु ते सहि करत विसेषी ४
 ऐसहि जो तन गुन निज मानत सोई तन के सुष दुष जिय सानत ५ जिमि तरु छाया

जलमहार्द्ध जलडोलतडोलत दरसार्द्ध ६ ममरिभयेभ्रमतोदृगजाको जानत
भ्रमतसकलवसुधाको ७ तनअभिमानहितेयहरीती जियमेतनगुनहोतप्र
तीती ८ स्वपनोसुषजागेजिमिजार्द्ध तिमिभ्रममिटेमिटेभवभार्द्ध ९ जदपिवि
भैरहतोद्विगनाहीं तदपितिनैचिंततमनमाहीं १० कबहुंनहिबूटतसंसाग
जिमिस्वपनेकोबीर्जविकारा ११ तातेउडूबविषेअनकन इंद्रीजीततजोतुमय
हछन १२ दोहा विनाज्ञानविज्ञानकेभयेनयहभ्रमजाय उडूवऐसोजानिकै
देजैविषैविहाय १ चौपार्द्ध जानुविषैसुषज्ञानविरोधी जीतहुतिनकोमनहिनि
रोधी १ हेदूकोउकेतनहुपलगारी करैजोअपमानहुअविचारी २ जोगुनको
कोउहोषहुभाषे हांसीकरैकेतहुभाषे ४ करैकेदअरुकेतौमारै कोऊकेतनो
धर्मविगारै ५ कोऊजीविकाजोहरिलेई थूंकिजोअपनेपरकोददेई ६ अरु
मलमूत्रहुकरैजोकोई कोनोभानिउपद्रवहोई ७ तबहुंमोरभक्तिनहिछो
डे सुषदुषसकलतनहिमेबोडे ८ जोअपनोचाहैकल्याना तौपहिभांतिर
हैमतिमाना ९ हरिकेवचनसुनतसुषदार्द्ध पुनिऊधवबोलसिरनार्द्ध १० ज्ञा
निहुयाहंसकतकरिनाहीं तौप्रनिसहनअहेकेहिकाहीं ११ पैजोतुवपदनेह
लगाये तिनकेसहजदेषातसुभाये १२ दोहा तातेयाकेसहनकीहोयुजाक
बूउपाय नौमोपरअतिकरिरूपादीजैनाथवताय १ इतिसिद्धिश्रीमन्महारा
जाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्म
जसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापा
त्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतेआनन्दामुनिचौएकादशस्कन्धेहाविं
शस्तरंगः २२ ॥ ॐ ॥ १ ॥ श्रीशुक्रउवाच दोहा जदुवंसीसरदारवरहै
भागवतप्रधान ऐसेऊधवकेवचनसुनिकैरूपानिधान १ चौपार्द्ध ऊधवस
वैसरहिमुरारी अतिसैकोमलगिराउचारी १ श्रीभगवानुवाच सपाप्रसय
हसुंदरकीन्हो मोकीअतिसैआनंददीन्हो २ सुनहुवहस्पतिसिष्यउदारा
असनसाधुकोउपरतनिहारा ३ जोदुर्जनकेवचनकठोरा सहैसोकदुष
गुनेनथोरा ४ वसनहिसरहियलगिदुपदानो जसहियसालतिदुर्जनबा
नो ५ यामेंमुनिभाषहिद्विहासा सुनतकरतजोपुन्यप्रकासा ६ सो
मैंउडूवदेहुंमुनार्द्ध सुनहुताहिअतिसैचितलाई ७ सहिदुर्जनकेअति
कदुवैना सुमिरिकर्मफलधीरजऐना ८ भिक्षुकयेकजौनमुषगायो सो
तुमसोभाषहुसुषछायो ९ कोउदुजपरीअवंतीमाही रक्षोधीउद्दिमोमदाही
१० कामीलोभी कृपिनप्रकीपी रक्षोजातिओहारविलोपी ११ वचनहुंतोवि

प्रगमारा कबहुन कियो अतिथ सतकारा १२ दोहा धमेकमको न्योन कछुरहा
 गेह धनभूरि भोगहु कछु भोग्यो नही रह्यो पापतन पूरि १ चौपाई भृत्यसुतासु
 तबाधवदारा ताको जानिकुसील अगारा १ तौन कृपिन सो कियो ननेहू बांधेबे
 रबसे तेहिगेहू २ अपने दूनीलाकनसायो धनमनिसिदिन चित्त लगायो ३
 धर्महीन तेहि जानि अभागी कीन्है कोप देव बड भागी ४ हीन पुन्य है गैतो
 री लागी घटनि विभूति घनेरी ५ होन लग्यो उद्दिमहि दृथाहो सूर्योता।

६ कछु धन लियो बंधु बरियाई कछु धन ली न्यो चोर चोराई
 ७ कछु जरि गयो आगि के लागे कछु सरि गयो गडो जो आगे ८ बाकी रह्यो जो
 कछु घरमाहीं लियो बडाइ भूपतेहि काहीं ९ यहि विधि भयो दलि दी सोई ग
 ई विभूति जैबै सब षोई १० घरते दी न्यो बंधु निकारी तब ताके चिंता भै भारी
 ११ रोवत बैठिय कातहि साहीं सोचन लग्यो नसे धन काहीं १२ दोहा सोच
 त सोचत निज धनहि रोवत रोवत भूरि सोवत नहि दिन रैन हू भै विराग तेहि
 पूरि १ चौपाई यहि विधि भै जब पूरि विरागा कद्यो वचन तब है बड भागा
 १ हाय दृथा भै जन्म बितायो दृथा जगत में अति दुष पायो २ जोरि जोरि धन ध
 र्मन की न्यो नहि कछु तन को भोगहि दी न्यो ३ जनम भरे कै मेहनति मेरी है
 बहु तेरी ४ कृपिनी की संपति जगमाहीं कोनेहु कामे आवति ना
 हैं ५ जियत लहत धन हित संतापा मरे जात नर कै करि पापा ६ जसी जसै अ
 रुगुनी गुन न कह ना सत थोरहु लोभ जगत मह ७ जैसे कुष्ठ रोग तनमाहीं
 ना सत है तन सो भाकाहीं ८ धन सम दुतिय न जन सुष घाती धन मह है क
 ले सबहु भांती ९ जोरत परचत रक्षत माहीं धरम धरे बढावत ताही १० अरु
 तेहि देषत नैन न तेरे होत मनुज कहं सो कधनेरे ११ धन जोरत में परिभ्रम हो
 वे सिद्धि भये अति सै भै भोवै १२ दोहा रक्षत परचत भोगते उपजत दुःषम
 हान होत महाभ्रमन सत में अस धन दुषद सुजान १ चौपाई है अनर्थ पं
 द्रै धन माहीं बरनौ मै उद्धवति न काहीं १ चोरी हिंसा असत पण्डा काम क्रो
 ध मद गर्व अण्डा २ भेद वैर ईर्ष्या अविस्वास जुवाना रिमद पानहु लास
 ३ ये पंद्रहि अनर्थ के कारी धन ते होत अहै दुष भारी ४ जो अपनो चाहै कल्या
 ना तजै दूरि ते धनहि सुजाना ५ धन ते फूटि जात तिय भाई धन ते सुहृद पिता
 अलग्नाई ६ करतारि कोडी के हेतु कुल सो बांधत बैरहिनेत ७ हमरी हित
 करहिं कुमति हठि आतम घाता ८ लरिलरिये कये कनहेनि
 डारै जाति नाति कोनेह बिसारै ९ दुर्लभ यह मानुष तन पाई भयो ताहु मेजो दु

जराई १० ताहूपेयहधनकेहेतू करहिनकबुपरलोकहिचेतू ११ कोणविष
 सकरिकैबहुपापा नरिनरकैपरिपावततापो १२ दोहा स्वर्गऔरअपवर्गकोन
 रत्तोरहैद्वार तेहिलहिहरिविसरावतोतेहिसमकौनगमार १ चौपाई यह
 धनहैअनर्थकोग्रामा तेहिमहकोभूतैमतिधामा १ देवपितरिषिअरुज
 गप्रानो जातिनातिआतमसुषदानी ३ जोधनइनकेहितनलगावत अंत
 नेवासनरकसोपावत ४ कियोपरिश्रममैधनहेतू दयाधोयदियजनमअ
 चेतू ५ सोऊधननसिगयोदथाहीं मेरेकामहिआयोनाहीं जेहिधनतेगतिंले
 तसुजाना तेहिधनमेंमैकियअधनाना ७ गईअवस्थाऔरसवस्था धनहि
 तमैअसमोरिव्यवस्था ८ लग्येजेठपेनआयहमारो अबसुधरतनहिमोरसु
 धारो ९ जानिहुकैधनकोदुषकारी पैनिजजन्मनलेतसुधारी १० हरिमाया
 मोहितयहलोका तातेधनहितपावतसोका ११ कोधनतेकाधनहातासे॥
 कछुनहिकामकामआतासे १२ जन्महानिजेकामघनेरे तिनतेहैनपरोजनमे
 रे १३ दोहा कालगालमेंसबपरबचैनकुमतिप्रवीन करीकृपामोपैहरीजो
 दरिद्रमोहिकान १ चौपाई भोदरिद्रतेमोहिविरागा भवनिधितरनतरनिस
 बत्यागा १ तातेममआयुषजोवाकी ताहीमेअतिसैदुषकाको २ सावधान-
 दैकरितपभारी लेहोअपनोसकलसुधारी ३ तातेअबत्रिसुचनकेराया मो
 पेअवसिकरैअतिदाया ४ रक्षोजोनृपषट्ठांगउदंडा तेहिआयुषवाकीद्वैदं
 डा ५ ताहीमेंनिजलियोसुधारी ब्रम्हलोककोगयोसुधारी ६ श्रीभगवानुवा
 च यहिविधिमनविचारिमतिरासी विप्रअवसीपुरकोवासी ७ तेहिछनह
 दैग्रंथिसबछूटी मोचरननइंद्रोबसजहो ८ ज्ञानविज्ञानमानप्रतिमाना सं
 न्यासीद्वैगयोप्रधाना ९ इंद्राजितमोमहअनुराग्यो सुधितमहीमहविचरन
 लाग्यो १० ग्रामनगरभिक्षाकेहेतू जातरक्षोअकेलमतिसेतू ११ रक्षोरूपआ
 पनोछिपाई जानेकोऊजानिनजाई १२ दोहा यहिविधिगमनतनितनगरक
 रतयकातहिवास येकसमैऊधवतहाकोहुकेग्रहकेपास १ चौपाई कोउ
 चिन्हारताकोलियचीन्ही सबसोवागीअसकहिदीन्ही १ यहतौयहोगांड
 कोवासी कियोपण्डभयोसंन्यासी २ सुनतहिषलबहुपुरकेलोगूदेनलगे
 ताकोदुषभोगू ३ कोउनिदंडलियतासुछोडाई जलभाजनकोउलियबरिया
 ई ४ कोउलियतासुछोडायकमंडल कोउमृगचर्मछोडावतभोषल ५ को
 ऊछोडायलिभोजपमाला कोउगुदरीमेघलाविसाला ६ तेहिदेवायपुनिको
 उलैभागे करैताहिकोईसठनागे ७ भिक्षामागिसरिततटजाई भोजनकर

तजबैजदुगर्द ८ तेहिपरमूनकरैसठकोई कोइसिरपरथूकैअघमोई ९ मौन
 जानिकैताहिबोलावे नहिबोलैतौलातचलावे १० कोउडेरवावतहैतेहिकारि
 कहतचोरआयोपुरमाहीं ११ कहिमारैमारैअबयाकौ कोउबांधतरसरोलैता
 कौ १२ दोहा तेहिगारीकोउदेतहैगनिपाषंडीपूर जबैहरिझिझैगयोतबकुल-
 केकियदूर १ चौपाई जबनपाइबेकोकछुपायो तबसंन्यासीवेषबनायो १ धी
 रजवंतबडोबलवाना अचलसरिसयहअचलमहाना २ बकसमानयहमौ
 नरहतहै निजकारजसिधिकरनचहतहै ३ असकहिहंसैठठायपरस्पर अ-
 धोवायुछोडैतेहिऊपर ४ कोईताहिजंजीरनबांधे कोईताहिकोठरीधांधै ५
 जसपालैपक्षीकहुंवाला षेलतरहतअहैसबकाला ६ दैहिकदैविकभौतिक
 तापा यहिविधिलशेविप्रविनपापा ७ कर्मभोगअपनोसबजान्यो दुषसुष-
 कछुनिजउरनहिआन्यो ८ दुष्टनतेलहिकैअपमाना धीरजकरिउरमेमति-
 माना ९ गावतभोयहभिष्णुकगीता सोमैबरन्योपरमपुनीता १० दुजोवाचा॥
 सुरसरीरग्रहकर्महुकाला अरुयेसबपुरजनयहिकाला ११ हैनहिमेरेसुष
 दुषहेतू बांधतजोसंश्रितकरनेतू १२ दोहा सोईमनमेरोसदासुषदुषको
 हैहेतु औरनहीमेरोहियेबांधतसुषदुषनेतु १ चौपाई कोधलोभमदआदिक
 जेतेप्रगटतबलीमनहिहैतेते १ सात्विकराजसतामसकर्मा तिनहीतेप्रगट
 तसुभधर्मा २ सबजीवनकोबहुतप्रकारा होतसरीरकर्मअनुसारा ३ मनसं-
 कल्पविकल्पहिकरई तेहिसंगईसनसुषदुषभरई ४ पैसाक्षीअसतेहिसंग
 माहीं रहतप्रकासितइससदाहीं ५ सोपरमातमसबाहमारो सबकोजाहिअ
 धीसउचारो ६ मनकोदियसरीरगहिजीवा भोगविषेबधिजातअतीवा ७
 दानधर्मजमनेमव्रतादी औरहुकर्मधर्ममरजादी ८ इनकोफलमनकोब
 सकरिबो मनबसिभयोनतोश्रमभरिबो ९ मनबसकरिबोहैयहजोगू विना
 मनहिबसहैदुषभोगू १० जाकोमूनअपनेबसभयऊ श्रीपतिचरनमाहलगि
 गयऊ ११ तेहिद्वानादिकतेकछुनाहीं यहनिहचैजानहुमनमाहीं १२ दोहा निज
 बसभयोनजासुमनलग्योनहरिपदमाहि ताकोदानहुधर्मतपजानहुसंकलवृ-
 थाहि १ चौपाई तातेजातेमनबसहोई सोईउपायकरैसबकोई १ इंद्रीहैमन
 केवसमाहीं इंद्रिनकेवसहैमननाही २ जनकेमानसकेवसकारी हरिकोछो
 डिनदुलियविचारी ३ दानारिकअरुपैहरिकाहीं तेइमनबसकरिदेततदाहीं ४
 बलिनबलीसोइदेवनदेवा भयकरविमुषअभयकरसेवा ५ दुरजेमहाविगहैभा-
 री यहमनडारतमर्मविदारी ६ जगमहमूढताहिनहिजीती सत्रुमित्रबहुकरत

प्रतीती ७ मनकी दई देहयह पाई हमहमार करि गर्बमहाई ८ अंधबुद्धि नहिं
 रहि विवेक उरतन नरक परन कहनेकु ९ मैहौं आन अहैयह आना यहीमाहें
 जगभ्रमतमुलाना १० कहोजो जनकह सुषुषुषदाता तौमोकोयह नृपजना
 ता ११ आतमको सुषुषुषहै नाहीं सिंगरो सुषुषुष देहहि काहीं १२ दोहा जैसे
 अपने दंतसों जीभजो काटै कोय ताको दुषगुनिम तुजको कोप कौन परहोय १
 चौपाई कहोजो सुरहै सुषुषुषदाई तौ आत्मै नहि दोष देषाई १ काटहु हाथ
 हिते जो हाथै है न दोष आतम के माथे २ गुनौ तो जिय को जिय दुषहेतु ॥ तऊ
 ठीक है नहि यह हेतु ३ आतम मै है नही विकार तौ सुषुषुषको को दातारा ४
 कहौ जो निज आत्मै दुषदाई तौ निज ते निजको दुषपाई ५ कहौ जो ग्रह सुषुषुष
 को मूला तौ अज जियहि न ग्रह प्रतिकूला ६ ग्रह सुषुषुष देहहि को देही अ
 यवाग्रह ग्रह ससुनेहो ७ जियतौ भिन्न ग्रह तु तननेरे सुषुषुष जातता सु
 नहि नेरे ८ जो कर्महि सुषुषुष प्रदकहहु तौ विचार करि असमत गहहूं ९ ज
 वदेहहि आत्मा जै जावै तब कर्मनके सुषुषुष पावै १० तनतौ जड है आत्मसचे
 त भयो कर्मक बसुषुषुष हेतु ११ कालहि कहहु जो सुषुषुषदाई तौ नहि संत्य
 लगत मोहि भाई १२ दोहा कालसरूपहि आतमा सुषुषुषनाहि प्रतीती दहन
 दहन दहि नहि सकै हिमि हिमि करै न सीत १ चौपाई कबहूँ कहूँ कोऊ असना
 हों सुषुषुष देह जो आतम काहीं १ अहौ भिन्न आतम तननेरे ऐसे सिंगरे वेदनि
 जेरे २ जेहि नहि भयो देह अभिमाना सो उको उ कहनहि डरत सुजाना ३ गद्यो
 महर्षिय हो विज्ञाना माते अहै अधिक नहि आना ४ मैहूँ चक्षियह नानजहाजो
 सै दुसु कुंद चरनतजि लाजा ५ तरिहौं यह भवसिंधु दराजो करिहौं अब नजग
 तको काजा ६ श्रीभगवानुवाच सो दुज वर्यहि भाँति विचारि ज्ञानानलकले
 ससबजारी ७ त्यागि सकल वस्तुनकी आसा महिविचखोलहि परमजुलासा
 ८ जदपि पलन सोलशो अनादर तदपि नभयो धर्मसे कादर ९ मोदित भयो ब्रो
 डिसबसाथा विचरत महि गावत यह गाथा १० जीवहि नहि कोउ सुषुषुषदाई
 है केवल भ्रमहो भरी भाई ११ उरासीन अरु मित्रन कोई अज्ञानहिते संश्रित हो
 ई १२ दोहा वाते उदबुद्धि ते मन बस करि सब भाँति पूरजोग जानहु यही मोहि
 ध्यावहु दिन राति १ सुषुषुष भिक्षुगीताय हो सावधान है कोय कहै सुनै ससुनेग
 है नेहि दुषकबहु न होय २ दत्तिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीरा
 जाबहादुर बांधवेश श्रीविश्वनाथसिंह देवासजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीम
 हाराजा श्रीराजा बहादुर श्रीरघुराजसिंह देवकृत श्रीमद्भागवते आनन्दानुनि

चौएकादशस्केत्रयोविंशस्तरंगः २३ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 दोहा पूर्वाचारजनेअहैंकपिलादिकभगवान सांख्यशास्त्रतिनकोकद्योमैअ
 बकरहुबषान १ चौपाई जेसरीरकोआतममाने तिनकोभ्रमविनसतयहजा
 ने १ सृष्टिआदिमहज्ञानसरूपा रक्षोयेकमैब्रम्हअनूपा २ रहेप्रकृतिपुरुष
 हुमोहिलीना नामरूपतेरहोविहीना ३ ऊधवतातेसतजुगमाहीं रहेउपास
 कब्रम्हहिकाहीं ४ बानीमनजेहिपहुचिनलयऊ तातेमायाअरुफलभयऊ
 ५ सोईमायाप्रकृतिकहावै वेदसोईफलकोजियगावै छ मायाकारनकारज
 रूपिनी सकलजगतकीभ्रमनिरूपिनी ७ मैकरिकैजीवनपरदाया सृष्टिदे
 तप्रेखोजबमाया ८ तबसतरजतमगुनविलगाना तातेप्रगट्योतत्वमहा-
 ना ९ ताकोजानतजगतअधारा तातेप्रगटभयोअहंकारा १० सोईहैअज्ञा
 नकरहेतू ताकोत्रिविधिजानिमतिसेतू ११ शब्दस्पर्शरूपरसगंधू मनइंद्रीकारन
 मतिंसिंधू १२ दोहा अहंकारतामसहितेसब्दादिकभैपांच अहंकाराजस
 हितेप्रगटोइंद्रीसांच १ चौपाई सात्विकअहंकारतेदेवा प्रगटभयेकरिवेमम
 सेवा १ येसबममसंकल्पहिपाई मिलिब्रम्हांडदियोउपजाई २ रक्षोसोवतोमैंज
 लमाहीं नाभीतेभोकमलतहाहीं ३ तातेप्रगटतभोकरतारा रजोगुनीसोअहै
 अपारा ४ करितपमोरअनुग्रहपाई स्तैरख्योलोकविधिराई ५ स्वर्ग-
 लोकहैदेवनेवासा अंतरिक्षप्रेतादिकवासा ६ महीलोकमनुजादिअगा-
 रा येतीनिहुकेउपरउदारा ७ महर्लोकआदिकमतिमाना सिद्धिलोकश्रु-
 तिचारिवषाना ८ असुरनकोअरुनागनकेरो अवनीनीचेवासनिवेरो ९
 लहैसात्विकीस्वर्गअवासा लहैराजसीधरनिनेवासा १० नागलोकतामसीसिधा
 रै औरसनहुजोवेदउचारै ११ महर्लोकजनलोकहिकाहीं जोगओ
 रतपकरिजियजाहीं १२ दोहा सत्यलोककोजातहैजनसंन्यासहिधा
 रिभक्तिजोगकरिलहतहैऊधवपुरेहमारि १ चौपाई कालसक्तिधारीमोहितेरे
 लहतजीवहैलोकधनेरे २ उत्तमकरमीऊरधजाहीं रहैमद्विकर्मोमहिमा
 हीं २ अधमकर्मकरिअधैसिधारै वेदकर्मगतियहीउचारै ३ लघुवड
 रुसहुथूलसबजेते प्रकृतिपुरुषजुतजानहुतेते ४ जोइकारजकोकारनजो
 ईआदिअंतमध्यहुहैसोई ५ हैव्योहारहेततेहिकारज जिमिघटपटकटकुंड
 लआरज ६ जातेवस्तुप्रगटजोहोई आदिहुअंतमद्विहैजोई ७ कारनसदा
 सत्यहैसोई कारजअनितकहतसबकोई ८ उपादानकारजजगकेरो अ
 हैप्रकृतियहवेदनिवेरो ९ जीवप्रकृतिपरजगतअधारा जगनिमित्तहैकालउ

दारा १० तीनिहुलोकमैअंतरजामी महीब्रम्हत्रैवपुबहुनामी ११ ममसंक
 लपायसंसार प्रगटतपलतनसतबहुवारा १२ दोहा गयोयेकआयोदुतिमयहवि
 धितैसंसार बनोरहतनिनजियनकेभोगनहेतअपार १ चौपाई होतप्रलैजग
 कीजेहिभांती सोबरनौमैसुनुअघघाती १ पृथिवीआदिलोकजेहिमाहीं ऐ
 सोयहब्रम्हांडहिकाहीं २ ममइच्छालंहिकालकराला यहिविधिनासतबु
 द्विविसाला ३ सतवरषैवरषैपननाही अतिदुर्भिक्षपरतमहिमाहीं ४ मनुज
 बुधाबसबहुमरिजाहीं क्षीनभूमिमहअन्नतहाहीं ५ भूमिभद्रगंधहिम
 हलीना गेधभयेजललीनप्रवीना ६ जलभोजायलीनरसमाहीं लीनरसो
 पुनितेजसमाहीं ७ तेजलीनभोरूपहिजाई रूपपवनमहगयोसमाई ८ पव
 नपरस महपुनिमिलिगयऊ नभमहपरसमिलतपुनिभयऊ ९ अंबरमित्यो
 सद्धमहजाई दूंद्रीनिजसुरगईसमाई १० सुरजुनमनसालिकअहंकारा
 मिलतभयेपुनिजायउदारा ११ तामसअहंकारमहलीना होतभयोपुनिसद्ध
 प्रवीना १२ दोहा अहंकारपुनितीनिभेमहत्तत्वमेलीन महत्तत्त्वपुनिगुनन
 मेंद्वैगोलीनप्रवीन १ चौपाई त्रैगुनप्रकृतिमाहमेलीना प्रकृतिकालमेलीन
 बलीना १ मायासबलितजीवनमाही कालहुद्वैगोलीनतहाहीं २ रहतजीव
 मोहिमहद्वैलीना जिमिवनमहमृगरहतप्रवीना ३ मोहिअधीनकोहुकेनवि
 चारो मोहितेउतपनिप्रलयनिहारो ४ लीनहोहिहमकोउमहनाही विनविका
 रहमरदैसदाहीं ५ यहिविधिईसजीवअरुमाया भेदअभेदवेदजसगाया ६
 तैसहिजोउरकरतविचार सोईहैजगमाहउदारा ७ देवहुदनुजमनुजतनना
 ना मैहोंऐसोरहतनभाना ८ दैवजोगजोतनअभिमाना कबहूजोद्वैजायसु
 जाना ९ तबहूऊधवतेहिउरमाहीं ज्ञानभीतिलोहिरहतोनाही १० जेसेजबकि
 यभानुप्रकासो होतगगनकरतमतबनासा ११ यहमैसांखशास्त्रमतगाई
 ऊधवतुनकीदियोसुनाई १२ दोहा संसैकीगाढीकठिनयहितेछूटहिसर्वे स
 ष्टिप्रलयक्रमजानिअसहोबहुसपाअगर्व १ इतिसिद्धिश्चैमन्महाराजधि
 राजश्रीमहाराजश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्चैम
 हाराजधिराजश्रीमहाराजश्रीराजाबहादुरश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्री
 मद्भागवतेआनन्दान्बुनिधोएकादशस्कन्धेचतुर्विंशस्तरंगः २५ ॥ ६० ॥ ७ ॥
 श्रीभगवानुवाच दोहा सतरजतमगुनतीनियेजेहिगुनतेजोहोय सोबरननमैकर
 तहोंकरहुअहनतुमसोय १ चौपाई समदमसूमासत्यतपदाया अरुविवे
 कसुधिवस्तुनिकाया १ अज्ञालाजतोषअरुत्यागा सरनपालिवोदानविरागा २ अ

तानंदहोयजोप्रानी सतोगुनीलीजैतेहिजानी ३ उद्धिमअसंतोषजसआसा ॥
 सर्वविषैसुषहासविलासा ४ महुत्साहप्रवाहप्रगटिबो बलकरिकबहुन
 कोहुसोहटिबो ५ येगुनलेहुजाहिमेजोई रजोगुनीजानहुजनसोई ६ क्रोध
 लोभदुषमिथ्याबानी हिंसाअरुजाचबल्लतानी ७ दंभगलानिहुकलहस
 वेसो सोकहुमोहसुभावअनैसो ८ आलसनींददीनताभीती करतद्रव्यहित
 जतनअनीती ९ इतनेगुनजामेतुमदेषो पुरोतमोगुनीतेहिलेषो १० गुनकेमे
 लनतेजोहोई मेबरनहुसुनुउद्धवसोई ११ ऊधवअहंकारममकारा तनमन
 इंद्रिीकोब्योहारा १२ दोहा सतरजंतमगुनमेलकोयहोजानियेकाजु अर्थध
 र्मअरुका मरतिसोउगुनमेलनसाजु ॥ १ ॥ चौपाई प्रवृत्तिधर्ममहजबभेप्रीती
 लाग्योकरनग्रहाश्रमरीती २ करतोरहैसदानिजधर्मा सोउगुनमेलगुनहुसु
 भकर्मा ३ जाकेसमदमादिअधिकार्द्ध सोजनसतोगुनीसुषहाई ४ कामा-
 दिकजिनकेअधिकाने रजोगुनीपरतेतैजाने ५ क्रोधादिकजिनकेबढिजाही
 तमोगुनीजानहुतिनकाहीं ६ सकलआसतजिकरिनिजकर्मा भजहिमोहि
 जेजनसुभधर्मा ७ सतोगुनीतेहैनरनारी तेकबहुनहोतससारी ८ कर्मनको
 फलचाहिबडोई करिकैकर्मभजैमोहिजोई ९ जानोरजोगुनीतेहिताता ॥
 होतबहुतदिनमहअवदाता १० कोहुकोमरनचाहिमोहिभजतो सोतामसो
 साधुमधिलजतो ११ तोनिहुगुनमोमहहैनाही रहतजीवकेचित्तहिमाही
 १२ होतबहुतेहिगुनतेजीवा लहतनरककहुंस्वर्गअतीवा १३ दोहा बढो
 सतोगुनजबहियेरजतमकोलियजोति धर्मज्ञानसुषपायतनकरतोमोष
 दप्रीति १ चौपाई बढ्योरजोगुनजबमनमाही लियदबायतबसततमका
 हीं १ तबसुषकर्मसुजसश्रीपावे निवृत्तिप्रवृत्तिकर्महिहैजावै ३ जबैतमो
 गुनमनअधिकावै सोकमोहनिद्रातबआवै ४ हिंसाजडताऔरमूढता पाप
 हिमेमतिरहतिरूढता ५ जबहीचितप्रसन्नहैजावै अरुसबइंद्रिनको
 सुषआवै ६ होयसतोगुनजबअसमनमे तबममपदध्यावतछनछनमे ७
 जबभैमतिचंचलकरिकर्मा लहतयेकछननेकुनसर्मा ८ रहतनसावधा-
 नजेहिगाता अमतरहतमनसबदिनताता ९ ऐसे लक्षणहोवैजामे रजगुन
 बढोजानियेतामे १० जाकेचितनितरहेविषादा छोडतसकलधर्ममरजास
 ११ सकतनमनधिरकरिअभिमानी रहतमनहिअज्ञानगलानी १२ दोहा ॥
 येतेलखनजाहिमेसपालिह्योजबदेखि अधिकतमोगुनताहिमेअवसिलीजि
 येलेखि १ चौपाई सतगुनबढैदेवबलबाढै रजगुनबढैअसुरबलगाढे १

जबतमगुनबाढतमतिमाना तबराश्वसबलबढतमहाना २ सतगुनतेजारा
रनबिचारो रजगुनतेस्वपनहिउरधारो ३ तमगुनतेसुषुप्तिकेजावे तोनिहु
दसाजीवकहवावे ४ ब्राह्मनसतोगुनैजेधारे उपरउपरकेलोकसिधारे ५ मधि
मधिरजोगुनीजनजाहीं अधअधगमनतामसीकाहीं ६ मरैसतोगुनमेजेप्रानी
पावनस्वर्गलोकसुषुप्तानी ७ मरैरजोगुनमहजनजेई रहैमसुलोकहिमहते
ई ८ मरहितमोगुनमहजेलोगू तेसबलहतनरककेभोगू ९ मरैजेनिर्गुनमेप
दध्याई तेमोहिलहतविकुंठहिआई १० अरपैमोहिकर्मफलकोई अथवाक
रेअकामहिजोई ११ सोईसात्विककर्मकहावे ताकेकियेअवसिमोहिपा
वे १२ दोहा फलइच्छाकरिकरतजोकर्मसोराजसजान हिंसादिकजेकर्म
हैतिनकहतामसमान १ चौपाई जानहुसात्विकआतमज्ञाना राजसजानुदे
हअभिमाना २ जिनकेनहिपरलोकहिभाना सोहैतामसज्ञानसुजाना २
मेरीभक्तिसहितजोज्ञाना सोनिरगुनसबवेदबपाना ३ सात्विकहैअरन्य
करवासा राजसहैपुरग्रामनेवासा ४ जुवासुरापिनकेहमकाना जानुता
मसीदुषप्रदनाना ५ जोनेवासममंदिरकेरो सोनिर्गुनहैसुषुप्तनेरो ६
करैकर्मजोनाहिअसक्ता सोसात्विककर्ताहैवक्ता ७ अतिअसक्तहैकरैजो
कर्मा सोराजसकर्तासुनधर्मा ८ करैकर्मसुधिक्षेडिआलसी ऊधवकर्ता
तोनातामसी ९ करैकर्मजोकोउममहेतू सोनिर्गुनकर्तासुषुप्त १० अद्वाआ
तमज्ञानहिकेरी अहैसात्विकश्रुतिननिवेरी ११ कर्मकांडकीअद्वाजोई तेहिराजसी
कहैसबकोई १२ दोहा हिंसाऔरअधर्मेअद्वाजाकीहोय सोअद्वाहैतामसीअस
भषिसबकोय १ चौपाई ममसेवनजोअद्वापै सोनिर्गुनअद्वाश्रुतिभाषै १ पय्या
पूजविनश्रमजोपावै सोदसात्विकभोजनकहवावे २ जोइंद्रिनकोसुषुप्तपजावै
सोराजसभोजनबुधगावै ३ असुचिदुषदभोजनजोदोई तामसताहिकहैसबको
ई ४ मोहिसमर्पिजोभोजनकरई सोनिर्गुनभोजनसुषुभरई ५ होयजोआतमतेआ
नंदा सात्विकसुषुतेहिकहमुनिदंदा ६ विषैकिहेतेजोसुषुहोई राजसताहिकहै
सबकोई ७ मोहदीनतातेसुषुभयऊ तामससुषुतेहिकविकहिदयऊ ८ मेरीभ
क्तिकहेजोहर्षो सोनिर्गुनसबतेउतकर्षा ९ द्रव्यदेसअरुकालहुज्ञाना कर्मऔरक
र्तामतिमाना १० अद्वाऔरअवस्थाजेती आकृतिनिष्ठात्रैगुनतेती ११ प्रकृतिपुरुषशु
तभावजेअहहो तिनकोत्रैगुनमहकविकहहीं १२ दोहा देख्योसुन्योगुन्योजोकबु
आपोजोबुधमाहि सबत्रैगुनअसकहुनहींजोत्रैगुनहेनाहि १ चौपाई जौनपदार
यहमकाहिआये तेसबजगतहेतकविगाये १ जीवजोतिदन्हैसबलोन्नी मेरोभ

क्तिजोगजोकीन्दो २ सोजन होत मोक्ष के जोग और सबै जानहु दुष भोग ३ तातें साध
 कज्ञान विज्ञाना ऐसो नरतन लहि मतिमाना ४ त्रिगुन संगत जिकरि अति प्रेमा मोहिम
 जैवा है जो छेमा ५ जीतै इंद्रिन केर प्रसंगा करै न मोर भक्त जग संग ६ रहै सावधानै
 सब काला करि कै सेवन सत्व विसाला ७ जैतै रजो तमो गुन काहीं पुनि न आसरा षेते
 हिमाहीं ८ रहै सदा ही सांत सुभाऊ प्रगट करै नहि निज परभाऊ ९ यहि विधि रहै जो को
 उजग माही ताको नहि त्रै गुन निय राहीं १० प्राकृत तन तजितौ न सुजाना करहि अवसि
 म मपुरहि पयाना ११ आवागवन रहित कै जार्द प्रेम मगन सो रहत सदाई १२ दोहा
 मोर भक्त के सदा लपत मोहि सब ठौर विचोत्रि भुवन में मुदित ध्यावै कबहुन और १
 इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधव वेश श्रीविश्वनाथ
 सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्रीकृष्ण चंद्र कृ
 पापात्राधिकारि श्रीरघुराज सिंह जू देव कृत श्रीमद्भागवत आनंदाम्बुनिधौ एकादशस्क
 न्धे पंचविंश स्तरंगः २५॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच दोहा साधक मेरे ज्ञान को ऐसो
 मनुज सरीर ताहि पाय करि धर्म मम मोहि मिलत मति धीर १ अंतर्जामी जीव को मैं हों
 सषा अमंद मोर रूप तुम जानियो सदा सच्चिदानंद २ चौपाई भयो जीव कहें जब म
 मज्ञाना छूटत तब हि देह अभिमाना १ रहै जदपि संसार हिमाहीं विषै रंग ते हिला
 गत नाहीं २ करै कबहुन हि कामिनि संग ३ छोड़ै पेठार धिन प्रसंगा ॥ ३ ॥ करै जो
 कामिनि संग सुजाना गिरत अंध संग अंध समाना ४ तामे सुनहु यक दूति हां
 सा मै तुम सो अव करहु प्रकासा ५ पूरुब पुरवाम हराजा रघो ये कते हि
 सुजस दूराजा ६ मिलौ उर्वसी ता कह आई नृप सो अस प्रनलियो कराई ७
 दषि हों तुम्है नगन मै जबहीं संग तुम्हारे तजि हों तबहीं ८ अस कहि रहन
 लगी नृप संग करन अनैक भांति रति रंगा ९ एक समै बिन वसन तहांहीं दे
 षि उर्वसी भूपति काहीं १० कीन्हो सुरपुर तुरत पयाना तब नरेस अति सै विल
 षाना ११ बैकल सरिस महा दुष पाग्यो जगती पति जगती महवाग्यो १२ दो
 हा असन वसन की सुधिनहीं करत विलाप कलाप हाय उर्वसी मोहितैं वृ
 षा द्यो सताप १ चौपाई है पषान सम हृदै कठोरा नहि दिल द्रवत देषि दुष
 मोरा १ हा उर्वसी मिलति कसनाहीं तोहि बिन सून जगत मोहि काहीं २ वि
 षे मोग करि मेन अचानो बीचहि मै तैं कियो पयानो ३ यहि विधि विचरत वि
 चरत जग में भूप उर्वसी के रंगिरंग में ४ कुरुक्षेत्र गमन्यो यक काला तहं नि
 रषी उर्वसी भुवाला ५ सोलषि नृपति केर दुष भारी अपनी मिलन उपाय उचा
 री ६ कुरुगंधर्व जन्म हराजा तो मोहि मिलि पै हो सुष साजा ७ सुनि उर्वसी-

वचनसुषपाई कियगंधर्वजज्ञनपराई ० कियोपयानउर्वसीलोका तहंता
 कोमिलिभयोअसोका ९ भोगकरतउर्वसीसंगमें विसोकालबहुंरंगमें
 १० भोगविवसपुनिदुलाकुमारै भयोविरागसकलसुषसारै ११ तबहों पुरु
 खामहराजा तजिउर्वसीसंगसबकाजा १२ दोहा दथाजन्मनिजजानिकैबो
 ल्योवचनपुकारि सोईपेलगीताअहेऊधवसुनहुसम्हारि १ पुरूरवोवाच
 चौपाई ॥ मेरोमनमनमथमथिडास्यो हायमोहमेअतिविस्तार्यो १ करिउ
 र्वसीकेरगलबाहों बीनतकालगुन्योमैनाहों २ यहउर्वसीअंगलपटान्यो
 उगतअस्तदिनकरनहिजान्यो ३ सुरगनिकालीन्योठगिमोहों मैकैगयो
 ज्ञानकरदोही ४ रस्योचक्रवर्तीमहराजा सास्योसिगरीनृपनसमाजा ५
 सोमैरंगिनारिनकरंगा नच्योनचतजसकाठकुरंगा ६ रस्योसक्रसमविभो
 हमार ७ फैल्योसुजससकलससारा ८ ऐसेहुमोहित्रिनहुसमत्यागी गेउर्व
 सीनेहतजिभागी ९ ताकेहेतप्रमत्तसमाना मेरोबतविनवसेनअजाना ९
 विचस्योमैसबवसुधामाहो लागीलजनेकमोहिनाहों १० जोकासीतिय
 पीछेधावत सोअपनोसरबसोनसावत ११ जैसेषरीसंगषरधावै पदप्रहा
 रबहुबाराहिपावै १२ दोहा जैसेहिनारिसगमेजनकोज्ञानहुमान तेजबुद्धि
 बलवौरतानुरताहिकरतपयान १ काविषातपदानतेकाबहुसुतेपुरान
 कायेकांतबसिमौनतेकहाकथेबहुज्ञान २ चौपाई तासुदयासबलेहु
 विचारी जाकोमनहरिलीन्योनारी १ भिगमोकोस्वारथनहिजान्यो हौम्
 रुषपंडितनिजमान्यो २ भयोचक्रवर्तीमैभारो ऐसेहुलियोजीतिमोहिना
 री ३ परअरुवषभसरिसजगमाहों तियपीछुबिचस्योचहुप्राहों ४ सह
 सनबरिसउर्वसीकेरो अथरअभोमैपियोधनेरो ५ पैनतोषमोबादीआ
 सा जिमिआहुतिलिहबदनहुतासा ६ जोतियचितलियनेहफुसाई हरि
 विनतेहिकोसकतछंडाई ७ जदपिउर्वसीबहुसमुझ्यो ममदुर्मतिमन
 कछूनआयो ८ रस्योलोभिलालसाबंढाये मैअबूरुबूरुगोनबुझाये ९ यामें
 कछुननारिअपराधा हैकामिहिअपराधअगाधा १० जान्योरजुहिजोसर्पअ
 ज्ञानी कौनदोषजोरजुहिबषानी ११ मलअरुमूत्ररुधिरअरुचामा निकस
 तदुर्गंधहिसबंढामा १२ दोहा कनकलताअरुचंदकीठपमाताकीदेव अ
 तिअज्ञानकीपोटरीअपनेसिरधरिलेव १ चौपाई कहवमातुपितृहैतनमेरो
 नारिकहतपतिसुषदघनेरो १ कहतस्वामियहमोरसरीरा कामपरेसहिहै
 अतिधारा २ अगिनिकहतमैअतजरैहों गोधस्वानकहमैयहपैहों ३ जीवक

हततनअहेहमार गुनतमीतलपिनिजउपकार ४ तनयककोनहिमौहिज
 नातो गहेअनेकनिनिजनिजनातो ५ ऐसोअसुचितुच्छनिंदिततन तामेंक
 रिकैमोहमूढजन ६ वरनतहैसुंदरछविताकी केसीतकनिनैनकीवाँकी ७
 प्यारीतुवविहसनिअतिमोठी दोन्हीसपदिसुधाकरिसीठी ८ तुवमुषदेष
 तलजतमयका वहकलंकजुतयहअकलका ९ यहिविधिकामीबहुबतरा
 हों नारिसरीरगुनतअसनाहों १० उपरचामतेहिनीचेमास पुनिमेदाअरु
 रुधिरनेबास ११ फेरिहाडमज्जातेहिभीतर जकरोबहुतनसनतेदुषकर ॥
 १२ होहा रेतपीपमलमूत्रतेसिगरोभरोसरीर जसमलमेंबहुकमिरहैतस
 तनमेषदपौर १ चौपाई असतनमेसनेहहेजिनको भेदकौनमलकामिते
 तिनको १ तातैंकामिनिकामिनिमाहीं करैसनेहसुमतिकहुंनाहीं २ करै
 जोकामिनिकामिनिनेह तौनहिबचैनरकतेकेहू ३ प्रथमकियेजेतियअनु
 रागा तेपुनिकीन्हेतदपिबिरागा ४ धरहिध्यानयेकांतहिजाई तियमूरतिह
 ठितिन्हैदेपाई ५ विनमनकेबससुधरतनाहीं मानसअजितजाततियपां
 हो ६ तातेनारीलंपटकेरो करैनसंगरहैनहिनेरो ७ महाप्रबलहैकामद
 मारी सुमतिहुकोमनडारतजारी ८ तौमोसमकुमतीजगमाहीं करैषराब
 तिन्हैकिमिनाहीं ९ श्रीभगवानुवाच यहिविधिपुरूरवामहराजा गायगा
 यलहिसोकदराजा १० निजआतममहमोकहुंजानी तजिउर्वसीलोकमतिषा
 नी ११ प्रेममगनमेरोकै गयऊ मेरेपरकोआवतभयऊ १२ होहा तातेछोडि
 कुसंगकोकरैसंतकोसंग संतहिकरिउपदेशबहुकरतकामविषभंग १ ॥ चौ
 पाई संतनकेमनहोइनआसा मोरप्रेमकोसदाहुलासा १ समदरसीसांतहू
 उदारा विगतअहंकारहुममकारा २ सीतउष्ममानतेसमाना करतवस्तुसं
 ग्रहनाहिनाना ३ तेईमहाभागबडभागी होहिअवसिममकथानुरागी ४
 तिनकेनिकटवैटजोकोई सुनतकथाममआनंदमोई ५ तिनकेतनरहिजातन
 पाया गमनतममपुरविगतत्रितापा ६ जेममकथासुनतजुतप्रीती ताहिसरा
 हतकहतप्रतीती ७ आदरसहितलाजतजिगावत दिनदिनअह्मादूनबढाव
 त ८ तनमनतेमोहीकहैंजोवै ताकेमोरिभक्तिहठिहोवै ॥ ९ ॥ परब्रम्हमे
 गुननिअर्नता सतचितआनंदरूपलसता १० भक्तिभईअसमोमहजबहीं
 बाकीरह्योकाहकहुतबहीं ११ नसतसीतसेवतजिमिआगी तिमिजोगयोसंत
 पदलागी १२ होहा ताकेपुनिसंसारभैकबहुंजातिनपास तासुमहलअज्ञान
 जोसोउनकरतउरबास १ चौपाई ऊधवजेभवसागरमाहीं बूडहिकबहुंकब

हुंउतराहीं १ तिनकोआसुकरनभवपारा नावसरिसहैसंतउदारा २ रंगेजेसहा
 प्रेमरंगमाहीं तिनकोकछु दुर्लभहैनाहीं ३ जिमिप्रानिनकोअन्निहप्राना जिमि
 आरतरक्षकमोहिजाना ४ जिमिपरलोकगयेमतिमाना धर्महिहैधनयेकमहा
 ना ५ तैसहिभवभुजंगभैभीते तिनकेरक्षकसंतसुरीते ६ संतैज्ञाननैनहठि
 देहो संतैसबअज्ञानहरिलेहो ७ उपरहिकरहिदिवाकरभासे सज्जनभित
 रहुकोतमनासे ८ परमदेवतासंतहिजानो परमबंधुसंतनकहमानो ९ जा
 नहुसंतहिआत्मअनूपा संतसत्यहैमेरेरूपा १० संतसरिसनहिकोउहितका
 रे संतहोतहठिअधमउधारी ११ जोकोउभोपुरचहैपयानै सोसादरसंतन
 सनमानै १२ दोहा पुरुरवातजिउर्वसीवैकैमुक्तसरूप विचारतभोसबलो
 कमेगमनहिप्रेमअनूप १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
 राजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराज
 श्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीरघुराजसिंहजदेवकृतेश्रीमद्भागवतेएका
 दशस्कन्धेआनन्दान्मुनिधौषड्विंशस्तरंगः २६॥ ॐ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 दोहा साधुमहात्मसकलसुनिऊधवपायअनंद पुनिबोल्होकरजोरिकैसषा
 देवकीनंद १ उद्धवउवाच चौपाई कियाजोगअबकहहुमुरारी पूजनकीवि
 धिजौनतिहारी १ जेहिबिधिगिरिधरभक्ततिहारे तुमकोपूजनकरहिउदारे २
 जैसीजाकोमूरतिरचिकै पूजनकरहिबेद्विधिजंघिकै ३ सोसबमोकोदे
 हुमुनाई मोपेकरिकैकृपाभमाई ४ नारदव्यासआदिमुनिजेते कहतअव
 स्यपूजनहितेते ५ तुवपूजनतेहैकल्याना सुन्योऐसहोवेदबधाना ६ आप
 हुबहुतवारप्रभुभाष्यो सोब्रम्हाअपनेउरराष्यो ७ ब्रम्हापुनिभृगुआदिक
 काहो वरननकीन्ह्योअतिसुदमाहीं ८ तुवपूजनअतिसैसुषब्दाभो गिरिजा
 सोंगिरिजापतिगायो ९ चारिहुआश्रमतीनिहुवरना तुवपूजनसबकोसुभ
 रना १० नारिहुसद्गुरुकोजदुराई तिहरोपूजनआनंददाई ११ तिहरोपूजनक
 रिकैप्रानो उतरतभवसागरदुषषानी १२ मोहिअनुरक्तभक्तनिजजानी निज
 पूजाविधिदेहुबषानी १३ दोहा सुनिऊधवकेवचनहरिअतिसैआनंदपाय
 पूजाविधिभाषनलगेपूर्वापरहिलगाय १ श्रीभगवानुवाच चौपाई ममपू
 जनकेविपुलप्रकारा पेससेपहिकरहुउचारा १ वैदिकतांत्रिकउभैमिलाई
 तीनिभातिपूजनविधिगाई २ तीनिभातिमेंजोमनभावै सोइपूजनमेंमन
 हिलगावै ३ ब्राम्हनछत्रीवैश्यहुतोना संसकारलहिहैपरवीना ४ पूजहि
 जिमिममभक्तसप्रीतो सुनहुजौनभाषहुंमैराती ५ प्रथमहिसालिग्रामसिला

महं अथवा पूजेरचि मूरतिकहं ६ पृथिवी अग्निसूर्जजलमाहों निजहिय
अरुविप्रनतनमाहों ७ पूजेजोरिजथोचितसाजू भक्तिसहिततजिकुत्तितका
जू ८ निजगुरुमोमहभेदनजाने यहिविधितेममपूजनठाने ९ प्रातर्हिप्रथम
पुनिमज्जेसबअंगपषारी १० मज्जनकरैमृत्तिकागहिके वैदि
कतांत्रिकमंत्रनकरिके ११ वेदविहितपुनिसंध्याकरई पुनिपूजनहितआसन
२ दोहा पूजापापनसावनीतजिसिगरीफलआस ताकीकरैअरभबु
भरिक्केपरमहुलास १ पाहनकीअरुदासकीऔरधातुकीजोय बालूकीमनि
भगऔरचित्रकीहोय २ चौपाई अथवाभूमिलेपितेहिमाहों चंदनतेलि
पलेयतहांही १ आठभांतिकीमूरतिमेरी पूजनकेहितकद्योनिवेरी ३ मनो
हिबिहाई सातभांतिप्रतिमाजोगाई ४ तासुप्रतिष्ठाहैविधिदोई
जलअरुअचलकहतसबकोई ५ मनोमईमममूरतिकेरो मंदिरजीवहिवे
दनिवेरो ६ सिलाधातुमनिदारुहिकेरी रचौजोमूरतिसुछविघनेरी ७ वाके
नहिलगाई सुंदरमंदिरलेहिबनाई ८ तामेमूरतिविधिजुतधरई
हैविधितासुप्रतिष्ठाकरई ९ चलअरुअचलहोयमतिजैसी मेरीकरैप्रतिष्ठा
तेस १० ऊधवआवाहनोविसर्जन अचलमूर्तिमेकरैनसज्जन ११ आवाह
नोविसर्जनदोई चलमेकरैमनैजसहोई १२ दोहा लेपिभूमिमूरतिलिषी
त्रलिषीहैजोय बालूकीइनमेकरैआवाहनसबकोय १ चौपाई पूजनअंत
सर्जनभावै मार्जनतेमज्जनकरवावै १ औरमूर्तिजलतेनहवावै शास्त्रविहि
तसबसाजुमंगावै २ तातेपूजाकरैहमारी कपटछोडिकैप्रीतिपसारी ३ अ
थासक्तिसबसाजू लेहिप्रीतिजुतपूजनकाजू ४ मनोमईमममूरा
हों करिकैममभावनासदाहीं ५ पूजेदिव्यसाजुसबजोरी जाकीहोयकहूंन
हिजोरी ६ मज्जनभूषनवसनहुआदिक विग्रहमहमोहिअतिअहलादिक
७ पूजेभूमिलेपिजेलिषिके तौपूजेमंत्रनपढिसिषिके ८ घृतहविदेपूजेपा
वकमह उपस्थानआदिककरिरविपहं ९ जलमेजलदेपूजनकरई ॥ बहु
विधिचंदनफूलहुभरई १० प्रीतिसहितजलहुजेदेहीं तौहमतोषितकैलैले
हीं ११ तौपुनिचंदनधूपहुदीपा काकहिबेकौहैकुलदीपा १२ दोहा जो
ततेमोहिकोउअरपैसहसप्रकार तबहंतोषितहोहुनंहिकरैको
१ चौपाई पूजनसाजसकलविधिजोरी सुचिहैमोहिबहु ॥
१ पुरुबअग्रकुसासनधरिकै पुरुबवाउत्तरमुषकरिकै २ बैठपूजक
हमरेसमुष न्यासकरैकहिमूलमंत्रमुष ३ धरैकलसनिजवामदिसामै

१ जल नरे सुदृजलतामे ४ नलनंज अभिमंत्रित करदे ५ चंदनं फल हने दिमदन
 ६ ५ सातलं पदिल मंत्रकहं सीचं जल सत्रसाभगमहं ६ जल भूमि अरु
 निजतनमाही सीचिलेय सोई जलकाही ७ सोई कल सजल ते रतिरां चा भरेस =
 लि स सुभपात्रन पांचा ८ अर्घ्य पाद्य अरु आचमनीया सुद्धोदक अरु अस्नानी
 या ९ करि जल पूरि औषधो डारै हृदं मंत्र पुनि सुमति उचारै १० ताते अर्घ्य पा-
 द्य अभिमंत्रै भाषे फेरि सीर्य कर मंत्रै ११ ताते पाद्य पात्र सिधिकरुं फेरि मिषा
 को मंत्र उचारै १२ दोहा आचमनीयादि पात्र को अभिमंत्रै तां दनादिं अनि-
 मंत्रै गायत्रि नं अर्घ्यानीयादि पात्रां १ योपाई नलनं पदिल पुनि मन गात्रं अभि-
 मंत्रै सुद्धोदक पात्रै १ अमनायना पारतन नाहो मां निगयान नमः कृत पाहो २
 फेरि अगिनि तं ताकां आरि अनां धरति प्रांत रान हि लभ्यार ३ हृदं मद्धि मां ति
 जहे जोई तामे मोहि ध्यावे सब कोई ४ नम मूरति हि य कमलहि माही मन ते-
 ते हि पूजै प्रथमाही ५ फेरि मनहि ते ताहि निकासी प्रतिमामे मेले मति रासी द
 पूर्व प्रतिष्ठित मूरति मेरो ताको पूजै प्रीति घनेरी ७ आठ पाउ सिंहासन मा-
 हीं करै भावना ताहि सदाही ८ ईस्वर्ज धर्म विराग विज्ञाना ओइन की विपरी
 तिसु जाना ९ आठ पाउं ये ही कहवावै ताके उपर कमल पुनि भावै १० कमल
 हलन नव सक्ति न राषै विमलादिक जे श्रुति गन भाषै ११ कमल मंदिर बिमंड
 ल भावै वासु प्रकास मिषासन छावै १२ दोहा मेरो मूरतिकमल के मद्धि विराजै
 संत ताके चहु कित आधुन करै सविधिविल संत १ चौपाई संप्रचक्र धनु-
 गदा रूपाना हल मूल को स्तुभ अरु बाना १ श्री वत्स हृ और हवन माला प्रथम
 हि पूजै बुद्धि विसाला २ नंद सुनंद कुं सुदूर चंडा बल मह बल कु सुदेखन =
 चंडा ३ आठो पार्षद आठो दिसि मह मम सन्मुख राषि हरु डहिकहं ४ दुर्गा =
 व्यास गने सविसाला विष्वक्तेन आठ द्विगपाला ५ करै कौन मह इन कहं था
 पित गुरु परगुरु वाये दिसि दुलसित ६ इंद्रादिक पूर्वादिक आसा इनहुं को
 पूजै सुदुलासा ७ अर्घ्य मोहि देवै यक वाण पाय फेरि देव राउदारा ८ तीन बा-
 र आचमन दुदेवै मूल मंत्र सजने पढिलेवै ९ दंत धावनादिक विधि नाना रचै
 सुपंचामृत अस्नाना १० चंदन और कर्पूर उसीरा कुंकुम अगुरु सुगंधित नीरा ११ ॥
 मूल मंत्र पढि मोहि न हवावै विभौ भये निल ही अस भावै १२ स्वर्न धर्म यह
 मंत्र उचारै सहस्र स्तोत्र पढै उदारै १३ महा पुरुष विद्या पढि देवै अष्टाध्याय मंत्र
 हि पढिलेवै १४ दोहा साम निराजन आदिस बमंत्रन पढै सुजान मूल मंत्र पढि ब
 र को मोहि आरपै सविधान १ चौपाई अपै फेरि जज्ञ उपवीता अपै पुनि आ

भरनपुनीता १ कुंडलजुतचंदनहिचढावै ताभेरचनाविविधिदेखावै २ अरपे-
 फूलफूलकीमाला तुलसीधात्रीद्रव्यविसाला ३ फेरिखपयोकोंदरसावै फेरि-
 प्रीतिजुतधूपदेखावै ४ पुनिचंदनजुतकुसुमचढावै ॥ पुनिअर्घ्यादिकमो-
 हिकरावै ५ पुनिमधुपर्कदेइमोहिपाही अबभाषहुंनैवेद्यनकाही ६
 गुडपायससंकुलीहुमोहक मोहनभोगपुवादधिमोहक ७ औरहुमोहनभो-
 हनभोगू यहिविधिअरपेसबबुधलोगू ८ देइसुगंधितमोहिजलपाना उ-
 दवर्तेनचंदनहुबिधाना ९ पायऔरआचमनकरावै पुनिअरपेतांबूलसो-
 हावै १० फलदक्षिनामुकुरदरसावै चायचारुचामरैचलावै ११ वेदविदि-
 तवेदिकाबनाई सहितमेषलागर्तसोहाई १२ होहा कुंडभाहिपावक
 धरैतीनाअग्निनिमिताइ मूलमंत्रतेसींचिकैदेवैकुसाबिछाडू १ चौपाई ॥
 होमसाजुपुनिमूलमंत्रते सींचैविधिजुतवेदतंत्रते १ करैअग्निनिमदपुनिम-
 मध्याना ताकोऊधवसुनहुबपाना २ तपतकनकसमसुभगसरीरा संभव
 क्रअबुजहरपीरा ३ गदाचारिभुजलसहिविसाला सातरूपसुदरवनमाला
 ४ वसनकंजकेसरसमपीता कटकक्रीटकिकिनीपुनीता ५ अंगदऔरहुभू-
 षनजेते मेरेतनमदभावहितेते ६ श्रीवत्सहुवक्षसमहछाजै वैसहिसुंदरको-
 स्तुभराजे ७ यहिविधिकरिकैध्यानसुजाना सींचैष्टततेसमिधननाना ८ इ-
 द्रप्रजापतिआहुतिदेई दक्षिनउत्तरदेसबकोई ९ अग्निसोमहैआहुतिदे-
 ई मूलमंत्रपुनिमुषपढिलैई १० तातेंआहुतिषोडसदेवै सहससीषहुपुनिप-
 ढिलैवै ११ देयताहुतैषोडसआहुति यहिविधिकरैभक्तिसबदहमति १२ ॥ हो-
 हा धर्मोदिकपुनिआठकहंआठहिआहुतिदेय विमलादिकनवसाक्तिकहंन-
 वआहुतिकरिलेइ १ चौपाई आहुतिअतअग्निकहंदेई करैप्रनामफेरिपद-
 सेई १ पुनिसिगरेपार्षदनअंषदू देयनिवेदितमोरनिवेदू २ मोरमंत्रपुनिजथा-
 सक्तिबुध जपैचित्तकोकरिसबतैरुध ३ सुंदरमेरेपदरचिगावै नाचैबहुविधि
 बाजबजावै ४ सुनैसुनावैकथाहमारी वेहिकनसुषदुषदेयबिसारी ५ पौरानि-
 कअथवासज्जनकृत पढैसुषदअस्तोत्रमुदितचित ६ पुनिनीराजनकरैसुजा-
 ना करपूरहुवर्तिकाविधाना ७ पुनिपुण्याजलिदेइसोदक्षिन मोरिचारिपुनि-
 करैप्रदक्षिन ८ तरपरकरकरिउभैचरनमम मनकरिअसभावनानैजसम ९
 दंडसरिससमकरैप्रनामा यहीमंत्रकहिकैमतिधामा १० प्रपन्नपाहिनामीश
 भीतमृत्युग्रहाणैवात ॥ पूजैविभौहोयतोअसनित नातोपरवपायकैसमाचित
 ११ पूजाअतहिमोरप्रसाद ग्रहनकरैसंजुतअहलादू १२ असमानैनाथैमोहिही

न्द्रो मेनाहिककुकिर्जहुकोन्द्रो १३ दोहा करैविसर्जनजोसुमति करै सुमतिम
 नमाहि लियोधारि मै आपन उरुनि श्रीपतिकहि १ चौपाई यहिविधि पूजन करै
 हमारो जौन रूप मै प्रेम अपारो १ अंतराजामी जड चेतन मै मानहि मोकों अपने म
 न मै २ यहिविधि वैदिकतांत्रिक विधिते पूजत मोहि जयाविधि रिधिते ३ ताको
 दोऊ लोक बनि जावै मोसों अवसि मुक्ति फल पावै ४ सुंदर मंदिर जबर बनावै ॥ ता
 के ठिगवाटिका लगावै ५ जामें मूर्ति मारि विराजै उत्सव करै जोरि बहुराजै ६ ॥
 मंदिराग भोग के हेतु ग्राम चढाय देय मति सेतु ७ जाते उत्सव चले सहाहीं अट
 कै वस्तु कौन हगहाँ ८ पर्व पर्व उत्सवै करावै जथाविधौ तस धन हिलगावै ९ वि
 भौ विचारि जीबिका देवै तौ बिकुंठ वसि अति सुषले वै १० करै प्रतिष्ठामम जो कोई
 भूपचक्र वर्ती सो हेतु ११ जो मंदिर मेरो बनवावै सो त्रिभुवन अधीसता पावै १२
 जो मम पूजा करै सुजाना ब्रम्हलोक सो करै पमाना १३ दोहा जो कोउ यहती नो क
 रै भक्ति सहित मतिमान नगर बिकुंठहि मै निवसि होवै ह्रमै समान १ यहिविधिते
 पूजत जो कोउ दै कै सुमति अकाम भक्ति जो गसोपाय कै मोहि पावै मतिधाम २
 निज दीन्ही परकी दई वृत्ति विप्रसुर कोरि हरहि जे सठहठि लोभ बस देत लगायन
 फेरि ३ लापवर्ष लगित कुमति मल के कीरा होत तिनहि होत कब हनहीं ने कहु
 मोदउ दोत ४ करता और सराहतो अरु जो करै सहाय अरु सलाह जो देत है सब
 मल कुमि दै जाय ५ ऐसहि जे जे देत भेकरहि सुमति उपकार ते ते करता के सरि
 सपावत फलहि अपार ६ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा
 बहादुर बांधवेश श्रीविश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीम-
 हाराज श्रीराजा बहादुर श्रीकृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराज सिंह जू देवक
 त श्रीमद्भागवत एकादश स्कन्धे आनन्दाम्बुनिधौ सप्तविंश स्तरंगः २७ ॥ ॐ ॥
 श्रीभगवानुवाच दोहा आनन्द के स्वभाव अरु कर्महु को मतिमान कब हनिं
 सानहि करै कबहुं न करै बषान १ चौपाई चेतन अरु जड महसं सारा तामे देखै
 पहारा १ परसुभाव परकर्महु काहीं निंदहि परसं सहिज गमाहीं २ तिनकर अ
 र्थ होत सब नासा लहत नरक मरि जीवत आसा ३ तेई अहे देह अभिमानो तिन
 के ज्ञान लेसनहि जानी ४ सो बतरहत नतन अभिमाना जीव होत तब मृतक स
 माना ५ तिमि जागतहतन अभिमानो सोवत हस मरहत अज्ञानी ६ हेतु जो देवहु
 मनुज सरीरा तेहै सब अनित्य मति धीरा ७ तिनकी भद्र अमद्र कहा है अहंकार
 उरमाहि मह है ८ आतम मे सुख मानुष मानव अहे असत्यहु सुषुप्त वषान ९
 काया प्रतिधुनि मह भय पावै जानि आपनी भयनहि आवै १० ऐसहि देहादिक जे

भावे विन जातें अति उर पावै ११ ऊधव यह सिंगरो संसारा जडचेतन मैं अहै अपारा
 १२ दोहा है सरीर मेरो सकल अहौं मही सब रूप अपने को मैं आप ही उतपतिक
 रहूं अनूप १ चौपाई अपने ते अपने कहं पालौ अपने ते अपने कहं पालौ १ ब्रम्ह
 सरीर भयो सब जाते सकल जगत है ब्रम्ह हिताते २ निंदा अरु अस्तुति अरु त्या
 गा है निर्मूल सबै बड भागा ३ यह गुन मैं जगती नि प्रकार मम माया कृत जानि उ
 दारा ४ जडचेतन मैं रूप हमारा ता सुलगत नहि मोहि विकारा ५ यह जो ज्ञान वि
 ज्ञान उचारा नाहि करत जो सुमति विचारा ६ सो निंदा अस्तुति नहि करई भान
 समान जहान विचरई ७ प्रत्यक्ष दुनिगमहु अनुमाना अरु अनुभव करि कै म
 ति माना ८ उपजत न सत जानि जग काहीं गुनि अनित्य विचरै जग माहीं ९ देव
 कि उदर उदधि विधु बैना सुनि बोले ऊधव भरि चैना १० उडूवौ वाच सुदूस रूप
 आतमा भाष्यो भौतिक पंचदेह करि राष्यो ११ तौ को होत नाथ संसारी सुष दुष प
 रै प्रत्यक्ष निहारा १२ दोहा आत्मा अव्यय गुन रहित सुदूस्वयं परकास कर्म आ
 वरन रहित है ऐ सो साख बिलास १ चौपाई तन तोय हजड तुमहि उचारा मोरे म
 न अस परत विचारा १ भेद दारु पावक कहं जे से आत्मा देह भेद है ते से २ तौ को
 पुनि भोगत संसारा भाष दुष यह बसु देव कुमार ३ ऊधव वचन सुनत भगवाना
 भाषन लागे रुपानिधाना ४ श्री भगवानुवाच जब लो इंद्र देह संजोगू तब लौं
 जो वहि संश्रित भोगू ५ जदपि सुदू आतमा अपारा जिय मह नहि सुरमनुज वि
 चारा ६ चिंतत विषे निरंतर हर्द तातें जिय संसार हिल हर्द ७ जिमि सपने को
 सुष दुष भारी सपन हि भरि है सुष दुष कारी ८ ऐसहि जब लोतन अभिमाना त
 बल गि संश्रित जिय हिम हाना ९ सो कहर्ष भय क्रोध हु लोभ अहंकार मोह हि अ
 लोभ १० ज्ञान जड पर जग माहीं है तन के आतम के नाहीं ११ तन मन हंति
 यजिय अभिमाना जीव काल गुन कर्म हु नाना १२ दोहा मह तत्व मन जा दिव पुय
 ही जानि संसार सो अधीन है काल के होवत बारहि वार १ चौपाई मन वच कर्म मा
 नतन रूप है संसार हि दृक्ष अनुरूप १ करि गुरु परति गहि असि जानौ भवत
 रु करै अमूल सुजाना २ बौ डि आस विचरै महि माहीं ता को भीति नेक कहनाहीं ३
 ज्ञान विवेक निगमत पजोगू अनुमानहु उपदेस नियोगू ४ आत्म अनात्म विचार
 न हेतू यही सकल साधन मति सेतू ५ तन के आदि अंत मह जोई मद्धि कुमाहर ह
 त है सोई ६ आतम सुदूर हत त्रै काला तन है जिय नहि बुद्धि विसाला ७ जे से क
 न क कुंडल न पाहीं कन कहि आदि अंत हू माहीं ८ मद्धि हु मह कन कहि रहि जातो
 मिलोर जत पुनि तेहि न दे पातो ९ सुदू ऐस ही जीव सदा ही बुध मानत भ्रम बहु त

नकाही १० करताकारनकारजउदारा इनकोकारनहैहकारा ११ इनतेआत्माअ
 हैविलच्छन ननमधिजबलगिरहतविचच्छन १२ तबलगिरअहैसकलव्योहारा
 तेहिबिनकबुनहिअहैउदारा १३ दोहा जोयहपूरुवनहिरह्योअतदुरहिहैना
 हि कैसेमधिमैआनमाकहियेयहतनकाहि १ चौपाई जियहिखलकसमानव
 भमहै तोनिहुकालमाहजियसमहै १ कबहुनहैजियमाहविकारा ऊधवअ-
 समतअहैहमारा २ देहादिकअरुजीवहुकेरो इनकोनहिसनबंधनिवेरो ३
 पैप्रारअविवसयहजीवा देहभोगभोगतदुषसीधा ४ अहैजीवयहस्वयंप्र
 कासा परब्रम्हकोहैयहदासा ५ तातैंकरैप्रमजोमेरो तौभमतजिसुपलह-
 १धनेरो ६ जगतविविधिविधिप्रकृतिविकारा मोहिभजेयहपावतपारा ७
 मायाअरुजियतेमोहिकाही लेयविलखनजानिसदाही ८ हैपरतंत्रजीवप्र
 भुकेरे जानतअसभमनसतचनेरो ९ छोडिसुमतिकुमतिनकरसगा विचरै
 जगभरिमोदअभंगा १० तनइंद्रीसुरपवनहुप्राना छितिनभमनबुधिसलि-
 लकसाना ११ अहप्रकृतिसब्दिकजेते भिन्नअहैआतमतेतेते १२ दोहा
 जोअसभाषहुनुमसपाहैविज्ञानीजोय तेहिकुसंगतेदोषकहतजेकौनगुन
 होय १ चौपाई जिमिघनतेनहिकबुरविकाहीं रहैगगनमेंअथवानाहीं १
 जिमिजलकनरजकननभमाहीं उडतरहैलागैतेहिनाहीं २ असजोसंकाम
 नमेंकरहू तौमेरीवानीउरधरहू ३ जबलोंमोरभक्तउरमाहीं जनकेहोत-
 भईदिढनाहीं ४ भक्तिप्रभावकोधअरुकामा नहिबूढैजबलोमतिधामा ५
 नबलोविषइनकोसंगत्यागै कबहुनकामिकोधमदपागै ६ जबहियभैदि
 ढभक्तिहमारी तबनहिडरकुसंगकोभारी ७ जिमिलपटहिअहिचदनमा
 हीं पैतिनकोविषलागतनाहीं ८ भलीभांतिजिमिओषधदैकै वैदरोगदी
 न्योनहिछैकै ९ भीतररह्योउपरमिटिजावै तौनरोगतेसेउठिआवै १० तै
 सैकियोजदपिबहुजोगू भीतररह्योषासनारोगू ११ कालपायकैसोबढिआ
 वै विषैकूपमहताहिगिरावै १२ दोहा विषैषासनाहूदैतेजिनकीभईनुना
 स तेईकुजोगिनकेरजगहोतोव्याप्रयास १ चौपाई तेईकुजोगिनकहंज
 गमाहीं प्रेरिनरनसुरविघनकराहीं १ बहुधातिनहिसिद्धिनहिहोई कब
 हुकबहुसिधिपावतकोई २ ऊधवजोनहिहैअज्ञानी सुषदुषमानतकर्म
 हिगानी ३ देतयहोविधिजन्मबिताई सुषितनहोतमोरपदपाई ४ ज्ञानौक
 र्मविवसजगमाहीं करहिजदपिबहुकर्मनिकाहीं ५ पैनहिसुषदुषमानहि
 तनम रहतमगनप्रेमानंदघनमें ६ बैठतसोवतचितवतचागत भाजनक

रतमूत्रमलत्यागत ७ परमहंसजेजहंकहुरहही मेरेप्रेममगनतहैअहहौं ८
 तनकोरहतनतनकोभाना कर्मविवसतहंफिरतजहाना ९ देषहिमुनहिजदपिबहु
 भाँती असतगुनतसबविषेजमाती १० जैसेस्वप्रविलोकतनाना जानतजागिअस
 तमतिमाना ११ तबलगिमनुजहिहोतनज्ञाना जबलगिरहतदेहअभिमाना १२
 दोहा ज्ञानभयोजबजीवकौतबछूटतअनुमान छूटिगयोअभिमानजबतबनर
 हततनभान १ चौपाई भानुउदैजिमिरहनअंधेरी विसरतनहिकबुवस्तुघनेरी १
 तेसहिभक्तिजोगयहमेरो हरिअज्ञानतनकरतउंजेरो २ आतमअजयहस्वयंप्र
 कासा अप्रमेययाकोनविनासा ३ येकजीवतनलहतअनेक तनसनबंधनजिय
 कहनेकू ४ सबइंद्रिनकोप्रेरकस्वामी बहुतनपायहोतबहुनामी ५ देवमनुज
 अपनेकहंमानब यहअज्ञानकोकर्महिगनब ६ विनउपजैसरूपकरज्ञाना पा
 वतयहनहिमोदमहाना ७ अहैपंचभौतिकयहदेह मीमांसकयहिकरतसनेह
 ८ मानतहैयहनित्यसरीरा नित्यस्वर्गसुषगुनहिअपीरा ९ गुनहिअबुधयहपं
 डितमानी पैनजथारथमानहिज्ञानी १० जोगकरतमेंजोगिनिकाहौं विचनकब
 हुंजोतेहिक्हेजाहौं ११ नाकेमेदनकेरउपाई मैतुमकोसबदेहुंबताई १२ दोहा ॥
 विघनभयोजोगमेंतौजोगीपुनिकोय फेरिजोगकोदिढकरैविघनदेयसब
 पोय १ चौपाई तपकरिकैबहुपापनसावै मंत्रनतेग्रहदसामिटावै १ सर्प
 दिकविषओषधतेरे नासकरहियहिभाँतिघनेरे २ कोउजोगीलहिविघनम
 हाना लैममनामधारिममध्याना ३ करिकैसंतनकीसेवकाई करहिनासस
 बविघनमहाई ४ करहिंजोगकोउसिद्धिनहेतू जामेंवधैभोगकरनेतू ५
 जननमरुनकेछूटनकाहौं कबहुंउपायकरततेनाहौं ६ तिनकोनहिजानी
 आदरहौं वृथासरीरहेतस्रमकरहौं ७ तिनकोमिलतमुक्तिभलनाहौं तन
 तरुफलसमरुतसदाहौं ८ करतभक्तिममजोजनकाहौं तनकेसुषअनेक
 मिलिजाहौं ९ दृढ़हुतेतरुनहुक्हेजावै तबहुजोमोरभक्तकहवावै १० सोत
 नसुषमहभूलेनाही भक्तिरोतिनहितजैसदाहौं ११ ऊधवजोममपदअनुरा
 गी तेईजगमेंहैबडभागो १२ दोहा भक्तिजोगकेकरतमेंतिनहिविघननहि
 होत मोपहरसिकनकेहियेनितनवप्रेमउदोत १ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजा
 धिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुरबांधवेश श्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसि
 द्दि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुर श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधि-
 कारि श्रीरघुराजसिंहजूदेवकृते श्रीमद्भागवते आनन्दाम्बुनिधौ एकादशस्कन्धे
 अष्टविंशस्तरंगः २५ ॥ ७ ॥ ॐ ॥ दोहा सनिजद्वारकेवचनवरपुनि

ऊधवकरजोरि कस्योवचनमंगलमुदितवारिहवारनिहोरि १ ऊधवोवाच ॥
 जोगमार्गजोआपुप्रभुमोकोदियोसुनाय सोबिनजीतेइंद्रियनअतिसैकठिन
 लषाय २ तातेजेहिविधिसहजमेंसंकलजोगफलहोय मिलैपरमपदरावरो
 कहहुसहजविधिसोय ३ मनचंचलजोगहिकरतहोतअचंचलनाहि तातें
 जोगीलहंतहैअतिसैदुषजगमाहि ४ कवित्तघनाक्षरी स्वासकोचढाडबो
 घढाडूसमराषिबोहूमहामनचंचलअचंचलहूँकरिवो ऐसहोअनेककठि
 नाईजोगकीनिहारिपरमहंसलीन्हैगहितुवपदपरिवो सुनहुंगोविंदअर
 विंददृगरघुराजरावरेकीभक्तिमायाफंदतेउबरिवो ज्ञानमेंगुमानऔविरा
 गमेंगुमानऔरजोगमेंगुमानपौरिसागरकोतरिवो १ दोनकेदयालजेअन
 न्यदासरावरेकेमगनतिहारेप्रेमसागरसदाअहै २ तिनकेअधीनवैबोरक्षन
 कोकीबोनाथतुमकोअचर्जनहींवेदसवैयो कहै रघुराजविधिसबइंद्रआदि
 जेदिगीसप्रभुपदपीठकोंकिरीटतेंनितैगहै तेईआपगोपिनकेकपिनकेसंगसं
 गजुगजुगहारमेंविहारकरतेरहै २ प्राणिनकोप्यारेजगरषवारेरघुराजलहेफ
 लभारेभारेदासप्रेमवारेहैं आपकृतउपकारेकबहुबिसारेजेनतुमहिबिसारिते
 नऔरपैनिहारेहैं दायकषभारेविषैसुषजेअसारेताकेहेतऔरदेवभजैमंदम
 निवारेहैं जदुराजदासनकंहंतफलदुरलनगुलभकेदारेभावचरनतिहारेहैं ॥
 ३ दूरिकाअधीनदीर्घमर्तादनदयाभासादुसरादुनामेजोनदानदितकाराहैं ॥
 उरमेनिवासकारिउरकोअज्ञाननासिउरकोअमलकारिकरहुमुपारंहैं रघुगज
 गुरुकोसरूपधारिधरजीमोवचरिअज्ञानदराऊपरकोभाराहैं ॥ अजहंकाआ
 युषलैऐसेउपकारिकाहिद्वारननद्वानयाविकहोमंविचाराहैं ४ मुकंआचदा
 हा यहिविधिजबऊधवाक्षोकारिकंप्रनअपार वादजगलालीननगहिन
 जसक्तिउदार १ जगउतपतिपालनकरनधरिहरूपत्रेनाथ तेबोलेविहंसतह
 रोप्रगटिप्रेमकोगाथ २ श्रीभंगवानुवाच चौपाईऊधवसुनियेसषापियारे जे
 मंगलप्रदधर्महमारे १ जिनकोकरतप्रीतिजुतलोगू सहजहिनासकरतभवरो
 गू २ सहजहिमहमेरोपुरपावै आवागवनरहितवैजावै ३ क्रमक्रममोहिसु
 मिरतसुभधर्मा मेरेअर्थकरैसबकर्म ४ मोपदमहमनदेइलगाई मेरेधर्म
 हिकरैसदाई ५ मेरेछेजनकरैनेवासा जहांकरैबहुसंतविलासा ६ देवअसुर
 मनुजनमहकोई मोरभक्तहविकैजोहोई ७ तिनकोजोआचरनसोहावन ॥
 सोईकरैदासममपावन ८ करैमोरउत्सवंजनभारी विभवहोयगृहतेहुअनुसा
 री ९ विभोहोयजोनिहगृहमाहीं उत्सवकरैजोरिसबकाही १० पर्वपर्वमहक

रेउछाहू लेयबोलायसंतसबकाहू ११ मेरीसबजात्राकरवावे सिगरीसुंदरसाजस
 जावे १२ दोहा करवावेमंजुलसदामोमंदिरमहगान बजवावेतैसहिसुभगवाजे
 विविधिविधान १ चौपाई नृत्यकरवैमंदिरमाही नितनवउत्सवकरैसदाहौं २ जगभी
 तरबाहेरमोहिदेखे गगनसरिससबथलमोहिलेखे ३ अपनेमेंसबप्रानिनमा-
 हौं मोरभावनाकरैसदाहौं ४ मोररूपगुनिसंतउदारा करैसकलजीवनसतका-
 रा ५ परमभक्तिहैयहीहमारी मोहिभजैसबविषेविसारी ६ ब्राम्हनअरुचंडा
 लहुमाहौं विप्रभक्तअरुचोरहुपाहौ ७ क्रूरअक्रूरतरनितिनगामें समदृगजो
 सोबुधवसुधामें ८ तिरस्कारऔरहुअहंकारा ईर्ष्याद्रोहऔरअपकारा ९ येस
 बनसतआसुतेहिकाहौं जोमोहिनिरपतसबजगमाहौं १० क्रोधलोभमानहु-
 अपमाना अरुतनलाजहुछोडिसुजाना ११ स्वानस्वपचगोषरपरजांता करै
 प्रनामदंडवतसंता १२ मोरभावजबलगिसबमाहौं होयसंतकेउरमेंनाहौं १३
 दोहा तबलगिसबविधितेसुमतिभजैमोहियहरोति जबमोहिनिरपैसकलमह
 तबनताहिकछुभीति १ चौपाई मोररूपजबलषतजगतहै तबनहिकछुभम
 भ्रमहुकरतहै १ यहसबकोसिद्धांतसुजाना यहितैमोपदमिलतमहाना २ म
 नक्रमबचनजोमोकहैयावत सोईऊधवमोकहपावत ३ मेरीभक्तिकरतज
 गमाहौं आदिहुअतविचनकछुनाहौं ४ रजतमआदिकगुननहिजामें बंधनहो
 तकछूनहिंयामें ५ सषासत्यमैयहकरिलीन्ह्यो अतिप्रियजानितुमहिकहिदी-
 न्ह्यो ६ अहैनिरर्थककर्महुजोई अरपैमोहिसफलहोई ७ सोकमोहभयक्रो-
 धहुकामा मेरेहितसबसुषदललामा ८ बुधिमंतनकीबुधियहजानो ज्ञानिन
 कोयहज्ञानप्रमानो ९ तनअनित्यतेकर्महिकरिकै लहतनित्यममपदसुषभरि
 कै १० प्रथमहिमैकरिकैविस्तारा तुमकोदियोसुनायउदारा ११ ताकोयहिसमे
 टिसिद्धांता तुमकोसकलसुनायोदांता १२ दोहा यहदेवनदुर्लभअहैमनुजन
 कीकहबात यहोकियेमैमिलतहौंऔरउपायनतात १ चौपाई जुक्तिसहितक
 रिकैविस्तारा जोतुमसौमैकियोउचारा १ ताकोजाननसबविधिजोई संसैरहित
 मुक्तिहठिहोई २ जोनजोनतुमप्रस्नहिकीन्ह्यो तौनतौनहमउत्तरदोन्ह्यो ३ तौ
 नतौनजोसबसुधिरापै सोवैकुंठवागफलचापै ४ ममभाषितयहभक्तिप्रका-
 रा जोसादरकरिकैविस्तारा ५ देतसुनायसुभक्तनकाहौं ताकेहमअधीनवैजा
 हौं ६ परमपवित्रपढतयहजोई ज्ञानप्रकासतासुहियहोई ७ औरनकोक
 रिदेतोज्ञानी सांचोसोईमुक्तिकोदानो ८ जोकोउसुनतयाहिजुतप्रीती ताहि
 होतिहैमोरिप्रतीती ९ पराभक्तिसोईहठिपावै आवागवनरहितवैजावे १०

कक्षोज्ञानमैजोतुवपाही कहौ सपावूख्योकीनाही ११ मोहसोकमिटिगयो तुम्हारा
कीअवहुंकछुअहै प्रभारा १२ अवहमिदोहोयजोनाही तौपुनिज्ञानकहौतुवपा
ही १३ दोहा पैममभाषितज्ञानयहनुमजोधाखोहोय तौपापंडीजननसौरामेहुस
बविधिगाय १ चौपाई नहिंसठकोनहिनास्तिककाही जाकेउपजेअज्ञानाही १
जाअभक्तजौनमनहोई तिनसोकहेहुज्ञाननहिसोई २ इनदोपनतेहोयविहो
ना विप्रभक्तिमहपरमप्रवीना ३ ताकोसपादिहेउयहज्ञाना जौनसाधुसेवीम
तिमाना ४ अंतहकरनजासुसुचिहोई तासोयहनहिराओगोई ५ होयभक्तजो
सद्गुनारो ताहूसोयहदियोउचारो ६ भक्तिजोगअरुज्ञानविरागा सुनिममय
हभाषितबडभागा ७ जाननकोपुनिकैजगमाही सपारहतवाकीकछुनाही ८
जैसेकरिपियूषकरपाना पुनिनरहतकछुपियनसुजाना ९ धर्मकर्मकरजोफल

सर्वधर्मकर्महोडिअपैआसमोहिसरलउपायमहमोपुरपयानकी १ सर्वध
र्महोडिजबअप्योमोहिआतमाकोताहिचाहौकरनमेसबतेविसेपही तबभ
वपारावारपारपायपानीनौनवसतविकुंठजायआनदूअलेपही रघुराजक
रतरहतसेवकाईमोरिलहतसमानविभौमेरेसबवेपही फेरिनफसतयहज
गतकीफांसीमाहिब्रकितविलोकिलविमेरीअनमेषही २ श्रीभुकोवाच ॥ य
हिविभिजबजदुवूरकक्षोज्ञानविज्ञानविराग भक्तजोसाधनसकल हेकरुपतिबडभा
ग सुनिजदुनायककेवचनजोरिलजजुगपानि पुलकिततनगदगदगरोक
ढीनकछुमुषवानि २ सजलजलजदगहरिसपाधरिधोरजभरिप्रोति मानिक
तारथआपकौत्यागिजगतीकीभीति ३ जदुपतिचरनसरोजमेंनायसीसतजिला
ज कक्षोवचनऊधवमृदुलहेकरुकुलमहराज ४ उहवौवाच ब्रह्म मोपररुपा
करिज्ञानभानहिउदितकीनउदार हरिलियोमेरोउरअज्ञानहिआमहाअभियार
नोसमअज्ञानीअधमअवनीरक्षोदूजोनाहि तुम्हरोवचनसुनिरखोनहिअज्ञान
ममउरमाहि १ नहिंसीततमकीभीतिआवतनाथअगिनसमोपमोहिदसजानि
कृपालबकस्योज्ञानभक्तिप्रदीप उपकारयहप्रभारावरोसुधिकारतवदिविसाल ॥

कोजातदूजेकेसरनअसकौनदीनदयाल २ दासाहैअंधकभोजजदुकुलमाहिजो
 ममनेह सोगयोसिगरोछूटिउरमेंरह्योनहिसंदेह जदुवंसकीयहवृद्धिजदुवर
 अहेसर्गतुम्हार यहदेहमेयहगेहमेंनहिअहेनेहहमार ३ जयमहाजोगी
 दासकेतुमहरनहारषभार करजोरिकैवरदानमांगहुंदेहुदनिउदार तुवच
 रनपंकजमेसदांजेहिभांतिरहइसनेह सोइरुपाकारिकैदीजियेजगहोयफिरि
 नहिदेह ४ दोहा सुनिऊधवकेवचनवरजदुवरकरुनाऐन मंजुविहसि
 अतिप्रेमसोबोलेमंजुलबैन १ श्रीभगवानुवाच चौपाई सिरधरिसासनस
 पाहमारो तुमबदरीवनआसुसिधारो तहमेरोपदजलअघभंगा नामअलक
 नदाहैगंगा २ तामेकरिमज्जनमतिमाना तनकेधोयपापजेनाना ३ बलक
 लवसनपहिरिफलपाई सुषकीआसासकलविहार्ड ४ सीतउष्मसहिक्के
 सुभसीला इंद्रोजितगावतममलीला ५ सावधानक्केसांतसुजाना धरिक्केहि
 यमेज्ञानविज्ञाना ६ जेमैतुमहिकियोउपदेसा बैठयकांतध्यायतेहिवेसा
 ७ तनमनवचनहुमोमहराषी मोहिध्यावहुजसमैदियभाषी ८ तौतुमत्रि
 गुनात्मकगतिनाकी मोपुरबसिहौंअतिसुषछाकी ९ श्रीशुकउवाच बदरी-
 वनकेगमनहिहेतु कद्योवचनजबकृपानिकेतु १० नाथवियोगहोतगुनिम
 नमें रहीज्ञानकीसुधिनीहितनमें ११ दैप्रदच्छिनाअतिअकुलार्ड गिह्योनाथच
 रननदुषछार्ड १२ दोहा चरनकमलनिजनाथकेधोयविलोचनवारि पुनिज
 उसोतहंक्केरह्योसकोनतनहिसम्हारि १ चौपाई जन्मभरेकीकृष्ममिताई ॥
 ऊधवसकतनताहिविहार्ड १ रोवनलग्योपुकारिपुकारो हाजदुनंदनहागि
 रिधारो २ जदपिदियोमोहिज्ञानसुनार्ड तदपितुम्हैतजिसकौनजार्ड ३ छनभ
 रिजदुवरविरहतुम्हार सहिनसकतमनमृदुलहमारा ४ तुमहिछोडिकैसेमै
 जैहौ तुमअसनाथकहांपुनिपैहौ ५ सकलजन्मयेकसंगबिताये सपनेहुक
 बहुवियोगनपाये ६ मोहिमान्योआपनेसमाना कियोभोगसुरदुर्लभनाना ७
 होतरहेछनअपिनबोड लगतरहीहियपविसमचोट ८ मैनहिरह्योजदपिक
 बुलायक पैतुमकरिदायोजदुनायक ९ सषामोहिअपेनोकरिलीन्ह्यो अपन्यो
 हुनहिकलेसकछुहोन्ह्यो १० अधिकमोहिप्रानहितेमान्यो विनमोहिपूछेकर्म
 नगन्यो ॥ ११ ॥ कोदूजोस्वामीअसहोई सेवकअसमानोनहिकोई १२ दोहा
 जगतजन्मजोदेइविधितौअसकरैसजोग स्वामीकोअरुसेवकहिकबहुनहो
 यवियोग १ चौपाई जोविधिहोइमोहिपरछोहीं तौप्रभुमितैतुम्हैअसमोही १
 तुवपदपदुमेरहैअधारा औरनकछुजगमाहिहमारा २ जदपिज्ञानबहुभांतिउ

चारो पैभुलायदियविरहतुम्हारे ३ हाजदुनायकपानपियारे हादेवकिचसु
 देबदुलारे ४ हाअर्जुनकेमोतमुरारी हामोसमप्रभुअधमउधारी ५ हागोपौब
 ल्लभवृजवासी हाजसुदाकेआनंदरासी ६ कोकारिहैमोपरअसप्रीती तमबि
 नपलककलपसमवीती ७ मैमनकरतोकरनपयाना प्रभुपदमोहिदेतनहि
 जाना ८ महसरीरखूदैयहठाऊं मेपदपदुमत्यागिकहंजाऊं ९ यहिविधिकह
 तअनेकनबानी ऊधवकीतनसुरतिभुलानी १० अनमिषनिरषतजदुपतिअ
 नन परिगोवदनविरहपचानन ११ सूरुतनहिकखुऊधवकाहीं मगनविरह
 वारिधदहमाहीं १२ दोहा सषाप्रोतिअतिजानिकैश्रीवसुदेवकुमार दुईपादु
 काआपनीताकौंप्रानअधार १ चौपाई प्रभुपादुकासीसमहधारी ऊधवरोषपु
 कारिपुकारी १ वारवारचरननसिरनाई ऊधवगवनकियोबिलषाई २ प्रानर
 होहरिचरननमाहीं तनभरिचत्पोधनददिसिकाहीं ३ भूलिगईसबखुधापि
 यासा छनहुजियनकीरहीनआसा ४ बदरोवनकहंऊधवजाई जौनरीतिज
 दुनाथबताई ५ सोईरीतिभागवतप्रधाना करिकैत्यागिदियोतहंप्राना ६ भ
 योतुरतवैकुंठविलासी हरिपार्षदआनंदकररासी ७ कुरुपतिऊधवसमको
 होई जेहिजदुनाथसपालियजोई ८ जोऊधवसोश्रीभगवाना जानिसषाआप
 नोसुजाना ९ ज्ञानसिंधुमधिप्रेमसुधाको एँचिदियोआपनेसषाको १० ताकौं
 प्रीतिसहितजोकोई करतोअवनविषैसबषोई ११ चिंततकहतरहतहैताको
 जदुपतिचरनप्रेमरसछाको १२ दोहा सोसागरसंसारकोआसुपापकैपार नै
 श्रेयसबनमेंकरतनितप्रतिमुदितविहार १ छंद मालिनी भवभयभ्रमहारी
 ज्ञानविज्ञानकारी अलिसरिसमुकुंदा वेदफूलैमरंदा ॥ अतिरुचिरसुधाको
 प्यायदीन्धोसषाको उदधिमयनहारैहैप्रनामैअपारे २ इतिसिद्धिश्रीमन्महा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मज
 सिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्र
 धिकारिश्रीरघुराजसिंहजदेवकृतेश्रीमद्भागवतेआनन्दाम्बुनिधौएकादशस्क
 न्धेएकोनत्रिंशस्तरंगः २९ ॥ ४० ॥ ७ ॥ दोहा हरिऊधवसंवादसुनिलहि
 कैमोदअपार पुनिबाल्योकरजोरिकैनृपअभिमन्युकुमार १ राजोवाच हरिसा
 सनकोनिजसिरलयऊ जबउडवबदरोवनगयऊ १ तबहारिकापुरीकरिबासा
 कहाकियोपुनिरमानिबासा २ ब्रम्हसाफजबजदुकलमाहीं होतभईजेहिवारन
 नाहीं ३ महाप्रबलजदुबंसअपारा होतभयोकेहिविधिसंचारा ४ सबप्रानिनद
 गकैसुषकारी केहिविधिगेनिजधाममुरारी ५ जिनकोनिरविजगतकीनारी

सकतरहीनहिनेननेवारी ६ जिनको जसकरिकरनप्रवेसा पुनिनहिनि कसतअ
 हैहमेसा ७ कोअससुनिहरिकोजसकाना नहिहरसनकेहेतलोभाना ८ कोसु
 कदेवजगतअसजोई जदुपतिलषिमोहितनहिहोई ९ कौनजगतमेंअसकवि
 राई जोबरनैहरिजससमुदाई १० कौनसुकविअसहैजगमाही हरिजसकहत
 मोदहियनाही ११ निजदासनकोकरतसनाथा पारथसारथभैजदुनाथा १२ ॥
 दोहा लीन्हैवाजिनवागकरविचरतरनघनस्याम जूमेजेतिनकोनिरषितेगवने
 तिनधाम १ चौपाई तेकिमिगवनकियेजदुराई सोमोसनबरनहुमुनिराई १
 सुनिकेभूपपरोक्षितवैना व्याससुवनबोल्पोभरिनेना २ श्रीशुकौवाच द्वारावती
 माहसुनुताता जदुपतिनिरषित्रिविधिउतपाता ३ बैठिसुधर्मासभामहारी स
 बजदुवंसिनलियोहंकारी ४ सबकोबारबारसनमानी बोलेप्रभुअतिमंजुलबा
 नी ५ श्रीभगवानुवाच होहिनथोरघोरउतपाता द्वारावतीमाहदुषदाता ६ नग
 रमाहिगुनिमोरनियोगू छनभरिरहबअहैनहिजोगू ७ पुरमहदृढबालअरु-
 बाला संखोद्वारजाययाहिकाला ८ हमसबलैजदुवंससमाजू जैहैछेत्रप्रभास
 हिआजू ९ जहाँसरस्वतिपच्छिमवाहिनि सबजीवनअघओघनिहाहिनि १०
 तामेकरिकैसबअस्ताना तीरथव्रतकरिहैसविधाना ११ दोहा पूजाकरिहैसुरन
 कीदैभूषनअंगराग पुनिस्वस्तेनपढाईहैविप्रनसोंबडभाग १ चौपाई धेनुधर
 निधनुधाममतंगा सुंदरस्पंदनवसनतुरंगा १ सादरहैहैविप्रनकाहीं यातेवि
 चनसकलमिटिजाहीं २ धेनुदेवदुजपूजनकोन्है औरहुदानविविधिविधिदो
 न्है ३ मिटतअमंगलमंगलहोई तालेंचलहुतहैसबकोई ४ यहिविधिसुनिज
 दुपतिकौबानी जदुवंसीअतिसैमुदमानो ५ कियोतयारीगवनप्रभासा साजिसै
 नसबसहितहुलासा ६ चढिकैनावउतरिकैसागर चीढचढिरथनसबैगुनआग
 र ७ जदुवंसीसबजायप्रभासा कहिराष्योजसरमानेवासा ८ तैसहिकरतभये
 सबकमौ कोन्हैदानविविधिविधिधर्मा ९ पुनिप्रभासमहकुरुकुलराई मज्जन
 हितसागरतटजाई १० तहाँसकलजदुवरसरदारा बैठैअतिलगायदरबारा ११
 रामकृष्णगुनिकारनमनते बैठैजायदूरिकहुअनते १२ दोहा तहजदुवंसीभट
 सकलभयेभागबुधिहीन दैयेकयेकनकोतहाँपानवारुनीकीन १ चौपाई भये
 मत्तगर्वितरनधीरा हरिमायामोहितसबवीरा १ तहंकुरूपतिदरबारहिमाहीं
 लगेवतानवीरचहुघाहीं २ कहतकहतकारनबढिआयो रोससकलवीरनकेछा
 यो २ उठेवीरलैलैकरवाला तहंकोलाहलभयोकराला ३ धनुअसितोमरगदा
 प्रचंडा मारनलगेवीरवरिचंडा ४ सांबऔरप्रद्युम्नप्रवीरा कृतवर्मासात्विकिर

नधीरा ५ अरुअरुवीरअनिरुद्धा औरसुभद्रदुर्गदअतिकुद्धा ६ औरसुदरुन
 जितसंग्रामा निसठऔरउल्लुकबलधामा ७ सतजितऔरसहसजितभानू सु
 रथसुमित्रपरमबलवान् ८ यहिविधिभटकररहेप्रधाना तेलरिकयनिजलो
 कपयाना ९ तबद्वैगईसैनद्वैभागा सबकेहियेवीररसजागा १० कोऊचढेतुरंग
 मतंगा कोउचढिस्पंदननहेतुरंगा ११ कोउपरऊठमहिषअरुबैला नहेरथन
 महुजदुकुलछैला १२ कोउपैदरैपसरकरिहीन्है सखप्रहारपसपरकीन्है ॥
 १३ दोहा चलेवानकिरवानबहुमच्योघोरधमसान तहंपरायअरुआपनोप-
 स्नानकोहुकहंजान १ चौपाई जिमिबनलरैदंतसौंदंती तिमिलरिमरेवीरअन
 गंती १ मोहितकियोकृष्णकीमाया जदुबंसीसबज्ञानभुलाया २ अंधकरुद
 सार्हअरुभोज सूरसेनमाथुरअतिओजू ३ कुंतैकुकरुहुसात्वकवंसी मधुअ
 बुद्धआदिकअरिध्वसी ४ कोटिनवीरबडेअरुनान्हे लरतभयेसिगरेमथ्यान्है
 ५ पितापुत्रअरुभ्रातहुभ्राता सुतापुत्रभगिनेयदुताता ६ काकामातुलमित्रहु
 मित्रा सुदृढजातिअरुनातिविचित्रा ७ सिगरेलरैछोडिकैनेहू कछुनकियोम-
 नमेसदेहू ८ अल्लसल्लसबकेचुकिगेजब लरनलगेकरिमल्लजुद्धतब ९ सां
 बउदरमूसलनदुपराई सागरदियोफेकायरेताई १० ताकोगुदिलाभयेकराला
 तेईउषारिलियेतेहिकाला ११ हननलगेतेवीरविसाला लागहितेमानहुकरवा
 ला १२ दोहा जदुकुलकोलपिनासतहंदौरिवीचमेंआय लगेबचावनसबनक
 हंरामकृष्णदोउभाय १ चौपाई तेकरिकोपमहाउरमाही मारनलगेकृष्णहीका
 हीं १ तबबलभद्रहिकहजदुराई हनहुसठनसबकहंबलभाई २ तबबल
 रामकोपमहपागे लैगुदिलाकरमारनलगे ३ हरिहुहाथगुदिलाकरलीन्है ॥
 मारनलगेकोपरसभीने ४ दंडद्वैकमहंतहंमहराजा रहिनगईजदुबंससमा-
 जा ५ ब्रम्हसापकोकारनपाई हरिमायामोहितनदुपराई ६ वेनुपरसपरतेजि
 मिजागी नासकरतसबकाननआगी ७ ऐसीहआपुसमहसबलरिकै निजनि
 जलोकगयेमुद्भोरिकै ८ यहिविधिभोजदुकुलसधारा हरिमनमेअसकियो-
 विचारा ९ बाकीजदुकुलरखोअपारा सोउउतरिगोभूतलभारा १० निजकुल
 लपिविनासजदुराई तुरतहिसा गरकेतठजाई ११ जोगमार्गकरितहोंअनूपा
 प्रगटेसागरसेससरूपा १२ दोहा रामगवनलषिकैतहांदेवकिसुतभगवान
 बैठजायपीपरतरेमौनमुदितमतिवान १ चौपाई सोहतचारिहुवाहुविसाला
 फैलतिदिसनिप्रभाकरमाला १ मनहुविधूमअगिनिकरज्वाला सोहतउरऔर
 वत्सविसाला २ तपितकनकसमतनचनस्थामा सोहतपीतांबरअभिरामा ३

मदहसनिकचकुंचितकारे कलकुंडलकपोलदुतिवारे ४ मुषअरविंदनेन-
अरविंदा लसतक्रीटमानदुरविंददा ५ कटिकिंकिनीकटककरमाहीं जुगभुज
जुगअंगदुहुसुहाहीं ६ नूपुरचरनलसतउरहारा मनिऔस्तुभपरकासअपारा ७
तिमिअंगुलिमुद्रिकासोहाहीं वनमालामंजुलउरमाहीं ८ मूर्तिवतआयुधसबठा
ढे अस्तुतिकरहिंपरममुदबाढे ९ दक्षिनउरुवामधरिचरना पंकजकोसअरुनजे
हिबरना १० मुसलबीचकोरघोजोलोहा सोव्याधासरमुषमहपोहा ११ मृगयापेल
नतेहिवनमाहीं आवतभोलैधनुसरकाहीं हरिपगलपिमृगमुषअनुमान्यो कछु
ढुकिकैसरधनुसंधान्यो १३ दोहा जरानामकोव्याधसोहन्योनाथपदवान पुनिआ
योअतिवेगसोंमृगतनअतिहिलोभान १ चौपाई निरषिचतुर्भुजजदुवररूपा निज
अपराधमानिअतिभूपा १ आयगिग्योचरननमहंघाई बारवारप्रभुपदसिरनाई २
कद्योवचनहेकृपानिधाना मोतैंभोअपराधमहाना ३ मोपापीकरयहअपराधा छ-
महुनाथहेसुजसअगाधा ४ नाथतिहारोपदअस्मरना रविहैतमअज्ञानकोहरना
५ ऐसोकहैवेदप्रभुचारो मोतैंभोअपराधअपारो ६ करहुकृपाजोरमानिनासा तौकी
जेआसुहिममनासा ७ नामेंकरहुंनअसपुनिकाजू मोकोउचितमरबजदुराजू ८ ॥
ब्रम्हसिवादिकतुवसंकल्पा जानतनहिप्रभुकौनेहुकल्पा ९ तुवमायामेंमोहितरह-
हों तिहरोसासननितसिरगहहों १० तौमैपापीकेहिबिधिभाषों तिनहोपापकर्मअ-
भिलाषों ११ सुनिकैजराव्याधकीबानी बोलेहंसितबसारंगपानी १२ श्रीभगवानुवाच
दोहा व्याधभीतिनहिमानुमनसावधानउठिआसु ममइच्छातेतैंकियोयहकर्महिअ
नयासु १ चौपाई ममसासनधरिंकैसिरमाहीं गमनहुअबमेरेपुरकाहीं १ हरिसासन
पावतसोव्याधा हैपरदक्षिनमोदअगाधा २ चढिविमानसोमहाप्रकासी भयोजायबै
कुंठविलासी ३ जदुपुरमहकछुकारनहेतू दारुकरहिगोतेनृपकेतू ४ सुनिअवननजदु
कुलसंधारा दोस्योतनकोछोडिसन्हारा ५ तेहिवनप्रभुकोहेरनचाह्यो दुषअंबुधिअ
गाधअवगाह्यो ६ हरिपदतुलसिसुरभिकहंपायो तेहिसन्मुषरथदुतलैधायो ७ जहं
पीपरतरुतरभगवाना जुतआयुधनिजमूर्तिवाना ८ यहिविधिदारुकलपिनिजना
थै रथचढिधायजोरिजुगहाथे ९ गिग्योनाथपददारतआसू कद्योहायहेरमानेवास
१० विनालषेतुवपदअरविंदा लपिनपरतकछुनैनमुकुंदा ११ निसिमहअथैगयेजिमि
चंदा निरषिपरैनहिवस्तुनिंददा १२ तुमविनअंधभयेहमऐसे तुमकहंत्यागिजायें
कहैंकैसे १३ दोहा यहिविधिभाषतसूतकेस्पंदनगरुडपताक आसुअकासहिउडि
गयोजुततुरंगवरचाक १ चौपाई पुनिदारुककेदेषतमाही हरिआयुधगमनेनभका
हों १ ठाढोसूतठग्यातेहिगमा तबतासोंबोलेधनस्यामा २ श्रीभगवानुवाच जाहुहा

रिकैदारुकाई देहुसकलमहषवरिसुनाई ३ करिकैसकलपरस्पररारी जदुबंसीगे
 लोकसिधारी ४ अरुआपनोरूपविस्तारी सागरकियप्रवेसहलधारी ५ देशहुजैसी
 दसाहमारी सोऊसिगरीदिहेउउचारी ६ उग्रसेनसोकहियोऐसेहु रहिहेनाहिपुरी
 महकैसेहु ७ यहहारिकापुरीममत्तागी बोरिहैसिंधुवारनहिलागी ८ दारुकअर्जु
 नकोयहिहेतू आयोराषितहैमतिसेतू ९ लैसिगरेअपनेपरिवारे उग्रसेनपितृमातु
 हमारे १० अर्जुनतैरसिततेहिकाला इंद्रप्रस्थकहंजाहिउताला ११ दारुकतुमक
 रिमेरोधर्मा ज्ञानवानहैतजिसबधर्मा १२ मेरोरचितमानिसंसारै तननजिसेहैधाम
 हमारे १३ श्रीशुकोवाच दोहा यहिविधिसुनिप्रभुकेवचनपुनिपुनिपदसिरनाय ॥
 देपरदक्षिनद्वारिकादारुकगोदुषछाय १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहा
 राजाश्रीराजाबहादुरबाधवेशश्रीविश्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाश्री
 राजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीमद्वा
 गवतेआनन्दाश्रुनिधौएकादशस्कन्धेनिशस्तारंगः ३० ॥ ४० ॥ ४१ ॥ श्रीशुकउ
 वाच दोहा जदुपतिकोनिजलोककौंगवनजानिसबदेव आवतभेआकासमेंक
 रननाथकोसेव १ चौपाई ब्रम्हासिवगौरीजुतआये इंद्रआदिसुरअतिसुषच्छये
 १ मुनिप्रजेसपितरहुगंधर्वा विद्याधरचारनसिधिसर्वा २ जक्ष्महोरगकिन्नरना
 ना अरुअप्सरासुविप्रप्रधाना ३ गावहिंजदुपतिजससुषरासी अतिआनंदितना
 कनेवासी ४ हरिपदभक्तिनिरतमतिवाना चढेविमाननहनहिनिसाना ५ बरष
 हिनभतेबहुविधिफूला जेहरिकहैसबैअनुकूला ६ निजविभूतिब्रम्हादिकका
 ही लषिकैश्रीजदुनाथतहाही ७ कमलनैनतहमुद्रितकीन्हो आतममेआतमक
 रिदीन्हो ८ जोगधारनातेधरिआना छेगेतेहिथलअंतरआना ९ हनेदेवतहैचिनि
 धिनगारे बरषनलागेसुमनअपारे १० करतिश्रीसतिधर्महधीरा द्ररिपालेगवने
 मतिधीरा ११ ब्रम्हादिकअमुनारनकाही गवननर्दपपरहागनाही १२ देहापडे
 रहेअकासमेंअकेसकनसुरखंद आनीर्थाश्वनज्जेजानगीनराय वीरतगावंद १
 जिमिछपिबोछनमोतिकोजाननमानुषनाहि गिगिहरीकीर्गातंदवताजान्योनीह
 नभमाहि २ धर्मसिवादेकगानिकेहारेवैकठपयान विस्मितसकलसराहतेगम
 नेनिजनिजयान ३ कबित सबैया देकरुनाथसुनामदुनाथकोजन्मपयाननटैंकां
 तमासा पैयहसोचअहेसिगरेयहपूरोअसांधावदप्रकाता जीजगकोंरायकेबिह
 रैकरैलीनहआपनेमेंअनयाता सोहरिकोजनिबोमरिबोमुषभापेजोसोअहैमरुष
 पासा १ जोनजदुनाथगुरुद्विनाकेदेनहेतजैसेमरोगुरुसुततैसाताहिल्यामिहै २
 रमप्रचंडशेननंदनकोब्रम्हसिरतातेतुहैउत्तराकेगभेमेबचायेहै कालहको

कालचंद्रमालहकोमोहो जौन व्याधको सदेह ही विकुंठको पठायो है कहै रघुराज ऐ
 सो जदुकुलराज निज तन रक्षिवे को कौन समर्थ नहि भाये हैं २ जगउतपति औरपाल
 नसंघारहूको कारन स्वतंत्रमुष्प सर्वसक्ति धारि है तद्यपि मनुज लोकरहनको चाह्यो
 नहि गये निज धाम यह हेत गिर धारि है भक्ति करि सज्जन सिधारे दुत धाम मेरे रहै नहि
 ऐसी रीति देखि कै हमारी है गवन विकुंठहूको कीन्हो है पराये हेत रघुराज ऐ सो कौन
 दीन हित करि है ३ दोहा प्रभुपदवी प्राणी जो कोऊ पढै सप्रीति प्रभात परपुरमें सो प
 हुंचि कै पाय प्रेम पुलकात १ जायदारु को द्वारि कै उग्रसेन दरबार उग्रसेन वसुदेव
 के गहि पद करत पुकार २ चौपाई गिह्यो भूमि कहि हाज दुनाथा तुम बिन अब मै
 भयो अनाथा १ उग्रसेन वसुदेव हुकाहौ वरनौ दसा सकल दुषमाहौ २ सुनि कै
 जदुकुल को संघार धाम गवन वसुदेव कुमार ३ मुरखित भूमि गिह्यो महाराजा
 तैसहि मुरखित भई समाजा ४ हाहरि कहि महि गिरि गो जबहीं नृपके प्राण निक
 सिगेत बहीं ५ औरहु सिगरे नगरनेवासी होत भये अति से दुषरासी ६ जेजससु
 न्यो ते तैसहि धाये पुरजन सब तन भान भुलाये ६ कृष्ण विरहत हंगहि सहि गम ऊ
 मानहु वज्रपात उर भय ऊ ७ गये प्रभासहि सब नरनारी मृतक बधु तहंस बैनिहा
 री ८ धुनन लगे तहं निज निज सीसा कहत हाय कहेंगे जगदीसा १० तहरोहिनी दे
 वकी दोऊ औरहु जदुकुल तिय सब कोऊ ११ पहुँची जायज बैरन धरनी लषी सबे
 वीरन की करनी १२ दोहा देव कि अरु तहरोहिनी लषिन स्याम अरु राम हाहरि हा
 बल कहि गिरी धरनी मेते हिठाम १ चौपाई हाहरि कहि सुभिरत भगवाना तन ते
 तिन के निकसे प्राणा १ वसुदेव हुनहि सुत लषिली न्यो राम कृष्ण कहित न तजि दी
 न्यो २ औरहु बहु जदुनाथ सनेही हाहरि कहि कहि भये अदेही ३ कौकहि सकै द
 सातहं केरी कहत न बढति रचन मति मेरी ४ औरहु जदुकुल को बहू नारी पतिस
 रीर संग दियत नजारी ५ राम नारी रामहि बपु ध्याई दीन्यो अगिनि सरीर जराई ६
 औरहु आनक दुंदुभि नारी पतितन लै दीन्यो तनजारी ७ और प्रद्युम्नादिक की वामा
 कियो प्रवेश अगिनि तेहि ठामा ८ कृमिनि आदि आठ पटरानी भई लीन पावक
 बनिषानो ९ अर्जुन सुनि जदुकुल संघार धायो तन को छोडि संहारा १० तेही समै
 पहुँच्यो तहं जाई लषि संघार गिह्यो मुरमाई ११ कृष्ण विरह सुधिरहीन तन में मृत
 क समान भयो तेहि छनमें १२ दोहा पुनि जो हरि गीता कह्यो सो सुधिकरि मन मा
 हिं उल्यो संहारि सचेत कै अर्जुन रन थल पाहिं १ चौपाई मृतक क्रिया सब की
 करवाई जैसी लोक वेद विधि गाई १ जादि न हरित जे गेमहि काहीं तादिन ते सत
 ये दिन नाहीं २ दियो द्वारिका सिंधु दुबाई हरि मंदिर भरि दियो वचाई ३ महाराज

श्रीगणेशायनमः अथ दोहा जयजयजदुर्वरचरनमुनिमानससरहस ज्ञानक्षीरअज्ञा
 नजलकारकभिन्नप्रसंस १ जयबानीजयगजवदनजयसुकजयश्रीव्यास जेहिपदध्याव
 तहोतहठिबुद्धिविलासविकास २ जयमुकुंदहरिगुरुचरनजोमोहियेकअधार जेहि
 ध्यावततरिहैंसहजयाभवपारावार ३ जयहरिपितुबिसुनाथपदजेहिसबभाँतिभरो
 स जाकेबलमिटिहैंमिटेमनकेसबअपसोस ४ एकादसअस्कंधकोसुनिकैकुरुकु
 लनाथ पुनिबोलेसुकदेवसोंजोरिजलजनुगहाथ ५ राजौवाच चौपाई ॥ कृष्णचं
 द्रजदुवंसविभूषन जबगवनेनिजपुरमुनिपूषन १ तबमहिमहकेहिनृपकोवंसा
 होतभयोसोकरहुप्रसंसा २ सुनिमुनिपतिकुरूपतिकीबानी बोलतभैअतिआनंद
 मानी ३ श्रीशुकउवाच ॥ जरासंधकेवंसहिजोई नामपुरजैनृपयेकहोई ४ सु
 नकनाममंत्रिसोंकरिहैं सोनिजस्वामीकोहनिडरिहैं ५ सुतप्रद्योतकैहैंयेकताको
 करिहैंतेहिठाकुरवसुधाको ६ तासुतकैहैंपालकनामा तासुविसाषजूथबलधा
 मा ७ ताकेराजकसुतयेकजोई नंदिवर्धनोतासुतहोई ८ तिनकोनामप्रद्योतन
 जानो अबमैइनकोभोगबषानो ९ वर्षयेकसतऔअरतीसा भूमिभोगिहैंपाँचम
 होसा १० पुनिहैंहैंभूपतिसिसुनागा ताकेकाकवर्नबडुभागा ११ पुत्रक्षेमधर्मापुनि
 होई पुनिक्षेत्रज्ञतासुसुतहोई १२ ॥ दोहा ॥ ताकेहैंहैंयेकसुतजासुनामविधिसा
 र पुनिअजातरिपुतासुसुतहैंहैंपरमउदार १ ॥ चौपाई ॥ ताकेदभैकनामकुमारा
 तासुअजयसुतजानुउदारा १ पुत्रनंदिवर्धनपुनिताके महानंदिकैहैंसुतजाके २
 सिसुनागादिकदसनृपमहिभलि भोगिहैंत्रिसतसाठिवर्धनकलि ३ महानंदिनृ
 पकोसुतजोई सूद्रीगर्भहितेसोहोई ४ ताकोहैंहैंनंदिहिनामा महापदुमदलपः

तिबलधामा ५ सोकरिहैंछत्रिनसंहारा तहँनृपवैहैंसद्व्यचारा ६ करिहैंअति
 अधर्मजगमाहीं सासनवेदमानिहैंनाहीं ७ तिनछत्रिनकोतौननरेसा सासनक
 रिहैंदेतकलेसा ८ परसरामसमसोबलवाना भोगिहैंसकलभूमिपरधाना ९ ताके
 कैहैंआठकुमारा नामसुमालादिकहिउचारा १० तेनृपसतवरषहिपरजंता करि
 हैभूमिभोगबलवंता ११ चानकदुजकैहैंमहिमाहीं तेआठोसुतनुतनंदकाहीं १२
 दोहा॥ हनिडारिहैंबिसेषिकैचंद्रगुप्तनिजपूत ताकोचानकदेईगेभूकोभोगअ
 कूत १३॥ चौपाई चंद्रगुप्तसुतकैहैंजेते भोजानामकहैंहैंतेते १ बारिसारतिन
 कोसुतहोई तेहिअसोकवर्धनसुतजोई २ ताकेकैहैंसुजसकुमारा तासुसुव
 नसंगतसुकुमारा ३ कैहैंसालिसूकतेहिपुत्रा तासुसोमसर्मासुविचित्रा ४ ताके
 सतधन्वाबलवाना तासुबृहद्रथपुत्रसुजाना ५ येदसमौर्जनृपतिकरईसा कलिम
 ह्यकसतऔसैतीसा ६ करिहैंयेतेबर्षहिराजू पुसमित्रतेहिसचिवदराजू ७
 सोमंज्रीस्वामीकहमारी निजसुतकोदैंहैंमहिसारा ८ अगिनमित्रतेहिनामउचा
 रा ताकेफेरिसुजेष्टकुमारा ९ ताकेपुनिवसुमित्रउदारा होईभद्रकतासुकुमारा १०
 ताकेपुनिपुलिंदसुतहोई कैहैतासुधोषसुतजोई ११ ताकेवज्रमित्रसुतकैहैं तासुपु
 त्रभागवतकहैहैं १२॥ दोहा॥ देवभूतिताकोसुवनयेदससुंगभुवाल भोगकरैगेभू-
 मि कोयेकसतआदससाल १३ चौपाई॥ देवभूतिकामीअतिहोई कन्वनाममंजरीते
 हिजोई १ स्वामिहिमारिदरीधनधामा निजवसुदेवधरैहैनामा २ तासुपुत्रभूमित्रउ
 दारा नामविक्रमादित्यप्रचारा ३ यहथलतेकछुअबकेनामा मैबरननकरिहैंम
 तिग्रामा ४ कियसुकऔरैनामबवाना तेईनामअबऔरविधाना ५ सोमैसबकेजा
 ननकाजा पृथक्पृथक्बरनौसबराजा ६ भूपविक्रमादित्यसुजाना पायौदेवीकर
 वरदाना ७ जबजबतासुमरननियरावै तबदेवीकोसीसचढावै ८ तातेजियोभू
 पबहुकाला अबलोंसाकाचलतिविसाला ९ भयोसालिबाहननृपकोई हन्यौवि
 क्रमादित्यहिसोई १० सोऊनर्मदादक्षिनपारा अपनोसाकाकियोप्रचारा ११ रचिभृ
 त्तिकाकेरदलभारी जीवितकरिलियमंत्रउचारी १२॥ दोहा॥ उतरनलाग्योनर्मदात
 बतेहिसैनअपार जलपरसतसिगरीधुरोतातेलक्ष्मीनार ४॥ चौपाई॥ तातेरेबाउ
 तरपारा साकाविक्रमनृपतिप्रचारा १ अबभागवतप्रसंगहिगाऊं सुकनृपकोसं
 वादसुनाऊं २ विक्रमसुतनारायनकैहैं तासुकुमारस्वसर्मदेहैं ३ वरपतीनिस-
 तपैतालीसा करिहैंराजचारिअबनीसा ४ रहीस्वसरमाकेयेकमंजरी सद्वलीनामक
 अघजंजी ५ तौनस्वसरमाकोहनिडारी आपहिराजकाजविस्तारी ६ राजकरिसोईकछु
 काला रुक्मनामतेहिभ्रातविसाला ७ तेहिपीछूप्रभुसबवसुधाकोसीतकरनकैहैंसुत

ताको ८ ताकोसुतपुनिपौरनमासा लंबोदरसुततासुप्रकासा ९ चिविलकनामतासु
 सुतहोई मेघस्वातिताकोसुतजोई १० ताकोसुतहोईअठमाना तेहिअनिष्टकर्ममति
 बाना ११ ताकोसुतहोईहालेया तलकनामसुततासुअजेया १२ ॥ दोहा ॥ भोरुपुरीष
 हुतासुसुततासुसुनंदननंद होईतासुचकोरसुततासुतनवमअमंद ५ चौपाई तासुत-
 कोसिवहोईनामा ताकोस्वातिपरमबलधामा १ तासुगोमतीपुत्रसुजाना हैहैतासु
 पुत्रपुरिमाना २ ताकोमेदसिरासुतहोई सिवअस्कंधतासुसुतजोई ३ जज्ञश्रीता-
 कोसुतजानी ताकोतनैविजैपहिचानी ४ ताकेभाव्यपुत्रअतिसाके चंद्रविशिप्रकटी
 सुतताके ५ तासुसलोमधिसुतअरिध्वंसा येतनोबलीसूदनपवंसा ६ चारिसत्तैअ
 रुवर्षक्षियासी करिहैंभूमिभोगसुषरासी ७ ताकेपीछेपुनिमतिधीरा हैहैअतिसैप्र
 बलअहीरा ८ सातपुस्तिकरिहैंतेराजू पालनकरिहैंप्रजासमाजू ९ पुनिगर्धभी-
 भूपजेहैंहैं प्रगटनामतोमरकहवैहैं १० करिहैंतेदसपुस्तहिराजू रषिहैंबहु
 खचरनसमाजू ११ तिनकेपीछेसुकमुनिराई सोरहिभूपनदियोगनाई १२ दोहा कक
 नामतिनकोकद्यौचकवर्तिहैनाहि हैंमहीपमंडलहिकेमैवरनौतिनकाहि ६ चौपाई
 पृथीराजजयचन्दनवेला औरहुसारंगदेवबघेला १ अरुयकनृपचंदेलपरिमाला ॥
 अरुपवारजगदेवभुवाला २ औरहुअसमंडलहिमहीपा सोरहकेमधिहैकुलदीपा
 ३ सारंगदेवबघेलबलीना बडोकामयहजगमहकीना ४ नृपपरमालचंदेलहिने
 रेआल्हाऊदलचलीघनेरे ५ बांधवगढऊदलकुहुंआयो सारंगदेवताहिबंधवा-
 यो ६ तबतेताकोजगतललामा भोसंग्रामसिंहअसनामा ७ जगतदेवरानाकीकं-
 न्या व्याहीसंग्रामहिजगंधन्या ८ अरुपरमालचंदेलकुमारी व्याहीसंग्रामहिबल
 भारी ९ रक्षौजोपृथीराजचहुआना सोलैसंगहिकटकमहाना १० करीचंदेलनपा
 हचढाई दोउदलमेभैबडीलराई ११ ऊदलरक्षौचंदेलहरौला सोकीन्होपरदल
 पररौला १२ दोहा ॥ पृथीराजनरनाहकरहेजोसोसामंत तिन्हमेकान्हबलीरक्षौ-
 कियोसोऊदलअंत ७ ॥ चौपाई ॥ मारिचंदेलनकोपृथीराजू लियोछोनिनिनकीस
 बराजू १ पुनिजयचंदहिकेरिकुमारी संजोगितासुनामउचारी २ तेहिछविमुनिअ
 तिमनाहिलोभायो ताहिहरनपृथीराजहुआयो ३ रक्षोभूपजयचंदउदारा ताकेअ
 सीलाषअसवारा ४ सत्तरसहसमतमातंगा रहीछापताकीदलपंगा ५ संजोगि
 तेह्योपृथीराजू कियोजुहुजैचंदहराजू ६ जूरेऔरसबैसामंता बाकीरहेपाचबल
 वंता ७ पृथीराजयहिविधिकरिगरी हरिलैगोजैचंदकुमारी ८ दिल्लीजायकियो
 बहुभोग भूलिगयोसबराजनिआंग ९ गाफिलपृथीराजकहजानी कबिलकोबले
 चबलपानी १० गोरीअलाउदीनहिनामा चढिआयोदिल्लीबलधामा ११ पकरिलि

योष्टिराजहिकाहौं राधौकैदहिकाबिलमाही १२ दोहा॥ बहुतकालमेंचंदकवि
 षो जतकाबिलजाय पृथीराजकेबानतेस्नेहहिदियोहताय ८॥ चौपाई॥ आठजम
 नजेसुकमुनिभाषेतिनकोमैयहिविधिगुनिराषे १ प्रथमअलाउदीनहैसोईतिमिरलि
 गतेहिवधकियजोई २ भयेसाहमीरासुतताके भोसुलतानमहंमदजाके ३ अबूसै
 दपुनितासुकुमारा ताकेबावरसाहउदारा ४ ताकेभयेहमाऊसाहा भयोतासुअक
 बरनरनाहा ५ जैसोअकबरजगजसलयऊ ऐसोबादसाहनहिभयऊ ६ ताकीउ
 तपतिदेतगनाई सेरसाहकोउकरोचढाई ७ तासौकरिकैअतिसेरारी रनमेगयोहु
 माऊहारी ८ दुस्रोहमाऊचलिषधारा सेरसाहकियअमलअपारा ९ रानीयेकहु
 माऊकेरी चोलीबेगमनामनिवेरी १० ताकोतहंनरहरिकविजाई लियोमोगिनिज
 बुद्धिदेसाई ११ गर्भवतीगुनिसाहहुमाथ्यो ताकीभयनहिकोउतेहिराथ्यो १२॥ दो
 हा॥ चोलीबेगमसंगलैनरहरिकविमतिमान॥ वीरभानवध्वलढिगआयोबांधव
 थान ९॥ चौपाई॥ वीरभानभूपतितेहिकाहौं दियटिकायबांधापुरमाहौं १ अकबर
 जनमसुनतनृपसेरा चढ्योसंगलैकटकधनेरा २ वीरभानसुनिसाहअवाई लैअ
 कबरबांधवगढजाई ३ लरनहेततहंसैनसमेरी सेरसाहकहैअतिलघुसेरी ४ बारहि
 लाषसैनलैसाहा गेल्योबांधोषिजैउछाहा ५ बारहबारिसरह्योसोगेरे पैनजानपायो
 गरुगेरे ६ उतेहुमाऊजमनसैनलै चलयोदिलोपैपरमचैनलै ७ यहसुनिसेरदिली
 कहंगयऊ तासोलरिजसुततहंभयऊ ८ वीरभानसुतरामसिंहजो सबवीरनमेर
 ह्योसिंहजो ९ तेहिसंगकरिपुनिअकबरसाहै दिल्लीबैठामनकोचाहै १० वीरभा
 नदियपढेउदारा करिसंगअसीहजारसजारा ११ वोचिसलेमसाहमिलिगयऊ मा
 रोगयोसमरबडभयऊ १२॥ दोहा॥ दिल्लीमेजबरामनृपपहुच्योअकबरसंग त
 बहिहुमाऊलपनहितचढ्योअवासउतंग १०॥ चौपाई॥ भागविवसतहैतेगिरिग
 यऊ गिरतहिप्रानरहितसोभयऊ १ अकबरसाहतषतमहबैठे बैठननीतिसिंधुम
 हपैठे २ भयोषानपानातिनमंत्री वीरबलहुभोसखासुतंत्री ३ मानसिंहआमेरन
 रेसा रामसिंहबाधोनृपवेसा ४ येसबसुहृदसाहअकबरके रहेप्रधानसकलबुधि
 वरके ५ अकबरसाहपुत्रजहंगीरा तिनकेसाहजहंगमतिधीरा ६ आठजमनजे
 कहमुनिराई तेईआठमैदियोगनाई ७ चौदहिऔरतुरुकनकाहौं जोसुकदेवक
 ह्योनृपपाहौं ८ तिनमेप्रथमभयोनरनाहा नामतासुभोआदमसाहा ९ भयोबहा
 दुरसाहदूसरो मज्जुदीनभोसाहतीसरो १० फनुकसेरचौथोनृपवाहा पचयोरफी
 यरदरजादा ११ ताकेसुतनहिदियाविधिराई तातेतषतबैठतेहिभाई १२ दोहा
 ताकेसमसुदीनभोताकेमहमदसाह ताकेअहमदसाहभोदायकप्रजनउछाह ११

चौपाई ॥ भयो तासु सुत आलमगीरा ताके गोहर साह प्रवीरा १ ये दस बाद साह के आये
 परंपरा तेति नहि गनाये २ इन के बीच बीच महजेते दिल्ली आय अमल किय केते ३
 तिनह को मै देहु गनाई नादर साहे करी चढाई ४ दिल्ली आय कदा सो कीन्हो फेरि सो
 पिसा है को दीन्हो आप चलो गो नगर दराना दिल्ली मेरा थो नहि थाना ६ महमद सा
 ह को ऊअव दाली सोऊ आय किय दिल्ली पाली ७ पुनि गुलाम का दरय कभयऊ गो
 हर साह निकट चलि गयऊ ८ बरबस लीन्हो आपनिकारी पुनि मनमें यहि भांति बिचा
 री ९ गोहर के बंसहि जो होई बाद साह होवै हरि सोई १० रह्यो बिहार वषत को उति
 नकुल दियो बाद साहो तेहि बिलकुल ११ यह सुनि जैपुर के महाराजा अरु संधियाम
 हाजीराजा १२ दोहा लाषलाष असवार लै चढि धाये अति आसु तब गुलाम का दरभ
 ग्यो करि जीवन की आसु १२ चौपाई ॥ बचि गुलाम का दरगो नाहीं पकरि लिये बंदा
 वनमाही १ बसन ते तेल लपेटि सरीरा दहन लगे यहि विधि देपौरा २ एक ति सदिन
 यहि विधिते हिलाये मस्योन तब अचरज उर लाये ३ सपनमाहिं तब रुख उचारो य
 हि पापि हि बृजमाहि नमारो ४ बृजमें मेरे मुक्ति के जातो यह सठ है निज ठा कुरघाती ५
 तब लायो तेहि बृज बाहेर करि तुरत हि गो गुलाम का दरमरि ६ फिरि गोहर साह हि बे
 गयो अंध साह कलु काल बितायो ७ पुनि दषिनी भीर लै भारी दिल्ली अमल न करीत
 पारो ८ तब गोहर की बेगम जोई रह्यो गर्भ ते सजुत सोई ९ ताको लै तब गोहर साहा
 भग्यो छोडि दिल्ली नरनाहा १० आयो आसु नगरी वामह जहं अजीत मेरे प्रपिता मह
 ११ नृप अजीत सो वचन उचारै होय जो अब बल भूपतुम्हारे १२ ॥ दोहा ॥ तौ निज पुर
 में राषि ओहम को तुम यहि काल इतै दषिनी अति बढ्यो राष्यो फौज विसाल १३ ॥ चौपा
 ई ॥ तब अजीत कह जुत उत साहा रह्यो मुकुंद पुर मे साहा १ अस कहि नृप मुकुंद पुर
 माहीं राष्यो गोहर साह हि काहीं २ भो मुकुंद पुर माह उछाहा गोहर के भै अकबर सा
 हा ३ पुनि अजीत लै गोहर साहै गमन्यो दिल्ली सहित उछाहै ४ साहै दिल्ली मह वै
 राई फिरि आयो अजीत नृप राई ५ यहि विधि भयेतुरु कचतुर्दस तिन को मै कहि दि
 यो भेद जस ६ फेरितुरु कन अंतहि माहीं सुक जो कस्यो गोरंडन काहीं ७ नाम गोरंडय
 हो अंगरेजु जिन को है अति सै अब तेजु ८ ते पहिले तो करि आपारा हिंदु धान मह कियो
 प्रचारा ९ जोरि फौज कलकते आये यह सुजात दोला सुनि पाये १० जोरि फौज ये उकरी
 चढाई बकसर में तहं भई लराई ११ तहं नवाब की भई पराजै लिय अंगरेज अमल स
 बराजै १२ जब अंगरेज आगरे आयो अपना अमल सकल फैलायो १३ दोहा अठ्ठा
 रह सै साठि में अकबर साह सुनाथ सौं पिदियो सिंगरे मुलुक अंगरेज न के हाथ १३ चौ
 पाई ॥ मम पितु अधिकारी सियरामा रह बिसनाथ सिंह जेहि नामा १ ते टीका भागव

तवनाई तामें संध्या सकलगनाई २ सोई संध्या के अनुसार यह की स्त्री मै सत्यप्रचा
 रा ३ दुइ सैं और हसत्र हिं वषा है अंगरेज राज उत कर्षा ४ बिते पचास वर्ष ये हिका
 ला बाकी यक सैं सरस ठिसाला ५ अब भागवत प्रबंध हिगाऊं नृप प्रति मुक की उ-
 क्तिसुनाऊं ६ गोरंडन के अंतहि माहीं मौन सासि हैं यहि महिकाहीं ७ वर्ष तीनि सैं
 हित समाज करि हैं पुस्त एकादस राज ८ नगरी ये क किल किला ठामा अब जेहि हैं
 कल कचानामा ९ सोई राजधानी पुनि कै है तामें ये क भूप बसि जे है १० भूप नंद प्र
 थमै नृप कै है ताको सुत वंगिर कहवै है ११ तासु भ्रातसि सुनंदी नामा ताको जसो न
 दिवल धामा १२ दोहा ॥ ताको पुत्र प्रवीर को ए भुवाल जे पांच वर्ष ये क सत षट उ प
 र भोगि हैं भोगि नासैं १४ ॥ चौपाई ॥ पुनि तेरा हितन के सुत कै हैं बाहलोक नाम हि क
 हवै हैं १ पुष्प मित्र कै हैं को उ राज सोई करि हैं सब महिराज २ तासु पुत्र दुर्मित्र हि हो
 ई राज करी पुनि महिकी सोई ३ तासु उपर पुनि सुनहुं भुवाला सात अंध कै हैं महि
 पाला ४ कै हैं पुनि को सल नृप साता बैदूर हि देस हि पतिताता ५ कुरुपति निषध
 देस के बासी कै हैं और भूप सुपरासी ६ पुनि मागध वंसी जे राजा ते कै हैं महि नाथ
 दराजा ७ प्रथम तासु विस्फुरज नामा सोई पुर जे है बल धामा ८ अपि हैं तो सठ बर
 नन वीना जदु पुलिंद मद्रक ये तोना ९ ते सब कै हैं म्लेच्छ समाना करि हैं प्रजा अधर्म
 ननाना १० तेई प्रजन कहैं सो नृप पाली धर्मात्मा छत्रिन कहैं घाली ११ यदमावती पु
 री ते हि धामा यचा प्रगट पुद्गम जे हि नामा १२ दोहा हरद्वार ते लै नृपति औ प्रयाग प
 र्जन अमल करी सो अविनिमै अति पापो बलवंत १५ चौपाई पुनि सौराष्ट्र अवंती मा
 हीं अर्बुद मालव देसन पाहीं १ कै हैं विप्र धर्म ते हीने म्लेच्छ समान महा अधलीने २
 व्रत वंधादिक करि हैं नाहीं कै हैं तेई नृपति तहां हीं ३ सिंधु चंद्र भागा के तीरा कुंति दे
 स और हू कसमीरा ४ तेई विप्र तहां के बासी अरु भूप हु कै हैं अधरासी ५ विप्र हि रूप
 म्लेच्छ पर चंडा करि हैं पाप बडे बरि चंडा ६ थोरो दाना को पमहाना धर्म के रक बहू न
 हि माना ७ बालगऊ ब्राम्हन अरु नारी निर्देइ न्हें डारि हैं मारी ८ परधन परदार हरि
 लै हैं जल दी कै जल दी मरि जे हैं ९ योरी आयु प्र अरु बल योरा कै हैं धन हु भये घर चोरा
 १० ससकारन हिने कु करे हैं धर्म हीन सब कालि हरि हैं ११ रजोत मोगुन करि हैं प्रीती करि
 हैं नाहिन रक की भीती १२ भूप रूप अस म्लेच्छ महाना हनि हैं प्रजन अधर्म निधाना १३
 दोहा राजा जिन के जे सही प्रजा नै सही तासु लरि मरि हैं कछु परस पर कछु नृप करी बि
 नासु १६ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीबान्धवेश श्रीविस्वनाथसिंह जू देवात्मज
 सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराज श्रीराजा बहादुर श्रीकृष्ण चंद्र रूप पापा नाथिका
 रीरपुराज सिंह जू देव कृते आनन्दान्मुनि धौ द्वा द्वा स्कन्धे प्रथम स्तरंगः १॥ ४० ॥ ४० ॥

श्रीशुकउवाच दोहा कलिमेंकुरुमहराजसुनुक्षमासत्यआचार बलआयुषसुधिवुधि
 दयाधर्मघटीहरवार १ चौपाई ॥ कलिजुगमेंजाकेधनहोई गुनीकुलीनधर्मजुतसो
 ई १ जोकैहैंअतिसैबलवाना सोनियाउजीतीविधिनाना २ लगीकोनिहूनीकजोना
 री तेसनेहकरिहैंजनभारी ३ तेहिमिलिकैदंपतिकहवैहैं कुलअरुजातिविचारिन
 लेहैं ४ जोकरिहैंछलसबकर्मनमह महाचतुरकहिहैंजनतेहिकहैं ५ कैहैंजगमह
 कोकमतीजे कहिहैंसुमतितिनहिकुमतीजे ६ रतिमेंचतुरिनारिजोहोई बरतियते
 हिकहिहैंसबकोई ७ कलिमेंपहिरबयेकजनेऊ कैहैंविप्रसूदकरभेऊ ८ विप्रध
 र्मब्राम्हननहिकरिहैं सूदनकेसंगसदाविचरिहैं ९ राधिनहाअरुसिरमहबारा औ
 रछोडिसिगरोआचारा १० सबैब्रम्हचारीकहवैहैं कौडीकेहितघरघरधैंहैं ११ कुम
 तिकुसीलकपटमेंनागर सबऐगुनमेंपरमउजागर १२ ॥ दोहा ॥ अतिथिपूजनादिक
 करमहैगृहस्थकेजोइ तिनहिजोकरिहैंकबहुनहिगृहीकहैहैंसोइ २ ॥ चौपाई ॥
 जेबसिहैंकाननमहजार्द धनकेहितऐहैंपुरधार्द १ ऊपरतापसवेषबनाये भीतरर
 हिहैंगंडिकाये २ ऐसेवानप्रस्थकहवैहैं धनहितअधकरिहैंकरवैहैं ३ गेरुवाच
 त्रकोऊतनधरिहैं राषलगायेपुरनविचरिहैं ४ लीन्हेदंडहरीहरबोलिहैं सबसोंला
 लचबचनहिपोलिहैं ५ ऐसेजनपापंडविलासी कहवैहैंकलिमेंसंन्यासी ६ दिनके
 करिहैंजोपरनामा रतिमूसिहैंताकरधामा ७ धनवानहिंकलिजुगमहजीती दैअंको
 रपाईनहिभीती ८ जोनदरिद्राकैहैंभारी न्यायहुकुन्यायहुसोहारी ९ जोनचपल
 बहुवचनबतैहै सोकलिमहपंडितकहवैहै १० जोनदरिद्राअतिसैहोई कहवैहै
 असाधुकलिसोई ११ जोकरिहैबहुविधिपापंडा सोइकहवैहैंसंतउदंडा १२ ॥ दो
 हा ॥ कौनिहूनारीजोकोऊघरमेलेहैराषि सोइविवाहकहवाइहैनहिक्हेहैश्रुतिभा
 षि ३ चौपाई ॥ दैहैंदिवसनहातबिताई मलिमलिकरिहैंअंगसफाई १ यतनोईभू
 षनकलिमाहीं नहिंकरिहैंभूषिततनकाहीं २ कैहैंदूरजोनदीतडागा सोइतीरथमा
 निहैंअभागा ३ तहैंनहानहेतहठिजैहैं गुरुपदजलमहनाहिनहैंहैं ४ होईजेतनैती
 रथदूरी नेतनैकरिहैंमहिमाभूरी ५ तेलऔरजोसलिललगाई निजकेसनअतिसैचि
 कनाई ६ औरठेठकछुजुलुफबनाई तासुकहैंगेसुंदरताई ७ सदाउदरभरभरीजो
 कोई पुरुषारथीकहैहैसोई ८ जोवतातमहकरीठिठाई सोईसत्यवादीकहवाई
 ९ जेपालीअपनेकुलकाहीं औरनकोदैहैंकछुनाहीं १० जोरैगोघरमेंधननाना सोई
 कहैहैचतुरसुजाना ११ धर्मकरैगेजसकेहेतू नहिपरलोककेरकछुनेतू १२ ॥ दोहा ॥
 यहिविधियापिनतेपरमपुहुमीकैहैपूरि मनुजनकेतनतेतबैधर्महोइगोदूरि ४ चौ
 पाई ॥ ब्राम्हनछत्रीवैश्यहुसूद्रा औरहुकलिकेजेजनक्षुद्रा १ तिनमेंजबरजोनजन-

होई कैहैं बरियाई नृपसोई २ अतिलोभी कलिकेमहिपाला प्रजनलूटिहैं देतक-
 साला ३ जबधनधामधरनिअरुदारा लूटिलेइगेनृपतिअपारा ४ तबेदरिद्रोप्रजा
 दुषारी कैहैं गिरिकाननकेचारी ५ साकबीजबलकलफलफूला पैहैं मधुमासहु
 अरुमूला ६ नहिबर्षिहैं मेघजलधारा परीअकालबारहीबारा ७ होईसीतहुपव
 नप्रचंडा उपलपरहिंगेअतिहिअपंडा ८ तातेकैहैं प्रजादुषारी करिहैं आपुसम
 हबहुरारी ९ भूषपियासव्याधिबहुहोई चिंतावदिसिगरीबुधिबोई १० पैहैं नि-
 सिवासरसंतापा ताहूपैकरिहैं पुनिपापा ११ बीसतोसवर्षेहिनृपराया कैहैं कलि
 परमायुरदाया १२ बढिहैं जबकलिदोषप्रवीना जबकैहैं प्राणीसबछोना १३॥ दो
 हा॥ जबवर्नाश्रमधर्मसबकैहैं जगतविनास जबवेदनकेपंथकोनेकुनरहीप्रकास
 ५॥ चौपाई॥ जबपाण्डधर्मअतिकैहैं जबनृपचोरसरिसकैजैहैं १ जबहिसाअ-
 सत्यअरुचोरी लैहैं यहीजीविकाजोरी २ जबसबवरनसदुसमकैहै जबगोअजा
 सरिसकैजैहै ३ जबकैहै गृहसमसबआलम जबकैहै नातेआतासम ४ जबस
 क्षमकैजादअनाजू जबतरुकैहैं नाहिदराजू ५ जबदामिनिभरचमकनलागी ज
 बनवर्षिहैघनबडमागी ६ जबकैजैहैं सबघरसूना जबदिनदिनबढिहैअघदूना
 ७ जबपरसरिसमनुजकैजैहैं अनुचितउचितनकबुचितलैहैं ८ जबयद्विविधि
 कलिजुगबढिजैहैं धर्मलेसकहुंनहिदरसैहैं ९ तबसबधर्मनिरसनद्वारा लैहैर-
 मारमनऔतारा १० जौनचराचरकेगुरुस्वामी सबजोवनकेअंतरजामी ११ जिन
 कोजन्मकर्ममतिसेतू संतधर्मकेरसनहेतू १२॥ दोहा॥ गंगाकेतटमेंअहैसंभलना
 मकग्राम तहांविष्णुजसविप्रकोउकैहैं अतिमतिधाम ६॥ चौपाई॥ ताकेगृहमें
 माधवमासा सुकुलहादसीदानहुलासा १ लैहैं प्रभुकलकीऔतारा हरिहैअव
 निपापकरभारा २ दैहैं कोउसुरतिनहितुंगा तामेचढिरंगिकैरनरंगा ३ करमेंकरि
 करालकरवाला आठविभूतिसमेतकपाला ४ चहुँकितचपलतुरंगचलाई धीर
 जधारिधरापरधार्ड ५ भूपरूपजेसद्वअपारा तिनकोदिनकरिहैसंचारा ६ जबपा
 पिनकैजैहैतासा अरुकलकीअंगरागसुवासा ७ फैलीपौनपायजगमाहीं सोइ
 सुचिकरिहैंजीवनकाहीं ८ प्रजाजथोचितउतपतिहैहैं वासुदेवपदचित्तलै-
 हैं ९ जबहोईकलकीअवतारा तबकैहैसतजुगसंचारा १० चंद्रसूर्यअरुसुरगुरुभू
 पा तीनिद्वयेकहिसाथअनूपा ११ प्रविसैपुष्पनषतमहजबहीं सतजुगप्रगट
 होतहैतबहीं १२॥ दोहा॥ सोमसूर्जबंसीनृपतिजेतनेभैमतिमान वर्त्तमानअरु
 भाविहैंमैसोकियोबषान ७॥ चौपाई॥ तुमतेलैनंदहिपरजंता ग्यारहसैपंद्रहिम
 तिवंता १ इतनेवर्षबीचहीमाहीं येसबनृपकैहैं कलिपाहीं २ उत्तरदिसिजेसक

टाकारा उदित होहिसत्तर्षिउदारा ३ तिनमेप्रथमकेरदुइतारा पुलहऔरकतुनामउचा
 रा ४ तिनकेमधिनपतनमहयेकू रहतसदाअससाखविबेकू ५ सौसौवर्षभोगनोसो
 ई असजोतिषविदकहसबकोई ६ अहैमघातिनमधियहकाला यहिविधिकाल
 भेदनहिपाला ७ जादिनजदुकुलकमलदिनेसा कियोगवनवेकुंठनिबेसा ८ ॥ दो
 हा ॥ तादिनतेयहअवनिमेकलिजुगकियोप्रचार जेहिकलिजुगमेमनुजसबभयेअ-
 धर्मअधार ८ ॥ चौपाई ॥ जबभरिहरिपदपरस्यौधरनी तबभरचलीनकलिजुयक
 रनी १ मघानक्षत्रमाहजेहिकाला भोगकरैसत्तर्षिभुआला २ तबतेयहकलिजुगप
 रगततो दिव्यवर्षद्वादससतरहतो ३ जबसत्तर्षिमघाकहंत्यागी पूर्वाषाढहोतअ-
 नुरागी ४ तबप्रद्योतनृपतितैलैकै कलिजुगबढाधर्मखैकैकै ५ जादिनहरिविकुं
 ठअनुराग्यो ताहीदिनतेकलिजुगलाग्यो ६ दिव्यवर्षबीतिहैंहजारा तबसतजुगपु
 निकरीप्रचार ७ निजनिजधर्मवर्नसबकरिहैं ज्ञानविज्ञानसुजानसुधरिहैं ८ यह
 जेबरन्योमानववंसा तेहिविधिहेकुरुकुलअवतंसा ९ विप्रच्छत्रिवैस्पहुसद्गनके ॥
 जानहुजुगजुगसबवरननके १० धर्मात्माजेजसीमहीपा भयेमहात्माजेकुलदीपा ॥
 ११ तिनकीकथाकीर्त्तिअबरहिगे सोऊकविंसुजानमुषकहिगे ११ ॥ दोहा ॥ भ्राता
 सांतनुभूपकेदेवापीजेहिनाम चंद्रवंसकोभूपयेकसुनुदुजोमतिधाम ९ ॥ चौपाई
 कलिकैअंतमाहकुरुगई येदोउनृपहरिसिद्धापाई १ करिहैपुनिकैवंसविवर्धन
 यपिहैवर्नाश्रमभरिअदुन २ सतजुगत्रेताहापरकलऊ यहिविधिहोतवेदकहि-
 दियऊ ३ भयेजेहैंअरुक्हेहैंराजा मेबरन्योकुरुकुलमहराजा ४ ममताकरोभूमिकी
 भारी येनभूमिगेसंगसिधारी ५ राजहुहोयतदपिमतिधीरा अंतसमैमहतासुसरी
 रा ६ कृमिविठभस्महोतहठिसोई तेहिसरीरकेहोतहिजोई ७ द्रोहकरैसबजीवन
 पाहौ तातेअवसिनरककहंजाहौ ८ भूकेभूपतिअसमुषभाषे यहपुरषाकमायम
 हिराषे ९ यहधरनीसबअहैहमारी केहिविधिमोसुतपालेसारी १० ऐसीकोनिहुं
 करैउपाई जामेकोउनहैंलेयछोडाई ११ पुत्रपौत्रजेहोहैंहमारे तेइभोगहैंभुवि
 भोगअपारे १२ ॥ दोहा ॥ करतकरतमरिजातहैंधरनीहेतउपाय अंतसमैजरिजात-
 तनधरनीसंगनजाय १ भरिकैअतिअभिमानजेभोगकरतनृपराय तिनकोकछुन-
 हिरहतहैकथायेकरहिजाय १० इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबांधवेशविश्व
 नाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृ
 ष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनंदांभुनिधौद्वादशस्कंधेद्वितीय-
 स्तरंगः २॥ ॐ ॥ ७ ॥ श्रीशुकउवाच ॥ दोहा ॥ अपनेकोजीततनिरूपिहैं
 सतिनृपनयहभूमि अहोपेलौनामृत्युकेनृपजितिहैंकाधूमि १ ॥ चौपाई ॥ हैनरै

द्रुमतिमंतहुजेऊ वथाकरतअभिमानहुतेऊ २ राजसेनधनधरनिहमारी कियेगर्वे
सहिउरभारे ३ फेनसरिसयहअनितसरीरा तामेकियेविस्वासंगभोरा ४ मनमेंकर-
हिंविचारसदाहो जीतिकामकोधादिककाहो ५ पुनिमंत्रिनकोबुधितेजीती अवसि
चलाउवअपनीरोती ५ कंदकरिपुजेहेममराजू तिनकोजीतबंसहितसमाजू ६ यहि
विधिक्रमसोसिंधुमेषला करबजीतिमहिराजयेकला ७ यहीबंधआसाकोपासा
लपतनकालआपनेपासा ८ यहूकरहिंपुनिभूपविचारा पुनिजीतबसागरहुअपा
रा ९ दीपांतरलेहेहमजीती कबहुंकोदुकीकरबनभीती १० यहसठनाहिबिचा
रैननमें कहाभोगछनभंगुरतनमें ११ जेतनोअममोहिजीतनकाहो मूढनृपतिजे-
करहिंसदाहो १२ तैतनीकरैजोमोक्षउपाई तौतिनकोसबविधिबनिजाई १३ ॥ दो
हा ॥ मनुआदिकमहाराजसबमोहितजिगेसुरधाम तौअबकेसठनृपतिकोजितिहेमो
हितमाम २ चौपाई ॥ मोरेहितपितुपुत्रहुआता औरहुजातिबंधुअरुनाता १ करिक
रिकुमतिपरस्परराशे फैसेकोसममताकेभारी २ कृष्णभजनकेजोगसरीरा ताकोदे-
हिंसदाहो ३ ऐसहिममहितलरिमरिजाहो नहिसमुरुहिंअनित्यतनकाहो ४
पुरूरवाद्युगाधिनरेसा नहुषभरतसदत्ताजुनवेसा ५ मांघातासगरहुषट्गंगा पुंघ
माररपुअतिसुभअंगा ६ दनविंदहुसांतनुसरजाती नलदगगयहुककुस्थसजाती
७ कुबलयासुअरुभूपभगीरथ औरहुजेनरनाथमहारथ ८ हिरनकसिपत्रिभुवन
जयवारो रावनलोकोरोवावनहारो ९ नमुचिचत्रसबरभौमासुर हिरन्यास्तारक
तांडकसुर १० औरहुदैत्यऔरसबराजा सिंगरेजातासरदराजा ११ जीतेसबहिआप
नहिहारे विदितविस्विजिदचलचारै १२ ॥ दोहा ॥ तेअतिममतामोहिमहकियेमेरे
सबकोय रहेनसबदिनमोरप्रभुकरहीअबसोय ३ श्रीशुकउवाच ॥ जसीमृत
कभूपनकथामेजोकस्योनरेस सोसबज्ञानविरागहितनहिपरमारथवेस ४ ॥ कवि
त्त ॥ सवैया ॥ जोजनश्रीजदुनाथचरित्रअमंगलमूलउपारनहारो काननमेंसुनैरोज
होरोजगुनैअरुगावैमहासुषसारी ॥ सोलहिभक्तिकहेरघुराजनआवतफेरिसंसार-
असारो देवकीनंदनकेमिलिवेकीउपाययहीनहिंदूजीविचारो १ ॥ दोहा ॥ व्याससु
वनकेबचनसुनिवारहिवारनहारि पुनिबोल्पोकुरुकुलकमलदिनकरदोउकरजोरि
५ ॥ राजौवाच ॥ चौपाई ॥ कलिकेजनकरिकौनउपाई देहेंकलिकेदोषनसाई १ ॥ सो
भाषोमोसेमुनिराई कलिनोहिकालकरालदेपाई २ जुगअरुजुगजुगकेजेधर्मा ॥
भितिअरुप्रलैकालमुनिसर्मा ३ यहूदेजेमोहिसकलउचारी जाननचहोँकालगति
भारी ४ नगअरिसुतसुतसुतकेबैना विधिसुतसुतसुतसुतसुतचैना ५ भरिबोलेअति
मंजुलवानी लविभूपतिमतिभगतिलोभानी ६ ॥ श्रीशुकौवाच ॥ सतजुगमाहिधर्मप

द्वचारी रक्षौसवैजनलियतेहिंधारी ७ सत्यदयाऔरहुतपदाना धर्मचारिपदजानसुजा
ना ८ तोषितसुमोमित्रअरुदाता समदर्सीकरुनाकरसांता ९ आत्मारामसीलमयसि-
गरे सतजुगकेजनकोउनहिबिगरे १० हिंसाअसतिअतोषलगई चारिअधर्मचरनदि
यगाई ११ धर्मसत्यपदत्रेतामाही कछौअनृततेयेकतहांही १२ यज्ञतपोनिषायहत्रे
ता जानहुधर्मअरीनविजेता १३ ॥ दोहा ॥ नहिलंपटनहिहिंसकौत्रेताकेसबलोग ॥ अ
र्थधर्मअरुकाममैपारायनबिनसोग ६ ॥ चौपाई ॥ वेदत्रयीकेसबअभ्यासी विप्रनपू
जकप्रीतिप्रकासी १ द्वापरमाहिंधर्मद्वैपादा रहेदानतपजुतमरजादा २ जनकुलीन
वेदहिअभ्यासी जसीकुटुंबीधनीहुलासी ३ ऐसेद्वापरकेजनजानो क्षत्रीब्राम्हनस्त्रेष्ठ
वषानो ४ कलिजुगयेकधर्मपददाना कलिअंतहिसोउनसीनिदाना ५ क्रमसोबढि
अधर्मकेपादा क्रमसोहरिहैंधर्ममृजादा ६ दुराचारकलिकेजनवैहैं जीवनपैनद
याचितलैहैं ७ करिहैंबैरसंबैबिनहेतू बंधिहैंसदापापकरनेतू ८ लोभीअरुलाल
चीअभागी अनुचितकरतलाजनहिलागी ९ कलिजुगमहनृपसूदनकेरी वैहैंम-
हिमाभूतिघनेरी १० सतरजतमत्रैगुनजनमाही रहिहैंहेनरनाहसदाही ११ तपअ
रुजानहोयरुचिजबही उदैसतोगुनकीगुनतबही १२ कामकर्ममहजबरुचिहोई
उदैरजोगुनकीगुनसोई १३ ॥ दोहा ॥ असंतोषअरुलोभहूमदमत्सरपाषंड रजतम-
कीयहहैउदैजानहुभूपउदंड ७ चौपाई ॥ हिंसादुषअसत्यछलतंद्रा सोकमोहम
यदैरुदुनिद्रा १ येसबहोंहिजौनजनकाही उदैतमोगुनकीतेहिमाही २ सतजुग
माहिंसतोगुनजानो त्रेतामाहिंरजोगुनमानो ३ रजतमद्वापरमाहिविचारो कलिम-
हकेवलतमहिउचारो ४ कलिजुगमहसुनियेकुरुराई क्षुद्रसबैवैहैंनृपराई ५ वै
हैंसबजनमहाअभागी सपनेहुनाहिंधर्मअनुरागी ६ होईघरदारिद्रप्रचारा मनुज
करैगेबहुतअहारा ७ वैहैंसबजनअतिसैकामी करिहैंनारिनकेरगुलामी ८ घर
मेंधनरहिहैकछुनाही ऐसकरनचाहिहैंसदाही ९ तियकरिहैंपरपूर प्रीती मनि
हैंनहिनेकहुपतिभीती १० ससुरसाससोकरिहैंरारी दैहैंसदापरोसिनगारी ११ वैहैं
देसनचहुंकिचोरा करिहैंपुरनउपद्रवघोरा १२ ॥ दोहा ॥ साधुनकोधरिभेषसठ
वेदअर्थकरिषंड अपनीरोतिचलायकैफैलैहैंपाषंड ८ ॥ चौपाई ॥ राजा प्रजनलूटि
सबलैहैं निजदलसौनिजराजजरैहैं १ विप्रमहाविषईवैहैं गनिकाकोनिजचरहि
बसैहैं २ करिहैंसोईकहीजोनारी दैहैंपढिसबसास्त्रबिसारी ३ उदरहेतकरिहैंब
हुकर्मा कौडीकेहितछोडिहैंधर्मा ४ बचिहैंनीचकर्मअसनाही करिहैंविप्रनाहि-
जिनकाही ५ कुमतिब्रम्हचारीकहवैहैं येकोव्रतकरनामनलैहैं ६ करिहैंअनाचा
रसबकाला धारेरहिहैंतेमृगछाला ७ जिनकोबहुहोईपरिवारा भीषमागिहैंदा

रहिद्वारा ८ तपीकरै गेत पंघरमाहीं बसनहेत जे हैं वननाहो ९ सन्यासीलोभी अति है
 हैं कौडी के हित घर घर धै हैं १० अति छोटी है हैं कलिनारी ना पर है हैं बहुत अहारी
 ११ है हैं बहुत सुता सुनतिन के असन बसन होई नहि जिनके १२ ॥ दोहा ॥ कनिका
 नारी कबहुं नहिं करि हैं कौहु को लाज रहि हैं पर घर रातिकै तजि निज घर को काज १॥
 चौपाई ॥ जो को उस धनु वचन उचारी तो दे हैं तेहि लाषन गारी १ करि हैं राति सहर
 मह चोरी वागत फिरि हैं धोरि न धोरी २ कोहु सो कबहुं न सस बतैं हैं देसि न पर देसि
 न ठगि लै हैं ३ अपने यार हेत कलिकाला मरि हैं पति सुन लै करवाला ४ अथवा बि
 षदे डरि हैं मारी अथवा फांसि गलेम हडारी ५ कलिके वनिक बली अति है हैं ॥ य
 क को वस्तु चारि कौ दे हैं ६ दे हैं तौलत माहि घराई लै हैं ता सो दाम बढाई ७ क्षत्री
 और ब्राह्मन हुं जेते करि हैं वनिक उद्दिमहि तेते ८ बिना विपति हुं परे नरे सा यामि
 दे दंगे धने हमे सा ९ जो को उकोहु की चुगुली करि हैं सो सुनि कै अति से सुष भरि हैं
 १० नीचहु कर्म करत जगमाहीं को उकोहु को बरजो नाहीं ११ सोऊ करि हैं असमन
 ठोको हम हुं करहि कर्म यहु नोको १२ ॥ दोहा ॥ ठाकुर दाता आपनो सुभग सील मति
 धाम ताको वाकर छोडि हैं है निमक हराम १० ॥ चौपाई ॥ पालन करी जन्म ते लै के
 असन बसन बहु विधि ले दै के १ तेहि ठाकुर कहै विपति परे हो तजि दे हैं चाकर बिन ते
 हो २ है हैं चाकर निमक हरामा तिन की नर कहुं मह नहि दामा ३ ऐसे कलिके स्वा
 मि दु है हैं विन कसर चाकरि छोडै हैं ४ सेवा करत करत जो कोई रोगी अथवा बू
 ढहु होई ५ ताको प्रभु पालन नहि करि हैं ज्वानी लौ ताको धन भरि हैं ६ बूढ गायज
 बढू धन दै है तब पालक तेहि नाहि पवै है ७ पिता भ्रात अरु जाति हुनाता भगिनी
 मोत गुरु अरु माता ८ जहां होइ गी अपनी यारी ताही के है उपकारी ९ सारी
 सार सला हो है निसि दिन नरति यको मुष ज्वै हैं १० पाप करत में परम प्रवीना ४
 र्म करत में है है दीना ११ लै हैं स्रष्ट स कल विधि दाना विप्र सिरि स करि हैं अभिमाना
 १२ ॥ दोहा ॥ ब्राह्मन को धरि भेष सठ अपने पेट दिहेत करि हैं तप पाषंड बहु बंधि
 हैं धन कर नेत ११ ॥ चौपाई ॥ बैठत पल मह करि अभिमाना स्रष्टा बि है कथा पुरा
 ना १ महा अधर्मी धर्म भाषि हैं क्षत्रि न विप्र न पाहि माषि हैं २ नित ही चितर ही उ
 द विगना रहि हैं दुष सागर महम गना ३ नहि वषि हैं मेघ निज काला चारवार
 कलि परी अकाला ४ जुरी अन्न नहि भोजन काहीं भोष मांगि हैं घर घर माहीं ५ ता
 पर न पति लगाय पियादा लै लै हैं घर की मरजादा ६ बसन मिलोन हि पहरि न का
 हैं तौ भूषन की को न चलाहीं ७ मिलीन पाठ भूमि मह स्वै हैं पियन हेत भल जलहु
 न पे हैं ८ करि हैं मैथुन पसुन समाना भोजन करि हैं विन अत्ताना ९ है हैं सकल

वस्तुतेहीना महाकुरूपीपापप्रवीना १० ऐसेकलिमहवैहैंप्रानी जायकहॉलगिदसा
बषानी ११ रहिनहिजैहैंकछुविवेका वैहैंचारिवरनमिलियेका १२ ॥ दोहा ॥ यकयक
कौडीकेलियेतजितजिपरमसनेह मारिमारिमरिमरिकुमतिसबजैहैंजमगेह १२ चौ
पाई ॥ मातापितावृद्धजबवैहैं तिनहिनिकारिगैहतेदैहैं १ सुतअरुसुताबेचिसठड
रिहैं जातिनातकोनेकुनडरिहैं २ होतहिकन्याचातकराई कहिहैंपरंपराचलिआ
ई ३ शिअउदरहितचहुदिसिधैहैं यहिविधिसिगरोउमिरबितैहैं ४ जगतगुरुत्रिलोक
केस्वामी सबजीवनकेअंतरजामी ५ जेहिपदमहविधिसिबदिगपाला नायनायसि
रहोतनिहाला ६ ऐसेजदुवरकोकलिमाही कबहूंमनुजपूजिहैनाहीं ७ करिहैंओ
रअनेकपषंडा जातेवैहैंसुभमतिषंडा ८ नृपजोजदुनंदनकोनामा लेतमरतमह
कोउमतिधामा ९ अथवाजबकहुंलहैकलेसा कहतरामहरिकृष्णनरेसा १० गिरतप
रतछटिलतमहजेई हरयेनमऐसेहुकहिदेई ११ सोसबजगबंधनतेछूटी लेतवैकुं
ठवाससुषलूटी १२ ॥ दोहा ॥ ऐसोदीनदयालप्रभुजौनदेवकीलाल ताकोनहिभजि
हैंकुमतियहिकरालकलिकाल १३ कलिकेजेतेदोषहैंमनुजनकेदुषदानि तेसबहि
यमेबैठिकैनासतसारंगपानि १४ ॥ सवैया ॥ कृष्णकथाजोसुनैचितलायत्योंकृष्ण
कोनामसदामुषगावै कृष्णकोध्यावतकृष्णकोपूजतकृष्णकोसादरसीसनवावै ॥ ता
केहियेचलिकृष्णबसैंहठिकृष्णहिसोअघओघजरावै कृष्णहीभक्तिभरैरघुराज-
सोकृष्णहिआपनेधामपठावै १ जैसेहिरन्यमेंधातुअनेकहिरन्यकेरंगहिदेतनसा
ई ताहिज्योंपावकधातुजराइकैदेतहिरन्यकोरंगबनाई ॥ तैसेहिश्रीरघुराजहि
येजदुराजदयाभरिकैदुतआई दासनकेदुरितानिकोहाहिदुनीदुगुनीदुतिदेतदे
पाई २ ॥ घनाक्षरी ॥ अतिरुमकरिकरिविद्याबहुपठिलीबोवनमेंनिवासकैकैम-
हातपठानिबो मनकोअचलकीबोसंध्याआदिअर्थदीबोतीरथनहाइबोहूंव्रत
विधिजानिबो ॥ विविधिप्रकारनकेमंत्रनकोजपिलीबोदानदीबोऔरविषैसुषकोग
लानिबो रघुराजयेतेसबैतेसेनापवित्रकारीजैसौहैपवित्रकारीहरिहियआनिबो ३
दोहा ॥ तातेकुरुमहराजतुमकुरुकेसवउरमाहि मरतजहिध्यावतमनुजमाधव
पुरकोजाहि १५ मरतसमयजोमनुजकोउरामकृष्णलियध्याय ताकोदीनदयालप्र
भुलेतआसुअपनाय १६ ॥ सवैया ॥ याकलिकालकरालमहाबलव्यालसोजीवन
भक्षनहारी पैकुरुनाथसुनोयहमेगुनयेकअपूरुबलेहुनिहारी ॥ श्रीरघुराजन
जोगहुजापनदानव्रतोजेलियेकछुधारी जीवतरैभवसागरकोमुषमेजुगआपर
कृष्णउचारी ४ ॥ घनाक्षरी ॥ बरषअनेकजौनमनकोअचलकीन्हैसतजुगहोत
रह्यौहरिपदध्यायेते त्रेताजुगजौनजागकीन्हैफलहोतरह्यौजोरिजोरिधनहुअ

संपन्न लगायेते ॥ कहै रघुराज जौ न ह्य परमें पूजे हरि होत फलने मजम ब्रत के बढायेते
 तौ न कलिकाल माहीं बिनहि प्रयास होत यादवें दूरा घवें दूना मगुन गायेते ५ इति सि
 द्वि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश विश्वनाथ सिंह आत्मज सिद्धि श्रीमहाराजा
 धिराज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्राधिकारि रघुराज सिं
 हजू देवकृते आनन्दाम्बुनिधौ द्वादशस्कन्धे तृतीयस्तरंगः ३ ॥ ॐ ॥ ३ ॥
 श्रीशुक उवाच दोहा ॥ परमानुहिजे हि आदि है द्वै परार्थ है अंत कहि आयो सो
 काल मै तुम सो सब मति मंत १ ॥ चौपाई ॥ औरहु भाष्ये जुगन प्रमाना अब सुनु
 कल्पहु प्रलै विधाना १ सहस्र बार नव हो जुग चारो बीतहि सो इ विधि दिवस उ
 चारो २ एक कल्प कहवावत सोई भोग चौदहौ मनु को होई ३ सोई कल्प के अं
 तहि माहीं ब्रम्हा की नि सि होति सदा ही ४ जेतने जुग को विधि दिन जानो ते तने
 जुग की विधि नि सि मानो ५ ब्रम्हा के दिन अंत हि माहीं प्रलै होति तिहु लोक न का
 हो ६ यह नै नि सि क प्रलै विचार जा मै सो वत है करतारा ७ से स से जनारायन सो
 वत बिगरे जग को नि जतन गोवत ८ जब ब्रम्हा के सोइ दिन राती बीतहि सतव
 र्ष हि यहि भांती ९ प्राकृत प्रलै होति तेहि काला ता को सुनुहु प्रकार भुवाला १०
 सातहु प्रकृति लो न कै जाहीं अपने अपने कारन माहीं ११ यह ब्रम्हांड प्रकृति को
 कारज लौ न होत प्रकृति हि मह आरज १२ ॥ दोहा ॥ धर नौ मह सो वर्ष लों में घ वर्ष
 हैं नाहिं कै है तब परजा दुषी अन्न बिना महि माहिं २ ॥ चौपाई ॥ छुधा विव स हानि
 कै ये कये कन करि लै हैं क्रम सो सब भक्षण १ यहि विधि कै हैं प्रजा विना सा करि हैं
 द्वादस भानु प्रकासा २ सिंगरो सलिल सो पिते लै हैं पुनि निह कहु थल मह बर से हैं
 ३ से स वदन ते नि क सी ज्वाला सो लहि पवन सहाय वि सला ४ सो सब भूमि भस
 म करि देई बढि ज्वाला लोक न दहि लेई ५ ऊपर रवि अथ से स हि ज्वाला भसम
 करी यह विस्व वि सला ६ यह ब्रम्हांड जो अहेम हाना कै हैं जरो करीष समाना ७
 पुनि सो वर्ष हि पवन प्रचंडा चलि है भूपति यह ब्रम्हांड ८ कै है धूम बरन आका
 सा धूर धूसरित विगत प्रकासा ९ तहो मे धरंगन के नाना करि करि न भम हो रम
 हाना १० वर्ष हिं गे सो वर्ष प्रजंता मुंड समान धार मति वंता ११ यह संसार यकार नै
 व होई बिन जल को थल परी न जोई १२ ॥ दोहा ॥ सहित गंध गुन भूमि तहें होत नल
 हि महली न रस गुन जुत जल ते जमह होत लीन परवीन १ रूप सहित पुनि ते जहू पव
 न हिं जात विलाय पस स सहित पुनि पवन हून भम हजात समाय २ सब्द सहित नभ
 ताम से अहंकार महजात इंद्रि सु रजुत साजु कै अहंकार हि समात ३ अहंकार सब
 होत लय महत्त्व मे जाय महत्त्व पुनि जाय कै प्रकृति हि माह समाय ४ सतराजत

मगुनविषमजेतेसबहोतसमान सोईप्रकृतिपरमात्महिलोनहोतिमतिवान ५
 सोपरमात्माकेनहीकालहिकृतपरिनाम आदिअनादिअनंतहूअव्ययनित्यलना
 म ६ मनवचनहुनहिंजातजहंसतरजतमगुननाहिं प्राणबुद्धिइंद्रोसुरहुनहों
 आहिजेहिमाहिं ७ महदादिकजामेंनहोंनहिकबुजगतविकार हैनस्वप्नजागति
 हुनहोंसुषुप्तिउद्धार ८ अनिलअनिलआकासअपअवनिअर्कएनाहिं सोसुषु-
 प्तिसमरहतनितनभसमअमलसदाहिं ९ सोअतर्कसबमूलहैप्रकृतिहुजेहिल
 यहोय सोपरमात्मामेंसकलयहजगजातसमोय १० जबमायाअरुजीवहूहोतई
 समहलोन सोईप्राकृतिकीप्रलैकहतसबैपरवीन ११ बुद्धिइंद्रियनअर्थकोहैप
 रमात्माअधार सास्त्रहितेदेषोपरैतेहिविननहिसंसार १२ ॥ चौपाई ॥ जोउपजत-
 अरुहोतविनासा सोइअनित्यसबवेदप्रकासा १ दीपचक्षुआदिकहैजेते जो
 तिकार्जयेजानहुतेते २ ऐसहियहसिगरोससारा परमात्माकेकार्जअपारा ३ विन
 परमात्मारहैनकोऊ थावरऔरहुजंगमजोऊ ४ जियकोधर्मभूतजोजाना तासुअ
 वस्थाविविधिवषाना ५ ज्ञानविकासजागरनजानो कबुसंकोचस्वप्नसोमानो ६
 अतिसंकोचसुषुप्तिविचारो मायाकृतअनित्यउरधारो ७ जैसेनृपजलधरनभ-
 माहीं कहेंप्रगटहिकहुंफेरिविलाहों ८ व्यामरहतहैविगतविकारा निमिजगत्र
 रुपरमात्माविचारा ९ सूतभिन्नजिमिपटनहिहोई कारनभिन्नकार्जनहिहोई १०
 तैसहिईसभिन्नजगनाहों समुद्रिदेषियेनिजमनमाहीं ११ जोनेयाइकअसउर
 आने कारनभिन्नकार्जकोमाने १२ ॥ दोहा ॥ सोतिनकोभ्रममानियेकारनहीहै-
 कार्ज अहैअवस्थाभेदयहसोसुनुकुरुकुलआर्ज १३ देवमनुजपरतोतिजियसो
 भ्रमजानुनरेस जोयहसतितौमुक्तिमेंआवतदोषहमेस १४ ॥ चौपाई ॥ जीवहि
 जेसुरमानुषमाने तिनहिअवधबुधिवंतबवाने १ घटअकासजिमिमठहुप्रका-
 सा जैसेलघुअरुमहाहुतासा २ बाहेरभीतरपवनसमाना तिमिजियरहतसरीर
 ननाना ३ होतकनकजिमिबहुतप्रकारा तिमिहरिधारतरूपअपारा ४ ऐसेलो
 कवेदसिद्धांता यहमनजानिरहोनृपसांता ५ जिमिरवितेउपजहिघननाना क
 रहिघोटपुनिरविहिमहाना ६ तिमिईसहितेहोतसरीरा लषतईसरोकलमति
 धीरा ७ जबनहिरहतमेघनभमाहीं दरसनहोततबैरविकाहों ८ इमिजबसू
 टततनअभिमाना जियहिहोततबज्ञानविज्ञाना ९ तातेगहिविवेककरवाला
 मायाबंधनकाटिकराला १० मिलैअनीसईसकहंजाई यहआत्यंतिकप्रलैकहा-
 ई ११ ब्रम्हादिकजेतेहैंप्रानी नितउपजतअरुनसतविज्ञानी १२ नितउतपति
 नितप्रलययहीहै सूक्ष्मदरसीकहतसहोहै १३ ॥ दोहा ॥ जैसेसरिताधारलहि

बहतत्रिनादिअनंत तैसहिकालप्रवाहलहिजराउपजतबिनसंत १५ यहअनदि
जो काल है सो हरिकेरसरूप याकोचलबनलषिपरतजिमिरविकी गतिभूप १६ नि
त्यप्रलययहजानुनृपप्रलैचारिकहिहोन नैमित्तिकअरुप्राकृतीअत्यंतिकपरवीः
न १७ जगअधारजदुनाथप्रभुनारायनजेहिनाम तेहिलीलासंखेपतेमैभाष्योम
तिधाम १८ काकेमुषमैजीहहैजोहरिचरितअपार बरनिसकलविधिंताहिकोके
हुबिधिपावैपार १९ ॥ कवित्तरूपघनाक्षरी ॥ विविधिकठोरघोरदुषकीदवानल
सोजरतजेपापीपूरप्रानीअतिविलपात ॥ तैऊजोअपारभवपारावारपारजानबिन
हीप्रयासचाहैहियद्विहरपात ॥ भनैरघुराजदोऊहाथनउठाइतिन्हैओरनाउ
पाइमेरेदृगनमैदेखात नंदलाललीलाकथारसकीजहाजपाइकेतेगयेकेतेजैहैंके
तेअवैचलेजात १ ॥ दोहा ॥ यहपुरानसुभसंहितानामभागवतजासु नारायनप्र
थमहिकियोनारदसौपरकासु २० नारदपुनिममजनकसौव्यासदेवजेहिनाम ॥
कह्योभागवतग्रंथयहज्ञानभक्तिकोधाम २१ सोकहिकैमोहिपरकृपाव्यासदेव
भगवान् दियोपढाइसुमाइसबयहभागवतपुरान २२ कुरुपतिअबयहका
लमैतैमिषवनमैवैठि शीनकआदिकमुनिसबैमुषसागरमैपैठि २३ इनहों
संतसुजानकोपौरानिकैबनाइ सुनिहैंयहभागवतकोपूछिप्रीतिदरसाइ २४
इतिसिद्धिआमन्महाराजाधिराज श्रीबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहआत्मजसिद्धिआ
महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिजूदे
वरघुराजसिंहकृतैआनंदाम्बुनिधौदादशस्कन्धेचतुर्थस्तरंगः ४ ॥ ६ ॥ ७ ॥
श्रीशुकउवाच ॥ दोहा ॥ यहपुरानमैसुनहुनृपहरिपरत्वसबठोरजेहिहरिको
परसादविधिसंकरकोपकठोर १ ॥ चौपाई ॥ अबसिमरैगैहमयहिकाला यहप
सुबुद्धिबोडुमहिपाला २ कबहुभयोनिहिनमनुहाराकबहुनासनीहअहैउदा
रा ३ तनभरिजनमतमरतरहतहै जननमरननहिजीवगहतहै ३ कैउतपनपू
तअरुनाती अबतुमनहिहैहैअरुघाती ४ जैसेबीजबीजतेअंकुर कैहैतिमितु
मन्ताहिधर्मधुर ५ देहादिकतेभिन्नभुवाला जानहुअपनेकोसबकाला ६ जैसे
पावकदारुहिमाहीं दरसतहैपैभिन्नसदाहों ७ जैसेस्वप्नकृत्योनिजसोसा आ
त्मभिन्नकैलपतमहोसा ८ तैसेभूपतिजागेहुमाहीं निरषतजियतनभिन्नसदा
हों ९ आत्माअजरअमरअविकारी विषैविवसहोतोसंसारी १० घटाकासजबध
टफुटिजातो तबबहुसुद्धतहैंरहिजातो ११ ऐसाहिजीवहुनसेसरीरा सुइसरूपरह
तमतिपीरा १२ ॥ दोहा ॥ जीवहितनकेबंधकोमनहीकारनजान मनहीतेहेत्रिगुन
तनतनतेकर्मअमान २ ॥ चौपाई ॥ सोमनहैमायाकोकारज चारिहुतेसंसारहिआर

ज १ तेल अग्नि निपात्र हु अरुवातौ दीप चारिते है तम घाती २ ऐ सहित न मन कर्म हु
माया चारि हु ते संसृति नृपराया ३ सतरज तम गुन ते तन होई ताही में पुनि ना सह सो
ई ४ देह जन मन हि जन म जीव को मरे मर न न हि ज्ञान सीव को ५ आत्मा है नृप स्वयं
प्रकासी देह प्रकृति पर ज्ञान विभासी ६ जि मि अका स घट के र अ धारा ति मि तन को
जिय जान उदारा ७ अपरिच्छिन्न स्वभाव हि ते जिय निज सरूप में न हि विकार लिय ८
ऐ सहि रीति सो त्व ते राजा भजौ सकल विधितु मज दुराजा ९ परमात्मा है आत्म अ धारा
ते हि भजित रह सिंधु संसार १० विप्र स्थाप व स त क्ष क नागा तु म हि न जा रिस की ब ड भागा
११ अहैं मृत्यु के मृत्यु मुरारी तिन मे नृप म तिल गीति हारी १२ ॥ दोहा ॥ ता ते मृत्यु हु तु
म हि नृप क लु करि स कि है ना हिं पंच र चित य ह त न अ हे सो मि लि है निज मा हिं ३ मे
हैं सु दु स रूप अ ति पर मात्मा को दा स पर म प्रा प्य पर मा त मा ज दु प ति र मा नि वा स ४
य हि वि धि अ नु संधान करि हरि प द चित्त ल गा य ई स भि न्न तु म ज ग त को न हि ल पि हो
नृप राय ५ चा ट तर द प ट वि ष व द न काल स मा न क रा ल नि ज त न भ क्ष त त क्ष क हि न
हि ल सि हो भु वा ल ६ हरि च रि त्र य ह भा ग व त तु म को दि यो सु ना इ ज्यौं पू र्ण्यो भा ष्यो
क हा अ व सु नि हो नृप रा इ ७ इ ति सि दि श्री म न्म हा रा जा धि रा ज श्री बां ध वेश श्री वि
श्व नाथ सिं ह आ त्म ज सि दि श्री म हा रा जा धि रा ज श्री म हा रा जा श्री रा जा ब हा दुर श्री कृष्ण
चं द्र कृ पा पा त्रा धि का रि र घु रा ज सिं ह कृ ते आ नं दाम्बु नि धो द्वा द श स्कं धे पंच म स्तरंगः
५॥ ॥ ७ ॥ सू त उ वा च ॥ दो हा ॥ अ पि ल अ नृ प म भा ग व त ज दु प ति रू प पु रा न
आ स से व न मु ष ते सु न्यो जे हि पर अ प र न भा न १ धं न्य धं न्य नि ज ज न्म गु नि नृ प को र व
कु ल नाथ जा य नि क ट मु क दे व के ध सौ च र न मे मा थ २ ॥ चौ पा ई ॥ पु नि क र अं जु लि नि ज
सि र ध रि कै बो ल्यो वि स्मृ रा त मु द भ रि कै १ रा जौ वा च ॥ हे कृ पा ल मु नि आ स कु मा रा तु
म स म को ज ग अ ध म उ धा रा २ मो हि कृ तार थ प्र भु क रि दी न्ह्यो मो पर पर म अ नु ग्र ह की
न्यो ३ यह प्र त्य क्ष कृष्ण को रू पा श्री भा ग व त पु रा न अ नू पा ४ क र नां जु लि कै सो म ति
मा ना क था पि यू ष क रा यो पा ना ५ हरि दा स न य ह अ च र ज ना ही क र हि द यां ह वि दी न
न मा हौं ६ त पि त मू ढ ज न जे ज ग रोगू आप द या ति न औ ष ध जोगू ७ यह भा ग व त
पु रा न सु हा व न दि य सु ना य मो हि तु म मु नि पा व न ८ या मे के व ल कृष्ण च रि त्रा अ
खि ल ज ग त क हं क र न प वि त्रा ९ त क्ष क ना ग के र क ह वा ता मो हि न हि मी च हु की
भ य ता ता १० मु नि व र मो हि दि य अ भै व ना ई मु क्ति मार् ग सब दि यो दे षा ई ११ अ व नि
दे स मो हि दे हु मु नी सा वै मै म न ल गा य ज ग दी सा १२ ॥ दो हा ॥ ज ग त वा स ना स क ल त
जि कै हरि प द अ नु रा गि ग व न क र हुं ज दु प ति न ग र य ह प्रा कृ त त न त्या गि ३ ॥ चौ पा
ई ४ ज ग ने वा स की आ स ह मा री ख न भ रि है न हि हे भ्र म हा री १ दूर भ यो मे रो अ ज्ञा ना

प्रविस्योऽरमहजानविज्ञाना २ आपकृष्णपुरपथकहिदयऊ अबनहिकबुवाकीर
 हिगयऊ ३ सूतौवाच राजहिजानिपरमविज्ञानी चलनचक्षौतबसुकसुंषपानी ४
 व्याससुवनकोगवनतजानी उठिकुरुनाथपरममुदमानी ५ चरनपरखारिसीसजत
 लोन्धो औरसविधिमुनिपूजनकीन्धो ६ फेरिगिह्योमुनिपदबडभागा उमग्योऽर
 अंबुधिअनुरागा ७ नृपहिसराहिबहुतमुनिराई प्रेमभरोपुनिभांगिबिदाई ८ च
 ल्योतहाँतेव्यासकुमारा चलेभिषुकहुसंगअपारा ९ हरेकृष्णगोविंदमुकुंदाजपजय
 नदुकुलकौरवचदा १० जयरुकुमिनौरमनगिरिधारी जयसीतापतिअवधबिहा-
 रो ११ जयरघुनंदनजयजदुनंदन रावनगंजनकंसनिकंदन १२ ॥ दोहा ॥ जयदेवकी
 कुमारप्रभुजैकोसलाकुमारभवसागरपारहिकरनजयरघुरायअधार ४ ॥ चौपाई
 जबकीन्धोसुकदेवपयाना तबराजर्षिभूपमतिवाना १ जदुपतिपदमनदियो
 लगाई रक्षोअचलतरुसमनृपराई २ पूरुबअग्रकुसासनमाहीं उत्तरमुषनृप
 बैठतहाँही ३ ध्यावतहरिपदमुरसरितौरा छूटिगईसबजगकीपीरा ४ भयोम
 हाजोगीकुरुनाथा नायोजायकृष्णपदमाथा ५ प्राप्तभयोदिनसातौसोई हैशौन-
 करिषिमुनिसबकोई ६ वैठेरहेनरेससमीपा हारुपुरुषसमरक्षोमहीपा ७
 विप्रस्त्रापबसतक्षकथायो कोपित्तजबमधिमारगआयो ८ सुन्योक्तानकस्पपमु
 निराई कुरुपतिपै करिकोपमहाई ९ द्विजसुतस्त्रापहिदियोतलक्षै सतयेवासर
 तक्षकभक्षै १० सोईकालआयगोआजे तक्षकजातडसनकुरराजे ११ यहसुनि
 कैकस्पपमतिसेतू अहिविषण्टपहिनिवारनहेतू १२ ॥ दोहा ॥ आश्रमतेगमनत
 भयेजबआयेमगमाहि तबनक्षकसोभेटभैतक्षककहतिनकाहि ५ ॥ चौपाई ॥
 तक्षकविषकेनासनकाहीं आपसमर्थअहैमुनिनाहीं १ तबकस्पपकहतक्षक
 दंसित भूपनहोनपाइहैमंसित २ तक्षककक्षोहमहिसोअहहो निजविषसो-
 हमयहतरुदहहो ३ असक्रहिडस्योताहितरुकाहीं सातरुवैगोभसमतहाँही
 ४ कस्पपपढिकैमंत्रनकाहीं जसकोतसतरुकियोतहाँही ५ तबसंकितवैत
 क्षकभाष्यो कस्पपतमनकाअभिलाष्यो ६ जाकेहेतआपउतजाहीं सोलैलेहुइ
 हैहमपाहीं ७ कस्पपकक्षोजज्ञकेहेतू चाहहिंधनसोलगतननेतू ८ अहिवि
 षण्टपकोतुरतनसाई लहिधनकरिहेजज्ञमदाई ९ जोइतपाकैतोनहिजामै
 धनहीसोहमारहैकामै १० तबतक्षकतिनकोधनदीन्धो कस्पपगवनभवनक
 हैंकीन्धो ११ तक्षकधारिविप्रकररूपा आयेजहवैठोकुरुभूपा १२ निकटआ-
 यधिरूपभुजंगा उसतभयोकुरुनाथहिअंगा १३ ॥ दोहा ॥ जरोवसनसमभूप
 तनलहिअहिविषसिषिज्वाल सबदेहिनकैदेपतैभयोभसमतेहिकाल ६ चौ

पाई ॥ भसमभयोजबभूपउदारा मचौचहृकितहाहाकारा १ सुरनरविस्मितभये
 अपारे बजोव्योममहविविधिनगारे २ तहैअपसराऔरगंधर्वा लगेबजावनगाव
 नसर्वा ३ वर्षेदेवसुमनसुषपागे कुरूपतिकाँहसराहनलगे ४ सुवनपरीक्षित
 कारकिरपुजय जाकोनामरह्योजनमेजय ५ तक्षकभक्षितपितुसुनिसोई तेहोस
 मैकारिकोपबडोई ६ आसुहिमुनिवरसकलहंकारी करनलग्योमषसर्पसंधारी
 ७ कीन्हेविप्रहोमजेहिकाला उठीकुंडतेपावकज्वाला ८ लागेगिरनभुजंगह-
 जारन करनलगेकरिघोरचिकारन ९ पावकज्वाललगीतिनजारन लागेजरनक
 रतफुफुकारन १० हातविनाअहिकोजगदेषी तक्षकवधआपनोपरेषी ११
 लुकोसक्रकेसरनहिजाई कस्योनाथमोहिलेहुबचाई १२ ॥ दोहा ॥ कोटिनसर्प
 नकोजरतदूतैकुंडमहदेधि बोल्योजनमेजयदुजननहितक्षककहंघेषि ७ चौ
 पाई ॥ जरेअमितअहिपावकमाहीं तक्षकअधमजरतकसनाहीं १ तबबोले
 सिंगरेमुनिराई तक्षकछिप्योइंद्रद्विगजाई २ वासवआमनदेतनताको रक्षन
 कियेकुलिसगहिवाको ३ तातेपरतनपावकमाहीं भूपतिकहाकरैतेहिकाहीं
 ४ तबबोलेजनमेजयकोपी तक्षकअहेमोरपितुलोपी ५ तेहिरक्षतवासवब
 रियाई तातेसोउममसत्रुमहाई ॥ ६ ॥ तातेसक्रहुसहितअहीसा होमहुपाव-
 कमाहिमुनीसा ७ सुनिनृपवचनसबैमुनिराई एकबारसबसुवाउठाई ८ तक्ष
 कसहितइंद्रकीस्वाहा बोलतमैकारिकोपअथाहा ९ विप्रवचनमुषकढतहि
 माहीं देवराजदुतकंथ्योतहाही १० भयोचकितअतिसैतेहिकाला गुन्योमरबअ
 पनोसुरपाला ११ रद्योबैठितेहिसमैविमाना तामेंतक्षकरह्योलुकाना १२ दोहा
 तक्षकजुतवासवतहांतैसहिचढ्योविमान देवलोकतेगिरतभोजरनहिहेतक
 सान ८ ॥ चौपाई ॥ तक्षकसहितइंद्रतेहिकालै नभतेगिरतआसुसुरपालै १ त्रि-
 भुवनहोतबिनावासवको ऐसोजानिपस्योतहंसबको २ असअनर्थलषिपरम
 उदारा नृपहिबृहस्पतिवचनउचारा ३ सुनियेजनमेजयमहराजा होतमहाअ
 बुधितयहक्राजा ४ तक्षककियोअमृतकरपाना यहनहिवधलायकमतिवाना
 ५ कारिकैतापरकृपामहाई इंद्रहुकोनृपदेहुबचाई ६ अजरअमरसिंगरेसुरहो
 ही तिनपरहोहुतुमहुअबछोही ७ नातोहोतइंद्रबिनलोका तातेउपजतअ
 तिउरसोका ८ जीवनमरनहुप्रानिनकेरो कर्महिकेवसहोतघनेरो ९ ईसअहे
 सबसुषदुषदाता यमैकोहुकोजोरनताता १० चोरअगिनअहिगाजनिपाता
 सुधात्रिषाअरुगअघाता ११ इनतेमरहिजेपुरुषअपारा सोसबनिजकर्महि
 अनुसार १२ तातेयज्ञबंदअबकीजै जनमेजयजगमैजसलीजे १३ ॥ दोहा को

दिनविषयपरबापुरेजरेविनाअपराध जोजसंकर्महिकरततसमुषदुषलहतअ
 गाध ९ सुनतबृहस्पतिकेवचनजनमेजयलियमानि सर्पविनासीजज्ञकोकियो
 बंदअघजानि १० सुरगुरुकोबहुभांतिसोकरिकेभूपबपान वासवकोअरुत-
 स्रकैदियोप्राणकोदान ११ शौनकादिसिगरेसुनुहुयहमायाहरिकेरि यामेमो-
 हितहोतसबफेरीफिरतिनफेरि १२॥चौपाई॥गुनेजोआद्धीविधिमनमाही तौ
 मायाईसहिमहिमाही १ जोमायापषंडकीकरनी जनकोमोहफांसविस्तरनी
 २ अरुसंकल्पविकल्पविवादा हैनईसमेंमनमर्जादा ३ अहैनप्राकृततनप्र
 भुकेरो प्राकृतकर्महिनाहिनिवेरो ४ सुषदुषहैप्रभुमेंकछुनाहीं यहिविधि
 जानैजदुवरकाहीं ५ तैत्रैगुनकेबसजेजीवा सोषटउरमिनत्यागिअतीवा द
 पावतहैजदुपतिपदकाहीं पुनिआवंतसंसारहिनाहीं ७ वैष्णवपदसोदपर
 मकहावत नेतिनेतिजेहिश्रुतिगनगावत ८ जेअनन्यप्रेमीहरिदासा तेसब
 छेडिजगतकीआसा ९ कृष्णरूपछविछकेरहतहैं भानदेहकोनाहिगतहैं
 १० अहंकारममकारविहीने देहगेहमेंनेहनकीने ११ विष्णुपरमपदहैद्विज
 जोई जाततहांवैष्णवजनसोई १२॥दोहा॥जोकोऊनिंदाकरैसोसहिलेहिसुजा
 न यहअनित्यतनपायकैतजैवैरअप्रमान १३॥चौपाई॥जैजैआसकृष्णभग-
 वाना उद्धतसुद्धसुबुद्धिनिधाना १ जासुपदुमपदकोधरिआना मैपहिलियभा
 गवतपुराना २ सुनतसूतकेवचनसुहावन बोलेशौनकमुनिअतिप्रावन ३
 शौनकउवाच॥आसशिष्यपेलादिकजेते वेदाचार्यमहासातेते ४ केतनेकीन्हें
 वेदविभागा सोहमसोवरनहुबडभागा ५ सुनतसूतशौनककीबानी बोले-
 तिनकोअर्तिसनमानी ६ सूतउवाच॥सावधानजबभोकरतारा तबउरमेंभो
 नादप्रचारा ७ उभैकानमूंदेदुजराई प्राणघोषसोपरतसुनाई ८ जासुउपास
 नतेसबजोगी करतअमलमनविषैवियोगी ९ जबमनअमलकृष्णमनलाग-
 त तबहीमनुजमोक्षसुषपागत १० प्रगट्योप्रनवकाहसोनादा त्रैअक्षरकीजे
 हिमरजादा ११ जेहिउतपतिजोगिहूनहिजानै प्रनवहिस्वयंप्रकासबभानै ॥
 १२ सोइबोधकपरमात्माकेरो ऐसोहैसबसास्त्रनिवेरो १३॥दोहा॥सोवतमेंजै
 सेकोऊकाहृदियगोहराय सोसुनिकैपरमातमाजीवहिदेतजगाय १४ चौपा
 ई॥तेसहिशौनकमूंदेकाना प्राणघोषसुनतोभगवाना १ जीवज्ञानइंद्रियनअ
 धीना सुनैसुकिमिजबइंद्रीलीना २ तैसहिकानहुमूंदेमाहीं सुनैजीवकिमि
 सब्हिकाहीं ३ इंद्रीबसनईसकरजाना रहतस्वतंत्रसदाभगवाना ४ सो-
 ईप्रनवतेप्रगटतिबानी प्रनववासहियमेमतिपानी ५ मंत्रउपनिषदवेदपु

राना सबकोकारनप्रनववषाना ६ विप्रअकारउकारमकारा यहीजानियेप्रनवअका
 रा ७ हरिअकारअरुजीवमकारा अरुलक्ष्मीकोजानउकारा ८ सोईप्रनवतेपुनि
 करतारा चौसठवरननकियोउचारा ९ सोईवरननतेचारिहुवेदा चारिहुमुष
 विधिकियोसभेदा १० जिनवेदनमेंहैसबकर्मा जातेजज्ञहोहिसुभधर्मा ११ ति
 नवेदनकोविधिबडभागा दियपुत्रनकहकरिअनुरागा १२ ॥ दोहा ॥ तेउनिज
 निजपुत्रनदियेतेनिजसिष्यनदीन परंपरायहिभाँतिसोचल्योवेदपरवीन १५
 चौपाई ॥ थोरीआयुषभैजबजनकी अतिचंचलवैगैगतिमनकी १ अल्पबुद्धि
 भेमनुजअभागी तबहरिपेरितमुनिबडभागी २ कियेवेदकेविविधिविभागा
 द्वापरअंतजबैकलिलागा ३ अहुकालहिलोकनकेस्वामी सबजीवनकेअंतर
 जामी ४ ब्रम्हसिवादिऔरदिगपाला दूनतेप्रार्थितकृष्णकृपाला ५ सकलध
 र्मकेरक्षनहेतू सत्यवतीमहकृपानिकेतू ६ सुमुनिपरासरतेनिजअंसा प्रगटे
 व्यासनामअध्वंस ७ कियेवेदकेचारिप्रकारा रिकजजुसामअथर्वउदारा ८
 यहीविभागसंहिताकेरो मनिसमूहजिमिमनिहिनिवेरो ९ चारिसिष्यकहैलि
 योबुलाई येकयेकतिनकोदियोपढाई १० रिकसंहितापैलकहिदीन्ही जजुकी
 वैशंपायनलीन्ही ११ सामहिकीचंद्रोगसंहिता जैमिनिकोदियव्यासबृंहिता
 १२ ॥ दोहा ॥ पुनिअथर्वकीसंहितादियोसुमंतहिव्यास इंद्रप्रमितऔबाष्कलै
 कीओपैलप्रकास १६ ॥ चौपाई ॥ अपनेचारिसिष्यबडभागा दईवाहकलकरि
 चौभागा १ याज्ञवल्क्यअरुबोध्यपरासर अग्निमात्रयेसिष्यचारिवर २ इंद्रप्र
 मितकेमांडुकेयसुत तिनकोनिजसंहितादईनुत ३ देवमित्रतेहिसिष्यहिरहे
 ऊ सौभरआदिकतेसोकहेऊ ४ मांडुकेयसुतजोसाकल्या सिष्यपांचयेकहैगोव
 ला ५ वात्सशिशिरमुद्गलसालीया इन्हेसंहितादियकमनीया ६ पुनिसाकल्य
 सिष्यसोवरना नामजासुहैजातूकरना ७ सोसंहिताकरीत्रैभागा येकनिरुक्तकि
 यकरिअनुरागा ८ चारिसिष्यतेहिबुद्धिविसाला विरजवलाकपेजवैताला ९ ति
 नकोदियसंहितासुहाई अरुनिरुक्तिहैदियोपढाई १० बाष्कलपुत्रबाष्कलीजोई
 पूरुबवेदसाषतेसोई ११ बालपित्तसंहिताबनाई दियोतीनिनिजसिष्यपढाई
 १२ ॥ दोहा ॥ बालायनअरुभज्यहअरुकासारसुजान सिष्यतीनियेपढिलियेसोस
 हिताप्रमान १७ ॥ चौपाई ॥ येसंहिताजैमेसबगाई तिनकोधारनकियमुनिराई १
 वेदविभागसुनैजोकोई सकलपापतेरहितसोहोई २ वैशंपायनसिष्यसुचित्ता
 कियेविप्रवधप्रायश्चित्ता ३ तातेचरककहामनलागे विधिबतायदियगुरुअनुरा
 गो ४ पढेफेरिअध्वर्यहिसाषा तातेअध्वर्यजमभाषा ५ वैशंपायनसिष्यतलामा ॥

रक्षोयाज्ञवल्क्यहिजेहिनामा ८ सोगुरुसोअसवचनउच्चार भैकरिहौतपकठिनअप्रा
 रा ७ कठिनजोनविधिहमतपठैहैं सोयेसबकसकैकरिलैहैं ८ वचनकशोरसिष्यके
 मुनिकै बोल्यागुरुसगर्वतेहिमुनिकै ९ तोसेकबुनपरोजनमेरो तैकियदुजअपमान
 घनेरो १० पढ्योजोमोसोसोदुतत्यागी ममआश्रमतेभागुअभागी ११ जाज्ञवल्क्यसु
 निगुरुमुषवानी देवरातसुतसोअभिमानो १२ जजुर्वेदगनजोपढिलीन्ह्यो ताकोनु
 रतवमनकरिदीन्ह्यो १३ ॥ दोहा ॥ याज्ञवल्क्यगमनतभयेतबतहंकेसवविप्र तीतर
 पक्षीवैदुतैलियोवेदचुनिक्षिप्र १४ तैत्तिरीयशाषाभर्दयजुर्वेदरमनीय याज्ञवल्
 क्यपुनिजायकैथलयेकांतकमनी १५ गुरुबहुजोजानतनहींसोऊपढनकरिआ
 स आराधनकियोभानुकोकरिकैपरमप्रयास २० याज्ञवल्क्ययहमंत्रपठिरविच
 रननचितदीन गायत्रीसममंत्रगुनिभैभाषानहिकीन २१ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥
 अंनंमोभगवतेआदित्यायाषिलजगतामात्मस्वरूपेणकालस्वरूपेणचतुर्विधभू
 तनिकायानांब्रम्हादिस्तंबपर्यंतानामन्तर्हृदयेषुबहिरपिचाकाशइवोपाधिना
 ऽव्यवधीयमानोभगवानेकएवलक्षणनिमेषावयवोपचितसंवत्सरगणनादान
 विसर्गोभ्यामिमांलोकयात्रामनुबंहति ६७ यदुहवावविबुधर्षभसवितरदस्तपस
 उसवनमहरहराम्नायविधिनोपतिष्ठमानानामपिलदुरितवृजिनबीजावभर्ज्जन
 भगवतःसमभिधीमदितपनमाण्डलम् ६८ यदहवावस्थिरचरनिकराणानिज
 निकेतनानाम्ननइंद्रियासुरगणानत्रात्मनःस्वयमात्मान्तर्पीमीप्रचोदयति ६९
 यएवेमंलोकमतिकरालवदनांधकारसंज्ञाजगरग्रहगालतंभृतकमिवविचेतन
 मवलोक्यानुकंपयापरमकारुणिकईक्षयैवोथ्याप्याहरहरनुसवनंश्रेयसिस्व
 धर्माख्यात्मावस्थानेप्रवर्त्तयस्वनिपतिरिवासाधूनाभयमुदीरयन्तदति ७० परि
 तआशापालैस्तत्रतत्रकमलकोशांजलिभिरुपहताहैणः ७१ अथहभगवंस्तवच
 रणनलिनयुगलंत्रिभुवनगुरुभिरभिवंदितमहमयातयामयजुःकामउपसरामीति
 ७२ ॥ सूतउवाच ॥ दोहा ॥ स्तूर्जमंत्रयेषदअहैरविसन्मुषहीनित जपैजपावैजोको
 ऊसविधिसंप्रीतिसुचित २२ ताकोभानुप्रसन्नवैकरहिकामनापूर ताकेतनते
 होतहैमहापापसबदूर २३ ॥ चौपाई ॥ यहिविधियाज्ञवल्क्यमतिमान् आराधन
 कीन्ह्योजबभानू १ तबवाजीकोवपुरविधरिकै आयेअतिप्रसन्नमनकरिकै २
 याज्ञवल्क्यकहदीन्ह्योवेदा गुरुअपमानजनितहरिषेदा ३ यजुर्वेदहैजाकोनामा वि
 सस्योतेहिनहियेकोजामा ४ यजुर्वेदकहयाज्ञवल्क्यमुनि कियोपचदशशास्त्राति
 नपुनि ५ अस्वकेसतेनिकस्योजाई वाजसनीनामहिभोसोई ६ कएवऔरमाध्यं
 दिनआदिक मुनिकियग्रहनधर्ममर्जोदिक ७ जैमिनिकेरसुमंतकुमारा ताके

भोमुन्वानउदारा ८ जैमिनिनिजसुतनातिहुकाहैं दियपढायसंहितनतहाँ ही ९ जै
मिनिसिष्यसुकर्माकोई सहससाषकियसामहिकोई १० सिष्यसुकर्माकेमतिधामा हि
रनामपौष्यजीनामा ११ येकअवंतीपुरकोवासी जानतरशोब्रम्हसुपरासी १२॥ दो
हा॥ तीनसुकर्मासिष्ययेपढ्योसहस्रहुसाष तासुसिष्यसतपंचभेचलीजगततिनसा
ष २४ आधेब्राम्हनकरतभैउत्तरदिसानिवास अरुआधेनिवसतभयेब्राम्हनपूर
बआस २५ लोगासीअरुकुक्षिहूमांगलिकुल्पकुसीद सिष्यपांचपौष्यजिकेकरि
कैगुरुहिप्रसीद २६ सामवेदसाषानिकोतेदुजपरमप्रवीन विस्तारनहितविस्वमें
येकयेकसतसबलीन २७ हिरननाभकेसिष्यकृतसोनिजसिष्यनकाहिं दीन्ही=
चौबिससंहिताअतिसैआनंदमाहि २८ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबां
धवेशविश्वनाथसिंहआत्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादु
रश्रीहृत्सचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेआनंदान्बुनिधौ द्वादशस्कं
धेषष्टरंगः ६॥ ॐ ॥ ॐ ॥ सूतउवाच॥ दोहा॥ फेरिअथर्वनवेदकेज्ञातासु
मतिसुमंत तिनकोसिष्यकबन्धयेकताकोगुनिमतिवंत १॥ चौपाई॥ ताहिअथ
र्वनदियोसंहिता जोसबमुनिकीमनहिरंजिता १ भयेकबंधसिष्यपुनिदोई वेदद
र्तअरुपथ्यहुजोई २ उभैविभागसंहिताकरिकै दियोपढायतिनहिमुदभरिकै ३
सिष्यवेददर्सहुकेचारी तिनकोअसदियनामउचारी ४ येकब्रम्हबलिअरुसो
कूयनि अरुमोदोषऔरपिपलायनि ५ भयेपथ्यकेसिष्यहितीना कुमुदसुनक
जाजलिपरवीना ६ सुनकासिष्यबभूंसिंधवायन येकयेकपढेसंहिताचायन॥
७ सेंधवादिकेसिष्यउदारा सावार्णीदिकभयेअपारा ८ औरअथर्ववेदआचारज
होतभयेहैंशौनकआरज ९ कस्यपसांतनुछत्रहुकल्पा अंगिरसादिकऔरअन
ला १० येअथर्वआचारजजानो अबपुरानआचारजबषानो ११ त्रज्यारुनिकस्य
पसावरनी वैशंपायनजिनसुभकरनी १२॥ दोहा॥ अकितवनहारीतयेषट्पु
नआचारज व्यासशिष्यजेममपितातिनमुषसोहेआरज २॥ चौपाई॥ येषट्मुनिहैं
गुरुहमारे इनतेपढ्योपुरानअपारे १ रामसिष्यअकितवनजोई अरुकस्यप
सावरनिहुसोई २ व्याससिष्यममपितावदनते येसबपढेपुरानसुमनते ३
चारिअहैंदुजमूलपुराना अबपुरानलक्षनमतिमाना ४ वरनहुवेदसास्त्रअनु
सारा जिमिरिषिगनसबकियोउचारा ५ सर्गविसर्गवृत्तिअरुरक्षा अरुमन्वंत
रशौनकदक्षा ६ राजवसवंसनकेकर्मा अरुसंस्थाअरुहेतसुधर्मा ७ औरअ
पात्रैश्रीभगवाना येदसलक्षनमहापुराना ८ कोईपंचलक्षनहिभाषैं महत्त
अत्यकोभेदहिराषैं ९ विषमहोतजबहीगुनतीना तातेमहत्तत्त्वपरवीना १०

ताते होत त्रिविध हंकार ताते दुंदुभी आदि अपारा ११ यहि विधि उत पति जे मेगाई
 सोई सर्ग जानहु दुजराई १२॥ दोहा ॥ ओर चराचर की सवै उत पति अहे विसर्ग जि
 मि बीज हिते होत तरु पुनि बीज हिको वर्ग ३॥ चौपाई ॥ दुज जग में चर प्राणि न का
 हीं जीवन चर अचर हुजग माही १ जाहि जौ न वरजित नहिं होई ताकी उचित वृ
 त्ति है सोई २ यही वृत्तिलक्षण अनुमानो अबरक्षालक्षण हुबषानो ३ हरिले वि
 विधि भांति अचतारा रक्षहि धर्म हरहि भूभारा ४ रक्षालक्षण यही विचारो अब
 मन्वंतर करहुं उचारो ५ मनुमनु सुत सुरसुर पति जे ते हरि अंसावतार रिषिके
 ते ६ शौनक ये षट्जामै रह्यो ताको मन्वंतर कविकह्यो ७ मनु सुत सुद्धवंस
 विस्तारा यही वंस मुनिकरहिं उचारा ८ तेरा जन के चरित अपारा वंस चरित सोई
 अहे उदारा ९ चारि प्रकार प्रलय जेगाई सोई संस्था है मुनिराई १० भोग किहे जे पु
 न्य दुपापा वंचत तेई करत संतापा ११ सोई फेरि गत महुल्या वै लक्षण हेत सो
 ई कहवावै १२ नाम रूप कर नाहि विभागा जीव हिको उभापहिं बड भागा १३ दो
 हा ॥ जाग्रत स्वप्न सुषुप्ति ह्य जीव अवस्था तीन तामे है परमात्मता मै वही लीन
 ४॥ चौपाई ॥ यह अनन्य व्यतिरेक कहावै यह गुन जिय हरि आश्रय वै १ सोई अ
 पाश्र्व लक्षण जानो तामे मै द्विशत वषानो २ जस मृत्तिका के रजग माही होत रहत
 है वस्तु सदाही ३ पै मृत्तिकार हति है सोई विच विच बहुत अवस्था होई ४ ति
 मि परमात्म आत्म माही शौनक जय पिरह त सदाही ५ होत अवस्था आत्म के
 री नहि परमात्मा के रनि वेरी ६ जोग अभ्यास हिते दुजराई मन की तीनि वृत्ति
 विहाई ७ विषै बासना को जिय त्यागै जदु पति जु गुल जल जप दरागै ८ तब संसा
 र लूटिते हिजातो पुनि ताको नहि दुष दरसातो ९ येद सलक्षण है पुरान के कहहि
 सुजान निधान ज्ञान के १० शौनक अहे पुरान अठारा तिन के नाम हिकरो उचारा
 ११ ब्रम्ह और है पय पुराना वैष्णव और हु सै चमहाना १२॥ दोहा ॥ शौनक लिंग पु
 रान हूं और हु गरुड पुरान नारद अग्नि पुरान हूं अरु अस्कद महान ५ और भवि
 ष्य पुरान हूं और ब्रम्ह वैवर्त मार्कंडेय पुरान हूं अरु वामन अघ हर्त ६ और वाराह
 पुरान हूं और हु महा पुरान कूर्म और ब्रम्हांड हूं श्री भागवत महान ७ अष्टादस हि
 पुरान ये अरु वेदन को साप सिष्य न सिष्य प्रसिष्य हू कश्यो सहित अभिलाष ८ वेद
 न और पुरान को वरन्यो जौन विभाग ताहि मुन तजन को बढत ब्रम्ह तेज बड भाग ९
 इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश श्री विष्णु नाथ सिंह आत्म जसिद्धि श्री
 महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री ठाकुर चंद्र पापा नाधिकारि धु
 राज सिंह कृते आनन्दाश्रुनिधौ द्वादश स्कंधे सप्तम स्तरंगः ७॥ ७॥ ॥ ॥

दोहा॥ सुनतसूतकेवचनअसशौनकतहंसुषपाइ बोलतभैमधुरीगिराअतिसयप्री
 तिबढाइ १ शौनकउवाच॥ चौपाई॥ साधुसूततुमबुद्धिविसालजियतरहोबुधवरबहु-
 काला २ भ्रमतजेजीवसिंधुसंसारे तिनकेपारलगावनहारे २ यहसंकाहमरेमनआई
 सूतताहितुमदेहुमिटाई ३ परमचिरायुषजनजगमाही भाषहिमुनिमृकुंडसुत
 काहीं ४ जामेडुबिजातसंसारा तौनप्रलयमहलाग्योपारा ५ सोयहभृगुकुलकोप
 रधाना मार्कंडेयनाममतिमाना ६ अबैप्रलेभैकौनिहुनाही जामेंलोकलीनकैजा
 ही ७ कैसेप्रलयसलिलमहसोई भ्रमतरक्षौपैरतदुषमोई ८ किमिवटपत्रमाहैं
 मुनिगई सोवतलख्योबालसुषदाई ९ यहसंसैहैसूतहमारे मटहुतुमहौबुद्धिउदा
 रे १० जानेतिहरेसकलपुराना औरसबैजेजोगविधाना ११ सुनतसूतशौनककैबैना
 बोलेभरिउरमेंअतिचैना १२॥ सूतउवाच॥ दोहा॥ कीन्होप्रभमहर्षियहजगभ्रमनास
 नहार कृष्णकथाजहैंहोतितहैंकलिहोतोजरिखार २॥ चौपाई॥ मार्कंडेयमुनीससु
 हावन विप्रसंसकारहिलहिपावन १ पढ्योपितासोवेदहुचारी भयोमहातपधर्महि
 थारी २ ब्रम्हचर्यव्रतगद्योअपंडल धार्योबलकलदंडकमंडल ३ सीसजटाअरु
 सांतसरूपा अरुमेषलाजनेउअनूपा ४ मृगचर्महुकमलाक्षहिमाला कटिसूत्रहु
 अरुकुसाविसाला ५ येसबनेमवृद्धिकेहेतू धारनकीन्होमुनिमतिसेतू ६ अग्नि
 निअर्कगुरुविप्रनमाही हरिकोपूजतरक्षोसदाही ७ होउसंध्यनमहसोमतिमा-
 ना धारतरक्षोधीरहरिध्याना ८ सांरुप्रातभिक्षाकोमांगी देतरक्षोगुरुकोअनु
 रागी ९ गुरुसन्मुखबहुवचननभाष्यो गुरुआज्ञाभोजनअभिलाष्यो १० भोजनकर
 तरक्षोयकवारा जवनकहैगुरुतवनअहारा ११ यहिविधिकरतताहितपभारी
 पूजतहरिपदप्रीतिपसारी १२॥ दोहा॥ बीतेलाषनबरिसतेहिलियोमृत्युकोजीति
 जौनमृत्युकेभीतितेकोउनहिहोतअभीति ३॥ चौपाई॥ ब्रम्हाभृगुदक्षहुसनका
 क्षी अरुशंकरविज्ञानमर्जादी १ अरुसुरनरपितरहुसबजेते मुनितपलषिविस्मि
 तभैतेते २ यहिविधिब्रम्हचर्यव्रतधारी मार्कंडेयकियोतपभारी ३ धस्योध्यान
 जदुपतिकोपूरो कियकलेसहियतेसबदूरो ४ यहिविधिहरिपदमनहिलगाये
 महाजोगकरिअतिसुषबाये ५ बीतेषटमन्वंतरताको तबअतिभीतिभईमच-
 वाको ६ कियोविघ्नतपकरनविचारा मान्योमुनिपदलेतहमारा ७ गंधर्वनअ
 सरनमदनको अरुवसंतरितुमलयपवनको ८ तिनकोआसुहिनिकटबुलाई
 ऐसोसासनदियोसुनाई ९ मार्कंडेयकरततपभारी विघ्नकरहुतुमतहोसिधारी
 १० यहिविधितिनकोतहाँपठायो फेरिलोभअरुमदहिबोलायो ११ तिनहुकोसा
 सनदियसोई मार्कंडेयदेहुतपषोई १२ दोहा लहेपाकसासनहिकोसासनतेसु

पपाय गैतपकेनासनहितैजहँ आसनमुनिराय ४॥ चौपाई ॥ सैलहिमाले उत्तर
 पाषा बैठ्यो मुनिकरि हरि अभिलाषा १ नदी पुष्पभद्रा जहँ सो है चित्रानामसिलाम
 नमो है २ परमपुण्य आश्रम सुषदाई प्रगटीत है बसंतरि तुजाई ३ रहे बिलसि बनबे
 लि विताना बोलहि वरविहंगविधिनाना ४ अतिमंजुलत है तालतलाई निर्मलस
 लिलसकल सुषदाई ५ गुंजहि मत्तभँवरचहुवोरा मानहु गानकरहि सबवोरा ६
 कूजहि कोकिल मत्तसुहावन नाचहि मोरमंजुमनभावन ७ सारसहंस औरचक
 बाका सोहिरहेतिमिविविधिवलाका ८ हिमनिर्मलैनासकपीरा ॥ बहतमंदत
 है मलयसमीरा ९ सुमनसुमनकोपरसतसोई ताते परमसुगंधितहोई १० उपजा
 वतमनसि जतेहिकाला कोन होत तेहिकालविहाला ११ कीन्यो पूरनससीप्रका-
 सा चमकनलगीतहोदसआसा १२॥ दोहा ॥ पल्लवपल्लवमेंतहोगई चंद्रकरछाय
 फूलिउठोसि गरीलतासंस्थासमै सुहाय ५॥ चौपाई ॥ तहंगधर्वहुगावहिं रागे बा
 जेविविधिवजावनलागे १ मनसिजकुसुमधनुषधरिधायो मार्कंडेयसमीपहिआ
 यो २ करिकेहोमतहोमुनिराई धारेरस्यो ध्यानजदुराई ३ रक्षोनेनमूदेतेहिका
 ला मानहु मूर्तिवंतसिषिज्वाला ४ असमार्कंडेयहिमुनिकाहो वासवकिंकरल
 पेतेहोहो ५ मुनिआगेशो नकमतिमाना नाचनलगीअप्सरानाना ६ गानकरन
 लागीतेहिठोरा मच्चो मृदंगमनोहरसोरा ७ बाजेपनवऔरबहुबीना सजेपंच
 सरकामप्रवीना ८ यहिविधितहवसंतमनभावन मुनिमानसकोलगेकपाव
 न ९ लोभऔरमदमुनिमनजाई मुनिमनलेनचहेअपनाई १० पुंजिकथलीअप
 सराजोई आयुगईसन्मुखमहसोई ११ खेलनलागीगेंदतहोही डोलतकुचडो
 लतचहुघाही १२॥ दोहा ॥ पसतकेसतेसुमनबहुलचतलंकलचकील करति-
 कटाक्षनसोकटाचढीमत्तमदपील ६॥ चौपाई ॥ कदुकहेतधरनिमहधावत चं
 चलअंचलपवनउडावत १ मोहितमुनिकहमनसिजमानो मासोपंचवानसं-
 धानी २ भैनिर्फलमनसिजकेबाना मुनिहिनभयोतनकतनभाना ३ जैसेहरि-
 विमुषीजनकेरे होतविफलसंकल्पघनेरे ४ यहिविधिकरतविप्रतेहिकाला मु
 नितननि कसीपावकज्वाला ५ जरनलगेसिगरेतेहिठोरा भागतभैकरिआरत
 सोरा ६ जिमिबालकसोवतअहिकाहीं देतजगायभागिपुनिजाहीं ७ यहिविधि
 वासवकिंकरआई जदपिकियोतपविप्रमहाई ८ नहिविकारभोमुनिमनमा-
 हीं यहअचरजनहिसंतनकाहीं ९ कामवसंताहिकसकजाई इंद्रहिदियोह
 बालमुनाई १० मदनहिलषिविनतेजसुरेसा मनमेमायोअतिअंदेशा ११ सुनत
 मारकंडेयप्रभाऊ बारबारहरयोसुरराऊ १२ दोहा मुनिध्यायोयहिभांतिज

करितपचित्तलगाय करनरुपाप्रगटेतहोनरनारायनआय ७॥ कचित्त॥ लसतसरू
पयेककेरोनिसिभूपकैसोयेककोसरूपत्यों अनूपघनस्यामहै वारिजविलोचनविमोच
नअपिलतापचारिबाहुराजतमृगाजिनललामहै रघुराजकरमेंपवित्रहंविचित्रराजैज
ज्ञउपवीतभ्राजैअतिअभिरामहै दंडऔकमंडलअर्षंडलउदंडआभेमदिनीके मंड
लकोमंडलमुदामहै १ ऊर्ध्वपुंड्रतिलकविराजतविसालभालतैसैसबकालउरपदुमा
क्षमालहै करमेंरसालकुससदाधर्मपालप्रभुअसुरकरालनकोकालसोकालहै
तनछविभाललसेदामिनीकेजालहोसोकंजषट्तालमुनिमानसमरालहै करतउता
लरघुराजकोनिहालदेवदंडपैदयालयेहोदेवकीकोलालहै २॥ दोहा॥ नरनाराय
नकोनिरपिमुनिलहिआनंदधाम सादरधरनीमेंकियोदंडसरिसपरनाम ७ गन्यो
जन्मअपनोसफलगयोमनोरथपूरि पुलकिततनलोचनसजलभयोदुसहदुष
दूरि ९ सकौचितैनहिंप्रेमबसपुनिउठिकैकरजोरि जयहरिजयहरिकरतभोवा
रहिबारनिहोरि १० गदगदगरअनुरागअतिमनहुंतेतउरलाय पुनिधीरजधरि
नाथकेचरनधोयसिरनाय ११ बैठायोप्रभुदुहुनकहंसुंदरआसनमाहिं सुमनमा
लधपादितेपूजनकियोतहांहिं १२ जबबैठेप्रभुदोउसुषिततबमुनिपदसिरनाय
लग्योकरनअस्तुतितहांअनुरागहिउमगाय १३॥ मार्कंडेयउवाच॥ छंदहरिगीति
का॥ तुवप्रेरनातेपानचलतेब्रम्हसिवसुरआदिके पुनिबचनइंद्रीमनहुचलतेआ
पकृतमरजादके जेरावरेपदभजतनितहोमित्रहोतिनकेसही केहिंभातितुम्हरोक
रहुवर्ननकहनकीकछुगतिनहो १ यहरूपजुगतिहरोसुहावनजगतमंगलहेतहै
दलितापत्रैबांधतरहतहठिसदामुक्तिहिनेतहै प्रभुधर्मकीमर्जादरावनलेहुब
हुऔतारहै यहजगतरचिपुनिपालिनिजमहकरहुपुनिसंधारहै २ जिमिविरचि
मकरीजालतामेंआपहीबहुपेलती पुनिऐचिजालासकलसोईआपनेउरमेलती
हेभुवनरक्षकजगतिनेताजुगुलपदअरविंदको हैयेकनिःचलवाससुषथलमो
रमनहिमिलिंदको ३ तुवपदकमलजेभजतनिततिनकेनमनमलरहतहै सोइ
पदलहनकेहेतजगयहरीतिमुनिगनगहतहै कोउकरहिंवंदनप्रनतकोउपूज
नकरैकोउनिचहो कोउसुनहिगाथारटहिनामहिध्यानधारहिचित्तहो ४ तुवचरनपं
कजछोडिजियहिनदूसरोकल्यानहै तुवचरनपंकजभजतजोसोजगअभीतअमा
नहै ॥ द्विपरार्थआयुर्दायजाकीऐसहकरतारजो तुवभृकुटिभंगहिडरतसोकह
वातयहंससारजो ५ तुवसत्तिहैसंकल्पगुरुकेगुरुतुवपदकंकजको तजितुच्छतनअ
भिमानभजतेहमहुमुनिमनरंजको तुवपदकमलजेभजतप्रानीताहिकछुदुर्ल
भनहो तुवपदकमलजेविमुषसठतिनकोनकछुसुलभैसही ६ उत्पत्तिपालनसं

घरनहिततीनिमूरतिधारते सुधसत्त्वमूरतितेसदाप्रभुमोक्षमोदपसारते प्रभुराजसी
 अरुतामसीभजिपुरुषमोहितहोतहै येहितेसुमतिकेहियेसाविकरूपसदहिउहोत
 है ७ तेहिकोपुरुषसबभक्तभाषतताहिभजिभैतजतहैं संसारसागरकोउतरिबैकुं
 ठपुरकोब्रजतहै जयकृष्णजयभगवानभूषाविस्वगुरुजगदीसजै परदेवनरनाराय
 नोजयहंसकुसस्थलीसजै ८ जैसत्यवानोनिगमप्रभुजैअशिलधर्मअधारहै नहि
 गूढजानतजननकेहियजदपिबासतुम्हारहै मायातिहारोक्रियोमोहितसकलय
 हंससारहै सोदजानतोजोतुवकृपातेकरतवेदविचारहै ९ तिहरोसरूपसुभावसु
 हरकरतवेदप्रकासहै तुम्हरोप्रभावविरोचिशकरआदिकननहिभासहै बहुश
 स्त्रुतमकोकहतबहुविधियेनपावतपारहै हेपुरुषबोधअगाधतुमहिप्रनाम
 ममबहुवारहै १०॥ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबांधवेशश्रीविश्वनाथ
 सिंहआत्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचन्द्र
 कृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनंदात्मनिधौद्वादशस्कंधेअष्टमस्तरंगः॥
 ८॥ ७॥ १०॥ ॥ सूतउवाच॥ दोहा॥ यहिविधिजबअस्तुतिकियोमार्कंडेयसु
 जान तबनारायननरसहितबोलेकृपानिधान १ श्रीभगवानउवाच चौपाई है
 ब्रम्हर्विवर्जमतिधामा भमेसिद्धकरिभक्तिअकामा २ संजमतपस्त्राध्यायतिहारो
 सफलआनुकैगयोउदारो ३ मनवांछितमांगहुवरदाना हमवरदानिनमाहप्रधा
 ना ४ सुनिनरनारायनकीवानी बोलेमार्कंडेयविज्ञानी ५॥ मार्कंडेयउवाच॥ देव
 देवअच्युतगिरिधारी सबदासनकेआरतिहारी ६ यहीबहुतवरमैप्रभुपायो जो
 निजसुंदररूपदेखायो ७ करिकैजोगशंभुकरतारा मनहिलषतपदकमलतिहारा
 ८ षडेतेप्रभुप्रत्यक्षममआगे औरकाहदूसरवरमांगे ९ पैयेतनीमनआसहमारी
 मायादेपनचहौतिहारी १० ब्रह्मादिकतेदिमायामाहीं जगमेंमोहितरहहिसदा=
 ११ सूतउवाच॥ यहिविधिसुनिः...
 दोहा॥ लहिमुनितेपूजनसविधि...
 मोदमनमोय १३ चौपाई॥ सुमिरतहारकोवचनगुंता...
 दीसा १ आसममाहबस्योमुनिराई मायादरसनआसलगाई २ दुर्बुद्धिअपअवनी
 पाहीं अनिलअनलअकासउरमाहीं ३ दनमेंहरिकहैंदेषनलाग्यो कियमानस
 पूजनअनुराग्यो ४ प्रेमबिबसभूलीकर्तुप्रजा हरितजिदेषिपस्थोनहिदूजा ५॥ न
 दीपहुपभद्राकेतीरा येकसमैबैद्योमतिधोरा ६ संध्याकरतरश्रोतेहिकोला चलो
 पवनतहंमहाकराला ७ उदितभयेतहं हृदसभान् जारेहुजगसबउपजिरुसान् ८
 पुनिचहुँदिसिकरिसोरप्रचंडा छायनभघनधुमडिअपंडा ९ मेघसारअरुपवन

दूसरा होतभयोचहुवोरकठोरा १० परनलगेतहवजअघाता होनलग्योपुनिजल
 हुनिपाता ११ बंदवितुंडसुंडसमगिरहों घोरवोरचहुवोरहिमरहों १२ पुनिचहुंदि
 सितेसिंधुअपारा कीन्योरेलाछोडिकरारा १३॥ दोहा॥ बोस्योसिगरीधरनिकोमार
 तबघोषचंड उठनलगीचहुवोरतेतुंगतरंगअषंड ३॥ चौपाई॥ वक्रनक्रचक्र=
 हिचहुघाहीं विचरनलगेभीतिदरसाहीं १ बूडिगयोजबसबजगजलमें पीडितभोव
 हुगाजउपलमें २ बूडतअपनेहुकादनिहारी तबमुनिमनससैभैभारी ३ पवनप्रसं
 गपायदुजपावन उठेचहुंकितभवरभयावन ४ बारबारसागरअरराई बरषहिंज
 लधरधारमहाई ५ सातदीपक्यैगयेसमाना नेकहुयलनहिकहीं देषाना ६ महि
 अकासस्वर्गहुअरुतारा बूडिगयोदिसिविदिसअपारा ७ मार्कंडेययेकरहिगय
 ऊ प्रलयसलिलमहबहतसोभयऊ ८ पुलीजटातनमेंसुधिनाहीं बहतभ्रमतज
 लमेंचहुघाहीं ९ नैननदेधिपरतकलुनाहीं सुधितत्रिषितभोअतिहितहोंहों १०
 कोउबडमीनलीलितैहिलेही मलमारगपुनितैहितजिदेहीं ११ लगलतरंगलहतदु
 पभारी कबहुंडरतबडमकरनिहारी १२॥ दोहा॥ कबहुंतेहिमारुतप्रबलदुरहि
 देतउडाय नहिअकासनहिमहिदिसाताकोपरतदेषाय ४॥ चौपाई॥ कबहुंमि
 लतमहाअंधियारा ताहुकोषावतनहिपारा १ परिकैकहुंभौरनमुनिराई बूडिमें
 भीरतोरमहजाई २ लहिजलजोरकहुंउतराता कहुंपुनिलगततरंगनघाता ३ ध
 रतताहिकोउदंतनमीना कोउपुनिछीनतताहिलीना ४ लीलिलेतजबकोउते
 हिकाहीं तेहिकोउकहुंमेलतउरमाहीं ५ यहिविधिसोकलहतकोहुकाला कहूं
 मोहपुनिलहतचिसाला ६ कहुंदुषपावतहैमुनिराई कहूंकहुंसुषलहतमहा
 ई ७ कहूंमरतकहुंजियतमुनीसा कहूंभयकहुंरोगहुविसबीसा ८ यहिविधि
 सहसनलाषनवर्षी बीतिगयेताकोबिनहर्षी ९ प्रलयपयोनिधिमहमुनिराई भ्र
 मतरयोकहुंथाहनपाई १० जोदेषनमाग्योचितलाई तेहिमायामहगयोभुलाई
 ११ बहतबहतऊचीमहिमाहीं निरख्योलघुवटवृक्षतहांहीं १२॥ दोहा॥ अति
 कोमलपल्लवअमलफलभलसकलसुहाय ताकेउत्तरसाषमेंमुनिकोपस्योदे
 षाय ५ चौपाई॥ एककोमलदलपरयकबालक सोवतहैनिजदुतितमघालक
 १ अतिसुंदरतनमरकतस्यामा पंकजसरिसवहनअभिरामा २ कंबुकंठउन्न
 तअसकंधू सुभगभृगुटिनासाछबिसिंधू ३ कुंचितकुंतलकोमलकारेलहिमुष
 पवनहलतसुकुमारे ४ कानलहरदाडिमआकारा संपसरिसभीतरसुकुमारा ५
 विद्रुमसरिसअधरजुगसोहै हांसकटानेसुकअरुनोहै ६ वारिजकोसचिलोचन
 कोरेचितवतलेतमनहुचितचोरे ७ चलदलदलदुतिउदरसुअमली स्वांसलेतकां

पतसुभविबली ८ नाभिसोभति सैगंभीरा चारुअंगअंगुलिमतिभीरा ९ होउक
रसौगहिदक्षिनपाऊ पियतअंगूठाबालस्वभाऊ १० असबालकजबदेष्टतभयऊ
मुनिअति सैविस्मितक्षेगयऊ ११ दरसनकरतभयोअमदूरी विकस्योहियपंकज
सुषपूरी १२॥ दोहा॥ निमिषभोलिदेषनलग्योपुलकाबल्लिसबअंग लग्योविचारन
चिचमैकोबालकविनसंग ६॥ चौपाई॥ पूछनहेतगयोसिसुपासा लागीतबबाल
ककीत्वासा १ स्वासहिलगतगयोउरमाही जिमिमुषमसकसोसबसजाहों २ बाल
कउदरमाहमुतिराई निरषतभयोजगतसमुदाई ३ जैसेप्रलयपूर्वजगदेष्यो बाल
उदरैतसहोपरेथो ४ नभधरनीसागरससितारा दीपपंडादिसिसेलअपारा ५ ब
नसरितापुरआकरग्रामा बजआअमअरुदेसललामा ६ औरसुरासुरचारिदुबनी
आअमधर्मवेदजसवनी ७ पंचभूतअरुजगअरुकाला औरहुसबजगकरजंजा
ला ८ यहलपिकैअतिमोहितमयऊ तेहिहिमसैलपहुंचिपुनिगयऊ ९ नदीपु
हुपुभद्राकहंदेथो अपनोआअमसकलपरेथो १० निजआअमवासिनरिपिका
हीं देष्टतभोमुनिनाथतहांहीं ११ तहांवसनकोकियोविचार तबछोओपुनि
स्वासकुमारा १२ ओउतस्वासबाहिरेआयो प्रलयसलिलमहपुनिउतरायो १३
दोहा॥ सोइवटसोइवटकेदलहिसोदबालककहंदेथो बालकहूंविहसतलषो
पेनदियोकछुसीष ७ मार्केडेयमुनीसतहंबालककाहंविलोकि ध्यानधारिमिल
वेहितैचलेनिकटअतिसोकि ८ तबवैगोलुरतैतहांबालकअंतरधाना हरिबिमु
षिनकेहोतजिमिव्यर्थमनोर्थमहान ९ भिट्योवदहुअरुमिततभोरहोप्रलयजल
जोय वैठ्योमुनिप्रथमहिसरिसनिजआअममहसोय १० इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधि
राजश्रीवांघवेशिबिचनाथसिंहात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाब
हादुरश्रीरुक्मचंद्ररुपापानाधिकारिधुराजसिंहकतेआनंदाम्बुनिधौहादशस्कंधेनव
मस्तरंगः ९॥ ॥ ॥ दोहा मार्केडेयमुनीससोंहरिमायाकोदेपि अतिविस्मितदरिसरनमें
जातभयोमुदलेपि चौपाई हरिपदकमलहिपेनिजधारे बोलतभोपुनिबचनप्रकारी १
मार्केडेयउवाच माधवहरेमुकुंदसुरारी निजहासनकेभवभयहारी २ हमसरतागतबल्लि
हारेहोअधारप्रभुनुहहिहमारे ३ तुवमायामोहितसुरसर्वा तुमहिनजानतकरिअतिगर्वा
४ सुलउवाच हरिअस्तुतिहिकरतपहिभांतो बस्योतहांबितवतिदिनराती ५ भेकसंभैत
हैवृषभसंवार करतसैरसिगरेसंसार ६ गौरीसहितशुभगवाना संगमाहिगनसोह
तनाना ७ मार्केडेयहिआअमवैके निकसतभैमुनिपतिकहैंजैके ८ शंकर
लौनकद्योकछुवैना उमादयाकरिभरिलनैना ९ कहीमहेसहिअतिमृदुवा
नी देपहुप्रभुयहमुनिविज्ञानी १० अचलवैठहैमौनहिधारी विगतवातजिमि

वारिध्वारी ११ करतकठिनतपयहृत्त्रिपुरारी तातेयहिद्विगमाहिसिधारी १२ मु
 निकोजौनमनोरथहोई पूरनकरहुनाथतुमसोई १३ ॥ दोहा ॥ दातासिगरिसिद्धि
 केआपहिअहोमहेस तुमजाकेठिगवैकंदोतेहिकिमिरहैकलेस २ ॥ कवित्त ॥
 विधिसुतताकोसुतताकोसुतताकोसुतताकोसुतताकोसुतताकोगुरुअवदातताको
 पितुताकोपितुताकोपितुताकोपितुताकोबंधुताकीदिसाताकोनाथताकोतात ॥ ताको
 रिपुताकोनाथताकोसुतताकोसुताताकोपतिताकोपितुताकोपितुलोकत्रात ताको
 पदजलजाकेसिरमेंसदाहीरहैताकीनारिजबअसहुलसिकैबोलीवात १ चातक
 कोजीवनजोताकोपतिताकोमित्रताकोधनताकोरसताकोजोकरतपान ताको
 रिपुताकोवर्नजातेहोतताकोजौनपूरेसहकारीताकेउरकोनेवासीजान ताको
 वासताकोरिपुताकोरिपुताकीनिधिताकोरिपुताकोपितुताकोपितुअनुमान ता
 कोजौनधरेतामेंसोवैजौनताकीनारिताकोबंधुजाकेसोसकद्योबैनमुसुकान २
 शंकरउवाच कंजजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताको
 जातताकोजात ताकोगुरुताकोगुरुताकोगुरुताकोगुरुताकोगुरुताकोगुरुताको
 गुरुअवदात रघुराजसोईनामजाकोअहैताकोभ्रातताकोभ्रातताकोभ्रातताको
 रिपुजोअघात ताकोवासताहीमैजोकरतसदानिवासयामुनिलगायेमनताकेप
 दजलजात ३ दोहा याकेमनमेंकौनिहूअहैउमानहिआस कृष्णप्रेममेमगनय
 हहैअनन्यहरिदास ३ चौपाई पैहमयाकेनिकटसिधारी करिहैंसंभाषनहेप्य
 री १ साधुसमागमसौजगमाहीं उमालाभदूसरकबुनाही २ सूतउवाच ॥ अस
 कहितहेंशंकरभगवाना मुनिकेनिकटहिकियोपयाना ३ सबविद्यासबदेहिन-
 स्वामी हैंजगकेप्रभुअंतराजामी ४ उमासहितशंकरआगमनू जान्योनहिमुनि
 प्रेमहिमगनू ५ रहीनसुधिकबुतासुसरीरा अचलबैठध्यावतजदुवीरा ६ मुनि
 मनकीगतिजानिमहेसा करिजोगहिउरकियोप्रवेसा ७ देषिपरेमुनिध्यानहिमा
 हैं तडितपीतसिरजटासोहाही ८ तीननैनसुंदरदसबाहू उन्नततनललाटनिरि
 नाहू ९ अंगदुकूलव्याघ्रकोचर्मा धनुसरसलषड्गुअरुचर्मा १० डमरूअरुद्रा
 सहिमाला धारनकियेकुठारकपाला ११ उदितप्रभाकरसरिसप्रकासा नासतअ
 धकारदसआसा १२ ॥ दोहा ॥ शंभुरूपअसध्यानमेंदेषिपस्योजबताहि तवअति
 सैविस्मितभयोमुनिअपनेमनमाहि ४ ॥ चौपाई ॥ मैतोधस्योचतुर्भुजध्याना याद
 सभुजकोआनदेधाना १ असविचारिदियनैनउधारी देख्योउमासहितत्रिपुरारी
 २ सगननिरषितहेंशंकरकाहीं त्रिभुवनकोगुरुगुनिमनमाहीं ३ सिरभरिकी-
 न्योसिवहिप्रनामा पायोमुनिवरआनंदधामा ४ गननसहिततहेंगौरिगिरी-

से पाय अर्घ्य दिग्गवावतसीसे ५ देवदंनमालापहिराई धूपदीपनैवेद्य देषाई
 ६ बोल्यो फेरिजोरिजुगहाथा कहा करन लायक मैनाथा ७ तुम तो हो प्रभु पूरन
 कामा तुम सो पावत जगत अरामा ८ जयशंकर शिव शांत सरूपा त्रिगुन ईसना
 सक भव कूपा ९ संतन के तुम हो सुषदाता सतत असंतन कारक घाता १० ॥ सूत
 उवाच ॥ यह विधि अस्तुति सुनि त्रिपुरारी वै प्रसन्न है सिगिरा उचारी ११ श्री भग
 वान उवाच ॥ मांगहु सुनि वस्तु मवरदाना वरदायक हम विधि भगवाना १२ दो
 हा हमरो तीनहु देव को दरसन अहै अमोघ तीनहु देव उपासना होति कबहुं
 नहिं मोघ ५ चौपाई ॥ विप्र साधु जे सांत उदारा करहि सदा होन उपकारा १ स
 मदर्सी जग संग बिहोना विना वैर हरि भक्त प्रवीना २ ऐसे विप्रन कहैं दिगपाला
 करि प्रनाम पूजहि सब काला ३ हम अरु विधि प्रभु कृष्ण सदा ही वंदन करहिं
 सुविप्रन काही ४ मेरो अरु विधि अंतर जामो ऐसो जो जदु पति बहूना मो ५ तामें
 नेकु भेद न हिराषैं कोहु सोनेहन कोहु पै भाषैं ६ आप सरिस जे विप्र प्रवीना वंद
 न करहिं तिनहि हम तीना ७ जल तीरथ प्रति मा मय देवा करहिं पवित्र किये बहु
 सेवा ८ तुम समान जे कृष्ण सनेही ते दरसतहि पूत करि देही ९ हम विप्रन को
 करहिं प्रनाम ब्राम्हन वेद रूप मति धामा १० वेद त्रयी जो रूप हमारा ता को धा
 रहि विप्र उदारा ११ संतन के पद दरस किहे ते संत कथाम हचि तदिहे ते १२ म
 हा पाप तन में न हिराहीं संभाषन ते पुनिका कहहीं १३ ॥ सूत उवाच ॥ दोहा ॥
 शंकर मुषसितें जदपि वचन सुधा किय पान पै मुनि माके डेय को ने कुन चित्त
 अघान ६ हरि मायामें अमंत बहु दीन्यो काल विताय अमी वचन सुनि शंभु के
 सो दुषगयो बिलाय ७ चौपाई फेरि रीष सजुगल करजोरी कहा शंभु सो बहुत
 निहोरी १ मार्कंडेय उवाच ईश्वर की यह अद्भुत लीला को उनहि जानत हेगल
 नीला २ वंदत तुम निज दासन काहीं को दयाल तुम समजग माहीं ३ धर्म सिषा
 वन हेत महेसा करत कम तुम रहो हमेसा ४ धर्मात्मा को सदा सारा हो धर्म करा
 वन करहु उद्या हो ५ तुम ही वक्ता धर्म निकरे तुम ते जन सुषल हत घनेरे ६ सब
 को करहु प्रनाम महेसा घटत न तु वप्रभाव लवलेसा ७ करत इद्र जाली जिमि
 माया पै न घटति ता को कछु काया ८ निज मन ते यह विस्व विरचि कै तामें प्र
 विसि बहुत विधि नचि कै ९ पुनि अपने म हक रूहु संधारा गुन कृत जगतुम
 में न विकार १० निर्गुन सगुन शंभु भगवाना मायारहित ईसन हि आना ११
 परब्रह्म मूर्ति त्रिपुरारी तुम को प्रनति अनेक हमारी १२ दोहा मांगहु काब
 रदान मै तुम सो चंदल लाम तु वंदरसन ते होत जन सब विधि पूरन कामा ॥

८॥ चौपाई ॥ पै प्रभु पायतु म्हे असनाथा मांगहु यह बर जो रेखा था १ ज दुपति प
 दम ह प्रीति हमारी रहे अचल प्रभु दरैन दारी २ तै सहि सब हरि दासन माहीं हो
 य प्रीति तै सहितु वपाहीं ३ सूत उवाच यहि विधि मुनि मांग्यो वरदाना लख्यो शंभु
 तब मोदमहाना ४ कछो महे सहि उमा तहां ही मन वांछित दीजे मुनि काहीं ५
 मुनि सों बाले वचन महे सा कृष्ण भक्ति तोहि होय हमे सा ६ कल्प प्रजंत सुजस सु
 भवै हो तब भरि अजर अमर मुनि कै हो ७ कै है तुम को जानि काला अरु वि
 राग विज्ञान विसाला ८ ब्रम्ह तेज कै है अति आरज अरु कै हो पुरान आचार ज-
 ९ सूत उवाच यहि विधि दे मुनि को वरदाना करत उमा सौं ता सुवषाना १० गन न स
 हित कै लास बिहारी मुनि आश्रम ते चले सिधारी ११ मार्कंडेय मुनी स सुजाना भये
 परम भागवत प्रधाना १२ दोहा ॥ ये कांती हरि भक्त कै ध्यावत हरि पद काहिं अब
 लौं विचरत जगत में मगन प्रेम रस माहि ९ मार्कंडेय सुजान को मै किय चरित बषा
 न जेहि विधि निरख्यो कृष्ण को माया विभौ महान १० हरि माया को आदि न हिय ह
 अनादि संसार जो बरनत आधुनिक यहि सो मति मंद गवार ११ हरि प्रभाव तेजु
 क यह मार्कंडेय चरित्र सुनै सुनावै जो कोऊ ते दोउ होत पवित्र १२ इति सिद्धि श्री
 मन्महाराजाधिराज श्री बान्धवेश विश्वनाथ सिंह आत्मज सिद्धि श्री महाराजाधि
 राज श्री महाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्राधिकारि रघु राज सिंह
 कृते आनन्दा मुनि धौदा दशस्कन्धे दशम स्तरंगः १० ॥ ॐ ॥ ७ ॥ दोहा ॥
 सुनत सूत मुषते सकल मार्कंडेय चरित्र पुनि पूछ्यो अति सै मुदित शौनक परम प
 वित्र १ शौनक उवाच ॥ चौपाई ॥ हे भागवत सूत बहु ज्ञाता तुम जानहु तंत्रन की
 बाता १ हम तुम तैं यह प्रश्न करत है जेहि सुनि जन मन मोद भरत भरत हैं २ पंच
 रात्र के जानन वारे जे श्री पति के पूजन हारे ३ तेज न कौन भांति प्रभु अंगा ध्यावत हैं
 रंगि प्रेम हिरंगा ४ प्रभु आयुष के हि भांति विचारैं पार्षद वाहन कौन निहारैं ५ भू
 षन अहै कौन प्रभु के रे जानन यही मनोरथ मेरे ६ सो बरनहु तुम सूत सुजाना जे
 सी पूजन विधि भगवाना ७ जेहि विधि ते पूजै हरि काहीं मर्त्य अमर्त्य होत जग मा
 ही ८ सुनि शौनक की मंजुल बानी बोले सूत महामुदमानी ९ सूत उवाच ॥ करि कै
 अपने गुरुन प्रनामा हरि विभूति भाषैं अभिरामा १० वेद तंत्र मै जो सब गार्द नार
 दादि ब्रम्हादि सुनाई ११ मायामहत्तव्य आदिक नव पंचभूत औरौ इंद्रो सब १२
 शौनक एही विराट कहावै श्री पति अंग यही श्रुति गावै १३ दोहा विभुवन या-
 में जानियो कोटि न जीवनिवास पुरुष रूप यहि कोऊ कहत सुनिये और प्रकास
 २ ॥ चौपाई ॥ परनी वरन कृष्ण को जानो शौनक स्वर्ग लो क सिर मानो १ रहेना

भिनभजदुपतिकेरी अहेदिवाकरआषिउंजेरी २ कर्नदिसाअरुमारुतनांसा मे
 दुप्रजापतिवेदप्रकासा ३ मृत्युजानिप्रभुअंगअपाणा लोकपालहरिभुजामहाना
 ४ मनुचंद्रमाभृकुटिमनुराज प्रभुकोऊपरवेठहैलानू ५ अधकोअधरलोभदु
 जरई प्रभुदंतनकोजानुजोन्हाई ६ प्रभुकोमंदहंसनिभ्रमभारी लेहुवृक्षप्रभु
 रोमविचारी ७ मेघजानुकेसवकेकेसा जसनरतनतमहैप्रभुवेसा ८ कोस्तुभम
 निसंबजीवनिमानो जीवज्ञानश्रीवत्सहिजानो ९ मायाहैप्रभुकीवनमाला वेद
 अहैप्रभुवसनविसाला १० अहैप्रनवप्रभुकेरजनेऊ सारखजोगकुंडलगुनिले
 ऊ ११ ब्रम्हलोकप्रभुकेरकिरीटा मूलप्रकृतिआसनैतिरीटा १२ दोहा सुदुसतो
 गुनजानियेपदुमासनसुषेठर औजसहोबलसहितहैप्रानगदाप्रभुकेर ३ चौपा
 ई अहैसंपजलजदुपतिकेरी अहैसुदर्शनतेजघनेरो १ प्रभुकृपानजानहुतुम-
 ज्ञाना प्रभुकीढालमानुअज्ञाना २ अहैकालकोदंडउडंडा कर्मअहैप्रभुतूनअ
 पंडा ३ इंद्रिजानहुप्रभुकेबाना मनकोप्रभुरथजानुसुजाना ४ शब्दस्यशेरूप
 रसगंध प्रभुरथसाजुजानुमतिसिंधू ५ अमैहस्तजनकीसुभकरनी हरिग्रहसु
 रपूजासुषभरनी ६ प्रभुकोसंसकारजनदिसा पापनासप्रभुपूजनइक्षा ७ षट्पै
 स्वर्जकेलिअरविंदा अहैधर्मचामरवचंदा ८ अहैसुजसप्रभुविजनअकुंठा
 प्रभुकोछत्रजानुवैकुंठा ९ विप्रमुष्ममंदिरप्रभुकेरो वेदगरुडहैसास्त्रनिवेरो १०
 लक्ष्मीजानहुप्रभुकीनारी विधुकेसनशाखबलभारी ११ द्वारपालआठोनदादिक
 अणिमादिकहरिगुनअहलादिक १२ दोहा वासुदेवसंकर्षणहुप्रभुमहुअनि
 रुद्धकृष्णचंद्रकीजानियेचारिमूर्तिथेसुद्ध ४ जाग्रतस्वप्रसुषुतिहैऔरतुरीया
 जोय दूनअभिमानिनकोअधिपचारिमूर्तिप्रभुसोय ५ भूषणआयुधअंगउप
 अंगसहितजनजेय हरिकोधावततिनहिहरिचारिपदारथदेय ६ ॥ कविच
 रूपघनाक्षरी ॥ शौनकसुनहुजदुनाथब्रम्हकारनहैआपनेप्रकासहीतेपरमप्र
 कासमान ॥ महिमामहानमहिमाहिजाकीपूरनहैविधिवपुधारिविभ्वरचतः
 अहैअमान ॥ पालतरमेसरूपधालतमहैसरूपमूढनकोगूढहैअगूढजेहैभ-
 क्तिमान ॥ ज्ञातासबजगतकोआनानिजदासनकोदातारधुरजैनिजकेजपट्प्री
 तिदान १ ॥ घनाक्षरी ॥ मूढनमहोपनकोमदकोमथैयाभूकोभारउतरैयाधर्मधु
 राकोधरैयाहै ॥ रजवनितानिसंगरासकोरचैयाबृंदावनकोबसैयाद्रुतदीनपै
 दूवैयाहै ॥ जाकोनामपापिनकोपापकोहरैयाप्रमुपारथकोसारथिहैभारअनि
 तैयाहै ॥ जदुकलउदधिकोअमलजोन्हैयासोकन्हैयारधुराजदीनक
 पाकोकरैयाहै २ ॥ दोहा महापुरुषलक्षनयहोजोनितपढैप्रभात अतरजा

मीरूष्मकोसाजोनैअवदात्त १॥ सेससादेनाभिजातताकोजातताकोजातताकोजात

सूरज ५ मनु ६ इश्वाक ७ कुक्षि ८ विकुक्षि ९ चान १० अनरम्य ११ दधु १२

तताकोजातताकोजातताकाजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताको

त्रिशंकु १३ धुंधुमार १४ यवनाश्व १५ मांधाता १६ सुसंधि १७ ध्रुवसंधि १८ भरत १९ असित २०

जातताकोजातताकोजातताकोजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजा

सगर २१ असमंजस २२ असुमान २३ दिलीप २४ भगीरथ २५ ककुत्स्थ २६ रघु २७

तताकोजातताकोजातताकोजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजात

ईरध्रुवंसअवतंसरघुराजनात १॥ ७॥ चौपाई॥ सुनिकैसूतवचनसुषमानी॥ बो

लेशौनकपुनिअसबानी १ शौनकउवाच॥ भूपपरिस्थितविनैसुनाई पूछ्यो जेअ

तिसैचित्तचाई २ तवसुकदेवपरममतिवाना मासमासकेभानुबषाना ३ सूतदे

हुसोमोहिसुनाई भानुनामकर्मनिसमुदाई ४ सूरजकेआतमजदुनाथा केहौं=

तिनजससुनतसनाथा ५ सुनतसूतशौनककेबैना बोलैअतिसैभरिउरचैना ६

सूतउवाच॥ सूतकेरसबक्रियाप्रकासी शौनकजानहुभानुविभासी ७ हरिमाया

विरचितसंसारा जानहुयाहिअनादिउदारा ८ सूरजकोहरिमूरतिजानो जगके

कर्तातेहिअनुमानो ९ वेदक्रियाकेतेहैमूला बहुविधिभाषहिबुद्धिअतूला १०

कालक्रियाकारनअरुकारज आगमकर्तादेसहुआरज ११ द्रव्यऔरफलयेनव

भांती हरिकहैवदाहैविप्रअघघातो १२॥ दोहा॥ चैत्रादिकजेद्वादसोमासअहैम

तिवान तिनमेंद्वादसरूपधरिभ्रमैभानुभगवान ८॥ चौपाई॥ प्रथमचैततेकरहुं

षाना नाकोसुनिशौनकमतिवाना १ चैतमासमहदिनकरधाता कतस्थलीअप्स

राविष्याता २ राक्षसहैतहंहेतीनामा नागवासुकीहैअभिरामा ३ रथकृतनामज=

क्षहैसंगा हैपुलस्त्यरिषिसायअभंगा ४ तहतुंबुरुगंधर्वसुअंगा वितवैचैतमास

रविसंगा ५ अबवैमाषमासकेसुनिये नामअर्जमारवितहगुनिये ६ रिषिहैपुल

हअथौजाजसा राक्षसहैप्रहेतिअतिदक्षा ७ पुंजिकथलीअप्सरानागो गंधर्वना

रदनामबषानो ८ कक्षनीरनामकतहंनागा वितवहिवैसाषहिवरभागा ९ जे=

ठमासमेंमित्रदिवाकर जानहुतहांअत्रिहैमुनिवर १० पौरुषराक्षसतक्षकनागा

जक्षरथस्वनतहंबडभागा ११ तहंमेनकाअप्सरानामा अरुहाहागंधर्वललामा

१२ एबितवहिसबजेठहिमासा अबसुनियेअसाढसहुलासा १३॥ दोहा॥ वरुन

नामकेभानुहैहैवसिष्ठमुनिदक्ष रंभाहैतहंअप्सराअरुसहजन्यहुजक्ष १४॥ चौ

पाई॥ हैहूनामकगंधर्वा शुक्रनागतहंअहैअपर्वा १ राक्षसअहैचित्रस्वनना

मा येवितवहिअसाढमतिधामा २ सावनमासइंद्रविनामा विस्वावसुगंधर्वल

लामा ३ श्रोतानामजक्षबडभागा एलापत्रनामकोनागा ४ तहँजानहुअंगिरारि
 धीसा प्रमलोचाअप्सरामुनीसा ५ वर्जनामराक्षसबैलवाना बितवहिसावनमा
 समहाना ६ भादौविवस्वानरविनामा उग्रसेनगंधर्वललामा ७ व्याघ्रनामराक्ष
 सतहँजानो नामअसारनजक्षबपानो ८ अप्सरअनुलोचाहैभृगु मुनि संपपालत
 हैनागलेहुगुनि ९ येसबरविकेसंगहिमाहीं बितवहिंभादोमासहिकाहीं १० आ
 स्विनमासमाहँदुजराई त्वष्टानामअहैदिनराई ११ अग्निसरिसजमदग्निमुनीसा कं
 मलनामकअहैफनीसा १२ दोहा॥तहतिलोत्तमाअप्सराराक्षसजम्हापेत सतजि
 तनामकजक्षहैतेहिजानहुमतिसेत १०॥ चौपाई॥धृतराष्ट्रगंधर्वउदारा येसब
 बितवहिंमासकुंवारा १ विष्णुसर्जहैंकातिकमाहीं नामअस्वतरनागतहैंहीं २
 रंभातहँअप्सरामुहाई सर्जवचैगंधर्वतहँई ३ अहैसत्यजितनामकंजक्षा म
 पापेतनामकतहँरक्षा ४ विश्वामित्रमुनीसतहँहीं बितवहिकातिकमाससदा
 हीं ५ मार्गशीर्षमहहेमतिमानू अशुभाननामकहैभानू ६ कश्यपरिषितहँजक्ष
 हैरक्षा महाशंषहैनागप्रत्यक्षा ७ हैरितुसेनतहँगंधर्वा राक्षसविद्युतसत्रुअप
 र्वा ८ हैअप्सराउर्वशीनामा बितवहिंअगहनमासललामा ९ पूसमासमहहेन
 गसूर्जा राक्षसनामअहैअस्फूर्जा १० अहैअरिष्टनेमगंधर्वा ऊरननामजक्षगुन
 गर्वा ११ आयुषनामकअहैमुनीसा कर्कोटकतहँअहैअहीसा १२॥दोहा॥पूर्व
 चित्यतहँअप्सरायेसबरविकेसंग पूसमासबितवहितहँपावहिमोदअंग॥
 ११॥चौपाई॥माघमासमहसुनियेमुनिवर पूषानामजानियेदिनकर १ तहँहैप्र
 बलधनंजयनागा हैरिषोसगौतमबडभागा २ अहैतहँगंधर्वसुषेना वातनाम
 राक्षसजितसेना ३ हैअप्सराघृताचीनामा सुरुचिनामकोजक्षललामा ४ येसब
 रविकेसंगहिमाहीं बितवहिमाघदिमाससदाहीं ५ फागुनमासमाहमुनिराई
 हैपर्जन्यनामदिनराई ६ वर्चाराक्षसहैकृतजक्षा सेनजिताअप्सराप्रत्यक्षा ७
 विस्वनामगंधर्वसुजाना अहिरोरावतअहैमहाना ८ भरद्वाजहैतहँरिषिराई बि
 तवहिफागुनमाससदाई ९ जेजेमैअप्सरगनाई तेरविसन्मुखनचहिसदाई
 १० जेजेमैगंधर्ववपाना करहिंतेरविसन्मुखनितगाना ११ जेजेमाषिहँरिषिराई
 करहिंतेअस्तुतिवेदनगाई १२ दोहा जेजेनागनमैकद्यौतेतेरविरथमाहिं बंधन
 हैसबसाजकेत्यागतकबहुनाहि १२॥ चौपाई॥जेजेजक्षदियोमेगाई तेरविरथ
 कोदेहिसजाई १ कश्योराक्षसनमैजिनकाहीं पोछेतेरथमेलतजाहीं २ बालधिल्ल
 मुनिसाठिहजारा जिनकोअंगुठासरिसअकार ३ रविसन्मुखपपखिलतजाहीं
 रविअस्तुतिगावतमुपमाहीं ४ महजोरविकीमहिमागाई ताहिजोसारुप्रातमु

निराई ५ प्रीतिसहितजसुमिरनकरहों तिनकेनिसिदिनकेअचजरहों ६ यहिवि
 धिद्वादसमासनमाहीं विचरतदिनकरहैं सदाहीं ७ उमैलोककेरविमुषदाई दैत
 उमैतमअवसिनसाई ८ सूर्जरूपजानहु हरिकाहीं आमेहैककुससैनाहीं ९ जिनको
 अहैनआदिहुअंता अहैसकलजगकेरनियंता १० कल्पकल्पमहद्वादसरूपा जा
 नहुदिनकरकेरअनूपा ११ करिकैतेईरूपविभागा करहिजगतरक्षनबडभागा १२
 दोहा॥ पूछ्योशौनकजौनतुमसरजचरितअपार सोमैतुमसोसकलयहकोन्होस-
 विधिउचार १३ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबांधवेशविश्वनाथसिंहात्मज
 सिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधि-
 कारिधुराजसिंहकृतेआनन्दाम्बुनिधौद्वादशस्कंधेएकादशस्तरंगः ११॥ ७ ॥ ॥ ॥
 सूतउवाच दोहा॥ परमधरमकोप्रनतिकारिजदुपतिपदसिरनाय विप्रनकेप-
 दवंदिकैबरनौधर्मनिकाय १ हरिचरित्रअद्भुतपरमपूछ्योशौनमुनीस सोमैवर
 न्योसकलविधिसकलचरितजगदीस २ जेहिविधियहसंसारमैपावतजनकल्या
 न शौनकादितुमसोसकलसोमैकियोबषान ३ हरनहारसबपापकेनारायनज
 दुनाथ हृषीकेशभगवानप्रभुभक्तनकरनसनाथ ४ जगसिरजकपालकहरनप
 रब्रह्मगंभीर यहपुरानभागवतमैबरनितयेकजदुवीर ५ अबशौनकभागवत
 कोयहसुनियेसंक्षेप जाहिपढतहरिमिलतहैं होतपापपरलेप ६ ॥ विसुपद॥
 जयभागवतरूपजदुवरकोज्ञानविज्ञानभक्तिदाता सुनतसुनावतसमुत्तजा-
 कौमिलतकृष्णपदजलजाता १ शौनकऔरसूतसंभाषननैमिषवनमैप्रथमकह्यो
 बरननचौबिसअवतारनकोहरिमहिमाकहिमोदल्यो २ व्यासभवननारद
 कोआगमव्यासहिनारदउपदेसा नारदकीपुनिजनमकथासबसनकादिकआ
 गमवेसा ३ व्यासबोधभागवतरचनपुनिजथासमरकुरूपतिकैरो भीमसेन
 कृतजंगभंगपुनिकोपद्रोनसुतकरटेरो ४ पांडवसुवनपंचनिसिवधिवोदुपद
 सुताकोवधभारी बहुरिद्रोननंदनकोबंधनजिमिकियपारथगिरिधारी ५ पुनि
 सिरतेमनितासुपैचिबोपुनिपांडवविलापगायो चारिबंधुजुतधर्मसुवनकोसंत
 नसुतजिमिसमुमायो ६ बहुरिकह्योजदुपतिकोध्यावतजेहिविधिभीषमतनया
 गा धर्मराजकोराजकरबपुनिबरन्योकुंतौअनुरागा ७ द्रोतनैकेअस्त्रहितेपु
 निमर्भहिरक्षनवैराटी पुनिद्वारिकागवनजदुवरकोकह्योप्रजनमुदपरिपाटी ८
 पारथकोपयानद्वारावतिपुनिहस्तिनपुरआगमनू बहुरिकह्योअर्जुनविलाप-
 सबपांडुसुवनसबसुषसमनू ९ तिलकपरिशितपांडुसुवनकोगवनमहापथ
 कोगायो कलिकोदमनश्रापदुजकोलहिगंगातटजिमिदुपआयो १० मुनिस-

माजमधिबहुरिकक्षौजसकुरूपतिसुककरसंवादाजोगधारनाबहुरिबषान्योहरि
 वंदनकीमज्जादि ११ पुनिसंवाद्ब्रम्हनारदकोपुनिबरन्योहरिअवतारा जगत
 रचनकोबहुरिकक्षौक्रमपुनिपुरानलक्षनसारा १२ मित्रासुतश्रुविदुरकेरु
 निकहसंवाद्दोहोदार्दजदुकुलकीसंधारकथापुनिमहापुरुषकीधितिगाई
 १३ प्रकृतिसर्गपुनिब्रम्हसर्गश्रुपुनिभगवतविराटरूपा सूक्ष्मथूलकालकी
 गतिजिमिपुनिउपज्यौजिमिमनुभूषा १४ पुनिवराहअवतारकृष्णकोबरन्यो
 धरनीउद्धारा पुनिबरननविकुंठकोगायोहिरन्याक्षकोसंधारा १५ कर्देमउतप
 तिमनुमिलापपुनिबरन्योदेवद्युतीव्याह पुनिविमानकीविहरनिगाईकपिलजन
 नकोउत्साह १६ देवहुतीश्रुकपिलदेवकोपुनिबरन्योसबसंवादा पुनिकहसि
 वकृतदक्षभंगमषध्रुवचरित्रप्रदअहलादा १७ बहुरिकक्षौपृथुकथासुहावनि
 पुनिप्रचीनवरहोगाथा फेरिपुरजनकथाबषानीकथाप्रचेतनसुषसाथा १८ पु
 निसुवादप्रियव्रतनारदकोराजप्रियव्रतकीभाई पुनिअगनीध्रअसुरासंगमना
 भिन्टपतिउतपतिगाई १९ रिषभदेवकोचरितकक्षौपुनिभरतचरितसुकसुषभा
 थ्यो पुनिभूगोलषगोलकक्ष्योपुनिअरुपतालबरननआष्यो २० नरकवरनिपुनि
 कथाअजामिलपुनिप्रभावकहहरीनामा दक्षजनमपुनिचरितप्रचेतनपुनिति
 नसंततिसुषधामा २१ पुनिनारायनकवचवृत्रवधचित्रकेतुकीकथाकहौ पु
 निप्रह्लादजनमगुनगायोहिरनकसिपसुरविजैसही २२ पुनिप्रह्लादचरितसब
 गायेपुनिकहनरहरिअवतारा हिरनकसिपकोनासुबषान्योवरनधरमकहसु
 पसारा २३ पुनिमन्वतरकथाकहौकळुपुनिगजेद्रमोसहिगायो पुनिकच्छपअ
 वतारकथाकाहिक्षीरसिंधुमंथनभायो २४ देवासुरसंग्रामकक्षौपुनिबरन्योवाम
 नअवतारा चलिकोच्चलननापिबोत्रिभुवनसुतलअसुरपतिपगुधारा २५ मोन
 सरूपवरनिजदुपतिकोसरजवंसहिविस्ताख्यो पुनिइश्वाकुसुदुम्नजनमकहि
 इलाचरितपुनिनिर्धाख्यो २६ पुनिताराअष्यानकक्षौसबनृपससादृगचरित
 कक्ष्यो पुनिसरजातिककुस्यचरितकहिषट्ठांगहिजसकहिउमद्यो २७ माधाताको
 चरितकक्षौपुनिसौभरिमुनिगाथागाई सगरसगरकेसुवनचरितकहिकथाभगी
 रथसुपदाई २८ वरन्योकोसलेसरधुपतिकोचरितसकलकालिमलहारो निमिन
 रेसकोकक्षौतजनतनवंसविदेहमोदकारी २९ क्षमानिक्षत्रकरबभृगुपतिकोजे
 हिविधितेयकइसवारा पुरूरवाकोचरितकक्षौपुनिचंद्रवंसपुनिविस्तारा ३० पु
 निजजातिअरुनद्रुपचरितकहिभरथचरितवरन्योभारी संतनुभीषमपांडुपांडव
 नचरितकक्षौअतिसुपकारी ३१ नृपजजातिकोजेठसुवनजदुवरन्योतासुबहुरि

वंसा जौनवंसमेत्रिभुवननायकलियअवतारदुष्टध्वंसा ३२ पुनिवसुदेवभवनदे
 वकितेप्रगटतभेजदुकुलचंद्रा पयपानहिमिसिमारिपूतनासकटगिरायोगोविंहा
 ३३ तूनावर्तअरुवत्सासुरहनिहन्योबकासुरगिरिधारी मारिअघासुरविधिमुह
 नकरिधेनुकमास्योहलधारी ३४ करिकालीकोदमनपारकरिहावानलवृजगोउध
 नी पुनिप्रलंबवधकद्यौरामकृतवरन्यौवेनुगीतरमनी ३५ पुनिपावसअरुसरदव
 रनिपुनिगोपसुताव्रतआचरना चीरहरनलीलागोविंदकीवृजतियहरिवरपुनि-
 वरना ३६ दुजनारिनकृतव्यंजनभोजनविप्रनकोपुनिसंतापा बाहुरिकद्यौवास
 वमषभंजनइंद्रकोपकृतवृजतापा ३७ गोवर्द्धनउद्धरनकद्यौपुनिकहसुरभीकृ
 तअभिषेका वरुनदूतकृतहरननंदकोहरिपुरहरसनसविवेका ३८ कद्यौरास
 पंचाध्याईपुनिनंदचरनगहिभुजगतस्यौ फागुचरितपुनिकहजदुवरकोसंघचू
 डजेहिभातिदस्यौ ३९ जुगुलगीतपुनिवृषभविनासननारदकंसहिसंवादा केसी
 वधनारदआगमवृजपुनिव्योमासुरवधवादा ४० पुनिआगमअक्रूरकोगोकुल
 महाविरहपुनिवृजगारी पुनिमधुपुरीगवनहरिबलकोदानपतिहिरसनभारी
 ४१ पुनिमधुपुरीप्रवेशरजकवधधनुषभंगैअरधाता पुनिमुष्टिकचानूरवि-
 नासनकियोकंसमंचहिपाता ४२ उग्रसेनकोराजतिलककहिगुरुसुतमृतकगु
 रुहिदीबो उद्धवकोवृजगवनकद्यौपुनिगोपिनकोप्रबोधकीबो ४३ बहुरिकद्यौ
 कुबिजाविहारबहुदानपतीगृहआगमन पुनिमुफलकसुतअस्तुतिगाईनाग
 नगरताकोगवन ४४ फेरिसत्तदसचारमगधपतिदलनदलनपुनिकहिदीन्यो
 पुनिकहकालजमनकोजेहिविधिनृपमुचकुंदभसमकीन्यो ४५ बहुरिकद्यौरु
 कमिनिविवाहजिमिकियजदुपतिनृपमदमोरी पुनिप्रद्युम्नकोजन्मबधान्योअ
 रुशंबरवधबरजोरी ४६ कद्यौसिमंतकमनिचरित्रसबसत्राजितवधआदिसबै
 जांबवानकोसमरकद्यौपुनिजांबवतीकोब्याहतबै ४७ अवधभूपकोसुतास्व
 यंवरऔरहुहरिविवाहभायो भौमऔरमुरमथनकथनकरिसोरहसहसब्याह
 गायो ४८ माधवमघवामदमर्दनकरिनिजपुरमेसुरदुमत्याये पुनिपरिहासक
 द्यौरुकमिनिकोअनिरुधकोविवाहगाये ४९ ऊषास्वपनहरनअनिरुधकोहरि
 संकरसंगरभारी मृगउद्धारविप्रकीमहिमाकद्यौगवनवृजहलधारी ५० मिथ्या
 वासुदेवकोवधकहिसंकरपुरीदहनगायो बहुरिदुविदवधहलधरकृतकहि
 सांबकैदमहजिमिआयो ५१ पुनिकहजिमिहलधरहलकरकरिनागनगरक
 रपनकीन्यो पुनिकहहरिजिमिनारदकोनिजमायाविभौदरसदीन्यो ५२ इंद्र
 प्रस्थआगमजदुपतिकोभीममगधपतिजिमिमास्यौ धर्मराजकोराजसूयजि-

मिसिमुपालहि हरिसंघास्यो ५३ जज्ञं तमज्जन उच्छाहकहि बरन्यो सात्वजुद्धा
री दंतवक्रविदुरथको वधकहि बलतीरयजात्रासारी ५४ वरनिसूतवधकक्षो
फेरितहं कौरवकुलको संचारा पारथसारथि जैजदुवरजिमि भंज्यो भुवभारी भारा
५५ बहुरिसुदामाचरितवरनिपुनिकुरुक्षेत्रजात्रागाई देवकिकेमृतसुतजिमि
ल्यायेपितृहिज्ञानदिये सुपदार्द ५६ कक्षो सुभद्राहरन बहुरिकहजनकनगरह
रिकोजैवो वेदन अस्तुति बहुरिबपानी तोन देवमहवरठैवो ५७ कक्षो विप्रसु
तमृतकल्पाद्वो महिषीगीत सकलगायो बरन्यो बहुरिजौ नविधिजदुकुलस्नाप
दंडमुनिसौपायो ५८ नारदको अरुवसुदेवहिको बरन्यो सुषकरसंवादा हरिकु
धवसंवादकक्षो पुनिज्ञानभक्तिकी मरजादा ५९ पुनिजदुकुलसंचारबपान्यो
पुनिभावीभूपनगाथा कलिजुगको पुनिधर्मकक्षो सबकालि की अवतारहिना
था ६० बहुरिचारविधिप्रलयबपानी उतपतिकक्षो भौति तोना सुकको गव
नकक्षो पुनिपरिस्थित जेहि विधितन त्यागन कीना ६१ वेदविभाग बहुरिसवब
रन्यो मार्कंडेय कथागाई पुनि विराटवपुवरनन कीन्यो सूरजकथा मोददाई
६२ हरिको महिमा गाय सकलविधि श्रीभागवत प्रभावक है यह समास भाग
वत सुहावन गायमनुज फलचारिल है ६३ येक आसज दुनाथतिहारी दूजा है
ननाथ मेरे पक्षो अहै रघुराज सरन में जाय कहांत जिपदतैरे ६४ होहा गिरत प
रत छीकत छटत विवसहु महुजो कोय हरये नम असमुपकहत सकल पाप
हत होय ६५ ॥ पद ॥ को अससाहेब सरलदूसरो जदुपतिसमन्निभुवनमाहीं
रामकृष्णमुपकहत सुनत हैं हियमें अवसिप्रविसिजाहीं १ कोटि नजनमन अ
चओचनकी दूरसति नहि पुनिपरछाहीं जैसे पवन प्रचंड चलै नमघनमंडल
सवउडिजाहीं २ जैसे भानु उदैत मनासत पावकतूलरासिकाहीं बिगरी जन्म
अनेकनकी प्रभुलेत सुधारि छनैमाहीं ३ कायरकपटिन कूरकृचालिहुनि जपु
रको प्रभुपहुंचाहीं देपत दोषनक बडु दयानिधि दीन नपै दुतद्रविजाहीं ४ मो
समपतितन अहै पुहुमि में तुमसमपावन को उनाहीं यहसंजोग जदुराज देषि
अवतार हरघुराजहि काहीं ५ ॥ भजन लाउनी ॥ हरिलाल जेहि में नहि गाई सोई
असति अपावन अनुचित कथा अहै अति दुषदाई १ सोइ अहै आगिनको
प्यारी नरकनेवास विलासकरन को सुनहि अधीरुचि भरि भारी २ सोइ करनिकु
मति कलिमल भरनी आयुषाविभौ सुजसमुपसंपति सीलसुभादुसकलहरनी
३ सोइ साधुन कानकुलिससी है कोटि जनम को पुन्यमीन गन धैचनको वन्सी
सी है ४ सोइ धरमगहन पावक ज्वाला सुमति विटप के काटन को सति सोइ कु

ठार है विकराला ५ सोद्विषै अनल को घृत भरी ज्ञान विज्ञान विना स करन की
 अडीषडी है सो दूसरी ६ मन विहग फंदावन की फांसी जपत पसंजम धन हरि वे
 को सो दुषासी है गनिकासी ७ हरि लीला जामे है गार्ड सोई परम सुहावन जगमें
 कथा संत जन सुषदाई ८ सोद्विषै मक्रिषी की रितु वर्षा हरि पद पदुचन सोई नि
 सेनी लगी ललित देनी हर्षा ९ सोद्विषु लोष जाना मंगल को सोद्विषावन धन अहै
 बढावन जनन सुकृत के जंगल को १० कलि मल हरनी सुरधुनि धारा कौटिन-
 विषै वासना कदली कदन करन की असि धारा ११ भव भक्ति सजन को करतारा
 सुमति कमल कुल करन प्रफुल्लित सोद्विषै अषहर अंधियारा १२ करि सके
 वडाई कोता की ता सुजन मधनि धनि धरनी मे कृष्ण कथा मह रुचि जाकी १३ जदुग
 जदेहु बर धुराजै करहु पान तुव कथा सुधानित तजित न लाजै कुसमाजै १४ कृष्ण
 सजामें सुषदाई सोद्विषु रान सति सोद्विषु बंध सति सोद्विषु उत्तम है कविताई १५ रुचिर
 नहि कहु जगमें ताते सुमति कुमति को कहु विचार नहि सुनत हिजा हिमोहिजाते ॥
 १६ बढत नित नित नवन वसुष है देस जनम काया कुल करनी होत पुनोत कहत मुष
 है १७ लहत मन छन छन उतसाह दीरघ दुसह दुरित दुरिजाते द्विगमे दरसत बजना
 ह १८ सोक सागर सोषन हारो कियो करत करि है केतन कोय हजग अधमन उद्धारो
 १९ करै रघुराज यही अरजी जदुपति सुजस सुधापीवन को रहौ सदा अति सैगरजी ॥
 २० जदपि मनोहर सुंदर बहु पद उक्ति जुक्ति पासी वह होई तद्यपि जग पावन हरिज
 सविन कथा वृथा परती मोहि जोई १ जेहि थल जेहि गृह जेहि समाज मे गोविंद गुन
 गावहि नहि कोई मल भक्षक वायसहि वास दुषदायक है साँचो थल सोई २ जे जडज
 दुपति कथा छाडि हठि और कथा गावै मुद मोई ते सुरदुम को बीज ऐचि तुहं देते गरल
 बीज को बोई ३ जहंगावत हरि सुजस सुहावन मन भावन तन लाज विगोई तहं हरि
 दास जात सुनि हठि के भरि अनुराग देत है रोई ४ सोद्विषु बतौरथ सोद्विषु बसं पति तहं स
 ब मोद जात है दोई तहं कलि मल प्रचार नहि करतो सुधरत लोक अहैं तहं दोई ५
 वेद पुरान शास्त्र सब ग्रंथ न लेहु सकल रघुराज ठोई विन जदुराज कथा मुष गाये
 कै सेहु कलि मल जात न धोई ६ सोद्विषु सति सुंदर सुष करवानी जामे पद पद छंद छंद
 हमें जदुपति की रति विमल बषानी १ छंद बद्ध अथवा अछंद हूजे हरि की रति रति-
 करि गावै तेई जन समूह के कलि मल कलि मह सकल पाषण्डे जावै २ हरि जस-
 अंकित सुभग मृदुल पद अति सै प्रीति प्रतीति बढाई गावत गुनत सुनत धारत चि-
 त संत समाज सदा सुषदाई ३ धनि धनि धरनी मे रसना सोद्विषु कृष्ण कथा जो नित र-
 द लाई विनै करै रघुराज कृष्ण तुव कथा छाडि मति अनत न जाई ४ जदपि विज्ञा

नपरमहैयावन नहपिकुलअनुरागविनासोउअहेनथोरहुसुपहसुहावन
 ५ ज्ञानविज्ञानपाइजनपावतब्रह्मानंदमहामनभावन पैजदुपतिसेवासुष
 अनुपमकबहुनलहतहियोहुलसावन ६ ज्ञानविज्ञानहुसकतअहैअनुरा
 गहिंसमतापहुचावन तौपुनिजागादिककरमनकीकौनभातिकीकथाचला
 वन ७ हरिकोअरपेसफलकर्मसबविनहरिअरपेसकलअपावन हेरधुरा
 जउपायसरलयहिनिसदिनजदुनंदनगुनगावन ८ जसधनहिततपधरमअ-
 चारा अहैवृथासबअंतविथाप्रदविनहरिकथासुधाकीधारा ९ कियोकरिन
 तपधसोधरमबहुसुन्यौपुरानअनेकनकाही हरिपदनुमप्रीतिनहिउपजी
 तौताकौश्रमसकलवृथाही १० दानधरमतपश्रुतिअचारकोयहीसत्यफलले
 हुविचारी हरिपदजुगलंकमलअमलनतेकबहैमतिगतिदरैनदारी ११ हेज
 दुनायअनाथनाथप्रभुधरिमेरेमाथहिनिजहाथा रघुराजहिनिजकथासुधा-
 कोपानकरावहुसंतसनाथा १२ काफलहरिपदसुरतिनदेती कोटिजनमकी
 करमवासनायेकछिनमाहिछीनिसबलेती १ कौनपंदारथहोतसुलभनहिमं
 गलपानिषुलतनहिकेती जोगभक्तिअरुज्ञानविरागहुमिलतमुक्तिसंपदसबजे
 ती २ ममहियथलमेभक्तिबीजवयकारिकरुनाकरकरुनाषेती देहुमोहिनिज
 चरनप्रीतिफलविनैकरतरघुराजहियेती ३ दोहा हेशौनकबडभागतुमना
 रायनकेदास जेहिनारायनकेसरिसदुतियनदेवप्रकास १ चौपाई ॥ धनिध
 निहोतुमधरनीमाहीं कलकभाजोसुनौसदाहीं १ नृपअभिमन्युकुवरजेहि-
 काला मुनिसमाजमधिबुद्धिबिसाला २ अनसनवतकारिसुरसरितारा सुषपा
 वनध्यावतजदुवीरा ३ व्याससुवनसुकदेवसिधासो नृपसांयहभागवतउचा
 सौ ४ हमहूबैठेहेतहाहीं पियोपुरानअमौरसकाहीं ५ सोतुमशौनकसुरति
 कारई मैतुमकोसबदियौसुनाई ६ यहजदुपतिकोचरितसुहावन कोटिजन
 मकोपापनसावन ७ सोमैतुमसौकियोबषाना वासुदेवमाहात्ममहाना ८ ये
 कजामहुभरिखनहुजोकोई सुनैभागवतरतिरसमोई ९ अथवाप्रीतिसमेत-
 सुनावै ज्ञानभक्तिउरबरबसआवे १० येकादसीद्वादसीमाहीं जोकोउसुनैभा
 गवतकाहीं ११ अथवापढ़ेविहायअहार सावधानबैसुमतिउदारा १२ दो
 हा ॥ सोजनपावतअवसिकैपूरनआयुदयि कोटिनजनमनकोदुरितबनहीमे
 जरिजाय २ चौपाई पुढकरअथवामथुरामाही द्वारवतीनगरीअथवाहीं १
 इंद्रिजीतिसविधिव्रतकारिकै पढ़ेभागवतअद्भभरिकै २ तेहिनहोतिसंसारिक
 भीती उपजतिरुल्लापदुमपदप्रीती ३ सिद्धदेवमुनिपितरनरसा पूरततेहिम

नकामहमेसा ४ जो भागवत सुनै अरु गावै पढन चारि वेदन फल पावै ५ मधुकु
ल्या और हृष्ट कुल्या अरु तीरथ जो है पै कुल्या ६ इन के मज्जन को फल पावत जो
न भागवत सुनत सुनावत ७ परम हंस संहिता सुनामा यहि स्वामी ज दुपति धन-
स्यमा ८ पढै जो यह पुरान अरु सुनई सावधान जो अर्थ हि गुनई ९ जात परम प
द सो हठि प्राणी जो हरि श्रुति पुर दियो बषानी १० पढत भागवत जो को उ विप्रा सु
द्धि बुद्धि पावत सो क्षिप्रा ११ राजा पढत भागवत जोई होत चक्रवर्ती हठि सोई १२
दोहा ॥ वैश्य पढै जो भागवत अथ वा सुनै स प्रीति धन दसरि स धन लहत सो मिट
ति जगत की भीति ३ सुनै सूद अथ वा पढै जो भागवत पुरान को टि जनम के पाप
तेहि जरत तुरत सहसान ४ चौपाई ॥ कवित्त ॥ औरेन पुरान न मे ग्रंथ न अने कन
में भाति न अने कन की कथा को बषान है सिव को परत्व कहैं विधि को परत्व कहैं
देवी को परत्व कहैं कहैं भगवान है कहैं रघुराज या परम हंस संहिता में अधम उ
धारन जो नाहिर जहान है सोई हरि को परत्व भाष्यो आदि अंत हैं लो ताते सब ग्रंथ
में पुरान में प्रधान है १ अस कंध अस कंध परबंध परबंध अध्याय अध्याय न मे क
था के विराम मे प्रसन्न प्रसन्न हूं मैं त्यों ही उत्तर उत्तर हूं मैं कथा कथा माहि त्यों ही वंदन
ललाम मे अस लोक अस लोक तु कतु कपा दपा दपदपद आषरन आषरन आम
मे कहैं रघुराज सत्य परम हंस संहिता मे कढत है के सब जूया के सब ठाम मे २ अ
ज है अनंत निज सक्ति ही ते रचि रचि पालै अरु घालै यह जग बहुवार है आपने प्र
कास ही ते परम प्रकास मान अधम उ धारी नाथ दया पारावार है स्वर्ग के निवासी
सुरसक्र और स्वयं भुशंभु कबहू न पावै जा सुमाया सिंधु पार है ता के पद करहु प्रना
म बार बार सोई देव की कुमार रघुराज को आधार है ३ निजन वसक्ति न ते रचि कै
जगत जालर मा को ने वास यामे करत ने वास है धर्म जस श्री ऐश्वर्य ज्ञान ओ वि
राग जु त सुरन को संकट जो करत विनास है भास मान जा को धाम साहेब सनात
न है प्रान हूते प्यार जो न मानै निज दास है करहु प्रनाम ता के चरन कों बार बार दो
नरघुराजै जदुराज ही की आस है ४ दोहा जदुपति चरन सरोज को यहि विधि मु
दित मनाय अव वंदौ सुक देव पदवार वार सिरनाय १ कवित्त कृष्ण हि कृपा-
ते जा कों व्यापौ कृष्ण माया नाहि कृष्ण ही को प्रेम रस पान को करैया है कृष्ण भाव
नाते भिन्न जगत को देखे नाहि सांचो कृष्ण लोला लोनी लाल चील पैया है कृपा करि
कृष्ण को पुरान तत्व दोष कष्टौ कृष्ण मुनि नंदन आनंद को देवैया है कृष्ण को अ
नन्य भक्तता के वंदौ पद हंसोई रघुराज के कलेस को हरैया है ५ इति सिद्धि-
श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश विश्वनाथ सिंहास जसिद्धि श्रीमहारा-

धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजः
 सिंहकृतेआनंदाम्बुनिधौद्वादशस्कन्धेद्वादशस्तरंगः १२॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 सूतउवाच कवित्॥ ब्रम्हावरुनइंद्ररुद्रअरुमरुतगनजाकीकरेअस्तुतिसुहि
 व्यपदगाइके अंगक्रमपदओउपनिषदवेदनतेजाकोसद्गागावतमुनीसंगे
 नलाइके बैठिकेयेकांतध्यानधारिजाकोजोगीजोमैसुरासुरजासुअंतपावैना
 बनावैके जादवसमाजसिखदेवकीदुलारोतासुध्यावतचरनरघुराजसिरना
 इके १ कमठसरूपजबधारिकैमुकुंदप्रभुधात्मापीठिमंदरअमंदनिधिही
 रमे मथतसुरासुरधराधरभ्रमनलाग्यासेयेनाथमानिषजुआयबोसरीरमे
 हरिमुषस्वासपौनपायकैप्रचंडतहांउरुनतरंगतुंगलागीतेहिनीरमे तौ
 नैस्वासवेगबीचीअबलौनबदहोतीसोईकरैरक्षारघुराजैभवभीरमे २ सूत
 उवाच दोहा॥ अबपुरानसंख्यासुनहुविषैभागवतकेर औरभागवतदान
 विधिदानमहातिमढेर १ चौपाई दसहजारहैब्रम्हपुराना पचपनसहसैपद
 ममहाना १ तेइससंहसैविष्णुपुराना सिवपुरानचौविसपरमाना २ तारदस
 हसप्रचौसउचारा मार्कंडेयहुनवैहजारा ३ पंद्रहिसहसहिअगिनपुराना
 औरचारसैतासुप्रमाना ४ साढेचौदसहसप्रमाना शोनकजानुभविष्यपुराना
 ५ कहौब्रम्हवैवर्तपुराना सहसअठारहतासुप्रमाना ६ लिंगपुरानहुसहसइ
 ग्यारा चौविससहसवरहउचारा ७ अस्कंदपुरानसुपरासी अहैयेकसैस
 हसइकासी ८ दसहजारवामनैपुराना सत्रहिसहसकूर्मकोमाना ९ सहस
 चतुर्दसमत्स्यपुराना सहसअनसैगरुडप्रमाना १० अबब्रम्हांडपुरानविचा
 रो तेहिप्रमानद्वादसैहजारो ११ सबपुरानकोहैसुप्रसारा श्रीभागवतहजारअ
 ठारा १२ दोहा चारिलाषअश्लोकहैअष्टादसहुपुरान सारभूतश्रीभागवतकृष्ण
 रूपमतिमान २ चौपाई प्रथमकालमहबुद्धिअगारा संसारहिडरप्योकरतारा
 १ तबहरिकरिकैकृपामहाई दैन्ध्यायहभागवतमुनाई २ नाभिकमलवैद्योमु
 षचारी सुनिभागवतमिठीभयभारी ३ श्रीभागवतपुराबहिपाहौ आदिमध्यअरु
 अंतहुमाहौ ४ अहैविज्ञानविरागबपाना हरिलीलारसमुधाप्रधाना ५ श्रीभा
 गवतपुरानमहाई सुरनरमुनिसबकोसुषदाई ६ वेदऔरवेदांतनकेरो और
 रशास्त्रजेकियेनिबेरो ७ अहैभागवततिनकोसारा परब्रम्हकीरूपउदारा ८
 जौनवस्तुयामेंमुनिराई सोनहिमोहिकहुपरैलपाई ९ सकलशास्त्रअरुसक
 लपुराना औरग्रंथजेछोटमहाना १० तिनकोमैदेख्यौबहुतोई अहैभागवतसरी
 सनकोई ११ याकसरिसनदूसरग्रंथा हैप्रत्यक्षयहहरिपुरपंथा १२ यहिमैअ

स्थलहेनहिकोई मुक्तिप्रयोजनजहैनहिहोई १३ दोहा यहसतिआनंदअ
 बुनिधिश्रीभागवतपुरान यामेंजदुपतिछोडिकैदुतियनअहेबपान ३ चौपा
 ई ॥ अबसुनुविधिभागवतदानकी जोहैसबशास्त्रनप्रमानकी १ भाद्रमासकीपू
 रनमासी जबआवैअतिआनंदरासी २ तबसुबरनसिंहासनकरिकै तेहिभाग
 वतपुस्तकहिधरिकै ३ देयसुपात्रविप्रकहेंजोई अचलवासलहहरिपुरसो
 ई ४ देयजोश्रीभागवतपुराना यातेअधिकनहैकछुदाना ५ तबलोंसंतसमा
 जनमाहीं सिंगरेऔरपुरानसुहाहीं ६ जबलोंअमीपयोदधिकाना परैनहोंभा
 गवतपुराना ७ जबभागवतपस्योसुनिकानन नौकपुरानलगततबआनन
 ८ श्रीभागवतपुरानउदारा सकलवेदवेदांतनसारा ९ श्रीभागवतसुधार
 सपाना करिकैसज्जनजौनअघाना १० तासुऔरग्रंथनमहप्रीती होतिनक
 वहुंजानुयहरीती ११ सरितनमेंजसपावनिगंगा देवनमेंजसविष्णुअभंगा
 १२ हैवैस्मवमहजसत्रिपुरारी तेजिनमेजसअहेतमारी १३ ॥ दोहा ॥ सिति
 केक्षेत्रनमेजथावाराणसीबपान तैसहिसकलपुरानमेंश्रीभागवतप्रधा
 न ४ ॥ कवित्त ॥ श्रीमतपुरानयहभागवतनामजाकोअहेसरवस्वधनसवै
 वैष्मवनको अमलअनूपमअदूषनअदूषप्रदअच्युतकेअंधिअंबुजातप्रे
 मधनको परमहंसरीतिभक्तिज्ञान औविज्ञानगायौविरतिअकामधर्महूदे
 पायोजनको सुनतपढतत्योंविचारतसप्रीतिजौनबसतविकुंठसोकहोमैंकिप्रे
 नको १ नारायनपूर्वकद्यौविधिसौंश्रीभागवतब्रम्हाकद्यौनारदसोसबसमु
 न्नायके नारदबषान्योफेरिव्याससौनेवासजायव्यासजूपढायोसुकदेवैहर
 षायके सुकदेवगंगातदवरन्योपरिक्षितसौंजदुपतिरूपयहभागवतआयके
 सोईसुद्धविमलविसोककोकरनहारोवंदैरघुराजौजदुराजैसिरनायके २ दोहा जयति
 लोकसाक्षीअमलवासुदेवभगवान जोमुमुक्षुविधिसौंकद्यौश्रीभागवतपुरान ५ ब्र
 ह्मरूपसुकदेवजयममगुरुकृपानिधान जौनछोडायोभूपकोभवअहिग्रसितमहान
 दजनमजनमतुवचरनमेंभक्तिहोयजदुनाथ करहुकृपाअसमोहिपरतुममेरेहोनाथ
 ७ जासुनामपावककरतकोटिपापवनछार पदप्रनामजेहिदुषदहततेहिप्रनामबहु
 वार ८ जासुनामपावककरतकोटिपापवनछार पदप्रनामजेहिदुषदहततेहिप्रनामब
 हुवार ९ जासुनामपावककरतकोटिपापवनछार पदप्रनामजेहिदुषदहततेहिप्रनाम
 बहुवार १० रामकृष्णगोविंदजयमाधवजयतिमुकुंदमधुसूदनदामोदरहुजय
 जयजदुकलचंद १० कृपासिंधुजगबंधुजयहरिगुरुजयतिमुकुंद जयजय
 पितुविश्वनाथप्रभुदायकमोहिअनंद ११ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिरा

जश्रीवां धवेशविश्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्चोमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
राजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनन्दाम्बु-
निधौद्वादशस्कन्धेत्रयोदशस्तरंगः १३॥ ४० ॥ ४१ ॥ दोहा॥ आनंदश्चंद्र-
धिग्रंथकेश्वरमंगलैहेत सहसनाममैकहृतहौंछंदपद्वरीनेत १॥ छंदपद-
री॥ जयविश्वविष्णुजयवषट्कार प्रभुभूतभव्यभवतहुउदार जयभूतकृत
हुजयभूतभूत जयभावजयतिभूतात्मनि १ जयजयतिभूतभावनपरस ज-
यपूतात्मापरमात्मवेस जयमुक्तनकेगतिपरमनाथ जयअव्ययकृतदासनस-
नाथ २ जयपुरुषसाक्षिक्षेत्रज्ञवार जयअक्षरजोगसरूपधोर जयजोगवि-
दनकेहौनियंत परधानपुरुषईस्वरअनंत ३ जयनारसिंघवपुश्रीनिधान
जयकेशवपुरुषोत्तमसुजान जयसर्वसर्वजयसिंवसुधान भूतादिदुअधैनि-
धिसुजान ४ जयसंभवभावनभर्तृसीय जयप्रभवप्रभोईस्वरहिजोय जय-
जयस्वयंभुजयसंभुईस आदित्यपुष्कराक्षहुसुदीप्त ५ जयजयतिमहास्वन-
भुवनमाहि जयजयअनादिनिधनहुसदाहि धाताविधातजयधातधेय जय
धातउत्तमहुअप्रमेय ६ जयहृषीकेशजयपद्मनाभ जयअमरप्रभोधनस्याम
आभ जयविश्वकर्मजयमनसुत्वष्ट जयजयथविष्टजयथविरद्ध ७ जयध्रुव
अग्राक्षहुसरसिजाक्ष जयशाश्वतकृष्णहुलोहिनाक्ष जयजयतिप्रतर्दनज-
यप्रभूतजयत्रिककुवधामहुजसअकृत ८ जयकरनपातकिनकहंपवित्र
जयमंगलपरईसानमित्र जयप्रानदप्रानहुजेष्टश्रेष्ठ जयपस्त्रापतिअतिकु-
मतिनेष्ट ९ जयहिरनगर्भभूगर्भधारि जयमाधवमधुसूदनसुरारि जयईस्व-
रजयविक्रमीराम जयधन्वीमेधावीअराम १० जयविक्रमजयक्रमकौसलेस
जयजयतिअनुत्तमद्वारिकेस जयदुराधर्षजयजयकृतेज्ञ जयजयकृतिआ-
तमवंतप्रज्ञ ११ जयजयसुरेसजयसरनसर्ग जयविश्वरेतधारकसुधर्म जय
जयतिप्रजाभवअहकृपाल जयजयसंवत्सरजयतिव्याल १२ जयप्रत्येसबदर
सनप्रसिद्ध जयअजसरवेस्वरजयतिसिद्ध जयसिद्धिजयतिसर्वादिस्याम जय
अच्युतजयसवअंगललाम १३ जयजयतिदृषाकपिअमेयात्म जयसर्व-
जोगविनश्रितमहात्मजैवसुवसुमनससुसतिसमात्म जैसमितसमजैअमोघा-
त्म १४ जैजयतिपुंडरीकाक्षदृष्ट जैजैवृषकर्माप्रबलपक्ष जयजयतिदृषा-
कृतिरुद्ररूप जयबहुसिरजैवअनूप १५ जैविस्वयोनिभुविश्रवससत्य
जैअमृतशाश्वतस्थानुनित्य जैवराहोजादवप्रधान जयजयतिमहातपप्र-
भुमहान १६ जयजयसर्वगसर्वहिविज्ञात जयविष्वक्सेनहुभानुभात॥

जैजैतिजगद्गनजयतिवेद जैजयतिवेदविदप्रदअघेद १७ अयंजयतिवेदांगायाम जैजयति
 वेदविदकविविध्यात् जैजयतिसकललोकनअध्यक्ष जैजयतिसकललोदेवनअध्यक्ष १८ जै
 यमाध्यह्नजैसुआत्म जैजयतिक्तताकितचतुरआत्म जैचतुरवीहजैचतुरदंत जैचारिवाहुधा
 जिस्सुसंत १९ जैजैभोजनभोक्ताललाम जैजैसहिस्सुजगदादिजाम जैअनवविजैजैतागो
 विद जैविस्वजोनिआनंदकेद २० जैजयतिपुनर्वसुजैउपेद जैवामनजैषांसुवजैद जैजैअ
 मोचजैसुचिसरूप जैऊर्जितअतिइइहुअनूप २१ जैसंगदसंगधतात्मसोप जैनिपमजयति
 जमेवधजोय जैवैद्यसदाजोगोअकाम वीरवुजैतिजैक्तस्मराम २२ जैमाधवजैमधुरमाकांत
 जैअतिहिअहुआधारसंत जैमहामायजैमहोत्साह जैजयतिमहावलअथाह २३ जैमहा
 बुद्धिजैमहावीर जैमहासक्तिजैमहाधीरजै जैजयतिमहादुतिजगतवास जैअनिरदेस्पवपुष्प
 निवास २४ जैअमेआत्मइस्वरमहान जैमहाअदिधकजतविद्यान जैमहेरष्वासजैमहोम
 न जैअनेवासधर लदलनिदंत २५ जैसंतनिगतिअनिरुद्धमुद्ध जैसुरानंदनंदगोविंदबुद्ध
 जैजयतिगोविंदनयतिमुजान जैजैमरोचिदमनोमहान २६ जैइंससुपनेहुहिरननाम भुजग
 तमसुतपद्मपदुमनाम जैजयतिप्रजापतिजैअमृत जैजयतिसर्वदसिंहसनु २७ संधाताजै
 जैसंधिमान जैयिरजैअजकनुनानिधान इरमर्षनसास्तहुविस्ववात्स जैसुरारिब्रह्मरूपरम
 आत्म २८ जयगुरुउत्तमजैजैधामसत्य जैसत्यपराक्रमरूपनित्य जैनिमिषजयतिअनमिष
 सुमालि जैवाचस्पतिव्रजकुंजसालि जैबुधिउदारअग्रनीजान जैजयतिग्रामनीजैअमान
 जयत्पायसमोरनजयनिधंतु जयसहससीधविस्वात्मसंत २९ जयसहसअज्ञजयसहसपाद
 जयआवरतनजयधृतमजार् जयनिवृतआत्मसंवृतसुजान जयसंयमर्दनहुअमलपान ३०
 जयजयअहसंवरतकपरेस जयचान्दिअनिलयरनीधरेस जयमुप्रसादजयप्रसन्नात्म जयवि
 स्वअजकजयसुद्धआत्म ३१ जयविस्वभोजिविभुसतकरंत जयजयसतकृतजयसाधुसंत
 जयजहुनरायननराकार जयअसंखेयअतिसैउदार ३२ अग्रमेआत्मजयजयविसिध जै
 जैतिप्रियक्ततसुचिप्रतिध सिद्धार्थसिद्धसंकल्पनाम जयसिद्धिदसिधिसाधनअग्राम ३३
 जैजैतिव्याहीवृषभविष्णु वृषपर्वविषोदरवर्धस्सु जयवर्धमानजयजयविविक्त जयजयपु

जश्रीवां भवेशविश्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्चोमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
 राजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनन्दाम्बु-
 निधौद्वादशस्कन्धेत्रयोदशस्तरंगः १३॥ ४० ॥ ४१ ॥ दोहा॥ आनन्दम्बु-
 धिग्रन्थकेअंतमंगलैहेत सहसनाममैकहतहौंछंदपद्वरीनेत १॥ छंदपद-
 री॥ जयविश्वविष्णुजयवषट्कार प्रभुभूतभव्यभवतहुउदार जयभूतकृत
 हुजयभूतभूत जयभावजयतिभूतात्मनित्त १ जयजयतिभूतभावनपरस ज
 यपूतात्मापरमात्मवेस जयमुक्तनकेगतिपरमनाथ जयअव्ययकृतज्ञानस
 नाथ २ जयपुरुषसाक्षिसेत्रज्वार जयअक्षरजोगसरूपधर जयजोगवि
 दनकेहौनियंत परधानपुरुषईस्वरअनंत ३ जयनारसिंघवपुश्रीनिधान
 जयकेशवंपुरुषोत्तमसुजान जयसर्वसर्वजयसिंवसुधान भूतादिद्वयैनि
 धिसुजान ४ जयसंभवभावनभर्तसोय जयप्रभवप्रभोईस्वरहिजोय जय-
 जयस्वयंभुजयसंभुईस आदित्यपुष्कराक्षहुसुदीप्त ५ जयजयतिमहास्वन
 मुवनमाहि जयजयअनादिनिधनहुसदाहि धाताविधातजयधातधेय जय
 धातउत्तमहुअप्रमेय ६ जयहृषीकेशजयपद्मनाभ जयअमरप्रभोघनस्थाम
 आभ जयविश्वकर्मजयमनसुत्वष्ट जयजयथविष्टजयथविरट् ७ जयध्रुव
 अग्राक्षहुसरसिजाक्ष जयशाश्वतकृष्णहुलोहिताक्ष जयजयतिप्रतर्दनज
 यप्रभूतजयत्रिककुवधामहुजसअकृत ८ जयकरनपातकिनकहंपवित्र
 जयमंगलपरदेसानमित्र जयप्रानदप्रानहुजेष्टुश्रेष्ठ जयपरजापतिअतिकु
 म्तिनेष्ट ९ जयहिरनगर्भभृगुर्भधारि जयसाधवमधुसदनसुरारि जयईस्व
 रजयविक्रमीराम जयधन्वीमेधावीअराम १० जयविक्रमजयक्रमकौसलेस
 जयजयतिअनुत्तमद्वारिकेस जयदुराधर्षजयजयकृतज्ञ जयजयकृतिआ
 तमवंतप्रज्ञ ११ जयजयसुरेसजयसरनसर्मे जयविश्वरेतधारकसुधर्मे जय
 जयतिप्रजाभवअहंकृपाल जयजयसंवत्सरजयतिव्याल १२ जयप्रत्येसबदर
 स्तनप्रसिद्ध जयअजसरवेस्वरजयतिसिद्ध जयसिद्धिजयतिसर्वोदिस्थाम जय
 अच्युतजयसदश्रंगललाम १३ जयजयतिवृषाकपिअमेयात्म जयसर्व-
 जोगविनश्रितमहात्मजैवसुवसुमनससुसतिसमात्म जैसमितसमजैअमोघा-
 त्म १४ जैजयतिपुंडरीकाक्षदृष्ट जैजैवृषकर्माप्रबलपक्ष जयजयतिवृषा-
 कृतिरुद्ररूप जयबहुसिरजैवअनूप १५ जैविस्वयोनिभुविश्रवससत्स
 जैअमृतशाश्वतस्थानुनित्य जैवरारोहजादवप्रधान जयजयतिमहातपप्र
 भुमहान १६ जयजयसर्वगसर्वदिविज्ञात जयविषकुसेनहुभानुभात॥

जैजैतिजवार्दनजयतिवेद जैजयतिवेदविदप्रदअघेद १७ अजंगजयतिवेदांगायान जैजयति
वेदविदकविविष्यात जैजयतिसकललोकनअध्यक्ष जैजयतिसकललोदेवनअध्यक्ष १८ जै
धरमाध्यतुहजैसुआत्म जैजयतिक्लताकितचतुरआत्म जैचतुरवीहजैचतुरदंत जैचारिवाहुभा
जिह्मसंत १९ जैजैभोजनभोक्ताललाम जैजैसहिस्मृजगदादिजाम जैअनवविजैजैतागो
विद जैविस्वतोनिआनेदकेद २० जैजयतिपुनर्वसुजैउपेद जैवामनजैषांमृजैद जैजैअ
मोचजैसुचिसरूप जैऊर्जितअतिइदुअनूप २१ जैसंगहसर्गधतात्मसोय जैनिपमजयति
जमवेषजोय जैवैद्यसदाजोगोअकाम वीरवृजैतिजैक्लस्मराम २२ जैमाधवजैमधुरमाकांत
जैअतिदिअहुआधारसंत जैमहामायजैमहोत्साह जैजयतिमहावलअथाह २३ जैमहा
पुष्टिजैमहावीर जैमहासक्तिजैमहाधीरुजै जैजयतिमहादुतिजगतवास जैअनिरदेस्पवपुष्प
निवास २४ जैअमेआत्मइस्वरमहान जैमहाअदिद्यकजतविष्यान जैमहेरष्वासजैमहीम
नि जैअनेवासधरलदलनिदंत २५ जैसंतनिगतिअनिरुद्धमुद्ध जैसुरानंदनंदगोविंदपुष्ट
जैजयतिगोविंदनयतिमुजान जैजैमरिचिदमनोमहान २६ जैइंससुपनहुहिरननाम भुजगो
तमसुतपहुधुमनाम जैजयतिप्रजापतिजैअमरु जैजयतिसर्वदत्तासिंहसनु २७ संधाताजै
जैसंधिमान जैधिरजैअजकनुनानिधान इरमधनसास्तुविस्वतात्म जैसुरारिब्रह्मरूपम
आत्म २८ जयगुरुउत्तमजैजैधामसत्य जैसत्यपराक्रमरूपनित्य जैनिमिषजयतिअनमिष
सुमालि जैवाचस्पतिव्रजकुंजमालि जैयुधिउदारअगुनीज्ञान जैजयतिगामनीजैश्रीमान
जयन्यायसमीरनजयनियंतु जयसहससीधविस्वात्मसंत ३० जयसहसअहजयसहसपाद
जयआवरतनजयधृतमजाद जयनिवृतआत्मसंवृतसुजान जयसंयमर्दनहुअमलथान ३१
जयजयअहसंवरतकपरेस जयबन्दिअनिलयरीधरेस जयमुप्रसादजयप्रसन्नात्म जयवि
स्वप्रजकजयसुखआत्म ३२ जयविस्वभोजिविभुसतकरंत जयजयसतकृतजयसाधुसंत
जयजहुनरायननराकार जयअसंघेयअतिसैउदार ३३ अग्रमेआत्मजयजयविसिष्ट जै
जैनिषिष्टकृतसुचिप्रतिष्ठ सिद्धार्थसिद्धसंकल्पनाम जयसिद्धिदसिधिसाधनअराम ३४
जैजैतिवषाहीवृषभविष्णु वृषपर्वविषोदरवर्धस्म जयवर्धमानजयजयविविक्त जयजयप्र

[illegible]

पुरुषप्रान जैप्रानदप्रनमदुपप्रधान जैदिरनगर्मसवुचुसआम जैकापुअधोतजरितुसुआम
५४ जयजयतिसुदर्मनजयतिकाल जैधरमेष्टीयारिगृहकपाल जैउग्रजयतिसंवतसरेस जैहजजैवि
आमवेस ५५ जैविस्वरासिनहुजगअधार जैविस्तारहुजेनंदकुमार जैआवरप्रानहुजेप्रमान जैमेवी
नहुजेजैप्रमान ५६ जैजैतिअर्थजैजैअनर्थ जैमहाकोमजैसमर्थ जैजयतिमहाधनमहाभोग जैअ
निरविन्दरजगतोग ५७ जैजैयविष्टमुवधर्मजय जैजयतिमहामधवयुअनय जैजैवअधिनय
वेतमि जैअमहुजयतिजैअमोअमि ५८ जैजयतिसमीहनजगयदजि जैकृतजैसवुहुजेमहेजि जैसं
तनकेगतिसर्वदसि जैनिर्वितात्मसरवजहसि ५९ जैजैसुवत्यउन्नमसुप्रान जैसुमुयजयतिसय
ममहान जैजैसुचोयजैसुयदभूरि जैसुददमनोहरसुधविपूरि ६० जैजैजितकोधुद्वोरवाहु जैजयति
विद्वानदुष्टदाहु जैस्वायनस्ववसहुजयतियाधि जैजैअनेकआतमप्रताधि ६१ जैजैअनेकक
मनिकारं जैवत्सरवत्सलनाथसंत जैवासिजयतिजैरत्नगर्म जैजयतिधनेस्वरनंदअर्म ६२ जै
धर्मरतधर्महिकरंत जैधरमीयालकसदासंत जैसदसतअरअरअरआत जैसहस्रांसुजैजैवि
धात ६३ जैकृतलक्षनहुगमास्तिनेमि सत्वस्थसिंहजैकरनेमि जैभूतमहेस्वरआदिदेव देवे
सदेवभूतमहोदेव जैगुरुउत्तरगोयतिललाम जैगोप्रप्रानगाम्पहुअराम जैजयतिपुरातनप्र
भुअकाम जैदेहभूतभूतभोक्तस्थाम जैभूरिदक्षिनहुजैकर्माद्र जैसोयनअमजयजैमहोद जय
सोमजयतिप्रजितवेजस पुरसत्तमजैजैविनयवेस ६४ जैसत्यसंधदासाहवीर जैसात्वतय
जिजैजीवधीर जैजैधिनइतसाहीमुकुंद जैअमितविक्रमहुवदनचंद्र ६५ जैजैअभोनिधि
अनंतात्म जैजयतिमहोदधिसैमहात्म जैजैअत्यकअजमहाअर्ह जैजैस्वभावसुविज
सअगर्ह ६६ जैजयतिप्रमोदनजितामित्र आनंदनंदनहुनंदमित्र जैजयतिविविक्रमस
त्यधर्म जैकपिलाचार्यमहर्षिसुर्म ६७ जैजयतिमेदनीकृतैकृतगय जैविषदविदसअ
यतप्रग्य जैजैकृतोतकृतमहाअंग जैमहावराहगोविंदअंग ७० जैकनकअंगदीजैसु
येन जैग्रयगभीरुगहनघेन जैगुप्तचक्रअरुगदाधारि जैवेधस्वांगअजितदधरारि ७१
संकर्षणजैदिठक्तस्मनाथ जैवरुनवाउनहअच्युताथ जैवृत्तजयतिजैपुष्कराक्ष जैमहंम
नहुमगवानस्वान ७२ जैजैभगवन्दीकृतपाल जैवनमालीहलधरविभाल आदित्यअ

तिआदित्यवेस जेजैसाहेस्तुगतिसन्यमेस ७३ जेयेपरसजेजेस्वधन्य जेइविनप्रदहृदाकनश्च
 कन्य जेजैतिदिविसप्रससर्वदस जेवाचस्मतिजेव्यासहस ७४ जेजैतिश्रमोनिजजेविसाम
 जेजैसामगनिर्वानसाम जेभेषजमिषजसन्यासकारि जैसमजेसांतहुनिर्विकारि ७५ जैनि
 घासांतिहुसुभगश्चंग जेजपतिपरापुननसश्चभंग जैसांतिदधुषाकुमुदकांत जैकुवतेसै
 गोहितसुसांत ७६ जेगोपतिगोप्तावधमश्चत जैविषप्रियश्चनवतीप्रतिज्ञ जैनिघितात्मसं
 शेषधेम जेजपतिधेमकतसिवसुनेम ७७ जेश्रीवत्ससश्रीवासश्रीश्च श्रीमंतश्चेश्रीपतिप्र
 साद जेश्रीनिकासजेजपतिश्रीस जेश्रीविभावनहुश्रीनिधीस ७८ जेश्रीकरश्रीधरपतिश्री
 प जेश्रीप्रप्रिमानविरंचिधेय जैलोकनश्चाश्चैस्वज्ञस्वंग जैसतानेदनंदीश्चभंग ७९ जैजोति
 गनेस्वरविजितश्चात्म जैविधेश्चात्मजेजेपरात्म जेजपतिधिन्नसंसंसेउरीन जैजैसतिकीर
 तिवलश्चजान ८० जैसर्ववचनजेजेअनीस जैसासतथिरभूसैमहीस जैभूषनभूतिविसो
 कराम जेजपतिशोकनासनश्चकाम ८१ जैअचितश्चरिषमाननाथ जैकुंभविमुद्यात्म
 सुगाय जेजपतिविसोधनसुखबुद्ध अनिनुद्धजपतिनिनदुष्टकुष्ट ८२ जैप्रतिरथप्रयु
 म्बवीर जैअमितविक्रमहंसमरथीर जैकालनेमिदानवसचार जैसौरिसरदेवकिंकुमार
 ८३ जैसूरजनेस्वरविलोकात्म जैत्रिलोकेसकेसवसुश्चात्म जैकैसिविनासनहृदिदयाल
 जैकामदेवजैकामपाल ८४ जेजपतिक्ततागमकामिकांत जैअनिरदेसवपुदांतसांत
 जैविष्णुवीरजैजेअनेन जेजपतिधनजैसीयकंत ८५ ब्रह्मराषप्रब्रह्मकृतब्रह्मब्रह्म जैब्रह्म
 विवर्धनपारब्रह्म जेजपतिब्रह्माविदब्रह्मविष्णु जैजैवाहनब्रह्मगजिष्ठ ८६ जैजैवाह
 नप्रियधुर्जधर्म जेजपतिमहाक्रममहाकर्म जेजपतिमहोरगमहानेज जेजपतिमहाक
 तुसर्पसंज ८७ जैमहाजन्मजैमहाजग्य जैमहाहविषजैप्रभुक्तताय जपजपस्तमजपस्त
 वमिष्टार जपजपस्तोत्रजपस्तुतिउदार ८८ जपजपस्तोतारनप्रिसहपूज जैपूताकिप्रस
 चर्चन जैपुनकीर्तिजपपुन्यपूर जेजपश्चतामपदुष्टदूर ८९ जपजपतिमनोजवतीर्थ
 कारि वसुरेतवसुप्रदजैभुरारि जैप्रभुसुदजैजैवासुदेव जपवसुजपवसुमनहविषदेव ९०
 जपसक्तुतिमतक्तुतिस्वनामि जपसत्ताजपसदभूतिस्वामि जपसत्परापुनहुसस्मेनजेजे

जदुनायककंजनेन ६१ जयजयतिसुजामुनिसंनिवास जयवासुदेवजयभूतवासु सुरवासुनिल
 यजयजयनलरूप दायजययतिदायदअनूप ६२ जयजयअदिप्रदरधरउदं जयजयअप
 गजितजयअधः जयविस्वमूर्तिजयमहामूर्ति जयदीपमूर्तिजयजयअमूर्ति ६३ जयमूर्ति
 अनेकहजयअव्यक्त जयसतमूर्तिहसतवदनव्यक्त जयपेकअनेकहमोदधाम जयमः
 जयवःजयकःसुनाम ६४ जयकिंजयजतजयतत्परस जयजयतिअनूतमपदरमेस ज
 यलोकबंधुजयलोकनाथ जयजयसाधवजयजगंनाथ ६५ जयजयतिभक्तवत्सलगोपाल
 जयसुवरनवरनहेमोगललाभ जयचेदनागरीजयवरांग जयजयतिधीरहाविषमसांग ज
 यमन्युचतासीअचलथान जयजयतिअमानीचलमहान ६७ जयमानदमान्महुलोकस
 मि जयजयत्रिलोकधकअमितनामि जयजयसुमेधमेधजहृदयस जयसत्यमेधजयजयवृद्ध
 स ६८ जयजयतिधराधारधारधार जयनेजोवृद्धतिधारउदार जयसर्वसत्त्वभूतमहल
 लाम जयप्रगहनिग्रहअग्रनाम जयजयतिगदाग्रजमेकअंग जयचतुरमूर्तिसतकमलभ
 ग जयचतुरयाहुजयचतुरअह जयचतुरवतीषिषसेतजह ९० जयचतुरआत्मजयचतुर
 भाउ जयसदासरलकोमलसुभाउ जेचतुरवेदविदपेकपाद जयसमावर्तजयवृद्धवाद ९१
 जयनिवृत्तात्मदुरजैदुरंत जैदुरतिकमदुर्लभअनेत जैदुरगभदुरगहुदुरावास जयदुरागिबु
 द्धदीर्घनाम ९२ जैजैसुभांगजैजैसुतेतु जयजयतिलोकसारंगसेतु जयजयतिजेतुवर्धनसु
 धर्म जयइंद्रकर्मजयमहाकर्म ९३ जयजयकृतकर्मकृतागमेस जयउदभवसुंदरसुंदरेस ज
 यसुंदरुलोचनरत्ननाम जेअर्कवाजसनयज्ञनाम ९४ जयजयअंगीजयजयजयंन जयसर्व
 णातविर्जरअनेत जयसुवरनविंदुअतोभ्यस्याम जयसर्ववाचयतिषलिललाम ९५ जय
 जयतिमहाहृदमहागर्त जयमहाभूतसवजगनभूत जयजयतिमहानिधिकुमुदकुंद जैकुंद
 रयाजसुहुमुकुंद ९६ जयपावनअनलहुअमृतआसि जयअमनरूपआनंदरासि सर्व
 तसर्वसुषुप्तभदास सुवतहुसिद्धन्यगोधवास ९७ रिपुजितरिपुतायनजैअमंद अस्व
 स्यउद्वरजयअनंद वानरअंधुमदनसुजान जयसप्तजिह्वसहसार्चिमान ९८ सप्तधस
 म्निवाहनअमूर्ति जयअनवअविंत्यहकामयति जयभयकितभयनामनसकंद जयअनव

हतहुक्तिस्थलनेद १० जपगनमतिनिर्गनैमहोत जपस्थतस्वयुनजपस्वात्म्यसोत ११
 गवेसवर्धनहिचस जपभारभतहुकथिसहुप्रसंस १२ जपजोगिजपतिजपजोगिरस जपस
 वेकामप्रदयतिश्चोस जपआश्रमश्चमनहुतपतिष्ठास जपजपमुपनैवुकुलतत्ताम १३
 जपनययतिवापुवाहनश्चिद जपजपतिधनुर्धरधनुर्वेद जपदेरमेताश्चदमनाथ जपस
 सहहुश्चरानिताथ १४ जपजपतिश्चतविप्रमहयमेस जपसत्ववानसात्तिकरेमेस जपस
 त्यधर्मपारापनाज जपअभिप्राप्तसत्पहुश्चार्ज १५ जपजपप्रियाहेजैश्चरहस्वामि जप
 जपतिनाथप्रियकृतश्चकसि जपजपतिविद्याप्रसगतिमुजान जपश्रीतिवर्धनहुद्वभुमदान
 १६ जपजोगिमुहविस्विजनाथ जपहुतभुक्विमुमुषकरसनाथ जपजपतिविरोचनजप
 सवित्र जपरविलोचनलीलाविचित्र १७ जपजपश्चनंतहुतभोजिभोग जपमुषरनेकरहुच
 मलजोग जपजपश्चजपजपश्चनिर्विन्न जपसदामयिनहिपनिश्चिन्न १८ जपश्चद्रुतलो
 कनश्चधियात जपजपमिसनातनतममुजान जपजपसनातजपकापिलजोगि श्रमेक
 पिस्वास्तिदस्वास्तिभोगि १९ जपजपतिस्वास्तिरुतजैश्चथोद जपस्वस्तिदस्तिनहुजपश्च
 रोद जपचक्रोजपकुलीनाथ जपजपतिद्विजमीश्चमेहाय २० जपसदातिगजपज्ञादेव
 जपउर्जितसासनरावेवेद जपजपतिसद्वसहसिरस्वामि जपजपतिसर्वीकरमुनामि २१
 जपजपश्चकुरपेसलहुदत्त जपजपश्चमिनांवरैश्चन्यत जपदत्तिनविद्वतमक्रपाल जपवी
 तभपहुजदुवेसत्ताल २२ जपपुन्यश्चवनकीर्तनरसाल जपउतारनरुवेसत्ताल जपहुःक
 तिब्रजपपुन्यसाल हुःस्वप्नविनासनजपमुलीत २३ जीवनरत्नवोरुसुतेत जपजपतिप
 रजवास्थितश्चनंत जैजैश्चनंतश्चिविजितमन्त्र जपजपतिभप्रापद्वयवलयन्त्र २४ जपज
 सचनुरश्चगंभीरआत्म जपविदिसव्यासहुदिसप्रनात्म जैजैश्चनादिभुर्भुवलत्ताम जैजै
 सुवीरलक्ष्मीश्चकाम २५ जपउचितंगदजपजननरस जपजननजन्मादिमुविसेवीस
 जपभीमपराक्रमभीमकर्म आयाग्निलेधातामुधर्म २६ जपजपतिप्रज्ञागुरुप्रज्ञा
 स जपउर्ध्वगप्रमुलक्ष्मीनिवास जपजपतिसतयथाचारुपान जपज्ञातद्वनवद्वपन
 प्रमान २७ जपज्ञाननिलजपज्ञानधने जपजपतिज्ञानजीवनसुधने जपतनुतनुवि

नमः प्रेमकात्म जयजन्महसतुजरागतिगात्म १२६ जयभूरभुवहस्वस्तारुस्तार जयसाधि
तामहउदार जयजगजगपुपतिजन्मरूप जग्यागजग्यवाहनचन्द्र १२७ जयजयतिजग्य
भजजग्यकारि जयजग्यीजग्यभुजीमुरारि जयजयतिजग्यसाधनपरेस जयजग्यचक्रकन
जैरमेस १२८ जयजग्यगुह्यअन्नादअन्न स्वयजातआत्मजोनिहृदयसन्ने वेधानसाम
गायनगोविंद जयजग्यश्रेष्ठादेवकीनेद १२९ जयजयतिपायनासनस्थितोस जयजयतिसे
षधारीमहीस जयजग्यवकीनेदकीनाथ जयजग्यकोदंसारंगहाय १३० जयजयतिगदाधर
रमाजानि जयजयतिअष्टोभ्यथागयानि जयसर्वप्रहरनायुधउदार (चुगजरीनकेजयअ
धार १३१ दोहा सहसनाममैप्रहकहोतुकरितओरमिलाय छंदभंगनहिहोयजेहिमोबुध
लिहेहुलगाय बोः जयजदुनेदनदीनदयाला दासनकेरखकसवकाला तुमसमानकोउअ
यमउधारी तुम्हेलेवैयासुरतिहमारी २ अहेभागवतसहसअठार सत्यसत्यप्रभुरनुदा
ग जानिहीनकरिक्रपांमहार् मरेहियेवैठिजदुर्ग ४ (चोसुगमभाषाकरयथा आनंदअंबु
धिनामकयथा ५ पामेनहिकछुमोरिसपूती हैसवजदुपतिकीकरतती ६ जानहुमेनछेद
कीवाली कावसाखुमेमतिनविसाली ७ अहेसक्तिनहिकछुरचनकी नहिसहूरकछु
दनववनकी ८ मोतेहिंसकहेनहिदूजो सबपायिनप्रधानकरिपूजो ९ अतिसेहोचंच
लविनवोरो होतनधर्महिकरनविचारो १० मोतेअधिकनकोउकालिकामी भूतनकवहुं
होनवदनामी ११ प्रभुकीसुरतिहोनहियनाही योरोहोजगजगनालहिमाही दोहा अथ
मअत्तालहुआलसीकरहुअनुचिनेकर्म चलतिमोरमति सर्वदाकरिवेहेतअधर्म बोयारे
कहलगिअपनेअंगुनगाऊ जोगाऊतोमारनयाऊ १ अहेहयतिनलाजनेहीना हीन
दयालजानिअनिहीना २ मरेहियेवैठिजदुर्ग आनंदअंबुधिरिपोवनार् ३ पामेहेसह
रकरोई तिनकेनामकहोमदमोई ४ दत्तिनजादवादिकेवासी अतिसुखीलसुंदरमतिग
५ जिनकोनामअनेताचारी तिनकेपुत्र नसिंघाचारी ६ रंगाचार्जपुत्रहैतिनके सीलसुभ
उअनूपमजिनके ७ न्यायवेदान्तआकरनआदिक सकलसास्त्रयातामरादिक ८
जतिवेदावतारपरकाला तिनकेसिख्यसुबुद्धिविसाला ९ करिदायारेमायगुधारे भये

सहायक आग्रहमो १० मोहनजिके सिव्यमहाना रामचंद्रपादजमुजाना ११ तामुसिष्य
श्रीश्ववधनेकासा नामजासुरमानुजदासा १२ दोहा रतनसिवासनके विमलसोमहंतप
रवीन रामायनश्रुभागवतमोहिषवृषजोदीन चौः वेदोतादिताखके ग्याता सीलमुभा
उपभाउविष्याता १ नेऊकपाकरिभपेसहायक मोकोश्रुतिश्रानंदके रायक बिदारा
मनामजिनकेरो सकलप्रधानप्रधाननिवेशे ३ छकुरामपत्रभोतिनको रामनाथनंदन
मोतिनको रामभक्तिसुमवृद्धिउदाग कृतसकलरसकाव्यअपारा ५ मेरेपितुकोतीनो
मंत्री विद्यमानहैधर्मनिजंत्री ६ हैताकोनंदनहनुमाना सोरलिय्योपहंगुंयमहाना ७
संवतवोनससेसुषधवन सालसातकोपरमसहावन ८ कातिकमासअरंभदि
कीनो श्रानंदश्रवणग्रंथप्रवीनो ९ रचतवीनिगवार्धहिचारी कियोकपाकरिपार
मुरारी १० वोनससैगपारहकोसाला प्रसमासगुरुवारविताला ११ कल्पवृक्षद
समीसुषुदाई धनकीजयसेकातिहृदयार्थ श्रानंदश्रवणसुषुनिधिहिसुभयंथा जोर
तनसंततसनयंथा १३ तवप्रहंयसमापतमप्रऊ ममवांछितपूर्णक्षेगप्रऊ १४
दोहा सत्यसत्यमेकहंतहोदोकाहायउठाप्र मेरीनहिकारनृत्तिकधुसवकीदीनदुराप्र
चौः भयोसमाप्रगुंथवडभागा बैठेसुमथललछिमनवागा १ जमहरिगुरुमुकुंदपद
केज निजदासनकेभवमुममंज २ जिनकेसुमिरनकिषेसदाही रहतकलेसलेसता
ननाही ३ सोइभवसागरकोहैयोत जमअज्ञानकोमानउदोत ४ किंकारकुमुदकला
निधिसोई भवकासीकाटनअसितोई ५ अघनगहनकोदहनकराला दासमाल
नअमीरसताला ६ तयिततापत्रप्रजीवनकाही प्रेमपयोनिधिसोईसदाही ७ जन
मनमधुपमुषुदश्रिविंदा भवरुजहरनअमीकरकेरा ८ नदपतिपुरकोकरनयपाना
हरिदासनकोसोईसुयाना ९ स्वानिवृंदचानिकदासनके कल्पवृक्षपुजवनआस
नके १० अहोहाहीकालआलके हैसुरसरिकलमलकरालके ११ पंथीयतितनसी
तलथाप्रा कुसुमितिमिरकेदीयनिकाया १२ दोहा तेईगरुहरिचरनकोयाप्रप्रचंडप्रता
प रौग्रंथरचुराजप्रहसुनतमिरतभवताप चौदाई १५

हाथजोरिधरिमाथा १ जिनकेचरननरहीसदाही महीमहीयमुकुटमनिधारी २ कविको
 विदुक्लयमजोई सज्जनसरसिजसवितासोई ३ धरनीसेधुवधर्मअधारा नोतिनिधुनय
 मजउदारा ४ ज्ञानविज्ञानवारिनिधिसाचो ५ पुपतिचरनकमलरतिराचो ६ दीननदारी
 रवनकोयावक विरचकउक्तिगुक्तिसरकनावक ७ ईससरिसपालकपरिवाण अथर
 महरनदेवधुनिधारा ८ मुहदकुमुदगनससिसुषयावन सरितदेतमतसेलमुहावन
 ९ पुपतिरसरतननकोआकर जनअज्ञानतमहरनदिवाकर १० सुभगुनजलचरजल
 निधिभागे दाननतरुकाननसुषकारे ११ सरपुरुषगिरिमध्यसुमेरा सीलविहंगकोया
 नवसेरा १२ कीर्तिचंद्रिकाचारुचंद्रमा इतीविधातकरनभद्रमा १३ दोहा एकमुहमेकि
 मिकहिसकोपितुविमुनाथप्रभाउ जासुक्रयानेमोहसमरयोगेथभरिवाउ बीयाई मुह
 असुद्धभयोजोहोई सुमतिमुधारिलिहेहुसवकोई १४ मैभागवतअर्थमवलीन्हो तेहि
 अनगुनभाषाकरिहीन्हो १५ हरिवंमहुअरुभारतआही ओरहुवहुपुणनमरजाही
 १६ गगसंचिताआदिककेरे कथारुचीजोमतिमेरे १७ कहकहुतेहिसनवेधविचारे
 मैलिषिदियोसुमतिमनहारे १८ कृष्णचरितअतिमुषदविचारे सुनेहुसुमतिपहविन
 पहमारे १९ मैअतिकरिकेउरहिठिठारि जोकछुवन्योसोदिप्रोवनारि २० येअसमनमे
 अहेभगेस हरिबुजसगुनिकोउकरोनरोस २१ सज्जनघीतिसहितमुदमोई आनेदअ
 युधिगोथहिजोई २२ पठेसुनेजोघीतिसमेत भगवतदाससमाजसमेत २३ तिनकोव
 हेहेमारप्रनामा मोयरकृपाकरहिमतिधामा २४ देहिहरिहिपहविनेसुनारि २५ बुराज
 हिलीजेअथनारि २६ दोहा जपरपुपतिजदुपतिजमतिरचुनेदनजदुराज भोमनअथ
 नेवसकरहुविनेकरतरबुराज इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहा
 लजश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपायात्राधिकारि
 श्रीबुराजसिंहकृतआनेदाम्बुनिधिसमाप्तमितीप्रसवदि १२ का सं- १८ ४८ केरामराम

